

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HAGES HAANDBOG

I

HANDELSVIDENSKAB

ANDEN UDGAVE

VED

MICHAEL KOEFOED OG **EMIL MEYER**
DIREKTØR FOR KONTORCHEF I
STATENS STATISTISKE BUREAU NATIONALBANKEN

KØBENHAVN 1906

FORLAGT AF G. E. C. GAD'S UNIVERSITETSBOGHANDEL

Nærværende anden Udgave af *Hages Haandbog i Handelsvidenskab* er i det væsentligste udarbejdet paa det i første Udgave givne Grundlag under Hensyn til de Forandringer i alle Forhold, der er indtraadte i de 12 Aar, som er forløbne siden første Udgaves Fremkomst. Nogle Afsnit — Nationaløkonomien, Forsikringsvæsen, Handelsgeografi og Statistik og til Dels Søretten — er udarbejdede fra nyt, og et enkelt nyt Afsnit — Handelskamre m. m. — er tilføjet. For de øvrige Afsnits Vedkommende har det hovedsagelig været Forfatterne og Udgivernes Opgave at ændre Fremstillingen saaledes, at den fuldt ud er kommen til at svare til Nutidens Forhold. Paa mange Omraader har imidlertid de Forandringer, som man her ved har maattet tage i Betragtning, været af en saa gennemgribende Natur, at de paagældende Afsnit af denne Grund fremtræder i en ikke uvæsentlig forandret Skikkelse.

Idet vi takker samtlige Medarbejdere for deres Bistand, maa vi tillige bringe en Tak for den Hjælp, der fra forskellig Side, saavel af Private som af offentlige Myndigheder, er ydet os ved Meddelelse af Oplysninger og Medvirkning til enkelte Afsnits Udarbejdelse.

København i Marts 1906.

Michael Koefoed.

Emil Meyer.

Indhold.

Første Afsnit: Handelens Historie. Af Professor, Dr. juris Johannes C. H. E. Steenstrup	7
I. Oldtiden.....	9
II. Middelalderen.....	20
III. Den nyere Tid (1492—1776).....	39
IV. Tidsrummet efter 1776.....	62
Andet Afsnit: Grundtræk af Nationaløkonomien	80
I. Indledning.....	80
II. Produktion.....	91
1) Naturen (Jorden).....	92
2) Arbejdet (Befolkningen).....	94
3) Kapitalen.....	99
4) Produktionens Organisation.....	103
5) Produktionsomkostninger.....	112
III. Ombytning.....	113
1) Værdiens Love.....	114
2) Penge.....	122
3) Kredit.....	128
4) Handel.....	133
IV. Fordeling.....	137
1) Arbejdsløn.....	138
2) Rente.....	146
3) Jordrente.....	149
4) Driftsherregevinst.....	152
V. Forbrug.....	153
VI. Økonomisk Politik.....	157
VII. Finansvæsen.....	180
1) Indtægter.....	181
2) Udgifter.....	197
3) Offentlig Gæld.....	201
Tredje Afsnit: Grundtræk af Formueretten	204
1STE AFDELING: TINGSRETTE n. Af Byfoged Th. Gad.....	206
I. Indledende Bemærkninger.....	206
II. Ejendomsretten.....	208
Ejendomsrettens Erhvervelse:	
1) Bømægtigelse.....	210

2)	Frivillig Overdragelse	211
3)	Eksekution	214
4)	Godtroenhederhvervelser	215
5)	Hævd	216
6)	Besidderens Frugterhvervelse	219
7)	Hittegods og Vrag	219
	Ejerens Tilbagesøgningsret	220
III.	De begrænsede tinglige Rettigheder	221
1)	Brugsrettigheder	221
2)	Servitutter	223
3)	Panterettigheder	224
1.	Haandpant	226
2.	Underpant i faste Ejendomme	227
3.	do. i Skibe	230
4.	do. i andet Løsøre	230
5.	Retspant	231
6.	De lovbestemte Panterettigheder	234
	Panterettigheders Ophør	235
4)	Tilbageholdelsesretten	236
5)	Arrest	237
6)	Grundbyrder	237
2DEN AFDELING. OBLIGATIONSRETEN: ALM. DEL. Af cand. jur. Henr. Hansen		238
I.	Indledende Bemærkninger	238
II.	Fordringsrettigheders Stiftelse	241
1)	Stiftelse ved Viljeserklæring	241
2)	do. ved Retsbrud	249
1.	Erstatningskrav udenfor Kontraktsforhold	249
2.	do. i do.	250
III.	Fordringsrettigheders Indhold	254
IV.	Transport af Fordringsrettigheder	257
V.	Fordringsrettigheders Ophør	262
3DJE AFDELING. OBLIGATIONSRETEN: SPECIEL DEL. Af cand. jur. A. Gnutzmann og cand. jur. Henr. Hansen		269
1)	Køb og Salg	269
2)	Gaver	271
3)	Leje	271
4)	Laan til Brug	273
5)	Forvaring	273
6)	Laan til Eje. Gældsbreve	275
7)	Kaution	277
8)	Forsikring	280
9)	Forsørgelseskontrakter	282
10)	Fuldmagt	283
11)	Værksleje	284
12)	Tyende- og Tjenesteforhold	285
13)	Uanmodet Forretningsførelse	286
14)	Opsigelse	287
Fjerde Afsnit: Handelsret og Søret. Af Kriminalretsassessor, Dr. juris		
E. Tybjerg		288
1STE AFDELING. HANDELSRETEN		288
I.	Indledning	288
II.	Handelsstanden	290
1)	Begrebet Handel	290
2)	Næringsret	291
3)	Handelsstandens Bipersoner	300
1.	Forholdet til Principalen	301
2.	do. til Tredjemand	302
4)	Firma	305

5) Handelsregistre.....	308
6) Handelsbøger.....	312
III. Handelsselskaber.....	315
1) Det ansvarlige Handelsselskab.....	315
2) Kommanditselskaber.....	319
3) Kommanditselskab paa Aktier.....	321
4) Aktieselskaber.....	321
5) Stille Selskab.....	324
6) A meta Forretninger.....	324
IV. Handelsforretninger.....	325
1) Almindelige handelsretlige Grundsætninger.....	325
2) Handelssædvaner.....	326
3) Køb og Salg.....	328
4) Kommission.....	347
V. Ophavsrettigheder.....	348
1) Varemærker.....	348
2) Patenter m. m.....	353
VI. Beskyttelse mod Forfalskninger.....	355
VII. Handelsretlige Institutioner.....	357
VIII. Konkurs.....	359
IX. Den internationale Privatret.....	367
2DEN AFDELING. SØRETEN.	369
Indledning.....	369
I. Skibe.....	372
II. Røderi.....	376
1) Partrederier.....	376
2) Rederens Ansvar for Skipper og Mandskab.....	378
III. Skipperen.....	380
IV. Skibsmandskabet.....	386
V. Befragtning.....	387
Konnossementer.....	396
VI. Bodmeri.....	404
VII. Havari.....	406
1) Groshavari.....	406
2) Partikulært Havari.....	413
VIII. Om Skade ved Sammenstød.....	413
IX. Bjærgning m. m.....	413
X. Søforsikring.....	416
XI. Søpanteret og Søfordringers Præskription.....	428
XII. Forseelser i Tjenesten af Skipper og Mandskab m. v.....	429
XIII. Internationale privatretlige Søretsforhold.....	429
Femte Afsnit: Maal. Vægt. Mønt.	433
1STE AFDELING. MAAL OG VÆGT.	433
I. Indledende Bemærkninger.....	433
II. Det metriske System.....	435
III. Oversigt over de enkelte Staters Systemer.....	438
1) Europa.....	438
2) Asien.....	449
3) Afrika.....	450
4) Amerika.....	450
5) Australien. Polynesien.....	452
IV. Tabeller.....	452

V. Justervæsen. Maaling og Vejning.....	456
VI. Stykketal. Kvalitetsmaal.....	458
2DEN AFDELING. MØNT	465
I. Møntvæsenets Grundtræk.....	465
II. Møntkonventioner.....	476
III. Guld og Sølv	480
IV. Papirpenge.....	493
V. Oversigt over de enkelte Staters Møntsystemer.....	498
1) Europa.....	498
2) Asien.....	512
3) Afrika.....	514
4) Amerika.....	514
5) Australien. Polynesien.....	521
VI. Tabeller	521
VII. Pengemængden	521
Sjette Afsnit: Almindelig Handelslære. I. Varehandelen.....	526
1STE AFDELING. OM HANDELEN I ALMINDELIGHED.....	526
I. Handelens Arter m. m.....	526
II. Handelsforretningen.....	529
III. Rentabiliteten.....	540
IV. Den industrielle Bedrift	545
2DEN AFDELING. VAREHANDELEN.....	552
I. Varers og Varehandels Arter.....	552
II. Forretningens Omfang og Karakter.....	556
1) Groshandel.....	556
2) Detailhandel.....	560
3) Kommissionshandel m. m.....	563
III. Spekulationshandel.....	567
IV. Omkostninger.....	577
V. Prisnoteringer. Af Varemægler J. P. Olsen	581
VI. Oplagshuse. Børser. Markeder. Udstillinger	588
3DJE AFDELING. VAREKUNDSKAB. Af Laboratorieforstander, cand. polyt. Karl Meyer og cand. polyt. E. Wesche	594
I. Stenarter m. m.	596
II. Metaller	605
III. Syrer og Salte.....	611
IV. Farver. Garvestoffer. Skrive- og Tegnematerialer....	619
V. Træ m. m.....	627
VI. Mineralske Brændsels- og Belysningsstoffer m. m.....	632
VII. Fedtstoffer, Harpikser, æteriske Olier m. m.....	638
VIII. Nærings- og Nydelsesmidler.....	645
IX. Tekstilstoffer. Papir	666
X. Forskellige animalske Produkter	676
XI. Foder- og Gødningsstoffer.....	680
Syvende Afsnit: Almindelig Handelslære. II. Pengemarkedet.....	683
1STE AFDELING. VEKSELEN.....	683
I. Vekselretten. Af Konsul Th. Green	684
1) Veksler.....	684
2) Anvisninger og Checks	702
II. Vekselsens Brug.....	705

2DEN AFDELING. BANKVÆSEN.....	712
I. Bankforretninger	713
1) Modtagelsen af Midler	713
2) Midlernes Anvendelse	721
II. De enkelte Banker.....	728
3DJE AFDELING. HANDELEN MED EFFEKTER af Vekselerer S. H. Simonsen ...	732
I. Obligationer	733
II. Aktier	747
III. Fondsbørser. Børsforretninger.....	757
4DE AFDELING. KRISER	763
Ottende Afsnit. Forskellige Handelen vedrørende Forhold.....	775
1STE AFDELING. TOLDLOVGIVNINGEN. Af afd. Overtoldinspektør C. W. Kruse og Toldkontrolør H. C. Porsdal	775
I. Lovgivning og Administration.....	777
II. Almindelige Bestemmelser	778
III. Transit- og Kreditoplag.....	781
1) Transitoplag	781
2) Kreditoplag.....	783
IV. Frilager. (Fridok). Frihavn.....	788
V. Toldgodtgørelser.....	790
VI. Toldklarering.....	792
VII. Straffebestemmelser.....	793
VIII. Toldtariffen.....	794
IX. Bilande og Kolonier.....	798
X. Indenlandske Produktionsafgifter	800
2DEN AFDELING. STEMPELLOVGIVNINGEN	802
I. Den danske Stempelovgivning	802
1) Almindelige Bestemmelser.....	802
2) De enkelte Dokumenters Stempelpligt	806
II. Vekselstempel i Udlandet.....	813
3DJE AFDELING. FORSIKRINGSVÆSEN. Af cand. jur. J. F. Steffensen	816
4DE AFDELING. HANDELSKAMRE M. M. Af Grosserer Oscar B. Muus	825
5TE AFDELING. FOLKERETLIGE FORHOLD.....	832
I. Handels- og Søfartstraktater m. m.	832
II. Konsulatvæsen	838
III. Krigsforhold.....	843
1) De krigsførende Parter	843
2) De Neutrale.....	844
Niende Afsnit: Samfærdselsmidler.....	847
1STE AFDELING. TRANSPORTVEJE OG TRANSPORTMIDLER	847
I. Karavaner. Landeveje.....	847
II. Jærnbaner	849
1) Om Jærnbanerne i Almindelighed. Af Professor, Dr. juris William Scharling	849
2) Godsforsendelse paa de danske Statsbaner m. m. Af Kontorchef ved Statsbanerne N. J. U. Andersen	859
III. Vandveje. Havne.....	868
IV. Skibsfart.....	877
1) Skibe. Af Kaptajn I. S. Hohlenberg og Navigationsdirektør I. A. D. Jensen	877
2) Skibsmaaling. Af Samme	890
3) Klassifikation. Af Samme	893

4) Skibes Ladeevne. Fragtnoteringer. Af Varemægler J. P. Olsen.	895
5) Handelsflaaderne. Dampskibsselskaber. Af Kaptain I. S. Hohlenberg og Navigationsdirektør I. A. D. Jensen	900
2DEN AFDELING. POST-, TELEGRAF- OG TELEFONVÆSEN.	905
I. Postvæsen. Af Postmester Vilh. H. Finsen	905
1) Almindeligere Forhold og Bestemmelser	909
2) Genstandene for Postbesørgelse	916
1. Brevforsendelser	917
2. Breve og Æsker med angiven Værdi	921
3. Postanvisninger	923
4. Postopkrævninger	924
5. Pakkesager	925
6. Tidender og Tidsskrifter	928
7. Rejsende med Personposterne	929
II. Telegraf- og Telefonvæsen. Af Overtelegrafist Th. Wolmer	929
1) Telegrafvæsen	929
2) Telefonvæsen	944
 Tiende Afsnit: Handelsgeografi og Statistik. Af Fuldmægtig i Statens Statistiske Bureau N. C. Christensen	 948
I. Europa	949
1) Danmark	949
2) Norge	955
3) Sverige	957
4) Rusland (i Europa og Asien)	961
5) Tyskland	964
6) Schweiz	967
7) Holland	968
8) Belgien	970
9) Storbritannien og Irland	971
10) Frankrig	975
11) Portugal	978
12) Spanien	979
13) Italien	980
14) Østerrig-Ungarn	982
15) Balkanstaterne	984
II. Amerika	987
1) Amerikas Forenede Stater	988
2) Britiske Besiddelser i Amerika	994
3) Andre europæiske Besiddelser i Amerika	996
4) Mexiko, Centralamerika og de uafhængige vestindiske Øer	997
5) Sydamerikas tropiske Lande	999
6) Sydamerikas ikke-tropiske Lande	1001
III. Asien	1003
1) Japan	1003
2) Kina	1005
3) Korea	1007
4) Siam	1007
5) Britisk Asien	1008
6) Hollandsk Asien	1010
7) Andre Besiddelser i Asien	1011
8) Det sydvestlige Asien	1012
IV. Afrika	1013
Algérie	1017
Ægypten	1017
Britisk Sydafrika	1018
V. Australien	1020

Ellevte Afsnit: Handelsregning. Af Fuldmægtig i Nationalbanken N. J. Baden og Magister sc. S. Johnsen	1024
I. Procent og Rente	1024
1) Indledende Bemærkninger	1024
2) Omregning af Mønt, Maal og Vægt	1028
3) Simpel Renteregning	1029
4) S sammensat Renteregning (Rentes Rente)	1032
5) Diskontoregning	1044
6) Renteregning i Kontokurant	1048
II. Pengehandel	1065
1) Guld, Sølv, Mønt	1065
2) Fremmede Veksler	1067
3) Effekter	1072
4) Arbitragerregning	1075
1. Vekslearbitrage	1076
2. Effektarbitrage	1079
3. Arbitrage i Mønt og Metal	1080
4. Veksel- og Effekt-Kommissionsregning	1081
III. Vareregning	1081
1) Dispositions-Kalkuler	1083
2) Efterregnings-Kalkulationer	1084
Tolvte Afsnit: Handelskorrespondance	1090
I. Almindelige Bemærkninger	1090
1) Stil	1090
2) Behandling	1094
3) Ordning	1096
II. Brevmønstre	1096
1) Cirkulærer	1097
2) Breve om Vare- og Pengeforretninger	1099
Trettende Afsnit: Forskellige skriftlige Arbejder	1110
1) Priskuranter, Kurslister	1110
2) Kontokuranter	1111
3) Regninger, Notaer, Fakturaer	1111
4) Veksler	1117
1. Dansk—norsk—svensk	1118
2. Tysk	1123
3. Engelsk	1125
4. Fransk	1126
5) Anvisninger, Checks	1127
6) Kvitteringer, Modtagelsesbeviser	1128
7) Udleveringssedler	1129
8) Slutsedler	1130
9) Certepartier	1132
10) Konnossementer	1135
11) Søassurancepolicer	1137
12) Toldangivelser	1138
13) Gældsbreve, Kaution, Transport	1141
14) Bodmeribreve	1145
15) Lejekontrakter	1146
16) Opsigelser	1147
17) Fuldmagter	1147
18) Interessentskabskontrakter	1149
19) Proklama	1151
20) Frivilligt Forlig	1152
21) Notarialbeskikkelse, Konkursbegæring	1153
22) Anmeldelser af Fordringer i Konkurs- og Dødsboer	1153

Fjortende Afsnit. Bogholderi. Af Fuldmægtig i Nationalbanken N. J. Baden.	1156
I. Almindelig Vejledning.....	1156
1. Enkelt Bogholderi.....	1161
2. Dobbelt Bogholderi.....	1164
Konti.....	1166
Bøger.....	1175
II. Praksis.....	1181
Forretningsgang.....	1181
Første Eksempel.....	1184
Andet Eksempel.....	1206
Rettelser og Tillæg.....	1226
Register.....	1229
Fortegnelse over de vigtigste Tabeller, tabellariske Sammenstillinger m. v.	1274

Hvor intet Forfatternavn er anført, skyldes vedkommende Afsnit dels den oprindelige Udgiver, Hr. *C. Hage*, dels nærværende Udgivere. Ved tolvte og tretende Afsnit har Fuldmægtig *Baden*, cand. jur. *Henr. Hansen* og Toldkontrolør *Porsdal* og ved Registerets Udarbejdelse Assistent i Statens Statistiske Bureau *Vilh. Elberling* ydet Medvirkning.

FORORD

til første Udgave.

I vor Tid, da Dampen og Elektriciteten saa afgørende har forandret alle Befordrings- og Meddelelses-Midlers hele Væsen, er ogsaa Handelens Vilkaar blevet andre end forhen. Endnu i den glimrende Handelsperiode, som den danske Handel kunde opvise i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, var en stor Formue den fornemste Betingelse for at blive en Købmand i den rette Stil. Hine Tidens Omsætning med egne Skibes rige Ladninger var og maatte være forbunden med et Lykkespil, som ofte kunde hæve En til Handelsfyrste, men som ligesaa let kunde bringe En til Bettelstaven.

Men allerede den Gang begyndte man ogsaa at faa Blik for, at det kunde blive og vel ogsaa burde være helt anderledes, at rolig Berægning og klog Forudseenhed var de Livsmagter, som burde beherske Handel og Vandel. Men saa vist som disse Livsmagter kun tilegnes gennem Erfaring, ej alene egen, men ogsaa Andres, saa vist burde der ogsaa sørges for, at Ungdommen i Tide fik Adgang til at øse af svundne Tidens Erfaringer. Hvad det gjaldt om, var ikke at proppe Ungdommen med død Lærdom, men bibringe den en Dannelse, der var umiddelbart knyttet til selve *Livet*, til dets Tarv og Trang. I Hamborg, som i hin Tid var Tysklands aandelige Hovedstad, i *Lessings* og *Klopstocks*, *Mathias Claudius'* og *Büschs* Stad, fik disse Stemninger først Udtryk, og i 1767 fremkom her for første Gang Forslag til Oprettelsen af et Handelsakademi.

Det er da øjensynlig den samme Aand, der besjælede *Niels Brock*, hvis testamentariske Arv er bleven den »velmente Grundsten« til den Handelskole, som i disse Dage er rejst paa Sct. Annæ Plads. Selv havde han i Begyndelsen af forrige Aarhundrede nydt Undervisning i et Lübecker-Handelsinstitut, og hans eget daadrige Liv under de daværende urolige Tidens stadige Omskiftelser har uden Tvivl aabnet hans Øje for Betydningen af »retskaffen« Kundskabs-Erhvervelse.

Hvad *Niels Brock* anede, er siden bleven til Virkelighed. Det er nu til Dags ikke særlig den store Formue, men fuldt saa meget det vide Blik og

det omfattende Kendskab til en Række mangeartede Forhold, frem for alt dog den hastige og sikre Forstaaelse og Vurdering af de Kendsgerninger, der nu gennem Telegrafen er Allemands Ejendom, hvorpaa det kommer an. Under den voksende Konkurrence er Kundskab bleven den herskende Livsmagt, og nuomstunder vil det derfor blive den klogeste, ikke den rigeste Købmand, der gaar af med Sejren.

Som et Led i den senere Tids mangfoldige Bestræbelser for at skaffe den opvoksende Ungdom i Handelsstanden Lod og Del i vore Tidens rige Kundskabsfylde er da ogsaa nærværende Værk at anse. Der bydes her den unge Købmand et literært Hjælpemiddel, som ej alene til en Begyndelse vil kunne udvide hans Horisont og forøge hans Viden, men ogsaa senere stadig vil kunne yde ham en velkommen, ofte uundværlig Støtte. I Udlandet har lignende Værker forlængst godtgjort deres Nytte. Det er at haabe, at man ogsaa hos os vil forstaa at værdsætte den Lejlighed, som her gives til at fæstne og højne den merkantile Dannelse.

København, i September 1890.

C. F. Tietgen.

INDLEDNING

til første Udgave.

Ved HANDELSVIDENSKAB forstaaes den systematiske Fremstilling af Kundskaberne om de Forhold, der har særlig Betydning for Udøvelsen af Handelsvirksomhed. Indbegrebet af disse Kundskaber udgør ikke en i sig afsluttet selvstændig Videnskab; Handelsvidenskaben er sammensat af Dele, som er udtagne af en Række forskelligartede Videnskaber og sammenarbejdede med et praktisk Formaal for Øje.

Omfanget af det Stof, der almindelig plejer at inddrages under Fremstillingerne af Handelsvidenskaben, har været bestemmende ogsaa for nærværende Bogs Plan. Stoffet falder i to store Grupper, hvorefter Bogen er delt i to Dele. Den første Del behandler de handelsvidenskabelige Fag i snævrere Forstand. Den anden Del giver Vejledning i de saakaldte Kontorfag, eller de mere øvelsesmæssige Færdigheder, hvortil Købmandens Kontorpraksis stiller Krav.

De Emner, som saaledes bliver Genstand for Behandling, falder i følgende Afsnit.

Grundlaget for en mere indtrængende Opfattelse af Handelens som af al økonomisk Virksomheds Opgave og Betydning for det menneskelige Samfundsliv som Helhed er Indsigt i NATIONALØKONOMIEN. Kun denne giver en dybere Forstaaelse af Handelens Væsen, af dens Stilling i Sammenhæng med Folkenes samlede Erhvervsbestræbelser, af dens berettigede Krav og af disses Begrænsning. En Fremstilling af Nationaløkonomiens almindelige Hovedtræk er derfor Bogens første Afsnit.

Den anden almindelige Forudsætning for en sikker Forstaaelse af, og for med Sikkerhed at kunne bevæge sig i, de mangeartede Forhold, som Handelslivet berører, er Kendskab til den Retsordning, hvorpaa det enkelte Samfunds økonomiske Virksomhed, og særlig Handelsvirksomheden, hviler. Hertil kræves for det første Indsigt i de almindelige formueretlige Regler som Helhed, altsaa Grundtrækkene af FORMUERETTEN, dernæst Kendskab til det Indbegreb af Retsregler og Retsforhold, der mere særlig vedrører Handel

og Samfærdsel, HANDELS- og SØRETEN. Fremstillingen gælder her i det væsentlige kun dansk Ret, dog lejlighedsvis med Henblik ogsaa til almindeligere Forhold.

Efter at saaledes det økonomiske og retslige Grundlag er givet, gaar de følgende Afsnit over til at behandle først MAAL, VÆGT og MØNR, hvorom nøjagtig Kundskab er af saa væsentlig Betydning for den Handlende. Om alle herhen hørende Enkeltheder vil der findes udførlige Oplysninger, beregnede paa at benyttes til at slaa efter i. — Derpaa følger de Emner, der i denne Forbindelse kan sammenfattes under Betegnelsen ALMINDELIG HANDELSLÆRE, hvilken, næst efter et Overblik over Handelen og dens Førelse i Almindelighed, deler sig i to Hovedafsnit: om Varehandelen og om Pengehandelen. Fremstillingen af VAREHANDELEN omfatter dels Varehandelens Drift i dens forskellige Former, dels en sammentrængt Vejledning i Grundtrækkene af Varekundskab. Under PENGEMARKEDET omtales Handelens vigtigste Kredit- og Omsætningsmiddel, Vekslen, endvidere Bankvæsen, Handelen med Effekter og endelig de i hele Handelslivet saa stærkt indgribende økonomiske Kriser. — Det næste Afsnit om FØRSKELLIGE HANDELEN VEDRØRENDE FORHOLD, berører en Række Enkeltspørgsmaal: Toldlovgivningen, Stempelovgivningen, Forsikringsvæsen, Ordningen af Handelskamre m. m. samt de folkeretlige Forhold, der har Betydning for Handelslivet, saasom fremmede Undersaatters Retsstilling, Handels- og Søfartstraktater, Konsulatsvæsen og Handelens Stilling under Krigsforhold.

Derefter følger tvende Afsnit, det ene til Behandling af SAMFÆRDELSMIDLERNE — dels Transportvejene og Transportmidlerne, derunder navnlig Jærnbannerne og Skibsfarten, dels Postvæsenet og Telegrafvæsenet — det andet til et Overblik i store Træk over de væsentligste Dele af det mægtige Stof, som HANDELSGEOGRAFIEN og HANDELSSTATISTIKEN omspænder.

Endelig slutter Bogens første Del med en Oversigt over HANDELENS HISTORIE, et Tilbageblik over den samlede Udvikling gennem Tidernes Løb indtil vore Dage.

I Værkets anden Del behandles derefter de Fag, der henhører under Købmandens Kontorpraksis, nemlig Vejledning i HANDELSREGNING, denne Købmandens uundværligste Færdighed, i HANDELS-KORRESPONDANCE og i Affattelsen af saadanne ANDRE SKRIFTLIGE ARBEJDER, som jævnlig forefalder i Købmandens Praksis, samt endelig Anvisning til Førelse af et paalideligt og hensigtsmæssigt BOGHOLDERI.

Dette er den Række af enkelte Discipliner, der som Hele sammenfattes under Handelsvidenskaben, og som, tilligemed Kendskab til SPROG, udgør Grundlaget for Købmandens fagmæssige teoretiske Uddannelse.

De Kundskaber, der kan vindes gennem Bøger og Studium, er for Købmanden kun den ene Side af Sagen. I Forretningslivet *har den praktiske Erfaring Overvægten over den teoretiske Uddannelse.*

Dette ligger dels i det handelsmæssige Stofs store Foranderlighed: de uafadelige Forandringer og Nyheder i Produktion, i Forbrug, i Afsætningsforhold, i Transportmidler, Forbindelser o. s. v., hvilke ingen teoretisk Fremstilling er i Stand til at følge lige i Hælene, og hvor dog kun den nyeste Viden er den, der duer. I Kampen med Konkurrenter gælder det endog just at være forud i sin Viden, helst at vide det, som ingen anden véd, endsige at det allerede skulde være Fælleseje.

Til denne Stoffets flydende Karakter kommer tillige dets overvældende Omfang. Handelen omfatter *alt*, hvad der overhovedet har økonomisk Betydning; Udbyttet af enhver økonomisk Virksomhed, Genstanden for enhver Art af Forbrug, enhver tænkelig Varesort, — alt falder ind under Handelens Omraade. I denne endeløse Mangfoldighed udsøger hver Købmand sin særlige Branche, sine Specialiteter, sit større eller mindre Felt, som han maa kende ud og ind — kende ikke blot selve sin Branche som saadan, men hele den Mangfoldighed af stedlige Forhold og Tilstande, der har Betydning for hans Virksomhed. Hvis det overhovedet var muligt at gaa udtømmende tilbunds i alt dette, maatte hver enkelt Handelsgren og hvert enkelt Steds Handelsforhold være Genstand for en bindstærk Specialundersøgelse; det hele Stof vilde svulme op til et Biblioteks Størrelse — og næppe bragt paa Papiret vilde det allerede være forældet. Der er for Købmanden ingen anden Vej til at erhverve sig den indgaaende og virkelig afgørende Detailkundskab i sit Fag end gennem praktisk Erfaring.

Ogsaa om saadanne handelsmæssige Kundskaber, som er særlig egnede til teoretisk Fremstilling og Tilegnelse, gælder det dog, at først ved Øvelse og Erfaring vindes den ubetingede Sikkerhed i deres Brug, som den praktiske Gerning kræver. Det er ikke nok at have Kundskaber; de Kundskaber, som der særlig er Brug for, maa ligge saaledes til Rede i Hjernen, at de er til Raadighed øjeblikkelig, uden Tøven og Famlen. Den flinkeste Matematiker og Regnemester vil i Hurtighed og Sikkerhed komme til kort overfor en almindelig Kontorist eller Bogholder indenfor den Kreds af Regneopgaver, som denne daglig er beskæftiget med. Kun den, der under utaalmodigt Pres af den ventende Principal, med svedende Pande har maattet atter og atter spænde alle sine Evner for at trække et Regnestykke hurtig igennem, vil tilsidst faa formet sin Hjerne til den lynsnare Sikkerhed, der giver den praktiske Forretningsmand hans Overlegenhed. Eller den, der har endog et nøje teoretisk Kendskab til handelsretlige Spørgsmaal, vil i paakommende Tvivlsmaal dog savne den hurtige og afgørende Sikkerhed, som han først vil erhverve sig ved selv at have set og prøvet, hvordan Tingene i Virkeligheden gaar til.

Og overhovedet er jo Handelen efter selve sit Væsen en Virksomhed, hvis egentlige Kærne falder udenfor Tilegnelse ad teoretisk Vej. Kun Livet og Erfaringen kan her give de medfødte Evner deres rette Udvikling.

Enhver selvstændig Forretningsmand maa til syvende og sidst være sin egen Læremester.

Medens altsaa Købmandens praktiske Uddannelse altid vil vedblive at være Hovedsagen, er det paa den anden Side ikke nødvendigt at dvæle længe ved, i hvilken Grad det er ham til Fordel at have et omfattende og solidt almindeligt Kundskabsgrundlag at bygge paa. Under iøvrigt lige Vilkaar giver det først og fremmest et Forspring. For den, der er bagud, er det besværligt at komme op paa Siden; optagen af sit Arbejde, af Slid for Tilværelsen, vil han i Reglen savne Tid, Lyst, Spændstighed og Udholdenhed til at indvinde det manglende. Der er glimrende Undtagelser, *self-made men*, som med ualmindelige Evner og ualmindelig Karakterstyrke skyder frem gennem alle Hindringer. Men dette er dog altid kun Undtagelser. For hver én, der saaledes kan peges paa, er der Tusinder, som, bundet ved tarvelige Kundskaber, bliver, hvor de er, eller glider nedad.

I vore Dage, da Konkurrencen baade indenfor det enkelte Land og mellem Landene indbyrdes er skrapere end nogensinde, og da der gennem alle Samfundslag kæmpes en Kappelstrid om at vinde frem i Oplysning, er ogsaa Fordringerne til Handelsmandens Kundskabsfylde blevet højlig skærpede. En rig og fyldig Uddannelse er nødvendig for den Handelsmand, der i enhver Retning skal formaa at hævde sin Stilling.

Ogsaa for den modne og erfarne Forretningsmand er der Brug for Hjælpekilder, hvor han let og bekvemt finder Besked om mangt et Forhold, der ligger udenfor hans sædvanlige Beskæftigelse. I ingen Virksomhed er det muligt at have ophobet i sin Hukommelse nøjagtig Kundskab om alle de Spørgsmaal, der lejlighedsvis kan forefalde; kun det, som for hver Enkelt er det væsentlige, kan til enhver Tid være ham fuldstændig nærværende.

Saaledes har en omfattende Haandbog at tjene et dobbelt Formaal: at være til Studium for den Yngre og at være et nyttigt Hjælpe middel for den Ældre.

C. Hage.

FØRSTE AFSNIT.

Handelens Historie.

Saa langt tilbage i Tiden, som Forskningen af Menneskenes Historie hidtil har kunnet naa, har man fundet, at Menneskene drev Handel. Saaledes maatte i Nordens *Stenalder*, da alle skærende Redskaber forfærdigedes af Flint, der ikke findes nord for Bohus Len og Skaane, alle i nordligere Egne boende Folk erhverve dette Materiale ved Handel og Flinten derfor blive en Hovedartikel i de sydligere Landsdeles Udførsel; et mærkeligt Fund fra Vesterbottens Len i Sverige, halvandet Hundrede Mil nordligere end Flintens Forekomst, bestaaende af mange uforarbejdede Flintstykker og af uslebne Hulmejsler i hundredevis, kan tjene som Vidnesbyrd om en Handel med Raastoffer og Fabrikater i hine fjerne Tider. Paa samme Maade sendtes Flint fra Rygen langt ind i Tyskland. Beboerne af Hulerne i Périgord (i Dordogne) fra den saakaldte Rensdyrtid har anvendt Bjærgekrystaller, Muslinger og Antilopehorn, hvilke Materialier alle maa være erhvervede gennem Bytteforbindelser med fjerne Egne. Den Fabrikation af Stenredskaber, som fandt Sted i Pressigny le Grand ved Tours, hvor Flinten optoges ved Minearbejde og blev bearbejdet ved Industri, eller de tilsvarende store Værksteder for Flinttilhugning, som er fundne paa Smaaøer eller ved Kyster i Danmark, godtgør ogsaa, at en Handel dengang foregik.

Stenalderen afløstes af *Broncealderen*, da man til de skærende Redskaber benyttede Bronze, en Blanding af Kobber og Tin. Dette Materiale maatte ligeledes indføres til Norden og mange andre Lande fra fjerne Steder, idet hverken Sveriges Kobber eller Erzgebirges Tin paa de Tider var kendt. Med Kobberet kom Guldet; Hesten og Hornkvæget var vel alt tidligere fra Østen blevne ved Byttehandel førte til Europa og maaske til Norden. Mangfoldige af de i Broncealderen forarbejdede Genstande synes ifølge deres Form og Stil at have været bragte ved Omsætning fra Land til Land. Men en endnu videre Udstrækning tog Handelen i *Jærnalderen*, der i Sydevropa begyndte et Aartusinde før Christi Fødsel, i Nordevropa flere Aarhundreder senere.

Der findes da heller ikke i vore Dage noget vildt Folk, for hvilket Handel er ukendt. Paa samme Maade som hos Nutidens Vilde var Handelen i Urtiden væsentlig *Tuskhandel*; et af Jordens Produkter eller en Brugsgenstand byttedes mod en anden. I Tidernes Løb lærte man imidlertid at indse det hensigtsmæssige i til Hjælp ved Omsætningen at bruge enkelte Genstande af almindelig anerkendt Værdi, som maatte tiltale enhver til enhver Tid, og

hvormed der derfor var Mulighed for, at man altid kunde erhverve sig de ønskede Varer; denne Gjenstand tjente altsaa som det, vi kalder *Penge*. Det var oprindeligt ingenlunde de ædle Metaller, der fortrinsvis gjorde Tjeneste i dette Øjemed, og der er næsten ingen almindelig efterspurgt Handelsvare, som ikke har været benyttet hertil. Men Metallerne har dog saa betydelige Fordele til dette Brug, at de efterhaanden maatte fortrænge de andre Værdimaalere.

I Forasien — maaske først hos Folkene ved Euphrat og Tigris — opstod Brugen af *Mønter*. Sølv anvendtes af Semiterne i Forasien som Betalingsmiddel allerede i fjerne Tider, og f. Eks. Moseloven bestemmer Bøder efter Sølvsekler; men det var Phønicierne, som gjorde Sølvet til almindeligere Betalingsmiddel, idet de bevirkede det uddraget af Jorden paa dets forskellige Findesteder og udbredt over Verden. Oprindeligt udmøntedes Sølvet ikke, det vejedes; man havde det i Ringe eller Stænger, der toges efter Vægt, og ved mindre Betalinger huggede man Dele af dem. — Intetsteds ser man maaske saa tydelig den skridtvise Overgang fra Varen til Mønten udtalt som hos Romerne. I de ældste Love var Faar og Hornkvæg bestemte som Bøder for Overtrædelser; efterhaanden opkom dog Kobberet som Værdimaaler ved Siden deraf. I lang Tid benyttedes kun det raa, uformede Kobberstykke, som blev vejat; for at gøre Ende paa Vilkaarlighed i Form og Finhed gav Staten saa Kobberbarren en regelmæssig Form og forsynede det støbte Kobberstykke med sit Mærke, hvilket karakteristisk nok var Billedet af en Okse, et Faar eller et Svin. Først endnu senere fik Kobberstykkerne ensartet Størrelse til bestemt Værdi, og Vejningen bortfaldt; Mønten var nu tilstede. »Pecunia« (Kvæg) var blevet til »pecunia« (Penge).

Et ordnet *Maal- og Vægtsystem* siges tidligst at være fremkommet hos det ældste babyloniske Folk (Sumerierne), som maaske ogsaa var det, der først udmøntede Penge; de andre Folkeslag i Forasien og Ægypten optog snart det samme System.

Handelen har til alle Tider været en af *Kulturens* vigtigste Bærere; om den ikke direkte fører Kulturen med sig, bryder den Banen foran den. Bytning bringer Mand i Forhold til Mand, nærmer Stamme til Stamme og Folk til Folk. Handelsvejene efterlader blivende Spor. Med Varen udbredes Naturkendskab, Indsigt i praktisk Færdighed, Opfindelser, Kunstform, Mønster, Symbolik, Sædvaner, digteriske Ideer, og efter den Handlende følger Missionæren. De store Handelscentre har ogsaa været Midtpunkter for Kultur, og selv den fordømmelige Handel med Slaver har rundt om i Verden ført Kultur med sig.

Dog medfører Bytningen ikke altid personlig Nærmelse mellem Deltagerne. Karakteristisk for mange vilde Folk er den saakaldte *stumme Handel*. Herodot fortæller om, at Karthagerne handlede paa den Maade med et Folk paa Afrikas Vestkyst, at de udskibede deres Varer og lagde dem i Række paa Strandbredden, derefter gik de igen ombord, og ved Røg-søjler fra et Baal søgte de at hidkalde de indfødte. Disse kom og lagde Guld for Varerne, hvorefter de trak sig tilbage. Karthagerne gik atter i Land og eftersaa, om det tilbudte svarede til deres Ønsker; var der ikke tilstrækkeligt, gik de igen ombord og ventede, hvorpaa de indfødte lagde endnu mere Guld, indtil man paa begge Sider var tilfreds; derpaa drog hver Part bort med det tilbyttede.

Vi har Efterretninger om lignende Handelsmaader fra meget forskellige Tider og Lande. Saaledes fortæller en tysk Mestersanger, der paa Kong Christopher af Baierns Tid rejste her i Norden, hvorledes Købmændene handlede med Lapperne i Norge: disse bringer Dyreskind ned til Kysten, hvor de lægger dem paa Strandbredden og derpaa trækker sig hurtigt tilbage, Købmændene lægger Varer derved, og naar Lapperne finder Byttet tilfredsstillende, tager de det fremlagte. Endnu længe efter foregik Handelen med Lapperne paa samme Maade. For hundrede Aar siden dreves »stum Handel« mellem marokkanske Købmænd og Negere i Sudan, idet de sidste lagde Guldstøv under hver af de paa en Høj fremlagte Genstande. Hvor Handelen saaledes ikke fører Menneskene til mere personlig Forbindelse og Berøring, kan alene den overførte Genstand bringe Kulturen med sig.

Fremstillingen af Handelens Historie falder naturlig i fire Hovedafsnit: 1) *Oldtiden*, 2) *Middelalderen*, 3) *Den nyere Tid indtil den nordamerikanske Frihedskrig*, 4) *Tidsrummet efter 1776*.

I. Oldtiden.

Det ældste af Oldtidens Kulturlande synes **Ægypten** at være. Naar Nilens lange og lige Flodløb i Juli stiger over sine Bredder, efterlader det i den brede Dal et frugtbart Dynd, der virker som den fedeste Gødning, hvori der nogle Maaneder efter kan saas og derpaa i Marts næste Aar indhøstes den rigeste Afgrøde af Korn og Bælgfrugter. Begunstiget ved denne Naturens store Godgørehed fremblomstrede her i Dallandet en tidlig Kultur, hvis storartede Mindesmærker i den nyeste Tid, efter at Læsningen af den gamle Skrift er funden, har aabnet os et Indblik i Landets ældste Historie.

Ægyptens Historie falder i tre store Afsnit. *Det ældste Rige* (ca. 4000—1600 f. Chr.) havde sit Hovedsæde i Memphis i Nedre-Ægypten nogle Mil syd for Deltaets Begyndelse; Kongerne af de første Dynastier byggede her Pyramiderne i Memphis og i Gizeh. Med det 12. Dynasti blev Theben i Øvre-Ægypten Herskersædet (ca. 2400 Aar f. Chr.); fra denne Tid skriver sig Søen Møris, der blev udgravet for at optage det overflødige Nilvand, Rigspaladset Labyrinten, der opførtes som Midtpunkt i det store Rige, og mange Obelisker. Efter at et vildt semitisk Hyrdefolk, Hyksos, var trængt ind i Nedreægypten (ca. 2100) og efterhaanden havde opkastet sig til Rigets Herrer, blev Landet igen befriet ved Fordrivelsen af Hyksos (1600), og Theben »med de hundrede Porte« blev atter Hovedbyen i *det yngre Rige*. Ægypten fik i den nærmeste Tid derefter igen en blomstrende Periode; Templerne i Theben og »Memnonstøtten« er Minder om denne nye Storhedstid. Da Assyrierne begyndte at plyndre Landet, faldt paany dets Magt, men Kong Psammetich befriede Ægypten ved Hjælp af græske Lejetropper (660); Sais bliver Hovedstaden i *det yngste Rige*. — Aar 525 f. Chr. underlagde *Perserkongen* Kambyses sig Ægypten, som imidlertid bevarede sin gamle Kultur uforstyrret.

Hvor rigt paa Produkter end Ægypten var, synes dets Befolkning i den ældste Tid ikke at have tilstræbt en Afsætning, men snarere hindret al Forbindelse med fremmede; de tillod dem kun at anløbe enkelte Havne.

Senere udviklede sig et livligt Handelssamkvem, og vi véd af Bibelen, at Joseph solgtes af sine Brødre til en Skare ismaelitiske Købmænd, »hvis Kameler bar Urter, Balsam og Laudanum«, og som drog til Ægypten. Det var især Krydderier, Vin, Olie, Metaller og Tømmer, som Ægypten havde behov, medens det selv kunde yde allehaande Kornsorter (Agerdyrking var Befolkningens Hovederhverv, Hvæde, Rug, Byg og Hør trivedes ypperlig) samt Vaaben, Værktøj, vævede og stukne Tøjer. Papyrus forarbejdedes til Papir, til Klæder og Net, Glasindustrien var berømt og ægyptiske Lervarer søgte. Men iøvrigt synes Omsætningen ikke at have været synderlig udviklet, hvad der fremgaar af, at Mønter ikke fandtes; Varerne byttedes, og vejet Kobber (i Spiraler) brugtes til at udjævne Forskellen. Søhandelen var i Phøniciernes Hænder, indtil Kong Psammetich (664—610) aabnede Havnene for Grækerne.

Ægypten fik nu baade en Krigs- og en Handelsflaade, hvis Bemanding i væsentlig Grad bestod af Phøniciere. Psammetichs Søn Kong Necho (ca. 600) sendte phøniciske Skibe fra det røde Hav ud paa Opdagelser; de kom tre Aar efter hjem gennem Herkules' Støtter (Gibraltarstrædet) efter at have sejlet om Libyen (Afrika); den mærkelige Oplysning om, at de »havde haft Solen paa højre Haand«, synes at stadfæste, at de virkelig har omsejlet Afrika. Den samme Konge er berømt ved sit Forsøg paa at skabe en Forbindelse mellem Nilen og det røde Hav, ved hvilket Arbejde ifølge Herodot 120,000 Arbejdere skal være omkomne; men først Darius fuldførte Kanalen, som Ptolemæerne og Romerne senere vedligeholdt. Den nuværende Suezkanal falder kun for sin sydligste Del sammen med Nechos Kanal.

Efter at Landet var erobret af Alexander den Store (332—331), kom det ved hans Død under *Ptolemæernes* dygtige Herskerslægt; under deres Styrelse bragtes Ægypten i nøje Forbindelse med den græske og romerske Verden og blev et af Middelhavets vigtigste Handelslande.

Ved Vestasiens største Flod, der aarlig paa samme Maade som Nilen, naar Sneen paa Armeniens Bjerge smelter, strømmer over sine Bredder, opstod Asiens tidligste Kulturstat. Euphrat gyder i et roligt Løb sine Vande ud over Sletten og opfordrer Beboerne til at lede Vandet med det frugtbare Dynd i utallige Kanaler, Afløb og Render ind over Markerne; Tigris tvinger med sit voldsomme Fald mangesteds Beboerne til at bygge Dæmninger mod dens Angreb. I disse Landskaber fandtes et Kornland af utrolig Frugtbarhed, hvor Akset gav 200 eller 300 Fold. Allerede de ældste Beboere ved Euphrats nedre Løb, *Sumerier* eller *Akkader*, — om hvis etnografiske Stilling endnu ikke noget sikkert vides, — havde vidt-forgrenede Kanal anlæg; om deres høje Kultur vidner Kileskriften, som er deres Opfindelse, og deres vel ordnede Maal- og Vægtsystem.

De semitiske **Babylonere** blev deres Arvtagere; deres Hovedstad Babylon rummede inden for sin tolv Mil lange Mur prægtige Paladser og Templer foruden Haver og Agerland. Industri og Haandværk stod i Blomstring; de kunstfærdige Indbyggere vævede af Uld og Bomuld Tæpper og brogede Tøjer med smukke Dyrefigurer; de udskar Stene til Gemmer og Ringe og tilberedte Salver og lugtende Vande. Handelsveje over Circesium (Karkemish) ved Euphrat og Damaskus eller over Thadmor (det senere Palmyra) førte Produkterne til Markederne i Middelhavets Byer, hvor Babylonerne modtog Vestens Frembringelser. Deres Skibe sejlede gennem den

persiske Havbugt for i Egnene ved dens Munding at hente Tømmer til Skibsbygning eller Perlemuslinger eller for her at modtage Indiens Varer, saasom Elfenben, Bomuld, Sandeltræ; de hentede i det lykkelige Arabien Virak og Myrrha, en Hovedartikel for Babylons Handel med Vesten. Babylons Betydning som Handelsmagt fremgaar ogsaa deraf, at dens Maal og Vægt overgik til Syrerne, Perserne, Phønicierne, Grækerne og Romerne. Indprikket Kileindskrift paa utallige Lertavler har kunnet oplyse om, hvor almindelige skriftlige Kontrakter var, og at store Handelsselskaber, Bankierforretninger, Hypotek, Renter, Kaution, Transport af Gældsbreve, Firma o. lign. var vel kendt.

Assyrierne, der boede ved Tigris' nordøstlige Side og havde til Hovedstad Ninive, var et Søsterfolk til Babylonerne, fra hvilke de oprindelig var udvandrede, og hvis Kultur de delte. Men Assyrierne udmærkede sig tilige særlig som Krigere og Erobrere, der udvidede deres Magt over Nabolfolkene. Deres Konge Tiglath Pilezar erobrede Babylon (ca. 730), og Assyriens Konger var nu Herskere over det forenede Rige, indtil den babyloniske Underkonge Nabopalassar i Forening med Medernes Konge Kyaxares slog den assyriske Konge og tilintetgjorde Riget (606). I Ruinerne af Ninive har Forskningen i vore Dage fundet Bekræftelse paa de gamle Forfatters Efterretninger om det høje Standpunkt, som Bygnings- og Billedhuggerkunst indtog, og om den Pragt og Luksus, som udfoldede sig her.

Riget bevarede ikke længe sin Uafhængighed. Perserkongen Cyrus gjorde ved Erobringen af Babylon Ende paa det assyriske-babyloniske Rige (538).

Phønicierne er Oldtidens betydeligste Handelsfolk. Ligesom i vore Dage i Orientens Havne »en Armenier« falder sammen med en Handlende, og ligesom man i Middelalderen ved »en Jøde« nødvendigvis forstod en Købmand, saaledes var hos Grækerne en Phønicier enstydig med en Handelsmand. Om Phønicierne end ikke, som Plinius siger, opfandt Handelen, har de, saa langt tilbage vor Kundskab rækker, øvet denne Næringsvej; de stod allerede ca. 2000 Aar f. Chr. i merkantil Forbindelse med Landene ved Euphrat og Nilen.

Men Phønicien er ogsaa af Naturen formet som en Stapelplads og et Havneland. Det ikkun et Par Mil brede Kystland afgrænses i Øst af Libanons Bjærgkæde, som paa flere Steder endog træder helt ud i Havet; Kysten er takket ud i mange Landspidser, som bryder Bølgen, og i Ly af hvilke der findes gode Havne. Libanon bærer Sneen paa sin Top, men Bjærgkædens Affald bliver begunstiget ved Middelhavets Nærhed og det derved bestemte tempererede Klima. Ceder og Cypres vokser paa de højere Rygge, paa Skraaningerne Morbærtræer og Figen saa vel som duftende Urter og Græs; her kan en frodig Afgrøde af Korn høstes, og Faare- og Gedehjorderne trives ypperlig. En særlig rig Vegetation findes endelig i Dalene. Phønicieens Kyst er omtrent 40 Mil lang. Karmel, der strækker sine stejle Klipper ud i Havet, danner en sydlig Lukning for Landskabet; hinsides Forbjærget faar Kysten en mindre indskaaren, flad og sandet Karakter.

Phønicierne, et semitisk Folk, havde vidst at drage Fordel af Landets gunstige Betingelser. Fiskefangsten i Floderne, men især det rige Havfiskeri bragte dem til at bygge skønne Skibe af Libanons Cedre og at handle med deres Fangst. *Sidon* (Ϛ: Fiskestaden) var deres ældste By,

grundlagt ca. 2700 f. Chr., og »Sidonier« blev derfor Fællesnavn for Phønicierne; men snart rejste sig Stad ved Siden af Stad, saaledes Sarepta, *Tyrus* (den gamle By og Nystaden paa en Klippeø), Byblus og Berytus.

Landet havde af Naturen gode Udførselsartikler som Korn, Uld, Muldyr og Heste, men man lagde ogsaa særlig Vægt paa ved Avl at frembringe fortrinlige Varer, saasom ypperligt Hvedemel, Vin og Træfrugt. De Produkter, som Phønicierne modtog, forædlede eller omdannede de endvidere ved stor Snildhed i Haandværk og Industri. At tilvirke Glas var en ældre ægyptisk Opfindelse, men Sidons Glasvarer var meget efterspurgte. Phønicierne har næppe opfundet Purpurfarvningen, men ingen havde Kundskab om de bedste Muslingearters Findested eller om Saftens Kogning saaledes som Tyrierne; berømt var især det tyriske dobbeltfarvede Purpur, et mørkt Violet, men der fandtes ogsaa et lysere Purpur spillende i rødt. Deres Haandværkere arbejdede fortrinlig i Guld og Sølv; de graverede Stene og udskar i Elfenben. Tillige bragte de talløse Handelsartikler — Nytte- og Luksusvarer, Jordprodukter, Industrigenstande og Slaver — fra Land til Land, og intet Felt laa uden for deres Virksomheds Omraade. Bjærgværksdrift var dem nøje bekendt, og de udfrittede overalt om Metallernes Findesteder. I Skibsbygning var de Mestre og byggede af Ceder- og Cypresstammer baade stærke Krigsskibe og rundbugede Handelsfartøjer, der beundredes som Mesterværker af Jøderne ikke mindre end i de græske Havne. Den phøniciske Styrmand ansaas gennem hele Oldtiden som den første i Kendskab til Farvandene, til Strømme og Vinde; Stjernernes Gang iagttog de nøje, og Polarstjernen, »den phøniciske Stjerne«, ledede dem under Sejladsen.

De havde dernæst lært de andre Nationer Betydningen af, at de Handlende modtoges vel og beskyttedes; Tanken om den praktiske Nytte af »Gæstevenskabet« overgik fra dem til Grækernes og Romernes Bevidsthed. Phøniciernes praktiske Snildhed, skarpe Forstand og deres gode Samfundsindretninger skaffede dem Indgang overalt; om deres Togter og Rejser tav de iøvrigt og skjulte deres Viden for de fremmede.

Ældst er maaske Phøniciernes Handelsforbindelse med Ægypten, hvilket Land ganske manglede Træ og Jærn og var henvist til at søge disse Artikler hos Phønicierne. Gammel var ogsaa Forbindelsen med Babylon og med Arabien. Men Phøniciernes eget Landomraade blev dem som Havneland for snævert, og de anlagde (fra det 16. Aarh.) paa Cypem, Rhodus, Kreta og andre Øer et stort Antal *Faktorer* og Industrianlæg; lignende opstod ved Euphrat, og Forbindelser knyttedes med Indien. Kong Hiram stod i nøje Forhold til Jødernes Konge Salomo (ca. 950), og denne tillod dem at anlægge en Koloni ved Ezeon-Geber ved det røde Hav og her at bygge Skibe; han sendte sine Folk med paa deres Rejser, og de kom til det mystiske Land Ophir (uvist hvor), fra hvilket de tre Aar efter vendte hjem med Guld, Sølv, Ædelstene, Sandeltræ og Elfenben. Gennem Middelhavet og Herkules' Støtter sejlede de ud paa Oceanet.

I Tidsrummet fra 1100 til 750 naar Phønicierne deres højeste Størhed; de besætter Kysterne af Sardinien og Sicilien, hvor de grunder Handelspladser som Panormos (Palermo); Maltas magre Kalkø blev en vigtig Mellemstation, og lige over for paa Afrikas Kyst grunder de Utica (1100) paa en Pynt, som de afskar fra Landet ved en Kanal. Paa et lignende Øland uden for Herkules' Støtter anlægger de Gades (Cadiz, 1100), som blev Midtpunktet for Handelen med Tarsis, Landskaberne omkring Guadal-

quivir, i hvilket et Hundredtal af phøniciske Byer opstod. Her anlagdes Bjærgværker, hvis Gange gik dybt i Jorden; det fundne Guld og Sølv smeltedes og rensedes med stor Kunst, og de vidste tillige at udvaske Guld og Sølv af Flodsandet. Gennem Herkules' Støtter sejlede de til Cassiteriderne eller Tinøerne (Scillyøerne) og til Britannien. Til Ravkysten ved Østersøen naaede de vel ikke, men fik ved Mellemlandhandel Rav fra disse Strande. Landhandelen blomstrede ligeledes.

Ikke længe efter, at Salomos Rige opløstes, begyndte ogsaa Phønicierne Tilbagegang. De græske Middelhavs-Byer søgte rundt om paa Kysterne at kappes med Phønicierne. De østlige Riger stræbte efter at udvide sig til Kystlandene, Assyriens Konge Tiglath Pilezar (Phul) erobrede Syrien og Palæstina (730), og den phøniciske Handel og Selvstændighed led et betydeligt Knæk. Ny-Tyrus holdt endnu tappert Stand mod Salmanassars Angreb (722), men efter at Babylonerkongen Nebukadnezar havde belejret den i 13 Aar, maatte den overgive sig (ca. 580). Da Cyrus havde erobret Babylon (538), kom Phønicien under det store persiske Rige.

Nogle Aarhundreder forinden var Tyrus' berømteste Koloni bleven anlagt, Arvingen til den phøniciske Magt. **Karthagos** Grundlæggelse skyldtes dog ikke Handelshensyn, men indre Kampe, og naar tidligere især de lavere Klasser havde udgjort Størsteparten af Udvandrerne, var det her de rige. Denne Koloni stillede sig da ogsaa straks i Opposition til Moderlandet. — Det af Demokrater krænkede aristokratiske Parti forlod med sine store Rigdomme Tyrus og grundede Karthago ved en Havbugt af Libyen paa en Pynt, som kun ved en smal Landtange forbandtes med Fastlandet. Byen besad alle ydre og indre Betingelser for at blive Midtpunkt for Kolonierne i Vesten, tilmed da Tyrus stadig aftog i Kraft. Afvigende fra de andre phøniciske Stæder søgte Karthagerne at underlægge sig et stort Opland omkring Byen. De indfødte maatte dyrke Jorden for de rige Borgere, og Phønicierne lagde nu ogsaa over for Agerbruget den Evne til at forbedre Bedriften for Dagen, som de havde godtgjort i Industrien. Efterhaanden sluttede, frivillig eller nødtvungent, alle Kolonierne i Spanien sig til Karthago; snart efter (i Tiden 550—450) underlagde den mægtige Stad sig alle Kolonier paa Sardinien, Korsika, Elba, Sicilien og Malta og ansaa sig som Enehersker paa hele det mellem disse Lande indesluttede Hav.

Omsider skulde der i Italien danne sig en Stat, der var i Stand til at optage Kampen mod Karthago og lægge den for sin Fod.

Grækenland. Den græske Halvø — Thessalien, Epirus og alle syd derfor beliggende Landskaber — udgør et mærkelig formet, ved den store korinthiske og den saroniske Havbugt og ved utallige andre Bugter og Indsnit i Landet udskaaet Legeme, der frembyder en Kystlinie, som i Udstrækning er større end Frankrigs og Sveriges tilsammen og betydelig overgaar Italiens. Overalt findes gode Havne og let Tilgang til det forholdsvis rolige Hav. Hertil kommer, at Grækenlands Jordbund med al dens vekslende Forskellighed af Højder og Dalland, af Agre, Græsgange og Skove, har en Rigdom paa Frembringelser af al Art, der kan egne sig til at fremkalde Industri og grundlægge Handel.

De første, som drog Fordel af disse gunstige Forhold, var Phønicierne. Allerede Homer fortæller om, hvorledes »Sidonierne« i deres Fartøjer bringer pragtfulde Sølvkar, Smykker af Guld og Rav, men ogsaa om, hvorledes de upaalidelige farende Kræmmere lejlighedsvis røver sig Slaver. Gennem

deres Faktorier og ved deres Besøg paa Markederne, hvor de tilbyttede sig Uld, Huder og Metaller, havde de en betydelig Indflydelse paa Handelens Udvikling og Ordning i Grækenland, ligesom de i Søfart, Bjærgværksdrift, Ingeniørkunst og Industri blev Mønstre og Læremestre for Hellenerne; fra dem modtog Grækerne ogsaa »de phøniciske Tegn«, Bogstavskriften.

Paa de græske Folkevandrings Tid (ca. 1100), og især ved Dorernes Indvandring fra det lille Landskab Doris i Mellemgrækenland til Peloponnes, faldt de phøniciske Kolonier i græsk Vold. *Dorerne* udbredte sig snart efter videre til Kreta, Rhodos og Lilleasiens sydvestlige Hjørne. *Jonerne* havde alt taget de nordlige Cyklader samt Samos og Chios og den mellemste Del af Lilleasiens Kyst i Besiddelse, medens *Æolerne* (ϝ: »blandede«, i Modsætning til Joner eller Dorer) besatte det nordlige Hjørne med Øerne Lesbos og Tenedos. Det ægæiske Hav var saaledes omkranset af Stæder, som var enige om at udrydde al Ufred paa Havet, at fremme Søfart og føre en udstrakt Handel. Den mytiske og heroiske Tids primitive Omsætningsforhold, hvor præget Mønt var ukendt, og Kunsten at befare Søen endnu lidet udfoldet, afløstes af nye Tider. Store Statsmænd og Lovgivere bragte Samfundene til at kaste sig over ny Virksomhed.

Paa Peloponnes var Sparta og Korinth de berømteste Stater. *Sparta* var i væsentlig Grad et Samfund af Krigere, som skulde erobre Land og forsvare det vundne. Fremmede saas nødig i Landet, og ved Herredømmet over de skatskyldige Forbundsfæller (Periøker) eller de agerdyrkende Træl-bønder (Heloter) erhvervede Spartanerne sig de fornødne Produkter.

En Modsætning hertil dannede *Korinth*. Denne Stad laa bag ved Landtangen oppe i Landet, men havde Havn baade ved den korinthiske og saroniske Havbugt, og Skibene førtes ved Ruller og mekaniske Midler fra det ene Hav til det andet. Phønicierne havde tidlig haft Kolonier her, og paa Isthmen blev endnu deres Guddomme (Astarte, Melkart) dyrkede; Forbindelsen med dem havde tillige præget Korinth som en Handelsby, der indtog et kosmopolitisk, ofte endog et upatriotisk Standpunkt. En udviklet Finanspolitik og en udpræget timokratisk (ϝ: paa Formuen grundet) Forfatning karakteriserede Byen; dens Borgere udmærkede sig tillige ved stor Snildhed i alle tekniske Opfindelser, ligesom Haandværkerne nød Anseelse. Pottemagerens Drejeskive var opfunden her, og de korinthiske Kar af Ler eller Metal var berømte endnu paa Romertiden. Her byggede man treradaarede Skibe, men Kunsten at tømre dem holdtes hemmelig; her fandtes kunstig gravede Bassiner og store Skibsværfter. Et udmærket ordnet Møntsystem betryggede Omsætningen.

Fra Korinth grundlagdes et eget Herredømme over Havet. Da Ægina med dens betydelige Industri og store Handelsforbindelser spærrede for en videre Udvikling imod Øst, maatte Opmærksomheden rettes mod de vestlige Havstrækninger. Paa Sicilien grundedes Syrakus 735, Korkyra (Korfu) omtrent samtidig; senere anlagdes Leukas, Ambrakia samt Epidamnos og flere andre Byer paa Epirus' og Illyriens Kyster, der dannede som en Kæde fra Isthmen op til disse Egne; Veje knyttede dem sammen indbyrdes og med Hovedbyen.

Attika, — hvis Hovedstad var *Athen*, — var ikke synderlig frugtbar, og saalænge Agerbruget var Beboernes væsentligste Næringsvej, førte Landet kun en beskedent Tilværelse. Haandværk og Industri begyndte imidlertid at opløbne, og udmøntede Penge kom i det 7. Aarh. mere almindelig i Brug; men Kapitalister begyndte at tilrive sig de smaa Landboeres Ejen-

domme, og megen Nød var tilstede. Efter nogle tidligere Forsøg paa en Omordning af Staten var det Solon, der ved sin Lovgivning brød med Fortiden og henviste Athenerne til at lægge Vind paa Søfart og Handel. Den store Statsmand raadede saaledes Bod paa de fortvivlede økonomiske Forhold, hvori den lavere Befolkning var stedt, hvorfor al Gæld, offentlig og privat, blev udsløttet, og Gældsfængsel eller anden personlig Tvang overfor Debitor for Fremtiden blev forbudt. En heldig Reform af Mønt, Maal og Vægt bragte tillige store Lettelser for Handelen med Lilleasien. Ingen Stand skulde tilsidesættes; Haandværket skulde holdes i Ære, og den Mand straffedes, som lastede en Medborger, fordi han drev Handel paa Torvet. Til arbejdsløse skulde Arbejde anvises, men ørkesløse skulde taltales; uformuende Forældre skulde lade deres Børn oplære til en Næringsvej. Heloter, der vilde bosætte sig i Athen for at lære et Haandværk, kunde faa Borgerret, og fremmede Haandværkere optoges i Staden. Saaledes begunstigede hans Love Udviklingen af en Bybefolkning. Han gav Udførslen af Olie og Figner fri, men forbød at udføre Korn, som Attika ikke frembragte i tilstrækkelig Mængde.

Pisistratos, som ikke længe efter opkastede sig til Hersker i Athen († 527), og hans Sønner Hippias og Hipparchos styrede ganske i Solons Aand. Efter at Fristaten igen var bleven oprettet ved Hippias' Fordrivelse (510), gik Athen dog sin mægtigste og skønneste Tid imøde. Perserkongernes Indfald sloges tilbage, og Athens ledende Mænd — Themistokles, Aristides, Kimon og Perikles — udviklede den indre Forfatning. Havnen ved Piræos blev anlagt, da den gamle Havn Phaleron ikke var tilstrækkelig, Herredømmet paa Havet blev hævdet, og selv til fjerne Dele af Middelhavet sendte Athen sine Handelsskibe. Da vaagnede Spartas Skinsyge, og med den peloponnesiske Krigs ulykkelige Udgang (431—404) faldt Athens Magt. Spartas Sejr og unationale Politik i det følgende Tidsrum banede Vej for fremmede Herskere i Grækenland.

Det græske Hovedlands Skæbne og Historie falder dog ikke sammen med Hellenernes Historie, og særlig for Handelshistorien har **de græske Kolonier** en stor Betydning. Den saakaldte græske Folkevandring gav Anledning til de første Kolonier i Asien; fra disse Nybygder saavel som fra Grækenlands egne Byer skulde snart, som Følge af Overbefolkning, indre politiske Kampe eller driftig Foretagelsesaand, talrige Kolonier grundes. — Nordligst paa Lilleasiens Kyst laa *de æoliske Kolonier*, hvis Indbyggere nærmest havde Opmærksomheden henvendt paa Dyrkningen af det omliggende Landskab, men Kyme, Smyrna (der snart kom under Jonerne) og især Mytilene paa Lesbos var dog blomstrende Handelsbyer. — Af de *tolv joniske Stæder* drev Phokæa den videst udstrakte Handel imod Vest; de kyndige Søfarere fra denne By handlede paa Italien, Gallien og Spanien. *Milet* besad en tidlig udviklet Industri (milesiske Tøjer); dens Fartøjer gik paa Tunfiskefangst i det Sorte Hav, og over 80 græske Stæder ved Kysterne af dette Hav var Kolonier fra Milet. — Halikarnassos, Knidos og Kos, dernæst de tre Byer paa Rhodos udgjorde det *doriske Forbund*. Efter Tyrus' Ødelæggelse var Rhodos den vigtigste Handelsstat, indtil Alexandria blev Sæde for Verdenshandelen.

Byzants laa ved Bosporus, hvor nu Konstantinopel ligger, og ved *det Sorte Hav* var der opstaaet en Række blomstrende Handelsbyer. Hos de paa Nordkysten boende skythiske Folk kunde Hellenerne tilbytte sig Korn,

Hør, Hamp, Voks, Skind, Kaviar og Slaver mod græske Varer saasom Vin, Olie, Lærred og Metalvarer.

Senere end disse opstod Kolonistæderne i *det sydlige Italien (Stor-Grækenland)*. Cumæ paa Campaniens Kyst, opkaldt efter Moderstaden Kyme, var den først anlagte og nordligste. Sybaris og Kroton (i Calabrien), begge anlagte fra Achaia (ca. 710), havde nærmest Agerbruget for Øje; de grundede en Række af Nybygder i de omliggende Landskaber og herskede over de derboende Stammer. Tarent (Taranto), grundlagt af udvandrede Spartanere, var med sin udmærkede Havn og beskyttende Klippeborg et Midtpunkt for Omsætningen mellem Stor-Grækenlands Byer, Sicilien og Moderlandet; dens Indbyggere var bekendte som Søfarende og Fiskere, og det tarentinske Purpur kunde i Anseelse kappes med det tyriske.

Paa *Sicilien* grundedes Syracus 735; den var Hovedmarkedet for Øens Kornudførsel. Imod Nordvest hævdede Karthagerne sig endnu i Besiddelse af flere Stæder.

Ogsaa paa de andre italienske Øer satte Grækerne sig fast, og ved Rhonemundingen anlagdes *Massilia* (Marseille) fra Phokæa; de dygtige Massilioter grundede atter Handelspladser i Nærheden, opdyrkede Landet og erhvervede sig allehaande Varer fra de keltiske Stammer. En modig Købmand og udmærket Videnskabsmand fra denne By, Pytheas, foretog en Opdagelsesrejse til de britiske Øer, til Ravkysten ved Nordsøen og til »Thule« (ca. 320).

Paa den afrikanske Kyst grundedes *Kyrene* i et Landskab, der frembragte i Overflod Korn, Vin og Olie, og ligeledes den højtskattede Læge- og Krydderurt Silphion (en Skærimplante); til Byens stærkt besøgte Marked bragte Nomadefolk langvejs fra allehaande Produkter, Husdyr og Slaver.

Saaledes var hele Middelhavet ompændt af blomstrende græske Kolonier; »der vævedes en hellenisk Bort om Barbarernes Lande« (Cicero). Traktater mellem de enkelte Stater lettede Handelen, særegne Borgere (Proxenoï) havde det Hverv paa lignende Maade som Nutidens Konsuler at bistaa de fremmede. Stæderne krævede Told og Accise i Havnen og paa Torvet, men sørgede for Orden i Omsætning, ret Maal og Vægt, et godt styret Møntvæsen. Fra Grækenland bragtes Korn, Vin, Olie, Honning, Heste, Hornkvæg, Uld og Industrifrembringelser til Kolonierne langs Middelhavet, hvor disse Varer ombyttedes for de forskellige Landes og Egenes særegne Produkter. Men samtidig overførtes den høje Grad af Kultur, som Hjemlandet havde naaet, til Plantestæderne i Øst og Vest, og overalt i disse udviklede den græske Dannelse, Poesi, Kunst og Videnskab sig yderligere og naaede ofte en selvstændig Blomstring. Fra Kolonierne vandrede atter hellenisk Digtning, Kunstsans og Tænkning ind over de barbariske Lande.

Grækenlands splittede Stater, hvor Skinsyge og Higen efter Overmagt stadig raadede, maatte bøje sig for den velovervejede Politik, som **Macedoniens** Konger førte. Efter Slaget ved Chæronea (338) var Grækenlands Frihedstid forbi, og da Kong Philip II to Aar efter døde, besluttede hans Søn at gøre Ende paa Persernes Vælde. Det uhyre Rige, som Alexander den Store grundede fra Jaxartes og Indus til det joniske Hav, skulde dog ikke have lang Varighed, — dertil var dets Sammensætning for løs, — men af Rigets Brudstykker dannede sig mere eller mindre kraftige Stater. Og ved den store Erobrers Gerning var hellenisk Aand trængt ind over Orienten;

Østens og Vestens Kulturer begyndte at smelte sammen, nye Midtpunkter for politisk Liv og Omsætning var opstaaede. Alexander havde selv været optagen af Tanker om at lette Handelsforbindelserne, han havde ladet Euphrats Flodløb renses og søfarende undersøge den persiske Havbugt. De mange store Byer, som han havde anlagt, blev just vigtige ikke blot i militær Henseende, men som Knudepunkter for Veje og Omsætning, allermost *Alexandria*, der inden kort Tid skulde drage Verdenshandelen til sig og tillige blive Sæde for en egen Kultur.

Italien har ikke som Grækenland en Bygning og Kystformation, der særlig maatte indbyde dets Befolkning til Handel og Søfart. For Agerdyrkning og Kvægavl egnede derimod Jorden sig ypperlig, Korn, Vin og Oliven voksede frodig. De gamle italiske Guder var da ogsaa især Guder for Ager, Vingaard og Have (Saturnus) eller Beskyttere af Skovene og Græs-gangene (Faunus). Efterhaanden som græske Byer anlagdes i Nedreitalien, overtog disse Handelen med de italiske Folk. Imidlertid havde dog et af Italiens Folk selv vist sig som et dygtigt Handelsfolk, nemlig *Etruskerne*. I Tiden før Roms Anlæg var de Hovedfolket i Italien, baade ved deres store Udbredelse, fra Genuabugten indtil Tiber, og ved deres fremragende Kultur. Ligesom Etruskerne lagde sig med Talent efter Bygningskunst, Pottemageri og Støbning af Metaller, saaledes var de ogsaa et foretagsomt Handelsfolk. De havde rundt om paa Bjærg højder bygget forskansede og blomstrende Handelsbyer, de prægede Mønter efter græsk Mønster og var gode Søfarere; de udførte Norditaliens Frembringelser, indførte Produkter fra de italiske Lande og Øer eller fra Stor-Grækenland. Yppighed svækkede imidlertid Etruskernes Kraft, og fra Latium udgik det Folk, der skulde overtage Førerrollen i Italien.

Romulus grundede efter Fortællingen **Rom** (753) paa det Sted, hvor de tre Folk Latiner, Sabiner og Etrusker stødte sammen. Den ringe By, som stadig modtog Indvandrere, steg efterhaanden i Magt og blev Midtpunktet i en udpræget Kriegerstat, der idelig søgte at udvide sit Omraade. Latium og Campanien underlagdes (338), snart blev ogsaa Samniter, Etrusker og Umbrer betvungne, og ved Aaret 266 strakte Romerne deres Magt lige fra Rubico indtil Italiens Sydspids.

Imidlertid havde Rom, der fra Kongedømme var bleven Republik (510), undergaaet en Forfatningsudvikling, som skulde blive betydningsfuld for hele den følgende Tids Historie. *Patricierne*, eller de fuldt berettigede Medlemmer af Samfundet med Sæde i Folkeforsamlingen og Adgang til Senatet, var komne i haarde Stridigheder med *Plebejerne*, de ved Indvandring og Erobring tilkomne nye Bestanddele, der var Borgere uden Stemmeret, men med Forpligtelse til Krigstjeneste. Ved Udvandring til det hellige Bjærg (494) havde disse opnaaet Ret til at vælge Almuetribuner, der varetog deres Tarv; senere fik de Ret til fuldgyldigt Ægteskab med Patricierne (445), til at besætte den ene Konsulpost (366) og til Præstembederne og opnaaede saaledes at blive politisk ligestillede med Patricierne. Med Hensyn til Besiddelsen af Jord, som var den vigtigste Velstandskilde, da Handel og Haandværk kun nød ringe Anseelse, havde Patricierne imidlertid store Forrettigheder. Det Land, som Staten lagde ind under sig ved Erobring, blev »offentlig Jord«; Staten ejede det, men Patricierne tillagde sig Eneret til at besidde og bruge det mod en ubetydelig Afgift. Under de idelige og heftige Fordringer fra Plebejernes Side om at faa Andel i den

offentlige Jord, søgte man at fjerne de fattige Borgere ved at anbringe dem i Kolonier; det vil sige, man bosatte dem i et erobret Landskab, tildele dem en Del af Jorden, men paalagde dem at forsvare det ny Omraade mod de betvungne og mod Fjender udefra. Hermed var Plebejerne dog ikke tilfredsstillede, og det lykkedes dem ved de liciniske Love (366) at faa gennemført den Bestemmelse, at ingen maatte besidde ud over 500 jugera (250 Tdr. Land) af offentlig Jord, Resten skulde uddeles til fattige Plebejere. Herved var der sat nogen Grænse for den stærke Centraliseren af Kapitalen og for den store Ophoben af Godser under en enkelt Besidder, der nødvendig maatte komme til at staa selve Jordens Dyrkere, Klienterne og Slaverne, fjern.

Et afgjort Adelsvælde vedblev imidlertid at være raadende, og de liciniske Love overholdtes ikke. Tiberius Gracchus traadte op som de ubemidlede og undertrykte Talsmand og fik gennemført en Lov, ifølge hvilken en stor Del uretlig besiddet offentlig Jord skulde inddrages (133). De af hans Broder Cajus Gracchus gennemførte Reformere kom paa andre Maader Plebejerne til Hjælp ved at skaffe dem billigere Korn, ved Koloni- og Vejanlæg. Men tillige fik han en Lov vedtaget om, at Dommerne skulde tages af Ridderstanden, ikke af Senatorerne. *Ridderne*, som var de Borgere, der gjorde den militære Ryttertjeneste, og til hvilke nu tillige henregnedes alle dem, som havde Formue nok til at kunne yde en saadan Tjeneste, fik derved en betydelig Indflydelse, og denne Stand skulde snart langt mere end Senatorerne danne Hindring for en gunstig økonomisk Udvikling. Det er alt foran sagt, at Handel aldrig havde været anset, om end Handel i det store ikke betragtedes som smudsig, men Senatorerne var ved Lov og Praksis udelukkede fra Handel og Rederi. Den velstaaende Ridderstand tog nu alle Pengeforretninger i sin Haand. Ridderne sluttede sig sammen i Selskaber, forpagtede Statsindtægterne og Leverancerne, paatog sig offentlige Arbejder og drev Pengelaan. Da de nu ogsaa fik Dommermyndigheden, kunde de uhindret foretage sig allehaande Overgreb og Ulovligheder. Men samtidig med at et Finansaristokrati saaledes var blevet raadende, var Befolkningen i Rom og paa Landet ved at undergaa en stor Omdannelse.

Rom var efter at have underlagt sig hele den italiske Halvø gaaet videre paa Erobringsbanen. Under Krigen med Karthagerne erhvervedes Sicilien som romersk Provins (212). Karthago tilintetgjordes som Handelsstat (201), og Romerne raadede over det vestlige Middelhav. Men disse glimrende Kampe og Erobringere havde en skæbnesvanger Indflydelse paa den romerske Middelstand paa Landet. Lysten til Pengespekulationer var stegen overordentlig, ikke Lysten til egentligt Købmandsskab. De rige Kapitalister kastede sig nu ogsaa over Agerbruget. Saaledes købte de store Godser paa Sicilien eller i andre Provinser udenfor Italien og lod disse dyrke af Slaver; de her frembragte billige Produkter («Slavekornet») kunde de kaste ind paa det romerske Marked for Spotpriser. Derved trykkedes Prisen paa Italiens eget Korn ned til et Lavmaal, hvad der maatte virke ulykkebringende for Landmændene, men især for de egentlige Bønder. De mere velstaaende Ejere hjalp sig ved at sammenkøbe Godser, eller de optog Grene af Landbruget, som ikke var undergivne denne Konkurrence, saaledes Kvægavl i det store eller Olie- og Vinavl. Denne Udvikling maatte atter bringe mangfoldige smaa Selvejere til at forsvinde, tilmed da de idelige

Udskrivninger til Soldat havde nødt dem til at forsømme Agerbruget eller gjort dem uskikkede dertil.

Videre og videre bredte sig i det 2. og 1. Aarh. f. Chr. Roms Magt. Macedonien, Grækenland, Cypren, Ægypten, Gallien fik den samme Skæbne, som Afrika og Spanien alt forhen havde haft. En uhyre Pengebegærlighed raadede hos de romerske Magthavere, og Provinserne udsugedes paa det skammeligste af Embedsmændene og Skatteforpagterne. Hovedstadens Befolkning steg umaadelig, samtidig med at det aabne Land laa øde, og denne Befolkning kunde ofte alene holde Livet oppe ved Stormændenes Uddeling af Korn. En Borgerstand af Haandværkere og Handlende kunde umulig trives, da de rige holdt Slaver som Skræddere, Skomagere, Bagere, Arkitekter, Kunstnere, ja Staten selv gik i Spidsen med et stort Slavehold.

Under *Kejsertiden* fortsattes paa samme Maade; kun blev Livet end mere ødselt. Rom var blevet en By af umaadelig Udstrækning med 2 Millioner Indbyggere. De i Provinserne indsamlede Skatte gik til Rom, men synderlig anden Virksomhed end den fortærende foregik ikke i den store By.

Kejsertiden havde dog store Fortjenester af at skabe et sammenhørende Rige ud af de vidtstrakte Lande under Roms Scepter. Storartede *Veje*, som alt var begyndt at bygges under Republikken, førte nu fra Provins til Provins og spredte sig fra de vigtigste Byer netvis over Landet. Fra den gyldne Milepæl paa Forum udgik den af Appius Claudius allerede ca. 300 anlagte Appiske Vej, der førte til Capua og senere fortsattes til Brundisium (Brindisi), den vigtigste Havn for Forbindelsen med Grækenland og Orienten; mod Syd bøjede en Hovedvej ned til Rhegium (Reggio) ved Messinastrædet, hvor Overfarten skete til Sicilien, langs hvis Nordkyst atter Landevejen fortsattes til Lilybæum, hvorfra Overførslen fandt Sted til Karthago. Fra denne By, der igen begyndte at vinde Kraft (Ny Karthago), løb Landevejen mod Vest til Herkules' Støtter og mod Øst til *Alexandria*, en By, der især ved Augustus' Bestræbelser blev et Hovedpunkt for Handelen.

Rom var dernæst ved flere Veje forbunden med Gallia cisalpina (Landet mellem Alperne og Apenninerne), Italiens rigeste Landskab, med blomstrende Agerdyrkning og Haandværk og med velstaaende Byer som Placentia (Piacenza), Cremona, Parma, Patavium (Padua), — og efter at Landene nord for Alperne var erobrede, gik en Alpevej fra Verona over Brenner til Augsburg, medens en anden førte fra Milano over Splügen til Bregenz ved Bodensøen, og atter andre over store og lille St. Bernhard. Videre gik Vejene i Øst til Byzants, i Vest til den britiske Kanal; hinsides denne løb i England den berømte »Wætlingastreet« tværs gennem Landet fra Themsens til Chester. I Vejbygning blev Romerne Europas Læremeste, og endnu den Dag i Dag nyder tre Verdensdele godt af Romernes dristige Vejanlæg. Nærmest var det Militærveje, bestemte for Legionernes Marsch, men de tjente tillige i høj Grad Handel og Omsætning, foruden at de fremmede Ro og Orden, saa at mange af Provinserne kom i en blomstrende Stand. — Det af Augustus indrettede *Postvæsen* stod derimod udelukkende i Statens Tjeneste; det befordrede Depecher og Embedsmænd.

Omsætningen i Riget lettedes fremdeles ved Markeder, Oplagshuse og gennem Bankiers. I Handel og Haandværk raadede gennemgaaende Næringsfrihed, og Statsmonopoler var sjældne. Ingen fri Indbygger i det store Rige paa ca. 90 Millioner Mennesker var bunden til en bestemt Plet. Ved

strenge Love og godt Politi haandhævedes Fred og Retssikkerhed paa Land, paa Flod og Hav. Under disse gunstige Forhold naaede Riget en høj Grad af Blomstring især i det 2. Aarh.; en Verdenshandel af et Omfang, som først de nyere Tider har set Mage til, udfoldede sig indenfor Grænserne og langt udenfor disse med mangfoldige barbariske Folkeslag. Romerne deltog selv maaske mindre deri, hvorimod de ved deres fortrinlige Styrelse overalt gjorde de store Foretagender lette.

Allerede i det 3. Aarh. efter Chr. følte imidlertid det forestaaende Forfald. Skattebyrderne blev utaalelige, de smaa Grundejere forsvandt eller blev fuldkommen forarmede, det øverste Samfundslag var stadig ødende og fortærende, og Barbarerne begyndte at anfælde Riget. Enkelte Kejsere kunde træffe gode Forholdsregler og standse Tilbagegangen for en Tid, men der var for megen hul Grund under den store Bygning, og da nye kraftige Folkeslag optraadte paa Skuepladsen, maatte Riget falde sammen som Ruin.

II. Middelalderen.

Dengang den sidste Kejser i det vestromerske Rige Romulus Augustulus blev afsat af Odoacer, Høvdingen for en Skare germanske Krigere (476), var allerede for længe siden det tidligere store Verdensrige blevet søndret i mange Dele, og fremmede Folkeslag havde bosat sig i de forskellige Lande. Ikkun paa Balkanhalvøen stod den byzantinske Kejserstol urokket og skulde endnu gennem et Aartusinde under forskellige Omskiftelser bevare Mindet om Fortidens Herlighed. I Italien vekslede forskellige Herrer, Østgoterne indtil 553, Longobarderne indtil 774, — da Karl den Store lagde Landet ind under det frankiske Vælde. Den store Erobrer optraadte som Kejserrigets Arving, da han Juledag i Aaret 800 lod sig krone af Paven i Peterskirken.

Det er i det hele *Germanerne*, der bliver det herskende Folk i Vesteuropa. Merovingeren Chlodevig, Konge over de saliske Franker, havde ti Aar efter den romerske Kejsers Fald overvundet hans Statholder ved Seinen (486) og senere ved fortsatte Sejrvindinger underlagt sig Alemanner, Burgunder og ripuariske Franker, saa at han raadede fra Weser til Pyrenæerne. Chlodevigs Efterfølgere var lidet duelige, og først med Karolingeres Æt (Carl Martel † 741, Pipin den Lille † 768) vandt Riget Styrke, og Karl den Store raadede fra Ejderen til Middelhavet, fra Atlanterhavet til Elben. I Landskabet nærmest nord for Pyrenæerne og i Spanien havde Vestgoterne allerede i Oldtidens Slutning stiftet et Rige (412), som de stadig udvidede.

Ved **den ældre Middelalder** med dens brogede Virvar af Folk og Nationer i Vesteuropa og disses idelige Omflytning kan vi her ikke dvæle. For Handelens Historie frembyder disse Aarhundreder intet af Interesse; de gamle Forbindelser sønderbrødes, selv de gamle Handelsveje glemtes, nye Forbindelser havde Vanskelighed ved at opstaa. Mange i tidligere Tid besejlede Kyster saa nu sjældent Fartøjer. Desuden følte den nye Kultur sig ikke lokket til at søge Forbindelser med den ældre, eller den forstod den slet ikke. Kun nogle Hovedtræk af det ny skal her fremdrages.

Germanerne bor paa Landet, hedder det hos Tacitus, som en Modsætning til Romerne paa Kejsertiden, der særlig havde været knyttede til Byerne. Besiddelse af Jord fik i de nye Riger en stor Betydning og blev den vigtigste Bestanddel i

det Retsinstitut, der skulde blive det mest betegnende for Middelalderens Stat: **Lenet**. Germanerne medbragte ikke Lensvæsenet fra de Urskove, hvorfra de var udgaaede; hos mange germanske Folk, saaledes Nordboerne, opstod det endog slet ikke. Lensvæsenet udviklede sig ved langsom Vækst gennem Aarhundreder, og dets Rod maa søges baade i et romersk og i et germansk Grundlag. Der var tillagt Kongen, der ikke havde nogen Ejendomsret over det hele Land, forskellige Domæner, hvilke han overlod andre for udvist Tjeneste. Dette Forhold blev efterhaanden almindeligere, og Besiddelsen af saadan overdragen Jord (modsat *Allodet*, hvorover Besidderen havde fuld Ejendomsret) begyndte at medføre et moralsk Tillidsforhold (*fidelitas*) mellem Brugeren og Jordens Ejer. Men endvidere var allerede fra Romertiden det underordnede Klientforhold almindeligt i Gallien. Under den senere Merovingertids Uroligheder søgte mange Frimænd Beskyttelse hos de store imod at opgive noget af deres Selvstændighed; de fik da ofte, til Gengæld for at de saaledes hyldede en Herre og blev *Vasaller*, Jord at besidde. Hyppig tildelte Kongerne desuden *Immunitet* (Forbud mod at Kongens Embedsmænd betraadte et bestemt Landomraade) og stillede saaledes store Dele af Landet under Private, der øvede Statsrettigheder over dem saasom Skatteret og Jurisdiktion. Af disse forskellige Spirer fremvoksede efterhaanden Lensvæsenet; men først under Karl den Stores Efterkommere staaer det hele System endelig uddannet. Da fører Besiddelsen af en andens Jord altid et Vasalforhold med sig, og da er netop Hylding af en Lensherre den Form, hvorunder Lensjord overtages. Samtidig var Allodernes Tal i betydelig Tilbagegang i de forskellige Lande; men kun i Frankrig naaede Udviklingen saa vidt, at man kunde opstille Sætningen: *nulle terre sans seigneur*.

Kristendommen var endvidere bleven den herskende Religion. Med den kom da ogsaa Læren om, at Menneskene, der jo alle var genløste ved Christi Død, ikke kunde være Slaver, hvorfor Gejstligheden skred alvorlig ind imod Trældommen. Klostrene tog sig af Landbruget, og Havevæsenet blomstrede op omkring dem. Kirken greb paa mangfoldige Maader ind i Ordningen af det praktiske og økonomiske Liv, saaledes ved Budene om Fastetider, Helgendage og Cølibat. Da Biblen formentlig forbød at tage Renter, og da en Kapital efter sin Natur desuden mentes ikke at kunne avle Penge, hævdedes Forbudet mod Renter. Handel kunde let blive en Synd, idet store Fordele ofte toges uden Arbejde; ved faste Takster burde der sørges for retfærdige Priser. Kirkens store Centralmagt i Rom modtog gennem Peterspengene uhyre Kapitaler, og talrige Ejendomme lagdes i Tidernes Løb ind under »den døde Haand«.

Den første Gang, da et Rige igen skulde grundlægges, der samlede mangfoldige Lande, endog i flere Verdensdele, sammen til et Hele og paany bragte en Verdenshandel tilveje, var, da **Araberne** grundede deres store Rige. Muhammed († 632) havde i sin Lære paalagt de troende som en Hovedpligt at udbrede Islam og bekæmpe de vantro. Allerede den første Kalif, Abubekr, sendte kamplystne Skarer til Syrien, og dette Land, Palæstina, Persien og Ægypten erobredes under Omar (634—644). Der var ikke gaaet to Menneskealdre efter Muhammeds Død, inden Kaliferne af Omajadernes Æt fra Hovedstaden Damaskus herskede over et Rige, der strakte sig fra Hindukusch over Forasien og Afrikas hele Nordkyst indtil Atlanterhavet. Feltherren Tarek gik over Strædet med sine Skarer og steg i Land ved Gibraltarklippen; efter det 8 Dages Slag ved Xeres de la Frontera (711) maatte Vestgoterne bøje sig for Halvmaanen, og Arabernes Herredømme i Spanien var sikret. Ikke længe efter styrtedes Omajadernes Æt af Abbassiderne (750); men en Prins af det gamle Herskerhus, Abd Errhaman, flygtede til Spanien og stiftede et uafhængigt Kalifat i Cordova (755). Abbassiderne grundede Bagdad, som de tog til Residens, men Hovedriget blev i den følgende Tid stærkt beskaaret, idet der ogsaa i Afrika opstod uafhængige Stater under arabiske Herskere, saaledes Fatimidernes Kalifat i Kairvan i Tunis, som senere erobrede Ægypten. Dog var det den samme Aand, der beherskede alle Musselmænd; det arabiske

Sprog taltes eller i det mindste forstodes overalt, i hvilket Rige de end var Undersaatter. Mekka var det aandelige Midtpunkt, hvorhen enhver Muhammedaner ved Religionens strenge Bud var forpligtet til at drage mindst én Gang i sit Liv.

Muhammed havde i sine yngre Aar været Købmand, og dette mærkes i Koranen, der indskærper det som Pligt at drive en Næringsvej til Livets Underhold. Haandværket skulde æres, Omsætningen beskyttes, og den Rejsendes Byrder lettes. Mekka-rejsen var paa samme Tid Pilgrimsfart og Handelsrejse; Brønde og Cisterner skulde anlægges, Karavanseraier bygges, Landeveje, Kanaler og Broer holdes vedlige, Gæstfrihed overalt være en Hoveddyd. Herved fremmedes ogsaa en idelig Udveksling af Kundskab mellem Rigets i tre Verdensdele spredte Beboere. Araberne bragte vigtige Vækster som Ris, Sukkerrør, Bomuldsplanten til Spanien og Sicilien; de havde en egen Evne til at omdanne Landskaberne og bibringe dem et Frodighedens og Rigdommens Præg. Den store Tolerance, som udmærkede dem, især mod Jøder og Kristne, fremmede ogsaa Forbindelserne med Landene udenfor Islam.

Arabernes især for praktiske Studier anlagte Aand kastede sig over saadanne Fag som Astronomi og Matematik. Geografien havde siden Grækernes Tid ikke gjort saa store Fremskridt som nu, men Kundskaben om Jordan var ogsaa erklæret for en Gud behagelig Videnskab; Araberne kendte Jordens Kugleform, og Kaliferne lod gøre Forsøg paa at maale Buestykker, ligesom de fordrede geografiske og statistiske Indberetninger af Emirerne. Kemien opdagedes saa at sige af Araberne, og de foretog anatomiske Undersøgelser; Brugen af de arabiske Taltegn, hvilke de havde faaet fra Indien, lærte de atter Europæerne. I det hele var de Mellem-mænd mellem Orientens og Vestens Kultur, og en stor Del af Oldtidens Viden blev bragt til den kristne Verdens Kundskab ved arabiske Videnskabsmænds Oversættelser af de gamle græske Forfattere.

Hovedbyen indenfor det arabiske Rige var det pragtfulde *Bagdad*, paa hvis Torv Produkter fra alle Rigets Provinser udveksledes. Ægyptens Ris, Korn, Linned, Papir, Arabiens Krydderurter, Perler og Vaaben, Syriens Glas- og Metalvarer, Chusistans Sukker, Persiens Silke, vellugtende Olier og Haveprodukter gik her fra Sælger til Køber. Her blomstrede ogsaa Guldsmedkunst, men fremfor alt var Bagdad, som i det hele Persiens Byer, berømt for de kostbare Tøjer og Tæpper; ved deres Vævning, skønne Farver og Tegning fandt de et udbredt Marked ikke blot indenfor den muhammedanske Verden, men smykkede ogsaa de kristne Kirkers Vægge og Altre. Betegnelser som »Atlas«, »Damask« (fra Damaskus), »Baldachin« (Tøj fra Baldach, Bagdad) peger endnu hen paa den arabiske Vævekunst. Store Handelsbyer rejste sig i Persien, Statholder-Sæderne blev Midtpunkter for Provinshandelen. Oppe i Khorasan laa Byer som Nischapur, Merv, Herat og Balkh, og over disse gik Handelen ind i Kina, med hvilket Rige Araberne stod i venskabelig Forbindelse. I det samme Aar, da Harun al Raschids Sendebud og Gaver kom til Karl den Store ved Rhinen, naaede andre af hans Udsendinge det himmelske Riges Hersker ved Hoangho. Harun knyttede ogsaa Forbindelser med de mongolske Folk ved det kaspiske og sorte Havs nordlige Bredder.

I *Afrika* var Fatimidernes Residens Kairvan, med dens en Mil lange Gade og de utallige Værksteder og Butiker, et af Arabernes Hovedpunkter. Herfra og fra de andre afrikanske Byer trængte de, grebne af Omvendelsesiver

og Handelsaand, ned gennem Ørkenen til Negerlandene, hvor de hentede Guld, Strudsfjer og Slaver. Ægypten vaagnede til nyt Liv, Agerbruget forbedredes, og Jordan frugtbargjordes yderligere ved Kanalerne; Fabrikerne i Damiette, Alexandria og Kairo forfærdigede de skønneste guldindvirkede Broderier, klare, gennemsigtige Linneder og Tæpper.

Spanien omskabtes af Araberne fra et sygnende til et blomstrende Rige, især ved at de privilegerede Klassers Overmagt tilintetgjordes, og ved at de lavere Stænder, endog Trællene, erhvervede større Frihed. Flodernes Vande reguleredes, Bjærgværkerne toges atter i Drift, paa Sletterne plantedes Østens Vækster, Sukkerrør, Ris, Bomulds- og Farveplanter, og Husdyravlen fremmedes. Fabrikerne ydede Vaaben (Toledoklinger), Tøjer, farvede Skind og Papir.

I Forhold til Landhandelen var Søhandelen af mindre Betydning, men dog var Araberne beundringsværdige Søfarende, der foretog dristige Farter viden om. De sejlede fra Basra til Indien og Ceylon, til Java og Kina, de besøgte Afrikas Østkyst helt ned til Madagaskar. Efter at Sardinien, Sicilien, Korsika og Malta i det 9. Aarh. var erobrede af Araberne, herskede deres Flag i to Aarhundreder paa Middelhavet. Af Kineserne lærte de Brugen af Kompasset, og Vasco da Gama traf paa sin Fart til Indien fortrinlige Søkort hos Araberne.

Hovedmaalet for Handelen var endnu stadig Levanten, der spillede samme Rolle som Amerika senere. Middelhavet var et stærkt befærdet Farvand, hvor fremfor alt Araberne, men dernæst Provençaler, Cataloniere og Italienerne bragte Varer fra Strand til Strand. Derimod var der forholdsvis stilfærdigt paa *Europas vestlige Kyst*. Araberne vovede sig ikke mod Nord, og Kysterne ansaas her for fredelige, hvorfor mangt et Kloster troskyldig byggedes paa Øerne ved Kysten, eller prægtige Kirker lagdes paa aaben Mark ved Stranden. Kystforsvaret var ikke synderlig udviklet. Mellem England og Frankerriget fandt en ganske livlig Sejlads og Handel Sted, medens enhver Tanke om et Indfald fra det ene Land i det andet var udelukket.

Paa Karl den Stores Tid viste sig imidlertid et hidtil lidet bemærket Folk paa Havet, **Normannerne**; saaledes blev Nordboerne kaldt af de vestlige Folk, naar de paa Vikingetog kastede sig mod Frankerrigets og Englands Kyster, eller hjemsogte endog Spanien og Middelhavet. Efter at deres Skarer var voksede og organiserede til store Hære, erobrede de og fik sig tilstaaet vidtstrakte Landskaber som *Danelagen* i England (878) og *Normandie* i Frankrig (912); de grundede Riger i Skotland, og paa Irland i Dublin, Waterford og Limerick. Saaledes lærte Vesteuropa atter Betydningen af Kystlinien at kende, man mærkede, at et Land havde en Angrebslinie langs hele dets Strand, og at Havet var en Alfarvej for Hærskibe som for Handelsskibe. Man byggede Flaader for at møde Vikingerne paa deres eget Element og sluttede sig sammen i de forskellige Lande for at gøre Modstand.

Imidlertid viste disse Plyndrere sig tillige i Besiddelse af betydeligt Handelstalent og gik med Lethed over fra Krigerens til Købmandens Gerning. De nordiske Kolonier blev Sæde for Handel og Omsætning. I Normandiet blev Rouen Midtpunkt for udstrakt Handel, fra Danelagen trængte nordiske Retsregler for Omsætning ind i angelsachsiske Love. I Vikingernes Hjemland var Mønter ukendte, men Kolonisterne lærte snart af de Kristne at præge Penge og ordne deres Møntvæsen; de indførte Mønter paa Irland, hvor de hidtil var ukendte. De mange Tusinder af angelsachsiske og tyske Mønter, som er

fundne her i Norden, er Vidnesbyrd om den stærke Handelsforbindelse med Lande i Syd og Vest.

Ved de norskes dristige Farter i de nordlige Have bliver nye Lande (Færøerne, Island) koloniserede; de foregriber Opdagelsen af Amerika ved Bebyggelsen af Grønland og Sejladsen paa Amerika.

Af Saxo Grammaticus og andre Forfattere fra Middelalderen opfattes Europa som en Ø, idet de tænker sig et østligt Sund, der lige fra Østersøen strækker sig ned til det sorte Hav. Vildfarelsen er let forklarlig, idet en Skibsfart virkelig fandt Sted mellem de to Have. Vikinger og Handlende fra Sverige gjorde tidlig Tog til finske og slaviske Folk omkring den finske Bugt, og ved Tiden 860 havde Svenskeren Rurik med sine Brødre ved at opkaste sig til Herre over de slaviske Stammer omkring Novgorod lagt Grunden til **det russiske Rige**. Hans Efterfølger flyttede Hovedstaden til Kijef, men herved var et Folk, som elskede Søfart, trængt helt ind i Fastlandets Indre og kunde nu bane Vejen for sine Fartøjer midt ned gennem de lidet sølystne Steppefolks Lande indtil det sorte Hav.

De nordiske Skibe løb gennem Neva ind i Ladogasøen, og fra dennes Sydende gik saa Sejladsen i omtrent lige sydlig Retning ned til Dnjeprs Munding. Først sejlede man nemlig gennem Floden Volchov ind i Søen Ilmen, ved hvis nordlige Bred den berømte Handelsstad Novgorod laa, en By, hvortil Varer sendtes fra hele det nordlige Rusland. Derefter fulgte man Lovatfloden omtrent til dens Udspring og trak saa Skibene over i Dvina, som man fulgte et Stykke, indtil man over et nyt Slæbested bragte Fartøjerne ind i Dnjepr. Man kunde ad denne Flod naa Kijef, den blomstrende Handelsby for Midtrusland, der i det 10. Aarh. næsten overfløjede Novgorod, og hvor man af Hensyn til den store Omsætning maatte indrette ikke færre end 8 Torve. Paa den følgende Fart ned ad Dnjepr, hvor Skibene gerne sejlede i en Flodkaravane for at møde mulige Angreb af Steppeboerne, standsedes de søfarende ved 7 Vandfald eller Strømhvirvler paa det Sted, hvor Dnjepr har sit store Knæ; baade de nordiske og slaviske Navne paa disse Vandfald er angivne i et Værk af Kejser Konstantin Porphyrogenetos (ca. 950). Her maatte Russerne igen losse Varerne og drage Baaedene udenom de vanskelige Steder. Den sidste Del af Flodsejladsen foregik uden Hindringer.

Flere Gange foretog Russerne ogsaa dristige Hærtog ned til det sorte Hav og mod Konstantinopel. Sædvanligst var det dog Handelsfarter, der førte Købmænd ned forbi Ruslands to største Handelsbyer til den berømte Kejserstad, i hvilken Russerkongerne havde faaet deres Undersaatters Rettigheder sikrede. Købmændene skulde være forsynede med Pas og skulde have Ophold i et bestemt Kvarter udenfor Byen; de maatte kun gaa ind ad en bestemt Port, skulde ledsages af en græsk Agent og være vaabenløse samt ikke gaa samlede i større Tal end 50. Derimod skaffede Regeringen dem en vis Mængde Levnedsmidler til Underhold; men inden Vinteren skulde de drage bort baade fra Konstantinopel og Dnjeprs Munding. Stundom færdedes deres Skibe paa Handelsfarter til Syrien og andre Kyster. De Varer, som Russerne førte til Konstantinopel, var især Pelsværk, Honning tagen i »Honningtæerne«, Voks og Krigsfanger; de købte fremfor alt Silke og Sydfrugter.

Men gennem det store russiske Fastland, som i senere Tider saa ofte syntes at være en Hindring for Forbindelser med Asien, havde *Araberne* allerede inden Nordboerne erobrede Riger her, fundet Vej i alt Fald til Landets nordligere Egne. Fra det kaspiske Hav var de gaaet op ad Volga

ind i Bulgarernes Land (omkring denne Flods øvre Løb), hvis Konge og Folk havde antaget Islamismen. I Byen Bulgar, lidt sydligere end Kamas Sammenløb med Volga, holdtes et Marked, til hvilket Købmænd fra hele det nordlige Rusland — saaledes ogsaa de skandinaviske Kolonister i Egnen om Volgas Kilder, ved Ladoga og Ilmen — og fra Nordens Lande strømmede hen; de bragte foruden Slaver det stærkt eftersøgte Pelsværk og Rav, som Araberne betalte med »hvide runde Dirheme« (en Sølvmønt). Men de russiske Skandinavers Skibe løb desuden ned ad Volga og havde Oplag ved dens Udløb i det kaspiske Hav; de sejlede over dette og udskibede deres Varer i Havnene paa den modsatte Kyst, hvorfra de førtes paa Kamelryg til Bagdad. Flere Gange høre vi ogsaa om Nordboernes Vikingetog ind i de samme Egne af Asien.

Denne Handelsvej lukkedes aldeles i Begyndelsen af det 11. Aarh., vistnok fordi det store Rige hinsides det kaspiske Hav, der styredes af Samanidernes for Handel, Videnskab og Kultur interesserede Kongeslæggt, da gik til Grunde (henved Aar 1000), medens Bulgarene ved at antage Kristendommen kom til at staa Islamiterne fjernt. Saaledes blev da kun Forbindelserne ved det Sorte Hav tilbage. Det blev over Konstantinopel, at Asiens Varer naaede til Østersøen sammen med Middelhavslandenes Produkter.

Omsider skulde ogsaa denne Vej lukkes. Efterhaanden som Nordboerne i Rusland slaviseredes, fik den slaviske Ulyst til Søen Overhaand over Vikingebloedet. Handelsfloderne baade ved de nordlige og sydlige Kyster forsvandt. Hanseforbundet fik Overmagten over Novgorod. De russiske Fyrster og Tsarer besad vel endnu Søkysten ved den finske Bugt indtil Freden i Stolbova (1617), men de formaaede ikke at tilvejebringe en Handelsflaade. Under Tsar Peter skabtes en Krigsflaade; først i det 19. Aarh. opstod en national russisk Handelsflaade.

Middelalderens mægtigste Begivenhed var **Korstogene**, og som de paa-virkede alle Europas Lande og bidrog til at omdanne de sociale Forhold, saaledes har de haft den største Betydning for Handelens. Politisk set blev deres Resultat jo kun Skuffelser. Jerusalem, som var bleven vunden 1099, faldt endelig i Muhammedanernes Magt 1244, og Ptolemais, den sidste af de Kristnes Besiddelser, toges af Saracenerne under frygtelig Blodsudgydelse, dens Borge og Huse jævnedes med Jorden 1291. Men Orienten var paany traadt i Forbindelse med den vestlige Verden, den europæiske Synskreds var bleven udvidet, man havde gjort Bekendtskab med nye Statsformer og andre sociale Forhold, med Kultur og Poesi hos fantasirige og dog praktisk anlagte Folk. Korsfarerne og de Nationer, som udsendte dem, havde lært at arbejde i Fællesskab, at sikre Samkvemmet mellem Nationerne. Mangfoldige hidtil lidet benyttede eller kendte Varer strømmede ind fra Østen og blev efterhaanden Nødvendigheds- eller Luksus-artikler. I Industri fik man nye Læremestre. Man lærte at bearbejde og ciselere Staalet som i Damaskus, at puste Glas som i Tyrus, at væve Tøjer som i Persien. Meget af de gamle Tiders Barbari udviskedes, og mange nye Veje aabnedes.

Især blev dog Korstogene af afgørende Betydning for **Stæderne**. Gennem alle Landes Havne var de store Menneskestrømme dragne, Tusinder af Skibe havde maattet bringe dem paa Vej eller overføre dem til Syrien, medens atter Tusinder havde maattet tilføre de Kæmpende Fødemidler

og Vaaben. De rige Købmænd maatte yde Laan til de store Foretagender og indhøstede gode Renter. Østens Produkter var snart blevne nødvendige Artikler paa Europas Torve, og Industrier var opstaaede, som søgte at efterligne dens Fabrikater. Størst Fordel havde naturligvis de italienske Byer.

Amalfi var tidlig en rig og blomstrende Handelsby med Forbindelser i Alexandria og Syrien. Dens Sølove nød almindelig Anseelse, og man har tillagt en Amalfitaner (Flavio Gioja) Magnetnaalens Opfindelse; den var dog fra ældgammel Tid Kineserne bekendt og synes at være kommen gennem Araberne til Europa (den omtales i Frankrig i Slutningen af det 12. Aarh., i Norden i det 13. Aarh.). Byen blev 1137 erobret og ødelagt af en pisansk Flaade, og dens Handel var for stedse knækket.

Ved Attilas Indfald i Polandet var Flygtninge tyede ud paa Øerne ved Brentas Munding og havde paa Lagunerne bygget **Venedig**, som under Italiens indre Omskiftelser i de følgende Tider oftere gav Ly til Landflygtige. Venetianerne besørgede Varetransporten for Grækerne i Ravenna og drev en betydelig Salthandel. Republikken, for hvilken en Doge første Gang valgtes til Forstander 697, vidste at drage Fordel af Striden mellem den græske og romerske Kirke; dens Skibe før til Asiens Kyster og til Alexandria, den udvidede sit Omraade ved Erobringen af Dalmatien og Kroatien i det 10. Aarh. og traadte derved i Forbindelse med Folkene ved Drau og Sau. Byens Rigdom steg, dens demokratiske Karakter tabtes; de aristokratiske Slægter kappedes om at udvide Byens Magt og Glans. Ved de første Korstog udbrede Venetianernes Handel sig videre, idet de stadig kunde tilbyde Korsfarerne Flaader og Pengehjælp; til Vederlag herfor fik de Privilegier i de kristne Byer i Syrien.

En ny Bane aabnede sig for Venedig, da Dogen Enrico Dandolo formaaede Korsfarerhæren til at erobre Zara for Venetianerne, imod at disse til Gengæld deltog i Korstoget, og da han derpaa ligeledes fik den til at rette det begyndte Korstog imod Konstantinopel. Byen erobrede, og Grev Balduin af Flandern valgtes til Kejser (1204). I dette saakaldte latinske Kejserdømme tilfaldt nu Venetianerne Epirus, Ætolien, Akarnanien og de fleste joniske Øer, dernæst flere Strækninger paa Peloponnes med vigtige Silkemanufakturer samt en stor Del af Øerne i Archipelagus. Adrianopel og andre thraciske Byer blev deres, ligeledes store Kvarterer af Konstantinopel. Venetianerne vidste endvidere at skaffe sig Herredømme paa Kreta, der frembragte Sukker, Bomuld, Korn og den herlige Malvasiervin (opkaldt efter Malvasia paa Østkysten af Peloponnes), og ved hvis Besiddelse Magten over alle Archipelets smaa Øer var sikret dem; desuden var Øen en Mellemstation for næsten alle Vestens Handelsfarter paa Syrien og Ægypten. Nu søgte de ogsaa at sikre sig Handelen i det Sorte Hav ved Anlæg af Faktorer, til hvilke Russerne bragte deres Produkter, men det lykkedes dog snart Genueserne at faa Overmagten paa dette Hav. Med Kejserne i Trapezunt og Kongerne i Armenien sluttede Venetianerne Handelsforbund, og Sulten Saladin af Ikonium gav dem Ret til at købe og sælge i hele hans Rige mod en Afgift af 10 Procent. Lignende Traktater sluttedes med Fyrster i Syrien, Tunis og Ægypten. Venetianerne styrede deres Besiddelser klogt. Agerdyrkning og Industri kom til kraftig Udvikling under gode Love og befæstet Ro, den venetianske Sø- og Handelsret blev den gældende i Østen.

Ejendommeligt for Venedig var dens med Handelen nøje forbundne storartede Industri. Saaledes lagde Venetianerne stor Vind paa Tilvirkningen af Silkestoffer, idet de søgte at tilrive sig Tilførslen af de bedste Produkter

af denne Vare. Ligeledes var venetiansk Fløjl og Brokade højt anset. Klæde-, Lærreds- og Bomuldsindustrien var blomstrende, Vaaben af al Art forfærdigedes og fandt stor Afsætning i Orienten. Glasvarerne og Spejlene har bevaret deres Ry til vore Dage, i fin Guldsmedekunst var Venetianerne Mestre, deres Skibsbyggerier var berømte. Efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse blev hurtig de venetianske Bogtrykkere de mest ansete.

En venetiansk Lov forbød Indbyggerne selv at bringe deres Varer til Tyskland eller dets østlige Nabolande. Tyske Købmænd drog derfor til Venedig, som havde anvist dem et eget Hus med Boliger og Lagerrum (*Fondaco dei Tedeschi* ved Canale Grande), hvor de kunde oplægge alle de Varer, hvormed den venetianske Omsætning ikke beskæftigede sig; andre turde slet ikke forhandles. I det hele var de fremmede undergivne mange haarde Betingelser.

Uagtet Adgangen til det Sorte Hav ved det latinske Kejserdømmes Fald (1261) var gjort Venedig trang, og Genua fra nu af havde Hovedmagten i disse Egne, skulde Byens snilde Politik dog netop i det nærmeste Aarhundrede derefter bringe dens Handel op til saa stor en Blomstring, som den nogensinde naaede. De mamelukiske Sultaner i Ægypten sikrede Venetianerne uhindret Handel paa ægyptiske og syriske Havne. Deres Industri hævede sig til sin største Højde, deres Handelsflaade talte i Slutningen af det 14. Aarh. 3000 Skibe. Netop paa samme Tid som Osmannerne (i Begyndelsen af det 15. Aarh.) bredte sig over Landene ved Bosporus og det ægæiske Hav, naaede Venedig sin største Magt, og end ikke Konstantinopels Fald (1453) standsede Republikken synderlig paa dens Vej. Derimod bragte Osmannernes Erobring af Ægypten (1517), der var bleven et Hovedsted for Levantehandelen, Byen et alvorligt Tab. Venedig havde bragt store Provinser paa det italienske Fastland under sin Magt og udstrakte sit Herredømme langs hele det adriatiske Hav fra Pomundingen gennem Venetien, Friaul, Istrien, Dalmatien til Albanien. Endnu 1489 erhvervede Venedig sig Cypren ved Catharina Cornaros Afstaaelse. Saaledes vedblev Venedig at tjene som Hovedforbindelse med Orienten, hvis Pragt og Rigdom fremdeles gennem dens Havn og Torv strømede ind over den vestlige Verden. Den var Europas mest glimrende By og toneangivende i Skikke og Moder; først paa Ludvig XIV's Tid skulde Paris overfløje den.

Pisa maatte mere end nogen anden af de italienske Stæder mærke Lykens vekslende Gang. Allerede i det 9. Aarh. besad den god Søhandel, men Maurernes Magt paa Havet hæmmede dens videre Udvikling. Imidlertid lykkedes det Genua og Pisa i Forening at forjage den mauriske Hersker over Sardinien til Afrika, og Arabernes senere Forsøg paa at sætte sig fast paa Øen mislykkedes. Pisanerne blev dens Herre, og Handelen fra Pisa, der gjordes til Frihavn for alle Nationers Skibe, tog et betydeligt Opsving. Korstogene bragte Pisanerne ny Vinding og en Række nye Forbindelser med det østlige Middelhavs Kyster, medens de dog fortsatte deres Sejlads paa de vestlige Lande. Men i det 14. og 15. Aarh. virkede Venedigs og Genuas Overmagt i Østen kuende paa Pisas Handel, med Genua laa Byen desuden i rivaliserende Krige. Sardinien gik tabt til Kong Alfons II. af Aragonien (ca. 1300), og Korsika toges i Besiddelse af Genueserne. I det 15. Aarh. stod Pisa under Florens' Overherredømme.

Genua, som allerede paa Romertiden var en betydelig Handelsby, havde i Middelalderen megen Modgang at kæmpe mod. De liguriske Kyster var blevet plyndrede af Normanner og Saracener, men netop derved havde Be-

boerne udviklet sig til et kækt og handlekraftigt om end noget raat Folkefærd. Her byggedes fortrinlige Skibe, Fabriker og Haandværk blomstrede, selv om de ikke havde samme Betydning som Handelen. De krigsvante Indbyggere kæmpede mod Pisanerne om Herredømmet over Korsika og Sardinien, men maatte overlade dem disse Øer.

Genueserne havde vist sig ivrigere i Deltagelsen i det første Korstog end Venetianerne og fik til Løn forskellige Privilegier i de erobrede Byer. Dog var det vestlige Middelhav fremdeles deres naturlige Omraade. Med de kristne og de arabiske Herskere i Spanien sluttede de Traktater, der aabnede dem gode Markeder. Imidlertid maatte Genua se med Skinsyge paa Venedigs lykkelige Fremgang. Da Michael Palæologus, Herskeren i Nikæa over Grækerne i Lilleasien, pønsede paa at opkaste sig til Herre over det svage Kejserdømme, understøttede Genueserne med Iver hans Forsøg (1261), og da det lykkedes, belønnedes de rigeligt. I Konstantinopel arvede de Venetianernes Stilling, Galata og Pera blev deres, og der sikredes dem Toldfrihed i Grækenland. De anlagde Kaffa paa Krims Sydostkyst, og Genuesernes Handel blev for en Tid næsten eneraadig paa det sorte Hav, senere bevarede de i alt Fald Overmagten. Kaffa var her gennem to Aarhundreder deres fornemste Stapelplads, og da med det 13. Aarh. de Kristne mistede de sidste Besiddelser i Østen, og de andre Handelsbyer led store Tab, kunde Genua ubekymret fortsætte sin ved talrige Traktater med tatariske og armeniske Fyrster støttede Handel.

Florens danner en Modsætning til de foran nævnte Byer derved, at dens Handel kun beroede paa indenlandske Industrifrembringelser. Dens Industri — saaledes Væverier og Farverier — var den mest ansete. Genueserne og især Pisanerne besørgede Afsætningen. For at gøre sig uafhængig af Pisa købte Byen Livorno af Genueserne (1421), og det lykkedes den i det 15. Aarh. at skabe sig en Handelsflaade og aabne en indbringende Handel med Afrika, Grækenland og Havnene ved det Sorte Hav. Stadens industrielle Virken og Omsætning støttedes ogsaa ved dens talrige Bankiers, der havde Forbindelser rundt om i Italien og i Udlandet. En af de berømteste Bankierfamilier var Medicæernes, under hvis Ledelse Byen svang sig op til at være et Hovedsæde for Videnskab og Kunst.

Det var ikke blot de italienske Byer, for hvilke Korstogene skabte en ny Tidsalder. Bevægelsen i Købstadverdenen, Haandværkets Opkomst, de Handlendes stigende Virksomhed og større Organisation, Omsætningsmidlernes Lethed — alt mærkedes over de fleste Lande i Europa. I Frankrig havde *Marseille* alt tidligere drevet en Del Handel paa Middelhavet, men Byens Forbindelse med de syriske Havne, hvorhen den befordrede mangfoldige Pilegrimme, tiltog paa Korstogstiden. *Marseilles* Torv stod stadig aabent for alle Trosbekendere, baade Jøder og Saracener. I det hele tog Købstadvæsenet Opsving, og i flere af Frankrigs Provinser blomstrede Klædeindustrier og Farverier frem.

Nordboernes Optræden som Søfarende, Krigere og Købmænd udenfor Norden er omtalt i det foregaaende. Vi skal nu skildre Handelen i selve **de nordiske Lande** og, i Sammenhæng hermed, i **det nordlige Tyskland**.

Omtrent saa langt tilbage, som vor historiske Kundskab rækker, høres der om Byer i Norden (Hedeby, Ribe, Aarhus, Viborg), men betydelige

har de sikkert ikke været. Berømtene var næsten de store *Markeder*, saaledes Markedet ved Haløre (maaske i Nærheden af Hornbæk paa Sjællands Nordkyst), hvor der ifølge Færeyingasaga »paa Markedstiden kom den største Forsamling af Mennesker, som nogensteds mødes i de nordiske Lande«. Et andet Marked holdtes ved Brännørerne ved Gøtaelvns Udløb. Her mødtes Folk fra alle tre nordiske Lande; en Fortælling i en Saga giver ret Indblik i Tidens internationale Forbindelser. Islændingen Høskuld traf her paa et Besøg (ca. 950) mange af sine danske Frønder, og da han ønskede at købe en Trælkvinde, vises han hen til den rigeste Købmand, Gille, der havde Tilnavnet den Gerdske, fordi han handlede paa Garderige. I den silkeklædte Handelsmands Telt fandt han tolv Trælkvinder, af hvilke han købte en; hun viste sig senere at være en irsk Kongedatter.

Ligesom snarere det temporære Marked kendtes end den varige Købstad, saaledes handlede Købmanden som oftest kun paa bestemte Aarstider og havde iøvrigt anden Virksomhed. Hvor mere primitive Forhold er bevarede, genfinder vi endnu den Dag i Dag lignende Livsforhold. Saaledes har endnu indtil vore Dage i Limfjorden *Krejlerne* en Beskæftigelse, som minder om de ældre Tilstande. Husmænd paa Hannæs sejler i deres fladbundede Dæksbaade (Krejler) ved Paasketid til Viborgegnen efter Jydepotter, til Silkeborgegnen efter Træsko og til Mariagerfjord efter Trævarer, medens de selv til Gøngæld bringer Halmsimer. Naar Kaagen er ladet, begynder de deres Udsalg til Høkere og Købmænd langs hele Limfjordskysten; ved Høsttidens Komme tager de hjem for at passe Avlen, men senere fortsættes Handelen, indtil Isen lukker Vandet. Naar vi i Stedet for Krejlen med Potterne tænker os et prægtigt Handelsskib, ladet med kostbare Klæder, Førværk, Varer af Guld, med Slaver og Trælkvinder, vil iøvrigt Ligheden med de gamle Tidens Handelsmænd ikke mangle. Ogsaa disse havde Agerbrug, som de passede til sin Tid, medens de sejlede den øvrige Del af Aaret; ogsaa de havde en flydende Bod.

De *Købstæder*, som opstod i Norden, laa ikke ved de usikre Strande, derimod inde i Vigene (Slesvik), ved Aamundingerne (»os« = Munding: Ar-us, Randr-os, Nidar-os, Vester-ar-os), eller i Landenes Midte ved Helligdomme (Vi-berg, Odins-ve) eller ved Tingsteder (Lund, Ringsted) eller omkring Borge (Aalborg, Helsingborg, Nyborg). Den Menighed, som boede indenfor Byen, afsluttede sig efterhaanden stærkere udadtil, den løsrev sig fra Herredstinget og fik et eget Byting. Til Købstædernes Udvikling bidrog fra det 11. Aarh. især *Gildevæsenet* betydeligt.

Gilder var allerede tidligere opstaaede i England, Nordtyskland og Frankrig, men *de danske Gilder* udfoldede sig i mange Henseender paa en ejendommelig Maade.

Man sluttede sig sammen til et Gilde under en Helgens Beskyttelse, et Samfund eller Broderskab, efter hvis Love den ene svorne Broder skulde staa den anden bi ved at beskytte ham under Forfølgelse, ved at hjælpe ham med Vidnesbyrd under Rettergang, ved at tage Hævn over hans Drabsmand. Naar Broderen led Skibbrud eller hans Hus brændte, skulde man yde ham Hjælp; man skulde følge den Døde til Graven og deltage sammen med Brødrene i kirkelige Fester. Gildet var saaledes et Broderskab i Lighed med det gamle hedenske Fostbroderskab, fremgaaet af Trang til at værne hinanden indbyrdes og til at samle de mange fra forskelligt Hold i Staden indflyttede Indbyggere til en Forbindelse, der kunde træde i Stedet for Familie- og Slægtforbindelsen paa Landet (derfor stillede Jydske Lov ogsaa Ed af Gildebørdre paa lige Trin med Ed af Slægtninge). Selvfølgelig maatte det Byens første og mægtigste Gilde (som oftest St. Knudsgildet), der talte de mest ansete Borgere, komme til faktisk eller retlig at blive det ledende i By-menigheden, saa at det enten valgte Raadmændene eller dog havde Indflydelse paa Valget. Paa lignende Maade ses Gilder i Udlandet, saaledes i Flanderns Byer *amicitie*, i Hollands *vroedschapen*, i Paris *mercatores aque*, i Kraft af Lov eller Sædvane at have besiddet Indflydelse paa Byernes Styrelse.

Gilderne var en Købstadinstitution, og den rige og selvstændige Udvikling, som Gilderne fandt i Danmark i det 12. og 13. Aarh., er et talende Vidnesbyrd

om et ikke ringe Opsving i Byernes Udvikling. Fra *Sverige* høres intet om Gilder, men dette stemmer da ogsaa med Købstædernes forholdsvis ringe Betydning i dette Land. For *Norges* Vedkommende nævnes et Gilde i Nidaros (Miklegildet 3: det store Gilde) allerede paa Oluf Kyrres Tid og senere ikke faa Gilder i de større Byer, men nogen betydeligere Rolle i Uddannelsen af Købstadinstitutionen spillede de dog ikke.

De vigtigske Handelsbyer i **Danmark** var *Slesvig* for Handelen mod Øst (se S. 31) og *Ribe* for Handelen mod Vest. Paa Ribes Torv var man sikker paa at træffe Vestens Varer; i dens Havn indskibede gerne Romafarerne sig, dens Købmænd sejlede paa England, hvor de danske fra gammel Tid havde egne Handelsbegunstigelser, og til Flandern. Her udførtes de ypperlige danske Heste, hvoraf Landet paa de fede Græsgange havde et betydeligt Opdræt. Ifølge Kong Valdemars Jordebog udførtes over 8400 Heste aarlig fra Ribe. Danmark havde paa Valdemar Sejers Tid over halvhundrede *Købstæder*, og de fleste af dets nuværende Byer var da grundede eller allerede ret blomstrende Stæder. Ved Privilegier eller Byretter havde Kongerne sikret dem forskellige Begunstigelser eller bekræftet de Rets-sædvaner, som var opstaaede indenfor Byomraadet, og som især skulde sikre Omsætningen, skabe Ro og godt Politi. Hovedudførselsartiklerne var Heste, Kvæg, Svin, Korn, Honning, Tømmer og især Fisk. Vore Vandets Fiske-rigdom hidlokkede talrige Skipper og Købmænd fra Udlandet i Syd og Nord, og fremfor alt var *Silddefiskeriet* ved Skaanes Kyst berømt. Vi hører først ret om det paa Valdemar den Stores og Knud VI's Tid, men da var Fiskemængden saa betydelig, at Skibe kunde standses i Farten af Stimerne og Silden øses op i Spande (i de sidste Aaringer har dette gentaget sig flere Gange ved danske Kyster). Ved Efterhøstens Tid strømede da Fiskerbaade i Tusindtal til den skaanske Kyst, og sammen med Nedsaltningen udspandt der sig et livligt Marked (se S. 34). Det begyndende Liv indenfor den danske Købstadverden skulde dog snart knuses af den Forandring, som imidlertid Østersølandenes politiske og kommercielle Forhold var under-gaaede.

I **Norge** udviklede Købstæderne sig paa samme Maade som i Danmark af Herredet. De gamle Markedspladser, hvor der til visse Tider af Aaret samledes en større Menneskemængde, medens Stedets faste Beboere iøvrigt havde Ting og Tempel eller Kirke sammen med Herredets Bønder, voksede i Løbet af det 11. Aarh. i Størrelse, eftersom Omsætningen steg eller Bispesæder og Kloster lagdes i Byen. Der opstod da Trang til at udskille denne Menighed fra Omgivelserne og give den et eget Ting. Men de norske Købstæder blev aldrig — paa en enkelt Undtagelse nær (Sarpsborg) — befæstede Byer; de omgaves ikke som i Danmark eller andre Lande med Volde, Mure eller Palisader, men var aabne Byer. Den ogsaa i Norge uddannede særegne Ret for Byomraadet (Bjarkøretten) afveg ikke i nogen betydelig Grad fra Landsloven. — Som Handelsby nævnes tillige Tønsberg. Nidaros anlagdes af Olaf Trygvason (995 — 1000) og Bergen af Olaf Kyrre (1066 — 1093), der i det hele tog sig af Handel og Omsætning.

At **Østersøen** var et af Vikinger og Købmænd allerede i den nordiske historiske Tids Begyndelse stærkt befaret Hav, fremgaar af det foran udviklede (S. 24). Derimod var der kun faa større Købstæder ved dens Strande. De nordiske Riger havde da næsten ingen Byer af Betydning; *Birka* (paa den lille Björkö i Mälaren, hvor der endnu kan tælles over 2000

Gravhøje) var paa Ansgars Tid den vigtigste Handelsstad i Sverige. Mærkelige Udgravninger har vist, hvor den af Volde omgivne By har ligget, og bragt talrige Oldsager og Mønter for Dagen; disse synes at stadfæste, at dens Blomstringstid falder i det 9. og 10. Aarh., og at Byen er fuldstændig gaaet til Grunde ved Tiden omkring 1000. Ved Oderens Munding laa paa Wollin *Jumne* eller *Julin*, der omtales af Adam af Bremen som »den største af alle Europas Byer, beboet af Slaver, Græker og Barbarer«; derhen bragtes mange Slags Varer fra det kaspiske og sorte Hav. Men de danske ødelagde Byen, og i Vendernes Lande fandtes iøvrigt kun faa Stæder.

Hedeby (Slesvig) var i det 11. og 12. Aarh. den betydeligste Handelsby paa Østersøen og de nordlige Have. Fra Slesvig gik ifølge Adam af Bremen Sejladsen til Sverige, Venderland, Preussen, »lige til Grækenland«; en arabisk Forfatter omtaler den som »en meget stor By ved Verdenshavets yderste Ende«. Den gamle slesvigske Stadsret (ca. 1200) nævner Handlende fra Sachsen, Frisland, Bornholm og Island; Skindhandelen havde her et fortrinligt Marked. Men paa Borgerkrigenes Tid midt i det 12. Aarh. fik Byen et Knæk, som den aldrig helt forvandt, og Kiel, Lübeck og Flensborg tog Luven fra den.

Paa den Tid foregaar da ogsaa den storartede *Fremrykning mod Øst af tyske Vaaben og tysk Kultur*, som helt skulde forandre Østersølandenes politiske Forhold og nationale Udseende. Først nu skulde alle de Byer ved Østersøens sydlige og østlige Kyster opstaa, som indtil vore Dage har været Midtpunkt og Maal for Handelen paa dette Hav.

Ikke ældst, men af størst Betydning var Anlægget af *Lübeck*. Grev Adolf II af Holsten var bleven opmærksom paa Stedets Fortrinlighed og havde grundet en By og en Havn; men Sachsernes geniale Hertug Henrik Løve indsaa klart, hvor betydningsfuld en større Handelsby paa dette Sted vilde blive, hvorfor Adolf paa Hertugens Forlangende, om end meget modstræbende, maatte afstaa Staden til ham. Hertugen sendte nu Bud til Rigerne i Norden, til Russerne og til andre Folk om, at alle fremmede vilde blive modtagne i Lübeck paa bedste Maade og kunde handle frit i Staden »uden Told og Hanse«. Lübecks egne Borgere fik ligeledes Ret til frit at handle i Sachsen. Ved denne frisindede Holdning drog han talrige Købmænd til Byen, der hurtig blomstrede i Vejret, — hundrede Aar efter Henrik Løves Tid var blandt tyske Byer Kølne alene dens Ligemand; den blev en Mønsterstad for de talrige andre Byer, som voksede frem langs Østersøens Kyst.

Hamburg var ældre end Lübeck. Da Grev Adolf III havde grundlagt en Nyby ved Siden af det gamle Hamburg (1189), steg dens Anseelse og Betydning. Alt indrettedes efter lybsk Mønster, og den i Lübeck gældende Ret, som atter var laant fra Westphalen, overførtes til Hamburg.

Kiel, Wismar, Rostock, Stralsund, Greifswald, Anklam, Stettin, Stargard opstod alle mod Slutningen af det 12. eller i Begyndelsen af det 13. Aarh., midt i det 13. Aarhundrede *Thorn, Kulm, Elbing og Königsberg*.

I Begyndelsen af det 14. Aarh. var Østersølandene fra Kielerfjord til den finske Bugt i tysk Besiddelse paa enkelte Landsdele nær; saaledes stod Rygen og Estland under Danmarks Konger. En hel Krans af Handelsbyer havde rejst sig i de gamle vendiske Lande, hos hvis slaviske Befolkning en Borgerstand havde været ganske ukendt. Samtidig havde Brandenburg udvidet sine Grænser, den tyske Orden underlagt sig Preussen, og Sværd-ridderne Livland. En Strøm af tyske Kolonister, især Westphalere, var

dragen ind over de slaviske Egne, Tyskerne var nu blevne et Østersøfolk. Begyndelsen var sket til den store Fremrykning mod Øst, som har medført, at i vore Dage over Halvdelen af det tyske Riges Indbyggere er bosatte paa en Grund, hvor ingen Tysker boede, dengang Karl den Stores Rige deltes mellem hans Sønnestøtter (Verdun 843) og Begyndelsen blev lagt til det senere Tyskland. De nordiske Skibe var ikke længere i Overtal i Øresund; Russerne begyndte at forsvinde fra Østersøen, og de tyske i Novgorod tilrev sig en stor Del af Handelen med Østen.

Dette store Resultat var vundet især ved Byernes Enighed og Sammenlutning. Vendiske Sørøvere, skinsyge Fyrster og Adelsmænd havde været de fredelige Erhvervs værste Fjender, mod hvilke væbnede Forbund maatte være det bedste Værn. Lübeck og Hamburg sluttede flere Gange Forbund om at ødelægge Røverridernes Borge, om væbnet Ledsagelse for Købmændene og Politi paa Vejene, samt om fælles Mønt. Et af disse Forbund, der blev Grundlag for flere følgende, blev afsluttet 1241, hvorfor man har ment at kunne betragte dette Aar som **Hanseforbundets** Stiftelsesaar. De to Byer optraadte kort efter i Forening som Talsmænd for de tyske Købmænds Interesser i Flandern, England og Sverige, snart sluttede andre vendiske Byer sig til dem, Forbundet voksede udadtil og indadtil. Fornærmelser mod tyske Købmænd i Norge bragte saaledes 1284 Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund, Greifswald, Stettin, Demmin og Anklam til for første Gang at træde op i Enighed mod en fremmed Magt; de forbød Udførsel af Korn til Norge og Indførsel af norske Varer, hvilken Beslutning blev anset som gældende for alle Byer ved Østersø og Vesterhav.

Bevidstheden om de fælles Interesser og om Enighedens Styrke sammenknyttede saaledes Byerne, uden at noget Dokument havde oprettet et Fællesskab mellem dem eller Love for dem. Paa lignende Maade havde allerede i nogle Aarhundreder paa mange Steder i Udlandet tyske Handlende levet under deres Hjemlands Ret; de havde udgjort som en Enhed paa hvert Sted ligeoverfor Landets Indbyggere. Vi har ovenfor set Ordet *Hanse* brugt som Navn paa en Afgift for Retten til at handle (S. 31); men allerede i det 12. Aarh. benyttedes det som Betegnelse for en Forening af alle de paa et enkelt Sted i Udlandet boende Købmænd; — saaledes havde Kølnerne Ret til at danne en »Hanse« med et eget Hus, »Gildehal«, i London; — og ved Midten af det 14. Aarh. finder vi »Stæder *van der Dudeschen hense*« som Navnet for det store Forbund; Magnus Smek betegner Købmændene som *Hensebrodere* (1352).

Hidtil havde Hansebyerne nydt Beskyttelse i **Danmark**. Allerede Valdemar Sejer tilstod flere af de tyske Byer Privilegier, hvad der fortsattes af de følgende Konger. Disse Privilegier gav de fremmede Ret til i Tilfælde af Stranding selv at bjærge Skib og Gods uden Hensyn til den Ret, Strandens Ejer ellers havde; de tillod, at en i Danmark død Hanseaters Gods gik i Arv til hans Arvinger, og gav forskellige Rettigheder paa de skaanske Markeder. Paa denne Tid blomstrede ogsaa de danske Købstæder noget i Vejret, deres Rettigheder bestemtes nærmere ved Købstadlovene; Raadmænd til Varetagelse af Byens Interesser og valgte af Borgerne fandtes efter Midten af det 13. Aarh. Men Kongerne gjorde ikke nok for at udvikle Gildevæsenet, som dog saa kraftig havde bidraget til at skabe Politi og god indre Styrelse i Byerne, eller for at møde de fremmedes Forbund med et Forbund af danske Byer. Dertil kom uheldige Forhold i den danske Admini-

stration, saaledes hyppige Udførselsforbud og Møntvæsenets ufornuftige Ordning. Ikke blot var Pengene forskellige i de tre »Lande« (Jylland — Fyn, det sjællandske Omraade, Skaane), men Mønten var idelig Forandring, især Forværring, underkastet.

I Middelalderen var det i mange af Europas Lande Brug, at Kongerne hvert Aar eller dog med faa Aars Mellemlum »fornyede Mønten«, saaledes at efter en bestemt Dag, f. Eks. Mikkelssdag, ingen maatte købe for eller betale Skat med anden Mønt end det løbende Aars. Den ældre Mønt modtoges kun mod Opgæld i den kongelige Kasse og tabte efterhaanden al Værdi undtagen Metallets. De danske Konger synes i længere Tid at have benyttet denne Praksis paa en for Omsætningen særlig uheldig Maade, uagtet Principet »at faa en stadig Mønt« ofte opstilledes. Et Modbillede hertil dannede Mønten i Lübeck og Hamburg, hvilke Byers fælles Møntfod holdt sig stadig og efterhaanden antoges af mange af Nabobyerne.

Den nordiske Hansestad *Visbys* Magt var paa sit højeste Punkt i det 13. Aarh. Den havde naaet en Størrelse som Lübeck; af dens lange Mure med de 48 Taarne og dens 18 smukke Kirker er saa meget bevaret, at det endnu i vore Dage kan tale om Byens Betydning. Den var Hovedstad i en af de »Tredinge«, hvori Hansernes Forbund var delt. Endnu paa Kong Valdemar Atterdags Tid var Visby en Hovedstapelplads for Østersøhandelen, om den end var begyndt at blive overfløjet af enkelte af Østersølandenes Byer. Gulland var imidlertid en saa vigtig Besiddelse for Herredømmet over Østersøen og som Udfaldsport mod Sverige, at Kong Valdemar Atterdag besluttede at erobre den; det lykkedes, og han hjembragte et umaadeligt Bytte (1361). Dermed var der kastet en Handske til de fremmede Købmænd, hvis Handelstryk de nordiske Lande efterhaanden var kommet til at føle som en utaalelig Byrde. Hanserne optraadte desuden ofte med umaadeligt Overmod, hvorom der haves mange Vidnesbyrd; saaledes fandt flere Hansestæders Udsendinge Anledning til at skrive til Oldermænd og Købmænd i Bergen (1366) om ikke at betragte og behandle Nordmændene som »altfor enfaldige og ynkkelige Skabninger«.

Krigen udbrød, men *Hanseaterne* havde ikke Held med sig. Næppe havde Kong Valdemar sluttet Fred med Lübeckerne og deres Forbundne (1365), førend han ved Forhøjelse af Told og Afgifter paany æggede til Krig. Denne Gang blev Faren langt større. Udsendinge fra et stort Antal Byer kom sammen paa Raadhussalen i Köln (1367) og besluttede Krig næste Foraar; de fordelte Ledingsbyrden paa hver enkelt Deltager i Konføderationen og truede dem, der ikke var mødte, til at slutte sig til dem. Over 60 (maaske »seven und seventig«) Byer sendte Kong Valdemar deres Krigserklæring, og den danske Konge havde saaledes fremkaldt den fulde Sammenslutning af alle Byer. Det blev nu klart for Europa, til hvilken Stormagt Hansen var vokset. Fra nu af bliver det almindelig Regel, at Hansestæderne gør fælles Aftaler og holder fælles Forsamlinger af Udsendinge (*Hansetage*); nye Stæder slutter sig ogsaa til de gamles Kreds.

Krigen mod Kong Valdemar havde et lykkeligt Udfald for Hansen. De erhvervede store Rettigheder for deres Handel i Danmark og desuden femten Aars Besiddelse af de skaanske Slotte med tilhørende Herreder (Freden i Stralsund 1370). Hansemagtens Kulminationstid var indtraadt; ogsaa andre Lande mærkede, hvor mægtige Hansestæderne nu følte sig, hvor tilbøjelige de var til at blande sig i Staternes indre Forhold.

Imidlertid vedblev Havet og Øresund at yde Danmark sin rige Gave, en sikrere og bedre Indtægtskilde end den senere Øresundstold. Fra August

til Oktober fandt det udstrakte *Sildefiskeri* Sted, som hidkaldte Tusinder af fremmede fra hele Nordeuropa. De lidet betydelige Købstæder *Skånør* og *Falsterbo* saa' i disse Maaneder i deres Gader og Omegn en Menneskemængde som kun paa faa Steder i Europa, og »det skaanske Marked« blev ved sin Omsætning, hvad Kieler Omslag eller Leipziger Messe har været til andre Tider. Bondens Landgilde skulde være betalt saa tidlig, at Husbonden kunde gøre Indkøb paa Markedet, og medens Markedet stod paa, var der Retsferie paa Tingene, og Bisperne drog nødig paa Visitats.

Skaane løber paa dette Sted ud i en krum Hage, der paa den nordlige Side bøjer sig om og halvt lukker for en Red, der vel ikke er dyb, men godt beskyttet og i Stand til at rumme et stort Antal Skibe. Her lagdes Handelsfartøjerne ind og lossede og ladede ved Hjælp af Pramme og Vogne, medens Fiskefartøjerne færdedes paa Strandsiden. Selve Fiskeriet var under hele Middelalderen overvejende eller næsten udelukkende i danske Hænder, medens de fremmede besørgede Saltningen paa deres »Fid«, det vil sige bestemt afpælede Jordstykker, som de havde erhvervet af den danske Konge til dette Brug; over halvhundrede Byer besad efterhaanden saadanne Omraader. Silden bragtes til tjærede »Styrterum«; »Gællekonerne« borttog Gællerne og Indvoldene, medens »Læggekonerne« lagde dem i Tønder, Bødkere slog Tønderne til; af Affaldet kogtes Tran. Paa hvert af Fidene havde Slagtere, Bagere, Skomagere, Skræddere og Udskænkere af Øl, Vin og Mjød deres Boder under Opsyn af en Foged, — thi strengt Politi og god Orden maatte nødvendigvis raade paa det tætbefolkede Sted; ingen turde bære Vaaben eller ved Anskrig forvolde Opløb. Den skaanske Sild sendtes til saa godt som alle Lande nord for Alperne og ansaas for den bedste; i Hansebyen Kampen ved Zuidersøen var det saaledes paabudt, at hvo der solgte anden Sild end skaansk, skulde udhænge en rød Fane. Man faar et Begreb om Fangstens Størrelse ved den Oplysning, at der paa Valdemar Atterdags Tid fortoldedes i de vendiske Byer 34000 Tdr., paa Kong Hans' Tid 50000 Tdr. Paa Frederik I's Tid var ved Falsterbo 7515 Baade med omtrent 5 Mand paa hver Baad, ialt 37500 Mand, beskæftigede med Sildefangst, og der nedsaltedes 96000 Tdr. Dette var dog kun en Fjerdedel af, hvad der saltedes i hele Danmark, idet der baade paa den sjællandske Kyst og i Limfjorden fandt et betydeligt Fiskeri Sted.

Men foruden Fisk søgte de fremmede ogsaa Fragt i Skaane. Intetsteds gjordes i Nordeuropa en saa livlig Fragtforretning; Kontrakten herom sluttedes hos Fogeden for hvert Land. Dernæst fandt en overordentlig Vareomsætning Sted. Hollandske Købmænd bragte Klæde og Lærred og erhvervede Tømmer fra Preussen; Danzigere købte engelsk Klæde og bragte Beg, Tjære og Osmund (Jærn); Købmænd fra Kampen kunde bringe Vin og Salt fra Vestfrankrig eller Honning og Voks fra Rusland og hjembringe Sild og Tømmer. En Hovedartikel paa Markedet var naturligvis Salt; mest anset var det fine, hvide Lyneborg-Salt og dernæst Bay-Salt (Baye er en nu uanselig Havn syd for Nantes); fra de frisiske Egne i Danmark kom et kraftigt, af saltholdig Tørvejord brændt Salt, medens hvad der tilvirkedes i Saltkedler i Jylland af Havvand eller Tang var mindre anset.

De danske Kongers Indtægter af Fiskeriet og Markedet var betydelige. Ingen By, end ikke nogen dansk, var toldfri i Skaane (medens Købmænd fra danske Købstæder ellers var toldfri i anden dansk By). Her blev betalt en Afgift af Boderne, af Fiskeskuderne og senere tillige af Koffardiskibene; kun danske Penge og netop af den nyeste Prægning maatte anvendes ved

Køb og Salg. Regeringen havde endvidere Eneret til at afkøbe Fiskerne deres Fangst paa enkelte Dage. Ikke desmindre er det et Spørgsmaal, om den danske Regering vidste at udnytte den store Indtægtskilde i tilstrækkelig Grad for sig og for Landets Indbyggere. Ved passende Foranstaltninger synes en Fortrinsret at kunne være skabt for danske eller nordiske Købmænd til Indkøb af Fangsten eller til Nedsaltningen og Eksporten.

Handelsmaaden var i Middelalderen en hel anden end i vore Dage. Vi skal søge at skildre den, især som den foregik i de af *Hansestæderne* beherskede Lande; den afveg ikke meget fra Sydens Handelsvis, og lejlighedsvis skal vi berøre de Uligheder, som fandtes.

Den ældste Handel berøede udelukkende paa Købmandens personlige Virksomhed. Købmanden drog selv afsted til Lands og Vands for at købe og sælge Varer og betroede det ikke til nogen Tjener eller Kommissionær; dertil var Tiderne for urolige, Usikkerheden for stor, Tilliden for lidt udviklet, hvorhos kontant Betaling var uundgaelig. Købmanden kunde altsaa ikke samtidig handle til forskellige Sider; han rejste for at oplede det bedste Marked. Naar han alligevel benyttede andre — hvad den handlende Adelsmand eller Gejstlige jo ligeledes var nødsaget til — søgte han at drage denne ind i sin Interesse ved at give ham Andel i Fortjenesten. I det hele var *Andelssystemet* meget yndet. Skipperen fik ofte ikke bestemt Hyre, men Andel i Udbyttet eller et eget Rum i Skibet til Varer, hvori han vilde spekulere, Matroserne ligesaa. Men Købmanden optog ogsaa andre som berettigede i sit Handelselskab, hvilke enten boede til Stadighed udenlands eller drog derhen paa kortere eller længere Tid.

Da store Kapitaler var nødvendige, fordi Betalingen paa de fremmede Steder altid maatte være kontant, og fordi man snart indsaa, at den større Kapitalforholdsmæssig var langt mere frugtbringende end den mindre, slog Medlemmer af en enkelt Familie sig sammen om at udgøre et Fællesskab. Netop de største og berømteste Handelselskaber i Middelalderen er voksede frem paa Familiens Grundlag. Stamfaderen for *Fuggerne* i Augsburg var en Væver (ca. 1400), der lagde Grunden til et Handelshus, som efterhaanden havde Handels- og Vekslerforretninger i Tyskland, Nederlendene, Italien, Ungarn og Polen, og besad den største Part af Bjærgværksdriften i de habsburgske Lande. Huset blev uhyre rigt, — Carl V. skal ved at se den franske Konges Skatte have sagt: »der er en Linnedvæver i Augsburg, som kunde betale alt det af sin egen Pung«; — det optog mange Handelshuse i Forbund med sig, saa at »Fuggerei« endog blev Betegnelse for Handelsforeninger (Fuggerei er ogsaa Navnet paa en egen ommuret Bydel i Augsburg, stiftet af Fuggerne, hvor ubemidlede katolske Borgere faar Husly). Familierne Imhof, Ebner, Volkamer i Nürnberg, Ruland i Ulm havde grundlagt lignende Huse. Fra Italien kendes Navnene Borromeo, Medici, Portinari.

Selskaberne virkede overordentlig gunstigt paa Handelens Udvikling i Syd-tyskland; de brød ud over de nationale Grænselinier og bidrog i allerhøjeste Grad til Uddannelsen af Personalkredit. Store Foretagender kunde sættes i Gang, Rigdomme strømmede ind fra Udlandet, hvilket atter bevirkede, at Kunsthaandværk og Kunst fik en hidtil ukendt Blomstring. Fyrsterne søgte Laan hos de store Pengemænd eller blev Deltagere i deres Forretninger. Men under denne Magt-udfoldelse begyndte Selskaberne at ville monopolisere enkelte Handelsretninger (saaledes Krydderhandelen, Handelen med Uldvarer), at opkøbe enkelte Varer for at bestemme Prisen, eller de havde ved deres udstrakte Bjærgværksdrift hele Metalhandelen i Haand. Ved Tiden 1500 mærkedes derfor en begyndende Uvilje mod Selskaberne, hvis Magt dog først ret blev brudt henimod det 16. Aarh.s Midte, efter at Tyskland var ophørt at være en Hovedhandelsvej for Europa.

Lignende Selskaber, om end ikke i saa storartet Maalestok, fandtes i Nord-tyskland, men ogsaa her mærkede man en vis Uvilje imod dem. I nogle Hansebyer maatte Købmanden sværge ved Handelsaarets Begyndelse, at de Varer, som han afsendte, havde han erhvervet ved egne Midler, at han handlede paa egen Risiko og ikke havde »Maskepi« med nogen, der ikke var Borger; den Regel uddannede sig efterhaanden, at ingen Hanse-Købmand maatte have Fællesskab med nogen udenfor Hansen.

Et navngivet Handelselskab hed Selskab, Compagni, »Maatschappij« og betegnedes med Hovedejers Navn; et herfra afvigende Firmanavn, som dog kendtes i Italien, var usædvanligt i de nordligere Lande.

I nordiske Lande har Interessentskaber haft en tidlig og ejendommelig Udvikling. Troskab var et mægtigt Element i Samfundet, Fællig og Broderskab finder vi omtalte paa Runestene og i de ældste Sagaers og Loves Tid; t. Eks. kendte Magnus Lagabøters norske Love flere forskellige Maader at indgaa Interessentskab paa, saaledes Foreninger, der svarer til *commendata* og det i Middelhavet saa hyppige *societas maris* (hvor en af Parterne eller begge har gjort Indskud, men kun den ene rejser og i eget Navn driver Forretningen). Ofte træffer vi norske eller danske Konger som Deltagere i saadant Interessentskab.

Købmandens Kommis, der ikke var selvstændig dispositionsberettiget, hed *Handelsknægt* eller *Købsvend*, og den Deltager i Forretningen, som var bosat paa det fremmede Sted og fik Andel i Vindingen (hyppig Halvdelen), hed *Ligger*. Han disponerede over Varerne, indkøbte nye, afsluttede Forretninger og indkrævede Gæld; det Retsforhold, hvori han stod, hed *commendata*, *Wedder-leginghe*, *Sendev*. Det var saadanne Liggere, der paa Dronning Margretes Tid dannede det tyske Kompagni i København. Liggjerne kunde være gifte og bør ikke forveksles med *Pebersvendene*, som var færende, gerne ugifte Forhandlere, især af Urtekramvarer. I Bergen kaldte man Købmændene, og senere alle derværende Tyskere, *Garper* (stridbare Mennesker); iøvrigt var *Koplude* her Betegnelsen for Købmændene, *Kopgesellen* for Faktorerne.

Mod *Spekulationshandel* søgte man at træffe Forholdsregler; men »Hansedagenes« Bestemmelser om, at ingen maatte sælge Sild, førend den var fanget, Korn, inden det var vokset, Klæde, før det var virket, blev dog i Praxis næppe overholdte. Derimod var Differencforretninger ikke kendte. Lübecks store Handlende har imidlertid moret sig med at indgaa Væddemaal, som de protokollerede i Byens Bog. saaledes om politiske Begivenheders Udfald (f. Eks. om Kong Christian I virkelig vilde blive Sveriges Konge, om man vilde opleve at se Kanalen mellem Hamburg og Lübeck færdig o. lign.).

I Byerne fandtes der Forsamlingssteder, hvor de fremmede Købmænd kunde træffe hverandre. Saaledes kom i Brügge Spanierne sammen paa ét Sted, Skotterne paa et andet, Lombarderne i det Hotel, der tilhørte Familien *ter Burse* (med tre Pengepunge i Vaabenet). Først fra Antwerpen høres om en Købmandsforsamling med Navnet *Burse* (1460), hvilken Betegnelse vist er laant fra Brügge; en ny Bygning rejstes her 1531 som Samlingsplads for alle Landes Købmænd, og dette Forbillede fulgte snart andre Stæder.

Hansens *Partøjer* var ikke Vikingetidens ranke Skibe med skarp Stævn, de havde fladere Bund og sejlede mere tungt. Roret havde faaet en bedre Anbringelse, det sad i Agterstævnen, ikke paa Styrbords Side, og bares af Tapper i Ringe. Sammenlignede med Nutidens mægtige Skibe, maatte Skibene kaldes smaa, vel sjældent over 250 Reg.-Tons. Sejladsen standsede, som Grækernes i Oldtiden, i Oktober Maaned for først at optages i Marts, og som i Oldtiden undgik man rum Sø og tabte nødig Kysterne af Sigte. Skibene fór gerne i samlede Flaader, i Middelhavet som paa Østersøen, fremfor alt under Krigstider. Stundom blev dette endog paabudt, saaledes t. Eks. 1397 for de preussiske Skibe: de skulde drage i Flaader, som afgik 3 Gange om Aaret til de vestlige Lande, tre Gange tilbage; i det 15. Aarh. var det vel endog almindeligst, at mindst 20 Skibe sluttede sig sammen. Naar da Ulykke ramte et Skib, fik det Erstatning af de andre, som naaede lykkelig frem. *Assurance* kendtes ikke, men som alt sagt, var det Pligt for Broder i et Gilde at staa Broder bi med et bestemt Bidrag, naar Hus eller Skib mistedes. Ogsaa indenfor Bymenigheden i Landsbyerne kendtes en saadan Bistandspligt, naar Ildebrand hændte.

Skønt Hansestæderne sejrende var gaaede ud af Kampen med Kong Valdemar Atterdag, opgav hans snilde og handlekraftige Datter *Margrete* ikke Tanken om at bryde deres politiske Vælde. Da det Tidsrum af femten Aar, paa hvilket de skaanske Byer ved Stralsund-Freden var blevne dem overdragne, var udløbet, satte Margrete sig atter i Besiddelse af dem. Hun rensede Havet for Sørøvere og lettede Færdselen over Land. Der viste sig da ogsaa, uden at hun ved særlige Love tog den danske Handelsstand under Armene, Fremgang i Købstadlivet og hos Borgerstanden. Margrete lod Møntvæsenet undergaa en fuldstændig Omordning; Mønternes Godhed blev ens for hele Landet og ikke forskellig efter Landsdelene, deres Værdi forandre-

des ikke fra Aar til andet; lybsk Mønt lagdes til Grund, og man begyndte Udmøntning af større Mønter, ikke blot Penninge.

Hendes Efterfølger *Erik af Pommern* forgreb sig vel især i Slutningen af sin Regering imod denne heldige Ordning af Møntvæsenet, men han gav iøvrigt gode Anordninger om Handel. Haandværkerne skulde slutte sig sammen i Lav (de ældste Lav hos os er fra Midten af det 14. Aarh.); Købmænd skulde alene kunne vælges til Medlemmer af Raadet i Byerne, Bønder skulde afholde sig fra Handel, og ingen Handlende maatte fare om paa Landet. Allerede fra gammel Tid havde de danske Konger tillagt sig en Højhedsret over Øresund, men Kong Erik var den første, som paalagde Told af hvert Skib, der passerede gennem Sundet (ca. 1425), og samtidig anlagde han en ny Købstad paa Ørekrok (Helsingør). Betydningsfuldt var det ogsaa, at han gjorde Ende paa den gamle Strid med Roskilde Bisp om København, idet han bemægtigede sig Staden 1416. Rigets gamle Hovedstad Roskilde havde allerede længe staaet i Skygge for Byer med lettere Tilgang og bedre Havn. Fra nu af bliver København med sin glimrende Havn og Red Landets Hovedstad og betegnes ogsaa snart efter som saadan. Den bliver Midtpunkt for Handelsvirksomheden og Rigets Flaadestation, men Residensstad kunde den ikke kaldes, idet Kongerne eller Regeringen endnu ikke havde faaet fast Sæde i nogen By.

Man mærker paa disse Tider ogsaa, hvorledes Købmandsstanden ved indre Sammenslutning og ydre Forbindelser stiger i Anseelse og Magt; flere Borgmestre bliver optagne i Adelsstanden uden derfor at opgive deres Handel, Gøjstlige og Adelige undser sig ikke ved at drive betydelig Handelsvirksomhed. Erik af Pommern benyttede sig af det Brud, som var indtraadt mellem Østerlignerne (Stæderne ved Østersøen) og de vestlige Hansebyer, hvis store Handel paa Østersøen gjorde Skaar i Østerlignerens Omsætning. Da disse nu tilmed understøttede Kong Eriks Fjender, de holstenske Grever, bekrigede han dem og søgte at give Hollænderne fast Fod i de danske og norske Byer. Englændere og Skotter søgte ligeledes til Danmark, og da Kong Erik omsider sluttede Fred med Østersøstæderne (1435), var det ikke disse let at fordrive de fremmede Rivaler fra det vundne Omraade.

Tyskerne havde tidlig nedsat sig i *Bergen*, men først omtrent 1350 nævnes et Kontor (Faktori). Dette øvede en betydelig Indflydelse paa Byen og paa Handelen i Norge. Bergen var Hovedpladsen for Handel paa Finmarken og Island; til denne Ø maatte ingen fremmede Skibe komme, hvilket iøvrigt ikke blev overholdt. I det 15. Aarh. trængte tillige den Grund sætning igennem, at Bergen skulde være en tvungen Stapelplads, hvorhen islandske Varer skulde bringes. Hansen i Bergen beherskede da ganske det vesten- og nordenfjældske Norges Handel; ved »Tyskebryggen« laa der Boder i lang Række, Kontorets Købmænd udgjorde en egen Menighed under Older mænd, og nær til dette knyttede sig de tyske Haandværkere.

Christopher af Baiern traf enkelte skarpe Forholdsregler mod de Tyske i Bergen, men naaede iøvrigt ikke under sin korte Regering til en bestemtere Optræden mod Hanseaterne. Om end *Christian I* i sin første Regeringstid traadte kraftigere op til Beskyttelse af den danske Handel, nødsagede hans Kamp for Kronen i Sverige og hans Pengeforlegenhed ham snart til at gøre Hansebyerne Indrømmelser. Dog traf han mærkelige Bestemmelser til Befæstelse af den danske Handelsstand, idet han (1475) ophævede de tyske Kompagnier, der havde bestaaet i et hundrede Aar; de tyske Købmænd skulde indtræde i det danske Kompagni, Liggerne maatte tage Borgerskab,

blive danske Undersaatter, de turde ikke handle med fremmede Penge, men skulde være selvstændige Købmænd. Ingen udlændisk Købmand maatte forblive i Landet Vinteren over; om Efteraaret skulde de drage bort og maatte ikke komme igen før ved første aabne Vande. Alt dette var betydningsfulde Skridt til at fremme Udviklingen af en dansk Handelsstand. Men i Forordningen derom findes en Regel, der kunde synes at staa i Strid med denne Kongens Optræden mod Tyskerne; det hedder nemlig, at ingen dansk Mand maa sejle til Tyskland med Købmandsskab (til Vestersøen var derimod Sejladsen fri), medens de Tyske maa sejle til Danmark. Da alle andre Regler i Anordningen bestemt er til Tyskernes Ugunst, maa Loven sikkert ogsaa have tilsigtet noget saadant ved denne Bestemmelse. Forklaringen maa vist søges i, at Kongen samtidig paalagde en Sølvskat paa Indførsel af tysk Øl og satte et Maksimum for dets Pris. Regeringen har villet lægge denne Skat over paa de tyske Importører, ikke paa de danske Forbrugere; den har fremdeles villet hindre, at de danske Købmænd alene blev de tyskes Kommissionærer, at de for disses Penge indkøbte Varer og for at skjule dette førte dem i egne Skibe til Tyskland, ligesom at de dør tog tysk Gods til Forhandling. Endelig vilde Regeringen fremme Indførsel og hindre Udførsel af Penge.

Gennem hele Middelalderens Slutning høres der i Europa Klager over det ringe Forraad af *Ædelmetal* og dettes Aftagen. I Løbet af det 15. Aarh. synes Europas Pengemængde at være bleven formindsket maaske endog med Halvdelen; Aarsagen hertil var navnlig, at Orienten drog de ædle Metaller til sig. Asiens Krydderier kunde kun faas for røde Penge; Indien opslugte saaledes Metallet. Pengenes Værdi var derfor stærkt stigende i det 15. Aarh., og man kan forstaa Regeringernes Lyst til Møntforringelser, ligesaa den feberagtige Søgen efter Guldlande, eller Kunsten at gøre Guld. Alle Stater klagede over, at Penge udførtes og traf Bestemmelser for at hindre dette og for at fremme Indførsel deraf. I England skulde for hver Sæk Uld, der eksporteredes, en vis Sum i Sølv indføres, og ofte forbødes det at udføre Penge. I Venedig blev de tyske Købmænd tvungne til at indkøbe Varer for det solgte, i Hansebyerne var al Udførsel af Sølv forbudt. Danske Love fra de første oldenborgske Kongers Tid forbød at udføre mere end 6 Mark i danske Penge eller at drive Øksne længere end til Grænsen, idet man saaledes vilde tvinge de tyske til at betale her i Landet; de skulde købe »for Guld, purt Sølv og Klæde, og ej for andre Varer«, hedder det i Christian II's verdslige Lov.

Christian I's ovennævnte Forordning valgte Øl som en vigtig Indførselsartikel til Skatteobjekt. Øl havde fra gammel Tid i Danmark været en Hoveddrik ved Siden af Mjød; det bryggedes med Tilsætning af Pors eller Humle, hvis Dyrkning blev stærkt fremmet i det 15. Aarh. Paa Valdemar Sejrs Tid var det bedre tyske Øl trængt ind i Landet og blev snart en af de vigtigste Indførselsartikler og et Skatteobjekt af stor Betydning. Der blev idelig truffet Regeringsforanstaltninger med Hensyn til dets Indførsel og Salg.

Kong *Hans* satte sig til en Hovedopgave at bryde Hansens Aag. Han tøvde i otte Aar med at stadfæste Stædernes Privilegier, han stillede Englænderne paa lige Fod med de mest begunstigede fremmede i Danmark og Norge, særlig i Bergen, ligesom han erhvervede samme Rettigheder for Danske og Norske i England, som de Engelske nød her. Med Holland, Skotland og Frankrig blev sluttet Forbund med lignende Vilkaar. En veludrustet Krigsflaade voksede endvidere frem til Beskyttelse for Nationens frie Rørelser paa Havet. Netop paa den Tid ramtes Hansestæderne desuden af et knusende Slag, idet Ruslands Tsar Ivan Vasiljevitch (1492—1505), i Henhold til en Overenskomst med Kong Hans, tilintetgjorde det tyske Kontor i Novgorod. Tsaren lod det pludselig lukke, han fængslede Købmændene og lagde Beslag paa deres Formue (1494). Dermed sank Novgorods Glans og Hansernes Magt i Rusland.

III. Den nyere Tid (1492—1776).

Kundskaben om Jorden og dens Lande var i Middelalderen gaaet betydelig frem ved Arabernes Rejser og Studier, ved Normannernes Togter og ved Kors-togene. Ingen troede dog, at der var endnu uopdagede Verdensdele. Vel tvivlede man ikke længer om, at Jorden havde Kugleform, men at der mellem Kina og Europas Vestkyst skulde ligge Verdensdele, anede man ikke. Om Kinas umaadelige Udstrækning havde man læst i Marco Polos Beskrivelse af hans mærkelige Rejse (ca. 1290), og man lagde dette Lands Kyst saa langt mod Øst, at kun et smallere Ocean formentlig kunde skille det fra Europa. Men dette Havs Kyster prøvede man da ogsaa at besejle og søgte at overfare det.

Allerede i det 14. Aarh. sejlede enkelte spanske og italienske Søfarende paa de Kanariske Øer, Madeira og Azorerne, især for at erhverve sig Drageblod og Orseille. Mere planmæssigt og bevidst vandtes dog først Kendskab til disse Øer ved de af den portugisiske Prins *Henrik Søfarer* paa Opdagelser udsendte Sømænd. Madeiragruppen opdagedes saaledes 1419; det frygtede Kap Bojador med dets truende Rev blev omsejlet 1434, og samtidig begyndte Handelen med det afrikanske Fastlands Beboere. Da man 1445 naaede det grønne Forbjærg og saa' dets palmeklædte Højder, maatte den gamle Forestilling om, at den hede Zone var gold og ubeboelig, ganske forsvinde, og da Kysten syd for veg tilbage mod Øst, voksede Udsigten til, at en Vej til Indien snart maatte findes. Prins Henrik skulde ikke se Maalet naaet (han døde 1460); først 1486 omsejlede *Bartholomeu Dias* det gode Haabs Forbjærg, og *Vasco da Gama* førte tolv Aar senere sine Fartøjer op til Malindi paa Sansibarkysten og derfra over Havet til Calicut.

Genueseren *Cristobal Colon* (Christopher Columbus) skulde finde Løsningen paa Tidens største Gaade. Hans Mod, Erfaring, Iagttagelsesevne og urokkelige Overbevisning førte ham til Maalet. Den 12. Oktober 1492 landede han paa Guanahani, sejlede til Cuba og Haïti og vendte tilbage til Spanien for at melde sin Opdagelse. Til Portorico, Jamaica, Trinidad og Sydamerikas Fastland ved Orinoco-floden naaede han paa sine tre følgende Rejser; men han døde 1506 uden at være kommen bort fra den Tro, at »Vestindien« var en Del af det kinesiske Rige. Florentineren *Amerigo Vespucci* gav ved sine Skrifter om den ny Verden Anledningen til, at denne kom til at bære hans Navn.

Aarlig gik nu talrige Skibe paa Opdagelser i Vesten, og forskellige Lande deltog heri, uagtet Paven straks havde tildelt den spanske Konge Landene hinsides Atlanterhavet. Genueseren *Giovanni Cabotto* (Cabot) ledsaget af Sønnen *Sebastian* udsendtes af Englands Konge og opdagede Nordamerikas Fastland ved Labradorkysten (1497). Portugiseren *Cabral* forsloges paa Vejen til Ostindien til Terra de Brazil, »Farvetræets Land«, som han tog i Besiddelse for den portugisiske Krone (1500). *Balboa* drog over Fastlandet ved Panama-bugten, saa' det nye Verdenshav og tog det højtideligt i Besiddelse for Kastiliens Konge (1513). *Ferdinand Cortes* lagde Mexico (1519) og *Pizarro* Peru (1531) ind under Spaniens Scepter. Portugiseren *Ferdinand Magalhaens* (Magellan) drog for den spanske Regering paa en Jordomsejling, der havde til Øjemed nærmere at undersøge Landenes Beliggenhed i Forhold til den Grænselinie mellem Spaniens og Portugals Besiddelser, der ved Pavens Bestemmelse var dragen rundt om Jorden. Gennem Magellanstrædet og det Stille Hav naaede han de hidtil ukendte Philippiner, hvor han fandt sin Død for de Vildes Haand;

men Sejladsen fortsattes og fuldførtes (1519—22). Nu først blev der vundet et Overblik over, hvorledes Hav og Land var fordelte paa Jordkloden.

Imidlertid var de nordlige Nationer optagne af Tanken om at finde en *nordlig Vej til Indien*. Jacques Cartier fra St. Malo opdagede 1534 Lorenzfloden og tog Canada i Besiddelse for Frankrig, John Davis fandt 1585 Davisstrædet og landede ved Godthaab paa Grønland, Hudson opdagede Hudsonsbugten 1610—11; men da Baffin 1616 var naaet til Baffinsbugten, erklærede han, at der ingen Gennemfart fandtes nord om Amerika, hvorfor disse Forsøg nu blev opgivne. At de havde kunnet foretages, skyldtes især engelske Købmænds Fædrelandssind og Iver for at gøre geografiske Opdagelser. Ogsaa ad en Vej nord om Asien søgte man at naa til Indien. Allerede Gustav Vasa havde haft Tanken henvendt paa en Nordostpassage. Engelske Købmænd stiftede 1553 et russisk Handelselskab («Company of merchant adventurers for discovery of unknown lands»), hvilket i alt Fald naaede at knytte en Handelsforbindelse mellem England og Rusland, der blev af stor Betydning især for det sidst-nævnte Land.

Fra nu af træder Søhandelen i første Linie. I Stedet for Kystfart og Landhandel mellem fjerne Lande gaar Omsætningen nu over de store Have. Middelhavet er ikke længer Midtpunktet for Verdensdelenes Udvekslen af deres Varer, Atlanterhavets Kyster har draget al Opmærksomheden til sig.

Hovedsagelig, næsten udelukkende, havde Europæernes Opdagelser og den europæiske Indvandring vendt sig mod *Guldlandene* i Troperne. Det var Guld, som Columbus søgte, og havde han ikke fundet dette eller et andet værdifuldt Produkt, vilde den ny Verden først langt senere være bleven tagen i Besiddelse. Kolonier af Agerdyrkere kunne først gennem Forsøg i lange Tider og med en langsom Vækst slaa varig Rod. Derfor maatte Nordboernes Opdagelser paa Nordamerikas Vestkyst, fem Aarhundreder tidligere, blive uden Betydning; derfor omkom Indbyggerne i de Kolonier, som i det 16. Aarh. søgtes grundede i Nordamerika, ligefrem af Nød. Europæerne maa have Tilførsel af de Fornødenhedsartikler, med hvis Tildannelse de ved Arbejdets Deling i deres Hjemland er ukendte; men denne Tilførsel maa betaales, og Kolonien maa altsaa kunne yde en Modværdi, der dækker Prisen for de Varer, den behøver. Først da Tobak kunde benyttes som Rimse fra Virginien, blomstrede denne Koloni i Vejret. Først da Negere overførtes til Antillerne, og Sukkeravl blev mulig, kunde Europæerne for Alvor danne Kolonier paa disse Øer. Det var Guldet og Sølv, som var bestemmende for Spaniernes Udbredelsesfelt.

Opdagelserne bevirkede, at en hel Række nye Varer kastedes ind paa Markedet og fik Plads blandt de vigtigste Handelsartikler, nemlig *Kolonialvarerne*. *Kaffe* var i Slutningen af Middelalderen blevet en yndet Drik hos Araberne; midt i det 16. Aarh. indførtes Kaffedrikning i Konstantinopel. Skikken bredte sig over Levanten, og i det 17. Aarh. fandt den almindeligere Indgang i hele Europa, især dog i de højere Samfundsklasser. Nu forsøgte Hollænderne ogsaa at indføre Kaffedyrkingen paa Sundaøerne, snart bredte Kulturen sig over Sydasiens og det tropiske Amerika. Samtidig kom *Te* til Europa; dog blev Indførslen ikke betydelig førend Midten af det 18. Aarhundrede. *Kakaotræet* blev af Spanierne i Mexiko overført til de kanariske Øer og Philipinerne. *Indigo* kendtes vel nok i Middelalderen, men fik først i det 17. Aarh. større Udbredelse og fortrængte Vajd. *Sukkerrøret* var allerede blevet dyrket af Araberne paa Sicilien, men først i anden Halvdel af det 17. Aarh. kom Sukkeret mere almindelig i Brug hos alle Stænder og begyndte at fortrænge Sirup og Honning, hvormed man ellers sødede Spisevarer. Samtidig havde Sukker-

rørets Dyrkning begyndt at brede sig over en Mængde af Kolonierne i Asien og Amerika. Walter Raleighs fra Virginien hjemvendte Kolonister medbragte den Skik at ryge *Tobak*. Efterhaanden som Smagen derfor udbredte sig i Løbet af det 17. Aarh., tog Tobaksdyrkingen til i Amerika og Ostindien. Walter Raleigh hjembragte fremdeles *Kartofflen* til Europa, der dog først i det 18. Aarh. fandt en videre Udbredelse.

Endelig førte Opdagelserne en vigtig Artikel paa Markedet, *Negerslaver*. Allerede de første portugisiske Opdagere langs Afrikas Vestkyst bragte Negere til de europæiske Markeder, og ikke længe efter at Amerika var fundet, førtes Negere derover, hvad der senere af menneskekærlige Grunde anbefalede af Las Casas (1517), idet de indfødte paa Antillerne ikke formaaede at drive Plantagerne. Uagtet Paverne lagde sig imellem, vilde den offentlige Mening ikke bøje sig. Ingen Nation holdt sig tilbage fra Slavefangsten og Slavehandelen; Regeringerne forlenede ofte Handelen bort ved Monopol (i Tiden 1680—1700 indførte det privilegerede engelske Kompagni 140000 Negere til Vestindien, og det erhvervede ved Assientotraktaten af 1713 Eneret til at indføre Negerslaver mod en vis Told til de spanske Kolonier). I de nordamerikanske Provinser bredte i det 17. og 18. Aarh. Slaveriet sig videre og videre. Først paa Oplysningstiden hævede sig Stemmer derimod.

Der var i Middelalderens Slutning foregaaet en fuldkommen Omvæltning i de forskellige Formueobjekters indbyrdes Forhold, i Omsætningens Maader, Veje og Hastighed. En *Penge-Økonomi* i Stedet for Natural-Husholdning havde siden Korstogenes Tid langsomt begyndt at brede sig fra Syd til Nord. Tidligere havde Jord været den vigtigste Formuebestanddel; med Besiddelse af Land lønnedes og erstattedes Tjenester af Statens Embedsmænd eller af Privates Underordnede. Større Kapitaler kendtes ikke, og man arbejdede sjældent med fremmed Kapital. Den formuende Besidder udvidede sine Landejendommers Udstrækning, men gjorde ikke Driften mere intensiv. Imidlertid havde Handel og Industri i Middelalderens senere Del taget et stort Opsving, Foretagender med Bistand af fremmede Penge blev stedse hyppigere, Fyrster og Byer optog idelig Laan. Fra Opdagelsestiden af fik den rørlige Rigdom, Pengekapitalen, afgjort Overmagt; Borgerstanden traadte langt mere i Forgrunden, Byerne fik Overvægt over Landet, og der udviklede sig i Stæderne en fri Arbejderstand, paa Landet en Daglejerklasse, der fik Pengeløn. Samtidig omdannedes Statsformen i de fleste af Europas Lande. Stænderstaten afløses af *det absolute Monarki* med dets store Embedsstand og bureaukratiske Ordning og med dets ved Sold lønnede Hær. Statens Hovedindtægtskilde blev nu Skatter, ikke Godsindtægter, og Penge raadede i det hele i alle økonomiske Forhold.

Renaissancen havde ved at frigøre Menneskeaanden, ved at bryde Troen paa Autoriteten og oplære Individet til selv at forsøge, tillige givet det Ret til at stræbe efter materiel Velvære og paavist de materielle Fordeles Betydning ogsaa for Kultur, Statsvæsen og sociale Tilstande. Guldet — havde Columbus sagt — var den bedste af alle Ting; dets Besidder kunde vinde alt i denne Verden, ja Sjæle til Paradiset. Overalt mærkes de materielle Interesser som raadende, og der udfolder sig en kraftig økonomisk Stræben; da Naturalhusholdningen overalt bliver afløst af Pengehusholdningen, er der Mulighed for, at Arbejdet mere kan deles.

Reformationen drog i Aarhundredets Midte hen over den nordlige Halvdel af Europa og bragte en umaadelig Mængde Jordegods fra den døde Haand ind i Omsætningen; ved Klostrenes Ophævelse kaldtes mange Hænder til nyttigt Arbejde. Vigtigere var dog Sammenslutningen indenfor hver enkelt Stat til *et*

kraftigt, nationalt og selvstændigt Liv under en stærk Kongemagt. Det var ikke længer enkelte Byer eller Forbund eller en enkelt Stand, der raadede over Handelen, men denne blev en Nationalsag; Stænder, Korporationer og Lav maatte træde tilbage i anden Række for Staten med dens Organer, der er sig sine Opgaver bevidst; »Kongelig Majestæt dirigerer og styrer Kobberhjørget, Kommercierne, Manufakturerne og Tolden, saaledes som en Styrmand styrer sit Skib«, siger Axel Oxenstjerna.

Den Mangel paa *ædle Metaller*, som havde været saa følelig i Middelalderen, blev afhjulpen efter den nye Verdens Opdagelse. Efterhaanden som man i Mexiko og Peru kom i Gang med en mere systematisk Bjærgværksdrift, strømmede det amerikanske Sølv til Europa og fremkaldte en fuldkommen Revolution i alle Priser. Man forstod ikke, at ogsaa for Penge maa den almindelige Lov gælde, at en Vare synker i Værdi ved stærkere Tilbud; man troede, at Dyrtid var tilstede, og at Købmændene havde indgaaet Sammensværgelser i egenyttige Øjemed om at holde høje Priser, hvilket Regeringerne maatte modvirke ved at fastsætte Takster for Varepriserne. Samtidig udstedte man Forbud mod at udføre ædle Metaller og indsaa ikke, at man derved bidrog til yderligere at skærpe Prisstigningen. Faldet i Metallets Værdi hidførtes iøvrigt ikke alene ved dets forøgede Mængde, men ogsaa ved Overgangen fra den almindelige Hengemmen af Penge til et hurtigere Omløb og en mere udstrakt Brug af Kreditmidler.

Interessen var kaldt bort fra *Landbruget*, som maatte lide derunder; og netop Bøndernes Flugt til de mere lønnede Erhverv i Købstæderne førte i Slutningen af Middelalderen og Begyndelsen af den nyere Tid til Tvangsmidler mod denne Flytning og derved til Vornedskab og Livegenskab paa Steder, hvor dette i ældre Tid ikke var kendt eller dog nu blev skærpet. I England gjordes dog meget for Agerbrugets Opkomst. Tidligere end paa Fastlandet var Penge-Husholdning her bleven almindelig, en med Dagløn betalt Arbejderklasse var opstaaet; de formuende sammenkøbte nu Ejendomme, som de udfriede af det bestaaende Markfællesskab og drev ved Hjælp af Daglejere. Et mere rationelt Agerbrug kom i Gang, Uldproduktionen steg overordentlig, men mange smaa Selvejere maatte forsvinde for at blive Forpagtere under de store Godsbesiddere, og talrige Faareflokke græssede paa tidligere Agerland, der havde givet mange Familier Underhold. I Frankrig virkede især Sully for Landbrugets Opkomst. Med størst Dygtighed og Udbytte dreves Kornavlén i Holland. Haardt hærgede Religions- og Borgerkrigene Landene og efterlod Bønderne forarmede, mange tidligere dyrkede Egne laa øde hen. Først i det 18. Aarh. tager igen Landbruget Opsving.

Industrien fik ved de nye Opdagelser nyt Materiale, men dens Opsving var ikke betydeligt. Fra Middelalderen havde den arvet Lavsvæsenet, der havde værnet Haandværkerens Stilling lige overfor andre Klasser og i Virkeligheden fremmet hans Gerning. Men den nyere Tid behøvede i mindre Grad Lavet som Værn for den enkelte; Lavenes Tvang blev stærkere og hensynsløser, og de syntes snarere at virke for et økonomisk beskyttende Privilegium end som Hævdere af Haandværkets Ære. Jo større Fremskridt Industrien gjorde, des mere trængtes der til fri Bevægelse. Ikke desmindre blev alle de gamle Baand, de indviklede Regler, de forældede Former og Symboler ansete som det nødvendige Grundlag for en Industris Bestaaen; den Frihed, som man stundom søgte at indføre, forsvandt igen hurtig.

De Principer, som var de raadende for Staternes økonomiske Styrelse, har man senere betegnet som *de merkantilistiske*. Den statsøkonomiske Videnskab

var dog den Gang endnu ikke grundlagt; det var ikke som en Læresætning, men i en Række praktiske Regler, at Styrelsesprincippet gjorde sig gældende, og i det 16. Aarh. ser vi endnu kun enkelte Sider af Merkantilismen i Virksomhed. Dens Grundtanke var, at ligesom den enkelte er rigere, jo flere Penge han har til Raadighed, saaledes maa det samme gælde med Hensyn til Staten. Ud fra dette Synspunkt maatte Princippet for et Lands økonomiske Styrelse fremfor alt være det at lægge Vægt paa Industri og Handel. Agerbrugets Produkter var ikke synderlig værdifulde til Udførsel; en kraftig indenlandsk Industri gjorde derimod ikke blot Indkøb af udenlandske Varer unødvendig, men kunde ved sin Udførsel bringe mange Penge ind fra Udlandet. Regeringen burde stræbe efter at skabe lav Arbejds løn, billige Levnedsmidler og let Afsætning. Handelen indenfor Landet havde ikke stor Betydning, hvorimod den udenlandske Handel paa enhver Maade maatte fremmes — ved privilegerede Handelskompagnier, ved en udbredt Koffardifart, ved Kolonier og ved Handels-traktater. Et System af Toldafgifter skulde værne Industrien mod Udlandets Konkurrence.

Det tilstræbte Maal var at skaffe sig en gunstig Handelsbalance, saa at den udenlandske Omsætning gav et Overskud i rede Penge. En stærk Cirkulation af Pengene var nødvendig for at sætte alt i Bevægelse; et stort Forbrug med rige Fortærere var ønskeligt, og en talrig Befolkning ydede mange Arbejdere og mange Soldater. Landet maatte have Kolonier. Disse var af en hel anden Art end Oldtidens. De stiftedes ikke for at fjerne urolige Bestanddele, for at skaffe Trængende Næring eller for at grundlægge militære Stationer, og om nogen Uafhængighed i Forhold til Moderlandet kunde der ikke være Tale. Kolonierne skulde have Moderlandets Fordel for Øje og ophjælpe dets Handel og Industri; de maatte kun sælge til det og købe af det; hvad de solgte til Moderlandet burde være saa billigt som muligt, hvad de købte af det, saa dyrt som muligt. Kolonisterne skulde kun dyrke til Moderlandets Tarv, altsaa f. Eks. ikke Korn, men Kaffe, Sukker eller Tobak. Kolonierne styredes gerne af Kompagnier, som stillede haarde Fordringer til Kolonisterne, medens disse igen udsgede de Indfødte.

Spanien. Ved Giftermaalet mellem Kong Ferdinand den Katolske af *Aragonien* og Isabella af *Kastilien* og ved Erobringen af Granada (1492) var der dannet et stort spansk Rige, som ved begge Ægtefællers Bestræbelser voksede sammen til et ensartet Hele, hvor al Stændermagt maatte bøje sig for Regenternes Vilje. Fra de nyopdagede Lande i Vesten strømmede efterhaanden ædle Metaller, Krydderurter og Farvetræ ind i Landet. Et Handelskammer i Sevilla overtog Tilsynet med Handel og Søfart. Hvert Aar afgik en Handelsflaade til Puertobello paa Panamatangen, over hvilken By Handelen med Chile og Peru blev dreven, og hvor der var et stærkt besøgt Marked. Hvert tredie Aar gik der tillige en Flaade paa 23 Skibe til Veracruz. Kolonierne turde kun handle med Moderlandet, og Sevilla havde Monopol paa den amerikanske Handel; al Handel i Kolonierne beskattedes med »Alcavala« (en Afgift af 2—10 pCt., hver Gang en Vare solgtes). Hovedindtægtskilden i de amerikanske Kolonier var Bjærgværkerne, som dreves med Dygtighed af Private under en vis Liberalitet med Hensyn til Afgifter fra Regeringens Side. Især indvandedes der Sølv, men i Chile ogsaa Kobber, i Mexiko og Peru Tin og Bly, i Peru tillige Kvægsølv. I Plantagerne dyrkedes især Sukker. Andre Handelsartikler var Tobak, Kakao, Bomuld, Cochenille, Indigo o. s. v.

Endnu under Carl V blomstrede Agerbrug og Industri nogenledes i Spanien. Kastilien og Andalusien havde Rigdom paa Korn, Granada dyrkedes som en Have af Moriskerne, Cordova havde berømte Lædermanufaktur, Toledo Vaabenfabriker; Klæde- og Silkevæverier fandtes i de fleste Byer, og det store Marked for disse Varer i den ny Verden aabnede betydelige Indtægtskilder.

Men Philip II's uophørlige Krige i alle Verdensdele sugede enhver Kraft ud af Landet; Nederlænderne løsrev sig, den uovervindelige Flaade tilintetgjordes og dermed Spaniens Anseelse som Sømagt. Flere Gange maatte Regeringen erklære sig insolvent og nedsætte Renten af Statslaanene, og dog gik en Statsgæld paa henimod 2 Milliarder Kr. i Arv til Philip III. Langt mere end de uheldige Krige var dog den slette Statshusholdning Grund til disse Ulykker. Kolonierne maatte, som Spanierne sagde, være »Maven, der ernærer det hele Legeme«; men Sølvfloden fra Vesten bragte Landet ingensomhelst Fordele. I Stedet for Produkter, der kunde tjene den spanske Industri, kom Metallet, som straks igen flød ud af Landet. Da Regeringen for at hindre dette forbød Udførsel af Ædelmetaller, faldt Pengenes Værdi overordentlig, hvorfor Raastoffernes Pris og Arbejdslønnen steg til en saadan Højde, at det var umuligt for Fabrikkerne at optage nogen Konkurrence med Udlandet. Man forstod ikke Grunden til Dyrtiden og troede, at den maatte søges i Eksporten af Industrigenstande til Kolonierne, hvilken derfor forbødes. Men heraf blev kun Industriens yderligere Nedgang en Følge, og Forbudet virkede tillige hæmmende paa den vigtige Faareavl. Markerne laa øde hen. Slette Love afspærrede Provinserne fra hinanden, saa at man i Landskaberne ved Middelhavet endog tog sit Korn fra Sicilien og ikke fra Spanien selv. Utaalelige, især indirekte, Skatter (saaledes 10 pCt. Alcala) hindrede enhver Omsætning. Fem Sjettedele af Handelsforretningerne i Spanien og ni Tiendedele af dem i Amerika var i fremmedes Hænder. Den Rigdom, som strømmede ind over de højere Klasser, frembragte Overdaadighed, Hovmod og Dovenskab; at arbejde blev anset for en Skam, at tilhøre Adelsstanden blev alles Attraa. Krig og Religion var Landets eneste Interesser. Det var intet Under, at Spanien frembød de mærkeligste og sørgeligste Befolkningsforhold. Der fandtes i det 17. Aarhundredes Begyndelse vel 8 Millioner Indbyggere, hvoraf en halv Million Adelsmænd, 200000 Gejstlige; Embedsmændenes og Soldaternes Antal var overordentlig stort. Kun Sevilla, der var Hovedstapelplads for fremmed Indførsel, havde et betydeligt Indbyggertal (90000); Toledo, der i Middelalderen havde 200000 Indb., talte nu kun 55000.

Under Philip II's Efterfølgere viste der sig yderligere Tilbagegang. Da Philip III paa Gejstlighedens Forlangende udjog Moriskerne, mistede Landet en halv Million af de flittigste og dygtigste Undersaatter, og netop de stærkest opdyrkede Egne blev øde, de berømteste Fabriker standsede. Befolkningen aftog fra Aar til Aar. Tiggernes og Munkenes Tal steg, en Femtedel af Grundejendommen tilhørte Gejstligheden, og der fandtes 10000 Munkesklostre. Handelen var fremdeles overvejende i fremmede Hænder.

Først med Bourbonerne (fra 1713) kommer en noget bedre Tid for Spanien, der nu aabnedes for europæisk Dannelselse og Udvikling. Skattebyrden søgtes lettet og Industrien fremmet. Carl III (1759—1788), der lededes af Mænd som Aranda og Campomanes, traf Foranstaltninger mod den yderligere Forøgelse af Grundbesiddelser under den døde Haand, fordrev Jesuiterne, lod det tidligere foragtede Haandværk erklære for »ærligt og agtværdigt« og søgte at uddanne gode Haandværkere. Landeveje anlagdes, og Floderne reguleredes. Den værste Modstand mødte dog Regeringen i Folkets Træghed og Dovenskab,

Gejstlighedens Uvillie mod alt nyt og Adelen og de privilegerede Stænders Vrangvillie lige overfor Fremskridt.

Ogsaa med Hensyn til Styrelsen af *Kolonierne* indtraadte en Forandring. I disse var efterhaanden opvokset en arbejdsom Middelklasse, fremkommen ved Blanding af Europæere og Indianere, og denne »kreolske« Befolkning stillede stærkere Fordringer til Livet, til Dannelsen og til Styrelsesmaaden, den vilde ikke finde sig i Regeringens Indskrænkninger og Baand. Flere Havne aabnedes efter den spanske Arvefølgekrig for Franskmænd og Englændere, Handelen med Vestindien gaves fri (1765). I 1768 ophørte man med aarlig at sende en Flaade til Amerika. Cadiz havde paa Grund af Guadalquivirs Tilsanding arvet Sevillas Monopol paa den amerikanske Handel, men nu fik andre Byer Del deri, og efterhaanden udvidedes Handelsfriheden til alle spanske Kolonier, hvilket havde den heldigste Indflydelse paa Ud- og Indførslen, der herved mange Gange fordobledes.

Den Opgave, som **Portugiserne** ved Opdagelsen af Vejen til Indien havde faaet at løse, var noget forskellig fra Spaniernes Opgave i Amerika. Med Amerika skulde en ny Handel grundlægges, medens Portugiserne maatte kæmpe for at drage den Handel til sig, som allerede bestod, og som de i Calicut i stort Antal bosatte Arabere (»Maurere«) udelukkende raadede over. Albuquerque kom derfor til Indien med en væbnet Koffardiflaade, og efter at have faaet Tilladelse til at anlægge en Fæstning til Beskyttelse for Handelen kunde han tage Kampen op med Maurerne. Venedig frygtede for Portugiserne's Konkurrence og formaaede Ægypterne til at understøtte Maurerne, men den ægyptiske Flaade blev slaaet ved Diu af Almeida. Snart var Portugiserne eneraadende paa Malabarkysten; Goa, som erobredes 1510, blev Vicekongens Sæde. I det følgende Aar forjoges Maurerne fra Malakka, hvor indiske, malayiske og kinesiske Købmænd drev en betydelig Handel. 1515 besatte Portugiserne Ormuzd, Øen ved den persiske Bugts Munding, og blev nu eneraadige i det indiske Ocean.

Da Kong Manuel den Stores berømmelige Regering endte (1521), var Portugal blevet det paa Penge og Penges Værd rigeste Land i Sydeuropa. Under Johan III's Regering (1521—1557) naaede Portugal Højdepunktet af sin Magt i Østen. Den ostindiske Handel gik til Cambay, til Malabar- og Coromandelkysten, til Ceylon, Malakka, Sundaøerne og Molukkerne, og i Slutningen af det 16. Aarh. erhvervede Portugal et Faktori paa Macao og Tilladelse til at handle paa Kina. Ogsaa med Japan stod Portugiserne (indtil 1639) i en livlig Forbindelse. Handelen var ordnet paa følgende Maade. Enhver Portugiser, men ingen af anden Nationalitet (end ikke Spanierne under Portugals Forening med Spanien), kunde handle paa Indien. Flaaderne, der tilhørte Regeringen, som tog en Afgift af 30 pCt. af de indladede Varers Værdi, afgik hvert Aar fra Lissabon til Goa. Handelen var fri med Undtagelse af Peberhandelen, som Regeringen forbeholdt sig; men Lissabon var den eneste Stapelstad for Omsætning med indiske Varer.

Blomstringstiden var dog kun kort. Den Rigdom, som strømmede til Portugal, kom for let, Arbejdet havde ikke kunnet udvikle Folkekarakteren, og den usunde Fedme bragte en utrolig Pengetørst og Luksus med sig. De udsendte Guvernører besad ikke Erobrernes Heltmod og Snildhed; Kolonisternes og Købmændenes Overmod, Havesyge og Intolerance overfor de Indfødte skabte alvorlige Hindringer. Allerede under Sebastian (1557—78) kunde Indtægterne fra Indien ikke længer dække Udgifterne. Ved Portugals Forening med Spanien

(1580—1640) lammedes Handelen yderligere. Hollænderne fandt Vejen til Indien (1595) og blev Portugisernes dygtigere og lykkeligere Medbejlere, saaledes at til Slutning kun Diu, Goa og nogle enkelte andre Pladser forblev i deres Magt.

Efter at Portugal havde løsrevet sig fra Spanien (1640), gik Velstanden under Kongerne af Huset Braganza noget fremad. Brasilien, som Hollænderne havde bemægtiget sig, toges tilbage, og Sukkeravlen fik her saadant Opsving, at en betydelig Handel kunde drives med dette Produkt. Slaveudførslen fra Afrika til Brasilien tog til, og de rige Bjærgværker der gav et godt Udbytte. Men Hjemlandets Handel var mest i fremmedes Hænder. De 1698 opdagede Guldmener i Brasilien bragte Portugal en uhyre Indtægt, men det var den eneste Velstandskilde, og den kunde ikke raade Bod paa de slette økonomiske Forhold. »En Maaned efter Flaadens Ankomst fra Brasilien findes der ikke et eneste Guldstykke af den mere i Portugal; den hele Sum gaar til England«, skrev Pombal senere til det engelske Kabinet. Det var især Englands kuende Indflydelse, som man følte haardt. Allerede Cromwell havde sluttet en Traktat med Portugal, hvorefter alle Klædningsstykker skulde modtages fra England, og intet Monopol i Portugal maatte ophjælpe den indenlandske Industri. Samtidig blev det paabudt kun at benytte engelske Skibe, naar Brug af fremmede Skibe var nødvendig, og selv Handelen med Brasilien var i Midten af det 18. Aarh. fuldstændig i Englændernes Hænder. Nærmere bestemtes Englands Ret ved en Traktat, som den engelske Lord Methuen afsluttede (1703), hvorved Englænderne fik Eneret til at indføre Uldvarer, imod at Tolden paa portugisiske Vine i England nedsattes til at være en Trediedel mindre end Tolden paa franske Vine. Denne Traktat indledede den Afhængighed, hvori Portugal senere skulde komme til at staa til England. Den bragte Folket til at forsømme Agerbrug og Kvægavl for at kaste sig over Vinavl, og den førte hele Vinhandelen over i engelske Hænder; derved trykkedes efterhaanden Priserne saaledes ned, at Vindyrkerne forarmedes.

Hertil kom nu, at Jesuiterne raadede over Landet, og en Tiendedel af Befolkningen levede i Magelighed i Klostrene. Da Lissabon og flere andre Byer ødelagdes ved Jordskælv 1755, var Nøden paa det højeste. Lykkeligvis lededes Portugals Styrelse dengang af Pombal, en af Oplysningstidens største Statsmænd, og han skulde vide at raade Bod paa Onderne. Skatteindkrævningen kom i Statens Haand, Kornhandelen mellem Landets enkelte Provinser blev givet fri. Det forbødes »den døde Haand« at erhverve Grundejendom, Silkeavlen blev støttet ved Skattelettelser og Privilegier, Fabriker blev fremhjulpe. For at frarive Englænderne Vinhandelen stiftedes et Kompagni med store Rettigheder, hvilket hurtig gav et betydeligt Udbytte og skabte Velstand blandt Vindyrkerne. De privilegerede Flaader til Kolonierne afskaffedes (1765), og Handelen med Kolonierne aabnedes for alle Portugisere. Ved disse Foranstaltninger og lignende, som lettede Landets Administration og fremmede den aandelige Kultur, ved Jesuiternes Fordrivelse (1759), ved Stiftelsen af en Højskole for Handelsvidenskab, den første som blev oprettet i noget europæisk Land, bragtes Portugal til en Blomstring, der varede, indtil Franskmændene overskred Grænserne 1807.

Brasilien var i de nærmeste Aaringer efter Landets Opdagelse en Mellemstation for Indiefarerne. Portugals Handlende hentede desuden Farvetræ her; men at udelukke fremmede fra at handle kunde ikke lykkes, og der hengik en Menneskealder, inden man begyndte en Kolonisation, som kun langsomt slog Rod. Jesuiterne tog kraftig fat paa Missionen og vidste at skabe baade gode

økonomiske Forhold og aandelig Kultur. Da Spanien blev Herre i Portugal og indførte sine strenge Kolonilove i Brasilien, led Landet meget, og paa Tredivaarskrigens Tid gjorde Hollænderne sig til Herre over en Del af Provinserne, men efter 30 Aars Kamp lykkedes det Portugiserne igen at vinde Landet (1624—54). Opdagelsen af Guldminerne var naturligvis af overordentlig Betydning. Regeringen tillagde sig Ejendomsretten til Grunden, men Private bearbejdede Minerne mod at afstaa en Femtedel af Udbyttet. Ved Tiden 1750 naaede Guldproduktionen sit Højdepunkt; 80000 Mennesker var beskæftigede med Guldvaskning, og Flaaden bragte dette Aar en Værdi af 53 Mill. Kroner til Portugal (1712 bragte en Flaade en Ladning Guld til Lissabon af 90 Mill. Kroners Værdi). Da Diamantgruberne blev fundne 1728, opstod ligeledes en vigtig Indtægtskilde ved deres Drift. Pombal sørgede ogsaa for Brasilien ved at anordne en bedre Styrelse og ved at begunstige Dyrkning af Ris, Majs, Bomuld og Tobak.

Den Industri og Handel, som i Forening med et fortrinlig drevet Agerbrug, havde gjort **Nederlandene** velstaaende, vedblev paa Opdagelses- og Reformationsstiden. Med de nordiske Lande, Rusland og England havde Byer som Amsterdam, Dordrecht, Rotterdam, Delft, Lejden og Harlem en betydelig Handel. *Flanderns* store Byer havde allerede tidlig i Middelalderen en betydelig Industri, og flamske Uldvævere kaldtes til England for at oplære Englænderne heri. Fra Edvard III's Tid fik de flanderske Byer store Privilegier i England. Brügges Torv var i det 13.—15. Aarh. en Stapelplads for alle Handelsvarer og besøgte af Købmænd fra alle Lande; men da Byen havde den Dristighed at tage Maximilian, den senere Kejser, til Fange (1488), straffedes den strengt, og Antwerpen rejste sig paa dens Bekostning. Fra nu af gennem et helt Aarhundrede var denne By Europas første Havneplads; over 5000 Købmænd samledes daglig paa dens Børs, i Havnen laa ofte samtidig 2500 Skibe, og indtil 500 Skibe fór daglig ind og ud.

Foreningen med Spanien (Carl V 1516—56) bragte i Begyndelsen Nederlænderne Fordele. De enkelte Provinsers Rettigheder agtedes, medens deres Forbindelse indbyrdes fremmede Handel og Omsætning, og under den mægtige Hersker tog ogsaa al aandelig Virken Opsving. Men hans Søn Philip II havde ingen Sans for borgerlig Frihed eller national Ejendommelighed, og da han vilde indføre Alcavalaen (S. 43) i Nederlandene, brast Taalmodet, og Oprøret udbrød. Da Antwerpen 1585 erobrede for Spanien, forlod en Snes Tusind af dens Indbyggere Staden og gik til Holland, som drog stor Fordel af denne industridrivende Befolkning; Amsterdam arvede en Del af Antwerpens Handel. Uforsagt kæmpede Nederlænderne videre, indtil Spanierne opgav Forsøgene paa at betvinge dem og sluttede en Vaabenstilstand 1609.

Efter at Philip II havde forbudt Hollænderne alt Samkvem med spanske og portugisiske Havne, forsøgte de at sætte sig i direkte Forbindelse med Ostindien, og det lykkedes Cornelius Houtman at finde Vejen derhen (1595—97). Der dannede sig flere mindre Handelsselskaber for Handelen paa Ostindien, og disse forenedes paa Regeringens Bud 1602 til »Det hollandsk-ostindiske Kompagni«, der fik Enehandel paa Ostindien. Javas Kyst blev Midtpunktet for Hollændernes Handelsforetagender, Batavia grundedes 1619, og Portugiserne bekrigedes paa hvert et Punkt. Hollænderne erobrede Malakka 1641, Ceylon 1656; de kom i Besiddelse af Handelen paa Kina og Japan, og 1669 havde Portugiserne kun Goa og Diu tilbage. Holland bevarede sine Besiddelser indtil Slutningen af det 18. Aarh., da Englænderne optraadte som farlige Rivaler.

Ogsaa i Amerika optog Hollænderne Kampen, og deres Fartøjer anløb uforsagt spanske og portugisiske Kolonier. Da Spanien 1621 paany erklærede Holland Krig, besluttede Generalstaterne samme Aar at oprette et »Nederlandsk-vestindisk Selskab« med Eneret til Handelen paa Afrikas Vestkyst, paa Amerika og det Stille Hav's Øer. I den paafølgende Søkrig tog Hollænderne Pernambuco og mange andre Dele af Brasilien i Besiddelse; dog var Stillingen usikker, og 1654 maatte alle disse Erobringinger opgives. I »de nye Nederlande« ved Delawarebugten havde det vestindiske Kompagni grundet en Besiddelse, som dog ved Freden i Breda (1667) maatte afstaas til England. Herved kom dette Kompagni yderligere i Forlegenhed og maatte ophæves; snart efter blev dog et nyt stiftet (1675).

Det ostindiske Kompagnis Handel var ordnet saaledes, at de hjembragte indiske Varer oplagdes i Pakhuse og solgtes ved offentlig Auktion (med Undtagelse af Muskatnødder og Kryddernelliker). Hollænderne førte derpaa Varene i egne Skibe til andre Lande og kom saaledes i Besiddelse af en vidtstrakt Mellemlandhandel. Den betydelige Handelsmarine, som Landet derved blev nødsaget til at tilvejebringe — 1670 anslog man den hollandske Handelsflaade til 16000 Skibe, den engelske til 4000, den franske til 600 — gjorde dem det muligt at tilrive sig næsten hele Fragthandelen i Norden (jfr. senere).

Efterretningerne om de opdagede Verdensdele kaldte straks Byer i det nordlige **Frankrig**, især i Normandie og Bretagne, til Forsøg paa at knytte nye Handelsforbindelser; til Nordamerikas Kyster afgik ligeledes ikke faa Fartøjer for at deltage i Kabliaufangsten ved Labrador. I de egentlige Opdagelser tog derimod Franskmandene mindre Del. Dog landede Jacques Cartier fra St. Malo 1534 ved Lawrencefloden og kunde tage Egnene her i Besiddelse for Frankrigs Krone; men Kolonianlæg lykkedes foreløbig ikke. Af Frankrigs udenlandske Handel var især Levanthandelen fra Marseille af Betydning; den understøttedes ved Frants I's Traktater med Tyrkiet. Den indre Handel og Industrien fik Opsving ved Grundlæggelse af Silkeindustri især i Lyon og Tours; ved Indkaldelse af italienske Haandværkere udvikledes Smag for Kunstindustri, der rodfæstedes for stede i Frankrig.

Religionskrigene (1562—93) ramte Handelen og Industrien haardt; idet disse Virksomheder beskæftigede mangfoldige Reformerte, der nu ruineredes eller maatte flygte. Regeringens økonomiske Principer var ikke heller gunstige for disse Næringsveje. Al Handel blev erklæret for »droit domainial« (1577), al Industri ligesaa (1585); Købmændene skulde forene sig i Lav og betale betydelige Afgifter for deres Næring. Efter at Religionskrigene var endte, maatte der træffes overordentlige Foranstaltninger for igen at bringe Frankrig paa fast Fod, og heldigvis besad Henrik IV og hans Minister Sully i udmærket Grad Blik for, hvorledes Landet skuldes ophjælpes. For at den forpinte Befolkning igen kunde aande friere, lettedes Skattebyrden, Skatterestancerne eftergaves, de trykkende indirekte Skatter formindskedes. »Agerbrug og Kvægavl er de to Moderbryster, som nærer Frankrig; de er for os Perus Miner og Skatkamre«, udtalte Sully, og Kongen stod ham bi i hans Bestræbelser for at ophjælpe Agerdyrking, fremme et bedre Skovbrug, tørlægge Sumpstrækninger. Kongens Syn gik i mange Henseender videre end Sullys, og han omfattede tillige Industri og Handel med største Varme. Han lod store Strækninger beplante med Morbærtrær og opnaaede at se al Indførsel af Silke overflødiggjort; han lettede Lavstvungen, saa at Silkeindustrien og Vævningen af de kostbare, med Guld og Sølv indvirkede Stoffer kom i største Flor; fra Rouens Fabriker forsynedes

Landet med alle finere Tøjer, og Linned- og Metalindustrien blomstrede. Prægtige, med Elmetræer beplantede Landeveje, der blev et Mønster for Europa, anlagdes, Broer byggedes, og ved en Kanal blev Paris sat i Forbindelse med Orleans. Men Kong Henrik erklærede tillige med en mærkelig Fordomsfrihed, at »den fri Handel mellem Nationerne er den sande Velstands Kilde«. Ved den frigivne Kornudførsel skaffede Frankrig sig en betydelig Indtægt, ved gunstige Handels-traktater med Udlandet banedes Vej for franske Købmænd, der skaffede sig en udstrakt Kommissionshandel for fremmedes Regning. Marseilles Havn laa fuld af Skibe, og Venedigs Gesandter erklærede, at deres Stad var langt overfløjet; den sydfranske By var nu »hele Europas Emporium«. Paa Kolonisationen af Canada toges der fat for Alvor, og Quebec grundedes 1608. I disse lykkelige Aar samlede Frankrig Kræfter for lange Tider.

I Ludvig XIII's (1610—43) og Begyndelsen af Ludvig XIV's Regeringstid (1643—1715), under Ministrene Richelieu og Mazarin, lagde Politik og Krige i væsentlig Grad Beslag paa de styrendes Interesser; den indre Handel gik ikke fremad, og de Bestræbelser, som især Richelieu udviste, for ved Hjælp af Handelsselskaber at skabe Forbindelser med de fremmede Verdensdele eller at erhverve Kolonier, bragte ikke Frankrig stort Udbytte.

Da efter Mazarins Død paa hans Anbefaling J. B. Colbert overtog Styrelsen af Frankrigs økonomiske Forhold (1661—83), oprandt bedre Tider for Landet. Colberts Regeringsprinciper var en Anvendelse af de forskellige merkantilistiske Regler, som man derfor ofte har kaldet Colbertisme. For at dække Landets aarlige Underskud omordnede han Statshusholdningen og Skattevæsenet, især ved Benyttelse af de indirekte Skatter, lige overfor hvilke ingen Skattefrihed gjaldt; Finanserne bragtes herved i Orden, men der lagdes utrolig haarde Byrder paa den lavere Befolkning især paa Landet. Fremfor alt søgte Colbert dog at ophjælpe Industri og Handel, hvorfor han gennem sine Intendanten lod indhente Oplysninger om Næringslivet. Havnene udvidedes og forbedredes med betydelige Bekostninger, han indrettede paany det af Richelieu stiftede Handelskammer, omordnede Konsulatsvæsenet og lod Gesandterne gøre Indberetninger om Handelsforhold, thi »vi maa bekriige andre Folk ved vor Industri, overvinde dem ved vor Smag«. Mange Toldlinier indenfor Landets Grænser blev hævdede og Transittolden afskaffet. Ved Veje, Havne, Kanaler — saaledes den store Languedocske Kanal — lettedes Samfærdselen, Marseille og Dunkerque blev Frihavne, et Søassurancekompagni oprettedes, og Handelstraktater sluttedes med mange Lande med gensidig Handelsfrihed som Grundlag. Handelskompagnier stiftedes, stundom med tvungen Deltagelse, saaledes et indisk Kompagni (1664) med Hovedsæde paa Madagaskar og et vestindisk, men intet af dem trivedes ret paa Grund af de ledendes Mangel paa Dygtighed og deres Havesyge. Derimod tog Kolonisationen af Louisiana og Canada Fart, og Frankrig besad af alle Lande den i Omfang videste Udstrækning af Kolonier. Ved Præmier for Bygning af nye, især store Skibe søgtes Koffardiflaaden forøget, og det lykkedes ogsaa at bringe den op til at blive den tredie i Verden.

Beskyttelse skulde skærme den indenlandske Industri, hvorfor Toldtarifen af 1667 (Tarifen af 1664 var langt mildere) ved høje Satses næsten spærrede Markedet for fremmede Varer, og samtidig forbødes Udførsel af Raastoffer. For de franske Varer opsøgtes nye Markeder, dygtige Industridrivende blev indkaldte, og Frankrig vandt det Navn i Smagens Verden, som tidligere Tyskland og Italien havde besiddet. Iøvrigt herskede i Haandværket et strengt Lavsvæsen, ordnet ved Anordninger og Privilegier. Paa Folkeformerelse lagdes

der Vægt ved Begunstigelse af tidlige Ægteskaber og Belønninger for Fædre til mange Børn.

Landbruget, der er saa overordentlig vigtigt for Frankrig, led derimod ondt. Colbert havde ingen Interesse derfor og udstedte hyppig, i Henhold til Beretninger om Høstens Udfald, Forbud mod Udførsel af Korn i den Tanke at holde Arbejdslønnen lav og Fabrikaterne billige. Herved blev Kornhandelen usikker; kun Dyrkning af de frugtbareste Jorder lønnede sig, og Bønderne lod Resten ligge brak.

Alt i alt havde Colbert store Fortjenester af Landets Opkomst. Han indsaa dog sely, at det ofte var ensidige eller tvivlsomme Midler, hvormed han forfulgte sine Formaal, og som t. Eks. bragte flere Stater til at tage Repressalier. De kostbare Krige, som Kongen førte, og til hvilke Colbert skulde skaffe Pengene, nødte ham til paa mange Maader at pine Undersaatterne med Skatter, hvad der bragte Stilstand og Nedgang i mange Næringsveje. Da Ludvig XIV to Aar efter hans Død ophævede det nantiske Edikt (1685), maatte et Par hundrede Tusinde Mennesker drage ud af Landet, og talrige Fabriker standsedes. De nye og ødelæggende Krige, den utrolige Pragtløst og slette Administration bragte Landet i Kongens sidste Regeringstid paa Afgrundens Rand.

Frankrig var et ødelagt Land, da det 1715 gik i Arv til Ludvig XIV's Sønnesønssøn Ludvig XV. (1715—74). Regentskabet for den umyndige Konge, ledet af Hertugen af Orleans, fulgte ikke en klogere Styremaaade og forsøgte forgæves at bringe bedre økonomiske Tilstande til Veje. Under den almindelige Raadvildhed maatte ethvert Forslag om at opbølge Finanserne vinde gunstig Modtagelse, og der blev her en Lejlighed for Skotten John Law til at udføre sine uhyre Operationer. Hans Foretagenders Fald medførte en overordentlig Nød og bragte mangfoldige til Tiggerstaven, men de havde paa den anden Side bidraget til at blande de forskellige Samfundsklasser og banet Vej for nyttig Associationsaand.

Formynderskabet ophørte 1723, og Hertugen af Orleans døde samme Aar; tre Aar efter skulde Frankrig faa en Minister, som i alt Fald skaffede det syge Rige en heldbringende Søvn, saa at Krisen udsattes. Ved at bevare Fred og iagttage Sparsommelighed søgte Fleury (Minister 1726—43) at bringe Landets Finanser paa Fode. Møntforfalskningerne hørte op, men Skatterne lettedes ikke, og Statens Kreditorer levede paa Naade og Unaade. Alt afgang af Fredens Bevarelse, og da Krig alligevel viste sig uundgaelig (den polske Arvefølgekrig 1733—35, den østerrigske Arvefølgekrig 1740—48), tæredes der atter paa Landets Virkekraft og Formue.

Efter den 90-aarige Mands Død (1743) fulgte ingen Minister, der kunde afhjælpe den stadig stigende finansielle Nød, som Syvaarskrigen yderligere forøgede. Fysiokraterne kritiserede det raadende Statssystem, men deres Reformplaner optoges ikke af Regeringen. Tværtimod fortsattes med Haardhed det samme gamle Tvangssystem, hvorefter den fri Handel ophører ved Grænsen af hver enkelt Provins, medens Naboprovincens Beboere betragtes som »Fremmede«, de samme Grundsætninger, der i Haandværket havde indført et arveligt Kastesystem med langvarige Prøveaar og et begrænset Antal af Mestre, med utallige Monopoler og smaalige Reglementer, der standsede enhver friere industriel Rørelse. Hertil kom den udpinende Administration med 40 Skatteforpagtere, den store Ødselhed og de privilegerede Klassers paa Samfundets Marv tærende Rettigheder.

De *franske Kolonier* har en interessant og lærerig Historie. Med Champ-lains Grundlæggelse af Quebec (1608) begynder for Alvor Kolonisationen af

Canada; men først paa Ludvig XIV's Tid finder en Indvandring Sted efter større Maalestok. De Franske stod i Regelen i godt Forhold til Indianerne, de var kun sjældent Landbrugere, men drev Jagt, Bæverfangst og Handel i de umaadelige Lande, der lige fra Lawrenceflodens Munding indtil Ohio og Mississipi betragtedes som tilhørende Frankrig. Imidlertid voksede de engelske Nabokolonier i Rigdom og Folketal, og om Grænserne opstod Kampe, som endte med, at Frankrig uagtet dets Krigeres Tapperhed maatte afstaa baade Canada og Louisiana ved Freden i Paris (1763).

I Ostindien besad Frankrig siden Colberts Tid kun Pondichery, men i Midten af det 18. Aarh. skulde det her for en kortere Periode udvikle sin Magt overordentlig. De la Bourdonnais, der var Statholder paa Isle de France (Mauritius) og Bourbon, ledede kraftig den franske Omsætning paa Indien og tilraadede Regeringen at knække Englands Handel i Ostindien; skønt tarvelig understøttet lykkedes det ham at erobre Madras. Da Regeringen havde forbudt ham at gøre Erobringer paa Fastlandet, vilde han tilbagegive Byen mod Løsepenge, men Guvernøren i Pondichery Dupleix blev herover uenig med sin Landsmand og fik ham tilbagekaldt, medens han selv glimrende fortsatte Kampen. Ved en klog Politik og støttet af forskellige indiske Fyrster kunde han efterhaanden udbrede sit Herredømme over hele det sydlige Dekhan. Men det ostindiske Kompagni havde kun Syn for Handelsforetagender, ikke for Erobring, og Regeringen kaldte nu ogsaa Dupleix tilbage. Da steg atter Englands Stjerne, efter Clives Sejr ved Plassey (1757) var dets Magt grundfæstet, og ved Freden i Paris 1763 bevarede Franskmændene kun Pondichery, tilmed som en aaben Plads.

Efter de trediveaarige Kampe mellem den røde og hvide Rose (1455 – 85), der havde ødelagt **England**, steg Kongeslægten Tudor paa Tronen. Allerede Henrik VII. (1485 – 1509) tog sig af Agerbruget, Uldmanufakturerne og Handelen og lod Opdagelsesrejser foretage; men Landet havde endnu ikke naaet en saadan Udvikling, at det kunde undvære Hansesæderne, hvis Magt Kongen derfor ikke vilde bryde. Under Edvard VI. og Dronning Marie søgte privat Foretagelsesaaend at bringe Handelen i Vejret. Et russisk Handelsselskab stiftedes (1553), og en Handel med Archangel begyndte. Endnu bestod dog Hansernes Forrettigheder i England, og uagtet talrige Klager, ja endog Haandgribeligheder fra de engelske Købmænds Side, bevarede Hansen med dens »Stahlhof« (Steelyard) i London som Midtpunkt en blomstrende Handel. Sir Thomas Gresham, der havde stiftet den londonske Børs (1566), og som paa Grund af sit ansete Navn ofte fandt et aabent Øre hos Regeringen for Handelsinteresser, trængte vel paa hos Magthaverne, men først Elisabeth (1558 – 1603) brød endelig Hansesæternes Aag. Hun ophævede deres Friheder og stillede dem paa lige Fod med alle andre fremmede. Endnu beholdt Købmændene deres Ret i Stahlhof, men da den tyske Kejser paa Hansens Opfordring udviste de engelske Købmænd af Tyskland, fik Handelsmændene i Stahlhof Befaling til inden fjorten Dage at forlade Landet (1598). »Med Oldermænden foran og os andre bagefter gik vi da, bedrøvede i Sind, ud af Porten, og Porten blev tillaaet efter os; og vi har ikke engang maattet blive der Natten over, Gud forbarne sig«.

Et Handelsselskab stiftedes for Handelen paa Østersøen (deriblandt København), ligeledes et tyrkisk-levantisk og et ostindisk. Walter Raleigh førte den første Koloni til Virginien. Saaledes tiltog Statens hele Virksomhed udad og indad, og England indtog en betydelig Stilling i Europa.

Efter at denne Magtstilling var blevet svækket under de svage Stuarter Jacob I. (1603—25) og Carl I. (1625—49), skabte Cromwell igen et engelsk Vælde ved at bygge en kraftig Militærstat, hvor Tolerance raadede. Hans tapre Søkrigere sejrede over Hollændere og Spaniere og indgød Barbareskerne Frygt, saaledes at Handelsskibene frit kunde færdes paa Havene. Mindeværdig er dog især hans korte Regeringstid ved den af Parlamentet udstedte Navigationsakt (1651), der forblev gældende, om end med nogle Ændringer, i to Hundrede Aar. Navigationsakten forbød enhver Indførsel af fremmede Varer i andre end engelske Skibe eller Skibe, som tilhørte det Land, hvor Varen var produceret. Derhos skulde Varer fra Asien, Afrika og Amerika kun kunne indføres i engelske Skibe, hvis Bemanding tilmed for de tre Fjerdedele skulde være engelsk. Om denne Lov har fremmet eller skadet den engelske Handel, kan være Tvivl underkastet; vist er det i alt Fald, at Loven indskrænkede Englands Handel med de øvrige Nationer, og at f. Eks. den engelske Østersøhandel derfor snart efter tabtes; den tvang Englænderne til at søge et andet Marked, nemlig Kolonierne, og nødte Riget til at holde mange Tropper og en stor Transportflaade for at hævede Lovens Overholdelse.

Efter Stuarternes Tilbagevenden og under Vilhelm III. udkæmpedes de sidste Forfatningskampe, af hvilke et konstitutionelt Kongedømme og Bekræftelsen paa de borgerlige Friheder udgik som Resultat. I Løbet af det 18. Aarhundrede tiltog Landets Velstand og Folketal overordentlig. Regeringen tog sig af Uld-, Silke- og Linnedmanufakturerne, Jærn, Kobber og Tin fremdroges af Jorden; ved Jærnværkerne var henvend 200 000 Personer beskæftiget, og fra 1740 til 1788 steg Jærntilvirkningen til det tredobbelte. Det er især Walpoles Ministerium (1721—42), der indleder Handelspolitikken i England og gør Landets Handelsmagt til den nationale Politikens Formaal.

Englands Kolonier i Ostindien. »Det ostindiske Kompagni« kan føres tilbage til den sidste Dag i det 16. Aarh., paa hvilken Dag Regeringen gav det Eneret til at handle i alle de Lande øst for det gode Haabs Forbjærg, som ikke var i kristne Herskeres Magt (1600).

Ved Carl II's Giftermaal med Katharina af Portugal kom Øen Bombay til den britiske Krone (1661), der igen overlod den til Kompagniet. Bombay blev gjort til Hovedstad for de mange efterhaanden vundne Pladser og Besiddelser. Madras fik senere en lignende Stilling blandt Besiddelserne paa Indiens Østkyst. Den Misundelse, som Kompagniets lykkelige Handel vakte i England, medførte imidlertid, at der ved Parlamentsbeslutning oprettedes et nyt konkurrerende Selskab 1698; Følgen heraf blev dog kun, at der opstod store Rivninger, saa at en Sammenslutning af begge Selskaber til et blev befaleet 1708, »det forenede Selskab af Købmænd, som handler paa Ostindien.« Kompagniet, som var Vidne til, hvorledes Stormogulens Rige gik sin fuldstændige Opløsning imøde, og som paa alle Maader søgte at fremskynde denne, kunde midt i det 18. Aarh. optræde som politisk Magt i Indien. Dygtige franske Hærførere havde vel med overordentlig Kraft og Ihærdighed, men uden Støtte af deres Regering, udvidet de Franskes Magt til et Herredømme over den sydlige Halvdel af Dekhan, men da Robert Clive blev de Engelskes Overanfører, genvandt han (efter Sejren ved Plassey 1757) ikke blot det tabte, men udvidede Englands Magt over Bengalen, og styrede Landet fortrinlig. Under Warren Hastings grundfæstede endeligt det engelske Herredømme i Indien.

De idelige Krige havde dog forvoldt Kompagniet stadige finansielle Vanskeligheder; det kom i Gæld til Regeringen, der desuden havde Grund til at klage over mange Misbrug ved Forvaltningen. Fox forelagde som Minister en Plan

om at overdrage Parlamentet Ledelsen af det ostindiske Selskab, men hans Modstander Pitt sejrede, og det nye Ministerium under Pitts Ledelse gennemførte 1784 en Lov om, at Kompagniet skulde stilles under Tilsyn af en særlig kontrollerende Autoritet eller et indisk Ministerium (Board of control). Denne Omordning afhjalp dog ikke de Misbrug, som Kompagniet og dets Embedsmænd gjorde sig skyldig i. Man monopoliserede næsten enhver Artikel af Betydning, lagde Hindringer i Vejen for al Handel udenfor Kompagniet; de indfødte maatte sælge deres Produkter til deres Herrer for vilkaarlig fastsatte Priser.

Englænderne havde allerede fra det 17. Aarh. Handelsforbindelser med Kina, Japan og Tonkin, Arabien, Persien og Guinea. Men især skulde dog Nordamerika friste deres djærve Foretagelsesaand.

Walter Raleigh grundede den første *engelske Koloni i Nordamerika* og kan saaledes betegnes som den aandelige Stamfader til de Forenede Stater; han kaldte Landet *Virginia* til den jomfruelige Dronnings Ære (1584). De engelske Kolonister maatte prøve sig frem, inden de lærte at rette deres Virksomhed mod andre Formaal end dem, som Spanierne i Sydamerika alene kendte. De maatte opgive at lede efter Guld, at dyrke Vin eller drive Silkeavl, hvorimod Tobaksavl snart viste sig indbringende og bredte sig vidt. Nød og Æventyrlyst havde bragt de første Nybyggere herover, men de kirkelige Kampe i England skulde i Løbet af det 17. Aarh. fremkalde langt betydeligere, stadig fortsatte Indvandringer. Puritanerne tog saaledes 1620 Bolig i *Massachusetts*. De alvorlige »Pilegrimsfædre«, som de kaldte sig, begyndte med ubøjelet Taalmod at rydde de tætte Skove og at forvandle Jorden til Agerland. De haarde Love, som raadede i deres strængt religiøse og sædelige Samfund tillod ikke synderlig mere end at tage til Ægte og at tjene Penge; den rene Kirke hævdedes med Strænghed. Kolonien Massachusetts, med Hovedstaden Boston, var Stifter af den første Union, »Ny-Englands forenede Kolonier«, til Forsvar mod Vilde og Fremmede; det var ogsaa den Koloni, som tidligst stræbte efter at faa det engelske Herredømme afrystet. I det hele var det ejendommeligt for denne som for flere af de ældre Kolonier, at Udvandrerne var Mænd af usædvanlig Karakterstyrke og med stærk religiøs Overbevisning; tillige var de fra Hjemmet vant til Selvstyre i Kommune og Kirke. Foruden Massachusetts omfattede »Ny-England« Kolonierne *New Hampshire*, *Rhode Island* og *Connecticut*.

Imidlertid havde Lord Baltimore ført en Skare af forfulgte Katoliker over Havet og grundet Kolonien *Maryland*, der opkaldtes efter Carl I's Dronning Henriette Marie, medens Hovedstaden bar Grundlæggerens Navn. Denne Koloni fik en aristokratisk Forfatning, men der raadede her, i Modsætning til i de puritanske Kolonier, religiøs Taalsomhed. Under Carl II. dannede Adelsmænd Kolonierne *Nord- og Syd-Carolina*, i hvis Samfund udpræget Standsforskelse, Storbesiddelse og et udbredt Slavehold blev raadende. Kvækeren William Penn grundlagde *Pennsylvania* med Hovedstaden Philadelphia, og under Georg II. opstod *Georgia*. Efter at Holland ved Freden i Breda 1667 havde afstaaet *New York* og *New Jersey* (nogle Aar tidligere tillige det fra de Svenske tagne *Delaware*), besad England i alt 13 Kolonier.

Oprindelig var Handelen paa Kolonierne fri, men ved Navigationsakten og Bestemmelser af lignende Natur monopoliseredes Handelen til Bedste for Moderlandet. Efterhaanden uddannede sig et Tvangssystem, som i allerhøjeste Grad maatte kue enhver Erhvervsgren. Ikke blot saadanne Varer som Sukker, Kaffe, Tobak, Bomuld, der ikke frembragtes i England, skulde føres til Moder-

landet, men selv Skibstømmer, Tjære, Beg, Jærn og andre Varer, som England selv frembragte, om end ikke i tilstrækkelig Mængde, maatte alene sælges til engelske Havne. Handelen mellem Kolonierne indbyrdes besværedes ved høje Toldsatser. Industriens Frembringelser maatte kun bringes til Kolonierne paa engelske Skibe, og man forbød endog Kolonierne at drive Industri, saaledes 1719 al Fabrikation af Jærnvarer. Naturligvis omgik Nybyggerne de urimelige Love paa enhver Maade, men Stemningen mod Moderlandet maatte nødvendigvis ægges ved denne Ubillighed.

I den store Kamp mellem de franske og engelske Kolonister, der førtes i Aarene 1755—60, og som endte med Quebecs og Montreals Indtagelse, havde de engelske Amerikanere vist stor Tapperhed. Canada, Louisiana Øst for Mississipi og det vestlige Florida blev ved Freden i Paris (1763) afstaaet til England, det vestlige Louisiana tilfaldt Spanien, og Frankrig var nu besiddelsesløs paa det amerikanske Fastland. Imidlertid havde Kolonisterne netop under Kampen lært deres egen Kraft at kende, de havde ikke længer Naboer ved Grænsen at frygte, de trængte ikke mere til at beskyttes paa den lange Kystlinie ved en engelsk Flaade. Under denne Følelse af Tryghed lyttede Amerikanerne ivrigere til hver Klage over det Handelstryk, som Moderlandet øvede paa Kolonierne. Da den engelske Regering besluttede at sætte Kolonierne i Skat, brast Taalmodigheden. Loven om en Stempelafgift maatte tilbagekaldes, men allerede Aaret efter (1767) lagde en Parlamentsakt Told paa Glas, Papir, Farver og Te. Da sammensvor Amerikanerne sig om ikke at købe disse Varer, og i Boston, hvor det hidsige Puritanerblod stadig gærede stærkest, kastedes Teladningerne i Vandet. Englænderne spærrede Havnen og lod den militære Besætning forstærke, men da de tilintetgjorde Frihedsbrevet for Massachusetts, besluttede Udsendinge fra alle Stater paa en Forsamling i Philadelphia, at al Udførsel til England og al Indførsel af Industrivarer fra England skulde ophøre, indtil deres Klager var afhjulpne (1774).

Aaret efter flød det første Blod. En Kongres i Philadelphia erklærede den 4. Juli 1776 de forenede Kolonier for fri og uafhængige Stater; stadig haardere og skaanselsløse blev Kampen, der efterhaanden førte Vesteuropas Stater ind i Krigstummelen, men ved Freden i Versailles 1783 maatte England anerkende Koloniernes Uafhængighed. Fire Aar efter enedes Staterne om Forfatningsformen og dannede en Føderativrepublik, under Navn af *Amerikas Forenede Stater*.

Da Virkningen af de store Opdagelser og den ny Retning i Handelen naaede til **Danmark-Norge**, havde disse Lande en Konge, som hverken manglede Initiativ til at bryde ud af de gamle Baner eller dybere Indsigt i og varm Interesse for Land og Folk. Christian II. (1513—23) sigtede ved sin Lovgivning netop i væsentlig Grad hen imod en Ophjælpning af Handel og Omsætning; mindre magtpaaliggende synes Haandværket at have været ham. Adel og Gejstlighed havde drevet Handel til stor Skade for Købstæderne; dette skulde nu ophøre, og disse Stænder handle i Byerne. Alle overflødige Markeder og ulovlige Havne, al Landprang skulde afskaffes. Der skulde sørges for Forbindelsen mellem By og By, for gode Veje og for Herberger. Sølidte skulde have Ret til at bjerge deres Gods; strandet Gods skulde opbevares og kunde tilbagekræves af rette Ejer inden en vis Frist.

Christian II. skaffede de Danske Tilladelse til at grunde Faktorier i rus-

siske Byer, og han lod udgaa Indbydelse til Russere, Hollændere, Englændere og Skotter om at nedsætte sig i København, der skulde blive en Stabelstad, hvor Varer allevegne fra kunde oplægges og byttes. Hansestæderne maatte se paa dette Forsøg med største Misfornøjelse, men allermest opbragtes de ved Kongens Indbydelse til Fuggerne om at slaa sig ned her. De store Planer kunde imidlertid ikke saa let bringes til Udførelse, især da Krigen med Sverige udbrød (1520). Netop i de nærmeste Uger efter Blodbadet i Stockholm var Kongen beskæftiget med Planerne om et stort Handelsselskab, der skulde have 4 Oplagssteder — i København, i Stockholm, i Finland ved den russiske Grænse og i Nederlandene — og ved hvilket Varehandelen fra Norden ganske skulde drages ud af Hanseaternes Magt. Til at drøfte denne Plan sammenkaldte han ansete Købmænd fra Malmø, Stockholm og København.

Christian II's Fald kulkastede alle disse Foranstaltninger. *Frederik I.* (1523—33) kom paa Tronen ved Hjælp af Lübeckerne og maatte bekræfte deres Privilegier i videste Udstrækning. Imidlertid maatte han som Konge snart indse Landets rette Tarv og søge at løsrive det fra de dominerende Herrer. I Sverige var Gustav Vasa ligesom den danske Konge bleven hjulpen til Magten ved Lübeckerne, men længtes kun efter at frigøre sig, og indledede Forbindelser med Hollænderne. Det danske Rigsraad indbød med Kongens Billigelse disse paa lignende Maade, og kun Christian II's Forsøg paa at komme til Magten og Toget til Norge (1531) hindrede den begyndte Bevægelse.

Lübeckernes Forsøg paa efter *Frederik I's* Død at opstille en Konge i Danmark mislykkedes. *Christian III.* (1534—59) sluttede en Fred med Staden og bekræftede alle Handelsforbindelser (1536), men det var klart, at Hansernes Sag i Danmark var tabt. Et Herredømme af Byer, der ikke repræsenterede et nationalt Statslegeme, var ganske imod Tidens Aand. Lübeck var ikke længer ene om at være Kapitalers og Vindskibeligheds Sæde, og England, Skotland og Holland var sikre paa at finde større Beskyttelse for deres Interesser i Danmark.

Kong Christian var bleven hjulpen i sin Kamp af sin Svoger Gustav Vasa, og det var som Anfører for en dansk-svensk Flaade, at Peder Skram slog Lübeckerne ved Bornholm og Fyen. Efter at Krigen var endt, sluttede da ogsaa *Gustav Vasa* en Stilstand med Lübeck (1537), i hvilken han stærkt beskar Stadens Handelsfriheder; de andre Hansebyer gik det senere paa samme Maade. Saaledes havde Kong Gustav frigjort sit Land ogsaa i kommerciel Henseende. Hans ivrige Bestræbelser for at fremme indenlandsk Haandværk og Industri, hans Begunstigelser for de Svenskes Deltagelse i udenlandsk Handel og hans Ordning af denne, hans Privilegier for de andre Sømagters Handelskibe bidrog yderligere til at knække den hanseatiske Magt.

Christian III's Recesser afgjorde et af de for Omsætningen vigtige Spørgsmaal, som i høj Grad havde beskæftiget den katolske Kirke og Reformatorerne, nemlig Spørgsmaalet om *Renters Tilladelighed*.

Evangeliets Ord: »Laaner, ventende intet derfor« havde været afgørende for den katolske Kirke, og i Henhold hertil fordømte den kanoniske Lov al Rentetagen. Men i Praksis viste dette Bud sig ikke muligt at overholde, og den første Undtagelse gjordes for Jøder, idet Evangeliets Aagerforbud formentlig ikke kunde gælde dem, og Mose Lov tilmed tillod Jøder at tage Renter af Ikke-Jøder. Herved fik Jøderne alt fra gammel Tid en overordentlig Betydning for Omsætningslivet og blev en vigtig Bestanddel af Købstadbefolkningen f. Eks. i Tyskland, hvor de endog uhindret kunde søge deres Ret ved Domstolene. Kejsere, Konger og Kom muner benyttede idelig deres Bistand; Jøderne var de vigtigste Indehavere af den flydende Kapital, Bærere af den personlige Kredit. Laanene gjordes gerne paa kortere Tid, og Renterne var særdeles høje. Kong Johan den Gode ansætter saa-

ledes 1360 Maksimum for Jøderenten til 86 pCt. aarlig, men om Rentens virkelige Højde paa denne Tid er vor Kundskab meget usikker. Naar det erindres, at Jøderne stadig skulde have Kapitaler paa rede Haand, at de skulde opbevare og realisere Panterne, at By og Land fordrede store Afgifter af dem, ligesom at de idelig var udsatte for at forfølges paa Person eller Ejendom, bliver det forstaaeligt, at de maatte tage meget høje Renter.

Men ogsaa de Kristne maatte omgaa Forbudet mod Renter ved at indrette Retshandeler, der kunde skaffe Kreditor de samme Fordele som Renten. Saaledes benyttede man Salg med Genkøbsret eller Pant overdraget til Brugelighed, i hvilke Tilfælde Ejendommens Frugter tilfaldt Kreditor. Ved det saakaldte »Rentekøb« købte man en aarlig Rente af en Ejendom med eventuel Ret til at sætte sig i Besiddelse af den eller at foretage en Udpantning, naar Renterne udeblev; Rentekøbet vandrede fra Hansebyerne, hvor det var overordentlig udbredt, gennem de sønder- og norrøjske Byer ind i Danmark. Den mindre Kapital søgte man forrentet ved at anbringe den i »udødeligt Kvæg« (*vacca immortalis*, »Jærnko«), idet man gav en Jordbesidder Kvæg i Leje mod en aarlig Afgift paa det Vilkaar, at det paahvilede Lejetageren ved Kvægets Død at sætte et nyt Eksemplar i Stedet; dette Retsforhold blev meget almindelig anvendt i Danmark, især af Kirken.

Reformatorerne fordømte Aager, men ansaa det for tilladeligt, at en mindre Rente toges. Da Christian III. forelagde Melancthon Rentespørgsnaalet, svarede han, at Aager vel maatte fordømmes, men at det verdslige Regimente maa betænke, hvad det kan naa. I Overensstemmelse hermed udtaler Christian III's Forordninger, at skønt det ikke er sømmeligt og er imod Guds Bud at tage nogen Rente, kunde denne Handel dog ikke vel aflægges, hvorfor en Rente af indtil 5 pCt. tillodes.

De danske Konger ansaa det paa disse Tider som en af Regeringens vigtigste Pligter ved Hjælp af Udførselsforbud og deres Tilbagekaldelse at sørge for, at Landet altid var forsynet med de vigtigste Livsfornødenheder, at Prisen paa disse ikke steg for højt, at Hær, Flaade og Slotte var forsynet med Fødevarer, og at Penge fandtes i Landet. Snart var det en enkelt Kornsort, snart alt Korn, snart Fedevarer, salt Kød, Kvæg eller Brændeved, hvis Udførsel forbødtes, i Reglen fra hele Landet, stundom fra en enkelt Landsdel. Ved paa denne Maade idelig at løfte eller sænke Stigbordet søgte man at tilvejebringe det fornødne gunstige Stade for Land og Folk. Regeringen handlede aabenbart af humane Hensyn; men for Handelen maatte denne Politik og den herved skabte Usikkerhed for alle Spekulationer frembringe mange Vanskeligheder.

I *Øresundstolden* besad de danske Konger en vigtig Indtægtskilde (»Danmarks Guldmine« havde Søren Nordby kaldt den). I stigende Antal gled hollandske og engelske Skibe gennem Sundet, 1537 udgjorde Toldindtægterne meget over det dobbelte Beløb af, hvad de var ved Aarhundredets Begyndelse. Christian III. betænkte sig ikke paa at forhøje Tolden, idet han forøgede Antallet af de toldpligtige Varer (tidligere kun Vin og Kobber) og forhøjede Skibsafgiften. Hans Efterfølger tiltog sig endnu større Rettigheder i Øresund; paa Peder Oxes Forslag indførte Frederik II. et helt nyt Princip for Toldoprævningen, nemlig en Afgift for hver Læst Varer (1567). Derved steg Indtægten snart til det flerdobbelte; Fæstningen Kronborg byggedes paa det gamle Slot Krogens Plads til Vidnesbyrd om den danske Konges Magt og Højhed over Øresund og Østersø.

Af de Foranstaltninger, som Frederik II. traf for Søfarten, kan især fremhæves, at han lod den første officielle danske *Søret* udarbejde (1561). Den hviler dels paa ældre Kilder, navnlig den saakaldte »Visbyske Søret«, dels ogsaa paa de af Hansedagene vedtagne Bestemmelser, men har tillempet og bearbejdet Reglerne efter danske Forhold paa kyndig Maade.

En Hovedindtægtskilde for Landet var allerede fra det 15. Aarhundrede *Udførselen af Fedestude*. Bonde og Herremænd, som staldfodrede Studene,

Købmanden, som opkøbte og udførte dem, Kronen, som tog Tolden, alle tjente derved. Paa Christian II's Tid udførtes aarlig gennemsnitlig 18 000 Stkr., hvad der repræsenterede en Indtægt for Landet af 250 000 Mark dansk og for Kongen af 54 000 Mark. Udførselen var i de følgende Tider stadig voksende; 1536 anslaaes den til 30 000 Høveder, og et Aarhundrede senere var den naaet op til 70—100 000 Stkr. Udførselen gik især til Nederlandene, der var Europas tættest befolkede Land; til Nedsaltning og til Fortæring paa Hollands store Handelsflaade egnede intet Kød sig bedre end det fintraadede, for Saltet let gennemtrængelige Kød af danske Stude.

En anden Indtægtskilde begyndte derimod at mindskes, nemlig *Sildefiskeriet* i Sundet. 1559 optræder for første Gang Silden i større Mængde ved Bergen, og samtidig aftager den i Øresund. Efterhaanden forlægges Sildefangsten derfor til Norges Kyster, dog var Nordsoen paa disse Tider det egentlige Sæde for Fiskeriet.

Under *Christian IV's* Regering (1588—1648) indtræffer „*Regalismens*“ Periode. Staten er den øverste Handlende og Industridrivende; den sælger Privilegier og Monopoler, i adskillige Lande forhandles endog Embeder og Titler. Den danske Regering følger de andensteds givne Eksempler; den anlægger Bjærgværker og Salpeterkogerier, og om den end ikke sælger Monopoler, uddeler den mange, hvorimod Salg af Embeder ikke finder Sted. Paa Christian IV's Tid stiftes det første Handelskompagni, det islandske (1602), nogen Tid senere det ostindiske Kompagni (1616); Kongen sluttede en Traktat med Kejseren af Ceylon og sendte Ove Gjedde derhen (1618—22). Et østersøisk Kompagni stiftedes 1636, Salt- og Vinkompagnier (»spanske Kompagnier«) i forskellige Købstæder 1621. Fremdeles oprettedes der forskellige Selskaber med industrielle Formaal, saaledes Silkekompagniet (med Bygninger i Silkestræde, 1624), Sukkerraffinaderier, Sæbesyderier o. s. v. Men ingen af disse Industrier eller Handelsforetagender vilde ret trives; uagtet Regeringen flere Gange forlangte dem understøttet ved tvungne Indskud af Borgere og Embedsmænd, var Manglen af Kapital stadig følelig. Efter nogle Forsøgsaar maatte de fleste opgives. Det ringe Held skyldtes ikke blot de urigtige Principer, hvorefter disse Foretagender grundedes og styredes, men ogsaa Landets Mangel paa naturlige Betingelser. I Nabolandet Sverige var *Gustav Adolf* lige saa ivrig for at fremhjelpe Handel og Industri ved Kompagnier og Monopoler, men som oftest med lige saa ringe Resultat; kun enkelte Industrigrene, som i Sverige har en naturlig Jordbund (Kobber og Jærn) naaede en virkelig Fremgang. Nederländeren Louis de Geer bragte især Jærnindustrien op til en hidtil ukendt Højde.

Christian IV. gav iøvrigt mange Bestemmelser, der tilsigtede at give Handelen mere beskyttede Vilkaar og at *fremme Købstadvirksomhed*. Vel var de nyanlagte Byer Glückstadt, Christianspris, Frederiksstad, Christianshavn og Christiansstad især Fæstninger, men Kongen drog dog ogsaa Omsorg for Købstadlivet i disse Byer. Da Oslo brændte (1624), befalede Kongen straks Byens Flytning og Grundlæggelsen af en ny Stad Christiania tæt udenfor Akershus Mure. Senere anlagedes Christianssand. Christian IV. byggede den smukke Børs i København (1619—26) som et Salgssted og et Mødested for Købmænd og Skippere. Ved hans Lovgivning indførtes »Overkøbmænd«, der som Forligsmæglere skulde bilægge Tvister eller afgive Erklæring om Handelsspørgsmaal; Købmandsbøger tildeltes der en vis Beviskraft; faste Terminer sattes for Pengelaan, ligeledes en Præskriptionsfrist paa 20 Aar. For første Gang

indrettedes et offentligt Postvæsen med Postruter gennem Landets forskellige Dele.

Danmarks Handel var dog ikke betydelig, selv om der var megen Fremgang. Handelsflaaden var ikke stor (ca. 1635 havde København 88 Skibe, Ribe var den næste By i Rækken med 17), og den udenlandske Konkurrence var stærk. Det var ikke England, som var vor heldigere Rival — endnu paa Elisabeths Tid havde dette Land kun 135 Fartøjer i udenrigsk Fart; Holland var raadende paa Østersøen, dets Skibe kunde tilbyde den billigste Fragt ved at have mindst talrigt Mandskab. Hvert Foraar og Efteraar ankom Hollands store Handelsflaader, beskyttede imod Kaperier af Konvojer. 1640 passeredes Sundet af 1600 hollandske Skibe, eller omtrent Halvdelen af alle de passerende Skibe; fra Lübeck kom kun 150; 600 var danske og norske, men kun 150 af disse kom fra udenlandske Havne. »Østersøhandelen er Sjælen og Moderen for al Hollands Handel«, saaledes udtaltes det idelig, og det var især gennem den, at den umaadelige Omsætning af de forskellige Verdensdeles Produkter foregik. Hollænderne besørgede Udførselen af Korn, Hamp, Hør, Skind, Pelsværk og Salpeter fra Østersølandene og bragte Vestens Produkter herhen; de havde i væsentlig Grad Udførselen af vore Agerbrugsprodukter, og gennem dem fik vi Salt, Vin, Silke og Krydderier. Der var i det hele intet Land, med hvilket det dansk-norske Rige stod i saa livlig Forbindelse som med Holland. Kongerne henvendte sig til Amsterdams Købmænd for at faa Kapitaler til Laans, paa Hollændernes Skibe søgte vore Matroser især at faa Hyre, paa deres Værfter var der mest at lære for Skibsbyggerne. Hollandske Kunstnere indkaldtes til Landet, mange Industrigenstande som Møbler erhvervedes bedst fra Holland, og hollandsk Stil paavirkede mest Christian IV's Bygninger.

Den *norske Handel* havde begyndt at udvikle forskellige nye Sider. Fra det 16. Aarhundredes Begyndelse havde Trælasthanalen faaet et betydeligt Opsving, efter at Holland var blevet et vigtigt Marked for den; men især blev det af stor Betydning, at Nordmændene lærte selv at behandle Tømmeret paa Savmøller, til hvis Drift Elvene gav Vandkraft; navnlig efter Aarhundredets Midte blev Savmøllerne almindelige. Handel med Tømmer stod aaben for alle i By og paa Land, de fremmede kunde hente Tømmeret paa hvilket som helst Sted. Efterhaanden som Skovene nedhuggedes i de lettest tilgængelige Kystegne, koncentrerede Udførselen sig af sig selv ved Mundingen af de store Elve, hvor enten Byer allerede fandtes eller nu opstod. Det var derfor ikke urimeligt, at de almindelige Købstadsprivilegier af 1662 tillagde Købstadborgerne Eneret til denne Handel. Paa den Tid udførtes aarlig ca. 240 000 Læster Tømmer fra Norge. — Det voksende Handelsrøre, de nye Forbindelser med Holland, Regeringens stigende Kraft gjorde det endvidere muligt at frigøre Norge for Hansens Tryk. Allerede Christopher Walkendorph, Christian III's dygtige Lensmand paa Bergenhus, tog for Alvor fat paa at kue den tyske Overmagt i Bergen. De tyske Haandværkere (»Skomagerne«) havde tilegnet sig en lignende begunstiget Stilling som Købmændene, men Walkendorph tvang dem til enten at blive norske Borgere eller at forlade By og Land, hvilket sidste Vilkaar Halvdelen af dem valgte. Hermed var de Tyskes Magt i Bergen tilintetgjort. Kontoret blev nu aldeles indordnet under det norske Stats- og Bysamfund.

Ogsaa med den *islandske Handel* indtraadte en vigtig Forandring. Kong Christian I. havde givet Hansen og særlig Hamburgerne Ret til direkte Fart paa Island, og denne Handel var bleven ret vigtig for Hamburg, hvor der endog dannede sig et Broderskab af Islandsfarere. De danske Konger stræbte at faa

denne Handel overført til de danske Byer. Allerede Christian III. havde givet Borgmestere og Raad i København Eneret til den islandske Handel paa 10 Aar. Christian IV. opsagde omsider Hamburgerne deres Ret til at handle paa Øen og overdrog København, Malmø og Helsingør Eneretten (det islandske Handelskompagni 1602). København havde i nogen Tid ogsaa Ret til at sejle paa Nordlandene, og københavnske Redere deltog ret ivrigt i Hvalfangsten paa de nordlige Have, saa at der i disse Retninger kom en vis Blomstring over Hovedstadens Handel. Enkelte Købmænd, saaledes Borgmester Nansen, havde erhvervet sig en betydelig Formue ved den islandske Handel.

Christian IV. viste ogsaa sin Interesse for Udviklingen af Sejladsen paa Nordhavet ved at lade foretage *Opdagelsesrejser*; Grønland blev genfundet (1605), Jens Munk naaede paa sit dristige Tog til Hudsonsbugten (1619—20).

Da **Enevælden** indførtes i Danmark-Norge, var vi allerede langt fremme paa de merkantilistiske Principers Vei. I Toldrullen af 1651 er *Merkantilismens* Hovedsætninger udtalte — 10 Aar før Colberts Ministerium; dens Formaal var »at moderere Indførselstolden paa de Materialier, som indføres til Manufakturernes Brug«, at nedsætte Udførselstolden af her forfærdigede Varer og at forhøje Tolden paa fremmede Industrifrembringelser. Kommercielkollegiet blev oprettet (1668) med det Maal at sørge for, at Manufakturere indrettes, og at Landets Indbyggere igen komme ind i Trafikken. Agerbruget havde i det hele ikke den Interesse for Regeringen som Handel og Industri. Ved Indførselsforbud, Beskyttelsestold og Privilegier søgte Regeringen at ophjelpe de forskellige Industrier, som forsøgte (Sæbesyderier, Kobbermøller, Papirmøller, Silkemanufakturere o. s. v.); men den kunstige Hjælp bragte liden Fordel, kun de færreste af disse Forsøg lykkedes, saaledes Handskeindustrien i Randers og en Tid lang et Tapetvæveri i Køge. Der manglede den fornødne fri Kapital i Befolkningens Haand og tillige industriel Dygtighed og Udholdenhed.

Den danske *Søfart* var omtrent blevet ødelagt ved den Handelstraktat, som Hollænderne havde aftvunget Christian IV. samtidig med Freden i Brømsebro. Her maatte gribes ind med kraftig Haand. Kompagnier, der skulde lede Handelen paa fjerne Lande, stiftedes, Navigationsskoler blev indrettede. De herhjemme byggede Skibe maatte ikke i et vist Antal Aar sælges til Udlandet, og paa Skibe under dansk Skipper skulde en vis Del af Mandskabet tages blandt Danske.

Regeringens Iver for at fremme Omsætningens Tarv kan ikke miskendes, og særlig fortjener *Christian V's* Bestræbelser at fremhæves. Saaledes knytter sig til Aaret 1683 ikke blot Mindet om Danske Lov, der var af stor Betydning ogsaa for Handels- og Søretten, men om en stærkt merkantilistisk Toldlov, en vigtig Bjærgværksordonnance og en Forordning, som indførte ens Maal og Vægt i begge Riger. Vejevæsenet blev noget ophjulpet (ved Ole Rømer), Postvæsenet 1694 ordnet paa en Maade, som med faa Ændringer blev staaende til ind i det 19. Aarhundrede. To Gange ugentlig gik der ridende, og en Gang ugentlig agende Post mellem København og Hamburg. Fra Christiania bragtes Brevene en Gang ugentlig ved ridende Postbønder til Trondhjem, Bergen og Christianssand. Foranstaltningerne for at fremme Handelen var langt heldigere end for at fremme Industrien.

København, som 1660 kun havde haft 30 000 Indbyggere, var som Hoffets og Regeringens faste Sæde og ved sin store Garnison vokset stærkt; 30 Aar

senere talte den 60 000 Indb. Den var de to Rigers betydeligste Handelsby; af de andre danske Byer havde kun Aalborg en anseelig Handel.

Hovedbyen for den norske Handel var Bergen, som under Christian IV. afgjort havde været den vigtigste Handelsby i begge Riger, medens dog nu København var vokset den over Hovedet. Fra Bergen gik Handelen til Archangel, til Spanien og Portugal, stundom til Vestindien og Grønland. Holberg udbryder i Ros over den Virksomhedsaaend, som her fyldte enhver Borger, og dens Handel og Omsætning kom nær op til Hovedstadens. Ogsaa Trondhjem havde en meget betydelig Handel.

For at opbjælpe Industri og Handel søgte Regeringen at *hidkalde Fremmede*, men de strenge Fordringer, som Statskirken opstillede, lagde Hindringer i Vejen herfor. Dronning Charlotte Amalie talte sine reformerte Trosfællers Sag, og enkelte Huguenotter indvandrede. Fredericia fik under Frederik IV. en Del reformerte Indvandrere, der med Iver lagde sig efter Tobaksavl.

Af langt større Betydning skulde derimod *Jøderne* blive, og forholdsvis tidlig aabnede Danmark sig gæstfrit for dem. Christian IV. indbød saaledes flere Gange Jøder til at bosætte sig i Altona og i Glückstadt. Paa samme Tid kom ogsaa Jøder til København, og Frederik III. tillod de portugisiske Jøder at rejse om i Landet og drive Handel og Næring. Under Christian V. og Frederik IV. indvandrede baade tyske (polske) og portugisiske Jøder, men det blev paaset, at vedkommende havde en vis Formue eller inden en bestemt Tid grundlagde en Industri; de maatte ikke have kristne Tjenestepiger, og deres Svende og Drengæ maatte ikke være i deres Huse om Natten. Udenfor København bosatte de sig især i Fredericia, hvor de havde egen Synagoge, og i Nakskov; i de holstenske Byer fandtes ikke faa Jøder. Antallet steg hurtig især i Hovedstaden, hvor der i det 18. Aarhundredes Midte fandtes ca. 70 Familier, men Aar 1800 omtrent 2000 Jøder. I 1814 gaves der alle Jøder, som var fødte her eller havde Ret til at opholde sig i Landet, lige Adgang med de øvrige Undersaatter til at ernære sig paa enhver lovlig Maade.

Under *Christian VI.* (1730—46) og *Frederik V.* (1746—66) fortsattes Beskyttelsespolitikken under forskellige Svingninger, eftersom en eller anden Industri skulde forsøges eller blev opgivet. Efterhaanden steg Antallet af Forbud og høje Toldsatser til det overordentlige; ved Forordninger af 1762 og 1768 samledes alle Bestemmelser i ét Lovbud, og den hele merkantilistiske Politik bragtes i System. Der fandtes i Tarifen Indførselsforbud mod omtrent 50 Vareklasser, hvoriblandt samtlige Manufakturvarer; en halv Snes vigtige Raaprodukter var undergivne Udførselstold. Uagtet flere økonomiske Forfattere, som Præsten Otto Lütken, skrev imod disse Principer, havde de sejret fuldkomment.

Med Hensyn til *Kornhandelen* var Hovedreglen, at Indførsel af fremmed Korn var forbudt, og at Danmark havde Eneret til at forsyne det søndenfjeldske Norge med Korn (1735). Men eftersom Høstens Udfald var godt eller slet og Priserne lave eller høje, ændrede man Toldbestemmelserne og sprang fra en Yderlighed til en anden; ligeledes var Udførselen snart fri, snart forbudt. Disse saa godt som hvert Aar indtræffende Forandringer maatte nødvendig gøre al Kornhandel usikker. *Øksnehandelen* var foregaaet direkte med Holland indtil 1718, da Udførselstolden sattes op, hvorfor Holland afbrød Forbindelsen, og Hansestæderne, der overtog Handelen, bød ikke de gamle Priser. Da nu tilmed Kvægpesten jævnligen hærgede Landet, aftog Øksneudførslen betydelig (fra 40—50 000 Stkr. i Begyndelsen af Aarhundredet til 8000 i Slutningen).

1736 fik Danmark-Norge sin første *Bank*, den københavnske Assignations-, Veksel- og Laanebank. Den stiftedes som et privat Interessentskab, der fik mange Begunstigelser; dens Sedler skulde saaledes modtages i de kongelige

Kasser. Sedlerne var dog ikke tvunget Betalingsmiddel, og Banken skulde til enhver Tid indløse dem med rede Penge; men da intet var bestemt om Forholdet mellem Sølvbeholdning og Seddelmængde, fristedes Banken snart til at indlade sig i for store Vekselforretninger og andre Foretagender, og Staten maatte i nogen Tid fritage den for at indløse sine Sedler. Senere tvang Staten den til at give sig Laan, hvoraf en ny Fritagelse blev Følgen. 1773 gik Banken over til at blive kongelig Bank, og Staten havde nu fri Haand til at udstede Sedler, hvad den benyttede i rigt Maal.

I Midten af det 18. Aarh. tager Danmark-Norges Handel et hidtil uset Opsving. Den udfolder sig yderligere henimod Aarhundredets Slutning, og denne Blomstring vedbliver indtil Krigen med England 1807. Det er paa en vis Maade et glimrende Afsnit af Handelens Historie i de to Riger. Landenes lykkelig bevarede Neutralitet midt under de store Verdenskrige maa betragtes som Hovedgrunden til denne Udvikling. Foruden en betydelig Fragtfart paa Middelhavet var det især Handelen med de fremmede Verdensdele, som bragte store Fordele. Dernæst begyndte ogsaa Landboreformerne at virke til Frembringelse af bedre Produkter og en forøget Omsætning.

Handelen paa *Vestindien* var mange Svingninger undergiven. Et vestindisk Kompagni oprettedes 1671; men først efter at Staten i 1754 havde udløst Selskabet ved at overtage St. Croix, tog Handelen paa de dansk-vestindiske Øer et virkeligt Opsving. Endnu maatte dog kun danske Skibe besejle Øerne, og al Udførsel fra disse skulde gaa til Danmark, al Indførsel ske fra Danmark. Da man nogen Tid efter gjorde St. Thomas til en Frihavn, ophjalp dette dog Omsætningen langt mere; især tog Sukkerhandelen betydeligt Opsving. 1778 stiftedes et nyt vestindisk Handelskompagni, der dog ikke fik Eneret til Handelen; under de gunstige Forhold paa den nordamerikanske Frihedskrigs Tid gav det et overordentligt Udbytte. Men næppe var Freden i Versailles 1783 sluttet, inden Handelen igen sygnede hen, og den fik først atter Fart paa de franske Revolutionskrigs Tid.

I Aaret 1669 blev en Ekspedition udsendt til *Ostindien* for at optage den siden Christian IV's Tid afbrudte Forbindelse; Eskild Andersen Kongsbakke havde her med stor Dygtighed forsvaret Trankebar for den danske Krone. Det nye ostindiske Kompagni (1670) fik Eneret paa Farter hinsides det gode Haabs Forbjærg, og Kongen laante det Skibe. Der opstod snart en ikke ringe Virksomhed, og 1684 anløb danske Skibe endog Kina. Men tilstrækkelig Kapital til de store Foretagender manglede, og snart fulgte en Tilbagegang; inden Oktrojtiden var udløben, maatte Virksomheden ophøre. 1732 stiftedes et tredie Kompagni »Det kgl. oktrojerede Danske asiatiske Kompagni«, der omsider udviklede en virkelig betydningsfuld Handel med Asien. Kompagniet, der havde faaet Kastellet Dansborg og Staden Trankebar overdraget, havde fuld Regeringsmyndighed i disse Egne. Aarlig afgik fra København 2 à 3 Skibe, der hjembragte ostindiske og kinesiske Tøjer, hvilke for en stor Del fortrængte de tyske, engelske og franske Manufakturvarer, desuden Te, Krydderier og Porcellæn. Handelen var særdeles fordelagtig for Kompagniet; man fik stundom tre Gange saa meget for de hjembragte Varer, som de kostede paa Stedet, og det aarlige Overskud var under Christian VI's og Frederik V's Regering gennemsnitlig 100 000 Rd. Ct.; som Anerkendelse rejste Kompagniet Frederik V's Rytterstatue paa Amalienborg. I den følgende Tid, især under den amerikanske Frihedskrig og under Revolutionskrigene, steg denne Handel overordentlig. Private kunde fra 1772 deltage i Farten paa Indien mod en Godt-

gørelse til Kompagniet, som derimod beholdt Eneretten til den kinesiske Handel og sine øvrige Privilegier; baade Kompagniet og de private Redere gjorde glimrende Forretninger. I Tiden 1772—91 udsendtes i Gennemsnit 8 Skibe om Aaret til Ostindien og Kina, og der hjembragtes aarlig Varer for 3 $\frac{1}{2}$ Million Rd. Ct.

Nogle *andre Kompagnier*, saaledes det almindelige Handelskompagni (1747), det afrikanske eller marokkanske Kompagni (1765), det guineiske og østersøiske Kompagni (1781), kunde derimod ikke trives og kostede Landet adskillige Millioner. Handelen paa Island blev i Almindelighed sammen med Handelen paa Finmarken monopoliseret, men omsider overtog Staten Handelen, foranlediget ved Islændernes Klager; da Staten imidlertid havde Tab heraf, blev den islandske Handel i 1786 givet fri for alle Danske.

I Traditionen staar denne Handelsperiode med en egen Glans. Vort Flag havde som ingensinde tidligere vajet paa de fjerneste Have, og der var kastet Ære over dansk Foretagelsesaand. De hjemførte Varer bragte nye Smagsretninger frem, de vundne Formuer fremkaldte anden Virksomhed. Men nogen indgribende Betydning for Landets Økonomi eller Velstand havde den asiatiske Handel ikke.

Hvad der havde bragt Danmark-Norge denne mærkelige Handelsperiode, var den strengt overholdte Neutralitet. Medens Krigene rasede i de fleste af Europas Lande, i de fremmede Verdensdele og paa de store Have, havde den snilde danske Politik vidst at bevare Freden og sikret sig mod dens Krænkelser ved Afslutning af de *bevæbnede Neutralitetsforbund*, der i det hele karakteriserede Nordens Politik paa de Tider. Allerede under den pfalziske Arvefølgekrig forenede Danmark og Sverige sig om at hævde, at deres Handel og Søfart blev uforstyrret, og de beskyttede ved Krigsskibe den fri Sejlads (1691 og 1693). Ved Syvaarskrigens Udbrud indgik Danmark en lignende *Union maritime* med Sverige (1756). Men mærkeligst blev den paa Forslag af A. P. Bernstorff stiftede væbnede Neutralitet af 1780, som foruden de nordiske Riger omfattede Rusland, Preussen, Nederlandene, Østerrig, Portugal og flere andre Lande. De af Forbundet udtalte Grundsætninger var: at neutrale Magters Skibe frit kunde besejle de krigsførende Staters Havne, at fjendtligt Gods i neutralt Skib ikke kunde angribes (»frit Skib, frit Gods«), og at en Havn kun skulde anses for blokeret, naar der var øjensynlig Fare ved at bryde igennem Blokadelinien. Vel blev Forbundet kun af kortere Bestaaen, men de udtalte Regler betragtedes dog fremdeles som gældende. Paa Revolutionskrigenes Tid sluttede Danmark Overenskomst om bevæbnet Neutralitet med Sverige 1794, med Rusland, Preussen og Sverige 1800. England afveg under disse Krige hensynsløst fra de nævnte Principer, og først i Løbet af det 19. Aarh. (Pariser-Deklarationen af 1856) vandt de af de nordiske Stater saa længe og saa udholdende forsvarede liberale Sætninger almindelig Indgang.

IV. Tidsrummet efter 1776.

Den ny Tid i Handelens Historie begynder ikke just med den franske Revolution, om end ogsaa de ved den forfægtede Principer i høj Grad maatte fremhjelpe Handelen. Allerede nogle Aartier tidligere havde paa mange Omraader indenfor det praktiske Livs og Tænknings Verden nye Retninger brudt sig Bane.

Den største Ejendommelighed ved Handelen i det sidste halvandet Hun-

drede Aar er, at den er bleven en *Verdenshandel*, som forbinder den hele Jordklode. Hvad Middelhavet havde været i Oldtid og Middelalder, den Hovedvej, ad hvilken Verdensdelenes Beboere udvekslede deres Varer, blev nu de store Oceaner; disses Kyster er i vor Tid knyttet nærmere til hinanden ved Dampens og Elektricitetens Hjælp end tidligere Landene omkring Middelhavet. Markedet søges nu overalt, Konjunkturer i den hele Verden kan faa Indflydelse paa vor Handel. Kommunikationsmidlernes Udvikling har helt omformet de gamle Begreber om fjernt og nær.

En lang Række *tekniske Opfindelser* har forandret Industrien, omdannet Handelsvejene og Omsætningsmidlerne og i høj Grad fremmet Omsætnings-hastigheden. De første af disse Opfindelser gaar netop tilbage til Tiden efter det 18. Aarhundredes Midte. Ældst i Rækken var den Forandring, som foregik med *Væverkunsten*. James Hargreaves opfandt 1764 Jennystolen, der bevægedes ved Haandkraft, medens Richard Arkwright's 1767 opfundne Maskine dreves ved Heste- eller Vandkraft; ved Forening af disse fremstod Spinde-maskinen. Først den af Edm. Cartwright konstruerede mekaniske Vævestol (1785) frembragte dog en hel Revolution og hævdede den engelske Bomulds-industri overordentlig. 1816 udtalte Ministeren Lord Liverpool i Parlamentet, at England uden sin Bomuldsindustri aldrig vilde have haft Midler til at fortsætte Krigen saa længe, at bringe sine Allierede Subsidier og slutte en ærefuld Fred.

Endnu betydningsfuldere var James Watts Opfindelse af *Dampmaskinen* (i Tiden 1763—1800; han døde 1819). Efter en Del mislykkede Forsøg fremstod *Dampskibene*, og noget senere *Jærnbannerne*. 1820 fandt H. C. Ørsted ved Iagttagelse af den elektriske Strøms Indvirkning paa Magnetnaalen *Elektromagnetismen*. *Kemien*, der allerede i det 17. Aarh. var bleven en selvstændig Videnskab, udviklede sig stadig videre og har især fra det 19. Aarhundredes Begyndelse gjort en Række vidunderlige Opdagelser og skabt talløse nye Industrigrene.

De tekniske Opfindelsers Indflydelse paa Arbejdsmaaden har været overordentlig. Husfliden har maattet bukke under. Maskinen har faaet afgjort Overvægt over den menneskelige Haand, Storindustrien er bleven raadende; der arbejdes ikke paa Grundlag af Enkeltmands Bestilling, men med en Produktion, for hvilken Købmanden maa finde Afsætning. Fordringen lyder paa et stort Marked og store Kapitaler, hvilke en forøget Sammenslutning maa skaffe til Veje.

Oplysningstiden bragte endvidere som ingensinde tidligere *de økonomiske Spørgsmaal* under Debat. Den Forret, som religiøse, filosofiske og politiske Spørgsmaal havde haft, maatte vige for Drøftelsen af Statsens, Samfundenes og den enkeltes Husholdning. Nye nationaløkonomiske Synspunkter arbejdede sig frem og kæmpede mod den alraadende Merkantilisme, der havde stirret sig blind paa de ædle Metaller og forvandet Pengene fra at være Handelens Tjener til at være dens Herre. *Fysiokraterne* pegede igen, ligesom Sully tidligere, paa Jorden som det egentlige Moderbryst og paa en naturligere Ordning af Arbejdet. Landbruget burde fremmes ved gode Love, Udførselsforbud hæves, Kornhandelen gives fri, Lav og Monopoler afskaffes, Industri og Handel overhovedet have Ret til at røre sig uden Ledebaand („*Laissez faire, laissez passer*“). Frihed bør være Grundlaget for Samfundets Ordning, eftersom Menneskene, ledet af egen Interesse og naturlig Indsigt, selv bedst vil vide at indrette deres økonomiske Virksomhed. Det syntes en kort Tid, som om disse heldbringende Principer skulde bringes til Udførelse i Frankrig, da *Turgot*, en af det 18. Aar-

hundredes originaleste Tænkere, fra sin Stilling som Intendant i Limoges under almindeligt Bifald kaldtes til en Ministerpost (1774). Men Reformerne kom for hurtig paa hinanden og stødte an mod mægtige bestaaende Interesser; Turgot maatte snart afgaa fra sin Post.

I samme Aar, som Turgot fratraadte (1776), udgav Skotten *Adam Smith* sit berømte Hovedværk; denne Bog slog igennem, og det er f. Eks. betegnende, at den udkom i dansk Oversættelse allerede 1779—80. De økonomiske Frihedsprinciper, som Fysiokraterne forfægtede, fandt hos Ad. Smith deres videnskabelige Begrundelse og fulde systematiske Udvikling. Han fastslaar, at alt økonomisk Arbejde — Landbrug, Handel, Haandværk — er lige nyttigt og lige vigtigt, og at Erhvervene fremmes paa bedste Maade ved at borttrydde alle de Hindringer, som Staten i sin Uforstand har rejst. Ethvert Land har Naturbetingelser for med Fordel at kunne udvikle særlige Produktionsgrene; hvilke disse er, vil den private Foretagelsesaand let udfinde, naar den overlades til sig selv. Adam Smiths Lære, der i sine Grundtræk er den *økonomiske Friheds* og *Frihandelens* System, fik en afgørende Indflydelse paa Udviklingen i hele den følgende Periode.

Ogsaa det raadende *Kolonialsystem* underkastede Ad. Smith en indtrængende Kritik. Hvorfor alene skabe en betydelig Udførsel fra Moderlandet til Kolonierne i Stedet for tillige at tilvejebringe en Indførsel til Moderlandet? En Politik af denne Natur sætter i Virkeligheden kun Skranker for sin egen Vej. Kapitalen tvinges derved i Moderlandet ind i kunstige Retninger til Skade for andre, i sig selv mere fordelagtige Foretagender; hvis Handelen paa Kolonierne frigaves, vilde andre Lande vel faa lige Fordele, men uden Tab for Moderlandet, ja snarere til dets Gavn. Netop samme Aar som Smiths Bog udkom, erklærede de nordamerikanske Kolonier deres Uafhængighed (1776). Det Saar, som Løsrivelsen forvoldte, skulde hurtig læges og Sandheden af Adam Smiths Sætninger blive bevist. Baade de nordamerikanske Stater og England voksede i Handel, Rigdom og Magt. I Aarene 1782—92 steg den engelske Handel med Udlandet omtrent til det dobbelte.

Den *franske Revolutions* betydeligste Arbejde paa det økonomiske Omraade var Sønderrivningen af alle tidligere Baand paa den lige Adgang til Besiddelse og økonomisk Erhverv. Lensstater og Godsejervælden maatte ophøre. Nationen skulde ikke være kløftet i Klasser med højst ulige Rettigheder og Byrder, Landet ikke være delt i mange smaa Provinser, der ved ulige Love og Toldlinier stilledes som fremmede Lande over for hverandre. Ejendomsretten skulde løses af sine Baand, den døde Haand ikke holde store Grundbesiddelser ude af Omsætningen, den rørlige Ejendom maatte have Raaderum ved Siden af Jorden, og Skatterne fordeles retfærdigere. Arbejdet frigjordes, Lavene sprængtes, den fri Konkurrence erklæredes i Stedet for Regeringens Formynderskab. Det var disse Tanker, der raadede i Beslutningerne af 4. August 1789 ligesom i de Love, som de lovgivende Forsamlinger senere gav. Vel afskaffede den ny Toldlov ikke Beskyttelsen, men den lettede Handelen og beholdt kun faa Indførselsforbud. Imidlertid var Tilstandene alt for urolige, kommunistiske Anskuelse lurede i Baggrunden, hvert Øjeblik overskar Sværdet den begyndte Udvikling. I Europas øvrige Lande kom de ny Principer først til Gennembrud, efter at Krigsaarene og Prøvetiden var overstaet.

Endnu skal fremhæves, hvorledes i det sidste Aarhundrede mere end nogensinde tidligere *Kredit* har virket som Hovedfaktor i Omsætningen. Naar man har betegnet Middelalderen som Naturalhusholdningens og de følgende

Aarhundreder som Pengehusholdningens Tidsalder, fortjener vor Tid at betegnes som Kreditens.

England havde i mange Aar kappedes med Frankrig om at plage de neutrale Staters Skibsfart, idet de saaledes søgte at ramme hinandens Handel. England var begyndt og havde ofte gennemført sit Blokadesystem paa en utaaelig Maade; Napoleon havde i hvert Fald et udmærket Paaskud til sit Dekret af 21. November 1806 om *Kontinentalspærringen*. De britiske Øer erklæredes for blokerede, alt Samkvem og enhver Brevveksling med dem forbødes. Engelske Undersaatter, der blev trufne i de Lande, som var besatte af Frankrigs eller dets Forbundsfællers Tropper, skulde gøres til Krigsfanger; engelske Handelsvarer ansaas for god Prise, og intet Skib, der kom fra England, turde anløbe nogen Havn i hine Lande. Selvfølgelig tog England Repressalier, og overalt blomstrede Smugleriet. Altona blev, saa længe Danmark var neutral, et Hoveddepot; Varerne førtes derfra til Hamburg og solgtes som amerikanske Ejendom. Senere, da Danmark havde sluttet sig til Frankrig, førtes Varerne fra Sverige til Rusland og Preussen, og efter at England havde besat Helgoland, blev denne Ø en Mellemstation for Smughandelen. Vigtige Punkter for Handelen blev ogsaa Malta og Gibraltar, ligesom Canada for Handelen med Amerika. Det var tunge og højst usikre Tider for engelsk Handel; først ved de Franskes Fordrivelse fra Portugal og Spanien kunde man se bedre Tilstande imøde.

Wienerfreden 1815 bragte mod alles Forventning ikke Omsætningen igen paa Fode. Man havde stølet paa, at der fra de atter aabnede Markeder paa Fastlandet vilde komme en overordentlig Efterspørgsel efter engelske Fabrikater og Kolonialvarer, og en industriel Spekulationslyst havde bemægtiget sig Folket, hvoraf en umaadelig Overproduktion var Følgen. Men Fastlandets Købeevne var kun ringe, og desuden havde man her under Afspærringstiden begyndt at udvikle en Industri og søgt at lette Omsætningsvilkårene. Endelig havde England selv ved Kornloven af 1815 lukket sit Marked for den Hovedartikel, som Fastlandet kunde yde. En Statsgæld paa 861 Millioner £ tyngede Landet, og de fattiges Antal var vokset overordentligt. Paa Grund af Misvækst steg Prisen paa de vigtigste Levnedsmidler meget stærkt i 1816 og 1817, og en økonomisk Katastrofe syntes at skulle ødelægge Landet. Heldigvis varede Krisen ikke længe, men Nøden var i mange Egne meget stor; Arbejderuroigheder, under hvilke Maskiner og Væverstole sønderbrødes, maatte kues med Militærmagt.

Imidlertid var der vaagnet en vis Mistillid til det bestaaende Handelssystem, og i Begyndelsen af Tyverne udtalte mange Statsmænd sig mod Beskyttelsespolitikken. Hvad der tidligere mulig havde opjulpet en ny og ung Industri, følte nu som en Byrde, der hindrede den i at tage større Opsving eller bryde sig nye Veje. Efter at George Canning var bleven Udenrigsminister (1822—27) og Huskisson Formand for Handelsdepartementet, skete ikke blot en fuldstændig Forandring i den udenrigske Politik, men der mærkedes tillige en Bøjning i den handelspolitiske Holdning. I Stedet for Forbud traadte maadeholden Beskyttelse, mange Toldsatser nedsattes, Kolonialhandelen reformeredes. Ved nye Traktater lykkedes det at fjerne flere af de Bestemmelser, som de fremmede Magter havde indført som Retorsion mod Englands Navigations- og Forbudslove. En Nedsættelse af Tolden paa Silke førte til en Fordobling af Silkeindustrien i Løbet af to Aar. Men dette Røre førte ogsaa stor Spekulation og Svindel med sig, saaledes at der allerede 1825 indtraadte en meget heftig Krise. Der medfulgte en lang Række Falliter og Standsning af mange Fabrikker.

Det følgende Aarti er ikke mærkeligt ved Forandringer i Handelslovgivningen. Paa andre Omraader indførtes dog vigtige Reformers, som havde Indflydelse paa Nationens økonomiske Liv og Omsætning, saaledes Omordningen af Fattigvæsenet (1834) og de vestindiske Slavers Emancipation (1833).

Robert Peels Ministerium (1841—46) skulde derimod blive epokegørende for Englands indre Udvikling. En Parlaments-Kommission havde ved indhentede Oplysninger klart godtgjort, at en Omdannelse af Toldtarifen var en afgjort Nødvendighed, og at en Nedsættelse af Tolden vilde bringe de private som Statskassen store Fordele. Efter Forslag af Peel besluttede Parlamentet allerede 1842 at lade alle Indførselsforbud falde og at gøre alle Raastoffer for engelsk Fabriksvirksomhed omtrent toldfri. Endnu videre gik man 1845, idet Beskyttelsessystemet blev saa godt som opgivet. Den haardeste Kamp forestod dog Peel, da han foreslog Frihandelsprincippet ogsaa anvendt paa Kornhandelen.

Under de forholdsvis lave Kornpriser i Aarene 1814—15 havde Parlamentet søgt at støtte Priserne ved en Toldlov, der forbød Indførsel af Hvede, saalænge Prisen stod under 80 sh. pr. Quarter (henimod 35 Kr. pr. dansk Td.). Dette System blev i 1828 afløst af en saakaldt »glidende« Toldskala (*sliding scale*), idet Tolden steg eller faldt, eftersom Priserne gik ned eller op. Herved opnaaedes dog ingenlunde Fasthed i Priserne, medens paa den anden Side al Kornhandel blev usikker. Under den slette Høst i Aarene 1838—42, da en betydelig Tilførsel var nødvendig, steg Uviljen mod Kornlovene overordentlig, en Forening stiftedes 1838 over hele Landet for at virke for deres Ophævelse (*anti-corn-law-league*), og der udfoldedes en Agitation i hidtil uhørt Maalestok. Richard Cobden og John Bright glimrede i Tale og Skrift, talrige Andragender indløb til Parlamentet, og selv Robert Peel blev vunden for den forfægtede Frihed, hvor meget han end som tilhørende Godsejerklassen, som Tory, og derhos efter sine tidligere Udtalelser kunde synes bunden til at hævde Modpartiets Standpunkt. Da han ikke kunde faa sine Kollegers Samstemning, traadte han af, men snart efter dannede han et nyt Ministerium, der gennemførte Kornlovens Ophævelse (1846). Fra 1. Februar 1849 bortfaldt al Told paa Korn; ogsaa Kvæg, Kød og Vegetabilier blev toldfri. Men faa Dage efter Lovens Vedtagelse nødte en Modstand fra de forenede Beskyttelsesmænd og Whigger Peel til at fratræde.

Under Lord *Russells* Ministerium (1846—52) gennemførtes en Nedsættelse af Sukkertolden. Som en Rest af det gamle System stod endnu Navigationsakten tilbage. Den havde ofte i fremmede Lande fremkaldt Modlove, og England havde efterhaanden set sig foranlediget til i stort Omfang at lempe Lovens Bestemmelser imod Gensidighed. Imidlertid var Indførselen af asiatiske, afrikanske og amerikanske Produkter stadig besværet, og Handelen med Kolonierne begrænset. Parlamentet hævdede da omsider Navigationsakten (1849), saaledes at de britiske Havne fra nu af stod alle Nationer aabne. Da *Disraeli* og *Derby* blev Ministre 1852 og syntes at ville arbejde paa en Tilbagevenden til Protektionspolitikken, nødte Parlamentets Modstand Ministeriet til at gaa af, hvorefter *Gladstone* gennemførte nye Toldlove, der yderligere nedbragte Tallet af toldpligtige Artikler. Den med Frankrig 1860 sluttede Handelstraktat medførte en Nedsættelse af den engelske Tarif for alle Nationer og fuldendte Frihandelen Sejrr.

I hvilken Grad England har vidst at benytte sin for Handel og Industri udmærkede geografiske Beliggenhed og de Rigdomme, som dets Jordbund indeholder, hvorledes Folkets enestaende Energi og Virkelyst har bragt det til at

indtage en i økonomisk Henseende dominerende Stilling i Verden, er foran belyst paa forskellig Maade. Det britiske Flag vajer fra Masten af et Antal Handelskibe, hvis Drægtighed ikke er stort mindre end hele den øvrige Verdens Handelsflaader tilsammen. Englands udenrigske Handel er nu tre Gange saa stor, som den var i Midten af forrige Aarhundrede, og i flere store Industrigrene staar Storbritannien i første Række.

Englands Kolonier. De nordamerikanske Provinsers Løsrivelse lod ikke England tabe Lysten til at have Kolonier. England forøgede 1814—15 sine Besiddelsers Tal med Malta, Kaplandet m. m. og er senere stadig gaaet videre i Erhvervelse af Landomraade. Slutningen af det 19. og Begyndelsen af det 20. Aarhundrede har navnlig været karakteriseret ved Udvidelse af Koloniomraadet i Sydafrika, bl. a. Annektionen af Transvaal og Oranjestaten. Af større Betydning har imidlertid den indre Udvikling været, som flere af de engelske Kolonier er undergaaet, den overordentlige Tilvækst i Befolkning og det store økonomiske Røre, som her har fundet Sted. Et karakteristisk Eksempel herpaa frembyder de engelske Besiddelser paa Ny-Holland. Sydney, der grundedes 1788 som et Gemmested for Forbrydere, blev efterhaanden Midtpunkt for store Koloniforsøg; fri Indvandrere tog fat paa Landets Opdyrkning sammen med Straffangerne, og Samfundets Anseelse voksede saaledes, at England fra 1849 helt opgav Ny-Holland som Deportationssted. De 1851 opdagede Guldminer hidkaldte nye Strømme af Indvandrere; da Guldsøgningen blev mindre ivrig, kunde de nu vel befolkede Lande tage fat paa rationel Dyrkning af Jorden og Kommunikationsmidlernes Udvikling. Derfor har de australske Kolonier i den sidste Menneskealder udfoldet sig overordentlig, og her, hvor der for 50 Aar siden kun fandtes 150 000 Indbyggere, findes der nu over 5½ Millioner.

Englands Kolonialpolitik har helt forladt de forrige Tiders Spor; Kolonierne har opnaaet en langt friere Stilling under Moderlandets Overherredømme. Naboskabet til de Forenede Stater maatte saaledes stadig indgyde Frygt for, at Canada og de andre britiske Besiddelser i Nordamerika skulde slutte sig til Unionen; de to Provinser Øvre- og Nedre-Canada forenedes derfor 1840 og fik et fælles Parlament; senere er saa godt som alle de britiske Besiddelser i Nordamerika bleven samlet til en Forbundsstat, »Dominion of Canada«, hvis Forfatning er parlamentarisk; den britiske Krone repræsenteres af en Generalguvernør. I Australien fik Ny-Syd-Wales 1842 en repræsentativ Forfatning og i Halvtredserne egentligt Selvstyre; snart fik ogsaa de øvrige Kolonier paa Australlandet og ligeledes Ny-Seeland og Kapkolonien parlamentariske Forfatninger. Kolonierne paa Australiens Fastland sammensluttedes 1900 til en Forbundsstat, »Commonwealth of Australia«. I andre Kolonier har Guvernøren en større Magt, medens der dog tillige findes folkevalgte lovgivende Forsamlinger (saaledes Natal, Bahama-Øerne, Barbados), og atter i andre, de saakaldte »crown colonies«, styrer en Guvernør Kolonien med eller uden Raad ved sin Side (Gibraltar, Honduras). Ikke mindre end et Tusinde halvsuveræne Stater staar endvidere under britisk Scepter.

Englands vigtigste Besiddelse *Ostindien*, — der efter engelsk Sprogbrug ikke betegnes som Koloni, — har sin ejendommelige Styrelse. Under Pitts Ministerium var det ostindiske Kompagni blevet stillet under Regeringens Kontrol (S. 53). Kompagniet udvidede stadig sit Magtomraade. Ahmedabad, Hovedstad i Guzerat, og Mahrattrernes Land maatte bøje sig for det. I Kampene med Tippto Saib, Fyrste af Mysore, sejrede Wellesley, Indiens Generalguvernør, og Tippto dræbtes (1799), hvorpaa store Dele af hans Land lagdes ind

under Kompagniet, snart efter mange andre vigtige Egne. Men Kompagniet, hvis Handel ikke havde udvidet sig synderlig, befandt sig idelig i Pengeforlegenhed. I det engelske Parlament faldt der ofte Udtalelser om, at et Handelselskab, der underholdt store Armeer og drev Detailhandel, var en Uting. Efter at i Tyverne af forrige Aarhundrede næsten hele Forindien var kommen i Englændernes Vold, vendte de sig mod Induslandet; Sindh (1843) og Sikhernes Land i Pendschab med Lahore som Hovedstad, endvidere Oudh (1856) sattes under engelsk Styrelse. Fra Afghanistan's Grænser til Bagindien, fra Himalaya til Kap Comorin og Ceylon fandtes ikke nogen indfødt Stat, uden at den middelbart eller umiddelbart stod under det ostindiske Kompagni. Men bag al denne ydre Magt skjulte sig stor indre Svaghed.

Skatterne var trykkende, og Embedsstanden syntes alene at have Øje for at gøre Kurriere og berige sig. Tropperne, hvis Officerer levede i Yppighed og fornem Afsluttethed, kunde tillade sig hvadsomhelst. De indfødte behandledes med Foragt, og Domstolene varetog ikke deres Ret. Regeringen havde indskærpet, at man ikke maatte krænke Hinduernes eller Muhamedanernes religiøse Skikke, men Missionærernes Iver var altfor stor. En Sammensværgelse, ved hvilken Muhamedanere og Hinduere var lige virksomme, bredte sig i Stilheden og fandt Tilslutning i Armeen, der for den langt overvejende Del bestod af indfødte (Sepoys). En Spaadom havde sagt, at Fremmedherredømmet ikke vilde vare et Aarhundrede, og nu nærmede sig Aarsdagen for Slaget ved Plassey (1757). Opstanden udbrød i Delhi, bredte sig til Bengalen, Oudh og Pendschab. Men de engelske Tropper mandede sig op, Regeringen sendte betydelige Stridskræfter, og efter frygtelige Kampe kvaltes Opstanden.

Kompagniets Tid var imidlertid forbi. Ved *India Bill* af 1858 blev det opløst, og Staten overtog Styrelsen. Parlamentet har den øverste Lovgivningsmagt og behandler Budgettet; Administrationen er henlagt under en Minister for Indien, der bistaas af et Raad paa 15 Medlemmer; den øverste lokale Myndighed udøves af en Generalguvernør (Vicekongen), der residerer i Calcutta. I 1877 antog Dronning Victoria Titel af Kejsersinde af Indien. Der er tilsikret alle Undersaatter, uden Hensyn til Religion og Nationalitet, Trosfrihed og Retslighed. I Stedet for Embedsaristokratiet har man søgt at danne et jordbesiddende Aristokrati, og i flere Henseender har man udviklet Selvstyret. Ved Jærnbaner, Telegrafer, Kanaler, Veje og Dannelsesanstalter har Landet nu faaet et europæisk Udseende, og flere Industrier, saaledes Bomuldsmanufaktur, har svunget sig i Vejret. Hvilken Betydning det uhyre Omraade har for den engelske Handel, fremgaar deraf, at over Halvdelen af hele Indførselen til britisk Indien kommer fra Storbritannien og Irland, og at $\frac{2}{5}$ af hele Udførselen fra Indien gaar til disse Lande.

Det er væsentlig paa Englands Kolonier, at dets enestaaende Stilling i Verdenshandelen beror. I nyere Tid har andre Nationer med saa megen Kraft kastet sig ind i Røret paa Verdensmarkedet, at Englands Overmagt er bleven trængt noget tilbage; dets gamle Stilling som Enehersker i Mellemandelen er bleven rokket derved, at andre Lande nu har knyttet direkte Handelsforbindelser. Men de engelske Kolonier udgør stadig det store Virkefelt for Briternes Forretningsaand; de engelske Fabriker arbejder for en stor Del med Markedet i Kolonierne for Øje, den engelske Handel bæres væsentlig af Kolonierne. De senere Aar har set en stor Bevægelse rejse sig for en nøjere handelspolitisk Sammenslutning mellem Moderlandene og Kolonierne. De fleste Kolonier har protektionistiske Toldtarifer, og Sammenslutningen vilde ogsaa for Englands Vedkommende kræve en delvis Tilbagevenden til Beskyttelsen,

for at der kan bydes Kolonierne billigere Toldsatser, end man kræver af Udlandet. Blandt de Indtægtskilder, som benyttedes til Dækning af Krigen mod Boernerne (1900—1901), var ogsaa Udførselstold paa Kul og Indførselstold paa Sukker og Korn. Korntolden blev dog senere ophævet.

Vi har ovenfor berørt Tilstandene i **Frankrig** før Revolutionen. Der var ikke nogen Side af det økonomiske Samfundsliv, som trivedes. I Hovedstaden bortødslede Adelen og de besiddende deres Formue uden Tanke for andre Stænders Skæbne. At anvende Kapital paa et forbedret Agerbrug faldt ingen af de besiddende ind. En Trediedel af Jorden var i Hænderne paa smaa Selvejere, der under Trykket af haarde Skatter og Afgifter (til Staten over 53 pCt. af Nettoindtægten, i Tiende og Lensafgift 14 pCt.) og et utaaleligt Hoveri arbejdede tungt for at skaffe Underhold for sig og Familien. Lavsvæsenet havde naaet den frodigste Vækst; hver Haandværker havde et lille begrænset Felt at arbejde paa, og selv i dette kunde nye Monopoler gribe ind. For den store Industri var bestemte Baner foreskrevne; Toldtarif, Forbud og Monopoler skulde tjene den til Støtte, men hindrede enhver friere Udfolden.

Turgot havde søgt at aabne Vejen for en friere Politik, men maatte fra-træde. Selv de lidende, som han havde villet hjælpe, rejste sig mod ham, og Ludvig XVI. havde ikke Kraft til at vove en dristig Reform; enhver Afvigelse fra det gamle vakte Ængstelse og Uvilje. Men Tilstandene blev tilsidst uudholdelige, og i Stedet for Forsøgene med de smaa Reformere kom det store Brud. Beslutningerne af 4. August 1789 gav Programmet for den nye Tid; det var Lovgivernes Visdom forbeholdt nærmere at ordne den nye Tilstand. Lighedstanken var udtalt, Skatterne skulde ikke hvile paa enkelte Klasser; ingen skulde hindres i Adgang til Erhverv, Lav og Monopoler skulde falde. Indførselstolden formindskedes, men der bevaredes Beskyttelse for Raastoffer eller Industriefrembringelser, som Landet selv kunde yde. Det indiske Kompagni opløstes, og Søfarten paa Levanten og Havnene i Østen erklæredes fri.

Frankrig fik imidlertid snart saa overordentlige Opgaver at varetage, at al Økonomi maatte ordnes efter Hensynet hertil. Krigene med deres Udskrivning af Mandskab og Penge lagde Beslag paa alt. Ved urimelige Bestemmelser søgte den lovgivende Forsamling og Konventet forgæves at regulere Prisforholdene, de i ubegrænset Mængde udstedte Assignater blev tilsidst helt værdiløse. Først med Konsulatet endte denne Forstyrrelse, Statshusholdningen blev fastere, og Industrien levede op paany.

Efterat England ved Trafalgar (1805) havde godtgjort sin Uangribelighed paa Havet, havde Napoleon kun den Tanke at ramme denne Fjende ved at udelukke ham fra det europæiske Fastland. Dekretet om *Fastlandsspærringen* af 1806 samt alle de senere Lovbud, der sluttede sig hertil, Indlemmelsen af Holland, Westphalen og andre Landsdele i Frankrig medførte gode Tider for fransk Industri, og Kejseren havde store Planer om dens Fremtid. Men Industriens Udvikling fandt Sted med forceret Hast, Love tog den altfor stærkt under Armene, og de gamle smaalige Reglementer vaagnede paany til Liv. Virksomheder, som ikke havde nogen naturlig Jordbund, begunstigedes, og Projektmagere gik ofte af med Fordelen, naar de anbefalede Foretagender, der kunde skade Englands Industri. Udførselen steg under hele den Napoleonske Periode kun med nogle faa Millioner Francs. Imidlertid kom mange Industrier, der ogsaa senere blev af Betydning for Frankrig, til god Udvikling, saaledes Urmagerkunst, Fabrikation af Krystalglas, Blikvarer, Roesukker m. m. Industriudstillinger holdtes jævnlig, og der stiftedes Institutioner, som skulde faa

varig Betydning, saaledes »École centrale des travaux publics« og »École polytechnique«. Ved *Code de commerce* (1807) gjordes det første Forsøg paa en fuldstændig Kodifikation af moderne Handelsret, og denne Lovbog brød sig Vej til flere andre Lande.

Med *Restaurationen* syntes en liberalere Handelspolitik at ville vinde Indgang, hvortil Hensynet til England ogsaa stærkt opfordrede. Imidlertid gennemførtes de nye Principer ikke uden Modstand fra Kamrene, hvor Godsejere og Fabrikanter udgjorde Majoriteten, og Regeringen maatte stadig ved Eftergivenhed sikre sig deres Støtte. Det engelske Jærn maatte saaledes betale 50 pCt. af Værdien i Told; ved høj Korntold søgte man at udelukke Konkurrencen af russisk Korn, og ogsaa paa Industriomraadet forhøjedes Beskyttelsen. Under Louis Philippe (1830—48) skete ingen synderlig Forandring heri. Bourgeoisiet maatte tilfredsstilles, og forgæves kæmpede Bastiat og andre begavede Økonomer for Handelsfrihed.

Med *det andet Kejserdømme* oprinder derimod en hel ny Tidsalder. Paa Verdensudstillingen i London 1851 havde den franske Industri vist sin Overlegenhed i mange Retninger, og Napoleon III., som under sit Ophold i England havde faaet dybt Indblik i dette Lands økonomiske Forhold, var en bestemt Tilhænger af Frihandel og vilde bryde med det gamle System. Han benyttede sig om end med Forsigtighed af den Ret, som Forfatningen gav ham til at ændre Tarifen og afslutte Handelstraktater. Pariser-Udstillingen 1855 godtgjorde paany Frankrigs fremragende Standpunkt, og Napoleon foreslog nu Kamrene at afløse Indførselsforbudene med en Værditold paa 30 pCt. De Indsigelser, som rejste sig fra de større industridrivende Byer, var imidlertid saa alvorlige, at Kejseren bestemte sig for en langsommere Fremrykken. Han erklærede, at han først efter en Femaars-Frist ønskede denne Forandring iværksat, og i Mellemtiden søgte han at vinde frem mod Maalet ad en anden Vej.

Under stor Hemmelighedsfuldhed og efter lange Forhandlinger sluttede han en Handelstraktat med England 1860. Tolden for Kul, Jærn, Staal, Værktøj, Maskiner nedsattes; for en stor Del af de vigtigste britiske Stapelartikler og Fabrikater ophævedes alle Forbud, og Tolden skulde nedsættes saaledes, at den ikke oversteg 30 pCt. af Værdien. England nedsatte til Gengæld Indførselstolden paa franske Vine, og Indførselen af Manufakturartikler frigaves. Samtidig blev en Overenskomst sluttet med Belgien (1861); snart derefter fulgte flere dog langt mindre omfattende Traktater med andre Lande. De gode Virkninger viste sig hurtig, og saalænge Kejserdømmet bevarede sin Glans, hørtes kun i ringe Grad Klage over de nye Grundsætninger; først da dets Magt begyndte at dale, blev Stemmerne lydeligere.

Republikens første Præsident Thiers, der altid havde været Talsmand for protektionistiske Principer, søgte straks at drage Frankrig bort fra Vejen mod Frihandel. Efterhaanden er Toldbeskyttelsen paany bleven skærpet, og i 1892 indførtes en stærkt protektionistisk Tarif efter Nordamerikas Forbillede.

De faa *Kolonier*, som overlodes Frankrig 1815, har det senere forøget med nye Lande. Alger, der blev erobret 1830, udgør en statsretlig Enhed med Hovedlandet; en Krig med Tunis 1881 bragte dette Land ind under fransk Protektorat. Republikken har endvidere søgt at udvide sin Handel paa Afrika ved at bemægtige sig Landskaber i Senegambien og ved Kongofloden; i Bagindien, hvor Frankrig allerede 1862 havde vundet Cochinchina, har det i 80erne underlagt sig eller taget Protektorat over Tonkin, Annam og Kambodscha.

Holland havde i Løbet af det 18. Aarh. mistet sin fremtrædende Stilling i Verdenshandelen. England var i Østen blevet en overmægtig Konkurrent, de nordiske Nationer rev en stor Del af Handelen og Skibsfarten til sig. Englands Krig med den bataviske Republik virkede ødelæggende, og Foreningen med Frankrig 1810, der bragte de belgiske Naboproviuser mange Fordele for deres Industri, var kun til Ulykke for Holland. Ved Overenskomsterne i Paris og Wien fik Holland, der forenedes med Belgien, en Del af sine tabte Besiddelser tilbage; kun Ceylon, Kaplandet og nogle andre Kolonier overgik endelig til England. Men den gamle Mellemhandel var ubodelig tabt; Europas forskellige Stater havde under Krigsaarene knyttet Forbindelser indbyrdes, Antwerpen og Hamburg tilrev sig Handelen med oversøiske Lande.

Efter at den uheldige Forbindelse med Belgien var løst (1830), kastede Holland sig med overordentlig Kraft paa at tilvejebringe et større økonomisk Røre. Handelen voksede især efter at Vilhelm III. straks efter sin Tronbestigelse (1849) opgav Principerne i den forældede Navigationsakt og ved Traktater med fremmede Magter skabte friere Omsætning med Udlandet. Hollands gamle Anseelse paa flere af Industriens Omraader (Lærred, Skibsbyggeri) bevaredes, nye Industrier optoges, mangfoldige Kanaler og Jærnbaner anlagdes, og Produktionen af Kolonialvarer steg overordentlig ved gennemgribende Reformers i Bestyrelsen af de indiske Besiddelser. Amsterdam og Rotterdam hører nu atter til Europas vigtigste Handelsstæder. Det System, som Holland følger i Indien, er det, at Regeringen som egentlig Driftsherre overlader de Indfødte Jorden til Dyrkning, imod at disse afgiver Produkterne (Kaffe, Sukker, Chinabark) til bestemt Pris; iøvrigt lades de Indfødte i uforstyrret Besiddelse af deres Kultur og Religion. Det i 1824 oprettede Nederlandske Kompagni afkøber Regeringen Produkterne, der derpaa sælges ved Auktioner i Holland. Den betydelige Indtægt, som den nederlandske Regering i en lang Aarrække har haft af sine ostindiske Besiddelser, har i den sidste Tid forandret sig til et aarligt Underskud, og der har hævet sig stærke Stemmer for at indrømme større Frihed i Koloniernes økonomiske Ordning.

Belgiens Forening med Holland (Kongeriget »De forenede Nederlande« 1815 – 30) hvilede paa saa urigtige Forudsætninger, ogsaa i økonomisk Henseende, at den maatte briste. Allerede under Foreningen begyndte dog de belgiske Byer at udfolde den storartede industrielle Virksomhed, som de senere, efterat Belgien er bleven et eget Kongerige, yderligere har udviklet, og hvori de støttes ved Landets Metalrigdom og umaadelige Kullejer. Samtidig har Kommunikationsmidlernes fortrinlige Udvikling lettet Handelen, og Belgiens gunstige Beliggenhed for Transithandelen er bleven benyttet paa enhver Maade. Især har det haft Betydning, at Belgien tilkøbte sig af Holland Scheldetoldens Ophør (1863). Herved er Antwerpen vokset op til at blive en af Europas betydeligste Handelspladser, og Drægtigheden af de ad Havvejen kommende Skibe er efter den Tid stegen til over det seksdobbelte.

Tyskland. »Det hellige romerske Rige«, som Napoleon opløste 1806, havde været et forunderligt sammensat Legeme. Kongedømmer, Hertugdømmer, Fyrstendømmer, Grevskaber og Fristæder dannede et broget Hele under det lidet betydende Overhoved. Hvert enkelt politisk Territorium indenfor det store Rige lukkedes af en Toldgrænse, og indenfor Territorierne fandtes der atter Toldsteder ved Bomme og ved Floder; ikke alene Fyrsterne, men mange Private og Korporationer havde Ret til at tage Told. Dertil kom Pastvang og et Utal af Ud- og Indførselsforbud, Stapelrettigheder, Monopoler osv. Handel

og Industri kunde under saadanne Forhold ikke naa nogen Blomstring. Større Virksomhed viste sig kun i Preussen, hvis dygtige Konger havde grundlagt en Industri i flere Retninger (Klæde, Lærred, Metaller), samt i Sachsen med dets Lærreds-, Musselin- og Kattunfabriker, dets Porcellænsindustri og Boghandel (i Leipzig var siden det 17. Aarhundrede Europas største Bogmarked). Hansestædernes Forbund var forlængst ophørt. Endnu i det 17. Aarhundredes Begyndelse havde en halv Snes Stæder besøgt Hansedagene, men da 1630 den sidste Hansedag holdtes, sank Forbundet lydløst i Jorden; Kontoret i Bergen vedblev dog indtil 1763—64. Hamburg, Lübeck og Bremen var de eneste betydelige Arvtagere efter det gamle Forbund. Hamburg knyttede vigtige Forbindelser med de vestlandske Handelspladser for Kolonialvarer og blev den vigtigste Ind- og Udførselshavn for Nordtyskland. Staden havde, ligesom Bremen, gode Forbindelser med det nordamerikanske Marked.

Den franske Revolution og Napoleonskrigene medførte for Tyskland i det hele kun Standsning i det økonomiske Liv; dog lærte Nøden Landet at grundlægge forskellige Industrier (f. Eks. Fabrikation af Roesukker), og en Begyndelse gjordes til en bedre Ordning af Flodfarten paa Rhinen. Wienerkongressen fastslog fri Skibsfart for alle Stater ved Flodbredderne. Derimod hjalp Forbundsforfatningen aldeles ikke paa Toldforholdene. Mellem de faa Stater, som ønskede et forandret System, traadte *Preussen* frem i første Række. I 1818 blev alle indre Toldlinier afskaffede, alle Ind- og Udførselsforbud hævedes, og næsten al Udførsel blev toldfri. Men de af de preussiske Lande halvt eller helt omsluttede Nabostater beklagede sig med Grund over de Ulemper, som den preussiske Toldlinie forvoldte dem, og Tanken om det nødvendige i, at Tyskland samledes til ét Toldomraade, arbejdede sig frem. Af største Betydning blev den 1834 mellem Preussen, Bayern, Sachsen, Württemberg og Thüringen sluttede *Toldforening*. Udgifterne til Toldopsynet udrededes i Fællesskab, og Indtægterne fordeltes efter Folketallet. De gavnlige Følger for den tyske Industri viste sig hurtig, og andre af de tyske Stater sluttede sig til Foreningen. Preussen havde sammen med det materielle Protektorat over Tyskland vundet et politisk; hele Forbundsforfatningen havde faaet et Grundstød.

Den fransk-engelske Handelstraktat af 1860 maatte nødvendig virke tilbage paa andre Lande. Preussen havde særlig Grund til en handelspolitisk Tilnærmelse til Frankrig for at bryde med det Beskyttelsessystem, som Østerrig gerne vilde paanøde Forbundet. En Traktat kom i Stand 1862, og efter en Del Vanskeligheder tiltraadtes den af alle Toldforeningens Medlemmer. Da Krigen udbrød i 1866, havde man det Særsyn, at samtidig med at Foreningsstaternes Hære kæmpede mod hinanden, lod man Toldvæsenet vedblive at fungere i det samlede heles Navn, at opkræve Penge og at tilskrive Tilgodehavende. Det nordtyske Forbunds Stiftelse (1867) foranledigede, at Toldforeningen maatte ordnes paa en ny Maade, og ved Stiftelsen af det tyske Rige gik Toldforeningen op heri. I 1888 indlemmedes ogsaa Hamburg og Bremen i Toldomraadet.

En Forandring i Tysklands Toldpolitik overfor Udlandet indtraadte 1879, da Bismarck fik gennemført et strengt Beskyttelsessystem baade for Landbrug og Industri. Paa denne Bane skred man videre 1885. Landbrugsbeskyttelsen svækkedes noget ved de i 1891 afsluttede Traktater, men skærpedes atter ved Tarifloven af 1902.

Den efter Sejrene i Frankrig stærkt fremtrædende Nationalfølelse og Trang til at gøre sig gældende i Verden vakte megen Stemning for, at det tyske Rige ogsaa skulde optræde som Kolonialmagt. Man vilde aabne nye Baner for Handelen, nye Markeder for den opblomstrende Industri og Afløb for Landets over-

tallige Befolkning. Købmænd i Bremen og Hamburg gjorde Begyndelsen ved at tage Land i Afrika i Besiddelse; talrige Kompagnier med koloniale Formaal stiftedes. Kamerun og tysk Sydvest-Afrika bemægtigedes 1884, tysk Østafrika 1885 og i Aarene 1885 – 88 forskellige Øgrupper i det Stille Ocean. I Aaret 1898 erhvervedes Kiaotschau i Kina. De ved forskellige Erhvervelser foraarsagede Forviklinger med fremmede Magter gjorde det nødvendigt, at den politiske Ledelse af Kolonierne overgik til Regeringen; en Lov af 1892 har bestemt, at de aarlige Budgetter for Gebeterne Kamerun, Togo og tysk Sydvest-Afrika skulde fastsættes ved Rigslov.

Østerrig holdt længe med største Sejhed fast ved Prohibitivsystemet. Joseph II. gik saa vidt, at han til Gunst for Haandværkerstanden forbød Spinde- og andre Maskiner; hans beskyttende Toldlove vedblev med faa Ændringer at være i Kraft under de følgende Regeringer. For næsten alle Fabrikater var der fastsat Indførselsforbud eller dog høj Told; ikke desmindre ydede kun faa Industrier noget fremragende, og Smugleriet var i højeste Flor. En Tilslutning til den tyske Toldforening vovede de styrende ikke; først efter Martsrevolutionen banede nye Principer sig Vej. 1850 ophævedes alle indre Toldlinier i Østerrig-Ungarn, og nogle Aar efter fulgte en Tarif med mere moderate Satser. Efter at Østerrig var udelukket fra Tyskland, sluttede det en Traktat med Toldforeningen, hvorved Omsætningen mellem Landene lettedes; ogsaa ved Traktater med andre Lande blev Beskyttelsen noget formindsket.

Rusland var gaaet ud af sine mange Krige i forrige Aarhundrede med en betydelig Tilvækst af Land; netop de frugtbareste Provinser i det nuværende Rige var lagt ind under dets Omraade, og det havde naaet at blive en Stat med Kystlande. England, Holland, ja selv Nordamerika søgte i stedse stigende Maalestok til Rusland for at forsyne sig med Materialier til Skibes Bygning og Udrustning; Handelen fra St. Petersborg, Riga og Archangel svang sig derfor i Vejret, medens Odessa (anlagt 1794) blev et vigtigt Udførselssted for de sydlige Landskabers Korn. Krigen med Napoleon tærede haardt paa Landets Kraft; da Freden igen indtraadte, søgte man at fremme Industrien ved en Toldtarif med høje Satser (1822). Herved opstod i Virkeligheden ogsaa i den følgende Menneskealder en russisk Industri; fra 1851 af, da det havde vist sig, at de hjemlige Fabrikater ingenlunde forsløg til Landets Behov, indtraadte nogle Lempelser i det strenge Beskyttelsessystem, men dette er senere atter blevet skærpet. De store Udvidelser mod Øst og Landets betydelige indre Udvikling ved Bygning af Jærnbanelinier, ved Fremme af det hele Færdselsvæsen og Løsning af mange gamle Baand har skabt et stærkt Røre i Handelen, som stadig inddrager nye Virkefelter i Midtasiens og Østasiens. I Slutningen af det 19. Aarhundrede er den russiske Handels Magt i Østasien blevet støttet ved Besættelsen af Mandschuriet og Anlægget af den sibiriske Jærnbane. Udførselen, især af Korn, er vokset overordentlig, og den russiske Handelsflaade, som for hundrede Aar siden kun talte 50 Skibe, er nu anselig.

Danmark havde været et af de Lande, som tidligst optog Merkantilismens Lære; det skulde ogsaa blive et af dem, som først forlod den.

Frihandelstiden begynder i Danmark egentlig med de tvende vigtige Forordninger af 1788, der fuldstændig frigav Korn- og Kreaturhandelen. Det afgørende Skridt gjordes dog ved Toldforordningen af 1. Februar 1797, der helt forandrede det bestaaende, højst udviklede System. Alle Udførselsforbud og

næsten alle Indførselsforbud hævedes; Raastoffer frigaves eller sattes til en lav Told, og kun en maadeholden Beskyttelse bibeholdtes; derimod bevaredes en forholdsvis høj Udførselstold for et betydeligt Antal Varer. Transit- og Kreditoplæg begunstigedes. Intet Land havde sikkert dengang en fuldkommere Toldlovgivning end Danmark, og Forordningen af 1797 danner endnu i væsentlige Henseender Grundlaget for Ordningen af det danske Toldvæsen.

Den betydelige Handel, som Danmark-Norge havde udfoldet i den sidste Del af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aah., knækkedes fuldkomment ved Krigen med England fra 1807 til 1814. Tusinder af vore Handelsskibe blev opbragte af Fjendens Kapere, vore Forbindelser med Udlandet ophørte, og Københavns Handel, som især havde haft Fordel af Farten paa de store Have, led en fuldstændig Ruin. Finanserne var ødelagte, de private Kapitaler forsvundne, og dertil kom den grænseløse Forvirring i Pengevæsenet; alle Kreditforhold rystedes, al Handel blev et Lotteri.

Da Freden kom, og Handelen igen skulde begynde, mærkedes det, hvor forandrede Forholdene var blevne. Vejen til Norge, der nu var blevet en fremmed Stat med egen Toldlov, var næsten lukket, og for Handelen paa de fremmede Verdensdele var de fleste Nationer blevne vore Konkurrenter. De forskellige Forsøg, der gjordes paa at genoprette de gamle Forbindelser, strandede. Hamburg, Lübeck og Bremen overtog ikke blot vor tidligere Mellemhandel, men ogsaa største Delen af Danmarks egen Omsætning med Udlandet. Snart skulde nye Ulykker støde til derved, at Landets egentlige Velstandskilde, Landbruget, blev ødelagt. Grunden hertil var de lave Kornpriser. Ved de store Kriges Ophør kunde Europa kaste sig over Agerbruget, og Landboreformer havde forøget Produktionsevnen, saa at flere Lande nu fik et betydeligt Overskud til Udførsel. Under disse Forhold sank Priserne overordentlig (i 1820 til 2 Rd. 4 $\frac{1}{2}$, i 1824 endog til 2 Rd. for en Tønde Rug). Dertil kom, at Englands Kornlove vanskeliggjorde enhver Afsætning til dette Land. Vor Købmandsstand manglede ogsaa Indsigt i at lede Kornhandelen paa en ny Maade. Her krævedes noget helt andet end ved den tidligere Indenrigshandel med Norge, hvor Smaaskibe bragte Korn og Fedevarer og tog Jærn og Træ med tilbage. Opkøbet af Korn kunde ikke længer vente paa, at Ordre indløb fra Udlandet, men maatte tildels ske som Spekulation. Mørkest saa alting maaske ud i 1828, men netop med dette Aar indtraadte en Bedring, bl. a. fordi England da indførte den glidende Skala for Korntolden.

Imidlertid var der foregaaet et Omslag i vor økonomiske Virksomhed. Endnu mere end forhen var Landbrug blevet Landets Hovederhverv; de mange smaa Industrier var gaaet til Grunde, og Indførselen omfattede langt flere Industrivarer. Udførselen af Agerbrugsprodukter, hvis Priser nu stadig steg, voksede betydeligt. 1820—29 udførtes fra Kongeriget og Hertugdømmerne gennemsnitlig 1 857 000 Tdr. Korn aarlig, 1846 over 3 Mill. Tdr. I dette samme Tidsrum var den indenlandske Skibsfart saa godt som ikke stegen, idet Hamburg og Lübeck havde faaet næsten hele Indførselen og en stor Del af Udførselen i sin Magt. Ved deres Kapitalmagt og udstrakte Kreditgiver havde disse tyske Byer taget Luven fra de danske Grosserere. Tyske Probenreutere knyttede Forbindelser for deres Firmaer overalt i Provinserne, og endog i København forsynedes Detailisterne direkte fra Hamburg.

Saaledes minder denne Periode paa en vis Maade om Hansesædernes Magt i Danmark i Middelalderen. Alligevel bragte den Fordele med sig; Proviensbyerne frigjordes for Afhængigheden af Hovedstaden, Forbrugerne fik bedre Varer og til billigere Pris, Konkurrencen lærte nu de københavnske Grosserere

Handelsmaader, som mere stemmede med de nye Tider. I Slutningen af Trediverne begyndte København at tage Kaffe direkte fra Brasilien, ogsaa Handelen med Sydfrugter, med Ris, fremdeles med Jærn, russiske Produkter og andre »Hørkramvarer« tog et Opsving. Regeringen ændrede Toldtarifen (1838 og 1844) i mere frihandelsvenlig Retning, flere Forbud hævedes, og Udførselstolden indskrænkedes til færre Artikler. Krisen i 1847 og Krigene i de følgende Aar bragte den hamburgske Handel her i Landet et Knæk, og København overtog mere og mere Hamburgs Rolle overfor Provinshandelen. I 1848 aabnedes en direkte Dampskibsforbindelse mellem Jylland og England, i hvilket Land Kvæghandelen og Aaret efter Kornhandelen blev frigiven; siden da har England været det vigtigste Marked for vore Landbrugsprodukter.

Fræderik VII's Regeringstid danner en ejendommelig og i det hele gunstig Periode i vor Handels Historie. Vore Kornprodukters Godhed forbedrede sig stadig, takket være den kyndigere Drift og omhyggeligere Sortering. Priserne var gennemgaaende en halv Gang højere end i det forudgaaende Aarti og Høsten rigelig. Kongerigets Omsætning med England steg fra 14 Mill. Kr. 1847 til næsten 42 Mill. 1863, medens Omsætningen med Hamburg kun voksede fra 12 til 18 Mill. Kr. Lovgivningen søgte ved en Række vigtige Bestemmelser at fremme større Bevægelighed i Omsætningslivet. Handel havde hidtil kun kunnet finde Sted i Købstæderne og var i mange Henseender snæret af Lavsregler. En Del af disse Baand blev nu sprængte. Konsumtionen ved Portene ophævedes (1851—52), Høkere fik i 1856 Lov til at nedsætte sig paa Landet, og endelig indførtes gennemgaaende Frihed paa hele Næringsomraadet ved Næringsloven af 29. Dec. 1857. Renten for almindelige Pengelaan frigaves 1855; en fagkyndig Sø- og Handelsret i København oprettedes 1861, Toldloven af 1863 gjorde Tarifen mindre detailleret og afskaffede al Udførselstold. Endelig frigaves Handelen paa Rigets fjernere Dele, Færøerne, Island og Vestindien.

Et Brud i den gunstige økonomiske Udvikling foraarsagede Handelskrisen 1857, der blev overstaet i Løbet af et Fjerdingaar, men dog havde alvorlige Eftervirkninger. Krisen rystede imidlertid Hamburg endnu langt stærkere og bidrog til yderligere at svække den hamburgske Indflydelse paa vore Handelsforhold.

Christian IX's Regeringstid fremviser en ny Periode i den danske Handels Udvikling. Ved Wienerfreden 1864 mistede Danmark Hertugdømmerne, og Landet maatte endnu mere end tidligere føle det som en Nødvendighed at løsrive sig fra al Afhængighed af Tyskland. Hamburg tabte stadig mere af sin Indflydelse, og den danske Handelsstand tog selv En-gros-Handelen i sin Haand. De ydre Forholds Tryk vakte stærkere Handlekraft og større Opfindsomhed hos Købmandsstanden og bragte mere Liv i Handelsrøret. Dertil kom, at de moderne Samfærdelsmidler, Jærnbaner, Dampskibe og Telegrafer, nu først ret viste deres kæmpemæssige Virkninger, hvorfor vor Omsætning, ligesom andre Landes, steg langt over, hvad den havde været paa noget tidligere Tidspunkt. Perioden har hos os ikke nogen Krise at opvise, der i Heftighed staaer ved Siden af Krisen i 1857; dog har der saavel i 70ne og i 80ne som ved Aarhundredets Udgang været ret alvorlige Tilbageslag efterfulgte af stærk Nedtrykthed i længere Tid.

Mest betegnende for den Kraft, hvormed Forretningslivet efter 1864 søgte sig nye Opgaver og Omraader, har Dannelsen af de store Aktieforetagerender været. Her maa saaledes bl. a. nævnes det fra en mindre Begyndelse udgaaede Store nordiske Telegrafsekskab (stiftet 1869), hvilket har gjort Danmark til et

Gennemgangsled i den nordeuropæiske Telegramtrafik, og som tillige har anlagt udstrakte Telegrafanlæg ved det Stille Havskyst. Det forenede Dampskibsselskab (af 1866) har overtaget de fleste af de indre danske Dampskibslinier og har stadig udvidet ogsaa sit udenlandske Omraade, deriblandt Amerika-farten, medens det østasiatiske Kompagni (af 1897) har taget den direkte Dampskibsforbindelse med Kina og Bagindien i sin Haand. I København aabnedes en Frihavn (1894). Ogsaa paa det industrielle Omraade har Aktieselskaberne spillet en stor Rolle, særlig i Maskinfabrikation og Skibsbygning (Burmeister & Wain, Helsingørs Værft) og i Bearbejdelsen af Landbrugets Produkter (Sukkerfabriker, Bryggerier og Brænderier). — Handelsflaaden er i det hele bleven forøget betydelig (fra 149 000 Reg.-Tons Netto i 1864 til 414 000 Reg.-Tons i 1902), og lidt over Halvdelen af vor Omsætning med Ulandet ad Søvejen besørger nu af danske Skibe. Jærnbanelinierne er fra 109 km i 1862 voksede til 3000 km i 1903. Ogsaa i vort Kredit- og Bankvæsen er der foregaaet en betydelig Udvikling. Nationalbanken var indtil 1857 vort eneste betydelige Pengeinstitut, men den tilfredsstillende kun i ringe Grad Handelsstandens Krav. Efter den Tid er der i Hovedstaden og Provinserne opstaaet en Række Banker og Pengeinstituter.

Stor Indflydelse paa vor Handel har Landbrugets forandrede Karakter haft. Medens Danmark endnu i Begyndelsen af 80'erne havde et Overskud af Kornvarer til Udførsel, har derimod i de sidste Aartier Værdien af indførte Kornvarer været væsentlig større end Værdien af de udførte. Indførselen af Foderstoffer som Mais, Klid og Oliekager er bleven en vigtig Gren i vor Omsætning. Grunden til dette Omslag er den vanskelige Kamp, som beredes vort Landbrug ved de store Kornmængder, der siden 70'erne tilførtes Europa fra Rusland og fra oversøiske Lande som Følge af ny Jords Opdyrkning og Kommunikationsmidlernes rivende Udvikling. Vort Landbrug er derved blevet tvunget til at kaste sig med al Kraft navnlig over Mejeridrift og Svineavl, hvorved Udførselen til England spiller en Hovedrolle. For Udviklingen af Mejeri og Slakteri har Landbrugets Andelsselskaber haft en væsentlig Betydning. Det danske Smør indtager nu en fremragende Stilling i det store engelske Marked, og Overskuds-Udførselen, som i 1880 var 18 Mill. £ , var i 1901—02 stegen til over 130 Mill. £ aarlig.

Omsætningen med England er større end med noget enkelt andet Land. Tyskland indtager den næste Plads i Rækken, og Rusland den tredje Plads, men medens Omsætningen med England viser en stor Overskudsudførsel fra Danmark, er det omvendte Tilfældet med de to andre Lande. — Efter at Skandinavismen i sin politiske Form havde lidt en sørgelig Skuffelse i 1864, har man søgt at tilvejebringe Overensstemmelse mellem de tre nordiske Riger paa forskellige Omraader af Forretningslivet. Saaledes gennemførtes 1873 og 1875 det skandinaviske Møntforbund, og i den efterfølgende Tid er der vedtaget en Række ensartede Love, Vekselloven, Fimaloven, Varemærkeloven, Checkloven og Søløven; ligeledes er der fælles Beskyttelse for literær Ejendom i alle tre Riger. Domme afsagte i Sverige og i Danmark er allerede tidligere under visse Betingelser gjorte exigible i det andet Land (Lov 19. Febr. 1861).

Norge. Den norske Handel var under Krigen 1807—14 bleven lige saa ødelagt som den danske, uagtet der var holdt nogen Handel i Live med England, som vanskelig kunde undvære den norske Trælast. Den fuldkomne Misvækst 1812 og Afspærringen fra Danmark frembragte Hungersnød det følgende Aar; dertil kom de ulykkelige Pengeforhold, der førte til Bankerotten

1813. Norge maatte saaledes begynde sin nye selvstændige Udvikling med en forarmet Købmandsstand og ødelagte Finanser; Opgøret med Danmark om Statsgælden blev dog til Norges Fordel. En Bank oprettedes i Trondhjem 1816 ved tvungne Indskud, men først 1842 blev dens Sedler indløselige.

Det viste sig saare vanskeligt for Købmændene paany at knytte de gamle Forbindelser; kun for Fiskehandelen frembød der sig gunstigere Forhold ved den voksende Fangst af Vaarsild. I Tyverne hævede Trælastpriserne sig noget, og der kom mere Liv i Fragtfarten; Krisen i England 1825 ramte imidlertid ogsaa Norge, saa at Regeringen maatte optage et udenlandsk Statslaan for at komme Næringsvejene til Hjælp. Fra 1833 svang Trælasthandelen sig først rigtig i Vejret og har senere holdt sig som en vigtig Indtægtskilde for Landet. Men en betydeligere Fremgang i næsten alle Handelens Grene har vist sig siden 1850. Man løsrev sig da ligesom Danmark efterhaanden fra Altona og Hamburg, hvor hidtil Manufaktur- og Kolonialvarer havde været hentede, og knyttede direkte Forbindelser med England og oversøiske Pladser. Selv under den russiske Krig 1854 – 55, da Sejladsen til Østersøhavnene vanskeliggjordes, tjente Norge ved de stigende Trælastpriser, og Krisen 1857 virkede mere udrensende end nedtrykkende, idet den gjorde Ende paa mange usunde Kreditforhold til Udlandet, i hvilke Købmandsstanden havde indviklet sig. I Tiden fra 1814 til 1860 voksede den norske Handelsflaades Drægtighed til det firdobbelte, i det følgende Tidsrum atter til det tredobbelte. Samtidig har en stor Udvikling af Jærnbanenettet fundet Sted. Ved Aarhundredets Slutning tog Norges Forretningsliv et noget forceret Opsving, som efterfulgtes af en Periode af stærk Nedstemthed, fra hvilken Landet nu er i Færd med at komme sig. Med Hensyn til Toldlovgivningen stod Norge længe paa Frihandelens Side, men forskellige Ændringer af Toldtarifen, navnlig Toldloven af 1897, betegner en væsentlig Forandring af Handelspolitikken.

Sverige. De to politiske Partier, som i det 18. Aarhundrede i Løbet af 50 Aar afvekslende styrede Sverige, hyldede begge Merkantilismens Grundsætninger. Produktplakatet af 1724 var en Efterligning af den engelske Navigationsakt og hindrede fremmede i at indføre andre end deres eget Lands Produkter. Industrien blev ophjulpen paa alle Maader, og Fabrikanten Jonas Alström arbejdede utrættelig for at grundlægge Væverier, Spinderier, Jærnmanufakturer osv. »Hattene« drev Beskyttelsen ud over alle Grænser ved Privilegier, Patenter og Statsunderstøttelser, hvorved Industrien vel naaede en kort Blomstring, men paa de andre Næringsvejenes Bekostning. Da det republikanske Tidsrum endte ved Gustav III's Revolution 1772, blev større Frihed raadende i Ordningen af Næringsforholdene, og Kornhandelen frigaves, hvilket imidlertid vakte Borgerskabets Misfornøjelse. Under de store Krige kort før og efter 1800 deltog Sverige med Kraft i Handelen paa Middelhavet og de fjernere Verdensdele, og under Fastlandsspærringen tjente Landet ved at besørge de engelske Varers Overførsel til Fastlandet. Men Sverige inddroges snart i Krigene, og derved indtraadte en Standsning i den økonomiske Udvikling.

Siden 1815 har Sverige haft Fred, og Landet har i dette Tidsrum i høj Grad udviklet sine Hjælpekilder. Den storartede Götakanal byggedes færdig 1832, andre Kanalveje og dernæst et vidtstrakt Jærnbanenet — i Forhold til Folketallet det største i Europa — ophjalp Færdselen indenfor Landet. 1846 faldt det gamle Lavsvæsen, 1864 indførtes Næringsfrihed. Sveriges Hovednæring Jordbruget tog et saa stærkt Opsving, at Landet siden 1840 kunde udføre Korn. Imidlertid har Sveriges Eksport af Korn i den senere Tid været

mindre end Importen, idet Agerbruget af samme Grunde som i Danmark er undergaaet en lignende Udvikling som hos os. Landbrugets trykkede Stilling har ogsaa fremkaldt heftige politiske Kampe mellem Frihandelens og Protektionismens Talsmænd, og siden 1888 er en skærpet Toldbeskyttelse bleven gennemført. Paa det industrielle Omraade har der været stor Fremgang. En overordentlig Rolle i denne Henseende har Udnyttelsen af de udstrakte nordlandske Malmfelter spillet.

De forenede Stater. Under den store Frigørelseskamp var de 13 engelske Provinser i Nordamerika optraadte som Enhed imod Moderlandet, men ved Grundlæggelsen af deres nye Styrelsesform mærkedes det snart, at de enkelte Stater havde højst forskellige økonomiske Interesser. Først efter vidtløftige Forhandlinger blev det i det almene Vels Navn besluttet at tildele Kongressen Ret til at udskrive Skatter, Afgifter og Told, at ordne Mønt, Maal og Vægt, Post- og Patentvæsen osv.

Allerede under Frihedskrigen havde Staterne sluttet Traktater med Frankrig og Holland, og snart fulgte Traktater med andre Lande efter. 1794 blev der sluttet en »Venskabs-, Handels- og Søfartstraktat« med England, hvilken vel vakte megen Uvilje ved de Indrømmelser, den gjorde Briterne, men ved hvilken gode Resultater blev vundne, idet en Krig med England blev undgaaet, og de amerikanske Skibe fik Adgang til alle engelske Havne i Europa og Ostindien, tildels i Vestindien. Washington havde bitre Dage, inden han fik Stemmningen bragt i Ro, men det viste sig snart ved en stigende Udførsel, at Forbindelsen bragte store Fordele. Frankrigs Vrede havde paa de Tider lidet at sige, og en Menneskealder senere erkendtes det, at væsentlig denne Traktat havde grundlagt de Forenede Staters store Blomstring.

I den følgende Tid voksede Unionen stadig i Omfang (Vermont, Kentucky, Tennessee, Ohio), og især ved Købet af Louisiana, som Spanien havde afstaaet til Frankrig, blev de Forenede Staters Omraade næsten fordoblet (1803). Da Krigen mellem England og Frankrig udbrød paany, fik Nordamerika en stor Del af Kolonialhandelen i sin Haand, men snart kom det til Rivninger med England og endog til Krig (1812), i hvilken Englænderne var overlegne; Freden sluttedes 1814.

En Forskel i økonomiske Interesser mellem de nordlige og sydlige Staters Befolkning havde fra første Færd gjort sig gældende, men Sydstaterne med deres rige Plantageejere havde i Begyndelsen afgivet Landets Statsmænd og i det hele været de toneangivende i Styrelsen. Imidlertid steg ved Indvandring Befolkningstallet betydelig i de nordlige Stater, hvor der var lettere Tilgang for fri Arbejdere, og hvor mindre Kapitaler bedre kunde finde Anvendelse. Nordstaterne voksede saaledes i Styrke, og ved nye Staters Optagelse i Forbundet kæmpedes der for, at Slaveriet i disse skulde forbydes. Gennem omtrent et halvt Aarhundrede var Slaveriet det brændende Hovedspørgsmaal i de politiske Kampe. Men ogsaa paa Handelsomraadet var der en stærk Modsætning mellem de frihandelsvenlige Sydstater og de protektionistisk sindede Nordstater, hvis Industri led under den engelske Konkurrence; det lykkedes da ogsaa i Tyverne at faa flere protektionistiske Bestemmelser gennemførte.

Imidlertid havde Unionen stadig udvidet sig. 1819 købtes Florida af Spanien, og omtrent samtidig optoges Landene omkring Mississippi og Missouri ligeledes som selvstændige Stater (Mississippi, Illinois, Alabama, Maine, Missouri 1817—21). Unionen folte stadig stærkere sin Betydning i Amerika, og Præsident James Monroe udtalte 1823 overfor Kongressen de betydningsfulde Ord,

at Amerika ikke burde være Genstand for nogen ny Kolonisation fra Europa, og at Unionen ansaa ethvert Forsøg paa Udvidelse af de europæiske Staters Magt eller af det monarkiske System i Amerika som farligt for sin Fred og Sikkerhed (*Monroe-Doktrinen*). I de nyvundne Lande udfoldede sig hurtigt det samme Virksomhedsliv, som raadede i hele Unionen, og som syntes med Lethed at forvinde endog svære Kriser (saaledes 1837 og 1839). — I Fyrreerne udstrakte Staterne Haanden begærlig over Rocky-Mountains. Ved en Traktat med England (1846) blev den 49° nordlige Brede-Parallel anerkendt som Staternes Grænse i Nordvest, dog at Vancouvers Ø tilfaldt England. Efter en Krig med Mexiko gav dette Land Afkald paa Texas samt afstod Ny Mexiko og Kalifornien.

Imidlertid kæmpedes i det indre stadig om de to store Spørgsmaal Slaveri og Toldbeskyttelse. Den Tarif, som gennemførtes 1857, gik afgjort i Retning af Frihandel; men ved den i samme Aar indtrufne store Krise kom der en Tilbagegang i Toldindtægterne, og Beskyttelsesmændene paaberaabte sig dette som Anledning til at faa Toldsatserne forhøjede. Valget af Abraham Lincoln til Præsident (1860) var en Sejr saavel for Abolitionisterne (Slaveriets Modstandere) som for Protektionismen. Umiddelbart derefter begyndte Sydstaterne at erklære sig for udtraadte af Unionen; Protektionisterne fik saaledes frie Hænder, og i de følgende Aar blev der givet en Række beskyttende Toldlove. Norden gik sejrrig ud af den blodige Krig (1861—65); Unionen genoprettedes, men Krigen havde paadraget Staterne en uhyre Gæld, som nødvendiggjorde Bevarelsen af store Toldindtægter. I den følgende Tid blev Gælden nedbragt, men de høje Toldsatser er i det hele blevene opretholdte. I 1890 blev der vedtaget en Tarif (kaldet efter Forslagsstilleren *Mac Kinley Bill*), som yderligere skærpede Beskyttelsen og gav Præsidenten Myndighed til at forhøje Toldsatserne overfor Stater, hvis Toldlove maatte findes at være ubillige mod de Forenede Staters Eksportartikler. En Tariflov af 1894 bragte nogen Nedsættelse i de beskyttende Satser, men 1897 vedtoges en ny Tariflov (efter Forslagsstilleren kaldet *Dingley Tarifen*), der atter i høj Grad skærpede Beskyttelsen.

I Monroe-Doktrinens Fodspor har de Forenede Stater gjort Forsøg paa at samle alle nord- og sydamerikanske Stater i et fælles Toldforbund til Bekæmpelse af Indførsel fra Europa. Disse Bestræbelser har dog hidtil ikke ført til noget Resultat. Derimod har Unionen ved fordelagtige Handelstraktater knyttet mellem- og sydamerikanske Stater til sig i et livligt Handelssamkøbe. Hvad der siden Borgerkrigen især har bidraget til at hæve den amerikanske Handel, er den uhyre Indvandring til de vestlige Stater og det her stærkt udviklede Agerbrug, de store mineralske Rigdomme og de forskellige oplomstrende Industrier. Efter Krigen med Spanien og den deraf følgende Erhvervelse af Philipinerne (1898) er Staterne traadte ind i Kolonialmagternes Række, samtidig med at Spanien næsten helt har mistet sine Kolonibesiddelser.

Joh. Steenstrup.

ANDET AFSNIT.

Grundtræk af Nationaløkonomien.

I. Indledning.

NATIONALØKONOMIEN er Læren om Samfundets Husholdning. Dens Op-gave er at undersøge den Del af Menneskets og Samfundets Liv, som staar i Forbindelse med Erhvervelsen og Brugen af de materielle Betingelser for Tilfredsstillelsen af de menneskelige Fornødenheder. Den beskæftiger sig derfor saavel med Individet som med Samfundet. Imellem begge bestaar der ligesom paa andre saaledes ogsaa paa det økonomiske Omraade en Vekselvirkning, idet Samfundstilstanden paa mange Punkter paavirkes af de enkeltes økonomiske Virksomhed, medens denne igen er betinget af hele Ordningen — den retlige, moralske og religiøse — af det Samfund, hvori de lever.

Trangen til Tilfredsstillelse af de menneskelige Fornødenheder, enten disse er af højere eller lavere, af aandelig eller materiel Natur, danner Ud-gangspunktet for enhver økonomisk Virksomhed. Paa de laveste Stadier af menneskelig Udvikling er Fornødenhederne smaa og af lidet forskellig Natur. Udviklingen af Civilisationen medfører et stigende Antal forskelligartede Fornødenheder og samtidig en voksende Evne til gennem økonomisk Virksomhed at fremskaffe Betingelserne for deres Tilfredsstillelse.

Forsaavidt Naturen i ubegrænset Maalestok uden nogen Medvirkning fra Menneskets Side yder Betingelserne for Fornødenhedernes Tilfredsstillelse, falder disse udenfor Økonomiens Omraade. Der kræves ingen Virksomhed for at komme i Besiddelse af dem, og der er ingen Anledning til at holde Hus — økonomisere — med dem. Spørgsmaalet om Økonomi kommer først frem, naar Naturens Gaver er begrænsede i Forhold til Størrelsen af de Fornødenheder, som de skal tilfredsstille, og naar de ikke fremtræder paa en saadan Maade, at de umiddelbart kan tilfredsstille Fornødenhederne, men kræver en Virksomhed fra Menneskets Side, en Virksomhed, der kan gaa ud paa at til-egne sig dem, at omdanne dem og at skaffe dem fra det ene Sted til det andet. Jo stærkere Befolkningen vokser, og jo større og mere forskelligartede dens Fornødenheder bliver, desto betydeligere en Rolle kommer den økonomiske Virksomhed til at spille. Under Nutidens civiliserede Forhold er for de fleste Menneskers Vedkommende den største Del af deres Liv og deres Tid op-tagen deraf.

Naar Midlet til Tilfredsstillelsen af en Fornødenhed ikke er en fri Gave af Naturen, vil der for Mennesket normalt være to Veje, ad hvilke han kan for-

skaffe sig det. Han kan enten frembringe det ved sin egen Virksomhed, eller han kan tilbytte sig det hos andre, der er i Besiddelse deraf, og hvem han i Bytte kan tilbyde andre Midler, som de har Brug for. Læren om Samfundshusholdning deler sig derfor i Læren om FREMBRINGElsen (Produktionen) og Læren om OMBYTTINGEN eller Omsætningen. Som Resultat af Produktionen og den indbyrdes Ombytning af Produkterne fremkommer en FORDELING af Produktionens Udbytte. Da hele Produktionens og Ombytningens Maal er Tilfredsstillelsen af de menneskelige Fornødenheder, danner Læren om, i hvilket Omfang de forskellige Samfundsklasser gennem Fordelingen kommer til at deltage i Besiddelsen af Midlerne til Fornødenhedernes Tilfredsstillelse, en vigtig Del af Nationaløkonomien. Dette Afsnit af Videnskaben faar en desto større Betydning, jo mere den humane Opfattelse af alle Menneskers Krav paa en menneskelig Tilværelse vokser i den almindelige Bevidsthed. Endelig maa Nationaløkonomien beskæftige sig med FORBRUGET, da det er dettes Omfang og Retning, der gennem Efterspørgselen virker bestemmende paa Produktionens Retning. Det har den største Betydning, om Befolkningen efter de vigtigste Fornødenheders Tilfredsstillelse strækker sin Efterspørgsel videre til Fornødenheder af mindre paatrængende Natur eller foretrækker at unnlade videregaaende økonomisk Virksomhed. I første Tilfælde er det endvidere af Betydning, af hvilken Art de vedkommende Fornødenheder er, og om Befolkningen retter sin Virksomhed udelukkende mod Tilfredsstillelsen af Nuets Behov, eller den søger at sikre sin Fremtid, om den er ødsel eller sparsommelig.

Hvad enten Efterspørgselen efter en Ting eller Tjenesteydelse søges tilfredsstillet gennem egen Frembringelse af den eller gennem Tilbytning hos andre, finder der bevidst eller ubevidst en Afejning Sted af den Betydning, man tilskriver Besiddelsen af Tingen eller Ydelsen af Tjenesten paa den ene Side, og det Offer, man bringer for at komme i Besiddelse af den paa den anden Side. Man bedømmer den *Nytte*, man tillægger det, som man søger at erhverve. Ved *Nytte* forstaaes her Evnen til at tilfredsstille en Fornødenhed eller et Ønske. Hvor vidt en Ting eller Tjeneste har denne Evne, er Genstand for Vurdering fra den enkeltes Side, og den Grad af *Nytte*, som man tillægger den, betegnes derfor som den VÆRDI, den har for ham. Da ingen vil bringe noget Offer for at erhverve noget, uden at dette har større Værdi for ham end det Offer, han bringer, bliver Værdibegrebet et Begreb af central Betydning i enhver økonomisk Undersøgelse.

Den væsentligste Faktor i enhver Produktion er det menneskelige ARBEJDE, hvorved i økonomisk Betydning maa forstaaes enhver aandelig eller legemlig Virksomhed, som man paatager sig i den Hensigt at opnaa en eller anden *Nytte* ud over den Glæde, som selve Virksomheden muligvis volder. Arbejdet kan imidlertid ikke frembringe Stof; det er kun i Stand til at producere *Nytte*, og Formaålet med det menneskelige Arbejde er at behandle det af Naturen givne Stof paa en saadan Maade, at det yder en større *Nytte*. NATUREN er derfor ved Siden af Arbejdet en Hovedfaktor i Produktionen, idet den danner det nødvendige Grundlag for Arbejdet. Den gør som nævnt dette, fordi ethvert Arbejde kræver et af Naturen givet Stof til at virke med, og dernæst fordi Arbejdet tager de i Naturen virksomme Kræfter i sin Tjeneste. Saalænge Mennesket i sin Erhvervsvirksomhed kun arbejder for at tilfredsstille de mest paatrængende øjeblikkelige Fornødenheder, kan Arbejdet og Naturen være de eneste Produktionsfaktorer. Anderledes stiller Forholdet sig, naar en voksende Udvikling aabner Mulighed for at anvende en Del af Virksomhedens Udbytte

til at tilfredsstille ogsaa fremtidige Behov. Produktionen og derigennem den enkeltes og Samfundets økonomiske Nytte kan forøges ved, at en Del af Produktionsudbyttet benyttes til fortsat Frembringelse af Nytte. Herved indtræder KAPITALEN som den tredje Produktionsfaktor. Man har defineret Kapitalen som den Del af en Persons Beholdning eller Formue, der er bestemt til at skaffe ham en *Indtægt*, og denne Definition kan fastholdes, saa længe man betragter Kapitalen fra den enkeltes Synspunkt. Fra Nationaløkonomiens Synspunkt maa man skelne mellem det, der er Naturens frie Gave, og det, der er Resultat af en tidligere økonomisk Virksomhed. En væsentlig Del af den økonomiske Undersøgelse gaar nemlig ud paa at se, hvorledes de tre Faktorer, Natur, Arbejde og Kapital hver for sig bidrager til Produktionen, og hvorledes Indtægten, Udbyttet af Produktionen, fordeler sig mellem Ejerne af de i Mængde begrænsede Naturfaktorer — særlig Jorden —, Ejerne af Kapitalen og Yderne af det personlige Arbejde. Set fra dette Synspunkt bliver Kapitalen Indbegrebet af de nyttige Ting, der er et Resultat af økonomisk Virksomhed, og som skaffer Ejeren en Indtægt, idet de er i Stand til at skaffe Samfundet en vedvarende Nytte. Betydningen af Kapitaldannelsen ligger i, at en Del af Produktionsvirksomhedens Resultat ikke anvendes til umiddelbart Forbrug, men til Skabelse af fremtidig Nytte. Dette sker paa flere Maader. Een Maade er, at man tilvirker Forbrugsgenstande — f. Eks. Klæder — i større Omfang, end det øjeblikkelige Forbrug kræver, eller giver Genstandene en større Varighed end den, som svarer til Nutidens Behov, f. Eks. ved Bygning af Huse; men den Maade at gøre det paa, som for selve Produktionen har den væsentligste Betydning, er den, at man i Stedet for direkte at producere Fornødenhedsgenstande producerer Midler til fremtidig Produktion. Eksempler herpaa er Produktionen af Redskaber og Maskiner, Bygning af Skibe, Anlæg af Veje og Jærnbaner, af Fabriksbygninger, elektriske Stationer o. s. v., Grundforbedringer, Udtørningsforetagender o. l.

Ved Kapitaldannelsen udvides Værdibegrebet, idet den Forestilling om Nytte, der danner Grundlaget for Værdien, ikke alene tillægges de Ting eller Tjenester, der umiddelbart tilfredsstiller en Fornødenhed, men ogsaa de Produktionsmidler, der tjener til at fremstille saadanne Ting. Man har betegnet denne Værdi som en afledet Værdi, idet den har sit Grundlag i den Nytte, man venter sig af de ved Produktionsmidlets Hjælp frembragte Produkter.

Overalt, hvor der drives økonomisk Virksomhed, er Grundmotivet, Opnaelse af økonomisk Nytte, det samme, og overalt er Virksomhedens Grundelementer ogsaa de samme, nemlig Naturen, Arbejdet og — paa mere fremskredne Stadier — Kapitalen. Men iøvrigt er de Betingelser, hvorunder Virksomheden foregaar, og som Følge deraf hele Virksomhedens Art og dens Resultat, saavel i Henseende til Produktionens Retning og Omfang som i Henseende til Udbyttets Fordeling væsentlig forskelligt fra Sted til Sted og fra Tid til Tid. Der har fundet en historisk Udvikling Sted, som gør, at hele den økonomiske Ordning i den Del af Verden, der er under Hæredømme af Nutidens Civilisation, er vidt forskellig fra den Ordning, der hersker paa Steder, hvor denne Civilisation ikke er trængt hen, og fra den Ordning, der har hersket i Europa paa tidligere Udviklingsstrin. Selv indenfor den europæiske Civilisations Omraade er Virksomhedens Art forskellig i de forskellige Lande.

De Hovedaarsager, der fremkalder Forskellighederne i den økonomiske Ordning og Udvikling er af naturlig, teknisk og samfundsmæssig Art.

De *naturlige Betingelsers* Betydning er selvfølgelig overordentlig stor. Som

Hovedpunkter kan man pege paa Racen og paa Stedets naturlige Beskaffenhed. Der er næppe Tvivl om, at de forskellige Racer har forskelligartede Anlæg i økonomisk Henseende, og det har en overvejende Indflydelse paa det økonomiske Liv, om Racejendommeligheden gaar i Retning af at slaa sig til Ro ved den Tilfredsstillelse, som kan naas ved en ringe Anstrengelse, eller om den gaar i Retning af at stræbe videre for gennem forøget Arbejde at opnaa større og større Nytte. I denne Henseende øver ogsaa Klimaet og Landets naturlige Beskaffenhed sin Indflydelse. I den tropiske Zone yder Naturen paa adskillige Steder uden synderlig Anstrengelse fra Menneskets Side Midlerne til de primitiveste Fornødenheders Tilfredsstillelse, og Trangen til Klædning, Bolig o. l. er kun ringe, men Klimaet vanskeliggør ethvert intensivt, vedholdende og anstrengende Arbejde. Paa den anden Side er Naturen i de kolde Zoner saa karrig, at selv hvor det er muligt at opretholde Livet, formaar ikke en Gang et anstrengt Arbejde at fravriste den et Udbytte, der giver Mulighed for en videregaaende økonomisk Udvikling. En saadan har derfor først fundet Sted efter Menneskenes Bosættelse i den tempererede Zone. Her er ganske vist Trangen til Beklædning og Husly større end i den hede Zone, og Tilfredsstillelsen af disse Fornødenheder saavel som Fremskaffelsen af de nødvendige Fødemidler kræver et større Arbejde; men Klimaet er gunstigere for et anstrengt og vedholdende Arbejde, og dette gælder ikke alene det legemlige Arbejde, men i særlig Grad ogsaa den aandelige Virksomhed. Dette sidste er af væsentlig Betydning for de økonomiske Forhold, idet Aandens Udvikling paa den ene Side skaber en Række nye Fornødenheder, der kræver Tilfredsstillelse ved økonomisk Virksomhed, og paa den anden Side gennem Videnskabens Fremskridt skaber nye Midler og Muligheder for Produktionens Vækst.

Vi kommer herigennem til Betydningen af de *tekniske Fremskridt*. Det er foran vist, hvorledes Produktionen forøges ved, at en Del af Virksomhedens Udbytte ikke forbruges, men anvendes som Kapital til Forøgelse af den fremtidige Produktion; men det er ikke tilstrækkeligt, at Kapitalforraad opsamles. Det gælder om, at man forstaar at anvende dem paa en saadan Maade, at Mennesket i stedse højere Grad bliver Naturens Herre og anvender dens Kræfter til sine Formaal. Fra den første Gang man lærte at anvende Ilden til at forbedre sin Føde og Vindens Kraft til at føre en Baad frem indtil den nyere Tids Opdagelser og Opfindelser paa Dampkraftens og Elektricitetens Omraade, fra Tildannelsen af det første simple Redskab indtil Konstruktionen af Nutidens komplicerede Maskiner har det tekniske Fremskridt stadig virket til at beherske Naturen og skabe Muligheden for en stedse rigere Produktion. Det har ikke alene virket ved den direkte Indflydelse paa Produktionens Omfang og Kvalitet gennem de stedse fuldkomnere Redskaber og Maskiner, men ogsaa ved den Udvikling af Samfærdselen mellem de forskellige Egne, som skabes af de stadig forbedrede Samfærdselsmidler. Ved at aabne nye Produktionssteder og nye Afsætningssteder har Jærnbannerne og Dampskibene næppe bidraget mindre til den samlede Produktionsforøgelse end Fremskridtene i Landbrugets og Industriens Teknik.

Samfundsforholdenes Indflydelse paa den økonomiske Virksomhed er ligeledes indlysende. De er af retlig og sædvanemæssig Art. I Særdeleshed maa fremhæves Spørgsmaalene om den økonomiske Frihed og Ejendomsrettens Art og Omfang. Ejendomsrettens Ordning er afgørende for det Forhold, i hvilket Udbyttet af den økonomiske Virksomhed fordeles mellem Samfundets Medlemmer. Den økonomiske Frihed omfatter dels Individets rent personlige Frihed i Modsætning til Slaveri eller mildere Former deraf som Livegenskabet,

dels Retten til frit at vælge Opholdssted og Beskæftigelse og Retten for Virksomhedens Ledere til at indrette Virksomheden efter deres personlige Skøn uden Forskrifter fra Statsmagtens eller andre Institutioners Side. I denne Henseende finder vi den økonomiske Frihed stærkt udviklet i Nutidens Liv. Ikke alene er den personlige Frihed fastslaaet saaledes, at Arbejdet, hvor det udføres for andre, beror paa et formelt frit Kontraktsforhold; men i Henseende til Valg af Virksomhed og dennes Indretning er man paa de fleste Omraader kommet bort saavel fra Statsmagtens Forskrifter om, paa hvad Maade Virksomheden skal drives, som fra den Hindring for det frie Valg, der laa i Lavstvangen. Denne krævede dels Medlemsret i et Lav som Betingelse for et Haandværks Udøvelse, og dels gjorde den selve Udøvelsen afhængig af de Sædvaner, som Lavenes Organisation foreskrev. Endvidere finder vi i Nutidens civiliserede Samfund en stærk Udvikling af den individuelle Ejendomsret — forbunden med Arveret — over saavel Forbrugsmidler som Kapital og Jord. Fortidens Fællesskab og Fællesdrift af Jorden er næsten overalt afløst af den enkeltes Særeje.

Det naturlige, det tekniske og det retlige Grundlag for Nutidens økonomiske Samfund har ikke udviklet sig uafhængigt af hverandre. Ligesom nye retlige Normer giver Muligheden for en teknisk Udvikling, som ikke kan trives under de gamle, saaledes er det atter ofte de tekniske Forandringer, der har givet Stødet til, at retlige eller sædvanemæssige Normer, der passede til en ældre Tids Teknik, omstødtes eller forsvandt. Jordfællesskabet, der tvang alle til at anvende den samme Driftsmaade, havde sin Eksistensberettigelse paa en Tid, hvor Driften nødvendigvis maatte være ensartet, og hvor ingen tekniske Opfindelser eller Samkvemmet med nye Afsætningssteder kunde foranledige den enkelte til at forandre eller forbedre Driften. Men saa snart der viste sig Udsigt for den enkelte til med Held at foretage væsentlige Driftsforandringer, stod Fællesskabet som en Hindring, der tidligere eller senere maatte sprænges. Paa samme Maade var Lavstvangen en naturlig Organisationsform paa en Tid, da al Haandværksvirksomhed var virkeligt Haandværk — i Modsætning til Nutidens Maskinindustri —, og da Haandværkerens Afsætningsmarked i det væsentlige var indskrænket til Byen, hvori de virkede, og dens nærmere Opland. Lavsordningen sikrede de enkelte Haandværkeres Eksistens, den tvungne Uddannelse gav Garanti for den haandværksmæssige Dygtighed, og den traditionsmæssige Ordning af Virksomheden gjorde ingen Skade, saalænge de store tekniske Opfindelser ikke krævede en væsentlig Omdannelse. Men da Afsætningsomraaderne udvidedes, saa at de forskellige Steders Produkter konkurrerede indbyrdes, svækkedes den Sikring, som Lavsordningen bød de enkelte Mestre. Da de tekniske Opfindelser revolutionerede Virksomhedsmaaden og paa mange Maader forandrede Haandværket til Storindustri, blev Lavsordningen en Hindring for Udviklingen, samtidig med at den lavsmæssige Uddannelse ikke passede for Lederen af den store Industri, af hvem der krævedes andre Egenskaber end den rent haandværksmæssige Dygtighed. Paa et vist Stadium af denne Udvikling maatte Lavstvangen derfor afløses af en mere eller mindre gennemført Næringsfrihed.

Privat Ejendomsret over Produktionsmidlerne og Frihed for den enkelte til uden Hensyn til Retsregler og Sædvaner at vælge sin Næringsvej og indrette den, som han vil, leder til, at enhver søger at anvende sin Kapital og sit Arbejde i den Beskæftigelse, hvoraf han venter sig det største Udbytte. Han udvælger sig et enkelt Erhverv, i hvilket hans personlige Dygtighed og hans Kapital kan gøre sig bedst gældende. Saaledes opstaar den Organisation af Erhvervsvirksomheden, som man har betegnet som ARBEJDSDELINGEN.

En vis Grad af Arbejdsdeling findes paa ethvert Udviklingstrin, der staar over det rent primitive, men den har efterhaanden udviklet sig mere og mere. Et afgørende Skridt i denne Retning betegner det Tidspunkt, da Byer grundlægges, og Handelen og Haandværksvirksomheden efterhaanden bliver Byboernes Erhverv, medens Landbefolkningens Beskæftigelse mere og mere koncentrerer sig paa alt, hvad der staar i Forbindelse med det egentlige Landbrug. Stærkere bliver denne Udvikling ved Teknikens Vækst og Kapitalens voksende Betydning. Disse i Forening fører til, at der ikke alene opstaar en Adskillelse mellem de forskellige Erhverv, men at denne fremkommer i stigende Grad indenfor det enkelte Erhverv, og her ikke blot som en Adskillelse i Beskæftigelse mellem dem, der forretter de forskellige Arter af legemligt Arbejde, men ogsaa mellem dem, der gør det egentlig tekniske Arbejde, og den, der har den overordnede økonomiske Ledelse af Driften. DRIFTSHERKEN, hvis Opgave det er at bestemme, i hvilken Retning Arbejdet og Kapitalen skal anvendes, spiller en selvstændig Rolle ved Siden af Arbejderen. Han er i det nuværende økonomiske Samfund den, paa hvem Ansaret hviler for, i hvad Retning den økonomiske Virksomhed gaar. Sin Opgave udfylder han i lige Grad, enten han udelukkende virker med sin egen Kapital, eller han ved *Kreditens* Hjælp er sat i Stand til at raade over Kapital, der tilhører andre.

I en anden Retning fremmes Arbejdsdelingen ved Samfærdselsmidlernes Udvikling. Gennem denne bliver det ikke alene den enkelte Egn eller det enkelte Land, i hvilket der finder en Deling i Erhverv Sted, men hvert enkelt Land kan foruden den Virksomhed, der direkte bestaar i at forsyne sine Indbyggere med økonomiske Ydelser, endvidere forsyne andre Lande med Produkter af saadanne Erhverv, som i Særdeleshed egner sig for Landet efter dets naturlige Beskaffenhed og dets Befolknings økonomiske Anlæg og Udvikling. Til Gengæld modtager det fra de andre Lande de Ting, for hvis Produktion de særlig egner sig. Denne *internationale* Arbejdsdeling bliver naturligvis desto stærkere, i jo højere Grad der hersker fri Omsætning mellem Landene, men den kan komme til en stor Udvikling, selv om denne Omsætningsfrihed i nogle Retninger begrænses.

Under en gennemført Arbejdsdeling yder den enkelte sit Arbejde og sin Bedrifts Produkter og tilbyder sig derfor, hvad han selv skal bruge. Arbejdsdelingen fører derfor til en Fuldkommengørelse af Omsætningsmidlerne. Hvor Omsætningen spiller en mindre Rolle, kan den foregaa som en direkte Ombytning af Varer og Tjenester mod hverandre; men under en udviklet Arbejdsdeling træder *Pengene* i større og større Omfang ind i Omsætningens Tjeneste, saa at enhver for sine Ydelser modtager Penge, som han bruger til Køb af Midlerne til sine Fornødheders Tilfredsstillelse.

De mest fremtrædende Træk i den økonomiske Ordning i Nutidens civiliserede Stater er altsaa: Privat Ejendomsret og økonomisk Selvbestemmelsesret forbunden med en gennemført Deling af Virksomheden i selvstændige Erhverv, ledede af Driftsherrer, og en udviklet Omsætning støttet af Benyttelsen af Penge. I Modsætning til en Ordning, hvor Ledelsen af den økonomiske Virksomhed er i Stats- eller Samfundsmagtens Haand, eller hvor Retten eller Sædvanen lægger betydelige Baand paa den enkeltes økonomiske Handlefrihed, betegnes den nuværende Ordning som DEN FRIE KONKURRENCE. Naar man benytter dette Udtryk, maa det dog erindres, at den nuværende Ordning ikke forudsætter, at Konkurrencen overalt er fuldstændig fri og ubunden, eller at den uden Indskrænkninger er gennemført paa alle Omraader. Der kan være Virksomheder, som den offentlige Myndighed overtager med Udelukkelse af

privat Konkurrence (Eksempler er i nogle Lande Jærnbanner, i adskillige Kommuner Vand- og Gasforsyningen). Den offentlige Myndighed kan ogsaa gribe ind ved Forordninger, tilsigtende Opretholdelsen af Sundheden, Sikkerhedsforanstaltninger mod Ulykkestilfælde blandt Arbejderne eller mod disses Overanstrengelse, uden at Hovedgrundlaget forrykkes. Endvidere er næsten intetsteds den ubetingede Konkurrence fra Udlandets Side gennemført, men i de fleste Stater er i al Fald paa visse Omraader Indlandets Producenter gennem Beskyttelseslovgivning, der ganske vist er af en meget mere moderat Art end tidligere Aarhundreders, begunstigede i Konkurrencen.

Endelig maa som en Indskrænkning i de enkeltes ubundne Konkurrence mod hverandre fremhæves den Afløser, som Fortidens tvungne Sammenslutninger har fundet i Nutidens *frie Sammenslutninger*. Hertil henhører dels Sammenslutninger mellem Arbejdere paa den ene Side og Driftsherrer paa den anden for at fastsætte Arbejdsbetingelserne efter fælles Beslutninger og dels Sammenslutninger mellem Driftsherrer i de enkelte Erhvervsgrene for at regulere Produktionen i Fællesskab. Disse Sammenslutninger er endnu i deres Udvikling, og det lader sig ikke sige, hvor stor en Indflydelse de vil faa paa Fremtidens økonomiske Ordning.

En væsentlig Virkning af Nutidens System, hvor enhver Driftsherre har kunnet vælge den Produktion og den Fremgangsmaade, hvori han særlig kunde udfolde sine Evner, og hvor Konkurrencen har tvunget hver enkelt til at præstere sit yderste for at tilfredsstille Forbrugernes Efterspørgsel, har været en overordentlig Fremgang i Produktionen, saavel i Omfang som i teknisk Henseende. Paa den anden Side har det skabt sociale Modsætningsforhold — f. Eks. mellem Driftsherrer og Arbejdere —, som Fortiden ikke har kendt i samme Omfang. Endelig maa som en Hovedvirkning af den gennemførte Arbejdsdeling nævnes den *indbyrdes Afhængighed* mellem de enkelte Led af det økonomiske Samfund. Det Udbytte, som den enkelte faar af sin Virksomhed, afhænger ikke alene af Omfanget og den tekniske Godhed af det, han frembringer, men af i hvilket Omfang det efterspørges af andre, og af den Pris, som denne Efterspørgsel og hans Konkurrenters Udbud fremkalder. Enhver Forandring i et enkelt Led af Kæden paavirker en Mængde andre. Hvis en økonomisk Gruppe har en særlig Fremgang, forøges denne Gruppens Efterspørgsel efter andre Gruppers Produkter; derved skabes der for disse Grupper en Fremgang, som paa samme Maade kan brede sig videre, og en Gruppens økonomiske Tilbagegang breder sig af samme Aarsag ligeledes i videre Kæde. De Beregninger, den enkelte anstiller med Hensyn til Afsætningsforholdene for hans Produkter, kan omstyrtes ved Forandringer saavel i Efterspørgselen som i Konkurrenternes Udbud. Enhver er afhængig af *Konjunkturerne*, hvorved man forstaar den samlede Sum af de Betingelser for Efterspørgselen efter og Udbudet af Varer og derigennem for deres Pris, som er uafhængig af den enkeltes Vilje, hans Virksomhed og Dygtighed i sit Erhverv. Konjunkturerne kan skabe Indtægter og Rigdomsforøgelse for nogle, Tab for andre.

Den nationaløkonomiske Forskning er igennem Tiderne undergaaet store Forandringer saavel i sin Metode, som i sit Syn paa det økonomiske Samfund og de teoretiske og praktiske Slutninger, som den deraf har uddraget. Dette er ikke alene grundet i, at den videnskabelige Erkendelse her som paa ethvert Omraade bliver fyldigere med Tidens Udvikling, men ogsaa deri, at det Emne, som Nationaløkonomien studerer, hele det økonomiske Samfund, undergaar en uafbrudt Udvikling. Med enhver væsentlig Forandring i det økonomiske Sam-

fund stilles der Videnskaben nye Opgaver, nye Problemer, og mange af de praktiske Foranstaltninger, der fra et nationaløkonomisk Synspunkt bør tilraades, maa ligeledes veksle efter den økonomiske Tilstands Forandringer.

Som samlet systematisk Videnskab er Nationaløkonomien af forholdsvis nyere Dato. Vel beskæftiger Oldtidens og Middelalderens Forfattere sig med forskellige enkelte økonomiske Spørgsmaal; men for at de økonomiske Fænomener kan tiltrække sig en saadan Opmærksomhed, at de gøres til Genstand for en grundig og omfattende videnskabelig Behandling, kræves der ikke alene en fremskreden økonomisk Udvikling, men der kræves tillige hos de ledende Aander et betydeligt Maal af Interesse og Agtelse for selve den økonomiske Virksomhed. Særlig i den romerske Oldtid, hvor Slavearbejdet dominerede i al økonomisk Virksomhed, og hvor Landbruget i Grunden var det eneste Erhverv, der sømmede sig for en fri Borger (se S. 17 f.), fattedes denne Interesse, og et lignende Forhold gør sig gældende i en stor Del af Middelalderen.

Opdagelsen af Amerika og af Søvejen til Indien med den deraf følgende stærke Udvidelse af den internationale Omsætning og Indførselen af betydelige Mængder af ædelt Metal til Europa virkede stærkt stimulerende paa Interessen for økonomisk Virksomhed og særlig for Betydningen af Handelen mellem Landene. Lidt efter lidt udvikler der sig hos de ledende Mænd en samlet Opfattelse, der betegnes som MERKANTILISMEN. Systemet havde sin væsentligste Blomstringstid i det 17. og en stor Del af det 18. Aarhundrede og hang i politisk Henseende sammen med den overordnede Statsmagts Sejr over den middelalderlige Feudalisme. Merkantilismen er ikke et videnskabeligt System, men en sammenfattende Betegnelse for den Række af praktiske Foranstaltninger, som i økonomisk Henseende blev truffene af Statsmænd i Europas ledende Stater, særlig i England og Frankrig. Men de Grundtanker, der laa bag Foranstaltningerne, udvikledes af betydelige Forfattere, blandt hvilke kan nævnes i England *Thomas Mun* (1571 – 1641) og fra en senere Tid *James Stewart* (1712 – 80), der dog paa adskillige Punkter optog Ideer, som hører en følgende Periode til, og i Frankrig *Melou* († 1738) og *Forbonnais* (1722 – 1800). I praktisk Henseende er Hævdelsen af Statsmagtens Regulering af Erhvervslivet, saavel Landets indre Næringsliv som den udenrigske Omsætning, et Hovedpunkt i Merkantilismen. Dette var imidlertid ikke noget nyt, men Statens Herredømme over Næringslivet udvikledes under fremragende Statsmænd, blandt hvilke særlig maa mærkes i Frankrig *Sully* under Henrik IV. (til 1610) og *Colbert* († 1683) under Ludvig XIV., til et fast og sluttet System (se S. 42 f.). Den teoretiske Opfattelse, der laa til Grund særlig for Foranstaltningerne vedrørende den udenrigske Omsætning, var Læren om *Handelsbalancen*. Den overordentlige Rolle, som de ædle Metaller kom til at spille ved Indførselen af dem fra de oversøiske Lande, førte til, at man beskæftigede sig med Pengenes Betydning for det økonomiske Liv. Men Interessen for Landenes Forsyning med ædle Metaller ledede til, at man overvurderede disses Betydning og ensidig opfattede Udenrigshandelen som et Middel til at forøge Landets Pengemængde. Den Balance i Handelen, som man tilstræbte, var derfor ikke en saadan, der i al Almindelighed gav et Overskud af økonomisk Værdi og forøgede Landets Forsyning med nyttige Genstande, men ved en gunstig Handelsbalance forstod man et saadant Forhold mellem Udførsel og Indførsel, at de udførte Varers Værdi overskred Værdien af de indførte Varer, saa at der blev en Forskel, som Udlandet skulde betale i ædelt Metal. Midlerne til at fremme en gunstig Handelsbalance var hovedsagelig Forbud mod Udførsel af Penge og Indførselsforbud eller høj Indførselstold overfor udenlandske

industrielle Frembringelser. Endvidere henhører herunder en Række andre Foranstaltninger, sigtende til at fremme den indenlandske Industri og gøre den dygtig til i Konkurrencen at overvinde den udenlandske. Merkantilismens Overvurdering af Pengenes Betydning kulminerede hos *John Law* (1671 — 1729). Baaede i sine Skrifter, der iøvrigt indeholder mange betydningsfulde økonomiske Iagttagelser og Bemærkninger, og i sine praktiske Foranstaltninger drog han den mislige Konsekvens af Læren om Pengemassens Betydning, at naar det blot gjaldt om at forøge denne, maatte en vidtstrakt Forøgelse af Mængden af Pengerepræsentativer, Sedler, være et af de vigtigste Midler til Rigdomsforøgelse.

Reaktionen mod Merkantilismen fremkom i Frankrig gennem den FYSIOKRATISKE SKOLE, hvis Stifter var Ludvig XV's Læge *Quesnay* (1693 — 1774), og blandt hvis Forfattere kan fremhæves den ældre *Mirabeau* (1715 — 83) og særlig *Turgot* (1727 — 81), der en kort Tid som Minister under Ludvig XVI fik Lejlighed til at forsøge at føre Skolens Læresætninger ud i Statslivets Praksis.

De praktiske Grunde, der førte til Forandringen i Tankegangen, var dels den Udvikling i Næringslivet, der bevirkede, at Lavstvungen og den øvrige Statsregulering begyndte at føles som en Byrde, navnlig da det ikke længere var et Geni som Colbert, der stod i Spidsen for Reguleringen, og dels den elendige Tilstand, hvori den ensidige Interesse for Byerhvervene, særlig Haandværk og Industri, havde nedsænket Frankrigs Agerbrug og dets Udøvere, Bønderne. Sully havde endnu i høj Grad begunstiget Agerbruget, men under den senere Merkantilisme var dettes Interesse helt sat til Side for Industriens.

Fysiokrati betyder Naturens Herredømme, og dette hævdes af Skolen i to Retninger. Den ene er Forherligelsen af den skabende Natur og Fremhævelsen af den overvejende Betydning for hele Samfundets og Statens Velværd af det Erhverv, Agerbruget, der støtter sig til Naturen («La terre est l'unique source des richesses.» »Pauvres paysans pauvre royaume, pauvre royaume pauvre roi«). Den anden Retning er Fordringen om, at Naturens Love skal raade i Stedet for Regeringens Forordninger, altsaa om Udvikling af den økonomiske Frihed («Laissez faire, laissez passer»).

Efter Fysiokraternes Lære deles Udøverne af den økonomiske Virksomhed i 3 Grupper, Jordens Ejere, Agerbrugere (Forpagterne) og de sterile Klasser, hvorunder henføres ikke alene Rentenydere og Embedsmænd, men ogsaa alle Deltagere — saavel Driftsherrer som Arbejdere — i Industri og Handel. De sterile Klasser frembringer ikke mere end det, som de forbruger, kun Landbruget frembringer herudover et Overskud, et »produit net«. Fysiokraterne forkaster Merkantilismens Lære om Pengene og om Handelsbalancen. Pengene er kun et Værdimaal og et Omsætningsmiddel, og i den internationale Handel gælder det ikke om, at det ene Land skal vinde paa det andets Bekostning (ved at udføre mere til det, end det indfører derfra), men Ombytningen mellem to Lande foregaar i begges Interesse. De Handlendes og Industri-drivendes Forsøg paa at tilrive sig større Fortjeneste, end deres Virksomhed er værd, hemmes bedst ved den størst mulige Konkurrence — ogsaa fra Udlandet. Fysiokraterne opstillede derfor Fordring om fuld Næringsfrihed i det indre og Ophævelse af Beskyttelsestolden for Industriprodukter. Hos de yngre udviklede dette sig efterhaanden til en Fordring om fuld Frihandel mellem Landene, medens *Quesnay* selv var tilbøjelig til at ville have Indførselen af Landbrugsprodukter hindret for at holde Prisen oppe og forhøje »produit net«. Overfor den franske Enevældes mangfoldige trykkende Skatter opstiller Fysiokraterne Fordringen om en eneste Skat, hvilende paa Besiddelsen af Jorden,

der paa Grund af sit Overskud er det eneste Erhverv, der virkelig er i Stand til at bære en Skat.

Imod Ensidigheden saavel hos Merkantilister som hos Fysiokrater optraadte den Forfatter, hvis grundlæggende Arbejde fik den største Betydning for hele den følgende Tids Teori og Praksis, Skotten ADAM SMITH (1723—90). Hans i 1776 udgivne nationaløkonomiske Systemværk: »En Undersøgelse af Nationernes Rigdoms Natur og Aarsager« oversattes hurtig paa de fleste europæiske Sprog. Grunden til dets store Indflydelse var, foruden Skriftets egne betydelige Fortrin, det Omslag i Tænkemaaden, som faa Aar efter gav sig Udslag i den store franske Revolution, og den Omvæltning i Industriens Teknik, som havde fundet Sted i anden Halvdel af det attende Aarhundrede, særlig gennem Hargreaves, Arkwrights, Cartwrights og James Watts Opfindelser (se S. 63). Smiths Bog var intet Agitationsskrift. Skønt han peger paa Ophævelsen af alle Baand paa den frie Omsætning, kræver han ingen voldsom Revolution, men henviser til Fremtiden. Paa flere Punkter anbefaler han Biholdelsen af de bestaaende Foranstaltninger (f. Eks. den engelske Navigationsakt).

Mange af Smiths Tanker er ikke nye, de findes f. Eks. hos Fysiokraterne og James Steuart, men de optræder hos ham for første Gang systematisk ordnede og sete ud fra et enkelt Synspunkt. Dette er udtrykt i Værkets første Sætning: »Enhver Nations aarlige Arbejde er det Fond, som oprindelig forsyner den med alle de Nødvendighedsartikler og andre Forbrugsgenstande, som den aarlig forbruger, og som altid bestaar enten i det umiddelbare Produkt af dette Arbejde eller i det, som ved Hjælp af dette Produkt købes hos andre Nationer.« Ud fra dette Synspunkt maa Undersøgelsen gaa ud paa at finde Betingelserne for at forøge Arbejdets Produktivitet og som en Hovedbetingelse fastslaar Smith Arbejdets Deling, hvis Betydning han udførlig begrundet. Arbejdsdelingen fremmes ved Omsætningens Frihed, og paa dette Grundlag angribes Lavstvang og Toldbeskyttelse. Da Arbejdsdelingens Grundlag og Konsekvens er Ombytning, optager Undersøgelsen af Ombytningens Natur og Værdi- og Prislæren en Hovedplads ikke alene hos Smith, men i al senere Nationaløkonomi. Smiths Værdilære er ikke uanfægtet af senere Undersøgelser, men den betegner et stort Fremskridt. Man var ved Værdiens Bestemmelse bleven staaende ved Forholdet mellem Udbud og Efterspørgsel. Smith gaar videre og fastslaar Produktionsomkostningerne som Grundlag for Værdien overalt, hvor der er fri Konkurrence, medens ethvert naturligt eller kunstigt Monopol giver Mulighed for, at den enkelte kan berige sig paa andres Bekostning ved at faa mere end Produktionsomkostningerne. Arbejdsdelingen bidrager til at nedbringe Produktionsomkostningerne, og dette gælder ogsaa den internationale Arbejdsdeling. Den senere Frihandelskoles Hævdelse af, at Befolkningen faar sine Fornødenheder tilfredsstillede med færrest Omkostninger ved fra Udlandet at indføre de Varer, i hvis Produktion dette er overlegent, findes her for første Gang klart begrundet. I Overensstemmelse med Prislæren fremstilles Læren om Fordelingen, d. v. s. de naturlige Principer for Arbejdsløn, Kapitalrente og Jordrente. Baade paa dette og andre Omraader har selvfølgelig senere Tiders Undersøgelser fundet meget at rette. I den kritiske Del af Værket finder man navnlig den klare Forstaelse af Pengenes Betydning overfor den merkantilistiske Opfattelse. Han sammenligner Pengene med Veje og hævder, at hvor man har en Vej, der er tilstrækkelig til Færdelsen, er det uproduktivt at anlægge en til, og paa samme Maade er det uproduktivt at bringe Ofre for at skaffe flere Penge, end Omsætningen kræver.

Blandt de betydelige Forfattere, der i den nærmeste Tid efter Smith traadte i hans Fodspor, maa af Englændere særlig nævnes *Malthus* (1766 – 1834), der virkede fremmende paa den økonomiske Opfattelse ved sin skarpe og klare Bestemmelse af de videnskabelige Grundbegreber, men iøvrigt navnlig er bekendt ved sin Behandling af Befolkningslæren (se nedenfor), og *Ricardo* (1778 – 1823), der i særlige Skrifter fremmede Studiet af Bank- og Pengeforhold, og i sit Hovedværk gennemførte en logisk Behandling af nogle af Videnskabens vigtigste og vanskeligste Hovedpunkter. Et af de vigtigste Afsnit i hans Arbejde, der virkede bestemmende paa den følgende Tids Teori, var Læren om, hvorledes den naturlige Værdi af alle Varer, der frit kan reproduceres, bestemmes af Produktionsomkostningerne, der atter kan opløses i Arbejde, idet den benyttede Kapital er Resultatet af forrige Tiders Arbejde. Af denne Lære udledes Konsekvenser med Hensyn til den naturlige Arbejds løn, der bestemmes af Omkostningerne ved Arbejdernes nødvendige Underhold, og med Hensyn til Bestemmelsen af Kapitalrentens og Jordrentens Størrelse. Af Franskmand maa nævnes *J. B. Say* (1767 – 1832), der indførte de Smithske Ideer i Frankrig og særlig har gjort sig bekendt ved sin i den kommende Tid stærkt debatterede Lære om Afsætningsvejene, hvori han hævder, at da Varer altid omsættes mod Varer, beror enhver Forestilling om en almindelig Overproduktion o: Forestillingen om, at de til Tider indtrædende Standsninger i Afsætningen skyldes en for stor Produktion af alle Varer, paa en Misforstaaelse. I Tyskland indtager *Hermann* (1795 – 1868) en fremtrædende Stilling.

Det, der karakteriserer den Økonomi, der i den følgende Tid træder i Smiths og Ricardos Spor, er i teoretisk Henseende dens Brug af den logiske Deduktion med mindre Interesse for Opsamlingen af nye Kendsgeninger, og i praktisk Henseende dens stærkt individualistiske Karakter. Overfor tidligere Tiders Fremhævelse af Statsmagten træder nu den stærke Hævdelse af det enkelte Individets Rettigheder og af, hvad der er nyttigt for den enkelte. Dette betyder ikke, at man glemmer Samfundsinteressen, men man hævder, at denne fremmes bedst ved, at hver enkelt stræber at fremme sin egen økonomiske Interesse. En fremtrædende Repræsentant for denne Opfattelse er Juristen og Filosofen *Bentham* (1748 – 1832), hvis Tankegang i stort Maal paa-virkede Datidens engelske Nationaløkonomi. Stor Betydning fik det, at de praktiske Mænd, Statsmændene og Handelens og Industriens Repræsentanter, kastede sig over Nationaløkonomien. Dette tilførte den megen praktisk Sans og Viden, men det førte ogsaa til, at mange hastige Generalisationer fra den tilfældige praktiske Erfaring ophøjedes til nationaløkonomiske Læresætninger. Endvidere blev det naturligt, at Nationaløkonomien ofte betragtedes ensidigt fra den handlende eller industridrivende Driftsherres Synspunkt, at man ansaa det, der fremmede hans Interesser, for at falde sammen med Samfundsinteressen. Paa en Tid, hvor Handel og Industri trængte til at befries fra Fortidens Baand, gik Fordringerne i Retning af en absolut økonomisk Frihed. Den Gruppe af Forfattere, der med særligt Henblik paa Handelens og Industriens Trivsel har forlangt Statens Virksomhed indskrænket til Beskyttelsen af Individernes Person og Ejendom, har man betegnet som MANCHESTERSKOLEN.

I den nyere Tids Nationaløkonomi fremtræder en Reaktion mod Manchesterlæren, ikke alene hos de socialistiske Forfattere, men ogsaa hos en Række Forfattere, der i Hovedsagen stiller sig paa den nuværende Samfundsordnings Grundlag.

Den *socialistiske* Lære om den private Drifts Afløsning af Samfundets Drift af den økonomiske Virksomhed har haft Forkyndere gennem alle Tider; men

hvad der karakteriserer Nutidens videnskabelige Socialisme, blandt hvis Grundlæggere maa nævnes Tyskerne *Rodbertus* (1805 – 75) og *Karl Marx* (1818 – 83), er — navnlig hos den Side af den, der har sit Udgangspunkt fra Marx, — Hævdelsen af Forandringens Naturnødvendighed. Ligesom de skiftende Tiders vekslende økonomiske Samfundsordning er bleven til som Resultater af en historisk Udvikling, i hvilken den skiftende Produktionsteknik har spillet en Hovedrolle, saaledes maa Nutidens Produktionsmaade, som karakteriseres ved Arbejdsdelingen, Stordriften og Maskintekniken, samtidig med at den medfører en Forringelse af den besiddelsesløse Arbejders Kaar, føre til en Sprængning af den private Ejendomsret over Produktionsmidlerne og til Samfundets Ledelse af Produktionen.

Iblandt de Forfattere, der stiller sig paa den nuværende Samfundsordnings Grundlag, er Reaktionen mod den Opfattelse, der i Hovedsagen betragter Behandlingen af Nationaløkonomiens Grundproblemer som afsluttet ved den Smith-Ricardoske Skoles Løsninger, først udgaaet fra ældre Forfattere som den fransk-schweiziske Historiker og Nationaløkonom *Simonde de Sismondi* (1773 – 1842) og fra Mænd som Englænderen *Stuart Mill* (1806 – 73), der i mange Henseender tilhørte den Ricardoske Skole, men dog hævdede, at Frikonkurrencen frembragte Misforhold, som sociale Foranstaltninger fra Statens Side maatte raade Bod paa. Senere fremtraadte den nyere *socialpolitiske* Skole, som, væsentlig udgaaet fra Tyskland, har fremragende Repræsentanter i alle Kulturlande. Denne praktiske Retning er opstaaet i Forbindelse med den teoretiske Fordring om at afløse den Ricardoske Skoles abstrakte Deduktion med en Basering af den nationaløkonomiske Forskning paa et historisk-statistisk Studium af Fortidens og Nutidens økonomiske Kendsgerninger. Overfor den historisk-statistiske Skole er der i den nyeste Tid fremtraadt en Række Forfattere, som med Styrke hævder Nødvendigheden af Analyse og Deduktion, men som har paavist, at denne ofte maa gaa andre Veje end dem, som Fortiden har betraadt.

Uden her at komme dybere ind paa en Strid om Metoden, kan det fremhæves, at begge Arbejdsmetoder vil bibeholde deres Berettigelse. Der vil til alle Tider være Spørgsmaal, som til deres Belysning kræver Opsamling af nye Kendsgerninger, og andre Spørgsmaal, hvis Løsning først og fremmest kræver en skarp og dybtgaaende Analyse af almenkendte Kendsgerninger.

II. Produktion.

Naar man taler om *Produktion* i økonomisk Betydning, menes hermed den Frembringelse af Nytte, som er Resultatet af økonomisk Virksomhed. Som i Indledningen fremhævet skaber denne Virksomhed ikke Stoffet, der i uforanderlig Mængde er givet fra Naturens Haand, men den stræber at omforme det paa en saadan Maade, at det yder større Nytte, d. v. s. i højere Grad tilfredsstillende menneskelige Fornødenheder og Ønsker. Naar dette Synspunkt fastholdes, bortfalder mange af de Adskillelser, hvorefter én Hovedart af økonomisk Virksomhed stemples som mere *produktiv* end en anden. Naar Merkantilisterne gav den Udførselsindustri, der bragte Penge ind i Landet, højere produktiv Rang end anden Virksomhed, beroede det paa et Fejlsyn overfor Spørgsmaalet om, hvorpaa den økonomiske Nytte beror, og naar Fysiokraterne stemplede Landbruget som produktivt og andre Næringsveje som sterile, laa der bag ved denne Adskillelse en Forestilling om, at Agerbruget frembragte eller fra Jorden fremdrog nyt Stof, medens Haandværk og Industri kun om-

dannede det tilstedeværende Stof. I Virkeligheden frembringer begge Arter af Virksomhed det samme, det eneste, som menneskelig Virksomhed kan frembringe, nemlig *Nytte*. Men derfor kan Betegnelsen produktiv heller ikke indskrænkes til at gælde den Virksomhed, der direkte gaar ud paa at omforme Stoffet. Saafremt Virksomheden gaar ud paa at bevæge det fra det Sted, hvor det gør ingen eller ringe Nytte, til det Sted, hvor dets Nytte er større, er der jo frembragt et større Kvantum af Nytte. I en Kulmine fremdrages Kullene fra Jordens Indre, hvor de ingen Nytte gør, til Overfladen, hvor de kan gøre Nytte; men paa samme Maade skabes der Nytte ved den Virksomhed — Transportindustri og Handel —, hvorved de flyttes fra Findestederne til de Steder, f. Eks. Industricentrer, hvor de gør større Nytte.

Man kan i en anden Forstand tale om produktiv og uproduktiv Virksomhed, nemlig idet man har Blikket rettet mod Betingelserne for Fremtidens økonomiske Vækst, og da betegner den Virksomhed som produktiv, der fremmer denne, altsaa i særlig Grad den kapitaldannende Virksomhed. Denne Adskillelse har selvfølgelig stor praktisk Betydning, naar den forstaas ret og ikke misbruges til at adskille de forskellige Virksomhedsgrene. Resultatet af kunstnerisk og videnskabelig Virksomhed er for en stor Del ikke haandgribelige Genstande, der direkte anvendes i Produktionens Tjeneste, men der er intet i Vejen for, at det ofte kan være et af de kraftigste Midler til at højne Samfundets fremtidige produktive Kraft, saa at det Arbejde, der er anvendt derpaa, i højeste Grad kan betegnes som produktivt Arbejde.

Enhver økonomisk Virksomhed omfatter et Forbrug af produktive Kræfter, Produktionsmidler. Ved Udmaalning af den endelige Nytte, der er Produktionens Resultat, maa man sammenligne den opnaaede Nytte med Nyttens af de forbrugte Kræfter. Værdien af disse sammenfattes under Betegnelsen *Produktionsomkostninger*, og ved enhver Produktion gælder det derfor om, at Værdien af det producerede overstiger Produktionsomkostningerne.

Al Produktion kræver en Samvirken af Naturens produktive Kraft, det menneskelige Arbejde og — paa mere fremskredne Udviklingstrin — Kapitalen. Naar man undersøger Betingelserne for Fremskridt i Produktionen, gælder det at se enhver af de tre Produktionskilders Indflydelse paa denne Vækst. Men dernæst maa det erindres, at enhver Produktions Udbytte er afhængigt af, hvorledes Driften er ordnet og ledet. Dette gælder saavel for den enkelte med Hensyn til Udbyttet af hans Bedrift som med Hensyn til hele Samfundets Produktionsudbytte. Vi skal i det følgende betragte enhver af Faktorerens Virksomhed for sig, men naar en saadan Adskillelse gøres, maa det stadig fastholdes, at ingen af dem virker for sig i Produktionens Tjeneste, men altid alle i Forening.

1. Naturen (Jorden).

Naturen understøtter enhver produktiv Virksomhed, idet det er den, der leverer det Stof, som er Produktionens Grundlag, og de Kræfter, som Mennesket ved sin Virksomhed tager i sin Tjeneste. Indbegrebet af de for Virksomheden nødvendige produktive Naturkræfter sammenfattes ofte under Betegnelsen *JORDEN*, og denne Betegnelse kan fastholdes, naar man ikke alene lader den indbefatte Landjorden, men ligesaavel Havet og Floderne — kort sagt enhver Del af Jordoverfladen med alle de naturlige Kræfter, der virker i den og paa den. For Udfoldelsen af en hvilken som helst menneskelig Virksomhed er nemlig et vist Areal af Jordens Overflade en nødvendig og uundgaelig Betingelse. Dette er Tilfældet, saavel hvor Jorden, som i Landbrug, Havebrug og

Skovbrug, benyttes til Frembringelse af Vækster, som hvor den benyttes til Jagt eller Fiskefangst eller til Udtagning af Mineralier, endvidere hvor man bruger et Vandfalds Bevægkraft og endelig, hvor man blot behøver Jordoverfladen som Opholdssted enten umiddelbart eller gennem dens Benyttelse som Byggeplads.

Jordens Nødvendighed som Produktionsfaktor falder stærkest i Øjnene ved dens Benyttelse i Landbrugets Tjeneste, men adskillige af de økonomiske Forhold, der gør sig gældende ved denne Art af Benyttelse har deres tilsvarende ved andre Benyttelser. — Saaledes som den dyrkede Jord fremtræder under Nutidens civiliserede Forhold, er den ikke en udelukkende Naturfaktor. Der er igennem Tiderne nedlagt Arbejde og Kapital i at forbedre den, saa at den stadig giver et større Udbytte, end den vilde kunne gøre, saaledes som den forelaa fra Naturens Haand. Dette gælder bl. a. om Afledning af skadeligt Vand, Tilførsel af Gødningskraft o. s. v. En Del af Jordens Produktivkraft skyldes altsaa Menneskenes Arbejde. Men ved Siden heraf har ethvert Jordstykke sin *oprindelige* Produktivkraft og sin særlige Andel i Solens, Luftens og Regnens Virksomhed, som er uafhængig af menneskelig Beregning og menneskelig Vilje. Den, der ejer et Stykke Jord, er Ejer af det aarlige Resultat af denne Naturvirksomhed og tillige af den Plads, der er nødvendig, for at Mennesker, Dyr og Planter kan leve. Det er disse Forhold, der giver Anledning til at drage en Skillelinje mellem Jorden paa den ene Side og de ved menneskelig Virksomhed skabte Produktionsmidler paa den anden.

Naar Trangen til Jordens Produkter stiger — enten paa Grund af Befolkningens Vækst eller paa Grund af de enkeltes voksende Forbrugsevne — kræves der et større og større Areal som Produktionsgrundlag. Man kan vel vedblive at anvende større Mængder af Kapital og Arbejde paa det samme Areal, men ikke altid med Udsigt til, at Udbyttet vokser i Forhold dertil. Man har betegnet dette som Loven om *Jordens aftagende Udbytte*. Ved »aftagende« maa forstås relativt aftagende, idet Anvendelsen af en større samlet Arbejdsmængde vel vil give et større samlet Udbytte end en mindre Arbejdsmængde, men dette Udbytte kan kaldes relativt aftagende, naar det sidst anvendte Tillæg af Kapital og Arbejde giver en mindre Udbyttetilvækst end den, som et tidligere Tillæg af samme Størrelse har givet. Loven om det aftagende Udbytte gælder ikke under alle Forhold; men saa længe Dyrkningsmaaden forbliver den samme, vil enhver Jorddyrker under fortsat Virksomhed naa et Punkt, hvor det er fordelagtigere at tage mere Jord ind under Dyrkning end at vedblive med at anvende stigende Kapital og Arbejdsmængde paa det samme Jordstykke.

Man vil som oftest begynde med at opdyrke den Jord, der under de givne Forhold paa Grund af sin naturlige Beskaffenhed og sin hensigtsmæssige Beliggenhed giver det største Udbytte, og efterhaanden som det aftagende Udbyttes Lov gør sig gældende, og den gunstigste Jord i større og større Omfang bliver optagen, tvinges man til at ty til Jord, der giver ringere Udbytte i Forhold til det anvendte Arbejde. Jordens relativt aftagende Udbytte i Forbindelse med Vanskeligheden ved at finde ny Jord af tilstrækkelig Rigdom og tilstrækkelig heldig Beliggenhed sætter paa denne Maade en Grænse for Produktionens Vækst i det hele taget.

Man har imod dette Syn paa den historiske Udvikling i Jorddyrkingen, — som ligger til Grund for Ricardos Lære om Jordrenten (hvorom senere) — indvendt, at Forholdet faktisk mange Steder har været det, at den tidligst indtagne Jord har været af ringere Beskaffenhed end den senere opdyrkede

(Carey 1793—1879). Beviset for denne Paastand har ikke altid været fyldestgørende; men selv hvor det viser sig, at den senere optagne Jord under de nuværende Forhold er mere udbyttegivende end den tidligere optagne, er det dermed ikke sagt, at det har stillet sig paa samme Maade paa tidligere Udviklingstrin. Ethvert Fremskridt i Landbruget, enhver forandret Dyrkningsmaade, Brug af andre Afgrøder end de tidligere, Grundforbedringer, Skovrydninger o. l. frembringer et forandret Forhold mellem de forskellige Jorders Ydeevne. Den samme Forandring frembringes ved Forandringer i Samfærdselsmidler. En Vares Produktion kan jo ifølge det foregaaende ikke betragtes som endelig fuldbragt, før den er bragt til det Sted, hvor den skal bruges, og Jordens Fjernhed er derfor et vigtigt Element i Vanskeligheden ved at benytte den; men denne Vanskelighed kan formindskes ved Indførelsen af et nyt, hurtigt og billigt Befordringsmiddel.

I det hele taget modvirkes Loven om Jordens relativt aftagende Udbytte altsaa ved alle Fremskridt i Tekniken, og herved maa forstaaes ikke alene landbrugstekniske Fremskridt i snævrere Forstand, men enhver Forandring i Befolkningens Udvikling, der aabner Mulighed for at drage mere Nytte end tidligere af Naturens Gaver. Selvfølgelig spiller selve de landbrugstekniske Opfindelser — Brugen af nye Dyrkningsmaader (saasom Vekseldrift i Modsætning til det gamle Trevangsbrug), nye Gødningsmetoder, Jordforbedringer — en stor Rolle; men ikke mindre Betydning har Forbedring af Redskaber, Maskiner o. s. v. og endelig Samfærdselsmidlernes Udvikling.

Som det gaar med Jordens Benyttelse til det egentlige Landbrug, gaar det med dens Benyttelse til andre Øjemed. Det aftagende Udbyttes Lov gør sig f. Eks. gældende ved Bearbejdelsen af Miner. Herved tænkes ikke paa, at disse efterhaanden helt udtømmes, thi dette er i Grunden et fra den relative Nedgang i Landbrugsudbyttet væsentlig forskelligt Forhold; men der tænkes paa, at selv paa Tidspunkter, hvor Minerne endnu gemmer store Rigdomme, kan Fremdragningen af det samme Kvantum Mineralier, saalænge Tekniken ikke er forbedret, paa et senere Stadium af en Mines Drift koste en langt større Arbejdsmængde end paa et tidligere. Ved Jordens Benyttelse som Byggeplads gør ligeledes Trangen til mere og mere Jord sig gældende. Man kan paa et begrænset Areal imødekomme Trangen til mere Beboelsesrum ved at bygge i Højden; men Grænsen for, hvor højt man kan gaa, er hurtig naaet, og man tvinges da ved Befolkningens Vækst til at tage mere Jord ind til Byggeplads. Ogsaa her viser Betydningen af Teknikens Udvikling i Retning af at formindske Trangen til ny Jord sig, idet Opfindelser paa Bygningskonstruktionens, Ventilationens og Belysningens Omraade gør det muligt at bygge højere, end man før har kunnet.

2. Arbejdet (Befolkningen).

Betragter man Arbejdet som Produktionsfaktor, maa det først bemærkes, at ved en given Størrelse af Befolkningen kan Arbejdets Produktivitet først og fremmest tiltage ved ethvert Forhold, der forhøjer Arbejdernes Intelligens og Energi. Stigende Oplysning, faglig og anden Uddannelse af Befolkningens brede Lag har derfor ved Siden af deres selvstændige Betydning for Arbejdernes Personlighed ogsaa Betydning for Samfundets produktive Evne. Ogsaa de materielle Betingelser, hvorunder Arbejdet udøves, spiller en væsentlig Rolle. Vi skal senere betragte Arbejdslønnen fra et Fordelingssynspunkt; men den har ogsaa sin Betydning set fra Produktionens Synspunkt. Naar Lønnen er saa lav, at den tvinger Arbejderne til at nøjes med utilstrækkelig

Ernæring, med daarlig Beklædning og med slette og usunde Boligforhold, og ikke giver ham et Overskud, der kan benyttes til sunde og oplivende Adspredelser, vil disse Forhold utvivlsomt have en forringende Indflydelse paa Arbejdspræstationens Kvalitet. Noget lignende gælder om Betydningen af selve Lokalet for Arbejdets Udøvelse — om det er sundt eller usundt, godt eller slet ventileret o. l. Endelig kommer den daglige Arbejdstid i Betragtning. Indtil en vis Grad stiger Arbejdets Resultat proportionalt med Arbejdstidens Længde eller endogsaa stærkere, idet der maaske kræves lidt Tid, før man kommer rigtig i Gang; men naar Arbejdstiden strækkes saa langt, at der indtræder Træthed og Slappelse, vil ethvert Tillæg til Arbejdstiden give et Produktresultat, der er proportionalt mindre end Resultatet af de tidligere Tillæg. Det vil ogsaa let ses, at naar Arbejdsdagens Længde strækkes ud over et vist Punkt, kan Resultatet af den længere Arbejdsdag blive ikke alene proportionalt, men ogsaa absolut ringere end Resultatet af den kortere. Arbejderens fysiske og aandelige Energi, hans Sans for Orden og Nøjagtighed og hans Lyst til at benytte sine Evner nedbrydes af Overanstrengelsen og Mangelen paa Fritid, ligesom ogsaa denne sidste Mangel hindrer ham i at uddanne sin Aand og forøge sine Kundskaber. Om Betydningen af Produktionens Organisation for Produktiviteten, hvor navnlig Arbejdsdelingen spiller en Rolle, vil der blive talt i det følgende.

Vi har i det foregaaende set paa Arbejdets Produktivitet under Forudsætning af en vis given Befolkningmængde. Et meget vigtigt Spørgsmaal er det, i hvilken Grad Produktiviteten kan stige derigennem, af selve Befolkningen vokser. Det er klart, at det absolute samlede Arbejdsresultat kan blive desto større, jo større Befolkningen er. Men et andet Spørgsmaal er, hvorledes det forholder sig med Arbejdsresultatets relative Vækst under en voksende Befolkning. Dette Spørgsmaal hænger sammen med det, der er behandlet i forrige Kapitel. Naar Jorden ikke ved Anvendelsen af den dobbelte Arbejds mængde giver det dobbelte Produktionsresultat, vil en Fordobling af Befolkningen under Forudsætning af, at der ikke er tilstrækkelig fri Adgang til at tage ny Jord ind under Dyrkning, frembyde Fare for, at de enkelte Individier af den større Befolkning vil faa en ringere Ernæring end den mindre Befolknings Individier. Der kan paa denne Maade opstaa et Misforhold mellem Befolkningens Drift til at forplante sig og dens Evne til at producere Næring for en voksende Befolkning. Herved fremkommer *Befolkningsspørgsmaalet*, Spørgsmaalet om hvorvidt en stærk Vækst af Befolkningen skal betragtes som et Gode for Samfundet eller ikke.

Opfattelsen heraf er i Tidernes Løb undergaaet store Forandringer, og Staternes Lovgivning med Hensyn til Ægteskab og Befolkningsforøgelse har vekslet med den skiftende Opfattelse. I Oldtiden dannede der sig ikke nogen fast Opfattelse af disse Forhold. Aristoteles frygtede for en Befolkningsforøgelse, med hvilken Næringsmidlerne ikke kunde holde Skridt, og anbefalede af den Grund Regulering af Ægteskabernes Tal og under visse Omstændigheder Fosterfordrivelse. En ganske modsat Opfattelse gør sig f. Eks. gældende i Sparta, hvor Lovgivningen søger at fremme Ægteskabernes Tal og regulere dem med det bevidste Formaal at skabe en saa stor Befolkning som muligt. Reformationstiden og Renaissancen var i deres Kamp mod Katolicismens Coelibatfordringer og den middelalderlige Askese tilbøjelige til at fremme Ægteskabsstiftelsen og derigennem Befolkningsforøgelsen, men det er i Grunden først i Merkantilismens Tidsalder, at dette sidste fremtræder som egentligt Formaal for Lovgivningen og for Statens Foranstaltninger. Formaalet var et

dobbelt. Den absolute Stat og Udviklingen af de staaende Hære krævede en stor Befolkning som Grundlag for det tilstrækkelige Antal Soldater, og i økonomisk Henseende lagde man, som foran omtalt, ensidig Vægt paa den størst mulige Forøgelse af Landets Udførselsindustri. Til den stadige og ubegrænsede Udvikling af denne krævedes først og fremmest rigelig og billig Arbejds-kraft, altsaa stor Befolkning. Det 18. Aarhundredes økonomiske Forfattere hævder derfor med faa Undtagelser, at en stor Befolkning er den vigtigste Betingelse for Statens Velfærd. Staternes positive Foranstaltninger samstemmede dermed. Blandt disse kan nævnes: Skat paa Pebersvende, Lettelse af Ægteskabs Indgaaelse, Skattefrihed for Familier med mange Børn, Opmuntring til Indvandring og Forholdsregler mod Udvandring, Oprettelse af Fødselsstiftelser og Hittebørnhospitaler.

Fra enkelte Forfattere fremkom der vel Udtalelser om, at en Forøgelse af Befolkningen ikke var nogen Fordel, naar man ikke samtidig kunde sikre sig en tilsvarende Forøgelse af Næringsmidlerne, men der blev dog først slaæet kraftigt til Lyd for dette Synspunkt, da *Malthus* (se S. 90) i 1798 udgav sit Skrift »Essay on the principles of population«, der senere udkom i flere ændrede Udgaver, og som har dannet Grundlaget for det følgende Aarhundredes Diskussion om Befolkningsspørgsmaalet.

Malthus' Hovedsynspunkt er følgende: Befolkningen har en naturlig Tendens til at formere sig saa stærkt, at Næringsmidlerne Tilvækst ikke kan holde Skridt med den naturlige Befolkningsforøgelse. Naar denne derfor ikke hemmes gennem præventive Hindringer — og disse præventive Hindringer kan enten være af moralsk Art saasom kønslig Afholdenhed, sene Ægteskaber, eller af umoralsk Art —, vil den tidligere eller senere blive standset gennem positive Hindringer, saasom Krig, Pest eller Hungersnød. En særlig pessimistisk Farve faar dette Hovedsynspunkt ved hans Paavisning af, hvorledes enhver Forbedring i de materielle Kaar vil have en Tendens til at foraarsage, at Befolkningen vokser, saaledes at Befolkningsvæksten absorberer Fordelene ved det materielle Fremskridt. Sin Opfattelse af, at Befolkningens Tendens til at forøges er større end Muligheden for Forøgelse af Næringsmidlerne, formulerede han i den Sætning, at medens Befolkningen har Tendens til at vokse efter en geometrisk Progression (d. v. s. efter Forholdet 1, 2, 4, 8, 16 o. s. v.), kan de Næringsmidler, der staar til Disposition, i et tilsvarende Tidsrum kun forøges efter en aritmetisk Progression (d. v. s. efter Forholdet 1, 2, 3, 4, 5 o. s. v.). Principerne var i første Udgave fremstillede i stor Korthed og i en meget abstrakt Form, medens han i senere Udgaver støtter sine Sætninger med et stort positivt Materiale. Formen var i første Udgave stærkt polemisk og indeholdt skarpe Ytringer, saasom den meget omtalte: »Den, der kommer til Naturens Bord og ikke finder nogen Kuvert til sig, maa forlade det«, der er udeladt i senere Udgaver. Ligeledes er Troen paa, at Befolkningens Vækst kan hemmes gennem moralske præventive Hindringer, ikke udtalt i første, men kun i de senere Udgaver. Første Udgaves krasse Standpunkt forklarede Malthus senere med den Ytring, at han fandt Buen spændt saa stærkt i en forkert Retning, at det var nødvendigt at bøje den meget stærkt tilbage for at faa den rettet.

Hvad han sigter til med Buens Spænding, og hvad der altsaa fremkaldte hans kraftige Polemik, var nærmest følgende tre Forhold:

- 1) Den merkantilistiske Befolkningslære, der kræver en stadig Befolkningsforøgelse uden Hensyn til de økonomiske Betingelser.
- 2) Datidens kommunistiske Ideer, saaledes som de navnlig kom til Orde i

Godwins (1756 – 1836) Skrift: »Enquiry concerning Political Justice«, der fremstiller Fordelene ved et paa kommunistisk Grundlag ordnet Samfund, og hvori Forf., idet han hævder, at Fremskridtet fremkommer ved Fornuftens Sejr over Lidenskaberne, med Hensyn til Befolkningsspørgsmaalet gaar ud fra, at naar Menneskene bliver lykkelige og forstandige, vil dette lægge Baand paa Forplantningsdriften.

3) Den daværende engelske Fattiglovgivning, det saakaldte allowance-system, hvis Hovedprincip var, at der i Sognene opkrævedes en Fattigskat, hvis Udbytte benyttedes til uden Forskel og uden indskrænkende Bestemmelser at give enhver, hvad der i hans Løn manglede til hans og hans Families Ernæring. Dette Princip maatte efter Malthus' Formening føre til den største Letsindighed i Retning af at stifte Familie.

De praktiske Konsekvenser af Befolkningslæren blev for Malthus i Hovedsagen Modstand mod Kommunisme og Socialisme og Kritik af det offentlige Fattigvæsen.

Imod Godwin hævder han, at en Tilstand af almindelig Lyksalighed og økonomisk Lighed er særlig farlig paa Befolkningsspørgsmaalets Omraade, fordi den ikke indeholder de Opfordringer til at begrænse Forplantningen, som den nuværende Samfundstilstand yder. Han hævder, at den sociale Ulighed netop her har en gavnlig Virkning, fordi den bidrager til, at enhver stræber efter at forbedre sine Efterkommeres Kaar eller i alt Fald at sørge for, at de ikke synker ned i en lavere Samfundsklasse end den, hvori han selv har Plads. Med Hensyn til Fattigvæsenet vender han sig selvfølgelig særlig mod det paa hans Tid herskende System; men hans Argumentation fører konsekvent til Forkastelse af enhver Art af offentlig Fattighjælp. Idet Fattigskatten tager fra de velstaaende og giver til de fattige, forøger den disses Efterspørgsel efter Næringsmidler uden at kunne forøge Mængden deraf. Priserne maa da stige, og de fattige er ikke stort bedre hjulpede end før, medens det navnlig gaar ud over de Samfundslag, hvis Kaar er ringe, uden at de dog hører til de fattig-understøttedes Klasse. I Grunden er Opdragelse og Meddelelse af Kundskab det eneste Omraade, paa hvilket Malthus tager Ordet for at foretage Udgifter fra Samfundets Side, fordi man paa dette Omraade kan give til den ene uden at formindske, hvad der bliver tilbage til de andre, og uden at stimulere til stærkere Forplantning. — I den Strid, der paa hans Tid stod om Kornlovene, d. v. s. om Landbrugets Beskyttelse ved høj Indførtelstold paa Korn og lignende Foranstaltninger, holdt Malthus paa Bibeholdelsen af Beskyttelsen, fordi han mente, at England maatte brødføde sig selv, da det ellers i Tilfælde af Krig risikerede at mangle de fornødne Næringsmidler.

Malthus' Lære vandt stor Tilslutning blandt Nationaløkonomer i alle Europas Lande. En betydelig Forkæmper fandt den i *John Stuart Mill* (se S. 91), der dog i de praktiske Konsekvenser stillede sig paa et langt humanere Standpunkt med Hensyn til Samfundets Pligter overfor de ubemidlede. Paa den anden Side mødte den ogsaa megen Kritik, og en Betragtning af en Del af Indvendingerne vil lære os at skelne mellem Lærens berettigede Kerne og de Overdrivelser, der hæfter ved den.

En Del af Indvendingerne gælder ikke selve Læren, men dens Formulering, særlig Sætningen om den geometriske og den aritmetiske Progression. I den første Del af denne Sætning har Malthus villet hævde, at en Befolkning, saafremt der ingen Hindringer var, vilde kunne fordobles hvert 25de Aar. Det er muligt, at dette Tal er sat vel lavt; men det gør ingen stor Forskel i Principet, om det sættes noget højere. Fastholder man Tallet 25, vilde en Befolkning

som Danmarks, der for Tiden er omtrent $2\frac{1}{2}$ Million Mennesker, i Løbet af 100 Aar kunne vokse til 40 Millioner og i Løbet af 200 Aar til 640 Millioner. Hvis man forhøjer Fordoblingsperioden til 30 Aar, faar dette ikke anden Indflydelse, end at de nævnte Tal naas i henholdsvis 120 og 240 Aar. Samtidig siger Sætningen om Næringsmidlernes Vækst efter en aritmetisk Progression, at saafremt der nu er Næring til $2\frac{1}{2}$ Million Mennesker, vil der efter 100 (eller 120) Aars Forløb kun være Næring til $12\frac{1}{2}$ Million og efter 200 (eller 240) Aars Forløb kun til $22\frac{1}{2}$ Million. Det er den sidste Del af Sætningen, der gaar ud over Grænserne for, hvad vi véd, da vi ikke har Kundskab om, i hvilket Omfang Fremskridtene i Tekniken kan forøge Produktionen af Næringsmidlerne. Hvad vi véd, er, at der i denne Henseende til enhver Tid er Grænser. Endvidere ved vi, at den faktiske Befolkningsforøgelse i alle Lande og til alle Tider har været betydelig mindre end den fysisk mulige, og at en af Hovedaarsagerne hertil har været Umuligheden af at skaffe Næringsmidler til en for stærkt voksende Befolkning.

Man har mod Malthus' Hævdelse af, at det materielle Fremskridt vil fremkalde stærkere Befolkningsforøgelse, indvendt, at netop den bedre Ernæring svækker Forplantningen. Dette er bl. a. hævdet af *Doubleday*, der henviser til de fedede Husdyrs ringe Frugtbarhed. Imod Analogier hentede herfra maa særlig fremhæves, at de Fedningsmetoder, der anvendes overfor flere Husdyr, hos disse frembringer abnorme sygelige Tilstande, og at man derfor ikke fra deres Følger kan drage Slutninger til Følgerne af normal god Ernæring. Statistiken viser ganske vist for de fleste Landes Vedkommende med Tydelighed, at der hos de fattigste Befolkningsklasser er en større Fødselshyppighed, et forholdsvis større Antal Fødsler, end hos de bedre stillede; men man tør ikke drage den Slutning, at dette er en ren fysisk Følge af de sidstes bedre Ernæring. Det kan paa mange Punkter paavises, hvorledes de fattigste Klassers store Frugtbarhed hænger sammen med, at deres haabløse Syn paa deres økonomiske Fremtid bevirker, at de ved Indgaaelse af Ægteskab o. s. v. ikke tager de Hensyn til den tidlige og hurtige Familieførgelses økonomiske Følger, som den vil gøre, der kan beregne, hvorledes han ved at vente nogen Tid vil have Haab om at komme frem i en gunstigere økonomisk Stilling. Naar de fattigere Klassers forholdsvis store Frugtbarhed saaledes ikke kan siges at rokke ved den fysiologiske Kerne i Malthus' Lære, har den dog en ikke ringe Betydning i Henseende til flere af Lærens Konsekvenser, idet den viser os, hvorledes der kan være et Punkt, hvor Forbedringen af de materielle Kaar ikke fører til en forøget men til en formindsket Forplantning, og denne Indsigt kan føre til, at Samfundet stiller sig væsentlig anderledes overfor Bekæmpelse af Fattigdommen, end Malthus ønskede. — Endelig maa vi nævne *Herbert Spencers* (1820 — 1903) Lære om Kulturudviklingen. Ifølge Spencer beror Udviklingen bl. a. paa, at en større og større Del af Organismens Kræfter sættes ind paa at individualisere, at gøre Individet mere udviklet og kompliceret, og herhen hører, at Nervesystemet udvikles paa Bekostning af det rent animalske Liv. I jo højere Grad dette sker, desto mindre Kraft bliver der ifølge Spencer tilbage til at sikre Generationens Bestaaen. Den Sandhed, der ligger i disse Tanker, viser imidlertid, hvad de praktiske Følger angaar, væsentlig hen imod Fremtiden, og Spencer nægter derfor heller ikke, at Overbefolkning kan finde Sted i Nutiden, men mener kun, at Faren derfor bliver ringere og ringere, eftersom den individuelle Udvikling stiger.

En væsentlig Indvending, der er rejst af en Række indbyrdes forskellige Forfattere, gaar ud paa, at for den civiliserede Menneskehed betyder enhver

Stigning i Befolkningsmængden en Forøgelse af Produktiviteten, altsaa en forøget Mulighed for Tilvejebringelse af Næringsmidler. Ved flere af de Eksempler, som Malthus fremførte paa Misforhold mellem Befolkningsmængde og Næringsmidler, viser det sig, at dette Misforhold kan være særlig stort i tyndt befolkede Lande. Man hævder da, at det ret beset var Manglen paa tilstrækkelig Befolkning, der fremkaldte Fattigdommen. Der er i denne Betragtning det utvivlsomt rigtige, at Befolkningen *kan* være for lille. Enhver Produktion kræver Arbejde, og en Befolkning kan være saa tynd og spredt, at den ikke er tilstrækkelig til at overvinde Naturens Modstand. Naar Befolkningen imidlertid vokser ud over et vist Punkt, kan ganske vist dens Produktivitet vedblive at vokse proportionalt dermed i visse Retninger, nemlig med Hensyn til de Produkter, hvis Produktionsgrundlag kun er Arbejdet og saadanne Stoffer, der ydes af Naturen i praktisk set ubegrænset Mængde. Dog maa det ogsaa i denne Henseende erindres, at den første Følge af en stærk Befolkningsforøgelse er den, at de yngste Aldersklasser — Børnene —, som ikke kan deltage i det produktive Arbejde, kommer til at udgøre en større Procentandel af den samlede Befolkning. Hovedsagen er imidlertid, at med Hensyn til Produktionen af de egentlige Næringsmidler er man i meget høj Grad afhængig af Naturens Medvirkning, og her gør den i forrige Kapitel omtalte Lov om det forholdsvis aftagende Udbytte sig gældende, saaledes, at naar der ikke samtidig forekommer store Fremskridt i Dyrkningsmaaden eller ny Jord i tilstrækkelig Mængde stilles til Raadighed, giver Anvendelsen af den dobbelte Arbejdskraft ikke det dobbelte Udbytte. Det er den i vor Tid gennem Samfærdselsmidlernes store Udvikling skabte rige Tilgang af ny Jord og de nye Driftsmaaders større Udbytte, der har gjort, at den nærmeste Fortid ikke har stillet Faren for Overbefolkning saa klart frem, som den f. Eks. stod paa Malthus' Tid; men ved en Befolkningsforøgelse, der nogenlunde holdt Skridt med den fysiologiske Mulighed, vilde ogsaa under vor Tids Forhold Forøgelsen af Levnedsmidlerne staa tilbage for Befolkningens Vækst.

3. Kapitalen.

Som i Indledningen fremhævet, maa man i Henseende til, hvad der skal forstaaes ved Kapital, skelne imellem, hvorledes man opfatter det fra den *enkeltes* og fra *Samfundets* Side. For den *enkelte* er enhver Formuedel at betragte som hans Kapital, for saa vidt den benyttes i hans Erhverv til at skabe ham en Indtægt. Det er altsaa fra dette Synspunkt ligegyldigt, om Formuen bestaar i Jord, Bygninger, Redskaber, Maskiner, Raastoffer, Halvfabrikater eller helt færdige Forbrugsartikler, naar det Formaal, hvorfor han besidder det, er at skaffe sig en Erhvervsindtægt. En lignende Betragtning som den enkelte Person kan ogsaa den enkelte Gruppe af Personer eller det enkelte Land gøre gældende. Ligesom den enkelte Købmand betragter sit Varelager, selv om det bestaar af fuldt færdige Forbrugsartikler, som sin Kapital, saaledes kan ogsaa et saadant Lager betragtes som Kapital for det Land, der sælger slige Varer til Udlandet.

Fra *Samfundets* Synspunkt maa man derimod — idet man udskiller Arbejdet og Jorden som særlige Produktionsfaktorer — betragte *de* producerede Genstande som Kapital, der er bestemte til at give Samfundet en *Indtægt*, en blivende Afkastning af Nytte i Modsætning til dem, der tjener til at tilfredsstille det øjeblikkelige Forbrug.

Betydningen af Kapitalen som Erhvervsmiddel i den enkeltes Haand vil blive behandlet i Afsnittet om Fordelingen (Rente, Driftsherregvinst), medens

vi her beskæftiger os med Kapitalen som *samfundsmæssig Produktionsfaktor*. Her er altsaa navnlig Tale om de egentlige Midler til fortsat Produktion, og som Hovedarter heraf kan nævnes dels producerede Raastoffer og Halvfabrikater og dels Produktionens Hjælpe midler saasom Redskaber, Maskiner, Bygninger, Grundforbedringer, Vej- og Jærnbaneanlæg, Vogne, Skibe o. s. v.

Man skelner gerne mellem fast og flydende Kapital. Ved *flydende* Kapital forstaaes i Almindelighed det Produktionsmiddel, som kun een Gang gør Tjeneste i Produktionen. Dets Værdi maa derfor, saafremt Produktionen skal kunne siges at have svaret Regning, fuldt ud genfindes i det færdige Produkts Værdi. Eksempler herpaa er de Raastoffer, der bruges i Produktionen. Som et særligt Eksempel kan man nævne det Korn, der benyttes til Udsæd, og som altsaa fuldt ud forbruges i hver Høstperiode.

I Modsætning dertil anvendes den *faste* Kapital i en fortsat Række af Produktionsprocesser, og i Værdien af det færdige Produkt fra hver enkelt Produktionsproces behøver man derfor kun at genfinde — bortset fra Renten — en vis Kvotadel af Kapitalens Værdi. Eksempler paa fastgjort Kapital er Maskiner, Bygninger, Grundforbedringer, Jærnbanner o. s. v.

Adskillelsen mellem *disponibel* og *indisponibel* Kapital er ikke den samme som mellem flydende og fast. Ved Spørgsmaalet om Disponibilitet gælder det kun om et Forhold, der har Betydning fra Besidderens Standpunkt, nemlig om han i Øjeblikket har let eller vanskeligt ved at frigøre den Værdi, der stikker i Kapitalen. Et Grundstykke kan for dets Ejer repræsentere disponibel Kapital, nemlig naar han er i Stand til at sælge det, medens et Lager af Raastoffer kan være indisponibelt, fordi det i Øjeblikket ikke er sælgeligt.

Paa samme Maade er Adskillelsen mellem *Anlægs-* og *Driftskapital* heller ikke den samme som Adskillelsen mellem fast og flydende. Vel vil Anlægs-kapitalen ofte blive fastgjort, idet den anlægges i Ting som Bygninger, Besætninger o. l., men den kan ogsaa bruges til Køb af f. Eks. Varelagre, ligesom Driftskapitalen ogsaa til Dels kan anlægges i faste Kapitalgenstande. Forskellen er i Virkeligheden den, at Anlægskapitalen er den Kapital, der skal være til Disposition straks ved Startningen af en Bedrift, medens Driftskapitalen omfatter de Beløb, der efterhaanden skal bruges under Driften.

Det har den største Betydning for Ligevægten i et Samfunds Økonomi, at Forholdet mellem den Del af Kapitalen, der er fastgjort, og den, der forefindes i flydende Form, er rigtig afpasset. Saafremt en for lille Del af Kapitalen er fastgjort, har man sørget daarligt for den fremtidige Produktion, der behøver Bygninger, Maskiner o. s. v. for at udvikle sig. Naar man paa den anden Side har fastgjort for meget i Forhold til den flydende Kapital, kan Forholdet blive det, at man vel staaer med store fremtidige Produktionsmuligheder, men at man er mindre godt rustet overfor den Produktion, der skal frembringe Forbrugsmidler til Nuets Behov. Det kan f. Eks. tænkes, at en overordentlig stor Del af de produktive Kræfter er anvendt til store Grundforbedringer, Udtørring af Søer, Jærnbaneanlæg o. s. v., og at der af denne Grund er anvendt for lidt til Saakorn og andre Raastoffer, saa at der af saadanne Ting er for lidt til Nuets Behov.

Penge er i Virkeligheden kun en ringe Del af Samfundets Kapital, men de har for den enkelte den Betydning, at Værdien af hans Kapital opgøres i Penge, og at Penge er den mest disponible Form, som Kapitalen kan antage. I Produktionens Tjeneste virker de derved, at de tjener Omsætningen, der i det paa Arbejdsdeling grundede Samfund er Produktionens nødvendige Betingelse.

Naar man spørger, hvorledes Kapitalen dannes, maa man selvfølgelig

ogsaa skelne mellem den enkeltes Kapitalbesiddelse og Samfundskapitalen. Den enkelte kan erhverve sin Kapital ad alle de Veje, gennem hvilke han kan skaffe sig en Indtægt: Gennem Arbejde, Driftsledelse, Jordbesiddelse, Renteindtægt, Konjunkturgevinster o. s. v. under Forudsætning af, at han ikke forbruger disse Indtægter, men benytter dem til at skaffe sig fremtidige Indtægter. Spørger man derimod om, hvad det er, der bringer Samfundets Kapital til at vokse, maa der først og fremmest svares, at da Kapitalgenstandene er Produktionsresultater, er Muligheden for Kapitalforøgelsen desto større, jo større Samfundets Produktivitet i det hele er. Ved Siden af Udviklingen af de almindelige Produktionsfaktorer: Naturen, Arbejdet og den tidligere frembragte Kapital, kommer særlig ved Kapitalproduktionen et Moment i Betragtning, nemlig den i Samfundet tilstedeværende Intelligens, Videnskabens og særlig Naturvidenskabens og Teknikens Udvikling, som giver Muligheden for de Opdagelser og Opfindelser, der bliver Anledningen til nye Arter af Kapitalanlæg.

Men medens Samfundets Produktivitet, derunder indbefattet dets intellektuelle Standpunkt, saaledes danner Grundlaget for, at der kan dannes Kapital, er der et andet Forhold, der er afgørende for, om Kapital virkelig bliver dannet. De produktive Kræfter kan jo anvendes lige saa godt til at tilfredsstille et forøget øjeblikkeligt Forbrug af egentlige Forbrugsgenstande som til at danne Kapital. Der maa altsaa i Samfundet, d. v. s. hos dem, der gennem deres Efterspørgsel regulerer Forbrugets og derigennem Produktionens Art, være en Vilje til at efterspørge Kapitalgenstande i Stedet for Forbrugsmidler og derigennem forårsage, at Kapitalgenstande produceres. Det er dette, man mener, naar man siger, at Kapitalen dannes derved, at der *spares*, og det bliver derfor ikke nogen virkelig Indvending mod denne Sætning, naar man har hævdet, at Kapitalgenstande som Maskiner, Bygninger o. s. v. ikke kan konsumeres, og at der derfor ikke er Tale om at spare, fordi man er tvungen til at afholde sig fra at konsumere disse Ting. Produktionens Resultat anlager kun denne Form, fordi en Del af dem, der oppebærer Samfundets Indtægter, delvis undlader at forbruge disse. I Fald den, der disponerer over et Beløb til en Værdi af 100 000 Kroner, ønsker at fortære dette Beløb, efterspørger han Forbrugsgenstande, og disse bliver da producerede, men i Fald han vil spare, anlægger han Beløbet produktivt, d. v. s. han efterspørger Maskiner o. s. v., og Samfundets Produktivkraft anvendes da i denne Retning. Denne Sparevirksomhed behøver ikke at være et Offer for den enkelte. Han kan muligvis disponere over saa stort et Beløb, at hans Trang til Forbrugsmidler vilde være mættet, længe før han fik det forbrugt; men at han ikke forbruger det, er dog Aarsagen til Kapitaldannelsen. Ser man paa Samfundet som Helhed, vil Størrelsen af Kapitaldannelsen under en vis given Produktivitet og en given Fordeling af Formuen og Indtægterne i høj Grad være afhængig af, om der hos Samfundets Medlemmer er Tilbøjelighed til at leve i Øjeblikket eller til at tænke paa Fremtiden.

Det karakteristiske for Produktionen i et Samfund, der bruger og danner Kapital, er, at den er en Produktion ad *Omveje*. Mellem Produktionens første Begyndelse og dens endelige Resultaten i færdige Forbrugsgenstande indskydes adskillige Mellemed, som alle har den Egenskab, at man ved deres Hjælp i højere Grad tager Naturens Kræfter og Arbejdsdelingens Økonomi i sin Tjeneste og derved opnaar et større og teknisk fuldkomnere Resultat. Paa et fuldstændig kapitalløst Produktionstrin skaffes f. Eks. Beklædning til Veje ved, at man flaar et Dyr, som man har dræbt med en Sten. I et med Kapital arbejdende Samfund vil det være ganske umuligt at opregne de talløse Forarbejder, der gaar for sig for at tilvejebringe de Produktionsmidler, der skal anvendes (Fa-

briksbygninger, Maskiner, Kul, Bearbejdelse af Jorden til Bomuldshøst eller til Græsning af Faar o. s. v., o. s. v.) og de Samfærdelsesmidler, der skal bringe Raastofferne og Produktionsmidlerne fra Sted til Sted, før man tager fat paa den endelige Produktion af Klædningsstykkerne. For at man saaledes kan anvende en stor Del af Samfundets Arbejdskraft paa et Arbejde, der ikke umiddelbart giver sig Udslag i færdige Forbrugsartikler, maa der i Samfundet være et tilstrækkeligt Forraad dels af saadanne Forbrugsartikler og dels af Produktionsmidler, hvorved de hurtigt kan tilvejebringes.

Maskinerne har som enhver anden Kapitalgenstand den Betydning, at de forøger og forbedrer Produktionen. Dernæst forandrer de Arbejdets Art, idet de rent mekaniske ensartede Processer overtages af Maskinerne. Det legemlige Arbejde, Muskelarbejdet, formindskes i en Mængde Arter af Bedrifter, og en hel anden Art af Arbejde, Pasningen af Maskinen, træder i dets Sted. De Fordringer, der stilles til Arbejderens Evner, bliver af en anden Art, hvor Maskineri indføres. Denne Forandring er i nogle Tilfælde til Fordel for Arbejderne, idet Virksomheder, der paa Grund af et Overmaal af fysisk Kraftudfoldelse var svækkende for Helbredet, forsvinder. Af de Processer, der træder i Stedet, er nogle af den Beskaffenhed, at de udvikler Intelligensen og den aandelige Energi, medens andre kan være af en altfor ensartet og derfor ikke udviklende Beskaffenhed. Som Helhed har Maskinindustrien dog vistnok snarest bidraget til at hæve Arbejdernes Intelligens. Naar Arbejdstiden ikke er for lang, vil en Dag, tilbragt ved Maskinernes Pasning, ikke være saa trættende som en Dag, tilbragt med strengt legemligt Arbejde, og den vil derfor levne større Mulighed for aandelig Uddannelse i Fritiden.

En særlig Rolle med Hensyn til Arbejdernes Kaar spiller Maskinerne derved, at en ny Maskine ved sin Fremkomst som Regel sætter Driftsherren i Stand til at frembringe den samme Produktmængde med et ringere Antal Arbejdere. I Længden vil dette Forhold reguleres derigennem, at den ved Maskinen frembragte Produktionsforøgelse og Prisbillighed skaber forøget Efterspørgsel efter Produkter og derigennem efter Arbejde. Den, der har en vis Indtægt, og som nu faar nogle Genstande billigere paa Grund af Maskinproduktionen, vil anvende det sparede Beløb til Efterspørgsel enten efter flere Genstande af samme Art eller efter andre Genstande. Men det tager en vis Tid, inden den forøgede Efterspørgsel viser sine Virkninger, og saafremt den er en Efterspørgsel efter andre Genstande end dem, der hidtil har beskæftiget de paagældende Arbejdere, kræver Forandringen en Omfordeling af Arbejdstyrken, en Overgang til andre Erhverv, som for mange Arbejdere er vanskelig, for nogle umulig. Paa den anden Side maa det erindres, at selve Maskinindustrien til en vis Grad letter Overgangen fra Beskæftigelse i een Profession til Beskæftigelse i en anden. Medens den, der er oplært til Haandarbejde af en vis Art, ikke er i Stand til at paatage sig et andet Haandarbejde, hvortil der ogsaa kræves en indgaaende Oplæring, kan Pasningen af Maskineriet i een Bedrift have saa stor Lighed med Pasningen af Maskineriet i en hel anden, at den, der er opøvet i det ene Arbejde, ogsaa med nogenlunde Lethed kan paatage sig det andet.

Det for Arbejderne uheldige ligger særlig i den Usikkerhed, der foraarsages ved, at der hvert Øjeblik kan fremkomme en ny Maskinopfindelse, som ganske vist kan forøge Efterspørgslen efter visse Arter af Arbejde — bl. a. ogsaa efter Arbejde i selve Maskinproduktionen —, men samtidig paa andre Punkter sætter en Del Arbejdere ud af Virksomhed. Indførelsen af Maskiner maa netop paa Grund af dette Usikkerhedsmoment jvnstilles med andre be-

tydelige Konjunkturforandringer, som alle har det tilfælles, at de forandrer Forholdet mellem Udbud og Efterspørgsel, og derigennem virker til Fordel for nogle Grupper af Arbejdere og til Skade for andre.

4. Produktionens Organisation.

Som i Indledningen antydet, medfører den gennemførte ARBEJDSDELING væsentlige Fordele i Retning af Stigning i Produktiviteten. Arbejdsdelingens Betydning viser sig indenfor det enkelte Lands Grænser paa to Maader, nemlig dels ved Delingen i *forskellige Fag og Erhverv*, dels ved den *tekniske Arbejdsfordeling* indenfor den enkelte Bedrift. Adam Smith har indlagt sig særlig Fortjeneste ved at paapege de Aarsager, der gør, at disse Former af Arbejdsdeling forøger Produktiviteten, idet han navnlig holder sig til Delingen mellem de forskellige Arter af *materiel* Virksomhed, som den tekniske Produktion kræver. De af Smith fremhævede Forhold er følgende:

Paa Grund af Specialiseringen fremkommer en stigende Dygtighed. Den, der stadig beskæftiger sig med en vis begrænset Virksomhed, opnaar efterhaanden en Rutine i denne, som bevirker, at han udfører den, uden i hvert enkelt Tilfælde at behøve at tænke over, hvorledes han skal bære sig ad, og han udfører den derfor med langt større Hurtighed, Sikkerhed og Nøjagtighed end den, der stadig skal skifte mellem mange forskelligartede Beskæftigelser.

Specialiseringen tillader hver enkelt at arbejde netop i den særlige Art af Virksomhed, der passer for hans særegne — fysiske og aandelige — Evner, og bevirker derved, at han opnaar et større Arbejdsresultat, end hvis han en stor Del af sin Tid skulde beskæftige sig med Ting, der ikke passer for hans Evner. Individuer, hvis Arbejdsevne er saaledes begrænset, at de kun er i Stand til at udføre et enkelt eller ganske enkelte Arbejder, kan under Arbejdsdelingen finde fuld Anvendelse, hvorimod de under en Ordning, hvor hver Arbejder maa beskæftige sig med forskellige Grene af Arbejdet, bliver ubrugelige. — Der er Anledning til at gøre opmærksom paa, hvorledes dette Moment under den voksende Arbejdsdeling har haft en særlig Betydning i Retning af at fremme Benyttelsen af Kvinder og Børn til Fabriksarbejde, og hvorledes de Misbrug, der i en stor Del af forrige Aarhundrede blev drevet med Hensyn til Anvendelsen af endogsaa ganske smaa Børns Anvendelse i Fabrikerne, hang sammen med den Fordel, som Fabrikkerne havde af at dele Arbejdet paa den Maade, at Børnene udførte de Dele af Arbejdet, som ikke krævede en voksen Mands Arbejdskraft.

Foruden den direkte Forøgelse af Arbejdets Intensitet fremkommer der en indirekte Forøgelse af Produktiviteten gennem de Besparelser, som Arbejdsdelingen giver Anledning til. Der spares Tid, naar den enkelte Arbejder ikke Dagen igennem behøver at gaa fra det ene Arbejde til det andet med de uundgaelige Pauser, som dette medfører; der fremkommer Besparelser i Uddannelsen, naar hver enkelt Arbejder ikke skal lære en Mængde forskellige Arbejdsprocesser, og endelig kan Arbejdsdeling spare Kapital, fordi hver enkelt kun behøver at være forsynet med de Redskaber, der hører til den Virksomhed, som han skal udføre.

Som bemærket beskæftigede Adam Smith sig væsentlig med Delingen mellem de forskellige materielle Virksomheder indenfor Bedriften, hvad der var naturligt, fordi netop denne Deling paa hans Tid fik en rivende Udvikling. Han valgte som Eksempel Knappenaalsfabrikationen og paaviste den store Forskel i det Antal Naale, der kunde frembringes i en vis Tid, naar hver Arbejder skulde lave en hel Knappenaal, og naar Arbejdet var saaledes fordelt,

at et Hold Arbejdere afskar Metaltraaden i den fornødne Længde, et andet Hold tilspidsede Metalstykkerne, et tredje lavede Hovederne, og et fjerde paasatte dem. Men en anden Side af Arbejdsdelingen har i den nyere Tid faaet en langt betydeligere Udvikling, end den havde paa Adam Smiths Tid, nemlig Adskillelsen mellem det egentlige Produktionsarbejde og den økonomiske *Ledelse af Driften*. Den stærkere udviklede Omsætning, Omdannelsen af de mindre, lokale Markeder til det store Verdensmarked, den stigende Konkurrence, ikke alene indenfor Landets Grænser, men ogsaa mellem de forskellige Lande, og endelig Udvidelsen af de enkelte Bedrifters Størrelse, som vi senere skal komme tilbage til, alt dette gør, at Bedriftens overordnede Ledelse kommer til at spille en større og større selvstændig Rolle. Og den overordnede Ledelse bestaar ikke alene i Ordningen af og Opsynet med de tekniske Arbejder, der finder Sted i Bedriften, men fuldt saa meget i den økonomiske Beregning af, hvad og hvorledes det kan betale sig at producere, hvor og naar man skal indkøbe Raastoffer o. s. v., og hvorledes man skal sælge Produktet. Det er klart nok, at de Egenskaber og Evner, der kræves til denne økonomiske Overledelse, kan være væsentlig forskellige fra dem, der kræves til Udførelsen af selve det tekniske Arbejde, og det er ogsaa klart, at det Tankearbejde, som Driftslederen skal udføre, i en væsentlig Grad kan lide under, at han tvinges til at tilbringe en stor Del af sin Tid med Udførelsen af mekanisk Produktionsarbejde.

Betingelserne for Arbejdsdelingens Gennemførelse ligger dels i Bedriftens indre Væsen og dels i dens ydre Forhold, navnlig Afsætningsforholdene. I første Henseende kan mærkes, at for at en fuldstændig Deling imellem de forskellige Arter af Virksomheder kan finde Sted, maa Bedriften ikke alene bestaa af en Række saadanne indbyrdes forskellige Virksomheder, men disse maa ogsaa som Regel kunne udføres samtidig. I modsat Fald vil der fremkomme Spild af Arbejdskraft, naar en Række Arbejdere i Bedriften en Tid af Aaret er ude af Beskæftigelse, fordi det Arbejde, de alene udøver, ikke benyttes paa denne Tid. I *Landbruget* er det umuligt at gennemføre Delingen paa den Maade, at nogle Arbejdere kun pløjer, andre kun saar, og atter andre kun høster. Alligevel gennemføres Arbejdsdelingen mere og mere indenfor Landbruget, og er i vore Dage til Stede paa en Maade, som Landmænd et Par Generationer tilbage ikke vilde have tænkt sig. Den fremkommer navnlig paa den Maade, at Arbejder, der tidligere foretoges i umiddelbar Forbindelse med det egentlige Landbrugsarbejde og af de samme Personer, som udførte dette, nu udskilles derfra og overgaar til industriel Virksomhed. Dette har først været Tilfældet med Arbejder, som man nu til Dags slet ikke vil sætte i Forbindelse med Driften af en Landejendom, men som tidligere ganske hørte med dertil, saasom Spinderi, Vævning o. l., og efterhaanden er Udskillelsen gaaet videre og omfatter Bagning, Slagtning m. v. og ved de senere Aartiers Udvikling Mejerivirksomheden.

Blandt de *ydre* Betingelser for Arbejdsdelingen spiller den tilstrækkelige Afsætning en stor Rolle. I en Landsby eller mindre Købstad kan den enkelte Købmand eller Haandværker f. Eks. ikke specialisere sin Virksomhed paa samme Maade, som det er muligt i en Storby. Tilvirkningen af en enkelt Vare eller Handelen med en enkelt Artikel vilde ikke udfylde hans Tid eller skaffe ham tilstrækkelig Fortjeneste. Og med Arbejdsdelingen indenfor den enkelte Bedrift gaar det paa samme Maade. Naar Afsætningen er saa lille, at den kun tillader at give Bedriften et lille Omfang og altsaa ogsaa kun at anvende et mindre Antal Arbejdere, bliver det umuligt at gennemføre Arbejdsdelingen

fuldt ud imellem disse, og det kan ogsaa blive nødvendigt, at Driftslederen selv tager Haand i det materielle Arbejde og ikke indskrænker sig til den økonomiske Ledelse. Overalt, hvor Bedriften i Hovedsagen ikke arbejder for Eksport, men for Tilfredsstillelsen af det lokale Marked, vil det saaledes ses, at en vis *Befolkningstæthed* er en nødvendig Forudsætning for en gennemført Arbejdsdeling.

Vor Tids gennemførte Arbejdsdeling hænger derfor sammen med et andet Fænomen, der om det end tilDels har gjort sig gældende paa andre Kulturtrin — f. Eks. paa et vist Stadium af det romerske Riges Udvikling — dog er særdeles karakteristisk for Nutidens økonomiske Organisation, nemlig Udviklingen af *Stordriften*. Saavel paa Industriens som paa Transportvæsenets og Handels Omraade har den store Bedrift paa mange Punkter udviklet sig saaledes, at den lille Bedrift enten er forsvunden eller fører en hensygnende og usikker Tilværelse. Aarsagerne hertil er Udvidelsen af Markederne gennem Samfærdselsmidlernes Udvikling, der har skabt Muligheden for tilstrækkelig Afsætning til at udnytte den store Bedrifts Fordele, og Anvendelsen af Nutidens udviklede Maskiner, saavel Arbejdsmaskiner som Kraftmaskinerne, der tager Naturkræfterne, saasom Dampkraften og Elektriciteten i deres Tjeneste.

De Fordele, som under disse Forhold knytter sig til den store Bedrift og gør, at den paa mange Punkter gaar sejrrig ud af Konkurrencen med den mindre, er i Hovedsagen følgende:

Som ovenfor berørt, er en vis Størrelse af Bedriften en Betingelse for en gennemført Arbejdsdeling. Den Driftsherre, der disponerer over en stor Kapital, kan, naar Forholdene gør dette hensigtsmæssigt, anvende en Arbejdsstyrke, der er tilstrækkelig stor til at gennemføre en Specialisering af Virksomheden.

Den store Bedrift kan anvende et kostbart Maskineri, og dette har Betydning, fordi netop den hensigtsmæssigste Anvendelse af Dampkraften o. l. ofte kræver Anlæg, der repræsenterer overordentlig store Værdier. Men selv hvor Maskineriet er mindre kostbart, har den store Bedrift Fordele, fordi den kan udnytte det fuldt ud. I det hele fører Stordriften paa mange Punkter til Kapitalbesparelse. I jo større Omfang Bedriften føres, desto mindre forholdsvis Betydning faar en Mængde Udgifter, hvis Beløb langt fra vokser i samme Omfang, som Virksomheden vokser. Udgifterne til Lokale, til Opsyn ved Arbejdet, til Pasning af Maskinerne o. s. v. kan i Forhold til Produktionsmængden blive mindre ved den store Bedrift end ved den lille. Kapitalbesparelsen ved den forholdsvis mindre Brug af Lokale viser sig jo særlig, naar man sammenligner den store Fabrik med den Mængde af smaa Haandværkslokaliteter, der vilde være nødvendige for at producere den samme Varemængde under den lille Bedrifts Form; men det er ingenlunde altid, at den industrielle Stordrift foregaar paa den Maade, at hele Virksomheden udøves samlet i et stort Fabrikslokale. I adskillige Virksomheder, og særlig i den vigtige Beklædningsindustri, hersker Hjemmearbejdet, som i sin moderne Form maa adskilles fra Fortidens Hjemmehaandværk, hvor den enkelte i sit Hjem arbejdede som selvstændig Mester. Nutidens Hjemmearbejde er en Form for Storindustrien, idet Diftsherren, der raader over betydelig Kapital, enten direkte eller gennem Mellemmand anvender en stor Mængde Arbejdere, der i deres Hjem udfører Arbejdet dels som Haandarbejde og dels ved Hjælp af Arbejdsmaskiner (Strikkestole, Symaskiner o. s. v.). Det viser sig herved, at Stordriften har et Konkurrencefor-spring, som ikke hænger sammen med Anvendelsen af kostbart Maskineri eller store Fabrikslokaler, men ligger i den store Kapitals rent økonomiske Fordele.

Storkapitalens Fordele viser sig i Henseende til Indkøb og Afsætning. Den Driftsherre, der raader over en betydelig Kapital, kan som Regel lettere faa Kredit, hvor dette er fordelagtigt for ham, og paa den anden Side er han bedre i Stand til at betale kontant, hvor der er knyttet Fordele til denne Betalingsmaade. Han er i Stand til ved sine Indkøb af Raastoffer o. s. v. at opsøge de bedste og billigste Markeder, og da han kan gøre store Indkøb ad Gangen, vil han i Almindelighed købe billigere end den, der maa indkøbe i Smaapartier, dels fordi Sælgerne som Regel staa sig ved at sætte Prisen billigere, naar de derved kan opnaa, at der købes store Partier ad Gangen, dels fordi han kan henvende sig direkte paa Produktionsstedet og undgaa Mellemmænd. I Henseende til Afsætningen er den store Driftsherre fordelagtig stillet, fordi han kan holde store og udvalgte Lagere, er i Stand til at give Kredit, hvor det passer ham, men ogsaa lettere kan fordre kontant Betaling, fordi han ikke er saa afhængig af den enkelte Kunde.

Disse Stordriftens rent økonomiske Fordele har en væsentlig Betydning overfor de Forestillinger, man ofte har dannet sig om Bevarelsen eller Genoprettelsen af den lille Bedrifts Konkurrencedygtighed ved Hjælp af smaa og billige Kraftmaskiner, til hvilke den bevægende Kraft, enten denne nu er Gas, Elektricitet eller komprimeret Luft, tilføres fra en Centralstation, saa at de smaa industrielle Lokaler kan nyde godt af Kraftmaskinernes Fordele uden at behøve den store Anlægs kapital. At visse smaa Bedrifter vil kunne opstaa og bestaa ved disse Hjælpemidler, hvor Betingelserne for deres Bestaaen iøvrigt er til Stede, er sandsynligt nok, men i mange Tilfælde vil der være Tendens til, at Stordriftens økonomiske Fordele ogsaa her vil gøre sig gældende, saa at de Arbejdere, der benytter de smaa Kraftmaskiner, ikke vil blive selvstændige Mestre, men Led i den ovenfor omtalte moderne Hjemmeindustri.

Hovedbetingelsen for Stordriften er den *store Afsætning*, og den deraf følgende Masseproduktion. Muligheden for den lille Bedrifts Bevarelse ligger altsaa paa de Omraader, hvor disse Momenter ingen Rolle spiller. Den vil derfor først og fremmest vedblive at eksistere, hvor Afsætningsmarkedet er lille og lokalt begrænset; men jo mere udviklede Samfærdselsmidlerne bliver, desto mindre bliver for de fleste Varers Vedkommende Bibeholdelsen af saadanne Afsætningsmarkeder. En særlig Rolle spiller Detailhandelen, navnlig Salg af Levnedsmidler (herunder ogsaa Beværternæringen) i en stor By, idet en Mængde Mennesker trænger til at have saadanne Udsalg i deres Nærhed; men ogsaa her foregaar der en Udvikling i Retning af Stordrift, idet hurtige og billige Samfærdselsmidler forringer Tidsspildet og Udgiften ved at gøre Indkøb i længere Afstand fra Hjemmet og derved muliggør Detailhandelens Koncentrering i Stormagasiner. Derimod kan Produktets *Natur* i visse Produktionsgrene begrænse Bedriftens Størelse, nemlig hvor Ydelsen i høj Grad skal have Producentens personlige Præg. Dette gælder i mange Tilfælde, hvor den har Karakter af en personlig Tjenesteydelse, og hvor den mere har en kunstnerisk end en ren industriel Karakter.

Ved *Landbruget* gør sig særlige Forhold gældende. Dog maa man ikke fra det Faktum, at det lille Landbrug mange Steder vedbliver at bestaa og udgør den største Del af den samlede Landbrugsvirksomhed, uden videre slutte sig til, at dette nødvendigvis er en Følge af, at det frembyder økonomiske Fordele fremfor det større. Lovgivning og Sædvaner, som er forladte paa det industrielle Omraade, kan stadig spille en væsentlig Rolle paa Landbrugets Omraade. Hvor Lovgivningen, som f. Eks. i Danmark, stiller Hindringer i Vejen for Sammenlægninger og Nedlægninger af Gaarde, medens der vel er sat visse

Grænser for Udstykningen, men denne dog i stort Omfang er mulig, vil Eksistensen af smaa og middelstore Landbrug blive fremmet, og hvor Bøndernes Sædvaner, som f. Eks. i Frankrig, fører med sig, at en Fader ikke gerne efterlader sin Jord til en enkelt af Arvingerne, men helst ser den delt imellem dem, vil en Mængde meget smaa Landbrug fremkomme. Saadanne Love og Sædvaner kan fastholdes af sociale Grunde og være berettigede, selv om Landbrugets Nettoudbytte mulig vilde stille sig noget højere ved andre Driftsformer. Bortset herfra ligger der i selve Landbrugets Natur Forhold, der under visse Omstændigheder kan gøre den mindre Bedrift konkurrencedygtig. Dette gælder naturligvis i særlig høj Grad, hvor Forholdene stiller sig saaledes, at Landbrugeren selv i stort Omfang forbruger sin Gaards Produkter, idet Stordriftens Fortrin i Henseende til Afsætningen træder tilbage. Men selv hvor Indkøb af Raastoffer og Salg af Produkter spiller en Rolle, har det imidlertid vist sig, at Muligheden for gennem Sættelser (jfr. nedenfor) at opnaa Fordele paa dette Omraade kan være særlig stor i Landbruget. Ogsaa i dette Tilfælde er det da den tekniske Del af Driften, der for de enkelte Landbrugs Vedkommende bliver det afgørende for Forholdet mellem smaa og store Bedrifter, og da træder Stordriftens Fordele ikke saa stærkt frem, medens en Del af dens Ulemper kan gøre sig gældende. Det er ovenfor berørt, at den tekniske Arbejdsdeling langt fra lader sig gennemføre i samme Omfang i Landbruget som i Industrien. Derved mister Stordriften et af sine Fortrin, og den har for mange Landbrugsarbejder sine Ulemper derved, at der kræves en stor Paapasselighed med Hensyn til enhver lille Plet af Jorden, naar denne fuldt ud skal yde alt, hvad den efter sin naturlige Beskaffenhed er i Stand til. Denne Paapasselighed kommer først i sit fulde Omfang frem, hvor Jordens Besidder selv og hans Familie deltager i selve Landbrugsarbejdet. Hvor dette Moment gør sig gældende, vil det mindre Landbrug have sine Fortrin, medens det store Landbrug vil hævde sig, dels hvor Tilgangen af Jord er saa rigelig, at man kan nøjes med en meget ekstensiv Drift, og dels hvor man er i Stand til i stort Omfang at anvende Maskinteknik og Dampkraft. Om den ene eller den anden Driftsform skal anvendes, afhænger meget af, hvilke Produkter der skal frembringes. Det store Landbrug med det store Areal har f. Eks. Fordele, hvor Hovedvægten lægges paa Kornproduktionen eller paa Frembringelsen af animalske Produkter paa Grundlag af udelukkende Græsning, medens det lille Landbrug kan være konkurrencedygtigere ved Frembringelsen af visse Kulturplanter eller af animalske Produkter delvis paa Grundlag af indkøbte Foderstoffer.

Under mange Forhold vil det økonomiske Spørgsmaal om Stordriftens Sejr over den lille Bedrift falde sammen med det sociale Spørgsmaal om de store Besiddelsers, de enkelte store Formuers Vækst paa Bekostning af de mange smaa, men det behøver ikke altid at være Tilfældet. De irske Landboforhold, hvor Jorden ejes af et temmelig ringe Antal store Godsejere, medens en stor Del af den er bortforpagtet i en Mængde ganske smaa Lodder, viser os et Eksempel paa lille Bedrift forenet med stor Besiddelse, medens omvendt en Mængde Former af *Association* dels med dels uden Kreditens Hjælp har skabt Muligheden for store Bedrifter, uden at en enkelt Person har behøvet at være i Besiddelse af saa stor Kapital, som Bedriften kræver.

Af de forskellige Former for Association skal først omtales *Produktionsforeningerne*. Dette er Foreninger af Arbejdere, som opretter en Bedrift indenfor deres Fag ledet af en Person, der er valgt af Arbejderne enten af deres Midte eller udefra, og som lønnes af dem. Arbejderne, som har oprettet Foreningen, udfører det til Bedriften hørende Arbejde og deler dets Udbytte imel-

lem sig. Dette er det for Produktionsforeningerne karakteristiske og det, som giver dem deres store sociale Betydning — saafremt deres Iværksættelse og Gennemførelse kan lykkes —, at de gør Arbejderne selv til Bedriftens Ejere og fjerner Modsætningen mellem Arbejder og Driftsherre. Med udelukkende Hensyn paa Produktionens Udvikling vil de have den Betydning, at de i højere Grad end noget andet Produktionssystem gør Arbejderne interesserede i det heldige økonomiske Udfald af Driften, og hvis Betingelserne for, at de kan lykkes, iøvrigt er til Stede, vil deres Virksomhed nærmest være fremmede for Produktionen. Det vil være Fremtiden forbeholdt at vise, om Betingelserne for deres Udvikling efterhaanden vil indtræde, men hidtil har der været Hindringer, der har gjort, at mange Forsøg paa at danne Produktionsforeninger er mislykkede, og at de enkelte heldig gennemførte Foreninger er kommet til at staa ret isolerede og ikke har kunnet øve nogen indgribende Indflydelse paa Forholdene i det paagældende Fag som Helhed. Vanskelighederne har ligget paa to Omraader, nemlig dels med Hensyn til den økonomiske *Ledelse* og dels med Hensyn til Tilvejebringelse af den fornødne *Kapital*. Den første Vanskelighed er vistnok den væsentligste, og herpaa har mange bygget Forhaabningen om, at naar en højere Udvikling hos Arbejderne vil bidrage til at formindske denne Vanskelighed, vil en væsentlig Hindring for Foreningernes Realisation være ryddet af Vejen. Det er klart, at Ledelsen af en Produktionsforening stiller de samme Fordringer til Lederens Personlighed som Ledelsen af den private Bedrift i Retning af Kundskaber, af Evne til Administration, til økonomiske Beregninger og til paa Grundlag af disse i hvert Øjeblik at træffe de rigtige Dispositioner. Det kan ofte være vanskeligt for Arbejderne at finde den egnede Personlighed og, hvad der har endnu større Betydning, der kan hos Arbejderne mangle den tilstrækkelige Anerkendelse af Værdien af Driftslederens Evner og Virksomhed. Dette kan bevirke, at de ikke er tilbøjelige til at yde det fornødne Vederlag, og at de heller ikke er villige til i tilstrækkelig Grad at underordne sig Lederens Dispositioner. En ikke ringe Disciplin er lige saa nødvendig i en Produktionsforening som i en Bedrift, der ejes af en privat Driftsherre, men der kræves en betydelig Udvikling hos Arbejderne for at indse dette. Hvad Kapitalen angaar, ligger Hovedvanskeligheden jo i, at Arbejderne ikke selv er i Besiddelse af de fornødne Midler til Anlæg og Driftsforskuud. De vil derfor altid være henviste til — i alt Fald i Begyndelsen — at laane sig frem, og Mangelen paa Tillid fra Kapitalisters eller Laaneinstituters Side lægger dem derfor Hindringer i Vejen; men i jo højere Grad de med Ledelsen forbundne Vanskeligheder overvindes, desto mere vil Tilliden til denne Driftsmaades økonomiske Held vækkes, og Vanskeligheden ved at skaffe Kredit mindskes. Hvor Produktionsforeninger har haft Held med sig — som Tilfældet har været med de ofte omtalte Rochdaleforeninger —, er de tit udgaaet fra Forbrugsforeninger. Disse er Sammenlutninger mellem Arbejdere eller andre for at gøre deres Indkøb i Fælleskab og derved undgaa de store Omkostninger, som Mellemandhandelen foraarsager (jfr. iøvrigt senere). Ved at opsamle Besparelserne kan man tilvejebringe en lille Kapital til at begynde et Foretagende med, og hvis dette stilles til Forbrugsforeningens Tjeneste, har man i Henseende til den økonomiske Ledelse den store Fordel, at man har en fast Kredits, hvis Forbrug man kender, saa at Beregningerne i væsentlig Grad lettes.

Langt større Fremgang end Produktionsforeningerne har i vore Dage saadanne *Andelsforetagender* haft, hvis Deltagere ikke er Arbejdere men Driftsherrer. Særlig i Landbruget har saadanne Foretagender vundet en meget stor Udbredelse, ikke mindst i Danmark. De væsentligste af disse er Andelsmejerier,

Andelsslagterier og til Dels Roesukkerfabrikker. Det karakteristiske ved disse er, at den videre Bearbejdelse af en Del af Landbrugets Produkter, som under tidligere Driftsformer foregik enten paa hver enkelt Gaard (Mejeri) eller i særlige Bedrifter, der tilhørte private Driftsherrer (Svineslagterier), nu kan foregaa under Stordriftens Former i Bedrifter, hvis Andelshavere er de Landbrug, der leverer Raaproduktet. Saavel den fornødne Underordning under den økonomiske Ledelse som Tilvejebringelsen af Kapital er gaaet lettere for sig, fordi Andelshaverne selv har været Driftsherrer, der paa den ene Side er vant til at anerkende Betydningen af Driftslederens Virksomhed og paa den anden Side overfor Laangivere har frembudt den fornødne økonomiske Garanti. Endvidere sætter deres Forretningskundskab dem ogsaa i Stand til at føre en Kontrol med Ledelsen, som kan være vanskeligere for Arbejderne.

I Modsætning til de ovenfor omtalte Arter af Associationer repræsenterer *Aktieselskabet* den rene Kapitalassociation. Andelshaveren stiller hverken sin Arbejdskraft eller sit Produkt, men udelukkende sin Kapital til Selskabets Disposition. Allerede i det fjortende Aarhundrede stiftedes genuineske Kolonialselskaber som Aktieselskaber, og senere træffer vi under Aktieselskabets Form de store monopoliserede Handelsselskaber. Tidlig anvendtes Aktieselskabet paa Bankvæsenets og Forsikringsvæsenets Omraade, men en ganske særlig Udvikling har Aktieselskabernes Oprettelse faaet i den anden Halvdel af det nittende Aarhundrede, og der gives nu faa Grene af det økonomiske Liv, hvor denne Driftsform ikke optræder. Hovedgrundene hertil er de samme som overhovedet har begunstiget Stordriftens Overvægt i Erhvervslivet. Aktieselskabet skaber Mulighed for en langt større Udvidelse af Bedriften end nogen anden privat Driftsform. Men ved Siden heraf har der gjort sig andre Aarsager gældende, som navnlig i de sidste 30 Aar har fremkaldt Dannelsen af en Række Aktieselskaber, som gaar langt ud over, hvad Trangen til Stordrift og Produktionens Koncentration kræver.

Det særlige ved Nutidens Aktieselskaber er i Korthed det, at de er dannede ved Sammenslutning af Kapitaler, der Formuen er fordelt paa Andele (Aktier), at Driftens aarlige Udbytte fordeles til Andelshaverne (Aktionærerne) i Forhold til deres Akties Størrelse, og at Aktionærerne ikke hæfter personlig for Selskabets Forpligtelser, saa at de Tab, der lides, højst kan foraarsage, at de mister den indskudte Kapital, men ikke kan foranledige, at de kommer til at tilsvare yderligere Beløb. (Fra denne Hovedregel kan der være visse Undtagelser ved nogle Arter af Selskaber). Ved Salg af Aktien kan den enkelte Aktionær træde ud af sit Forhold til Selskabet. I Henseende til Ledelsen er Aktionærernes Deltagelse indskrænket til, at de kan møde paa Generalforsamlingerne, hvor Regnskaberne forelægges til Godkendelse, hvor ogsaa enkelte videregaaende Dispositioner forelægges, og hvor Bestyrelse vælges. Men iøvrigt er Ledelsen af Forretningerne lagt i Bestyrelsens og Direktionens Haand.

Den økonomiske Betydning af Aktieselskaberne ligger hovedsagelig deri, at de har skabt Muligheden for Dannelsen af Foretagender, der fordrede en saa stor Anvendelse af Kapital, at der enten overhovedet slet ikke har eksisteret Enkeltmænd, der var i Stand til at stille Beløbet paa Benene, eller at disse i alt Fald ikke har kunnet indlade sig paa den Risiko, der var forbundet med at sætte en meget stor Kapital ind paa et Foretagende af denne Art. Som betydningsfulde Eksempler paa saadanne Foretagender kan man nævne store industrielle Etablissementer, Jærnbaner, Sporveje, Dampskibsselskaber og fra den anden Sfære Banker og Forsikringsselskaber. For mange af disse Foretagenders Vedkommende har Forholdet stillet sig saaledes, at de ikke kunde

komme til Eksistens som Enkeltmandsforetagender, og at der, for at de kunde dannes, kun var Valget imellem, at de dannedes som Aktieselskaber, eller at den offentlige Myndighed, Stat eller Kommune, selv tog dem i sin Haand. Hvor Forholdene har gjort dette umuligt, eller hvor politiske eller økonomiske Aarsager har gjort det utilraadeligt, har altsaa Aktieselskabet været den nødvendige Form. Ved mange store Foretagender, der nu drives af Aktieselskaber, har denne Driftsform ikke eksisteret ved Foretagendets Dannelse. Et Aktieselskab kan ofte eje en oprindelig privat Bedrift, der senere er gaaet over til den nye Form. Ogsaa dette kan have sin store økonomiske Betydning. Det kan være, at det er hensigtsmæssigt, at Bedriften faar en Udvidelse, som overskrider den enkelte Indehavers økonomiske Kræfter, eller ogsaa kan Grunden være den, at Indehaveren dør eller bliver gammel, og at han ikke har nogen, som kan overtage Bedriften efter ham. Aktieselskabets Dannelse kan da være Betingelsen for, at Bedriften bevares.

Medens Aktieselskaberne saaledes har den største økonomiske Betydning og har været en af Hovedfaktorerne i Nutidens industrielle Udvikling, giver de ogsaa i Sammenligning med Enkeltmandsbedriften Anledning til visse Misligheder. Disse staar i Forbindelse dels med Stiftelsen og dels med Driften. Den lette Adgang til Oprettelse af Aktieselskaber fører til letsindig Stiftelse. Det store Publikum, som opfordres til med sin Kapital at deltage i Selskabet, mangler ofte Forudsætningerne for at bedømme Foretagendets Rentabilitet, og Dannelsen af Selskaber, der savner økonomisk Berettigelse, gaar ikke alene ud over Aktionærerne, der muligvis mister den indskudte Kapital, men yder ogsaa sit Bidrag til at give Anvendelsen af Samfundets produktive Kræfter en fejl Retning. Farligst bliver dette under saadanne Forhold, hvor Aktieselskaber dannes ikke saa meget af Hensyn til de Foretagender, der skal sættes i Kraft, som fordi der er Personer, der søger Fortjeneste ved selve Stiftelsen af Selskabet. Denne Stifterfortjeneste kan være fuldstændig berettiget som Vederlag for Ideen og for Ulejligheden og Risikoen ved at bringe Selskabet i Stand, men da dens Størrelse oftest fastsættes bag Kulisserne, saa at de virkelige interesserede, det aktietegnende Publikum, ikke faar nogen klar Forestilling om den, er der skabt en Mulighed for, at den kan blive for stor og tynde Bedriften. Dette Forhold kan særlig gøre sig gældende, hvor et Aktieselskab ved sin Stiftelse overtager Grunde, Bygninger eller bestaaende Forretninger. Selskabet køber disse for en Pris, der er beregnet efter deres forventede Udbytte, men idet dette Udbytte kapitaliseres (jfr. nedenfor under Jordrente og Driftsherregvinst), foreligger den Mulighed, at det kapitaliserede Beløb er for højt, og at Bedriften saaledes under hele sin Eksistens er tvungen til at forrente en altfor stor Kapital. Man har betegnet dette som *Overkapitalisation*, hvormed menes, at Selskabets nominelle Kapital er højere end den virkelige Værdi af dets Formue. I Henseende til Driften frembyder Aktieselskaber i Sammenligning med Enkeltmandsbedrifter den Ulempe, som ligger i Ledernes og Ejernes løsere Forhold til Foretagendet. Lederen mangler den kraftige personlige Interesse, som Ejeren af en Bedrift har; han kan ofte have større Interesse i at tilfredsstille Aktionærerne gennem nogle Aars høje Udbytte end at sørge for Driftens fremtidige Eksistens. Af Hensyn til Kontrollen kræves et stort Apparat med Bestyrelse, Tilsynsraad o. s. v., der ikke alene kan fordyre Administrationen, men ogsaa kan virke hemmende paa Direktørens hurtige og kraftige Initiativ, idet han kan være nødsaget til at indhente Sanktion for alle videregaaende Dispositioner. Paa den anden Side er Ejerens (Aktionærens) personlige økonomiske Interesse i Regelen kun løsere knyttet til Foretagendet. Det er i Al-

mindelighed kun en ringere Del af hans Kapital, der er anbragt i det enkelte Selskab, og naar han ikke er tilfreds med dets Ledelse, vil han ofte foretrække at skille sig ved sine Aktier fremfor at søge Forandringer gennemførte. Det sidste vil ogsaa falde ham vanskeligt. Han mangler Lejlighed til at sætte sig ind i Driftens Enkeltheder, og til at sætte sin Vilje igennem har han intet andet Middel end at afgive sin Stemme paa Generalforsamlingen, hvor han let vil blive overstemt. Hvad disse Mangler ved Driften af Aktieselskaber angaar, maa det dog erindres, at hvor meget store Foretagender, f. Eks. Jærnbaner, er i Enkeltmands Haand, maa han dog ofte overlade væsentlige Dele af Driften til andre, saa at Betydningen af Lederens stærke personlige Interesse ikke bliver fremtrædende. Ulemperne ved Aktieformen kommer stærkest frem, hvor Foretagendet ikke er større, end at det let vilde kunne ledes paa sædvanlig Maade som Enkeltmandsbedrift.

Baade hvor Enkeltmandsbedrifter og hvor Aktieselskaber og lignende Associationer er fremherskende, ledes Produktionen af de enkelte Bedrifter, der indbyrdes konkurrerer og arbejder uafhængigt af hinanden. Hermed er altid givet Muligheden for en Mangel paa Plan i Produktionen. Afpasningen af Produktionsmængden i Overensstemmelse med Efterspørgselsens Krav vil under alle Organisationsformer være forbunden med Vanskeligheder, fordi Beregningen over Efterspørgselsens Intensitet kan slaa fejl; men de enkelte Bedrifters Beregninger i denne Henseende kan under Konkurrencens Herredømme kompliceres derved, at man ikke kender sine Konkurrenters Dispositioner. Eksempelvis kan nævnes, at den Driftsherre, som gennem en Prisstigning erfarer, at Efterspørgselen efter hans Produkt er stigende, og derfor udvider sin Produktion, kan se sine i og for sig rigtige Beregninger krydsede derved, at hans Konkurrenter samtidig foretager en stærk Produktionsudvidelse, saa at den samlede Produktforøgelse overstiger, hvad den voksende Efterspørgsel kræver. Endvidere kan Konkurrencen medføre, at den enkelte Driftsherre under en faldende Efterspørgsel ikke ser sin Regning ved at indskrænke sin Produktion, fordi dette dog ikke vil modvirke et for hans Interesser skadeligt Prisfald, naar en tilsvarende Indskrænkning ikke finder Sted i de andre Bedrifter. Forholdet kan ogsaa være det, at den enkelte netop spekulerer i, at de andre skal indskrænke Produktionen og derved bevirke Prisstigning, medens han selv holder Produktionen gaaende for at drage Fordel af denne Prisstigning. Det er disse Forhold, som i Forbindelse med andre Motiver har ført til det i vore Dage hyppige Fænomen, at konkurrerende Bedrifter instituerer et Samarbejde, eller som det ofte kaldes, at de danner et *Kartel*. Et saadant kan være af yderst forskelligt Omfang. Det kan indskrænke sig til visse Aftaler om fælles Priser, men det kan ogsaa strække sig videre til en gennem fælles Organer gennemført Regulering af Størrelsen af de enkelte Bedrifters Produktion. Idet en saadan Regulering kræver et indgaaende og stadigt Samarbejde mellem Bedrifterne, fører den ofte videre til en mere eller mindre fuldstændig Sammenslutning, hvad enten nu denne formelt bliver en virkelig Sammensmeltning f. Eks. til et enkelt stort Aktieselskab, eller man vælger den navnlig i Amerika stærkt benyttede Form af en *Trust*. Dennes Princip er, at de enkelte Bedrifter formelt vedbliver at bestaa som selvstændige Aktieselskaber, men at Aktierne i de enkelte Selskaber mod Udgivelse af Certifikater overgives til Fællesledelsen, som derved faar Styrelsen af samtlige Selskaber i sin Haand og fordeler Udbyttet ligeligt mellem Certifikaternes Indehavere. Reelt har en saadan Ordning en saa stor Lighed med en fuldstændig Sammensmeltning, at man i daglig Tale ogsaa benytter Ordet *Trust*, hvor en formel Sammensmeltning har

fundet Sted. Det er klart, at Trusters Dannelse, foruden den ovenfor omtalte Afpassning af Produktionen i Forhold til Efterspørgselsens Krav, ogsaa kan føre til — hvad der ogsaa ofte er Motivet til deres Stiftelse —, at enkelte Kapitalister faar Ledelsen af en hel Industri i deres Haand, at der altsaa skabes et Monopol.

5. Produktionsomkostninger.

Enhver Produktion koster, som ovenfor nævnt, noget, d. v. s. den repræsenterer et Forbrug af produktive Kræfter, af Arbejde, af Naturens Gaver og af opsparet Kapital. Fremskridtet i Produktionen beror paa, at den opnaaede Nytte stadig bliver større i Forhold til Forbruget af Produktivkraft. Forholdet mellem Produktionsresultatet og Produktionsomkostningerne indeholder derfor Maalestokken for, hvor vidt Produktionen er gaaet i den rigtige Retning, hvor vidt den har været økonomisk. Ved Udmaalingen gælder det at se, om den opnaaede Nytte har været den størst mulige, der kunde naas med de anvendte Opofrelser. Uøkonomisk har Virksomheden været, i Fald man ved at forbruge Produktionskræfterne paa anden Maade kunde have opnaaet en større Nytte, eller hvis man kunde have opnaaet det samme Produktionsresultat med færre Opofrelser.

Denne Udmaaling kræver en Maalestok for de forskellige Tings Nytte, og denne Maalestok har man i deres *Værdi*. Det gælder om at se, hvor vidt Værdien af det producerede overskrider Værdien af Produktionsomkostningerne, og hvor vidt der med de samme Produktionsomkostninger kunde være frembragt Resultater af højere Værdi end de, der er fremkomne. Til Produktionsomkostningerne henregnes derfor kun Forbruget af det, som man kan tillægge Værdi. I Fald en Produktion kræver Forbrug af en Naturgave, f. Eks. Vand, men dette uden nogen Anstrengelse staar til Disposition i ubegrænset Mængde, betegner dets Forbrug ingen Omkostning. Selv om den forbrugte Vandmængde kunde have været anvendt med mere Nytte paa anden Maade, repræsenterer Forbruget intet Tab, fordi der er tilstrækkeligt Vand tilbage til en hvilken som helst anden Anvendelse. Derimod maa til Produktionsomkostningerne henregnes alt, hvad der har Værdi, netop fordi det anvendt paa een Maade ikke atter staar til Disposition til anden Anvendelse. Til Produktionsomkostningerne henregnes derfor:

- 1) De Naturfaktorer, der er til Stede i begrænset Mængde, saasom særlig frugtbar Jord, Kul og Metalminer, Naturprodukter som Korn, Kvæg o. s. v.
- 2) Det menneskelige Arbejde, saavel det legemlige som det aandelige, derunder ogsaa Driftsherrens personlige Virksomhed, idet det repræsenterer en Anstrengelse, en Opofrelse.
- 3) Den opsamlede Kapital, der er til Stede i begrænset Mængde og forbruges under Produktionen.

Ved Udmaalingen af Opofrelsen maa *Tiden* tages med i Beregningen. Af forskellige Aarsager, som vil blive nærmere udviklet i følgende Afsnit, men hvis samlede Resultat er praktisk indlysende, har den Tilfredsstillelse, der først opnaas paa et senere Tidspunkt, en ringere Værdi end den, som den samme Tilfredsstillelse repræsenterer, naar den opnaas straks. Naar man derfor anvender en Ting af Værdi i Produktionens Tjeneste paa en saadan Maade, at Produktionsresultatet først fremkommer senere, maa man blandt Produktionens Omkostninger ogsaa henregne det Offer, der bringes ved, at man maa vente paa Tilfredsstillelsen. For den enkelte Producent faar dette Offer sit Udtryk i *Renten*.

I det hele faar for den enkelte Producent Værdien saavel af det opnaaede Produktionsresultat som af Produktionsomkostningerne sit Udtryk i Pengene. Om hans Produktion for ham har været heldig eller ikke, beror paa, om den Pengesum, som han indvinder ved Salget af sit Produkt, dækker Pengeværdien af alt, hvad han har anvendt til Produktionen, altsaa f. Eks. til Arbejds-løn (derunder den beregnede Værdi af hans eget Arbejde), til Indkøb af Raastoffer, Redskaber og Maskiner for den Dels Vedkommende, der er forbrugt, og Renten af den Værdi, der stikker i Jord og Kapital. For saa vidt han virker med laante Midler, betaler han denne Rente til andre, men naar han arbejder med sin egen Formue, maa han beregne den Rente, han kunde have opnaaet ved at anbringe den paa anden Maade. Ofte falder den enkelte Driftsherres Resultat sammen med det samfundsmæssige Forhold mellem den opnaaede Nytte og de forbrugte Produktivkræfter, idet Prisen er et korrekt Udtryk for den samfundsmæssige Værdi, men det behøver ikke altid at være Tilfældet. Et Monopol af en eller anden Art kan f. Eks. sætte den enkelte i Stand til at diktere en høj Pris for Varer, som han kan producere med smaa Omkostninger, eller visse Forhold kan gøre det muligt for ham at anvende Arbejdere for en lav Betaling, der ikke staar i Forhold til den Anstrengelse, Arbejdet koster dem.

III. Ombytning.

Som paavist i det foregaaende har den i det moderne Samfund gennemførte Arbejdsdeling haft til Følge, at Ombytningen er bleven et regelmæssigt Fænomen. Regelen er nu den, at man producerer eller lader producere kun en enkelt eller ganske faa Varer, som man bringer paa Markedet for hos de andre Producenter at tilbytte sig alle de forskelligartede Ting, man iøvrigt har Brug for.

Kredsen af Personer, der deltager i den indbyrdes Omsætning, udvides ved Udviklingen af *Samfærdselsmidlerne* og den derved betingede Samhandel mellem Nationerne. Den danske Landmand ombytter ikke alene sit Smør og sit Flæsk mod de danske Bybeboeres Produkter, men gennem forskellige Mellemlid sender han det til europæiske og oversøiske Pladser og modtager i Bytte Produkter fra de fleste af Verdens Egne. Naturligvis er der i denne Henseende den Begrænsning, som ligger i Varens Beskaffenhed og i Produktionsstedets Beliggenhed. Varer, der ikke kan taale Forsendelse, maa søge deres Marked i Nærheden af Produktionsstedet, og Landsdele, der ligger isolerede og fjernt fra de store Samfærdselslinier, har vanskeligt ved at møde op paa Verdensmarkedet med deres Varer. Men ogsaa denne Begrænsning er meget elastisk. Med Transportens voksende Hurtighed og med Forbedring i Opbevaringsmetoderne bliver Tallet paa de Varer, der ikke taaler Forsendelse, mindre og mindre (i vore Dage forsendes f. Eks. Smør, Æg, Grøntsager, Blomster o. s. v. paa lange Strækninger), og med den stadige Forøgelse af Veje, Jærnbanelinier, Kanaler, Dampskibe svinder Tallet paa de Samfundskroge, der ligger uden Forbindelse med de store Samfærdselslinier.

Foruden Samfærdselsmidlernes Udvikling er det, for at en gennemført Omsætning mellem Landsdelene og Landene kan finde Sted, ogsaa som oftest nødvendigt, at der danner sig et Mellemlid mellem de forskellige Producenter og Forbrugere, der ofte bor fjernt fra hinanden og er uden indbyrdes Forbindelse. Dette Mellemlid er *Handels-* eller *Købmandsstanden*, hvis Opgave er at lede Ombytningen, at skaffe Producenten af med hans Varer og bringe For-

brugeren dem i Hænde, at foranledige, at de forskellige Varer føres derfra, hvor der er Overflod paa dem, derhen, hvor der trænges til dem.

Det, der leder saavel Handelsstanden som de enkelte Personer i deres Ombytninger, er Betragtninger over Tingenes *Værdi*. Ved enhver Ombytning er det Parternes Formaal at erhverve en Ting, som for dem har større Værdi end den, de giver i Bytte, og jo større den Værditilvækst er, som hver af Parterne paa denne Maade skaffer sig, i desto højere Grad har Ombytningen naaet sit Formaal. Det er derfor her af Vigtighed at kende de Love, der behersker Værdidannelsen.

1. Værdiens Love.

Ved Undersøgelsen af, hvad der er bestemmende for Værdien, ses foreløbig bort fra de Virkninger, selve Ombytningen kan fremkalde i denne Henseende, og Betragtningen rettes mod det enkelte Menneskes Forhold til Tingene. Betingelsen for, at en Person skal tillægge en Ting eller en Tjenesteydelse *Værdi*, er, at han formener, at dens Besiddelse eller Erhvervelse har en vis *Betydning* for hans økonomiske Velfærd. For at han skal tilskrive den en saadan Betydning, maa han have *Nytte* af den, d. v. s., den maa være i Stand til at tilfredsstille en Fornødenhed eller et Ønske. Hvor vidt en Ting i denne Betydning skal betragtes som nyttig eller ikke, beror altsaa ikke paa en etisk Dom om dens Nytte eller Skadelighed. Nyttig betyder i denne Sammenhæng kun det samme som formaalstjenlig, egnet til at tjene den vurderende Persons Formaal. Hvis hans Ønske i Øjeblikket gaar i Retning af at stille Sulten, er Næringsmidler nyttige, fordi de er formaalstjenlige, og hvis hans Tilbøjelighed gaar i Retning af at stimulere sig, vil Tobak eller Alkohol i samme Forstand være nyttige for ham. For at Tingen skal have økonomisk Betydning for ham, er det imidlertid ikke nok, at den objektivt er i Stand til at opfylde Formaalet, men det er endvidere nødvendigt, at Tingens Besiddelse er en *Betingelse* for, at Formaalet naas. Naar det Forraad, der staar til vor Raadighed, overstiger vort Behov, faar de enkelte Dele ikke nogen Værdi for os. Vi kan indtil en vis Grænse skille os af med dem uden at lide Skaar i nogen Art af Tilfredsstillelse. Først naar det Forraad, der staar til Raadighed, er blevet saa lille, at det akkurat dækker Behovet, vil der være Tale om, at en yderligere Nedgang fremkalder et Savn, og først naar Forraadet er blevet mindre, end hvad der kræves til Behovets Dækning, indtræder det Tidspunkt, da man vil bringe Ofre for at forøge det. Den, der sidder ved en evig rislende Kilde, vil, selv om han tørster eller har andre Fornødenheder, der kan tilfredsstilles ved Hjælp af Vand, ikke føle noget Savn ved, at en Del af det fremsprudlende Vand rinder ud i Sandet. Han vil ikke tilskrive dette Vand nogen Værdi, fordi der ikke er nogen Fornødenhed, hvis Tilfredsstillelse er betinget af, at han beholder det. Først naar han ved, at Kilden kan rinde ud, før han faar sit Behov (det nutidige eller fremtidige) tilfredsstillet, og at han ikke lige saa let vil kunne faa Vand andet Steds fra, vil han tilskrive hvert Maal Vand fra Kilden en Værdi.

Hvor *stor* Værdi han nu tillægger det enkelte Maal, vil afhænge af Styrkegraden af den Fornødenhed, for hvis Tilfredsstillelse det er en Betingelse, og i denne Henseende spiller den Mængde, hvori Tingen staar til hans Raadighed, en væsentlig Rolle. Enhver Ting kan, eftersom der er Mangel eller Overflod paa den, gennemløbe en Skala af Nyttighedsgrader. Er Mængden ringe, maa man nøjes med at opfylde de mest paatrængende af de Formaal, til hvis Opfyldelse Tingen er tjenlig, og hvis den er større, kan man benytte det over-

skydende Kvantum til at tilfredsstille Kvav af mindre paatrængende Natur. For den, der lider af Mangel paa Vand, kan et vist Kvantum, som han skaffer sig, betyde, at han redder sit Liv (undgaar at forgaa af Tørst), et yderligere tilkommet Kvantum kan gøre Nytte ved at bruges til Kogning og Vads, og ved en endnu yderligere Forøgelse kan Fornødenheder af ringere Betydning tilfredsstilles.

Til Belysning af denne Nyttighedsskala har man fremsat følgende Eksempel: En Kolonist, der lever afsides fra det omsættende Samfund, har høstet 5 Sække Korn, med hvilke han maa nøjes til næste Høst. Han træffer nu Dispositioner over, hvorledes han vil benytte disse Kvanta. Een Sæk behøver han for netop at opholde Livet indtil næste Høst. Een Sæk til vil kunne forøge hans Maaltider saa vidt, at han vedligeholder Sundhed og Styrke. Medens han ikke har noget Ønske om at fortære mere i Form af Brød eller Melspiser, vil han ved at opfodre Fjerkræ med en tredje Sæk kunne forbedre sine Maaltider med Tilføjelsen af nogen Kødspise. En fjerde Sæk kan han anvende til Kornbrændevin, og da hans personlige Fornødenheder hermed er tilfredsstillede, kan han anvende en femte Sæk til Ernæring af en Hund eller andet Husdyr. Det er klart, at Tilfredsstillelsen af disse Fornødenheder har højst forskellig Betydning for ham. Hvis der bliver Tale om at skille sig ved een Sæk Korn, vil den Tilfredsstillelse, der berøves ham, være den at holde Hund, og denne Tilfredsstillelse bliver da Maalet for den Værdi, han tillægger en Sæk Korn. I Fald der tilbød sig Lejlighed til at ombytte en Sæk Korn med noget andet, vilde han ved Overvejelsen af, hvor vidt Besiddelsen af dette andet — Klæder, Luksusgenstande eller hvad han ellers kunde have Lyst til — opvejede Savnet ved at undvære en Sæk, ikke have Anledning til at anstille den Betragtning, at Korn, fordi det kan opretholde Livet, er nyttigere end Luksusgenstande. Han har kun Grund til at se, hvor vidt han anser det, han kan erhverve, for at være nyttigere eller behageligere for ham end at holde Hund. Andet eller mere kan han ikke komme til at undvære ved at skille sig ved een Sæk. Hvis han derimod kun havde haft 4 Sække, vilde det at undvære een have berøvet ham Nydelsen af Brændevinen, og Værdien vilde være blevet sat derefter. Paa samme Maade vil det let ses, hvorledes den Fornødenhed, der tilfredsstilles ved en Sæk Korn, bliver mere og mere betydningsfuld, eftersom hans Forraad er 3, 2 eller 1 Sæk, og at den Værdi, han tillægger en Sæk, stiger i Forhold dertil.

Det fremgaar heraf, at den Nytte, der bestemmer Værdien af det enkelte Kvantum af et Forraad, ikke er den højeste Nytte, som et saadant Kvantum overhovedet kan yde, men tværtimod den laveste af dem, der tilfredsstilles gennem Forraadet enkelte Kvanta. Kvantumets Værdi maales efter Betydningen af den Fornødenhed, der er den mindst vigtige af dem, der kan tilfredsstilles gennem det samlede Forraad. Jo større Forraadet bliver, desto ringere bliver Betydningen af denne mindste Fornødenhed. Denne Betydning har man, for at faa et kort Udtryk betegnet som GRÆSENSNYTTEN, idet den er Nytten af Forraadet sidste Kvantum, det, der ligger paa Grænsen af Forraadet. Tingenes subjektive Værdi bestemmes altsaa af deres Grænsenyttte, og denne er atter bestemt ved *Arten af de Fornødenheder, Tingene kan tilfredsstille, Graden af den Betydning, som Personen tillægger disse Fornødenheders Tilfredsstillelse, og Størrelsen af Forraadet*. I Fald en Fornødenhed lige saa vel kan tilfredsstilles ved een Art Ting som ved en anden, fastsættes Grænsenyttten selvfølgelig under Hensyn til Forraadet af begge Arter. Hvis Kolonisten i Eksemplet foruden de

fem Sække Korn havde været i Besiddelse af nogle Brødfrugter eller et Kvantum nedsaltet Kød, vilde dette have forringet Kornets Grænsenytte.

Blandt Forskellen mellem de Arter af Fornødenheder, de enkelte Kvanta i et Forraad kan bruges til at tilfredsstille, kan ogsaa nævnes Forskellen mellem *nutidige* og *fremtidige* Fornødenheder. Besidderen af et vist Antal Sække Korn kan bestemme een af dem til at sikre hans Ernæring paa et senere Tidspunkt. Han vil ikke tillægge denne Fornødenheds Tilfredsstillelse saa stor Betydning, som han tillægger Sikringen af sin Ernæring i Øjeblikket. Der kan endvidere gives Forhold, hvor han vurderer den øjeblikkelige Tilfredsstillelse af en Fornødenhed, der staar lavere paa Skalaen, højere end Sikringen af den fremtidige Tilfredsstillelse af en vigtigere Fornødenhed. De øjeblikkelige Krav melder sig som Regel med større Paatrængenhed. Den højere Værdi, som vi tillægger Midlerne til at tilfredsstille Nutidens Behov i Sammenligning med dem, der sikrer os Fremtiden, kan i visse Tilfælde være Udslag af Sorgløshed, af Tilbøjelighed til at leve i Nuet og skyde Tanken om Fremtiden — som man jo heller ikke er vis paa at opleve — fra sig. Men det er ingenlunde alene denne menneskelige Kortsynethed, der bringer os til at vurdere Nutidens Krav højere end Fremtidens. En fornuftig Betragtning kan ofte give samme Resultat. Saafremt den i Eksemplet behandlede Kolonist vilde overveje, om han i Stedet for at bruge den sidste Sæk Korn til at glæde sig ved at holde Hund, burde gemme den ud over Aaret for at sikre sig den nødvendige Ernæring til den Tid, kunde han ret naturligt anstille den Betragtning, at næste Høst formodentlig ogsaa vilde bringe ham 5 Sække Korn, saa at den sjette Sæk i Virkeligheden vil skaffe ham en ringere Tilfredsstillelse. Det vil let ses, at der gives mange Forhold, hvorunder Nutidens Krav ikke alene synes, men virkelig er mere paatrængende end Fremtidens, og dette Moment vil navnlig ogsaa komme frem i alle de Tilfælde, hvor Tilfredsstillelsen af Nutidens Krav sætter os i Stand til at udføre en Virksomhed, der bringer os Midlerne til Tilfredsstillelsen af Fremtidens Fornødenheder.

Vi er i det foregaaende Eksempel gaaet ud fra et fast bestemt Forraad; men det følger af sig selv, at Vurderingen af dette Forraad kan modificeres, i Fald Besidderen er i Stand til at forøge det, f. Eks. gennem Arbejdsvirksomhed. Hvis vi i Stedet for Kornet, hvis Forraad ikke kan forøges inden næste Høst, tænker paa Forraadet af en Vare, hvis Mængde Kolonisten stadig kan forøge ved Arbejde, kommer der et nyt Moment til, nemlig Anstrengelsen ved at forøge Forraadet. Saafremt han er i Besiddelse af et vist Forraad af saadanne Ting, f. Eks. Brænde, vil hans Vurdering selvfølgelig ikke kunne overstige Forraadets Grænsenytte, Nyttens af Forraadets Grænsekvantum; men der er en Mulighed for, at den vil kunne være lavere. I Fald der er Tale om at skille sig ved et vist Kvantum af Varen, vil han ikke alene overveje den Nytte, som dette Kvantum kan yde ham, men idet han tager i Betragtning, at han kan skaffe sig Erstatning for det, vil han sammenligne Tabet med den Anstrengelse, det koster ham at erstatte det. Saafremt han vurderer denne Anstrengelse lavt, vil han ogsaa vurdere Tingen lavt. Dette vil bl. a. ogsaa gøre sig gældende, i Fald der skulde frembyde sig en Mulighed for at tilbytte sig en anden Genstand for Tingen. Hvis denne Genstands Nytte er ringere end Nyttens af den Brug, han havde tænkt sig at gøre af Tingen, vil han dog staa sig ved at bytte, hvis Anstrengelsen vurderes saa lavt, at han hellere vil underkaste sig den end undvære den tilbyttede Genstand. Hvis han derimod sætter Ulysten ved Arbejdet højere end Ulysten ved at undvære Tingen, kommer Arbejdsulysten ikke til at spille nogen Rolle ved Værdiansættelsen. Det bliver da

Tingens Nytte, der alene gør Udslaget, idet Værdien selvfølgelig aldrig kan være større end denne.

Betragtningen af den Forandring i Vurderingen af et Forraad, der fremkommer ved, at det kan forøges gennem Arbejde, fører os videre til at se paa de Modifikationer, som Muligheden af gennem produktiv Virksomhed at omdanne Tingene medfører for disses Vurdering. For at en Ting skal have Værdi, er det ikke nødvendigt, at den i sin foreliggende Skikkelse er i Stand til umiddelbart at tilfredsstille en menneskelig Fornødenhed. Det er tilstrækkeligt, at vi ved dens Hjælp kan forskaffe os de Ting, der tilfredsstiller vore Fornødenheder. Herpaa beror Værdien af Raastoffer, halvfærdige Varer, Maskiner, Redskaber og af den menneskelige Arbejdskraft. Disse Tings Værdi er en afledet Værdi; den er afhængig af Værdien af de Varer, som kan frembringes derved. Hvis disse har en ringe Værdi for os, kan Raastoffet ogsaa kun have en ringe Værdi; paa den anden Side vil den Mængde, hvori Raastoffer, Redskaber o. s. v. staar til vor Raadighed, have Indflydelse paa Værdsættelsen af de færdige Varer. Disses Værdi beror ikke alene paa den Mængde, hvori de er til Stede, men ogsaa paa den Mængde, hvori de kan skaffes til Veje, og for dette sidste er Raastoffernes Tilstedeværelse en væsentlig Betingelse.

For saa vidt Produktionen af en Forbrugsgenstand tager en vis Tid, vil Raastoffet ikke vurderes fuldt saa højt som den frembragte Genstand med Fradrag af den Værdi, der tillægges det anvendte Arbejde og andre Omkostninger. Der maa i Henhold til den foran omtalte Forskel mellem Vurderingen af nutidig og fremtidig Tilfredsstillelse gøres et Fradrag under Hensyn til, at den Tilfredsstillelse, Genstanden kan yde, først falder paa et senere Tidspunkt.

Ligesom Muligheden af at producere Tingen modificerer Værdien af det tilstedeværende Forraad, bliver det samme Tilfældet, naar man kan tilbytte sig den hos andre. Saafremt den, der ønsker en Ting, ved, at der er Personer, der er villige til at give ham den i Bytte for en anden Genstand, som han er i Besiddelse af, og som han selv vurderer lavere, vil han selvfølgelig ikke bringe større Offer for at komme i Besiddelse af Tingen, end det, der svarer til hans Vurdering af den Genstand, for hvilken han ved, at han kan faa den. Paa den anden Side vil det selvfølgelig ogsaa paavirke hans Vurdering af denne Genstand, at den foruden den Nytte, han kan have af dens Brug, tillige faar den Betydning, at han kan benytte den til at tilbytte sig andre Ting, som han kan have mere Nytte af. Ved Siden af Tingens BRUGSVÆRDI fremkommer dens BYTTEVÆRDI, der er paavirket af Hensynet til, hvad man kan tilbytte sig for den. Det følger af sig selv, at *Bytteværdien er afledet af Brugsværdien, og at dens Størrelse bestemmes af dennes*. Hvor meget af en vis Vare jeg vil give i Bytte for et Kvantum af en anden, afhænger af, hvorledes jeg vurderer Nyttens af dem begge; men saafremt der kommer et Bytte i Stand, afhænger Ombytningsforholdet ikke alene af min, men ogsaa af den anden Parts Vurdering.

I det økonomiske Samfundsliv, saaledes som det har formet sig paa Grundlag af Vareproduktion og den dermed følgende Ombytning, og hvor denne gensidige Ombytning er bleven den Vej, ad hvilken vi regelmæssig er henviste til at forskaffe os Midlerne til Tilfredsstillelsen af alle vore forskelligartede Fornødenheder, bliver Bytteværdien den regelmæssig fremtrædende Form for Værdien. De forskellige subjektive Vurderinger faar deres Udtryk i det Forhold, hvori de forskellige økonomiske Ydelser ombyttes mod hverandre. Den enkelte Tings Værdi udtrykkes ved dens *Købeevne*, ved de Kvantiteter af andre Ting,

som man kan tilbytte sig for den. Det Kvantum af andre Ting, som man paa det almindelige Marked, hvor Omsætningen foregaar, kan paaregne at tilbytte sig for Tingen, betegner dens **MÅRKEDESVÆRDI**. Det bestemte Kvantum, som Tingens Ejer forlanger for den, eller som ydes ved en Omsætning, der virkelig finder Sted, betegnes ofte som Tingens **PRIS**, og dette Udtryk benyttes særlig, naar Modydelsen bestaar i det almindelige Omsætningsmiddel, *Pengene*. Hvor Pengenes Brug er trængt igennem i Omsætningslivet, bliver Pengeværdien det almindelige Udtryk for Markedsværdien.

Medens de enkelte subjektive Vurdering er forskellig, er Markedsværdien kun een. Ensartede Ting vil i samme Marked have en og samme Værdi — forudsat at Købere og Sælgere alle har tilstrækkeligt Kendskab til Markedets Tilstand.

Hvorledes bestemmes nu Varernes Markedspris, og hvorledes fremgaar denne som Resultant af de forskellige subjektive Værdiansættelser?

Lad os foreløbig holde os til det Tilfælde, at der kun staar to Parter overfor hinanden, f. Eks. en Mand, der vil købe et Maleri, og en Kunsthandler, der vil sælge det. Betingelsen for, at Ombytningen kan ske, er, at de to Personers subjektive Ansættelse af Værdiforholdet mellem Maleriet og Pengene er forskellig. Forskellen i den subjektive Værdiansættelse kan hidrøre fra et forskelligt Syn saavel paa den ene som paa den anden af Tingene. Naar en Mand er villig til at betale mere for et Kunstværk end den anden, kan det enten hidrøre fra, at han tillægger Kunstværket højere Værdi, eller at han paa Grund af større Velhavenhed tillægger en Sum Penge ringere Værdi end den anden. Hvis Billedet for Køberen har samme Værdi som en Sum af 20 000 Kroner, men for Sælgeren som 5000 Kroner, saa foreligger Betingelsen for, at en Ombytning kan komme i Stand. Køberen vil kun have Fordel af Forretningen, naar Købesummen bliver mindre end 20 000 Kroner, Sælgeren kun, naar den bliver større end 5000 Kroner. Prisen vil altsaa falde mellem 20 000 og 5000 Kroner, men paa hvilket Punkt kan ikke afgøres. — Saasart der optræder flere paa Markedet, rykker Grænserne hinanden nærmere. Er der flere Købere, hvoraf een vurderer Billedet til 20 000 Kroner, en anden til 19 000, en tredje til 15 000 o. s. v., vil den, der vurderer det højest, faa det, men han maa byde mere end nogen af de andre, og Prisen vil derfor falde mellem 19 000 og 20 000 Kr. Naar der omvendt overfor en enkelt Køber staar flere konkurrerende Sælgere, vil Prisen falde mellem den billigste og den næstbilligste Sælgers Vurdering.

For de fleste Varers Vedkommende vil der imidlertid i Reglen være saavel en Flerhed af konkurrerende Købere som en Flerhed af konkurrerende Sælgere. Det almindelige Forhold paa Verdensmarkedet er i store Træk det, at der paa den ene Side staar en Række Købere, hver med sin Vurdering og ønskende at tilbytte sig et vist Kvantum, paa den anden Side en Række Sælgere, hver med sin Vurdering og ønskende at afsætte et vist Kvantum. De Købere, der vurderer lavere end den billigste Sælger, og de Sælgere, der vurderer højere end den højeste Køber, er paa Forhaand udelukkede fra at komme til at deltage i Ombytningen, og deres Bud faar ingen Indflydelse paa Prisen. Den højest vurderende Køber og den lavest vurderende Sælger afgiver de Ydergrænser, indenfor hvilke Prisen maa falde, og Forretning kan overhovedet kun komme i Stand, naar den højeste Købers Vurdering rækker op over den laveste Sælgers. Saa fremt nu hele det til Salg udbudte Kvantum er mindre end det, som den højeste Køber ønsker, eller netop tilstrækkeligt til hans Behov, maa han byde den næsthøjeste Køber over, og Prisen falder paa et Punkt mellem disse to Købers

Vurderinger. Er det udbudte Kvantum derimod større, og er der Sælgere, som er villige til at afgive til lavere Pris, vil disses Konkurrence bringe Prisen ned, og tænker man sig Køberne ordnede i Rækkefølge efter deres Vurderings Højde, vil det efter Omstændighederne blive anden, tredje, fjerde o. s. v. Køber, hvis Vurdering bliver den afgørende. Hvis den billigste Sælger disponerer over en saa stor Mængde, at han kan tilfredsstille alle Køberes Behov, maa han underbyde alle de andre Sælgere, og Prisen vil falde paa et Punkt mellem hans og den næstbilligste Sælgers Vurdering. Er der derimod Købere til mere og til højere Pris, vil Prisen blive højere, og det bliver da efter Omstændighederne anden, tredje, fjerde o. s. v. Sælger, hvis Vurdering gør Udslaget. Saa længe der endnu er Sælgere, der ikke har faaet alt solgt, skønt de er villige til at afgive det til lavere Pris, maa Prisen synke, og saa længe der endnu er Købere, der ikke har faaet deres Behov dækket, skønt de er villige til at gøre Overbud, maa Prisen stige. Paa det Punkt, hvor ingen af Delene er Tilfældet, vil Prisen fæstne sig. — Paa det virkelige Verdensmarked fremkommer selvfølgelig Prisansættelsen ikke ved en auktionsmæssig Over- og Underbyden, men derved, at Sælgere og Købere efter deres Kendskab til Markedets Tilstand, til Forraadenes Størrelse og til andre Sælgers og Køberes Vurdering regner sig til det omtrentlige Resultat og indretter deres Bud derefter.

Man plejer at betegne den Proces, hvorved Markedsværdien fastsættes, ved at sige, at Værdien afhænger af *Forholdet mellem UDBUD og EFTERSPØRGSEL*. Stort Udbud eller ringe Efterspørgsel giver lav Værdi og omvendt. Denne Udtryksmaade er kun korrekt, naar man fastholder, at der ved *Udbud* ikke alene maa forstaas den Mængde af Varer, der overhovedet ønskes solgt, men at der ogsaa maa tages Hensyn til Ihændehavnernes Betingelser (deres Vurdering), og at der ved *Efterspørgsel* ikke forstaas ethvert Ønske om at komme i Besiddelse af Varen, men at der ogsaa maa tages Hensyn til, hvor stort et Vederlag den efterspørgende har Vilje og Evne til at yde. Naar Markedsprisen for en Tønde Rug er 10 Kroner, vil Prisen ikke drives i Vejret ved en Efterspørgsel, der er villig til at købe endog store Partier, men kun til en Pris af 5 Kroner Tønden. Fastholder man imidlertid, at Udtrykkene Udbud og Efterspørgsel maa forstaas betingelsesvis, har man en bekvem Formel for Markedsværdiens Bevægelse, naar man siger, at Værdien stiger ved en Forøgelse af Efterspørgselen, medens den falder ved en Forøgelse af Udbudet — og omvendt ved Efterspørgselens eller Udbudets Formindskelse.

Som alt anført, har Produktionsmidlernes Rigelighed Indflydelse paa den færdige Vares Værdi. Under den økonomiske Ordning, hvor de konkurrerende Producenter bestemmer Udbudets Størrelse, vil denne til enhver Tid blive paa-virket af det Forhold, der bestaar mellem Varens Pris og dens PRODUKTIONS-OMKOSTNINGER (jfr. ovenfor). Gennem Udvidelse eller Indskrænkning af Udbudet vil de stræbe at bringe et saadant Forhold mellem Produktionsomkostninger og Varepris til Veje, at Produktionen vedbliver at være lønnende for dem. Naar Forholdet i en Produktionsgren er særlig gunstigt, vil dette have Tilbøjelighed til at bevirke, dels at de enkelte Driftsherrer udvider deres Produktion, og dels at flere kaster sig over Produktionen, saa at Konkurrencen bliver større, og dette vil som Regel enten bevirke, at Prisen paa det færdige Produkt falder, eller at den større Efterspørgsel efter Arbejdskraft, Raastoffer, Redskaber o. s. v. fremkalder en højere Pris paa disse, med andre Ord, at Produktionsomkostningerne bliver højere. I begge Tilfælde har Konkurrencen bidraget til, at Pris og Produktionsomkostninger har nærmet sig til hinanden. Omvendt vil et for Producenterne ugunstigt Forhold mellem Produktionsom-

kostninger og Pris ogsaa føre til, at de konkurrerende Producenter stræber at rette det, enten ved en Formindskelse af Produktionsomkostningerne — hvis en saadan er mulig — eller ved en Indskrænkning af Udbudet. Det Forhold, at Pris og Produktionsomkostninger ikke svarer til hinanden, kan enten være foraarsaget ved Varens Prisforandringer paa Grund af forandret Efterspørgsel eller ved en indtraadt Forandring i Omkostningernes Størrelse. Det sidste kan f. Eks. fremkomme ved nye Fremgangsmaader, ved Forandringer i Rigeligheden af de naturlige Produktionsmidler, f. Eks. derved, at ny Jord kan tages ind i Produktionens Tjeneste.

Betingelsen for, at der, efter at der er opstaaet et Misforhold mellem Pris og Produktionsomkostninger, atter fremkommer Ligevægt imellem dem, er at der sker en Forandring i Produktionens Størrelse. Ligevægten behøver altsaa ikke at indtræde, hvor en saadan Forandring er umulig. Dette gælder om de Ting, der er til Stede i et een Gang for alle givet Kvantum (f. Eks. gamle Kunstværker), hvorved der overhovedet slet ikke kan blive Tale om Reproduktion og følgelig heller ikke om Produktionsomkostninger. — I andre Tilfælde hemmes den gensidige Paavirkning i større eller mindre Grad ved Indskrænkninger i Konkurrencens Frihed. Stærkest fremtræder dette, naar Produktionen ligger i en enkelts Haand, der har *Monopol* derpaa, d. v. s. Ene-Adgang dertil. Monopolet kan være retligt, naar det beror paa en af Statsmagten givne Ene-ret, eller blot faktisk («naturligt»), f. Eks. naar Produktionen beror paa en særegen personlig Evne eller Indsigt (f. Eks. en Fabrikationshæmmelighed) eller paa den udelukkende Adgang til visse Raastoffer el. lgn. I alle slige Tilfælde kan Produktets Pris stige langt ud over ethvert Forhold til Produktionsomkostningerne; Producenten behøver ikke at paalægge sig anden Begrænsning end den, der følger af Hensynet til, at en altfor høj Pris bliver ufordelagtig ved at indskrænke Afsætningen for meget. — Lignende Forhold som ved Monopoler kan fremkomme, hvor Produktionen vel ikke ligger i en enkelts Haand, men hvor der dog ikke er flere om Budet, end at de kan slutte sig sammen og virke i Fællesskab i Stedet for at konkurrere indbyrdes (*Karteller*, *Tarif*- og *Priskonventioner*). En særegen Mulighed for større eller mindre Udelukkelse af Konkurrencen er til Stede, naar den paagældende Produktion kræver en meget stor Kapital o. s. fr.

Vender vi os imidlertid til de Tilfælde, hvor Produktionen kan baade udvides og indskrænkes, og hvor Konkurrencen er fri, saa vil Produktionsomkostninger og Værdi stræbe at komme i Overensstemmelse med hinanden. Hvis nu Udvidelsen eller Indskrænkningen foregaar, *uden at Omkostningernes Størrelse derved paavirknes*, vil det være Værdien, der i Længden bevæger sig saaledes, at den kommer i Harmoni med Produktionsomkostningerne. Er Værdien højere, saa at Produktionen er usædvanlig fordelagtig, vil denne blive udvidet, dermed Udbudet stige, og Værdien atter falde. Hvis Værdien er saa lav, at Omkostningerne ikke dækkes, vil Produktionen indskrænkes, Udbudet formindskes og Værdien igen stige.

Det Forhold, at Produktionens Udvidelse eller Indskrænkning foregaar uden nogen Forandring i Omkostningerne, maa dog betragtes som en Undtagelse. I de allerfleste Tilfælde vil Udvidelsen eller Indskrænkningen paavirke Omkostningernes Størrelse, og denne Paavirkning vil som Regel gaa i den Retning, at Udvidelsen forøger de nødvendige Omkostninger, medens Indskrænkningen formindsker dem. En Modvirkning mod denne Tendens fremkommer ved de Virkninger i Retning af Omkostningernes Formindskelse, som *Storproduktionen* er i Stand til at fremkalde, særlig i Fabriksindustrien (jfr. foran).

Her er der Mulighed for, at en Udvidelse af Produktionen paa visse Omraader, fordi den giver Lejlighed til at drive den i større Stil, bliver lig med en billigere Produktion. Men bortset herfra er der i enhver Produktion en Tendens til, at Produktionsudvidelsen foregaar med forøgede og Indskrænkningen med formindskede Omkostninger. I alle Varers Produktionsomkostninger indgaar som et væsentligt Led Udgiften til de *Raastoffer*, som Produktionen benytter. Enten nu Raastoffet er et Mineral eller et vegetabilsk eller animalsk Produkt, kan dets Pris ikke undgaa at blive berørt af Efterspørgselsens Stigen eller Synken. Dette vil jo navnlig gøre sig gældende, hvor den vedkommende Produktion har en væsentlig bestemmende Indflydelse paa Forbruget af det paagældende Raastof, og hvor dette er Tilfældet vil en Stigning af Efterspørgselen efter Produkterne fremkalde en Stigning i Raastoffets Pris. Eksempler herpaa kan ses i industrielle Opsvingstider, hvor der foregaar en Fremgang i Byggevirksomheden og i Skibs- og Jærnbanebygningen. Resultatet af denne Fremgang er en Fordyrelse af de paagældende Virksomheder gennem stigende Priser paa Jærn, Træ, Sten, Cement o. s. v. Vi ser af disse Eksempler, hvorledes den stigende Efterspørgsel efter Varen gennem Opgang i Produktionen fører til en Forøgelse af Produktionsomkostningerne. Da de paagældende Raastoffer imidlertid medvirker til Produktion af andre Varer end dem, efter hvilke Efterspørgselen er stegen, øver de stegne Omkostninger atter Indflydelse paa visse andre Varers Værdi. Naar f. Eks. Raajærnets Pris af de anførte Aarsager er stegen, vil dette medføre Prisstigning for en Mængde andre Varer, til hvis Frembringelse der medgaar Jærn. Skønt den menneskelige *Arbejdskrafts* Værdi ikke fortrinsvis er bunden til Forbruget eller Værdien af visse enkelte Varer eller enkelte Varegrupper, er Arbejdslønnens Højde (jfr. næste Kapitel) dog ikke upaavirket af en Stigning i Efterspørgselen efter vigtige Varegrupper. Naar Tingenes Pris stiger paa Grund af større Anvendelse, maa der bydes en højere Løn for at kalde flere Arbejdere til Erhvervet, ligesom omvendt Lønnen vil have Tendens til at synke, naar Anvendelsen tager af. Der vil derfor ogsaa for de Produkters Vedkommende, ved hvis Fremstilling Anvendelse af Arbejde spiller en større Rolle end Anskaffelse af Raastoffer, være en Tendens til, at en Forandring i Efterspørgselen fremkalder en tilsvarende Forandring i Omkostningerne. Ogsaa her vil — ligesom ved Raastofferne — den forhøjede eller nedsatte Arbejdsløn fremkalde Prisforandringer for andre Varer end dem, der har fremkaldt Forandringen.

Om der end i Længden tilvejebringes et Ligevægtsforhold mellem Værdi og Produktionsomkostninger, kan der dog ofte hengaa lang Tid, hvor Forholdet er forrykket, naar nemlig Udvidelsen eller Indskrænkningen af Udbudet kræver lang Tid. Dette gælder f. Eks. om Huslejligheder. Naar en By er i Opblomstring, og Folketallet vokser stærkt, stiger Huslejen; men skønt dette fremkalder forøget Byggeri, vil det ofte kunne vare længe, inden Lejlighedernes Antal er afpasset efter Behovet. Omvendt vil i en By, der tager af, Huslejen langt fra svare til Produktionsomkostningerne. Det samme er Tilfældet i mange andre Forhold, og navnlig vil Indskrænkning af en Produktion paa Grund af synkende Priser kun meget langsomt finde Sted, naar betydelige Kapitaler er saaledes fastgjorte, at de ikke kan gøres frugtbringende paa anden Maade. Man vil da ofte vedblive med Produktionen, endog om Driften ingen Rente giver af den fastgjorte Kapital, saa længe blot de øvrige Produktionsomkostninger dækkes.

Ifølge Gangen i den Proces, der bringer Produktionsomkostninger og Værdi til at svare til hinanden, er det indlysende, at det ikke drejer sig om de

Omkostninger, der i det enkelte Tilfælde er medgaaede, men om hvad det nu koster at fremstille Varen og bringe den i Markedet. Da endvidere de forskellige Producenter af en Vare ofte arbejder med forskellige Omkostninger, medens Varens Markedsværdi er den samme, kan Værdien ikke for dem alle staa i samme Forhold til Omkostningerne. Som almindelig Regel kan det siges, at enhver Producent, hvis Tilbagetræden fra Markedet vilde bringe Prisen til at stige, faar sine Produktionsomkostninger dækkede. Den, der producerer med færre Omkostninger, indhøster en Ekstragevinst, medens den, der har større Omkostninger, faar mindre end den gennemsnitlige Fortjeneste.

De foran udviklede Love kommer ikke i deres Renhed til Syne ved hvert enkelt Køb og Salg. Forudsætningen for, at dette skal kunne ske, er ikke alene, at enhver ved sine Køb og Salg søger at naa den størst mulige Fordel, men ogsaa at han kender og forstaar at bedømme Markedets Tilstand. Mange vil paa Grund af fejlagtig Bedømmelse af Markedet købe dyrere eller sælge billigere, end de behøver. Navnlig i Detailhandelen, ved Indkøb til personligt Forbrug, betales der ofte højere Priser, end Varemarkedets Tilstand nødvendiggor.

2. Penge.

I det foregaaende har vi paa flere Steder for at gøre Fremstillingen lettere forudsat, at Vareombytningen ikke foregaar i Form af direkte Ombytning af Vare mod Vare, men at den opløser sig i *Køb og Salg*, der iværksættes ved Mellekomst af PENGE, og at de forskellige Varers Bytteværdi udmaales ved deres *Pris*, d. v. s. ved det Pengebeløb, som betales for dem. Denne Forudsætning er stemmende med Virkeligheden. Direkte Ombytning af Varer mod Varer findes i det væsentlige kun paa uudviklede Samfundstrin. Ved gennemført Arbejdsdeling viger den Pladsen for Køb og Salg med Penge som Mellemed. Man karakteriserer derfor den moderne økonomiske Ordning som *Pengeøkonomi* i Modsætning til tidligere Tiders og mindre udviklede Folkestammers *Naturaløkonomi*. Penge er Betegnelsen for det almindelige Omsætningsmiddel, hvilket tillige tjener som Værdimaaler, som Opbevaringsmiddel for Værdier og som almindeligt Betalingsmiddel.

Som *Omsætningsmiddel* er Pengene den Genstand, som enhver tager i Bytte for det, han afhænder, og atter giver i Bytte for de Ting, han har Brug for. I Mangel af et saadant almindeligt Omsætningsmiddel vilde alle Ombytninger være besværlige, mange umulige. Ombytning kunde kun komme i Stand, naar begge Parter skulde bruge netop den Vare, som den anden havde tilovers og vilde af med. Eksisterer der derimod et almindelig anerkendt Omsætningsmiddel, som alle er villige til at tage imod, saa er det for hver enkelt tilstrækkeligt at være i Besiddelse af dette. Han vil da overalt kunne optræde som Køber. Da det endvidere ofte er Tilfældet, at man maa sælge til een Tid og købe til en anden, er det af Vigtighed, at man ved sit Salg faar noget i Betaling, som kan henlægges uden Værdiforringelse for at gives ud, naar Tiden kommer. Heri ligger Pengenes Betydning som *Værdiopbevaringsmiddel*. At de endvidere fungerer som *Værdimaaler*, er en overordentlig Lettelse for Omsætningen. Uden en saadan Maalestok maatte saavel Sælger som Køber kende sin Vares Værdiforhold til alle mulige andre Varer, medens det nu er tilstrækkeligt at kunne angive deres Værdi i Penge. Endelig er Pengene det almindelige *Betalingsmiddel* ogsaa udenfor den egentlige Vareombytning. Saa-

ledes bliver f. Eks. Betalingerne til det Offentlige (Skatter og Afgifter, Straffebøder, Erstatningssummer o. s. v.) i moderne Samfund fastsatte og udredede i Penge i Modsætning til tidligere Tidens Naturalydelse.

Skønt Statsmagten har en vidtgaende anordnende og regulerende Indflydelse i Henseende til Pengene, er det ikke den, der har skabt Brugen af Omsætningsmidler. Disse er opstaaede paa tidlige Trin, saa snart Ombytningerne antog et nogenlunde betydeligt Omfang. En eller anden Vare kom saa at sige af sig selv til at gøre Tjeneste i denne Retning. Det maatte være en Vare, som mange var villige til at modtage, og hvis Værdiforhold var almindelig kendt. Saa snart nogle havde gjort den Erfaring, at der var en Vare, der var lettere afsættelig end alle andre, vilde de være villige til at tage denne Vare i Betaling ogsaa ud over deres eget Behov, og idet deres Erfaring bredte sig til andre, endte Varen med at blive det almindelige Betalingsmiddel ved alle Omsætninger. Mange forskellige Varer har gjort Tjeneste som Penge: hos Jægerfolk Pelsværk, hos Hyrdefolk Kvæg, hos Agerdyrkere Korn, blandt Indianerstammer Tobak, i visse Egne af Kina The, i Amerika Kakaobønner, i Ostindien og i Afrika Kauri-Konkylien (*Cypræa moneta*) o. m. m. Paa Island brugtes i Oldtiden Vadmel som Værdimaaler.

Af Metallerne har Kobber og Bronze fra gammel Tid været benyttede til Penge. Dog allerede paa tidlige Udviklingstrin træffer man DE ÆDLE METALLER som Hovedomsætningsmidlet, og de er det nu til Dags i alle civiliserede Samfund. De ædle Metaller Benyttelse som højt skattede Brugsgenstande, navnlig deres stærkt eftertragtede Anvendelse til Smykker og Prydelser, er Grundlaget for deres Værdi. Allerede derved skabes den almindelige Efterspørgsel, der gør dem skikkede til at tjene som det almindelige Omsætningsmiddel. Men tillige besidder de ædle Metaller en Række Egenskaber, som gør dem i ganske særlig Grad tjenlige til at bruges som Penge.

Deres *Varighed*, *Uforanderlighed* og Modstandskraft overfor Slid gør dem saaledes fortrinlig egnede til Værdiopbevaringsmiddel. Stoffet er dernæst *ensartet* (homogent). Ved det almindelige Værdimaal er det nødvendigt, at den Enhed, hvormed der maales, er en fast og bestemt Størrelse. Det ene Pund af den Vare, der benyttes som Værdimaal, maa have nøjagtig samme Værdi og altsaa samme Egenskaber som det andet Pund. Dette er i ganske særlig Grad Tilfældet med de ædle Metaller; naar de har samme Renhedsgrad (Finhed), er der mellem to lige store Vægtdele ingen som helst indbyrdes Forskel, og de har derfor nøjagtig samme Værdi. I nær Forbindelse hermed staar Metallernes *Delelighed* og *Letformelighed*. Da de med Lethed kan deles, og Stykkerne efter Behag atter forenes, beholder hver enkelt Del uforandret en Værdi, der staar i Forhold til Vægten. Om mange andre Varer, hvis Egenskaber iøvrigt vilde gøre dem skikkede til at bruges som Penge, gælder dette ikke (Rav, Ædelstene).

Fremdeles har de ædle Metaller en *høj Værdi* i Forhold til deres Vægt og Rumfang, og bliver derved let transportable. Lige saa besværligt det vilde være i det daglige Liv, om man skulde slæbe store Vægtmasser omkring for at gøre sine Betalinger, lige saa hemmende vilde det virke paa Samhandelen mellem Nationerne, i Fald Pengeforsendelserne voldte altsor betydelige Transportomkostninger. Saaledes har i Tidernes Løb Kvæg og andre voluminøse Varer maattet vige Pladsen for Metal, Kobberet for Sølv og Guld. I den nyere Tid har Guldet i den internationale Handel faaet en dominerende Stilling overfor Sølv, idet Guldet i de senere Aar i Forhold til sin Vægt har haft

omtrent 40 og i Forhold til sit Rumfang henimod 80 Gange saa høj Værdi som Sølv.

Af stor Betydning er endelig den Omstændighed, at de ædle Metallers Værdi er nogenlunde *stabil*, idet den i alt Fald indenfor kortere Tidsrum i Almindelighed ikke er udsat for store Svingninger. Mangelen paa Stabilitet hos Værdimaaleren kan være overordentlig forstyrrende for det økonomiske Liv. Idet alle Priser udmaales i Penge, viser Pengenes skiftende Værdi sig i skiftende Priser; naar Pengenes Værdi er høj, er Priserne lave, og omvendt. Om Pengenes Værdi til Stadighed er lav eller høj, har mindre at sige, da dette væsentlig blot betyder, at man maa regne med større eller mindre Tal. Det er mig ligegyldigt, om Priserne paa alt, hvad jeg køber, er høje eller lave, naar mine Indtægter bliver høje og lave ganske i samme Forhold. Men ved en Værdiforandring af Pengene forandres ikke alle Priser og alle Indtægter nøjagtig i samme Forhold. Mange Indtægter og Udgifter er for lange Tider eller for bestandig fastsatte til bestemte Pengesummer, og den, der har en Indtægt af denne Art, bliver altsaa uheldig stillet, naar Pengenes Værdi falder. Det saaledes fremkaldte Tab vil ramme Personer med faste Gager, en stor Del af Arbejdsklassen, hvis faste Løn kun med en vis Langsomhed følger med Vareprisernes Forandringer, og endelig alle Fordringshavere, idet saavel Hovedstolen som den aarlige Renteindtægt forringes i Værdi. Deres Indtægt udmaalt i Penge er den samme som før, men for disse Penge kan der kun købes færre Varer end tidligere. Derimod er Pengenes Værdifald til Fordel for alle Debitorer. Gaar Værdiforandringen i modsat Retning, idet Pengenes Værdi stiger og altsaa Priserne synker, er det omvendt Personerne med de faste Indtægter, der har Fordelen, og de andre, der har Tabet. Men ved Siden af denne Indvirkning paa den økonomiske Fordeling medfører betydelige og pludselige Forandringer i Pengenes Værdi andre uheldige Virkninger. Synkende Priser bevirker Tab for de Handlende, der har gjort deres Indkøb, for de Producerende, der har anskaffet sig Raastoffer, Maskiner og Bygninger til de højere Priser. Ofte har de Producerende optaget Laan, som de nu bliver ude af Stand til at forrente og afbetale, hvorfor de nødes til at standse deres Bedrift. Herved fremkaldes Arbejdsløshed, der end mere forøges, fordi det almindelige Prisfald og Frygten for dettes yderligere Fortsættelse hemmer al Forretningslyst. — En almindelig stærk Prisstigning medfører Følger, der er af modsat Art, men ikke mindre farlige for en sund og rolig Udvikling af de økonomiske Forhold. Den store Vinding, som Prisstigningen medfører for mange, vil virke som en kraftig Spore for Produktion og Spekulation, hvorved man i Haab om en vedvarende Stigning let fristes langt ud over fornuftige Grænser. Paa et givet Tidspunkt vil det vise sig, at den stærkt udvidede Virksomhed ikke har staaet i rimelig Forhold til den virkelige Efterspørgsel. Den rastløse Virksomhed slaar da over i sin Modsætning, og der indtræder en pludselig økonomisk Krise.

Det ønskelige er altsaa, at Pengenes Værdi undergaar saa faa Forandringer som mulig. Værdimaalerens Stabilitet udelukker selvfølgelig ikke de Prisforandringer, som skyldes de enkelte Varers egne Produktions- og Efterspørgselsforhold. Den vil ikke kunne hindre Kornet fra at blive dyrt, naar der indtræder Misvækst, eller fra at falde i Pris, naar nye store Landstrækninger tages under Dyrkning, og Kommunikationsmidlernes Udvikling bringer dem i nær Forbindelse med Verdensmarkedet. Men hvad det gælder saa vidt muligt at undgaa, er de Værdisvingninger, der ikke er begrundede i Varernes egne Vurderingsforhold men i Maalestokkens Foranderlighed. At nu de ædle Metallers Værdi er i Besiddelse af betydelig Stabilitet, ligger dels i, at Metallerne — afset

fra deres Anvendelse som Penge — væsentlig benyttes til Luksusgenstande eller i alt Fald til Ting, der kan undværes. Forbruget af dem lader sig derfor forholdsvis let udvide og indskrænke, saa at en Forøgelse eller Formindskelse af Mængden ikke fremkalder saa heftige og hurtige Værdiforandringer, som Tilfældet er med vigtige Nødvendighedsartikler, som f. Eks. Korn. Men hertil kommer, at Forandringerne i den udbudte Mængde af ædelt Metal i Almindelighed ikke er betydelige. Dels er Svingningerne i Produktionen fra Aar til Aar i Regelen ikke store, dels bliver den paa Markedet udbudte Mængde langt fra alene bestemt af det enkelte Aars Udbytte. Da de ædle Metaller kun langsomt fortæres ved Slid, har der opsamlet sig saa store Mængder af dem, at den Mængde, der aarlig kommer til, i Forhold hertil er ringe. Medens Værdien af den aarlige Produktion af Guld for Tiden kan ansættes til omtrent en Milliard Kroner, kan den Mængde, der er til Stede i Europa og Nordamerika alene i Form af Mønt og Barrer anslaaes til mindst 15 Milliarder. Hertil kommer de af Guld forarbejdede Luksus- og Forbrugsgenstande, der mindst repræsenterer et lige saa stort Beløb.

Medens de anførte Aarsager bevirker, at de ædle Metaller i Reglen ikke frembyder store Værdiforandringer fra Aar til Aar, vil Værdiforskellen derimod kunne blive betydelig, naar man sammenligner Tidsrum, der ligger længere fjernede fra hinanden. Hertil kommer, at Produktionens gennemgaaende Regelmæssighed kan fremvise meget væsentlige Undtagelser. Der har været Tider, hvor den Mængde af Guld eller Sølv, der bragtes paa Markedet, er undergaaet meget store Forandringer. Dette har navnlig været Tilfældet i Perioderne efter Amerikas Opdagelse og efter Midten af det nittende Aarhundrede, i hvilke Metalproduktionen er bleven meget betydelig forøget.

Den Form, hvorunder man oprindeligt benyttede de ædle Metaller som Omsætningsmiddel, var som Stænger, Ringe eller Støv, hvorhos de allerede tidlig gaves og modtoges i Betaling efter Vægt. Denne Fremgangsmaade lader sig ikke anvende under en udviklet Pengehusholdning, da det er altfor besværligt i hvert enkelt Tilfælde at undersøge Vægt og Finhed. Civiliserede Samfund benytter derfor de ædle Metaller i Form af MØNTER. Ifølge sit Væsen er Mønten en vis Vægt del Metal, som man har givet en hensigtsmæssig Form, og som er forsynet med et Stempel (Præg), hvorved Staten giver Sikkerhed for Vægt og Finhed. Møntens Navn plejer nu til Dags ikke at betegne dens Vægt; men i adskillige af de fra Fortiden overleverede Møntnavne (Pund, Mark, Lire o. s. v.) spores den oprindelige Betydning, om end selve de saaledes benævnedes Mønter paa Grund af en Møntpolitik, der gennem Aarhundreder er gaaet ud paa at gøre Mønterne ringere og ringere, nu langt fra holder den Vægt, som deres Navn tyder paa.

Førend et Land er naaet saa vidt, at det selv præger Mønt, er det ikke ualmindeligt, at det hjælper sig med Mønter fra mere fremskredne Folkeslag, med hvilke det staar i Handelsforbindelse. I Danmark træffer vi i den tidligste Tid Brugen af østerlandske og vendiske, senere af tyske og engelske Mønter, medens den første Prægning af Mønt her i Landet næppe har fundet Sted før under Knud den Store.

Ved Siden af den egentlige Mønt, HOVEDMØNTEN, benyttes til mindre Betalinger SKILLEMØNT. Skillemønterne indeholder mindre Metal end deres paa-lydende Værdi og er i Virkeligheden et Slags Pengetegn, der kun til Dels modtages i Betaling paa Grund af deres Metalværdi, men væsentlig fordi Staten tillægger dem Gyldighed som lovligt Betalingsmiddel for visse nærmere fast-

satte mindre Beløb. Deres Værdi opretholdes dels ved, at Staten sørger for, at deres Mængde ikke overskrider Behovet, dels ved at Staten selv modtager dem i alle Betalinger til de offentlige Kasser, og i mange Lande, saaledes f. Eks. ogsaa i Danmark, derved, at Staten forpligter sig til paa Forlangende at indløse dem med Hovedmønt.

Eftersom Landets Hovedmønter udmøntes af Guld eller Sølv, har Landet GULD- eller SØLVMØNTFOD. Henholdsvis Guldet eller Sølvet tjener da som den almindelige Værdimaaler; men for at dette fuldt ud skal være Tilfældet, d. v. s. for at det virkelig skal være Metallets Værdi paa Verdensmarkedet, der bestemmer Mønternes Værdi, maa der være almindelig Adgang til Udmøntning. I en Stat, der har Guldmøntfod, maa enhver, der er i Besiddelse af Guld, kunne forlange, at Statens Møntværker enten gratis eller mod en bestemt Betaling udmønter det for ham. I Fald dette ikke er Tilfældet, vil Guldets Værdi paa Verdensmarkedet kunne falde, uden at Guldmønternes Værdi i vedkommende Stat alligevel forandrer sig, idet deres Mængde ikke bliver forøget. Mønternes Værdi vil følgelig kunne blive højere end den Værdi, som deres Guldindhold har i umøntet Tilstand, hvad der altsaa vil gøre Metallets Anvendelse som Værdimaaler illusorisk og medføre en vilkaarlig Forrykkelse af Pengenes Værdi. — Hvor Adgangen til at faa henholdsvis Guld eller Sølv udmøntet staar aaben for alle, vil Forskellen mellem Møntens Værdi og Metallets Værdi paa Verdensmarkedet derimod ikke kunne blive større end Omkostningerne ved at indføre Metallet til Landet — i Fald dette ikke selv er et Mineland — med Tillæg af den Betaling, der skal erlægges for Udmøntningen (Prægningsomkostninger, Slagskat). Saasnart Differencen blev blot en Ubetydelighed større, vilde det kunne betale sig for Private at indforskrive Metal til Udmøntning.

Ved DOBBELTMØNTFOD (Bimetallisme) forstaas en saadan Ordning, at to Metaller, og da særlig Guld og Sølv, bruges som Hovedmønt efter et bestemt fastsat Værdiforhold, saaledes at begge er lovligt Betalingsmiddel for ethvert Beløb, idet Debitor kan vælge, med hvilket Metal han vil betale. En virkelig Dobbeltmøntfod kræver, at der er Adgang for enhver til at faa begge Metaller udmøntede. Hovedspørgsmaalet er, hvor vidt det kan lykkes i Realiteten at opretholde det af Loven fastsatte Værdiforhold, saaledes at de to Møntarter faktisk kan vedblive at gaa ved Siden af hinanden. Selve den Omstændighed, at der er Adgang til Udmøntning af begge Metaller, bidrager i og for sig til at opretholde Værdiforholdet. Synker nemlig et af Metallerne i Værdi paa Verdensmarkedet, vil der være Fordel ved at benytte dette Metal ved alle Betalinger til Landet med den dobbelte Møntfod. I alle Betalinger fra dette Land til Udlandet vil man omvendt have Fordel ved at benytte det andet Metal, ligesom det overhovedet bliver lønnende for dem, der handler med Metal, at udføre det dyreste af de to Metaller til Salg i Udlandet og til Gengæld at indføre og lade udmønte det billigste. Saaledes vil der paa Verdensmarkedet foregaa en delvis Udjævning af de to Metalleres Mængde, hvorved der vil frembringes en Tendens henimod Værdiforholdets Retablering. Men i Fald det kun er et enkelt Land — og da særlig et lille —, der har Dobbeltmøntfod, vil de Mængder af Metal, der paa denne Maade ind- og udføres, være utilstrækkelige til at standse Værdibevegelsen. Resultatet af den dobbelte Møntfod vil derfor kun blive det, at vedkommende Lands indre Cirkulation til Stadighed ganske overvejende vil komme til at bestaa af det Metal, der til enhver Tid paa Verdensmarkedet har ringere Værdi end den, der er fastsat i Landets Møntlov. — Anderledes vilde Forholdet kunne stille sig, naar en dobbelt Møntfod ifølge Overenskomst var gennemført i alle eller de fleste store Stater. Under denne

Forudsætning, og saafremt Værdiforholdet var valgt med fornuftigt Hensyn til Metallernes naturlige Produktions- og Efterspørgselsforhold, vilde den Omstændighed, at alle de vedkommende Staters Møntværker modtog begge Metaller efter det fastsatte Værdiforhold, muligvis vise sig i Stand til ogsaa virkelig at opretholde dette Værdiforhold. Men der vilde i alt Fald være den Fare forbunden med en saadan Ordning, at Forholdet altid kunde forstyrres, saa snart en af de kontraherende Stater benyttede sin Ret til at opsigte Overenskomsten.

De ædle Metaller Værdi paavirkes af selve den Omstændighed, at de benyttes som Penge, som almindeligt Omsætningsmiddel. Den Brugbarhed, de herved opnaar, gør dem mere efterspurgte; deres Værdi bliver derfor højere, og jo mere den Varemængde forøges, der skal omsættes ved Pengenes Hjælp, desto mere stiger Pengenes Værdi i Forhold til Varerne, med mindre ogsaa Pengemængden forøges. Omvendt vil en Forøgelse af den udbudte Pengemængde formindske Værdien, naar der ikke finder en tilsvarende Forøgelse af den omsatte Varemængde Sted. En Forøgelse af den *udbudte* Pengemængde kan imidlertid finde Sted uden Forøgelse af Metalproduktionen, naar en større Del af den eksisterende Mængde til enhver Tid bringes paa Markedet. Naar Folk holder deres Penge tilbage fra Markedet og har dem liggende i Forraad, bliver den cirkulerende Pengemængde naturligvis mindre. Enhver Foranstaltning, der bevirker Indskrænkningen af saadanne Forraad, har derfor Tendens til at forringe Pengenes Værdi. Endvidere vil man uden Stigning i Pengenes Værdi kunne hjælpe sig med en mindre Metalmængde, naar en Del af Omsætningen foregaar UDEN BRUG AF METALPENGE. I begge Retninger virker de i næste Kapitel omhandlede Kreditinstitutioner, idet de formindsker Privates Hengemmen af ædelt Metal, og idet de af dem skabte Kreditmidler (Sedler, Anvisninger o. s. v.) benyttes som Omsætningsmiddel i Stedet for Penge. Denne Omstændighed, i Forbindelse med den tidligere omtalte Forøgelse i Metalproduktionen, har medført, at Pengenes Værdi i vore Dage er betydelig lavere, end den var for Aarhundreder siden.

Man kunde tænke sig en Værdimaaler, der var stabilere end de ædle Metaller. Man kunde f. Eks. tænke sig Pengevæsenet saaledes indrettet, at Staten udstedte Penge, hvis Værdi alene hidrørte derfra, at de var legaliserede som almindeligt Betalingsmiddel. Penge af denne Art er uindløselige PAPIRPENGE. Hvis Regeringen var i Stand til at regulere disses Mængde efter Omsætningsforholdenes vekslende Krav, vilde deres Værdi kunne holdes mere stabil end Metallets. Men praktisk vilde denne Opgave være overordentlig vanskelig at løse. Historisk set har Papirpenge altid kun været et Middel for Staterne til at hjælpe sig i Pengetrang, et Middel, der saare hyppig har ført til finansiell og økonomisk Ruin.

Det store Publikum gør ikke Forskel paa de enkelte Møntstykker, naar de er stemplede med samme Værdi og i det ydre ligner hverandre, ligesom det ogsaa i Regelen er villigt til at modtage de forskellige Slags Mønter efter det Værdiforhold, som Staten erklærer, at der tilkommer dem. Men den lille Klasse af Forretningsdrivende, der særlig handler med Penge og ædle Metaller, forstaar at vurdere Forskellen, saa snart der er nogen, og at drage sig den til Nytte. Naar de Møntstykker og Møntsorter, som Loven tillægger ens Værdi, i Virkeligheden har et forskelligt Metalindhold, saa er der Fordel ved at tilbytte sig de gode Møntstykker og at indsmelte dem eller at sælge dem for

deres Metalværdi til Udlandet. Saaledes vil efterhaanden de gode Mønter plukkes ud og forsvinde, medens de gamle og slidte Mønter eller de, som Statens Lovgivning har tillagt en større Værdi, end der efter deres Metalindhold tilkommer dem, vil blive tilbage og tilsidst udgøre hele Cirkulationen. Principet i denne Bevægelse kan kortelig udtrykkes saaledes, at *gode Penge fordrives af daarlige Penge*, medens derimod *daarlige Penge ikke kan fordrives af gode Penge* (GRESHAMS LOV). Mangel paa Forstaaelse heraf har forvoldt mange Bryderier, navnlig i tidligere Tider, da Fyrsterne var tilbøjelige til at tro, at de vilkaarlig kunde tillægge Mønterne den Værdi, som de fandt for godt. Greshams Lov gælder baade for Mønter af samme Metal, for Mønter af forskelligt Metal (Dobbeltmøntfod) og for Papirpenge overfor Metalpenge.

At Greshams Lov ikke gør sig gældende med Hensyn til Skillemønten, saaledes at denne trods sin ringere Metalværdi ikke uddriver Hovedmønten af Landet, ligger i, at de ikke cirkulerer i større Omfang, end hvad der er nødvendigt til at besørgede de smaa Omsætninger, hvortil Skillemønt benyttes. Naar denne Regel ikke overholdes, er der Mulighed for, at Skillemønten uddriver Hovedmønten og bliver Landets eneste Møntsort, saaledes som Tilfældet har været i Grækenland. I Fald man i et Guldmøntfodsland har Sølvskillemønt, kan der være Fare ved at udmønte disse med for høj indre Værdi. Ved en Stigning i Sølvets Værdi kan de nemlig faa højere Værdi end deres Paalydende, og derfor vandre ud af Landet. At man paa den anden Side som oftest ikke udmønter de større Skillemønter med en indre Værdi, der kun er en lille Brøkdel af deres Paalydende — hvad man kunde gøre under Hævdelse af, at Skillemønten kun er et Pengetegn — er hovedsagelig begrundet i Faren for Falskmøntneri. Under saadanne Udmøntningsforhold vilde det kunne betale sig at lave falske Mønter, der havde ganske samme Metalindhold som de ægte og derfor, naar de var godt gjort, ikke kunde skelnes fra disse.

Prisen for en *Pengesort* (Mønt, Papirpenge) udtrykt i en anden Pengesort kaldes dens *KURS*. Med samme Benævnelse betegnes Prisen for *Pengerepræsentativer* (som Banksedler) for *fremmede Veksler* og for *Effekter* (Obligationer, Aktier), hvorom nærmere nedenfor. Kursen paa en Møntsort siges at være *pari* el. *al pari* (lige, i Niveau), naar den Sum, der betales for den i den anden Møntsort, indeholder nøjagtig samme Kvantum ædelt Metal (har samme Metalværdi). Staar Kursen over *Pari* (Lighedspunktet), siges Mønten at betinge en *Opgæld* eller *Overkurs* (*Agio, Boni, Prime, Premium*); i modsat Fald er der *Tab* eller *Underkurs* (*Disagio, Perte*). Et egentligt (*fast*) Pariforhold kan kun finde Sted mellem Mønter af samme Metal. Mellem Mønter af forskelligt Metal kan der i alt Fald kun blive Tale om en Pariværdi, der *varierer* efter Metallernes indbyrdes Værdiforhold. — Papirpenge siges at staa *pari*, naar de har samme Værdi som den Sum i Mønt, hvorpaa de lyde.

3. Kredit.

En yderligere Udvikling af Omsætningen, og derigennem ogsaa af Produktionen, fremkommer, naar Ombytningen kan ske, selv om den ene af Parterne ikke erlægger sin Præstation før engang i Fremtiden. Denne Udvikling foregaar ved KREDITEN.

Ved Kredit forstaas dels den Tiltro eller Tillid, som næres til, at en Person har Evne og Vilje til at opfylde en indgaaet Forpligtelse, dels den herpaa beroende Evne hos ham til at kunne erhverve sig Værdier uden at yde et øje-

blikkeligt Vederlag (tilbytte sig en nærværende Ydelse mod en tilkommende), dels endelig det af en saadan Ombytning fremgaaede Krav paa og Forpligtelse til Ydelsen af et senere Vederlag. De forskellige Betydninger peger dog hen paa et og det samme. En *Kreditforretning* er da en Forretning, hvorved den ene Part (Kreditgiveren, *Kreditor*) yder en nærværende Værdi, medens den anden Part (Kreditmodtageren, *Debitor*) forpligter sig til at præstere den modstaaende Ydelse paa et senere Tidspunkt. Der foregaar altsaa en Ombytning af noget nærværende mod noget tilkommende, eller korrekte udtrykt: Værdien af en nærværende Præstation ombyttes mod den nærværende Værdi af en tilkommende Præstation. Ved *Kreditmiddel* forstaas den udvortes Genstand (Veksel, Seddel, Obligation o. s. v.), hvori Kreditten (Fordringen med tilhørende Forpligtelse) er legemliggjort; ofte bruges Kredit og Kreditmiddel som enstyldige.

Noget større Omfang kan Kreditten efter sin Natur ikke antage uden under mere sikre økonomiske Forhold og under Fasthed i Retsordenen. — Enhver Ydelse af Værdi kan være Genstand for Kreditomsætning. Man kan yde et Arbejde eller en personlig Tjeneste mod senere Betaling, man kan sælge Varer paa Kredit, og man kan laane Penge ud mod senere Tilbagebetaling af et tilsvarende Beløb. Den Modpræstation, der paa det senere Tidspunkt skal ydes, er i Regelen Penge, fordi det overhovedet er Regelen, at Betalinger fastsættes i Penge.

Efter den Hensigt, hvori Forretningen kommer i Stand, kan man skelne mellem *Konsumtionskredit* og *Produktionskredit*, eftersom Kreditten benyttes til personligt Forbrug eller i produktivt Øjemed. I Almindelighed vil en udstrakt Brug af Konsumtionskrediten være økonomisk uheldig, idet den tyder paa Tilbøjelighed hos Befolkningen til at leve over Evne, medens Produktionskrediten tyder paa livlig økonomisk Virksomhed og Forretningsenergi. Dog kan Konsumtionskredit være økonomisk fordelagtig (f. Eks. naar man optager et Laan for at uddanne sig til en Virksomhed), medens Produktionskrediten omvendt vil have virket til Skade, i Fald den Virksomhed, til hvis Foretagelse Kreditten benyttes, giver et slet økonomisk Resultat.

Efter den Art af Sikkerhed, der gives for Modpræstationens Ydelse, skelner man mellem *PERSONAL-* og *REALKREDIT*. Ved den første Art beror *hele* Sikkerheden paa Debtors Personlighed og hans Formuesomstændigheder som Helhed. Ved Realkrediten støttes Sikkerheden ved Panterettighed i visse bestemte Formuesgenstande. Pantet kan være *Underpant* (Hypotek) eller *haandfaaet Pant*, hvorom nærmere nedenfor (se TREDJE ÅFSNIT).

Medens den Omstændighed, om der er stillet Pant eller ikke, formelt danner en skarp Grænse mellem Personal- og Realkredit, er denne dog i Virkeligheden meget flydende. Forholdet ved Kreditter, for hvilke der er stillet Pant, kan variere fra det Tilfælde, hvor hele Hovedvægten hviler paa Debtors Personlighed, saa at Pantet kun betyder en yderligere Tillægssikring, til det Tilfælde, hvor hele Sikkerheden beror paa Pantet, saa at der intet Hensyn tages til Debtors Person. Det sidste kendes f. Eks. fra Assistenshuslaan, og i Forretningslivet kendes lignende Forhold, saasom ved saadanne Banklaan, for hvilke der gives Pant i fuldstændig solide og realisable Børspapirer. Noget lignende kommer frem, naar der gives Laan mod Underpant i faste Ejendomme indenfor en meget lav Laanegrænse. Men naar der gives videregaaende Laan i Ejendommen, spiller naturligvis Hensynet til Debtors Personlighed og hans Evne til at drive Ejendommen og den dermed forbundne Virksomhed en væsentlig Rolle, og dette Hensyn bliver det alt overvejende, naar Laanets Størrelse overskrider den formodede Panteværdi.

Kreddittens VARIGHED vil navnlig være afhængig af, om Debitor vil benytte den til Fastgørelse af Kapital (f. Eks. i Landbrug eller Industri til Køb af Grunde, Bygninger, Maskiner) eller som flydende Kapital (f. Eks. til Indkøb af Raastoffer, eller i Handelsvirksomhed). I første Tilfælde frigøres Kapitalen først lidt efter lidt igen, og Debitor vil derfor først paa et fremrykket Stadium kunne betale. Kreditten maa derfor være paa lang Frist, eventuelt med ratevis Erlæggelse af Gælden. I den anden Gruppe af Tilfælde er det derimod Hensigten, at Kapitalen skal frigøres hurtig, og man kan derfor her benytte Kredit med kort Frist. Optagelsen i større Omfang af kortvarige Pengelaan til Brug ved faste Kapitalanlæg medfører betydelige økonomiske Farer, idet Debitor ofte trods Foretagendets Rentabilitet vil være ude af Stand til at tilbagebetale Laanet i rette Tid. Ved kortvarige Forretningslaan vil i Almindelighed benyttes en eller anden Form af Personalkredit, medens langvarige Laan oftest ydes som Realkredit med Underpant. Kreditten kan ogsaa ydes paa ubestemt Tid.

Da det karakteristiske ved Kreditoperationen er det, at de to Præstationer ikke er samtidige, og da Tidsforskellen bevirker en Forskel i Værdien, maa Debtors fremtidige Præstation være noget større end Kreditors nærværende, for at de to Præstationer i Ombytningsøjeblikket kan have samme Værdi. Tydeligst viser dette sig ved de ligefremme Pengelaan, hvor Debitor maa tilbagebetale en større Sum end den, han i sin Tid har modtaget. Differencen mellem de to Summer er RENTE. Den, der overdrager en anden et Formuebeløb mod senere Betaling, maa have Rente som Vederlag for den Tid, han har undværet Nyttens af Beløbet. Renten er ikke et tilfældigt Tillæg ved Laaneforretninger, men er nødvendig ved alle Kreditforretninger for at give de modstaaende Ydelser samme Værdi, og naar den mangler (f. Eks. ved rentefrit Laan), saa er dette enstydigt med, at der ydes en Gave, ganske som naar man overlader en anden en Ting under Markedsværdien.

Kreddittens VIRKNINGER i Henseende til Erhvervslivet kan i Korthed sammenfattes derhen, at den er et af de Midler, hvorved økonomiske Kræfter frigøres og sættes i Bevægelse. Den bringer Raadigheden over Kapital og Arbejdskraft hen paa de Hænder, der kan give dem den mest produktive Anvendelse. Ved denne Overflytning af de produktive Kræfter skabes der Betingelser for en overordentlig Udvidelse af Produktionen.

Da Kreditten forøger Omsætningernes Mængde, vilde den skabe Trang til en Forøgelse af Pengemængden, hvis den ikke var i Stand til selv at tjene som OMSÆTNINGSMIDDEL. Dette sker derved, at Fordringsrettighederne er omsættelige. Kreditor kan overdrage sin Fordring til en anden, og han kan derfor benytte den som Betaling i Stedet for Penge. Den nye Ejer af Fordringen kan benytte den paa samme Maade, og saaledes kan Fordringen cirkulere videre som Betalingsmiddel, indtil den forfalder til Betaling. Heller ikke da behøver den at indfries med en kontant Pengesum. Den vil i mange Tilfælde af den sidste Ihænder have blive benyttet overfor Debitor som Betalingsmiddel for Varer eller til Udligning af Modfordringer. I alle saadanne Tilfælde er de af Kreditten skabte Omsætninger foregaaede uden Pengens Hjælp. Kredittens Tjenlighed som Omsætningsmiddel beror dels paa Tilliden til Debtors Betalingsevne, dels paa Kreditmidlets hensigtsmæssige Form. Blandt de tjenligste Former kan nævnes ANVISNINGEN, som indeholder en simpel Anmodning om at erlægge et Beløb til Tredjemand i Regelen paa Anfordring, og VEKSELLEN, som enten kan være en i de særlige vekselretlige Former ikklædt Anvisning (tras-

seret Veksel), lydende paa Anfordring eller paa en bestemt i Regelen kortvarig Frist (sjældent over 3 Maaneder), eller ogsaa et i samme retlige Former ikklædt Løfte om Betaling af en Sum (egen Veksel). Veksler kan udstedes baade i Anledning af Varesalg paa Kredit og ved Pengelaan; at de er lettere at afhænde end andre Kreditmidler af lignende Art, beror væsentlig paa, at ikke alene den, der ifølge Vekselsens Paalydende skal indfri den, men ogsaa de, gennem hvis Hænder den gaar, og som ved skriftlig Transport paa selve Dokumentet (Endossement) overdrager den videre, i Almindelighed hæfter for Beløbet, tilmed efter særlig strenge Regler. Navnlig i den udenlandske Handel har Vekslerne en særdeles stor Betydning.

En mere udstrakt Brug af Kreditten som Omsætningsmiddel fremkommer imidlertid først ved Udviklingen af de moderne Kreditinstitutioner, særlig Bankerne, der i det hele giver Kreditten et mægtigt Opsving. Banker, Sparekasser og Kreditforeninger udøver for Kredittens Vedkommende en lignende Virksomhed som Købmændene for Vareomsætningen. Kreditanstalterne er Mellemlid mellem dem, der søger Laan, og dem, der har Penge at laane ud. De forskellige Kreditinstitutioner udfører denne Funktion hver paa sit særlige Omraade og hver paa sin Maade. SPAREKASSERNE har navnlig den Opgave at samle de smaa Summer, som Ejerne ønsker sikkert anbragte, og som de ikke selv kan udlaane, fordi Beløbene er for smaa, og fordi det er vanskeligt at finde en passende Debitor. Da det her navnlig kommer an paa en sikker Anbringelse, og da Summerne for Størstedelen er bestemte til at indestaa i længere Tid, vil Sparekassemidlerne væsentlig blive anvendte til Laan paa længere Frister under Realkreditens Former. Dog maa en Del af Midlerne, af Hensyn til at Sparerne er berettigede til med et vist Varsel at tage de indsatte Summer ud, dels være til Stede i Form af kontante Penge, dels anlægges i kortvarigere Laan eller i saadanne Fordringer, som Sparekassen med Lethed kan afhænde til andre, saasom Kreditforeningsobligationer, Statsobligationer o. lgn. KREDITFORENINGERNE er Foreninger af Laantagere, nemlig af Ejendomsbesiddere, der i Fællesskab optager Laan paa lang Frist, mod Pant i deres Ejendomme og paa successiv Afbetaling. Foreningen udsteder Obligationer, der er lettere sælgelige end den enkelte Ejendomsbesidders Panteobligationer, idet de giver Sikkerhed i en hel Gruppe af Ejendomme, kan udstedes baade i smaa og store Beløb, har en for Omsætningen hensigtsmæssig Form og en passende Ordning af Afbetalingsforholdene. BANKERNES Virkefelt ligger nærmest paa den kortvarige Kredits Omraade. En stor Del af de Beløb, som Bankerne modtager til Laans, er saadanne, som Kreditor maa kunne disponere over paa Anfordring, og Bankernes Udlaan maa derfor ogsaa anbringes saaledes, at Midlerne hurtigt kan komme tilbage. De har desuden i Regelen en selvstændig Forretningskapital. Hensynet til at tjene Udbytte af denne Kapital medfører, at de maa foretage andre Forretninger end Sparekassernes, Forretninger, der giver større Udbytte, men har tilsvarende Risiko. Grænsen imellem de forskellige Kreditinstitutioner er iøvrigt ikke skarp, og der opstaar overalt Blandingsformer.

Af de nævnte Institutioner er Bankerne i alle Lande de ældste (Danmark har f. Eks. haft Sparekasser siden 1810 og Kreditforeninger siden 1850, medens den første danske Bank allerede oprettedes 1736). De første Banker var dog ikke Kreditbanker i moderne Forstand. De befattede sig ikke med Udlaan, men var væsentlig saakaldte *Deposito-* og *Girobanker*, hvis Opgave bestod i at fritage Købmændene for Risikoen ved selv at opbevare deres kontante Penge og for Ulejligheden ved selv at foretage alle forefaldende kontante Ind- og Udbetalinger. Købmanden indsatte sine Penge i Banken og gjorde Udbetalinger

ved at anvise paa sit Tilgodehavende. Som privat Forretning dreves denne Slags Bankvirksomhed allerede tidlig i de store Handelsstæder i Norditalien og i Nederlandene. De i Slutningen af det sekstende og Begyndelsen af det syttende Aarhundrede oprettede Girobanker i Venedig (1587), Amsterdam (1609), Hamburg (1619) og Nürnberg (1621) havde desuden den Opgave under Datidens forvirrede Pengeforhold — hvor der cirkulerede mange forskellige Slags Mønter, undervægtige, slet udmøntede og beklippede — at skabe et mere sikkert Pengevæsen, idet de kun modtog Mønterne efter Vægt og Finhed. Købmændenes Anvisning paa Banken blev saaledes i Virkeligheden en Anvisning paa en bestemt Vægt af fint Metal. Anvisningerne behøvede ikke at udbetales kontant. Anvisningens Modtager kunde indsætte den i Banken og selv atter anvise paa sit Tilgodehavende, saa at Betalingerne foregik uden Brug af Penge ved blotte Omskrivninger i Bankens Bøger (derfor Navnet Girobank, af *Giro*, Kredsløb, Omløb, Overdraging). Efterhaanden indsaa man eller indvilligede i, at ikke hele den indsatte Pengemængde til enhver Tid behøvede at være til Stede i Banken, og heraf udviklede sig det moderne Bankvæsen, der netop beror paa, at Banken kan benytte en Del af de indsatte Beløb i sin Forretningsvirksomhed.

Ved Siden af de Summer, Bankerne modtager som Indlaan, kan de ogsaa skaffe sig Midler til deres Udlaansvirksomhed ved Udstedelse af SEDLER, d. v. s. Forskrivninger, hvorved Banken forpligter sig til paa Anfordring at betale Ihændeleveren en vis Pengesum. Som den ældste Seddelbank nævnes af nogle den i 1656 oprettede stockholmske Bank, medens andre antager, at Banken i Genua før den Tid har udstedt Sedler. Stor Betydning fik den i 1694 oprettede *Bank of England* i London, efter hvis Mønster Seddelbanker oprettedes i andre Lande. Naar Seddelbanken nyder almindelig Tillid, har dens Sedler Mulighed for at fungere som Omsætningsmiddel i videre Kredse end noget andet Kreditmiddel. Netop denne Omstændighed, der i mangfoldige Tilfælde har medført Misbrug af Publikums Tillid og dermed store økonomiske Katastrofer, er Aarsagen til, at der overalt er truffet særlige og ofte meget stærkt indskrænkende Foranstaltninger fra Statens Side for at sikre Banksedlernes Soliditet. Spørgsmaalet om Seddelbankernes hensigtsmæssigste Organisation har i stor Udstrækning været Genstand for den praktiske Økonomis Overvejelser.

Banksedlens Formaal er at overtage Pengenes Hverv i den almindelige daglige Omsætning, hvad der for Samfundet betyder Nemhed og Bekvemmelighed, Besparelse af Kapital, Undgaaen af Tab og Slid paa Metallet. For at kunne udføre dette Hverv ganske med samme Virkning og paa samme Maade som Pengene selv maa Banksedlen være *indløselig*, d. v. s. dens Ihændelever maa til enhver Tid paa Forlangende kunne faa den ombyttet i Banken med Mønt. Hører Indløseligheden op, idet Staten — f. Eks. til Gengæld for ydede Laan — fritager Banken for Forpligtelsen til at indløse sine Sedler, vil disse helt eller til Dels blive til egentlige Papirpenge, hvis Værdi da efter Omstændighederne vil kunne synke langt under deres Paalydende.

Alle Kreditomsætningsmidler — ogsaa Banksedlen, saa længe den forbliver et Kreditmiddel — erstatter kun Pengene som *Omsætningsmiddel*, medens Pengene selv vedbliver at fungere som den egentlige *Værdimaaler*. Paa den anden Side paavirkes Pengenes Værdi, og dermed ogsaa deres Funktion som Værdimaaler, ved selve den Omstændighed, at Kreditten bruges som Omsætningsmiddel (saaledes som allerede ovenfor paavist). Stærke Udvidelser eller Indskrænkninger i Kredittens Brug som Omsætningsmiddel paavirker derfor i høj

Grad Priserne gennem den Indflydelse, som derved udøves paa Pengenes Værdi.

En overdreven Anvendelse af Kreditten medfører Farer for det økonomiske Liv. Ved Siden af det mægtige og gavnlige Opsving, som Krediten giver Produktion og Omsætning, mangfoldiggør den ogsaa de skadelige Virkninger af Overspekulation og Fejlgreb. Kredittens Misbrug er en af de væsentligste Anledninger til de periodisk opstaaende økonomiske KRISER (se SYVENDE AFSNIT).

4. Handel.

Naar Ombytningsvirksomhed drives som særligt Erhverv, bliver den til egentlig HANDEL. Den Handlende køber og sælger Formuegenstande i den Hensigt at opnaa en Vinding ved Forskellen mellem Købs- og Salgsprisen. Denne Forskel er den Handlendes Løn for hans Arbejde og Godtgørelse for Renten af den i Virksomheden anvendte Kapital. Fra Samfundets Synspunkt er den Vederlag for den Tjeneste, Handelen yder Erhvervslivet som Helhed. Denne Tjenestes Hovedindhold er ved Handelen i snævrere Forstand (Varehandelen): Ledelsen af Varernes Omflytning og til Dels deres Opbevaring.

Handelen drager Omsorg for Varernes *Omflytning* fra det Sted, hvor de produceres til det Sted, hvor de skal bruges, fra der, hvor de er billige, til der, hvor de er dyre. Den udjævner Overflod og Mangel, fritager Producenter og Forbrugere fra selv at maatte opsøge hinanden, sparer dem for Arbejde, Tid og Bekostning, fremmer Arbejdsdelingen, gør det muligt for Produktionerne at samle sig der, hvor de arbejder nyttigst for det hele.

I Henseende til Varernes *Opbevaring* træder Handelen i Produktionens Tjeneste ved at afkøbe den de færdige Varer, selv om disse først lidt efter lidt skal gaa over i Forbrugernes Hænder. Derved frigøres Producenternes Kapital, og de sættes i Stand til at arbejde jævnt og regelmæssig, indrettende deres Tilvirkning efter de Handlendes Ordre. Dernæst tilstræber Handelen ikke blot en Udjævning af Overflod og Mangel mellem forskellige Steder, men ogsaa mellem forskellige Tider. Naar den Handlende venter, at Prisen vil stige, køber han ind for først senere igen at bringe sine Opkøb i Markedet. Har hans Beregninger været rigtige, vil han ikke blot selv have Fordel, men han vil have bevirket, at der for Samfundet som Helhed er opbevaret Forraad fra de rigelige Tider til de knappe.

Selve TRANSPORTEN af Varerne fra Sted til Sted var tidligere umiddelbart en Del af Købmandens Virksomhed som saadan. Nu til Dags henhører Transporten i Regelen ikke under Handelsvirksomheden i snævrere Forstand, men har udviklet sig til en selvstændig Virksomhed under privat eller offentlig Ledelse. Denne Adskillelse ligger saavel i den fremskredne Arbejdsdeling som i Udviklingen af de moderne Transportmidler, der er beregnede paa Masseforsendelse og derfor i Regelen træder i hele Publikums fælles Tjeneste. Det samme gælder om EFTERRETNINGSVÆSENET (*Post- og Telegrafvæsen*).

Den moderne Udvikling af Samfærdselsmidlerne, der ytrer sig saavel i den overordentlige Forøgelse i deres Mængde og Udbredelse som i Hurtigheden og Billigheden, har udøvet en indgribende Indflydelse paa Samfundslivet som Helhed. I økonomisk Henseende er saavel Produktion som Omsætning bleven i høj Grad paavirket deraf og i væsentlige Retninger helt omformet. Mange Varer forsendes nu over Strækninger, hvor de tidligere ikke kunde bære Omkostningerne eller taale Rejsen, og for alle Varer har Handelen vundet i Fasthed og Regelmæssighed. Prissvingningerne holder sig gennemgaaende nu

indenfor snævrere Grænser end forhen, baade fordi Varerne lettere og hurtigere kan føres derhen, hvor der er Trang til dem, og fordi Efterretningerne med et Øjeblikks Varsel naar fra Sted til Sted. Handelens *Risiko* er derfor i det hele bleven mindre.

Ved den INTERNATIONALE HANDEL er nogle Træk særlig at fremhæve. Et Lands Omsætning med Udlandet vil i Længden saa godt som altid væsentlig være en Ombytning af Varer mod Varer. En Indførsel, der vedblivende alene betales med Penge (Guld og Sølv), kan i Længden kun finde Sted til et Land, hvis Hovedproduktion er ædle Metaller, og hvorfra disse altsaa er en stadig Udførselsgenstand. En Udførsel, der vedblivende alene betales med Penge, kan kun finde Sted fra et Land, hvor de ædle Metaller trækkes ud af Cirkulationen, hængemmes, nedgraves eller anvendes til Brugsgenstande. Hvor ingen af Delene er Tilfældet, vil en stærk Strømning af Penge fra eller til et Land i Bytte for Varer vel kunne finde Sted for en Tid; men denne Pengenes Bevægelse vil medføre tilsvarende Virkninger paa Varepriserne, hvorved dens Fortsættelse modarbejdes og hindres. Naar et Land maa tage til sin Pengebeholdning for at dække sin Indførsel, vil Pengemængdens Formindskelse fremkalde et Fald i Varepriserne; Udførsel af et større eller mindre Antal Varer bliver derved lønnende, medens Indførsel omvendt bliver ufordelagtig, hemmes og tager af. Pengemængdens Formindskelse vil saaledes efterfølges af en Varebevægelse, der stræber atter at føre Penge tilbage i Landet, indtil Forskellen i Priseniveauet er udlignet. Den modsatte Virkning paa Priserne og den modsatte Varebevægelse vil blive Følgen af Pengemængdens uforholdsmæssige Forøgelse og vil foranledige, at en Del af Metallet atter forlader Landet.

De Varer, der kan blive Genstand for Omsætning mellem to Lande er dels saadanne, der paa Grund af Klima, Jordbund eller andre Forhold kun kan produceres i det ene Land, dels saadanne, der vel kan produceres i dem begge, men hvor der er Fordel for begge Lande ved hver at producere sine. Dette kan være Tilfældet, selv om det ene Land er overlegent i alle Retninger, naar blot Overlegenheden er af forskellig Grad for de forskellige Varer. Det vil da være fordelagtigst fortrinsvis at anvende Kapital og Arbejdskraft paa Produktionen af de Varer, hvor Overlegenheden er størst, og der vil derved blive Plads for Indførsel af de Varer, ved hvis Produktion Overlegenheden er mindre stor.

Naar de forskellige Lande træder i regelmæssig Omsætning med hinanden, kommer de for de Varers Vedkommende, der egner sig til indbyrdes Forsendelse, til at danne eet Marked. Prisforskellen udjævnes, dog selvfølgelig med den Begrænsning, som Bekostningerne ved Varens Forsendelse medfører. Der maa vedblive at være en Forskel, der er stor nok til at dække Omkostningerne og Købmandens Fortjeneste. Ved IND- eller UDFØRSELSFORBUD vil Omsætningen helt standses (undtagen gennem Smugleri), og samme Virkning vil TOLDAR- GIFTER have, naar de er tilstrækkelig høje. Ved lavere Toldsatser vil Ind- eller Udførselen altid indskrænkes (formindsket Forbrug, Beskyttelse for den indenlandske Produktion), men den vil dog, i mer eller mindre begrænset Omfang, vedblive at finde Sted, saa længe Forholdene muliggør en Prisdifference, der er tilstrækkelig stor til foruden de sædvanlige Omkostninger ogsaa at dække Toldens Beløb.

Den Ombytning af Varer, hvori den internationale Handel væsentlig bestaar, foregaar for den overvejende Del uden Forsendelse af rede Penge. De gensidige Køb og Salg kan dækkes ved de af Kreditten skabte Omsætningsmidler. Ganske vist egner mange af de Kreditomsætningsmidler, der bruges i

Indlandet, saasom Sedler, sig ikke synderlig til at gøre Tjeneste i den udenrigske Omsætning, dels fordi de lyder paa Indlandets Møntsort, dels fordi Udlandet ofte mangler Kendskab til de paagældende Personer og Institutioner. Derimod skaber den internationale Handel sig selv et Omsætningsmiddel. Den, der har solgt Varer til Udlandet og derfor har en Fordring paa Udlandet, kan mod Betaling overdrage denne Fordring til den, der har købt Varer fra Udlandet. Denne sidste dækker sin Gæld til den udenlandske Sælger ved atter at overdrage ham Fordringen, hvilken han da endelig indkasserer. En saadan Udvæksling af Fordringer — der naturligvis ogsaa kan foregaa mellem forskellige Landsdele i det samme Land — finder i stort Omfang Sted ved Hjælp af VEKSLER, idet den, der har Penge til Gode, trækker en Veksler for Beløbet paa sin Debitor og sælger denne Veksler. Omsætningen af Veksler lettes i høj Grad ved, at Banker og Bankiers optræder som Mellemmænd og handler med dem. — Hvis et Lands Fordringer paa Udlandet er nøjagtig lige i Værdi med de Beløb, som det skal betale til Udlandet, kan en fuldstændig Likvidation paa den anførte Maade finde Sted; men naar dette ikke er Tilfældet, kan det blive nødvendigt at dække Differencen ved Pengeforsendelser. En saadan behøver dog ikke altid at finde Sted straks, fordi de gensidige Fordringer ikke balancerer. Naar der f. Eks. er Anledning til at antage, at Forholdet paa Grund af Vareforsendelser vil forandre sig i en beregnelig Fremtid, kan man udskyde Betalingen, indtil den kan foregaa ved Likvidation. Naar man skal opgøre den Difference mellem de gensidige Fordringer, som eventuelt bliver at betale kontant — den saakaldte internationale HANDELS- eller BETALINGSBALANCE —, maa man iøvrigt erindre, dels at her kun er Tale om *forfaldne* Fordringer og Gældsposter, dels at gensidige Fordringer ogsaa kan opstaa paa anden Maade end ved Ind- og Udførsel af Varer, f. Eks. ved Køb og Salg af Statspapirer, Aktier o. l., ved personligt Arbejde, ved Provision, Fragtfart, Assurance, ved Renter og Afdrag paa tidligere stiftet Gæld, ved Rejsendes Udgifter o. s. v.

I Fald Summen af de gensidig forfaldne Fordringer mellem to Lande nøjagtig opvejer hinanden, saaledes at de paa begge Sider udbudte og efterspurgte Beløb er netop lige store, vil Prisen for en Fordring paa det andet Land være lig med den Sum, hvorpaa den lyder. En Veksler paa det fremmede Land bliver altsaa betalt med den Pris, der svarer til de to Møntsorters Pari (S. 128), og VEKSELKURSEN siges da at være *pari*. Hvis derimod de gensidige forfaldne Fordringer ikke dækker hverandre, kan Kursen afvige fra Pari. Naar saaledes Danmarks Tilgodehavende hos Tyskland i et givet Øjeblik er mindre, end hvad Danmark skal betale til Tyskland, vil Konkurrencen her i Landet mellem Køberne af Veksler paa Tyskland drive Kursen op over Pari. Den danske Debitor, der skal erlægge sin Gæld paa Stedet i Tyskland, maa enten dække den ved en Veksler, eller ogsaa sende Guld, og da dette sidste er forbundet med Ulejlighed og Bekostning (Fragt, Assurance og Ommøntning), vil han foretrække at betale Vekselen med noget mere end dens paalydende Beløb. Hvis omvendt Danmarks Tilgodehavende er større end dets Gæld, vil den danske Kreditor, der skal indkassere sit Tilgodehavende paa Stedet i Tyskland, foretrække at sælge sin Veksler noget under Pari fremfor at bære Omkostningen ved at tage Pengene hjem som Guld. En høj Vekselskurs angiver altsaa, at Landet staar i Gæld til Udlandet, og betegnes derfor med et oprindelig merkantilistisk Udtryk (S. 87) som *ugunstig*, medens omvendt en lav Vekselskurs kaldes *gunstig*. Udtrykkene benyttes endnu i Handelsverdenen, idet man derved stiller sig paa Debtors Standpunkt.

Grænserne for Kursens Bevægelser op eller ned beror paa Omkostningerne

ved Metallets Forsendelse og Ommøntning. Naturligvis er det ikke hver Mands Sag at foretage de herhen hørende Transaktioner, ligesom iøvrigt Omkostningerne ved Inkassation og Forsendelse vil variere efter Pladsernes Beliggenhed og efter Udviklingen af deres Forretningsliv og Pengeinstitutioner. Det er de store Banker og Bankierhuse paa de store Handelspladser, som indbyrdes kan udføre disse Forretninger paa den billigste Maade, og hvis Operationer derfor i det hele bliver normgivende for Grænserne for Vekselkursens Svingninger. Antag saaledes, at Omkostningerne ved at sende Guld fra København til Berlin og lade det ommønte der beløber sig til $3\frac{3}{4}$ pro mille, og Omkostningerne ved at tage Guld fra Berlin til København og lade det ommønte her udgør $3\frac{1}{3}$ p. m. Da nu 9 tyske Mark har samme Guldværdi som 8 danske Kroner, vil altsaa Prisen i København for en Veksel paa 9000 Mark betalbar i Berlin ikke kunne blive højere end 8000 Kr. + $3\frac{3}{4}$ $\frac{0}{100}$ og ikke lavere end 8000 Kr. - $3\frac{1}{3}$ $\frac{0}{100}$.

Hvad der her er sagt, gælder naturligvis for Veksler, der er betalbare straks; har de en længere Løbetid, vil den Pris, der betales for dem, være saameget lavere, som Renten til Forfaldstid udgør.

Medens altsaa Vekselkursens Svingninger imellem to Lande, der har samme Møntmetal, vil holde sig indenfor visse bestemte Grænser, kan Fluktuationerne derimod blive langt større, naar det ene Land har Guldmøntfod, det andet Sølvøntfod, eller naar et af Landene eller begge har uindløselige Papirpenge. Her fluktuerer selve Paripunktet, idet Værdiforholdet mellem de to Metaller eller mellem Papirpengene og Metallet er varierende. Foruden de Svingninger i Vekselens Pris, der hidrører fra Forholdet mellem Udbud og Efterspørgsel (*reel* Vekselkurs), fremtræder der altsaa her ogsaa de Svingninger, som skyldes Forandringerne i de to Pengesorters indbyrdes Værdiforhold (*nominel* Vekselkurs).

Ikke enhver Difference mellem to Landes gensidige forfaldne Fordringer behøver at medføre en Metalforsendelse. Et Lands Gæld til et andet kan saaledes dækkes ved dets Fordringer paa et tredje. Hvis Danmark skylder Penge til Tyskland, men har Penge til Gode i England, kan Mellemværendet med begge Lande likvideres ved at trække Veksler paa England og sende dem til Tyskland. Et Lands Vekselkurser paa de udenlandske Hovedpladser er derfor tilbøjelige til at paavirke hverandre i samme Retning. — Dernæst kan der ske Udsættelse af Betalingen. Naar Vekselkursen paa Udlandet stiger, tyder dette paa en Tendens til at sende Penge ud af Landet, og saafremt Aarsagerne er af varig Natur, vil det ogsaa ske. Er Aarsagerne derimod mere forbigaaende, vil Pengeforsendelsen ofte hindres eller begrænses ved *Rentefodens* (*Diskon-toens*) Bevægelse. I Regelen vil de ædle Metaller, som skal forsendes, blive tagne ud af Bankerne; den første Virkning er altsaa, at Bankerne mister en Del af den Kapital, hvormed de skal virke, hvilket fremkalder Renteforhøjelse. Alle-rede den Udsigt til Formindskelse i Udlaanskapitalen, som viser sig i høje Vekselkurser, plejer at gøre Bankerne tilbøjelige til at sætte Diskontoen op. Den højere Rente vil da gøre det fordelagtigt for Udlandet at lade sit Tilgodehavende forblive indestaaende i Landet og paa forskellig Maade yde yderligere Laan. Herved formindskes de Beløb, som i Øjeblikket skal betales til Udlandet, og Vekselkurserne vil atter falde. I det hele vil enhver Forskel mellem to Landes Rentefod have Indflydelse paa Vekselkurserne og Metalforsendelserne. Naar Renten er høj i Danmark men lav i Tyskland, vil det tyske Pengemarked være tilbøjeligt til at sende Penge til Forrentning i Danmark. Der opstaar altsaa Efterspørgsel efter Veksler paa Danmark. Kursen stiger, og den vil

kunne stige saa højt, at der fremkommer Guldfor­sendelser til Danmark, saa­fremt Renteforskellen er stor nok til at dække Omkostningerne derved. — Endelig bidrager Vekselkursen ogsaa til at rette sig selv derved, at den paa­virker *Varehandelen*. En høj Vekselkurs opfordrer til Udførsel, idet Købmanden da kan udbringe Salgssummen til et større Beløb, medens omvendt en lav Kurs opfordrer til Indførsel, idet Købesummen da kan dækkes billigere. Sam­tidig paa­virkes Varehandelen af Diskontoen, hvis Forhøjelse lægger Baand paa Købelysten og tilskynder til Salg, fordi det bliver dyrere at holde Varer paa Lager, naar Renten er høj.

IV. Fordeling.

Resultatet af Samfundets økonomiske Virksomhed i en vis Periode — enten dette Resultat bestaar i materielle Genstande eller i Ydelser af anden Art — fordeles mellem de forskellige Medlemmer af Samfundet. Dette sker hovedsagelig gennem Ombytningen, idet den Del af Produktet, som de enkelte producerer til eget Brug, er lille i Forhold til de Ydelser, som de stiller til Raadighed for andre og modtager Betaling for. Produktionen foregaar for Størstedelen samfundsmæssig, saaledes at det samlede Produktionsudbytte er Resultatet af det under Arbejdsdeling producerende og ombyttende Samfunds Fællesvirksomhed. Den enkeltes Andel i dette Udbytte bestaar i den Betaling, han modtager som Vederlag for de økonomiske Ydelser, som han stiller til Samfundets Raadighed. Hans INDRÆGT er derfor betinget af, hvad han er i Stand til at yde og af den Pris, der opnaas for Ydelser af denne Art.

Den Ydelse, den enkelte præsterer, kan bestaa i

- 1) at han som Arbejder yder personligt Arbejde,
- 2) at han som Ejer af Formue, i Stedet for at forbruge den, enten benytter den direkte i Produktionens Tjeneste eller overlader (laaner) den til andre,
- 3) at han ifølge sin Raadighed over naturlige Produktionsmidler stiller disse til Disposition for Produktionen eller anden Benyttelse, og
- 4) at han som Driftsherre har den økonomiske Ledelse af en Bedrift.

Eftersom Indtægten fremtræder som Vederlag for hver af disse Arter af Ydelser, bliver den 1) ARBEJDSLØN, 2) RENTE, 3) JORDRENTE og 4) DRIFTSHERRE­GEVINST. Det er som sagt det regelmæssige Fænomen, at disse Indtægter fremkommer gennem Ombytning som Vederlag for Ydelser til andre; men Indtægten er naturligvis ogsaa til Stede i de sjældnere Tilfælde, hvor man selv forbruger Ydelsens umiddelbare Resultat. Den, der graver og planter i sin Have for at frembringe Blomster og Frugter til eget Forbrug, har lige saavel en Arbejdsindtægt som den, der graver og planter for andre eller for at sælge Væksterne, og den, der bebor sit eget Hus paa en kostbar Grund i en By, har lige saavel en Rente- og Jordrenteindtægt som den, der lejer sit Hus ud.

I de enkelte Tilfælde kan de forskellige Arter af Indtægter være forenede hos samme Person. Driftsherren kan være Ejer af den Formue, som hans Bedrift behøver, og han kan samtidig være Jordej­er. I Fald hans Bedrift ikke er for stor, kan han ved Siden af den egentlige Driftsherrevirksomhed udføre det hele eller en Del af det legemlige Arbejde (mindre Haandværkere og Land­mænd). Den, der væsentlig lever af sit Arbejde, kan være i Besiddelse af nogen Formue, som han anbringer mod Rente, eller af en Jordlod. Men i væsentlig Grad falder dog Inddelingen af Indtægterne i de ovenfor nævnte Ind­tægtsarter sammen med Befolkningens Inddeling i *Samfundsklasser*, og det er

denne Deling, der giver Fordelingsspørgsmaalet Karakteren af et socialt Problem. Om Fordelingen er af den ene eller den anden Art, f. Eks. om Arbejds-lønnen er høj eller lav i Forhold til de Indtægter, der fremkommer som Rente og Jordrente, har for Samfundsøkonomien en væsentlig og selvstændig Interesse ved Siden af den Betydning, det har, om Produktionsudbyttet som Helhed er stort eller lille.

Det lader sig ikke ud fra et enkelt Synspunkt afgøre, hvilken Fordeling af Udbyttet mellem de forskellige Samfundsklasser der til enhver Tid er den økonomisk og socialt fordelagtigste. Det staar som et Maal for den økonomiske Udvikling, at en stedse større og større Del af Befolkningen faar Adgang ikke alene til Tilfredsstillelsen af de mest paatrængende Fornødenheder, men ogsaa af højere Behov, og et Middel hertil er ikke alene et større Produktionsudbytte, men ogsaa en ligeligere Fordeling, end man tidligere har kendt. Men paa den anden Side kan der gives Tilfælde, hvor en vis Ulighed i Kaar er en Betingelse for Kulturens Udvikling og Produktionens Vækst. Historien viser, hvorledes dette har været Tilfældet. Paa Tidspunkter, hvor Produktionens Udbytte ikke var stort nok til, at en ligelig Fordeling vilde give hvert enkelt Medlem Midlerne til mere end Tilfredsstillelsen af de væsentligste Fornødenheder, vilde en saadan Fordeling ikke have aabnet Plads for Efterspørgsel efter højere Kulturfornødenheder. Betingelsen for en saadan Efterspørgsel og dermed for Fremgang i Kultur var derfor den, at nogle havde Indtægter, der gik ud over Gennemsnittet. Endvidere vilde en fuldstændig Lighed sandsynligvis have bevirket, at samtlige Indtægter blev for smaa til, at nogen vilde opsare nogen Del deraf. Uligheden blev paa denne Maade Betingelsen for, at der danedes Kapital for Fremtidens Behov.

Hvor vidt en vis Grad af Ulighed er en Betingelse for Kulturfremskridtet eller Kapitaldannelsen, beror altsaa paa Forholdet mellem Produktionsudbyttet og Befolkningens Størrelse og endvidere paa selve det Kulturtrin, hvorpaa Massen af Befolkningen staar, og paa Samfundsproduktionens Organisation. Hvor Befolkningens store Masse i Forvejen staar paa et højt Kulturtrin, kan det tænkes, at den selv med mindre Indtægter vil afse en Del til Kulturfornødenheder og Kapitaldannelse, og under en Samfundsordning, hvor det i Stedet for de enkelte er Samfundsmyndigheden, der har taget Produktionen og Kapitaldannelsen i sin Haand, faar Spørgsmaalet om Opsparingen en anden Karakter end under den nuværende Samfundsordning.

Naar man ser bort fra de ovenfor berørte Forhold, har en ligeligere Fordeling iøvrigt ifølge Reglerne for Grænsenyttens Bestemmelse Tendens til at forhøje den samlede Sum af økonomisk Tilfredsstillelse. Værdien af et vist Beløb, der lægges til eller trækkes fra en Persons Indtægt, afhænger af, hvor stor Indtægten er. For den, der har 1000 Kroner i Indtægt, vil et Tillæg af 100 Kroner muliggøre Tilfredsstillelsen af Fornødenheder, der har overordentlig stor Betydning og altsaa meget høj Værdi for ham. Hvis de samme 100 Kroner trækkes fra en Indtægt paa 50 000 Kroner, betyder dette for Indehaveren af denne Indtægt kun, at han kommer til at undvære en Tilfredsstillelse, som staar meget lavt paa hans Forbrugsskala og altsaa har meget lav Værdi for ham. En saadan Omfordeling af Indtægterne kan derfor bevirke en samfundsmæssig Værditilvækst.

1. Arbejds-løn.

Som Arbejds-løn i *videre* Forstand betegnes den Indtægt, der erhverves gennem Arbejde, hvad enten dette udføres i den paagældendes egen Erhvervs-

virksomhed — i saa Fald indgaar Arbejdslønnen som Bestanddel af Driftsherregevinsten —, eller det stilles til en andens Disposition. Er dette sidste Tilfældet, bruges forskellige Benævnelser (Honorar, Gage, Lønning) for det Vederlag, der oppebæres, hvilke Benævnelser almindeligvis er fastsatte ved Sprogbrugen, bl. a. under Hensyn til, om Arbejdsydelsen er af blivende eller forbigaaende Art, om Tjenesten ydes en privat Person eller et offentligt Samfund, uden at det iøvrigt lader sig bestemt angive, naar man bruger den ene og naar den anden Betegnelse. I nærværende Afsnit vil man imidlertid udelukkende behandle Arbejdslønnen i *snævrere* Forstand $\circ$: den Løn, en Arbejder opnaar, naar han mod et nærmere fastsat Vederlag stiller sin legemlige Arbejdskraft til en Arbejdsgivers Disposition eller udfører et Arbejde for ham. Den Betaling, der ydes f. Eks. en Embedsmand i offentlig Virksomhed eller en Læge og Sagfører for de af dem ydede Tjenester, bestemmes nemlig delvis paa en anden Maade, efter politiske og sociale Hensyn, som er forskellige fra Sted til Sted og fra Tid til anden, hvorfor almenyldige Regler ikke lader sig opstille.

Saaledes som den økonomiske Ordning er i Nutidssamfundet, fastsættes Arbejdslønnen i snævrere Forstand gennem fri Overenskomst mellem Arbejdsgiverne paa den ene Side og Arbejderne paa den anden, saaledes at Arbejds-kraften — eller i det enkelte Tilfælde den ønskede Arbejdspræstation — bliver en *Vare* og Genstand for Køb og Salg. Men den Vare, hvormed der her er Tale, frembyder forskellige Ejendommeligheder, som gør den frie Overenskomst mere eller mindre illusorisk. I saa Henseende skal navnlig fremhæves, at naar Arbejderen byder sin Arbejdskraft til Fals, udbyder han en Vare, som ikke er til at skille fra hans Person, og indgaar han paa en bestemt Aftale, sker der herved en Indskrænkning i hans personlige Frihed, et Forhold, der gælder alle Arbejdsaftaler fra de højest til de ringest kvalificerede Arbejder. Arbejderne er heller ikke som andre Sælgere i Stand til at opsøge det Marked, hvor de vilde blive bedst betalte; dels ved de ikke, hvor dette Marked er, dels var det dem, selv om de vidste det, umuligt at benytte sig deraf, da deres økonomiske Forhold i Almindelighed ikke er saaledes, at de kan gøre det. Som Følge heraf er Arbejderne ofte — for overhovedet at subsistere — henviste til at maatte nøjes med en ringe Løn og arbejde under ugunstige Vilkaar med Hensyn til Arbejds-løn, Arbejdstid m. m.; herpaa raades der dog i den nyere Tid nogen Bod gennem Arbejdernes Sammenslutning i Fagforeninger.

Arbejdslønnen er enten *Pengeløn* eller *Naturalløn* (Løn in natura d. v. s. Forbrugsmidler af forskellig Art, saasom Bolig, Livsfornødenheder osv.) eller en Blanding af begge Dele. Naar man taler om *nominel* og *reel* Arbejds-løn, betegner man ved den første Lønnen udtrykt i selve det akkorderede Pengebeløb, medens man ved den reelle Løn, som kan være overmaade vanskelig at fastslaa, forstaaer den Varemængde, Arbejderen kan købe for den udbetalte Pengeløn; det forandrer ikke Arbejdernes Kaar, at den nominelle Løn stiger eller synker, naar samtidig Arbejdernes Udgifter f. Eks. til Livsfornødenheder, til Bolig m. v. forandrer sig i samme Forhold. Endvidere maa der sondres mellem *Aarsfortjeneste* og *daglig* Fortjeneste; den første kan være lille, selv om den daglige Indtægt er stor, idet Arbejderen gaar ledig en stor Del af Aaret. Dette kan enten skyldes, at Arbejdet efter sin Natur kun kan udføres en begrænset Del af Aaret, eller at Faget af andre Grunde er hjemstøgt af periodisk Arbejdsløshed.

Den egentlige Arbejds-løn har to Hovedformer: *Dagløn* og *Akkordløn*. Daglønnen skal ifølge den indgaaede Overenskomst betales for den bestemte Tid (Aar, Maaned, Uge, Dag, Time), hvori Arbejderen stiller sin Arbejdskraft

duktionsomkostninger, d. v. s. et saadant Maal af Midler til Tilfredsstillelse af Livets Fornødenheder, som er nødvendigt, for at Arbejderne skal vedblive at leve og stifte Familie.

En nærmere Undersøgelse af *Arbejdets Værdi for Arbejdsgiveren* vil vise, at denne afhænger af, hvor meget Arbejdsgiveren vil kunne paaregne at bringe ud af selve det ved Arbejdet skabte Produkt, dog saaledes at dette nødvendigvis tillige maa inkludere Betaling for Arbejdsgiverens egen Virksomhed og for de forbrugte Værdier samt Rente af Udlægene. Det er en Selvfølge, at Arbejdsgiveren maa have de nødvendige Omkostninger dækkede og et vist Vederlag for sit eget Arbejde, for at han overhovedet skal indlade sig paa og fortsætte den paagældende Virksomhed. Hvor meget Arbejdsgiveren er i Stand til at bringe ud af det færdige Produkt, beror paa, hvor meget Forbrugerne vil betale derfor, og dette er igen afhængigt af forskellige Forhold, hvoriblandt det væsentligste er Forbrugernes Betalingssevne; for de almindelige Forbrugs- genstande bliver det saaledes Forbrugernes Indtægt, Opmærksomheden hovedsagelig maa fæstes ved, for Produktionsgenstandene Udsigten til Foretagendets Rentabilitet. Men ogsaa det hele Kulturtrin, hvorpaa Forbrugerne staaar, har sin Betydning, idet dette øver sin store Indflydelse baade paa, *hvad* der efterspørges, og paa den *Pris*, man sætter paa Fornødenhedens Tilfredsstillelse. Da nu hverken Betalingssevnen eller Kulturtrinnet er faste givne Størrelser, men tværtimod stærkt varierende, er det en Selvfølge, at ogsaa den her omhandlede Maksimumsgrænse for Arbejdslønnen maa blive vekslende. I Almindelighed vil Arbejdsgiverne stræbe at holde Lønnen nede under dette Maksimum; kun undtagelsesvis vil den komme op herover, nemlig naar det vil være forbundet med større Tab ikke at faa Arbejdet udført, f. Eks. af Hensyn til indgaaede Kontraktens Opfyldelse eller paa Grund af Rentetabet ved, at en Fabrikvirksomhed ligger stille.

Kan der saaledes ikke opstilles en fast bestemt Maksimumsgrænse for Arbejdslønnen, lader der sig lige saa lidt angive en bestemt Grænse, *hvorunder* Arbejdslønnen ikke skulde kunne synke. En saadan Minimumsgrænse maatte bl. a. være forskellig for de faglærte og ikke-faglærte Arbejdere; for de sidste er det saaledes kun det til Livets Underhold nødvendige, der udfordres, for de førstes Vedkommende maa hertil yderligere føjes de ved den særlige Uddannelse forvoldte Omkostninger, og de er jo atter forskellige efter de forskellige Arter af Arbejde. Som den absolut laveste Grænse, hvorunder Lønnen i Længden ikke kan synke, kan man imidlertid opstille det *fysiske Eksistensminimum* d. v. s. hvad der er uomgængelig nødvendigt til Føde, Klæder og Bolig, og af *Lassalle* er det ogsaa blevet gjort gældende, at mere vilde Arbejderne heller ikke kunne opnaa. Han opstillede denne Teori i Tilslutning til Malthus' Befolkningslære og Ricardos Arbejdslønteori. Men en saadan »jærnhård Lønningsslov« fremgaar ikke som nødvendig Konsekvens af Ricardos Lære, hvori udtrykkelig fremhævedes, at det, Arbejderne fordrede som nødvendigt til Livets Underhold, hvilket altsaa skulde udgøre Arbejdets »naturlige Pris«, hovedsagelig beroede paa Arbejderbefolkningens Livsvaner, der var forskellige paa hver enkelt Tid og Sted. Dette benægter *Lassalle* vel ikke, men i Agitationens Øjemed fremstillede han dog Sagen saaledes, at Forskellen mellem den Løn, Arbejderne faktisk faar, og det fysiske Eksistensminimum i Virkeligheden var for intet at regne. *Lassalles* Opfattelse fastholdes iøvrigt ikke nu mere i de socialistiske Systemer, og det er heller ikke Tvivl underkastet, at *Ricardo* havde Ret, saaledes at det snarere maa antages, at det er Arbejdernes *sædvanemæssige Levelfod* (standard of life), som kommer

til at danne det naturlige Niveau for Lønnen, ganske vist et vekslende Niveau, idet de Fordringer, Arbejderne stiller til Livet, ikke alene veksler fra Tid til Tid, men ogsaa paa samme Tid i de forskellige Fag og i de forskellige Dele af Landet. Maaden, hvorpaa den sædvanemæssige Levofod kan gøre sig gældende som bestemmende Faktor for Udbudet af Arbejdskraft, er væsentlig denne, at først maa Lønnen stige, og dette beror altsaa paa alle de forskellige Forhold, der bestemmer Lønhøjden; dermed er Betingelsen til Stede for, at Levofoden kan højnes; men om dette saa i Virkeligheden finder Sted, er atter afhængigt af, at den højere Løn ikke medfører en Forøgelse i Arbejdernes Antal, men at en Del af den benyttes til at skaffe den alt eksisterende Arbejdermængde en større Del af Livets Behageligheder, med andre Ord at Udbudet af Arbejde begrænses i Forhold til den stigende Efterspørgsel.

Det er gjort gældende, at der til Udredelse af Arbejdslønnen skulde eksistere en bestemt *Lønningsfond*, saaledes at man altid skulde kunne regne sig til den gennemsnitlige Arbejdsløn ved at dividere Arbejdernes Antal ind i Lønningsfondens Størrelse. Der er for saa vidt noget rigtigt heri, som man i alle saadanne Produktioner, hvor Lønnen udbetales Arbejderne forinden Afsætningen af det færdige Produkt, maa sige, at den umiddelbare Kilde til Arbejdslønnen er den til Arbejdsgivernes Raadighed staaende Kapital. Men det maa erindres, at denne Kapital ikke er nogen fast bestemt Størrelse; tværtimod kan den efter Konjunkturerne paa Varemarkedet undergaa Forandringer, alt eftersom der frembyder sig bedre Afsætningsmuligheder, Prisforhøjelser, hvorved i hvert enkelt givet Øjeblik Arbejdsgiverens Kapital kan blive forhøjet, navnlig gennem den derved skabte Mulighed for en større Kredit. Man kan altsaa nok sige, at der eksisterer en Lønningsfond, en Slags Forskudskasse, hvoraf Arbejdsgiverne udreder Arbejderne deres Løn, men den er af stadig vekslende Størrelse, idet den beror paa Forbrugernes Efterspørgsel og Betalingssevne, der stadig er undergivet Forandringer. Men selv om Arbejdsgivernes Kapital ikke kan siges at danne en fast Lønningsfond, maa det dog tages i Betragtning, at for at Arbejderen skal kunne leve, maa han for en stor Del have sin Løn betalt, forinden Resultatet af hans Arbejde foreligger i Form af færdige Forbrugsartikler, hvorfor den Mængde Artikler, han kan faa, er begrænset ved den Mængde, der i dette Tidsrum eksisterer og fremkommer som Resultat af tidligere Tidens Produktion. Idet man nu erkender Forholdet mellem denne Mængde (*Subsistensfonden* ogsaa kaldet) og Arbejdernes Antal som en medvirkende Faktor ved Bestemmelsen af Arbejdslønnens Højde, maa det dog erindres, at Forholdet ikke er saaledes, som Tilhængerne af Læren om Lønningsfonden har opfattet det, nemlig at hele Fonden fordeles blandt Arbejderne. En Del tilfalder de andre Klasser, og man kan derfor ikke regne sig til den enkelte Arbejders Andel ved at dividere Fonden med Arbejdernes Antal. Men det er efter Sagens Natur og efter de foregaaende Bemærkninger om Efterspørgselens Væsen klart, at jo større Subsistensfonden er i Forhold til Antallet af Arbejdere, des større er disses Chance for at opnaa en høj Løn.

Ud fra den samme Betragtning har man gjort gældende, at enhver Forhøjelse af Arbejdslønnen vilde blive neutraliseret ved, at Varerne blev dyrere. Men dette er ikke rigtigt, thi Priserne behøver ikke at stige med Arbejdslønnens Beløb, idet Produktionsomkostningerne ikke er de eneafgørende i saa Henseende, og selv om Priserne virkelig stiger med Arbejdslønstigningens fulde Beløb, fordeles Merudgiften paa samtlige Samfundsklasser, saaledes at der i hvert Fald bliver en Gevinst for Arbejderklassen. Denne bliver saa meget større, som en væsentlig Del af Arbejdernes Forbrug bestaar af Varer,

fornemlig Næringsmidler, hvis Pris i ringere Omfang bliver paavirket af Arbejds-lønnens Forandringer.

Det Punkt, paa hvilket Lønnen i hvert givet Øjeblik vil fæstne sig, afhænger som sagt af den Styrke, hvormed Tilbud og Efterspørgsel fremtræder. — Tilbudet vil sige Antallet af udbudte Arbejdspræstationer, hvilket er afhængigt af selve Arbejderantallet set i Sammenhæng med Arbejdsevnen, Arbejdernes Dygtighed, Flid, selve Lønningsmaaden, Arbejdstiden osv., medens Efterspørgselen beror paa Produktionen, dens Omfang, Maade og Retning.

Tilbudets *Intensitet* vil sædvanligvis være stærkere end Efterspørgselen; Arbejdsgiveren vil nemlig lettere være i Stand til at holde sin Efterspørgsel tilbage for at afvente et gunstigere Tidspunkt, medens Arbejderens hele økonomiske Eksistens er knyttet til Opnaaelsen af Arbejde, saaledes at han ikke kan vente, indtil Konjunkturerne bedrer sig; han kan ikke »lagre« sin Arbejds-kraft. I nogen Grad forandres dette Forhold ved Arbejdernes Sammenslutning, men de vil alligevel ofte blive den underlegne Part i Konkurrencen.

Arbejdsgiverens Efterspørgsel efter Arbejds-kraft er ikke alene afhængig af Produktionens, eller rettere Forbrugets, Omfang, men tillige i høj Grad af Produktionens Maade og Retning. Produktionen kan drives mere eller mindre intensivt, og kræver i førstnævnte Tilfælde større Arbejds-kraft end i sidstnævnte (en Skov kan fældes med eller uden Optagelse af Trærødderne), den kan gaa i en Retning, hvor man anvender menneskelig Arbejds-kraft, eller hvor dette erstattes ved Brug af Maskiner og lignende tekniske Hjælpemidler. Efterspørgselen efter de Præstationer, der kun kan ydes af de faglærte Arbejdere, vil stille disse gunstigere end de ikke faglærte; kræves der en forudgaaende Uddannelse, som ikke erhverves i en Haandevending, har man lettere ved at stille sine Betingelser, end hvor Konkurrencen saa at sige bliver ubegrænset, fordi der er Arbejdere nok at faa fat i.

I vore Dages Lønkampe har Organisationen inden for Arbejdernes Kreds paa den ene Side og Arbejdsgivernes paa den anden spillet en væsentlig Rolle. Allerede i det foregaaende er gentagende peget paa den nu i Almindelighed i civiliserede Lande tilladte og anerkendte Sammenslutning af Arbejderne i FAGFORENINGER. Ved en Fagforening forstaas en Sammenslutning af Arbejdere indenfor et bestemt Fag med det Formaal at forbedre Arbejdernes Kaar og at varetage deres økonomiske og sociale Interesser, ikke mindst under indtrædende Arbejds-løshed, hvorhos de ogsaa ofte har organiseret Hjælpeforeninger i Tilfælde af Sygdom, Alderdøm, Begravelse m. m. Foreninger af Arbejdere har været kendt i lang Tid, idet de allerede fandtes i Middelalderen under det da og senere bestaaende Lavsvæsen; men da var de mere Hjælpekasser, saa meget mere som Modsætningsforholdet mellem Arbejde og Kapital dengang fremtraadte langt mindre skarpt end nu. I deres nuværende Betydning kan Fagforeningerne først siges at være begyndt i Slutningen af det 18. Aarh., og deres egentlige Udvikling har de først faaet i det 19. Aarh. De er en naturlig Følge af den liberal-økonomiske Skoles Ideer, hvor man stillede Arbejdsgivere og Arbejdere overfor hinanden som to ligeberettigede Faktorer — hvad de ikke var og knap nok er endnu — og overlod Fastsættelsen af Arbejds-betingelserne til fri Overenskomst mellem de to Parter. Herved maatte Arbejderne, naar de stod isolerede, blive de underlegne i Konkurrencen. Var Tiderne nedadgaaende og Lønnen synkende, blev der saa at sige ingen anden Grænse for Arbejds-lønnens Synken end den, som Sygdom og Død satte ved at

fremkalde Indskrækning i Arbejdsudbudet, og naar Tiderne var opadgaaende, kunde de uorganiserede Arbejdere ikke drage tilstrækkelig Fordel deraf, fordi den hidtil ubeskæftigede Reservearmé i lang Tid vilde trykke Markedet ved sit Udbud.

Tager man en engelsk Fagforening til Eksempel, er dens Organisation og Virksomhed følgende. Den omfatter kun de i et bestemt Fag beskæftigede Arbejdere, som altsaa har ensartede Interesser, og der er en Tendens til Stede til at samle hele Landets Arbejdere i dette Fag i een Forening. Overalt hvor Virksomheden findes og Medlemmerne bor, bliver der dannet Afdelinger, for saa vidt der da er Arbejdere nok. Afdelingen og dens Sekretær styrer selv Sagerne, medens Overledelsen sker fra det Sted, hvor Faget har sit Hovedsæde, og Overledelsens Medlemmer og Præsidenten vælges af Afdelingerne for kortere Perioder. Generalsekretæren, som er lønnet, vælges ved almindelig Afstemning af alle Fagets Medlemmer, almindeligvis paa 10 Aar. Han fører Korrespondancen med Afdelingerne og forelægger Sagen for Overledelsen. Foruden Indskud ved Optagelsen betaler Medlemmerne deres ugentlige Bidrag, ligesom der under Striker udskrives ekstraordinære Bidrag, naar det er vedtaget med almindeligt Stemmeftertal. Afdelingerne opkræver Kontingentet og bestyrer Pengene, som dog ikke tilhører dem, men den samlede Fagforening. Ikke enhver Arbejder kan gøre Fordring paa Optagelse, men kun saadanne, som kan godtgøre deres Dygtighed som Arbejdere gennem Sikkerhedsstillelse af to Medlemmer og ved Bevis for, at de kan tjene den i Distriktet almindelige Arbejds løn. Viser det sig efter Optagelsen, at et Medlem ikke kan tjene den almindelige Løn paa Stedet, bliver han atter udelukket. Er der en bestemt Læretid at gennemgaa i et Fag, fordres Bevis for, at denne er gennemgaaet. Undertiden er ny Tilgang blevet forbudt for at hindre Overfyldning i Faget. — Naar nu en Arbejder mener at have noget at klage over med Hensyn til Arbejdsbetingelserne, f. Eks. over Lønnens Højde, sker dette ved Henvendelse til Fagforeningen. Sagen undersøges, og hvis hans Forlangende anses for berettiget, og en Henvendelse til Arbejdsgiveren ikke fører til noget Resultat, nedlægger han Arbejdet og faar Understøttelse, indtil han faar nyt Arbejde; kendes hans Fordring derimod uberettiget, faar han intet, hvis han nedlægger Arbejdet. Naar der paa Grund af manglende Efterspørgsel ikke er Arbejde at opnaa paa de af Fagforeningen fastsatte Betingelser, faar den som Følge deraf arbejdsløse ligeledes Understøttelse. For dog at formindske Udgifterne herved fører Sekretæren Bog over de arbejdsløse, og saa snart der bliver Plads ledig paa et Arbejdssted, sendes Arbejderne derhen for at søge Arbejde. Endnu større Betydning har den Beretning, Sekretæren hver Maaned afgiver over de arbejdsløse Medlemmer paa Stedet og om de ledige Arbejdspladser; man har herigenom en fuldstændig Opgørelse over hele Fagets Tilstand, og naar Beretningerne samles i Generalsekretærens Haand, foranlediger han en Udgligning paa Fagforeningens Bekostning, saaledes at saa mange som muligt faar Arbejde. (En lignende Virksomhed udføres i vore Dage af de kommunale »Arbejdsanvisningskontorer«, først fremkomne i Tysklands større Byer, senere efterlignede f. Eks. i København og Kristiania). Finder en Afdeling, at Arbejdsvilkaarene ikke er, som de bør være, sker Henvendelse til Hovedudvalget, og billiger dette Klagerne, og Forhandlingerne med Arbejdsgiverne ikke fører til det ønskede Resultat, nedlægges Arbejdet. Under en saadan Strike — Lockout, hvis Arbejdsstandsningen dekretteres af Arbejdsgiverne — faar de arbejdsløse Hjælp af Hovedafdelingen. De store Midler, der raades over, kan føre til Arbejdernes Sejr eller gør dog en saadan Arbejdsnedlæggelse saa tabvoldende for

Arbejdsgiverne, at man betænker sig vel, inden den for begge Parter farlige Vej betrædes, hvorfor ogsaa de indledede Forhandlinger ofte krones med et gunstigt Resultat. Det er lykkedes Arbejderne gennem disse Foreninger at gøre deres Salgsbetingelser gældende, benytte sig af de gunstige Forhold paa Markedet og drage sig Konjunkturerne til gode og til eget Gavn virke regulerende paa Udviklingen.

Som en naturlig Modvægt staar ARBEJDGIVERFORENINGERNE til Varetagelse af Mestrenes faglige Interesser; saadanne Sammenslutninger er fuldt berettigede, da den enkelte Arbejdsgiver kan komme i en meget mislig Stilling, naar han staar overfor Arbejdernes tæt sammensluttede Kolonner. Vel er hans Kaar ofte gunstigere end Arbejderens, da han i Regelen vil være bedre økonomisk situeret, men det er dog store Interesser, der staar paa Spil for ham, hvis der gives stillede Fordringer Eftertryk gennem en Blokade, og hele Produktionen staar i Fare for at lammes til Skade for begge Parter, i Fald Arbejdernes Sammenslutning formaar, selv om det kun er for en kortere Tid, at gøre Vold paa de naturlige Forhold. Imidlertid er det ikke let at samle alle Arbejdsgivere under een Hat; dertil er Uoverensstemmelserne mellem dem indbyrdes ofte for store, ligesom Konkurrencehensyn kan svække Solidaritetsfølelsen. I den nyeste Tid er dog ogsaa disse Sammenslutninger i stærk Opkomst; hertil bidrager bl. a. Nutidens sociale Lovgivning, som undertiden nødvendiggør saadanne Fællesinstitutioner, og selv om Arbejderne herved faar Udsigt til at blive svagere stillet i deres Kamp for at opnaa bedre Vilkaar, medfører disse Organisationer paa den anden Side en større Stabilitet i Forholdene. De omstridte Spørgsmaal bliver optagne til Prøvelse af Folk, der staar udenfor Striden, hvorved Udsigten til Forlig vokser, og tabvoldende Kampe undgaas, ligesom man ved Parternes Sammenslutninger i Foreninger faar større Sikkerhed for, at de trufne Aftaler respekteres, fordi Organisationerne er i Besiddelse af de fornødne Magtmidler i saa Henseende. Forholdene paa Arbejdsmarkedet bliver derved roligere. Herigennem opnaas ogsaa det naturlige Grundlag for Stridighedens Afgørelse gennem Voldgiftsretter (jfr. i Danmark L. $\frac{3}{4}$ 1900 om Vidneførsel for Arbejds- og Voldgiftsretter). Arbejdsgivernes Organisationer omfatter undertiden et helt Land (Danmark, Norge), men i de store Industrilande vil dette være vanskeligt, hvorfor de i saadanne er enten fagligt eller territorialt afgrænsede. Den moderne Koncentration indenfor Industrien, hvor Karteller og Trusts er komne til at omspænde store Virksomhedsomraader, byder selvfølgelig ogsaa Muligheder for fælles Optræden af Arbejdsgiverne paa andre Omraader, end hvor det gælder at bringe det mest mulige ud af Produktionen — muligvis endog ud over det enkelte Lands Grænser.

Sammenslutning er dog ingenlunde lige let at gennemføre paa alle Omraader. For Arbejdernes Vedkommende gælder saaledes Skildringen ovenfor væsentlig de faglærte Arbejdere, og indenfor disse endda kun Eliten; men i vore Dage, hvor den økonomiske Udvikling fører med sig, at de ikke-faglærte Arbejderes Antal stiger paa de faglærtes Bekostning, rummer dette en Fare for Fagforeningernes fremtidige Betydning. Thi de ikke-faglærte Arbejdere er vanskelige at samle, den indbyrdes Konkurrence er for stor og uberegnelig, og der savnes ofte Evne til den egentlige Bidragsydelse. Derfor ser man ogsaa hyppigt, at Arbejdsnedlæggelser inden for denne Klasse mislykkes, selv om man nu til Dags søger at faa mere Tag i dette flygtige Lag af Arbejderbefolkningen.

Organisationsretten maa siges at være anerkendt nu i alle civiliserede Lande; Mestrene har i saa Henseende en lang Fortid at pege tilbage paa (Lavene), men for Arbejderne er det først lykkedes efter lange Kampe. I saa

Henseende er Forholdene i de engelske trades-unions typiske. De begyndte i Slutningen af det 18. Aarh. som Fortsættelse af de gamle Svendeforeninger og var fra først af hemmelige. Da man frygtede revolutionære Begivenheder — saa meget mere som Arbejderne havde god Grund til Klage —, blev de forbudt. En i Anledning af de urolige Forhold i Industrien nedsat Kommission kom imidlertid til det Resultat, at Forbudet burde hæves, hvilket skete i 1824; men derved fik de ikke Korporationsrettigheder, d. v. s. anerkendtes ikke som »juridisk Person«. Først i 1868 fik de lovlig Beskyttelse mod Bedragerier og endelig ved trades-unions act af 1871 Korporationsrettigheder. Fuldt ud anerkendte kan de dog først siges at være fra 1876. I Danmark hjemlede Grundloven Foreningsfrihed; her kom Arbejderbevægelsen frem i Begyndelsen af 1870'erne, først som Led af »Internationale« under Modstand fra Regeringens Side; men Organisationen voksede sig stærk fra Midten af 1880'erne og i 1890'erne og staar nu som en fast sammentømret Bygning med de samvirkende Fagforbund som Hovedledelse.

Ved forskellige Lejligheder har man set en vis *Internationalitet* gøre sig gældende baade indenfor Arbejdernes og Arbejdsgivernes Organisationer; i Særdeleshed har dette fundet Sted under store og om sig gribende Lønkampe, ligesom visse Fordringer — f. Eks. om en 8 Timers Normalarbejdsdag — er accepteret af Arbejderorganisationerne i de forskellige Lande. Fremtiden vil maaske paa flere Punkter frembyde Eksempler paa en voksende international Solidaritet; men i saa Fald vil der dog fremkomme mange vanskelige Spørgsmaal til Afgørelse. Ser man f. Eks. paa Arbejdslønnens Højde i de forskellige Lande, er der store Afvigelser; og dog følger ingenlunde heraf, at Arbejdet i Landet med den højere Løn skulde være særlig *dyrt*; meget mere end paa selve Daglønnens Højde beror dette paa, hvor meget der bliver udført for den udbetalte Løn. Om Arbejdet ved en vis Lønningshøjde er dyrt eller ej, afhænger af Arbejdernes Dygtighed, Flid, Energi, kort sagt af det hele Kulturtrin, og i saa Henseende frembyder der sig store Forskelligheder fra Land til Land.

Af samme Grund er det ogsaa meget vanskeligt at opstille en Grænse, hvorover Lønnen ikke skulde kunne naa af Hensyn til Udlandets Konkurrence. Rent bortset fra den Indflydelse, en protektionistisk Toldlov og det lokale Monopol kan spille i saa Henseende inden for Landets Grænser, kommer selv for Industrier, der arbejder med Eksport for Øje, Lønnens Højde, absolut set, i anden Linie; først og fremmest beror det paa, hvad der er frembragt for den udbetalte Løn. Men her gør der sig, som bemærket, store Forskelligheder gældende fra Land til Land, som, selv inden for de civiliserede Landes Kredse, sikkert i lang Tid ikke vil kunne udlignes.

2. Rente.

Medens Arbejdslønnen er Vederlag for Ydelse af personligt Arbejde, er Renten en Indtægt, der tilfalder Ejeren af Formue, naar han ikke forbruger den, men enten overlader dens Brug til andre eller anvender den i sin egen Produktion. Den er et Vederlag for den Tjeneste, Ejeren yder ved at *vente*, ved at *opsætte* sit Forbrug. I sin tydeligste Form fremtræder dette Vederlag, hvor det betales for Laan af en Pengesum; men i de Tilfælde, hvor Ejeren benytter sin egen Kapital i sit Erhverv, er Renten en Del af hans samlede Erhvervsudbytte.

Rentens Grundlag er den S. 116 forklarede Forskel mellem Værdien af en Ydelse i Nutiden og Værdien af Udsigten til at opnaa den samme Ydelse paa et senere Tidspunkt. Hvorledes denne Forskel bevirker, at der betales Rente,

kommer klarest frem ved *Forbrugslaan*. Grundlaget for et saadant er, at Laantageren har Trang til Forbrugsmidler nu, og staar i den Formening, at han paa et senere Tidspunkt vil være saaledes stillet, at han kan erhverve sig det fornødne og endda vil kunne tilbagebetale Laanet med Rente. Om hans Formening er rigtig eller ej, bliver ikke afgørende, naar Forholdet blot er det, at hans øjeblikkelige Trang, sammenholdt med hans Opfattelse af Fremtiden, bevirker, at de Subsistensmidler, der ydes ham nu (eller den Pengesum, for hvilken han nu kan købe dem), for ham repræsenterer en større Værdi end Forpligtelsen til engang i Fremtiden at yde de samme Subsistensmidler med et Tillæg. Imidlertid er det de samme Forhold, der ligger til Grund for den Rente, der betales for *Produktionslaan*. Den, der optager Laan til Anvendelse i sin Produktion og betaler Rente derfor, gør det, fordi han forventer, at Produktionens Udbytte, foruden Lønnen for hans personlige Virksomhed, vil indeholde denne Rente. Aarsagen hertil er, at ved den Maade, hvorpaa Producenten anvender Kapitalen, er han overfor Arbejderne og Sælgerne af de Produktionsmidler, han benytter, stillet paa samme Maade som Yderen af et Forbrugslaan staar overfor Laantageren. Han betaler Arbejderne deres Løn paa et Tidspunkt, hvor Produktionen endnu ikke har fundet sin endelige Afslutning, og paa samme Maade staar han overfor Sælgerne af Raastofferne og andre Produktionsfornødenheder. Han yder disse Vederlag i nutidige Subsistensmidler (i Form af Penge) og paa Grund af den højere Værdi, disse Nutidspræstationer har for dem fremfor de fremtidige, indvinder han en Difference, som han, saafremt han arbejder med laant Kapital, igen maa aflevere til Laangiveren.

Rentens Størrelse i Forhold til den Kapital, der forrentes, udtrykkes i RENTEFODEN, d. v. s. den Procentdel, som den aarlige Rente udgør af Kapitalen.

Idet Rentefoden er Udtrykket for den Vægt, der lægges paa Erhvervelsen af nutidige Forbrugsgenstande i Forhold til fremtidige, maa dens Højde bestemmes af Udbudet af og Efterspørgselen efter Nutidsværdier. Paa Udbudets Side er det afgørende Moment Størrelsen af det Forraad af Forbrugsartikler, som Samfundet kan raade over, og dette er væsentlig afhængigt af det Velstandstrin, hvortil Samfundet er naaet. Jo rigere Samfundet er paa veldyrket Jord, teknisk udviklede Transport- og Kommunikationsmidler o. s. v., desto lavere vil Rentefoden være under iøvrigt lige Vilkaar. Paa den anden Side staar Efterspørgselen, der i første Række bestemmes af Befolkningens Størrelse. Med en given Befolkningmængde vil Efterspørgselen variere stærkt, eftersom der frembyder sig større eller mindre Lejlighed til at benytte de nutidige Forbrugsmidler til en Produktion, der forventes at give et fremtidigt Udbytte. Den, der formener, at han med Fordel vil kunne fastgøre Kapital f. Eks. ved at bygge Huse, foretage Grundforbedringer, anlægge Jærnbaner o. l., vil efterspørge Nutidsværdier for at kunne lønne Arbejdere, indkøbe Maskiner o. s. v. Enhver økonomisk Opsvingsperiode, hvori saadanne Fastgørelser af Kapital tager til i stort Omfang, har derfor Tendens til at bringe Rentefoden til at stige. Virkningerne af saadanne Kapitalfastgørelser paa Rentefoden udvikler sig altsaa i to Trin. Idet de foretages, virker de forhøjende, og paa et senere Tidspunkt, naar de efter deres Fuldførelse afsætter deres Resultater i Form af en rigeligere Tilgang af Forbrugsartikler, har dette større Udbud en rentenedsættende Tendens.

Ved Siden af Produktionsforholdene øver hele Samfundets Kulturtrin en afgørende Indflydelse paa Rentefodens Højde. Den højere Vurdering af Nutiden indeholder jo et psykologisk Moment. Fremtidens Nydelser og Fremtidens

Lidelser frembyder sig for de fleste Mennesker ikke med samme Intensitet som Nutidens, og dette Moment yder selvfølgelig sit Bidrag til Rentens Højde. Saa fremt Befolkningen som Helhed er letsindig og har Hang til øjeblikkelig Nydelse, vil dette forøge Efterspørgselen efter Nutidsværdier og altsaa højne Rentefoden, medens Sparsommelighed, Tilbøjelighed til at renoncere paa den øjeblikkelige Tilfredsstillelse for at sikre sin egen eller sin Families Fremtid, har den modsatte Virkning. Begivenheder som Krig og Fred bringer Bevægelse i Rentefodens Højde. En Krigs Udbrud foraarsager et stort uproduktivt Forbrug, en stærk Efterspørgsel efter Forbrugsmidler til Hærens Underhold, til Frembringelse af Krigsmateriel o. s. v., samtidig med at den almindelige produktive Virksomhed formindskes ved, at en Mængde Arbejdere tages bort fra denne Virksomhed. Naar Freden indtræder, er det ikke givet, at en Rentenedgang straks fremkommner som Følge deraf. Efter Fredslutningen vil der som Regel være mangfoldige Kapitalanlæg, som har været forsømt under Krigen, og som nu kommer til at lægge Beslag paa store Dele af de disponible Midler.

Det er en ikke ualmindelig Antagelse, at Rentefodens Højde i en væsentlig Grad afhænger af Pengemængden og derfor paavirkes stærkt af Forandringer i Produktionen af de ædle Metaller. Dette beror dog i Hovedsagen paa en Forveksling af Kapitalanlæggenes ydre Form og deres reelle Indhold. Det, der virkelig bestemmer Rentefoden, er som ovenfor vist Udbud af og Efterspørgsel efter nutidige Forbrugsgenstande, og disse forandres ikke ved Pengemængdens Forandringer. Den almindelige Opfattelse støttes ved, at Laan som Regel udredes i Form af Pengelaan, og at den, der selv anlægger Kapital f. Eks. ved at betale Arbejdere for Udøvelse af Arbejde, foretager Anlægget i Form af et Pengeudlæg. Men for dem, der modtager Pengene, har disse kun Betydning som Middel til at købe Varer, og for saa vidt den stigende Mængde af ædle Metaller forstærker Udbudet af dem paa Verdensmarkedet og derved forhøjer Varepriserne, vil Følgen blive, at den, der skal købe en vis Mængde Forbrugsgenstande, behøver en større Pengesum dertil. Pengemængdens Forøgelse vil derfor i Længden have Tendens til for Laanemarkedets Vedkommende at forøge Efterspørgselen efter Penge lige saa stærkt som Udbudet og altsaa ikke fremkalde nogen Forandring af Rentefoden.

Det Udbud og den Efterspørgsel, hvorom der i det foregaaende har været Tale, er ikke indskrænket til det enkelte Lands Omraade. Skønt der kan være Vanskeligheder forbundne med Anbringelse af Formue udenfor Landets Grænser, overvindes disse Vanskeligheder dog stadig. Rentefoden i et Land paavirkes derfor af Forholdene i andre Lande.

Medens Arbejdslønnens høje eller lave Standpunkt er Udtrykket for, hvor vidt Arbejdernes materielle Kaar er gode eller slette, er Rentefodens Højde ikke paa samme Maade et Udtryk for Kapitalejernes store eller lille Udbytte af Produktionen. Det maa erindres, at Rentefodens Højde kun betegner, hvor høj Renten er i Forhold til Kapitalen. En lav Rentefod kan derfor give en stor Indtægt, naar Kapitalen er stor. Om en lav Rente er til Fordel for de ubemidlede Klasser eller ej, beror paa de Aarsager, der har fremkaldt den. Hvor den skyldes Forretningssløshed — Ulyst til at anlægge Kapital — vil dette fremkalde Mangel paa Efterspørgsel efter Arbejde; men hvor den udelukkende er en Følge af Samfundets voksende Rigdom paa Subsistensmidler, er dette til Fordel for hele Befolkningen.

Ved ethvert Formueudlaan mod Rente er der andre Elementer, der bestemmer den samlede Rentes Størrelse, end Tidsforskel mellem Udlæg og Tilbagebetaling. Man kan betegne den Del af Renten, der er en udelukkende Følge af Tidsforskellen, som DEN RENE RENTE eller NETTORENTEN, medens den samlede BRUTTORENTE ogsaa indbefatter Vederlag for den forskellige Risiko, man løber ved forskellige Laan, ligesom der ogsaa kan være forbundet større eller mindre Ulejlighed med deres Ordning.

Medens Rentefoden forandrer sig ved enhver Forandring i de Faktorer, der paavirker Udbud og Efterspørgsel, kunde det formodes, at den almindelige Fremgang i Kultur og Velstand vil have Tendens til at fremkalde en fortsat Nedgang i Rentefoden. Naar man betragter meget lange Tidsrum, kan en saadan Nedgang vel fastslaas, f. Eks. naar man sammenligner Oldtid og Middelalder med Nutiden, men indenfor kortere Perioder viser det sig, at de Elementer, der behersker Efterspørgselen, er af en saa skiftende Natur, at der er en stadig Bølgegang i Rentefodens Højde. Dette gælder navnlig *Nettorenten*, medens de Tillæg til denne, der skyldes Risikoen og Ulejligheden, har en stadig Tendens til at blive mindre med den voksende Retssikkerhed og med Indretningen af gode og solide Kreditinstitutioner. Nogen Grænse for, hvor langt Rentefoden kan synke, lader sig ikke opstille. Man kan end ikke nægte, at den under visse Forhold kan blive Nul eller negativ. Overfor Efterspørgerne efter Nutidsvarer vil der altid staa Udbydere, der er saa vel forsynede, at det for dem har større Betydning at være sikre paa, at deres Formue opbevares til Fremtiden end at have Disposition over den nu. Men alle væsentlige Forbrugsgenstande (de ædle Metaller er en saa ringe Del af den samlede Formue, at de praktisk set ikke kommer i Betragtning) kan kun bevares for Fremtiden derved, at de stadig forbruges i Produktionens Tjeneste. Den Mulighed er derfor ikke udelukket, at Ejerne foretrækker at overlade deres Formuer til andre, enten gratis eller mod et Vederlag for Bevaringen, fremfor at se dem gaa til Grunde.

3. Jordrente.

Det særegne ved Jorden som økonomisk Produktionsfaktor er, at der i den er et Element, som ikke vilkaarligt kan forøges ved menneskelig Virksomhed. Naar Værdien af Afkastningerne af en vis Kapitalgenstand, hvis Mængde vilkaarlig kan forøges, overstiger Omkostningerne og saaledes giver Ejeren et større Udbytte end det, der svarer til den almindelige Forrentning, vil der være Tendens til, at dette i Længden modvirkes ved, at der produceres mere af denne Art Kapitalgenstande. Men naar Prisen paa Jordens eller et enkelt Jordstykkes Ydelse stiger ud over, hvad der svarer til en regelmæssig Forrentning af den i Jorden anbragte Kapital, kan Følgen ikke blive, at der produceres ny Jord af samme Beskaffenhed. Der vil saaledes være Mulighed for, at det ekstraordinære Udbytte kan faa en blivende Karakter. Den Ekstrairdtægt udover Forrentningen af Kapitalen, der paa denne Maade kan tilflyde Ejeren af et Jordstykke, kaldes JORDRENTE. Aarsagen til Jordrenten vil altid være den, at der er Knaphed paa Jord af en vis Art i Forhold til Efterspørgselen efter dens Ydelse. Knapheden kan bero paa, at Jorden for at tilfredsstille Efterspørgselen skal være i Besiddelse af visse naturlige Betingelser eller have en særlig Beliggenhed. At en saadan Knaphed kan forekomme, beror paa, hvad der S. 93 er udviklet om Jordens relativt aftagende Udbytte. *Ricardo* (jfr. S. 90), som særlig har gjort sig fortjent af Læren om Jordrenten, har grundlagt denne paa en Betragtning af, hvorledes en voksende Befolkning med dens stigende Efter-

spørgsel efter Jordens Ydelser foraarsager, at man maa gaa over til Jord af ringere Beskaffenhed eller anvende mere Kapital paa den allerede indtagne Jord. Idet den sidst anlagte Kapital, enten den anvendes paa ringere Jord eller paa den gamle, giver et ringere Udbytte i Korn end den tidligere anvendte, vil Anlægget kun finde Sted, naar Kornprisen er steget saa højt, at det ringere Udbytte giver den normale Forrentning. De tidligere anlagte Kapitaler vil paa Grund af denne højere Pris give en Forrentning, der overstiger den normale. I Lande, hvor Befolkningens Vækst har gjort det nødvendigt at tage ringere Jorder op til Dyrkning, vil de bedre Jorder give Ejeren en Jordrente, der er desto højere, jo bedre Jorden er — enten dette nu skyldes dens naturlige Beskaffenhed eller Beliggenheden. Jordrenten er efter Ricardos Teori en Differentialrente, en Art Monopolgevinst, der tilfalder de gunstigere Jorders Ejere uden nogen Virksomhed fra deres Side.

Fra forskellige Synspunkter er Ricardos Teori bleven angrebet. Angaaende *Careys* Paastand om, at man i Virkeligheden ikke er gaaet fra bedre til ringere Jord, men omvendt, henvises til S. 94. Den samme Forfatter har ogsaa benægtet Jordrentens Eksistens ved at henvise til, at hvis man vilde beregne al den Kapital, som siden Oldtiden er anlagt i Nutidens dyrkede Jorder, vilde det Udbytte, de giver, ikke overstige Forrentningen af denne Kapital. Selv om denne Beregning er rigtig — hvad der i og for sig er tvivlsomt —, beviser den ikke noget i denne Henseende. Adskillige af de Kapitaler, som man tager med i Beregningen, er anvendte paa en Maade, der fra den nuværende Dyrknings Standpunkt maa betegnes som uøkonomiske, bl. a. fordi de er anvendte for at gennemføre Dyrkningsmaader, som nu er forladte. Jordens nuværende Afkastning er ikke en Følge af disse Udgifter, og de kan derfor ikke medtages ved Beregningen af den Kapital, som denne Afkastning skal forrente. En anden væsentlig Del af Udgifterne kan ikke medtages, fordi de — saasom Vejanlæg o. l. — repræsenterer Samfundsudgifter og ikke hører med til Jordejerens Kapitalanlæg. Endelig vil en stor Del af de Anlæg, der har fundet Sted, være amortiserede, ved at Jorden allerede gennem Tiderne har givet Ejerne en Ekstraandtægt udover Forrentningen.

Den paa Grund af Befolkningens Vækst og Velstandsforøgelse (f. Eks. ved Industriens Udvikling) stigende Efterspørgsel efter Korn er kun et enkelt Eksempel paa Aarsagerne til Jordrentens Opstaaen. Det samme gør sig gældende ved stigende Efterspørgsel efter andre af Jordens Ydelser. Der kan fremkomme Jordrente paa Jorder med sejlbare eller fiskerige Floder eller Søer, paa Jorder, der egner sig til Minedrift eller har Vandkraft til Drift af Maskiner, og en overordentlig vigtig Form af Jordrente er den, der afkastes af Byggegrunde i Byer. Her spiller den naturlige Beskaffenhed omtrent ingen Rolle, medens Beliggenheden har den afgørende Betydning. Hvor en By opstaaer, fremkommer der Efterspørgsel efter Jord til Byggegrunde, og efterhaanden som Byen udvider sig, stiger Efterspørgselen navnlig efter de Grunde, der har en central Beliggenhed. Den Leje, der ydes af Beboelseslejligheder og Forretningslokaler paa disse Grunde, kan langt overstige Forrentningen og Amortisationen af den i Husene anlagte Kapital. Den Konkurrence, der fremkommer ved, at der bygges Huse i Byens Yderkanter eller længere borte, kan ikke bringe de bedre beliggende Huses Lejeindtægter langt ned, fordi disse Lejesummer indeholder en Ekstrabetaling for Betydningen af den centrale Beliggenhed.

Hvad der bringer Jordrenten til at stige, er udviklet i det foregaaende. En Nedgang i den kan fremkomme af forskellige Aarsager. En saadan er for det

tørste enhver Tilbagegang i Efterspørgselen. Hvis en By af en eller anden Grund gaar tilbage i Indbyggerantal, vil dette bringe Indtægten af Byens Grunde til at falde. Men dernæst kan der ogsaa paa forskellig Maade fremkomme forøget Udbud d. v. s. Konkurrence med de Jorder, der tidligere har haft et Forspring. Naar nye Dele af Jorden, der hidtil har været ubeboede eller staaet udenfor den civiliserede Verdens Herredømme, tages op til Dyrkning, vil dette kunne bevirke en Nedgang i den gamle Verdens Jorders Indtægt. Som foran omtalt er Beliggenheden en vigtig Faktor ved Jordrentens Dannelse. Naar af to Jorder af samme Beskaffenhed den ene ligger nær ved Afsætningsmarkedet og den anden fjernt derfra, har den første et Forspring, der kan skabe en Jordrente. Men ved Udviklingen af Samfærdselsmidlerne kan det ske, at den fjernere Jords Produkter, som hidtil ikke eller kun med store Omkostninger har kunnet bringes paa Markedet, nu kan komme frem med smaa Omkostninger. Det Prisfald, der fremkaldes af denne Forandring i Udbudet, kan bringe de nærmere beliggende Jorders Ekstraintægt til at synke eller forsvinde. Dette har i de senere Aar tier vist sig for adskillig god Agerjord i Europa, hvis Udbytte er sunket, fordi der med faa Omkostninger har kunnet bringes Landbrugsprodukter paa Markedet fra oversøiske Lande. Det samme Forhold kan gøre sig gældende for Byjorderne, idet en Udvikling af Samfærdselsmidlerne (elektriske Sporvogne o. l.) kan forringe Betydningen af den centrale Beliggenhed. En Forandring i Samfærdselsmidlerne kan ikke alene formindske Jordrenten, men den kan flytte den, idet Jorder, der tidligere har haft en daarlig Beliggenhed overfor Afsætningsmarkedet, efter Forandringen faar en fortrinsvis Adgang dertil og derved opnaar Jordrente.

Vil man i det hele gøre sig klart, hvorledes det tekniske Fremskridt virker paa den bestaaende Jordrente, maa man skelne imellem, om det giver de forhen begunstigede Jorder et yderligere Forspring, eller det virker nivellerende. I første Tilfælde, f. Eks. ved nye Dyrkningsmaader, der alene kan anvendes paa særlig gode Jorder, ved Fremskridt i Industrien, der forøger Efterspørgselen efter disse Jorders Produkter, stiger Jordrenten. Derimod vil den have Tendens til at falde paa Grund af saadanne landbrugstekniske Fremskridt, der gør det muligt at benytte Jorder, som man tidligere har maattet lade ligge, eller at frembringe større Udbytte paa de ringere Jorder. Fremdeles vil den falde paa Grund af de Fremskridt i Samfærdselsmidlerne, der letter Konkurrencen fra Jorder, hvis Afstand tidligere har været en Hindring. For saa vidt Fremskridtet virker stimulerende paa Befolkningsforøgelsen, vil dette i Længden atter bringe den samlede Sum af Jordrenten til at stige.

Selv om en Jord afkaster Jordrente, behøver denne ikke at tilfalde den nuværende Ejer som Indtægt. Jordrenten kan være *kapitaliseret*, hvilket vil sige, at Ejeren har købt Jorden for en Pris, der er beregnet efter den Jordrenteindtægt, som den formodes at ville give. Ejeren oppebærer da ganske vist den højere Pris for Jordens Ydelser, som er Grundlaget for Jordrenten, men blandt hans personlige Produktionsomkostninger figurerer Forrentningen af den Købesum, som Jorden har kostet ham. Det er klart, at der ved en saadan Kapitalisation altid er et Spekulationsmoment, fordi Jordrenten kan være Svingninger underkastet. Den, der paa denne Maade har købt Jord ved Hjælp af laant Kapital, kan, selv om Jorden vedblivende afkaster Jordrente, være ude af Stand til at forrente Kapitalen, saafremt Jordrenten er bleven mindre end beregnet.

Det vil af det følgende ses, hvorledes der ogsaa kan opstaa Differentialrenter eller Monopolindtægter i Erhverv, der ikke er knyttede til Jordbesiddelse,

men det karakteristiske ved Jordrenten er, at Ekstraindtægten er fremkommen ved en af Naturen given Produktionsfaktor. Derfor kan Jordrenten — bortset fra Svingningerne — have Tendens til at faa en mere varig Karakter end enhver anden Monopolindtægt, og dette i Forbindelse med selve Spørgsmaalet om Retten til Benyttelse af de naturlige Produktionsfaktorer kan fremkalde Spørgsmaalet om den sociale Berettigelse af Jordrenten som Privatindtægt.

4. Driftsherregevinst.

Det, der adskiller Driftsherrens Indtægt fra de foran behandlede Indtægtsarter, er den Omstændighed, at han erholder det samlede Overskud af Driften og deraf maa udrede Arbejdslønnen, Renten og Jordrenten. Hans Indtægt er i højere Grad end nogen andens afhængig af Driftens Resultat. Han er Bærer af alle Driftens Chancer. Den Ydelse, som Driftsherreindtægten er Vederlag for, er Ledelsen af Driften, dels i Henseende til Organisationen af Arbejdet indenfor Driften og dels i Henseende til den økonomiske Beregning af, hvad og hvorledes der skal produceres. Driftsherrens Indtægt kan betegnes som en Art Arbejds løn, idet den er Vederlag for personlig Virksomhed; men den maa behandles som en særlig Indtægtsart, baade fordi den fremkommer paa en anden Maade end Arbejds lønnen, og fordi den Virksomhed, hvorfor den er Vederlag, er kvalitativt forskellig fra det almindelige tekniske Arbejde. Der er desuden Mulighed for, at de forskellige Elementer i Driftsherreindtægten praktisk kan udskilles fra hverandre, f. Eks. i Aktieselskaber, hvor det egentlige Lederarbejde udøves af lønnede Direktører, medens Aktionærerne bærer Driftens Chancer.

I det paa fri Konkurrence og Arbejdsdeling baserede Samfund er det Driftsherrens Opgave at beregne Samfundets Forbrug og den deraf følgende Efterspørgsel, at lede de produktive Kræfter ind i den Retning, som tilfredsstiller Efterspørgselen og at gøre det paa en saadan Maade, at Produktionens Omkostninger bliver saa smaa som mulig i Forhold til de Værdier, der frembringes. Hans økonomiske Velfærd afhænger af, i hvor høj Grad det lykkes ham. Man har betegnet Driftsherrene som den økonomiske Virksomheds Feltherrer, fordi det er dem, der organiserer denne Virksomhed. — Paa Grund af den Maade, hvorpaa Driftsherregevinsten indvindes, har den en overmaade forskellig Størrelse i de forskellige Bedrifter. Man kan vel tale om en Art normal Indtægt i Forhold til den anvendte Kapital, for saa vidt en betydelig og synlig Overskridelse af den sædvanemæssige Gevinst overalt, hvor Konkurrencen staar aaben, vil have Tendens til at bevirke, at konkurrerende Bedrifter opstaar, medens en ringere Gevinst vil lede til det modsatte Resultat. Men denne normale Indtægt vil kun fremkomme som et Slags Gennemsnit af, hvad der tjenes i de forskellige Bedrifter, medens der mellem disse indbyrdes vil være store individuelle Forskeligheder. Der vil næppe i Længden tjenes mere f. Eks. i Tobaksfabrikationen end i Klædefabrikationen, hvis Adgangen til dem begge er lige let, men der vil til alle Tider være nogle Tobaksfabrikanter og nogle Klædefabrikanter, der tjener mere end andre. At den ene Driftsherre tjener mere end den anden, kan først og fremmest bero paa hans større personlige Dygtighed. De særlige Evner, der hører til at lede en Bedrift af en vis Art, kan være højst forskelligt udviklede. Den Driftsherre, der er begavet med betydelige Evner til at vurdere Markedets Forhold og indrette sig derefter, den, der ikke nøjes med at gaa ad de udtraadte Veje, men har selvstændige Ideer, faar et stort Forspring for sine Konkurrenter. Men dernæst kan andre Omstændigheder spille en stor Rolle. Til mange Arter af Driftsledelse er der knyttet et Moment af Spekulation, af Forudberegning af Konjunkturer, som ikke med Sikkerhed kan forudses. Held og Uheld er derfor

vigtige Faktorer. Konjunkturernes Uberegnelighed kan bevirke, at der er Tider, hvor den dygtigste Driftsherres Beregninger slaar fejl, medens den mindre dygtige har Heldet med sig. De største Indtægter kan til Tider være Resultatet af den dristigste Spekulation, som den forstandige og forsigtige Forretningsmand holder sig borte fra, medens den, der ikke tager i Betænkning at sætte sin egen og sine Kreditorers Formue paa Spil, indlader sig paa dem. Sluttelig maa nævnes, at der kan findes Forhold, som forhindrer andre fra at konkurrere paa lige Fod og derved fremkalder Ekstraandtægter, der overstiger den normale Driftsherreindtægt. I Grunden kan den særegne personlige Dygtighed henregnes til disse Forhold, men naar man taler om Omstændigheder, der ved at udelukke den frie Konkurrence skaber monopolagtige Indtægter, tænker man navnlig paa de Forhold, der ligger udenfor Personen. Først og fremmest kan et saadant Forhold fremkomme ved, at Samfundet giver en enkelt et retligt Monopol paa en vis Virksomhed (Sporvejsdrift o. l.) eller paa en vis Fremgangsmaade (f. Eks. gennem Patentlovgivningen), men Monopolet kan ogsaa opstaa uden Statsmagtens Medvirken. Eksempler herpaa fremkommer ved Fabrikationshemmeligheder, ved den Kundekreds, som et gammelt Firma har erhvervet sig o. l. Raadigheden over en meget stor Kapital kan gøre det muligt at anlægge og drive Virksomheden i saa stor Stil f. Eks. gennem Sammenslutning af mange bestaaende Bedrifter, at en Konkurrence derved vanskeliggøres. Blandt Forhold, der udelukker en Konkurrence paa lige Fod, kan endelig ogsaa nævnes, at en ny Fabrik, der anlægges med nyere og bedre Materiel end Konkurrenternes, faar et Forspring, der kan strække sig over saa lang Tid, som kræves, inden det for de andre kan betale sig at ombytte det gamle Materiel med nyt.

Den ekstraordinære Driftsherregevinst kan *kapitaliseres* paa samme Maade som Jordrenten, idet Forretningen sælges for en Pris, ved hvilken der er taget Hensyn til Ekstraandtægten. Dette Forhold finder i vore Dage særlig hyppigt Sted ved Forretningers Overgang til Aktieselskaber. I nogle Tilfælde kan dette blive et Led i den S. 110 omtalte Overkapitalisation, navnlig derved, at Ekstraandtægter, der er af en forbigaaende Natur, forudsættes at kunne strække sig langt ud i Fremtiden og kapitaliseres efter denne Forudsætning.

V. Forbrug.

Forbruget er Produktionens og Ombytningsens Formaal. Man fremstiller eller tilbytter sig kun Tingene for at benytte dem til Tilfredsstillelsen af sine Fornødenheder, og det er Forbrugets Retning, der gennem Eftersøgelses- virker bestemmende paa Produktionens Retning og Omfang. Den økonomiske Konsumtion — Tilfredsstillelsen af de menneskelige Fornødenheder ved Hjælp af Tingene — medfører det fysiske Forbrug af Tingenes Substans. Dette fysiske Forbrug kan være hurtigere eller langsommere. Der gives Ting som f. Eks. Fødemidler, der fuldt ud forbruges ved en enkelt Brugsakt, medens f. Eks. Klæder, Møbler, Bohave, Huse først oplides lidt efter lidt under en fortsat Brug. Men enten Forbruget er hurtigt eller langsomt, kræver dets fortsatte Tilfredsstillelse en stadig fortsat Produktion.

Foruden ved den egentlige Konsumtion kan et fysisk Forbrug af Tingene finde Sted ved deres Benyttelse i produktivt Øjemed. Tingen forbruges da ikke for umiddelbart at tilfredsstille en Fornødenhed, men for at frembringe andre

Ting. Medens der gives Ting, der kun kan forbruges paa den ene eller den anden Maade, er der andre, hvis Forbrug kan være tjenligt til begge Øjemed. Stenkul kan forbrændes i en Stuekakkellov, og dets Forbrug tilfredsstiller derved direkte en Fornødenhed, men det kan ogsaa forbrændes under en Dampkedel, saa at dets Forbrug er et Led i Produktionen.

Indtægternes Fordeling har en overordentlig stor Indflydelse paa Forbrugets Retning. Foruden at skelne mellem det Forbrug, der tjener den fortsatte Produktion, og det, der tjener til Fornødenhedernes umiddelbare Tilfredsstillelse, kan man indenfor det sidste skelne mellem det Forbrug, der er absolut *nødvendigt til Livets Ophold*, det, der tjener til *at gøre Livet behageligt*, og det rene *Luksusforbrug*. Jo mindre den enkeltes Indtægt er, desto større procentvis Andel af hans samlede Forbrug vil Forbruget af de absolut nødvendige Næringsmidler udgøre. Naar hans Indtægt vokser, vil Forbruget af de Ting, der kan henregnes til anden Klasse, komme til at udgøre en større forholds­mæssig Andel af Indtægten end før, og ved en yderligere Stigning af Indtægten aabnes der Plads for, at Luksusforbruget kan udgøre en stigende Procentandel. Hvor stor denne bliver, afhænger af den enkeltes Tilbøjeligheder og af hele Befolkningens Sædvaner og dens Kulturtrin. En stor Del af Luksusforbruget er ikke saa meget fremkaldt af, at den enkeltes Lyst og Smag netop gaar i Retning af et saadant Forbrug, som deraf at det er Sædvane i den Befolkningsklasse, som han tilhører. Det er altsaa ikke givet, at stor Indtægt medfører stort Luksusforbrug. I Fald et saadant ikke indtræder, vil den overskydende Del af Indtægten — bortset fra Forbrug i filantropiske og sociale Øjemed — blive opsparret og anvendt i Produktionens Tjeneste. Men for at en forholdsvis stor Del af Indtægten kan blive anvendt enten til Luksusforbrug eller til Opsparing, er det en Betingelse, at Indtægten naar ud over en vis Størrelse. Ved en given Samfundsindtægt vil derfor en ligelig Fordeling fremkalde forholdsvis stor Efterspørgsel efter de Forbrugsgenstande, der skaber Muligheden for en jævn behagelig Livsførelse, medens en større Ulighed formindsker Efterspørgselen efter disse og vil have Tendens til at forøge dels Forbruget af Luksusgenstande, dels Opsparingen og Kapitaldannelsen.

Naar der i et Samfund findes en vis Mængde Personer, hvis Indtægter er tilstrækkelig store til at muliggøre et Luksusforbrug, kan der rejses det Spørgsmaal, om det er økonomisk heldigt for Samfundet som Helhed, at de benytter deres Indtægt paa denne Maade. Man maa i denne Sammenhæng se bort fra Spørgsmaalet om den kulturelle Betydning af Luksusforbruget, et Spørgsmaal, hvis Besvarelse væsentlig er afhængig af dette Forbrugs Art. Medens en Efterspørgsel efter Genstande, der kræver kunstnerisk Dygtighed og Smag, kan højne Samfundets Kultur­niveau, gives der meget andet Luksusforbrug, der ikke har en saadan Virkning. En anden Karakter end dette Spørgsmaal har det rent økonomiske Spørgsmaal om, hvor vidt de velhavende Klassers Luksusforbrug har en fremmende eller hemmende Indvirkning paa Væksten af de andre Samfundsklassers Indtægt. En almindelig, populær Opfattelse gaar ud paa, at Luksusforbruget i denne Henseende er gavnligt, fordi det *skaffer Arbejde*. Den yderligste Konsekvens af denne Opfattelse er, at de arbejdende Klassers Velfærd i Grunden er afhængig af de riges Luksusforbrug, saa at enhver Forøgelse af dette er til Fordel for dem, enhver Formindskelse til Skade. I denne yderlige Form er Opfattelsen let at imødegaa ud fra almindelige nationaløkonomiske Forudsætninger, fordi den fører til at nægte Betydningen

ikke alene af Forøgelsen, men ogsaa af Vedligeholdelsen af Samfundets Kapital. Saafremt ethvert Luksusforbrug forøgede Arbejdernes Lejlighed til at faa Arbejde, maatte det jo ligge i deres Interesse, at de velstaaende brugte ikke alene deres Indtægt, men ogsaa deres Formue paa denne Maade. Samfundet vilde herved blive berøvet den Kapital, som er det nødvendige Grundlag for den fortsatte Produktion, altsaa ogsaa for den fortsatte Lejlighed for Arbejderne til at finde Arbejde. — Den populære Opfattelse har sit Grundlag i, at man ser, hvorledes Luksusforbruget beskæftiger et vist Antal Arbejdere, medens det unddrager sig Opmærksomheden, hvorledes den kapitaldannende Opsparing ogsaa efterspørger Arbejde og i Længden gør det i højere Grad. Den, der disponerer over et Beløb af 10 000 Kr., kan, naar den gennemsnitlige Aarsløn er 1000 Kr., beskæftige 10 Arbejdere i et Aar. Han kan vælge at lade dem producere Forbrugsartikler, som han konsumerer i Aarets Løb. Følgen heraf er, at han efter Aarets Udløb ikke har Midler til at beskæftige flere Arbejdere. Hvis han derimod i Stedet for at efterspørge Luksusartikler havde ønsket at spare op og danne Kapital for Eksempel ved at opdyrke Jord, foretage Forbedringer paa den, forsyne den med de nødvendige Bygninger, Maskiner o. s. v., saa vilde han med sine 10 000 Kr. ogsaa have beskæftiget 10 Arbejdere med Foretagelsen af disse Arbejder, og ved disses Afslutning vilde der være skabt et Kapitalgrundlag, hvis aarlige Afkastning ogsaa i Fremtiden vilde have sat ham i Stand til at efterspørge Arbejde.

Som Udgangspunkt for Behandlingen af Spørgsmaalet om, hvor vidt Opsparingen under visse Forhold kan antage for store Dimensioner eller med andre Ord, om Konsumtionen kan blive for lille i Forhold til de produktive Kræfters Afkastning (OVERPRODUKTION eller UNDERKONSUMTION), maa man altsaa først og fremmest fastholde, at det er gavnligt og nødvendigt, at de, der disponerer over Samfundets Købeevne, opsparer en Del af deres Midler. En Konsumtion af den eksisterende Kapitalformue vil formindske den fremtidige Efterspørgsel efter Arbejde, og en Oprugen af hele den aarlige Indtægt vil have samme Virkning, fordi Befolkningen og dermed Udbudet af Arbejde under normale Forhold er voksende, saa at der kræves en stigende Kapitalafkastning (et voksende Subsistensfond) for at holde Efterspørgselen paa Højde dermed.

Med Fastholdelse af dette Udgangspunkt har man da baseret Læren om Muligheden af en almindelig Overproduktion paa den Tanke, at Produktionen paa et givet Tidspunkt kan være saa stor, at en Konsumtion, der ikke svarer dertil i Omfang, bevirker, at Varerne bliver uafsættelige, og at der som Følge deraf maa indtræde en Produktionsstandsning. Ved Overvejelsen af dette Spørgsmaal maa man se bort fra Spørgsmaalet om, hvad man kan kalde partiel Overproduktion, d. v. s. det Forhold, at der i en eller anden Retning, af en eller flere Varer er produceret mere, end Forbruget kræver. Paa Grund af Vanskeligheden for Producenterne ved at forudberegne Forbruget nøjagtigt, kan dette Forhold selvfølgelig stadig indtræde. En saadan partiel Overproduktion kan være forbunden med Underproduktion i andre Retninger, og det er da ikke Produktionens Omfang, der har været for stort i Forhold til Forbrugets, men det er dens Retning, der har været urigtig. Misforholdet mellem Produktionens og Forbrugets Retning kan ikke alene bestaa i, at de forskellige egentlige Konsumtionsartikler er produceret i et indbyrdes Forhold, der ikke svarer til Forbrugernes Krav, men ogsaa deri, at Forholdet imellem Produktionen af Forbrugsartikler og af Produktionsmidler har været et andet end det, der viser sig at svare til Efterspørgselsens Karakter. Det er indlysende, at ethvert Misforhold mellem Produktionens og Forbrugets Retning kan føre til alvorlige økono-

miske Vanskeligheder, til Tab for de enkelte Producenter og til Afsætningsstandsninger, der paa Grund af den ved Arbejdsdelingen skabte indbyrdes Afhængighed (jfr. S. 86) breder sig videre fra den ene Kreds af Producenter til den anden. Men et helt andet Spørgsmaal er det som sagt, om de samme Virkninger kan tænkes at fremkomme ved, at der spares for meget, og derved absolut efterspørges færre Produkter, end der frembringes. Imod denne Opfattelse af Overproduktionens Karakter opstillede *Say* (S. 90) sin Lære om Afsætningsvejene. Han hævder, at man ganske vist producerer for at afsætte sine Varer, men at det, man efterspørger som Modydelse mod sine Produkter, altid er andre Varer, Resultatet af andres Produktion. Betingelsen for, at man kan faa sine Varer afsatte, er derfor, at andre har produceret Varer, som man kan ombytte dem imod. »Følgen heraf er, at naar en Nation har for mange Varer af en vis Art, bestaar Midlet til at blive af med dem deri, at den ved Siden deraf producerer Varer af en anden Art.« I det hele og store maa Rigtheden af *Say's* Opfattelse fastholdes. Den enkelte Producent behøver ganske vist ikke at anvende sit Produktionsudbytte til Køb af Konsumtionsartikler. Han kan opspare det, men som ovenfor vist bestaar ogsaa Opsparingen i Efterspørgsel efter Produkter – ganske vist ikke Forbrugsartikler, men Produktionsmidler. Overfor Faren for, at den fortsatte Opsparing bevirker, at der produceres for mange Produktionsmidler, saaledes at disses Afkastning i Form af færdige Forbrugsartikler bliver uafsættelig, fordi de, der disponerer over Afkastningens Værdi, foretrækker at vedblive med at spare (efterspørge Produktionsmidler) fremfor at forbruge, staar den Omstændighed, at enhver yderligere Efterspørgsel efter Produktionsmidler indeholder en Efterspørgsel efter det producerende Arbejde, og at dette maa lønnes med Produktionsmidlernes Afkastning. Naar Opsparingen bevirker en Forøgelse af Produktionen, skaber den derfor selv Muligheden for en større Konsumtion af Produkterne. Produktionsmidlernes Afkastning forbruges ganske vist ikke af de velstaaende Folk, der opsparer deres Indtægter, men af de Arbejdere og andre Producenter, hvis Virksomheds Resultater de efterspørger, og hvem de ved deres Efterspørgsel skaffer Muligheden for at konsumere.

Selve Maaden, hvorpaa Opsparingen i vore Dage foregaar, kan imidlertid fremkalde midlertidige Forstyrrelser i Efterspørgselen efter Arbejde. De, der opsparer Indtægterne, og de, der anlægger dem produktivt, er i stort Omfang ikke de samme Personer, og Opsparingen af Indtægten behøver ikke i Tid at følges nøje med dens produktive Anlæg. Gangen i Processen er i store Træk den, at en stor Del af dem, der sparer, overlader deres disponible Midler til andre. Dette kan ske ved, at de direkte laaner dem til disse, eller at de indsætter dem i Banker, Sparekasser o. l., hvorved de atter gaar videre til dem, der ønsker at anvende dem. I den første Del af Processen foraarsager Opsparingen derfor blot en Undladen af Forbrug, og Omstændighederne kan foraarsage, at Efterspørgselen efter Arbejde til produktivt Formaal først optræder paa et senere Tidspunkt. Det kan saaledes ske, at de to Led i Processen ikke holder tilstrækkeligt Skridt med hinanden, saa at Opsparingen af Indtægterne, idet den ikke følges tilstrækkelig hurtigt af deres produktive Anvendelse, fremkalder en midlertidig Nedgang i Efterspørgselen, en midlertidig Underkonsumtion. Der er endnu en Mulighed for Forstyrrelse i Forholdet mellem Produktion og Forbrug, som er knyttet til Opsparingen og Kapitalanlægget. De Vanskeligheder, der altid for Producenterne er forbundne med Beregningen af Forbrugets Retning, fremtræder her med forøget Styrke. Ved det produktive Anlæg af Sparemidler frembringes der Kapitalgenstande, hvis Afkastning del-

vis falder i en fjernere Fremtid, saa at Grundlaget for Beregningen er særlig usikker. Men hvis den heraf forårsagede Føjregning fører til Vanskeligheder for Afsætningen, er Grunden ikke den, at der er sparet for meget. Dette kan tilsyneladende være Tilfældet, naar det i Fremtiden viser sig, at de velstaaende Klassers Forbrug af Luksusartikler paa Grund af deres fortsatte Opsparing bliver mindre, end Producenterne har været forberedt paa; men heller ikke i dette Tilfælde er det Produktionens samlede Omfang, der er for stort i Forhold til det samlede Forbrug. Det er atter her Produktionens Retning, der ikke svarer til Forbrugets. Harmonien vilde mulig være fremkommen, hvis man i højere Grad havde skabt Mulighed for Produktion af Masseartikler til den store Befolknings Forbrug og i mindre Grad for Produktionen af Luksusartikler.

Hvad der her er sagt om Virkningerne af det større eller mindre Omfang af Luksusforbruget, gælder det økonomiske Samfund som Helhed. Den enkelte, hvis produktive Evne i særlig Grad er anvendelig til Frembringelse af Luksusartikler, kan lide under en Indskrænkning af Forbruget, og hvad der gælder den enkelte Person, kan ogsaa have Betydning for en By eller et helt Land. Hvor de produktive Kræfter enten paa Grund af den naturlige Beskaffenhed eller paa Grund af Befolkningens Anlæg er af den Art, at Landet har væsentlig Fordel af deres Anvendelse til en bestemt Art af Produktion, hvis Udførsel til andre Lande er Grundlaget for dets Forsyning med de Varer, som det skal bruge, vil en Standsning i Efterspørgselen efter denne Produktions Resultater betyde et Tab for Landet.

VI. Økonomisk Politik.

Ved økonomisk Politik som Led af den nationaløkonomiske Videnskab forstaar man den Del deraf, der beskæftiger sig med de Foranstaltninger fra den offentlige Myndigheds (Statens eller Kommunens) Side, som staar i Forbindelse med det økonomiske Liv og paa en eller anden Maade indvirker paa dets Ordning.

Som det er paavist i Indledningen, paavirkes den økonomiske Virksomhed i stort Omfang af den Maade, hvorpaa Retsforholdene i Samfundet er ordnet. Lovgivningens Indhold og Administrationens Foranstaltninger udøver den største Indflydelse paa Erhvervslivets Retning. Dette gælder saavel om de Hovedprinciper, der gør sig gældende i Samfundets hele Ordning, som om de enkelte Love og Foranstaltninger, der griber ind i eller blot berører det økonomiske Liv. Med Hensyn til disse Foranstaltninger er det først og fremmest Nationaløkonomiens Opgave at udforske og paapege deres økonomiske Følger. Overfor Spørgsmaal som det om Frihandel og Beskyttelse, Lavstvang eller Næringsfrihed, Ret til Udstykning og Sammenlægning af Jord, Rentefrihed, Arbejderlovgivningen o. s. v. maa Nationaløkonomen søge at udfinde, hvilke Virkninger i Henseende til Produktionens Omfang og Produktionsudbyttets Fordeling enhver Foranstaltning under de givne Forhold vil faa. Ud fra disse Resultater vil Dommen om de forskelligartede Foranstaltninger fældes; men ved Valget af den ene eller den anden Fremgangsmaade vil dog flere forskellige Momenter gøre sig gældende, saa at den nationaløkonomiske Teori ikke bliver ene bestemmende med Hensyn til Valget. Selv om man holder sig alene til de Virkninger af Foranstaltningerne, der kan siges at være af ren økonomisk Natur, faar dog det almindelige praktisk-politiske og sociale Synspunkt sin Indflydelse paa Afgørelsen. De økonomiske Virkninger af Statsforanstaltninger

gaar nemlig som Regel i flere forskellige Retninger, og det gælder da om, hvilken af disse man lægger størst Vægt paa. Det kan tænkes, at det om en Foranstaltning paa dette Omraade — f. Eks. en Skærpelse af Tilsynet med industrielle Arbejdsbetingelser — kan paavises, at den har Tendens til at fremkalde en Forbedring af de paagældende Arbejderes økonomiske Kaar, en ligeligere Fordeling af Produktionsudbyttet i de vedkommende Bedrifter, men at den samtidig kan antages snarest at ville formindske Produktionens samlede Udbytte. Omvendt kan det tænkes, at en Foranstaltning, hvorved man løser visse Baand, der hviler paa den frie Produktion og Omsætning, vil have den Hovedvirkning, at den muliggør en Vækst af Produktionen og en Forbedring af dennes Teknik, men at den samtidig muligvis vil nedtrykke det økonomiske Niveau for visse Samfundsklasser. Dommen om Nyttens af de paagældende Foranstaltninger maa da nødvendigvis blive paavirket af, hvilket af de to Hensyn man under de givne sociale, politiske og økonomiske Forhold tilskriver størst Betydning. Men hertil kommer, at enhver offentlig Foranstaltning, der griber ind i det økonomiske Liv, ogsaa har Virkninger, der naar ud over det økonomiske. Et Spørgsmaal som det, hvor vidt Anlæg af Jærnbaner skal overlades til private eller monopoliseres af Staten, er først og fremmest et økonomisk Spørgsmaal, for saa vidt det drejer sig om, hvor vidt de almindelige økonomiske Virkninger af Banerne i størst Maal kommer Befolkningen til gode ved den ene eller den anden Fremgangsmaade. Men Valget mellem Stats- eller Privatbaner og Bestemmelsen af den Maade, hvorpaa Banerne skal administreres, kan dog tænkes truffet under Hensyn til Synspunkter, der er forskellige fra de økonomiske. Man kan f. Eks. lade sig lede af Hensynet til Statens Magt over Banernes Benyttelse i Krigstid. Endvidere kan Administrationen saavel af Baner og andre Samfærdselsmidler som af Efterretningsvæsenet (Post, Telegraf, Telefon) ledes efter Principer, der ikke blot bestemmes af den økonomiske Virkning, men ogsaa af den Betydning, som de kan have for Højnelsen af Befolkningens Kultur, for Hævdelsen af dens nationale Samfølelse o. s. v. I det hele gives der næppe nogen offentlig økonomisk Foranstaltning, om hvilken det ikke vil kunne paavises, at dens Virkninger forgrener sig ud over de forskelligste Omraader af Befolkningens Liv.

Hvad Ordningen af Samfundet som Helhed angaar, har Udviklingen siden Slutningen af det attende Aarhundrede hovedsagelig bevæget sig i Retning af en større Udstrækning af den personlige og økonomiske Frihed og den fri Konkurrence. Privat Ejendomsret, saavel over Jord og Kapital som over Forbrugsmidlerne, og Frihed i Henseende til Raadigheden over Midlerne er de økonomiske Hovedprinciper, som er gældende i Nutidens civiliserede Samfund. Dette er den økonomiske Hovedvirkning af det Brud med Fortiden, der tog sin Begyndelse i anden Halvdel af det attende Aarhundrede, og hvis største praktiske Udslag var den store franske Revolution, medens det i økonomisk Henseende fik sin teoretiske Begrundelse først hos den fysiokratiske Skole og senere hos Adam Smith og hans Efterfølgere. Paa de Omraader, der her kommer i Betragtning, var Udviklingen først og fremmest karakteriseret ved Gennembrudet af Følelsen af det enkelte Individets Ret til at hævde sin Personlighed saavel overfor andre Individder som overfor Statsmagten og Samfundssædvanens Magt, og ved Fæstnelsen af den Opfattelse, at den økonomiske Virksomhed fremmedes bedst ved, at enhver fik Lov til at indrette og ordne sin Bedrift, saaledes som han selv vilde. Ved Siden heraf hævdedes den private Ejendomsret i det videst mulige Omfang, forbunden med Arveret, paa Grundlag af Opfattelsen af,

at Produktionen fremmedes sikrest derved, at den enkelte sattes i Stand til fuldt ud at nyde Resultaterne af sin Virksomhed og til at efterlade dem til sine Efterkommere. Disse Principer, der — saaledes som det er antydnet i Indledningen — fik Vækst ved de store Omvæltninger i Produktionens og Omsættningens Teknik, var allerede nedlagt i den fysiokratiske Grundsætning »Laissez faire, laissez passer«; men deres videste Udvikling fik de hos *Manchesterskolen*. I Følge dennes Lære blev Statens Virksomhed indskrænket til Overholdelse af Retsordenen, Beskyttelse af de enkelte Individets Liv, Frihed og Ejendom.

Næppe i noget Land blev den økonomiske Friheds Princip i denne yderlige Form fuldt ud gennemført; men overalt fremkom der Foranstaltninger, der gik i denne Retning. De sidste Rester af den rent personlige Ufrihed, saasom Liv-egenskabet, Stavnsbaandet og Hoveritvungen fjernedes; lidt efter lidt mildnedes og ophævedes Lavstvungen og afløstes af en mere eller mindre gennemført Næringsfrihed, og Handelspolitikken fjernede sig fra den merkantilistiske Tid-alders Protektionisme. Kun faa Steder naaede man til fuld Frihandel, men Beskyttelsen optraadte i langt mildere Former end hidtil. I Henseende til Forholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejder hævdede man med større eller mindre Styrke Læren om, at dette var et frit Kontraktsforhold, som Parterne maatte ordne indbyrdes uden nogen Indgriben udefra.

Efterhaanden som de gamle Skranker nedbrødes, viste det sig imidlertid, at ikke alt ordnede sig saaledes, som de mest begejstrede Apostle for den økonomiske Frihed havde ventet. Vel tog Erhvervslivet et uanet Opsving; det private økonomiske Initiativ og den kraftige økonomiske Konkurrence saavel mellem Driftsherrer i det enkelte Land som mellem Landene indbyrdes bidrog til at give Produktionen og den almindelige Velstand en ukendt Vækst. Men baade Omvæltningen i Produktionstekniken og den ubundne Konkurrence fremkaldte Misforhold, som tidligere Tider i alt Fald ikke havde kendt i samme Form, og den store Rigdomstilvækst skabte hos de fattigere Befolkningslag Krav om en rigeligere Deltagelse i Produktionens Udbytte og bedre Arbejds-vilkaar, end det frie Kontraktsforhold mellem Kapitalist og Arbejder gav dem Mulighed for at naa. Selv hvor Arbejderklassens Kaar gik absolut fremad, var det ikke givet, at deres Fremgang holdt nøje Skridt med den almindelige Velstands Tilvækst. Disse forskellige Forhold har givet Anledning til, at ikke alene den bestaaende Samfundsordning er bleven Genstand for Kritik saavel i Enkeltheder som i Henseende til hele Systemet — navnlig fra Socialismens Side —, men at ogsaa Staternes praktiske økonomiske Politik i den nyere Tid paa mange Punkter har fraveget Manchesterskolens Regler. Dette har givet sig Udslag dels i en Tilbagevenden til det gamle — navnlig paa Handelspolitikens Omraade —, dels i Indgriben fra Statsmagtens Side under Former, som Fortiden ikke kendte, fordi det drejer sig om Forholdsregler overfor økonomiske Foreteelser, som først Nutidens Produktionsformer har skabt. Dette gælder navnlig om de Lovgivningsnormer, der tager Sigte paa Beskyttelse af Storindustriens Arbejdere. Ogsaa med Hensyn til Staternes og Kommunernes egen produktive Virksomhed er der foregaaet en Udvikling, der staar i Strid med Manchesterprinciperne. Disse maatte konsekvent føre til Forkastelse af enhver offentlig Virksomhed af økonomisk Art, fordi det private Initiativ, hvortil der var knyttet den personlige Interesse, maatte formodes at føre til bedre Resultater. Men i den nyere Tid ser man paa mange Punkter Stat og Kommune optage økonomiske Virksomheder under Paavirkning af forskellige Hensyn. Grunden kan f. Eks. være den, at Virksomhedens Natur skaber et Monopol, som man ikke vil overlade til private at udnytte, eller at man mener, at

den udelukkende private Besørgelse af Virksomheden kan skabe sociale eller hygiejniske Misforhold, som det offentlige føler sig forpligtet til at modarbejde.

Af hvad Art nu end de i det foregaaende omhandlede Foranstaltninger er, fremtræder de dog alle i Nutidens Samfundsliv som enkeltstaaende Indgreb i den økonomiske Frihed, Indgreb, der ikke forrykker Grundlaget og ikke omstøder den Kendsgerning, at den personlige Frihed og Selvbestemmelsesret, Privatejendomsretten og Frikonkurrencen er Hovedfaktorerne i Ordningen af Nutidens økonomiske Virksomhed. — I det følgende skal først behandles Betydningen af disse Hovedfaktorer og den mod dem rettede Kritik og dernæst Enkeltheder af den økonomiske Politik paa nogle specielle Omraader.

Som oftere antydet i det foregaaende har en af Hovedvirkningerne af DEN FRIE KONKURRENCE været en enorm Udvikling af Produktionen saavel i Henseende til Omfang som til teknisk Fremskridt. Aarsagerne hertil vil blandt andet vise sig ved en Sammenligning med den lavsbundne Ordning. En saadan Sammenligning vil ogsaa bidrage til Forstaaelsen af, hvorledes de forskellige Tidens økonomiske og tekniske Udvikling kræver en forskellig retlig Ordning af Virksomheden. *Lavene* var opstaaede som frie Sammenslutninger af Haandværkere for at værne disses økonomiske og retlige Stilling mod stærkere Samfundsklassers Overgreb. Efterhaanden fik de Statsmagtens Sanktion, og der udviklede sig Lavsregler, som vanskeliggjorde Tilgangen til Erhvervene. Der krævedes Bevis for teknisk Uddannelse, men desuden stod det ogsaa paa mange Maader i Lavenes Magt at begrænse Optagelsen. Herved skabtes der for Lavenes Medlemmer en vis Tryghed i Henseende til Afsætningen, navnlig saa længe Konkurrencen fra Udlandet var indskrænket dels ved Samfærdelsesmidlernes ringe Udvikling og dels ved protektionistiske Foranstaltninger. Til lige skabtes der for Forbrugerne en vis Sikkerhed for, at Lavenes Medlemmer virkelig besad Dygtighed i Udøvelsen af deres Haandværk. Som Middel imod, at den Eneret, der skabtes for Lavene, førte til en monopolistisk Opskrænkning af Priserne, kunde i alt Fald paa visse Omraader — f. Eks. med Hensyn til de nødvendigste Næringsmidler — benyttes Takster fastsatte af Øvrigheden. Saa længe Forholdene var smaa og let overskuelige, kunde Taksterne ansættes uden væsentlige Fejlgreb, ligesom en dygtig Ledelse fra oven kunde være i Stand til at fastslaa Reglerne for Virksomhedens Udøvelse, saa længe det drejede sig om en Teknik, der ikke var udsat for store Omvæltninger. Men efterhaanden som Forholdene udviklede sig, og de smaa og let overskuelige Markeder forsvandt, blev Lavsordningen en Hemsko for Udviklingen. Eneretten blev et Middel til at holde mange dygtige Kræfter udenfor, de faste Lavsregler foraarsagede Stagnation i den tekniske Fremgangsmaade, og en Fastholden af Lavstvungen vilde for det købende Publikum have betydet, at det var gaaet glip af den Mulighed for rigeligere Produktion og billigere Salg, som Teknikens Udvikling skabte.

Løsningen af Baandene og Udviklingen af Frihed i Konkurrencen havde den Betydning, at det for hver enkelt Producent blev nødvendigt at sikre sig Afsætning ved at gøre den yderste Anstrengelse for at møde Forbrugets Krav. Alle tekniske Muligheder for at fremkalde en bedre og billigere Produktion maatte udnyttes, fordi den, der benyttede sig af dem, stod sig bedst i Konkurrencen. Endvidere bevirkede Friheden, at de, der egnede sig til at staa i Spidsen for Bedrifterne, ikke af ydre Grunde (Lavsmestrenes Modstand) blev hin-

drede i at udøve Erhvervet. De Fordele, som paa denne Maade indvandt for Produktionen, kom *Forbrugerne* til gode, fordi Konkurrencen, naar den fuldt ud gennemføres, forhindrer Producenterne fra at tage højere Priser end dem, der er i Samklang med Produktionsomkostningerne (jfr. S. 119). Den frie Konkurrence har saaledes i det hele en Tendens til at virke fremmende paa det, som er al økonomisk Virksomheds Maal: en stedse rigeligere og billigere (med ringere Produktionsomkostninger forbunden) Tilfredsstillelse af de menneskelige Fornødenheder. Det maa paa den anden Side indrømmes, at denne Tendens ikke altid kan komme til fuldstændig Udfoldelse paa Grund af de Forhold, hvorunder Konkurrencen virker. Det, der konkurreres om, er jo Afsætningen til Forbrugerne, og det ideale Forhold vilde naturligvis være, at det Middel, der anvendtes til at vinde disse, udelukkende var en Kappelstrid om at levere det bedste Produkt til de billigste Priser. Man maa imidlertid regne med Forbrugernes ofte svigtende Evne til at bedømme Produkternes Kvalitet, der kan føre til, at den Konkurrent, der gaar af med Sejren, er den, som ved Hjælp af virksom Reklame eller andre Midler af samme Art forstaar at drage Kunderne til sig. At disse ofte ligefrem narres, f. Eks. ved Forfalskning, er en bekendt Sag, og i hvor høj Grad dette finder Sted, afhænger af, paa hvilket Trin Forretningsmoralen staar. Det er vanskeligt at sige, hvorledes denne i de sidste Generationer har udviklet sig; men selv de, der stærkest angriber den nyere Tids økonomiske Udvikling, vil dog næppe kunne nægte, at der er Omraader, hvor Moralen i vore Dage er højnet, og hvor man stiller strengere Fordringer til Redelighed i Forretningsførelse. Dette hindrer dog ikke, at der under en ubunden Konkurrence paa mange Punkter kan være Lejlighed for de *hensynsløse* Elementer til at vinde frem paa de hensynsfuldes Bekostning. En anden Grund til, at det ikke netop altid bliver de *dygtigste* Producenter, der sejrer i Konkurrencen, ligger i de tidligere udviklede Forhold, der skabes af Stordriftens og Storkapitalens Fortrin. Disse bevirker selvfølgelig, at den, der er udrustet med Formue, har et Forspring, som den dygtige, men uformuende Konkurrent ikke kan indhente.

Frihed i Konkurrencen kan paa visse Omraader føre til et økonomisk Kraftspild, idet der opstaar mange konkurrerende Bedrifter, hvor færre vilde være tilstrækkelige til at forsyne Markedet. Hvis dette fører til, at de svagest udrustede gaar til Grunde i Konkurrencen, og de hensigtsmæssigste Forhold saaledes reableres, er det jo ikke blot en Ulykke for dem, der overvindes, men selve Konkurrencekampen har forvoldt Samfundet betydelige Udgifter. De store Bedrifters Sammenslutninger (Karteller, Trusts o. s. v.) kan, foruden den Regulering af Produktionen, som de bevirker, ogsaa have den Betydning, at de medfører ganske betydelige samfundsøkonomiske Besparelser, idet man undgaar adskillige af de Udgifter, som Konkurrencen volder. En Del af disse Fordele opnaas jo imidlertid ved, at der skabes et absolut eller begrænset Monopol. Det ejendommelige ved denne den nyeste Tids Udvikling er derfor, at den økonomiske Frihed skaber Former, hvorved Konkurrencen delvis tilintetgøres. Det maa dog betones, at det kun er delvis, fordi selv de stærkeste Sammenslutninger altid maa være beredte paa, at en Konkurrence kan opstaa, saafremt de vil benytte deres Stilling til at forhøje Priserne udover et vist Punkt.

Som en Følge af den frie Konkurrence har man ofte fremhævet Vanskelighederne for Arbejderne ved at arbejde sig op til en Driftsherres Stilling. Som Hovedgrund hertil maa dog snarere nævnes Udviklingen af Stordriften — der ganske vist tildels staar i Forbindelse med Frikonkurrencen —, fordi denne med Nødvendighed formindsker det forholdsmæssige Antal af Driftsherrer.

Den sociale Betydning af den frie Konkurrences Udvikling maa ses i Forbindelse med de økonomiske Følger af EJENDOMSRETTEEN.

Det er vanskeligt at afgøre, hvor dybt Trangen til individuel Ejendom over Tingene er rodfæstet i den menneskelige Natur. Her skal kun Ejendomsrettens *økonomiske* Betydning behandles. Denne bestaar hovedsagelig i den Spore for økonomisk Virksomhed, som ligger i Selvinteressen. Naar man betragter de uhyre Fremskridt i Produktionen, der er opnaaet gennem Aarhundreder, kan man ikke tvivle om, at de private Driftsherrers Sikkerhed for at kunne opnaa fuldstændig personlig Raadighed over Virksomhedens Udbytte har været en betydningsfuld Betingelse for det vundne Resultat. Denne Betragtning kan ikke omstødes ved den Indvending, at der i Produktionen har medvirket en Mængde Personer, som har manglet den til Ejendomsretten knyttede Interesse for Produktionsresultatet. Det forholder sig ganske vist saaledes, at de lønnede Arbejdere baade i Industri og Landbrug som Regel har været saaledes stillede, at det for dem kun kom an paa at gøre det Arbejde, der krævedes for at faa den betingede Løn. Men naar man vil se paa, hvad Betydning Ejendomsretten har haft for Produktionen, bliver Hovedsagen den, at de, der har bestemt Produktionens Retning og Omfang, gennem den af Retsordenen skabte Sikring af deres Ejendomsret har haft Garanti for, at deres personlige Udbytte stod i Forhold til, hvor vidt deres Ledelse af Produktionen skabte samfundsmæssige Værdier. Dette gælder, hvad enten de virkede som egentlige Driftsherrer eller som Kapitalister, idet deres Tilbøjelighed til at opspare og overgive deres Indtægter til Tjeneste for Produktionen i Stedet for at forbruge dem, betinges af den sikrede Ejendomsret til Kapital og Rente.

Fra et økonomisk Synspunkt bliver den private Ejendomsret desto mere berettiget og betydningsfuld, i jo højere Grad Erhvervelsen af Ejendom er Resultatet af samfundsnyttig økonomisk Virksomhed, og jo mere den erhvervede Ejendom benyttes til at fremme Samfundets økonomiske Trivsel. Med Hensyn til Erhvervelsesmaaden har Kritiken af Ejendomsretten derfor i særlig Grad — bortset fra Hævdelsen af Muligheden for Benyttelsen af uredelige Midler — fæstnet sig ved de Tilfælde, hvor Ejendommen skyldes Monopoler — retlige eller naturlige — eller ufor skylde heldige Konjunkturer.

I nær Sammenhæng hermed fremkommer ogsaa Spørgsmaalet om ARVRETTEEN. Kritiken rejser sig her, baade fordi den, der arver Formue, ikke selv har givet Anledning til Frembringelsen af de Værdier, han disponerer over, og fordi en ubegrænset Arveret kan give Anledning til, at fortidige Formueopsamlinger, hvis Erhvervelsesmaade ikke godkendes fra Nutidens Synspunkt, kan vedblive at være i Slægtens Eje. Imidlertid træffer vi overalt i Nutidens Samfund Anerkendelse af Arveretten. Baade i den økonomiske og den juridiske Begrundelse brydes to Synspunkter: Hensynet til Arveladerens fulde Raadighed over sin Formue ogsaa ud over Døden og Hensynet til Slægtens Ret til Andel i Slægtsoverhovedets Ejendom. Konsekvent fører det første Synspunkt til ubegrænset Testationsfrihed, medens det andet fører til, at hele Arven tilfalder Familien. De fleste Landes Arvelovgivninger er paavirkede af begge Motiver. I Danmarks og flere af de germanske Landes Arveret er Hovedvægten lagt paa Familiens Ret, idet Testationsfriheden er indskrænket til $\frac{1}{3}$ af Efterladenskabet, naar Arveladeren efterlader sig direkte Efterkommere. Kun naar dette ikke er Tilfældet, bliver Testationsfriheden Hovedregelen — dog med en væsentlig Indskrænkning til Fordel for Ægtefællen. I Mangel af Testamente arver Slægtningene efter nærmere fastsatte Regler. I hvor høj Grad Arveretten — hvad enten den er testamentarisk eller grundet paa Slægt-

skab — har økonomisk Betydning i den Forstand, at Tilbøjeligheden til Opsparing af Kapital vilde svækkes, saafremt den ikke anerkendtes, lader sig næppe afgøre med Sikkerhed. Det kan ikke betvivles, at Motivet til Opsparing for mange er Ønsket om at sikre Ægtefælle og Børn en betrygget økonomisk Stilling efter Familieoverhovedets Død. Betydningen af dette Motiv taler imod den fuldstændige Ophævelse af den nærmeste Families Arveret. Derimod vil fjernere Slægtninges Arveret ikke let kunne finde nogen økonomisk Begrundelse, og selv for de nærmeste Efterkommeres Vedkommende vil Arveretten meget vel kunne taale en betydelig Begrænsning. Ved Erhvervelsen og Opsparingen af store Formuer er Hensynet til de efterladte langtfra det eneste bestemmende Motiv, og det kan her saavel socialt — af Hensyn til Formuerens Fordeling — som rent økonomisk — af Hensyn til, at Erhvervelse ved Arv af store Formuer ofte ikke fører til den mest økonomiske Anvendelse — være hensigtsmæssigt, at Arveretten indskrænkes f. Eks. ved betydelige Arveafgifter. For den enkeltes personlige Udvikling er en meget stor arvet Formue ogsaa ofte et Gode af tvivlsom Værdi. Et Moment, som med Hensyn til den ubegrænsede Arveret navnlig i tidligere Tid har gjort sig gældende med en vis Styrke, er Hensynet til, at den muliggør, at den afdødes Bedrift, selv om den er af meget stort Omfang, kan fortsættes af Arvingerne. Jo mere den korporative Drift, derunder Aktieselskabsdriften, trænger igennem for den store Bedrifts Vedkommende, desto mere svækkes den almindelige Betydning af dette Moment.

Hvad enten Ejendomsretten er ubegrænset eller underkastet visse Indskrænkninger, medfører den selvfølgelig altid, at en Del af Samfundsindtægten i Form af Rente og Jordrente tilfalder de besiddende Klasser, og endvidere har den til Følge, at det i væsentlig Grad bliver Besidderne af Jord og Kapital, der kommer til at bestemme Produktionens Retning. Imod de samfundsmæssige Følger af disse Momenter rettes derfor Angrebet fra de socialøkonomiske Retninger, der opstiller den fuldstændige Ophævelse enten af al Kapital- og Jordejendom eller af Ejendomsretten over de naturlige Produktionsfaktorer som det Maal, der enten bevidst maa arbejdes henimod, eller som af sig selv vil fremkomme som Udviklingens Resultat.

SOCIALISMEN sætter som Maalet for Udviklingen den fuldstændige Ophævelse af privat Ejendomsret saavel til Jord som til samtlige andre Produktionsfaktorer. Ledelsen af Produktionen og Fordelingen af dens Udbytte tilfalder derved Samfundsmagten, hvad enten man tænker sig denne som en Fortsættelse af de nuværende Statsformer eller som en fra disse væsentlig forskellig Fællesmyndighed, hvis Form bestemmes af de forandrede Samfundsforhold. Under alle Omstændigheder vil der tilfalde denne Myndighed den overordnede Ledelse af hele det økonomiske Liv. Paa ethvert kendt Trin af det økonomiske Samfunds Udvikling er socialistiske Ideer blevet forkyndte; men med særlig Styrke har de gjort sig gældende paa det Stadium af den økonomiske Udvikling, hvor den frie Konkurrence, Arbejdsdelingen og Storindustrien har udfoldet sig. De har navnlig i denne Periode vundet en stor Udbredelse hos den industrielle Arbejderbefolkning. Blandt de Momenter, der har virket fremmende for den socialistiske Samfundskritik netop i denne Periode, kan nævnes følgende: Hvor det lille Haandværk er afløst af Storindustrien, fremtræder Ejerens Indtægt i højere Grad som ren Kapitalindtægt løsrevet fra Arbejdet, end hvor Mesteren selv arbejdede med i Bedriften. Navnlig kommer dette frem ved de store Aktieselskaber, hvor tillige Betydningen af Lederens

personlige Interesse for Driftsresultatet træder mindre tydeligt frem, fordi Aktionærerne ikke deltager i Ledelsen, der forestaas af lønnede Embedsmænd. Hertil kommer den Usikkerhed, der gør sig gældende i Arbejdernes Stilling, den periodiske Arbejdsløshed og de Omvæltninger, som foraarsages af Vanskeligheden for de private Driftsherrer ved at beregne de vekslende Konjunkturer. Endelig maa det nævnes, at selve den enorme Udvikling af Produktionen har virket fremmende paa den Opfattelse, at Muligheden for Realisationen af en Fordeling, hvorved de ubemidlede Klassers Kaar kunde væsentlig forbedres, ligger nærmere end nogensinde før. Produktionsudviklingen og den Rigdom, den kan skabe, virker ogsaa til at stille de fattige Forhold, hvorunder store Dele af Befolkningen lever, i et grellere Lys, selv om Forholdene absolut set er bedre, end de har været under en tidligere Samfundsordning. Produktionens store Afkastning leder til at opstille Beregninger over, hvor meget en ligelig Fordeling vilde bringe hver enkelt; men ved disse Beregninger overser man ofte, at en særdeles stor Del af de velstaaendes Indtægt ikke anvendes til Forbrug men til Kapitaldannelse, og at dette Forbrugsfradrag ogsaa maaette foretages af et socialistisk Samfund. De fleste nuværende socialistiske Teoretikere — navnlig de, der i de økonomiske Hovedsynspunkter følger de Ideer, der er udkastede af Karl Marx — erkender, at det »kapitalistiske« Produktionssystem har været en Betingelse for det voksende Udbytte; men de mener, at det nu har udspillet sin Rolle, at det ikke længere virker fremmende, men at dets Bevarelse kun i stigende Grad foraarsager, at Resultatet af Arbejdernes Virksomhed tilfalder en stedse mindre Klasse af Kapitalister. De hævder derfor, at Systemet i en nær Fremtid vil blive afløst af et andet, hvor ikke Kapitalejernes Forretningsinteresse, men Samfundets Opfattelse af det økonomisk nyttige maa blive den bestemmende Faktor.

Socialismens væsentligste Fortjeneste ligger paa det kritiske Omraade. Ved at fremdrage den nuværende Samfundsordnings økonomiske og sociale Mangler har den styrket Opfattelsen af, at den økonomiske Politik ikke har sagt sit sidste Ord ved at forlange Ejendomsretten og den økonomiske Frihed respekteret. Kritikens Betydning falder ikke bort, fordi den ofte skyder over Maalet og fremstiller Kapitalismens Virkning som en stadig større Elendighed for Arbejderne og en fuldstændig Ophævelse af Mellenklassens Eksistensmulighed selv paa Omraader, hvor Udviklingen paaviseligt gaar i anden Retning. Den socialistiske Kritik har sin blivende Berettigelse ogsaa for den, der ikke erkender Rigtigheden af de Slutninger, Socialisterne drager af den. Med al Anerkendelse af den nuværende Samfundsordnings Fejl kan man hævde, at det private Initiativ og Ønsket om gennem økonomisk Virksomhed ikke alene at erhverve sig Livets Ophold, men ogsaa at skaffe sig Velstand, er Faktorer, som Samfundet ikke er modent til at undvære. Med Hensyn til den hele Organisation af Produktion, Omsætning og Fordeling kan man fremhæve Sandsynligheden af, at den private Driftsheres økonomiske Beregninger over Markedets Tilstand med alle deres Ufuldkommenheder for lange Tider paa mange Omraader vil gøre bedre Fyldest end en Organisation skabt af en Samfundsmyndighed, der vilde mangle den nuværende Prisberegning som Rettesnor. Det er klart, at denne Opfattelse ikke staar i Strid med Anerkendelsen af Statens eller Kommunens Evne til Overtagelse af visse Virksomheder. Saa længe den private Drift bestaar ved Siden af paa andre Omraader, vedbliver det private Initiativ og den private Værdiberegning at udfolde deres Virkninger. Forskellen mellem den egentlige Socialisme og *socialpolitiske* Forholdsregler — hvad enten disse bestaar i Indførelse af offentlig Drift paa visse Omraader eller

i regulerende Lovgivningsforanstaltninger — ligger netop i, at disse Forholdsregler kan træffes uden at borttage det nuværende Hovedgrundlag for Samfundets økonomiske Virkemaade.

Hvad enten Socialisterne venter, at Omformningen af Samfundsordenen i socialistisk Retning vil foregaa lidt efter lidt eller med større Pludselighed gennem en revolutionær Bevægelse, adskiller de sig i Henseende til Midlerne, og navnlig i Henseende til den Maade, hvorpaa Masserne skal vindes for de omformende Ideer, fra den ANARKISTISKE Bevægelse, for hvilken selve de revolutionære, samfundsstridige Handlinger er blevet en Hovedsag. Anarkismen har i Praxis udformet sig til en fra alle samfundsreformatoriske Bevægelser forskellig Retning ved at stille »Handlingens Propaganda« gennemført ved Drab, Bombeattentater o. s. v. op som Midlet til at gennemføre sine Ideer og skræmme Samfundet til at underkaste sig. Dens nuværende Ledere billiger med faa Undtagelser denne Propaganda. Bortset fra Midlerne maa Anarkismens Formaal nærmest bestemmes som den samtidige Afskaffelse af al overordnet Stats- og Samfundsmyndighed og af den individuelle Ejendomsret. Fordringen om Individets absolute Frihed og den statsbeskyttede Ejendomsrets Ophævelse er fælles for de fleste Anarkister, der iøvrigt har indbyrdes afvigende Forestillinger om Udseendet af den økonomiske Fremtidsordning. Saaledes som denne er udformet af *Peter Krapotkin* (f. 1842) gaar den nærmest ud paa, at Individerne frivilligt slutter sig sammen i mindre Grupper, hvor de arbejder sammen efter enhvers Tilbøjelighed uden at behøve nogen Ledelse og uden Forbindelse med de andre Grupper. Sin Andel i Gruppens Arbejdsudbytte faar hver enkelt efter sit Behov. Krapotkin benævner af og til sit System den anarkistiske Kommunisme. Anarkismens Fordring om absolut økonomisk Lighed er i det hele en Arv fra tidligere Tiders KOMMUNISTISKE Projekter. Forslag til Ordning af kommunistiske Samfund er opstillet bl. a. af *Robert Owen* (1771—1858), *Etienne Cabet* (1788—1856) og *Fourier* (1772—1837), og flere af disse Forslag har man søgt at realisere ad fredelig og frivillig Vej ved Dannelsen af Smaasamfund i Nordamerika. I Regelen er disse Samfund efterhaanden hensygnede, eller de har i deres Organisation optaget væsentlige Træk fra den nuværende Samfundsordning.

Væsentlig forskellig fra de ovenfor omtalte Retninger er den Bevægelse, der gaar ud paa til Fordel for Samfundet at indskrænke eller ophæve den private JORDRENTENDTÆGR. Denne Retnings Tilhængere anerkender som Regel Ejendomsretten til alt, hvad der er Produkt af menneskelig Virksomhed. Mange af dem gaar endog særdeles vidt i Fordringen om fuld økonomisk Frihed, hvor det ikke drejer sig om Udnyttelsen af naturlige Produktionsfaktorer, og gaar kun ind paa Indgriben fra Statsmagtens Side, hvor der er Tale om Ophævelse af Monopoler. Som Følge heraf ønsker de i Regelen, at Statens Tilsegnelse af Jordrenten ikke skal foregaa ved, at Staten ejer og driver Jorden, men ved at Jorden beskattes. Denne Retning kan saaledes samstemme med den fysiokratiske Skole i dens Fordring om at samle alle Skatter i een Skat paa Jorden (impôt unique, single tax), om end ud fra Forudsætninger, der er forskellige fra dem, hvormed Fysiokraterne begrundede den. I Henseende til det Omfang, hvori Jordrenten tænkes tilegnet, er der en Forskel paa de ældre mere moderate Teorier, der bl. a. repræsenteres af *Stuart Mill*, og den nyere radikale Retning, der væsentligst er udgaaet fra Amerikaneren *Henry George* (1839—1897). Efter de ældre Teorier vilde Beskatningen eller Konfiskationen

navnlig ramme den fremtidige Vækst af Jordrenten, medens den nyere Retning ikke vil undtage de allerede erhvervede Jordrenterettigheder.

En Beskatning eller Konfiskation af Jordrenten kan begrundes ud fra det Synspunkt, at den ikke er Følgen af Arbejde og Sparsommelighed, men tilfalder Ejeren i Kraft af de af ham uafhængige naturlige eller samfundsmæssige Aarsager. Denne Begrundelse fører nærmest til Godkendelse af de ældre Teorier. Naar man beskatter den allerede bestaaende Jordrente hos de nuværende Oppebærere — Jordbesiddere og Prioritetsejere —, kan man komme til at ramme Personer, som har købt Jorden eller Fordringerne for Kapitaler, der skyldes deres produktive Virksomhed og Opsparing, medens omvendt de, der har solgt jordrentebærende Ejendom og anlagt Salgssummen f. Eks. i industriel Virksomhed, gaar fri. Praktisk vil der ogsaa være stor Vanskelighed ved at adskille, hvad der af Jordens nuværende Udbytte er Jordrente, og hvad der skyldes andre Faktorer. Holder man sig derimod kun til den fremtidige Tilvækst i Jordrenten, vil det være forholdsvis let at følge Jordværdiernes Vækst. En saadan Beskatning af Jordrentens Tilvækst vil i særlig Grad være paa sin Plads indenfor Kommunerne, navnlig i Bykommunerne, hvor en stor Del af Grundværdiernes Vækst paaviselig kan være Følgen af kommunale Foranstaltninger.

For Henry George og en Del af hans Tilhængere betegner Jordrentekonfiskationen imidlertid mere end et retfærdigt Beskatningsgrundlag. Det betyder for dem Tilvejebringelse af fuld social Retfærdighed. Deres Udgangspunkt er, at Jordrenten ikke opstaar paa Grund af egentlig *Knaphed* paa de naturlige Produktionsfaktorer, men som Følge af Samfundsudviklingen og Ejendomsretten. I Sammenhæng hermed staar Georges Benægtelse af Rigtigheden af den malthuske Befolkningslære. En Konfiskation af Jordrenten vil ud fra disse Forudsætninger foraarsage, at idet ingen derefter kan have nogen Interesse af at beholde Jord, som han ikke selv opdyrker, vil der være rigelig Jord til Disposition for dem, der vil benytte den. Dette vil bl. a. have Betydning for Industriens Arbejdere, idet den lette Adgang til Jord gør det muligt for dem under ugunstige Arbejdsforhold at blive Jorddyrkere og derved formindske Arbejdsudbudet. Med Hensyn til det teoretiske Grundlag maa væsentligst henvises til Læren om Produktionsfaktorerne (S. 92 ff.). En Del Jordrenteindtægter opstaar ganske vist som Følge af særegne Samfunds- og Besiddelsesforhold; men det gælder ikke alle, og for den største Del af Jordrenten stiller det sig saaledes, at naar der ikke i Forhold til Folkemængden var en absolut eller relativ Knaphed paa Jord, vilde Udviklingen og Ejendomsretten i Almindelighed ikke kunne skabe Jordrente, med mindre den indbyrdes Konkurrence mellem Jordens mange forskellige Besiddere var udelukket. Overfor Forestillingen om Letheden for Arbejderne ved at blive Jorddyrkere, naar Jorden var fri for den Værdi, som Jordrenteindtægten giver den, maa det desuden erindres, at Driften ogsaa under denne Forudsætning vilde kræve Kapital. Det særlig amerikanske Fænomen, at Jord opkøbes paa Spekulation, saaledes at Ejeren ikke benytter den, men lader den henligge i Haab om at indvinde en fremtidig Jordrentegevinst, har spillet sin Rolle ved Udformningen af Georges Teorier.

Af de Problemer, som beskæftiger den nyere Tids Socialpolitik, er de, der drejer sig om Forholdet mellem Arbejder og Arbejdsgiver, nogle af de vigtigste. Her skal derfor gøres Rede for nogle Hovedpunkter i de europæiske Staters ARBEJDERPOLITIK.

Den moderne *Arbejderlovgivning* maa siges at være et Barn af den nyeste

Tid, fremkommen i det sidste Aarhundrede; den skyldes paa den ene Side de tarvelige Kaar, hvorunder de egentlige Lønarbejdere levede og virkede, paa den anden Side det private Initiativs Magtesløshed, naar der skulde raades Bod paa Manglerne, navnlig gennem en *fuldstændig* Gennemførelse af Forbedringer. Naar det særlig er det sidste Aarhundrede, som har Lovgivningsresultater at fremvise paa dette Omraade, hænger dette sammen med den Udvikling, Storingen har taget i den nyere Tid, hvorved Manglerne ved den ubetinget frie Konkurrence er komne stærkt frem. Det var efterhaanden kommet saa vidt, at man ofte betragtede det menneskelige Arbejde alene som Produktionsfaktor og kun saa det fra Produktionens Synspunkt, saaledes at det væsentlig kom an paa at udnytte Arbejdskraften saa meget som muligt og holde Lønnen saa lav som muligt; derved blev der intet tilovers til Dækning af Udgifter ud over de absolut nødvendige, og for at faa Lønnen endnu lavere, erstattede man den faglærte voksne mandlige Arbejdskraft med Kvinders, unge Menneskers og Børns Arbejde, hvortil yderligere kom, at Arbejdet ofte foregik under meget slette ydre Vilkaar. De herved skabte Tilstande kunde naturligvis ikke blive ved, og da Konkurrenceforholdene bevirkede, at de enkeltes Forsøg paa at skabe bedre Kaar maatte blive resultatløse, stod der kun tilbage, at det offentlige greb ind og ved Lovens Tvang ordnede Forholdene.

Arbejderlovgivningens Bestemmelser kan deles i to Grupper 1) *Beskyttelse for Arbejderne* under Arbejdets Udførelse, hvor navnlig Englands Lovgivning har tjent de andre Lande til Eksempel, og 2) *Arbejderforsørgelse* i Tilfælde af Arbejdernes Alder og Arbejdsudygtighed, Sygdom, Ulykkestilfælde, Arbejdsløshed m. v. Her er det især det tyske Rige, der er gaaet i Spidsen for Udviklingen.

At ARBEJDERBESKYTTELSEN, som har til Formaal gennem Regulering af Arbejdstiden og Arbejdsmaaden, navnlig i Fabriksindustrien, at beskytte Arbejdernes Liv og Sundhed og højne de arbejdende Klassers Stilling, først maatte komme frem i England, ligger i Sagens Natur; thi England var det Land, hvor en Storing tidligst udviklede sig, og hvor derfor ogsaa Beskyttelse først tiltrængtes. Allerede i Begyndelsen af det 19. Aarh. træffer vi de første Bestemmelser i denne Retning. De angik væsentlig Tekstilindustrien, hvor Forholdene, efter de forskellige Opfindelser paa Væveriets og Spinderiets Omraade, efterhaanden var blevne ret uheldige for de herved beskæftigede Arbejdere; navnlig gik det ud over Fattigbørnene, de saakaldte »Sognebørn«, som ligefrem blev eksporterede til Brug i Nordenglands Fabrikker, hvor de, hjælpeløse som de var, led meget ondt. For at raade Bod herpaa gennemførtes den første engelske Arbejderbeskyttelseslov af 1802. I denne Lov blev Børnenes Arbejdstid i Bomulds- og Uldindustrien indskrænket til 12 Timer, Natarbejde blev forbudt, og der indførtes lovbestemte Arbejdspauser samt gaves Regler om de sanitære Forhold i Fabrikkerne og Børnenes Behandling i det hele; derimod bestemtes der ingen Minimalalder for Børns Anvendelse til Fabrikarbejde. Loven fik imidlertid ikke større Betydning; dels flyttedes Industrien efter Dampkraftens Indførelse til de store Byer, hvor der var Børn nok til Disposition, som stod udenfor Lovens Beskyttelse, dels manglede man Tilsynsautoriteter. For at raade Bod paa disse Mangler nedsattes i 1815 den første af de engelske Arbejderkommissioner. Resultatet af denne blev, at det blev forbudt at anvende Børn under 9 Aar i Tekstilfabrikker (1819); senere indskrænkedes Søndagsarbejdet, ligesom Aldersgrænsen for beskyttede Personer udvidedes fra 16 til 18 Aar. Efter Parlamentsreformen i 1832 blev der igen nedsat Arbejderkommissioner, hvoraf Følgen blev den første egentlige Fabriklov af 1833, som omfattede hele Tekstilindustrien. I denne skelnes for første Gang mellem

Børn (9—13 Aar) og unge Mennesker (13—18 Aar), og der gaves nøjagtige Bestemmelser om, hvor mange Timer om Ugen disse to Grupper højest maatte anvendes. Natarbejde var ganske forbudt, ligesom Anvendelse af Børn under 9 Aar. Endelig indførtes Tilsynsautoriteter, som skulde vaage over Lovens Gennemførelse, og dette Tilsyn skyldes det ogsaa, at Loven fik saa stor Betydning, som Tilfældet blev. I den følgende Tid gik Bestræbelserne ud paa at udvide Beskyttelsen — i 1844 blev saaledes voksne Kvinder undergivne samme Beskyttelse som unge Mennesker — og gøre de lovbestemte Arbejdstæder kortere. I 1847 sattes Arbejdstiden for unge Mennesker og Kvinder i Tekstilindustrien til højest 10 Timer daglig. Paa denne Maade var det efterhaanden lykkedes at faa indført en 10 Timers Normalarbejdsdag i Landets Hovedindustri, og selv om de mandlige Arbejdere over 18 Aar ikke faldt ind under Lovens Beskyttelse, kom denne faktisk ogsaa til at gælde for dem, da deres Arbejdstid dog væsentlig betingedes af de Tider, hvor den øvrige Arbejderstyrke kunde anvendes. Efter 1850 gaar Lovgivningen ud paa at inddrage hele den øvrige Industri under Beskyttelsen. De forskellige Bestemmelser samledes derefter i Fabriks- og Værkstedsløven af 1878, som senere yderligere er udvidet, navnlig i 1890'erne. Bestemmelserne gælder derefter ikke alene Fabrikker og Værksteder, men ogsaa Hjemmeindustrien, endvidere Vadskerier, Dokker, Værfter m. v. De af Loven beskyttede Personer er Børn under 14 Aar, unge Mennesker fra 14—18 Aar og Kvinder over 18 Aar. Anvendelse af Børn under 12 Aar er forbudt, og Barselkvinder maa ikke arbejde 4 Uger efter deres Nedkomst. Iøvrigt indeholder Lovene detaljerede Forskrifter og Foranstaltninger om Lokalernes Størrelse, Indretning og Renholdelse, Sikkerhedsforanstaltninger overfor Ulykkestilfælde under Arbejdet samt særlige forebyggende Forholdsregler i visse sundhedsfarlige Erhverv. Med Hensyn til Arbejdstiden gælder som Hovedregel, at Natarbejde, Lørdageftermiddagsarbejde og Helligdagsarbejde i Fabrikker og Værksteder er forbudt for de beskyttede Personer. Angaaende selve Arbejdstidens Længde er Reglerne forskellige i de enkelte Hovedgrupper af Industrier, saaledes at dog Hovedregelen er, at Børn kun maa arbejde halvt saa længe som Kvinder og unge Mennesker (almindeligvis 5 og 10 Timer daglig), hvorhos der er fastsat nærmere Regler for Hvile- og Pausestider. Endelig er der særlige Regler med endnu større Indskrænkninger for Arbejdet i Bjærgværker og Kulgruber. For Butikker (inkl. Værtshuse) bestemtes det i 1892, at den ugentlige Arbejdstid, iberegnet Maaltider, ikke maatte overskride 74 Timer. I Jernbanetjenesten er der særlig af Hensyn til den dermed forbundne Driftsfare indført lovbestemte Regler med Hensyn til Arbejdstid; disse omfatter ogsaa voksne Mænd, som Lovgivningen paa flere Punkter har givet Regler for i den nyeste Tid. Endnu kan nævnes, at det er forbudt at udbetale Arbejderne deres Løn i Varer, ligesom det ikke er tilladt at foretage Lønudbetalingen i Værtshuse.

De andre europæiske Lande — og ogsaa Lande udenfor Europa, hvor man navnlig i Australien er gaaet vidt i Retning af Arbejderbeskyttelse — har efterhaanden antaget den engelske Lovgivnings Principer; i saa Henseende var den af Kejser Wilhelm II i 1890 indkaldte internationale Konference i Berlin af væsentlig Betydning. Resultatet af den blev bl. a. den tyske Arbejderbeskyttelseslov af 1891.

I Danmark kom man, i Sammenligning med andre europæiske Lande, ret tidlig med, idet en Lov af 1873 gav nærmere Regler for Børns og unge Menneskers Arbejde i Fabrikker og indførte Tilsynsautoriteter; men paa dette Punkt blev man derefter ogsaa staaende indtil den nu gældende Lov af 11. April

1901. Af Bestemmelserne i denne Lov skal fremhæves, at Fabrikker og fabrikmæssigt drevne Værksteder samt andre Haandværks- og Industrivirksomheder, som beskæftiger et større Antal Arbejdere, er undergivne Arbejds- og Fabriktilsynet, der er udrustet med en ret stor Myndighed; Virksomheder, der alene bestrides ved den paagældendes eget Arbejde med Bistand af Hustru og Børn samt Landbrugsvirksomheder (herunder Mejerier), er dog ikke inddragne under Tilsynet. For Virksomheder uden for Land-, Have-, Skovbrug, Søfart og Fiskeri, der ikke falder ind under forannævnte, kan der paa Kommunalbestyrelsens Forslag stadfæstes en Vedtægt, hvorved Anvendelsen af Børn og unge Mennesker indskrænkes eller forbydes. Loven paabød ogsaa, at der skulde oprettes et Arbejdsraad med det Formaal at optræde raadgivende og vejledende overfor Regering og Tilsyn; Centralforeningerne af Arbejdsgivere og Arbejdere har Forslagsret til en Del af Pladserne i Raadet. I Loven er der ivoirigt givet detaillerede Forskrifter af sanitær Art, om Indretningen af Fabrikker til Sikring af Arbejdernes Sundhed, deres Liv og Lemmer m. m. Børn under 12 Aar maa ikke anvendes i Virksomheder, der er undergivne Tilsynet. Børn over 12 Aar maa, indtil de er lovliv udkrevne af Skolen (i Regelen med det fyldte 14. Aar) kun beskæftiges 6 Timer i Døgnet, inkl. $\frac{1}{2}$ Times Hvile efter højest $4\frac{1}{2}$ Times Arbejde, og kun i Tiden mellem 6 Morgen og 8 Aften. Unge Mennesker af begge Køn fra Skoleudskrivningen til 18 Aars Alderen maa kun arbejde 10 Timer i Døgnet (mellem 6 Morgen og 8 Aften), og denne Arbejdstid skal efter højest $4\frac{1}{2}$ samlede Arbejdstimer være afbrudt af mindst $\frac{1}{2}$ Times Hviletid. Arbejdsgiverne maa ikke antage Børn og unge Mennesker til Arbejde uden efter forudgaaet Lægeundersøgelse. Ingen kvindelig Arbejder maa anvendes til Fabrikarbejde i de første 4 Uger efter sin Nedkomst. — Under Arbejderbeskyttelseslovgivningen her i Landet maa endvidere nævnes Loven om Ulykkestilfælde ved Maskiner af 12. April 1889, der ved Hjælp af kommunalt Tilsyn regulerer navnlig Børns Arbejde ved Maskiner, derunder Landbrugsmaskiner, samt Lærlingeloven af 30. Marts 1889, hvorhos Helligdagsloven af 22. April 1904 i det store og hele har gennemført Helsøndagslukning her i Landet.

Som Led i Arbejderbeskyttelseslovgivningen skal endelig anføres Kravet om Gennemførelsen af en NORMALARBEJDS DAG. Herved forstaas en lovmæssig fastsat Indskrænkning i den daglige Arbejdstid for alle de i Arbejds- eller Tjenesteforhold staaende Personer. Det er fornemlig ud fra to Synspunkter, at Gennemførelsen af en bestemt Længde for Arbejdsdagen forsvares, dels af Hensyn til Arbejdernes Sundhed og aandelige Udvikling, dels af lønpolitiske Grunde, idet der maa formodes paa Grund af Arbejdstidens Indskrænkning at blive Brug for flere Arbejdere, hvorved den arbejdsløse Reservearmes Tal skulde formindskes. Det er navnlig dette sidste Moment, som staar bag det af Socialdemokrater i alle Lande siden 1890 fremsatte Krav om Gennemførelse af en 8 Timers Normalarbejdsdag. Der er imidlertid mange Forhold at tage i Betragtning for det enkelte Land, inden en saadan bestemt Tidsgrænse fastsættes — Landets Produktionsforhold, Umlandets Konkurrence m. v. —, og der maa ogsaa aabnes Administrationen Mulighed for i visse Erhverv og under visse Forhold at gøre Undtagelser fra Paabudet. Foreløbig er man derfor nærmest kun naaet til Fastsættelsen af en Maksimalarbejdsdag med et saa stort Timetal, at Forholdsregelen nærmest er betydningsløs (i Frankrig, Schweiz, Østerrig 11 Timer). I England er man kommet vidt i Retning af Indskrænkning af Arbejdstiden uden lovbestemte Regler, og det samme gælder Danmark (i 1872 var Arbejdstiden her almindeligvis $11\frac{1}{2}$ Timer, i

1899: 10 Timer). Hverken i de nordiske Lande eller i Tyskland har man Regler om Normalarbejdsdag, men i Tyskland kan der ved Anordning under sundhedsfarlige Forhold for Arbejderne foreskrives nærmere Regler, hvilket har ført til Gennemførelsen af en Maksimalarbejdsnat i Bagerier, og lignende Bestemmelser er ogsaa gennemførte i Norge.

ARBEJDERFORSØRGELSESLOVGIVNINGEN, som i de sidste Par Decennier har store Resultater at fremvise rundt om i de forskellige Kulturstater, lader sig henføre til Kejser Wilhelm I's Trontale i November 1881, i hvilken de forskellige Tanker fremsattes, som blev de ledende Principer i de følgende Aars sociale Lovgivning i Tyskland. Politik og Teori kan for saa vidt siges at have arbejdet Haand i Haand i denne Sag; Bismarck mente i en saadan Lovgivning at have fundet et Middel til at standse den stærkt opblomstrende socialdemokratiske Bevægelse, og Teorien gjorde gældende, at enhver Virksomhed — selvstændig eller med nogen Støtte fra Statens Side — burde kunne betale en Løn, der ikke blot dækkede Arbejdernes Fornødenheder i Øjeblikket, men som ogsaa muliggjorde det for Arbejderne at sikre sig mod Følgerne af mere uberegnelige Forhold saasom Sygdom, Alderdom, Arbejdsudygtighed, Ulykkestilfælde m. v.

Naar det Spørgsmaal rejser sig, om »Selvhjælp« eller »Statshjælp« bør være det ledende Princip i en Lovgivning af denne Art, maa det siges, at for Arbejdernes Selvstændigheds Skyld vilde det naturligvis være heldigst, hvis de selv vilde og kunde sikre sig mod Følgerne af de ovenfor nævnte Eventualiteter. Men for den enkelte isolerede Arbejder vil det være umuligt at opspare de fornødne Midler hertil; Selvhjælpen maatte derfor ske gennem Forsikringsinstitutioner, frivillige og baserede paa almindelige Forretningsprinciper, eller gennem Associationer (som Eksempel paa saadanne kan nævnes de engelske friendly societies). Selvhjælpen vil imidlertid selv saa ikke strække til; der vil altid være en Mængde Arbejdere, som staar udenfor Associationerne, og som heller ikke benytter Forsikringsanstalterne; Hovedgrunden hertil er, at Lønnen i Forvejen er saa lav, den tvungne Arbejdsløshed saa hyppig, at det ikke er muligt at afse de ugentlige Bidrag. Selv om Statens Hjælp til Selvhjælp derfor byder paa aldrig saa store Fordele i Retning af Opmuntring til Forsynlighed og Sparsommelighed, kan man dog ikke naa helt igennem ad denne Vej. Paa nogle Omraader er Forholdene bedre end paa andre — saaledes ved Sygdomsforsikring, der er en Eventualitet, alle daglig har for Øje og derfor lettere sikrer sig mod —, men man staar dog i Fare for, at den, der savner Evne til Selvhjælpen og altsaa trænger mest, ogsaa gaar glip af Statshjælpen, og i de Forhold, hvor Arbejderstanden trods Tilskyndelsen viser sig utilbøjelig til at tænke paa Fremtidens Ulykker — f. Eks. overfor en saa fjern Eventualitet som Alderdom —, bliver Statshjælpen ret betydningsløs.

Det største Resultat paa den sociale Lovgivnings Omraade og den mest rationelle Fremgangsmaade finder man i det tyske Riges TVANGSFORSIKRING. Det er for saa vidt en Klasselovgivning, som Lovene kun omfatter de egentlige Lønarbejdere og lader alle andre staa udenfor, selv om der er aldrig saa god Grund til at hjælpe. Man har en *Sygekasselov*, der tvinger alle Lønarbejdere i Industri, Haandværk og Handel (men ikke Landbrug) til at være Medlemmer af en bestemt Sygekasse, i Almindelighed stedlige fagligt ordnede Sygekasser; kan Arbejderne ikke finde Optagelse i saadanne, falder de ind under den kommunale Sygeforsikring. Bidragene til Sygekassen ydes med $\frac{2}{3}$ af Arbejderne og $\frac{1}{3}$ af Arbejdsgiverne paa den Maade, at de udredes med hele Beløbet

af Driftsherren, som derefter indeholder Arbejdernes Andel ved Lønudbetalingen. Endvidere en *Ulykkesforsikringslov*, der omfatter Storindustrien, Land- og Skovbrug, Byggearbejde samt Søfarten. Udgifterne herved udredes udelukkende af Arbejdsgiverne, som Regel gennem fagordnede Foreninger, hvoraf de er tvungne Medlemmer. Arbejderne er herved sikrede mod akutte Ulykker af kortere eller længere Varighed, ogsaa saadanne, som Arbejderne selv er Skyld i. Det tredje og sidste Led i den tyske Arbejderforsikring er Tvangsforsikringen mod Følgerne af *Invaliditet og Alder*; den omfatter Arbejderstanden i videste Forstand, ogsaa de tilsynshavende samt Kontorpersonale, Lærere og Skibsførere, dog kun hvis de paagældendes Aarsfortjeneste ikke overstiger 2000 Mark. Forsikringen finder Sted gennem 31 territoriale Forsikringsanstalter, der hver omfatter sin Del af Riget. Bidragene til Forsikringen ydes med fra 14 til 36 Pf. ugentlig for Arbejdere over 16 Aar; de udredes af Arbejdsgiverne, som atter har Ret til at fradrage Halvdelen i Arbejdernes Løn. De Ydelser, man bliver berettiget til gennem Forsikringen, bestaar dels i en Invaliderente dels i en Alderdomsrente. Invaliderenten ydes til dem, hvis Arbejdsevne blivende er nedsat til mindre end $\frac{1}{3}$; den bestaar, foruden af et fast Tilskud fra Riget paa 50 Mark om Aaret, dels af et Grundbeløb, forskelligt efter den Lønklasse, Arbejderne tilhører, dels af et Tillæg, hvis Størrelse atter afhænger af Lønklassen og af den Tid, hvori den paagældende har ydet Forsikringsbidrag. Aldersrenten, der ydes fra det 70. Aar, bestaar af et Statstilskud paa 50 Mark om Aaret samt et forskelligt Beløb efter Lønklassen. Naturligvis er der sørget for en ret god Forbindelse mellem de forskellige Arter af Forsikring, men en fuldstændig Arbejderforsørgelse foreligger dog ikke. Bortset fra de Lakuner, der er i selve Bestemmelserne (Ulykkes- og Invalideforsikring dækker ikke hinanden, Sygeforsikring er ikke naaet ud paa Landet), mangler der Sikring for Enker og forældreløse Børn, og en Arbejdsløshedsforsikring har man ikke turdet binde an med; tværtimod bevirker længere Tids Arbejdsløshed, at Arbejderne ogsaa kommer til at træde ud af den hele Tvangsforsikring. Men det er betydelige Summer, der er komne de tyske Arbejdere til gode gennem Arbejderforsikringen — i Aarene 1885—1900 ialt 2782 Mill. Mark, hvoraf de 1264 Mill. tilvejebragtes af Arbejdsgiverne, 1337 Mill. af Arbejderne selv og 181 Mill. af Staten foruden de meget dyre Administrationsomkostninger (de 31 Forsikringsanstalters Administration koster f. Eks. ca. 8 Mill. Mark aarlig).

Ved Arbejderforsikringen i *Danmark* har man fulgt sine egne Veje — blandt andet dikterede af Landets Lidenhed og hele Styrelsessæt —, og man kan ikke her som i Tyskland følge et enkelt Princip i den hele Lovgivning. Man holder sig heller ikke her alene til Lønarbejderne, men lader saa vidt mulig alle mindre bemidlede nyde godt af Lovens Bestemmelser, som dog endnu ikke danner noget afsluttet Hele, hvorfor der ogsaa stadig er Overvejelser om Udvidelse af den hele Lovgivning. Ved *Alderdomsunderstøttelsesloven* af 9. April 1891 har man ladet sig lede af det Princip, at overfor de mindre bemidlede, som mindst er i Stand til at hjælpe sig selv, skal det offentlige — Stat og Kommune — bære alle de hermed forbundne Udgifter. Man kan derfor her hverken tale om en Tvangsforsikring eller om Selvhjælp i egentlig Forstand; enhver, der efter sit fyldte 60. Aar ikke er i Stand til at forskaffe sig selv eller dem, overfor hvem der paahviler ham Forsørgelsespligt, det nødvendige til Underhold m. v., er berettiget til at kræve det fornødne hertil af det offentlige, naar han iøvrigt opfylder Lovens Betingelser (den paagældende maa ikke ved Dom være funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende

Handling, maa ikke have bortødslet sine Midler, maa ikke i de sidste 10 Aar, før Hjælp begæres, have faaet Fattighjælp eller have ført et Levned, der vækker Forargelse, f. Eks. bevislig Drikfældighed, Erhverv ved Utugt o. l.); Kommunalbestyrelserne skønner over, hvor meget det nødvendige i hvert givet Tilfælde er, og bestemmer herefter Hjælpens Størrelse; der har flere Gange været Forslag fremme om at normere faste Takster, forskellige efter Alder og Opholdssted, for at modvirke den i Loven indirekte liggende Opfordring til Undladen af Opsparen og Præmie paa Forbrug af opsparede Midler m. v. Bestemmelser herom er endnu ikke komne til at foreligge, men i 1902 bestemtes det, at Indtægter paa under 100 Kr., som Andrageren har gennem privat Understøttelse, skal og Indtægter til et lignende Beløb, som Andrageren har ved Livrenter, Legater, Pensioner o. s. v., kan lades ude af Betragtning ved Bedømmelsen af den paagældendes Trang. I *Sygekasseloven* af 12. April 1892 er det Principet Hjælp til Selvhjælp overfor de frivilligt dannede Organisationer, der er bragt i Anvendelse, og da man her i Forvejen havde et godt Grundlag at bygge videre paa — Fagforeningerne forlangte f. Eks. af deres Medlemmer, at de skulde være Medlemmer af en Sygekasse —, har Bevægelsen vist overraskende gode Resultater. Staten støtter de anerkendte Sygekasser bl. a. ved betydelige aarlige Bidrag; blandt Betingelserne for at opnaa Anerkendelse er den vigtigste, at Medlemmerne skal høre til de mindre bemedlede Befolkningsslag. Medlemstallet er nu saa stort, at det er $\frac{1}{7}$ af Landets voksne Befolkning (over 15 Aar), denne Hjælp kommer til gode; men da der ingen Forsikringspligt foreligger, maa man naturligvis finde sig i den Ulempe, at de, der paa Grund af manglende Evne eller Forsynlighed ikke er Medlemmer af nogen Sygekasse, heller ingen Hjælp faar. Endelig findes en Forsikring mod Følger af *Ulykkestilfælde*, der dels kommer Arbejderne i visse Virksomheder (L. 7. Januar 1898) dels Fiskerne (L. 3. April 1900) til gode. Ved Ulykkesforsikringsloven er der paalagt Arbejdsgiverne en Erstatningspligt for de ikke selvforskyldte Ulykkestilfælde, som rammer Arbejderne, ikke blot for saadanne, som skyldes Fejl fra selve Ledelsens Side, men overhovedet for den i Erhvervet tilstedeværende professionelle Risiko. Forsikringen omfatter endnu kun Industribedriften i det store og hele og visse Grene af Landbrugsbedriften samt Fiskerne. I Industri og Landbrug bærer Arbejdsgiverne selv eller gennem Forsikringsanstalter de med Ulykkestilfældet forbundne Omkostninger; med Hensyn til Fiskeriet derimod kunde Staten paa Grund af den hele Driftsform og Fiskernes usikre Livsvilkaar ikke undslaa sig for at yde en mere direkte Støtte, og det hvad enten Fiskerne arbejdede for egen eller fremmed Regning. Med dette Formaal for Øje dannedes en Statsforsikringsanstalt, som enhver Fisker mod et ringe aarligt Bidrag (5 Kr.) kan blive Medlem af, medens Staten afholder alle de med Forsikringen forbundne Udgifter, som ikke kan dækkes af det aarlige Kontingent. Principet fra Industriarbejdet er for saa vidt fastholdt, som det paahviler Fiskeriarbejdsgiverne at betale de af dem beskæftigede Fiskeres aarlige Bidrag til Anstalten.

Den danske sociale Lovgivning er altsaa lige saa lidt som den tyske alt omfattende; bortset fra de i selve Lovene tilstedeværende Mangler er der her saa lidt som i Tyskland nogen Art af Forsikring for Enker (under 60 Aar), forældreløse samt for de af periodisk Arbejdsløshed ramte. Danmarks Lovgivning byder den Fordel, at den ikke alene holder sig til Lønarbejdere, men til alle de mindre bemedlede; Alderdomshjælp ydes saaledes til alle, der trænger dertil, saa snart de er fyldt 60 Aar, men om Hjælp i Tilfælde af Arbejdsinvaliditet før denne Alder er der altsaa aldeles ikke Tale. Gennem Sygekasseloven

kan alle mindre bemidlede faa Hjælp og Statsstøtte, naar de har Evne og Vilje til at udrede Sygekassebidrag; mod Følgerne af Ulykkestilfælde er endnu kun en Del af Landets Arbejdere sikrede, bl. a. ikke Søfarten. Omkostningerne ved Alderdomsloven (1901: 5 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.) bæres af Stat og Kommuner med Halvdelen hver, og der paahviler ikke de hjulpne nogen Udgift for Hjælpens Opnaaelse; ved Sygekasseloven androg i 1902 Medlemmernes Kontingent 2,4 Mill., Statens Tilskud 1,1 Mill., ved Ulykkesforsikringsloven var de udbetalte Erstatningsbeløb i 1902 ca. 600 000 Kr. for Industrien og 35 000 Kr. for Fiskerne; heraf betalte Staten 10 000 Kr. til Fiskerne samt Udgiften ved Arbejderforsikringsraadet, der er den afgørende Myndighed med Hensyn til Bedømmelsen af og Erstatningstilkendelsen ved Arbejderulykkerne; Arbejderne betalte intet (Fiskerne ca. 25 000 Kr. i Medlemskontingent), idet Arbejdsgiverne selv eller gennem Forsikring afholdt den hele Udgift. Endnu skal fremhæves som en Forskøl mellem dansk og tysk Arbejderlovgivning de overordentlig ringe Administrationsudgifter ved Lovenes Gennemførelse her i Landet.

Ved HANDELSPOLITIK forstaar man i Almindelighed Indbegrebet af de Foranstaltninger, der berører Omsætningen mellem Landene. Det vigtigste Spørgsmaal paa dette Omraade angaar Afgørelsen af, hvorvidt Statsmagten skal stille sig saaledes, at Omsætningen faar den Udvikling, som Prisforholdene i de forskellige Lande foranlediger, eller man ved Statsforanstaltninger skal lede den ind i andre Baner. Det første Synspunkt fører til *Frihandel*, det andet til *Beskyttelse* (Protektionisme).

Beskyttelsespolitikken gaar ud paa at fremme visse indenlandske Næringsvejenes Udbytte ved at udelukke eller besværliggøre disse Næringsvejenes Produkters Indførsel fra Udlandet eller fremme deres Udførsel til Udlandet. Et af Hovedmidlerne hertil er Indførselsforbud eller høj Indførselstold (Beskyttelsestold). Men den protektionistiske Politik kan ogsaa benytte andre Midler, saasom Udførselsforbud eller Udførselstold for Varer (f. Eks. Korn og andre Næringsmidler, Raamaterialer o. s. v.), som man anser det for at være i den beskyttede Virksomheds Interesse at kunne faa til billig Pris. Endvidere kan nævnes Udførselspræmier for Varer, frembragte af de beskyttede Virksomheder. Ogsaa KOLONIALPOLITIKEN har været anvendt paa en saadan Maade, at den stod i Protektionismens Tjeneste, idet man som Hovedformaal for Kolonisationen satte Hensynet til, at Moderlandets Produkter kunde afsættes til Kolonierne. Denne Politik kan gennemføres paa den Maade, at man i Kolonierne enten forbyder Indførsel fra fremmede Lande eller fastsætter høje Toldsatser for Varer, der indføres fra andre Lande, og Toldfrihed eller lav Told for Varer, der indføres fra Moderlandet (Differentialtold). Naar man samtidig vil beskytte Koloniernes Produktion, kan dette bl. a. gennemføres ved paa samme Maade at underkaste Koloniernes og fremmede Landes Indførsel til Moderlandet forskellig Toldbehandling.

Den første bevidste Handelspolitik i Europa var den *merkantilistiske*, der efterhaanden udviklede sig til en virksom Beskyttelsespolitik, som benyttede sig af alle de Midler, der i denne Henseende staar til Raadighed. I Europas store Stater, Spanien, Frankrig, England, udviklede Systemet sig i det 17. og navnlig op igennem det 18. Aarhundrede (jfr. *Handelshistorien*, til hvilken der i det hele henvises med Hensyn til Enkelthederne i den praktiske Handelspolitikens historiske Udvikling). I Tyskland stod den territoriale Adsplokkelse længe som en Hindring for en fælles Handelspolitik, hvorimod de nordiske Lande tidlig kom ind paa det merkantilistiske System. — I teoretisk økonomisk Hen-

seende hvilede dette væsentlig paa Læren om Handelsbalancen. Da den fysio-kratiske Skole og senere Adam Smith og den engelske Frihandelsskole underkastede Merkantilismen en kritisk Behandling, vendte den sig i særlig Grad mod dens Opfattelse af Handelsbalancens Betydning. I sin Yderlighed gik den merkantilistiske Opfattelse i denne Henseende ud paa, at et Lands Rigdom maales ved det Kvantum ædelt Metal, som det var i Besiddelse af, og at den udenlandske Handels hovedsagelige Maal var at forøge Indlandets Rigdom paa Metaller. Dette maatte ske ved, at man fik en *gunstig* Handelsbalance, d. v. s. at den udenlandske Handel stillede sig saaledes, at man udførte flere Varer, end man indførte, saa at Udlandet fik en Saldo at betale i rede Penge. De beskyttende Forholdsregler skulde derfor i saa stort Omfang som muligt holde Udlandets Varer ude og fremme Udførsel af indenlandske Varer. Kritiken gik ud paa at paavise, at naar et Land har den til Besørgelse af sine Omsætninger fornødne Pengemængde, er en yderligere Forøgelse af Metalmængden gennem handelspolitiske Foranstaltninger unyttig og i Længden heller ikke mulig. Den er unyttig, fordi den virkelige Rigdom ikke bestaar i ædle Metaller, der — bortset fra deres Benyttelse i industrielt Øjemed — kun har Betydning som Middel til at lette Omsætningen, medens det virkelige Formaal for Produktionen er Tilvejebringelse af Forbrugsmidler. En Fordobling af Pengemængden fordobler kun nominelt Befolkningens Indtægt, naar den dobbelte Pengemængde kun kan købe det samme Varekvantum, som man før fik for den halve Betaling. Den merkantilistiske Overvurdering af de ædle Metaller var forstaaelig ud fra de historiske Forudsætninger. Man havde set de store Følger af Handelsforbindelsen med de oversøiske Lande, der jo bl. a. havde bragt meget Sølv og Guld til Europa, og man overdrev Betydningen af dette ene Moment i Udviklingen. — Men dernæst er Gennemførelsen af en stadig Tilførsel af ædelt Metal ved Hjælp af Toldpaalæg i Længden umulig. Grunden til, at Udlandet køber Varer fra et Land, er, at Prisen er lavere i Udførselslandet end i Indførselslandet. Hvis man imidlertid tænker sig, at et Land i lang Tid vedbliver at sælge Varer til Udlandet og kun faar ædle Metaller i Betaling, maa den stadig forøgede Pengemængde i Landet ende med at medføre en saadan Prisstigning, at Varerne *der* bliver dyrere end i Udlandet. Hvis man ikke tager yderligere Forholdsregler, vil Følgen blive, at der indføres Varer fra Udlandet, og at de overflødige Penge strømmer ud som Betaling for disse. Vil man forhindre dette enten ved Hjælp af Indførselsforbud og stærkt forhøjede Toldsatser eller ved Forbud mod Udførsel af ædelt Metal — et Middel, der ogsaa var almindelig benyttet i den merkantilistiske Periode —, opnaar man kun, at al Handel med Udlandet og altsaa ogsaa Indførselen af Guld og Sølv hører op.

Frihandelsskolen kunde imidlertid ikke blive staaende ved denne Kritik af Læren om Handelsbalancen. Havde end Forøgelsen af Pengemængden været et væsentligt Formaal for Beskyttelsen, saa havde denne dog efterhaanden faaet andre Opgaver. Opretholdelsen af Indlandets Industri mod Udlandets Konkurrence var blevet et selvstændigt Formaal, og man forsvarede den af Hensyn til Industriens Driftsherrer og Arbejdere, ligesom man i England og andre Lande, hvor Indførselstold paa Korn hørte med til de protektionistiske Foranstaltninger, forsvarede disse ud fra Nødvendigheden af at sørge for Landbrugets Trivsel. Det gjaldt derfor om at undersøge, hvilket af de to Systemer der var gavnligest for Nationens Rigdom, med andre Ord at se, hvad der var det økonomiske Formaal for den internationale Omsætning, og hvorledes dette Formaal bedst naaedes. Adam Smith og hans Efterfølgere paaviste, hvorledes Formaalet med den udenlandske Handel er det samme som med den inden-

landske. Det er Arbejdsdelingens Princip overført paa Forholdet mellem Landene. Den udenlandske Handel er et Led i Bestræbelserne for at opnaa en rigelig Tilfredsstillelse af de materielle Fornødenheder med saa faa Produktionsomkostninger som muligt. For at opnaa dette er det ikke tilstrækkeligt, at man nøjes med at indføre fra Udlandet de Ting, som under ingen Omstændigheder kan produceres i Indlandet. Den internationale Handel fører til, at man fra Udlandet indfører de Varer, som dér er billigere end i Indlandet, medens man udfører de Varer, som har højere Pris i Udlandet end i Indlandet. Samtidig med, at man faar de indførte Varer billigere, end man vilde faa dem ved selv at producere dem, opnaar man en højere Pris for sine Udførselsprodukter, end man vilde faa ved at afsætte dem i Indlandet. Omsætningen er altsaa ikke alene til Fordel for Konsumenterne, men ogsaa for de eksporterende Producenter, idet en Eksport — som foran paavist — ikke i Længden kan finde Sted uden en samtidig Import. For Landet som Helhed betyder denne Omsætning, at Kapitalen og Arbejdet ledes i den Retning, hvor de giver det største Udbytte. Dette Resultat opnaas i størst Omfang ved Frihandel. Indførselsforbud eller Beskyttelsestold bevirker ikke alene, at Varerne fordyres for Forbrugerne, men at de produktive Kræfter kunstig ledes ind i Retninger, hvor de ikke giver det Udbytte, der kunde indvindes, naar de fulgte de Baner, som den frie Omsætning anviser. Naar man ofte ikke anerkender dette, beror det paa, at man ser, hvorledes den beskyttede Industri giver Udbytte til den deri anlagte Kapital og Løn til Arbejderne, medens man overser, hvorledes dette Udbytte betales af de andre Virksomheder, som under Frihandel vilde kunne udvide sig med Eksport for Øje og derved anvende den ledig blevene Kapital og Arbejdet paa en fordelagtigere Maade.

Frihandelsskolens Ideer vandt efterhaanden Udbredelse, men i den praktiske Lovgivning banede de sig dog kun langsomt Vej. I *England* mildnedes Industriens Beskyttelse betydeligt i den første Halvdel af det 19. Aarhundrede, og Kornlovenes Ophævelse var et betydeligt Skridt henimod Frihandelen, som fuldstændig sejrede i 1860. I *Frankrig* begyndte man ogsaa under Revolutionen at indføre Reforme paa dette Omraade, men Krigene og navnlig det fjendtlige Forhold til England standsede denne Bevægelse. Fastlandsspærringen var jo endog et Forsøg paa at dræbe al Omsætning mellem England og Fastlandet, og efter den Tid vedblev Frankrig længe at hylde en protektionistisk Politik, som først mildnedes ved Handelstraktaten med England (1860). Denne Traktat danner et betydningsfuldt Skel i Handelspolitikens Historie. Den fremkom ved Forhandlinger mellem Frihandelens mest energiske Forkæmper i England, Richard Cobden, og Napoleon III's Førsteminister Rouher, og dens Resultat var en betydelig Nedsættelse af Industribeskyttelsen i Frankrig og Indførelse af fuldstændig Frihandel i England. Den fik Indflydelse paa Handelspolitikken i Størstedelen af Europa, fordi den førte til Afslutning af lignende Traktater mellem Frankrig og andre Stater, bl. a. den tyske Toldforening og Sverige. I *Tyskland* var Dannelsen af Toldforeningen den vigtigste Begivenhed paa Toldpolitikens Omraade, idet den ophævede de indbyrdes Toldskranke mellem Foreningens Lande; ogsaa udadtil udviklede Foreningens Politik, der i Begyndelsen var maadeholdt protektionistisk, sig efter Traktaten med Frankrig i Retning af Frihandel, en Bevægelse, der kulminerede med Toldloven af 1873. I *Danmark* havde de nye Ideer, der allerede gjorde sig gældende ved Frigivelsen af Kvæg- og Kornhandelen i 1788, væsentlig Indflydelse paa Toldforordningen af 1797, og de forskellige Forordninger, der fremkom op igennem det 19. Aarhundrede, betød en gradvis Ned-

sættelse af Beskyttelsen, en Vej, der yderligere fulgtes ved den i alle Hovedpunkter endnu gældende Tariflov af 4. Juli 1863. Denne Lov har vel ingenlunde ophævet Beskyttelsen, men den har paa de fleste Punkter givet den en moderat Karakter. I nogle Tilfælde er Beskyttelsen bleven stærkere, end Loven tilsigtede, idet Tolden ved de indtraadte Prisforandringer er kommen til at udgøre en større Procentdel af Varesnes Værdi, end den udgjorde i Begyndelsen af Treserne. En Del af den Beskyttelse, Loven giver, var iøvrigt dikteret af Hensyn til Hertugdømmerne, som hørte med ind under Toldomraadet. I *Sverige* fik Frihandelsideerne kun langsomt Indpas og gav sig først Udslag i Lovgivningen i anden Halvdel af Aarhundredet, navnlig efter Traktaten med Frankrig (1865), som ogsaa gjaldt for Norge og var afsluttet med særligt Hensyn til dette Lands Skibsart. I *Norge* havde Frihandelsideerne gjort sig gældende med langt større Styrke, og de har dér præget Lovgivningen lige til den nyeste Tid, hvor Norge og Sverige har fulgt det Omslag i Retning af Protektionisme, som fra Nordamerika har bredt sig til Størstedelen af Europa. I den praktiske Politik maa Beskyttelsen siges at være det Princip, der har bragt Sejren hjem ved Overgangen fra det nittende til det tyvende Aarhundrede. England danner en betydningsfuld Undtagelse, men ogsaa dér har Protektionismen et stort og energisk arbejdende Parti for sig. Den nyeste Tids Protektionisme i Europa, som i ikke ringe Grad er fremkaldt af Frygten for den oversøiske Konkurrence, og som derfor — saavel i Tyskland som i Frankrig — i nok saa høj Grad gaar ud paa Landbrugs- som paa Industribeskyttelse, har ikke alene benyttet sig af Indførselstold. Man har ogsaa gennemført Udførselspræmier (f. Eks. for Sukker og Mel), og man har bl. a. ordnet Jernbanetarifer og Dampskibssubventioner saaledes, at de bidrager til at lette Udførsel og hindre Indførsel.

Til Forsvar for Beskyttelsen bruges vel ofte endnu Merkantilismens gamle Argumenter. Større Betydning har dog den Opfattelse af den internationale Handel, som anerkender den væsentlige Rigtighed af Frihandelsskolens Bevisførelse, men samtidig forsvarer Beskyttelsens Anvendelse i visse Tilfælde ud fra andre Synspunkter. Som en meget fremragende Repræsentant for en saadan Opfattelse maa nævnes Württembergeren *Friedrich List* (1789—1846), en af de aandelige Ophavsmænd til Dannelsen af den tyske Toldforening. For List stod Frihandelen som den Politik, der i Øjeblikket gav den største økonomiske Fordel, medens det, der skulde begrunde Beskyttelsen, var Hensynet til Nationens Fremtidsudvikling, saavel den økonomiske som Udviklingen af dens samlede Kulturstandpunkt, dens Kraft og Selvstændighed. Hans Opfattelse af Nationernes historiske Udviklingsgang gaar ud paa, at de Stadier, som de gennemløber, gaar fra 1) den naturlige vilde Tilstand og 2) Hyrdestadiet gennem 3) Agerdyrkning til 4) Agerdyrkning i Forbindelse med Industri og derfra til 5) Agerdyrkning i Forbindelse med Industri og Handel. Dette sidste Standpunkt, som paa List's Tid efter hans Mening kun England var naaet frem til, burde alle Nationer stræbe henimod at naa — ikke alene af økonomiske, men ogsaa af kulturelle Grunde. For de Lande, som staar paa Mellemstadierne, gør de højest udviklede Landes Konkurrence det imidlertid umuligt at rykke frem under absolut Frihandel. Selv om de har de fysiske Betingelser og den aandelige Udviklingssevne, kan de alligevel ikke komme til at udnytte Produktionsmulighederne, naar de skal konkurrere paa lige Fod med Nationer, der har naaet det sidste Udviklingsstadium. Medens Beskyttelsen er uvirksom og derfor uheldig, naar Befolkningen staar paa det laveste Stade, og overflødig og derfor ogsaa skadelig, naar den har naaet det højeste, bør den benyttes af

dem, der staar paa Mellemstadierne, men har naturlige og aandelige Betingelser for at naa videre. Den Beskyttelse, List gør sig til Talsmand for, er kaldt den *opdragende* Beskyttelse, fordi den skal benyttes som et Middel for Nationen til at naa en højere økonomisk og kulturel Udvikling. Kernepunktet i Læren er Opfattelsen af Betydningen af Nationens *produktive Kræfter*. Beskyttelsen skal forhindre, at den internationale Arbejdsdeling drives saa vidt, at væsentlige Dele af Landets naturlige og aandelige Produktivkraft ligger brak, fordi det i Øjeblikket betaler sig bedre ensidig at anvende Kapital og Arbejde i en enkelt eller enkelte Næringsveje. Navnlig saa han en Fare i, at Tyskland skulde blive et ensidigt Agerbrugsland.

Der er i denne Opfattelse den rigtige Tanke, at det socialt og kulturelt kan være skadeligt for et Land, at dets økonomiske Virksomhed faar et altfor ensidigt Præg. Ogsaa rent økonomisk kan der være en Fare ved, at et Lands Økonomi — for at tage det mest ekstreme Tilfælde — er baseret paa en eneste Næringsvej, saaledes at de andre Virksomheders Produkter købes fra Udlandet for denne Næringsvejs Overskudsproduktion. Naar nemlig denne enkelte Næringsvej rammes af uheldige Konjunkturer paa Verdensmarkedet, opstaar der for hele Nationen et Tab, som den i Mangel af anden Virksomhed ikke har Midler til at bøde paa. Overfor denne Fare, som jo imidlertid har til Forudsætning, at Ensidigheden er drevet overordentlig vidt, maa man imidlertid paa den anden Side pege paa det uheldige, der kan ligge i kunstigt at ville fremelske Benyttelsen af enhver Produktivkraft, som Landet er i Besiddelse af. Det kan føre til et uhyre økonomisk Kraftspild at tvinge Kapital og Arbejde til at virke i Retninger, som vel er mulige for Landet, men som ikke alene i Øjeblikket men ogsaa i Længden betaler sig mindre godt end andre Virksomheder, hvori Nationen har større Overlegenhed i Forhold til Verdensmarkedet. Hvad endelig angaar Beskyttelsen som Opdragelsesmiddel, kan man heller ikke være blind for de Betæneligheder, den frembyder. Selv om et Land virkelig har Betingelser for en industriel Udvikling, der i Øjeblikket holdes nede af mere udviklede Landes industrielle Overmagt, er der den Fare, at Beskyttelsen ved at holde de fremmede Landes Konkurrence borte, sløver Driftsherrernes Energi og deres Evne og Tilbøjelighed til at følge med Industriens eller Landbrugets tekniske og økonomiske Fremskridt. I Stedet for den tilsigtede Udvikling kan Beskyttelsen, naar den er fuldstændig effektiv, føre til Stagnation, til Vedhængen ved forældede Fremgangsmaader og Sædvaner. Denne Fare er i højere Grad til Stede i smaa Lande end i store, hvor den indenlandske indbyrdes Konkurrence kan faa større Betydning, skønt den ogsaa der kan modvirkes ved Sammenslutninger mellem Driftsherrerne. En anden Vanskelighed for de smaa Lande ligger i, at Markedet — naar man ved Afspærring er udelukket fra Eksport — er for lille til, at Afsætningen kan muliggøre den Stordrift, der kan være Betingelsen for Anvendelse af de bedste Fremgangsmaader. Beskyttelsen som Opdragelsesmiddel frembyder ogsaa den Mangel, at det er Regering og Lovgivningsmagt, der skal træffe Afgørelsen af, hvilke Næringsveje der maa anses for at være naturlige for Landet og derfor fortjener at opelskes. Muligheden for Føjgreb i Valget ligger overordentlig nær. Har den opdragende Beskyttelse i Grunden det Maal at skulle høre op, naar Udviklingen er skredet tilstrækkelig langt frem, vanskeliggøres dette Ophør saavel ved Muligheden for, at Beskyttelsen svækker Energien, som ved mulige Fejl i Valget af beskyttede Virksomheder.

Medens Forsvarerne for den Beskyttelse, som praktisk er trængt igennem i de fleste Lande, følger List i hans Præcisering af Faren ved en ensidig Udvik-

ling af Nationens Næringsliv og ligesom han lægger Vægt paa at fremhæve Faren for Svingninger i Verdensmarkedets Konjunkturer, spiller derimod det egentlig opdragende Moment en mindre Rolle. Man vil ikke saa meget fremelske nye Næringsveje, som man vil skærme de bestaaende og sørge for deres videre Udvikling. I Sammenhæng hermed staar det ogsaa, at man har lagt saa stor Vægt paa Landbrugsbeskyttelsen, som vanskelig kan finde en Plads i Lists System. Den rigtige Tanke, at Verdensmarkedets skiftende Konjunkturer kan føre til Omvæltninger, som et mere begrænset Marked er frit for, maa dog ikke føre til at glemme, at en Industri, der er henvist til Hjemmemarkedet alene, netop derved kan komme til at lide under følelige Konjunktursvingninger, som har mindre Virkning overfor en Eksportindustri, f. Eks. de, der opstaar ved en usædvanlig daarlig Høst i Hjemlandet. Idet man lægger Vægten paa de bestaaende Virksomheder, tager man navnlig Hensyn til de i dem beskæftigede Arbejdere. I Henseende til Muligheden for at skaffe Arbejderne Beskæftigelse maa det hævdes, at Beskyttelsens Virkning ofte er den, at man ikke skaber større Beskæftigelse for Arbejderklassen som Helhed, men at man drager Arbejdere fra de ubeskyttede Virksomheder over i de beskyttede, og at der altsaa kræves et positivt Bevis for, at den Arbejds mulighed, der her ved gives dem, er bedre end den, de vilde faa gennem Frihandelen. Endvidere maa det fremhæves, at Beskyttelsen vel hindrer Indgang af fremmede Varer, men ikke udelukker Anvendelsen af udenlandske Arbejdere i de beskyttede Virksomheder.

Selv om man venter, at Udviklingen atter vil føre bort fra Protektionismens nuværende Herredømme, er det derfor ikke givet, at man vil billige en pludselig Bortkastelse af al Beskyttelse. Naar der i et Land eksisterer en Næringsvej, hvis fortsatte Bestaaen er afhængig af Beskyttelse, er det vel muligt, at Landet i Længden kan blive rigere ved at ophøre med denne Næringsvej, og at det ved at anvende sin Produktionskraft i andre Retninger vilde kunne ernære lige saa mange Mennesker og ernære dem rigeligere, ligesom det maa fastholdes, at de Midler, der anvendes til at opretholde Virksomheden, tages fra Forbrugerne, der mulig kan høre til de i økonomisk Henseende slet situerede. Dette sidste gælder særlig Landbrugsbeskyttelsen, fordi den fordyrer nødvendige Næringsmidler. Den har desuden i Sammenligning med Industribeskyttelsen den Mangel, at den lettere kapitaliseres, d. v. s. at det ved Beskyttelsen skabte større Udbytte giver sig Udslag i højere Salgspriser for Landejendommene og højere Forpagtningsafgifter, saa at det bliver Ejeren og ikke Erhvervet som saadant, der faar Fordelen. Men til Trods for alt dette, maa man dog indrømme, at Ødelæggelsen af en betydelig Næringsvej, i det Øjeblik den indtræffer, er en Ulykke, at dens første Virkning kan være den, at den sætter mange ud af Virksomhed, og at det kan vare længe, før Landet finder sig til Rette i de nye Forhold, og før Kræfterne finder Anvendelse i andre Retninger. Dette fører til, at man, selv naar man opstiller Frihandel som Maalet, kan anvende Forsigtighed i Overgangen dertil. Forsigtigheden kan navnlig være paa sin Plads, naar Udlandets Beskyttelsespolitik forrykker de naturlige Forhold, f. Eks. naar Udlandet ved Udførselspræmier søger at ødelægge en Virksomhed, der i særlig Grad passer for Landet. Et Spørgsmaal kan det dog være, om Toldbeskyttelsen altid er det heldigste Mittel, og om ikke andre Former for Statshjælp kan være nok saa gavnlige. Forsigtighed i Overgangen til Frihandel vil nemlig let kunne føres for vidt. De Betæneligheder, der i nogle Tilfælde er berettigede, vil ogsaa blive paaberaabte af Næringsveje, der er ganske unaturlige for Landet, af Industrier, der kun beskæftiger et for-

svindende Antal Arbejdere, og af Virksomheder, der meget vel kunde vedblive at eksistere uden Beskyttelse, og som maaske netop kun mangler den Spore, som ligger i den udenlandske Konkurrence, for at udvikle sig kraftigt.

I Behandlingen af *Renten* (S. 146 ff.) er det naturlige Grundlag for denne Indtægt forklaret. Dette har ikke altid været forstaaet, og navnlig i Oldtiden og Middelalderen, hvor Pengelaan i Regelen ikke var Produktionslaan men Forbrugslaan, og hvor Udlaaneren som oftest var en Rigmand, medens Laantageren var trængende, opstod let den Opfattelse, at Forlangendet om Laanrente kun var et Middel for den rige til at udsuge den fattige. Med en mangelfuld Forstaaelse af Produktivitetens Begreb hæfter man sig let ved den Opfattelse, at Pengene i og for sig er en ufrugtbar Ting, saa at man ikke ser, hvorledes den, der laaner en Sum Penge, uden Tab skal blive i Stand til at betale en større Sum tilbage. Dertil kommer, at hvor Nutidens udviklede Kreditinstitutioner mangler, er det Jettere for de enkelte Udlaanere at opnaa ublu Fordele paa Laantagernes Bekostning, og dette kan medvirke til, at Almenheden betragter ethvert Pengeudlaan mod Rente under Synspunktet af AAGER. Oldtidens og Middelalderens Opfattelse førte konsekvent til at modsætte sig al Rentetagen, og dette Synspunkt gav sig ogsaa ofte Udslag i Lovgivningen, om end det praktiske Livs Krav lige saa ofte gjorde, at Forbudene blev omgaaede (jfr. S. 55 ff.). De hyppige Omgaaelser, Nødvendigheden af at optage Laan og den voksende Erkendelse af, at den, der fik Laan, kunde have en økonomisk Fordel deraf, som satte ham i Stand til at betale Rente, bevirkede Forbudenes Ophævelse; men hermed var man ikke naaet til Anerkendelse af RENTENS FRIHED. Overalt fastsattes der Maksimum for den Rente, der maatte tages, og Overskridelse af den fastsatte Rentefod betragtedes og straffedes som Aager. Det økonomiske Livs naturlige Forhold satte dog lige saa vel sine Krav igennem overfor det fastsatte Rentemaksimum som overfor det absolute Forbud. Omgaaelserne af Loven var talrige, og Opfindsomheden i Retning af Maader, hvorpaa man kunde skaffe sig en højere Renteindtægt uden at rammes af Loven, var udtømmelig. Et virksomhedsfuldt Angreb paa den bundne Rentefod fremkom fra Jeremy Bentham i hans »Defence of usury« (1787). Man indsaa efterhaanden, at den bundne Rentefod maatte føre til eet af to. Enten overholdtes Forbudet mod at tage højere Rente, og Følgen deraf blev, at alle de, der havde Brug for Pengelaan, men som paa Grund af den særlige Risiko, eller fordi Kapitalen var knap, ikke kunde faa dem til den af Loven fastsatte Rente, maatte lade være at laane. Dette kunde ikke alene være til Skade for dem selv, men ogsaa for hele Samfundets Økonomi, idet Kapitalerne holdtes borte fra megen produktiv og nyttig Anvendelse. Eller ogsaa blev Forbudet omgaaet, hvilket ikke alene er demoraliserende, men ogsaa bevirker, at Laanene bliver dyrere for Laantagerne end under en fri Rentefod. De anstændige Elementer blandt Laantagerne holder sig nemlig borte fra denne Trafik, saa at Laansøgerne maa nøjes med at faa Laan hos de mindre samvittighedsfulde. Disse er ikke alene i og for sig tilbøjelige til at skrue Prisen op, men de maa desuden have særlig Betægtning for den Risiko, de løber ved at handle mod Loven. Følgen af disse Betægtninger var, at Rentefoden efter Midten af det 19. Aarhundrede blev frigiven — i flere Lande dog med visse Indskrænkninger. I Danmark (Lov af 6. April 1855, jfr. Obligationsretten) er det saaledes absolut forbudt at tage mere end 6 % for Laan mod Pant i faste Ejendomme, medens der kræves Bevilling til for de samme Laan at tage mere end 4 %. I Sverige sætter Loven af 13.

Septbr. 1864 ogsaa visse Grænser for Renten af Laan i faste Ejendomme og Laan, hvis Varighed overstiger et halvt Aar. Det er klart, at saadanne Maksimumsbestemmelser for visse Arter af Laan kan have de samme skadelige Følger for disses Vedkommende, som en almindelig bunden Rentefod har for Laanemarkedet i dets Helhed.

En Anerkendelse af Rentefrihedens Fordele udelukker ikke den Opfattelse, at der til enhver Tid er Laangivere, der benytter nødlidende Laantageres Forhold til at paalægge dem ublu Ofre, og at det offentlige kan have Anledning til at skride ind derimod. Men medens Aagerforbrydelsen var klar og let nok at faa fat paa, naar man definerede den som Overskridelse af den tilladte Rentefod, har det været vanskeligt at fastslaa, hvad man skal forstaa ved Aager, naar denne Rettesnor mangler. Man forsøgte ad forskellige Veje at faa fat paa Begrebet. En tysk Nationaløkonom (Stein) mente saaledes, at det centrale i Aagerforholdet bestod i, at Kreditor fik Debitor til at gaa ind paa Betingelser, som han ikke kunde overholde, hvorved han fik ham i sin Magt. Den tyske Lov af 1880 fastslog en ny Definition af Aager ved at lade Aagerstraffen ramme den, der, under Udbytning af en andens Nødstilstand, Letsindighed eller Uerfarenhed, ved Pengelaan lader sig give eller love Formuefordele, der i den Grad overstiger den almindelige Rentefod, at Fordelene efter Sagens Omstændigheder staar i et paafaldende Misforhold til Ydelsen. Indholdet af denne Lov tilligemed en senere Lov (af 1893), der udvidede Aagerstraffen til ogsaa at ramme den, der under samme Omstændigheder beregner sig en ublu Fordel ved Vareforretninger, er nu optaget i Tysklands borgerlige Lovbog. Det nye tyske Lovgivningsprincip trængte ogsaa igennem i andre Lande, saaledes i *Østerrig* (1881), i *Norge* (Lov 29. Juni 1888, der samtidig helt frigav Rentefoden) og i *Sverige* (Lov 14. Juni 1901). Disse Aagerlove har det Fortrin, at de giver en korrekt Definition af Aagerforbrydelsen end de gamle Love, og at de ikke som disse hindrer enhver fri Rørelse paa Laanemarkedet; men de har den Mangel, at de ganske overlader det til Domstolenes Skøn at afgøre, om den betingede Fordel er lovlig eller ulovlig. Det virksomste Middel mod Overhaandtagen af Aager er Oprettelsen af Institutioner, der yder Laan paa rimelige Vilkaar.

Angaaende Lovgivning om *Spekulationsforretninger*, *Aktieselskaber*, *Forsikringsanstalter*, *Banker* og *Sparekasser* henvises dels til Handelsretten og dels til de Afsnit, der behandler disse Arter af Forretninger.

VII. Finansvæsen.

Finansvidenskaben giver den systematiske Fremstilling af Grundsætningerne for det offentliges — Stat og Kommuner — Husholdning. En samlet Fremstilling af Reglerne paa dette Omraade kom først frem i Slutningen af det 18. Aarh. ved Fysiokraterne og senere Adam Smith, der i 5te Bog af sit Værk om »Nationernes Rigdom« har angivet Grundsætningerne for den videnskabelige Behandling af Finansvæsenet. Senere er det især fra tyske Nationaløkonomers Haand, at der foreligger udførlige og systematiske Fremstillinger i bindstærke Værker ¹⁾.

¹⁾ I den danske Litteratur findes bl. a. V. Falbe Hansens »Finansvidenskab« i to Dele, Kbhvn. 1894 og 96.

At Finansvidenskaben er en saa ny Videnskab, hænger sammen med hele den økonomiske Udvikling gennem Naturaløkonomien til Pengeøkonomien. I tidligere Tid paahvilede der ikke de politiske Samfund store Opgaver, og Midlerne til Løsningen af de faa, der var, fik det offentlige ligesom Borgerne ved privat Erhvervsvirksomhed, og da navnlig ved Besiddelsen af store Jordegodser. Men i vore Dage stiller Forholdene sig ganske anderledes. I de moderne Samfund stilles der større Fordringer til det offentlige Virksomhed; den stigende Kultur medfører, at Befolkningen nu rejser langt større Krav om Kulturgoder af forskellig Art — sociale og humane — end tidligere, og Formaaler, som i gamle Dage den enkelte eller Familierne søgte at fyldestgøre saa godt som muligt, er nu til Dags overførte til det offentlige; der kan næppe heller rejses Tvivl om, at det herved bliver gjort bedre og ogsaa forholdsvis billigere. Men der udkræves naturligvis langt større Midler til Formaalenes Fyldestgørelse, og navnlig langt mere, end man kan vente tilvejebragt ved almindelig Erhvervsvirksomhed; i Stedet er da traadt Borgernes tvungne Bidrag gennem Skatter o. l.

Af de offentlige Formaaler er nogle henlagte til Staten, andre til Kommunerne. Det vil være umuligt paa Forhaand at angive, hvilke Opgaver der rettelig bør henlægges til hver af disse, og dette Spørgsmaal er ogsaa i Praxis besvaret forskelligt i de enkelte Lande; alene disses forskellige Størrelse nødvendiggør, at der maa være store Afvigelser med Hensyn til de Formaaler, der henlægges til Statens og Kommunernes Virksomhedsomraade (hele Danmark er jo f. Eks. ikke større end mangen en Provins i de større Stater). Men man kan vel nok sige, at saadanne Opgaver, som ikke egner sig for egentlig Statsvirksomhed, men som dog bedst og naturligst løses gennem større Fællesskaber, fordi det private Initiativ svigter, henlægges til Kommunerne. Erfaringen viser dernæst, at det navnlig er det 19. Aarh., som har set større og større Opgaver blive underlagt Kommunernes Forsorg; i denne Retning har Danmark indtaget en fremskudt Plads, og Bevægelsen kan vistnok endnu langt fra siges at have naaet sin Afslutning. — I det følgende skal der gives nogle almindelige Regler om det offentlige Tilvejebringelse af dets Indtægter og Afholdelse af dets Udgifter, bilagt med talmæssige Oplysninger fra Danmark om disse Forhold.

1. Indtægter.

Langt den største Del af det offentlige ordinære Indtægter tilvejebringes gennem BESKATNINGEN, altsaa ved Borgernes umiddelbare tvungne Bidrag til Statens og Kommunernes Behov i Kraft af disses Overhøjhed over Individerne og den Pligt, Borgerne har til at bidrage til det offentlige Samfund. Ved Udmaalingen af den enkeltes Skattepligt gør to Hovedanskuelser sig gældende i Teorien. Den ene er, at enhver skal bidrage efter sin *Evne*, den anden, at enhver skal betale Skat i Forhold til den *Nytte*, han har af det offentlige Virksomhed. I de forskellige Landes Skattesystemer finder man i Almindelighed begge Principer bragt i Anvendelse, og de har ogsaa hver for sig deres berettede Kerne. Evneprincippet er det for en umiddelbar Betragtning mest tiltalende, for saa vidt som dette i andre Forhold følges frivilligt og forekommer mest fyldestgørende Retfærdighedens Krav. En Udmaaling efter Nyttens vil desuden paa mange Punkter være vanskelig og til Dels umulig, fordi det ved mange Udgifter vil være ugørligt at finde et Maal for, hvorledes Nyttens fordeler sig blandt de enkelte, og den kan føre til en forholdsvis altfor stærk Beskatning af dem, der har daarligst Raad; dette sidste har man netop i vore Dage, hvor det offent-

lige mere og mere kommer ind paa en social og human Lovgivning til Bedste for de i økonomisk Henseende ringest stillede, let ved at faa Øjet op for. Men derfor vil der intet være i Vejen for paa Omraader, hvor Nyttens for den enkelte er indlysende, og hvor det offentlige Virksomhed paakaldes i den enkeltes Interesse, f. Eks. i forskellige kommunale Øjemed, at lade ham bidrage til Afholdelsen af de hermed forbundne Udgifter gennem specielle Afgifter, de saakaldte Gebyrer. Intet af de to Systemer giver altsaa en fuldt færdig Maalestok; de anvendes og bør anvendes ved Siden af hinanden, og de suppleres af endnu et tredje Princip, nemlig Hensynet til det offentlige almindelige Formaal. For at disse kan ske Fyldest, kan det være nødvendigt at paalægge Afgifter, hvis Berettigelse hverken lader sig specielt henføre til Borgernes »Evn« eller til deres »Nytte af det offentlige«, men som udelukkende lader sig udlede af Statens eller Kommunernes Interesse for Gennemførelsen af visse Formaal; som Eksempler herpaa kan nævnes en stor Arveafgift som Form for en Indskrænkning i Arveretten, en Grundrentebeskatning som Vederlag for det offentlige Medvirkning ved en saadan Monopol- eller Konjunkturindtægts Opstaaen, en særlig Forbrugsafgift for at hemme visse skadelige Forbrug osv.

Visse Hovedsynspunkter kan imidlertid opstilles, som man bør holde sig for Øje, for at en Skat skal hvile saa retfærdigt og ligeligt som muligt. Det saakaldte *Eksistensminimum* bør være skattefrit, thi hvor der ingen Skatteevne er, bør der heller ikke betales Skat; Staten vilde ellers ogsaa komme i Strid med sine egne Formaal, som bl. a. er at vaage over, at ingen savner det til Livets Underhold absolut nødvendige, hvilket her i Landet jo ogsaa er en de enkelte i Grundloven tilsikret Ret. — Skatten bør tage Hensyn til, om Indtægten skyldes *Arbejde eller Formue*; det er nemlig ikke det samme, om en aarlig Indtægt paa f. Eks. 4000 Kr. er en ren Arbejdsindtægt eller Renten af en Kapital. Indehaveren af den sidste kan forbruge hele sin Indtægt og dog ved sin Død efterlade dem, overfor hvem han har Forsørgelsespligt, en Formue, hvis aarlige Afkastning forskaffer dem samme aarlige Indtægt, medens Indehaveren af den første for blot at skaffe sine efterladte et tarveligt Udkomme — eller sørge for sin egen Alderdom, eventuel Arbejdsudygtighed o. l. — maa lægge en betydelig Del af Indtægten til Side. Hensyntagen til Indtægtskildens Natur kan ske ved en højere Beskatning af Formueindtægt end af Arbejdsindtægt, men dette er praktisk set vanskeligt, og det kan erstattes ved, at der ved Siden af en ensartet Skat paa al Indtægt paalægges Formuen en speciel Skat. — Skatten bør tage Hensyn til de *individuelle Forhold* hos Skatteyderne f. Eks. stor Familie, Sygdom, trykkende Gæld o. l. — Skatten bør være *progressiv*; samme Procent af en lille Indtægt som af en stor betyde nemlig et langt større Offer for den førstnævnte end for den sidstnævnte — for den ene rimeligvis Nødvendigheden af Afsavn af vigtige Fornødenheder, for den anden maaske højst af Luksusgenstande. En rationel Begrundelse af Progressionens Størrelse er ikke given, men jo større Skattebyrden er, des mere byrdefuld vil en proportional Skat blive for de mindre bemidlede, og des større Trang bliver der altsaa til Progression. Men derhos vil ogsaa Lovgivningsmagtens hele Opfattelse af det sociale Spørgsmaal spille med ind; jo mere den Anskuelse gør sig gældende, at man saa vidt mulig ønsker at tilvejebringe en vis Lighed i Befolkningens Kaar, des stærkere vil Progressionen blive; jo mere man for den enkelte vil bevare Frugterne af hans Arbejde, opmuntre Sparsommelighed etc., hvilket desuden er af Betydning for Kapitalopsparingen og dermed for hele den fremtidige Produktion, des mere lemfældigt vil man stille sig med

Hensyn til Progressionens Stigning. — En Skat bør derhos ikke gribe *forstyrrende ind i Erhvervslivet* ved f. Eks. at tvinge Produktionen til at anvende kostbarere Raastoffer end nødvendigt, forældede Produktionsmetoder og desl. — Dertil kommer ved Beskatningens almindelige Gennemførelse de Regler, som allerede Adam Smith fremstillede: at Skatten skal være fast og bestemt, saaledes at Skatteyderen nøjagtig ved, hvad og naar han skal betale; at den skal opkræves paa den Tid og paa den Maade, som er Skatteyderen mest bekvem; at Opkrævningsomkostningerne bør være saa smaa som mulig — alt Forhold, som der paa A. Smiths Tid syndedes meget og stærkt imod (f. Eks. ved Skat-ternes Generalforpagtning paa private Hænder), men som i Nutiden forekommer ganske selvfølgelige.

I det danske Statsbudget deles Skatterne i *direkte* Skatter og *indirekte* Afgifter; det er ogsaa en Inddeling, som anvendes i det daglige Liv, og som genfindes i adskillige fremmede Statsregnskaber, uden at man dog altid forbinder nogen tilstrækkelig klar Forestilling dermed. Man kan snarest sige, at den hele Adskillelse bunder i en Slags historisk Inddeling, som man af forskellige praktiske Grunde har bibeholdt. I Teorien har man søgt at definere Forskellen paa flere Maader, men uden et fuldt ud dækkende Resultat. Den ældste og mest kendte Forklaring er den, der ved direkte Skatter forstod Skatter, hvis Byrder hviler paa samme Person, som betaler Skattens Beløb til Statskassen, ved indirekte Skatter derimod saadanne, hvis Byrde hviler paa en anden end den, der betaler den. Som Eksempel paa en direkte Skat kan da nævnes en Formue- og Indkomstskat som den ved Loven af 1903 i Danmark indførte, paa en indirekte: Ølskatten af 1891, som udredes af Bryggerne, men i sidste Instans hviler paa Forbrugerne. En saadan Inddeling af Skatterne, som afhænger af, om Skatten bliver overvæltet eller ej, holder imidlertid ikke Stik; thi den samme Skat vil efter Omstændighederne snart blive overvæltet, snart blive liggende (f. Eks. en Bygningsskat efter Arealet i en By, der er i Fremgang, og i en, der er i Tilbagegang), og skulde altsaa snart opføres under den ene, snart under den anden af Grupperne. Man har derfor ogsaa søgt at opstille andre Inddelingsgrundlag — direkte Skatter hviler paa en Produktion, indirekte paa et Forbrug; direkte Skatter opkræves efter en Kataster (Matrikel o. l.), indirekte efter en Tarif; direkte Skatter er Skatter paa Besiddelse, indirekte derimod paa en Handling, men om alle Inddelinger gælder, at det altid vil være vanskeligt at sige, til hvilken Gruppe enhver Skat rettelig bør henregnes.

Imidlertid har Skatternes *Overvæltning* sin selvstændige Betydning, naar Spørgsmaalet om en Skats Ligelighed og Retfærdighed rejses. Overvæltningen kan ske paa to Maader, enten saaledes at Skattebetaleren bliver i Stand til at forhøje Betalingen for de Varer eller Tjenester, han yder andre (Fremvæltning) f. Eks. Toldafgifter, eller paa den Maade, at han bliver i Stand til at nedsætte den Pris, han betaler for den Genstand, hvorpaa Skatten hviler (Tilbagevæltning), f. Eks. ved Køb af fast Ejendom, hvorpaa der hviler en speciel Skat. Det fremgaar deraf, at det hele Overvæltningsspørgsmaal kommer til at hænge sammen med Læren om Prisdannelsen som Følge af den Indflydelse, den paa-gældende Afgift øver paa Forholdet mellem Udbud og Efterspørgsel. En Skat vil blive væltet frem, saafremt Udeblivelsen af en Prisforhøjelse vilde forringe Udbudet af Varen; alene Udsigten til, at noget saadant vilde indtræffe, er for-øvrigt tilstrækkeligt til, at Prisen forhøjes. Den første Betingelse for, at en Skat kan overvælttes, bliver derfor, at den er *ensidig*, kun hviler paa visse Varer eller visse Erhverv, saaledes at der er andre, i hvilke man kan anvende

sit Arbejde og sin Kapital uden at rammes af en tilsvarende Afgift. Dernæst maa Skatten hvile nogenlunde *ligeligt* paa alle de Erhvervsdrivende, hvis Udbud har Betydning ved Prisens Fastsættelse. En Brændevinsafgift, der ikke hvilede paa alle Producenter, vilde ikke overvælttes, da de skattefris Konkurrence vilde kunne holde Prisen nede, som om der ingen Afgift var. Men dernæst maa den opkræves med samme Beløb pr. Pot, thi hvilede den f. Eks. med et bestemt Beløb paa hvert Brænderi, vilde Følgen blive, at Brænderierne med den større Produktion og som Følge deraf med mindre Afgift pr. Pot ved deres Konkurrence vilde tvinge de andre Brænderier til at nøjes med at overvælte et tilsvarende Beløb. I saa Fald blev det altsaa kun den mindre Skat, som de i Konkurrencen gunstigst stillede maatte betale, der blev overvæltet, medens de andre Producenter maatte bære Resten selv. Hovedbetingelserne for en Skats Overvæltning vil altsaa være Skattens Ensidighed og Ligelighed; men dette vil dog ikke alene være afgørende; det maa saaledes undersøges, om ikke Konkurrencen fra Udlandet øver en modificerende Indflydelse, idet man kan tilfredsstille sit Forbrug ved Indførsel herfra. Saafremt man ikke har en tilsvarende Toldafgift paa de indførte Varer, er Betingelsen for, at en Prisforhøjelse paa den paagældende Vare skal indtræde, enten at Landet indtager en dominerende Stilling med Hensyn til den paagældende Vare, saaledes at det øver en bestemmende Indflydelse paa Verdensprisen, eller at det kun er det indenlandske Marked, som har Betydning for Prisens Fastsættelse, hvilket f. Eks. er Tilfældet ved Bygningshaandværket, ved Varer, som ikke kan taale Transport, og ved personlige Tjenester af forskellig Art (Lægevirksomhed).

I det hele taget maa man undersøge Forholdene i hvert enkelt Tilfælde; en ensidig og ligelig Skat paa et Erhverv, som har Monopol, kan godt tænkes at blive liggende paa Monopolisten, fordi denne bedst ser sin Regning ved at fortsætte sin Produktion i samme Omfang som hidtil uden Indskrænkning, og derfor hellere vil nøjes med en mindre Avance fremtidig end anbringe sin Kapital i andre Erhverv, som giver ham mindre Udbytte. Eller man har fastgjort Kapital paa en Maade, som vanskeliggør dens Frigørelse. Eksempelvis kan anføres en isoleret Bygningsafgift udregnet efter Arealet; paalægges en saadan i en By, der er i Fremgang, vil nye Bygninger ikke blive paabegyndte, med mindre Lejesummen forhøjes med Skattens Beløb, og dette fører derfor til en Forhøjelse over hele Linien; men er Byen i Tilbagegang, vil Ejerne staa sig bedre ved at nøjes med de gamle Lejesummer end ved at nedrive Husene eller lade dem staa ledige, og de maa da bære Skatten selv. I et Tilfælde som det sidstnævnte vil der derimod kunne blive Tale om en Tilbagevæltning; for at en saadan skal kunne indtræde, maa Skatten ogsaa være ensidig og ligelig; indtræder der da ikke, af Grunde som de alt fremhævede, en Fremvæltning, vil en fremtidig Køber formindske Købesummen for det paagældende Skatteobjekt med Skattens kapitaliserede Beløb for overhovedet at indlade sig paa Købet, og der finder saaledes en Tilbagevæltning Sted af Skatten paa den oprindelige Indehaver af Skatteobjektet.

I det følgende skal man gøre opmærksom paa nogle af de væsentligste Skatteformer, som er bragte i Anvendelse i de forskellige Lande.

Indkomst- og Formueskatten er en Skatteform, som i den nyeste Tid er kommet til at spille en stedse større Rolle indenfor Beskatningen. For en teoretisk Betragtning frembyder denne Skatteform ogsaa mange gode Sider.

idet man her kan tage en stor Del af de Hensyn, der bør tages, for at Skatten skal hvile ligeligt og retfærdigt. Mangelen ved Skatten er, at det er vanskeligt at lære Skatteydernes Indkomst- og Formueforhold at kende. Den stigende Kultur med de forbedrede Samfærdselsmidler og forandrede Produktionsforhold giver forøvrigt i vore Dage bedre og bedre Midler i Hænde til at raade Bod paa de herved forvoldte Misforhold.

En Indkomst- og Formueskat, saaledes som den, der med Aaret 1904 er indført som Statsskat her i Landet, er en Skat, der paalægges de enkelte *Personer* i Forhold til deres Indkomst i det foregaaende Skatteaar og deres Formue paa en bestemt Dag i Aaret. Det er en almindelig Skat, idet den rammer alle, for saa vidt de da har Skatteevne, men det er dog kun en forholdsvis ringe Del af Danmarks samlede Skatteindtægt, der skal indkomme herigennem; saaledes er det ogsaa i andre Lande, og det er for saa vidt hensigtsmæssigt, som Skattens svage Sider — og især Folks Lyst til at fri sig for at betale den — kommer des stærkere frem, jo større Skatten er.

Til Forklaring af en Indkomst- og Formueskats almindelige Begreb skal anføres følgende. Ved en Persons skattepligtige Indkomst forstaaes Renindtægten, d. v. s. Summen af de nye Værdier, som er tilvejebragte i Skatteperioden, og som kan forbruges, uden at Skatteyderens Formuestatus forringes. I den herved fremkomne Sum fradrages derefter ofte et Beløb, der svarer til Eksistensminimet det paagældende Sted, saaledes at Skatten kommer til at rette sig efter den Indtægt, der staar til Skatteyderens frie Disposition. Formueskatten rammer i Almindelighed den skattepligtiges Formueedele. Til Værdistigning eller Værdiforringelse i selve Skatteyderens Formuegenstande bør der ikke tages Hensyn ved *Indkomstens* Beregning (med mindre det er Varer, hvormed den paagældende driver Forretning); det vilde blive meget ubekvem for Skatteyderen at udrede de heraf flydende Skattebeløb, thi han behøver ikke at mærke noget til en forøget Indtægt herved, og Staten selv vilde i opadgaaende Tider med store Grundværdistigninger faa altfor mange Penge ind i Skat, medens den i nedadgaaende Tider risikerede end ikke at faa nok til Dækning af de almindelige Udgifter. Indkomstskatten kan enten være proportional, saaledes at den opkræves med samme Procent af alle Indtægter, eller progressiv, saaledes at Procenten stiger med Indtægten. Selv om man ikke holder paa, at et Lands samlede Beskatning skal være progressiv, vil man let komme til Progression i Indkomstskatten, fordi Forbrugsafgifterne har en Tendens til at hvile særlig haardt paa de ubemidlede Befolkningslag.

Hvor vidt *juridiske Personer* bør betale Indkomstskat, er et tvivlsomt Spørgsmaal; Institutioner med offentlige Formaal — Stiftelser, Skoler osv. — bør vel nok være fritagne af Hensyn til Øjemedet, men anderledes kan Forholdet stille sig med Foreninger, der forfølger økonomiske Formaal, saasom Aktieselskaber, Produktionsforeninger og lgnd. At den herved erhvervede Indtægt bør beskattes som al anden Indtægt, ligger i Sagens Natur, og man kan da enten beskatte selve Virksomheden og til Gengæld give Deltagerne Ret til at fradrage Udbyttet ved Beregningen af deres samlede Indtægt, eller ogsaa lade Deltagerne betale Skat af deres fulde Indkomst, medens man lader Selskabet o. s. v. gaa fri. Baade at beskatte Institutionen og de enkelte Deltagere medfører en Dobbeltbeskatning, som højest kan forsvares, hvis man kan paa-pege, at den paagældende Driftsform er stillet særlig heldigt i Konkurrencen, fordi der i Lovgivningen er hjemlet den Fordele, som ikke tilkommer de fysiske Personer.

Næringskatter er Skatter, der paalignes Haandværkere, Industridrivende, Handlende, og de er almindeligvis ordnede saaledes, at de vel tilsigter at ramme Forretningens omtrentlige Udbytte, men dog ikke efter en nøjagtig Beregning heraf, men efter visse ydre Kendetegn. Som saadanne kan nævnes Forretningens Art, den Bys Størrelse, hvori den drives, Forretningslokalets Lejesum, Antallet af Arbejdere o. s. v. Nogle Steder søger man at komme de virkelige Forhold nærmere paa Livet ved at tage Hensyn til den i Virksomheden anvendte Kapital eller endog til den virkelig oppebaarne Renindtægt. Disse Skatter maa ses i Sammenhæng med Landets hele Skattesystem; de kan være det naturlige Supplement til andre Skatter (paa faste Ejendomme, Kapitalrente, Arbejdsindtægt), saaledes at der tilsammen fremkommer en almindelig og nogenlunde ligelig Beskatning, som i saa Fald vil blive liggende, hvor den paalægges, uden at en Overvæltning finder Sted. Staar Næringskatterne derimod isolerede, f. Eks. ved Siden af en almindelig Indkomstskat, vil der blive Tale om en Overvæltning paa Kunderne, dog kun i ufuldkommen Grad, da den ikke efter de ydre Kendetegn, der i Almindelighed bliver anvendte, kan ventes at ville staa i Forhold til Mængden af afsatte Varer. I den kommunale Beskatning kan saadanne Skatter være paa deres Plads, for saa vidt som Kommunerne herigennem faar Lejlighed til at inddrage Objekter under deres Beskatning, som de ellers ikke kunde ramme, uagtet Kommunen har Udgifter derved (en Fabrik medfører f. Eks. store Udgifter til Skolevæsen, Understøttelsesvæsen, Gader og Veje osv.), idet Indehaveren bor i en anden Kommune. Men ogsaa her gælder det, at man maa paase, at der ikke indtræder en Dobbeltbeskatning, idet den paagældende kommer til at svare fuld Skat i begge Kommuner, og man naar derfor et bedre Resultat, naar Staten ved Regler om en interkommunal Beskatning paatager sig en Udjævning af Forholdene med retfærdig Hensyntagen baade til Erhvervskommunen og Op- holdskommunen.

Skatter paa faste Ejendomme findes i alle Lande, og de er i Regelen den oprindelige og ældste Form for Beskatning. Man havde her noget haandgribeligt at holde sig til, og i ældre Tiders Naturaløkonomi var al Ejendom og Erhverv i Almindelighed knyttet til Besiddelse af fast Ejendom; desuden spillede i de Tider den paa Ejendommene hvilende Gældsbyrde ikke den Rolle som i Nutiden, saaledes at Ejeren da virkelig selv ejede Størstedelen af Ejendommen.

Man maa skelne mellem, om disse Skatter optræder som Led i et System af Skatter paa *alle Indkomstkilder* eller ej. Som Eksempel paa førstnævnte Forhold kan nævnes den engelske »Property and Income Tax«, hvor Skatten ikke rammer al personlig Indtægt under eet, men hvor man har henført Indtægterne til 5 forskellige Grupper, hver med sine særlige Skatteregler. Dog er Forholdene ordnede saaledes, at den, der ikke har en samlet Indtægt af alle Grupper tilsammen paa mere end 160 £, bliver skattefri, hvorhos der er Progression for de følgende Indtægter, saaledes at fuld Skattepligt først indtræder med 700 £ aarlig Indtægt. For faste Ejendommers Vedkommende er der ved Fradragsret sørget for, at Ejeren herigennem kan overvælde den Del af Skatten, der vedkommer Prioritetshaverne, paa disse. Den hele Skat er et System af Erhvervsskatter, en Indkomstkilde-Beskatning, som fremfor andre Landes tilsvarende Systemer frembyder den Fordel, at den i højere Grad udgør et samlet Hele med en nogenlunde ligelig Beskatning af de forskellige Indkomstkilder. Den følger saa vidt mulig det Princip at lægge Skatten paa Erhvervsilden,

ikke paa Personen. Saaledes betales f. Eks. Skatten paa Aktier af Aktieselskaberne, der atter fradrager den ved Udbyttebetaling, og ligeledes Skatten af Statspapirer af den Institution, der udbetaler Renten, og som da fradrager Skatten ved Udbetalingen. Overfor Privatpersoners Indtægter af Handel, Industri o. l. maa dog følges den ved andre Indkomstskatter almindelige Skatteansættelse af Personen baseret paa Selvangivelse.

For saa vidt Skatten paa faste Ejendomme danner et Led i en almindelig og ligelig Beskatning af alle Indkomstkilder, vil en retfærdig Beskatning efter Skatteevnen kunne naas. Staar de derimod isolerede, maa det nærmere undersøges, hvorledes Skatten virker, og i saa Henseende vil det være rimeligt at skelne mellem Skatter, der hviler paa Landbrugsejendomme, og Skatter, der lægges paa Bygninger. Begge Former har i Almindelighed været anvendte saavel ved Beskatning til Staten som til Kommunerne; men i den nyeste Tid er i flere Lande Bevægelsen gaaet i den Retning at erstatte denne Form for Statskat med andre (f. Eks. Indkomst- og Formueskatter), medens Staten paa sin Side enten har overladt Kommunerne at bruge det gamle Skattegrundlag eller er gaaet til en direkte Afskrivning af de gamle Skatter. I Danmark har Staten nu helt ophævet de gamle Hartkornsskatter paa Landejendommene, der hvilede efter gamle Skyldsætninger (Matrikuleringer) af Jorden, og ligeledes givet Afkald paa Statsskatten af Bygninger, som hvilede paa de Huse, der ikke anvendtes i Landbrugets Tjeneste, m. fl. I Stedet har man indført en Ejendomsskyld af alle Landets faste Ejendomme efter disses Værdi i Handel og Vandel paa et bevægeligt Grundlag, idet Omvurdering skal foretages hvert 10de Aar (første Gang efter 5 Aars Forløb). Den nye Ejendomsskyld er imidlertid kun projekteret at skulle indbringe 4 Mill. Kr., medens de gamle Skatter paa Hartkorn og Bygninger indbragte henimod 11 Mill. Kr. For Bygningsafgiftens Vedkommende har Staten dernæst givet Kommunerne Tilladelse til som kommunal Ejendomsskyld at opkræve et Beløb svarende til den Sum, hvormed den gamle Bygningsafgift overstiger den nye Statsejendomsskyld, saaledes at der skal ske en gradvis Overgang fra det gamle til det nye Paaligningsgrundlag.

At de gamle Skatter paa faste Ejendomme rundt om i Landene efterhaanden var komne til at hvile højst uligeligt, ligger i Sagens Natur. For Landejendommenes Vedkommende var de i Almindelighed udregnet efter gamle uforanderlige Matrikuleringer, og der blev ikke taget Hensyn til de stedfundne Fremskridt i Kultur, Samfærdselsmidler m. m. Om der end derfor er nogen Sandhed i den Sætning, at »gamle Skatter er gode Skatter«, for saa vidt som Befolkningen efterhaanden har vænnet sig til Manglerne, ligesom Skatterne er gaaede med ind i de økonomiske Beregninger, saa bør man naturligvis foretrække at faa et rationelt Grundlag, der tager Hensyn til de i Tidens Løb indtrædende Forandringer, fremfor et, som bygger paa gamle Uretfærdigheder. Men ved Forandringerne bør man dog holde sig for Øje, om saadanne isolerede Skatter virkelig hviler som Skat paa den nuværende Ejer. For Landejendommenes Vedkommende, hvor Prisen paa Frembringelserne i Almindelighed fastsættes efter Verdensmarkedets Forhold, og en Prisforhøjelse paa Grund af Skatten derfor ikke kan indtræde, kan en fast og uforanderlig Skat være væltet tilbage paa tidligere Ejere ved Fastsættelsen af Salgssummen, medens Skatten for Bygningers Vedkommende kan være overvæltet paa Lejerne ved en Forhøjelse af Lejesummen. Om hele Bygningsafgiften bliver overvæltet paa denne Maade, beror paa, hvorledes den opkræves; hviler den med samme Beløb pr. □ Alen overalt, vil den i en i Fremgang værende By blive overvæltet

paa Lejerne, idet ingen giver sig til at opføre Bygninger uden Udsigt til at faa samtlige Udgifter dækkede; er den derimod ordnet saaledes, at en Del rammer Grundens Monopolværdi, vil denne Del af Skatten blive liggende paa Ejerne — eventuelt paa en tidligere Ejer gennem en Formindskelse af Købesummen.

Ud fra Skatteevneprincippet vil man vanskelig kunne forsvare isolerede Skatter paa faste Ejendomme, thi Besiddelse af faste Ejendomme er i og for sig ikke Tegn paa særlig Evne, og om de efter stedfunden Overvæltning kommer til at hvile efter Evnen, er vanskeligt at sige — en Bygningsafgift har f. Eks. ingenlunde Udsigt til at rette sig efter Folks Skatteevne, da Lejesummen ikke er et Maal for denne. Derimod kan det nok siges, at de faste Ejendomme paa forskellig Maade har særlig Nytte af det offentliges Foranstaltninger, og derfor ogsaa specielt bør bidrage til det offentliges Formaal. Med Hensyn til Grundskattens Betydning som Middel til hel eller delvis Konfiskation af Jordrenten henvises til S. 165 ff.

Den største Del af de forskellige Landes Skatteindtægt indkommer gennem *Forbrugsskatter*. Saadanne Skatter kan paalægges direkte paa Besidderne af visse Ting saasom Hunde, Heste, Cykler, Klaverer m. v., de saakaldte Luksusskatter, som dog i Almindelighed kun indbringer ret ubetydelige Beløb. Langt den væsentligste Del udredes imidlertid indirekte gennem Vareforbruget, idet Forhandlerne eller Producenterne udreder Skatten, men overvælter den paa Forbrugerne gennem en Forhøjelse af Vareprisen. Hovedformerne for denne Art af Beskatning er Told, Portaccise og Produktionsafgifter.

Af disse er *Tolden* den ældste Beskatningsform og ogsaa den, der indbringer de betydeligste Beløb. Den opkræves ved Varenes Indførsel, Udførsel eller Gennemførelse gennem Landet (Transit). Af disse er Transittolden mere og mere gaaet af Brug, da Landenes Interesse naturligvis mere maa gaa i Retning af at fremme end hemme den indtægtsgivende Transithandel. Udførselstolden spiller en væsentlig Rolle i oversøiske Lande og hviler da paa saadanne Varer, med Hensyn til hvilke det paagældende Land over en bestemmende Indflydelse paa Prisen, saaledes at det bliver Varemottageren, som i Virkeligheden kommer til at betale Afgiften. I den nyeste Tid er denne Form ogsaa anvendt i Europa som finansielt Hjælpemiddel, nemlig i England i Form af Kultold, der navnlig forsvares ved, at den paa Grund af Landets delvise Monopol maa formodes at hvile paa Udlandet. Men af størst Betydning er dog Indførselstolden.

Mån skelner mellem Værditold og Vægttold. Værditolden fastsættes i Toldtarifen som en vis Procentdel af den paagældende Vares Værdi, medens der ved Vægttolden er fastsat et bestemt Beløb i Toldafgift for en vis Enhed af Varen (Pund, Alen, Tønde osv.). Vægttolden er det almindeligste, hvilket udelukkende skyldes praktiske Opkrævnings-Hensyn, idet Værditolden principielt er heldigere, baade hvor Tolden er rent finansiell, og hvor den tilsigter Beskyttelse. Ved Værditold kan man beskatte de enkelte Varekvaliteter efter deres forskellige Værdi, saaledes at de finere kommer til at betale en højere Toldsats end de simple, medens Vægttolden medfører en uforholdsmæssig høj Beskatning af de tarveligere Varer og derigennem af de mindre bemidlede Befolkningslag, jfr. som Eksempel, at der betales samme Toldsats for 1 ₤ fine og simple Cigarer. Vægttold i Beskyttelses-Øjemed bevirker, at Beskyttelsen bliver størst for de tunge og billige Varer, hvorved Produktionen ledes til at beskæftige sig væsentlig hermed. Noget kan der raades Bod paa Manglerne ved Vægttolden, naar hver enkelt Varegruppe deles i en Mængde mindre Posi-

tioner efter Kvaliteten. Herved bliver dog alligevel det Misforhold bestaaende, at Vægttolden udregnes efter den Værdi, Varen har paa Toldlovgivningens Tidspunkt, hvilket med de skiftende Varepriser meget hurtigt kan forandres, saaledes at Toldsatsen kommer til at udgøre enten et altfor højt eller altfor lavt Beløb, eftersom Varepriserne gaar op eller ned. Dernæst bliver en saadan Specifikation aldrig udtømmende, da det er umuligt at forudse Fremtidens Produktionsforhold. Endelig udkræver en fuldstændig Gennemførelse af et System af denne Art et ganske særligt Kendskab hos Toldopsynet til Varer og Priser, og det er netop Umuligheden af et saa specificeret Kendskab, der bevirker Værditoldens Uanvendelighed. At give sig Købmændenes egne Værdi-deklarationer i Vold kan nemlig medføre mislige Forhold. I Danmark har man kun Værditold paa Skibe, Klaviaturinstrumenter og ubenævnte Varer.

Man kan have et Toldsystem, hvor Tarifen efter engelsk Mønster kun omfatter ganske faa og højt beskattede Varer (Tobak, Te, Kaffe, Cikorie, Kakao, Sydrugter, Spirituosa, Sølvtoj og i den seneste Tid Sukker) eller som paa Fastlandet, hvor de fleste Varer, der overhovedet kan indføres, er belagte med Told. Det sidste System kan være dikteret af Beskyttelseshensyn (jfr. S. 173 ff.), hvorfra bortses i denne Sammenhæng. I øvrigt byder det engelske System den Fordel, at Optrækningsomkostningerne bliver langt lavere, og for Handelsstanden bliver Importvanskelighederne mindre. Men for at Systemet kan give en betydelig Indtægt, forudsætter det et velhavende Land, hvor Forbruget ligger nogenlunde fast. — I Sammenhæng hermed rejser sig ogsaa det Spørgsmaal, hvilke Varer man overhovedet bør belægge med Toldafgifter, hvorved Statens Interesser, nemlig paa den ene Side at praktisere en retfærdig Skattefordeling og paa den anden Side at faa det nødvendige Beløb ind i Skatteindtægt, ofte kommer i Strid med hinanden. At en Beskatning alene af Luksusartikler, som væsentlig vil ramme den velhavende Del af Befolkningen, ikke vil indbringe nok, følger af sig selv; for en retfærdig Beskatnings Skyld gælder det da om gennem nøjagtige Forbrugsundersøgelser for de forskellige Befolkningslag at konstatere hvilke Varer, der uden at høre til de alleruundværligste Livsfornødenheder dog er Genstand for et meget stort Forbrug, og derefter udregne, hvorledes Forbruget fordeler sig paa de forskellige Indtægtsklasser, og hvorledes de øvrige Skatter rammer de samme Klasser. Man vil derefter have Mulighed for at skaffe Staten tilstrækkeligt i Indtægt og afpasse den hele Skattebyrde nogenlunde efter Befolkningens Skatteevne.

Den gamle *Portaccise*, som ophævedes her i Landet i 1851, men som endnu findes i flere Lande, f. Eks. omkring Paris, hvilede paa Varetilførselen fra Landet til Byen. Det var en for den hele Samhandel yderst generende og hemmende Afgiftsform og dyr at opkræve; dertil kom, at den i Regelen hvilede paa de nødvendigeste Levnedsmidler, og derfor ramte uligeligt, de mindst bemidlede haardest.

Afgifter af den *indenlandske Produktion* — suppleret med tilsvarende Toldafgifter ved Indførselen — er en praktisk og ogsaa hyppig anvendt Beskatningsform. Her i Landet hviler de paa Produktionen af Brændevin, Roesukker og bajersk Øl og udredes af det færdige Produkt; dette er langt den hensigtsmæssigste Form, idet baade en Raastofsbeskatning og en Rensningsbeskatning stiller de enkelte Producenter ulige i Konkurrencen og tilslører det hele Beskatningsforhold, saaledes at man i Virkeligheden ikke ved, i hvilket Forhold Skatten staar til Produktets Værdi. Dette kan ogsaa medføre Vanskeligheder ved Ansættelsen af Udførselsgodtgørelser. Ved at sætte disse højere end den virkelige Skat paa Produktet har man faaet maskerede Udførselspræmier (Sukker

og Mel). En Form for en indenlandsk Produktionsafgift er *Statsmonopolet*, der f. Eks. for Tobakkens Vedkommende kendes fra Østerrig, Frankrig og Italien. Denne Beskatning byder den Fordel, at man kan graduere Skatten efter Varens Værdi og skaffe Staten betydelige Indtægter; Manglerne, en kostbar og besværlig Drift, har disse Virksomheder tilfælles med adskillig anden Statsdrift.

Af andre Afgiftsformer skal nævnes *Arveafgiften*, en hensigtsmæssig Beskatningsform, der i Almindelighed retter sig dels efter Slægtskabets Nærhed, dels efter Arvens Størrelse. Skattens Højde afhænger af Tidernes skiftende Syn paa Arvens Berettigelse. Den kan ogsaa anvendes til Beskatning af Formuerne, som lettere konstateres paa denne Maade; men Beskatningen af de forskellige Formuer bliver ikke ens, da een Formue kan gaa hurtigere i Arv end en anden. Endvidere *Stempelafgiften*, der kan være en ganske hensigtsmæssig Skatteform, som ofte bruges som Betaling for Statens Ulejlighed (Gebyrprincippet), eller fordi de Omsætninger, hvorpaa Skatten hviler, antyder Besiddelse af en vis Skatteevne. Børsskatterne i Tyskland og andre Lande har til Hensigt dels at lægge en særlig Skat paa den bevægelige Kapital, dels at besværliggøre visse Børsforretninger, hvis Omfang man ønsker at indskrænke.

Udenfor Beskatningen har det offentlige forskellige andre ordentlige Indtægter af forskelligt Omfang i de forskellige Lande. Blandt de vigtigste af disse skal nævnes, at det offentlige driver *Erhvervsvirksomhed* af forskellig Art, enten ligestillet med private eller udrustet med Monopol derpaa (Regale).

Det er allerede ovenfor fremhævet, at *Domæneindtægter* i tidligere Tid udgjorde en betydelig Del af Statsindtægterne, men at de efterhaanden har tabt deres Betydning i de fleste Lande, fordi man mener, at Selvejendom i fri Mands Besiddelse giver det bedste økonomiske Resultat. Dette gælder især Landbrugsdomæner, hvor den daglige Drift under de nuværende Produktionsforhold kun daarlig varetages gennem en Embedsmandsorganisation. Naar der dog af og til høres Røster om Statens Overtagelse af Landbrugsjorden med Bortfæsten deraf paa lang Tid, hænger dette sammen med Ønsket om, at Jordrenten skal tilfalde Samfundet; bortset fra, at en særlig Beskatning af denne Indtægtsart giver et nemmere Middel i Hænde, maa det ogsaa erindres, at Landbrugsjordrenten paa Grund af Samfærdselsmidlernes Forbedring i den nyeste Tid har spillet en mindre Rolle i Europa; derimod har den stærkt voksende Bybefolkning i høj Grad skabt en Grundrente omkring de store Byer. I forskellige af Tysklands Byer har dette ført til en særlig Beskatning; her i Landet har Kommunerne søgt at drage sig Bevægelsen til Fordel gennem store Grundkøb i tilgrænsende Distrikter (København, Aarhus, Korsør). Bedre end Landbrugsvirksomhed ligger Skovbrugsvirksomhed for Staten; modsat hin kan denne drives efter en for en længere Tidsperiode fastsat Plan, og rent bortset fra de forskellige Forhold, som gør Skovbesiddelse ønskelig for et Land, kan saadan ogsaa forsvares af økonomiske Grunde, idet Staten bedre end private er i Stand til at afvente det gunstigste Tidspunkt for Skovhugst m. v.

I tidligere Tid spillede dernæst *Statsfabrikker* en vis Rolle, men ogsaa paa dette Omraade lykkedes det Manchesterskolen at overbevise Almenheden om det private Initiativs Overlegenhed. Naar det offentlige derfor nu har Fabrikker, skyldes dette enten Hensyn, der ligger udenfor det finansielle, f. Eks. militære (Krudt- og Klædefabrikker), eller man har af Beskatningshensyn regaliseret Fabrikationen og Tilvirkningen af Tobak, Brændevin, Salt (jfr. ovenfor). At dette finansielt set kan medføre særdeles gode Resultater ses flere Steder, men Klager fra Forbrugernes Side høres rigtignok ogsaa hyppigt. — Endnu mindre

end Fabriksdrift egner Handelserhvervet sig for Staten; man ser dog, at saadan Virksomhed drives, men der er da andre Grunde til Stede end de rent erhvervs-mæssige; her i Landet drives saaledes den grønlandske Handel af Hensyn til Eskimostammernes Bevarelse, andre Steder er det koloniale Hensyn, der gør sig gældende, og ved det kommunale Brændevinshandelsmonopol i Sverige (Gøteborg-Systemet), hvorved Handel med og Udskænkning af Spiritus i en Kommune er forbeholdt et af Kommunen monopoliseret Selskab, finder dette Sted dels af Hensyn til Indtægten for Kommunen eller filantropiske Institutioner, dels for at indskrænke Brændevinsforbruget. I øvrigt driver Kommunerne i vor Tid en stedse større og om sig gribende Erhvervsvirksomhed: Vandværker, Gas- og Elektricitetsværker, Slagtehus m. v. For en stor Del er det andre Hensyn end Indtægts-erhvervelse, der her gør sig gældende — Ønsket om en ensartet Forsyning efter en bestemt Plan, Benyttelsen af de offentlige Gader og Veje, sanitære Hensyn for Slagtehusenes Vedkommende —, men efterhaanden er det blevet klart, at Kommunerne herved har et Middel i Hænde, hvorved de kan paalægge Borgerne en Slags indirekte Beskatning, idet der forlanges mere i Betaling for det ydede, end Kommunens Udgifter ved Virksomheden er. Bevægelsen synes ogsaa snarere nu at gaa i Retning af flere Virksomheders Inddragen under kommunal Drift (f. Eks. Sporveje).

Af Regaler kendt fra forskellige Lande skal endvidere nævnes *Møntregalet*, hvilken Virksomhed Staten har monopoliseret for at skaffe Befolkningen Sikkerhed for Pengevæsenets Soliditet, og *Lotteriregallet*, som kan give ret betydelige Indtægter, og hvor Staten ogsaa optræder mere skaansomt overfor Befolkningens Lidenskaber, end private vilde gøre.

Af meget stor Betydning er i vore Dage Statens Indtægt af *Trafikmidlerne* (Post-, Telegraf-, Telefon- og Jærnbanevæsenet). Hensynet til hele Landets ligelige Forsyning, saaledes at ikke udelukkende de rentable Linier anlægges, medens de urentable enten forsømmes eller overlades til offentlig Virksomhed, nødvendiggør, at det offentlige tiltager sig et vist Monopol paa disse Omraader. Dette er saa meget mindre betænkeligt, som Virksomheden kun kunde drives gennem store Aktieselskaber, hvis Funktionærer mere ligner Embedsmænd end private Driftsherrer. Ved Anlæg og Drift af Virksomheder af denne Art bør Staten ikke udelukkende tage finansielle Hensyn; der kan være indirekte Fordele af større Betydning end det finansielle Tab, der lides. Men helt bortse fra Fordringen om nogenlunde Dækning bør man dog ikke, saa meget mere som Skatterne, hvorigennem Tabet skal dækkes, rammer alle, medens Fordelen ved Trafikmidlerne ingenlunde kan siges at komme alle til gode i lige Grad.

Foruden de ordentlige Indtægter har det offentlige ogsaa *overordentlige* Indtægter; hertil kan for det første henregnes Skatter, som paalægges i Anledning af ekstraordinære Begivenheder (Krig, Jordskælv o. l.); men de almindeligste Former er dog Forbrug af Formue og Optagelse af Laan. Navnlig den sidste Form har stor Betydning i den nyere Tid, hvor Udgifterne ved det offentliges Erhvervsvirksomhed med dertil hørende Anlæg har nødvendiggjort store Kapitalanlæg; med Hensyn hertil henvises imidlertid til Kapitel 3 (Offentlig Gæld).

Offentlige Indtægter i Danmark. Hovedparten af de offentlige Indtægter her i Landet indkommer gennem Beskatningen. Skatterne kan atter deles i to Hovedgrupper, nemlig Statsskatter og Kommuneskatter, hvilke sidste opkræves efter forskellige Regler henholdsvis i 1) København, 2) Provinsbyerne, 3) Sognekommunerne og 4) Amtskommunerne.

I det sidst offentliggjorte Statsregnskab for 1902—03 opføres Statens samlede Skatteindtægt med 65,5 Mill. Kr., hvoraf de 11,1 Mill. Kr. faldt paa de direkte

Skatter, 54,4 Mill. Kr. paa de indirekte Afgifter. — De direkte Skatter var Hartkornsskatterne, nemlig *Gammelskatten* (5,0 Mill.), som hvilede med et fast uforanderligt Beløb paa Landbrugets Jorder, udregnet efter den gamle Matrikel af 1688, og *Land- og Ligningsskatten* (1,7 Mill.), som ogsaa udrededes af Landbrugets Jorder med et fast aarligt Beløb, udregnet efter den nyere Skyldsætning, nemlig Matrikelen af 1844; *Ligningsskatten* af Landets Byer (0,2 Mill.), som betales direkte af Kommunerne Kasser, og hvoraf København betalte den ene Halvdel, Provisshyerne den anden, fordelt mellem disse efter Bygnings-Assurance og Folketal; *Bygningsafgiften* (4,1 Mill.), som udrededes af Bygningerne i Byerne og af de Bygninger paa Landet, som ikke anvendtes i Landbrugets Tjeneste; den paalignedes i København efter Etagerne Flademaal, udenfor København efter Flademaal og Assurance-sum. Smaa Lejligheder var skattefrie. Af Bygningsafgiftens samlede Indtægt indkom 1,6 Mill. fra København, 1,4 Mill. fra Købstæderne og 1,1 Mill. af Bygninger paa Landet. Endelig opføres som direkte Skat *Rangskatten* (0,06 Mill.), der betales af dem, hvem Rang er tillagt — dog ikke Embedsrang.

Af disse direkte Skatter vil efter 1904 kun Rangskatten være tilbage som Statskat. Ved Skattereformen af 15. Maj 1903 gav Staten nemlig Afkald paa Hartkornsskatterne, Ligningsskatten af Købstæderne og Bygningsafgiften, ialt 10⁹/₄ Mill. Kr. (ovenstaaende direkte Skatter med Fradrag af Rangskatten og Landskatten af Tiender), og erstattede dem med en *Ejendomsskyld*, der ansloges at skulle indbringe ca. 4 Mill., og en *Indkomst- og Formueskat* paa ca. 9 Mill., hvoraf ca. ¹/₃ beregnedes at skulle indkomme gennem Formueskatten. Den gamle Beskatning af Landets faste Ejendomme til Staten blev altsaa ganske opgivet og erstattet dels med en ny Skat paa Ejendommene dels med en personlig Skat paa Landets Borgere efter deres Formue og Indkomst.

Den nye Skat paa de faste Ejendomme følger i sin Paaligningsmaade et ganske andet Princip end de gamle; disse opråvedes fra Aar til andet med faste uforanderlige Beløb, kun Bygningsafgiften tiltog ved Tilgangen af nye Skatteobjekter. Den nye *Ejendomsskyld* er derimod en bevægelig Skat, idet Loven bestemmer, at hvert 10. Aar (første Gang efter 5 Aars Forløb) skal alle Landets faste Ejendomme ansættes til deres Værdi i Handel og Vandel uden Besætning, Inventar, Maskiner og andet Driftsmateriel; til Vejledning ved Værdiansættelsen anvendes opnaaede Salgspriser, Vurderinger til Laaneefterretning, Lejesummer m. v. I Mod-sætning til de gamle Skatter er dette altsaa et i høj Grad bevægeligt System, og det passer for saa vidt bedre til Nutidens foranderlige Forhold. Skatten udgør i Kr. 10 Øre af hver 1000 Kroners Ejendomsværdi; den opkræves fra 1. Juli 1904 og forfalder halvaarsvis. Fritagne for Skatten er en Del offentlige Anlæg og Bygninger eller Bygninger med offentlige Formaal (Skoler, Hospitaler, Forsamlingshuse o. s. v.). Svarende til Bygningsafgiftens gamle Skattefritagelser for smaa Lejligheder findes Bestemmelser om, at hvis den aarlige Lejeværdi af hver enkelt Lejlighed i Ejendomme ikke overstiger et vist Beløb, nemlig i Hovedstaden 180 Kr., i Købstæder 120 Kr. og paa Landet 60 Kr., fritages Ejendommene for Skatten, og naar kun en Del af Ejendommen opfylder Betingelsen, indrømmes Fritagelse for denne Del. Landejendomme svarer først fuld Ejendomsskyld, naar Vurderingssummen er 12 000 Kr.; for Ejendomme, der er vurderede under 8000 Kr., fradrages 2000 Kr., for dem fra 8—12 000 Kr. 1000 Kr. i Vurderingssummen. Lignende Begunstigelse, men af mindre Omfang, er indrømmet Huse, beboede af Arbejderklassen og af Folk, der driver Fiskeri og Haandværk. Ejendomsskyld under 50 Øre aarlig bortfalder. Ejendomsskylden hviler altsaa paa selve de faste Ejendomme og udredes af Ejeren som saadan (der er givet nærmere Regler om Skattens Fordeling mellem Fæster, Forpagter og Ejer), uden at der iøvrigt tages Hensyn til hans økonomiske Forhold, Prioritetsgæld o. l.

Indkomst- og Formueskatten tager derimod det mest detaljerede Hensyn til hver enkelt Skatteydere hele økonomiske Stilling. I Loven bestemmes det, at fra 1. April 1904 skal der svares dels en Formueskat paa 0,6 p. m., dels en Indkomstskat efter stigende Skala, begyndende med 1,3 pCt. for Aarsindtægter paa under 2000 Kr. og endende med 2,5 pCt. for Indtægter paa 100 000 Kr. og derover. Som skattepligtig Indkomst betragtes de skattepligtiges samlede Aarsindtægter — her fra Landet og fra Udlandet — bestaaende i Penge eller Formuegoder af Pengeværdi, og skattepligtig er enhver i Landet bosat Person, ogsaa naar han midlertidig tager Ophold i Udlandet, samt Personer i Udlandet, der herfra nyder Pensioner o. l., og saadanne, som uden at være bosat her, ejer fast Ejendom, Tiender, Fideikommis, eller som er Deltager i nogen Næring eller Virksomhed her i Landet. Skattepligtige er ogsaa Aktieselskaber o. l. samt Forbrugs- og Produktions-

foreninger, naar deres Virksomhed strækkes ud over Medlemmernes Kreds, dog at der for slige Selskaber i den beregnede Indkomst fradrages 4 pCt. af den indbetalte Aktiekapital, Andele o. l., saaledes at der i al Fald kun indtræder en Dobbeltskatning for den herud over indvundne Indtægt. Skatteprocenten for saadanne Selskaber er 2 pCt. Undtagne fra Skattepligt er, foruden Kongehuset og fremmede Magters Repræsentanter, Udlændinge, der midlertidig har Ophold her i Landet, Kreditforeninger og Sparekasser, dog ikke saafremt disse Institutioner tillige driver Vekselsomsætning eller anden Bankvirksomhed, eller hvis Deltagelse i Udbyttet er forbeholdt Stiftere, Garanter eller Aktionærer. — Til Indkomst regnes ikke den Formueforøgelse, der fremkommer ved, at den skattepligtiges Formuegenstande stiger i Værdi, saa lidt som der gives Fradrag, hvis de synker i Værdi, ej heller Indtægter, som hidrører fra Salg af den skattepligtiges Ejendele, naar disse Salg da ikke er vedkommendes Næringsvej. Endvidere ikke Arv eller Forskud paa Arv, Udbetaling af Livs- og Brandforsikringer, Indtægter, der hidrører fra Kapitalforbrug eller Laan. Ved Indkomstens Beregning fradrages Driftsomkostninger, direkte Skatter og Afgifter til Stat og Kommune, Fæste- og Forpagtningsafgifter, Aftægt, Tiender o. l., Renter (men ikke Afdrag) af Prioriteter og anden Gæld. I enhver Indkomst fradrages som skattefri: i København—Frøderiksberg 800 Kr., i Købstæder 700 Kr., paa Landet 600 Kr., samt for hvert Barn i Familien under 15 Aar henholdsvis 100, 85 og 75 Kr. Ved disse Fradrag indtræder altsaa fuld Skattefrihed for de mindste Indtægter og lempeligere Forhold for de smaa og middelstore Indtægter. Skatteprocenten beregnes efter Indtægten inden stødfundne Fradrag. — Formueskatten rammer i det væsentlige de samme Personer som Indkomsts-katten; de, der paa Grund af Indtægtens ringe Størrelse er fri for Indkomstskat, svarer heller ingen Formueskat, hvis Formuen er under 3000 Kr. Iøvrigt rammer Skatten al rørlig og urørlig Formue, dog ikke Møbler, Husgeraad og Klæder, suspensivt betingede Formuerettigheder, Brugsrettigheder eller Krav paa periodiske Ydelser. Ved Formueberegningen fradrages den skattepligtiges Gæld.

Resultatet af Reformen skulde efter de foreliggende Beregninger være, at Staten gav Afkald paa gamle Statsskatter til et Beløb af 10³/₄ Mill., hvorhos den yderligere paatog sig at yde Kommunerne et aarligt Tilskud — fordelt under Hensyn til de væsentligere Udgifter og Skatteevnen — paa 1¹/₂ Mill. Kr., samtidig med at Staten fik nye Skatter til et Beløb af ca. 13 Mill. Kr.; Staten skulde saaledes, hvis Beregningerne holder Stik, opnaa en Merindtægt paa ca. ³/₄ Mill. Kr.; men samtidig vedtoges en Tiendelov, som for en lang Aarrække paalægger Staten betydelig større aarlige Udgifter end denne Sum som Hjælp til den tvungne Afløsning af Tienden (Tiendejerne faar udbetalt Tiendens 25-dobbelte Beløb, hvoraf Yderne udreder de 18 Gange, Staten Røsten, dog saaledes at de gamle Tiendeskatter — ca. ³/₄ Mill. —, der bortfalder ved Aføsningen, kapitaliseres og fradrages i Statens Bidrag til Aføsningen).

Om de *indirekte Afgifter* skal meddeles følgende: *Stempelafgiften* (1902—03: 4,2 Mill. Kr.) hviler paa Omsætningen af Værdier eller Indgaaelsen af kontraktmæssige Forpligtelser, for saa vidt saadant giver sig Udtryk i et Dokument; der er dog indrømmet mange fritagelser og Undtagelser. — *Afgiften af Arv* (1,4 Mill.) udgør 1 pCt. af den Arv, der tilfalder Ægtefæller, Livsarvinger eller Forældre; 4 pCt. af den Arv, der tilfalder Sødskende eller disses Descendenter, 7 pCt. af den Arv, der tilfalder fjærnere beslægtede eller ikke-beslægtede. — *Afgiften af overdragne Ejendomme* (1,0 Mill.) erlægges med ¹/₂ pCt. af Værdien af faste Ejendomme i By og paa Land, hver Gang de skifter Ejer. — *Sportlerne* (2,8 Mill.), hvoraf den overvejende Del er Retssportlerne, er nærmest et Gebyr, en Betaling for den Staten forvoldte Ujærlighed; tidligere tilfaldt den Embedsmændene. Herunder opføres ogsaa Patentafgifter (0,13 Mill.), Afgifter i Anledning af Beskyttelse for Varemærker (0,015 Mill.) og de ved Beskatning af Væddeløbsspil (0,06 Mill.) indkomne Beløb. — Den største Del af de indirekte Afgifter falder paa *Indførselstolden* og de dertil sig sluttende Afgifter af indenlandsk Produktion m. fl. Selve *Toldens* Beløb (32,8 Mill.) fordeler sig paa en stor Del Vareklasser, og det varierer ikke lidt fra Aar til Aar, paavirket af Aarets almindelige økonomiske Forhold. De Vareklasser, som for Aaret 1902 indbragte mere end 1 Mill. Kr. var Manufakturvarer med 6,8 Mill., Metaller med 2,8, Kaffe med 2,7, Olier med 2,8, Kul med 1,8, Tømmer og Træ med 1,8, Tobak med 1,8, Sukker med 1,8 og Drikkevarer med 1,2 Mill. Kr.; disse 9 Vareklasser indbragte tilsammen over 71 pCt. af den samlede Toldindtægt, og paa de 33 Vareklasser, som indbragte mere end 100 000 Kr., faldt ca. 96 pCt. af hele Toldindtægten. Sammen med Indførselstolden opføres *Stempelafgiften af Spillekort* (8 Skilling pr. Spil), der i

1902—03 androg 84 500 Kr. og *Skibsmaalingssafgiften*, et lille Gebyr, der betales ved Skibes Maaling, paa 7730 Kr. — *Konsulatsafgiften* (0,3 Mill.) er en aarlig Afgift paa alle danske Skibe paa 50 R. T. og derover, der gaar i udenrigsk Fart; den blev paalagt fra 1. Jan. 1894 bl. a. som Erstatning for de efterhaanden ophævede gamle Skibsafgifter. *Brændevinsbrændingsafgiften* (3,2 Mill.) er ligesom *Ølskatten* (5,8 Mill.) en Skat paa det indvundne Produkt, idet der betales 18 Øre pr. Pot. ren Alkohol (omtr. 8½ Øre pr. Pot 5° Brændevin) af det producerede Kvantum, hvilket afløses paa den til Redskaberne knyttede Spritmaaler, medens *Ølskatten*, der indførtes i 1891, betales med 9 Kr. pr. Tønde bayersk Øl, indeholdende 2¼ Vægtprocent Alkohol eller derover, som sælges fra Bryggerierne i Henhold til disses Bøger. Den almindelige Sats for Afgiften af *Tilvirkning af Roesukker* (2,5 Mill.), der nedsattes samtidig med Indførelsen af *Ølskatten*, udgør nu 2¼ Øre pr. Pd.; Indtægten af denne Afgift varierer stærkt efter Roehøstens Udbytte. Afgifter af *fremmede Handelsrejsende* m. v. indbragte 169 000 Kr.; endvidere opføres under de indirekte Afgifter Pakhusleje (inkl. Frilagerne) og forskellige mindre Indtægter.

Hvad Kommunernes Skatter angaar paalignedes i 1) *København* i 1902 i alt 8,6 Mill. Kr. Deraf udgjorde Skatterne paa faste Ejendomme 4,9 Mill., den personlige Skat: Indkomstskaften 3,7 Mill. De faste Ejendomsskatter er *Arealskatten* (3,1 Mill.), der udredes efter Etagerens Flademaal, *Grundskatten* (1,4 Mill.), som hviler paa en Slags Matrikulering af Grunden, hvor Beliggenhedsmomentet spiller en væsentlig Rolle, *Brolægningskatten* (0,1 Mill.), der svares af indenbys Ejendomme efter Bygningens Facade og Gadens halve Brede, samt *Skat af Fribolig* i offentlige Bygninger og *Bidrag til Brandvesensudgifterne* (0,3 Mill.). *Indkomstskaften* maa fremtidig højest andrage 2½ pCt. (jfr. nedenfor); den er ikke progressiv, men for Indtægter under 2400 Kr. er der en moderat Degression, saaledes at disse Indtægter ikke er skattepligtige for det hele Beløb. Indtægter under 800 Kr. er helt skattefri. — I 2) *Provinsbyerne* udgjorde Skatterne i 1901 ialt 7,25 Mill., deraf paa faste Ejendomme 0,89 Mill., den personlige Skat: Formue- og Lejlighedsskatten 6,36 Mill. Skatterne paa faste Ejendomme er *Grundskatten* (0,28 Mill.) efter en Hartkornansættelse og *Husskatten* (0,61 Mill.) efter Husenes Assurancesum; den ene af disse Skatter kan rette sig efter Ejendommenes mere eller mindre gunstige Beliggenhed. Hovedskatten er, som det vil ses, *Formue- og Lejlighedsskatten*; Reglerne ved dennes Paaligning er de samme som ved en almindelig Indkomstskat; kun søger man at bøde paa de særlige Forhold hos Skatteyderen (stor Familie, Gæld, Sygdom o. s. v.) ved at indrømme Lettelser, som tidligere væsentlig ahang af den skatteansættende Myndigheds Skøn, men hvorom der nu er givet nærmere Regler. I *Handelspladserne* (Frederiksberg, Frederiksværk og Marstal) er Formue- og Lejlighedsskatten ogsaa den væsentligste Skat (0,99 Mill.), men paa Frederiksberg spiller *Grundskatten* (0,69 Mill.) en betydelig Rolle; de 2 andre Handelspladser har en *Husskat* paa i alt ca. 6000 Kr. — Skattepaaligningen til 3) *Sognekommunerne* sker dels paa Hartkornet (efter Matrikelen 1844) dels efter de skattepligtiges Formue og Lejlighed under Hensyn til Skatteyderens hele økonomiske Stilling. I 1901 indkom 7,69 Mill. i *Hartkornsskat*, 6,98 Mill. i *Formue- og Lejlighedsskat*, foruden at der udrededes i *Naturalarbejde* udenfor Paaligningen Arbejde til en Værdi af 0,6 Mill. Kr. Til 4) *Amtskommunerne* udrededes i 1901—02 af Hartkornet efter Matrikelen af 1844 5,4 Mill. Kr.; Amtene kan ogsaa udskrive Skatter direkte paa Kommunerne, men det benyttes forholdsvis lidt (0,59 Mill.).

Samtidig med de nye Statsskatte love træder ogsaa en Del Ændringer i den kommunale Beskatning i Kraft. Herved er der givet nøjagtige Regler om Kommuneskattens Fordeling mellem Opholds- og Erhvervskommunen, hvorved der raades Bod paa det længe paaklagde Forhold, at man har kunnet unddrage Erhvervskommunen Skatten af de Indtægter, der erhverves af Næring i vedkommende Kommune, ved at bo udenfor denne. Endvidere er der aabnet Kommunerne Adgang til Beskatning af de i Kommunen værende Aktieselskaber og til Paaligning af kommunal Ejendomsskyld. Paa Landet vil derefter den forældede Hartkornbeskatning efterhaanden forsvinde og blive afløst af en rationel Værdibeskatning af alle de i Amts- og Sognekommunerne beliggende faste Ejendomme; fra 1925 skal Hartkornet ophøre som Skattegrundlag. I Byerne kan der udskrives en kommunal Ejendomsskyld, hvis Sats retter sig efter det Beløb, hvormed den hidtilværende Statsbygningssafgift overstiger den nye Statsejendomsskyld, og tilsvarende Regler er givne for Sognekommunerne, hvorhos der er truffet nærmere Overgangsbestemmelser angaaende Skatteberegningen, saaledes at en eventuel Forhøjelse i Skattebeløbet for de enkelte Ejendomme vil indtræde gradvis. I København kan

Satsen for Ejendomsskylden til Stat og Kommune, hvis den efter de anførte Regler bliver mindre end 2,3 p. m. af Ejendommenes Vurderingssum, forhøjes hertil. Kommunen maa ikke opkræve mere end $2\frac{1}{2}$ pCt. i Indkomstskat mod 3 pCt. før; for Købstæderne vil der være Mulighed for at kunne nedsætte Formue- og Lejlighedsskattens Procent efter Opnaaelsen af Ejendomsskylden. — I Loven er endvidere truffet nærmere Bestemmelser om Anvendelsen af Statsskatteansættelsen ved den kommunale Skat; i Hovedstaden, hvor man i Forvejen havde den rene Indkomstskats Princip, var en Overførelse jo forholdsvis let. For Kommunerne udenfor København kan det i en Vedtægt bestemmes, at Skatteindtægten overfor Kommunen (til Formue- og Lejlighedsskat) udfindes ved til Statsskatteindtægten at lægge indtil 50 pCt., hvis Indtægten skyldes Kapitaler o. l., indtil 35 pCt., saafremt den flyder af fast Ejendom, indtil 25 pCt., hvis den er Livrente, Pension, Af-tægt og indtil 15 pCt. ved pensionsberettiget Indkomst. Endvidere kan det i Ved-tægten bestemmes, at Indkomsten kan forhøjes paa Grund af forholdsvis store Indtægter, ringe Husstand, særlig heldige Driftsforhold m. v. eller formindskes, naar der er stor Børneflokk, Sygdom, Tab, Uheld og forholdsvis ringe Indtægt (Forhøjelsen kan naa indtil 25 pCt., Formindskelsen indtil 65 pCt.), og at Indtæg-ter paa 800 Kr. og derunder paa Landet, 1000 Kr. og derunder i Byerne kan ned-sættes efter Ligningsmyndighedernes fri Skøn.

Sluttelig skal i nedenstaaende Tabel gives en Oversigt over Skattebeløbene til Stat og Kommune i de sidste 30 Aar af det 19. Aarh., udregnet efter 5-aarige Gennemsnit samt til Sammenligning endvidere det sidste Aar, hvorfra Oplysninger foreligger. Tidsrummene dækker ikke helt hinanden, idet Femaaret 1870—74 for Staten, Amtskommunerne og Frederiksberg omfatter de fem Finansaar fra 1870—71 til 1874—75, for alle andre Kommuner de 5 Kalenderaar. Med Hensyn til, hvad der er henført under de forskellige Betegnelser, henvises til ovenstaaende Angivelse af de forskellige Skatter, og ligesom dér meddeles ogsaa her kun de Afgifter, der i Regnskaberne er opførte som Skatter, ikke de Afgifter og Byrder, Børgerne iøvrigt under forskellige Navne udreder til offentlige Formaal. Ved Tallenes Vurdering maa man iøvrigt holde sig de i Periodens Løb i selve Skattegrundlaget foretagne Forandringer for Øje.

Skatternes aarlige Beløb

		1870-74	1875-79	1880-84	1885-89	1890-94	1895-99	ca. 1902
		gsntl.	gsntl.	gsntl.	gsntl.	gsntl.	gsntl.	
		Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Staten	{ Direkte Skatter	8,92	8,78	9,25	9,59	9,85	10,47	11,14
	{ Indirekte Afgifter . . .	24,84	29,35	33,53	35,20	38,80	47,74	54,43
	I alt	33,76	38,13	42,78	44,79	48,65	58,21	65,57
Køben- havn	{ Ejendomsskatter . . .	1,85	2,22	2,69	3,23	3,64	4,09	5,10
	{ Personlige Skatter . .	0,82	1,16	1,88	2,32	2,61	3,10	3,90
	{ Andre Skatter	0,20	0,26	0,33	0,37	0,40	0,54	0,80
	I alt	2,87	3,64	4,90	5,92	6,65	7,73	9,80
Frede- riksberg	{ Ejendomsskatter . . .	0,06	0,10	0,14	0,21	0,32	0,45	0,74
	{ Personlige Skatter . .	0,09	0,18	0,28	0,39	0,48	0,64	0,93
	I alt	0,15	0,28	0,42	0,60	0,80	1,09	1,67
Provins- byer	{ Ejendomsskatter . . .	0,37	0,43	0,50	0,54	0,60	0,70	0,90
	{ Personlige Skatter . .	1,66	2,22	2,77	3,08	3,98	4,91	6,42
	{ Andre Skatter	0,19	0,13	0,09	0,03	0,05	0,07	0,13
	I alt	2,22	2,78	3,36	3,65	4,63	5,68	7,45
Amts- og Sogne- kommuner	{ Hartkornsskatter . .	8,62	10,27	10,97	10,97	12,19	12,47	13,09
	{ Personlige Skatter . .	1,87	2,48	2,83	3,18	4,14	5,18	6,38
	{ Naturalarbejde . . .	0,89	0,90	0,84	0,76	0,71	0,65	0,60
	I alt	11,38	13,65	14,64	14,91	17,04	18,30	20,07
Stats- og Kommuneskat- ter*)		50,17	58,25	65,87	69,66	77,56	90,78	104,35

*) I Sammenlægningssummen er udeladt Ligningsskatten af Byerne til Staten, da den ellers vilde blive regnet dobbelt.

Af Statsskatterne støg altsaa de direkte Skatter fra det første til det sidste Femaar fra 8,9 til 10,6 Mill. Kr., hvilket fornemlig skyldes Bygningsafgiftens Vækst som Følge af Nybygninger; Hartkornsskatterne har nærmest været ens; dog bevirkede Retten til Fradrag af de $\frac{2}{8}$ af Bankhæftelsen i Gammelskatten, at denne først indgik med sit fulde Beløb i Statskassen i 1877—78. Naar Gennemsnitsbeløbet dog er større i det første Femaar, skyldes dette, at der i Periodens to første Aar under direkte Skatter er opført en ekstraordinær Indkomstskat, som i alt indbragte 4 Mill. Kr. For de indirekte Skatters Vedkommende er Stigningen langt stærkere end for de direkte; de udgjorde i Periodens to Yderaar (1870—71 og 1900—01) 21,7 og 51,2 Mill. Kr., og er altsaa langt mere end fordoblede; da de fleste er Forbrugsskatter, vil alene Befolkningstilvæksten bevirke en Indtægtsopgang; men dels er Forbruget vokset langt stærkere end Befolkningen, dels er der kommet nye Skatter (navnlig Ølskatten) til, hvis Indtægt har mere end opvejet Nedgangen ved de i Perioden ophævede (Skibsafgiften) eller nedsatte Afgifter (Sukkerbeskatningen, Petroleumstolden). De indirekte Afgifters stærke Tilvækst ses ogsaa af, at i 1870—71 udgjorde de direkte Skatter $\frac{1}{3}$ af hele Skattebeløbet, i 1900—01 kun godt $\frac{1}{6}$.

Kommuneskatternes Stigning i Periodens Løb har været endnu større end Statsskatternes, idet de er mere end fordoblede, og saaledes stegne stærkere end baade den samtidige Befolkningstilvækst (36 pCt.) og Statsskattetilvækst (72 pCt.). Dette hidrører bl. a. fra de større Fordringer, der nu til Dags stilles til kommunal Virksomhed; navnlig i 1890'erne var Stigningen stor. Hvad angaar Skattegrundlaget skal det anføres, at i 1899 indkom ca. $\frac{7}{10}$ af Skatterne til Sogne og Amt ved Ligning paa Hartkornet, i København godt Halvdelen og paa Frederiksberg ca. $\frac{2}{5}$ ved Skatter paa faste Ejendomme; men for Provinsbyerne var dette kun Tilfældet med $\frac{1}{8}$ og for de 5 Handelspladser med $\frac{1}{12}$. Derved kommer altsaa de personlige Skatter til at spille en langt overvejende Rolle i Provinsbyer, Handelspladser og delvis paa Frederiksberg, medens de udgør en forholdsvis mindre Del i København og paa Landet.

Den samlede Beskatning til Stat og Kommuner omkring 1870 udgjorde 47 Mill. Kr., omkring 1900: 97 Mill. Kr., pr. Individ henholdsvis 26 $\frac{1}{2}$ og 40 Kr. Regner man Nationalindtægten i 1870 paa Grundlag af Erfaringerne fra Statsindkomstskatten den Gang til 500 Mill. Kr., og sætter man den ved Aar 1900 til 800 Mill. Kr., har Stats- og Kommuneskatterne udgjort henholdsvis 9,4 og 12,1 pCt. af hele Nationalindtægten, Statsskatterne henholdsvis 6,2 og 7,7 pCt., Kommuneskatterne 3,2 og 4,4 pCt.

Til Oplysning om *Statens og Kommunernes* ordinære Indtægter (bortset fra Forbrug af Formue og Stiftelse af Gæld) udenfor Beskatningen anføres nedenstaaende Gennemsnitstal, hvor tillige er meddelt Oplysning fra det sidst foreliggende Regnskabsaar.

Statens Indtægter udenfor Beskatningen

	1870-74 gsntl.	1875-79 gsntl.	1880-84 gsntl.	1885-89 gsntl.	1890-94 gsntl.	1895-99 gsntl.	Finans- aaret 1902—03
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Overskud af Domæneindtægter	1,56	1,51	1,11	0,72	0,82	0,79	0,97
Rente af Statsaktiver	5,02	4,19	5,52	3,71	4,38	5,16	4,57
Overskud af Post- og Telegrafv.	0,45	0,08	0,24	÷0,01	÷0,04	0,33	0,59
Overskud af Klasselotteriet . .	0,70	0,84	0,80	0,91	0,97	1,15	1,29
Adskillige Indtægter	1,12	0,85	1,86	3,09	1,50	1,01	1,47
Ialt	8,85	7,47	9,53	8,42	7,63	8,44	8,89

Paa Kommuneregnskabernes Indtægtsside opføres en Del Versursummer, f. Eks. Overskud fra forrige Aar, Tilskud fra Stat og fra andre Kommuner foruden Forbrug af Formue og Stiftelse af Gæld. Af væsentligere Interesse er nærmest kun Indtægten af Kapitaler og faste Ejendomme, hvorunder i Almindelighed opføres Indtægten af de forskellige kommunale Virksomheder, samt dernæst Indtægter ifølge Næringsloven og lignende Love.

Kommunernes væsentligere Indtægter udenfor Beskatningen

		1870-74 gsntl.	1876-79 gsntl.	1880-84 gsntl.	1886-89 gsntl.	1890-94 gsntl.	1896-99 gsntl.	ca. 1901
		Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
København	{ Indtægt af Ejendomme m. m. . . .	0,68	0,97	1,33	1,75	2,35	3,06	3,47
	{ » iflg. Næringsloven o. l. . .	0,13	0,20	0,33	0,48	0,68	0,81	1,22
Frederiksberg*)	{ Indtægt af Ejendomme m. m. . . .	—	—	—	—	0,02	0,08	0,44
	{ » iflg. Næringsloven o. l. . .	—	—	—	—	0,04	0,07	0,10
Provinsbyerne	{ Indtægt af Ejendomme m. m. . . .	0,57	0,71	0,84	1,09	1,82	2,04	2,68
	{ » iflg. Næringsloven o. l. . .	0,13	0,20	0,31	0,38	0,40	0,53	0,62
Landkommunerne	{ Indtægt af Ejendomme m. m. . . .	0,42	0,48	0,53	0,55	0,60	0,77	1,29
	{ » iflg. Næringsloven o. l. . .	0,23	0,31	0,41	0,43	0,44	0,52	0,53

*) I de første Femaar ikke udskilt fra Landkommunerne.

Tallene viser tydeligt den store Betydning, Kommunernes Indtægt af faste Ejendomme har faaet i den nyere Tid, baade absolut og relativt; i det sidste Aar udgjorde disse Indtægter — hvoraf en Del kan ligestilles med en Art indirekte Beskatning — henimod 8 Mill. Kr. eller godt $\frac{1}{5}$ af det samlede Kommuneskattebeløb, i det første Femaar kun 1,7 Mill. Kr., ca. $\frac{1}{10}$ af Skattebeløbet. Kommunernes forskellige Form for Regnskabsopgørelsen bevirker dog, at Materialet er behæftet med visse Mangler, rent bortset fra de mere formelle, som at Handelspladserne i Begyndelsen af Perioden er at finde under Sognekommunerne, at Aaret 1901 for København her betegner 1902 o. s. v. — Ogsaa Afgifter efter Næringsloven er med den stigende Befolkning tiltagne stærkt, fra $\frac{1}{2}$ til henimod $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr.; disse Indtægtsposter er naturligvis af størst Betydning i Byerne.

2. Udgifter.

Ved Spørgsmaalet om, hvilke Udgifter det offentlige bør paatage sig, er det ikke saa meget økonomiske som politiske Hensyn, der gør sig gældende. Hver Tid har sin Opfattelse af Forholdene, og Formaalt, som man i vore Dage finder det ganske i sin Orden, at det offentlige bærer Udgifterne ved, vilde man for blot en Menneskealder siden henvise til privat Virksomhed. Nogle Udgifter bør det offentlige dog absolut afholde; det er saadanne, som paahviler Staten som Kulturstat. Som Hovedeksempel kan nævnes Udgifterne til Retsplejen. Overfor Udgifter af denne Art er det, at man kan vende den i det daglige Liv gældende Sætning »at sætte Tæring efter Næring« om og sige, at til slige Udgifters Afholdelse maa det offentlige forskaffe sig de fornødne Midler, og altsaa »sætte Næring efter Tæring«. Ved andre af de offentlige Udgifter er det derimod mere Hensigtsmæssighedsgrunde, der er de afgørende for, hvor vidt det offentlige bør paatage sig dem, og dette gælder om langt den største Del af Udgifterne; her maa man da overveje, om den Nytte, Samfundet som Helhed har af Udgifterne, er større end det Offer, som Tilvejebringelsen af de Indtægter, der er fornødne til Udgifternes Afholdelse, paalægger Samfundet. I det danske Finansvæsen kommer denne Bevægelse tydeligere frem i Kommunestyrelsen end i Statsstyrelsen. Naar Statsbudgettet lægges, gaar man i sine Overvejelser som Regel ud fra, at Statsindtægterne Aar til andet fremkommer med samme Beløb, kun med den naturlige Stigning, som følger af Befolkningstilvæksten og Velstandens Stigning. De ekstraordinære Indtægter, som udkræves til nye større Formaals Iværksættelse, faar man da almindeligvis ved Laan; vi har heller ikke her i Landet nogen supplerende Statsskat

saaledes som f. Eks. i England Indkomstskatten, der opkræves med større eller mindre Beløb efter Kravenes Størrelse. Anderledes er det i de fleste Kommuner, hvor man først undersøger, hvor store Udgifter Aaret vil bringe, og derefter udskriver Skatten med større eller mindre Beløb. I København var Indkomstskatten oprindelig tænkt som Supplementsskat, men den har forlængst ophørt at være det.

Det vil altsaa være umuligt at fastsætte almindelige Regler for den offentlige Husholdning ud over de rent selvfølgelige, som ogsaa gælder det private Liv, at der bør herske Orden, Sparsommelighed og Redelighed, navnlig saaledes at man gør sig klart, at det offentlige bør administrere saa billigt som muligt og ikke betale mere, end private gør for de samme Ting.

Den historiske Udvikling karakteriseres iøvrigt ved en stadig og stigende Vækst i det offentlige Udgifter. I Lens- og Stændertiden var Statens Virksomhedsomraade ret indskrænket, og Befolkningen tilfredsstillede Kravene dels ved rent personlige Ydelser (f. Eks. til Krigstjeneste) dels ved Ydelser i natura (f. Eks. Fyrsternes Underhold paa Rejser). De offentlige Udgifter var ogsaa ret smaa, og Fyrsten var som stor Jordegodsejer i Almindelighed i Besiddelse af store Rigdomme til Formaalenes Fyldestgørelse. Efter det ene-vældige Kongedømmes Indførelse i Europas Fastlandsstater steg Udgifterne stærkt, foranlediget ved Militæruddigternes Vækst, en kostbar Hofhusholdning, de merkantilistiske Forholdsregler til Beskyttelse af en Del Virksomheder i Landet i Forbindelse med Statsgældens Forrentning. Med Folkets Deltagelse i Statsstyrelsen efter Enevældens Fald kunde man have ventet Nedgang i Statsudgifterne. Dette skete imidlertid ikke, tværtimod; men der skete en Forskydning i Udgifternes Art, idet det offentlige nu paatog sig Varetagelsen af nye og store Formaal, kulturelle og sociale, som maatte foranledige store Udgifter, medens andre f. Eks. til Hofhusholdningen baade absolut og relativt har været i Nedgang. Dertil er kommet de betydelige Beløb, som medgaar til Opretholdelsen af vor Tids »bevæbnede Fred«; ved Aarhundredskiftet anvendtes der saaledes til militære Øjemed i Europas Stater og de forenede Stater i Nordamerika aarlig over 6 Milliarder Kroner, og Staternes Udgift til Statsgælden, som foruden Samfærdselsmidlernes Forbedring ogsaa for en Del skyldte militære Øjemed sin Oprindelse, androg over 4 Milliarder Kr. (Staternes samlede Gæld udgjorde over 100 Milliarder).

Oplysning om *det offentlige*, o: Statens og Kommunernes, Udgifter i Danmark i den nyeste Tid meddeles i omstaaende Tabel (S. 199). For Statens Vedkommende er de gennemsnitlige aarlige Udgifter udregnede for samme femaars-Perioder som ovenfor ved Beskætningen, hvorhos er tilføjet Beløbene fra det sidst foreliggende Statsregnskab (1902—03); Beløbene angiver Statens ordentlige og overordentlige Udgifter paa de forskellige Hovedposter, men med Udeladelse af Udgifterne ved Erhvervelse af Formue og Afdrag paa Gæld. Man har fulgt Statsregnskabets egen Postering. — I Bemærkningerne efter Tabellen skal man dernæst paa Grundlag af det sidste Statsregnskab anføre de Hovedformaal under de enkelte Poster, hvortil Udgifterne medgaar. For Sammenligningens Skyld ma det bemærkes, at under 13. Januar 1894 udskiltes af Indenrigsministeriet et Ministerium for offentlige Arbejder, som derefter opførtes med sit særlige Budget i 1895—96 og 1896—97; under 22. Maj 1896 ophævedes dette Ministerium atter, og dets Anliggender tilbagelagdes til Indenrigsministeriet, men samtidig udskiltes af dette et Landbrugsministerium, hvortil ogsaa henlagdes nogle tidligere finansministerielle Sager. Dette er senere vedblevet at bestaa, og under 27. April 1900 udskiltes atter af Indenrigsministeriet et Ministerium for offentlige Arbejder, hvorfra Postvæsenet dog senere er tilbageført til Indenrigsministeriet.

Statens Udgifter

	1870-74 gsntl.	1875-79 gsntl.	1880-84 gsntl.	1885-89 gsntl.	1890-94 gsntl.	1895-99 gsntl.	Finans- aaet 1902-03
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Civilliste og Appanager	1,43	1,42	1,27	1,22	1,17	1,20	1,20
Rigsdagen	0,34	0,39	0,43	0,33	0,40	0,43	0,53
Statsraadet	0,11	0,10	0,10	0,11	0,11	0,11	0,12
Statsgældens Forrentning	9,50	7,49	8,42	7,54	6,82	6,84	8,15
Pensionsvæsen	3,58	3,41	3,47	3,48	3,34	3,27	3,46
Udenrigsministeriet	0,36	0,36	0,37	0,38	0,43	0,59	0,70
Ministeriet for offentl. Arbejder	—	—	—	—	—	1,46 ¹⁾	2,37
Landbrugsministeriet	—	—	—	—	—	3,05 ²⁾	3,54
Indenrigsministeriet	1,50	1,98	2,32	3,91	6,06	6,65	5,14
Justitsministeriet	2,00	2,26	2,57	3,82	4,23	4,55	5,42
Minist. for Kirke- og Undervisningsv.	0,72	1,00	1,69	2,95	5,06	5,42	8,46
Krigsministeriet	9,34	10,02	10,20	15,34	15,93	11,35	12,35
Marineministeriet	3,98	5,83	6,52	8,40	7,99	7,17	7,57
Finansministeriet	2,73	4,05	3,71	3,77	4,08	5,08	4,91

1) Gennemsnit af de 2 Aar 1895—96 og 1896—97.

2) Gennemsnit af de 3 Aar 1897—98 til 1899—1900.

Tabellens tre første Poster omfatter Udgifterne til *Konge, Kongehus, Rigsdag* og *Statsraad* (ialt 1,85 Mill. Kr.). Derefter følger *Statsgældens* Forrentning, hvortil Udgifterne har været stigende i de sidste Aar som Følge af nye Laan (jfr. nedenfor). — Af *Pensionsudgifterne* falder ca. 1,3 Mill. Kr. paa civile Pensioner, ca. 2,2 Mill. Kr. paa militære Pensioner og Invalidforsørgelsen. — Paa *Udenrigsministeriets* Budget er Hovedposterne Gesandtskaberne (0,27 Mill.) og Konsulatsudgifter (0,29 Mill.), hvilke sidste har været i stærk Opgang i de senere Aar. — Under *Ministeriet for offentlige Arbejder* udgør de ordentlige Udgifter et mindre Beløb end under de øvrige Ministerier; de medgaar væsentlig til en forholdsvis talrig Embedsstab til de forskellige Formaal samt til de kgl. Bygninger (0,44 Mill.); de betydelige overordentlige Udgifter anvendtes til Bidrag til forskellige Dampskibsforbindelser (0,12 Mill.), til Forrentning af den østsjællandske og lolland-falsterske Jærnbanes Anlægskapital (0,24 Mill.), til Beskyttelsesarbejder paa Jyllands Vestkyst (0,45 Mill.) samt til forskellige Udgifter til Fremme af Samfærdselen m. v. Under dette Ministerium hører ogsaa den øverste Administration af Statsbanevæsenet, hvis Budget i Finansaaret 1902—03 balancerede med over 29 Mill., hvoraf 3 Mill. som Overskud, og Telegrafvæsenet (Indtægter 1,44 Mill., Overskud 0,04 Mill.); Postvæsenet, nu under Indenrigsministeriet, balancerede samme Aar med 9,8 Mill. Kr., hvoraf 0,55 Mill. i Overskud. — Under *Landbrugsministeriet* medgik til Foranstaltninger vedrørende Landbrug 2¼ Mill. (heraf til Landboforeninger, Konsulenter i Ind- og Udland 108,000 Kr., til Plantekultur 73,000 Kr., til Husmandspræmier og -rejser 97,000 Kr., til Skovplantning 299,000 Kr., til Havedyrkning 45,000 Kr., til Landbohøjskolen 363,000 Kr., til Husdyravlens Fremme 556,000 Kr., til Sandflugtdæmpning 272,000 Kr., til Veterinærvæsen 195,000 Kr.); i Femaaret 1870—74 udgjorde Udgifter til Foranstaltninger vedrørende Landbrug ialt 193,000 Kr., men i 1895—99 var Beløbet steget til 1,912,000 Kr. gsntl. aarlig. Til Foranstaltninger vedrørende Fiskeri medgik 262,000 Kr., til Matrikelvæsenet 74,000 Kr. og til Redningsvæsenet 198,000 Kr. Paa det overordentlige Budget var de væsentligste Beløb under dette Ministerium de 358,000 Kr., der udbetaltes i Subventioner til Dampskibsforbindelsen Eshjerg—England. — Under *Indenrigsministeriet* opføres Lønninger til forskellige Overøvrighedspersoner (Amtmænd m. fl.) med 238,000 Kr., Foranstaltninger vedrørende Industri og Haandværk med 398,000 Kr., til Søvæsenet 21,000 Kr., til Handelsskoler o. l. 47,000 Kr., Udgifter ved Patentloven med 97,000 Kr., Taksationsomkostninger ved Husmandskreditforeningerne med 76,000 Kr. og Indkvarteringsudgifter med 369,000 Kr. Dernæst opføres Udgifterne ved den sociale Lovgivning under dette Ministerium, og dette er navnlig Aarsagen til Udgifternes stærke Stigning i det sidste Decennium. Til Alderdomsunderstøttelsen medgik 2,25 Mill. Kr., til Sygekasserne 1,19 Mill. Kr., til Arbejdsforsikringsraadet 28,000 Kr.

til Fiskernes Ulykkesforsikring 10,000 Kr., til Fabriktilsynet m. v. 83,000 Kr. — Under *Justitsministeriet* er Justits- og Politivæsenet opført med 2 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. (deraf Højesteret og Overretterne med 0,8, Underretterne med 1,2 og Straffeanstalterne med 0,4 Mill.), Udskrivningsvæsenet til Hær og Flaade med 0,2 Mill. Kr. og Medicinalvæsenet med over 2 Mill. Kr. — Under Ministeriet for *Kirke- og Undervisningsvæsenet* opføres som Tilskud til kirkelige Øjemed 357,000 Kr. (de væsentligste Beløb hertil, nemlig til Præsternes Lønning og Kirkernes Vedligeholdelse, faas gennem Tienden), Udgifter til Videnskabelighed 310,000 Kr., Tilskud til Folkeskolevæsenet — som er betydelig forøgede efter den nye Skolelov — 4 $\frac{3}{4}$ Mill. Kr., herunder ogsaa Udgifterne ved forskellige Abnormanstalter, Seminarier samt til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler (412,000 Kr.). Til Kunstanstalter og Samlinger medgik 486,000 Kr. Tilskud til Rigshospitalet og Fødselsstiftelsen udgjorde 518,000 Kr., til Universitetet 548,000 Kr., til polyteknisk Læreanstalt 111,000 Kr. og til de højere Almskoler 317,000 Kr. De samlede Udgifter for de under dette Ministerium opførte Institutter med særlige Fonds udgjorde for Universitetet med Kommunitetet 1,174,000, for polyteknisk Læreanstalt 151,000, for Sorø Akademi 531,000 og for de højere Almskoler 792,000 Kr. Til overordentlige Udgifter, navnlig til Byggefretagender vedrørende Kirke, Kunst og Videnskab m. v., anvendtes i alt 0,8 Mill. Kr. — De til *Krigsministeriet* medgaaede Beløb er hovedsagelig anvendte til militære Øjemed, og desuden er der, som det fremgaar af foranstaaende, ogsaa paa en Del andre Poster opført Udgifter, der er foranledigede af Landets Forsvarsvæsen. Af civile Udgifter skal nævnes en Tilbygning til Rigsdagsbygningen med 161,000 Kr., ligesom en Del af Udgifterne ved Generalstabens topografiske Afdeling (130,000 Kr.) tjener civile Formaal. — Under *Marineministeriet* opføres Udgifterne til Lods-, Fyr-, Vagervæsenet og det meteorologiske Institut, der ikke har noget med det egentlige Søforsvar at gøre, som en særlig Gruppe; Udgifterne hertil androg i alt 1,66 Mill. Kr. — Paa *Finansministeriets* Budget opføres foruden Udgifterne til Finansernes hele Centralbestyrelse og Skatteadministrationen (279,000 Kr.), til Regnskabernes Revision og Decision (294,000 Kr.) og til Statistisk Bureau (117,000 Kr.), Udgifterne ved Oppebørselen af de direkte Skatter med 262,000 Kr. og til Opkrævelse af Tolden med ca. 3 Mill. Kr. Blandt de overordentlige Udgifter opføres navnlig forskellige Dyrtidstillæg og Lønningstillæg (710,000 Kr.), hvoraf en Del falder paa Militæretaterne. — Til *Ministeriet for Island* medgik i 1902—03: 93,000 Kr.

Kommunernes Udgifter faldt væsentlig paa nedenstaaende Hovedposter; af Overskuelighedshensyn har man her holdt sig til 10-Aars Gennemsnit.

		København	Frederiksberg	Provsbyerne	Sognekomm.	Amtskomm.	I alt
	gsntl.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Administration	1870-79	0,36	—	0,18	0,12	0,09	0,75
	1880-89	0,50	—	0,26	0,12	0,11	0,99
	1890-99	0,97	0,05	0,35	0,16	0,13	1,66
Fattigvæsen	1870-79	0,72	—	0,82	4,08	0,10	5,72
	1880-89	1,33	—	0,99	4,94	0,15	7,41
	1890-99	1,49	0,15	1,16	4,57	0,11	7,48
Alderdomsunderstøttelse	1870-79	—	—	—	—	—	—
	1880-89	—	—	—	—	—	—
	1890-99	0,71	0,06	0,67	2,31	—	3,75
Skolevæsen	1870-79	0,49	—	0,83	3,06	0,22	4,60
	1880-89	1,23	—	1,12	3,62	0,34	6,31
	1890-99	1,99	0,32	1,70	4,24	0,42	8,67
Rets- og Politivæsen	1870-79	0,44	—	0,29	—	0,62	1,35
	1880-89	0,75	—	0,40	—	0,77	1,92
	1890-99	1,25	0,07	0,50	—	1,06	2,88
Medicinalvæsen	1870-79	0,46	—	0,08	—	0,46	1,00
	1880-89	0,73	—	0,11	—	0,66	1,50
	1890-99	0,82	—	0,30	—	1,44	2,56
Vej- og Bro-lægningsv.	1870-79	0,51	—	0,35	0,96	2,42	4,24
	1880-89	1,08	—	0,38	1,30	2,25	5,01
	1890-99	1,33	0,32	0,58	2,09	2,28	6,60

Den forskellige Regnskabsførelse i de forskellige Kommuner bevirker, at en Sammenstilling som ovenstaaende kun vanskelig lader sig foretage, og Slutninger paa Grundlag heraf maa foretages med Varsomhed. Udgifterne er stegne langt stærkere end Befolkningstilvæksten. Maalt pr. Individ er Udgifterne til de enkelte Formaal meget forskellige fra Sted til Sted; men Maalet er ufuldkomment, da ogsaa Indtægtsforholdene frembyder store Forskelligheder. Administrationsudgifterne er langt større i Byerne, og navnlig i Hovedstaden, end paa Landet. Forsørgelsesvæsenet (Fattigvæsen og Alderdomsunderstøttelse) kostede i det sidste Fømaar gsntl. 5 Kr. pr. Individ, hvoraf de 4 Kr. faldt paa Kommunerne, 1 Kr. paa Staten (til Alderdomsunderstøttelse); ogsaa her stod København med det højeste Beløb, medens der ikke er stor Forskel paa de andre Byer og Landet. Virkningen af Loven om Alderdomsunderstøttelse har overalt været en Nedgang i Kommunernes samlede Forsørgelsesudgifter i den nyeste Tid. Derimod er Skoleudgifterne (4 Kr. pr. Individ i Landet som Helhed) stegne meget stærkt, og de er langt større i Byerne, og her atter i Hovedstaden, end paa Landet. Ogsaa de andre Udgifter er stegne stærkt; Udgifterne til Vej- og Brolægningsvæsen er vel størst i Hovedstaden, men de er højere paa Landet end i Provinsbyerne.

3. Offentlig Gæld.

For saa vidt det offentliges ordentlige Indtægter ikke strækker til ved Formaalenes Fyldestgørelse, maa Udgiften bestrides ved overordentlige Indtægter. Disse falder i to Grupper: *Forbrug af Formue og Stiftelse af Gæld*. I de fleste Lande har Staten et Reservefond, hvilket allerede er nødvendigt, naar det offentlige driver Erhvervsvirksomhed af forskellig Art, til hvis Bestridelse man maa have de fornødne Penge mellem Hænder; men ogsaa her ud over har de fleste Lande Reservebeholdninger, almindeligvis anbragte i Værdipapirer, som man kan falde tilbage paa under ekstraordinære Forhold.

Det offentliges stigende Virksomhed i den nyere Tid har imidlertid nødvendiggjort Kapitalanlæg i stor Udstrækning (i Erhvervsøjemed, til Samfærdsmidler, Skoler, Hospitaler m. v. foruden militære Anlæg), og Midlerne hertil er for en stor Del tilvejebragte gennem *Laan*. Der er i og for sig heller intet i Vejen for at lade de fremtidige Samfund paatage sig en Del af Nutidens Byrder, naar disse kommer Fremtiden til gode og bidrager til at forøge Samfundenes økonomiske Evne. Men der kan maaske nok i vor Tid paapeges en Tendens til for meget at binde Fremtidens Ydeevne til Fordel for Nutiden; hver Tid har sine Formaal at løse, og man bør være forsigtig med i for høj Grad at diskontere Fremtidens Muligheder.

Den offentlige Gæld kan deles i to Slags: svævende og konsolideret. Som Former for den *svævende* Gæld, der er beregnet paa at være af kortere Varighed, men som ikke altid skarpt kan adskilles fra den konsoliderede, skal nævnes Betalingsrestancer, Laan hos Banker, Modtagelse af Pengemidler i Depot samt Udstedelse af Veksler eller Kreditbeviser; ved disse sidste forstaaes Anvisninger paa Statskassen, betalbare efter en vis kortere Løbetid, for hvilke der betales Rente, som enten er løbende eller diskonteres forud. Endelig skal nævnes, at Staterne ofte har anvendt Udstedelse af Papirpenge som Form for svævende Gæld (jfr. S. 127).

Den almindeligste Form for den *konsoliderede* Gæld er Udstedelsen af Obligationer. Staten og større Kommuner kan fremlægge saadanne Laan til Subskription (almindeligvis ved Hjælp af de større Pengeinstitutter) i Inland eller Udland. Om Laanet stiftes hjemme eller ude, kan med den Internationalitet, som nu gør sig gældende paa Pengemarkedets Omraade, have mindre at sige, for saa vidt som Obligationer udstedte i Udlandet kan købes af Indlændinge og omvendt. Laanet optages i Almindelighed der, hvor det kan faas paa de billigste Vilkaar; men det kan med Hensyn til Afsætteligheden i Udlandet

være en Fordel baade for Staten og Obligationsejerne, at Obligationerne ogsaa lyder paa fremmed Mønt. De mindre Kommuner er i Almindelighed henvist til at optage Laan hos Landets egne Pengeinstitutter. I Danmark er oprettet en speciel Kommunekreditforening, hvorved de mindre Kommuner har opnaaet at kunne stifte Laan lettere og paa billigere Vilkaar. — De offentlige Obligationsslaan kan henføres til to Hovedgrupper. I det ene Tilfælde paatager Staten eller Kommunen sig kun den Forpligtelse at forrente Laanet, og Kreditor har ingen Fordring paa Kapitalens Tilbagebetaling. I det andet Tilfælde er der derimod paalagt Stat eller Kommune bestemte Regler med Hensyn til Tilbagebetalingen, undertiden saaledes, at der er fastsat en bestemt aarlig Amortisationssum i en vis længere Aarrække. Obligationerne er næsten altid uopsigelige fra Kreditors Side, da hverken Stat eller Kommune kan staa sig ved under muligvis ugunstige Forhold at faa deres Laan opsagte til Udbetaling. Derimod har Debitor ved saa godt som alle Obligationsslaan Opsigelsesret, bl. a. for at muligvære *Konverteringer*; disse har spillet en stor Rolle baade her hjemme og i Udlandet i de sidste Decennier, og de er fuldt ud berettigede. Naar Pengemarkedets Tilstand nemlig gør det muligt at opnaa Laan paa billigere Vilkaar end de gamle Laan byder, har Staten — naar den har forbeholdt sig Opsigelsesret — ligesom en privat Mand Ret til at give Kreditor Valget mellem at faa sin Obligationsslaan betalt eller at modtage en ny Obligation, der stiller Staten gunstigere end efter det gamle Forhold. Undertiden gaar Staten ved en saadan Konvertering ind paa at lade Laanet være uopsigeligt i en vis Aarrække.

Af andre Former for konsolideret Gæld kan nævnes Annuiteter, Tontiner, Lotterilaan m. m.

Til Oplysning om Danmarks offentlige Gæld i den nyere Tid hidsættes nedenstaaende Tabel, der oplyser Gældens Størrelse for Staten og de forskellige Hovedgrupper af Kommuner:

	Staten	København	Frederiksberg	Provinsbyerne	Sognekomm.	Amtskomm.	Kommunerne i alt
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
o. 1870.....	237	14,5	—	6,0	5,0	1,6	27,1
- 1875.....	187	15,9	—	8,9	8,4	2,5	35,7
- 1880.....	174	24,0	—	14,0	13,2	3,5	54,7
- 1885.....	198	22,4	—	17,2	17,3	4,7	61,6
- 1890.....	189	30,1	1,7	23,8	16,7	5,1	77,4
- 1895.....	209	47,1	2,0	26,2	16,6	9,4	101,3
- 1900.....	208	59,3	8,3	40,6	21,6	13,0	142,8
- 1902.....	245	98,0	8,2	45,3	24,5	14,2	190,2

Statens Gæld udgjorde altsaa omtrent det samme Beløb ved Periodens Begyndelse og Slutning. I 1870 levede man ganske vist endnu under Følgerne af Krigen i 1864, men naar Hensyn tages til den mellemliggende Forøgelse baade i Befolkningens Antal og Velstand og til Statens store Kapitalanbringelser (alene Statsbaneanlægene opføres med henved 200 Mill. Kr.), maa det nuværende Gældsbeløb dog karakteriseres som moderat. Derimod er Kommunegælden stegen fra ca. 27 til 190 Mill. Kr. eller til over det 7-dobbelte. At en stor Del af denne Stigning er medgaaet til Kapitalanlæg i Erhvervsøjemed, der afkaster aarligt Udbytte, ses allerede af den Omstændighed, at Kommunernes Indtægter af faste Ejendomme og Kapitaler i Periodens Løb steg fra 1,7 til henimod 8 Mill. Kr., ligesom Kommunerne opgiver at eje faste Ejendomme til en Værdi af ca. 230 Mill. Kr. og i Kapitalbeløb ca. 71 Mill. Kr.; men store Beløb er ogsaa fastgjorte i ikke-udbyttegivende Anlæg,

overfor hvilke det er et Spørgsmaal, om ikke den nulevende Generation i større Omfang selv burde have taget Byrden paa sine Skuldre.

Sluttelig skal meddeles en Oversigt over de til *Forrentning af Gæld* medgaaede gennemsnitlige Beløb, angivet i Mill. Kroner:

	Staten	København	Frederiksberg	Provinsbyerne	Sognekomm.	Amtskomm.	Kommunerne i alt
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1870-74 gsnth.	9,50	0,36	—	0,21	0,25	0,06	0,88
1875-79 —	7,49	0,48	—	0,39	0,44	0,14	1,45
1880-84 —	8,42	0,62	—	0,56	0,66	0,18	2,02
1885-89 —	7,54	0,86	—	0,71	0,79	0,21	2,57
1890-94 —	6,82	1,12	0,06	0,87	0,74	0,24	3,03
1895-99 —	6,84	1,33	0,09	1,13	0,74	0,39	3,68
1901 (1902) ...	8,15	2,51	0,32	1,65	1,01	0,49	5,98

Naar Udgifterne til Gældens Forrentning ikke er stegne saa stærkt som den samtidige Gældstigning, ligger dette i, at baade Stat og Kommuner har kunnet stifte billigere Laan i Slutningen end i Begyndelsen af Perioden. I 1886 konverteredes Størstedelen af Statens Gæld fra 4 til $3\frac{1}{2}$ pCt., og i 1894 og 1897 blev atter (i Forbindelse med andre Laanetransaktioner) den overvejende Del af den $3\frac{1}{2}$ pCt. Gæld konverteret til 3 pCt. Renten af de i 1900 og 1901 optagne Laan er $3\frac{1}{2}$ pCt. Af den samlede udenlandske Gæld paa 176,3 Mill. i 1903 svarede der 3 pCt. af 133,8 Mill., $3\frac{1}{2}$ pCt. af 42,3 Mill. og 4 pCt. af 0,2 Mill. Kr. Størstedelen af den indenlandske Gæld paa i alt 68,4 Mill. Kr. svarede $3\frac{1}{2}$ pCt. i Rente.

TREDJE AFSNIT.

Grundtræk af Formueretten.

Det har fra gammel Tid været almindeligt indenfor Retssystemet at sondre mellem offentlig og privat Ret. Den *offentlige* Ret omfatter de Retsforhold, hvori Staten er Øjemed, og i hvilke de offentlige Interesser er de fremherskende; herunder hører Statsretten og Strafferetten, ligesom ogsaa Processen sædvanlig henføres hertil. Den *private* Ret omfatter de Retsforhold, hvori det enkelte Menneske er Øjemed, og som omgiver ham som Midler for hans individuelle Liv og Virksomhed; hertil hører Formueretten (Tings- og Obligationsret), Arveretten og Familieretten. Formueretten er den Del af Retssystemet, der har særlig Betydning for Erhvervslivet. I det følgende vil der blive givet en sammentrængt Fremstilling af Grundtrækkene af dansk Formueret.

Som de Veje, ad hvilke Retsreglerne bliver til (*Retskilder*), nævnes i Almindelighed Lov, Sædvane og Praksis.

Lov i videre Betydning er enhver Retsregel, der udgaar fra en Myndighed, som er berettiget til at give en saadan Retsregel. I snævrere Forstand forstaas der ved Love kun de Retsregler, der udgaar fra den særlig konstituerede lovgivende Myndighed, i Modsætning til de, i Almindelighed mere begrænsede, Retsregler, der kan gives af den udøvende Magt (Regeringen, Administrationen).

I Danmark før Grundloven af 5. Juni 1849 tilkom Myndigheden til at give Retsregler Kongen alene. Kongens lovgivende Myndighed udøvedes under forskellige Former, enten som direkte Befalinger fra ham til Undersaatterne, eller som Forskrifter udstedte af Regeringsautoriteterne. Retsregler af almindelig Interesse eller af større Betydning for Samfundet udgik sædvanlig i Kongens Navn, med hans Underskrift og Segl, paraferede af vedkommende Regeringsautoritet og trykte. De havde forskellige Navne: *Forordninger* (især om større Love), *Plakater* (især om mindre Love), *Anordninger* (sædvanlig kun om Love, der ordnede offentlige Institutioner), *Forbud*, *Mandater*, *Patenter* eller *aabne Breve* osv. Sædvanlig var Lovene forsynede med *Præmisser* d. v. s. en Redegørelse for de Grunde, hvorpaa Loven var bygget.

Efter Grundloven af 5. Juni 1849 er den lovgivende Magt hos Kongen og Rigsdagen i Forening. Fra denne lovgivende Myndighed udgaar Love i egentlig Forstand, i Modsætning til administrative Bestemmelser. *Lovene* indledes med en Angivelse af, at de er vedtagne af Rigsdagen og stadfæstede af Kongen; de underskrives af Kongen samt af en eller flere Ministre, hvilke er ansvarlige for Beslutningen. Lovene indeholder nutildags ikke *Præmisser*. De fra Administrationen udgaaende Retsnormer

udstedes enten underskræve af Kongen med en eller flere Ministres Medunderskrift, sædvanlig under Benævnelsen *Anordning*, eller de udstedes af et Ministerium, sædvanlig under Benævnelsen *Bekendtgørelse*, eller endelig af underordnede (stedlige) Autoriteter. Indførelsen i den ved Regeringens Foranstaltning udgivne *Lovtidende* er den bindende Bekendtgørelse for alle Love og for alle kongelige og ministerielle Anordninger, under hvilket Navn de end udstedes, og hvad enten de Forskrifter, de indeholder, vedkommer hele Riget eller kun enkelte Egne eller Dele af Befolkningen (Lov 25. Juni 1870). Bekendtgørelse af de stedlige Myndigheders Anordninger sker efter den paa Stedet brugelige Maade (f. Eks. ved Indrykkelse i de lokale Blade, Opslag, Oplæsning ved Trommeslag eller til Kirkestævne.)

De for et Land gældende Lovbestemmelser er navnlig i ældre Tid ofte blevet indordnede i en samlet almindelig Lovbog (Code). En saadan Kodificering har sine store Fordele, men er med Nutidens uhyre og forholdsvis hurtig skiftende Lovstof vanskelig at overkomme. Den sidste her i Landet affattede almindelige Lovbog er *Kong Christian den Femtes Danske Lov*, dateret den 15. April 1683. Denne Lovbog danner endnu stadig Grundlaget for dansk Ret, om end selvfølgelig dens Bestemmelser paa mange Omraader er undergaaede gennemgribende Forandringer ved den senere Lovgivning. — Danske Lov er inddelt i 6 Bøger, disse atter i Kapitler og Artikler; f. Eks. »D. L. 5—3—18« betyder »Danske Lovs 5te Bog, 3dje Kapitel, 18de Artikel« og citeres som »Femte, Tredje, Attende«.

Ved SÆDVANERET forstaaes de Retsregler, der opstaaer derigennem, at et Samfunds Medlemmer stadig og længe iagttager en vis Handlemaade i den Overbevisning, at den er retlig nødvendig. Det er især paa Samfundsudviklingens første Trin, inden en organiseret Lovgivningsmagt er fremstaaet, at Sædvaneretten har Betydning, medens den i det organiserede Samfund spiller en mindre fremtrædende Rolle. Dog er det endnu almindeligt, at der for visse Retsforhold dannes og vedligeholdes bindende Retssædvaner, dels rent lokale, dels almindelige, men da i Regelen i særlige Livsforhold som Modifikationer i eller Supplement til den almindelige Ret. Det vigtigste Eksempel herpaa er de særlige *Handelssædvaner* (*Kutumer, Usancer*).

Autentiske Oplysninger om de i Danmark, og særlig i København, gældende Handelssædvaner gives af Grosserer-Societetets Komité i København gennem *Reponsa* (Adg. 23. April 1817 § 12).

PRAKSIS, d. v. s. de retsansvendende Autoriteters, og navnlig Domstolenes, Opfattelse af et Retsspørgsmaal, er vel ikke »Retskilde«, for saa vidt som den ikke kan skabe ny Ret. Men den har desuagtet i det praktiske Retsliv en overordentlig stor Betydning, idet Domstolene ikke uden afgørende Grunde forlader det ved tidligere Domsafgørelser antagne Resultat.

Som Retskilde nævner man endelig ofte *den positive Rets Aand og Grund-sætninger*. Herved forstaaes Retssætninger, der ikke findes udtrykkelig udtalte i Lovgivningen, men som man, ved at slutte fra de for visse Tilfælde givne Love, maa antage, at Lovgivningen vilde have fulgt ogsaa i andre lignende Tilfælde, hvis der var givet Regler for disse, eftersom der ellers vilde fremkomme uensartede Regler for ensartede Tilfælde. For saa vidt de positive Love lader Plads aaben for saadanne Retssætninger, maa disse utvivlsomt anses for bindende, idet de i Virkeligheden bør opfattes som indirekte indeholdte i de positive Love.

FORMUERETTEN indeholder Reglerne om Ordningen af de Retsforhold, hvis Genstand er Formueobjekterne d. v. s. de udenfor Personen værende Midler til de menneskelige Fornødenheders Tilfredsstillelse. Disse Midler er enten *Ting* eller Ydelser af *andre Personer*, og Formueretten falder herefter i to Afdelinger: Tingsretten og Fordringsretten (Obligationsretten). TINGSRETTEEN behandler Læren om de tinglige Rettigheder (Raadighedsrettighederne), hvis

Indhold er den retsbeskyttede Adgang til at *raade* over en Ting. OBLIGATIONSRETEN behandler Læren om de obligatoriske Rettigheder (Fordringsrettighederne), hvis Indhold er den retsbeskyttede Adgang til at *fordre*, at en Person i større eller mindre Udstrækning skal raade over sine Ting eller over sin Arbejdskraft i en andens Interesse.

Af Samlinger af Love og administrative Normer haves:

1) Den officielle Lovtidende (siden 1897 delt i to Afdelinger, A og B), samt Ministerialtidende (ligeledes A og B), der udgaar siden 1870;

2) Kongelige Forordninger og aabne Breve m. v., udgivne af *J. H. Schou*, fortsatte af *Kolderup-Rosenvinge*, *T. og O. Algreen-Ussing*, *C. Ussing*, *Waldike*, *Fr. Kretz* og *A. Krieger*, siden 1850 under Titel: Love og Anordninger m. v.;

3) Kongelige Reskripter, Resolutioner og Kollegialbreve (siden 1850 Ministerialskrivelser) m. v., almindelig kaldet »Reskriptsamlingen«, udgivne af *Fogtmann*, *T. Algreen-Ussing*, *C. Ussing* og *Finsen* (gaar til 1870);

4) Samling af endnu gældende Love og Anordninger m. v. af mere almindelig Interesse, udgivet efter Indenrigsministeriets Foranstaltning, almindelig kaldet »den lille Lovsamling«;

5) et Supplement til den foregaaende Samling, navnlig indeholdende Reskripter og Ministerialskrivelser, udgives af *O. Damkier* og *Fr. Kretz*;

6) Samling af Reskripter, Resolutioner samt kollegiale og ministerielle Skrivelser af mere almindelig Interesse, 1660–1860, udg. af *Linde*, *Schjørring* og *O. Algreen-Ussing*, almindelig kaldet »den lille Reskriptsamling«.

Som Samling af Domme anføres foruden flere ældre Samlinger: Ugeskrift for Retsvæsen, Højesteretstidende, Sø- og Handelsretstidende.

Grosserer-Societetets Komites Responsa offentliggjordes 1875–87 i Komiteens Aarsberetning, siden 1888 i dens »Handelsberetning«, hvorhos større eller mindre Samlinger af Responsa findes trykte i Domssamlinger og juridiske Værker, bl. a. i en af *V. Rode* foranstaltet Samling af Domme og Responsa i Handels-sager for Aarene 1874–84.

1ste Afdeling. Tingsretten.

I. Indledende Bemærkninger.

Ved TING i formueretlig Forstand (som Genstande for tinglige Rettigheder) forstaas alt upersonligt Tilværende, der kan være Genstand for privatretlig Raaden. Udenfor Ting og dermed udenfor Tingsretten falder: 1) alle Mennesker, — da vor Ret ikke anerkender Trældom; 2) Fordringer, — hvorved dog bemærkes, at naar Fordringen er konstateret ved et Gælds-brev, finder de tinglige Regler angaaende Overdragelse, Vindikation, Pantsætning o. l. Anvendelse paa dette (Frd. 9. Febr. 1798, Frd. 28. Juli 1841 § 1); 3) fremdeles Fællesgenstande som Lyset eller Luften, idet disses Nyden ikke betinges af nogen særlig Raaden; endelig ogsaa 4) saadanne »offentlige Ting«, der kun kan være Genstand for Statens, ikke for privates Raadighed (Søterritoriet), og i visse Retninger til Dels ogsaa de Ting, der er bestemte til almindelig Afbenyttelse (offentlige Veje, Kanaler, Havne, Jærnbaner, m. v.).

INDELINGER AF TING. Af største Betydning er Adskillelsen mellem urørlige Ting (faste Ejendomme) og rørlige Ting (Løsøre). Til de FASTE EJENDOMME hører Jordstykkerne med deres naturlige mineralske Bestanddele og deres Plantevækst, samt endvidere de paa Jordstykkerne anbragte Bygninger. Som

hørende med til Bygningen betragtes ogsaa saadanne af dens Bestanddele, der vel fremtræde med en vis Selvstændighed, men hvis Borttagelse dog vilde efterlade Bygningen i en væsentlig Grad mangelfuld, saasom Døre, Vinduer, m. v., de saakaldte *Tilbehør* eller *Appertinentier*; til en Bygnings Appertinentier plejer man i hvert Fald at henregne, hvad der er »mur- eller nagelfast«. Til *Løsøre* henhører alle andre Ting end de saaledes udtrykkelig nævnte (deriblandt ogsaa Skibe og Gældsbreve). Dog kan det bemærkes, at Lovgivningen i visse Tilfælde hjemler (Frd. 28. Juli 1841 § 3, jfr. Konkursloven af 25. Marts 1872 § 153), at visse *Løsøregenstande*, selv om de ikke er naturlige Appertinentier til en Bygning, dog i Tilfælde af Pantsætning kan behandles som Dele af den faste Ejendom og pantsættes som Tilbehør til denne. Dette gælder om Besætning, Inventarium, Gødning og Afgrøde ved Landejendomme, samt om Maskiner, Driftsmateriel og Driftsinventarium ved Fabrikker o. l.

Adskillelsen mellem rørlige og urørlige Ting har paa mange Punkter Betydning for Tingsretten. Saaledes finder Regelen om Nødvendigheden af Tinglæsning ved Overdragelse af Ejendomsret og af visse Brugsrettigheder kun Anvendelse paa faste Ejendomme; Retsvirkningerne af og Formerne for Stiftelse af Underpanterettigheder er forskellige, eftersom Genstanden er rørlig eller urørlig; kun *Løsøre* kan gives i Haandpant; Servitutter og Grundbyrder kan kun stiftes over faste Ejendomme; særlige Regler gælder ved Iværksættelsen af Tvangsauktioner over faste Ejendomme.

Af andre Inddelinger, der har retlig Betydning, kan anføres: Man skelner mellem *delelige* og *udelelige* Ting, eftersom Tingen kan skilles i en Flerhed af Retsobjekter, der kun i Kvantitet men ikke i Kvalitet er forskellige fra Helheden, eller ej. *Delelige* Ting er saaledes f. Eks. Korn, flydende Varer. Endvidere sondres der imellem *fungible* og *ikke-fungible* Ting, eftersom Tingens Værdi beror paa Arts-egenskaber (Korn, Penge) eller paa de individuelle Egenskaber (Kunstværker, faste Ejendomme). Endelig skelner man imellem *enkelte* og *sammensatte* Ting, eftersom Tingen udgør en naturlig Enhed (et Dyr, et Træ), eller bestaar af flere ved menneskelig Virksomhed forbundne Bestanddele, der atter kan adskilles (en Vogn, et Skib). En særlig Art af sammensatte Ting er de saakaldte *Tingsindbegreb* (hvorom nedenfor S. 225). Endnu kan fremhæves Adskillelsen imellem *Moderting* og *Frugter*, hvorved forstaas Tingens regelmæssige økonomiske Udbytte. Frugterne tilfalder ifølge denne deres Karakter i Regelen den, der udøver den økonomiske Raadighed over Modertingen: Ejeren eller Brugeren.

BESIDDELSE. Ved Besiddelse forstaar man i daglig Tale ofte det samme som Ejendomsret; men i retlig Forstand maa disse Begreber holdes vel ude fra hinanden. Besiddelse i retlig Forstand kan bestemmes som *det faktiske Forhold* mellem en Person og en Ting, hvori Personens *Adgang og Vilje til at raade over Tingen* giver sig Udtryk. Til denne faktiske Tilstand er bestemte Retsvirkninger knyttede. Besidderen er saaledes berettiget til at udøve Nødværge overfor egenmægtige Angreb paa hans Besiddelse, selv om Angriberen i Virkeligheden har Ret til at faa Tingen udleveret, og Angriberens Forsøg paa egenmægtig at erhverve Tingens Besiddelse straffes som Selvtægt (D. L. 1—1—3; Strfl. 10. Februar 1866 § 116). I Tilfælde af Søgemaal om Tingen indtager Besidderen Stillingen som sagsøgt, hvoraf følger, at han ikke er pligtig at føre Bevis for sin Ret til at besidde, men at Modparten maa fremføre Bevis for sin bedre Ret (D. L. 5—5—3). Hertil udfordres dog ikke, at Sagsøgeren beviser sin Ejendomsret; det er tilstrækkeligt, at han godtgør sin tidligere Besiddelse, saafremt den nuværende Besidder ikke deroverfor kan bevise sin Ret til at beholde Tingen. Endvidere danner Besiddelsen Grundlaget for

Hævdserhvervelsen (S. 216 ff.) og kan afgive Hjemmel til Erhvervelse af Tingens Frugter (S. 219), ligesom den i strafferetlig Henseende er af stor Betydning ved Afgørelsen af, om en Forbrydelse er Tyveri, Bedrageri eller ulovlig Omgang med Hittegods.

Om Forholdet mellem en Person og en Ting er af en saadan Art, at det kan karakteriseres som Besiddelse, lader sig ikke afgøre efter en enkelt for alle Tilfælde passende Regel, men vil bero paa Tingens Beskaffenhed, Anvendelse og dens derved bestemte Behandlingsmaade. Fordringerne vil altsaa blive forskellige ved faste Ejendomme og ved Løsøre. Ligeledes faar det Betydning, om Tingen er livløs (og da af hvilken nærmere Art), eller om den er et levende Dyr (og da, om det er et Husdyr eller et vildt Dyr). I hvert enkelt Tilfælde maa Afgørelsen bero paa, om Tingen *efter sin særlige Art og Beskaffenhed* under de *foreliggende Omstændigheder* kan siges at være Personens *Varetaget og Raadighed* undergivent.

Eksempelvis kan anføres: En Vogn, som en Mand har hensat paa sin Gaardsplads, maa siges at være i hans Besiddelse; men et Pengestykke, et Lommeur eller en lignende Genstand, der findes paa Gaardspladsen, maa — naar den da ikke kan ses at være henlagt der med Vilje, — antages at være tabt der og altsaa ikke at være i nogens Besiddelse. Et Hus kan tages i Besiddelse ved, at man faar Nøglerne overleverede; men hvis den hittidige Besidder ikke godvillig vil rømme Huset, maa han være sat ud, inden en ny Besiddelse kan siges at være indtraadt. Besiddelsen af et Parti Varer vil i Regelen kunne anses for at være overgaaet til en anden, naar denne har modtaget Nøglerne til det Pakhus eller det Rum, hvor Varerne opbevares. Tyven har ikke sat sig i Besiddelse af Kosterne allerede ved at være brudt ind i et Værelse for at stjæle, men først efter at have stukket dem i Lommen eller pakket dem sammen i en Bylt el. lign. En Landmands Køer vil være i hans Besiddelse, ogsaa naar han har dem staaende ude paa sin Mark; derimod er de Harer, der springer paa Marken, ikke i hans Besiddelse o. s. fr.

Besiddelsen kan udøves ikke blot personlig direkte, men ogsaa gennem Repræsentant. Repræsentanten kaldes da den *naturlige*, medens den repræsenterede kaldes den *borgerlige* Besidder. Repræsentantens Stilling er forskellig, eftersom han udøver en vis selvstændig Beføjelse (Forpagteren, Haandpant-haveren o. lign.), eller han raader udelukkende i den repræsenteredes Interesse (den, der har Tingen i Forvaring, den redelige Finder osv.); men i begge Tilfælde udøver han kun Besiddelsen med Anerkendelse af den repræsenteredes Ret. Heraf følger, at de Virkninger af Besiddelsen, som ikke efter deres Natur (saaledes Værnet mod Selvtægt), er knyttede til den naturlige Besiddelse, vil indtræde til Fordel for den repræsenterede. Denne sidste kan f. Eks. vinde Hævd over Tingen paa Grundlag af Repræsentantens Besiddelse.

De tinglige Rettigheder er:

- 1) *Ejendomsretten*.
- 2) *De begrænsede tinglige Rettigheder* (tinglige Rettigheder over en andens Ting).

II. Ejendomsretten.

BEGREB. Ejendomsretten er den retsbeskyttede Adgang til at udøve den *fulde og udelukkende Raaden* over en Ting i alle Retninger, hvor Beføjelsen til at raade over Tingen *ikke er udtrykkelig indskrænket* ved Lov, Viljeserklæring eller paa anden Maade. Ejendomsretten forudsætter altsaa ikke, at Ejeren faktisk kan udøve en fuldstændig og udelukkende Raadighed over Tingen.

Der kan ad privatretlig Vej være stiftet saa omfattende Rettigheder over Tingen for andre (Brugsrettigheder, Panteret osv.), at Ejerens Raaden i det konkrete Tilfælde kan være meget ringe. Men det særlige ved Ejendomsretten er, at saasnart en saadan Rettighed bortfalder, *udvider* Ejendomsretten sig i samme Omfang af sig selv; ved denne sin udvidelige Karakter adskiller Ejendomsretten sig fra de *begrænsede* tinglige Rettigheder, der kun ved en ny Stiftelsesakt kan udvides ud over det Omfang, hvori de een Gang er stiftede.

Af Samfundshensyn har Lovgivningen derhos lagt talrige Indskrænkninger paa den enkeltes Adgang til Eneraadighed over Tingene. Som saadanne legale Indskrænkninger kan nævnes:

1) Ejers Forpligtelse til at finde sig i Ekspropriation (Grundlov 28. Juli 1866 § 82), d. v. s. tvungen Afstaaelse af Ejendommen. Ekspropriation kan kun ske ifølge Lov og mod fuldstændig Erstatning. Betingelsen er, at Almenvellet (d. v. s. en offentlig Interesse) kræver det. Derimod er det ikke nødvendigt, at Afstaaelsen sker til det offentlige; den kan under nævnte Betingelse ogsaa ske til private (f. Eks. Jærnbaneanlæg). Det er heller ikke nødvendigt, at der gives en særlig Lov for hvert enkelt Tilfælde; Lovgivningen kan mere i Almindelighed give Tilladelse til Ekspropriation i visse bestemte Øjemed.

2) Den Indskrænkning, der følger af den saakaldte Nødbrugsret, d. v. s. Retten til at bemægtige sig fremmed Ejendom, naar dette er nødvendigt for at redde sig eller andre fra overhængende Fare for Liv eller Helbred (Strfl. 10. Febr. 1866 § 41).

3) For faste Ejendommers Vedkommende har Hensynet til Naboejernes Interesser, Sundhedshensyn m. m. medført talrige Indskrænkninger i den frie Udøvelse af Ejendomsretten. Saaledes f. Eks. de Indskrænkninger, der følger af Hegnspligten, af Bygningslove, af Brandpolitilove; Forbudet i D. L. 5—10—56 mod uden særlig Adkomst at have Port, Dør, Udgang, Vindue eller Udsigt til anden Mands Grund, hvor man ikke har »Fortov« (d. v. s. en aaben Jordstrimmel imellem).

4) I økonomiske og social-politiske Hensyn er grundet Forskrifterne om *Skoves Fredning* (Frd. 27. Septbr. 1805), Indskrænkningerne i Retten til Jordens *Udstykning og Sammenlægning* (Frd. 25. Juni 1810, Frd. 3. Decbr. 1819, L. 11. Maj 1897) og de betydningsfulde Begrænsninger i Raadigheden over Bondejord. Om *al Bondejord* — baade Gaarde og Huse — gælder det, at den ikke maa drives under en Ejendom, der bestaar af Hovedgaardsjord (Frd. 6. Juni 1769 §§ 2 og 4); dog er der indrømmet den Godsejer, der afhænder en fæstepligtig Ejendom til Fæsteren eller til et af dennes Børn, Stifbørn, Svigerbørn eller Plejebørn, Ret til at indtage saa meget Hartkorn af sit øvrige Bøndergods, som svarer til $\frac{1}{10}$ af den bortsolgte Ejendoms Hartkorn (L. 19. Febr. 1861 § 2; L. 9. Marts 1872 § 5). Paa Raadigheden over *Bøndergaarde* — modsat Huse og Bolssteder (hvilke nærmest er en Mellemting mellem Gaarde og Huse) — hviler der derhos den Begrænsning, at de skal vedligeholdes som selvstændige Agerbrug (Frd. 6. Juni 1769 § 5; Pl. 7. Juni 1806). Endelig mærkes Reglerne om den paa *visse Bøndergaarde* hvilende *Fæstetvang* (Frd. 19. Marts 1790, Pl. 7. Juni 1806) d. v. s. en Forpligtelse for Ejeren til, hvis han ikke selv bebor og driver Gaarden, da at give den i Fæste for Brugers og Enkes Lovetid (Livsfæste). Tidligere gjaldt Fæstetvangen for alle Bøndergaarde, men ved Lov 19. Febr. 1861 er et stort Antal Selvejerbøndergaarde nu frigjorte derfor.

SAMEJE. Af Ejendomsrettens Karakter som den fulde, udelukkende Raadighed over Tingen følger, at en Ting ikke kan ejes af flere Personer samtidig paa den Maade, at hver enkelt har hele Ejendomsretten over den. Derimod er der intet til Hinder for, at Ejendomsretten kan tilkomme flere i *Forening*. Dette Forhold benævnes *Sameje* (Fællig). Genstanden for hver enkelt Medejers Ejendomsret er ikke en særskilt, legemlig paaviselig Del af Tingen, men Ejendomsretten over hele Tingen tilkommer samtlige Medejere under eet. Et Sameje er altsaa forskelligt fra det Forhold, der finder Sted, naar flere ejer hver sin bestemt paaviselig Del af en Ting. Naar der i Samejeforholdet tales om

den enkelte Medejers Part i Tingen, forstaas derved kun den ham tilkommende Anpart i Tingens Værdi og økonomiske Udbytte. Eftersom Samejet er opstaaet ved Overenskomst mellem Samejerne eller ved tilfældige Omstændigheder (Sammenblanding af ensartede Ting, Sammenstød af lige gode Adkomstbreve paa samme Ejendom, D. L. 5—3—29), skelnes der mellem *kontraktmæssigt* (viljesbestemt) Sameje og *tilfældigt* Sameje.

I det *viljesbestemte* Sameje beror Ordningen af de enkelte Medejeres Forhold paa Overenskomstens Bestemmelser i saa Henseende. I det *tilfældige* Samejeforhold gælder der følgende Regler. Det staar den enkelte Medejer frit for at sælge og overdrage sin Ret til andre, ligesom hans Kreditorer kan gøre Udlæg i den — hvilket er en simpel Følge af, at der ved Stiftelsen af det tilfældige Sameje ikke er taget noget særligt Hensyn til Medejernes Personer. Han har fremdeles Ret til at deltage i Tingens Brug og Benyttelse og til at oppebære sin Anpart af Tingens økonomiske Udbytte. Fastsættelsen af denne hans Anpart maa ske efter et Forholdstal, der betegner hver enkelt Medejers Lod i Tingen. Da Raadigheden over Tingen tilkommer samtlige Medejere i Forening, udfordres der til at træffe Dispositioner Enighed mellem alle Medejere, saaledes at en Majoritetsbeslutning ordentligvis ikke kan binde Minoriteten, afset fra positive Bestemmelser (D. L. 5—10—4, 4—1—35). Dog maa hver enkelt Medejer, selv imod de andres Vilje, kunne foretage saadanne Foranstaltninger, som er absolut nødvendige (f. Eks. Betaling af Skatter) mod Regres til sine Medejere. Hver enkelt Medejer kan fordrø Opløsning af Samejet, dog at en saadan Fordring ikke kan fremsættes paa en Tid og under Forhold, der i særlig Grad vilde gøre en saadan Opløsning uheldig. Ved delelige Ting kan Opløsningen ske ved en ligefrem Deling af Tingen efter Forholdstallet. Er Tingen udelelig, maa den realiseres (ved offentlig Auktion, saafremt der ikke kan opnaas Enighed om anden Realisationsmaade), hvorefter Salgssummen fordeles efter Forholdstallet.

Ejendomsrettens Erhvervelse.

Blandt de MAADER, hvorpaa EJENDOMSRET KAN ERHVERVES, skelnes der imellem:

1) De *oprindelige* (primitive) Erhvervsmaader, hvor Tingen, der erhverves, i Erhvervsøjeblikket ikke er nogens Ejendomsret undergoven;

2) de *afledede* (derivative), hvor Erhververens Ret støtter sig til en Overdragets Ejendomsret som Hjæmmel; og

3) de *udslettende* eller *tilintetgørende* (exstinktive) Erhvervelser, hvor Tingen vel i Erhvervelsesøjeblikket er Ejendomsret undergoven, men hvor den nye Ejendomsret stiftes uafhængig af den ældre, der tilintetgøres ved den nye.

Af de oprindelige Erhvervsmaader er (1) *Bemægtigelse* den væsentligste. Den afledede Erhvervelse sker enten ved (2) *frivillig Overdragelse* eller som Følge af (3) *Tvang* (*Eksekution*). Blandt de exstinktive Erhvervelser bliver at nævne de saakaldte (4) *Godtroenhedserhvervelser*, endvidere (5) *Hævd*, (6) *Frugterhvervelse* samt Erhvervelse af (7) *Hittegods og Vrag*.

Hver enkelt af disse Erhvervsmaader skal særlig omtales i det følgende. Erhvervelse ved frivillig Overdragelse er uden Sammenligning den hyppigste og den, der har størst praktisk Interesse.

1. BEMÆGTIGELSE.

Ved Bemægtigelse som Erhvervsmaade for Ejendomsret forstaas en ensidig Besiddelsestagelse af en *herreløs* Ting i den Hensigt at gøre den til sin

Ejendom. Det er ligegyldigt, om Tingen aldrig har været i nogens Eje, eller om den er bleven herreløs ved den tidligere Ejers Opgivelse af Ejendomsretten (*Dereliktion*), eller om den af den positive Lovgivning er sat i Klasse med herreløse Ting (D. L. 5—9—6: Bier, der sværmer og flyver Ejermanen af Syne).

Omraadet for denne Erhvervsmaade er meget begrænset. Ikke blot er jo under de nuværende Samfundsforhold de allerfleste Ting undergivne privat Ejendomsret, men over visse Ting, der efter deres Beskaffenhed kan betegnes som herreløse, har Staten forbeholdt sig Ejendomsret, saaledes over:

1) *Øer*, der opstaaer paa Søterritoriet eller i Fjorde og Aamunding, som ikke er i privat Eje.

2) *Danefæ*, d. v. s. »Guld, Sølv, Metal og al anden Skat, som findes enten nedgravet eller forborget i Jord, Skov, Mark, Hus eller andensteds, og ingen kender sig ved« (D. L. 5—9—3; Frd. 22. Marts 1737). Den, der redelig indleverer slige Fund, der har Betydning som Oldsager, vil dog faa Metalværdien erstattet (Pl. 7. Aug. 1752).

3) *Fra Havet opdrevne Genstande* (som Hvaler, Sæler, Drivtømmer), der ikke tidligere har været Ejendomsret undergivne (altsaa ikke Vrag), tilfalder den »Forstrandsberettigede«, der i Regelen er Staten.

4) *Ledig Arv*, d. v. s. hvor ingen Arving vides at være til (D. L. 5—2—11; Frd. 11. Septbr. 1839 § 17).

Dernæst er Adgangen til *Jagt og Fiskeri* for en væsentlig Del forbeholdt bestemte Personer:

1) *Jagt* er kun fri paa Havet og i Almindelighed paa Fjorde og Vige (L. 1. April 1871 § 1). Paa Landjorden er derimod Adgangen til ved Bemægtigelse at blive Ejer af Vildtet forbeholdt den *Jagtberettigede*, der undertiden er Kommunen (paa Fællig og paa Købstadjorder), men i Regelen Grundejeren eller den, hvem denne har overdraget sin Ret, hvorom der gælder særlige Forskrifter (jfr. Frd. 20. Maj 1840; L. 25. Marts 1851; L. 30. Januar 1861; L. 8. Maj 1894).

2) *Fiskeri* i Indsøer og Aaer er forbeholdt Ejeren af Grunden, hvor Vandet er beliggende. Er Vandet omgivet af flere Ejendomme, tilkommer Fiskeretten enhver Ejer ud for hans Grund til Midtstrømlinien (D. L. 5—10—42, L. 5. April 1888 § 49, L. 26. Marts 1898 § 1).

3) *Østersfiskeriet* tilkommer Staten.

Som Ting, hvis Bemægtigelse er fri, bliver herefter tilbage:

- 1) Vildt og Fisk paa Havet og i Fjorde og Vige;
- 2) derelinkverede Ting;
- 3) Bier ifølge D. L. 5—9—6 (se ovfr.).

2. FRIVILLIG OVERDRAGELSE.

ALMINDELIGE BEMÆRKNINGER. Grundlaget for Ejendomsrettens Overførelse ved frivillig Overdragelse dannes af *Overdragerens Ret* og hans til Erhververen meddelte *Overdragelseserklæring*. Overdrageren maa være i Besiddelse af den fornødne *Myndighed*, hvorom henvises til Obligationsretten, og *Kompetence*, d. v. s. retmæssig Raadighed over den Genstand, der overdrages. — Har Erhververen ved *Svig* fremkaldt Overdragelsen, er denne ugyldig. Overdrageren kan i saa Fald tilbagesøge Tingen fra Erhververen; gaar denne fallit, kan Tingen ikke inddrages i Boet, men Overdrageren staar som Separatist med sit Krav paa at erholde Tingen udleveret; saafremt den svigagtige Erhververs Kreditorer ved særskilt Retsfølgning gør Udlæg i Tingen, kan Overdrageren ogsaa overfor disse hævde, at Overdragelsen er ugyldig. Har derimod den svigagtige Erhverver overdraget Tingen til en Tredjemand, der er *i god Tro (bona fide)* — d. v. s. uvidende om, at Overdrageren har erhvervet Tingen ved Svig —, antages det af mange, at Hensynet til Samhandelens Sikkerhed

kræver, at den godtroende Tredjemand opnaar Ejendomsret over Tingen, saaledes at den besvegne udelukkes fra at søge Tingen tilbage fra ham. Andre antager dog, at Tilbagesøgning ogsaa her kan finde Sted. — Lignende Regler gælder for det Tilfælde, at Overdragelseserklæringen er fremkaldt ved *Tvang*, kun at det her mere almindelig antages, at den tvungne Overdrager kan tilbagesøge Tingen ogsaa overfor den Tredjemand, der *i god Tro* — d. v. s. uvidende om Tvungen — har faaet Tingen overdragen af den, der har udøvet Tvungen. Med Hensyn til Tvang mærkes den positive Bevisregel i D. L. 5 — 1 — 4, hvorefter den tvungne ved at »vedersige« Erklæringen »til Tinge« (d. v. s. ved for Retten eller Politiet at nedlægge Protest), saasnart han kommer »i sin Frelse« (Frihed), opnaar at faa Formodningen for sig, saaledes at han, hvis Erhververen ikke fører Bevis for, at Tvang ikke er udøvet, kan frigøre sig ved at aflægge Ed paa, at han er bleven tvungen. Følgen af, at betimelig Vedersigelse undlades, bliver, at Overdrageren paa sædvanlig Maade maa bevise den skete Tvang. — Endelig maa Overdragelseserklæringen være *naaet til Erhververen*, og denne vil erhverve Ejendomsret, om end Overdrageren i Tiden mellem Erklæringens Afgivelse og dens Ankomst til Erhververen maatte være død, falleret eller bleven afsindig, for saa vidt Erhververen er uvidende derom paa den Tid, han modtager Erklæringen. Om det Tilfælde, at Erhververen er falleret paa den Tid, da Erklæringen naar ham, henvises til Konkursloven 25. Marts 1872 §§ 4 og 16. Om Sælgerens *Standsningsret* med Hensyn til Varer, der overdrages ved Konnossement, henvises til Søretten.

Ved Fremstillingen af de nærmere Regler for Overdragelse af Ejendomsretten vil der være at sondre mellem Overdragelse af faste Ejendomme, af Skibe og af andet Løøre.

A. FASTE EJENDOMME.

Til Overdragelse af Ejendomsret over faste Ejendomme kræves *Tinglæsning* af et Dokument, hvori Overdrageren erklærer, at han overdrager Ejendomsretten over Ejendommen til den nye Erhverver (*Skøde*). Dette følger af Budet i D. L. 5 — 3 — 28: »Paa Tinge skal mand Huus og Jord skiøde.«

Forinden den endelige Overdragelseserklæring udstedes, vil der ofte mellem Parterne være oprettet en saakaldet *KØBEKONTRAKT*, d. v. s. en Overenskomst, hvorved Sælgeren forpligter sig til at overdrage Køberen Ejendommen til et nærmere fastsat Tidspunkt, saafremt Køberen opfylder de vedtagne Betingelser, bl. a. i Henseende til Købesummens Betaling. Herved erhverver Køberen kun en obligatorisk Ret, ifølge hvilken han af Sælgeren kan fordre, at denne udsteder *Skøde*, naar Betingelserne i Henhold til Købekontrakten er opfyldte. Ved *Tinglæsning* af Købekontrakten opnaar Køberen dog Beskyttelse overfor Sælgerens frivillige Dispositioner, saaledes at denne ikke med Retsvirkning overfor ham kan afhænde Ejendommen til andre eller behæfte den; derimod giver Kontraktens *Tinglæsning* ingen Beskyttelse overfor Sælgerens Kreditorer, hverken i Tilfælde af Konkurs eller ved individuel Forfølgning.

SKØDET — der altsaa kan bestemmes som Overdragerens skriftlige Erklæring om, at Ejendommen herved overdrages til Erhververen — maa være underskrevet af Overdrageren og indeholde en Angivelse af Erhververen og af Ejendommen (Matrikelnummer, Navn); sædvanlig angiver Skødet tillige Ejendommens Hartkorn, hvilket dog kun er foreskrevet for Købstadejendommens Vedkommende. Skødet skal stemples efter 1. Klasses Takst ($\frac{2}{3}$ % af Købe-

summen), med mindre der er oprettet en til samme Takst stemplet Købekontrakt, i hvilket Fald Skødet kan skrives paa ustemplet Papir. Af Hensyn her til maa Købesummens Størrelse angives i Skødet, der endvidere bør indeholde Angivelse af Udstedelsesdag og -sted. Efter at Skødet er udstedt, bliver det at tinglæse (D. L. 5—3—28).

TINGLÆSNINGEN foretages (uden forudgaaende Kald og Varsel, D. L. 1—4—34) ved den ordinære Underret, under hvilken Ejendommen er beliggende (Ejendommens *Værneting*), og bestaar deri, at Skødet paa en ordinær Retsdag, straks naar Retten er sat, fremlægges og oplæses i Retten. I København, hvor Læsningen sker om Mandagen, skal Skødet være indleveret til Hof- og Stadsrettens »Brevskriverkontor« senest Kl. 2 den foregaaende Lørdag, udenfor København blot, inden Retten sættes.

Ved Indleveringen til Læsning skal der medfølge forskellige *Attester og Bevisligheder* (hvorom nærmere se: Hindenburg, Juridisk Formularbog, 3. Udg. S. 163 ff.) og betales til Statskassen $\frac{1}{2}$ % *Afgift af Købesummen* (Frd. 8. Febr. 1810), hvilken Afgift i København erlægges i Brevskriverkontoret, udenfor København til vedkommende Retsbetjent. Endvidere skal der i København betales $\frac{1}{4}$ % Afgift til Fattigvæsenet, medens det udenfor København er frivilligt, om man vil betænke dette.

Efter at Skødet, ledsaget af de fornævnte Bevisligheder, er indleveret til Læsning, og denne har fundet Sted, har Retsskriveren (i København Brevskriveren) at undersøge, om der tidligere maatte være læst noget Adkomst- eller Behæftelsesdokument, der er til Hinder for den tilsigtede Overdragelse (Frd. 28. Marts 1845 § 11). Findes intet saadant, meddeles der blot Skødet en *Paategning* om, at det den og den Dag er læst inden Retten, i modsat Fald erholder det tillige en Bemærkning (*Retsanmærkning*), om hvad der tidligere er tinglæst, for saa vidt dette er til Hinder for den tilsigtede Overdragelse. Forsømmelse heraf kan medføre Ansvar for Retsskriveren, men vil ikke afficere den, hvis Rettighed tidligere er tinglæst.

Efter at Skødet er forsynet med Læsningspaategning, *indføres det in extenso* (protokolleres) i *Skøde- og Panteprotokollerne*. Over disse føres der Register, hvori hver Ejendom har sit særlige Folio, paa hvilket Bemærkning gøres om Læsningen.

Med Hensyn til *Tidspunktet* for Tinglæsningen indeholder D. L. 5—3—28 den Regel, at »alle Skiøder skulle læsis og paaskrivis det første eller andet Ting næst efter at de ere daterede [o: udstedte], om de ere i den Provincie daterede, hvor Godset ligger«, men til 3. eller 4. Ting, »om Godset ligger i anden Provincie, end Skiøderne ere daterede udi«. Ved Provincier sigtes til de 5 gamle Landstingskredse, omfattende 1) Sjælland og Møen, 2) Fyn og Langeland, 3) Lolland og Falster, 4) Jylland og 5) Bornholm, der altsaa — skønt iøvrigt ophævede — for saa vidt endnu har Betydning. Oversiddes disse Frister, faar Skødet først fuld Retsvirkning fra Tinglæsningsdagen; sker Læsningen derimod inden Fristens Udløb, faar Skødet fuld Retsvirkning fra Udstedelsesdagen (jfr. 5—3—29, Pl. 8. Juni 1787). Denne Skødets *fulde Retsvirkning* bestaar *dels* deri, at det yder Skødehaveren offentlig Legitimation for hans Ejendomsret, saaledes at han kan udstede Adkomst- og Hæftelsesbreve paa Ejendommen, uden at disse erholder Anmærkninger om Ustederens manglende Adkomst —, *dels* deri, at han nyder Retsbeskyttelse overfor alle senere Dispositioner fra Afhænderens Side (Salg, Pantsætning o. s. v.) ganske paa samme Maade som overfor Dispositioner af enhver uvedkommende Tredjemand,

samt at han ligeledes nyder Retsbeskyttelse overfor Afhænderens Konkursbo, overfor hans insolvente Dødsbo og overfor hans Kreditorer, naar disse gør Udlæg eller Arrest (efter D. L. 5—3—18, jfr. 1—24—26).

B. SKIBE.

Ifølge Lov om Skibes Registrering af 1. April 1902 kræves der til Stiftelse af Ejendomsret over Skibe paa over 20 Registertons, at et skriftligt Overdragelsesdokument udfærdiges, og at dette registreres paa Skibets Folium i Skibsregisteret. Om Indretningen af dette Register og om de øvrige Bøger, der føres ved Registrerings- og Skibsmaalingsbureauet i København henvises til Søretten.

C. LØSØRE.

Til Overdragelse af Ejendomsret over Løsøre udfordres der ikke Tinglæsning af noget Overdragelsesdokument. Overdragelsen kan derfor foregaa saavel mundtlig som skriftlig.

Gældsbreve, Oplagsbeviser, Konnossementer og Recepisser (Beviser udstedte for Modtagelsen af Ting til Haandpant) maa (for saa vidt de ikke lyder paa Ihændeoveren, jfr. i OBLIGATIONSRETEN om Transport af Gældsbreve) forsynes med *Paategning* om den skete Overdragelse. Dette er nødvendigt dels for at legitimere Erhververen overfor Gældsbevets Debitor eller overfor Varernes Ihændeover, dels for at Erhvervelsen kan være beskyttet mod den, der i god Tro ved Retshandler erhverver Rettigheder over Gældsrevet eller Beviset (saasom Erhververen af Ejendomsret eller Pant). Derimod er saadan Paategning ikke nødvendig for at beskytte Erhververen overfor Overdragerens Konkursbo eller overfor hans Kreditorer, naar de gør Udlæg eller Arrest.

3. EKSEKUTION.

Overførelse af Ejendomsret ad eksekutiv Vej sker gennem Retsforfølgning til Kreditorers Fyldestgørelse. Angaaende de herom gældende Regler (hvorom nærmere henvises til: NELLEMANN, Læren om Eksekution og Auktion, 3. Udg., S. 176 ff.) skal i Korthed bemærkes følgende:

1. Er en Person forpligtet til at overdrage en anden Ejendomsretten over en individuelt bestemt Ting, vil den berettigede, naar denne Forpligtelse misligholdes, kunne faa den forpligtede dømt til under en daglig Mulkt at udlevere Tingen. Dernæst vil Fogden tillige, hvis Tingen er *Løsøre*, under Dommens Eksekution kunne udlevere den til Domhaveren (Frd. 6. April 1842 § 1), som derved erholder Ejendomsret over Tingen. Ved Gældsbreve vil Fogdens Paategning om, at Gældsrevet af ham er udleveret Domhaveren, tjene denne som Legitimation baade til at indtale Fordringen overfor Debitor og til at disponere over Fordringen overfor Tredjemand. Derimod er det ved *faste Ejendomme* tvivlsomt, om Domhaveren, naar han i Henhold til Dommen af Fogden er indsat i Besiddelsen og lader Dommen og Indsættelsesforretningen tinglæse, erhverver samme Ret som ved et tinglæst Skøde, hvilket dog i Regelen antages.

2. Fordringer paa Penge fyldestgjordes ifølge Chr. V's D. L. derved, at Kreditor fik overdraget til Ejendom saa meget af Debtors Gods, som efter Vurdering svarede til hans Fordrings Beløb. Heri har den senere Retsudvikling gjort Forandring. Udlæget er nu ikke længere et Udlæg til Ejendom, men et Udlæg til Forauktionering. Gennem Udlæget erhverver nemlig Kreditor Ret til at sætte det udlagte Gods til *Tvangsauktion* (S. 229 ff.) og derefter at gøre sig betalt i Auktionsprovenuet for sin Fordrings Beløb, medens det mulig overskydende tilfalder Debitor. Ved Tvangsauktionen, der danner Slutningsledet i Kreditors Retsforfølgning, overdrages Ejendomsretten over Tingen til Auktionskøberen. Naar Tvangsauktionen angaar *faste Ejendomme*, udsteder Auktionsretten derfor et *Auk-*

tionsskøde (Frd. 19. Dec. 1693 § 17), der vil være at tinglæse i Overensstemmelse med Reglerne i D. L. 5-3-28 (S. 213). Dog antages denne Tinglæsning kun at være nødvendig for at beskytte Auktionskøberen overfor dem, der ifølge Dispositioner af den i Skøde- og Panteprotokollerne som Ejer indtegnede Debitor (Rekviritus) i god Tro maatte erhverve Rettigheder over Ejendommen (Ejendomsret, Brugsret, Panterettigheder osv.). Derimod antages Tinglæsning ikke at være nødvendig til Køberens Sikring overfor Debtors Kreditorer i Tilfælde af Konkurs, Udlæg eller Arrestforfølgning. Tinglæsningen vil paa den anden Side være nødvendig for at legitimere Køberen som berettiget til at raade over Ejendommen.

I nogle Tilfælde erhverver Kreditor ogsaa efter den endnu gældende Ret ved selve Udlæget Ejendomsret over de udlagte Ting, nemlig:

a. Hvor Udlæg gøres i rede Penge, idet disse straks udbetales Kreditor.

b. Haandpanthaveren er ifølge D. L. 5-7-2. jfr. Konkursloven § 155, beføjet til at tage sit Pant til Ejendom efter Vurdering.

c. Endelig vil den, der har gjort Udlæg i en fast Ejendom, efter forsøgt Auktionsprøve kunne fordrø sig Ejendommen udlagt til Ejendom for det højeste Auktionsbeløb, Lov 9. April 1891 om Tvangsauktioner § 38, jfr. § 46. Betingelsen herfor er, at vedkommende Pant- eller Udlægshaver selv (personlig eller ved Fuldmægtig) er den, der under Auktionen har gjort det højeste Bud, og at der ved dette hans Bud udkommer noget, men ikke tilstrækkeligt til hans Dækning. Vil han da benytte sin Ret til at fordrø sig Ejendommen udlagt for dette Bud, maa han tilkendegive dette paa Auktionen, inden Adgang til at byde er sluttet, saaledes at der gives andre mulig lysthavende Opfordring til at gøre Overbud. Derefter forlanger han Auktionen standset og henvender sig med en Udskrift af det paa Auktionen passerede og med Bevis for, at han har opfyldt Auktionsvilkaarene, til Fogden eller Skifteretten, hvis Auktionen har været afholdt efter dennes Begæring, for at faa sig Ejendommen udlagt ved en Tilførsel til Foged- eller Skifteprotokollen. En Udskrift af denne Protokol vil være at tinglæse ved Ejendommens Værneting, idet Retten ellers ikke kan gælde overfor godtroende Erhververe af Rettigheder over samme.

Gøres der Udlæg i Værdipapirer, der har Børskurs, skal disse sælges af Fogden eller Auktionsforvalteren ved et paalideligt Pengeinstitut (L. 9. April 1891 § 17). Private Pengefordringer kan Udlægshaverne enten stille til Auktion eller lade indkræve, efterhaanden som de forfalder, ved en af ham antagen Inkassator (§ 18).

4. GODTROENHEDSERHVERVELSER.

Den fælles Forudsætning for disse Erhvervelser er den »godtroende Omsætningsadkomst«, idet Lovgivningen for at betrygge Omsætningens Sikkerhed i visse Tilfælde anerkender, at Ejendomsret kan erhverves ved en formel gyldig Overdragelse fra en Ikke-Ejer, naar Erhververen er *i god Tro*, d. v. s. uvidende om Overdragerens Mangel paa Ret.

1) Ejendomsretten over *Penge* og *Pengerepræsentativer* (Sedler) erhverves af den godtroende Erhverver straks ved Udbetalingen til ham, selv om Pengene er f. Eks. stjaalne eller fundne. Samme Regel gælder om *Gældsbreve* og dermed i Klasse staaende Dokumenter, *Aktier*, *Konnossementer*, *autoriserede Op-lagsbeviser* (jfr. OBLIGATIONSRETTE), *naar disse lyder paa Ihænde-haveren*. Lyder Gælds brevet derimod paa Navn, bevares Ejendomsretten for den, paa hvis Navn det lyder, selv om en uberettiget har forsynet Gælds brevet med falsk Transport til Ihænde-haveren eller paa Navn. Dog gælder der en afvigende Regel med Hensyn til *Veksler* og *Konnossementer*, idet den, der har et saadant Dokument i Hænde med formelt behørig Adkomst, ikke, selv om noget af Endossementerne maatte vise sig at være falskt, er pligtig at udlevere det til den, hvem det er frakommet, med mindre det godtgøres, at han ved Erhvervelsen ikke har været i god Tro eller har udvist grov Ugatsomhed (Veksellov 7. Maj 1880 § 76, Søl. 1. April 1892 § 168, jfr. § 134). Endvidere er det med Hensyn

til *Statsobligationer* og *andre offentlige Pengeeffekter* fastsat (Frd. 21. Juni 1844), at den Besidder, til hvem Obligationen er udstedt, eller paa hvis Navn den er noteret, taber sin Ret til at tilbagesøge Obligationen, saafremt den senere *er bleven noteret* paa en andens Navn eller paa Ihændeleveren, og der fra den første efter denne Notering faldende Rentetermin er hengaaet 3 Maaneder, uden at der er gjort Anmeldelse til vedkommende Autoritet om Obligationens Tab. For Statsobligationers Vedkommende er denne Bestemmelse dog nu uden Betydning, idet disse stedse skal lyde paa Ihændeleveren (L. 22. Novbr. 1859, L. 17. Marts 1860).

2) Der gives dernæst Tilfælde, hvor Ejendomsret kan erhverves ved Overdragelse af en uberettiget, naar denne, f. Eks. *ved en pro forma given skriftlig Erklæring* fra den virkelig berettigede, fremtræder som særlig legitimeret til at raade over den paagældende Ting. Herom kan der især blive Spørgsmaal ved Overdragelse af faste Ejendomme eller af Gældsbreve og de hermed i Klasse staaende Dokumenter, saasom Konnossementer. Naar saaledes en Person pro forma har givet en anden Skøde paa en Ejendom eller pro forma tegnet en Transport paa et Gældsbrev eller Endossement paa et Konnossement til en anden, vil denne overføre Ejendomsretten til den Tredjemand, der i god Tro (uvidende om Proformaværket) kontraherer med ham. Samme Regel gælder, naar Ejeren af en Løsøregenstand har udstedt et skriftligt Dokument, ifølge hvilket en anden fremtræder som berettiget til at raade over Tingen, selv om Udstedelsen er sket pro forma, af en Fejltagelse el. lign.

3) Endelig erindres det, at naar Erhververen af en fast Ejendom har *forsømt* at lade sit *Skøde behørig tinglæse*, eller Erhververen af et Gældsbrev har forsømt at lade sin Ret *tegne paa Gældsbrevet*, kommer hans Adkomst til at vige overfor den, der i god Tro (uvidende om den alt stedfundne Overdragelse) faar Ejendommen overdragen fra den i Skøde- og Panteprotokollerne indtegnede Ejer (D. L. 5—3—28), eller faar Gældsbrevet overdraget fra den, der ifølge Gældsbrevets Udvisende er berettiget til at disponere over det (jfr. i Obligationens retten om Gældsbreves Transport).

Angaaende det Forhold, der indtræder, naar en Tredjemand i god Tro indlader sig i Retshandel med den, der ved *Svig* eller *ulovlig Træng* har fremkaldt en Overdragelse fra den virkelig berettigede, se S. 211 f.

5. HÆVD.

Ved Hævdserhvervelse forstaas Erhvervelse af en Rettighed derigennem, at den er bleven udøvet i saa lang Tid og under saadanne Betingelser, som Lovgivningen i denne Henseende foreskriver. Der skelnes mellem den ordinære (*20-aarige*) Hævd og den ekstraordinære (*Alderstidshævd*). Den sidste fordrer Rettighedens Udøvelse gennem et længere Tidsrum (40 à 50 Aar), men er uden Betydning i Henseende til Ejendomsrettens Erhvervelse, idet hertil altid den ordinære 20-aarige Hævd er tilstrækkelig (se derimod S. 223).

Regelen om EJENDOMSHÆVD er given i D. L. 5—5—1, der lyder saaledes: »Hvis [hvad] Gods og Ejendom nogen haver haft i Haand og Hævd i tyve Aar Ulast og Ukært til Tinge, det beholder hand uden anden Adkomst at fremvise, angerløst og uafvundet, med mindre det bevisis, at hand hafde det enten til Pant eller i Forlæning eller i Forsvar [Forvaring]«.

Genstand for Hævd er herefter »Gods og Ejendom« d. v. s. enhver Ting, der kan være Ejendomsret undergivet. Ogsaa over Gældsbreve kan der vindes

Hævd; kun kræves der hertil ikke blot, at Gældsrevet i 20 Aar har været i den hævdendes Ejendomsbesiddelse, men tillige, at han i disse 20 Aar er optraadt som Kreditor efter Gældsrevet, t. Eks. har oppebaaret Renterne.

Til Hævdserhvervelsen udkræves der først, at den hævdende *har Tingen i Ejendomsbesiddelse*; derfor er Hævdserhvervelse udelukket, naar det bevises, at Besidderen havde Tingen »til Pant, Forlening eller i Forvaring«. Den naturlige Besidder vil altsaa ikke kunne vinde Hævd til Fordel for sig selv, men hans Besiddelse kommer den, han repræsenterer, til gode. Det fordres ikke, at Besidderen skal godtgøre nogen formel Adkomst til at besidde (jfr. Ordene »uden anden Adkomst at fremvise«); det bliver derfor altid Modpartens Sag at oplyse Omstændigheder, der skal kunne udelukke Besidderen fra at erhverve Hævd. En saadan Omstændighed foreligger ikke derved, at det oplyses, at Besidderen f. Eks. mangler tinglæst Adkomst, eller at hans Adkomst lider af Mangler, t. Eks. at han har købt af en umyndig, selv om dette er ham bekendt (D. L. 5—3—9). Hvis det derimod oplyses, at Besidderen ved Erhvervelsen eller Fortsættelsen af Besiddelsen har gjort sig skyldig i et Retsbrud, der forpligter ham til Erstatning mod Tingens Ejer (Bedrageri, Tyveri, Fragaalelse af betroet Gods el. lign.), antager man i Almindelighed, at dette udelukker ham fra at kunne vinde Hævd; i al Fald gælder dette vistnok, hvis Besidderen har erhvervet Tingen ved en Forbrydelse.

Besiddelsen skal dernæst være *fortsat i 20 Aar*, uden at det (som i flere fremmede Retsforfatninger) gør nogen Forskel, om Tingen er rørlig eller fast Ejendom. Det antages almindelig, at flere Personers Besiddelsestid kan sammenlægges til Udbringelse af Hævdstiden; men Betingelserne herfor er: *at* hver enkelts Besiddelse iøvrigt opfylder Hævdsbetingelserne, og *at* der finder et Successionsforhold Sted mellem disse Besiddere i Henseende til Rettigheden over Tingen, d. v. s. at hver ny Besidder er indtraadt i Besiddelsen ifølge Overdragelse fra den foregaaende.

Endelig skal Besiddelsen i de 20 Aar have været *»ulast og ukært til Tinge«*. Betydningen heraf vil fremgaa af de følgende Bemærkninger om Hævdens Afbrydelse ved Paatale til Tinge.

En begunndt *Hævdserhvervelse afbrydes*:

1) Naar *Besiddelsen ophører*, hvad enten dette skyldes en frivillig Opgivelse fra Besidderens Side, eller at Tingen fratages ham mod hans Vilje, eller at han taber den. I sidste Tilfælde antager man dog i Almindelighed, at Hævden ikke afbrydes, saafremt Tingen kun rent midlertidig har været ude af hans Værge, idet han enten selv snart efter finder den igen, eller den ærlige Finder straks tilbageleverer ham den. I saa Fald menes det, at en Sammenlægning af Besiddelsen før og efter Afbrydelsen kan finde Sted, dog kun under Forudsætning af, at Tingen ikke i denne Mellemtid er kommen Ejeren i Hænde; thi da er Hævden definitivt afbrudt.

2) Naar Besiddelsen ophører at have de til en Hævdsbesiddelse *for nødne Egen-skaber*, idet Besidderen anerkender en andens Ejendomsret, eller det oplyses for ham, at Tingen ved en Forbrydelse er frakommen Ejeren, saaledes at den fortsatte Besiddelse paadrager ham Erstatningsansvar overfor Ejeren.

3) Naar Besiddelsen ophører at være „ulast og ukært til Tinge“. Hævden afbrydes herefter ikke ved et udenretligt Paakrav, selv om dette iværksættes ved Notarius publicus, men kun ved *Paatale til Tinge*, d. v. s. *Anlæggelse af Retssag*. Naar Besidderens Bo er under Skiftebehandling, maa Anmeldelse for Skifteretten af Kravet paa Tingens Udlevering stilles lige med Sagsanlæg (Konkursl. 25. Marts 1872 § 12, Skifteloven 30. Novbr. 1874 § 37). Ved den Dom eller Skifteretskendelse, der anerkender Sagsøgerens Ret til at faa Tingen udleveret, afbrydes Hævdserhver-

velsen, og Afbrydelsen betragtes da som indtraadt ved Søgsmaalets Anlæg (d. v. s. ved Forligsklagens eller, hvis Sagen gaar Forligskommissionen forbi, Stævningens Forkyndelse) eller ved Fordringens Anmeldelse i Boet. Dette faar Betydning i det Tilfælde, at Dommen falder efter de 20 Aars Forløb, medens de indledende Skridt til Søgsmaalet har fundet Sted forinden. Hvis Sagsøgeren derimod ikke gennemfører sin Paastand, men Sagen afvises, hæves eller gaar ham imod, afbrydes Hævden ikke ved de foretagne retlige Skridt.

Virkingen af Ejendomshævden er, at Besidderen »beholder« Godset »angerløst og uafvundet«, d. v. s. han *bliver Ejer*, og hans Ejendomsret regnes som erhvervet *ved Hævdstidens Begyndelse*. Som Følge heraf er den tidligere Ejendomsret og alle af den ældre Ejer efter Hævdsbesiddelsens Begyndelse stiftede Rettigheder over Tingen tilintetgjorte. Om Hævdens Virkninger paa de begrænsede tinglige Rettigheder, der af den tidligere Ejer er stiftede forinden Hævdsbesiddelsens Begyndelse, indeholder D. L. 5—5—1 ingen Bestemmelse. Men det antages almindelig at følge som en Konsekvens af, at Hævden tilintetgør den tidligere Ejendomsret, at den ogsaa *tilintetgør alle Panterettigheder*, for saa vidt ikke den hævdbende enten har anerkendt Pantefordringen, eller han (f. Eks. som Arving) er bleven personlig Debitor for Pantegælden, eller Panteretten paa anden Maade i Hævdstiden er holdt i Kraft. Med Hensyn til Hævdens Virkning paa andre begrænsede tinglige Rettigheder, saasom *Brugsrettigheder* og *Servitutter*, maa det bemærkes, at ligesom en Ejer kan hævde sin Ejendom fri for deslige Rettigheder ved i Hævdstid at have brugt den paa en Maade, der er uforenelig med Udøvelsen af den paagældende Rettighed, saaledes vil ogsaa en Hævdsbesidder (idet Hævdserhvervelsen betragtes som virkende fra Besiddelsens Begyndelse) kunne tilintetgøre Brugsrettigheder og Servitutter over den hævdede Ejendom, naar Besiddelsen i Hævdstid har været udøvet paa en med de paagældende Rettigheder uforenelig Maade. Almindelige Brugsrettigheder, der ikke særlig er holdte i Kraft i Hævdstiden, vil derfor altid være tilintetgjorte ved Hævdserhvervelsen, idet selve Hævdsbesiddelsen indeholder den hertil fornødne mod de paagældende Rettigheder stridende Retsudøvelse. Derimod vil det til Tilintetgørelse f. Eks. af en Vej-servitut være nødvendigt, at den hævdbende i Hævdstiden har benyttet Vejarealet til Agerbrug eller paa anden med dets Benyttelse til Vej uforenelig Maade. *Grundbyrder* bortfalder først derigennem, at Afgiften ikke er erlagt i Alderstid.

Uagtet den hævdbende bliver Ejer, uden at han behøver at fremvise anden Adkomst, er der dog den Mangel ved hans Erhvervelse, for saa vidt det drejer sig om en *fast Ejendom*, at han mangler Legitimation overfor *Skade- og Panteprotokollernes* Bestyrelse. Han vil derfor ikke kunne disponere over Ejendommen ved Salg eller Pantsætning, uden at Skodet eller Pantebrevet faar Retsanmærkning om, at han savner Adkomst til saadanne Dispositioner. Den manglende Legitimation vil den hævdbende imidlertid kunne opnaa ved at erhverve Lavhævd paa Ejendommen (D. L. 5—5—5). Hertil udfordres, at han efter en gennem Overøvrigheden (Amtmanden, i København Overpræsidenten, se Cirk. 1. Nov. 1861) erhvervet Bevilling indstævner alle og enhver, som formener sig adkomstberettigede til Ejendommen. Naar der efter ingen melder sig, eller de fremsatte Indsigelser af Retten kendes ugyldige, afsiger Retten en *Dom, hvorved Ejendommen tilkendes ham (Lavhævdsdom, Ejendomsdom)*. Denne Dom, der har Gyldighed overfor alle og enhver, vil han da kunne lade tingløse som Adkomst paa Ejendommen. En Lavhævdsdom kan ogsaa erhverves med Hensyn til *Gældsbreve*; den, der har vundet Hævd over Gældsrevet, faar herved Legitimation til at disponere over det ved Transport eller Pantsætning. Bevillingen maa i dette Tilfælde søges i Justitsministeriet.

6. BESIDDERENS FRUGTERHVERVELSE.

Det er ovenfor (S. 207) bemærket, at Frugterne som Modertingens regelmæssige økonomiske Udbytte ifølge denne deres Karakter i Almindelighed tilfalder Modertingens Ejer eller den, hvem Ejeren har overdraget Brugsret over Modertingen. Der gives imidlertid Tilfælde, hvor ogsaa andre kan blive Ejere af Frugterne, nemlig enten den, der har Modertingen i Ejendomsbesiddelse uden at være Ejer, eller den, som har den i Brug uden at have faaet Brugsretten overdraget af den berettigede.

Regelen herom indeholdes i D. L. 5—5—4: »Hvo nogen Ejendom uden Kære i Brug haft haver, og den hannem siden frakiendis, da svarer hand ej til videre Afrøde, end hvis [hvad] hand opbærer og nyder efter at hand bliver til Tinge tiltalt«. Ved »uden Kære« er at forstaa »uden Paatale til Tinge«. Lovbestemmelsen angaar efter sine Ord kun faste Ejendomme; men der er ingen Tvivl om dens Anvendelighed ogsaa paa Frugter af rørlige Ting (Dyrs Afkom, Mælk, Uld osv.). Ligeledes anses Bestemmelsen for at være analogisk anvendelig paa de saakaldte »borgerlige« Frugter, hvorved forstaaes saadanne Ydelser, der erlægges som Vederlag for Tingens Brug, f. Eks. Leje- og Forpagtningsafgifter, Renter af Obligationer o. l.

Den givne Regel gaar ud paa, at Besidderen skal udlevere de i Behold værende og erstatte de af ham forbrugte Frugter, som han har oppebaaret, *efter at* han er bleven til Tinge tiltalt (d. v. s. efter at Klage til Forligskommissionen eller, hvis Sagen gaar Forligskommissionen forbi, Stævning til Retten er bleven ham forkyndt) — forudsat at Sagen føres igennem til en Dom, der frakender ham Tingen. I Klasse med Dem staar Skifteretskendelse, i hvilket Tilfælde Paatalens Virkning regnes fra Fordringens Anmeldelse i Boet.

M. H. t. Ejendomsretten over den Afrøde, der høstes *efter* Paatalen, er der ved D. L. 6—15—10 givet den Regel, at Vindikanten høster (d. v. s. bliver Ejer af Afrøden), saafremt Dommen falder før Sct. Hansdag, medens i modsat Fald Besidderen høster mod at give Ejeren »fuld Skyld« (d. v. s. almindelig Forpagtningsafgift) af Ageren. Hvad derimod angaar de Frugter, som Besidderen har oppebaaret, *inden* han blev til Tinge tiltalt, da er de hans Ejendom, og han er heller ikke erstatningspligtig for dem. Men dette antages dog kun at gælde for den Besidder, der ikke ved sin Besiddelse har gjort sig skyldig i et Retsbrud, der paa-drager ham Erstatningsansvar overfor den berettigede, eller hvis Besiddelse i al Fald ikke er erhvervet ved en Forbrydelse.

7. HITTEGODS OG VRAG.

Ved HITTEGODS forstaaes rørlige Ting, der findes paa Landjorden udenfor nogens Besiddelse, men over hvilke der tidligere maa antages at være erhvervet Ejendomsret, uden at denne — som ved bortkastede Ting — er frivillig op-given af Ejeren.

Hittegods skal af Finderen afleveres paa vedkommende Politikontor, hvorfra det besørges oplyst. Melder Ejeren sig inden »Aar og Dag« (1 Aar og 6 Uger) og beviser eller gør sin Ejendomsret sandsynlig, udleveres det fundne til ham, efter at han har betalt Omkostningerne ved Avisbekendtgørelserne samt en ved Politimesterens Skøn fastsat *Findeløn*. Melder Ejeren sig ikke, tilfalder Godset Politikassen, der lader det bortsalge, og Finderen erholder da $\frac{1}{3}$ af Værdien i Findeløn (Pl. 28. Septbr. 1767, 8. Juni 1811, 5. Decbr. 1812).

Ved VRAG som Genstand for Ejendomsrhvervelse forstaaes saadanne paa Søen forulykkede Ting (Skib og Gods), der maa forudsættes at være Ejendomsret undergivne, men som ikke længere er i nogens Besiddelse, idet de findes uden levende Folks Medfølge.

Om Erhvervelse af Vrag gælder følgende Regler (Strandingslov af 10. April 1895 §§ 10—14):

a. Bjærges Vrag paa *Forstranden* (d. v. s. Strandbredden og den Kysten nærmeste Del af Havet, hvor Skibe ikke kan flyde), skal der af Politiet, hvis det bjærgede efter Fradrag af Omkostninger og Bjærgeløn skønnes at overstige 50 Kr., udstedes

en Bekendtgørelse, hvorved Ejeren indkaldes til inden et Aar at melde sig og bevise sin Ret. Melder Ejeren sig, faar han det bjærgede udleveret eller, hvis det er solgt, Auktionsudbyttet med Fradrag af Omkostningerne og Bjærgeløn. Melder han sig ikke, tilfalder det bjærgede Forstrandsejeren (i Almindelighed Staten) efter Fradrag af Omkostninger og Bjærgeløn.

b. Bjærges Vrag i *aaben Sø*, gælder samme Regler om Indkaldelse og Bjærgeløn, men det bjærgede tilfalder Statskassen; dog kan Politimesteren overlade Bjærgerne saadanne enkeltvis i Søen bjærgede Stykker Vraggoods, hvis Værdi ikke overstiger 10 Kr., og Finansministeriet kan overlade Bjærgeren saadanne Stykker, selv om deres Værdi er større.

c. Optagelse af Gods fra *Havbunden* er enhver tilladt efter foregaaende Anmeldelse til Amtmanden. Melder Ejeren sig efter en derom udstedt Bekendtgørelse, faar han Godset udleveret efter Fradrag af Omkostninger og Bjærgeløn. I modsat Fald tilfalder det bjærgede Finderen.

Om Opfiskning af *Ankere* er givet særlige Regler i L. 22. Decbr. 1876.

EJERENS TILBAGESØGNINGSRET (VINDIKATIONSRET). Den i Ejendomsretten liggende Ret til at besidde Tingen medfører, hvis Ejeren har mistet Besiddelsen, en Ret for ham til at *søge Tingen tilbage* (*vindicere* den) fra den, der nu besidder den. Efter dansk Ret er denne Ejerens Tilbagesøgningsret meget udstrakt. Ejeren (*Tilbagesøgeren*, *Vindikanten*) kan gøre sin Ret til Tingen gældende overfor enhver Besidder, der ikke kan oplyse et særligt Retsforhold, i Kraft af hvilket Ejeren er pligtig at respektere hans Besiddelse. Ejeren kan vindicere Tingen ikke blot fra den første Besidder og fra dennes Kreditorer (saavel i Tilfælde af Udlæg som Konkurs), men ogsaa fra enhver senere Besidder, selv om denne har erhvervet Tingen i god Tro; det er fremdeles lige gyldigt, om Tingen er frakommen Ejeren imod hans Vilje, eller om han ved at overdrage Tingen til Brug, Pant, Forvaring el. lign. selv har givet den første Besidder Lejlighed til at foretage den ulovlige Afhændelse. At den nuværende Besidder i god Tro, uden at noget kan bebrejdes ham, ved Overdragelse fra en uberettiget har faaet Tingen i sin Besiddelse, fritager ham altsaa ikke for Forpligtelsen til at udlevere Tingen til dens rette Ejemand, ligegyldig gennem hvor mange Hænder den end er gaaet, siden Ejeren mistede den; heller ikke giver det ham Ret til af Ejeren at fordrø Godtgørelse for det Beløb, han har givet for Tingen: han maa søge sin Erstatning hos den, der har overdraget ham Tingen, denne maa atter holde sig til sin Hjemmelsmand o. s. v. Paa den anden Side er det kun *selve Tingen*, som rette Ejer paa saadan Vis kan søge tilbage fra en uretmæssig Besidder. Har denne i god Tro forbrugt Tingen, solgt den videre eller, hvis der er Tale om et Gældsbrev, faaet det indfriet hos Debitor (jfr. i Obligationsretten om Transport af Gældsbreve), kan Ejeren ikke herfor kræve *Erstatning* eller paastaa det af Besidderen saaledes indvunden Udbytte afgivet til sig. Hertil udkræves et til Erstatning forpligtende Retsbrud fra Besidderens Side (jfr. ovenfor om Frugterhvervelse samt Erstatningslæren i Obligationsretten).

I visse Tilfælde har Lovgivningen dog *indskrænket* eller *ophævet* Ejerens Adgang til at fordrø Tingen tilbage. Som saadanne Tilfælde maa nævnes:

1) De tabte eller stjaalne Koster, der er givne *Assistenshuset i København* til Pant, kan Ejeren ikke faa tilbage, med mindre han betaler de derpaa udlaaente Penge med forfaldne Renter (Frd. 29. Juni 1753 § 8).

2) Hvad der af en Debitor er givet *Nationalbanken* til haandfaaet Pant, kan ikke fravendes Banken, selv om Pantsætterten har manglet Adkomst, men skal desuagtet tjene Banken til Sikkerhed for dens Fordring (Oktroi 4. Juli 1818 § 46).

3) Fremdeles er det allerede ovenfor omtalt, at *Penge, Gældsbreve* og dermed i Klasse staaende Forskrivninger, der lyder paa *Ihæندهaveren*, samt *Veksler* og *Konossementer* ikke kan tilbagesøges fra den godtroende Erhverver (S. 215).

III. De begrænsede tinglige Rettigheder.

De begrænsede tinglige Rettigheder medfører — i Modsætning til Ejendomsretten — kun en Adgang til at raade over Tingen i et bestemt begrænset Omfang, udover hvilket Raadigheden ikke kan udstrækkes uden ved en ny Stiftelsesakt (jfr. S. 209). Som Rettigheder af denne Art anerkender vort Rets-system: 1) Brugsrettigheder, 2) Servitutter, 3) Panterrettigheder, 4) Retten ifølge Arrest, 5) Tilbageholdelsesretten og 6) Grundbyrder.

1. Brugsrettigheder.

En Brugsrettighed er Rettigheden til at *bruge en andens Ting*. Der skelnes mellem de Brugsrettigheder, hvor Brugen har en mere omfattende Karakter, *forbunden med Tingens Besiddelse*, og dem, der kun gaar ud paa Tingens Benyttelse i en enkelt Retning og derfor ikke er forbundne med Besiddelse (*partielle Brugsrettigheder*). Ved de fleste Brugsforhold er der ved Siden af den tinglige Ret tillige *et obligatorisk Mellemværende* mellem Brugeren og den, der har overdraget ham Brugsretten (i Almindelighed Ejeren). Det heraf fremgaaende personlige Retsforhold mellem Ejer og Bruger vil blive omtalt under Fremstillingen af Obligationsretten.

For *de partielle Brugsrettigheder* gælder der i Henseende til Rettighedens Indhold, Stiftelsesmaade og Genstand (kun faste Ejendomme) de samme Regler som for Servitutter (S. 223), fra hvilke de kun adskiller sig derved, at Brugsrettigheden her ikke (saaledes som ved Servitutter) tilkommer en Person i Egenkab af Ejer af en fast Ejendom. Partielle Brugsrettigheder er f. Eks. Retten til at jage eller til at hente Vand paa en andens Grund o. lgn. — I det følgende er der alene Tale om *de med Besiddelse forbundne Brugsrettigheder*.

GENSTAND for Brugsrettigheder kan være saavel *rørlige Ting (Leje, Laan til Brug)* som faste Ejendomme. Brugsrettighederne over disse sidste har ulige størst økonomisk Betydning. Som de vigtigste Arter af Brugsforhold med Hensyn til *faste Ejendomme* kan nævnes:

a. *Leje af Huse* eller Dele af saadanne (D. L. 5—8—13, Pl. 2. Oktbr. 1754, Frd. 4. Decbr. 1795). Særegne Forskrifter om Leje eller Fæste af Huse paa Landet er i Husmandsstandens Interesse givne ved Frd. 27. Maj 1848 og Lov 23. Maj 1902.

b. *Forpagtning* (Frd. 25. Novbr. 1831) af ikke fæstepligtige Jordejendomme, saasom Hovedgaardsjord, Købstadsjord og de Bondejorder, der er befriede for Fæstetvang (S. 209). Brugsretten vil her jævnlig tillige omfatte Besætning og Inventarium.

c. *Livsfæste* af Bøndergaarde paa Fæsters og Enkes Livstid (jfr. S. 209).

d. *Arvefæste uden Ret til at sælge og pantsætte*. Her er Brugsretten stiftet saaledes, at den successivt tilfalder Medlemmerne af en bestemt Slægt, men ophører ved Slægtens Uddøen. Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte medfører derimod Ejendomsret for Arvefæsteren.

I Almindelighed svares der af Brugeren et VEDERLAG for Tingens Brug; men Rettighedens Anerkendelse som tinglæst Ret er ikke betinget heraf.

Bruggsrettigheder kan stiftes dels gennem *Viljeserklæring* (ved Overdragelse) dels gennem *Hævd*. Til STIFTELSE VED VILJESERKLÆRING udfordres:

En *Overenskomst* mellem Overdrager og Erhverver gaaende ud paa, at Tingen nu overdrages denne til Brug. Nogen Form for denne Overenskomst er ikke foreskreven, men i Almindelighed vil der blive oprettet en skriftlig Kontrakt. I Regelen staaer det Parterne frit for at bestemme de nærmere Vilkaar for Brugsforholdet.

Herfra gælder den vigtige Undtagelse for de *Bøndergaardes* Vedkommende, der er Fæstetvang undergivne; de nærmere Vilkaar for Fæsteforholdets Ordning er ogsaa i andre Henseender lovbestemte. Følgen af, at et Brugsforhold indgaaes i Strid med Fæstelovgivningen, er ikke den, at Brugsoverdragelsen bliver ugyldig, men kun, at Brugeren kan fordrø Vilkaarene ændrede i Overensstemmelse med Fæstetreglerne, og at Ejeren kan blive idømt Straf af Bøder.

Brugeren nyder ordentligvis (foreløbig bortset fra de nedenfor under 2 omtalte Tilfælde) fuld Beskyttelse for den erhvervede Ret (D. L. 5—8—13). Han er saaledes beskyttet overfor Overdragerens Kreditorer, der ikke kan omstøde Brugsretten ved at gøre Udlæg eller Arrest i Tingen, ligesom han staaer som Separatist i Overdragerens Konkursbo eller insolvente Dødsbo. Han er endvidere beskyttet overfor de af Ejeren *efter* Brugsforholdets Oprettelse stiftede Rettigheder over Tingen. — Derimod maa han vige for de *tidligere* stiftede Rettigheder, dog med en Modifikation i denne Henseende overfor ældre Panthavere. Dels er Brugeren nemlig kun pligtig at vige for den ældre Panthaver, for saa vidt dette er nødvendigt til dennes Fyldestgørelse; Ejendommen vil derfor i Tilfælde af Tvangssalg først blive opaaet med Brugsretten, og kun i Tilfælde af, at der ikke herved opnaas et Bud, der dækker Pantefordringen, opraabes Ejendommen uden Brugsretten. Dels vil Brugsretten forblive bestaaende, naar dens Stiftelse er en Udøvelse af den Ejeren trods Pantsætningen tilkommende almindelige Administration og Benyttelse af Ejendommen (f. Eks. maa en Livsfæsteret over en til et Fæstegods hørende Bondegaard respekteres af en ældre Panthaver). Derhos mærkes, at Brugeren, naar han maa vige, ikke er pligtig at fraflytte det lejede før til *almindelig Fardag (Flyttedag)* efter at have faaet *Opsigelse med lovligt Varsel*. Almindelig Fardag er for Købstadejendomme den tredje Tirsdag i April og Oktober Maaneder, dog at April Flyttedag, naar den vilde falde paa Dagen efter 2den Paaskedag, udsættes til den følgende Torsdag, og naar den vilde falde i den stille Uge, til første Torsdag efter Paaske. Opsigelse skal ske henholdsvis inden Nytaar eller Sct. Hansdag. For Jordejendomme Vedkommende er 1. Maj almindelig Fardag, og Fraflytning kan først fremtvinges efter Opsigelse inden det foregaaende Aars Sct. Hansdag.

2) Efter Christian V's D. L. nød alle Brugsrettigheder uden videre fuld tingligretlig Beskyttelse. Men den senere Lovgivning har for *visse Brugsforhold* foreskrevet *Tinglæsning* af Brugsoverdragelsen ved vedkommende Ejendoms Værneting. Denne Tinglæsning er dog kun nødvendig for at sikre Brugeren overfor den, der, uvidende om Brugsretten, ved Retshandel med Ejeren erhverver Rettigheder i Ejendommen (Køb, Pant osv.); derimod er Tinglæsning ikke nødvendig til Beskyttelse overfor Ejerens Kreditorer, hverken i Tilfælde af Udlæg, Konkurs eller insolvent Dødsbo. De Brugsforhold, for hvilke saadan Tinglæsning er foreskrevet, er: *Leje af Husrum* i Købstæderne eller paa Landet *paa længere Tid end den sædvanlige* (fra Flyttedag til Flyttedag) eller med *længere Opsigelsesfrist end den almindelige* (Frd. 4. Decbr. 1795), samt *Forpagtning af Jordejendomme*, dog ikke Fæstegods (Frd. 25. Nvbr. 1831). Virk-

ningen af Tinglæsningen regnes fra Tinglæsningsdagen. Ved Lejemaal om Husrum paa sædvanlig Tid og med sædvanlig Opsigelsesfrist (se foran) samt ved Forpagtning af Jordejendomme for den Tid, der følger af Opsigelsesfristen fra Sct. Hansdag til næste 1. Maj, er Tinglæsning uundvending.

Om Brugsrettigheders STIFTELSE VED HÆVD siger D. L. 5—5—2: »Mand kand saavel paa Brug som paa Ejendom fange Hævd«. Besiddelsen maa her være forbunden med Vilje til i egen Interesse at bruge og benytte Tingen; den gennem Fuldmægtig udøvede Besiddelse kommer den til gode, paa hvis Vegne Besiddelsen udøves. Virkningen af Hævden er den, at Brugsrettigheden staar uanfægtet i det Omfang, hvori den i Hævdstid har været udøvet. Med Hensyn til de nærmere Betingelser for Hævden, dens Afbrydelse m. v. se ovfr. S. 216 ff.

2. Servitutter.

Ved en Servitut forstaas en til Fordel for den nuværende og de fremtidige *Ejere af en fast Ejendom* (den herskende Ejendom) ved en særlig *privatrellig* Adkomst stiftet partiel Brugsrettighed over *en anden fast Ejendom* (den tjenende Ejendom).

Udenfor Servitutbegrebet falder saaledes dels de saakaldte *naturlige* Servitutter, hvor Udøvelsen af en vis Raadighed skyldes de tvende Ejendommers naturlige Beliggenhed (f. Eks. at Vandet fra den højere liggende Ejendom har Afløb over den lavere liggende), dels de *legale* Servitutter, der er grundede i positive Lovbestemmelser (f. Eks. Retten ifølge D. L. 5—10—56 til at forbyde sin Nabo at have Vindue o. s. v. ud til ens Grund, se S. 209).

Servitutter kan være positive eller negative. De **POSITIVE** Servitutter er saadanne, der gaar ud paa Udøvelse af en positiv Raaden over den tjenende Ejendom. De er atter enten *synbare* eller *usynbare*, eftersom Raadigheden giver sig til Kende ved en udvortes tilværende, alene for Servituttsens Skyld anbragt Indretning (t. Eks. Retten til at have en Brønd paa anden Mands Grund), eller dette ikke er Tilfældet (t. Eks. Retten til at hente Vand fra anden Mands Brønd eller hugge i hans Skov). De **NEGATIVE** Servitutter hjemler Ret til at forbyde den tjenende Ejendoms Ejer at udøve en Raaden, som han ellers vilde være berettiget til (f. Eks. en Udsigtsservitut, der forbyder den tjenende Grunds Ejer at bygge saa højt, at Udsigten fra den herskende Ejendom tabes).

Servitutter kan stiftes dels ved Overdragelse, dels ved Hævd. — Ved Stiftelsen gennem Overdragelse opstaar der Spørgsmaal om, i hvilket Omfang en *Tinglæsning* er nødvendig. Nogle mener, at der her gælder de samme Regler som m. H. t. Tinglæsning af de ovenfor nævnte Brugsrettigheder ifølge Frd. 4. Decbr. 1795 og 25. Novbr. 1831. Andre antager derimod — og dette er vistnok det rette —, at der gælder de samme Regler som for Skøder ifølge D. L. 5—3—28 (S. 213), altsaa at Tinglæsning er nødvendig til Servituttsens Beskyttelse ikke blot overfor godtroende Købere og Panthavere, men ogsaa overfor Kreditorerne i Tilfælde af Udlæg, Konkurs m. m. — Ved Hævd kan kun positive Servitutter stiftes; en Hævds erhvervelse af negative Servitutter er udelukket, eftersom disse ikke hjemler nogen direkte Raadighedsudøvelse over den tjenende Ejendom. Af de positive Servitutter kan atter kun de synbare erhverves ved *ordinær* (20-aarig) Hævd, hvorimod de usynbare kun kan erhverves gennem *Alderstidshævd* (D. L. 3—13—13, 5—10—21). Hertil kræves, at Retten er udøvet i mindst 40 à 50 Aar, og at ingen nulevende Personer kan oplyse, at Forholdet, saa længe de husker tilbage i Tiden, har været et andet. Om de nærmere Betingelser for Hævden og dens Afbrydelse se ovfr. S. 216 f. Virkningen af Hævden er, at Servitutten i det Omfang, hvori den i Hævdstiden har været udøvet, anses som lovlig stiftet fra Hævdstidens Begyndelse at regne.

En Servitut bortfalder, naar den herskende og tjenende Ejendom forenes paa samme Haand. Dernæst kan Ejeren af den tjenende Ejendom hævde sin Ejen-

dom fri for Servitutten, saafremt han i Hævdstiden udøver en med Servitutten uførenelig Raaden (f. Eks. saafremt han i Hævdstid holder den Brønd tilkastet, hvorfra den anden Part er berettiget til at hente Vand). Om denne Modhævd skal være udøvet i ordinær Hævdstid eller i Alderstid, afhænger af, om den giver sig til Kende gennem en ydre, direkte imod Servitutten rettet Foranstaltning, eller om dette ikke er Tilfældet. Retten til at slaa Hø paa en anden Mands Eng vil f. Eks. ikke ophøre, fordi Ejeren af den tjenende Ejendom selv har høstet Høet i 20 Aar, men først naar han har gjort det i Alderstid.

3. Panterrettigheder.

Ved Panteret forstaaes den *til Sikkerhed for en Fordring* tjenende Ret til at søge *forlods Fyldestgørelse i en en anden tilhørende Formuegenstand*. Genstanden for Panteretten kaldes *Pant*, hvilken Benævnelse ogsaa bruges om selve Rettigheden. Den, der har Genstanden i Pant, kaldes *Panthaver*, den, der stiller Pantet, *Pantsætter*. Pant kan være: 1) *viljesbestemt* Pant, der stiftes ved en Viljeserklæring fra Pantsætteren; 2) *Retspant*, der stiftes ved Udlæg gennem Retsforfølgning; 3) *lobbestemt (stiltiende)* Pant, der af Lovgivningen er knyttet til visse Fordringer. Indenfor det viljesbestemte Pant skelnes der atter mellem *Haandpant (haandfaet Pant)*, der stiftes gennem Overlevering af den pantsatte Ting, og *Underpant (Hypotek)*, der stiftes ved Tinglæsning af et om Panterettens Stiftelse oprettet Dokument (*Pantebrev*).

FORDRINGENS BESKAFENHED. Den Fordring, som Panteretten tjener til Sikkerhed for, vil ikke altid kunne gøres gældende uafhængig af Pantet. I Regelen vil dette ganske vist være Tilfældet; men nødvendigt er det ikke. En gyldig Pantsætning kan slutte sig ogsaa til en *ugyldig* Fordring, d. v. s. en Fordring, som ikke er retskraftig, hvis Opfyldelse ikke kan fremtvinges ad retslig Vej. Der er saaledes intet til Hinder for, at Parterne kan vedtage, at Debitor ikke skal hæfte personlig for Fordringen, men at Kreditor kun skal kunne holde sig til Pantet (hvilket f. Eks. i Regelen er underforstaaet ved Pantsætning til en sædvanlig Pantelaaner). Ligeledes kan der gives Pant for en Fordring, som ved selve Lovgivningen er erklæret for ugyldig — men dette dog kun, for saa vidt Lovgivningen ikke tillige forbyder, at Fordringen opfyldes. F. Eks.: Spillegæld er ugyldig (D. L. 5—14—55); men en Pantsætning for Spillegæld, som den tabende foretager efter Spillets Ophør, er gyldig — med mindre Spillegælden hidrører fra Hasardspil, i hvilket Tilfælde Lovgivningen forbyder overhovedet at betale den (Frd. 6. Oktober 1753). Ligeledes: Forpligtelser, som er indgaaede af umyndige, er ugyldige; men en Pantsætning, der foretages af Tredjemand til Sikkerhed for en Fordring paa en umyndiggjort, er gyldig; — derimod vil den Pantsætning være ugyldig, som Tredjemand foretager til Sikkerhed for en af en umyndig eller mindreaarig stiftet Gæld, som det ved Frd. 14. Maj 1754 er forbudt at betale. (Om de herhen hørende Forhold se nærmere ndfr. i OBLIGATIONSRETTEEN).

Den Fordring, hvis Opfyldelse sikres ved Panteretten, maa gaa ud paa *Penge* eller i hvert Fald kunne omsættes til Penge. Kravet behøver ikke at være af en bestemt opgiven Størrelse; det kan være betinget eller ubetinget; der kan endog stilles Pant for Fordringer, der endnu ikke eksisterer, f. Eks. for Fordringer, der maatte udspringe af en bevilget Kredit.

Pantet hæfter ikke alene for selve Fordringen, men i Regelen ogsaa, uden særlig Aftale, for *Renter* og for *Omkostninger* ved Fordringens Inddrivelse. Hensynet til, at en Panthaver altsaa, ved at lade Renterne henstaa, i væsentlig Grad kan forringe Sikkerheden for de efterfølgende Panthavere, har dog medført, at

der heri er gjort visse Begrænsninger (Frd. 12. Marts 1790). En Panthaver i *en fast Ejendom*, der betror Skyldneren forfaldne Renter, har saaledes kun i et Tidsrum af 1 Aar efter Forfaldstiden Fortrinsret for disse Renter fremfor de efterfølgende Panthavere. Det er altsaa kun overfor disse (og, som det antages, ogsaa overfor andre tinglige Rettigheder, saasom Brugsrettigheder og Servitutter), at hans Fortrinsret for Renterne er begrænset, og kun for saa vidt han krediterer Skyldneren Renterne. Har han gjort Skridt til deres Inddrivning, bevarer han derimod sin Fortrinsret, selv om han ikke skulde naa at faa Fyldestgørelse inden Aarets Udgang. Endvidere er det fastsat, at den Renteforhøjelse, der indtræder som Følge af Debtors Ikke-Opfyldelse (Mora, S. 240, 256), ikke kommer de efterfølgende Panthavere i *fast Ejendom* til Skade (Lov 6. April 1855 § 3). Om disse Bestemmelser kan anvendes, hvor Pantets Genstand er Løsøre, er tvivlsomt.

Pantet hæfter i dets *Helhed* for hele Fordringens Betaling, og delvis Opfyldelse af Fordringen medfører derfor ikke delvis Frigørelse af Pantet.

PANTERETTENS INDHOLD gaar ud paa en Ret for Panthaveren til at søge Fyldestgørelse for sin Fordring i den pantsatte Værdi. Denne Værdi kan bestaa i en blot Brugsret, saafremt Brugeren kan overdrage denne sin Ret til en anden; men i det almindelige Tilfælde, hvor Pantsætteren er Ejer af Tingen, vil Panthaveren kunne holde sig til selve Tingens Værdi, enten ved at tage den til Ejendom efter Vurdering (D. L. 5—7—2 og 3) eller ved at sælge den og gøre sig betalt i Salgssummen. I hvilket Omfang Panthaverens Adgang til at søge Fyldestgørelse i Pantet er retsbeskyttet, vil ses af Fremstillingen i det følgende om de enkelte Arter af Pant.

PANTERETTENS GENSTAND. Om Genstanden for Retspantet og det lovbestemte Pant se ndfr. (S. 231, 234). Om Genstanden for *viljesbestemt* Pant er følgende at bemærke.

I Almindelighed kan enhver Ting, der har Værdi i Handel og Vandel, være Genstand for Pantsætning: baade rørlige og urørlige Ting, saavel eksisterende som først fremtidig eksisterende Ting, saavel de Ting, der allerede er erhvervede, som de, der først fremtidig vil blive erhvervede af Pantsætteren. Dog kan kun rørlige Ting være Genstand for *Haandpant*; heller ikke kan Haandpant, eftersom det stiftes ved Overlevering af Pantet, gives i fremtidige Ting eller i Ting, der endnu ikke er erhvervede af Pantsætteren. Adgangen til at give Underpant i fremtidige Erhvervelser — hvorved Panteretten selvfølgelig først træder i Kraft i det Øjeblik, Tingen erhverves af Pantsætteren — var tidligere mere udstrakt end nu. Den ældre Lovgivning tillod nemlig Stiftelsen af *almindeligt Underpant*, hvorved der lagdes en Hæftelse paa Pantsætterens hele nuværende og fremtidige Formue (»alt hvad han ejer og ejendes vorder«); men saadant Pant kan nu ikke længere retsgyldigt stiftes (Konkursloven 25. Marts 1872 § 151). Heller ikke kan der gives viljesbestemt Underpant i »Samlinger af ensartede eller til et fælles Brug bestemte Ting, der betegnes ved almindelige Benævnelser« (*Tingsindbegreb*); dog kan ved Forpagtning af Landejendomme og Mejerier samt ved anden Leje af Jord Lejetageren retsgyldig give Underpant i sine til Bedriftens Udøvelse hørende Ejendele samt i Produkterne af Bedriften for de Krav, som Udlejerer i Anledning af Brugsforholdet maatte have eller faa paa ham (Konkursloven § 152). Som Følge af det anførte kan der, med den sidstnævnte Undtagelse, nu i det hele kun gives

Underpant i Løsøre paa den Maade, at de forskellige Genstande, Panteretten skal omfatte, enkeltvis *specificeres*.

Pantet omfatter alt, hvad der maa betragtes som Tingens *Tilbehør* (*Appertinentier*, S. 207). Ved Pantsætning af en *Landejendom* kan det vedtages, at ogsaa den dertil hørende Besætning og Inventarium skal være indbefattet i Pantet, saa at Kreditor med Hensyn til disse Genstande nyder samme Ret som med Hensyn til selve Ejendommen (Frd. 28. Juli 1841 § 3). Endvidere kan det ved Pantsætningen af en Landejendom vedtages, at den til enhver Tid paa Ejendommen værende Gødning og Afgrøde i Straa, Hø og utærsket Sæd skal være indbefattet i Pantet; ligeledes kan det ved Pantsætning af *Fabrikker* eller andre Bygninger til industrielle Anlæg vedtages, at Maskiner eller andet Driftsmateriel og Driftsinventarium skal anses som Tilbehør til Ejendommen (Konkursloven § 153). Disse Regler har navnlig Betydning derved, at Pantet i faste Ejendomme er bedre beskyttet end Pant i Løsøre, hvorom nærmere nedenfor.

Hvis Pantet gaar til Grunde ved en Ulykke, mod hvilken det er forsikret, eller hvis det eksproprieres, antages Panthaveren almindelig at kunne holde sig til *Assurance-* eller *Ekspropriationssummen*. Ikke blot Ting, men ogsaa *Rettigheder* (Fordringsrettigheder, Brugsrettigheder, Panterettigheder, Næringsrettigheder) kan være Genstand for Pantsætning, forudsat at de har Værdi i Handel og Vandel, og at de er overdragelige. Ved Fordringsrettigheder har det Betydning, om Fordringen er konstateret ved skriftligt Dokument (hvorom nedenfor).

1. HAANDPANT.

Til *STIFTELSEN* udfordres foruden Pantsætterens Viljeserklæring tillige *Pantets Overlevering* i Panthaverens Besiddelse. Overleveringen kan ske til en Fuldmægtig paa Panthaverens Vegne; derimod kan Pantet ikke forblive i Pantsætterens Besiddelse, selv om han erklærer, at han nu besidder paa Panthaverens Vegne. En Ting, der allerede er given i Haandpant til een Person, kan gives i Haandpant til en anden paa den Maade, at anden Panthaver kan holde sig til Pantets Værdi udover det, som udfordres til Dækning af første Panthavers Krav. Betingelsen for, at et saadant *sekundært Haandpant* kan anerkendes, er dog, at første Panthaver er villig til at besidde ogsaa paa anden Panthavers Vegne.

Kun Løsøre, men ogsaa alt Løsøre — enkelte Ting, sammensatte Ting og Tingsindbegreber — kan være GENSTAND for Haandpant. Ligeledes kan Haandpant gives i *Fordringer*, der er konstaterede ved *skriftligt Dokument*, i al Fald for saa vidt angaar egentlige Gældsbreve og dermed i Klasse staaende Pengeeffekter (Statsobligationer, Aktier o. lign.), hvor Fordringen er saaledes knyttet til Papiret, at dens Omsætning og Indfrielse sker ved Omsætning og Indfrielse af Papiret. En Paategning paa Papiret om den skete Pantsætning er her fornøden for at sikre Panthaveren mod den, som i god Tro maatte erhverve dette ved en Overdragelse af Pantsætteren, der tilfældig maatte have faaet dette i Hænde (Frd. 28. Juli 1841 § 1, L. 23. Febr. 1866 § 6).

Pantsætningsakten er ikke bunden til nogen bestemt Form. Den kan ske saavel mundtlig som skriftlig. I Almindelighed vil Panthaveren udstede en skriftlig Tilstaaelse for, at han har modtaget Genstanden til Haandpant (*Laanebevis, Recepisser*), hvilket er gjort de professionelle Pantelaanere til Pligt (Lov 21. Juni 1867). Til Stiftelse af Haandpant i registreringspligtigt *Skib* eller

Skibspart (hvilket iøvrigt næppe har nogen praktisk Anvendelighed) kræves dog ifølge Skibsregistreringsloven af 1. April 1892 Udstedelse af et skriftligt Dokument, der bliver at registrere efter de S. 214 om Erhvervelse af Ejendomsret over Skibe fremstillede Regler.

Haandpanthaveren er berettiget til at besidde Pantet; men han er ikke berettiget til at bruge det eller oppebære dets Frugter, med mindre dette er særlig vedtaget, eller Brugen er ganske uskadelig eller nødvendig til Tingens Bevaring. — Naar Pantsætteren ikke opfylder sin Forpligtelse, er Panthaveren berettiget til at søge FYLDESTGØRELSE af Pantet. Han kan herved gaa tvende Veje. Han kan enten tage Pantet *til Ejendom efter forudgaaet Vurdering* (D. L. 5—7—2 og 3). I saa Fald skal han opfordre Debitor (Pantsætteren) til at udnævne en Vurderingsmand, ligesom han selv udnævner en anden, og han beholder da Pantet for Vurderingssummen; vil Debitor ikke vælge nogen Mand, kan Panthaveren selv vælge dem begge. Eller ogsaa kan han — hvad der er mere praktisk — sætte Pantet *til offentlig Auktion* og gøre sig betalt i Provenuet (Konkursloven § 155). Forinden Auktionen maa han vidnefast have advaret Debitor derom med 8 Dages Varsel. Hvis Debitor eller hans Bopæl ikke kendes, skal Panthaveren med 14 Dages Varsel have indkaldt ham til at løse Pantet gennem offentlig Bekendtgørelse i Statstidenden (Lov 23. Januar 1902). Ved Papirer, der har Kurs paa Københavns Børs, træder Salg ved en Vekselmægler i Stedet for offentlig Auktion; men Panthaveren vil ogsaa kunne overtage et saadant Papir, til Ejendom efter Kursværdien. Er Pantet et almindeligt Gælds-brev, kan Panthaveren overtage det til Ejendom efter dets paalydende Værdi; han kan ogsaa indkræve Fordringen hos Skyldneren (saafremt den er forfalden), gøre sig betalt i det indkomne Beløb og levere Pantsætteren det mulig overskydende.

Panthaverens Ret til paa fornævnte Maade at søge Fyldestgørelse i Pantet staar ham aaben, ogsaa naar Pantsætteren gaar fallit, eller hans Dødsbo tages under offentlig Skiftebehandling, idet Haandpanthaveren er Separatist i Boet (Konkursl. § 37, Skiftel. § 35). Heller ikke kan Pantsætterens Kreditorer ved Udlæg præjudicere hans Ret, og denne er ligeledes beskyttet overfor Pantsættersens frivillige Dispositioner over Tingen.

Fremkommer der ved Pantets Salg (eller Vurdering) et Overskud ud over Panthaverens Fordring, udleveres dette til Pantsætteren. Strækker Pantet omvendt ikke til, har Panthaveren *en personlig Fordring* for sit *Resttilgodehavende*, men denne kan kun indtales ad almindelig Rettergangsvej. En saadan personlig Fordring haves dog ikke, hvor Laanet er ydet af Assistentshuset eller af professionelle Pantelaanere (L. 21. Juni 1867, jfr. S. 224).

For Pantets OPBEVARING har Panthaveren at udvise en saadan Omhu, som en ordentlig og paapasselig Mand plejer at udvise overfor lignende Ting, naar de tilhører ham selv (D. L. 5—7—1). Hvis Tingen ved Ulykkestilfælde gaar til Grunde, taber Panthaveren ikke sin Fordring (Konkursl. § 156). Naar Panthaverens Fordring er fyldestgjort, har han at tilbagelevere Pantet til Pantsætteren, der paa sin Side maa tilbagelevere det mulig udstedte Laanebevis.

2. UNDERPANT I FASTE EJENDOMME.

Underpant i faste Ejendomme STIFTES ved *Tinglæsning* af den skriftlige Erklæring, hvorved Panteretten indrømmes (*Pantebrevet*). Erklæringen kan enten indføres i det Hoveddokument, der udstedes om Gælden (egentligt Pantebrev, *Panteobligation*), eller den kan gives ved et særskilt Dokument (*Skadesløs-*

breve). Pantebrevet tinglæses ved den Ret, hvorunder den pantsatte Ejendom er beliggende, og indføres i Skøde- og Panteprotokollen; om Læsningen gøres der Bemærkning paa Ejendommens Folio i Registret under Rubrikken »Hæftelser« (D. L. 5—7—7, jfr. 5—3—28; Frd. 28. Marts 1845 § 11). Sker Tinglæsningen inden de i D. L. 5—3—28 omhandlede Frister (1ste eller 2det Ting, se S. 213), er Panteretten stiftet fra Udstedelsesdagen; oversiddes disse Frister, regnes Stiftelsen først fra Tinglæsningsdagen. Men naar Besætning og Inventarium m. v. pantsættes i Forbindelse med en Landejendom, eller Maskiner i Forbindelse med en Fabrik (S. 226), skal Pantebrevet ubetinget læses inden Fristerne i D. L. 5—3—28, for at Panteretten skal kunne omfatte ogsaa disse Genstande. Hvis Fristerne her oversiddes, faar Pantsætningen altsaa kun Virkning for selve den faste Ejendom (fra Tinglæsningsdagen), men ikke for de nævnte andre Genstande.

Naar Pantebrevet er tinglæst, nyder Panteretten — fra de anførte Tidspunkter — *fuld Retsbeskyttelse* saavel overfor alle Pantsætterens senere Dispositioner over Ejendommen som overfor hans Konkursbo eller insolvente Dødsbo og overfor hans Kreditorer, naar disse gør Udlæg eller Arrest i Ejendommen (S. 231, 237).

Herved maa erindres, at ifølge den nu gældende Ret — modsat Forholdet paa Chr. V's Lovs Tid — er Underpanthaveren ikke Separatist *paa Skifte*. Han maa henvende sig til Skifteretten med sin Fordring om Fyldestgørelse (Konkursl. § 37; Skiftel. § 35). Større Betydning i Realiteten har dette vel ikke, idet Panthaveren fremdeles har Krav paa, at den faste Ejendom fortrinsvis anvendes til hans Fyldestgørelse. Men den skete Forandring medfører dog, at han maa finde sig i, at enkelte særlige Krav om fornødent fyldestgøres af hans Pant forud for ham selv, nemlig Skifteomkostninger, for saa vidt disse vedkommer Ejendommen, samt Tiendefordringer og Udgifter til Debitors Begravelse (Konkursl. § 38).

INDHOLDET af Underpanteretten er Retten til at søge Dækning i Pantet, naar Fordringen ikke behørig opfyldes. Saalænge ingen Misligholdelse i saa Henseende foreligger, har Panthaveren hverken Ret til at besidde Pantet eller til overhovedet at udøve nogen positiv Raadighed derover. Den aktuelle Raadighed er vedblivende hos Pantsætteren. Dog behøver Panthaveren ikke at finde sig i, at Debitor vanrøgter Pantet, og denne maa i sine Dispositioner over Ejendommen respektere den stiftede Panteret. Han kan saaledes vel sælge Ejendommen, men kun med den paahvilende Behæftelse; i Mangel af anden Aftale (»Uopsigelig ved Ejerskifte« el. lign., se nærmere under OBLIGATIONSRETEN) maa derfor enten Panthaverens Fordring udbetales (saafremt Panthaveren er forpligtet til at modtage Kapitalen), eller ogsaa maa Køberen komme overens med ham om Gældens Overtagelse; i saa Fald maa der udstedes et nyt Pantebrev, medens det gamle kvitteres og udslettes. Debitor kan ligeledes leje Ejendommen ud eller forpagte den bort; men Brugeren maa respektere Panteretten. Endelig kan Debitor pantsætte Ejendommen, men kun saaledes, at det senere Pant bliver et Efterpant (*sekundær Prioritet*), der kun giver Ret til at holde sig til Pantets Værdi udover det, som behøves til Dækning af den foranstaaende Panthaver. En Ejendom kan saaledes pantsættes til en Række efter hinanden følgende *Prioritetshavere*.

Betaler Debitor ikke Fordringen til Forfaldstid, eller udebliver han med Renter, kan Kreditor søge Dækning i Pantet henholdsvis for Kapitalen eller for Renten; i sidste Tilfælde bliver Kapitalen indestaaende, med mindre det modsatte er særlig vedtaget. Den FREMGANGSMAADE, som Panthaveren har at følge, naar han SØGER FYLDESTGØRELSE af Pantet, kan være en af to:

1) Panthaveren kan *tage Pantet til Brugelighed* (D. L. 5—7—8 ff.), d. v. s. han kan ved Fogden lade sig indsætte i Pantets Besiddelse og gøre sig betalt for sit Krav gennem Indtægterne af Pantets Brug og Benyttelse, mod Regnskabsaflægning overfor Debitor, til hvem Indtægtsoverskudet bliver at afgive. I Tilfælde af Pantsætterens Fallit (eller insolvente Dødsbo) kan denne Fremgangsmaade ikke benyttes.

2) Den anden og sædvanlige Vej er den, at Panthaveren tager *Dom* (eller *Forlig*) over Skyldneren, gør *Udlæg* i Pantet og stiller dette til *Tvangsauktion* for at gøre sig betalt i Auktionsudbyttet. I de hyppigst forekommende Tilfælde vil Panthaveren nu til Dags i Almindelighed tillige have betinget sig Ret til, under visse nærmere Vilkaar, at kunne gøre Udlæg i Pantet *uden* først at tage Dom eller Forlig over Skyldneren.

Ret til at gøre Udlæg i Pantet uden først at erhverve Dom eller Forlig har allerede tidligere ved specielle Bestemmelser været indrømmet forskellige Institutter (Nationalbanken, Kreditforeninger, Landmandsbanken), naar Pantebrevet indeholdt en Vedtagelse herom. Samme Ret tilkommer imidlertid nu, ifølge Lov 29. Marts 1873 § 15, i al Almindelighed Panthaveren i faste Ejendomme, naar Pantebrevet indeholder en udtrykkelig Vedtagelse herom samt er oprettet eller vedkendt for Notarius publicus eller for to Vitterlighedsvidner; desuden maa Pantebrevet være tinglæst og lyde paa en bestemt angiven Pengesum. For at Retten kan komme til Anvendelse, maa Fordringen endvidere være forfalden enten paa Grund af Opsigelse, eller fordi den stipulerede Betalingstermin er kommen, eller (saafremt dette er udtrykkelig betinget i Pantebrevet) fordi Debitor er udebleven med Retten. Udlæget kan ske ikke blot for Kapitalen eller Afdrag derpaa, men ogsaa særskilt for Renter; det kan ikke udstrækkes til andet end Pantet og kan først finde Sted 14 Dage efter Forfaldstiden; desuden skal der, for saa vidt Skyldneren bor paa den pantsatte Ejendom, med 3 Dages Varsel paa den for Stævningers Forkyndelse foreskrevne Maade være givet ham Meddelelse om, naar Forretningen vil blive foretaget.

I Henseende til Tvangsauktionens Iværksættelse maa Panthaveren iagttagende de derom givne Regler i Lov 9. April 1891 §§ 1—3, 20—48. Samtidig med at Udlægshaveren indgiver Begæring til Auktionsforvalteren om Auktion, skal han overlevere denne et Udkast til Auktionsvilkaarene; Auktionsforvalteren indkalder da ifølge hans Anmodning Skyldneren og andre interesserede (f. Eks. andre Pant- eller Udlægshavere) med 14 Dages Varsel til et Møde, hvor Auktionsvilkaarene fastsættes; i Tilfælde af Uenighed afgøres Tvisten ved Kendelse af Auktionsforvalteren. Auktionen tillyses ved Bekendtgørelse tre Gange i Statstidenden med mindst 14 Dages Varsel fra første Bekendtgørelse at regne. Der afholdes kun een Auktion, i Almindelighed i den Jurisdiktion, hvor Ejendommen er beliggende; dog kan Skyldneren eller enhver, der ved det skete Bud ikke vil faa fuld Dækning for sit Krav, fordrer en ny Auktion afholdt; denne tillyses ved ny Bekendtgørelse med udtrykkelig Bemærkning om, at det er den anden og sidste Auktion. Flere Auktioner afholdes ikke, med mindre alle vedkommende samtykker deri. Hvis der ved det højeste Bud intet udkommer til Panthaverens Dækning, kan han ikke fordrer Salget fuldbyrdet; udkommer der noget, men ikke tilstrækkeligt til hans fulde Dækning, kan han standse Auktionen og fordrer sig Ejendommen udlagt for det højeste Bud (jfr. S. 215). Alle Prioriteter i Ejendommen, til hvis Dækning intet udkommer, bortfalder og kan af Køberen, eller den Pant- eller Udlægshaver, der lader sig Ejendommen udlægge for det højeste Bud, fordrer udslettede af Pantebogen. Ved Salget skal Panthaveren mod delvis Sikkerhedsstillelse indrømme Køberen en vis Kredit for den Del af Købesummen, der skal udbetales, nemlig 3 Maaneder fra Auktionens Datum for en Tredjedel af dette Beløb og for Resten til den første 11. Juni eller 11. Decbr. Termin, som indtræffer mindst 3 Maaneder efter foranførte Tredjedels Forfaldsdag. — Tvangssalget foregaar *paa samtlige interesseredes* Vegne. Naar Indkaldelse til det foran nævnte Møde til Fastsættelse af Auktionsvilkaarene efter Begæring af en Panthaver er udgaaet, er andre Pant- eller Udlægshavere udelukkede fra at begære Tvangsauktion. En samtidig Retsforfølgning i Pantet fra flere Panthaveres Side er følgelig udelukket. Den Panthaver, der begærer Auk-

tionen, kan imidlertid ikke paaføre de foranstaaende Panthavere nogen Udgift i Anledning af Forfølgningen, og han maa derfor selv bære Omkostningerne, hvis de ikke kan dækkes af Auktionsbudet uden Tab for de foranstaaende.

Naar flere har Pant i samme Ejendom, har Panthaverne en gensidig UDLØSNINGSRET med Fortrinsret i saa Henseende for første Panthaver (D. L. 5—7—14). Som Betingelse for, at en Panthaver behøver at lade sig udløse, maa det dog kræves, at hans Fordring er forfalden, og at han har gjort Skridt til at søge Fyldestgørelse i Pantet.

Endelig er det et Spørgsmaal, om der tilkommer den efterfølgende Panthaver OPRYKNINGSRET, d. v. s. om han har Ret til, naar en foranstaaende Prioritet indfries, da at rykke op i dennes Plads, eller om Debitor har Ret til paa ny at besætte den ledige Prioritet gennem Optagelse af nyt Laan. Herom henvises til Obligationsretten.

3. UNDERPANT I SKIBE.

Underpant i Skibe paa 20 Tons og derover stiftes ved Pantebrevets Registrering overensstemmende med Reglerne om Adkomstbreve paa Skibe, Registreringsloven § 146, jfr. § 11. Panteretten er retsbeskyttet overfor Tredjemand i samme Omfang som Panteretten i fast Ejendom. Panthaveren skal altsaa ikke som Panthaveren i andet Løsøre vige for de privilegerede Fordringer. Om Maaden, paa hvilken Panthaveren har at søge Fyldestgørelse, gælder de almindelige Regler om Underpant i Løsøre.

Om Underpant i Skibe under 20 Tons gælder samme Regler som om Underpant i andet Løsøre.

4. UNDERPANT I ANDET LØSØRE.

Underpant i andet Løsøre STIFTES ved *Tinglæsning* af Pantebrevet, hvilket skal underskrives af Debitor i Overværelse af *Notarius publicus* eller af to gode Mænd, der nøje har at agte paa, at den rette Udstedelsesdag er anført i Dokumentet (Frd. 28. Juli 1841 § 1; Konkursl. § 154). Tinglæsningen sker ved *Debitors personlige Værneting* (hans *Hjemting*, d. v. s. den Ret, hvorunder han har sit Hjemsted) uden Hensyn til, hvor det pantsatte Gods befinder sig, og skal foregaa inden de i D. L. 5—3—28 foreskrevne Frister (1ste eller 2den Retsdag, S. 213). Flytter Debitor til en anden Retskreds, maa Tinglæsningen gentages ved hans nye Værneting senest 2den Retsdag efter Flytningen. Tilsidesættelse af Formerne saa vel som Oversiddelse af Tinglæsningsfristen medfører *Pantsættningens Ugyldighed*. Naar Tinglæsningen sker i rette Tid, antages Panteretten at indtræde fra Udstedelsesdagen; men oversiddes Fristen, kan Pantsættelsen ikke (saaledes som andre Pantsættelser) faa Gyldighed ved senere Tinglæsning og regnes fra denne. Pantsættes et Gælds brev eller lignende *Pengeeffekter* (Aktier, Statsobligationer o. lign.), maa der gives Papiret en Paategning om den stiftede Panteret, da denne ellers fortabes overfor den, der i god Tro erhverver Rettigheder (Ejendoms- eller Panteret) over Dokumentet. Fremdeles fortabes Underpant i Løsøre, naar *Debitor gaar fallit* i Løbet af 8 Uger efter Pantebrevets Udstedelse (Konkursl. § 21).

Underpant i Løsøre medfører større Indskrænkninger i PANTSÆTTERENS RAADEN over Pantet, end Tilfældet er ved Pant i fast Ejendom. Den, der har Underpant i Løsøre, kan modsætte sig, at Pantet gaar over i andre Hænder, hvorved det bliver vanskeligere for ham at føre Kontrol med Pantet. Derfor vil

Pantsætteren som Regel ikke kunne sælge Pantet eller give det til Haandpant (sekundære Underpanterettigheder kan han derimod stifte). Dog maa en noget friere Dispositionsret indrømmes Pantsætteren, naar han har givet Pant i et Tingsindbegreb (S. 225); her maa han være berettiget til at foretage Ombytninger af de til Bedriftens Udøvelse hørende Ejendele, at sælge af Produkterne o. lign.

Underpant i Løsøre er ikke RETSBESKYTTET i samme Omfang som Underpant i faste Ejendomme. Det er vel beskyttet overfor Pantsætterens frivillige Dispositioner over Pantet samt overfor dennes almindelige Kreditorer; derimod maa det vige overfor de saakaldte *privilegerede Fordringer*, saavel ved Sammenstød paa Skifte (Konkurs og insolvent Dødsbo), som hvor der gøres Udlæg for en saadan Fordring (Pl. 23. Juli 1819, Konkursl. § 39; Pl. 14. Maj 1834). En Opregning af de privilegerede Fordringer findes i Konkurslovens § 33, jfr. nærmere under Handelsretten.

Naar Debitor ikke opfylder sine Forpligtelser, og Panthaveren derfor SØGER FYLDESTGØRELSE i Pantet, maa han, ligesom enhver anden almindelig Kreditor tage *Dom* (Forlig) over Pantsætteren, gøre *Udlæg* i Pantet og stille det til *Tvangsauktion*. Den Adgang til at kunne gøre Eksekution uden Dom eller Forlig, der er indrømmet ved Underpant i faste Ejendomme (S. 229), gælder ikke for Underpant i Løsøre.

Om *Tvangsauktioners* Iværksættelse findes Reglerne i Lov 9. April 1891 §§ 1—19. Auktionen skal bekendtgøres mindst 8 Dage forud; Opslag af Plakater og offentligt Udraab skal desuden ske, hvor saadant er Skik. Rekvirenten antager en Inkassator og fastsætter Auktionsvilkaarene; vederhæftige Købere skal indrømmes sædvanlig Kredit (i København 6 Uger). Tvangssalget foregaar paa *samtliche Interesseredes Vegne*. En foranstaaende Panthaver kan, saa længe han ikke selv har gjort Udlæg, modsætte sig, at en efterfølgende Panthaver skrider til Tvangssalg. Hvis denne sidste vil *forhindre, at den foranstaaende Panthaver* realiserer Pantet, maa han udløse denne efter Reglerne i D. L. 5—7—14. — Auktionsbeløbet indbetales til Auktionsforvalteren, der besørger det fordelt mellem de dertil berettigede.

Kommer Skyldnerens Bo under Konkursbehandling (eller behandles det som Dødsbo, hvor Arv og Gæld ikke er vedgaaet), maa Underpanthaveren melde sig i Boet og fyldestgøres gennem Skifteretten efter sin Plads i Konkursordenen (Konkursl. §§ 34, 37 og 39, Skiftel. § 35).

5. RETSPANT.

Retspant er den Rettighed, der erhverves ved *Udlæg til Forauktionering* eller ved *Udpantning*.

Det er ovenfor (S. 214) bemærket, at den Fremgangsmaade, hvorved Kreditor fyldestgøres for sit Krav, naar Debitor ikke opfylder sin Betalingspligt, er en anden nu, end den var paa Christian V's Lovs Tid. Ifølge danske Lov blev Kreditor fyldestgjort ved *Udlæg til Ejendom*, idet der udlagdes og overdroges ham saa meget af Debitors Gods, som efter lovlig Vurdering svarede til hans Fordrings Beløb. Nu til Dags derimod fyldestgøres Kreditor i Regelen ved Betaling i rede Penge, hvilket iværksættes gennem UDLÆG TIL FORAUKTIONERING. Efter at have erhvervet *Dom* (eller Forlig) over Skyldneren lader Kreditor ved Fogden gøre *Udlæg* (Eksekution) hos Debitor og erhverver herved Ret til at stille de udlagte Ejendele til *Auktion* og gøre sig betalt i Provenuet. Ved

Udlægget foregaar der altsaa en *Udsondring* af de Formuegenstande, der gennem det paafølgende Auktionssalg skal tjene til Kreditors Dækning.

FREM GANGSMAADEN ved Udlægget er følgende: Fogden lader saa meget Gods optegne i Fogedprotokollen og vurdere, som i Værdi skønnes at svare til Beløbet af Kreditors (*Rekvirentens*) Krav; dernæst tilføjer han Fogedprotokollen en Erklæring (*Dekret*) om, at der er givet Rekvirenten Udlæg i de saaledes specificerede Genstande, hvilket betyder saavel Debitor (*Rekvisitus*) som andre Vedkommende f. Eks. den Tredjemand, der maatte sidde inde med det udlagte Gods. — Kreditors Ret som »*Udlægshaver*« er erhvervet ved selve Udlægget, og det er ikke nødvendigt, at det udlagte Gods overgaar i hans Besiddelse; tværtimod vil Debitor i Almindelighed kunne fortsætte Besiddelsen, lige indtil Tvangsauktionen finder Sted. Om udlagt *Løsøre*, der forbliver i Skyldnerens Besiddelse, gælder dog den Bestemmelse, at hvis Udlægshaveren ikke inden 12 Uger iværksætter Tvangsauktionen, maa han ved en Genoptagelse af Fogedforretningen foranstalte Skyldneren udsat af Besiddelsen; i modsat Fald taber han sin Ret overfor Skyldnerens Kreditorer i Tilfælde af Konkurs eller senere Udlæg, med mindre han ved Paaanke eller ved Tredjemands Ret er bleven hindret i Besiddelsestagelsen (Konkursl. § 158). — Om *Tinglæsning* af Udlægsdekretet er der ved Udlæg i *Løsøre* ikke Tale. Ved Udlæg i en fast Ejendom antages det, at Tinglæsning ved Ejendommens Værneting er nødvendig for at sikre Udlægshaverens Ret overfor dem, der i god Tro (d. v. s. uvidende om Udlægget) ved Retshandeler med Ejeren erhverver tinglige Rettigheder over Ejendommen. Overfor yngre Udlægshavere eller overfor Debitors Konkursbo anses Tinglæsningen derimod efter den almindelige Mening for at være overflødig. Sker Tinglæsningen inden Fristerne i D. L. 5—3—28 (S. 213), antages det ofte, at Udlæggets Retsvirkning maa regnes fra den Dag, da Udlægget foretages, i modsat Fald fra Tinglæsningsdagen. — Til Stiftelse af Udlæg i registreringspligtigt *Skib* eller Skibspart kræves Registrering af Udlægsdekretet, Registreringsl. § 49. — Ved Udlæg i *Gældsbreve* og lignende Effekter (S. 214) maa Dokumentet forsynes med behørig Paategning, for at Udlægget kan gøres gældende overfor den, der i god Tro erhverver Rettigheder over Papiret.

GENSTAND for Udlæg kan i Almindelighed være alt, hvad der ved at sælges kan tjene til Kreditors Fyldestgørelse, altsaa ikke blot alle rørliche og urørliche Ting, men ogsaa alle Rettigheder, der har Værdi, og som efter deres Natur tillader en tvungen Overdragelse. Men da Genstandene for Udlægget skal specielt gennemgaas og vurderes, er der herved udelukket Muligheden for at gøre Udlæg i Tingsindbegreb som saadanne eller i Skyldnerens Formue som Helhed; heller ikke kan der gøres Udlæg i Formuegoder, der endnu ikke tilhører ham, saasom ventendes Arv eller andet fremtidigt Erhverv.

Visse *Undtagelser* m. H. t. de Genstande, hvori der kan gøres Udlæg, er endvidere fastsatte ved Konkurslovens §§ 160 og 161. Der kan ikke gøres Udlæg i de for Skyldneren og for hans med ham samlevende Hustru og Børn fornødne Senge og Sengklæder samt nødvendigste Linned og Gangklæder. Paa denne Begunstigelse kan Skyldneren ikke renoncere. Dernæst kan han fordrø, at der levnes ham Genstande, som hører til de vigtigste Livsfornødenheder, eller som er nødvendige til hans Næringsvejs Udøvelse, indtil et Vurderingsbeløb af 20 Kr. eller, hvis han er Familieforsørger, af 60 Kr. Disse Genstande er han selv berettiget til at udtage efter eget Valg. Dog gælder Udtagelsesretten ikke, naar Udlæg gøres for Skatter eller offentlige Afgifter, og den kommer heller ikke til Anvendelse med Hensyn til Genstande, der særlig er givne til Pant for den Fordring, for hvilken der gøres Udlæg. Fremdeles kan der ikke gøres Udlæg i Skyldnerens Fordring efter en gensidig bebyrdende Kontrakt, der ikke fuldstændig er opfyldt

fra hans Side, naar det, som Skyldneren ifølge Kontrakten skal yde, er personligt Arbejde eller Tjeneste eller andet, som Udlægshaveren ikke er i Stand til at præstere i hans Sted.

Den Ret, som Udlægshaveren erhverver ved Udlægget (for faste Ejendommens Vedkommende efter Dekretets Tinglæsning), nyder fuldstændig RÆTSBESKYTTELSE. De udlagte Formuegenstande betragtes overfor alle andre som udskilte af Debitor's Førmue. Udlægshaverens Ret angribes derfor ikke ved Ejerens frivillige Dispositioner (Salg, Pantsætning osv.), heller ikke ved senere Udlæg af Ejerens andre Kreditorer, selvfølgelig med mindre disse har en materielt bedre Ret f. Eks. en fortrinligere Panteret. De privilegerede Kreditorer, der nyder Fortrin fremfor Underpant i Løsøre (S. 231), staar tilbage for Udlægshaveren. I Tilfælde af Debtors Konkurs staar Udlægshaveren som Separatist i Boet (Konkursl. § 10); han kan uden Hensyn til Konkursen lade det udlagte Gods sælge ved Auktion og gøre sig betalt i Auktionsudbyttet. Samme Stilling indtager han i Debtors Dødsbo, enten Arv og Gæld er vedgaaet eller ikke (Skiftel. § 35).

For Iværksættelsen af TVANGSAUKTIONEN gælder de Regler, som ovenfor er fremstillede henholdsvis for faste Ejendommens og for Løsøres Vedkommende (S. 229, 231).

Der er intet til Hinder for, at der i en Ting, hvori der allerede er gjort Udlæg, kan gøres SEKUNDÆRT UDLÆG af en anden Kreditor, saaledes at 2den Udlægshaver kan holde sig til den udlagte Tings Værdi udover 1ste Udlægshavers Tilgodehavende. Den yngre Udlægshaver kan uden Hensyn til, om andre har Udlæg forud for ham, søge Fyldestgørelse i det udlagte, dog selvfølgelig kun saaledes, at Omkostningerne ved Forfølgningen ikke kommer den ældre Udlægshaver til Skade, og at denne først dækkes, med mindre den yngre Udlægshaver som Panthaver har Ret til forlods Fyldestgørelse.

Appel af en Dom afskærer i Regelen Kreditor fra at gøre Udlæg i Henhold til Dommen. Paa de heraf flydende Ulemper er der til Dels raadet Bod ved Reglerne om AFSÆTNING, idet Domhaveren kan faa *afsat* saa meget af Skyldnerens Gods, som udfordres til hans Fyldestgørelse, hvilket afsatte Gods skal tjene til Sikkerhed for hans Fordring. Adgang til at erholde saadan Afsætning har Domhaveren *dels*, naar en senere Domhaver begærer Udlæg, medens den første Dom er under Appel, og første Domhaver da forlanger Afsætning straks, inden Udlæget endnu er gjort (D. L. 1—24—22, hvilken Bestemmelse analogisk anvendes paa saadanne Tilfælde, hvor den ældre Doms Eksekutionsfrist er længere end den senere Doms), *dels* i enkelte Tilfælde, uden at disse Betingelser foreligger (Frd. 13. Jan. 1792, L. om Sø- og Handelsretten 19. Febr. 1861 § 46, L. om Vekselsager 28. Maj 1880 §§ 7 og 8). I det i D. L. 1—24—22 omtalte Tilfælde kan Udlæg ikke gives den senere Domhaver, før den ældre Domhaver har faaet den begærede Afsætning. Afsætning giver samme Sikkerhed som Udlæg, hvorfra den navnlig adskiller sig derved, at det afsatte ikke umiddelbart kan stilles til Auktion, men at der forinden maa gøres Udlæg paa sædvanlig Vis. Om Nødvendigheden af Afsætningens Tinglæsning for faste Ejendommens og Registrering for registreringspligtigt Skibs eller Skibsparts Vedkommende, gælder samme Regler som for Udlæg.

Grundlaget for Udlæg til Forauktionering (bortset fra de Tilfælde, hvor Udlæg kan ske uden Dom eller Forlig, S. 229) er den forud for Udlægget erhvervede *Dom* eller *Forlig*. Derimod sker UDPANTNING (Lov 29. Marts 1873) i Henhold blot til en *Kendelse af Fogden*. Iøvrigt er den Ret, der stiftes ved Udpantning, ganske den samme som den, der erhverves ved Udlæg. De Fordringer,

ved hvis Inddrivning Udpantning kan anvendes, er opregnede i Lov 29. Marts 1873 § 1; i andre Tilfælde end de dér nævnte kan Udpantning ikke finde Sted. — Udpantning i registreringspligtigt *Skib* eller Skibspart maa registreres efter de om Pantebrevs Registrering gældende Regler, Registr. § 49.

6. DE LOVBESTEMTE PANTERETTIGHEDER.

De lovbestemte Panterrettigheder inddeles i de *umiddelbart* lovbestemte og de *middelbart* lovbestemte.

De UMIDDELBART lovbestemte Panterrettigheder er saadanne, hvor saavel *Fordringen* som den dertil knyttede *Panteret* er stiftede ved selve Lovgivningen.

Saadan Panteret har Lovgivningen fastsat for forskellige offentlig-retlige *Afgifter*, der er paalagte *faste Ejendomme*, nemlig: 1) *Bankhæftelsesrenter*; 2) *Statsskatter* paa faste Ejendomme; 3) *Brandhjælpspenge* af forsikrede Bygninger, se ndfr.; 4) *Kommuneskatter* paa faste Ejendomme. Panteretten kræver ingen Tinglæsning. Indbyrdes rangerer disse Krav i den angivne Orden og gaar forud for alle andre Panterrettigheder og Fordringer undtagen ganske enkelte (Begravelsesomkostninger, Skifteomkostninger med Hensyn til selve Ejendommen, Tiendtagerens Fordring for det sidste Aars Afgift, jfr. Konkursl. § 38). Fortrinsretten i Ejendommen bevares i 2 Aar og 3 Maaneder fra Forfaldsdagen. Efter Udløbet af denne Tid er Restancen kun en simpel Fordring paa Skyldneren; har derimod Afgiften været indtalt i rette Tid, men ikke kunnet dækkes af Ejendommen, fyldestgøres den af Skyldnerens øvrige Formue som en privilegeret Fordring (Konkursl. § 33. 2, c).

De MIDDELBART lovbestemte Panterrettigheder er saadanne, hvor Lovgivningen har knyttet en Panteret til Indtrædelse af *visse faktiske Omstændigheder*. Her er altsaa vel Panteretten, men ikke den Fordring, hvortil Panteretten knytter sig, stiftet ved selve Lovgivningen.

Som middelbart lovbestemte Panterrettigheder bliver at nævne:

1) Panteretten for *Brandhjælpspenge* af forsikrede Bygninger til »Landbygningernes Brandforsikring«, »Brandforsikringen for Købstadbygninger«, »Brandforsikringen for København« samt de i Henhold til Lov 12. April 1889 autoriserede Brandforsikringsforeninger. Panteretten indtræder ved Forsikringens Tegning, og da denne er en frivillig Sag, hører denne Panteret i systematisk Henseende herhen. Men iøvrigt gælder der for denne Panteret ganske de samme Regler som for de umiddelbart lovbestemte Panterrettigheder, mellem hvilke den m. H. t. den Orden, hvorefter den fyldestgøres, rangerer for de tre førstnævnte Foreningers Vedkommende efter Statsskatter, for de øvriges Vedkommende efter Kommuneskatter (jfr. ovfr.).

2) Staten og visse offentlige Institutter har Panteret hos deres *Oppebørselsbetjente* i samtlige Betjentenes Ejendele for de dem betroede Oppebørsler (Kassefrd. 8. Juli 1840 §§ 9, 48 og 49). Panteretten stiftes ved Tinglæsning af Embedsmandens Bestalling. Tinglæsningen sker ved hans Hjemting, og hvis han ejer faste Ejendomme, tillige ved disses Værneting. Ejerens Raaden indskrænkes ved Panteretten saaledes, at han udelukkes fra at afhænde eller pantsætte sit urørlige Gods samt fra at give sit Løsøre til Underpant (hvorimod han kan sælge sit Løsøre eller give det til Haandpant). Overfor Kreditorers Forfølgning er Panteretten i de faste Ejendomme beskyttet i samme Omfang som viljesbestemt Underpant (S. 228). I Betjentens Løsøre er derimod den offentlige Panteret bedre beskyttet end det viljesbestemte Underpant, idet den gaar forud for de personlige privilegerede Fordringer og derfor ogsaa forud for det viljesbestemte Underpant, selv om dette er ældre end Bestallingens Tinglæsning.

3) Panteretten for *offentlige Afgifter af Varer*, nemlig:

a) for *krediteret Toldafgift* (Frå. 1. Februar 1797 § 75). Til Sikkerhed for Afgifterne af Varer, der henligger paa Kreditoplæg, har Statskassen første Prioritets Panteret i samtlige de oplagte Varer (samt Fortrinsret til Betaling af alle Debtors øvrige Ejendele, for saa vidt de ikke ellers er lovligt pantsatte);

b) for *Pakhusleje* (Toldlov 4. Juli 1863 § 50). Hvis den forfaldne Leje ikke berigtiges, kan Toldvæsenet, efter forudgaaende Paamindelse eller Bekendtgørelse, lade de oplagte Varer bortsælge ved offentlig Auktion. Overskudet tilfalder Toldkassen, med mindre Ejeren melder sig inden 3 Aar og godtgør sin Ejendomsret.

4) Naar *Postvæsenet* har Krav paa Porto, Bøder eller Erstatning i Anledning af en i dets Værge værende Genstand, har det Ret til at tilbageholde Genstanden og i Mangel af Betaling at raade over den (Postl. 5. April 1888 § 27).

5) Ifølge Handelssædvane har *Kommissionæren* Panteret i de ham til Salg overgivne Varer, ikke blot for de i Anledning heraf opstaaede Krav, men for hele hans Tilgodehavende hos Kommittenten, saaledes at han kan søge Fyldestgørelse i Varerne ligesom en Haandpanthaver.

6) Om de særlige *Søpanterettigheder* (navnlig *Bodmeri-* og *Bilbrevspant*) henvises til Fremstillingen i Søretten (Fjerde Afsnit, 2. Afdeling).

PANTERETTIGHEDERS OPHØR. Ifølge Panterettens Væsen bortfalder den, naar Kreditor har søgt Fyldestgørelse i Pantet ved at sælge det eller tage det til Ejendom; ligeledes naar Pantet gaar til Grunde. Sekundære Panterettigheder bortfalder, naar Pantet efter afholdt Tvangsauktion viser sig ikke at indeholde Værdi udover de foranstaaende Prioriteter.

Dernæst ophører Panteretten i Regelen, naar den Fordring ophører, som den er bestemt til at sikre. Dette gælder, naar Fordringen ophører ved Betaling, ved Eftergivelse af Kreditor (dog ikke, hvis Eftergivelsen begrænses til kun at gælde den personlige Fordring) eller derved, at Stillingen som Kreditor og Debitor forenes. Ligeledes bortfalder Panteretten som Regel, naar Fordringen ophører ved *Forældelse (Præskription)*, d. v. s. naar den i en vis Aarrække ikke er holdt i Kraft (se nærmere under OBLIGATIONSRETEN). Dog berøres Haandpant, saalænge det forbliver i Panthaverens Besiddelse, ikke af Forældelse, og det samme kan vistnok antages om Underpant, naar Pantehaveren har taget Pantet til Brugelighed (S. 229). Hvor vidt Panteretten forældes i det sjældnere Tilfælde, at den ikke slutter sig til nogen retskraftig Fordring (S. 224), er tvivlsomt. Derimod angribes Panteretten ikke, naar Fordringen ophører ved *Udelukkelse (Præklusion)*, d. v. s. derved, at Fordringen ikke anmeldes, efter at Skyldneren eller hans Bo har udstedt en offentlig bekendtgjort Indkaldelse (Proklama), hvorved Kreditorerne opfordres til under deres Rettigheders Fortabelse at anmelde deres Fordringer inden en vis Frist (se nærmere under OBLIGATIONSRETEN). En Pante-Kreditor kan holde sig til Pantet, selv om Fordringen er prækluderet. Denne Regel antages dog i Praksis kun at gælde for Haandpant og Underpant i faste Ejendomme, hvorimod Underpant i Løsøre efter Praksis anses for bortfalden ved Fordringens Præklusion.

Naar en Pantebehæftelse i en fast Ejendom er ophørt, maa Pantets Ejer sørge for, at Pantebehæftelsen bliver *aflæst og udsløttet af Pantebogen*, da der ellers vil blive givet de Dokumenter, hvorved han senere disponerer over Ejendommen, Anmærkning om den endnu paa Ejendommens Folio henstaaende Behæftelse. For at Udsløttelsen kan ske, maa det originale Pantebrev med paategnet behørig Kvittering fra Kreditor forevises for Retsskriveren. Er Pantebrevet efter Indfrielsen bortkommet, maa Debitor erhverve en *Mortifikationsdom* (se under OBLIGATIONSRETEN), hvorefter han ved at forevise en Udskrift af denne kan faa Behæftelsen udsløttet.

4. Tilbageholdelsesretten.

Den, der er i Besiddelse af en Ting, der tilhører en anden, eller paa hvis Udlevering en anden har Krav, er under visse Omstændigheder berettiget til at nægte Udleveringen, saa længe indtil en ham tilkommende Fordring er opfyldt. Denne Ret kaldes **TILBAGEHOLDELSESRET**. Ligesom Panteretten tjener den til at sikre en Fordrings Opfyldelse; men den adskiller sig fra Panteretten derved, at Besidderen (Retinenten) ikke kan søge Fyldestgørelse i Tingen. Han er kun berettiget til at beholde den, indtil hans Krav er dækket; derigennem udøver han et Pres paa Vedkommende for at formaa ham til at fyldestgøre sin Forpligtelse. Faktisk vil imidlertid Retinenten ofte kunne opnaa samme Resultat som en Panthaver, idet han kan tage Dom for sin Fordring og gøre Udlæg i Tingen, som ved hans Tilbageholdelsesret er sikret mod Angreb af andre Kreditorer. I mange Tilfælde kan dog denne Fremgangsmaade ikke anvendes, f. Eks. hvor den tilbageholdte Ting ikke har Pengeværdi, eller hvor den tilhører Retinenten selv eller en Tredjemand. — Da Tilbageholdelsesretten ikke medfører Adkomst til at søge Dækning af Tingen, kan den efter sin Natur udøves over enhver Ting, der kan være Genstand for legemlig Besiddelse, selv om den ikke har Pengeværdi (f. Eks. over Breve og Dokumenter, over Ting, der har blot Affektionsværdi o. s. v.).

Tilbageholdelsesretten kan være enten viljesbestemt eller lovbestemt. Den *viljesbestemte* Tilbageholdelsesret stiftes ved en Erklæring af rette Vedkommende, hvortil kommer Tingens Overlevering, hvis den er rørlig, Tinglænsning, hvis den er urørlig; men denne Stiftelsesmaade er uden synderlig praktisk Betydning. — Af Interesse er kun den *lovbestemte* Tilbageholdelsesret. Ifølge Lovgivningens Grundsætninger er nemlig en Person berettiget til, uden derom truffen Aftale, at vægre sig ved at udlevere en Ting, naar der mellem hans Besiddelse af Tingen og det Krav, han gør gældende paa Modparten, finder en saadan Forbindelse (Konneksitet) Sted, at Billighed taler for, at Parternes Mellemværende afgøres paa een Gang.

En saadan Forbindelse anerkendes at finde Sted:

1) Naar Besidderens Fordring og den anden Parts Krav paa at faa Tingen udleveret udspringer af samme Retshandel. Saaledes kan en Haandværker, der har faaet en Ting til Reparation, holde den tilbage, indtil han er betalt for sit Arbejde ved Reparationen; en Sagfører kan tilbageholde Sagens Dokumenter til Sikkerhed for Udlæg og Salær osv.

2) Naar nogen uden særlig Aftale anvender Arbejde eller Bekostning paa en andens Ting under saadanne Omstændigheder, at han derved erhverver Krav paa at holdes skadesløs af Ejeren, f. Eks. som »uanmodet Forretningsfører« (se Obligationensretten), som Haandpanthaver, som godtroende Besidder el. lign.

3) Naar nogen lider Skade ved en fremmed Ting, som han enten allerede besidder, eller som han kommer i Besiddelse af ved selve den skadegørende Begivenhed, f. Eks. naar en Mand optager fremmede Kreaturer paa sin Mark.

Saalænge Retinenten har Tingen i sin Besiddelse, nyder han samme *Retsbeskyttelse* for sin Besiddelse som en Haandpanthaver (S. 227). Overfor ældre Rettigheder over Tingen maa den viljesbestemte Tilbageholdelsesret vige, hvorimod den lovbestemte Tilbageholdelsesret jævnlig vil kunne fastholdes ogsaa overfor dem, der maatte have ældre Rettigheder over Tingen. Mister Retinenten Besiddelsen, er det ved lovbestemt Tilbageholdelsesret den almindelige Mening, at han i al Fald som Regel ikke kan tilbagesøge (vindicere) den. — Naar Fordringen opfyldes, er Retinenten pligtig at tilbagelevere Tingen; saalænge Forholdet bestaar, skal han opbevare den som en ordentlig og paa-passelig Mand (S. 227).

5. Arrest.

En Kreditor kan under visse Betingelser, *inden* han har erhvervet Dom eller Forlig over sin Debitor, lade foretage ARREST i dennes Gods (D. L. 1—21, 1—24—26, 5—3—18). Øjemedet er at sikre Godsets Tilstedeværelse, indtil Kreditor har opnaaet Dom eller Forlig som fornødent Grundlag for en Eksekution (S. 231). Arresten bevirker, at der lægges Baand paa Skyldnerens Adgang til at raade over det arresterede Gods, idet han under Straf for Bedrageri (Straffel. § 253) er udelukket fra at »forflytte, afhænde eller pantsætte« Godset, kort sagt fra at foretage Dispositioner, som strider mod Arrestens Øjemed. Derimod bevirker Arresten ikke, at Debtors andre Kreditorer afskæres fra at gøre Udlæg i det arresterede Gods. Arresten bortfalder, naar Skyldneren gaar fallit (Konkursl. § 10), eller naar hans Dødsbo tages under Skifterettens Behandling, uden at Arv og Gæld vedgaas (Skiftel. § 35).

Tidligere kunde der i adskillige Tilfælde gøres civil Arrest ikke blot i Debtors Gods, men ogsaa paa hans *Person*. Dette kan nu kun ske i enkelte Tilfælde (Konkursl. §§ 162—164 og Lov 18. Decbr. 1897), navnlig paa Personer, der staar i Begreb med at forlade Landet for bestandig eller paa ubestemt Tid, i Anledning af Fordringer, for hvilke de kan sagsøges ved danske Retter.

Som Regel kan Arrest kun gøres i *bestemte, specificerede* Genstande. Om en almindelig Uraadighed, hvor Hæftelsen hviler paa Debtors hele Formue, bliver der kun Tale i de Tilfælde, hvor der endnu kan gøres civil Arrest paa Personen.

Arresten *iværksættes* paa den Maade, at Fogden i sin Protokol optegner saa meget af Skyldnerens Gods, som behøves til Fordringens Fyldestgørelse, og paa-lægger ham, at han ikke maa foretage nogen mod Arresten stridende Disposition. Kreditor maa, om forlanges, hos Fogden deponere et passende Beløb til Sikkerhed for, at han kan erstatte Skyldneren den forvoldte Skade, Tort og Kreditspilde, hvis Arresten senere skulde vise sig at have været ulovlig. Saasnart Arresten er iværksat, skal Kreditor uopholdelig anlægge Sag for at opnaa Forlig eller Dom for sin Fordring; Domstolen vil derved tillige paakende Spørgsmaalet om Arrestens Lovlighed og om Kreditors Ansvar.

Hvis Arrestdekretet *tinglæses*, vil de Dispositioner, som Debitor maatte træffe i Strid med Arresten, blive ugyldige, selv om den erhvervende Tredjemand er i god Tro. Tinglæsningsen maa ske ved Debtors Hjemting (Pl. 18. Januar 1788) og for faste Ejendommens Vedkommende ved disses Værneting (Frd. 27. Novbr. 1839). Virkningen regnes fra Tinglæsningsdagen og varer »i Aar og Dag« (1 Aar og 6 Uger); hvis Kreditor ikke inden denne Frist Udløb har faaet endelig Dom, kan han ved at gøre Anmeldelse til den Ret, hvorunder Dekretet er tinglæst, faa Fristen forlænget paany i Aar og Dag. Gøres der Arrest i *Gældsbreve*, maa disse have Paategning om Arresten, for at den kan gælde overfor godtroende Erhververe. Arrest i registreringspligtigt *Skib* eller Skibspart skal registreres efter Registreringslovens § 49.

6. Grundbyrder.

Ved en Grundbyrde (Realbyrde) forstaas en, ifølge en særegen Retsgrund, *paa en fast Ejendom hvilende Hæftelse*, der medfører en Pligt for Ejerne til at *yde visse periodiske Præstationer*. Grundbyrden kan stiftes dels gennem Viljeserklæring, der da bliver at tinglæse ved Ejendommens Værneting, dels ved Alderstidshævd. Forpligtelsen til at yde Præstationerne paahviler enhver Ejer af den bebyrdede Ejendom og indtræder ved Ejendommens Erhvervelse. Enhver Ejer er personlig Debitor for de Ydelser, der forfalder, saa længe han er

Ejer. Den enkelte Ydelse kan søges fyldestgjort af hans Gods, i Regelen ved Udpantning (S. 233). De vigtigste Arter af Grundbyrder er Tienden, Jordskyld og Forpligtelsen til at svare Hoveri eller Pligtarbejde.

Th. Gad.

2den Afdeling. Obligationsretten: Almindelig Del.

I. Indledende Bemærkninger.

OBLIGATIONSRETTENS BEGREB. Obligationsretten, Formuerettens anden Hovedafdeling, er Læren om de Retsforhold, hvis Indhold er *en Persons formueretlige Fordring paa en anden Person* ifølge en denne særlig forbindende Kendsgerning (Fordringsret, obligatorisk Ret). Udenfor Obligationsretten falder saadanne Formuefordringsrettigheder, som er begrundede i familieretlige eller arveretlige Forhold eller i Forholdet mellem Staten og dens Borgere, som f. Eks. Skatteforpligtelser.

Fremstillingen falder i en *almindelig* og en *speciel Del*. I den almindelige Del behandles de fælles Regler for Obligationsforholds Stiftelse, Indhold, Omdannelse og Ophør, medens den specielle Del beskæftiger sig med de forskellige obligatoriske Retsforhold enkeltvis.

Obligationsrettens Sætninger, særlig de, der vedkommer den almindelige Del, er i dansk Ret kun i forholdsvis ringe Grad ordnede ved Lovgivningen. For en stor Del indskrænker denne sig til at give *deklaratoriske* Forskrifter, d. v. s. saadanne, der kun kommer til Anvendelse, saafremt de kontraherende Parter ikke har vedtaget andet. Ved Siden af saadanne Forskrifter spiller paa visse Omraader, særlig de handelsretlige, Retssædvanen en betydelig Rolle som supplerende Parternes frie Aftaler. Den systematiske Behandling af Obligationsretten er i højere Grad end maaske nogen anden af Retsvidenskabens Grene bygget paa universelt anerkendte Grundsætninger, for hvis Formulering især Romerretten har haft Betydning.

INDELING. De Kendsgerninger, som kan bevirke obligatoriske Retsforholds Opstaaen, henføres i Almindelighed under tre Hovedgrupper: 1) *Viljeserklæringer* (Retshandeler, Løfter, Kontrakter), 2) *Retsbrud* (skadegørende Handlinger) og 3) visse af det økonomiske Samkvem fremkaldte *Situationer*. Den sidste Klasse Obligationsforhold (*obligationes ex re* eller *quasi ex contractu*, »kvasikontraktmæssige«), som Eksempler paa hvilke kan nævnes de Rettigheder og Forpligtelser, der udspringer af uanmodet Forretningsførelse, Groshavari o. fl., giver ikke Anledning til videre Omtale i den almindelige Del.

PERSONERNE I OBLIGATORISKE RETSFORHOLD. Til et Obligationsforhold hører to Personer, *Fordringshaver* (Kreditor) og *Skyldner* (Debitor). Hyppigst vil begge Personer være bestemte. Ved Ihændehaverpapirer er Kreditor ubestemt, ved Forpligtelser, der paahviler enhver Ejer af en vis fast Ejendom (Grundbyrder), er Debitor det.

Naar i et obligatorisk Retsforhold den ene Person udelukkende er Kreditor, den anden udelukkende Debitor, kaldes Forholdet *ensidigt*, f. Eks. Gældsfor-

pligtelser. *Gensidigt* er Obligationsforholdet, naar Parterne hver især er forpligtede overfor hinanden saaledes, at de skyldige Ydelser forholder sig til hinanden som Vederlagsydelser, f. Eks. Køb og Salg, Leje, Tyendekontrakter.

I det samme obligatoriske Forhold kan *flere* være Deltagere paa en af Siderne eller paa begge Sider, saaledes at Fordringen tilkommer eller haves mod de flere i Forening. Saadant Fællesskab kan være indtraadt enten straks ved Obligationsforholdets Stiftelse (f. Eks. i Interessentskaber, en af flere begaaet skadegørende Handling) eller senere, idet et oprindelig mellem to stiftet Forhold overgaar til flere, hvorpaa navnlig Arveretten frembyder Eksempler.

Der sondres i anførte Henseende mellem *Anpartsskyldforhold* og *solidariske (korreale) Skyldforhold*. Førstnævnte Forhold foreligger, naar flere er berettigede hver til sin Anpart eller forpligtede til at yde hver sin Anpart af en som en Helhed fremtrædende Ydelse. Hver enkelt deltager da i Fordringen eller Forpligtelsen efter sin forholdsmæssige Andel (*pro rata parte*). I saadanne Tilfælde opstaar det Spørgsmaal, om de enkelte Andele kan indtales af hver enkelt Kreditor eller hos hver enkelt Debitor, eller om en aktiv eller passiv Fællesoptræden er fornøden. Hvor saadant Procesfællesskab efter Retsforholdets Beskaffenhed maa anses for hjemlet, kan der frembyde sig forskellige processuelle og materielle Vanskeligheder.

I de *solidariske* Skyldforhold er hver enkelt Kreditor berettiget til at kræve eller hver enkelt Debitor forpligtet til at erlægge den hele Ydelse, men Betaling til en enkelt Kreditor eller fra en enkelt Debitor bringer de andre Kreditors Ret eller de andre Debitors Forpligtelse til Ophør. Undertiden kan den ene Debitor først søges, naar Fordringen har vist sig at være uerholdelig hos den anden. Dette gælder i dansk Ret om den simple Kautionist. Derimod kan den, der har tegnet sig som Selvskyldnerkautionist, søges straks, naar Hoveddebitor ikke betaler til Forfaldstid. Fremdeles kan det forekomme, at flere Skyldnere principalt kun hæfte *pro rata*, men subsidiært, for saa vidt een eller flere ikke kan betale deres Anpart, *in solidum*. Dette er saaledes foreskrevet for det Tilfælde, at flere i Forening har tegnet simpel Kaution for den samme Hovedfordring.

Det Spørgsmaal, om en obligationsstiftende Kendsgerning, ved hvilken flere Personer er fremtraadte paa en af Siderne, skaber et Anpartsforhold eller et solidarisk Forhold, kan jævnlig give Anledning til Tvivl. Som almindelige Synspunkter kan angives:

Har en Person ved Viljeserklæring forpligtet sig overfor flere til en delelig Ydelse (jfr. herom S. 240), er Kreditorerne berettigede *pro rata*; er Ydelsen udelelig, *in solidum*. Har en Person ved samme Handling retsstridig tilføjet flere Skade, kan hver af de skadelidende særskilt indtale Erstatning for sin Skade. Har flere i Forening tilføjet Tredjemand retsstridig Skade, er de solidarisk ansvarlige. Har flere forpligtet sig under Klausulen »en for alle og alle for en«, hæfter de umiddelbart *in solidum*. Det samme maa vistnok ifølge foreliggende Retsafgørelser gælde, naar de flere simpelthen uden nærmere Bestemmelse har forpligtet sig i Forening.

Naar en af flere solidariske Skyldnere har betalt det hele, vil han i Regelen have *Regreskrav* mod sine Medskyldnere, for saa vidt Fordringen grundede sig paa Kontrakt. Med Hensyn til flere Kautionister er det positivt foreskrevet, at den betalende kan søge hele Beløbet efter Fradrag af sin forholdsmæssige Anpart dækket hos en anden, denne paa samme Maade det Beløb, han har betalt, med Fradrag af sin Del hos en tredje o. s. fr. En saadan Fordelingsregel maa vistnok kunne anvendes ogsaa i andre Forhold. Med Hensyn til skadegørende Handlinger er det gjort gældende, at den Skyldner, som kommer til

at betale, har Regreskrav *pro rata* hos de andre. For saa vidt Skadetilføjelsen har været forsætlig, er der dog næppe Grund til at give ham en saadan Ret.

GENSTANDEN FOR OBLIGATORISKE RETSFORHOLD. Den Fordring mod en Person, som er et obligatorisk Retsforholds Indhold, gaar hyppigst ud paa, at den forpligtede skal iværksætte en positiv *Ydelse* (Handling, Præstation). Saadan Ydelse kan enten bestaa i Overdragelse af Rettigheder over legemlige *Ting*, derunder Penge, eller være Ydelse af et *Arbejde*.

En anden Gruppe af Obligationsforhold er de negative, som foreligger, naar en Person har forpligtet sig til at *undlade* en vis Handling, hvortil han ellers vilde være berettiget.

Endelig nævner man som en tredje Gruppe saadanne Retsforhold imellem to (eller flere) Personer, ifølge hvilke den enes *Erhvervsevne er bunden* til Fordel for den anden paa den Maade, at den førstnævntes Erhvervelser af Formuegoder indenfor videre eller snævrere Grænser umiddelbart, uden at nogen særlig Overdragelse udkræves, kommer den anden til gode. Herpaa afgiver bl. a. Interessentskab og Kommissionsforhold Eksempler.

Saa vel Tings- som Arbejdsydelse kan være *individuel* bestemte, saaledes at Debitor intet Valg har med Hensyn til Genstanden (f. Eks. Køb eller Leje af en bestemt Ting, Udførelse af Arbejde ved en bestemt Person som f. Eks. i Tyendeforholdet), eller *generelt* (generisk) bestemte, naar Genstanden blot er betegnet efter sin Art (Penge, Varer, Udførelse af et vist Arbejde, det saakaldte Værksleje). — *Alternativt* bestemte er Ydelsen, naar der skal præsteres den ene eller den anden af flere forskellige (individuelle eller generelle) Ydelser; naar Valgretten her ikke særlig er indrømmet Kreditor, maa den tilkomme Debitor. — Om en *delelig* Ydelse i Modsætning til en *udelelig* taler man, naar der skal ydes Penge eller saakaldte fungible Ting (S. 207), hvor den enkelte Del kun kvantitativt adskiller sig fra den hele Ydelse. — Fremdeles sondres der mellem *Hovedpræstationer* og *Bipræstationer*, paa hvilke sidste Renter er Hovedeksemplet.

Forpligtelsen til at svare Renter kan være begrundet dels i Overenskomst eller Sædvane, dels i Retsbrud (Ikke-Opfyldelse af en obligatorisk Forpligtelse). Man skelner herefter imellem kontraktmæssige Renter og Erstatningsrenter (Forhalingsrenter, Morarenter). Om begge Arter er der givet Forskrifter i Lov 6. April 1855.

Den *kontraktmæssige Rente* kan — bortset fra de særegne Regler om Handelsrenter, hvorom henvises til Handelsretten — kun fordres efter særlig Vedtagelse, der dog, ligesom retsstiftende Aftaler i Almindelighed, ikke behøver at være udtrykkelig, men ogsaa kan være stiltiende. *Rentefoden* er ifølge Loven af 1855 fri undtagen for Udlaan i faste Ejendomme, hvor Loven opretholder den ældre Rets Forbud mod at betinge højere Rente end 4 pCt.; men der kan for saadanne Laan meddeles Bevilling til at svare indtil 6 pCt. For disse Bevillinger, der erholdes i København hos Overpræsidenten, udenfor København hos Amtmændene, bliver der siden 1878 ikke erlagt Gebyr, og da Bevillingen derhos aldrig nægtes den, der søger derom, er dens Erhvervelse i Virkeligheden en ren Form, hvis Tilslidensættelse imidlertid medfører, at Kreditor ifalder *Aagerstraf* (en Mulkt af det fire- til tyvedobbelte af den ulovlig oppebaarne Fordel). Nationalbanken, Kreditforeningerne og Landmandsbanken kan ifølge særlige Lovbestemmelser uden Bevilling tage over 4 pCt. ogsaa for Laan i faste Ejendomme. — Naar der i et vist Retsforhold skal svares Rente, uden at disses Størrelse er vedtagen, kan der ifølge Lovgivningen kræves 4 pCt. I visse Handelsforhold er dog 6 pCt. den sædvanlige Rente, som Parterne maa antages at have henholdt sig til.

Erstatningsrenten eller *Morarenten* skal ifølge Loven af 1855 svares, naar en Debitor ikke i rette Tid betaler sin Gæld. Renten begynder imidlertid ikke at løbe fra Fordringens Forfaldstid, men først fra den Dag, Kreditor paa lovlig Maade søger sin Ret (ved Klage til Forligskommissionen eller Stævning for Retten, for

saa vidt Forligsmægling ikke er foreskrevet, eller ved Anmeldelse i Debtors Bo). Rentens Størrelse er 1 pCt. over den ved Lovgivningen eller ved Overenskomst mellem Parterne eller ved den blandt Købmænd stedfindende Skik og Brug hjemlede Rente. Om ogsaa den i Retsforholdet betingede Rente er under 4 pCt., antages Kreditor dog i Almindelighed at kunne kræve 5 pCt. i Morarente. I visse Forhold, f. Eks. ved Veksler, findes der særlige Forskrifter om Morarentens Beregning (se Syvende Afsnit). Parterne kan, vistnok ogsaa for Laan i faste Ejendomme, retsgyldig vedtage, at Renten skal løbe fra et tidligere Tidspunkt eller beregnes paa en anden Maade end den i Loven foreskrevne. Et Tilsagn om »skadesløs Betaling« hjemler ifølge Reskr. 18. Nov. 1718 og Retspraksis Renter og Rentens Renter fra Forfaldsdagen samt skadesløse Inkassationsomkostninger.

II. Fordringsrettigheders Stiftelse.

1. Stiftelse ved Viljeserklæring.

ALMINDELIGE GRUNDPRINCIPPER. At en Person har den Vilje at forpligte sig overfor en anden, er ikke nok til at paadrage ham Forpligtelsen. Heller ikke at han udtaler sin Vilje, f. Eks. ved at nedskrive den eller fortælle den til Tredjemand. Det maa som Regel kræves, at han erklærer sin Vilje, afgiver en *Viljeserklæring*, overfor den, mod hvem han vil være forpligtet.

Om Forpligtelsen hermed er stiftet, eller om der yderligere udfordres en Viljeserklæring fra den, der skal have Retten, er et Spørgsmaal, der danner Skelnemærket mellem to forskellige Teorier, *Løfte teorien* og *Samtykketeorien*.

De ældre danske retskyndige betegnede i Overensstemmelse med de i fremmede Litteraturer endnu sædvanlig fremsatte Synspunkter enhver Kontrakt, ogsaa den ensidige, som et »Forbund« mellem to Personer, til hvis Stiftelse der udkrævedes to overensstemmende Viljeserklæringer, et Tilbud og en Antagelse (Accept). Saa længe Antagelsen ikke forelaa, var ingen Retsvirkning indtraadt. Den retsstiftende Kendsgerning var Overenskomsten, SAMTYKKET.

Denne Teori fører ved Kontraktsafslutning mellem fraværende til Vanskeligheder og til praktiske Ulemper, som man til Dels maa hjælpe sig over ved at opstille Sætninger, der i Virkeligheden fraviger det tagne Udgangspunkt. I saa Henseende skal her kun fremhæves, at det til en anden oversendte Tilbud maatte kunne tilbagetages af Tilbyderen, saa længe Modtageren endnu ikke havde haft Lejlighed til at afgive sin Acceptorklæring, muligvis endogsaa lige indtil det Tidspunkt, da Accepten var kommen til Tilbyderens Kundskab. Herved vilde Modtageren kunne blive skadelidende, naar han havde indrettet sig paa, at Kontrakten vilde komme i Stand. For at bøde herpaa har nogle retskyndige opstillet en Forpligtelse til under den angivne Situation at holde Modtageren skadesløs for positive Tab (den saakaldte »negative Kontraktsinteresse«). For en saadan Forpligtelse kan der imidlertid vanskelig paavises Retsgrund, naar man gaar ud fra, at Tilbudet som saadant er uforbindende.

I Modsætning til denne Teori har navnlig Professorerne *Goos* og *Aagesen* opstillet en anden Lære, der er tiltraadt af de fleste nyere danske Forfattere. Den gaar ud paa, at idet Samhandelens Tarv kræver, at den ved et Løfte vakte Forventning om en Rets Erhvervelse nyder Retsbeskyttelse, maa Løftet anerkendes som forbindende efter sit Indhold. Den retsstiftende Kendsgerning er LØFRET.

Ligeoverfor disse to Opfattelser maa den danske Lovgivning vistnok siges

at stille sig neutralt. Fra Samtykketeoriens Standpunkt har man støttet sig til D. L. 5—1—2, der bestemmer, at *Kontrakter* skal holdes i alle deres Ord og Punkter, saasom de indgangne er. Løfteteorien henpeger derimod paa, at Lovgivningens Hovedbestemmelse om Kontrakter er D. L. 5—1—1: »Enhver er pligtig at efterkomme, hvad han med Mund, Haand og Segl *lovet* og indgaaet haver«. I nærværende Fremstilling vil den sidstnævnte Teori blive lagt til Grund.

For saa vidt Løftet gaar ud paa en *ensidig* Forpligtelse, er denne uden videre stiftet, naar Løftet ved den lovendes Foranstaltning (personlig, ved Brev, Bud eller Fuldmægtig) er naaet til den, der skal have Rettigheden. Accept kan ikke kræves. Et andet er, at Retsordenen ikke paatvinger nogen Rettigheder imod hans Vilje, og at som Følge deraf den, til hvem Løftet gives, kan afslaa det. Hvis Løftet afgives mundtlig, og den, til hvem det er rettet, forholder sig tavs, maa hans Tavshed maaske snarest fortolkes som et Afslag; men i det virkelige Liv vil det vel vanskelig forekomme, at hele Forhandlingen standser paa denne Vis.

Tilsigter Løftet at skabe et *gensidigt* Obligationsforhold, er Erklæringens Indhold det, at den lovende forpligter sig *paa Betingelse af*, at den anden Part vil forpligte sig til en vis Vederlagsydelse. Det saaledes betingede Løfte er forbindende, saa snart det er naaet til den anden Part. Denne maa imidlertid erklære sig over, om han vil opfylde Betingelsen. I saa Henseende kan Tilbudet indrømme ham en vis Frist. Er ingen saadan sat, maa han erklære sig hurtigtig mulig (ved mundtlig Forhandling straks, overfor Telegram ved Telegram), men *nogen* Betænkningstid, kortere eller længere efter Omstændighederne, vil dog som Regel tilkomme ham. I denne Betækningsfrist kan han holde Løftegiveren fast ved Tilbudet. En Tilbagebetaling af dette er altsaa kun gyldig, naar den indtræffer hos Adressaten forinden eller senest samtidig med selve Tilbudet. Afgiver Modtageren ikke en med Tilbudet overensstemmende Antagelseserklæring, som naar til Tilbyderen inden Udløbet af den udtrykkelig givne eller den ved Omstændighederne hjemlede Frist, eller afslaa Modtageren Tilbudet, er den tilbydende frigjort.

Efter Begrundelsen (den vakte Forventning) skulde Løftet for at blive bindende være kommet til Adressatens Kundskab, men almindeligvis gør man dog heri den Modifikation, at det maa være nok, naar det er naaet til ham, f. Eks. Brevet er afleveret paa hans Bopæl.

Hermed er de principielle Synspunkter angivne. I Retsanvendelsen vil man dog ventelig anerkende Retsgyldigheden af en Tilbagekaldelse, der indtræffer saa kort Tid efter Tilbudet, at Adressaten ikke kan have lidt noget Tab ved, at den hos ham vakte Forventning ikke opfyldes.

Om Retshandlers Afslutning ved *Fuldmægtig* henvises til den specielle Del.

RETSHANDELER TIL TREDJEMANDS FORDEL. Af det ovenanførte følger, at en imellem to Personer afsluttet Retshandel i Regelen alene stifter Ret og Pligt for disse to, ikke for Tredjemand. Det er imidlertid anerkendt, at i visse Tilfælde erhverver Tredjemand en Ret ved andres Retshandeler. Man taler i saadanne Tilfælde om *Retshandeler til Tredjemands Fordel (in favorem tertii)*.

Naar A ligeoverfor B har forpligtet sig til en Ydelse til C, er B berettiget til at kræve Ydelsen erlagt til C. Denne sidste faar derimod regelmæssig ikke ved det passerede noget Krav paa A. Med Hensyn til den i Købekontrakter om faste Ejendomme hyppig forekommende Klausul, at Køberen skal overtage

eller indfri Pantegælden, er det saaledes i Stempeloven af 19. Febr. 1861 § 63 udtalt, at en slig Vedtagelse ikke giver Pantekreditorerne nogen Ret til at holde sig til Køberen.

Undertiden kan Forholdet imidlertid være et andet. Det kan stille sig som den naturlige Konsekvens af B's Retserhvervelse, at C ved den stedfundne Retshandel faar et umiddelbart Krav paa A. Som Eksempel kan nævnes, at B i en Forsikringsanstalt (A) køber en Forsikring for C. Anstalten bliver da forpligtet overfor C. Men denne Forpligtelse er opløselig fra B's Side. Naar B og Anstalten forenes om at lade Retshandelen gaa tilbage, kan C intet Krav rejse. B's Beføjelse i saa Henseende antages i Almindelighed at være rent personlig, saa at den kun kan udøves af ham selv, ikke f. Eks. af hans Fallitbo, medmindre Loven hjemler det modsatte (jfr. i saa Henseende Konkurslovens § 27), og naar B dør uden at have benyttet sin Opløsningsret, er C's Ret uopløselig. Endvidere kan B i levende Live give Afkald paa Opløsningsretten. I saa Fald vil der til den fulde Sikring af C's Ret efter Omstændighederne kræves en Underretning til A om, at B nu ikke længer kan lade Retshandelen gaa tilbage. Endelig kan Opløsningsretten paa Forhaand være fraskreven, f. Eks. naar B er C's befuldægtigede.

MYNDIGHED. For at kunne forpligtes ved Viljeseerklæring maa den paa-gældende være myndig eller, hvis han ikke er det, Erklæringen være afgiven af rette Vedkommende paa hans Vegne. Den danske Rets Myndighedsregler er følgende:

a) *Personer under 18 Aar* er umyndige saavel i Henseende til Formuen som i personlige Forhold og staar under Værgemaal. Retshandeler afsluttes paa deres Vegne af *Værgen*, og i flere Tilfælde kræves Øvrighedens Godkendelse, hvorhos deres Formue i Regelen bestyres af Overformynderiet. Dog antages umyndige frit at kunne raade over selverhvervet Gods saavel som over, hvad der er skænket dem til fri Raadighed.

b) *Personer mellem 18 og 25 Aar (mindreaarige)* er personlig myndige, men skal have en *Kurator* til at bistaa dem ved Formuens Bestyrelse og kan ikke uden hans Medvirken forpligtes ved formueretlige Retshandeler. Ugifte Kvinder var tidligere umyndige uden Hensyn til Alder, men ved Lov 29. Decbr. 1857 er der givet dem samme legale Retsstilling som Mænd. Personer, der har fyldt 22 Aar (ogsaa Kvinder, Lov 13. Marts 1903), kan faa Fuldmyndighedsbevilling, naar Omstændighederne taler derfor.

c) *Gifte Kvinder* er myndige i personlige Forhold, selv om de ikke er fyldt 18 Aar. I formueretlig Henseende var de tidligere umyndige uden Hensyn til Alder, men ved Lov 7. April 1899 er der tillagt dem samme Myndighed i Formueforhold som ugifte Piger. Dog kræver Retshandeler, hvorved Hustru gør sig ansvarlig eller medansvarlig for Mandens Gæld, Overøvrighedens (Amtmandens, i København Overpræsidentens) Godkendelse. — For saa vidt der, hvad sædvanlig er Tilfældet, bestaar *Formuefællesskab* mellem Ægtefællerne, gælder fremdeles den gamle Regel, at *Manden alene har Raadighed* over de fælles Midler. Er disse *erhvervede ved Hustruens selvstændige Virksomhed*, tilkommer dog Raadigheden for saa vidt alene hende. Derhos kan Hustruen efter D. L. 5—1—13 gyldigt stifte Gæld med forpligtende Virkning for Fællesboet, naar det sker enten »med *Husbondens Vilje* og Videnskab eller ogsaa *til fælles Nytte* og uomgængelig Fornødenhed« (altsaa navnlig almindelige Husholdningsanliggender). Faste Ejendomme, Værdipapirer, Sparekassebøger o. lign., som ifølge Adkomstdokumenternes eller selve Værdipapirernes Lydende er indførte i Fællesboet af Hustruen (idet hun f. Eks. har ejet dem før Ægteskabet eller under dette har erhvervet dem ved Arv eller Gave), raader Manden over som over Boets øvrige Midler, men han skal dog have hendes Samtykke til Dispo-

sitionen. — Har Hustruen *Særeje* (ifølge tinglæst Ægtepagt, eller fordi visse Midler er skænkede eller tilfaldne hende som Arv paa dette Vilkaar), raader hun selv derover, medmindre det ved Ægtepagten eller anden gyldig Bestemmelse er fastsat, at hun hertil skal have Samtykke af Manden eller en særlig Tilsynsværge, eller at Særejet f. Eks. skal bestyres af Overformynderiet.

Herefter bliver Regelen, at en gift Kvindes *Kontrakter* ogsaa udenfor det ved 5—1—13 hjemlede Omraade vel er gyldige og forbindende for hende og kan søges fyldestgjorte af hendes Særeje eller Selverhverv, men af Fællesboets Midler først, naar Fællesskabet er opløst. — Det Ansvar derimod, som gift Kvinde maatte ifalde ved *skadegørende Handlinger*, kan straks søges dækket ogsaa af Fællesboet, jfr. S. 249 f.

d) *Enker* er uden Hensyn til Alder fuldmyndige (saaledes f. Eks. en syttenaarig Enke), og i Klasse med Enker stilles *fraskilte* og *separerede Hustruer*. Enken kan ifølge Loven tage en Lavværge, men dette er rent frivilligt og indvirker ikke paa hendes Myndighed. Derimod kan Øvrigheden beskikke hende en *fast Lavværge*, som skal bistaa hende med Raad og Daad, og hvis Samtykke udkræves til magtpaaliggende Retshandeler; Retsstillingen er da en lignende som for en mindreaarig med Kurator. Saadan Lavværgebeskikkelse skal tinglæses, og først ved Tinglæsningen afskæres godtroende Tredjemand fra at erhverve Rettigheder ved Retshandel med Enken.

e) Myndige Personer (ogsaa mindreaarige, Enker og gifte Kvinder) kan paa Grund af Alder, Vanvittighed, Ødselhed eller andre Aarsager af Øvrigheden *erklæres umyndige* under Værgemaal. Deres Formue bestyres da af Overformynderiet, og *Værgen* afslutter formueretlige Retshandeler paa deres Vegne. Naar en umyndiggjort Mand er gift, og Hustruen er fuldmyndig, indsættes Fællesformuen dog ikke i Overformynderiet, men bestyres af Hustruen i Forening med Mandens Værge. I personlige Forhold er de umyndiggjorte vedblivende myndige, medmindre deres Tilstand udelukker saadant. Umyndiggørelsesdekretet bliver at tinglæse; forinden Tinglæsningen er Retsstillingen den samme som under d. ommeldt.

f) *Afsindige*, der ikke kan have noget fornuftigt Begreb om, hvad de foretager sig, er umyndige baade i personlige og i formueretlige Forhold, selv om de ikke er blevet umyndiggjorte af Øvrigheden.

Naar det siges, at visse ikke fuldmyndige Personer er *personlig myndige*, er Meningen hermed, at de selv bestemmer deres Opholdssted og disponerer over deres Arbejdskraft, saa at de retsgyldig kan forpligte sig til Arbejdsydelser.

Som en særlig Undtagelse fra de fremstillede Regler kan anføres, at der ved Fundatsen for Københavns Universitet af 7. Maj 1788 II. § 5 er indrømmet *Studenten* en vis, stærkt begrænset Adgang til at stifte Gæld for Kost og Logis, Klæder og Bøger. Omvendt gælder der for visse Tilfælde strengere Regler. Saaledes kan der ikke ved Værgens Virksomhed eller ved Kurators Medvirken paadrages Personer under 25 Aar *Kautionsforpligtelser*. Om *Pengelaan*, der ydes saadanne Personer uden Værgens eller Kurators Samtykke, bestemmer Frd. 14. Maj 1754, at Gælden ikke blot er ugyldig, men at den end ikke *maa* betales, idet Kreditor, som altid præsumeres at søge utilladelig Fordel og at have til Hensigt at bedrage de unge, skal straffes med at miste det, han har laant eller taget Forskrivning for. Heraf følger, at Gælden i Modsætning til, hvad der ellers er Regelen, ikke bliver retskraftig ved en senere Anerkendelse fra Værgens eller Kurators Side eller fra den umyndige eller mindreaarige selv, efter at han er bleven fuldmyndig. Naar derimod Betaling er erlagt, kan den ikke tilbagefordres.

Overhovedet gælder det som Regel, at har en umyndig givet Penge ud (f. Eks. til Køb af Ting, han ingen Brug havde for), kan Værgen eller andre Vedkommende ikke søge dem tilbage (selv mod Tilbagelevering af den købte Ting), naar Modtageren var i god Tro. Thi af Penges Natur som Omsætningsmiddel følger, at enhver maa kunne modtage dem uden at undersøge, om den anden Part er myndig eller har rette Vedkommendes Samtykke til at udgive dem. Har derimod den umyndige solgt en ham tilhørende Ting, bestemmer D. L. 5—3—10, at Køberen skal levere Tingen tilbage uden Vederlag. Dette forstaas dog almindeligvis saaledes, at Køberen, naar han maa tilbagelevere Tingen, ogsaa kan fordre sine Penge igen, for saa vidt de er i Behold hos den umyndige.

Ved *gensidige* Retshandeler, hvor begge Parter forpligtes, maa fornøden Myndighed kræves hos dem begge. Ved *ensidige* Retshandeler derimod, f. Eks. Gaver, udfordres ikke Myndighed hos den, der skal erhverve Retten, men kun en saadan Modenhed, at han kan have en fornuftig Forstaaelse af Retshandelen. Uforpligtende bliver herefter ensidige Løfter, der afgives til Smaabørn, i hvilken Henseende ingen Aldersgrænse er fastsat i Lovgivningen, og efter Omstændighederne til afsindige og i høj Grad berusede.

INGEN VILJE. Er en Viljeserklæring afgiven i en Tilstand, der i Øjeblikket udelukker Fornuftens Brug (Søvn, Vildelse, fuldstændig Beruselse), er ingen Forpligtelse opstaaet. Nogle vil dog kun anerkende dette, naar Medkontrahenten har set eller kunde have set den anden Parts Tilstand.

UOVERENSSTEMMELSE MELLE M VILJE OG ERKLÆRING. At en Person i en Retshandel siger noget andet end det, han vil, kan som Regel ikke fri ham for at svare til det, han har sagt. Er der ved den afgivne Erklæring hos den anden Part vakt en saadan Forventning, som har Krav paa Retsordenens Beskyttelse, maa den erklærende være bunden. Anderledes derimod, naar Medkontrahenten har forstaaet eller ved sædvanlig Omtanke kunde have forstaaet, at Erklæringen ikke udtrykte den erklærendes virkelige Mening. En for Spøg eller ved en Fejltagelse afgiven Viljeserklæring kan saaledes efter Omstændighederne blive forbindende, efter Omstændighederne ikke.

Af det anførte følger, at en *Proformaretshandel*, d. v. s. en Aftale imellem to Personer om blot tilsyneladende at afslutte en vis Retshandel, ikke forbinder nogen af Parterne. Bevisbyrden for, at Retshandelen er pro forma, paaligger imidlertid den, der paastaar det, og har han ikke faaet Kontrabevis af Medkontrahenten, vil han kunne fastholdes ved den afgivne Erklæring. Derhos vil den pro forma stiftede Rettighed, for saa vidt den efter sit Indhold er transportabel, ved at overdrages til godtroende Tredjemand efter Omstændighederne kunne gøres gældende af denne, selv om Bevis for Proformaværket føres. Undertiden benyttes en Proformakontrakt til at skjule en virkelig stedfunden Retshandel af andet Indhold, f. Eks. for at skaffe denne en stærkere Retsbeskyttelse, end Loven hjemler. I saa Fald vil, naar Proformaværket godtgøres, den virkelige Retshandel kunne være forbindende, saafremt den efter sit Indhold er egnet dertil, f. Eks. naar et Pengelaan iklædes Form af Leje af Møbler.

TVANG. I Tingsretten (S. 212) er omtalt, at en ved Tvang fremkaldt Ejendomsoverdragelse er ugyldig, og at den tvungne ifølge D. L. 5—1—4 opnaar en Bevislættelse ved at gøre Vedersigelse til Tinge eller Anmeldelse til Politiet. Dette kommer ogsaa til Anvendelse paa Obligationsrettens Om-

raade, saaledes at enhver ved Tvang fremkaldt Forpligtelseserklæring er uforbindende.

Anvendelse af saakaldet *mekanisk Tvang*, f. Eks. naar nogen med Magt lader en andens Haand underskrive og aflevere et Dokument, vil her vanskelig forekomme. Større Betydning har det, at de ovennævnte Regler ogsaa omfatter ulovlig Anvendelse af *Trusler (kompulsiv eller psykologisk Tvang)*.

At true med et Onde kan meget vel være lovligt, f. Eks. naar en uefterrettelig Debitor trues med Konkurs eller Proces, hvis han ikke betaler eller anerkender sin Gæld, og den saaledes fremkaldte Retshandel er i alle Maader gyldig. *Ulovlig* er derimod Truslen, naar det Onde, hvormed der trues, overhovedet ikke lovlig kan bringes til Anvendelse (f. Eks. Vold), eller naar Ondet vel er lovligt, men Truslen om at anvende det benyttes til at opnaa ulovlige Fordele (f. Eks. naar der trues med at anmelde en begaaet Forbrydelse til Politiet, med mindre Forbryderen betaler en Sum Penge). At fremsætte saadanne Trusler er en strafbar Forbrydelse, og den derved fremtvungne Retshandel er uforbindende.

VILDFARELSER, BRISTENDE FORUDSÆTNINGER. SVIG. Den, der indgaar en Retshandel, kan til sin Viljeserklæring have knyttet et *Forbehold*, hvorved Erklæringen er gjort afhængig af Betingelser eller Vilkaar, saaledes at disses Udebliven medfører Forpligtelsens Bortfalden. Men ogsaa uden udtrykkelig udtalt Forbehold kan en Viljeserklæring være knyttet til en Forudsætning paa saadan Maade, at Forudsættningens Svigten ophæver Forpligtelsen. Den erklærende kan være gaaet ud fra visse Forudsætninger om noget alt forhaanden-værende; er disse urigtige, har han handlet under *Vildfarelse*. Eller han kan have paaregnet Indtrædelsen af visse fremtidige Kendsgerninger; slaar denne Forventning ikke til, taler man om *bristende Forudsætninger*. Hvornaar saadanne Omstændigheder kan ophæve en Viljeserklærings forpligtende Kraft, er et Spørgsmaal, som ikke er besvaret i Lovgivningen, og som baade i Teorien og i Retsanvendelsen giver Anledning til adskillig Tvivl.

At ikke enhver Vildfarelse eller bristende Forudsætning kan frigøre for en overtagen Forpligtelse, men at saadant tværtimod kun undtagelsesvis kan indrømmes, er paa Forhaand klart. En modsat Regel vilde tilintetgøre al Sikkerhed i Samhandelen. Man har da lagt Vægten paa, at Forudsætningen skulde angaa et *væsentligt* Punkt i Retshandelen. Denne Grænse er imidlertid ubestemt. En skarpere Formulering er givet af nyere Forfattere, som kræver, at Forudsætningen skal have været *bestemmende* for Viljeserklæringen i den Forstand, at den erklærende vilde have taget et Forbehold, altsaa formuleret sin Forudsætning som en *Betingelse*, saafremt han havde været foranlediget til at udtale sig om det paa-gældende Punkt.

Herved kan man imidlertid ikke blive staaende. Den erklærende maa som Regel selv undgælde for, at han har givet et ubetinget Løfte, hvor Omstændighederne opfordrede ham til kun at give et betinget, eller overhovedet for, at han har lovet mere, end han kan staa sig ved. Kun da er der Grund til at frigøre ham, naar Situationen var en saadan, at Medkontrahenten har set eller ved Anvendelse af sædvanlig Omtanke kunde have set, at Erklæringen var knyttet til en Forudsætning som afgørende Motiv.

Derimod er det ingen Betingelse for at tilstede den erklærende at gaa fra Retshandelen, at Medkontrahenten har set, at den bestemmende Forudsætning var urigtig. Viser en købt Hest sig at have været snivet allerede ved Handelens Afslutning, maa Sælgeren tage Hesten tilbage, selv om det ikke kan bevises, at han vidste, at den havde Snive.

Vidste Sælgeren dette, foreligger der *Svig* (Bedrageri), idet dette Begreb ikke blot omfatter den forsætlige Fremkaldelse af Vildfarelse hos Medkontrahenten, men ogsaa Tavshed overfor dennes kendelige Vildfarelse. Almindeligvis spiller

nu Svig efter det anførte ingen selvstændig Rolle i Spørgsmaalet om en Retshandels Ugylldighed. Den svigagtige Kontrahent kan ifalde Straf og Erstatningsansvar (dette sidste f. Eks. naar den snivede Høst har smittet Køberens andre Høste), men til at omstøde Handelen er det jo tilstrækkeligt, at han saa, at Viljoeserklæringen hvilede paa en Forudsætning, der bagefter viser sig at være urigtig.

I visse Tilfælde faar imidlertid den aktive Svig eller maaske snarere den positive *Fremsættelse af urigtige Anbringender* overhovedet (selv om den, der fremsætter dem, ikke kender deres Urigtighed) en videre rækkende Betydning. Mange til en Retshandel knyttede Forudsætninger kan efter deres Beskaffenhed ikke opfattes som Betingelser for Handelens Gyldighed. Køber man et Vareparti i Forventning om, at Priserne vil stige, kan man ikke fordrø Handelens Tilbagegang, fordi denne Forventning slaar fejl, heller ikke, om det kunde godtgøres, at Sælgeren vidste, at de Forudsætninger, hvorfra Køberen i saa Henseende gik ud, var fejlagtige. Men Sagen kan efter Omstændighederne stille sig anderledes, naar Sælgeren netop ved positivt urigtige Anbringender har fremkaldt den fejlagtige Forudsætning og derved bestemt den anden Part til at afslutte Handelen.

UMULIGHED. For at en gyldig Forpligtelse kan anerkendes, maa det, den gaar ud paa, være muligt. Den Umulighed, som ophæver Forpligtelsen, kan være faktisk eller retlig (naar f. Eks. en Lov forbyder Fabrikation eller Salg af en vis Vare), objektiv (absolut, d. v. s. naar Præstationen slet ikke kan erlægges) eller subjektiv (relativ, d. v. s. naar Debitor ikke kan erlægge den). Saadan subjektiv Umulighed, som er begrundet i, at Debitor ikke har Penge eller overhovedet mangler økonomisk Evne til at opfylde sine Forpligtelser, kommer dog ikke i Betragtning. Ved Arbejdsydelser kan Debtors Sygdom saaledes vel være en gyldig Undskyldning, naar der er Tale om et Arbejde, han personlig skulde udføre, derimod ikke i Tilfælde, hvor Arbejdet kunde udføres ved en anden i hans Sted.

Naar her er sagt, at Umulighed ophæver Forpligtelsen, er Meningen imidlertid kun, at Kreditor ikke kan fordrø noget, som ikke *kan* præsteres. Et andet Spørgsmaal bliver saa, om Kreditor ikke som Erstatning kan fordrø noget andet, nemlig en *Pengegodtgørelse*. Dette er meget hyppig Tilfældet. Umuligheden kan være hidført ved et Forhold fra Debtors Side, for hvilket han maa staa Kreditor til Ansvar. Og selv hvor dette ikke er Tilfældet, kan det være en i det økonomiske Samkvems Tarv eller i de stedfundne Aftaler grundet Regel, at Debitor maa holde Kreditor skadesløs, naar den Ydelse, han skulde erlægge, er eller bliver umulig. Herom henvises til, hvad nedenfor vil blive bemærket om Erstatningskrav i Kontraktsforhold.

LOVSTRIDIGE OG USÆDELIGE KONTRAKTER. D. L. 5—1—2 udtaler, at Kontrakter, som er »imod Loven eller Ærbarhed«, ikke er forbindende. Heraf følger for det første, at ingen kan tilpligtes at opfylde et Tilsagn om at foretage Handlinger, der er usædelige, der vilde prisgive de til Personligheden knyttede Rettigheder som Liv, Ære, Frihed, eller som vilde indeholde en Forbrydelse eller en Retskrænkelse imod Tredjemand. Dernæst kan Loven positivt have erklæret visse Retshandeler for uforbindende eller endog forbudte. I det hele hersker indenfor Formueretten *Kontraktsfrihedens* Princip, saa at det er overladt Parterne selv, hvorledes de vil ordne deres Retsforhold. Det er tidligere omtalt (S. 238), at naar Loven for enkelte Arter af Retshandeler anordner et vist Indhold, er slige Forskrifters Betydning som oftest kun den, at de gælder, for saa vidt Parterne ikke har vedtaget andet. Imidlertid indeholder Lovgivningen dog i flere Tilfælde ufravigelige Forskrifter, som Parterne ikke med Retsgyldighed kan tilsidesætte.

Som enkelte herhen hørende Lovbud kan nævnes: D. L. 5—14—55, der erklærer *Spillegæld* (Dobbel) for uforbindende*); Frd. 6. Oktbr. 1753, der forbyder at betale Gæld hidrørende fra *Hasardspil* og hjemler Tilbagesøgning af den erlagte Betaling; den ovenfor (S. 244) omtalte Frd. af 14. Maj 1754 om *umyndiges Gæld*; Forbudet mod at *tage over 4 pCt. Rente* ved Udlaan i faste Ejendomme; D. L. 5—2—81 og Frd. 21. Maj 1845 § 14, der forbyder at afhænde eller pantsætte *Arv, som haves i Vente* (herunder dog ikke indbefattet Meddelelsen af Arveafkald mod eller uden Vederlag); en Række Forskrifter i *Landboretten* (Fæstetvang, Røglerne om Jorders Udstykning og Sammenlægning, Bestemmelser til Fordel for Husmænd og Inderster osv.); visse Bestemmelser i *Tyendeloven, Lærlingeloven, Loven om Tilsyn med Arbejde i Fabrikker* m. fl.

KONTRAKTERS FORM. Den danske Lovgivning kræver i Almindelighed ikke Jagttagelsen af nogen bestemt Form, for at en Viljeserklæring skal være bindende. Det mundtlige Løfte er, naar det blot kan bevises, som Regel lige saa forpligtende som det skriftlige. De Fordele, der knytter sig til Benyttelsen af Skrift, navnlig i Henseende til Beviset, er lige saa lidt i Almindelighed afhængige af særegne Formforskrifters Jagttagelse, f. Eks. Medunderskrift af Vitterlighedsvidner el. lign.

For visse Retshandeler er dog den skriftlige Form som Følge af Retsforholdets Beskaffenhed nødvendig (f. Eks. Skøder, Pantebreve, Veksler). I andre Tilfælde har Lovgivningen undtagelsesvis paabudt Oprettelse af skriftlig Kontrakt, undertiden under visse Former. Virkningen af, at dette forsømmes, behøver dog ikke at være den, at den mundtlige Overenskomst er uforbindende. Dette kan kun antages, hvor Loven positivt hjemler det (f. Eks. ved Lærlingekontrakter). I andre Tilfælde medfører Undladelsen Strafansvar for den ene Part (f. Eks. naar Skipperen forhyrer Søfolk) eller fremkalder en Lovsformodning for, at Kontrakten har haft et vist Indhold (f. Eks. ved Bortleje af Huse paa Landet).

Ved at en Retshandel affattes skriftlig, opnaar Parterne visse Fordele navnlig med Hensyn til Beviset for Kontraktens Indgaelse og Indhold. I saa Henseende bestemmer D. L. 5—1—6, at den, der fremlægger et Dokument, hvorunder en andens Navn findes skrevet, uden videre Bevis kan paastaa, at denne, hvis han ikke vil vedkende sig Underskriften, skal fralægge sig den med Ed.

I Tilslutning til denne Artikel indeholder 5—1—7 en Forskrift om Fremgangsmaaden, naar en Person, der *ikke kan læse eller skrive*, skal indgaa skriftlig Kontrakt. Dokumentet skal herefter oplæses lydelig for den uskrivekyndige i Overværelse af to Dannemænd, som underskriver til Vitterlighed, efter at han har sat sit Segl eller Bomærke under (i Praksis benyttes nu Underskrift med »paaholden Pen«). Artikelen fordrer, at Vitterlighedsvidnerne skal være tilkaldte af den uskrivekyndige selv, men herpaa lægges i Praksis ikke Vægt.

Andre særlige Forskrifter om skriftlige Skylderklæringer vil blive omtalte nedenfor under Transport og Modregning.

Ifølge Stempelloven af 19. Febr. 1861 og 21. Marts 1874 (jfr. Bek. 1. Dec. 1874) skal Dokumenter, der angaar Penge eller Penges Værd, i Almindelighed *stemples*. Opfyldelsen af denne Forpligtelse er imidlertid ingen Betingelse for Retshandelens Gyldighed. Et ustempet Dokument er altid lige saa forbindende som et stemplet.

* Derimod anses *Væddemaal* efter dansk Ret for bindende, for saa vidt ellers Omstændighederne tyder paa, at det har været alvorlig ment.

2. Stiftelse ved Retsbrud.

Ved et RETSBRUD forstaaes den Krænkelse eller Forstyrrelse af hvilken-somhelst en Person tilkommende Rettighed, som er bevirket ved en anden Persons retsstridige Handling. For saa vidt et saadant Retsbrud har medført økonomisk Tab, giver Retsordenen den skadelidende under visse nærmere Betingelser et Krav paa Skadesløsholdelse overfor den, hvis Handling har forvoldt Skaden. Retsbrudene bliver saaledes Kilde til en særegen Klasse af Fordringsrettigheder, ERSTATNINGSKRAVENE.

1. ERSTATNINGSKRAV UDEFOR KONTRAKTSFORHOLD.

I det borgerlige Samfund gives der som Regel ingen umiddelbart af Retsordenen paalagt Pligt til at afværge Skade for andre. Den blotte *Undladelse* kan normalt ikke her medføre Erstatningsansvar. Men heller ikke det, at en Person har lidt Skade ved en andens POSITIVE HANDLING, er nok til at gøre den sidstnævnte ansvarlig. Hertil maa yderligere komme:

- 1) at Skaden fremtraadte som en *forudselig Følge* af Handlingen;
- 2) at Handlingen var *retsstridig*, d. v. s. en saadan, som Retsordenen forbød at foretage netop af Hensyn til den Retskrænkelse, den kunde paaføre Andenmand;
- 3) at det ved saadan retsstridig Handling bevirkede Retsbrud var den handlende *tilregneligt* som forsøligt eller uagtsomt. *Forsæt* foreligger, naar den handlende netop har haft til Formaal at hidføre Retsbrudet eller dog har indset, at det kunde ventes at indtræde som Følge af hans Handling, *Uagtsomhed*, naar han vel ikke har set dette, men ved Anvendelse af sædvanlig Omtanke kunde have set det.

Til Eksempel: At affyre en Bøsse henad en befærdet Gade er en retsstridig Handling, selv om ingen Skade derved sker. Det kan jo imidlertid tænkes, at den, der affyrer Skuddet, har haft saa gode Grunde til at tro, at Bøssen ikke var ladet, at han ikke kan lastes for Uforsigtighed. I saa Fald kan den Skade, der sker, ikke tilregnes ham. Kan han ikke anføre saadanne Undskyldningsgrunde, er han ansvarlig for Skaden. Men hvis f. Eks. en Person, der er bleven saaret ved Skuddet, indlægges paa et Hospital til Helbredelse og her bliver smittet af Tyfus og dør, er den, der affyrede Bøssen, ikke ansvarlig for dette sidste, thi det var ikke en forudselig Følge af hans Handling.

I den positive Lovgivning er det ved Straffeloven af 10. Febr. 1866 § 300 fastsat, at enhver, der har gjort sig skyldig i en *Forbrydelse*, er pligtig at tilsvare den skadelidende Erstatning. Hvad angaar saadanne skadegørende Handlinger, som *ikke er strafbare Forbrydelser*, indeholder Lovgivningen ikke nogen fælles Forskrift, men der findes en talrig Række spredte Lovbud om Erstatningsansvar i enkelte Forhold, der i Regelen lader sig fortolke i Overensstemmelse med de anførte Sætninger, og hvoraf en med disse stemmende Lovgivningsgrundsætning kan udledes.

De S. 243 fremstillede Myndighedsregler angaar kun Evnen til at forpligte sig ved Retshandel og vedkommer ikke Erstatningslæren. Den almindelige Aldersgrænse er her 15 Aar. Om *Børn* under denne Alder er det i D. L. 1—24—9 fastsat, at de er pligtige at give Erstatning for forsætlige Skadetilføjelser. For uagtsomme Retskrænkelser kan i Regelen intet Ansvar paalægges dem. Ifalder et Barn Erstatning, kan den kræves dækket af den Formue, det selv ejer eller senere erhverver. Derimod er Forældrene ikke pligtige at betale for Barnet. Et andet er, at Forældrene selv kan blive erstatningspligtige ved ikke at have ført behørigt Tilsyn. Denne Forældrenes Erstatningspligt ind-

træder da uafhængig af, om et Erstatningskrav mulig ogsaa kan rejses mod Barnet.

Spørgsmaalet om *afsindiges* Erstatningsansvar har tidligere været stærkt omtvistet. En Højesteretsdom af 31. Jan. 1890 har tilpligtet en sindssyg at erstatte den Skade, som var bevirket ved en af ham foretagen Ildspaaesættelse, for hvilken han som utilregnelig ikke kunde straffes. Af denne Dom kan dog ikke udledes, at afsindige bliver erstatningspligtige for enhver retsstridig Skadetilføjelse. Ansvarret maa for dem ligesom for Børn være betinget af, at de trods deres mangelfulde Aandsevner har kunnet opfatte Handlingens Evne til at foraarsage Skade og dens Retsstridighed.

Foruden for sine egne Handlinger er man dernæst i ret vidt Omfang ansvarlig for SINE FOLKS HANDLINGER. D. L. 3—19—2 bestemmer: »End giver Husbond sin Tiener, eller anden, Fuldmagt paa sine Vegne at forrette noget, da bør Husbonden selv at svare til, hvad derudi forseeis af den, som hand Fuldmagt givet haver, og af hannem igien søge Opretning.« Denne Forskrift forstaas ikke blot som omfattende egentlige Fuldmagter, men ogsaa rent faktiske Hverv, og den gaar altsaa ud paa, at Principalen ikke blot skal svare til, hvad han har instrueret Fuldmægtigen (Tyendet eller Personalet) til at foretage, men ogsaa til, hvad denne forser sig i med Hensyn til Hvervets Udførelse. Tidligere var Domstolene ikke særlig strenge imod Principalerne paa dette Punkt, men i de sidste Aar er der sket et Omslag, navnlig siden en Højesteretsdom af 7. Oktbr. 1902 (en Droskekusk, der havde kørt rejsende til Hotel d'Angleterre, havde undladt at fraspænde Skaglerne, medens han gik ind i Hotellets Port for at modtage Betaling af Portieren. Hesten løb løbsk med Vognen, knuste en Butiksrude og ødelagde en Del Varer i Butikken. Denne Skade blev Kuskens Principal, en Vognmand, dømt til at erstatte).

I Lovene om Statsbanernes Takster af 24. April 1896 og 15. Maj 1903 er det i Overensstemmelse hermed (og i Overensstemmelse med en under 14. Oktbr. 1890 i Bern afsluttet international Overenskomst om Godsbefordring paa Jærnbaner, som Danmark har tiltraadt, se Niende Afsnit) fastsat, at Statsbanedriften er ansvarlig for de Folk, som den benytter ved Udøvelsen af sin Virksomhed. I den nærmere Anvendelse af denne Forskrift gaar de nævnte Love saavel som en særlig Lov af 26. Marts 1898 om Erstatningsansvar for Skade ved Jærnbanedrift endogsaa videre end Danske Lov. Thi medens den, der vil paastaa Erstatning efter 3—19—2, maa *bevise*, at Fuldmægtigen (Tyendet, Funktionæren) har gjort sig skyldig i en Forseelse, lægger de anførte Love Bevisbyrden over paa Jærnbanen. Denne er — hedder det — ansvarlig, medmindre det oplyses, at den skadelidende selv forsætlig eller ved Uagtsomhed har hidført Skaden, eller at denne ikke kunde være afværget ved den Agtpaagivenhed og Omhu, som Jærnbanedrift udkræver. Denne Bevisbyrdefordeling kommer ifølge Loven af 1898 og de forskellige Koncessioner ogsaa til Anvendelse paa private Jærnbaner og ligeledes paa Sporvejsdrift o. lign. For andre Bedrifter, hvor specielle Forskrifter (saaledes navnlig i Sretten) ikke er givne, gælder den almindelige Regel i 3—19—2.

Endvidere skal man i et vist Omfang svare til den Skade, som anrettes af ens HUSDYR (D. L. 6—10, Lov om Mark- og Vejfred af 25. Marts 1872), specielt løsgaaende *Hunde* (Lov 12. April 1889).

2. ERSTATNINGSKRAV I KONTRAKTSFORHOLD.

Der tales her om de Retsbrud, der bestaar i, at en Debitor overhovedet ikke eller ikke paa behørig Maade opfylder sin Forpligtelse overfor Kreditor. Da den obligatoriske Forpligtelse hyppigst gaar ud paa, at Debitor skal udfolde

en vis positiv Virksomhed i Kreditors Interesse, følger heraf, at *Undladelser*, der udenfor Kontraktsforhold i Regelen ikke er Retsbrud, i Kontraktsforhold netop ofte faar denne Karakter. Og selv hvor den af Debitor overtagne Forpligtelse til at iværksætte en Handling maa erkendes at være bortfalden som Følge af senere indtrufne Omstændigheder, der f. Eks. har gjort Ydelsen umulig, følger det af Retsforholdets Beskaffenhed, at der paahviler Debitor en Pligt til saa vidt mulig at afværge, at saadanne Forpligtelsen ophævende Omstændigheder kommer til Stede. Har Debitor forsømt behørige Afværgelseshandlinger, bliver ogsaa denne Undladelse retsstridig og kan paadrage ham Erstatningsansvar.

En anden Afvigelse fra de Regler, der gælder om Erstatningskrav udenfor Kontraktsforhold, er, at i Kontraktsforhold vil Erstatningspligt jævnlig indtræde, selv om det stedfundne Kontraktsbrud er Debitor *utilregneligt*. Om den teoretiske Begrundelse af denne Sætning er der ikke Enighed. For de Omraader, hvor den gælder (se nedenfor under Mora, Mangler ved generelle Ydelser og Vanhjemmel), maa dens praktiske Anerkendelse imidlertid anses for given dermed, at en modsat Regel vilde virke forstyrrende paa Sikkerheden i Samhandelen.

At en obligatorisk Forpligtelse ikke opfyldes, kan være begrundet i, 1) at den tilsagte Ydelse *fra først af var umulig*, eller 2) at den *senere*, i Tiden mellem Kontraktens Afslutning og det Tidspunkt, da den skulde erlægges, er *bleven umulig*. Erlægges Ydelsen ikke i rette Tid, uden at oprindelig eller efterfølgende Umulighed foreligger, taler man om 3) *Mora (Forhaling)*. Dernæst kan Grunden til, at en obligatorisk Forpligtelse ikke behørig opfyldes, være den, at 4) den af Debitor erlagte Ydelse har visse *Mangler*, som Kreditor ikke behøver at finde sig i. Som et særeget Tilfælde nævner man endelig 5) *Vanhjemmel*.

Idet nu disse Forhold skal gennemgaas, forudskikkes den Bemærkning, at ved ensidige *Gaveforpligtelser* vil der som Regel udkræves mere til Indtrædelsen af et Erstatningsansvar for Skyldneren end ved andre Obligationsforhold. Undertiden vil efter Retsforholdets Beskaffenhed ethvert Erstatningskrav mod Giveren paa Forhaand være udelukket.

OPRINDELIG UMULIGHED. Naar en Person forpligter sig til en Ydelse overfor en anden, maa denne sidste som Regel kunne gaa ud fra, at den, der forpligter sig, ogsaa har forvissat sig om, at Ydelsen er faktisk og retlig mulig. Viser Ydelsen sig fra først af at være umulig, kan der derfor fordres Erstatning hos Debitor, medmindre denne godtgør, at intet i saa Henseende kan lægges ham til Last. I visse Forhold maa det dog erkendes at ligge lige saa nær for Kreditor som for Debitor at være opmærksom paa de Omstændigheder, der gør Ydelsen umulig, og i saadanne Tilfælde mangler Grundlaget for et Erstatningskrav. Naar saaledes en Arkitekt paatager sig at opføre en Bygning paa en Maade, der viser sig at være i Strid med Byggeloven og altsaa er retlig umulig, maa han staa til Ansvar herfor. Men Sagen kan stille sig anderledes, naar den, for hvem Bygningen opføres, selv er bygningskyndig og f. Eks. selv har lavet Tegningen.

EFTERFØLGENDE UMULIGHED. Som Eksempler kan nævnes, at Debitor har forpligtet sig til at overdrage Kreditor en bestemt Ting, men at denne inden den fastsatte Tid gaar til Grunde eller bliver bortstjaalen, at Debitor har modtaget en Kreditor tilhørende Ting til Laan, Leje, Forvaring eller Pant og af lignende Grunde bliver ude af Stand til at tilbagelevere den, eller at Debitor

har forpligtet sig til personlig at udføre et Arbejde, men ved Sygdom forhindres heri.

At saadan Umulighed kan indtræffe, derpaa maa Kreditor lige saa vel som Debitor være belavet. Men Kreditor kan fordrø, at Debitor udviser *behørig Agtpaagivenhed* i Forholdet og om fornødent udfolder positiv Virksomhed for at afværge Umulighedens Indtræden. Debitor bliver som Følge heraf erstatningspligtig, naar Umuligheden er hidført ved en retsstridig og tilregnelig Handling eller Undladelse fra hans Side, og det er Debitor, som har Bevisbyrden for, at intet i saa Henseende kan lægges ham til Last. Har Debitor ved de stedfundne Aftaler overtaget en ubetinget Garanti for Ydelsens Erlæggelse, maa han betale Erstatning, selv om Ydelsen bliver umulig uden hans Skyld.

Den *Grad af Agtpaagivenhed*, som kan kræves af Debitor, er forskellig efter Obligationsforholdets nærmere Beskaffenhed. Man skelner i Almindelighed mellem den Omhu, som en ordentlig og kyndig Mand sædvanlig udviser, og den Omhu, som alle, ogsaa de mere forsømmelige, plejer at udvise. Har Debitor ikke udvist den førstnævnte Grad af Omhu, taler man om *simpel Skødesløshed* eller Uagtsomhed, har han ikke udvist den sidstnævnte, om *grov Skødesløshed*. Som Regel vil simpel Uagtsomhed være nok til at paadrage Ansvar, men i visse Forhold, navnlig ved Gavekontrakter, indtræder Ansvaret mulig først, naar der foreligger grov Uagtsomhed. I nogle Tilfælde ligger det nær at tage særligt Hensyn til den Omhu, Debitor *plejer at udvise i egne Anliggender*, f. Eks. ved Forvaringskontrakter, i Interessentskabsforhold. Denne individuelle Maalestok kan dog i Almindelighed kun komme i Betragtning til Formindskelse af Debtors Ansvar, ikke til Forhøjelse. At Debitor er en usædvanlig forsigtig og paapasselig Mand, kan ikke eller i alt Fald kun i særlige Tilfælde gøre ham erstatningspligtig udover den almindelige Paapasseligheds Grænser.

En eksceptionel Afvigelse fra de almindelige Grundsætninger indeholder D. L. 5—8—1 med Hensyn til *Laan til Brug*, hvorom henvises til den specielle Del.

DEBTORS MORA. Om Mora taler man, naar Opfyldelsen af en obligatorisk Forpligtelse lider en *Forhaling*. Denne kan være begrundet saavel i Kreditors som i Debtors Forhold. Her omtales kun Debtors Mora, medens Kreditors vil blive omhandlet under Afsnittet om obligatoriske Forpligtelsers Ophør.

En Betingelse for Mora er efter det bemærkede, at Forfaldstiden er kommen. I saa Henseende bliver det af Betydning, om Parterne har vedtaget en bestemt Opfyldelsestid eller ikke. I sidste Fald vil der til Moraens Indtræden altid kræves et *Paakrav* fra Kreditors Side. Hvor Opfyldelsestiden er bestemt, er Debitor som Regel pligtig at betale uden Paakrav, men i visse Tilfælde kan et saadant dog blive fornødent, saaledes navnlig naar Fordringen hører til saadanne skriftlige Skylderklæringer, som jævnlig omsættes, saa at Debitor ikke ved, til hvem han skal betale, f. Eks. Veksler. I gensidige Skyldforhold, hvor de to Ydelser skal udveksles samtidig, udkræves det i Almindelighed til Moraens Indtræden, at den anden Part har gjort *lovligt Tilbud* af den Ydelse, der paahviler ham.

Man er nu vistnok i Almindelighed enig om, at for saa vidt der ikke foreligger en Umulighed, for hvilken Debitor ikke er ansvarlig, er hans Ansvar for Mora ikke betinget af, at Moraen er ham tilregnelig. Selv om Debitor i god Tid har afsendt skyldige Penge med Posten eller afskibet solgte Varer til Leveringsstedet, maa han holde Kreditor skadesløs, naar Pengene bortkommer eller Varerne gaar til Grunde, inden Kreditor har modtaget dem, eller naar de ankommer senere end stipuleret. Et andet er, at i Varehandelen gaar Kontrakten hyppig ud paa, at Debitor (Sælgeren) ikke er ansvarlig for Varenes Fremkomst til Bestemmelsesstedet, og i saa Fald er han altsaa fri for Moraansvar, naar han kun paa behørig Maade har afsendt dem.

Naar Mora er til Stede, maa det antages, at Debitor bliver ansvarlig for enhver senere indtrædende Umulighed, selv om denne er af en saadan Beskaffenhed, at den ellers vilde frigøre ham. Har f. Eks. en Kunstner forpligtet sig til at levere en Kunsthandler et Maleri til 1. Septbr. og af Magelighed undlader dette, bliver han erstatningspligtig, og denne Erstatningspligt bortfalder da ikke, fordi han den 8. Septbr. faar et apoplektisk Anfald, der gør ham lam for Livstid.

MANGLER VED INDIVIDUELT BESTEMTE YDELSER. Besvarelsen af de Spørgsmaal, som her kan frembyde sig, er i det hele given i det foregaaende. Naar den omkontraherede individuelle Ting alt ved Kontraktens Afslutning led af visse Mangler, som Kreditor ikke har været opmærksom paa, er det ovenfor S. 246 angivet, under hvilke Betingelser han kan gaa fra Kontrakten. Køberen kan saaledes gaa fra Handelen, naar den købte Ting viser sig at have *væsentlige* Mangler, som ikke var *let kendelige* for ham («skjulte Fejl»). Mindre væsentlige Mangler maa han i Regelen finde sig i, medmindre han i saa Henseende har forlangt en *udtrykkelig Garanti* fra Sælgerens Side eller det f. Eks. efter Prisens Størrelse maa være klart, at han har forudsat, at Tingen var fuldkommen fejlfri. For at Sælgeren yderligere skal blive erstatningspligtig, maa det kræves, at han har kendt Manglerne eller burde have kendt dem, saa at det kan bebrejdes ham, at han ikke har sat Køberen i Kundskab om dem. Har Manglerne ikke oprindelig været til Stede, men Tingen har lidt en Forringelse i Tiden mellem Kontraktens Afslutning og Opfyldelsestiden, bliver Spørgsmaalet om Debtors Ansvar herfor i det hele at afgøre efter de Synspunkter, som ovenfor S. 251 f. er fremstillede med Hensyn til Ansvar for efterfølgende Umulighed. Om Kreditor i Tilfælde, hvor Debitor ikke er erstatningspligtig, kan gaa fra Kontrakten paa Grund af saadan Forringelse, kan ikke afgøres efter en fælles Regel (jfr. nedenfor om *periculum rei*).

MANGLER VED GENERELT BESTEMTE YDELSER. Et Ydelsens Genstand generelt bestemt, bliver det Debtors Sag at sørge for, at den Præstation, han til Forfaldstid erlægger, i alle Maader svarer til det, han har paataget sig at erlægge. I saa Henseende kan Kontrakten give ham et vist Spillerum, saavel med Hensyn til Ydelsens Kvantitet som til dens Kvalitet. I Handelsforhold vil der jævnlig herom have uddannet sig sædvanemæssige Regler.

Har den Præstation, Debitor erlægger, saadanne Mangler, som gør den ukontraktmæssig, kan Kreditor *afvise* (refusere) den. Saafremt Debitor da ikke endnu inden Opfyldelsestidens Udløb kan levere en anden Præstation, er han i Mora. Omvendt kan Kreditor *antage* Ydelsen som kontraktmæssig og er da bunden ved denne Antagelseserklæring (Acceptation, Godkendelse), saa langt den efter sit Indhold rækker. Hvor langt den rækker, kan imidlertid blive et tvivlsomt Spørgsmaal. Ydelsen kan f. Eks. have saadanne Mangler, som kan overses ved en sædvanlig Undersøgelse, og hvis Ikke-Tilstedeværelse har været en Forudsætning for Antagelsen (jfr. S. 246). Foreligger der ingen udtrykkelig Antagelseserklæring, bliver det dernæst et ofte tvivlsomt Spørgsmaal, hvor hurtig Kreditor skal fremsætte sine *Indsigelser*, og hvilke Indsigelser han er afskaaren fra at gøre gældende derved, at han har modtaget den tilbudte Ydelse uden Protest. Det er navnlig i Varehandelen, at disse Spørgsmaal har praktisk Betydning. Om deres Løsning og om Retsforholdet mellem Parterne i det hele henvises til Handelsretten.

VANHJEMMEL. Den, der har overdraget en anden en Rettighed, er pligtig at *hjemle* ham denne, d. v. s. at sikre ham mod Angreb fra Tredjemands Side, støttede paa Mangler ved Overdragerens Ret. Opfyldes denne Forpligtelse ikke, foreligger der Vanhjemmel.

Hjemmelspligt indtræder ved Overdragelse af enhver Formuerettighed, saavel Rettigheder over Ting som Fordringsrettigheder. Den angaar kun Mangler af retlig Natur, ikke derimod blot faktiske Hindringer for Erhververens Retsnydelse. Ved Overdragelse af Fordringer (Gældsbreve o. lign.) betyder Hjemmelspligten som Følge heraf, at Overdrageren skal indestaa for, at Fordringen er gyldig, men ikke for, at den er god.

Vanhjemmel er til Stede, saa snart der er konstateret en Mangel ved Overdragerens Adkomst, som bevirker, at Erhververen ikke har opnaaet den Ret, han havde Krav paa, f. Eks. at den solgte Ting ikke tilhørte Overdrageren, men Tredjemand, eller at denne havde en begrænset tinglig Ret over Tingen, eller at Debitor har gyldige Indsigelser imod den overdragne Fordring. At Tredjemand skal have gjort sin bedre Ret gældende, f. Eks. fravindiceret Erhververen Tingen, kan derimod næppe kræves.

For saa vidt Overdrageren ikke har taget Forbehold om, at han ikke vil svare for Vanhjemmel, være sig overhovedet eller i visse Retninger, er hans Ansvar som Regel givet, saa snart Vanhjemmelen er tilstrækkelig oplyst. At han har været uvidende om Mangelen ved sin Adkomst, og at intet i saa Henseende kan bebrejdes ham (f. Eks. naar han har købt en stjaalen Hest paa et Marked og derefter igen solgt den), er uden Betydning. I visse Tilfælde maa der dog anerkendes Undtagelser, saaledes navnlig ved Gaver.

III. Fordringsrettigheders Indhold.

KONTRAKTER. Af det tidligere (Side 242 og 245) bemærkede følger, at Indholdet af en obligationsstiftende Viljeserklæring er det, som Medkontrahenten efter en fornuftig Bedømmelse af Erklæringen under de foreliggende Omstændigheder var berettiget til at lægge ind i den. Er Viljeserklæringen ufuldstændig, bliver den at supplere efter Lovgivningens Forskrifter og den sædvanemæssige Retsopfattelse.

I de *gensidige Obligationsforhold* forpligter hver af de kontraherende Parter sig overfor den anden *paa Betingelse* af, at denne er eller bliver forpligtet til Vederlagsydelsen. Foreligger der for den ene Parts Vedkommende nogen Omstændighed, som medfører, at han ikke er bunden ved sin Viljeserklæring, vil den anden Part, naar han senere kommer til Kundskab herom, som Regel være berettiget til at sige sig løs fra Kontrakten. Naar saaledes den, der har afsluttet en ufuldbyrdet Købekontrakt, senere erfarer, at hans Medkontrahent ikke er myndig, kan han hæve Kontrakten og behøver ikke at afvente, om Medkontrahentens Værge eller Kurator mulig vil finde det fordelagtigt at vedstaa den.

Dernæst er i gensidige Kontraktsforhold hver Parts Forpligtelse afhængig af, at Modparten ikke *misligholder* sin Forpligtelse. Indtræder der for den ene Parts Vedkommende noget af de ovenfor fremstillede Kontraktsbrud, vil Medkontrahenten heri have Hjemmel til at hæve Kontrakten. Er Misligholdelsen mindre væsentlig, kan der dog i visse Forhold, navnlig Handelsforhold, indtræde Modifikationer i denne Grundsætning. Saaledes er i Varehandelen en

Køber ikke i alle Tilfælde ubetinget berettiget til at hæve Kontrakten, blot fordi der foreligger mindre væsentlige Mangler ved de leverede Varer, hvorimod saadanne Omstændigheder kan give ham Krav paa et Afslag i Købesummen.

Er Handelen alt opfyldt fra den ene Parts Side, giver den anden Parts Misligholdelse førstnævnte Ret til at søge den af ham erlagte Ydelse tilbage, for saa vidt saadant efter Ydelsens Beskaffenhed kan ske.

Retten til at hæve Kontrakten og tilbagesøge det erlagte haves imidlertid ikke blot i egentlige Misligholdelsestilfælde, men overhovedet *naar den kontraktmæssige Modydelse ikke erlægges*, selv om intet i saa Henseende kan lægges Medkontrahenten til Last. Har A lejet B's Hus og dette brænder, er A kun pligtig at betale Leje for den Tid, han har benyttet Huset. Køber A et Parti Varer af B, at levere om en Maaned, og Varerne gaar til Grunde i Mellemtiden uden B's Skyld, er A ikke pligtig at betale Købesummen, medmindre det netop var Aftale mellem Parterne, at A skulde bære Risikoen (*periculum rei*). Hvor slig Aftale foreligger, bliver det Køberens Sag at assurere sig imod Tab.

Medens saaledes Misligholdelse ophæver den anden Parts Forpligtelse, kan den selvfølgelig ikke ophæve hans Ret. I Stedet for at hæve Kontrakten kan han ogsaa fastholde sit Krav efter denne. Er Ydelsen endnu mulig, kan han indtale den ad Rettens Vej, efter Omstændighederne med Tillæg af *Erstatning* for det Tab, han har lidt ved Misligholdelsen (*Tidsinteresse*). Undertiden vil han være beføjet til at omsætte hele sit Krav til en Erstatningsfordring (*Opfyldelsesinteresse*), naar Ydelsens oprindelige Genstand ikke længere har Interesse for ham. Er Ydelsen bleven umulig, maa han altid gaa denne Vej.

Den Sætning, at en Part under Modpartens Misligholdelse kan fastholde sit Krav paa selve den omkontraherede Ydelse, maa dog ved Handler om generelt bestemte Ting undertiden undergaa Modifikation. Naar Sælgeren her kommer i Mora, vil det kunne føre til ubillige Resultater at indrømme Køberen Ret til vedblivende at fordrø Kontrakten opfyldt efter sit Indhold. Har A af B købt et Parti Hvede for 6 Kr. pr. Centner, som B forhindres i at levere i rette Tid, og Hveden derefter stiger, kan det ikke ubetinget tilstedes A vedblivende at fordrø Partiet leveret for den omkontraherede Pris til et senere vilkaarligt Tidspunkt, hvor Prisen maaske er 10 Kr. Han maa ordentligvis nøjes med en Erstatning, beregnet efter Hvedens Pris paa den aftalte Leveringstid eller indenfor det kortere Tidsrum, som vilde medgaa til at forskaffe sig Partiet hos en anden (jfr. S. 257).

SKADESERSTATNING UDEFOR KONTRAKTSFORHOLD. Erstatning for litte Retskrænkelser bestaar efter den nugældende Ret saa godt som altid i *Penge*. Erstatning kan først og fremmest kræves for Krænkelser af *Formuerettigheder*, herunder de den skadelidende ved Retsbrudet paaførte Udgifter. Med Hensyn til *Procesomkostninger* indrømmes Erstatning dog efter Domstolenes Praksis ikke i alle Tilfælde, hvor det efter rigtige Grundsætninger burde ske. I visse Tilfælde hjemler Lovgivningen fremdeles Godtgørelse for Krænkelser af andre Retsgoder end Formuerettigheder, saaledes Erstatning for *Tort og Kreditspilde*, ved Legemsskade for *Lidelser, Ulempe, Lyde* og *Vansir* (Straffelovens § 301, Loven om Jærnbaneskade 26. Marts 1898 § 2), for *Tab af Forsørger* (Strfl. § 302, Lov 26. Marts 1898 § 3, Lov om Kørsel med Automobile 15. Maj 1903 § 28), ved Ærefornærmelser og Sædelighedsforbrydelser Godtgørelse for den ved Fornærmelsen bevirkede *Ødelæggelse eller Forstyrrelse af den krænkedes Stilling og Forhold* (Strfl. § 303). Iøvrigt er det kun den økonomiske Skade, der kan fordres erstattet, ikke f. Eks. en Tings *Affektionsværdi*.

Ved egentlige Formuekrænkelser bestemmes Erstatningens Størrelse som Regel efter den *bevislig lidte Skade*, saavel den direkte som den indirekte, herunder ogsaa *tabt Vinding (lucrum cessans)*, f. Eks. Næringstab (Lov 26. Marts 1898 § 2). Fremgaar Skadens Omfang ikke umiddelbart af det foreliggende, bliver Erstatningen som Regel at fastsætte ved *uvillige Mænds Skøn*. I Tilfælde, hvor saadan Vurdering ikke lader sig iværksætte, kan det efter Omstændighederne tilstedes den skadelidende at fastsætte Skadens Størrelse ved sin *Ed* eller, hvor han ikke kan aflægge saadan Ed, f. Eks. fordi han ikke har den fornødne Kundskab om Skaden, at fordre en tilsvarende Ed paalagt Fornærmeren under Tvangsmulkt. De ovenfor nævnte Godtgørelser for Krænkelser af andre Retsgoder end Formuerettigheder fastsættes af *Retten* efter et frit Skøn. Ligeledes bliver Procesomkostninger, naar der ikke er særlig Hjemmel for at idømme dem *skadesløst*, af Retten ansatte til et bestemt Beløb, som dog efter Praxis i de fleste Tilfælde er utilstrækkeligt.

SKADESERSTATNING I KONTRAKTSFORHOLD. For saa vidt den Ydelse, hvis Ikke-Erlæggelse paafører Debitor Erstatningsansvar, bestaar i *Penge*, giver Loven en fast Regel for Erstatningens Beregning, nemlig *Morarenter*, der som Regel først løber fra Klagens Dato. Herom henvises til Side 240. Endvidere kan Kreditor efter Omstændighederne (jfr. det ovenfor bemærkede) faa Procesomkostninger tilkendte. At han ved Pengenes Udeblivelse mulig har lidt et langt større Tab end Morarenten og det Beløb, Retten tilkender ham i Procesomkostninger, kan overfor Lovens bestemte Forskrift ikke komme i Betragtning.

For andre Ydelser end Penge haves ikke en saadan fælles Lovregel. Udgangspunktet for Erstatningens Fastsættelse maa her blive, hvad man sædvanlig betegner som *Opfyldelsesinteressen*, d. v. s. Godtgørelse for det Tab, som ved Ydelsens Udeblivelse er paaført Kreditor. Men om de Synspunkter, hvorefter denne Godtgørelse bliver at beregne, hersker der en Del Unighed, som dog for de fleste Tilfælde bliver mere teoretisk end praktisk.

Naar der foreligger et *tilregneligt Kontraktsbrud* fra Debitors Side, er der ingen Grund til at beregne Erstatningen anderledes i Kontraktsforhold end udenfor Kontraktsforhold. Debitor maa altsaa erstatte al den direkte og indirekte Skade, som Kreditor beviser at have lidt, for saa vidt den har været en rimelig og forudselig Følge af Debitors Handling eller Undladelse. Der er f. Eks. under denne Forudsætning ikke nogen Grund til at fritage en Sælger for at erstatte den Konventionalstraf, Køberen ifalder overfor Tredjemand, til hvem han igen havde solgt de Varer, som hans Sælger narrer ham for.

I Kontraktsforhold kan Erstatningspligt imidlertid, som S. 251 bemærket, jævnlig indtræde, uden at Kontraktbrudet er Debitor tilregneligt. I den ældre Teori gjordes det ogsaa for saadanne Tilfælde (for saa vidt man overhovedet her anerkendte en Erstatningspligt) almindelig gældende, at Debitor maatte erstatte hele Kreditors *individuelle* Tab. Af nogle nyere Forfattere læres det derimod, at Erstatningen kun kan omfatte *Normaltabet*, d. v. s. det Tab, som for enhver kan paaregnes at indtræde ved Kontraktens Misligholdelse. Efter denne Lære kan Kreditor forøvrigt ogsaa i de Tilfælde, hvor de almindelige Erstatningsbetingelser er til Stede, uden videre Bevis forde Normaltabet erstattet, om han foretrækker det. Herunder falder for det første de Kreditor paaførte positive Udgifter som Procesomkostninger o. lign. Indtaler Kreditor den oprindelige Ydelsesgenstand, omfatter Normaltabet dernæst Godtgørelse for Afsavnet (*Tidsinteresse*), for saa vidt Tingen giver Udbytte, og efter Omstændighederne,

hvis Tingen siden den kontraktmæssige Leveringstid har lidt en Værdiforringelse, Godtgørelse herfor. Indtales der i Stedet for den oprindelige Ydelse en Pengegodtgørelse, være sig fordi selve Ydelsen ikke længere har Interesse for Kreditor, eller fordi han ikke vedblivende kan fordrø den (jfr. S. 255), bliver Opfyldelsesinteressen som Regel at beregne efter Tingens (Varens) Indkøbspris paa Leveringsstedet og Leveringstiden eller i et vist kortere Tidsrum efter denne og kommer altsaa med andre Ord til at bestaa i Forskellen mellem den Pris, Kreditor efter Kontrakten skulde betale, og den Sum, som det vilde koste ham at forskaffe sig lige saa gode Varer hos en anden. — Skulde Kreditor efter Kontrakten levere en Ting eller Varer, kan han holde disse til Køberens Disposition og indtale Købesummen, eller han kan indtale Forskellen mellem Salgsværdien og Købesummen, i begge Tilfælde med Tillæg af Morarenter. Ved *Varehandler* vil Sælgeren vistnok jævnlig være indskrænket til den sidstnævnte Fremgangsmaade. Var Ydelsens Genstand *Arbejdspræstationer*, vil der hyppig ikke være anden Maalestok for Normaltabet end Kreditors individuelle Tab.

S. 255 er omtalt, at man i Misligholdelsestilfælde kan gaa to Veje, enten hæve Kontrakten eller fordrø den opretholdt (dette sidste efter Omstændighederne paa den Maade, at man fordrø Erstatning for Ikke-Opfyldelsen efter de her fremsatte Synspunkter). Gøre begge Dele paa en Gang kan man derimod ikke. Dog kan der samtidig med, at man hæver Kontrakten, blive Spørgsmaal om en vis begrænset Erstatning, nemlig for de positive Udgifter, dens Afslutning har medført (saasom til Stempelpapir, Rejseudgifter, Fragt og Told, Sagførersalær o. lign., den saakaldte *negative Kontraktsinteresse*). Den Part, der hæver Kontrakten, fordrø altsaa gennem denne Erstatning at blive stillet, som om Kontrakten slet ikke var bleven indgaaet.

Hvad angaar Domstolens Stilling til de her behandlede Spørgsmaal, synes de overvejende tilbøjelige til, hvad enten der foreligger et tilregneligt Kontraktbrud eller ikke, at tage til Udgangspunkt *den Skade, som Kreditor oplyser at have lidt* ved Kontraktens Ikke-Opfyldelse, og kun at tillægge ham Erstatning for denne, men paa den anden Side ogsaa netop en saadan Erstatning, medmindre Skaden var aldeles uberegnelig eller skyldes Kreditors eget Forhold.

IV. Transport af Fordringsrettigheder.

ALMINDELIGE BEMÆRKNINGER. Den, hvem en obligatorisk Forpligtelse paa-hviler, kan ikke frigøre sig ved at sætte en anden i sit Sted og henvise Kreditor til at søge sin Fyldestgørelse hos denne. Til en saadan *Ombytning af Debitor (Delegation)* udkræves Kreditors Samtykke. Herfra hjemler Lovgivningen kun ganske enkelte Undtagelser. Udenfor Begrebet Delegation falder de Tilfælde, hvor en Persons Forpligtelser ved hans Død gaar over paa hans Arvinger.

Derimod erkender Lovgivningen i vidt Omfang, at *Fordringshaveren* kan overdrage sin Ret til en anden. Saadan Overdragelse kaldes *Transport* eller *Cession*. Den, der overdrager Fordringen, kaldes *Cedent*, den, til hvem den overdrages, *Cessionarius*, og den, mod hvem den overdragne Fordring haves, *Cessus*.

Foruden ved Transport kan Fordringsrettigheder overføres til andre ved Arv, Ægteskab og ved Retsforfølgning. Endvidere maa det vistnok erkendes,

at en Overgang af en Fordringsret i visse Tilfælde kan indtræde i Lovens Medfør uden særlig Overdragelse fra Kreditors Side (*cessio legis*). Herom vil navnlig kunne blive Tale, naar Tredjemand har betalt Fordringen til Kreditor, f. Eks. som Kautionist.

Det kan være vedtaget (f. Eks. ved Klausulen »ikke til Ordre«) eller stiltiende forudsat mellem Kreditor og Debitor, at Fordringen ikke skal kunne borttransporteres; en saadan Forudsætning vil f. Eks. hyppig være knyttet til et Gaveløfte, og overhovedet kan Debitor altid betinge sig, at han kun vil være forpligtet overfor en bestemt Kreditor, ikke overfor andre. Fremdeles er Transport udelukket, naar Fordringen paa den Maade er *knyttet til Kreditors Person*, at Indsættelsen af en anden Kreditor vilde medføre en væsentlig Forandring i Debtors Stilling. Husbonden kan saaledes ikke uden Tyendets Samtykke give det en anden Husbond.

Med disse Undtagelser maa i øvrigt Fordringsrettigheders Transportabilitet opstilles som Regel, og en udtrykkelig Vedtagelse, som f. Eks. i skriftlige Skylderklæringer Tilføjelsen af Ordene »eller Ordre« efter Kreditors Navn, er i og for sig uforuden.

Det anførte gælder navnlig ogsaa om Fordringer efter gensidige Obligationsforhold. I Køb og Salg kan Køberen overdrage sin Ret til en anden, men hæfter vedblivende for Betalingen, indtil denne er erlagt af Cessionaren. Paa samme Maade kan Sælgeren transportere sin Fordring paa Købesummen, Tyendet sin Fordring paa Løn o. s. v. Det følger imidlertid af det gensidige Obligationsforholds Natur, at Cessionarens Stilling bliver usikker, naar den Modpræstation, som Cedenten skylder, er en saadan, som ikke kan erlægges af Cessionaren. Har f. Eks. et Tyende transporteret sin Fordring paa Løn, kan Cessionaren kun rejse Krav mod Husbonden, for saa vidt Tyendet behørig forretter sit Arbejde uden Vederlag. Nægter Tyendet at arbejde, naar det ikke faar Løn, er Husbonden berettiget til at betale til Tyendet, og Cessionaren staar da kun med et Erstatningskrav mod dette.

Medens saaledes Debitor i Almindelighed ikke kan modsætte sig Transport, er det en Grundsætning, at Transporten, bortset fra de særegne Regler om skriftlige Skylderklæringer, som vil blive fremstillede i det følgende, ikke kan *forværre hans Retsstilling*. En Fordring kan f. Eks. ikke transporteres til flere med den Virkning, at Debitor nu skulde være pligtig at betale paa flere forskellige Steder og til forskellige Tider, naar han kun har forbundet sig til at betale paa eet Sted og til een Tid. Undlader Debitor imidlertid behørig at opfylde sin Forpligtelse, maa han vistnok finde sig i særskilt Søgmaal fra hver enkelt Transporthavers Side.

Overdragelse af Fordringsrettigheder er som Regel en formløs Retshandel. Er Fordringen konstateret ved et skriftligt Dokument, kommer Tingsrettens Regler om Overdragelse af Ejendomsret over rørlige Ting til Anvendelse (S. 214). Lyder Dokumentet paa *Ihændeoveren* eller — hvad der kommer ud paa det samme — lader det Kreditors Navn *in blanco*, er *skriftlig Transport* uforuden. I andre Tilfælde kan saadan Transport vel heller ikke i Almindelighed anses som en nødvendig Form for Overdragelsen, men vil dog i Regelen udcræves til Erhververens Legitimation overfor Debitor.

Den skriftlige Transport kan saavel tegnes paa det overdragne Dokument som udfærdiges i Form af et særskilt Dokument. I begge Tilfælde er den almindeligvis *stempelpligtig* efter de samme Regler som Hoveddokumentet. Af Hensyn hertil er det ved Stempellov 19. Febr. 1861 § 78 forbudt udenfor visse Undtagelsestilfælde (se Ottende Afsnit, 2. Afdeling) at udstede noget Bevis eller nogen Transport, hvortil stemplet Papir bør bruges, med Navn *in blanco* eller lydende paa *Ihændeoveren*.

Man sonderer imellem *simpel* og *skadesløs* Transport. Ved den førstnævnte

paahviler der alene Cedenten almindeligt Hjemmelsansvar, d. v. s. han indestaar for, at Fordringen er gyldig, og at Debitor ikke kan fremsætte Indsigelser imod samme, men ikke for, at Debitor kan betale. Er der givet skadesløs Transport, garanterer Overdrageren derimod ikke blot for Fordringens Gyldighed, men ogsaa for dens Godhed. Har Cessionaren forgæves søgt Fyldestgørelse hos Debitor, kan han derfor i dette Tilfælde holde sig til Cedenten. Ved *Endossement af Veksler* (som altid er en skadesløs Transport, medmindre det modsatte er udtrykkelig bemærket) behøver det end ikke at være godtgjort, at Skyldneren ikke kan betale, men Vekselejereren kan straks holde sig til Endosenten, naar Vekslen ikke indfris paa Forfaldsdagen.

Med Hensyn til det ved Transporten opstaaede Retsforhold, navnlig imellem Cessionaren og Debitor, maa der i øvrigt skelnes imellem Gældsbreve og andre Fordringer.

TRANSPORT AF ANDRE FORDRINGER END GÆLDSBREVE. Naar den Fordring, der overdrages, ikke er konstateret ved Gælds brev eller andet Dokument, der hermed maa stilles i Klasse, bliver Debtors Retsstilling overfor Cessionaren ganske den samme som før overfor Cedenten. Denne sidste kan ikke til Cessionaren overføre nogen anden eller bedre Ret, end han selv havde. Som Følge heraf kan Debitor overfor Cessionaren fremsætte de samme Indsigelser mod Fordringen, som han vilde have kunnet fremføre, hvis den var forbleven hos den oprindelige Kreditor. Mødes Cessionarens Krav paa Betaling af en hvilken som helst Indsigelse, som han ikke var forberedt paa, og ifølge hvilken Debitor helt eller delvis kan nægte at betale, være sig nu eller overhovedet, maa Cessionaren søge sin Skadesløsholdelse hos Cedenten efter Reglerne om Hjemmelsansvar.

De i Retsforholdet til Cedenten begrundede Indsigelser, der saaledes kan fremføres overfor Cessionaren, er ikke blot saadanne, som var knyttede til Fordringen forinden Transporten, men ogsaa Indsigelser, der er opstaaet senere, saa længe Debitor ikke havde faaet Kundskab om den skete Transport. Indtil dette Tidspunkt frigøres Debitor ved Betaling til sin oprindelige Kreditor, og alle andre Arrangementer angaaende Fordringen, han maatte træffe med denne, er forbindende overfor Cessionaren. Fra Cedentens Side er det selvfølgelig en Retskrænkelse at modtage Betaling eller paa anden Maade disponere over en Fordring, som ikke længere tilkommer ham, og han vil derfor ifalde Erstatning og efter Omstændighederne Straf; men Debitor kan altid frigøre sig ved Henvisning til, at han ikke vidste bedre, end at det fremdeles var hans Kreditor, han forhandlede med.

Som Følge heraf er det til Cessionarens Betyggelse nødvendigt, at der *meddeles Debitor Underretning* om Transporten. Saa længe Fordringen ikke er forfalden, er en simpel Meddelelse tilstrækkelig, men naar Forfaldstiden kommer, maa Cessionaren endvidere være i Stand til at *legitimere sig* som rette Kreditor (ved skriftlig Transport, Fuldmagt eller Kvittering fra den oprindelige Kreditor eller paa lignende Maade), idet Debitor ikke er pligtig at betale, forinden han har Vished for, at han dermed vil være frigjort.

TRANSPORT AF GÆLDSBREVE. Fra de ovenfor fremstillede Regler, der i Virkeligheden ikke tilsteder nogen Omsættelighed af Fordringsrettigheder af større praktisk Betydning, gøres der i vidt Omfang Afgivelser med Hensyn til Gældsbreve og overhovedet saadanne skriftlige Skylderklæringer, for hvis Vedkommende Samhandelens Tarv kræver let og sikker Adgang til Omsætning («negotiable» Papirer).

De i saa Henseende anerkendte Retssætninger støttes til en vis Grad paa positive Lovforskrifter, nemlig Forordningen af 9. Febr. 1798 og nogle senere dertil sig sluttende Lovbud, men maa dog væsentlig siges at være udviklede gennem Teori og Retsbrug i Henhold til de Grundsætninger, hvoraf der ved hine Lovbud er gjort Anvendelse i enkelte Retninger.

Frd. 9. Febr. 1798 lyder saaledes:

§ 1. Ligesom det er Kreditors Pligt at levere Debitor sin Haandskrift kvitteret tilbage, naar den hele Kapital udbetales, saa bør og det originale Gælds-brev have tilstede, naar noget afbetales i Afdrag paa Kapitalen, og Kreditor være forbunden til i Skyldnerens eller hans Fuldmægtigs Overværelse baade at afskrive paa selve Brevet det, der afbetales, og tillige at meddele særskilt Kvittering derfor. Vægrer Kreditor sig ved at efterkomme dette, da bør Skyldneren (som vidnefast anbyder den Sum, der skulde afdrages) være berettiget til at holde samme tilbage, indtil Kreditor opfylder fornævnte sin Pligt, og Skyldneren fritages imidlertid for at svare Renter af den til Betaling forfaldne og tilbudne Del af Kapitalen.

§ 2. Løse Kvitteringer for Afbetalinger paa et Gældsbrevs paalydende Kapital skal, naar det i Afdrag betalte ej tillige findes afskrevet paa Brevet selv, alene gælde imod den, der har udstedt samme, men ej anses gyldige imod andre, som, ved Pantsættelse, Transport eller anden lovlig Adkomst, maatte være blivne retmæssige Ihændehavere af en saadan Forskrivelse.

§ 3. Dog maa Renters Betaling undtages fra disse Regler og særskilte Kvitteringer derfor beholde fuldkommen Kraft, ikke alene imod Udstederen, men endog imod enhver anden, der siden maatte have faaet Haandskriften overdragen til Pant eller Ejendom.

Af dette Lovbud udleder man for det første den almindelige Grundsætning, at ved visse skriftlige Skylderklæringer, som i Korthed kan betegnes som *Omsætningspapirer*, bæres Fordringen af Papiret i den Forstand, at *Indsigelser*, der ikke fremgaar af dette, eller *senere Aftaler*, der ikke er paa-tegnede Dokumentet, i Almindelighed *ikke kan gøres gældende overfor god-troende Cessionarer*.

Som Indsigelser, der *ikke* herved udelukkes, nævner man, at Debitor ved Underskriften ikke var *myndig*, at Underskriften er *falsk* eller Gældsrevet forfalsket, eller at Debtors Underskrift er fremkaldt ved *Tvang*, fremdeles, at Fordringen er bortfalden som Følge af *Mortifikation*, *Præskription* eller *Præk-lusion*, om hvilke Ophørsmaader henvises til det følgende. Derimod fortages i det hele de øvrige, S. 245—47 nævnte Indsigelser vedrørende Fordringens gyldige *Stiftelse*, saavel som Indsigelser gaaende ud paa, at Fordringen er helt eller delvis *betalt*, *eftergiven* eller ophørt ved *Modregning* o. a. Naar Forordningen udtrykkelig undtager Rentebetaling, kan dette kun komme til Anvendelse paa *forfaldne* Renter.

Af det anførte følger, at Meddelelse til Debitor om den stedfundne Overdragelse er uforuden, medmindre Cedenten undtagelsesvis maatte være forbleven i Besiddelse af Gældsrevet og dette ikke har faaet Paategning om Overdragelsen.

Dernæst er Fordringsrettigheden knyttet til Papiret paa den Maade, at *Rettigheder*, om hvilke der *ikke er givet Gældsrevet Paategning*, *fortages overfor senere godtroende Erhververe* af dette. Dette er i Frd. 28. Juli 1841 § 1 udtalt med Hensyn til Underpanthavere og betegnet som en Følge af de gældende Loves Grundsætninger. Sætningen antages som Følge heraf at maatte komme til Anvendelse ogsaa paa alle andre Rettigheder, som kan stiftes over et Gældsrev. Den, der har faaet Gældsrevet overdraget, men ladet det forblive i Overdragerens Besiddelse, uden at det har faaet Transportpaa-

tegning, kan saaledes ikke vindicere det fra Tredjemand, til hvem Overdrageren eller hans Arving senere maatte have overdraget eller pantsat det.

Det maa imidlertid vel mærkes, at Sætningen om ikke-paategnede Rettigheders Tilintetgørelse kun kommer til Anvendelse overfor saadanne Ihændehavere, hvis Adkomst virkelig hidrører fra en Person, der efter Gældsbregets Udvisende var den berettigede. Naar et Gælds brev stjæles fra A, der har købt det af B uden at lade sin Adkomst paatægne, og Tyven derefter forsyner Gælds brevet med en falsk Transport fra B til den godtroende C, kan A vindicere det fra denne sidste eller fra dem, der senere maatte have erhvervet det. Kun med Hensyn til Ihændehaverpapirer samt Veksler og Konnossementer, der besiddes med en i Formen lovlige Adkomst, er tidligere Ejers Vindikationsret ubetinget udelukket overfor den godtroende Besidder (jfr. S. 215, 221).

Medens saaledes dansk Ret ikke i Almindelighed hjemler den Sætning, at den, der i god Tro erhverver et Gælds brev med formel lovlige Adkomst, bliver Ejer, maa det derimod som den tredje Følgesætning af Principet om Papiret som Fordringens Bærer antages, at *Debitor frigøres ved Betaling i god Tro til en saadan Besidder*, selv om han i Virkeligheden ikke er rette Kreditor. Thi Debitor har Krav paa at frigøres til Forfaldstid og kan jo efter Frd. 9. Febr. 1798 ikke frigøres ved Betaling til den oprindelige Kreditor, naar denne ikke længere besidder Gælds brevet. Denne Sætning har haft noget vanskeligere ved at trænge igennem end de to ovenanførte, men er nu almindelig antagen og udtrykkelig hjemlet i nyere Love som Veksellovens § 39 (dog kun for saa vidt Vekselen ikke indfris før Forfaldstid, jfr. Lovens § 40) og Loven om Oplagsbeviser fra Københavns Frihavn af 30. Marts 1894 § 3.

Idet Debitor altsaa frigøres ved Betaling til den, der præsenterer ham Gælds brevet med formel lovlige Adkomst, kan det paa den anden Side ogsaa gøres ham til *Pligt at betale til en saadan Besidder*, uden at denne behøver at bevise, at alle de Transporter, hvorpaa hans Adkomst beror, i Virkeligheden er ægte og retsgyldige. Kun hvor Debitor kan bevise, at den, der kræver Betaling efter Gælds brevet, i Virkeligheden ikke er rette Kreditor, kan han nægte at betale.

De i det foregaaende fremstillede Sætninger er efter Frd. 1798 anvendelige paa »*Gælds breve*«, altsaa ensidige Dokumenter, der lyder paa Betaling af Penge. Derunder falder Obligationer, Veksler, Interimsbeviser, Sparekassebøger m. m. Fremdeles er Forordningens Grundsætninger anvendelige paa *Udleveringssedler* paa Varer, *Konnossementer*, autoriserede *Oplagsbeviser* og lignende merkantile Dokumenter. I hvilket Omfang de kommer til Anvendelse paa *Depositobeviser* og *Modtagelsesbeviser for haandfaaet Pant (Recepisser)*, er tildels omtvistet. Paa de af Nationalbanken og Assistenshuset udstedte Recepisser er Forordningen ifølge positive Lovforskrifter (Oktroi 4. Juli 1818 § 51 og Frd. 29. Juni 1753 §§ 5—6) uanvendelig. I det hele kan den næppe anvendes, naar slige Beviser angaar individuelle Ting. Bankerne optager nu forøvrigt hyppig i deres Recepisser for pantsatte Pengeeffekter en udtrykkelig Klausul om, at Dokumentet skal være ugyldigt i Tredjemands Haand. Det anbefales private, der kommer i det Tilfælde at skulle udstede lignende Tilstaaelsesbeviser, at gøre det samme. Endvidere kommer de fremstillede Grundsætninger til Anvendelse paa *Aktier*. Derimod vil de i Almindelighed ikke kunne anvendes paa Skylderklæringer i gensidige Obligationsforhold.

De Personer, overfor hvem de ovenfor nævnte Indsigelser eller ikke-paategnede Rettigheder fortabes, er saadanne, hvis Ret over Gælds brevet hviler

paa en *Omsætningsadkomst* (Overdragelse fra en tidligere Ejer), ikke derimod Konkurskreditorer eller Udlægshavere, heller ikke Arvinger og lignende Erhververe.

V. Fordringsrettigheders Ophør.

BETALING. Blandt de Kendsgerninger, som kan bevirke obligatoriske Retsforholds Ophør, maa i første Række nævnes Erlæggelsen af den Ydelse, hvorpaa Fordringshaveren har Krav, altsaa Fordringens *Opfyldelse* eller, som man nærmest med Pengeforpligtelser for Øje sædvanlig betegner det, *Betaling*.

Betaling maa *erlægges til rette Vedkommende*, Kreditor eller den, der af ham er befuldmægtiget eller paa anden Maade berettiget til at optræde paa hans Vegne. I det foregaaende er omhandlet visse Undtagelser fra denne Regel, nemlig at Skyldneren efter et Gældsbrev befris ved Betaling til den, der besidder Gældsbrevet med en i sin Form lovlig Adkomst, selv om han senere viser sig ikke at være rette Kreditor, og at Skyldneren i Tilfælde, hvor de i Omsætningshensyn grundede særlige Regler ikke kommer til Anvendelse, befris ved Betaling til den oprindelige Kreditor, naar han var uvidende om, at Fordringen var borttransporteret. I Tilslutning til den førstnævnte af disse Undtagelser erkendes det dernæst for visse Tilfælde, at Debitor efter et Gældsbrev, naar han i god Tro har indfriet dette mod en tilsyneladende gyldig Kvittering (eller Fuldmagt), derved kan blive frigjort, selv om Kvitteringen viser sig at være *falsk* eller at lide af anden Mangel. Dette er saaledes ved en Højesteretsdom af 10. Maj 1833 statuert med Hensyn til Kvittering paa en Sparekassebog (jfr. ogsaa Københavns Hof- og Stadsrets Dom af 4. Juli 1904) og ved Sø- og Handelsretsdom af 9. Januar 1868 med Hensyn til en paa en Bankier trukken Anvisning, som en Postfunktionær havde stjaalet og falskelig kvitteret; se ogsaa Lov 30. Marts 1894 § 3, hvorefter Frihavnsaktieselskabet vel er berettiget men ikke forpligtet til at prøve Kvitteringernes Gyldighed. Hvor der ikke er Tale om almindelige Omsætningspapirer, bør den betalende Debitor imidlertid se sig for. Det er ikke sagt, at det, der efter Omstændighederne kan findes tilstedeligt ved Indfrielsen af en Veksel eller Check eller lign., ogsaa af Domstolene vil blive godkendt f. Eks. ved en Panteobligation.

Den Præstation, der af Debitor tilbydes som Betaling, maa i Kvantitet og Kvalitet svare til, hvad Kreditor efter Obligationsforholdets Indhold har Krav paa. Om det Tilfælde, at Ydelsen har Mangler, henvises til S. 253. Delvis Betaling behøver Kreditor i Regelen ikke at modtage. Det er en særlig Undtagelse, naar Veksellovens § 37 foreskriver, at Vekselejerer ikke maa vægre sig ved at modtage Afdrag paa Vekselsummen. Til Betaling ved andre Genstande end omkontraheret, f. Eks. Varer eller Ting i Stedet for Penge (*datio in solutum*), udkræves Kreditors Samtykke. Gaar Debitor fallit inden 8 Uger efter, at saadan Betaling med usædvanlige Betalingsmidler har fundet Sted, opstiller Konkurslovens §§ 20 og 22 en Lovsformodning for, at Kreditor har tilsigtet at opnaa retsstridig Fordel paa de andre Kreditorers Bekostning, og den stedfundne Betaling kan da, naar Formodningen ikke modbevises, omstødes af Konkursboet.

Betaling skal erlægges til *Forfaldstid*. Om de Spørgsmaal, som i saa Henseende kan frembyde sig, er talt ovenfor S. 252. Betales der før Forfaldstid og Debitor derefter inden Forløbet af 8 Uger kommer under Konkurs, kan Betalingen afkræftes efter de samme Regler som ovenfor nævnt.

Naar ingen anden Aftale er truffen mellem Parterne, er *Betalingsstedet*

Kreditors Bopæl eller Kontor. Veksler og lignende Dokumenter, der sædvanlig omsættes, maa af Kreditor præsenteres Skyldneren til Betaling. I Køb og Salg maa i Mangel af anden Aftale Køberen indfinde sig hos Sælgeren for at modtage det købte og præstere Betaling.

Har en Mand af en Fejltagelse *betalt noget, han ikke skyldte*, eller betalt *mere, end han skyldte*, vil han i Regelen kunne søge det erlagte tilbage, medmindre Omstændighederne var saadanne, at Betalingens Modtager kunde gaa ud fra, at han havde undersøgt Forholdet og derefter taget sit Parti, f. Eks. fordi han ikke vilde føre Proces.

MORTIFIKATION. Naar et Gælds brev er bortkommet for Kreditor eller blevet tilintetgjort, er han ifølge Frd. 9. Febr. 1798 ude af Stand til at afkræve Debitor Betaling. Var Gælds brevet indfriet af Debitor og derefter bortkommet for ham, løber han den Risiko, saafremt det ikke var kvitteret, igen at blive sagsøgt til Betaling og kan, hvis det var en Panteobligation, selv om denne var kvitteret, ikke erholde den udslettet af Pantebogen. Paa disse Misligheder raades Bod ved Reglerne om *Gælds berves Mortifikation*. Ligeledes kan der for Debitor være Opfordring til at søge Mortifikation paa et Gælds brev, som er blevet ham aftvunget.

Den, der udsteder et Gælds brev, kan, naar han og Kreditor er enige derom, naturligvis i Dokumentet skrive, at hvis det bortkommer, skal det kunne erklæres dødt og magtesløst ved en Avisbekendtgørelse med et vist Varsel eller paa lignende Maade, ligesom han jo kan skrive, at det overhovedet ikke skal have Gyldighed i Tredjemands Haand (S. 258 og 261). Slige Klausuler er imidlertid uhensigtsmæssige i Dokumenter, som skal være beregnede paa let Omsætning. Større Betydning har den legale Mortifikation, som kan finde Sted uden speciel Vedtagelse.

Ved *Frd. 7. Febr. 1823* er der aabnet Adgang for den, der søger Mortifikation paa et bortkommet Gælds brev, til hos Justitsministeriet eller (naar Gælds brevet er en Panteobligation) i København hos Overpræsidenten, andetsteds hos Amtmændene, at erholde en *Bevilling*, som bemyndiger ham til ved Stævning, der indrykkes tre Gange i Statstidenden, med 6 Maaneders Varsel (Lov 11. April 1890 § 2), at indkalde den eller dem, der maatte have Gælds brevet i Hænde, til at møde for Retten og bevisliggøre deres Adkomst. Saafremt ingen melder sig, bliver Gælds brevet da *kendt dødt og magtesløst ved Dom*. Naar der til den bortkomne Obligation hører Rentekupons, maa disse for at kunne mortificeres sammen med Obligationen udtrykkelig være nævnte saavel i Bevillingen som i Stævningen og Dommen.

De anførte Regler er ifølge Forordningens udtrykkelige Forskrift unvendelige paa *kongelige* eller af *offentlige Institutter* udstedte Obligationer og Pengeeffekter, som enten ifølge deres oprindelige Indhold eller efter foregaaet Transport er noterede i vedkommende Instituts Bøger som *lydende paa Ihændehave ren*. I Lov 31. Marts 1858 og Lov 17. Marts 1860 er imidlertid fastsat, at naar det bringes til høj Grad af Sandsynlighed, at en paa Ihændehave ren lydende *kongelig Obligation* ved et Uheld er tilintetgjort (ikke paa anden Maade bortkommen), kan der gives Ejeren en ny Obligation under lagttagelse af saadanne Former, som betrygger Statskassen mod mulige Tab. Kan saadan Sandsynlighed ikke tilvejebringes, kan Finansministeriet ifølge Lov 28. Jan. 1871 give den, der anmelder sig som Ejer af en bortkommen Obligation, Vederlag for denne, efter at den er bleven forældet (jfr. S. 266 f.), saafremt Anmeldelsen er indkommen, inden 5 Aar af Forældelsesfristen er forløbne.

Med Hensyn til *private* Obligationer, der lovlig maatte lyde paa Ihændehave ren, er det Administrationen uforment at meddele Mortifikationsbevilling. Saadan Bevilling er flere Gange meddelt navnlig med Hensyn til Veksler paa Ihændehave ren. Ved Loven om Checks af 23. April 1897 § 13 er dens Meddelelse positivt hjemlet.

Endvidere er der for visse andre Dokumenter givet særlige Forskrifter. Saaledes kan man efter Lovene af 23. Febr. 1866 § 9 og 30. Marts 1894 § 15 uden

at søge kongelig Bevilling opnaa Mortifikationsdom paa *Oplagsbeviser* ved Henvendelse til Stedets Dommer (i København Formanden for Sø- og Handelsretten). Paa bortkomne *Sparekassebøger* (Pl. 24. April 1827 og 16. Septbr. 1828), *Aktier i Tivoli* (Pl. 16. Juli 1844), *Klampenborg Badeanstalt* (Pl. 7. Juli 1846) og *Kasino* (Pl. 16. Marts 1847) samt i andre *autoriserede Aktieselskaber*, der har optaget en hertil sigtende Klausul i Dokumentets Tekst (Pl. 16. Marts 1847), og fremdeles paa *danske Livsforsikringsdokumenter* (Lov 1. April 1893 § 9 og 29. Marts 1904 § 39) kan der erhverves Mortifikation uden Dom, naar der efter en af vedkommende Instituts Bestyrelse med et vist Varsel (12 Uger eller 6 Maaneder) udstedt Bekendtgørelse i Statstidenden ingen melder sig.

Den af *Kreditor* erhvervede Mortifikation bevirker, at Debitor nu ikke længere kan nægte Betaling, indtil han faar sit Gældsbevis kvitteret tilbage. Fordringen forvandles med andre Ord fra skriftlig til mundtlig. Derimod indeholder Mortifikationen ikke noget Bevis for, at et Gældsnavn som det, der angives at være bortkommet, virkelig har eksisteret og været retsgyldigt. Nægter Debitor Fordringen eller paastaar han, at den er afgjort, kommer de almindelige Bevisregler til Anvendelse.

I Almindelighed antages det vistnok, at Mortifikationens Virkninger ikke strækker sig ud over det anførte, og at som Følge deraf Gældsnavnets Besidder bevarer sin mulige Ret overfor den mortificerende. Nogle gør dog gældende, at naar Besidderen ikke har meldt sig efter Indkaldelsen, og Gældsnavnet som Følge deraf er kendt dødt og magtesløst, maa al Ret efter samme være bortfalden, saa at Mortifikationen gør den mortificerende til rette Kreditor overfor alle og enhver.

Lignende Uenighed hersker med Hensyn til den af *Debitor* opnaaede Mortifikation. I Regelen maa det dog vistnok her erkendes, at ikke blot det skriftlige Gældsnavn annulleres, men at overhovedet den hele Fordring bortfalder.

KREDITORS MORA. Naar en Fordrings Opfyldelse til Forfaldstid støder paa Hindringer fra Kreditors Side, f. Eks. fordi han nægter at modtage den af Debitor tilbudte og behørig Ydelse eller ikke er i Stand til at præstere det aftalte Vederlag eller til at give behørig Kvittering, taler man om *Kreditors Mora*. Forudsætningen for denne er altsaa, at der af Debitor er gjort *lovligt Tilbud*.

Et saadant Forhold fra Kreditors Side vil undertiden kunne opfattes som en *Eftergivelse*, hvorved Debitor helt bliver frigjort for sin Forpligtelse. Fremdeles indtræder Frigørelse, hvor Ydelsen er af en saadan Beskaffenhed, at det vilde *medføre en væsentlig Forandring i Debitors Retsstilling*, om han skulde være pligtig at erlægge Ydelsen til et senere Tidspunkt end det vedtagne, f. Eks. personlige Arbejdsydelser.

Udenfor disse Tilfælde bliver Debitor ikke uden videre frigjort som Følge af Moraen, men denne bevirker, at hans Forpligtelse i det hele antager en *mindre byrdefuld Karakter*.

Ved Pengekyld befris Debitor ifølge Frd. 9. Febr. 1798 § 1 (S. 260) for at *betale Renter* fra det Tidspunkt, da Kreditor er kommen i Mora, og kan frigøre sig for enhver videre Forpligtelse ved at *deponere Beløbet* for Kreditors Regning. Almindeligvis læres, at en Deponering med fuldt frigørende Virkning ogsaa for det Tilfælde, at det Institut, hos hvilket der deponeres, ikke kan opfylde sin Forpligtelse, kun kan ske i Nationalbanken (Oktroi 4. Juli 1818 § 26); men nutildags synes dog mange andre Pengeinstitutter at maatte erkendes for saa solide, at en Deponering hos dem maa have samme Virkning.

Angaar Forpligtelsen andet end Penge, kan Genstanden ligeledes deponeres paa betryggende Maade, hvis saadant efter dens Beskaffenhed er muligt. I andre Tilfælde maa Debitor vel indtil videre *opbevare Tingen* for Kreditor, men kan efter Omstændighederne fordrø *Godtgørelse* herfor. Fordringerne til hans *Agtpaa-*

givenhed i Forholdet bliver derhos *nedsatte*, og *gaar Tingen til Grunde* eller bortkommer den uden Debtors Skyld, er han fri for Ansvar. Vedvarer Kreditors Mora, kan Debitor, efter saa vidt mulig at have advaret ham om, hvad han vil foretage, frigøre sig ved at *realisere* Tingen og *deponere* Salgsudbyttet som ovenfor nævnt.

I *gensidige Obligationsforhold* kan Debitor kræve det aftalte *Vederlag* uden Hensyn til, om hans Forpligtelse overfor Kreditor efter det anførte er bortfalden eller formindsket.

MODREGNING. Ved *Modregning (Kompensation, Likvidation)* forstaar man en Fordrings fuldstændige eller delvise Afgørelse ved Hjælp af en Skyldneren tilkommende Modfordring. Er Parterne enige om at iværksætte saadan Kompensation, er Sagen dermed afgjort, og det hele Retsforhold giver ikke Anledning til videre Bemærkninger. I visse Tilfælde er imidlertid den ene Part berettiget til ensidig uden den anden Parts Samtykke at fordre Modregning bragt i Anvendelse.

Betingelserne for, at en saadan Ret kan anerkendes, er for det første, at begge Fordringer er *forfaldne*, og dernæst, at de er *ensartede*. Praktisk vil der vanskelig blive Spørgsmaal om Kompensation af andre Fordringer end saadanne, der gaar ud paa Penge, men i øvrigt maa modstaaende Fordringer paa andre generelle Ting af samme Art og Kvalitet ogsaa anses for kompensable.

Naar Hovedkreditor søger Betaling ad Rettens Vej, kræves det dernæst, for at et Modkrav skal kunne tages i Betragtning, at det af Debitor fremføres gennem *Kontrasogsmaal*. I Handels- og Søsager og i Vekselsager er dette dog uformødent.

Endvidere har Lovgivningen med Hensyn til visse Fordringer opstillet en positiv Betingelse i D. L. 5—14—6: »Imod rigtige og pure *Haandskrifter* bør ej omtvistet Giæld eller Regnskaber at anseeis; men Regnskab imod Regnskab bør at komme til Afregning.« Ved et *purt* Haandskrift forstaas et saadant, der indeholder Forskrivning for en klar og ubetinget Forpligtelse. Paa *Rigtigheden*, d. v. s. at der ikke gøres Indsigelser imod Haandskriftet, lægges der i Praxis ikke Vægt. Lovens Regel bliver herefter, at den Kreditor, der har et ikke til Betingelser knyttet Haandskrift, kan afvise saadanne ikke-skriftlige Modkrav, hvis Rigtighed han bestrider, hvorimod han maa finde sig i Kompensation, hvis han erkender Modkravets Rigtighed, og ligeledes hvis Modkravet er støttet paa *purt* Haandskrift, selv om dette modsiges.

Naar Debitor efter et Gælds brev har underkastet sig den ved Frd. 25. Jan. 1828 hjemlede hurtige Retsforfølgning, er Adgangen til Modregning undergivet yderligere Indskrænkninger. Det samme gælder om Vekselsager.

Overfor *Konkurs- og Dødsboer* er der omvendt hjemlet en videre Adgang til Modregning end i andre Tilfælde. Konkurslovens § 15, der ifølge Skifte-loven af 30. Nov. 1874 §§ 44, 56 og 82 ogsaa bliver at anvende ved Dødsbo-skifter, bestemmer, at enhver, der skylder noget til et Konkursbo, kan deri afkorte, hvad han har at fordre i Boet (ikke blot den Dividende, Boet giver, men hele Fordringen), *uden Hensyn til Fordringens eller Modfordringens Beskaffenhed*. Herved maa dog være forudsat, at Boets Fordring er ældre end Konkursen, saa at f. Eks. den Kreditor, der køber paa Kredit paa Boets Auktioner, kun kan kompensere sit Dividendekrav. Dernæst fastsætter Kkl. § 15, for at ikke Boets Debitorer skal gøre sig Fordel ved at opkøbe Fordringer paa Fallenten med dennes Konkurs for Øje, at den Fordring, Boets Debitor vil kompensere, maa være erhvervet af ham selv eller af nogen, efter hvem han har arvet den, inden Konkursens Begyndelse, uden at Erhververen var vidende om, at Konkursen af de i Lovens § 24 angivne Grunde maatte anses som nær fore-

staaende. Dog indtræder den fulde Adgang til Modregning, selv om Modfordringen først er erhvervet efter Konkursens Begyndelse, naar dette er sket som Følge af en tidligere overtagen Forpligtelse, f. Eks. en Kautio for Fal-lenten, som Boets Debitor efter Konkursen har maattet indfri.

Ved de ovenfor fremstillede Regler er forudsat, at Hovedfordringen og Modfordringen bestaar *imellem de samme Personer*. Har der fundet Transport Sted af Hovedfordringen, kan Debitor altsaa kompensere det Krav, han har paa *Cessionaren*. I visse Tilfælde kan Debitor imidlertid ogsaa overfor Cessionaren fremsætte Fordringer til Modregning, som han har *overfor den oprinde-lige Kreditor (Cedenten)*.

Er Hovedfordringen et *Gælds-brev*, følger det af Grundsætningerne i Frd. 9. Febr. 1798, at Modregning af saadanne Fordringer ikke kan ske. For ikke at gøre Modregningsretten i Konkursboer illusorisk fastsætter Kkl. § 15 i Tilslutning til de ovenfor gengivne Forskrifter at Boets Haandskriftskrav ikke forinden An-meldelsesfristens Udløb eller senere, for saa vidt Modkrav er anmeldte, maa bort-transporteres paa en saadan Maade, at vedkommende Skyldners Ret til Modreg-ning derved udelukkes. — Hvad derimod angaar Fordringer, paa hvilke Forord-ningen af 1798 ikke finder Anvendelse, er det den danske Rets Standpunkt, at Debitor derved, at han har en kompensabel Modfordring paa sin oprindelige Kreditor, har erhvervet en *Modregningsret*, som ikke kan berøves ham ved, at Kreditor borttransporterer Fordringen. Dette er klarlig forudsat i ovennævnte Paragraf af Konkursloven, naar denne alene forbyder Transport af Haandskriftskrav, ikke af andre Krav.

Hvad angaar *Virkingen* af Modregning, er det gjort gældende, at de kompensable Krav, for saa vidt de ikke støtter sig paa Gælds-brev, i det hele maa anses at have ophævet hinanden alt fra det Tidspunkt, da de stod overfor hinanden, saa at der fra dette Øjeblik f. Eks. kun skulde kunne beregnes Renter af Saldoen. Dette kan dog vist kun erkendes for rigtigt, naar begge Fordringer udspringer af samme Kontraktsforhold (er *konnexe*), eller naar Par-terne *staar i et stadigt Mellemløbsforhold*. I andre Tilfælde indtræder Kra-venes gensidige Ophævelse først, naar Forlangende om Kompensation fremsættes fra en af Siderne, saa at altsaa Renter vedbliver at løbe indtil dette Tidspunkt.

FORÆLDELSE. D. L. 5—14—4 bestemmer: »Alle Gælds-breve, som ere ældre end tyve Aar, skulle være døde og magtisløse, med mindre de inden fornævnte Tid med Skyldnerens Paaskrivelse, eller med nyt Brev, eller Cre-ditoren Opsigelse, eller Beskikkelse, eller Tingsvidne ere fornyede.« Denne Ophørsgrund kaldes *Forældelse* eller *Præskription*.

Som Genstand for Forældelse nævner Loven kun *Gælds-breve*, men dens Forskrift anses for analogisk anvendelig paa *enhver obligatorisk Forpligtelse*, hvorefter Debitor skal erlægge en Ydelse *af sin Formue*, være sig ifølge Kon-trakt, Kvasikontrakt eller Retsbrud. Hvad Retsbrudskravene angaar, maa der dog mulig i Analogi af Reglerne om Hævd gøres en Undtagelse med Hensyn til saadanne Fordringer, der er opstaaede ved en Forbrydelse.

Forældelsesfristen løber ved kontraktmæssige Krav fra *Stiftelsesdagen*, ved Retsbrudskrav og vistnok ogsaa ved kvasikontraktmæssige Krav fra det Tidspunkt, *da Kreditor kunde vide, imod hvem han havde Kravet*. Forskriften anses for uravagelig, saa at Forældelsen ikke udelukkes, selv om Parterne har vedtaget, at Fordringen først forfalder til et fjernere Tidspunkt end 20 Aar, og heller ikke, selv om det maatte være udtrykkelig vedtaget, at Fordringen ikke skal kunne forældes. Med Hensyn til Livsforsikringer og lignende Krav tør det dog antages, at Forældelsesfristen ikke begynder med Forsikringens Tegning, men først fra det Tidspunkt, da den kunde fordres erlagt.

Forældelsen *afbrydes*, d. v. s. Fordringen holdes i Kraft, ved enhver inden de 20 Aars Forløb stedfunden Kendsgerning, der indeholder en *Anerkendelse* fra Debitors Side eller et *Paakrav* fra Kreditors. Som Kendsgerninger af første Art nævner Loven kun *Paaskrivelse* (d. v. s. Fornylsespaategning) eller *nyt Gældsbreve*; men enhver bevislig Anerkendelse af Gælden, f. Eks. den, der ligger i *Betaling af Renter* eller *Afdrag*, har samme Virkning. Da det imidlertid mulig kan være vanskeligt for Kreditor at bevise, at Rentebetaling har fundet Sted, er det forsigtigst at lade Debitor give Gældsrevet en Fornylsespaategning inden de 20 Aars Forløb. En saadan Paategning er stempelfri og behøver ikke at tinglæses, selv om Gældsrevet er en Panteobligation. Men Paategningens Tinglæsning er hensigtsmæssig for det Tilfælde, at Obligationen maatte bortkomme. — En Højesteretsdom af 1892 har statueret, at en Panteobligation, der ikke bar Rente og ikke var bleven fornyet i 20 Aar, var bleven behørig anerkendt derigennem, at Debitor i Løbet af de 20 Aar havde udstedt tinglæste Panteobligationer til andre Debitorer med Prioritet efter den nævnte Gæld.

Som Afbrydelseshandlinger fra Kreditors Side nævner Loven *Opsigelse, Beskikkelse* (d. v. s. en ved Notarius publicus eller Stævnevidner iværksat Mindelse) eller *Tingsvidne* (d. v. s. Vidneførsel for Retten); men man er enig om, at et Paakrav eller en *Mindelse* i hvilkensomhelst Form er tilstrækkelig, naar den blot kan bevises. Heri afviger Præskription fra Hævd, til hvis Afbrydelse kræves Paatale for Retten. Derimod er det næppe nogen Betingelse for Præskriptionen, at Debitor havde forglemt Fordringens Eksistens. Naar de 20 Aar er forløbene uden nogen Anerkendelse eller Mindelse, nytter det vistnok ikke Kreditor, at han kan bevise, at Debitor stadig har været paa det rene med sin Skyld.

Naar Forældelsen paa en af de anførte Maader er bleven afbrudt, kan Fordringen først forældes, efter at der er hængaet tyve Aar fra Afbrydelsens Tidspunkt, uden at nogen senere Afbrydelse har fundet Sted.

Haandpanthaveren bevarer sin Ret til at søge Fyldestgørelse af Pantet, ogsaa efter at det personlige Krav mod Debitor er forældet. Det antages vistnok i Almindelighed, at *Underpant* bortfalder sammen med Fordringen, men i nyere Tid er det dog af nogle Forfattere gjort gældende, at ogsaa Underpantrettigheder som Regel bevares, selv om den personlige Fordring forældes. *Kautionsforpligtelser* forældes sammen med Hovedforpligtelsen, dog er dette omtvistet med Hensyn til Selvskyldnerkaution. Derhos kan Kautionsforpligtelser selvstændig forældes, naar Kreditor ikke i Løbet af 20 Aar holder sit Krav i Live overfor Kautionisten.!

Naar der til en forældet Obligation hører *Rentekupons*, er disse døde og magtesløse ligesom selve Obligationen. Derhos kan Kupons selvstændig forældes ved ikke at haves i 20 Aar efter Forfaldstiden.

Til Forældelse af *kongelige Obligationer* med Kupons kræves det ifølge Lov 28. Jan. 1871 ikke blot, at ingen Kupon for de sidste 20 Aar er fremkommen til Indløsning, og at Obligationen heller ikke paa anden Maade er holdt i Kraft, men der skal tillige være forløbet 3 Aar efter den Rentetermin, til hvilken den sidste af de udstedte Kupons er forfalden.

For visse specielle Fordringer er der fastsat særegne, kortere Præskriptionsfrister, saaledes navnlig for *Veksler*, hvorom henvises til Vekslerretten.

Det er en Hovedmangel ved den danske Rets Forældelsesregler, at Fristen i de fleste Tilfælde bliver alt for uforholdsmæssig lang. I fremmede Retsforfatninger er i Almindelighed hjemlet langt kortere Forældelsesfrister for de fleste i det daglige Liv opstaaende Fordringer. Paa Foranledning af Handelsmødet i København 1888

er der blevet udarbejdet et dansk-norsk Forslag i denne Retning (3 Aar for Krav ifølge almindelige Kontrakter, Rentebetalinger, Skatter, Tilbagesøgningskrav, 10 Aar for Gældsbreve og Erstatninger udenfor Kontraktsforhold, 20 Aar for Fordringer paa Banker og Sparekasser samt paa Livrenter o. lign.). Dette Forslag blev i Aarene 1894—97 gentagne Gange forelagt Rigsdagen, uden at det dog lykkedes at faa det vedtaget, hvorimod det med nogle mindre Ændringer under 27. Juli 1896 er udgaaet som Lov i Norge.

UDELUKKELSE (Prækclusion) er en Fordrings Bortfalden derved, at den ikke i rette Tid er anmeldt efter et udstedt *Proklama*.

Saadan præklusiv Indkaldelse kan ifølge Skiftelov 30. Nov. 1874 udstedes i ethvert Tilfælde, hvor der *finder Skifte Sted efter en Afdød*, hvad enten Boet behandles af Skifteretten eller af Testamentseksekutorer eller Arvingerne skifter privat. I visse Dødsboer, navnlig de, hvor Arvingerne ikke har vedgaaet Arv og Gæld, skal Indkaldelse som Regel ske. Fremdeles kan en *Enke, der sidder i uskiftet Bo*, med lige Virkning indkalde sin afdøde Mands Kreditorer (Lov 30. Nov. 1857 § 5). Udenfor Dødstilfælde kan præklusiv Indkaldelse endvidere ifølge Skifteloven ske, *naar Skifteretten efter Lodtagernes Begæring opgør et Bo*, uden at Konkursbehandling finder Sted, saaledes Ægtefællers Fællesbo i Tilfælde af Separation eller Skilsmisse og Interessentskabsboer. Endelig kan man erholde *Bevilling* til at indkalde sine Kreditorer. Saadan Bevilling udleveres i København hos Overpræsidenten, udenfor København hos Amtmanden.

Derimod har den Indkaldelse af Kreditorer, som finder Sted i *Konkursboer*, ingen præklusiv Virkning. Den Kreditor, der ikke melder sig i Boet, inden det er optaget til Slutning, faar ingen Dividende, men bevarer sit Krav mod Fallenten personlig.

Proklamaer skal *bekendtgøres* tre Gange i Statstidenden. Udstedes Proklamaet ifølge Bevilling, skal der gives Aar og Dags Varsel (d. v. s. et Aar og 6 Uger). I andre Tilfælde er Varselet 3 Maaneder, naar den, hvis Bo skiftes, skønnes ikke at have staaet i Gældsforpligtelser eller at have Arvinger paa noget Sted udenfor Europa eller paa Island eller Færøerne, i andet Fald 6 Maaneder. Er der kun givet 3 Maaneders Varsel, men det viser sig, at den afdøde har haft Kreditorer udenfor Europa eller paa Island eller Færøerne, kan disse fordre deres Krav tagne i Betragtning, for saa vidt de fremkommer inden 6 Maaneder. Varselet røges i alle Tilfælde fra den sidste Avisbekendtgørelses Datum.

For at sikre sig Bevis for, at en Fordring er behørig anmeldt efter Proklama, plejer man at indgive skriftlig Anmeldelse i to Eksemplarer, af hvilke det ene kan faas tilbage med Paategning af den, der har udstedt Proklamaet, om at Anmeldelse er sket.

Haandpant og Pant i fast Ejendom paavirkes ikke af, at den personlige Fordring prækluderes, hvorimod dette vistnok er Tilfældet med *Underpant i Løsøre* (jfr. S. 231). Mod den *simple Kautionist* fortabes Kravet, derimod ikke mod *Selvskyldnerkautionisten*. En selvstændig Prækclusion af begge Arter Kaution finder Sted, naar der udstedes Proklama af Kautionisten eller hans Bo, uden at Kreditor anmelder sit Krav.

Henr. Hansen.

3dje Afdeling. Obligationsretten: Speciel Del.

I nærværende Fremstilling kan ikke gives en udtømmende Behandling af de forskellige obligatoriske Retsforhold. Foruden et enkelt kvasikontraktmæssigt Forhold vil kun de praktisk vigtigste af de paa Retshandeler grundede Retsforhold finde Omtale, uden at en streng systematisk Ordning er tilstræbt. Flere af de Retsforhold, der begrebsmæssig hører hjemme under Obligationsrettens specielle Del, vil blive henviste til Behandling i følgende Afsnit, dels under Handelsretten og Søren (FJERDE AFSNIT), dels under Vekselretten (SYVENDE AFSNIT).

1. Køb og Salg.

KØB OG SALG er en gensidig Retshandel, hvorved den ene Part (*Sælgeren*) forpligter sig til at overdrage Ting eller andre Formuegoder og den anden Part (*Køberen*) forpligter sig til som Vederlag at erlægge Penge eller lignende Ombytningsmidler. Bestaar Vederlaget i andre Genstande, kaldes Kontrakten *BYTTE*, naar den angaar *LØSØRE*, *MAGESKIFTE*, naar den angaar faste Ejendomme.

Lovgivningen indeholder enkelte Afhændelsesforbud (saasom med Hensyn til Arv, der haves i Vente, visse Tændstikker o. a.) og underkaster derhos hyppig Retten til Salg visse Indskrænkninger, i hvilken Henseende kan nævnes Handelen med Gift, Sprængstoffer og andre farlige Ting og overhovedet Lovgivningens Regler om bunden Næring.

Ved Købekontrakten erhverver Køberen ikke Ejendomsret over det solgte, men Sælgeren forpligtes til at overdrage det til ham ved en ny, tinglig Retshandel. Hvor Handelens Genstand er generelt bestemt, følger dette af selve Forholdet, men ogsaa ved Handel om individuelle Ting er det af Vigtighed at skelne mellem den *forberedende Købekontrakt* og dennes *Fuldbgyrdelse ved Overdragelse af Ejendomsret* over Tingen. En anden Sag er, at Ejendomsoverdragelsen ikke behøver at forberedes ved en forudgaaende Kontrakt men hyppig finder Sted uden en saadan, f. Eks. ved Butikksalg.

Forskellen mellem Købekontrakten og Ejendomsoverdragelsen er alt berørt i Tingsretten (S. 212). Den viser sig dels med Hensyn til Sælgerens egen Raadighed over den solgte Ting, dels i Forholdet til Sælgerens Kreditorer. Har Køberen faaet Tingen overdragen som sin Ejendom, kan Sælgeren — bortset fra de særlige Regler om Omsætningspapirer, som er omtalte S. 260 — ikke længere stifte nogen Ret for Tredjemand over Tingen. Har Køberen derimod kun Købekontrakt, kan han ikke gøre sin Ret gældende overfor dem, der i god Tro ved Retshandel med Sælgeren har erhvervet Ejendomsret eller en anden tinglig Ret, som Pant eller Brugsret, over Tingen. Angaar Kontrakten en fast Ejendom, er det dog i Tingsretten omtalt, at Køberen ved at lade Kontrakten tingløse erhverver Beskyttelse overfor saadanne Dispositioner fra Sælgerens Side. Fremdeles maa den, der kun har Købekontrakt, vige for Sælgerens Kreditorer, naar disse gennem Eksekution eller Konkurs vil søge Fyldestgørelse af den solgte Ting, hvorimod en saadan Ret selvfølgelig ikke tilkommer Kreditorerne, naar deres Debitor ikke længere er Ejer af Tingen.

Naar f. Eks. ved en Hestehandel Køberen straks betaler Købesummen og tager Hesten med sig, er Ejendomsretten dermed gaet over og Retsforholdet mellem Parterne afsluttet, for saa vidt ikke en af dem senere maatte finde Anledning til at søge Handelen omstødt (f. Eks. fordi han angiver at have været beruset, eller fordi Hesten findes at have skjulte Fejl) eller Hesten mulig vindiceres

af Tredjemand, saa at Køberen kan rejse Vanhjemmelsansvar. Bliver Hesten omvendt staaende hos Sælgeren med den Aftale, at den senere skal hentes af Køberen eller bringes til ham og Pengene da betales, vil dette regelmæssig betyde, at der kun er Købekontrakt. Betaler Køberen straks, men lader Hesten staa til senere Afhentning eller Levering, eller omvendt tager han Hesten med men faar Kredit paa Købesummen, vil Parternes Mening i hvert af disse Tilfælde regelmæssig være, at Ejendomsretten er gaaet over. Ingen af de angivne Ordninger er dog i sig selv ufravigelig, og det beror i det hele paa Parternes Aftaler, hvorledes Mellemløbet retlig skal bedømmes.

Om Retsforholdet mellem Køber og Sælger henvises i øvrigt til Handelsretten, hvor dette særlig for Handelsomsætningen vigtige Forhold vil blive nærmere behandlet. Her skal endnu kun fremdrages visse almindelige Grundtræk af Retsstillingen mellem Parterne, naar Handelens behørigte Opfyldelse til den aftalte Tid støder paa en Hindring.

Naar Sælgeren opfylder sin Forpligtelse til at levere det solgte, maa Køberen paa sin Side erlægge den aftalte Købesum, selv om Tingen mulig gaar til Grunde i hans Eje, inden Betaling har fundet Sted. Forhindres Sælgeren derimod i at levere Tingen, vil det bero paa de nærmere Omstændigheder, om Køberens Forpligtelse til at betale Købesummen dermed er bortfalden. Skyldes Ikke-Leveringen et Retsbrud fra Sælgerens Side, følger det af de S. 254 fremstillede Regler, at Køberen dermed er frigjort. Det samme kan derimod ikke uden videre antages, naar Omstændighederne er saadanne, at Sælgeren ikke har noget Ansvar. Det Spørgsmaal, der her frembyder sig, er, om *Sælgeren eller Køberen skal bære Risikoen* ved Tingens tilfældige Undergang (*periculum rei*), et Spørgsmaal, der ikke falder sammen med Spørgsmaalet om Ejendomsrettens Overgang.

Spørgsmaalet maa først og fremmest bero paa, hvad der kan udledes af Parternes Aftale. Er ingen Aftale truffen, maa det komme an paa den ved Kontrakten fremkaldte Situations Beskaffenhed. Hvad først angaar *individuelte bestemte* Ting, maa det som Regel antages, at naar Salgsgenstanden er forbleven i Sælgerens Besiddelse, er det ham, der bærer Risikoen, navnlig hvis han har haft Lov til at bruge og benytte Tingen som hidtil. Er Tingens Besiddelse derimod gaaet over til Køberen, uden at han dog er bleven Ejer, eller er den i Anledning af Salget bleven deponeret hos Tredjemand, maa Køberen ordentligvis bære Risikoen. Gaar Tingen delvis til Grunde eller bliver den forringet i Mellemtiden mellem Kontraktens Afslutning og Købets Fuldbgyrdelse, er det klart, at hvis Køberen i Tilfælde af fuldstændig Undergang havde maattet betale hele Købesummen, kan han saa meget mindre slippe for at erlægge nogen Del deraf i dette Tilfælde. Hvis det var Sælgeren, der havde maattet bære Tabet i Tilfælde af fuldstændig Undergang, vil Køberen under alle Omstændigheder kunne fordr Købesummen nedsat i Forhold til den stedfundne Værdiforringelse. Sælgeren vil vistnok som Regel være pligtig til at lade ham faa Tingen for denne lavere Pris, hvorimod Køberens Forpligtelse til at modtage Tingen afhænger af, om Forringelsen kun er at anse som mindre væsentlig.

Hvis Salgets Genstand er *generisk bestemt*, er det klart, at Sælgeren ikke kan forlange Betaling, blot fordi han havde afmaalt og afvejet Varen til Sælgeren og den derefter tilfældig er gaaet til Grunde f. Eks. ved Ildebrand. Men naar det Tidspunkt kommer, da Sælgeren kan fordr at blive frigjort, vil det ifølge den trufne Aftale eller efter Handelens hele Karakter kunne være Køberens Pligt at *afhente* Varen, altsaa at henvende sig til Sælgeren og forlange Varen udleveret. Hvis Køberen da forsømmer dette, saaledes at han kommer i Mora, vil denne Omstændighed kunne medføre, at Risikoen gaar over paa

ham, saa at han maa betale Købesummen, naar det af Sælgeren til ham bestemte Vareparti er gaaet til Grunde. Dog maa Sælgeren vel at mærke kunne bevise, at Varen virkelig laa parat til Afhentning af Køberen. Hvis Handelen gik ud paa, at Sælgeren skulde *afsende* Varen til Køberen, kan han kræve Købesummen, naar han har gjort dette paa behørig Maade, selv om den aldrig naar sit Bestemmelsessted. Hvis endelig Handelen gik ud paa, at Varen ikke blot skulde afsendes, men *leveres* af Sælgeren paa et bestemt Sted, faar Sælgeren ikke Ret til Købesummen, før han har gjort dette.

Anvender Sælgeren efter Kontraktens Indgaaelse Bekostninger paa Tingen, faar han derved ingen Ret til Godtgørelse, medmindre de har været nødvendige for at redde Tingen fra Undergang og det var Køberen, der bar Risikoen. Sælgeren kan f. Eks. i dette Tilfælde fordrø Assurancepræmien godtgjort.

2. Gaver.

Begrebet *GAVE* omfatter enhver Retshandel, hvorved den ene Part (*Giveren*) frivillig og uden Vederlag og i den Hensigt derved at berige den anden Part (*Gavemodtageren*) tillægger denne en Formuefordel (en Ting, Rettighed, Penge) paa en saadan Maade, at Modtageren maatte kunne indse, at netop dette Resultat var tilsigtet, saa at han altsaa ikke havde Grund til f. Eks. at anse Gaven for Vederlag for tidligere Ydelser fra sin Side eller lign.

Om Gaveløftet gælder som Hovedregel, at det er bindende som ethvert andet Løfte. Det er dog S. 251 omtalt, at der hyppig kræves mere til Paadragselse af Erstatningsansvar for Ikke-Opfyldelse af et Gaveløfte end ved bebyrdende Retshandler. I *Konkursboer* kan fuldbyrdede Gaver ifølge Konkurslovens § 26 afkræftes i videre Omfang end andre Retshandeler, hvorom henvises til Handelsretten (Fjerde Afsnit), medens ufuldbyrdede Gaver ifølge Lovens § 35 ikke kan fordrø opfyldte af Boet, undtagen for saa vidt dette kan ske uden Skade for Kreditorerne.

En særlig Art af Gaver er de saakaldte Dødsgaver, som først er bestemte til at opfyldes efter Giverens Død. Dette har de tilfælles med *Testamenter*, fra hvilke de væsentlig kun afviger deri, at en Dødsgavekontrakt alt forbinder i levende Live, altsaa ikke kan tilbagekaldes, medens Testamentet i Almindelighed frit kan tilbagekaldes af Testator. Af Hensyn til denne Lighed med Testamenter er det fastsat (Frd. om Arv 21. Maj 1845 § 30), at Dødsgavebreve skal oprettes under de samme Former som Testamenter, ligesom de er undergivne de samme Indskrænkninger som disse overfor Tvangsarvingers Ret. Derimod viser Forskellen fra Testamenter sig deri, at der til at forpligte sig til en Dødsgave kræves Fuldmyndighed, medens gyldigt Testamente kan oprettes, naar man er fyldt 18 Aar.

3. Leje.

LEJEKONTRAKTEN er en gensidig Kontrakt, hvorved den ene Part (*Udlejeren*) forpligter sig til at overlade den anden en Ting (rørlig eller urørlig) eller en Rettighed til Brug, medens sidstnævnte (*Lejeren*) forpligter sig til at erlægge Penge eller lign. som Vederlag (jfr. Tingsretten S. 221 f.).

Udlejerens Pligt gaar ud paa at stifte en tinglig Brugsret for Lejeren og at holde Adgangen til Benyttelse af Tingen aaben for ham, saalænge Lejemålet skal vare. Stiller Udlejeren ikke Tingen til Lejeren Raadighed til den fastsatte Tid, kan Lejeren i Reglen fordrø sig indsat i Besiddelsen ved Fogdens Hjælp. Tingen skal stilles til Raadighed i god og brugelig Stand; flere Domme har f. Eks. udtalt, at den Omstændighed, at en Lejlighed er befængt med Væggetøj, berettiger Lejeren til at gaa fra Kontrakten. Det samme maa antages, naar Lejligheden i høj Grad er hjemløst af Rotter, Fugtighed eller lign. og Værten ikke paa Opfordring straks afhjælper saadan Ulempe.

Udlejeren er som Regel, dersom ikke andet er aftalt, pligtig at *vedligeholde* Tingen i Lejetiden. I visse Lejeforhold med Hensyn til fast Ejendom er det dog

det sædvanlige, at Kontrakten paalægger Lejeren en mere eller mindre omfattende Vedligeholdelsespligt. Anvender Lejeren i et Tilfælde, hvor Vedligeholdelsespligten paahviledes Ejeren, selv uopfordret Bekostninger paa Tingen, kan han ikke faa dem godtgjorte, medmindre de har været absolut nødvendige og han forgæves har opfordret Udlejeren til at afhjælpe Mangelen.

Lejeren kan i Regelen ikke overdrage sin Ret til andre (*Fremleje*), eftersom det ikke kan være Udlejeren ligegyldigt, hvem der er hans Lejer. Dog gives der Undtagelser. Saaledes kan den meget gængse Udlejen af enkelte Værelser til Logerende finde Sted, naar Lejekontrakten ikke udtrykkelig forbyder den. Men den oprindelige Lejer vedbliver i alle Tilfælde at hæfte for Lejeafgiften overfor Udlejeren.

Gaar Lejeren fallit, indtræder Boet, for saa vidt Talen er om Leje af en *urørlig* Ting, ifølge Konkursl. § 17 i hans Ret. Om Leje af *rørlige* Ting findes ingen saadan Regel, og Boet kan derfor kun indtræde, for saa vidt Lejeren havde Ret til at overdrage Lejeretten til en Tredjemand.

Dør Lejeren, indtræder hans Arvinger som Regel i Forholdet, dog vistnok kun til det Tidspunkt, da Opsigelse med sædvanligt Varsel kan finde Sted, uanset om Lejeren og Udlejeren havde bundet sig for længere Tid.

Til *Lejerens Pligter* hører først og fremmest at betale det aftalte Vederlag. I Mangel af anden Aftale bliver det først at erlægge ved Lejemaalets Udløb, men hyppigst vil Lejen være fastsat til at erlægges periodisk for bestemte Tidsdele f. Eks. som maanedlig eller halvaarlig Leje.

At Lejeren ikke i rette Tid indfinder sig for at tage det lejede i Besiddelse, kan ikke fritage ham for at betale Leje indtil den Tid, da han lovlig kunde bringe Forholdet til Ophør. Paa den anden Side er hans Forpligtelse afhængig af, at han virkelig faar Adgang til den vedtagne Brug af Tingen; gaar denne til Grunde i Lejetiden, er Lejeren, selv om der i saa Henseende ikke paahviler Udlejeren noget Ansvar, ikke pligtig at betale Leje længere end til det Tidspunkt, da Brugen ophørte; har han betalt Lejen forud, kan han derfor fordrø en forholdsmæssig Del deraf tilbage.

Hvis Lejeren gaar fallit, har Udlejeren ved Leje af Beboelsesværelser og andre Lokaler Fortrinsret i Boet fremfor simple Kreditorer, dog ikke for længere Tid tilbage end et Aar fra den sidste Fardag for Konkursens Begyndelse (Konkursl. § 33). Naar den forfaldne Leje ikke erlægges, kan Udlejeren i Enhold til D. L. 6—14—7 faa Lejeren udsat ved Føgdens Hjælp. I øvrigt har han kun de sædvanlige i Lovgivningen hjemlede Retsmidler mod Lejeren og kan f. Eks. ikke holde dennes Ejendele tilbage til Fyldestgørelse, naar Lejeren vil flytte uden at have betalt Leje (i Modsætning til hvad der er gældende i adskillige andre Landes Retsystemer).

Dernæst er det Lejerens Pligt ved Forholdets Ophør at tilbagelevere Tingen i den Stand, som er fastsat ved Lejemaalets Indgaaelse, eller i Mangel af saadan Bestemmelse i samme Stand, som han modtog den. Naar andet ikke er aftalt, er Lejeren dog uden Ansvar for den Forringelse, som skyldes ordinært Slid, ligesom ogsaa for saadan Skade, som ikke er retsstridig og tilregnelig forvoldt af ham og ikke skyldes en Brug, der ligger udenfor hans Beføjelse.

Udlejeren hindres ikke ved Lejemaalet i at sælge Tingen til Tredjemand. I saa Fald indtræder denne baade som berettiget og som forpligtet i Forholdet til Lejetageren, jfr. med Hensyn til faste Ejendomme nærmere S. 222.

Med Hensyn til *Leje af Husrum* er det for *Københavns* Vedkommende ved Pl. 2. Oktbr. 1754 gjort *Lejetageren* til Pligt saa vidt muligt at forsyne sig med skriftlig Lejekontrakt. Undladelse heraf medfører dog ikke Kontraktens Ugylighed, men kun, at Lejeren maa føre fuldt Bevis for Rigtigheden af sine Paa-stande om Kontraktens Indhold, saa at han ikke har den i Lovgivningen ellers hjemlede Adgang til at faa et ufuldstændigt Bevis suppleret med Ed. Udenfor København gælder den nævnte Plakat ikke. — Med Hensyn til Udlejning af *Huse paa Landet* til Husmænd eller Inderster er det derimod ved Frd. 27. Maj 1848 paalagt *Ejeren* at sørge for skriftlig Kontraktets Oprettelse; forsømmer han dette, er der i visse Retninger paalagt ham en ekstraordinær streng Bevispligt.

Fremdeles har Lovgivningen for Beboelseslejligheder i Pl. 20. April 1813, 26. April 1817 og 8. Marts 1819 opstillet deklaratoriske Regler om Varigheden af Lejeforholdet, idet den for det Tilfælde, at Parterne ikke har vedtaget andet, har anordnet de to halvaarlige Flyttedage i April og Oktober. Opsigelse skal i Mangel

af anden Aftale finde Sted henholdsvis forinden Nytaar og forinden Skt. Hansdag. Det er en af Domstolene fast antagen Regel, at disse Opsigelsesfrister ogsaa kommer til Anvendelse, naar Kontrakten lyder paa »et Fjerdingaars« (eller »3 Maaneders«) Opsigelse. Ved Leje af enkelte Værelser antages Lejeforholdet dog sædvanlig stiftet paa en Maaned med 14 Dages Opsigelse. Disse Regler gælder saavel for Landet som for Købstæderne og København, dog ikke ved Udlejning af Huse paa Landet til Husmænd og Inderster, idet Udlejeren her alene kan opsiges til 1. Maj med mindst et halvt Aars Varsel (Frd. 27. Maj 1848 § 4).

Skatter og Afgifter betales i Mangel af anden Aftale af Ejeren, og i alle Tilfælde er det ham, det offentlige holder sig til.

4. Laan til Brug.

Laan til Brug adskiller sig fra Leje derved, at der ikke for Tingens Brug skal erlægges Vederlag. Retshandelen falder altsaa ind under det ovenfor (S. 271) fremstillede Begreb om Gaver.

Laantageren er underkastet en særlig streng Erstatningspligt, idet det ved D. L. 5-8-1 er paalagt ham, naar det laante forkommer, saa det ikke kan igenskabes, da nøjagtig at betale dets Værdi. Denne Regel gælder, selv om Tingens Undergang ikke skyldes nogen retsstridig og tilregnelig Handling fra Laantagerens Side, dog ikke, naar den var begrundet i Egenskaber ved Tingen, som forelaa allerede ved Laanets Stiftelse, eller naar den maatte kunne forudses som en Følge af Brugen. Derhos bestemmer D. L. 5-8-2, at naar den, som fik Heste eller Bæster til Laans, omkommer tillige med dem, da betales de ikke igen.

Er Laantageren ikke myndig, kan denne ekstraordinære Erstatningspligt ikke antages at indtræde; Ansvar paadrages da kun under de sædvanlige, i den alm. Del omtalte Betingelser, altsaa kun, naar Tingens Undergang skyldes Laantagerens retsstridige og tilregnelige Handling.

5. Forvaring.

Ved FORVARINGSKONTRAKTEN (*Depositum*) forpligter en Person (*Depositaren*) sig til at opbevare en Ting for en anden (*Deponenten*). Det er herved Forudsætningen, at Bevaring er Kontraktens Hovedformaal, saa at det altsaa ikke er Forvaring i egentlig Forstand, naar f. Eks. en Laantager eller Haandpanthaver tager den paagældende Ting til sig, om end der derved ogsaa medføres en Pligt for ham til Tingens Bevaring. Grænsen kan imidlertid undertiden være vanskelig at drage.

Selve Udtrykket *Depositum* benyttes dernæst i tvetydig Forstand. Naar der tales om *Depositum* af *Penge* (f. Eks. at deponere Penge i en Bank), forstaas derved meget hyppig det samme som *Indlaan*, i Regelen paa Anfordring. Et *Depositum* i egentlig Forstand foreligger kun, naar det er Mening, at Depositaren skal tilbagelevere netop de samme individuelle Pengestykker eller Effekter, som han har modtaget (hvilke da maa være særlig mærkede, beskrevne, overleverede under Forsegling eller paa anden Maade individualiserede). Er det derimod Mening, at Depositaren kun er forpligtet til at tilbagebetale et lige saa stort Beløb som det modtagne, hvilket han ikke engang behøver at have haft liggende hele Tiden (det saakaldte *irregulære* *Depositum*), nærmer Forholdet sig til et Pengelaan. Det samme vil efter Omstændighederne kunne være Tilfældet, naar der deponeres Ihændehaverpapirer, som ikke overleveres Depositaren under Segl eller Laas eller med udtrykkelig Angivelse af Papirenes Serie, Nummer o. s. v.

Spørgsmaalet, om der i det givne Tilfælde foreligger et egentligt eller et irregulært *Depositum*, kan blive af indgribende Betydning, naar *Depositaren gaar fallit*, ligesom ogsaa med Hensyn til det *strafferellige Ansvar*, han paadrager sig ved at forbruge den deponerede Værdi. Den, der har stillet et indi-

vidualiseret Depositum, er Separatist i Konkursboet, medens den, der har deponeret irregulært, i Regelen maa konkurrere med de andre Kreditorer, altsaa nøjes med Dividende. Naar Depositaren ulovlig forbruger et egentligt Depositum, er han altid strafskyldig; hvis derimod de forbrugte Penge ikke var individualiserede, bortfalder Strafansvaret, naar han kan erstatte dem, inden der gaar Dom i første Instans.

I det følgende er der nærmest Tale om Depositum i egentlig Forstand.

Deponenten maa være *fuldmyndig* for at kunne paatage sig Pligt til Vederlag, saafremt saadant maatte være aftalt, og Pligt til Godtgørelse for de Bekostninger, som Depositaren maatte afholde paa Tingen. *Depositaren* behøver derimod kun at være *personlig* myndig for at kunne paatage sig den blotte Opbevarings- og Afleveringspligt; selv umyndige Personer er undergivne et Vindikationskrav, dog heller intet videre.

Depositarens Pligt gaar ud paa at gemme og bevare Tingen og levere den tilbage ved Forholdets Ophør, hvilket i Regelen vil finde Sted, naar Deponenten forlanger det. Spørgsmaalet om Omfanget af denne Pligt kommer navnlig frem, naar han ikke kan aflevere Tingen igen eller i alt Fald ikke i uskadt Stand; det drejer sig da om, hvorvidt og i hvilket Omfang han skal betale Godtgørelse. Dette Punkt kan naturligvis være udtrykkelig eller stiltiende afgjort af Parterne paa Forhaand, og meget ofte vil en stiltiende Bestemmelse herom for saa vidt være truffen, som en vis Bevaringsmaade maa antages forudsat ved Forholdets Indgaaelse. Kun naar dette ikke er Tilfældet, kommer Bestemmelsen i D. L. 5—8—14 til Anvendelse. Det hedder her, at »annammer nogen anden Mands Gods i Forvaring og til at giemme, da bør hand det *at giemme som sit eget Gods*«. Denne Regel vil i mange Tilfælde stemme med Forholdets Natur, idet den Maade, hvorpaa Depositaren gemmer sit eget Gods, netop vil svare til, hvad Deponenten ifølge hele hans Stilling og Forhold maatte vente sig. Herved er forudsat, at Depositaren selv ejer Gods *af samme Art* som det deponerede. En Depositær, der har været skødesløs med Opbevaringen af deponerede Værdipapirer, kan f. Eks. ikke fri sig for Ansvar ved en Henvisning til, at Papirerne har ligget i samme Skuffe som hans Linned. Har han derimod ikke selv haft Gods af samme Art, maa den almindelige Regel gælde, at han skal forvare det betroede Gods paa normal fornuftig Maade. Og under alle Omstændigheder staar han til Ansvar, naar han har forkommet det med Forsæt eller grov Ugatsomhed.

Gaar det deponerede til Grunde eller lider det Skade, er Depositaren ikke ansvarlig, hvis han ifølge det anførte havde opfyldt sin Bevaringspligt. For det Tilfælde, at Tingen rammes af en hændelig Ulykke som Ildbrand eller Tyveri, erklærer D. L. 5—8—14 Depositaren for angerløs, naar hans eget Gods (af samme Art) ogsaa er gaaet til Grunde. Men hvis hans eget Gods bevares, og det *bevises*, at han havde Tid og Lejlighed til at redde det betroede tilligemed sit eget, da skal han betale Værdien af det, som han havde faaet i Forvaring.

D. L. 5—8—14 gaar ud fra den Forudsætning, at Depositaren ikke skal have Vederlag. Er et saadant tilsagt ham, maa han i alt Fald altid bevare Tingen paa normal fornuftig Maade (saaledes i Regelen holde den assureret), uden Hensyn til at han er skødesløs med sine egne Sager, og en yderligere Skærpelse af hans Ansvar kan være aftalt eller forudsat. Ved Deponering i Banker o. lign. vil de nærmere Vilkaar som oftest være udtrykkelig bestemte. I øvrigt gælder ogsaa her den almindelige Regel, at Banken ikke er ansvarlig for den Skade, som den ikke kunde afværge, f. Eks. under Krigsforhold.

Deponentens Pligt gaar ud paa at yde Depositaren Godtgørelse for saadanne anvendte Bekostninger, som har været nødvendige for at bevare Tingen, dog, hvis Depositaren har haft Ret til at bruge Tingen, med Fradrag af Værdien af denne Brug. Endvidere kan Depositaren have Ret til Vederlag for sin Umage, enten fordi dette særlig er aftalt, eller fordi Deponenten maatte se, at han kun paatog sig Forvaringen under denne Forudsætning, f. Eks. fordi hans Erhverv netop bestaar i at opbevare for Betaling, saaledes i offentlige Garderober.

En særegen Art af Forvaring finder Sted ved Oplægning af Varer i auto-riserede OPLAGSHUSE, om hvilke der er givet nærmere Regler i Lov 23. Febr. 1866 samt i Lov 30. Marts 1894 om Oplagsbeviser og Garantibeviser for Varer,

der oplægges i Københavns Frihavn. Hovedejendommeligheden ved dette Forhold er, at Ejendomsretten over de oplagte Varer i det hele bæres af det udstedte *Oplagsbevis*, saaledes at Dispositioner over Varerne saavel som retslige Forfølgninger imod dem kun kan ske gennem Beviset (jfr. S. 214, 215, 261). I øvrigt har disse Love hidtil været uden synderlig Betydning, og Adgangen til at udstede Oplagsbeviser af de nævnte Arter bliver for Tiden ikke videre benyttet (jfr. SJETTE AFSNIT, 2. AFDELING).

6. Laan til Eje. Gældsbreve.

LAAN TIL EJE foreligger, naar en Person overlader en anden en Pengesum eller en anden generel Ting (Varer) saaledes, at Modtageren bliver Ejer af det leverede men forpligtes til senere at tilbagebetale en lige saa god Præstation af samme Art. Et udtrykkeligt Løfte om Tilbagebetaling er i og for sig uforødent; det er tilstrækkeligt, at Debitor har modtaget Ydelsen under saadanne Omstændigheder, at han maatte kunne indse, at den var et Laan.

Tiden for Tilbagebetalingen, *Forfaldstiden*, kan forud være fastsat til en bestemt Dag, men Forholdet kan ogsaa være ordnet saaledes, at Laanet skal tilbagebetales paa Anfordring eller efter Opsigelse. Er intet aftalt eller forudsat i saa Henseende, kan det laante til enhver Tid kræves tilbage.

Endvidere er Laantageren, naar det særlig er vedtaget, eller naar det stemmer med Sædvane, hvilket navnlig vil kunne være Tilfældet i Handelsforhold, pligtig at betale et Vederlag for Laanet, i Regelen i Form af *Renter*. Med Hensyn til de nærmere Regler for Renters Beregning henvises dels til S. 240, dels til Handelsretten.

Skriftlige Beviser for en af et Pengelaan eller en anden Retshandel som f. Eks. Køb og Salg opstaaet ensidig Forpligtelse til at betale Penge kaldes GÆLDSBREVE (*Obligationer*). Som Følge af Stempelovgivningen skal de almindeligvis angive *en bestemt Kreditor* og kan saaledes i Regelen ikke lyde paa Ihavehaveren.

Med Hensyn til de særegne Regler om Gældsbraves *Transport*, Adgangen til *Modregning* m. m. henvises til den alm. Del (S. 259 f., 265).

Ifølge D. L. 5—14—1 skulde alle paa aarlig Rente lydende Gældsbreve stiles til visse ufravigelige *Omslagsterminer*, der oprindeligt var forskellige for de forskellige Landsdele (saaledes for Jylland Viborg Snapsting fra 13. til 24. Juni), men ifølge Praksis og senere Lovbestemmelser for hele Landet (dog ikke Bornholm) var 11. Juni og 11. December. Ifølge Lov 28. Febr. 1874 § 1 gælder denne Regel nu ikke mere som ufravigelig, men der kan ved Gældsforpligtelser af enhver Art fastsættes saadanne Terminer for Betaling saavel af Renter som af Hovedstol, som Parterne maatte vedtage. Endvidere bestemte D. L. 5—14—3, at naar Betaling erlagdes inden otte Dage efter den fastsatte Termins Begyndelse (altsaa henholdsvis senest 18. Juni og 18. Decbr.), skulde det agtes for god Betaling. Nu har den ovennævnte Lov af 1874 indskrænket disse saakaldte *Løbedage* til kun at komme til Anvendelse ved Gældsbreve, der lyder paa Betaling tidligst efter Forløbet af et Aar fra deres Udstedelse eller med mindst et Fjerdingaars Opsigelse fra Fordringshaverens Side, og kun for saa vidt Parterne ikke maatte have vedtaget andet. Ved Højesteretsdom af 30. Juni 1890 er det fastslaaet, at Regelen om Løbedage er saaledes at forstaa, at Debitor ved Indfrielsen af et Gælds brev kun behøver at betale Renter for Tiden indtil Terminens Begyndelsesdag, ikke til den senere Dag i Terminen, paa hvilken Betaling finder Sted.

De i Loven af 1874 nævnte Gældsbreve, paa hvilke Reglerne om Løbgedage endnu finder Anvendelse, kaldes jævnlig *staaende Obligationer*. De hyppigst forekommende Obligationer af denne Art er Panteobligationer, d. v. s. Gældsbreve, ved hvilke der til Sikkerhed for Gælden er givet Pant, oftest i en fast Ejendom. Udstedes der et særskilt Dokument, hvorved der gives Pant for et tidligere udstedt Gældsbræv, kaldes Pantebrevet hyppig *Skadesløsbrev*.

Om Pantebrevets Udstedelse og Tinglæsning og de forskellige Regler, som kommer til Anvendelse, eftersom Pant gives i fast Ejendom eller i Løsøre, henvises til Tingsretten. I denne er ogsaa omtalt, at der kan gives flere Kreditorer Pant efter hinanden i samme Ting, saaledes at første Panthaver gaar forud for anden, denne for tredje o. s. v. I slige Tilfælde, som navnlig er hyppige ved Pant i faste Ejendomme, taler man om, at Gælden indestaar paa 1ste, 2den o. s. v. Prioritet (*Prioritetsobligationer*). Det maa i Obligationer af denne Art nøjagtig angives, hvilken Pantesikkerhed Kreditor skal have, og med hvor stort et Beløb Ejendommen er behæftet forud for hans Prioritet. Indfris en forudstaaende Prioritet eller betales der Afdrag paa den, opstaar det Spørgsmaal, om den efterfølgende Panthaver har *Oprykningsret*, eller om Debitor er berettiget til at optage et nyt Laan i Stedet for det indfrieede Beløb. Herom bør den sekundære Obligation indeholde udtrykkelig Bestemmelse. Er Oprykningsret ikke betinget, kan den ikke tilkomme den sekundære Panthaver, naar der ganske i Almindelighed er givet ham Pant efter en vis Sum, derimod maaske nok, naar hans Pantebrev lyder paa Pant efter visse bestemt angivne Fordringer. Selv om Oprykningsret er betinget, vil dette dog i Regelen, medmindre det modsatte udtrykkelig er vedtaget, ikke være til Hinder for, at Debitor *ombytter* den foranstaaende Prioritet med en anden, der tinglæses samtidig med den ældres Udslettelse. Den nye Obligation kan imidlertid ikke forringe den efterstaaende Panthavers Retsstilling; den kan f. Eks. ikke med Retsvirkning overfor ham lyde paa højere Rente end den indfrieede Obligation, medmindre den efterfølgende Panthaver efter sin Obligationens Lydende var pligtig at finde sig heri.

Der er en Række staaende Klausuler, som sædvanlig optages i Panteobligationer, og hvoraf de fleste skal findes i dem, naar Obligationerne udstedes til Overformynderiet for Udlaan af umyndiges Midler (Lov 19. Marts 1869 og Anordn. 12. Nov. 1870). Blandt saadanne sædvanlige Vedtagelser kan fremhæves, at Kapitalen uden Opsigelse straks skal være forfalden til Betaling, naar Renter eller betingede Afdrag ikke nøjagtig betales til Forfaldstid, naar Restancer paadrages af Skatter eller Afgifter eller af Renter til forudstaaende Prioritetshavere, eller naar Pantet ikke tilbørlig vedligeholdes eller holdes assureret, at Kreditor uden Lovmaal og Dom skal kunne gøre Eksekution i Ejendommen i Overensstemmelse med Lov 29. Marts 1873 § 15, og endelig, at Debitor underkaster sig den *hurtige Retsfølgning efter Frd. 25. Jan. 1828*. Ved denne sidste Vedtagelse opnaas, at Debitor under Processen ikke kan faa Udsættelse til at føre Bevis for andre Indsigelser end saadanne, der gaar ud paa, at *Underskriften* under Gælds brevet er urigtig, eller at der i Indholdet er foregaaet en *Forfalskning*, eller at Udstederen ikke ved Dokumentets Udstedelse var mægtig og *myndig* til derved at forpligte sig, ligesom der i det hele kun gives meget korte Udsættelser og kun under særdeles Omstændigheder ud over 14 Dage. Vedtagelsen om, at der uden Lovmaal og Dom skal kunne gøres Eksekution i Pantet, kan ifølge Udpantningsl. 29. Marts 1873 § 15 kun finde Sted paa visse bestemte Betingelser (se S. 229).

I Regelen lyder Panteobligationer paa *Opsigelse* fra Kreditors eller Debtors Side med et vist Varsel, sædvanlig $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ Aar forud for en af de halvvaarlige Renteterminer. Er ingen Opsigelsesfrist vedtagen, maa der gives $\frac{1}{4}$ Aars Varsel.

Skifter den pantsatte Ejendom Ejer, kan Panthaveren vistnok ikke uden særlig Vedtagelse af denne Grund fordrer sin Kapital udbetalt. Paa den anden Side er han ikke pligtig at tage den nye Ejer som Debitor og kvittere den ældre Obligation; han beholder altsaa den første Ejer som personlig Debitor og bevarer jævnsides dermed sin Pantesikkerhed i Ejendommen. Er det vedtaget, at Kapitalen i en vis Aarrække skal henstaa uopsigelig »fra Ejer til Ejer«, betyder dette, at Kreditor er pligtig at kvittere Obligationen mod, at den nye Ejer udsteder en ny (jfr. S. 228).

En Akkomodationsobligation er en Obligation, der udstedes *pro forma* til en Person, der i Virkeligheden ikke har Penge tilgode hos Udstederen, for at der kan rejses Penge paa det derved frembragte Aktiv. En Akkomodations-Panteobligation vil navnlig blive udstedt for at skaffe sig Laan i saadanne Pengeinstitutter (som f. Eks. Nationalbanken), der ikke gerne giver Laan mod direkte Pant i fast Ejendom, men foretrækker Haandpant i Værdipapirer.

Endvidere maa blandt Gældsbreve særlig nævnes de af STATSKASSEN, KOMMUNER og OFFENTLIGE INSTITUTTER udstedte Obligationer, der er forsynede med *Rentekupons*. De af Statskassen udstedte Obligationer af denne Art (*Statsobligationer, kongelige Obligationer*) skal ifølge Love af 31. Marts 1858 og 17. Marts 1860 udstedes til Ihændeoveren og kan ikke noteres paa Navn. Men Ejeren af saadanne Obligationer har ifølge Bek. af 12. Decbr. 1901 Adgang til at indlevere Obligationerne til Statsgældskontoret til »Indskrivning« i detses Bøger, hvorefter der meddeles ham et paa hans Navn lydende *Indskrivningsbevis*. Et saadant Bevis eller det indskrevne Obligationsbeløb kan ikke afhændes, helt eller delvis, paa anden Maade end ved en Erklæring i Indskrivningsbogen og Kassation af Beviset eller Afskrivning paa samme. Angaaende de nærmere Regler henvises til SYVENDE AFSNIT, 3. AFDELING.

De af *Kommuner, Kreditforeninger* og *lignende Institutter* udstedte *Kasseobligationer* kan i Henhold til speciel Lovhjemmel i Regelen lyde saavel paa Ihændeoveren som paa Ejers Navn. Almindeligvis fører det paagældende Institut Bøger over de udstedte Obligationer, i hvilke Bøger de paa Obligationerne givne Transportpaategninger kan *noteres*. Om de særegne Regler, der ved Frd. 21. Juni 1844 er knyttede til saadan Notering, henvises til Tingsretten (S. 216).

En REGNING er ikke noget Gælds brev og har ikke som saadan nogen Retsvirkning til at konstatere eller danne Grundlag for Gæld. KONTOKURANTER (Opgørelser af løbende Mellemværende mellem handlende) er heller ikke Gældsbreve, selv om de er udstedte af den, der er Debitor for Saldoen. Derimod kan saavel Regninger som Kontokuranter blive til Gældsbreve ved at forsynes med *Debitors Accept*, i hvilket Tilfælde de skal stemples som andre Gældsbreve.

En særegen, praktisk meget vigtig Art af Gældsbreve er VEKSLER, hvis nærmere Omtale vil blive given nedenfor (SYVENDE AFSNIT. 1. AFDELING).

CHECKS og andre ANVISNINGER, som ligeledes vil blive omtalte i Forbindelse med Veksler, er i streng retlig Forstand ikke Gældsbreve, men nærmest Fuldmagter, hvorved Udstederen bemyndiger en anden til paa sine Vegne at betale et Beløb til Anvisningens Ihændeover.

7. Kaution.

Det er i Kredittens Interesse, at en Forpligtelses Opfyldelse kan sikres ved en større Garanti end den, der ligger i Debitors Vederhæftighed. Ved Pant erhverver Kreditor foruden sin obligatoriske Ret tillige en tinglig Ret i visse Debitor eller en Tredjemand tilhørende Ejendele. En Sikkerhedsret af blot obligatorisk Art er derimod KAUTION (*Forløfte, Borgen*). Ved Kautionen paatager en eller flere Personer (*Kautionister*) sig en vis Forpligtelse for det Tilfælde, at en anden Person (Hoveddebitor) ikke opfylder sin Forpligtelse eller overhovedet ikke foretager eller undlader en vis Handling. Det hyppigste er, at Kaution overtages til Sikring af kontraktmæssige Forpligtelser. Men en Kaution behøver dog ikke nødvendigvis at være indgaaet til Sikkerhed for Opfyldelsen af en andens *Forpligtelse*, idet man ogsaa kan indgaa Kaution for, at en Person, uden at være retlig forpligtet, foretager eller undlader at foretage visse Handlinger, f. Eks. Kaution for, at en umyndig betaler sin Gæld.

For at kunne indgaa en Kautionsforpligtelse maa man være 25 Aar (D. L. 1-23-12). Mindreaarige kan altsaa ikke engang indgaa Kaution med Kurators Medvirken, og en Værgen kan ikke binde den umyndige ved et Kautionsløfte. Gifte Kvinder kan, som omtalt S. 243, ikke uden Overøvrighedens Godkendelse

være Kautiønistler for Mandens Forpligtelser. Enker kan være Kautiønistler uden Hensyn til deres Alder, undtagen naar Talen er om at kaverø for en sigtet Persons Tilstødeblivelse under en Straffesag, i hvilket Tilfælde ingen Kvindes Kautiønist maa modtages (D. L. 1—23—11 og 9).

Man sondrer imellem *simpel Kautiønist* og *Selvskyldnerkautiønist*. Den SIMPLE KAUTIØNIST indestaaer kun for Hoveddebitors Vederhæftighed og kan derfor først søges af Kreditor, naar denne forgæves har søgt Fyldestgørelse ad Rettens Vej hos Hoveddebitor eller paa anden Maade kan godtgøre, at Hoveddebitor er ude af Stand til at opfylde sin Forpligtelse. (Det er ved nogle Domme statueret, at den Omstændighed, at Debitor er rejst til Amerika, ikke er afgørende Bevis for hans Insolvens). SELVSKYLDNERKAUTIØNISTEN derimod indestaaer for, at Fordringen vil blive fyldestgjort til Forfaldstid. Sker dette ikke, kan Kreditor straks holde sig til ham, enten alene eller i Forbindelse med, at han sagsøger Hoveddebitor, ligesom han selvfølgelig ogsaa kan sagsøge denne sidste alene og lade Selvskyldnerkautiønistens i Ro, indtil det viser sig, om Dækning kan faas hos Hoveddebitor.

I Regelen vil Parterne ved en udtrykkelig Vedtagelse have bestemt, om der skal foreligge simpel Kautiønist eller Selvskyldnerkautiønist. I modsat Fald foreligger der i de almindeligste Tilfælde, nemlig naar der er kaveret for en Gæld, som Regel kun simpel Kautiønist. Selvskyldnerkautiønist antages dog at være vedtagen, saasnaart Udtrykkene i Kontrakten tyder paa en Skærpelse af Kautiønistens Forpligtelse udover den simple Kautiønistens, selv om Udtrykket Selvskyldnerkautiønist ikke er brugt. Naar Kautiønist er *tegnet paa en Veksel (Borgen, Aval)*, anses den ifølge Veksell. 7. Maj 1880 § 87 som Selvskyldnerkautiønist.

Ved Kautiønist for andet end Gæld, f. Eks. for en sigtet Persons Tilstødeblivelse eller for Undladelse af visse Handlinger, f. Eks. for, at en Person ikke gør Alvor af en Undsigelse eller anden Trusel (Straffel. § 299), bortfalder Sondringen mellem Selvskyldnerkautiønist og simpel Kautiønist. Her kan Kautiønstforpligtelsen fordres opfyldt, naar Vedkommende *retsstridig* og *tilregnelig* foretager eller undlader den omspurte Handling.

Kautiønstforpligtelsens OMFANG bestemmes ved Kautiønstløftet. I Tvivltilfælde maa den for Kautiønistens mindst byrdefulde Forstaaelse gælde. Er Kautiønist indgaaet for Ydelser af Pengeværdi, vil Kautiønistens i Mangel af anden Aftale være pligtig at betale Skyldens Værdi i Penge, men ikke Renter eller Procesomkostninger, medmindre han særlig har indestaaet herfor, f. Eks. ved at kaverø »skadesløst«. Er der kaveret for andet end Penge, har Kautiønistens at tilsvare det pekuniære Tab, der lides ved Ikke-Opfyldelsen, for saa vidt ikke en bestemt Pengesum er vedtagen.

Ved Kautiønstforpligtelsens OPFYLDELSE befris Debitor lige saa lidt som ved dens Indgaaelse for sin Forpligtelse, medmindre særlige Omstændigheder viser, at det i Virkeligheden har været Kautiønistens Mening at yde ham en Gave ved at binde sig i Stedet for ham. Er dette ikke Tilfældet, kan Kautiønistens, naar han har fyldestgjort Kreditor, fordrø Godtgørelse herfor af Hoveddebitor. Var Kautiønstens indgaaet efter Hoveddebitors Opfordring, gaar Kautiønistens Godtgørelseskrav mod denne ud paa saa meget, som han har været nødt til at erlægge til Kreditor. Og selv om Kautiønstens ikke er sket efter Debitors Anmodning, maa det vistnok antages, at den betalende Kautiønist her Debitor kan fordrø det, som denne ved hans Betaling er bleven frigjort for.

Heraf følger dog kun, at Kautiønistens erhverver øn rent personlig Fordring imod Debitor. Et andet Spørgsmaal bliver, om han, hvis Kreditors Krav mod Hoveddebitor var privilegeret i Konkurstilfælde eller i øvrigt udrustet med

særlige Fortrinsrettigheder eller Pant, ogsaa ved Indfrielsen erhverver et saaledes sikret Krav mod Hoveddebitor. Der spørges med andre Ord, om det Krav, Kreditor havde paa Hoveddebitor, uden særlig Transport fra Kreditors Side gaar over paa Kautionsisten, der betaler Fordringen (*cessio legis*, S. 258). Spørgsmaalet besvares vel hyppig bekræftende i Teorien, men Domstolene synes dog at være noget utilbøjelige til at anerkende en saadan Overgang af selve Kreditors Fordring. Naar imidlertid Kautionsisten ved Betalingen faar Transport af Kreditor paa Fordringen, er hans Retsstilling overfor Debitor klar. Han bør derfor altid, hvor det kan være af Betydning for ham at kunne gøre Kreditors Rettigheder gældende, ved Kautionsens Overtagelse forbeholde sig Adgang til at faa Fordringen tiltransporteret. Har han ikke forud betinget sig Transport, kan han ikke fordrø en saadan meddelelse af Kreditor.

Naar Kautionsisten har maattet betale til Kreditor og der ikke er udstedt Gældsbrief for Fordringen, er det forsigtigst af ham at underrette Debitor derom for at afskære ham fra at betale til Kreditor i god Tro, hvorved Kautionsisten vilde tabe sin Ret. Er Gældsbrief derimod udstedt og Kautionsisten ved Betalingen har faaet dette udleveret, er saadan Underretning i Henhold til Frd. 9. Februar 1798 ufnøden.

Det er tidligere bemærket, at Tilværelsen af en gyldig Hovedforpligtelse ikke er nogen ubetinget nødvendig Forudsætning for Kautionsforpligtelsens Gyldighed. Man kan indgaa Kaution for en Forpligtelse, som aldrig gyldig har eksisteret. Men paa den anden Side vil dette dog snarest være Undtagelse. I de fleste Tilfælde maa Kreditor kunne sige sig selv, at Kautionsisten kun vilde kaverø under den Forudsætning, at der virkelig paahvilede Debitor en Forpligtelse, og kun vilde være bunden, for saa vidt dette var Tilfældet. Viser det sig da, at Debitor har *Indsigelser* mod Fordringens Rigtighed, som vil bevirke dens fuldstændige eller delvise Ugyldighed, vil Kautionsisten kunne fremsætte de samme Indsigelser og i samme Omfang. Men selvfølgelig kan Kautionsisten specielt garantere mod Indtrædelsen af visse Ugyldighedsgrunde, og Forholdet kan ogsaa stille sig saaledes, at Kreditor selv uden en saadan Garanti maa være berettiget til at gaa ud fra, at Kautionsisten har undersøgt Forholdet og vil paatage sig Kautionen for alle Tilfældes Skyld, f. Eks. naar Kautionen er indgaaet for en nærpaarørende, hvis Umyndighed Kautionsisten, men ikke Kreditor maatte vide Besked om.

Hyppig gøres det gældende, at den *simple Kautionist* har en større Adgang til at fremsætte Indsigelser vedrørende Hovedforpligtelsen, end *Selvskyldnerkautionsisten* har, og at denne sidste lettere vil kunne fremsætte saadanne Indsigelser, der vedrører *det objektive Retsforhold*, f. Eks. at Hovedfordringen er Spillegæld, end saadanne, der vedrører *Debitors Person*, f. Eks. at Debitor er umyndig; men faste, for alle Tilfælde gældende Regler lader sig her næppe opstille. Spørgsmaalet maa væsentlig bero paa de Omstændigheder, under hvilke Kautionsløftet er afgivet, og paa, hvorledes Kreditor maatte opfatte det.

OPHØR. Naar Hovedkravet *ophører*, vil Kautionen i Regelen ogsaa dermed være bortfalden. Ved simpel Kaution er denne Regel saa godt som uden Undtagelse, men ogsaa ved Selvskyldnerkaution maa det samme antages i de hyppigst forekommende Tilfælde, nemlig naar Kreditor bliver *fyldestgjort* ved Betaling eller Modregning, samt endvidere i Tilfælde af *Kreditors Mora*. Naar Fordringen *eftergives*, maa Selvskyldnerkautionsisten i Regelen ogsaa kunne hævde, at hans Pligt er ophørt. Han mister nemlig ved Eftergivelsen den Udsigt til at slippe skadesløs ud af Forholdet, der laa i, at Debitor følte sig retlig forpligtet overfor Kreditor. Sagen kan dog efter Omstændighederne stille sig anderledes, idet »Eftergivelsen«, hvor der er en Selvskyldnerkautionist, jo ikke behøver at betyde andet, end at Kreditor har lovet Debitor ikke at *sagsøge* ham men holde sig til Kautionsisten, som da paa sin Side beholder det Regreskrav overfor Debitor, han ellers har.

Overhovedet ophører Kravet mod Kautionsisten regelmæssig, naar Kre-

ditor uden hans Samtykke foretager Dispositioner overfor Debitor, der forringer Udsigten til, at denne vil opfylde sin Forpligtelse, og derved forøger Risikoen for Kautionsisten. Naar saaledes Kreditor giver Debitor *Henstand*, mister han sin Ret mod Kautionsisten. Herfra gælder dog ifølge Konkurslovens § 113 en Undtagelse, for saa vidt Henstanden er given ved en Tvangsakkord i et Konkursbo. Fremdeles maa det som Regel antages, at Kreditor taber sit Krav mod Kautionsisten ved at opgive Panterrettigheder eller andre Fortrinsrettigheder, der var knyttede til Fordringen mod Hoveddebitor. Derimod er det udenfor særlige Tilfælde ikke tilstrækkeligt til Kautionsistens Frigørelse, at Kreditor blot lader Forfaldstiden gaa over uden at foretage retlige Skridt eller uden at give Kautionsisten Underretning om, at Debitor ikke har betalt. Kautionsisten bør derfor helst udtrykkelig betinge sig, at saadan Underretning skal gives ham.

Ifølge D. L. 1—23—15 kan Kautionsisten *opsige Debitor* sin Kaution. Han maa da give et saadant Varsel, at Debitor, om han ønsker det, i rette Tid kan opsige Kreditor. Naar Debitor saa ikke betaler Kreditor, kan Kautionsisten selv sagsøge Debitor til Betaling af Gældens Beløb for at holde dette i Beredskab til eventuel Fyldestgørelse af Kreditor. Er Forholdet ikke indgaaet paa Opsigelse, maa en lignende Beføjelse til at søge Debitor tilkomme Kautionsisten, naar Forfaldstid er kommen, uden at Debitor har betalt Kreditor. En selvforstaaelig Forudsætning for Anvendelsen af disse Regler er, at Kautionen er overtagen efter Debitors Anmodning.

Opsigelsesret overfor Kreditor vil i Almindelighed ogsaa tilkomme Kautionsisten, naar Forholdet er indgaaet paa ubestemt Tid; der maa da gives Kreditor et saadant Varsel, at han uden Tab kan trække sig ud af Forholdet. Er derimod Hovedforpligtelsen indgaaet paa bestemt Tid, eller har Kautionsisten begrænset sin Forpligtelse til kun at gælde for en bestemt Tid, kan han i Regelen ikke frigøre sig ved Opsigelse overfor Kreditor.

Særegne Former af Kaution er RYKBØRGEN, hvorved efter dansk Ret forstaas Kaution for, at Hovedkautionsisten vil opfylde sin Forpligtelse, og KONTRAKAUTION, d. v. s. den Kaution, som stilles en Kautionist for det Tab, han maatte lide ved sin Kautionsforpligtelse.

For en og samme Fordring kan *flere have indgaaet Kaution*, og dette kan atter foreligge paa forskellige Maader. Enhver af Kautionsisterne kan have begrænset sit Ansvar til en Anpart, og de kan have paataget sig solidarisk Ansvar, dette atter enten principalt eller subsidiært. Er intet udtalt herom, forstaar man Lovgivningens Bestemmelser i D. L. 1—23—13 og 14 saaledes, at Kautionsisterne hæfter principalt *pro rata*, subsidiært *in solidum*; jfr. i øvrigt om dette Forhold og om de solidarisk hæftendes indbyrdes Regres den alm. Del S. 239.

8. Forsikring.

Forsikring (Assurance) hviler paa Erkendelsen af, at det er bedre at bringe et sikkert men lille Offer end at leve paa Risikoen for at lide et stort Tab. Formaalet kan realiseres ved, at flere slutter sig sammen til en Art Interesseselskab for i Fællesskab at bære og imellem sig fordele det Tab, der maatte ramme den enkelte i en eller anden Retning (GÆNSIDIG FORSIKRING). Det almindeligste er dog, at Forsikringen ordnes saaledes, at den ene kontraherende Part (*Assurandøren, Forsikreren*), der som oftest er et Aktieselskab el. lign., overtager hele Risikoen eller dog den væsentligste Del af Risikoen, mod at den

anden Part (*den forsikrede, Forsikringstageren*) yder et bestemt Vederlag, navnlig i Form af en aarlig Præmie (PRÆMIEFORSIKRING).

Den ældste Art af Forsikring er *Søassurance*, senere opstod *Brandforsikring* og atter senere *Livsforsikring*. I den nyere Tid har mange andre Former af Forsikring faaet praktisk Betydning, saasom *Forsikring imod Legemsbeskadigelse*, *imod Tyveri*, *Kreaturforsikring*, *Hagelskadeforsikring*, *Genforsikring (Reassurance)* o. fl.

I den danske Lovgivning haves ingen fælles Forskrifter om Forsikringskontrakter. Om *Søforsikring* er der givet udførlige Bestemmelser i Søloven af 1. April 1892, hvorom henvises til Sørensen. — Om *Livsforsikring* haves en Række Kontrolforskrifter i en Lov af 29. Marts 1904, væsentlig bygget paa en fælles nordisk Kommissions Udkast. Herefter maa Livsforsikringsvirksomhed her i Landet foruden af den nedenfor nævnte Statsanstalt kun drives af Aktieselskaber eller gensidige Selskaber, der har erhvervet Indenrigsministeriets Tilladelse til at træde i Virksomhed. Gennem et statslønnet Forsikringsraad føres der Tilsyn med saadanne tilladte Selskaber. Udenlandske Selskaber kan paa visse nærmere Betingelser erhverve Forsikringsraadets Tilladelse til at drive Livsforsikringsvirksomhed her i Landet gennem en her bosat Repræsentant (Generalagent). — Lov 7. Januar 1898 paalægger Arbejdsgiverne i visse Virksomheder at holde deres Arbejdere forsikrede imod *Ulykkestilfælde* og giver Adgang til at faa Forsikringsselskaber med dette Formaal anerkendte af Indenrigsministeriet. Lignende Regler er ved Lov 3. April 1900 givne for danske *Fiskeres* Forsikring i Ulykkestilfælde (jfr. S. 171 f.). — I øvrigt findes der i Lovgivningen udførlige Bestemmelser (Love og af Kongen stadfæstede Vedtægter) for enkelte Forsikringsselskaber, som oprindelig er oprettede under Statsmagtens Medvirken og for en Del endnu staar under Regeringens Tilsyn.

Som saadanne autoriserede Forsikringsselskaber kan nævnes: *Det kgl. oktroierede Søassurance-Kompagni i København*, oprettet 1726 og nu ordnet ved Konvention 2. April 1850, som vil blive nærmere omtalt i Sørensen; forskellige *Brandforsikringsselskaber* saavel for faste Ejendomme som for Løsøre, der vil blive omtalte i Ottende Afsnit; af Livsforsikringsselskaber *Statsanstalten for Livsforsikring* (Lov 18. Juni 1870, Plan 5. Jan. 1871, Lov 1. April 1893, 26. Marts 1898 og 29. Marts 1904) — De fleste af de her nævnte ældre Forsikringsinstitutter var oprindelig monopoliserede, men dette er nu bortfaldet; derimod nyder de i Regelen vedblivende forskellige andre Begunstigelser fra Statens Side. Ved Lov 12. April 1889, jfr. Lov 13. April 1894, er fastsat, at andre Brandforsikringsforeninger for Landbygninger kan opnaa lignende Begunstigelser, naar de underkaster sig Justitsministerens Tilsyn og i deres Vedtægter eller Statutter fyldestgør visse Betingelser.

Det Retsforhold, der opstaar ved Tegning af en Forsikring, bestemmes i Henhold til det ovenbemærkede ikke ved almindelige Lovregler, men ved de specielle, for vedkommende Selskab gældende Bestemmelser (Love, Statutter, Vedtægter). Visse almindelige Grundsætninger, som sædvanlig vil finde Udtryk i de enkelte Selskabers Forsikringsvilkaar, eller som efter den sædvanemæssige Opfattelse danner Forudsætning for Forsikringskontraktens Tegning, kan dog fremhæves.

Det følger saaledes af Forsikringsforholdets Natur, at Assurandøren i temmelig vidt Omfang maa stole paa den forsikredes Opgivelser i Henseende til Værdien af de forsikrede Genstande, Sandsynligheden for Skadens Indtræden o. s. v. Som Følge deraf maa det antages i endnu videre Omfang end ved andre Kontrakter at være en Forudsætning fra Assurandørens Side, at den forsikrede udviser streng Redelighed; hvis denne Forudsætning brister, vil han jævnlige kunne gaa fra Kontrakten. Saaledes vil det i Regelen blive anset som et Brud paa Redelighed, der medfører Kontraktens Ugyldeghed, at For-

sikringstageren har tegnet *Dobbeltforsikring*, d. v. s. forsikret den samme Ting to eller flere Gange for dens fulde Værdi imod den samme Fare, uden herom at give Assurandøren Meddelelse. Derimod vil en Ting, der er forsikret et Sted under sin Værdi, ordentligvis retsgyldig kunne forsikres et andet Sted for det overskydende Beløb.

Ligesom det herefter i det hele er en Forudsætning for Assurandørens Forpligtelse, at der ikke af Forsikringstageren er begaaet Svig ved Assurandørens Tegning, saaledes vil ogsaa Assurandørens Forpligtelse til at erstatte den indtrufne Skade bortfalde, naar Skaden er foranlediget af den forsikrede selv. Dette kommer ikke blot til Anvendelse, naar den forsikrede *forsætlig* har hidført Skaden, men i alt Fald ved visse Forsikringer ogsaa, naar der foreligger *Uagtsomhed* fra hans Side, eller naar han har undladt at gøre, hvad der med Rimelighed kunde forlanges af en fornuftig Mand, for at afværge Skaden.

Ved *Livsforsikringer* vil i Henhold til det anførte Forsikringsselskabets Forpligtelse bortfalde, naar den forsikrede *tager sig selv af Dage*; hyppig indrømmer Vedtægterne imidlertid visse Lempelser heri, dog sædvanlig vel kun under Iagttagelse af saadanne Regler, der indeholder Garanti imod, at Forsikringen tegnes med et alt da paatænkt Selvmord for Øje (se for Statsanstalten Lov 29. Marts 1904 § 10).

Overdrages den forsikrede Ting til andre, følger Retten ifølge Assurance-policen sædvanligvis med. Et andet er, at den Omstændighed, at solgt Løsøre *flyttes*, kan medføre, at Forsikringen bortfalder i Henhold til Bestemmelser i vedkommende Selskabers Statutter. *Livsforsikringspolicer* er, naar det modsatte ikke er udtrykkelig vedtaget, frit transportable og kan ifølge Skrivelse fra Generalskattedirektoratet af 3. April 1878 endogsaa udstedes til Ihændehaveren. Derimod er alle i Statsanstalten for Livsforsikring saavel som i andre tilladte (indenlandske eller udenlandske) Livsforsikringsselskaber forsikrede Summer ifølge Lov 18. Juni 1870 § 18 og Lov 29. Marts 1904 §§ 39 og 51 fritagne for enhver Retsforfølgning.

9. Forsørgelseskontrakter.

Af saadanne kan nævnes Livrentekontrakten, hvorved en Person mod Indbetaling af en Sum en Gang for alle eller mod periodiske Indbetalinger i et vist Tidsrum sikrer sig eller andre en aarlig Indtægt fra et vist Tidspunkt for Livstid. Særlige Arter af Livrente er Overlevelsesserenter, hvor den aarlige Indtægt begynder at løbe fra en anden Persons Død, og Tontiner, hvor Forholdet sædvanlig er ordnet saaledes, at der ved Sæmmenskud er dannet en vis Sum, hvis Renter fordeles mellem de Personer, for hvem Indskud er gjort, saa længe nogen af dem er i Live, saaledes at en afdød Persons Lod fordeles paa de andre. Som andre Interessentskaber til Medlemmernes Forsørgelse kan nævnes Enke- og Børneforsørgelseskasser. Embedsmænd er ifølge Lov pligtige at sikre deres eventuelle Enker Overlevelsesserente i Statsanstalten for Livsforsikring.

Af andre Forsørgelseskontrakter kan nævnes Aftægtskontrakten, der bestaar i, at det ved Overdragelse af en fast Ejendom bestemmes, at Erhververen skal yde Overdrageren, hyppig tillige hans Hustru, undertiden Tredjemand et vist aarligt Underhold i Penge eller Naturalier. Sædvanlig bliver Aftægten gennem Tinglæsning af Kontrakten lagt som en Grundbyrde paa den afstaaede faste Ejendom, saaledes at den i Tilfælde af Ejerskifte maa tilsvares af den nye Ejer.

Navnlig tidligere brugtes i Stedet for Aftægt de saakaldte Fledføringskontrakter, hvorved en Person overdrog hele sin nuværende og tilkommende Formue til en anden, imod at denne forpligtede sig til at forsørge ham for Livstid og bekoste hans Begravelse. Om denne Retshandel er givet nærmere Forskrifter i D. L. 5—1—9 til 12.

10. Fuldmagt.

Ordet *Fuldmagt* kan benyttes som omfattende ethvert Tilfælde, i hvilket en Person efter Bemyndigelse fra en anden foretager en Handling paa dennes Vegne; men denne Betydning af Ordet er uden videre retlig Interesse. Ved Fuldmagt eller *Mandat* i egentlig juridisk Forstand forstaar man det Retsforhold, hvorved en Person (*Fuldmægtigen, Mandataren*) bemyndiges til at *indgaa Retshandeler* for en anden (*Fuldmagtsgiveren, Mandanten*). Der kan her atter sondres mellem den EGENTLIGE FULDMAGT, hvor Retshandelen afsluttes i Mandantens Navn, og KOMMISSION i streng juridisk Forstand, hvorved Fuldmægtigen handler i eget Navn, men paa Mandantens Vegne. Den almindelige Sprogbrug lægger dog ikke Vægt paa denne Sondring men betegner hyppig en Person som Kommissionær, der afslutter Retshandel i en andens Navn.

Fuldmagtsgiveren maa være i Besiddelse af den *Myndighed*, som ellers udkræves i de Retsforhold, Fuldmagten drejer sig om. Hvad derimod angaar Fuldmægtigen, udkræves der kun personlig Myndighed for at kunne paatage sig Pligten til at handle for andre. Til at *udføre* et Fuldmagtshverv behøves der ikke en Gang en saadan Myndighed, idet Fuldmagtsgiveren meget vel kan erklære at ville være bunden ved, hvad et Barn foretager paa hans Vegne. Men Barnet kan ikke paatage sig nogen *Forpligtelse* overfor Fuldmagtsgiveren til at udføre Hvervet, og varetager det ikke dette paa behørig Maade, ifalder det ikke andet Ansvar end det, der følger af Reglerne om Skadeserstatning udenfor Kontraktforhold (jfr. S. 255).

Naar derimod Fuldmægtigen som personlig myndig har kunnet forpligte sig til at udføre Hvervet, maa han under Ansvar overfor Fuldmagtsgiveren røgte det forsvarlig, idet han først og fremmest holder sig sin Mandants Instruks efterrettelig. Analogien af D. L. 5—8—14 om Forvaring (S. 274) synes anvendelig, saa at der f. Eks. stilles større Fordringer til en sagkyndig end til en usagkyndig. Mandanten kan ikke beklage sig over slet Udførelse af Mandatet, naar han har betroet det til en Person, om hvem han maatte vide, at han ikke kunde gøre det ordentlig. Naar Fuldmægtigen har udført Hvervet, maa han gøre Regnskab og Rigtighed overfor Mandanten, aflevere hvad han skal aflevere, og svare til, hvad han maatte have forkommet.

Har Fuldmægtigen gyldig paataget sig et bestemt Hverv, vil han i Regelen ikke kunne *frasige* sig det, medmindre Omstændighederne forandrer sig saaledes, at Forudsætningerne for dets Paatagelse kan anses for bristede. Har han uden Begrænsning i Tid paataget sig at udføre en vis Slags Forretninger, maa Meningen være, at han med passende Varsel kan trække sig tilbage.

Hvorvidt Fuldmægtigen er beføjet til at lade det paatagne Hverv *udføre ved en anden*, beror paa Retsforholdets Beskaffenhed og paa, hvad der maa antages at have været Parternes Mening. Hvor Fuldmægtigen kan overdrage Udførelsen til en anden, maa han dog som Regel bære Ansvaret for dennes Handlinger. Skal han have Beføjelse til fuldstændig at sætte en anden i sit Sted, saaledes at denne overtager Ansvaret og han selv træder ud af Forholdet, maa dette være særlig vedtaget; i saa Fald bærer han kun Ansvar for Skødesløshed ved Valget og Instruksen af den nye Fuldmægtig (*Submandataren*).

Krav paa *Vederlag* for sin Umage har Fuldmægtigen, naar det enten særlig er vedtaget, eller naar Mandanten maatte se, at han kun vilde indlade sig paa Forholdet under denne Forudsætning, f. Eks. fordi Udførelse af den paagældende Art Forretninger hørte til hans Levevej. Dernæst maa Mandanten holde ham skadesløs for saadanne Udgifter, som i Anledning af Hvervets

Udførelse har været nødvendige eller dog rimelige og stemmende med Sædvane.

Mandanten kan til enhver Tid frit *tilbagekalde* Fuldmægtigens Bemyndigelse til at handle for ham. Men det beror paa Omstændighederne, om han ved Tilbagekaldelsen af Bemyndigelsen kan berøve Fuldmægtigen den Ret til Vederlag, der tilkom ham. Dette kan han saaledes ikke, naar Vederlag var lovet Fuldmægtigen for at udføre en eller flere bestemte Forretninger eller for at udføre Mandantens Forretninger for en bestemt Tid, og det kun skyldes Mandantens vilkaarlige Tilbagekaldelse, at Fuldmægtigen ikke fik udført, hvad der var aftalt. Ligeledes er det en Selvfølge, at Fuldmægtigen ikke ved Tilbagekaldelsen mister sin Ret til at holdes skadesløs for allerede anvendte Bekostninger, ligesom han ogsaa, dersom han uvidende om Tilbagekaldelsen vedbliver at handle for Mandanten, fremdeles er berettiget til at holdes skadesløs.

Hvad angaar **RETSFORHOLDET OVERFOR TREDJEMAND**, med hvem Fuldmægtigen har forhandlet, er det ovenfor berørt, at den egentlige *Kommissionær* kun forpligter sig selv, ikke sin Kommittent. Herom henvises i øvrigt til Handelsretten, hvor Kommissionsforholdet vil finde nærmere Omtale. Anderledes derimod med den Fuldmægtig, som kun optræder i sin Mandants Navn. Ved de af en saadan Fuldmægtig i Henhold til den ham givne Bemyndigelse afsluttede Retshandler bindes alene Mandanten, medens Fuldmægtigen selv staar ganske udenfor Forholdet. Derimod bliver det et andet Spørgsmaal, om Fuldmægtigen kan binde Mandanten, naar han gaar ud over Grænsen for den givne Fuldmagt. Saafremt Fuldmagten foreligger *skriftlig* eller ved en *direkte mundtlig* Besked fra Mandanten til den paagældende Tredjemand, bliver Mandanten bunden ved de Retshandler, der falder indenfor Rammen af den saaledes bekendtgjorte Fuldmagt, selv om Mandanten har indskrænket Fuldmægtigens Myndighed ved særskilt Instruks, om hvilken Tredjemand ikke er underrettet. Noget lignende gælder, naar Fuldmægtigen f. Eks. som Handelsfuldmægtig eller Prokurist indtager en Stilling, der i Almindelighed bemyndiger ham til visse Handlinger. I saa Fald maa ogsaa Principalen være bunden ved saadanne Handlinger af Fuldmægtigen, som Folk i dennes Stilling sædvanlig er bemyndigede til at foretage. Foreligger Fuldmagten derimod kun paa den Maade, at den *mundtlig* meddeles Tredjemand *gennem Fuldmægtigen*, bliver Mandanten ikke bunden, hvis denne *forsættlig* handler imod sin Instruks, idet Tredjemand selv maa bære Risikoen ved at fæste Lid til Fuldmægtigens Anbringender. Om dette ogsaa gælder, naar det er af en *Fejltagelse*, at Fuldmægtigen har udført sit Hverv galt, er omtvistet. I alt Fald i mange Tilfælde vil den naturligste Opfattelse være den, at Mandanten er bunden, idet det bliver hans Sag at vælge til Fuldmægtig en Person, som kan give rigtig Besked, og at instruere ham saa omhyggelig, at han ikke tager fejl.

I de Tilfælde, hvor Tredjemand ikke erhverver noget Krav paa Mandanten, navnlig ogsaa, hvor denne nægter at have givet Fuldmagt og Fuldmægtigen ikke kan føre Bevis herfor, maa Tredjemand kunne holde sig til Fuldmægtigen.

Angaaende *Mandantens Ansvar for Fuldmægtigens skadegørende Handlinger* henvises til S. 250.

11. Værksleje.

Værksleje er en Kontrakt, hvorved den ene Part forpligter sig til at yde et vist *Arbejdsresultat* til den anden, saasom Opførelse af en Bygning eller lign. (*Entreprise*), Transport af Gods til Lands eller til Søs (*Befragtning*), *Bjærgning* af et Skib, *Akkordarbejde* o. a. m.

Et Par herhen hørende Retsforhold, nemlig *Søbefragtning* og *Bjærgning*, vil blive omhandlede i Søretten. — Om de praktisk vigtigste Tilfælde af *Befragtning til Lands*, nemlig gennem *Statens Jærnbaner* eller *Postvæsenet*, er specielle Regler, delvis i Tilslutning til internationale Overenskomster, givne i Lovene af 24. April 1896 og 15. Maj 1903 om Statsbanernes Takster m. m., Bkg. 30. Sept. 1897 og 8. Oktbr. 1901 om Danmarks Tiltrædelse af den internationale Overenskomst af 14. Oktbr. 1890 om Godsbefordring paa Jærnbanerne samt Postloven af 5. April 1888 med Postanordn. 7. Septbr. s. A., Loven om Posttakster af 23. Maj 1902 og Konventioner med Verdenspostforeningen, hvormod henvises til Niende Afsnit. Her fremhæves kun den saavel internationalt som ifølge dansk Lov gældende Grundsætning for Godsbefordring paa Jærnbanerne, at disse er ansvarlige for al Skade, som opstaar ved Godsets hele eller delvise Tab eller Beskadigelse, og kun kan fri sig for dette Ansvar ved at bevise, at Skaden enten var foranlediget ved Fejl fra deres Side, som havde Ret til at raade over Godset, eller ved dettes egen naturlige Beskaffenhed, eller endelig ved tvingende Magt (*vis major*). — Om de andre under Begrebet Værksleje faldende Kontrakter indeholder Lovgivningen kun ganske enkelte Forskrifter.

Den, der har paataget sig Udførelsen af et vist Arbejde, er jævnlig ikke blot ansvarlig for den Ikke-Opfyldelse, som er begrundet i hans eget Forhold i Henhold til de i den alm. Del (S. 250—54) fremstillede Grundsætninger, men maa i flere Tilfælde, naar andet ikke er vedtaget, ogsaa antages at garantere for, at der ikke vil indtræde visse Forhindringer f. Eks. fra hans Folks Side. Arbejdsherrens Pligt til at betale Vederlag er ordentligvis afhængig af, at behørig *Aflø-
vering* har fundet Sted, enten af Arbejdet i sin Helhed eller, naar successiv Aflø-
vering er vedtagen, af de enkelte Dele. Forinden sket Afløvering er altsaa Risi-
koen hos Entreprenøren.

12. Tyende- og Tjenesteforhold.

Af Kontrakter, hvis Genstand er *Arbejdsydelser*, er flere Arter nævnte i det foregaaende (Forvaring, Fuldmagt, Værksleje). Her maa endnu særlig omtales de *faste Tjenestekontrakter*, hvis Ejendommelighed er, at de sædvanlig indgaas for længere Tid, og at de angaar personligt Arbejde, med Hensyn til hvis Udførelse Arbejderen stiller sig i et Underordningsforhold til sin Medkontrahent. Til at forpligte sig ved en saadan Kontrakt udkræves hos Arbejderen kun personlig Myndighed.

Af de herunder faldende Kontraktsforhold er Tyendeforholdet ordnet ved meget detaillerede Forskrifter i Loven af 10. Maj 1854. Til et egentligt Tyendeforhold kræves dels, at det i alt Fald væsentligst er *legemligt* Arbejde, der skal ydes, og dernæst, at den Tjenende stiller *sin Arbejdskraft som Helhed* til Husbondens Raadighed efter dennes nærmere Bestemmelse. Til Tyende som saaledes ikke henregnes f. Eks. Huslærere, Kontorister, Fuldmægtige, Fabrikarbejdere, Daglejere, Haandværkssvende, Lærlinge. For Anerkendelsen af et Tyendeforhold opstiller endvidere Loven af 1854 § 10 den positive Betingelse, at Forholdet ikke maa være stiftet paa kortere Tid end en Maaned. I øvrigt beror Tjenestetidens Varighed paa Parternes Overenskomst. Dog gør Loven den Indskrænkning i Kontraktsfriheden, at naar Kontrakten er indgaaet paa flere Aar eller under saadanne Betingelser, at Tyendet derefter kan blive bundet i flere Aar, staaer det altid i Tyendets Magt at opsigse Tjenesten med et halvt Aars Varsel til en af de almindelige Skiftetider, 1. Maj eller 1. Nov., mod at betale saa meget, som Lønnen udgør for et halvt Aar. I Forbindelse hermed kan nævnes, at naar Tyendekontrakten af rette vedkommende er afsluttet i Tyendets umyndige Aar, kan Tyendet altid, efter at være fyldt 18 Aar, opsigse Kontrakten med sædvanligt Varsel til første almindelige Skiftetid, selv om den er indgaaet paa længere Tid. En anden i Tyendets Interesse givne Indskrænkning er, at en Overenskomst mellem Husbond og Tyende om, at Tjenesten skal ophøre, naar Tyendet bliver sygt, er uforbindende for Tyendet.

Har ingen udtrykkelig Vedtagelse om Tjenestetid og Opsigelse fundet Sted, er der Lovsformodning for, at Forholdet er indgaaet halvårsvis med 3 Maaneders Opsigelse til en af de ovennævnte Skiftetider. I København er der dog sædvanmæssig Hjemmel for at anse Forholdet som stiftet maanedsvist med 14 Dages

Opsigelsesfrist. Overenskomsten om Forholdets Stiftelse er bindende, hvad enten Fæstepenge er givne eller ikke.

Tyendeloven paalægger Tyendet den Pligt at være forsynet med *Skudsmaalsbog*. I Stedet for denne træder, hvis Tyendet er Udlænding, den i Lov 15. Maj 1875 paabudte *Opholdsbog*. Ved Lov 29. Marts 1867 er det under Mulkt forbudt Husbonden at indføre andet eller mere i Skudsmaalsbogen, end fra hvilken Tid Tyendet er fæstet, i hvilken Egenskab og for hvilken Løn, samt fra og til hvilken Tid det har tjent ham.

Nogle af de Tvistigheder, hvortil Tyendeforholdet kan give Anledning, skal paatales inden en vis kort Frist. Herom og om Tyendelovens Bestemmelser i det hele maa i øvrigt henvises til selve Loven.

Om *Husbondens Ansvar* for Tyendets Forseelser overfor andre se S. 250.

Lærlingeforholdet er ordnet ved Lov 30. Marts 1889, der bl. a. paalægger Læremesteren, naar Lærlingen er under 18 Aar, at sørge for, at der oprettes skriftlig og af Øvrigheden godkendt Lærekontrakt, og fastsætter, at visse Tvistigheder mellem Mester og Lærling skal afgøres ved offentlig Voldgift.

Haandværkssvendeforholdet, hvorom enkelte Forskrifter indeholdes i Frd. 21. Marts 1800 og Næringslov 29. Decbr. 1857 § 65, kan i øvrigt ordnes frit af Parterne. Er andet ikke vedtaget, kan hver af Parterne, for saa vidt der arbejdes for Dagløn, hæve Forholdet naarsomhelst uden Varsel. Dette gælder som Regel ogsaa, naar Lønnen er fastsat efter det færdige Arbejde (Akkordarbejde); men ved Højesteretsdom af 8. Maj 1891 er det statueret, at naar et bestemt Arbejde er givet i Akkord for en vis Sum, er Akkorden bindende, indtil Arbejdet er fuldført. Ved Daglønssarbejde og almindeligt Akkordarbejde kan altsaa Strike eller Lockout til enhver Tid erklæres, men ved specielle Akkorder er Arbejdsstandsning retsstridig, naar den sker, forinden Arbejdet er gjort færdigt.

Det anførte gælder ogsaa om Fabrikarbejdere. Ved Lov 11. April 1901 (tidligere Lov 23. Maj 1873) er der imidlertid af socialpolitiske Hensyn indført et almindeligt, offentligt Tilsyn med Fabrikker, fabrikmæssig drevne Værksteder og andre lignende Virksomheder. Loven forbyder Arbejde af Børn under 12 Aar ved saadan Virksomhed og hjemler forskellige Indskrænkninger i ældre Børns og unge Menneskers (under 18 Aar), tildels ogsaa Kvinders Anvendelse dertil (jfr. S. 169).

Om Forholdet mellem Skipper og Mandskab henvises til Søretten.

Baade højere og lavere Tjenende samt Fabrikarbejdere, Haandværkssvende, Lærlinge og Daglejere nyder ifølge Konkurslovens § 33 Fortrinsret med Hensyn til deres Krav i Husbondens eller Mesterens Konkursbo, de første for et Aar tilbage fra sidste Fardag før Konkursen, de sidste for det sidste Aar før samme.

18. Uanmodet Forretningsførelse.

Blandt de saakaldte kvasikontraktmæssige Krav (S. 238), som udenfor Retshandelernes og Retsbrudenes Kreds kan opstaa i Medfør af en i det økonomiske Samkvem mellem to eller flere Personer indtraadt Situation, er her kun Anledning til at berøre dem, der opstaa efter Reglerne om *uanmodet Forretningsførelse* (*negotiorum gestio*).

Naar en Person uanmodet eller uden en saadan offentlig Autorisation, som f. Eks. Værgen har overfor Myndlingen, indblander sig i en andens Anliggender, maa han derfor staa til Ansvar og ikke blot erstatte den positive Skade, hans Handling har forvoldt, men ogsaa paa Forlangende være pligtig til at tilbageføre den tidligere Tilstand eller, hvis dette ikke lader sig gøre, at yde Erstatning herfor. Om ogsaa hans Handling har været i den andens Interesse, kan han som Regel ikke herfor fordrø nogen Godtgørelse.

Imidlertid erkendes det, at der uden særlige Omstændigheder for den, der uanmodet har varetaget en andens Interesser, kan opstaa et Krav paa *Godtgørelse* for de Udgifter, som herved har haft, og i visse Tilfælde ogsaa paa Betaling for *Ulejlighed og Tidsspilde*.

Forudsætningen herfor er for det første, at den handlende har *haft en rimelig Anledning* til at træde op, idet der forelaa en Situation som f. Eks. en Ildbrand eller lignende, som kunde forudses at ville paaføre Andenmand Skade, hvis der ikke blev truffet Forholdsregler imod den. Videre kræves det, at den *paagældende ikke selv var tilstede* og kunde træffe sine Dispositioner. Endelig fordrø

det, at de i den fraværendes Interesse trufne Foranstaltninger har været *fornuftige* og er *forsvarlig udførte*.

Er disse Betingelser fyldestgjorte, vil den, der er optraadt i den paagældende Situation, kunne rejse et Krav paa Godtgørelse mod den, hvis Interesser han har varetaget, og dette efter Omstændighederne endogsaa, selv om de af ham trufne Foranstaltninger er blevne uden Nytte. Saafremt der mellem den, der har handlet, og den, i hvis Interesse han har handlet, bestod et særligt Retsforhold, f. Eks. naar den førstnævnte stod i den sidstnævntes Tjeneste, vil Betingelserne for et Godtgørelseskravs Opstaaen lettere foreligge, end naar en helt fremmed er optraadt.

14. Opsigelse.

Opsigelser finder Anvendelse i mange forskelligartede Retsforhold som Leje, Gælds- og Kautionsforpligtelser, Fuldmagt, Arbejdskontrakter, Interesseselskaber o. fl. Gyldig Opsigelse kan i og for sig ske *mundtlig*, men for Bevisets Skyld bliver den udenfor Tyende- og lignende Forhold sædvanlig given *skriftlig*. Den, til hvem Opsigelse rettes, maa anses berettiget til at fordrø skriftlig Opsigelse, hvoraf en Genpart meddeles ham.

Særegne Former for skriftlige Opsigelsers *Forkyndelse* er ikke foreskrevne. Det er tilstrækkeligt, at den opsagte giver Opsigelsen Paategning om, at den er ham lovlig og betimelig forkyndt. Sker Opsigelsen paa et Tidspunkt, hvor det kan være tvivlsomt, om tilstrækkeligt Varsel er givet, er det derimod ikke nok, at der gives Paategning om »lovlig« Forkyndelse, da dette kun antages at indeholde en Erkendelse af Forkyndelsens, ikke af selve Opsigelsens Lovlighed. For det Tilfælde, at den opsagte vægrer sig ved at give fyldestgørende Paategning, er det sikrest at lade Forkyndelsen ske ved Notarius publicus eller Stævningsmændene.

A. Gnudtzmann og Henr. Hansen.

FJERDE AFSNIT.

Handelsret og Søret.

1ste Afdeling. Handelsretten.

I. Indledning.

BEGREB OG INDHOLD. Handelsretten ligger i det væsentlige indenfor den almindelige Formuerets Ramme, bygger paa dennes Principper (Kontraktsprincippet, Erstatningsprincippet o. s. v.) og samler sig om de Hovedtyper af Rettigheder, som denne opstiller (Ejendomsret, Brugsret, Panteret o. s. v., Fordringer paa Penge, paa Varer, paa Arbejde o. s. v.). Handelsretten er altsaa for saa vidt et Stykke af den almindelige Formueret, men et Stykke, hvis Grænser ikke udtømmende kan angives ved at opregne en Række bestemte, formueretlige Emner. Grænserne kan kun betegnes ved at opstille den almindelige Sætning, at Handelsretten strækker sig saa vidt, som *de særlige ved Handelen fremkommende Forhold* virker ændrende paa de ellers gældende Retsregler eller fremkalder særlige retlige Fænomener.

Nærværende Fremstilling af Handelsretten omfatter, foruden en kort historisk Oversigt over *den europæisk-amerikanske Handelslovgivning*, følgende Emner: 1) en Række *Handelsstanden* som saadan vedkommende Retsregler, nemlig Bestemmelsen af Begrebet *Handel*, de legale Vilkaar for den erhvervs-mæssig drevne Handel (*Næringslovgivning* m. v.), de særlige Retsregler om Handelsstandens *Bipersoner* samt om *Firma*, *Handelsregistre* og *Handelsbøger*; 2) de forskellige Former for *Sammenslutning*, som finder Sted paa Erhvervs-livets Omraade, og som direkte eller indirekte er af Betydning for Handelen (*Handelsselskaber*); 3) Reglerne for *Handelsforretninger* i Almindelighed og for enkelte vigtigere Arter af saadanne; 4) nogle *særlige Lovbestemmelser*, navnlig dels til Beskyttelse mod *Forfalskninger*, dels til Værn for de saakaldte *Ophavsrettigheder* (*Varemærker*, *Patenter* m. m.); 5) visse *offentlige Institutioner*, særlig vedrørende *Retstvistigheder* i Handelsforhold; 6) *Konkurs* og endelig 7) en Oversigt over *den internationale Privatret*, for saa vidt denne vedkommer Handelsretten.

EUROPÆISK-AMERIKANSK HANDELSLOVGIVNING. Den Handelen vedrørende Lovgivning i de forskellige Lande udmærker sig fremfor de fleste andre Lovgivningsgrene ved en forholdsvis høj Grad af Ensartethed. Det internationale Handelssamkvem, der nutildags omfatter hele den civiliserede og store Dele af

den halvciviliserede Verden, fremmer i betydelig Grad det indbyrdes Kendskab til de af de forskellige Nationer anerkendte handelsretlige Sædvaner og Regler, hvorved der skabes Mulighed for Paavirkning og Efterligning. Og Ulemperne ved at have uoverensstemmende Retsregler viser sig hurtigt saa følelige, at de bliver lige saa mange Impulser til at stræbe efter Ensartethed. Udviklingen af ensartede Regler paa Handelsomraadet begunstiges ogsaa derved, at de moralske, religiøse og politiske Forskelligheder, som paa andre Omraader staar i Vejen for en ensartet Lovgivning i de forskellige Stater, kun i underordnet Grad kommer i Betragtning ved Handelslovgivningen. I saa Henseende kan henpeges paa, at f. Eks. Tyrkiet i det væsentlige har samme Handelslovgivning som Frankrig, og at Japan i 1899 har faaet en paa moderne europæisk Ret bygget Handelslovbog.

Den Ensartethed, som saaledes selve Handelens internationale Karakter fremkaldt, er yderligere bleven begunstiget ved den Maade, hvorpaa den europæiske Handelsret historisk er bleven til.

Grundlaget for den nyere europæiske Handelsret maa nærmest søges i det Indbegreb af Handelssædvaner og Handels-Institutioner (derunder Handelsdomstole: *Consules*), som i Middelalderen udviklede sig i de nord-italienske Handelsstæder. Denne Udvikling begyndte allerede i det 11. Aarh., maatte en Tid lang bestaa en Kamp med den mod Handelen fjendtlige kanoniske Ret og kulminerede, da de nævnte Byer, støttede til det 15. og 16. Aarh.'s vidtrækkende Opfindelser og Opdagelser, arbejdede sig frem til at være Midtpunkter for Verdenshandelen. Italienerne var da flittige Gæster paa alle europæiske Hovedmarkeder og gav derved Anledning til, at den italienske Handelsret ad Sædvanens Vej bredte sig over en stor Del af Europa. Da senere hen først Frankrig (i Slutningen af det 17. Aarh.), derefter Tyskland (i Slutningen af det 18. Aarh.) og endelig i det sidste Aarh. mange andre Stater gav sig til at ombytte den gamle, under italiensk Paavirkning dannede, fælles Sædvaneret med mere eller mindre omfattende Kodifikation, bevarede de nye Lovgivninger, trods alle Forskelligheder, dog paa mange Omraader et ensartet Præg ikke blot i Hovedtrækkene, men ofte ogsaa i Enkelt-herne.

Naar der med et Par Ord skal gives et Overblik over den nugældende europæisk-amerikanske Handelslovgivning, maa først nævnes *Frankrig*, idet Napoleons *Code de commerce* fra 1807 har været grundlæggende for en stor Del af den moderne europæiske Handelsret. Den er gentagne Gange bleven underkastet delvise Revisioner, men i mange Retninger giver den endnu kun de almindeligste Hovedregler, og en Del af dens Regler er ikke længere tidssvarende. Den har tjent som Forbillede for Handelslovgivningen i Holland, Belgien, Polen, Italien, Spanien, Portugal, Tyrkiet, Grækenland, Ægypten, Rumænien, saavel som i de fleste mellem- og sydamerikanske Stater. Forbilledet er fulgt mere eller mindre slavisk efter vedkommende Lands Udviklingstrin, og særlig har Lande som Holland og Belgien saavel som de Lande, der i den nyeste Tid har revideret deres Handels-Kodeks (saaledes Italien 1882, Spanien 1886, Rumænien 1887, Portugal 1888), paa mange Punkter emanciperet sig og bl. a. hentet fyldigere Regler fra den tyske Handelslovgivning.

I sin Oprindelse temmelig uafhængig af den franske stod *den tyske Handelslovbog af 1861*, der senere blev ophøjet til Rigslov. Den gælder endnu i Østerrig og har i det væsentlige været Forbilledet for den ungarske Handelslov af 1875. Derimod er den i Tyskland selv bleven revideret, bl. a. under Hensyn til Indholdet af den ny tyske borgerlige Lovbog, og foreligger nu som tysk Handelslovbog af 10. Maj 1897.

Endelig kan *Rusland* nævnes som et tredje Land med en selvstændig og meget vidtløftig Handels-Kodeks. Den findes indrangeret som et særligt Kapitel i den almindelige russiske Lovbog fra 1835.

Uden nogen Kodifikation paa dette Omraade staar Verdens to største Handelslande, *England* og *Amerikas Forenede Stater*, ligesom ogsaa *de skandinaviske Lande*. I England og Nord-Amerika hviler Handelsretten væsentligst paa det Indbegreb af overleverede, uskrevne Retsregler, som Englænderne kalder *«common law»*. I England har der tidligere endog været bestemt Modstand mod at fiksere Reglerne i en almindelig Handelslovbog, idet man gik ud fra, at en saadan maatte

virke som en Hindring for Udviklingen af de talrige Modifikationer, som Handelens stadig skiftende Krav kunde gøre ønskelige. I de sidste 30—40 Aar er der dog udstedt en Række egentlige Love (*statute law* i Modsætning til *common law*) vedrørende forskellige Dele af Handelsretten. Disse er imidlertid ingenlunde altid fælles for hele Riget. Saaledes har f. Eks. England, Skotland og Irland hver sin Konkurslov. — I de nordamerikanske Fristater foregaar al Handelen vedkommende Lovgivning i hver Stat for sig.

Hvad de skandinaviske Lande angaar, bygger Handelsretten for Danmarks og Norges Vedkommende paa de almindelige formueretlige Regler i Chr. V's danske Lov af 1683 og norske Lov af 1687, medens Grundlaget for Sveriges Vedkommende er Sveriges Rigslov af 1734, hvis 5te Bog udtrykkelig betegner sig som »Handelsbalk«. Imidlertid er disse gamle Love i stort Omfang forandrede og udfyldte ved en Række senere specielle Bestemmelser.

I de sidste 20—30 Aar har der været Bestræbelser oppe for at tilvejebringe den størst mulige Overensstemmelse mellem dansk, norsk og svensk Lovgivning, og da særlig paa Handelsrettens og Sørettens Omraade. Adskillige fælles skandinaviske Kommissioner har i det Øjemed været nedsatte.

Som Resultater af denne Fællesbestræbelse foreligger der nu foruden Møntloven i alt væsentligt overensstemmende danske, svenske og norske Love om *Veksler* (alle af 7. Maj 1880), om *Handelsregistre, Firma og Prokura* (den svenske af 13. Juli 1887 jfr. Lov af 28. Juni 1896, den danske af 1. Marts 1889 og den norske af 17. Maj 1890) samt om *Varemærker* (den norske af 26. Maj 1884, den svenske af 5. Juli 1884, jfr. Lov af 5. Marts 1897, og den danske af 11. April 1890). Endvidere er tilvejebragt en i Hovedsagen fælles *Solov* (se *Søretten*) samt en fælles *Checklov* (den danske af 23. April 1897, den norske af 3. Aug. 1897 og den svenske af 24. Marts 1898). Det er paa Tale at søge tilvejebragt en fælles skandinavisk *Aktielov*, og en nedsat skandinavisk Civillovskommission har nylig (1903) udarbejdet et *Udkast* til en fælles nordisk *Lov om Køb*.

II. Handelsstanden.

1. Begrebet Handel.

Nogen almindelig Definition af Begrebet **HANDEL** findes ikke i dansk Lovgivning. I streng juridisk Forstand maa det bestemmes som omfattende *den Virksomhed, der gaar ud paa at fungere som Mellemed mellem Producent og Forbruger* gennem Køb og Salg af Varer, naar disses Anskaffelse netop er sket i den Hensigt atter at afhænde dem, hvorhos det ordentligvis maa være tilsigtet at indvinde en Pengefordel ved Varenes Omsætning.

Det er herefter ikke »Handel« i teknisk Forstand, naar nogen sælger Ting, som han har faaet ved Arv eller ved Gave (f. Eks. Genstande, indsendte til en Basar), eller sælger, hvad han oprindelig har indkøbt til eget Brug. Ej heller er det »Handel«, naar nogen sælger det, som han selv har produceret, f. Eks. naar en Landmand afhænder sin Jords Produkter eller en Haandværker sine Arbejder. Lige saa lidt bliver det Handel, naar en Mand forskriver Varer og fordeler dem mellem sig selv og Bekendte, saaledes at disse hver blot skal dække deres Part af Udgifterne, eller naar en Forbrugsforening fordeler de for dens egen Regning indkøbte Varer til sine for Foreningens Gæld solidarisk ansvarlige Medlemmer. Endelig kan man heller ikke henregne Salg af indkøbte Ting til egentlig Handel, naar saadant Salg kun foreligger som en blot Biomstændighed (*Accessorium*) ved et andet Salg, der ikke er Handel. Naar f. Eks. en Brygger sælger Tønder og Flasker sammen med sit Øl, kan det ikke regnes til Handel, at han lader sig Tønderne eller Flaskerne særlig betale.

Under Begrebet »Handel« i videre Forstand indbefattes dernæst jævnlig forskellige Virksomheder, der staar i Forbindelse med og understøtter den egentlige Handel, saaledes Virksomheden som Leverandør, Speditør, Kommissionær, Assurandør, Mægler, Reder, Veksellerer, Handelsagent, Auktionsholder, Forlægger, Fragtfører. Lovgivningen bruger Betegnelserne »Handel«, »Hand-

lende«, »Handelsforretning« osv. snart i denne videre, snart i den ovenangivne snævrere Betydning.

Ved *Handels-Forretninger* vil man i Almindelighed forstaa alle Rets-handeler, der er Led i en Virksomhed, der betragtes som Handel.

De Personer, der gaar ind under det saaledes noget varierende Begreb »Handlende«, er der i flere Henseender tillagt *en særlig Retsstilling*, idet der nemlig eksisterer særlige Regler: 1) om at en Række Sager, der vedrører Handlende, skal underkastes *en særlig processuel Behandling* (i København Behandling ved Sø- og Handelsretten, udenfor København Gæsteretsbehandling), 2) om Pligt til at føre *Handelsbøger*, 3) om en særlig Adgang til at erklære Handlende *fallit* saavel som om en særlig Pligt for dem til selv at erklære sig fallit, 4) om Handlendes Adgang til *Tvangsakkord*, ligesom 5) Reglerne om *Handelsregistre, Firma og Prokura* samt om *Varemærker* har særlig Betydning i Handelsforhold. (En indgaaende Fremstilling ang. »Begrebet Købmand i nordisk Ret« er givet af *Heckscher* i Nordisk Tidsskrift for Retsvidenskab 1901).

2. Næringsret.

Grundloven af 5. Juni 1849 § 88 fastsatte ligesom den nugældende Grundlov 28. Juli 1866 § 83: »Alle Indskrænkninger i den fri og lige Adgang til Erhverv, som ikke er begrundede i det almene Vel, skal hæves ved Lov.« Dette Tilsagn er i det væsentlige blevet indfriet ved *Loven om Haandværks- og Fabrikdrift samt Handel og Beværtning m. m. af 29. Decbr. 1857* (almindelig kaldet »Næringsloven«). Nogle Forandringer i Næringsloven er senere foretagne ved L. 23. Maj 1873. En Regeringskommission afgav i 1893 Betænkning om Næringslovens Revision, og Revisionsforslag er derefter flere Gange for Rigsdagen fremsatte af Regeringen, men uden at føre til noget Resultat.

Ifølge Næringsloven er i Hovedsagen *Landet* nu stillet lige med *Købstæderne* i Henseende til Næringsdrift, dog i Regelen saaledes, at Næring paa Landet ikke maa drives indenfor en vis Afstand fra nærmeste Købstad eller Handelsplads. Københavns og de nyoprettede Købstæders (Esbjerg, Løgstør, Nørresundby og Silkeborg) Omegn danner dog i saa Henseende en Undtagelse (se S. 293). Under Købstæderne er ved Fremstillingen i det følgende ogsaa København indbefattet, naar andet ikke er særlig bemærket. Lavstvangen er overalt afskaffet og *Handelslavene* ophævede, medens Loven tillader *Haandværks- og Fabrikslavens* fortsatte Bestaaen, indtil Medlemmernes Antal synker under 5. De til Lavsindretningen knyttede Duelighedsprøver er ikke længere Betingelse for Næringsdrift.

Iøvrigt sonderer Næringsloven mellem *fri Næring*, som uden videre kan drives af alle og enhver, og *bunden Næring*. Grænsen mellem disse to Arter af Næringsdrift fastsættes ved særlige *Vedtægter* for hver Købstad og hvert Amt, der udfærdiges af Indenrigsministeriet efter indhentet Betænkning fra Købstædernes Kommunalbestyrelser og Amdsraadene paa Landet og revideres hvert femte Aar. (De sidst reviderede Vedtægter findes i Ministerialtidende 1903 B, S. 237 ff.). Dog fastsætter Næringsloven, at visse Næringer ubetinget skal være fri, og hjemler særlig, at visse Artikler, som det efter den ældre Lovgivning havde været alle og enhver tilladt frit at udsælge, vedblivende overalt skal være Genstand for »Frihandel«.

De Arter af *Handel*, som herefter ubetinget er fri Næring, er følgende:

1) Handel med *Natural-Produkter* af Landbrug, Kreaturhold, Havedyrkning og Fiskeri samt alle Slags Skoveffekter og Tørv, selv om disse Produkter har modtaget nogen Bearbejdelse, naar denne dog ligger indenfor Grænserne af *Landbo- og Husflid* (altsaa f. Eks. Smør, Ost, Gær, Hør, Hamp, saltet og røget Kød, Flæsk eller Fisk og endvidere Kalk, Tag- og Mursten og almindeligt Pottemagerarbejde), og desuden med alle Landmandens andre Husflidsprodukter (linnede og uldne

Varer, Reb, Kurve, Trævarer osv.). Betingelsen er dog, at Produkterne er opkøbt paa Landet, og at der ikke holdes Udsalgssted; heller ikke maa Varerne udskibes til Udlandet.

2) Handel med *Heste og Kvæg*.

3) Handel med *uformalede Kornvarer* i en Købstad. Paa Landet kan enhver dér bosiddende (men ingen Købstadboer) handle saavel med uformalede som med formalede Kornvarer samt Brød, dog uden Omløben.

4) Handel med *her i Landet trykte Kattuner*.

5) Handel med *Agerdyrkningsredskaber*.

6) Handel med forskellige mindre betydelige *Husholdningssager* saasom Mælk, Fløde, Æg, Kartofler, Grøntsager, indenlandsk Frugt, Tørv, Sand og vistnok ogsaa fersk Fisk.

7) *Brændehandel* i København.

8) Handel med *Værdipapirer* og 9) Handel med *faste Ejendomme* ligger vistnok udenfor det juridiske Begreb »Handel« og er allerede af den Grund fri Næring.

10) Endvidere har enhver, der driver lovligt Erhverv som *Haandværker* eller *Fabrikant* (hvis Afsætning af det af ham selv frembragte jo ikke er Handel i streng Forstand), en vis Ret til at drive egentlig Handel uden dertil at behøve særligt Adkomstbevis. Denne Ret omfatter: a) andres Frembringelser, der henhører til hans Fag, saavel som brugte Sager af samme Art (saaledes maa en Skomager drive Handel med alt Slags Skotøj); b) alle Varer, som ved den Behandling, der er Gjenstand for hans Næringsbrug, er undergaaet en væsentlig Forandring, selv om Produktet i øvrigt henhører under andres Næringsvej; c) Maskiner, Redskaber og Materialer, som hører til Faget, dog at disse kun maa afhændes til andre Mestres og Fabrikanters af samme Fag.

11) Dernæst har enhver, der driver lovligt Erhverv som *Værtshusholder* eller *Restauratør*, Ret til at sælge Brød, indenlandsk Øl og indenlandsk Brændevin, og enhver, der driver lovligt Erhverv som *Konditor*, Ret til at forhandle Likører, destillerede af Druerbrændevin, og Chokolade.

12) Endelig har saavel danske som fremmede *Skippere* en i Henseende til Tid, Sted og Salgsgenstande nøjagtig afgrænset Salgsret. Skippere, der til en *Købstad* fra indenrigsk Sted hidfører de under 1. nævnte Landbrugsprodukter m. m., har Ret til i de første 3 Uger efter Ankomsten at udsælge Lasten i stort eller smaat, fra Skibet eller paa Torvet, paa almindelig Vis eller ved Auktion, dette sidste dog kun fra eller ved Skibet. Skippere, der fra fremmede Steder til Købstaden indfører Fødevarer, Tømmer og Træløst, Mur- og Teglsten, Brænde, Tørv eller Stenkul, har Ret til i 3 Uger efter Ankomsten at udsælge deres Ladning fra Skibet, i stort eller smaat, paa almindelig Vis eller ved Auktion. Efter Udløbet af de 3 Uger (ligesom ogsaa for andre Varers Vedkommende end de nævnte) kan Salg fra Skibet kun ske i stort, og Salg ved Auktion er ikke tilladt. Skippernes Salgsret kan i øvrigt være udvidet ved lokale Vedtægter. — Ved en Losseplads paa *Landet* kan Skippere uden Tidsindskrænkning sælge alle de fornævnte Varer fra Skibet baade i stort og i smaat, dog ikke ved Auktion.

Andre Arter af Handel er ifølge Næringsvedtægterne næsten alle bundne.

Adkomsten til at drive BUNDEN NÆRING er i Købstæderne et af Magistratens udstedt *Borgerskab*, paa Landet*) et af Politimesteren udstedt *Næringsbevis*. Saadan Adkomst kan opnaas ikke blot af Mænd, men ogsaa af ugifte Kvinder, forladte, fraseparerede og fraskilte Hustruer samt af Enker**).

De almindelige Betingelser er følgende:

1) Vedkommende maa være fuldmyndig (jfr. S. 243). Forladte Hustruer er med Hensyn til Adgang til at erhverve Næringsadkomst ligestillede med fraseparerede og fraskilte Hustruer samt Enker.

*) Handelspladserne (Frederiksberg, Frederiksværk og Marstal) henregnes, hvor ingen særlig Undtagelse er gjort, i næringsretlig Henseende til Landet.

***) Det til Kvinder meddelte Adkomstbevis kaldes altid *Næringsbevis*. Forøvrigt er Forskellen mellem Borgerskab og *Næringsbevis* nu nærmest kun en Navneforskel. Tidligere derimod havde Borgerskab en særlig Betydning med Hensyn til Borgerrepræsentantvalg, Borgervæbning m. m., som *Næringsbevis* ikke havde. — Naar der i det følgende tales om »Borgerskab«, underforstaas stadig »eller *Næringsbevis*«.

2) Vedkommendes Bo maa ikke være under Fallitbehandling.

3) Vedkommende maa ikke ved Dom være funden skyldig til Forbedringshus- eller Tugthusarbejde eller være under Tiltale for et Forhold, der kan medføre saadan Straf. Dog kan saadanne Personer opnaa en særlig begrænset Bevilling, hvorhos Virkningen af Forbedringshusarbejde som Hindring for Næringsadkomst bortfalder efter 5 Aars hæderlig Vandel, saafremt Straffen kun har været een Gang idømt. Hvad særlig Marskandiserhandel angaar, ved hvilken Faren for Hæleri er nærliggende, kræves, at vedkommende overhovedet ikke er Politiet bekendt fra nogen ufordelagtig Side.

4) Endvidere maa vedkommende, bortset fra traktatmæssige Undtagelser, enten have Indfødsret eller mindst 5 Aar have opholdt sig og ernæret sig ærlig her i Riget samt have erhvervet Forsørgelsesret i den Kommune, hvor han vil ned-sætte sig, eller ogsaa stille Sikkerhed for, at han og Familie i Tilfælde af Trang vil blive modtagne til Forsørgelse andetsteds.

Indenrigsministeriet kan dispensere fra disse Betingelser.

Borgerskab kan meddeles Aktieselskaber og andre anonyme Selskaber. Drives i øvrigt Handel eller anden bunden Næring af flere i Forening, skal enhver af disse, for saa vidt han tager umiddelbar Del i Forretningen, erhverve Borgerskab.

Det fra gammel Tid kendte *Købstadprivilegium* er endnu til Dels opretholdt. Paa Landet kan det saaledes ikke tilstedes at drive Groshandel, Købmandshandel og Detailhandel i mindre end $1\frac{1}{2}$ Mils Afstand fra nærmeste Købstads Akseltorv, Høkerhandel og Marskandiserhandel ikke i mindre end 1 Mils Afstand. Dog gælder disse Begrænsninger ikke for de København, Esbjerg Silkeborg, Løgstør og Nørresundby omgivende Landdistrikter (Lov 23. Febr. 1866, 19. Marts 1898 og 7. April 1899). Borgerskab paa Haandværk kan, fraset enkelte Undtagelser, ikke forenes med Borgerskab paa Handel.

Klager over Nægtelse af Borgerskab rettes til Indenrigsministeren; hvis det ikke hjælper, kan Sagen bringes for Domstolene ved Sagsanlæggelse mod vedkommende Magistrat eller Politimester.

Med Hensyn til Betalingen for Næringsadkomst er de forskellige Næringsveje inddelte i 5 Klasser. I *København* betales for Borgerskab paa Næringsveje af 1ste Klasse 200 Kr. samt 24 Kr. i Stempelafgift, for 2den Klasse henholdsvis 120 Kr. og 16 Kr., for 3die Klasse: 48 Kr. og 8 Kr., for 4de Klasse: 24 Kr. og 4 Kr. og for 5te Klasse: 8 Kr. og 2 Kr. I de *Købstæder*, der har mindst 5000 Indbyggere, betales $\frac{3}{4}$ og i de øvrige $\frac{1}{2}$ af de førstnævnte Afgifter, medens Stempelafgiften er den samme overalt. Paa *Landet* svares for Næringsbevis samme Afgift som for et tilsvarende Borgerskab i den nærmeste Købstad i samme Provins (jfr. S. 213). Til hvilken Klasse de forskellige Næringsveje henregnes, bestemmes ved Vedtægterne. Her skal kun fremhæves, at i København henregnes Grossererborgerskab til 1ste Klasse og Detailhandlerborgerskab til 2den Klasse, og at udenfor København Købmandsborgerskab henregnes til 1ste Klasse.

Borgerskab paa Handel lyder i Regelen paa enten Købmandshandel, Groshandel eller Detailhandel. Borgerskab paa *KØBMANDSHANDEL*, hvilket kun kan faas udenfor København, giver den største Ret, nemlig til Handel fra aaben Butik saavel som fra andre Udsalgssteder i stort som i smaat af alle Slags Varer; kun undtages Forhandling i smaat af de Medicinalvarer, som er Apotekerne forbeholdte, samt Marskandiserhandel, hvortil kræves særskilt Borgerskab. (Om Brændevinshandel og Gifthatel se ndf.). Borgerskab som *GROSSERER* (Groshandler) giver Ret til at sælge alle Slags Varer i stort (*en gros*), d. v. s. i Partier, hvis Størrelse ikke er under de Kvanta, som for en stor Del Varers Vedkommende findes angivne paa en Næringsloven vedføjjet specificeret Liste, dog at der kan sælges i Partier af hvilkensomhelst Størrelse, naar Salget sker til andre handelsberettigede, eller naar Salgsprisen er mindst 40 Kr. Grossererne maa ikke holde aaben Butik. De er i København, uden særlig

Indmeldelse, Medlemmer af Grosserer-Societetet. **DETAILLISTER** (Detailhandlere) endelig maa kun sælge fra aaben Butik og kun i smaat (*en detail*), d. v. s. stykkevis eller i Partier, der ikke naar den for Groshandel satte Grænse. Denne Begrænsning gælder dog ikke Handel med de S. 291 f. nævnte Produkter af Landbrug m. m. Undtagen fra Detaillisternes Handelsret er Handel med de Apotekerne forbeholdte Medicinalvarer, samt med de brugte Sager, der henhører under Marskandiserhandelen (dog maa Detaillister handle med gamle Bøger); om Handel med destillerede stærke Drikke skal de gøre særlig Anmeldelse (jfr. nærmere S. 296). Der er intet til Hinder for, at een og samme løser Borgerskab baade som Grosserer og Detailhandler. — Baade Købmænd, Grosserere og Detailhandlere kan selvfølgelig *købe* Varer i Partier af hvilkensomhelst Størrelse, ligesom de kan lade deres Forretning omfatte faa eller mange Varesorter, eftersom de lyster.

SÆRSKILT, udtrykkelig kun paa Handel med enkelte Varer lydende og derfor gerne billigere **BORGERSKAB** kan faas i følgende Tilfælde:

I **Købstæderne**: paa Vinhandel (Handel i stort og smaat med Vine, Brændevin, Likører, Eddike og Øl, samt Flasker og Propper); Tømmerhandel (Handel med Tømmer og Træløst i stort og smaat); Materialisthandel (Handel med upræparerede Medicinalvarer i stort og smaat, dog at der for visse af disse Varer er forbeholdt Apotekerne Eneret til Salg i smaat; denne Begrænsning gælder dog ikke, naar Salget sker til andre, som er berettigede til at forhandle disse Varer); Høkerhandel (Handel navnlig med Fødevarer af indenlandsk Produktion, nærmere bestemt ved kommunale Vedtægter); Brændevinhandel (Handel med alle Slags destillerede stærke Drikke i stort og smaat, men uden Udskænkingsret, jfr. S. 296); Marskandiserhandel (Handel med visse brugte Sager); Handel med gamle Bøger og gammelt Jærn (som tillige henhører under Marskandiserhandel) og endelig Borgerskab paa »ringe Handel« saasom med Brød, Traad og Garn, Lys og Sæbe, Legetøj og Kager (uden Betaling for Borgerskabet, Stempel 1 Kr.). — Paa *Landet* kan meddeles eget Borgerskab paa Høkerhandel, paa Marskandiserhandel og paa Brændevinhandel (jfr. S. 296).

Til Handel med Klude, Ben, Glasskaar o. lign. maa hos Magistraten eller Amtmanden erhverves en særlig *Bevilling* (der betales med 4 Kr. og 2 Kr. Stempel). Saadan Bevilling gives kun under forskellige i Næringslovens § 51 nævnte Betingelser, der sigter til at afværge Hæleri og lignende misligt Forhold samt til at stille Oplagene under Sundhedspolitiets Kontrol. For at være berettiget til at gaa rundt og opkøbe disse Ting maa man yderligere indhente en særlig Tilladelse hos Politimesteren.

Den, der har erhvervet Borgerskab, maa kun **NEDSÆTTE SIG** indenfor den udstedende Autoritets Omraade, men har i øvrigt Lov til at sælge til andetsteds boende. Vil vedkommende senere nedsætte sig i en anden Købstad eller Land-Jurisdiktion, maa nyt Borgerskab eller Næringsbevis erhverves, og paa Landet skal Flytning indenfor samme Jurisdiktion anmeldes til Politimesteren. Ingen Handlende maa have mere end een Butik i hver af Jurisdiktionens Kommuner. Derimod er der intet til Hinder for, at samme Person paa samme Tid løser Borgerskab i flere Jurisdiktioner.

Ved Auktion er Handlende kun berettigede til at sælge paa det Sted, hvor de har Borgerskab og har drevet Næring mindst et Aar, og derhos kun de Varer, som de ellers er berettigede til at falholde, og i samme Kvantiteter. Denne Begrænsning gælder dog ikke Ting, der er Genstand for Frihandel, heller ikke ved saadanne Salg, som ikke falder ind under Handel i juridisk Forstand.

Næringsadkomst falder ikke i Arv, men **OPHØRER** ved vedkommendes Død. Dog kan *Enken* fortsætte sin afdøde Mands Næringsvej, indtil hun indgaar nyt Ægteskab; samme Ret tilkommer den *Hustru*, hvis Mand er *bortrømt*. Endvidere ophører Retten, naar vedkommende ved Dom er funden skyldig til Forbedrings- eller Tugthusarbejde, Retten som Marskandiser tillige i Tilfælde af visse bestemte mindre Forseelser.

En Kvinde, der har erholdt Næringsbevis som ugift, kan, selv efter at have indgaaet Ægteskab, drive Forretning paa dette, naar Forretningen er hendes Særeje og hendes egen Raadighed undergivet. Tilsvarende Regel maa gælde, naar en *forlaadt* eller *frasepareret Hustru*, der har erholdt Næringsadkomst, fornyer Samlivet med Manden.

Næringsadkomsten bortfalder ikke, fordi den paagældende bliver *umyndiggjort* eller *gaar fallit*. Værgen eller Konkursboet kan fortsætte Handelen paa vedkommendes Vegne, medmindre Fallenten selv fortsætter enten med Konkursboets Tilladelse eller ved andres Hjælp.

Om Omløben med Varer haves forskellige af Næringsloven stadfæstede ældre Regler. Herefter er al Omløben med Varer, være sig paa Landet eller i Købstæder, for at falbyde dem (*»Bissekramhandel«*) forbudt. Dog er det tilladt enhver, der paa Landet har opkøbt Produkter af Landbrug m. m., at omføre dem til Salg paa Landet og i Købstæderne i Husene eller paa Gaderne, hvorhos der undertiden gives Bevilling til Omførsel af visse Varer saasom Kniplinger eller Bøger.

»Prøvehandel«. Det er tilladt enhver Handelsberettiget eller hans Agent at indfinde sig i hvilkensomhelst Købstad med Prøver af sine Varer og efter dem at afslutte Handel saavel med Handlende som med andre, dog at han ikke maa sælge selve Prøverne. Paa Landet derimod er al Prøvehandel forbudt undtagen med Produkter af Landbrug m. m., eller naar Handelen finder Sted mellem Handelsberettigede indbyrdes og kun omfatter Varer af den Slags, som ogsaa Køberen er berettiget til at forhandle. (Om fremmede Handelsrejsejende se S. 297 f.).

Næringsloven afskaffer al *Torvetvang*. Derimod bestaar stadig Retten til paa Købstadtorvet paa *Torvedage* at opstille Landvæsensprodukter til Salg, navnlig Fødevarer, levende Kreaturer, Brændsel og Foder, naar blot vedkommende Forhandler enten selv har produceret dem eller har opkøbt dem paa Landet.

Medens *Krammarkeder* bortfaldt 1882, kan stadig Heste- og Kvægmarkeder afholdes, hvor Indenrigsministeriet tillader det. Paa saadanne maa enhver foruden Heste og Kvæg sælge paa Landet opkøbte Produkter af Landbrug m. m. samt Agerdyrkningsredskaber. Og dernæst maa enhver i en Købstad eller Handelsplads bosat næringsberettiget paa ethvert Marked, der afholdes paa hans Hjemsted, sælge de Varer, som han ellers er berettiget til at falholde. Udlændinge maa ikke sælge paa Markeder. (Jfr. Sjette Afsnit, 2. Afdeling).

Enhver, der driver Handel i Strid med de i det foregaaende anførte Regler, bliver under en af det offentlige anlagt Politisag idømt Bøder fra 10—100 Kr. for **ULOVLIG NÆRING**. I flere enkelte Tilfælde er særlige Bødestraffe foreskrevne, hvorhos Straffen forhøjes i Gentagelsestilfælde.

Om enkelte Arter af Handel gælder **SÆRLIGE REGLER**, hvoraf de vigtigste er følgende:

For at blive Apoteker kræves ifølge Frd. 4. Decbr. 1672 et særligt Privilegium. Dette kan ikke tilstaa nogen, medmindre han har bestaaet farmaceutisk Eksamen (for at blive Apoteker i København kræves første Karakter) samt aflagt Ed. Derimod skal Apotekerne ordentligvis ikke løse Borgerskab eller Næringsbevis. De før 1842 udstedte Privilegier er *»reelle«*, d. v. s. overdragelige til Købere, der fyldestgør de nysnævnte Betingelser. De ny efter 1842 af Kongen i Hønhold til Sundhedskollegiets og Justitsministeriets Indstilling meddelte Privilegier er derimod *personlige*, dog at det ligesom ved reelle Privilegier kan tilstedes en Apotekers Enke at fortsætte Driften med en Provisors Hjælp. Hvor der er Trang dertil, men hvor et selvstændigt Apotek dog ikke antages at kunne bestaa, kan Justitsministeriet tillade Oprettelsen af Filialer fra de egentlige Apoteker (saakaldte *Hjælpeapoteker*) under Ledelse af en farmaceutisk Kandidat. Om Afgiften af personlige Apotekerbevillinger se Lov 10. April 1895.

Apotekerne er eneberettigede til Salg i smaat af *»præparerede«* og en stor Del *»upræparerede Medicinalvarer«*; Fortegnelser over de Varer, hvis Detailsalg saaledes er forbeholdt Apotekerne, udgaar fra Tid til anden fra Justitsministeriet (se for Tiden Anordn. 6. Nov. 1897 og Bek. 8. s. M.). Endvidere har Apotekerne i Købstæderne Ret (ikke Eneret) til at sælge Urter og Specier samt Vin, derunder

mod at erlægge Brændevinsafgift ogsaa Brændevin. Retten til at sælge Vin tilkommer dog ikke Apotekerne i København. Apotekerne er undergivne Sundhedsautoriteternes Tilsyn og en fastsat Medicinaltaks. Visse Artikler maa de kun udlevere mod Recept. De er pligtige at udlevere Medicin efter autoriserede Lægers Recept paa Kredit; til Gengæld er deres Krav privilegeret i Tilfælde af Konkurs.

Om Brændevinshandel findes Reglerne dels i Næringsloven, dels i Lov 2. Juli 1870. Ved Brændevin forstaaes i denne Sammenhæng ikke blot Korn- og Kartoffelbrændevin, men alle Slags destillerede stærke Drikke saavel som al anden stærk Drik, der er tilberedt med Brændevin. Retten til Forhandling af Brændevin omfatter ikke uden videre ogsaa Ret til Udskænkning (til Fortæring paa Stedet), men hertil maa i Regelen erhverves særlig Adkomst.

Grosserere er berettigede til Brændevinshandel (selvfølgelig *en gros*) uden dertil at behøve nogen særskilt Bevilling. I øvrigt maa med Hensyn til Adkomsten sondres mellem Købstad og Land. I *Købstæderne* er *Købmand* berettigede til Brændevinshandel uden at behøve særskilt Bevilling, en *Detaillist* derimod først, naar han for Magistraten har anmeldt, at han vil befatte sig med Udsalg af denne Artikel, og for Anmeldelsen har erhvervet Magistratens Bevis. At endvidere et udelukkende paa Brændevinshandel lydende Borgereskab kan meddeles, er omtalt S. 294. Paa *Landet* kan enhver, der har erhvervet Næringsbevis som Købmand eller Detaillist, løse et særegent Næringsbevis paa Brændevinshandel (224 Kr.), hvilket giver Ret til i stort og smaat, dog ikke i mindre Maal end $\frac{1}{4}$ Pot, at forhandle Brændevin. Endvidere kan enhver, som paa Landet med lovlig Adkomst driver Gæstgiveri (Krohold), i samme Udstrækning forhandle Brændevin, naar der herpaa erhverves særligt Næringsbevis (Betaling som i nærmeste Købstad). — *Forbrugsforeninger* i Købstæderne og paa Landet, der forsyner deres Medlemmer med Brændevin, er altid (selv om Virksomheden ikke er at anse som »Handel«, jfr. S. 290) pligtige at løse Næringsbevis paa Brændevinshandel.

Enhver, der driver Brændevinshandel eller Udskænkning (og Forbrugsforeninger, der forsyner deres Medlemmer med Brændevin), skal svare en *aarlig Afgift* til Stat og Kommune, der for 3 Aar ad Gangen fastsættes af Kommunalbestyrelserne i Købstæderne og af Amtsraadene paa Landet med et vist Beløb (10—400 Kr.). Enhver til Brændevinshandel eller Udskænkning berettiget kan imidlertid fri sig for denne Afgift ved til Øvrigheden at indgive skriftlig Erklæring om, at han ikke vil benytte Retten. *Grosserere* samt *Købmand* i Købstæderne maa altsaa altid afgive en saadan Erklæring, hvis de vil være fritagne for at svare Afgiften.

Om Handel med Gift findes særlige Regler navnlig i Frd. 1. April 1796 og Pl. 19. April 1843.

Hvad først angaar *Retten til at handle med Gift*, er der fastsat særlige Bestemmelser for *visse mineralske Gifte*, som har fundet almindeligere Anvendelse, nemlig følgende Arsenik- og Kviksølvforbindelser: Arsenicum album (Rottekrudt), A. rubrum, A. citrinum, Auri pigmentum, Coboltum, Mercurius sublimatus corrosivus, M. præcipitatus albus & ruber og Citrinum regis. Disse Giftsorter er *Grosserere* berettigede til at falholde i *en gros* Partier i original Indpakning; derimod er *Købmand*, som foruden Groshandel tillige driver Detailhandel, ikke berettigede til at falholde dem. *Detaillister* og andre er uberettigede til at forhandle de nævnte Giftstoffer. Særlig er den Ret til at forhandle dem, som Pl. 1843 tillagde *Materialister*, ved Højesteretsdom af 20. Marts 1883 erklæret for bortfalden.

Hvad angaar de *øvrige mineralske Gifte* saavel som *Plante-Gifte* og stærkt virkende Drogner og Kemikalier, maa de vel sælges i *en gros* Partier af *Grosserere* og *Købmand*, hvorimod al Detailhandel med egentlige Gifte er forbeholdt *Apotekerne*. Som Følge af Vanskeligheden ved at drage en rationel Grænse mellem giftige og ikke giftige Stoffer vil Spørgsmaalet praktisk komme til at bero paa, om det paa-gældende Stof findes opført paa de S. 295 nævnte Fortegnelser over præparerede og upræparerede Medicinalvarer, hvis Detailhandel er Apotekerne forbeholdt. Om *Materialisternes* Salgsret med Hensyn til saadanne Varer henvises til S. 294.

Foruden disse Salgsforbud er der af Lovgivningen paabudt en Række andre *Forsigtighedsforanstaltninger* med Hensyn til Forhandlingen af Gift. Saaledes er det paalagt Toldvæsenet, naar *Arsenik (Rottekrudt)* indklarerer ved andre end Apotekere, da at gøre Anmeldelse derom til Sundhedspolitiet, for at dette kan føre den videre Kontrol dermed, som det maatte anse for fornøden. Med Hensyn til *Opbevaringen* af Gift er der for Apotekernes Vedkommende givet en Række detaljerede Forskrifter, og fremdeles er det i Pl. 1843 paalagt alle, der driver Handel med Genstande, hvorved Forgiftning kunde ske, at henstille dem velbeteg-

nede og afsondrede fra de øvrige Handelsvarer, ligesom i øvrigt at vise al mulig Forsigtighed. For *Udlevering* af giftige Stoffer er der for Groshandelens Vedkommende ingen særlige Regler givne. Derimod har Apotekerne adskilligt at iagttage med Hensyn til Emballering, Paaskrift o. s. v., hvorhos giftige Stoffer overhovedet kun maa udleveres fra et Apotek efter følgende Regler: Som Lægemedel maa de udleveres mod behørig Receipt (for de stærkt virkende Midlers Vedkommende kun et begrænset Antal Gange) eller til Brug for Læger eller, for saa vidt der kun er Tale om smaa Beholdninger, for Tandlæger. Dernæst maa Gift (bl. a. til Brug ved Arsenikvaskning) udleveres mod autoriserede Dyrslægers Receipt. Endvidere maa Gift udleveres til Brug for Fabrikanter, Kunstnere og Haandværkere i deres Virksomhed som saadanne, dog kun for saa vidt vedkommende Rekvirent enten er kendt som eller særlig legitimerer sig som drivende en Virksomhed, hvortil den rekvirerede Gift bruges; for de ovenfor særlig nævnte Giftes Vedkommende skal der desuden til Apoteket indgives en særlig *skriftlig Rekvisition*. Arsenik farvet med Kønrog kan udleveres dels mod behørig Legitimation til »Kammerjægere«, dels til enhver anden, der indgiver en skriftlig Rekvisition, hvori han forpligter sig til kun at anvende det mod Rotter og Mus samt til at vise al mulig Forsigtighed, hvorhos Rekvisitionen maa være ledsaget af en Attest fra Præsten om, at Giften efter dennes Skøn kan betros Rekvirenten.

I Pl. 1843 findes en udtrykkelig Fortegnelse over de Stoffer, med hvilke det er tilladt at *farve* Kager, Deviser, Oblater, Legetøj o. lign.

Sluttelig maa nævnes Straffelovens § 290, der fastsætter *Straf* for den, der anvender giftige eller andre farlige Stoffer til Varer, der er bestemte til Forhandling eller Benyttelse af andre, paa en saadan Maade, at andres Sundhed udsættes for Fare, saavel som for den, der falholder Varer, hvortil slige Stoffer er benyttede.

Da vor hele Giftlovgivning er forældet, ufuldstændig og tildels uklar, har der siden 1880 flere Gange af Regeringen været fremsat Forslag til en ny Ordning paa Grundlag af en Betænkning, der afgaves af en i 1878 nedsat Kommission. Imidlertid er Forslaget endnu ikke naaet gennem Rigsdagen.

Lov 6. Marts 1869 forbyder at sælge fremmede *Lotterisedler* her i Landet, ligesom den forbyder alle andre end de autoriserede Kollektører at drive Handelsforretninger med det danske *Klasselotteris Sedler*. Endvidere forbyder den her i Landet særskilt at afhænde Retten til for enkelte Trækninger at deltage i Gevinstfordelingen efter *udenlandske Præmieobligationer*, hvortil Lov 10. April 1895 føjer et Forbud *dels* mod Kolportage her i Landet af udenlandske Præmieobligationer, *dels* mod overhovedet her i Landet at sælge *Andele* i saadanne.

Af de S. 290 omtalte Virksomheder, der jævnlig indbefattes under Begrebet »Handel« i videre Forstand, er Virksomheden som *LEVERANDØR* fri Næring, naar vedkommende blot bestiller Varerne hos de Personer, der er berettigede til at forfærdige og afsætte dem; men betjener han sig af uberettigede, bliver saavel han som disse til anse for uberettiget Næringsbrug.

KOMMISSIONSHANDEL er tilladt enhver med de samme Varer og i de samme Kvantiteter, som han for egen Regning maa købe og sælge, dog er det ikke tilladt at udsælge Varer i smaat for udenlandsk Regning.

Benævnelsen *AGENT* bruges i meget forskellig Betydning. Almindeligvis vil herved forstaaes en Person, der er bemyndiget til at modtage og effektuere Bestillinger for et Handelsfirma; men jævnlig har Agenten ogsaa yderligere Bemyndigelse. Undertiden bruges Ordet enstydigt med »Kommissionær«. Virksomheden som *Agent*, der ikke omtales i Næringsloven, maa staa aaben for enhver, saa længe den ikke antager Karakter af saadan egentlig Handel, hvortil Næringsadkomst kræves.

For saa vidt som »Agent« ogsaa bruges i Betydning af *HANDELSREJSENDE*, maa endnu bemærkes, at der til Begunstigelse af de indenlandske Handlende i Frd. 8. Juni 1839 er givet særlige Regler for *fremmede* Handlende, saavel som for *de af fremmede Handelshuse eller Fabrikanter antagne Handelsrejsende*.

Saadanne Handelsrejsende skal hos Toldvæsenet paa det Toldsted, hvor de først ankommer fra Udlandet, eller — for Indlændinges Vedkommende — hvor de er bosatte, erhverve et Adgangsbevis, der betales med 160 Kr., for saa vidt den Rejsende kun repræsenterer eet Hus, og endvidere med 80 Kr. for hvert Hus, han yderligere repræsenterer. Den fremmede Handelsrejsende skal medføre Attest fra Øvrigheden paa hans Hjemsted om, hvem han rejser for. Beviset gælder kun for et Aar. Det skal vises af Toldvæsenet og Politiet i enhver Købstad, hvor den Rejsende vil gøre Forretninger. Den Rejsende maa medbringe Prøver, men ikke egentlige Varepartier; han maa alene falbyde sine Varer i København og i Købstæderne (dog ogsaa til Købmænd fra Landet, naar disse træffes i en Købstad) og kun *en gros*; han maa kun sælge til egentlige handelsberettigede eller til andre Næringsbrugere og henholdsvis kun saadanne Varer, som Køberen selv er berettiget til at forhandle, eller som han bruger i sin Næringsdrift. — Med de Begrænsninger, som følger heraf samt af, hvad der S. 295 er bemærket om Prøvehandel, er Omrejsen for at modtage Bestillinger tilladt.

MÆGLER-INSTITUTIONENS nuværende Ordning hviler paa Frd. 22. Decbr. 1808. Denne Forordning, der kun gælder for *København*, begrænser i høj Grad Mæglernes Virksomhed. Til Gengæld indrømmer den dem Eneret paa det Omraade, den anviser dem; men Tidernes Udvikling har ført med sig, at denne Eneret paa forskellige Punkter ikke længere respekteres. Retlig bestaar den imidlertid endnu, kun om dens Grænser kan der herske Tvivl.

Ifølge Frd. af 1808 kan Magistraten i København beskikke saa mange Mæglere, som den finder fornødent. For at opnaa Beskikkelse kræves, at den paa-gældende har ført en pletfri Vandel og ved en særlig Prøve, som afholdes af Grosserer-Societetets Komite, har godtgjort at have de fornødne Kundskaber. Bestemmelsen i Frd.'s § 3 om visse Personers Fortrinsret har ikke længere nogen Betydning; derimod indhenter Magistraten, forinden den meddeler nogen Beskikkelse, Erklæring fra Grosserer-Societetets Komite om vedkommende Andragers Kvalifikationer. Beskikkelsen, der koster c. 240 Kr., skal indsendes til kongelig Konfirmation. Den udnævnte Mægler tages i Ed paa at ville holde sig de givne Forskrifter efterrettelig. Mæglereksamen er efter en længere Pause sidst afholdt i 1898.

Mæglernes Hovedvirksomhed bestaar i som autoriserede, upartiske Mellem-mænd at virke for Afslutningen af Retshandeler af den til deres Fag hørende Art. De inddeles i *Vare-, Veksel-, Skibs- og Assurance-Mæglere*.

Varemæglerens Forretning bestaar i Afslutning af Handeler om Varer. I størst Udstrækning benyttes Varemæglerne ved Handeler om Korn, Foderstoffer, Kolonialvarer og Hørkramvarer, og her som andetsteds bliver den enkelte mere og mere Specialist. Vekselmæglerens Forretning bestaar navnlig i Afslutning af Handeler om Veksler, Obligationer og Aktier*). Assurancemæglerens Forretning bestod navnlig i Modtagelsen af Sø-Assurancetegning. Denne Virksomhed er nu væsentlig overgaaet til Forretningsførerne og Agenterne for de forskellige Assurance-Selskaber, og der findes for Tiden i København ingen Assurance-mæglere. Skibsmæglerens Forretning bestaar hovedsagelig i Afslutning af Fragter, Ud- og Indklarering af Skibe, Toldklarering af Varer og Besørgelse af Havariforretninger. — Samme Person kan samtidig have Beskikkelse baade som Vare- og som Vekselmægler, derimod kan man ikke faa Bevilling baade som Skibsmægler og tillige som Vare- eller Vekselmægler. Ingen Mægler maa udøve anden Forretning end den, hvortil han ifølge sin Bevilling er bemyndiget; kun i det Tilfælde, at Skib og Ladning har lidt Havari, og Varerne desaaarsag skal sælges for Assurandørernes Regning i den Stand, hvori de befindes, er det Skibsmæglerne tilladt at paatage sig Varemæglernes Forretning ved Varernes Bortsalg.

*) Forskellige fra Vekselmæglere er *Veksellerere*. Til at drive Virksomhed som Veksellerer kræves i Byerne Borgerskab og paa Landet Næringsbevis. Et saadant gav oprindeligt nærmest Ret til at veksle Penge og handle med Veksler, Fonds og Aktier. Efterhaanden har Veksellerer-Virksomheden imidlertid antaget en mere omfattende Karakter. Derunder er saaledes indbefattet Diskonteringsforretninger, Ordningen af Laan og af Remburs, Ydelse af Kassekredit, Modtagelse af Penge paa Folio o. s. v.

Det er Mæglerens Pligt at udøve deres Virksomhed personlig. De maa som Følge deraf kun bruge deres Folk til almindeligt Kontorarbejde, Overbringelse af Slutsedler eller lignende underordnet Hjælp. Kun i Tilfælde af en Mæglerens Sygdom eller andet Forfald kan han hos Magistraten faa en anden konstitueret til at varetage sine Forretninger. Egentlig skulde denne anden selv have bestaaet Mægler-Eksamen, men praktisk lader dette sig ikke fastholde, og Konstitutionen meddeles ogsaa ueksaminerede Personer, naar disse i øvrigt findes skikkede til Hvervet. Derhos kan Skibsmæglerne hos Magistraten med Generaltolddirektoratets Godkendelse faa vedvarende Konstitutioner for Medhjælpere, noget, der navnlig nødvendigøres ved, at Principalen selv ofte kan kaldes fra Byen i Havaritilfælde.

Naar nogen til Mæglerens virksomheden henhørende Forretning er udført af en uberegtiget, medfører det ikke blot Strafansvar (Bøder) for alle Parter, men tillige skal alt, hvad der saaledes er sluttet ved uberettigede, anses for intet. Det er endvidere paabudt Mæglerne ej at betjene andre end saadanne Personer, som enten har taget Borgerskab paa Handel eller paa anden Maade dertil er berettigede.

Enhver Mægler er forpligtet til at holde en af Magistraten *autoriseret Protokol*, hvori han med Dag og Datum indfører alle sine Forretninger for i paakommende Tilfælde at kunne meddele Udskrifter deraf. Han skal derhos straks eller i det seneste 4 Timer efter, at endelig Handel er sluttet, egenhændig udstøde og underskrive Slutseddelen.

En saadan af en Mægler inden den foreskrevne Tid udstedt Slutseddelen tillægges der en særlig *Beviskraft*, i hvilken Henseende der dog ikke er givet bestemte Regler. I Almindelighed maa den Part, der vil fremsætte Indsigelser mod Slutseddelen, være sig fordi denne angives ikke at svare til det virkelige Indhold af Forhandlingerne, eller fordi Mægleren ved Handelens Afslutning paastaar at have overskredet sin Bemyndigelse, fremkomme med Indsigelsen uden uforudent Ophold, efter at han har modtaget sit Eksemplar af Slutseddelen (jfr. Responsum 7. Juni 1901). Derhos maa Indsigelsen for at komme i Betragtning belægges med noget Bevis, idet Slutseddelen, som f. Eks. udtalt i Sø- og Handelsretsdomme af 16. Juni 1870 og 4. Febr. 1901, vel ikke danner fuldt Bevis, men vækker en Formodning, der kan svækkes ved andre Oplysninger. At der om en ved Mægler afsluttet Handel fejlagtig ikke er udstedt Slutseddelen, gør ikke i og for sig Handelen ugyldig, naar Vilkaarene i øvrigt kan oplyses.

Det *Vederlag* (Kurtage), som tilkommer Mægleren, er udførlig fastsat i Frd. 1808 § 18, jfr. for Skibsmæglerens Vedkommende Pl. 24. Decbr. 1817. *Varemæglerens* Kurtage andrager ved en Salgssum af indtil 2000 Kr. inklusive $\frac{5}{100}$ pCt., fra 2000 til 4000 Kr. $\frac{3}{100}$ pCt., fra 4000 til 8000 Kr. $\frac{2}{100}$ pCt., og naar Beløbet overstiger 8000 Kr. $\frac{1}{2}$ pCt. Heraf betaler Køber og Sælger hver Halvdelen, naar Salget sker underhaanden; naar Salget sker ved Auktion, betaler derimod Sælgeren det hele, medmindre andet er fastsat i Auktionskonditionerne. — For Salg af *Veksler* samt af *Fonds* og *andre rentebærende Effekter* er Kurtagen 1 p. m. af hver af Parterne; samme Kurtage er det nu Kutime at beregne ved Salg af *Aktier*, uagtet Frd. 1808 hjemler en højere Kurtage ($\frac{1}{2}$ pCt. af indtil 20,000 Kr., $\frac{1}{4}$ pCt. af det overskydende Beløb). — *Skibsmæglerens* Kurtage er: for Salg af Skibe $\frac{1}{2}$ pCt. af indtil 20,000 Kr. og $\frac{1}{4}$ pCt. af det overskydende Beløb (betales af Køberen); for et Skibs partielle Befragtning 2 pCt. af Fragtens Beløb, for Befragtning af et helt Skib 1 pCt.; for at indklare eller udklare et Skib med Ladning 16 Skilling pr. Læst (2 Røg. Tons) af de første 50 Kommerceløster og 12 Skilling pr. Læst af den overskydende Drægtighed, for ballastede Skibe det halve; for Inkassation af Fragt, uden Garanti for Fragten, $\frac{1}{2}$ pCt.; m. m. — Kurtagen er fortjent, saasnart Kontrakten er bragt til endelig Afslutning, uden Hensyn til, om den paa Grund af Misligholdelse eller anden Aarsag ikke opfyldes. Ved cif Salg o. lgn. beregnes Kurtagen af det fulde Beløb uden Fradrag af Fragt o. s. v.

Det er Mægleren forbudt at give Uvedkommende Underretning om de ved ham afsluttede Forretninger, naar nogen af Parterne har paalagt ham at holde dem hemmelige. — Mæglerne er forpligtede til hver Uge at besørge udgivet en nøjagtig *Priskurant* for Varer, Vekselkurser, Diskonto, Fonds, Aktier, Assurancepræmier og Sejlskibsfragter.

Ifølge Forordningens § 13 maa »ingen Mægler drive Handel eller befatte

sig med noget Købmandsskab, Spedition, Skibsrederi, Vekselnegotie eller andre til Købmandsstanden henhørende Forretninger for egen Regning, samt hverken direkte eller indirekte deri med nogen anden deltage, under sin Bevillings Fortabelse.« Mæglerne er saaledes udelukkende henviste til Handelsvirksomhed som Mellemmand, uden at dette Felt dog paa nogen Maade er dem forbeholdt; de mødes her ikke blot med en Mængde Agenter, men ogsaa med selve Grossererstanden, af hvis Medlemmer mange driver Kommissionsforretninger. Forbudet mod at gøre Forretninger for egen Regning bliver for Vekselmæglerens Vedkommende i Virkeligheden ikke overholdt. Derimod er i 1887 en Varemægler bleven fradømt sin Bevilling, fordi han havde virket som fast antagen Agent for nogle enkelte udenlandske Huse og som saadan oppebaaret ensidig Provision fra disse.

Naar en Mægler gaar fallit, skal Skifteretten tage hans Bevilling i Forvaring, og han skal afholde sig fra alle Mæglerforretninger, indtil hans Bo er sluttet og ekstraderet ham til fri Raadighed. Befindes han skyldig i svigagtig Fallit, bliver Bevillingen kasseret. Ogsaa andre lovstridige Handlinger, der svækker den for Mæglerbestillingen fornødne Tillid, maa medføre Bevillingens Fortabelse. En Mægler's Fallit skal kundgøres ved Opslag paa Børsen.

De københavnske Mæglere udgør en *Korporation*, der ved Udgangen af 1903 talte 114 Mæglere, nemlig 8 Vare- og Vekselmæglere, 56 Varemæglere, 35 Vekselmæglere og 15 Skibsmæglere. Bestyrelsen bestaar af en Formand og tre Bisiddere, nemlig en Vare-, en Veksel- og en Skibsmægler. Valget sker af Medlemmerne og gælder for 2 Aar.

Frd. 22. Decbr. 1808 gælder, som ovenfor bemærket, kun for København. For de *andre Købstæder* kan der ventes meddelt kongelig Stadfæstelse paa særlige MÆGLERARTIKLER, naar Byens Handelsstand ønsker det. Saadanne Mæglerartikler er givne for ikke faa Købstæder. De er i det væsentlige stemmende med Indholdet af Frd. 1808, dog at Købstadmæglerne i Regelen ikke deles i Klasser. I de Købstæder, hvor Mæglerartikler ikke er givne, saavel som *paa Landet* staar Erhverv som Mægler aabent for alle.

Virksomheden som ASSURANDØR og ASSURANCEAGENT er fri Næring. Til Udøvelse af Virksomhed som AUKTIONSHOLDER kræves Borgerskab eller Næringsbevis. Virksomheden som FRAGTFØRER (d. v. s. Besørgelse af Varetransporter for andre) er fri Næring, naar bortses fra *Postvæsenets* Eneret til Befordring af visse Postsager (se NIENDE AFSNIT) og fra Reglerne om *Vognmandsnæring*; om Betingelserne for at fare som *Skipper*, se Sørretten. Virksomheden som FORLÆGGER er fri Næring, hvorimod den almindelige *Boghandel* falder ind under Reglerne for egentlig Handel.

3. Handelsstandens Bipersoner.

Indenfor den Kreds af Personer, der søger deres Erhverv som Hjælpere for de Handlende, er her kun Anledning til at omtale de EGENTLIGE HANDELSMEDHJÆLPERE, medens der med Hensyn til Handlendes *underordnede Tyende* (Karle, Bude o. s. v.) intet yderligere er at bemærke, end hvad der i Obligationens retten S. 285—86 findes anført.

Som de hyppigst forekommende Betegnelser indenfor Handelsmedhjælpernes Klasse kan nævnes: *Handelslærling*, *Handelsbetjent* (*Butikssvend*, *Butiksjomfru*, *Komis*, *Ekspedient*, *Ekspeditrice* — d. v. s. den, der i Købmands- og Detailhandelen enten alene eller i Forbindelse med Principalen besørger det daglige Udsalg fra aaben Butik); *Handelsfuldmægtig* eller efter Omstændighederne *Prokurist* (Personer, der er bemyndigede til paa visse Omraader og med en vis Frihed og Selvstændighed at repræsentere Principalen ved Retshandlers Afslutning); *Bogholder*

(den, der besørger Bogføringen); *Kasserer* (den, der forestaar Kassen, modtager Indbetalinger og besørger Udbetalinger); *Korrespondent* (den, der med større eller mindre Selvstændighed besørger Korrespondancen); *Kontorist*, *Kommiss* (den, der besørger almindelige Kontorforretninger); *Lagerekspedient* eller under større Forhold *Pakhusforvalter*, *Lagerchef* (den, der modtager anskaffede Varer i Forretningens Lager eller Pakhus, sørger for deres Opbevaring og atter udleverer dem); *Pladsagent* (den, der navnlig i større Grossistforretninger som fast antagen Employé virker for Forretningens Omsætning paa en bestemt Plads); *Rejsende*, *Handelsrejsende*, *Agent* (den, der udsendes for paa fremmede Steder at skaffe Forretningen Handelsforbindelser, udbyde dens Varer, modtage og effektuere Bestillinger med større eller mindre Selvstændighed). *Forretningsbestyrer* er Benævnelsen for den, hvem hele Forretningsledelsen er overdraget paa en andens Vegne.

Handelsfaktor kaldte man tidligere den, der var antaget til at forestaa et Handels-Etablissement paa et andet Sted end det, hvor Principalen selv drev sin Handelsforretning; bortset fra Bilandene bruges nu i Regelen Benævnelser som Forretningsbestyrer, Forretningsfører, Prokurist el. lign. Ved *Kargadør* (*Superkargo*, *Ladningsbefuldægtiget*) forstod man den, der fulgte som Tilsynshavende med en til Søs afsendt Vareladning; hans Pligter er nutildags nærmest gaaede over paa Skipperen.

1. FORHOLDET TIL PRINCIPALEN.

Til Afslutning af Tjenestekontrakter af den her omhandlede Art kræves *Fuldmyndighed* (25 Aar) hos Principalen, men kun *personlig Myndighed* (18 Aar) hos Medhjælperen (jfr. S. 244). Kontrakten oprettes kun sjældent skriftlig. Da det ordentligvis er Principalen, der fastsætter Engagementsvilkaarene, maa utydelige og mangelfulde Aftaler nærmest fortolkes i Disfavør af ham. Den engagerede maa tiltræde sin Plads i rette Tid, skal med Flid og Paa-passelighed forrette sit Arbejde og derved følge Principalens Ordre, skal erstatte Principalen den Skade, han paafører ham ved Svig, Ugatsomhed eller ved Mangel paa de Kundskaber, Evner eller Færdigheder, som han, efter hvad der er vedtaget eller forudsat, skulde besidde, og kan ikke ensidig sætte en anden i sit Sted. Paa den anden Side skal Principalen modtage ham, naar han i rette Tid indfinder sig, kan ikke overdrage sin Ret efter Kontrakten til en anden og skal til vedtagen Tid betale det tilsagte Vederlag. For saa vidt Medhjælperen staar i et fast Tjenesteforhold, der medfører en vis personlig Underordnelse (hvad f. Eks. sjældent vil kunne siges om Handelsrejsende og Agenter), er hans Vederlagskrav privilegeret i Principalens Konkursbo, dog kun for et Aar tilbage fra sidste Fardag før Konkursen (jfr. S. 286).

Under den stedfindende Mangel paa positive Lovregler angaaende dette Forhold er der i øvrigt hos Domstolene Tilbøjelighed til i Mangel af Aftaler eller Sædvane at følge Analogien fra Tyendeloven, navnlig fra dens Regler om Skifte-tid og Opsigelse samt om ensidig Tilbagetræden. Hertil er Principalen berettiget, naar f. Eks. den Tjenende gør sig skyldig i Forbrydelser, Haandgribeligheder eller grove Fornærmelser, Ulydighed, vedvarende Skødesløshed, eller naar han mangler de Egenskaber og Færdigheder, han skulde have, naar han ofte kommer for silde, gentagne Gange befindes drukken o. s. v.; Handelsmedhjælperen paa sin Side kan træde tilbage, naar f. Eks. Principalen mishandler ham, vedblivende giver slet og utilstrækkelig Kost, grovelig krænker hans Rygte ved ugrundede Beskyldninger, ikke betaler ham hans Løn o. s. v.

Forholdet indgaas sædvanlig paa ubestemt Tid med Ret for hver af Parterne til med et vist Varsel at opsigte det. Bogholdere, Kasserere, Pakhusforvaltere, Pladsagenter og almindelige Kontorbetjente er almindeligvis antagne med aarlig Løn og kan da i Mangel af anden Aftale opsigte og opsiges til enhver Tid af Aaret med 3 Maaneders Varsel til den 1ste i en Maaned. Almindelige Handelsbetjente, i alt Fald i København, er derimod gerne antagne maanedsviis, saa at de kan opsigte og opsiges med 14 Dages Varsel til den 1ste i den næste

Maaned, medens de i Provinserne ofte er engagerede med Tyendelovens almindelige Skiftetider (1ste Maj og 1ste November) for Øje, saaledes at Opsigelse maa ske med 3 Maaneders Varsel til en af disse. Handelsrejsende, Agenter og ligestillede kan sædvanlig opsiges og opsiges uden Varsel, medmindre de da lønnes med fast Gage (R. 25. Oktbr. 1890 og S. H. R. 25. Maj og 1. Novbr. 1900*).

Angaaende den *Handelsrejsende, Agenter* og ligestillede tilkommende *Provision* bemærkes, at der i Henhold til foreliggende Domme og Responsa maa tilkomme Agenten Provision for alle de Kunder, som han skaffer, og alle de Forretninger, som disse afslutter med hans Hus (S. H. R. $\frac{4}{3}$ 1886, jfr. R. $\frac{6}{1}$ 1899), og der maa tilkomme en alene med Provision lønnet Pladsagent Provision af alle de Ordre, der indgaar fra hans Distrikt (R. $\frac{19}{8}$ 1902, $\frac{6}{12}$ 1902), hvorhos Provision er fortjent, selv om Sælgeren uden Grund vægrer sig ved at effektuere de optagne Ordre (S. H. R. $\frac{26}{10}$ 1876), men ikke, naar han af Hensyn til Køberens Usoliditet eller anden gyldig Grund vægrer sig (S. H. R. $\frac{19}{11}$ 1886, $\frac{17}{2}$ 1898, R. $\frac{11}{2}$ 1884). Provisionen, der i Mangel af anden Aftale sædvanlig er 1 pCt. af de solgte Varers Værdi, antages dog ikke fortjent, naar Beløbene for de solgte Varer ikke indgaar, medmindre dette kan lægges Sælgeren selv til Last, (S. H. R. $\frac{18}{8}$ 1881, $\frac{18}{11}$ 1886, $\frac{20}{9}$ 1888, $\frac{22}{8}$ 1895, $\frac{20}{5}$ 1897, $\frac{28}{4}$ 1898, $\frac{22}{9}$ 1898, $\frac{12}{10}$ 1899, $\frac{8}{2}$ og $\frac{6}{7}$ 1900, $\frac{21}{3}$ 1901, R. $\frac{11}{8}$ 1899, jfr. Skr. $\frac{8}{9}$ 1899 [Handels-Beretn. S. 339] og R. $\frac{16}{9}$ 1902); derimod har Agenten som Regel altid Krav paa at faa de af ham i Anledning af den sluttede Handel hafte Udlæg godtgjorte (R. $\frac{18}{12}$ 1875, S. H. R. $\frac{12}{2}$ 1880; om Rejsegodtgørelse jfr. R. $\frac{11}{8}$ 1899).

2. FORHOLDET TIL TREDJEMAND.

De fleste af de i det foregaaende nævnte Personer kan ordentligvis, ikke blot i Kraft af en *speciel Bemyndigelse* for det enkelte Tilfælde, men i *Kraft af deres Stilling som saadan*, repræsentere deres Principal i visse Retninger; selv en Handelslærling kan, naar han staar bag Disken som Butiksdreng, sælge af de forhaandenværende Varer. Det her til Grund liggende Retsprincip er det almindelige Fuldmagtsprincip (jfr. Obligationsretten S. 284). Handelsmedhjælperens Forhold til Principalen bestemmes udelukkende ved Indholdet af den Fuldmagt eller Instruks, der udtrykkelig eller stiltiende er givet ham, saaledes at tabvoldende Overskriden af denne paadrager ham Erstatningsansvar. Derimod bliver Forholdet mellem Principalen og den med Handelsmedhjælperen kontraherende Tredjemand (Kunde) ordentligvis bestemt, ikke just ved den faktisk givne Fuldmagt, som Kunden jo i Almindelighed ikke kan kende, men ved Indholdet og Omfanget af den Bemyndigelse, som Kunden *efter alt, hvad der forelaa for ham, maatte være berettiget til at antage*, var Fuldmægtigen meddelt. Hvis der saaledes i det givne Tilfælde foreligger udtrykkelige Udtalelser fra Principalen til Tredjemand, eller hvis det ved iøjnefaldende Opslag i Lokalet er meddelt Publikum, at der kun maa betales ved Kassen, at Personalet er uberettiget til at give Rabat eller sælge paa Kredit o. s. v., da er dette naturligtvis afgørende. Har vedkommende Medhjælper holdt sig indenfor de saaledes afstukne Grænser, forpligtes Principalen overfor den godtroende Tredjemand, er derimod Medhjælperen gaaet udenfor dem, forpligtes Principalen ikke. Men hvor ingen saadan Vejledning kan hentes fra særlige Omstændigheder, bliver der Spørgsmaal om, i hvilket Omfang de forskellige Medhjælpere i *Kraft af selve deres Stilling som saadan* kan forpligte deres Principal.

*) Her og i det følgende betegner *H. R.* Højesteretsdomme, *O. R.* Københavns Overrets-Domme, *V. O.* Viborg Overrets-Domme, *S. H. R.* Sø- og Handelsrets-Domme, *H. St. R.* Hof- og Stadsrets-Domme, *G. K.* Gældskommissions-Domme, *R.* Grosserer-Societetets Responsa og *u. R.* utrykte Responsa.

Et betydningsfuldt Bidrag til Afgørelsen heraf har *Firmaloven af 1. Marts 1889* givet ved sine Regler om den i Handelsverdenen meget brugte PROKURA.

Loven fastsætter, at naar Indehaveren af et under dens Bestemmelser henhørende Firma (bl. a. saa godt som alle Handlende, jfr. S. 306) har givet nogen en Fuldmagt, der udtrykkelig betegner sig som *Prokura*, eller naar han paa anden Maade har betegnet nogen som *Prokurist*, er denne bemyndiget til i alt, hvad der hører til Driften af Fuldmagtsgiverens Forretning, at handle paa hans Vegne og tegne Firmaet. Dog maa Prokuristen ikke uden udtrykkelig Bemyndigelse afhænde eller behæfte Fuldmagtsgiverens *faste Ejendomme*. Prokura kan meddeles *flere Personer* saaledes, at den kun kan benyttes af disse i Forening (*Kollektivprokura*).

Medens den tyske Handelslov opfatter Prokuraen som givende Prokuristen en næsten ubegrænset Ret til at forpligte Principalen ved Afslutning af Handelsforretninger, selv om disse ikke staar i Forbindelse med Principalens Bedrift, har altsaa den danske (og svenske og norske) Firmalov indskrænket Prokuristens Beføjelse til saadanne Dispositioner, der angaar *Driften af Principalens Forretning*.

Dette maa sikkert forstaas saaledes, at Principalen forpligtes ved alle af Prokuristen afsluttede Retshandeler, som efter den almindelig tilgængelige Kundskab om den vedkommende Forretnings Art af *Tredjemand med Kette kunde anses for normale Led* i den. Tredjemand vil altsaa have at se hen til, om Principalens Bedrift er en Handelsforretning, en Fabrik eller andet, og i første Fald atter, om det er Detailhandel, en *gros-Handel* eller Købmandshandel, endvidere til, hvilke Varearter den producerer eller forhandler o. s. v. Hvis Tredjemand derefter maa kunne skønne, at den Retshandel, som Prokuristen tilbyder at afslutte, *efter sin Art* er ganske unaturlig og urimelig for en Forretning som den paagældende, kan han ikke gaa ud fra, at Prokuristen er beføjet til herved at forpligte Principalen. En Indehaver af en Kulforretning bliver saaledes ikke forpligtet ved, at hans Prokurist slutter Forretninger i Silkevarer, en Indehaver af en Knapfabrik ikke ved en Kontrakt om Leverance af Klipfisk; en Detaillist kan næppe forpligtes, naar hans Prokurist gør saa store samlede Indkøb, at det er øjensynligt, at de omkontraherede Varepartier ikke indenfor nogenlunde rimelige Tidsgrænser kan realiseres gennem en Detailhandlers Salgsret; en Principal kan ikke forpligtes, naar Prokuristen optager saa store Laan, at Tredjemand med nogen Omtanke maa kunne sige sig selv, at han ikke hertil har Principalens Samtykke; til Køb af faste Ejendomme vil Prokuristen kun i meget specielle Tilfælde kunne anses for berettiget o. s. v.

Prokuraen *kan* — men skal ikke — *anmeldes til Handelsregisteret*. Er den *ikke* anmeldt, staar det Principalen frit for at begrænse den Beføjelse, som ifølge det foregaaende almindeligvis tilkommer Prokuristen; men saadanne yderligere Begrænsninger kan ikke gøres gældende overfor den Tredjemand, der ikke kender dem. Tredjemand er altid berettiget til paa Forhaand at gaa ud fra, at Prokuraen har det i Firmaloven angivne almindelige Indhold. Hvis omvendt Prokuraen *anmeldes*, maa den ikke indeholde nogen som helst Begrænsning eller noget Forbehold, der ikke er hjemlet ved Lovens ovenanførte almindelige Bestemmelser. En til Firmaregisteret anmeldt Prokurist kan altsaa f. Eks. ikke udelukkes fra at paadrage Principalen Vekselforpligtelser — en Indskrænkning i Prokuristens Beføjelse, der tidligere var hyppig, — og den ikke-anmeldte Prokurist forpligter Principalen, naar Vekselmodtageren var ubekendt med, at Prokuristen ikke maatte underskrive Veksler.

Den, der ikke ønsker at løbe den Risiko, der saaledes er forbunden med at meddele en Person Prokura, maa indskrænke sig til at give sin Medhjælper en *begrænset Fuldmagt* (der ikke betegnes som »Prokura«), f. Eks. Fuldmagt til at kvittere for Pengebetalinger i Almindelighed eller for visse Betalinger, kvit-

tere i Told- eller Postsager osv. Saadanne Fuldmagter kan imidlertid ikke anmeldes til Firmaregisteret.

Prokuristen bør, naar han meddeler Underskrift, til Firmaet føje et Tillæg, der antyder Prokuraforholdet (*per procura, p. p. el. lign.*), samt tillige undertegne sit Navn.

En Prokurist kan ikke overføre Prokuraen til en anden. Derimod kan han vel meddele andre en mere begrænset Fuldmagt for et enkelt Tilfælde, for saa vidt en saadan kan siges at høre med til Driften af den vedkommende Forretning.

Prokuraen kan til enhver Tid *tilbagekaldes*. Fuldmagtgiverens *Død* medfører ikke Prokuraens Ophør, og *Umyndiggørelse* sikkert heller ikke. Derimod maa den bortfalde ved *Forretningsophævelse*. Er en Prokura anmeldt til Handelsregisteret, skal Forandringer deri eller Tilbagekaldelse deraf ogsaa anmeldes. Om den almindelige Virkning af Anmeldelse til Handelsregisteret se nedenfor.

Naar man kommer UDENFOR BEGREBET »PROKURA«, lader der sig ikke opstille nogen almenyldig Regel om Handelsmedhjælpernes Beføjelse til at forpligte Principalen. Benævnelserne er ikke saa faste, og Maaden, hvorpaa Arbejdet er fordelt indenfor de forskellige Forretninger, er ikke saa ensartet, at det med Sikkerhed kan siges, at den eller den Betegnelse altid indeslutter de eller de Repræsentationsbeføjelser og udelukker alle andre. Man finder derfor ogsaa, at de herhen hørende Domme som oftest lægger mere Vægt paa de konkrete Omstændigheder end paa den Betegnelse, hvorunder Handelsmedhjælperen nærmest fungerer. Følgende Bemærkninger af mere almindelig Karakter kan dog gøres:

Den, der er antagen til i al Almindelighed at *styre en Forretning*, kan forpligte Forretningens Indehaver ved alle saadanne Retshandeler, der kan anses som normale Led i Driften af en Forretning som den paagældende. Særlig er ved flere Domme den, i hvis Navn Forretningen drives, bleven tilpligtet at betale de af Bestyreren til Forretningen rekvirerede Varer. Ved Spørgsmaalet om en Mand kan siges at drive Forretning i eget Navn eller som Bestyrer for en anden, er det særlig af Betydning, paa hvis Navn Borgerskabet lyder, og hvem der har lejet Forretningslokalet.

En *Kasserer* kan i Almindelighed ikke antages berettiget til paa egen Haand at indrømme Hænstand eller andre Lettelser i Betalingen.

En *Bogholder* har som saadan næppe nogen almindeligere Beføjelse til at repræsentere Principalen ved bestemte Arter af Retshandeler.

Om *Kontoristers* og *Lagerekspedienters* Beføjelse lader der sig, ligesom om Bogholderen, ingen almindelig Regel opstille. Særlig for saa vidt de paa egen Haand modtager eller udleverer Varer eller Pengeeffekter, ligger der ikke heri et Afkald fra Principalens Side paa hans Adgang til at gøre Indsigelser gældende; til en egentlig Antagelse af Varer er de altsaa ikke uden videre berettigede.

Den i aaben Butik ansatte *Ekspedient* (Handelsbetjent, Kommiss, Butikssvend) er berettiget til at sælge de tilstedeværende Varer mod kontant Betaling til saadanne Priser, som med Rimelighed kan anses for at stemme med Principalens Ordre; derimod kan han ikke forpligte Principalen med Hensyn til i Butikken ikke tilstedeværende Varer eller gøre Indkøb til Forretningen eller modtage og kvittere for Indbetalinger undtagen for de af ham selv solgte Varer.

Den, der *bringer Varer* til Kunderne, kan ikke antages berettiget til at modtage Betaling derfor, naar han ikke medbringer kvitteret Røgning.

Hvad endelig angaar »*Agenter*« (*Rejsende*), er det ved en Mængde Domme (se ogsaa »Handelsberetningen« for 1899 S. 347, jfr. R. ²¹/₈ 1900) fastslaaet, at en saadan paa Forhaand kun kan antages at være berettiget til at indlede Forretningsforbindelser, men ikke uden særlig Grund kan formodes at være bemyndiget til at afslutte endelige Handeler paa Husets Vegne. Dog kan dette blive forpligtet ved de gennem Agenten indkomne Bestillinger, naar det unnlader ufortøvet at erklære, at det ikke vil godkende dem (se f. Eks. S. H. R. ¹/₁₁ 1900). Heller ikke kan Agen-

ten modtage de gennem ham hos en anden Forretning bestilte Varer eller indrømme Kredit, indgaa paa Akkord eller *modtage Betaling for de gennem ham solgte Varer* (R. 9/8 1902). Hvorvidt han kan modtage Reklamationer og til Disposition stillede Varer, beror paa Omstændighederne, og paa dette Punkt er Domstolenes Praksis noget usikker.

Har nogen indladt sig med en af de nævnte Personer i Forhold, hvor vedkommende ikke er kompetent, berøres Principalens Retsstilling ikke deraf. Har man saaledes f. Eks. betalt modtagne Varer til en Person, der ikke var bemyndiget til at kvittere, og denne forbruger Pengene til egen Fordel, maa Køberen betale om igen. Har den, der modtog Pengene, derimod behørig afleveret dem til Principalens Kasse, er hans Kvittering naturligvis gyldig.

4. Firma.

Ved FIRMA (*Firmanavn*) forstaas det Navn, hvorunder en Forretning drives og Underskrift med Hensyn til samme meddeles.*) Af Hensyn til den store Betydning, som de faste Firmabetegnelse har vundet i Handelslivet, og for at hindre Misbrug, der kan vække urigtige Forestillinger hos Publikum, der henvender sig til et Firmas Bærer, har Lovgivningen i de fleste Lande fastsat Regler, der mere eller mindre gennemfører *Princippet om Firmaets Sandhed*, hvorved forstaas, at Firmabetegnelsen paa den ene Side helt eller dog til en vis Grad skal angive de Personer, der staar bag ved som personlig hæftende, eller omvendt angive, at der (som ved Aktieselskaber o. lign.) netop ingen saadanne findes, og at Firmabetegnelsen paa den anden Side ikke maa indeholde noget, der henpeger paa Personer, Kapitaler, Virksomheder, Ejendomme o. s. v., der i Virkeligheden intet har med Forretningen at gøre.

Af nogle Lovgivninger, saaledes den *franske* og de, der nærmest slutter sig til denne, gennemføres det nævnte Princip ubetinget (rigtignok dog kun for Handelselskabers Vedkommende). Derimod hviler den *tysk-østerrig-ungarske* Lovgivning paa den Betragtning, at der vel ikke er Grund til at fravige Princippet ved Dannelse af nye Firmaer, men at derimod et en Gang indarbejdet Firmanavn dels ikke uden Forstyrrelse for Firmaets Kunder kan forandres, dels er en lovlig erhvervet Værdi, som bør kunne overføres ved Arv, Ægteskab o. lign., samt undnyttens økonomisk ved Overdragelse sammen med selve Forretningen. Den Usikkerhed, som herved kan medføres (idet nemlig Forretningens Indehaver kan være en helt anden end den, hvis Navn Forretningen bærer), søges der raadet Bod paa ved at gøre det til almindelig Pligt at anmelde Firmaer til Handelsregisteret, i hvilket da enhver kan finde Oplysning om de virkelige Forhold.

Den *danske* Lovgivning er gaaet en Mellemsvej, idet den nemlig, foruden under visse nærmere Betingelser at tillade Firmaets Bibeholdelse af Arvinger m. m., tillige tilsteder, at Firmaet kan overdrages sammen med Forretningen, men dog kun saaledes, at der til Firmabetegnelsen føjes et Tillæg, der antyder Efterfølgerforholdet. I alle Tilfælde, hvor et Firma bibeholdes til Trods for, at de til Grund liggende Forhold forandres, er derhos Anmeldelse til Handelsregisteret ubetinget foreskrevet.

Den gældende danske Lovgivnings Bestemmelser om Firma findes i 2det Kapitel af LOV OM HANDELSREGISTRE, FIRMA OG PROKURA AF 1. MARTS 1889 (almindelig kaldet »Firmaloven«).

Lovens Forskrifter er ifølge § 8 anvendelige paa *enhver, der driver Handel, Haandværksnæring eller Fabriksvirksomhed*. Udtrykket »*Handel*« er nærmere bestemt ved Lovens § 35, der lyder saaledes:

»Som Handlende eller lige med Handlende anses i denne Lov: a) Enhver, Enkeltmand eller Selskab, som driver Handel i Henhold til Borgerskab eller Næringsbevis paa Handel, Brændevinhandel undtagen — derunder ogsaa Forbrugs- og Produktionsforeninger o. desl., for saa vidt deres Virksomhed maa betragtes som Næringsdrift — eller som søger stadigt Erhverv ved at drive Vekseller- eller

*) Ved *Firma* forstaas meget hyppig ogsaa selve Forretningen, »Huset«.

Bankforretninger, Spedition, Assuranceforretninger mod Præmie eller Assurance-agentur, samt b) Sparekasser. *Undtagne* er: a) Selskaber, hvis Statutter er fastsatte ved Lov, og b) Høkere, samt de, der driver saadan Handel, som omhandles i Lov om Haandværks- og Fabrikdrift m. m. af 29. December 1857 §§ 49 [Marskandisere i Købstæderne], 50 [Handel med gamle Bøger og gammelt Jærn], 52 [ringe Handel, jfr. S. 294] og 57 [Marskandisere paa Landet].

Handelsberettigede, som ikke er anmeldelsespligtige, Aktieselskaber og Kommandit-Aktieselskaber, for saa vidt de ikke er anmeldelsespligtige, samt gensidige Forsikringselskaber, kan dog foretage Anmeldelse til Handelsregisteret og bliver da i det hele underkastet denne Lovs Bestemmelser.

Udenfor Lovens Bestemmelser falder altsaa foruden de udtrykkelig undtagne Virksomheder endvidere saadan Handelsvirksomhed, som er *fri Næring* (S. 291), eller som drives i Henhold til *Bevilling* (S. 294), samt de i Forbindelse med Handelen staaende Virksomheder, der ikke er udtrykkelig medinddragne, f. Eks. *Rederi, Mæglervirksomhed, Beværtningsdrift*, fremdeles *Sporvognsselskaber, Telefonselskaber* o. lign. De saaledes udenfor Loven faldende Personer og Selskaber kan — for saa vidt de ikke i Henhold til Slutningen af § 35 gør frivillig Anmeldelse til Handelsregisteret — indrette deres Firmabeteegnelse ganske, som de vil, saa længe deres Optræden blot ikke faar Karakter af Drageri.

For de *under Lovens Omraade* faldende Firmaer gælder derimod, foruden det almindelige Bedrageriansvar, tillige følgende Regler, hvis Overtrædelse straffes med Bøder fra 5—500 Kr. Ingen maa i sit Firma uden Hjemmel optage *Andenmands Navn* (Personnavn eller Firmanavn, indenlandsk eller udenlandsk, jfr. S. H. R. 7. Decbr. 1893) eller Navnet paa Andenmands faste Ejendom. Et Firma maa ikke indeholde *Angivelse af Foretagender*, der ikke staar i Forbindelse med Forretningen; ej heller maa et Firma, som angiver en bestemt Art af Forretning, bibeholdes uforandret, naar denne er væsentlig forandret. De i *Handelsregisteret* for samme Kommune *indførte* Firmaer skal tydelig *adskille sig fra hverandre*; vil nogen anmelden et Navn, som allerede er indført i Registeret for en anden, maa han derfor ved et Tillæg (Fornavn, Forbogstaver, Beteegnelse af Forretningens Beskaffenhed o. s. v.) eller paa anden Maade sørge for, at hans Firma tydelig skilles fra det ældre. Den, som *uden Firma-Anmeldelse* vil drive Forretning under eget Navn, maa ikke ved Tilføjelser, Udeladelser eller Ændringer i den hidtil brugte Benævnelse, forsætlig efterligne indregistrerede Firmaer, som indeholder det samme Navn. (Hvad angaar Reglerne om Anmeldelsespligt til Handelsregisteret, se S. 309).

De foregaaende Regler er almindelige; iøvrigt sondres der under Hensyn til, hvem der driver den vedkommende Forretning.

Om Enkeltmands Firma gælder, at det, hvad enten det er anmeldt eller ej, skal indeholde hans Efternavn med eller uden Fornavn, og at det ikke maa indeholde noget, som antyder et Selskabsforhold, eller at Ansvar er begrænset, men derimod nok andre Tilføjelser, der nærmere betegner Forretningen eller Indehaverens Person. Enkeltmands Firma kan følgelig lyde ikke blot »Willumsen«, »A. P. Hansen«, »Carl Nielsen« men ogsaa »Olsens Kulforretning«, »Kgl. Hof-Musikhandel, Henrik Hennings« el. lign. Derimod maa han ikke forme det som »P. Jensen & Co.«, »P. Hansens Sønner«, »Slotsgades Kolonialvarehandel«, »Neptun«, »C. Petersen limiteret« eller lign.

Et ansvarligt Selskabs Firma skal, naar ikke alle Medlemmers Navn er optagne i samme, indeholde mindst eet Medlems Navn samt et Tillæg, der antyder et Selskabsforhold. Et ansvarligt Selskabs Firma kan altsaa ikke lyde »P. Bloch«, »Nørrebro Meludsalg« el. lign., men derimod »Jensen & Larsen«, »C. Nyholm & Co.«, »Brødrene Olsen«, »Schrøder & Co.'s Smørforretning« el. lign. Der maa ikke optages Navnet paa andre Personer end de fuldt ansvarlige Medlemmer og heller ikke noget, der gaar ud paa at begrænse Ansvar for disse.

Et Kommanditselskabs Firma skal indeholde mindst eet fuldt ansvarligt Medlems Navn samt et Tillæg, der antyder et Selskabsforhold eller, for saa vidt Kommanditisternes Indskud er fordelt paa Aktier, betegner Selskabet som et Kommanditaktieselskab. Der maa ikke optages Navne paa andre Personer end de fuldt ansvarlige, heller ikke noget, der begrænser disses Ansvar.

Et Aktieselskabs Firma skal betegne Selskabets Egenskab af Aktieselskab, altsaa f. Eks. lyde »Aktieselskabet Christiansholms Fabrikker«. Virksomhedens Art kan, men behøver ikke at være betegnet ved Navnet.

Anderledes derimod med andre Selskaber med begrænset Ansvar, hvortil Loven henregner ogsaa ethvert Selskab med vekslende Medlemsantal eller vekslende Kapital, selv om dets Medlemmer er fuldt ansvarlige. Disse Selskaber skal nemlig i deres Firma optage et Virksomheden betegnende Udtryk, hvorhos Firmaet ikke maa indeholde noget Personnavn. Udelukkede er derfor her Betegnelser som f. Eks. »L'étoile du Nord«, da Virksomheden ikke derved betegnes, eller Navne som »Rothschilds Laanebank«, »Den Nielsenske Forbrugsforening« el. lign., da herved Personnavne medtages. Derimod vil Betegnelser som »Hillerød Forbrugsforening«, »Haandværkerbanken« være fyldestgørende.

Et bestaaende Firmanavn kan i visse Tilfælde bevares uanset indtraadte *Forandringer*. Saaledes kan en *Enke*, som fortsætter sin afdøde Mand's Forretning, samt *Ægteemand*, som fortsætter den af hans Hustru før eller under Ægteskabet drevne Forretning, benytte Firmaet uforandret. Derhos kan *Arvinger*, som med fuldt personligt Ansvar fortsætter den Afdødes Forretning, have samme Ret, saafremt den afdøde har tilladt det, eller, naar han er død uden at have taget anden Bestemmelse, alle Arvinger samtykker deri. *Indtræder* nogen som Medlem i en bestaaende Forretning, kan Firmaet vedblive føres uforandret. Det samme gælder, hvis et Medlem *udtræder* af et ansvarligt Selskab eller af et Kommanditselskab; dog maa hans Navn ikke bibeholdes i Firmaet, medmindre han har tilladt det, eller eventuelt alle hans Arvinger samtykker deri. — Udenfor de nævnte Tilfælde kan Overdragelse af Firma ikke finde Sted. Dog skal det, naar en af Enkeltmand, ansvarligt Selskab eller Kommanditselskab drevne Forretning overdrages til Enkeltmand, ansvarligt Selskab eller Kommanditselskab, være tilladt at vedtage, at den ny Indehaver bibeholder Firmaet *med et Tillæg, som antyder Efterfølgerforholdet*. (En Efterfølgers Efterfølger forlanges betegnet som »anden Eftf.« eller lign.). Af de angivne Regler følger, at — bortset fra Enker, Ægteemand og Arvinger — kan et Firma ikke overdrages *uforandret* til en ny Indehaver paa anden Maade end derved, at den ny Mand først indtræder som Medlem af Forretningen, og den ældre derefter udtræder.

Firmaloven *traadte i Kraft* den 1. Juli 1889 og fandt ved sin Ikrafttræden ogsaa Anvendelse paa da bestaaende anmeldte eller efter Loven anmeldelsespligtige Firmaer, dog med følgende Begrænsning: For saa vidt de bestaaende Firmaer havde været lovligt førte (d. v. s. overensstemmende med den ældre Firma lov af 23. Januar 1862), kunde de i Løbet af 3 Maaneder fra 1. Juli 1889 optages i Handelsregisteret, selv om de ikke fyldestgjorde den ny Lovs Krav; dog skulde der i ethvert Tilfælde, hvor Indehavere af en Forretning havde begrænset deres personlige Ansvar, uden at dette fandt Udtryk i det brugte Firma, til dette føjes Tillægget »begrænset Ansvar« eller »limiteret«, ligesom ogsaa Aktieselskaber og Kommandit-Aktieselskaber skulde optage et Udtryk, der betegnede denne deres Egenskab. De før 1. Juli 1889 bestaaende Firmaer, der ikke den Gang var anmeldte, og som heller ikke efter den ny Lov er anmeldelsespligtige, kan stadig føres uforandrede.

Med Hensyn til *Maaden, hvorpaa Firmategning bør ske*, bemærkes: Det sædvanlige Tilfælde, at hvert enkelt Medlem har Signatur, omtaler Loven ikke, da det her er Skik, at hver for sig undertegner Firmaet uden videre Tilføjning. Hvis det

derimod i et ansvarligt Selskab er vedtaget, at Retten til at tegne Firmaet kun kan udøves af flere Medlemmer i Forening, bør de, som er berettigede til at tegne Firmaet, tillige underskrive deres Navne. Firmategning for et Aktieselskab eller andet Selskab med begrænset Ansvar bør være ledsaget af Underskrift af dem, der er berettigede til at tegne Firmaet. — Naar en Forretning midlertidig bestyres af Likvidatorer, Administratorer eller Arvinger, bør Firmategningen ske paa saadan Maade, at det forandrede Forhold deraf fremgaar, altsaa f. Eks. ved til Firmaet at føje »i Likvidation«, »under Administration«, »paa Dødsboets Vegne«, »paa Arvingernes Vegne« el. lign.

5. Handelsregistre.

Det er af Interesse baade for Forretningsfolk og for andre, der indlader sig med dem, at have en let Adgang til Oplysning om de Forhold, der bestemmer en Forretnings Tilstand og Stilling. I adskillige Henseender maa det være overladt til den private selv at skaffe sig Oplysning, f. Eks. angaaende Forretningens pekuniære Status. Men paa andre Punkter kommer de fleste Handelslovgivninger Forretningsverdenen til Hjælp derved, at det paalægges større eller mindre Klasser af Forretningsdrivende at gøre *Anmeldelse til en offentlig Myndighed*, som gør Anmeldelsens Indhold alment tilgængeligt enten ved Indførelse i Registerne eller ved simpel Opbevaring af Anmeldelsen, eventuelt tillige ved Offentliggørelse gennem Aviser.

I den tysk-østerrig-ungarske saavel som i den nordiske Lovgivning*) er Publicitetsmidlerne *Handelsregistre* i Forbindelse med *Offentliggørelse gennem Aviserne*. Registerne angaar ordentligvis Handlende og dermed ligestillede, og de Punkter, hvorom Offentlighed søges tilvejebragt, er navnlig: 1) *Firmanavnet*, 2) *Maaden*, hvorpaa de enkelte Deltagere i et Selskab hæfter for *Forretningens Gæld*, 3) *Omfanget*, hvori de er berettigede til at repræsentere Selskabet, samt endelig de 4) *Fuldmagts-* (særlig *Prokura-*)forhold, i Kraft af hvilke andre er berettigede til at optræde paa de egentlige Deltageres Vegne.

Handelsregisterets Betydning er imidlertid ikke indskrænket til at tjene som Oplysningsmiddel. De forskellige Lovgivninger forener hermed andre Formaal, og navnlig benyttes Registeret tillige som Middel til at fremme *Ensartethed og Klarhed i det økonomiske Samliv*. Dels plejer nemlig Lovgivningerne at opstille Præsumtioner for, hvorledes de forskellige Handlende antages at hæfte, ved hvem de forpligtes o. s. v., saa længe de ikke gennem Anmeldelse til Handelsregisteret udtrykkelig kundgør særlige Begrænsninger eller Afgivelser fra det almindelig gældende. Dels fastsættes det, at Handelsregisteret i de og de Tilfælde ikke modtager Anmeldelser med Begrænsninger, eller i alt Fald kun med visse bestemte. Samtidig hermed tillægges der Handelsregisteret ligesom Tinglæsningsprotokollerne den retlige Betydning, at den godtroende Tredjemand er berettiget til at stole paa det i Registeret indførte, selv om det ikke, eller ikke længere, stemmer med de virkelige Forhold. Finder han f. Eks. i Registeret visse Personer nævnt som ansvarlige Interessenter i et Firma, kan han holde sig til enhver af dem uden Hensyn til, om nogen af dem, uden at have anmeldt det, for længe siden er udtraadt.

Det anførte er imidlertid kun den ene Side af Sagen. Handelsregisteret er ikke blot i Publikums Interesse, men virker i lige saa høj Grad til Fordel for dem, der foretager Anmeldelserne, og det ikke blot derved, at den Sikkerhed og Soliditet, som det befordrer, er til Fremme for Forretningsslivet i det hele, men særlig derved, at Lovgivningen ogsaa opstiller en mere eller mindre ubetinget Præsumtion for, at enhver, der indlader sig med et Firma, som har gjort Anmeldelse til Registeret, er bekendt med dettes Indhold. Derved gives der nemlig dem, for hvem Anmeldelse staar aaben, en let Adgang til med Virkning overfor alle og enhver at bringe særlige *Begrænsninger* (i saadant Omfang, hvori Registeret modtager dem) eller ind-

*) Frankrig, England, Holland, Belgien og Italien har kun hørhen hørende Regler for Handelselskabers Vedkommende, dog omfatter Italiens Prokuraregister baade Enkeltmænd og Selskaber. I Frankrig og Belgien haves derhos ingen egentlige Handelsregistre, idet der blot finder en Opbevaring og Offentliggørelse af Anmeldelserne Sted.

traadte *Forandringer* i bestaaende Forhold (f. Eks. Tilbagekaldelse af en Prokura) til Offentlighedens Kundskab.

En yderligere Fordel frembyder Handelsregisteret endelig for Anmelderen derved, at Lovgivningen kan yde det anmeldte Firmanavn en *Beskyttelse mod Efterligning*, som der ikke kan være Tale om ved det ikke-anmeldte*).

Den gældende danske Lovgivnings Bestemmelser om Handelsregistre indeholdes i FIRMALOVEN AF 1. MARTS 1889. Nærmere Regler om Registerets Førelse findes i kgl. Adg. 24. Maj 1889 (jfr. ogsaa Justmin. Cirk. Nr. 189/1889), og Skemaer, udfyldte eksempelvis til Vejledning, i Ministerialtidende 1889 A, S. 112.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, VED HVEM OG HVORLEDES REGISTRERNE FØRES, bemærkes, at vi ikke her som f. Eks. i England har noget Centralregister, men kun en Række lokale, der føres i Købstæderne af Magistraten og ellers af Politimesteren. I hver Kreds føres det i 3 Afdelinger.

Af disse omfatter Afdeling A Firmaer for Enkeltmænd, ansvarlige Selskaber og Kommanditselskaber, derunder Kommandit-Aktieselskaber; Afdeling B omfatter Aktieselskaber og Afdeling C andre Selskaber med begrænset Ansvar. I hver Afdeling har hvert Firma sit særskilte Folium, og til hver Afdeling knyttes et alfabetisk Register. — Enhver Anmeldelse skal efter at være indført i Registeret kundgøres paa Anmelderens Bekostning ved at indrykkes i Statstidenden.

Under Justitsministeriets Tilsyn udgives maanedlig en for hele Riget fælles *Samling* af de kundgjorte Anmeldelser; ved Aarets Udløb forsynes den med Aarsregister.

ANMELDELSESPLOGTEN. Anmeldelse af *Enkeltmands Firma* er en frivillig Sag. Derimod skal alle andre Firmaer**) anmeldes, inden Forretningen træder i Virksomhed. Anmeldelsen skal gøres til Handelsregisteret i den Kreds, hvor Forretningskontoret findes. Naar der oprettes en under særskilt Bestyrelse staaende selvstændig Forretningsafdeling (*Filial*), skal Anmeldelse ligeledes gøres til Registreringsmyndigheden i Hovedkontorets Kreds, der saa, hvis Filialen ligger i en anden Kreds, snarest mulig efter Anmeldelsens Registrering og Bekendtgørelse skal oversende den til Optagelse i Handelsregisteret paa det Sted, hvor Filialen er beliggende. Den, der saaledes har Kontor paa flere Steder, kan iøvrigt ogsaa, om han foretrækker det, anmelde Firma for hver især af disse Forretninger som for en selvstændig Forretning. *Udenlandsk Forretnings Filial* betragtes altid som en selvstændig Forretning og skal anmeldes af sin Bestyrelse.

Enhver *Forandring* i de engang anmeldte Forhold (Forandring af Firmanavn, Medlemmers Udtreden eller Indtræden, Forandring i Retten til Underskrift, Forretningsophævelse o. s. v. o. s. v.) skal altid snarest mulig anmeldes, herunder ogsaa Forandring i eller Tilbagekaldelse af en anmeldt *Prokura*.

Dog behøver *Forandring af Bopæl* ikke at anmeldes. Foretager et *Aktieselskab* eller *andet Selskab med begrænset Ansvar* Ændringer i saadanne Punkter af dets Vedtægter, som ikke skal være optagne i den oprindelige Anmeldelse (jfr. S. 311),

*) Adskillige fremmede Lovgivninger tillægger de paabudne Anmeldelser endnu videre Betydning. Saaledes er det f. Eks. en temmelig almindelig Regel, at visse Selskaber, navnlig Aktieselskaber (men i Frankrig ogsaa ansvarlige Selskaber) overhovedet ikke anerkendes som bestaaende, saalænge den lovbefalede Anmeldelse og Bekendtgørelse ikke har fundet Sted.

**) Det maa dog mærkes, at denne Pligt kun paahviler Selskabs-Firmaer, der driver Haandværks- eller Fabriksvirksomhed, eller handelsmæssig Virksomhed, som ligger indenfor de S. 305 angivne Grænser. De der nævnte Virksomheder, som falder udenfor Reglerne om Firmanavnet, har ingen Anmeldelsespligt.

skal kun Dagen for den besluttede Forandring anmeldes og et Eksemplar af Beslutningen vedlægges.

Flyttes Forretningen til en anden Kommune, eller *forandres selve Firmaet*, skal tillige fuldstændig (ny) Firmaanmeldelse gøres.

Er det ved *Dom* afgjort, at en Anmeldelse ikke burde have været optagen i Handelsregisteret, eller at et Forhold, hvorom Tilførsel er gjort i dette, er forandret eller ophørt, skal der herom paa Forlangende af nogen af Parterne i Registeret optages en Bemærkning, som derefter kundgøres paa sædvanlig Maade.

Endelig skal den *Overførelse af Firmanavn* ved Dødsfald, Ægteskab, ved Medlemmers Ind- eller Udtræden eller ved Overdragelse, som er omtalt S. 307, altid anmeldes, selv om der ikke har været Tale om Anmeldelse fra først af, altsaa selv om det overførte Firma er Enkeltmands.

Med Hensyn til, hvem det *paahviler* at sørge for, *at de paabudne Anmeldelser sker*, er at bemærke:

I *Enkeltmands* Forretning paahviler Anmeldelsespligten Forretningens Indehaver. I *ansvarlige Selskaber*, *Kommanditselskaber* og *Kommandit-Aktieselskaber* paahviler Anmeldelsespligten samtlige fuldt ansvarlige Medlemmer. I *Aktieselskaber* og *andre Selskaber med begrænset Ansvar* paahviler den Bestyrelsen.

Er der Tale om *Forandringer*, der dog ikke medfører Forretningens Ophør, paahviler Pligten de ansvarlige Medlemmer eller den Bestyrelse, der findes *efter* Forandringen.

Ophører Forretningen, paahviler Pligten enhver, som i det Øjeblik, da Forretningen ophørte, var Indehaver af eller ansvarlig Deltager i samme eller, ved Aktieselskaber og andre Selskaber med begrænset Ansvar, Medlem af Bestyrelsen.

Der Indehaveren af en Forretning, paahviler Anmeldelsespligten hans Bo; ophører et ansvarligt Selskab paa Grund af et Medlems Død, paahviler den saavel de andre ansvarlige som den afdødes Bo.

I Tilfælde af *Konkurs* skal Skifteretten foranledige tilført Handelsregisteret en Bemærkning om Konkursbehandlingsens Aabning og Ophør.

Den, som undlader at gøre en foreskreven Anmeldelse eller som, naar hans Anmeldelse er bleven afvist eller udslettet af Registeret, undlader at gøre ny Anmeldelse, idømmes under en af det Offentlige anlagt Politisag Bøder fra 5—500 Kr. Dette gælder dog ikke ved Undladelse af at anmelde Tilbagekaldelse af en anmeldt Prokura; her faar Forsømmelsen kun den Virkning, at Principalen vedblivende er bunden ved Prokuraen overfor godtroende Tredjemand, hvad der allerede er en tilstrækkelig Spore til at sørge for Tilbagekaldelsens Anmeldelse.

Ved Siden af en Anmeldelsespligt hjemler Loven ogsaa en ANMELDESESRET, idet (som ovenfor S. 306 omtalt) saavel Handelsberettigede, der ikke er anmeldelsespligtige, som Aktieselskaber og Kommandit-Aktieselskaber, der ikke er anmeldelsespligtige, samt gensidige Forsikringsselskaber er berettigede til at foretage Anmeldelse til Handelsregisteret. De bliver da i det hele underkastede Lovens Bestemmelser.

Hvad angaar ANMELDELSENS INDHOLD, maa for det første de ovenfor S. 306—7 omhandlede Regler for Firmanavnes Dannelse iagttages, idet Anmeldelsen ellers vil blive afvist. I øvrigt gælder følgende Forskrifter:

Anmeldelse af Enkeltmands Firma, naar saadan finder Sted, skal foruden Firmaet angive: 1) hans fulde *Navn* og *Bopæl*, 2) *Forretningens almindelige Beskaffenhed* samt 3) den *Kommune*, hvor Forretningskontoret (Filialen) findes. Forretningens »almindelige Beskaffenhed« angives for den egentlige Handels Vedkommende ved Benævnelsen »Handel«, uden nærmere Tilføjelse. Ved uegentlig Handel maa Arten nævnes, f. Eks. »Spedition«.

Et ansvarligt Selskabs Anmeldelse skal foruden Firmaet angive: 1) *samtlige Medlemmers fulde Navn* og *Bopæl*, 2) *Forretningens almindelige Beskaffenhed*, 3) den *Kommune*, hvor Forretningskontoret (Filialen) findes, og, saafremt ikke hvert en-

kelt Medlem har Ret til at *tegne Firmaet*, 4) hvem saadan Ret tilkommer, samt om denne Ret kun kan udøves af flere i Forening. De anmeldte Bestemmelser om Signaturen maa være *ensartede* for alle de under Forretningen hørende Anliggender; det kan saaledes *ikke* anmeldes, at En skal underskrive i een Slags Forretninger, en Anden i en anden, eller at alle hver for sig skal have Signaturen, men at der dog til Vækselforpligtelsers Indgaaelse skal kræves Samvirken af flere, el. a. lign. Disse Bemærkninger finder tilsvarende Anvendelse paa de nedennævnte Selskabers Bestyrelse. — Da der altsaa ikke kan optages nogen anden Begrænsning end den under 4. nævnte (Kollektiv-Signatur i alle Anliggender), vil dermed ogsaa enhver Begrænsning i det fulde solidariske Ansvar være udelukket.

Et Kommanditselskabs Anmeldelse skal indeholde det samme som et ansvarligt Selskabs, dog med udtrykkelig Angivelse af denne Selskabets Egenskab. Hvis det er et almindeligt Kommanditselskab, skal Anmeldelsen desuden indeholde Oplysning om *hver enkelt Kommanditists Navn og Indskud* (hvilket dog ikke bekendtgøres); hvis det er et *Kommandit-Aktieselskab*, skal den være bilagt med Selskabets *Vedtægter* og indeholde Meddelelse om disses *Dato*, om *Aktiekapitalens Størrelse* og Fordeling samt om, hvorvidt *Bekendtgørelser* til Medlemmerne skal ske i de offentlige Tidender og da i hvilke. Desuden skal der som Bilag vedlægges en Erklæring fra Kommanditisterne eller, for saa vidt tilstrækkelig Legitimation foreligger, fra deres Tilsynsraad om, at Anmeldelsen sker med deres Samtykke.

Et Aktieselskabs Anmeldelse skal foruden Firmaet angive: 1) *Vedtægternes Dato*, 2) *Forretningens Art* (altsaa nøjere præciseret end dens almindelige Beskaffenhed), 3) den *Kommune*, hvor Forretningskontoret (Filialen) findes, 4) den tegnede *Aktiekapitals Størrelse* og Fordeling i Aktier, 5) om Aktierne er udstedte paa *Navn* eller til *Ihændehaver*, 6) om Aktierne er *fuldt indbetalte* og i modsat Fald, naar Indbetalingen kan kræves, 7) om *Bekendtgørelser* til Medlemmerne skal ske i offentlige Tidender og i saa Fald i hvilke, 8) *Bestyrelsesmedlemmernes* fulde Navn og Bopæl, 9) hvem af disse der er berettiget til at *tegne Selskabets Firma*. Med Anmeldelsen skal som Bilag følge Selskabets Vedtægter samt behørig Legitimation for Bestyrerne.

Paa andre Selskaber med begrænset Ansvar finder de for Aktieselskaber gældende Forskrifter tilsvarende Anvendelse, saaledes at der i Anmeldelsen skal meddeles Oplysning om de Bestemmelser, som maatte være vedtagne angaaende Medlemmernes Ansvar lige overfor Tredjemand.

Anmeldelser af Selskabers *Bogholdere* og *Kasserere* med Bestemmelser om disses Signatur modtages kun, naar vedkommende Funktionær tillige er anmeldt som Deltager i Selskabets Bestyrelse, eller der er Tale om en Prokura-Anmeldelse.

FREMgangsMAADEN ved ANMELDELSEN. Alle Anmeldelser skal ske skriftlig. Blanketter til Firmaanmeldelser udleveres i København af Magistraten, andetsteds af Politimesteren. Anmeldelsen skal være underskrevet af samtlige anmeldelsespligtige Personer, og for saa vidt Anmelderne ikke giver personligt Møde for Registreringsmyndigheden, skal deres Underskrift være notarialiter bekræftet. Samtidig med at et Firma anmeldes, skal de, der er berettigede til at tegne Firmaet, egenhændig indskrive Firmategningen i Handelsregisteret, for saa vidt saadan Tegning ikke er meddelt paa selve Anmeldelsen. Paa samme Maade forholdes, naar der sker Anmeldelse om, at nogen faar Ret til at tegne et tidligere anmeldt Firma.

Hvis Registreringsmyndigheden anser en Anmeldelse for ULOVMEDELIG, skal den, naar Adressen er opgivet, snaest mulig give Anmelderen Underretning om Afvisningen. Finder da Anmelderen Afvisningen ubeføjet, kan han klage til Justitsministeriet, som afgør Sagen, uden at dog vedkommendes Adgang til at faa Spørgsmaalet afgjort ved Rettergang derved indskrænkes. I øvrigt kan enhver, der antager, at en i Handelsregisteret optagen Anmeldelse er ham til Skade, bringe Spørgsmaalet om Anmeldelsens Udslettelse for Domstolene (i København Sø- og Handelsretten, udenfor København Gæsteretten).

Betalingen for Anmeldelser (Lovens § 36) varierer fra 2 til 8 Kr. foruden Avertissementsudgifterne. I nogle Tilfælde modtages Anmeldelsen gratis. Enhver

er berettiget til at forlange Udskrift af Registeret eller mundtlige Oplysninger om dets Indhold. For Udskrift af alt, hvad der vedrører et enkelt Firma, betales 4 Kr., for Udskrift af en enkelt Anmeldelse 2 Kr., for mundtlig Oplysning om et enkelt Firma 80 Øre. For Notarialforretninger i Henhold til Fimaloven betales 2 Kr.

Hvad angaar *Handelsregisterets* BETYDNING I FORHOLD TIL TREDJEMAND, er det S. 311 fremhævet, at der fra ansvarlige Selskaber ikke modtages nogen Anmeldelse, hvori den enkeltes fulde *solidariske Ansvar* er begrænset, og S. 303, at der ikke modtages nogen *Prokura-Anmeldelse* med særlige Begrænsninger. Dernæst hjemler Loven forudsætningsvis, at Tredjemand er berettiget til at gaa ud fra, at ethvert Medlem af et anmeldt eller anmeldelsespligtigt ansvarligt Selskab har Ret til at *forpligte Selskabet*, naar andet ikke er udtrykkelig anmeldt. Endelig opstiller den følgende to Regler angaaende Tredjemands Kendskab til Registeret:

1) Det, som overensstemmende med Loven er blevet registreret og kundgjort, *skal anses for at være kommet til Tredjemands Kundskab*, saafremt Omstændighederne ikke giver Grund til at antage, at han hverken har eller burde have været vidende derom.

2) Saalænge saadan Kundgørelse derimod ikke har fundet Sted, kan det Forhold, der er eller skulde have været anmeldt, *ikke gøres gældende mod Tredjemand*, medmindre det bevises, at han har haft Kundskab derom. Hvis imidlertid denne Tredjemand har sit Krav ifølge Transport fra en anden, afficerer hans Ret ikke derved, at han selv har haft Kendskab til de virkelige Forhold, naar blot den, der har transporteret ham Kravet, har været i god Tro, dengang han erhvervede det.

Handelsregistrene modtager ikke Anmeldelse om andre Forhold end de i det foregaaende nævnte, og skulde andet ved en Fejltagelse dog være optaget, er dette uden Virkning.

6. Handelsbøger.

De forskellige Landes Lovgivninger har gennemgaaende, i større eller mindre Omfang, gjort Førelsen af Handelsbøger til en retlig paalagt Pligt. Ved Fastsættelsen af denne Forpligtelses Omfang og Karakter gør der sig to Hovedsystemer gældende. Den *franske* og de dertil sig sluttende Lovgivninger har givet detaillerede og bestemte Regler om, hvilke Bøger der skal føres, hvad deri skal optages, hvorledes Indførelsen skal ske o. s. v. Den *tysk-østerrig-ungarske* Lovgivning derimod er gaaet ud fra den Betragtning, at Regler, der skal gælde for de mest forskelligartede Forretninger, ikke lader sig specialisere i Enkelthederne, og har derfor indskrænket sig til i al Almindelighed at paalægge enhver Købmand at føre Bøger, »hvoraf man kan hente fuldstændig Oplysning om hans Handelsforretninger og Formuestatus«. Hvilke Bøger der i hvert enkelt Tilfælde skal føres, og Maaden, hvorpaa de skal føres, maa i øvrigt afhænge af Forretningens Beskaffenhed. Kun er det ubetinget paalagt at føre en Brevkopibog og at foretage en aarlig Statusopgørelse. Af lignende Karakter, men endnu mindre præciserede, er Bestemmelserne i *engelsk* Ret. Her findes intet direkte Paabud om Førelse af Handelsbøger; men ifølge Fallitloven af 1883 er en Fallent udelukket fra atter at faa sit Bo ekstraderet, naar han ikke har ført saadanne Regnskabsbøger, »som det er brugeligt og hører til god Orden at føre i en Forretning som den, han har drevet«, og som giver fornøden Oplysning om hans Foretagender og Formuestilstand i de sidste tre Aar før Falliten. — Den *svenske* Lov om dette Æmne (4. Maj 1855) har fulgt det franske Forbillede, hvis Regler den endog har udviklet i yderligere De-

tail. — Den *norske* Lov (3. Juni 1874) slutter sig derimod nærmest til det tyske System, idet Hovedregelen om den paabudne Bogførsel er affattet i ligesaa almindelige Udtryk som den tyske Lovs. Men ved Siden heraf er der som Minimalfordring foreskrevet visse Bøger, som ubetinget skal føres. Det hedder: Enhver, der er at anse som Handelsmand eller driver Fabrik, Bjergværk eller — som Hovednæring — Skibsrederi, er »pligtig til saadan Bogførsel, at Forretningens Gang og Midlernes Anvendelse deraf kan erfares«. I denne Hensigt skal han føre i det mindste Dagbog (Memorial), Kassebog og Hovedbog samt en Gang aarlig opgøre sin Status og indføre den med sin Underskrift i Hovedbogen eller i en særskilt Bog. Er Virksomheden ubetydelig, er det tilstrækkeligt at føre Kassebog, Bog over Gæld og Tilgodehavende samt at foretage den nævnte aarlige Statusopgørelse. Hverken den norske eller den svenske Lov foreskriver Autorisation af Bøgerne. — Den *danske* Lovgivning paa dette Omraade, der i øvrigt er temmelig ufuldkommen, slutter sig ikke særlig til noget af de anførte Systemer.

De danske Lovforskrifter om Handelsbøger er navnlig *Frd. 1. Juni 1832, Konkurslovens § 148 og Straffelovens § 262*. Frd. 1832 paalægger de fleste Handlende paa nærmere angiven Maade at føre en *Journal* og en *Hovedbog*. Hertil føjer Konkurslovens § 148 et Paabud om *aarlige Statusopgørelser*. For saa vidt gaar Reglerne nærmest i Retning af det franske System. Som Supplement hertil foreskriver imidlertid Straffeloven Straf for dem, hvem Pligten paahviler, for saa vidt det i Konkurstilfælde viser sig, at de har gjort sig skyldige i *Svig eller grove Uordener* ved Førelsen af deres Handelsbøger. Da nu Domstolene — om end med nogen Usikkerhed — er tilbøjelige til at antage, at en Bogføring i videre Omfang end den førnævnte efter Omstændighederne kan være nødvendig for at undgaa Straffeaansvar, er man for saa vidt inde paa det tyske System.

Pligtige at føre Journal og Hovedbog er Grosserere, Købmænd, Vekslerere, Boghandlere, Handelsagenter og andre, hvis Handel maa sættes over Høkeres, alt dog kun for saa vidt vedkommende driver sin Forretning i en Købstad, endvidere Fabrikanter, der holder Udsalg af deres Fabrikater i en Købstad, samt Ølbryggere (jfr. Lov Nr. 50 af 1. April 1891 § 1). Ogsaa Apotekere har en vis Bogføringspligt (jfr. Lov Nr. 100 af 10. April 1895 § 6).

Til dem, hvis Handel maa sættes over Høkeres, henregnes ogsaa enhver, der driver Handel i Henhold til Detailhandlerborgerskab, endvidere Materialister, Tømmerhandlere, Vinhandlere og Brændevinshandlere. Blandt dem, der foruden Høkerer er fritagne, kan nævnes Assuranceagenter, Speditører, Handlende med gamle Bøger og gammelt Jærn, Handlende ifølge »Bevilling«, Smaahandlende med Brød, Traad o. s. v., samt alle, der driver Næring (derunder ogsaa Handel, se S. 292) paa Borgerskab som Haandværkere. Banker, Sparekasser, saavel som Forbrugsforeninger med Borgerskab er pligtige at føre Handelsbøger, Forbrugsforeninger uden Borgerskab derimod ikke.

Pligten til at *foretage aarlig Statusopgørelse* paahviler de samme Klasser af Handlende, som skal føre Journal og Hovedbog, uden Hensyn til om de har deres Forretning i en Købstad eller paa Landet, samt endvidere alle Skibsredere og Fabrikanter.

Journal og Hovedbog skal være forsynede med Sidetal, gennemdragne med en Lidse, stemplede til 8 Kr. og *autoriserede* af Underøvrigheden (i Købstæderne Magistraten eller Byfogden), hvorfor erlægges et Gebyr af 4 Kr. (For Fabrikanter er dog Stemplet kun 2 Kr. og Gebyret 2 Kr.). De kan føres i hvilket som helst Sprog, naar der blot eventuelt for Retten kan fremlægges tilbørlig autoriserede Oversættelser; dog er det udtrykkelig paalagt Bekendere af den mosaiske Religion at føre deres Handelsbøger i det danske eller tyske Sprog med gotiske eller latinske

Bogstaver og efter den her gældende Tidsregning. I *Journalen* indføres alle Forretninger efter Tidsfølgen, og fra den sker Overførsel i de andre Bøger. I *Hovedbogen* skal enhver, med hvem den Handlende staar i Mellemregning, have sin Konto, paa hvilken anføres hans Tilgodehavende og Skyld (Kredit og Debet).

Den aarlige Statusopgørelse over Aktiver og Passiver skal indføres i *Hovedbogen* eller i en til dette Øjemed indrettet *Statusbog*, der autoriseres uden Betaling og ikke skal stemples. Undladelse af at opføre Status kan, foruden muligt Straffeansvar efter Straffel. § 262, have til Følge, at den paagældende mister den ham ellers tilkommende Adgang til at erholde Tvangsakkord.

Som ovenfor omtalt har Domstolene under Sager, der i Konkurstilfælde rejses i Henhold til Straffelovens § 262, undertiden, alt efter Forretningens Beskaffenhed, krævet behørig Førelse ogsaa af *andre* Bøger, saaledes at Undladelse heraf i mere graverende Tilfælde har medført Straf. Som saadanne Bøger kan nævnes: Kassebog, Brevkopibog, Varebog, Vekselsbog og Lagerbog.

De Handlende, som *ikke er forpligtede* til at føre Bøger, har dog Ret til, hvis de ønsker det, at faa deres Handelsbøger autoriserede (Stempel 2 Kr., Gebyr 2 Kr.). Ligeledes kan de forpligtede, om de ønsker det, faa *andre* Bøger autoriserede end de udtrykkelig paabudne.

Til Iagttagelsen af de ovennævnte Forskrifter er der knyttet visse *Bevisfordele*. Disse er betingede af, at Bøgerne er *ordentlig førte*, og endvidere af, at den, der vil paaberaabe sig Bøgerne, søger Betaling, for Detailhandelens Vedkommende inden Aar og Dag (et Aar og 6 Uger) og for *en gros*-Handelens Vedkommende inden 2 Aar (D. L. 5—14—49 og 50). Naar intet videre Bevis tilvejebringes for eller imod Fordringens Rigtighed, holdes Bøgernes Oplysning angaaende det omstridte Forhold for rigtig, medmindre Modparten tør benægte Rigtigheden med sin Ed. Kan saadan Ed ikke anvendes enten paa Grund af den paagældende Medkontrahents Død eller af anden Aarsag (f. Eks. naar Modparten erklærer ikke længere at kunne erindre det omspurgte Forhold), kan det efter Omstændighederne tilstedes Købmanden eller den, der har ført hans Bog, ved sin Ed at udfylde Beviset. Er de ovennævnte Frister oversiddede, bliver det, naar Fordringens Rigtighed benægtes, Købmandens Sag at bevise sit Krav paa anden Maade.

Disse Regler gælder baade for Mellemværende mellem Handlende indbyrdes og for Handlendes Mellemværende med Ikke-Handlende, dog at de nævnte Frister ikke behøver at iagttages i Forhold til andre Handlende. Naar den anden Handlende ogsaa har ført autoriserede og ordentlige Handelsbøger, hvis Tilførsler er i Strid med Sagsøgerens, antages det, at den enes Bøger ikke kan gælde mere end den andens. Sagen maa derfor, saa langt Uoverensstemmelserne strækker sig, afgøres uden Hensyn til Bøgerne.

Den, der under en Sag vil paaberaabe sig sine Handelsbøgernes Indhold, maa i Benægtelsestilfælde for Retten godtgøre sin Paastands Rigtighed ved at fremlægge enten selve Bøgerne eller en af Notarius attesteret Udskrift. I sidste Fald skal Udskriften være ledsaget af Attest fra Stedets Øvrighed om, at Bøgerne i det hele er lovlig førte. Det Eftersyn, som Øvrigheden i denne Anledning maa have Adgang til, angaar dog kun hele den ydre Indretning og maa ikke af Øvrigheden udstrækkes til selve Bøgernes Indhold.

Med Hensyn til de jævnlig brugte *Kontrabøger* bemærkes, at da disse føres af den Handlende under stadig Adgang til Kontrol fra Kundens Side, medfører dette en Forpligtelse for denne til uden Opsættelse at fremkomme med sine Indsigelser mod Rigtigheden af det, der indføres i Kontrabogen. Undladelse heraf vil hyppig blive betragtet som en Anerkendelse af Kontrabøgernes Rigtighed, medmindre vedkommende kan oplyse Grunde, der tilstrækkelig retfærdiggør Tavsheden, f. Eks. at han ikke kan læse, at han med Grund havde læst Tallene galt el. lign. Fører den Handlende Handelsbøger, maa Kontrabogen naturligvis være overensstemmende med disse.

III. Handelsselskaber.

Flere Personer kan paa forskellig Maade slutte sig sammen til fælles Handelsvirksomhed. Man taler da, navnlig naar der tilsigtes en Fællesvirken af mere varig Karakter, om et HANDELSSELSKAB. Disse Handelsselskaber falder i flere Hovedgrupper, der adskiller sig ved den forskellige Maade, hvorpaa Deltagerne træder i Forhold til og hæfter overfor Tredjemand.

DET ANSVARLIGE HANDELSSELSKAB optræder overfor Tredjemand som en Enhed, hvis Samlingsmærke er det fælles Firmanavn. *Hver Deltager hæfter fuldt ud* (d. v. s. med hele sin Formue) for Opfyldelsen af enhver Selskabet gyldig paadragen Forpligtelse. KOMMANDITSELSKABET adskiller sig fra det ansvarlige Selskab derved, at en eller flere af Deltagerne er fuldt ansvarlige, medens samtidig en eller flere Deltagere (*Kommanditister*) kun hæfter med et bestemt Indskud. I AKTIESELSKABET er samtlige Deltageres Hæftelse begrænset til bestemte Indskud, hvis samlede Masse udgør Aktiekapitalen. Ved *Aktie* forstaas dels Indskudet, Andelen i Selskabet, dels den ved Indskudet erhvervede Andelsret (Aktieret), dels endelig det for Indskudet udstedte Andelsbevis. En Mellemform mellem de to sidste Arter af Selskaber er det saakaldte KOMMANDIT-AKTIESELSKAB, der er et Kommanditselskab, hvor Kommanditisternes Indskud fremtræder som en Helhed, en Aktiekapital.

Ved Siden af disse, de egentlige Handelsselskaber kommer endnu DET STILLE SELSKAB (*stille Gesellschaft*). Dette har for saa vidt Lighed med Kommanditselskabet, som der ved Siden af den eller de fuldt ansvarlige er En eller Flere, der kun er *interesserede* med en Del af deres Formue. Men det adskiller sig fra Kommanditselskabet derved, at kun den eller de ansvarlige danner Firmaet, medens den stille Interessent blot har gjort sit Indskud i de andres Forretning og navnlig ikke kommer i nogetsomhelst direkte Forhold til Firmaets Kreditorer; han staar tværtimod selv som Firmaets Kreditor. Han er interesseret i Forretningens Gang, for saa vidt som hans Udbytte varierer derefter, ligesom Tab for Selskabet kan bevirke, at han taber sin indskudte Sum. — Endelig kan to eller flere Købmænd (Firmaer, Huse) slutte sig sammen om for fælles Regning at foretage en enkelt eller visse bestemte enkelte Forretninger. Saadanne Forretninger benævnes gerne A META-FORRETNINGER (ogsaa *Konsortialforretninger* m. m.)*

1. DET ANSVARLIGE HANDELSSELSKAB.

INTERESSENTERNES INDBYRDES RETSFORHOLD beror først og fremmest paa den mellem dem oprettede Kontrakt. De Punkter i et Interessentskabsforhold, hvorom der ikke foreligger udtrykkelig og klar Aftale, vil ofte kunne give Anledning til meget indviklede Retsspørgsmaal. Kun for saa vidt Interessentskabskontrakten ikke bestemmer andet, bliver de nedenfor fremstillede Regler at lægge til Grund.

Naar der saaledes ikke foreligger udtrykkelig Aftale om, hvor stort *Indskud af Kapital eller Arbejde* hver enkelt Interessent skal yde, maa Formodningen være for, at hver Deltager er forpligtet til at yde en lige stor Andel af den for Interessentskabets Formaal fornødne Kapital (Penge eller andre Værdigenstande) og udføre en lige stor Del af det fornødne Arbejde, medmindre de foreliggende Omstændigheder tyder paa, at noget andet har været forudsat.

*) *A metà* (Ital.) betegner strengt taget, at Forretningen gøres »med Halvdelen« for hver Parts Regning, men bruges ogsaa hyppig i al Almindelighed om Forretninger, der sker for fælles Regning.

En Interessent er pligtig til i Udførelsen af Interessentskabets Anliggender at vise den *Agtpaaagivenhed*, som en ordentlig, fornuftig Forretningsmand plejer at vise i den paagældende Art af Forretninger.

Det maa almindeligvis betragtes som stiltiende forudsat, at en Interessent *ikke paa egen Haand* for egen eller andres Regning maa *drive Forretning* af samme Art som Interessentskabet.

En Interessent kan selvfølgelig *ikke* uden alle Med-Interessenters Samtykke *optage en Tredjemand* i Selskabet eller overdrage ham sin egen Part.

Noget andet er, at enhver Interessent i Almindelighed vil være berettiget til at slutte Kontrakt med en udenforstaaende om, at det Udbytte, han oppebærer, eller det Tab, han lider som Medlem af Selskabet, skal henholdsvis overlades til eller dækkes af denne udenforstaaende (*»Subpartner«*). Dette er imidlertid uden direkte Indflydelse paa vedkommende Interessents Rettigheder og Pligter overfor Medinteressenterne eller Tredjemand, til hvem Selskabet træder i Forhold. Om nogen af de Interessenter, der leder Selskabets Virksomhed, paa egen Haand kan indgaa en saadan Kontrakt, er dog tvivlsomt, da deres personlige Interesse i Selskabets Vel derved forringes.

For saa vidt Interessentskabskontrakten ikke giver nærmere Regler om *Forretningens Ledelse*, maa i anmeldelsespligtige eller anmeldte Selskaber ethvert Medlem være berettiget til paa egen Haand at træffe alle saadanne Dispositioner og afslutte alle saadanne Retshandeler, som normalt hører med til Driften af en Forretning af vedkommende Art, dog kun saa længe ingen af de andre i det enkelte Tilfælde nedlægger Indsigelse. Til paa egen Haand at antage eller afskedige *Prokurister* kan den enkelte Interessent dog næppe være berettiget. I sidstnævnte Henseende, saavel som naar en af Interessenterne har nedlagt Indsigelse, eller naar det drejer sig om ekstraordinære Foranstaltninger, eller hvis Selskabet hører til de i øvrigt faa Handelsselskaber, for hvilke ingen Anmeldelse til Handelsregisteret har fundet eller skal finde Sted (jfr. ovf. S. 306), maa ingen Bestemmelse tages, uden at samtlige Medlemmer er enige. Dog maa under alle Omstændigheder hver enkelt Interessent være berettiget til paa egen Haand at træffe saadanne Dispositioner, som ikke kan undlades eller opsættes uden at paadrage Selskabet sikker Skade eller betydelig Risiko, f. Eks. sælge Varer, der meget hurtigt vilde fordærves, foretage absolut nødvendige Reparationer, betale forfaldne Skatter o. s. v.

Enhver af Interessenterne maa, hvad enten han har med Forretningens Ledelse at gøre eller ej, være berettiget til personlig at skaffe sig *Underretning om Forretningsanliggændernes Stilling*. Der kan derfor bl. a. ikke nægtes ham Adgang til Forretningslokalerne eller til Eftersyn af Selskabets Bøger og Papirer.

Om Fordelingen af *Vinding og Tab* mellem Interessenterne vil der i Regelen være truffet Aftale. I Mangel af udtrykkelig Bestemmelse vil Forholdet kunne stille sig forskelligt under Hensyn til, hvor megen Kapital og Arbejde hver enkelt har bidraget. I mange Tilfælde vil Formodningen paa Forhaand være for, at alle er ligeberettigede. Er imidlertid f. Eks. Kapitalindskudene ulige store, medens det af Interessenterne præsterede Arbejde er uvæsentligt (f. Eks. naar der er antaget en lønnet Forretningsbestyrer), vil det være naturligt, at Fordelingen sker i Forhold til de enkelte Deltageres Kapitalindskud. Derhos vil der i det hele i Handelsstanden være Tilbøjelighed til først at beregne almindelig Handelsrente af Kapitalen, saa at kun det derefter fremkomne Udbytte eller Tab bliver det, der skal fordeles. — Meget ofte vil det være aftalt eller forudsat, at hvad hver Interessent indvinder ved Rente eller Udbytte, forbliver indestaaende paa hans Konto i Forretningen til Forøgelse af Interessentskabs-

kapitalen, medens han aarlig kan hæve et vist passende eller udtrykkelig fastsat Beløb af sin indestaaende Kapital til personligt Forbrug. Hvor imidlertid noget saadant ikke er Tilfældet, maa enhver Interessent kunne forlange den ham eventuelt tilkommende Rente eller Andel af indvundet Overskud *udbetalt* til saadanne Tidspunkter, der ved Forretninger af den paagældende Art er de for Opgørelse sædvanlige, i hvilken Henseende kan fremhæves, at de fleste Handelsselskaber i Kraft af Konkurslovens § 148 er forpligtede til at foretage en aarlig Statusopgørelse (jfr. S. 313). Hvis der til Forretningen efter dens Art knytter sig særlig Usikkerhed, kan maaske ethvert bestyrende Medlem forlange, at en efter Forretningens Omfang passende Del af Udbyttet ikke udbetales, men henlægges til en Reservefond.

Naar en *endelig Opgørelse* og Afvikling af Selskabet skal finde Sted, bliver det deraf fremgaaende Overskud eller Underskud at fordele efter samme Forhold som ved de sædvanlige Opgørelser af Vinding og Tab.

RETSFORHOLDET TIL TREDJEMAND. Saa snart et Handelsselskab er anmeldt til Handelsregisteret og Anmeldelsen offentliggjort, maa Tredjemand, for saa vidt ikke andet særlig er ham bekendt, være berettiget til at gaa ud fra, at Selskabets Virksomhed er *begyndt*. Han vil altsaa f. Eks. ved at kontrahere med et af de bestyrende Medlemmer erhverve Krav paa samtlige Interessenter. Forinden Firma-Anmeldelsen er foretagen, kan Virksomheden dog ogsaa være at anse som begyndt, naar Interessentskabet faktisk er optraadt som saadant. I de sjældne Tilfælde, hvor ingen Anmeldelse skal finde Sted (S. 306, 309 Anm.), bliver Interessentskabets faktiske Optræden alene det afgørende.

I ethvert anmeldt eller dog anmeldelsespligtigt ansvarligt Selskab anses enhver Interessent for berettiget til paa egen Haand at *forpligte Selskabet* ved Indgaaelse af alle saadanne Retshandeler, som normalt falder ind under Driften af Selskabets Næringsvej (saaledes købe og sælge Varer, rejse Laan, udstede Veksler, give Kvittering, leje nødvendige Lokaler, engagere de nødvendige Medhjælpere, repræsentere Selskabet i processuelle Forhold o. s. v.). Derimod kan han ikke uden særlig Bemyndigelse antages berettiget til at foretage mere *ekstraordinære* Foranstaltninger, f. Eks. købe, sælge eller pantsætte faste Ejendomme eller bortgive Interessentskabets Ejendele i større Omfang. Den førstnævnte Regel gælder derhos kun, for saa vidt der ikke til Handelsregisteret er anmeldt en Bestemmelse om, at vedkommende Interessent enten er helt udelukket fra Repræsentationsbeføjelse (Signatur) eller kun kan udøve den i Forbindelse med en eller flere af de andre Interessenter (*Kollektiv-Signatur*). Indskrænkninger af anden Art, f. Eks. at visse Forretninger kun skal kunne afsluttes af een Interessent, visse andre af en anden, eller at et i øvrigt signaturberettiget Medlem ikke skal kunne udstede Veksler o. s. v., modtages ikke til Handelsregisteret (jfr. S. 311), og næppe heller en Kollektiv-Signatur for en Interessent sammen med en Prokurist. Derimod er Begrænsninger, som i det enkelte Tilfælde ad anden Vej er kommet til Tredjemands Kundskab, bindende for denne.

Ved Selskaber, der hverken er frivillig anmeldte eller anmeldelsespligtige, erhverver Tredjemand kun Ret mod Selskabet, naar han enten kontraherer med samtlige Interessenter eller i Henhold til de almindelige Fuldmagsregler havde Hjemmel til at betragte den enkelte som bemyndiget til at repræsentere Selskabet.

I et *anmeldt* ansvarligt Selskab hæfter *hvert Medlem solidarisk* og med sin hele Formue for alle de Forpligtelser, som i Overensstemmelse med det foregaaende gyldig er paadragne Selskabet. Bestemmelser om en anden Ordning modtages ikke til Handelsregisteret. Dog har, som ovenfor anført, de ældre i Henhold til Fimaloven af 23. Jan. 1862 foretagne Anmeldelser kunnet fornys med Bibeholdelse af Bestemmelser om, at Interessenterne kun hæfter subsidiært solidarisk eller endog kun pro rata. — Ved et anmeldelsespligtigt Selskab, der har *forsømt Anmeldelsen*, maa Maaden, hvorpaa Interessenterne hæfter, bero

paa, hvorledes Interessentskabet er optraadt overfor Publikum, navnlig om der er benyttet et Firmanavn, der vækker Forventning om personlig Hæftelse eller ej. — Hvad endelig de Selskaber angaar, der *hverken er anmeldelsespligtige eller frivillig anmeldte*, maa Afgørelsen ligeledes bero paa de konkrete Omstændigheder. Kun skal her mindes om den almindelige Sætning fra Obligationsretten (S. 239), at naar to eller flere i Forening tager Varer paa Kredit eller optager Laan, antages de, naar de ikke udtrykkelig har erklæret andet, at hæfte solidarisk.

At Interessentskabets Medlemmer saaledes hæfter for Selskabets Forpligtelser, medfører, at dets Kreditorer har Valget imellem, om de vil holde sig til Selskabet som saadant eller til en eller flere Interessenter personlig. Vælger en Kreditor det første, kan han, hvis det er et anmeldelsespligtigt Selskab, *anlægge Sag* paa det Sted, hvor Forretningskontoret findes (Firmalovens § 34). Er Interessentskabet ikke anmeldelsespligtigt, beror Adgangen til at søge Interessentskabet eller samtlige Interessenter under eet paa, om de processuelt har fælles Værneting. En over Interessentskabet vunden Dom kan søges *eksekveret* ikke blot i Interessentskabsformuen, men ogsaa i hver enkelt Interessents private Formue. Derimod kan en over den enkelte Interessent erhvervet Dom kun søges fyldstgjort i hans private Ejendom eller i den Del af Interessentskabsmassen eller Udbyttet, som han selv kunde forlange udbetalt.

Et *nyt Medlem* bliver ved sin Indtræden i et ansvarligt Selskab vistnok ikke ansvarlig for den Selskabet før hans Indtræden paadragne Gæld, medmindre han udtrykkelig overfor Kreditorerne paatager sig en saadan Forpligtelse (S. H. R. $\frac{9}{11}$ 1893, $\frac{1}{10}$ 1900 og $\frac{1}{3}$ 1901). Paa den anden Side vedbliver et *udtraadt Medlem* at hæfte for al den Gæld, som Selskabet har paadraget sig, forinden hans Udtræden blev anmeldt og offentliggjort eller paa anden Maade bragt til Tredjemands Kundskab.

En Person, der staar *udenfor Selskabet*, kan ikke lade sit *Navn* optage i Firmaet, uden at han derved ogsaa bliver ansvarlig for Gælden. Derimod kan den, der er Medlem af Selskabet, men derefter udtræder, tillade de andre at beholde hans Navn i Firmaet, uden at han derfor bliver ansvarlig for de Forpligtelser, som Selskabet paadrager sig, efter at hans Udtrædelse behørig er anmeldt og kundgjort eller paa anden Maade Tredjemand meddelt (jfr. S. 307 angaaende Reglerne for ansvarlige Selskabers Firma).

Den enkelte Interessents *Særkreditorer* kan kun holde sig til hans Netto-Andel af Interessentskabsmidlerne (Kapital og Udbytte) og kan kun forlange denne Andel udbetalt i samme Omfang, til samme Tid og i Henhold til samme Opgørelsesmaade, som vedkommende Interessent selv kunde forlange det. Derhos kan der gives kongelig Konfirmation paa Interessentskabskontrakter, hvori det fastsættes, at der i den Andel, ethvert Medlem har i Interessentskabet, overhovedet ikke skal kunne gøres Arrest eller Eksekution for hans private Gæld, og at, naar nogen af Interessenterne dør eller opgiver sit Bo, det, der tilhører den fælles Forretning, ikke skal kunne inddrages under Boets Behandling, men Boet alene skal kunne fordre saa meget udbetalt af Interessentskabet, som ifølge en opgjort Balance er den afdødes eller falleredes Andel (kgf. Resol. 18. Aug. 1814).

Naar Selskabet kommer under Konkursbehandling, anvendes Interessentskabsmassen først og fremmest til Dækning af *Selskabskreditorerne*. Hvis disse herved ikke opnaar fuld Dækning, lader Praksis dem yderligere konkurrere i den enkelte Interessents Særformue sammen med Særkreditorerne ikke blot for Resten, men for deres fulde oprindelige Krav.

SELSKABETS OPLØSNING. Samtlige Deltagere kan til en hvilken som helst Tid enes om Selskabets Opløsning (Likvidation), hvorimod der ikke tilkommer

de bestyrende Medlemmer nogen Ret til uden de andres Samtykke at beslutte Opløsning. Dernæst kan en Opløsning fremkaldes udefra gennem en Konkurs. Endvidere kan der i Interessentskabskontrakten særlig være hjemlet en eller flere Deltagere Ret til enten at forlange Opløsning og Opgørelse eller til selv at udtræde.

Ved Siden deraf kan enhver Deltager forlange Selskabet opløst: 1) naar den fastsatte Tid er udløben eller det fastsatte Øjemed opnaaet; 2) naar den paagældende, saafremt Interessentskabet er indgaaet paa ubestemt Tid, opsiger det med et til Forretningens Art passende Varsel, i hvilken Henseende der maa tages Hensyn til, om f. Eks. Lejemaal skal opsiges, Tjenende afskediges o. s. v.; 3) naar Øjemedets Opnaaelse bliver umulig eller i væsentlig Grad vanskeliggjort f. Eks. som Følge af Forbudslove, Toldlove el. a.; 4) naar der lides saa store Tab, at Virksomhedens Fortsættelse bliver umulig uden ny Indskud, og der ikke i Kontrakten er Hjemmel for at forlange saadanne; 5) naar en af Medinteressenterne dør eller gaar fallit; 6) naar en af Medinteressenterne gør sig skyldig i Uredelighed ved Forretningens Ledelse, misbruger Selskabets Firma eller Formue i privat Øjemed eller i væsentlig Grad misligholder Forpligtelser f. Eks. med Hensyn til Indskud og personlig Virksomhed; 7) naar den Interessent, der forlanger Opløsning, selv rammes af ekstraordinære, utilrøgnelige Forhold (saaledes efter Omstændighederne Sygdom, Umyndiggørelse, stort Formuetab), som vilde forrykke hans hele Stilling i Interessentskabet, eller naar der overhovedet for hans Vedkommende bortfalder væsentlige og for de andre kendelige Forudsætninger for hans Tiltræden af Interessentskabet.

Ønsker de andre at fortsætte Virksomheden, maa de enten ordne sig i Mindelighed med den opsigende om hans Udtrædelse eller, efter at Opløsning og Opgørelse har fundet Sted, danne et nyt Interessentskab paa egen Haand.

Opløsningsmaaden. Hvis Opløsningen er foranlediget ved Konkurs, foregaar den ved Skifteretten og efter de almindelige Regler om Behandlingen af Konkursboer. Men ogsaa i andre Tilfælde staar det enhver Interessent frit for at forlange, at Opgørelsen skal ske ved Skifteretten, for saa vidt Kontrakten ikke indeholder modstaaende Regler. Ellers bestemmer Deltagerne selv Formen for Opløsningen, navnlig hvem der skal iværksætte denne. Meget ofte vil en eller flere af Interessenterne ifølge Overenskomst overtage Aktiva og Passiva enten helt eller delvis, eventuelt efter Vurdering, og altsaa udløse de andre ved at betale dem, hvad der herefter tilkommer dem. I øvrigt maa Realisationen af Aktiver, i Mangel af Enighed om en anden Fremgangsmaade, ske gennem Auktion. Hyppig vil ikke alle Interessenterne tilsammen forestaa Afviklingen, men denne vil blive overdragen til enkelte af Deltagerne eller til særlige, udenfor Interessentskabet staaende, Personer (*Likvidatorer*). Opstaar der i Anledning af Opløsningen Tvistigheder mellem Interessenterne, maa de afgøres ved sædvanlig Rettergang.

Naar Selskabets Opløsning er bragt til Publikums Kundskab (for anmeldte Selskabers Vedkommende ved Anmeldelse til Handelsregisteret), kan Tredjemand derefter kun erhverve Rettigheder mod Selskabet gennem Kontrakt med dem, der forestaar Likvidationen, og kun gennem saadanne Kontrakter, der er eller af Tredjemand med Føje kunde antages for at være regelmæssige Led i Likvidationen af en Forretning som den paagældende.

2. KOMMANDITSLSKABER.

Hvis der i et *Kommanditselskab* er flere fuldt ansvarlige Medlemmer, danner disse for saa vidt et ansvarligt Selskab, som deres Forhold saavel indbyrdes som overfor Tredjemand og overfor det offentlige (Handelsregisteret) ganske følger Reglerne for et ansvarligt Selskab. Det for Kommanditselskaber ejendommelige viser sig derimod i *Kommanditistens* Stilling dels overfor den fuldt ansvarlige Deltager (*Komplementar*), dels overfor Tredjemand.

FORHOLDET MELLEM KOMPLEMENTAREN OG KOMMANDITISTEN er dette, at der af Komplementarens Indskud i Forbindelse med Kommanditistens Indskud dannes en særlig Formuemasse, der er i Sameje mellem dem efter et bestemt Forholdstal, og med hvilken de under et særligt Firmanavn driver en nærmere bestemt Forretning. Ledelsen af denne maa, naar andet ikke er aftalt, tilkomme Komplementaren og kun ham. Imidlertid vil Kontrakten ofte indrømme Kommanditisten en større eller mindre Ret til i det enkelte Tilfælde at nedlægge Indsigelse, ligesom han ikke behøver at finde sig i, at Komplementaren benytter Selskabsmidlerne til Foretagender, der ligger udenfor de Forretningsbrancher, der er aftalte eller forudsatte mellem dem. Saadanne Omstændigheder kan i mere graverende Tilfælde lige saa vel som enhver anden væsentlig Misligholdelse berettigge Kommanditisten til at forlange Forholdet opløst.

Kommanditisten har Ret til Tilsyn med og Undersøgelse af Forretningens Gang paa samme Maade som ethvert fuldt ansvarligt Medlem.

Det kan vanskelig tænkes, at Kontrakten ikke skulde bestemme, hvilken *Andel* Kommanditisten skal tage i *Vinding og Tab*. Hvad særlig hans Andel i Tabet angaar, ligger det i selve hans Stilling som Kommanditist, at der for dette er sat en bestemt Grænse — nemlig hans indskudte Kapital.

Da Kommanditisten ved at tiltræde Forretningen utvivlsomt har taget Hensyn til de ansvarlige Medlemmers Personer, vil disse ikke paa egen Haand kunne optage ny ansvarlige Medlemmer eller sætte andre i deres eget Sted. Derimod lader der sig intet almindeligt sige om, hvorvidt de ansvarlige Medlemmer maa optage andre Kommanditister indenfor deres egen Andel, eller hvorvidt Kommanditisten kan overdrage sin Andel til andre; dette maa bero paa de Forudsætninger, der var tilstede ved Kontraktens Indgaaelse. Om noget særligt Retsforhold mellem Kommanditisterne indbyrdes vil der sjældent være Tale.

KOMMANDITISTENS FORHOLD TIL TREDJEMAND er dette, at han maa finde sig i, at Selskabets Kreditorer søger Fyldestgørelse i alt, hvad han har indskudt eller forpligtet sig til at indskyde i Forretningen.

Da Kreditorerne imidlertid direkte kun kan holde sig til Firmaet eller de ansvarlige Deltagere, maa de, hvis de ønsker Fyldestgørelse af det, som Kommanditisten har forpligtet sig til at indskyde, men endnu ikke har indskudt, vistnok tage Dom over Firmaet eller de ansvarlige Deltagere og i Henhold til denne gøre Udlæg i Kravet paa Kommanditisten. Dog antager nogle Forfattere, at Kommanditisten ogsaa kan stævnes direkte, saa langt han er pligtig at gøre Indskud.

Hvis en Del af den Gæld, der dækkes med Kommanditistens Indskud, ifølge Interessentskabskontrakten skulde have været dækket af den ansvarlige Deltager, har Kommanditisten for saa vidt Regres til denne. Den ansvarlige Deltagers Privatgæld er Kommanditisten uvedkommende, og for den kan der ikke søges Fyldestgørelse i Kommanditistens Andel af Selskabsformuen. I Tilfælde af Selskabets Konkurs dækkes Fælleskreditorerne først af Selskabsmassen, og er der herefter noget tilbage, fordeles det mellem Kommanditisten og det ansvarlige Medlems Bo.

Hvis Kommanditisten uden Protest finder sig i, at hans Navn optages i Firmaet, eller han selv optræder overfor Tredjemand, som om han var ansvarlig, kommer han til at hæfte fuldt ud med sin hele Formue.

Angaaende Kommanditselskabers OPLØSNING gælder i det hele det samme som for det ansvarlige Selskab. Dog vil en Kommanditists Død, Fallit, Umyndiggørelse, Sygdom o. s. v. ordentligvis ikke give de ansvarlige Deltagere Ret til at forlange Interessentskabet opløst; derom vil der kun kunne være Tale, naar en slig Omstændighed bevirker, at Kommanditisten i væsentlig Grad misligholder sine Forpligtelser, f. Eks. fordi Indskudet endnu ikke er betalt, eller fordi han skal præstere personlig Virksomhed.

3. KOMMANDITSLSKAB PAA AKTIER.

Et *Kommandit-Aktieselskab* bestaar af en eller flere fuldt ansvarlige Deltagere, der leder Forretningerne, og andre Deltagere, der kun deltager med et fast Indskud. Det særegne er imidlertid, at dette Indskud danner en Helhed, en Aktiekapital, saaledes at Kommanditisterne her fremtræder som Aktionærer. Denne Form for Association er hidtil næppe brugt hertilands; de herfor gældende Regler vil blive en Kombination af Reglerne for ansvarlige Selskaber, Kommanditselskaber og Aktieselskaber.

4. AKTIESELSKABER.

Et *Aktieselskab* kan STIFTES gennem en samtidig Overenskomst mellem samtlige Deltagere, der tegner hele Aktiekapitalen og fordeler Aktierne mellem sig. Den mere almindelige Fremgangsmaade er imidlertid, at først en eller flere Personer (*Stifterne*) i Henhold til en af dem affattet Plan (*Prospektus*) indbyder Publikum til Tegning af Kapitalen ved Subskription, og at derefter, naar et vist Antal Aktier er tegnede, Aktionærene sammenkaldes til en *Generalforsamling*, paa hvilken saa Selskabets egentlige *Konstituering* foregaar.

Ved Aktietegningen paadrages der en Forpligtelse og erhverves en Ret. *Forpligtelsen* gaar ud paa at indbetale det tegnede Beløb. Adskillige Punkter af Subskriptionsplanens Indhold vil ordentligvis være af saadan Betydning, at Forpligtelsen til Indbetaling bortfalder, hvis de viser sig urigtige eller ikke bliver virkeliggjorte. Dette gælder navnlig med Hensyn til Virksomhedens almindelige Art og Omfang, Aktiekapitalens Størrelse, efter Omstændighederne Forretningens Beliggenhed og Indretning (jfr. f. Eks. Højesteretsdom af 17. Nov. 1880), Ledernes Personer o. s. v.

Den *Ret*, der ved Tegningen erhverves, er en Ret til at blive Andelshaver i det paatænkte Foretagende for det Beløb, for hvilket den paagældende har tegnet sig, dog at han i Tilfælde af Overtegning maa finde sig i Reduktion i Overensstemmelse med Planen. Denne Ret kan, naar andet ikke udtrykkelig er foreskrevet, overdrages til hvemsomhelst; men trods Overdragelsen vedbliver vedkommende, medmindre der er særlig Hjemmel for det modsatte, dog stadig at hæfte personlig for Beløbets Indbetaling.

Aktieselskabets INDRE ORGANISATION beror paa Aktionærernes Bestemmelse. De ordentligvis paa første Generalforsamling vedtagne *Statutter* vil i Regelen indeholde detaillerede Regler derom. Den almindelige Ordning er, at Selskabet har en eller flere *administrerende Direktører* samt en for kortere eller længere Tid valgt *Bestyrelse* (*Direktion*), bestaaende af Aktionærer, medens dog den øverste Myndighed er hos *Generalforsamlingen*. Undertiden er en Del af den Myndighed, som ellers tilkommer Generalforsamlingen, overdragen til et Mellemlid mellem Bestyrelsen og Generalforsamlingen (*Repræsentantskab*, *Tilsynsraad*, *Kontrolkomitee*). Endelig vil der i Regelen findes fast ansatte eller aarlig valgte *Revisorer*.

Hvilken Myndighed i Selskabets Anliggender der i øvrigt tilkommer disse forskellige Organer, maa først og fremmest bero paa Statutterne, og for saa vidt disse ikke slaar til, maa man henholde sig til, hvad der i Aktieselskaber er Skik og Brug. For saa vidt Statutterne henlægger en vis Afgørelse til et af de forskellige Organer uden at give nærmere Regler for Fremgangsmaaden, maa det antages, at Majoriteten henholdsvis indenfor Bestyrelse, Repræsentantskab eller Generalforsamling gør Udslaget. Staar Stemmerne lige, maa i Bestyrelsen eller i Repræsentantskabet Formandens Stemme gøre Udslaget, medens paa Generalforsamlingen et Forslag maa betragtes som forkastet, naar der ikke er Majoritet for det. Saafrømt Statutterne ikke bestemmer anderledes (hvilket ofte vil være Tilfældet), tilkommer der enhver Aktionær lige saa mange Stemmer paa Generalforsamlingen, som han har Aktier; under samme Forudsætning kan Stemmeret udøves gennem Fuldmagt, og den behørig indkaldte Generalforsamling er beslutningsdygtig uden Hensyn til, hvor mange eller faa der er mødt.

Saa længe Bestyrelse og Generalforsamling holder sig indenfor deres statutmæssige Beføjelser, har den enkelte Aktionær, som paa Generalforsamlingen er

bleven overstemt, intet andet Middel til at unddrage sig for Følgerne end at træde ud af Selskabet ved at skille sig af med sine Aktier. Da der tilmed regelmæssig vil være indrømmet Generalforsamlingen Ret til paa nærmere angiven Maade at foretage Forandringer i Statutterne, bliver den enkelte Aktionærs Stilling i Selskabet end mere afhængig af Majoriteten (jfr. saaledes H. R. ²⁶/₁₆ 1898). Dog er der visse almindelige Forudsætninger for hver Aktionærs Tiltræden af Selskabet, som han selvstændig kan hævde overfor Bestyrelse og Generalforsamling til Trods for alle Statutforandringer. Til saadanne maa henregnes, at han kun vilde være interesseret i Foretagendet med det fra først af angivne Beløb (nye Indskud kan derfor ikke paalægges), at han kun vilde være interesseret i et Foretagende af den fra først af angivne Karakter (en Spritfabrik kan ikke forandres til et Bryggeri), samt at han vilde behandles efter samme Regler som alle andre Aktionærer (det kan f. Eks. ikke vedtages, at nogle skal have 6%, andre derimod kun 5%). Skal der træffes Bestemmelser, som er i Strid med slige Forudsætninger, maa dertil kræves *Indvilligelse fra samtlige Aktionærers Side*. Foretages de uden en saadan, vil den enkelte Aktionær kunne hævde sin Ret gennem Søgmaal mod Bestyrelsen eller Selskabet (H. St. R. ⁴/₁₆ 1903).

Ligeledes vil der kunne være Tale om Sagsanlæg mod Bestyrelsen fra de enkelte Aktionærers Side, naar Selskabet har ophørt at eksistere, uden at Generalforsamlingen har givet Bestyrelsen Decharge for en stedfunden Myndighedsoverskridelse. Saa længe derimod Selskabet bestaar, og der kun er Tale om saadanne Handlinger fra Bestyrelsens Side, som Generalforsamlingen kan rathabere, vil ogsaa kun denne kunne tage Bestemmelse om at drage Bestyrelsen til Ansvar.

Aktiekapitalen ejes af samtlige Aktionærer. Den enkeltes Aktieret kan frit overdrages, medmindre andet er udtrykkelig bestemt i Statutterne. Skønt Aktieretten egentlig ikke korrekt kan opfattes som en Fordring paa Selskabet, men derimod er en Medejendomsret, en Andelsret, gælder dog for Aktier de almindelige Regler om Gældsbreve med Hensyn til Transport, Udelukkelse af Indsigelser og Mortifikation (jfr. Obligationsretten S. 259—62 og 263).

Aktieselskabets STILLING OVERFOR TREDJEMAND er angiven dermed, at Selskabet kun forpligtes gennem sin Bestyrelse, og at Kreditorerne kun kan holde sig til Selskabskapitalen, ikke til de enkelte Medlemmer personlig, men at de paa den anden Side har en Fortrinsret til Dækning af denne fremfor de enkelte Aktionærers Særkreditorer.

Under disse Omstændigheder er det af betydelig Interesse for den Tredjemand, der indlader sig med Aktieselskabet, at have Adgang til Kendskab om Selskabets Formuestatus og at være betrygget imod skadelige Transaktioner fra Selskabets Side. Dette er ogsaa et af de Hovedformaal, som Aktielovgivningerne plejer at stille sig. Under vor Lovgivnings Tavshed kan i denne Henseende ikke gaas videre end til at opstille den Regel, at hvis Aktieselskabet (d. v. s. Generalforsamlingen) skulde beslutte en Fordeling af Selskabets Midler blandt Aktionærerne paa en Tid, da Selskabets Passiver overstiger dets Aktiver, eller i et saadant Omfang, at dette vilde blive Resultatet (f. Eks. ved at vedtage Fordeling af et vist Beløb som Udbytte efter et Aar, hvor der er arbejdet med Tab, skønt Selskabets Kapital allerede er helt engageret), saa vil enhver Aktionær, der modtager en saadan Andel, blive personlig forpligtet til Kreditorernes Dækning — fuldt ud, hvis han har været vidende om Situationen, medens han i andet Fald kun hæfter med det modtagne Beløb.

Om Aktieselskabets OPLØSNING vil der ikke være Tale, fordi de enkelte Medlemmer dør, gaar fallit, bliver umyndiggjorte o. s. v. Derimod kan enhver Aktionær forlange Selskabet opløst, hvis der er fastsat en vis Frist for dets Varighed, som er udløben, eller et vist Formaal, som er opnaaet, eller hvis Forudsætningerne for Selskabets Stiftelse overhovedet brister. Er Selskabet indgaaet paa ubestemt Tid, kan *Generalforsamlingen* bestemme, at Virksomheden skal standse. Selskabets Insolvens kan foranledige *Kreditorerne* til at forlange det taget under Konkursbehandling eller *Generalforsamlingen* til selv at forlange Konkurs. Nogen almindelig Forskrift om, at Selskabet skal opløses, eller

at Spørgsmaalet herom skal forelægges for Generalforsamlingen, naar en vis Del af Kapitalen er gaaet tabt, findes ikke i dansk Ret.

Aktieselskaber er Hovedeksemplet paa de saakaldte anonyme Selskaber i egentlig Forstand, hvis Ejendommelighed er, at der ikke paahviler Medlemmerne noget personligt Ansvar, men at kun en ved Medlemmernes Indskud dannet Kapital hæfter for Selskabets Forpligtelser. (Benævnelsen »anonymt Selskab« hidrører fra, at Deltagernes Navne eller overhovedet Personnavne i Regelen ikke optages i Selskabets Navn). Hyppig bruges imidlertid Benævnelsen anonymt Selskab i en videre Forstand som omfattende ogsaa andre Selskabsformer, hvor et vist, mere eller mindre begrænset Ansvar for Medlemmerne udover de gjorte Indskud finder Sted. Til saadanne Selskaber med begrænset Ansvar henregner Firma-loven indenfor sit Omraade endvidere alle *Selskaber med vekslende Medlemsantal* eller *vekslende Kapital*, selv om Medlemmerne er fuldt ansvarlige. Som mere fremtrædende Arter af slige Selskaber kan følgende nævnes:

Kreditforeninger er Foreninger, af hvilke man bliver Medlem, ikke ved at gøre Indskud, men ved at modtage Laan, sædvanlig mod Pantessikkerhed i Laantagernes faste Ejendomme. Laanene udbetales i Regelen i de af Foreningen udstedte rentebærende Obligationer (»Kasseobligationer«), der er uopsigelige fra Kreditorernes Side, men amortiseres af Foreningen i samme Forhold, som Medlemmernes Gæld afbetales.

Til Stiftelse af en saadan Kreditforening udkræves i og for sig ingen Autorisation. Ved Lov 20. Juni 1850 gaves der imidlertid Indenrigsministeriet Bemyndigelse til at meddele Kreditforeninger forskellige Begunstigelser paa Betingelse af, at de fyldestgjorde visse i Loven nærmere angivne Forskrifter og lod deres Statutter stadfæste af Ministeriet. Ved Lov 19. Febr. 1861 er fastsat, at de nævnte Begunstigelser fremtidig kun kan meddeles ved Lov (jfr. endvidere Lov 24. April 1896 om uamortisable Laan m. m.).

Disse Begunstigelser, uden hvis Meddelelse der faktisk ikke vil blive Tale om, at en Kreditforening kan virke, gaar ud paa Stempelfrihed for de af Foreningen udstedte Obligationer, lettere Adgang end den sædvanlige til Udlæg i de pantsatte Ejendomme (jfr. S. 229), Ret til uden Bevilling at tage højere Rente end 4 pCt. (jfr. S. 240), samt i Alm. at Obligationerne kan benyttes til deri at anbringe Umyndiges og offentlige Stiftelsers Midler. For to Kreditforeninger for mindre Landejendomme (»Husmandskreditforeningerne«, Lov 28. Maj 1880 og 12. Maj 1882) har Staten derhos overtaget Rentegaranti og visse direkte Tilskud.

Til de i Loven fastsatte Betingelser, som Kreditforeningerne maa fyldestgøre for at erholde Stadfæstelse, hører navnlig, at samtlige Medlemmer (foruden deres egen Hæftelse for det modtagne Laan) hæfter solidarisk med de af dem pantsatte Ejendommens Taksationsværdi eller en vis Del deraf for alle af Foreningen indgaaede Forpligtelser. Ved Loven af 1861 er dog hjemlet, at Kreditforeningerne kan være inddelte i Afdelinger (eller *Serier*), der ikke hæfter for hinanden indbyrdes. Til Forandring i Statutterne kræves Indenrigsministeriets Samtykke.

Af det anførte følger, at en Kreditforenings stemmeberettigede Interessenter er dens Pantedebitorer. (I Statutterne for nogle Kreditforeninger er det dog fastsat, at ogsaa Ejerne af Foreningens Kasseobligationer, altsaa Foreningens Kreditorer, har en nærmere bestemt Ret til at møde og stemme paa Generalforsamlingen). Anderledes staa Sagen med Laanekasser o. lign., hvor der ved Indskud er dannet et Fond, hvoraf Udlaan gøres. Her tilkommer Interessent-Retten Ejerne af de for saadanne Indskud udstedte Kasseobligationer. Som Eksempel kan nævnes »Kreditkassen for Husejere i København« (Statutter 11. Decbr. 1869), der i øvrigt med Hensyn til Udlaan og Laantagernes solidariske Ansvar er ordnet paa lignende Maade som Kreditforeningerne. (Derimod er »Kreditkassen for Landejendomme i Østifterne« en ren Kreditforening).

Sparekasser, om hvilke der er givet en Række Forskrifter i Lov 28. Maj 1880, er ikke Interessentskaber. Visse Interessent-Rettigheder kan vel tilkomme Garanter eller andre, men dette er ikke begrebsmæssig nødvendigt. De, der indskyder Penge i Sparekassen, har i Almindelighed ingen saadan Ret, lige saa lidt som de, der erholder Penge til Laans af Kassen.

Af de saakaldte *kooperative Foreninger* er de mest fremtrædende *Produktionsforeninger* og *Forbrugsforeninger*. Om Produktionsforeninger (Foreninger af Arbejdere, der selv overtager en Forretningsvirksomhed og optræder som Driftsherrer med Hensyn til denne) indeholder vor Lovgivning ingen særlige Forskrifter.

Ved Forbrugsforeninger (*Brugsforeninger, Husholdningsforeninger*) forstaaer man Foreninger, hvis Hovedformaal sædvanlig er at indkøbe Forbrugsgenstande *en gros* og atter fordele dem ved Detailsalg blandt Foreningens Medlemmer. Denne Virksomhed er, som omtalt S. 290, ikke Handel i teknisk Forstand og udkræver som Følge deraf ikke Næringsadkomst. Da imidlertid slige Foreningers Virksomhed ofte er af saadan Beskaffenhed, at den maa betragtes som egentlig Næringsdrift, er der foreskrevet visse Betingelser for, at en Forbrugsforening kan fritages for at være underkastet Lovgivningens almindelige Bestemmelser om Handel. En Forbrugsforening, der *ikke vil drive Næringsdrift*, skal, inden den begynder sin Virksomhed, meddele Øvrigheden Oplysning om sine Love og Vedtægter samt om Medlemmernes Navne; Øvrigheden kan derhos til enhver Tid forlange sig Oplysninger herom meddelte (Lov 23. Maj 1873 § 2). For at nu Foreningens Virksomhed ikke skal anses som Næringsdrift, kræves det: 1) at Virksomheden er indskrænket til Uddeling af Varer til Foreningens egne Medlemmer; 2) at Varerne er indkøbte for fælles Regning, hvilket Administrationen ikke anerkender for at være Tilfældet, undtagen naar Medlemmerne er solidarisk ansvarlige for Foreningens Forpligtelser; 3) at Foreningens Overskud tilfalder dens egne Medlemmer (Indenrigsmin. Skr. 28. Decbr. 1882, 29. Marts 1883, Cirk. 13. Novbr. 1885, Skr. 2. Juli 1887). Foreninger, der fyldestgør disse Betingelser, er ikke pligtige at føre Handelsbøger og falder ikke ind under Firkantens Forskrifter. For saa vidt de imidlertid forsyner Medlemmerne med Brændevin, skal de (i Købstæder saavel som paa Landet) løse »Næringsbevis« og svare Brændevinsafgift efter de paa Stedet gældende Regler (jfr. S. 296); dette er dog ikke et Næringsbevis i sædvanlig Forstand (idet det ikke hjemler Foreningen nogen Handels- eller anden Næringsberettigelse), men kun et Legitimationsdokument for Retten til at fordele Brændevin blandt de egne Medlemmer. — Forbrugsforeninger, hvis Virksomhed *maa betragtes som Næringsdrift*, — altsaa som ikke fyldestgør de ovennævnte tre Forordninger, »og som derfor kun uegentlig kan kaldes Forbrugsforeninger«, — er undergivne Lovgivningens almindelige Bestemmelser om Handel, altsaa bl. a. ogsaa i Henseende til Borgerskab eller Næringsbevis, Afstandsbestemmelser o. s. v.

Andre Former af anonyme Selskaber er omtalte i Obligationsretten S. 281 (gensidige Forsikringsforeninger) og S. 282 (Forsørgelseskasser).

En Lov af 15. Febr. 1895 har givet nogle Bestemmelser om Aktieselskaber og andre Selskaber med begrænset Ansvar, som har deres Sæde paa Steder, hvor danske ikke er undergivne Landets Jurisdiktion.

5. STILLE SELSKAB.

Om et *stille Selskab* tales der, naar en Købmand (*Komplementaren*) af en anden (*den stille Interessent*) modtager et Indskud i sin Forretning paa særlige Vilkaar, der adskiller Forholdet fra et almindeligt Laaneforhold, og som navnlig gaar ud paa, at vedkommende i Stedet for faste Renter skal have Andel i Udbyttet, hvilket atter naturlig kan medføre en vis Adgang for ham til at udøve Kontrol.

De herved fremkommende Forhold maa iøvrigt ganske bero paa den nærmere Aftale og bedømmes efter Obligationsrettens almindelige Regler. Det stille Selskab optræder under Komplementarens eget Firmanavn og skal følgelig ikke anmeldes til Handelsregisteret. Hvis Komplementaren imidlertid i Anledning af den andens Tiltræden former sit Firmanavn saaledes, at det antyder et Selskabsforhold (X & Co. eller lign.), vil Selskabet være at betragte og anmelde som et Kommanditselskab, og hvis den stille Interessents Navn endog optages i Firmabetegnelsen (X & Y), vil Selskabet være at betragte og anmelde som et ansvarligt Selskab, saa at den godtroende Tredjemand kan fastholde den stille Interessent som hæftende fuldt ud for Selskabets Forpligtelser.

6. A META FORRETNINGER.

Ved en saadan *Sammenslutning til Foretagelse af enkelte Handelsforretninger for fælles Regning*, der jævnlig betegnes som *a meta Forretninger*, maa alle Deltagerne i Mangel af anden Aftale være forpligtede til at bidrage til Foretagendet i lige Forhold. Er intet aftalt angaaende Fordelingen af Gevinst og Tab, bliver Indskudene forrentede og Gevinst og Tab derefter fordelt efter Deltagerne Antal. Hvem der hæfter overfor Tredjemand, beror paa, hvem der er optraadt ved Kontraktens Afslutning med denne. Hvor en enkelt er optraadt paa samtliges Vegne, men i

eget Navn, anses han alene som dispositionsberettiget over det indvundne; hans Pligt overfor de andre bestaar i, at han ordentligvis straks efter Forretningens Afvikling har at aflægge behørig dokumenteret Regnskab og at besørge Opgørelsen med de andre i Overensstemmelse hermed.

IV. Handelsforretninger.

1. Almindelige handelsretlige Grundsætninger.

De Lande, der har en særlig Handelslovgivning, har i Regelen i denne optaget en Række almindeligere Regler, der modificerer de ellers gældende formueretlige Principper. Noget saadant kendes saa godt som ikke i dansk Ret. De almindelige handelsretlige Sætninger er hos os væsentlig ikke andre end de sædvanlige formueretlige Grundsætninger, saaledes som de ovenfor er fremstillede i Tingsretten og Obligationsretten. Det følgende er derfor nærmest kun et Résumé af de vigtigste af disse, navnlig med Kontraktsafslutning for Øje. Det for Handelsretten særlige kommer først frem som Ejendommeligheder af mere speciel Natur indenfor enkelte Kontrakter, navnlig hvor handelsmæssige Sædvaner gør sig gældende.

En *gensidig* Kontrakt mellem *nærværende* Parter eller pr. Telefon er endelig afsluttet, naar den ene har gjort et endeligt Tilbud og den anden i umiddelbar Fortsættelse deraf har afgivet en dermed overensstemmende Accepterklæring. Ved Kontraktsafslutning mellem *fraværende* Parter er Tilbyderen bunden ved sit Tilbud i saa lang Tid, som han har indrømmet den anden til at afgive sit Svar, eller naar han ingen Frist har sat, i saa lang Tid, som der under normale Forhold kræves, for at et uden Opsættelse afsendt Svar kan naa tilbage*). Tilbyderen er i saa Henseende berettiget til at gaa ud fra, at hans Tilbud er ankommet uden Forsinkelse. Kommer nu Svaret i rette Tid, er Kontrakten dermed afsluttet. Kommer det derimod efter Tiden, er Tilbyderen ikke længere *pligtig* at staa ved sit Tilbud. Vil han imidlertid ikke staa ved det, og er Forsinkelsen ikke meget betydelig, eller er den aabenbart ubekendt for den anden Part, maa han straks meddele denne, at Kontrakten ikke er kommet i Stand; ellers er den anden Part berettiget til at betragte Sagen som gaaet i Orden. Et andet Spørgsmaal er, om Tilbyderen, hvis han ønsker det, er *berettiget* til at betragte Kontrakten som afsluttet, naar Accepten er forsinket. Dette Spørgsmaal maa vist afgøres saaledes, at, hvis Forsinkelsen er tilstede allerede ved Acceptens Afsendelse og altsaa kan antages Modparten bevidst, maa Tilbyderen være berettiget dertil. Hvis derimod Forsinkelsen først er fremkommen *under Accepterklæringens Forsendelse*, antages det ofte, at der ikke tilkommer ham en saadan Ret, idet man mener, at han ikke vilkaarlig bør kunne bestemme, om Kontrakten skal være gaaet i Orden eller ikke.

— Er det Svar, der indgaar paa et Tilbud, ikke ganske *overensstemmende* med dette, men ledsaget af Betingelser eller Indskrænkninger, kan det ikke virke som Accept, men er efter Omstændighederne at betragte som et nyt Tilbud. — Virkningen af Tilbud- eller Accepterklæringer kan udelukkes ved en *Tilbagekaldelses-erklæring*, naar denne blot kommer Modparten i Hænde før eller i det mindste samtidig med den første Erklæring (jfr. i det hele S. 241—42), men ellers ikke (R. 17/2, 1900). Paa hvilket Sted en Handelskontrakt om *Varer* bliver at opfylde, vil i Mangel af særlig Aftale bero paa Kontraktens Art, hvorom nærmere S. 331 ff. Er det *Penge*, der skal betales til bestemt Tid, maa Skyldneren paa sin Risiko og Bekostning sende Beløbet til Kreditor, medmindre der er Tale om Veksler eller lignende merkantile Papirer, thi her kan Debitor ikke vide, hvem Kreditor er, før denne selv melder sig (jfr. S. 262—63).

Tiden for en Forpligtelses Opfyldelse beror paa Aftalens Indhold eller Forudsætninger og eventuelt paa Handelssædvaner. Alle Handelstransaktioner, hvis

*) Paa Telegram maa som Regel svares med Telegram, dog kan Situationen være en saadan, at Svar med omgaaende Post maa være tilstrækkeligt (R. 27/2, 1886), for saa vidt da ikke Telegrafsvaret udtrykkelig er forlangt. Hvor der er forlangt »øjeblikkeligt Telegrafsvar«, maa dog efter Omstændighederne et Par Timers Frist antages Køberen indrømmet.

Opfyldelse vilde falde paa en Helligdag, afgøres efter Handelskutume den foregaaende Søndag (R. $\frac{16}{4}$ 1849, $\frac{30}{3}$ 1895, S. H. R. $\frac{19}{6}$ 1867, H. R. $\frac{12}{4}$ 1849, $\frac{19}{6}$ 1851). Paa Veksellovens Omraade findes en Del positive Bestemmelser angaaende Tidsberegninger.

Med Hensyn til Renteberegning i Handelsforhold er det i Lov 6. April 1855 forudsat, at Rente kan blive at svare i Henhold til »den mellem Købmænd stedfindende Skik og Brug.« I hvilket Omfang der paa dette Omraade foreligger *egentlige Retsædvaner*, d. v. s. saadanne, der uden særlig Vedtagelse binder de kontraherende Parter, er imidlertid tvivlsomt. I de allerfleste Tilfælde, hvor Handlende beregner Renter, vil dette sikkert kunne føres tilbage til en i det mindste *stiltiende Vedtagelse*. En saadan kan f. Eks. ligge deri, at der tidligere af de Parter, om hvis indbyrdes Retsforhold der i et givet Tilfælde er Tale, har været beregnet Renter i lignende Forhold.

Uden at særlig Vedtagelse (udtrykkelig eller stiltiende) foreligger, antages der i Almindelighed at være sædvanemæssig Hjemmel for at beregne Renter af de enkelte Poster i *løbende Mellemværende mellem Handlende*, i alt Fald i en *gros- og Kommissionshandelen*, og i Forbindelse hermed af *Forskud*, som den ene Handlende yder den anden. Fremdeles er det ved flere Domme (se ogsaa R. $\frac{24}{9}$ 1884) statureret, at naar der ved Varesalg er *givet Kredit i en bestemt Tid*, og Købesummen ikke ved Kredittidens Udløb erlægges, maa Debitor svare Renter fra Forfaldsdagen. Endelig har forskellige Responser af Grossereretskomiteen (saaledes R. $\frac{19}{6}$ og $\frac{30}{9}$ 1850, $\frac{16}{9}$ 1877, $\frac{8}{10}$ 1888 o. fl.) udtalt, at det paa samme Maade er Kutume at beregne Renter, naar en Købesum, der skulde være erlagt *kontant ved Varesernes Modtagelse*, ikke indgaaer i rette Tid. Enkelte Domme har ogsaa anerkendt denne Sætning, men i flere Tilfælde har Domstolene, navnlig Københavns Sø- og Handelsret, nægtet at tage saadanne Rentepaaastande til Følge og kun tilkendt Kreditor Renter fra Stævningens Dato (saaledes S. H. R. $\frac{4}{4}$ og $\frac{20}{6}$ 1878, $\frac{27}{11}$ 1879 o. fl.). Utvetydige Præjudikater fra Højesteret foreligger ikke (jfr. forøvrigt H. R. $\frac{19}{10}$ 1882).

Hvad angaar *Rentens Størrelse*, er det eller var det i alt Fald tidligere i visse Handelsforhold sædvanligt at beregne 6 pCt. og altsaa, i Henhold til Lovgivningens Forskrifter om Morarente (jfr. S. 240—41), 7 pCt. fra Stævningens Dato. Men der lader sig ikke opstille faste Regler for, hvornaar denne Rente uden særlig Vedtagelse kan kræves, og hvornaar Kreditor maa nøjes med den almindelige lovhjemlede Rente af 4 pCt. (jfr. R. $\frac{24}{9}$ 1884, $\frac{8}{10}$ 1888 og $\frac{30}{4}$ 1891 samt f. Eks. S. H. R. $\frac{7}{9}$ 1893).

Ved Kontokurantforhold (Mellemregning, løbende Regning) forstaas det Forhold mellem Handlende, at der paa begge Sider erlægges Præstationer, som tagne hver for sig var egnede til at begrunde særlige Fordringer, men som imidlertid ikke opfyldes som saadanne, hvorimod de opføres som Led i et samlet Mellemværende, der opgøres ved Udløbet af visse Regnskabsperioder (Aar, Halvaar, Kvartal), saaledes at Forholdet stadig løber ud i et enkelt Skyldforhold med Hensyn til den udkommende Saldo. Den Saldo, som Opgørelsen udviser, overføres som første Post i Kontokurantens følgende Periode. *Anerkendelse* af en Kontokurant eller af en Regning udelukker ikke Bevis for, at der er Fejltagelser eller Svig i Opgørelsen. Den ved Kontokurantopgørelser almindelig brugte Klausul *S. E. & O. (salvis erroribus et omissionibus, d. v. s. Fejltagelser og Forglemmelser forbeholdte)* er for saa vidt egentlig overflødig.

2. Handelssædvaner.

Ved *HANDESSLÆDVANER (Usancer, Kutumer)* forstaar man saadanne Regler og Bestemmelser, som i Tidens Løb udvikler sig af selve Handelsforholdene. Naar Handelskontrakter af en vis Art i længere Tid er forstaaede og opfyldte paa en bestemt, ensartet Maade, berettiger dette til at slutte, at dette sædvanlige Kontrakts-Indhold er underforstaaet ved enhver Kontrakt af den paagældende Art, naar Parterne ikke udtrykkelig har vedtaget andet. Dette gælder saa meget mere, som den Hurtighed og Nemhed i Kontraktsafslutningen, som et udviklet Handelsliv kræver, vanskelig tillader en vidtløftig Opregning af Vilkaarene i hvert enkelt Tilfælde.

Det er som Følge heraf af Vigtighed for en Købmand at være nøje kendt med de gældende Sædvaner paa de Pladser, hvor han vil gøre Forretninger. Erhvervelsen af saadan Kundskab vanskeligergøres imidlertid ved, at der saa at sige

overalt er Mangel paa fuldstændige og ordnede trykte Samlinger af Handelssædvaner. Dette hænger igen sammen med, at disse Sædvaner ikke alene forandrer sig i Tidens Løb, men ogsaa og navnlig dermed, at det ofte kan være meget tvivlsomt, hvad der i det enkelte givne Tilfælde rettest maa anses for Handelskutume. Domstolene maa under disse Forhold lægge særlig Vægt paa Erklæringer fra de officielle Handelskamre, for Danmarks og særlig for Københavns Vedkommende fra Grosserer-Societetets Komite. Saadanne Erklæringer (Responsa) æskes da ogsaa stadig dels til Brug under Retsager, dels for at undgaa Retsager, og der faas herved i alt Fald en delvis Vejledning, om den end efter sin Natur er fragmentarisk og undertiden disharmonisk.

Nogle Handelssædvaner har en mere almindelig Rækkevidde, men de fleste angaar Køb og Salg indenfor enkelte Handelsgrene, saaledes at forskellige Handelsgrene endog kan have modsatte Kutumer om ensartede Tilfælde. En Del af disse Fagkutumer har man paa forskellige Pladser søgt at give Præcision og Autoritet, idet man til Benyttelse ved Handeler i visse Brancher har affattet trykte Formularer til **AUTORISERED E SLUTSEDLER**, paa hvilke de paagældende Fagkutumer i mere eller mindre fyldigt Uddrag er opførte. Bestemmelserne i slige Sluttedler er ganske vist umiddelbart kun bindende for de Parter, der benytter dem ved Afslutningen af Køb og Salg, men som Udtryk for, hvad der almindelig betragtes som gældende Kutume, vil de i mange Tilfælde faa ogsaa en videre rækkende Betydning. Hos os findes saadanne Sluttedler for Handeler i *Korn* og i *Foderstoffer* (reviderede 1900), i *Smør* (vedtagne 1889), i *Kaffe* (vedtagne 1900) og i *Jærn og Metaller* (vedtagne 1902).

Medens visse Handelssædvaner underforstaas, selv om der i Kontrakten intet er, der henviser til dem, er der andre, hvis Ejendommelighed bestaar i at tillægge visse Ord, som efter almindelig Sprogbrug kun indeholder en vag og relativ Betegnelse, en bestemt, præcis Betydning, naar disse Ord anvendes i en vis bestemt Forbindelse.

Man møder saaledes Kvalitetsbetegnelser som fin, middelfin, ordinær, prima, sekunda, afskallet, sorteret, rensat, velrenset, harpet, ekstraharpet, stor, stærk, blank o. s. v., hvorved den sagkyndige Handlende forstaar en mere eller mindre nøjagtig præciseret Kvalitet. Ofte er disse Betegnelser fra at være aldeles stedlige paa Hovedmarkedet for en eller anden Artikel gaæde over til at vinde almindelig Hævd i hele Verdenshandelen, saa at man nu ved Udtryk som f. Eks. »god ordinær Riokaffe«, »rød amerikansk Vinterhvede Nr. 2« o. lign. overalt forstaar den samme Kvalitetsbetegnelse. For at støtte disse Kvalitetsbetegnelser Betydning og skaffe Køberen større Garanti, har man paa adskillige store Eksportmarkeder ansat officielle Kontrollører, der undersøger de fremkommende Parter og giver Attest for deres Kvalitet. Slige »Attester« og »Certifikater« er dog, alt efter de forskellige Pladser, af højest forskellig Paalidelighed.

Man har endvidere kutumemæssige Kvantitetsbetingelser, saaledes at der ved Angivelse af Prisen er underforstaet en *bestemt Kvantitet*, f. Eks. 100 Pund, 1 Pund, 1 Ton, 1 Quarter, 1 Meter o. s. v. o. s. v. Herhen hører ogsaa den kutumemæssige Underforstaen af, om en vis opgiven Vægt er *Brutto* eller *Netto*, og om *Taraen* (Emballagens Vægt) er »Netto Tara«, hvilket vil sige den virkelige Tara, eller »Uso Tara«, d. v. s. en kutumemæssig fastsat. Ligeledes er der Kutumer for den *Godvægt* (Vægtgodtgørelse, Fradrag i den egentlige Vægt), som navnlig i *en gros-Handelen* hyppig indrømmes Køberen, og som tidligere ofte gik under Benævnelser som *Udslag*, *Fusti*, *Refaktie*, *Løkkage*, *Besemschon* m. m.

Endelig har man kutumemæssige Bestemmelser om Betalingsmaade, om *Kredittid*, og om visse *Afslag* i Købesummen (*Diskon to*, *Skonto*, *Rabat*, *Dekort*). I nogle Forretningsbrancher underforstaas der ved Handelens Afslutning altid *kontant* Betaling, medens der i andre indrømmes en bestemt, kutumemæssig *Kredit*, f. Eks. 3, 6, 9 Maaneder, og i mange Tilfælde en vis bestemt *Rabat* for kontant Betaling.

Efter Sædvanens Rækkevidde i stedlig Henseende kan der skelnes mellem **ALMINDELIGE SÆDVANER**, d. v. s. saadanne, som gælder paa Verdensmarkedet, for flere Lande eller dog for et enkelt Land som Helhed, og **PLADSSÆDVANER**

(Pladskutumer), d. v. s. saadanne, som knytter sig til de paa en bestemt Plads afsluttede Forretninger.

Endelig har mange *enkelte Firmaer* særlige Usancer (FORRETNINGSKUTUMER), i Henhold til hvilke de afslutter Forretninger. Til saadanne Kutumer hører navnlig Bestemmelser om Kredit- og Betalingsbetingelser, Fristen for Reklamationer eller for Returnering af utilfredsstillende Varer, af Emballage o. s. v. Et Firma kan vel ikke ubetinget, ved f. Eks. at lade saadanne Bestemmelser trykke paa sine Fakturaer, binde alle, der indlader sig med det, til uden videre at respektere dem. Men naar de er blevne den anden Part meddelte inden Forretningens Afslutning, vil han være bunden ved dem, medmindre han paa Forhaand har gjort klar og bestemt Indsigelse; og naar de har været ubestridt anerkendte som Grundlag for tidligere Forretninger, vil de i Regelen være at betragte som stiltiende forudsatte ved senere Forretninger, medmindre der tages udtrykkeligt Forbehold mod deres fortsatte Gyldighed.

3. Køb og Salg.

Med Hensyn til Bestemmelsen af de Retshandeler, der betegnes som KØB OG SALG, og det ved disse opstaaende Retsforhold i sin Almindelighed henvises til Obligationsretten (S. 269 f.). Som ovenfor omtalt, kommer Kontrakten i Stand, saa snart der foreligger et endeligt Tilbud, behørig efterfulgt af Accept. Imidlertid kan ikke blot Ord, men ogsaa en bestemt Handlemaade eller under Omstændigheder endog Passivitet opfattes som Tilbud eller Accepterklæring, og under de uendelige mange Nuancer i Udtryksmaade og Situationer, som Livet frembyder, kan det ofte være vanskeligt at afgøre, hvornaar en kontraherende Part med Rette kan hævde overfor den anden, at denne har bundet sig. Nogle Hovedtilfælde skal kortelig omtales.

Udbud af Varer til Publikum gennem Avertissementer, Udsendelse af Prislister, Udstillen af Varer med paahæftede Priser o. lign. kan ikke betragtes som et egentligt Tilbud, men kun som Meddelelser »uden Forbindtlighed«. Naar der paa Grundlag af saadanne mere almindelig holdte Prospekter el. lign. kommer en Handel i Stand, kan man, juridisk set, i Almindelighed heller ikke tillægge de i samme indeholdte Lovprisinger af Varerne nogen væsentlig Vægt (O. R. ¹¹/₅, 1885, ¹⁵/₃, 1886). Først naar Henvendelsen antager en mere speciel personlig Karakter, f. Eks. ved nøjagtig Angivelse af Kvantitet og Kvalitet med Tilføjelse af, at man afventer Ordre el. lign., kan Modtageren efter Omstændighederne være berettiget til heri at se et bestemt Tilbud (S. H. R. ⁹/₆, 1864, jfr. ogsaa S. H. R. ¹¹/₈, 1898) og altsaa ved ufortøvet Indsendelse af Ordre fastholde Tilbyderen. Er Bestilling gjort i Henhold til et Katalogs nærmere Angivelse af Varen og Bestillingen modtagen uden Forbehold, er Katalogens Angivelser selvfølgelig bindende (R. ¹²/₁, 1902). — En uopfordret *Tilsendelse af selve Varen* (f. Eks. Bøger) maa, naar den da ikke skyldes en kendelig Fejltagelse, opfattes som et bestemt Tilbud. Hvis den, til hvem en Vare saaledes sendes uden Bestilling, er en Handlende eller dermed lige-stillet, bør han, saafremt han ikke vil have den, vægre sig ved at modtage den eller, hvis han allerede har modtaget den, uden uforment Ophold forlange den afhentet.

Udgaar Tilbudet ikke fra Sælgeren, men fra Køberen, kaldes det i Almindelighed »Bud«, »Ordre«, »Bestilling«. Kontrakten vil da komme i Stand, ved at Sælgeren accepterer indenfor den ham tilkommende Tidsfrist (jfr. S. 325), eller efter Omstændighederne ved, at han straks uden Forbehold effektuerer Bestillingen (S. H. R. ⁹/₆, 1876). Hvis Effektueringen derimod ikke foregaar straks, kan den ikke medføre, at Bestilleren forbliver bunden ved Ordren (R. ²⁵/₇, 1874, O. R. ¹²/₇, 1875).

Naar Forhandlingen mellem de to Parter ikke straks antager Form af bestemt Tilbud (Bud) og bestemt Accept, kan det ofte være vanskeligt at afgøre, om man er naaet ud over rent indledningsmæssige Forespørgsler og Meddelelser uden forbindelse Kraft. En Købekontrakt kan ikke betragtes som endelig afsluttet, inden der foreligger *Enighed om alle væsentlige Punkter*, altsaa om Varens Art, Beskaffenhed og Mængde, om Prisen og øvrige Betalingsvilkaar og om Leveringstiden. Dog

behøves ingenlunde altid en udtrykkelig Udtalelse om disse Punkter. Naar Køberen f. Eks. beordrer en Varesending, uden at der enten direkte eller indirekte er truffet nogen Aftale om Prisen, maa Prisen blive den, der er almindelig for slige Varer. I mange Tilfælde vil dernæst Handelssædvaner eller tidligere Handeler mellem Parterne (R. ²⁷/₁, 1899) give det nødvendige Supplement. Imidlertid er man kun berettiget til at underforstaa et slikt Supplement for de Punktets Vedkommende, som under Forhandlingerne har været uomtalte, derimod ikke med Hensyn til Punkter, om hvilke der netop har været en Uenighed, som Forhandlingen ikke er naaet ud over. I dette sidste Tilfælde, hvor Forhandlingen har efterladt en Divergens, maa der altid gives den Part Medhold, der paastaar, at ingen Kontrakt er kommen i Stand. Den, der en Gang har givet et bestemt Afslag, kan aldrig ved Tavshed overfor Modpartens yderligere ny Forslag betragtes som havende accepteret disse (S. H. R. ¹⁰/₄, 1862).

Forholdet kan dernæst ogsaa stille sig saaledes, at begge Parter anser Kontrakten for at være gaaet i Orden, men at den ene anser den anden for at have givet sit Samtykke til et Vilkaar, som den anden netop ikke mener at være gaaet ind paa. Hvis Parterne notorisk har misforstaaet hinanden, uden at dette kan lægges nogen af dem særlig til Last, kan dette undertiden medføre, at der i Virkeligheden slet ingen Kontrakt foreligger, men i øvrigt maa Afgørelsen bero paa de konkrete Omstændigheder. Særlig skal bemærkes, at den ydede Vending »Ja, det kommer vi nok ud af« ikke i og for sig kan betragtes som en Indvilligelse (S. H. R. ⁶/₁, 1882). Naar en Handlende ved Afgivelse af en Bestilling har modtaget en Ordrekopi uden at gøre Indsigelse mod samme, er han efter almindelig Handelskutepligt at modtage Varerne i Overensstemmelse med Ordrekopien (R. ¹¹/₁₀, 1901).

Det kan endvidere stille sig tvivlsomt, *mellem hvilke Parter* Kontrakten i Virkeligheden maa anses for afsluttet. Den, der rekvirerer Varer for en andens Regning, saaledes at Varerne direkte tilstilles denne anden, bliver ikke pligtig at betale dem (se f. Eks. S. H. R. ¹¹/₁, 1866). Den, der bestiller Varer hos et Firma, men derefter faar de bestilte Varer tilstillede med Faktura fra et andet og uden Indsigelse modtager dem, bliver omvendt pligtig at betale direkte til den, der saaledes er den egentlige Sælger. — Fremdeles kan det stille sig tvivlsomt, om Aftalen i Virkeligheden rummer en samlet Kontrakt eller en Række særskilte Kontrakter (jfr. m. H. t. Vedtagelsen af »successiv Levering« R. ²⁶/₉, 1902).

Naar en af Parterne under en direkte Forhandling (mundtlig eller ved Brev) kommer til at *sige eller skrive noget andet, end han mener*, uden at Fejltagelsen kunde ses af Medkontrahenten, er vedkommende bunden ved, hvad han har sagt eller skrevet (S. H. R. ²¹/₈, 1862, ¹⁸/₃ og ²²/₄, 1897). Noget vanskeligere stiller Afgørelsen sig, naar der er benyttet *Mellemmand* (Fuldmægtig, Bud, Telegrafan o. s. v.), og det er denne, der forvansker Partens Mening. Bortset fra skriftlig Fuldmagt, Prokura o. lign. maa den almindelige Regel vistnok for det første være den, at *forsættlige* Forvanskninger fra den benyttede Persons Side ikke forbinder Parten og ligesaa lidt *Fejltagelser*, som Modparten har set eller burde have kunnet se (H. R. ²¹/₁₂, 1869, R. ²³/₃, 1901). Men selv hvor Fejltagelsen er ukendelig for Modparten, er man i dansk Ret tilbøjelig til at antage, at Fejltagelsen ikke er bindende for den, der benytter Mellemmanden, medmindre den da aabenbart hidrører fra mangelfuld Instruksion eller anden saadan Forsømmelighed hos Fuldmagtgiveren. Hvad særlig Fejltelgraferinger angaar, kan herefter Afsenderen ikke anses bunden ved det Indhold, som Telegrammer faar ved Forvanskning undervejs.

Er en Kontrakt *kommen endelig i Stand*, men saaledes, at den først skal *opfyldes til et senere Tidspunkt*, kan der i Mellemtiden indtræde forskellige Eventualiteter. Hvis den solgte Genstand allerede ved Salgets Afslutning er i

Sælgerens Eje, ophører *Prissvingningerne* for denne Genstands Vedkommende for saa vidt at have Interesse for ham, som det nu er Køberen, der faar Fordelen eller Tabet derved. Skal derimod Sælgeren først selv anskaffe sig Tingen, har han samme Interesse i faldende Priser, som Køberen har i stigende. — At den ene af Parterne dør, bliver insolvent eller gaar fallit, berettiger ikke den anden til uden videre at anse Kontrakten for hævet (se f. Eks. H. R. $\frac{7}{6}$ 1878, $\frac{3}{5}$ 1882), idet Boet indtræder i Retten og Forpligtelsen; kun giver Konkurslovens § 16 Medkontrahenten Ret til at forlange en Erklæring fra Konkursboet, om det vil indtræde i Handelen og fuldt ud opfylde Kontrakten, eller om det vil træde tilbage. I sidste Fald maa Medkontrahenten da nøjes med at anmelde sit eventuelle Erstatningskrav i Boet.

I øvrigt maa man sondre imellem, om Kontraktgenstanden er individuelt eller generelt bestemt (S. 240).

Ved Salg af INDIVIDUELT BESTEMTE TING maa Sælgeren i Mellemtiden indtil Opfyldelsen passe ordentlig paa Tingen og, hvis han har Ret til stadig at benytte den, gøre dette med tilbørlig Forsigtighed. Handler han i Strid hermed, maa han erstatte derved forvoldt Skade, hvorimod han i Tilfælde af ham utilregnelig Ødelæggelse er angerløs. Skyldes Ødelæggelsen en Handling af Tredjemand, hvorved denne paadrager sig Erstatningspligt, maa Sælgeren paa Forlangende overdrage Erstatningskravet til Køberen; derimod er Sælgeren næppe pligtig at overføre sit mulige Assurancekrav (R. $\frac{16}{9}$ 1859).

Spørgsmaalet bliver imidlertid yderligere, om Køberen ikke i alle Tilfælde, hvor det solgte ikke paa Opfyldelsestiden kan præsteres, er berettiget til at hæve Handelen (jfr. ovenfor S. 270—71 om *periculum rei*). Hertil vil han i Varehandelen almindeligvis være berettiget; dog gælder dette ikke, naar det individuelt bestemte Vareparti allerede er *synet og godkendt*, thi i saa Fald er Opfattelsen den, at det fra dette Øjeblik, i Mangel af anden Aftale, henligger for Køberens Risiko (H. R. $\frac{28}{10}$ 1835). Heraf følger paa den anden Side, at Sælgeren ikke kan nægte Køberen Adgang til at foretage de for Varernes Konservering nødvendige Foranstaltninger.

Ved Salg af GENERELT BESTEMTE TING stiller Forholdet sig ganske anderledes. Saalænge nemlig Opfyldelsestiden ikke er kommen, er det for *Sælgerens* retlige Forpligtelse ligegyldigt, om han har i Sinde at opfylde Kontrakten med det ene eller det andet Parti, om de Dispositioner, han træffer med Kontraktopfyldelsen for Øje, lykkes eller ej, om hans Pakhuse brænder, hans Skibe forliser, hans Kredit svigter o. s. v. Den Vare, Sælgeren har forpligtet sig til at levere, skal han skaffe til rette Tid, og kan han ikke dette, kan Køberen hæve Handelen og eventuelt kræve Erstatning (jfr. Obligationsretten S. 256—57). Undtagelse herfra kan kun gøres, for saa vidt der foreligger en virkelig *objektiv Umulighed*, f. Eks. naar en efter Kontraktens Indgaaelse udstedt Lov helt forbyder Indførsel eller Salg af den omkontraherede Vare (jfr. S. 247). Ligeledes er en Fabrikant eller Sælgeren af en bestemt Fabriks Produkter efter den almindelige Opfattelse fritagen for Levering i Tilfælde af Fabrikens Ødelæggelse; heller ikke vil en Forsinkelse paa Grund af Fabrikens midlertidige Standsning ved Brud paa Maskiner, Striker o. lign. berettige Køberen til Erstatning, men vel til at annullere Handelen.

Naar Sælgeren bliver erstatningspligtig paa Grund af Ikke-Levering, bliver der Spørgsmaal om, hvilken og hvor stor Erstatning Køberen kan gøre Fordring paa. Idet herom henvises til de almindelige Bemærkninger S. 256—57, skal der tilføjes med Hensyn til Bestemmelsen af den *Værdidifference*, som eventuelt maatte tilkomme Køberen, at denne i Regelen vil være at ansætte i Henhold til de paa-gældende Varers Markedspris paa Leveringsstedet og Leveringstiden (se f. Eks. S. H.

R. ¹⁰/₁₀ og ¹⁴/₁₂ 1865, ¹³/₈ 1868, H. R. ¹⁷/₂ 1870, ²⁷/₄ 1883, ¹⁴/₂ 1887). Efter Omstændighederne — f. Eks. naar det har været Køberens umuligt at skaffe sig andre lignende Varer i rette Tid, saa at han i Stedet har maattet anskaffe en noget dyrere Vare — har dog Domstolene tilkendt Køberens en større Godtgørelse (S. H. R. ¹⁰/₉ 1863, ⁴/₆ 1874), ligesom de, hvor Køberens havde Grund til at afvente Opfyldelse udover den egentlige Leveringstid, har ansat Differencen i Forhold til Prisen paa et senere Tidspunkt (S. H. R. ¹⁷/₇ 1873, ²⁸/₁₁ 1875, ¹⁰/₂ 1881). Naar Køberens bevislig allerede har solgt Varerne videre, vil den herved stipulerede Salgspris vistnok jævnlig blive lagt til Grund, i alt Fald naar den ikke i usædvanlig Grad afviger fra Varernes almindelige Markedspris.

Køberens Forpligtelse gaar altid ud paa at levere generelt bestemte Ting, nemlig *Penge*. Derfor bliver, hvilke Ulykker, selvforskyldte eller uforskyldte, der end rammer ham, hans retlige Forpligtelse ikke afficeret deraf. Hvis han ikke kan skaffe Pengene eller af anden Grund ubeføjet vægrer sig ved at modtage Varerne, kan Sælgeren paa sin Side hæve Kontrakten og indkræve Erstatning for det Tab, han lider ved Køberens Misligholdelse (d. v. s. ordentligvis Forskellen mellem den vedtagne Købesum og Salgsprisen paa Opfyldelsestiden, men efter Omstændighederne ogsaa paa et senere Tidspunkt, jfr. S. 257).

Ved Kontraktens *Opfyldelse* gør der sig i øvrigt med Hensyn til Sælgerens og Køberens indbyrdes Stilling en Mangfoldighed af Variationer gældende. I saa Henseende er naturligvis først og fremmest Parternes udtrykkelige Aftaler afgørende, men ved Siden heraf foreligger der i den egentlige Varehandel en Rigdom af Handelssædvaner, der udgør et Supplement af største Betydning. I det følgende vil blive omtalt først de Spørgsmaal, der vedrører *Stedet* for Kontraktens Opfyldelse samt Ansvar, Omkostningerne og Risikoen ved Varernes Forsendelse og Aflevering; dernæst Spørgsmaalene om *Kvantitet*, om *Kvalitet*, om *Betalingsvilkår*, om *Opfyldelsestid*, om *Indsigelsesret* m. m.

Ved *LOCOHANDEL* (*Pladshandel*) forstaaes Handel om Varer, der er tilstede paa Køberens Plads (*»in loco«*). I Mangel af anden Aftale eller Forudsætning er det Køberens Sag at afhente Varerne; han maa altsaa indfinde sig i Sælgerens Forretning eller der, hvor Varerne er beliggende, for at modtage Partiet (R. ²⁰/₅ 1844). Saafremt Varerne ikke skal afhentes straks, giver Køberens i Almindelighed Sælgeren Underretning Dagen forud, naar han ønsker dem udleverede (R. ³/₄ 1848). Om Køberens Pligt til at betale Arbejdspenge ved Varernes Modtagelse se R. ¹¹/₇ 1891 og ¹²/₂ 1892.

Skal Varerne forsendes fra et Sted til et andet (*DISTANCEHANDEL*), vil det selvfølgelig ordentligvis være stipuleret i Salgsvilkårene, paa hvilket bestemt Sted Sælgeren har at aflevere Varerne og Køberens at modtage dem. Men under Kontraktens Tavshed, og for saa vidt ingen speciel Sædvane i det paagældende Forretningsforhold hjemler andet, vil det ogsaa her være Køberens Sag at afhente Varerne hos Sælgeren (R. ²⁸/₁₀ 1850, ⁹/₈ 1855, ²⁷/₄ 1860). Hvis da Sælgeren med Køberens udtrykkelige eller stiltiende Billigelse afsender Varerne til ham, sker Forsendelsen for Køberens Regning og Risiko (R. ²⁰/₁₂ 1834, ²¹/₈ 1874, ²⁶/₁₁ 1886, ²/₅ 1891, S. H. R. ²⁷/₃ 1872, ⁹/₃ 1876, ³/₁ 1880, ²/₃ 1882, ²⁶/₂ 1891, V. O. ²⁰/₅ 1878), saafremt Sælgeren blot bærer sig ad paa sædvanlig fornuftig Maade (S. H. R. ²⁶/₄ 1883) og ikke netop tilsidesætter Køberens udtrykkelige Ordre med Hensyn til Forsendelsesmaaden (G. K. ³⁰/₃ 1877); gør Sælgeren det, maa han ordentligvis bære Risikoen ved Afgivelsen. Uden speciel Ordre har Sælgeren ingen Pligt til at sørge for Assurance under den af ham for Køberens besørgede Transport (S. H. R. ²⁵/₉ 1879). Derimod er det altid en Afsenders Pligt samtidig med Afsen-

delsen at tilstille Køberen Faktura samt Meddelelse om, naar og hvorledes Forsendelsen har fundet Sted, og hvis det er ad Søvejen, at give betimelig Underretning om Skibets og Skipperens Navn (R. ¹⁷/₄ 1848, S. H. R. ⁹/₇ 1885 jfr. dog S. H. R. ²/₃ 1882). Undlader han at opfylde sine Pligter i saa Henseende, kan Tabet ved Tingens Undergang falde paa ham (O. R. ¹¹/₁₁ 1867).

I øvrigt er Forholdet selvfølgelig højst forskelligt alt efter den trufne Aftales Karakter. Der forekommer i Varehandelen en Række Modaliteter med Hensyn til Stedet hvor, og de dermed sammenhørende Betingelser hvorunder, Sælgeren har at aflevere Varen og Køberen at modtage den. Alt efter de Vilkaar, paa hvilke Handelen er sluttet, vil Ansaret, Udgifterne og Risikoen ved Varens Flytning fordele sig forskellig mellem Køber og Sælger. Til at angive disse Vilkaar klart og koncist benytter Handelssproget en Række Udtryk, hvis nøjagtige Betydning er sædvanmæssig fastslaaet, saaledes at de punktvis angiver, hvor langt Sælgerens Forpligtelse rækker, og hvor Køberens Ansvar, Udgifter og Risiko begynder.

Ved Salg **FRIT OMBORD** (*free on board, fob*, »frit i Skib«) paahviler det Sælgeren at indlade Varerne i Skib paa det stipulerede Afladningssted. Alle Omkostninger og al Risiko indtil det Øjeblik, da Varerne er bragt ombord i Skibet, paahviler Sælgeren; men fra det Øjeblik, da Sælgeren har bragt Varerne ombord, i kontraktmæssig Stand og i rette Tid, har han dermed opfyldt sin Forpligtelse, og al videre Udgift og Risiko falder paa Køberen (H. R. ²⁶/₁₁ 1846, R. ²⁰/₉ 1890, ¹²/₉ 1902).

I Regelen er det ved *fob* Salg Køberens Sag at indfinde sig hos Sælgeren eller paa det aftalte Afladningssted for at modtage Varerne (S. H. R. ¹⁸/₃ 1886, ³⁰/₇ 1891). Dette gælder i hvert Fald ved Handel om visse Varearter, navnlig saadanne, der som f. Eks. Korn, Kul o. s. v. hyppig afskibes i hele »Ladninger« (modsat »Partier«, se S. 335). Naar altsaa f. Eks. en Købmand i København køber Kornvarer »fob Stettin« af en Handlende i Berlin, sker Forsendelsen til Stettin og Ombordbringningen dér for Sælgerens Regning og Risiko, medens det i Mangel af anden Aftale er Køberens Sag at sørge for at have Skib parat i Stettin til den fastsatte Tid for at modtage Varerne. Hvis Køberen ikke sørger for at have ladeklart Skib til Stede i rette Tid, berettiger dette ikke Sælgeren til at fragte Skib paa hans Vegne og tilstille ham det købte paa hans Hjemsted (R. ⁶/₄ 1883, V. O. ³⁰/₇ 1883). Derimod kan han, hvis han ikke foretrækker at hæve Kontrakten, oplægge Varerne til Afhentning eller efter forudgaaet Mindelse sælge dem, begge Dele paa Køberens Regning og Risiko (R. ²⁷/₁ 1883).

Blandt de Udgifter, Sælgeren har at afholde, er ogsaa *Vejning* (R. ³¹/₈ 1901). *Garnering* (Maatter) leveres i Regelen af Afladeren, men betales af Køberen (S. H. R. ¹⁹/₁₂ 1878, R. ¹⁶/₅ 1884) jfr. nu herved Sølovens § 116. Naar Sælgeren intet Forbehold har taget med Hensyn til Dybtgaaende o. s. v., og Køberen da sender et Skib, som i Størrelse svarer til det købte Parti, og som er i Stand til at indtage sin Ladning paa et Sted, der ligger indenfor Afladningspladsens sædvanlige Ladeterræn, maa eventuelle Omkostninger ved *Lægtning* paahvile Sælgeren (R. ²⁹/₁₂ 1877).

Den fornævnte Regel, at det er Køberen, som ved *fob* Handeler maa sørge for Skibs Befragtning, gælder dog for mange Varesorters Vedkommende ikke nutildags, navnlig ikke naar der finder regelmæssig Dampskibsforbindelse Sted mellem de to Pladser (jfr. f. Eks. H. R. ²⁰/₃ 1895). Ved Handel om saadanne Varer, der plejer at forsendes i »Partier« (især som Stykgods) — f. Eks. Kolonialvarer, Sydfrugter, Kemikalier m. m., — bliver der til Klausulen »frit ombord« ofte tilføjet »pr. den eller den Damper«, »pr. den eller den Linje«, »pr. første Damper« el. lign. Det er da Sælgerens Pligt at sikre Skibsrum i Henhold hertil.

Ved Salg af Varer *CIF* (d. v. s. *cost, insurance and freight* eller „frit ombord inklusive Fragt og Assurance“) forstaas, at Sælgeren leverer Varerne frit ombord paa Afsendelsesstedet og betaler Fragt og Assurance til Bestemmelsesstedet (samt saadanne Udgifter som f. Eks. Udførselstold, R. ²⁵/₄ 1901, Kanalafgift o. lign. R. ²/₁₁ 1891, ⁵/₁₀ 1900). Køberen kan fordre, at Sælgeren tegner Assurance til fuld og skadeløs Dækning af Fakturabeløbet, hvorimod han efter dansk Sædvane i Almindelighed ikke kan fordre, at Sælgeren assurerer et vist yderligere Beløb som »imaginær Avance« (R. ²⁵/₃ 1882, ¹⁴/₁₁ 1902). Andetsteds er dette derimod hyppig Kutume i den internationale Handel, og det samme gælder ved Salg efter de københavnske Slutsedler for Korn og Foderstoffer. Ifølge disse skal Sælgeren give Police for Fakturabeløbet med Tillæg af 5 pCt.; Assurancen skal være tegnet hos et som solidt anerkendt Assuranceselskab »paa sædvanlige Betingelser« d. v. s. saaledes at den kun behøver at dække Beskadigelse i Tilfælde af Stranding, Ild, Is eller Kollision. (Om Bestræbelser for at faa mere betryggende Policer se Hand. Beretn. 1900 S. 380). Ifølge Kutume i Kulhandelen skal Policen dække 10 pCt. imaginær Avance (jfr. R. ¹⁰/₁₂ 1900). Ifølge Slutseddelen for Kaffe skal Policen dække Lægtterisiko og partikulært Havari fri for 3 pCt., hvorhos ethvert Beløb, hvormed den af Sælgeren leverede Police overstiger Fakturabeløbet, tilfalder Sælgeren i Tilfælde af totalt Forlis, medens det ved partikulært Havari fordeles pro rata. — Alle Omkostninger ved Varernes Modtagelse paa Bestemmelsesstedet bæres af Køberen, deriblandt ogsaa Lægterpenge, naar ikke andet udtrykkelig er vedtaget (R. ¹⁶/₅ 1884).

Ved at købe *cif* opnaar Køberen — i Modsætning til ved Køb »frit ombord« —, at han er fri for Risikoen ved at skulle skaffe Skib, og at han straks er paa det rene med, hvad Varen vil staa ham i ved Ankomsten. Derimod bliver han ikke — saaledes som ved Køb »leveret« (se ndfr.) — stillet udenfor Risiko ved Transporten. Sælgerens Forpligtelse er nemlig her opfyldt, naar han paa det fastsatte Afladningssted rettidig indlader kontraktmæssige Varer og assurerer dem (R. ²³/₇ 1875, ⁹/₁₂ 1898, H. R. ⁵/₁₂ 1882, ¹⁹/₂ 1885, S. H. R. ¹⁰/₈ 1882, ³⁰/₁₁ 1883). Hvis der altsaa under Transporten indtræder Beskadigelser og Hændelser, som Assurancen enten slet ikke eller kun delvis dækker, eller hvis der ikke kan føres det tilstrækkelige Bevis for Skaden, eller Assurandøren er insolvent, falder Tabet paa Køberen. — Heller ikke er Sælgeren uden særlig Vedtagelse pligtig at yde Køberen Godtgørelse for det Svind (Undervægt), som ved Udlosningen viser sig at være fremkommet (R. ¹⁶/₄ 1878, ¹²/₁₀ 1900); men en saadan Vedtagelse er i visse Handelsbrancher almindelig. Overhovedet kan selvfølgelig særlige Tilføjelser til Ordet »*cif*« modificere Retsstillingen (jfr. saaledes m. H. t. »*cif* Havre sound delivered« R. ²⁷/₁₂ 1894).

Samme Betydning som »*cif*« har Betegnelsen »*CAF*« (d. v. s. *cout, assurance, fret*).

Ved Salg af Varer »*CF*« (d. v. s. »*cost, freight*« eller »frit ombord inklusive Fragt«) forstaas, at Sælgeren leverer Varerne frit ombord paa Afsendelsesstedet samt betaler Fragt til Bestemmelsesstedet. Det er altsaa i dette Tilfælde Køberen, som har at betale Assurancen; men i øvrigt er Vilkaarene de samme som ved »*cif*« Salg. Ifølge Slutseddelen for Kaffe skal Køberen tegne fuld Forsikring (Fakturabeløb + 10 pCt. imaginær Avance).

Naar endelig Varer sælges *LEVERET* (*delivered*) et nærmere angivet Sted, har Sælgeren for sin Regning og Risiko at besørgte Varerne sendte til dette Sted; først ved at stille dem til Køberens Disposition paa Leveringsstedet i

rette Tid og i kontraktmæssig Stand opfylder han sin Forpligtelse. Hvis han vil sikre sig imod at skulle præstere ny Leverance eller yde Erstatning i det Tilfælde, at Varerne lider Beskadigelse undervejs, maa han betinge sig, at »Havari og Forlis hæver Handelen« el. lign.

Køberen paa sin Side maa sørge for Varernes Modtagelse paa Leveringsstedet, og fra det Øjeblik, da Varerne behørig leveres ham her, gaar al videre Udgift og Risiko over paa ham. Er Køberen ikke parat til at modtage Varerne til aftalt Tid og Sted, kan Sælgeren oplægge dem for hans Regning og Risiko eller efter behørig Advarsel realisere dem (S. H. R. ¹⁰/₁ 1878).

Paa Leveringsstedet betaler Sælgeren *Lægtærling*. I øvrigt er det Hovedregelen, at Sælgeren leverer Varerne *paa Skibets Ræling*, og at Køberen altsaa modtager dem »frit fra Skib« (jfr. ndfr.). Men herfra kan der, alt efter særlige Sædvane, finde mange Afgivelser Sted; navnlig vil det ofte paahvile Sælgeren at betale Omkostningerne ved Varernes *Landbringning* fra Skib. Efter københavnsk Sædvane i Kornhandelen betaler f. Eks. Sælgeren *Læsepenge* ved Salg af Korn i Sække pr. Dampskib; i Analogi hermed betaler han, naar Korn leveres i Sække pr. Bane, ogsaa for Aflæsningen fra Jærnbanevognen (Læsepenge).

At der til Ordet »leveret« føjes »pr. Dampskib«, »pr. Sejlskib«, »pr. Bane«, »pr. Vogn«, har Betydning dels med Hensyn til den Leveringsfrist, der er indrømmet Sælgeren, dels med Hensyn til de Foranstaltninger fra Køberens Side, som Modtagelsen nødvendiggør, og den Hurtighed, hvormed han skal have Modtagelsen tilendebragt (jfr. de trykte Sluttedler for Korn og Foderstoffer). Har Sælgeren leveret med et andet Transportmiddel end vedtaget, maa han derfor selv dække den forvoldte Forøgelse af Modtagelsesomkostningerne eller endog finde sig i, at Køberen hæver Kontrakten. — Ved betydeligere Salg »leveret« har Sælgeren ofte en Kommissionær paa Ankomststedet til at varetage sine Interesser.

Naar Varer, der kommer fra Udlandet, sælges »at levere her«, »at levere frit paa en Jærbanestation her i Landet« el. lign., er der — i alt Fald hvor Salget er foregaaet ved en herværende Person, eller Prislister har været fremlagt her — Tilbøjelighed til at forstaa det saaledes, at Sælgeren er forpligtet til at levere Varerne *fortoldede* her (R. ¹⁴/₁ 1887, S. H. R. ¹⁸/₁₀ 1888).

Disse tre Klausuler »frit ombord«, »cif« og »leveret« angiver de tre gængse Hovedformer for Salgsvilkaar i stedlig Henseende. Ved Siden heraf benyttes en Række andre Klausuler, som til Dels betegner Modifikationer i de foranstaaende mere sædvanlige Vilkaar.

Ved Salg **FRIT TIL SKIB** har Sælgeren at henbringe Varerne til Skibet, medens Køberen betaler Omkostningerne ved selve Ombordbringningen i Skibet, deriblandt ogsaa de Havne- eller Bolværkspenge, som maatte paahvile Varerne. Denne Klausul, hvis Indhold altsaa kommer fob Salg nær, benyttes næppe udenfor Locohandelen. Bestemmelser af lignende Art er *frit til Pakhus*, *frit tilkøbt* o. s. v., hvorefter det paahviler Sælgeren at henbringe Varerne til det angivne Sted.

Ved Salg **FRIT FRA SKIB** bærer Køberen alle Udgifter »ved Modtagelsen fra Skibets Ræling« (R. ¹¹/₈ 1883, ²⁴/₉ 1884, jfr. dog R. ⁴/₅ 1901). Paa samme Maade bærer han ved Salg *frit fra Pakhus* o. s. v. alle Udgifter (Paalæsning, Transport o. s. v.) ved Afhentningen fra det bestemte Sted.

Sælgeren er uberettiget til at sætte et Udleveringssted af anden Art i Stedet for det vedtagne. Lyder Aftalen f. Eks. paa at levere »fra Skib ved Bolværk«, behøver Køberen ikke at modtage et Vareparti fra Sælgerens Pakhus (S. H. R. ²⁰/₁₂ 1877).

FRIT PAA BANE med Tilføjelse af et Afsendelsessted maa ved Landtransporten udtrykke det samme som »frit ombord« ved Søtransporten. Sælgeren opfylder altsaa her sin Forpligtelse, naar han til rette Tid indlader (R. ¹¹/₈ 1899 og ¹⁶/₃ 1900) kontraktmæssige Varer i Jærnbanevogn paa det angivne Sted, saaledes at fra dette Øjeblik gaar al yderligere Udgift og Risiko over paa Køberen.

Ved »frit paa Vogn« forstaaes i Regelen frit paa Arbejdsvogn, ikke paa Jærnbanevogn (R. ¹²/₇ 1895). Om Vejerpenge under disse Klausuler se R. ²¹/₉ og ¹²/₁₀ 1900.

FRIT FRA (*ab*) EN VIS PLADS (f. Eks. »frei ab Lübeck«) vil i Regelen betegne det samme som »frit ombord« eller »frit paa Bane« (R. ³¹/₇ 1900).

Udtrykket FRANCO (frit) med Tilføjelse af et Bestemmelsessted er nærmest at forstaa saaledes, at Sælgeren opfylder sin Forpligtelse ved i rette Tid at bringe kontraktmæssige Varer pr. Skib eller pr. Bane til det angivne Sted. Efter Ankomsten henligger Varerne for Køberens Regning og Risiko, og alle yderligere Udgifter vedrører udelukkende ham (S. H. R. ²¹/₅ 1873, ²/₁₂ 1875, R. ⁴/₁₂ 1880). Det ovenfor S. 290 nævnte Udkast til Lov om Køb ligestiller da ogsaa »frit« (franco) med »leveret«. I Praksis synes der dog at herske nogen Usikkerhed med Hensyn til Betydningen af »frit« (franco) jfr. R. ²/₇ 1895, se endv. R. ⁸/₆ 1896 og ⁵/₈ 1898 samt m. H. t. »franco og fortoldet« R. ⁷/₄ og ⁸/₆ 1900.

Hvor Sælgeren skal besørge Afsendelsen, og der er vedtaget flere Afsendelsessteder eller -tider, maa i Mangel af anden Aftale Valget mellem disse tilkomme ham (S. H. R. ⁶/₁₁ 1862, R. ¹¹/₉ 1885).

KVANTITET. Om den kutumemæssige Underforstaaen af et bestemt Kvantum som den *Salgsenhed*, for hvilken Prisangivelsen gælder, se S. 327 (jfr. om »Prisnoteringer« i SJETTE AFSNIT).

Hvor stort Kvantum Handelen drejer sig om, maa naturligvis være fastsat ved Kontrakten; men de benyttede Udtryk forudsætter ofte visse nærmere Bestemmelser som underforstaaede.

Hvor Salg efter *Brutto-Vægt* ikke udtrykkelig er vedtaget, maa Handelen antages at være sket efter *Netto-Vægt* (H. St. R. ¹¹/₈ 1856). Specielle Sædvaner kan dog hjemle andet. Saaledes er det almindeligt, at Sækken betales som Varen (»*Brutto for Netto*«) ved Salg f. Eks. af Farin, Kaffe, Ris, Sago og andre Varer, der under Omsætningen forbliver i de samme Sække (jfr. R. ¹²/₁₀ 1889).

Spørgsmaalet om *Undervægt* og *Undermaal* maa, i alt Fald for Kornladninger, afgøres efter de Bevisligheder, der ifølge Sædvane er tilstrækkelige paa Modtagelsesstedet (H. R. ¹¹/₁ 1871), i Regelen autoriseret Vejerattest.

Ved et »*Parti*« (i Modsætning til »Ladning«) forstaaes et hvilket som helst Kvantum, om hvilket det ikke i Kontrakten er forudsat, at det skal afskibes saaledes, at det alene udgør det paagældende Skibs Last; dette er derimod forudsat, naar Benævnelsen »Ladning« benyttes. (Om »Restparti« se R. ²⁴/₁₁ 1899).

Angivelsen »*circa*« medfører et vist Spillerum. Ordet kan undertiden være underforstaaet. Herom indeholder de for visse Varearter vedtagne Slutsedler detaljerede Bestemmelser, hvorefter Spillerummet er undertiden 2, undertiden 5 og undertiden 10 pCt., og saaledes at Valget ved *FOB* Salg gerne er Køberens, ved Salg *in loco*, *cif* eller *leveret* gerne Sælgerens. Udenfor de nævnte Brancher maa det vel have Formodningen for sig, at Valget tilkommer henholdsvis Sælger eller Køber efter tilsvarende Regler som de angivne (R. ²⁰/₁ 1894); derimod kan de nævnte pCt.-Beløb ikke altid lægges til Grund. Vel synes en Regel om, at »*circa*« aabner Adgang til en Afvigelse af 5 pCt. ved Salg af Partier, at have en mere almindelig Karakter (R. ²⁸/₅ 1881, ⁷/₁ 1882, ¹³/₇ 1900 samt Slutseddelen for Smør); men den gælder dog ikke ubetinget, jfr. saaledes R. ⁷/₁ 1882 (mindre Kulladninger), ³/₅ 1884 (Is) og S. H. R. ⁸¹/₇ 1879 (Lammeskind). — I *russisk* Havn ved *FOB* Salg af Korn og Foderstoffer betegner »*circa*« i Regelen et Spillerum af 10 pCt. op og ned. — Ogsaa uden særlige Tilføjelser og udenfor de vedtagne Slutsedlers Omraade kan der have dannet sig visse Sædvaner om Spillerum, særlig m. H. t. Varer, leveret direkte fra Fabrik (se f. Eks. ang. Papir R. ¹¹/₁₀ 1901 jfr. R. ⁷/₆ 1902).

Bestemmelsen »*fra-til*« giver ved *FOB* Handel Køberen Valget mellem hvert mellemliggende Kvantum; ved *cif* Handel (R. ⁷/₄ 1899) og Salg »*leveret*« har derimod Sælgeren Valget. Heller ikke denne Sædvane kan dog siges at have ubetinget Gyldighed, jfr. f. Eks. R. ⁵/₇ 1880 (tomme Petroleumstønder). Er der ved Angivelsen »*fra-til*« yderligere tilføjet en Bestemmelse som f. Eks. »at aftage (d. v. s. lade

afhente) successivt inden medio Septbr., »til Levering efter Forbrug« eller lign., maa Valget tilkomme Køberen (R. $\frac{15}{4}$ 1887, $\frac{9}{9}$ 1888).

Naar der sælges »circa« eller »fra—til«, ligger altsaa Valget ved fob Salg gerne i Køberens Haand, ved cif eller Leveringssalg i Sælgerens. Grunden hertil er den, at disse Klausulers Hensigt som oftest er i det ene Tilfælde at sikre Køberen et vist Spillerum for Befragtning af et passende Skib, i det andet Tilfælde at give Sælgeren et Spillerum for Svind osv. — Hvis Kontrakten misligholdes, og en *Erstatningssum* skal fastsættes, beregnes denne ved »circa« Salg efter selve Tallet uden Hensyn til »circa« (S. H. R. $\frac{30}{1}$ 1868, R. $\frac{9}{11}$ 1888, $\frac{22}{4}$ 1898), medens den ved »fra—til« Salg beregnes efter Middeltallet. (S. H. R. $\frac{25}{5}$ 1882, R. $\frac{7}{4}$ 1899).

Til Angivelsen »circa« eller »fra—til« bliver der undertiden tilføjet »*hvad Skibet lader*«. Det Skib, som fragtes, maa i saa Fald kunne modtage et Kvantum, som ligger indenfor de angivne Grænser, (H. R. $\frac{7}{1}$ 1870). Lader Skibet mere end Maksimum, skal naturligvis kun dette leveres. (At Skibet saaledes til Dels maa sejle med tomt Rum, kan ikke uden videre regnes en Cif-sælger til Last som Misligholdelse, naar Kontrakten ikke netop lyder paa en fuld Ladning« el. lign., R. $\frac{2}{6}$ 1891, S. H. R. $\frac{7}{1}$ 1892). Sender Køberen derimod et Skib, som lader mindre end Minimum, kan Sælgeren fordrø, at han skal modtage Resten indtil Møllekvantum, hvorimod Køberen, der selv sender for lille et Skib, næppe ud over det, som han modtager i Skibet, kan forlange mere, end hvad der rester i Minimum. — En S. H. R. Dom $\frac{29}{10}$ 1891, jfr. R. $\frac{17}{3}$ 1891, antager ved en fob Handel om »c. 200 Tons, 5 pCt. mere eller mindre efter Skibets Størrelse«, at Køberen, der sendte et Skib, der kunde rumme 215 Tons, var pligtig at modtage 200, men ikke 210.

Naar der ved en cif Handel er brugt Udtrykket »*en Ladning ikke over*«, er Køberen pligtig at modtage en Ladning af hvilkensomhelst Størrelse indtil den angivne Grænse (R. $\frac{8}{10}$ 1888).

Naar der er solgt »*en Ladning*«, er Afladeren uberettiget til i samme Skib at aflade andet eller mere end det Maksimumskvantum, som Handelen omfatter, ligemeget, hvem det overskydende er bestemt for (R. $\frac{17}{5}$ 1887, $\frac{9}{10}$ 1888); paa den anden Side er han forpligtet til at indlade saa meget, som Skibet kan laste indtil det solgte Maksimum (R. $\frac{19}{3}$ 1885, $\frac{9}{10}$ 1888).

Leverer en Sælger et større Kvantum, end Køberen er pligtig og villig til at modtage, maa Køberen, hvis en Udskilning uden Vanskelighed lader sig foretage, være berettiget og pligtig til at foretage en saadan og stille Resten til Disposition (O. R. $\frac{28}{8}$ 1876, R. $\frac{5}{12}$ 1902). Leverer Sælgeren for lille et Kvantum, kan Køberen vælge mellem enten at modtage det med Forbehold af sin Ret til Resten eller at gaa fra Kontrakten (jfr. S. 345). Dette gælder dog ikke, naar Forskellen er ubetydelig, og overhovedet tages den handelsretlige Sætning, at »enhver Misligholdelse anses for væsentlig«, mindre strængt, hvor det kun drejer sig om Kvantitetsspørgsmaal.

KVALITET (jfr. S. 327). I Mangel af nærmere Aftale eller en i Prisen tydelig liggende Forudsætning (Smør-Noter.'s-Udval.'s-Skr. $\frac{27}{5}$ 1887 Nr. 7) skal Sælgeren levere »almindelige gode Købmandsvarer« (H. R. $\frac{1}{2}$ 1844), »forsvarligt Købmandsgods« (H. St. R. $\frac{6}{9}$ 1841), »sædvanlig god Gennemsnitskvalitet og ikke just prima« (S. H. R. $\frac{28}{5}$ 1868), »gode, sunde Handelsvarer« (S. H. R. $\frac{2}{6}$ 1892). Naar Varer sælges »som de forefalder«, kan intet Erstatningskrav gøres gældende i Anledning af Varenes Beskaffenhed, naar der ikke foreligger ligefrem bedrageligt Forhold. ☞

Angaaende nogle Kvalitetsbetegnelser indeholdes der visse Oplysninger i følgende Responsa: R. $\frac{17}{2}$ 1888 (belgisk Hvædekliid), $\frac{5}{5}$ 88 (Königsberger Kliid), $\frac{19}{1}$ 89 (østersøiske Kliid), $\frac{14}{8}$ 89 (tørret Hampefrø), $\frac{30}{8}$ 89 (holstensk Rybs), $\frac{13}{6}$ 90 (franske Rapskager af europæisk Frø), $\frac{28}{10}$ 93 (prima Rapskager), $\frac{23}{2}$ 94 (bedste Newcastle Dampkul), $\frac{22}{6}$ 94 (prima dansk Havre $\frac{88}{34}$ Pd. holl.), $\frac{6}{19}$ 94 (prima Spæk eller Flæsk), $\frac{10}{4}$ 95 (Saltsyre), $\frac{7}{4}$ 99 (amerikansk Rødkløver), $\frac{17}{11}$ 99 (prima afskallede Bomuldsfrøkager), $\frac{7}{6}$ 1901 jfr. $\frac{31}{5}$ 01 (»løse« og »sunde« Knaster i Brædder), $\frac{24}{1}$ og $\frac{28}{5}$ 02 (»Vacuum Olier«), $\frac{7}{6}$ 02 (Skinker), $\frac{13}{6}$ 02 (om »Blaat« i Fyrrebrædder), $\frac{1}{5}$ 02 (»Silketøj«), $\frac{14}{11}$ 02 (»kvadratiske Saratower Solsikkekager«), $\frac{21}{11}$ 02 (om »Gennem-

snitsanalyse ved Bomuldsfrøkager), jfr. ogsaa H. R. $16\frac{1}{2}$ 1864 (forsvarlig ovntørret Korn) og S. H. R. $26\frac{1}{2}$ 1885 (Rapskager fra fransk Havn), $19\frac{10}{10}$ 1894 (Javakaffø), samt endv. R. $30\frac{1}{8}$ 1894 (om Farvning af Smør), R. $5\frac{1}{10}$ 1900 og S. H. R. $17\frac{1}{1}$ 1901 (om Staalstængers Længde), R. $21\frac{1}{12}$ 1900 (om Jærn- og Staalpladers Dimensioner) og R. $10\frac{10}{10}$ 1902 (om Beføjelsen til at manipulere Klipfiskpartier).

Lyder Kontrakten paa enten den ene eller den anden af to Varesorter, maa, hvor ikke særlige Omstændigheder tyder paa andet, Valget være Sælgerens (R. $5\frac{1}{12}$ 1902).

En almindelig Maade at bestemme Kvaliteten paa er at henvise til en bestemt PRØVE. Ved *Salg efter Prøve* forpligter Sælgeren sig som Regel til, at Varerne skal svare til Prøven, men heller ikke mere (R. $23\frac{1}{5}$ 1885, $2\frac{10}{10}$ 1891, H. St. R. $7\frac{1}{8}$ 1848, S. H. R. $22\frac{1}{11}$ 1888, $18\frac{1}{4}$ 1895).

Prøven gælder dog ikke som Rettesnor med Hensyn til saadanne Egenskaber ved Varerne, angaaende hvilke den Sammenholdelse med Prøven ikke kan give et paalideligt Resultat. En lille Klædeprøve kan saaledes være afgørende med Hensyn til Tøjets Farve og Bonitet, men ikke med Hensyn til Bredden, Frihed for Rifter og lign.; en Kornprøve tjener ifølge Sædvane nærmest kun til Rettesnor ved Bedømmelse af Farve og Udseende. Ligeledes maa der selvfølgelig tages Hensyn til de Forandringer, som Prøven af naturlige Aarsager kan være undergaaet ved at henligge (S. H. R. $10\frac{12}{12}$ 1874). Dernæst kan det ligge i selve Produktets og Fabrikationens Art, at en fuldstændig Overensstemmelse er vanskelig at naa, og at Prøven derfor kun betragtes som den omtrentlige Norm, saaledes med Hensyn til Papir (S. H. R. $5\frac{1}{1}$ 1888). Vil Køberen i saadanne Tilfælde sikre sig en ganske bestemt Nuanse, maa han udtrykkelig fremhæve dette i Kontrakten eller i alt Fald kræve Varerne nøje stemmende med Prøven eller lign. (S. H. R. $25\frac{1}{5}$ 1882). Ved nogle Varearter er visse Afvigelser fra Prøven kutumemæssig tilladt, til Dels mod Godtgørelse i Prisen (jfr. de trykte Sluttedler).

Har Sælgeren ved Prøvesalg givet særligt Tilsagn om, at Varerne skal være i Besiddelse af visse Egenskaber (f. Eks. »gode, sunde, velrønsede Varer, hvoraf Prøve er leveret«), maa de, foruden iøvrigt at svare til Prøven, tillige ubetinget besidde de angivne Egenskaber (R. $24\frac{1}{8}$ 1854, H. R. $16\frac{1}{4}$ 1855). Det vil imidlertid ofte kunne være Genstand for Tvivl, hvorvidt de benyttede Udtryk er saaledes at forstaa, at de angivne Egenskaber skal bedømmes i Henhold til Prøven eller uafhængig af denne. Udtryk som f. Eks. »gode, sunde Varer som Prøven« eller »gode, sunde Varer af Kvalitet som Prøven« vil ofte blive fortolkede paa meget forskellig Maade med Hensyn til Spørgsmaalet om Prøvens forbindelse Karakter. Vil man sikre sig mod enhver Tvivl, bør man benytte helt utvetydige Udtryk som f. Eks. »Varer af samme Kvalitet og Sundhed som Prøven« el. lign. — I hvert Fald er det klart, at man ved at købe efter Prøve ikke fraskriver sig Ret til at gøre Indsigelse angaaende saadanne skjulte Mangler ved selve Prøven, som ikke kunde opdages ved almindelig Undersøgelse.

Ved en Typeprøve forstaaes en Prøve, som ikke repræsenterer noget bestemt Vareparti, men afgiver en Rettesnor for den paagældende Vares Karakter i Almindelighed (R. $26\frac{1}{11}$ 1886, S. H. R. $27\frac{1}{2}$ 1900). Afvigelsen mellem Varen og Typeprøven maa dog ikke repræsentere en reel Værdiforskel.

Ved Køb PAA BESIGT (*paa Approbation*) forstaaes Køb i Henhold til foreløbig Angivelse af Kvaliteten, men med Forbehold af Ret for Køberen til at træde tilbage, hvis han efter Undersøgelse ikke bifalder Kvaliteten, uden at han i øvrigt behøver nærmere at begrunde sin Mening (S. H. R. $15\frac{1}{7}$ 1875). Hvor lang Frist der i saa Henseende tilkommer ham, maa bero paa Omstændighederne. Foreligger ingen Aftale desangaaende, maa Sælgeren efter en passende Tids Forløb kunne opfordre Køberen til at erklære sig, hvis han ikke vil betragtes som endelig bunden.

Hvor stor en Kvalitetsmangel der overhovedet kan passere, uden at Køberen bliver berettiget til at gaa fra Kontrakten, beror dels paa specielle Sædvaner (jfr. de trykte Sluttedler og m. H. t. Gødning R. $17\frac{1}{8}$ 1900), dels paa de nærmere Omstændigheder i hvert enkelt Tilfælde. Hovedregelen er imidlertid, at en Køber kan gøre enhver Mangel gældende som Ophævelsesgrund, naar der ikke er særlig Hjemmel for det modsatte, ligesom det er givet, at en Køber

aldrig er pligtig at modtage Varer, der slet ikke kan henregnes til den omkontraherede Art. Ifølge en Kutume, som er gældende i den internationale Handel, og som i de senere Aar er bleven anerkendt ogsaa i den københavnske Korn- og Foderstofhandel, gælder Hovedregelen dog ikke ved cif Handeler (jfr. Hand. Beretn. 1890 S. 31 og Slutsedlerne). Her maa Køberen — udenfor Tilfælde af evident Bedrageri — indskrænke sig til et Erstatningskrav; selv om Varerne er væsentlig ringere, end de burde være, maa Køberen altsaa beholde dem, imod at Værdiforskellen godtgøres ham. Ogsaa ved anden Distancehandel gør der sig i de senere Aar lignende Tendenser gældende. Saaledes udtaler R. $\frac{18}{6}$ 1897 (jfr. S. H. R. $\frac{21}{7}$ 1898) og R. $\frac{18}{6}$ 1898 m. H. t. henholdsvis Kanariefrø og Egebark, at Køberen ved cif Salg ikke kan nægte at modtage Partiet, naar Indsigelse ikke er fremsat ved Indladningen, ligesom S. H. R. $\frac{2}{5}$ 1901 m. H. t. et Parti Sild, solgt »fob Bergen Cassa Konnossement«, paalægger Køberen at indløse Varerne uanset deres Ukontraktmæssighed og henviser ham til at gøre et muligt Erstatningskrav gældende under en særlig Sag.

PRIS OG BETALINGSVILKAAR vil saa godt som altid direkte eller indirekte fremgaa af Kontrakten. Naar dette undtagelsesvis ikke er Tilfældet, er Regelen den, at Køberen maa betale, hvad Sælgeren forlanger, medmindre han kan godtgøre, at den forlangte Pris er ubillig (H. St. R. $\frac{12}{10}$ 1846, $\frac{6}{12}$ 1847, $\frac{24}{9}$ 1860, S. H. R. $\frac{16}{10}$ 1873, O. R. $\frac{15}{8}$ 1881, G. K. $\frac{80}{4}$ 1886).

Er der i Kontrakten fastsat en bestemt Pris, gælder den i Regelen tillige for den *Indpakning* og *Udstyrelse*, hvori Varen almindeligvis fremtræder (f. Eks. Kasser til Cigarer), men ikke uden særlig Aftale den *Emballage*, der kræves til Varens Forsendelse. En anden Sag er, at hvor Sælgeren skal besørge Forsendelsen, maa han sørge for forsvarlig Emballage, men hvis Forsendelsen i øvrigt er for Køberens Regning, maa denne da godtgøre ham Udgiften til Emballage.

Købesummen er at betale samtidig med Varens Levering (KONTANT KØB, Køb pr. kontant, pr. Kasse), medmindre der foreligger Aftale om eller Sædvane (jfr. f. Eks. R. $\frac{21}{6}$ 1884, $\frac{8}{12}$ 1893, $\frac{7}{5}$ 1898, $\frac{17}{3}$ 1899 og $\frac{23}{5}$ 1901, men paa den anden Side R. $\frac{11}{11}$ 1893, $\frac{15}{12}$ 1899, $\frac{12}{7}$ og $\frac{27}{9}$ 1901 samt H. R. $\frac{5}{11}$ 1894) for, at den helt eller delvis skal erlægges enten forud (FORUD-BETALING, *Prænumeration*) eller først senere (KØB PAA KREDIT). Dækning ved Indsendelse af Penge eller Veksel kaldes *Rimesse* (Remisse).

Ved KONTANT BETALING i strengeste Forstand forstaas Betaling med *rede Penge* samtidig med Varens Levering. Benyttelsen af rede Penge vil dog nutildags regelmæssig kun finde Sted i den mindre Handel, og ved kontant Betaling forstaar man tillige Betaling ved *Kompensation*, ved *Anvisning* paa en Bank, ved at *remittere* en *a vista Veksel*, ved at *honorere* en af Sælgeren trukken *a vista Veksel* eller ved at dække dennes *Efterkrav* (f. Eks. ved Postoprævning).

Det er imidlertid ikke usædvanligt, at »kontant Betaling« sædvanemæssig forstaas saaledes, at der tilkommer Køberen en vis kortere Henstand med Betalingen, f. Eks. 8 eller 14 Dage eller en Maaned. Dette er saaledes almindelig Kutume i Sverige, til Dels ogsaa i Norge, og en virkelig kontant Betaling kaldes da »*ekstrakontant*«. En lignende Sprogbrug kan ogsaa her i Landet have vundet Indgang for enkelte Firmaers Vedkommende; men efter almindelig dansk Sædvane er der ved »kontant« ikke at underforstaa nogensomhelst Henstand (R. $\frac{18}{2}$ 1887, $\frac{13}{10}$ 1893, $\frac{7}{4}$ 1899, $\frac{7}{6}$ 1901). Noget andet er, at hvor der er Tale om et større Vareparti, hvis Aflevering kræver en vis Tid, plejer man først at præsentere Køberen Regning, naar Afleveringen er tilendebragt (R. $\frac{8}{12}$ 1853, $\frac{4}{6}$ 1868), eller dog kun Regning for det i Løbet af hver Dag leverede Kvantum; men hvis Sælgeren har Mistillid

til Køberen, staar det ham frit for at forlange successiv kontant Betaling, f. Eks. for hvert enkelt Vognlæs, der henkøres (H. R. $\frac{1}{2}$ 1881).

•Kontant• Betaling er ved *Pladshandelen* først forfalden ved Varernes Modtagelse og ikke allerede ved Udleveringsseddelsens Meddelelse (S. H. R. $\frac{17}{2}$ 1881); i *Distancehandelen* er Forholdet forskelligt efter de forskellige Salgsmaader (jfr. ndfr.). Ved »Netto kontant« forstaas, at der ikke gives nogen Rabat for kontant Betaling, og at Beløbet skal erlægges kontant (R. $\frac{23}{5}$ 1897 og S. H. R. $\frac{8}{1}$ 1900).

En vigtig Følge af, at der ved Salg er betinget kontant Betaling, er den, at Sælgeren, *hvis Køberen gaar fallit*, inden Betaling er erlagt, og de solgte Varer kan paavises i Konkursboet, er berettiget til, hvis Boet ikke vil betale fuldt ud, at forlange dem tilbage, eventuelt mod at godtgøre udlagt Fragt og lign. Denne Tilbagefordringsret nægtes ikke Sælgeren, selv om der i Forbindelse med Betingelsen »pr. kontant« er indrømmet en ganske ringe Henstand, f. Eks. 14 Dage (V. O. $\frac{26}{4}$ 1880, S. H. R. $\frac{29}{4}$ 1880).

Ved *Salg paa Kredit* vil VEKSELEN være den Form, der benyttes under en strikt Forretningsgang, navnlig i den større Handel. Køberen forpligter sig enten til Udstedelse af en egen Veksel eller til Accept af en paa ham af Sælgeren trukken Veksel. Vekslerne vil hyppigst lyde paa 3 Maaneder. Nægter Køberen Accept, fortaber han derved den indrømmede Kredittid og kan straks søges til Betaling (S. H. R. $\frac{21}{5}$ 1873). Naar Sælgeren trækker, kan han datere Vekselen paa Varernes Afsendelsesdag (Fakturaens Dato, R. $\frac{23}{5}$ og $\frac{7}{6}$ 1878), og Accept kan forlanges, alt efter Kontraktens nærmere Vilkaar, enten ved Konnossementets (R. $\frac{22}{6}$ 1896) eller ved selve Varernes Modtagelse (R. $\frac{19}{2}$ 1881).

At Sælgeren efter Kontraktens Afslutning, men inden Vekselsens Udstedelse eller Accept faar Tvivl om Køberens Solvens, berettiger ham ikke til at vægre sig ved at modtage en betinget Accept og i Stedet derfor forlange kontant Betaling, Sikkerhedsstillelse el. lign. (S. H. R. $\frac{16}{8}$ 1901); derimod er han berettiget hertil, hvis Køberen gaar fallit eller er bevislig insolvent, forinden han er bleven Ejer af Varerne (R. $\frac{17}{5}$ 1900). — Om Betydningen af, at Køberen ikke har opfyldt sine Forpligtelser m. H. t. Betaling af tidl. Varegæld til Sælgeren, se R. $\frac{29}{6}$ 1899.

Ved Kredit i LØRENDE REGNING er man inde i en løsere Form af Gældsforhold, der i Regelen indeholder en Slags Underforstaaelse af, at det ikke skal tages altfor nøje med de vedtagne Betalingstiders Overholdelse.

Af Hensyn til Risikoen vil Sælgeren ofte søge at undgaa Salg paa Kredit, navnlig ved at indrømme en *Rabat for kontant Betaling* ud over, hvad den almindelige Rentefod (Diskonto) medfører. Dog maa en Prisberegning med uforholdsmæssig Rabat, der alene tilsigter under Debtors eventuelle Konkurs eller Akkord at stille vedkommende Kreditor gunstigere end de øvrige Kreditorer (nemlig ved at han konkurrerer med den høje Pris uden Rabatten), betegnes som et Misbrug (jfr. Hand. Beretn. 1901 S. 416), hvis Retsgyldighed derhos er tvivlsom.

Naar der ved *cif Salg* er betinget *Betaling* (kontant eller ved Accept) *imod Afladedokumenterne* (Faktura, Konnossement eller Fragtbrev, og Assurance-police), er Køberen pligtig til, naar disse Dokumenter præsenteres ham, straks at indfri dem (R. $\frac{9}{12}$ 1887). Denne Forpligtelse gælder uden Hensyn til, at Varerne endnu ikke er komne til Stede, saa at han kan faa Lejlighed til først at undersøge dem (S. H. R. $\frac{9}{12}$ 1886, $\frac{23}{5}$ 1889); skulde Varerne senere vise sig at være ukontraktmæssige, er han henvist til at søge Erstatning hos Sælgeren (jfr. S. 338). Ved Salg „*leveret*“ er Køberen ordentligvis berettiget til først at forlange Varernes virkelige Levering, inden han præsterer Betaling; men navnlig mellem fjernere Pladser vil Sælgeren ikke sjældent betinge sig Ret til at trække et vist Beløb imod Afladedokumenterne under Forbehold af nærmere Regulering, naar Varerne er leverede.

For ikke at lade Konnossement og Police komme i Køberens Hænder, uden at han samtidig opfylder sin Betalingsforpligtelse, er det, navnlig i den internationale Handel, almindeligt, at Sælgeren ikke sender disse Papirer direkte til Køberen, men lader dem gaa gennem en Bank eller anden Forbindelse, som da paa Sælgerens Vegne besørger dem præsenterede for Køberen til Indfrielse. Da Besiddelsen af disse Dokumenter giver Dispositionsret over Varerne, og da Banken altsaa heri har Sikkerhed for den af Sælgeren trukne Veksel, opnaar denne tillige at kunne faa Beløbet disponibelt straks.

En i den internationale Handel meget benyttet Betalingsmaade, hvorved Sælgeren undgaar Risikoen og Kurstabet ved en Tratte paa Køberen selv, er den saakaldte BANKREMOUBS. Herved forstaaes, at Køberen betaler gennem en Bank navnlig paa en af de større Bankpladser (saasom London, Paris, Berlin, Hamburg), med hvilken han arrangerer sig saaledes, at Sælgeren kan trække Fakturabeløbet paa Banken mod Indsendelse af de fornødne Afladedokumenter.

Alt efter Aftale eller Kutume afgives Beløbet pr. 2 eller 3 Maaneder, eller pr. 60 Dages Sigt, eller a vista, eller a vista mod en vis Diskonto o. s. v. — Køberen skal opgive Rembourshuset saa betids, at der ikke forvoldes nogen Forsinkelse for Sælgeren, altsaa i Regelen naar det meldes ham, at Indladningen er ifærd med at paabegyndes.

Hvorvidt den, der giver Bankrembours, er ansvarlig for Bankens Soliditet, eller om hans Forpligtelse overfor Sælgeren er fyldstgjort, naar han bevislig selv har dækket Remboursen i Banken, er noget tvivlsomt, men maa vistnok — i Analogi med Spørgsmaalet om Assurandørers Soliditet — besvares derhen, at Rembourshusets Insolvens er Køberen uvedkommende. Spørgsmaalet bliver da, hvorvidt Sælgeren er berettiget til at refusere den tilbudte Rembours. For saa vidt der er betinget »prima Bankrembours«, er det kutumemæssig fastslaaet, hvilke Huse der henregnes under denne Betegnelse. Er der derimod kun betinget Bankrembours i Almindelighed (f. Eks. »London banker«), kan Sælgeren dog næppe være forpligtet til at modtage Rembours uden paa et Hus, mod hvis Soliditet der ikke kan rejses grundet Tvivl.

Hvis Konnossementets Fremkomst forsinkes ved, at det skal passere gennem en Bank paa en anden Plads end Køberens, er dette efter dansk Sædvane Køberens Risiko, naar Sælgeren blot har opfyldt sin Forpligtelse til hurtigst mulig at afsende Papirerne. Naar derfor Ladningen under saadanne Forhold fremkommer til Bestemmelsesstedet, forinden Konnossementerne er komne Køberen i Hænde, bliver det hans Sag at ordne sig med Kaptajnen om Varernes Udlevering for at undgaa Ophold og Liggedagspenge.

TIDSPUNKTET for Handelens Opfyldelse kan i Kontrakten være fastsat eller forudsat saaledes, at Sælgeren ved dets Indtræden uden videre Opfordring eller Meddelelse skal levere eller afsende Varen. Er et saadant bestemt Tidspunkt ikke vedtaget, maa Sælgeren være i Stand til at levere Varen straks eller dog indenfor en rimelig Frist (S. H. R. ¹⁷/₆ 1886); men Køberen kan først betragte Handelen som misligholdt, naar han forgæves har *opfordret* Sælgeren til Levering (S. H. R. ²⁵/₄ 1867, ⁷/₁₀ 1875, ²²/₁₁ 1877, H. St. R. ⁴/₁₁ 1895, R. ⁷/₁₁ 1888). Paa den anden Side vil det ogsaa ofte forekomme, at der er fastsat en Tid, inden hvilken Køberen skal have indsendt nærmere Ordre eller aftaget Varerne; i saa Fald er det en Misligholdelse, naar Køberen lader Tiden hengaa uden at foretage noget, og Sælgeren kan da betragte Kontrakten som hævet (S. H. R. ¹²/₁₂ 1867, H. R. ¹⁷/₃ 1871) eller eventuelt kræve Erstatning for lidt Tab.

Naar det i et R. ¹⁹/₆ 1869, jfr. ²¹/₁₀ 1882, ganske i Almindelighed udtales, at det er Handelskutume at give en forsømmelig Medkontrahent Varsel, kan Meningens hermed dog kun være den, at en saadan Mindelse *efter Omstændighederne* kan være saa naturlig, at man først kan træde tilbage eller kræve Erstatning, efter

at den forgæves er sket (jfr. f. Eks. R. $\frac{10}{6}$ 1902); men det kan ikke statueres, at den i alle Tilfælde er nødvendig (H. R. $\frac{17}{8}$ 1871, jfr. ogsaa H. R. $\frac{23}{1}$ og $\frac{3}{6}$ 1893 samt R. $\frac{20}{6}$ 1897 og $\frac{23}{6}$ 1901).

Uden udtrykkelig Aftale eller ekstraordinære Forhold kan den ene Part ikke være berettiget til at hæve Kontrakten, fordi den anden ikke just møder præcis til et bestemt Klokkeslet (S. H. R. $\frac{23}{10}$ 1863).

Forøvrigt er de i Kontrakterne fastsatte Tidsbestemmelser ofte saa ubestemt formulerede, at de giver Anledning til adskillig Tvivl. Navnlig vil Tvivlen dreje sig dels om, hvad der skal indlægges i de brugte Tidsbetegnelser som deres nøjagtige Indhold, dels om hvilken af Parterne Valget tilkommer enten mellem flere opgivne Tider eller af en bestemt Dag indenfor en opgiven Periode.

Ved *primo*, *medio* og *ultimo* forstaaes henholdsvis Maanedens første, anden og sidste Tredjedel eller den 1ste—10de, den 11te—20de og den 21de—28de el. 31te (dog R. $\frac{21}{6}$ 1882). Naar en Vare skal leveres i »*Begyndelsen af en Maaned*«, forstaaes herved det samme som »*primo*«; altsaa er d. 10de tidnok (R. $\frac{25}{10}$ 1889), men den 12te for sent (R. $\frac{20}{10}$ 1883). Ved Betingelsen »*at levere pr. September*« er Levering betimelig indtil Udgangen af September Maaned (u. R. $\frac{22}{2}$ 1873, R. $\frac{30}{8}$ 1894, $\frac{13}{6}$ 1901). »Levering successive over 1899« betyder ikke, at der skal leveres nøjagtig lige meget hver Maaned (R. $\frac{29}{12}$ 1899, jfr. H. R. $\frac{14}{6}$ 1901).

Udtrykket »*8 Dage*« tages undertiden, navnlig i Sluttedler, bogstaveligt (H. St. R. $\frac{13}{6}$ 1849); undertiden, navnlig i mindre formelle Kontrakter, tages det derimod i den i daglig Tale gængse Betydning af en Uge (H. St. R. $\frac{26}{3}$ 1849).

Er der ved Pladsandel vedtaget en Betingelse som den, at Varerne skal leveres »frit tilkøbt med 100 Centner i hver af *Maanederne* Maj, Juni og Juli«, forstaaes dette saaledes, at det nævnte Kvantum skal være disponibelt den 1ste i hver af de paagældende Maaneder til Levering paa Anfordring inden Maanedens Slutning (R. $\frac{2}{6}$ 1883, jfr. R. $\frac{10}{12}$ 1898). Paa tilsvarende Maade maa Pakkasser »fob at levere med c. 1000 Kasser pr. Maaned paa Køberens Anfordring« være disponible fra den 1ste i hver af Maanederne (R. $\frac{17}{6}$ 1897). Ligeledes antages en Bestemmelse som den »*at modtage successive i Løbet af 5 Maaneder*« at være nærmest truffen i Køberens Favør (R. $\frac{22}{2}$ 1890, jfr. endv. R. $\frac{4}{4}$ 1893), dog at han ikke kan fordrø det hele Parti eller en uforholdsmæssig Del deraf paa een Gang (S. H. R. $\frac{23}{3}$ 1882). Er der fastsat Levering efter et bestemt Varsel, er Køberen ogsaa pligtig at modtage straks efter Varselets Udløb (R. $\frac{2}{3}$ 1900). Er der ingen Bestemmelse truffen om, naar Køberen senest skal modtage Varerne, f. Eks. hvor et Parti er solgt »at levere *efterhaanden*, som Køberen faar Brug derfor« eller lign., berettiger dette dog ikke Køberen til at forhale Modtagelsen i det uendelige, men han maa være forpligtet til at modtage Partiet indenfor en rimelig Frist (S. H. R. $\frac{20}{3}$ 1879, jfr. ogsaa $\frac{10}{4}$ 1866); navnlig har han ikke Ret til at udskyde Modtagelsestiden ved i Mellemtiden at forbruge andetstedsfra anskaffede Varer af samme Art (S. H. R. $\frac{3}{2}$ 1882, R. $\frac{13}{7}$ 1902).

I øvrigt maa der sondres mellem, om Tidsbestemmelsen angaar *Afsendelse* eller *Levering*.

Er der for Afsendelsen (*Afskibning*, *Afladning*) fastsat et *Spillerum*, tilkommer Valget ved *fob* Salg Køberen, ved *cif* Salg Sælgeren (R. $\frac{11}{6}$ 1885). Er der betinget Afladning til en *bestemt Tid* eller indenfor et *bestemt Tidrum*, maa dette nøje overholdes; er der f. Eks. betinget September-Afladning, er Sælgeren ikke berettiget til at begynde Afladningen i August, selv om han først ender den og daterer Konnossementet i September (R. $\frac{14}{11}$ 1885, $\frac{30}{7}$ 1886, jfr. endv. S. H. R. $\frac{8}{7}$ 1898, der erklærede Indladning før Varemottagerens rettidige Ankomst for uberettiget. »*Straks Afskibning*« forudsætter, at Skib haves parat paa Ladestedet (R. $\frac{5}{11}$ 1881, $\frac{11}{3}$ 1882) og er saaledes omtrent ensbetydende med Betingelsen »*ladeklart Skib*«. Ved »*Afskibning uden Ophold*« ved en Handel om norsk Is forudsattes en langt hurtigere Afskibning end 3 Uger (R. $\frac{3}{6}$ 1884). Forpligtelsen til »*prompt Afladning*« vil i Regelen være opfyldt ved en Afladning i Løbet af 3 Uger med Sejlskib (R. $\frac{8}{6}$ 1877, H. R. $\frac{7}{4}$ 1886) og 14 Dage eller 3 Uger med Damper (jfr. henholdsvis Sluttedlerne og R. $\frac{10}{10}$ 1902). Et Udtryk som »*Afskibning pr. Foraar*« maa forstaaes i Overensstemmelse med sædvanemæssig Opfattelse paa det Sted, hvor Afskibningen skal foregaa (R. $\frac{1}{5}$ 1884, $\frac{8}{5}$ 1885).

Ved *Afskibning (Afladning)* forstaaes, at Varerne er bragt ombord i Skibet og behørig toldklareret, hvormed Afladerens Virksomhed som saadan er tilendebragt

(R. i H. R. $\frac{2}{5}$ 1851). Hvor Forpligtelsen til at foretage Afskibningen paahviler Sælgeren som et Led i selve den indgaaede Handel, indestaar han for, at Afskibningen foregaar i rette Tid. Den Omstændighed, at han intet Skib har kunnet opdrive, eller at Afladningen sinkes ved Uvejr, Helligdage, Striker o. s. v., betager ikke en Undladen Karakter af Misligholdelse (H. St. R. $\frac{24}{11}$ 1862, S. H. R. $\frac{24}{4}$ 1862, $\frac{19}{1}$ 1889, $\frac{18}{7}$ 1901, R. $\frac{23}{5}$ og $\frac{2}{7}$ 1886, $\frac{11}{7}$ 1891, $\frac{80}{3}$ 1895). Men har han blot afladet i rette Tid, er han uden Ansvar for, om Skibet ikke kan komme afsted formedelst Ishindring, Modvind o. s. v., eller om det forsinkes undervejs (R. $\frac{26}{2}$ 1876, $\frac{23}{3}$ og $\frac{29}{4}$ 1886, to R. $\frac{11}{2}$ 1889). Hvad her er sagt om Afskibning, gælder ogsaa om Afsendelse med andre Befordringsmidler (R. $\frac{11}{2}$ 1889).

Hvor Tidsbestemmelsen refererer sig til Løvingen, og der er nævnt flere Tidspunkter eller en vis Frist, tilkommer Valget indenfor de givne Grænser i Regelen Sælgeren. Sælgeren indestaar for, at den rette Løvingstid overholdes, og den Omstændighed, at Varerne forsinkes undervejs ved ham utilregnelige Aarsager, fritager ham ikke for Ansaret. Hvor Køberen paastaar, at Varerne er ankomne efter den aftalte Løvingstid, vil det gerne være Sælgerens Sag at modbevise denne Paastand (V. O. $\frac{19}{6}$ 1882, S. H. R. $\frac{4}{6}$ 1885).

Undertiden kan der forekomme Tvivl om, hvorvidt det angivne Tidspunkt skal henføres til Afsendelsen eller til Løvingen (R. $\frac{4}{12}$ 1880, $\frac{23}{11}$ 1889, $\frac{6}{5}$ 1893). Man kan bl. a. ogsaa sælge »leveret« paa saadanne Vilkaar, at Tidsfristen refererer sig til Afsendelsen, ikke til Løvingen.

Det er Køberens Pligt paa sin Side til rette Tid at modtage Varen, og forsommer han dette, har Sælgeren Krav paa Godtgørelse for de Omkostninger, som herved forvoldes ham (H. R. $\frac{14}{2}$ 1860), men er ikke uden videre berettiget til at disponere over Varerne (R. $\frac{14}{2}$ 1890).

I Kontrakter, hvor der er Tale om Forsendelse ad Søvejen, tilføjes ofte den saakaldte ISKLAUSUL (*Vinterklausul*). Denne kan referere sig baade til Afskibningen, til Leveringen og til Modtagelsen.

En Isklausul lyder f. Eks. saaledes: »Skulde Isforhold forhindre Afskibningen, sker denne ved første aabne Vande« el. »sker Løvingen 3 à 4 Uger efter Skibsfartens Aabning« el. lign. Det Tidspunkt, hvortil der ved saadanne Udtryk maa antages at være sigtet, er ikke indtraadt, fordi enkelte Dampere med Anstrengelse kan arbejde sig gennem Isen (R. $\frac{7}{4}$ 1877, $\frac{19}{5}$ 1895), men først naar Sejladsen atter med Rimelighed maa siges at kunne ske uden Risiko, og Skibsfarten paa den paa-gældende Havn som Følge deraf i Almindelighed er genaabnet (S. H. R. $\frac{14}{8}$ og $\frac{6}{11}$ 1862). Ved »almindeligt aabent Vande«, brugt med Hensyn til Danmark, maa forstaaes, at alle danske Havne er fri for Is (R. $\frac{2}{5}$ 1881). Som andre Afgørelser vedrørende Ishindring kan nævnes H. St. R. $\frac{19}{8}$ 1860 og R. $\frac{6}{10}$ 1888, $\frac{4}{4}$ og $\frac{7}{4}$ 1893 samt S. H. R. $\frac{80}{11}$ 1876 (sidstnævnte angaaende det Tilfælde, at der i Forbindelse med Isklausulen er givet Sælgeren Valget mellem flere Afskibningssteder). — Hvor ingen Isklausul er vedtagen mellem Køber og Sælger, er sidstnævnte naturligvis uberegtiget til paa egen Haand at optage den i den Befragtningskontrakt, han afslutter, og Køberen derfor ikke pligtig at modtage Konnossement, hvori en saadan findes (R. $\frac{12}{1}$ 1889). — Ved Isklausul paa *Lossepladsen* forstaaes, at Kaptajnen, saafremt Is hindrer Adgang til Lossepladsen, skal være berettiget til at gaa til nærmeste isfri Havn og losse der.

VARERNES UKONTRAKTMÆSSIGHED. En selvforstaaelig Betingelse for Køberens Modtagelsespligt er, at Varerne er *kontraktmæssige*. Er dette ikke Tilfældet, kan Køberen *afvise (refusere)* dem eller fremsætte *Indsigelse* med Hensyn til de foreliggende Mangler (jfr. ovenfor S. 253 og 337 f.).

Blandt de Mangler, der berettiger Køberen til at vægre sig ved at modtage Varerne, er ogsaa den, at Varerne ikke er forsynede med de opgivne *Mærker* (R. $\frac{22}{5}$ 1862), i alt Fald, hvor Mærket tjener som en bestemt Kvalitetsbetegnelse eller f. Eks. betegner Varerne som pakkede eller afskibede af et bestemt Firma, hvis Sortering nyder Anseelse. Er Mærket derimod uden reel Betydning, vil en Fejl derved næppe berettige til Refusering.

At enkelte Vareposter er ukontraktmæssige, berettiger i Almindelighed ikke

Køberen til ogsaa at afvise andre samtidig sendte kontraktmæssige Vareposter (se f. Eks. S. H. R. $^{10}/_1$ og $^{19}/_4$ 1895, jfr. ogsaa S. H. R. $^{28}/_3$ 1895). — Ej heller vil, naar en Vare er købt i forskellige Leveringer, Mangler ved den ene Levering uden videre berettigede Køberen til at refuserer ogsaa de andre (u. R. $^{27}/_5$ 1887 Nr. 9 og R. $^{29}/_6$ 1902); hvorvidt han kan dette, maa bero paa Handelens nærmere Karakter og Forudsætninger.

Naar Køberen afviser den præsterede Vare som ukontraktmæssig, er det Sælgerens Sag at bevise dens Kontraktmæssighed (se f. Eks. S. H. R. $^{30}/_1$ 1868, $^{2}/_{10}$ 1873, $^{7}/_{10}$ 1875, V. O. $^{27}/_7$ 1874); dog bliver det i Distancehandelen, for saa vidt Varerne først skal modtages paa Bestemmelsesstedet, Køberens Pligt at tilvejebringe det normale Bevismateriale ved at lade optage Skøn over Partiet.

Hvis Sælgeren har en Fuldmægtig paa Pladsen, og Køberen ved eller burde vide dette, bør denne varsles til at overvære Skønnet. Findes derimod ingen Fuldmægtig paa Pladsen, bør Køberen straks underrette Sælgeren om Varernes formentlige Ukontraktmæssighed og om, hvad han i den Anledning har foretaget.

Da det er Varernes Tilstand i Leveringsøjeblikket, det kommer an paa, og da det er Køberens Pligt snarest mulig at undersøge dem og reklamere, hvis han finder Mangler (R. $^{10}/_{10}$ 1856, $^{29}/_{10}$ 1875, $^{12}/_3$ 1877, S. H. R. $^{8}/_4$ 1875), bliver den almindelige Regel den, at Indsigelser mod Varernes Kontraktmæssighed skal fremsættes paa selve *Leveringsstedet* (*Modtagelsesstedet*), hvilket ved »fob« og »cif« Salg er Afsendelsesstedet, ved »leveret« Salg Bestemmelsesstedet (S. H. R. $^{5}/_6$ 1873, R. $^{4}/_{10}$ 1876, $^{3}/_5$ 1884, $^{13}/_4$ 1885, $^{29}/_4$ 1893, $^{14}/_6$ 1901). Som Følge deraf kan den Omstændighed, at Køberen lader Varerne føre bort til en anden Plads, være at betragte som en Godkendelse (S. H. R. $^{14}/_3$ og $^{1}/_8$ 1878).

Den anførte Regel gælder dog langt fra ubetinget. Ved de Arter af *fob* Handel, ved hvilke det er forudsat, ikke blot at Køberen skal sørge for Befragtning, men ogsaa, at han skal lade Afskibningen kontrollere, saavel som ved *cif* Salg med kontrolleret Afskibning, maa det vel være Regelen, at Indsigelser med Hensyn til Kvaliteten skal fremsættes paa selve Afskibningsstedet forinden eller samtidig med Varernes Ombordbringning. Men anderledes stiller det sig ved de *fob* Salg, hvor det er forudsat, at Sælgeren skal skaffe Skibsrum eller i hvert Fald er givet, at Køberen ikke skal kontrollere Indladningen saavel som ved *cif* Salg med ukontrolleret Afskibning. I saadanne Tilfælde maa Køberen kunne fremsætte sine Indsigelser ved Varernes Fremkomst til Bestemmelsesstedet (H. R. $^{14}/_2$ 1881, $^{27}/_4$ 1883, $^{26}/_{11}$ 1884, $^{1}/_2$ 1901, S. H. R. $^{30}/_{11}$ 1882, $^{26}/_{11}$ 1884, $^{9}/_7$ 1885, $^{21}/_4$ 1892, $^{1}/_2$ 1894, $^{14}/_4$ 1900, R. $^{28}/_7$ 1875, jfr. $^{8}/_{15}$ 1887, R. $^{31}/_8$ 1900). Paa den anden Side er der ingen Tvivl om, at Køberen ogsaa i disse Tilfælde har *Ret* til, hvis han ønsker det, at lade Afskibningen kontrollere; benytter han sig af denne Ret, er senere Indsigelse angaaende ikke skjulte Fejl afskaaren (S. H. R. $^{26}/_3$ 1874, $^{16}/_{11}$ 1876, jfr. ogsaa Sluttedlerne for Korn og Foderstoffer).

Undtagelsesvis kan Forholdet stille sig saaledes — og dette gælder alt Slags Salg, ogsaa Salg *leveret* —, at selve Varernes i Kontrakten forudsatte Beskaffenhed og Bestemmelse kan udelukke en Undersøgelse af deres Kvalitet straks ved Modtagelsen, hvorfor Adgang til senere *Indsigelse* maa staa aaben, saaledes f. Eks. naar Smør sælges i hermetisk lukkede Daaser (H. R. $^{27}/_8$ 1872), eller naar Æg købes nedpakkede til Afsendelse (S. H. R. $^{28}/_{12}$ 1882).

Det afgørende er i alle Tilfælde Varernes Tilstand i *Leveringsøjeblikket*. Hvor Leveringen foregaar ved selve Afskibningen (Afsendelsen) — altsaa f. Eks. ved *fob* og *cif* Salg —, vil følgelig alle senere Indsigelser, selv om de efter det anførte ikke er afskaarne, overhovedet kun komme i Betragtning, naar de støtter sig til et Skøn over Varerne, der udtrykkelig udtaler, at den foreliggende Mangel efter sin Beskaffenhed allerede maa have været til Stede ved Afskibningen og ikke kan skyldes Begivenheder under Transporten (R. $^{16}/_4$ 1878, $^{8}/_{12}$ 1894).

Besigtigelsen saavel som det Skøn, der efter det anførte kan blive at optage enten paa Afsendelsesstedet eller paa Bestemmelsesstedet, maa foretages saa hurtigt som muligt.

Hvor Partiet saaledes efter Ankomsten til Bestemmelsesstedet kan undersøges, endnu *medens det ligger i Skibet*, kan en Udlosning og Oplægning eller

Hjemtagelse være at betragte som Godkendelse (R. $\frac{16}{8}$ 1875, S. H. R. $\frac{31}{10}$ 1878). Undertiden vil Mangelen dog først komme for en Dag, naar Udloosningen er begyndt (og det udloosede maaske endog hjembragt, H. R. $\frac{20}{6}$ 1888); men Udloosningen bør da ordentligvis ikke fortsættes længere end nødvendigt for at komme til Klarhed (S. H. R. $\frac{21}{10}$ 1880, $\frac{22}{11}$ 1888), og den udloosede og altsaa modtagne Del af Partiet vil som Regel være at anse som anerkendt. Endelig vil det i andre Tilfælde først efter en fuldstændig Udloosning og Hjemtagelse være muligt at skønne over Partiet (S. H. R. $\frac{1}{3}$ 1894, $\frac{25}{7}$ 1901, jfr. endv. m. H. t. Raajærn R. $\frac{8}{9}$, 1901 og m. H. t. Trævarer R. $\frac{22}{5}$ 1901 og $\frac{7}{11}$ 1902.)

Kvantitetsindsigelse kan som Regel kun komme i Betragtning, naar en Opmaaling eller Vejning ved autoriseret Maaler eller Vejer har fundet Sted umiddelbart fra Jærnbane eller Skib (H. R. $\frac{11}{5}$ 1886, R. $\frac{16}{6}$ 1882). Ved cif Handeler maa Vejningen foregaa i, paa eller ved Skibet (R. $\frac{20}{4}$ 1893).

Køberens GODKENDELSE (Antagelse) af de Varer, som Sælgeren leverer, kan i øvrigt være udtrykkelig, stiltiende eller fingeret.

Saaledes maa en Godkendelse af Varen siges at foreligge, naar Køberen udlader at gøre Indsigelse (reklamere) efter at have haft Adgang til selv eller ved Fuldmægtig at undersøge Varen f. Eks. i Sælgerens Pakhus (R. $\frac{12}{9}$, 1856, S. H. R. $\frac{7}{7}$ 1881) eller paa Toldboden (R. $\frac{11}{2}$ 1885) eller efter at have haft en med det leverede Parti nøje overensstemmende Prøve til Undersøgelse (S. H. R. $\frac{23}{8}$ 1876). Endvidere naar han efter den faktiske Modtagelse af Varen lader kortere eller længere Tid hengaa uden Indsigelse (H. R. $\frac{6}{11}$ 1891, S. H. R. $\frac{15}{5}$, $\frac{4}{9}$ og $\frac{25}{9}$ 73, $\frac{4}{11}$ 75, $\frac{1}{11}$ 77, $\frac{18}{9}$, og $\frac{25}{9}$ 79, $\frac{9}{12}$ 85, $\frac{25}{12}$ 97, $\frac{23}{6}$ 98, $\frac{29}{12}$ 98. H. St. R. $\frac{20}{1}$ 79, u. R. $\frac{5}{10}$ 72, R. $\frac{29}{10}$ 75, $\frac{14}{7}$ 93, $\frac{18}{10}$ 99, jfr. ogsaa R. $\frac{29}{8}$ 1901), lader en udtrykkelig Forespørgsel ubesvaret (S. H. R. $\frac{19}{6}$ 1884), uden Forbehold betaler Røgningen (S. H. R. $\frac{2}{2}$ 1871, $\frac{11}{7}$ 1878), uden Forbehold krediterer Sælgeren Fakturaens Beløb (R. $\frac{16}{9}$ 1846), trods Kundskab om Mangelen sælger det købte videre for egen Regning (O. R. $\frac{18}{9}$ 1876, S. H. R. $\frac{15}{2}$ 83, $\frac{21}{5}$ 85, $\frac{29}{9}$ 86, $\frac{4}{4}$ 89, $\frac{20}{9}$ 97, $\frac{26}{7}$ 1900, $\frac{5}{9}$ 01), bortkaster det (S. H. R. $\frac{24}{8}$ 1892) eller forbruger det (O. R. $\frac{17}{4}$ 1871, S. H. R. $\frac{27}{7}$ 80, $\frac{30}{11}$ 82, $\frac{15}{6}$ 84, $\frac{1}{10}$ 94, G. K. $\frac{21}{9}$ 94), medmindre saadant Forbrug netop sker til Prøve (S. H. R. $\frac{11}{8}$ 1881) eller kun udstrækker sig til den kontraktmæssige Del af Partiet (S. H. R. $\frac{25}{7}$ 1872).

Virkingen af, at Køberen har godkendt eller i Henhold til det anførte ved sin Handlemaade anses som havende godkendt den præsterede Vare, er, at han derved fortaber Retten til at gøre alle saadanne Mangler gældende, som kunde opdages ved en almindelig (sædvanlig) Undersøgelse. Med Hensyn til skjulte Mangler staar Retten til at gøre Indsigelse ham vel fremdeles aaben, men han er da pligtig at fremkomme med saadanne Indsigelser snarest mulig efter at have opdaget Manglerne (S. H. R. $\frac{15}{1}$ 1863, $\frac{21}{9}$ 1865). I nær Sammenhæng med disse Regler staar endvidere, at Indsigelser angaaende Punkter, hvorom allerede Fakturaen (eller Konnossementer) giver bestemt Oplysning (f. Eks. efter Omstændighederne Pris, Mængde, Art, Forsendelsesmaade), maa fremsættes straks efter dennes Modtagelse, saaledes at Retten til Indsigelse fortabes, naar Køberen alligevel uden Forbehold modtager eller indklarerer Varerne (S. H. R. $\frac{6}{9}$ 1866, $\frac{14}{11}$ 1867, $\frac{11}{6}$ 1874, $\frac{6}{10}$ 1875, $\frac{29}{8}$ 1878, $\frac{9}{7}$ 1883, $\frac{26}{11}$ 1891, $\frac{29}{8}$ 1894, H. St. R. $\frac{2}{10}$ 1865, G. K. $\frac{9}{5}$ 1866, H. R. $\frac{6}{12}$ 1892, $\frac{13}{4}$ 1893). Fremdeles kan i denne Sammenhæng nævnes, at Retten til Indsigelse i Anledning af for sildig Levering ligeledes fortabes, naar Køberen uden Indsigelse modtager Varen (R. $\frac{16}{4}$ 1877, S. H. R. $\frac{18}{5}$ 1865, $\frac{14}{11}$ 1867, $\frac{17}{4}$ 1884, $\frac{14}{7}$ 1892, H. R. $\frac{18}{11}$ 1878).

Disse Regler bunder naturligvis i den Betragtning dels, at der fornuftigvis maa være et Tidspunkt, da Sælgeren kan anse Handelen som endelig afviklet, dels at en ordentlig Køber vil se sig for straks og gøre Indsigelse uden Ophold. Den samme Betragtning gør sig gældende ogsaa udenfor Kredsen af de Tilfælde, der angaar egentlig ukontraktmæssig Levering. Saaledes er f. Eks. Erstatning nægtet en Køber, der ikke havde kunnet faa Partiet udleveret i Henhold til Sælgerens Udleveringsseddel, men som undlod snarest mulig at underrette Sælgeren derom (S. H. R. $\frac{7}{10}$ 1875, $\frac{28}{8}$ 1877, jfr. ogsaa $\frac{16}{4}$ 1885); det er ligeledes udtalt, at en Køber, naar Fakturaen kommer, men Konnossementet udebliver, straks bør reklamere derom (S. H. R. $\frac{25}{4}$ 1889).

Som en stadig underforstaaet Undtagelse gælder, at Indsigelse kan fremsættes til enhver Tid, naar den gaar ud paa, at der foreligger *Svig* fra Modpartens Side (f. Eks. naar de slette Varer omhyggelig er lagt nederst, eller enkelte gode Tønder udtrykkelig udtagne af Sælgeren til Undersøgelse, R. $\frac{1}{3}$ 1847, S. H. R. $\frac{28}{10}$ 1869, $\frac{16}{11}$ 1876), saavel som naar der i Stedet for den omkontraherede Vare er *leveret en helt anden Vare eller saa slet en Vare*, at Sælgeren aldrig kunde vente, at en fornuftig Køber vilde modtage den (se f. Eks. H. R. $\frac{16}{2}$ 1885).

I alle Tilfælde, hvor en Indsigelse kan fremsættes, maa den for at komme i Betragtning tydeligt og præcist angive, hvori det er, at Køberen ser Ukontraktmæssigheden. Holdes Indsigelsen i almindelig Ubestemthed (f. Eks.: Varerne refuseres »som ikke værende efter Bestilling« el. lign.), anses den ikke for behørig (S. H. R. $\frac{9}{11}$ 1887). Til *Sælgerens Agent* kan Reklamation ske, for saa vidt saadant tidligere har været Brug eller udtrykkelig er anvist af Sælgeren. Og endvidere er Reklamation til Agenten tilstrækkelig, naar det kan bevises, at Agenten uden Opsættelse virkelig har bragt den til Sælgeren. Ligeledes er Reklamation til Agenten maaske tilstrækkelig, naar det er Agenten selv, der har overbragt selve Varen eller Fakturaen derpaa (S. H. R. $\frac{25}{3}$ 1886). Dette sidste gælder dog ikke ubetinget (S. H. R. $\frac{20}{7}$ 1882). Reklamation saavel som Tilbagesendelse af Konnossement o. lign. (S. H. R. $\frac{17}{12}$ 1896, $\frac{24}{12}$ 1897) *direkte til Sælgeren* bør i Tvivlstilfælde altid foretrækkes (S. H. R. $\frac{29}{1}$ 1885, $\frac{16}{3}$ 1893, $\frac{5}{12}$ 1895).

RETSVIRKNINGEN af, at den præsterede Vare har Mangler, der af Køberen gøres gældende som saadanne, er i Almindelighed (jfr. dog med Hensyn til visse Distancehandeler ovf. S. 338), at Køberen kan 1) *hæve Kontrakten* (altsaa undlade at betale Købesummen eller forlange den tilbage, hvis den alt er betalt) og eventuelt i Forbindelse dermed kræve sine spildte Udlæg, saasom til Fragt, Told, Pakhusleje, Konservering eller andet saadant (jfr. f. Eks. H. R. $\frac{27}{8}$ 1872 og $\frac{12}{5}$ 1890, V. O. R. $\frac{18}{11}$ 1895) godtgjort af Sælgeren.

Køberen kan imidlertid i Almindelighed ogsaa, hvis han foretrækker det, 2) samtidig med at han afviser Varen, enten *straks fordre ny kontraktmæssig Levering*)* eller *fordre Erstatning for hele det Tab*, som han lider ved, at Handelen ikke gaar i Orden, men selvfølgelig maa han da opfylde sin Del af Kontrakten.

Er Varens Pris paa Opfyldelsestiden lavere end den Pris, som Køberen efter Kontrakten skal betale Sælgeren, vil Køberen vel i Regelen hæve Kontrakten i Ovrst. m. 1). Derimod vil han normalt foretrække den under 2) angivne Ordning, naar Opfyldelsestidens Pris er højere end Kontraktprisen — han har maaske ved ny Kontrakt solgt Varen videre —, og praktisk taget vil Sagen da gerne stille sig saaledes, at Køberen affordre Sælgeren Prisdifferencen (eventuelt med et Tillæg for forvoldte særlige Udgifter, jfr. f. Eks. H. R. $\frac{27}{4}$ 1883). Nogen Pligt til først at foretage et „*Dækningskøb*“ antages ikke at paahvile den erstatningssøgende Køber efter dansk Ret (jfr. Handels-Beretn. 1900 S. 380 og f. Eks. S. H. R. $\frac{2}{5}$ 1901).

Endelig kan Køberen jævnlig gaa den Vej 3) at *beholde* den ukontraktmæssige Vare *imod et Afslag i Købesummen*, og da navnlig i Tilfælde, hvor man maa gaa ud fra, at en saadan Fremgangsmaade er mere stemmende med

*) Ved de Handeler, ved hvilke det efter Kontrakten kommer an paa Opfyldelse nøjagtig ved et fastsat Tidspunkt, og navnlig ikke senere, de saakaldte *Fiksforsretninger*, kan dog ikke Krav paa ny Levering, men kun Erstatningskrav fremsættes.

Sælgerens Interesse end en fuldstændig Refusering. I nogle Tilfælde er Køberen *forpligtet* til at tage Varen imod et saadant Afslag, saaledes naar der er handlet i Henhold til de trykte Slutsedler og Mangelen ligger indenfor de paa disse angivne Grænser. Det samme kan ogsaa komme til Anvendelse i andre Tilfælde, navnlig hvor der kun foreligger mindre Kvantitetsmangler.

Forefindes Mangelen kun ved *en Del* af Partiet, vil Køberen i Regelen være berettiget til at antage den kontraktmæssige Del og refusere Resten.

Har Køberen alt *antaget* den leverede Vare, men denne har saadanne skjulte Mangler, med Hensyn til hvilke hans Indsigelsesret er ham forbeholdt, vil der kunne blive Spørgsmaal om Indskrækning af den ham efter det ovenanførte tilkommende Valgret. Hvis den skjulte Mangel kun findes hos en Del af Partiet, er Køberen kun berettiget til at refusere denne Del.

I alle Tilfælde, hvor Køberen ikke vil modtage en tilsendt Vare eller en Del deraf, maa Varen eller den ukontraktmæssige Del uden uforudt Ophold STILLES TIL DISPOSITION.

En saadan Stillen til Disposition er i vor Ret ikke bunden til nogen bestemt Form, men foregaar derved, at Køberen meddeler Sælgeren, at han refuserer Varerne og afventer Sælgerens Ordre om, hvad der skal foretages med dem. Ved Pladshandler (men ikke ellers, R. ²⁶/₆ 1877, S. H. R. ¹⁶/₂ 1888) er han dog, om han foretrækker det, berettiget til uden videre at returnere Varerne.

Er Køberen bekendt med, at Sælgeren har en Agent paa Pladsen, er det naturligt at give denne Underretning, hvorimod Varerne ikke bør udleveres til Agenten, medmindre han har Sælgerens Bemyndigelse til at modtage dem (R. ²⁰/₉ 1852, S. H. R. ²⁰/₇ 1882).

Hvis Køberens Vægring ved at beholde Varerne viser sig begrundet, henligger de, efter at være stillede til Disposition, for Sælgerens Regning og Risiko. Selv om denne imidlertid nægter at modtage dem eller iøvrigt at træffe Bestemmelse om dem, maa Køberen dog ikke lade dem gaa hensigtsløst til Spilde, og naar de ikke længere kan holde sig, er det hans Pligt at sælge dem for Sælgerens Regning, om muligt efter forudgaaet Varsel. Ogsaa udenfor saadanne Tilfælde kan det, naar Sælgeren vedblivende vægrer sig ved at dække de Køberens forvoldte Omkostninger (Fragt, Told, Oplægning, Skønsforretning, Pladsleje), være Køberens Ret at sælge Varerne, jfr. Obligationsretten S. 264 om Kreditors (i dette Tilfælde Sælgerens) Mora.

Om de Bevisregler, der gælder ved SALG EFTER PRØVE, skal følgende bemærkes:

Er Prøven til Stede under Processen, og ingen af Parterne benægter dens Identitet og Uforandredhed, paalægges Bevisbyrden for Varernes Kontraktmæssighed ganske efter almindelige Regler.

Hvis derimod Prøven ikke kan skaffes tilveje, fordi den Part, hos hvem den beroede, har forkommet den, maa den, hvem der i saa Henseende kan lægges noget til Last, have Bevisbyrden for sin Paastand, selv om han efter almindelige Regler ikke vilde have den. I Tvivilstilfælde maa det antages, at det før Leveringen nærmest er Sælgerens Sag, efter Leveringen nærmest Køberens Sag at sørge for Prøvens Tilstedeværelse (S. H. R. ¹⁴/₁₁ 1867, ⁴/₁ 1894, jfr. H. R. ¹⁷/₁ 1895).

Hvis dernæst Prøven vel er til Stede, men dens Identitet eller Uforandredhed benægtes af Modparten, da maa som Regel den iøvrigt bevispligtige Part ogsaa føre Beviset for sin Paastand med Hensyn til Prøven. Før Varernes Modtagelse maa altsaa Sælgeren bevise, at Varerne er prøvesvarende, og at den af ham fremlagte Prøve er rigtig eller den af Køberen fremlagte forkert, medens det efter Modtagelsen paahviler Køberen at føre de tilsvarende Beviser. Det er en almindelig brugt Foranstaltning, at Prøven forsegles, og at Køber og Sælger efter Omstændighederne opbevarer hver sit Eksemplar. Vægrer en af Parterne sig ved at efterkomme en Opfordring fra den anden Part om at forsyne Prøven med sit Segl, kan en senere Identitetsbenægtelse ikke nytte ham (S. H. R. ²⁵/₆ 1882).

4. Kommission.

Ved **KOMMISSION** forstaas det Forhold, der opstaar ved, at en Person (*Kommittenten*) anmoder om, og en anden (*Kommissionæren*) paatager sig for den førstes Regning at afslutte en eller flere til Handelsomsætningen hørende Retshandeler med en Tredjemand, uden dog at træde i Kommittentens faste Tjeneste. Ved Kommission i egentlig Forstand (hvorom her alene er Tale) forudsættes endvidere, at *Kommissionæren optræder i eget Navn*. Det er nærmest Køb- og Salgs-Kommission, der i det følgende haves for Øje. Hvor Varer er overleverede Kommissionæren til Salg, benævnes Forholdet sædvanlig *Konsignation*.

Jævnlig kan det være tvivlsomt, hvorvidt Varer, der af en Købmand er sendte til en anden, er solgte denne eller givne ham i Konsignation. Hvis der under en Proces desangaaende ikke oplyses Forhold eller Aftaler, der ikke passer paa Kommissionsforholdet, f. Eks. at Varerne er forsendte paa Adressatens Risiko, antages det nærmest at være Afsenderen, der har Bevisbyrden for sin Paastand om Salg, naar han vil indtale Købesummen. Hvis det paa den anden Side udtrykkelig oplyses, at der er aftalt Provision, vil dermed i Regelen Forholdets Karakter som Kommission være givet. Hvor en Ordre er saaledes affattet, at den kan opfattes paa begge Maader, er det Adressatens Sag at træffe sit Valg.

Naar Adressaten har paataget sig Kommissionsforretningen, er hans **PLIGTER** væsentlig følgende:

Han skal besørge Forretningen paa bedste og hurtigste Maade og i saa nær Tilslutning til Kommittentens Ordre som muligt. Har Kommittenten udtrykkelig sat en bestemt Pris som Grænse (*Limitum*), maa denne ikke overskrides til hans Skade. I modsat Fald maa Kommissionæren selv udrede det manglende. Paa den anden Side fritager et saadant Limitum ikke Kommissionæren for at søge at skaffe Kommittenten den bedst mulige Pris. Hvorvidt Kommissionæren er berettiget til at sælge paa Kredit, beror paa Omstændighederne, men gør han det til Trods for Sælgerens udtrykkelige Forbud, maa han selv staa til Ansvar for Beløbet. Kommissionæren kan ogsaa i Henhold til udtrykkelig Aftale eller Sædvane staa *«del credere»*, hvorved forstaas, at han som Selvskyldnerkautionist (H. R. ²¹/₅ 1827) indstaar for, at den Tredjemand, til hvem han sælger, opfylder sin Forpligtelse. Saadan Vedtagelse er hensigtsmæssig for at gøre Kommissionæren forsigtig med at sælge paa Kredit til usolide Købere.

De Varer, som Kommissionsforholdet bringer i Kommissionærens Besiddelse, skal han *opbevare* paa forsvarlig Maade (R. ¹⁶/₀ 1839). Til at *assurere* dem er han kun pligtig, hvor dertil foreligger en særlig Opfordring, saasom udtrykkelig eller stiltiende Ordre, tidligere Skik og Brug, særlig Fare (jfr. iøvrigt paa den ene Side R. ¹⁹/₁₁ 1878 og paa den anden Side V. O. ³/₃ 1879). Oplægger han Varerne paa Pakhus, maa det dog uden Tvivl være hans Pligt at assurere dem mod Brandfare. En anden Sag er, at han ogsaa udenfor de nævnte Tilfælde i Regelen vil være *berettiget* til at assurere.

Endvidere bør Kommissionæren overalt, hvor der er Anledning og Tid dertil, *indhente Kommittentens Ordre*. Saasnart Forretningen er sluttet, bør dette meddeles og de indvundne Penge eller indkøbte Varer tilstilles Kommittenten. Tillige skal Regnskab aflægges (R. ²⁵/₁ 1832).

Overskridelse af disse Pligter til Skade for Kommittenten paadrager Kommissionæren Erstatningspligt. Et Indkøb udenfor Ordre kan Kommittenten afvise som sig uvedkommende, og det samme maa gælde om en udenfor Ordre afsluttet Salgskontrakt med Hensyn til Varer, som findes i Kommittentens Besiddelse (S. H. R. ²⁸/₁ 1874).

Til Kommissionærens **RETTIGHEDER** hører Krav paa *Provision* og paa *Skadesløsholdelse* for Udgifter.

Provisionen (Kommissionen) bliver i Mangel af anden Aftale eller speciel Sædvane i Regelen at sætte til 2 pCt. (R. ²⁷/₀ 1888), hvilket er overensstemmende med den i europæisk Varehandel almindeligst gældende Sædvane. Provisionen er kun Vederlag for den personlige Ulejlighed, medens alle positive *Udgifter*, som Forholdet med Grund har forvoldt Kommissionæren, yderligere maa godtgøres ham. Provisionen er fortjent, naar det er lykkedes Kommissionæren at afslutte den ham betroede Retshandel, men ikke før (R. ¹/₀ 1883, jfr. hermed endv. R. ²⁶/₀ 1896).

Af *Forskud* kan Kommissionæren i Regelen beregne sig Rente. For *del credere* beregnes gjerne en særlig Godtgørelse, ordentligvis 1 pCt. (R. $\frac{27}{100}$ 1888).

For samtlige disse Krav har Indkøbs-Kommissionæren *Tilbageholdelsesret* i de indkøbte Varer. Ligeledes har Salgs-Kommissionæren ifølge Handelssædvane for alle sine Krav paa Kommittenten (R. $\frac{2}{100}$ 1817, H. R. $\frac{1}{100}$ 1818) en *Sikkerhedsret* i de ham til Salg leverede Varer, som hjemler ham en ubetinget Ret til om fornødent at sælge disse paa bedste Maade til sin Fyldestgørelse. Særlig gælder dette, hvor Forskud er erlagt (R. $\frac{11}{100}$ 1886, S. H. R. $\frac{30}{100}$ 1880, $\frac{9}{100}$ 1885). Disse Sikkerhedsrettigheder afficeres ikke af Kommittentens Fallit.

En Kommissionær maa anses berettiget til selv at indtræde som Køber eller Sælger.

Hvad angaar RETSFORHOLDET TIL TREDJEMAND, beholder ved *Salgskommission* Kommittenten Ejendomsret over de konsignerede Ting, indtil de af Kommissionæren overdrages Tredjemand; derimod er den af Kommissionæren iværksatte Overdragelse ubetinget gyldig, selv om han ved Salget har tilside- sat de ham givne Ordre. Det ved Salget indvundne tilkommer Kommittenten. Hvis det imidlertid er rede Penge eller Ihændehavepapirer, som indgaar i Kommissionærens almindelige Beholdning, medfører deres særlige Natur, at Kommittenten kun staa med en Fordring paa Udbetaling, for hvilken han i Tilfælde af Kommissionærens Konkurs maa konkurrere. Hvis det indvundne derimod er Veksler, individualiserede Penge eller Pengeeffekter, eller endnu kun bestaar i et almindeligt Pengekrav paa Tredjemand, maa Kommittenten i Tilfælde af Kommissionærens Fallit have Fortrinsret dertil.

Ved *Indkøbskommission* stiller Sagen sig paa tilsvarende Maade saaledes, at saa snart Varerne er købte, hører Retten over dem eller Kravet paa dem i Virkeligheden til Kommittentens Formue, hvilket navnlig faar Betydning i Tilfælde af Kommissionærens Fallit; paa den anden Side er Kommissionæren berettiget til at forlange dem udleverede og beholde dem, indtil hans Krav mod Kommittenten er dækkede. For Købesummen kan Tredjemand kun holde sig til Kommissionæren, der jo har kontraheret i eget Navn. Hvis imidlertid Kommissionæren gaar fallit paa en Tid, hvor han endnu ikke har faaet Dækning af Kommittenten, maa Tredjemand vistnok i Regelen kunne forlange fortrinsvis Fyldestgørelse i Kommissionærens Krav mod Kommittenten.

Som omtalt S. 297 bruges Betegnelsen Agenturforretninger jævnlig som enstydig med Kommissionsforretninger, og de er da undergivne de for disse gældende Regler. Iøvrigt henvises med Hensyn til Agenter til det paa anf. Sted og S. 302 bemærkede. Det er en Følge af de almindelige Fuldmagtsregler (S. 284), at en Agent, der i en andens Navn afslutter en Retshandel med godtroende Tredjemand, hvortil han mangler Bemyndigelse, bliver personlig forpligtet overfor Medkontrahenten.

V. Ophavsrettigheder.

1. Varemærker.

Ved et VAREMÆRKE forstås et Mærke, som af en Producent (Fabrikant, Haandværker, Landmand o. s. v.) eller af en Handlende anbringes paa en vis, til almindelig Omsætning bestemt *Vare* eller paa dens *Indpakning* for at adskille den fra de af andre frembragte eller forhandlede Varer. Under Nutidens hid- sige Konkurrence, hvor en Vare, der har erhvervet sig et godt Navn, hyppig bliver forfulgt af en Mængde Efterligninger, er saadanne Varemærker ganske naturlig komne til at spille en vigtig Rolle, og den nyere Lovgivning har lagt an paa gennem omfattende Forskrifter, saavel i den enkelte Næringsdrivendes

som i Publikums Interesse at yde Beskyttelse paa dette Omraade imod illoyal Konkurrence.

Et for alle nyere Varemærkelove fælles Middel til Opnaaelse heraf er at aabne Adgang for enhver, der ønsker at sikre sig Ene-Benyttelsen af et vist Varemærke, til at *anmelde* dette for en offentlig Myndighed, der *indregistrerer* det og eventuelt lader det *bekendtgøre*. I øvrigt er denne Registrerings Betydning forskellig i de forskellige Lande.

Nogle Lovgivninger, saaledes den *tyske, østerrigske og hollandske*, yder overhovedet ikke det uregistrerede Varemærke nogensomhelst Beskyttelse; det er først Registreringen, der skaber Eneretten, og hvem der har benyttet Mærket før Registreringen, er retlig ligegyldigt. — Andre Lovgivninger derimod, saaledes den *franske, belgiske, italienske, nord-amerikanske* m. fl., gennemfører den Grundsætning, at det, der skaber Eneretten, er den faktiske Første-Benyttelse. Den, der kan bevise at have været den første, kan, selv uden Registrering, hævde sin Ret til Varemærket overfor andre. Virkningen af Registreringen bliver derfor nærmest kun, at den, der har ladet Mærket registrere, opnaar at stilles som den, der uden videre Bevis har Ret til Mærket, saa længe indtil en anden beviser sin ældre Benyttelse og sin bedre Ret. Derhos er det den almindelige Regel, at kun den, der har ladet sit Varemærke registrere, kan faa andre idømt *Straf* for uberettiget Indgreb. — *England* gaar en Mellemvej mellem disse to Systemer, idet Registreringen først efter 5 Aars Forløb skaber en endelig Eneret, som udelukker alt Modbevis. — Den *skandinaviske* Lovgivning (se S. 290) har nærmest sluttet sig til det tyske Princip.

Da Interessen af at kunne beskytte sit Varemærke mod Efterligning strækker sig ligesaa langt som Varens Omsætningsomraade, er der Trang til at sikre sig *international Beskyttelse* udover de enkelte Landes Grænser. I dette Øjemed er der dels mellem forskellige Stater blevet sluttet særlige *Traktater*, dels har Spørgsmaalet været Genstand for Behandling paa de efter fransk Initiativ afholdte *internationale Kongresser om den industrielle Ejendomsret* (Patenter, Mønstre og Modeller, Varemærker). En Forening (*Union*) til gensidig Beskyttelse af den industrielle Ejendomsret blev dannet i Paris ved Konvention af 20. Marts 1883, som sluttedes mellem Belgien, Brasilien, Frankrig, (Guatemala), Italien, Nederlandene, Portugal, (San Salvador), Serbien, Spanien og Schweiz. Den har et fast Bureau i Bern og er senere tiltraadt af England, de Forenede Stater i Nord-Amerika, Japan, Tunis, Domingo og Mexiko samt af Sverige og Norge (1885), Danmark (1894), jfr. Adg. Nr. 181, 1894 og Nr. 146, 1902, og Tyskland (1903). Om en Tillægsakt af ¹⁴/₁₂ 1900, se Bkg. Nr. 139, 1902.

Medens ganske vist den DANSKE LOVGIVNING (Straffelov 10. Febr. 1866 § 278) alt tidligere indeholdt et almindeligt Forbud imod, at man uhjemlet anbragte andres Mærke eller Stempel paa sine Varer, savnedes derimod de fornødne nærmere Lovregler for, paa hvilken Maade Eneret over Mærker eller Stempler kunde erhverves. Saadanne Regler gaves først ved *Loven om Beskyttelse for Varemærker af 2. Juli 1880*, der nu er afløst af Lov af 11. APRIL 1890, der i det væsentlige stemmer med de tilsvarende svenske og norske Love (jfr. S. 290). Enkelte Ændringer i den danske Lov er gjort ved Lov Nr. 170 af 19. Decbr. 1898 og Lov Nr. 71 af 29. Marts 1904.

Den danske Lov af 1880 byggede helt paa det tyske Princip om Registreringen som det, der grundlægger Eneretten. Den aabnede følgelig Adgang til at tilvende sig andres Varemærker, naar man blot kunde komme den rette Indehaver i Forkøbet med Registreringen. Dette Tilfælde har oftere foreligget, og Domstolene har maattet godkende en saadan Bemægtigelse som lovlig. Det er f. Eks. flere Gange forekommet, at en herværende Agent for et udenlandsk Hus lod dettes Varemærke registrere som sit, hvorved han ikke blot afskar Huset fra her i Landet at benytte sit Varemærke uden hans Samtykke, men endog blev berettiget til selv at bruge Mærket, saaledes som han fandt for godt.

I det fælles skandinaviske Udkast var det tyske Princip om Enerettens Afhængighed af Registreringen ligeledes gennemført fuldt ud, og de norske og svenske Love af 1884 stemmer i saa Henseende med Udkastet. Derimod har den danske Lov af 1890 paa dette Punkt indført en velbegrunnet Afvigelse. Den bestemmer i § 10, at naar den, der oprindeligt har benyttet et vist Mærke, ikke har kunnet faa dette registreret, fordi en anden er kommen ham i Forkøbet, kan førstnævnte, naar han anlægger Sag mod denne anden inden 4 Maaneder efter Registreringens Bekendtgørelse, ved Dom blive kendt berettiget til at faa Mærket registreret med den Eneret til dets Benyttelse, hvorpaa han havde kunnet gøre Krav, da det blev anmeldt af den anden. Ved Lov Nr. 71 af 29. Marts 1904 er Fristen nu forlænget til et Aar.

Uden Registrering har enhver Eneret til at betegne sine Varer ved sit *Navn, Firma* eller Navnet paa en ham tilhørende *fast Ejendom*. Den, der uden Hjemmel paa Varer eller deres Indpakning anbringer en andens (Indlændings eller Udlændings, jfr. S. H. R. ^{16/11} 1893) Navn eller Firma eller Navnet paa en anden Mands faste Ejendom, eller som paa skuffende Maade efterligner saadanne Betegnelser, er undergivet samme Ansvar som for ulovlig Benyttelse af en andens registrerede Varemærke.

Adgangen til *ved Registrering* at erhverve Eneret til at benytte *særlige Varemærker* er for *Indlændinges* Vedkommende (med Hensyn til *Udlændinge* se nedenfor) ved Loven af 1890 § 1 tilladt enhver, som driver Fabriks- eller Haandværksvirksomhed, Jordbrug, Bjærgværk, Handel eller anden Næring (saavel fri som bunden).

VAREMÆRKEREGISTERET føres som et for hele Riget fælles *Centralregister* i København af en dertil beskikket Registrator. *Bekendtgørelse* om Registrering sker i Statstidenden og i en af det Offentlige udgiven Registreringstidende.

Varemærket maa i Henseende til BESKAFENHED for at kunne registreres fyldestgøre visse almindelige Betingelser.

1) Det maa være af en saadan Beskaffenhed, at det kan *anbringes paa selve Varen* eller paa dens *Indpakning* (Emballage, Beholdere og desl.). Det maa altsaa være et *Figurmærke* og kan ikke bestaa i, at der er givet selve Varen eller Emballagen en ejendommelig Skikkelse. Man kan saaledes ikke her, som f. Eks. i Frankrig, som Varemærke faa indregistreret et Stykke rødt Tinfole svøbt om Flaskens Hals, en Guldtraad bunden omkring Varen, en trekantet Flaske ell. lign.

2) Varemærket maa ikke udelukkende bestaa i *Tal, Bogstaver* eller *Ord*, som ikke har en saa fremtrædende ejendommelig Form, at de kan anses som Figurmærke. Hertil er der imidlertid ved Tillægsloven af 1898 føjet følgende Regel: Dog maa Registrering ikke nægtes, naar Mærket bestaar i Ord, der kan anses som *en særlig opfundet Benævnelse* for visse i Anmeldelsen angivne Varearter, ved hvilken der ikke tilsigtes at angive Varens Oprindelse, Beskaffenhed, Bestemmelse, Mængde eller Pris.

3) Varemærket maa ikke uden Hjemmel indeholde *andet Navn* eller *andet Firma* end Anmelderens, ej heller Navnet paa en *anden Mands faste Ejendom*. »Hjemmel« til saadant vil der være, dels naar Anmelderen selv har samme Navn eller ejer en Ejendom af samme Navn, dels naar vedkommende tillader Benyttelsen, eller naar Navnet kan betragtes som Almeneje, idet det udgør en Bestanddel af Varens Benævnelse, hvilket navnlig kan være Tilfældet med Opfindernavne (f. Eks. Martinstaal, Morseapparat, Hoffmiansdraaber).

4) Varemærket maa ikke indeholde *offentlige Vaaben* eller *Mærker*, hverken indenlandske eller udenlandske, og 5) det maa ikke indeholde Fremstillinger, der kan *vække Forargelse*. Da det er umuligt for Registrator at kende alle udenlandske offentlige Vaaben eller Mærker, og da Grænserne for Begrebet »offentlig Forargelse« er ubestemte, er Indenrigsministeren bemyndiget til, naar han finder Anledning dertil, at lade et indregistreret Mærke udslette som stridende mod en af de to sidstnævnte Betingelser. Om dette skal Registrator underrette Anmelderen, som saa kan bringe Spørgsmaalet for Domstolene.

6) Endelig kan et Varemærke ikke modtages til Registeret, naar det er fuldkomment *ligt med et Varemærke, som allerede for en anden er registreret* eller behørig anmeldt til Registrering, eller som frembyder en saadan Lighed dermed, at Mærkerne i deres Helhed, trods Forskel i Enkeltheder, let kan forveksles. Dette gælder dog ikke, naar Mærkerne har Hensyn til forskellige Arter af Varer, eller naar Ligheden beror paa Tal, Bogstaver eller Ord, som ikke særskilt for sig kan registreres, eller paa saadanne Tegn eller Mærker, der almindelig benyttes i visse Klasser af Forretninger (f. Eks. Kringler for Bagere, Stjerner for Kognak). Slige Tal, Bogstaver, Tegn eller Mærker kan vel være en Bestanddel af Mærket; men kun ved at give dem en særlig karakteristisk Form opnaas der Eneret til at benytte dem i denne bestemte Form.

ANMELDSELSEN skal ske skriftlig og indeholde en tydelig Beskrivelse af Mærket tilligemed Oplysning om Anmelderens Navn eller Firma, Næringsvej og Postadresse. Hvis Retten til Varemærket kun skal omfatte visse Varearter, skal disse angives.

Med Anmeldelsen skal følge 1) en *Afbildning* af Mærket paa holdbart Papir i 3 Eksemplarer af højst 10 Centimeter (3,32 Tommer) i Højde og 15 Centimeter (5,74 Tommer) i Bredde, 2) to til Mærkets Trykning tjenlige Typer (*Clichéer*) af samme Størrelse, 3) 40 Kroner i Afgift for Registreringen og dens Bekendtgørelse.

Afbildningen behøver ikke at være *farvet*; hvis Farverne er en væsentligere Del af Mærket, kan de omtales i Beskrivelsen. Af de 3 Eksemplarer indsættes det ene i Registeret, det andet holdes i Reserve, det tredje vedhæftes den Tilstaaelse for Anmeldelsens Modtagelse, som Registratør skal tilstille Anmelderen. I Lovtidende for 1890 S. 55 findes Anmeldelses-Formularer til Vejledning. Blanketter til Udfyldning udleveres hos Registratør.

Naar REGISTRERING NÆGTES, skal Underretning herom samt om Grunden til Nægtelsen skriftlig meddeles Anmelderen. Finder denne Beslutningen ubeføjet, kan han inden 2 Maaneder derefter forelægge Sagen for Indenrigsministeren, hvilket dog ikke afskærer ham fra at gaa til Domstolene.

Enhver *Tredjemand*, der formener, at et Varemærkes Registrering er ham til Skade, kan bringe Spørgsmaalet om Registreringens Ophævelse for Domstolene. Naar to Personer umiddelbart efter hinanden anmelder det samme Mærke, har den, der er kommet først, Ret til at faa det registreret. Men hvis den, der er kommet bagefter, er Første-Benytter, har han den ovenfor (S. 350) omhandlede Adgang til Søgmaal.

OMFANGET af den ved Registreringen opnaaede Eneret strækker sig til *alle Arter af Varer*, medmindre den ved Registreringen udtrykkelig er bleven *indskrænket* til visse Varearter.

Anledning til at foretage en saadan Indskrænkning kan navnlig foreligge ved Varemærkerettens Overdragelse (jfr. nedenfor) samt i visse Tilfælde, hvor en Udlandning anmelder et Varemærke her i Landet. Fremmede Varemærkelove begrænser nemlig ofte Eneretten til kun at angaa bestemte Varearter, og da en Udlandning ved Anmeldelse til vort Register ifølge de traktatmæssige Overenskomster aldrig faar større Ret her, end han har i sit eget Land, er der ingen Grund til at afskære andre fra at anmelde det samme Mærke for andre Varearter.

Medens Eneretten ifølge Varemærkeloven af 1880 var knyttet til Personen, er den nu knyttet til *Forretningen*. Retten til et registreret Varemærke maa kun OVERDRAGES i Forbindelse med den Forretning, hvori det benyttes. Paa den anden Side gaar ved en Forretnings Overdragelse Retten til det registrerede Varemærke, som benyttes i denne, uden videre over til Erhververen, medmindre der er truffet Overenskomst om, at Overdrageren skal beholde Mærket, eller at begge maa anvende det til forskellige Arter af Varer.

Enerettens BESKYTTELSE bestaar deri, at hvis nogen uden Tilladelse anbringer en andens registrerede Mærke paa Varer, der falholdes, eller paa deres

Indpakning, eller hvis han falholder saadanne Varer, vil han efter Søgemaal fra den forurettedes Side ved Dom blive kendt uberettiget til at bruge Mærket eller falholde Varerne. Har han været vidende om den forurettedes bedre Ret, straffes han under en paa dennes Begæring anlagt offentlig Politisag med Bøder fra 200 til 2000 Kr. og i Gentagelsestilfælde eventuelt med Fængsel; desuden kan han tilpligtes at erstatte den forvoldte Skade og at borttage de ulovlige Mærker eller om fornødent at tilintetgøre Varerne eller deres Indpakning. — Disse Bestemmelser kommer ogsaa til Anvendelse, naar en andens registrerede Varemærke vel ikke gengives uforandret, men Forandringerne ikke er af anden Beskaffenhed, end at en Forveksling let kan ske.

Beskyttelsen for et registreret Varemærke OPHØRER, naar Anmeldelse om Fornyelse ikke sker første Gang inden 10 Aar fra Registreringsdagen og siden inden 10 Aar fra den sidste Fornyelse.

Mindst 3 Maaneder inden Udløbet af fornævnte Tidsfrister skal Registratør underrette den, for hvem Mærket er registreret, eller (for Udlændinges Vedkommende) hans Fuldmægtig, efter den opgivne Postadresse her i Landet, om, at Beskyttelsen for Varemærket i Mangel af betimelig fornyet Anmeldelse vil ophøre. Vil nogen forny Registreringen, skal han indsende en skriftlig Anmeldelse af samme Art som den første Anmeldelse, ledsaget af en Afbildning samt 10 Kr. i Afgift. Er den, som nu begærer Fornyelsen, en anden end den, der oprindeligt har ladet Registreringen foretage, skal tillige Anmelderens Ret til Mærket godtgøres. Finder Fornyelse ikke Sted, bekendtgøres Udslettelsen.

Alle og enhver kan erholde *Oplysning af Registeret* enten ved Eftersyn af samme (gratis) eller ved en Udskrift, hvorfor betaales 2 Kr.

Beskyttelsen for Varemærker kan under visse Betingelser ogsaa komme UDLÆRDINGE til Gode, idet Lovens § 14 aabner Adgang til ved kgl. Anordning, under Forudsætning af Gensidighed, at udvide Beskyttelsen til Varemærker, indregistrerede af Personer, der udenfor Riget driver saadan Forretning, som Loven omfatter. En Udlændings Anmeldelse skal være ledsaget af Bevis for, at han har fyldstgjort sin Stats Forskrifter; fremdeles skal han i alle Sager, som angaar Varemærket, vedtage Københavns Sø- og Handelsret som Værneting og opgive en her i Riget bosat Fuldmægtig, der paa hans Vegne kan modtage Søgemaal. Varemærket beskyttes ikke i videre Omfang eller for længere Tid end i den fremmede Stat.

Danmark har fra $\frac{1}{10}$ 1894 tiltraadt den ovf. (S. 349) omtalte Union, jfr. Adg. ne Nr. 181, 1894 og Nr. 146, 1902, der hjemler, at Varemærker, der som Følge af denne Tiltrædelse anmeldes af Udlændinge her, registreres i den Form, hvori de i den fremmede Stat er gyldige, for saa vidt de ikke strider mod Moralen eller den offentlige Orden, samt at, naar et Mærke anmeldes til Registrering her inden 4 Maaneder efter, at det er anmeldt i den fremmede Stat, skal Anmeldelsen betragtes som sket her i Landet samtidig med, at den skete i den fremmede Stat. — Visse yderligere Begunstigelser er derhos (jfr. Adg. Nr. 182, 1894) indrømmet *Sverige* og *Norge* navnlig til Beskyttelse af de gamle, for disse Lande saa vigtige Varemærker for Jærn- og Trælastvarer, hvilke ofte kun bestaar i Tal, Bogstaver eller Navne uden fremtrædende ejendommelig Form. Særlige Traktater om gensidig Beskyttelse foreligger med *Venezuela*, *Argentina* og *Østerrig-Ungarn*.

Den nugældende Varemærkelov opretholder Retsvirkningen af de i Henhold til Loven af 1880 foretagne Registreringer. Efter L. 1880 bortfaldt Beskyttelsen ved vedkommendes Død, dog at Boet eller Arvingerne uden Anmeldelse bevarede Retten et Aar fra Dødsfaldet. Denne Regel kommer imidlertid ikke til Anvendelse ved Dødsfald, der indtræder efter den ny Lovs Ikrafttræden.

2. Patenter m. m.

PATENT, *Opfinderpatent (Patentret)* er Eneretten til at udnytte en industriel Opfindelse, enten denne bestaar i Fremstillingen af et nyt Produkt eller i Anvendelsen af en ny Produktionsmetode; Patent kaldes ogsaa den af Staten udstedte Bevilling, hvorved saadan Eneret erhverves.

Patentvæsenet er i Danmark først blevet lovordnet ved PATENTLOVEN AF 13. APRIL 1894.

Ifølge dennes § 1 meddeles Patent paa Opfindelser — hvad en »Opfindelse« er, definerer Loven ikke —, der kan udnyttes i Industrien, eller hvis Frembringelse kan gøres til Genstand for industrielt Erhverv.

»Udelukkede fra Adgang til Patent er dog: 1) Opfindelser, der som saadanne maa anses for at være uden al væsentlig Betydning; 2) Opfindelser, hvis Udøvelse strider mod Lov, Sædelighed eller offentlig Orden; 3) Opfindelser, der paa den Tid, da Ansøgning om Patent indleveres, allerede findes saaledes beskrevne i almindelig tilgængeligt trykt Skrift eller her i Landet er bragt saa aabenlyst i Anvendelse, at sagkyndige derigennem er i Stand til at udøve dem og 4) Opfindelser af Lægemidler, Nærings- eller Nydelsesmidler og af Fremgangsmaader ved Tilvirkning af Næringsmidler.«

Udtrykket »almindelig tilgængeligt trykt Skrift« maa omfatte ogsaa almindelig tilgængelige udenlandske Skrifter. Ved Udtrykket »her i Landet bragt aabenlyst i Anvendelse« tænkes formentlig nærmest paa, hvad der er fremtraadt paa offentlige Udstillinger, i Butiksvinduer, paa Gader og Veje, i offentlige Samfærdselsmidler og overhovedet paa Steder, hvor Publikum som saadant har Adgang til at iagttage det, men derimod næppe paa, hvad der kun er anvendt i en enkelt privat Fabrik eller paa lignende Sted.

Paa en Forandring ved et Patent kan Patenthaveren gratis faa et *Tillægs-patent*, der udløber samtidig med Hovedpatentet (§ 4, 2. St.). I øvrigt meddeles der ogsaa til andre Patent paa væsentlige Forandringer ved en patenteret Opfindelse (»*Afhængighedspatent*«), hvilket dog ikke hjemler Ret til Udøvelse af Hovedopfindelsen (§ 2).

Retten til at faa Patent tilkommer alene Opfinderen (*Indlænding* eller *Udlænding*) eller den, til hvem hans Ret efter Reglerne om Formuerettighedens Overgang lovlig er overgaaet. *Kreditorer* kan ikke søge Fyldestgørelse i Retten til at faa Patent, derimod vel i den ved et saadant erhvervede Ret. *Søger flere Patent* paa samme eller væsentlig samme Opfindelse, skal den, som først har indleveret Ansøgning, være fortrinsberettiget til at faa Patent. — Opfindelser, hvortil Opfinderen maa antages at være naaet gennem sit Arbejde *for Staten*, kan som Regel ikke patenteres (§ 3).

Patent meddeles for et *Tidsrum* af 15 Aar. Forlængelse kan ikke finde Sted (§ 4, 1. St.). Der svares af Patentet en aarlig *Afgift*, der i treaarige Perioder successivt stiger fra 25 Kr. til 300 Kr. (§ 7).

Ved Patenterhvervelsen opnaas ifølge § 5 — bortset fra nogle Undtagelser vedrørende hertil fra Ulandet indkomne Samfærdselsmidler — *Beskyttelse* mod, at Nogen »uden Patenthaverens Samtykke i Erhvervs-Øjemed forfærdiger, indfører eller forhandler den patenterede — eller ved den patenterede Fremgangsmaade tilvirkede — Genstand eller anvender den patenterede Fremgangsmaade«. Udtrykket »i Erhvervs-Øjemed« maa formentlig forstaas saaledes, at Beskyttelsen gælder ikke blot overfor den, der forfærdiger eller indfører Tingen for at sælge den, men ogsaa overfor den, der forfærdiger eller indfører den for at bruge den i sin Næringsdrift.

Et Patent kan ikke gøres gældende overfor den, som, før Ansøgningen er indleveret, her i Landet har taget Opfindelsen i Brug eller truffet de væsentlige Foranstaltninger hertil (§ 6).

Naar Almenvellet kræver det, kan en patenteret Opfindelse *eksproprieres* mod fuld Erstatning (§ 8).

Hvorvidt Patent skal meddeles eller ej, afgøres af en af 7 Medlemmer bestaaende Patentkommission (§ 9, jfr. Lov Nr. 34 af 16. Marts 1900). Til denne maa *Ansøgning* indgives i Overensstemmelse med de detaljerede Regler desangaaende i Lovens § 11–13, jfr. Bkg. Nr. 85, 1899 og Nr. 169, 1902. Finder Kommissionen, at Opfindelsen kan gøres til Genstand for Patent, og eventuelle Mangler ved Ansøgningen er afhjulpne, udsteder den offentlig Bekendtgørelse om Ansøgningen og

fremlægger denne til almindeligt Eftersyn. Enhver kan da i Løbet af 8 Uger rejse Indsigelse. Fremkommer ingen Indsigelse eller de fremkomne ikke tages til Følge, udstedes Patentet. Gaar derimod Kommissionens Afgørelse Ansøgeren imod, kan han inden 6 Uger forlange Sagen taget under fornyet Behandling af Kommissionen og, hvis saadant ikke hjælper ham, inden yderligere 4 Uger forlange Spørgsmaalet prøvet af en særlig Kommission (§§ 14—19).

Om Udfærdigelsen af et Patent udstedes Bekendtgørelse. Enhver har Adgang til at gøre sig bekendt saavel med Patentregisteret som med de Ansøgninger og Beskrivelser m. v., som henhører til udfærdigede Patenter (§§ 20—22).

Ifølge § 23 bortfalder et Patent bl. a., naar Patenthaveren ikke inden 3 Aar fra Patentets Udstedelse har udøvet Opfindelsen her i Landet, eller naar han senere i over 1 Aar har undladt dette — medmindre da Patentkommissionen udtrykkelig bestemmer anderledes.

Enhver, der mener, at et Patent er bortfaldet eller som stridende mod en ham tilkommende Ret eller i Medfør af § 1 Nr. 3 ikke burde have været meddelt eller dog kun i mindre Omfang, kan anlægge *Søgsmaal* for at faa Patentet *kendt bortfaldet eller ugyldigt*, ved Patenthaverens eller hans opgivne Fuldmægtigs Hjemting her i Riget (§ 24). Den, der sagsøges for *Indgreb i Patentretten*, kan derhos — ogsaa uden at der behøver at være rejst Sag til Patentets Omstødelse — til sit Forsvar fremsætte tilsvarende Indsigelse (§ 26, 2. St.).

Sager om Indgreb i Patentretten behandles som *private Politisager*, og den, der har gjort Indgreb, kan dømmes til *Straf* af Bøder (i Gentagelsestilfælde eventuelt Fængsel) samt til at betale *Erstatning* (§§ 25 og 26). Saadan Sag maa anlægges *inden 1 Aar* efter at Indgrebet er kommet til Patenthaverens Kundskab, eller *inden 3 Aar* efter, at det er kommet til Udførelse. Patent-Indgreb vil jævnlig bestaa i en fortsat Virksomhed, f. Eks. Fabrikation af en vis Genstand, og Forældelsesregelen maa formentlig forstaas saaledes, at Paatale er udelukket dels med Hensyn til ethvert enkelt Indgreb, der ligger længere tilbage end 3 Aar, dels med Hensyn til ethvert enkelt Indgreb, som Patenthaveren har kendt i over et Aar uden at paatale det (saavel som med Hensyn til de forud for samme liggende Indgreb af samme Art fra samme Persons Side), medens Adgangen til at paatale ny (derunder fortsatte) Indgreb stadig maa staa ham aaben.

Lovens § 27 indeholder *Overgangsbestemmelser*, medens endelig § 28, jfr. Lov Nr. 40 af 29. Marts 1901, dels indeholder en særlig Regel om Opfindelser, fremstillede paa internationale Udstillinger, dels giver Adgang til ved kgl. Anordning at indrømme Opfindere, der i en fremmed Stat har indleveret Ansøgning om Patent, en 12 Maaneders Frist til at indgive Patent-Ansøgning her i Landet, med den Virkning, at den anses som indleveret her samtidig med den første i fremmed Stat indleverede Ansøgning. Den ovf., S. 349, ved Varemærker omtalte, af Danmark tiltraadte internationale Union angaar ogsaa Patenter (jfr. Adg. Nr. 181, 1894 og Nr. 146, 1902).

De saakaldte Patent-Bureauer er private Forretninger, hvis Formaal er at yde Vejledning i de mange, ofte meget udviklede Spørgsmaal, som Erhvervelsen af Patent i de forskellige Lande giver Anledning til.

Flere fremmede Lovgivninger indeholder særlige Regler om Beskyttelse for INDUSTRIELLE MØNSTRE OG MODELLER, gaaende ud paa, at den, der først har benyttet et saadant Mønster eller Model, ved Anmeldelse til en offentlig Autoritet kan forbeholde sig Eneret i en vis Tid.

Saadanne Forskrifter findes ikke i dansk Ret (et Lovforslag om Beskyttelse af Mønstre blev dog forelagt Rigsdagen i Samlingen 1903—4). Kun hjemler Lov 31. Marts 1864 om Eftergørelse af Kunstarbejder i § 6, at medens Benyttelsen af *kunstneriske Arbejder* som Forbilleder ved Forarbejdelse af Brugsgenstande eller til disses Udsmykning ellers i Almindelighed er fri, kan saavel Kunstneren som den Haandværker eller Fabrikant, hvem han har overdraget et Kunstarbejde til slig Anvendelse, forbeholde sig Eneret til denne i et Tidsrum af 10 Aar, naar han derom gør Anmeldelse til Kultusministeriet (Bkg. 8. Okt. 1889). Anmeldelsen skal indeholde Kunstnerens og Haandværkerens eller Fabrikantens fulde Navn samt en tilstrækkelig betegnende Beskrivelse dels af Kunstværket, dels af den Brugsgenstand, ved hvis Forfærdigelse samme agtes benyttet (Bek. 16. Aug. 1864). Nogen offentlig Kundgørelse af de stedfundne Anmeldelser er ikke paabudt.

FORFATTERRET, KUNSTNERRET. Ikke blot industrielle Opfindelser, Mønstre og Modeller, men ogsaa Frembringelsen af *Kunstværker*, af *litterære og musikalske Arbejder* o. lign. er i de nyere Lovgivninger Genstand for en omfattende Beskyttelse. Denne gaar ud paa at sikre Ophavsmanden (Kunstneren, Forfatteren) den udelukkende Ret til at offentliggøre sit Værk og til at udnytte det økonomisk gennem Reproduktion, Udstillen, Opførelse (dramatiske Værker) o. s. v. — Ogsaa paa dette Omraade gaar Bestræbelserne i Retning af gensidig international Beskyttelse.

For Danmarks Vedkommende findes de nugældende Regler om disse Forhold i Lov Nr. 189 af 19. Dec. 1902 om *Forfatterret og Kunstnerret*, jfr. Lov. Nr. 62 af 29. Marts 1904, samt i Lov om *Eftergørelse af Fotografier* af 24. Marts 1865. Danmark har fra 1. Juli 1903 tiltraadt den saakaldte »*Bernerkonvention*« : en international Overenskomst til Værn for litterære og kunstneriske Værker, jfr. Adg. Nr. 115, 1903 og Nr. 64, 1904 samt Bkg. Nr. 157 og 158, 1903.

VI. Beskyttelse mod Forfalskninger.

Ved Siden af Lovgivningens almindelige Bestemmelser om Forfalskning og Bedrageri har man hyppig ved særlige Lovforskrifter søgt at værne Publikum i visse bestemte Retninger eller for visse bestemte Varesorters Vedkommende. En herhenhørende vigtig Lov af mere almindelig Karakter er Lov Nr. 70 af 27. April 1894 om STRAF FOR BRUGEN AF URIGTIGE VAREBETEGNELSER.

Denne Lov foreskriver i sin § 1 Straf af Bøder fra 50—2000 Kr. eller i Gen-tagelsestilfælde under skærpene Omstændigheder simpelt Fængsel for den, der til Forbrug eller videre Forhandling her i Landet sælger eller falholder *Varer, paa hvilke eller paa hvis Etiketter eller Indpakning der* — her i Landet eller i Udlandet — er anbragt en Betegnelse, som enten indeholder en urigtig Angivelse med Hensyn til Varens Frembringelsessted, Art, Stof eller Tilvirkningsmaade, eller dog er af en saadan Beskaffenhed, at den er skikket til at bibringe en fejlagtig Antagelse i nogen af de nævnte Henseender, eller urigtigt angiver, at Varen er bleven belønnet ved Udstillinger eller forsynet med Attest eller Anbefalinger fra Myndigheder, eller urigtigt angiver, at Varen er eller har været Genstand for et dansk Patent, medmindre Angivelsen var rigtig, da Betegnelsen anbragtes. — Straffrihed indtræder dog for den, der godtgør at have været uvidende om Betegnelsens Urigtighed og at have anvendt rimelig Omhu for at komme til Kundskab om dens Rigtighed, saavel som for den, der godtgør at have erhvervet Varerne fra en her i Landet bosat Person, medmindre han ved Erhvervelsen har været vidende om den urigtige Betegnelse, eller han, efter at være kommen til Kundskab derom, har solgt eller faldholdt Varerne til Forbrug eller Forhandling her i Landet. — § 3 indeholder nogle Regler til nærmere Forklaring af § 1. — § 4 foreskriver Bødestraf for den, der direkte eller indirekte betegner *herfra udført Smør* som dansk, skønt det ikke er dansk, medens § 5 foreskriver lignende Straf for den, som paa Skilte, i Bekendtgørelser, paa Regninger, Fakturaer eller andre Forretningsdokumenter urigtigt angiver at have modtaget *Belønninger paa Udstillinger, Anbefalinger eller Attester fra Myndigheder* for Varer, tilvirkede eller forhandlede af ham, eller at være enten Indehaver af dansk Patent eller Forhandler af Varer, beskyttede ved dansk Patent, hvorhos endelig § 6 forbyder at bringe *Genferkonventionens røde Kors* paa Varer eller disses Indpakning, paa Skilte eller Forretningspapirer. — Samtlige Lovens Bestemmelser kommer kun til Anvendelse, for saa vidt der ikke efter den øvrige Lovgivning er forskyldt højere Straf.

Som mere specielle Bestemmelser, der siger til at afværge Forfalskning, maa følgende nævnes:

Guld- og Sølvvarer. Tidligere var det paabudt, at Guldsmedene skulde forsyne de af dem forfærdigede Guld- og Sølvarbejder med deres Stempel tillige med Angivelse af Finheden. Sølv maatte ikke forarbejdes ringere end 13 $\frac{1}{2}$ ledigt

(eller med Fradrag af Remedium faktisk kun 13%, lødigt); i København skulde alt Sølv, som vejede 5 Lod og derover, prøberes af Guardeinen og blev af ham stemplet med Københavns Stempel (tre Taarne), naar det fandtes at holde det nævnte Minimum (»Københavnsk Prøvesølv«). Forresten var Forskrifterne til Dels tyvlvsomme og overholdtes ikke; om pletterede Sager og om udenlandske Fabrikata var der ingen Regel givet.

Ved Lov Nr. 55 af 5. April 1888, der traadte i Kraft 1. Jan. 1893, blev der truffet en ny Ordning angaaende *Stemplingen af Guld- og Sølvarbejder*. Stemplingen er nu en rent frivillig Sag, og den er forbudt, naar Finheden er under 585 Tusindedele (14 Karat) for Guld og under 826 Tusindedele (»Prøvesølv«) for Sølv. Finheden skal angives i Tusindedele, i Forbindelse med et S, naar det er Sølv, der stemples. Dog kan Skeer og Gafler af Sølv stemples som »11 lodige«. Der er indrømmet et Remedium af 2 ‰. For saa vidt Varerne forsynes med Finhedsstempel, skal vedkommende Forfædiger tillige anbringe sit Navnestempel; dette Navnestempel skal være anmeldt for, godkendt af og bekendtgjort af den Embedsmand, der fører Varemærkeregisteret (S. 350). For udenlandske Guld- og Sølvarbejder, der er Genstand for Forhandling her i Landet, gælder ganske samme Regler som for indenlandske, kun at Forhandleren her træder i Forfædigerens Sted. Sølv om Varerne prøberes og stemples af Guardeinen, bortfalder ikke Forfædigerens eller Forhandlerens Forpligtelse til at anbringe sit Navnestempel. — Overtrædelser straffes med stigende Bøder og tilsidst med Tab af Næringsadkomst.

Margarine (*Kunstmør*) m. m. Ved Lov Nr. 43 af 22. Marts 1897 (jfr. Bkg. Nr. 56, 1897), der er traadt i Stedet for tidligere Love af lignende Art, er der fastsat detaljerede Forskrifter angaaende Fabrikation og Forhandling af Margarine.

Af Bestemmelserne, der fordes overholdte med pinlig Nøjagtighed, skal anføres følgende: *Margarine* maa ikke tilvirkes eller forhandles under noget andet Navn. Varen skal være anbragt i Beholdere af en bestemt (oval) Form, der er væsentlig forskellig fra sædvanlige Smørfustagers; Beholderen skal derhos være mærket med Ordet »Margarine«, med Fabrikantens Navn og med Procentindholdet af Smørfedt — alt i Henhold til detaljerede Forskrifter. I Detailhandelen skal Emballagen (Krukker, Æsker, Papir o. s. v.) ligeledes være indrettet og mærket efter nærmere Forskrift; afhenter Køberen Varen i egen Beholder, skal Sælgeren ovenpaa lægge et foreskrevet Papir med Ordet »Margarine«. I ethvert Udsalgssted skal der, overensstemmende med nærmere Forskrifter, paa et iøjnefaldende Sted med mindst 3 Tommer store Bogstaver være angivet: »Her sælges Margarine«. Handel med Margarine paa Torv og fra Skib er forbudt. Det er forbudt at fabrikere, indføre, udføre, transitere eller sælge Margarine, hvis Indhold af Smørfedt overstiger 15 pCt., eller som har en stærkere gul Farve end nærmere betegnet.

Enhver, der udfører eller indfører *Smør* eller *Margarine*, nedpakker og forhandler sammenkøbt Smør eller forhandler Margarine, skal anmelde saadan Virksomhed for Politiet, der har at føre Register over de anmeldte. Over Indførsel og Forhandling af Margarine i hele Fustager skal der føres Bog efter nærmere Forskrift. — I Lokaler, hvor der tilvirkes Smør til Salg, nedpakkes sammenkøbt Smør eller samles Smør til Udførsel, maa der ikke forefindes Margarine eller Oleomargarin.

Oleomargarin maa kun udføres, indføres, forhandles og forsendes i Beholdere, der er afvigende baade fra Smør- og fra Margarinebeholdere. Over Fabrikation, Udførsel, Indførsel og Forhandling skal der føres foreskreven Bog; endvidere skal der om sliG Virksomhed gøres Anmeldelse til Politiet, der fører Register over de anmeldte.

Margarineost skal, naar den udføres, transiteres, indføres, forhandles eller forsendes, være mærket efter nærmere Forskrift med Ordet »Margarineost«; dette gælder ogsaa ved Detailsalg af udskaarne Stykker. Ved Indførsel kan Mærkingen foretages inden Varens Udlevering af Toldvæsenet.

Til *Smør og Margarine*, der er bestemt til Salg, maa ikke tilsættes andre Konserveringsmidler end Kogsalt; Smør og Margarine med Tilsætning af andre Konserveringsmidler end Kogsalt maa ikke indføres, udføres, transiteres eller forhandles.

Alle Slutsedler, Konnossementer, Fragtbreve, Fakturaer, Regninger o. s. v., som omhandler Margarine, Oleomargarin eller Margarineost, skal lyde paa henholdsvis »Margarine«, »Oleomargarin« og »Margarineost«.

For Lovens Overtrædelse er der fastsat Fængsel, svære Bødestraffe og

Varernes Konfiskation. Et Aftryk af Loven og Straffebestemmelserne skal findes ophængt i ethvert Fabrikations- og Handelslokale, som Loven omfatter.

Lov Nr. 64 af 26. Marts 1898 om Handel med Gødnings- og Foderstoffer foreskriver, at ved Handel om industrielt behandlede Handels-Gødnings eller Foderstoffer i Partier paa 200 Pd. og derover af een Sort skal Sælgeren skriftlig give Køberen Oplysning om en Række nærmere angivne Punkter, derunder navnlig detaillerede Oplysninger om Varens Beskaffenhed, og ved sin Underskrift garantere for de givne Oplysningers Rigtighed. Ved Landbrugsministeriets Foranstaltning udgives i Handelen trykte Blanketter til Brug herved. Ved Indførsel fra Udlandet skal trykte Blanketter benyttes, for saa vidt Varen sælges til andre end Handlende eller Fabrikanter. Alle disse Garantidokumenter er stempelfri. — Blandt Lovens andre Bestemmelser skal fremhæves, at §§ 6 og 7 giver detaillerede Regler om Adgang for en Køber af saadanne Varer til at faa Prøver deraf undersøgte ved offentlig Foranstaltning, hvorhos § 9 giver nærmere Regler om Voldgift, for saa vidt Sælgeren har underkastet sig saadan.

Lov Nr. 69 af 24. April 1903 indeholder Regler om »Tilsyn med Udførsel af fersk og let saltet Kød m. m.»

Under 27. Marts 1903 er udstedt en Lov (Nr. 51) om Undersøgelse af Levnedsmidler m. m. (jfr. Adg. 150, 1903, Bkg. Nr. 151, 1903 og *Vin-Anordning* Nr. 152, 1903), der er traadt i Stedet for tidligere Love af samme Art. Af Levnedsmidler, som falbydes offentlig, skal Politiet sørge for, at der til gangbar Pris udtages Prøver, hvilke indsendes til Undersøgelse i et kemisk Laboratorium i København. Loven fastsætter Straffe for den, som i Afsætningsøjemed bedragerisk eftergør eller forfalsker Levnedsmidler eller underkaster forðærvede Levnedsmidler en Behandling, som skal skjule deres Tilstand, saavel som for den, der uden at være i god Tro falholder en slig Vare som Næringsmiddel, medmindre han ved et tydeligt og forstaaeligt Mærke eller paa anden Maade udtrykkelig har angivet Varens særlige Beskaffenhed.

VII. Handelsretlige Institutioner.

Handelslivet fremkalder hvert Øjeblik tvivlsomme Retsspørgsmaal, som vanskelig kan løses tilfredsstillende uden af Domstole med merkantil Indsigt. Der er derfor de fleste Steder skabt særlige *Handelsdomstole*, i hvilke der ved Siden af den juridisk dannede Dommer findes praktiske Købmænd som Bisiddere. Da det i Handelsforhold derhos ofte har særlig Betydning for Parterne at opnaa den hurtigst mulige Afgørelse af Striden, er Rettergangsmaaden for Handelsdomstolene i Regelen ogsaa indrettet paa Fyldestgørelse af dette Krav.

Her i Landet findes kun een saadan Domstol, nemlig SØ- og HANDELSRETTEEN I KØBENHAVN, der blev oprettet ved Lov 19. Febr. 1861. Den blev — i Anledning af, at den tillige skulde fungere som Skifteret for københavnske Handlendes Konkursboer — udvidet ved Konkurslov 25. Marts 1872 § 149 (jfr. Adg. 19. Juli s. A.) og er senere yderligere udvidet ved Lov Nr. 50 af 13. April 1894 jfr. Adg. Nr. 97, 1894.

Retten beklædes af en retskyndig Formand, en retskyndig Næstformand (hvilken sidste kun har med Skifteforretninger at gøre), 30 handelskyndige og 10 søkyndige Medlemmer. Medlemmerne fungerer paa Omgang; til at sætte Retten kræves som Regel Formandens og 4 (i Skifteretsafdelingen 2) Medlemmers Nærværelse. Ordinære Retsmøder holdes hver Onsdag (Søsager) og Torsdag (Handels-sager) og Forligsprøve Tirsdag, men Ekstraret kan efter Formandens Bestemmelse sættes til enhver Tid.

Sø- og Handelsrettens Virkekreds omfatter Paakendelsen af Sø- og Handelssager samt Varetagelse af visse andre Forretninger, der ved Loven er henlagt til den. Hvilke Sager der er Søsager og Handelssager er afgjort ved en udførlig Opregning i ovennævnte Lov af 19. Febr. 1861, henholdsvis §§ 12 og 13, samt ved specielle Tillægsbestemmelser i forskellige senere Love.

Rettergangsmaaden ved Sø- og Handelsretten er ordnet paa en fra den ellers

her til Lands gældende skriftlige Procedure afvigende Maade. Der finder vel en af Retten reguleret forberedende Udveksling af skriftlige Indlæg og Dokumenter Sted mellem Parterne, men selve Hovedforhandlingen for Retten foregaar mundtlig. Derhos indeholder Loven en Række Bestemmelser sigtende til at fremskynde Sagernes Behandling.

Sø- og Handelsretten har kun Jurisdiktion for København, men andetsteds boende Parter kan vedtage denne Ret som Værneting for deres Tvist i et sø- eller handelsretligt Mellemværende. I øvrigt bliver saadanne Sager, der i København hører under Sø- og Handelsretten, udenfor København behandlede *gæsteretsvis* (ved den sædvanlige Ret), hvorved navnlig opnaas en noget hurtigere Afgørelse end ellers.

Til Forebyggelse af Rettergang forekommer det jævnlig, at Parterne vedtager, at en imellem dem opstaaet Retstvist skal afgøres ved VOLDGIFT (*Arbitrage*). Den oprindelige og almindeligste Form herfor er, at hver Part vælger en sagkyndig, uvillig Mand og disse to Voldgiftsmænd atter en Opmand, som skal træde til, naar de ikke kan enes (*privat Voldgift*). *Paa Forhaand* at binde sig til en saadan Voldgiftsavgørelse i de Tvistigheder, som mulig kan opstaa i et vist Mellemværende, har altid sine store Betænkeligheder, og ofte vil Resultatet blive, at man dog til syvende og sidst nødes til at gaa til Domstolene. Mindre Betænkelighed har det, naar Parterne, *efterat en bestemt Tvist er opstaaet*, bliver enige om at lade den afgøre af Voldgiftsmænd. I Uenigheder af mindre vidtrækkende Betydning, ved Spørgsmaal om Kvalitetsdifferencer eller lign., kan en saadan Afgørelsesmaade jævnlig være praktisk. Men ogsaa her sker det dog let, at hver Voldgiftsmand — hvad der fornuftigvis ikke er Meningen — stiller sig som speciel Varetager af sin Parts Interesser, og at de mulig ikke engang kan enes om Valget af en Opmand, saa at hele Voldgiften bliver illusorisk.

For at komme ud over disse Misligheder har man indenfor enkelte Handelsgrene søgt at samle sig i en fast, regelbunden Organisation med STAAENDE VOLDGIFTSUDVALG, hvis Medlemmer fungerer efter Omgang og udelukkende træffer deres Afgørelse efter de dem forelagte Aktstykker og Prøver i Henhold til een Gang for alle vedtagne Regler. Særlig indenfor *Kornhandelen* er man gaaet i Spidsen i denne Retning, og af de for denne bestaaende Voldgiftsdomstole har navnlig de i London, Antwerpen og Paris stor international Betydning. Senere er ogsaa andre Handelsgrene fulgte efter. — I *København* findes for Tiden Bedømmelses- og Voldgiftsudvalg for *Kornhandelen*, for *Handelen med Foderstoffer*, for *Frøhandelen*, for *Kaffehandelen* og for *Smørhandelen* samt et Voldgiftsudvalg for *Jærn- og Metalbranchen*, hvilke virker i Henhold til de af Grosserersocietetets Komite vedtagne Regler og de af samme autoriserede Slutsedler.

I Handels- og Søfartsforhold vil der ofte være Brug for et sagkyndigt Syn eller Skøn, være sig udenfor eller under en Proces, saaledes navnlig naar der er Tvivl om Varers Kontraktmæssighed, naar et Skib indkommer under Havari o. lign. Saadanne Syns- eller Skønsforretninger kan blive af afgørende Betydning for Retsstillingen mellem de interesserede Parter.

Naar ikke *alle* vedkommende er enige om andet, bør Skønnet foretages af Mænd, udmeldte af Retten eller Øvrigheden; i København sker Udmeldelsen for Sø- og Handelssagers Vedkommende saavel som til Besigtigelse af Skibe og Handelsvarer, selv om der ikke er rejst Sag, af Sø- og Handelsretten.

Frømgangsmaaden ved Skønsforretninger, som afholdes, naar Proces alt er anlagt, skal ikke her omtales. I andre Tilfælde maa den, der ønsker Skønsmand udmeldte ved Sø- og Handelsretten, indgive skriftlig Rekvisition (Stempel 1 Kr.) paa Rettens Kontor. Rekvisitionen maa nøjagtig angive, hvor Varerne eller Skibet er beliggende, samt de bestemte Punkter, angaaende hvilke Skønnet ønskes. Rekvisi-

tioner, holdte i almindelige Udtryk, som f. Eks. at Mænd ønskes udmeldte til at skønne over, hvorvidt de vedkommende Varer »er kontraktmæssige« el. lign., tages ikke til Følge. Den af Retten foretagne Udmeldelse bliver ved Rekvirentens Foranstaltning at tilstille de udmeldte Mænd, som derefter har at beramme en Tid til Forretningens Foretagelse. Vægrer de sig eller trækker Sagen i Langdrag, maa Rekvirenten paany henvende sig til Retten. Til at overvære Forretningen bør Rekvirenten endvidere tilsige alle interesserede, for saa vidt de er til Stede eller har nogen Rekvirenten bekendt Fuldmægtig paa Stedet. Efter Forretningens Foretagelse skal Skønsmændene indlevere den beskrevne til Retten; faktisk besørger denne Indlevering dog ofte af Rekvirenten. Paa Begæring meddeler Justitskontoret Genparter til enhver i Skønnet retlig interesseret. En egentlig *Afhjemling* (d. v. s. Skønsmændenes for Retten afgivne edelige Bekræftelse af Forretningen) finder udenfor Procestilfælde i Regelen ikke Sted. Er Rekvirenten eller nogen anden i Skønnet interesseret ikke tilfreds med Forretningens Resultat, kan der forlanges *Oversyn* eller *Overskøn* af det dobbelte Antal Mænd, udmeldte paa samme Maade som de første Skønsmænd. — Ved andre Retter er Fremgangsmaaden i Hovedtrækkene den samme.

Ved Skønnsforretninger, optagne i Udlandet til Brug ved Retstrætter her i Riget, vil det være rettest at skaffe sig Konsulens Attest for, at det paagældende Steds Former er rigtig iagttagne, jfr. i øvrigt Lov Nr. 161 af 18. Decbr. 1897 om Retternes Medvirkning til Optagelse af Bøvis i Udlandet m. m.

I adskillige Handelsretten og Søretten vedrørende Forhold søges Hjælp hos NOTARIUS PUBLICUS.

Dennes Virksomhed kan forlanges til Iværksættelse af en saakaldt *Beskikkelse* (ofte kaldet *Protest*) i alle Tilfælde, hvor man ønsker at sikre sig Beviset for en fra sin Side afgiven retsstiftende Erklæring, saasom et Tilbud, et Paakrav, Forkyndelse af en Opsigelse el. lign., eller at faa konstateret et formentlig kontraktstridigt Forhold fra en Medkontrahents Side o. s. v. I flere af de nævnte Tilfælde saaledes navnlig ved Forkyndelser af Opsigelser m. m., vil man forøvrigt med samme Nytte kunne benytte *Stævningsmændene*.

For at faa en Notarialbeskikkelse foretagen maa man indgive skriftlig Rekvision til Notarius. Denne udfører da Forretningen i Overensstemmelse med Rekvisionen, uden at Rekvirentens Nærværelse udkræves (medmindre selve Sagens Beskaffenhed gør den nødvendig, f. Eks. naar en Tings Identitet skal konstateres), og meddeler paa Forlangende Protokoludskrift af det passerede.

Hvad særlig angaar *Vekselsprotest*er og *Søprotest*er m. m., henvises til vedkommende Steder i det følgende.

VIII. Konkurs.

KONKURS (Sammenstød af Kreditorer) eller FALLIT kan indtræde, naar en Person ikke er i Stand til at betale sine Kreditorer. Dette kan atter være begrundet i, at han er *insolvent* (d. v. s. at Summen af hans Gældsforpligtelser overstiger hans Formue), eller blot i, at han, skønt hans Formue i og for sig er tilstrækkelig, ikke i Øjeblikket kan tilvejebringe de fornødne Midler til at fyldestgøre sine Forpligtelser, saa at han nødes til at *standse sine Betalinger*. I saadanne Tilfælde bliver, naar han selv eller en Kreditor begærer det, hans Bo (se nedenfor) at tage under *Konkursbehandling* af en offentlig Autoritet (Skifteretten eller særlig dertil beskikkede Personer, Kommissærer), under hvis Ledelse det opgøres og fordeles mellem Kreditorerne.

At en Person var ude af Stand til at opfylde sine Forpligtelser, medførte efter ældre Tidens Lovgivninger visse strenge Retsvirkninger (Arrest paa Person eller Gældsfængsel, i den ældre Romerret endog et Slags Slaveri hos Kreditor), som Skyldneren oprindelig kun kunde unddrage sig ved Flugt. Naar en Skyldner saaledes undveg, hjemlede Romerretten, at hans Kreditorer ved Henvendelse til Øvrigheden kunde faa hans efterladte Ejendele overgivne til Realisation og Fordeling. Denne Ordning blev i Middeltalderen videre udviklet i de norditalienske

Stæder, navnlig med Hensyn til Skyldnere hørende til Handelsstanden, og de herom opstaaede Regler blev ved Handelssamkvemmet udbredte til andre Lande. Den hyppigst brugte Benævnelse for dette Forhold var Bankerot (*banco rotto*, d. v. s. »brækket Bænk«, oprindelig brugt om Veksellerere, hvis Vekselbord eller Bænk paa Torvet blev sønderbrudt, naar de ikke kunde opfylde deres Forpligtelser). I England og Nord-Amerika er *bankruptcy* endnu den eneste legale Betegnelse for Konkurs. I Frankrig bruges Udtrykket *banqueroute* om en tilregnelig Konkurs i Modsætning til *faillite*.

Ved Siden af Forskrifterne om undvegne Skyldnere tillagde dernæst de fleste Lovgivninger Skyldneren en Adgang til selv at overgive sin Formue til sine Kreditorer (i det ældre danske Lovsprog: gøre Opbud), hvorved han, for saa vidt Insolvensen var uforskyldt, opnaaede Frihed for personlig Arrest i en vis, kortere eller længere Tid. De nyere Lovgivninger har i det væsentlige ophævet Adgangen til at bringe Gældsforpligtelse til Anvendelse mod Debitorer, der ikke kan betale. Derimod er der ved Konkursinstituttets videre Udvikling i Regelen under nærmere Betingelser paalagt visse insolvente Debitorer, navnlig Handlende, en *Forpligtelse til at erklære sig fallit*, idet det er erkendt for ubilligt, at en Debitor, saa længe han er i Stand til at gøre Udbetalinger, skulde have Lov til at begunstige de Kreditorer, som først melder sig, paa de andres Bekostning, samtidig med at han maaske vedbliver at stifte ny Gæld, som han ikke kan betale.

I mange Lande var Konkursreglerne oprindelig kun anvendelige paa Skyldnere af Handelsstanden, og i Frankrig er dette endnu Tilfældet, men den nyere Retsudvikling stræber i det hele hen til at ophæve denne Forskel.

En Forudsætning for Konkurs er efter det anførte, at Skyldneren overhovedet ejer Midler. Da det efter vor nuværende Lovgivning ikke tilstedes at afklæde en Skyldner fuldstændig, og da den Kreditor, som har forlangt Konkursbehandling, selv maa tilsvare Omkostningerne herved, for saa vidt Boet ikke engang kan dække disse, opnaas der praktisk intet andet end Udgifter ved at erklære meget slet situerede Skyldnere fallit.

Konkursvæsenet er i den danske Lovgivning sidst ordnet ved KONKURSLOVEN AF 25. MARTS 1872, af hvis Indhold dog §§ 37, 50, 130 og 131 er forandrede ved Lov 15. April 1887, medens §§ 21, 23 og 30 er ændrede ved Lov Nr. 30 af 20. Marts 1901, jfr. derhos m. H. t. Underpanthavere i fast Ejendom §§ 47 og 48 i Lov om Tvangsauktioner m. m. af 9. Apr. 1891. Konkursinstituttet er i dansk Ret ikke noget for Handelsstanden særligt, hvorimod enkelte af Konkurslovens Regler kun gælder for Handlende, Fabrikanter og Skibsredere.

Som *Handlende* anses i Konkursloven enhver, der, om end kun i Forbindelse med anden Virksomhed, driver Handelsforretninger, derunder indbefattet Kommissionshandel, Assuranceagentur, Veksellerer- og Bankforretninger saavel som Speditionsforretninger, for saa vidt han ifølge Lovgivningen er eller, hvis han boede i en Købstad, vilde være forpligtet til at føre autoriserede Handelsbøger (S. 313). Ved *Skibsredere* forstaas kun de, der driver Rederi som Næringsvej, og ved *Fabrikanter* de, der driver Fabrikvirksomhed som Hovednæringsvej (Lovens § 45).

Bl. a. behandles disse Personers Konkursboer i København ved Sø- og Handelsrettens Skifteretsafdeling, medens alle andres behandles ved den ordinære Skifteret.

Konkurs INDTRÆDER ifølge Konkurslovens Kapitel 6 (§§ 40–50) i følgende Tilfælde:

1) Enhver, der tror sig *ude af Stand til at fyldestgøre sine Gældsforpligtelser*, kan fordre sit Bo taget under Konkursbehandling.

2) Naar nogen *undviger af Riget eller holder sig skjult*, uden at dertil kan formodes anden Grund end Gæld, skal Skifteretten, saa snart den dertil opfordres af nogen Fordringshaver, tage Skyldnerens Bo under Konkursbehandling, for saa vidt der er Grund til at befrygte, at Udsættelse hermed vilde komme hans Kreditorer til Skade.

3) Enhver, der har *forfalden Fordring*, som ikke behørig fyldestgøres, kan, for saa vidt Fordringen ikke er sikret ved tilstrækkeligt Pant, forlange Skyldnerens Bo taget under Konkursbehandling, naar det ved Oplysninger, der er frem-

komne under Eksekutions- eller Arrestforretninger, som nogen hos ham har afholdt, eller ved Skyldnerens egen Erkendelse eller andre Bevisligheder *godtgøres, at hans Bo er utilstrækkeligt til Betaling af hans Gæld.*

4) Naar nogen, som er *Handlende, Fabrikant* eller *Skibsreder* eller for ikke længere end et Aar siden har været i saadan Næringsvej, har *standset sine Betalinger*, har enhver Fordringshaver, saa længe Standsningen med Betalingen varer, Ret til at forlange Skyldnerens Bo taget under Konkursbehandling, uden at han behøver at føre andet eller videre Bevis for Skyldnerens Insolvens.

5) Naar nogen af de under 4. nævnte Personer, efter gennem en *Beskikkelse* (S. 359) at være opfordret til at betale uimodsagt eller bevist forfalden Gæld, som ikke er sikret ved tilstrækkeligt Pant, undlader at gøre dette i mere end 14 Dage efter Beskikkelsen, kan den Fordringshaver, som har iværksat Paakravet, fordre Boet taget under Konkursbehandling. Dog kan denne Ret ikke benyttes i længere Tid end 14 Dage efter Udløbet af den nævnte Frist.

6) De under 4. og 5. nævnte Personer er *forpligtede* til at erklære sig fallit, naar den aarlige Opgørelse af deres Status i de 3 sidste Aar har vist en stadig Tilbagegang og Underbalancen udgør 30 pCt. af Aktivmassen.

I alle Tilfælde, hvor Konkurs finder Sted, anses den som begyndt i det Øjeblik, da Begæringen (Opfordringen eller Forlangendet) er indgivet til Skifteretten (L. 15. Apr. 1887 § 2).

KONKURSBOET er Indbegrebet af de Fallenten tilhørende, under Konkursbehandlingen inddragne Midler og af de Forpligtelser, som ved deres Hjælp skal dækkes.

Under Boet inddrages alt, hvad der i det Øjeblik, Konkursen tager sin Begyndelse, henhører til Skyldnerens *Formue*, saavel som alt, hvad der under Konkursen tilfalder ham, begge Dele med Undtagelse af de Genstande, der ifølge privat Viljесerklæring, Lov eller anden særlig Hjemmel er *udelukket fra Eksekution* (Konkurslovens § 1). Ovenfor S. 232 er nævnt visse saadanne ved Loven undtagne Genstande. Unddraget fra Eksekution og dermed fra Konkursforfølgning er endvidere i Almindelighed Statens Embeds- og Bestillingsmænds Krav paa Løn, visse Pensioner, Livrenter o. lign.

Udenfor Skyldnerens Formue falder de ham tilkommende Rettigheder af ikke-økonomisk Natur, selv om der gennem deres Udøvelse kan indvindes en økonomisk Fordel (saaledes en Forfatters Ret til at offentliggøre sit Værk eller foranstalte nye Oplag deraf, Retten til at indtale Godtgørelse for Krænkelse af de S. 255 omtalte ikke-formueretlige Rettigheder, m. m.; har derimod Fallenten afsluttet en Forlagskontrakt, eller har han ved Dom faaet sig tilkendt Godtgørelse for Lidelser el. lign., hører den erhvervede Fordring til hans Formue og gaar ind i Boet).

Arv, som under Konkursen tilfalder Skyldneren, kan Boet tiltræde, men kun saaledes, at Gældsansvar undgaas, ligesom ogsaa *Legater* og *Gaver*, som tilfalder Skyldneren under Konkursen, hører til Boet, alt dog kun, for saa vidt ikke retsgyldige Bestemmelser af Arveladeren eller Giveren er til Hinder derfor. Hvad Skyldneren under Konkursen erhverver ved *Ægteskab*, kan Boet kun tilegne sig mod at overtage den Gæld, vedkommende *Ægtefælle* ved *Ægteskabets* Indgaaelse maatte have (§ 3). Kommer Penge, Varer, Konnossementer, Veksler o. desl., som er *afsendt til Skyldneren*, Boet i Hænde, kan det indtræde i Erhvervelsen, hvis det vil udrede Vederlaget herfor, hvortil hører, at dette erlægges i rette Tid (§ 4).

Derimod er det, som Skyldneren under Konkursen *erhverver ved sin egen Virksomhed*, Boet uvedkommende. Til saadant Erhverv henregnes dog ikke, hvad der tilfalder Skyldneren som Lotterigevinst eller paa lignende tilfældig Maade (§ 5). Hvis Fallenten erhverver Midler ved egen Virksomhed under Konkursen, er Konkurskreditorerne imidlertid ikke afskaarne fra paa sædvanlig Maade at tage Dom over ham og gøre Eksekution i disse nye Erhvervelser (jfr. § 7). Det kan endogsaa tænkes, at der med Hensyn til dem udbræder en ny Konkurs, som dog ikke vil kunne sammensmeltes med den første allerede af den Grund, at der kan være Kreditorer, som er berettigede til at deltage i den anden, men ikke i den første Konkurs.

Om de Rettigheder, der efter det anførte gaar over til Boet, gælder i det hele, at de kun kan overføres til dette med det samme Indhold og med de Indskrænkninger og Vilkaar, som de havde for Skyldneren selv. Af denne Sætning er i Kkl. § 16 gjort nærmere Anvendelse med Hensyn til *gensidig bebyrdende Rets-*

handeler, som ikke forinden Konkursens Begyndelse er opfyldte fra Skyldnerens Side. I de Fallenten tilkommende *Brugsrettigheder* med Hensyn til urørlige Ting indtræder Boet i hans Sted, for saa vidt ikke Kontrakten indeholder afvigende Bestemmelser. Dog kan saavel Boet som Udlejeren opsiges Leje- eller Forpagtningsforholdet med sædvanligt Varsel, selv om det efter Kontrakten var uopsigeligt for længere Tid, men den opsigende bliver da pligtig at skadesløsholde Medkontrahenten (§ 17).

De *Forpligtelser*, som skal fyldestgøres af Boet, er saadanne, som angaar Skyldnerens Formue, og som var stiftede før Konkursens Begyndelse. Fra dette Øjeblik kan Tredjemand ikke ved Retshandeler med Skyldneren erhverve nogen Rettighed imod eller Befrielse i Forhold til Boet. Dog gælder dette ikke om den Tredjemand, som i god Tro har handlet med Skyldneren, forinden Konkursen er bekendtgjort i Statstidende, eller — for faste Ejendommens Vedkommende — forinden Tinglæsning har fundet Sted (§ 2). Alle paa Skyldneren hvilende Retskrav, som skal fyldestgøres af Konkursmassen, kan af Boet fordres omsatte til Penge (§ 13), og Konkursen bevirker, at de alle er at anse som forfaldne i den Forstand, at Boet, uden Hensyn til den fastsatte Forfaldstid, er beføjet til at yde og Fordringshaveren pligtig til at modtage straks (§ 14).

KONKURSBEHANDLINGEN aabnes med en *Begyndelsesforretning*, under hvilken Skifteretten ved Forsegling eller paa anden hensigtsvarende Maade skal tage Boet og særlig Fallentens Handelsbøger under sin Varetægt (§ 51). Tredjemand advares ved, at Konkursen *bekendtgøres* i Statstidende (for de Skyldneren tilhørende faste Ejendommens Vedkommende tillige ved Tinglæsning, § 52), alle Skyldnerens Ejendele *registreres* og *vurderes* (§§ 53 og 54), og *Kreditorerne indkaldes* til skriftlig at anmelde deres Fordringer (i Almindelighed med 6 Ugers Varsel, men efter Omstændighederne, navnlig naar Skyldneren maa antages at have staaet i oversøiske Forbindelser, med en længere Frist indtil 4 Maaneder, §§ 84 og 85). Til Varetagelse af de foreløbige Forretninger, som Konkursen nødvendiggør, vil der sædvanlig af den første Skiftesamling, eller alt forinden denne, af Skifteretten blive valgt en *midlertidig Bestyrer* (§§ 51—58). Boets videre Behandling ledes ordentligvis af en eller undertiden flere *Kuratorer* under Tilsyn af et *Kreditorudvalg* (§§ 66—80).

Kurator eller Kuratorerne vælges paa en Skiftesamling af Kreditorerne ved simpel Stemme flerhed af de mødende Kreditorer ganske uden Hensyn til Størrelsen af disses Fordringer; men Skifteretten kan forkaste Valget og derefter lade foretage nyt Valg. Er der særlige Grunde, som taler imod dette sidste Valgs Godkendelse, eller har ingen opnaaet over Halvdelen af de afgivne Stemmer, eller har ikke mindst en Tredjedel af samtlige bekendte Fordringshavere været repræsenteret ved Afstemningen, tilkommer Valget Skifteretten. Kreditorudvalget bestaar af 3 Personer, som paa samme Maade vælges af Skiftesamlingen eller, hvis ikke mindst en Tredjedel er mødt, af Skifteretten. Saavel den midlertidige Bestyrer som Kurator har Krav paa et Honorar, Medlemmerne af Kreditorudvalget derimod ikke.

Raadigheden over Boet udøves af Kurator, men i vigtigere, til Dels i Loven specielt angivne Tilfælde skal han indhente Kreditorudvalgets Samtykke. Hvis Kurator og Kreditorudvalget ikke kan blive enige, bliver *Skifterettens* Bestemmelse at indhente eller en *Skiftesamling* (Møde af Kreditorerne under Skifterettens Forsæde, §§ 59—65) at indkalde. Visse Anliggender skal derhos i alle Tilfælde forelægges Skifteretten eller en Skiftesamling. Paa saadanne Skiftesamlinger ligger Afgørelsen i Hænderne paa en Majoritet, der baade efter Tal og Vægt svarer til over Halvdelen af Fordringshavernes Krav. Opnaas en saadan Flerhed af Stemmer ikke, og besluttes det ikke at indkalde en ny Skiftesamling, tilkommer Afgørelsen Kurator og Kreditorudvalg. — Er det besluttet ikke at beskikke nogen Kurator, paahviler hans Forretninger Skifteretten, som da kan antage en *Inkassator*.

Visse af Skyldneren før Konkursen afsluttede Retshandeler kan af Boet **AFKRÆFTES** efter de nærmere Regler i Konkurslovens Kapitel 4 (§§ 20—30). Dette gælder saaledes:

- 1) naar Skyldneren paa en Tid, hvor han maatte forudse sit Fallissement som

nærforestaaende, har foretaget nogen Disposition, derunder indbefattet Betaling af forfalden Gæld, hvorved han har *begunstiget nogen enkelt Kreditor* paa de andres Bekostning, og den paagældende Kreditor kendte Situationen;

2) naar Skyldneren i Løbet af *de sidste 8 Uger* før Konkursens Begyndelse har betalt Gæld (forfalden eller ikke forfalden) med *usædvanlige Betalingsmidler* eller betalt *ikke-forfalden Gæld*, selv om dette er sket med sædvanlige Betalingsmidler, — medmindre det oplyses, at han dengang endnu var solvent, eller Medkontrahenten afkræfter den af Loven opstillede Formodning om, at han var vidende om Skyldnerens Insolvens;

3) naar Skyldneren i de ovennævnte 8 Uger har indrømmet nogen *Paneretigheder* til Sikkerhed for Forpligtelser, der ikke samtidig stiftes, dog med det samme Forbehold som nævnt under 2 (undtagen med Hensyn til *Underpant i Løøre*, idet dette ubetinget bortfalder, hvis det er stiftet i de sidste 8 Uger før Konkursen, jfr. S. 230). Dersom Panthaveren i Kraft af Panteretten har faaet Fyldestgørelse, skal han tilsvare Boet det modtagne eller dets Værdi (Lov 20. Marts 1901 § 1);

4) naar der er gjort *Udlæg* eller *Afsætning* efter et af Skyldneren i de sidste 8 Uger indgaaet *Forlig* om Betaling af Gæld eller efter en *Dom*, erhvervet ved en i samme Tidsrum anlagt Sag, medmindre det bevises, at Skyldneren ved Forligets Indgaaelse eller Sagens Anlæg endnu var solvent, eller det efter samtlige Omstændigheder maa antages, at Fordringshaveren ikke var vidende om hans Insolvens. Loven af 1901 har hertil føjet den praktisk betydningsfulde Afkræftelsesregel, at overhovedet ethvert Udlæg taber al Retsvirkning overfor Konkursboet, naar Konkursen begynder senest den 10. Dag efter Udlæggets Dato. Enhver Kreditor, der overfor en Debitor, der staar paa svage Fødder, vil søge at sikre sig selv gennem Udlæg, risikerer altsaa, selv om dette Udlæg foretages paa Grundlag af en Dom eller et Forlig, der er mere end 8 Uger gammelt, at saadant Udlæg foranlediger enten en anden Kreditor eller Debitor selv til at forlange Konkursbehandling i Løbet af 10 Dage, hvorefter Udlægget vil blive omstødt. Loven tilføjer, at, naar Afkræftelse finder Sted i Henhold til de under dette Nr. angivne Regler, skal Udlægshaveren tilsvare Konkursboet den Fyldestgørelse, han maatte have faaet paa Grundlag af Udlægget;

5) naar Skyldneren i det sidste Aar før Konkursens Begyndelse og paa en Tid, da han var insolvent, har gjort en *Gave*, og Modtageren maa antages at have været vidende om nogen Omstændighed, der kunde lade ham formode Skyldnerens Insolvens;

6) naar Skyldneren i det sidste Aar har anvendt et efter hans Formuestilstand usædvanlig stort Beløb til Stiftelse af *Livrente*, *Overlevelsesrente*, *Livsfor sikring* el. lign. for sig selv, sin Ægtefælle eller sine Livsarvinger eller som Gave til andre, i hvilke Tilfælde Boet (for saa vidt angaar Gaver dog kun under den ovenfor under 5. nævnte Forudsætning) kan gøre den Ret gældende til at fordre Opløsning af Kontrakten, som Skyldneren selv kunde benytte;

7) naar Skyldneren overhovedet har foretaget nogen *Afhændelse* (ved Gave, Køb eller paa andre Maader) til visse *nærpaarørende* eller *Arvinger* paa et Tidspunkt, da han var eller ved Afhændelsen gjorde sig *insolvent*, men i øvrigt uden Hensyn til, hvor langt Tidspunktet ligger tilbage.

Blandt dem, der har Fordringer paa Fallenten, staar de saakaldte *SEPARATISTER* udenfor Konkursen. Hertil hører de, der har Ejendomsret over Ting, der befinder sig i Boets Besiddelse, fremdeles de, der har Haandpant eller Tilbageholdelsesret over nogen af Boets Ejendele eller før Konkursen har faaet Udlæg eller Afsætning eller har tinglige Brugsrettigheder over Boets Ting og endvidere de Kreditorer, der kan gøre sig betalte i, hvad de skylder til Boet (jfr. S. 265).

Alle andre, der har Krav paa Boet, bliver at fyldestgøre gennem Konkursbehandlingen i en i Lovens Kapitel 5 (§§ 31–39) nærmere bestemt Rækkefølge, den saakaldte *KONKURSORDEN*. Herefter inddeler man sædvanlig Kravene i 7 Klasser, saaledes at ingen Kreditor i en lavere Klasse kan erholde noget udbetalt paa sin Fordring, før alle Kreditorerne i de foregaaende Klasser er fuldt dækkede. Indenfor enkelte af Klasserne finder derhos en yderligere Klassificering Sted med den samme Virkning.

1ste Klasse omfatter de Fordringer, som lovlig er opstaaede i Anledning af selve Konkursen og Konkursboets Behandling (saakaldte *Massekrav*). Hertil henregnes: a) de til Skyldnerens tarvelige, men dog sømmelige Begravelse medgaaende Omkostninger; b) alle Fordringer paa Boet, som opstaar af Konkursbehandlingen og af de Retshandler, hvori Boets Bestyrelse gyldig har indladt sig i Anledning af denne; c) samtlige Skiftegebyrer og de dermed forbundne Afgifter til det Offentlige (jfr. Lov om Skifteafgifter 30. Nov. 1874).

2den Klasse omfatter kun Tiendekrav.

Herefter kommer som 3dje og 4de Klasse en Række Fordringer, hvormed er forbundet Fortrinsret til Fyldestgørelse af enkelte Boet tilhørende Ting eller Rettigheder. Kan nogen af disse Fordringer ikke dækkes af den behæftede Genstand, anbringes det udækkede Beløb i den Konkursklasse, hvortil Fordringen ellers efter sin Beskaffenhed hører. I øvrigt sondres her imellem visse Krav, der uden Hensyn til deres Stiftelsestid gaar foran for andre (3dje Kl.), og Krav, hvis Fortrin for andre Behæftelser afhænger af Stiftelsestiden (4de Kl.).

3dje Klasse omfatter Bankhæftelsen, Statsskatter, Brandhjælpsspenge, Kommuneskatter og Arvefæsteafgifter, alt for saa vidt angaar faste Ejendomme (jfr. nærmere med Hensyn til disse Kravs Fortrinsret S. 234), samt med Hensyn til Løsøre navnlig en Række søretlige Krav, der er privilegerede til at erholde Dækning af Skibet, undertiden ogsaa af Fragten (Skipperens og Mandskabets tilgodehavende Hyre, Bodmerikrav, Skipperens Fordring for udlagte Penge, jfr. nærmere i Særetten), og endelig Statskassens Krav for krediteret Toldafgift (jfr. S. 234, undertiden opfattes dog dette Krav som Separatistkrav).

4de Klasse omfatter Krav, for hvilke der haves lovbestemt Panteret, mod Oppebørselsbetjente (jfr. S. 234) og enkelte andre, samt Prioriteter i faste Ejendomme.

Til *5te Klasse* (de saakaldte *personlig privilegerede Fordringer*) henregnes først Krav mod Oppebørselsbetjente, for hvilke der ikke haves lovbestemt Panteret. Efter at saadanne Krav er dækkede, bliver lige med hverandre at fyldestgøre: a) Husleje indtil et Aar tilbage fra sidste Fardag før Konkursens Begyndelse (jfr. S. 272), b) Landgilde (d. v. s. Fæsteafgifter), c) Skatter og Afgifter til Stat og Kommune, d) og e) visse Krav mellem Jorddrot og Fæstebønder og f) højere og lavere Tjenendes Krav paa Løn og Kostpenge samt Fabriksarbejderes, Haandværkssvendes, Lærlinges og Daglejeres Krav paa Arbejdsvederlag med de S. 286 angivne Begrænsninger i Tid. Efter at disse Fordringer er dækkede, kommer Apotekeres Fordring paa krediterede Lægemedler, Lægers, Jordemødres, Barberers, Vaagekoners og lignende Fordringer for ydet Sygehjælp, alt dog ikke for mere end det foregaaende og det løbende Kalenderaar.

6te Klasse omfatter de Fordringer, der er forbundet med Underpant i Løsøre (jfr. S. 230 f.).

7de Klasse endelig omfatter alle andre Krav, hvilke bliver at tilfredsstille i lige Forhold, dog med den Begrænsning, at *Gaver*, som ikke er fuldbyrdede forinden Konkursen, ikke kan forðres opfyldte af Boet, undtagen for saa vidt dette kan ske uden Skade for Kreditorerne. *Bødekrav* vedkommer i Almindelighed ikke Konkursen, idet de, naar de ikke betaales inden en fastsat Frist, i Regelen bliver at afsone med Fængsel.

For at en Fordring skal kunne komme i Betragtning, maa den ordentligvis af Kreditor ANMELDES efter den af Skifteretten udstedte Indkaldelse med Angivelse af, hvilken Fortrinsret der paastaas (§§ 84—87). Efter Indkaldelsesfristens Udløb (S. 362) bliver samtlige anmeldte Fordringer at *prøve* i en Skiftesamling (§§ 88—96). Nægter Boet at anerkende en Fordring eller at indrømme den paastaaede Fortrinsret, maa Kreditor gøre sit Krav gældende gennem Procedure for Skifteretten og eventuelt ved Appel til højere Ret. De Fordringer, der først anmeldes efter Indkaldelsesfristens Udløb, men forinden Boet er optaget til Slutning, bliver senere at prøve og vil da, saafremt de anerkendes, erholde Udlæg lige med de tidligere anerkendte. Har der alt fundet foreløbige Udlodninger Sted, kan de senere anmeldte Kreditorer ikke angribe disse, men hvis deres Fordringer anerkendes, og Boets Midler tillader det, faar de ved den paafølgende Udlodning forlods samme Dividende, som de øvrige Kreditorer alt har faaet (§§ 128—129).

I Konkurslovens § 18 er givet særlige Forskrifter om det Forhold, som opstaar, naar FLERE, DER HÆFTER SOLIDARISK for samme Fordring (jfr. S. 239 f.), er komne under Konkurs.

Det falder straks i Øjnene, at naar alle de solidariske Skyldnere er gaaede fallit, vil det føre til ubillige Resultater, om de Dividendeudbetalinger, der havde fundet Sted i et eller flere af Boerne, skulde fradrages i det Beløb, for hvilket Kreditor kunde konkurrere i de Boer, der senere kom til at betale Dividender. Har Kreditor f. Eks. to solidariske Skyldnere, hvis Boer hver giver 50 pCt., eller tre Skyldnere, af hvis Boer det først udbetalende giver 60, det andet 30 og det tredje 10 pCt., er det aabenbart, at han bør erholde fuld Dækning. Men gennemføres den ovennævnte Grundsætning, vilde han i det første Tilfælde kun faa i det hele 75 pCt., i det andet Tilfælde kun 78,4 pCt. Lovens § 18 bestemmer derfor, at naar flere, der hæfter solidarisk for samme Fordring, er komne under Konkurs, har Fordringshaveren Ret til i *ethvert af Boerne at fordrø Udlæg efter Fordringens hele paalydende Beløb*, indtil han har faaet sit hele Tilgodehavende dækket.

Opnaas der ved disse samlede Udlæg ikke mere end fuld Dækning, har de forskellige Boer intet Krav paa hverandre indbyrdes, idet selvfølgelig intet Bo skal betale mere end Dividende af hele Fordringen. Hvis derimod Dividendernes samlede Beløb overstiger den hele Fordring, bliver der Spørgsmaal om *Boernes indbyrdes Regres*. I saa Henseende fastsætter Loven, at det overskydende tilfalder det eller de Boer, som, dersom Fordringen alene havde været gjort gældende imod samme, vilde have haft Ret til at fordrø Tilbagebetaling af de øvrige, dog selvfølgelig saaledes, at intet Bo faar mere af det overskydende, end det selv har betalt paa Fordringen. Er der f. Eks. tre solidariske Skyldnere (A, B og C), som indbyrdes hver hæfter for $\frac{1}{3}$, og hvis Boer giver henholdsvis 60, 40 og 30 pCt., bliver Overskudet 30 pCt., som fordeles med 25 pCt. til A og 5 til B, medens C, som ikke har dækket sin fulde Tredjedel, ingen Tilbagebetaling faar. Skulde A og C derimod tilsvare hver $\frac{2}{3}$ og B $\frac{1}{3}$, fremkommer der hos C et Tab af 10 pCt., hvoraf A tilsvare $6\frac{2}{3}$ og B $3\frac{1}{3}$; de overskydende 30 pCt. fordeles herefter med $13\frac{1}{3}$ til A, $16\frac{2}{3}$ til B. Var A Hovedskyldner, B og C Kautionister, fordeles Overskudet alene mellem Kautionistboerne.

Den anførte Regel om Kreditors Ret til vedblivende at konkurrere med sin hele Fordring bliver vistnok ogsaa at følge i Tilfælde, hvor en *ikke-falleret* Medskyldner eller Kautionist efter Konkursens Begyndelse har *betalt Afdrag*. En saadan Medskyldner kan som Følge deraf kun faa noget udbetalt paa sit mulige Regreskrav i Boet i det Tilfælde, at hans Afdrag og det, Boet kan betale paa Hovedfordringen, tilsammenlagt udgør mere end Fordringens fulde Beløb. Derimod bestemmer Kkl. § 19, at naar den ikke-fallerede Medskyldner (eller Kautionist) efter Konkursens Begyndelse har *indfriet hele Fordringen*, har han samme Ret mod Boet eller Boerne, som den oprindelige Fordringshaver vilde have haft, indtil han har faaet fuldt udbetalt, hvad han vilde have kunnet fordrø, om den eller de andre Skyldnere (eller Medkautionister) ikke havde været under Konkurs.

Konkursbehandlingen kan SLUTTES 1) med at *Boets Midler udtømmes*, eller 2) med at *Boet udleveres (ekstraderes)* Skyldneren til fri Raadighed.

Viser det sig i Konkursbehandlingsens Løb, at Boet ikke er tilstrækkeligt til at dække Omkostningerne ved Behandlingen, sluttet denne straks, og de paaløbne Omkostninger, som ikke kan dækkes af Boet, tilsvares af den, der har forlangt Konkursbehandlingen (§ 97). Ellers bliver snarest muligt efter Fordringernes Prøvelse først de privilegerede Fordringer at dække, og saa snart der derefter er indvundet Midler, hvortil Panthaverne ikke har forlods Ret, indtil et Beløb af mindst 10 pCt. af den øvrige anmeldte Gælds Kapitalbeløb, iværksættes en *første Udlodning*. Saadan Udlodning gentages siden, saa ofte der haves 10 pCt. af Gældens Kapitalbeløb til Raadighed. Naar hele Boets Masse er realiseret og alle Tvistigheder om, hvorledes den skal fordeles m. v., afgjorte, iværksættes endelig Udlodning og Boets Slutning. Saafremt der derefter senere tilfalder Boet Indtægter, foretages en *Efterlodning*. For den Del af Fordringerne, som ikke er dækket ved Udloddingerne, beholder Kreditorerne deres Ret imod Skyldneren (§§ 124—135).

Efter at Anmeldelsesfristen er udløben, kan Skyldneren paa ethvert Trin af den senere Behandling faa Boet *overgivet til fri Raadighed*, naar han for Skifteretten fremlægger skriftligt Samtykke fra samtlige Fordringshavere, som har meldt sig. Lige med Samtykke fra en Fordringshaver staar Bevis for, at han har faaet fuld Betaling (§ 98). Om saadan Ekstradition vil der navnlig være Tale, naar Skyldneren har opnaaet **AKKORD** med sine Kreditorer. Ordentligvis vedkommer slige Akkordforhandlinger ikke Skifteretten, men maa føres udenfor Konkursboet af Skyldneren selv med de paagældende Kreditorer. For saa vidt imidlertid Skyldneren er *Handlende, Fabrikant* eller *Skibsreder*, kan han under visse Betingelser forlange, at der i Boet under Skifterettens Ledelse skal aabnes en Forhandling om Akkord med den Virkning, at et vist Flertal af Kreditorerne med Skifterettens Tiltrædelse kan tvinge Mindretallet til at antage Akkorden (**TVANGSAKKORD**, §§ 100–123).

Forhandling om *Tvangsakkord* kan ikke finde Sted: a) naar Skyldneren tilforn har været under Konkurs, medmindre han beviser at have betalt Fordringshaverne enten under Konkursen eller senere i det mindste 75 pCt. af deres Fordrings Beløb; b) naar Skyldneren ikke forbliver til Stede under Boets Behandling, medmindre hans Bortrejse sker med Skifterettens Tilladelse; c) naar Skyldneren uden fyldestgørende Grund har undladt at fremkomme med Fortegnelse over sine Aktiver og Passiver eller i øvrigt modvillig har nægtet at meddele Boet Oplysninger; d) naar Skyldneren er under Tiltale i Anledning af hans Forhold med Hensyn til Konkursen, saa længe han ikke ved endelig Dom er frifunden; e) naar Skifteretten i Henhold til den af Kurator og Kreditorudvalget eller af særlige handelsskyndige Revisorer afgivne Indberetning finder, at Skyldnerens Forhold maa karakteriseres som letsindigt og uordentligt, selv om der ikke findes tilstrækkelig Anledning til at indlede kriminel Undersøgelse imod ham; f) naar Skyldneren ikke har ført Handlsbøger eller har undladt paa behørig Maade at opgøre aarlig Status; g) naar Skyldneren har undladt at erklære sig fallit, uagtet han dertil var forpligtet (S. 361).

Akkordforslaget maa af Skyldneren indgives skriftlig til Skifteretten inden Anmeldelsesfristens Udløb. Hvis han har været under kriminel Tiltale, kan det senere af Skifteretten tilstedes ham at tilbyde Akkord, saa snart han ved endelig Dom er frifunden. Fremdeles kan Skyldneren, dog ikke mere end een Gang, paa senere Trin af Konkursbehandlingen, saa længe ikke den endelige Udlodning har fundet Sted, fordre sig stedet til at tilbyde Akkord, naar han for Skifteretten fremviser skriftligt Samtykke hertil fra saa mange af Fordringshaverne, som baade i Tal og i Vægt svarer til over Halvdelen af de anmeldte Krav.

Udelukkede fra *Afstemningen* om Akkordspørgsmaalet er saadanne Fordringshavere, som er Skyldnerens nærapaarende, samt Fordringshavere, som har faaet deres Fordring tiltransporteret efter Konkursens Begyndelse. Panthavere og privilegerede Kreditorer har kun Stemmeret for den Del af deres Fordringer, for hvilken de frafaldet Panteret eller Fortrinsret. Til Akkordforslagets *Antagelse* af Kreditorerne udkræves, at i det mindste $\frac{2}{3}$ eller, hvis Forslaget ikke gaar ud paa at tilbyde de simple personlige Kreditorer mindst 50 pCt., $\frac{3}{4}$ af de tilstedeværende stemmeberettigede erklærer sig derfor, og at det samlede Beløb af de Fordringer, hvis Ihændehavere antager Forslaget, udgør mindst $\frac{3}{4}$ af det samlede Beløb af alle de Fordringer, som giver Ret til at deltage i Afstemningen. Panthavere berøres, for saa vidt deres Panteret angaar, ikke ved Akkorden. Heller ikke kan privilegerede Kreditorer mod deres Vilje tvinges til noget Afslag i eller nogen Henstand med deres Krav. Fordringshavere, som indtager samme Plads i Konkursordenen, maa i Akkorden behandles paa lige Maade, medmindre nogen særlig samtykker i at behandles mindre gunstig end de andre. Enhver udenfor eller ved Siden af Akkorden gjort Overenskomst, hvorved der indrømmes nogen Kreditor i Boet større Fordele eller bedre Betingelser, end der aabenlyst er ham tilstaaet i Akkorden, er ugyldig.

Akkorden er, skønt antagen ved Fordringshavernes Afstemning, ikke gyldig, førend den er *stadfæstet af Skifteretten*, efter at der er givet alle vedkommende Lejlighed til at gøre Indsigelse. Naar Stadfæstelsen har fundet Sted, og de fortrinsberettigede Kreditorer m. v. er dækkede, kan Skyldneren fordre sig Boet overgivet til fri Raadighed, medmindre Akkorden maatte bestemme anderledes.

Han befries da for den Del af enhver før Konkursen stiftet Gæld, som ikke ved Akkorden er overtagen. Dette kommer ogsaa til Anvendelse paa de Fordringshavere, som ikke har meldt sig i Boet, for saa vidt de ikke har Pant eller anden Fortrinsret. Hvis det inden 3 Aar efter Akkordens Stadfæstelse opdages, at Skyldneren har begaaet svigagtigt Forhold ved Konkursen eller med denne for Øje retstridig begunstiget enkelte Kreditorer, eller at der i Anledning af Akkorden er ydet eller lovet enkelte Kreditorer større Fordele end de andre, er Skyldneren overfor alle de Kreditorer, der ikke har deltaget i Mislighederne, pligtig at betale deres Fordringer fuldt uden Hensyn til den ham ved Akkorden indrømmede Henstand.

I alle Tilfælde, hvor en Konkursbehandling sluttes, være sig fordi Midlerne er udtømte eller fordi Boet ekstraderes Fallenten, er hans ved Konkursen bevirkede *Uraadighedstilstand* ophørt. Han indtræder som Følge deraf i Almindelighed paa ny i alle saadanne Rettigheder, hvis Nydelse efter Lovgivningen er betinget af den paagældendes »*Raadighed over sit Bo*« (f. Eks. politisk Valgret). I visse Tilfælde betinger Lovgivningen imidlertid Udøvelsen af en vis Ret eller Beklædelsen af en vis Stilling af, at den paagældende, naar han har været fallit, har faaet sit Bo »*udleveret til fri Raadighed*«, og denne Betingelse anses da kun fyldestgjort ved egentlig Ekstradition, ikke derimod naar Boets Behandling er sluttet paa Grund af Midlernes Utilstrækkelighed til Kreditorernes Fyldestgørelse. Saaledes er det ovenfor S. 300 omtalt, at en Mægler, der har været fallit, ikke kan virke som saadan, før han har faaet sit Bo ekstraderet. Ligeledes er Adgang til Børsen ifølge Børsordenen forment Personer, hvis Bo er under Fallitbehandling, eller som efter en Fallit ikke har faaet Boet udleveret til fri Raadighed.

Angaaende de nærmere Regler for Konkursboers Behandling maa henvises til Konkursloven og Deuntzer, Den danske Skifteret, 1885 (forkortet Udgave 1889).

Da den med en Konkurs jævnlig følgende Standsning af Debtors Virksomhed og Tvangsrealisation kan være baade ødelæggende for Debtors hele Fremtid og til stort Tab for Kreditorerne, søger man i Praksis i ret stort Omfang at undgaa Konkurs ved *frivillige Akkordforhandlinger*, hvilke undertiden ledes af særlig dertil dannede Foreninger (saaledes behandler Akkord-Afdelingen indenfor Foreningen af københavnske Manufaktur-Grossister aarlig c. 100 Boer). Underhaands-Akkorder har imidlertid den Mislighed, dels at Kreditorerne ikke altid har Sikkerhed for, at de af Debitor givne Oplysninger om hans Status er rigtige, dels at der ikke er Sikkerhed mod, at enkelte Kreditorer begunstiges paa de andre Kreditors Bekostning, hvorhos Akkorden jo kan strande paa en enkelt Kreditors Modstand. For om muligt at raade Bod paa disse Mangler er der af en i dette Øjemed nedsat Regeringskommission i 1903 udarbejdet et Udkast til Lov om Tvangsakkord udenfor Konkurs.

IX. Den internationale Privatret.

Ved »*international Privatret*« forstaar man det Indbegreb af Regler, hvorefter det afgøres, hvilket Lands Lovgivning der skal lægges til Grund ved Bedømmelsen af et Retsforhold mellem private, der har Berøringspunkter med flere forskellige Lande. Naar f. Eks. en dansk og en tysk Købmand har sluttet en Handel om Korn at levere i engelsk Havn, og der i Anledning af dette Mellemværende opstaar Uenighed, kan Spørgsmaalet herom komme frem til Bedømmelse for en dansk, en tysk eller en engelsk Domstol. Der spørges da, efter hvilket Lands Lovgivning den paagældende Domstol skal dømme.

Tidligere besvaredes dette Spørgsmaal i Almindelighed saaledes, at hvert Lands Domstole kun kunde dømme i Henhold til Landets egne Love. Den

processuelle Tilfældighed, hvor Sagen kom frem, blev altsaa bestemmende for Afgørelsen, og da det hyppig ikke paa Forhaand kan vides, hvor en eventuel Proces vil blive ført, var Parternes Retsstilling foreløbig meget usikker. I nyere Tid er imidlertid baade Teorien og ogsaa til Dels de forskellige Landes Lovgivning og Retsanvendelse kommen til Erkendelse af, at et Lands Domstole ganske vist kun kan lægge Landets egne Love til Grund, for saa vidt angaar Procesformen, Eksekutionsmaader og visse Retssætninger af almindeligere Karakter, men at derimod selve det materielle Retsforhold efter sin Opstaaen og sit Indhold meget vel kan være undergivet et andet Lands Lovgivning. Denne bliver da at følge af den paagældende Domstol, for saa vidt dens Indhold paa behørig Maade oplyses under Sagen.

Imidlertid er denne almindeligere Erkendelse for en stor Del endnu kun en Enighed »i Princippet«. Der hersker i de forskellige Lande paa dette Omraade baade i Teorien og i Love og Domme en høj Grad af Uensartethed og Tvivl, og særlig griber Domstolene, som naturligt er, i Tvivlstillfælde stadig til den Udvej at bedømme Retsforholdet efter deres eget Lands Love. Navnlig gælder dette Domstolene i England og Nordamerika, hvor den nævnte Tendens paa enkelte Punkter forøvrigt ogsaa støttes af positive Lovbud.

Det hele Spørgsmaal har fortrinsvis Betydning for Søretten. Herom henvises til den følgende Afdeling. Paa dette Sted skal kun nogle Handelsretten vedrørende Hovedpunkter kort berøres.

I Henseende til Spørgsmaalet om AFSLUTNING AF HANDELSKONTRAKTER i Almindelighed tør der forudsættes Enighed om, at for saa vidt Parterne paa en eller anden Maade har tilkendegivet, at de betragter Kontrakten som afsluttet i Henhold til en bestemt Lovgivning, vil dette som Regel være at respektere. Kun i saadanne Tilfælde, hvor Øjemedet aabenbart har været at omgaa Hjemstatens ufravigelige Love, kan Parternes Vilje ikke være afgørende. Men selv om intet særlig tyder paa, at Parterne har haft en bestemt Lovgivning for Øje, maa det dog endvidere gælde som naturlig Regel, at to *i samme Land hjemmehørende* Personer, der i Udlandet slutter en Kontrakt, maa antages at have kontraheret i Henhold til deres eget Lands Love.

Vanskeligere stiller Sagen sig, naar Parterne hører hjemme *i forskellige Lande*. I saadanne Tilfælde er Teori og Praksis i Frankrig, Italien, Spanien, Holland, Schweiz — og i Danmark vistnok i alt Fald den ældre Retspraksis — mest tilbøjelig til at lægge det Steds Love til Grund, hvor Kontrakten er afsluttet. For saa vidt angaar Kontrakter, afsluttede paa Messer, Markeder, Børser o. lign., er det nu ogsaa ganske naturligt at underforstaa Stedets Ret som Behersker af hele det der koncentrerede Handelsliv. Udenfor disse Tilfælde og navnlig hvor Parterne har været ubekendte med Stedets Ret, er denne Opfattelse derimod mindre naturlig, og hvor Kontrakt sluttet pr. Brev eller Telegraf, er den ganske uanvendelig.

Tysk Teori og Praksis har derfor hidtil været mest tilbøjelig til at lægge Vægten paa *Opfyldelsesstedets* Ret som den, Parterne nærmest maa have tilsigtet at underkaste sig. Særlig for saa vidt angaar Kontraktens Bestemmelser om Afskibningsmaade, om den Mønt, Vægt, Maal o. s. v., hvori Opfyldelse skal ske, kan dette ogsaa efter Omstændighederne være rimeligt, men i øvrigt maa det fremhæves, at Opfyldelsesstedet fra først af kan være ubestemt, og at dets Ret ofte vil være Parterne mere eller mindre ubekendt.

En tredje Teori gaar ud paa, at man udenfor de ovennævnte særlige Tilfælde nærmest bør lægge Lovene paa *Debitors Hjemsted* til Grund, fordi Debitor

er den stabile Hovedperson i Forholdet, medens Kreditor veksler, hver Gang Fordringen overdrages. Hovedvanskeligheden ved denne Teori er, at i gensidige Kontraktforhold er begge Parterne Debitorer, og at der derfor ved Bedømmelsen kan blive at tage Hensyn til forskellige Lovgivninger. Skulde herved opstaa Modsigelser, bliver Forholdet nærmest det samme, som naar selve Kontrakten indeholdt modsigende Bestemmelser. Der maatte da dømmes til Fordel for den indklagede, eftersom Klagerens Paastand ikke var godtgjort. Det er Debtors Hjemsted paa den Tid, *da han paatog sig Forpligtelsen*, som maa være afgørende, ikke det Hjemsted, han har ved Sagens Anlæg.

HANDELSFULDMAGTERS Omfang (Handelsrejsende for fremmede Huse) maa bedømmes efter Reglerne paa det Sted, hvorfra Principalen driver sin Forretning.

Den, der indtræder som AKTIONÆR i et udenlandsk Aktieselskab, underkaster sig derved, for saa vidt hans Stilling i Selskabet angaar, dettes Hjemsteds Love.

Spørgsmaalet om en Persons MYNDIGHED bør vistnok bedømmes efter hans Hjemstats Love, dog med den Modifikation, at naar han er myndig efter den Lovgivning, der gælder paa Kontraktsstedet, vil dette Lands Domstole anse ham for bunden ved sine Kontrakter, idet et Lands Lovgivning ikke kan antages at beskytte fremmede i større Omfang end Landets egne Borgere.

Spørgsmaal om TINGLIGE RETTIGHEDER maa bedømmes efter Lovgivningen paa det Sted, hvor Tingen befinder sig, i alt Fald for saa vidt angaar faste Ejendomme.

E. Tybjerg.

2den Afdeling. Sørenten.

Indledning.

BEGREB OG INDHOLD. Sørenten inddeles sædvanlig i: a) *international Søret*, der omfatter Søfarts-Traktater, internationale Søvejsregler, Søceremoniel, Konsulatsforhold, Kaperreglementer, neutrale Sømagters Stilling i Krig o. lign. (jfr. OTTENDE AFSNIT); b) *offentlig* (eller *administrativ*) *Søret*, der navnlig beskæftiger sig med Havne-, Lods- og Fyrvæsen, Karantæne, Skibsafgifter, Skibes Maaling og Registrering, Sønæring, Navigering, Journalføring m. m. (jfr. NIENDE AFSNIT), og c) *privat Søret*, omfattende de Retsforhold, der opstaa mellem private i Anledning af en Sørejse.

Nærværende Fremstilling beskæftiger sig væsentlig med den private Søret og medtager kun lejlighedsvis visse praktisk vigtigere Dele af den offentlige Søret.

Historie. Den ældste Sølov, hvortil man har noget Kendskab, er den *Rhodske*, hvoraf en Del er optagen i Romerretten, medens det øvrige er gaaet tabt. Romerretten selv giver i øvrigt kun faa søretlige Bidrag. Derimod har de middelalderlige Sølove stor Interesse, og adskillige deri fastslaaede Grundsætninger er endnu herskende. Om de vigtigste af de middelalderlige Sølove skal følgende bemærkes: 1) *Rooles ou jugements d'Oléron* er Navnet paa en Samling af Retsafgørelser og Søvedtægter, der er opkaldt efter Øen Oléron ved la Rochelle. Den er fra det 12. Aarhundrede og blev fulgt i Frankrig, England og Spanien. Afføddinger af den er den flanderske og den amsterdamske Søret. 2) *Consolato del mare* er et meget omfangsrigt og for nyere Søret grundlæggende Arbejde, rimeligvis forfattet af en Privatmand i Barcelona i det 14. Aarhundrede paa Grundlag af gamle Sædvaner og Lokalregler samt af den Oléronske Søret. Den kom til at beherske alle Middelhavslændene. 3) Den *Visbyske Søret* eller *Gotländska Waterrecht* offentliggjordes ved Trykken i Visby i Aaret 1505 og opfattedes dengang som en paa meget

gamle Kilder fra Visbys Glansperiode hidrørende Lov, hvorfor den hurtig opnaaede stor Autoritet i Østersøhavnene og hele Nordeuropa. Det virkelige Forhold skal dog være, at den er en fra Amsterdam hidrørende Samling af en Del lybske, flanderske og amsterdamske Regler.

Fra en senere Tid maa særlig nævnes Ludvig XIV's, navnlig ved Colberts Foranstaltning tilvejebragte, *Ordonnance de la marine* fra 1681, væsentlig indeholdende Bestemmelser, der endnu er gældende i de europæiske Søretter. Anden Bog af Napoleon I's *Code de commerce* af 1808 indeholder nærmest kun en Gengivelse af den. Paa *Code de commerce* bygger igen de sydeuropæiske samt den hollandske Sølovgivning. — *Englands og Nord-Amerikas* Søretsregler hviler nærmest paa Sædvaner. For den private Sorets Vedkommende findes der i disse Lande ingen Kodifikation og overhovedet kun faa Love. Derimod har England en hel Del Regler, væsentligst vedrørende den offentlige Soret, samlede i *Merchant Shipping Act* af 1894 (57 & 58 Vict. Cap. 60). — Den første Kodifikation af Sølovgivningen for hele *Tyskland* findes i 5te Bog af den tyske Handelslovgivning fra 1861, et meget vidtløftigt Arbejde, der navnlig bygger paa hamburgske Regler og Sædvaner. Den findes i det væsentlige uforandret som 4de Bog af den reviderede tyske Handelslovgivning af 1897, der er traadt i Kraft 1. Jan. 1900, men til Dels suppleret og ændret ved Love af 2. Juni 1902 (ny »Seemannsordning« m. m.). — *Den norske Sølov* af 24. Marts 1860 bygger til Dels paa Christian V's Norske Lov og Code de commerce. — *Den svenske Sølov* af 23. Februar 1864 har benyttet den tyske Sølov som Hovedkilde og endog henlet en Mængde Bestemmelser ordret derfra. — Om den nugældende fælles-skandinaviske Sølov se n. S.

Den Trang til ensartet Lovgivning, som gør sig gældende paa saa mange Punkter af Handelsretten, kommer i endnu højere Grad frem paa Sorettens Omraade. De store Ruter, som en Mængde Skibe spænder over, bevirker, at der ofte til samme Skib og samme Rejse gennem Hyrekontrakter, Befragtningskontrakter og Assurancekontrakter, gennem Befaren af fremmede Soterritorier og Anløben af fremmede Havne, gennem Bodmeri, Bjærgning, Skibskollisioner, Groshavari o. s. v. kommer til at knytte sig Interesser fra territorialt vidt adskilte Omraader. En saa vidt mulig ensartet Behandling af de her mødende Retsspørgsmaal bliver da et i højeste Grad praktisk Krav.

Hvad den offentlige Soret angaar, er det i visse Retninger lykkedes at tilvejebringe fælles internationale Regler (saaledes navnlig *Søvejsreglerne* og Forskrifterne om *Signalvæsen*, til Dels ogsaa Reglerne for *Skibes Maaling*). Med Hensyn til den private Soret er Kravet paa Ensartethed vel til Dels, men langtfra i tilstrækkelig Grad fyldtgjort ved de nyere europæiske Soretslovgivninger, der gennemfører en Del almindelig anerkendte Hovedgrundsætninger og visse overalt antagne Specialregler, men samtidig frembyder væsentlige Forskelligheder i mange Enkeltheder. I den nyeste Tid har Opmærksomheden imidlertid i stadig stigende Grad været rettet paa her at naa til en mere gennemført Ensartethed. Der er i saa Henseende navnlig virket ved Afholdelse af en Mængde Møder paa Foranledning dels af forskellige Regeringer, dels af private Foreninger, saaledes af »*Association for the reform of the law of nations*«, af »*Institut de droit international*«, af den i 1896 i Belgien dannede »*Comité maritime international*«, der for Tiden synes at være den praktisk betydningsfuldste, og som har en dansk Afdeling med Navnet »Dansk Forening for international Soret«, samt af den i 1900 i Paris stiftede »*Association internationale de la marine*«.

Særlig skandinaviske Søfartsmøder er siden 1883 med nogle Aars Mellemrum afholdte skiftevis i Gøteborg, København, Kristiania og Stockholm, og i 1888 er der stiftet en »*Nordisk Skibsrederforening*«, hvis Hovedkontor siden 1891 har været i Kristiania, og som har været meget virksom bl. a. til Hævdelse af Medlemmernes Ret ved fremmede Domstole.

Som et Hovedresultat af de internationale Bestræbelser maa nævnes Vedtagelsen af en Række almindelige Regler for Groshavari, de saakaldte *York and Antwerp rules* (se ndf.), hvilke efterhaanden er naaede frem til udtraakt Anerkendelse ad den kontraktmæssige Vedtagelses Vej. Paa flere Møder er vedtaget »Normal-Konnossementer«, hvilke dog ikke har kunnet trænge igennem (se ndf.). Et Forslag om Dannelsen af en permanent, international Søfartskommission, der tænkte sammensat af Delegerede for alle søfarende Nationer, og som skulde være Centrum for Fremtidens Bestræbelser i Retning af ensartet Sølovgivning, har endnu ikke kunnet gennemføres. Særlig drøftede er derhos Spørgsmaal vedrørende Kollisionstilfælde, Bjærgning og Rederens Ansvar. Det er navnlig de væsentlige Uoverensstemmelser, der findes mellem paa den ene Side engelsk Soret og paa den anden Side det øvrige Europas Soret, der lægger Vanskeligheder i Vejen for at naa til Ensartethed.

Den danske Søret fik sin første systematiske Ordning i *Frederik II's Søret* af 1561. Den afløstes af *Christian V's Lovs 4de Bog*. Af denne Bogs 9 korte Kapitler blev 1. Kapitel, der handler om Skipper og Skibsmandskab, afløst af Lov om Disciplin i Handelsskibe af 23. Febr. 1866, medens 6. Kapitel (om Assurance) faktisk afløstes af Konventionen for det københavnske Søassurancekompagni af 2. April 1850, 7. Kapitel (om Admiralskab og Sammenslutning mellem flere Skibe, saaledes at de følges ad for større Sikkerheds Skyld) og 9. Kapitel (om Kongens Søfolk) er gaaede af Brug, hvorimod 2. Kapitel (om Fragt, Tilsyn og Regnskab), 3. Kapitel (om ulykkelige Hændelser, Havari og Lodsmand), 4. Kapitel (om Skibbrud og Vrag), 5. Kapitel (om Bodmeri og Bilbreve) i det væsentlige var gældende — om end paa mange Punkter lempede og supplerede ved senere Lovgivning og Sædvaneret —, indtil Søloven af 1. April 1892 traadte i Kraft d. 1. Jan. 1893.

For at raade Bod paa den danske Sølovgivnings dels ufuldstændige og forældede, dels uklare Tilstand blev der i 1870 nedsat en Kommission til Udarbejdelse af et nyt almindeligt Sølovs-Udkast. Et saadant blev af Kommissionen afleveret 1882, men kom ikke direkte til Anvendelse, idet der i 1883 blev nedsat en skandinavisk Kommission til Udarbejdelse af en for de tre nordiske Riger fælles Sølov. Denne Kommission har da udarbejdet Sølovs-Forslag, i det væsentlige overensstemmende for alle tre Lande, og paa Grundlag heraf er udstedt *svensk Sølov af 12. Juni 1891, dansk Sølov af 1. Apr. 1892 og norsk Sølov af 20. Juli 1893*.

Ved Siden af

- 1) dansk *Sølov af 1. Apr. 1892* (til *hvis* § 292 og § 294 der er gjort nogle Tilføjelser ved Lov (Nr. 135) af 10. Dec. 1896, *hvis* § 40, 3dje og 4de St. er ændret ved Lov (Nr. 81) af 23. Maj 1902, jfr. Bekg. Nr. 176, 1902, og til *hvis* § 26 er gjort en Tilføjelse ved Lov (Nr. 201) af 14. Dec. 1903, jfr. Adg. Nr. 214, 1903), maa som gældende danske Retsregler, vedrørende Søfarten, der er udstedte samtidig med eller efter Søloven, særlig nævnes følgende:
  - 2) *Lov (Nr. 57) om danske Skibes Registrering m. m.* af 1. April 1892 med ændrende Tillægslove (Nr. 276) af 15. Dec. 1893, (Nr. 20) af 6. Marts 1896 og (Nr. 10) af 4. Febr. 1898, jfr. Bekg. (Nr. 270—73) af 8. Decbr. 1893 og særlig m. H. t. midlertidige Nationalitets-Certifikater Bekg. Nr. 40, 1902,
  - 3) *Lov (Nr. 72) af 12. Apr. 1892 om Oprettelse af Søretter udenfor København samt om Søforklaringer og Søforhør*, jfr. Bkg. Nr. 122, 1895 (Indskærpelse),
  - 4) *Lov (Nr. 40) om Søneringen m. m. af 25. Marts 1892* med Tillægslov (Nr. 75) af 30. Marts 1895, jfr. Bkg. Nr. 144, 1901 (om Synsprøven),
  - 5) *Lov (Nr. 47) om Styrmandseksamen m. m. af 30. Marts 1892*, og
  - 6) *Lov (Nr. 48) om Eksaminer for Maskinister af s. D.* Til disse to Love slutter sig to Anordninger (Nr. 163 og 164) af 21. Sept. 1892, to Bekendtgørelser (Nr. 39 og 40) af 15. Febr. 1893 og et Regulativ (Nr. 145) af 18. Sept. 1900 for de godkendte Navigationsskoler,
  - 7) *Lov (Nr. 67) om Forhyringsagenter m. m. af 12. Apr. 1892* (jfr. Adg. Nr. 183, 1894 ang. Faxe Ladeplads, Rønne, Svendborg og Marstal, Adg. Nr. 37, 1904 ang. Aarhus og Adg. Nr. 131, 1904 ang. Aalborg),
  - 8) *Lov (Nr. 92) om Konsulatvæsenet af 14. Apr. 1893* (hvis § 2, 2. Pkt. dog er ophævet ved L. (Nr. 75) af 29. Marts 1904, § 3), med Tillægslove (Nr. 12) af 31. Jan. 1896 og (Nr. 6) af 15. Jan. 1904, jfr. Instruktion for de danske Konsuler Nr. 283, 1893, og 9) *Lov (Nr. 35) af 15. Febr. 1895 om danske Konsulers Doms- og Øvrighedsmyndighed paa Steder, hvor Danske ikke er undergivne Landets Jurisdiktion, m. v.*, jfr. Instruktion Nr. 180, 1895,
  - 10) *Lov (Nr. 54) af 15. Febr. 1895 om Forholdsregler til Beskyttelse af under-søiske Telegraf- og Telefonledninger*,
  - 11) *Strandingslov (Nr. 103) af 10. Apr. 1895*, jfr. Adg. Nr. 135, 1895,
  - 12) *Adg. (Nr. 4) af 22. Jan. 1897 ang. internationale Søvejs-Reglers og Nød-Signalers Anvendelse af danske Skibe*, jfr. Tillægs-Adg. Nr. 81, 1899 (vedrør. Art. 8) og Nr. 174, 1900 (vedrør. Art. 31), Adg. Nr. 177, 1900 om

- Signaler for Lods, Bkg. Nr. 178, 1900 ang. *den nye internationale Signalbogs Ikrafttræden*, Bkg. Nr. 37, 1902 ang. Beskaffenheden og Anbringelsen af de Lanterner samt Lyd-Signalapparater, som skal føres af danske Damp- og Sejlskibe,
- 13) *Lov* (Nr. 151) af 18. Nov. 1898 ang. *Betalingen for Autorisation og Eftersyn af Skibsdagbøger*,
  - 14) *Lov* (Nr. 83) af 23. Maj 1902 om Forandring i Fdg. af 28. Okt. 1829 (d. v. s. *Ophævelsen af Ahmingspligten*),
  - 15) *Lov* (Nr. 16) af 13. Febr. 1903 om *Tilsyn med Dampfartøjer* m. m. jfr. Bkg. Nr. 156, 181, 184 og 188, 1903,
  - 16) *Lov* (Nr. 41) af 13. Marts 1903 om *Tillæg til Lov om Lodsvæsenet* af 13. Juni 1879, jfr. Bkg. Nr. 56, 127, 165 og 202, 1903,
  - 17) *Lov* (Nr. 75) af 29. Marts 1904 om Rederes Forpligtelse til at meddele statistiske Oplysninger, samt
  - 18) *Rgl.* Nr. 246, 1892, jfr. Bkg. 101, 1898 (om Skibsmandskabets Forplejning og Opholdsrum ombord); Bkg. Nr. 257, 1892 (om Trykfejl i Søloven); Bkg. Nr. 261, 1892, jfr. Bkg. Nr. 189, 1893 (om Skibs- og Maskindagbøger); Bkg. Nr. 270, 1892 (Vejledning for Mønstringsbestyrerne m. H. t. Forhyring); Bkg. Nr. 91, 1893 (om Lægemidler ombord), Adg. Nr. 127, 1893 (om Skipperens Pligt til at medtage danske Sømand i Hh. t. Søl.s § 34), Bkg. Nr. 144, 1893 (om Skipperes Anmeldelsespligt ovf. danske Konsuler, hvilken Pligt dog er stærkt begrænset ved den under 17 nævnte Lov), Adg. Nr. 120, 1894 (om Lempelse i det ved Søl.s § 38 foreskrevne Eftersyn af Skibsdagbogen), Bkg. Nr. 145, 1894 (om Hjemsendelse); Dekl. Nr. 222, 1894 (mellem Danmark og Sverige om Søforklaringer); Dekl. Nr. 134, 1896 og Nr. 56, 1902 (henholdvis mellem Danmark og Italien og mellem Danmark og Rusland om Skibes Maaling).

Om en Del af Søloven og den dertil sig sluttende Lovgivning gælder det, at den allerede er forældet. De senere Aars rivende Udvikling indenfor Skibsfarten (Sejlskibenes svindende Betydning ligeoverfor Dampskibenes, Bygning af mægtige Dampere, anlagte paa forceret Drift og for en stor Del med fast Rute) har delvis stillet Skibsfarten under andre Vilkaar end de for 12 Aar siden forudsatte.

Som herhen hørende Litteratur maa særlig nævnes: *V. Bentzon*: Den danske Søret (Kbhvn. 1899); *O. Platou*: Norsk Søret (Christiania 1900); *J. A. D. Jensen*: Uddrag af danske Søfartslove (Kbhvn. 1894 med Tillæg af 1898); *Grundtvig*: Konnossementer. I. (Kbhvn. 1902); *Jantzen*: Befragtningsklausuler og Havarier, Haandbog (Krist. 1900); *Jantzen*: Samling af nordiske Domme i Søfartsanliggender (siden 1900); *Dansk Søfartstidende* (Kbhvn., siden 1893).

I det følgende betegnes Henvisninger til Søloven i Regelen blot ved Angivelse af vedk. Paragraf, medens Registreringsloven betegnes ved RL.

Fremstillingen vil følge Sølovens Kapitler: 1. Skibe, 2. Rederi, 3. Skipperen, 4. Skibsmandskabet, 5. Befragtning, 6. Bodmeri, 7. Havari, 8. Sammenstød, 9. Bjærgeløn (Bjærgning), 10. Søforsikring, 11. Søpanteret og Søfordringers Præskription, 12. Forseelser i Tjenesten af Skipper og Mandskab m. v., hvortil saa føjes 13. Nogle Bemærkninger om internationale privatretlige Forhold, Søfarten vedrørende.

I. Skibe.

Næringen som *Skibs- og Baadebygger* er nu overalt optagen paa Vedtægterne over den bundne Næring (S. 291 f.), medens den tidligere paa Landet behandlede som fri. Naar et Skib er bygget, udstedes af Bygmesteren et saakaldet BILBREV (Skibsbygningsattest), affattet efter en af Justitsministeren godkendt Formular (RL. § 14_{II}) og indeholdende en paa Tro og Love afgiven Erklæring om Skibets hele Beskaffenhed og om, hvem det er bygget for.

For at et Skib kan SEJLE UNDER DANSK FLAG, maa det — efter Søls. § 1 — enten mindst for to Tredjedele ejes af Personer, som har Indfødsret og ikke er blevne Statsborgere i fremmed Stat, eller som er og i mindst fem Aar har været bosiddende i den danske Stat, eller tilhøre et Aktieselskab, hvis Bestyrelse har sit Sæde i den danske Stat, hvorhos Bestyrelsen maa bestaa af Aktieejere, som fyldestgør de nævnte Betingelser. R.L. § 1, 2det St., følger hertil som Betingelse for, at et Skib kan registreres som dansk, et udtrykkeligt Krav om, at Skibets Ejer, eller, hvis der er flere Ejere, mindst en af dem enten maa være bosat her i Riget eller have en her bosiddende, for Registreringsmyndighederne opgiven Fuldmægtig. Videre kræves, at den bestyrende Reder eller, hvis der er flere Bestyrelsesmedlemmer i et Rederi-drivende Selskab, da *samtlig*e disse er bosiddende her i Riget. Dog kan — ifølge Lov Nr. 10 af 4. Febr. 1898 § 2 — Justitsministeren tillade Registrering her af Aktieselskabers Skibe, naar blot *Flertallet* af Selskabets Bestyrelsesmedlemmer er bosat her i Riget.

At et Skib kan føre dansk Flag, har Betydning dels i de den offentlige Søret vedkommende Forhold, for saa vidt der gøres Forskel paa Behandlingen af indenrigske og udenrigske Skibe (hvad der navnlig kan være Tilfældet med Hensyn til visse Afgifter), dels i de internationale Forhold, f. Eks. med Hensyn til Traktater, Neutralitet o. s. v. (jfr. OTTENDE AFSNIT).

Dels for Kontrollens Skyld, dels for Legitimationens Skyld er der her i Landet, i Lighed med hvad der findes i de fleste andre Lande, af Staten etableret en *Maaling* og en *Registrering* af Skibe.

Maalingen (jfr. Niende Afsnit) tilsigter at fastslaa Skibets Kubikindhold, hvilket udtrykkes i Register Tons*). En Maaling er navnlig nødvendig, fordi Skibets Drægtighed (Tonnage) danner Normen for Beregningen af Skibsafgifter o. lign. hele Verden over. Maalingen foretages efter Regler, der er fastsatte ved L. 13. Marts 1867 og L. 15. Maj 1868, jfr. Bek. 26. Septbr. 1867 og 29. Aug. 1878 samt Instr. 7. Septbr. 1867 med Tillæg, derunder særlig et Tillæg af 10. Marts 1895 (jfr. nu Till. Instr. 11. Septbr. 1901), der antager »British rule« og derved har bragt de danske Skibsmaalingsregler i størst mulig Overensstemmelse med de engelske. Maalingen besørges af Toldvæsenet, i København dog af en særlig Skibsmaaler. Undergivne Maalepligt er alle her i Riget hjemmehørende Skibe saavel som alle fremmede Skibe, der her toldklareres; undtagne er Orlogsskibe og andre Regeringsskibe, danske eller fremmede, som ikke benyttes til Fragtfart, samt — under Forudsætning af Gensidighed — fremmede Skibe, der fra deres Hjemsted har Maalebrev, som her anerkendes (hvilket nu er Tilfældet for de allerfleste fremmede Skibes Vedkommende); endelig kan der ad administrativ Vej fastsættes og er fastsat forskellige andre Undtagelser (visse Baade, havarerede Skibe, Skibe, som i Forbigaaende kun udlosser en mindre Del af deres Ladning o. s. v.). Om den skete Maaling udfærdiges et *Maalebrev*. For danske Skibe paa 20 Tons eller derover optages dette i Nationalitets- og Registrerings-Certifikatet (jfr. ndf.). Maalingen af her i Riget byggede Skibe skal ske, saa snart Dækket er lagt og Inderklædningen anbragt, og inden der gøres nogen Indretning i Skibets Indre, der kan være til Hinder for dens Foretagelse. Maaling af andetstedsfra kommende Skibe skal ske, naar Skibet første Gang indkommer til dansk Havn. Henholdsvis Skibsbyggeren og Føreren eller Ejeren af Skibet er under Bødeansvar pligtige i Tide at gøre Anmeldelse til vedkommende Embedsmand. Sker Forandring ved Ombygning, skal ligeledes Anmeldelse og derefter ny Maaling finde Sted.

De gældende Regler om danske Skibes Registrering findes i *Skibsregistreringsloven af 1. April 1892* (jfr. Lovene Nr. 276 af 15. Decbr. 1893, Nr. 20 af 6. Marts 1896 og Nr. 10 af 4. Febr. 1898), der har afløst Registreringsloven af 13. Marts 1867. Alle her i Riget hjemmehørende Skibe, der er maalte til en Brutto Register-Tonnage af mindst 20 Tons, skal registreres. For hvert registreret Skib udstedes et *Nationalitets- og Registrerings-Certifikat*, hvormed følger Ret til at sejle under dansk Flag. Den, der uberettiget lader et Skib sejle under dansk Flag, straffes med Bøder af 100—1000 Kr. (R.L. § 65).

*) Før 1. Okt. 1867 udtryktes Drægtigheden i »Kommercelæster«, hvoraf 1 svarer til 2 Register Tons (L. 13. Marts 1867 § 27).

I København er indrettet et *Registrerings- og Skibsmaalings-Bureau*. Det foretaas af en Chef, under hvem der er ansat en Registratør og en Skibsmaaler. I civilretlig Henseende er Registreringen underlagt Justitsministeriet, men hører i øvrigt under Toldbestyrelsen.

I Bureauet føres 1) et *Skibs-Register*, hvori indføres *samtlig*e til Registrering anmeldte danske Skibe — hvert paa sit Folio — med udførlige Oplysninger om Skibets Navn, Hjemsted (hvilket Ejerne frit kan vælge blandt Landets Havne, Søl. § 4), Bygmester, Art, Takling, Bygningsmaade, Størrelse, Ejer eller Ejere, bestyrende Reder, om de over Skibet erhvervede Rettigheder, om Raadigheds-Indskrænkninger m. m. m.; endvidere føres 2) en *Registrerings-Dagbog*, i hvilken for hver Søgnedag føres Fortegnelse i Nummerfølge over alle de inden Kontortidens Udløb til Bureauet indkomne Breve, som skal registreres (den privatretlige Virkning regnes fra den i Dagbogen registrerede Anmeldelsesdag, § 21), 3) en *Skibs-Skøde- og Pantebrevs-Protokol*, hvori efter Tidsfølge indskrives alle Retshandlinger, der gaar ud paa at stifte Rettigheder i eller hjemle visse Raadighedsindskrænkninger med Hensyn til registreret Skib eller Skibspart og 4) et *Rederi-Register* over samtlige danske Rederier, som ejer registreringspligtige Skibe.

I øvrigt er Riget udenfor København inddelt i 20 Registrerings-Distrikter, hvert med sit Registrerings-Kontor (et Toldkammer). I hvert af disse føres en Dagbog og et Skibs-Register vedrørende de i Distriktet hjemmehørende Skibe (RL. § 6, jfr. Lov Nr. 20 af 6. Marts 1896) og alt, hvad der i Hoved-Bureauet registreres vedrørende disse, sendes i Afskrift til Distrikts-Kontoret (RL. § 29), hvis lokale Register saaledes er en Slags Kopi af en Del af Central-Registeret.

Om Anmeldelsen til Registeret indeholdes detaljerede Forskrifter i RL. §§ 13 og 14.

Tidligere skulde ethvert registreret dansk Skib paa Dækshjælken i Storlugens Agterkant eller andet iøjnefaldende og passende Sted være mærket med Nationalitetsmærket »D. E.« (d. v. s. Dansk Ejendom). Dette kræves ikke længer, hvorimod et Skib vedvarende skal mærkes med sin Netto-Register-Tonnage og sine Registrerings-Bogstaver (der tillige er Skibets Kendings-Signal-Bogstaver, RL. § 4 II). Endvidere skal Skibets Dybtgaaende mærkes for og agter paa den ene Side i Decimeter, paa den anden i engelske Fod. Navn og Hjemsted skal være angivne paa Agterspejlet; naar Skibet gaar i udenrigsk Fart, skal Navnet desuden være anbragt paa hver af Siderne (RL. § 30).

Forandringer i de i Certifikatet og Registeret anførte Forhold skal anmeldes inden 8 Dage (RL. §§ 37—41, jfr. § 58).

Af Registeret skal forlanges baade *mundtlige Oplysninger*, der meddeles gratis, og *Udskrifter*, der betales med 2 Kr. (RL. § 7).

Toldbestyrelsens Samtykke til, at et registreret Skibs *Navn ændres*, kan meddeles ikke blot i Tilfælde af Ejerskifte, men ogsaa ellers, dog kun for saa vidt der enten ifølge Bureauets Attest ikke findes registreret Hæftelse paa Skibet, eller Andragendet om Navneændringen er ledsaget af Erklæringer fra samtlige de ifølge Skibsregisterets Udvisende berettigede om, at de ikke har noget at indvende mod Navneændringen (RL. § 35). Under tilsvarende Betingelser kan Bureauet tillade *Ændring af registreret Skibs Hjemsted* (RL. § 36).

Ethvert registreret Skib skal if. RL. § 32 foruden med sit Nationalitets- og Registrerings-Certifikat tillige være forsynet med *Toldklaringsbevis*, *Skibsbemandingsliste* og de fornødne *Ladningsdokumenter*. Ved Toldklaringsbevis forstaaes den Attest, som Toldvæsenet meddeler en afsejende Skipper, efter at denne har angivet sit Bestemmelsessted, har godtgjort sin Berettigelse til at føre Skib, har forevist sin Bemandingsliste, har gjort Generalangivelse over den indtagne Ladning samt for Dampskibs Vedk. har godtgjort, at det lovbefalede Syn har fundet Sted. Skibsbemandingslisten og Ladningsdokumenterne vil blive omtalte i det følgende.

Søloven giver nærmere Regler for det Tilfælde, at et dansk registreret Skib *gaar over i Udlændings Eje*; ved Udslættelsen af Skibsregisteret forfalder Gæld, hvorfør der haves Panteret i Skibet, straks til Betaling (Søl. § 5, jfr. § 273 og RL. § 59).

Loven af 1892 tillægger Skibsregistre en vigtig *privatretlig* Virkning. Med Hensyn til Erhvervelsen af *tinglige Rettigheder* over registreringspligtige Skibe faar Registreringen nemlig omtrent samme Betydning, som Tinglæsning har med Hensyn til Erhvervelsen af tinglige Rettigheder over fast Ejendom (jfr.

ovf. S. 212 ff., 228, 233). Ejendomsret over eller Panteret i registreringspligtigt Skib eller Skibspart erhverves først ved Registrering af Adkomst- eller Pantebrevet (Søl. § 3, RL. §§ 39, 46). Paa tilsvarende Maade kan Arrest, Afsætning, Udlæg eller Udpantning i registreringspligtigt Skib eller Skibspart ikke gøres gældende overfor Tredjemand uden at være registreret; det samme gælder om den eller de registrerede Ejeres Konkurserklæring (RL. § 49). Heller ikke Umyndighedserklæringer kan uden Registrering gøres gældende imod godtroende Tredjemand (RL. § 52). Endelig skal selvfølgelig ogsaa Arve- og Ægteskabs-Adkomster registreres (RL. §§ 40, 41).

Registreringens privatretlige Betydning nødvendiggør en særlig omhyggelig Kontrol med, at de om Rettighedsforhold gjorte Anmeldelser er sande og korrekte. Bl. a. er der derfor foreskrevet en særlig Fremgangsmaade (offentlig Bekendtgørelse), naar den Anmeldelsen vedføjede Dokumentation ikke synes fuldt betryggende. (RL. § 18, jfr. ogsaa § 19 om Ejendomsdom).

Et Skib under Bygning her i Riget saavel som et i Udlandet bygget eller købt Skib kan blive foreløbig registreret, og denne foreløbige Registrering kan medføre de samme civilretlige Virkninger som den endelige (RL. §§ 11 og 12). Der kan derhos af dansk Konsul i Udlandet udstedes et midlertidigt Nationalitets-Certifikat for saadanne Skibe.

Rederi-Registeret skal for Rederiers Vedkommende fyldestgøre lignende Formaal som Handelsregistre for de Handelende. De i dette Register opførte Angivelser af et Rederis Indehavere, Bestyrelsesmedlemmer og bestyrende Reder er paa den ene Side forpligtende for Rederiet overfor Tredjemand og antages paa den anden Side at være komne til Tredjemands Kundskab, saa snart de er offentliggjorte gennem Statstidende (jfr. RL. §§ 25—28).

Skibe af mindre end 20 Registertons Brutto kan ikke registreres i ovenomtalte Forstand; men der meddeles dem et Maalebrev, og, hvis de farer i udenrigsk Fart, et Nationalitetsbevis, hvorhos hvert Registreringskontor fører en Fortegnelse over de uregistrerede Skibe, som ejes af Personer eller Selskaber, hjemmehørende i dets Distrikt. Ethvert Ejerskifte m. H. t. saadanne Skibe skal anmeldes (RL. §§ 1, 9, 10, jfr. Lov Nr. 276 af 15. Dec. 1893 § 1).

Den i 1872 fra England udgaaede saakaldte »Plimsollske Bevægelse« for et skærpet Tilsyn med usødygtige Skibe har i dansk Lovgivning affødt Lov 24. Marts 1875 om Tilsyn med Dampfartøjer, jfr. Bkg. 28. Juni s. A., hvorved indførtes et sagkyndigt Tilsyn med Passagerdampere i det hele og med Dampkedlerne i Fragtdampere. I Stedet for denne Lov er imidlertid fra 1. Jan. 1904 traadt Lov (Nr. 16) af 13. Febr. 1903 om Tilsyn med Dampfartøjer m. m. jfr. Bkg. Nr. 156, 181, 184 og 188, 1903. De heri indeholdte ny Røglar udvider Tilsynet til at omfatte saavel Passager- som Fragtdampere i deres Helhed, alt-saa baade Skib, Kødøl, Maskine m. m.; de gælder fuldt ud for danske Skibe, der er byggede eller erhvervede efter 1. Jan. 1904, og delvis for de ældre danske Skibe.

Endvidere maa danske Konsuler i Udlandet ikke udstede et midlertidigt dansk Nationalitets-Certifikat for Skibe, der er byggede eller købte i Udlandet, medmindre der foreligger betryggende Bevis for, at Skibet er sødygtigt (RL. § 12, jfr. Bkg. Nr. 40, 1902).

I øvrigt indskærper Søloven Skipperens ubetingede personlige Ansvar i Henseende til at paase, at Skibet, inden Rejsen tiltrædes, er i sødygtig Stand, behørig udrustet, tilstrækkelig bemanded og ikke overlastet (§ 26, jfr. § 292) samt til under Rejsen at gøre, hvad han kan, for at holde Skibet i sødygtig Stand (§§ 32 og 41). Fremdeles er der fastsat Straf for den Reder, hvem det kan tilregnes, at et usødygtigt Skib sendes afsted (§ 292). En Spore for Rederen til at sørge for Skibets Sødygtighed ligger ogsaa i Regelen i § 142, hvorefter Rederen er ansvarlig for al Skade paa indladet Gods, foranlediget ved, at Skibet

ikke har været i behørig Stand til Rejsen, medmindre Skibets Mangler har været saadanne, der »ikke kunde opdages trods al anvendt Omhu«. Hertil kommer videre Regelen i § 249 Nr. 1, hvorefter Rederen ikke kan fordre Assurancen, naar Skibet ved Rejsens Begyndelse ikke var sødygtigt eller tilbørlig udrustet og bemanded m. v. (»Assurandøren forsikrer Skib, ikke Ligkiste«). Af stor praktisk Betydning til Sikring af Skibes Sødygtighed er ogsaa den almindelig brugte »Klassifikation« af Skibe (se NIENDE AFSNIT). Yderligere maa her nævnes den saakaldte »Plimsoll«-Paragraf i Søloven (§ 87), der giver et Flertal af *Skibsmandskabet* Ret til, under et vist Ansvar (jfr. § 87, 2. St. og § 302), at forlange foretaget lovlig Besigtigelse til Bedømmelse af Skibets Sødygtighed.

Om *Undersøgelse af Ulykkestilfælde paa Søen* er der givet Regler i Loven af 1892 om Sørætter og Søforhør (§§ 9—12), hvorefter Domstolene har en Ret og Pligt til at anstille selvstændig Undersøgelse efter indtraadte Ulykker, hvorom der er eller burde være afgivet almindelig Søforklaring. Er Søforklaringen afgivet i Udlandet, skal Skipperen i den første danske Havn melde sig til Søforhør. Lovens § 11 paalægger derhos den Reder, der har Grund til at befrygte, at hans Skib er forlist, uden at Skipper eller nogen, der kunde træde i hans Sted, er reddet, under Bødeansvar inden 9 Maaneder, efter at han sidst hørte fra eller om Skibet, at gøre Indberetning derom til Justitsministeren.

Med danske *Udvandrer-Skibe* føres yderligere et specielt Tilsyn i Henhold til Lov 1. Maj 1868 § 3 og Lov 25. Marts 1872, jfr. Rglm. 28. Marts 1870 og 18. Maj 1872.

Værd at fremhæve i denne Forbindelse er, at *engelsk Lovgivning* truer med Mulkt ethvert Skib, engelsk eller fremmed, der mellem 31. Okt. og 16. Apr. løber ind i engelsk Havn med en Dækslast, der overskrider visse Dimensioner. Endvidere kræves, at ethvert engelsk Skib skal have et Mærke anbragt paa Siden, der angiver, hvor dybt det maa lastes, og det foreskrives (jfr. Handelsberetn. 1897, Till. S. 551 ff.), at ethvert Skib, engelsk eller fremmed, der vil gaa ud af engelsk Havn overlastet, uforsvarlig lastet eller utilstrækkelig bemanded, skal tilbageholdes.

II. Rederi.

Ved *REDER* forstaas den, som til sin Fordel udruster (udreder) et Skib for dermed at drive Fragtfart, altsaa ordentligvis Skibets Ejer. At drive *Rederi* er fri Næring, som staar aaben for enhver. Dog maa efter Loven Embedsmænd og Betjente under Toldvæsenet saavel som Mæglere ikke deltage i Skibsrederi. Hvad enten Rederi drives af en enkelt eller af et ansvarligt Selskab eller af et Aktieselskab, skal der *ikke* gøres Anmeldelse derom til Handelsregisteret; Aktieselskaber — men ikke Enkeltmænd eller ansvarlige Interessentskaber — kan dog, om de vil, gøre saadan Anmeldelse (jfr. S. 305 f.). Derimod vil Oplysning om samtlige danske Rederier være at finde i det ovf. S. 374 omtalte *Rederi-Register* (jfr. RL. § 4 IV og § 13 s. St.). — S. 313 er omtalt, at Redere er pligtige at foretage aarlig Statusopgørelse, og S. 360, at de i Henseende til Konkurs er undergivne de samme Regler som Handlende og Fabrikanter.

1. Partredier.

Medens der med Hensyn til de Sammenslutningsformer, under hvilke flere kan forene sig om at drive Rederi i Fællesskab — derunder særlig Aktieselskabsformen —, i øvrigt intet særligt er at føje til det S. 315 ff. om Handelsselskaber bemærkede, vil der paa dette Sted være at omtale de saakaldte »PARTREDERIER«,

hvored man forstaaer Interessentskaber, der driver Rederi med et Skib, som er i Sameje mellem Medlemmerne, saaledes at hver ejer en vis bestemt Andel (*Skibspart*).

RETSFORHOLDET MELLE M PARTREDERNE INDBYRDES bestemmes dels ved den mellem dem oprettede Kontrakt, dels ved forskellige Regler i Søloven, af hvilke de fleste imidlertid kun kommer til Anvendelse, for saa vidt andet ikke er vedtaget. Dog kræver Sølovens § 10 ubetinget, at der skal vælges en *bestyrende (korresponderende) Reder*; denne maa være dansk Undersaat og bosat her i Riget (han behøver ikke selv at have Part i Skibet), men Tilsidesættelse af dette Paabud har ingen anden Virkning end, at det staaer den, der vil sagsøge Rederiet, frit for at sagsøge, hvem han vil af Partrederne paa Rederiets Vegne. — Hvad Kontrakten først og fremmest maa fastsætte, er de Brøker, der angiver hver enkelt Partreders *Andelsberettigelse*. Derefter bestemmes nemlig baade, i hvilket Omfang den enkelte hæfter for Rederiets Gæld (§ 9), og i hvilket Omfang han deltager i Gevinst og Tab (§ 19), saavel som hvilken Vægt der tilkommer hans Stemme under Afstemningerne (§ 12).

Blandt Sølovens Regler om Partredernes indbyrdes Forhold skal følgende nævnes: Enhver af Partrederne maa yde *Bidrag* til de Udgifter, som kræves af Rederiforretningen, i Forhold til sin Andel i Skibet. Undlader han saadant, har den Medreder, der udlægger Beløbet for ham, Ret til 8 pCt. aarlig Rente samt Forsikringspræmie; for hele Fordringen har han derhos Panteret i den forsømmeliges Skibspart (§ 17). Imidlertid har dog enhver Partreder, af hvem der kræves Tilskud til en ny Rejse eller til Skibets Reparation efter fuldendt Rejse, skønt han ikke har stemt for saadant, Ret til at frigøre sig for Tilskudspligten ved uden Vederlag at afstaa sin Skibspart, for saa vidt den da er ubehæftet (§ 18), til de andre Skibsredere.

Den *bestyrende Reder* vælges af den eller dem, der ejer mindst Halvdelen af Skibet. Hvis to faar lige mange Stemmer, afgøres Sagen ved Lodtrækning (§ 12). Der er intet til Hinder for, at den Partreder, der ejer over Halvdelen af Skibet, vælger sig selv til bestyrende Reder. Retten kan imidlertid paa en anden Partreders Begæring afsætte ham, om dertil findes skellig Grund, og samtidig beskikke en midlertidig Bestyrer. Bortset fra dette særlige Tilfælde er Regelen den, at den bestyrende Reder til enhver Tid kan afsættes ved Beslutning af Partredere, der ejer mere end en Halvpart i Skibet (§ 14).

Den bestyrende Reder leder den daglige Drift og er, naar intet andet er vedtaget, berettiget til at afslutte alle de Retshandeler, som en Rederiforretning sædvanlig fører med sig (§ 11). Han kan saaledes bortfragte Skibet, antage, instruere og afskedige Skipperen, indkassere Penge, sagsøge og sagsøges paa Rederiets Vegne (§ 11). Dog skal han, om muligt, raadføre sig med Medrederne, naar vigtigere Anliggender forefalder, navnlig naar der er Spørgsmaal om at anvende Skibet i væsentlig forskellig Fart, om at ansætte eller afsætte Skipper eller foretage en betydeligere Reparation (§ 13). Uden særlig Bemyndigelse er den bestyrende Reder ikke berettiget til at optage Pengelaan i Rederiets Navn eller til at sælge, pantsætte eller tegne Forsikring paa Skibet, saa lidt som til overhovedet at foretage betydningsfulde Skridt af ekstraordinær Art. Derimod kan Beslutning altid gyldig tages af den eller de Partredere, der ejer mere end en Halvpart i Skibet, eller blot Halvdelen, naar Beslutningen tiltrædes af den bestyrende Reder, medmindre det drejer sig om Beslutninger, som er i Strid med Rederikontraktens Indhold eller ligger udenfor Rederiets Øjemed; thi i saa Fald kræves selvfølgelig Enstemmighed (§ 12). — Om den bestyrende Reders *Regnskabsaflæggelse*, se §§ 15 og 16. — Om hans *Anmeldelse til Skibsregisteret og Rederiregisteret*, se § 10 og R.L. §§ 4, 25, 38.

Hver enkelt Partreder kan frit *AFHÆNDE* sin Skibspart; kun hvis Overdragelsen vil medføre, at Skibet taber Ret til at føre dansk Flag, udfordres samtlige Medrederes Samtykke til Overdragelsen, og det, selv om den sker ved Tvangssalg (§ 20). Overgaar en Skibspart i Udlændings Eje paa anden Maade end ved Salg, kan enhver Medreder forlange Parten solgt ved Auktion (jfr. § 20, 3 St.). Erhververen af en Skibspart indtræder i det hele i Overdragerens Retstilling (jfr. nærmere § 21).

OVERFOR TREDJEMAND *forpligtes* Partrederiet ved alle de Retshandeler, som den bestyrende Reder afslutter indenfor Grænserne af, hvad en Rederiforretning sædvanlig fører med sig. Er den bestyrende Reders Myndighed begrænset ved særlige Instrukser, kan saadanne dog kun gøres gældende overfor Tredjemand, naar denne i Tide er bleven gjort bekendt dermed (§ 11).

I Modsætning til hvad der ellers gælder ved ansvarlige Interessentskaber (jfr. ovf. S. 317), hæfter hver Partreder *kun i Forhold til sin Andel* i Skibet (altsaa pro rata, ikke solidarisk) for de Forpligtelser, der overhovedet medfører personligt Ansvar (§ 9). — I Konkurstilfælde har Rederikreditorerne ikke fremfor den enkelte Partreders Særkreditorer nogen Fortrinsret til hans Part af Rederiformuen.

Om Partrederis OPLØSNING findes Reglerne i §§ 20, 22 og 23. Rederiet opløses ikke derved, at en Part i Skibet overgaar til en anden Ejer, eller ved en Partreders Død, Umyndiggørelse eller Konkurs. Derimod kan den eller de Partredere, der ejer mere end en Halvpart i Skibet, altid beslutte Rederiets Opløsning. Endvidere kan enhver af Partrederne forlange Opløsning, 1) naar Skibet uden hans Skyld eller Samtykke mister Retten til at føre dansk Flag, 2) naar den bestyrende Reder afskediges ved Rettens Kendelse, 3) naar Flertallet misbruger sin Stilling, eller 4) naar det ved en Rejses Slutning viser sig, at Gælden overstiger Formuen. I Tilfælde af Opløsning skal Skibet sælges ved offentlig Auktion.

2. Rederens Ansvar for Skipper og Mandskab.

Da Rederen eller Rederne ordentligvis ikke selv kan være til Stede overalt, hvor der kan blive Tale om at afslutte Retshandeler vedrørende Skibet, maa de repræsenteres af SKIPPEREN (Kaptajnen). Det er en overalt anerkendt Retsætning, at Skipperen ikke blot forbinder Rederen i Henhold til de sædvanlige Fuldmagtsregler, men at han overhovedet i Henseende til Sørejsen, og hvad dermed staar i Forbindelse, altid anses som Rederens nødvendige Repræsentant. Skipperens *Retshandeler* forpligter altsaa indenfor visse Grænser Rederen uden Hensyn til, om denne i det enkelte Tilfælde maa antages at billige eller misbillige dem, ja, selv om han maaske endog udtrykkelig har forbudt dem.

De Retshandeler, hvilke Skipperen som saadan efter Loven (jfr. dansk Sølov §§ 48—50 smh. m. § 51) har almindelig Legitimation til at afslutte, er saadanne, som efter deres Art fornuftigvis af Tredjemand maa anses som hensigtsmæssige eller naturlige i Forhold til den sædvanlige Anvendelse af et Skib som det paa-gældende. Saadanne Retshandeler kan angaa Forhyring, Lodsning, Befragtning, Proviantering, Kulforsyning, Reparationer, Forsikring, Bjærgning, Optagelse af Laan, ja endog Pantsætning eller Salg af Skibet, det sidste dog kun naar Skibet er erklæret for uistandsætteligt; Salget skal da ske ved offentlig Auktion. For saa vidt der imidlertid er Tale om Afslutning af Retshandeler paa Rederiets Hjemsted, kan Skipperen efter Loven ikke uden særlig Bemyndigelse indgaa Retshandeler, der forpligter Rederen, naar undtages, at han kan hyre Mandskab.

Imidlertid hæfter Rederen ikke efter alle Lovgivninger fuldt ud for Opfyldelsen af de gennem Skipperen som saadan afsluttede Kontrakter. Den romerske Ret paalagde ham vel et ubegrænset Ansvar i saa Henseende, og det samme gør endnu *engelsk* Ret, idet Rederen efter denne hæfter ikke blot med Værdien af Skib og Fragt (Rederens »SØFORMUE«, *fortune de mer*), men ogsaa med hele sin øvrige Formue (*fortune de terre*). Derimod hjemler *fransk* og *holandsk* Ret Rederen en Adgang til at fri sig for Ansvar ved at afstaa (*abandonere*) Skib og Fragt til Fordringshaveren; men om han vil gøre dette eller paa-tage sig det fulde personlige Ansvar, skal han bestemme, før endelig Dom falder, altsaa paa et Tidspunkt, hvor han efter Omstændighederne kan være i be-

grundet Usikkerhed med Hensyn til det paagældende Kravs Størrelse og Beretigelse. Endelig er efter mange andre Lovgivninger, deriblandt den *tyske*, den almindelige Regel denne, at Skipperen ikke kan forpligte Rederen for et større Beløb end Værdien af det, han har under Hænder, altsaa Søformuen (Skib og Fragt o: Bruttofragten for den paagældende Rejse). Denne Regel gælder ogsaa efter de *nordiske* Søløve (jfr. dansk Søløv § 7, 2. St.). Paa den anden Side er der indrømmet vedkommende Kreditor Søpanteret i Søformuen (jfr. § 268 Nr. 4 og ndf.). Til Søformuen henregnes ikke Assurancesummen. Den, der har et Krav, som kun kan søges fyldestgjort i Søformuen, maa derfor eventuelt assurere denne sin Interesse.

I samme Omfang, hvori Rederen hæfter for Skipperens Kontrakter, hæfter han ogsaa for de Erstatningskrav, der kan udspringe af, at Skipperen *mistligholder* en saadan Kontrakt eller en af Rederen selv eller ved anden Fuldmægtig indgaaet Kontrakt, hvis Opfyldelse hører til Skipperens Pligter (§ 7, 2. St.).

Fuldt ud ansvarlig for Opfyldelsen af de af Skipperen indgaaede Rets-handeler er Rederen kun i to Tilfælde, nemlig naar han har givet Skipperen en særlig Fuldmagt til at forpligte sig ud over den almindelige Beføjelse, som selve Stillingen som Skipper fører med sig, samt med Hensyn til Forhyring af Mandskab. Skipperens egne Krav paa Hyre og andet Vederlag saavel som hans Dækningskrav i Anledning af gjorte Udlæg maa kunne gøres gældende mod Rederen personlig ud over Søformuen, i hvilken Skipperen for øvrigt har Søpanteret (§ 268 Nr. 4).

Det er givet, at Begrænsningen i Rederens Ansvar (nemlig til Søformuen) ogsaa maa gælde, naar Talen er om Retshandler, som Skipperen har ladet en anden, f. Eks. en Skibsmægler eller Skibets Styrmand indgaa paa sine Vegne for Rederen. Derimod har man rejst det Spørgsmaal, om Begrænsningen i Rederens Ansvar ogsaa gælder med Hensyn til de Funktioner, der udføres af Ekspeditører, Agenter eller andre saadanne Personer, som Dampskibsselskaber, hvis Skibe gaar i fast Rute, gjerne har paa de forskellige Anløbssteder til Modtagelse af Gods til Forsendelse, Udstedelse af Konnossement (jfr. Søl. § 132), Forvaring af udloset Gods m. v. Det rette er vistnok at betragte disse Personer som blotte Stedfortrædere for Skipperen — og altsaa Rederens Ansvar som begrænset —, saa længe den af dem udførte Virksomhed udelukkende er en Del af, hvad der efter Loven ligger indenfor Skipperens almindelige Hverv og Beføjelse, men ikke ellers.

Hvad dernæst angaar Skipperens eller Skibsfolkenes *skadegørende Handlinger udenfor Kontraktforhold* (skødesløs Behandling af Ladning, Paasejling, Beskadigelse af Sømærker, undersøiske Ledninger, Bolværker eller Brohoveder, Foraarsagelse af Ildsvaade i en Havn o. s. v.), er det ogsaa her i mange Lande fra gammel Tid Regelen, at Rederen vel hæfter for al af Skipper eller Skibsfolk ved Fejl eller Forsømmelse i *Tjenestens Udførelse* forvoldt Skade, men kun med Søformuen. I Overensstemmelse hermed bestemmer Søl.s § 8 (jfr. § 222), at Rederen hæfter med Skib og Fragt for Skade, der er foraarsaget af Skipperen eller nogen af Mandskabet ved Fejl eller Forsømmelse i Tjenesten saavel som for Skade, der paa samme Maade er forvoldt af nogen, som, uden at høre til Skibsmandskabet, udfører Arbejde i Skibets Tjeneste (derunder altsaa bl. a. Lods, Stuver og Bugserbaads Besætning). Ogsaa her gives der vedkommende Kreditor Søpanteret (jfr. § 268, Nr. 4). Selvfølgelig kan den Reder, der uden egen Skyld kommer til at udrede Skadeserstatning, atter kræve det saaledes udrede erstattet af den, der paa tilregnelig Maade har forvoldt Skaden (§ 8, 2. St.).

I *engelsk* Ret gælder den ejendommelige Regel, at Rederens Ansvar for Skipperens eller den øvrige Besætnings skadegørende Handlinger ikke er begrænset til Søformuen, men derimod er begrænset saaledes, at Erstatningens Beløb ikke

kan overstige £ 15 pr. Ton af Skibets Drægtighed ved Skade paa Personer og £ 8 pr. Ton ved Skade paa Gods. Saa vidt hæfter Rederen altsaa personligt, hvad enten Skibet gaar til Grunde eller ikke. Den nævnte Regel skal af engelske Dommere efter Lovens udtrykkelige Bud anvendes, hvad enten Skibet ejes af engelske Undersaatter eller af fremmede. De engelske Ansvarsregler skal i øvrigt have ført med sig, at mange engelske Redere danner et særligt Aktieselskab for hvert Skib de sætter i Drift, for paa den Maade at faa eventuelt Tab begrænset til Skibet.

III. Skipperen.

Skibsføreren (Skipperen, Kaptajnen) har en i mange Maader ansvarsfuld Stilling; han har en Række af de forskelligste Hverv at røgte og mange forskellige Personers ofte modstridende Interesser at varetage. Som den, der skal forestaa Sejladsen, har han den øverste Kommando paa Skibet. Han skal som staaende i Rederiets Tjeneste varetage dettes Interesse og kan som dets Fuldmægtig paadrage det Forpligtelser. Samtidig skal han værne om de til Ladningen knyttede Interesser og kan som Repræsentant for Ladningsejerne indenfor visse Grænser forbinde disse. Endvidere kommer han i Forhold til Skibsmandskabet og efter Omstændighederne til Assurandører, Bodmerikreditorer, Bjærgere, Ladningsmodtagere, andre Skibsførere o. s. v. Han er forpligtet til gennem en Række bestemte Akter (Journalføring, Skønsforretninger, Søforklaring o. s. v.) at konstatere Rejsens Gang og mulige Forstyrrelser, ligesom det endelig er ham, hvem det offentlige paalægger Opfyldelsen af en Række for Kontrollens eller Almensikkerhedens Skyld foreskrevne Forholdsregler, saaledes med Hensyn til Skibsettersyn, Navigering, Lanterneføring, Havne-, Politi-, Told-, Karantænevæsen o. s. v.

Betingelserne for Retten til at FARE som SKIPPER paa dansk Skib er ved Sønæringsloven (Nr. 40) af 25. Marts 1892 §§ 1, 2, 9 (jfr. Lov Nr. 75, 1895), 10, 16 jfr. §§ 19—21 (se endvidere Cirk. Nr. 23, 1894 om Forholdet mellem de forskellige Eksaminer og Bkg. Nr. 144, 1901 om Synsprøven) fastsatte saaledes:

Ved *indskrænket Fart* forstaas dels Farten øst for Linjen Lindesnæs- Texel, dog i Østersøen ikke nordligere end den 58. Bredegrad, dels den Sejlad, der for Færøernes Vedkommende foregaar i Sigte af Øerne.

Dansk Skib paa indtil 20 Tons kan i indskrænket Fart føres af *Enhver*. Til at føre Skib paa over 20, men ikke over 100 Tons i indskrænket Fart kræves Bevis som *Sætteskipper* eller *Skibsfører*. Ret til at føre Skib paa over 100 Tons i indskrænket Fart eller Skib af hvilkensomhelst Størrelse udenfor den indskrænkede Fart er betinget af Bevis som *Skibsfører*. Til at føre Udvandrerskab i Fart paa fremmede Verdensdele kræves *desuden* udvidet Styrmandseksamen eller Afgangseksamen ved Søofficersskolen.

Til Erhvervelse af *Bevis som Skibsfører* eller som *Sætteskipper* kræves som fælles Betingelser, at vedkommende er fuldmyndig, fyldstgør de almindelige Næringsbetingelser i Henseende til Indfødsret eller Opholdsret (S. 292 f.), og at han har bestaaet en Synsprøve; som særlige Betingelser for *Bevis som Skibsfører* kræves *desuden*: at han har taget almindelig Styrmandseksamen (eller Afgangseksamen ved Søofficersskolen), at han derefter har faret en vis Tid til Søs, og at han ikke er dømt for en vanærende Handling; som særlige Betingelser for *Bevis som Sætteskipper* kræves: at vedkommende har bestaaet Sætteskipperprøven, har faret en vis Tid til Søs, og at han ikke er dømt til Strafarbejde for en vanærende Handling.

De foranstaaende Bestemmelser finder ikke Anvendelse paa *Fiskekfartøjer* og *Lystfartøjer*. Til at føre dansk Skib paa Fiskeri udenfor Nord søen eller udenfor den færøiske indskrænkede Fart eller til at føre Dampskib af over 100 Tons paa Fiskeri kræves dog Bevis enten som *Skibsfører* eller som *Fiskeskipper*. Til Erhvervelse af *Bevis som Fiskeskipper* fordres: Bestaaen af Fiskeskipperprøven (der er strengere end Sætteskipperprøven, men mindre streng end almindelig Styrmandseksamen), en vis Tids Fart til Søs, samt i øvrigt de samme Betingelser, som kræves for at kunne faa *Bevis som Skibsfører*.

Om Skipperens ANTAGELSE hedder det i Søl.s § 24: Skipperen antages af Rederiet eller paa dets Vegne af den bestyrende Reder. Den, der ejer mere end en Halvpart i Skibet, er berettiget til at overtage dets Førelse, hvis han fyldestgør Lovens Betingelser; er der Uenighed om Lønningsvilkaarene, kan Sagen forelægges Retten til Afgørelse.

Antagelsen kan forøvrigt være for bestemt Tid, for en vis Rejse eller visse bestemte Rejser, med nærmere fastsat Opsigelsesvarsel eller paa ubestemt Tid uden Aftale om Ophørsmaade (jfr. nærmere ndf. S. 382).

Det VEDERLAG, der tillægges Skipperen, bestaar i *Forplejning* (eller *Kostpenge*) samt en Løn, *Hyre*, der sædvanlig beregnes maanedsviis, men undertiden med en rund Sum for Rejsen. Hertil kan komme *Kaplak* d. v. s. visse Procent af Fragten. Den saakaldte *Føring* — hvorved oprindelig forstodes Skipperens Ret til et vist Rum i Lasten, hvor han for egen Regning kunde medtage Varer, senere et særligt Pengetillæg som Erstatning for denne Ret — kendes næppe mere; i hvert Fald forbyder Søl.s § 28 udtrykkelig Skipperen uden Rederens Samtykke for egen eller andres Regning at medtage Handelsvarer i sin Kahyt eller andet Rum, som ikke er bestemt til Last.

Kaplak (*Kaplaken* »Tøj til en Kappe« el. »Kutte«) var oprindelig en Godtgørelse, som Befragteren betalte Skipperen, for at han skulde passe godt paa Ladningen (»ikke fristes til at gaa under Dækket i ondt Vejr«). I ældre Tid, da Mangelen af Assurance og Sørejsernes Langsomhed og Usikkerhed bevirkede, at Ladningsejeren i høj Grad maatte sætte sin Lid til Besætningens Omhu og Iver, var det almindeligt at yde Skipperen eller Mandskabet slige personlige Gratialer under forskellige Benævnelser (saaledes ogsaa »Primegelt«, »Kühlegelt« o. s. v.). Nu foreskriver imidlertid Søl. § 60, 2. St., at Skipperen, naar ikke andet er vedtaget, i Regnskabet skal godskrive Rederiet enhver særskilt Godtgørelse, som han har modtaget af Befragter, Ladningsejer, Leverandør eller andre, med hvem han i Egenskab af Skipper har haft at gøre; men der er selvfølgelig intet til Hinder for, at Rederiet kan tilsige Skipperen visse Procent Kaplak af enhver Fragt, uden Hensyn til den Form eller det Navn, hvorunder Fragten er betinget. Undertiden faar Kaptajnen i Stedet for Kaplak en Andel af Skibets Netto-Portjeneste.

For sit Krav paa Hyre og andet Vederlag saavel som paa Dækning af Udlæg, som Skipperen med Føje har gjort for Reder eller Ladningsejer, kan han ikke blot holde sig fuldt ud henholdsvis til Reder og Ladningsejer, men han har tillige *Søpanteret* (§ 268 Nr. 2 og 4 og § 276 Nr. 3) henholdsvis i Skib og Fragt og i Ladning.

Efter Søl.s § 61 kan en Skipper til enhver Tid AFSKEDIGES — altsaa uanset, om han er antaget for bestemt Tid eller Rejse eller med et vist Opsigelsesvarsel —, men naturligvis kun mod, at der betales ham skyldigt Vederlag, ligesom der skal stilles ham Sikkerhed for Oplydelsen af Forpligtelser, som han med Føje maatte have paataget sig til Bedste for Skib eller Ladning.

Hvor meget Vederlag Skipperen i Afskedigelsestilfælde har Krav paa, stiller sig forskelligt.

Hyre til Afskedigelsen (§§ 63 og 64) maa han nøjes med, naar Afskedigelsen har sin Grund i hans Uduelighed eller Pligtforsømmelse, eller skyldes en saadan Sygdom eller Beskadigelse, som gør ham uskikket til Fører, eller er grundet i, at Rejsen eller dens Fortsættelse umuliggøres ved indtraadte Ulykker, Krig, Ishindring, Ind- eller Udførselsforbud ell. lign. — Naar Skipperen dør, beregnes der hans Bo Hyre til Dødsdagen (§ 67).

Hyre m. m. ud over Afskedigelsestidspunktet tilkommer der efter § 65 Skipperen, naar han afskediges, uden at nogen af de fornævnte Grunde foreligger, eller han fratræder, fordi Skibet mister Retten til at føre dansk Flag. Han skal nemlig i saa Fald have hele det ham kontraktmæssig tilsagte Vederlag. Var han antagen paa ubestemt Tid og uden fastsat Opsigelsesvarsel, faar han Hyre til Afskedigelsen og endvidere en Tillægshyre for — alt efter Omstændighederne — een, to eller tre Maaneder.

Paadrager Skipperen sig, medens han er i Tjenesten, uforskyldt Sygdom eller Beskadigelse, er Rederiet pligtigt at bekoste hans *Kur og Pleje* ogsaa efter Afskedigelsen, dog ikke over 4 eller 8 Uger efter denne (§ 64, 2. St.).

I flere af de fornævnte Tilfælde tilkommer der Skipperen *fri Hjemrejse* paa Rederiets eller Statskassens Bekostning (jfr. § 66).

§ 68 indeholder nærmere Regler for Vederlagets Beregning, naar dette helt eller delvis bestaar i Kaplak eller Andel i anden Indtægt af Rejsen.

En saadan almindelig *Opsigelsesret*, som der efter det ovenanførte tilkommer Rederiet, tilkommer ikke *Skipperen*. Medens nemlig Skipperens Interesse i Rejsen væsentlig kan fyldestgøres ved Betaling af det tilsagte Vederlag, vil Rederiets Interesse i Skipperens Forbliven ved Skibet ofte være af en ganske anden Natur, idet Skipperens Tilbagetræden i Utide kan blive skæbnesvanger for Rejsens Udfald. Hvis Rederen imidlertid misligholder Kontrakten (f. Eks. ikke betaler Hyre eller ikke udruster Skibet i sødygtig Stand), kan Skipperen — i Overensstemmelse med almindelige Kontraksregler — ikke blot kræve Erstatning, men efter Omstændighederne være berettiget til at fratræde. Ellers maa han, hvis han er antagen for bestemt Tid eller Rejse eller med bestemt Opsigelsesvarsel, blive, indtil Tiden er gaaet, Rejsen endt eller Varselet givet og udløbet. Er Skipperen antagen paa ubestemt Tid og Kontrakten intet indeholder om Opsigelse eller Fratrædelse, giver § 62 ham dels Ret til at opsiges sin Tjeneste, naar Skibet er kommet til indenlandsk Havn, og Rejsen der er endt, dels en vis Ret til at fratræde, naar Skibet i Løbet af 3 Aar ikke har endt nogen Rejse i Hjemlandet. — Naar Skibet mister Retten til at føre dansk Flag, er Skipperen altid berettiget til straks at fratræde.

SKIPPERENS PLIGTER FØR REJSEN er navnlig følgende:

Han skal sørge for, at Skibet er sødygtigt, behørig udrustet med alt Skibsredskab, tilstrækkelig bemandedt samt forsvarlig forsynet med Proviant, Vand, Lægemidler, og (hvis det er Dampskib) med Kul og andre Maskinfornødenheder, saavel som med de reglementerede Signalapparater og Bjærgningsredskaber samt med de nødvendige Søkort og Instrumenter (§ 26, 1. St., § 45, Regl. Nr. 246, 1892, jfr. Bkg. Nr. 101, 1898 om Skibsmandskabets Forplejning og Opholdsrum, Bkg. Nr. 91, 1893 om Lægemidler, Bkg. Nr. 37, 1902 om Lanterner og Lyd-Signalapparater, Lov Nr. 16, 1903 om Tilsyn med Dampfartøjer, jfr. Bkg. Nr. 156, Nr. 181 og Nr. 184, 1903).

Endvidere skal Skipperen sørge for de fornødne Dagbøger (jfr. nærmere S. 383) samt for, at de fornødne Skibspapirer er ombord, nemlig Nationalitets- og Registrerings-Certifikat, Bemandingslisten, Toldklareringsbeviset og de fornødne Ladningsdokumenter, hvorhos han ombord skal have et Eksempplar af Søloven og de i Henhold til denne udfærdigede Reglementer og Forskrifter (§ 27, jfr. RL. § 32) og eventuelt et Eksempplar af Karantæneloven (Nr. 104, 1900 § 47).

Frødeles skal Skipperen paase, at Indladningen eller Ballastningen foregaar paa god og forsvarlig Maade (§ 26, 2. St. og 3. St., jfr. Lov Nr. 201 af 14. Dec. 1903 og Adg. Nr. 214, 1903). — Paa Postvæsenets Forlangende skal han medtage Posten (Postlov Nr. 105 af 3. Juni 1902, § 9).

Skipperen bør være nøje opmærksom paa, hvad der tilføres Certepartiet og Konnossementet. Navnlig naar der til Underskrift præsenteres ham Dokumenter i en ham ubekendt Form, bør han, inden han underskriver, sætte sig ind i de opførte Vilkaar. Han kan ikke vente, at der under en Retssag vil blive taget Hensyn til hans Paaberaabelse af, at han ikke vidste, hvad der stod i Certepartiet eller i Konnossementet, eller at han havde misforstaaet deres Indhold. En Forsømmelse i saa Henseende kan have meget alvorlige økonomiske Følger baade for Rederiet og for ham selv.

SKIPPERENS PLIGTER UNDER REJSEN er navnlig følgende:

Han skal sejle direkte og hurtigst mulig til Bestemmelsesstedet, medmindre Havsnød, Ydelse af Hjælp til andre Skibe i Nød eller lignende gyldige Grunde nødvendiggør Afvigelser (Deviation, jfr. § 31). Han maa ikke uden Nødvendighed forlade Skibet udenfor sikker Anker- eller Havneplads (§ 29). Han skal under

Rejsen gøre, hvad han kan, for at holde Skibet i sødygtig Stand (§ 32, jfr. § 43), sørge for Mandskabets Vel (jfr. ndf.) og værne om Ladningen (§ 53). Han skal iagttage Navigeringsforskrifterne og særlig gøre sig bekendt med de Paabud og Forskrifter, der er at iagttage paa de Steder, han anløber (§ 33). Hvor han ikke selv kender Farvandet, bør han tage Lods. Han skal sørge for, at Skibsdagbøgerne føres i de Tilfælde, hvor dette er paabudt*), og, naar Skipperen i Havsnød maa forlade Skibet, skal han i Særdeleshed sørge for at bringe Dagbøgerne og Skibspapirerne i Sikkerhed (§ 43). — Skipperen handler under alt dette paa eget Ansvar. At han har handlet efter Ordre, fritager ham ikke for Ansvar undtagen overfor dem, som har givet Ordren, og om end Beslutning er fattet i Skibsraad, er han selv ansvarlig for de Foranstaltninger, der træffes (§ 59). Heri ligger paa den anden Side, at Skipperen ikke kan være ubetinget forpligtet til at efterkomme de Paalæg, der gives ham fra Rederen eller fra Ladningsejeren, men efter Omstændighederne maa handle selvstændigt under Afvejelse af de forskellige modstridende Interesser. Selvfølgelig bør han dog ikke uden vægtig Grund undlade at efterkomme Ordre fra Rederiet, og Søloven paalægger ham udtrykkelig (§ 52) ikke blot stadig at holde dette underrettet om Rejsens Gang og enhver Begivenhed af Interesse, men ogsaa saa vidt mulig, i vigtige Tilfælde at indhente Ordre fra dette eller fra den, til hvem det har henvist ham.

Naar Skib eller Ladning lider større Skade, der antages at nødvendiggøre betydeligere Reparation, hel eller delvis Udlossen eller længere Ophold, skal Skipperen lade afholde lovlige *Skensforretning* og Besigtelse, for derved at konstatere Skadens Beskaffenhed, Omfang og Oprindelse (§ 41). Kan der være Spørgsmaal om, at Skade er foranlediget af Mangler ved Stuvningen, Garneringen, Lugernes Forskalkning eller desl., bør *Besigtelsesmænd* tilkaldes ved *Lugernes Aabning* og *Losningen*. Findes der Grund til at befrygte, at Gods under Rejsen har taget Skade, skal Skipperen lade afholde Besigtelsesforretning, før Godset udleveres til Modtageren (§ 42).

Naar der indtræffer nogen Begivenhed, som medfører eller kan formodes at medføre Skade af nogen Betydning paa Skib eller Ladning, eller *naar* nogen af de ombordværende ved Ulykkestilfælde er omkommen udenfor indenlandsk Havn, eller *naar* ved Sammenstød saadan Skade eller Ulykke er tilføjet andet Skib, skal Skip-

*) Reglerne om *Skibsdagbøger* findes i Søl.s §§ 35—39 (jfr. §§ 40, 43, 47, 79, 89, 103, 104, 195, 287), Bkg. Nr. 261, 1892, Bkg. Nr. 189, 1893, Adg. Nr. 120, 1894 og Lov Nr. 151 af 18. Nov. 1898. Herefter skal alle Skibe, der gaar udenfor »indskrænket Fart« (se ovf. S. 380) — dog ikke Skibe, der kun gaar paa Fiskefangst i Nord- og Østersøen — føre en autoriseret *Dagbog* (*Journal*, tidligere kaldet *Logbog*), Dampskibe i samme Fart desuden en særlig autoriseret *Maskindagbog*. Dagbogen føres af Skipperen eller under hans Tilsyn og Medansvar af Styrmanden, Maskindagbogen under Skipperens Tilsyn og Medansvar af Maskinmesteren. De føres efter Tidsfølgen, i Havn for hvert Døgn, i Søen for hver Vagt. Hvad der passerer paa den enkelte Vagt, kan foreløbig optegnes paa en Kladde, men skal indføres inden Etmaalets Ende (o: 24 Timer). De skal føres ordentligt og tydeligt. I Dagbogen skal nøjagtig optegnes enhver Begivenhed, hvorom Kendskab kan være til Nytte for Redere, Ladningsejere, Forsikringsgivere eller andre, der har Interesse i Rejsen. I Maskindagbogen indføres Skibets Forraad af Kul og andre Maskinforbrændstoffer ved Afgangen fra Havn, Kulforbruget for hvert Døgn og i øvrigt alt, som vedrører Maskinen, dens Gang og Pasning.

Naar en udskreven Dagbog indleveres for at ombyttes med en ny, autoriseret Dagbog, skal vedkommende Embedsmand (i København Justitssekretæren ved Sø- og Handelsretten, udenfor København Underdommeren, i Udlandet Konsulen) undersøge, om den er ordentlig ført, Dag for Dag, og i modsat Fald foranledige Skipperen tiltalt.

Ogsaa den ikke udskrevne Dagbog skal i en Række Tilfælde (§ 38) indleveres til saadan Undersøgelse.

Enhver, der paaviser en retlig Interesse deri, kan forlange Adgang til at blive bekendt med Dagbøgernes Indhold. De bør, naar de er udskrevne, opbevares mindst 2 Aar efter Rejsens Slutning, og, hvis der er rejst Sag, indtil denne er endt. Om »*Tilsynsbogen*« for Dampskibe og »*Deviationsbog*« for Passagerdampere, se Lov Nr. 16 af 13. Febr. 1903 § 28 og § 2 n, jfr. Bkg. Nr. 182 og 184, 1903.

peren sammen med Folkene afgive personlig Forklaring (Søforklaring) for den dertil beskikkede offentlige Myndighed (§ 40). Formaalet hermed er dels at skaffe et Bevismiddel, som kan være af stor Interesse ved Udjævningen af de opstaaede privatretlige Mellemværender, dels at skaffe Oplysning om mulig begaaede Forseelser. Søl. § 40 foreskriver nærmere, at Skipperen i de nysnævnte Tilfælde, her i Landet senest Dagen efter at være kommet i Havn, skal gøre *Anmeldelse* til Søretten om, at Søforklaring skal afgives; med Anmeldelsen skal følge en ordret Udskrift af Dagbogen eller i Mangel deraf en anden skriftlig Fremstilling af Begebenheden og derhos en Fortegnelse over Skibets Mandskab og andre Personer, der antages at kunne give Oplysning i Sagen, samt om mulig en Angivelse af de i Sagen interesserede Personer eller deres befuldmægtigede. Retten berammer derefter et Retsmøde til Optagelse af Søforklaringen, og denne foregaar da saaledes, at først Skipperen og dernæst andre Vidner, som Skipperen fremstiller eller Retten indkalder, afhøres mundtlig og hvert Vidne for sig, saaledes at ingen paahører den andens Forklaring. Hvis større Ulykke eller Tab er indtraadt, skal der i Sammenhæng med Søforklaringen holdes et ligefremt Forhør (*Søforhøret*), under hvilket Retten optræder paa det offentlige Vegne, med Myndighed som i offentlige Under-søgelsessager (jfr. i det hele de nærmere Regler i Loven om Søretter af 12. April 1892 §§ 9—12).

Udenfor Riget skal Skipperen ifølge Søl.s § 40, 3. og 4. St., saaledes som disse er affattede ved Lov Nr. 81 af 23. Maj 1902, snarest mulig afgive Søforklaringen, *enten* for den Myndighed, under hvem saadanne Forretninger paa Stedet henhører (hvis der paa Stedet er dansk Konsul, skal han underrettes, for at han kan være til Stede) *eller* for vedkommende danske Konsul, saafremt denne af Udenrigsministeriet har faaet særlig Bemyndigelse til at modtage slige Forklaringer.

Ifølge Søl.s § 34 (jfr. kgl. Adg. Nr. 127, 1893) har Skipperen en vis Pligt til paa Forlangende mod Betaling at *medtage danske Søfolk*, hvis Hjemsendelse det paa-ligger Konsulen at besørge.

Naar Skipperen er ANKOMMEN TIL BESTEMMELSESTEDET, bør han melde sin Ankomst til de paagældende, om han ved, hvem disse er. Modtages Ladningen ikke paa behørig Maade, skal Skipperen oplægge Godset under sikker Forvaring og herom underrette saavel Aflader som den, for hvem det er bestemt (§ 156, jfr. § 140). Af det oplagte kan Skipperen dog ved offentlig Auktion lade sælge saa meget, som udfordres til at dække Skibets Krav (§ 157). — Særlig Regel om Stykgods indeholdes i § 138. — Om Skipperens *Regnskabspligt* findes Regler i § 60.

Om Skipperens STILLING TIL DE UNDERGIVNE findes Reglerne navnlig i Søl.s §§ 44—47 samt i Kap. IV.

Han bør behandle dem paa sømmelig Maade og efter Evne sørge for deres Vel. Legemlig Røvselse er forbudt (§ 44). Kun naar nogen af Mandskabet nærter at efterkomme en Befaling eller viser Genstridighed i Tjenesten, maa Skipperen anvende Magt for at skaffe sig Lydighed; i Nødstilfælde maa han endog anvende ethvert til Ordens og Lydigheds Tilvejebringelse nødvendigt Middel (§ 101). For en Række forskellige Forseelser kan han straffe ved Afdrag i Hyren, dog maa der i alt ikke afdrages mere end Halvdelen af det hele Hyrebeløb for Rejsen. Er denne Grænse naaet, kan Skipperen anvende Arrest, dog ikke for længere Tid end 48 Timer, og kun for saa vidt passende Arrestrum haves ombord (§ 102, jfr. § 105). Om Formerne for Skipperens Straffemyndighed, se § 103, om Klage derover, se § 104.

Om Skipperens Myndighed til at FORPLIGTE REDERIET er talt ovi. S. 378.

Søgsmaal til Fyldestgørelse af Søfordring, hvorfor der haves Søpanteret i Skib eller Fragt, kan anlægges ikke blot mod Rederiet selv, men ogsaa mod Skipperen paa dettes Vegne (§ 282). Af Lovgivningens almindelige Værnetingsregler følger, at Sager mod udenlandsk Rederi eller Ladningsejer, altid, naar Skibet befinder sig her i Landet, kan anlægges paa Skibets Opholdssted paa den Maade, at der først gøres Arrest henholdsvis i Skibet eller i Godset, hvilken Arrest derefter forfølges under et sædvanligt Søgsmaal (Pl. 30. Novbr. 1821).

I tidligere Tid var det, efter at Ladningsejeren var ophørt selv at følge med Skibet, sædvanligt, at der med Skibet fulgte en Mand med det særlige Hverv at drage Omsorg for LADNINGEN (Supercargo, Skibsskriver). Dette vil

imidlertid i Nutiden kun sjældent forekomme, hvorfor Søloven i § 53 foreskriver som almindelig Regel, at »Skipperen under Rejsen skal drage Om-sorg for Ladningen og i det hele varetage Ladningsejerens Interesse«. Han kan herefter være saavel berettiget som forpligtet til at afslutte Ladningsejeren forbindende Kontrakter med Hensyn til Ladningens Bevaring og Viderebefordring; han kan ogsaa optage Laan for Ladningsejerens Regning og forbodme eller sælge af Ladningen (jfr. §§ 54, 55 og 174). Skipperens Stilling som Ladningsejerens Repræsentant er i det hele ensartet med Skipperens Stilling som Rederens Repræsentant og derfor ogsaa undergivet tilsvarende Regler (jfr. i det hele §§ 54—57); særlig skal fremhæves, at Ladningsejeren for de af Skipperen paa hans Vegne indgaaede Forpligtelser kun hæfter med det indladede Gods (§ 54, 2det St.), men heri har Tredjemand Søpanteret (§ 276, Nr. 3).

Har Skipperen set sig nødsaget til at forbodme (§ 175) eller sælge af (§ 52 i Slutn.) Ladningen til Bestridelse af Udgifter, der paahviler *Skibet*, har Ladningsejeren Søpanteret i Skib og Fragt for sit Regreskrav (§ 49, § 268 Nr. 3, jfr. § 175).

Endnu skal det fremhæves, at Skipperen under Nutidens Kommunikations- og Handelsforhold ikke længere betragtes som Ladningsejerens *merkantile* Fuldmægtig paa Bestemmelsesstedet.

Medens det tidligere var et til Dels omtvistet Spørgsmaal, om Skipperen blev personlig forpligtet ved de Kontrakter, som Sørejsen fremkalder — og medens engelsk-amerikansk Soret vedvarende paalægger ham saadant personligt Ansvar, naar han ikke har taget udtrykkeligt Forbehold —, har nordisk Sølovs § 58 fastslaaet som Regel, at Skipperen IKKE HÆFTER PERSONLIG for de kontraktmæssige Forpligtelser, som han i denne sin Egenskab indgaar paa Reders eller Ladningsejers Vegne.

Derimod hedder det i § 59, 1ste St. — i Overensstemmelse med almindelige Erstatningsregler —, at Skipperen personlig er pligtig at erstatte al Skade, som paaføres Reder eller Ladningsejer ved FEJL ELLER FORSØMMELSE i Opfyldelsen af de Pligter, der paahviler ham overfor dem — en Regel, der, da den udtaltes udtrykkelig i Søloven, vakte stærkt Røre indenfor Skibsførerstanden og stærke Protester. Dette beroede dog vistnok navnlig paa, at man misforstod Regelen derhen, at Skipperen havde Ansvar for alt, hvad der, set i Belysning af Følgerne, kunde betegnes som Fejl, hvad enten saadan var undskyldelig eller ej. Den norske Sølovs § 59 udtrykker den virkelige Mening tydeligere ved Ordene »Svig, Forsømmelse eller Uagtsomhed«. Den heromhandlede Ansvarsregel maa i øvrigt ogsaa gælde i Forhold til Tredjemand. At Rederiet tillige altid hæfter med Søformuoen for Forseelser, begaaede i Skibets Tjeneste, eller endog fuldt ud, hvis Rederiet udtrykkelig har givet den Ordre, der forvolder Skaden, forringer ikke Skipperens Ansvar.

§ 59, 2det St. foreskriver, at Skipperen ligeledes er ansvarlig for SKADE, som af MANDSKABET forvoldes ved Fejl eller Forsømmelse i Tjenesten, *medmindre* det maa antages, at han ikke har ladet det mangle paa behørig Opmærksomhed eller Tilsyn. Ogsaa denne Regel er bleven stærkt angreben.

Søls § 69 sikrer Skipperen Frihed for Gældstængsel og for Beslag og Udlæg i hans ombordværende Ejendele, Skibstjenesten vedrørende, naar Skibet ligger sejlferdigt.

IV. Skibsmandskabet.

Til *Skibsmandskabet* henregnes ikke blot Styrmand, Maskinmestre, Baadsmænd, Matroser, Letmatroser, Jungmænd, Fyrbødere og Skibsdrenge, men ogsaa andre, der er antagne til i Skibets Tjeneste at udføre personlig Virksomhed under Rejsen, f. Eks. Proviantforvaltere, Tømmermænd, Hovmestre, Kokke. Dog medregnes ikke Læger, Restauratører eller Opvartere, om end adskillige af de for det egentlige Skibsmandskab givne Forskrifter ogsaa kan anvendes paa dem (jfr. § 108).

Medens det er enhver tilladt at ernære sig ved at fare som *Matros* eller i anden underordnet Egenskab med Fartøjer af hvilken som helst Art, er der opstillet særlige Betingelser for at fare som *Styrmand* paa større Skibe eller paa Skibe i længere Fart, saavel som for at fare som *Maskinmester* paa Dampskibe.

Betingelserne for at fare som *Styrmand* eller *Maskinist* (*Maskinmester af 1. Klasse, Maskinmester af 2. Klasse og Maskinpasser*) samt Forskrifterne om Forpligtelsen til — efter Skibets Størrelse og Fartens Art — eventuelt at have en eller flere Styrmand eller Maskinister ansatte findes i den ovf. S. 371 under Nr. 4 nævnte *Sønæringslov* (§§ 3 — 8, 11 — 16, jfr. 20 — 22) smh. m. de samme Side under Nr. 5 nævnte *Eksamenslove* m. m. (jfr. J. M. Cirk. Nr. 303, 1893, Nr. 23, 1894 og Nr. 152, 1895). Der er i øvrigt i Jan. 1904 nedsat en Regeringskommission til Revision af disse Love.

Bortset fra Styrmand og Maskinister findes ingen særlige Regler om Antallet af Skibsmandskab paa de forskellige Arter og Størrelser af Skibe, men kun den almindelige Regel om Skippers og eventuelt Reders Ansvar for at sætte et utilstrækkelig bemanded Skib i Fart (jfr. især Søl.s § 292).

Til Værn mod de Misbrug, der — som Erfaringen viser — let kommer til at gaa i Svang, naar Adgangen til at gøre sig Fortjeneste ved at skaffe Søfolk til Skibe er ukontrolleret, har Lov Nr. 67 af 12. Apr. 1892 §§ 1 — 5 givet Forskrifter for Udøvelsen af Virksomheden som *Forhyringsagent*. Reglerne er kun givne for København, men ifølge § 6 kan de af Regeringen gøres anvendelige andet Sted, naar vedkommende kommunale Myndighed finder det nødvendigt eller ønskeligt (jfr. Adg. Nr. 183, 1894, 73 og 131, 1904, hvorved Reglerne bringes i Anvendelse paa Faxe Ladeplads, Rønne, Svendborg og Marstal, paa Aarhus og paa Aalborg).

Forhyringsagent er efter Loven den, der befatter sig med Tilvejebringelse af Søfolk (danske eller fremmede) til Skibe (danske eller fremmede S. H. R. $\frac{9}{5}$ 1894), eller optræder som Mellemand ved Afslutning af Forhyringskontrakter. Saadan Virksomhed maa de ovennævnte Steder kun udøves af Folk, der har Indenrigsministeriets Bevilling. Dog er det Rederen tilladt at benytte Skibets Befalingsmænd eller de i hans faste Tjeneste staaende Kontorarbejdere til Forhyring af Folk, men Rederen maa ikke herfor yde dem særligt Vederlag, ligesom de ikke heller herfor maa oppebære noget Vederlag af Søfolk eller andre. Loven giver en Række nærmere Regler om Forhyringsagenternes Rettigheder og Pligter.

Det er efter Søl.s § 25 Skipperen, der antager og afskediger Skibsmandskabet. At denne Beføjelse ved Loven udtrykkelig er tillagt Skipperen, staar i nær Forbindelse med det Ansvar, Loven lægger paa Skipperen for Sejladsen og alt, hvad dermed staar i Forbindelse, og for Mandskabets Forhold under denne (§ 59). Imidlertid kan det ikke ved Lovens Regel være udelukket, at Rederiet ved Skipperens Ansættelse forbeholder sig en større eller mindre Indflydelse paa Mandskabets Antagelse og Afskedigelse. Dette vil særlig forekomme med Hensyn til Styrmand og Maskinister.

Til Mandskabets Beskyttelse er der ved Loven paalagt Skipperen Jagttagelsen af en Række Forholdsregler ved Forhyringen.

Enhver, der antages, skal saaledes forsynes med en *Afregningsbog* (§ 71). I denne skal findes trykt de Skibsmandskabet særlig vedrørende Lovbestemmelser,

og Skipperen skal under sit Navn bl. a. indføre i den alle Vilkaarene for Forhyringen, ligesom den efterhaanden udbetalte Hyre skal anføres deri. Derhos skal Skipperen i en tillige for Værnepligtens Skyld ført Liste, *Skibsbemandingslisten*, indføre de samme Oplysninger og lade dem forsyne med Mandskabets Underskrift. Skriftlig Forhyringskontrakt ud over dette behøves ikke, men kan oprettes (§ 72).

Naar nyt Mandskab (en eller flere) antages, samt hver Gang et dansk Skib første Gang i Kalenderaaret begynder sin Fart fra eller toldklarerer ved et dansk Toldsted, saavel som naar Mandskab afskediges, skal en *Mønstring* (Udmønstring eller Afmønstring) finde Sted for Mønstringsbestyreren (udenfor København Udskrivningscheferne eller Toldembedsmænd), jfr. Lov 26. Febr. 1872, Søl.s § 72 og Loven om Forhyringsagenter m. m. af 1892 §§ 7 og 8. Den bestaar i, at Skibsbemandingslisten, Mandskabets Søfartsbøger og andre Bevisligheder forelægges den nævnte Myndighed, hvorhos nyt antaget Mandskab skal fremstilles personlig. Mønstringen tjener dels til Kontrol for Værnepligten, dels tilsigter den at sikre Overholdelsen af Reglerne om Afregningsbøger og Bemandingslister. Mønstringsbestyrerne er forpligtede til paa Forlangende og mod Betaling at yde Skipperen Bistand med Indførslerne i Afregningsbogen og Bemandingslisterne, med Oprettelse af særlig Forhyringskontrakt samt med Foretagelse af Afregningen. Naar Rejsen gaar længere end til Østersøen eller Nordsøen, skal baade Skipper og Mandskab for Mønstringsbestyreren godkende Rigtigheden af den indgaaede Overenskomst.

Af Bestemmelser, der navnlig staa i Forbindelse med Værnepligten, skal anføres, at enhver værnepligtig, der udmønstrer eller forlader Landet for at fare med fremmede Nationers Skibe, skal være forsynet med en *Søfartsbog*, der udstedes af Lægdsforstanderen for det Sted, i hvis Rulle han er indført; denne Bog skal indeholde hans Navn, hans Nummer i Rullen, hans Ud- og Afmønstringer o. s. v. *Halvbefaren* er den, der i 18 Maaneder, *Helbefaren* den, der i 36 Maaneder har faret som Sømand og gjort henholdsvis 2 eller 4 Rejser til Havne vest for Linjen Texel-Lindesnæs eller øst for Linjen Rügenwalde-Kalmar (Værnepligtslov 6. Marts 1869, §§ 52, 31, jfr. derhos J. M. Cirk. Nr. 286, 1894 og Nr. 6, 1896). Naar en Sømand forhyres, faar Skipperen hans Søfartsbog i Forvaring, saa længe Rejsen varer (Søl. § 70).

I øvrigt indeholder Søl.s 4. Kap. en Række detaljerede Regler om Forholdet, naar en Sømand forhyrer sig til flere (§ 73), om Mandskabets Pligt til at gaa ombord (§§ 74 og 75: om fornødent kan de forlanges bragte ombord ved Politiets Bistand, i Udlandet eventuelt ved Konsulens, jfr. Konsularinstruktion Nr. 283, 1893 § 37), om Mandskabets Fritagelse for Arrest og Udlæg (§ 76), om dets Pligter ombord (§§ 77 og 78, jfr. § 44), om de særlige Pligter, der paa hviler henholdsvis Styrmanden (§ 79, jfr. § 30) og Maskinmesteren (§ 80), om hemmelig Medtagelse af Varer (§ 81), om Hyreforholdets Varighed, Afskedigelse og Fratrædelsesret samt om Hyrekravet (§§ 74, 82 – 95, 97, jfr. § 7 i Slutn. og § 268, Nr. 2), derunder særlig om Sygdomstilfælde (§ 90) og Dødsfald (§ 93), endvidere om Betaling for Ekstraarbejde (§ 96), om Hjemsendelse (§ 98), om Hyrens successive Udbetaling (§ 99), om Hyrens Afregning og Tvistigheders Indbringelse for Konsulen (§ 100) samt om Rømning (§§ 106 og 107). Se endv. hvad der ovenfor er anført om Skipperens Stilling til de undergivne (S. 384) og senere under Kapitel XII om Forseelser i Tjenesten af Skipper og Mandskab.

V. Befragtning.

SØBEFRAGTNINGSKONTRAKTEN gaar ud paa, at den ene Part (*Bortfragteren*, Forfragteren) for den anden (*Befragteren*, Afladeren) skal besørge en Transport (af Gods eller Personer) til Søs, ordentligvis mod Veredlag (*Fragt*). Om *Passagerbefragtning* findes en Del Regler i Søl.s §§ 169 – 173 (jfr. i øvrigt de ovf. S. 375 nævnte Regler om Tilsyn med Dampskibe og Lovene af 1. Maj 1868 og 25. Marts 1872 om Udvandrere). Den følgende Fremstilling har alene *Gods-(Vare-)befragtningen* for Øje.

Saadan Befragtning kan være *total* (i det ældre Lovsprog: „*forgrebs*“), naar et helt Skib overlades Befragteren, saaledes at han kan indlade saa meget,

han vil indenfor Grænserne af, hvad Skibet laster (jfr. dog herved § 110), eller *partiel*, naar Kontrakten kun afsluttes med Hensyn til en Del af Skibet (f. Eks. Halvdelen, Fjerdedelen, et vist Antal Tons) eller med Hensyn til visse bestemte Varer eller Kvanta af Varer. Dette sidste kaldes ofte *Stykgodsbefragtning*.

Ifølge Søl.s § 109 »skal der ved Befragtning oprettes *skriftlig Kontrakt (Certeparti)*, naar nogen af Parterne begærer det«. Hvis Parterne er enige om at nøjes med mundtlig Kontrakt, er denne altsaa ligesaa forbindende som enhver anden mundtlig Kontrakt. Hvis derimod den ene Part, efter at alle Vilkaar mundtlig er aftalte, forlanger dette skriftlig konstateret, og den anden vægrer sig herved, maa førstnævnte være løst fra Aftalen. Mulig kan han dog ogsaa sagsøge Modparten til at undertegne skriftlig Kontrakt, om han da ellers kan bevise den mundtlige Kontrakts Indgaaelse og Indhold; men praktisk taget vil Følgen af den ene Parts Vægning ved at underskrive skriftlig Kontrakt vel gjerne være den, at det ikke bliver til noget med Befragtningen.

Certeparti bruges sædvanlig kun, naar hele Skibet eller en vis Del deraf bortfragtes, medens man ved Stykgodsbefragtning i Regelen nøjes med Konnossementet.

Reglerne om *Konnossementer* vil blive særskilt fremstillede nedenfor. CERTEPARTIET (T. Chartepartie; Fr. Charte-partie; Eng. charter-party)* oprettes sædvanlig under en Mæglers Medvirken paa trykte Blanketter i mindst to Eksemplarer, hvoraf hver Part faar et. Et af Eksemplarerne skal stemples efter Gældsbrechstakst, beregnet efter Fragten. Ordentligvis indeholder et Certeparti Befragterens, Rederens og Skipperens Navne, Skibets Navn, Hjemsted og Drægtighed, Lade- og Lossestedet, Bestemmelse om Liggedagene, hyppig ogsaa om Overliggedage, Ladningens Beskaffenhed og Mængde, Fragtens Størrelse og endelig forskellige Klausuler om Rederiets Ansvarsfrihed i forskellige Tilfælde, om Skibets Sødygtighed, om Skibsdokumenterne o. a. m.

Ved Fremstillingen af det ved Befragtningen opstaaede Retsforhold maa sondres mellem *Bortfragterens* og *Befragterens* Pligter.

BORTFRAGTEREN (Skipperen) skal møde med det i Kontrakten nævnte Skib behørig udrustet og bemandet *til aftalt Tid* og melde sig klar til at inlade. Møder han ikke i rette Tid, kan Befragteren hæve Kontrakten, hvorhos han kan kræve Erstatning for den ved Forsinkelsen forvoldte Skade, medmindre det oplyses, at Forsinkelsen ikke kan tilregnes Reder, Skipper eller Mandskab. — Er *ingen bestemt Tid* for Indladningens Begyndelse fastsat i Kontrakten, maa Befragteren derimod finde sig i Ophold, medmindre det oplyses, at Forsinkelsen kan tilregnes Reder, Skipper eller Mandskab. — Hvis Befragteren i noget Tilfælde vil gøre Krav paa Erstatning, uagtet Kontrakten ikke hæves, maa han derom tage Forbehold, inden han begynder at levere Ladning. Disse almindelige Regler indeholdes i Søl.s § 111.

En Undtagelse fra det anførte hjemler § 159 (jfr. § 162), idet denne giver enhver af Parterne Ret til at *hæve Fragtkontrakten uden Erstatning*, naar før Skibets Afgang *Krig* udbræder, der gør Skib eller Ladning ufri, eller Skibet belægges med *Embargo* (d. v. s. Anholdelse eller Beslaglæggelse fra en Stats Side af Skibe fra en anden Stat), eller Afgangs- eller Bestemmelsehavn *blokeres*, eller Godsets *Udførsel* fra hin eller *Indførsel* til denne Havn *forbydes*, eller Skibets Rejse eller Godsets Forsendelse hindres ved nogen *anden Foranstaltning af offentlig Myndighed*. Paragraffen indeholder derhos detaljerede Regler for det Tilfælde, at en Hindring af saadan Art kun rammer en Del af Godset.

*) Ordets oprindelige Form er *Charta partita* d. v. s. delt Dokument, fordi det i Middelalderen var Brug at skære det Stykke Papir, hvorpaa Kontrakten var skrevet, over i to Dele, hvoraf hver Part fik sin.

Møder Bortfragteren med et andet Skib end aftalt, eller viser det sig, at Skibet ikke kan rumme, hvad det efter Certepartiet skulde kunne rumme (S. H. R. $\frac{27}{8}$ 1890, $\frac{24}{1}$ og $\frac{14}{8}$ 1894), eller at Skibet i øvrigt er i væsentlig ringere Stand end med Rette forudsat (S. H. R. $\frac{17}{4}$ 1895), er dette en Misligholdelse, der berettiger Modparten til at hæve Kontrakten, hvorhos han, hvis Misligholdelsen kan tilregnes Bortfragteren (eller hans undergivne), kan forlange Erstatning for derved lidt Skade.

Uden Befragterens Samtykke maa hans Gods *ikke* forsendes *med andet Skib* end det, som Kontrakten angaar, medmindre Omladningen foranlediges ved Nødtilfælde. Handles herimod, har Befragteren Krav paa Erstatning for al deraf flydende Skade (§ 113).

Bortset fra Dampskibe i regelmæssig Fart med bestemte Anlægssteder, kan Enebefragteren eller den eller de, der har befragtet over Halvdelen af Skibet, fordrer Skibet henlagt til en af ham eller dem *anvist Lasteplads* i Havnen, for saa vidt Adgangen dertil er aaben, og Skibet der kan ligge flot og sikkert samt uden Hinder kan komme ud derfra med indtagen Last (jfr. i saa Henseende nærmere § 114).

Bortfragteren skal sørge for, at det ved Skibets Side leverede Gods *indlades og stuves* paa god og forsvarlig Maade. Han bærer (jfr. § 116, 1ste St.) alle Udgifter ved Indladningen og Stuvningen saavel som til nødvendigt Underlag og Garnering (d. v. s. Anbringelse af Bastmaatter ell. lign. til Beskyttelse mod indtrængende Søvand ell. a.).

Er Skibet saa dybtgaaende, at det ikke kan komme ind til vedtagen eller — i Mangel af Vedtagelse — sædvanlig Lasteplads i Havnen, skal Skipperen (d. v. s. Bortfragteren) bekoste Godset fra Land ud til Skibet, de saakaldte »Lægterpenge«, »Lægtningsudgifter« (§ 116, 2det St.).

Uden Afladerens Samtykke maa Skipperen *ikke* laste hans Gods *paa Skibets Dæk* eller i dets Baade, ej heller hænge det udenbords paa dets Sider (§ 117).

Paa Afladerens Begæring skal Skipperen selv eller ved Styrmanden meddele *foreløbigt Modtagelsesbevis* for Godset, efterhaanden som det afleveres. Saadanne Beviser tilbageleveres ved Konnossementets Udfærdigelse (§ 124). Den Tid, i hvilken Skibet uden særlig Godtgørelse skal holdes rede til Godsets Indladning (eller Udlosning), kaldes *Liggetid*, LIGGEDAGE (T. *Liegetage*; Eng. *lay-days*; Fr. *jours de planche* eller *staries*). Reglerne herom findes i §§ 118, 119, 121 (og 137).

Liggedagene *begynder at løbe* fra (»dreje fra«) den første Søgnedags Morgen, efter at Skibet paa behørig Lasteplads er færdigt til at laste, og Skipperen derom har underrettet Afladeren, dog først fra anden Søgnedags Morgen, hvis Underretningen er meddelt efter Kl. 6 om Eftm. eller paa en Søn- eller Helligdag. Liggedagenes *Antal* vil i Regelen være udtrykkelig aftalt i Certepartiet. Foreligger ingen saadan Aftale, gælder en i § 119 indeholdt Skala, bestemt efter Skibets Nettodrægtighed. Som Liggedage medregnes ikke *Søn- og Helligdage* (medmindre Liggedagene er bestemte til et vist Antal »løbende Dage«); ej heller medregnes Dage, paa hvilke Lastning ikke har kunnet finde Sted paa Grund af *Forkhindringer* fra Skibets Side, hvorunder ogsaa maa falde Hindringer — f. Eks. en forrygende Storm —, der umuliggør saavel Levering som Modtagelse. En Hindring, hvis Varighed ikke overskrider en halv Arbejdsdag, regnes dog kun for en halv Dag.

De angivne Regler gælder ikke for *Skibe*, der gaar i *fast Rute* efter en forud offentliggjort Plan. De fortrænges derhos ved *modstaaende Vedtagelser* i Befragtningskontrakten. I saa Henseende forekommer i Praksis en Mængde forskellige Udtryk, hvis rette Mening i øvrigt til Dels kan være tvivlsom (jfr. f. Eks. »idle days«, S. H. R. $\frac{7}{12}$ 1892, »Arbejdsdage«, »working days«, »weather working days«, hvorved bemærkes, at en Dag maa betragtes som »Arbejdsdag«, selv om der paa

samme falder Regn, der kan være til Skade for Varerne, S. H. R. ¹⁶/₂ 1881, R. ⁴/₁₀ 1882, O. R. ¹⁴/₁₂ 1896. — Om Strike i Frihavnen se H. R. ²²/₁₁ 1901).

Hvad *Stykgodsbefragtning* angaar, gælder overhovedet ikke de ovennævnte Regler om Liggedage, men derimod den Regel, at Aflederen skal levere Godset efter Skipperens Tilsigelse og levere det saa betimelig, at det bekvæmelig kan indlades og stuves (jfr. nærmere § 123).

For det Tilfælde, at det ikke lykkes at tilendebringe Indladningen eller Losningen indenfor Liggetiden, er der gjerne fastsat en særlig Godtgørelse, mod hvilken Skipperen er pligtig at vente en vis Tid udover Liggetiden. Den Tid, i hvilken Skipperen saaledes henligger mod særligt Vederlag, kaldes *Overliggetid*, *OVERLIGGEDAGE* (T. *Ueberliegetage*, Eng. *days of demurrage*, Fr. *jours de retard* eller *surestaries*). Vederlaget, der i Regelen er bestemt pr. Dag og i saa Fald beregnes pr. løbende Dag (§ 120, nemlig ud fra den Betragtning, at Skibet ogsaa kunde have brugt Søn- og Helligdage til at sejle i), kaldes *Overliggedagspenge* eller, mindre korrekt, som oftest *Liggedagspenge* (T. *Ueberliegegeld*, *Wartegeld*; Eng. *Demurrage*; Fr. *frais de surestarie*).

Efter § 120 er i Mangel af anden Aftale *Overliggedagenes Antal* det halve af *Liggedagenes* og *Godtgørelsen* 30 Ø. om Dagen for Sejlskib og 40 Ø. for Dampskib pr. Registerton Netto; Godtgørelsen beregnes pr. halv Dag. — *Efter Overliggedagenes Udlob* er Skipperen ikke pligtig at vente længere; dog skal han, mod fuld Erstatning for Opholdet, medtage det alt leverede Gods, selv om dets Indladning og Stuvning trækker ud over Overliggetiden (§ 122).

Det ligger i det ovf. fremstillede (jfr. særlig § 119, 3. sidste Stykke), at enhver Overskridelse af Liggetiden, som skyldes Forhindringer fra Befragterens Side, normalt paadrager denne Godtgørelsespligt (Liggedagspenge) uden Hensyn til, om der kan lægges ham nogen Forsømmelse til Last, eller om Forhalingen beror paa tilfældige Begivenheder (Sygdom, Varernes Ødelæggelse ved Ildebrand, saa at andre maa skaffes, Striker, Umuligheden af at skaffe Vogne o. s. v.).

Saa snart Ladningen er indtagen og de fornødne Papirer leverede, skal Skipperen, selv om ikke alle Liggedage er forløbne, *AFSEJLE direkte til Bestemmelsesstedet*, saa hurtig som Vind og Vejr tillader det (§ 125, 2det St., § 31). Det fastsættes ofte, at Skipperen skal anløbe et Sted »for Ordre«, hvor det da paahviler Befragteren inden en vis Tid efter Ankomsten (i Regelen 24 Timer) at tilstille ham nærmere Ordre om Rejsens videre Gang (f. Eks. »Helsingør for Ordre til en Østersøhavn«). Under Sejladsen skal Skipperen drage behørig Omsorg for Godsets Bevarelse og overhovedet *varetage Befragterens Tarv* (jfr. § 53 og ovf. S. 385).

Naar der under Rejsen *rammer Skibet en Ulykke*, maa der sondres mellem, om den litte Skade er reparabel eller ej. Kan den repareres, er det Skipperens Pligt hurtigst mulig at lade Skaden udbedre og sejle videre. Hvis Ulykken kan lægges Skipperen til Last, kan Befragteren gøre Krav paa Erstatning for den ham derved forvoldte Skade (§ 59).

Hvis Skibet derimod gaar tabt eller dog erklæres for ustandsætteligt, opfører Fragtkontrakten at være gældende; men Skipperen er pligtig for Ladningsejerens Regning at træffe hensigtsmæssige Foranstaltninger med Hensyn til Ladningen, for hvilken Befragteren derhos skal betale Afstandsfragt (jfr. § 160 og ndf. S. 394).

Som »ustandsætteligt« anses efter § 6 et Skib, selv om Istandsættelse i og for sig er mulig, naar Skibet dog skønnes ikke at være Istandsættelse værd : naar Skibets Værdi i beskædiget Tilstand med Tillæg af Reparationsomkostningerne maa antages at ville overstige Skibets Værdi i repareret Tilstand. Hvor et Skib saaledes erklæres ustandsætteligt, taler man om, at det »kondemneres«. — Selv om et Skib saaledes kondemneres i Henseende til Forholdet overfor Befragteren, er det dog ikke dermed givet, at det ogsaa kondemneres i Forholdet til Assurandørerne, idet disse mulig ifølge Assurancebetingelserne kan kræve en anden Be-

regningsmaade lagt til Grund (jfr. ndf. under Søassurance). Som Følge heraf, eller ogsaa fordi Rederen beslutter at underkaste Skibet en billigere Reparation end den, som Skønsmændene ansaa for nødvendig til den paabegyndte Rejses forsvarelige Fortsættelse, kan det ske, at et Skib, som er kondemneret i Forholdet til Befragtningskontrakten, alligevel bliver repareret og sejler videre. Befragtningskontrakten er imidlertid hævet ved lovlige Kondemnation og berøres ikke af saadan Mulighed.

Skibets Kondemnation og den dermed følgende Forpligtelse til at betale Afstandsfragt vil ofte kunne medføre et betydeligt Tab for Befragteren.

En lignende ophævende Virkning paa Befragtningskontrakten som Kondemnation har ifølge § 161 en under Rejsen indtraadt Begivenhed af de i § 159 nævnte Arter (*Krig m. v.* se ovf. S. 388).

Efter *Ankomsten til BESTEMMELSESSTEDET* bør Skipperen *melde sig* hos den, der i Certeparti, Konnossement eller paa anden Maade er opgiven som Modtager (*Destinatar*). Er ingen bestemt Person opgiven, skal Skipperen tilkendegive sin Ankomst ved Bekendtgørelse i Stedets Avis eller paa anden der brugelig Maade (§ 137, jfr. § 118, 2det Stk. 2det Pkt). Med Hensyn til Anvisning af Losseplads (§ 135), Liggedage og Overliggedage (§ 137) gælder Regler svarende til de for Indlødning gældende.

Naar Lade- og Lossedage er fastsatte under eet, vil der selvfølgelig være desto færre Liggedage tilovers til Losningen, jo flere der er benyttet til Indlødningen. Fragtkontrakten vil i øvrigt ofte indeholde mange Vedtagelser (Klausuler) vedrørende Udlosning og Lossested, og da navnlig til Redernes Fordel. Den ovf. S. 342 omtalte *Isklausul* angaar undertiden kun Forholdet mellem Ladningens Køber og Sælger, men kan ogsaa være en Bestanddel af en Fragtkontrakt.

Skipperen bør drage Omsorg for, at Udlosningen kan ske paa hurtig og forsvarlig Maade. Godset maa kun udleveres til rette vedkommende (§§ 134, 139, 140), og Skipperen er ordentligvis berettiget til at gøre Udleveringen afhængig af, at Fragt, mulige Overliggedagspenge m. v. betales (§§ 155 – 157, jfr. ogsaa § 163).

Bortfragteren (Skibet) skal ikke bære BEKOSTNINGER VED LADNINGEN forinden dens Aflevering ved Skibets Ræling (§ 116) eller efter dens Aflevering fra samme (§ 136). Derimod maa han afholde alle Udgifter *under Rejsen*, saasom Lodspenge, Havnepenge, Fyrpenge, Karantæneomkostninger, Udgifterne ved Bugsering, Ind- og Udising o. s. v., medmindre de maa henregnes til Groshavari eller netop særlig vedrører Ladningen (§ 153, jfr. §§ 161 og 218).

Om Maaling af Varerne se R. ²¹/₃ 1896 og ²⁹/₂ 1902; om Losning af løse Varer se R. ¹²/₁₂ 1890, ¹²/₇ 1895, ³⁰/₁₂ 1898 og Skr. af s. D. (Hand. Ber. f. 1898 S. 393—394), jfr. endv. R. ¹⁰/₆ 1899; om Lægtning se R. ¹⁷/₁₁ 1893.

Tilsidesættelse af de i det foregaaende nævnte Pligter til Skade for Befragteren paadrager Bortfragteren (d. v. s. Rederne efter Omstændighederne personlig eller kun med Søformuen jfr. S. 378 f. og Skipperen personlig under de S. 385 angivne Betingelser) ERSTATNINGSPLIGT. Imidlertid vilde Befragteren være meget ilde faren, hvis han kun kunde faa sig Erstatning tilkendt, naar han positivt kunde bevise et pligtstridigt Forhold fra Skibets Side. Særlig vil han, bortset fra det sjældne Tilfælde, at enten han selv eller en af hans Folk følger med Ladningen, være ude af Stand til at kontrollere Rejsens Gang eller Skipperens og Mandskabets Optræden under denne. Søl.s § 142 bestemmer derfor, at Bortfragteren bærer Ansvar for *al Beskadigelse og Formindskelse, som Godset lider fra dets Modtagelse til dets Aflevering, medmindre det gøres antageligt, at Skaden eller Formindskelsen er bevirket ved Søulykke, Opringelse eller anden ulykkelig Hændelse, som det ikke har staaet i Skippers eller Mandskabs Magt at afværge*, eller at det er en Følge af Mangler ved Godsets Indpakning, eller af indre Bedærvelse, Svind, sædvanlig Udlækning, Dyrs Død eller i

øvrigt af Godsets egen Beskaffenhed. — Det hedder derhos i § 142, 2det St.: Er Skade foranlediget derved, at *Skibet ikke har været i behørig Stand* til Rejsen, er Bortfragteren uden Ansvar, naar Skibets Mangler ikke kunde opdages trods al anvendt Omhu. — Videre foreskrives i § 143, 1ste St., at naar *Gods* indlades, som *udkræver særlig Omhu og Forsigtighed* i Behandlingen, maa dette opgives for Skipperen og tydelig anmærkes paa Godset; forsømmes det, kan ingen Erstatning kræves for Skade, som alene kunde være undgaaet ved Anvendelse af saadan Omhu og Forsigtighed. I § 143, 2det St. foreskrives, at Penge, Værdipapirer eller andre *Kostbarheder* ikke erstattes, medmindre de er blevne utrykkelig angivne som saadanne og deres Værdi opgivet.

Om Erstatningens Beregning se § 149.

En til § 142, 1. St. svarende Regel findes i den tyske Handelslovbog af 1897 Art. 606 (. . . es sei denn, dass der Verlust oder die Beschädigung auf Umstände beruht, die durch die Sorgfalt eines ordentlichen Verfrachters nicht abgewendet werden konnten). Derimod skærper de fleste andre Lovgivninger Bortfragterens almindelige Ansvar for Godset noget mere, idet de kun fritager ham for saadant Ansvar, naar Skaden oplyses enten at skyldes Varernes egen Beskaffenhed, (*vice propre*) eller en saakaldt vis major (force majeure, *höhere Gewalt, hændelse af högre hand, acts of God or the King's enemies*). En nøjagtig Afgrænsning af dette Begreb lader sig dog vanskelig give. Nogle Forfattere henfører herunder kun visse bestemte, efter deres almindelige Beskaffenhed uafvendelige Tildragelser, saasom Orkan, tæt Taage, Lynild, Brand, Jordskælv, svær Isgang, Sørovere, fremmed Statsmagts Indgriben m. m., medens andre under *vis major* henfører en ulykkelig Hændelse af hvilken som helst Art, som det absolut ikke havde staaet i Skipperens eller Mandskabets Magt at afværge.

Spørgsmaalet om Ansvaret for Godset vil i øvrigt gerne være nærmere ordnet ved særlige Bestemmelser i Konnossementet (jfr. ndf. S. 401 om *Konnossements-Klausuler*).

§ 148, 2det St. bestemmer, at, hvis en Ladningsmodtager, som uden forudgaaende Besigtigelse har faaet Godset udleveret, senere vil gøre *Indsigelse med Hensyn til dets Tilstand*, maa han, inden Udgangen af næste Søgnedag efter Godsets Udlevering begære Skøn afholdt snarest muligt. Forsømmer han dette, kan han ikke fordrø Erstatning, medmindre det godtgøres, at Beskadigelsen eller Formindskelsen er bevirket ved Fejl eller Forsømmelse af Rederen eller nogen, for hvem denne hæfter ifølge § 8.

BEFRAGTEREN skal møde med Varerne (og fornødne Ladningspapirer, jfr. § 125) paa rette Sted inden Udløbet af Liggetiden (§§ 118—119). Kommer han for sent, maa han betale Overliggedagspenge (§ 120, jfr. ovf. S. 390). Ud over Overliggedagene er Skipperen ikke pligtig at vente paa, at der skal begynde at komme Gods (§ 122).

Efter almindelige Kontraksregler maatte den Befragter, der undlader helt eller delvis at komme med den vedtagne Ladning, være pligtig alligevel at betale fuld Fragt m. v. i Overensstemmelse med Kontrakten. Heri gør Søloven dog — foruden den ovf. S. 388 omtalte i § 159 indeholdte Undtagelse — nogle *Modifikationer* ud fra den Betragtning, at paa den ene Side Konjunkturerne kan svinge saa stærkt og hurtigt, at den paatænkte Afsendelse af Ladningen maa opgives af Købmanden, uden at der derfor kan bebrejdes denne Mangel paa Omhu eller rimelig Forudseenhed, og at paa den anden Side Skibet, naar det helt slipper for Rejsen, ordentligvis vil kunne blive mere eller mindre skadesløsholdt ved Opnaaelse af anden Fragt. Der gives derfor Befragteren under visse Betingelser Ret til — uden nærmere Begrundelse — at træde tilbage mod kun at betale delvis (ordentligvis halv) Fragt. Fragt, der betales for ikke indladet Gods, kaldes *Faufragt* eller *Dødfragt* (faux frêt, dead freight).

De nærmere Regler i saa Henseende indeholdes i §§ 126—130. § 126, 1. St. bestemmer: Befragter af helt Skib (Enebefragter) er berettiget til at hæve Kontrakten mod at betale halv Fragt samt Erstatning for Overliggedage og yderligere Ophold, som maatte have fundet Sted, naar han for Skipperen opsiges *Kontrakten, forinden Skibet er afgaaet fra det Sted, hvor Rejsen skal begynde. Er ingen Last leveret inden Udlobet af Overliggedagene, anses Befragteren at have hævet Kontrakten.* Omfatter Befragtingen flere Rejser, erlægges halv Fragt for den første og en Fjerdedels Fragt for de øvrige, men halv Fragt for begge, hvis det er Udrejse og Hjemrejse. — Derimod maa efter § 126, 2. St. den Enebefragter, der leverer en Del af, men ikke den hele betingede Ladning, betale fuld Fragt ogsaa for det Gods, som ikke leveres af ham. — § 127 og § 128 2. St. sikrer Skipperen Ret til fuld Erstatning for Udgifter og Forsinkelse ved, at indladet Gods paa Grund af Kontraktens Ophævelse *udlosses.* — § 128, 1. St. giver særlige Regler om Afdrag i Fragtbeløbet for det Tilfælde, at et Skib er befragtet til at gaa *til et andet Sted for der at indtage Ladning,* og Kontrakten opsiges, inden Skibet afgaar fra sidstnævnte Sted. — Videre bestemmer § 129, at, *naar Skibet er befragtet af flere,* og disse er enige om at hæve Kontrakten, er de stillede paa samme Maade som en Enebefragter. Er de derimod ikke enige om at ønske Kontrakten hævet, maa den, som for sin Del vil hæve Kontrakten, betale fuld Fragt m. v. Allerede indladet Gods kan han derhos kun forlange udlosset, naar saadant kan ske, uden at de øvrige Befragtere lider Skade ved Forsinkelse af Rejsen eller paa anden Maade, og han er i hvert Fald pligtig at erstatte Skipperen Skade, Tab og Udgifter, som foranlediges ved Udlosningen. — Endelig bestemmes det i § 130, at Befragter, som maa betale Fautfragt, kan fordrø *Afdrag for de søregne Udgifter,* som i den Anledning *bliver besparede for Skibet,* samt at, hvis Skipperen i Stedet for det udeblevne *medtager andet Gods* (hvilket han ved Enebefragtning dog ikke kan gøre uden Befragterens Samtykke, jfr. § 110), skal Halvdelen af Fragten for dette komme Befragteren til Gode.

Hvis Befragteren indlader Gods, der medfører Fare for Skibet eller den øvrige Ladning, uden at angive denne Godsets Beskaffenhed eller uden at iagttage de for Forsendelse af saadant Gods foreskrevne Regler, er han ansvarlig for al derved forvoldt Skade eller Udgift. Det samme gælder, naar nogen indlader Gods uden Skipperens Vidende eller urigtig betegner det Gods, han indlader, i hvilke Tilfælde Afskiberen derhos er pligtig at betale den højeste paa Afgangsstedet gældende Fragt. Alt saadant Gods kan derhos bringes i Land paa Afladerens Bekostning eller, hvis det først opdages, efter at Skibet er gaaet til Søs, endog kastes over Bord, naar det ikke uden Fare kan beholdes om Bord; men i hvert Fald bliver dog fuld Fragt at betale (§ 115).

Den FRAGT, som Befragteren skal betale, kan være betinget paa forskellig Maade. I Almindelighed vil den være fastsat for en bestemt *Rejse*, og kan da være betinget med en *rund Sum* for Skibet som Helhed (Fragt *en rouche*, d. v. s. »for Skroget«), saaledes at dette Beløb skal erlægges uden Hensyn til, om der indlades lidt eller meget; dog maa Befragteren naturligvis ikke indlade mere, end Skibet kan bære, medens han omvendt er forpligtet til at give det saa megen Last, som det behøver til at sejle paa, og som er tilstrækkelig til eventuelt at sikre Fragtens Betaling (jfr. § 126, 2det St.). Eller ogsaa betinges Fragten *efter de transporterede Varers Mængde* (efter Vægt, efter Maal eller stykkevis).

Befragtingen kan imidlertid ogsaa være indgaaet for en vis *Periode*, saaledes f. Eks. ugevis eller maanedsvist (*time-charter*). Navnlig er i de senere Aar Befragtning for et vist Antal Maaneder (Maanedsbefragtning) blevet ikke ualmindelig og har fremkaldt en Række særlige Spørgsmaal, til hvis Løsning Søloven saa godt som intet Bidrag giver.

Fragten siges at være betinget *in full*, naar der til den vedtagne Fragtsats (f. Eks. 10 Shillings pr. Ton) ikke kommer noget Tillæg. Tillæg er derimod *Kaplak (primage)*, der fastsættes procentvis (altsaa f. Eks. 10 Shillings med 5 % Kaplak pr. Ton) og *Gratifikation (gratuity)*, der fastsættes med en vis be-

stemt Sum (f. Eks. 20 Kr., § 5). Gratifikationens Udbetaling bliver undertiden gjort afhængig af visse Betingelser, f. Eks. at Skibet fuldfører Rejsen inden en vis Tid, eller at Ladningen ankommer i god Kondition.

Fragten af rede Penge eller ædle Metaller bliver undertiden fastsat *procentvis* i Forhold til *Værdien*.

Ladningen vil ofte maale eller veje mindre ved Udlosningen end ved Indladningen. Hvor Fragten er bestemt efter Maal eller Vægt, er Formodningen — i Mangel af særlige Kutumer om andet — vistnok for, at det er Maal eller Vægt ved Indladningen, der er tænkt paa, for saa vidt Forringelsen da ikke er større, end at den kan skyldes almindeligt Svind. Imidlertid skal det nutildags være det almindelige, at det i Certepartier om Varer, der svinder, bestemmes, at Fragten skal beregnes efter udlosset Maal eller Vægt. — Skulde det ved Udlosningen vise sig, at Ladningen er større end i Konnossementet opgivet, kan der forlanges Fragt i Forhold til det udloste større Kvantum (jfr. § 150, 2. Pkt.).

Er der ikke truffet Aftale om Fragtens Størrelse, erlægges Fragt efter, hvad der paa Indladningstiden var gangbar Fragt paa Indladningsstedet (§ 150, 1. Pkt.). Det samme gælder, hvor Ladningen tilhører Rederen selv, og man til Brug for en Groshavariberegning skal have et bestemt Fragtbølb fastslaaet (§ 209 i Slutn.).

Det er den overalt herskende Opfattelse, at Fragten som Vederlag for Varernes Besørgelse *kun skyldes, naar disse føres frem til Bestemmelsesstedet*. Denne Grundsætning gennemføres i engelsk-amerikansk Ret saa konsekvent, at bl. a. Afstandsfragt principielt ikke indrømmes. I de fleste andre Lovgivninger gennemføres den derimod kun med visse Modifikationer. Den nordiske Sølovs Regler er følgende:

Naar Godset føres frem til Bestemmelsesstedet, betales fuld Fragt, selv om Godset ankommer beskadiget. En anden Sag er, at hvor Beskadigelsen hidrører fra pligtsridigt Forhold fra Skibets Side, kan den herfor skyldige Erstatning afkortes i Fragten.

Føres Godset kun frem en Del af Vejen og derefter udlosses i Mellemhavn eller Nødhavn, fordi der har ramt *Skibet* en saadan Skade, at dette kondemneres (jfr. § 6), betales *Afstandsfragt (Distancefragt)*. Er Godset her beskadiget, gælder samme Bemærkninger som i forrige Tilfælde.

Afstandsfragten fastsættes ifølge § 160, 2. St. efter Længden af den tilbagelagte Del af Rejsen i Forhold til den hele Rejse, dog under Hensyn til den Tid, som Rejsen har medtaget, og til de med samme forbundne særegne Vanskeligheder og Omkostninger i Forhold til den tilbagestaaende Del af Rejsen. Kan Parterne ikke enes om den Fragt, som skal betales, kan enhver af dem forlange den bestemt ved lovligt Skøn.

Søloven hjemler i øvrigt Afstandsfragt ikke alene i Tilfælde af *Kondemnation*, men ogsaa i *to andre ligeartede Tilfælde*. Det ene er, at Fragtkontrakten hæves efter Rejsens Begyndelse paa Grund af Begivenheder som Krig, Embargo, Blokade o. lign.; Omkostningerne ved Opholdet, indtil Kontrakten hæves, fordeles i saa Fald som Groshavari (§ 161). Det andet Tilfælde er, at Skibet maa søge Nødhavn, og der er Fare for, at Ladningen ikke kan taale det derved forvoldte Ophold. Befragteren kan da hæve Kontrakten mod at betale Afstandsfragt; men er der flere Befragtere, maa de være enige derom (§ 164).

Forpligtelsen til at betale Afstandsfragt kan i mange Tilfælde ramme Befragteren haardt. Ofte vil Videreforsendelsen fra Strandingstedet eller Nødhavnen koste ligesaa meget som, eller mere end hele Fragten fra det oprindelige Afgangssted til Bestemmelsesstedet. Ved Stranding paa afsides Steder kan det ofte vise sig ugørligt at sende Varerne videre, og de maa da sælges paa Stedet til Priser, der maaske næppe forslaar til mere end at dække Bjærgningsomkostninger og Afstandsfragt.

Gaar Godset tabt undervejs (Søulykke, Ild, Opbringelse o. s. v.), betales ingen Fragt, medmindre det er tabt som Følge af dets egen naturlige Beskaffenhed (jfr. § 142), eller af Mangler ved Indpakningen eller af anden Fejl eller Forsømmelse fra Afladerens Side, eller det under Rejsen er solgt for Ejerens Regning (§ 151); thi i saa Fald maa fuld Fragt betales.

Kommer noget af Godset frem, andet ikke, behandles hver enkelt Del af Godset, der har sin særlige Skæbne, for sig efter de angivne Regler. Kommer f. Eks. en Del frem, medens en anden Del ved Ulykke gaar til Grunde, og en tredje Del maa sælges i Møllehavn for at undgaa, at den skal fordærves, betales der fuld Fragt af den første Del, slet ingen af den anden og fuld Fragt af den tredje. Gaar først Halvdelen til Grunde, og den anden Halvdel derefter stopper i Nødhavn ved Skibets Kondemnation, betales ingen Fragt af den første Del og Afstandsfragt af den anden o. s. fr.

Hvis *Befragteren* efter Rejsens Begyndelse *forlanger sit Gods udleveret* paa et andet Sted end det oprindelige Bestemmelsessted (i en Møllehavn eller Nødhavn, hvor der dog ikke foreligger nogen Kondemnation af Skibet), kan Skipperen fordrø fuld Fragt. Skipperen er aldrig paa Grund af saadant Forlangende pligtig at anløbe andre Havne, end han ellers skulde, og han kan forlange Godtgørelse for de særegne Udgifter og Tab, som foranlediges ved Losningen i Møllehavnen (jfr. § 128, 2. St.).

At Rejsen bliver længere eller besværligere end forudsat, kan lige saa lidt berettigge Skibet til højere Fragt, som den Omstændighed, at den bliver kortere eller lettere end forudsat, kan berettigge Befragteren til at forlange Fragten nedsat.

Til det fremstillede sluttes sig to Regler om ABANDON (Opgivelse af Ejendomsretten over Godset). Den ene indrømmer Modtageren af flydende Varer en Ret til at slippe for at betale Fragten mod, til Fordel for Skipperen, at opgive sin Ret til Varerne, naar mere end Halvdelen findes at være udlækket. Denne Ret, som gælder for hvert enkelt Kar, maa imidlertid gøres gældende, forinden Modtageren har faaet det udleveret, og bortfalder desuden, naar Varen er kommen ombord i brøstfældig eller uforsvarlig Beholder, og Skipperen derom har gjort særlig Bemærkning paa Konnossementet (§ 152). Den nævnte Regel antages begrundet i, at saadanne Varer lettest kan være Genstand for utro Behandling fra Mandskabets Side, ligesom det med Hensyn til dem vil være let for Skipperen at bortforklare Svind ved Søulykker.

Den anden Abandonregel angaar Afstandsfragt, idet Befragteren, naar Skibet kondemneres, kan slippe for at betale saadan Fragt mod at opgive al Ret over Godset til Fordel for Skibet (§ 160, 3dje St.). Man vil herigennem sikre Modtageren mod, at Skipperen som interesseret i, at Varerne bjærges, skal anvende overdrevne Bekostninger herpaa.

Fragten *forfalder til Betaling*, naar Godset afleveres paa Bestemmelsesstedet, eller naar i øvrigt Skib og Ladning skilles ad. Hvis Godset slet ikke indlades, forfalder den til Betaling straks. Meget almindeligt er det dog, at der i Kontrakten indrømmes Skipperen Ret til *Forskud*. Er Fragt forud betalt for Gods, hvorfor Fragt efter de ovenfor fremstillede Regler ikke skal erlægges, kan den ifølge § 151, 2det St. fordres tilbage, naar ikke andet er forbeholdt.

I Certepartier er navnlig den Passus jævnlig forekommende, at Skipperen skal have Ret til samtidig med Indladningen at forlange saa stort Forskud, som han har Brug for til Skibets Udrustning, mod at der senere, foruden det udbetalte, tillige fradrages Præmien for Fragtforskudets Assurance.

Til Sikkerhed for Fragt samt Erstatning for Overliggedage og yderligere Ophold ved Lastning eller Losning har Skipperen *Søpanteret* i Ladningen (§ 276 Nr. 4), og naar Godset af Skipperen oplægges, fordi enten ingen Modtager melder sig, eller den, til hvem Ladningen er bestemt, vægrer sig ved at modtage den, eller flere Konnossementsindehavere gør Fordring paa samme Ladning, er Skipperen berettiget til ved offentlig Auktion at lade *sælge* saa meget deraf, som udfordres til at dække Skibets Tilgodehavende foruden Told og Omkostninger (§ 157).

Befragteren kan *OVERDRAGE* sin *Ret* efter Kontrakten til en anden, men vedbliver ikke desto mindre at være ansvarlig for Opfyldelsen af de Forpligtelser, som Fragtkontrakten medfører for ham (§ 112).

Ved selve Befragtningskontrakten kan der selvfølgelig ikke paalægges den Tredjemand, til hvem Varerne er bestemte (*Destinataren*) nogen Forpligtelse. Men hvis det ved Konnossementets Indhold eller paa anden Maade tilkendegives *Destinataren*, at der knytter sig visse Vilkaar til Modtagelsen af Varerne (saasom Betaling af Fragt og Liggedagspenge), vil *Destinataren*, naar han i Henhold dertil modtager Varerne, dermed have overtaget disse Pligter (§ 154). Paa den anden Side mister Skipperen ved Varernes Udlevering sit Krav paa Befragteren med Hensyn til de Ydelser, som Modtageren er pligtig at betale; dog har han Ret til hos Befragteren at indtale, hvad denne vilde blive beriget med paa Skipperens Bekostning, hvis ethvert Krav bortfaldt (jfr. i saa Henseende særlig cif-Salg eller andet Salg, ved hvilket Modtageren kun skal betale Fragten for Afsenderens Regning). Er derimod Godset ikke blevet udleveret, og Skipperens Fordringer ikke fyldestgøres ved dets Salg, er Befragteren ansvarlig for det manglende Beløb (§ 158).

Konnossementer.

Et KONNOSSEMENT eller *Ladebrev* (T. *Konnossement*, *Ladungsschein*; Fr. *connaissance* d. e. »Anerkendelse«, »Tilstaelse«, i de franske Middelhavshavne: *police de chargement*; Ital. *polizza di carico*, Eng. *bill of lading*, B/L) er et Dokument, hvorved Skipperen erkender i sit Skib at have modtaget visse Varer, som han forpligter sig til paa Bestemmelsesstedet at aflevere til den, der med behørig Adkomst har Konnossementet (eller et Eksemplar deraf, se ndf.) i Hænde. Sølovens Regler derom indeholdes navnlig i §§ 132—34, 139—47 og 165—68.

Konnossementet har Betydning i flere Retninger:

1) Det kan ved de Bestemmelser, som det indeholder, supplere eller korrigere Befragtningskontrakten (Certe-partiet), og hvor intet Certe-parti er udstedt, saasom ved Stykgodsbefragtning, kan det selv tjene som Befragtningskontrakt.

2) Konnossementet giver Afladeren Bevis for, at han til Skipperen har afleveret de i det anførte Varer.

3) I Groshavaritilfælde, ved Forsikringsopgørelse, ved Skadeberegning i Anledning af Sammenstød o. s. v. kan Konnossementet tjene som Bevis for, hvilke Varer der paa det paagældende Tidspunkt var indladede i Skibet.

4) I Krigstilfælde tjener Konnossementet overfor krigsførende Magter som Legitimation for Ladningens Nationalitet.

5) Endelig er Konnossementet et Mittel til let og sikker Omsætning af Ladningen allerede forinden dens Ankomst til Bestemmelsesstedet.

Et Konnossement kan *udfærdiges* paa ustemplet Papir. Det udstedes »af Skipperen eller den, som i hans Sted dertil er bemyndiget« (§ 132, 1ste St.), hvilket ved store Stykgodsbefragtninger hyppig er en af Rederen særlig ansat Agent eller Ekspeditør.

Ifølge § 132, 2det St., skal Konnossementet, foruden Udstederens Underskrift samt Dag og Sted for Udstedelsen, *indeholde* Angivelse af Skibets Navn, det indladede Gods, Modtager og Bestemmelsessted. Derhos kan enhver af Parterne forlange anført Skipperens Navn, hvis denne ikke selv har underskrevet, Afladerens Navn, Skibets Hjemsted, om det er Dampskib eller Sejlskib, Godsets Art, Beskaffenhed, Vægt, Mængde og Mærker, den betingede Fragt samt Henviisning til Fragtkontrakten i dens Helhed eller til særlige Bestemmelser i samme.

Konnossementet skal udstedes i saa mange Eksemplarer, som Afladeren anser fornødne (§ 133). Sædvanlig udstedes det i 3 Eksemplarer, men efter Omstændighederne i endnu flere. Af Eksemplarerne, der selvfølgelig skal være ligelydende, beholder Skipperen det ene (hvilket han kan forlange medunder-

tegnet af Afladeren), medens de øvrige overgives Afladeren. Antallet af Eksemplarer — derunder ikke medregnet det Eksempplar, som overgives til Skipperen — anføres i Teksten. De større Rederier har i Almindelighed deres egne trykte Blanketter til Konnossementer, og disse indeholder som oftest en Mængde forskellige Forbehold (jfr. nærmere ndf. om Konnossementsklausuler), men i øvrigt er det Afladerens Pligt at forelægge Skipperen de fornødne Eksemplarer til Underskrift, og Afladeren maa altsaa, hvor bestemte Blanketter forlanges anvendte, skaffe sig disse og udfylde dem. Afladeren kan forlange Konnossement udfærdiget for alt det indladede Gods under eet eller særskilt for enkelte Dele.

Da Skipperens Forpligtelse til at aflevere Varerne jo kun kan opfyldes een Gang, tilføjes der gjerne den, for øvrigt selvfølgelig, Klausul, at, naar et Eksempplar er opfyldt, er de øvrige ugyldige.

Af de Afladeren overgivne Eksemplarer maa et (eller flere, f. Eks. naar man for Sikkerheds Skyld vil afsende to Eksemplarer med forskellige Poster) af ham *tilstilles* DESTINATAREN, d. v. s. den, der paa Bestemmelsesstedet skal modtage Varerne af Skipperen. Konnossementet kan udstedes til Ihænderen, men udstedes sædvanlig enten til en *bestemt* fra Afladeren forskellig *Person* eller til *Afladeren* selv eller „*til Ordre*“ (d. v. s. *Afladerens Ordre*). I de to sidstnævnte Tilfælde maa Afladeren ved *Endossement* (d. v. s. Transportpaategning paa Konnossementets Bagside) overdrage det til den, som skal præsentere det for Skipperen paa Ankomststedet. I øvrigt staar det enhver Erhverver af et Konnossement frit for at overdrage det ved Transport (Endossement) til bestemt Person eller in blanco, medmindre dets Overdragelse ved Ordrene »ikke til Ordre« eller ved andet udtrykkeligt Forbehold i Konnossementets Tekst er forbudt (§ 134).

Det Forhold mellem Afsender og Destinatar, der foranlediger Vareafsendelsen, kan være af meget forskellig Natur. Afladeren kan som Ejer af Varerne sende dem til Destinataren, for at denne som hans Fuldmægtig (Kommissionær, Speditør) skal besørge deres Salg, deres Videre-Forsendelse eller andet. Omvendt kan det forekomme, at Destinataren er rette Ejer af Varerne og Afsenderen kun almindelig Fuldmægtig, Kommissionær eller Speditør. Det almindeligste er imidlertid, at Afsenderen er Sælger, Destinataren Køber. I saa Fald antages Destinataren ved Konnossementets Modtagelse at blive *Ejer af Varerne*, endnu forinden han har faaet dem udleverede af Skipperen. For at Køberen ikke paa denne Maade skal erhverve Ejendomsret over Varerne, inden han har betalt dem eller sikret deres Betaling, benyttes hyppig den Fremgangsmaade, at Konnossementet ikke sendes direkte til ham, men til en anden (navnlig en Bank eller Bankier) med Ordre til kun at udlevere det til ham mod Købesummens Betaling eller Accept af en Veksel for Beløbet (jfr. S. 339 f.).

Som nys nævnt kan den, der saaledes har faaet et Konnossement overdraget, atter *overdrage det til en anden* og derved overføre Ejendomsretten over de indladede Varer til denne. Det er dog, som antydnet, ikke udelukket, at et Konnossement kan endosseres til en anden, der saaledes bliver legitimeret til at disponere over Varerne, uden at det i Virkeligheden er Meningen derfor at gøre denne anden til den virkelige Ejer. Imidlertid har den, der har faaet Konnossementet tilstillet eller udleveret med formel Legitimation som den berettigede, Formodningen for sig, naar han paastaar, at han er bleven Varernes Ejer, saaledes at Bevisbyrden paahviler den, der paastaar, at Legitimationen efter Aftalen kun tilsigtede at give Konnossementserhververen Adgang til f. Eks. at optræde som Fuldmægtig for ham eller til at udøve Panteret eller

Tilbageholdelsesret over Varerne. Hovedregelen om Konnossements-Legitimationen (om »*Konnossementet som Nøgle til Lasten*«) findes i § 134, 2det St., hvor det hedder, at enhver, som ved Indholdet af Konnossementets Tekst eller ved en behørig sammenhængende og til ham fortsat Række af Overdragelser eller ved Overdragelse in blanco viser sig at være ret Indehaver af Konnossementet, i Kraft af samme kan fordre Godset udleveret. Det er for saa vidt kun Konnossementets ydre Form, det kommer an paa; hvorledes de bagved liggende Aftaler i Virkeligheden er, eller hvorvidt de knytter sig til Forudsætninger, der ikke er indtraadte, spiller ingen Rolle. Ja, selv om det bagefter viser sig, at et eller flere Navne paa Konnossementet var falske, har det alligevel været Skipperens Pligt og Ret at udlevere til den formelt berettigede Præsentsant.

Denne Regel er i øvrigt kun den samme, som gælder for Gældsbreve, idet enhver, der har et Gælds brev i Hænde med en i Formen lovlig Adkomst (f. Eks. en med formel behørig Kvittering forsynet Postanvisning) efter dansk Ret kan fordre Betaling af Debitor, der paa sin Side normalt frigøres ved saadan Betaling. Paa den anden Side forstaar det sig af sig selv, at den, der misbruger Legitimationen, altsaa til Skade for andre benytter den i Strid med de virkelig foreliggende Aftaler eller med Kendskab til, at der foreligger falske Transporter ell. lign., paa drager sig Ansvar (Erstatningsansvar eller efter Omstændighederne Straf), naar denne hans mislige Adfærd bevises.

Loven gaar imidlertid med Hensyn til Konnossementer, ligesom med Hensyn til Veksler, Checks og visse Oplagsbeviser, til Beskyttelse af den gode Tro i Omsætningen et Skridt videre end ved almindelige Gældsbreve og dermed i Klasse staaende Dokumenter, idet nemlig § 168 bestemmer, at den, der har et Konnossement i Hænde med formel behørig Adkomst, ikke er pligtig at udlevere det til den, fra hvem det maatte være bortkommet, medmindre det godtgøres, at han ved Erhvervelsen ikke har været i god Tro eller har handlet med grov Ugatsomhed. Dette vil altsaa sige, at der indtræder en ligefrem *eksstinktiv Erhvervelse* (Erhvervelse trods Overdragelse fra en uberettiget) til Fordel for den, der ad Omsætningsvejen i god Tro uden grov Ugatsomhed erhverver et Konnossement; og den, der (ved Tyveri, Tillidsbrud eller Fejltagelse) mister et af ham endosseret, men endnu ikke afsendt Konnossement eller mister et uendosseret Konnossement, der senere af en uberettiget forsynes med falsk Endossement, kan saaledes ikke fordre dette sit Konnossement tilbage fra den godtroende Erhverver deraf, saa lidt som han kan fordre de ved Hjælp af Konnossementet erhvervede Varer udleverede til sig.

I det foregaaende er kun tænkt paa det normale Tilfælde, at Varerne forlanges udleverede af Skipperen paa Bestemmelsesstedet, og at der kun er disponeret over eet Eksemplar af Konnossementet eller i hvert Fald er disponeret paa en og samme Maade over de forskellige Eksemplarer. Ellers gælder særlige Regler.

Det hedder saaledes i § 141, at *udenfor Bestemmelsesstedet* maa Skipperen — bortset fra nogle specielle Tilfælde —, selv om Fragtkontrakten hæves, eller Rejsen afbrydes, ikke udlevere Godset, medmindre *samlige* af ham udstedte Eksemplarer af Konnossementet tilbageleveres.

Det hedder derhos i § 140, at, naar der (*paa Bestemmelsesstedet*) *melder sig flere Modtagere*, som i Henhold til forskellige Eksemplarer af Konnossementet kan gøre Krav paa Godset, maa Skipperen ikke udlevere det til nogen af dem, men han skal, saafremt Parterne ikke enes om Valget af en Modtager, til hvem Godset kan losses og overleveres, oplægge det under sikker Forvaring og derom uden Ophold underrette Parterne. At der saaledes kan melde sig flere Konnossementsindehavere, vil gjerne kunne føres tilbage til Dispositioner af selve Afladeren, idet denne jo som Besidder af to, eller efter Omstændighederne flere, lige gode Konnossements-Eksemplarer har den faktiske Adgang til, samtidig eller til forskellige Tider, at overdrage Konnossement paa de samme Varer til *flere forskellige*

Personer. Dette kan være sket i svigagtig Hensigt eller af en Fejltagelse eller Forglemmelse; men Tilfældet kan ogsaa forekomme, uden at nogen Mislighed eller Fejl fra Afladerens Side er forbunden dermed. Afladeren kan f. Eks. tilbagekalde det først afsendte Konnossements-Eksemplar og samtidig dermed afsende et andet Eksemplar til en anden. Er Destinataren kun hans Fuldmægtig eller Kommissionær, vil Afladeren naturligvis altid være berettiget til saadan Tilbagekaldelse, i alt Fald saa længe han ikke har faaet Forskud af Fuldmægtigen eller Kommissionæren; men derfor er det jo ikke sagt, at denne, som det var hans Skyldighed, tilbagesender Konnossementet eller tilintetgør det. Eller Afladeren bliver bange for, at den, til hvem det første Eksemplar er sendt, skal gaa fallit, inden han har betalt Varerne, og afsender derfor et andet Eksemplar til en Forretningsven, hvem han beder om at søge at faa fat i Varerne straks efter Skibets Ankomst (jfr. ndf. om »Standsningsret«) o. s. fr.

I alle slige Tilfælde kan der opstaa KOLLISIONER imellem de forskellige Konnossements-Ihændehavere, og der bliver da Spørgsmaal om disses indbyrdes Retsstilling. Herom hedder det i § 165: Er der overdraget særskilte Eksemplarer af et Konnossement til forskellige Personer, giver det *Eksemplar* bedste Ret, som af Overdrageren først er afsendt eller overleveret, forudsat at Indehaveren er formelt behørig legitimeret (§ 134, 2det St.) til at fordrø Godset udleveret. Dog tilføjes der: *Er imidlertid Godset rettelig udlosset til en anden Indehaver*, er denne ikke pligtig at udlevere det igen, medmindre det godtgøres, at han ved Konnossementets Erhvervelse ikke har været i god Tro eller har handlet med grov Ugatsomhed. — Paragraffen omtaler saaledes ikke det Tilfælde, at flere Eksemplarer *samtidig* er afsendte til forskellige, og disse melder sig hos Skipperen *inden* Varernes Udlevering (i hvilket Tilfælde Skipperen jo eventuelt skal oplægge Varerne, jfr. § 140). Her maa de forskellige Konnossements-Indehavere formentlig konkurrere som ligeberettigede.

Det ligger i det anførte, at, naar Køberen af et Vareparti betaler ved Konnossementets Modtagelse uden at faa *samlige* Eksemplarer i Hænde, løber han altid en vis Risiko. Paa Grund heraf er det ved Bankrembours Regelen, at Banken kræver sig samtlige Eksemplarer tilstillede (med Undtagelse af Skipperens; det korrekteste var forøvrigt, at Skipperen kun fik en Kopi), og ogsaa udenfor Rembours-tilfælde er det i de senere Aar mere og mere blevet Kutume, navnlig i den udenlandske Handel ved Salg af hele Ladninger, at Køberen fordrer samtlige Eksemplarer og i Mangel heraf vægrer sig ved at indfri Papirerne.

Før om muligt at undgaa Farerne ved de mange Konnossements-Eksemplarer har Søloven givet Anvisning paa ved Udstedelsen at nummerere dem (1., 2., 3. o. s. v.) og givet Regler om, at i saa Fald ikke det først afsendte, men det, der bærer lavest Nummer, skal være det, der giver den bedste Ret (§§ 133, 1. og 165, 2. Pkt., jfr. § 140, 2. Pkt. og § 141, 2. Pkt.). Denne Tanke, der ikke kendes i fremmede Landes Sølove, synes dog hidtil ikke at have vundet Indgang i Praksis.

§ 167 giver Regler om Adgangen til at erholde et bortkommet Konnossement *mortificeret*. Man maa i saadant Øjemed henvende sig til Søretten paa det Sted, hvor Varerne skal afleveres, oplyse sin Adkomst til det bortkomne Konnossement og under Eds Tilbud erklære ikke at have overdraget det til nogen anden. Retten bestemmer, om det skal tillades Andrageren at udtage Mortifikationsstævning, og Mortifikation gives eventuelt ved Søretsdom. Da Varernes Udlevering sjældent vil kunne taale at vente, indtil saadan Dom falder, bestemmes yderligere, at saadan Udlevering mod *Sikkerhedsstillelse* kan forlanges, saasnart Stævningen lovlig er kundgjort, men før den Tid kun i Kraft af særlig Kendelse af Retten.

I Overensstemmelse med de fleste fremmede Lovgivninger indrømmer Søloven den, der har afsendt Konnossement paa afskibede Varer, en saakaldt »STANDSNINGSRET« (T. *Verfolgungsrecht*; Fr. *droit de suite*; Eng. *stoppage in transitu*), d. v. s. en Ret til i visse Tilfælde at hindre Varernes Udlevering til Konnossementserhververen, uanset om denne ved Konnossements-Erhvervelsen er bleven Varernes Ejer. Det hedder herom i § 166: »Naar Køber af Varer, paa hvilke han har modtaget Konnossement, *vægrer sig ved at acceptere eller betale*

den for Købesummen rettelig trukne Veksel eller *unddrager sig for at opfylde andre for Overdragelsen stillede Vilkaar*, har Sælgeren Ret til at hindre Udlevering af Godset og til at raade over det paa anden Maade. Det samme gælder, naar Købereren, inden Betaling for Godset fuldt er erlagt, enten er kommen under *Konkurs* eller ved Eksekution er funden at *mangle Midler til at betale sin Gæld*, eller ogsaa, hvis han er Handlende, har *standset sine Betalinger*, alt medmindre Købesummen fuldt betales.« Heri gøres dog følgende Begrænsning: »Er Konnossementet af Købereren overdraget til *Tredjemand*, har Sælgeren *ikke mod denne* saadan Ret, *medmindre* Konnossementet indeholder Forbud mod Overdragelse, eller det godtgøres, at Indehaveren af Konnossementet ved dets Erhvervelse ikke har været i god Tro eller har handlet med grov Ugatsomhed.« Endelig tilføjes den selvfølgelige Regel, at »hvis Købereren har accepteret Veksel for Købesummen, betalt noget paa denne eller haft nødvendige Udlæg for Godset, er Sælgeren, naar han vil gøre den her omhandlede Ret gældende, pligtig at udlevere Vekselen og tilbagebetale, hvad Købereren har afbetalt eller udlagt.«

Medens Standsningsretten i de i § 166, 1. Pkt. nævnte Tilfælde næppe er andet end, hvad der stemmer med almindelige formueretlige Regler, er Standsningsretten i de i 2. Pkt. nævnte Tilfælde en særlig Begunstigelse, der indrømmes Sælgeren pr. Konnossement i Modsætning til andre Sælgere ud over, hvad de almindelige Regler medfører (mærk i saa Henseende særlig, at Regelen i Konkurslovens § 4 om Konkursboets Forpligtelse til at betale fuldt ud kun gælder m. H. t. Varer, paa hvilke Konnossementet først kommer *efter* Konkursens Udbrud, medens der i § 166 er Tale om Varer, paa hvilke Konnossementet er kommet til Købereren *før* Konkursens Udbrud). Denne Begunstigelse søger sin særlige Begrundelse deri, at Sælgeren pr. Konnossement jævnlig ikke hører hjemme paa Køberens Plads, og derfor har vanskeligere ved at være å jour med Køberens økonomiske Stilling end de tilstedeværende Kreditorer, samt deri, at Salg af Varer ved Konnossement er en Slags anteciperet Overdragelse, der medfører den særlige Risiko for Sælgeren, at Køberens økonomiske Forhold forringes i Tiden mellem Konnossementets Afsendelse og Varernes Ankomst.

Standsningsretten maa praktisk gennemføres, enten ved Fogedforbud eller ved betimelig Afsendelse af et andet Konnossements-Eksempplar til en Forretningsforbindelse, for at denne kan skaffe sig Varerne udleverede af Skipperen eller dog kan tvinge Skipperen til at oplægge Varerne efter § 140 (indtil Sælgeren overfor Købereren, om fornødent gennem Proces, har konstateret, at Standsningsbetingelserne forelaa).

Skipperen har, som omtalt, ved Konnossementet forpligtet sig til at udlevere de indladede Varer til den, der paa Bestemmelsesstedet præsenterer ham et Konnossement med en i Formen lovlig Adkomst. Denne Skipperens Forpligtelse svarer i det hele til den Pligt, som man ved Udstedelsen af et omsætteligt Gælds brev paatager sig overfor dem, til hvem Gælds brevet maatte blive transporteret (S. 259 ff.). Kun maa det erindres, at Gælds brets Genstand er *generelt* bestemt (en vis Pengesum), Konnossementets Genstand derimod *individuel* bestemt (de indladede Varer). Denne Forskel i Forpligtelsens Indhold medfører en væsentlig Forskel i Retstillingen, naar *ulykkelige Hændelser* indtræder. Den, der skal betale Penge (eller levere generelt bestemte Varer, jfr. S. 331), befries ikke for sin Forpligtelse ved nogen ulykkelig Hændelse, medens den, der skal levere en individuel Ting, frigøres ved saadanne Hændelser, som han ikke har kunnet afværge (jfr. S. 251 f. om efterfølgende Umulighed).

Den, der køber et Konnossement, skal af selve Papiret kunne se Indholdet af den Ret, han erhverver. Ved Konnossementet har Skipperen forpligtet sig til at aflevere Varer i saadan Mængde og af saadan Beskaffenhed,

som Konnossementet nævner*) paa de i dette omtalte Vilkaar og ikke paa andre. At han bagefter nok saa meget kan bevise, at han i Virkeligheden ikke har modtaget Varer i saa stort Antal, af saa stor Vægt, af saa god Beskaffenhed, i saa solid Emballage o. s. v., som i Konnossementet omtalt, nytter ham ikke. Skipperen burde ikke have underskrevet et Konnossement af vildledende Indhold og er kun fri for Ansvar, naar han *enten* kan bevise, at Konnossements-Indehaveren kun er Afladerens Fuldmægtig og saaledes ikke kan gøre anden og større Ret gældende end denne selv, *eller* kan bevise, at Modtageren allerede ved Konnossementets Erhvervelse vidste Besked med, hvorledes det i Virkeligheden stod til med de indladede Varer, *eller* kan gøre antageligt, at den foreliggende Skade eller Mangel hidrører fra Begivenheder under Rejsen, for hvilke han efter § 142 ikke har Ansvar.

Kan Skipperen ikke fremskaffe saadanne Oplysninger, maa han erstatte Værdiforskellen mellem det, der nævnes i Konnossementet og det, han faktisk udlosser.

I Overensstemmelse med det fremstillede hedder det i Søl's § 144: »Konnossementet er Grundlaget for Retsforholdet mellem Skipperen og Ladningsmodtageren, og overensstemmende med dets Indhold skal Ladningen afleveres til denne«, og der føjes dertil følgende nærmere Regler: »Bestemmelser i Fragtkontrakten, der ikke er optagne i Konnossementet, kan derfor ikke gøres gældende mod Ladningsmodtageren, uden for saa vidt Konnossementet henviser til dem. En Henvisning til Fragtkontrakten med Hensyn til Fragten f. Eks. ved Ordene »Fragt efter Certe-parti«, omfatter ikke tillige Kontraktens Bestemmelse om Liggedage, Overliggedage og Godtgørelse for disse.« »Skyldige Overliggedagspenge og anden Erstatning i Anledning af Indladningen kan Skipperen ikke forlange betalt af Ladningsmodtageren, medmindre derom er taget Forbehold paa Konnossementet.«

Som alt tidligere berørt optages der jævnlig i Konnossementerne en Række Forbehold (KONNOSSEMENTSCLAUSULER) særlig om, at Skipperen (Rederiet) ikke vil være ansvarlig i visse Retninger.

En Del af disse er naturlige og berettigede. Saaledes er det i sin Orden, at Skipperen forbeholder sig Ansvarsfrihed med Hensyn til den mulige Urigtighed af saadanne Opgivelser om Godset i Konnossementet, hvis Rigtighed han faktisk er ude af Stand til at kontrollere. Søloven har i saa Henseende selv givet de fornødne Anvisninger.

Det hedder saaledes i § 145, at hvis Godset forsendes i lukket Kasse eller Indpakning, saa at *Indholdet* er Skipperen ubekendt, eller anføres i Konnossementet *Maal, Vægt* eller *Tal*, uden at Godset ved Indladningen af Skipperen er modtaget efter Maaling, Vejning eller Tælling, kan han derom gøre Anmærkning paa Konnossementet (altsaa f. Eks. »Indhold ubekendt« eller »Vægt ubekendt«), og han er da fri for Ansvar, *saafremt* han ikke ved Indladningen har set, at Anførslerne var urigtige, eller ved Anvendelsen af almindelig Opmærksomhed havde maattet forstaa det.

Videre hedder det i § 146, at naar Godsets *Tilstand* eller Indpakningens For-svarlighed ikke kan kontrolleres ved Indladningen, kan Skipperen ved Paategning paa Konnossementet f. Eks. »*fri for Læk*« (ved flydende Varer) »*fri for Bræk*« (ved Glas, Porcelæn eller andre skrøbelige Varer) eller »*fri for Skade*« (ved alle andre Varer) forbeholde Fritagelse for Ansvar efter § 142. Saadant Forbehold fritager dog ikke for Ansvar, hvis Beskadigelsen eller Formindskelsen maa antages

*) Ganske uvæsentlige Afvigelser i Maal eller Vægt kommer dog ikke i Betragtning. Paa den anden Side kan Skipperen ikke vægre sig ved at udlevere den hele Ladning, som han har givet Konnossementet paa, selv om den ved Udlosningen viser sig at veje mere end i Konnossementet angivet. Indeholder Konnossementet ingen nærmere Angivelse af Varernes Beskaffenhed, er Modtageren berettiget til at gaa ud fra, at de ved Indladningen var ufordærvede og behørigt indpakkede.

at være opstaaet paa saadan Maade, at Rederiet er ansvarligt derfor i Medfør af § 142. Hertil føjer saa § 147, at hvis Godset ved Indladningen netop tydelig kan ses at være beskadiget eller uforsvarlig indpakket, paaligger det Skipperen udtrykkelig at gøre Bemærkning derom i Konnossementet. Undlader han dette, er han ansvarlig overfor Ladningsmodtageren, selv om der i Konnossementet er taget saadant Forbehold som i § 146 nævnt.

Altsaa: Klausulerne om, at Indhold, Maal, Vægt eller Tal er ubekendt, dækker Skipperen helt, hvis Indhold, Maal, Vægt eller Tal virkelig ikke af ham har kunnet kontrolleres ved Indladningen, *men* kan Ladningsmodtageren godtgøre, at Skipperen har set eller ved Anvendelsen af almindelig Opmærksomhed maatte have set, at Konnossementets Angivelse af Indhold, Maal, Vægt eller Tal var urigtigt, er Skipperen ansvarlig.

Op paa samme Maade: Klausulerne »fri for Læk, Bræk, eller Skade« dækker Skipperen helt, hvis han virkelig ikke har kunnet kontrollere Godsets Tilstand eller Indpakningens Forsvarlighed ved Indladningen, og ikke netop Skadens Art eller andre Omstændigheder viser, at Skaden maa være fremkommen ved uforsvarlig Behandling undervejs; *men* kan Ladningsmodtageren godtgøre, at Godsets Mangler ved Indladningen var saa tydelige, at Skipperen har set eller burde have set dem, er han ansvarlig for ikke at have gjort opmærksom paa Manglerne i Konnossementet.

I den nyere Tid har der imidlertid fra Rederiernes Side gjort sig en stærk Tendens gældende til i stedse stigende Grad at udvide Omfanget af de i Konnossementerne tagne Forbehold. I den fri Fart har vel Købmændene hidtil været i Stand til — i alt Fald i stort Omfang — at diktere Betingelserne, og denne den stærkeres Ret er selvfølgelig undertiden bleven misbrugt. Til Gengæld har i Rute-Farten de store Rederier fuldstændig haft Overtaget og gjort ret kraftig Brug deraf. De moderne engelske, franske, tyske o. s. v. Konnossements-Formularer for de store Paketselskaber er som oftest haabløst vidtløftige Aktstykker, der, hvis de anvendes strængt efter Ordlyden, i Virkeligheden vilde stille Betragterne og Modtagerne temmelig retløse overfor Skipperen.

Saalænge Forbeholdene kun angaar Lynild, Storm, Jordskælv, Sørøvere, Fjender, Is, Ild og lign. Tilfælde af saakaldt *force majeure*, frembyder Sagen næppe videre Betænelighed. Skipperen bliver ganske vist fri for Ansvar, naar han blot kan oplyse, at en Tildragelse af den nævnte Art er indtruffen, uden at han behøver yderligere at bevise, at hans og Mandskabets Optræden under den indtraadte Situation har været forsvarlig, men denne Afvigelse fra de almindelige Ansvarsregler har dog praktisk ikke saa meget at sige. Men nutildags træffer man hyppig i Konnossementerne de mest omfattende Klausuler om, at Skipperen og Rederiet vil være fri for Ansvar for al Skade, forvoldt ved svigagtigt Forhold (»Baratterie«) eller ved Forseelse, Forsømmelse, Fejl eller urigtig Opfattelse af Lodser, Kaptajn; Mandskab, Maskinister eller andre Personer i Skibets Tjeneste, uanset om slikt er begaaet ved Indladning, Stuvning, Lempning, Udlosning af Ladningen, eller ved Skibets Navigation eller paa hvilkensomhelst anden Maade (*negligence clause*).

Da den gældende Retsorden opstiller »Kontraktfrihed« som et Hovedprincip, har Domstolene i de forskellige Lande i det hele og store anerkendt Gyldigheden af disse Klausuler, om end de gerne er fortolkede saa snævert som muligt; men Anerkendelsen gælder dog ikke dem alle overalt. Kontraktfriheden begrænses nemlig ved den Tanke, der i dansk Ret udtrykkes ved, at en Kontrakt ikke maa være »imod Lov og Ærbarhed«, og der kan særlig for saadanne Klausuler, der gaar ud paa at hjemle Rederens Ansvarsfrihed for hans egne forsætlige Fejl eller ubetinget Ansvarsfrihed for Skibets Mangel paa Sedygtighed, vel være Spørgsmaal om at ramme dem som stridende mod nævnte Begrænsning.

Modstridende Højesteretsdomme fremkaldte i 1893 i Amerikas forenede Stater den saakaldte »Harter Act«, en Lov, der løser Interesse-Konflikten ved ufravigelig at fastslaa, at 1) Rederne *skal* være ansvarlige for al Skade, der skyldes Fejl eller Forsømmelse ved Godsets Ladning, Stuvning, Opbevaring

under Transporten og Aflevering, samt for Skibets Sødygtighed, medens paa den anden Side 2) Rederne skal *være fri for* Ansvar for de saakaldte »nautiske Fejl«.

Spørgsmaalet — der, særlig for saa vidt som Konkurrencen har tvunget Assurandørerne til at forsikre paa Grundlag af Konnossementer som de omhandlede uden Præmieforhøjelse, tillige er et Assurandør-Spørgsmaal — har været levende drøftet i de senere Aar rundt om i de forskellige Lande, og bl. a. har Handelskamrene og Rederiforeningerne i Hamborg og Bremen i 1886 opstillet Konnossementsformularer, hvilende paa en lignende Tanke som den senere i Harter Act gennemførte. Denne Tanke ligger ogsaa til Grund for de saakaldte »London conference rules of affreightment« af 1893. Begge Formularer var bestemte til frivillig Vedtagelse, men er ikke trængte igennem.

Her hjemme har Sagen senest været drøftet paa et nordisk Søfartsmøde i København i Juli 1903 og paa et nordisk Handelsmøde sammesteds i August 1903. Medens Redernes Udtalelser nærmest gaar ud paa, at de intet har imod en Harter-Act, naar denne bliver international, var Handelsmødets Feltraab: Tilvejøbringelsen af en nordisk Harter-Act, nemlig for at faa begyndt. Gennemførelsen af en saadan vil dog vistnok støde paa betydelige Vanskeligheder, dels fordi der hertil kræves Medvirken af Lovgivningsmyndighederne i 3 Lande, hvoriblandt Norge, i hvilket Land Rederi-Interesserne er særlig fremtrædende, dels som Følge af den store Brug, der i Nutiden gøres af »gennemgaaende Konnossementer« (jfr. ndf.), hvortil kommer, at Loven, om den skulde betyde noget, maatte bringes til Anvendelse ogsaa paa hertil fra Udlandet kommende Skibe, men det vil altid være en betænkelig Sag for mindre Lande at gøre deres Kontraksregler anvendelige som ufravigelige ogsaa paa de i Udlandet indgaaede Kontrakter.

Uden udtrykkeligt Forbehold i Konnossementet er Skipperen selvfølgelig berettiget til at gøre Udleveringen afhængig af, at Modtageren betaler de *under Rejsen* opstaaede Krav, der hviler med Søpanteret paa Varerne, som f. Eks. Bodmeripenge, Havaribidrag eller Bjærgningsomkostninger (jfr. herom i det følgende).

Af de almindelige obligationsretlige Sætninger følger, at Skipperen FRIGØRES ved at udlevere Varerne til den, der paa Bestemmelsesstedet præsenterer ham et Konnossements-Eksemplar med en i Formen behørig Adkomst, selv om denne senere viser sig ikke at være den virkelig berettigede. Paa den anden Side maa Skipperen selvfølgelig kun udlevere Varerne til en Konnossements-Indehaver. Begaar han den Uforsigtighed at udlevere dem til en Person i Henhold til dennes mundtlige Erklæring om at være den berettigede, risikerer han at maatte erstatte Varernes Værdi til en anden, der senere præsenterer Konnossement.

I det ovf. S. 398 omtalte Tilfælde, at *flere Personer samtidig* præsenterer hver sit Eksemplar af Konnossementet uden at kunne enes om Valget af en Modtager, til hvem Godset kan losses og overleveres, skal Skipperen ifølge § 140 oplægge det under sikker Forvaring og derom uden Ophold underrette Parterne, idet det ikke er Skipperens Sag at afgøre, hvem af dem, der har bedst Ret, og paadrage sig den dermed forbundne Risiko. Saadan Oplæggen maa ogsaa finde Sted, naar *ingen Modtager melder* sig i rette Tid, eller den, der melder sig, *ikke vil opfylde* de for Udleveringen gældende Vilkaar (jfr. nærmere § 156). Naar Gods saaledes oplægges, er Skipperen berettiget til ved offentlig Auktion at lade sælge saa meget deraf, at han derved faar Dækning for sit Tilgodehavende (§ 157).

Om »Gennemgaaende Konnossementer« taler man, naar Varerne skal passere gennem flere Befragtere, f. Eks. forsendes ved Hjælp af flere hinanden afløsende Skibe eller ved en Kombination af Land- og Søtransport, og Fragten dog fastsættes under eet for hele Rejsen. Saadanne Konnossementer har i den sidste Menneskealder i Følge med Udviklingen af de store Dampskibslinjer vundet stor Betydning. Søloven giver intet Bidrag til Løsning af alle de særlige tvivlsomme Spørgsmaal, som denne Art Konnossementer fremkalder.

Bortset fra Konnossements-Klausuler, der her selvfølgelig forekommer i rig Mængde, antages det almindeligvis (dog ikke i tysk Teori), at den første Transportør er ansvarlig ikke blot for egen, men ogsaa for de senere Transportørers Udførelse af Kontrakten, og at enhver senere Transportør indtræder i et lignende, hele Transporten omfattende Ansvar.

VI. Bodmeri.

Ved **BODMERI** (T. *Bodmerei*; Eng. *bottomry*; af Holl. »*bodem*« og Eng. »*bottom*«, Skibsbunden som Betegnelse for hele Skibet; Fr. *bomerie, prêt à la grosse aventure*) forstaaes et Laan, som i Nødstilfælde ydes til en Sørejses Fortsættelse eller Ladningens Bevaring eller Viderebefordring mod Pant i Skib, Fragt eller Ladning, og paa det Vilkaar, at Kreditor alene har Ret til at holde sig til de forbodmede Værdier efter Rejsens Slutning, men i dem har Søpanteret. Det for et saadant Laan udstedte Bevis kaldes *Bodmeribrev*, Laangiveren kaldes *Bodmerist* eller *Bodmerikreditor*; den, hvem Laanet ydes, *Bodmeritager* eller *Bodmeridebitor*, og den Godtgørelse, Kreditor betinger sig, *Præmie*. Reglerne om Bodmeri findes i Sølovens 6te Kap. (§§ 174—86).

Da Skipperen under Nutidens udviklede Bank- og Kommunikationsforhold og de vidtforregnede Forretningsforbindelser selv paa fjærne Steder i Nødstilfælde som Regel vil kunne rejse Penge paa billigere Maade end ved Optagelse af Bodmeri (Præmien er gerne 10 à 20 pCt., ja undertiden indtil 40 pCt. af Laanesummen), spiller Bodmerilaanet ikke den samme Rolle som tidligere, hvortil yderligere kommer, at Søloven giver Søpanteret for enhver Fordring, der grunder sig paa Forpligtelser, som Skipperen har indgaaet for Reder eller Ladningsejer. Nogen praktisk Betydning har Bodmeriet dog endnu bl. a. som Følge af, at Bodmeripantet har Fortrin for den sidstnævnte Søpanteret, at Ladningen kan forbodmes ogsaa for Udgifter, der paahviler Skibet, og at Bodmerikreditor vil have lettere ved at dokumentere sin Panteret og have lettere Retsmidler end de almindelige Søpant-havere.

Det følger af Bodmerilaanets Ojemed, at kun een skal kunne forbodme, og denne ene er efter Søloven **SKIPPEREN**. Man vilde jo nemlig vanskelig yde Skipperen et Bodmerilaan paa fremmed Sted, hvis f. Eks. Rederen selv, der jo ad telegrafisk Vej kan have faaet Underretning fra Skipperen om Situationen, samtidig kunde optage et andet Bodmerilaan paa Hjemstedet.

Bodmeri foranlediges hyppigst ved et Havari og maa som anført kun optages i **NØDSTILFÆLDE**, hvortil hører, at Skipperen ikke paa anden og mindre byrdefuld Maade kan tilvejebringe de fornødne Penge, saasom ved at skrive eller telegrafere til Rederen, ved et almindeligt Laan eller ved at trække Veksler paa Rederen. § 176 foreskriver, at Skipperen, forinden han optager Laan paa Bodmeri, nøjagtig skal oplyse de Omstændigheder, som nødsager ham til at optage Laanet, saa vidt muligt ved en Skønsforretning, men ellers ved Erklæringer fra Konsul eller anden Myndighed. Har Laangiveren herefter maattet tro, at et Nødstilfælde forelaa, gælder hans Bodmeriret, selv om det senere oplyses, at saadant Nødstilfælde i Virkeligheden ikke forelaa.

For Bodmerilaanets **STIFTELSE** foreskriver § 177 en bestemt Form; der skal nemlig desangaaende udfærdiges et skriftligt af Skipperen underskrevet Dokument, der betegnes som Bodmeribrev og indeholder Angivelse af Laangiverens Navn, Laanesum og Præmie, de forbodmede Genstande, Skibets Navn, Bodmerirejsen, Tid og Sted. Det skal paa Forlangende udstedes i flere enslydende Eksemplarer og Antallet da angives (§ 178, 1ste St.). Et af Eksemplarerne skal stemples (efter 2den Klasses Takst) efter Laanets Størrelse uden Hensyn til Præmien. Bodmeribrevet kan ikke udstedes til Ihændehaven.

Er det oprettet i Udlandet, skal det stemples inden 6 Uger efter, at det er indkommet her i Riget. Om Tinglæsning eller Registrering er der ikke Tale.

Bodmeribrevet kan vel overdrages ved stempelpligtigt Endossement, men § 178, 2det St. udtaler udtrykkelig, at et Bodmeribrevs Overdragelse til en anden ikke afskærer den Indsigelse, at de lovlige Betingelser for Bodmerilaans Optagelse ikke har været til Stede.

Som GENSTAND for Bodmeri nævner § 175 *Skib, Fragt og Ladning*, og giver i saa Henseende følgende nærmere Regler: Optages Laan til Bestridelse af Udgifter, som alene vedkommer *Ladningen*, kan denne særskilt forbodmes; for andre Udgifter maa *Ladningen* kun forbodmes i Forbindelse med *Skib og Fragt*. — Er *Skib og Ladning* forbodmede under eet, anses *Fragten* indbefattet under *Forbodningen*, men ellers kun, hvor den særskilt nævnes. Det hedder derhos i § 175, 2det St.: Er nogen af de nævnte Værdier forbodmet for Udgifter, som ikke vedkommer Pantet, og Fyldestgørelse deri søgt af Bodmerikreditor, kan Pantets Ejer for det Beløb, som han saaledes har maattet tilsvare, søge Betaling i de Værdier, hvilke Udgifterne vedkom, med samme Ret, som om de var forbodmede til ham.

Bodmerikreditor er kun berettiget til Betaling efter Bodmeribrevet, for saa vidt Dækning, naar Bodmerirejsen (den Rejse, for hvilken Laanet optages) ender, kan udbringes af de forbodmede Genstande, hvorimod hverken Skipper eller Reder hæfter personlig efter Bodmeribrevet. Af Hensyn til denne særlige Risiko betinger Bodmerikreditor sig, som alt nævnt, sædvanlig en betydelig PRÆMIE for Laanets Ydelse.

Denne Præmie kan enten bestaa i en vis Sum for hele Rejsen eller bestemmes til en maanedlig Rente, eller det kan være vedtaget, at den skal variere, eftersom Faren varierer (f. Eks. højere Præmie, hvis der udbrudt Krig). Foruden Risikoen spiller det en Rolle ved Præmiens Fastsættelse, at Bodmerikreditor ofte maa betale et temmelig højt Inkassationssalær, naar han skal have Bodmeripengene indkrævede, ligesom han maa betale en forholdsvis høj Assurancepræmie, naar han ønsker at assurere sin Risiko,

Hvis det forbodmede GAAR TIL GRUNDE eller *beskadiges*, mister Bodmerikreditor helt eller delvis sit Krav*). Kan han imidlertid bevise, at Undergangen eller Beskadigelsen skyldes Forseelser fra Skipperens Side, bliver denne personlig ansvarlig. Det hedder i saa Henseende i § 180, 1ste St.: Det paaligger Skipperen at drage Omsorg for de forbodmede Genstandes Bevaring og Frelse. Uden tvingende Grund maa han ikke foretage nogen Handling, hvorved de udsættes for anden eller større Fare, end Laangiveren ifølge Bodmeribrevet har maattet forudsætte. Forser Skipperen sig herimod, er han ansvarlig for den Skade, som derved foranlediges. — Hvis Skipperen uden Nødvendighed har foretaget Handlinger, hvorved Kreditors Risiko forandres (jfr. nærmere § 180, 2det St.), og de forbodmede Genstande senere findes utilstrækkelige til Bodmerigældens Dækning, bliver Skipperen ansvarlig for det manglende Beløb, medmindre det godtgøres, at Tabet vilde være indtraadt, selv om Skipperen havde iagttaget alt, hvad der paalaa ham. — Har Skipperen handlet efter Rederens eller Ladningsejerens Ordre, vil dette kunne gøre disse ansvarlige tilligemed ham.

Naar ikke andet er vedtaget, forfalder — ifølge § 181 — Bodmerigæld til Betaling paa det Sted, hvor Bodmerirejsen efter Kontrakten ender, Ugedagen efter Skibets Ankomst uden Løbédage. Hvis imidlertid Rejsen sluttes, inden Skibet er ankommet til det i Bodmeribrevet angivne Bestemmelsessted, forfalder Laanet til

*) Om Havaribidrag, som skal betales af forbodmede Værdier, bestemmer § 179, at de tilsvares af disse uden Afdrag paa Bodmerigælden; men bliver Værdierne derved utilstrækkelige til at dække denne, bærer Bodmerikreditor Tabet.

Betaling Ugedagen efter Rejsens Afslutning, og Betaling bliver at erlægge paa det Sted, hvor Rejsen saaledes sluttet. Om Morarente se § 182. — Naar Forfaldsdagen er kommen, kan Betaling fordres efter *et enkelt Eksempplar* af Bodmeribrevet, mod at dette udleveres med paategnet Kvittering. — Melder der sig *flere Ihændehavere* med Fordring paa Betaling, skal Skipperen deponere Beløbet. — *Før Forfaldstid* maa Skipperen ikke betale, medmindre *samtlig*e Eksemplarer af Bodmeribrevet udleveres ham (§ 183).

Er Bodmeribrevet ikke paa Forfaldsdagen til Stede der, hvor Gælden skal betales, kan Skipperen frigøre sig ved at deponere Beløbet (§ 184).

Der er indrømmet Bodmerikreditor en særlig let Adgang til før Forfaldstid at gøre *Arrest* og til efter Forfaldstid at gøre *Udlæg* i det forbodmede (jfr. nærmere § 185).

Opgives Bodmerirejsen, inden den er begyndt, er Laanen straks forfaldent, men Debitor svarer i saa Fald kun 5% p. a. Rente og 3% Provision (§ 186).

Om den Bodmerikreditor tilkommende Fortrinsret til Fyldstgørelse af det forbodmede i Sammenstød med andre Krav og Søpanterrettigheder jfr. ndf. Kap. XI.

»Respondentia« (ogsaa kaldet *Bodmeri paa Ladning og Føring*) var i ældre dansk Lovgivning Betegnelse for Laan eller Kredit, ydet til en Søkspejdations Udstyrelse og Fremme udenfor Nødstilfælde. — I England og Tyskland bruges *Respondentia* som Betegnelse for Bolmeri paa Ladningen.

VII. Havari.

Ved Ordet »HAVARI« (i Middelalderens Latin »*averagium*«, der vistnok betød Beregning, Opgørelse, Fordeling; Eng. *average*; Fr. *avarie*; T. *Havarie*) forstaar man nutildags i Almindelighed al Skade og alle derved foranledigede Udgifter, som opstaar paa en Sørejse. Tidligere var det Skik og Brug (se derimod Søl.s § 153), at de med en Sørejse forbundne *sædvanlige Udgifter* som Lods-, Fyr-, Havnepenge o. a. m. fordeltes i et vist Forhold paa Skib og Ladning, og man kaldte da saadanne Udgifter *ordinært Havari* (eller *lille Havari*; Eng. *petty average*; Fr. *avarie menue*) i Modsætning til det *ekstraordinære Havari*, der omfatter Søskade og de dermed forbundne Omkostninger. Men i den førstnævnte Betydning bliver Ordet nu næppe mere benyttet.

Ved »Havari« forstaas nutildags altid »ekstraordinært« Havari. Dette omfatter igen

- 1) GROSHAVARI (*almindelig, fælles* eller *egentligt Havari*, fælles Søskade; Eng. *general average*; Fr. *avarie grosse, commune*; T. *grosse, allgemeine H.*) og
- 2) PARTIKULÆRT eller SÆRLIGT HAVARI (simpel Søskade; Eng. *particular average*; Fr. *avarie particulière*; T. *partikuläre, besondere H.*).

1. Groshavari.

Til *Groshavari*, *fælles* eller *almindeligt Havari* henregnes »enhver Skade, som *forsætlig* tilføjes Skib eller Ladning for at søge Frelse fra en *begge* truende Fare, saavel som alle andre Opofrelser, der gøres i det nævnte Øjemed, samt Skade og Omkostninger, der har været forbundne med eller været en umiddelbar Følge af saadanne Foranstaltninger« (§ 187). Herunder falder f. Eks. Overbordkastning af Varer, naar Skibet er stødt paa Grund, Kapning af Mast eller Sejl i Havsnød, Frastikning af Anker for at undgaa Paadrivning, den Betaling, som Skibet maa erlægge for Bugsering eller Bjærgning, naar det er i Nød, en Række Udgifter i Nødhavn, Omkostninger ved at rejse de i Havaritilfælde fornødne Penge o. s. v. o. s. v.

Det er en overalt anerkendt Retssætning (jfr. for nordisk Rets Vedkommende Søl.s § 187), at Tab og Omkostninger af denne Art ved Sørejsens Slut-

ning *fordeles* forholdsmæssig paa samtlige de ved den skete Opofrelse frelste Værdier, af Skib, Fragt eller Ladning (HAVARIFORDELING).

Denne Regel skriver sig fra *den Rhodiske Selov* og er optagen i alle senere Søretter. Dens Begrundelse er given af sig selv: Da Opofrelsen er sket i fælles Interesse, bør det deraf flydende Tab ogsaa være fælles. Regelen er opstaaet ud af Forholdenes egen Natur og har været gældende fra ældgammel Tid, længe forinden Søassurance var kendt. Da senere i Tidens Løb Assurancevæsenet frøstod, var Groshavariprincippet alt saa grundfæstet, at der ikke blev Tale om at fortrænge det. Assurancen kom her kun til at virke supplerende, idet Forholdet er det, at et Groshavari først opgøres og fordeles mellem de forskellige interesserede, og derefter hver af disse eventuelt søger det paa ham faldne Tab godtgjort hos sin Assurandør. Paa det internationale Søfartsmøde i Antwerpen 1877 fremkom der Forslag fra Lloyds i London om at arbejde hen til Groshavariregelens Afskaffelse, men dette fandt almindelig Modstand.

Det er imidlertid en uheldig Ting, at Regelen gennemføres paa forskellig Maade i de forskellige Lande. Det temmelig tilfældige Moment, hvor Skaden skal opgøres, kommer herved til at spille en urimelig Rolle. Forskellighederne kommer navnlig frem paa to Punkter, nemlig *dels* ved Bestemmelsen af, hvilken Skade og Omkostning der skal fordeles som Groshavari, og hvilken Skade der bliver at anse som partikulært Havari, der ikke fordeles (jfr. nedenfor), *dels* ved Afgørelsen af, hvilke Interesser der skal bidrage til at bære Tabet. — I førstnævnte Henseende skal eksempelvis fremhæves, at de fleste Nødhavnsudgifter efter engelsk Ret regnes som partikulært Havari, medens de efter Kontinentets regnes som Groshavari, at Skibet i Frankrig — ifølge en forældet Regel i code de commerce — kun bidrager med Halvdelen af dets Værdi, medens det andetsteds gerne kontribuerer med sin fulde Værdi, at Fragten i England bidrager med sit fulde Beløb efter Fradrag af, hvad der vilde være sparet for Rederen, om Varerne var gaaede til Grunde, medens den i Tyskland bidrager med $\frac{2}{3}$, i Norden, Frankrig og Rusland endog kun med Halvdelen, og saa fremdeles. Det vil altsaa faa en væsentlig Indflydelse paa Opgørelsen, om f. Eks. en Skipper, der lider Havari i Kanalen, søger fransk eller engelsk Nødhavn.

Paa disse Uoverensstemmelser raades der til en vis Grad Bod, naar der i Certepartier, Konnossementer og Assurancepolicer vedtages, at et eventuelt Groshavari skal opgøres efter de saakaldte *York and Antwerp rules*. Disse Regler (12 Paragraffer) blev vedtagne paa det internationale Møde i Antwerpen 1877 som Hovedprincipper, der skal søges bragte til almindelig Anvendelse gennem kontraktmæssig Vedtagelse — noget, der ogsaa i stort Omfang er lykkedes. Paa Mødet i Liverpool 1890 blev der vedtaget et nyt og betydelig udvidet Sæt af Regler (18 Paragraffer) under Navn af *York and Antwerp rules*, 1890.

Der er rejst stærke Angreb paa Groshavari-Systemet, og det er ogsaa givet, at det kan misbruges. Skipperen kan saaledes udgive Foranstaltninger, der i Virkeligheden er trufne alene i Skibets Interesse, for at være trufne i fælles Interesse; han kan give et partikulært Havari paa Skibet Udseende af at være Groshavari og saaledes vælte en Del af Udgiften over paa Ladningen. De for Groshavari-Opgørelsen nødvendige Taksationer er forbundne med Vanskeligheder, særlig er Nødhavnstakster kendte og frygtede for deres Upaalidelighed. Medens i Fortiden Varerne hyppig var meget mere værd end Skibet, og Ladningsejerens Kontribution til Skibet derfor forholdsvis ubetydelig, er nu det omvendte Tilfældet. En Reparation af et af Nutidens store Dampskibe kan løbe op i svære Summer. Overbordkastning af Gods er nu sjældnere (c. $\frac{1}{10}$ af Tilfældene), medens Nødhavnsudgifterne og Slæbning er hyppigere. Opgørelsen af Groshavari medfører Udgifter og tager lang Tid (jfr. Platu Søret S. 389). Som ovf. nævnt har man derfor endog foreslaet Groshavari helt ophævet eller i hvert Fald indskrænket, og har i Forbindelse dermed hævdet, at naar Forsikringsselskaberne opgjorde en Balance over, hvad de gennemsnitlig modtog og kontribuerede i Groshavari, vilde Posterne noget nær hæve hinanden. — Naar Groshavari alligevel hidtil er bibeholdt, maa det antages ikke blot at bero paa, at det overhovedet er en betænkelig Sag at afskaffe en saa udbredt og ind-

arbejdet Institution, saa længe der ikke er en almindelig Erkendelse af dens Overflødighed, men ogsaa derpaa, at Groshavariet har sin Betydning, saa langt Assurancen ikke rækker, hvortil kommer, at hvis Skibet alene skulde bære alle det vedrørende Opofrelser, kunde dette friste Skipperen til at vente for længe med saadanne Opofrelser. Dernæst maatte, selv uden Groshavari-Instituttet, en Opgørelse mellem de forskellige skadelidende finde Sted.

Den DANSKE RETS gældende Regler om Groshavari findes i Søl.s § 187—217. Det er dog ikke ved disse udelukket, at der vedtages York and Antwerp rules.

BETINGELSERNE for, at et Tab kan fordeles som Groshavari, er disse:

Opofrelsen maa være foranlediget ved *en saavel Skib som Ladning truende Fare* og derhos være *forsættelig foretagen* til Frelse fra en saadan. Hvis altsaa den Fare, mod hvilken man søger Hjælp, alene truer Skib eller alene truer Ladning, bliver der ikke Tale om Groshavari-Fordeling.

Dog hedder det i § 161, 2det St., at dersom der, efter at Ladningen er indtagen, indtræffer nogen af de i § 159 omtalte Hindringer (Krig, Embargo o. lign.), og Skibet derved opholdes paa Indladningsstedet eller i Møllehavn, bliver Omkostningerne ved Opholdet, indtil Fragtkontrakten er hævet, at fordele paa Skib, Fragt og Ladning efter Reglerne om Groshavari.

Endvidere hedder det i § 218, 2det St., at naar Omkostninger, der maa henføres under partikulært (særligt) Havari, er anvendte under eet for Skib og Ladning eller for flere Dele af Ladningen, fordeles de i billigt Forhold over de Værdier, til hvis Fordel de er anvendte. Omkostninger, der er anvendte paa at bjærge Ladningen, bæres forholdsvis af denne og af den Fragt, der udredes af det bjærgede Gods.

I disse Tilfælde gøres der saaledes Anvendelse af Groshavari-Princippet udenfor det almindelige Begrebs Rammer.

Truer Faren baade Skib og den hele Ladning, er det i øvrigt ligegyldigt, af hvad Beskaffenhed den er, og hvorfra den har sin Oprindelse. Selv om den hidrører fra Skibets Usødygtighed, fra slet Navigering, fra Varernes kontraktstridige Beskaffenhed eller fra lignende Forhold, der forpligter enten Skibet eller Ladningsejeren til Erstatning, kan enhver af dem, der ikke har forset sig, og hvis Ejendele i Anledning af saadan Fare er blevne opofrede, forlange Groshavarifordeling; men enhver, der kommer til at bidrage til Groshavariet alene som Følge af en andens Fejl, kan selvfølgelig kræve Erstatning hos den, hvem Ansvaret paahviler (§ 191).

Tabets „Frivillighed“ i den Betydning, at det maa skyldes en *forsættelig* Handling fra Skipperens Side (eller fra dens Side, der ifølge sin Stilling ombord har handlet paa Skipperens Vegne, jfr. § 191, 2det St.), maa nøje paaagtes. Der bliver altsaa ikke Tale om Havarifordeling ved Tab, der lides uafhængig af Skipperens Beslutning, f. Eks. naar Styrtesøer skyller Gods overbord, Stormen knækker og bortriver en Mast, Godset opbrænder o. s. v. I saadanne Tilfælde bliver Tabet der, hvor det falder. En anden Sag er, at det ofte vil være et partikulært Havari, f. Eks. at Skibet støder, der giver Anledning til Groshavariet. Skade ved ulykkelig Hændelse bliver end ikke henregnet til Groshavari, selv om den indtræffer under Udførelsen af de Foranstaltninger, der foretages til Frelse af Skib og Ladning, og selv om Opofrelsen derved undgaas, ej heller Skade, som kun staar i en tilfældig eller middelbar Forbindelse med disse Foranstaltninger (jfr. § 189). Derimod bliver Skade og Omkostninger, der har været en *umiddelbar* Følge af saadanne Foranstaltninger, at erstatte som Groshavari, f. Eks. den Skade, der ved nogle Varers Overbordkastning sker paa de øvrige ved, at Stuvningen giver sig, eller Vand trænger ind gennem de aabnede Luger, eller den Skade, som en kappet Mast i sit Fald forvolder. Grænsen mellem »middelbare« og »umiddelbare« Følger bliver i Virkeligheden, saa vidt ikke specielle Regler foreligger, af skønsmæssig Art.

Faren maa være saa alvorlig og overhængende, at den *efter Skipperens Mening gør Opofrelsen nødvendig*. Opofrelsen bør foretages paa den efter hans Skøn *mindst værdiforbrugende Maade*; saaledes skal f. Eks. tunge og billige Varer kastes overbord fremfor lettere og kostbarere (jfr. § 194). Hvis det kan bevises, at Skipperens Skøn i disse Retninger har været saa fejlagtigt, at det selv under Hensyn til Vanskeligheden ved i en Hast at overse Situationen, ikke kan anses som undskyldeligt, vil dette bevirke, at Skibet ingen Groshavarigodtgørelse kan fordrø, samt at de Ladningsejere, der kommer til at lide under Groshavariet, faar Regreskrav mod Skipper og Reder (jfr. § 191, 2det og 3dje St. og § 194, 2det St.).

Endvidere maa *noget* af det, der truedes af den fælles Fare, være *blevet frelst*. Er slet intet reddet, maa nødvendigvis ethvert Spørgsmaal om Fordeling bortfalde. Derimod udelukkes Havarifordeling ikke derved, at det med Opofrelsen tilsigtede Øjemed ikke opnaas ved denne (§ 192) og ej heller ved, at Opofrelsen har omfattet enten hele Skibet eller hele Ladningen, eller ved at der efter Havariet kun bjærges alene noget af Skibet eller alene noget af Ladningen (§ 193).

Til Vejledning ved den vanskelige Afgørelse af, hvad der ifølge forannævnte almindelige Regler skal henregnes til Groshavari, findes der i § 188 nævnt en Række Hovedtilfælde.

Som Groshavari godtgøres saaledes 1) Gods og Skibstilbehør, som kastes overbord, for at lette Skibet i Havsnød eller for at undgaa Forfølgning, 2) Mast, Sejl eller andet Tilbehør, som kappes, eller Anker og Kætting, som frastikkes for at hindre Skibbrud eller Sammenstød, 3) Skade, som tilføjes Skib eller Ladning for at afværge Ildsfare eller slukke udbrudt Ild, for at bringe Vandet til Pumperne eller skaffe Styrtesøer Afløb, 4) Omkostninger for i Nød at opnaa Bistand til at bringe Skib og Ladning ud af en fælles Fare (herunder altsaa særlig Bugseringsudgifter i Nødstilfælde), 5) Skade paa Skib eller Ladning ved, at Skibet forsætlig sættes paa Grund, for at undgaa større fælles Fare, dog kun for saa vidt deri kan antages at ligge en Opofrelse (altsaa ikke, hvor Stranding alligevel var uundgaaelig), 6) Skade og Omkostninger ved at tage Skibet af Grund og bringe dette og Ladningen i Sikkerhed, 7) Omkostninger, som er forbundne med at søge Nødhavn for at frelse Skib og Ladning, saasom naar Skibet er blevet usødygtigt paa Rejsen, eller dennes Fortsættelse paa Grund af udbrudt Krig eller pludselig Isgang vilde udsætte baade Skib og Ladning for øjensynlig Fare (i Forbindelse hermed giver Paragraffen imidlertid detaljerede Regler om, hvilke Nødhavnsmkostninger der henregnes til Groshavari), 8) Tab og Beskadigelse, der tilføjes Ladningen ved i Nød at benytte indladet Gods til Rejsens Fremme eller paa anden Maade til Frelse for Skib og Ladning, ligeledes Tab og Beskadigelse af Skibets Tilbehør ved i Nød at benytte saadant i andet Øjemed, end dets Bestemmelse tilsigter, 9) og 10) Skade eller Udgifter ved Afværgelse af Fjenders eller Sørovers Angreb, 11) Fragt, der tabes som Følge af et Groshavari, 12) Omkostninger og Tab, som har været forbundne med at tilvejebringe de fornødne Penge til Dækning af et Groshavari, 12) Salær til Havari-Kommissær, 13) Omkostningerne ved Tilvejebringelsen af de for Dispatchen nødvendige Bevisligheder saavel som Omkostningerne ved selve Dispatchen.

I § 190 nævnes derhos en Række Tilfælde, som der i og for sig kunde være Spørgsmaal om at henregne til Groshavari, men som udtrykkelig erklæres ikke at skulle betragtes som saadant, derunder Kastning af Dækslast i aaben Sø.

Det er *Skipperens Pligt*, for saa vidt Omstændighederne tillader det, at afholde Skibsraad, inden han træffer sine Forholdsregler (§ 195). Dog er han ikke bunden ved de fremsatte Meninger, men maa selv træffe sine Bestemmelser paa eget Ansvar (§ 59). Alt, hvad der vedrører Havariet, skal han snarest mulig indføre i Skibsdagbogen, og saa snart han er kommen til Land, skal han ordentligvis melde sig til Søforklaring og lade foretage Besigtigelses-

forretning (§§ 40 og 41). Paa det Sted, hvor Skib og Ladning skilles, skal han endelig foranledige Groshavariet behørig opgjort (§§ 213 og 214).

Ved OPGØRELSEN AF GROSHAVARIET bliver der baade i Henseende til det Tab, Opofrelsen har medført for visse Værdier, og den Fordel, som derved maa antages at være opnaaet for andre, at se hen til *hede Rejsen* med alle dens Farer og Ulykker tagne som en Enhed. Dette følger dels af, at der ingen Grund er til, at det, der er opofret, skal stilles heldigere end det, der er søgt frelst ved Opofrelsen, og dels af, at de interesserede kun skal hæfte med deres for Søfaren udsatte Værdier. Naar f. Eks. først nogle Varer ofres, og der senere indtræder et partikulært Havari, som med Sikkerhed kan skønnes ogsaa at ville have ramt de tidligere ofrede, om de havde været til Stede endnu, bortfalder Groshavarikravet (jfr. §. 205). Og ligeledes hvis noget af det ved Opofrelsen frelste ved senere Uheld inden Rejsens Ende gaar til Grunde eller beskadiges, bortfalder eller nedsættes den Bidragspligt, som ved Groshavariet er kommen til at paahvile dette.

Det Tab, der efter det anførte bliver at fordele, falder ikke alene de reddede Værdier til Last; de opofrede maa ogsaa bære deres Del deraf. De *kontribuerende* (bidragspligtige) *Værdier*, d. v. s. de Værdier, mellem hvilke Havarifordelingen bliver at iværksætte, er altsaa alle dem, der forinden Opofrelsen var til Stede i Skibet. Er der f. Eks. kastet Gods overbord til en Værdi af 2 000 Kr., medens det reddede Gods har en Værdi af 7 000 Kr. og Skibet af 11 000 Kr., er de kontribuerende Værdier $7\,000 + 11\,000 + 2\,000 = 20\,000$, medens det Tab, som skal fordeles paa disse, er 2 000 eller $\frac{1}{10}$. Ejeren af det overbordkastede skal altsaa bidrage 200, saa at han faar godtgjort 1800, hvoraf 1100 udredes af Skibet og 700 af den reddede Ladning (der er her for Simpelteds Skyld bortset fra Fragten, hvorom nærmere nedenfor).

De her i Landet gældende Regler er i det væsentlige følgende:

Hvad først Beregningen af Tabet angaar, da erstattes de ved Groshavariet opofrede *Varer* efter gangbar Pris for saadant Gods paa Bestemmelsesstedet ved Skibets Ankomst dertil, eller, dersom det øvrige Gods ikke naar frem til Bestemmelsesstedet, efter Prisen paa det Sted, hvor Rejsen ender, dog med Fradrag af Fragt, Told og andre Omkostninger, som bespares for Ejeren derved, at Godset ikke naar frem til Bestemmelsesstedet. Kan den gangbare Pris ikke paa anden Maade oplyses, bliver Værdien at fastsætte ved Skøn af sagkyndige Mænd. Er Godset solgt i Nødhavn, kan det altid fordres erstattet med mindst det Beløb, som er indvundet ved Salget (§ 200). Er Godset kun beskadiget ved Groshavariet, beregnes som Erstatning Forskellen mellem fornævnte Værdi og de beskadigede Varers Netto-Værdi (jfr. nærmere § 201). For Varer, paa hvilke Konnossement ikke er udstedt, og om hvis Indladning heller ikke fyldestgørende Oplysning haves i Manifest, Ladningsbog eller paa anden Maade, gives ingen Groshavari-Erstatning (§ 203).

Har *Skibet* lidt Skade ved Groshavariet, godtgøres denne efter Taksation eller med det Beløb, Istandsættelsen virkelig har kostet, hvis dette er mindre (jfr. §§ 196 og 197), i begge Tilfælde derhos med et Fradrag for Forskellen mellem gammelt og nyt, forskellig bestemt efter Skibets Alder og det beskadigedes Art (jfr. nærmere § 198), samt med Fradrag af det Nettobeløb, der indkommer ved Salg af de beskadigede og kasserede Ting.

Er Skibet gaet helt tabt eller er det kondemneret, fastsættes Tabet ved et Skøn over Skibets Værdi i Opofrelsesøjeblikket, hvorfra i sidstnævnte Tilfælde drages Værdien af det reddede (§ 199).

Det er, som i det foregaaende nævnt, kun den virkelig ved Groshavariet forvoldte Skade, der skal fordeles. Hvis det altsaa kan oplyses, at Godset, Skibet eller dets Tilbehør allerede var beskadiget, dengang Opofrelsen skete, maa Beskadigelsens Beløb fradrages (jfr. §. 196, 3die St. og § 202).

Hvor Varer opofres, gaar med det samme *Fragten* for disse Varer tabt (jfr. S. 394). Den saaledes for Rederiet tabte Fragt medregnes, som alt bemærket, og-

saa blandt de Værdier, der skal godtgøres. Den beregnes i Opgørelsen med det Beløb, der vilde have været fortjent, om Godset var blevet i Skibet til Rejsens Ende, med Fradrag af hvad Skibet mulig har sparet som Følge af Opførelsen (f. Eks. Losningsomkostningerne eller Foder til Kreaturer, hvis dette var indbefattet i Fragten) jfr. § 204.

De i Groshavariøjemed afholdte direkte *Udgifter* beregnes til Godtgørelse paa samme Maade som de opofrede Værdier.

At partikulært Havari under Rejsens senere Gang kan bevirke Bortfald eller Nedsættelse af Havarierstatningen (§ 205) er omtalt ovf. Den Skade og de Omkostninger, der er fælles for et almindeligt og et særligt Havari (f. Eks. Besigtigelsesforretningen), bliver efter billigt Skøn at fordele mellem begge Havarier (§ 206).

Hvad dernæst angaar Ansættelsen af de kontribuerende Værdier, da bidrager *Skibet* efter den Værdi, hvortil det taksæres efter Ankomsten til det Sted, hvor Rejsen ender, samt, hvis Istandsættelse ikke allerede har fundet Sted, tillige for det Beløb, der i Havariberegningen godtgøres det for Skade. Er Skibet efter Groshavariet forbedret eller istandsat med Hensyn til Skade, der ikke hidrører fra Groshavariet, fradrages Værdien heraf (§ 207).

Ladningen bidrager efter 1) Værdien af det beholdne Gods ved Rejsens Ende, beregnet paa samme Maade som Værdien af det tabte, 2) det Beløb, der beregnes som Erstatning for Gods, som er opofret eller beskadiget ved Groshavari paa Rejsen, samt 3) de Erstatningssummer, som tilkommer en Ladningsejer hos Røderen for Gods, der under Rejsen er tabt eller beskadiget eller solgt til Skibets Behov (§ 208). *Fragten* bidrager med Halvdelen*) af den tjente Fragts Beløb og Halvdelen af den Erstatning, der godtgøres i Havariberegningen for tabt Fragt (§ 209). For Fragtforsku, der ikke skal tilbagebetales, bidrager Røderen intet (§ 210), hvorimod saadant vil være indbefattet i Ladningens bidragende Værdi.

Fritagne for at kontribuere er Levnedsmidler, Kul og andre Maskinfornødenheder samt Krigsforraad, Skippers og Mandskabs Hyre saavel som samtlige ombordværende Personers Klæder og Rejsefornødenheder samt hvad de bærer hos sig. Hvis imidlertid Ting af sidstnævnte Art er opofrede eller beskadigede ved Groshavari, deltager Ejeren i Tabsfordelingen med de Beløb, der godtgøres for dem i Havariberegningen (§ 212).

At de opofrede Værdier er *assurerede*, har kun den Virkning, at Ejerne af det assurerede kan søge deres Del af Havariet godtgjort af Assurandøren.

Hvis der før *Groshavariet* foreligger et *Bodmeri*, medfører dette, at Bodmerikreditor indtræder i Retten efter Havariopgørelsen, saa vidt hans Panteret rækker; men selve Opgørelsen bliver i øvrigt at foretage paa sædvanlig Maade. Hvis der derimod opstaar Bodmerikrav, Bjærgningskrav o. lign. efter Groshavariet, maa disse Krav først fyldestgøres af de tiloversblevne Værdier, inden Havariopgørelsen finder Sted (jfr. § 276, sidste St.).

Foreligger der flere *Groshavarier* under samme Rejse, kan disse ordentligvis opgøres under eet (jfr. derved § 211); men Beregningen kan efter Omstændighederne blive forskellig for hver af dem, f. Eks. naar der i Mellemtiden har fundet en Reparatation Sted eller er indladet eller udladet Gods.

Beregning og Fordeling af Tabet ved Groshavari sker ved en *Opgørelse* paa det Sted, hvor Skib og Ladning skilles ad, og efter der gældende Lov (§ 213). En saadan Havariopgørelse kaldes en *DISPACHE* (af Ital. *dispaccio*; T. *Dispache*; Fr. *dispache*, *règlement d'avaries*; Eng. *statement of average*) og bliver ordentligvis udført af dertil beskikkede *DISPACHØRER* (Fr. *dispacheur*; Eng. *average-adjuster*). Her i Landet findes Dispachører kun i København. Disse maa, for at opnaa Beskikkelse, underkaste sig en Eksamen (Reskr. 19. Febr. 1817), og om Udførelsen af deres Hverv er der givet Forskrifter i Instruks 31. Jan. 1823. Dispachen skal indeholde Forklaring om den indtrufne Søulykke, om Grunden

*) Grunden til, at Fragten kun bidrager med Halvdelen er, at Røderen, hvis Ulykken havde gjort det af med hele Skibet og Ladningen, vilde have sparet forskellige Udgifter til Hyre, Losning, Havneafgifter o. s. v., som nu, da Rejsen fortsættes, maa afholdes og altsaa dækkes af Fragten. Røderens Interesse i Godsets Frølse omfatter saaledes ikke hele Fragtens Beløb.

til, at Skaden betragtes som Groshavari, samt Angivelse af alle de Momenter, som har Indflydelse paa Opgørelsens Resultat. Efter at dernæst ved lovlige Beviser alle de Værdier er udfundne og specificerede, som aktivt eller passivt skal bidrage i Kontributionen, bliver Tabet forholdsmæssig at fordele paa alle de bidragspligtige Værdier.

Skipperen er — som ovf. nævnt — pligtig uden uforholdent Ophold at foranstalte det fornødne for at faa Havariberegningen udført. Enhver, hvem Havariet angaar, er pligtig for sit Vedkommende at meddele alle Oplysninger og Bevisligheder, som Dispatchøren anser for nødvendige (§ 214). Tvistigheder om en Dispatches Rigtighed afgøres af Domstolene (§ 213). — Dersom Genstande, der i Dispatchen er opførte som tabte, senere kommer til Stede, eller deri beregnet Skade senere erstattes af Skadevolderen, foretages en Tillægsberegning (§ 215).

De, der ifølge Dispatchen er berettigede til Godtgørelse hos de andre, kan forlange denne hos Skipperen. Han maa altsaa fra Rederen skaffe den Part, som Skibet og Fragten skal udrede, og ligeledes hos Ladningsejerne indkræve det, disse skal tilsvare. *For Havaribidrag hæfter Ejeren af de bidragspligtige Genstande kun med disse*, men ikke personlig (§ 216). For Fordringer paa Havaribidrag haves Søpanteret henholdsvis i Skib (§ 268, Nr. 3) og i Ladning (§ 276, Nr. 2). Et Skib, hvorpaa Havaribidrag hviler, maa ikke forlade det Sted, hvor Skib og Ladning skilles, og Gods, som hæfter for saadant Bidrag, maa ikke udleveres til Ejeren, forinden Havaribidraget er betalt eller der, for saa vidt som Beløbet endnu ikke er bestemt, er stillet Sikkerhed derfor (§ 217). I Praksis bliver Godset dog hyppig udleveret blot mod, at Modtageren udsteder et Garantibevis, hvori han forpligter sig til at betale sit Bidrag i Henhold til Dispatchen.

Som Eksempel paa en Dispatche hidsættes følgende:

<i>Tabenes Beløb.</i>	<i>De bidragspligtige Værdier.</i>
Overbordkastede Varer, tilhørende A. med Fradrag af Fragt og Omkostninger . . . . . Kr. 1000	A.s overbordkastede Varer . . . . . Kr. 1000
Skade paa Varer, tilhørende B. som Følge af Udkastningen. > 250	B.s Varer i ubeskadiget Stand (d. v. s. Værdierne i beskadiget Stand med Tillæg af det beregnede Groshavaritab, 250 Kr.) med Fradrag af Fragt og Omkostninger . . . . . > 1000
Fragt af de udkastede Varer . . . . . > 200	C.s Varer (efter gangbar Pris paa Ankomststedet ÷ Fragt og Omkostninger) . . . . . > 4000
Anskaffelse af en ny Mast i Stedet for en kappet . . . . . Kr. 300	Skibets Værdi paa Ankomststedet med Tillæg af det beregnede Groshavaritab (200 Kr.) > 4000
÷ $\frac{1}{3}$ Fradrag . . . . . > 100	$\frac{1}{2}$ Fragt af de frøstede Varer . . . . . > 700
Lodspenge, Havneafgifter, Provision til Kommissionær for forstrakte Penge og andre Nødhavnsudgifter . . . . . > 930	$\frac{1}{2}$ Fragt af de udkastede Varer > 100
Opgørelse af Havariet . . . . . > 108	
Porto m. m. . . . . > 12	
<hr/> Kr. 2700	<hr/> Kr. 10800

Groshavariet andrager altsaa 2700 Kr., hvilket Beløb fordelt paa 10800 Kr. udgør 25 pCt. A., hvis Varer havde en Værdi af 1000 Kr., skal bære et Tab af 250 Kr., B. ligeledes et Tab af 250 Kr., C. et Tab af 1000 Kr., og Rederen endelig et Tab i Skibet, af 1000 Kr. og i Fragten af 200 Kr. A., der har mistet alle sine Varer, skal herefter have godtgjort 750 Kr., B. faar sine beskadigede Varer udleverede, idet den Skade, de har lidt, netop svarer til det Tab, han skal bære, C. maa indbetale 1000 Kr. for at faa sine Varer udleverede, og Rederen skal have godtgjort 250 Kr.

Havariopgørelserne vil ofte frembyde mange praktiske Vanskeligheder. Man behøver f. Eks. blot at tænke paa det Tilfælde, at der er kommet Ild i Lasten, og at Godset som Følge deraf beskadiges ikke blot ved Ild, Varme og Røg, men ogsaa ved under Slukningen at kastes hulter til bulter, gennemblødes med Vand o. s. v. Den teoretiske Afgrænsning er her klar nok, idet den Skade, der skyldes Ilden, er partikulært Havari, der ikke fordeles, medens den Skade, der skyldes Slukningsforanstaltningerne, er Groshavari og skal fordeles (jfr. dog herved den ved § 190 Nr. 6 gjorte Begrænsning); men den praktiske Sondring i Overensstemmelse hermed er selvfølgelig grumme vanskelig.

2. Partikulært Havari.

Al Skade og Omkostning for Skib eller Gods, som hidrører fra ulykkelig Hændelse paa en Sørejse, og som ikke henhører under Groshavari eller i Medfør af særlig Forskrift behandles efter de derom givne Regler (jfr. § 161, sidste St. og § 218, 2det St.), bliver som særligt (partikulært) Havari at bære af den eller de Genstande, som Skaden rammer eller Omkostningen vedkommer (§ 218, 1ste St.). En særlig vigtig Form af partikulært Havari er den Skade, der lides ved Skibes *Sammenstød*. Herom indeholder Søloven en Række særlige Regler (se næste Kap.).

VIII. Om Skade ved Sammenstød.

Ifølge Sølovens § 219 bestemmes ved kgl. Anordning, hvad der paa Skib skal iagttages til Undgaaelse af Sammenstød (jfr. ovf. S. 371 under Nr. 12).

I øvrigt giver Kap. VIII en Række Regler om Erstatningspligten ved Sammenstød, der i det væsentlige stemmer med de i dansk Ret gældende almindelige Erstatningsregler, og som kun er udtrykkelig udtalte, fordi der paa dette Omraade i den før Søloven gældende danske Ret fandtes, og i fremmed Ret (jfr. Kap. XIII. S. 429) vedvarende findes, forskellige positive Afvigelser fra de almindelige Regler.

Det hedder i Søls § 220, at naar Skade paa Skib eller Ladning forårsages ved Sammenstød mellem Skibe, og *Skylden ligger paa den ene Side alene*, da skal den skyldige erstatte al derved foranlediget Skade.

Er der Skyld paa begge Sider, har Retten under Hensyn til Beskaffenheden af de paa hver Side begaaede Fejl at bestemme, om og med hvor stort Beløb Erstatning bør gives fra en af Siderne, eller om hvert Skib bør bære sin Skade.

Det tilføjes, at Retten ved Bedømmelsen af Spørgsmaalet om Skyld skal tage i særlig Betragtning, hvorvidt der var Tid til Overlæg eller ikke.

Videre hedder det i § 221, at naar Sammenstødet er Følge af *ulykkelig Hændelse, eller det ikke kan oplyses*, at det er forårsaget ved *Skyld* paa nogen af Siderne, bærer hvert Skib sin Skade.

Naar det dernæst i § 222 hedder, at Rederen for den Erstatning, som skal tilsvares i Henhold til § 220, hæfter med Skib og Fragt, for saa vidt Sammenstødet er forårsaget af nogen, for hvem han i Medfør af § 8 bærer Ansvar, er dette en ligefrem Anvendelse af Sølovens almindelige Regel om Rederens Ansvar. Endelig indeholder § 223 den særlige Regel, at den Skipper, der efter et Sammenstød undlader at yde det andet Skib den Hjælp, som dette tiltrænger, og som han kan yde, eller undlader at opgive den anden Skipper sit Skibs Navn og Hjemsted samt hvorforra det kommer, og hvortil det er bestemt, anses at være Skyld i Sammenstødet, medmindre andet bevises. Om den skadelidte Tredjemands (f. Eks. en Ladningsejers) Ret til at forlange Erstatning udtaler Søloven intet særligt; men det forstaar sig af sig selv, at en saadan kan holde sig til det Skib, der er Skyld i Sammenstødet, og hvis de begge har Skyld, til dem begge in solidum.

IX. Bjærgning m. m.

Ved Udstedelsen af Søloven, der i sit 9de Kap. indeholder en Række Regler om Bjærgeløn, men ikke om Bjærgning i øvrigt, var det en Forudsætning (jfr.

§ 224), at der vilde blive udstedt særlige ny Strandingslove. Saadanne er ogsaa senere komne saavel for Danmark som for Norge og Sverige. Den *danske Strandingslov* er af 10. Apr. 1895, og til den slutter sig en Anordning af 1. Juli s. A. om Politiets Pligter i Strandingsstilfælde.

Strandingslovens § 1 bestemmer, at der paa de Kyststrækninger, hvor det skønnes fornødent, ansættes særlige *Strandfogder*. Indtil Politiet kan komme til Stede, udøver Strandfogden den Politiet tilkommende Myndighed. Strandfogden er — ifølge § 2 — pligtig i et vist Omfang at færdes paa Stranden, naar Strandinger kan befrygtes. Til ham skal derhos enhver Jagttagelse af, at Skib er strandet eller i Færd med at strande, hurtigst mulig meddeles, og han skal igen snarest underrette Politi og Toldvæsen samt eventuelt nærmeste Redningsstation. — § 3 indskærper den enhver ifølge Straffelovens § 199 paa-hvilende *Pligt til*, hvor det gælder Menneskeliv, at *yde den Bistand*, som han kan yde uden Fare for Liv eller Helbred, og bestemmer videre, at enhver paa Politiets Forlangende mod billig Betaling efter Evne skal yde foreløbig Husly, Kost og Pleje til skibbrudne, samt at enhver skal finde sig i, at der — mod fuld Erstatning — raades over hans Ejendele paa den Maade, der er nødvendig af Hensyn til Bjærgningen (Betalingen og Erstatningen udredes, hvor Strandingsmassen ikke strækker til, af Statskassen). — Medens Strandingsloven ingen Forandring gør i de hidtil gældende Regler om *Optagelse af Ting fra Havets Bund* (Frdg. ang. Dykkervæsenet m. v. af 16. Marts 1842 og Lov om Opfiskning af Ankere af 22. Decbr. 1876) og ej heller indskrænker den fri Adgang til at søge og til at yde Bjærgehjælp, hvor Bjærgningen ikke foregaar ved Bistand fra Land, bestemmer den derimod (§ 4) med Hensyn til *Bjærgning af Skib og dertil hørende Ladning ved Bistand fra Land*, at der paa de Kyststrækninger, paa hvilke Strandinger jævnlig forekommer, kan organiseres *Bjærgelav* af dertil egnede Kystbeboere, og at Bjærgning af nysnævnte Art da er forbeholdt Bjærgelavet som Ret og Pligt. Meningen hermed er dog ikke, at Bjærgelavet kan paanøde nogen sin Tjeneste, men kun, at naar en Bjærgning skal foregaa, *enten* i Tilfælde, hvor ingen er ombord, der kan tage nogen Bestemmelse om samme, *eller* hvor den, der har Kommandoen, modtager det offentlige Tilbud om at sørge for Bjærgningen, *eller* ønsker selv at slutte Kontrakt om Bjærgningen, er det Bjærgelavets Ret at foretage denne. (Dog er Bjærgning af løst Gods, Vrag eller Vragstykker, der inddriver paa Forstranden i en Mængde, hvis Værdi ikke skønnes at overstige 500 Kr., undraget Bjærgelavet og forbeholdt Strandfogden, ligesom det er en Skipper, hvis Skib er kommet paa Grund, tilladt at benytte enhver tilstedekommet Hjælp til at bringe Skibet flot). — Lovens § 6 udtaler udtrykkelig, at Bistand ikke maa paanødes strandet Skib, og dette maa, saafremt levende Folk ses at være ombord, bortset fra Tilfælde, hvor offentlige Myndigheder er berettigede dertil, ikke bordes uden Tilladelse af den, som har Befalingen paa Skibet. I øvrigt er det (jfr. §§ 7 og 8) Politiets Pligt snarest muligt at tilbyde Skipperen det offentliges Bistand til Bjærgningen, og modtages Tilbudet, skal Politimesteren lade Bjærgelavet træde til under hans Kontrol, eller, hvis der intet Bjærgelav er, skaffe andet fornødent Mandskab (jfr. § 4 i Slutn.). Det samme gælder, hvor Skib eller Gods indstrander uden Ledsagelse af nogen, der har Myndighed derover. — Selv om Skipperen har modtaget det offentliges Bistand, kan han til enhver Tid give Afkald paa denne og selv overtage den videre Ledelse af Bjærgningen mod at stille fornøden Sikkerhed for paaløbne Omkostninger og alt for-tjent Bjærgeløn (§ 8, 2det St.).

Det maa som Følge af det anførte være en Skippers Ret at forlange Bjærg-

ning, mod at Bjærgelønnens Størrelse, i Henhold til Søl.s § 224, bagefter om fornødent fastsættes af Retten. Og selv om Skipperen har forpligtet sig til Erlæggelse af en bestemt Bjærgeløn, er han dog ikke ubetinget bunden derved (jfr. nærmere ndf.).

Den, der i Strid med Lovens Bestemmelser egenmægtig foretager Bjærgning af strandet Gods, straffes med Fængsel eller Bøder (§ 22).

Om, hvorledes der forholdes med strandet Gods, hvis Ejer ikke kendes, se ovf. S. 219 – 20.

„Strandingskommissionærer“ er Folk, der bistaar en Skipper med Ordningen af de Forhold, der staar i Forbindelse med en Stranding. Om saadanne findes nogle endnu gældende Regler i Fdg. 2. Dec. 1825.

Sølovens Regler om BJÆRGELØN, hvilke angaar enhver Art af Bjærgning*), altsaa ogsaa Bjærgning ved at tage et Skib af Grunden eller bugserer det, gaar navnlig ud paa følgende:

Naar Parterne ikke kan enes om Bjærgelønnens Størrelse, bliver denne at bestemme af Retten (§ 224) under særligt Hensyn til den Fare, hvorfor det bjærgede var udsat, Risikoen for Bjærgerne, Maaden, hvorpaa Bjærgningen er udført, det bjærgedes Værdi m. v. (§ 225).

Bjærgeløn maa i Almindelighed ikke sættes højere end til en Tredjedel af det bjærgedes Værdi efter Fradrag af offentlige Afgifter og Omkostninger ved Bevaring, Vurdering og Salg. Den indbefatter Godtgørelse for at bringe det bjærgede i Sikkerhed og for den dertil gjorte Brug af Fartøjer eller andre Redskaber (§ 226).

Er Overenskomst om Bjærgeløn truffen, medens Nød stod paa, kan den, som skal betale Bjærgelønnen, inden 2 Maaneder efter Overenskomstens Afslutning bringe Spørgsmaalet om Bjærgelønnens Størrelse for Retten, og denne kan da ned sætte den betingede Godtgørelse, naar den betydelig overstiger, hvad der skønnes at være passende. Gaar Overenskomsten ud paa, at Bjærgelønnen skal fastsættes ved Voldgift el. lign., er Overenskomsten ikke bindende for den betalingspligtige, hvis han opsiges den inden 14 Dage efter dens Indgaaelse (§ 227).

Twist mellem Bjærgerne om Bjærgelønnens Fordeling henvises til Rettens Afgørelse, medmindre Flertallet af Bjærgerne er enige om at foretrække Amtmandens. Hvis det imidlertid er et Skib, der paa sin Rejse har bjærget noget, er der givet den faste Regel, at Rederiet faar to Tredjedele af Bjærgelønnen, hvis det bjærgende**) Skib er Dampskib, men Halvdelen, hvis det er Sejlskib, medens Resten deles lige mellem Skipper og Mandskab, og dettes Part igen fordeles i Forhold til hvers Løn; Overenskomst, hvorefter Skipper eller Mandskab skulde nøjes med en mindre Andel end den her nævnte, er under sædvanlige Forhold ugyldig (§ 228).

Bjærgerne har for deres Krav Søpanteret (§§ 268., 276.) samt Ret til at modsætte sig, at det bjærgede bortfjernes, før de er fyldestgjorte, eller der er stillet dem Sikkerhed (§ 229).

Om Lodsvæsenet findes de nugældende Forskrifter i Lov 13. Juni 1879 (jfr. Bkg. 20. s. M.) og Tillægs-Lov (Nr. 41) af 13. Marts 1903, jfr. Adg. (Nr. 177) af 18. Dec. 1900 (om Signaler for Lods) og Bkg. er Nr. 56, 127, 165 og 202, 1903 (om Lodstakster). Lodserne ansættes af det offentlige og er pligtige at lodse de Skibe, som giver Lodssignal, for en takstmæssig Betaling, der er fastsat ved specielle Forskrifter for hvert enkelt Lodseri. Den tidligere paa nogle Steder bestaaende Lodstvang (d. v. s. Forpligtelse til at tage Lods eller til at betale Lodspenge, selv om Lods ikke benyttedes) er nu i det hele hævet. Dog kan det af Marineministeriet paabydes, at der skal tages Lods i saadanne Havne, Kanaler eller gravede Render, hvor Sejladsen maa foregaa med særlig Forsigtighed og Kyndighed (dette

*) Om den vanskelige og praktisk betydningsfulde Sondring mellem »Bjærgeløn« og Vederlag for almindelig »Assistance«, se Samling af Nordiske Domme i Søfartsanliggender 1902 p. XIII ff.

**) I Lovtidens Tekst er indløbet den Trykfejl, at der staar »det bjærgede Skib« i Stedet for »det bjærgende Skib«.

gælder saaledes delvis for Odense Kanal, Korsør Havn, Rønden over Hals Barre, Kristiansøes Havn, Rønden i Horsens Fjord og nogle Rønder i Limfjorden). Vil en Skibsfører lodes, maa han, for saa vidt traktatmæssige Overenskomster ikke bestemmer anderledes, i de Farvande, hvor Lodser er ansatte, ikke benytte sig af andre end de ansatte Lodser, medmindre det skulde hælde, naar fra et Skib gøres Signal efter Lods, at ingen Lods kommer til Stede; thi da er det enhver anden, som kommer til Stede, tilladt at lodse Skibet for den Betaling, som han med Skibsføreren kan komme overens om. Dersom den rette Lods kommer til Stede, inden Skibet er kommet til Anker eller naaet saa langt, som det skulde lodes, skal han modtages ombord og overtager da straks Lodsningen. Betalingen erlægges, i saa Fald efter Taksten og deles imellem de to lodsende efter den Vejlængde, som hver har lodset. — Om Ansvar for Lodsens Fejl se S. 379.

X. Søforsikring.

Angaaende *Forsikrings-* eller *Assurancekontraktens* almindelige Beskaffenhed og Forskellen mellem *gensidig Forsikring* og *Præmieforsikring* henvises til Obligationsretten S. 280 f. Paa Søforsikringens Omraade forekommer den GENSIDIGE FORSIKRING jævnlig med Hensyn til Sejlskibe, saaledes navnlig i Norge og England og ligeledes i danske Søkøbstæder. Saadane gensidige Søforsikringsforeninger, der i Regelen hver for sig kun har et begrænset Omraade, er at opfatte som sædvanlige Interessentskaber, og de nærmere Forsikringsvilkaar beror derfor paa den paa hvert enkelt Sted indgaaede Fælleskontrakt. Af langt større Betydning for Søfarten er PRÆMIEFORSIKRINGEN, der omfatter de fleste Arter af økonomiske Interesser, der kan knytte sig til en Sørejse, og overalt er ordnet ved et detailleret System af faste Regler (Love, Forsikringsvedtægter, Sædvaner). Den følgende Fremstilling har kun denne — den egentlige Søassuranceforretning — for Øje.

Som almindelig anerkendte Grundsætninger for Forsikring overhovedet og særlig for Søforsikring kan følgende nævnes:

Forsikringen gaar alene ud paa at holde den forsikrede *skadesløs*, ikke paa at skaffe ham Vinding ved Ulykken (jfr. §§ 233—35). En Konsekvens heraf er, at den samme Genstand ikke kan forsikres mere end een Gang for fuld Værdi, eller nøjagtigere bestemt, at *den samme Interesse* kun kan forsikres een Gang. (Derimod kan f. Eks. en Ejer assurere sin Ting for fuld Værdi og samtidig den, der har Pant i Tingen, assurere den, saa vidt hans Interesse i dens Bevaring rækker).

Den forsikrede maa have en *lovlig og virkelig Interesse* i det Foretagende, der forsikres, saaledes at dette eventuelt kan volde ham Tab eller Skade. Har nogen paataget sig at udbetale et Beløb til en uvedkommende i Tilfælde af, at der indtræder en Skade for Tredjemand, foreligger der i Virkeligheden et *Væddemaal* og ikke nogen Assurancekontrakt. Naar imidlertid Assurandøren har kendt den andens Mangel paa Interesse i Tingens Bevaring, vil Kontrakten i Almindelighed være gyldig. Af Hensyn til de Misligheder, hvortil det kan lede, at nogen betinger sig Fordel af indtræffende Ulykker, har dog adskillige fremmede Landes Lovgivninger udtrykkelig forbudt at indgaa Væddemaal om en Sørejses Udfald.

Ulykken maa i Forhold til den forsikrede være *hændelig*, og paa den anden Side maa Skaden ikke være uundgaaelig; der maa altid være en *Chance* for at undgaa Tab, om end Faren er nok saa stor. Regelmæssige Skibsudgifter og Slid hører saaledes til Foretagendets almindelige Bekostning og kan ikke forsikres.

For at Forsikringen skal kunne virke fuldt tilfredsstillende, maa der aabnes den forsikrede Adgang til at betinge sig en saadan Erstatning, at han i Tilfælde af Skadens Indtræden stilles ganske, som om den ikke var indtraadt. Tidligere fastholdt man dog, at den forsikrede selv burde bholde en Del af Risikoen, idet man nærrede Betænelighed ved den Anledning til Svig, som Overførelsen af egen Fare paa andre giver. Oprindeligt blev det endog betraget som utilstedeligt gennem Assurance helt at unddrage sig Forsynets Tilskikkelser. Chr. V's Lov forbød saaledes at assurere mere end $\frac{9}{10}$ af Værdien af Skib og Gods. Saa godt som alle Begrænsninger af denne Art er i Nutiden bortfaldne. Som en Levning af ældre Tiders Opfattelse maa det vistnok ogsaa anses, naar det endnu de fleste Steder (dog ikke længere hos os) fastholdes, at Skibsfolkene ikke maa forsikre deres Hyre.

Den *Skade*, som ved Søforsikring kan fordres erstattet, behøver ingenlunde at være Søskade i egentlig Forstand; det er tilstrækkeligt, at den er foranlediget ved Sørejsen. Skadegørende Handlinger undervejs af Skipper, Mandskab, Lodser, Passagerer eller nogen anden (f. Eks. Tyveri af Ladningen) kan saaledes i Regelen fordres erstattede. Kun med Hensyn til selve *Rederiets* Stilling overfor Assurandøren i Tilfælde af, at Skade er lidt ved Skipperens eller Mandskabets Brøde, opstaar der et særligt Spørgsmaal, idet Skipperen jo er Rederiets Fuldmægtig og Mandskabet igen antaget af ham, hvorfor Rederiet selv til en vis Grad maa være ansvarligt for deres Handlemaade. Den positive Ordning af dette vanskelige Punkt er i øvrigt meget forskellig i de forskellige Lande. Enkelte Steder er Assurandøren slet ikke erstatningspligtig for Skade, forvoldt ved Skippers og Mandskabs Svig og Ugatsomhed, andre Steder fuldt ansvarlig; de fleste Steder gaar man en Møllevej. Om den danske Ordning af dette Punkt se S. 422.

Allerede af hvad ovenfor er bemærket, vil det fremgaa, at en Mand ingenlunde, fordi han har assureret sin Risiko ved et Søforetagende, kan være ligesaa tryk, som om Foretagendet allerede var ført igennem uden Uheld. Men endnu klarere kommer dette frem, naar man ser hen til de mangfoldige, forskelligartede Reservationer og Begrænsninger i Assurandørernes Forpligtelse, som det overalt har været nødvendigt at opstille. Assurance borttager altsaa vel en væsentlig Del af Risikoen, men ingenlunde den hele. *Det vilde derfor vidne om stor Ukyndighed*, om en Mand i blind Tillid til sin Assurancekontrakt undlod at vise den Omhu i Henseende til Valg af Skib, Forsendelsesmaade og Aarstid eller i Henseende til Varernes Kondition, Emballering o. s. v., som det ellers er ham muligt at vise.

Det ældste danske Søforsikrings-selskab er *det kgl. oktroierede Søassurance-Kompagni i København*, der er oprettet 1726, og hvis nugældende Vedtægter indeholdes i den kongelig konfirmerede KONVENTION AF 2. APRIL 1850. Som andre betydeligere Søforsikrings-selskaber i København kan nævnes: *De private Assurandører* (stiftet 1786), *den københavnske Søassurance-Forening* (1852), *Fjerde Søforsikrings-selskab* (1863), *de private Reassurandører* (1883, overtager alene Genforsikring for »de private Assurandører«) og *„Danske Lloyd“* (1898).

Medens nysnævnte Konvention af 1850 har 246 Paragraffer, har Sølovens Kap. X kun 37. Allerede heri ligger, at Søloven ikke indeholder saa indgaaende Regler om Søforsikringens Detailler som Konventionen. Søloven nøjes med at give de almindeligere Regler, som i øvrigt i Hovedsagen stemmer med de hidtil fulgte. Da derhos Sølovens Regler er »deklaratoriske«, d. v. s. kun gælder, for saa vidt andet ikke er vedtaget, og da endvidere samtlige ovennævnte Selskaber med Hensyn til de Vilkaar, hvorpaa de tegner Assurance, henviser til Konventionen af 1850, for saa vidt Policerne ikke indeholder særlige (trykte eller skrevne) Afvigelser, bliver Følgen, at Konventionen med dens mange detaillerede Regler vedvarende spiller en Hovedrolle ved dansk Søforsikring. Ligeledes kommer den til Anvendelse, naar fremmede Søforsikrings-selskaber tegner Assurance her i Landet paa danske Betingelser. En paabegyndt Udarbejdelse af et nyt Sæt Regler i Tilslutning til Søloven og til Afløsning af Konventionen af 1850 er endnu ikke gennemført.

Med Hensyn til de her i Riget tegnede Søforsikrings-Kontrakter, tage hver for sig, bliver Forholdet efter det anførte det, at Sølovens Regler viger for Bestemmelserne i Konventionen (naar Policen henviser til denne), at Konventionens Bestemmelser viger for Policernes trykte Tekst, for saa vidt denne hjemler Afvigelser, og at saavel Konventionen som Policernes trykte Tekst igen viger for specielle skrevne Vedtagelser paa den enkelte Police (jfr. Konv.s § 149).

Det følgende er en Fremstilling af de Regler, der gælder ifølge Søloven og Konventionen i Forbindelse med de nu brugelige Policers trykte Tekst.

KONTRAKTENS INDGAAELSE. Kontrakten kommer almindeligvis i Stand paa den Maade, at Vilkaarene med den forsikredes Underskrift, eller ifølge hans Ordre, indføres i Forsikringsselskabets Angivelsesbog (Forsikringsprotokol), hvorefter Forsikringsdokumentet (*Policen*) udfærdiges i Overensstemmelse med det indførte (Konv.s §§ 109 og 110 og Søl.s § 232). Senere Forandringer bør paategnes *Policen* (Konv.s § 150). Forsikringssummen, d. v. s. det Maksimumsbeløb, der eventuelt skal udbetales i Assurance, maa altid opgives, og Kontrakten anses ikke for endelig afsluttet, forinden en Forsikringssum er bestemt (Konv.s § 123).

Ofte er det imidlertid umuligt med Nøjagtighed at opgive Detaillerne allerede paa det Tidspunkt, da man ønsker at tegne Assurance, f. Eks. naar man paabegynder Indladingen og endnu ikke nøjagtig ved, hvor meget Skibet lader, eller naar man for sin Regning og Risiko har beordret et Parti Varer afsendte, men endnu ikke har modtaget nærmere Opgave o. s. fr. Man hjælper sig da med saakaldte *foreløbige Forsikringer*, idet man *«aabner»* en Forsikring for Forsendelsen af et Parti Varer fra det Sted til det Sted med omtrentlig Angivelse af Partiets Størrelse og Værdi. Den paagældende har da straks sin Interesse forsikret, medens den endelige Regulering først finder Sted, naar han meddeler de nærmere Oplysninger. Meget almindelige er ogsaa de saakaldte *løbende Forsikringer*, ved hvilke Assurandøren forsikrer alle de Varer af nærmere angiven Art, som indenfor et vist Tidsrum afskibes mellem bestemte Havne fra eller til et bestemt Firma; den nærmere Angivelse af Skib, Beløb o. s. v. sker efterhaanden af den forsikrede i en særlig Kontrabog.

GENSTAND FOR SØFORSIKRING er ifølge Søl.s § 230 (jfr. ogsaa Konv.s § 34) enhver lovlig Interesse, som lader sig ansætte i Penge, og som er afhængig af, at Skib og Ladning, der udsættes for Fare paa Søen, ikke fortabes eller forringes som Følge af saadan Fare. Navnlig kan forsikres: Skib (saakaldt *Kaskoforsikring*), Fragt, Skibets Udrustning, Ladning, forventet Handelsfordel og Provision paa Varer, Bodmerifordringer, Havaripenge og andre Fordringer, som skal dækkes af Skib, Fragt eller Ladning. Forsikreren kan genforsikre den af ham overtagne Risiko (*Reassurance*).

I Praksis benyttes navnlig følgende *Policer*: Kasko-Police for Dampskibe, Kasko-Police for Sejlskibe, Vare-Police, Fragt-Police, Police for Bodmeri og Havaripenge (d. v. s. det Beløb, som en Havarikommissionær eller Reder har udlagt til Dækning af Havariudgifter, og som han jo kun kan fordrø godtgjort efter Gros-havariereglerne, saafremt den Genstand, hvortil Havaripengene er anvendte, ikke inden Rejsens Slutning gaar til Grunde, jfr. S. 410), samt Police for Forskuds- og Udrednings-Omkostninger, hvortil kommer Police for Kasko-Interesse (o: Rederiets Interesse i Skibets Bevaring efter dets bogførte Værdi ud over almindelig Forsikringstakst — gælder kun for Totalforlis). Af mere specielle findes: Brandforsikrings-Police for Skibe oplagte i Vinterleje samt Police for Fiskefangst og Fiskeri-udredningsomkostninger, hvilken sidste navnlig benyttes i Farten paa Island.

Nærmere Angivelse af, hvad der anses for indbefattet i de forskellige Arter af Forsikring, indeholdes i Konventionens Kap. 2, navnlig §§ 38—48, ligesom ogsaa Kap. 4 indeholder flere herhen hørende Bestemmelser, se saaledes navnlig §§ 132—143. Der er her kun Anledning til at nævne, at Ladning kan forsikres ikke blot for sin fulde Værdi paa Afskibningsstedet med Tillæg af Udførselstold, af Provision, af alle andre Omkostninger »til ombord«, af Forsikringspræmien samt af Præmien for Præmien (§ 43), men ogsaa, naar det særlig begæres, med Tillæg af Fragt, Told og Omkostninger paa Bestemmelsesstedet (§ 44). Denne sidste Forsikring kan ogsaa tegnes særskilt, og Præmien er billigere, fordi der kun bliver at give Erstatning, for saa vidt Varerne ankommer beskadigede til Bestemmelsesstedet, hvorimod der intet bliver at erstatte, hvis de slet ikke kommer frem (§§ 44 og 172).

FORUDSÆTNINGER FOR ASSURANDØRENS FORPLIGTELSE. Den, for hvis Regning en Genstand forsikres, maa ifølge Søl.s § 230 og Konv.s § 111 have *retlig Interesse i Tingens Bevarelse*. I modsat Fald erhverver han ingen Ret til Erstatning. Grænsen er imidlertid vanskelig at drage. At man har en almindelig

Fordring paa en Mand, der ejer et Skib, berettiger ikke til assurere dette. Paa den anden Side kan det heller ikke opstilles som absolut nødvendigt, at man skal have Ejendomsret, Panteret eller anden tinglig Ret over Skibet. Vægten maa lægges paa, om den for Søfare udsatte Genstands Undergang maa paaregnes at kunne medføre et umiddelbart og sikkert Tab for den paagældende. Naar den forsikrede til en anden overdrager den Ret, han kan assurere, maa følgende Retten efter Forsikringskontrakten bortfalde, medmindre den samtidig overdrages.

Dernæst maa Forsikringstageren *ikke forsikre ud over sin Interesse* og altsaa heller ikke *dobbeltforsikre*, hvórved forstaaes at forsikre den samme Interesse indenfor samme Tid imod samme Fare hos to eller flere, saaledes at de samlede Forsikringssummer overstiger Tingens Værdi. Gøres saadant i *svigagtig Hensigt*, er Kontrakten eller samtlige Kontrakter ugyldige (Søl.s § 234). Er Genstanden i *god Tro* bleven forsikret ud over Værdien, staar Forsikringen ved Magt, men kun for det Beløb, som svarer til Forsikringsværdien (Søl.s § 235, 1ste St.) Er Genstanden i *god Tro* dobbeltforsikret, gælder efter den af Assurandørerne her i Landet i Praksis fulgte Regel, at hver Forsikring er gyldig for det halve Beløb af den Del, der er tegnet dobbelt, medens Præmien af det andet halve Beløb tilbagegives den forsikrede, hvorimod Søl.s § 235, 2det St. og Konv.s § 52 indeholder en derfra afvigende Regel.

Den forsikrede saavel som den, der tager Forsikringen for hans Regning, og enhver anden, der som Mellemand medvirker til Forsikringens Istandbringelse, skal ved dens Afslutning *nøjagtig og sandfærdig opgive alle ham bekendte Omstændigheder*, der kan være af Betydning med Hensyn til Bedømmelsen af den Fare, Forsikreren paatager sig, og af Vilkaarene for Forsikringens Overtagelse (Søl.s § 241).

Opgivelsespligten gælder dog ikke de Omstændigheder, om hvilke Forsikringstageren med Føje kunde forudsætte, at de var Assurandøren bekendte, og ej heller saadanne, som først er blevne ham saa sent bekendte, at han ikke uden ganske usædvanlige Foranstaltninger kunde meddele Assurandøren Underretning derom for Assurancens Tegning (Søl.s § 242).

Alle Omstændigheder, som er bekendte for den, der tegner Forsikring for en andens Regning, betragtes, som om de var den forsikrede selv bekendte (Søl.s § 241 og Konv.s § 114). Derimod spiller det ingen Rolle, hvilke Omstændigheder den forsikrede selv kender, hvis han overhovedet ikke ved, at Forsikring er tegnet for hans Regning (Søl.s § 242). Ved han derimod dette, maa det være hans Pligt, hvis han har særegne Efterretninger af Interesse for Bedømmelsen af Risikoen, at anmelde dette (jfr. Konv.s § 115), og hvis han ved, at nogen Ulykke allerede har ramt den Ting, som han har bemyndiget en anden til at forsikre, bør han straks tilbagekalde Bemyndigelsen (jfr. Konv.s § 116).

Tilsidesættelse af den angivne Oplysningspligt medfører efter Søloven, at Kontrakten er *uforbindende* for Assurandøren og Præmien forbrudt (jfr. dog ndf. S. 427 om Ristorno), og det selv om Angivelsen er sket i *god Tro*, *medmindre* da Assurandøren ved Forsikringens Afslutning havde Kendskab til det rette Forhold (Søl.s §§ 242 og 243). En *Undtagelse* gøres yderligere i § 244, der udtaler, at hvis den Omstændighed, der ikke er bleven opgivet, eller hvorom urigtig Angivelse er sket, kun angaar *en Del* af de forsikrede Genstande, bliver Kontrakten gældende for den øvrige Del af disse, medmindre det maa antages, at Assurandøren ikke vilde have overtaget Forsikringen for denne Del alene paa de for det hele vedtagne Betingelser, hvis han havde kendt det rette Forhold.

Imidlertid er Regelen i Konv.s § 114 noget mindre stræng end Sølovens Hovedregel, idet den, naar Urigtigheden eller Forsømmelsen ikke kan antages

at være svigagtig og kun angaar mindre væsentlige Omstændigheder, kun befrir Assurandøren for at erstatte Følgerne af de mangelfuldt oplyste Omstændigheder, medens Kontrakten i øvrigt bestaar.

Af Grundsætningen om Oplysningspligt er der gjort speciel Anvendelse i en Række af Konventionens Paragraffer. Saaledes skal man opgive: Bodmerilaan, der alt er optagne paa det forsikrede (§ 47), Skibets og Skipperens Navn, om det kendes (§§ 124—126), at man er bleven vidende om, at Skibet er et andet end opgivet (hvilket forøvrigt helt kan ophæve Forsikringen, se nærmere § 69 og ndf.), at det forsikrede i Krigstid er uneutral Ejendom (§ 119), at den forsikredes Interesse kun er »indirekte«, d. v. s. ikke en Ejers Interesse (§ 122), at man er vidende om, at Rejsen allerede er begyndt (§ 145), og eventuelt om, hvad der paa Rejsen hidtil er passeret (§ 147), at det er Reassurance, man tegner (§ 148), o. s. v. o. s. v.

Det skal endvidere opgives, naar det forsikrede *Skib* er en Kaper eller Prise (§ 127), om det er klinkbygget (§ 128), om det er ladet med Krudd, ulæsket Kalk eller lign. farlige Ting (§ 136), om det er ballastet (§ 130), i hvilket Fald intet kan faas erstattet som Groshavari, hvorfor Assurandørens Risiko er større. Det kræves endvidere (i § 129) opgivet, naar Skibet er af Fyr, men dette Krav er bortfaldet i Praksis. — Ved Forsikring af *Fragt* skal det opgives, naar Lasten er Salt eller andre Varer, der er udsatte for Smeltning og aflades løse i Skibet (§ 134). — At noget er *Dækslast*, skal udtrykkelig opgives (§ 139). For visse i § 135 nævnte *Ting* (deriblandt Penge og Pengeeffekter, levende Dyr og særlig farlige Ting) er Forsikringen kun gyldig, naar de udtrykkelig er angivne. *Usædvanlige Betingelser* mellem Forfragter og Befragter vedrører ikke Assurandøren, naar de ikke er opgivne (§ 121). — Derhos bestemmer § 131 som almindelig Regel, at enhver Omstændighed, der gør Forsikring paa Skib ugyldig, ogsaa gør Forsikring paa Fragt ugyldig og ligeledes gør Forsikring paa andre Genstande ugyldig, for saa vidt den forsikrede kendte Omstændigheden, men undlod at anmelde den (jfr. § 136).

Den Ting, som forsikres, eller til hvilken Faren er bunden (Skibet), maa have været i god Behold paa den Tid, da Assurandørens Risiko begynder (Konv.s § 85). Ellers erhverves ingen Ret til Erstatning.

Den forsikrede maa ikke *forage eller forandre den Fare, mod hvilken der er forsikret*.

Søloven bestemmer i saa Henseende nærmere følgende: *Forandres* den ved Forsikringens Afslutning opgivne *Rejse, inden Assurandørens Risiko er begyndt*, bortfalder ved Forsikring af Skib eller af Fragt for Rederens Regning al Forpligtelse for Forsikreren; ved Forsikring af Fragt for andens Regning eller af andre Genstande end Skib og Fragt vedbliver Forsikringen at være gældende, naar Rejsen er bleven forandret uden den forsikredes Samtykke. Udsættes forsikret Gods, forinden Forsikreren Risiko er begyndt, for Fare med et andet Skib end det ved Forsikringens opgivne, bliver Forsikreren fri for sin Forpligtelse (§ 254). Forandres Rejsen, eller forøges eller forandres paa anden Maade den Fare, mod hvilken der er forsikret, *efter at Forsikreren Risiko er begyndt*, er denne fri for Ansvar for enhver Ulykke, der finder Sted efter Forandringen, medmindre denne er sket uden den forsikredes Samtykke eller i Nødstilfælde, foranlediget ved en Fare, for hvilken Forsikreren er ansvarlig, eller den er sket for at redde Menneskeliv (§ 255).

Imidlertid er Konventionen (jfr. dens § 108) ogsaa med Hensyn til Farens Forandring for saa vidt mindre stræng end Søloven, som den, hvis der er handlet uden Svig og kun foreligger en mindre væsentlig Forandring, kun afskærer Retten til Erstatning, for saa vidt selve Følgerne af Forandringen angaar.

Er der tegnet Forsikring *for en bestemt Rejse*, forudsættes det som Betingelser for Forsikringens Gyldighed, at Rejsen er begyndt eller nær forestaaende (Konv.s § 146), medmindre andet er udtrykkelig opgivet, at Rejsens Begyndelse eller Fortsættelse ikke utilbørlig forhales (Konv.s § 101), og at den angivne Rute følges (jfr. ndf. S. 421).

Tager man Forsikring *for en andens Regning*, maa det kunne godtgøres, at dertil haves tilstrækkelig Bemyndigelse, da Forsikringen ellers er ugyldig, medmindre det ved Begæringen om Forsikring udtrykkelig opgives, at ingen saadan Bemyndigelse haves (Konv.s § 113 og Søl.s § 231).

Med Hensyn til enkelte Arter af Forsikring er der derhos i Konventionen givet specielle Forskrifter, hvis Til sidesættelse medfører Forsikringens Ophør. Saa-

ledes maa ved Forsikring af *Skib* (og ligeledes ved Forsikring af *Fragt*, jfr. § 131) Rederen ikke uden gyldig Grund *antage en anden Skipper* end den først opgivne, og hvis en anden maa antages, skal Rederen saa vidt mulig sørge for, at Assurandørens Fare ikke forøges formedelst den ny Skippers Nationalitet eller andre personlige Omstændigheder (§ 126). Endvidere skal Skibet *tage Lods paa Lodsfarvand* (hvorom se nærmere § 72). Paa Forlangende plejer Assurandørerne dog at fritage Skipperne, som de kender, for Lodspligt i visse Farvande; Bemærkning herom optages i saa Fald i Policen.

Ved Forsikring af *Gods* (og forventet Handelsfordel m. m.) kræves det for eventuelt at opnaa Erstatning, i Mangel af anden Aftale, at der er udstedt Konnossement paa Godset (§ 71).

FORSIKRINGENS VARIGHED. Søforsikring kan tegnes 1) *for en vis Tid* (undertiden angives i saa Fald tillige, hvilke Farvande der agtes besejlede eller maa besejles) eller 2) *for en vis Rejse* uden Hensyn til dens Varighed. Konventionen indeholder i saa Henseende følgende nærmere Bestemmelser:

Ved den *første* Art af Forsikring, der navnlig bruges ved Kaskoforsikring, regnes Forsikringen fra en vis Dag til en vis Dag, d. v. s. fra Midnat til Midnat (§§ 94 og 105).

Ved den *anden* Art regnes Forsikringen for *Skibes* Vedkommende fra det Øjeblik, det begynder at indtage sin Ladning eller Ballast, selv om Udlosning fra en foregaaende Rejse endnu ikke er tilendebragt, og vedvarer, indtil det kommer til Bestemmelsesstedet og har udlosset. Ifølge § 86 strækker Faren sig dog ikke ud over 15 Dage efter Ankomsten, men efterhaanden er det mere og mere blevet Brug ved Paategning paa Policen at udvide Risikoen indtil 30 Dage efter Ankomsten. Hvis Skibet har været ballastet, vedvarer Risiko, indtil det paa Bestemmelsesstedet har ligget for Anker i 24 Timer eller forinden er afsejlet. Dog ophører Assurandørens Risiko paa Bestemmelsesstedet i alle Tilfælde, saasnart Ballast eller Ladning for en følgende Rejse er begyndt at indtages, selv om de nævnte Tidsrum ikke er udløbne (§ 87). — Skal ingen Indladning ske der, hvor Forsikringen begynder, regnes denne fra Afsejlingen; skal ingen Udlosning ske der, hvor Forsikringen ender, er Regelen den samme som ved ballastet Skib (§ 91). — Er der under eet forsikret for *flere Rejser* (f. Eks. Ud- og Hjemrejse), gælder Forsikringen ogsaa for Opholdet paa Mellestederne (§ 88); de angivne Rejser skal følge umiddelbart efter hinanden (§ 98).

Forsikring paa *Fragt* og *Ladning* for en vis Rejse regnes fra det Øjeblik, Varerne er komne ombord i Skibet eller i Baade eller Pramme for at føres til Skibet, og vedvarer, indtil Varerne er bragte i Land paa Bestemmelsesstedet og afhentede af den forsikrede, dog ikke ud over 8 Dage efter Varernes Losning og i intet Tilfælde ud over 30 Dage efter Skibets Ankomst. Risiko, ved Laden og Lossen i Baade, Pramme og lign. Fartøjer paahviler ikke Assurandøren, medmindre den foregaaer saaledes, som stemmende er med almindelig Brug paa Stedet (§§ 89 og 90).

For Forsikring af *Forskud* og *Udredningsomkostninger*, *Havaripenge* og *Bodmeri* maa de nærmere Bestemmelser om Risikoens Begyndelse og Ende søges i Policerne. — *Reassurance* (*Genforsikring*, *Kontraforsikring*) begynder og ender som Hovedforsikringen (§ 93).

Rejsen betegnes sædvanlig ved at angive Afgangs- og Bestemmelsessted (§ 144). Deviation (Afvigelse fra den rette Vej) eller Anløben af Havne undervejs forudsættes da ikke at være tilladt undtagen i Nød eller for at hjælpe andre Skibes Besætning (§ 99). Handles der herimod, ophører Forsikringen (§ 100). Er der i Policen angivet flere Anløbssteder, skal disse følges i den Orden, hvori de er nævnte, og et Sted, der er oversprunget efter Ordenen, maa derfor ikke senere anløbes (§ 95). Opgives der flere Bestemmelsessteder til den forsikredes eget Valg, kan han kun lade Skibet gaa til et af dem (§ 96). En Forsikring, der er tegnet fra eller til en Ø eller Kyststrækning, antages i Mangel af anden Bestemmelse kun at have Hensyn til en enkelt Havn (§ 97). Ret til at anløbe Havne indbefatter ikke Ret til der at losse og lade, medmindre Rejsen samtidig slutes. Handles der herimod, bliver den derved forårsagede Skade ikke erstattet, og hvis Rejsen derved forhales, ophører Forsikringen (§ 102). Dog gælder den Undtagelse, at naar Gods forsikres, som forsendes med et Dampskib, kan dette i Frædstid paa Vejen til Bestemmelsesstedet anløbe andre Havne og der losse og lade, uden at Ret der-til særlig er betinget (§ 103). Dernæst kommer det ikke den forsikrede til Skade,

saafremt Deviation, Forandring eller Forhaling af Rejsen, utilladelig Lossen eller Laden er sket uden hans Skyld eller Minde og maa tilregnes Skipperen eller det øvrige Skibsmandskab; kun maa Rederen altid staa til Ansvar for sin Skipperes bevidste Overtrædelser (§§ 104 og 65, jfr. dog ndf.).

Om *Forlængelse* af Forsikringen indeholdes Forskrifter i Konventionens § 106. Efter denne Bestemmelse indtræder Forlængelsen kun ifølge den forsikredes udtrykkelige Begæring. For Dampskibes Vedkommende indeholder de trykte Policier imidlertid Bestemmelser om, at en Forlængelse under visse Omstændigheder kan indtræde af sig selv (stiltiende Forlængelse). Derhos hjemler Policerne ved Forsikring for en vis Tid Adgang til at sætte *Forsikringen ud af Kraft*, medens Skibet i Vintermaanederne henligger i Havn; der gives da en nærmere bestemt *Ristorno* (jfr. S. 427).

FAREN. Søassurance beskytter, saafremt ingen særlig Undtagelse er gjort, *mod Følgerne af enhver Fare, hvorfor* den forsikrede Genstand udsættes i Forsikringstiden, *og hvori* den forsikrede ikke selv er Skyld (Søl.s § 248). Som Følger af denne Art nævner Konv.s § 64: »Skade af Søen, Storm eller andet Uvejr, Stranding, Støden paa Grund, Skibbrud, Kæntring, Paasejling eller Paadrivning, fjendtlig Anholdelse, Opbringelse, Prisdømmelse, Blokade, Arrest og Anholdelse af anerkendte eller ikke anerkendte Regeringer, Overlast af Barbaresker eller Sørøvere, Ild eller andre Hændelser.«

Søl.s § 248 tilføjer udtrykkelig: »At Skaden kan tilregnes Skipper eller Mandskab, ophæver ikke Forsikrerens Ansvar.« Denne almindelige Regel undergives dog ved Konv.s § 65 en vis Begrænsning, idet det der udtales, at Assurandøren »ikke indestaar Rederen for den Skade, som med Hensyn til Skib eller Fragt tilføjes ham ved Skipperens Skjelmerie eller dennes Tilsidesættelse af gældende Loves eller denne Conventions Forskrifter.« Ved »Skjelmerie« maa nærmest forstaaes bevidst Tilsidesættelse af de Skipperen paahvilende Pligter, f. Eks. utilladelige Deviationer. I Praksis vil dog denne Begrænsning i Assurandørernes Ansvar næppe blive videre strængt hævdet overfor et Rederi, som selv er uden Skyld i Skaden.

Kun den Skade, som tilføjes selve den forsikrede Værdi, erstattes. Derimod godtgør Assurandøren ikke f. Eks. hvad Skibet har maattet udrede til Tredjemand i Erstatning for Skibsfolks Forseelser; dog undtages herfra Kollisionstilfælde (jfr. Søl.s § 249 Nr. 1).

Groshavari henhører under Assurandørens Risiko, saafremt den Ulykke, som har medført Havariet, er en saadan, mod hvilken Forsikringen var tegnet (Konv.s § 83). Gaar et forsikret Skib i Ballast, erstattes paa samme Maade al den Skade, som vilde være bleven henregnet til Groshavari, om Skibet havde haft Ladning ombord (Konv.s § 84; hvis det imidlertid ikke forud var anmeldt, at Skibet gik ballastet, erstattes kun den halve Skade, Konv.s § 130). — Baade den Skade, vedkommende selv maa bære, og de Erstatningsbidrag, der paahviler andre Deltagere i Havariet, men som bevislig ikke har kunnet erholdes hos disse, erstattes ham (jfr. herved Søl.s §§ 250 og 251).

Fræmdeles erstattes Udgifter ved *Redningsforsøg* og andre nødvendige eller hensigtsmæssige Foranstaltninger til at afvende eller formindske Tabet eller søge det erstattet hos andre saavel som til dets Bevisliggørelse, altsaa Bjærgeløn, Procesomkostninger, Udgifter ved det reddedes Besigtigelse og Realisation, Kommission, Assurancepræmie for Havaripenge, i visse Tilfælde Præmie af et nødvendigt Bodmerilaan, Ekstragodtgørelse til Skibsfolk o. s. v. (jfr. Søl.s §§ 252 og 253 og Konv.s §§ 192, 194 og 195).

Visse Arter at Skade kan ikke fordres erstattede. Dette gælder om:

1) Den Skade, som *den forsikrede selv* (eller, for Ladningens Vedkommende, Aflader, Modtager eller Ladningsfuldmægtig, Søl.s § 249 Nr. 4 og Konv.s § 66) er Skyld i ved Svig eller Uagtsomhed, ved Overtrædelse af Forsikringskontrakten, af Toldanordninger eller andre Lovforskrifter o. s. fr. (Søl.s § 248 og Konv.s § 67).

2) Den Skade, som skyldes *den forsikrede Genstands egen Beskaffenhed*, f. Eks. at Skibet ved Rejsens Begyndelse *ikke var sødygtigt* eller tilbørlig udrustet og be-

mandet, forsynet med de fornødne Skibsdokumenter eller forsvarlig lastet, jfr. Søl.s § 249 Nr. 1 (Konv.s § 66 gør Skibets Sedygtighed til Gyldighedsbetingelse ogsaa m. H. t. Forsikringen af de Ting, der udsættes for Fare med Skibet; men, selv om Assurandøren kan føre det ham paahvilende Bevis for Skibets Usedygtighed, lader man dog nu i Praksis ikke Retten til Erstatning for Varer bortfalde paa Grund af Usedygtigheden, medmindre der er Formodning for, at denne var den forsikrede bekendt). Ej heller kan fordrs erstattet Skade paa Skib eller Tilbehør hidrørende fra *Slid, Alder, Raaddenskab eller Ormstik* eller derfra, at den beskadigede Del ikke ved Rejsens Begyndelse var i forsvarlig Stand (Søl.s § 249 Nr. 2) eller Skade, hidrørende fra *Varers Selvændelse eller Fordærvelse paa Grund af deres egen Beskaffenhed* (jfr. Søl.s § 249 Nr. 3 og Konv.s § 76). Naar de saaledes beskadigede Varer bagefter totalt forgaar eller paa anden Maade fortabes, sker der dog ingen Afkortning i Erstatningsbeløbet, medmindre Beskadigelsens Størrelse forud er bleven konstateret i en Havn (Konv.s § 76).

3) *Krigsfare* er ifølge Policernes Bestemmelser i Almindelighed unddragen fra Assurandørens Risiko (jfr. Konv.s §§ 78 og 79).

4) Omkostninger, som er en regelmæssig Følge af *Rejsens sædvanlige Gang*, saasom Karantæneomkostninger (selv om Karantænen er anordnet paa Grund af overordentlige Omstændigheder), Udgifter til Løn og Underhold af Skipper og Skibsfolk, Fyrpenge, Lodspenge, Havneafgifter, Konsulatafgifter, erstattes selvfølgelig ikke, medmindre de netop er Led i de ved en under Assurandørens Risiko hørende Ulykke nødvendiggjorte Foranstaltninger (Konv.s § 193).

5) Vanskeligheden ved i det enkelte Tilfælde at konstatere, hvad Tab der skyldes Rejsens ordinære Gang og det forsikredes egen Beskaffenhed, har endelig affødt en Række *positive Bestemmelser* om, at visse Beskadigelser eller et vist Minimum af Skade slet ikke erstattes. Saaledes gives der ikke Erstatning for partikulær Skade, som bestaar i, at noget Skibsredskab (Mast, Tovværk, Kætting, Sejl eller lign.) tabes eller ødelægges ved Vindens eller Søens Magt (Konv.s § 73), og overhovedet ikke for partikulær Skade, som ikke løber op til 3 pCt. af Forsikringssummen (Konv.s § 204); denne sidstnævnte Bestemmelse ser Assurandørerne dog ofte i Praksis bort fra. Udenfor Tilfælde af Stødning, Paasejling eller Ildsvaade undtager Kaskopolicerne for Dampskibe fremdeles Skade paa Maskiner eller Kahysudstyr, ligesom Varepolicerne fastsætter forskellige Begrænsninger i Assurandørens Ansvar for partikulært Havari. Yderligere Begrænsninger i Assurandørens Risiko kan gøres gennem specielle Aftaler, enten saaledes, at visse Arter af Fare udelukkes, eller at Forsikringen kun angaar enkelte bestemte Arter af Fare.

Som saadanne jævnlig forekommende Klausuler kan nævnes: »Mod Totalforlis« (Totalskade, Konv.s § 75), hvilket vil sige, at Assurancen *kun* omfatter Totalforlis; »paa beholden Ankomst«, hvor Assurandøren alene indestaar for, at den forsikrede Genstand kommer til sit Bestemmelsessted, men er fri for at erstatte den Skade, den maatte have faaet undervejs. Ved Kaskoforsikring falder altsaa denne Klausul ganske sammen med Klausulen »for Totalforlis«, men ved Varer er Assurandøren paa beholden Ankomst ogsaa erstatningspligtig, naar Varerne paa Grund af Ulykkestilfælde maa sælges i Nødhavn. Endvidere: »fri for (d. v. s. fri for at erstatte) Beskadigelse« eller »fri for Bræk«, »fri for Beskadigelse undtagen i Strandingstilfælde«, »fri for x pCt. Beskadigelse«, »fri for Krigsmolest« eller, som det oftest udtrykkes, »dækker ikke Krigsfare«. Paa fremmede Pladser bruges ofte Klausulen »fri for de første x pCt. Beskadigelse«, hvilket selvfølgelig er forskelligt fra »fri for x pCt. Beskadigelse«; thi efter denne sidste Klausul godtgøres fuldt ud enhver Beskadigelse, naar den blot naar op over den angivne Procent, men efter hin faar man aldrig de angivne første pCt. erstattede (f. Eks. ved »fri for de første 3 pCt. Beskadigelse« faar man af 10 pCt. Skade kun Erstatning for 7 pCt.). Lignende Klausuler er: »fri for x pCt. Undervægt eller Undermaal«, »fri for de første x pCt. Undervægt eller Undermaal«. Her som ellers fradrages dog altid almindeligt Svind, inden der kan tales om Undervægt eller Undermaal. Endelig kan nævnes »blot for Søfare«, »under Konvoj« (Konv.s § 120) o. a.

SKADESERSTATNINGEN. Den Værdi, som en Genstand virkelig har, og for hvilken den derfor kan forsikres, er dens *Forsikringsværdi* (Søl.s § 233). Er Værdien (Værditakseringen) fra først af opgiven i Policen (*Police med Takst*), lægges denne Takst til Grund ved Skadens Opgørelse, og den forsikrede er fri for at føre Bevis for Værdien (Søl.s § 238). Kan imidlertid Assurandøren godt-

gøre, at Taksten er enten for høj eller for lav, kan han forlange den forandret. Thi paa den ene Side skal der jo ikke gives Erstatning ud over det virkelige Tab, og paa den anden Side vilde en for lavt angiven Takst kunne medføre, at Assurandøren i Tilfælde af delvis Undergang eller Beskadigelse kom til at betale mere, end han skulde (jfr. nedenfor). Derimod har den forsikrede selv ikke nogen Ret til at forlange den opgivne Takst forandret (Konv.s § 55).

Er ingen Forsikringsværdi opgiven i Policen (*Police uden Takst*), maa den forsikrede, naar han senere fordrer Erstatning for Skade, oplyse den forsikrede Genstands fulde Værdi, hvilket f. Eks. kan ske ved Fakturaer, Certepartier, Konnossementer, Regninger eller Kvitteringer; eventuelt kan Angivelsens Rigtighed overensstemmende med Lovgivningens almindelige Grundsætninger (jfr. S. 256) blive at bekræfte med den forsikredes Ed (Konv.s § 60).

Forsikringssummen eller det forsikrede Beløb behøver ikke at falde sammen med Forsikringsværdien. Den maa ikke være højere end denne, men kan meget vel være lavere (Søl.s § 237 og Konv.s § 53). I saa Fald er den forsikrede Genstand eller Interesse kun delvis forsikret. Er Forsikringssummen den samme som Forsikringsværdien, bestemmes Skadens Størrelse simpelthen efter denne Værdi, idet det af Ulykken uberørte, det reddede eller det sparede fradrages. Er derimod Forsikringssummen lavere end Forsikringsværdien, bliver der kun at udbetale en til Forholdet mellem disse to Beløb svarende Del af det lidte Tab.

Ved den nærmere Bestemmelse af Erstatningens Størrelse maa der sondres mellem, om Skaden er *total* eller *partiel*.

Er Skaden total (Søl.s § 256), maa Assurandøren erstatte hele Forsikringssummen med Fradrag af de mulig reddede Løvninger eller sparede Udgifter (Søl.s § 257 og Konv.s §§ 171, 172, jfr. 199) og ligeledes med Fradrag af den Erstatning, den forsikrede faar hos andre efter en Groshavariberegning (Konv.s § 202) eller lign. Dermed er da hele Forholdet afsluttet.

Anderledes, naar Skaden kun er partiel. Efter at saadan partiel Skade er erstattet, vedbliver Assurandørens Risiko uforandret i den Tid, for hvilken Assurancen er tegnet (jfr. S. 421). I Overensstemmelse hermed fastsætter Sølovens § 253 og Konventionens § 200, at Havari betales, saa ofte det forefalder paa den forsikrede Rejse, een eller flere Gange, og desuden godtgøres total Skade, dersom den forsikrede Genstand senere paa samme Rejse aldeles forgaar eller fortabes. Forsikringssummen angiver altsaa alene den Grænse, som Erstatningen i *hvert enkelt Havaritilfælde* ikke kan overskride, men ikke Grænsen for Assurandørens Ansvar i det hele.

Men naturligvis maa det fastholdes, at naar der først lides partiel Skade, og derefter et Totalforlis indtræder, bliver kun det Tab at erstatte, som virkelig er lidt, og som hører under Assurandørens Risiko. Er der f. Eks. først indtraadt et Groshavari (f. Eks. overbordkastede Varer), hvortil det forsikrede Skib skal bidrage, men derefter Skibet forliser totalt, bortfalder jo Kontributionspligten og dermed ogsaa Assurandørens Erstatningspligt, for saa vidt denne angaar. — Kommer Totalforliset efter en partiel Skade paa Skibet, inden denne endnu er repareret, bliver kun selve Forsikringssummen at erstatte een Gang. — Er Totalforliset forårsaget ved en Ulykke, mod hvilken der ikke er tegnet Forsikring, slipper Assurandøren dog ikke derved for at godtgøre det tidligere ham vedrørende partikulære Havari. Er han omvendt ikke erstatningspligtig med Hensyn til den partikulære Skade, men derimod med Hensyn til det senere totale Forlis, nedsættes hans Erstatningspligt med den Forringelse i Værdi, som allerede det første Havari har forårsaget.

Med Hensyn til de forskellige enkelte Forsikringsgenstande og Konventionens Bestemmelser desangaaende bemærkes:

Skib maa anses for totalt forlist, naar det er haabløst sunket, sønderslaaet, saa at Reparation efter Besigtigelse erklæres for umulig, eller er kondemneret, d. v. s. efter Besigtigelse ikke fundet Reparation værd. At enkelte Dele af Vraget eller Inventariet reddes, betager ikke Forliset Karakteren af at være totalt.

Den om *Kondemnation* i Konv.s § 179 givne Regel var, at Skibet kondemneredes, naar det ikke efter Reparationen skønnedes at ville faa en i det mindste lige saa stor Værdi som Beløbet af Reparationsomkostningerne i Forbindelse med Værdien i beskadiget Tilstand (jfr. S. 390). Men for at hindre urimelige Kondemnationer har man senere ved Policernes trykte Tekst forandret denne Regel saaledes, at Kondemnationen kun er bindende for Assurandørerne, naar Skibets Værdi i beskadiget Stand i Forbindelse med Istandsættelsesomkostningerne overstiger Forsikringstaksten. Assurandørerne kan da hindre urimelige Kondemnationer ved at sætte Taksten tilstrækkelig højt.

Som *særlige Regler* maa nævnes: Ved alt Totalforlis af Skib fradrages 2 pCt. af Forsikringssummen (§ 167). Ved Kondemnation fradrages yderligere Nettoudbyttet af det solgte Skib og Skibsredskab (§ 183). Er de til Udredningen hørende Ting og Omkostninger forsikrede sammen med Skibet, afdrages hvad der beværes eller spares af disse (§ 183). Har Skibets Skrog lidt partikulær Skade ved haardt Vejr uden Støden, altsaa i aaben Sø, erstattes kun Halvdelen af Skaden (§§ 74 og 183). Dette gælder ogsaa, selv om den partikulære Skade har ført til Kondemnation (i saa Fald fradrages altsaa Halvdelen af saadan Skade foruden det foran nævnte), medmindre Skibet efter Skaden er strandet og uden at være bragt af Grunden sælges som Vrag (§ 183). Har Skibet ellers lidt en partikulær Skade, som kan repareres, bestemmes denne efter, hvad Reparationen virkelig har kostet; dog kan der aldrig forlanges mere end det, hvortil den til Grund for Reparationen liggende Taksation har ansat denne. Det overskydende af Reparationsomkostningerne antages da at have Hensyn til en Forbedring, som er Assurandøren uvedkommende (§ 182).

Dernæst gøres der ordentligvis (undtagen naar Skibet er ganske nyt) et vist Fradrag for Forskellen mellem gammelt og nyt. De nærmere Regler herom findes paa Policerne; kun med Hensyn til Metalhuden gælder stadig Konv.s § 181, dog at Policen nu angiver, hvor længe de forskellige Arter antages at kunne vare.

Endelig fragaar der i Erstatningsbeløbet, hvad der indkommer ved Salg af de ubrugelige til Skibet hørende Ting, i Stedet for hvilke ny er anskaffede.

Naar den forsikrede kommer til Akkord med Assurandøren om en rund Sum for Reparationen, behøver han ikke at bruge det ham af Assurandøren udbetalte Beløb til virkelig at lade Reparationen foretage. I andet Fald derimod betaler Assurandøren kun, naar kvitterede Regninger for Reparationsudgifterne foreligger.

Varer. Gaar saadanne *fuldstændig tabt* ved en under Assurandørens Risiko hørende Ulykke, erstattes de med saa stor en Del af Forsikringssummen, som det tabte udgør af Forsikringsværdien (§ 186).

Maa Varerne som Følge af en under Assurandørens Risiko hørende Søulykke sælges i *Nødhavn*, beskadigede eller ubeskadigede, erstatter Assurandøren Forskellen mellem deres Forsikringsværdi og det Nettoudbytte, der fremkommer ved den i Nødhavnen holdte Auktion (§ 190). Er Varerne ikke assurerede for deres fulde Værdi, erstattes kun en forholdsmæssig Del af nævnte Difference (§ 199). Risikoen ved Nødhavnens Konjunkturer gaar altsaa over paa Assurandøren, fordi selve Salget i Nødhavnen jo er en Følge af den Ulykke, mod hvilken der er assureret.

Ankommer Varerne endelig *beskadigede til Bestemmelsesstedet*, optages der et Skøn over deres Værdi i ubeskadiget og beskadiget Tilstand. Den Erstatning, der udbetales, bliver en saa stor Procentdel af Forsikringssummen, som Forskellen mellem de ubeskadigede og de beskadigede Varers Bruttoværdi efter Skønnet udgør af den ubeskadigede Bruttoværdi. Hvis f. Eks. Skønnet ansætter Værdien i ubeskadiget Stand til 4000 Kr., i beskadiget Stand til 3000 Kr., saa er Forskellen 25 pCt., og der godtgøres altsaa 25 pCt. af Forsikringssummen. Endvidere erstattes alle ved Beskadigelsen foranledigede Omkostninger (§ 187). Samme Regel gælder for Forsikring af forventet Handelsfordel (§ 191). — Er Fragt, Told og Omkostninger paa Bestemmelsesstedet særskilt forsikrede (S. 418), beregnes Erstatningen ligeledes efter samme pCt. som for Varerne selv, dog selvfølgelig med Fradrag af, hvad der paa Grund af Varernes Beskadigelse mulig maatte spares (§ 187).

Fragt fortabes totalt, naar Varerne gaar helt til Grunde, før de er afleverede. Naar total Skade lides med Hensyn til forsikret Bruttofragt, afdrages der i Forsikringssummen, hvad der indkommer ved Salg af de Levnedsmidler og andet Udstyr, som er forsikrede under Fragten (§ 171), men derimod ikke sparet Hyre eller andet. Ifølge § 184 gælder samme Regel ved Erstatning for delvis tabt Fragt. Kommer Skibet ikke frem til Bestemmelsesstedet, afkortes i Erstatningen for Fragt 2 pCt. af Forsikringssummen (§ 184). Overtager et andet Skib

Varernes Viderebesørgelse, erstatter Assurandøren ordentligvis den til dette betalte Fragt (§ 198). Hvis Skibet i Afgangshavnen ved Regeringsforanstaltninger hindres fra at foretage Rejsen og derigennem fra at tjene Fragten, godtgøres Forsikringssummen (§ 185).

Bodmeri- og Havari-Penge erstattes, for saa vidt Udbyttet af de Genstande, hvorpaa de hviler, som Følge af et under Assurandørens Risiko hørende Ulykkestilfælde viser sig utilstrækkeligt til Kreditors Fyldestgørelse.

For Forskuds- og Udredningsomkostninger gives der ifølge de almindelige Policier kun Erstatning, naar Skibet som Følge af et under Assurandørens Risiko hørende Ulykkestilfælde totalt forgaar eller lovlig kondemneres i en Mellemhavn og af den Aarsag ikke kan fuldføre Rejsen.

Som en almindelig i Policerne udtrykkelig fremhævet Regel, der efter Omstændighederne kan modificere det ovenangivne, gælder, at Groshavari, foranlediget ved en under Assurandørens Risiko hørende Fare, altid erstattes efter den paa rette Sted lovlig opgjorte Dispatche uden Hensyn til, om Erstatningen herefter bliver større eller mindre, end den vilde være bleven efter dansk Ret. Kun den Modifikation gøres, at Udgifter ved Ladningens Losning, Henliggen i Nødhavn og Indladning, som efter Dispatchestedets Love beregnes partikulært paa Ladning, altid godtgøres af Assurandøren, for saa vidt de efter dansk Ret vilde have været Groshavari. Denne Bestemmelse har særlig Betydning i Forhold til de engelske Groshavariregler.

Angaaende DEN FORSİKREDES PLIGTER, naar Ulykke indtræder, maa fremhæves følgende:

Den forsikrede eller Skipperen paa hans Vegne bør foretage alle hensigtsmæssige Foranstaltninger for at formindske Tabet, ligesom han hurtigst og videst mulig bør raadføre sig med Assurandøren eller dennes Agent (Søls § 245, Konv.s § 165, jfr. § 197). Han bør lade optage retligt Skøn over Skaden og i det hele forholde sig efter dettes Anordning (Konv.s §§ 179, 180, 187 og 189). Skipperen skal efter første Gang at være kommen i Land efter Ulykken i Overensst. med Søls § 40 og Søretslovens § 9 uden alt unødvendigt Ophold sammen med sit Mandskab afgive Søforklaring (se nærmere Konv.s § 166, jfr. S. 384). I Tilfælde af Paasejling, Paadrivning o. lign. skal den forsikrede eller Skipperen paa hans Vegne gøre, hvad han kan, for at sikre Erstatningskravet overfor det andet Skib (Søls § 246 og Konv.s § 77). Overhovedet skal den skadelidte overalt, hvor han har Erstatningskrav overfor andre i Anledning af Skaden, først anvende de Midler, som Omstændighederne tillader, for at gennemføre dette Krav, og først derefter kan han holde sig til Assurandøren mod at transportere denne sit Krav (Konv.s § 208, anderledes derimod Søls § 239).

BEVIST FOR SKADEN. Den, der forlanger Godtgørelse, »har behørigen at bevise alle de Omstændigheder, hvorpaa hans Ret til saadan Godtgørelse beror« (Konv.s §§ 205 og 206, jfr. ogsaa § 106).

Saaledes maa han bevise sin *Interesse* (ved Hjælp af Skøde, Bilbrev, Attester fra offentlige Autoriteter, Faktura, Konnossement, Certeparti o. s. v.), at Tabet er forvoldt ved en *under Assurandørens Risiko hørende Ulykke* (ved Hjælp af Søforklaring, Udtog af Skibsbøgerne, Bevidnelser fra Toldvæsenet, Konsulen eller andre troværdige Mænd), den lille *Skades Størrelse* (ved Hjælp af Besigtigelses-, Taksaitions- og Auktionsforretningen, kvitterede Regninger over stedfunde Reparationer o. s. v.; Forsikringsværdien behøver ikke at bevises, naar Policen er takseret, jfr. S. 423 f.). Endvidere udkræves, naar Forsikringen er tegnet for fremmed Regning, Tilstedeværelsen af *Ordrebrev*, medmindre det ved Tegningen blev opgivet, at intet saadant haves (jfr. S. 420).

De angivne Bevisregler faar overfor Assurandøren dog sædvanlig kun direkte Betydning ved *partikulært Havari*, idet et saadant altid opgøres paa Assurandørens Hjemsted i Henhold til de der gældende Love. Ved *Groshavari* derimod udbetales Assurancen som ovenfor nævnt i Henhold til en Erstatningsberegning, der baseres paa den paa rette Sted lovlig opgjorte Dispatche. Hvorvidt den i fremmed Land opgjorte Dispatche kan bringes for Domstolene, beror paa vedkommende Steds Love (jfr. S. 412).

Til Reglerne om Bevis har Assurancelovgivningen imidlertid maattet føje et Supplement. Thi medens de ovenangivne eller de af fremmede Dispatchører

krævede Beviser i mange Tilfælde uden Urimelighed kan forlanges tilvebragte, er det klart, at naar et Skib forgaar med Mand og Mus eller opbringes, anholdes eller forlades, vil det være den forsikrede meget vanskeligt og ofte umuligt at føre Bevis for, at de forsikrede Værdier er uigenkaldelig tabte for ham. I disse Tilfælde gives der derfor Adgang til at faa Skaden erstattet, naar blot alle Efterretninger i en vis Tid er udeblevne, eller der er hengaaet en vis Tid efter, at Skibet er opbragt, anholdt eller forladt, — imod at den forsikrede afstaar sin Ret over det forsikrede til Assurandøren. Benævnelsen herfor er **ABANDON**.

Konv.s Forskrifter herom indeholdes i §§ 168—170. De her fastsatte Frister er dog blevne betydelig nedsatte paa de nugældende Policer (hvorimod Reglerne i Søl.s §§ 258—61 for Tiden ingen Anvendelse finder). Regelen omfatter en hvilken-somhelst forsikret Genstand, der befinder sig i de angivne Omstændigheder. I Konv.s § 175 er fastsat, at hvis de Omstændigheder, som berettiger til Abandon, kun finder Sted med Hensyn til en Del af det forsikrede, kan denne Del afs:aaes, og Assurandøren udbetaler da den dertil svarende Del af Forsikringssummen. En saadan partiel Abandon plejer ikke at være hjemlet i andre Lande. — Da Tabet først anses for indtraadt ved Fristens Udløb, kan ved Tidsforsikring en Prolongation af Policen være nødvendig for at bevare Retten, jfr. Konv.s § 106. Nogen særlig Frist eller Form for Abandon-Erklæringens Afgivelse er ikke foreskrevet; den maa altsaa blot være afgiven inden Udløbet af den almindelige Præskriptionsfrist i § 215 (jfr. nedenfor). Ved Overdragelseserklæringen, der skal være ubetinget og uigenkaldelig (Søl.s §§ 262 og 263 og Konv.s § 177), gaar alle Rettigheder og Pligter over paa Assurandøren. Nogen særlig Pligt til at bidrage til Frøelse af det abandonerede synes ikke at paahvile den forsikrede, dog maa han være pligtig at meddele Assurandøren alle de Oplysninger af Interesse, som han kommer i Besiddelse af.

Som Vederlag for den Risiko, Assurandøren overtager, betinger han sig en Betaling, **PRÆMIE**. Dennes Størrelse beror naturligvis paa Risikoens Art.

Ikke blot den, der tegner Assurance for sig selv, men ogsaa den, der assurarer for en andens Regning, indestaar Assurandøren for Præmien (Konv.s § 151). Ifølge Konv.s § 152 (jfr. Søl.s § 247) forfalder Præmien til Betaling, saa snart Kontrakten er indgaaet; betales den ikke, kan Forsikringen straks opsiges (§ 153). Faktisk gives der imidlertid ofte Hænstand med Præmiens Betaling.

Naar der paa Grund af særlige eller forandrede Forhold ingen Risiko bliver at overtage, gives der en vis Adgang til at faa Præmien helt eller delvis tilbagebetalt (**RISTORNO**), jfr. Søl.s §§ 236, 265 og 266 og Konv.s §§ 154—64.

Grunden til saadan Tilbagebetaling kan være, at den forsikrede Interesse helt eller delvis ikke er bleven udsat for den i Kontrakten omhandlede Fare (Konv.s §§ 147, 154 og 155), eller at der ingen Interesse er til Stede, eller at Forsikring over Værdien eller Dobbeltforsikring har fundet Sted uden den forsikredes Brøde (Konv.s § 156). Endelig kan Assurandøren, naar Forsikringen i andre Tilfælde er ugyldig, uden at dette er grundet i Uredelighed fra den forsikredes Side, tilstaa Ristorno efter Billighed (Konv.s §§ 164 og 209).

Om Ristornoens Beregning findes nogle Regler i Søl.s § 265 og Konv.s §§ 157—64. Svig udelukker altid Ristorno (Konv.s § 161).

Er Assurandøren kommen under Konkurs eller ved Eksekution funden at mangle Midler til at betale sin Gæld, eller har han standset sine Betalinger, *har den forsikrede Ret til at OPHÆVE* Forsikringen og faa Præmien tilbage, hvis ikke Assurandøren paa Anfordring stiller Sikkerhed for Kontraktens nøjagtige Opfyldelse; hvis den forsikrede Genstand allerede har været udsat for Fare, har Assurandøren i dette Tilfælde Ret til at beholde en forholdsmæssig Andel af Præmien (Søl.s § 240).

OVERDRAGELSE af Retten efter en Forsikringskontrakt kan ske, naar samtidig den forsikrede Genstand eller Interesse overdrages, men ellers ikke. Overdragelse af Genstanden indeholder derimod ikke i og for sig en Overdragelse af

Forsikringen (Konv.s § 209). Medfører Overdragelsen en Forøgelse af Faren, saasom ved et Skibs Overgang fra neutrale til uneutrale, bærer Assurandøren ikke noget Ansvar for denne Forøgelse (Konv.s § 82).

FORSIKRINGSSUMMEN UDBETALES senest 2 Maaneder efter, at alle Oplysninger er tilvejebragte (Konv.s § 210). Udbetalingen sker til Policens Ihænderhaver (Konv.s § 211).

Præmie, som den, der har tegnet Forsikringen, skylder Assurandøren, kan fradrages (Konv.s § 214); i Praksis vil denne Regel dog næppe kunne overholdes i den internationale Handel. Gæld, der hviler paa de forsikrede Genstande, hindrer ikke Udbetalingen (Konv.s § 212).

FORÆLDELSE. Alt Erstatningskrav overfor Assurandøren bortfalder, naar det ikke behørig fremsættes *inden 1½ Aar*, hvis Skaden er lidt i Europa, og *inden 3 Aar*, hvis den er lidt udenfor Europa, i begge Tilfælde dog kun for saa vidt Assurandøren ikke forinden har faaet betimelig Underretning om Aarsagen til, at Anmeldelse ikke har kunnet ske i rette Tid (Konv.s § 215). Fordring paa *Ristorno* falder bort, naar den ikke begæres senest inden Udløbet af *1 Aar*, hvis Forsikringen angaar Rejser i Europa, og i andre Tilfælde *2 Aar* (Konv.s § 162).

Endelig bestemmer Søl.s § 264, at enhver Fordring ifølge Forsikringskontrakt har tabt sin Retskraft, naar den ikke er gjort gældende ved Søgemaal inden 5 Aar, efter at den er opstaaet.

XI. Søpanteret og Søfordringers Prækription.

Ved *Søpanteret* forstaaes en Panteret i Skib og Fragt eller i Ladning, som ved selve Loven og uden nogen Registrering tillægges visse Fordringer, der staar i Forbindelse med en Sørejse. Panteretten giver Fortrinsret til Fyldestgørelse af Pantet efter de offentlige Afgifter, hvorfor Pantet hæfter, men fremfor al anden Gæld (§ 267). Søloven opstiller forskellige Klasser af saadanne Fordringer (§§ 268 og 276) og giver nærmere Regler for, hvorledes de forskellige Klasser og Fordringerne indenfor hver Klasse indbyrdes rangerer (jfr. § 269 og § 276 i Slutn.).

Søpanteret i Skib og Fragt tilkommer ifølge § 268 følgende Fordringer:

1. Lodspenge, Bjærgeløn og Udgifter i Anledning af Skibs Befrielse fra Fjenden.
2. Hyrekrav o. lign.
3. Fordringer paa Havaribidrag, Bodmerifordringer og Ladningsejeres Fordringer for Gods, der er solgt til Skibets Behov under Rejsen.
4. Fordringer, hidrørende fra *de af Skipperen* som saadan *indgaaede Kontrakter* eller fra Misligholdelse af Kontrakter, hvis Opfyldelse hørte til hans Pligter, eller fra Skade, forvoldt ved *Fejl eller Forsømmelse i Tjenesten af nogen ombord*, eller fra hvad Skipperen selv har udlagt eller paataget sig at tilsvare til Bestridelse af Udgifter for Skibet.

Søpanteret i Ladningen tilkommer ifølge § 276 følgende Fordringer:

1. Bjærgeløn og Befrielses-Udgifter.
2. Fordringer paa Havaribidrag, Bodmerifordringer og Ladningsejeres Fordringer for Gods, der er blevet solgt til Bedste for andre Ladningsejere.
3. Fordringer hidrørende fra *de af Skipperen* for Ladningsejernes Røgning indgaaede Forpligtelser samt Skipperens Fordringer for, hvad han selv har udlagt eller paataget sig at tilsvare til Bestridelse af Udgifter for Ladningen.
4. Fordringer for Fragt samt Erstatning for Overliggedage og yderligere Ophold ved Lastning eller Losning.

Søpanteretten strækker sig ogsaa til Godtgørelseskrav, der træder i Stedet for ødelagte eller opofrede Værdier, dog ikke til Assurancekrav (§§ 270 og 278). Søpanteret i *Skib* bortfalder ikke, fordi Skibet sælges, med mindre Salget sker ved

Tvangsauktion eller efter lovlig Kondemnation, i hvilke Tilfælde Fordringshaveren faar Panteret i Købesummen, saa længe den ikke er udbetalt (§ 271). Sælges Skibet frivillig til udenlandsk Ejer uden forudgaaet Fyldestgørelse af de Søfordringer, for hvilke det hæfter, bliver den forrige Ejer personlig ansvarlig for deres Betaling, saa vidt Skibets Værdi rakte (§ 273, jfr. § 274). Søpanteret i *Ladning* bortfalder, naar Godset er udleveret til Befragter eller Ladningsmodtager eller det er solgt ved Tvangsauktion eller undervejs til Skibets eller Ladningsejerens Behov, men Fordringshaveren har i sidste Fald Panteret i Købesummen, saa længe den ikke er udbetalt (§ 277).

Er Fragt, Erstatningsbeløb eller Købesum, der hæfter for Søfordring, indbetalt til Reder eller Ladningsmodtager, bliver Modtageren personlig ansvarlig, saa langt det oppebaarne Beløb rækker. Indbetales saadanne Beløb i Reders eller Ladningsejers Konkursbo, anvendes de til Dækning af de Fordringshavere, som havde Søpanteret i dem (§§ 272 og 279, jfr. § 274). Lader Skipperen Gods, hvorpaa der hæfter Søfordring, udlevere uden Fordringshaverens Samtykke, bliver saavel Skipperen som den Modtager, der kendte Hæftelsen, ansvarlig for Søfordringens Betaling, saa vidt Ladningens Værdi rækker (§ 280). Har en Fordringshaver Søpanteret i flere Panter, kan han holde sig til ethvert af dem for sin hele Fordring (jfr. nærmere § 281). Søgemaal til Fyldestgørelse af Søpanteret i Skib eller Fragt anlægges mod Reder eller mod Skipper. Har anden Kreditor end Reder eller Skipper Søpanteret i Gods, kan Søgemaal anlægges mod Skipperen (§ 282).

Fordringer, for hvilke Kreditor efter Søloven alene kan holde sig til de Genstande, hvori han har Søpanteret, *præskriberes*, naar de ikke gøres gældende ved Søgemaal i Løbet af 1 eller 2 Aar, overensstemmende med de nærmere Regler i § 283, jfr. ogsaa § 284.

XII. Forseelser i Tjenesten af Skipper og Mandskab m. v.

Herom indeholdes en Række detaljerede Forskrifter i Søl.s Kap. XII, jfr. Lov Nr. 135 af 10. Dec. 1896. Foruden Straf kan det ved Dom i visse graverende Tilfælde bestemmes, at en Skipper skal anses uværdig til at føre Skib (§ 296) eller en Styrmand eller Maskinmester anses uskikket og uberettiget til at gøre Tjeneste som saadan (§ 306).

XIII. Internationale privatretlige Søretsforhold.

En streng Fastholden ved den ovenfor S. 367 f. omtalte Grundsætning, som tidligere almindelig opstilledes, at hvert Lands Domstole kun kan dømme i Henhold til Landets egne Love, vilde navnlig paa Sørettens Omraade medføre store Ubilligheder. Paa hvilket Sted en Proces angaaende et søretligt Mellemværende bliver anlagt, beror i ganske særlig Grad paa Tilfældet (ofte paa, hvor det lykkes den sagsøgende Kreditor at faa fat i Skibet og komme til at gøre Arrest), men i væsentlige Punkter er de forskellige Landes Sølovgivninger indbyrdes uoverensstemmende. Og tilmed er det hyppig meget store Værdier, det her drejer sig om. Eksempelvis kan nævnes, at det er forekommet, at et engelsk Skib, der paa amerikansk Soterritorium havde sejlet en østerrigsk Dampner i Sænk, herfor efter nordamerikansk Ret blev dømt til at betale en Erstatning af 50 000 £, medens Erstatningen, hvis Sagen var kommen frem i England og bleven paakendt efter engelsk Ret, kun vilde være kommen til at udgøre mellem 23 000 og 24 000 £.

I den senere Tid har der særlig fra fransk Side været kæmpet stærkt for, at *Flagets Ret*, d. v. s. Lovgivningen paa Skibets Hjemsted, i alle Tilfælde skal lægges til Grund. Det er imidlertid herimod paavist, at det ikke lader sig gøre at tilvejebringe Klarhed og Fasthed i de internationale søretlige Berøringer paa en saa simpel Maade, og at en ensidig Fastholden af den anførte Regel i mange Tilfælde vilde føre til store Urimeligheder. Den er da heller ikke paa

nogen Maade anerkendt i Praksis som enegyldig Grundsætning. Der hersker endnu paa dette Omraade ikke mindre end paa det handelsretlige i det hele megen Usikkerhed og Tvivl.

Spørgsmaal om et *Skibs Nationalitet* kan kun afgøres efter Loven i det Land, hvis Flag Skibet gør Fordring paa at føre. Og Reglerne i det Land, hvis Flag Skibet med Rette fører (Skibets Hjemsted), maa være afgørende med Hensyn til Bemanding, Journalføring, Registreringspligt, Sødygtighedskrav, Ladelinje o. s. v. England anvender imidlertid sin Plimsoll-Lovgivning paa ethvert Skib, som er befragtet til engelsk Havn. Et Lands Polit- og Toldbestemmelser anvendes normalt paa ethvert Skib, som befinder sig paa dets Territorium.

Med Hensyn til KØB AF SKIBE gøres det undertiden gældende, at Købet bør foregaa i Overensstemmelse med Lovgivningen paa det Sted, hvor Skibet i Overdragelsesøjeblikket befinder sig. Rigtigere er det dog vistnok at stille den Grundsætning i Spidsen, at de efter Skibets Hjemsteds Love gældende Forskrifter maa iagttages. Hvis imidlertid Skibet ved Købet skal overgaa til et Land, hvor Anmeldelse til Registeret er Betingelse for Ejendomsrettens Overgang, maa den fornødne Indførelse i Skibets Register finde Sted. Det er derhos almindelig anerkendt, at naar et Skib er solgt i Udlandet under en Nødsituation eller ved Tvangsauktion, skal saadant Salg respekteres, selv om Skibet senere kommer til dets tidligere Hjemland. — I øvrigt kan det anbefales, at man ikke blot ved Køb, men overhovedet i alle Tilfælde, hvor man erhverver en tinglig Ret i et Skib, giver Skibsdokumenterne Paategning desangaaende.

UNDERPANT i et dansk Skib skal registreres her i Riget for at være gyldigt (S. 230), og en i fremmed Skib stiftet Panteret skal, naar Skibet gaar over til at blive dansk Ejendom, registreres her inden 3 Maaneder, efter at Skibet er registreret her i Riget (RL. § 48), men bevarer i saa Fald sin Gyldighed. — Den uden Registrering gyldige *Søpanteret* maa jo i hvert Fald respekteres, naar den baade stemmer med det Lands Ret, i Henhold til hvilken den er opstaaet, og med Retten i det Land, hvor den gøres gældende. Prioritetsordenen vil formentlig nærmest blive afgjort efter sidstnævnte Lands Ret (jfr. i øvrigt herved Søl.s § 273). Hvad særlig angaar BODMERI og lignende i Nødstilfælde sluttede Kontrakter, da anses de vistnok i Almindelighed for gyldige, naar de blot stemmer med Lovgivningen paa det Sted, hvor de er indgaaede. Med Hensyn til Formerne, hvorunder Kontrakten stiftes, vil det dog være forsigtigst saa vidt muligt tillige at efterkomme, hvad Hjemmets og Bestemmellesstedets Lovgivinger maatte foreskrive.

Ellers bør det Spørgsmaal, hvor langt SKIPPEREN KAN FORPLIGTE REDERIET VED RETSHANDELER, bedømmes efter Flagets Ret, dog at Rederiet maa respektere de Baand, som Opfyldelsesstedets Lov paalægger Søforuien (f. Eks. et Værfts Tilbageholdelsesret og Søpanteret i et repareret Skib, indtil Reparationen er betalt).

Naar der i en SØBEFRAGTNINGSKONTRAKT ikke foreligger Fortolkningsdata, der peger hen paa en anden Lovgivning, maa Formodningen være for, at Skipperen har afsluttet Kontrakten i Henhold til Flagets Ret. Dette er ogsaa nærmest engelsk Rets Opfattelse. Flagets Ret bliver saaledes i Almindelighed bestemmende for Skipperens Forpligtelse til at afhente og aflevere Godset i rette Tid, svare til det undervejs o. s. v., ligesom ogsaa med Hensyn til Befragterens Forpligtelse til at betale Fragt o. s. v. Derimod maa Ladningsmodtagerens Forhold til Skipperen i visse Retninger nærmest bedømmes efter Modtagelsesstedets Love; særlig vil de i Certepartier og Konnossementer be-

nyttede tekniske Udtryk vedrørende Indladning og Losning i Regelen være at forstaa i Overensstemmelse med de paa Ladnings- og Lossestedet gældende Regler og Sædvaner. Tysk og amerikansk Ret er overhovedet tilbøjelig til at bedømme hele Kontraktforholdet efter Bestemmelsesstedets Ret, medens endelig den romanske Lovgruppe lægger Vægt paa Kontraktindgaaelsesstedet.

Det Spørgsmaal, i hvilket Omfang Rederiet forpligtes ved Skipperens (og Mandskabets) SKADEGØRENDE HAHLINGER, synes ordentligvis at burde bedømmes efter Flagets Ret. Den ovf. S. 379 f. nævnte engelske Regel anvendes dog af engelske Domstole ogsaa paa fremmed Skibs Reder. Hvad særlig angaar SKIBES SAMMENSTØD, antages, bortset fra England, Erstatningsspørgsmaalet gerne at maatte bedømmes efter Lovene paa det Sted, hvor Sammenstødet er sket. Er det sket i aaben Sø, følges Lovgivningen paa Skibenes Hjemsted, hvis de har samme Nationalitet. Er dette sidste ikke Tilfældet, kan Afgørelsen blive meget vanskelig, og den Domstol, hvem Sagen maatte blive forelagt, vil da mulig gribe til at dømme efter sit eget Lands Lov, medens en Kongres i Antwerpen 1885 for dette Tilfælde opstillede den Regel, at hvert af Skibene er berettiget og forpligtet i det Omfang, dets Hjemsteds Ret bestemmer.

Spørgsmaalet om Erstatning i Sammenstødstilfælde hører forøvrigt til dem, hvor de forskellige Landes Lovgivninger frembyder de største Uoverensstemmelser. Naturligvis er det overalt erkendt, at hvor Sammenstødet kan bevises alene at skyldes Fejl fra den ene Side, maa den skyldige erstatte Skaden, men allerede ved den nærmere Gennemførelse af denne Regel kommer der Forskel frem. I engelsk, dansk og norsk Ret opstilles der saaledes en Formodning om Skyld hos den Skipper, der ikke bliver til Stede paa Kollisionssstedet for at yde Hjælp. Den tidligere norske Sølov bestemte, at naar Sammenstød skete mellem Sejlfartøj og Dampskib, skulde Formodningen være for, at Uagtsomhed havde fundet Sted fra Dampskibets Side. Tysk og engelsk Sølov udtaler udtrykkelig, at Skibet ikke hæfter for Sammenstød, forvoldt ved Fejl af en Tvangslods, medens alle andre Landes Ret lader Rederen svare ogsaa for Tvangslodsens Fejl. Nogle Lovgivninger medregner Fragttabet i den Tid, Skibet er usødygtigt, til Erstatningssummen, andre ikke. Efter tysk og nordisk Ret hæfter Rederiet kun med Søformuen for Skipperens Fejl, efter romansk Ret hæfter han vel personlig, men kan frigøre sig for den personlige Hæftelse ved at abandonnere Skib og Fragt til Kreditor; efter engelsk Ret endelig hæfter han personlig med indtil £ 8 eller 15 pr. Ton (jfr. S. 380). — Er der Skyld paa begge Sider, lader flere Lovgivninger (bl. a. den tyske) Skaden blive, hvor den er, medens engelsk Ret deler Skaden lige, og fransk, nordisk og amerikansk Ret fordeler den i Forhold til den fra hver Side udviste Skyld. — Endelig er der væsentlige Uoverensstemmelser imellem de forskellige Lovgivninger i Henseende til de Frister, inden hvilke den skadelidende skal paatale sin Ret.

De Retsforhold, der opstaa af en BJÆRGNING, bliver at bedømme efter Lovgivningen paa det Sted, hvor Bjærgningen er sket, for saa vidt den er iværksat af Kystbeboerne eller overhovedet indenfor et Lands Soterritorium. Er den derimod iværksat i aaben Sø, vil Bjærgelønnen m. v. i Mangel af anden kontraktmæssig Aftale vistnok i Regelen blive fastsat efter de Retsregler, som gælder paa det Sted, hvor det bjærgede Skib føres ind. Er der ikke Tale om at slæbe det nødlidende Skib i Havn, anvendes rettest det hjælpende Skibs Ret.

GROSHAVARI bedømmes efter en saa godt som overalt anerkendt Regel efter det Steds Ret, hvor Dispachen opgøres (jfr. ogsaa Søl.s § 213). Denne bliver da ogsaa bestemmende for den Skadesløsholdelse, som Assurandørerne har at yde dem, der bidrager til Havariet (jfr. Søl.s §§ 250 og 251). I de forskellige Lande er Groshavarireglerne imidlertid ofte indbyrdes afvigende, og det vedtages derfor i den senere Tid hyppig i Certepartier, Konnossementer og Assurancepolicer, at eventuelle Groshavarier skal opgøres efter *York og Antwerpen Reglerne* (jfr. S. 407).

Bortset fra Groshavariereglerne betragtes i øvrigt SØASSURANCEKONTRAKTER som afsluttede i Henhold til den Lovgivning, hvortil Policen enten udtrykkelig eller efter sin hele Affattelse henviser.

SKIPPERENS OG MANDSKABETS RETTIGHEDER OG PLIGTER i Forhold til Rederiet og Mandskabets Forhold til Skipperen bedømmes efter Flagets Ret. Det samme gælder om PARTREDERES indbyrdes Retsforhold.

Adgangen til at gøre ARREST OG UDLÆG i et Skib beror paa Lovgivningen paa det Sted, hvor Skibet befinder sig. Men saadan Forfølgning bør dog kun ske med Forbehold af de andetsteds stiftede tinglige Rettigheder over Skibet, som efter det ovenfor bemærkede maa anerkendes som gyldige.

SØPROTESTER og SØFORKLARINGER bliver at optage i Overensstemmelse med Reglerne paa det Sted, hvor de sker. Hyppig nøjes dog Skibe, der indkommer i fremmede Havne under Havari, med at afgive Søforklaring for deres Lands Konsul der paa Stedet.

4

E. Tybjerg.

FEMTE AFSNIT.

Maal. Vægt. Mønt.

Iste Afdeling. Maal og Vægt.

I. Indledende Bemærkninger.

I alle Kulturstater er der fastsat lovmæssige Bestemmelser om Maal og Vægt, hvorefter man i Handel og Vandel har at rette sig. Slige Forskrifter gaar i det væsentlige ud paa:

- 1) at fastsætte Systemet;
- 2) at ordne det tekniske Tilsyn med de til Maaling og Vejning benyttede Redskaber (Justervæsenet); at forbyde Benyttelsen i Handel og Vandel af Redskaber, der ikke er behørig justerede; at give de fornødne Regler vedrørende Fremgangsmaaden ved Maaling og Vejning m. m. (se S. 456 ff.).

Sysremer for Maal og Vægt omfatter de nærmere Bestemmelser angaaende Størrelsen af:

- a) *Længdemaal.*
- b) *Flademaal* (Kvadratmaal), deriblandt specielt *Jordmaal* (*Markmaal*).
- c) *Rummaal* (Kubikmaal). En særlig Art Rummaal er *Hülmaalene* (Hohlmasse, målkår), d. v. s. Kar, hvormed man maaler flydende Varer og saadanne halvflydende eller tørre Varer, som egner sig til at maales i Kar (Tjære, Korn, Salt o. s. v.).
- d) *Vægt.*

Foruden Størrelsen af de forskellige Enheder fastsættes tillige Inddelingsmaaderne; det bestemmes, hvilket Maal og hvilken Vægt der skal anvendes til de forskellige Varer og i de forskellige Tilfælde o. s. fr. De i Praksis fulgte og godkendte Sædvaner modificerer dog ofte de lovmæssige Forskrifter.

De oprindelige Maal er primitive Naturmaal. Ved Længdemaalene er man gaaet ud fra det menneskelige Løgøme: Fod, Skridt, Favn, Alen (Afstanden fra Albue til Fingerspids), Haand, Spænd, Tomme (Bredden af Tommelfingeren) o. s. v. Som Grundlag for Rummaal brugte Jøderne Størrelsen af et Hønsæg. Som Vægtenheder har man benyttet Korn og Frø af ensartet Størrelse, saasom Hvedekorn o. a.

Disse oprindelige og almindelig udbredte Naturmaal blev i Kulturlandene tidlig fundne at være altfor ubestemte. Man gik efterhaanden over til at binde Maal og Vægt til bestemte konkrete Størrelser, idet man indrettede faste Mønstermaal og Mønstervægtlodder. Allerede i Oldtiden havde man saadanne, der var stillede under det offentliges Varetægt, og med hvilke de Maale- og Vejerredskaber, der benyttedes i Handel og Vandel, skulde stemme overens. I Stedet for en almindelig Naturstørrelse bliver det altsaa denne bestemte Maalestang eller dette bestemte Vægtlod, der afgiver den Norm, hvorefter al Maal og Vægt i Landet skal rette sig. Saadanne Mønstertyper kaldes Normaler (Eng. *standard*, Fr. *étalon*). Ogsaa Nutidens Systemer er alle baserede paa slige Normaler som Grundlag.

F. Eks.: Det britiske Riges Normalmaal er en Messingstang, i hvilken der er indsat to Guldstifter; disse er i Plan med Stangens Overflade, og midt i hver er der anbragt en lille Prik. Afstanden mellem Midtpunkterne af disse to Prikker, tagen ved en Temperatur af 62° F., er den engelske Yard.

De for Danmark gældende Normaler er forfærdigede paa Polyteknisk Læranstalt. To Mønsteralener af Messing, forfærdigede 1848, opbevares af Københavns Magistrat. To Mønsterpund af forgyldt Messing, forfærdigede 1852, opbevares, det ene i Raadhusets Arkiv, det andet i Rigsarkivet.

De væsentlige Reformers, som i den nyere Tid har fundet Sted i Landenes Ordning af Maal og Vægt, har haft to Formaal for Øje: paa den ene Side Nøjagtighed, paa den anden Side Ensartethed, Simpelhed og Nemhed.

Allerede den Nøjagtighed, som det praktiske Liv i mange Tilfælde udfordrer, kræver en ikke ringe Omhu ved Normalernes Fastsættelse og ved deres Eftergørelse. Men det er dog først de videnskabelige Krav, som nødvendiggør en til det yderste gennemført Finhed. At tilvejebringe og bevare en fuldkommen nøjagtig Overensstemmelse er overmaade vanskeligt. Selv med den største Omhyggelighed fremkommer der let en lille Afvigelse. Mønstermaalene kan slides, eller den ene af Maalestockene kan under Sammenligningen have en lille Bøjning, eller deres Temperatur kan være forskellig; hvis de er af uens Materiale og altsaa af ulige Udvidelighed, vil de ved forandret Varmegrad ikke længer stemme overens. Særlig vanskeligt er det at konservere Vægtnormalen: med hver Gang den bruges, hver Gang der aftørres Støv, ligesom ogsaa ved at den angribes af Luftens Ilt o. s. v., slides den langsomt, men sikkert. Ved Sammenligning af Vægtlodder af forskelligt Materiale vil Luftens Temperatur og Tæthed være at tage med i Betragtning. Normalerne forfærdiges nutildags i Regelen af Platina.

Som tjenligt Grundlag for Længdemaalet har Videnskabsmændene stræbt at udfinde et eksakt Naturmaal af fast uforanderlig Størrelse. Man har hertil f. Eks. villet benytte Jordens Omkreds, navnlig Meridianen; men ved Udmaalingen heraf er mange Fejl mulige, og hver ny Beregning har hidtil givet et noget forskelligt Resultat. Mere haandterligt er Pendulet. Ved at bestemme Længden af et Pendul, der svinger Sekunder efter Middel-Soltid, paa en bestemt Breddegrad, i en bestemt Meridian, ved Havets Overflade, i lufttomt Rum, faar man en absolut konstant Størrelse, som end dennes Fastsættelse med yderste Nøjagtighed er et overmaade indviklet Stykke Arbejde. I Virkeligheden har man dog intet Steds antaget selve Pendullængden som Grundmaal; derimod har man med størst mulig Nøjagtighed bestemt dennes Forhold til de bestaaende Længdemaal: gik et saadant tabt, kunde det altsaa rekonstrueres. Det er paa Normalmaalene — der nutildags er fastsatte med yderste Finhed — at Systemerne for Maal og Vægt er byggede. Længdemaalet er Systemets Grundlag; af det konstrueres dels de øvrige Maal (Kvadratmaal, Kubikmaal), dels Vægten. Denne bestemmes i Regelen ved Vægten af et vist Rumfang destilleret Vand ved 4° C. (Varmegraden for Vandets største Tæthed), vejat i lufttomt Rum.

I Henseende til Mangel paa Ensartethed og Simpelhed har de historisk overleverede Tilstande ofte været helt utaaelige. I Tidernes Løb, navnlig under Middelalderens Forvirring, er der fremkommet den mest brogede Mangfoldighed. Hvert Land, ofte hver Provins, hver By, ja de forskellige Lav, Haandværk og Handelsgrene havde Maal og Vægt for sig. Klædekræmmeren maalte med en anden Alen end Silkekræmmeren, Vinhandleren havde en anden Pot end Ølhandleren, Tøndemaalene kunde tælles dusinvis o. s. v. Mangfoldige af disse Uligheder med al deres Usikkerhed og Besvær har holdt sig til vor Tid.

Møget almindelig er man bl. a. vedbleven med Brugen af en Række selvstændige Vægtsystemer efter Arten af den Genstand, der skal vejes. Saaledes: 1) *Handelsvægten* kaldes den Vægt, der benyttes i den almindelige Varehandel; ofte er den atter flerartet, idet man f. Eks. til nogle Varer benytter en sværere, til andre en lettere Vægt (Sværvægt, Letvægt) o. s. v.; 2) *Medicinal- el. Apotekervægt*; 3) *Guld- og Sølvvægt*, hvilken igen ikke sjældent deler sig i to; 4) *Møntvægt* (se under Møntvæsenet); 5) *Juvel- og Perlevægt*, o. fl. a.

Ogsaa Inddelingsmaaderne er højst uensartede. Undertiden er der benyttet en fortsat Tvedeling nedefter, indtil $\frac{1}{32}$ eller endnu videre; meget hyppig anvendt (navnlig ved Længdemaal) er Duodecimalinddelingen, som frembyder væsentlig Bekvemmelighed for Smaahandelen; yndede er ogsaa Inddelinger efter 20 — og sædvanlig findes atter disse og andre Inddelinger paa forskellig Maade indbyrdes kombinerede. En for Maal, Vægt og Mønt gennemført Titalsdeling er baade for Praxis og for Videnskab den bekvemste af alle og den, som efterhaanden fortrænger de andre. I Europa har Decimalsystemet ikke fundet almindelig Indgang før i det 19. Aarhundrede; derimod har det længe været Brug i Kina og i de af kinesisk Kultur paavirkede østasiatiske Lande (Japan, Bagindien, de indiske Øer).

I Bestræbelserne for en forbedret Ordning af Maal og Vægt er det praktiske Livs og Videnskabens Krav gaaede Haand i Haand. Det er en af den store franske Revolutions Fortjenester at have hidført en indgribende Reform paa dette Omraade. Samtidig med at ville fjerne Brogetheden i Landet selv, satte man sig tillige det Formaal at opstille en Ordning, der ved sin størst mulige Fuldkommenhed og ved sin uafhængige Karakter kunde være egnet til at blive fælles for alle Nationer. Det fra Frankrig udgaaede metriske System har ved sin Enhed, Simpelhed, Klarhed og Nemhed vundet en stadig voksende Tilslutning.

II. Det metriske System.

Længdemaalets Enhed og Systemets Grundlag er en Meter (Fr. *mètre*, af Græsk *metron*, Maal), hvis Størrelse blev bestemt til at skulle være 1 Timillionte-Del af Jordmeridiankvadranten (d. v. s. Fjerdedelen af Jordmeridianen, eller Afstanden fra Nordpolen til Ækvator maalt som langs Havets Overflade). Størrelsen af 1 Meter blev da, overensstemmende med de af Videnskabernes Akademi i Paris foretagne Beregninger, i 1799 fastsat til en Længde, der var = 443,296 Linier i gl. Pariser-Maal. En Platina-Normalmeter af denne Længde blev forfærdiget og opbevares i det franske Statsarkiv (*Mètre prototype, Mètre des Archives*). Senere Beregninger har godtgjort, at Jordmeridianens Længde ikke var nøjagtig bestemt; Meridiankvadranten angives saaledes (James Clarke 1880) at være = 10001869 Meter. Man har imidlertid opgivet ethvert Forsøg paa at ændre Meterens engang vedtagne Længde herefter, og Meteren er altsaa ikke noget »Naturmaal«, men et bestemt Normalmaal, nemlig det i Paris opbevarede originale Eksemplar.

Enheden for Markmaalene er en Ar (Fr. *are*, af Lat. *area*), der er = 100 Kvadratmeter.

Som Benævnelse for en Kubikmeter benyttes i det franske System tillige Stère (af Gr. *stereon*, Legeme, Rumindhold).

Enheden for Hulmaalene er en Liter (Fr. *litre*, af Gr. *litra*), der er $\frac{1}{1000}$ Kubikmeter.

Vægtenheden er et Gram (Fr. *gramme*, af *gramma*, en græsk Vægtstørrelse); det er lig Vægten af $\frac{1}{1000}$ Liter destilleret Vand i lufttømt Rum ved en Temperatur af 4° C. Den metriske Vægt kaldes ogsaa *Gramvægt*.

Af disse Grundstørrelser dannes alle de øvrige Størrelser, saavel opad som nedad, efter et konsekvent gennemført Decimalsystem med ensartede Benævnelser. Til at angive Multipla bruges Fornavne, der er hentede fra græske Talord, nemlig *Deka* (10), *Hekto* (100), *Kilo* (1000) og *Myria* (10000); til Delingerne nedefter bruges latinske Fornavne, nemlig *Deci* ($\frac{1}{10}$), *Centi* ($\frac{1}{100}$) og *Milli* ($\frac{1}{1000}$).

Til Oversigt tjener omstaaende Sammenstilling af de metriske Størrelser, jævnførte med dansk Maal og Vægt. Tillige anføres de forkortede Betænelser, som er i almindelig anerkendt Brug, og som vil blive anvendte overalt i det følgende af Bogen.

Længdemaal:			Forkortet Betegnelse:	Dansk Maal:	
1 Myriameter	er 10000	Meter	.....	1.327 583 Mil	
1 Kilometer	- 1000	-	..... <i>km</i>	3186.2 Fod	
1 Hektometer	- 100	-	.....	318.62 -	
1 Dekameter	- 10	-	.....	31.862 -	
1 Meter	- 1	-	..... <i>m</i>	3.1862 -	
1 Decimeter	- 0.1	-	..... <i>dm</i>	3.8234 Tomme	
1 Centimeter	- 0.01	-	..... <i>cm</i>	0.3823 -	
1 Millimeter	- 0.001	-	..... <i>mm</i>	0.4588 Linie	
Flademaal:					
1 Kvadrat Kilometer	er 1 Million	Kv. Meter	..... <i>km²</i> (<i>qkm</i>)	0.017 625 Kv. Mil	
1 - Meter	- 1	-	..... <i>m²</i> (<i>qm</i>)	2.587 97 - Alen	
1 - Decimeter	- 0.01	-	..... <i>dm²</i>	0.101 52 - Fod	
1 - Centimeter	- 0.0001	-	..... <i>cm²</i> (<i>qcm</i>)	0.146 19 - Tomme	
1 - Millimeter	- 0.000001	-	..... <i>mm²</i> (<i>qmm</i>)	0.210 51 - Linie	
1 Hektar	er 100 Ar el. 10000	-	..... <i>ha</i>	1.8128 Td. Land	
1 Ar	- 1	-	..... <i>a</i>	0.0181 -	
1 Centiar	- 0.01	-	-	-	
Rummaal:					
1 Kubik Kilometer	er 1 Milliard	Kub. Meter	..... <i>km³</i>	{ 0.14975 Kub. Favn	
1 - Meter	- 1	-	..... <i>m³</i> (<i>cbm</i>)	{ 4.04324 - Alen	
1 - Decimeter	- 0.001	-	..... <i>dm³</i>	{ 32.345 89 - Fod	
1 - Centimeter	- 0.000 001	-	..... <i>cm³</i> (<i>ccm</i>)	{ 55.893 69 - Tomme	
1 - Millimeter	- 0.000 000 001	-	..... <i>mm³</i> (<i>cmm</i>)	{ 0.055 89 -	
1 Décastère	- 10 Stères el.	-	-	{ 0.096 58 - Linie	
1 Stère	- 1 Stère	-	-	* 0.449 2 Brændefavn	
1 Décistère	- 0.1	-	-	-	
Hulmaal:					
1 Kiloliter	er 1000 Liter = 1 Kub. Meter	.....	{ 7.1880 Korntønde		
1 Hektoliter	- 100 - = 0.1 -	..... <i>hl</i>	{ 5.8811 Kultønde		
1 Dekaliter	- 10 - = 0.01 -	.....	{ 0.7188 Korntønde		
1 Liter	- 1 - = 1 - Decimeter	..... <i>l</i>	{ 0.5881 Kultønde		
1 Deciliter	- 0.1 - = 0.1 -	..... <i>dl</i>	{ 10.350 68 Pot		
1 Centiliter	- 0.01 - = 0.01 -	..... <i>cl</i>	{ 1.035 07 -		
			{ 0.103 51 -		
			{ 0.010 35 -		
Vægt:					
			Svarer til Vægt af destilleret Vand ved 4° C.	Forkortet Betegnelse:	Dansk Vægt:
1 Met. Ton	er 1000 Kilogram	... 1 Kub. Meter = 1 Kiloliter	.....	<i>t</i>	2000 Pund
(Millier métrique)	-	-	-	-	-
1 Met. Centner	- 100	... 0.1 - = 1 Hektoliter	.....	<i>q</i>	200 -
(Quintal métrique)	-	-	-	-	-
1 Kilogram	- 1000 Gram	... 1 - Decim. = 1 Liter	.....	<i>kg</i> (<i>k^o</i>)	2 -
1 Hektogram	- 100	... 0.1 - = 1 Deciliter	.....	.....	20 Kvint
1 Dekagram	- 10	... 0.01 - = 1 Centiliter	.....	<i>dkg</i>	2 -
1 Gram	- 1	... 1 - Centimeter	.....	<i>g</i>	2 Ort
1 Decigram	- 0.1	... 0.1 -	.....	<i>dg</i>	0.2 -
1 Centigram	- 0.01	... 0.01 -	.....	<i>cg</i>	0.02 -
1 Milligram	- 0.001	... 1 - Millimeter	.....	<i>mg</i>	0.002 -

Ved den simple Sammenhæng mellem Rummaal og Vægt kan, naar Vægtfylden kendes, et Legemes Rumfang straks udledes af dets Vægt og omvendt. F. Eks. 1 Liter eller $\frac{1}{1000}$ Kubikmeter Vand vejer 1 *kg*. Naar da en Støbejernsgenstand (af Vægtfylde 7.6) vejer 380 *kg*, saa er dets Volumen $\frac{380}{7.6} l = 0.05$ Kubikmeter.

Det metriske System blev opstillet i Henhold til den franske Nationalforsamlings Beslutning af 8. Maj 1790. Definitivt blev det ordnet ved Lov af 7. April 1795 (18. Germinal an III) og 10. Decbr. 1799 (19. Frimaire an VIII), hvilke endnu er gældende. Det ny System fandt imidlertid megen Modstand at overvinde og er først blevet endelig paabudt i Frankrig fra 1840.

Udenfor Frankrig er det metriske System i stor Udstrækning trængt igennem i det 19. Aarhundredes sidste Halvdel. Holland-Belgien antog det allerede 1816, Spanien 1849, Italien 1861 (enkelte Dele endnu tidligere), Portugal 1860—62, Tyskland 1868—71, Østerrig-Ungarn 1871, Schweiz og Norge 1875, Sverige 1878 o. s. fr. Dog har der overalt været givet en kortere eller længere Overgangstid, inden Anvendelsen er bleven obligatorisk.

For Tiden er Systemet indført i samtlige europæiske Stater undtagen i Storbritannien, Rusland og Danmark; faktisk bliver det ogsaa anvendt i alle de Lande, der har antaget det, naar undtages Staterne paa Balkanhalvøen. Indenfor det rus-

siske Rige er Indførelsen sket i Finland; i Storbritannien er Systemets Benyttelse tilladt siden 1864; i Danmark har Forslag om Indførelsen gentagne Gange været forelagt Rigsdagen, men er hidtil ikke blevet vedtaget; dog er Gramvægten delvis indført hos os. Fremdeles er det metriske System, i alt Fald nominelt, antaget af Mexiko, Centralamerika og af samtlige sydamerikanske Stater. I de Forenede Stater er Benyttelsen tilladt siden 1866.

Den fælles Interesse i Normalernes Overensstemmelse har medført, at der under 20. Maj 1875 i Paris afsluttedes en international Meterkonvention, som nu omfatter følgende Stater: Belgien, Danmark, Frankrig, Italien, Portugal, Rumænien, Rusland, Schweiz, Serbien, Spanien, Storbritannien, Sverige, Norge, Tyrkiet, Tyskland, Østerrig-Ungarn, Argentina, Forenede Stater, Peru, Venezuela og Mexiko samt Japan. Ifølge denne Konvention er der i Paris oprettet et *internationalt Bureau for Maal og Vægt*, som underholdes paa fælles Bekostning, og som staar under Bestyrelse og Tilsyn af en Komite, der vælges af de deltagende Staters Delegerede. Bureauet opbevarer de fælles internationale Mønstertyper (forfærdigede 1873—75) samt foretager alle Sammenligninger mellem disse og de enkelte Staters Normaler m. v.

Det oprindelige franske Systems Størrelser og Benævnelser er ikke alle blevne optagne af andre Stater. Ved den gennemførte Tideling er det ingenlunde alle Leddene, som kommer til praktisk Anvendelse; adskillige iblandt dem har man i Praxis fundet det bekvemmest ikke at benytte, og det er da kun til Besvær at belejre Systemet med dem. De forskellige Stater har derfor hyppig udeladt flere eller færre af Leddene som overflødige; navnlig gælder dette Delingerne ved 10 og 100, saasoni: Hektometer, Dekameter, Decimeter, Centiar, Dekaliter, Dekagram, Decigram m. fl.; ligeledes Myriameter og Kiloliter. — Benævnelsen *Stère* for Kubikmeter (som Brændemaal) har kun vundet ringe Indgang. Den franske Benævnelse *Quintal métrique**) for 100 Kilogram er adskillige Steder erstattet med *Metercentner*. I Stedet for *Millier métrique* (1000 kg) benyttes *Tonneau*, *Ton* (Meterton), *Tonne*, *Tonelada*. — Kilogram kaldes i daglig Tale overalt som oftest blot *Kilo*.

I adskillige Lande har man, i hvert Fald til en Begyndelse, ment at burde anvende mer eller mindre tilvante *nationale Benævnelser* i Stedet for de internationale metriske. Men dette har overalt vist sig kun at forringe Systemets Nytte og at modarbejde dets Anvendelse, hvorfor man i Regelen snart har forladt de særlige Benævnelser. Derimod vil naturligvis ældre Maal- og Vægtbegreber holde sig i Brug i Befolkningen længe efter, at det metriske System lovmæssig er indført. Navnlige gælder dette om *Pundet*, der da i Regelen smelter sammen med $\frac{1}{2}$ Kilogram; i Frankrig f. Eks. er den sædvanlige Enhed i Detailhandelen med Fødevarer stadig *le demi-kilo*, delt i 5 *hectos* og videre i $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ *hecto*. *Pundet* paa $\frac{1}{2}$ kg kaldes ogsaa ofte *det metriske Pund*.

Det metriske System har i flere Henseender givet Anledning til Kritik. Man bebrejder det, at det medfører et altfor stort og umotiveret Brud med de praktiske tilvante Størrelser, af hvilke navnlig Grundbegreberne »Fod« og »Pund«, til Trods for alle Afvigelser i Enkelthederne, har været gennemgaaende temmelig ensartede hos alle Nationer fra de ældste Tider; man har ligeledes fundet adskillige af de valgte Benævnelser forkerte og upraktiske o. s. v. Men hvad berettiget der end heri maatte være, og hvor nødigt end Folkene underkaster sig de meget byrdefulde Ulemper ved en saa indgribende Skiften af Maal og Vægt, har dog det metriske Systems overordentlig store Fordele fornaaet at bane det sikker Vej, og det har al Udsigt til at blive det almindelige *Verdenssystem*. Dets fuldstændige Mangel paa Nationalitet er ikke dets mindste Anbefaling, hvad ogsaa dets Ophavsmænd fra første Færd holdt sig for Øje.

Overfor det metriske System kan kun engelsk Maal og Vægt endnu hævde en sideordnet Stilling. Det engelske System bruges ikke blot i Storbritannien og i mange af de vigtigste britiske Besiddelser — Canada, Vestindien, Kaplandet, Australien — men ogsaa (om end med nogle Afvigelser) i de Forenede Stater; de russiske Længdemaal ligesom indisk Maal og Vægt har Tilslutning til det; det behersker for en stor Del den orientalske og asiatiske Handel, og mange af dets Størrelser har overhovedet i Handelslivet en næsten international Gyldighed (Yard, Gallon, Quarter, Hundredweight, Ton).

*) Af Lat. *centum* (Hundrede) dannedes *centenarius* (hvoraf *Centner*). Dette Ord er gaaet over i Arabisk som *Kantâr*, *Kintâr* og er derfra atter vendt tilbage til Italiensk som *cantaro*, *cantajo*, til Spansk, Portugisisk og Fransk som *quintal*.

Et enkelt Maal har holdt sig i fælles almindelig Brug ved Siden af Meter-systemet, nemlig Sømilen (Eng. *sea mile* el. *nautical mile*, Fr. *mille marin*, Sp. *milla maritima*, T. *Seemeile* o. s. v.). Sømilen er $\frac{1}{60}$ af en Middel-Meridiangrad (1 Meridianminut, Breddeminut). Sættes Meridianen efter den oprindelige Antagelse = 40 Millioner *m*, bliver Sømilen = 1851.85 *m*; efter Meridianens senest antagne Størrelse (s. ovfr.) skulde Sømilen være nøjagtigere = 1852.2 *m*; i den franske og tyske Marine regnes den til 1852 *m* (5900.84 d. Fod), i den engelske til 1853.2 *m*. (5904.67 d. Fod). — I Modsætning til Betegnelsen i andre Lande har man i Danmark og Norge ved Sømil forstaaet $\frac{1}{15}$ Meridiangrad (altsaa = 4 sædvanlige Sømil), medens derimod andre Landes Sømil hos os kaldes *Kvartmil* (el. *Kvartsømil*). Meget ofte bliver dog ogsaa hos os Kvartmilen benævnet »Sømil«, saa Udtrykket er tvetydigt.

En *geografisk Mil* ($\frac{1}{15}$ Ækvatorgrad) falder ikke nøjagtig sammen med 4 Sømil (Kvartmil), idet Ækvator er noget længere end Meridianen. Da Ækvators Længde nu opgives at være 40 075 712.7 *m*, bliver 1 geografisk Mil = 7 421.43 *m* (23 646 d. Fod) o: $1\frac{1}{2}$ % mindre end 1 dansk Mil.

III. Oversigt over de enkelte Staters Systemer.

Forkortelser: *d. F.* = dansk Fod; *d. M.* = dansk Mil; *d. P.* = dansk Pot; *d. Ø.* = dansk Pund; *d. Td.* = dansk Tønde (Korntønde); *d. Td. Ld.* = dansk Tønde Land. Om de for de metriske Benævnelser brugte Forkortelser s. ovfr.

Størrelserne er helt igennem angivne efter det metriske System som det bekvæmme til Sammenligning. Hvor det skønnes fornødent, er tillige de tilsvarende danske Størrelser anførte. Angivelse i dansk Vægt er i Regelen undladt som overflødig formædelst Letheden ved at omsætte metrisk Vægt til dansk (1 Kilo-gram = 2 d. Ø.).

1. Europa.

Belgien.

Det metriske System indførtes 1816 (under Foreningen med Holland) dog med særegne Benævnelser; disse er fra 1856 helt afskaffede.

Af ældre Maal benyttes bl. a. endnu jævnlig ved Salg af Kniplinger den gamle *Brabanter Alen* (*aune de Brabant*) = 0.695 *m* = 2.214 d. F., hvorved Prisen da tillige plejer at angives i Brabanter Gylden; endvidere Brüsseler-Alenen 0,587 og Genter-Alenen 0,698 *m*. (De forskellige i Amsterdam, Hamborg o. a. St. tidligere benyttede »Brabanter Alen« var af herfra noget afvigende Størrelser).

Britiske Rige.

Det nuværende engelske System, hvorved England, Skotland og Irland fik fælles Maal og Vægt, blev indført ved Parlamentsakt af 17. Juni 1824. De ny Maal under Navn af *Imperial Measures* (»Rigsmaal«) traadte i Kraft fra 1. Januar 1826.

MAAL. a) Længdemaal. Enheden er 1 Yard (*Imperial Yard*) = 0.914 39 *m* = 1.456 7 d. Alen; 1 Yard = 3 Feet (Fod) à 12 Inches (Tommer) à 10 Lines (Linier). 1 engelsk Fod (*Foot*) = 0.3048 *m* = 0.971 15 d. F. 1 Cubit = 18, 1 Span = 9, 1 Hand (Hestemaal) = 4 Inches; 1 Inch deles af Haandværkere i 8 Eighths el. i 3 Barley corns. 1 Fathom (Favn) = 2 Yards. — Yarden er det almindelige engelske Alenmaal d. v. s. det, der alm. benyttes ved Salg af Varer efter Længdemaal, f. Eks. Tøjer; dog forekommer undertiden ogsaa 1 English Ell = $1\frac{1}{4}$ Yard = 1.143 *m*, og 1 Flemish Ell (»flamsk Alen«) = $\frac{3}{4}$ Yard = 0.686 *m*. — 1 eng. Mil (*Statute Mile*) er = 1 760 Yards = 1.609 3 *km* = 5 127.65 d. F. = 0.213 65 d. M.; den deles i 8 Furlongs à 10 Chains à 4 Rods, Poles el. Perches (1 Rod = $5\frac{1}{2}$ Yard). 1 League = 3 Miles. — 1 Sømil (*Sea mile*, *Nautical mile*), se ovfr. 1 Kabellængde (*Cable length*) = 120 Fathoms.

b) Flademaal. [1 eng. Kv. Fod = 0.092 901 *m*² = 0.943 123 d. Kv. F.]. 1 Acre = 4 840 Kv. Yards = 0.404 7 *ha* = 0.734 d. Td. L. 1 eng. Kv. Mil (*a Mile of Land*, *Square Mile*) = 640 Acres = 2.59 *km*² = 0.045 6 dansk Kv. Mil. 1 dansk Kv. Mil = 21.908 eng. Kv. M.

c) Hulmaal. Enheden for Hulmaalene er 1 Gallon (*Imperial Gallon*) = 277.274 eng. Kub. Tommer = 4.543 58 *l* = 4.702 92 d. P. 1 Gallon deles i 4 Quarts à 2 Pints à 4 Gills.

1) Korn og andre tørre Varer. 1 *Quarter* (qr., *Imperial Quarter*) = 64 Gallons = 2.907 89 *hl* = 2.090 2 d. Td. 1 *Quarter* deles i 8 *Bushels* (36.35 *l*) à 4 *Pecks* à 2 Gallons. 1 *Last* = 10 qrs.

2) Flydende Varer (undtagen Øl): 1 *Tun* = 2 *Pipes* (el. *Butts*) = 3 *Puncheons* = 4 *Hogsheads* = 6 *Tierces* = 14 *Runlets* = 252 Gallons.

3) Øl: 1 *Tun* = 2 *Butts* = 3 *Puncheons* = 4 *Hogsheads* = 6 *Barrels* = 12 *Kilderkins* = 24 *Firkins* = 216 Gallons. 1 *Barrel* er altsaa = 36 Gallons = 163.568 9 *l* = 169.305 1 d. P. = 1.244 9 d. Øltønde. 1 *Kilderkin* Øl = 1 *Runlet* Vin (18 Gallons).

VÆGT. To Vægtsystemer benyttes: Den saakaldte *Avoirdupois*-Vægt er den almindelige Handelsvægt; *Troy*-Vægten bruges som Guld-, Sølv-, Mønt- og Medicinalvægt.

a) Handelsvægten. 1 *Pound Avoirdupois* (lb avdp., lb) = 453.592 7 *g* = 0.907 d. *℥*. Pundet deles i 16 *Ounces* (oz.) à 16 *Drams* à 3 *Scruples* à 10 *Grains* (gr.). 1 *Stone* = 14 lbs. (I daglig Handel betegner 1 *Stone* dog en efter Varen og efter Stedets Brug forskellig Vægt; saaledes er ofte 1 *Stone* Kød el. Fisk = 8 lbs, Ost = 16 lbs, Uld = 14 lbs m. m.). 1 *Quarter* = 2 *Stones* = 28 lbs. 1 *Hundredweight* (cwt.) = 4 *Quarters* = 8 *Stones* = 112 lbs = 101.605 d. *℥*. 1 *Ton* = 20 cwts. = 2 240 lbs = 2032.095 d. *℥*. *Hundredweight* og *Ton* er de brugelige Enheder for Noteringen af en Mængde Varer. — En nyere (nord-amerikansk) Betegnelse er *Cental* = 100 lbs; bruges ogsaa bl. a. i *Liverpool*. — 1 *Keel* Kul = 21¹/₅ *Ton*. 1 *Chaldron* Kul (*Newcastle*) = ¹/₈ *Keel* (53 cwts.). 1 *London chaldron* = 1¹/₅ *Ton* (24 cwts.).

b) *Troy*vægten. 1 *Pound Troy* = 373.242 *g* = 0.746 d. *℥*. *Troy*pundet deles i 12 *Unzer*, *Ounces* (oz.), og *Unzen* (= 31.103 5 *g*) deles atter: 1) enten i 20 *Pennyweights* (dwt.) à 24 *Grains*, 2) eller (Bank of England o. a.) efter Decimalinddeling, 3) eller (som Medicinalvægt) i 8 *Drams* à 3 *Scruples* à 20 *Grains*. — 1 *Troy-Pund* = 5 760 *Troy-Grains*; 1 lb. avdp. = 7 000 *Troy-Grains*. Altsaa 175 *Troy* lbs. = 144 lbs avdp.

Maal og Vægt af lokal Betydning eller for enkelte Varer og visse Arter af Handel er endnu i Brug. Navnlige forekommer der en Mængde særlige Betegnelser for et bestemt Maal eller en bestemt Vægt af en vis Vare, f. Eks. 1 *Barrel* Hvedemel 196 lbs, 1 *Bag* Hvedemel 280 lbs, 1 *Boll* Havremel 140 lbs, 1 *Barrel* Smør 224 lbs, 1 *Tub* Smør 84 lbs, 1 *Firkin* Smør 56 lbs, 1 *Tub* Te 60 lbs, 1 *Tierce* Mess Beef (saltet Oksekød) 304 lbs. o. m. fl.

Af ældre Maal maa nævnes (jfr. Amerikas Forenede Stater): 1 *Winchester Bushel*, nu kaldet den amerikanske *Bushel*, er = 35.238 *l*. (131 amerik. Bush. = ca. 127 Imp. Bush., eller usancemæssig 33 amerik. B. = 32 Imp. B.). — 1 *Gallon* havde 3 Størrelser: 1) ¹/₈ *Winchester-Bushel* = 268,8 eng. Kub. Tom. = 4.405 *l* = 4.559 d. P.; 2) *Vin-Gallon*, nu kaldet den amerikanske *Gallon*, = 231 eng. Kub. Tom. = 3.785 *l* = 3.918 d. P.; usancemæssig regnes 6 amerik. Gallons = 5 Imp. Gallons; 3) *Øl-Gallon* = 282 eng. Kub. Tom. = 4.621 *l* = 4.783 d. P. — 1 *Kul-Bushel* = 1¹/₃₂ *Winch. B.* 1 *London Chaldron* = 36 *Kul-Bushels*.

Besiddelser og Kolonier. Englands dominerende Stilling i Verdenshandelen giver dets System for Maal og Vægt en almindelig international Betydning. Saa meget mere benyttes det selvfølgelig ogsaa i de britiske Besiddelser. Saaledes anvender de britiske Kolonier i Amerika, Australien og Afrika samme Maal og Vægt som Moderlandet. De engelske Besiddelser i Asien har derimod næsten alle deres særegne Maal og Vægt.

I Indien hersker en forvirrende Mangfoldighed. Næsten hvert Sted har særlig Maal og Vægt med en Mængde Afvigelser for de forskellige Varer. Følgende er de vigtigste:

a) LÆNGDEMAAL. Lovmæssigt Normalmaal for hele Ostindien er 1 *Haut* el. *Hath* (*Cubit*, *Covid*, *Arm*) = 18 eng. Tommer (¹/₂ *Yard*) = 0.457 2 *m* = 1.457 d. F. Den inddeles forskellig. 1 *Guz* el. *Gaz* er i *Bengalen* = 1 *Yard* (2 *Haths*), i *Bombay* = ³/₄ *Yard* (1¹/₂ *Hath*).

b) MÅRKMÅAL. 1 *Biggah* er i *Bengalen* = 0.134 *ha* = ca. ¹/₄ d. Td. L., i *Bombay* = 0.326 *ha* = ³/₅ d. Td. L.

c) KORN sælges i Regelen efter Vægt. 1 *Khahoon* (*Bengalen*) er saaledes en Vægt = 40 *Factory Maunds* (1 354³/₄ *kg*); m. m.

d) VÆGT. 1) Som Normalvægt (*standard weight*), der af Myndighederne benyttes overalt i Indien, gælder den saakaldte *ny Bazar-Vægt*. 1 *Bazar-Maund*, (ogsaa *Mun*, *Pers. Man*), officielt kaldet den indiske *Maund* er = 100 eng. *Troy* lbs (82²/₇ lbs avdp.) = 37.324 *kg*. 1 *Maund* deles i 40 *Seers* à 16 *Chittacks* à 5 *Tolas*. 1 *Seer* = 2¹/₂ *Troy* lbs. 1 *Tola* = 180 *Troy-Grains* = 11.664 *g*. — 2) Den bengalske *Faktori-Vægt* (*factory weight*): 1 *Factory-Maund* (der inddeles ligesom en *Bazar-*

Maund) er = $\frac{2}{3}$ eng. cwts. = 33.868 kg. — 54 Factory-Maunds = 49 Bazar-Maunds. — 3) 1 *Bombay-Maund* (der deles i 40 *Seers* à 30 *Pice*, eller i 72 *Tanks*) er = 28 lbs avdp. ($\frac{1}{4}$ cwt.) = 12.701 kg. 1 *Bombay-Candy* er i Regelen = 20 Maunds ($\frac{1}{4}$ Ton). — 4) 1 *Madras-Maund* (à 40 *Seers* à 80 *Pagodas*) = 25 lbs avdp. = 11.34 kg; 1 *Candy* = 20 Maunds; 1 *Gursay* = 20 Candies. — I øvrigt forekommer der en Mængde andre Maunds, Candies o. s. v.

Ceylon. 1 *Candy* er, efter de forskellige Varer, = 500, 545 el. 560 lbs avdp.

Birma. a) MAAL. 1 *Taong* = $19\frac{1}{10}$ eng. Tom. = 0.485 m. Kornmaal: 1 *Koyang* à 100 *Teng* (ogsaa kaldet *Basket*) à 8 *Sah*; 1 *Sah* = ca. 1 gl. eng. Vin-Gallon. 1 *Basket* (indført 1872, forskellig fra 1 *Teng*) = 2370 eng. Kub. Tom. = 38.836 l; en *Basket Paddy* vejer 51—52 eng. lbs.

b) VÆGT. 1 *Paitha* el. *Vis* = 3.65 lbs avdp. = 1.656 kg; deles i 100 *Kyats* el. *Tikals* à 4 *Maths*. Myndighederne benytter den indiske Normalvægt.

Straits Settlements (Singapore, Pulo Pinang). Som Længdemaal benyttes hyppig den indiske *Haut* (*Covid*, *Cubit*) = $\frac{1}{2}$ Yard. Hulmaal: 1 *Gantang* er i Singapore = $1\frac{1}{4}$ gl. eng. Vin-Gallon = 4.73 l; i Pulo Pinang er 1 *Gantang* = 4.45 l, og 1 *Koyang* = 800 *Gantangs*. Som Vægt benyttes hyppigst den kinesiske *Pikul* = $133\frac{1}{3}$ lbs avdp. = 60.479 kg (s. Kinesiske Rige). 1 *Koyang* som Vægt = 40 *Pikuls*.

Bulgarien, s. Tyrkiske Rige.

Danmark. Hovedreglerne findes i Frd. 10. Jan. 1698 (jfr. S. 456 ff.).

MAAL. a) Længdemaal. Enheden er 1 *Fod*, der ved Resol. 3. Juni 1835 blev fastsat overensstemmende med den daværende preussiske, saakaldte *gamle rhinlandske* *Fod* = 0.313 853 m. 1 *Fod* (') deles i 12 *Tommer* (") à 12 *Linier* ("" à 12 *Skrupler* (v). 1 *Alen* (à 4 *Kvarter*) = 2 *Fod*; 1 *Favn* = 3 *Alen*. Ved Landmaaling deles *Foden* i 10^u à 10^u à 10^v; 1 *Rode* = 10 *Fod*. — 1 *Mil* (à 4 *Fjerdingvej*) = 12000 *Alen* = 7532.48 m. — 1 *Sømil* og 1 *Kvartmil*, se S. 438. 1 *Kabellængde* = 100 *Favne*.

b) Flademaal. [1 Kv. *Fod* = 0.098 504 m²; 1 Kv. *Alen* = 0.394 m²; 1 Kv. *Favn* = 3.546 1 m²; 1 Kv. *Mil* = 56.738 km²]. 1 *Tønde Land* = 14000 Kv. *Alen* = 0.551 623 ha. [1 Kv. *Mil* = 10 285 $\frac{1}{7}$ Td. L.]. 1 Td. *Land* deles i 8 *Skæpper* à 4 *Fjerdingkar* à 3 *Album*. (Paa samme Maade inddeles Beskatningsenheden i *Tønde Hartkorn*).

c) Rummaal. [1 Kub. *Fod* = 0.030 916 m³; 1 Kub. *Alen* = 0.2473 m³; 1 Kub. *Favn* = 6.678 m³]. Maal for Brænde: 1 *Favn* er 3 *Alen* høj og 3 *Alen* lang; ved dansk Brænde er den 1 *Alen* dyb, altsaa = 72 Kub. *Fod* = 2.226 m³.

d) Hulmaal.

1. Enheden er 1 *Pot*, som er $\frac{1}{32}$ Kub. *Fod* el. 54 Kub. *Tommer* og er = 0.966 12 l, 1 *Pot* deles i 4 *Pægle*; 1 *Kande* = 2 *Potter*. Den almindelige *Flaske* holder 3 *Pægle*. — 1 *Pot* destilleret Vand 4° C. vejer 1.93 $\mathcal{E}$; 1 *Pot* *Olie* el. *Tran* vejer ca. 1 $\frac{3}{4}$ $\mathcal{E}$, *Petroleum* ca. 1 $\frac{1}{2}$ $\mathcal{E}$, *Vin* 1 $\frac{1}{8}$ —2 $\mathcal{E}$.

2. Til at maale forskellige Varer benyttes en Række forskellige *Tønder*:

- 1) *Korntønden* (til Korn, Frugt, Kalk, Salt m. m.) = $4\frac{1}{2}$ Kub. *Fod* = 144 *Potter* (139.12 l). Den deles i 8 *Skæpper* (17.39 l) à 4 *Fjerdingkar* à 2 *Ottingkar* à 2 *Halvottinger*. [1 *Læst* Korn = 22 Tdr. el. 99 Kub. *Fod*; benyttes ikke mere].
- 2) *Kultønden* (*Stenkul*, *Bark*) = $5\frac{1}{2}$ Kub. *Fod* = 176 *Potter* (170.04 l). Den deles ved fortsat Halvering til $1\frac{1}{32}$ eller i 8 *Skæpper* à 4 *Fjerdingkar*. 1 *Læst* *Stenkul* = 18 Tdr. el. 99 Kub. *Fod* (30.61 hl).
- 3) *Sildetønden* = $3\frac{1}{2}$ Kub. *Fod* = 112 *Potter* (108.21 l).
- 4) *Øltønden* (Øl, Eddike, Brændevin, Rom, *Olie* o. a. flydende Varer; endvidere *Mel*, *Talg*, *Sæbe*, *Kød* m. m.) = $4\frac{1}{4}$ Kub. *Fod* = 136 *Potter* (131.39 l). Den deles i *Halve*, *Kvart-* og *Ottendedels-Tønder*. Ifølge Lov om Ølskat af 1. April 1891 tør den skattepligtige Øltønde holde indtil 144 *Potter*.
- 5) Den *islandsk-færøiske* *Trantønde* (*Tran*, *Brændevin*) = $3\frac{3}{4}$ Kub. *Fod* = 120 *Potter* (115.93 l); den falder sammen med den *norske Tjæretønde* (jfr. Norge). 1 *Tønde Smør* (= 3 *Driller* el. 4 *Fjerdinginger* el. 8 *Ottinger*) er lovmæssig en Vægt af 224 $\mathcal{E}$ Netto; i øvrigt sælges *Smør* nu altid pr. 100 $\mathcal{E}$. Ogsaa ved andre *Fedevarer* (*Talg*, *Flæsk*, *Kød*, *Sæbe*) forstaas *Tønden* som en Vægt af 224 $\mathcal{E}$ Netto, ved *Mel* som 192 $\mathcal{E}$ Netto.

3. Maal for *Vin*: 1 *Viertel* er $\frac{1}{4}$ Kub. *Fod* = 8 *Potter* = 7.729 l; 1 *Anker* er lovmæssig 39 *Potter*, men holder i Praksis ofte 40 *Potter*. Af ældre *hamborgske* (*hollandske*) *Betegnelser* for *Vin-* og *Brændevinsmaal* benyttes maaske undertiden

endnu (ligesom tidligere i Hertugdømmerne og i Norge): 1 *Fad* (*Fuder, Tonneau*) = 4 *Oksheveder* = 6 *Ahm* (*Ohm, Tierce*) = 24 Ankere. [Af udenlandske Fustager plejer man at regne omtrentlig: 1 *Oksheved* (*Barrique*) Bordeauxxvin = 236 Potter; $\frac{1}{2}$ *Pibe Cognac* = 320–360 Potter; 1 *Pibe* Madeira eller Marsala = 416, 1 *Pibe Oporto* = 528, 1 *Pibe Sherry* eller *Malaga* = 512, 1 *Bota Sherry* = 512 Potter; 1 *Ohm Rhinskvin* = 160, undertiden kun 148 Potter m. m.]

VÆGT. a) Handelsvægt. Enheden er 1 *Pund* (℔), der ved Resol. 20. Aug. 1839 (gennemført 1853) blev sat nøjagtig lig $\frac{1}{2}$ Kilogram el. 500 g (= det tyske *Toldpund*). Pundet deles (Lov 19. Febr. 1861) i 100 *Kvint* à 10 *Ort*. 1 *Centner* = 100 ℔.

b) Det metriske Vægtsystem benyttes som Medicinalvægt (L. 14. Febr. 1868), som Guld-, Sølv- og Juvelvægt (L. 16. April 1873; som Juvelvægt anvendes dog endnu ofte den hollandske Karatvægt) og som Møntvægt (L. 23. Maj 1873).

Bilandede. Sædvanlig dansk Maal og Vægt indførtes paa Island 1784 (1 *Kutting* = 8 Potter), paa Færøerne 1790; i Dansk-Vestindien benyttes foruden dansk ogsaa engelsk Maal. ¶

Eldre Forhold. Den første grundige Ordning af Maal og Vægt i Danmark skyldes Ole Rømer og indførtes under Christian 5. ved forskellige Forordninger, navnlig Frd. 10. Januar 1698, der endnu i det væsentlige er gældende.

Der er siden da kun sket ringe Forandringer. Den danske Fod skulde være lig den rhinlandske Fod, men Normalerne var ikke ganske nøjagtige. 1820 besluttedes det at konstruere Foden som Naturmaal (jfr. S. 434); men efter Aaringers Arbejde og Forsøg opgaves denne Plan, og i 1835 fastsattes Fodens Længde overensstemmende med det af Prof. Bessel i Königsberg konstruerede Normalmaal for den rhinl. Fod, hvilket var godkendt som Normal for den preussiske Fod, og som kun med $\frac{1}{5000}$ afveg fra de hittidige danske Normalmaal.

En Pot sattes 1698 lig $\frac{1}{32}$ Kubikfod og er forbleven uforandret.

Handelspundet (det rette danske Pund c) fastsattes 1698 saaledes, at 1 Kubikfod fersk Vand skulde veje 62 ℔. Pundet deltes i [2 *Mark* = 16 *Unzer* =] 32 *Lod* à 4 *Kvintin* à 4 *Ort*, hvilken Inddeling først forlodes i 1861 og til Dels endnu er i Brug. 1 *Lispund* var = 16 ℔, 1 *Skippund* = 20 *Lispund*. [1 *Bismerspund* = 12 ℔ og 1 *Vog* = 3 *Bismerspund* brugtes særlig i Norge]. Da man i 1839 fastsatte Pundet til 500 Gram, blev det en Smule lettere end det hittidige Normalpund (der vejede 500.45 g, hvilket var mere, end det efter Bestemmelsen burde have vejede).

Et Pund Medicinalvægt sattes 1698 = det saakaldte *Nürnbergerpund* (357.66 g), og ændredes 1858 (Bek. 14. Decbr. 1857) til at være = $\frac{3}{4}$ dansk Handelspund (375 g, eller omtrent lig det eng. Troypund). Det deltes i 12 *Unzer* à 8 *Drachmer* à 3 *Skrupler* à 20 *Gran*. Denne Inddeling af Medicinalpundet havde en international Karakter og genfindes i England, Frankrig, Tyskland, Holland, Sverige, Rusland m. m.; men selve Pundets Størrelse varierede.

Som Guld-, Sølv- og Møntvægt benyttedes den *kølnske Vægt*, fastsat 1698 saaledes, at 17 ℔ kølnsk var = 16 ℔ dansk Handelsvægt; 1 ℔ kølnsk inddeltes ligesom det danske ℔. Da der var Usikkerhed i Normalerne, blev det 1839 bestemt, at den danske *Köln-Mark* ($\frac{1}{2}$ ℔) skulde fastsættes overensstemmende med Hamborger Normalen d. v. s. = 233.855 g (jfr. under Møntvæsenet om Møntvægt). Dette blev 1863 gennemført for Møntens og Nationalbankens Vedkommende, medens derimod den almindelige Sølvvægt blev indrettet saaledes, at 17 ℔ Sølvvægt var = 16 ℔ ny Handelsvægt, altsaa 1 *Mark Sølvvægt* = 235.294 g.

England, s. Britiske Rige.

Finland, s. Russiske Rige.

Frankrig.

Det metriske System er lovmæssig enegældende siden 1840.

Eldre Maal og Vægt. Før Revolutionen havde de forskellige Provinser for en stor Del forskellige Størrelser for Maal og Vægt; adskillige af disse har endnu nogen Betydning.

G1. Pariser Maal og Vægt:

a) Længdemaal: 1 *Toise* (*de Pérou*) = 6 *Pieds de roi* (Pariserfod) à 12 *Pouces* à 12 *Lignes* à 12 *Points*. 1 Pariserfod = 0.324 839 m = 1.035 d. F. 1 Pariser Alen (*Aune*) = 1.188 4 m = 3.787 d. F. 1 *Lieue* var af forskellige Størrelser (4–5 000 m).

b) Markmaal: 1 *Arpent de Paris* = 32 400 *Pieds carrés* = 0.32 ha.

c) Hulmaal: For Korn: 1 *Boisseau* = 13.008 l (ca. $\frac{3}{4}$ d. Skæppe). Maal for

flydende Varer: 1 *Muid* = 3 *Tierçons* = 36 *Veltes* = 144 *Pots* à 2 *Pintes*; 1 *Pot* = ca. 1.9 *l*.

d) Vægt, *Poids de marc*: 1 *Livre* (= 489.5058 *g*) deltes i 2 *Marc*s à 8 *Onces* à 8 *Gros* à 3 *Deniers* à 24 *Grains* (1 *Grain* = 0.0531 *g*); 1 *Quintal* = 100 *Livres*. Juvelvægt, som endnu benyttes: 1 *Once* (= 29.592 *g*) à 144 *Carats* à 4 *Grains*; 1 *Carat* = 0.2055 *g*.

Brugen af gl. Pariser Maal forekommer endnu i adskillige af Frankrigs nuværende eller tidligere Kolonier (Martinique, fransk Guiana, Canada, Louisiana, Haiti m. m.).

Bordeaux. Vinmaal: 1 *Tonneau* (= *Vat*) = 4 *Barrigues* el. *Bordelaises* (= *Oxhofts*) = 6 *Tierçons* à 20 *Veltes*. 1 *Barrigue* = 228 *l* = ca. 236 d. P.; 1 *Velte* ($\frac{1}{50}$ *barrigue*) = 7.6 *l*. — Gamle Markmaal benyttes i Vinegnene.

Marseille. 1 *Charge* Hvæde = 160 *l*, Havre = 240 *l*. 1 *Millérolle* (Vin, Olie) = 64 *l* = 66.2 d. P. Handelsvægt (*Poids de table*): 1 *Charge* = 3 *Quintaux* à 100 *Livres*; 49 *Livres de table* = 20 *kg*.

Poids et mesures usuelles er Benævnelsen for Inddelinger, der brugtes fra 1812 til 1840 som Overgang til det metriske System, og som undertiden forekommer endnu. Saaledes: 1 *Toise usuelle* = 2 *m*, 1 *Pied usuel* = $\frac{1}{3}$ *m*, 1 *Boisseau u.* = $\frac{1}{8}$ *hl*, 1 *Livre u.* = $\frac{1}{2}$ *kg* o. s. v.

Besiddelser og Kolonier.

Algier. Det metriske System indførtes 1843, men ældre Maal og Vægt benyttes endnu hyppig. Alenmaal: Den *store* el. *tyrkiske Pik* = 0.635 *m*; den *lille* el. *arabiske Pik* = 0.477 *m*; *Pik Hâlebi* (den tyrkiske Alen) = 0.686 *m*. Kornmaal: 1 *Saâh* = 60 *l*, i Konstantine = 160 *l* (1 *Marseiller Charge*). Oliemaal: 1 *Kulleh* regnes alm. = 16 *l* ($\frac{1}{4}$ *Marseiller Millérolle*). Handelsvægt: 1 *Kantâr* alm. = 100 *Rottel*; 1 *Rottel Attârî* (à 16 *Ukkias* à 8 *Drahem*) = 0.546 *kg*; 1 *Rottel Gheddari* = $\frac{1}{8}$ *R. Attârî*; 1 *Rottel Kebir* = $\frac{1}{2}$ *R. Gheddari*.

Tunis. Det metriske System kommer efterhaanden i Brug. Landets egne Størrelser for Maal og Vægt varierer efter Egn og Varer, og Angivelserne afviger fra hverandre.

a) Maal. Alenen kaldes som i Tyrkiet *Draâ* el. *Pik*: 1 *Draâ Endâseh* = ca. 0.67 *m*; 1 *tyrkisk Draâ* = ca. 0.64 *m*; 1 *arabisk Draâ* = ca. 0.48 *m*. Kornmaal: 1 *Cafiz* (à 16 *Uiba* à 12 *Saâ*) angives fra 496 til 640 *l*. I Staden Tunis er 1 *Mettâr* Vin = ca. 10 *l*, 1 *Mettâr* Olie = ca. 20 *l*; i den større Handel bruges *Marseiller Millérolle* (64 *l*).

b) Vægt. Enheden er 1 *Ukkia* (à 10 *Dirhem* à 16 *Khârûb*) = $31\frac{2}{3}$ *g*; *Pundet* (*Rottel*) indeholder 16, 18 el. 20 *Ukkia*; 100 *Rottel* er 1 *Kantâr*. I den nyere Tid regnes ofte 1 *Rottel* = 500 *g*, 1 *Kantâr* = 50 *kg*.

Pondichéry. Alenmaal: 1 *Hâth* (*Coudée*) = 0.52 *m* = 1.66 d. F. Kornmaal: 1 *Garce* = 125 *Gallons* à 12 *Marshals* à 4 *Maass*; 1 *Gallon* = ca. 36 *l*. Vægt: 1 *Candi* à 20 *Mavnds* (*Tavlands*) = ca. 235 *kg*.

Annam. Alenmaalet er 1 *Thuok* (med Decimalinddeling), af forskellig Størrelse; den almindelige Købmands-*Thuok* er = 0.64 *m*. Kornmaaleene er meget varierende. Vægt: 1 *Kân* (= 0.62 *kg*) à 16 *Liong* med decimale Underafdelinger. 100 *Kan* = 1 *Ta* (ogsaa kaldet *Pikul*).

Cochinchina. Som Vægt benyttes i Regelen den kinesiske *Pikul* = $133\frac{1}{3}$ eng. lbs = 60.479 *kg* (s. Kinesiske Rige).

Grækenland.

Det metriske System indførtes 1836, dog med græske Navne, hvilke til Adskillelse fra lignende ældre Navne erholdt Tillægget *kongelig*.

Saaledes: Kongelig *Stadion* (Kilometer), *Piki* (Meter), *Stremma* (10 Ar), *Kilô* (Hektoliter) *Drachme* (Gram), *Obole* (Decigram) o. s. v.; endvidere kgl. *Talente* (150 *kg*), *Mîna*, *Mna* ($\frac{1}{2}$ *kg*), *Oka* ($\frac{1}{4}$ *kg*), *Kantâr* (45 *Oka* = $56\frac{1}{4}$ *kg*) m. m.

I Virkeligheden benyttes det metriske System og de foranstaaende Benævnelser saa godt som aldeles ikke.

Det gamle System er det, der faktisk bruges; 1887 er det endog blevet genindført i Toldtarifen. Det er dannet af dels tyrkisk, dels ældre venetiansk Maal og Vægt, dog med nogen Afgivelse i Størrelserne.

a) Længdemaal. Der findes en Række forskellige Alener (*Piki* à 8 *Rup*), hvoraf anføres: Den *store Piki* = 0.669 *m* = 2.13 d. F.; den *lille Piki* el. *Endase* = 0.648 *m* = 2.06 d. F.

b) Hulmaal. Korn: 1 *Kilô* = 0.33 *hl*. Vin: 1 *Barile* (venetiansk) = 64.4 *l*,

regnes i Vægt = 50 Oka (64 kg). Olie: 1 *Barile* er i Vægt = 48 Oka (61.44 kg). Korn, Vin, Olie sælges efter Vægt.

c) Vægt. 1 *Oka* (à 400 *Drachmer*, *Dramia*) = 1.28 kg; 1 *Kantar* = 44 Oka = 56.32 kg. For visse Varer (Korander, Svovl m. m.) benyttes den gamle *venetianske* Vægt *Peso grosso*, saaledes at 1 *Libbra grossa*, under Navn af »gammelgræsk Pund«, regnes = 150 *Dramia* = 0.48 kg.

De *joniske* Øer anvender endnu væsentligst engelsk Maal og Vægt, dog under græske el. italienske Navne. Saaledes er 1 *Kiló* = 1 Imp. Bushel; 1 *Barile* = 16 Imp. Gallons. 1 *Barile Olie* er her i Vægt = 52 Oka (66.56 kg). 1 *Libbra grossa Jonia* = 1 $\frac{1}{2}$ avdp.; 1 *Libbra sottile Jonia* = 1 $\frac{1}{2}$ Troy.

Italien.

Det metriske System er gældende (indførtes iflg. L. 28. Juli 1861 s. A. i hele Kongeriget Italien).

Ældre Maal og Vægt, hvoraf nogle endnu har Betydning, var meget afvigende mellem de forskellige Stater og Landsdele.

Venedig. 1 *Braccio* (Alen) var af 2 Længder: 0.683 m (Uld-, Linnedvarer o. s. v.) og 0.639 m (Silkevarer). Vinmaal: 1 *Barilla* = 64.4 l. Handelsvægt: 1 *Peso grosso*, Grovvægt: 1 *Libbra grossa* à 12 *Once* = 0.477 kg; 2) *Peso sottile*, Finvægt: 1 *Libbra sottile* = 0.301 kg; — 1 *Centinajo* = 100 *Libbre*. Guld- og Sølvvægt: 1 *Marco* = $\frac{1}{2}$ *Libbra gr.* = 238.5 g.

Neapel (siden 1840). Længdemaal: 1 *Palmo* (hvoraf 420 000 paa en Meridiangrad) = 0.26455 m; 1 *Miglio* = 7 000 *Palmi* = 1 851.85 m. Kornmaal: 1 *Tomolo* = 55.5 l. Flydende Varer: 1 *Barile* = 43.6 l. Handelsvægt: 1 *Libbra* = 0.321 kg; 1 *Cantaro* el. *Cantajo grosso* = 100 *Rotoli*; 1 *Rotolo* = $\frac{2}{10}$ *Libbre* = 0.891 kg.

Sicilien (siden 1811). Længdemaal: 1 *Palmo* = $\frac{40}{41}$ neapol. *Palmo* = 0.258 m; 1 *Miglio* = 5 760 *Palmi* = 1 486.6 m. Kornmaal: 1 *Tomolo* = ca. 17.4 l; 1 *Salma* = 16 *Tomoli*. Flydende Varer: 1 *Salma* à 8 *Barili* à 2 *Quartari*; 1 *Barile* = $\frac{4}{5}$ neap. *Barile* = 34.9 l; 1 *Marsala Pipe* regnes i Praksis = ca. 416 d. P.; Olie sælges efter Vægt, hvorved 1 *Quartaro Olivenolie* = 20 *Rotoli*. Handelsvægt: 1 *Rotolo* = 0.793 kg; 1 *Cantaro* el. *Cantajo* i Regelen = 100 *Rotoli*.

Liechtenstein. Det metriske System (jfr. i øvrigt Østerrig-Ungarn).

Luxemburg. Det metriske System.

Monaco. Det metriske System.

Montenegro bruger dels metrisk, dels tyrkisk, østerrigsk og russisk Maal og Vægt.

Nederlandene.

Det metriske System indførtes allerede 1816, men er først fra 1870 blevet obligatorisk. Ved Siden af de franske er tillige hollandske Benævnelser gældende. Saaledes: *Mijl* (Kilometer), *Roede* (Dekameter), *El* (Meter), *Palm* (Decimeter), *Duim*, »Tomme« (Centimeter), *Streep*, »Streg« (Millimeter); *Bunder* (Hektar); *Wisse* (Støre); for tørre Varer: *Mud*, *Mudde* el. *Zak* (Hektoliter), *Schepel*, »Skæppe« (Dekaliter), *Kop* (Liter), *Maatje* (Deciliter); for flydende Varer: *Vat*, »Fad« (Hektoliter), *Kan* (Liter), *Maatje* (Deciliter), *Vingerhoed*, »Fingerbøl« (Centiliter); *Pond* (Kilogram), *Ons* (Hektogram), *Lood* (Dekagram), *Wigtje* (Gram), *Korrel*, »Korn« (Decigram). Endvidere: *Last* (30 hl), *Ton*, »Tønde« (2 hl); *Steen* (3 kg), *Seetonne* (1000 kg).

Ældre System. Gamle Amsterdammer Maal og Vægt var forhen af vidtstrakt Betydning og anvendes endnu for en stor Del i de hollandske Kolonier.

a) Længdemaal. Der forekom en hel Række Alen- og Fodmaal, hvoriblandt: 1 *Amsterd. El* (Alen) = 0.6878 m = 2.19 d. F.; 1 *Brabanter El* = 0.6944 m = 2.21 d. F.; 1 *Amsterd. Voet* (Fod) = 0.2831 m = 0.90 d. F.; 1 *Rhinlandsk Voet* = 0.3139 m, el. næsten nøjagtig = 1 d. F.

b) Markmaal. 1 *Morgen* = 0.813 ha.

c) Kornmaal. 1 *Mud* (à 4 *Schepels*) = 111.256 l = 0.7997 d. Td.; 1 *Zak* = 3 *Schepels* = 83.442 l = 0.5998 d. T.; 1 *Ton* = 5 *Schepels* = 139.07 l = 0.9996 d. T. Praktisk er altsaa 1 *Mud*, 1 *Zak* og 1 *Ton* = henholdsvis $\frac{4}{5}$, $\frac{3}{5}$ og 1 dansk Korntønde. 1 *Last* = 27 *Mudden* = $21\frac{3}{5}$ *Tonnen* = 36 *Zakken*.

d) Vinmaal: 1 *Vat* à 4 *Okshoofden* à $1\frac{1}{2}$ *Aam* à 4 *Ankers* à 2 *Steekkan* à 16 *Mengelen*; 1 *Mengel* = 1.2127 l = 1.255 d. P.; 1 *Anker* = 38.8 l = 40.2 d. P. — Brændevinsmaal: 1 *Okshoofd* à 12 *Steekkan* à $2\frac{1}{5}$ *Firtels* à 6 *Mengelen*; 1 *Mengel* = 1.25 l = 1.294 d. P.; 1 *Brændevins-Okshoofd* = 225 l = 232.9 d. P.

e) Vægt. 1) Troyvægt (forskellig fra den engelske Troyvægt), Guld-, Sølv- og Møntvægt: 1 hollandsk *Pond Trooisch* = 492.1677 g = 0.984 d. $\mathcal{F}$; det deltes i 2 *Marken* à 8 *Onsen* à 20 *Engelsen* (*Esterlings*) à 4 *Vierlingen* à 8 *As* (altsaa 1 *Pond Tr.* = 10240 holl. *As*).

2) Handelsvægt: 1 gl. Amsterd. *Pond* = 494.09 g = 0.988 d. $\mathcal{F}$; deltes i 2 *Marken* à 8 *Onsen* à 2 *Looden* à 4 *Drachmas* og var = 10280 holl. *As* (²⁵⁷/₂₅₆ *Pond Tr.*). 1 *Steen* = 6 el. 8 *Ponden*; 1 *Lijspund* = 15 *Ponden*; 1 *Schippond* = 300 *Ponden*.

3) Juvelvægt: 1 *Juvel-Karat* = 0.205894 g. Benyttes endnu ret hyppig ogsaa udenfor Holland.

Den hollandske *As* var = 0.0480632 g; 20.805917 *As* = 1 g. Den hollandske *As* (1 »*As Troy*«) blev i tidligere Tid almindelig benyttet over hele Europas Fastland til Sammenligning af Sølvvægtene og til Angivelse af Mønternes Vægt. 1 *Mark kølnsk* regnedes almindelig = 4860 holl. *As*.

Den saakaldte hollandske *Kornvægt* (Kvalitetsvægt) angiver Vægten af 1 gml. Amsterdammer *Zak* udtrykt i hollandske *Troy-Pund* (se ndf.).

Kolonier. I *Surinam*, paa *Curaçao* m. m. bruges mest gl. Amsterdammer eller ogsaa engelsk *Maal* og *Vægt*.

Nederlandsk Indien. Her forekommer en broget Mangfoldighed af hollandsk, engelsk, kinesisk og malajisk *Maal* og *Vægt*, med mange indbyrdes Afvigelser efter de forskellige *Steder* og *Varer*.

a) Den almindelig benyttede *Handelsvægt* er her, ligesom i hele Østasien, den kinesiske (se *Kinesiske Rige*), dog at den er ændret noget for at tilpasses efter den gamle hollandske *Vægt*. 1 *Java Pikul* deles ligesom den kinesiske *Pikul* i 100 *Catties* à 16 *Tales* og er = 125 gl. Amsterd. *Pund* = 61.76 kg; usance-mæssig regnes den = 136 eng. lbs (medens den kinesiske *Pikul* er = 133¹/₃, og en *Manila-Pikul* = 140 eng. lbs). Til Angivelse af større Vægte bruges ofte 1 *Koyang*, der er et Multiplum af en *Pikul*, men af varierende Størrelse; saaledes er 1 *Koyang* f. Eks. i *Batavia* = 27, i *Samarang* = 28, i *Surabaya* = 30 *Pikuls* o. s. v.; dog regnes i Regelen 1 *Koyang Ris* = 27, *Salt* = 30 *Pikuls*.

b) Flydende *Varer* plejer her, ligesom det er almindelig Regel i Asien, at sælges efter *Vægt*. Dog forekommer der som Spiritusmaal 1 batavisk *Kan* = 1.49 l, hvoraf 388 udgør 1 *Legger* = ca. 600 d. P. (1 *Legger Arrak* angives i *Praksis* at være = ca. 600–640 d. P.).

Norge.

Det metriske System indførtes ved Lov 22. Maj 1875 og har siden 1. Juli 1882 været obligatorisk. — 1000 kg kaldes 1 *Ton*, 10 km en »ny norsk *Mil*« (lidet anvendt).

Det ældre System var væsentlig det gamle danske af 1698 (jfr. Danmark); nogen Afvigelse mellem dansk og norsk *Maal* og *Vægt* fremkom dog ved de efter Rigernes Adskillelse foretagne Ændringer (for Norges Vedkommende ved Lov 28. Juli 1824).

a) *Maal*. 1 *Fod* (som fastsat 1824) var = 0.313743 m = 0.9996 d. F. 1 *Mil* = 18000 *Alen* = 1.4995 d. M. — 1 *Tønde Land* = 10000 *Kv. Alen* = 0.39374 ha = 0.714 d. Td. L.; deltes i 4 *Maal* (10000 *Kv. Fod*). — 1 *Pot* = 0.9651 l = 0.9989 d. P. — *Korntønden* (144 *Potter*) = 138.97 l = 0.9989 d. Ktd.; den deltes i 4 *Fjerdinger* à 2 *Skæpper*, *Skæppen* i 2 *Sættinger* = 3 *Nottinger* = 4 *Fjerdingar*. — *Fisketønden* (*Fisk*, *Tjære*, *Sæbe* og flydende *Varer*) = 120 *Potter* = 115.81 l = 119.87 d. P.; den deltes i 16 *Viertler* à 7¹/₂ *Pot* eller i 3 *Ankere* à 40 *Potter*. — 1 *Oksehoved* = 2 *Tønder* = 1¹/₂ *Ahm* = 6 *Ankere*.

b) *Vægt*. 1 *Pund* *Handelsvægt* (som fastsat 1824) = 498.113 g = 0.996 d. $\mathcal{F}$; deltes i 2 *Mark* (*Mærker*) à 16 *Lod* à 4 *Kvintin* à 4 *Ort* à 16 *Æs* à 16 *Gran*; 1 *Bismerpund* = 12 $\mathcal{F}$, 1 *Vog* = 3 *Bismerpund*. — Den norske *Költner-Mark* (*Guld*-, *Sølv*-, *Møntvægt*) var = 233.9943 g.

Portugal.

Det metriske System indførtes 1860–62 og har været obligatorisk siden 1868. — De ældre Benævnelser *Quintal* og *Arroba* bruges til Dels til at betegne henholdsvis 60 kg og 15 kg. 1 *Tonelada* er 1000 kg.

Ældre *Maal* og *Vægt* er endnu til Dels i Brug, særlig i Besiddelserne udenfor Europa.

a) Længdemaal. 1 *Pé* (*Fod*) = 0.33 m = 1.05 d. F. 1 *Covado* (*Alen*) = 2 *Pés*. 1 *Vara* (à 5 *Palmas*) er 3¹/₂ *Pé* = 1.1 m = 1.75 d. *Alen* [5 *Varas* omtrent = 6 eng. *Yards*]. 1 *Milha* (*Mil*) = 2.066 km; 1 *Legoa* = 3 *Milhas*.

- b) Markmaal. 1 *Geira* = 0,586 *ha* = 1,06 d. Td. L.
- c) Korn m. m. 1 *Fanga* (à 4 *Alqueires*) var i Lissabon = 55,36 *l* = 0,398 d. Td., i Oporto = 69,86 *l* = 0,502 d. Td. 1 *Moyo* = 15 *Fangas*, eller henholdsvis 8,30 og 10,48 *hl*. 1 *Moyo* St. Ubes Salt = ca. 1550 d. $\mathcal{E}$ el. ca. 5 d. Tår. Salt.
- d) Flydende Varer. 1 *Almude* i Lissabon = 16,74 *l* = 17 $\frac{1}{3}$ d. P., i Oporto = 25,36 *l* = 26 $\frac{1}{4}$ d. P.; altsaa 100 A. fra Lissabon = 66 fra Oporto. 1 *Pipa* Oporto plejer at regnes = ca. 528 d. P., 1 *Pipa* Madeira = ca. 433 d. P.
- e) Handelsvægt. 1 *Quintal* = 4 *Arrobas* à 32 *Libras* el. *Arrateis* à 16 *Oncas* à 8 *Outavas* el. *Oitavas* à 3 *Scrupulos* à 24 *Grãos*. 1 *Libra* el. *Arratel* (Pund) = 459 *g* = 0,918 d. $\mathcal{E}$; 1 *Arroba* = 14,688 *kg*; 1 *Quintal* = 58,752 *kg*. 1 *Tonelada* = 54 *Arrobas* = ca. 793 *kg*. 100 portugisiske *Arrobas* = ca. 127 $\frac{1}{3}$ spanske (kastilianske) *Arrobas*, jfr. Spanien.
- f) Guld-, Sølv-, Møntvægt. 1 *Marco* = $\frac{1}{2}$ *Arratel* (Handelspund) el. 4 608 *Grãos* = 229,5 *g* deltes i 8 *Oncas* og videre nedefter som *Handelspundet*.

Rumænien.

Det metriske System indførtes 1880.

Af ældre Maal benyttes endnu forskellige. Markmaal: 1 *Pogon* (i Valakiet) = 0,499 *ha*, 1 *Faltsch* (i Moldau) = 1,41 *ha*. Kornmaal: 1 *Kila* (Kilé, Kiló), hvoraf der findes to: 1) den valakiske el. *Brailaer Kila* à 8 *Banitze* er = 6,75 *hl*; 2) den moldauske el. *Galatzer Kila* à 2 *Merzas* à 10 *Banitze* el. *Dimerli* er = 4,16 *hl*. I Eksporthandelen benyttes den engelske Quarter. — Den ældre Vægt er den tyrkiske *Oka* (1,282 *kg*).

Russiske Rige.

MAAL. a) Længdemaal. Den russiske *Fod* (*Fut*) er lig den engelske *Fod* = 0,3048 *m* = 0,9711 d. F. Foden deles i 12 *Tommer* (*Djuim*) à 10 el. 12 *Linier*. — 1 *Saschén* (Favn) = 7 *Fod* = 3 *Arschin* (Alen) = 2,1336 *m*. *Arschinen*, den russiske Alen, er = 28 eng. Tom. = 0,7112 *m* = 2,266 d. F.; den deles i 4 *Tschetvert* (Kvarter) à 4 *Verschök*; 1 *Verschok* er altsaa = 1 $\frac{1}{4}$ eng. Tom.; 9 *Arschin* = 7 eng. Yards. — 1 *Verst* = 500 *Saschén* = 3 500 eng. *Fod* = 1,0668 *km* = 3 399 d. F. = 0,14163 d. M.; 15 *Verst* er næsten nøjagtig = 16 *km*.

b) Flademaal. 1 *Desjatina* = 2 400 *Kv. Saschén* = 1,0925 *ha* = 1,98 d. Td. L. 1 *Kv. Verst* = 104 $\frac{1}{6}$ *Desjatina* = 1,138 *km*²; 1 dansk *Kv. Mil* = 49,856 *Kv. Verst*.

c) Hulmaal:]

1) for Kornvarer. 1 *Tschetvert* = 2,0991 *hl* = 1,5088 d. Td.; den deles i 8 *Tschetverik* (26,238 *l*) à 8 *Garnets*. Indholdet af 15 *Tschetvert* er = 256 *Vedró*. 1 *Kul* (Sæk) rummer omtrent 1 *Tschetvert* og er af lovbestemt Vægt for de forskellige Kornsorter. 1 *Last* er i Regelen 16 *Tschetvert*, ved Havre 20 *Kul*.

2) for Flydende Varer. 1 *Vedró* (*Spand*) = 12,2993 *l* = 12,7306 d. P.; 1 *Vedró* indeles i 10 *Kruschka* à 10 *Tscharka*, eller i 8 *Stoof* à 8 *Skalik*. 1 *Botschka* = 40 *Vedró*.

VÆGT. a) Handelsvægt. Det russiske *Pund* (*Funt*) er = 409,5116 *g* = 0,819 d. $\mathcal{E}$; det indeles i 96 *Solotnik* à 96 *Doli*. 1 *Pud* = 40 *Pund* = 16,3805 *kg* = 32,76 d. $\mathcal{E}$. Puddet er den brugelige Enhed saavel ved Angivelsen af større Vægtmængder som ved Prisnoteringerne for de fleste Varer, der sælges efter Vægt. 1 *Bérkovets* = 10 *Pud* = 400 *Pund*. *Handelspundet* benyttes ogsaa til Guld-, Sølv- og Møntvægt.

b) Medicinalvægt. *Apotekerpundet* er = $\frac{1}{7}$ af *Handelspundet* og deles i 12 *Unzer* à 8 *Drachmer* à 3 *Skrupler* à 20 *Gran*.

Russisk Maal (navnlig *Arschinen*) og Vægt finder Anvendelse i det Indre af Asien ogsaa udenfor Rigets Grænser.

Finland. Det metriske System er i 1886 blevet bestemt til Indførelse og har siden 1. Januar 1892 været obligatorisk. Tidligere gjaldt her ældre svensk Maal og Vægt (af 1739). Se under Sverige.

Østersøprovinserne. Lovmæssig er det almindelige russiske System gældende, men tillige benyttes ældre Maal og Vægt. Saaledes: a) Længdemaal. 1 *Mil* = 7 russ. *Verst*. b) Kornmaal. 1 *Lifland* og *Kurland* 1 *Rigaer Tønde* (à 108 *Stoof*) = 1,38 *hl*. I *Estland* 1 *Revaler Tønde* (à 108 *Stoof*) = 1,27 *hl*. c) Flydende Varer: 1 *Rigaer Stoof* = 1,275 *l*, 1 *Revaler Stoof* = 1,177 *l* m. m. d) Vægt. 1 *Skipppund* à 20 *Lispund* à 20 *Pund* à 32 *Lod* à 4 *Quentchen*. 1 *Libauer Pund* = 417,86 *g*, 1 *Rigaer Pund* = 418,83 *g*, 1 *Revaler Pund* = 430,37 *g*.

Polen. Brugen af russisk Maal og Vægt er strængt lovbefalet, men polsk benyttes dog til Dels endnu. 1 polsk *Fod* (*Stop*) = 0.288 *m*. 1 polsk *Mil* = 8 *Verst*. 1 *Morgen* = 0.56 *ha*. 1 *Korzec* (Korntønde) = 128 *l*. 1 *Kvarta* (Potmaal) = 1 *l*. — Som større Vægtenhed bruges ofte 1 *Kamien* (= *Sten*), der regnes = 24 russiske *Pund* = 9.83 *kg*.

San Marino, ligesom Italien.

Schweiz.

Det metriske System er indført fra 1. Januar 1877 (L. 3. Juli 1875). — 1000 *kg* kaldes *Tonne*, 100 *kg* kaldes *Metercentner*.

Før 1877. Fælles (*Concordat*) Maal og Vægt var indført efterhaanden siden 1835 1 *Fod* = 0.3 *m*. 1 *Mil* (*Stunde, Lieue*) = 16 000 *Fod* = 4 800 *m*. 1 *Juchart* el. *Arpent* (Markmaal) = 0.36 *ha*. 1 *Matter* el. *Sac* (Kornmaal) = 150 *l*. 1 *Maass* el. *Pot* (flydende Varer) = 1½ *l*; 1 *Saum* el. *Muid* = 100 *Maass* = 150 *l*. 1 *Pund* = 500 *g*.

Serbien.

Det metriske System er lovmæssig indført.

De ældre Størrelser for Maal og Vægt var dels tyrkiske dels østerrigske (Wiener). Endnu benyttes meget den tyrkiske Vægt: 1 *Oka* = 1.282 *kg*.

Spanien.

Det metriske System er indført fra 1. Januar 1859 (L. 19. Juli 1849). Foruden de metriske Benævnelser benyttes ogsaa: *Escripulo métrico* (Gram), *Dracma métrica* (Dekagram), *Onza métrica* (Hektogram), *Libra métrica* (Kilogram), *Arroba métrica* (10 *kg*) og *Tonelada métrica* (1000 *kg*).

Tidligere fandtes der forskellig Maal og Vægt i de forskellige Provinser. Vigtigst var kastiliansk Maal og Vægt, hvoraf anføres:

a) Længdemaal. 1 *Vara* = 0.836 *m* = 2.663 d. F. 1 *Vara* = 2 *Codos* (Alen) = 3 *Piés* (Fod) = 4 *Palmos* (Haand) = 36 *Pulgadas* (Tomme) = 48 *Didos* (Finger). 1 *Milla marítima* er den sædvanl. Sømil; 3 saadanne udgør 1 *Legua marítima* el. *legal*, i Praksis regnet = 20 000 *Piés* = 5 572.7 *m*. 1 *Legua nueva* el. *real* = 8 000 *Varas* = 6 687.24 *m*.

b) Kornmaal. 1 *Fanega* à 12 *Celemines* à 4 *Cuartillos* à 4 *Ochavillos* = 55.5 *l* (ca. ⅔ d. T.). 1 *Cahiz* = 12 *Fanegas*.

c) Maal for Vin og Brændevin. 1 *Mayo* à 16 *Cántaras* (*Arroba mayor* el. *de vino*) à 8 *Azumbres* à 4 *Cuartillos* à 4 *Copas*. 1 *Cántara* = 16.133 *l* = 16.7 d. P.; 1 *Cuartillo* omtrent = ½ *l*. 1 *Bota* Vin = 30 *Cántaras* = ca. 500 d. P. 1 *Pipá* = 27 *Cántaras* = ca. 450 d. P.

d) Maal for Olie 1 *Arroba menor* el. *de aceite* (Lille el. Olie-Arroba; inddelt ligesom Vægt-Arrobaen) = 12.561 *l*. 1 *Bota* Olie = 1 *Bota* Vin, og = 38½ *Olie-Arrob*.

e) Handelsvægt. 1 *Quintal* = 4 *Arrobas* à 25 *Libras* à 4 *Cuarterones* à 4 *Onzas* à 8 *Ochavas*. 1 *Libra* (*Pund*) = 460.093 *g*. 1 *Arroba* regnes = 11.5 *kg*, og 1 *Quintal* = 46 *kg* el. = 101½ eng. lbs avdp. 1 *Tonelada* = 20 *Quintales* (ca. 920 *kg*).

f) Guld-, Sølv-, Møntvægt. 1 *Marco* (à 8 *Onzas* à 8 *Ochavas* à 6 *Tomines* à 12 *Granos* = 4 608 *Granos*) = ½ *Pund* Handelsvægt = 230.0465 *g*.

Maal og Vægt af lignende Navne i de øvrige Provinser afveg mer eller mindre fra de kastilianske. Af Vinfustager angives det, at man i Praksis kan regne: 1 *Bota* eller 1 *Pipa* i Cadix (*Sherry*) = ca. 512 d. P., 1 *Pipa* i Malaga = ca. 512, i Barcelona = ca. 500 d. P.

Ældre spansk (kastiliansk) Maal og Vægt bruges endnu i det tidligere spanske Amerika — Fastlandet saavel som Øerne — dog med en Del Afvigelser i Enkeltheder; navnlig varierer Størrelsen af 1 *Vara* og 1 *Libra* noget, af 1 *Fanega* særdeles meget.

Storbritannien, s. Britiske Rige.

Sverige.

Det metriske System har fra 1. Januar 1889 været lovmæssig enegældende (Frdn. 22. Nov. 1878 og 9. Oktbr. 1885).

Ældre systemer. I 1739 indførtes der en grundig Ordning, som forblev uforandret til 1855, og som ogsaa brugtes i Finland.

a) Længdemaal. 1 *Fot* (à 12 *Verktum* à 12 *Verklinier* = $\frac{1}{2}$ *Aln*) = 0.296 901 m = 0.946 d. F. 1 *Mil* = 36 000 *Fot* = 10.688 km = 1.419 d. M.

b) Flademaal (*ytmått*). 1 *Tunnland* = 14 000 Kv. *Alnar* = 0.493 6 ha = 0.895 d. Td. L.; deles i 2 *Spannland* à 16 *Kappland* à $1\frac{3}{4}$ *Kannland*.

c) Hulmaal (*målkårl*): 1) Enheden er 1 *Kanna* = $\frac{1}{10}$ Kub. *Fot* = 2.617 l = 2.709 d. P.; deles i 2 *Stop* à 4 *Quarter* à 4 *Jungfrur*. — 2) Korn, Salt, Kul m. m.: 1 *Tunna* »lost Maal» (o: strøget) har 2 *Spann* à 4 *Fjerdingar* à 4 *Kappar* à $1\frac{3}{4}$ *Kanna*; den er altsaa = 32 *Kappar* = 56 *Kannor*. 1 *Tunna* »fast Maal» (o: med *Topmaal*, *råge*) har et *Overmaal*, som ved Korn er 4 *Kappar*; altsaa er en *Tønde* Korn »fast Maal» = 36 *Kappar* = 63 *Kannor* = 164.88 l = 1.185 d. T. I *Handel* og *Vandel* forstodes der ved *Tønden* altid »fast Maal». — 3) *Fedevarer*, *Frugt*, *Tjære* m. m.: 1 *Tunna* = 48 *Kannor*. — 4) *Flydende Varer*: 1 *Foder* à 2 *Pipor* à 2 *Oxhufvud* à $1\frac{1}{2}$ *Åm* el. *Fat* à 4 *Ankare* à 15 *Kannor*.

d) Vægt. 1) *Handelsvægt* (*Viktualievigt*): 1 *Skålpund* el. *Mark* (à 32 *Lod* à 4 *Quintin*) = 425.075 8 g. 1 *Skeppund* = 20 *Lispund* à 20 *Skålpund*. — 2) *Guld*, *Sølv*- og *Møntvægten* blev 1830 lig *Viktualievægten*; før da: 1 *Mark Guld* = 4 608 sv. *Ass* = 221.378 g, 1 *Mark Sølv* = 4 384 sv. *Ass* = 210.616 g. 1 *Ass* = 0.048 042 g.

1855 blev der indført *Decimalinddeling*, men *Grundstørrelserne* (*Fod*, *Kande*, *Pund*) forblev uforandrede med *Undtagelse* af en *praktisk* aldeles *umærkelig* *Ændring* i *Foden* (der 1865 *sattes* = 0.296 906 m). Blandt de nye *Betegnelse*r *anføres*:

Længdemaal: 1 *Ref* à 10 *Stånger* à 10 *Fot* à 10 *Tum* à 10 *Linier*. Rum- og Hulmaal: 1 *Kubikfot* à 10 *Kannor* à 100 *Kubiktum*. Vægt: 1 *Nylåst* à 100 *Centner* à 100 *Pund* à 100 *Ort* à 100 *Korn*.

Tyrkiske Rige.

Det *metriske System* blev i 1869 *bestemt* til *Indførelse* og er fra 1892 *obligatorisk*. I *Handelsverdenen* *anvendes* endnu ofte de gamle *Maal* og *Vægtbetegnelse*r. De *metriske Størrelse*r fører *foruden* de *internationale* tillige *tyrkiske* el. *arabiske* *Benævnelse*r.

Eldre Systemer.

a) Længdemaal. Den *tyrkiske Alen*, *Pik* (*Pik Halebi* el. *Draâ*) er = $\frac{3}{4}$ eng. *Yard* = 0.686 m = 2.185 d. F.; dette *Alenmaal* er det samme som den *engelske flemish ell*, d. v. s. den i *England* *vedtagne Størrelse* for den gamle *Brabanter-Alen*. Den lille *Alen* (*Pik Endåse*) er = 0.653 m. I den *udenrigske* *Handel* *benyttes* *fortrinsvis* den eng. *Yard*.

b) Hulmaal. Kornmaalet er 1 *Kilé* (*Kiló*, i *Rumænien Kila*). 1 *Konstantinopler-Kilé* er = 0.361 hl eller meget nær lig den *engelske Imp. Bushel*; den skulde *officielt* *gælde* i hele *Riget*, men faktisk er 1 *Kilé* af *højest* *varierende Størrelse*, f. Eks. i *Saloniki* og *Varna* = 4, i *Smyrna* = $1\frac{1}{2}$ *Konstant.-Kilé* o. s. v. — *Flydende Varer* *sælges* efter *Vægt*; som *Oljemaal* *tjener* dog 1 *Alma* el. *Almud* = 5.2 l.

c) Vægt. *Hovedvægten* er 1 *Oka* (à 400 *Dramm*, *Dirhem*, *Drachmer*); dens *Størrelse* *angives* lidt *forskellig*, men kan *sættes* = 1.282 kg; *usancemæssig* *regnes* 78 *Oka* = 100 kg. For *grovere Varer*: 1 *Kantar* (*Centner* à 100 *Rottel*) er = 44 *Oka* = 56.4 kg; 1 *Rottel* er meget nær = det *ældre Wiener-Pund*. For *kostbare Varer*: 1 *Mitskal* el. *Metikal* = $1\frac{1}{2}$ *Dirhem* = 4.81 g. — Som *Møntvægt* *angives* 1 *Oka* at *være* = 1 282.945 g.

I de *forskellige* *Dele* af *Riget* *forekommer* der i *øvrigt* en *Mangfoldighed* af *lokale* *Maal* og *Vægte*. *Oka-Vægten* er *udbredt* i hele *Orienten*, men *varierer* en *Del* i *Størrelse*.

I *Bulgarien* og *Østrumelien* er *metrisk* *Maal* og *Vægt* *obligatorisk* siden 1892, men de *tyrkiske* *Systemer* *anvendes* stadig.

Ægypten. *Indførelsen* af det *metriske System* blev *besluttet* i 1875; men endnu *benyttes* det kun *sjældent* i *Forretningslivet*.

a) Længdemaal. Af de *forskellige* *Alenmaal* *anvendes* mest den *saa kaldte* *tyrkiske* *Pik* = 0.677 m (hvoraf 27 er = 20 *Yards*) og *Pik Béledi*, der er = 0.577 m.

b) Kornmaal. 1 *Ardéb* er af meget *forskellig* *Størrelse*. I *Eksporthandelen* *benyttes* dog *væsentlig* 1 *Kairo-Ardéb*, hvis *Størrelse* *angives* til ca. 183 $\frac{1}{2}$ l = ca. 1.32 d. T., eller 19 *Kairo-Ardéb* = 12 eng. *Quarters*.

c) Vægt. Der *findes* en *Mængde* *forskellige* *Vægtssystemer*; *fælles* *Enhed* er 1 *Drachme* (*Dramm*, *Dirhem*) = 3.088 g. Den *sædvanl.* *Oka* er = 400 *Drachmer* =

1.235 kg. Den sædvanl. *Rottel* (à 12 *Ukki* à 12 Drachmer) er = 0.445 kg. 1 *Kantár* (Centner) varierer efter Varen fra 36 til 100 Oka; i Eksporthandelen er den = 100 *Rottel* = 36 Oka.

Tripolls. Her forekommer lignende Betegnelser for Maal og Vægt som i Tunis (se under Frankrig), men med adskillige Afvigelser i Størrelserne.

Tyske Rige.

Det metriske System blev ved L. 17. August 1868 (senere erklæret for Rigslov) indført i det nordtyske Forbund fra 1. Januar 1872; omtrent samtidig antoges det af de sydtyske Stater. En hel Del særlige Benævnelser anvendtes i Begyndelsen (*Stab* for Meter, *Kanne* for Liter, *Scheffel* for 50 l, *Schoppen* for $\frac{1}{2}$ l o. s. v.), men de blev afskaffede ved L. 11. Juli 1884. Dog er der af saadanne Benævnelser blevet bibeholdt: *Baummetr* (*sm*) el. *Festmeter* (*fm*) for Kubikmeter, *Tonne* for 1000 kg og *Doppelcentner* (Metercentner) for 100 kg. I Handel og Vandel er fremdeles Benævnelserne *Pfund* el. *Zollpfund* ($\frac{1}{2}$ kg) og *Centner* el. *Zollcentner* (50 kg) endnu stadig i hyppig Brug; Ordet »Centner« alene, uden tilføjet nærmere Betegnelse, bør som dobbelttydigt følgelig undgaas. — Den i Møntloven (L. 9. Juli 1873) benyttede *Møntvægt* er 1 *Pfund* = $\frac{1}{2}$ kg.

Ved Lov 20. Juli 1881 (traadt i Kraft 1. Januar 1884) er det blevet bestemt, at alle »Drikkekar« (*Schankgefässe*) paa over $\frac{1}{20}$ l i offentlige Beværtninger skal være forsynede med Mærke, der angiver deres Indhold.

Ældre Maal og Vægt, som frembød den mest brogede Mangfoldighed med Forskel mellem hver Stat og ofte atter mellem de enkelte Provinser, har nu tabt næsten al Betydning. — Nordtysk Maal og Vægt har udøvet en væsentlig Indflydelse paa Ordningen i Danmark. Saaledes er bl. a. den *rhinlandske Fod*, der var gældende i Preussen, Hamborg og til Dels i Mecklenburg, den samme som den danske Fod. Ligeledes var disse Staters Mil (*Meile*) lig den danske Mil. (Den sydtyske *Stunde* var det halve af det paagældende Lands *Meile*).

Til Garnmaal benyttes endnu: Den gamle *preussiske Alen* = 0.666 94 m = 2.125 d. F.; 1 *Leipziger Brabanter-Alen* = 0.685 6 m = 2.167 d. F.; ligeledes det gamle *Berliner Pund* = 467.71 g.

1 *Ohm* Rhinskin plejer i Regelen at holde 160, undertiden kun 148 d. P.

Efter Dannelsen af den tyske Toldforening blev der, fra Begyndelsen af 1830'erne, som fælles Toldvægt benyttet 1 *Zollpfund* = $\frac{1}{2}$ kg; i Løbet af 1850'erne blev dette Pund indført ogsaa som almindeligt Handelspund og som Møntpund i de allerfleste tyske Stater. Ligeledes blev det antaget i Østerrig til Told-, Jærnbane-, Post- og Møntvægt. I Danmark indførtes det som Handelspund i 1853.

Østerrig-Ungarn.

Det metriske System er obligatorisk siden 1. Januar 1876 (Lov 23. Juli 1871).

Tidligere: Wiener (Nedreøsterrigsk) Maal og Vægt indførtes i Aarene 1854—58 i hele Kejserriget; ved Siden heraf holdt der sig dog mange Rester af de forskellige ældre provinssielle Systemer.

a) Længdemaal. 1 Wiener *Fuss* (à 12 *Zoll* à 12 *Linien*) = 0.316 1 m = 1.007 d. F. 1 *W. Elle* = 2.46 *Fuss* = 0.777 56 m = 2.48 d. F. 1 *Klafter* = 6 *Fuss*. 1 østerr. *Postmeile* = 24 000 *Fuss* = 7.586 km. — 1 *ungarsk Mil* = 8.354 km.

b) Markmaal. 1 nedreøsterr. *Joch* = 1 600 Kv. *Klaftern* = 0.575 *ha* = 1.04 d. Td. L. — 1 *ungarsk Joch* = $\frac{3}{4}$ nedreøsterr. *Joch*.

c) Kornmaal. 1 Wiener *Metze* = 0.614 9 *hl* = 0.442 d. Td. 1 *Muth* = 30 *Metzen*. — I Ungarn: 1 *Pressburger Metze* = 0.625 3 *hl* = 0.45 d. Td.

d) Flydende Varer: 1 Wiener *Maass* (el. *Kanne*) à 2 *Halbe* à 2 *Seidl* = 1.414 7 l = 1.464 d. P. 1 Wiener *Eimer* = 40 *Maass* = 56.589 l. — I Ungarn: 1 *Pressburger Eimer* à 64 *Halbe* = 54.298 l.

e) Vægt. 1 Wiener *Pfund* (à 32 *Lot* à 4 *Quentchen*) = 560.06 g. 1 *Karch* = 4 *Centner* à 5 *Stein* à 20 *Pfund*. Som Told-, Jærnbane-, Post- og Møntvægt (Møntkonv. 1857) tjente det tyske *Toldpund* = $\frac{1}{2}$ kg. — Møntvægten før 1857 var 1 Wiener *kölnsk Mark* = 233.89 g. Ved Siden heraf fandtes som Sølvvægt (forhen til Dels ogsaa som Møntvægt) den saakaldte Wiener *Mark* = 280.668 g = $\frac{6}{15}$ Wiener *kölnsk Mark*.

2. Asien.

Europæiske Besiddelser, s. Moderlandene.

Japan.

a) LÆNGDEMAAL. Den japanesiske *Fod* (*Schaku*) deles i 10 *Sun* à 10 *Bu* à 10 *Rin*. Den har 2 Størrelser: 1 *Kane-Schaku* (den alm. *Fod*) er = 0.303 *m* eller temmelig nær lig den engelske *Fod*; 1 *Kushita-Schaku* (til Tøjer) er $\frac{1}{4}$ større = 0.38 *m*. I Handelen med Europæerne benyttes mest den eng. *Yard* og det metriske System. — 1 *Ri* (12 960 *Kane-Schaku*) er = 3.9 *km*.

b) HULMAAL: 1 *Schoo* (*Masu*) à 10 *Goo* à 10 *Schaku* à 10 *Sai* = 1.8 *l*.

c) VÆGTEN er, med en noget ændret Inddeling, den i hele Østasien gængse kinesiske Vægt. Som Enhed betragtes 1 *Momme* (à 10 *Fun* à 10 *Rin* à 10 *Mo*) = 3.78 *g* = den kinesiske *Tsin* (*Mace*). 1 *Kin* el. *Catty* (det kinesiske *Pund*) er = 160 *Momme* = 604.8 *g*; 1 *Pikul* er = 100 *Kin*. (Jfr. Kinesiske Rige).

Kinesiske Rige.

Kinesisk Maal og Vægt øver en dominerende Indflydelse i hele Østasien. De enkelte Størrelser varierer imidlertid meget betydelig og kan selv paa samme Sted frembyde væsentlige Afvigelser. Derfor har de europæiske Magter i deres Traktater med Kina, for at forebygge Usikkerhed ved Toldbehandlingen, fastslaaet bestemte Størrelser for Længdemaal og Vægt, og det er efter disse saaledes traktatmæssig fastsatte Størrelser, at den udenlandske Handel foregaar.

a) LÆNGDEMAAL. Den kinesiske *Fod*, *Tschi* (Eng. *Chih*) à 10 *Tsun* à 10 *Fen* siges at forekomme i mindst 400 forskellige Størrelser. Den ved Traktat med England fastsatte *Tschi* er = $14\frac{1}{10}$ eng. Tomme = 0.358 *m* (ved Traktat med Frankrig: 0.355 *m*). 1 *Tschang* (Eng. *Chang*) er = 10 *Tschi*, 1 *Yin* = 10 *Tschang*. 1 *Li* (Vejmaal) = ca. 445 *m*. — I Havnestæderne bruges hyppig den eng. *Yard* (kaldet *Ma*). — Silketøj sælges efter Vægt; ligeledes Korn og flydende Varer.

b) VÆGT. 1) Handelsvægt: 1 *Tan* el. *Pikul* (Eng. *Pecul*) er = 100 *Kin* (Eng. *Catty*) à 16 *Liang* (Eng. *Tael*, *Tale*). 1 *Liang* deles atter i 10 *Tsin* (Eng. *Mace*) à 10 *Fen* (Eng. *Candareen*) à 10 *Li* (Eng. *Cash*). Størrelsen af en *Pikul* er meget varierende i Landet selv; ved Traktat med England er den sat = $133\frac{1}{3}$ eng. lbs avdp. = 60.479 *kg*; altsaa bliver 3 *Pikuls* = 400 lbs, 3 *Catties* = 4 lbs, 3 *Tales* = 4 oz. avdp. (I Traktaterne med Frankrig, Tyskland, Italien er 1 *Pikul* sat = 60.453 *kg*; i Handelen regnes den alm. = $60\frac{1}{2}$ *kg*). Den kinesiske *Pikul* = $133\frac{1}{3}$ eng. lbs. finder udstrakt Anvendelse i Japan, Bagindien og paa de indiske Øer; i de nederlandske og spanske Besiddelser er dens Størrelse imidlertid fastsat noget afvigende, idet 1 *Java-Pikul* er = 136 og 1 *Manila-Pikul* = 140 eng. lbs. — 2) Som Guld-, Sølv- og Møntvægt tjener 1 *Liang* el. *Tale*, der tillige er Møntenheden; den inddeles ligesom ved Handelsvægten; dens Størrelse er en Del varierende (se under Møntvæsenet).

I Danmarks Traktat med Kina af 13. Juli 1863 er Maal og Vægt fastsatte i Overensstemmelse med de engelske Traktater.

Korea.

Væsentlig som Kina, men med andre Benævnelser.

Persien.

Maal og Vægt er meget usikre og af stor Mangfoldighed. Dog har Regeringen i den nyere Tid anerkendt visse Middelstørrelser som de normale og fastsat disses Forhold til det metriske System.

a) MAAL. 1 *Kongealen* (*Ser-i-Schah*) er = 1.04 *m*. el. 1.05 *m*. — Hulmaal bruges ikke; baade tørre og flydende Varer sælges efter Vægt.

b) VÆGT. Enheden er 1 *Miskal* = 4.6 *g*; den deles i 24 *Nachod* (Ært) à 4 *Gendum* (Hvedekorn), Handelsvægten kaldes *Man* (tyrkisk *Batman*), der forekommer i mange forskellige Størrelser, eftersom den indeholder flere eller færre *Miskal*; den almindeligst brugte og af Regeringen antagne *Man* er den ældre el. *lille Tæbriser-Man* à 40 *Sir* à 16 *Miskal* = 2.944 *kg*. — Vægtbegrebet *Man* (Mun, Maund) med Inddeling i 40 og 16 er gængse i hele Centralasien og Forindien (jfr. Britiske Rige, Indien).

Siam.

a) LÆNGDEMAAL. 1 *Wa*, Favn (à 2 *Ken* à 2 *Sok* à 2 *Kyb*) angives = 2 *m*. Europæerne bruger *Yard*.

b) VÆGT. Man benytter den kinesiske *Pikul*, her kaldet *Hab* = 60.48 *kg*. Den inddeles i 50 *Tschang* à 20 *Tumlung* (*Talyn*, *siamesisk Tael*). 1 *Tschang* er altsaa = 2 kines. *Catties*; 1 *siamesisk Tael* = $\frac{1}{5}$ kinesiske *Tael*.

3. Afrika.

Europæiske Besiddelser, s. Moderlandene.

Congostaten bruger det metriske System eller engelsk Maal og Vægt.

Marokko.

a) MAAL. Den marokkanske *Alen* (*Draû* eller *Kâla*), à 8 *Tomin* = 0.571 *m*, benyttes kun indatil; i Handelen med Udlandet bruges *Yard* eller *Meter*. — Kornmaalene er meget varierende; flydende Varer sælges mest efter Vægt.

b) VÆGT. 1 *Kantâr* el. *Kîntâr* (Centner) regnes nu til Dags almindelig = 50 *kg*; den har 100 *Artal* el. *Rottel* (Pund) à 14 *Ukki* (Unze); altsaa 1 *Artal* = $\frac{1}{2}$ *kg*. Forskellige *Kantars* af afvigende Størrelse er forældede.

Ægypten, s. Tyrkiske Rige, Europa.

4. Amerika.**Argentina.**

Det metriske System er vel af Navn indført, men benyttes kun i Toldtarifen og som Møntvægt. Iøvrigt anvendes der her, ligesom i hele det tidligere spanske Amerika, endnu i Hovedsagen *gl. spansk-kastiliansk* Maal og Vægt (jfr. Spanien), dog med adskillige Afvigelser i Enkelthederne.

Saaledes er 1 *Vara* = 0.866 *m* = 2.76 d. F. Kornmaalet 1 *Fanega* afviger betydelig fra det spanske og varierer stærkt i de forskellige Provinser (fra ca. 1 til ca. 2 d. Td.). 1 *Libra* er her fastsat = 459.367 *g*; men i Praksis regnes 1 *Quintal* som sædvanlig = 46 *kg* el. 101 $\frac{1}{2}$ eng. lbs.

Bolivia.

Som Peru. 1 *Sixto* = 2 *Arrobas*.

Brasiliens forenede Stater.

Det metriske System er indført fra 1. Januar 1874. Tidligere benyttedes ældre portugisisk Maal og Vægt (s. Portugal) dog med nogle Afvigelser for Maalenes Vedkommende; Vægten var ganske som den portugisiske. Prisen for adskillige Varer anføres endnu ligesom i Portugal pr. *Quintal* el. pr. *Arroba*, hvorved nu forstaaes henholdsvis 60 *kg* og 15 *kg*. — 1 Sæk Kaffe vejer nu 60 *kg*, eller ca. 17 paa 1 eng. Ton (tidligere 5 *Arrobas*, eller ca. 14 paa 1 Ton).

Centralamerikanske Stater.

Costarica og Guatemala har nominelt indført Metersystemet; men saavel her som i **Honduras, Nicaragua** og **S. Salvador** benyttes dog stadig *gl. kastiliansk* Maal og Vægt (s. Spanien). Metrisk Møntvægt.

Chile.

Det metriske System indførtes allerede 1848, men er ikke trængt igennem. Der benyttes *gl. kastiliansk* Maal og Vægt (s. Spanien), dog med væsentlige Afvigelser navnlig for Hulmaalenes Vedkommende, samt engelsk Maal og Vægt.

1 *Vara* er ligesom i Peru = 0.8475 *m* = 2.70 d. F. Kornmaalet 1 *Fanega* er i Valparaiso = 90 $\frac{3}{4}$ *l*, i de sydlige Egne større. 1 *Libra* = 460 *g*, 1 *Quintal* (qtl.) = 46 *kg*. — Møntvægten er den metriske.

Columbias forenede Stater.

Det metriske System indførtes nominelt 1854; faktisk bruges *gl. kastiliansk* Maal og Vægt (s. Spanien).

1 *Vara* er her = 0.848 *m* = 2.70 d. F. 1 *Carga* = 250 *Libras* = 115 *kg.* — Metrisk Møntvægt.

Costarica, s. Centralamerikanske Stater.

Cuba, spansk, nordamerikansk og engelsk Maal og Vægt.

Dominikanske Republik.

Man bruger den engelske Fod og Yard, samt den »amerikanske« el. gamle eng. Vin-Gallon. Vægten er 1 *Quintal* à 4 *Arrobas* à 25 *Libras* = 46 *kg.* — Længdemaal er den spanske *Vara* = 0.843 *m.* — Ogsaa det metriske System anvendes.

Ecuador.

Det metriske System er paabudt; i øvrigt som Venezuela.

Europæiske Besiddelser, s. Moderlandene.

Forenede Stater, Amerikas.

Maal og Vægt er de engelske, dog med enkelte Afvigelser i Inddelingen; Hulmaalene er de gamle engelske (jfr. Britiske Rige). Metersystemets Anvendelse er tilladt siden 1866; metrisk Vægt benyttes som Postvægt og delvis som Møntvægt (Sølv-Skillemonnten).

a) MAAL. 1 *Rod* = 5 *Yards*. Den amerikanske *Bushel* (gl. engelske *Winchester B.*) er = 35.238 *l* = 0.2533 d. Td.; 131 *Winchester Bushels* = ca. 127 *Imp. Bushels*. Den amerikanske *Gallon* (gl. engelske *Vin-Gallon*) = 3.785 *l* = 3.918 d. P.

b) VÆGT. I Stedet for 1 *Hundredweight* = 112 *lbs* benyttes hyppig 1 *Cental* = 100 *lbs*, og ved Siden af 1 *Ton* paa 2240 *lbs* forekommer 1 *Ton* (the *short ton*) = 20 *Centals* = 2000 *lbs*.

Særlige Betegnelser for et bestemt Maal eller en bestemt Vægt af en vis Vare forekommer ligesom i England i stort Antal.

Guatemala, s. Centralamerikanske Stater.

Haïti.

Der benyttes mest gl. Pariser Maal og Vægt, samt den gl. eng. *Vin-Gallon*; desuden det metriske System.

Honduras, s. Centralamerikanske Stater.

Mexiko.

Det metriske System er lovmæssig indført siden 1884, men gl. kastiliansk Maal og Vægt (s. Spanien) bruges endnu, dog med nogle Afvigelser.

Saaledes: 1 *Vara* = 0.838 *m* = 2.67 d. F. Kornmaalet 1 *Fanega* er = 90.8 *l* = 0.65 d. Td. og inddeles anderledes end i Spanien. 1 *Barrile* *Vin* = 150 *Cuartillos* = 75.6 *l*. Møntvægten er den kastilianske *Marco* = 230.0465 *g*; til Guld deles den her i 50 *Castellanos* à 8 *Tomines* à 12 *Granos*.

Nicaragua, s. Centralamerikanske Stater.

Paraguay.

Maal og Vægt er, med nogle Afvigelser, de gamle kastilianske (s. Spanien). 1 *Vara* = 0.839 *m* = 2.67 d. F. Kornmaalet 1 *Fanega* angives til 288 *l* = 2.07 d. Td. Det metriske System anvendes en Del.

Peru.

Det metriske System er paabudt og anvendes ved Toldstederne. Forøvrigt bruges gl. kastiliansk Maal og Vægt (s. Spanien) med nogle Forandringer.

1 *Vara* = 0.8475 *m* = 2.70 d. F. 1 *Fanega* Hvede vejer 135–140 *Libras* (o: den er henimod ½ Gang større end den kastil. *Fanega*). 1 *Carga* = 6 *Arrobas* à 25 *Libras* = 69 *kg*; 1 *Bulto corriente* = ½ *Carga*. — Metrisk Møntvægt.

San Domingo, s. Dominikanske Republik.

San Salvador, s. Centralamerikanske Stater.

Uruguay.

Metrisk Maal og Vægt er indført 1862 og benyttes af Toldvæsenet, ellers gl. kastiliansk (s. Spanien) med nogen Afvigelse.

1 *Vara* = 0.859 *m* = 2.74 d. F. 1 *Fanega* = 137.3 *l* = 0.987 d. Td. 1 *Libra* er her sat = 459.4 *g*; praktisk er 1 *Quintal* = 46 *kg.* — Metrisk Møntvægt.

Venezuela.

Metrisk Maal og Vægt indførtes 1872 og benyttes af Toldvæsenet, ellers gl. kastiliansk (s. Spanien).

1 *Vara* er her = 0.848 *m* = 2.70 d. F. — Metrisk Møntvægt.

5. Australien, Polynesien.

Britiske Besiddelser, s. Britiske Rige, Europa.

Hawaii, s. Forenede Stater, Amerikas.

IV. Tabeller.

Paa de tvende omstaaende Tabeller (S. 454—55) findes der en samlet Oversigt over de forskellige Landes vigtigste Størrelser for Maal og Vægt.

Følgende SAMMENLIGNINGER viser det indbyrdes Forhold mellem METRISK, DANSK, ENGLSK (nordamerikansk) og RUSSISK Maal og Vægt.

Længdemaal.

Meter	Dansk Fod	Eng. Fod	Eng. Yard	Russ. Arschin
1 =	3.186 200	3.280 869	1.093 623	1.406 087
0.313 853	= 1 =	1.029 712	0.343 237	0.441 305
0.304 797	0.971 145	= 1 =	$\frac{1}{3}$	0.428 571
0.914 392	2.913 435	3	= 1 =	1.285 714
0.711 194	2.266 005	$2\frac{2}{3}$	$\frac{7}{9}$	= 1

Kilometer	Dansk Mil	Engelsk Mil	Russisk Verst
1 =	0.132 758	0.621 377	0.937 391
7.532 484	= 1 =	4.680 511	7.060 884
1.609 330	0.213 652	= 1 =	1.508 571
1.066 790	0.141 625	0.662 879	= 1

Flademaal.

Kvadrat Kilom.	Dansk Kv. Mil	Engelsk Kv. Mil	Russisk Kv. Verst
1 =	0.017 625	0.386 110	0.878 702
56.738 314	= 1 =	21.907 179	49.856 090
2.589 942	0.045 647	= 1 =	2.275 788
1.138 042	0.020 058	0.439 408	= 1

Hektar	Dansk Td. Land	Engelsk Acre	Russisk Desjatina
1 =	1.812 834	2.471 098	0.915 315
0.551 623	= 1 =	1.363 113	0.504 908
0.404 678	0.733 615	= 1 =	0.370 408
1.092 520	1.980 558	2.699 725	= 1

Rummaal.

Kubikmeter	Dansk Kubikfod	Engelsk (og russisk) Kubikfod
1 =	32.345 890	35.315 307
0.030 916	= 1 =	1.091 814
0.028 316	0.915 907	= 1

Hulmaal.

Liter	Dansk Pot	Engelsk Gallon	Amerik. Gallon	Russisk Vedro
1 =	1.035 068	0.220 091	0.264 179	0.081 306
0.966 120	= 1 =	0.212 634	0.255 229	0.078 550
4.543 582	4.702 918	= 1 =	1.200 320	0.369 419
3.785 310	3.918 055	0.833 111	= 1 =	0.307 767
12.299 276	12.730 592	2.706 954	3.249 213	= 1
Hektoliter	Dansk Korntd.	Eng. Quarter	Amer. Bushel	Russ. Tschetvert
1 =	0.718 798	0.343 892	2.837 836	0.476 400
1.391 212	= 1 =	0.478 426	3.948 031	0.662 774
2.907 892	2.090 186	= 1 =	8.252 121	1.385 320
0.352 381	0.253 291	0.121 181	= 1 =	0.167 874
2.099 076	1.508 811	0.721 855	5.956 833	= 1

Vægt.

Kilogram	Dansk Pund	Engelsk Pund	Russisk Pund
1 =	2.	2.204 621	2.441 933
0.5	= 1 =	1.102 311	1.220 967
0.453 593	0.907 185	= 1 =	1.107 643
0.409 512	0.819 023	0.902 818	= 1

I PRAKTISK ØJEMED vil følgende Omregninger i mange Tilfælde frembyde tilstrækkelig Nøjagtighed:

Det metriske System:

100 Meter	= 320 d. Fod.	10 Hektar	= 18 d. Tdr. L.
16 -	= 51 -	1 -	= 1 - Td. 6 ¹ / ₂ Skp. L.
5 -	= 8 - Alen.	100 Liter	= 103 ¹ / ₂ - Potter
21 Centimeter	= 8 - Tommer.	30 -	= 31 -
7 ¹ / ₂ Kilometer	= 1 - Mil.	29 -	= 30 -
11 Kv. Meter	= 28 - Kv. Alen.	100 Hektoliter	= 72 - Korntdr.
227 Kv. Kilometer	= 4 - Kv. Mil.	100 -	= 59 - Kultdr.

England:

100 eng. Fod	= 97 d. Fod.	5 eng. Acres	= ca. 2 ha.
11 - Yards	= 16 - Alen.	10 - Gallons	= 47 d. Potter
12 -	= 11 m.	22 -	= 100 l.
14 - Mil	= 3 d. Mil.	10 - Quarters	= 21 d. Korntdr.
10 -	= 16 km.	10 -	= 29 hl.
22 - Kv. Mil	= 1 d. Kv. M.	112 - lbs	= 101 ¹ / ₂ d. Ⓕ
5 -	= 13 km. ²	11 -	= 10 -
15 - Acres	= 11 d. Td. Land	1 - Ton	= 2030 -

Nordamerika:

75 amerik. Bushels	= 19 d. Korntdr.	10 am. Gallons	= 39 d. Potter
33 -	= 32 eng. Imp. Bu.	6 -	= 5 eng. Imp. Gallons.

Rusland:

1 russ. Fod	= 1 eng. Fod.	1 rus. Desjat.	= 2 d. Tdr. Land.
15 - Arschin	= 17 d. Alen.	10 -	= 27 Acres = 11 ha.
9 -	= 7 eng. Yards.	1 - Tschetv.	= 1 ¹ / ₂ d. Korntønde.
7 -	= 5 m.	10 -	= 21 hl.
7 - Verst	= 1 d. Mil.	25 -	= 18 eng. Quarters.
3 -	= 2 eng. Mil	11 - Vedró	= 140 d. Potter.
15 -	= 16 km.	10 -	= 123 l = 27 Imp. Galls.
50 - Kv. Verst	= 1 d. Kv. Mil.	11 - Pund	= 9 d. Ⓕ.
25 -	= 11 eng. Kv. Mil.	1 - Pud	= 32 ³ / ₄ - Ⓕ = 36 eng. lbs.
7 -	= 8 km. ²	62 -	= 1 eng. Ton.
		61 -	= 1 metr. Ton (2000 d. Ⓕ).

A. Maal.

	Længdemaal			Hulmaal		
		Meter	Danske Fod [Danske Mil]		Liter	Danske Potter [Dansk Korttønde]
Metriske System	1 Meter	1.	3.186	{ 1 Liter	1.	1.035
	1 Kilometer	1 000.	3 186.2 [0.132 76 d. M.]	{ 1 Hektoliter	100.	[0.719 d. Td.]
Danmark	1 Fod	0.313 9	1.	{ 1 Pot	0.966	1.
	1 Mil	7 532.48	24 000. [1 d. M.]	{ 1 Korttønde (à 8 Skæpper) = 144 Potter	139.12	[1 d. Td.]
England	1 Fod	0.304 8	0.971	{ 1 Gallon (Imperial Gallon)	4.544	4.703
	1 Yard	0.914 4	2.913	{ 1 Quarter (à 8 Bushels) = 64 Gallons	290.79	[2.09 d. Td.]
Forenede Stater, Amerikas	1 eng. Mil	1 609.33	5 127.6 [0.213 65 d. M.]	{ 1 Gallon (gml. eng. Vin-Gallon)	3.785	3.918
	Som England.			{ 1 Bushel (gl. eng. Winchester-B.)	35.238	[0.253 d. Td.]
Indien, britisk	1 Haut (Hath)	0.457 2	1.457	1 Masu	1.8	1.9
Japan	1 Kane-Schaku	0.303	0.967			
Kina	1 Kushite-Sch.	0.380	1.209			
Marokko	1 Tsch (Told-Fod)	0.358	1.141			
	1 Draâ	0.57	1.82			
Paraguay	1 Vara	0.839	2.672	1 Fanega	288.	[2.07 d. Td.]
Persien	1 Ser-i-Schah	1.04	3.314			
Rusland	1 Fod	0.304 8	0.971	{ 1 Vedrø	12.299	12.731
	1 Arschin	0.711 2	2.266	{ 1 Tschetvert	209.91	[1.51 d. Td.]
Egypten	1 Verst	1 066.79	3 399. [0.141 63 d. M.]	1 Ardéb fra Kairo	ca. 183.5	[ca. 1.32 d. Td.]
	1 tyrkisk Pik	0.677	2.157			
	1 Pik Béledi	0.577	1.840			

Eldre Maal, endnu til Dels i Brug:

Argentina	1 Vara	0.866	2.759	1 Fanega, varierende.		
Belgien	1 gl. Brabanter Alen	0.695	2.214			
Bolivia	Se Chile.					
Brasilien	Se Portugal.					
Centralamer.	Se Spanien.					
Chile	1 Vara	0.848	2.700	1 Fanega, varierende.		
Columbia	Se Chile.					
Ecuador	Se Chile.					
Frankrig	1 gl. Pariser Fod	0.324 8	1.035	{ 1 Velte	ca. 7.6	7.87
	1 — Alen (Aune)	1.188 4	3.787	{ Bordeaux: 1 Barrique (= 30 Veltes	228.	236.
Grækenland	1 — Toise	1.949 0	6.210	{ Marseille: 1 Millérolle	64.	66.2
	1 stor Pik	0.669	2.132	{ 1 Kilo	33.16	[0.24 d. T.]
Mexiko	1 lille —	0.648	2.065	{ 1 Barile	64.39	66.6
	1 Vara	0.838	2 670	{ 1 Fanega	90.8	[0.65 d. T.]
Nederlandene	1 gl. Amst. Alen	0.688	2.192	{ 1 Mengel (Vin, Olie)	1.213	1.255
				{ 1 Mud (= 4 Schepels)	111.26	[0.8 d. T.]
Peru	Se Chile.			{ 1 Zak (= 3 Schepels)	83.44	[0.6 d. T.]
Portugal	1 Vara	1.100	3.505	{ Lissabon: 1 Fanga (= 4 Alqueires)	55.36	[0.4 d. T.]
Schweiz	1 Fod	0.300	0.956	{ 1 Almude: i Lissabon = 16.74 l.; i Porto = 25.36 l.		
	1 Mil (Stunde)	4800.	15 293.8 [0.637 2 d. M.]	{ 1 Maass (el. Pot)	1.5	1.553
Spanien	1 Vara	0.886	2.663	{ 1 Saum (el. Muid) og 1 Malter (el. Sac)	150.	[1.08 d. T.]
				{ 1 Fanega (= 12 Celemines)	55.5	[0.4 d. T.]
Tyrkiet	1 Pik Hålebl	0.686	2.185	{ 1 Cántara (Vin-Arroba) = 16.133 l. — 1 Olie-A. = 12.501 l.		
	1 Pik Endåse	0.653	2 080	{ 1 Kilé fra Stambul	36.1	[0.26 d. T.]
Uruguay	1 Vara	0.859	2.737	1 Fanega	137.3	[0.99 d. T.]
Venezuela	Se Chile.					
Østerrig-Ung.	1 Wiener-Fod.	0.316	1.007	{ 1 Wiener Maas (el. Kanne)	1.415	1.464
				{ 1 „ Metze	61.49	[0.44 d. T.]

B. Vægt.

		Kilogram	Danske Pund
Metriske System	1 Kilogram à 10 Hektogram à 10 Dekagram à 10 Gram à 10 Decigram à 10 Centigram à 10 Milligram	1.	2.
Danmark	1 Pund à 100 Kvint à 10 Ort	0.5	1.
	1 Centner = 100 Pund	50.	100.
Domintk. Republik	1 Quintal à 100 Libras	46.	92.
	a) Avoirdupois el. Handelsvægt:		
	1 Pound à 16 Ounces à 16 Drams	0.453 6	0.907 2
England	1 Hundredweight (à 8 Stones) = 112 Pounds	50.802	101.605
	1 Ton = 20 Hundredweights	1 016.048	2 032.095
	b) Troyvægt:		
	1 Pound Troy à 12 Ounces à 20 Pennyweights à 24 Grains	0.373 2	0.746 5
Foren. Stater, Amerikas	Som England. Dog ofte: 1 Ton = 2000 lbs. avdp.	907.185	1 814.371
Indien, britisk	1 Bazar Maund (Indisk M.) à 8 Pussarees à 5 Seers à 16 Chitacks à 5 Tolas	37.324	74.648
	[1 Factory Maund = 33.87 kg. 1 Bombay Maund = 12.70 kg. 1 Madras Maund = 11.34 kg.]		
„, hollandsk (Java)	1 Pikul à 100 Catties à 16 Taels	61.76	123.52
Japan	1 Pikul à 100 Kin (Catties) à 160 Momme	60.48	120.96
Kina	1 Pikul à 100 Kin (Catties) à 16 Liang (Taels), traktatmæssig	60.48	120.96
	1 Liang (Tael) Sølvvægt, à 10 Tsen à 10 Fen à 10 Li, er oftest	ca. 0.037 6	ca. 0.075
Marokko	1 Kantâr (Kintâr) à 100 Artal (Rottel) à 14 Ukki	50.	100.
Paraguay	Som Spanien, se ndfr.		
Persien	1 Man (Batman) fra Tæbris = 640 Miskal [1 Miskal = 4.6 g]	ca. 2.9	ca. 5.8
Philippinerne	1 Pikul (Pico) = 5 $\frac{1}{2}$ Arrobas	63.25	126.5
Rasland	1 Pund à 96 Solotnik à 96 Doli	0.409 5	0.819
	1 Pud = 40 Pund	16.380	32.761
Slam	1 Pikul (Hab) à 50 Tschang à 20 Tumlung (Tael)	60.48	120.96
Tanis	1 Ukkia à 10 Dirhem à 16 Khârub [1 Mitkal = ca. 4.7 g]	0.032	0.063
	1 Kantâr (= 100 Rottel), nutildags i Regelen	50.	100.
Egypten	1 sædvanlig Oka (= 400 Drachmer)	1.235	2.47
	1 „ Rottel à 12 Ukki à 12 Drachmer (= 144 Drachmer)	0.445	0.89

Ældre Vægt, endnu til Dels i Brug:

Argentina	Se Spanien.		
Bolivia	Se Spanien.		
Brasilien	Se Portugal.		
Centralamerika	Se Spanien.		
Chile	Se Spanien.		
Columbia	Se Spanien. [1 Carga = 10 Arrobas].		
Ecuador	Se Spanien.		
Frankrig	Gml. Pariser Poids de marc: 1 Livre	0.489 5	0.979
Grækenland	1 Oka à 400 Drachmer [1 Kantar = 44 Oka = 56.32 kg]	1.28	2.56
Mexiko	Se Spanien.		
Nederlandene	Gml. Amsterd.: 1 Pond (10230 holl. As) à 16 Onsen à 2 Looden	0.494 1	0.988 2
	— — Troyvægt: 1 Pond Trooisch (10240 holl. As)	0.492 2	0.984 3
Peru	Se Spanien. [1 Carga = 6 Arrobas].		
Portugal	1 Quintal à 4 Arrobas à 32 Libras [1 Libra eller Arratel = 459 g]	58.75	117.50
Schweiz	1 Pund (Livre)	0.5	1.
Spanien	Gml. kastiliansk: 1 Quintal à 4 Arrobas à 25 Libras, regnes for	46.	92.
Tyrkiet	1 Oka à 400 Dirhem (Drachmer)	1.282	2.564
	[1 Kantar à 100 Rottel = 44 Oka. — 1 Mitkal = 1 $\frac{1}{2}$ Dirhem = 4.8 g]		
Tyske Rige	1 Zollpfund [1 Centner = 100 Zollpfund]	0.5	1.
Uruguay	Se Spanien.		
Venezuela	Se Spanien.		
Østerrig-Ungarn	1 Wiener Pfund à 32 Lot à 4 Quentchen	0.56	1.12

V. Justervæsen. Maaling og Vejning.

JUSTERING (*T. Aichung*) består i at undersøge, om Maale- og Vejerredskaberne er i Overensstemmelse med de lovmæssige Forskrifter, og at stemple dem, naar de er befundne rigtige. Er de urigtige, maa de først rettes. Til Varetagelse af Justeringen er der i Regelen ansat særlige Myndigheder. Der plejer at være fastsat nærmere Bestemmelser om, hvilke Størrelser af Maalredskaber og Vægtlodder der gøres til Genstand for Justering, ligeledes om Materiale og Form, om Grænserne for de tilladelige Afvigelser, om Fremgangsmaaden ved Stemplingen o. s. v. Benyttelsen i Handel og Vandel af Redskaber, der ikke er behørig justerede, belægges med Straf.

Danmark. Ifølge F. 10. Septbr. 1828, jfr. Frd. 10. Jan. 1698, er Varetagelsen af Justeringen her i Landet overdragen til Københavns Magistrat (tidligere ogsaa til Magistraterne i nogle af Provinsløbstæderne). Fra den københavnske Magistrats *Justerkammer*, der bestyres af en *Justermester*, udgaar justerede Veje- og Maalredskaber til Handelsbrug. Disse Redskaber anskaffes af Justerkammeret ved Licitation og sælges som justerede med en vis Avance til Dækning af Udgifterne. Forhandlere findes i Købstæderne, Handelspladserne og enkelte store Landsbyer. Ældre justerede Maale- og Vejerredskaber kan blive omjusterede i Justerkammeret i København efter bestemte Takster.

Fra Justerkammeret udgaar navnlig følgende Maal og Vægtlodder: Tommestokke og Maalestokke paa 3 og 5 Alen (saadanne kan dog ogsaa indleveres til Justering); Alener, Blik-, Kobber- og Tinmaal i Størrelser, der ved fortsat Halvering gaar fra 16 Potter ned til $\frac{1}{8}$ Pægl. Træmaal fra 1 Korntønde ned til $\frac{1}{16}$ Skæppe og fra 1 ned til $\frac{1}{64}$ Kultønde; endvidere Vægtlodder af Jærn og Messing m. m. til almindeligt Handelsbrug fra 100 $\mathcal{R}$ efter Tidelingsystemet ned til $\frac{1}{10}$ Ort og Lodder til finere Brug (»fint justerede«) ned til $\frac{1}{1000}$ Ort. (Af ældre Vægtlodder fra Tiden før Decimalinddelingens Indførelse — 1861 — er det endnu tilladt at benytte og at omjustere Lodder paa 10, 5, 4, 2, 1 Lispund, 8, 4 Pund, samt 8, 4, 2 og 1 Lod; derimod kan saadanne Lodder ikke mere justeres fra ny). Fremdeles i H. t. Lov 14. Febr. 1868 om en forandret Inddeling af Medicinalvægten og Lov 16. April 1873 om Vægten for ædle Metaller: Bronze- og Messinglodder paa 20, 10, 5, 2 og 1 Kilogram, 500, 200, 100, 50, 20, 10, 5, 2 og 1 Gram samt paa 500, 200, 100, 50, 20, 10, 5, 2 og 1 Milligram. — Stemplingen af selve Vægtene er hos os ikke paabudt undtagen for Bismers Vedkommende; saadanne udgaar fra Justerkammeret i forskellige Størrelser (med Bærekraft fra 10 $\mathcal{R}$ til 300 $\mathcal{R}$). Hyppig lader man dog ogsaa Decimalvægte, Skydelodsvægte m. m. justere.

Brændevinstønder, Øltønder og overhovedet Fustager til Opbevaring eller Forsendelse af Varer udgaar ikke fra Justerkammeret, men bliver kun maalte og brændte paa Forlangende. Paa Brændevinstønderne mærkes Pottetallet (med $\frac{1}{2}$ Pots Nøjagtighed). Øltønder justeres næsten aldrig mere. Ankere justeres og mærkes til baade 39 og 40 Potter. Fustager maales og stemples ellers med deres tilfældige Pottetal.

Maalestokke, Favnemaal, Kulmaal paa 1 til 5 Kultønder med Top a 192 Potter forfærdigede af private kan blive justerede i Justerkammeret i København. Brændevinstønder, Øltønder og andre Fustager skal egentlig stemples af Magistraten i den By, hvor de forfærdiges; men dette overholdes ikke. Stempling af Fustager finder næppe mere Sted i større Udstrækning udenfor København. — Ifølge Lov om Ølskat af 1. April 1891 maa skattepligtigt Øl ikke uden særlig Tilladelse fraføres Bryggerierne i andre Fustager end $\frac{1}{11}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{8}$ Tønde. Fustagerne skal være forsynede med Bryggeriets Navn samt med Angivelse af Benævnelsen. Hel-tønden maa ikke holde over 144 Potter, de andre i Forhold.

»Den, der i sin Næringsdrift benytter Vægt eller Maal, som ikke er lovlig justeret, eller som ved Tid eller Brug er bleven forandret, straffes første Gang med Bøder indtil 200 Kr., og i Gentagelsestilfælde med højere Bøder eller Fængsel« (Straffel. § 277). — Enhver Købstads Magistrat er forpligtet til at have nogle af de vigtigste justerede Maale- og Vejerredskaber, hvilke Byens Borgere kan benytte til Sammenligning med deres egne Redskaber. Det er Politiet paalagt af og til at foretage Eftersyn af de Handelendes Redskaber. I København er det vedtaget m. H. t. Vægtlodderne, at Sagsanlæg i Regelen ikke finder Sted, naar Afvigelsen ved et Vægtlod paa 100 $\mathcal{R}$ ikke overstiger $\frac{1}{5}$ ‰, paa 10 $\mathcal{R}$ $\frac{1}{5}$ ‰, paa 1 $\mathcal{R}$ 1 ‰, paa 10 Kvint 2 ‰ og paa 1 Kvint 4 ‰; men Loddet skal repareres eller kasseres, allerede naar Afvigelsen overstiger $\frac{1}{10}$ heraf.

Norge. I Lov om metrisk Maal og Vægt af 22. Maj 1875 §§ 9 ff. indeholdes udførlige Forskrifter om Justervæsenet og hvad dermed staar i Forbindelse.

MAALING OG VEJNING. Om en Vare sælges efter Maal eller efter Vægt, beror ofte paa Sædvane. Udviklingen gaar naturligen i Retning af at foretrække den Fremgangsmaade, der yder størst Betyggelse med Hensyn til Mængden og Værdien af det, der købes og sælges. Nogle Varer, saasom de fleste vævede Stoffer o. lgn., vil vanskelig kunne sælges uden efter Maal; dog sælger f. Eks. Kineserne Silketøj efter Vægt; Garn og Tovværk plejer ogsaa at sælges efter Vægt. Gennemgaaende er der Tilbøjelighed til at lade Vægten fortrænge Maalet; mange Varer, som tidligere solgtes efter Maal eller efter Stykketal, sælges nu efter Vægt.

Særlig gælder dette om Varer, der maales med Hulmaal. At maale saadanne Varer er under mere primitive Forhold i Regelen bekvemmere end at veje dem. Men Vægten er baade paalideligere i Henseende til Kvantiteten og i mange Tilfælde tillige en bedre Vejleder med Hensyn til Værdien. Resultatet af en Maaling vil ofte i væsentlig Grad bero paa Øvelsen; der er et betydeligt Spillerum for Haandelaget og dermed for Vilkaarlighed og Ubillighed. En Kornbunke vil saaledes af dygtige øvede Maalere kunne udmaales til adskilligt mere end af uøvede; det kommer an paa, med hvor let en Haand man lader Kornet glide fra Skovlen ned i Tønden, hvorledes der stryges o. s. v.; paa Loft, hvor Underlaget er fast, kan der maales lettere end i Skib o. s. fr. Samtidig er Vægten en bedre Angiver af Kornets Værdi end Rumpfandet. Under mere fremskredne Tilstande gaar man derfor overalt end til at sælge Korn efter Vægt. Lignende Forhold gælder f. Eks. for Kul (der i England sælges efter Vægt, hos os i Regelen endnu efter Maal) og om mange andre Varer.

Naar Maalene saaledes ophører at være Salgsgrundlaget, skifter de i Handelslivet ikke sjældent Betydning. Enten benyttes de til en blot foreløbig omtrentlig Angivelse af Kvantum, under Forbehold af en senere nøjagtig Vægtregulering; eller de gaar over til at være Udtryk ikke for et Maal men for en, ved Kutume eller ved Lov fastslaaet, bestemt Vægt, der svarer til Maalets Gennemsnitsvægt. F. Eks. en Quarter Byg i Hull betegner ikke et Maal paa 64 Gallons, men en Vægt af 448 eng. lbs; en Tønde Smør i Danmark er ikke et Maal paa 136 Potter, men en Vægt af 224 $\mathcal{L}$ o. s. v.

Ogsaa flydende Varer sælges hyppig efter Vægt, f. Eks. Olier, Petroleum, ogsaa Spiritus o. s. v. I Orienten er Salg af flydende Varer efter Vægt overhovedet Regelen, og egentlige Hulmaal er mange Steder slet ikke i Brug.

I Lovgivningen vil der ofte findes detaillerede Forskrifter for, hvilke Varer der skal sælges efter Vægt og hvilke efter Maal, hvilke Maal der skal benyttes, hvorledes Maalingen skal foregaa m. m.

I **Danmark** er der givet saadanne Forskrifter ved F. 10. Jan. 1698 og en Række senere Bestemmelser. — *Brænde* skal maales med et vinkelret Favnemaal, der er en Favn i Højden og Bredden. — Alle tørre Varer, der maales med *Tønde-maal*, skal lovlige istyrtes med Skuffer, uden siden enten at trykkes eller skuddes (o: rystes). Alle Varer skal maales uden Top og stryges efter Bredden med et linie-ret rundt Strygeholt, undtagen Kul, Bark, Æbler, Nødder og andre store Frugter, hvilke maales med Top. Der skælnes mellem »fast« el. »sat« Maal og »løst« Maal. Med fast Maal maales kun Salt (K. Prom. 26. Oktbr. 1811: »Ved Maaling af Salt skal det sættes med mulig Fasthed midt i Tønden«). Alle andre Varer maales med løst Maal. For Kornhandelen er det foreskrevet, at det staar Sælgeren frit for at ifylde Tønden, og Køberen at stryge den, dog med Strygeholtet saa lange, at de med begge Ender rækker frem over Tønden (Pl. 22. Aug. 1788). Med *Korntønden* maales Korn, Frugt, Kalk, Salt m. m. Med *Stenkulstønden* maales Stenkul, Bark, Ler (Bark sælges dog nu efter Vægt); Stenkulstønden hed tidligere »Salttønden«, men Salt maales nu med Korntønden (Kanc. Cirk. 6. Juni 1829). Trækul skulde ifølge F. 1698 maales med Korntønden, men ifølge senere **Paabud**

med Stenkulstønden. Korn og Stenkul kan ogsaa sælges efter Vægt (Pl. 21. Oktbr. 1791 og Pl. 28. Maj 1802), og i Praksis er det lovligt at sælge enhver Vare efter Vægt. — *Bismer* maa kun bruges til grove Varer, »hvis Værdi ej er over 16 Skilling Danske Pundet« (overholdes ikke). — Intet maa maales med Potte, som kan maales med større Maal, eller med Skæppe, som kan maales med Tønde; ligeledes skal Varer af stor Vægt vejes med tilberlig stor Vægt. M. m.

Norge. Lov 22. Maj 1875 indeholder bl. a. følgende Bestemmelser: Det metriske *Vedmaal* har Kvadratform med 2 Meters Grundlinie; Brænde, som maales i dette Maal, skal have en Længde af mindst 6 Decimeter. — Større *Maaleredskaber* og *Vægtlodder* skal, saa langt de rækker, benyttes fremfor mindre. Dog kan der ikke forlanges anvendt større Maal end Meteren til Varer efter Længdemaal, Hektoliteren til tørre Varer og 10-Literen til flydende Varer; kun Kul og Cinders kan forlanges maalte med dobbelt Hektoliter. — Ved *Maaling* af Korn, Frø, Salt og lignende tørre Varer skal de istyrtes med Skuffer uden at kastes, uden at Skuffen løftes højere end nødvendigt, og saaledes at kun een Skuffe ad Gangen istyrtes; ingen Trykning eller Rystning maa anvendes; Strygetræet skal føres jævnt over Maalekarrets Rand. Ved *Maaling* af Poteter og andre Rodfrugter, Træfrugter, Kul og lignende Varer, som ikke kan stryges, skal Maalekarret være »vel fyldt«, hvorved forstaas, at den Del af Indholdet, som ses over Maalekarrets Rand, omtrent svarer til de Aabninger, der findes i det øverste Lag; Topmaal maa derimod ikke anvendes ved metriske Maalekar. I Mangel af anden Aftale gælder den Regel, at Køberen kan forlange Maalingen udført for sin Regning ved den beskikkede Maaler; vil han ikke benytte denne Ret kan Sælgeren lade Maalingen udføre ved sine Folk.

OFFENTLIGE MAALERE OG VEJERE ansættes for at foretage Maaling og Vejning med fuld Paalidelighed og med bindende Virkning for Parterne.

I **Danmark** skal der (ifølge Frd. 5. Maj 1683) beskikkes off. Maalere og Vejere af Magistraten i enhver Købstad: de staaer under Magistratens Tilsyn, hvilket Tilsyn i København udøves af Justermesteren. De fører en autoriseret Protokol. Deres Attest angaaende Maalets eller Vægtens Rigtighed har offentlig Troværdighed. De er forpligtede til at foretage de Maalinger og Vejninger, hvortil de forlanges, efter Takster, der fastsættes af Indenrigsministeriet. Tidligere var det til Dels en tvungen Sag at benytte deres Assistance, men denne Forpligtelse er nu ophævet. Ogsaa udenfor Købstæderne beskikkes der nu hyppig af Indenrigsministeriet off. Maalere og Vejere, navnlig ved Jærnbanestationerne. — *København* er for den offentlige Maalings og Vejnings Vedkommende delt i 2 Distrikter, det ene omfattende Frihavnen og det andet Københavns Grund udenfor Frihavnen. I Frihavnen oppebærer Frihavnsaktieselskabet for Tiden samtlige Indtægter mod at afholde alle Udgifter ved Vejningen, deriblandt en fast Løn til Forstanderen m. fl. I København udenfor Frihavnen er den offentlige Maaling og Vejning underlagt en Forstander, som selv oppebærer Indtægterne og afholder Udgifterne. Maalingen og Vejningen udføres af edfæstede, af Forstanderen med Magistratens Godkendelse dertil antagne Folk. Taksterne og de nærmere Vilkaar findes aftrykte i Vejviseren.

Med Stillingen som Maaler og Vejler er tillige ofte forenet Hvervet som offentlig *Vrager* (d. v. s. Synsmand til Bedømmelse af Vares Godhed), hvilken Bestilling imidlertid nu har tabt al væsentlig Betydning.

VI. Stykketal. Kvalitetsmaal.

BETEGNELSER FOR STYKKETAL (T. *Zählmasse*, »Tællemaal«). Adskillige Varer plejer at sælges efter bestemte, sædvanemæssig vedtagne, Antal af Stykker, hvorved dog selvfølgelig foruden Tallet tillige de enkelte Stykkers Maal eller Vægt ofte vil være af væsentlig Betydning for Prisen. Til Betegnelse af Stykkernes Antal benyttes i forskellige Varegrupper en Del særlige Benævnelser.

1 *Dusin* = 12 Stykker. 1 *Gros* = 12 *Dusin* = 144 St. 1 *Stort Gros* (T. *grosses Gros*, Eng. *great gros*) = 12 *Gros* = 1728 St. — 1 *great dozen* (Eng.) = 13 St.

1 *Snes* (Sv. *tjog*, T. *Stiege*, Eng. *score*) = 20 St. 1 *Skok* (T. *Schock*) = 3 *Snese* = 60 St. 1 *Stort Hundrede* (T. *Grosshundert*, Eng. *great hundred*) = 120 St. 1 *Stort Tusinde* (T. *Grosstausend*, Eng. *great thousand*) = 1200 St. — 1 *Mandel* (tysk) = 15 St.

1 *Ol* (Sv. *val*, T. *Wahl*, *Kiepe*) Sild = 4 *Snese* = 80 St. 1 *Tylt* (Sv. *tolft*) Brædder = 12 St. 1 *Trave Koste* = 20 St. 1 *Ring Staver* = 4 *Skokke* = 240 St.

Skind. 1 *Deger* (Sv. *decker*, T. *Decher*, Eng. *dicker*) = 10 St. 1 *Simmer* (Sv. *timmer*, T. *Zimmer*) = 4 *Deger* = 40 St.

Papir. I Danmark, Norge og Sverige: 1 *Balle* (Sv. *bal*) har 10 *Ris* à 20 *Bøger* à 24 *Ark* Skriv- eller 25 Trykpapir; altsaa 1 *Ris* = 480 *Ark* Skriv- eller 500 *Ark* Trykpapir. (Statens »Normalpapir« sælges i *Ris* paa 500 *Ark* og i mindre Dele efter Hundreder). Tilsvarende Betegnelser benyttes ogsaa i andre Lande, f. Eks. i England: 1 *bale* har 10 *reams* à 20 *quires* à 24 el. 25 *sheets*; i Frankrig: 1 *balle* har 10 *rames* à 20 *mains* à 25 *feuilles*. Derimod har man i Tyskland og Østerrig-Ungarn i de senere Aar indført en Betegnelse efter Decimalinddeling, nemlig: 1 *Ballen* à 10 *Ries* (*Neuries*) à 10 *Buch* (*Neubuch*) à 10 *Hefte* à 10 *Bogen*, *Ark*; 1 *Ries* (*Neuries*) er altsaa = 1000 *Ark*.

KVALITETSMAAL (Kvalitetsvægt). Herved forstaas en Bestemmelse af Forholdet mellem en Vares Maal og Vægt, som tjener til i visse Retninger at betegne Varens Kvalitet. Der angives, enten hvor stor Vægten er af et vist Maal, eller hvor stort Maal der gaar paa en vis Vægt. Slige Kvalitetsbestemmelser finder navnlig Anvendelse ved *Korn* og *Garn*. For Kornets Vedkommende, hvor Vanskelighederne er store, da Forholdet faktisk varierer ved de forskellige Kornsorter, og atter indenfor disse ved de forskellige Vægte, har der været Bestræbelser oppe for at skabe Enighed om en international Kvalitetsvægt; men endnu har de ikke ført til noget Resultat.

KORN.

Angivelsen af, hvor meget et vist Maal Korn vejer, indeholder for saa vidt en Kvalitetsbestemmelse, som det om Kornvarer i Regelen gælder, at jo sværere de er, desto bedre. I øvrigt har Kornets Kvalitetsvægt ikke den Betydning, hvor der handles efter Vægt — hvilket nu er Regelen — som hvor der handles efter Maal. Angivelsen af Kvalitetsvægten sker paa forskellig Maade paa de forskellige Pladser:

1) Den METRISKE KORNVÆGT angiver Vægten i Kilogram pr. Hektoliter. Bruges i Frankrig (undtagen Marseille), Belgien, Holland, Schweiz, Italien, Spanien, Portugal, Østerrig-Ungarn, Syd- og Vesttyskland.

2) MARSEILLER KORNVÆGTEN: Kilogram pr. Charge (160 *l*). Marseille, Algier.

3) Den ENGELSKE KORNVÆGT: Eng. Pund pr. Imp-Bushel (sjældnere pr. Quarter). Bruges i Storbritannien og ellers, hvor engelsk Usance er gældende i Kornhandelen, saaledes bl. a. i Donaulandene.

4) Den NORDAMERIKANSKE KORNVÆGT: Eng. Pund pr. amerikansk Bushel. Forenede Stater, Canada.

5) Den RUSSISKE KORNVÆGT: Pud eller Pund pr. Tschetvert.

6) Den HOLLANDSKE KORNVÆGT: Hollandske Troy-Pund pr. gl. Amsterdamer Zak. Bruges i Danmark, Sverige og Norge, i de nordtyske Havnestæder (Hamborg, Stettin, Danzig, Königsberg m. m.) og i de russiske Østersøhavne (Riga, Libau, Reval, St. Petersburg).

Endelig:

7) BERLINER KORNVÆGTEN: Gram pr. Liter. Berlin, Breslau m. m.

Forholdet mellem disse forskellige Angivelsesmaader, saaledes som det fremgaar ved en direkte Omregning af de paagældende Størrelser, skulde være dette: 50 *kg* pr. Hektoliter = 80 *kg* pr. Charge = 40.1 *lbs* pr. Imp-Bushel = 38.8 *lbs* pr. amerik. Bushel = 256.3 *russ. Pund* pr. Tschetvert = 84.8 *holl. ℥* pr. Zak = 500 *g* pr. Liter. Omvendt skulde en Kvalitetsvægt af 100 *℥* holl. være = 590 *g* pr. Liter = 302.3 *℥* *russ. pr. Tschetvert* = 45.8 *lbs* pr. amerik. Bushel = 47.3 *lbs* pr. Imp-Bushel = 94.4 *kg* pr. Charge = 59 *kg* pr. *hl*. Fremdeles skulde, udregnet paa samme Maade, 100 *℥* holl. pr. Zak svare til en Vægt af 164.1 *℥* dansk pr. Tønde.

Dette holder imidlertid ikke Stik. Kvalitetsvægten bliver nemlig ikke optagen paa den Maade, at man direkte undersøger Vægten af 1 Zak, 1 Hektoliter o. s. v. Dette vilde i Regelen endog være ugørligt, da man som oftest blot har en Prøve af Partiet til sin Raadighed. Man indskrænker sig derfor til at veje en Brøkdal af det paagældende Tøndemaal, hvilket sker paa særlig dertil indrettede Vægte, hvis ene Skaal repræsenterer Tøndemaalet i stærkt formindsket Skikkelse. Dette Miniaturmaal fyldes og stryges efter visse bestemte Regler. Men da Kornet, naar det fyldes i et stort Maal, vil have en større Tæthed, end naar det fyldes i et lille, fordi Trykket paa de underliggende Lag er stærkere, saa vil Vægten af et større Maal være *forholdsvis større* end Vægten af et lille. En Tønde vejer derfor mere, end hvad der svarer proportionalt til Vægten af det ved Kvalitetsbestemmelsen benyttede lille Maal. Hvor stor denne proportionale Forskel er, beror atter

dels paa Størrelsen af det benyttede Miniaturmaal, dels paa Kornets Beskaffenhed, idet Forskellen bl. a. i Regelen vokser, jo lettere og spidsere Kornet er. Undersøgelser foretagne af det tyske Justeringsvæsen har godtgjort, at ved et Maal paa 5 Liter bliver Afgivelsen mellem dette og et større Maal praktisk uden Betydning. Derimod ved et Maal paa 1 Liter (hvilket er det, der benyttes ved den berlinske Kornvægt) sammenlignet med et Maal paa 50 Liter vil dette sidste udvise en Overvægt, der gennemsnitlig udgør for Hvede 3.6 %, for Rug 4.7 %, for Byg 4.9 %, og for Havre 7.4 %. Andre Steder benyttes der til Kvalitetsvægtens Bestemmelse et endnu mindre Maal ($\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ Liter, eller endog derunder), og den procentvise Afgivelse bliver da endnu betydelig større. Hertil kommer som en yderligere Komplikation, at man ved Konstruktionen af Vægtapparatet ofte har taget denne Afgivelse mer eller mindre med i Betragtning; for at faa Apparatet til at udvise en Vægt, der kommer den virkelige Tøndevægt nærmere, har man reduceret Vægtlodderne efter et stærkere Forhold end Maalet, hvorved den Vægt, som Apparatet angiver, altsaa bliver større. Dette er f. Eks. Tilfældet med de Kornvægt-Apparater, som benyttes i Danmark. Endelig er det ogsaa af væsentlig Betydning, hvorledes Maalet fyldes og stryges. Som Følge af alt dette bliver en Sammenligning mellem forskellige Pladsers Kvalitetsvægt ofte meget usikker.

Berliner Kornvægten adskiller sig, som det vil bemærkes, fra de andre derved, at den ikke prætenderer at angive andet end Vægten af selve det vejede Maal. Ved at tillægge den ovenomtalte Overvægt for de forskellige Kornsorter fremkommer den virkelige Vægt af Tøndemaalet. F. Eks. 1 Hektoliter Havre af Kvalitetsvægt 500 g vil gennemsnitlig veje $50 \text{ kg} + 7.4 \% = 53.7 \text{ kg}$.

I KØBENHAVN (og det øvrige Danmark) benyttes der til Bestemmelsen af den hollandske Kvalitetsvægt 3 forskellige Apparater:

1) *Den lille hollandske Børsvægt* (Ehlers' lille Kornvægt) bliver anvendt til Hvede, Rug og Byg. Det er en Balancevægt, hvis Kornmaal rummer knap $\frac{1}{4}$ Pot (0.23 l). En foretagen nøjagtig Undersøgelse har godtgjort, at Reduktionsforholdet mellem dette Maal og de tilhørende Lodder er et saadant, at Apparatet angiver en med ca. $4\frac{1}{5} \%$ forøget Vægt. Med et rundt Tal plejer man at omregne den hollandske Kvalitetsvægt til dansk Vægt pr. Tønde saaledes, at man sætter 3 Z holl. = 5 Z dansk pr. Tønde. Da 1 Zak er $\frac{3}{5}$ Tønde, medens det holl. Troy-Pund er $1\frac{3}{5} \%$ lettere end det danske Pund, vil der ved denne Omregning, i Forbindelse med de nævnte $4\frac{1}{5} \%$, altsaa være forudsat en Overvægt paa Tønden af henimod 6 %. Praktisk stemmer denne Omregning temmelig nøje for Rug og lettere Hvede (120 Z Rug vejer omtrent 200 Z dansk pr. Td., 126 Z Hvede omtrent 210 Z d.); for sværere Hvede fremkommer der derimod snarest nogen Undervægt (130 Z Hvede vejer ca. 216 Z dansk), medens der paa den anden Side for Byg fremkommer en Overvægt af omtrent 2 % (111/12 Z Byg vejer ca. 190 Z d., 118 Z Byg vejer ca. 200 Z d. pr. Td.).

2) *Den hollandske Havrevægt* (Ehlers' store Kornvægt) er en Balancevægt, der benyttes til Havre. Reduktionsforholdet mellem Maal og Lodder er det samme som ved den foregaaende, derimod er Maalet 4 Gange større (ca. 0.93 l). 83 Z holl. paa denne Vægt svarer omtrent til 144 Z dansk pr. Td.

3) *Thieles Bismervægt med Trag* bruges til 6/1. Byg og Havre. Saaledes foretages Havreforretningen fra Pommern og Mecklenburg til Danmark (særlig Kbhvn.) paa dette Grundlag, og denne Vægt er overhovedet den almindeligst benyttede i den nordtyske Havreeksport. Det er en Bismervægt med en Skaal, der er dobbelt saa stor som den lille Børsvægts. Den regnes at angive ca. 2 Z holl. højere Vægt end den lille Ehlerske Vægt og $1\frac{1}{2} \text{Z}$ holl. højere end den store Ehlerske Havrevægt.

Hvad angaar Forholdet til fremmed Kvalitetsvægt, bliver der i Hamborg og St. Petersborg anvendt en hollandsk Kornvægt, som paa det nærmeste svarer til den Ehlerske (hvilken i sin Tid er bleven indført hos os fra Hamborg); derimod angiver den »Börsengewicht«, der benyttes i Danzig, Königsberg, Riga, Libau, Reval, ca. 2 Z højere Vægt, altsaa omtrent som Thieles Bismervægt. — Praktisk plejer man fremdeles at kunne regne, at for Hvede og Byg svarer 100 Z holl. (Ehlers) til omtrent 47/48 eng. lbs. pr. Imp. Bushel, altsaa f. Eks. 130 Z holl. til ca. 62 lbs., 112 Z holl. til ca. 53 lbs. o. s. v.

Salg af Kornvarer paa Københavns Børs plejer at ske paa Basis af en bestemt holl. Vægt; der vejes kun paa halve Pund. Ved *job* Salg og ved *cif* Salg af *indenlandsk* Korn er det i Regelen Sælgeren tilladt at levere indtil 1 Z holl. Undervægt mod Godtgørelse i Prisen af $\frac{1}{4} \%$ pr. $\frac{1}{2} \text{Z}$, hvorimod han intet faar for Overvægt. Ved *cif* Salg af *udenlandsk* Korn plejer der at godtgøres $\frac{1}{2} \%$ pr.

$\frac{1}{2}$ $\mathcal{W}$ Undervægt. Ved *loco* Salg betinges der i Regelen Godtgørelse for og imod af $\frac{1}{4}$ $\%$ pr. $\frac{1}{2}$ $\mathcal{W}$ for indtil 1 $\mathcal{W}$ Over- eller Undervægt.

I SVERIGE og NORGE benyttes fortrinsvis Ehlers' store Vægt og Thieles Bismervægt, til Dels dog ogsaa (navnlig i Skaane) den lille Ehlerske Vægt.

GARN.

I Handelen med Garn betegnes Traadens Finhed ved at angive Forholdet mellem dens Længde og dens Vægt. Naar Materialet er ensartet, vil ved en given Finhed den samme Traadlængde have samme Vægt. Forandrer Finheden sig, maa Traadens Længde forandre sig, hvis Vægten forbliver den samme, og omvendt maa Vægten forandre sig, hvis Længden forbliver den samme. Finheden kan saaledes betegnes paa to Maader, eftersom enten Vægten eller Længden er den Størrelse, der ved Angivelsen forbliver konstant.

Naar Vægten er den konstante Størrelse, bliver det ved Finhedsangivelsen betegnet, *hvor stor Traadlængde der gaar paa en given Vægtenhed*. Denne Angivelsesmaade benyttes i Regelen for *alt andet Garn end Silke*. Det Tal, der udtrykker Traadens Længde pr. given Vægtenhed, kaldes Garnets Finheds-Nummer (Eng. *number* el. *counts*). Jo højere Nummer, desto finere er altsaa Garnet.

Naar derimod Længden er den konstante Størrelse, bliver det ved Finhedsangivelsen betegnet, *hvor meget en given Traadlængde vejer*. Denne Angivelsesmaade benyttes for *Silke* (raa eller spunden). Det Tal, der udtrykker Vægten af den givne Traadlængde, kaldes Silkens Finheds-Nummer eller *Titre* (Fr. *titre*; Ital. *titolo*). Jo højere Titre, desto sværere er altsaa Silken.

Lige saa simple som Principperne for disse Finhedsbetegnelser er i sig selv, lige saa uensartede og mangfoldige er de Systemer for Maal og Vægt, hvorefter de bringes til Anvendelse.

I Spinderierne opvindes Garnet paa en Haspe eller Tromle. Omfanget af denne bliver Enheden ved Garnets Udmaaling; en Garnlængde af denne Størrelse kaldes 1 *Traad* (T. *Faden*; Eng. *thread*; Fr. *tour*). Et vist Antal Traade (Omgange) udgør 1 *Fed* (T. *Gebinde*; Eng. *lea, kut, skein*; Fr. *échevette*); et vist Antal Fed udgør 1 *Stræng* (T. *Strang, Strähn, Schneller*; Eng. *hank*; Fr. *écheveau*).

Den Længdeenhed, der benyttes ved Nummereringen, er i Regelen en Stræng, undertiden et Fed. Men Størrelsen af disse Længder er overmaade varierende baade mellem de forskellige Steder og for de forskellige Garnsorter. Hertil kommer de almindelige indbyrdes Uoverensstemmelser mellem Landenes Maal og Vægt. Der er følgelig opstaaet en broget Mangfoldighed af Nummererings-Systemer, og der udkræves ofte vidtløftige og besværlige Beregninger for at kunne anstille Sammenligninger. Det System, der benyttes, kan endog være forskelligt for samme Garnsort paa samme Produktionssted.

For at raade Bod paa de store Ulemper ved denne Tilstand har der siden 1873 været afholdt en Række internationale Garn-Kongresser i det Øjemed at faa tilvejebragt et fælles internationalt Nummererings-System. Der er ogsaa opnaaet Enighed om at opstille et saadant paa Basis af det metriske System. Grundtrækene af det vedtagne internationale Nummererings-System er følgende:

1) *Strængens* Længde er for alle Garnsorter 1000 Meter.

Ethvert Omfang af Haspen er tilladt, naar kun Strængens Længde er 1000 Meter. Der kræves altsaa f. Eks. 800 Omgange ved et Haspe-Omfang af 1.25 m, 670 Omgange ved 1.5 m, 700 Omgange ved $1\frac{3}{4}$ m, 730 Omgange ved 1.37 m ($1\frac{1}{2}$ Yard) o. s. v.

2) Garnets Nummer (undtagen for Silke) er det Antal Meter, der vejer 1 Gram (eller, hvad der er det samme, det Antal Kilometer, der vejer 1 Kilogram).

3) Silkens Nummer er Vægten af 1000 Meter udtrykt i Decigram (eller, hvad der er det samme, Vægten af 500 Meter udtrykt i halve Decigram).

I Praksis anvendes dette System imidlertid endnu kun i meget begrænset Omfang. Det har hidtil kun vundet almindelig Indgang hos Kamgarns-Spinderierne paa Fastlandet, ligesom det ogsaa er bragt til delvis Anvendelse i et Par Toldtariffer (Frankrig, Italien). Men i øvrigt holder man sig i Regelen fremdeles til de gamle Systemer, hvilke for en Del endog er baserede paa Maal og Vægt, som forlængst er lovmæssig afskaffede.

Garn er enten enkelttraadet eller flertraadet. For *flertraadet* Garns Vedkommende angiver Nummeret Finheden af de enkelte Traade, hvoraf Garnet bestaar. F. Eks. ved »2-traadet No. 40« forstaaes et Garn, der bestaar af 2 Traade, som hver har Finheden No. 40.

Alt Garn indsuger *Fugtighed* af Luften og vinder derved i Vægt. Alene ved Lagring

i fugtige Kældere kan Garnets Vægt forøges meget betydelig, uden at det enten kan føles eller ses. Ved fuldstændig Udtørring vil der altid fremkomme et Svind, ligesom Nummereringen vil give et forskelligt Resultat, eftersom Garnet indeholder flere eller færre Procent Fugtighed. For Silkes Vedkommende foregaaer Nummereringen paa Basis af absolut Tørhedstilstand (hvorom ndfr.). Andre Garnsorter bliver derimod nummererede uden at tørres. — Det er Kutume at acceptere visse Procent Fugtighed som tilladelige. Dette Vægttillæg (»Reprise«) til den absolute Tørvægt andrager i Regelen for Bomuldsgarn 8—9 pCt., for Hør- og Hampegarn 12 pCt., for Jutegarn 13—14 pCt., for Uldgarn 17—18 pCt., for Silke 11 pCt.

Særlige Etablissementer til Garns Undersøgelse og Kontrol findes paa ikke faa af de vigtigere udenlandske Pladser. Saadan Kontrol benyttes navnlig i Silkehandelen.

De bestaaende Nummererings-Systemer er forskellige for a) *Bomuldsgarn*, b) *Linned-* (Hør, Hamp) og *Jutegarn*, c) *Kamuldgarn*, d) *Karteuldgarn*, og e) *Silke*.

A. BOMULDSGARN.

1. DET ENGELSKE SYSTEM. 1 *Thread* = $1\frac{1}{2}$ Yard (1.37 m). 1 *Lea* = 80 *Thread* = 120 Yards. 1 *Hank* = 7 *Leas* = 840 Yards (768 m). — *Nummeret* er = Antallet af Hanks (eller 840 Yards) pr. engelsk Pund (f. Eks. af »No. 20« vejer 20 Hanks 1 lb). — Dette Nummereringssystem er det hyppigst benyttede; det bruges i største Delen af Europa, i Nordamerika o. s. v.

2. DET FRANSE SYSTEM. 1 *Tour* = $1\frac{3}{7}$ m. 1 *Echevette* = 70 *Tours* = 100 m. 1 *Echeveau* = 10 *Echevettes* = 1000 m. — *Nummeret* er = Antallet af *Echeveaux* pr. $\frac{1}{2}$ Kilogram (f. Eks. af »No. 10« vejer 10 *Echeveaux* $\frac{1}{2}$ Kilogram). — Dette System bruges i Frankrig, Belgien og Italien. I Toldtarifferne anføres ikke *Nummeret*, men Antallet af Meter pr. $\frac{1}{2}$ kg; f. Eks. 20 500 Meter pr. $\frac{1}{2}$ kg svarer altsaa til No. 20 $\frac{1}{2}$ o. s. v.

DET INTERNATIONALE SYSTEMS (se S. 461) Nummere er dobbelt saa store som de franske Nummere.

Bomuldsgarn *forhandles efter Vægt* og sælges i Regelen pr. engelsk Pund eller pr. Kilogram, uanset hvilket Nummereringssystem der anvendes i det Spinderi, hvor det er produceret.

Forholdet mellem engelsk og fransk Nummerering fremgaa af følgende Sammenstilling:

Engelsk Nummer	Fransk Nummer	Fransk Nummer	Engelsk Nummer
4	3.39	3	3.54
5	4.23	4	4.72
6	5.08	5	5.91
8	6.77	7 $\frac{1}{2}$	8.86
10	8.47	10	11.81
17	14.4	12 $\frac{1}{2}$	14.8
24	20.3	20 $\frac{1}{2}$	24.2
29	24.6	30 $\frac{1}{2}$	36.
35	29.6	40 $\frac{1}{2}$	47.8
36	30.5	50 $\frac{1}{2}$	59.6
45	38.1	60 $\frac{1}{2}$	71.5
50	42.3	70 $\frac{1}{2}$	83.3
79	66.9	80 $\frac{1}{2}$	95.1
80	67.7	90 $\frac{1}{2}$	106.9
100	84.7	100 $\frac{1}{2}$	118.7
	o. s. v.		o. s. v.

B. LINED- (Hør-, Hamp-) og JUTEGARN.

1. DET ENGELSKE SYSTEM. 1 *Thread* = $2\frac{1}{2}$ Yards. 1 *Lea* el. *Cut* = 120 *Threads* = 300 Yards (undertiden 100 *Threads* à 3 Yards) = 274.3 m. 1 *Hank* = 10 *Leas*. 1 *Bundle* = 20 *Hanks* = 60 000 Yards (54 864 m). 1 *Bunch* = 3 *Bundles* = 180 000 Yards. — 1 *Heer* = 2 *Leas*. 1 *Spindle* = 24 *Heers* = 14 400 Yards; 25 *Spindles* = 2 *Bunches* = 360 000 Yards.

Nummeret er = Antallet af *Leas* (*Cuts*) pr. engelsk Pund.

Grovere Garn nummereres dog ogsaa ofte efter, hvormange engelske Pund en *Spindle* vejer. F. Eks. »7 *Punds Garn*« er Garn, hvoraf 1 *Spindle* vejer 7 engelske Pund.

Det engelske System benyttes i Storbritannien, Tyskland samt til Dels i Frankrig og Belgien. I Tyskland er 1 *Schock* = 12 *Bundles* = 720 000 Yards; i Frankrig gøres 1 *Paquet* = 3 *Bundles* = 180 000 Yards.

Jutegarn nummereres kun efter det engelske System og forhandles pr. engelsk Pund.

2. DET ØSTERRIGSKE SYSTEM. 1 *Faden* = 3 Wiener Ellen (2.333 m). 1 *Gebinde* = 60 *Faden*. 1 *Strähn* = 20 *Gebinde* = 3 600 Wiener Ellen (2 799 m). 1 *Bündel* = 20

Strähne. 1 *Schock* = 12 Bündel = 864 000 W. Ellen (671 810 m). — Nummeret er = Antallet af Strähne pr. 10 engelske Pund. De østerrigske Nummere er 2 pCt. lavere end de engelske; denne Forskel har praktisk set meget ringe Betydning, og det er derfor almindeligt at anse den østerrigske Nummerering for at være lig den engelske.

[3. DET ÆLDSTE FRANSE SYSTEM er det samme som for Bomuldgarn. Nummeret er = Antallet af Echeveaux (à 1000 m) pr. $\frac{1}{2}$ Kilogram. Bruges maaske til Dels endnu i Frankrig og Belgien].

4. DET INTERNATIONALE SYSTEM (se S. 461), hvis Nummere er = det dobbelte af det franske Systems Nummere, bruges i den franske og italienske Toldtarif og har nu ogsaa vundet Indgang i de franske, belgiske m. fl. Spinderier.

5. DET DANSKE SYSTEM. 1 *Traad* = $3\frac{1}{2}$ Alen. 1 *Fed* = 120 Traade = 420 Alen (264 m). 1 *Stræng* = 12 Fed. — Nummeret er = Antallet af Fed pr. dansk Pund (f. Eks. 20 Feds Garn holder 20 Fed paa 1 $\mathcal{W}$). — Dette System anvendes kun for Haandspind; for Maskinspind benyttes det engelske System. Dansk No. 46 svarer til engelsk No. 40.

— Linnedgarn *forhandles*, i Modsætning til Bomuldgarn, sædvanlig ikke efter Vægt, men *efter Maal*. Salgsenheden er i England 1 *Bundle* à 60 000 Yards, i Frankrig og Belgien 1 *Paquet* à 180 000 Yards (164 591 m), i Tyskland og Østerrig 1 *Schock* à 720 000 Yards (658 362 m) eller à 864 000 Wiener Ellen (671 810 m). Det er saaledes i Regelen den engelske Bundle, som uanset Nummereringssystemet afgiver Basis for Salgsenheden. — Jutegarn *forhandles* pr. engelsk Pund (se ovfr.).

De forskellige Systemers Nummere forholder sig indbyrdes saaledes:

1.	2.	3.	4.	5.
Engelsk No.	Østerrigsk No.	Ældre Fransk No.	Internationalt No.	Dansk No.
5	4.90	1.51	3.02	
6	5.88	1.81	3.63	
8	7.84	2.42	4.84	
10.	9.80	3.02	6.05	11.47
10.2	10.	3.09	6.17	11.71
16.54	16.20	5.	10.	18.97
33.07	32.41	10.	20.	37.94

o. s. v.

C. KAMULDGARN (T. *Kammgarn*; Eng. *combed* el. *worsted yarn*; Fr. *fil peigné*).

1. DET ENGELSKE SYSTEM. 1 *Thread* er = 1 Yard. 1 *Skein* = 80 Threads. 1 *Hank* = 7 Skeins = 560 Yards (512 m). 1 *Spindle* = 18 Hanks = 10 080 Yards. — Nummeret er = Antallet af Hanks pr. engelsk Pund. — Dette System benyttes foruden i Storbritannien ogsaa til Dels paa Kontinentet.

2. DET INTERNATIONALE SYSTEM (se ovfr.) benyttes nu almindelig i Tyskland, Østerrig, Schweiz, Belgien, Italien, Rusland og for en stor Del i Frankrig.

3. DET ÆLDRE FRANSE SYSTEM. 1 *Echeveau* = 720 m. Nummeret er = Antallet af Echeveaux pr. $\frac{1}{2}$ Kilogram. Bruges endnu til Dels i Frankrig.

— Kamuldgarn *sælges efter Vægt* enten pr. engelsk Pund eller pr. Kilogram.

Disse Systemers Nummere forholder sig indbyrdes saaledes:

1.	2.	3.
Engelsk No.	Internationalt No.	Fransk No.
8.86	10.	6.94
10.	11.29	7.84
12.75	14.40	10.
14.55	16.42	11.4

o. s. v.

De internationale Nummere forholder sig praktisk til de engelske som 9 til 8.

D. KARTEULDGARN (T. *Streichgarn*; Eng. *wollen yarn*; Fr. *fil cardé*).

1. DET ENGELSKE SYSTEM er det samme som for Kamgarn. Undertiden nummereres det efter, hvormange engelske Pund 1 Spindle (10 080 Yards) vejer (jfr. det lignende engelske System for Linnedgarn).

2. DET INTERNATIONALE SYSTEM (se S. 461) er kommet en Del i Brug paa Kontinentet.

I øvrigt findes der en stor Mængde ældre Nummereringssystemer for Karteuldgarn, hvoraf de fleste kun er af lokal Betydning. For største Delen bliver dette Garn forbrugt til Vævning i den samme Fabrik, hvor det spindes; det Nummereringssystem, der anvendes, er derfor uden Interesse for andre end Fabrikken selv. Blandt de forskellige endnu brugelige Systemer kan dog følgende nævnes:

3. BERLINER SYSTEM. 1 *Strähn* = 20 *Gebinde* à 43 *Fäden* à $2\frac{1}{2}$ Berliner Ellen = 2 150 B. Ellen (1 434 m). Nummeret er = Antal af Strähne pr. Zollpfund ($\frac{1}{2}$ kg). Bruges i Tyskland og Belgien.

4. WIENER SYSTEM. 1 *Strähn* = 20 *Gebinde* à 44 *Fäden* à 2 Wiener Ellen = 1760 W. Ellen (1 368,5 m). Nummeret er = Antal af Strähne pr. Wiener Pund (560 g). Bruges i Østerrig.

5. GAMMELT FRANSK (SEDAN-) SYSTEM. 1 *Echeveau* = 22 *Echevettes* à 44 *Tours* à $4\frac{3}{4}$ *Pieds de Roi* = 1494 m. Nummeret er = Antal af Echeveaux pr. gl. Pariser Pund. Bruges i Frankrig.

6. DET COCKERILL'SKE SYSTEM (en Kombination af forskellige Systemer). 1 *Strähn* = 7 *Gebinde* à 80 *Fäden* à 4 Berliner Ellen = 1494 m. Nummeret er = Antal af Strähne pr. $\frac{1}{2}$ kg. Bruges i Belgien og Tyskland.

7. DANSK SYSTEM. 1 *Stræng* = 10 *Fed* el. *Knæk* à 80 *Traade* à 3 Alen = 2400 Alen (1506 m). Nummeret er = Antallet af Strænge pr. dansk Pund (f. Eks. »4 Strængs Garn« holder 4 Strænge pr. 1 Ø).

— Karteuldgarn sælges efter Vægt, i Almindelighed pr. Kilogram eller pr. engelsk Pund.

De forskellige Systemers Nummere forholder sig indbyrdes saaledes:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Engelsk No.	Internation. No.	Berliner No.	Wiener No.	Sedaner No.	Cockerillsk No.	Dansk No.
8.86	10.	3.49	4.09	3.28	3.35	3.32
10.	11.29	3.94	4.62	3.7	3.78	3.75
26.47	29.88	10.4	12.23	9.79	10.	9.92

E. SILKE.

Ved Silkegarn er Raamaterialet det samme, enten Traaden er finere eller sværere, og Forskellen i Arbejdsløn er forholdsvis forsvindende. Værdien af Silkegarn forholder sig derfor temmelig nær som Vægten i Modsætning til, hvad der er Tilfældet med andre Garnsorter, der kræver kostbarere Raastof, jo finere Traaden skal være.

Silken, saaledes som den forekommer i Handelen, indeholder altid mere eller mindre Fugtighed (jfr. S. 461 f.). For at vinde en ensartet Basis for Bedømmelsen bliver der derfor af hvert Parti udtaget Prøver, som tørres. Den saaledes udfundne sande Vægt er den, der lægges til Grund ved Silkens Nummerering (*Titrering, Titrage*). Det uanødmæssige Tillæg (*Reprise*) til den sande Vægt, hvorved Partiets retmæssige Vægt som Handelsvare fremkommer, er 11 pCt. Til at udføre Titringen og foretage Bestemmelsen af den rette Vægt (*Conditionnement*) er der oprettet Anstalter paa de Pladser, som er af væsentligst Betydning for Silkehandelen (Lyon, Paris, Milano, Turin, Wien, Zürich, Basel, Krefeld o. a. St.).

De vigtigste Titrerings-Systemer er følgende:

1. DET GAMLE FRANSKE SYSTEM (*ancien titre*). Nummeret (Titren) er = det Antal »Deniers«, som en Stræng paa 476 m (400 gl. Pariser Alen) vejer. Ved 1 *Denier* (»Silke-Denier«) forstås 1 grain ($\frac{1}{24}$ denier) gl. Pariser pois de marc = 0.0531 g. Dette System bruges i Paris, Avignon, London, Krefeld m. m.

2. DET NYE FRANSKE SYSTEM (*nouveau titre*). Nummeret er = Antal af Deniers pr. 500 m. Bruges i Lyon. Man regner 20 Deniers ancien titre = 21 Deniers nouveau titre.

3. DET NYE TURINER SYSTEM (*titolo italiano*). Nummeret er = Antallet af halve Decigram pr. 450 m. Bruges for en stor Del i Italien, Schweiz og Wien.

4. DET GAMLE MILANESER SYSTEM (*titolo vecchio di Milano*). Nummeret er = Antallet af gl. Milanese Denari pr. 476 m. 1 Denaro = 0.051 g. Bruges til Dels i Milano og Wien.

5. DET INTERNATIONALE SYSTEM (S. 461). Nummeret er = Antallet af Decigram pr. 1000 m (eller Antallet af halve Decigram pr. 500 m).

Forholdet mellem disse forskellige Systemer er dette:

1.	2.	3.	4.	5.
Titre ancien	T. nouveau	Turiner T.	Gl. Milanese T.	International T.
8.964	9.416	9.	9.333	10.
9.52	10.	9.558	9.912	10.62
9.604	10.089	9.643	10.	10.714
9.96	10.462	10.	10.37	11.111
10.	10.504	10.04	10.412	11.155

FLORETSILKE nummereres ligesom *Bomuldsgarn* enten efter det engelske System (S. 462) eller efter det internationale System (Antal Meter pr. Gram; i Handelen angives i Almindelighed Antallet af Millimeter pr. Gram).

2den Afdeling. Mønt.

I. Møntvæsenets Grundtræk.

En MØNT (af Lat. *Moneta*, et Tilnavn til Juno, i hvis Tempel i Rom der sloges Mønt; T. *Münze*; Eng. *coin*; egtl. Kile, Stempel; Fr. *monnaie* betegner baade Penge og Mønt, *espèces* særlig Mønt) er et Stykke Metal, der, i Overensstemmelse med visse særlige Regler, er stemplet til Brug som Penge. Ved Stemplingen angives det, at Mønten indeholder — eller udgives for at indeholde — en bestemt Vægt af et bestemt Metal (S. 125).

MØNTRETTEN, Retten til at forfærdige Mønt, er tidlig bleven forbeholdt bestemte offentlige Myndigheder og tilkommer nu til Dags i alle civiliserede Lande alene Statsmagten (er et „*Regale*“). Derimod er det en naturlig Følge af, at Mønten er det i Landet lovmæssig foreskrevne Betalingsmiddel, hvormed Borgerne har at afgøre deres Forpligtelser, at private ordentligvis maa have Adgang til at indlevere Metal til Statens Møntværker for, mod et vist Vederlag, at faa det udmøntet til den i Landet gældende Hovedmønt.

MØNTVÆRK eller MØNT (*Münze*, *Münzstätte*; la *Monnaie*, *hôtel des monnaies*; *mint*) kaldes det Sted, hvor Mønt fabrikeres (slaas, præges). *Møntmesteren* er den, der leder Fabrikationen; *Møntguardeinen* er en Embedsmand, der fører Kontrol med, at den prægede Mønt er i Overensstemmelse med de lovmæssige Forskrifter; *Medailløren* er den, der graverer Stemplerne. Tidligere fandtes der i Landene et Utal af ofte mangelfulde Møntværker, nu til Dags i Regelen kun et enkelt eller ganske faa, udstyrede med kostbart Maskineri.

Det var tidligere ikke ualmindeligt, at Møntværkerne blev drevne ikke af Staten selv, men for privat Regning under Statens Kontrol. — For Tiden findes der endnu private Møntværker i England, navnlig *Heaton's* i Birmingham, der arbejder baade for den engelske Regering og for Udlandet.

FORM OG PRÆG. Formen er nu til Dags cirkelrund. Den Side, som bærer Regentens Billede eller Navnetræk, eller i Mangel heraf Statens Vaaben, kaldes *Forsiden* (*Adversen*), den modsatte Side *Bagsiden* (*Reversen*). Den paa Møntens Side, i en Kreds langs Randen anbragte Skrift kaldes ofte *Omskrift* (*Legende*), den, der staar i lige Linier midt paa Siden, *Indskrift* (*Inskription*). Et særskilt lille Afsnit paa Foden, anbragt under en Linie, kaldes *Exergue*. Møntens *Rand* plejer at være ophøjet og er paa Guld- og Sølvmonter nu til Dags i Regelen *ristet* (*gerippt*; *rayé*; *milled*) dels for Udseendets Skyld, dels for at forhindre, at Affiling eller Beklipning kan ske uden at falde i Øjnene. Undertiden forsynes Randen med Skrift (*Randskrift*) i Stedet for at rifles. *Præget*, der nu næsten altid gøres ophøjet, bør være skarpt, men fladt for at formindske Sliddet. Sidens Grundflade (*Spejlet*) gøres undertiden lidt hul, for at Randen, til bedre Beskyttelse for Præget, kan springe stærkere frem. Paa Mønten plejer at anføres dens *Værdi* og *Aarstal*, endvidere et Tegn eller Bogstav (*Møntmærke*, *Møntbogstav*), der angiver, i hvilket Møntværk den er præget, samt endelig *Møntmesterens* og ofte ogsaa *Medaillørens* Forbogstaver.

MØNTMÆRKER. *Danmark*, Mønten i København: et Hjerte, siden 1873 paa al Kroneøment (tidligere forskellige andre Møntmærker). *Norge*, Kongsberg: to korslagte Hammer. *Sverige*, Stockholm: St. Eriks Hoved. *Tyskland*: A betyder Møntværket i Berlin, B i Hannover, C Frankfurt a. M., D München, E Muldenhütten ved Freiberg, F Stuttgart, G Karlsruhe, H Darmstadt, I Hamborg, K Strassburg. *Frankrig*, Paris: A.

Fremgangsmaaden ved MØNTFABRIKATIONEN i et moderne Møntværk er i Hovedtrækkene følgende. Gullet eller Sølvet kommer til Møntværket i Form af Barrer, hvis Finhed først prøves (se S. 468). For Guldbarrers Vedkommende maa det endvidere prøves, om de er »sprøde«. Barrens Sprødhed, der synes at skyldes en minimal Indblanding af f. Eks. Bly, Tellur, Vismuth eller Jærn, kan nemlig foraarsage, at Mønterne gaar i Stykker, naar de støder mod noget haardt. Metallet smeltes saa i Digler af Grafit, hvor der tilsættes det Kvantum Kobber, som udkræves til den nøjagtige Finhed; naar Massen er omhyggelig blandet, støbes den i Sand- eller Jærnforme til stangformede Barrer („*Tene*“; T. *Zain*). Disse bliver derefter omhyggelig udvalsedede til flade Strimler af den nøjagtige Tykkelse, som Mønten skal have, og udglødede. Af Strimlerne udhugges med en Stempelmaskine runde Stykker, Blanketter (Eng. *blank*; Fr. *flan*; T. *Münzplatte*) af Møntens Størrelse. For Hovedmønternes Vedkommende bliver Blanketterne dernæst en for en justerede d. v. s. tilpassede i Vægt; de, der vejer for lidt, gaar tilbage til Omsmeltnng, medens de, der er for tunge, ved Afskrabning i en Maskine nedbringes til den nøjagtige Vægt. Efter at være justerede passerer Blanketterne gennem en Randemaskine, i hvilken de ved at føres paa Højkant mellem to »Randebakker« klemmes saaledes, at Randen bliver ophøjet. Efter en Bejdsning og Rensning paafølger saa Prægningen. Denne, der foregaar i en Prægmaskine, bestaar i, at Blanketten bliver presset imellem to Staalstempler. Blanketten lægges paa Understempelet, der er fastsiddende, medens Overstempelet med stor Kraft trykkes ned paa den; for at bevare sin nøjagtige runde Form er den samtidig ofte omgivet af en Ring af Staal, der omslutter Understempelet (Prægning i Ring). Stemplerne er grave-rede det ene med Forsidens, det andet med Bagsidens Præg; Randens Rifling fremkommer ved, at Staalringen, hvori Prægningen foregaar, er riflet. Blankettens Omskiftning, Henlæggelse paa Understempelet og Borttagelse sker mekanisk.

MØNTVÆGTEN er det Vægtsystem, som benyttes i Møntvæsenet. Den var tidligere som oftest forskellig fra den almindelige Handelsvægt og er det i adskillige Lande endnu.

Hvor det METRISKE SYSTEM er indført, benyttes nu i Regelen ogsaa *Gramvægten* som Møntvægt. Undtagelse danner dog f. Eks. TYSKLAND, der bruger det *metriske Pund* (*Toldpundet*) = $\frac{1}{2}$ kg; MEXIKO bruger den gamle *kastilianske Møntvægt*, BRASILIEN den gamle *portugisiske*.

ENGLAND og AMERIKAS FORENEDE STATER benytter den engelske *Troyvægt*, de Forenede Stater dog til Dels Gramvægten for Skillemøntens Vedkommende. RUSLANDS Møntvægt er den samme som dets Handelsvægt.

DANMARK, NORGE og SVERIGE antog ved Møntreformerne i 1873 Gramvægten som Møntvægt. Før da brugte Sverige sin Handelsvægt (siden 1830). I Danmark og Norge benyttedes *Kølnervægten*, hvilken ligeledes anvendtes i Tyskland og Østerrig indtil 1858. Der var dog en ringe Afvigelse mellem Normalerne, saaledes at 1 *Mark kölnsk* var i Hamborg og i Danmark (siden 1839) = 233.854 9 g, i Norge = 233.994 3 g, i Tyskland (Toldforeningens Møntmark af 1838) = 233.855 5 g, i Østerrig (Wien) = 233.890 1 g.

De METALLER, som Nutidens Kulturlande anvender til Mønter, er i Hovedsagen: *Guld*, *Sølv*, *Nikkel* og *Kobber*. Guld benyttes til Hovedmønter, Nikkel og Kobber til Skillemønter, Sølv til begge Dele. I Regelen anvendes Sølv, Guld og Kobber ikke i ren Tilstand; Mønterne (med Undtagelse af Nikkelmønter se n. S.) bestaar næsten altid af en Blanding (Legering) af to eller undertiden flere Metaller; Hensigten hermed er navnlig at gøre dem haardere. Blandinger af Kobber med Tin og Zink kaldes *Bronce*. Sølv blandet i stærkt Forhold med uædelt Metal be-

nævnes *Billon* (hvilket franske Udtryk tillige betegner mindre Skilleløst i Almindelighed). Guld eller Sølv i ren Tilstand kaldes *fiint*.

I Rusland blev der 1828—45 præget Mønter af *Platina*; Værdien var sat til $5\frac{1}{2}$ Gange Sølvets; man opgav Udmøntningen som upraktisk, bl. a. Grund paa af den tunge Smeltelighed. — Som det hensigtsmæssigste Blandingsforhold for *Bronce* fastslog Frankrig 1852 efter vidtløftige Forsøg: 95 Dele Kobber, 4 Dele Tin og 1 Del Zink. Denne Blanding har vundet almindelig Anerkendelse og er bleven den typiske for Nutidens Broncemønter. — Brugen af *Nikkel* er forholdsvis ny (Schweiz 1850), men vandt snart betydelig Indgang og benyttes nu af de fleste Stater. En almindelig Blanding i ældre Nikkelmønter er 25 Dele Nikkel med 75 Dele Kobber; men nu bruges f. Eks. i Østerrig-Ungarn, Italien, Frankrig, paa de dansk-vestindiske Øer og (for de større Mønters Vedkommende) i Schweiz rent Nikkel. Nikkelmønter har den Mangel, at de let forveksles med Sølvmonter. For at undgaa saadan Forveksling har man i Belgien indført at præge dem med et Hul i Midten.

Metallerne fremkommer i Handelen i Form af *BARRER* (*Barren; barre, lingot; bar, ingot*, ogsaa *bullion; Sv. plans*), der er af forskellig Vægt og indeholder forskellige Iblandinger af andre Metaller. Guld- og Sølvbarrerne undersøges af proberkyndige Folk (jfr. S. 468) og stemples med Angivelse af Vægt og Finhed. Til internationale Betalinger er Barrer af passende Finhed egnede fremfor Mønt.

Den tekniske Forskel mellem en Mønt og en stemplet Barre er den, at Mønten udstedes efter faste Regler i et begrænset Antal bestemte Størrelser, indenfor hvilke alle Eksemplarer er ensartede og har samme Værdi, medens af Barrerne hvert enkelt Eksempel har Vægt, Finhed og Værdi for sig. Barren, der ikke er bestemt til at tages uden efter Vægt, bliver ikke saaledes som Mønten dækket paa hele Overfladen med et Præg til Sikkerhed for dens Integritet.

Ved *LEGERING* (*Legierung, Mischung, Beschickung, Zusatz; alliage; alloy*) forstaas dels *Blandingen* af to eller flere Metaller, dels den *TILSÆTNING af et ringere Metal*, som blandes i et ædelt Metal. Nu til Dags legerer man i Regelen baade Guld og Sølv alene med Kobber (rød Legering), tidligere blev Gullet undertiden legeret med Sølv (hvid Legering). — Ved Bestemmelsen af en Mønts Værdi ser man ganske bort fra Legeringen — i alt Fald naar denne kun bestaar af Kobber — og tager alene Indholdet af fiint Metal i Betragtning.

BRUTTOVÆGTEN; RAAVÆGTEN (T. *Rauhgewicht*, ved Mønter ogsaa kaldet *Schrot*) er den hele Vægt af en Barre eller Mønt; *FINVÆGTEN* (T. *Feingewicht*, ved Mønter *Korn*) er Vægten af det deri indeholdte ædle eller fine (rene) Metal. Møntens Korn er altsaa dens Schrot med Fradrag af Legeringen.

I dansk Møntsprog talte man saaledes tidligere om »Marken raa« (en kølnsk Mark Møntsølv) og »Marken fin« (en Mark fiint Sølv).

Ved Møntens, Barrens *GEHALT* eller *FINHED* (*Feingehalt; fineness; titre, aloi*) forstaas dens *Renhedsgrad*, d. v. s. det Forhold, hvori den indeholder fiint Metal. Den nøjagtige Undersøgelse og Bestemmelse af Finheden kaldes *Probering* (Fr. *essai*, Eng. *assay*). Finheden bliver i Regelen betegnet ved at angive Forholdet mellem Finvægt og Bruttovægt, mellem Korn og Schrot — altsaa som en Brøk, der udtrykker, hvormange Dele fiint Metal Enheden indeholder. F. Eks. naar en Mønt vejer 5 g og indeholder $4\frac{1}{2}$ g fiint Metal, saa er dens Finhed $\frac{4\frac{1}{2}}{5}$ eller $\frac{9}{10}$. Hyppigst opgives Finheden nu til Dags i *Tusindedele*, f. Eks. 900 (nemlig Tusindedele) i Stedet for $\frac{9}{10}$, $916\frac{2}{3}$ for $\frac{11}{12}$ o. s. v.

Finheden kan ogsaa betegnes ikke umiddelbart i Form af en Brøk, men ved at angive, hvormange Vægt-Underafdelinger fiint Metal der indeholdes i en Vægt-enhed af Blandingen. Det Vægtsystem, der benyttes ved saadan Angivelse, kaldes *PROBERVÆGTEN*. At angive Finheden i Tusindedele falder sammen med at benytte Gramvægten som Probervægt. F. Eks. at Finheden er $916\frac{2}{3}$ Tusindedele, er enslydigt med, at 1 kg indeholder $916\frac{2}{3}$ g fiint Metal.

De fra tidligere Tid brugelige Probervægte — som ogsaa i de Lande, hvor de ikke længere anvendes i Møntvæsenet, dog endnu hyppig benyttes ved Angivelsen af Guld- og Sølvvarers Finhed — afviger som oftest ikke blot fra Handelsvægten men ogsaa fra Møntvægten. Inddelingen er i Regelen forskellig for Guld og for Sølv.

I DANMARK, NORGE og SVERIGE er den ældre Probervægt den samme som i TYSKLAND og ØSTERRIG. For Guld deles Vægtenheden (1 Mark kølnsk) i 24 Karat à 12 Gren (*Grän*) og for Sølv i 16 Lod (*Loth*) à 18 Gren. At Guld har en Finhed af »22 Karat« betyder da, at 1 Mark indeholder 22 Karat fint Guld og 2 Karat Iblanding, altsaa at Finheden svarer til $916\frac{2}{3}$. 1 Mark »14 lodigt« Sølv indeholder 14 Lod fint Sølv og 2 Lod Iblanding (Finhed 875); en Finhed af »13 Lod 6 Gren« el. »13 $\frac{1}{2}$ Lod« svarer til $833\frac{1}{3}$ o. s. fr.

Ældre Probervægt i FRANKRIG: 1 Marc deles ved Guld i 24 Carats à 32 Grains (*Parties*), ved Sølv i 12 Deniers à 24 Grains; i SPANIEN: 1 Marco Guld à 24 Quilates à 32 Parties, Sølv à 12 Dineros à 24 Granos; i PORTUGAL: 1 Marco Guld à 24 Quilates à 32 Outavas, Sølv à 12 Dinheiros à 24 Grãos; i HOLLAND: 1 Mark Guld à 24 Karat à 12 Greinen, Sølv à 12 Penningen à 24 Greinen.

RUSLANDS Probervægt er den samme som Handelsvægten: 1 Pund à 96 Solotnik [à 96 Doli]. En Finhed (»Prøve«) af $83\frac{1}{3}$ Solotnik svarer til $868\frac{1}{18}$ o. s. v.

ENGLAND. Som Probervægt inddeles Troy-Pundet ved Guld i 24 carats à 4 grains (gr), ved Sølv i 12 ounces (oz) à 20 pennyweights (dwt). Finheden af Mønt samt af Guld- og Sølvmasser betegnes imidlertid ikke direkte, men ved at angive hvormeget Finheden er bedre eller ringere end en bestemt Normalfinhed (Standardfinhed), nemlig Finheden af engelsk Møntguld og Møntsølv (*standard gold, standard silver*). Finheden af Standardgold er 22 carats ($916\frac{2}{3}$) af Standardsilver $11\frac{1}{10}$ oz. eller 222 dwts. ($222\frac{240}{10}$; $27\frac{1}{10}$ el. 925). At Finheden er bedre end Standardfinheden, betegnes ved B (*better*, bedre) eller M (*more*, mere), at den er ringere, ved W (*worse*, ringere) eller L (*less*, mindre). F. Eks. Guld »M 2 gr.« indeholder 2 grains mere fint Guld, end der indeholdes i Standardguld; Finheden er altsaa $22\text{ carats} + 2\text{ grains} = 22\frac{1}{2}$ carats ($937\frac{1}{2}$). Guld »W 3 gr.« indeholder 22 carats ÷ 3 grains ($885\frac{1}{12}$). Sølv »B 12 dwts.« indeholder 11 oz. 14 dwts. fint Sølv ($284\frac{240}{10}$ el. 975). Sølv »W 2 oz. 2 dwts.« indeholder 9 oz. fint Sølv (750). — Det er dog nu almindeligt, at Finheden af Guld angives i Tusindedele (og Titusindedele).

I KINA m. m. angives Finheden i Hundredele (*Toque, Touch*).

PROBERINGEN sker, naar den skal være nøjagtig, ved kemisk Analyse. I Handelen med Guldbarrer plejer Finheden nu til Dags at prøves i Titusindedele, med Sølvbarrer i Tusindedele (i London $\frac{1}{4}$ dwt.). — Til mindre nøjagtige Bestemmelser af Finheden kan man benytte *Proberstenen* (*pierre de touche; touchstone*). Denne er en sort Kiselskifer, paa hvis Flade man stryger den Legering, der skal prøves; Legeringer af forskellig Finhed giver forskelligt farvede Strøger, og ved at sammenligne disse med Strøger af Probernaale, hvis Finhed man kender, kan det øvede Øje angive Finheden med forholdsvis betydelig Sikkerhed.

For GULD MØNTERS LEGERING er der to store Hovedsystemer i Brug, nemlig med $\frac{1}{12}$ eller med $\frac{1}{10}$ af Bruttovægten (altsaa Finhed $916\frac{2}{3}$ eller 900); enkelte Stater legerer med $\frac{1}{8}$ (Finhed 875). Legering med $\frac{1}{10}$ bliver efterhaanden den almindeligste; i teknisk Henseende er der næppe synderlig Forskel. Dukater præges endnu i Østerrig og Holland af betydelig større Finhed — henholdsvis $986\frac{1}{9}$ og 983.

Finhed $916\frac{2}{3}$ anvendes af: Storbritannien, Britisk Indien, Portugal, Brasilien, Peru, Tyrkiet (Rusland indtil 1886).

Finhed 900 anvendes af: den latinske Union (S. 477), Spanien, Rumænien, Serbien, Bulgarien, Finland, Rusland, Østerrig-Ungarn, den skandinaviske Union (S. 478), Tyske Rige, Nederlandene; Tunis; Amerikas Forenede Stater, Philippinerne, Centralamerika, Columbia, Venezuela, Ecuador, Bolivia, Chile, Argentina; Japan, Persien.

Finhed 875 anvendes af: Ægypten, Mexiko.

Da en absolut Nøjagtighed i Udmøntningen er uopnaelig, eller i hvert Fald vilde blive urimelig kostbar, er der tilstaaet Møntværkerne et vist Spillerum ved Fabrikationen, saaledes at de enkelte Møntstykker tør udvise en vis ringe Afvigelse fra den lovmæssig foreskrevne Finhed og Vægt. Dette Spillerum kaldes REMEDIUM eller TOLERANCE (*tolérance, remède; remedy*). Remediet angives hyppigst i Tusindedele af Bruttovægten og fastsættes særskilt for Finhed og for Vægt.

REMEDIIUM FOR GULDØNTER. DANMARK, NORGE, SVERIGE (jfr. S. 478): Finhedsremedium $1\frac{1}{2}$ pro mille; Vægtremedium stykkevis: $1\frac{1}{2}$ p. m. paa et 20-Krone-Stykke, 2 p. m. paa et 10-Kr. og 3 p. m. paa et 5-Kr.-Stykke; Vægtremedium for et Parti Guldmønt paa 10 Kilogram: $\frac{1}{2}$ p. m. Et 20-Krone-Stykke, der lovmæssig skal veje 8.960 6 g og have en Finhed af 900, tør altsaa veje indtil 0.013 44 g under eller over Normalvægten og tør have en Finhed af fra $898\frac{1}{2}$ til $901\frac{1}{2}$. — TYSKE RIGE: Finhedsremedium 2 p. m.; Vægtremedium paa 20- og 10-Mark-Stykker $2\frac{1}{2}$ p. m., paa 5-Mark-Stykker 4 p. m. — DET LATINSKE MØNTFORBUND se S. 477. — ENGLAND: Finhedsremedium 2 p. m.; Vægtremedium $\frac{2}{10}$ Troygrains paa 1 Sovereign, $\frac{1}{10}$ paa $\frac{1}{2}$ Sovereign, eller ca. 1.6 p. m. — NEDERLANDENE: Finhedsremedium $1\frac{1}{2}$ p. m., Vægtremedium 2 p. m.

Hensigten med Remediet er ikke, at Møntfabrikanten (Staten) derved skal have en Fordel; hvad der findes for lidt i det ene Møntstykke, skulde der være for meget i det andet. Faktisk er Mønterne imidlertid sjældent over, men kun under det normale Punkt. Saaledes angives f. Eks. ifølge Undersøgelser i London og Paris Finheden af franske Guldmønter at være fra 899 op til næsten 900, af tyske, hollandske og nordamerikanske $899\frac{1}{2}$ —900, af skandinaviske $899\frac{1}{4}$ — $899\frac{3}{4}$, engelske 916— $916\frac{2}{3}$, ældre spanske Alphonses d'or 894—896, nyere 898 o. s. fr. Ved Køb og Salg af Mønt bliver dette Deficit at tage med i Betragtning.

De Pengesorter, hvormed en Debitor er lovmæssig berettiget til at afgøre sine i Landets Penge udtrykte Forpligtelser, siges at være LOVLIGT BETALINGS-MIDDEL eller at have LOVLIG KURS i Landet (*Währung, Währungsgeld*; monnaie ayant cours légal; legal tender). De Mønter, der er lovligt Betalingsmiddel til Beløb af hvilken som helst Størrelse, kaldes *Hovedmønter*, de, der kun er lovligt Betalingsmiddel for begrænsede mindre Beløb, kaldes *Skillemønter*.

Ved MØNTFOD (*Währung og Münzfuss; étalon; standard*) betegnes to Ting, nemlig: 1) *Møntsystemets Grundlag* i Henseende til det Metal, hvoraf Hovedmønterne udmøntes (*Møntfodsmetallet*); 2) *Udmøntningsforholdet* i Henseende til Hovedmønternes *Vægt og Finhed*.

Valuta (Ital.) betegner 1) *Værdi* og bruges i denne Forstand bl. a. navnlig om en Veksels Modværdi, d. v. s. det Vederlag, der ydes til Gængæld for Veksels Udstedelse eller Overdragelse (f. Eks. »Valuta modtagen«). 2) Dernæst bruges *Valuta* (T. *Währung*) som Betegnelse for den i et Land gældende *Pengesort*, Landets lovmæssige Omsetnings- og Betalingsmiddel (man taler om »Retablering af et Lands Valuta«, naar der genindføres Metalpenge i Stedet for Papirpenge, o. s. v.). 3) Ved Kursen paa fremmede Veksler udtrykkes et Prisforhold mellem to Pengesorter (*Valuta'er*). Vekselskursen angiver, hvormed en paa en fremmed *Valuta* lydende Veksel er værd i Landets egne Penge. Herved er i Børssproget *Valuta* gaaet over til at betegne *Veksler i fremmede Pengesorter* (f. Eks.: »Notering af Valuta«, »Valuta'er er faste« o. s. v.).

Currency er det engelske Udtryk for et Lands gangbare Omsetningsmiddel og bruges som saadant ofte i lignende Forstand som »Valuta« (f. Eks. »German currency«).

HOVEDMØNTER, ogsaa kaldede *Kurantmønter* (*Kurantmünzen; monnaie courante; standard money*), er, som anført, de Mønter, der er lovligt Betalingsmiddel til et Beløb af hvilken som helst Størrelse. *Møntfodsmetallet*, det Metal, hvoraf Hovedmønterne bestaar, er den i Landet gældende almindelige Værdimaaler. Eftersom Hovedmønterne udmøntes af Guld eller af Sølv eller af begge Dele, siges Landet at have *Guldmøntfod*, *Sølvmøntfod* eller *dobbelte Møntfod*. I sidste Tilfælde er der fastsat et *lovbestemt Værdiforhold* mellem de to Metaller, i Henhold til hvilket Udmøntningen foregaar, saaledes at en bestemt Vægt af det ene Metal gælder som lovligt Betalingsmiddel lige med en bestemt Vægt af det andet Metal (jfr. S. 126). Det Forhold, at Hovedmønter af Guld og Sølv benyttes jævnsides uden lovbestemt Værdiforhold, kaldes *Parallelmøntfod*.

Kurant er et Udtryk, hvormed man betegner: 1) Hovedmønt i Modsætning til Skillemønt; ved »grov Kurant« forstaaes de større Kurantmønter; 2) den virkelige kurserende Mønt i Modsætning til den ikke-prægede Regningsmønt (se ndfr.), f. Eks. »Hamborger Courant« modsat »Hamborger Banco«.

Møntfoden i Betydning af UDMØNTNINGSFORHØDET betegnes ved at angive, hvor mange Møntstykker der udbringes enten a) af en Vægtenhed *fint Metal*, eller b) af en Vægtenhed *legeret Metal* (Møntmetal). Finheden maa tilføjes for at kende i første Tilfælde Møntens Bruttovægt, i sidste Tilfælde dens Finvægt. Den første Angivelsesmaade er den hensigtsmæssigste for Sammenligning og bruges nu til Dags hyppigst.

F. Eks. a) Ifølge den nugældende *skandinaviske Møntfod* bliver der af 1 Kilogram fint Guld udmøntet 248 10-Krone-Stykker af Finhed 900; et 10-Krone-Stykke indeholder da $\frac{1}{248}$ kg fint Guld og vejer $\frac{1}{90}$ mere. b) Ifølge den nugældende *engelske Møntfod* bliver der af 40 Troy-Pund Standardguld, Finhed $916\frac{2}{3}$, udmøntet 1869 engelske Sovereigns; en Sovereign vejer da $\frac{40}{1869}$ Troy-Pund og indeholder $\frac{1}{12}$ mindre af fint Guld.

Af 1 Kilogram fint Guld udmøntes der: i Skandinavien 2480 Kr., i Tyskland 2790 M., i Frankrig $3444\frac{4}{9}$ fr., i Nederlandene 1653.44 hfl., i England 136.567 6 £, i Østerrig-Ungarn 3280 K., i Nordamerika 664.622 \$.

Af 1 Kilogram Møntguld (Finhed 900) udmøntes der: i Skandinavien 2232 Kr., i Tyskland 2511 M., i Frankrig 3100 fr., i Nederlandene 1488.10 hfl., i Østerrig-Ungarn 2952 K., i Nordamerika 598.16 \$. Af 1 kg Møntguld (Finhed $916\frac{2}{3}$) udmøntes der i England 125.1872 £.

(Efter ældre, navnlig tysk, Sprogbrug blev Møntfoden benævnet efter det Antal Stykker, der udmøntedes af Vægtenheden: f. Eks. »20-Gylden-Fod«, naar der udmøntedes 20 Gylden af 1 Mark fint Sølv).

REGNINGSENHEDEN (*l'unité monétaire; unit of account*) er den Pengestørrelse, der almindelig tjener som Enhed ved Værdiangivelserne. Med andre Ord, Værdierne angives i Enheder og i Underafdelinger af Enheden. Saaledes er Regningsenheden i de skandinaviske Lande 1 Krone, i Frankrig 1 Franc, i England 1 Pund Sterling o. s. fr. Ikke sjældent benyttes der dog forskellige Enheder, eftersom det er mindre eller større Summer, der skal angives, f. Eks. Milréis og Conto (Portugal, Brasilien), Rupie og Lakh (Indien), Pjaster og Pund (Tyrikt); paa lignende Maade er i England Regningsenheden i mange Forhold ikke et Pund, men en Shilling o. s. v.

Regningsenheden (eventuelt ogsaa dens Underafdelinger) er ingenlunde altid en virkelig præget Mønt. Undertiden er den en blot saakaldet *Regningsmønt* (*monnaie idéale; imaginary money of account*), idet der enten overhovedet slet ikke udmøntes nogen til Regningssystemet svarende virkelig Mønt (f. Eks. den tidligere Hamborger Mark Banco) eller i alt Fald kun mindre Mønt (f. Eks. den gamle danske Mark Sølv). Adskillige Lande, ogsaa i vore Dage, har liden eller ingen selvstændig præget Mønt og hjælper sig med alle Slags fremmede Mønter, hvis Værdi ved en Tarif fastsættes i Forhold til den gældende Regningsmønt (f. Eks. Canada, Uruguay, Montenegro o. fl.). Den kinesiske Tael er ligeledes en blot Regningsmønt. — Forskel mellem Regningsmønt og virkelig kurserende Mønt er navnlig tidligere ogsaa hyppig fremkommen som Følge af Mønternes Slid og Beklipning eller som Følge af, at Staten har udstedt slet Mønt.

Medens Regningsenheden forhen ofte ikke blev udmøntet, fordi den var for stor, bliver den nu til Dags hyppig kun præget som Skillemønt, medens Hovedmønterne er Multipla af Enheden. Saaledes er f. Eks. den mindste i Danmark og Norge prægede Hovedmønt 10 Kr., i Sverige 5 Kr., i Tyskland tidligere 5, nu 10 Mark, i Frankrig 5 Francs o. s. v.

Systemerne for Regningsenhedens *Inddeling* nedefter har været mangfoldige ligesom Inddelingerne for Maal og Vægt (S. 434). I særlig Grad har man udydet Duodecimalinddelinger i forskellige Kombinationer. Titalsdelingen, der har været i Brug i Kina fra ældgammel Tid, er i de europæisk-amerikanske Lande trængt almindelig igennem i Løbet af det 19. Aarhundrede.

SKILLEMØNTER (*Scheidemünze; monnaie divisionnaire; subsidiary* el. *frac-*

tional coin) er Mønter, som kun er lovligt Betalingsmiddel for mindre Beløb. Karakteristisk for Skillemønten er det, at dens virkelige Metalværdi er ringere, end dens paalydende Værdi i Forhold til Hovedmønten angiver. Den er saaledes til Dels kun et *Pengetegn (token coin)*, bestemt til Udligning af Smaa-beløb, til hvilket Brug det vilde være unødvendigt og upraktisk at udstøde Smaa-mønter af fuld Værdi. Netop fordi Skillemøntens Metalværdi er ringere end dens Paalydende, er den kun gyldigt Betalingsmiddel for Smaa-beløb, og naar det til Tider har været fastsat, at man skulde være forpligtet til at modtage et vist større Beløb af hver Betaling i Skillemønt, er dette enstydigt med en tilsvarende Nedsættelse af Møntfoden som Helhed. — Staten præger kun Skillemønt for egen Regning og tager selv Gevinsten derved. I Regelen udmøntes de større Skillemønter (*monnaie d'appoint*) af Sølv, de mindre (*billon*) af Billon, Nikkel, Bronze eller Kobber.

Skillemønten er i de forskellige Lande lovligt Betalingsmiddel for følgende Beløb: DANMARK, NORGE, SVERIGE, se den skandinaviske Møntkonvention S. 478. TYSKLAND: Sølvskillemønt indtil 20 Mark, Nikkel og Bronze indtil 1 Mark. ENGLAND: Sølv-mønt indtil 2 £, Bronze indtil 1 Shilling. FRANKRIG: Sølvskillemønt indtil 50, Nikkel og Bronze indtil 5 Francs. BELGIEN: Sølvskillemønt indtil 50, Nikkel indtil 5, Bronze indtil 2 Francs. NEDERLANDENE: Sølvskillemønt indtil 10 Gylden, Bronze indtil $\frac{1}{4}$ Gylden. NORDAMERIKA: Sølvskillemønt indtil 5 Dollars, Nikkel og Bronze indtil $\frac{1}{4}$ Dollar.

En Forpligtelse for Statskassen til paa Forlangende at *indløse* den udstødte Skillemønt med Hovedmønt gælder f. Eks. i den skandinaviske Møntunion, i Tyskland og i den latinske Møntunion (for Sølv-møntens Vedkommende S. 477); derimod gælder en saadan Forpligtelse f. Eks. ikke i England.

I Lande med Sølv-møntfod eller dobbelt Møntfod maa Hovedmønterne og Skillemønterne af Sølv ikke forveksles. I Frankrig er saaledes Sølv-5-Francs-Stykket Hovedmønt, medens de øvrige Sølv-mønter (2, 1 Franc o. s. v.) er Skillemønter. I Holland er Stykkerne paa 2 $\frac{1}{2}$, 1 og $\frac{1}{2}$ Gylden Hovedmønt, Stykkerne paa 25, 10 og 5 Cents Skillemønt.

Da Møntens Værdi efterhaanden forringes ved SLID, bestemmer Loven en vis Minimalvægt, som det enkelte Møntstykke skal udvise for fremdeles at være lovligt Betalingsmiddel efter paalydende Værdi. Denne Minimalvægt kaldes PASSERVÆGT (*Passiergewicht; least current weight*).

DANMARK, NORGE, SVERIGE, se den skandinaviske Møntkonvention S. 478. DET LATINSKE MØNTFORBUNDS Stater se S. 477. TYSKLAND: for Guldmønter er Passervægten $\frac{1}{2}$ % under Normalvægten. ENGLAND: for 1 Sovereign er Passervægten 122.5 Troy-grains (Normalvægt 123.274 grains), for $\frac{1}{2}$ Sovereign 61.125 grains (Normalvægt 61.637 grains); altsaa er den tilladte Undervægt henholdsvis ca. $\frac{1}{3}$ og ca. $\frac{1}{6}$ % under Normalvægten; Sølv-mønterne er lovligt Betalingsmiddel, indtil de er saa slidte, at Præget ikke kan kendes.

Størrelsen af det AARLIGE SLID, som Mønterne undergaar, beror naturligvis i væsentlig Grad paa, hvormed de benyttes, altsaa navnlig ogsaa paa, i hvilken Udstrækning de i Cirkulationen bliver erstattede af Seddelpenge. Møntens Form er ogsaa af Betydning. De mindre Mønter slides forholdsvis mere end de større, navnlig fordi de cirkulerer mere, muligvis ogsaa fordi de ved deres Form frembyder en forholdsvis større Overflade. I Tyskland regner man, at 20-Mark-Stykkerne gennemsnitlig taber ved Slid $\frac{1}{7}$ pro mille aarlig, altsaa $\frac{1}{2}$ % i Løbet af 35 Aar. I Frankrig angives Sliddet paa 20-Francs-Stykkerne ligeledes til $\frac{1}{7}$ p. m. aarlig, medens Sliddet paa 10-Francs-Stykkerne regnes at være dobbelt saa stort, paa Guld-5-Francs-Stykkerne endog fire Gange saa stort. I England har man fundet, at Sovereigns slides med ca. $\frac{1}{3}$ p. m., halve Sovereigns med ca. 1 p. m. aarlig; Sovereigns antages saaledes gennemsnitlig at blive nedbragt til Passervægten i Løbet af 19 Aar, halve Sovereigns i mindre end en halv Snes Aar. — Af Hønsyn til det forholdsvis meget betydelige Slid paa de smaa Guldmønter har den latinske Union fra 1878 ophørt at udmønte 5-Francs-Stykket i Guld. Tyskland, som i 1879 ophørte at udmønte 5-Mark-Stykker i Guld, har fra 1900 ophævet disse Mønters Egenskab af lovligt Betalingsmiddel.

TABET ved Mønternes Slid bliver i nogle Lande, f. Eks. i DANMARK og NORGE, ubetinget baaret af Staten, idet Passervægten kun har Betydning ved Betalinger mellem Mand og Mand, medens Statskassen er forpligtet til at modtage Mønten, selv om den ved Slid er nedbragt under Passervægten (jfr. S. 479).

I andre Lande er Forholdet anderledes. I ENGLAND faldt i tidligere Tid Tabet ubetinget Publikum til Last, i alt Fald for Hovedmøntens Vedkommende. Det forudsattes, at hver Mand selv paasaa, at den Guldmønt, der bødes ham, holdt den lovmæssige Vægt. Da dette imidlertid faktisk ikke skete (kun *Bank of England* og enkelte Regeringskontorer vejede hvert Guldstykke, skar de undervægtige Stykker midt over og lod den, der indbetalte dem, bære Tabet ved Undervægten), og da der til Indsmeltning og Udførsel naturligvis kun toges de nyeste og vægtigste Mønter, kom de undervægtige Stykker til at udgøre en stadig voksende Part af Møntmængden. I 1888 ansloges det, at over 50 Mill. £, eller omtrent Halvdelen af Storbritanniens samtlige Guldmønter bestod af undervægtige Mønter, især halve Sovereigns. Efter at først en Lov af 1889 havde bestemt Inddragningen for Statskassens Regning af alle Guldmønter fra Tiden før Dronning Victorias Regeringstiltrædelse (1837), besluttedes det ved Møntningsloven af 1891 at inddrage, ligeledes for Statskassens Regning, al undervægtig Guldmønt, der ikke har lidt ulovlig Beskadigelse. I Kraft af disse to Love er der indtil Udgangen af 1903 inddraget Guldmønter til Beløb af 49 Mill. £. Siden 1891 er der udmøntet c. 87 Mill. £ nye Guldmønter.

Naar Staten bærer Tabet ved Slid, gælder dette kun den ved Møntens naturlige Brug bevirkede Forringelse, derimod ikke den *voldsomme* eller *ulovlige Beskadigelse*, der forsætlig tilføjes Mønten, saasom ved Affiling, Beklipning, Rysten i en Pose (*sweating bag*), Ætsning el. lgn.

Naar Staten foretager Udmøntning for private eller, hvad der kommer ud paa det samme, afkøber dem ædelt Metal mod Betaling i Mønt, plejer den at fradrage et Beløb til Dækning af PRÆGNINGSOMKOSTNINGERNE (*Prægekosten; coinage; frais de fabrication, tidligere brassage*). I nogle Lande sker imidlertid Udmøntningen gratis. — Naar Staten beregner sig en Indtægt ved Udmøntningen udover Dækning for Omkostningerne, tager den egentlig SLAGSKAT (*Schlagschatz; seignorage; seigneurie*). Dette Udtryk benyttes dog jævnlig ogsaa om det blotte Vederlag for Prægningsomkostningerne. Slagskat var i ældre Tider en væsentlig Indtægtskilde for Fyrsterne; Slagskattens Fradragning i selve Mønten, saaledes at dennes Metalværdi blev ringere, end den udgaves for, faldt sammen med de stadig fortsatte *Forringelser* og *Forfalskninger* af Mønten. — Endnu kræves der en betydelig Slagskat i adskillige metalproducerende Lande (f. Eks. i Mexiko), hvor den bliver enstydig med en Produktionsafgift paa Minerne. I øvrigt plejer Staterne nu til Dags i Regelen kun at tage Slagskat paa Skillemønten; Forskellen mellem dennes paalydende og dens virkelige Værdi er en Indtægt, der tilfalder Staten.

PRÆGNINGSOMKOSTNINGER. DANMARK, NORGE, SVERIGE: $\frac{1}{4}\%$ paa 20-Krone-Stykker, $\frac{1}{8}\%$ paa 10-Krone-Stykker. Den danske Nationalbank skal afkøbe enhver Guldbarrer til en Pris af 2480 Kr. $\div$ $\frac{1}{4}\%$ pr. kg fint Guld (altsaa 2473 Kr. 80 Ø.). Det samme gælder om Norges Bank og om Sveriges Riksbank. TYSKLAND: 3 M. pr. Pund fint Guld (1395 M.) altsaa 2.15 p. m. Rigsbanken køber Guldbarrer til 1392 M. pr. Pund fint. FRANKRIG, BELGIEN, ITALIEN: fr. 6.70 pr. kg Møntguld = fr. 7.44 pr. kg fint Guld, eller $2\frac{1}{31}\%$ p. m. *Banque de France* køber Barrer til 3437 fr. pr. kg fint Guld. RUSLAND: $\frac{1}{8}\%$. NEDERLANDENE: fl. 5 pr. kg Møntguld = fl. 5.56 pr. kg fint Guld, eller $\frac{1}{8}\%$. Den nederlandske Bank køber i Regelen Barrer til fl. 1648 pr. kg fint Guld. ØSTERRIG-UNGARN: Gebyret maa ikke overstige 3 p. m. Den østerrig-ungarske Bank betaler i Gebyr 2 K. pr. kg fint Guld eller 0.6 p. m. og køber Barrer til 3278 K. pr. kg. fint Guld. ENGLAND: Udmøntningen er gratis; men der modtages ikke Poster paa mindre end £ 10,000, og man maa vente 3 Uger paa Udmøntningen, hvorved der altsaa fremkommer et Rentetab. Man sælger derfor sit Guld til *Bank of England*, der er pligtig at købe Guldbarrer til £ 3. 17 s. 9 d. pr. standard oz., medens der udmøntes £ 3. 17 s. $10\frac{1}{2}$ d. af 1 stand. oz. Omkostningerne er saaledes $1\frac{1}{2}$ d. pr. oz. (1.6 p. m.), men stiger ved forskellige

mindre Udgifter faktisk til $\frac{1}{4}\%$. — I SPANIEN og i AMERIKAS FORENEDE STATER er Udmøntningen gratis.

Foruden selve Prægningsomkostningerne paaløber der ofte adskillige mindre Udgifter, saasom for Probering, Smeltning m. m. Ofte bliver det forlangt, at Barretne ikke maa være under en vis Vægt og ikke maa have ringere Finhed end den legale Møntfinhed.

SLAGSKATTEN PAA SKILLEMØNT er for *Sølvskillemøntens* Vedkommende i de senere Aar ved Sølvprisens Fald af sig selv stegen betydelig i de Lande, der har Guldmøntfod. For Eks. i Skandinavien er 1 Krone Guld = 0.403 23 g fint Guld, medens det Skillemøntstykke, der lyder paa 1 Krone, indeholder 6 g fint Sølv. Naar Guldets Værdi, saaledes som det i sin Tid blev forudsat, er $15\frac{1}{2}$ Gang større end Sølvets, giver dette en Slagskat af 4%; men for Tiden (September 1904), da Guldets Værdi er omtrent 36 Gange saa stor som Sølvets, udgør Slagskatten ca. 60%. — *Bronce-Skillemøntens* Metalværdi plejer kun at være $\frac{1}{16}$ af dens paalydende Værdi, eller endog mindre.

I nogle Stater præges der Mønter, som er bestemte ikke til at tjene som Betalingsmiddel i Landet selv, men til at benyttes i Handelsomsætningen med andre Lande. Saadanne Mønter kaldes HANDELSMØNTER. I Regelen udmøntes de kun efter Bestilling af Forretningsmænd, som har Brug for dem. Handelsmønter finder navnlig Anvendelse i Omsætningen med orientalske Folkeslag, hvilke ofte er utilbøjelige til at modtage Mønter af anden Type end den, som de engang har vænnet sig til, ja som hyppig endog kræver et bestemt Præg, helst med et gammelt og slidt Udseende, for at have Tillid til Ægtheden.

Blandt Handelsmønter af Sølv maa nævnes den østerrigske *Maria-Theresien-Thaler*, som endnu stadig præges med Maria Theresias Brystbillede og Aarstallet 1780; den finder udstrakt Anvendelse i Handelen paa Levanten og Afrika. — De Forenede Stater udmøntede 1873—78 en saakaldet *Trade-Dollar*, bestemt for Handelen paa Østasien, men som ikke slog an. — Frankrig udmønter siden 1885 en *Handelspjaster* (*piastre de commerce*) til Brug i Cochinchina og Tonkin.

Som Handelsmønter af Guld anvendes navnlig *Dukater* (d. v. s. Guldmønter af stor Finhed). Saaledes den østerrigske *Dukat*, der er yndet i det sydøstlige Europa og i Asien. Den *hollandske Dukat* — med Billedet af en harniskklædt Mand med 7 Pile i Haanden (de 7 forenede Provinser) — bliver endnu præget i Nederlandene skønt i ringe Omfang. Indtil 1869 udmøntede ogsaa *Rusland* til Brug for Handelen med Centralasien saakaldte *hollandske Dukater*, der ifølge traktatmæssig Overenskomst bar det nederlandske Præg.

To Sølvmønter, der fremfor alle andre har haft og har Betydning for Handelen paa Østasien og særlig paa Kina, er den gamle *spanske Pjaster* og den nuværende *mexikanske Pjaster* (Dollar). Disse er vel ikke Handelsmønter i egentlig Forstand, eftersom de henholdsvis var og Spaniens og Mexikos egen Hovedmønt, men de har i stort Omfang tjent andre Lande til Brug som Handelsmønt. Den spanske Pjaster udmøntes ikke mere; dens Plads er indtagen af den mexikanske, der er af samme Størrelse.

Det nærmere angaaende Handelsmønterne vil findes under de enkelte Lande.

Møntens VÆRDI i Sammenligning med andre Mønt- eller Pengesorter kan angives fra forskellige Synspunkter.

Den NOMINELLE eller NAVNE-VÆRDIEN er den Værdi, som Mønten ifølge sit Præg lyder paa (dens *Paalydende*).

Den REELLE eller METAL-VÆRDIEN er Værdien af det Metal, som Mønten faktisk indeholder. Mønten betragtes altsaa herved blot som et Stykke Metal. Ordentligvis bør der for de af en Stat udstedte Mønter være Overensstemmelse mellem det nominelle og det reelle Værdiforhold. Men (selv afset fra de tidligere saa hyppige Møntforvanskninger) indtræder der dog Uoverensstemmelser dels for Skillemøntens Vedkommende, der udstedes af ringere Metalværdi end dens Paalydende, dels som Følge af Remedier og Slid, dels — og ikke mindst — ved de Afgivelser, der fremkommer under en dobbelt Møntfod.

TARIFVÆRDI eller VALVATIONS-VÆRDI (*Valvation, Evaluation, Evaluation* d. e. Vurdering) er den Værdi, som lovmæssig er tillagt Mønten, d. v. s. den Værdi, hvortil Staten fastsætter, at Mønten skal modtages i de offentlige Kasser og eventuelt tillige i den almindelige Omsætning (*Cirkulationsværdien*). Disse Udtryk anvendes dels om fremmede Møntsorter, naar der tillægges dem Karakteren af lovligt Betalingsmiddel til en bestemt Værdi, dels om Landets egne Mønter, naar der tillægges dem en lovmæssig Værdi, som er forskellig fra den paalydende. — I Stater, hvor der kurserer megen fremmed Mønt, kan det være nødvendigt at anerkende denne som lovligt Betalingsmiddel efter fast Takst, og der er Lande, hvis Omsætningsmiddel saa godt som udelukkende bestaar af fremmed tariferet Mønt (jfr. S. 470). Desuden vil man i de fleste Lande finde Tariffer, hvorefter fremmed Mønt modtages ved Jærnbankasser, Toldkasser o. s. v. I tidligere Aarhundreder var Møntsorternes Sammenblanding langt almindeligere end nu til Dags, og intet Land holdt sin Cirkulation fri for Indtrængen af fremmed Mønt. — Fastsættelsen af en Valvationsværdi for en indenlandsk Møntsort vil være paa sin Plads, naar der paa Grund af Uoverensstemmelse mellem dens nominelle og dens reelle Værdi fremkommer en Kursforskel, som gør det nødvendigt at tillægge Mønten en anden lovmæssig Værdi end den paalydende for at tilvejebringe nærmere Overensstemmelse med det virkelige Ombytningsforhold. Dette vil f. Eks. hyppig være Tilfældet med Mønter af forskelligt Metal, eller naar der er udstedt slet Mønt. Dette sidste hørte i tidligere Tider til Dagens Orden; naar da den ringere Mønt efterhaanden var sunken i Kurs, plejede der at følge en tilsvarende legal Nedsættelse af dens Værdi (*Devaluation, „Afsætning“*). — I de Lande, hvor der præges Handelsmønter, vil det ogsaa forekomme, at der er tillagt disse en Tarifværdi, hvorefter de modtages i Landet selv.

Møntens HANDELSVÆRDI (eller KURS) er dens Markedspris: den Pris, hvortil den i det givne Øjeblik kan sælges i det aabne Marked under Indflydelsen af Tilbud og Efterspørgsel. Staar Kursen over *Pari* (Fr. *pair*, Eng. *par*), siges Mønten at betinge en *Opgæld, Præmie* (Fr. *prime*, Eng. *premium*), *Agio, Boni*; staar den under *Pari*, er der *Tab* (Fr. *perte*), *Disagio, Damno* (jfr. S. 128).

Kursen for Mønt noteres enten pr. *Stykke* (Ital. *al pezzo*, ofte urigtig kaldet *al peso*; *al numero*; Fr. *à la pièce, au nombre*), hvorved da underforstaas, at hvert Stykke holder den lovlige Vægt; eller ogsaa noteres Kursen efter *Vægt* (Ital. *al peso, al marco*; Fr. *au poids*), f. Eks. pr. Kilogram, og da i Regelen efter Bruttovægt. Prisen bliver enten udtrykt direkte eller ved at angive, hvormange Procent Præmie eller Tab der betales over eller under *Pari*.

Mellem Mønter, der henhører til *samme Møntsystem*, vil man overhovedet kun tale om *Kurs*, naar deres indbyrdes Ombytningsforhold afviger fra deres nominelle Værdiforhold. Ved *Pari*værdi plejer man at forstaa det samme som nominel Værdi, saaledes at Mønterne siges at være *pari*, saalænge de indbyrdes ombyttes i Overensstemmelse med deres Paalydende.

Mellem Mønter af *forskellige Systemer* vil det indbyrdes Værdiforhold være bestemt ved Metalindholdet; men efter Handelens Gang kan Kursen svinge noget over eller under den Pris, der stemmer med Metalværdien. Mønternes *Pari* beregnes ved en Sammenligning af deres Metalværdi, saaledes som denne, ifølge den lovmæssige Udmøntningsnorm, bør være, uden at der tages Hensyn til Remedier eller Slid. Den angiver altsaa, hvor mange Stykker af to forskellige Møntsorter der — ifølge den Møntfod, som gælder for hver af dem, — skal indeholde nøjagtig samme Kvantum ædelt Metal. F. Eks. naar der af et Kilogram fint Guld lovmæssig skal udmøntes i Tyskland 2790 Mark og i Skandinavien

2480 Kroner, saa er Pariværdien af 2790 Mark = 2480 Kroner, eller 1 Mark = $\frac{8}{9}$ Krone. Et fast Pariforhold kan kun finde Sted mellem Mønter af samme Metal.

Naar der skal foregaa en Betaling med Metal fra det ene Land til det andet, bliver Spørgsmaalet, til hvilken Pris en Sum i det ene Steds Møntsort praktisk taget kan leveres paa det andet Sted i Skikkelse af den der gældende Møntsort. Det Værdiforhold, hvorefter man kan paaregne, at en virkelig Betaling saaledes lader sig iværksætte, er naturligvis forskelligt, eftersom det er henholdsvis den ene eller den anden Møntsort, der skal forsendes og ommøntes. Der er altsaa et dobbelt Forhold — et for Indførsel og et for Udførsel — og det bestemmes af Pariforholdet med Tillæg eller Fradrag af de Omkostninger, som Forsendelsen og Ommøntningen medfører. De Omkostninger, som saaledes paaløber, er: Finhedstab og Vægttab (Tab ved Remedier og Slid) paa de Mønter, der forsendes, Forsendelsesomkostninger (Fragt, Assurance, Rentetab, muligvis Kommission m. m.) samt Prægningsomkostninger paa Bestemmelsesstedet.

Finhedstab vil, som anført S. 469, paa de fleste europæiske Guldmonter i Regelen være $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ ‰.

Vægttab paa Mønter, der kommer lige fra Møntværket, maa ligge indenfor Remediet; Tabet ved Slid kan naa til Passervægtens Grænse. Ved Køb af Mønt til udenlandske Betalinger gælder det at faa de vægtigste Stykker. Da de smaa Guldmonter taber mere ved Slid og derfor plejer at være mere undervægtige end de store, er det væsentlig disse sidste, der benyttes til Forsendelser til Udlandet.

Afsenderen vil i Regelen ikke behøve at lade foretage Udmøntning paa Ankomststedet, da de store Banker overalt foruden Barrer ogsaa køber fremmed Guldmonter efter Vægt.

Til internationale Betalinger vil der imidlertid fortrinsvis blive benyttet ikke Mønt, men Barrer. Dette vil i Regelen være fordelagtigere, fordi man som oftest vil kunne købe Barrer til nominel Udmøntningsværdi — hvorved man altsaa undgaar Tab paa Finhed og Vægt — ja undertiden endog billigere. Ligeledes vil Barrerne ofte kunne sælges paa Bestemmelsesstedet til en saadan Pris, at Prægningsomkostningerne delvis spares. Det afgørende Spørgsmaal ved Metalforsendelser bliver da: til hvilken Pris kan en vis Vægt (1 Kilogram, 1 Unze) fint Guld købes paa det ene Sted, og til hvilken Pris kan den efter Fradrag af alle paaløbende Omkostninger udbringes paa det andet Sted?

Det er allerede tidligere udviklet (S. 134 ff.), at de internationale Betalinger ikke sker ved ædelt Metal, undtagen naar der er fremkommet en Difference mellem Tilgodehavende og Gæld, som ikke kan dækkes gennem en Udligning af de gensidige Fordringer. Det er tillige fremstillet, hvorledes *Vekselkursen* som Følge af saadan Forskel mellem Tilgodehavende og Gæld vil kunne svinge indenfor visse Grænser. Ved *Vekselkursens Pari* (*par of exchange, pair du change*) forstaas det samme som de to Møntsorters Pari. De *Grænsepunkter*, indenfor hvilke Vekselkursen kan svinge opefter eller nedefter, kaldes *Guld-punkter* (*gold points*). Guldpunktet er den Pris, hvorved Udførsel eller Indførsel af Guld netop dækker sig, og hvor altsaa Kursafvigelsen naar det Punkt, da Guld kan tage Papirets Plads.

Guldpunkterne kan ikke, saaledes som Paripunktet, angives ved et fast og uforanderligt Tal. Hvor billigt det lader sig gøre at tage Guld fra een Plads og præstere det paa en anden, beror naturligvis til en vis Grad paa, hvem det er, der foretager Operationen. Omkostningernes Størrelse vil til Dels afhænge af de Forbindelser og Lettelser, som man raader over; den ene kan spare Udgifter, som den anden nødvendigvis maa tage med i Beregning, tilfældige Om-

stændigheder kan medføre en Forskel o. s. v. Ofte vil man derfor se Guld blive trukket bort fra en Plads og sendt til en anden, uagtet Vekselkursen endnu ikke er naaet til det almindelige Guldpunkt.

Hvilke er Guldpunkterne f. Eks. mellem *København* og *Berlin*?

Pari er 100 M. = 88.89 Kr. De sædvanligvis paaløbende Omkostninger kan anslaaes saaledes:

a) Ved Indførsel til København:		
Guld forudsættes at kunne købes i Berlin til M. 1395 pr. $\frac{1}{2}$ kg fint.		88.89
Forsendelse m. m.	ca. 0.5 p. m.	
Prægning i Københ. (el. Salgspris Kr. 2473.80 pr. kg) ...	2.5 —	
	ca. 3 p. m. ÷	> .27.
		<hr/> 88.62 <hr/>
b) Ved Udførsel fra København:		
Guld forudsættes at kunne købes i København til Kr. 2480 pr. kg fint.		88.89
Forsendelse m. m.	ca. 0.5 p. m.	
Prægning i Berlin (el. Salgspris M. 1392 pr. $\frac{1}{2}$ kg) ..	2.15 —	
Diverse	ca. 0.6 —	
	ca. $3\frac{1}{4}$ p. m. +	> .29.
		<hr/> 89.18 <hr/>

Altsaa: naar Guld indføres fra Berlin til os, kan 100 M. udbringes til Kr. 88.62; naar Guld udføres fra os til Berlin, vil 100 M. koste 89.18.

Eller: Guldpunktet for Indførsel (»for os«) er 88.62;

Guldpunktet for Udførsel (»mod os«) er 89.18.

Hvis imidlertid Barrierne kan købes billigere eller sælges dyrere, rykker Guldpunkterne nærmere til Pari. F. Eks. hvis Guld kan købes i Berlin til 1392 M. + 1‰ Præmie og sælges i København til 2480 Kr. ÷ $\frac{1}{8}$ ‰, vil der bespares tilsammen 2.4‰, og Guldpunktet for Indførsel vil da stige til 88.83.

Yderligere Oplysninger om de herhen hørende Forhold vil findes i SYVENDE AFSNIT, 1. AFDELING (Vekselkurser) og i ELLEVTE AFSNIT (Handelsregning).

Naar der spørges om Værdiforholdet mellem Mønter af *Guld* og Mønter af *Sølv*, maa man tage den til enhver Tid gældende Sølvpris som Udgangspunkt. Tidligere, da Værdiforholdet mellem Guld og Sølv i lang Tid holdt sig temmelig stabilt som 15 $\frac{1}{2}$:1, plejede man paa Grundlag heraf at angive et Slags Pari. Men efter Sølvets store Værdifald i de senere Aar har dette tabt enhver Interesse.

II. Møntkonventioner.

Ulemperne ved Uensartetheden i Staternes Møntsystemer har medført Bestræbelser for at tilvejebringe indbyrdes Overensstemmelse gennem Afslutning af internationale Konventioner, Bestræbelser, der paa dette som paa andre lignende Omraader først ret er blevne levende i dette Aarhundrede.

Møntkonventionerne tilsigter ikke blot Uensartethed, men Fællesskab, saaledes at der dannes egentlige *Møntforbund* (*Unioner*), indenfor hvilke Staterne gensidig tillægger hverandres Mønt, i større eller mindre Udstrækning, lovlig Kurs jævnsides med deres egen. — Et for alle Lande fælles internationalt Møntsystem er et ofte drøftet endeligt Maal, hvis Opnaaelse forberedes ved at samle den tidligere brogede Mangfoldighed i større Grupper.

Mellem Stater i *det tyske Rige* blev der allerede i ældre Tid sluttet Overenskomster om Møntvæsenet. Fra dette Aarhundrede foreligger der Møntkonventioner af 1837 (mellem de sydtyske Stater), af 1838 (mellem Staterne i den tyske Toldforening) og af 1857 (mellem Toldforeningen og Østerrig), hvilke Konventioner nu er bortfaldne.

De nu bestaaende europæiske Møntforbund er det *latinske* og det *skandinaviske*.

DET LATINSKE MØNTFORBUND (*l'union latine*) stiftedes ved *Møntkonvention af 23. December 1865* mellem FRANKRIG, BELGIEN, ITALIEN OG SCHWEIZ; i 1868 tiltraadtes det af GRÆKENLAND.

Det franske Møntsystem, som ordnet ved Lov 28. Marts 1803, fastsloges som Unionens fælles Møntsystem med følgende Hovedbestemmelser:

Regningsenheden er 1 *Franc* (Ital. *Lira*, Gr. *Drachme*) inddelt i 100 *Centimes* (Ital. *Centesimi*, Gr. *Lepta*). Møntfoden er dobbelt med et legalt Værdiforhold mellem Guld og Sølv af $15\frac{1}{2}$: 1. Fælles Forskrifter er fastsatte for Mønternes Vægt, Finhed, Diameter, Remedium og Passervægt.

Af 1 Kilogram fint Guld udmøntes $3444\frac{1}{9}$ Francs, Finhed 900, af 1 Kilogram fint Sølv $222\frac{2}{9}$ Francs, Finhed 900; der udmøntes altsaa 3100 Francs af 1 *kg* Møntguld, og 200 Francs af 1 *kg* Møntsølv. Som Hovedmønt kan der udmøntes Guld i Stykker paa 100, 50, 20, 10 og 5 Francs, Sølv i Stykker paa 5 Francs. Skillelønt af Sølv kan udmøntes i Stykker paa 2, 1, $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{5}$ Franc, af Vægt i Forhold til 5-Francs-Stykket, men kun af Finhed 835. (5-Fr.-Stykket vejer saaledes 25 *g*, 1 Fr.-Stykket 5 *g*). For Skillelønt af Kobber, Bronze og Nikkel gælder der ingen fælles Regler.

Remedium for Guldmønterne: Finhedsremedium siden 1885: 1 (tidligere 2) p. m.; Vægtremedium 1 p. m. paa 100- og 50-Francs-Stykker, 2 p. m. paa 20- og 10-Fr., 3 p. m. paa 5-Fr.-Stykker. Remedium for Sølv-5-Francs-Stykket: i Finhed 2 p. m., i Vægt 3 p. m. — *Passervægt*: Guldmønterne ophører at være lovligt Betalingsmiddel, naar de har tabt $\frac{1}{2}\%$, Sølv-5-Fr.-Stykket naar det har tabt 1% i Vægt. — Lovgivningerne i Unionens Stater siger intet om, hvem der skal bære Tabet ved *Slid*.

Konventionen har ikke gjort de af hvert Land prægede Hovedmønter til lovligt Betalingsmiddel mellem Mand og Mand i de øvrige Konventionslande, men fastsætter kun, at saa længe de ikke er reducerede under Passervægten, skal de gensidig modtages i de offentlige Kasser. Lovgivningerne i Italien, Schweiz og Grækenland har imidlertid tillagt samtlige Konventionslandes Hovedmønter almindelig lovlig Kurs; i Frankrig og Belgien skal de modtages af de respektive Centralbanker, hvilket praktisk taget kommer ud paa det samme. — Skillelønt af Sølv er lovligt Betalingsmiddel mellem Mand og Mand i det Land, der har præget den, for Beløb indtil 50 Francs. De offentlige Kasser i hvert af Landene skal modtage de andre Landes Sølv-Skillelønt indtil et Beløb af 100 Francs. Denne Bestemmelse er ophævet for den italienske Skillelønts Vedkommende ifl. *Konvention af 15. Novbr. 1893*, hvorefter Italien — paa Grund af Mangel paa Skillelønt — indløste en stor Del af sin i de andre Lande opsamlede Skillelønt. Hver Stat skal modtage sine egne Sølv-Skillelønter i Betaling for et hvilket som helst Beløb og er forpligtet til at indsmelte dem, naar de har tabt 5%, eller Præget er udslidt. Endvidere skal hver af Staterne — dog ikke Italien (Konvention 15. Nov. 1893) — paa Forlangende indfri sin egen Sølv-Skillelønt, i Poster paa mindst 100 Francs, med Hovedmønt; denne Forpligtelse vedvarer 1 Aar efter Traktatens Ophør. Sølv-Skillelønt maa kun udmøntes af hver Stat i et begrænset Beløb, fastsat til 6 Francs pr. Individ. Dog er der ved *Konvention af 15. Nov. 1893 og 5. Nov. 1903* indrømmet Italien og Schweiz Ret til en noget større Udmøntning af Sølv-Skillelønt.

Den latinske Møntkonvention sluttedes som gældende til 1. Januar 1880. Faldet i Sølvprisen fra 1873 gjorde den dobbelte Møntfod uholdbar og har beredet Unionen store Bryderier. Ved en *Tillægstraktat af 31. Januar 1874* blev hvert Lands Ret til Udmøntning af Sølv-5-Fr.-Stykker begrænset til et bestemt Beløb; privates Adgang til at faa Sølv udmøntet blev i Belgien standset allerede i Decbr. 1873, i Frankrig i August 1876. Ved *Konvention af 5. Novbr. 1878* blev Prægningen af Sølv-Hovedmønten fuldstændig standset (ligeledes af Guldstykket paa 5 Francs),

og Unionen forlængedes til 1. Januar 1886. Ved *Konvention af 6. Novbr. 1885* blev den atter forlænget til 1. Januar 1891, men er senere ikke bleven fornyet paa længere Aaremaal og løber nu med et Aars Opsigelse. — En meget stor Del af det af de andre Lande udmøntede Sølv har samlet sig i Frankrig (1885 anslaaet til ca. 500 Mill. Francs). Ved Konventionens Fornyelse i 1895 bestemtes det derfor, at i Tilfælde af Unionens Ophør skal hvert Land indfri de af det prægede, i de andre Lande tilstedevarende, Sølv-Hovedmønter med Guld. Konventionen af 6. Novbr. 1885 var oprindelig ikke tiltraadt af Belgien, men Tiltrædelsen fandt Sted 12. Decbr., efter at Indløsningspligten i Henseende til det indbyrdes Forhold mellem Frankrig og Belgien var bleven modificeret saaledes, at i Tilfælde af Unionens Ophør skal disse to Lande efter gensidig Opgørelse af deres Beholdninger af hverandres Sølv-Hovedmønt, indbyrdes indfri med Guld hver Halvdelen af sin Saldo samt hele det Beløb, hvormed Saldoen eventuelt maatte overstige 200 Mill. Francs.

DET SKANDINAVISKE MØNTFORBUND er stiftet ved *Møntkonventionen af 27. Maj 1873* mellem DANMARK og SVERIGE (hvortil slutter sig den danske Møntlov 23. Maj 1873 og den svenske Møntlov 30. Maj 1873) samt ved *Tillægskonvention af 16. Oktbr. 1875*, hvorved NORGE tiltraadte (norsk Lov om Pengevæsenet af 17. April 1875). Senere er tilføjet en *Tillægsartikel af 26. Marts 1881* (om Udmøntning af 5-Krone-Stykker i Guld).

Det saaledes vedtagne fælles skandinaviske Møntsystem traadte i Kraft i Danmark og Sverige fra 1. Januar 1875, i Norge fra 1. Januar 1877. Det hviler paa Guldmøntfod, med Sølv og Bronze som Skillelønt; Regningsenheden er 1 Krone, inddelt i 100 Øre; af 1 Kilogram fint Guld udmøntes 2480 Kroner, Finhed 900 (altsaa 2232 Kr. af 1 kg Møntguld). Angaaende de enkelte Møntstykker gælder følgende nærmere Bestemmelser:

Metal og Blanding	Stykker paa	Diameter i Millimeter	Bruttovægt i Gram	Indhold affint Metal i Gram	Remedium i H. t. Vægt:			Remedium i H. t. Finhed af hvert Stykkes Bruttovægt	Andre Bestemmelser
					ved Ju-stering stykker.	ved Ju-stering kilo-gramvis			
I. Guld.									
Finhed 900	$\left\{ \begin{array}{l} 20 \text{ Kr.} \\ 10 \text{ " } \\ * 5 \text{ " } \end{array} \right.$	23	8.960 6	8.064 516	0.001 5	$\left. \begin{array}{l} \text{[Paa 10} \\ \text{Kilogr.} \\ \text{dog kun} \\ \text{0.000 5]} \end{array} \right\}$	0.001 5	Samtlige Mønter præges med ophejlet Rand. Guldmønterne samt Stykkerne paa 2 Kr., 1 Kr., 50 Øre og 40 Øre præges i riflet Ring; Stykkerne paa 25 Øre og 10 Øre samt Bronzemønterne i glat Ring.	
($9\frac{1}{10}$ Guld, $1\frac{1}{10}$ Kobber)		18	4.480 3	4.032 258	0.002				
		16	2.240 15	2.016 129	0.003				
II. Skillelønt: af Sølv									
a. Finhed 800	$\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ " } \\ 1 \text{ " } \end{array} \right.$	31	15.	12.	0.003	—	—		
($8\frac{1}{10}$ Sølv, $2\frac{1}{10}$ Kobber)		25	7.5	6.	0.005				
b. Finhed 600	$\left\{ \begin{array}{l} *50 \text{ Øre} \\ *40 \text{ " } \\ 25 \text{ " } \end{array} \right.$	22	5.	3.	—	} 0.006	} 0.003		
($6\frac{1}{10}$ Sølv, $4\frac{1}{10}$ Kobber)		20	4.	2.4	—				
		17	2.42	1.452	—				0.010
c. Finhed 400	10	15	1.45	0.58	—	0.015			
($4\frac{1}{10}$ Sølv, $6\frac{1}{10}$ Kobber)									
af Bronze									
95 $\frac{1}{10}$ Kobber, 4 $\frac{1}{10}$ Tin,	$\left\{ \begin{array}{l} 5 \text{ " } \\ 2 \text{ " } \\ 1 \text{ " } \end{array} \right.$	27	8.	—	—	—	—		
1 $\frac{1}{10}$ Zink		21	4.	—	—	—	—		
		16	2.	—	—	—	—		

* 5-Kronen er hidtil kun udmøntet af Sverige, 50-Øren af Sverige og Norge, ikke af Danmark; 40-Øren udmøntes ikke af noget af Landene (men er bleven udmøntet af Norge før Konventionens Tiltrædelse).

Skillelønterne paa 2 og 1 Kr., 50 og 40 Øre udmøntes med $166\frac{2}{3}$ Kr. af 1 kg f. Sølv,

Samtlige disse Mønter, uanset hvilket Land der har præget dem, er lovligt Betalingsmiddel i alle tre Lande, saafremt de ikke har lidt voldsom eller ulovlig Beskadigelse.

Passervægten: Guldmønterne ophører at være lovligt Betalingsmiddel mellem Mand og Mand, naar de ved Slid har tabt mere end $\frac{1}{2}\%$ i Vægt (5-Kronen: mere end $\frac{2}{5}\%$), overfor Statskasserne derimod først, naar de har tabt mere end 2% (5-Kronen: naar den er saa slidt, at det ikke med Sikkerhed kan kendes, for hvilket Rigets Regning den er præget). Den danske og den norske Møntlov forpligter dog deres Statskasser til at modtage Landets egne Guldmønter, selv om Sliddet er større end 2% .

Skillemønter: Ingen er pligtig til i een Betaling at modtage et højere Beløb end 20 Kroner i 1- og 2-Kronestykker, 5 Kroner i mindre Sølvmønt og 1 Krone i Broncemønt. (I Danmark skal Stat og Kommune i Betaling for Skatter og Afgifter modtage ethvert Beløb af 1- og 2-Kr.-Stykker; i Sverige skal Skillemønt modtages i ubegrænset Beløb ved Betaling til Statens Kasser). I hvert af Rigerne skal der være Adgang til at faa ethvert med 10 Kr. deleligt Beløb i Skillemønt ombyttet med Hovedmønt. Skillemønter ophører først at være lovligt Betalingsmiddel overfor Statskassen, naar de er saa slidte, at det ikke med Sikkerhed kan kendes, for hvilket Rigets Regning de er prægede, men overfor alle andre, saasnart Præget ved Slid er blevet utydeligt. Konventionen sætter ingen Grænse for Udmøntningen af Skillemønt.

Mønter, som ikke længere er lovligt Betalingsmiddel overfor enhver, maa ikke atter sættes i Omløb af Statskasserne, men skal indsmeltes; ligeledes Sølvmønt, som har tabt 4% af sin Vægt. I hvert af Rigerne skal der være Adgang for enhver til at faa saadanne Mønter, som kun er lovligt Betalingsmiddel overfor Statskasserne, ombyttede med gangbar Mønt. Hvert Riges Statskasse skal indløse den af det selv prægede, slidte Mønt, som er indkommen i de andre Rigers Finanskasser, og som, ifølge det foregaaende, ikke atter maa sættes i Omløb.

Prægningsomkostningerne er $\frac{1}{4}\%$ for 20-Krone-Stykker, $\frac{1}{5}\%$ for 10-Krone-Stykker; 5-Kronen præges ikke for privates Regning. Ved Deklaration 27. Novbr. 1886 (se Bek. 10. Decbr. s. A.) er der vedtaget nærmere Regler angaaende Betingelserne for Modtagelsen af Guld til Udmøntning ved de enkelte Rigers Møntværker.

Konventionen er fra Udgangen af 1884 opsigelig med et Aars Varsel.

Ved *Overgangen* til det saaledes vedtagne Møntsystem blev 1 Krone sat i Sverige = 1 Riksdaler, i Danmark = $\frac{1}{2}$ Riksdaler, i Norge = $\frac{1}{4}$ Speciedaler. Det herved forudsatte Værdiforhold mellem Guld og Sølv var i Sverige som 15.81, i Danmark som 15.67 og i Norge som 15.68 til 1.

Bekostningen ved Møntreformens Gennemførelse androg i Danmark 2080 000 Kr. Inddragningen og Salget af den gamle Mønt medførte nemlig et Tab af 3425 000 Kr., hvortil yderligere kom Møntningsomkostninger m. m., der beløb sig til 305 000 Kr.; derimod indvandt der 1650 000 Kr. som Gevinst paa Metalværdien af den ny Skillemønt m. m. De ved Reformen foranledigede Møntoperationer varede fra August 1873 til November 1876.

INTERNATIONALT MØNTSYSTEM. Tanken om et fælles almindeligt Verdenssystem har siden Aarhundredets Midte hyppig været Genstand for Overvejelse; særlig blev Spørgsmaalet drøftet paa den internationale Møntkonference i Paris 1867. En væsentlig Hindring er Englands Utilbøjelighed til at forlade sit eget, vidt udbredte og almindelig kendte Møntsystem, medens dette paa den anden Side ikke har Udsigt til at blive almindelig antaget af andre Nationer.

Det franske Møntsystem har vel ikke vundet Indgang i samme Udstrækning som metrisk Maal og Vægt, men har dog naaet en betydelig Udbredelse. Foruden af det *latinske Møntforbund* er det antaget af følgende europæiske Stater: Spanien, Luxembourg, Serbien, Bulgarien (alle med dobbelt Møntfod); Rumænien, Finland (Guldmøntfod) og af en Del *centralamerikanske* og *sydamerikanske Stater*, dog saaledes, at Regningsenheden her i Regelen ikke er 1 Franc men 5 Francs. — *De Forenede Stater* udmønter deres Sølv-Skillemønt i Overensstemmelse med den franske Sølvmønt.

Blandt mange Forslag til et Verdenssystem har der været mest Støtning for en Ordning, der skulde gaa ud paa at reducere den nordamerikanske Dollar og det britiske Pund Sterling saa meget, at 5 \$ eller 1 £ blev = 25 Francs, eventuelt med 5 Francs som den fælles internationale Enhed.

III. Guld og Sølv.

PRODUKTIONSFORHOLD. *Guld* findes vidt udbredt paa Jordkloden, om end overalt kun i ringe Mængder. Det fremtræder i Regelen i næsten ren Tilstand, kun blandet med mindre Dele af andet Metal, navnlig Sølv. De i Bjergmasserne forekommende guldholdige Ertser (som oftest Kvarts) plejer at være rigere nær Overfladen end i Dybet; i Tidernes Løb undergaar de øvre Lag Forvitring, bortskylles af Vandet og aflejrer sig som Grus og Sand paa Skraaningerne, i Dalene og Flodlejerne. I disse Alluvialdannelser findes Guldet, undertiden i Klumper, hyppigst som Korn eller Skæl (»Guldstøv«), og indvindes forholdsvis let ved Udvaskning med Haandkraft. Et sligt nyopdaget Guldleje giver derfor hurtigt et stort Udbytte, men udtømmes ogsaa ofte hurtigt. I Egne, som tidligere var berømte for Guldrigdom, lønner saaledes Indvindingen sig ikke længer. Mine-drift i stor Maalestok med betydeligere Kapitalanvendelse forekommer dels, hvor Alluvialejerne er af usædvanlig Mægtighed, dels ogsaa nu til Dags, hvor Ertsmasserne er righoldige nok til at kunne bære de langt større Udgifter, som deres Fremdragning og Bearbejdelse udkræver. Synderlige Fremskridt i Indvindingsmaaden har først fundet Sted i den nyere Tid.

Sølvet findes undertiden gedigent, men hyppigst i forskellige kemiske Forbindelser. Findestederne er snarest færre end for Guldet, men Sølvet forekommer i større Mængder og tilsteder en Masseproduktion, som der i Regelen ikke er Tale om ved Guldet. Sølvminerne kræver Bjergværksdrift i stor Stil og udfordrer ofte uhyre Kapitalanlæg; til Gengæld giver de ikke sjældent et Udbytte, der skaber fabelagtige Formuer. Der er Miner, hvis sølvholdige Gange er saa mægtige, at de har været bearbejdede gennem Aarhundreder og stadig synes lige udtømmelige. Sølvet udskilles i Regelen af Ertsen ikke ved Smeltning, men ad forskellige »kolde Veje«, navnlig ved Behandling med Kviksølv, hvorfor Kviksølvet's Pris er af væsentlig Betydning for Sølvet's Produktionsomkostninger.

Indvindingen af de ædle Metaller og navnlig af Guldet har ofte ganske Karakteren af et Lykkespil. Guldlejerne virker med en æventyrlig, fantastisk Tilløkkelse, de udøver en uimodstaaelig Tiltrækning ligesom det grønne Bord. Nogle enkelte Guldsøgere bliver rige, de allerfleste taber, — men frisk Arbejde og Kapital vedbliver stadig at melde sig i Haab om at vinde det store Lod. Taget som samlet Hele har Guldproduktionen maaske knap nok til nogen Tid været et lønnende Erhverv.

Oldtiden fik Guld fra Indien og fra fjærnere ukendte Egne i Asien, fra Forasien (Lydien), fra Arabien, Afrika, Illyrien, Ungarn m. m. Sølv blev indvundet bl. a. i Attika (Laurion), men navnlig i Spanien. I det hele ejede Oldtiden forholdsvis betydelige Mængder af ædelt Metal; i Skatkamrene fandtes der undertiden ophobet uhyre Beløb, som naar de efter en fjendtlig Erobring kastedes i Markedet, fremkaldte store Svingninger i Metallernes Værdi. Med Verdensherredømmet blev Rom det Midtpunkt, hvorhen mægtige Rigdomme strømmede sammen fra de erobrede Lande. — Værdiforholdet mellem Guld og Sølv var i Persien og i Grækenlands ældre Tid omtrent som 13 : 1; senere, navnlig da store Mængder Guld efter det persiske Riges Erobring blev bragte i Omløb, var Værdiforholdet 10 : 1. I Rom regnedes der under Republikken med faa Afbrydelser 11.9 : 1, paa Augustus's Tid 12¹/₂ : 1.

Under Romerriget's Forfald gik Bjergværksdriften tilbage og standsede til sidst næsten helt. De ædle Metaller forsvandt mere og mere som Følge af Slid, Tab og Nedgravninger under de indre Uroligheder og Barbarernes Indfald.

Pengene blev saaledes stadig sjældnere og dyrere. Det laveste Punkt synes Metalmængden og Priserne dog at have naaet allerede i Middelalderens første Halvdel. Fra det 8. og 10. Aarhundrede begyndte man efterhaanden paa ny at optage en Bjærgværksdrift, saaledes i Ungarn (Schemnitz og Kremnitz), i Harzen, Sachsen, Bøhmen, Tyrol, Spanien m. m. Som Følge heraf steg Priserne betydeligt, navnlig i det 13. og Begyndelsen af det 14. Aarh., men gik derefter atter stærkt tilbage og synes omkring Aar 1500 at have været omtrent lige saa lave som i den tidlige Middelalder. — Værdiforholdet mellem Guld og Sølv var paa Karl den Stores Tid 12:1 og holdt sig i den øvrige Del af Middelalderen i det store og hele mellem 12:1 og 10:1. Herfra kunde der dog være væsentlige Afvigelser, som f. Eks. i de nordiske Lande, hvor Forholdet 8:1 længe var gældende.

Amerikas Opdagelse bevirkede en Omvæltning i Europas Penge- og Prisforhold og dermed efterhaanden i den hele Økonomi. I Begyndelsen fik Spanierne her en Del Guld, som de gjorde til Bytte hos de Indfødte. Men efter at de havde erobret Mexiko (1519) og Peru (1533) og opdaget disse Landes mægtige Sølvminer (især Potosi 1545), begyndte det hvide Metal i Mængde at strømme hid fra den nye Verden. 1557 opfandt man Udskilningen ved Amalgamation med Kviksølv, hvorved Sølvproduktionen yderligere fremmedes. Prisstigningen begyndte omtrent ved Aar 1530, bredende sig fra Spanien, som i første Række modtog Metallet, efterhaanden ud over det øvrige Europa. Stigningen var stærkest i det 16. Aarhundrede, men fortsatte sig til Dels indtil henimod Midten af det 17. Aarhundrede, ved hvilket Tidspunkt Priserne synes i det store og hele at være naaede til omtrent det 4-dobbelte af, hvad de var paa Tiden ved Amerikas Opdagelse. Naturligvis var der almindelig Klage over Livets Fordyrelse, og mangfoldige var Gisningerne over Grunden dertil. Præsterne paastod, at det var Himmelen Straff for Tidens Ugudelighed; andre skød Skylden paa Købmændenes Ondskab, eller paa de mange Munke, der ved Reformationen var jagede ud af Klostrene og nu tog Brødet af Munden paa andre Folk. Fyrsterne søgte forgæves ved strenge Forbud at standse Prisforhøjelserne.

Fra Midten af det 17. til Midten af det 18. Aarh. antages Priserne at have været temmelig stationære. Den forøgede Brug af Penge, Produktionens og Handelens stigende Udvikling holdt Skridt med Metalfrembringelsen, som for Sølvets Vedkommende heller ikke viste Fremgang i denne Periode. Værdiforholdet mellem Guld og Sølv undergik derimod en væsentlig Forandring. I det 16. Aarh. var Guldets Værdi gennemsnitlig lavere end 12:1, der nærmest blev betragtet som det normale Forhold; men i Løbet af det 17. Aarh. steg Guldets Værdi betydelig, og ved Aar 1700 var Forholdet blevet 15:1. Grunden hertil synes væsentlig at maatte søges i den voksende internationale Handels større Krav til Brugen af Guld. Fra Begyndelsen af det 18. Aarh. fik Guldproduktionen en meget anselig Tilvækst fra Brasilien, og Guldets Værdi gik derfor atter lidt tilbage (var 1740—1780 gennemsnitlig ca. 14³/₄:1).

Ved Midten af det 18. Aarh. tog Sølvproduktionen, der længe havde været stationær, et nyt Opsving, idet de mexikanske Miner (Guanajuato, Zacatecas, Catorce o. s. v.) ved forbedret Drift gav et stærkt forøget Udbytte. Jævnside hermed begynder en ny almindelig Prisstigning. Fremgangen i Sølvproduktionen vedblev indtil 1810, da Opstandene i det spanske Amerika og de paafølgende langvarige Uroligheder gjorde Minedriften stort Afbæk og mange Steder helt standse den. Indvindingen af Guld i Brasilien gik ligeledes stærkt tilbage og er ikke senere kommen paa Fode. Fra 1830 tog Produktionen af de to Me-

taller atter til og var i rask Fremgang indtil Aarhundredets Midte; jævnsides med en omfattende Genoptagelse af den amerikanske Minedrift begyndte en ny Faktor at gøre sig gældende, idet der var fundet Guldlejer i Ural og Sibirien, som fra Midten af 1820'erne gav et hurtigt stigende Udbytte.

Ved Aar 1850 regner man i Regelen, at Priserne var 5–6 Gange saa høje som ved Aar 1500. — Guldets Værdi i Forhold til Sølv havde, som allerede anført, i det 18. Aarh. holdt sig en Tid lang paa gsntl. $14\frac{3}{4}:1$, men steg atter noget i Aarhundredets Slutning. Frankrig satte 1785 Værdien som $15\frac{1}{2}:1$ (hvilket dog endnu dengang var over Guldets Markedspris), og dette Værdiforhold blev paany fastslaaet ved den franske Møntlov af 1803. Forholdet $15\frac{1}{2}:1$ blev derefter gennem de første tre Fjerdedele af det 19. Aarh. betragtet som det normale (som saakaldet »Pariforhold«), og Markedsprisens Svingninger afveg ikke væsentlig herfra. I Perioden 1800–20 var Guldets Markedsværdi i Gennemsnit meget nær som $15\frac{1}{2}:1$; fra 1820–50 var den noget højere, idet det aarlige Gennemsnit varierede fra $15\frac{5}{8}$ op til henimod 16:1.

Hvor stor Beholdningen af ædelt Metal var i Europa ved Amerikas Opdagelse, har været Genstand for en Del Undersøgelser, hvis Resultater naturligvis er meget usikre; imidlertid har man troet at kunne anslaa den daværende Pengemængde i Europa til omkring 700 Millioner Kr., hvoraf omtrent en Fjerdedel Guld. Produktionen siden da kan følges i alt Fald med nogenlunde Nøjagtighed. For hele Perioden fra Amerikas Opdagelse indtil 1850 angives den samlede Produktion af Guld til ca. $4\frac{3}{4}$ Mill. kg (henimod 12 Milliarder Kr.) og af Sølv til ca. 150 Mill. kg (ca. 24 Milliarder Kr. efter Værdiforhold $15\frac{1}{2}:1$). Den langt overvejende Del af hele denne Metalmængde er kommen til Europa, men er for en stor Del atter forsvunden, dels ved Slid og Tab, dels som Følge af Handelen med Orienten. Opdagelsen af Søvejen til Indien gik Haand i Haand med Amerikas Opdagelse, og siden da har Handelen paa Asien været stadig voksende i Omfang og Betydning. Denne Handel har lagt Beslag paa uhyre Summer af ædelt Metal, i Særdeleshed af Sølv; thi naar undtages enkelte Perioder, har som Regel Indførselen af europæiske Produkter i Kina og Indien langt fra kunnet dække Værdien af de Varer, som Europa modtog fra disse Lande, og Forskellen har maattet betales med rede Penge. Saaledes er der gaaet, og gaar fremdeles, en stadig Strøm af ædelt Metal fra Vest til Øst, og kun sjældent vender Metallet tilbage. Dels bliver der i Østerlandene maaske brugt en betydelig Del til Smykker og Pragtgenstande, dels siges det, at store Summer nedgraves eller hengemmes i Rigmænds Skatkanre; men overhovedet følger det af Handelens naturlige Gang, at de ædle Metaller fordeler sig fra Produktionsstederne ikke blot til Europa, men ogsaa til de asiatiske Lande, som optager deres Part deraf. Henvend en Fjerdedel af hele det indtil 1850 indvundne Beløb antages saaledes at være blevet afgivet til Asien. — Den Metalmængde, der — i Skikkelse dels af Penge, dels af Smykker, Husgeraad o. s. v. — efter alle Fradrag skulde være tilbage i Europa og Amerika i 1850, har man anslaaet højst forskelligt, og Overslagene hviler paa meget usikker Grund. Som et omtrentligt Middeltal af Angivelserne kan nævnes 20 Milliarder Kr., hvoraf omtrent Tredjedelen skulde være Guld.

Fra Midten af det 19. Aarh. begynder en ny Periode i Metalproduktionen med større Omvæltninger i Værdiforholdene, end der har været set siden Amerikas Opdagelse. I Kalifornien 1848 og i Australien 1851 fandt man Guldminer af en tidligere ukendt Rigdom. Sammen med Udbyttet af de russiske Miner

bevirkede de en overordentlig Forøgelse af Guldmængden. I Tiaaret 1831—40 var der frembragt gennemsnitlig 20 000 *kg* Guld (ca. 50 Mill. Kr.), men i Tiaaret 1851—60 steg Produktionen til det 10-dobbelte eller aarlig 200 000 *kg* (ca. 500 Mill. Kr.). Medens den aarlig frembragte Sølvsmængde i 1831—40 havde dobbelt saa stor Værdi som den aarlig indvundne Guldmængde, var derimod Sølvproduktionens Værdi i 1851—60 kun mellem $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{4}$ af den samtidige Guldproduktions Værdi. I Løbet af de 25 Aar fra 1851 til 1875 fremstilledes der ligesaa meget Guld (henved 12 Milliarder Kroner) som i samtlige halvfjerde Hundrede Aar fra 1492 til 1850.

Følgen af dette var dels en betydelig Stigning af Priserne — som fra 1850 indtil 1873, da den naaede sit højeste, udgjorde omtrent 40 pCt. — dels, at Guldets Værdi forringedes noget i Sammenligning med Sølvets. Faldet blev dog langt mindre, end man havde ventet, og det til Trods for, at Handelen paa Østasien i 1850'ne og 1860'ne krævede usædvanlig store Forsendelser af Sølv. Værdiforholdet mellem de to Metaller var i 1851—70 gennemsnitlig 15.4:1 (Sølvpris 61 $\frac{1}{8}$ d.); de yderste Grænser, som Svingningerne berørte, var 15.8:1 (59 $\frac{7}{8}$ d.) i 1852 og 15:1 (62 $\frac{3}{4}$ d.) i 1859. Grunden til, at Værdiforrykkelsen blev forholdsvis saa ubetydelig, var navnlig den, at Frankrig med sin dobbelte Møntfod nu stødte Sølvet fra sig og gik over til Brugen af Guld; i Aarene 1851—70 blev der i Frankrig udmøntet over 6 Milliarder Francs i Guld.

Fra Begyndelsen af 1870'ne indtraadte der nogen Tilbagegang i Guldproduktionen. De kaliforniske og australske Guldlejer gav ikke længer saa rigt et Udbytte som i de første friske Aaringer, og den delvise Forøgelse af Produktionen andre Steder kunde ikke dække Nedgangen. Den aarlige Verdensfrembringelse af Guld, der i 1851—60 havde været ca. 200 000 *kg* (500 Mill. Kr.), var i første Halvdel af 1880'ne gaaet ned til ca. 150 000 *kg* (375 Mill. Kr.), men hævede sig atter noget i Slutningen af 1880'erne.

Derefter indtraadte der en betydelig Stigning, som navnlig skyldtes de transvaalske Miner. I første Halvdel af 1890'erne var den aarlige Produktion ca. 245 000 *kg* (608 Mill. Kr.) og i anden Halvdel, hvor ogsaa Guldfundene ved Klondyke fik Indflydelse, ca. 387 000 *kg* (960 Mill. Kr.) I de sidste Par Aar har Stigningen fortsat sig, og for 1903 anslaaes Produktionen til ca. 495 000 *kg* (1228 Mill. Kr.).

Sølvproduktionen tog et stort Opsving i den Periode, hvori Guldproduktionen var i Tilbagegang. Fra 1861 blev der i de Forenede Stater, først i Nevada senere i en Række andre Stater, opdaget mægtige Sølvminer, som den nordamerikanske Forretningsaand styrtede sig over med en Energi, der for en Tid bragte Udbyttet til at stille selv de mexikanske Miner i Skygge. Verdensproduktionen af Sølv, der før 1860 havde udgjort paa det højeste ca. 900 000 *kg* aarlig, var i 1871—75 stegen til henved 2 Mill. *kg* aarlig, i 1880 til 2 $\frac{1}{2}$ og i 1890 til over 4 Mill. *kg*. 1891—1900 var den gennemsnitlige aarlige Sølvproduktion noget over 5 Mill. *kg*, og i de sidste Par Aar er den omtrent bleven staaende paa dette Punkt. Jævnstides hermed foregik der fra Begyndelsen af 1870'ne i de europæiske Stater en almindelig Bevægelse i Retning af at opgive Sølvet og antage Guldmøntfod. Følgerne af alt dette har været, at der siden 1873 er indtraadt en fuldstændig Omvæltning i det hidtidige Værdiforhold mellem Guld og Sølv; med faa Afbrydelser (hvorom ndfr.) er Sølvprisen vedbleven at dale, og ved Aarhundredskiftet var Værdiforholdet omtrent 35:1. Ogsaa Varepriserne fremviser en stærk Nedgang siden 1873, saaledes at det almindelige Prisniveau i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede endog er lavere end ved det 19. Aarhundredes Midte.

	Produktion af: Guld					Sølv				Værdi- forh. mellem Guld og Sølv i Europa	Værdi af 1 kg Sølv i Kr.
	Antal Aar	Kilogr. Tu- sinder	Værdi i Kroner Mill.	Aarligt Gennemsnit		Kilogr. Tu- sinder	Værdi i Kroner Mill.	Aarligt Gennemsnit			
				Kilogr. Tu- sinder	Kroner Mill.			Kilogr. Tu- sinder	Kroner Mill.		
1493—1544	52	334	828	6.4	15.9	3 481	557	67.	10.7	11.	
1545—1600	56	420	1 042	7.5	18.6	19 354	3 096	345.6	55.3	11.6	
1601—1620	20	170	421	8.5	21.1	8 468	1 353	422.9	67.7	12.2	
1621—1640	20	166	412	8.3	20.6	7 872	1 260	393.6	63.	14.	
1641—1660	20	176	434	8.8	21.7	7 326	1 172	366.3	58.6	14.5	
1661—1680	20	185	459	9.3	22.9	6 740	1 078	337.	53.9	15.	
1681—1700	20	215	533	10.8	26.7	6 838	1 094	341.9	54.7	15.	
1701—1720	20	256	635	12.8	31.7	7 112	1 138	355.6	56.9	15.2	
1721—1740	20	382	947	19.1	47.4	8 624	1 380	431.2	69.	15.1	
1741—1760	20	492	1 220	24.6	61.	10 663	1 706	533.1	85.3	14.7	
1761—1780	20	414	1 027	20.7	51.3	13 055	2 089	652.7	104.4	14.7	
1781—1800	20	356	883	17.8	44.1	17 681	2 813	879.1	140.6	15.1	
1801—1810	10	178	441	17.8	44.1	8 942	1 431	894.2	143.1	15.6	
1811—1820	10	114	283	11.4	28.3	5 408	865	540.8	86.5	15.5	
1821—1830	10	142	352	14.2	35.2	4 606	737	460.6	73.7	15.8	
1831—1840	10	203	504	20.3	50.4	5 064	954	596.4	95.4	15.7	
1841—1850	10	548	1 359	54.8	135.9	7 804	1 249	780.4	124.9	15.8	
1851—1855	5	997	2 472	199.4	494.5	4 431	709	886.2	141.8	15.4	
1856—1860	5	1 009	2 502	201.8	500.5	4 525	724	905.	144.8	15.3	
1861—1865	5	925	2 294	185.1	459.	5 506	881	1 101.2	176.2	15.4	
1866—1870	5	975	2 418	195.	483.6	6 695	1 071	1 339.	214.2	15.6	
1871—1875	5	870	2 158	173.9	431.3	9 847	1 575	1 969.4	315.	16.	
1876—1880	5	862	2 138	172.4	427.5	12 251	1 703	2 450.2	340.6	17.8	139
1881—1885	5	775	1 922	155.	384.4	14 042	1 868	2 808.4	373.6	18.6	133
1886—1890	5	849	2 106	169.8	421.2	16 938	1 982	3 387.6	396.4	21.2	117
1891—1895	5	1 226	3 040	245.2	608.	24 507	2 304	4 901.4	460.8	26.3	94
1896—1900	5	1 936	4 801	387.2	960.2	25 773	1 907	5 154.6	381.4	33.5	74
1896	1	304	754			4 885	396			30.6	81
1897	1	355	880			4 990	359			34.2	72
1898	1	432	1 071			5 258	373			35.	71
1899	1	462	1 146			5 241	379			34.4	72
1900	1	383	950			5 399	400			33.3	74
1901	1	395	980			5 381	382			34.7	71
1902	1	445	1 104			5 193	327			39.2	63
1903 (ca.)	1	495	1 228			5 550	361			38.1	65
1493—1850	358	4 750	11 780	13.3	32.9	149 828	23 972	418.5	67.		
1851—1875	25	4 776	11 844	191.	473.8	31 004	4 960	1 240.	198.4		
1876—1900	25	5 648	14 007	225.9	560.3	93 511	9 764	3 740.4	390.6		
1493—1900	408	15 174	37 631			274 343	38 696				

Værdien af 1 Kilogram Guld er = 2480 Kr. Værdien af 1 Kilogram Sølv er indtil 1875 ansat efter Værdiforholdet 15 $\frac{1}{2}$, : 1, altsaa = 160 Kr.; for Aarene 1876—1903 er Værdien angiven overensstemmende med hvert Aars gennemsnitlige Sølvpris.

Foranstaaende Tabel giver en samlet Oversigt over Produktionen af Guld og Sølv fra Amerikas Opdagelse indtil nu. For de tidligere Perioders Vedkommende er Tallene naturligvis mere eller mindre usikre; men selv for de senere Aar viser der sig ofte ikke ringe Uoverensstemmelse i Angivelserne, og disse maa i det hele kun betragtes som tilnærmelsesvis Overslag. Tallene er indtil 1890 angivne efter Soetbeer, for Aarene 1890—1902 efter den nordamerikanske Møntdirektørs Beretninger, for Aaret 1903 efter Sundbärg.

DEN NUVÆRENDE PRODUKTION. Af *Guld* er der i Femaaret 1898—1902 frembragt gennemsnitlig ca. 423 000 *kg* (1050 Mill. Kr.) om Aaret, uden at Svingningerne fra Aar til Aar har været særlig store. Heraf har Australien bidraget 114 000 *kg*, Amerikas Forenede Stater 113 000 *kg*, Afrika 64 000 *kg*, Rusland 34 000 *kg* og Canada 32 000 *kg* i aarligt Gennemsnit; tilsammen har disse fem Hoved-Produktionsegne altsaa leveret ca. 360 000 *kg* eller ca. 85 pCt. af det hele. Ruslands Produktion har været temmelig stabil, medens Australiens og de Forenede Staters har haft stor Fremgang, til Dels paa Grund af mere intensiv Bearbejdelse af Minerne. I Afrika har Udbyttet i dette Femaar været stærkt svingende. Denne Verdensdels Produktion, som endnu i Begyndelsen af 1880erne var ganske forsvindende, tog efter Opdagelsen af Minerne i Transvaal (1886) et rivende Opsving. 1891 androg den 24 000 *kg*, 1895 67 000 *kg* og 1898 120 000 *kg*, hvorved den oversteg alle andre Produktionssegnes. Imidlertid bragte Krigen mellem England og Boerne en Standsning i Minedriften, saa at Produktionen i 1900 og 1901 kun var 13 000 *kg* aarlig; men efter Krigens Ophør er den atter stegen og udgjorde 1902 62 000 *kg*. Formodentlig vil den transvaalske Produktion igen i de følgende Aar komme til at indtage en fremtrædende Plads i Verdensproduktionen. Canadas Produktion var i 1895 ca. 3 000 *kg*, men 1896 opdagedes Guldfelterne ved Klondyke, og trods det barske Klima strømmede en stor Skare Guldsøgere dertil. I Aaret 1900 var Produktionen steget til 42 000 *kg*, hvorefter den atter er aftaget noget. Af andre Produktionslande maa nævnes Britisk-Indien med 15 000 *kg*, Mexiko med 14 000 *kg*, Kina med 10 000 *kg*, Korea med 5 000 *kg* og Østerrig-Ungarn med 6 000 *kg* i aarligt Gennemsnit. Alle øvrige Lande tilsammen regnes at have givet gennemsnitlig 15 000 *kg* aarligt.

Ogsaa *Sølvets* Produktion var i Femaaret 1898—1902 nogenlunde stabil, og den androg gennemsnitlig aarlig ca. 5 300 000 *kg*. Heraf leverede Mexiko 1 780 000 *kg*, de Forenede Stater 1 750 000 *kg*, Sydamerika 800 000 *kg*, Europa 420 000 *kg* og alle andre Lande ca. 600 000 *kg* i aarligt Gennemsnit. Heller ikke indenfor de enkelte Produktionsomraader har der været synderlige Svingninger fra Aar til Aar.

Sølvets indeholder hyppig smaa Mængder Guld og omvendt. Udskilningen af saadanne Iblandinger kaldes *Affinering* (Fingøring). Man har i vort Aarhundrede fundet paa meget billige Fremgangsmaader, hvorved Udskilningen kan foretages, og ældre Sølv mønt er i massevis bleven indsmeltet for at afgive sit Guldindhold. Der bliver nu til Dags i Europa aarlig affineret navnlig en betydelig Mængde Sølv fra Mexiko og Sydamerika.

ANVENDELSEN af de ædle Metaller er endnu langt vanskeligere at kontrollere end Produktionens Størrelse.

Guld. Af de i 1898—1902 gennemsnitlig producerede ca. 423 000 *kg* Guld kan man regne, at Indien har taget ca. 40 000 *kg* aarlig. Til industrielt Forbrug (i Europa og Amerika) anvendes et betydeligt Kvantum, hvis Størrelse det dog er meget vanskeligt at bestemme nøjagtigt; ifølge Beregninger fra forskellige Sider synes man at kunne antage, at der hertil aarlig medgaar ca. 120 000 *kg*, hvoraf en stor Del bruges til Forgyltning og dermed atter forsvinder i Atomer. Tilbage skulde der altsaa være ca. 260 000 *kg* (ca. 650 Mill. Kr.) til aarlig

Vedligeholdelse og Forøgelse af Kulturlandenes Forraad af Mønt og Barrer, et Beløb, der i overordentlig høj Grad overstiger, hvad de nærmest foregaaende Perioder har levnet til disse Formaal. Den rigelige Produktion har været af stor Betydning for Ruslands og Østerrig-Ungarns Møntreformer. — De aarlige Udmøntninger afgiver for Guldets Vedkommende ingen Vejledning med Hensyn til Anvendelsen. Dels tjener de nye Udmøntninger delvis til Erstatning for den Guldmønt, der stadig indsmeltes til andet Brug, dels bestaar de for en Del i Omprægning af ældre eller fremmed Guldmønt. Udmøntningen af Guld er derfor større end Tilvæksten i Pengemængden.

Sølv. Forbrugets Gang er vanskeligt at følge, da Landenes Statistik opgiver Beløbene for Indførsel, Udførsel og Udmøntning af Sølv i Landets Mønt, som paa Grund af den svingende Sølvpris vanskelig lader sig omsætte i Vægt. Vigtige Afløbssteder for Sølvets er stadig britisk Indien og Østasien (Straits Settlements, Kina, nederlandsk Indien); men Udførselsbeløbet er i de senere Aar meget vekslende. Det industrielle Sølvforbrug anslaaes af den amerikanske Møntdirektor til ca. 1370 000 *kg* aarlig eller omtrent en Fjerdedel af Produktionen. Indsmeltning af europæisk og nordamerikansk Sølvmet til industrielt eller andet Brug er nu uden al Betydning, da der hermed vilde være forbundet et stort Tab, eftersom Sølvmonternes Navneværdi er langt højere end deres Metalværdi.

UDMØNTNING. I *Danmark, Norge og Sverige* er der fra Vedtagelsen af det nye Møntsystem i 1873 indtil 1904 ialt blevet udmøntet følgende Beløb i Kroner:

	Danmark	Norge	Sverige	Tilsammen
Guld	43 349 740	17 117 120	85 333 095	145 849 955
Sølv	22 579 336	13 207 879	26 250 059	62 037 274
Bronce	1 481 939	830 350	2 006 374	4 318 663
	67 411 015	31 155 349	113 639 528	212 205 892

I *Danmark* er der indtil 31. Marts 1904 ved Mønten atter indsmeltet 14450 Kr. i Guldmønt, 476 791 Kr. i Sølvmet og 9 323 Kr. i Broncemønt. I *Norge* er der ved Mønten — foruden et mindre Beløb i Guld- og Broncemønt — indsmeltet ca. 2 Millioner Kroner i Sølvmet, væsentlig paa Grund af Forandring af Præget.

MØNTFODSMETALLET. Igennem Middelalderen og lige ned til det 19. Aarhundrede var Sølvets Europas Hoved-Møntmetal. I Løbet af det 18. Aarh. samlede der sig dog mere og mere Guld navnlig i England og Frankrig, og i England var ved Slutningen af Aarhundredet Guldet blevet det egentlige Hovedmetal. I 1816 antog England Guldmøntfod og fastslog derved kun, hvad der allerede forud var det faktiske Forhold. Frankrig havde 1803 antaget dobbelt Møntfod med Værdiforhold $15\frac{1}{2}:1$; men da Guldets Værdi fra 1820 — 50 stadig stod over $15\frac{1}{2}$, var Sølvets det virkelig raadende Metal i Frankrig, medens Guldet betingede en Opgæld. Overalt ellers paa Kontinentet var Sølvets herskende, selv om der ogsaa prægedes noget Guld; England stod alene med sin Guldmøntfod — et Udtryk for dette Lands Overlegenhed i Rigdom og Handel. For Verdenshandelen, for de store Formuer og store Pengetransaktioner var Guldet blevet det naturlige Omsætningsmiddel; de Lande, hvor Rigdommen var mindre eller Handelsrøret mindre energisk, nøjedes endnu med det billigere Metal.

Den uhyre Tilvækst i Guldmængden, som begyndte ved Aarhundredets Midte, bragte imidlertid Guldet indenfor selv de mindre velhavende Landes Rækkeevne. Med den stadig voksende Kapitalrigdom og den mægtige Udvikling af den internationale Handel er derefter Guldet traadt bestandig stærkere i Forgrunden som det fælles almindelige Verdensomsætningsmiddel. Portugal, som ved Handelssamkvem var nøje knyttet til England, antog Guldmøntfod allerede i 1854. Frankrig med sin dobbelte Møntfod kom hurtig i Række, idet det i Værdi synkende gule Metal nu af sig selv fortrængte Sølvets (S. 483).

Denne mægtige Forskydning af Metallerne, som saaledes foregik i Frankrig efter 1850, gav Stødet til Bestræbelserne for at opnaa Enighed om et internationalt Møntsystem, hvorved der skulde sikres større Stabilitet i Pengeforholdene. Dette førte foreløbig til Dannelsen i 1865 af den latinske Møntunion (S. 477), men de mere vidtgaaende Planer, hvorom der forhandlede paa Møntkonferencen i Paris 1867, lod sig ikke gennemføre. I Slutningen af 1860'erne var Guldet atter steget til Forholdet $15\frac{1}{2}:1$.

Beriget med de 5 Milliarder Francs, som Frankrig maatte betale i Krigsomkostninger, besluttede det nye tyske Rige i 1871, samtidig med at det bragte Enhed i sit Møntvæsen, at gaa over til Brugen af Guld. 1873 fulgte de skandinaviske Lande Eksemplet. De store Sølvmasser, som Tyskland nu efterhaanden bragte i Markedet jævnsides med, at den nordamerikanske Sølvproduktion tog Fart, bevirkede, at der fra 1873 indtraadte først et langsomt, snart et raskere Fald af Sølvets, og det saa meget mere, som Indiens Forbrug af Sølv paa denne Tid var langt ringere end sædvanlig. Der begyndte nu en almindelig Kamp for at sikre sig Guldet: intet Land vilde tage til Takke med eller kunde staa sig ved at tjene som Afløbssted for det hastig synkende Sølv. Staterne med dobbelt Møntfod fik Kniven paa Struben. Straks i 1873, da Sølvets begyndte at glide nedad, strømmede Arbitragerne til Møntværkerne med uhyre Beløb i Sølvbarrer for at tage Profitten ved Udmøntningen af det billigere Metal. Det var umuligt at bibeholde den dobbelte Møntfod, naar Metallernes indbyrdes Værdiforhold fuldstændig forrykkedes, og hvis man ikke vilde se det kostbare Guld skyllet bort, maatte der sættes Dæmning for Sølvfloden. Den latinske Møntunion vedtog da i 1874 at indskrænke Prægningen af Sølv-Hovedmønt til visse bestemte Beløb og i 1878 helt at standse den (S. 477). Holland, der havde Sølvmøntfod, antog i 1875 dobbelt Møntfod, men standsede samtidig Udmøntningen af Sølv. I Spanien, hvor det franske Møntsystem blev gennemført 1876, forbeholdt Staten sig Eneret til Udmøntning af Sølv. Saaledes er der i alle disse Lande, som af Navn endnu bevarer dobbelt Møntfod, fremkommet en Mellemtilstand, som man har kaldet den *haltende Møntfod* (*hinkende Währung, étalon boiteux*), idet Sølvets kun af Navn er ligeberettiget. Enten er dets Udmøntning væsentlig begrænset, eller den er helt standset, saaledes at kun de engang for alle tilstede værende Møntstykker er lovligt Betalingsmiddel jævnsides med Guldet; den Værdi, som indenfor vedkommende Land er tillagt disse Møntstykker, er som Følge af Sølvets Nedgang altsaa nu langt højere end deres Metalværdi. — Ved Sølvets raske Fald blev Tabet ved at tilbytte sig Guld imod Sølv saa stort, at Guldmøntfoden heller ikke i Tyskland blev fuldstændig gennemført. Et Beløb af Sølvthalere vedblev i en lang Aarrække at cirkulere som Hovedmønt. Størrelsen af dette Beløb ansloges i 1900 til 360 Mill. Mark, men det er senere formindsket, og ifølge de nyere Lovbestemmelser, hvorefter aarlig en Del af det ompræges til Skillemønt, vil det om faa Aar være helt indløst, saa at Tyskland da er naaet til fuld Gennemførelse af Guldmøntfoden.

Bevægelsen i Retning af Overgang til Guld har yderligere fortsat sig. De vigtigste Begivenheder i denne Henseende er Ruslands og Østerrig-Ungarns Overgang til Guldmøntfoden (1897 og 1892–1900), Standsningen af den fri Sølvudmøntning i Britisk-Indien (1893) og Ophøret af de Forenede Staters Foranstaltninger til Fremme af Sølvcirculationen (se ndfr. S. 489).

Den Bevægelse, som saaledes i Løbet af de sidste tredive Aar har gjort Guldet til Europas eneste virkelige Værdimaaler og ene fuldgyldige Møntmetal, blev, navnlig i Begyndelsen, ledsaget af almindelig Klage over Guldknaphed. Priserne gik stærkt tilbage, hvad der i mange Retninger voldte store økonomiske

Vanskeligheder, og Grunden hertil mente man væsentlig at maatte søge i den Indskrænkning af Pengemængden, som Sølvets »Demonetisering« medførte. Fra forskellige Sider blev der derfor udfoldet en ivrig Agitation for atter at bringe Sølvet til Hæder og Værdighed som ligeberettiget Møntmetal ved Siden af Guldets. Det erkendes imidlertid almindeligt, at det for den enkelte Stat under de nuværende Forhold er umuligt paa egen Haand at opretholde nogen virkelig dobbelt Møntfod, og at den Stat, der antager en isoleret Sølvfod, vil være udsat for uberegnelige Kurssvingninger og Tab; Bimetallisternes Bestræbelser er derfor væsentligst gaaet ud paa at tilvejebringe et almindeligt internationalt Forbund med fælles dobbelt Møntfod (jfr. S. 126 f.). Agitationen til Gunst for Sølvet er navnlig udgaaet fra Amerika, hvad der er saare naturligt, da det er her, at næsten alt Sølv produceres. Mexiko, som under alle Tilskikkelser har bevaret sin Sølvfod uforandret, er vel uden Indflydelse, men saa meget større Betydning har de Forenede Stater. Her har Sølvminerne, som først opdagedes for ca. 40 Aar siden, skabt Ejere af fabelagtige Formuer. De internationale Møntkonferencer, som paa Nordamerikas Initiativ blev afholdt i Paris 1878, 1881 og 1889 og i Brüssel 1892, har ganske vist ikke ført til noget Resultat; derimod lykkedes det i selve de Forenede Stater indtil for ti Aar siden Sølvets Forkæmpere at gennemføre adskillige Foranstaltninger, der gik i bimetallistisk Retning.

De Forenede Stater ordnede i 1792 deres Møntvæsen med dobbelt Møntfod efter Værdiforholdet 15:1. Herved var Guldets sat for lavt og kom ikke i Cirkulation. I 1834 og 1837 ændredes Udmøntningsforholdet saaledes, at det blev paa det nærmeste 16:1, og da Guldets Værdi tilmed senere faldt, blev altsaa nu Guldfoed faktisk gældende. Under Borgerkrigen 1861—65 udstedtes der Papirpenge, som først atter blev indløselige fra 1. Januar 1879; i Mellemtiden blev der 1873 vedtaget en ny Møntlov, som indførte ren Guldfoed, idet den fastholdt Guld-Dollaren af 1837, men lod Sølv-Dollaren uomtalt. Fra Sølvvennernes Side blev der derefter gjort de største Anstrengelser for at faa den dobbelte Møntfoed genindført; dette lykkedes dem vel ikke, men de har dog tiltvunget Sølvet en betydelig Plads. I 1878 fik de, trods al Modstand, vedtaget den efter Ophavsmændene saakaldte *Bland Bill* eller *Allison Bill* (Lov 28. Febr. 1878), ifølge hvilken Finanserne maanedlig skulde opkøbe og udmønte mindst for 2 Mill. \$ og højest for 4 Mill. \$ Sølv. I de derpaa følgende 13 Aar 1878—90 blev der ialt udmøntet 388 Mill. Sølv-Dollars (Standard Dollars), hvilket svarer til 300 Mill. oz. eller $9\frac{1}{3}$ Mill. *kg* fint Sølv, d. v. s. en Fjerdedel af hele Verdensproduktionen i samme Tidsrum. Alligevel hjalp dette ikke Sølvet paa Fode. Sølvprisen, som i 1876 havde været underkastet heftige Svingninger (fra $46\frac{3}{4}$ til $58\frac{1}{2}$ d.), og som i Febr. 1878 stod i ca. 55 d., fremviste fra nu af en jævnt fortsat Nedgang; i Foraaret 1888 naaede den det hidtil laveste Punkt ($41\frac{5}{8}$ d.), hvorefter den i de følgende halvanden Aars Tid holdt sig omtrent stabilt paa 42—43 d.

Der blev nu til Fordel for Sølvet indledet en ny energisk Aktion, som satte Frugt i Loven af 14. Juli 1890 (den saakaldte *Sherman Act*). Denne Lov bestemte, at Finanserne maanedlig skulde købe $4\frac{1}{2}$ Mill. oz. fint Sølv (svarende til 5818 000 Standard Dollars), altsaa aarlig 54 Mill. oz. (1 680 000 *kg*), hvilket er ligesaa meget som de Forenede Staters hele Sølvproduktion i Aaret 1890. Dette Sølv skulde henlægges i Statskassen til Dækning for de af Finanserne udstedte Statsnoter (*Treasury notes*), hvormed Sølvkøbene betales. Men end ikke denne Lov, hvis umiddelbare Virkning var at gøre de Forenede Stater til et sølvindførende Land, var i Stand til at holde Sølvprisen oppe. Sammen med Agitationen for Loven begyndte der i Efteraaret 1889 en Stigning, og fra Foraaret 1890 blev Prisen under store Spekulationskøb dreven stærkt i Vejret.

Man haabede at kunne tvinge Prisen op til Sølv-Dollarens Pari (59 d.), og i September 1890 var det lykkedes at naa $54\frac{5}{8}$ d. Men Tilbagegangen lod sig ikke afværge. I November faldt Prisen til 45 d., hvorefter den atter hævede sig noget; et nyt Forsøg paa at faa Kongressen til at vedtage et Lovforslag om at give Sølvudmøntningen fuldstændig fri blev gjort i Begyndelsen af 1891, men mislykkedes, og Nedgangen fortsattes uafbrudt, saa at Prisen i Slutningen af 1892 var 38 à 39 d. I Juni 1893 besluttede den *indiske Regering* at standse al Sølvudmøntning for privat Regning, samtidig med at det fastsattes, at Møntværkerne skulde levere Sølvrupier i Betaling for Guld til en fast Kurs af 1 sh. 4 d. Dette var en Indledning til Indførelse af Guldmøntfod i Britisk Indien, og Foranstaltningen bragte Sølvprisen til at falde til 30 d. Der rejste sig derefter i de Forenede Stater en stærk Bevægelse mod Sølvet, og i Oktober 1893 vedtoges Ophævelsen af Sherman Acten. Sølvets Prisnedgang fortsattes, og i de første Aar af det 20. Aarhundrede gik Kursen endog under 25 d., hvorefter den hævede sig et Par Pence i 1904. Ved nogle af de senere Præsidentvalg har det demokratiske Parti opstillet den fri Sølvudmøntning paa deres Program, men i den nuværende Valgkampagne (1904) er dette Programpunkt opgivet, saa at begge de store politiske Partier nu staar paa Guldmøntfodens Side. Lov 13. Juni 1898 (*Warrevenue law*) fastsatte Udmøntning af mindst $1\frac{1}{2}$ Mill. Standard Dollars pr. Maaned af det ifl. Sherman Loven opsamlede Sølv, men Lov 14. Marts 1900 (*Gold Standard Law*) bemyndigede Finansministeren til af den ubenyttede Del at tage det nødvendige Sølv til Udmøntning af Skilleløb, hvis Beløb dog ikke maa overskride 100 Mill. \$. Denne sidste Lov fastslaar formelt Guldmøntfoden, uden dog at berøve Sølvdollaren dens Egenskab som lovligt Betalingsmiddel.

Ogsaa udenfor Sølvproducenternes Kreds har Bimetallismen været støttet af stærke Interesser. De Lande i Europa, der ligger inde med store Beholdninger af Sølv, maa naturlig ønske atter at bringe dette Metals Værdi til at stige. I England har Sølvets Fald og de stærke Kurssvingninger bragt Usikkerhed og Tab i Handelen med de Lande, der har Sølvfod; navnlig fra Bomuldsindustrien har der lydt Klager over Vanskeligheden ved at finde Afsætning i disse Lande til lønnende Priser. Fremfor alt er det dog den almindelige Prisnedgang, hvis Tryk i Særdeleshed blandt Landejendomsbesidderne har skabt Modstandere af den udelukkende Guldfod. Prisnedgangen bevirkede en Forrykkelse i Værdier og Produktionsvilkaar, i Ejendoms- og Gældsforhold, som har forvoldt mangehaande Skade og Tab, og som alle i og for sig erkender, at det er saare ønskeligt at undgaa (jfr. S. 124).

Naar imidlertid Bimetallismen til Trods for alt ikke formaaede at slaa igennem, var een af de væsentligste Grunde vistnok den, at det maa betragtes som overmaade tvivlsomt, hvorvidt selv et almindeligt internationalt Forbund vilde være i Stand til at opretholde en virkelig dobbelt Møntfod. Der er i Kulturlandene en voksende Tilbøjelighed til afgjort at foretrække Guld til Brug som Penge. I de Lande, der engang har vænnet sig til at benytte Guld, kan den offentlige Mening ikke længere gøre sig fortrolig med at betragte Sølvet som jævngyldigt Pengemetal; Cirkulationen viser med Bestemthed Sølvet fra sig, og dette vilde i det højeste kunne anvendes til at henlægges i Statskassen eller i Bankerne som Sikkerhed for Sedler. I kritiske Tider vilde dette Metal, hvis Værdi kun holdtes oppe ved en vilkaarlig Overenskomst, ikke blive anset som gyldig Sikkerhed. Men selv under normale Forhold vilde det ikke kunne hindres, at der opstod Guldagio. De Lande, hvor Befolkningen er mest tilbøjelig til at give Slip paa Guldet, vilde faktisk vide at tiltvinge sig dets Brug medens Sølvet sandsynligvis vilde blive skudt hen til Benyttelse i de mindre

kræse Lande. I Tilfælde af Overenskomstens Misligholdelse eller Ophør vilde man staa overfor en aldeles uberegnelig Forvirring, og det saa meget mere, som Metallernes Produktionsforhold i Mellemtiden kunde have undergaaet Forandringer i en Udstrækning, som ikke er til at overse. — At Agitationen for Bimetallismen nu er temmelig svag, skyldes i øvrigt for en stor Del to Aarsager. Den ene er den, at Prisbevægelsen i lang Tid har været i Ro, saa at der kun vilde skabes ny Forstyrrelser ved at fremkalde en kunstig Bevægelse den modsatte Vej. For en sund økonomisk Udvikling er en ved Pengemængden fremkaldt stærk Prisstigning ligesaa lidet ønskelig som et stærkt Fald (se S. 124). Den anden Aarsag er det sidste Tiaars overordentlig stærke Stigning i Guldproduktionen, der har forjaget Frygten for en egentlig Guldmangel og borttryd det Vanskelighederne for adskillige store Landes Overgang til Guldmøntfoden.

SØLVPRISEN. Hovedmarkedet for Sølv er *London*. Prisen noteres her i *Pence pr. Unze-Troy Standardsølv* (Finhed 925). 1 oz. er = 31.1035 g, og 1 oz. Standardsølv indeholder altsaa 28.7707 g fint Sølv.

Nedenstaaende Oversigt viser Forholdet mellem Prisen i *Pence pr. oz. Standard* og i *Kroner pr. Kilogram fint Sølv* samt det til Prisen svarende Værdiforhold mellem Guld og Sølv. Endvidere tilføjes, hvor stor den procentvise Afvigelse er fra Værdiforholdet $15\frac{1}{2}:1$. — Til 1 d. pr. oz. Standard-Sølv svarer 2 Kr. 63 Øre pr. kg fint Sølv.

Pris i d. pr. oz. Stand.	Værdi i Kr. pr. kg f. S. Kr. Ø.	Værdiforh. mell. Sølv og Guld	Prisforsk. i % gaa- ende ud fra 60 ⁷ / ₈ d.	Pris i d. pr. oz. Stand.	Værdi i Kr. pr. kg f. S. Kr. Ø.	Værdiforh. mell. Sølv og Guld	Prisforsk. i % gaa- ende ud fra 60 ⁷ / ₈ d.
60 ⁷ / ₈	160.10	1:15.5	0.	42	110.46	1:22.45	÷31.01%
60 ¹³ / ₁₆	159.93			41	107.83		
60	157.80	15.72	÷ 1.44 %	40	105.20	23.57	34.29
59	155.17	15.98	3.08	39	102.57	24.18	35.93
58	152.54	16.26	4.72	38	99.94	24.82	37.58
57	149.91	16.54	6.36	37	97.31	25.48	39.22
56	147.28	16.84	8.01	36	94.68	26.19	40.86
55	144.65	17.15	9.65	35	92.05	26.94	42.51
54	142.02	17.46	11.29	34	89.42	27.73	44.15
53	139.39	17.79	12.94	33	86.79	28.57	45.79
52	136.76	18.13	14.58	32	84.16	29.47	47.43
51	134.13	18.49	16.22	31	81.53	30.42	49.07
50	131.50	18.86	17.86	30	78.90	31.43	50.72
49	128.87	19.24	19.51	29	76.27	32.52	52.36
48	126.24	19.65	21.15	28	73.64	33.68	54.00
47	123.61	20.06	22.79	27	71.01	34.92	55.65
46	120.98	20.50	24.43	26	68.38	36.27	57.29
45	118.35	20.96	26.08	25	65.75	37.72	58.93
44	115.72	21.43	27.72	24	63.12	39.29	60.57
43	113.09	21.93	29.36	23	60.49	41.	62.22

Det nøjagtige Værdiforhold $15\frac{1}{2}:1$ (Sølvpris 160 Kr. pr. kg) ligger imellem $60\frac{13}{16}$ og $60\frac{7}{8}$ d. I Regelen regner man $60\frac{7}{8}$ d. som saakaldt »Paris».

Da 1 oz. Standardguld (Finhed $\frac{11}{12}$) udmøntes til £ 3. 17 sh. $10\frac{1}{2}$ d. = $934\frac{1}{2}$ d., og da Sølvprisen noteres pr. oz. Standard af Finhed $\frac{37}{40}$, vil Værdiforholdet mellem Guld og Sølv ved en Sølvpris af *n* Pence være = $\frac{934\frac{1}{2} \times 12 \times 37}{n \times 40 \times 11} = \frac{943}{n}$. Altsaa f. Eks. ved en Sølvpris af 50 d. er Værdiforholdet = $\frac{943}{50} = 18.86:1$.

Til Værdiforholdet $15\frac{1}{2}:1$ svarer: i *Frankrig* $222\frac{1}{2}$ Francs, i *Tyskland* 180 M., i *Nederlandene* 106.67 fl. pr. kg fint Sølv; i de *Forenede Stater* \$ 1.333 6 pr. oz. fint Sølv.

Sølvets *aarlige Gennemsnitspris* fra 1851 til 1903 har været som følger:

	d.		d.		d.		d.		d.		d.
1851	61	1861	60 ¹³ / ₁₆	1871	60 ¹ / ₂	1881	51 ¹¹ / ₁₆	1891	45 ¹ / ₁₆	1901	27 ⁸ / ₁₆
1852	60 ¹ / ₂	1862	61 ⁷ / ₁₆	1872	60 ⁶ / ₁₆	1882	51 ⁵ / ₈	1892	39 ¹³ / ₁₆	1902	24 ¹ / ₁₆
1853	61 ¹ / ₂	1863	61 ⁹ / ₈	1873	59 ¹ / ₄	1883	50 ⁹ / ₁₆	1893	35 ⁵ / ₈	1903	24 ⁹ / ₄
1854	61 ¹ / ₂	1864	61 ⁸ / ₈	1874	58 ⁶ / ₁₆	1884	50 ⁵ / ₈	1894	28 ¹⁵ / ₁₆		
1855	61 ⁵ / ₁₆	1865	61 ¹ / ₁₆	1875	56 ⁷ / ₈	1885	48 ⁵ / ₈	1895	29 ⁷ / ₈		
1851-55:	61 ⁹ / ₁₀	1861-65:	61 ⁹ / ₁₆	1871-75:	59 ¹ / ₁₆	1881-85:	50 ⁵ / ₈	1891-95:	35 ¹³ / ₁₆		
1856	61 ⁵ / ₁₆	1866	61 ¹ / ₈	1876	52 ³ / ₄	1886	45 ⁸ / ₈	1896	30 ⁸ / ₄		
1857	61 ⁹ / ₄	1867	60 ⁹ / ₁₆	1877	54 ¹³ / ₁₆	1887	44 ⁵ / ₈	1897	27 ⁹ / ₁₆		
1858	61 ⁵ / ₁₆	1868	60 ⁷ / ₂	1878	52 ⁹ / ₁₆	1888	42 ⁷ / ₈	1898	26 ¹⁵ / ₁₆		
1859	62 ¹ / ₁₆	1869	60 ⁷ / ₁₆	1879	51 ¹ / ₄	1889	42 ¹¹ / ₁₆	1899	27 ¹ / ₁₆		
1860	61 ¹¹ / ₁₆	1870	60 ⁹ / ₁₆	1880	52 ¹ / ₄	1890	47 ¹¹ / ₁₆	1900	28 ¹ / ₄		
1856-60:	61 ⁵ / ₈	1866-70:	60 ⁵ / ₈	1876-80:	52 ³ / ₄	1886-90:	44 ⁵ / ₈	1896-00:	28 ⁹ / ₁₆		

I Lande, der ligger udenfor Verdenshandelens fulde Paavirkning, kan Værdiforholdet mellem Guld og Sølv være mere eller mindre afvigende fra det, der er gældende i de europæisk-amerikanske Lande. Dette har saaledes, i alt Fald indtil for ikke længe siden, været Tilfældet i Kina. I Japan skal, dengang Landet for ca. 50 Aar siden blev aabnet for fremmede, Guldets Værdi kun have været som 3:1, og i den første Tid, efter at Europæerne fik Adgang, tjente de store Formuer ved at indføre Sølv og udføre Guld. Endnu er i det Indre af Afrika Guldets Værdi ofte langt lavere end i Europa.

VÆRDIEN AF SØLVMØNT. For de Landes Vedkommende, hvor der findes virkelig Sølv møntfod med fri Adgang til at faa Metallet udmøntet, vil Sølv mønternes Værdi bero paa Sølvets Værdi under fornødent Hensyn til Omkostningerne ved Prægning o. s. v. (jfr. S. 472 ff.). — Anderledes stiller det sig derimod med Sølv mønterne i de Lande, som af Navn har dobbelt Møntfod, men hvor Sølvets Udmøntning ikke er fri. Saaledes f. Eks. 5-Francis-Stykkene af Sølv. Til Forsendelser til Udlandet kan disse Mønter ikke benyttes, fordi deres nominelle Værdi er langt større end deres Metalværdi; har man Brug for Sølv i dette Øjemed, kan man købe det langt billigere i det aabne Marked. Paa den anden Side afhænger 5-Francis-Stykkernes Værdi i Udlandet ikke af deres Metalværdi, idet de kan benyttes til Rimesser til den latinske Unions Stater, hvor de gælder lige med 5 Francs i Guld. Hvis der bliver gjort en Forskel i Kursen, hidrører den fra, at der er større Ulejlighed og Bekostning forbunden med at samle og forsende Sølv mønten. Ganske det samme som om 5-Francis-Stykket gælder om den *hollandske Sølvgylden*, den *nordamerikanske Standard Dollar*. Kort sagt, i alle Lande med haltende Møntfod er Sølv mønten faktisk indskrænket til alene at tjene til indenlandsk Brug, og den er for saa vidt kommen i samme Stilling som Skille mønt. At den formaar i Indlandet at bevare sin fulde nominelle Værdi jævnsides med Guld mønten, beror paa, at den ikke forekommer i større Mængde, end at Cirkulationen uden Besvær kan fordøje den; i modsat Fald vil der indtræde Guldagio.

Hvor Sølv mønter — uden fri Sølv udmøntning — cirkulerer jævnsides med Guld mønt efter en Værdi, der paa Grund af den lave Sølv pris er langt over deres Metalindhold, er der Fare for, at der af Falskmøntnere fabrikeres eftergjorte Sølv mønter, der indeholder den fulde lovbestemte Sølv mængde, og derfor, naar de er godt eftergjorte, ikke kan skelnes fra de ægte. Det formodes, at en ikke ringe Del af den i Spanien cirkulerende Sølv mønt bestaar af saadanne falske Mønter, indførte fra Amerika.

I Lande med *dobbelt* eller *haltende Møntfod* er det Værdiforhold mellem Guld og Sølv, som er lagt til Grund ved Udmøntningen, følgende: i Tyrkiet 15.09:1, i Frankrig og i de øvrige Lande med fransk Møntsystem $15\frac{1}{2}$:1, i Nederlandene $15\frac{5}{8}$:1, i de Forenede Stater 15.988:1.

Sølv-Skillemønten bliver udmøntet efter følgende Værdiforhold mellem Guld og Sølv: i Tyskland 13.95:1, i England 14.29:1, i Frankrig o. s. v. 14.38:1, i Skandinavien (2, 1 Kr., 50, 40 Ø.) 14.88:1, i de Forenede Stater 14.95:1.

VAREPRISERNE. At det almindelige Prisniveau som Helhed paavirkes af Pengemængden, er teoretisk set ikke Genstand for Uenighed. Derimod kan det være vanskeligt nok i det givne Tilfælde at godtgøre en direkte Sammenhæng mellem Svingningerne i Metalproduktionens Størrelse og i Prisernes Højde. Prisbevægelsernes Aarsager er ofte af meget sammensat Natur, og hver Gang der indtræder en Periode med omfattende Forandringer i Prisforholdene, plejer der at være Strid om Grundene dertil. Der kan altid paavises en Række forskellige Omstændigheder, som for flere eller færre Varegrupper Vedkommende menes at være dem, der har haft den afgørende Indflydelse, og det vil hyppig ogsaa blive benægtet, at Forandringerne i den metalliske Pengemængde overhovedet er af synderlig Betydning i Sammenligning med den forøgede eller formindskede Brug af Kreditsmidler og Papirpenge.

Allerede det at komme paa det rene med, i hvilket Omfang Prisniveauet som Helhed paa en given Tid faktisk har forandret sig, er ikke nogen let Sag. Man maa i alt Fald nøjes med en tilnærmelsesvis Vurdering. Sædvanlig udvælger man til Sammenligning en Række af de vigtigste Handelsartikler, saaledes at man tager Priserne paa en bestemt Tid som Udgangspunkt og da beregner den procentvise Afvigelse efter Gennemsnittet af samtlige de paagældende Artikler. Ved en korrekt Opgørelse bør der dog tages Hensyn til de forskellige Varers relative Vigtighed, og det bliver i hvert Fald altid til en vis Grad vilkaarligt, hvor mange og hvilke Varer der medtages. — En Sammenstilling af Størstedelen af de forskellige Prisberegninger, der i de sidste 25 Aar er fremkomne, er foretagen af Ed. Ph. Mackeprang i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1904. En hyppig citeret Beregning er det engelske Ugeblad »The Economist«s Forholdstal (saakaldte »Index Numbers«) for 22 Varegrupper, ved hvis Sammenlægning der fremkommer et samlet Forholdstal. En af de paa det mest omfattende Materiale byggede Beregninger over Prisbevægelserne siden 1850 er udarbejdet af det handelsstatistiske Bureau i Hamborg; den er foretagen paa Grundlag af de ved Indførselen til Hamborg afgivne Deklarationer over Varernes Mængde og Værdi og omfatter 114 af de vigtigste Handelsartikler. Da den imidlertid standser ved Aaret 1888, kan den ikke benyttes til at følge Prisbevægelsen op til vor Tid. En med stor Omsigt udarbejdet Gennemsnitsberegning foretages paa Basis af 45 Varegrupper af *A. Sauerbeck*, som offentliggør Resultaterne i »*Journal of the Statistical Society*«. Som Udgangspunkt er taget Gennemsnittet af Priserne 1867—77, hvilket sættes til 100. Det forholdsvis Gennemsnit for de forskellige Perioder stiller sig da saaledes:

1846—50	83	1876	95	1886	69	1896	61
1851—55	90	1877	94	1887	68	1897	62
1856—60	98	1878	87	1888	70	1898	64
1861—65	102	1879	83	1889	72	1899	68
1866—70	99	1880	88	1890	72	1900	75
1871	100	1881	85	1891	72	1901	70
1872	109	1882	84	1892	68	1902	69
1873	111	1883	82	1893	68	1903	69
1874	102	1884	76	1894	63		
1875	96	1885	72	1895	62		

Det ses af denne Talrække, at der efter det 19. Aarhundredes Midte begyndte en stærk Prisopgang. Denne naaede sit foreløbige Højdepunkt i 1857 (i hvilket Aar Forholdstallet var 105 mod 77 i 1850), men efterfulgtes af en Krise og en stærk Tilbagegang i Prisen. Efter at Krisen var overstaaet, kom der atter en Prisopgang i 1860'erne. I Begyndelsen af 1870'erne tager en ny Stigning fat, som kulminerer i 1873, hvor Prisniveauet er henimod 40 pCt. højere end i Perioden 1846—50. (Ifølge Undersøgelser af Falbe Hansen skulde Priserne for Danmarks Vedkommende i 1873—74 være omtrent 50 pCt. højere end ved Aarhundredets Midte). Efter den hidsige Prisstigning fulgte atter en Krise, og der indtraadte nu en Nedgang af langvarig og haardnakket Karakter. I 1887 er Niveauet 40 pCt. lavere end i 1873. Derefter indtræder der en mindre Opgang, som dog ikke er af lang Varighed, men den paafølgende Nedgang har ikke nogen voldsom Karakter. Den standser i Slutningen af 1890'erne, og Aaret 1900 har en Opgang af omtrent 10 pCt.; men i dette Aar opstaar der atter i flere Lande kritiske Tilstande, og de følgende Aars Prisniveau er igen lidt lavere. Medens det af Tallene er let at konstatere, at den pludselige Forøgelse af Guldproduktionen i Midten af det 19. Aarhundrede fik en stærk Indflydelse paa Priserne, og medens der ogsaa i Perioden nærmest efter 1873 kan ses en Sammenhæng mellem Prisnedgangen paa den ene Side og Guldproduktionens Nedgang og Sølvets Demonetisering paa den anden Side, er Forholdene i de følgende Perioder mere kombinerede, saa at en Sammenhæng mellem Priser og Pengemængde her vanskeligere lader sig paavise. — Det maa ikke overses, at Opgørelsen drejer sig alene om Varepriserne i Engroshandelen, og at den hverken tager Hensyn til Detailpriserne eller til Prisen for Husleje, Arbejdsløn o. m. m.; ogsaa bør det erindres, at »Livets Dyrhed« beror ikke blot paa Priserne Højde, men ofte nok saa meget paa Beskaffenheden af de Krav, der stilles til standsmæssig Levemaade.

IV. Papirpenge.

I praktisk nøje Sammenhæng med Møntvæsenet maa Papirpenge omtales.

Hvorvidt *cirkulerende Kreditmidler*, og da navnlig *INDLØSELIGE BANKSEDLER* (*bank-note, billet de banque*) og andre Kreditmidler af lignende Art, bør betragtes som »Penge«, kan være Genstand for afvigende Opfattelser og lader sig fra forskellige Synspunkter besvare forskelligt. I juridisk Forstand er Begrebet Penge i Regelen enstydigt med lovligt gældende Betalingsmiddel. Efter praktisk dagligdags Opfattelse vil man ved Penge forstaa de i det daglige Liv almindelig anerkendte Omsætningsmidler uden i øvrigt at opholde sig ved de nærmere Egenskaber. Fra et egentlig økonomisk Synspunkt ligger Vægten paa de mangesidige Virkninger, der knytter sig til Kredittens Benyttelse som Omsætningsmiddel. En nærmere Omtale af de Spørgsmaal, der særlig vedrører Indretningen af Seddelbanker, vil blive givet nedenfor i Sammenhæng med den almindelige Fremstilling af Bankvæsenet (se SYVENDE AFSNIT; jfr. S. 132).

Ved *Papirpenge* (*Papiergeld, paper money, papier-monnaie*) i snævrere Forstand plejer man imidlertid kun at forstaa *PAPIRPENGE MED TVANGSKURS* d. v. s. *uindløselige* Papirpenge, der ifølge Statens Paabud *skal modtages som lovligt Betalingsmiddel (inconvertible paper money)*, jfr. S. 127. Tvangskurs (*cours forcé*) betegner saaledes noget andet end lovlig Kurs (*cours légal*, S. 469) og anvendes kun om uindløseligt Papir, idet dettes Betalingsevne beror paa Statens Tvang. Naar Papirpengene undergaar en Værdiforringelse (*Entwertung, dépréciation*),

idet Værdien synker under den paalydende Møntværdi, siges der at indtræde *Kurs*, og Metalpengene betinger da en *Opgæld (Agio)*. F. Eks., at Guldagio er 50 %, vil sige, at 100 i Guld betales med 150 i Papir (jfr. S. 128).

Uindløseligheden er det, der gør Væsenforskillen mellem de egentlige Papirpenge og Kreditmidlet, og som betinger Papirpengenes særegne økonomiske og finansielle Virkninger. I andre Retninger kan der ingen skarpe Grænser trækkes. Paa en Maade er Papirpengene at betragte som en Af-fødning af Bankseddelen, som en ved Statens Indgriben, i Lighed med Møntforvanskningerne, foretagen Forvanskning af Kreditmidlet. Allerede i ydre Form plejer indløselige og uindløselige Sedler at fremtræde ens; ogsaa den uindløselige Seddel indeholder i Regelen et Løfte om Indfrielse — før eller senere — og dette Løfte bliver ikke sjælden holdt. Ofte gaar det saaledes til, at der udstedes Sedler, som i Begyndelsen er eller skal være indløselige, men som man under Begivenhedernes Gang ser sig nødsaget til at tillægge Tvangskurs. Udstedt med Maadehold og Forsigtighed kan ogsaa det uindløselige Papir bevare sin fulde paalydende Værdi eller dog nær derved. Heller ingenlunde altid bliver Papiret udgivet direkte af Staten selv; nok saa hyppig foregaar Udstedelsen paa Statens Vegne af en dertil bemyndiget Bank, eller Staten lader sig yde et Laan af en bestaaende Seddelbanks Metalbeholdning og giver til Gengæld Bankens Sedler Tvangskurs (bl. a. i Frankrig 1870). I Mod-sætning hertil kan der forekomme *Statsedler* (Sedler udstedte direkte af Staten selv), som er indløselige, og som ikke er lovligt Betalingsmiddel (f. Eks. de tyske *Reichskassenscheine*). Og omvendt er der atter Banker, hvis indløselige Sedler er anerkendte som lovligt Betalingsmiddel: saaledes *Bank of England*, *Banque de France*, *Sveriges Riksbank*, *Norges Bank*, *den nederlandske Bank*; det samme antages at gælde om den *danske Nationalbanks* Sedler, skønt Oktroiens Udtryk er tvivlsomme; derimod er f. Eks. den *tyske Reichsbanks* Sedler ikke lovligt Betalingsmiddel*). — I et Land, hvor der udstedes Papirpenge med Tvangskurs, vil ogsaa hidtil indløselige Banksedler synke i Værdi sammen med Papirpengene, idet Bankerne bliver berettigede til, og i Regelen vil se sig nødsagede til, at indfri deres Sedler med Papirpenge.

Brugen af uindløselige Papirpenge medfører altid en overhængende Fare for, at de bliver udstedte i for stor Mængde, og at deres Værdi derfor synker maaske dybt under Pari. Der er ikke mange Stater, som ikke har prøvet den grænseløse Forvirring og Ruin, som hermed følger. At blive oversvømmet med Papirpenge er efter dyrekøbt Erfaring almindelig erkendt for at være en af de største finansielle og økonomiske Ødelæggelser, der kan hjemsøge et Land. Naar Papiret synker under Pari, forjages Metallet af Omsætningen og drives ud af Landet, medens Papiret bliver alene tilbage (jfr. S. 128); jo mere deraf der udstedes, og jo lavere dets Værdi synker, desto større maa den næste Emission være for dog at repræsentere nogen Købeevne, og saaledes videre og videre. Til sidst bliver Finansernes Forpligtelser uoverkommelige, og det ender med en Statsbankerot. Da Papiret er erklæret for lovligt Betalingsmiddel, er enhver Skyldner berettiget til dermed at afgøre alle sine Gældsforpligtelser, saavel ældre som nyere, i hvert Fald for saa vidt der ikke ud-

*) Om en indløselig Bankseddel er lovligt Betalingsmiddel eller ikke, er i økonomisk Henseende væsentlig ligegyldigt — selvfølgelig forudsat, at den virkelig er i fuld Forstand indløselig. Derimod er denne Forskel i hvert Fald af juridisk Betydning og kan medføre Virkninger i forskellige Retninger, alt efter vedkommende Lands Lovgivning, f. Eks. i Henseende til, om en Debitor kan siges at have gjort lovligt Betalingstilbud o. s. v.

trykkelig er betinget Betaling i Metal. Denne voldsomme Indgriben i Betalingsmidlets Værdi medfører en tilsvarende Forrykkelse i de private Ejendomsforhold; den stærke Prisstigning, der følger med Papirets Fald, Uvisheden og Uberegneligheden af alle Forhold svækker Arbejdslyst og Sparsommelighed, tilskynder til Ligeegyldighed og Ødselhed. Men selv om det ikke kommer til Yderligheder, selv om Kurssvingningerne holder sig indenfor forholdsvis snævrere Grænser, er de dog en stadig Kilde til Tab, til Uro og Vaklen i hele Erhvervslivet. De skaber en ny Risiko, som gør enhver økonomisk Virksomhed usikker; til alle de andre Omstændigheder, der paavirker Konjunkturerne og forvolder Tab, kommer nu ogsaa den Fare, der stadig truer fra Værdimaalerens Upaalidelighed og Omskiftelighed. Ikke mindst gør dette sig gældende i den udenlandske Handel. Naar Papirets Kurs drives tilvejs, gaar det ud over Eksporten; thi Prisen paa udenlandsk Valuta falder, og det Proventu, som Salget udbringer, bliver altsaa saa meget ringere, medens Papirets Købevne i Inlandet kun langsomt følger med den forandrede Kurs. Naar omvendt Kursen falder, er det Importen, der rammes, idet Prisen paa udenlandsk Valuta stiger, og Dækningen altsaa bliver saa meget dyrere. Jo brattere og hyppigere disse Overgange er, desto mere uberegneligt bliver Udfaldet af enhver Disposition. Papiret selv bliver Genstand for en Spekulation, der jager Kursen op eller ned i Spring, og hvis Virkninger forvolder saa meget større Tab, som Ingen undgaar at blive berørt deraf.

Overfor al denne Forstyrrelse, mod hvilken selv det byrdefulde Statsjaan er at foretrække, er de Midler, som Statskassen kan skaffe sig ved Hjælp af Papirpenge, i Regelen forholdsvis ikke engang synderlig store. Men paa den anden Side er denne Udvej til i en snæver Vending hurtig at skaffe sig Penge saa nærliggende og bekvem for Staten, at Fristelsen til at benytte sig deraf vanskelig bliver modstaaet. Ingen af de store Magter, der har været indviklet i Krig i det sidste halve Aarhundrede, undtagen Tyskland, har undgaet at tage sin Tilflugt til Tvangskurs. Papirpenge med Tvangskurs eksisterede indtil for nylig i Rusland og Østerrig-Ungarn og findes endnu i Italien, Grækenland, i næsten alle sydamerikanske Stater o. fl. St.

Papirpengenes Fremkomst i Europa i forrige Aarhundrede medførte i hvert Fald det Gode, at der blev gjort Ende paa Staternes Misbrug af Møntretten, idet Regeringerne nu fik et langt fuldkommere Middel til deres Raadighed end de klodsede Møntforfalskninger. I Papiret naar Pengetegnet den yderste Grænse for Prisbillighed; Fordelen ved Forringelsen kan ikke drives videre, og da Papir ogsaa i andre Retninger har Fortrin fremfor Metal, er Møntforringelserne ophørte som overflødige.

Da Papirpengenes Værdi beror paa den udstedte Mængde og paa Landets indre Behov for Omsætningsmidler, er der intet til Hinder for, at deres Værdi, under givne Omstændigheder, kan stige *højere end Metalværdien af den Møntsort, hvorpaa de nominelt lyder*. Dog kan dette selvfølgelig kun ske, saafremt Udmøntningen ikke er fri. Denne Mulighed fik praktisk Betydning under det stærke Fald af Sølvreren og den derved foranledigede Suspension af Sølvudmøntningerne, saaledes f. Eks. i Østerrig-Ungarn før den fuldstændige Overgang til Guldmøntfoden.

Banksedler begyndte at komme i Brug i Europa henimod Slutningen af det 17. Aarhundrede (S. 132), og Papirets Misbrug lod ikke vente længe paa sig. De begaaede Fejlgreb har ofte beroet paa mangelfuld Indsigt; efterat man først havde fundet paa, at Papir kunde gøre samme Nytte som Penge, maatte der Erfaring til, inden det blev klart, hvor snævre de Grænser er, som ikke før overskrides.

Frankrig har været Skuepladsen for de berømteste Katastrofer i Retning af Papirpenge. *John Law* stiftede 1716 Frankrigs første Seddelbank, der hurtigt blev et Hovedmiddel for Regeringen til at skaffe sig Penge og Midtpunktet for en almindelig Spekulation af en Vildskab, som ingensinde er bleven overgaaet. I Begyndelsen af 1720 maatte man gribe til Tvangskurs, og Seddelmassen skal være stegen til 3 Milliarder Livres; inden Aarets Udgang var Sedlerne næsten værdiløse. — Først 1776 oprettedes der paany en Bank (*Caisse d'escompte*), som ligeledes, men i meget beskednere Omfang, blev benyttet af Regeringen til at lave Penge; den ophævedes 1793. — Revolutionen blev Viidne til en Udstedelse af Papirpenge i kolossal Maalestok. For at afhjælpe Finansnøden blev først de inddragne Kirkegodser stilledes til Salg, senere ogsaa Emigranternes Ejendomme; men da Salget gik for langsomt fra Haanden, besluttede man at udgive Sedler (*Assignater*), som skulde være funderede i Værdien af disse Jordejendomme. Den første Udstedelse (1790) var paa 400 Millioner Livres; men da Publikum ikke fandt Smag i Sikkerheden, maatte man dekretere Tvangskurs. I Løbet af de følgende Aar voksede Udstedelsen med rivende Hast, jo mere Værdien faldt, indtil den hele Masse tilsidt beløb sig til 45 Milliarder. Værdifaldet fremskyndedes yderligere ved, at Assignaterne var saa daarlig lavede, at de i enorme Masser blev eftergjorte; 1796 var Værdien sunken til rent Nul, og Udstedelsen ophørte. »Jeg har selv endnu set et Waterkloset, der var tapetseret med Assignater« (M. Wirth). — Efter Assignaternes Ophør dannede der sig en Række Privatbanker, som frit udstedte Sedler; Aar 1800 grundlagdes *Banque de France*, og denne fik i 1803 Seddelmonopol; dens Stilling blev dog først ret konsolideret efter 1815. To Gange er der senere blevet dekretet Tvangskurs paa dens Sedler, 1848–50 og 1870–78, begge Gange dog uden at der er indtraadt nogen væsentlig Værdiforringelse. I Anledning af Krigen med Tyskland optog Staten fra Juli 1870 til Juni 1871 Laan hos Banque de France til et samlet Beløb af henved 1500 Mill. Francs og gav til Gengæld Bankens Sedler Tvangskurs. Ved forsigtig Ledelse kom Agioen dog næppe til at overstige 1%. Tvangskursen hævdedes atter fra 1. Januar 1878.

England. Under Krigene med Frankrig i Slutningen af det 18. Aarh. optog Regeringen betydelige Laan hos *Bank of England* og 1797 maatte den give Bankens Sedler Tvangskurs (*act of restriction*). Guldagio steg paa det højeste Punkt til ca. 40% (1813). Sedlernes Indløselighed genindførtes fra 1817 til 1821. *Restriktionen* har spillet en stor Rolle i engelske Forhandlinger om Bankvæsen.

Amerikas Forenede Stater. De engelske Kolonier i Nordamerika udstedte alle i det 18. Aarh. Papirpenge (*bills of credit*) og gennemgik i den Anledning store Genvordigheder. Under Uafhængighedskrigen tog Kongressen sin Tilflugt til samme Middel og udgav et Papir med Tvangskurs (*continental currency*), som i Løbet af faa Aar blev næsten værdiløst. Ved disse Erfaringer var der skabt en stærk Uvilje mod Papirpenge, og skønt der ogsaa i den følgende Tid hyppig blev udstedt Statsnoter (*treasury notes*), hvilke i Regelen var rentebærende, havde en Løbetid af 1–2 Aar og modtoges i Betaling af Statskassen, blev der dog ingensinde tillagt dem Tvangskurs. Derimod saa man sig under den store Borgerkrig (1861–65) nødsaget til at ty til Papirpenge. Krigens Førelse gennem disse fire Aar kostede Unionen i Gennemsnit 2 Mill. Dollars om Dagen, og Statsgælden steg fra 90 Mill. Dollars (Juli 1861) til 2 845 Mill. (Aug. 1865). Af dette uhyre Beløb blev over 1500 Mill. tilvejebragt ved Udstedelsen af forskellige Arter »*treasury notes*«, af hvilke den større Del var rentebærende Kreditsbeviser m. m., medens et Beløb af indtil 450 Mill. Dollars var egentlige Papirpenge (*legal tender notes*, populært kaldet *greenbacks* paa Grund af den grønne Bagside). Deres Kurs sank paa det laveste (Juli 1864) til ca. 35% af den paalydende Værdi (Guldagio 185%). Efter Krigens Slutning forhalede Tvangskursens Ophævelse længere end nødvendigt. Noterne blev endelig indløselige fra 1. Januar 1879. Beløbet var da nedbragt til 346 $\frac{2}{3}$ Mill. Dollars og har siden holdt sig paa dette Punkt. — Sydstaterne havde ogsaa udstedt Papirpenge, som blev ganske værdiløse.†

Østerrig udstedte under Krigene i det 19. Aarhundredes Begyndelse Masser af Papirpenge og slet Kobbermønt, gik gentagne Gange fallit, udstedte nye Papirpenge, hvis Værdi atter styrtede ned, og var, da Freden tilsidt genoprettedes, aldeles udtømt. 1816 stiftedes den *østerrigske Nationalbank* (senere kaldet *sterreichisch-ungarische Bank*), og et ordnet Pengevæsen reetableredes. Men Staten kunde, trods Bankens Statutter, ikke afholde sig fra at optage Laan hos den, og Følgen blev, at Sedlerne 1848 maatte gøres undløselige. Under Krigen 1866 udgaves endvidere *Statsnoter* med Tvangskurs. Ved Lov 9. Juli 1894 og Forordn. 21. Sept. 1900 besluttedes Statsnoternes Inddragning, der nu er fuldendt.

Italien maatte ligeledes i 1866 tage sin Tilflugt til Papirpenge. Der blev udstedt Smaasedler lige ned til 50 og 20 Centimer, saa at endog al Sølvskillemønt blev dreven ud af Landet og oversvømmede de andre Stater i den latinske Møntunion. I 1870ne bedredes Finansernes Stilling, og i Begyndelsen af Firserne lykkedes det at optage et Metallaan paa ca. 650 Mill. Lire, hvoraf ca. 400 Mill. i Guld. Herved blev man i Stand til i 1883 at hæve Tvangskursen, men den besluttede Inddragning lykkedes ikke, og 1894 maatte Tvangskursen atter dekretes. For Tiden cirkulerer ca. 440 Mill. Lire Statsnoter.

Rusland. Under Katharina II begyndte 1768 Udstedelsen af Papirpenge (*Assignater*), der i Begyndelsen blev foretrukne for den da brugelige svære Kobbermønt, men efterhaanden sank stærkt i Værdi. I 1839 reduceredes de, overensstemmende med den daværende Kurs, til at gælde $3\frac{1}{2}$ Assignat-Rubel = 1 Rubel Sølv. — Krimkrigen (1854—56) bragte paa ny Forstyrrelse i Finansvæsenet og medførte en betydelig Udstedelse af Papirpenge (*Rigs-Kreditbiller*), hvis Kurs indtil den nyeste Tid har været stadig fluktuerende. 1860 stiftedes den *russiske Rigsbank*, til hvilken Kreditbilletternes Udstedelse blev overdragen. I 1876, før den tyrkiske Krig, var Papirmængden 735 Mill. Rubler; under Krigen forøgedes Beløbet »temporært« med ca. 450 Mill. Rubler. Efter 1880 begyndte en Inddragning, som fortsattes med Kraft i 1890erne, samtidig med at Riget — navnlig ved Optagelse af Laan i Udlandet — opsamlede en stor Guldbeholdning. 1897 erklæredes Kreditbilletterne indløselige med Guld. Der cirkulerede ved Udgangen af 1903 ca. 580 Mill. Rubler.

Danmark. De første Papirpenge udgaves af Staten i 1713 (*Møntsedler*) uden dog at være lovligt Betalingsmiddel i alle Forhold; de sank stærkt i Kurs og inddrogtes 1728. — I 1736 stiftedes *den københavnske Assignations-, Væxel- og Laanbank*, almindelig kaldet *Courantbanken*, en privat Seddelbank, som Staten snart begyndte at bruge til at yde sig Laan, hvorfor Sedlerne i 1757 maatte gøres uindløselige. 1773 udkøbte Staten Aktionærerne og overtog selv Banken. Seddelmassen voksede nu rask, og i Aarene ved 1790 steg Opgælden til 20—30 %; dog bedrede Kursen sig i de følgende Aar atter til Pari.*) — I 1788 var Hertugdømmernes Pengevæsen blevet selvstændig ordnet ved Oprettelsen af *Speciesbanken i Altona* (1788—1813), der kun udstedte indløselige Sedler, medens Courantsedlerne derimod sattes ud af Omløb; Hertugdømmerne forblev derfor uberørte af den følgende Tids Pengeforvirring. En *Speciesbank* med lignende Formaal blev i 1791 oprettet for Danmark og Norge; men denne Bank fik ingen Betydning, idet Courantbanken, der var bestemt til at ophøre, alligevel vedblev at bestaa og udstede nye Sedler. Fra 1799 begyndte Sedlernes Kurs paa ny at synke under Pari. I 1807, før Krigens Udbrud, udgjorde Seddelmassen 27 Mill. Rd. Ct., og Opgælden var 10—15 %; under Krigen forøgedes Seddelmængden med rivende Fart og var ved Slutningen af 1812 vokset til 142 Mill. Rd. Ct., medens Værdien var gaaet ned til $\frac{1}{14}$ (Opgæld 1300 %). Ved Fdg. 5 Januar 1813 oprettedes da *Rigsbanken* med det Formaal at udstede bedre funderede Sedler til Inddragning af Courantsedlerne; Bankens Grundfond dannedes ved tvungne Panteforskrivninger (Bankhæftelser) i alle Landets faste Ejendomme; samtidig gjorde Staten Bankerot og reducerede Courantsedlernes Værdi til $\frac{5}{48}$ eller $10\frac{1}{12}$ pCt. af den paalydende Sølvværdi (idet 6 Rd. Ct. sattes = 1 Rigsbankdaler); Courantbanken og de to Speciesbanker ophævedes. I Løbet af 1813 forværedes Courantsedlernes Kurs imidlertid endnu langt yderligere, og Værdien sank paa det laveste Punkt til $\frac{1}{112}$. Efter Fredsslutningen 1814 bedredes Forholdene. Courantsedlerne blev i Oktbr. 1814 ombyttede (efter det fornævnte Reduktionsforhold) med *Rigsbanksedler*, og disses Værdi steg efterhaanden. I 1818 blev Rigsbanken omdannet til *Nationalbanken*, der overtog Seddelgælden (ca. 31 Mill. Rigsbankdaler) tilligemed den Opgave at arbejde sig frem til at faa gjort Sedlerne realisable. Kursen stod ved Begyndelsen af 1818 i 420 (d. v. s. 420 i Papir for 200 i Sølv, eller 110 % Opgæld); i Midten af 1818 bedrede den sig til 253 og i 1819 endog til 212, men forværedes derpaa atter. 1838 naaedes Pari, og endelig i 1845 hævedes Tvangskursen, saaledes at Landet efter 88 Aars Forløb atter fik indløselige Sedler.

Norge. Ved Adskillelsen fra Danmark i 1814 gik Rigsbankens Afdeling i Kristiania over til at fungere som selvstændig Bank og overtog de i Norge cirkulerende Rigsbanksedler, hvis Beløb var ca. 8 Mill. Rbdl. Medens der i Danmark

*) Kursen noteredes stadig pr. 100 Speciesdaler, saaledes at Pari indtil Decbr. 1794 var $122\frac{1}{2}$, derefter 125, og fra Januar 1813 200.

ikke skete nogen Reduktion af Sedlerne ud over den, som var foregaaet i 1813 ved Courantsedlernes Omskrivning til Rigsbanksedler, saa man sig derimod i Norge nødsaget til yderligere at foretage en stærk Nedskrivning ogsaa af Rigsbanksedlerne. Først blev deres Værdi i 1814 reduceret til $53\frac{1}{3}\%$ ($\frac{8}{16}$), idet 375 Rbdlr. Sedler sattes = 100 Specier Sølv, altsaa 1 Rbdlr. = $\frac{4}{15}$ Specie, og til denne Kurs blev Seddelmassen garanteret som Statsgæld (»Eidsvoldsgarantien«). Men heller ikke dette Forhold lod sig opretholde. Seddelmængden forøgedes betydelig og udgjorde i 1815 henved 25 Mill., medens Værdien af 1 Rbdlr. sank til $\frac{1}{20}$ Specie. For at faa Orden i Pengevæsenet besluttede man da ved tvungne Indskud at oprette en ny og bedre funderet Bank, *Norges Bank* (tre Love af 14. Juni 1816). Rigsbanksedlerne blev udvekslede med den ny Banks Sedler efter Forholdet 12 Skilling ($\frac{1}{10}$ Specie) for hver Rbdlr. Navneværdi, altsaa de reduceredes til $\frac{1}{6}$ eller 20 pCt. Det var Bestemmelsen, at de nye Sedler straks skulde være indløselige; men dette Paabud blev atter stillet i Bero, og medens Kursen i 1818 var pari, gik den i de nærmest følgende Aar betydelig ned. Derefter bedrede den sig efterhaanden, og i 1842 kunde Sedlerne omsider erklæres indløselige.

Sverige. I Aaret 1656 blev der i Stockholm af *Palmstruch* oprettet en privat Bank, som udstedte saakaldte Kreditivsedler. Banken gik efter nogle Aars Forløb fallit, og i Stedet grundedes der i 1668 en Statsbank, *Rikets Ständers Bank*. Erfaringen med de palmstruchske Sedler virkede afskrækkende, og først i 1701 blev det Rigsbanken tilladt at udgive saakaldte Transportsedler. Disse var i Begyndelsen rene Depositobeviser; men denne deres Karakter blev ikke overholdt ret længe, og da de udstedtes efter en stadig større Maalestok, saa man sig i 1745 nødsaget til at erklære dem for uindløselige og at gøre dem til tvungent Betalingsmiddel. Værdien sank til 48 pCt. I 1776 blev der atter bragt Orden i Pengevæsenet; de hidtidige Sedler blev indløste (»realiserede«) med 50 pCt. af Navneværdien, medens de nye Sedler skulde være betalbare paa Anfordring. Dette blev ogsaa overholdt, og indtil 1810 var Bankens Sedler lige i Værdi med rede Sølv. Fra 1789 begyndte man imidlertid at lade det i 1777 oprettede *Riksgäldskontor* udstede Sedler, der ikke var indløselige, og hvis Værdi derfor snart sank under Pari. Aar 1800 blev det paalagt Banken at indfri disse Sedler med $\frac{2}{3}$ af deres Navneværdi, hvorved altsaa 3 Riksdaler Riksgæld blev = 2 Riksdaler Banco. Denne Forpligtelse for Banken i Forbindelse med Udredelsen af betydelige Laan til Statskassen under de paafølgende Krigsaar gjorde det nødvendigt i 1810 at indskrænke Sedlernes Veksling med Sølv og i 1818 helt at standse den. Papirets Værdi gik ned til 35 pCt. Betalbarheden blev genoptagen 1834, dog saaledes, at den cirkulerende Seddelmasse reduceredes til $\frac{9}{16}$ ($57\frac{1}{2}$ pCt.) af sin Navneværdi, idet 3 Rd. Sølv sattes = 8 Rd. Banco = 12 Rd. Riksgæld.

V. Oversigt over de enkelte Staters Møntsystemer.

Forkortelser: *f. G.* = fint Guld; *f. S.* = fint Sølv; *Kr.* = Krone; *ø.* = Øre.

Mønternes Værdi er anført i Overensstemmelse med deres Pariforhold (S. 474). For Guldmønternes Vedkommende er Værdien given ved, at 1 Kilogram *f. G.* er = 2 480 *Kr.* Sølvmønternes Værdi er ansat efter en Sølvpris af 26 d. eller 68 *Kr.* 38 ø. pr. *kg f. S.* (S. 490), hvilket paa det nærmeste er den i Slutningen af Septb. 1904 gældende Sølvpris; til Sammenligning er Værdien lejlighedsvis anført i anden Sølvmønt (*Francs, Dollars*).

For bekvemmere Oversigts Skyld vil man for de vigtigere Landes Vedkommende tillige her finde omtalt de bestaaende Seddelbanker m. m.

1. Europa.

Belgien.

Regningsenhed: 1 *Franc* (fr.) à 100 *Centimes* (c.).

Værdi: 1 fr. = 72 ø.

Dobbelt Møntfod, se den latinske Møntkonvention S. 477. Guldmønter: 20, 10 fr. Sølv-Hovedmønt: 5 fr. Skilleløb: af Sølv 2, 1 fr., 50 c.; af Nikkel 20, 10, 5 c.; af Kobber 2, 1 c. -- Møntværk i Brüssel.

SEDEL BANK. Den belgiske Nationalbank (*Banque Nationale de Belgique*) stiftet 1850, har Eneret til Seddeludstedelse. Kapital 50 Mill. fr. Metalbeholdningen skal være mindst $\frac{1}{3}$ af Seddelcirkulationen og andre paa Anfordring forfaldende Forpligtelser; dog kan Finansministeren tillade Afvigelse herfra, og faktisk har Kassebeholdningen i de senere Aar i Regelen kun været ca. $\frac{1}{6}$ af Seddelmængden. Ved Udgangen af 1903 var Seddelomløbet 644 Mill. fr., Kassebeholdningen 117 Mill. fr. (deraf 93 Mill. Guld, 24 Mill. Sølv). Sedlerne udstedes i Afsnit fra 20 til 1000 fr. og er lovligt Betalingsmiddel

Britiske Rige.

Regningsenhed: 1 *Pound Sterling* (£ el. l.) à 20 *Shillings* (sh., s. eller /) à 12 *Pence* (d.).

Værdi: 1 £ = 18 Kr. 15,⁹⁵ ø.

Guldmonntfod. Af 40 Troy-lbs Standard-Guld, indeholdende $36\frac{2}{3}$ Troy-lbs f. Guld, udmøntes 1869 *Sovereigns* (Finhed $916\frac{2}{3}$). Af 1 Troy-oz. Standard-Guld udmøntes altsaa £ 3. 17 sh. $10\frac{1}{2}$ d. En *Sovereign* skal veje 123.2745 Troy-grains, hvoraf 113.0016 grains f. G. — Guldmønter: 5 og 2 £ (sjældne), 1 £ (*sovereign*), $\frac{1}{2}$ £ (*half-sovereign*). Skillemonnt: af Sølv 5 sh. (*crown*), 4 sh. (*double-florin*), 2 sh. 6 d. (*half-crown*), 2 sh. (*florin*), 1 sh., 6 d., [4 d. *groat*], 3 d.; af Bronze 1 d. (*penny*), $\frac{1}{2}$ d. (*halfpenny*), $\frac{1}{4}$ d. (*farthing*). Sølvmonnter paa 4, 2 og 1 d udmøntes aarlig i ringe Mængde som *Maundy money* (Tiggerpenge) til at gives i Almisser af Kongen. — Samtlige Sølvmonnter udmøntes efter Forholdet 66 sh. = 1 Troy-lb Standard-sølv (Finhed 925), eller 66 d = 1 oz. Standard-sølv; 1 sh. indeholder 5.231 g f. S. — Møntværk i London (jfr. ndr. om Kolonierne).

Guinea er Navnet paa en ældre Guldmønt af Værdi 21 sh., hvis Udmøntning ligger forud for 1816. Som Regningsenhed benyttes *Guinea*'en endnu ved Ansættelse af Honorarer, veldædige Bidrag, Priser paa Kunstværker o. lgn., hvorved Pengespørgsmaalet menes at blive holdt mere i Baggrunden.

SEDEL BANKER.

A) ENGLAND. *Bank of England* (stiftet 1694, Bankakt af 1844) har en Aktiekapital af ca. $14\frac{1}{2}$ Mill. £. Er delt i en Afdeling for Seddeludstedelse (*Issue Department*) og en Afdeling for almindelige Bankforretninger (*Banking Department*). Et bestemt Beløb af Sedler kan udstedes uden metallisk Dækning, men mod Sikkerhed i andre Værdier, navnlig Bankens Tilgodehavende hos Staten; dette udkækkede Beløb blev i 1844 fastsat til 14 Mill. £, men er senere forøget, efterhaanden som andre Bankers Seddelret bortfalder, og udgør nu £ 18 450 000; alt, hvad der gaar ud herover, skal være fuldt dækket med Metal, hvoraf en Fjerdedel kan være Sølv. Ved Bankens *Reserve* forstaaes Bankafdelingens Beholdning af Noter og Mønt, altsaa dens Kassebeholdning; *Percentage of Reserve to Liabilities* er det procentvise Forhold mellem Bankafdelingens Kassebeholdning og dens Engagementer (Deposita og kortløbende Veksler). — Den 30. Decbr. 1903 var der af Seddelafdelingen udstedt Noter for £ 45 460 000, som var sikrede dels ved de ovennævnte £ 18 450 000, dels ved en Metalbeholdning af £ 27 010 000 (udelukkende Guld); Bankafdelingens Reserve var £ 18 570 000 (£ 16 670 000 i Noter, £ 1 900 000 i Mønt), dens Forpligtelser £ 56 480 000; Reserven androg altsaa 33 % af Forpligtelserne; den cirkulerende Notemængde var £ 28 790 000. Sedlerne udgives i Størrelser fra 5 til 1000 £ og er lovligt Betalingsmiddel i England, men ikke i Skotland og Irland.

Ret til at udstede Sedler tilkommer desuden en Række Provinsbanker (*Country Banks*), hvilke dels er saakaldte *Private Banks* (Banker, som ejes af personlig ansvarlige Deltagere ikke over 6 i Tallet), dels *Joint-Stock-Banks* (Aktiebanker). Bankakten af 1844 fastsatte, at der fremtidig ikke kunde gives nogen ny Tilladelse til at udstede Sedler; for de Banker, som allerede i 1844 havde denne Tilladelse, blev Seddelretten for hver enkelt Vedkommende begrænset til et bestemt Beløb svarende til den daværende Cirkulation; efterhaanden som disse Banker forsvinder eller ophører med Seddeludstedelse, kan $\frac{2}{3}$ af deres Seddelret overføres til Bank of England, saaledes at dennes ikke med Metal dækkede Noter kan forøges med det hertil svarende Beløb. I 1844 fandtes der af seddeludstedende Banker 207 *Private Banks* og 72 *Joint Stock Banks*; ved Udgangen af 1903 var Antallet gaaet ned til henholdsvis 20 og 18 med en samlet Seddelret af £ 1 889 000. Disse Banker kan, ligesom Bank of England, ikke udstede Noter paa under 5 £; Forpligtelse til at holde nogen bestemt Kassebeholdning er ikke paalagt dem. Deres Cirkulation var i Slutningen af December 1903 £ 1 356 000.

B) SKOTLAND. Siden 1845 kan ingen ny Sæddelbank oprettes. Sæddelret har *Bank of Scotland* (grundlagt 1695, Aktiekapital £ 1 875 000) samt 9 andre Aktiebanks, alle ældre end 1845. Tilsammen kan de udstede udækkede Noter til et Beløb af £ 2 676 000; for hvad der overskrider dette Beløb, skal der findes tilsvarende metallisk Kassebeholdning. De mindste Noter er paa 1 £. — 16. Jan. 1904: Cirkulation £ 7 455 000, Metalbeholdning £ 11 500 000.

C) IRLAND. Siden 1845 kan nye Sæddelbanker ikke oprettes. Sæddelret har *Bank of Ireland* (stiftet 1783, Aktiekapital 3 Mill. £) og 5 andre Aktiebanks. Tilsammen kan de udstede udækkede Noter for £ 6 354 000; den overskydende Cirkulation skal være dækket af Metal. De mindste Noter er paa 1 £. — 16. Jan. 1904: Cirkulation £ 6 900 000, Metalbeholdning £ 3 400 000.

Besiddelser og Kolonier. Det engelske Møntsystem er ikke gældende i alle britiske Besiddelser; adskillige af disse har deres særskilte Ordninger. Af vidtrækkende almindelig Betydning er navnlig Forholdene i britisk Indien. — Koloniene forsynes i Regelen med deres Behov af Mønt fra England, og Møntværket i London har derfor en talrig Mængde forskellige Møntsorter af fabrikkere. Indien har dog sine egne Møntværker, og i Australien bliver der præget Guld. I nogle af de mindre Besiddelser er Nabolandets Møntsystem og Mønter gældende, i Østasien den mexikanske Pjaster. Straits Settlements, Hongkong og Mauritius har ren Sølvfod.

BESIDDELSER I EUROPA:

I **Gibraltar** er spansk Mønt gældende (se SPANIEN). — **Malta:** Der regnes efter Sterling, og siden 1885, da den hidtil kursierende sicilianske Pezza el. Scudo (»Sicilian Dollar») blev inddragen, er kun engelsk Mønt lovligt Betalingsmiddel; den ældre maltesiske Regning efter Scudi kan dog endnu forekomme (1 maltesisk Scudo = $\frac{2}{5}$ siciliansk Scudo = 20 Pence Sterling). — Paa **Cypern** regnes dels efter Sterling, dels efter *Pjastre* à 40 *Pará*, saaledes at 1 £ er = 180 Pjastre; de kurserende Mønter er engelsk Guld- og Sølvmønt samt særlige Broncemønter paa 1, $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ Pjaster.

BESIDDELSER I ASIEN

Indien. Regningsenheden er 1 *Rupie* (*Company's Rupee*) à 16 *Annas* à 12 *Pies*; 1 *Pice* er = $\frac{1}{4}$ *Anna* = 3 *Pies*; undertiden deles Rupien i 100 *Cents* eller i 4 *Quarters* à 100 *Reas*. Til Angivelse af større Summer tjener 1 *Lakh* = 100 000 *Rupies* og 1 *Creore* = 100 *Lakhs*. 1 *Lakh* skrives 1,00,000 *Rup.*; 1 *Creore* skrives 1,00,00,000 *Rup.* (F. Eks. Rs. 1,10,13,580.1.7. betyder 1 *Creore* 10 *Lakhs* 13 580 *Rupies* 1 *Anna* og 7 *Pies*). — 1 *Comp. Rupee* vejer 1 *Tola* (180 *Troy-grains* el. $\frac{3}{8}$ oz.), *Finhed* 916 $\frac{2}{3}$; indeholder 165 *Troy-gr.* = 10,692 *g* f. S. Hovedmønter: 1, $\frac{1}{2}$ *Rup.*; Skillelønt: af Sølv $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ *Rup.*, af Kobber 2, 1, $\frac{1}{2}$ *Pice*. — Tidligere fandtes der forskellige Rupier, men siden 1835 er *Comp.-Rupien* gældende overalt. — Af *Guldmønter* prægedes tidligere: 1, $\frac{2}{3}$, $\frac{1}{3}$ *Mohur*; 1 *Mohur* (nominelt = 15 *Rup.*) har samme Vægt og *Finhed* som 1 Sølvrupie. Disse *Guldmønter* er ikke lovligt Betalingsmiddel. Lov 26. Juni 1893 suspenderede Prægningen af Sølvrupier for privat Regning, og Lov 15. Sept. 1899 gør den hele og halve *Sovereign* til lovligt Betalingsmiddel efter Forholdet 1 £ = 15 *Rupier*, medens *Rupien* og *Halvrupien* ogsaa bevarer denne Egenskab. Systemet er haltende *Guldmøntfod*. De indiske Møntværker (i *Calcutta* og *Bombay*) udleverer Sølv-Rupier mod Indlevering af Guld efter Forholdet 1 *Rupie* for 7,53344 *grains* f. G., hvilket svarer til 1 *Rupie* = 1 sh. 4 d. eller 1 £ = 15 *Rupier* (Sølvpris 43,05 d. pr. oz. Std.). I *Bombay* er oprettet en *Filial* af Mønten i *London* til Udmøntning af *Sovereigns*.

Ceylon. Den indiske *Rupie*, der her inddeles i 100 *Cents*, er ligesom i *Indien* sat = 1 sh. 4 d.

Straits Settlements (*Singapore*, *Malacca*, *Pulo Pinang*). Regningsenhed er fra 1903 1 *Straits Settlements Dollar* (Sølv), der udmøntes med $\frac{9}{10}$ *Finhed* og *Normalvægt* 416 *grains* = 26,957 *g*, altsaa indeholdende 24,261 *g* f. S. Møntcirkulationen bestaar endnu til Dels af mexikanske *Dollars* og de i *Indien* prægede britiske *Dollars* (s. ndfr.); men disse skal sættes ud af Cirkulation, saa snart *Straits-dollar* er præget i tilstrækkelig Mængde. Det er derefter Hensigten at sætte denne i fast Værdiforhold til *Guldet*.

Hongkong regner ligesom *Singapore* efter *Dollars* à 100 *Cents*; *Dollaren* er den mexikanske og den i *Indien* prægede britiske *Dollar*, der vejer 416 *grains*, *Finhed* 900 = 24,261 *g* f. S. Skillelønt præges i *London*.

BESIDDELSER I AFRIKA:

Kaplandet, Natal, Oranje og Transvaal regner efter Sterling.

Paa **Mauritius** regnes efter den indiske *Rupie*, der her ligesom paa *Ceylon* deles i 100 *Cents*.

I de **vestafrikanske** Besiddelser (Gambia, Sierra Leone, Guldkysten, Lagos) kurserer der jævnsides med Sterling Mønt tillige nordamerikansk, fransk, spansk og portugisisk Mønt.

BESIDDELSER I AMERIKA:

Canada. Regningsenheden er den nordamerikanske Guld-Dollar (\$) à 100 Cents à 10 Mills. De nordamerikanske Guldmonter paa 20, 10 og 5 \$ har lovlig Kurs efter deres paalydende Værdi, den britiske Sovereign har lovlig Kurs for \$ 4.86²/₃; særlig kanadisk Guldmonter findes ikke. Skillemønten leveres fra England. Guld forekommer saa godt som ikke i Cirkulationen, men henligger i Bankerne og Statskassen; Cirkulationen bestaar foruden af Skillemønt næsten udelukkende af Papir (dels Banksedler, dels Statsnoter, disse sidste i Afsnit ned til 1 \$).

Newfoundland regner efter en imaginær Guld-Dollar à 100 Cents, saaledes at 1 Sovereign er = \$ 4.80, og den nordamerikanske Eagle er = \$ 9.85. Altsaa bliver 1 Dollar = 50 Pence Sterling = 3 Kr. 78 ø. Britisk og nordamerikansk Guldmonter cirkulerer efter den tariferede Værdi.

I **Britisk Vestindien** fandtes der tidligere flere forskellige Regningssystemer samt dobbelt Møntfod, idet der som lovligt Betalingsmiddel jævnsides med britisk Mønt var anerkendt dels den spanske Guld-Dublon (64 sh.) og de nordamerikanske Guldmonter (en Eagle = 41 sh.), dels den mexikanske Sølv-Dollar (4 sh. 2 d.). Paa Grund af Sølvets Fald blev den mexikanske Dollar sat ud af Kurs i 1876, og siden da findes her altsaa Guldfoed. Cirkulationen bestaar imidlertid, foruden af Seddelpenge, saa godt som udelukkende af engelsk Sølv-Skillemønt, som her er lovligt Betalingsmiddel for et hvilket som helst Beløb. Der har været gjort gentagne, men hidtil forgæves Forsøg paa at faa dette ændret, saaledes at Skillemønten indskrænkedes til at være lovlig Betaling for 2 £ ligesom i England; Opretholdelsen af den nuværende Ordning er i Bankernes Interesse, da den gør dem til Herre over Vekselkurserne. — Regningssystemet er fortrinsvis *Sterling*, men navnlig paa de mindre Øer regnes der endnu hyppig i *Dollars* à 100 Cents, saaledes at en Dollar er = 4 sh. 2 d. (3 Kr. 78 ø.), eller 1 £ = \$ 4.80. — For *Jamaica* præges der særlig Skillemønt af Nikkel paa 1, ¹/₂ og ¹/₄ d. i Stedet for Bronce. — Paa *Bahama-Øerne* cirkulerer der næsten udelukkende nordamerikansk Mønt. — De i Vestindien cirkulerende Seddelpenge er fornemlig de af *Colonial Bank* udstedte Noter; denne Bank har Hovedsæde i London med Filialer i Vestindien og Britisk Guiana.

For **Britisk Honduras** er i 1887 den central- og sydamerikanske Sølv-Peso (= 5 Francs Sølv) erklæret for lovmæssig Hovedmønt, medens britisk Mønt er ophørt at have lovlig Kurs.

I **Britisk Guiana** er Ordningen nu den samme som i britisk Vestindien.

BESIDDELSER I AUSTRALIEN:

De **australske Kolonier** og **New Zealand** har Moderlandets Møntsystem. Møntværker findes i Sidney og Melbourne, hvilke dog kun præger Guld, nemlig hele og halve Sovereigns (ganske som de engelske, men med særligt Præg); disse Mønter gælder jævnsides med de engelske saavel i Moderlandet som i de Kolonier, hvor britisk Guld har lovlig Kurs. Skillemønten leveres fra England. — Der findes et ikke ringe Antal Seddelbanker, men Guldet har Overvægt i Cirkulationen.

Bulgarien, se TYRKISKE RIGE.

Danmark.

Regningsenhed: 1 *Krone* (Kr.) à 100 *Øre* (ø.).

Guldmonterfod, se den skandinaviske Møntkonvention S. 478. — Guldmonter: 20, 10 Kr. Skillemønt: af Sølv 2, 1 Kr., 25, 10 ø.; af Bronce 5, 2, 1 ø. — Møntværk i København.

Ved Toldafgifter regnes endnu efter den indtil 1875 gældende Regningsenhed: 1 *Rigsdaler Rigsmønt* (Rd. Rmt.) à 6 *Mark* (M) à 16 *Skilling* (S), saaledes at Beløbene erlægges i Kronemønt efter Forholdet 1 Rd. = 2 Kr.

SEDELBANK. *Nationalbanken i København* (Oktroi 4. Juli 1818) har Seddelmonopol. Aktiekapital 27 Mill. Kr., Reservefond 3 Mill. Kr., Overskuds-Konto ca. 3³/₄ Mill. Kr. Metalfonden skal være mindst ³/₈ af den cirkulerende Seddelmasse, dog at den udækkede Seddelmængde i intet Tilfælde maa overstige 38 Mill. Kr. (Kndg. 20. Decbr. 1873, 2. Novbr. 1877, 27. Decbr. 1897 og 11. Apr. 1901). Til Metalfonden henregnes Bankens ikke rentebærende, paa Anfordring betalbare Tilgodehavende hos Norges Bank og Sveriges Riksbank, medens omvendt den Gæld, som Banken paa samme Vilkaar skylder til disse to Banker, er at fradrage i Metal-

fonden (Kndg. 19. Febr. 1886), og endvidere Bankens Tilgodehavende paa Girokonto hos den tyske Reichsbank indtil højest 10 Mill. Kr. (Kndg. 10. Novbr. 1894 og 25. Maj 1897). Den 31. Decbr. 1903 var den cirkulerende Seddelmængde 107.7 Mill. Kr., medens »Metalfonden« var 79.3 Mill. Kr. (deraf 59.2 Mill. Guld, 6 Mill. Skillelønt, 5.4 Mill. Tilgodehavende hos Norges Bank og Sveriges Riksbank, 8.7 Mill. Girotilgodehavende hos Reichsbank); den i legal Forstand udækkede Seddelmængde var altsaa 28.4 Mill. Kr. — Sedlerne udstedes i Afsnit paa 5, 10, 50, 100 og 500 Kr. og antages at være lovligt Betalingsmiddel (S. 494). — Bankens Oktroi udløber 1908.

Bilande og Kolonier.

Færøerne og Island har det danske Møntsystem. — Paa Færøerne regnedes før 1836 efter *Gylden* à 20 *Skind* (1 Gylden = $1\frac{1}{3}$ Rd. Rmt.); denne Regningsmaade er endnu i Brug ved Vurderingen og Fordelingen af Grindefangsten. — Paa Island forekom indtil 1858 en gammel Regnemaade efter *Hundreder* à 120 *Alen* à 2 *Fisk*; Værdien af 1 *Alen* var varierende.

SEDELBANKER. ISLAND har to Banker. 1) Ved Lov 18. Sept. 1885 oprettedes *Landsbanken*. Til dens første Indretning tilskød Landskassen 10 000 Kr. Dens Driftskapital tilvejebragtes ved, at Regeringen bemyndigedes til paa Landskassens Vegne at udstede Sedler (i Afsnit fra 5 til 50 Kroner) for et Beløb af $\frac{1}{2}$ Mill. — ved Lov 12. Jan. 1900 forhøjet til $\frac{3}{4}$ Mill. — Kroner, der udbetales som Laan til Landsbanken. Sedlerne, der er uindløselige, er lovligt Betalingsmiddel. 2) Ved Lov 17. Juni 1902 bemyndigedes Ministeriet for Island til at meddele Tilladelse til at oprette en Aktiebank, *Islands Bank*. Den er traadt i Virksomhed 1904. Aktiekapital 2 Mill. Kr. Seddeludstedelsen maa ikke overstige $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Sedlerne er indløselige. Metalfonden skal være mindst Halvdelen af den cirkulerende Seddelmasse. Til Metalfonden henregnes foruden Mønt, der altid skal være mindst $\frac{1}{4}$ af Fonden, og Guld i Barrer endvidere Sedler udgivne af Nationalbanken i København, Norges Bank, Sveriges Riksbank, Bank of England, Bank of Scotland, Banque de France og Reichsbank samt Tilgodehavende paa Anfordring hos Nationalbanken, Norges Bank og Bank of England (eller Scotland), medens Gælden paa samme Vilkaar til disse Banker skal fradrages.

Dansk-Vestindiske Øer. Møntforholdene er ordnede ved Lov 29. Marts 1904. Regningsenheden er en *Franc* à 100 *Bit*. Guldmøntfod. Udmøntningsforholdet som det latinske Møntforbunds. Af Hovedmønt kan udmøntes: 50, 25 og 20 fr.; Skillelønt af Sølv: 5, 2 fr., 50 *Bit*; af Nikkel: 25 *Bit*; af Bronce: 10, 5 og $2\frac{1}{2}$ *Bit*. Den ældre Regningsenhed: 1 vestindisk *Daler* eller *Dollar* (\$) à 100 *Ct*. benyttes ved Siden af den ny, saaledes at 5 fr. = en vestindisk *Daler*, 5 *Bits* = 1 *Cent*. Efter det ældre System prægedes kun *Skillelønt*: af Sølv 20, 10, 5 og 3 *Cents*, af Bronce 1 *Cent*. I øvrigt bestod Cirkulationen væsentligst af Papir og fremmede Mønter.

PAPIRCIRKULATION. 1) De af den danske Statskasse udstedte Kreditbeviser, lydende paa 2, 5, 10, 50, 100 ϕ . Ved Udgangen af 1903 var der i Omløb ca. \$ 95 000, men de skal inddrages, saa at den eneste Papircirkulation bliver 2) *Banknoter*, udstedte af den ved Lov 29. Marts 1904 og Koncession 20. Juni 1904 oprettede *Dansk-Vestindiske Nationalbank*, et Aktieselskab, der for 30 Aar har Eneret til Seddeludstedelse. Aktiekapital 5 Mill. fr., hvoraf $\frac{1}{4}$ indbetalt. Seddelmassen maa ikke overstige 10 Mill. fr. Metalfond mindst $\frac{3}{8}$ af det cirkulerende Seddelbeløb. Til Møntfonden kan henregnes Tilgodehavende paa Anfordring hos Nationalbanken i København og dennes Sedler, men et Beløb svarende til mindst 30 pCt. af Seddelomløbet skal bestaa af Mønt og deraf mindst $\frac{1}{8}$ af Guldmønt.

England, se BRITISKE RIGE.

Finland, se RUSSISKE RIGE.

Frankrig.

Regningsenhed: 1 *Franc* (fr.) à 100 *Centimes* (c.).

Værdi: 1 fr. = 72 ϕ .

Dobbelt Møntfod, se den latinske Møntkonvention S. 477. — Guldmønter: 100 og 50 fr. (sjældne), 20, 10, 5 fr. Sølv-Hovedmønt: 5 fr. Skillelønt: af Sølv 2, 1 fr., 50, 20 c.; af Nikkel 25 c.; af Bronce 10, 5, 2, 1 c. — 20-Francs-Stykket benævnes i daglig Tale *Louis* (ogsaa *Napoléon*); i Overensstemmelse med den ældre Inddeling af Livren kaldes 5 *Centimes* for en *Sou*, og i Smaahandelen regnes der endnu stadig mest efter *Sous* (f. Eks. *deux sous* = 10 c., *dix sous* = 50 c., *cent sous* = 5 fr.). — Møntværk i Paris.

SEDELBANK. *Banque de France* har Seddelmonopol i Frankrig. Aktiekapital 182½ Mill. fr. Om Sedlernes Dækning er der ikke givet nogen Forskrift; Bestemmelsen af saavel Seddeludstedelsens Omfang som Kassebeholdningens Størrelse er overladt til Bestyrelsens Omdømme; dog er det fastsat, at Udstedelsen ikke maa overstige 5 000 Mill. fr. Sedlerne udgives i Afsnit fra 50 til 5 000 fr. og er lovligt Betalingsmiddel. — Ved Slutningen af December 1903 var Seddelomløbet 4 491 Mill. fr., Kassebeholdningen 3 462 Mill. fr. (deraf 2 361 Mill. i Guld, 1 101 i Sølv), metallisk udækket Seddelbeløb 1 029 Mill. fr. — Af Udbetalinger i Guld beregnede *Banque de France* sig indtil fornylig en Præmie, hvis Størrelse vekslede efter Forholdene.

Besiddelser og Kolonier.

Moderlandets Møntsystem er gældende i alle franske Besiddelser undtagen i de asiatiske. De ældre koloniale Regningsmaader (*livre coloniale, franc des Indes*) er afskaffede.

Pondichéry. Sølvmøntfod. 1 *Rupée* à 8 *Fanons* à 24 *Caches* (Cash) eller, som i Britisk Indien, à 16 *Annas* à 12 *Pies*. 1 *Rupée* er = 10.935 g. f. S., altsaa 2¼ % bedre end den engelske Comp.-*Rupée*, men regnes lig denne. 1 *Pagode* er en Guldmønt af Værdi 5 Kr. 98 ø.

Cochinchina, Tonkin m. m. (*Indo-Chine française*). Sølvpjasteren (Dollaren) à 100 *Centièmes* er Møntenhed. Til Brug her udmøntes der i Paris en *Fransk Handels-Pjaster*, tidligere lig den nordamerikanske Trade Dollar, men siden 1895 af Vægt 27 g, Finhed 900, altsaa = 24.3 g f. S.; Cirkulationen bestaar dog for den overvejende Del af mexikanske Pjastre. Fra Paris sendes Skillemønt: af Sølv 50, 20, 10 *Centièmes*, af Bronze 1 *Centième* og ½ *Centième* (*sapèque*). Kolonialregeringen regner i Francs og fastsætter maanedlig Pjasterens Kurs. — I **Annam** er Møntvæsenet indadtil indrettet i Lighed med Kinas. Møntvægten er den kinesiske *Haikwan-Tael*; en *Barre* paa 10 *Tael*s fint Sølv (*Nom-bak*) vejer ca. 384 g og er altsaa = ca. 15⅔ Pjaster. Skillemønten *Dong* svarer til den kinesiske *Li*; 600 Stykker trukne paa Snore udgør 1 *Kwan* (*enfilade, ligature*), hvoraf 10–15 regnes = 1 *Tael*. Jfr. KINESISKE RIGE.

Saavel i Algier som i de øvrige Kolonier findes der *Seddelbanker*, der staar under Statens Tilsyn. *Banque de l'Algéries* Seddelomløb var ved Udgangen af 1903 110 Mill. fr., dens Kassebeholdning 39 Mill. fr.

Grækenland.

Regningsenhed: 1 *Drachme* à 100 *Lepta*.

Værdi: 1 *Drachme* Guld = 72 ø.

Dobbelt Møntfod, se den latinske Møntkonvention S. 477. Guldmønter: 20, 10, 5 *Drachmer*. Sølv-Hovedmønt: 5 *Dr.* Skillemønt; af Sølv 2, 1 *Dr.*, 50, 20 *Lepta*; af Bronze 10, 5, 2 *Lepta*, 1 *Lepton*. — Mønterne fabrikeres i Paris.

Grækenland besluttede 1867 at indføre det franske Møntsystem (1 *Drachme* = 1 *Franc*) og blev 1868 optaget i det latinske Møntforbund. Før da regnedes der efter en *Drachme* af noget ringere Værdi (8 nye *Drachmer* = 9 gamle *Drachmer*). Inddragningen af den ældre Mønt maatte imidlertid formedelst finansielle Vanskeligheder stadig udskydes, og Papirpenge vedblev at gælde indtil Begyndelsen af 1885, da Tvangskursen hævedes, og det ny System kunde betragtes som gennemført. Men allerede i Oktober s. A. maatte man paa ny ty til Tvangskurs, og denne har været uafbrudt herskende siden da. Det cirkulerende Papir er de af den græske *Nationalbank* og den *Joniske Bank* udstedte Sedler. Guldagio har til Tider været betydelig.

Holland, se NEDERLANDENE.

Italien.

Regningsenhed: 1 *Lira italiana* (l.) à 100 *Centesimi* (c.).

Værdi: 1 l. Guld = 72 ø.

Dobbelt Møntfod, se den latinske Møntkonvention S. 477. — Guldmønter: (100, 50), 20, 10, (5) l. Sølv-Hovedmønt: 5 l. Skillemønt: af Sølv 2, 1 l., 50 c; af Bronze 10, 5, 2, 1 c. — Møntværker i Rom og Milano.

Det i 1860–61 nydannede Kongerige Italien antog 1862 det franske Møntsystem (1 *Lira* = 1 *Franc*) og deltog 1865 i Afslutningen af den latinske Møntkonvention. Gennemførelsen af det ny Møntsystem blev dog hæmmet af finansielle Vanskeligheder, idet Regeringen har maattet ty til Udstedelse af Papirpenge (S. 497).

PAPIRCIRKULATIONEN. 1) Af *Statsnoter* var der den 31. Decbr. 1903 i Omløb 446 Mill. Lire (jfr. S. 497). — 2) *Banknoter*. Af Banker med Ret til Seddeludstedelse findes der 3, nemlig *Banca d'Italia* (Aktiekapital 240 Mill. l., hvoraf indbetalt 180 Mill.), *Banco di Napoli* (65 Mill. fuldt indbetalt) og *Banco di Sicilia* (12 Mill. fuldt indbetalt). Seddeludstedelsen er ordnet ved forskellige Love, samlede i Dekret 9. Oktbr. 1900. Maksimum af Seddelcirculation 1010.1 Mill., der efterhaanden skal reduceres til 864 Mill. Maksimum kan dog overskrides, naar det overskydende er fuldt dækket med Metal. Ved yderligere Overskridelser erlægges en Afgift til Statskassen. I Maksimalgrænsen er ikke medregnet de Sedler, der udgives for Statskassens Regning (som Forskud til denne). Dækningsfond 40 % af Seddelomløbet. Fonden kan for en Del bestaa af Veksler paa Udlandet, udenlandske Skatkammerbeviser o. s. v. — Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 1 236 Mill. Lire og Dækningsfonden 739 Mill. l. (deraf 603 Mill. Guld, 112 Mill. Sølv, 6 Mill. Nikkel og Broncemønt og 18 Mill. Skatkammerbeviser, Noter o. s. v.).

KOLONIALMØNT. Som særlig Sølvmønt til Brug for den italienske Besiddelse ved det røde Hav (Colonia Eritrea) præges en *Erythreisk Daler*, der i Værdi er ganske lig 5-Lire-Stykket, men kun af Finhed 800 (altsaa af Vægt 28 $\frac{1}{8}$ g, hvilket er omtrent som Maria-Theresia-Daleren); som Skillelønt Underafdelinger svarende til 2, 1, $\frac{1}{2}$ l., 10, 5 c.

Liechtenstein, som ØSTERIG.

Luxemburg.

Siden 1849 regnes der efter det franske Møntsystem. Af særlig luxemburgsk Mønt findes kun Skillelønt af Kobber; i øvrigt benyttes fransk, belgisk o. a. Mønt.

Monaco, som FRANKRIG.

Montenegro.

Landet har intet selvstændigt Møntsystem. Den kurserende Mønt er tyrkisk, østerrigsk, russisk m. m. I Regelen regnes der efter *Pjastre* (jfr. TYRKISKE RIGE).

Nederlandene.

Regningsenhed: 1 *Gylden* (fl., *hfl*) à 100 *Cents* (ct).

Værdi: 1 fl. = 1 Kr. 49,⁹⁹ ø.

I 1847 (Lov 26. Novbr. 1847) forlod man den hidtidige dobbelte Møntfod og antog ren Sølvfod. Udmøntningen af Sølv-Hovedmønt blev imidlertid standstøreløbig ved Lov 3. Decbr. 1874, definitivt ved Lov 20. Decbr. 1877 og har ikke fundet Sted siden December 1874. Ved Lov 6. Juni 1875 indførtes dobbelt Møntfod med Værdiforhold 15 $\frac{1}{2}$:1; men da Sølvudmøntningen vedblev at være standset, bestaar der siden da altsaa faktisk en haltende Møntfod (jfr. S. 487, 492). Den nu-gældende Møntlov af 23. Maj 1901 ændrer ikke noget væsentligt i de tidligere bestaaende Forhold; kun bestemmer den, at slidte Mønter skal inddrages af Staten. Mængden af Sølvlønt i selve Holland (o: Moderlandet uden Kolonierne) anslaaes til at være henimod 3 Gange saa stor som Guldmængden; men Samkvæmmet med Udlandet foregaar alene paa Basis af Guld. Koloniernes Metalbeholdning er saa godt som udelukkende Sølv, og i hollandsk Indien antages Sølvmængden at være endnu betydelig større end i Moderlandet.

Udmøntningsforholdene er disse: 1) GULD, præget siden 1875: Stykker paa 10 fl. (*Tientje*), af Vægt 6.72 g, Finhed 900; altsaa 1 fl. Guld = 0.604 8 g f. G., eller der udmøntes fl. 1 653.44 af 1 kg f. G. — 2) SØLV-HOVEDMØNT, præget 1839—1874: Stykker paa 2 $\frac{1}{2}$ fl. (*Rijksdaalder*), 1 og $\frac{1}{2}$ fl., vejende 10 g pr. 1 fl., Finhed 945; altsaa 1 fl. Sølv = 9.45 g f. S., eller der udmøntedes fl. 105.82 af 1 kg f. S. — 3) SKILLEMØNT (*Pasmunt*); af Sølv 25, 10 (*Dubbeltje*), 5 ct.; af Bronze 2 $\frac{1}{2}$, 1, $\frac{1}{2}$ ct. — Møntværk i Utrecht.

Før 1816 inddeltes Gylden i 20 *Stuivers* à 16 *Penningen*; i den daglige Handel regnes der endnu hyppig efter *Stuivers*, saaledes at 1 *Stuiver* er = 5 Cents.

HANDELSMØNT (*Negotiepenningen*) af Guld: 1) Den hollandske *Dukat* (Lov 26. Novbr. 1847) kan præges som enkelt og dobbelt, men udmøntes faktisk kun som enkelt; den vejer 3.494 g, Finhed 983, og er altsaa = 3.434 5 g f. G. = 8 Kr. 52 ø. Den hollandske *Dukat* var tidligere meget yndet i Orienten, navnlig paa Balkan-Halvøen, men bliver nu kun præget i ringe Omfang. — 2) De Guldmønter, der havde lovlig Kurs før Møntreformen i 1847, vedblev derefter at kunne præges som Handelsmønter, nemlig: den dobbelte, enkelte og halve *Wilhelmd'or* (*Gouden Willem, oude Tientje*); 1 *Wilhelmd'or* vejer 6.729 g (140 holl. As), Finhed 900, og er

altsaa = 6,056 g f. G. = 15 Kr. 02 ø. Ifølge Loven af 6. Juni 1875 kan disse Mønter ikke længere præges.

PAPIRCIRKULATIONEN. 1) Regeringen har siden 1845 udstedt *Statsnoter (Mønt-Biljetten)*, som var lovligt Betalingsmiddel i alle Forhold. Disse Noter er sikrede ved en Henlæggen af hollandske rentebærende Statsobligationer, og det er Banken paalagt at indløse dem med Mønt, men de er uden særlig metalisk Dækning. Maksimum for Udstedelsen var sat til 15 Mill. fl. Afsnit paa 10 og 50 fl. Ifl. Lov 31. Decbr. 1903, der traadte i Kraft 1. Oktbr. 1904, udstedes Statsnoter ikke længere, og de cirkulerende inddrages i Løbet af nogle Aar. — 2) *Nederlandsche Bank*, grundlagt 1814, har Eneret paa Seddeludstedelse; dens Kapital er 20 Mill. fl. Metalbeholdningen skal udgøre 40 % af Seddelgæld og Deposita; der er intet foreskrevet om Forholdet mellem Beholdningen af Guld og Sølv. Sedlerne udstedes i Afsnit fra 10 til 1000 fl.; de er nu lovligt Betalingsmiddel. Bankens Privilegium, der udløb 1904, er forlænget til 1919. — Ved Udgangen af 1903 var Seddelomløbet 245 Mill. fl., Kassebeholdningen 129 Mill. fl. (deraf 50 Mill. Guld, 79 Mill. Sølv).

I **Kolonierne** er Moderlandets Møntsystem nu overalt indført, men Cirkulationen bestaar saa godt som udelukkende af Sølv. Iøvrigt kurserer der foruden Moderlandets Mønt vedvarende ogsaa adskillige fremmede Møntsorter, navnlig mexikanske Pjastø. For nederlandsk Indien bliver der præget særlig Skillemt. Seddelbanker findes i flere af Besiddelserne. For nederlandsk Indien har *Javasche Bank* i Batavia Seddelret. 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 53 Mill. fl., Kassebeholdningen 29 Mill. fl. (8 Mill. Guld, 21 Mill. Sølv).

Norge.

Regningsenhed: 1 *Krone* (Kr.) à 100 *Ore* (ø.).

Guldmøntfod, se den skandinaviske Møntkonvention S. 478. — Guldmønter: 20, 10 Kr. Skillemt: af Sølv 2, 1 Kr., 50, 25, 10 ø.; af Bronze 5, 2, 1 ø. — Møntværk i Kongsberg.

SEDELBAK. *Norges Bank* (oprettet ved L. 14. Juni 1816, traadt i Virksomhed 1818, nu ordnet ved Love 23. April 1892, 27. Juli 1896 — Hovedsædets Flytning fra Trondhjem til Christiania — og 19. Maj 1900) har Seddelmonopol. Kapital (Bankfond) for Tiden 15½ Mill. Kr. (kan udvides til 25 Mill.), Reservefond ca. 7½ Mill. Kr. Banken kan udgive Sedler for et Beløb, der svarer til dens Beholdning af Guld, og desuden for et Beløb af indtil 35 Mill. Kroner. Banken er bemyndiget til at have indtil 1/3 af sin Guldbeholdning indestaaende i Udlandet og foruden denne Tredjedel endvidere indtil 3 Mill. Kr. i Statsbanker i de Lande, med hvilke Norge har Konvention om fælles Møntsystem. Ved Overskridelse af den tilladte Seddeludstedelse erlægges til Statskassen af det Beløb, hvormed Seddeludstedelsesretten er overskreden, en Afgift af 6 % aarlig stigende med 1/2 % for hver Maaned, hvori Overskridelsen maatte vedvare udover den første Maaned. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 61.4 Mill. Kr., Guldbeholdningen 31.9 Mill. Kr. (nemlig 25 Mill. Kr. i Bankens Kasser, 10.7 Mill. indestaaende i Udlandet, medens der fradrages 3.8 Mill. Kr. Gæld til de to andre nordiske Centralbanker); den i legal Forstand udækkede Seddelmængde var altsaa 29.5 Mill. Kr. — Sedlerne udstedes i Afsnit paa 5, 10, 50, 100, 500 og 1000 Kr.; de er tvungent Betalingsmiddel mellem Mand og Mand, saalænge Banken ved Paakrav indfrir sine Sedler.

Portugal.

Regningsenhed: 1 *Milréis* (\$) = 1 000 *Réis* (r, rs).

Værdi: 1 Milréis Guld = 4 Kr. 03,18 ø.

Tegnet \$ sættes efter Tusinderne og foran Hundrederne af Réis; f. Eks. 65 \$ 000 = 65 Milréis. Der skrives dog ogsaa Rs. 13.300 el. 13,300 rs. Som Enhed ved Angivelsen af større Summer tjener 1 Million Réis (1 000 Milréis), hvilket Beløb kaldes 1 *Conto (de Réis)* og betegnes ved „:“; f. Eks. 20:540 \$ 000 = 20 540 Milréis. 1 *Conto de Contos* er = 1 Million Contos = 1 Milliard Milréis = 1 Billion Réis. — »Réis« er Flertalsformen af *Real*; Realen er den egentlig fundamentale Regningsenhed.

Guldmøntfod (Møntlov 29. Juli 1854). 1 Milréis i Guld vejer 1.7735 g, af Finhed 916/3 og er altsaa = 1.62571 g f. G. Af 1 kg f. G. udbringes 615 \$ 115. — Guldmønter: 10 (*Corôa*, Krone), 5, 2, 1 Milréis; gyldige er endvidere to ældre Guldmønter (*Peça* og 1/2 *Peça*) paa 8 og 4 Milréis. Skillemt: af Sølv 500, 200 rs. (5, 2 *Tostões*), 100, 50 rs. (1, 1/2 *Tostão*); af Nikkel 100, 50 rs.; af Bronze 20, 10, 5 rs.

Samtlige Sølv-Skillemonter udmøntes saaledes, at $\frac{1}{2}$ Milréis vejer $12\frac{1}{2}$ g, Finhed $916\frac{2}{3}$, altsaa indeholder 11,458 g f. S. — Møntværk i Lissabon. — Den langt overvejende Del af Landets Guldmønt bestaar af engelske Sovereigns og Halvsovereigns, der er lovmæssigt Betalingsmiddel til en Tarifværdi af henholdsvis $4\frac{1}{2}$ og $2\frac{1}{4}$ Milréis.

SEDELBANKER. *Portugals Bank* (Kapital 13.5 Mill. Milréis) udgiver Sedler. Siden 1891 er Banken fritaget for at indløse sine Sedler med Guld, og kan indløse dem med Sølvmonter, saa at Landet i Virkeligheden har Papirpenge og Guldagio. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 69.5 Mill. Milréis og Metalbeholdningen 11.5 Mill. Milréis (hvoraf 5 Mill. Guld, 6.5 Mill. Sølv). — Foruden Portugals Bank findes der 7 andre seddeludgivende Banker af blot lokal Betydning (5 i Porto, 1 i Braga, 1 i Guimarães).

For de portugisiske **Kolonier** er Moderlandets Møntsystem blevet paabudt i 1879. Gennemført er dette imidlertid ikke overalt, og Forholdene er adskillige Steder konfuse. I *Nedre-Guinea* regnedes, i alt Fald indtil nylig, efter *Macutas* à 50 *Réis* (1 *Macuta* = ca. 1.3 g f. Sølv). I *Moçambique* cirkulerer der engelsk Mønt, indiske Rupier, mexikanske Dollars, østerrigske Dollars (Maria-Theresia-Daleren), portugisisk og brasiliansk Skillemonter; Rupier og Dollars skal være stemplede med Koloniens Mærke, og Indførsel af ustemplede Eksemplarer er forbudt. I *Goa* forekommer flere forskellige Regningssystemer og særlige Mønter, som præges i Bombay og Calcutta. I *Macao* regnes der, ligesom i Hongkong, efter mexikanske Dollars.

Rumænien.

Regningsenhed: 1 *Léu* à 100 *Bani*.

Værdi: 1 *Léu* = 72 ø.

Rumænien indførte 1868 det franske Møntsystem (1 *Léu* = 1 Franc) uden dog at optage i det latinske Møntforbund. Siden 1890 Guldmøntfod. Der udmøntes (ganske overensstemmende med de tilsvarende franske Mønter): af Guld 20 *Léi* (*Carold'or*), 10 *Léi*; Skillemonter: af Sølv 5, 2 *Léi*, 1, $\frac{1}{2}$ *Léu*, af Nikkel: 20, 10, 5 *Bani*, af Bronze: 10, 5, 2 *Bani*, 1 *Banu*. — Mønterne fabrikeres i Udlandet.

SEDELBANK. Den rumænske *Nationalbank* (stiftet 1880, Kapital 12 Mill. *Léi*) har Seddelret. Udstedelsen kan være $2\frac{1}{2}$ Gange Kassebeholdningens Størrelse. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelcirkulationen 178 Mill. *Léi*, Kassebeholdningen 76 Mill. *Léi*, hvoraf 74 Mill. Guld.

Russiske Rige.

Regningsenhed: 1 *Rubel* (Rbl., R^o) à 100 *Kopék* (k.).

Værdi: 1 *Rubel* = 1 Kr. 92,₀₁ ø.

Guldmøntfod (siden 1897). Af 1 russisk $\mathcal{R}$ Møntguld af Finhed 900 udmøntes 476 R^o $3\frac{37}{121}$ k. 1 *Rubel* skal indeholde 17.424 Doli = 0.774 234 g f. G. — Guldmønter: 15 R^o (*Imperial*), 10 R^o, $7\frac{1}{2}$ R^o (*Halvimperial*), 5 R^o; Skillemonter: af Sølv 1 R^o, 50, 25, 20, 15, 10, 5 k.; af Kobber 5, 3, 2, 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ k. Af Sølvmonterne præges Stykkerne paa 1 R^o, 50 og 25 k. med Finhed 900, de mindre med Finhed 500. Sølvrubelstykket vejer 20 g, altsaa = 18 g f. S. — Møntværk i St. Petersburg.

ÆLDRE MØNT: Fra Tiden før 1897, da Rusland nominelt havde Sølvmonterfod, men reelt Papirpenge, lyder en Del af Statsgælden paa *Guldrubler*. Grundlaget var *Imperialen*, der før 1897 regnedes for 10 Rubler (nu 15 Rubler). Der udmøntedes hele og halve *Imperialer*. Da en *Imperial* i Guldindhold svarer til 40 francs, er den ældre *Guldrubel* altsaa = 4 fr. Før 1886 udmøntedes Guldmønter paa 5 R^o (*Halv-Imperialen*) og 3 R^o (*Imperialdukat*) af Finhed $916\frac{2}{3}$, indeholdende 1.1997 g f. G. pr. *Rubel*. *Sølvmonter* var fra 1886 til 1897 saaledes ordnet, at 1 *Sølvrubel* vejede $4\frac{1}{16}$ Solotnik, Finhed 900, altsaa, indeholdt 4 Sol. 21 Doli = 17.996 g f. S.

PAPIRPENGENE (*Rigs-Kreditbiller*) udstedes af Rigsbanken paa Statens Vegne i Afsnit fra 5–500 Rubler (jfr. S. 497). Kreditbillerne er nu indløselige i Guld. Ifl. Ukas 29. Aug. (gl. St.) 1897 skal Rigsbankens Guldbeholdning være Halvdelen af Kreditbillerternes Beløb, for saa vidt dette ikke overstiger 600 Mill. R^o, og udover dette Beløb maa Kreditbiller kun udstedes mod fuld Gulddækning. Den 31. Decbr. 1903 var Cirkulationen 578.7 Mill. R^o og Rigsbankens Guldbeholdning 899.5 Mill. R^o, hvoraf 166.6 Mill. i Udlandet. Dens Sølvbeholdning var 60–70 Mill. R^o.

Finland har sit selvstændige Møntsystem.

Regningsenhed: 1 *Mark* à 100 *Penni*.

Værdi: 1 *Mark* = 72 ø.

Guldmøntfod efter det franske Møntsystem (1 *Mark* = 1 Franc Guld). Guld-

mønter: 20, 10 Mark. Skillemønt: af Sølv 2, 1, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ Mark; af Kobber 10, 5, 1 Penni. — Møntværk i Helsingfors.

Ifl. Lov 9 Juni 1904 skal de russiske Guld- og Sølvmønter være lovligt Betalingsmiddel i Finland, Sølvmønterne dog kun til et Beløb af 3 R.^o 75 k. Kreditbiller og Kobbermønter skal modtages af Jærnbanerne og i Toldbetalinger. Omregningsforhold 1 R.^o = 2 Mark $66\frac{2}{3}$ Penni. — *Finlands Bank* i Helsingfors udsteder Sedler. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 72.3 Mill. Mark, Kassebeholdningen 22.9 Mill. Mark (deraf 20.2 Mill. i Guld, 2.7 Mill. i Sølv).

I **Polen** forekommer endnu hyppig Regning efter den tidligere polske *Gyl-den* (*Zlot*) à 30 *Groschen* (*Groszy*). 1 Gylden = 15 Kopek.

San Marino, som ITALIEN.

Schweiz.

Regningsenhed: 1 *Franc* (fr.) à 100 *Rappen* el. *Centimes* (c.).

Værdi: 1 Franc = 72 ø.

Det franske Møntsystem indførtes 1850; jfr. om den latinske Møntkonvention S. 477. Guldmønt: 20 fr. Sølv-Hovedmønt: 5 fr. Skillemønt: af Sølv 2, 1, $\frac{1}{2}$ fr.; af Nikkel 20, 10, 5 c.; af Bronce 2, 1 c. — Møntværk i Bern.

SEDDELBANKERNE staar under Forbundsraadets Tilsyn. Emissionsretten er for hver enkelt begrænset til et bestemt Beløb; samtlige Seddelbanker er forpligtede til at modtage og indfri de af de andre Banker udstedte Sedler. Metallisk Dækning til et Beløb af 40% af Cirkulationen skal holdes adskilt fra den øvrige Kassebeholdning som en Specialfond til Sikkerhed for Sedlerne. Sedlerne leveres af Regeringen og er af ensartet Type; Afsnit paa 50, 100, 500, 1000 fr. Ved Udgangen af 1903 var Seddelbankernes Antal 36; Cirkulation 242 Mill. fr.; Kassebeholdning 119 Mill. fr. (deraf 107 Guld, 12 Sølv). Forslag om Oprettelsen af en Centralseddelbank har ofte været fremme. Det synes nu (1904) at nærme sig til at skulle kunne gennemføres.

Serbien.

Regningsenhed: 1 *Dinar* à 100 *Pará*.

Værdi: 1 Dinar Guld = 72 ø.

Det franske Møntsystem indførtes ifølge Lov af 1878 (1 Dinar = 1 Franc). Loven tilsigter væsentlig en Guldmøntfod, idet den fastsætter, at man ikke er forpligtet til at modtage mere end 500 Din. i 5-Dinar-Stykker af Sølv. — Guldmønter: 20 Din. (*Miland'or*), 10 Din.; Sølvmønt: 5 Din.; Skillemønt: af Sølv 2, 1, $\frac{1}{2}$ Din., samt Nikkel og Bronce. — Mønterne fabrikeres i Udlandet.

Betydelig Cirkulation af *østerrigske Dukater*, hvilke almindelig gælder for 12 Dinarer. SEDDEL BANK: *Serbiens Nationalbank*. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 39 Mill. Dinarer, Kassebeholdningen 25 Mill. Dinarer (16 Mill. Guld, 9 Mill. Sølv).

Spanien.

Regningsenhed: 1 *Peseta* à 100 *Céntimos*.

Værdi: 1 Peseta Guld = 72 ø.

Ved Lov 19. Oktbr. 1868, der dog først kan anses som gennemført fra 1876, antog Spanien det franske Møntsystem med dobbelt Møntfod (1 Peseta = 1 Franc). Bestræbelserne gik i 1876 i Retning af at fastholde Guldmøntfod; men senere har Udmøntningen af Sølv, hvilken Staten har forbeholdt sig selv, taget saaledes Overhaand, at der er indtraadt Agio paa Guld. Dog er Guldets Basis for den udenlandske Omsætning. — Guldmønter: 100, 50, 25 (Alfonsino), 20, 10, 5 Pesetas. Sølv-Hovedmønt: 5, 2 Pesetas. Skillemønt: af Sølv 1 Peseta, 50, 20 Céntimos; af Bronce 10, 5, 2, 1 Céntimo. — Møntværk i Madrid. Der formenes at cirkulere et stort Beløb eftergjorte 5 Pesetas-Stykker med fuldt lovligt Metalindhold (jfr. S. 491).

Ældre Regningsenheder benyttes endnu hyppig i det daglige Liv, nemlig dels 1 *Real*, hvorved forstaaes $\frac{1}{4}$ Peseta, dels 1 *Peso* el. *Duro* (= 2 *Escudos*), hvorved forstaaes 5 Pesetas. 1 *Peso* er altsaa = 20 *Reales* (tidligere ogsaa kaldede *Reales de Vellon*, o: Billon-Realer, i Modsætning til den sværere *Real*, hvoraf der gik 8 paa en *Peso*).

Ogsaa ældre Mønter er endnu i Omløb.

ÆLDRE MØNT. Den gamle spanske Sølvdaler, *Pjaster* el. *Peso* (*Peso duro*, *fuerte*: den haarde, svære; Eng. *hard dollar*), ogsaa kaldet *Søjlepjaster*, *Søjledaler*

efter Præget med Herkules' Støtter (Holl. *pilaar daalder*, *pilaar mat*, i Levanten *tallero colonnato*, Arab. *Abu Medfa*), ogsaa *Stück von Achten*, *Piece of eight* (8 Realer), fra Carl IV's Tid *Carolus-Dollar*, i Amerika ogsaa *Gourde*, *Patacon*, blev i 1772 fastsat til $\frac{2}{17}$ Kastil. Marco (27.064 g) af Finhed 10% Dineros ($902\frac{1}{10}$) = 24.433 g f. S. Faktisk var den dog noget ringere; den regnes i Regelen at være af Finhed ca. 895 og at indeholde ca. 24 g f. S. — Denne Mønt, der har spillet en meget stor Rolle i Mønthistorien, er endnu bibeholdt væsentlig uforandret i Mexiko. I Spanien, for hvilket Land den som Handelsmønt har mistet sin Betydning efter Tabet af det spanske Amerikas Sølvminer, er dens Størrelse siden 1848 bleven successive formindsket, indtil den nu er smeltet sammen med det franske Sølv-5-Francis-Stykke ($22\frac{1}{2}$ g f. S.). Samme Forandring er den undergaaet i de forhenværende spanske Stater i Central- og Sydamerika. — Ved Dekret af 2. Juni 1902 sattes alle før 1868 prægede Skillemonter ud af Kurs.

Af ældre Guldmønter forekommer endnu: 1) Den gamle spanske *Doblon*, *Dublon*, *Quadrupel* el. *Onza (de oro)*, nominelt = 16 Pesos fuertes = 80 Pesetas; siden 1786 af lovmæssig Vægt 27.064 g (samme Bruttovægt som Sølvpasteren), Finhed 875, = 23.681 g f. G. = 58 Kr. 73 ø.; faktisk var den i Regelen lidt ringere, vejende ca. 27 g, Værdi ca. $58\frac{3}{5}$ Kr. Dublonen har været en vidt anset Mønt, der bl. a. i stor Udstrækning har haft Kurs i Amerika; i de senere Aar er den efterhaanden bleven indsmeltet og er nu sjælden. — 2) *Doblon de Isabel*, *Isabelino* el. *Centén*, nominelt = 100 Reales (= 25 Pesetas), prægedes 1849—73; siden 1854 af Vægt 8.387 g, Finhed 900, = 7.548 4 g f. G. (før 1854 noget lettere); Værdi: 18 Kr. 72 Ø. (= 26 Pesetas). Isabelino'en er altsaa 4% bedre end Alfonso'en.

SEDDELBANK. *Spaniens Bank* (grundet 1820) har Seddelmonopol. Aktiekapital 150 Mill. Pesetas. Maksimum af Seddelomløb 2000 Mill. Pesetas. Metalbeholdningen skal udgøre mindst 50% af Sedlernes Beløb, deraf mindst Halvdelen Guld. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 1609 Mill. Pesetas, Metalbeholdningen 841 Mill. Pesetas (deraf 364 Mill. Guld, 477 Mill. Sølv). Banken indløser kun sine Sedler med Sølv, Agioen paa Guld er derfor høj; i September 1904 ca. 38%. Sedlerne udstedes i Afsnit fra 25 til 1000 Pesetas.

Storbritannien, se BRITISKE RIGE.

Sverige.

Regningsenhed: 1 *Krona* (Kr.) à 100 *Öre* (ö).

Guldmøntfod, se den skandinaviske Møntkonvention S. 478. Guldmønter: 20, 10, 5 Kr. Skillemt: af Sølv 2, 1 Kr., 50, 25, 10 ö.; af Bronze 5, 2, 1 ö.

SEDDELBANK. *Sveriges Riksbank* (tidligere kaldet *Rikets Ständers Bank* S. 498) har fra 1904 Eneret til Seddeludstedelse. Den er en Statsbank, hvis Forhold nu er ordnet ved Love af 12. Maj 1897 og 3. Maj 1901. Grundfond 50 Mill. Kr., Reservefond mindst $12\frac{1}{2}$ Mill. Kr. — Banken maa udstede Sedler for det samlede Beløb af: a) den metalliske Kasse (udelukkende Guld), b) Guld, der er deponeret i Udlandet eller er undervejs derfra, og c) andre Midler, der indestaar paa løbende Regning hos Bank eller Bankier i Udlandet efter Fradrag af Bankens Gæld af samme Art. — og derudover endvidere for et Beløb af 100 Mill. Kr. samt, naar den metalliske Kasse overstiger 40 Mill. Kr., yderligere for et Beløb svarende til højest den Sum, hvormed den metalliske Kasse overstiger 40 Mill. Kr. Den metalliske Kassebeholdning skal altid være mindst 40 Mill. Kr. Sedlerne udgives i Afsnit paa 5, 10, 50, 100, 1000 Kr. og er lovligt Betalingsmiddel. — Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 165.8 Mill. Kr., Guldbeholdningen 59 Mill. Kr., Saldo af Tilgodehavende hos udenlandske Banker 18.4 Mill. Kr. Det i legal Forstand udækkede Seddelbeløb var altsaa 88.4 Mill. Kr. og den ubenyttede Seddeludstedelsesret* 30.6 Mill. Kr.

Tidligere udstedtes Sedler ogsaa af en Række private Institutter, *Enskilda Banker*, men disses Udstedelsesret er ophørt fra 1. Jan. 1904. Ved Udgangen af 1903 var endnu i Omløb af disse Bankers Sedler ca. 4 Mill. Kr., medens deres Beholdning af Metal og af Riksbankens Sedler var ca. 21 Mill. Kr.

Tyrkiske Rige.

Af de under det tyrkiske Rige nominelt endnu henhørende Lande har BULGARIEN og ÆGYPTEN deres eget Møntsystem. BOSNIEN og HERZEGOVINA henhører siden 1878 under østerrigsk Møntomraade. I øvrigt gælder der i

det tyrkiske Rige et fælles Rigssystem, ved Siden af hvilket der dog stadig er mange lokale Møntregninger i Brug, navnlig i de asiatiske Provinser.

Regningsenheden er 1 *Pjaster* (Arab. *Gersch*), der inddeles i 40 *Pará* à 3 *Asper*. For større Summer er Regningsenheden 100 *Pjastre* (det tyrkiske *Pund* el. *Lira*, *Livre turque*, L. T., £r). 1 *Pung* (Kis, Keser) er 500 *Pjastre*.

Værdi: 1 *Pjaster* (Guld) = 16,4 ø.

1 £r = 16 Kr. 40,5 ø.

Pjasteren var oprindelig en stor Sølv mønt, hvis Værdi efterhaanden er bleven stærkt reduceret. I 1844, under Sultan Abdul-Medshid, gennemførtes der en Reform, som er Grundlaget for den endnu bestaaende Ordning. *Pjasteren* skulde udmøntes i dobbelt Møntfod (efter Værdiforholdet 15.09:1) med Adgang for private til at faa udmøntet begge Metaller. De nye Mønter, der efter Sultanen fik Navn af *Medshidies*, synes siden da at have været holdte paa den lovbestemte Værdi; men ved Siden heraf er der vedblevet at kursere en stor Del Mønter efter forskellige ældre Systemer. — I den senere Tid har Tyrkiet fulgt den almindelige europæiske Bevægelse i Retning af at skyde Sølv et til Side. Toldafgifter skal betales i Guld, og Rigets Metalbeholdning bestaar for den overvejende Del af Guld, ligesom al større Handel foregaar paa Basis af Guld. Udmøntningen af Sølv er standset siden 1880, i hvert Fald for privates Regning, og samtidig er Sølv møntens legale Værdi bleven nedsat.

Udmøntning siden 1844: 1) GULD: Stykker paa 500, 250, 100 (*Guld-Medshidie*, *Medjidiéd'or*, det tyrkiske *Pund*), 50, 25 *Pjastre*, alle af Finhed 916 $\frac{2}{3}$. Af 1 Oka = 1282.945 g f. G. udmøntes 193.945 *Guld-Medshidies*, d. v. s. 192 Stykker efter Fradrag af 1% i Slagskat (eller 48 *Guld-pjaster* af 1 Drachm f. G. ÷ 1%). 1 *Guld-Medshidie* skal saaledes veje 7.216 g (2 $\frac{1}{4}$ Drachme) og indeholde 6.615 g f. G.; de andre Stykker i Forhold. — 2) SØLV: Stykker paa 20, 10, 5, 2, 1, $\frac{1}{2}$ *Pjaster*, alle af Finhed 830. 20-*Pjaster*-Stykket (*Sølv-Medshidie*, »*Medjidieh Dollar*») skal veje 24.055 g (7 $\frac{1}{2}$ Drachme) og indeholde 19.966 g f. S.; de andre Stykker i Forhold. — 3) KOBBERMØNTEN sattes ud af Cirkulation i 1880, men siden 1900 har man atter præget Stykker paa 10 og 5 *Pará*. — Møntværk i Konstantinopel.

Sølvpasteren er efter sit Metalindhold paa det nærmeste = $\frac{2}{10}$ Sølvfranc (1 g f. S.). I 1880 blev dens lovmæssige Værdi nedskrevet saaledes, at 100 *Guld-pjaster* sattes = 105.3 *Sølv-pjaster* (1 *Sølv-Medshidie* = 19 *Pjastre* Guld). Den faktiske Handelskurs var imidlertid allerede dengang 108 (= Værdiforhold 16.3:1), og paa dette Punkt har den siden da holdt sig omtrent uforandret, uagtet Sølvpasterens virkelige Metalværdi er sunken til at være langt ringere. — I 1880 blev endvidere Værdien betydelig nedskrevet for de kurserende daarlige Sølv mønter af forskellige ældre Systemer, nemlig for *Altiliks* (6, 3, 1 $\frac{1}{2}$ *Pjaster*) til $\frac{1}{10}$, for *Beschliks* (5, 2 $\frac{1}{2}$ *Pjaster*) og *Metalliks* (1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ *Pjaster*) til Halvdelen af den nominelle Værdi; dog betinger just disse gamle Mønter Opgæld, da der er Mangel paa Skille mønt. — Megen fremmed Mønt er i Omløb i Riget.

Som *Regningsstørrelse* betegner *Pjasteren* en meget varierende Værdi i de forskellige Provinser, ja ofte paa samme Sted. Saaledes regnes 100 *Guld-Pjastre* (*Guld-Medshidien*) i Damaskus = 125 el. 131 *Pjastre*, i Aleppo = 117 el. 156, i Smyrna = 108 el. 125 el. 156 o. s. fr. Vekselkurserne i Smyrna noteres f. Eks. i *Pjastre*, hvoraf 125 = 1 tyrkisk *Pund*. I Tripolis (Afrika) angives 1887 det tyrkiske *Pund* = 117 tripolitaniske *Pjastre*.

SEDDELBANK. *Banque Impériale Ottomane* udsteder Sedler indløselige i Guld. Ved Udgangen af 1903 angives dens Seddelomløb til 28 Mill. Francs, Kassebeholdningen til 42 Mill. fr.

Bulgarlen har i 1879 antaget det franske Møntsystem med Regningsenhed 1 *Lev* (= 1 Franc) à 100 *Stotinki*. Der er udmøntet Guld mønter: 100, 20, 10 *Leva*. Skille mønt: af Sølv 2 *Leva*, 1, $\frac{1}{2}$ *Lev*; af Nikkel 20, 10, 5, 2 $\frac{1}{2}$ *Stotinki*; af Bronze 10, 5, 2 *Stotinki*, 1 *Stotinka*. Mønterne fabrikeres i Udlandet.

SEDDELBANK. *Den bulgariske Nationalbank*. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 11 Mill. *Leva*, Kassebeholdningen 12 Mill. *Leva* (6 Mill. Guld og 6 Mill. Sølv).

Ægyptens Møntvæsen er senest omordnet i 1885.

Regningsenhed: 1 ægyptisk *Pund* (*Livre égyptienne*, L. E., £E) à 100 *Pjastre* à 10 *Ochr-el-Gersch* (*ochr'el-guerche*, Tiendedele). Pundet deles ogsaa direkte i 1000 *Ochr-el-Gersch*.

Værdi: 1 £E = 18 Kr. 44 $\frac{1}{2}$ ø.

Guldmøntfod. 1 ægyptisk Pund vejer $8\frac{1}{2}$ g, Finhed 875, altsaa = $7\frac{7}{16}$ g f. G. Guldmønter: Stykker paa 1, [$\frac{1}{2}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{20}$] Pund. Skillemtønt: af Sølv 20, 10, 5, 2, 1 Pjaster; af Nikkel 5, 2, 1 Tiendedele; af Bronze $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ Tiendedele. — Sølv-mønten er af Finhed $833\frac{1}{3}$; 20-Pjasteren (»Egyptian Dollar«), der vejer 28 g, er næsten nøjagtig lig Maria-Theresia-Daleren (jfr. ØSTERRIG), men er kun Skillemtønt; de øvrige i Forhold. Mønterne er fabrikerede i Berlin. — Landets Guldbeholdning, der er forholdsvis betydelig (Eksport, Suezkanalen, udenlandske Laan), bestaar for den overvejende Del af Sovereigns, til Dels ogsaa af 20-Francs-Stykker; disse Mønters Tarifværdi er henholdsvis $97\frac{1}{2}$ og $77\frac{7}{40}$ Pjastre.

Indtil 1885 havde Ægypten dobbelt Møntfod (efter Værdiforhold 15.13:1) med Pjasteren som Enhed. Pjasterens Inddeling var som i Tyrkiet (à 40 *Parâ* à 3 *Asper*), dens Værdi ca. $\frac{1}{3}$ større. 100-Pjasteren i Guld er uforandret siden 1855. Ældre Guldmønt er endnu i Omløb.

I **Arabien** er *Maria-Theresia-Daleren* (se ØSTERRIG) den almindeligst kurserende Hovedmønt; den omregnes i et varierende Antal lokale Pjastre.

Tyske Rige.

Regningsenhed: 1 *Mark* (M.) à 100 *Pfennige* (S.).

Værdi: 1 M. = $88\frac{8}{9}$ ø.

Guldmøntfod (Lov 4. Decbr. 1871 om Prægning af Guldmønter, Møntlov 9. Juli 1873). Af 1 Pund Møntvægt ($\frac{1}{2}$ kg) f. G. udmøntes 1395 M., Finhed 900.

Guldmønter: 20 M. (*Doppelkrone*), 10 M. (*Krone*), Skillemtønt: af Sølv 5, 2, 1 M. 50 S.; af Nikkel 10, 5 S.; af Bronze 2, 1 S. Samtlige Sølvskillemtønter udmøntes efter Forholdet 100 M. af $\frac{1}{2}$ kg f. S., Finhed 900; altsaa 1 M. indeholder 5 g f. S. Tidligere udmøntedes ogsaa Guld 5 M. (*Halbe Krone*), Sølv 20 S., Nikkel 20 S. Disse Mønter er ved Lov 1. Juni 1900 satte ud af Kurs. — Møntværker se S. 465.

Den rene Guldmøntfod er ikke fuldt gennemført, idet den ældre, indtil 1871 udmøntede Sølv-Thaler endnu er lovligt Betalingsmiddel for et hvilket som helst Beløb efter Forholdet 1 Thaler = 3 M. Disse Mønter vil dog snart være inddragne (se S. 487).

ÆLDRE MØNTFORHOLD. Ved Indførelsen af den nugældende Ordning bestod der følgende Systemer: 1) og 2) det *nordtyske Thaler-* og *sydtyske Gyldensystem*. Af 1 Toldpund ($\frac{1}{2}$ kg) fint Sølv udmøntedes i Nordtyskland 30 *Thaler*, i Sydtyskland $52\frac{1}{2}$ *Gylden*. Thaleren deltes i Preussen i 30 *Silbergroschen* à 12 *Pfennige*, i *Sachsen* og *Brunsvig* i 30 *Neugroschen* à 10 Pf., i Mecklenburg i 48 Schilling à 12 Pf. Den sydtyske Gylden deltes i 60 *Kreuzer* à 4 Pf. 3) i *Hamborg* og *Lybeck*, i den daglige Omsetning: 1 *Mark Courant* (à 12 Schilling à 12 Pfennige) = $\frac{3}{5}$ Thaler. 4) *Hamborger Mark Banco*, hvoraf $27\frac{3}{4}$ = 1 Mark kølnsk fin (fra 1868 $59\frac{1}{2}$ Mark = $\frac{1}{2}$ kg f. S.), udmøntedes ikke, men var Regningsmønt for den større Handel. 5) *Bremens* Guldmøntfod: *Thaler Gold* (à 72 Grote à 5 Schwaren). 420 Thaler = $\frac{1}{2}$ kg f. G. — Ved Overgangen til det ny System sattes 1 nordtysk Thaler = 3 M., en sydtysk fl. = $1\frac{2}{7}$ M., 1 $\frac{1}{2}$ Ct. = $1\frac{1}{5}$ M., 1 $\frac{1}{4}$ Bco. = $\frac{1}{2}$ M., 28 Bremer Thaler = 93 M.

PAPIRCIRKULATIONEN.

1) *Statsnoter*. I Henhold til Lov 30. April 1874 cirkulerer der de af Riget udstedte *Reichskassenscheine*, som har afløst de af de enkelte Forbundsstater tidligere udgivne *Noter*. Beløbet var oprindeligt 174 Mill. M., men er nu nedbragt til 120 Mill. Disse *Reichskassenscheine* er udstedte i Afsnit paa 5, 20 og 50 M.; de modtages ved alle Statskasser og indfris af Rigshovedkassen paa Anfordring med Mønt; mellem Mand og Mand er de ikke tvungent Betalingsmiddel. — I *Julius-thurm* i Spandau henligger som *Reichskriegsschatz* et Beløb af 120 Mill. M. i Guldmønt.

2) *Banknoter*. Seddelbankernes Stilling er ordnet ved Lov 14. Marts 1875, 18. Decbr. 1889 og 7. Juni 1899. I 1875 fandtes der 33 Seddelbanker, oprettede i Henhold til de forskellige Forbundsstaters særlige Lovgivninger og indrettede paa forskellig Maade. Loven af 1875 gennemførte Ensartethed og tilstræbte Centralisation ved gennem forskellige indskrænkende Bestemmelser, der er skærpede ved Loven af 1899, at søge Emissionsretten efterhaanden ført over i Hænderne paa Rigsbanken. Denne (*Deutsche Reichsbank*) dannedes i 1875 ved Omforming af den tidligere preussiske Bank; Kapital nu 180 Mill. M. Af de øvrige 32 Banker, der i 1875 havde Seddelret, har saa mange efterhaanden opgivet den, at der den 1. Januar 1904 foruden Rigsbanken kun var 5 Banker tilbage med Ret til Seddeludstedelse (»Privat-Notenbanken«), nemlig *Badische Bank* Mannheim, *Bayerische*

Notenbank München, Sächsische Bank Dresden, Württembergische Notenbank Stuttgart, Braunschweigische Bank Braunschweig.

For Seddelbankernes Emission følgende Regler: $\frac{1}{3}$ af Seddelomløbet skal være dækket med Metal (eller Reichskassenscheine); for hver enkelt Bank er der fastsat et bestemt Beløb, hvormed Seddelomløbet uden Erlæggelse af Afgift maa overstige Kassebeholdningen (Metal, Reichskassenscheine og andre Bankers Sedler); overskrides dette Beløb, skal der af den overskydende Cirkulation svares en Afgift til Riget af 5% p. a. Det afgiftsfri udækkede Beløb udgjorde 1875 for alle Bankerne tilsammen 385 Mill. M., hvoraf der tilkom Rigsbanken 250 Mill. M., men ved Loven af 1899 forhøjedes Rigsbankens Kontingent med 156,6 Mill. M. og desuden vokser det efterhaanden som andre Bankers Seddelret bortfalder; den 1. Januar 1904 tilkom der Rigsbanken 470 Mill. M., de andre 5 Banker tilsammen 71.6 Mill. M. Den samlede Seddelcirkulation ult. Decbr. 1903 var 1727 Mill. M. (deraf Rigsbankens Sedler 1566 Mill., de andre Bankers 161 Mill.); Kassebeholdningen var 859 Mill. M. (Rigsbanken 793 Mill., de andre Banker 66 Mill. Af Rigsbankens Beholdning var 558 Mill. M. Guld). — Sedlerne udgives i Afsnit paa 100, 500 og 1000 M.; de er ikke tvungent Betalingsmiddel mellem Mand og Mand; derimod er Bankerne forpligtede til at modtage hinandens Noter i Betaling. De private Notebanker skal holde et Indløsningskontor enten i Berlin eller i Frankfurt.

Kolonier og Besiddelser.

Tysk Østafrika. (Forordn. 28. Febr. 1904). Regningsenheden er en *Rupie*, der deles i 100 *Heller*. Der udmøntes af Riget for det østafrikanske Selskabs Regning Sølvmønt: 2, 1, $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ Rupie, Kobbermønt 1, $\frac{1}{2}$ Heller. Fra et Tidspunkt, der bestemmes af Guvernøren, skal tyske Guldmønter modtages af de offentlige Kasser, saaledes at 20 Mark modtages for 15 Rupie. Fra 1890—1902 udmøntede Selskabet Sølvmønter efter Rupiesystemet og Kobberpesas = $\frac{1}{64}$ Rupie. Sølvomløbet bestaar overvejende af indiske Mønter.

Samoa har siden 1903 tysk Møntsystem.

Østerrig-Ungarn.

Regningsenhed: 1 *Krone* (K.) à 100 *Heller* (h.). Ungarsk: *Korona* og *Füller* (f.).

Værdi: 1 K. = 75.61 ø.

Guldmøntfod (Lov 2. Aug. 1892, gennemført fra 1. Jan. 1900). Af 1 *kg* Møntguld af Finhed 900 udmøntes 2 952 K., altsaa 1 *kg* f. G. = 3 280 K.

Guldmønter: 20 K. og 10 K.; Skillemønter af Sølv: 5 K., 1 K.; af Nikkel: 20, 10 h.; af Bronce: 2, 1 h. Af Sølvskillemønterne vejer 5-Kronestykket 24 *g*, Finhed 900, altsaa 21.6 *g* f. S., Kronestykket 5 *g*, Finhed 835, altsaa 4,175 *g* f. S. — Møntværker i Wien og i Kremnitz (Ungarn).

For den nugældende Ordning var Møntsystemets nominelle Grundlag Sølv. Regningsenhed: 1 *Gylden* (fl.) — ungarsk: *Forint* — à 100 *Kreuzer* (kr., Xr.) — ungarsk *Kraiczár*. Af 1 Pund ($\frac{1}{2}$ *kg*) f. S. udmøntedes (fra 1857) 45 fl. altsaa 1 fl. = 11 $\frac{1}{2}$ *g* f. S. Ved Siden deraf cirkulerede uindløselige Papirpenge. Sølvmønterne og Papirpengene havde paa Grund af Sølvets Prisfald i de senere Aar højere Værdi end Metalindholdet af Sølvmønten, idet den fri Sølvudmøntning var standset. Sølvgylden er, indtil den ved Lov sættes ud af Kurs, endnu lovligt Betalingsmiddel. Tarifværdi: 1 fl. = 2 K., hvilket omtrent svarer til Papirpengenes og Mønternes Kurs i 1892. Fra 1870—1892 prægedes Guldmønter lydende paa 8 og 4 fl., der nøjagtigt svarede til franske Stykker paa 20 og 10 Francs. Disse Guldmønter er ikke længere lovligt Betalingsmiddel. Ved Overgangen sættes 42 Guldylden = 100 K.

HANDELSMØNTER. Til Brug for den orientalske Handel udmøntes: 1) GULD: *Dukater* (enkelte og 4-dobbelte), 81 $\frac{189}{355}$ Stykker af 1 Wiener Mark f. G. (jfr. S. 448) Finhed 23 $\frac{2}{3}$ Karat (986 $\frac{1}{9}$). 1 *Dukat* = 3.44241 *g* f. G.; Værdi 8 Kr. 53 $\frac{3}{4}$ ø. — 2) SØLV: *Maria-Theresien-Thaler* (*Levantine Thaler*, *tallero della regina*) i Præg og Gehalt fra 1780; 10 Stykker af 1 W. Kollner Mark (12 St. af 1 Wiener Mark) fint Sølv, Finhed 13 $\frac{1}{2}$ Lod (833 $\frac{1}{3}$); indeholder 23.389 *g* f. S. — Begge disse Møntsorter præges endnu stadig i ikke ringe Omfang (jfr. S. 473).

SEDELBAK. Monarkiets eneste *Seddelbank* er *Österreichisch-Ungarische Bank*, grundlagt 1816, Kapital 210 Mill. K. Kassebeholdningen, hvortil kan henregnes 60 Mill. K. i udenlandske Veksler og Sedler betalbare i Guld, skal være $\frac{2}{5}$ af Seddelomløbet; hvis det udækkede Beløb overstiger 400 Mill. K., svares der af den

overskydende Cirkulation en Afgift til Staten af 5% p. a. Sedlerne udgives i Afsnit paa 50, 100 og 1000 K. De endnu cirkulerende Sedler paa mindre Beløb skal inddrages. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 1 771 Mill. K., Metalbeholdningen 1463 Mill. K. (deraf 1 110 Mill. Guld, 293 Mill. Løb, 60 Mill. Veksler).

2. Asien.

Europæiske og nordamerikanske Besiddelser, se Moderlandene.

Japan.

Regningsenhed: 1 *Yen* à 100 *Sen* à 10 *Rin*.

Værdi: 1 *Yen* = 1 Kr. 86 ø.

Guldmonnfod (Lov 8. Marts 1897). Af 1 kg. f. G. udmøntes 1333 $\frac{1}{3}$ *Yen*, Finhed 900.

Guldmonter: 20, 10, 5 *Yen*; Skillemonter: af Sølv 50, 20, 10 *Sen*; af Nikkel 5 *Sen*; af Bronze 1 *Sen*, 5 *Rin*. Sølvskillemonterne udmøntes med Finhed 800 efter det Forhold, at 1 *Yen* vejer 26.9566 g, altsaa = 21.5653 g f. S.

Fra 1871 — det Aar, da Japan indrettede sit Møntvæsen paa europæisk Vis — til 1897 var Systemet, der oprindeligt var tænkt som Guldmonnfod, i Virkeligheden dobbelt Møntfod med Værdiforhold 16.17:1. 1 Guldyen indeholdt 1 $\frac{1}{2}$ g f. G., en Sølvyen 24.261 g f. S. Ved Overgangen til Guldmonnfod fordoblede man Nominalværdien af en Guldyen, saa at 1 gammel *Yen* blev 2 nye.

SEDEL BANK: *Japans Bank*. Den 31. Decbr. 1903 var Seddelomløbet 220 Mill. *Yen*, Metalbeholdningen 122 Mill. *Yen* (deraf 120 Mill. Guld, 2 Mill. Sølv).

Kinesiske Rige.

Kinas Pengevæsen hviler paa ren Sølvfod. Sølvet præges imidlertid ikke til Mønt, men cirkulerer i Barrer efter Vægt, og Pengebetegnelserne falder sammen med Vægtbetegnelserne (S. 449). Regningsenheden er 1 *Liang* el. *Tael*, *Tale*; den deles i 10 *Tsien* (Eng. *Mace*) à 10 *Fen* (Eng. *Candareen*) à 10 *Li* (Eng. *Cash*). Indtil den allernyeste Tid (se ndfr.) har der af kinesisk Mønt ikke eksisteret andet end Skillemonter *Li* (*Cash*, Holl. *Pitje*, Fr. *Sapèque*), en rund Messingmønt med firkantet Hul, bestemt til at trækkes paa en Snor; nominelt er 1000 *Cash* = 1 *Tael*, men reelt er denne Smaamønt af højst uensartet Værdi, og der kan gaa endog et mangefold større Antal Stykker paa en *Tael*.

De som Penge fungerende Sølvbarrer (*Sycee*-Sølv, udt. *Saisi*-S.) er af forskellig Vægt og Finhed; i Regelen har de Form af en Sko, hvoraf den engelske Benævnelse *shoe*. Selve Vægtenheden *Tael* varierer ligeledes fra Sted til Sted. Barrerne undersøges og mærkes med deres Værdi af dertil ansatte proberkyndige Folk, som alene gennem praktisk Øvelse forstaar at bestemme Finheden med betydelig Nøjagtighed; kommer Barren et andet Sted hen, undersøges den og mærkes paa ny i Henhold til den der brugelige Enhed for Vægt og Finhed. *Sycee*-Sølvets sædvanlige Finhed er 980—985. — Af udenlandsk Sølvmonter bliver navnlig den mexikanske Pjaster indført i Mængde; den cirkulerer i stort Omfang i Havnestæderne og har derfra bredt sig over de tilgrænsende Distrikter. Monterne undersøges Stykke for Stykke og er ofte helt bedækkede med Stempler (*chopped*).

Værdien af 1 *Tael* er ikke lidet varierende; Angivelserne er derhos usikre og modsigende, Beregningerne udviklede og ofte vilkaarlige. De vigtigste forekommende Størrelser af en *Tael* som Vægt er følgende: 1 *Kanton*-*Tael* (benyttes almindelig ved Vejning af udenlandsk Sølv) er = 37.58 g = 1.208 oz. Troy; regnes = 580 Troy grains. 1 *Chauping*-*Tal* (benyttes ved kinesisk Sølv og ved Guld) er = 36.65 g. 1 *Haikwan*-el. *Haikuan*-*Tael* er = 38.34 g. Man regner 100 *Kanton*-T. = 102 $\frac{1}{2}$ *Chauping*-T. = 98 *Haikwan*-T. — De paa Basis heraf fremgaende Størrelser af 1 *Tael* som Regningsmønt kan med omtrentlig Nøjagtighed angives saaledes:

1) 1 *Haikwan*-*Tael*, som er den, hvorefter Regeringen regner, og efter hvilken Skatter og Toldafgifter erlægges, vejer som anført 38.34 g. Da 1000 *Haikwan*-T. regnes = 1114 *Taels* Shanghai Valuta (se ndfr.), bliver 1 *Haikwan*-T. = 37.29 g f. S., hvilket forudsætter en Standard-Finhed af ca. 973. Vil man betale Tolden i fremmed Sølvmonter, sker det efter Vægt og i et Forhold, der beror paa Møntens Finhed, hvorved dog megen Vilkaarlighed gør sig gældende.

2) Vigtigst for den udenlandske Handel er Shanghai-Valutaen. I Shanghai gaas ud fra 1 *Chauping*-*Tael* = 36.65 g af Standard-Finhed 932, altsaa = 34.16 g f. S.

Men den virkelige Regningsenhed i Shanghai. 1 *Tael Shanghai Valuta*, er 2% ringere (idet Sølvbarrerens Værdi omregnes efter Forholdet 98 Chauping-T. = 100 Shanghai-T.), altsaa = 33.48 g f. S. I denne Valuta noteres Vekselkurserne paa Shanghai.

Værdi: 1 Tael Shanghai Valuta, ved Sølvpris 26 d. = ca. 2 sh. 6 d. = 2 Kr. 29 ø.

3) 1 *Kanton-Tael* vejer 37.58 g. Som Valuta bestemmes dens Værdi ved Forholdet til den mexikanske Pjaster, som er almindelig Regningsmønt i Hongkong og Kanton, og i hvilken Vekselkurserne paa Hongkong noteres. Der regnes i Almindelighed 1000 Pjaster = 717 Tael (eller mellem 715 og 720). Pjastrene er af forskellig Godhed; som Gennemsnitsvægt kan sættes ca. 26.95 g (416 Troy grains), Finhed 901—902.

Europæerne har ofte søgt at formaa den kinesiske Regering til at indføre et Møntsystem med virkelig præget Mønt. Skønt dette rimeligvis har lange Udsigter, er der dog siden 1889 i Kanton, Wutschang, Nanking og Tsientsin blevet indrettet Møntværker udstyrede med engelsk Maskineri. Foruden her at fabrikere Cash har man i 1890 begyndt at præge Sølvmønt svarende til den mexikanske Dollar (7 Mace 2 Candareens) og Underafdelinger ned til 5 Cents (3 Candareens 6 Cash). Mønterne, der er forsynede med kinesisk og engelsk Indskrift, skal cirkulere jævnsides med og tages i Betaling for Told og Skatter lige med mexikanske Dollars. Et kejserligt Edikt af 22. Apr. 1903 anordner et Centralmøntværk i Peking, som skal præge fælles Sølvmønt for hele Kina.

Papir har været benyttet som Omsætningsmiddel i Kina, længe før det kom i Brug i Europa. Der cirkulerer i Kina en stor Mængde Seddelpenge, udstedte af talrige private Bankiers.

Persten.

Regningsenheden er 1 *Kran* (Sølv), der inddeles i 2 *Panabat* à 10 *Schahi* eller i 1000 *Dinâr*. — 1 *Toman* (Guld) er = 10 Kran.

Værdi: 1 Kran, ved Sølvpris 26 d. = 30,8 ø.

1 *Toman* = ca. 6 Kr. 36 ø.

Af Navn har Persien dobbelt Møntfod med 1 Kran som Sølvmønt og 1 *Toman* = 10 Kran som Guldmønt; som Følge af Sølvprisens Fald blev Sølvmønterne ganske overvejende, medens den forholdsvis sjældne Guldmønt gik efter Kurs. 1894 standedes imidlertid Sølvudmøntningerne for private, og Indførselen af Sølv forbødes. Møntforholdene var tidligere i høj Grad uordentlige: stadig Møntforringelser, upaalidelig Udprægning, provinsielle Forskelligheder, Falskmønteri og almindelig Beklipning. I 1877 indrettedes der et moderne Møntværk i Teheran, og nye Mønter udstedtes. Der udpræges nu: 1 GULD. Stykker paa 2, 1, $\frac{1}{2}$ *Toman*; de vejer 2.85 g pr. 1 *Toman*; Finheden er nominelt 900 (hvorved 1 *Toman* vilde være = 2.565 g f. G. = 6 Kr. 36 ø.), men er befunden ned til 892. 2) SØLV. Stykker paa 2, 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ *Kran*, for de større Mønters Vedkommende vejende 5 g pr. 1 Kran, Finhed 900; altsaa 1 Kran = 4.5 g f. S. 3) KOBBER. 4, 2, 1, $\frac{1}{2}$ *Schahi*. — Af fremmede Møntsorter træffes fornemlig russisk Mønt og østerrigske Dukater.

Siam.

Regningsenheden er 1 *Tikal* el. *Bat* à 4 *Salung* à 2 *Fuang* à 4 *Pies* à 2 *Att*. Større Summer angives overensstemmende med Vægtsystemet (S. 450), saaledes at der ved 1 *Tschang* (*Catty*) forstaas 80 Tikals, de øvrige Størrelser i Forhold.

Sølvmøntfod. 1 *Tikal* skal veje 15.29 g af Finhed 903, altsaa = 13.807 g f. S. Fra 1903 bestræber Regeringen sig for at forandre Basis for Møntvæsenet til Guld ved at standse den fri Sølvudmøntning og sætte Tikalens Værdi i et fast Forhold til Sovereignen. Oprindeligt skulde Forholdet være 1 *Tikal* = $\frac{1}{17}$ £, men man saa sig nødsaget til at begynde med Forholdet $\frac{1}{20}$, for efterhaanden at naa til $\frac{1}{17}$. Sølvudmøntes i Stykker fra 2 Tikals ned til 2 *Atts*, Skillemønt af Kobber fra 4 til $\frac{1}{2}$ *Att*; indtil nylig brugtes ogsaa Kauris (jfr. AFRIKA) som Skillemønt. Ældre Guldmønter forekommer kun som Sjældenheder. Nyt Møntværk i Bangkok, indrettet 1876. — Europæerne regner efter den mexikanske *Dollar* à 100 *Cents*. STATSNOTER udstedtes siden 1902 med Indlevering af siamesisk Sølvmønt. Statskassen kan benytte en Del af det indleverede Sølv til Anlæg i Fonds.

3. Afrika.

Europæiske Besiddelser.

Algier, Tunis se FRANKRIG; **Tripolis, Ægypten** se TYRKISKE RIGE; **Kaplandet, Mauritius m. m.** se BRITISKE RIGE.

Marokko.

Forvirrede Møntforhold. Man regner efter *Mitskal* à 10 *Ukki* à 4 *Musuna* à 6 *Flus*. Landet er oversvømmet med daarlig lavet Skilleløst af Messing; iøvrigt benyttes der udenlandsk Mønt, og da navnlig det franske 5-Francs-Stykke i Sølv, til Dels ogsaa spansk og italiensk Mønt, østerriigske Dukater m. m. — I den udenlandske Handel regnes mest i *Francs*, eller i spanske *Pjastre* à 20 *Realer* efter Forholdet 19 *Realer* = 5 *Francs* (jfr. SPANIEN). — I 1881 og senere har Sultanen ladet præge ny Mønt i Paris, nemlig en *Sølvpjaster*. Ved de senere Udmøntninger er Sølvpjasteren i Vægt og Finhed nøjagtig = 5-Francsstykket, men i Diameter lidt større. Desuden udmøntes Stykker paa $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{20}$ *Pjaster*, i Bruttovægt svarende til *Pjasteren*, men af Finhed 835, og Broncemønter paa 10, 5, 2, 1 *Gram*.

Det øvrige Afrika.

I de europæiske Besiddelser langs Afrikas Vestkyst er Moderlandets Møntsystem i Regelen det officielt gældende: saaledes i SENEGAL og GABÜN det franske, i GAMBIA, SIERRA LEONE, paa GULDKYSTEN og i LAGOS det engelske, i KAMERUN det tyske, i portugisisk NEDRE GUINEA det portugisiske. Negerrepublikken LIBERIA regner efter den nordamerikanske Dollar; i KONGOSTATEN er Francs-Systemet gældende. De fleste Steder cirkulerer der dog mellem hinanden en broget Mangfoldighed af forskellige Møntsorter: engelske, nordamerikanske, franske, spanske, portugisiske m. m.

Langs Afrikas Østkyst fra det sydlige Ægypten indtil britisk Sydafrika er *Maria-Theresia-Daleren* (Arab. *Abu Thir*) den fremherskende Mønt (se ØSTERRIG). I ABESSINIEN er den Hovedmønten under Navn af *Ber*, men ved Siden deraf bruges ogsaa den *erythræiske Daler* (se ITALIEN); til mindre Betalinger tjener de ægyptiske Smaaamønter samt Glasperler og barreformede Stykker Stensalt (*Amolé*). I SANSIBAR er *Maria-Theresia-Daleren* som Regningsenhed delt i 100 Cents; dog kurerer her navnlig ogsaa den britisk-indiske Rupie, og i de senere Aar har Sultanen ladet sig præge særlig Mønt i Brüssel og Birmingham. Om MOÇAMBIQUE jfr. under PORTUGAL.

Gennem største Delen af SUDAN er *Maria-Theresia-Daleren* den næsten ene-raadende Mønt og er stærkt overvurderet i Forhold til andre Møntsorter; den rækker helt over til Vestkysten, hvor den mødes med det franske 5-Francsstykke, der fra Algier har bredt sig mod Syd gennem Ørkenen til det vestlige Sudan. Den spanske *Pjaster* er bleven sjælden.

Handelen fra Kystlandene indefter sker imidlertid kun for en ringe Del ved Hjælp af Mønt. Ved Siden af ren Tuskhandel benyttes der en Mængde forskellige Genstande som Penge. Den i det indre Afrika mest udbredte Pengesort er *Kauri'en* (»Porcelænsnekken», »Snogepanden»), en lille Konkylie, der kommer fra de indiske Kyster, især fra Malediverna, og som indføres i store Masser, navnlig over Sansibar; dens Værdi er meget ringe, og der gaar i Regelen flere Tusinde Stykker paa en *Maria-Theresia-Daler*; de Indfødte benytter den til Prydelser. Hyppigst Anvendelse som Penge finder dernæst Bomuldstøjer eller lange smalle Bomuldstrimler (*Gábaga*), fremdeles Stykker af Jærn og endvidere Stensalt tilskaaret i bestemt formede Stykker. Men i øvrigt bliver der i de forskellige Egne benyttet ogsaa en Mængde andre Genstande som Værdimaaler og Omsætningsmiddel, saaledes *Palmæolie*, *Tobak*, *Peber*, *Glasperler*, *Krudt*, *Stykker af Kobber* eller *Messing*, *Guldstøv* og *Guldringe* efter Vægt, *Strudsfejer*, *Elfenben*, *Slaver* o. m. a.

4. Amerika.

Argentina.

Regningsenhed: 1 *Peso moneda nacional* (§ m/n) à 100 *Centavos*.

Værdi: 1 § m/n Guld = 3 Kr. 60 ø.

1 — Papir, ult. Sept. 1904 = ca. 1 Kr. 58 ø.

Derangerede finansielle og økonomiske Tilstande; Papirpenge.

MØNTSYSTEMET. Ved Lov 5. Novbr. 1881 indførtes et nyt Møntsystem i Tilslutning til det franske, saaledes at en *Peso m/n* er = 5 Francs. Nominelt fastsætter Loven dobbelt Møntfod, men med forskellige, om end uklare, Indskrænkninger i Sølvets Benyttelse; den virkelige Basis er Guldet, for saa vidt der overhovedet er Tale om Metal. — Mønterne stemmer overens med de forholdsvis tilsvarende franske. Guldmønt: 5 og $2\frac{1}{2}$ Pesos (*Argentino* og *Medio-Argentino*); Sølvønt: 1 *Peso*, 50, 20, 10, 5 Centavos; Nikkel 20, 10, 5 Centavos; Bronze 2, 1 Centavo. — Møntværk i Buenos-Ayres.

PAPIRPENGE har været det faktisk raadende Betalingsmiddel lige siden 1826 og har til Tider været næsten værdiløse; i 1866 reduceredes de til $\frac{1}{26}$ af Nominalværdien. I første Halvdel af 1880'erne havde Forholdene bedret sig betydelig; men fra 1885 begyndte der ny Uorden med nye Papirpenge, idet Seddelbankernes Noter fik Tvangskurs. Senere overtog Staten Seddelgælden, saa at der nu kun er Statsnoter; disses Mængde var ved Udgangen af 1902 291 Mill. \$.

Guldagio var i Foraaret 1885 ca. 65 % (100 \$ Guld = 165 \$ Papir), havde i Efteraaret 1886 bedret sig til ca. 15 %, men forværredes i de følgende Aar. Kritiske finansielle og politiske Forhold, der i 1890 foranledigede en Revolution, bragte efterhaanden Agioen op over 300 %. Senere bedredes Tilstanden noget, og i September 1904 er Agioen ca. 127 %.

ÆLDRE REGNINGSENHEDER bliver endnu meget hyppig benyttede, og da navnlig: 1) *Peso fuerte* (\$^F) à 8 *Reales* og 2) *Peso moneda corriente* (\$^{m/c}). Disse Regningsstørrelser omskrives til *Pesos nacionales* (\$^{m/n}) efter Forholdet 90 \$^F = 93 \$^{m/n} og 25 \$^{m/c} = 1 \$^F.

Bolivia.

Regningsenhed: 1 *Peso* (el. *Boliviano*) à 100 *Centavos* (el. *Céntimos*).

Værdi: 1 *Peso* Sølv = 5 Francs Sølv; ved Sølvpris 26 d. = 1 Kr. 53,8 ø.

Sølvmøntfod. Siden 1871 er 1 *Peso* = 5 Francs Sølv. Efter de gældende Bestemmelser skulde udmøntes Sølvmønter: 1 *Peso*, 50, 20, 10, 5 Centavos, vejende 25 g pr. *Peso*, alle af Finhed 900. Skillelønt: af Nikkel 10, 5 Centavos, af Bronze 2, 1 Centavo. $\frac{1}{10}$ *Peso* kaldes ogsaa *Real*. — Af Navn findes der en Guldmønt *Onza* vejende 25 g, Finhed 900, og Underafdelinger deraf med forskellige Benævnelser; men Guld har ikke været præget siden 1857 og forekommer i Virkeligheden aldeles ikke. — Bolivia har, i alt Fald indtil 1871, af Pengetrang maattet ty til, overensstemmende med ældre Udmøntningsforhold, at slaa slet Mønt (*moneda feble*), hvorefter 1 *Peso* à 8 *Reales* er ca. 20 % under den nuværende *Pesos* lovmæssige Værdi. Der forefindes af denne Møntsort navnlig Stykker paa $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ *Peso* (1 og $\frac{1}{2}$ *Cuatro*), hvilke siden 1877 er nedskrevne til at gælde for henholdsvis 30 og 15 Centavos. Efter 1875 udmøntedes »for at forhindre Udførsel af de gode Penge« af Sølvønt kun Stykker paa 50 og 20 Centavos; deres Indhold er 10 % ringere end det lovbestemte. Disse Mønter synes nu at være de kurserende, saa at *Peso*-stykkerne betinger Opgæld. — Statspapirpenge findes ikke, derimod Sedler udstedte af to Banker, en i La Paz og en i Potosi. — Møntværk i Potosi. Produktionsafgift paa Sølv.

Brasilien.

Regningsenhed: 1 *Milréis* (\$) = 1 000 *Réis* (rs.).

Værdi: 1 *Milréis* Guld = 2 Kr. 03,8 ø. (meget nær = 27 d. Sterling).

1 — Papir, ult. Septbr. 1904 = ca. 12 $\frac{1}{4}$ d. = ca. 92 ø.

Om Skrivemaaden og om Benævnelsen *Conto* se under PORTUGAL (S. 505). — Guldmøntfod siden 1849; faktisk Papirpenge. Vekselkurser og Priser noteres i Papir.

MØNTSYSTEMET. Af 1 portugisisk Marco (229 $\frac{1}{2}$ g) Møntguld, Finhed 916 $\frac{2}{3}$, udmøntes 256 *Milréis*; 20-*Milréis*-Stykket vejer altsaa 5 *Oitavas*; 1 *Milréis* er = 0.82178 g f. G. Guldmønt: Stykker paa 20, 10 [5] *Milréis*. Skillelønt: af Sølv 2, 1 *Milréis*, 500 rs.; af Nikkel 400, 200, 100, 50 rs.; af Bronze 20, 10 rs. Sølvmønten vejer 12 $\frac{3}{4}$ g pr. *Milréis*, Finhed 916 $\frac{2}{3}$; tidligere havde private Adgang til at faa Sølvønt præget mod en Slagskat af ca. 10 %, men dette ophørte 1888. — Møntværk i Rio de Janeiro. — Den engelske *Sovereign* har en tariferet Værdi af 8 \$ 890.

PAPIRPENGE har været raadende siden 1818, og deres Værdi har til Tider været meget lav. Agioen naaede i 1898 350 %. I Slutn. af Septbr. 1904 er Vekselkursen paa London 12 $\frac{1}{4}$ d., hvilket svarer til en Guldagio af ca. 120 %.

Papirpengene er dels Statsnoter, dels Banknoter. Seddelbankernes Antal er 7, hvoraf langt den største er *Banco da Republica dos Estados Unidos do Brazil*. Staten har imidlertid overtaget Forpligtelsen ifølge Banknoterne, saa at alle Sedler nu er Statsnoter med Tvangskurs. Cirkulationen var ved Udgangen af 1902 676 Mill. \$.

Centralamerikanske Stater (GUATEMALA, HONDURAS, NICARAGUA, SAN SALVADOR).

Regningsenhed: 1 *Peso* (\$) inddelt i 100 *Centavos*, *Céntimos* (el. i 8 *Reales* à 4 *Cuartillos*).

Værdi: 1 *Peso* Sølv = 5 *Francs* Sølv; ved Sølvrpris 26 d. = 1 Kr. 53, s ø.

I de senere Aar har Staterne faktisk Papirpenge med til Tider meget høj Guldagio.

Chile.

Regningsenhed: 1 *Peso* (\$) à 100 *Centavos*.

Værdi: 1 \$ Guld = 1 Kr. 36 ø.

1 \$ Papir, Septbr. 1904 = ca. 1 Kr. 30 ø.

MØNTSYSTEMET. Ved Lov 11. Febr. 1895 gik Chile, der hidtil nominelt havde haft Sølv- eller Dobbeltmøntfod, men i Virkeligheden Papirpenge, over til Guldmøntfod med Sølv som Skillemønt. Ved senere Lov 19. Januar 1899 anordnedes Udrægning af Sølvmet efter et andet System med betydelig lavere Sølvindhold (se ndfr.). Af disse er der udmøntet et stort Beløb. De fungerer dog vedvarende som Skillemønter, idet Papirpengenes Værdi, som endnu ikke fuldstændig har naaet Guldmønternes, dog er betydelig højere end Sølvmønternes reelle Værdi. Lov 31. Aug. 1898 ordner Udmøntningen af Broncemønt. — Ifølge disse Love vejer Guldmønterne pr. *Peso* 0.599 103 g, Finhed $916\frac{2}{3}$, altsaa 1 *Peso* = 0.549 178 g f. G. Sølvmønterne præges saaledes, at 1 *Peso* vejer 20 g, Finhed 500, altsaa 10 g f. S. — Der kan udmøntes Guldmønter: 20 *Pesos* (Condor), 10 (Doblon), 5 (Escudo); Sølvmønter: 1 *Peso*, 20, 10, 5 *Centavos*; Broncemønter: $2\frac{1}{2}$, 2, 1, $\frac{1}{2}$ *Centavo*. Efter det før 1895 gældende System var 1 *Peso* Sølv = 5 *Francs*. — Møntværk i Santiago.

PAPIRPENGE udstedes dels af Staten, dels af talrige Seddelbanker. Loven af 1895 besluttede Inddragning af Statsnoterne, men allerede i 1898 foranledigede Krigsrustninger og slette økonomiske Forhold atter Udstedelsen af et større Beløb. Disse skulde være indløste 1902, men Inddragningen udsattes ved Lov 31. Decbr. 1901 til 1905.

Columbias forenede Stater.

Regningsenhed: 1 *Peso* à 10 *Décimos* (*Reales*) à 10 *Centavos*.

Finansnød og Pengeorden. Ved en Række Love 1853—72 indførtes dobbelt Møntfod med 1 *Peso* = 5 *Francs*; men siden 1885 er Sølvmønten bleven meget betydelig forringet. Banknoter med Tvangskurs. Vekselskurserne noteres i Papir.

Udmøntningen i Overensstemmelse med det franske System omfattede: af Guld Stykker paa 20, 10, 5, 2, 1 *Peso* efter Forholdet 1 *Peso* = 5 *Francs* i Guld (Udmøntningen af Guld er højst ubetydelig); af Sølv: 1 *Peso* (kaldet *Colombiano*, tidligere *Granadino*) vejende 25 g, Finhed 900; Skillemønt af Sølv: $\frac{1}{2}$ *Peso* (*Peseta*), 20, 10, 5 *Centavos*, alle af Vægt i Forhold til *Peso*en, men kun af Finhed 835. — Halv-*Peso*en (10.4375 g f. S.) blev imidlertid efterhaanden den faktiske Hovedmønt, hvorved altsaa 900 *Pesos* Sølv blev = 835 Sølv-5-*Francs*. I 1885 reduceredes Halv-*Peso*ens Finhed til 500 (6.25 g f. S.), og al den ældre Mønt, som Regeringen kunde faa fat paa, ommøntedes herefter; 900 *Pesos* Sølv er altsaa nu blevne = 500 Sølv-5-*Francs*. De kursierende Penge er de af Nationalbanken i Bogotá udstedte Noter, hvilke har Tvangskurs, samt Sølvmønt af Finhed 500 og Nikkelmønt paa 5 og $2\frac{1}{2}$ *Centavos*. 1894 tillodes fri Udmøntning af en Guldmønt, *Condor*, Finhed 900, indeholdende 14.508 g f. G. En Lov af 1904 dekretterer som Møntenhed en *Guld-peso* af Finhed 900 og Nettovægt 1.672 g f. G. Tidligere Guldmønter og Sølvmønter af Finhed 835 vedbliver at være lovligt Betalingsmiddel. Det samme gælder om Papirpengene. Loven forbyder vel Udstedelse af flere Papirpenge, men fastholder udtrykkelig Tvangskursen for de eksisterende. Disses Mængde angives ved

Udgangen af 1903 til ca. 140 Mill. £, deres Kursværdi til kun 1½ Mill. £ (Guldagio ca. 9200 ‰). — Møntværker i Bogotá, [Popayan], Medellin; meget høj Slagskat.

Costarica.

Regningsenhed: 1 *Colon*.

Værdi: 1 *Colon* Guld = 1 Kr. 73,6 ø

Guldmøntfod (Lov 17. April 1900). 1 *Colon* skal veje 0,788 g, Finhed 900, altsaa = 0,7092 g f. G. Faktisk cirkulerer Papirpenge med Tvangskurs og Agio.

Cuba.

Der regnes efter Pesos eller Guldpjastre à 100 Centavos. Pesoen deles ogsaa i 8 Realer à 2 Halvrealer à 2 Cuartillos. I Slutning af 19. Aarh. skete Tilnærmelse til det spanske Møntsystem. Under den nordamerikanske Okkupation fastsloges (1898), at alle offentlige Betalinger skulde foregaa i de Forenede Staters Penge eller i fremmed Guldmønt, saaledes at 25-Pesetasstykker modtages for 4 \$ 82 c, 20-Francsstykker for 3 \$ 86 c. Spansk Sølv mønt skal modtages efter Forholdet 1 Peseta = 12 c. I 1902 sattes alle før 1868 prægede spanske Sølv mønter ud af Kurs.

Dominikanske Republik.

Der regnes efter amerikanske Dollars. Af egne Mønter [findes kun nogen Skille mønt, præget i Filadelfia.

Ecuador.

Regningsenhed: 1 *Sucre* à 10 *Décimos* eller à 100 *Cents*.

Værdi: 1 *Sucre* Guld = 1 Kr. 81,6 ø.

Guldmøntfod (Lov 3. Novbr. 1898). Guldmønt: 10 *Sucres* (*Condor Equatoriano*), Vægt 8,136 g, Finhed 900, altsaa 7,3224 g f. G. Skille mønt: af Sølv 1 *Sucre*, 20, 10, 5 *Cents*. Finhed 900, *Sucres* stykket vejende 25 g, de andre i Forhold; desuden kan møntes Kobber og Nikkel. Guldmønterne udmøntes Birmingham, Sølv mønterne i Lima. Seddelbanker i Guayaquil.

Europæiske Besiddelser, se MODERLANDENE.

Forenede Stater, Amerikas.

Regningsenhed: 1 *Dollar* (\$) à 100 *Cents* (à 10 *Mills*).

Værdi: 1 \$ = 3 Kr. 73,15 ø.

Guldmøntfod (Lov 12. Februar 1873, Lov 14. Marts 1900). Sølvdollaren, udmøntet i Forhold til Guldet efter Værdiforhold 15.988:1 er dog endnu lovligt Betalingsmiddel.

Guldmønt: 1 \$ Guld vejer 25,8 Troy-grains (9 600 \$ af 43 Troy-lbs Møntguld), Finhed 900; 1 \$ indeholder 1,504 63 g f. G. Af 1 oz. f. G. udbringes \$ 20,6718. Der præges Stykker paa 20, 10 (*Eagle*), 5, [3], 2½, [1] \$. *Sølv hovedmønt*: 1 Sølv-Dollar (*Standard Silver Dollar*) vejer 412½ Troy-grains, Finhed 900; indeholder 24,056 g f. S. Af 1 oz. f. S. udmøntes 1,2929 Sølv-Dollar. *Skille mønt*: af Sølv siden 1873 Stykker paa 50, 25, 10 (*Dime*) Cents, [ældre Stykker desuden paa 5 og 3 Cents]; af Nikkel 5, [3] Cents; af Bronze [2], 1 Cent. Sølv-Skille mønterne udmøntes siden 1873 i Tilslutning til det metriske System, saaledes at 1 \$ svarer til 5 Francs Sølv (25 g af Finhed 900).

Som HANDELSMØNT i Sølv, beregnet paa Østasien, udmøntedes 1873—78 den saakaldte *Trade-Dollar*; Vægt 420 Troy-grains (27,215 6 g), Finhed 900; altsaa = 24,494 g f. S. Den var oprindelig lovligt Betalingsmiddel i de Forenede Stater for indtil 5 \$; i 1876 blev denne Egenskab den berøvet, men den vedblev alligevel at kursere; i 1887 er den definitivt sat ud af Kurs i de Forenede Stater.

Møntværker i Philadelphia, San Francisco, Carson City (Nevada), New-Orleans.

Adgang til at faa Guld udmøntet staar aaben for private. Derimod er Udmøntningen af Sølv-Dollars forbeholdt Regeringen. Lov af 28. Februar 1878 (*the Bland bill*) bestemte, at Regeringen maanedlig skulde opkøbe efter Markedspris for mindst 2 Mill. og for højest 4 Mill. \$ Sølv og udmønte dette til Standard-Dollars. Standard-Dollaren blev erklæret for lovligt Betalingsmiddel efter paa-

lydende Værdi for alle offentlige Skatter og Afgifter samt iøvrigt i ethvert Forhold, hvor ikke det modsatte er udtrykkelig stipuleret i Kontrakten. Mod Depot af Sølv-Dollars udsteder Statskassen *Sølv-Certifikater*, der cirkulerer i Stedet for Mønten. — Ved *Lov 14. Juli 1890* blev det fastsat, at Statskassen maanedlig skulde opkøbe indtil $4\frac{1}{2}$ Mill. oz. fint Sølv; Sølvet købtes til Markedspris, dog at det ikke maatte betales med over \$ 1.29 pr. oz. Betalingen erlagdes i *Treasury notes (new legal tender notes)*, hvilke er lovligt Betalingsmiddel i samme Omfang som Sølv-Dollaren. Disse Noter er indløselige paa Anfordring. Forskriften i Loven af 1878 om Størrelsen af den maanedlige Sølvudmøntning ophævedes. Kun et mindre Beløb Sølv-Dollars er gaaet over i Cirkulationen; den langt overvejende Del er deponeret i Finanskassen (*the Treasury*) i Washington, hvor der efterhaanden er blevet ophobet et enormt Beløb saavel af Guld som af Sølv. Loven af 1890 ophævedes allerede 1893. Største Delen af det i Henhold til Loven indkøbte Sølv er siden 1898 blevet udmøntet, dels i Standard-Dollars, dels i Skillemønt (se S. 489). *Lov 14. Marts 1900* fastslaar Guldmøntfoden og træffer Foranstaltninger til at opretholde Gulbeholdningen uden dog at berøve Standard-Dollaren dens Egenskab af lovligt Betalingsmiddel. Den fastsætter, at saavel de ældre Legal-tender Notes (se ndfr.) som de ifl. *Lov 14. Juli 1890* udstødte skal være indløselige i Guld. — Guldet udgør den overvejende Del af Staternes Metalbeholdning.

PAPIRCIRKULATIONEN bestaar dels af Statsnoter, dels af Banknoter.

A) **STATSNOTERNE** er af en Række forskellige Arter. 1) *Legal-tender Notes* [old] (*greenbacks*) er Restbeløbet af de i sin Tid under Borgerkrigen udstødte Papirpenge (S. 496). Siden 1. Januar 1879 indløser Statskassen Noterne paa Anfordring med Mønt (siden 1900 kun med Guld). Beløbet er 346.7 Mill. \$. Afsnit fra 1 til 10 000 \$. — 2) *Guld-Certifikater* udstedes af Finanskassen mod Depot af møntet eller umøntet Guld; indløses med Guld. Afsnit fra 20 \$ opefter. Beløb 1. Juli 1903: 409.2 Mill. \$. — 3) *Sølv-Certifikater* udstedes af Finanskassen mod Depot af Sølv Dollars og indløses med disse (*Lov 28. Febr. 1878*, se ovfr.). Afsnit fra 10 \$ opefter. Medens selve Sølv-Dollaren vises tilbage af Cirkulationen, er Sølv-Certifikaterne blevne et stærkt benyttet Omsætningsmiddel. Beløb 1. Juli 1903: 464.7 Mill. \$. — 4) *Treasury-Notes (new legal tender notes)* udstødte i Henhold til *Lov 14. Juli 1890*; indløses med Guld (se ovfr.). Afsnit fra 1 til 1000 \$. Beløb 1. Juli 1903: 19.3 Mill. \$. Efterhaanden som Sølv et er blevet udmøntet, er Treasury-Noterne inddragne og erstattede med Sølvcertifikater.

B) **BANKNOTER.** De nordamerikanske Seddelbankers tidligere Historie er Historien om en Række Katastrofer, fremkaldte ved letsindig Styrelse og medførende Standsning af Banker i Hundredevis. Seddelvæsenet er imidlertid nu bragt i bedre Orden. De seddeludstedende Banker, der er underkastede den fælles unionelle Banklovgivning, kaldes *National Banks*. Ved Siden heraf findes der et vist Antal saakaldte *States-Banks* (ordnede ved de enkelte Staters særlige Lovgivninger); men disses Emission er kun af ringe Betydning. — For *Nationalbankerne* gælder følgende Bestemmelser (*Lov 3. Juni 1864* samt en Række Tillægsglove, bl. a. *Lov 20. Juni 1874*, *Lov 12. Juli 1882* og *Lov 14. Marts 1900*): Sedlerne er funderede ved amerikanske Statsobligationer (*United States bonds*), der deponeres i Finanskassen; desuden skal der i rede Penge deponeres 5 % af Seddelomløbet. Emissionsretten er lig Obligationernes Værdi (indtil 1900 var den kun 90 %), dog ikke ud over 90 % af Bankens indbetalte Kapital. Bankerne i de større Byer skal have en Kassebeholdning svarende til 25 % af de i dem indestaaende Deposita. i de mindre Byer 15 %; derimod medfører Seddelomløbet ingen Forpligtelse i Henseende til Kassebeholdningens Størrelse. Unionen lader Sedlerne fabrikere; de er i Afsnit fra 5 til 1000 \$. Standser en Bank, overtager Statskassen Sedlernes Indløsning og gør sig betalt i de deponerede Værdier. Statskassen hæver en Afgift af $\frac{1}{2}$ % af Gennemsnits-Cirkulationen. — Nationalbankernes Antal er overordentlig stort (angaves i Septbr. 1903 til 5042); Seddelomløbet gik i en Aarrække tilbage, idet Kurstigningen for de Papirer, som skulde deponeres, gjorde Seddeludstedelsen lidet fordelagtig. Banksedlernes Plads optoges efterhaanden af Statsnoterne. Det var dette Forhold, som foranledigede, at man i 1900, samtidig med at ældre Statsgæld konverteredes til 2 %, forhøjede det Beløb, der kunde udstedes mod de nye Obligationer, fra 90 til 100 %, og nedsatte Afgiften fra 1 til $\frac{1}{2}$ %. Cirkulationen var i Slutningen af 1903 omtrent 380 Mill. \$.

Den samlede METAL- og PAPIRMÆNGDE i de Forenede Stater den 1. Juli 1903 angives saaledes (i Millioner af Dollars):

METAL.	I Finans- kassen	Udenfor Finanskassen	Tilsammen	
Guld i Barrer	157.5	—	157.5	Guld: 1 249.5
Guldmønt	474.8	617.2	1 092.	
Sølv i Barrer	17.6	—	17.6	Sølv: 677.4
Sølv-Dollars	485.4	72.4	557.8	
Sølv-Skillelønt	9.3	92.7	102.	
	1 144.6	782.3	1 926.9	1 926.9
PAPIR.				
Legal-tønder notes	12.4	334.3	346.7	Statsnoter: 1 239.9
Treasury Notes (Lov 14. Juli 1890)	0.2	19.1	19.3	
Gold certificates	31.9	377.3	409.2	
Silber certificates	10.	454.7	464.7	Banknoter: 409.5
National-bank notes	13.7	395.3	409.5	
	68.2	1 581.2	1 649.4	1 649.4

Den samlede Metalbeholdning i Finanskassen var altsaa ca. 1144 Mill. \$ (hvoraf 632 Mill. Guld, 512 Mill. Sølv); Beløbet af Statsnoter udenfor Finanskassen var 1185 Mill. \$, hvoraf metallisk udækket 41 Mill. Af Banknoter var der i Cirkulation udenfor Finanskassen og Bankerne 361 Mill., hvoraf metallisk udækket 169 Mill., saa at den samlede udækkede Papircirkulation herefter bliver 210 Mill. \$; men da ca. 395 Mill. \$ af Statsnoterne beroede i Nationalbankerne, overstiger i Virkeligheden Statskassens og Bankernes Metalbeholdning den cirkulerende Seddelmængde.

Kolonier og Besiddelser.

Hawaii har de forenede Staters Møntsystem.

Portorico ligeledes. Ifølge Lov 12. Apr. 190) inddroges de tidligere cirkulerende Pesos.

Philippinerne. (Lov 2. Marts 1903). Regningsenhed er 1 *Peso* Guld (à 100 Centavos), 12.9 grains, Finhed 900, altsaa Halvdelen af en nordamerikansk Gulddollar. Denne er lovligt Betalingsmiddel efter tariferet Værdi 1 \$ = 2 Pesos. Der udmøntes ingen philippinsk Guldmønt, men af Sølv 1 *Peso*, Vægt 416 grains, Finhed 900, altsaa 374.4 grains = 24.261 g f. S. Denne Mønt er lovligt Betalingsmiddel. Endvidere udmøntes Skillelønt; af Sølv 50, 20 10 Centavos (Vægt og Finhed i Forhold som Pesoen); af Nikkel 5 Centavos; af Bronze 1, 1/2 Centavo. For at opretholde Værdiforholdet mellem Sølvlønt og Guldpesoen kan der udstedes Obligationer betalbare i Guld. De hidtil kursierende mexikanske Dollars og Sølvlønter udmøntede af Spanien til Øernes Brug vedbliver indtil videre at være Betalingsmiddel efter en Tarifværdi, der fra Tid til anden fastsættes af Guvernøren. — Møntværk i Manila, men Møntningen foregaar hovedsagelig i de Forenede Staters Møntværker.

Guatemala, se CENTRALAMERIKANSKE STATER.

Haiti.

Regningsenhed: 1 *Gourde* (Peso) à 100 *Cents*.

Værdi: 1 Gourde = 5 Francs Sølv; ved Sølvpris 26 d. = 1 Kr. 53,8 ø.

Tidligere stor Forvirring; mange Slags fremmede Møntsorter og Masser af Papirpønge. I 1880 vedtoges Tilslutning til det franske Møntsystem med 1 Gourde = 5 Francs. I Overensstemmelse hermed har Haiti ladet udmønte en Del Sølv samt Skillelønt i Paris, og disse Mønter har nu fortrængt de fremmede. Af Guldmønt forekommer der næsten udelukkende nordamerikansk; haitisk Guldmønt er ikke bleven præget. — Samtidig med Møntreformen grundlagdes en Nationalbank i Port-au-Prince med Eneret til Udstedelse af funderede Sedler; men senere har Regeringen paa ny udgivet Papirpønge, og Bankens Sedler er forsvundne af Cirkulationen.

Honduras, se CENTRALAMERIKANSKE STATER.

Mexiko.

Regningsenhed: 1 *Peso*, Pjaster, Dollar (\$) à 100 *Centavos*.

Værdi: 1 \$, ved Sølvpriis 26 d. = 1 Kr. 67,₁ ø.

Sølvmøntfod; noget Guld præges som Handelsmønt efter et nominelt Værdiforhold af ca. 16¹/₂:1. Udmøntningsforholdet er i Overensstemmelse med de ældre spanske Mønters, saaledes at Sølvpesoen er = den gamle spanske *Peso fuerte*, og Guldpesoen er = ¹/₁₆ af den gamle spanske *Dublon* el. *Onza* (jfr. SPANIEN). Lov 28. Novbr. 1867 har ved at omskrive Mønternes Vægt til Gram forhøjet den med en praktisk umærkelig Brøk. — Sølvpesoen skal veje 27.073 g, Finhed 902⁷/₉, altsaa indeholde 24.441 g f. S. Faktisk er den i Regelen noget ringere og angives i Gennemsnit til ca. 24.35 g f. S. Af Sølvmønt præges Stykker paa 1 *Peso*, [50], [25], 10, 5 *Centavos*, alle af Finhed som *Peso*'en og af Vægt i Forhold; Bronze: 1 *Centavo*. — Delingsmønter, prægede i Overensstemmelse med den ældre Inddeling af *Peso*'en i 8 *Reales* à 4 *Cuartillos*, er først blevet satte ud af Kurs i 1890. — Guld præges i Stykker paa nominelt 20, 10, 5, [2¹/₂], 1 *Peso*, alle af Finhed 875 og vejende 1.692 g pr. *Peso*; altsaa 1 *Peso* Guld er = 1.4805 g f. G. = 3 Kr. 67 ø. Ældre Guldmønter (fra før 1861) var paa 16 (*Onza*), 8, 4, 2, 1 *Peso*.

Den fra Landets rige Sølvminer udgaaende mexikanske Pjaster kurserer vedvarende i ikke ringe Omfang i Amerika og Afrika, men dog navnlig i Østasien, hvor den endnu stadig er den mest udbredte og almindeligst anerkendte Møntsort. Den er Genstand for regelmæssig Notering i London (*Mexican Dollars*, d. pr. oz.), hvorhen største Delen af den aarlige Udmøntning bliver sendt for derfra atter at gaa videre. — Mexiko har 11 Møntværker. Prægningen er temmelig usikker; til Gengæld er Sølvmønterne ofte guldholdige. Høj Slagskat.

SEDDELBANKER. *Banco Nacional de Mexico*, *Banco de Londres y Mejico* og flere andre udgiver Sædler.

Nicaragua, se CENTRALAMERIKANSKE STATER.

Panama.

Fra 1904 Guldmøntfod i nøje Tilslutning til Amerikas Forenede Stater, hvis Mønter cirkulerer som lovligt Betalingsmiddel. Den nationale Møntenhed skal dannes af en *Balboa*, en ny Sølvmønt, der skal udpræges i Vægt og Finhed lig en amerikansk Dollar.

Paraguay.

Regningsenhed: 1 *Peso* à 100 *Centavos* (eller à 8 *Reales*).

Nominelt er 1 *Peso* = 5 *Francs*. Indenlandsk Sølv- eller Guldmønt findes ikke; kun Kobbermønt og Papirpenge.

Peru.

Regningsenhed: 1 *Sol* (*Peso*) à 100 *Centavos*.

Værdi: 1 *Sol* = 1 Kr. 81,₆ ø.

Guldmøntfod (Lov 2. Okt. 1900). Guldmønten *Libra Peruana* = 10 *Sol* er i Vægt og Finhed nøjagtig lig den engelske *Sovereign*. Der præges af Guld 1 og ¹/₂ *Libra*; Skillemønt: af Sølv: 1, ¹/₂, ¹/₅, ¹/₁₀, ¹/₂₀ *Sol*, alle i det Forhold, at 1 *Sol* vejer 25 g, af Finhed 900; af Bronze 2, 1 *Centavo*. — Møntværk i Lima. — Papirpenge eksisterer ikke siden 1887.

San Salvador, se CENTRALAMERIKANSKE STATER.

Uruguay.

Regningsenhed: 1 *Peso* (\$) à 100 *Centavos* (*Centésimos*).

Værdi: 1 *Peso* Guld = 3 Kr. 85,₉ ø.

Guldmøntfod (Lov 7. Juni 1876). Guldpesoen forekommer ikke præget; det er en Regningsmønt, ansat til 1.697 g af Finhed 917 = 1.556 g f. G. Man hjælper sig med fremmed Guldmønt og regner i *Dollars* og *Cents*. Skillemønt af Sølv: 1 *Peso*, 50, 20, 10 c.; Sølv-Pesoen vejer 25 g, de andre Stykker i Forhold, alle af Finhed 900. I de senere Aar er Nikkelmønter prægede i Berlin og Buenos Ayres.

Statens Finanser er i en mislig Forfatning. Af Seddelbanker findes der flere, navnlig den uruguayiske Nationalbank. Denne har set sig nødsaget til at standse Indløsningsen af sine Sædler.

Venezuela. Regningsenhed: 1 *Bolivar* à 100 *Céntimos*.Værdi: 1 *Bolivar* = 1 Franc.

Ved Lov 27. Maj 1887 og Lov 9. Juli 1891 indførtes det franske Møntsystem med Franc'en som Enhed under Navn af *Bolivar*. Der udmøntes af Guld Stykker paa 100 og 20 *Bolivares*, af Sølv Stykker paa 5, samt Skillemønt paa 2, 1 og $\frac{1}{2}$ *Bolivar*, alle ganske som de tilsvarende franske Mønter. — Før 1887 var Møntenheden 1 *Peso* el. *Venezolano* (à 100 *Centavos*) = 5 Francs. De fra den Tid prægede Mønter vedbliver at kursere. — Møntværk i *Caracas*.

Der regnes endnu hyppig ligesom i Nabolandene efter den ældre *Peso Macuquina* el. *Peso sencillo* (à 8 *Reales*) = 4 *Bolivares*.

Stats-Papirpenge findes ikke. *Banco de Venezuela* i *Caracas* udsteder Sedler.

5. Australien, Polynesien.

Britiske Besiddelser, se BRITISKE RIGE, EUROPA.

Hawaii, se FORENEDE STATER, AMERIKAS.

VI. Tabeller.

De tvende omstaaende Tabeller (S. 522 — 523) indeholder en samlet Oversigt over de vigtigste nu gældende Guldmønter samt Hovedmønter og Handelsmønter af Sølv.

Nedenstaaende SAMMENLIGNING viser det indbyrdes Forhold mellem de vigtigste GULD MØNTSYSTEMER.

	Skandinaviske Krone	Tyske Mark	Francs	Hollandske Gylden	Britiske Pund St.	Nordamerikanske Dollars	Østerrigske Kroner	Rubler
1000 Kr. .... =	1 000.	1 125.	1 388 $\frac{2}{3}$.	666.71	55.068	267.99	1 322.59	520.81
1000 M. .... =	888 $\frac{2}{3}$.	1 000.	1 234.57	592.63	48.949	238.21	1 175.63	462.94
1000 fr. .... =	720.	810.	1 000.	480.03	39.649	192.95	952.25	374.98
1000 hfl. .... =	1 499.90	1 687.39	2 083.20	1 000.	82.596	401.96	1 983.74	781.16
1000 £. .... =	18 159.52	20 429.46	25 221.55	12 107.15	1 000.	4 866.56	24 017.44	9 457.61
1000 amer \$. =	3 731.49	4 197.92	5 182.62	2 487.82	205.484	1 000.	4 935.19	1 943.40
1000 K.(østerr.) =	756.10	850.61	1 050.14	504.10	41.636	202.63	1 000.	393.78
1000 R ⁹ . .... =	1 920.09	2 160.10	2 666.79	1 280.13	105.735	514.56	2 539.47	1 000.

VII. Pengemængden.

Opgørelserne over den i de forskellige Lande tilstedeværende Pengemængde er efter Sagens Natur mere eller mindre usikre. Beholdningerne af ædelt Metal i de store Banker og i Statskasserne kan opgives med Nøjagtighed, ligeledes Cirkulationen af Papir; derimod kan Cirkulationen af ædelt Metal blandt Publikum ikke kontrolleres, og Overslagene derover maa i væsentlig Grad bero paa et Skøn. Der foreligger imidlertid fra forskellige Sider en Række indgaaende Undersøgelser, og i det store og hele kan det antages, at Overslagene for Kulturlandenes Vedkommende ikke fjærner sig altfors meget fra det virkelige Forhold. Størst Usikkerhed frembyder ethvert Forsøg paa en Beregning for de asiatiske Landes Vedkommende.

Oversigt over de vigtigste nu gældende Guldmønter.

		Vægt i Gram	Finhed i Tusindedele	Guldindhold i Gram	Værdi i Kroner
					Kr. ø.
Europa:	Stykker paa:				
Belgien	20, 10 Francs . . . . . pr. 1 Franc	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Danmark	20, 10 Kroner . . . . . » 1 Krone	0.448 03	900	0.403 23	1 •
England	5, 2, 1, 1/2 Sovereign . . . » 1 Sovereign	7.988 06	916 ² / ₃	7.322 39	18.15,95
Frankrig	100, 50, 20, 10, 5 Francs . . » 1 Franc	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Grækenland	20, 10, 5 Drachmer . . . . » 1 Drachme	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Italien	20, 10 Lire . . . . . » 1 Lira	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Nederlandene	10 Gylden . . . . . » 1 Gylden	0.672	900	0.604 8	1.49,99
	Handelsmønt: 2, 1 Dukat . . » 1 Dukat	3.494	983	3.434 5	8.51,8
Norge	20, 10 Kroner . . . . . » 1 Krone	0.448 03	900	0.403 23	1 •
Portugal	10 (Corôa), 5, 2, 1 Milréis . » 1 Milréis	1.773 5	916 ² / ₃	1.625 71	4.03,18
Rumænien	20, 10 Léi . . . . . » 1 Léu	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Rusland	15 (Imperial) 10, 7 ¹ / ₂ (Halv imperial), 5 Rub. . . » 1 Rubel	0.860 26	900	0.774 23	1.92,01
Finland	20, 10 Mark . . . . . » 1 Mark	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Schweiz	20 Francs . . . . . » 1 Franc	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Serbien	20, 10 Dinar . . . . . » 1 Dinar	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Spanien	100, 50, 25, 20, 10, 5 Pesetas . » 1 Peseta	0.322 58	900	0.290 32	• 72
	Ældre: 1 Dublon . . . . . ca.	27.064	875	23.681	ca. 58.73
	— 1 Isabelino (Centén)	8.387	900	7.548 4	18.72
Sverige	20, 10, 5 Kronor . . . . . » 1 Krona	0.448 03	900	0.403 23	1 •
Tyrkiet	5, 2 ¹ / ₂ , 1, 1/2, 1/4 Pund . . » 1 Pund	7.216	916 ² / ₃	6.615	16.40,5
Tyske Rige	20, 10 Mark . . . . . » 1 Mark	0.398 25	900	0.358 42	• 88 ² / ₃
Østerrig-Ungarn	20, 10 Kroner . . . . . » 1 Krone	0.338 75	900	0.304 87	• 75,61
	Handelsmønt: 4, 1 Dukat . . » 1 Dukat	3.490 90	986 ¹ / ₃	3.442 41	8.53,7
Asien:					
Indien, Britisk	2, 1, 2/3, 1/3 Mohur . . . » 1 Mohur	11.663 81	916 ² / ₃	10.691 83	26.51,6
„ Fransk	1 Pagode	3.401 9	708 ¹ / ₃	2.409 7	5.97,6
Japan	20, 10, 5 Yen . . . . . » 1 Yen	5/8	900	0.75	1.86
Persien	2, 1, 1/2 Toman . . . . . » 1 Toman, ca.	2.85	900	2.565	ca. 6.36
Afrika:					
Ægypten	1 Pund	8.5	875	7.437 5	18.441 ¹ / ₂
Amerika:					
Argentina	5, 2 ¹ / ₂ Pesos . . . . . » 1 Peso	1.612 90	900	1.451 61	3.60
Brasilien	20, 10 Milréis . . . . . » 1 Milréis	0.896 48	916 ² / ₃	0.821 73	2.03,3
Chile	20 (Condor), 10 (Doblon), 5 (Escudo) Pesos . . . . » 1 Peso	0.599 10	916 ² / ₃	0.549 18	1.36
Ecuador	10 (Condor) Sucres . . . . » 1 Sucre	0.813 6	900	0.732 24	1.81,6
Forenede Stater	20, 10 (Eagle), 5 [3], 2 ¹ / ₂ [1] Doll. . . . . » 1 Dollar	1.671 81	900	1.504 63	3.73,15
Mexiko	20, 10, 5 [2 ¹ / ₂], 1 Peso . . » 1 Peso	1.692	875	1.480 5	3.67,16
Peru	1 Libra Peruana . . . . . » 1 Libra	7.988 06	916 ² / ₃	7.322 39	18.15,95
Venezuela	100, 20 Bolivares . . . . » 1 Bolivar	0.322 58	900	0.290 32	• 72
Australien:					
Britisk Austral	1, 1/2 Sovereign . . . . . » 1 Sovereign	7.988 06	916 ² / ₃	7.322 39	18.15,95

1 g fint Guld = 2 Kr. 48 ø.

Oversigt over nu gældende Hovedmønter og Handelsmønter af Sølv.

		Vægt i Gram	Finhed i Tusindedele	Sølvindhold i Gram	Værdi i Kroner		
					Gældende Værdi i Landet sely	Metalværdi ved Sølvrpris	
						160 Kr. pr. kg (607 $\frac{1}{8}$ d., 15 $\frac{1}{2}$:1)	68 Kr. 38 ø. pr. kg (26 d., 36.27:1)
Europa:	Stykker paa:				Kr. ø.	Kr. ø.	Kr. ø.
Belgien	5 Francs . . . . . pr. 1 Franc	5.	900	4.5	•.72	•.72	•.30,8
Frankrig	5 Francs . . . . . » 1 Franc	5.	900	4.5	•.72	•.72	•.30,8
Grækenland	5 Drachmer . . . . . » 1 Drachme	5.	900	4.5	•.72	•.72	•.30,8
Italien	5 Lire . . . . . » 1 Lira	5.	900	4.5	•.72	•.72	•.30,8
Nederlandene	2 $\frac{1}{2}$ (Rijksdaalder), 1, 1 $\frac{1}{2}$ Gylden . . . . . » 1 Gylden	10	945	9.45	1.50	1.51 $\frac{1}{5}$	•.64,6
Schweiz	5 Francs . . . . . » 1 Franc	5.	900	4.5	•.72	•.72	•.30,8
Serbien	5 Dinar . . . . . » 1 Dinar	5.	900	4.5	—	•.72	•.30,8
Spanien	5 Pesetas (Duro) . . . . . » 1 Peseta	5.	900	4.5	—	•.72	•.30,8
Tyrkiet	20, 10, 5, 2, 1, 1 $\frac{1}{2}$ Pjaster » 1 Pjaster	1.202	830	0.998	c. •.15,2	•.16	•. 6,8
Østerr.-Ungarn	Handelsmønt: 1 Maria- Theresien-Thaler	28.067	833 $\frac{1}{3}$	23.389	—	3.74,2	1.60
Asien:							
Cochinchina	1 Fransk Handels-Pjast.	27.	900	24.3	—	3.88,8	1.66,2
Hongkong	1 Britisk Dollar	26.957	900	24.261	—	3.88,2	1.65,9
Indien, Britisk	2, 1, 1 $\frac{1}{2}$, 1 $\frac{1}{4}$, 1 $\frac{1}{8}$ Rupie » 1 Rupie	11.664	916 $\frac{2}{3}$	10.692	1.21	1.71,1	•.78,1
— Fransk	1 Pondichéry-Rupie	11.410	958 $\frac{1}{3}$	10.935	—	1.75	•.74,8
Persien	2, 1 Kran . . . . . » 1 Kran, ca.	5.	900	4.5	—	•.72	•.30,8
Siam	1 Tikal . . . . . ca.	15.2	902	18.7	1.06,8	2.19	•.93,7
Straits Settlements	1 Straits Settlements Dollar	26.957	900	24.261	—	3.88,2	1.65,9
Amerika:							
Argentina	1 Peso	25.	900	22.5	—	3.60	1.58,8
Bolivia	1, 1 $\frac{1}{2}$, 1 $\frac{1}{5}$, 1 $\frac{1}{10}$, 1 $\frac{1}{20}$ Peso (Boliviano) . . . . . » 1 Peso	25.	900	22.5	—	3.60	1.58,8
Foren. Stater	1 Standard Dollar	26.730	900	24.057	3.73,1	3.84,9	1.64,5
	Handelsmønt; 1 Trade Dollar	27.216	900	24.494	—	3.91,9	1.67,5
Guatemala	1, 1 $\frac{1}{2}$ Peso	25.	900	22.5	—	3.60	1.58,8
Mexiko	1, 1 $\frac{1}{2}$, 1 $\frac{1}{4}$, 1 $\frac{1}{10}$, 1 $\frac{1}{20}$ Peso » 1 Peso	27.078	902 $\frac{7}{9}$	24.441	—	3.91,1	1.67,1
Venezuela	5 Bolivares . . . . . » 1 Bolivar	5.	900	4.5	•.72	•.72	•.30,8

Til Sammenligning anføres den indtil 1875 i Danmark, Norge og Sverige gældende Sølvment:

Danmark	2 (Specie) 1, 1 $\frac{1}{2}$ Rigs- daler Rigsment. . . . . pr. 1 Rigsdaler	14.447	875	12.641	(2.)	2.02,3	•.86,4
Norge	1, 1 $\frac{1}{2}$, 1 $\frac{1}{5}$, 1 $\frac{1}{10}$ Species- daler . . . . . » 1 Sp.daler	28.910	875	25.297	(4.)	4.04,8	1.73
Sverige	4 (Specie), 2, 1, 1 $\frac{1}{2}$, 1 $\frac{1}{4}$, 1 $\frac{1}{10}$ Riksdaler Riks- mønt . . . . . » 1 Riksdaler	8.502	750	6.376	(1.)	1.02	•.43,6

Den amerikanske Møntdirektør opgør den samlede Verdenspengemængde ved Udgangen af 1902 til ca. 45 Milliarder Kroner, nemlig ca. 20 Milliarder i Guld, ca. 14 Milliarder i Sølv (Hovedmønt og Skillemønt), ca. 11 Milliarder i udækket Papir.

Over Beholdningerne af **ÆDELTE METAL** (Mønt og Barrer) ved Udgangen af 1902 gengives med nogle Ændringer de opstillede Overslag:

	Guld Mill. Kr.	Sølv			Gænt. pr. Individ	
		Hoved- mønt og Barrer Mill. Kr.	Skillemønt Mill. Kr.	I alt Mill. Kr.	Guld	Sølv
					Kr.	Kr.
Storbritannien	2 045	—	435	435	49.	10.5
{ Danmark	60	—	22	22	24.	8.8
{ Norge	30	—	13	13	13.5	5.9
{ Sverige	65	—	26	26	12.5	5.
Finland	15	—	2	2	5.5	0.7
Østerrig-Ungarn.	1 055	—	302.5	302.5	22.4	6.4
Rusland	2 780	—	390	390	21.5	3.
Portugal	20	—	24	24	3.8	4.5
Rumænien	55	—	3	3	9.	0.5
Serbien	10	—	6.5	6.5	4.	2.5
Spanien	280	—	648	648	15.	34.8
Tyske Rige	2 850	235	540	775	50.5	13.7
{ Frankrig	3 540	1 395	172	1 567	91.	40.3
{ Belgien	200	75	25	100	29.9	14.9
{ Schweiz	110	—	40	40	33.8	12.1
{ Italien	400	60	81	141	12.3	4.3
{ Grækenland	—	—	5	5	—	2.3
Holland	80	195	15	210	15.	39.8
Tyrkiet	185	110	37	147	7.8	6.2
Ægypten	110	—	24	24	11.4	2.4
Amerikas forenede Stater	4 655	2 135	375	2 510	58.3	31.5
Mexiko	30	395	—	395	2.3	29.1
Canada	125	—	25	25	23.3	4.6
Britisk Australien	480	—	23	23	87.2	4.1
Britisk Indien	235	1 925	—	1 925	0.8	6.5
Kina	—	2 800	—	2 800	—	8.5
Siam	5	720	—	720	0.8	114.3
Japan	235	—	113.5	113.5	4.9	2.4
Andre Lande	560	155	115	270		
Tilsammen ...	ca. 20 200	ca. 10 200	ca. 3 500	ca. 13 700		

Sølv mønten er ansat efter dens nominelle Værdi.

Som det vil ses, staar de Forenede Stater i Henseende til absolut Metalrigdom i Spidsen for alle Lande, medens Frankrig staar højest i Forhold til Folketallet. Den samlede Metalmængde var i Frankrig over 130 Kr. pr. Individ, i de Forenede Stater henvend 90 Kr., i Tyskland ca. 65 Kr., i Storbritannien ca. 60 Kr. — I de skandinaviske Lande er Metalmængden forholdsvis ikke stor, og i intet af Landene forekommer der synderligt Guld udenfor Bankernes Beholdninger.

Endnu skal anføres en Oversigt over Metalbeholdningerne i de europæiske og nordamerikanske *Seddelbanker* og i *Tysklands* og de *Forenede Staters Statskasse* den 1. Januar 1904 i det væsentlige efter Data samlede af det statistiske Kontor i Crédit Lyonnais i Paris.

	<i>Guld</i>	<i>Sølv</i>
	i Millioner Kroner	
Banque de France	1 700	793
Banca d'Italia.....	335	70
Andre italienske Seddelbanker	100	12
Serbiens Nationalbank	11	6
Schweiziske Seddelbanker	77	9
Grækenlands Nationalbank.....	—	1
Spaniens Bank.....	262	344
Bulgariens Nationalbank	4	5
Rumæniens Bank.....	53	2
Belgiens Nationalbank	67	17
Bank of England	516	9
Skotske Seddelbanker	200	9
Irske	54	7
Russiske Rigsbank.....	1 407	141
Tyske Reichsbank	496	209
— andre Seddelbanker.....	57	1
— Reichsschatz.....	107	—
Finlands Bank.....	15	2
Østerrig-ungarske Bank.....	839	221
Danske Nationalbank	59	6
Norges Bank.....	25	3
Sveriges Riksbank.....	59	3
Nederlandske Bank	76	118
Portugals Bank.....	19	26
Forenede Staters Statskasse.....	2 358	1 911
— — Nationalbanker	630	73
Tilsammen...	9 526	3 998

PAPIRCIRKULATIONEN (Statsnoter og Banknoter) den 1. Januar 1904 stillede sig i følgende Lande saaledes:

	Total Papir- cirkulation	Deraf metallisk udækket	Folke- mængde	Gennemsnit pr. Individ	
				Total Cirkulation	Metallisk udækket
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill.	Kr. 41.5	Kr. 15.4
Danmark.....	108	40	2.6	- 27.7	- 16.9
Norge.....	61	37	2.2	- 31.9	- 20.
Sverige.....	166	104	5.2	- 29.1	- 13.7
Tyskland.....	1 640	772	56.4	- 69.4	- 32.8
Holland.....	368	174	5.3	- 70.	- 57.8
Belgien.....	483	399	6.9	- 83.1	- 19.
Frankrig.....	3 234	740	38.9	- 18.8	- —
Storbritannien og Irland	800	—	42.5		

Almindelig Handelslære. I. Varehandelen.

Iste Afdeling. Om Handelen i Almindelighed.

I. Handelens Arter m. m.

Ved HANDEL (Fr. *commerce*, Eng. *commerce, trade*) i egentlig Forstand forstaar man *Ombytningsvirksomhed dreven som særligt Erhverv*. Handel er den særlige Erhvervsvirksomhed, der bestaar i at tilbytte sig Formuegenstande i det Øjemed atter at afsætte dem med Gevinst. Den, der driver saadant Erhverv, kaldes *Handelsmand* eller *Købmand*. Efter Beskaffenheden af de Formuegenstande, med hvis Omsætning Handelen beskæftiger sig, skelner man mellem *Varehandel*, Handel med *Penge, Kredit, Værdipapirer* m. m. Heraf indtager Varehandelen den første Plads, ikke blot historisk, men endnu stadig efter dens hele Omfang og Betydning for Folkenes samlede økonomiske Liv. Det er derfor ogsaa fortrinsvis til Varehandelen, der sigtes, og i Regelen den, der menes, naar man i al Almindelighed taler om »Handel« og om »Handelsmænd« eller »Købmænd« (jfr. S. 290—291 om disse Begrebers juridiske Betydning). Handelen med Penge, Kredit og Værdipapirer (Veksellerer- og Bankiervirksomhed) samler sig til en anden mægtig Gruppe ved Siden af Varehandelen. Den *almindelige Handelslære* har til Opgave at give en Oversigt over de forretningsmæssige Regler, der gælder for disse Handelens to store Hovedafdelinger.

I videre Forstand plejer man under Handelsvirksomhed ofte at henføre ogsaa en *Række andre Erhverv*, der slutter sig nøje til den egentlige Handel, idet de er af medvirkende Betydning ved Værdiernes Ombytning og Omflytning, saasom Mægler-, Agent-, Transport-, Rederi-, Speditions-, Forsikringsvirksomhed m. m.

Ved VARE i videste Forstand forstaas alt, hvad der gøres til Genstand for Køb og Salg. Vare er *den økonomiske Værdi betragtet, som Salgs-genstand*; alle baade materielle og immaterielle Værdier af enhver Art falder for saa vidt ind under Begrebet.

I snævrere Forstand, og særlig i Handelssproget, indskrænkes imidlertid Begrebet »Vare« (*Købmandsvarer*) til kun at omfatte *materielle rørlige Salgs-genstande*, og da atter kun saadanne, som *ikke er Penge eller Pengeeffekter*. I Handelssproget stilles altsaa »Varer« i Modsætning dels til urørlig Ejendom og til alle Arter af immaterielle Værdier, dels, og særlig, i Modsætning til »Penge«.

Vel ved Købmanden, at »Penge er ogsaa en Vare«, og at de følger samme Værdilove som alle andre Varer. Men Modsætningen er af indgribende praktisk Betydning og ytrer sig i Adskillelsen mellem to væsentlig forskellige store Grupper af Forretningsvirksomheder med uensartede Omraader og Op-gaver og med forskellig faglig Uddannelse. Handelen og Handelsrøret sonder sig da saaledes i to store Hovedafdelinger: *Varehandel* og *Pengehandel*, *Vare-marked* og *Pengemarked*.

VAREHANDELEN omfatter en Mangfoldighed af forskellige Grene, hvormod udførligere nedenfor. Til Varehandelen henregner man, som allerede berørt, ikke Handel med *faste Ejendomme*, hvilke iøvrigt ogsaa kun sjældent udgør Genstand for Handel i egentlig Forstand (dog f. Eks. Handel med Land i Nordamerika).

Handel med *levende Dyr* (Kvæg o. s. v.) er en Gren af Varehandelen; dog nævnes »Kreaturer« ofte i Modsætning til »Varer«, dette Ord taget i særlig snæver Betydning. — *Kram* er det ældre danske Ord for Varer, der sælges i Bod (Butik); heraf Krømmer, Urtekram, Isenkram, Hørkram, Krammarked (i Modsætning f. Eks. til Kvæg- eller Hestemarked) o. s. v. — Ved *Gods* forstaas i Handelssproget *Købmandsvarer betragtede som Genstand for Forsendelse*; ogsaa i denne Forbindelse stilles »Kreaturer« i Modsætning til »Varer« eller »Gods«.

Under PENGEHANDELEN indbefattes Handel med *Penge* (Køb, Salg, Veksling af Barrer, Mønter, Papirpenge, Banksedler), med handelsmæssig *Kredit* (Veksler, Anvisninger) og med *Effekter* (Fonds, Aktier), *Laane-* og *Forskudsforretninger*, Modtagelse af Penge og Værdier til *Forrentning* eller *Opbevaring* m. m.

Som en særlig Art af Handelsvirksomhed, der i visse Henseender ikke lader sig henhøre hverken under Vare- eller Pengehandel, men som til Dels udgør en tredie — om end meget mindre — Afdeling for sig, maa betragtes *Bog-*, *Musik-* og *Kunsthandel*. Denne Virksomhed omfatter to forskellige, men ofte forenede Arter af Forretning. Den ene bestaar i Salget til Publikum af de færdige Værker (Bøger, Noder, Kobberstik, Malerier o. s. v.), hvad der i Boghandelen kaldes *Sortimentsforretningen*; denne er simpelthen en Gren af Varehandelen. Derimod er *Forlagsforretningen* tillige en Handel med — eller rettere en Udbyttten af — en særegen Klasse af immaterielle Værdier: nemlig Ene-rettigheder til bestemte litterære eller kunstneriske Værkers Reproduktion (jfr. S. 355).

Fra en Række forskellige Synspunkter bliver der ogsaa i andre Henseender skelnet mellem FORSKELLIGE ARTER AF HANDEL. Blandt saadanne mer eller mindre væsentlige Adskillelser og Betegnelser kan følgende nævnes:

I stedlig Henseende: *Indenlandsk (indenrigsk) Handel* (*T. Binnenhandel*) er den, der finder Sted indenfor Landets egne Grænser; den *udenlandske (udenrigske)* finder Sted mellem Landene indbyrdes. Denne sidste kan kontrolleres ved Grænsen (Toldvæsen, Statistik); den første er vanskeligere at holde Rede paa. Den udenrigske Handel er efter sin Natur i Regelen Storhandel, dog finder ogsaa Smaahandel Sted mellem Grænseegne. Den indenrigske Handel foregaar baade i stort og i smaat; den spreder de udefra indførte Varer over Landet og fordeler Landets egne Produkter mellem dets forskellige Egne. — Man taler endvidere om *Landhandel*, *Søhandel*, *oversøisk (transatlantisk) Handel*. — *Verdenshandel* er Handelen mellem Verdensdelene indbyrdes; siges ogsaa om Indbegrebet af alle Landes og Nationers Handelssamkvem. — *Import-(Indførsels-)handelen* bringer Varer fra Udlandet til Indlandet, *Eksport (Udførsels-)handelen* omvendt; de paagældende Handlende kaldes *Importører* eller *Eksportører*. — *Transithandelen* er den Handel, hvorved Varer passerer igennem et Land paa deres Vej mellem to andre Lande. Den er af dobbelt Art. Den kan enten bestaa i en blot *Gennemførsel* af Varerne (Transit i snævrere Forstand, *Durchfuhrhandel*), og Virksomheden indskrænker sig da til Varernes Transport og Spedition (se ndfr.). Eller den kan være en egentlig Mellemhandel (*Zwischenhandel*), som besørger selve Afsætningen af et fremmed Lands

Varer til et andet fremmed Land. *Mellemhandler* kaldes iøvrigt, saavel i den indenlandske som i den udenlandske Handel, enhver Handlende, der indtræder som Mellemlid ved en Vares Omsætning, og det enten Varen passerer umiddelbart gennem hans Hænder eller ikke. I Sammenhæng hermed taler man om *direkte Handel*, som er den, der forskaffer sig Varerne fra *første Haand*, d. v. s. umiddelbart fra Produktionslandet eller Producenten, og om *indirekte Handel*, der faar Varerne paa anden, tredje Haand, d. v. s. efter at de er passerede gennem en eller flere udenlandske eller indenlandske Mellemhandlere. — Ved Udtrykkene *aktiv* eller *passiv Handel* sigtes der nærmest til den, fra hvem Initiativet og Bevægelsen udgaar. Den aktive Handel er den, der til et Land hidfører og tilbyder fremmede Varer, opkøber og bortsender Landets egne Produkter, medens den passive Handel afventer de udenlandske Sælgere og Købere. Europæerne driver saaledes aktiv Handel paa Afrika og Asien, medens de Indfødtes Handel med Europæerne er passiv. Undertiden kalder man ogsaa Udførsel for aktiv, Indførsel for passiv Handel.

Efter Bedriftens Omfang: *Groshandelen* (Handel *en gros*, *Storhandel*; Eng. *wholesale*) omsætter Varerne i større Partier. Den køber Varerne af Producenterne eller af andre Købmænd og sælger dem til andre Købmænd eller til Fabrikanten, derimod i Regelen ikke til det konsumerende Publikum. *Engroshandler*, *Grossist*, *Grosserer* (*grosshandlere*). — *Detailhandelen* (Handel *en détail*, *Smaahandel*; *Minuthandel*; *retail*) sælger Varerne, indtil i de mindste Partier, direkte til Publikum. *Detailhandler*, *Detaillist*, *Smaahandlende*, *Kræmmer* (Sv. ogsaa *minuthandlere*). — Engroshandleren holder Kontor, Detailhandleren Butik (Boj). Ofte er Handel *en gros* og *en détail* forenet. Næringslovgivningen hos os foreskriver Grænser for Størrelsen af de Partier, hvori Grosserere og Detaillister maa forhandle deres Varer (S. 293—294). — *Bissekræmmer* (*gårdfarerhandlere*; *Hausierer*; *peddler*; *colporteur*) er en Detailhandler, der vandrer fra Sted til Sted og bringer Køberne sine Varer ind i Huset; denne Handel plejer at være underkastet særligt Polititilsyn, er ofte endog helt forbudt (jfr. S. 295).

Efter Risikoen: Handel *for egen Regning* er den, hvori Købmanden selv løber Risikoen ved Køb og Salg. *Kommissionshandel* er de Handelsforretninger, der gøres i eget Navn, men for en andens Regning og Risiko. Den, der afslutter en saadan Forretning, kaldes *Kommissionær*, den, efter hvis Ordre og paa hvis Vegne han gør det, kaldes *Kommittent* (S. 347). — *Spekulationshandel* er den, der foretages i Forventning om at opnaa en Gevinst ved en fremtidig Stigen eller Falden i Prisen. Den stilles i Modsetning til den *regulære, reelle* eller *»legitime»* Forretning, der væsentlig er rettet paa at tjene den *Avance*, der normalt plejer at kunne betinges som Vederlag for Varens Omflytning fra Marked til Marked, fra Producent til Konsument, fra den, der vil sælge, til den, der vil købe. *Difference-*, *Premieforretninger* o. s. v. er særlige Former af Spekulationsforretning. — *Gros-aventurhandel* kaldtes tidligere en Art af Søhandel, hvorved man overlod en Skipper eller Købmand en Ladning Varer til Forhandling i oversøiske Lande, saaledes at Afsenderen fik Værdien tilbagebetalt med stor *Avance*, saafremt Rejsen gik godt, medens han omvendt bar Tabet i Ulykkestilfælde. (*Gros-aventur-Laan* er enstydigt med *Bodmeri*). — *Spedition* (mindre rigtig *Speditionshandel*) er den Forretningsvirksomhed, der bestaar i at besøge Forsendelsen af Gods i eget Navn for andres Regning. Udøveren af saadan Virksomhed kaldes *Speditør* (*expéditeur, commissionnaire de roulage; forwarding merchant* o. a.). *Spedition* er ikke Handel i egentlig Forstand, men er ofte forenet med Kommissionsforretning o. a.

Endvidere: *Tuskhandel* (*Tauschhandel, Stichhandel; baratto; barter; troc, échange*) er Ombytning af Vare mod Vare uden Brug af Penge. — *Sniig-* eller *Smughandel* (hemmelig, ulovlig Handel); *Smugler-* el. *Kontrabandehandel* (med indsmuglede Varer); *Prekærhandel* (krigsførende Nationers Søhandel). *Slavehandel; Karavanhandel* o. m. m.

Ved MARKED (*Markt; market; marché*, af Lat. *mercatus*) forstaas: 1) Den til bestemte Steder og Tider stedfindende Sammenkomst af Købere og Sælgere med deres Varer; Markeder kan være daglige, ugentlige, aarlige (*Messe; foire; fair*); Heste-, Kvæg-, Korn-, Uld-, Krammarkeder o. s. v. — 2) Den offentlige Plads, hvor saadanne Møder af Købere og Sælgere finder Sted; i denne Betydning siges paa Dansk: *Markedsplads, Torv*. — 3) En Handelsplads, hvorfra enten større Egne fortrinsvis forsyner sig med Varer, eller hvor der gøres

særlig omfattende Forretninger i visse Klasser af Varer. Saaledes er København Marked for Danmark og Sydsverige, Hamborg for største Delen af Tyskland, Triest for Østerrig; London er et Verdensmarked, Liverpool det største Bomuldsmarked, Havre et Kaffemarked o. s. v. En Handelsplads, hvor en vis Vare i stor Mængde indføres, oplægges og videreforhandles, kaldes ogsaa *Stapelplads* (*emporium; entrepôt*) for denne Vare, f. Eks. Liverpool for Bomuld. — 4) Ved Marked forstaas dernæst endelig Indbegrebet af Udbud og Efterspørgsel (af Sælgere og Købere) eller Handelens hele Tilstand og Gang paa en vis Plads eller for en vis Handelsgenstand (Artikel). Man taler saaledes om at bringe en Vare i Markedet (udbyde den) eller at trække den ud af Markedet; man taler om Varemarkedet eller Pengemarkedet som Helhed. Man siger, at Markedet er uden Købelyst, sløbende, flovt, trykket, lavere, vigende, faldende, panikagtigt, eller at det er uforandret, hævdet, støt, fast, højere, stigende, vildt o. s. v. En *Markedsberetning* er en Redegørelse for Prisforholdene og Handelens Gang paa en vis Plads for flere eller færre Varers Vedkommende.

II. Handelsforretningen.

Ved FORRETNING (*Geschäft; business; affaire*) forstaas baade det samlede Handelsforetagende under eet og de enkelte Handeler eller Operationer, hvortil dette Foretagende giver Anledning.

En Forretning kan være saa nøje knyttet til sin Grundlæggers Person, at den staar og falder med ham. Men efterhaanden som den vokser i Omfang og Forbindelser, vil den i Regelen antage Karakteren af et mere selvstændigt, upersonligt Væsen, der har sin egen Tilværelse og i den almindelige Bevidsthed staar som noget for sig, der ikke er uadskillelig knyttet til den enkelte Person. En Forretning kan overdrages til andre, kan sælges eller arves, og selve Firmavnavnet kan ofte følge med (S. 307), saaledes at den virkelige Indehaver kan være en helt anden Person end den, hvis Navn Forretningen bærer.

KOMPAGNISKAB. Om man vil foretrække at være alene om sin Forretning, eller om man vil slaa sig sammen med en eller flere Kompagnoner, kan efter Omstændighederne blandt andet bero paa, om man selv har tilstrækkelig Kapital, hvad Art af Forretning man vil drive, hvor vidt Forretningen er eller kan blive stor nok til at give mere end een Mand fuldt Arbejde og tilfredsstillende Udbytte o. s. v. Det sædvanlige forretningsmæssige Interessentskab med fuld Ansvarlighed og fuld Dispositionsret for hver af Parterne medfører et saa nøje Fællesskab i Interesser, en saa gennemgribende Nødvendighed af at kunne stole paa hinanden, som ellers næppe har noget Sidestykke udenfor Giftermaal; det kan efter Omstændighederne være en god eller en daarlig Ting: det har altid Mangler, men ogsaa ofte store Fordele. En Ordning, hvorved Parterne gensidig lægger deres hele økonomiske Ve og Vel i hinandens Hænder, er efter sin Natur selvfølgelig rig paa Farer. Det er saa godt som umuligt at affatte en Interessentskabskontrakt saaledes, at den fra et juridisk Synspunkt indeholder fuld Betryggelse i alle Retninger. Det ansvarlige Interessentskab maa efter sit Væsen fornemlig være bygget paa gensidig Tillid, og ingen skreven Aftale kan erstatte Mangelen paa Duelighed, Redelighed, god Vilje og fuldendt Hæderlighed. Den truffne Aftales Indhold bør fornuftigvis sættes paa Papiret, om ikke for andet saa for »Livs og Døds Skyld«, og ganske særlig er der Opfordring til nøje at gennemtænke og skarpt at præcisere Vilkaarene for Interessentskabets Ophævelse; men selv den mest minutiøst affattede Kontrakt vil vise sig utilstrækkelig, hvor Paalideligheden mangler.

Risikoen og Ulemperne ved et Kompagniskab skal man vogte sig vel for at undervurdere. Men Fordelene ved en saadan Samvirken kan paa den anden Side være meget betydelige, og undertiden er et Kompagniskab endog næsten uundværligt. Først og fremmest gør allerede Kapitalernes Sammenslutning det muligt at magte Opgaver, der overstiger den enkeltes Kræfter; men ogsaa selve det personlige Samarbejde frembyder ofte store Fordele. En Handelsbedrift — og i Regelen ogsaa en Industribedrift — kræver en saa stadig aarvaagen Ledelse fra Chefens Side, en saa uafbrudt Træffen af nye og bindende Dispositioner, at den enkelte Mand ved tilfældig eller nødtvungen Fraværelse (Rejser, Sygdom o. s. v.) risikerer, at Forretningen kører helt fast. Han kan ganske vist hjælpe sig med en Fuldmægtig; men den Myndighed, som Fuldmægtigen maa udrustes med, naar han i paakommende Fald virkelig skal lede Forretningen, bliver dog væsentlig den samme som en Kompagnons, hvorimod hans Interesse ikke er i samme Grad uadskillelig knyttet til Forretningen, ligesom ogsaa de dygtigste Kræfter i Almindelighed ikke er villige til at nøjes med en underordnet Stilling. To Kompagnoner, som har forstaaet at vælge hinanden, vil ofte paa heldig Maade kunne supplere hinandens Egenskaber. Den indbyrdes nøje Drøftelse klarer og styrker Opfattelsen; ved at meddele hinanden sine Indtryk, hvad hver har erfaret fra sine Kilder, faar man et rigere Stof til Grundlag for sine Beslutninger.

Kommanditselskabet, saaledes som det sædvanlig er ordnet, medfører den Fordel for den ansvarlige Deltager, at han samtidig med at være ene Herre over Forretningens Ledelse faar fast Raadighed over en fremmed Kapital, der bærer sin Del af Risikoen, men ganske vist ogsaa kræver sin Part af Overskuddet. For Kommanditisten er det — naturligvis bortset fra Tilfælde af Velvilje — Forventningen om at faa et større Udbytte af sine Penge end sædvanlig Rente, der bevæger ham til at paatage sig Risikoen; han vover kun sit Indskud, men han er paa den anden Side i Regelen udelukket fra at udøve nogen væsentlig Indflydelse paa Ledelsen. Hyppigst fremstaar Kommanditforholdet derved, at ældre Parthavere, naar de træder ud af Forretningen, efterlader en Del af deres Formue til Hjælp for de yngre, saaledes at Forretningen kan fortsættes uden at være altfor svækket i Kapitalkraft.

Aktieselskaber egner sig i Regelen ikke for egentlige Handelsforetagender. Aktieselskabets Styrke er Kapitalmagten, dets Svaghed er Ledelsens Kostbarhed og Mangel paa Bevægelighed (jfr. S. 110—111). Jo mere det personlige Virksomhedselement er det fremtrædende og afgørende for Forretningens Held, jo mere det gælder streng Økonomi, aarvaagen Paapasselighed, hurtig Beslutning og hurtig Udførelse, desto mere er Forretningen efter sit Væsen henvist til privates Virksomhed. Hvor derimod Bedriften er egnet til at føres efter mere faste bestemte Regler, der kan Aktieselskabet træde til: saasom ved større industrielle Foretagender, Banker, Jærnbanner, Rederi, Bjærgværksdrift o. s. v. Men for at et Aktieforetagende ret skal lykkes, maa det enten allerede ved sin Kapitalmagt eller ved denne i Forbindelse med andre Forhold have et Overtag over de Konkurrenter, med hvem det har at kæmpe. Med andre Ord, dets Held beror i Regelen paa, at Arten af dets Virksomhed eller det Sted og de Forhold, hvorunder det arbejder, tillader det at skabe sig om ikke et faktisk Monopol, saa dog en saadan Stilling, at det ikke er Hvermands Sag at tage Konkurrencen op.

Pengeforretning, Bankvirksomhed egner sig derfor for Aktieselskaber. Her er Kapitalmagten det væsentlige, og Virksomheden er mere regelbunden

end i Varehandelen. Derfor vil man ogsaa hyppigere se, at private Bankierforretninger gaar i Arv gennem en Række Slægtled — saaledes navnlig i England — end at Vareforretninger gør det. Kapitalen formaar som Regel ikke i Varehandelen at sikre Aktieselskabet et Overtag over den uhyre Sværm af Konkurrenter, som til enhver Tid er utrættelig paa Færde, og kan nøjes med langt mindre Gevinst, fordi de arbejder billigere og selv tjener det hele. Der kan dog ogsaa i Varehandelen være Tilfælde, hvor den Kapital, der udfordres til Forretningen, er saa betydelig, at den ikke lettelig kan tilvejebringes af et Enkeltmandsfirm. Dette kan f. Eks. gælde den store Handel paa oversøiske Lande i Forbindelse med Skibsrederi, hvor Aktieselskabet ved sin Kapitalmagt kan have et Forspring for den private Konkurrence; men ogsaa her indeholder Aktieselskabets Form Fæder for den stadige gode Ledelse, og navnlig den Fare, at særlig gode Tidens ekstraordinære Gevinst uddeles som Dividende, medens den i private Forretninger oftere opspares og saaledes danner et Rygstød i daarligere Tider.

En særlig Stilling indtager Aktieselskabet, naar det sidder inde med et *Monopol*. Det var i tidligere Tider almindeligt, at Staten for at opmuntre Handel og Skibsfart gav store Selskaber alskens Privilegier og da navnlig Eneret til at drive Handel med visse Varer eller paa visse Egne, især Kolonier og oversøiske Lande. Trods alle Begunstigelser er imidlertid dog de fleste af den Slags Selskaber endte med at ruinere sig. En særegen Karakter har de privilegerede Selskaber, hvem tillige den koloniale Administration er overdragen, idet Staten, i Stedet for at træde direkte op, foretrækker at lade Selskabet tage Affære under sin Beskyttelse. Berømtest af denne Art Selskaber er det engelske East India Company, der bestyrede Indien lige til 1857; af nyere Dato er f. Eks. det tyske Østafrikanske Selskab. Et blomstrende Foretagende er det i 1824 grundlagte og endnu bestaaende store Nederlandsche Handelsmaatschappij, hvis Virksomhed strækker sig over de hollandsk-indiske Øer.

DANMARK har tidligere haft en Række af store Handelskompagnier, udstyrede med Monopoler eller vidtstrakte Begunstigelser og understøttede eller ledede af Staten selv.

Christian IV oprettede 1616 et *Dansk-ostindisk* Kompagni og erhvervede 1620 Tranquebar; Handelen vilde imidlertid ikke ret gaa, og Kompagniet ophævedes 1650. Et nyt Selskab dannedes 1670 og opløstes 1729. I 1732 stiftedes Aktieselskabet *Asiatisk Kompagni*, der fik store Privilegier og efterhaanden udviklede en efter danske Forhold meget betydelig Handel paa Ostindien og Kina. Der hjembragtes navnlig Manufakturvarer samt The, Krydderier og Porcelæn; den største Del af de hjemførte Varer gik fra København atter videre til Tyskland og Østersøen. I 1772 blev Handelen paa Ostindien frigiven for private mod en Køndelse til Kompagniet, men dette beholdt Eneret til Handelen paa Kina; Aktiekapitalen udvidedes til 2 400 000 Rd. Ct. Danmarks neutrale Stilling under Krigene i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede medførte, at Kompagniet fik overordentlig gunstige Vilkaar at virke under, og til Trods for Underslæb og en meget luksuriøs Bestyrelse gav det gennemgaaende et ret tilfredsstillende og til Tider endog et meget betydeligt Udbytte, om det end langtfra gjorde saa glimrende Affærer som de private Handelshuse, der drev Forretning paa Ostindien. Krigene 1807 medførte Kompagniets Ruin: Englænderne opbragte alle dets Skibe paa eet nær. Efter Freden søgte man at genoplive Virksomheden, men uden Held; Kompagniet opløstes 1843.

Det i 1671 oprettede *Vestindiske Kompagni* besatte St. Thomas og St. Jan; det fik tillige Ret til Handelen paa Guinea, som væsentlig var Slavehandel, og i 1733 købte det yderligere St. Croix af Frankrig. Kompagniet udsugede Øerne efter bedste Evne, men dets Forretninger gik alligevel daarligt. I 1754 udløste Staten Selskabet, og Handelen blev givet nogenlunde fri, hvorefter Omsætningen med Øerne og navnlig Udførselen af Sukker tog et betydeligt Opsving. 1778 blev der oprettet et nyt Vestindisk Handelskompagni med store Begunstigelser. Lige-

som for Asiatisk Kompagni var der ogsaa for dette Selskab glimrende Konjunkturer under den nordamerikanske Frihedskrig, idet St. Thomas blev Mellemlands for en betydelig Del af Handelen paa Amerika; indtil Fredsslutningen 1783 gav Selskabet derfor et stort Udbytte trods slet og uordentlig Bestyrelse. Faa Aar efter overtog Staten Selskabets Aktier og fortsatte Handelen uden altfor store Tab indtil 1816.

Det *Almindelige Handelskompagni* stiftedes 1747 med det Formaal at drive Mellemlands paa Østersøen; efterhaanden fik det tillige Eneret paa den grønlandske, islandske og finmarkske Handel. Selskabet opløstes 1774, og Aktierne indfries af Staten, hvem dette Foretagende kostede $\frac{1}{2}$ Mill. Rd. Ct. — Det *Afrikanske Kompagni* blev med stort Apparat stillet paa Benene 1765 for at drive Handel paa Marokko; men efter kort Tids Forløb maatte Staten ophæve Selskabet efter at have udgivet ot Par Millioner derpaa. — Det *Guineiske og Østersøiske Kompagni*, der stiftedes 1781 med en Aktiekapital af 3 Mill. Rd. Ct., fik Eneret til Handelen paa Guinea og skulde tillige drive en omfattende Handel paa Østersøen; det satte hurtig sin Kapital overstyr, hvorefter det 1788 blev indløst af Staten og ophævet.

Handelen paa *Island* var en lang Tid overdraget til forskellige monopoliserede Selskaber, der flaaede Islænderne paa det grundigste; derefter tog Staten Affære og drev Handelen med stort Tab indtil 1786, da den frigaves for danske Undersaatter. Først i 1855 fik fremmede lige Adgang med danske til Handel paa Island. — Handelen paa *Færøerne* vedblev at være Statsmonopol indtil 1856. — Handelen paa *Grønland* har været Statsmonopol siden 1774 og er det endnu.

KAPITAL. Jo oftere i Aarets Løb Kapitalen kan omsættes, med desto mindre Avance paa hver enkelt Forretning kan man nøjes. Ved langsom Omsætning maa Fortjenesten være procentvis større for at kunne bære de samlede Omkostninger. Udviklingens almindelige Tendens, i alt Fald i den store Handel, gaar i Retning af hurtigere og større Omsætning med mindre Avance paa hver enkelt Handel.

I Handelen er den *flydende* Kapital Hovedsagen: Varer, Penge, Papirer. Den *faste* Kapital, som her anbringes i Pakhuse, Oplagspladser, Indretninger til Varers Losning, Ladning og Opbevaring, Butikker, Kontorlokale, Inventar, Vogne, Heste o. s. v., er i Regelen af forholdsvis langt ringere Omfang end den faste Kapital i Landbrug eller Industri. Handelens Ubundethed beror i væsentlig Grad paa Begrænsningen af de faste Anlæg. Jo mindre Kapital Købmanden har fastgjort, desto friere har han sine Hænder, desto hurtigere og lettere kan han skifte i sine Dispositioner. Hermed er ingenlunde sagt, at fast Anlæg er uøkonomisk; tværtimod, det vil i mange Tilfælde endog give et stort Overtag over Konkurrenterne, og det er i hvert Fald ofte uundgaeligt efter Forretningens Art. Men under tilbagegaaende Konjunkturer bliver her et af de svage Punkter, hvorfra der truer Tab; en Realisation er ofte umulig eller overmaade langvarig.

KREDIT. Fordelen ved at kunne benytte fremmed Kapital i sin Bedrift er saa vel kendt af alle, at den ikke behøver at fremhæves. Indskrænket til sine egne Midler vilde Købmanden finde mangen Forretning uoverkommelig. Baade ved Køb (Varer paa Kredit), ved Salg (Trassering mod Afladepapirer) og ved handelsmæssige Laan (Veksel, Depot af Varer eller Papirer) griber Kreditten saaledes ind i al købmandsmæssig Virksomhed, at selv den solidest funderede Forretning vilde kunne gaa i Staa, hvis den imorgen skulde undvære Brugen af Kredit.

Færerne ved Kredittens Brug ses ikke saa let som Fordelene; men de fleste Købmænds Erfaring vil efterhaanden lære dem, at de er til Stede. De ligger bl. a. i Usikkerheden for til enhver Tid at kunne beholde den Kredit, man har gjort Brug af. I et rigeligt Pengemarked, hvor der er Overflod af Kapital, men

navnlig i Perioder, hvor der er Overflod af Foretagelsesaand, af almindelig Tillid og Forhaabningsfuldhed, hvor alle ser Forholdene rosenrødt og tror paa Næstens Rigdom, ligesom de tror paa deres egen, der er det let nok at faa Kredit, at faa Midler til at udvide sin Forretning og brede sig over nye Foretagender. Anderledes, naar det gaar den modsatte Vej: sammen med den enkelte Trang og Forlegenhed gaar da samtidig mangfoldige andres, og dermed tillige almindelig Mangel paa Kapital, almindelig Mistillid og Tvivl, almindelig Indskrænkning af Udlaan og Inddragning af Fordringer.

Den købmandsmæssige Kredit er hurtigere baade til at give og til at tage end f. Eks. Landmandskredit. Den laaner ofte billigere ud, end hvad den normale, gennemsnitlige Rente er — til andre Tider er den atter saameget dyrere. Den tager Veksler uden anden Sikkerhed end Navnene — men den forbeholder sig Ret til i Løbet af faa Maaneder at kræve det hele tilbage igen. Paa Grundlag af denne Kredit kan ingen Fastgørelse af Kapital finde Sted uden overhængende Fare. Man kan ikke bygge Pakhuse, Fabrikker, Skibe paa Handelskredit. De Penge, der laanes paa Handelskredit, bør atter anlægges paa handelsmæssig Maade: i Varer, Effekter og Fordringer, som hurtig kan realiseres.

Den let erholdte Kredit er en Fristelse, der lokker til at vove sig ud over Evne. Den absolutte Grænse for solid Kreditbenyttelse er den, hvortil den egne Kapital rækker for at kunne dække de mulige Tab. Men selv for en koldblodig Overvejelse kan denne Grænse undertiden være vanskelig nok at bedømme. Den, der indlader sig paa en i Forhold til sine Midler stor Forretning, har ikke let ved at forudse, hvormeget han, naar Konjunkturerne gaar ham rask imod, kan have tabt, inden det er ham muligt at rede sig ud deraf. Soliditeten ligger derfor nærmest i Anvendelsens Art. Fremfor alt bør det staa enhver klart, at den, der benytter sin Kredit til at vove sig ud over Evne i egentlige Spekulationsforretninger, overskrider Grænsen baade for Soliditet og for Hæderlighed. At sætte andres Penge paa Spil ved letsindige Spekulationer er en Handling, der juridisk kan være vanskelig at ramme, men som moralsk ikke skiller sig overmaade meget fra Bedrageri. Det er et utvivlsomt Brud paa den viste Tillid; ingen Laangiver vil fornuftigvis have samtykket i at laane anden Mand sine Penge til at sætte overstyr ved Spil, saaledes at Debitor tager hele Profitten, hvis det gaar godt, Kreditor hele Tabet, hvis det gaar galt.

Hvor det drejer sig om en Handelskredit, ved hvilken det forudsættes, at Debitor til større Stadighed skal kunne gøre Regning paa dens Benyttelse, bliver det ham af stor Vigtighed at kunne stole paa Kreditors Soliditet. Thi hvis Kreditor standser eller kommer i Forlegenhed og maa inddrage sine Udlaan, vil Debitor let blive trukket med i Faldet eller dog være udsat for store Vanskeligheder og Tab, naar han nødsages til en pludselig og utidig Realisering for at skaffe Midler til at afvikle sit Mellemværende. Den, der bruger Kredit, maa hellere søge at indrette sig paa at skyldte mindre Beløb til forskellige Laangivere end alt til en enkelt; han bliver derved mindre afhængig af den enkelte Kreditors Forlegenhed eller af hans Vilkaarlighed.

Selv for den, der ikke trænger til fremmed Kapital i sin Forretning, er en Bankforbindelse, i alt Fald for større Købmænd, dog i Regelen uundværlig. Han behøver den for at kunne indsætte sine Penge paa Folio og afgøre sine Betalinger ved Bankanvisninger i Stedet for selv at skulle ligge med Kontanterne, den tjener ham endvidere til at foretage Overførelsen af Beløb mellem forskellige Pladser (Giro), til Salg og Inkassation af Veksler, Anskaffelse af Rimesser, Ordning af Remburs o. s. v. (jfr. om BANKVÆSEN i SYVENDE AFSNIT).

Kreditgiven. Ved Salg af Varer kan det ofte være nødvendigt at give Kredit. Navnlig gælder dette om Engroshandelen overfor Detailhandelen og

om Detailhandelen overfor sine Kunder. Betalingsfristen er forskellig efter gældende Kutume paa de forskellige Steder og i de forskellige Brancher. Købmandsmæssig Varekredit løber i Regelen paa 3 Maaneder, dog ogsaa paa 4 eller 6 Maaneder eller længere. Jo fattigere og mere uudviklede Forholdene er, jo mere afsides Beliggenheden, jo langsommere Kommunikationerne og Omsætningen, desto længere plejer Kredittiden at være. Under mere fremskredne Forhold plejer Udviklingen, i alt Fald i den store Handel, at gaa i Retning af kontant Betaling, idet Varehandel og Pengeforretning adskilles i selvstændige og uensartede Virksomheder.

Hvor der gives Kredit paa Varer, vil der i Prisen normalt være indbefattet dels Rente af Beløbet indtil Forfaldsdagen, dels et Vederlag for Risikoen. Kontant Betaling bør da fornuftigvis betinge et tilsvarende Afslag i Prisen (Diskonto, Rabat). Det kontante Indkøb er derfor i Regelen det fordelagtigste.

Fornuftigvis bør man først og fremmest ikke give nogen enkelt Debitor saa stor Kredit, at Tabet hos ham vilde gøre det af med en selv. Men mange mindre Poster løber ogsaa op til en Sum, der tilsidst bliver overvældende. Den udstrakte Kreditgiver i Varehandelen er et Onde, som Købmands-Korporationerne jævnlig stræber at modarbejde, men saare ofte med lidet Held. I mange Forretningssgrene bliver den udstrakte Kreditgiver, som det ofte kan være umuligt at unddrage sig for, til en sand Kræftskade, der æder al Fortjeneste op. — At gennemføre *Trassering* paa Kunderne er i hvert Fald et væsentligt Fremskridt imod Salg paa løs Kredit og er, ved Salg mellem Forretningsfolk efterhaanden blevet almindelig Skik f. Eks. i England, Frankrig, Holland og Nordamerika. Det giver en betydelig større Dispositionsfrihed for Kreditor, der om fornødent kan gøre Penge ved at lade Vekslerne diskontere, og det er et ikke ringe Baand paa Debitor, der har ganske anderledes Respekt for en Veksler end for en løs Fordring. Trassering er imidlertid ofte vanskelig at gennemføre, navnlig under smaa Forhold, hvor Forretningsgangen altid er mindre strikt, og hvor Folk i Regelen er meget ømtaalelige.

Selv med stor Paapasselighed er det ofte vanskeligt for Sælgeren at være paa det rene med Køberens Formuesforhold og Soliditet. Enhver Købmand søger efter bedste Evne at holde sine Forhold hemmelige, og den, der indlader sig med ham, har ofte kun Gisninger og Formodninger at gaa efter ved Bedømmelsen af hans Forretningsførelse og Soliditet. De Referencer, som han selv opgiver, er ingenlunde altid at stole paa, og at henvende sig til hans Konkurrenter er ligesaa lidt paalideligt. Til Bankerne nytter det heller ikke altid at gaa. De er gerne for store, til at man kan vente, at de vil indlade sig paa en grundig Undersøgelse, der kræver Tid og Ulejlighed.

Naar man ikke selv har en paalidelig Forbindelse paa Stedet, gennem hvilken man kan stole paa at faa nøjagtig og samvittighedsfuld Besked, vil man ofte staa sig ved at henvende sig til de Forretninger, som i den nyere Tid har dannet sig med den Specialitet at vide Besked med Folk og at give Oplysning om dem (*Oplysningsbureauer, Kredit-Auskunfts-Büreaus*). Lederen af et slikt Institut bør være en Mand, der selv har deltaget i Forretninglivet, som har et omfattende Personalkendskab, daglig bevæger sig i Handelskredse og har Lejlighed til at holde sig nøje underrettet om, hvad der gaar for sig i Forretningsverdenen. For at kunne dømme uhildet og have Krav paa fuld Tillid, bør han ikke selv være Deltager i nogen Forretning. Bureauet meddeler sine Oplysninger imod Erlæggelse af en Kendelse og plejer ved Abonnement at give billigere Vilkaar. Denne Institution er udgaet fra England og har efterhaanden fundet Efterligning i de fleste andre Lande.

Naar man selv anmodes om at give Oplysning om andre, er det selvfølgelig ens Pligt, hvis man overhovedet vil indlade sig derpaa, da at gøre det overensstemmende med sin bedste Viden. Men man maa samtidig passe paa, at man ikke mod sin Vilje derved kommer til selv at paadrage sig et Ansvar. Overfor Spørgeren er det Skik at tilføje »uden Ansvar«, »uden Forpligtelse for mig« el. lign., og om den paagældende bør man vogte sig for at benytte Udtryk, der, hvis de bliver ham forebragte, kan berettigge ham til at gøre et Ansvar gældende.

PERSONALE. Den dygtige Købmand stiller store Fordringer, men vil til Gengæld ogsaa lønne efter Fortjeneste. Jo mere en Mand selv kender sine Ting tilbunds, desto mere vil han forstaa at skatte Dygtigheden hos andre. Det vil i Regelen være til Gavn at lade i det mindste de af ens undergivne, hvis Virksomhed er af størst Betydning for Forretningen, faa Andel i Overskuddet (*Tantième*). I adskillige Forretninger gennemføres dette konsekvent fra øverst til nederst. Særlig er en saadan Ordning naturlig overfor den Medhjælper, der skal kunne træde i Stedet for Chefen og paa egen Haand handle paa hans Vegne (Fuldmægtigen, Prokuristen, Bestyreren af en Filial). Han har en saa stor Indflydelse paa Forretningens heldige Gang, at det lønner sig daarligt ikke at søge at knytte ham pækningsmæssigt til Forretningen, at han arbejder for den med al sin Iver og Interesse.

Det er ikke overflødig at minde om den Aarvaagenhed, der er paa sin Plads overfor dem af Personalet, hvem Pengemidler eller andre Værdier er betroede: Kasseren, Pakhusforvalteren o. s. v. De hyppige Bedragerier, der stadig forekommer, baade i stort og i smaat, vidner ikke blot om, hvor let Folk bukker under for Fristelsen, men ogsaa om den mangelfulde Kontrol, som Principalerne er tilbøjelige til at nøje sig med. Ganske vist vil en altfor vidt dreven Mistænksomhed gøre Livet til en Kval for begge Parter; men en strengt forretningsmæssig Kontrol bør Principalen gøre sig det til Regel at gennemføre, og det saa meget mere, som dette tillige er et rent Ordensspørgsmaal. I mange større engelske Forretninger benyttes, ved Siden af det sædvanlige Tilsyn, et Kontrolsystem, der ikke blot er virksomt, men tillige behageligt for selve de undergivne: *de tvungne Feries*. Enhver af Personalet, hvem noget er betroet, faar mindst en Gang om Aaret en tvungen Ferie for en vis Tid. Han maa da aflevere alt, hvad der er under hans Varetægt, til den, der skal besørge Arbejdet i hans Fraværelse. Hvis der er noget galt paa Færde, er der paa denne Maade ringe Sandsynlighed for, at det kan undgaa Opdagelse, og allerede Bevidstheden herom vil bidrage til at afskrække fra at begaa noget forkert.

Navnlig for Forretninger med mange spredte Kunder vil *Handelsrejsende* være til Nytte. En dygtig Handelsrejsende maa være i Besiddelse af Egen-skaber, der er alt andet end almindelige. Med grundigt Kendskab til sin Forretningsgren og til Forholdene paa de Steder, han besøger, maa han forene Energi, Udholdenhed, et snildt og hurtigt Hoved, Greb paa at tage Folk, smidig Evne til at behandle alle Slags Mennesker. Han bør være i Stand til selv at bedømme, hvilke Varer der passer bedst for Kunderne efter deres Forretnings Beskaffenhed. Han maa have Takt nok til at kunne føle, hvor vidt han tør drive det i Paatrængenhed. Han maa vogte sig for at afgive hele eller halve Løfter, som han ikke er sikker paa, vil blive indfrieede af hans Principal. Klarhed og Nøjagtighed i Aftalerne maa være en Hovedting. Bestillingerne med alle Vilkaar bør han omhyggelig notere og indsende regelmæssig til Huset; ligeledes Meddelelse om de Beløb, han muligvis indkasserer o. s. v. Han bør vide nøje Besked med de retslige Forskrifter for hans Virksomhed, som gælder i det Land, hvor han rejser; ofte er der fastsat særlige Bestemmelser m. H. t. Afgifter, Papirer o. s. v., som punktlig maa overholdes.

Provisionsrejsende er enstydig med rejsende Agent. Han faar ikke fast Løn, men afslutter Forretninger mod en vis Provision; han er altsaa selvstændig og hører ikke til Forretningspersonalet i egentlig Forstand. Rejser han for flere Huse,

bør man passe paa, at han i hvert Fald ikke tillige arbejder for en Konkurrent. — Benyttelsen af *Pladsagenter* er ofte at foretrække fremfor Rejsende, da de stadig er paa Stedet og kan gribe enhver Lejlighed til Forretning, ligesom de ogsaa har lettere ved at kende de stedlige Forhold ud og ind.

FORBINDELSER. I den større Handel indfører man sig ved Forretningens Stiftelse og senere Forandringer gennem *Cirkulærer*. Større Huse holder deres Forbindelser à jour ved skrevne eller trykte *Markedsberetninger*, *Prislister*, *Priskuranter*, *Kurslister*, *Fragtlister* o. s. v., der, hvis de skal være til synderlig Gavn, maa sendes regelmæssig. Den mindre Handlende gør sig bekendt ved *Annoncer* i Bladene, *Anbefalingskort* o. s. v.

Fordelagtige faste Forbindelser for Køb og for Salg er det, der giver en Forretning Stabilitet og Sikkerhed. Hyppig er det nødvendigt for Købmanden at foretage Rejser for at knytte og vedligeholde Forbindelse med Forretningssvenner, eller, hvor han ikke selv kan overkomme at tage hen, at lade sig repræsentere ved Handelsrejsende eller Agenter. I det hele taget er Rejser nødvendige, naar man vil holde sig fuldt underrettet om Forholdenes Udvikling paa et fremmed Sted og undgaa Skævheder i Opfattelse og Bedømmelse. I den unge Købmands Uddannelse er Rejser et uundværligt Led. Han maa ud for at lære fremmede Forhold at kende, stifte Bekendtskab og Forbindelser, se med egne Øjne, hvad der gaar for sig andre Steder i Verden. Udviklingen af et Lands hele Handel afhænger i væsentlig Grad af de personlige Traade, hvormed dets Handelsverden er knyttet til Udlandet, ikke mindst gennem de Landsmænd, der har nedsat sig paa udenlandske Pladser. Landsmænd paa fremmede Pladser danner det naturlige Bindeled og er bedre end andre i Stand til at indarbejde Forretninger med Hjemmet. Ganske særlig gælder dette naturligvis om oversøiske Pladser. En af de fornemste Støtter for Englands og Tysklands Handel er den Sværm af Landsmænd, som slaar sig ned paa fremmede Pladser, og gennem hvem et levende og energisk Samkvem med Hjemlandet holdes vedlige.

En stor Ting i Handelslivet er at være vel underrettet. Det Forspring, man faar ved paa et eller andet Punkt at være forud i sin Viden for andre, er ofte Guld værd. Forbindelser, hvorfra Viden kan hentes, er saa meget mere værdifulde, som de ikke er Hvermands Sag. — Den, der vil vide nøje Besked, maa ogsaa sørge for at følge med i den *Litteratur*, som omhandler Emner, der berører hans Interesser: Dagblade, Tidsskrifter, statistiske Redegørelser, officielle Bekendtgørelser o. s. v.

I hvad Omfang og paa hvad Maade den Handlende vil gøre *Reklame*, enten ved Annoncer eller under andre Former, bliver dels et Spørgsmaal om, hvad der behøves for at faa sit Publikum fat, dels for en stor Del en Smagssag. Reklamen har, som enhver ved, i vor Tid antaget de mest mangeartede Former, og Forretningsdrivende søger at overbyde hverandre i Opfindsomhed for at fange Publikums Opmærksomhed. For en lidt kræsen Smag ligger det nær at rynke paa Næsen af mange af den Slags Midler, der benyttes; men der er i Virkeligheden intet andet at sige, end at saa længe man holder sig indenfor Hæderlighedens Grænser, er det en ærlig Sag ogsaa at være smagløs. Hæderligheden hører derimod op, naar Reklamen bliver til *Humbug*, d. v. s. naar man lokker Folk med Løfter, som man ikke kan eller vil holde.

Annoncer i Bladene er nu til Dags en meget kostbar Historie, da de maa være i stor Stil og stadig gentages for ikke at drukne i Mængden. Ved stadig Avertering giver Bladene ofte betydelig Rabat. *Annoncebureauer* paatager sig at besørge Averteringen i forskellige, navnlig ogsaa udenlandske Blade.

Ved Pladsforretninger er det ofte nødvendigt at benytte en Mellemand, en *Mægler*. Paa større Pladser bliver det uoverkommeligt personlig at opstøve Købere og Sælgere; Tidsspilden og Ulejligheden er for stor, og det kan endda være et Slump, om man just falder over den, der vil sælge billigst eller købe dyrest. Mægleren samler i sin Haand til enhver Tid en Række Meddelelser fra Sælgere og Købere og har saaledes straks et Materiale parat, som den enkelte Købmand ikke i et givet Øjeblik sidder inde med. Desuden har Mægler-slutseddelen en offentlig Troværdighed, der afskærer Disput, og Kurtagen er i Regelen adskilligt billigere end en Agentprovision. Men iøvrigt beror Brugen af Mæglere meget paa Sædvane og paa den Maade, hvorunder Købere og Sælgere mødes. Der er Pladser og Brancher, hvor en Mægler er næsten uundgaelig, andre, hvor han lidet benyttes. F. Eks. gøres der paa Københavns Kornbørs overmaade lidet uden Mægler, medens Kornforretningerne paa de fleste engelske Pladser i Regelen gøres direkte (Køberne og Sælgerne med deres Prøver mødes paa visse Ugedage paa Kornbørsen, hvor hver har sin faste Plads, og hvor da Køberne kan gaa fra Bord til Bord, gøre deres Udvalg og slutte Handelerne). Nogle Steder er det Skik, at man holder sig til en enkelt Mægler, andre Steder ikke. Har man indledet en Forretning gennem en Mægler, er det stridende mod fairness at nægte ham Kurtage, selv om man, naar det kommer til Stykket, bringer Handelen til Afslutning ved personlig Forhandling med den anden Part.

DISPOSITIONER. Den, der i en Forretning træffer de afgørende Bestemmelser, siges at være den, der *disponerer*. En større eller mindre Dispositionsret vil Chefen ofte have betroet sine undergivne: Prokuristen eller andre af Personalet, Bestyreren af en Filial o. s. v. I Aktieselskaber kan Dispositionsmyndigheden være paa forskellig Maade delt mellem Bestyrelsen og Direktøren.

Ved *Disponent* forstaas paa Tysk nærmest en Handelsfuldmægtig, hvem Forretningens Førelse er betroet; i tysk juridisk Sprog bruges Betegnelsen *Faktor* i samme Forstand. Paa svensk er Ordet *Disponent* enstydigt med Forretningsfører og svarer altsaa for Aktieselskabers Vedkommende til det danske *Direktør* eller det engelske *manager* (medens *director* paa Engelsk svarer til *Bestyrelsesmedlem* paa Dansk).

Disponibel er den Ting, som man har umiddelbart til sin Raadighed: Varer, der straks kan leveres, Penge, man straks kan raade over. At *disponere* over en Vare eller en Pengesum betyder dels at have Raadighed over den, dels at træffe Bestemmelse om dens Anvendelse (Salg, Trassering o. s. v.). Naar en Destinatør vægrer sig ved at modtage de ham tilsendte Varer og meddeler Afsenderen, at han overlader til ham selv at bestemme, hvad der skal gøres med dem, siges han at *stille Varerne til dennes Disposition* (S. 346).

En *Filial* er en i ydre Henseende med Karakter af selvstændig Forretning fremtrædende Underafdeling af Hovedforretningen. Filialen kan være beliggende paa samme Plads eller, hvad der oftest er Tilfældet, paa en anden Plads end Hovedforretningen. Den selvstændige Dispositionsret, som er betroet Filialens Forretningsfører, kan være af meget forskelligt Omfang.

Dispositionernes Kløgt viser sig i den Forudseenhed, hvormed alt afpasses saaledes, at Midler og Maal til enhver Tid dækker hverandre. Det gælder at opnaa det mest mulige ved Anvendelse af de færreste Midler, og dette naas kun, naar baade Penge og Varer stadig er just paa rette Sted til rette Tid. At have en stor Kassebeholdning liggende, som der ingen Brug er for, medfører et unyttigt Tab; paa den anden Side kan selv den, der har Penge nok, køre fast, naar han anbringer dem forkert, saa at han ikke har dem til Raadighed just i det Øjeblik, han skal bruge dem. Det nytter ikke at have købt eller solgt sine Varer nok saa fordelagtigt, naar man ikke sørger for at have dem i

rette Tid netop der, hvor de skal være. At man ved Skødesløshed, Uorden, Forglemmelser lader Fristen for Opfyldelsen af paatagne Forpligtelser gaa forbi, vil altid være svækkende for Anseelse og Kredit, selv om det ikke, hvad i Regelen vil være Tilfældet, tillige medfører direkte, maaske meget alvorlige Tab.

Foretagelsen af *Køb og Salg* beror i Regelen ikke paa Købmandens Vilje alene. Fuldstændig fri i sine Dispositioner er kun den, der opererer paa de største Pladser, uafhængig af alle faste Forbindelser, alene efter Markedets Gang. Det bliver da en ren Spekulationsforretning, og selv i denne er man kun helt uafhængig paa de Pladser og i de Brancher, hvor der er indført Terminforretninger (se ndfr.). Den reelle Handel vil derimod altid i overvejende Grad bæres af de mere stadige Forbindelser, hvormed den arbejder, den Kreds af Kunder enten for Køb eller Salg, indenfor hvilken den efter sin Beskaffenhed og sit Omfang bevæger sig, og den er derfor afhængig af, hvor vidt disse Kunder vil købe og sælge.

FORRETNINGERS AFSLUTNING OG UDFØRELSE. Den naturlige Indledning til Forretning er i Regelen *Forespørgselen*: til hvad Pris kan der købes, til hvad Pris kan der sælges. Ofte svares der herpaa med en *Notering*, d. v. s. en Angivelse af Prisen, uden at den noterende forpligter sig til at være bunden derved („uden Forbindtighed“, „freibleibend“). Naar da de indledende Spørgsmaal og Svar viser, at der er Mulighed for Forretning, kommer Afslutningen. Enten giver Køberen et *Bud (Ordre, Bestilling; ordre; order)* eller Sælgeren et *Tilbud (Offerte, Anstilling; offre; offer)*; ved Modpartens *Antagelse (Accept)* heraf er Forretningen *sluttet (i Orden)*.

Under Forhandlingernes Gang maa man til enhver Tid være klar over, hvor vidt der ifølge det passerede foreligger et bindende Tilbud fra nogen af Siderne eller ej. Man maa passe paa, at man ikke misforstaar den anden Part eller bliver narret ved Udtryk, der er stillet paa Skruer, og man maa passe paa, at man ikke selv bruger unøjagtige og uforsigtige Udtryk. Er det ikke Meningen at ville binde sig, maa man sørge for at udtrykke sig saaledes, at man ikke med Rette kan misforstaas; ellers er man udsat for at blive hængende mod sin Vilje.

Alle Enkeltheder maa forud være bragte nøje paa det rene, saaledes at der ikke paa noget Punkt hersker Tvivl om, hvorledes Ordren eller Anstillingen er at forstaa. Der maa være Enighed om Kvantum, om Kvalitet, om hvad Noteringen betyder, om Leveringssted og Leveringsmaade med alle deraf følgende yderligere Betingelser, om Leveringstid, Betalingsvilkaar, Emballage, Ansvar for Undervægt o. s. v., o. s. v. Alt sligt maa være klart og udtømmende præciseret i alle Detailler, med mindre man er sikker paa, at de Vilkaar, som ikke er udtrykkelig anførte, falder ind under almindelig gældende Handelskutumer og ikke behøver at nævnes, fordi de uden at være nævnte betragtes som underforstaaede (jfr. S. 326 ff.). Ligeledes maa det være bestemt udtalt eller underforstaaet, for hvor lang Tid Ordren eller Offerten forbliver i Kraft: f. Eks. mod Telegrafsvar, omgaaende Svar (pr. først afgaaende Post efter Modtagelsen), Svar Mandag o. s. v. (jfr. S. 325). Indtil Udløbet af den Tidsfrist, indenfor hvilken den anden Part har bundet sig til at afvente Accept, siges man at have Ordren eller Offerten *paa Haanden* eller *fast paa Haanden*. Er der opgivet en Kommissionær eller Agent en yderste Pris, hvortil han maa købe eller sælge, kaldes denne Prisgrænse *Limitum*.

Skriftlig Fastsættelse af Vilkaarene er altid at anbefale. Hvor Forretningen er sluttet mundtlig, er det god Skik, at man bagefter *bekræfter* den skriftlig. Denne Bekræftelse betyder ikke, at den mundtlig sluttede Handel trænger til skriftlig Stadfæstelse for at være gyldig; men det er rigtigt at forebygge enhver Mulighed for Tvivl om Aftalens nøjagtige Indhold, og selv med fuld gensidig Tillid er det lidet ønskeligt at være henvist til alene at stole paa Sikkerheden af sin egen og andres Hukommelse.

Fuldbyrdelsen, Afviklingen af den sluttede Forretning bør ske med punktlig Nøjagtighed. Det er imidlertid gavnligt at gøre sig det til Regel at stille større Fordringer til sig selv end til sin Næste. Det vil ofte lønne sig ikke at kræve sin strenge Ret, ikke at gøre Ophævelser over enhver Bagatel — kort sagt, at bestræbe sig for at være, hvad man i Forretningssproget kalder *coulant*: let at komme ud af det med, behagelig at gøre Forretninger med. Den Grad af Kulanthed, der med Rimelighed kan ventes, beror imidlertid meget paa Forretningens Art. I den store Handel stilles der langt mere vidtgaende Krav til Akkuratessse end i den mindre, og Forretningsmænd indbyrdes vil overhovedet kunne forlange en ganske anderledes Punktighed af hinanden, end de kan vente at finde hos deres Kunder blandt Privatfolk, hvem strengt forretningsmæssige Former ofte vil jage langt væk. Under ingen Omstændighed kan man naturligvis med Rimelighed vente, at den anden Part skal gøre Indrømmelser, hvorved han, uden egen Skyld, vilde komme til at lide et virkeligt Tab. Hvorom alting er, bør man i sin Forretningssgang vise den strengeste Nøjagtighed og Punktighed. Om man end selv er nok saa kulant, kan man ikke løbe an paa at møde den samme Holdning fra andres Side, og det er taabeligt ved egen Skødesløshed at forskertse sin Ret for bagefter at maatte ty til andres Overbærenhed.

At vise den yderste Punktighed er dobbelt nødvendigt, naar man har gjort en god Handel. Selv en ubetydelig Afgivelse fra de stiplede Vilkaar kan give Modparten Lejlighed til at »springe fra«, erklære sig løst fra Handelen; naar Konjunkturerne gaar ham imod, maa man være forberedt paa, at han vil gribe enhver Lejlighed til at frigøre sig, og at Forsømmelser, selv i en eller anden rent underordnet Bagatel, der i Virkeligheden for ham hverken gør fra eller til, vil give ham et kærkomment Paaskud til at slippe. Særlig vil naturligvis ogsaa Kvaliteten blive paa det nøjeste prøvet, naar Markedet er gaaet ham imod, og Mangler, som under andre Forhold vilde faa Lov til at passere, i alt Fald mod en Godtgørelse, vil nu blive fældende.

Sælgeren tilstiller Køberen en *Regning, Nota, Faktura*. Ved *Faktura* (*facture; invoice*) forstaas egentlig en saadan Regning, som en Kommissionær (Factor) sender sin Kommittent over de for hans Regning indkøbte Varer (Indkøbsregning, *compte d'achat*), men bruges desuden navnlig om Regninger over Varer, der forsendes til en anden Plads, og undertiden ogsaa om Regninger, der sendes til Købere paa selve Stedet. — Den Afregning, som en Kommissionær sender sin Kommittent over de for hans Regning solgte Varer, kaldes en *Forhandlingsregning* (*Verkaufsrechnung; account sales; compte de vente*). Det Beløb, som ifølge Forhandlingsregningen efter Fradrag af Omkostningerne tilkommer Kommittenten, er *Netto Provenuet* (*net proceeds; produit net*). — For de af en Speditør, Agent el. lign. afholdte Omkostninger udsteder han en *Omkostnings-Nota* (*Unkosten-, Spesenrechnung; compte de frais*).

Hvis Udlikening ikke skal finde Sted i hvert enkelt Tilfælde for sig, men Posterne for og imod optøres i *løbende Regning, Kontokurant* (*conto corrente; Kontokorrent; compte courant; account current, a/c ct*, jfr. S. 326), bliver der til visse Tider, i Regelen halvaarlig, at udfærdige en Opgørelse af Mellemværendet. Den af de to Forretninger, der ifølge Mellemværendets Beskaffenhed har Poster at tilføje ved Afslutningen (Rente, Provision, Omkostninger o. s. v.), plejer at

tilstille den anden Part en Udskrift af den opgjorte Konto, for at han kan sammenligne den med sine egne Bøger og derefter anerkende dens Rigtighed. En saadan Udskrift kaldes ligeledes Kontokurant (*extrait de compte; abstract of account*). Det nærmere angaaende Kontokurantens formelle Udfærdigelse, særlig i Henseende til Fremgangsmaaden ved Renteberegning, findes i ELLEVTE AFSNIT (HANDELSREGNING). — Hvor en Mængde Smaaposter passerer i stadig løbende Mellemløb, er *Kontrabøger* nyttige.

Tilsendelse af Regning indeholder en Opfordring til Betaling, selv om det ikke udtrykkelig siges. Mange Folk ynder, som bekendt, ikke at blive krævede, og navnlig overfor sine Kunder blandt Privatfolk vil Købmanden derfor ofte tøve med at sende Regning for ikke at give Anstød. Mellem Købmænd indbyrdes er Følsomheden mindre, men den større Handlende maa dog altid være forberedt paa at blive mødt med Uvilje af den mindre, naar han kræver ham. I Engros-Handelen vil derimod Undladelsen af at præstere Betaling straks, naar den er forfalden, i Regelen blive anset som Tegn paa Usoliditet.

III. Rentabiliteten.

Købmandens Formaal er *at tjene Penge*. Hans Virksomhed som Købmand gaar umiddelbart og alene ud herpaa. Deri adskiller Handel sig ganske vist ikke fra anden Erhvervsvirksomhed; men i Handelen fremtræder den økonomiske Vinding i mest ublandet Skikkelse som det Formaal, hvorpaa Arbejdet er rettet. At en Forretning er værd at befatte sig med, vil sige, at der er noget at tjene ved den.

Hermed er det fornuftigvis ikke sagt, at Hensigtsmæssigheden af en Disposition altid kan maales efter dens øjeblikkelige økonomiske Resultat. Det er naturligvis ikke udelukket, at det i paakommende Tilfælde kan være klog Politik at gøre en Forretning uden at tjene noget derved, eller maaske endog med Tab. Det kan efter Omstændighederne være fordelagtigt at paatage sig at udføre Forretninger, som man kan vente at faa Vederlag for ad anden Vej, eller at bringe Ofre, som der først er Udsigt til at faa erstattede ved senere Lejlighed. Hvor det gælder at indarbejde noget nyt, kan der være betydelige forberedende Udlæg i mange forskellige Retninger. For at vinde Forbindelser eller for at bevare de Forbindelser, man har, vil man ofte finde det rigtigt at strække sig ud over, hvad der i Øjeblikket betaler sig. Men paa den anden Side skal man ikke lade sig forlede til at spendere sine Penge uden vel overvejeth Rimelighed for, at de kommer igen; det foreløbige Tab er sikkert, den fremtidige Gevinst bør ikke være altfor usikker. Mange Købmænd, navnlig yngre, har vanskeligt ved at modstaa Fristelsen til blot at faa gjort Forretninger. Manges Gang bliver det en ren Forfængelighedssag for at faa Lov til at komme i Berøring med en smigrende Forbindelse, eller for at faa Ord for at være en »driftig« og rask Forretningsmand, der er om sig. Fornøjelsen herved plejer at være kortvarig.

Fordelagtigheden af de enkelte Operationer og af Forretningsvirksomheden som Hele fremgaar af *Kalkulationerne* og *Opgørelserne*.

KALKULATION (*calcul; Kalkule*). Kalkulation betyder Beregning. I snævrere Forstand forstaar man hermed i Købmandssproget særlig Beregningen af den Pris, som udkommer ved et givet Køb eller Salg. Ved *Køb* skal Kalkulen udvise, hvor meget et Indkøb til en given Pris vil komme til at staa Køberen i efter Tillæg af alle de Omkostninger, der paaløber indtil et bestemt Sted og

eventuelt indtil et bestemt Tidspunkt. Ved *Salg* viser Kalkulen, hvor meget en given Salgspris efter Fradrag af alle Omkostninger vil efterlade Sælgeren i Behold (Netto-Provenuet). Ofte gøres naturligvis Beregningen omvendt for at udfinde den højeste Pris, der kan bydes, hvis den endelige Pris ikke skal overstige en vis Størrelse, eller den laveste Pris, der kan tages, saafremt en vis Nettopris skal kunne udkomme. Ved Siden af den Kalkulation, der gaar forud for et Køb eller Salg, vil der ofte være at foretage en Kalkulation, efter at det er afviklet, for at komme paa det rene med den Pris, som det købte faktisk staaer i, eller den Pris, som det solgte faktisk har udbragt.

Da man i Regelen vil have Valget mellem flere Tilbud, er det Kalkulationens Formaal at sammenligne dem indbyrdes. Det gælder at udfinde, hvilken Plads der byder det billigste Indkøb eller det dyreste Salg. Af den Kyndighed, hvormed dette gøres, afhænger Evnen til at manøvrere mellem Markederne og drage Fordel af Prisdifferencerne. — *Arbitrage* kaldes Bestemmelsen af den fordelagtigste Maade, hvorpaa en Transaktion kan udføres mellem forskellige Pladser, og ved *Arbitrageforretninger* forstaaer man overhovedet saadanne Forretninger, som gaar ud paa at benytte Forskellen i de samtidige Kurser for Veksler, Effekter og Pengesorter paa forskellige Pladser til en fordelagtig Operation. *Arbitrageregning* er den sammenlignende Beregning, som foretages i dette Øjemed, *Arbitrager* er den, der gør Arbitrageforretninger.

Kalkulationen kræver altsaa, at man ved nøje Besked dels med de vedkommende Priser og Kurser, dels med alle de Omkostninger og Udgifter, som kan paaløbe, og med de Usancer, som i det givne Forhold er af Betydning. Naar det derfor drejer sig om at gøre Forretning i en ny Artikel eller med en ny Plads, hvor man ikke kender Omkostningerne og Usancerne, anmoder man om til Vejledning at erholde en *fingeret Regning, Conto finto (compte simulé; pro forma account)*. Hensigten med en saadan fingeret Regning er at vise et Eksempel paa, hvorledes et virkeligt Køb eller Salg vilde blive afregnet; den opstilles i samme Form og skal indeholde alle de samme Poster, som vil komme igen, naar det drejer sig om en virkelig foregaaet Forretning.

Hvad særlig angaar *Varekalkulation*, maa man for at kunne foretage sin Beregning vide Besked med: Noteringsmaaden, d. v. s. den Enhed for Maal eller Vægt, som Prisen gælder, og den Pengesort, hvori Prisen angives; Kursen for denne Pengesort; Omregningen af vedkommende fremmede Maal eller Vægt; Usancerne for Tara, Godvægt, Rabat, Dekort o. s. v.; Forfaldstid og Betalingsvilkaar; det Svind og de Beskadigelser, som maa paaregnes; Størrelsen af Omkostningerne og Maaden for deres Beregning. Omkostningerne varierer dels efter Varernes Værdi, dels efter deres Mængde. Efter Værdien beregnes Indkøbs- eller Salgsprovision, Mæglerkurtage, Bankkommission, Assurance, Værditold o. s. v. Efter Mængden (Vægt, Rumfang, Antallet af Kolli) beregnes Udgiften ved Fragt, Omladning og Spedition, Lagerleje, Arbejdspenge, Havne- og Bropenge, Kørsel, de fleste Toldafgifter, Emballage o. s. v. Hertil kommer eventuelt andre Udgifter som f. Eks. til Porto og Telegrammer. En stor Del af Omkostningerne (f. Eks. Fragt) vil ofte være at beregne i fremmed Valuta og efter fremmed Maal eller Vægt. I Kalkulationen skal være indbefattet alle Udgifter, som paaløber fra det Øjeblik eller indtil det Øjeblik, da Varen er bragt paa et vist bestemt Sted, enten det nu er frit ombord, eller leveret fra eller til Pakhus, fra eller til en vis Plads o. s. v. Det paaløbende Rentetab maa derfor ligeledes tillægges. Naar Kalkulationen kun angaar en enkelt Artikel, er den langt simplere, end naar flere forskellige Artikler eller Kvaliteter forsendes og afregnes under eet; det kommer da an paa at fordele Fakturabeløbet og Om-

kostningerne rigtig mellem de forskellige Artikler. Ofte kan det være tidsbesparende at benytte en tidligere Kalkulation som Grundlag og heri indføre de Forandringer, som følger af forandret Pris, Kurs, Fragt o. s. v. Eksempler paa Varekalkulationer vil findes nedenfor i Afsnittet om HANDELSREGNING (jfr. ndfr. om Omkostninger).

Under i øvrigt lige Forhold vil man naturligvis foretrække det Tilbud, der viser den laveste Pris for Køb eller den højeste Pris for Salg. Men forskellige Omstændigheder kan dog ofte medføre, at man foretrækker et tilsyneladende mindre gunstigt Tilbud. Ønskeligheden af at bevare en fordelagtig Forbindelse, kan bevirke, at man i det enkelte Tilfælde ser bort fra en mindre Fordel, som kunde vindes paa en anden Plads eller med en anden Forbindelse, hvis Leverance eller Maade at afvikle Forretningerne paa man maaske tilmed ikke kender. Den større Præbillighed kan ogsaa skyldes en Forskel i Kvaliteten, selv om Kvaliteten af Navn er den samme, og selv om Forskellen ikke er stor nok til at gøre Varen ukontraktmæssig. Dernæst er der Hensynet til Rejsens Langvarighed og Varernes Svind, Forringelse eller Ødelæggelse. Ved mange Varer, som daarlig taaler en lang Transport, skal der endog ofte en betydelig Prisforskel til for at veje op mod den Risiko, som den længere Rejse medfører. Endvidere er der Betalingsvilkårene. Man kan ledes til at vælge et dyrere Tilbud, fordi man faar Kredit, fremfor et billigere, der kræver kontant Betaling; eller man foretrækker at sælge billigere kontant end dyrere mod Kredit. Fremdeles kan Tiden være bestemmende. Skal man bruge Varerne hurtig, maa man finde sig i at betale dem dyrere for at faa dem hurtig, fremfor at tage dem fra et billigere Sted, hvorfra de mulig vil komme for sent.

Kalkulen viser den Pris, hvortil den paagældende Forretning overhovedet kan udføres. Spørgsmaalet om, hvor megen Profit man kan beregne sig selv, er en Ting for sig. Det afhænger af Markedets hele Tilstand. I øvrigt forekommer det i enhver Forretningssgren, at Konkurrencen tvinger til gennemgaaende at sælge visse Varer eller at gøre visse Forretninger med mindre Avance end andre.

OPGØRELSE. Kalkulationen afgiver Grundlaget for den enkelte Forretning og gaar forud for denne; Opgørelsen kommer bagefter og gør Rede for Udfaldet. Det samlede Resultat af hele Forretningens Drift i en længere Periode — regelmæssig et Aar — er det, som skal fremgaa af Opgørelsen i særlig Forstand, Aarsopgørelsen.

De enkelte Forretninger, som er blevet gjorte i Aarets Løb, kan hver for sig vise Overskud, og dog kan det samlede Resultat være slet. Hvis Forretningerne er for smaa og for faa, Avancen paa hver enkelt for lille i Forhold til de samlede Omkostninger, bliver Enden dog, at der er ringe Udbytte eller endog Tab. Hvis det personlige Forbrug er for stort i Forhold til, hvad Forretningen kaster af sig, bliver der ogsaa Tilbagegang.

En Forretnings Omkostninger er dels almindelige, dels særlige. *Almindelige* Omkostninger (Generalomkostninger) er de, der løber uafhængig af Omsætningens Størrelse. Herhen hører f. Eks. Udgifterne til Kontor og Butik, til fast benyttet Pakrum eller Oplagsplads, Lønninger til det fast antagne Personale, almindelige Kontorudgifter, Skatter, Udgifter til Inventar, Lys, Brændsel, Annoncer, Rejser o. s. v., og i alt Fald til Dels Forretningen af den egne eller den laante Kapital. De *særlige* Omkostninger er de, som hver enkelt Handel medfører. I Kalkulationerne plejer man kun at tage Hensyn til de særlige Omkostninger; derimod medregnes de fælles Omkostninger ikke, dels fordi det vilde være vanskeligt eller umuligt at fordele dem paa hver enkelt Omsætning, dels fordi det vilde være misvisende at tage dem med, idet de løber uanset, om den enkelte Forretning afsluttes eller ikke.

Den aarlige Opgørelse plejer at ske ved Udgangen af Kalenderaaret. Ofte er det dog hensigtsmæssigt at lade Forretningssaaret løbe ud paa et andet

Tidspunkt, for at Opgørelsen kan falde paa den Tid, da Virksomheden plejer at være ringest og Beholdningerne at være nedbragte til det mindste. Den formelle Fremgangsmaade ved Aarsopgørelsen (Bøgenes Afslutning, Opgørelse af Vinding og Tab og af Status) vil blive fremstillet i Afsnittet om BOGHOLDERI (FJORTENDE AFSNIT). Nogle ledende Synspunkter skal berøres her.

Ved Opgørelsen bliver at medtage: Gevinst eller Tab paa de i Aarets Løb foretagne Transaktioner (Avance eller Tab paa Varer og Effekter, Kommissionsfortjeneste, Kursdifferencer o. s. v.); Værdiforringelse eller Tab paa Aktiver som Ejendomme, udestaaende Fordringer o. s. v.; alle de almindelige Omkostninger, der ikke særlig er belastede nogen enkelt Konto. Under *Omkostningerne* maa normalt medregnes en passende Lejeafgift af det Husrum, de Magasiner, Pladser o. s. v., som tilhører Forretningen, og som den selv benytter i sin egen Bedrift; ligeledes et Vederlag for Inventariets Slid og Værdiforringelse. Som Omkostning maa fremdeles betragtes *Rente* ikke blot af den laante, men ogsaa af Forretningens egen Kapital; kun hvad der er tjent ud over sædvanlig Rente, kan betragtes som virkeligt Overskud. Derfor fastsætter f. Eks. den tyske Handelslov med Hensyn til Interessentskaber, at der i Mangel af anden Aftale forlods bliver at godskrive Interessenterne 4 pCt. Rente af deres indestaaende Kapital. I Aktieselskaber plejer man dog ikke at sondre mellem Rente og Overskud, og det er ogsaa for saa vidt ligegyldigt, som Udbyttet her bliver fordelt nøjagtig i Forhold til Kapitalen. Det er korrekt at regne løbende Rente paa hver enkelt Varekonto o. lign. Dette medfører imidlertid stor Ujævnighed og undlades derfor i Regelen; men det bør dog gøres i ethvert Tilfælde, hvor Renten er af væsentlig Betydning for Spørgsmaalet om Gevinst eller Tab, og hvor Undladelsen følgelig bliver vildledende.

En Hovedsag ved Opgørelsen er den rigtige *Vurdering af Ejendele og af Risiko* og Foretagelsen af de derved givne *Afskrivninger*. Det er let at narre sig selv — ganske bortset fra de Tilfælde, hvor man bevidst laver sig en Status, som man maa erkende ikke kan staa for Kritik. Der er altid Fristelse til at overvurdere Udsigten til Avance og at undervurdere Udsigten til Tab. Man haaber paa alle Slags gunstige Chancer, vægrer sig ved at gøre sig fortrolig med Tanken om, at et Tab er uigenkaldeligt, lukker Øjnene for en utvivlsom Risiko og stoler paa, at alt vil gaa heldigt af. Det er yderst pinligt at afslutte et Aar med en Opgørelse, der viser, at alt Slid og Slæb har været frugtesløst, at der er intet Udbytte, men endog Tab, at Status er forværret, og at Formuen smulrer bort. Og dog gælder det just da at se Sandheden i Øjnene.

Varebeholdninger bør ansættes efter den gængse Markedspris, hvortil de med Sikkerhed kan sælges. Der er Varer, som forringes hurtigt i Værdi ved Modens Svingninger, andre ved Fordærv, Svind osv.; enhver Forretningsgren kender desuden Varer, som sælges meget tungt, men som man for Udvalgets Fuldstændigheds Skyld dog ikke kan undgaa at have med at gøre. Beholdningerne af *Fonds, Aktier og fremmed Valuta* bør ikke sættes højere end til de gældende Kurser. *Faste Ejendomme*, med hvad der sættes paa dem, bør indenfor et rimeligt Tidrum skrives saaledes ned, at de ikke staa til Bogs for mere, end hvad de i Tilfælde af Realisation med Sikkerhed tør paaregne at kunne udbringes til. *Skibe* maa altid amortiseres hurtigt, hvis den bogførte Værdi skal kunne holde Skridt med den synkende Salgsværdi. Der maa afskrives et passende aarligt Beløb paa *Inventariet*: Installation, Butiksstyr, Kontor- og Magasininventar, Sække, Heste, Vogne o. s. v. De *udestaaende Fordringer* er ofte et af de ømmeste Punkter. Kun de færreste Forretninger kan sælge alene pr. kontant eller vælge deres Købere med en Kræsenhed, som garanterer mod Tab. Disse er uundgaelige, og jo mere man gør sig dette klart, desto større er Sandsynligheden for at slippe nogenlunde helskindet derfra. Hvor det drejer sig om en Mængde Smaafordringer, vil man gøre rigtigt i at beregne en vis gennemsnitlig Procent til Dækning af Tab. For de Virksomheder, hvis Opgave netop er at laane ud, beror hele Heldet paa den Skønsomhed, hvormed de forstaa at vælge deres Kunder, at trække dem til sig, der duer, og at skille sig af med dem, der medfører Risiko.

I og for sig bliver Varer, Papirer, Ejendomme, Skibe, Inventar og Fordringer jo hverken mer eller mindre værd, enten man skriver dem op eller ned i sine Bøger. For saa vidt er det en billig Fornøjelse at holde sig en smuk Status paa Papiret. Men det, der koster, er Selvbedraget. Forretningens Førelse og hele den personlige Løvefod vil blive paavirket af Overvurderingen.

Med Hensyn til den Form, hvorunder Afskrivninger foretages paa de Aktiver, der normalt forbliver i Forretningens Eje (altsaa i Regelen navnlig faste Ejendomme, Skibe, Inventar, ogsaa tvivlsomme Fordringer m. m.), plejer man ofte at benytte en anden Posteringsmaade end simpelt hen at skrive af paa den bogførte Værdi. For Oversigtens Skyld og for ikke at lade den virkelige Bekostning ude af Betragtning, kan det være hensigtsmæssigt at lade Aktivet vedblive at staa bogført for den fulde Sum, medens derimod de Beløb, der skal afskrives, hensættes paa en særlig Konto, som man da kalder Amortisations-Konto, Reserve-Konto el. a.

Ved *Reserve* eller *Reservefond* bliver der hyppig betegnet væsentlig uensartede Ting, og saakaldte Reserve-Konti kan være af meget forskellig Karakter og Bestemmelse.

Ofte er saaledes Reserve-Konto enstydig med *Amortisations-Konto*, *Afskrivnings-Konto*, *Fornylses-Konto* — hvad der svarer til engelske Betegnelser som *depreciation fund*, *redemption fund*, *renewal fund* o. lign. En saadan Konto repræsenterer ingen virkelig Formue, men er kun Modvægten mod Værdiforringelser og Tab i Regnskabets modsatte Side. Hvis Kontoen fuldt dækker disse, betyder den hverken andet eller mere, end at der faktisk er fuld Valuta for den Kapital, som ifølge Opgørelsen skal være i Behold. Af lignende Art er f. Eks. de »Skadereserver«, som en Assuranceforretning ved Opgørelsen forbeholder til Dækning af lidte Skader, som endnu ikke er betalte, eller af forventede Skader paa den løbende Risiko.

Til andre Tider er Reserve-Konto enstydig med *Overskuds-Konto* — hvad Englænderne foruden *reserve fund* ogsaa kalder *surplus fund*, *rest*, undertiden *guarantee fund* o. a. Her er det en Del af det virkelige Overskud, som i Stedet for at godskrives Interessenterne eller fordeles blandt Aktionærerne hensættes paa en særlig Konto. Allerede for Enkeltmand og endnu mere for et Interessentskab kan Forsigtighed tilraade at hensætte en saadan Reserve for at være helt sikker paa, at Statusopgørelsen er paa den rigtige Side, eller for at have en særlig Dækning til uventede Tab, eller af Forsynlighed overfor Udgifter og Vanskeligheder, der kan melde sig, naar Interessentskabet skal haves og en Afvikling foregaa. Men i Særdeleshed for Aktieselskaber er det af Vigtighed at danne sig en saadan virkelig Reserve. Dens Hensigt kan være enten at sikre Aktionærerne et stabilt Udbytte, idet det, der henlægges i et godt Aar, kan tjene til at bøde paa et daarligt, eller at møde en fremtidig usikker Begivenhed f. Eks. Udløbet af en Koncession, eller at opspare en Kapital ud over Aktiekapitalen til at afdrage paa Gæld eller til at foretage en Udvidelse uden at forøge Aktiekapitalen.

Ud fra en helt anden Tankegang taler man om *Reserve* eller *Reservefond*, naar man derved forstaaer en Del af Forretningens Midler, der er *anbragt paa en særlig Maade*. En Reserve i denne Forstand har intet at gøre med Spørgsmaalet om Opgørelse og Overskud. Det drejer sig her om en Del af Kapitalen, der holdes disponibel i let realiserbar Skikkelse for dermed at kunne møde Krav, der ligger udenfor det sædvanlige. Navnlig i Bankvirksomhed kræver forsigtig Forretningsførelse, at der i Form af Kontanter og let realiserbare Papirer holdes Midler disponible ud over det, som der i Forretningens daglige Gang er Anvendelse for. I Bank of Englands Regnskabsopgørelser er der ved »*reserve*« at forstaa det samme som Bankafdelingens Kassebeholdning, medens det opsparede Overskud kaldes »*rest*«. Hvor vidt det efter Forretningens Beskaffenhed

er nødvendigt at holde en Reserve i denne Forstand, er et Spørgsmaal, der maa afgøres ganske uafhængigt af de skete Afskrivninger eller Opsparelser. Hvor der ikke er særlige Grunde, som taler derfor, plejer man heller ikke at henlægge just de til Amortisations-Kontoen eller Overskuds-Kontoen svarende Beløb i Skikkelse af særskilte Værdier; det vil i Regelen være fordelagtigere simpelthen at lade dem udgøre en Del af Forretningens Midler som Helhed, at lade dem »arbejde med« i Forretningen, saaledes at de bidrager til at formindske Gælden eller udvide Virksomheden. Efter Omstændighederne kan det imidlertid stille sig saaledes, at det til Amortisationen svarende Beløb bør være til Stede i Skikkelse af let realisable Midler; dette gælder navnlig, naar det er nødvendigt at være forberedt paa, at det Anlæg, der amortiseres, i et givet Øjeblik bliver at forny paa een Gang som et Hele (f. Eks. et undersøisk Kabel o. lign.).

Naar Opgørelsen er gjort ærligt og paalideligt, vil det dermed ogsaa være givet, hvor stort *personligt Forbrug* man kan tillade sig. I de allerfleste Tilfælde er det snarere det lille Forbrug end den store Fortjeneste, der skaber Formuen. Ingen Indtægt forslaar over for en ekstravagant Levevis, medens den, der langsomt sparer Skilling paa Skilling, bliver velhavende i smaa Forhold, Millionær i de store. Det er denne aarlige Vækst ved et Overskud af Fortjeneste ud over det, der bruges, som skaber Midlerne til en stadig fortsat Udvidelse af Forretningen og dermed atter til en stadig yderligere voksende Indtægt.

For *Aktieselskaber* er denne Kilde til Vækst i det væsentlige udelukket. Aktieselskabet er stillet lige som den Mand, der stadig spiser hele sin Fortjeneste op; Overskuddet forbliver ikke i Forretningen, men tjener til at møtte Aktionærerne. Her er det da dobbelt ønskeligt at lægge en Del af Udbyttet til Side som Reserve for at kunne møde de daarlige Tider, der aldrig udebliver. Ganske særlig gælder dette, hvis Selskabet arbejder med en betydelig laant Kapital; naar det kniber, risikerer man at faa Laanene opsagte, og i hvert Fald skal de forrentes, hvad der kan blive ruinerende i Tider, hvor der ikke engang kan tjenes Rente af Pengene. Det er imidlertid, som bekendt, ikke altid nogen let Sag at faa Lov til at lægge saa meget hen, som der helst skulde. Aktionærerne er glubske efter stort Udbytte, Spekulanter, der har købt i Forventning om Stigning, presser paa. Det er sjældent, at Aktionærerne føler sig solidariske med Foretagendet; Aktierne skifter Haand fra Dag til Dag, og for mangan gælder det kun at faa det mest mulige ud af dem straks for saa at slaa dem væk. Heller ikke Bestyrelsens egen Kappelyst føler sig tilfredsstillet, naar der maa gives et knebent Udbytte, og naar Papirets Kurs trykkes derved.

IV. Den industrielle Bedrift.

Ethvert industrielt Foretagende er tillige et Handelsforetagende.

Overgangene mellem Varehandel og Industri er saa vage, at det ofte er vanskeligt at sige, hvor den ene hører op og den anden begynder. Den Industri-drivende køber ligesom den Handlende i det Øjemed atter at kunne sælge; Forskellen ligger i Omfanget af den stofflige Bearbejdelse og Forandring, som Varen undergaar mellem Købet og Salget. Hvor denne Bearbejdelse er det mere underordnede, har Virksomheden Karakter af Handel; er Bearbejdelsen det væsentlige, bliver Virksomheden Industri.

Varehandelen har en industrimæssig Side, ligesom Industrien en handelsmæssig. Hvis Varen omsættes af Købmanden uden overhovedet at komme ham i Hænde, forsvinder for saa vidt den industrimæssige Side af Forretningen for hans Vedkommende. Men naar Varen faktisk passerer gennem hans Hænder, kræver den i Regelen en Behandling, undertiden en ubetydelig, undertiden en meget indgribende: Pasning, Ompakning, Sortering, Blanding, Rensning, Tørring, Farvning, o. s. v., o. s. v.

Som egentlig Industri vil man kun betegne de Virksomheder, i hvilke Vares Bearbejdelse er saa væsentlig, at den stiller Krav til en teknisk Indsigt, der forudsætter en særlig fagmæssig Uddannelse. Denne Industriens *tekniske* Side er Handelslæren uvekkommende. Derimod falder den *økonomiske* Side af den industrielle Bedrift i Hovedsagen ind under de samme Synspunkter, som gælder for Handelsforretningens Førelse. Industriens Rentabilitet beror i meget væsentlig Grad paa dens Evne til i sine forretningsmæssige Dispositioner at tilegne sig Handels Synsmaader. I Virkeligheden vil en industriel Virksomheds Uheld fuldt saa hyppig hidrøre fra manglende Handelskyndighed som fra teknisk Ukyndighed.

Faktisk er Handel og Industri ikke sjælden personlig sammenknyttede. Den Handlende vil for visse Varesorter kunne finde det hensigtsmæssigt selv at tilvirke dem og altsaa at knytte en industriel Bedrift som Biforretning til sin Handel. Omvendt vil det for den Industridrivende ofte kunne svare Regning at forhandle beslægtede Varer, eller andre Fabrikanters Varer, ved Siden af sine egne.

Industribedriftens særlige Karakter medfører imidlertid, at den ogsaa i rent handelsmæssig Henseende til Dels kræver særlige Dispositioner. Hovedsynspunkterne er de samme som for Handelen; men i flere Retninger gør der sig selvstændige Betragtninger gældende, hvilke her i Korthed skal berøres.

STIFTELSE. De industrielle Foretagender, der trives bedst, plejer at være dem, der vokser frem af det smaa som Frugten af en enkelt Mands Virkekraft og Skabeevne. Sjældnere bliver der med en stor Kapital, paa een Gang, skabt en stor og lukrativ Bedrift.

De Industrier, der kræver særlig Bevægelighed og Hurtighed i Ledelsen for at rette sig efter hurtig skiftende Markedsforhold, efter Smag og Mode, vil ligesom Handelsforetagender væsentlig kun egne sig for den private Foretagelse. Men paa mange industrielle Omraader har Aktieselskaber et taknemligt Virkefelt, og vor Tids almindelige Bevægelse i Retning af Dannelsen af Aktieselskaber har ikke mindst kastet sig over Industrien. Navnlig bliver ogsaa ofte Foretagender, der er oparbejdede af private og er i fuld Gang, omdannede til Aktieforetagender. For Ejeren er der mindre Opfordring til at indlade sig paa et slikt Arrangement, saa længe han er yngre, og Forretningen gaar strygende. Men hvis han føler Mangelen af Kapital, eller naar han bliver ældre, eller han vil trække sin Formue i Land, er det ofte den naturligste, ja maaske den eneste Maade til afvikle Forretningen paa. Ogsaa for Aktionærerne kan det være fordelagtigere endog til fuld Pris at erhverve en Virksomhed, der er i Gang og allerede har gennemstaaet sine Prøveaar, fremfor at stifte et nyt Foretagende, der skal oparbejdes paa bar Bund.

Ved Stiftelsen er det nødvendigt at have lagt en nøje overvejete *Plan* for Anlægget og at anstille et grundigt *Overslag* over dets Bekostning og sandsynlige Rentabilitet. Vilkaarene for Produktion og Afsætning maa forud vurderes. Bedriftens Held beror i væsentlig Grad paa det sparsommelige Anlæg.

Ved Overslaget over Bekostning og Rentabilitet er at tage i Betragtning:

1) *Anlægskapitalen*: Denne omfatter, hvad hele Anlægget vil koste i Udgift til: Grund; Bygninger; Drivkraft; Maskiner; Indretninger til Opvarmning, Belysning, Vandforsyning o. s. v.; Apparater, Udstyr og Inventar af alle Arter; Honorarer og Tilsyn; Renter indtil Arbejdet er fuldført; eventuelt Omkostninger ved Selskabets Stiftelse og Kapitalens Tilvejebringelse; uforudsete Udgifter; m. v.

2) *Driftskapitalen*. Hvor stor Driftskapital der behøves, beror paa Produktionens Størrelse og Omsætningens Hastighed. Omsættes Kapitalen een Gang aarlig, d. v. s. hængaar der gennemsnitlig et Aar mellem Raastoffernes Køb og Fabrikatets Betaling, vil der normalt kræves det samlede Beløb af et Aars Forsyning med Raastoffer og et Aars Udgift til Driftsomkostninger. I samme Forhold, som Omsætningen kan paaregnes at ville foregaa enten hurtigere eller langsommere, vil der kræves enten en mindre eller en større Driftskapital.

3) *Driftsomkostningerne* indbefatter — foruden Anskaffelsen af Raastofferne — Udgiften til Hjæpestoffer (Kul o. s. v.), til Maskinkraftens Drift; Lønninger af alle Arter; Reparation og Vedligeholdelse af Bygninger, Maskiner og Inventar; forskellige Udgifter saasom til Belysning, Skatter og Afgifter, Assurance, Kontorudgifter, Rejser o. s. v.; Emballage; Transport, Hestehold; Salgsomkostninger; m. m. Hertil kommer endvidere Renter af Anlægs- og Driftskapital samt Amortisation af Anlægskapitalen.

4) *Produktionens Størrelse*: hvormedet Anlægget efter sin hele Ydeevne kan præstere af de forskellige Arter Hoved- og Biprodukter.

5) *Afsætningsvilkaarene*: Produktionens sandsynlige Salgsværdi under Hensyn til det Marked, der kan paaregnes, og til Konkurrenceforholdene.

6) *Udbyttet* bliver: Produktionens Netto-Salgsværdi med Fradrag af alle Omkostninger.

7) *Udbyttets Anvendelse*: Dannelse af Reservefond; Tantiømer; Tilbagebetaling af Laan; disponibelt Overskud til personligt Forbrug eller til Fordeling som Dividende.

Af særlig Vigtighed er det at holde sig *Anlægskapitalens Amortisation* for Øje. Udstrækningen af det Tidsrum, inden hvilken Amortisationen bør være tilendebragt, beror paa Anlæggets Soliditet, paa den Hurtighed, hvormed det tør antages at ville blive forældet, og paa Foretagendets sandsynlige Varighed som Helhed. Bortset fra enkelte særlige Undtagelser — f. Eks. Bjærgværker og Gruber, der kan bearbejdes meget længe — plejer man i Regelen at anse 30 Aar som Maksimum for den Tidsfrist, inden hvilken Amortisationen bør være endt. Ofte bør den foregaa meget hurtigere, saaledes ved Industrier, der arbejder med Raastoffer, som snart udtømmes, eller med Metoder, som hurtig ændres (f. Eks. mange kemiske Industrier), eller hvis Anlæg og Indretning i det hele taget har en mere provisorisk Karakter; ogsaa Foretagender, hvis Trivsel er nøje knyttet til Ejerens Person, eller som ved deres Art eller Beliggenhed er vanskelige at afhænde, kræver en hurtigere Amortisation end andre.

Ved den regelmæssige Vedligeholdelse (Reparationerne) skal alle indtrædende Brøst og Mangler afhjælpes, saaledes at Materiellet stadig holdes i lige saa fuldstændig Arbejdsorden som fra nyt af. Men trods al Vedligeholdelse vil der dog tilsidst komme et Tidspunkt, da baade Maskiner og Bygninger maa fornys. Reparationerne bliver stadig hyppigere og kostbarere, saa at det tilsidst bliver fordelagtigere at erstatte større eller mindre Dele af Anlægget med nyt, hvilket da til lige kan indrettes i Overensstemmelse med de tekniske Fremskridts Krav. Hvad særlig Maskineriet angaar, kan Udviklingen ofte være saa hurtig, at det bliver nødvendigt for at holde Trit at erstatte selv Maskiner, der endnu er i fuld Arbejdsstand med nye Konstruktioner. Ogsaa ved solide Bygninger, der i og for sig kunde staa meget længe, kan saa store Omkalfatringer blive nødvendige, at Bekostningen ikke bliver synderlig ringere end ved helt ny Opførelse.

Naturligvis er Formaålet i og for sig naaet, naar man til enhver Tid har Anlægget nedskrevet til den Pris, som det med fuldstændig Sikkerhed vides at kunne sælges til. Men selv med en tilsyneladende stærk Amortisation kan man være rolig for, at man ikke let kommer til at beregne for meget; det uforudsete vil altid have ubehagelige Overtaskelser i Baghaanden. — Som en sædvanlig gennemsnitlig Amortisation i de fleste Industrier regnes i Almindelighed 2 pCt. aarlig af Bygninger og 5 pCt. eller mere af Maskiner, Inventar o. lign. Ved 4 pCt. aarlig Rente og Rentes Rente giver dette en fuldstændig Amortisation af Kapitalen i henholdsvis 28 og 15 Aar. Ikke usædvanligt er det, at man først lader Amortisationen begynde i det andet Driftsaar, idet man da lader alle de Udgifter, som Anlæggets Fuldstændiggørelse altid vil kræve i Begyndelsen, veje op mod Amortisationen i det første Driftsaar.

Køb af en Fabrik, der allerede er i Gang, vil ofte være fordelagtigere end at anlægge en ny. Man køber da ikke blot selve Anlægget, men ogsaa Forretningen, og Bøgerne, om de ellers er rigtig førte, vil give Vejledning til Bedøm-

melse af Værdien. — *Forpagtning* af et industrielt Anlæg er en meget vanskelig Sag at ordne paa betryggende Maade og forudsætter et ganske særligt Tillidsforhold, hvis Ejeren skal kunne føle sig rolig for, at Fabrikken ikke bliver vanrøgtet.

LEDELSE. Driften har sin tekniske og sin økonomiske Side. De tekniske Opgaver bestaar i Bedømmelsen og Valget af de mest egnede Raastoffer og Hjælpestoffer, Raastoffernes Omformning gennem den bedste og billigste Fremgangsmaade til Fabrikat, Ledelsen af Arbejdet herved, Indsigt i Maskinernes Anvendelse og Behandling, Bedømmelse af hele Anlægets Ydeevne og Forstand paa at udnytte denne til det yderste. De økonomiske Opgaver ligger i det billigste Køb af Raastoffer og Hjælpestoffer, det fordelagtigste Salg af Fabrikatet, Ledelsen af de finansielle Dispositioner, Udøvelsen af et stadigt Tilsyn med Udgifter og Omkostninger og af en stadig Bestræbelse for at reducere dem.

Den, der anlægger og driver en Fabrik, vil uden økonomisk Indsigt være sikker paa at gaa i Stykker; derimod er det ikke i samme Grad nødvendigt, at han selv er i egentlig Forstand Tekniker. Til Ledelsen af det egentlig fagmæssige i Bedriften kan han ofte hjælpe sig med en dygtig Værkfører. Dog maa han, for virkelig at være Herre over Forretningen, i hvert Fald have tilstrækkelig teknisk Indsigt til selv at kunne bedømme Kvaliteten og Værdien af Raastofferne og af det færdige Produkt, Anlæggets Egenskaber, Maskinernes Ydelser, sine undergivnes Præstationer og Arbejdets hele Gang.

Fabrikationshemmeligheder i egentlig Forstand er ikke hyppige nu til Dags. Nutidens tekniske Indsigt vil i Regelen snart bringe andre paa Sporet. Derfor er Patentvæsenet (S. 353) blevet af voksende Betydning i vor Tid som det Middel, hvorved man alene kan vente for et vist Tidsrum at sikre sig Fordelen ved at have fundet paa et nyt Produkt eller en ny Produktionsmetode. Men Forretningshemmeligheder kan være ikke blot af teknisk, ogsaa af økonomisk Art, f. Eks. særlig gode Veje til Køb af Raastoffer eller til Salg af Fabrikatet o. a.

To Grundbetingelser for Industrien er *Raastoffer* og *Arbejdskraft*.

Let og billig Adgang til de RAASTOFFER, der er Tale om at bearbejde, er ofte det, der er bestemmende for Foretagelsen af et industrielt Anlæg. Vanskelighed ved at skaffe sig de fornødne Raastoffer i tilstrækkeligt Udvalg og paa tilstrækkelig gunstige Vilkaar vil i Længden være dræbende for en Industri. Men paa den anden Side er der, foruden Raastoffets Pris, saa mangfoldige andre Vilkaar, der er afgørende for, om en industriel Virksomhed lader sig drive med Fordel, at man ingenlunde tør gaa ud fra, at den lette Adgang til Raastoffer vil give noget væsentligt Forspring; mest vil dette være Tilfældet, naar det drejer sig om at underkaste voluminøse Raastoffer en Bearbejdelse, der, uden at være af meget omfattende Natur, i væsentlig Grad formindsker Transportomkostningerne ved den paafølgende Videreforsendelse. Jo mere indgribende derimod Bearbejdelsen er, desto mere underordnet bliver Spørgsmaalet om Nærhed ved Raastoffets Produktionssted. Og Forspringet i Udvikling kan medføre, at det kan betale sig at flytte selv meget voluminøse Raastoffer for at bearbejde dem andensteds; saaledes bliver der f. Eks. nu til Dags endog ført Sølvets fra Sydamerika og Mexiko til England og Tyskland, hvor Uddragningen af Metallet foregaar. Hvor Raastoffet kan transporteres billigt, vil det ofte være fordelagtigere at lægge Fabrikken ikke der, hvor det findes, men der, hvor Kommunikationerne til alle Sider er de bekvemmeste. — Adgang til naturlig

Vandkraft er ogsaa en af de Ting, der hyppig giver Stødet til Anlæg af Fabrikker; men Beliggenheden og andre Forhold vil ofte bevirke, at Fordelene langt overvejes af Ulemperne.

Spørgsmaalet om ARBEJDSKRAFTEN er af ganske anderledes indgribende Betydning for Industrien end for Handelen. Uden *tilstrækkelig* og *tilstrækkelig uddannet* Arbejdskraft kan ingen Industri trives; af Arbejdernes Udvikling, af deres Øvelse, Indsigt, Duelighed og Flid afhænger det ofte, om en given industriel Virksomhed overhovedet er mulig. De fremskredne Industrilandes store Overvægt beror for den allervæsentligste Del paa deres talrige, uddannede Arbejderbefolkning.

I *Lønningsspørgsmaalet* staar Arbejdsgiveres og Arbejders Interesse i alt Fald rent umiddelbart imod hinanden. Der er en uundgaelig Modsætning ved begges naturlige Ønske om at tjene det mest mulige; paa den anden Side er der ogsaa et Fællesskab i Interesse, da det dog er den samme Bedrift, som begge Parter skal leve af. Men iøvrigt er dette ikke noget rent økonomisk, noget rent Rentabilitets-Spørgsmaal. Her træder tillige hele den menneskelige Side frem af det i vor Tid saa mægtige Arbejderspørgsmaal. At komme ind herpaa ligger udenfor det Emne, som her behandles. Men ogsaa rent økonomisk set vil Arbejdsgiveren staa sig ved at stille sine Arbejdere saaledes, at de føler deres Interesse knyttet til Bedriften. Konkurrencen — ikke mindst med Ulandet — er det Hovedmoment, der sætter Grænsen for, hvad han kan yde uden at komme til at arbejde paa Vilkaar, der gør Bedriftens Fortsættelse umulig eller dog saa ufordelagtig, at den ikke giver Dækning for hans Arbejde og Risiko.

Forholdet til Arbejderne og alt, hvad dermed staar i Forbindelse, er ofte en af de vanskeligste Sider af den Industridrivendes Opgave og vil kunne berede ham mange Besværligheder, under hvilke Virksomheden kan lide stort Afbræk.

KAPITAL og KREDIT. Den i et industrielt Foretagende anbragte Kapital falder i to væsentlig forskellige Dele: Anlægskapitalen og Driftskapitalen. Det faste Anlæg er i Industrien gennemgaaende af forholdsvis langt større Omfang end i Handelen, og der er mange Industrier, i hvilke det faste Anlæg kræver et betydeligt større Beløb, end hvad Driften kræver. Den forskellige Karakter af disse to Former for Kapitalens Anbringelse medfører, at der ogsaa er væsentlig Forskel i Henseende til Benyttelsen af Kredit, eftersom de laante Midler skal fastgøres eller anvendes til Driftens Førelse.

Driftskredit vil den Industridrivende i Regelen kunne gøre Regning paa at nyde i lignende Omfang og under lignende Vilkaar som den Handlende. Forudsætningerne er her i Regelen nogenlunde ens. Den Industridrivende kan købe sine Raastoffer paa Kredit under samme Forhold, som den Handlende er i Stand dertil; de Veksler, han trækker mod sine Salg, kan han faa diskonterede; ofte er han formelt tillige Handelsmand og bliver i sin Driftsomsætning væsentlig betragtet som Handlende. Den Kredit, han paa denne Maade bruger, har Handelskreditens almindelige Egenskaber med dens Fortrin og dens Svagheder. Den er beregnet paa forholdsvis hurtig Afvikling, kan hurtig inddrages eller afbrydes. I sine Varebeholdninger og udestaaende Fordringer skal Bedriften have de let realisable Midler til dens Dækning.

Helt anderledes med *Anlægget*. Her er Kapitalen bunden og kommer først gennem den aarlige Fortjeneste og Amortisation atter langsomt ind igen og bliver flydende. Her bliver de Betragtninger afgørende, som gælder for Laan

mod hypotekarisk Sikkerhed. Et fast Laan i Ejendommen indtil et vist Beløb vil i Regelen kunne paaregnes. Men Værdien af et industrielt Anlæg afhænger som oftest i langt højere Grad af Ejerens personlige Duelighed og af uforudselige Konjunkturer end Værdien af en Landejendom eller en almindelig Byejendom. Det Laan, man kan vente at opnaa, vil være af mere begrænset Størrelse, fordi den Sikkerhed, som Pantet frembyder, er mere uberegnelig. Medens man i Landejendomme og almindelige Byejeendomme kan faa Hypoteklaan, der henstaar uopsigelige paa lange Aaremaal eller kun mod en meget svag og langsom Amortisation, vil der i industrielle Ejendomme blive krævet en langt hurtigere Afdragning af Laanet. Særlige *industrielle Kreditanstalter*, organiserede just med denne bestemte Klasse Laan for Øje, kan under dygtig og forsigtig Ledelse stifte megen Nytte; men Laanene er dog altid mere begrænsede, og Amortisationen maa foregaa betydelig raskere end ved sædvanlig hypotekarisk Sikkerhed.

Det Beløb, som den Industridrivende har bundet i sit Anlæg ud over Hypoteklaanene, bør han selv være Ejer af eller dog have fast Raadighed over. At bygge en Fabrik ved Hjælp af de Midler, som man kan rejse paa kort Kredit, vil i de allerfleste Tilfælde være enstydigt med at berede sig Vanskeligheder, som man ikke er Herre over. Ved den første Pengeknaphed og dermed følgende Kreditindskrænkning vil der fremkomme en Situation, som kan blive ruinerende. Hvis Kreditten inddrages, saa man nødsages til at standse Driften, betyder dette et ganske anderledes Tab, end om en Handlende for en Tid standser sine Operationer. Men i hvert Fald bør man raade over saa megen Kapital, at denne dækker hele Anlægssummen ud over den faste Hypotekgæld.

Som almindelig Regel kan det siges, at Kreditten i Industrien maa være af forholdsvis mindre Omfang end i Handelen. Den maa det, fordi Industrien efter sin Natur er mindre bevægelig, mindre i Stand til med kort Varsel at læmpe sig efter Omstændighederne. Hvad der staar i det faste Anlæg kan ikke hurtig likvideres og er overhovedet slet ikke bestemt hertil eller beregnet herpaa. Hvad der staar i Driften, bør ganske vist kunne likvideres omtrent med lignende Lethed som, hvad der er anbragt i et Handelsforetagende; men Driftens Standsning er enstydig med, at hele den i Anlægget fastgjorte — i Regelen den største — Del af Kapitalen bliver ufrugtbar og sandsynligvis væsentlig forringet i Værdi. Hypoteklaanene maa vedvarende forventes, Pasning og Vedligeholdelse kan ikke undværes. Derfor er Industrien henvist til at raade over en forholdsvis meget betydelig selvstændig Kapitalkraft end Handelen. Heri ligger atter, at Kapitalens Overvægt gennemgaaende er større i Industrien, end den er i Handelen.

KØB OG SALG. Raastofferne og Hjælpstofferne svinger i Pris, det samme gør Fabrikatet. Men Svingningerne staar ingenlunde altid i et nøje tilsvarende Forhold til hinanden. I det store og hele maa de ganske vist følges ad, og forbigaaende Uoverensstemmelser vil efterhaanden blive udlignede; men i kortere eller længere Perioder kan der ofte fremkomme væsentlige Afvigelser. For Fabrikanten ligesom for Købmanden er Dispositionskunsten den at købe billigt og sælge dyrt; men han har et dobbelt Moment at tunle med, idet det er Raastoffet, der skal købes billigt, og Fabrikatet, der skal sælges dyrt.

Særlige Hensyn vil ofte begrænse Dispositionsfriheden. Det er ikke altid muligt at afvente det billigste Øjeblik til Indkøb, fordi Indkøbet maa holde Skridt med Driftens Krav. Driften kan ikke vilkaarlig stoppes uden stort Tab, og for at holde den i regelmæssig Gænge kan det være nødvendigt for Fabrikanten at forsyne sig, selv om han forudser, at han vilde faa billigere Køb ved at vente. Paa samme Maade med Salget: han maa ofte sælge, selv om han venter højere Priser, fordi han ikke kan standse Forsyningen af den faste Kundekreds, som han vilde staa sig daarlig ved at give Slip paa.

En *rask og regelmæssig* Afsætning er en Hovedsag for Fabriksvirksomhed. Den lønner sig bedst, selv om Avancen er noget mindre, og saalænge sikre Afsætningsvilkaar ikke er naaede, vil Arbejdet savne Tryghed og Kraft. Med uregelmæssigt Salg følger uregelmæssig Virksomhed, snart Overanspændelse, snart Stillestaaen; naar Produktionen hober sig op uden at finde Afsætning, medføres der altid Rentetab, Svind eller Forringelse af Varerne, Usikkerhed og Tvivl i Ledelsen. Om Afsætningens sandsynlige Størrelse maa man til enhver Tid søge at danne sig et begrundet Skøn. Den kan variere fra Aar til Aar under Paavirkning af mange forskellige Omstændigheder, ikke blot hvor man arbejder alene for Lokalforbruget, men ogsaa for større Kredse.

Fabrikation paa *Bestilling* har store Behageligheder. Dispositionerne kan da foregaa med fuld Tryghed uden Risiko eller Ængstelse for Afsætningen. Det gælder her for Fabrikanten at vide nøje Besked med, hvorledes han skal stille sin Kalkulation, saa at hans Pris hverken bliver for høj eller for lav. For saa vidt Fabrikanten overtager en Garanti for Kvaliteten, maa han passe vel paa, at dette ikke kan blive misbrugt til at rejse uberettigede Krav imod ham. Forudbetaling eller à Conto Betaling er ikke let at opnaa; dog kan det være nødvendigt at stille Betingelse derom — eller at forlange Deponering af det tilsvarende Beløb — naar der er Tale om Fabrikation af Varer, som ikke vilde kunne ventes afsatte andens- steds. Ved store Leveringsgenstande plejer der at erlægges pro rata Betaling, efterhaanden som Arbejdet skrider frem; den sidste Rate maa man da ofte finde sig i at vente med at faa, indtil Afleveringen har fundet Sted og Kontraktmæs- sigheden er endelig godkendt.

KALKULATIONER. At udregne, hvad Fabrikationen af en bestemt Vare nøj- agtig koster, kan være indviklet nok, især naar der fabrikeres forskellige Artikler. Mange Industridrivende forstaar ikke at opstille nogen nøjagtig Kalkule. De anslaar Omkostningerne omtrentlig og gaar ud fra, at hvad de faar for lidt paa den ene Artikel, vil de faa for meget paa den anden. Men Følgen heraf er, at man snart er for dyr, snart for billig, og at man afledes fra at kaste sig særlig over den Vare, som kan produceres med størst Fordel.

Ved *Købet af Raastoffer* og ved *Salget af det færdige Produkt* maa en Kalkule stilles ganske paa samme Maade og efter samme Regler som i den egentlige Handel.

Ved Beregningen af, hvad Fabrikationen koster — den *egentlige indu- strielle Kalkule* — er der dels almindelige, dels særlige Omkostninger at tage i Betragtning. Under de *almindelige* Omkostninger vil i Regelen indbefattes bl. a. Forrentning, Vedligeholdelse og Amortisation af det faste Anlæg, Ud- gifter til den fælles Maskinkraft, Lønninger til det faste Personale, Forrent- ning af en større eller mindre Del af Driftskapitalen o. s. v. Disse Omkostninger bliver som Helhed at fordele paa den samlede Produktion efter det Forhold, hvori hver Vares Tilvirkning lægger Beslag paa Fabrikens Ydeevne. De *sær- lige* Omkostninger er de, der specielt foranlediges ved Fabrikationen af denne bestemte Vare, altsaa foruden selve Raastoffet endvidere f. Eks. Arbejdslønnen, Udgiften til Forbrug af Hjælpesoffer, særlige Maskiner eller særligt Slid paa Maskiner, Rentetabet ved en særlig lang Fabrikationsstid eller Lagringstid o. s. v. Disse særlige Omkostninger i Forening med Andelsbeløbet af de almindelige Omkostninger giver Varens Produktionspris. I store Fabrikker, hvor Virksom- heden skiller sig i mere eller mindre selvstændige Afdelinger med særligt Maskineri o. s. v., bliver det lettere at kontrollere, hvorledes hver af dem be- taler sig.

Naar forskelligartede Produkter fremstilles i nøje indbyrdes Sammen- hæng, maa de tilsammen bære *de forenede Produktionsomkostninger*. Man hører det i saa Tilfælde ofte sagt om den ene Artikel, at den ikke betaler sig,

men maa sælges under Produktionsprisen, medens det er den anden, der dækker Tabet. Hvis det imidlertid er en teknisk Nødvendighed, der knytter de forskellige Artiklers Tilvirkning sammen, maa deres Tilvirkning ogsaa betragtes som et samlet Hele.

Et Formaal, som det gælder uophørlig at have for Øje, er Formindskelse af Omkostningerne. Paa tilfældigt Held ved Indkøb eller Salg kan intet bygges; store Fordele ved et eller andet Monopol, ved Patenter eller Fabrikationshemmeligheder hører i alt Fald til Sjældenhederne. De billige Omkostninger er ene det, der med Sikkerhed bærer saavel den enkelte Bedrift som Landets Industri i det hele. En af Toldbeskyttelsens Skavanker er just, at den i Regelen virker svækkende paa den Energi, hvormed der stræbes efter at naa til den billigste Produktion.

UDBYTTE. Er Kalkulationerne stillede rigtigt, og har Produktionen fundet Afsætning til den saaledes beregnede Pris, vil Driften ved den endelige Opgørelse vise fuld Dækning for samtlige Omkostninger, derunder indbefattet Renter og Amortisation — med andre Ord den *forrenter sig*. Et yderligere Overskud vil fremkomme, naar Salgsprisen for Fabrikatet har været højere eller Købet af Raastoffet billigere end beregnet.

Hvis Driften dækker alle Omkostninger undtagen Amortisation og Rente af Ejerens egen Kapital, kan den for saa vidt siges at *bære sig*, som den ikke kræver noget direkte Tilskud. Selv naar intet er tilovers til Dækning af de fremmede Renter, som dog under alle Omstændigheder skal betales, vil det i Regelen være fordelagtigere at fortsætte Driften fremfor at lade Fabrikken ligge stille: fordi denne taber sig og forringes ved at være ude af Drift, fordi Arbejderne gøres brødløse og spredes, fordi Kunderne mistes, og fordi selv Salget af Fabrikken er vanskeligere at effektuere, naar den staar, end naar den gaar. Alt dette kan medføre, at selv om Driften endog giver et *yderligere Tab*, kan det være bedre alligevel for kortere eller længere Tid at holde Fabrikken i Gang og afvente, om ikke Forholdene skulde bedre sig.

For *Opgørelsen* af Aarsregnskabet gælder de samme Regler som i en Handelsforretning, om de end i Enkelthederne behøver Tillempning efter Forholdets særlige Beskaffenhed. I Industrien, hvor den faste Kapital er forholdsvis langt større end i Handelen, bliver ogsaa Vedligeholdelsen og Amortisationen af de faste Anlæg en Post af saa meget større Betydning. Undladelsen af at beregne fuldt tilstrækkeligt hertil vil kun være at skjule en Tilbagegang.

2den Afdeling. Varehandelen.

I. Varers og Varehandels Arter.

Om Begrebet *Vare* er der allerede talt ovenfor (S. 526 — 527). Man plejer at nævne forskellige Inddelingsmaader, hvorefter Varerne lader sig gruppere, betragtede fra forskellige Synspunkter, og da navnlig: 1) efter deres *naturmæssige* Oprindelse; 2) efter den *industrielle* Behandling, der er bleven dem til Del; 3) efter den Maade, hvorpaa de *toldmæssig* klassificeres; 4) egentlig *handelsmæssigt*, efter de Grupper, hvori de plejer at forhandles.

En Inddeling efter **NATURMÆSSIG** Oprindelse og Karakter (*mineralske, vegetabiliske, animalske*) kan være hensigtsmæssig, hvor det gælder en almindelig Fremstilling og Beskrivelse af samtlige Varearter. I praktisk Øjemed vil det dog ved en saadan Fremstilling findes bekvemmest tillige at tage et væsentligt Hensyn til Varernes *Anvendelse*, hvilket ogsaa er et Moment i den egentlige handelsmæssige Gruppering.

Efter den **INDUSTRIELLE** Behandling, som Varerne har undergaaet, plejer man at sondre imellem:

a) *Raastoffer*. Herved forstaas i Almindelighed saadanne Varer, som kun har været Genstand for den Behandling, som deres Indsamling eller Indvinding medfører, eller som dog kun har været underkastede en Rensning eller en rent foreløbig Tildannelse. F. Eks. Uld, Huder, Bomuld, Korn, Tømmer, Erts, Stenkul o. s. v.

b) *Halvfabrikata* kaldes de Varer, som allerede har gennemgaaet en industriel Bearbejdelse og Omdannelse, men som er bestemte til endnu at undergaa en yderligere Behandling. F. Eks. Læder, Garn, Mel, Malt, Træmasse, Stangjærn o. s. v.

c) *Helfabrikata* kaldes Industriprodukter, som er bragte i den Skikkelse, hvori de er bestemte til at afsættes til det konsumerende Publikum. F. Eks. Støvler, Tøjer, Brød, Øl, Papir, Værktøj o. s. v.

Grænserne mellem disse tre Klasser er efter Sagens Natur meget flydende. Den samme Vare vil efter den Brug, hvortil den afsættes, være at anse snart som Halvfabrikat, snart som Helfabrikat; den Industridrivende betragter det Materiale, han bearbejder, som sit Raastof, uden Hensyn til, hvor megen Bearbejdelse det har været underkastet i Forvejen. Fra Handelens Synspunkt har Omfanget af den industrielle Bearbejdelse, som Varen er undergaaet, mest Betydning ved, at den bidrager til at gøre Varen mere eller mindre *kurant* (gangbar, let afsættelig). Som Helhed har Raastofferne det videste Marked og er derfor de lettest realisable: Hvede er lettere at realisere end Mel, Bomuld end Garn o. s. v. Halvfabrikata er ofte meget tunge at arbejde med og er undertiden knap nok Genstand for selvstændig Handel, men bliver af Fabrikanten, som skal bruge dem, aftagne direkte eller gennem en Kommissionær fra Producenten. Af Helfabrikata er der atter mange, som, navnlig ogsaa i Detailhandelen, hører til de mest kurante Varer, f. Eks. raffineret Sukker, Brændevin, visse almindelig brugte Manufakturvarer o. s. v.

Ved den **TOLDMÆSSIGE** Klassifikation inddeles Varerne i de Grupper og specificerede Underafdelinger (*Positioner*), hvorefter de har at erlægge Told. Mange forskelligartede Hensyn gør sig herved gældende: finansielle og politiske Hensyn, Hensyn til Beskyttelse og Forbrug, til Varenes Værdi og Bearbejdningsgrad. De Kendemærker, hvorved de til hver Position henhørende Varer betegnes, er ligeledes mangfoldige: Forarbejdningsgrad, Vægt, Dimensioner, Farve, Mønster, Sammensætning, Blanding, Behandling, Indpakning o. s. v. Købmanden maa vide nøje Besked med, under hvilken Tarifposition han skal henføre hver enkelt Vare, som han befatter sig med. Dette kan ofte være usikkert nok især ved de mere vidtløftige og udviklede Varegrupper; ofte vil en ringe Forandring i Kvalitet eller Udstyr bringe Varen ind under en højere eller en lavere Toldsats. — I den *danske Toldtarif* (Lov 4. Juli 1863) er der opført 118 dels toldpligtige, dels toldfri Vareklasser, omfattende 271 Positioner; det største Antal Underafdelinger har Grupperne »Manufakturvarer« (24 Positioner) og »Metaller« (16 Positioner). Se i øvrigt nærmere ndfr. (OTTENDE AFSNIT).

I egentlig HANDELSMÆSSIG Forstand falder Varerne i en Række Grupper, som i det praktiske Forretningsliv er Genstand hver for sin særlige *Gren* (*Branche*) af Varehandelen. De Varesorter, som hver enkelt Handelsgren beskæftiger sig med, hører sammen enten ved beslægtede Egenskaber, Oprindelse eller Anvendelse, eller ofte ogsaa blot ifølge Sædvane. Jo større Markedet og jo mere udviklet Forretningslivet er, desto mere specialiseret vil ogsaa Varehandelen kunne blive; Detailhandelen forener ofte en Mængde Varer, som i Storhandelen danner særlige Brancher; hvad der i Smaabyer eller paa Landet er samlet i en fælles Butik, vil i den store Stad kunne være stykket ud mellem en Række forskellige Handlende. Paa den anden Side findes der i de største Stæder Kæmpeforretninger, som omfatter en Mangfoldighed af Artikler. Ofte kan det være hensigtsmæssigt af Hensyn til en given Kundekreds at forene Handel med forskelligartede Varer, enten fordi de let sælges sammen (f. Eks. Vin og Cigarer), eller fordi de kan købes sammen (Korn og Smør), eller den ene sælges, naar den anden købes (f. Eks. Køb af Landmandens Produkter, Salg til ham af Foderstoffer, Kunstgødning, Kul) o. s. fr.

Som nogle af de vigtigere af VAREHANDELENS GRENE, saaledes som den under mere udviklede Forretningsforhold plejer at dele sig, kan man nævne følgende:

Kornhandelen omfatter Kornsorter (Hvede, Rug, Byg, Havre, Majs o. s. v.), Bælfrugter (Ærter, Bønner, Linsener o. s. v.), Oliefrø (Raps, Høfrø, Hampefrø o. s. v.); ogsaa ofte Mel, Malt; hos os i Regelen tillige Foderstoffer (Klid, Oliekager o. s. v.). — *Mel- og Grynhandel.* — *Humlehandel*; hermed ofte tillige *Malt.* — *Frøhandel*: Markfrø, navnlig Kløver- og Græsfrø; Havefrø. — *Frugthandel, Grønhandel.* — *Blomsterhandel.*

Kvægghandel: Slagtekvæg, Faar, Svin o. s. v.; *Hestehandelen* er i Regelen en Branche for sig. — *Smørhandel*, hvormed ofte tillige *Ost* og *Æg.* — Handel med *Kød- og Fedevarer*: Kød, Flæsk, Født o. s. v. — Detailhandel med Smør, Ost, Æg, Kød- og Fedevarer og med andre almindelige, navnlig indenlandske, Fødevarer kaldes *Viktualie-* eller *Høkerhandel* (»Høkerhandel« paa Landet hos os nærmest sig til »Urtekræmhandel« i Byerne). — *Fiskehandel.* — *Vildthandel* (ofte forenet med Frugthandel o. a. m.).

Vinhandel: Vin; Kognak, Arrak, Rum, Likører o. s. v. — *Ølhandel* (i Regelen forenet med Aftapning). — *Spiritus-* og *Brændevinhandel* (hvilken plejer at være undergivet særlige Forskrifter. jfr. S. 296).

Handel med *Olier* i forskellige Brancher: *Vegetabiliske Olier* (Raps-, Lin-, Hampe-, Palme-, Olivenolie o. s. v.); *Tran*; *Petroleum*.

Handel med *Kolonialvarer*; under dette temmelig svævende Begreb henføres i snævrere Forstand: Kaffe, The, Krydderier, Sukker, Ris o. s. v., hvilke Artikler i den større Handel er Genstand for særlige Brancher; ofte henregnes hertil ogsaa *Sydfrugter*: Appelsiner, Citroner, Figen, Rosiner, Mandler o. s. v. — Handel med *Delikatessevarer*: finere Spisevarer saasom Kaviar, Trøfler, Champignons, henkogte Sager o. s. v.; med *Konditorvarer*: Bonbons, Chokolade o. s. v. — Ved den elastiske Betegnelse *Urtekræmhandel* forstaas Detailhandel med Kolonial- og Delikatessevarer samt desuden med forskellige andre Spise- og Drikkevarer og endvidere med en Mængde almindelige Husholdningsgenstande saasom Lys, Sæbe, Petroleum, Soda, Stivelse o. m. a. (Til vort »Urtekræm« svarer omtrent det nordtyske *Material-waren*, det sydtyske *Spezereiewaren*, Eng. *grocery*, Fr. *épicerie*).

Handel med *Farvevarer*; med *Kemikalier*; med *Droguerivarer*, hvorved forstaas i snævrere Forstand upræparerede Apotekervarer, ofte tillige æteriske Olier og Essenser, Kemikalier m. m. — *Parfumerihandel*: Parfumer, Toiletsæber o. s. v. — *Materialhandel* (*Materialist*: den, der driver Materialhandel) omfatter hos os Handel med Farvevarer, Kemikalier, Droguerivarer, Parfumerivarer samt Krydderier m. m. (I Nordtyskland svarer »Materialist« til »Urtekræmmer« hos os).

Handel med *Tobak* og *Cigarer*.

Handel med *Tømmer, Træsorter, Bræder.* — *Kulhandel* (Detailhandelen forener Kul, Kokes, Brænde, Tørv). — Handel med *Metaller*: Jærn, Kobber, Bly o. s. v. — Handel med kunstige *Gødningsstoffer*.

Handel med Maskiner og Redskaber.

Ved »Hørkramhandel« forstaaes i København Handel med en Række uensartede grovere Varer: Hør, Hamp, Jærn, Tjære, Tran, Salt, Sild, Klipfisk o. a. m.

Isenkramhandel omfatter en broget Mangfoldighed af Metalvarer, saasom Værktøj, Beslag, Husgeraad o. s. v., o. s. v., og en Mængde forskellige Brugs- eller Nipsgenstande af Træ, Horn, Ben, Perlemor, Rav, Porcelæn, Glas, Læder, Pap o. s. v., o. s. v. (Til »Isenkramvarer« svarer T. *kurze Waren*, Fr. *quincaillerie*; ved Eng. *hardware* forstaaes de almindelige Isenkramvarer af Metal. »Jærnkrammer« betegner hos os noget helt andet end Isenkrammer, se ndfr.). — Handel med *Galanterivarer* omfatter de finere og mere elegante af den Slags Brugs- og Luksusgenstande, der ogsaa henregnes til Isenkramvarer, og overhovedet mere udsøgte Luksusvarer i lignende Genre. — *Legetøjshandel*.

Handel med *Porcelæn*, *Fajance*, *Stentøj*; med *Glasvarer*. — Handel med *Instrumenter*, navnlig optiske. — *Papirhandel*: i Detail tillige andre Skrivematerialier ofte forenet med Boghandel.

Handel med *Huder* og *Skind*; med *Læder*; med *Lædervarer*; med *Pelsværk* (T. *Rauchwaren*); med *Fjer*. — Handel med *Uld*; med *Bomuld*; med *Hør* og *Hamp* (»Hørkram« se ovfr.).

Handel med *Manufakturvarer* (spundne, vævede, strikkede, kniiplede Varer o. s. v.) omfatter en Mængde Specialbrancher, som glider over i hverandre: *Garn*, *Traad*; *Uldne Varer*; *Klæde*; *Bomuldvarer*; *Hvide Varer* (*Weisswaren*, hvide Bomuldvarer saasom Shirting, Drejl, Musselin, Gaze, hvide Gardiner, Broderier, Kniplinger o. s. v.); *Sejldug*; *Jutevarer*; *Lærred*; *Silkevarer*; *Trikotage* (*Wirkwaren*, strikkede og strømpevævede Varer); *Gulvtæpper* og *Gardinestoffer*; *Possementarbejde* (Borter, Snore, Lidser, Kvaster, Frynser, overspundne Knapper o. s. v.); o. m. m. — Som *Manufakturhandel* i Almindelighed (*Ausschnitt-* el. *Schnittwarenhandel*; *dry goods business*) betegnes Detailhandel med alle Slags Manufakturvarer, i Regelen tillige ogsaa med forskellige andre Beklædningsgenstande. — Handel med *Konfektionsvarer* (færdige Klæder); *Herreekviperingshandel* (»Hosekram« er en ældre Betegnelse navnlig for Hørre-Underklædning); *Modehandel*: *Damehatte*, *Pynt*. — Alle disse Varegrupper er undertiden samlede i Forretninger af kæmpemæssigt Omfang; lignende mægtige Forretninger forekommer for *Møbler*, *Senge*, *Sengeklæder*, *Husgeraad* o. s. v.

Handel med *brugte Sager*: *Markandiseren* (*Trödler*; *marchand de bric-à-brac*, *fripier*) handler med brugte Møbler, aflagte Klæder o. s. v.; *Antikvitethandleren* med gamle Sager, der har Kunst- eller Antikvitetsværdi; *Boghøkeren* (*Antikvarhandleren*) med brugte Bøger; *Jærnkrammeren* med gamle Jærnvarer. — Handel med *Affald*: Klude, Ben, Glasskaar o. s. v.

Bog-, *Musik-*, *Kunsthandel* staar til Dels udenfor den egentlige Varehandel (S. 527).

De mange forskellige Brancher gaar naturligvis ofte mere eller mindre over i hverandre uden at kunne skarpt adskilles. Omvendt udvikler der sig mere særlige Brancher, saasom for *specielle Industrigræne* o. s. v. Ogsaa efter de lokale Forhold opstaaer der særegne Forretningsgræne, f. Eks. i Søstæderne Handel med *Skibsinventarium* og *Skibsproviant*. Andre Forretninger omfatter under eet mange forskelligartede Artikler efter den *Egn* eller det *Land*, der handles med eller paa, f. Eks. islandsk Handel, færøisk Handel, Handel paa Levanten, paa Afrika, Ostindien, Kina o. s. v. Den almindelige saakaldte *Købmandshandel* i Købstæderne hos os omfatter i Regelen dels Butikshandel med en Mængde forskellige Varer (navnlig henhørende under Isenkram, Støbegods, »Hørkram«, Urtekram, Spirituosa, Glas, Stentøj m. m.), dels Kornhandel; ofte ogsaa Handel med Smør, Ost, Æg, Markfrø, Foderstoffer, Kulhandel og Tømmerhandel.

Det maa endvidere erindres, at den hele foranstaaende *kommercielle* Søndring af Handelsbrancherne ingenlunde falder sammen med den *lovgivningsmæssige* Inddeling i Henseende til Næringsadkomst o. s. v. (S. 291 ff.).

Det nærmere angaaende de forskellige Varearter vil i Hovedtrækkene findes dels i Afsnittet om VAREKUNDSKAB (Oprindelse, Produktionsmaade, Egenskaber, Kendetegn o. s. v.), dels i Afsnittet om HANDELSGEOGRAFI (Produktionssteder og Handelscentra, Produktionens og Omsætningens

Størrelse). Men det er efter Sagens Natur kun en forholdsvis begrænset Stoffmasse, der kan gives i en Haandbog som denne, og udførligere Oplysninger om de enkelte Varesorter maa søges i Specialværker. Et virkelig fyldestgørende Kendskab til de Varer, hvormed Købmanden handler, vindes overhovedet ikke gennem Bøger, men kun gennem det praktiske Liv. Ingen skreven Vejledning kan trænge til Bunds i den endeløse Mængde af Detailler, som det her drejer sig om. Kun mangesidig og langvarig praktisk Øvelse giver Færdighed i hurtig og sikkert at bedømme Varernes Egenskaber, ligesom der kun gennem Erfaring vindes sikkert og nøje Kendskab til alle de Kutumer, som gælder indenfor hver Branche. For at kunne bedømme en Vare kræves der i mange Tilfælde tillige en udviklet Smag.

Fra et købmandsmæssigt Synspunkt er Varens *Afsættelighed* Hovedspørgsmaalet. Alle Varens Egenskaber i øvrigt har købmandsmæssig set kun Betydning, for saa vidt de paavirker dens Sælgelighed. Kundernes Ønsker giver sig Udtryk i Efterspørgselen, og det er Kundernes Ønsker, som Købmanden har at fyldestgøre. Dette udelukker ikke, at han kan søge at iede Publikums Smag eller Opfattelse i en bedre Retning og stræbe at vinde Indgang for Varesorter, som i en eller anden Henseende staar over dem, som Folk i Øjeblikket foretrækker. Men Formaalet er da, om end med et forbigaaende Offer, at skaffe Indpas for en Vare, som bagefter betaler sig; slaar dette ikke til, er det en daarlig Forretning købmandsmæssig set, om ogsaa Bestræbelsen ellers kan være nok saa prisværdig.

II. Forretningens Omfang og Karakter.

1. GROSHANDEL.

Handelen i det store er i største Skikkelse Handelen med Udlandet. Jo fjernere de to Steder, mellem hvilke der handles, er beliggende fra hinanden, i desto større Partier vil Omsætningen gennemsnitlig foregaa.

Den UDENLANDSKE Handel stiller i forskellige Retninger større Fordringer til sin Udøver end den indenlandske. Den kræver en videregaaende personlig Uddannelse (f. Eks. i Sprog) og i det hele en mere almen Indsigt: ikke blot Kendskab til sin specielle Varebranche og til fremmede Pladsers og Børsers Kutumer og Forretningsgang, men ogsaa Kendskab til Pengemarkedet, til Bank- og Veksselforhold o. s. v. Den forlanger større Nøjagtighed i Dispositionerne, strengere Overholden af de forretningsmæssige Former; i Regelen kræver den ogsaa større Kapital.

Den udenlandske Handel kommer paa forskellige Omraader i Berøring med Lovgivningsforhold, som ligger den indenlandske Handel fjernere. Dette gælder først og fremmest om alt, hvad der vedrører *Toldvæsenet*. Det er ikke tilstrækkeligt at kende sin Toldtarif for de Varers Vedkommende, som man indfører, og at vide Besked med de udenlandske Toldsatser, som har Betydning for de Varer, man udfører; man maa være fortrolig med den toldmæssige Forretningsgang og paa det nøjeste holde sig alle de paagældende Forskrifter efterrettelig. Overtrædelsen af de toldmæssige Bestemmelser, selv uden at vedkommende har haft nogen som helst uredelig Hensigt, kan medføre meget alvorlige Følger. I adskillige udenlandske Havne (f. Eks. i Spanien og Rusland) kan det, endog blot ved ubetydelige Overtrædelser, dreje sig om kolossale Summer i Mulkter, og selv om det i Regelen er Skibet, der i første Række staar til Ansvar, vil det i mange Tilfælde komme til at gaa ud over Ladningen.

I Sverige er det saaledes paabudt, at et Skib, som kommer fra Udlandet til svensk Havn, skal medføre en saakaldet Mærkerulle eller Toldpas eller Toldseddel (d. v. s. en Fortegnelse over den indtagne Ladning, som skal være forsynet med Attest af den svenske Konsul paa Indladningsstedet); forsømmer Skipperen dette, bliver Ladningen konfiskeret. Ogsaa om *andre Forskrifter* i de fremmede Lovgivninger maa Købmanden vide fornøden Besked, f. Eks. om den engelske Lovgivnings Bestemmelser angaaende Varers Mærkning, o. s. v.

Den *oversøiske* Handel koncentrerer sig i Søstæderne. Trafikken søger fortrinsvis bestemte store Pladser, hvor de regelmæssige Dampelinier udmunder, hvor der er et stort Marked med sikker Afsætning, med størst mulige Lettelser og Bekvemmeligheder og med en bestemt sædvanemæssig Forretningsgang. Over slige store Import- og Stapelpladser som Gennemgangsled fordeler Varerne sig videre.

Omsætningen i den INDENLANDSKE Engroshandel har i vor Tid Tilbøjelighed til at foregaa i stadig mindre Partier. Paa mange Omraader udvikler den indenlandske Forretning sig saaledes, at der knap mere bliver Tale om Storhandel. Jærnbannerne bringer Varerne i en Hast til alle Hjørner af Landet, utrættelige Handelsrejsende hjem søger enhver lille Afkrog og optager selv den mindste Ordre. Køberen foretrækker derfor kun at forsyne sig fra Haand til Mund; hvad Øjeblik han vil, kan han skaffe sig mere. Ofte gaar Engroshandleren direkte til Publikum og forener Handel *en gros* med Handel *en détail*.

Skønt det nu til Dags er blevet betydelig lettere end tidligere at træde i direkte Forbindelse med udenlandske Pladser, vil det dog ofte være fordelagtigst at købe paa anden Haand. Navnlig gælder dette, naar det drejer sig om et mindre Parti. Kun større Huse, som er nøje inde i alt, hvad der vedrører de bestemte Artikler, hvormed de særlig beskæftiger sig, og som køber større Partier ad Gangen, kan gennemgaaende betinge sig den billigste Indkøbspris og kan lægge Varerne til med de billigste Omkostninger. Den, der maa føre mange forskelligartede Artikler i sin Forretning, staar sig som oftest nok saa godt ved Køb paa anden Haand — ikke at tale om, at den mindre Handlende i Regelen overhovedet er henvist til at maatte forsyne sig ad denne Vej, fordi han mangler alle Forudsætninger for at kunne knytte udenlandske Forbindelser. Den indenlandske Engroshandel bestaar saaledes for en stor Del i at sprede de importerede Varer ud blandt Landets Detailhandlende. Omvendt kan den ogsaa have til Opgave at samle Varer for at eksportere dem.

SØHANDEL. For den Handel, der modtager eller afsender sine Varer ad Søvejen, er Bevægelserne i *Fragtmarkedet* et Moment af stor Betydning. Betalingen for Transport til Lands sker siden Jærnbannerens Opkomst væsentlig efter faste Takster, der i Regelen kun med længere Mellemrum bliver ændrede; derimod varierer Søfragterne stadig efter Godsets Mængde og de fragsøgende Skibes Antal. Noget større Stabilitet plejer der at være i de faste Dampskibsliniers Takster; dog ogsaa disse skifter langt hurtigere og hyppigere end Jærnbanelaksterne. Jo ringere Varens Værdi er i Forhold til Fragtens Størrelse, desto mere Betydning faar Fragtmarkedets Svingninger som et bestemmende Led i Konjunkturerne; Fragten kan i mange Tilfælde svinge stærkere end Vareprisen, og Fordelagtigheden af et Køb eller Salg kommer for en stor Del til at bero paa den Fragt, hvortil det effektueres. — De forskellige Farter stillel forskellige Krav til Skibets Størrelse, Dybtgaaende, Sejleevne, Udrustning o. s. v., og mange Skibe gaar overhovedet saare nødig udenfor de vante Farvande. Bevægelserne i Fragtmarkedet kan derfor ofte være af blot lokal Natur.

Videst rækkende Virkninger har Aarsager som Høstens Udfald i de store kornindførende og kornudførende Lande, Krigsforhold o. s. v. Mere regelmæssige Svingninger plejer at følge med Aarstiderne: Vinterfragt er dyrere end Sommerfragt. I de Farter, hvor der er stor Anvendelse for Skibsrum, bliver der Spekulation i Fragter, ligesom i Varer eller Papirer.

Muligheden af overhovedet at kunne skaffe sig Skibsrum *i rette Tid* maa tages vel i Betragtning. Ved Forsendelser pr. Jærnbane kan man som oftest med nogenlunde Sikkerhed forudsætte en regelmæssig Ekspedition; vel kan der ogsaa her være Vanskelighed ved at faa Vogne, eller Linierne kan være blokerede, men i Regelen kan man dog paaregne Afgang til bestemt Tid og Ankomst til bestemt Tid. Anderledes i Søhandelen. Man bør ikke binde sig til at foretage Afskibning til en bestemt Tid, uden at man har sikret sig Skibsrum eller dog har overvejende Sandsynlighed for at kunne skaffe sig det; heller ikke bør man paatage sig Levering til bestemt Tid uden overvejende Sandsynlighed for, at Varerne kan naa frem i rette Tid. Man maa holde sig for Øje, om det efter Aarstiden, Rejsens Besværlighed, Arten og Størrelsen af det Skib, der behøves, o. s. v. vil være vanskeligt eller let at finde et passende Skib; ligeledes hvor hurtig Skibet efter sin Beliggenhed kan ventes at være paa Ladepladsen, og hvor hurtig det, efter at have indtaget sin Ladning, kan ventes at naa til Bestemmelsesstedet, o. s. fr. De regelmæssige Dampskibsruiter frembyder i flere Henseender Lighed med Jærnbanerne.

Varens Art, Tidens Knaphed o. s. v. er bestemmende for *Beskaffenheden* af det Skib, der kan bruges. De kostbareste og lettest fordærlige Varer kræver de bedste Skibe; der stilles ikke samme Fordringer til det Skib, som skal gaa med Kul eller Trælast, som til det, der skal tage en Ladning Korn eller Kaffe. For saa vidt man har Valget mellem Dampskib og Sejlskib, vil man ved lige høj Fragt næsten altid foretrække Dampskib. Risikoer er mindre, Assurancepræmien derfor lavere; den hurtigere Rejse medfører Besparelse i Rentetab og Svind, formindsker Faren for Varnes Bedærvelse undervejs o. s. v. I mange Tilfælde kan man slet ikke benytte Sejlskib uden overhængende Risiko for, at Ladningen vil ankomme ude af Kondition. Ofte kan der opnaas en højere Pris ved hurtig Levering, eller Leveringen kan maaske slet ikke præsteres i rette Tid uden med Dampskib. Paa den anden Side forlanger Dampskibene hurtigere Ekspedition og tilstaar forholdsvis færre Liggedage end Sejlskibene. Losning og Ladning bliver derfor ofte dyrere, ligesom den knapt tilmaalte Tid overhovedet kan gøre Ekspeditionen meget besværlig. Det er ogsaa navnlig Dampskibsselskaberne, som er tilbøjelige til at indføre Bestemmelser i Konnossementerne, som i paakommende Tilfælde kan blive meget byrdefulde for Ladningsejerne (jfr. S. 402); i mange Tilfælde kan det ogsaa være umuligt at finde et passende Dampskib af den Størrelse og det Dybtgaaende, som søges, o. s. fr. I det store og hele er det dog kun ved at nøjes med en billigere Fragt, at Sejlskibene er i Stand til at tage det op med de Fordele i andre Henseender, som Forsendelsen med Dampskib medfører.

Om Skibets *Ladeevne* giver dets Drægtighed Vejledning i de store Træk. Men alt efter den forskellige Konstruktion er dog Skibe af lige stor Drægtighed i Stand til at lade noget mere eller noget mindre, ligesom ogsaa det samme Skib egner sig til at lade forholdsvis mere af den ene end af den anden Vare-sort (jfr. nærmere herom i NIENDE AFSNIT).

Ved Refragtningen er tillige Skibets *Dybtgaaende* at paaagte. Hvis Skibet stikker saa dybt, at det paa Bestemmelsesstedet ikke kan flyde ind i Havnen med fuld Last, maa det *lettes*, d. v. s. en Del af Ladningen maa udenfor Havnen

overlosses i andre Fartøjer (Pramme, Lægtene). Bekostningen herved, som ofte kan være meget betydelig, vil komme til at paahvile den, hvis Sag det er at skaffe Ladningen frem, altsaa f. Eks. ved cif Salg i Regelen Køberen, ved Salg leveret i Regelen Sælgeren (jfr. S. 333—334). Paa lignende Maade forholder det sig ved Indladningen, naar Skibet stikker for dybt til, at det kan indtage sin fulde Last i Afladehavnen (jfr. bl. a. om fob Salg S. 332).

Befragterens Stilling bliver ikke lidet forskellig, eftersom han fragter *hele Skibet* eller kun medgiver *Partladning*. I første Tilfælde disponerer han frit over Skibet i den Udstrækning, som Befragtningskontrakten hjemler, i sidste Tilfælde er derimod hans selvstændige Dispositionsret meget ringe. Hvis han slaar sig sammen med en eller flere andre om i Fællesskab at fragte et Skib, maa der forud være Enighed om Bestemmelsesstedet og om Størrelsen af de Partier, som det tilkommer hver enkelt at afskibe; man maa i Fællesskab overholde, at Indladning og Udlosning tilendebringes indenfor de stipulerede Liggedage; paa Bestemmelsesstedet er Modtageren ikke Herre over, hvor Skibet skal lægge hen, medmindre han repræsenterer over Halvdelen af Ladningen (S. 389, 391), o. s. fr. Naar Varer forsendes med Skibe, som gaar i faste Ruter, bliver den enkelte Afladers Myndighed overfor Skibet endnu ringere, og han maa underkaste sig dets almindelige Regler for Tur, Sejlads, Ekspedition o. s. v.

Ved Forsendelse af Varer, der egner sig til at *skibes løst* (f. Eks. Korn), medfører det en betydelig Fordyrelse at skulle benytte Sække. Det er derfor af Vigtighed at kunne indrette sig saaledes, at Partierne passer i Størrelse til Skibets Rum, eller, navnlig for Sejlskibes Vedkommende, at betinge sig, at Skibet sætter de fornødne Skot.

Den, der bærer Risikoen for Varernes Beskadigelse undervejs, er den, der har Interesse af, at Skibet i enhver Henseende er i saa *god Stand*, som den paagældende Varesort efter sin Beskaffenhed kræver det. Ved fob og cif Salg er det Køberen, som bærer denne Risiko, medens det ved cif Salg altid og ved fob Salg ofte er Sælgeren, der besørger Befragtningen og Afladningen (jfr. S. 332—333). Saafremt det ikke er forudsat, at Afladningen skal ske med en bestemt Rutes Skibe, hvilke Køberen altsaa for saa vidt godkender, bør han sørge for at betinge sig, at det Skib, som Sælgeren befragter, har en bestemt Klasse i et anerkendt Klassificerings-Selskab (jfr. NIENDE AFSNIT). Tager Afladeren et Skib, som er af ringere Klasse end den vedtagne, staar han Køberen til Ansvar for deraf følgende Skade, og Køberen er efter Omstændighederne berettiget til helt at refusere Ladningen. — Naar det omvendt er Afladeren, der selv bærer Risikoen (som Tilfældet er ved Salg leveret, S. 333), staar det ham frit for at benytte, hvad Slags Skib han vil. Han vil ikke være bange for at bruge et Skib, som han ved er godt, selv om det ingen Klasse har — især naturligvis, naar det er hans eget Skib. — Iøvrigt er det en Selvfølge, at selv den allerbedste Klasse ikke paa nogen Maade gør det overflødigt at forvise sig om, at Skibet virkelig er i forsvarlig Orden, inden man begynder Indladningen.

Forhandling om og Afslutning af Befragtning sker i Regelen gennem en *Skibsmægler*.

MELLEMHANDEL — den Handel, der besørger Omsætningen af fremmede Varer mellem fremmede Lande — er paa en Maade Handel i ypperste Forstand. Vel er Handel i Landets Indre og Ombygningen af dets egne Varer med fremmede Varer gennem Ud- og Indførsel nu til Dags overalt den vigtigste; den er størst i Omfang, er knyttet til Landets egne Rigdomskilder, hviler der-

for paa det sikreste Grundlag og er mest uafhængig af ydre Indflydelser. Men paa den anden Side: Mellemandelen — den Handel, der drives for andre Nationer — er en Maalestok for den Styrke, hvortil Handelslivet som saadant har udviklet sig. Naar et Land i det store og hele selv besørger sin egen indre Handel, sin egen Udførsel og Indførsel, maa det i Handelsvirksomhed betragtes som staaende paa et Gennemsnitstrin. Over Gennemsnittet staar det først, naar det — i Kraft af Beliggenhed og Naturforhold, af Kapitalrigdom eller Foretagelsesaand — er i Stand til desuden at besørge ogsaa Handel for andre. For England er Verdenshandelen Grundlaget for dets hele politiske Magtstilling.

Det er Mellemandelen, som har været Kilden til de historiske Handelsfolks og Handelsstæders Rigdom og Magt. Fordelagtig Beliggenhed — ved Havet, ved store Floder, ved vigtige Landlinier — Kapitalrigdom, Indsigt, Handlekraft, Lyst til at vove og vinde betinger Muligheden for et Land af at kunne drage gennem sig et stort Træk af Varer, som efter at være samlede i denne fælles Aare atter spredes ud over andre Lande. Saaledes Phønikierne, Karthago, de italienske Republikker, Stæderne ved Donau, ved Rhinen, de nordlige Hansestæder, Nederlandene, England.

Forandringer i de mangfoldige Omstændigheder, som paavirker Produktion, Afsætning og Transport, Omskiftelser i Folkenes økonomiske Liv, i deres indbyrdes Forhold og Magtstilling medfører, at en slig Handelsvirksomhed atter svækkes og tilsidst helt ophører. Gennem Tidernes Løb skifter og veksler Handelens Gang, Varernes Strøm søger sig nye Lejer. I Lande og Stæder, hvor forhen Handelen blomstrede, er den nu visnet hen. Men desuden gaar den almindelige Udvikling overhovedet i Retning af at formindske Mellemandelens Betydning. Nutidens Samfærdselsmidler gør det bestandig lettere selv for fjernt liggende Lande at komme i direkte Forbindelse med hinanden. Alligevel har de rigeste og mest udviklede Handelslande endnu et mægtigt Overtag, og navnlig gaar der en stor Mellemandel gennem det vestlige Europas Hænder: England, Hamborg, Bremen, Amsterdam, Rotterdam, Antwerpen. Mest i den gamle Skikkelse blomstrer en storartet Mellemandel i adskillige af de oversøiske britiske Besiddelser, især i Østasien (Singapore, Hongkong).

For Danmarks Vedkommende har der kun været kendt nogen Mellemandel af Betydning i en kortvarig, men ret glimrende Periode under de store Krige i Slutningen af det 18. og de første Aar af det 19. Aarhundrede — en Periode, der i 1807 afløstes af Handelens fuldstændige Ruin.

2. DETAILHANDEL.

DETAILHANDELENS Opgave er at sprede Varerne ud direkte til det konsumerende Publikum. — For Detailhandleren er den faste Kundekreds i Regelen af endnu større Betydning end for Groshandelen. Denne Kreds maa i det væsentlige søges paa selve Stedet og i dets Omegn; dog er der med Nutidens Kommunikationer opstaaet Detailforretninger, som tilbyder deres Varer direkte til Publikum ogsaa paa fjernere Pladser. De allerfleste Detailforretninger i en større By er begrænsede til et Strøg, maaske en Gade. Jo mere dagligdags de Fornødheder er, hvorom det drejer sig, desto tættere kan de Smaahandelende rykke hinanden paa Livet; Ulejligheden ved blot at gaa om næste Hjørne bliver da allerede bestemmende for Køberne.

Engroshandleren har i Regelen saavel ved Køb som ved Salg at gøre med Folk, der er Forretningsmænd ligesom han selv, eller overfor hvem han dog i det væsentlige kan optræde paa forretningsmæssig Maade. Anderledes Detaillisten. Han køber af andre Forretningsmænd, han sælger til Publikum i det hele.

Ved Køb og ved Salg gør der sig for ham helt forskellige personlige Hensyn gældende. Hans Indkøb sker hos Folk, overfor hvem en rent forretningsmæssig Holdning er paa sin Plads. De derimod, hvem han sælger til, kræver en Hensyntagen, der ligger ganske udenfor det handelsmæssige; til Gengæld viser de ikke den nøjeregnende Paapasselighed i Henseende til Kvalitet og til Pris, som er Købmandsskik.

Medens det derfor i Forholdet til Kunderne i saa væsentlig Grad kommer an paa de personlige Egenskaber, paa at være en »god Sælger«, ligger handelsmæssig set Tyngdepunktet for Detaillisten i Indkøbet. Det er ved fordelagtige Indkøb, at han sættes i Stand til at sælge gode Varer til maadeholdne Priser. Han bør ved sine Køb særlig vide at vrage mellem de mange Tilbud, hvormed han overrendes. Han staar sig i Længden ved at holde sig til de paalideligste Forbindelser, der tilbyder saa gunstige Vilkaar, som anstændigvis kan bydes, og paa hvis Samvittighedsfuldhed ved Leveringen han kan stole.

Detailforretningen kræver en i Forhold til Omsættningens Størrelse ikke ubetydelig Kapital. Særlig en Detailforretning, der drives i det store, kræver en meget betydelig Kapital, forholdsvis langt mere end Engros-Handelen. Allerede Installationen er langt kostbarere, Personalet talrigere; men navnlig i Varelageret har Detaillisten altid en Kapital bunden, medens derimod mangan Engros-Forretning kan gøre en lang Række Omsætninger uden at tage en eneste Stump Vare paa Lager.

I Lageret ligger ogsaa Detailhandlerens største Risiko. Varer, der ligger og trykker sig uden at finde Afsætning, bringer et hurtigt voksende Tab og æder sig tilsidst helt op i Omkostninger (Renter, Lagerleje, Pasning, Svind, Foringelse). Det gælder derfor at kunne bedømme, hvilke Varer der vil slaan an, hvor mange der behøves til den Efterspørgsel, der kan paaregnes, og hvor stort Kvantum det er rigtigt at forsyne sig med ad Gangen. Afstanden fra Forsyningsstedet og Varens Beskaffenhed maa herved ogsaa tages i Betragtning. At komme til kort med sin Varebeholdning er lige saa kedeligt; ikke nok med, at man gaar glip af en Avance, men Kunderne maa søge andetsteds hen og bliver maaske borte med det samme. Nutidens Kommunikationsmidler har i øvrigt i denne Henseende væsentlig lettet Dispositionerne; under sædvanlige Forhold kan Detailhandleren for de fleste Varers Vedkommende nu skaffe sig, hvad han behøver, med kort Varsel, og Opfordringen til at være tilbageholdende i Køb er derved bleven saa meget stærkere.

Den anden store Risiko for Detailhandelen ligger i Kreditgivningen, som mangan Gang overskrider al Fornuft. Princippet kontant Betaling er fortræffeligt, men saare vanskeligt at gennemføre, hvor Stedets, og Branchens Skik og Brug gaar i modsat Retning.

Vareernes Fordyrelse ved at passere gennem Detailhandelen er meget betydelig, ofte saa betydelig, at selv store Svingninger i Engros-Priserne kan gaa umærkede hen for Konsumenterne. En Skærpelse af Konkurrencen derved, at Detaillisternes Antal forøges, hjælper ofte slet ikke, fordi Afsætningen for hver enkelt af dem bliver saa meget mindre, at de for at leve alligevel maa holde høje Priser. Billigst kan de meget store Detailforretninger sælge, hvoraf der navnlig i Verdensbyerne opvokser kæmpemæssige Eksemplarer, som kvæler de mindre Forretninger (f. Eks. i Paris Magasins du Louvre, Au Bon Marché o. s. v.). I øvrigt er den Avance, som Detailhandelen betinger sig, ofte meget forskellig for de forskellige Artikler. En Undersøgelse af Priserne paa Fødemidler, som for nogle Aar siden foretoges i Paris, viste, at Detailprisen oversteg Engrosprisen for Smør og Ost med 12—25 pCt., for Frugt og Grøntsager 20—25 pCt., Kaffe 10 pCt., The 60 pCt., Møl 50—100 pCt., medens der paa Sukker næsten ingen Avance var. Ogsaa

København gælder det, at der i Detailhandelen ikke tjenes meget paa Sukker.

Fald i Engrosprisen plejer i første Række at komme Detailhandleren til gode; og kun langsomt Konsumenterne; omvendt vil han sjældent være sen til at lægge paa, naar Prisen stiger.

FORBRUGSFØRENINGER er en Institution, som i de senere Aar paa mange Steder er vokset frem til at gøre Detailhandelen store Afbræk. Disse Foreninger havde i deres første Oprindelse udelukkende Sigte paa Folk af de mindre bemidlede Klasser, men har senere ogsaa vundet stor Indgang hos Medlemmer af andre Samfundsklasser, f. Eks. i Danmark blandt Gaardejerne, i England blandt Embedsstanden. Deres Øjemed er væsentlig at skaffe Medlemmerne Varer paa billigere Vilkaar, end hver enkelt Mand kan opnaa ved paa egen Haand at købe hos de Handlende. Slige Foreninger kan indrettes paa to forskellige Maader: som *Rabatforeninger* og som *Foreninger med eget Udsalg*.

De første slutter Akkord med visse af Stedets Handlende, som antages til at være Foreningens Leverandører, og som forpligter sig til at sælge til Medlemmerne med en bestemt Rabat paa deres almindelige Udsalgspriser. En saadan Ordning er imidlertid ikke let at gennemføre, da Leverandørerne i Længden vil finde det vanskeligt overfor deres Kunder at have to forskellige Sæt Priser, ligesom det ogsaa kan tænkes, at de vil søge at holde sig skadesløse ved at levere slettere Varer til Foreningsmedlemmerne.

Det andet System, hvorefter Foreningen selv indkøber sine Varer *en gros* og fordeler dem blandt sine Medlemmer enten ved at holde ligefremme Detailudsalg eller paa anden Maade, hviler derimod paa en sund økonomisk Tanke og har i de sidste Aartier vundet stor Udbredelse i adskillige Lande. Foreningens Medlemmer slaar sig sammen for at undgaa den Fordyrelse af Varen, som Detailhandelen medfører (jfr. S. 561) og det, som herved spares for dem, er ikke alene — og ikke væsentligst — den Gevinst, som ellers tilfalder Detailhandleren, men endvidere de store Omkostninger (til Butikslokale, Reklame o. s. v.), som de mange smaa Detailforretninger fører med sig. Sammenslutningen medfører tillige andre Goder. Da det er Regelen, at alt skal betales kontant af Medlemmerne, bidrager Foreningen til, at den for Smaafolk ofte ødelæggende Kreditgaven i den daglige Smaahandel afskaffes, og ved at lade Medlemmerne betale fuld Butikspris og opspare Udbyttet for dem, kan de tjene som en Art Sparekasser. Endvidere kan saadanne Foreninger have en opdragende Betydning for Medlemmerne; de virker til Fremme af Associationstanken og har ofte dannet Grundlaget for videre gaaende Associationer. Fra udelukkende at beskæftige sig med Indkøb og Salg er mange Forbrugsforeninger gaaede over til selv at producere Varer, der danner vigtige Dele af Medlemmernes Forbrug. De er derved kommet til at danne Grundlaget for Produktionsassociationen (Produktionsforeninger og Andelsforetagender, jfr. S. 107 ff.), som har haft et godt økonomisk Fodfæste i den faste Kundekreds, der bestaar af Forbrugsforeningens Medlemmer. Paa den anden Side forstaar det sig, at en saadan Forretnings Held i høj Grad beror paa den Dygtighed, hvormed den ledes.

For Detailhandlerne er selvfølgelig Forbrugsforeningerne et Onde; hvert Medlem er jo en Kunde tabt, men hvor der finder en Udvikling i Retning af Stormagasiner Sted, bliver det ofte snarere med disse end med de smaa Detailhandlere, at Forbrugsforeningerne konkurrerer. Udviklingen vil ofte føre med sig, at Detailhandleren søger at kaste sig over Specialiteter, som det er vanskeligere for Magasinerne og Forbrugsforeningerne at beskæftige sig med. En Del Mennesker med Anlæg for Detailhandelen vil kunne finde lønnende Beskæftigelse ved at forestaa Forbrugsforeningernes Udsalg.

Hos os har Forbrugsforeningerne navnlig vundet Indgang paa Landet.

adskillige er af betydeligt Omfang og holder en Række Udsalg. En Del forskellige Bestemmelser er trufne for at hindre, at de benyttes til at omgaa Næringslovens Forskrifter (jfr. S. 324).

3. KOMMISSIONSHANDEL M. M.

Ved KOMMISSIONSHANDEL forstaas de Forretninger, der gøres i eget Navn, men for en andens Regning ifølge en af denne given Bemyndigelse (S. 347). Kommissionæren bliver personlig forpligtet ved de Aftaler, som han under Udførelsen af sit Hverv slutter med Tredjemand. Heri adskiller hans Retstilling sig fra en Fuldmægtigs eller Agents, der optræder ikke blot for Fuldmagtsgiverens Regning, men ogsaa i hans Navn, og som ved Forretningens Afslutning forbinder kun ham og ikke sig selv. Iøvrigt kan det efter Omstændighederne undertiden stille sig meget tvivlsomt, hvor vidt en Mand maa betragtes som havende sluttet en given Forretning for egen Regning eller ej, og da atter, hvor vidt han er optraadt som Kommissionær eller som Agent; i Tilfælde af Strid kan der, i Mangel af klare Aftaler, opstaa meget udviklede Retsspørgsmaal. — Om Kommissionærens og Kommittentens indbyrdes Retstilling og om begges Stilling overfor Tredjemand er der talt S. 347—348.

Størrelsen af den *Kommission (Provision)*, som Kommissionæren passende kan beregne sig for Udførelsen af Køb eller Salg, beror paa, hvad der er Sædvane i de forskellige Brancher og paa de forskellige Pladser. Det almindeligste i den europæiske Varehandel er nu til Dags 2 pCt., men i mange Tilfælde kun 1 pCt.; paa oversøiske Pladser er Kommissionen derimod ofte meget betydelig højere. Ved Afslutning af store Forretninger maa man nøjes med en lavere Procent end ved smaa, der giver forholdsvis meget mere Ulejlighed. Kommissionen plejer at beregnes af Brutto-Beløbet, altsaa af Brutto-Salgsprisen uden Fradrag af Omkostninger og af Købprisen med Tillæg af udlagte Omkostninger. Skønt Provisionen ikke er fortjent, før Kommissionæren har bragt Handel i Stand, er han dog paa adskillige Pladser berettiget til en Godtgørelse (Udleveringsprovision) i det Tilfælde, at Kommittenten tager konsignerede Varer tilbage eller overgiver dem til en anden Kommissionær.

Over de for Kommittentens Regning indkøbte Varer sender Kommissionæren ham en *Faktura*, over solgte Varer en *Forhandlingsregning* (S. 539).

At *konsignere* Varer (sende Varer i *Konsignation*) vil sige, at Kommittenten (*Konsignanten*) sender usolgte Varer til Kommissionæren (*Konsignatøren*), for at denne skal sælge dem for hans Regning. Denne Dispositionsmaade medfører en betydelig Usikkerhed og Risiko. Den har kunnet være fordelagtig i tidligere Tid, da den regelmæssige Gevinst i den store Handel var større, end den er nu, og da Kommunikationerne var saa langsomme, at det for at nyde godt af en gunstig Chance i et fremmed Marked kunde være nødvendigt at sende usolgte Varer derhen i Tide. Men nu til Dags, da Telegrafien med Times Varsel kalder Varer fra alle Verdenshjørner til det Sted, hvor Efter spørgselen stiger, og da Dampen bringer dem derhen i faa Dage eller Uger, vil Konsignation kun under særlige Forhold være noget, der betaler sig.

Ofte har Konsignation Karakteren af at ske i Spekulationsøjemed. Man løber an paa, at naar Varerne er ankomne til det fremmede Sted, skal man kunne opnaa en højere Pris, end man ellers ser Udvej til at skaffe sig. Men denne Form for Spekulation lider af den store Ulempe, at Ejeren giver Varerne fra sig. Han kan ikke tage dem tilbage eller sende dem et andet Sted hen uden med store Ofre, og hvis Varerne ikke bliver solgte straks ved Ankomsten, paa-løber der altid langt større Omkostninger (Kommission, Losning, Lagerleje, Pasning, Svind o. s. v.) paa det fremmede Sted under en andens Varetægt, end om Varerne var blevne hjemme. Hertil kommer, at Konsignation meget ofte

er noget, der gribes til som en sidste Udvej, naar man staar raadvild og ikke ved, hvad man skal stille an for nogenlunde skadesløst at slippe sine Varer. Man sender dem da ud paa det uvisse, ofte fristet af Kommissionærernes lokkende Beretninger. Eller Konsignation bliver et Nødmiddel til at rejse Penge uden at realisere Varerne, idet man plejer at kunne trække et vist Beløb paa Konsignatøren, saa at man bliver i Stand til endnu en Stund at spille videre paa den Chance, at Konjunkturerne vil bedre sig.

Reel handelsmæssig Berettigelse kan Konsignationer have som et Middel til at indarbejde en Vare paa en fremmed Plads, hvor Køberne forlanger at se Varen paa Stedet, at undersøge den og prøve den, idet de ikke vil give faste Ordre, forinden de kender den og kender Sælgerens Paalidelighed. Ligeledes under mere særlige Forhold, hvor Køberne strømmer periodisk sammen (Markeder, Badesteder), eller hvor hver enkelt Køber kun aftager mindre Partier i Ny og Næ. I sidste Tilfælde kan det være hensigtsmæssigt, naar der ikke paa Stedet findes Handelshuse, som vil overtage Salget for egen Regning, at holde et Lager (*Kommissionslager, Konsignationslager*) for til enhver Tid straks at kunne fyldestgøre den sporadisk optrædende Efterspørgsel.

For et Land, hvis Varer og hvis Afladere endnu ikke har vundet almindelig Anerkendelse i Salgsmarkedet, kan der være en ikke ringe Forskel i Prisen, eftersom Varerne er paa Stedet, eller de ikke er det, og det er da ofte nødvendigt at bekvempe sig til Konsignation for at opnaa fuld Pris. Men det er en dygtig Handelsstands Opgave at oparbejde Salgsmarkedet saaledes, at denne Forretningssgang kan blive afløst af en mere betryggende.

Kommissionshandel kræver, som naturligt er, i Regelen ikke saa stor Kapital som Handel for egen Regning; dog lægger den ofte Beslag ogsaa paa betydeligere Pengemidler. Ved Indkøb er det sjældent, at Kommittenten forstrækker Kommissionæren med Midlerne dertil; i Regelen maa Kommissionæren selv lægge Pengene ud eller faa Varerne paa Kredit, indtil han kan inddrage Beløbet hos Kommittenten, hvilket han iøvrigt ofte kan gøre samtidig med, at han selv faar Afladepapirerne fra Sælgeren. I Tilfælde af Konsignation vil Afsenderen hyppig betinge sig Ret til at trække et vist Beløb paa Kommissionæren, oftest mellem $\frac{2}{3}$ og $\frac{4}{5}$ af Varernes Værdi; og ved Afsendelsen af forud solgte Varer vil Kommittenten i Regelen gøre Fordring paa at kunne remburser sig samtidig med Afsendelsen, hvilket altsaa Kommissionæren paa en eller anden Maade maa arrangere.

I øvrigt er Kommissionsforretningens Grænser vage; den glider let over paa den ene Side i Handel for egen Regning, paa den anden Side i egentligt Agentur. Kommissionæren vil, for at holde Konkurrencen Stangen og for ikke at gaa glip af en given Forretning især med en værdifuld Forbindelse, maaske hellere, naar det kniber, gøre Handelen for egen Regning end lade den falde i Hænderne paa Naboen. Eller naar han finder Konjunkturerne gunstige, kan han benytte Lejligheden til selv at optræde som Køber eller Sælger. For Kommittenten er det vanskeligt og ofte umuligt at kontrollere, om Kommissionæren gør Forretningen for egen Regning, eller om han virkelig har sluttet den med en Tredjemand. — Omvendt gaar Kommissionshandelen over til egentligt Agentur — hvilke to Ting ogsaa hyppig nævnes som forenede — naar Kommissionæren kan mage det saaledes, at han slutter Forretningerne ikke i sit eget Navn, men direkte mellem Køber og Sælger.

Skønt Risikoen ved Kommissionshandel selvfølgelig er langt ringere end ved Handel for egen Regning, er den dog ingenlunde helt ophævet. For saa vidt Kommissionæren staar delcredere ved Salg (S. 347), gaar Køberens Insolvens ud over ham; har han givet Forskud paa konsignerede Varer, er der Mulighed

for, at disse ikke dækker Forskud og Omkostninger, og at Afsenderen bliver insolvent. Endvidere staar han overfor Tredjemand til Ansvar for de solgte Varers Kontraktmæssighed, rettidige Levering o. s. v. eller for de købte Varers rettidige Modtagelse og Betaling; selvfølgelig har han Regres til Kommittenten, men hvis denne ikke kan klare for sig, maa han selv bære Tabet.

AGENTUR (jfr. S. 297, 348) som selvstændig Virksomhed bestaar i Udførelsen af Handelsforretninger for en andens Regning og i dennes Navn, uden at Agenten dog staar i personligt Tjenesteforhold til ham. Fortrinsvis betegner man i Handelsverdenen som »Agent« en Art Kommissionær, hvem det er overdraget at besørge Køb eller Salg, at indhente Ordre, at foretage Inkassationer og i det hele at varetage Interesserne for et Handelshus, navnlig paa en anden (og da hyppigst en udenlandsk) Plads. Store Forretninger med vidt forgrenet Afsætningsomraade kan overdrage Varetagelsen af deres Interesser i et eller flere Lande eller Provinser til en *Hovedagent (Generalagent)*, der atter antager en Stab af *Underagenter*. Som *Pladsagent* betegner man den, hvis Virksomhed indskrænker sig til den Plads, hvor han er bosat. Man taler om *Bankagentur* (for Penge- og Kreditinstitutter), *Børsagentur* (Udførelse af Børsforretninger), *Assuranceagentur* o. s. v.

Agentens Stilling i retslig Henseende overfor det Hus, han repræsenterer, er som en Fuldmægtigs Stilling til sin Mandant (S. 283). Hans Hverv er forskelligt alt efter Forretningens Beskaffenhed og efter Indholdet af den Aftale, som Huset har truffet med ham. Der tilstilles ham Prøver, hvorefter han skal søge at skaffe Ordre eller at udføre Salg. Eller det er hans Hverv at foretage Opkøb. Han holder sit Hus underrettet om Markedets Gang paa den Plads, hvor han virker, om Priser, Forraad o. s. v. Han har som oftest at tilse Modtagelsen af de købte eller Afleveringen af de solgte Varer, og i det hele taget paahviler det ham at vogte over det Firmas Interesser, for hvilket han optræder, og i enhver Henseende at se paa dets Fordel. Til Salg paa Kredit er han i Regelen ikke bemyndiget, med mindre hans Hus godkender Køberen; det er hans Pligt nøje at undersøge Købernes Soliditet og kun at tilraade Salg til paalidelige Folk. Undertiden er det ordnet saaledes, at Agenten staar delcredere.

Agentens Stilling overfor den Tredjemand, med hvem han paa sit Huses Vegne afslutter Forretninger, fremgaar deraf, at han ikke gør Forretningerne i eget Navn og paa eget Ansvar, men som befuldmægtiget for sin Mandant (jfr. S. 284). Hvis han overskrider sin Bemyndigelse, og Huset nægter at godkende den af ham i Strid med sin Fuldmagt indgaaede Forpligtelse, bliver han altsaa personlig ansvarlig overfor den godtroende Tredjemand, med hvem han har kontraheret. Stillingen som Agent medfører i og for sig ikke Bemyndigelse til at modtage Betaling paa Husets Vegne, end ikke naar han staar delcredere.

Det Vederlag, der tilkommer Agenten, kaldes *Provision*. Det er ovenfor anført (se S. 302), at i Følge de her i Landet gældende Regler anses Agenten for at have Krav paa Provision ogsaa i det Tilfælde, at den sluttede Handel ikke kommer til Udførelse, for saa vidt Grunden hertil er den, at Mandanten uden gyldig Anledning vægrer sig ved at opfylde Handelen, samt endvidere, at Provision ikke er fortjent, naar Beløbet for de solgte Varer ikke indgaar, med mindre dette kan lægges Sælgeren selv til Last. Som almindelig Regel anses det ikke for stemmende med god Købmandsskik at forlange Provision af Forretninger, som ikke er komne til Opfyldelse, eller for hvilke Beløbet ikke er indgaaet. Omvendt vil Agenten ofte kunne have et billigt Krav paa Provision ogsaa af de Forretninger, som hans Hus slutter direkte med et Firma paa det Sted, hvor han repræsenterer Huset; men nogen retslydig Fordring i saa Henseende vil han, i Mangel af særlig Aftale, dog ikke kunne gøre gældende. — Direkte *Udgifter* i Anledning af Handelen Afslutning (Porto, Telegrammer, Mæglerkurtage, Rejseudgifter o. s. v.) paa-

hviler som almindelig Regel ikke Agenten; dog gaar Aftalen i mange Tilfælde ud paa, at han i større eller mindre Udstrækning selv skal afholde slige Omkostninger.

Agenten kan gøre Forretninger samtidig for flere Huse, og han kan tillige gøre Kommissionsforretninger eller Forretninger for egen Regning. Naturlig maa derfor et Hus ved Antagelsen af en Agent søge at forvisse sig om, at han kan varetage dets Forretninger, uden at der opstaar Sammenstød med hans øvrige Interesser.

Til Agenter i videre Forstand kan ogsaa henregnes *Mæglere* (*Makler, Møkler; courtier; broker; Ital. sensale*). Mæglerens Virksomhed er for saa vidt den samme som Agentens, som han er en selvstændig Mellemand, der afslutter Forretninger mellem to Parter mod et bestemt Vederlag uden selv at blive direkte interesseret i Handelen. Vederlaget kaldes her *Kurtage* (*courtage; brokerage; senseria*). Forskellen er, at medens Agenten er antagen af den ene Part og repræsenterer dennes Interesser overfor den anden Part, er Mægleren en offentlig ansat og edsvoren Mellemand, hvis Pligt er at være uinteresseret og upartisk overfor begge Parter. I Sammenhæng hermed er det ham i Regelen forbudt at gøre Forretninger for egen Regning eller Kommissions- eller Agenturforretninger; hans Vidnesbyrd om den afsluttede Forretning (*Slutseddel; Schlusszettel, Schlussnote*) har en særlig Beviskraft, o. s. v. Ofte er der yderligere fastsat forskellige skærpene Bestemmelser for at sikre hans fuldstændige Uafhængighed, Soliditet og Upartiskhed. Men faktisk gaar det ikke altid lige strængt til; hvor Mæglerens virksomhedens særlige Karakter ikke med Bestemthed fordres overholdt, ser man Mæglerne, under mer eller mindre aabenlyse Former, drive baade Agentur og Forretninger for egen Regning. I København bliver saaledes Lovgivningens Bestemmelser gennemgaaende overholdte for Varemæglerens, men aldeles ikke for Vekselmæglerens Vedkommende. Undertiden er Mæglerens Stilling overhovedet en anden end den sædvanlige, og det er f. Eks. Skik paa nogle Steder, at han særlig har at varetage Køberens Interesse. Mæglerens virksomheden stiller ikke Fordringer til Kapital, men saa meget større til personlig Aktivitet.

SPEDITION er den Forretningsvirksomhed, der bestaar i at besørge Forsendelsen af Gods i eget Navn for andres Regning. Spedition er ikke Handelsvirksomhed i egentlig Forstand, men er ofte forenet med saadan, navnlig med Kommissionsforretning; undertiden giver Speditøren ogsaa Forskud paa de Varer, som han paatager sig at ekspedere.

Overfor den, der har overdraget ham at besørge Forsendelsen — enten Afsenderen eller Modtageren (*Adressaten, Destinataren*) — staar Speditøren i samme Forhold som en Kommissionær til sin Kommittent. Han har at holde sig Kommittentens Forskrifter efterrettelig, han staar til Ansvar for Overtrædelse af disse Forskrifter eller for Skade, der forvoldes ved hans Mangel paa Omsorg, og for Forsinkelser, hvori han selv er Skyld; han skal vise tilbørlig Omhu ved Godsets Behandling og Forvaring, ved Valget af Fragtføreren og ved Tilsynet med, at Transportmidlet er i forsvarlig Stand; han skal søge at slutte fordelagtigst mulig Akkord om Fragten, o. s. fr.

Speditørens *Provision* beregnes i Regelen efter Stykketallet eller Vægten. Til Sikkerhed for sit Tilgodehavende (*Provision, Omkostninger, udlagt Fragt*) har han Tilbageholdelsesret over Godset. I Regelen indkræver han sit Tilgodehavende gennem *Efterkrav* (*Nachname*), d. v. s. en til Forsendelsen knyttet Fordring, som Godsets Overbringer (Skipperen, Jærnbanelen, Fragtmanden, Post-

væsenet) har at indkassere hos Modtageren, og uden hvis Betaling han ikke maa udlevere det. Passerer Godset gennem flere Speditører, har Eftermanden at gøre ogsaa sin Forgængers Krav gældende, saaledes at Varen ankommer til Bestemmelsesstedet belastet med samtlige Omkostninger, som er paaløbne, ved at den er passeret gennem de forskellige Hænder. Speditørens Fordring er forfalden, naar han har fuldført sit Hverv, d. v. s. naar han har afleveret Godset der, hvor han har forpligtet sig til at levere det.

I øvrigt kan Speditøren ogsaa selv overtage Besørgelsen af Transporten, helt eller for en Strækning, og han indtræder da i den af en Fragtkontrakt følgende Stilling. Speditionsforretning er ofte forenet med Transportforretning (især ved faste Dampskibslinjer). Eller ogsaa kan Speditøren have staaende Arrangementer med Transportselskaber, saaledes at han holder faste Takster — indbefattende Fragt og alle Omkostninger — i Henhold til hvilke han paatager sig at besørg Forsendelsen (*Übernahmsfracht*). Hyppig ligger Speditørens Fortjeneste væsentlig i slige Arrangementer, idet han ved at samle Gods til større Forsendelser opnaar billigere Fragt, medens han beregner Afsenderen den højere Fragt, som den mindre Forsendelse koster.

Speditionsforretning hører mest hjemme i de Stæder, over hvilke de større Transportaarer gaar, og som er de Punkter, hvor Transportmidlet skifter (fra Skib til Bane, fra Bane til Vogn, fra Flodskib til Sæskib o. s. v.), og hvor altsaa den direkte Forbindelse ophører. Speditøren indtræder da som Mellemlid og søger for Videreforsendelsen. Den nyere Udvikling har dog ofte overflødiggjort denne Virksomhed, idet Jærnbaneselskaber, Dampskibslinjer o. s. v. arrangerer *gennemgaaende* Fragter, til hvilke Varerne, i Følge indbyrdes Aftale, ekspederes under eet fra Afsendelses- til Bestemmelsesstedet, saaledes at Transportselskaberne selv besørg Udvækslingen inellem sig. Paa sine Stæder gaar en ikke ringe Del Godsforsendelser fra selve Stedet gennem Speditørers Hænder; navnlig hvor det drejer sig om mindre Varepartier, kan det være bekvemmere og billigere at lade en Speditionsforretning besørg Forsendelsen end selv at gøre det.

Forskellig fra Spedition er den Art Virksomhed, der bestaar at være Mellemand ved Afslutningen af Fragt (f. Eks. Virksomheden som Skibsmægler).

III. Spekulationshandel.

I al Handel for egen Regning er der et Spekulationsmoment, for saa vidt der ved at spekulere forstaas at købe eller at sælge med en Risiko i Forventning om derved at skulle tjene. I gamle Dage var al større Handel forbunden med overordentlig Risiko: der var Røveri og Plyndring baade paa Søen og paa Landjorden, ingen Assurandører til at dække mod Forlis eller Ild, usikkert Retsvæsen med ringe Betyggelse mod Bedrageri og usolide Skyldnere o. s. fr. Den Købmand, der drev store Handelsforretninger, kunde fra Dag til Dag blive rig eller fattig ligesom den forvovneste Spekulant i vore Dage (»Købmanden i Venedig«, »Det lykkelige Skibbrud«). Omvendt var paa den anden Side Avancen meget stor. Købmandens Virksomhed var i gamle Dage ofte en rent personlig Vovehals-Gerning: Rejser til fjerne, ukendte, farefulde Egne med eget Skib og egne Varer. Endnu i vor Tid er baade Risikoen og derfor ogsaa Avancen størst ved Handel paa fjerne oversøiske Stæder.

Ved Spekulationsforretninger i egentlig Forstand forstaas imidlertid Køb eller Salg, der sker i den Forventning, at den paagældende Vares almindelige Pris vil enten stige eller falde (jfr. S. 528). Det er en Handel, der foretages i Haab om at opnaa en Avance ved Hjælp af *Konjunkturerne*.

Spekulation plejer at være Genstand for Moralisters Fordømmelse; mindre befæstede Sjæle bukker under for dens Tilløkkelser. Ingen Købmand, han være

nok saa forsigtig, undgaar lettelig ethvert spekulativt Moment, og den, hvem Lykken eller overlegen Indsigt har gjort rig ved Spekulation, er visselig ikke mindre anset for det. Det virkelig fordømmelige ligger i at engagere sig ud over Evne; saa at man risikerer at sætte ikke blot sin egen, men ogsaa andres Ejendom overstyr. Og dumt er det at fremture i at spekulere, naar Erfaringen viser, at man savner Evne dertil, eller at indlade sig paa Vilkaar, der giver Modparten Lejlighed til at klæde en af, eller som medfører, at man af Mellem-mænd bliver flaaet for Omkostninger, som man ikke uden et tilfældigt stort Held kan vente at faa opvejede. Spekulation i stor Stil kræver de højeste Købmandsevner: overlegen Indsigt og Kendskab baade til Forhold og til Mennesker, Dristighed parret med Forsigtighed, koldblodig Snuhed, Evne til at skaffe sig Forbindelser og Underretninger, til at kombinere og tyde smaa Tegn, til at jagttage og vurdere Stemninger og Kendsgerninger. Kun i de store Markeder, hvor der til enhver Tid er baade Købere og Sælgere at finde, er det muligt at operere med fuld Sikkerhed og Hurtighed; i et lille svagt Marked er det altid vanskeligere baade at indlede og at afvikle en Spekulation, fordi man hverken kan sælge uden at demoralisere Markedet eller købe, uden at det løber løbsk. Selv den mest overlegne Spekulant vil ende med at knække Halsen, hvis han ret ofte vover sig ud over det Punkt, hvor han endnu uden afgørende Ulempe kan bære Følgerne af et mislykket Kup; der vil altid indtræde Tilfælde, da Markedet gaar stik imod enhver Beregning — de fleste Spekulanter vil efter deres Erfaring endog snarest kunne være tilbøjelige til at mene, at saadan plejer det i Regelen at gaa. Saaledes som Spekulation drives af mangfoldige Mennesker, er den et rent Hasardspil, hvor man lige saa gerne kunde lade det komme an paa at tælle paa Knapperne. Det Raad, som den erfarne Købmand gerne giver den unge Mand, hvem han mener det vel, at han skal lade være med at spekulere, vil som praktisk Klogskabsregel i de allerfleste Tilfælde være den, der slaar til. I Spekulationslivet plejer det at gaa saaledes, at de store æder de smaa; de enkelte kolossale Hvalfisk vokser op ved at sluge Tusinder af Smaadyr.

Paa den anden Side maa Spekulationens almindelige økonomiske Berettigelse ikke underkendes. Dens Nytte ligger i dens udjævrende Virksomhed. Alle disse enkeltes Higen efter at aflure Fremtiden dens Hemmeligheder, efter at skønne, hvilken Vare, der bliver Overflod paa, og Knaphed paa hvilken, hvilke Steder der vil behøve Tilførsel, og hvilke der har tilovers — alt dette samler sig som Helhed til en mægtig, aldrig hvilende, af de mangfoldigste og ivrigste Kræfter baaren Bestræbelse efter at forekomme og udligne Trangen til Afsætning og til Forsyning. Spekulationen som Helhed virker til at foregribe Udviklingens Gang og derved til at formindske Svingningerne mellem Overflod og Mangel. Naar Priserne er lave, ægges Spekulationen til at gribe ind; den bringer Priserne til atter at begynde at stige og dermed Forbruget til at indskrænke sig, saa at kommende knappere Forsyning ikke finder udtømte Forraad. Omvendt, naar Priserne er høje. I det store og hele bidrager Spekulationen til at støtte den Udjævning i Prisforhold og Forsyning, som overhovedet følger med Handelslivets og Kommunikationsmidlernes Udvikling. Men ganske vist kan dens Virkninger undertiden ogsaa gaa i modsat Retning. Der bliver i vor Tid paa de store Handelspladser ikke sjældent sat kolossale Spekulationer i Scene af Sammenrotninger (*Ringe, Syndikater*), som raader over mægtige Kapitaler, og som søger at skrue Priserne til Vejrs ved at skabe kunstig Knaphed (saaledes f. Eks. Hvederinge i Chicago 1887 og senere, Kaffering i New York 1887 og i Hamborg 1888, Kobberringen 1887—89, Bomuldsring i Liverpool

1889, Sukkerring i Magdeburg 1889 o. s. v.). Men det forstaar sig, at slige Manøvrer efter Sagens Natur er vanskelige at gennemføre; de straffer sig selv, naar de hviler paa en forkert Bedømmelse af de virkelige Forhold. Og selv de Svingninger, som slige mægtige forenede Kræfter støttende sig til stærke Konjunkturer formaar at fremkalde, kan i Regelen ikke stilles ved Siden af dem, der endnu foregaar i Lande, som ligger udenfor det Omraade, der er inddraget under det fælles store internationale Handelssamkvem. F. Eks. i Sibirien med dets Rigdom paa Agerjord kan Brødkornets Priser i Løbet af faa Aar svinge ned og atter op til det dobbelte og tredobbelte.

Spekulationens økonomiske Berettigelse har haft vanskeligt ved at vinde frem til Anerkendelse. Det ligger ikke langt tilbage i Tiden, at den, der købte Korn op og gemte det hen i Haab om Stigning, blev kaldet Kornpuger, en Titel, der var lige saa smigrende som Aagerkarl. Enhver ny Form, hvorunder Spekulationslivet fremtræder, er sikker paa at møde Modstand og maa endog ofte føre en langvarig Kamp for at blive anerkendt som lovmæssig tilladt.

De forskellige Former for Spekulationsforretning er: dels *simpelt Spekulationskøb* af disponible Varer, dels Forretninger i ikke-disponible Varer (»paa Tid«), hvilke atter er enten *almindelige Leveringsforretninger* eller *Terminsforretninger*.

Ved DET SIMPLE SPEKULATIONS KØB opkøbes disponible Varer for at henlægges, indtil de kan sælges med Avance. En saadan Spekulation drejer sig alene om bestemte, reelt foreliggende Varer og er begrænset til det Omfang, hvori Køberen kan opdrive disponible Varer, kan skaffe Plads til dem og betale dem. Denne Slags Spekulation er den oprindelige og den simpleste. Den kan kun drives i Forventning om Prisstigning (*à la hausse*) og er stadig den eneste mulige Spekulation i Ting, der maa sælges individuelt (f. Eks. Byggegrunde).

Af nyere Oprindelse, men af mangefold større Omfang nu til Dags er Spekulationerne i ikke-disponible Varer. Derved, at Handelens Opfyldelse er skudt ud til Fremtiden, vinder Spekulanten saa store Fordele, at overalt, hvor Forretninger »paa Tid« (*paa Levering*) er brugelige, vil Spekulationslivet samle sig om dem, medens Spekulationskøb af disponible Varer for største Delen kun vil finde Sted som Supplement og til Støtte for Forretningerne paa Tid. Da Køberen ikke behøver at modtage og betale Varen før paa et senere Tidspunkt, vinder han Chansen for, at den af ham ventede Stigning kan finde Sted i Mellemtiden; han kan altsaa haabe at sælge med Avance samtidig med eller allerede forinden han skal modtage Varerne, og de Pengemidler, han behøver at raade over, bliver følgelig saa meget mindre. Sælgeren paa sin Side opnaar at frigøre sig for den Risiko, at Prisen gaar ned, inden Varen naar frem til Salgsmarkedet; hvis han frygter et Fald, kan han sikre sig den nu opnaaelige Pris, og ofte kan han ved Salg paa Levering endog betinge sig en højere Pris end for disponible Varer, dels fordi der for mange Varer regelmæssig maa paaregnes at paaløbe Lagringsomkostninger, dels fordi Køberens Fordel ved at vinde Tid gør, at han kan betale mere. Endelig bliver Sælgeren i Stand til at kunne sælge uden endnu at have købt. Venter han et Fald, kan han sælge Varer, som han ikke ejer, i Forventning om, inden Leveringstiden kommer, at kunne dække sig ved et billigere Indkøb. En Spekulation i forventet Prisedgang (*à la baisse*) fremstaar saaledes som Modstykke til Haussespekulationen.

Det er i øvrigt en Selvfølge, at ikke enhver Forretning paa Tid nødvendigvis er en Spekulationsforretning: f. Eks. ikke, naar en Møller sælger sin Pro-

duktion af Mel for et Aar forud og samtidig dækker sit Behov af Hvede for et Aar paa successiv Levering, o. s. fr.

Forretninger »paa Tid« (i videre Forstand) kan, som allerede anført, være enten *almindelige Leveringsforretninger* eller *Terminsforretninger*.

Ved den ALMINDELIGE LEVERINGSHANDEL sælges og købes der en Vare, som ikke i Øjeblikket er til Stede som disponibel paa Modtagelsesstedet (*greifbar; in loco; spot*), eller som, selv om den er til Stede, ikke er bestemt til at skulle leveres eller modtages før paa et senere Tidspunkt. De nærmere Vilkaar kan i øvrigt være meget forskellige, og Leveringsforretninger kan saaledes navnlig slattes om:

a) *Svømmende* eller »*rullende*« Varer, d. v. s. saadanne, som allerede er indladede i Skib eller Jærnbanevagn;

b) Varer, som *af Sælgeren skal aflades*, eller

c) som *af Sælgeren skal leveres* paa et bestemt Sted inden en vis bestemt Tid;

d) Varer, som *af Køberen skal modtages (afhentes)* inden en vis bestemt Tid.

Alle disse Forretninger er efter deres Væsen *Effektiv-Forretninger*, d. v. s. de er bestemte til at afvikles ved virkelig Levering og Modtagelse af den solgte Vare. Som Regel vil Handelen ske paa Grundlag af *Prøve*; men der er intet til Hinder for, at Kvaliteten kan være angiven ved en almindelig typisk Betegnelse, saaledes at Leveringens Kontraktmæssighed bliver at bedømme efter Usance. Alle Enkeltheder i Henseende til Kvalitet, Kvantitet, Leverings- og Betalingsvilkaar o. s. v., o. s. v. staar det Parterne frit for at aftale, saaledes som de lyster. Valget af *Tidspunktet* til Handelens Opfyldelse indenfor den fastsatte Frist plejer at tilkomme Sælgeren, naar det er ham, hvem rettidig Afladning eller Levering paahviler (b. og c.), men Køberen, naar det er ham, hvem rettidig Modtagelse paahviler (d.). Jfr. iøvrigt HANDELSRETTENS Afsnit om Køb og Salg, navnlig S. 331—335 og S. 340—342.

En Leveringsforretnings Karakter af Spekulation beror ganske paa de nærmere Omstændigheder. I Forretningsverdenen ved man i Regelen ret vel at bedømme, om en Handel sker paa Spekulation eller ej.

Naar der hos os sker Spekulation i *Kornhandelen*, plejer det at være Leveringsforretninger paa Modtagelse i Køberens Valg (fob). For Hvede stipuleres der ofte en lang Lagringstid (*Fremtager*), under hvilken der gives et halvmaanedligt Tillæg til Prisen (i Regelen 5 Ø. pr. 100 Ø) for Pakhusleje, Renter, Brandassurance, Konservering og Svind. Salgene sker ikke sjældent efter typiske Betegnelser (»Hvede, en god Gennemsnitskvalitet fra Omegnen af Ladestedet« el. lign.).

TERMINSFORRETNINGER eller Forretninger *paa Tid* i snævrere Forstand (*marché à terme; time contracts, time trade*) er det Udtryk, hvormed man betegner Leveringsforretningerne, saaledes som de paa de større Børser er organiserede efter faste ensartede Regler. Den tyske Børslov (se ndfr.) giver følgende Definition: »Som *Børsterminsforretninger* i Varer eller Værdipapirer gælder Købs- eller andre Anskaffelsesforretninger paa en fast bestemt Leveringsfrist, naar de afsluttes efter Forretningsbetingelser, der af Børsbestyrelsen er fastsatte for Terminshandelen, og naar der for de paa vedkommende Børs afsluttede Forretninger af saadan Art foregaar en officiel Fastsættelse af Terminspriser.« En Terminshandel i dens simple Skikkelse er i sit Væsen en ren Leveringshandel. Den gaar ud paa Køb og Salg af en bestemt Vare, i bestemt Kvantitet og Kvalitet, at levere og at modtage paa et bestemt Sted indenfor et bestemt fremtidigt Tidsrum. Men efterhaanden som denne Art Forretninger har antaget et stort Omfang, har man til Lettelse af deres Afslutning og Af-

vikling, for de store Spekulationsartiklernes Vedkommende, bragt dem i System, saaledes at de i alle Enkeltheder foregaar paa den samme Børs efter fastslaaede fælles Regler. Principperne herfor er i alle væsentlige Hovedtræk optagne efter dem, der gælder for Terminsforretninger paa Fondsbørsen (jfr. SYVENDE AFSNITT), og de mange Sideformer, hvorunder der gøres Terminsspekulationer i Papirer, er mere eller mindre blevne overførte ogsaa paa Terminsforretninger i Varehandelen.

Det første Vilkaar for en saadan fast Organisation af Leveringshandel om Varer er at give den Vare, hvorom der handles, den samme typiske Ensartethed som den, et bestemt Papir besidder. Vanskeligheden herved forklarer allerede, at denne Klasse af Forretninger har været kendt i et Par hundrede Aar paa Fondsbørserne, men at de paa Varebørserne tilhører den nyere og nyeste Tid. De kan kun gøres med de Varer, som fremkommer i betydelige Mængder og er Genstand for en stor og regelmæssig Omsætning, samt hvis Kvalitet med praktisk tilstrækkelig Nøjagtighed lader sig angive ved en typisk Betegnelse, idet Afvigelserne i de enkelte Varepartiers Egenskaber indenfor de tilladte Grænser er uden væsentlig Betydning for Værdien. Saaledes: Hvede, Mel, Majs, Kaffe, Sukker, Petroleum, Olje, Spiritus, Bomuld, Jærn, Kobber o. fl. Lettest lader Terminstypen sig fastslaa, hvor ogsaa den effektive Vareforretning foregaar efter faste Typer f. Eks. i den amerikanske Hvedeforretning og den skotske Forretning i Jærnwarrants, hvor Oplagshusene udsteder Beviser lydende paa enkelte bestemte Typer (jfr. nedenfor om Oplagshuse).

Handelerne foregaar da saaledes, at de sluttet paa Basis af en usancemæssig vedtagen, bestemte typisk Kvalitet (f. Eks. for Hvede i New York: *Red winter wheat Nr. 2* eller *Hard spring wheat Nr. 1*; for Kaffe i Hamborg: *Santos good average*; for Sukker i Magdeburg: *Rohzucker, erstes Produkt, 88% Rendement*; for Bomuld i Liverpool: *upland middling*; o. s. fr.). Ofte er det tilladt indenfor visse Grænser at levere afvigende Kvaliteter med en efter bestemte Regler fastsat tilsvarende Godtgørelse for eller imod i Prisen.

For Kvantiteten er der fastsat et vist Minimum som Enhed, *unit*; *Schluss*, (f. Eks. New York, Hvede: 8000 Bushels; Hamborg, Kaffe: 500 Sække = 29250 kg Netto; Magdeburg, Sukker: 500 Sække à 100 kg Netto; o. s. fr.). Alle Handeler sluttet om Multipla af Enheden.

Leveringen skal i Regelen præsteres frit paa Pakhus, undertiden frit ombord. Handelen sluttet enten pr. en bestemt Maaned eller pr. flere Maaneder, f. Eks. pr. Dobbeltmaaned (Maj—Juni); i Paris er længere Terminer brugelige: pr. Januar—April (4 premiers mois), pr. Maj—August (4 chaus mois) o. s. v.; i Wien: »pr. Foraar« betyder 15 Marts—15. Maj, »pr. Efteraar« betyder Septbr—Oktbr.; o. s. fr.

Det er Sælgeren, der indenfor den fastsatte Tidsgrænse har Valget af det Tidspunkt, da han vil præstere Leverance. Om Leveringen har han at give behørigt Varsel, idet han overensstemmende med nærmere foreskrevne Regler overgiver Køber en Udleveringsseddel, der kan transporteres ved Endossement (*Kündigungsschein*, *Andienungsschein*; *transferable order* el. *notice*; *fièvre*). — Til Sikkerhed for Handelens Opfyldelse er Parterne i Regelen gensidig berettigede til at kræve Indbetaling af et Depot (*margin*), dels ved Handelens Afslutning, dels efterhaanden til Dækning af Differencerne, eftersom Priserne varierer, indtil den endelige Afvikling finder Sted.

I det hele er Forretningsgangen i alle Enkeltheder fastsat med stor Nøjagtighed, og disse Forretninger har en særlig Karakter af streng Præcision. Afslutning og Afvikling af Handelerne sker som oftest gennem dertil organiserede Udvalg af Varebørsernes Medlemmer, Bedømmelse af Leverancen og Afgørelse af Tvistemaal gennem Voldgift. Ofte oprettes der særlige Aktieselskaber (*Liquidationskasser*, *Caisnes de liquidation*), hvis Formaal er mod et Vederlag at være det konsoliderende Mellemed, igennem hvilket Forretningerne afsluttet, til hvem Depotterne indbetales, og som overfor den enkelte paatager sig Garantien for Handelens korrekte Afvikling.

Foruden den simple Forretning paa Tid bliver der i Vare-Terminshandelen ligesom paa Fondsbørserne gjort en Række af *modificerede Spekulationsforretninger* paa Tid, navnlig de saakaldte *Præmieforretninger*. Da Præmiesystemet i Terminsforretningerne i særlig Grad er bragt i System i Henseende til Fondshandelen, maa der med Hensyn til Præmieforretningernes Detailler henvises til SJETTE AFSNIT 3. Afdeling (Handelen med Effekter). Hovedprincippet i Præmieforretningen er, at der ved Kontraktens Afslutning aabnes den ene af Parterne Adgang til eventuelt at træde tilbage mod Erlæggelse af den aftalte Præmie. Han er saaledes i Stand til at begrænse sin Risiko til et bestemt Beløb.

En Terminsforretning kan afsluttes, fordi Køberen ønsker at modtage og Sælgeren at levere det kontraktsmæssige Kvantum af Terminstypen paa det stipulerede Tidspunkt, og i dette Tilfælde er den altsaa en effektiv Leveringsforretning. Men i den overvejende Del af de Terminsforretninger, der afsluttes, er Hensigten ikke en effektiv Levering. Der købes og sælges med den Hensigt, inden Terminens Udløb atter at sælge (henholdsvis købe) det samme Kvantum eller at afvikle Forretningen ved, at den Part, hvem Prisbevægelsen er gaaet imod, betaler den anden Part Forskellen mellem den stipulerede Pris og Prisen paa Likvidationstiden. Man har betegnet saadanne Forretninger, der ikke bringes til Afslutning ved Varelevering, men ved Betaling af en Prisdifference, som *Differenceforretninger*. Men som Regel vil det være vanskeligt at adskille Differenceforretninger fra andre, særlig da det ikke ved Kontraktens Indgaaelse behøver at staa fast for Parterne, om dens Udførelse skal foregaa paa den ene eller den anden Maade. Naar forskellige Lovgivninger har søgt at opretholde det Princip, at rene Differenceforretninger er ugyldige, medens de Terminsforretninger, der ikke falder ind under denne Kategori, er retslig gyldige, har det derfor som oftest vist sig, at det i alt for høj Grad kommer til at bero paa de forskellige Domstoles Skøn, hvorledes de enkelte Forretninger, der indbringes for dem, skal opfattes. Ved en Bedømmelse af Terminsforretninger fra et økonomisk og kommercielt Synspunkt vil det ogsaa vise sig, at det ikke kan være afgørende, paa hvad Maade Forretningen bringes til Udførelse.

Betydningen og Berettigelsen af Terminsforretninger maa søges i den Støtte, de kan yde den almindelige Handel i Henseende til Opfyldelsen af dens Opgaver. Disse bestaar jo fornemmelig i at tilvejebringe Ligevægt mellem Overflod og Mangel paa Varer, dels ved at føre Varerne fra de Steder, hvor de paa Grund af relativ Overflod er billigere, til de Steder, hvor de paa Grund af relativ Mangel er i højere Pris, og dels ved at sørge for, at Varerne opbevares fra det ene Tidspunkt til det andet. Endelig kan Handelen gennem skiftende Udbud og Efterspørgsel virke regulerende paa Produktion og Forbrug, saa at de store pludselige Prissvingninger undgaas. At Terminshandelen kan være i Stand til at lette Opfyldelsen af disse Opgaver, fremgaa af følgende:

Naar en Vare er bleven en stor Verdenshandelsartikel, og navnlig naar Varen er af den Art, at dens Produktion eller Størstedelen af den foregaa paa en bestemt Tid af Aaret — saaledes som Tilfældet er med store Stapelartikler som Korn, Kaffe, Sukker, Bomuld — kræver baade Produktionens og Forbrugets Interesse, at der paa dette Tidspunkt findes Handlende, der kan paatage sig at overtage de store Varemængder, der kommer i Markedet. For Forbrugerne i Importlandene betyder dette, at Landet kan sikre sig det Kvantum, som skal forbruges indtil næste Høstperiode, og hvad Producenterne angaar, er de af mange Grunde ikke i Stand til at beholde deres Produkt, indtil det

effektive Forbrug efterhaanden aftager det. Dels vilde det binde en altfor stor Kapital for dem, og dels vilde det udsætte dem for Risikoen af Konjunktursvingninger. Hvis imidlertid den Handlende, der frir dem for denne Risiko, selv skulde bære den ved uden videre at beholde hele Varemængden, indtil den efterhaanden blev aftaget af Forbruget, maatte han dække sig for Risikoen ved at byde en saa lav Pris, at den sikrede ham mod Følgerne af Prisnedgang. Den lave Indkøbspris vilde ikke komme Forbrugerne til Gode, da Sikringen jo netop maatte ligge i den større Afstand mellem Købspris og forventet Salgspris.

En Leveringsforretning, en Forretning paa Tid, kan imidlertid fritage den Handlende for Konjunkturrisikoen. Dette kan ganske vist foregaa ved et effektivt Salg paa senere Levering. For Eksempel kan den, der har købt en Ladning Kaffe i Brasilien, sælge Ladningen svømmende, i Fald han finder en Køber, der skal sikre sig sit fremtidige Forbrug, og den Kornhandler, der har overtaget et Parti Korn i Ind- eller Udland, kan, i Fald han træffer en Møller, som paa Grund af indgaaede Forpligtelser til Leverance af Mel har Interesse i at sikre sig Kornet nu, sælge det til ham paa senere Levering. Men den simple Leveringsforretning strækker ikke altid til, naar Forretningen har faaet Karakter af Verdenshandel, naar Omsætningerne har antaget store Dimensioner, og naar de Varer, der fra alle mulige Lande kommer i Markedet, maa udvise betydelige Kvalitetsforskelligheder. Den Møller, der vil sikre sig sit Forbrug af Korn, er ikke sikker paa, at han i det Øjeblik, hvor det for ham er mest praktisk at købe, træffer en Sælger, der kan levere den Kvalitet, som det er fordelagtigst for ham at formale. Hvor der derimod findes en Terminsbørs, vil han altid kunne finde en Sælger, af hvem han køber uden foreløbig at bekymre sig om Kvaliteten. Naar Leveringstiden nærmer sig, er han frit stillet. I Fald den Vare, der leveres paa Terminsbørsen, passer ham, tager han imod den; men hvis Forholdet er det, at han andetsteds paa fordelagtige Betingelser kan faa en Vare, der bedre egner sig for hans Formaal, dækker han sig for sin Terminsforpligtelse ved et tilsvarende Salg paa Terminsbørsen og køber den effektive Vare andetsteds. — Kornhandleren paa sin Side er ikke sikker paa at finde en Møller, der netop har Brug for den Kvalitet, han sidder inde med, og som muligvis slet ikke egner sig til Formaling, men f. Eks. til Foderbrug. Derimod kan han paa den organiserede Terminsbørs altid finde en Køber. Naar Leveringstiden kommer, kan det hændes, at den Vare, han har, ikke egner sig særlig til Levering paa det Terminsmarked, hvor han har solgt. I Fald den egner sig dertil, leverer han paa Terminsbørsen, men i modsat Fald kan han dække sig for sit Terminssalg ved et Terminskøb eller afvikle ved Overenskomst og levere den effektive Vare paa det Sted, hvor det kan ske med størst Fordel. Det er denne i Børssproget saakaldte *Arbitrageforretning*, der sætter ham i Stand til at raade Bod paa det Misforhold, som kan opstaa ved, at Terminsbørsen maaske i det Øjeblik, da hans Leveringsforpligtelse indtræder, er overfyldt med Varer, medens der andetsteds er Trang dertil.

Fremfor den almindelige Leveringsforretning byder altsaa Terminsforretningen saavel Køber som Sælger den Fordel, at de kan sikre sig en Pris uden derfor at være bundne til Levering og Modtagelse af bestemte Kvaliteter og paa bestemte Steder. For det ombyttende Samfund som Helhed medfører dette, at de Handlende, samtidig med at de ved Terminssalget dækker sig mod Konjunkturrisikoen, dog beholder den fri Raadighed over Varen, der sætter dem i Stand til at dirigere den derhen, hvor der er mest Trang til den. Det er disse Forhold, der har medført, at Terminshandelen efterhaanden har udviklet

sig paa de store Handelspladser, som i Følge deres Forhold til de producerende og konsumerende Lande eller Distrikter er nødsagede til stadig at udføre omfangsrige Transaktioner i de store Stapelartikler.

For at en Terminsbørs kan fungere paa den anførte Maade, er det nødvendigt, at der findes en Klasse Handlende, som i særlig Grad beskæftiger sig med Terminsforretninger. I nogle Tilfælde er disse Handlende kun Mellem-mænd, der modtager Ordre fra Køber og Sælger, f. Eks. fra Kornhandler og Møller, men i andre Tilfælde maa der være Spekulanter, som griber selvstændig ind. Naar der ikke til ethvert Vareparti straks findes en Køber eller omvendt, maa der findes nogen, der vil inlade sig paa midlertidig at overtage Risikoen ved for egen Regning at købe eller sælge paa Termin. Spekulanten gør denne Forretning i Haab om op- eller nedadgaende Konjunkturer, som vil bringe ham Fortjeneste paa den. Om den Betydning, som saadanne spekulative Køb og Salg kan have i Henseende til Udjævning af Overflod og Mangel og Regulering af Priserne henvises til S. 568.

Ved Siden af de Fordele, som Terminshandelen frembyder for Handelslivet, er der med denne Forretningsform forbundet visse særlige Farer for Misbrug, som kan give Anledning til mislige Forhold. Dels i disse virkelige Farer og dels i Frygten for Følger, som man med mindre Ret har villet knytte til Terminshandelen, maa man søge Grunden til de Hindringer, som Lovgivningen paa forskellige Steder har opstillet for disse Forretninger.

Blandt de uberettigede Indvendinger mod Terminshandelen maa særlig fremhæves den af engelske, nordamerikanske og tyske Landmænd fremsatte Paastand, at Terminshandelen er Aarsag til de lave Priser paa Landbrugsprodukter. For saa vidt denne Paastand særlig gaar ud paa at hævde, at det er Priserne netop i det Land, hvor Terminshandelen eksisterer, der drives nedad til Skade for dette Lands Landbrugere, saa at man altsaa vil kunne hjælpe paa det enkelte Lands Produktpriser ved at forbyde Terminshandelen i dette, maa det siges, at de statistiske Undersøgelser angaaende Prisbevægelsen har vist, at der ikke er nogen Tendens til større Nedgang i de Lande, hvor der er organiserede Terminsbørser end i dem, hvor saadanne ikke findes. Noget anderledes stiller Spørgsmaalet sig, naar det hævdes, at det ikke er det enkelte Lands Priser, men Priserne paa hele Verdensmarkedet, der paavirkes i nedadgaende Retning. For saa vidt Terminshandelen i det hele har formaet at fremme Verdenshandelen, for saa vidt den har gjort det lettere at handle med Korn — at føre det fra de store Produktionssteder, hvor det frembringes med smaa Omkostninger, til de Lande, hvis Produktion ikke er tilstrækkelig til at brødføde dem, har den selvfølgelig gjort Kornet billigere i disse Lande; men den har da kun virket paa samme Maade som Jærnbaner, Dampskibe, Telegrafer o. s. v. Naar der fra Terminshandelens Modstandere klages over, at den fremkalder Prisnedgang, tænkes der imidlertid næppe paa denne naturlige Sænkning af Prisniveauet, men paa en yderligere kunstig Paavirkning. I Hovedsagen er denne Opfattelse af Forholdet fremkaldt af den Omstændighed, at Terminshandelen i særlig Grad gør det muligt at sælge in blanco (*fixen; vendre à découvert*), at udbyde Varen uden at være i Besiddelse af den. Nu er det klart nok, at man ved et Blancosalg midlertidig kan trykke en Vares Pris, men det overses, at den, der har solgt in blanco, senere maa dække sig ved et Køb, og i Fald hans Spekulation har været urigtig, i Fald der paa det Tidspunkt, da han skal dække sig, ikke er virkelig Overflod af Varer, vil hans Dækningskøb atter tvinge Prisen op til Skade for ham selv. En varig Sænkning af Prisniveauet kan ikke fremkomme paa denne Maade.

En virkelig Mislighed ved Terminshandelen har været Muligheden for Dannelser af Ringe (jfr. S. 568 f.) og for deraf følgende *Klemmer* (Eng.-amerik. *Corner* el. *squeeze*, i mildere Form *flurry*, *scare*; Fr. *étrangement*). Paa enhver Børs, hvor der gøres Leveringsforretninger, kan der opstaa en Kamp mellem dem, der spekulerer i Stigning, *Haussiers*; *bulls*, og dem, der spekulerer i Nedgang, *Baissiers*; *bears*. Det har da i flere af de S. 568 f. nævnte Tilfælde vist sig, at Baissisterne, som havde solgt store Varepartier in blanco, da Leveringstiden nærmede sig, ikke var i Stand til at opdrive de fornødne Varekvanta. Haussisterne, som handlede i Forening, afslog at afgøre Sagen ved Differencebetaling, men forlangte effektiv Levering. Baissisterne maatte da gøre stadig højere Bud for at skaffe det stipulerede Kvantum til Veje, og Haussisterne lod dem ikke slippe, før Prisdifferencen havde naaet en enorm Størrelse. Naar et Marked paa denne Maade er »*cornered*«, vil saaledes Prisen i den paagældende Salgstermins sidste Dage kunne løbe svimlende til Vejrs for paa den første Dag af næste Maaned atter at være nede paa det normale.

Saadanne kunstig frembragte urimelige Prisrevolutioner kan vel ogsaa fremkomme uden noget Terminsmarked. Den ved Kobberringen 1887—89 iværksatte enorme Hausse og paafølgende voldsomme Nedgang i Prisen paa Kobber frembragtes saaledes ved effektive Indkøb og Opsamling af Kobber. Men selvfølgelig er Terminshandelen med den Lettelse, som den giver for Salg, uden at Sælgeren disponerer over Varen, og for Køb, uden at Køberen behøver at være i Besiddelse af Købesummen, i Stand til at lette Manipulationer af indgribende Art. Et Corner bliver dog desto vanskeligere at iværksætte, jo bedre Forretningsbetingelserne ordnes. Jo større Mulighed der gives Baissisterne for at skaffe effektiv Vare til Veje, desto lettere vil Haussepartiets Planer falde til Jorden. Kaffecorneret i Hamborg 1888 hang sammen med de daværende urimelige Leveringsbetingelser, hvorefter de tilstedeværende betydelige Kvanta af Riokaffe o. s. v. ikke kunde benyttes til Afvikling af Terminsforpligtelserne. Efter at man har omordnet Betingelserne saaledes, at Kontrakten vel lyder paa »*good average Santos*«, men andre Sorter kan leveres mod fastsatte Erstatningsbeløb, har noget saadant ikke kunnet gentage sig. Flere lokale Hvedecorners i Amerika har beroet paa, at medens der var Hvede nok alle andre Steder, kunde Varen ikke skaffes til Veje netop paa det Sted, hvor den skulde leveres. At sligt kan ske, lader sig vanskelig forklare uden en Samarbejden mellem Haussepartiet og Jærnbaneselskaberne eller Ejerne af Pakhusene (Elevatorerne). Naar f. Eks. Jærnbaneselskaberne enes med Haussisterne om at forsinke Tilførslerne, eller Elevatorerne i god Tid lejer alle deres Rum ud til Haussepartiet, lader Sagen sig iværksætte; men i de fleste europæiske Stater vilde saadanne Manipulationer næppe kunne tænkes.

Den alvorligste Fare ved Terminshandelen saavel i Varer som i Effekter ligger imidlertid i Forledelsen til letsindige Spekulationer, særlig blandt det ukyndige Publikum. Terminshandelen aabner en let Adgang til at spekulere uden Kapital og uden Spor af Kendskab til de Varer, man spekulerer i. I Forbindelse med de fleste Terminsbørser er der opstaaet Agenturer i Ind- og Udland, der har det Formaal at formaa Personer, der staar udenfor de vedkommende Handelsbrancher, til at deltage i Spekulationen. En saadan Agent henvender sig f. Eks. til en Mand, der ikke kan have ringeste Anelse om, hvad der bestemmer Kaffens Pris paa Markedet, og forklarer ham, at det vil være en glimrende Forretning at købe eller sælge 500 Sække Kaffe pr. April. Manden tror paa Agentens Ord, underskriver Slutseddelen og indbetaler et lille Depot, og med et Pennestrøg har han afsluttet en Forretning, hvorved han — hvis

Konjunkturerne gaar ham lidt imod — kan sætte sin Formue overstyr og mere til. Nogle af de Foranstaltninger, hvis Hensigt det er at begrænse Risikoen ved Terminsforretninger, har den Skyggeside, at de forøger det almindelige Publikums Deltagelse i Spekulationen. Dette gælder f. Eks. om Præmieforretningerne. Muligheden for at kunne træde tilbage mod Erlæggelsen af et vist Beløb lokker adskillige til, som vilde betænke sig, hvis Risikoen var ubegrænset, og det følger af sig selv, at de deltager under særlig ugunstige Betingelser, fordi den Kontrahent, der giver sin Medkontrahent Ret til at træde tilbage mod Præmieerlæggelse, maa sætte Prisen saa meget desto stærkere i sin Favør. Likvidationskasserne virker til Dels i lignende Retning, fordi mangan Købmand, der vilde nære Betænkelighed ved at afslutte Forretninger med en udenforstaaende eller med en Spekulationsagent, der er bekendt for at tælle udenforstaaende blandt sine Kunder, sætter Betænkelighederne til Side, naar Likvidationskassen træder imellem og garanterer for den anden Parts Forpligtelser.

Terminshandelen mødte i lang Tid Modstand saavel fra selve Købmandsstandens Side som fra Domstolene, der ofte vægrede sig ved at anerkende Retsgyldigheden af de indgaaede Forpligtelser. Men Udviklingen viste sig at kræve denne ny Forretningsform som et naturligt Led i Nutidens større Omsætningsliv; mange Børser optog Terminsforretninger, og paa mange Steder legaliseredes de efterhaanden af Lovgivning og Domstole. Ældre Lovgivning, der utvivlsomt satte Forretningerne i Klasse med ugyldige Væddemaal, ændredes, f. Eks. i Frankrig 1885; andre Steder har Praxis slaaet igennem trods Lovene. Imidlertid har i nogle Lande Stemningen mod Terminshandelen vokset sig stærk nok til at afføde Love, der begrænser dens Omfang. Bevægelsen tog sit Udgangspunkt i Færerne for Publikums letsindige Spekulation, men den blev mere og mere paavirket af den S. 574 omtalte Opfattelse af Terminshandelens Tendens til at sænke Prisniveauet, og denne Opfattelse har præget Lovgivningen, særlig den *tyske Børslov* af 22. Juni 1896. Loven forbyder Børsterminsforretninger i Andele i Bjærgværks- og Industriforetager og i visse Varer, nemlig Korn, Møllefabrikater og kæmmet Uld (Kammzug). For andre Erhvervselskabers Andele tillades de kun, naar Selskabets Kapital er mindst 20 Millioner Mark, og for andre Varer end de nævnte kan Tilladelse kun gives, efter at Repræsentanter for den vedkommende Erhvervsgren er hørte. Loven indfører et Børsregister og bestemmer, at ved en Børsterminsforretning i en Forretningsgren, for hvilken ikke begge Parter er indskrevne i Børsregisteret, begrundes der ikke noget Skyldforhold. Hvis derimod begge Parter er indskrevne, kan en Indvending ikke grundes paa, at Opfyldelse ved virkelig Levering er kontraktmæssig udelukket. Dette gælder dog kun om de Forretninger, som Loven betegner som egentlige Børsterminsforretninger (se S. 570). Om de Børsforretninger, der falder udenfor dette — saaledes f. Eks. almindelige Leveringsforretninger om Varer, der ikke maa forhandles terminsmæssig — bestemmer den borgerlige Lovbog, at en Kontrakt, der lyder paa Levering af Varer og Værdipapirer, betragtes som en ugyldig Spillekontrakt, saafremt den er afsluttet i den Hensigt, at Forskellen mellem den kontraherede Pris og Børs- eller Markedsprisen paa Leveringstiden skal betales af den tabende til den vindende Part. — Indførelse i Registeret har ikke vundet synderlig Indgang, og i det hele hersker der delte Meninger om Lovens Virkninger. Spekulationen synes den ikke at have hæmmet, og fra adskillige Sider hævdes det, at den har skadet den effektive Handel samtidig med, at den har demoraliseret Forretningslivet ved at fastslaa Retten til at unddrage sig indgaaede Forpligtelser. Der har derfor i de sidste Aar været ført Forhandlinger om en Reform af Loven. Af Lovgivningsforan-

staltninger i andre Lande kan nævnes den *østerrigske* Lov af 1903, der bl. a. forbyder Terminshandel i Korn og Møllefabrikater, og *norsk* Lov af 22. Maj 1902, ifølge hvilken Terminsspil (Differenshandel), som har et Spils eller Væddemaals Karakter, i Lighed med egentlige Spil og Væddemaal ikke afføder nogen Forpligtelse.

Som nogle af de større Pladser, hvor Terminsforretningerne har særlig stor Betydning, kan nævnes: for Korn New York, Chicago, Budapest; for Mel Paris; for Kaffe Havre (hvor den første Likvidationskasse oprettedes 1882), Hamborg, New York; for Sukker Paris, Magdeburg; for Bomuld New York, Liverpool o. s. fr. — Størst Omfang har Terminshandelen antaget i Nordamerika med dets gigantiske Forretningstilv. — England har, med Undtagelse af Liverpool, været langsomst af alle de store Lande til at optage Terminsforretninger. Men selv det konservative London er efterhaanden fulgt med. Der oprettedes i 1888 *The London Produce Clearing House, Ltd.* (et Aktieselskab med en Kapital paa $\frac{1}{2}$ Mill £, i Lighed med Fastlandets Likvidationskasser), gennem hvilket der er indrettet regelmæssige Terminsforretninger i Kaffe, Sukker, The, Bomuld, Silke, Majs og Hvede.

Paa ingen af de *skandinaviske Børser* foregaar der regelmæssige Terminsforretninger, hverken i Varer eller i Effekter. Men ved Terminshandelens stadig voksende Betydning i Udlandet undgaar heller ikke Handelen hos os ofte at blive i væsentlig Grad paavirket deraf, og de udenlandske Terminsbørser benyttes i ikke ringe Omfang saavel til Dækningsforretninger som til Spekulation.

IV. Omkostninger.

Ved enhver Kalkulation, enten for Køb eller for Salg, er der to Hovedmomenter at tage i Betragtning: Varens *Pris* (jfr. om Prisnoteringer S. 581 ff.) og *Omkostningerne* (T. *Unkosten, Spesen*; Eng. *charges*; Fr. *frais*). Disse sidste er af meget forskellig Art. De beror paa de Vilkaar, hvorunder Handelen i det givne Tilfælde er sluttet, paa Kutumer, paa Varens Beskaffenhed, paa Forretningens hele Beløb o. s. fr. En Besparelse i Omkostningerne er ofte af større Betydning end en Forskel i selve Prisen.

At vide nøje Besked med, hvilke og hvor store Omkostninger der i hvert enkelt Tilfælde maa tages i Beregning, er noget, som kun praktisk Øvelse og Erfaring kan give. Her kan ikke gøres videre end at henlede Opmærksomheden paa de almindelige Arter af Omkostninger, som Købmanden i Regelen maa holde sig for Øje ved sine Kalkuler. For Oversigts Skyld kan Omkostningerne deles i to Grupper: a) de, der ledsager Varens *Køb, Salg, Modtagelse* og *Levering*, b) de, der følger med dens *Besiddelse* og *Opbevaring*.

A. I hvilket Omfang de førstnævnte Omkostninger i hvert givet Tilfælde skal falde enten Køber eller Sælger til Last, beror paa de Vilkaar, hvorunder Handelen er sluttet i Henhold til udtrykkelig Aftale eller til gældende Kutumer. Blandt saadanne Omkostninger er følgende de sædvanligste:

I. FRAGT (*Fracht; freight; fret, port, prix de la voiture*) er den Betaling, der erlægges for Varens Transport, være sig pr. Dampskib, Sejlskib, Flodfartøj, Jærnbane eller Vogn. Fragten kan beregnes efter Vægt, efter Rumfang, efter Stykketal, eller med en rund Sum for en Forsendelse som Helhed. De for Søfragter brugelige Noteringsmaader er forskellige for de forskellige Varer og i de forskellige Farter (jfr. om Fragtnoteringer i NIENDE AFSNITT). Naar der skal akkorderes

om Fragten, sker dette naturligvis i Regelen inden Afsendelsen, og det vedtagne indføres i Certepartiet, Konnossementet eller Fragtbrevet; under kendte Forhold sker det dog undertiden først ved Modtagelsen. Faste Takster holder Jærnbannerne, hvis vidtløftige Tariffer er udarbejdede under Hensyn til Varens Art og Partiets Størrelse (Forsendelse vognladningsvis er billigere end Forsendelse af Stykgoods). — Hvis Afsenderen eller Modtageren forsømmer at tilendebringe Ekspeditionen i rette Tid, vil der paadrages Ekstraomkostninger, saaledes *Liggedagspenge* (S. 389), der særlig for Dampskibe kan løbe op til en meget svær Post. — *Havneafgifter* (Havnepenge, Bropenge, Bolværkspenge m. m.), *Kanalafgifter* o. lign. paahviler snart Skibet, snart Varerne og maa i sidste Tilfælde tages i Beregning som en særlig Udgift.

2. OMLADNING OG SPEDITION — naar Varen ikke transporteres direkte fra Afgangs- til Bestemmelsesstedet — medfører en væsentlig Fordyrelse af Forsendelsen, som mange Varer ikke taaler. En Omladning koster ikke blot Tid og Penge, men ogsaa Spild og Ramponering. Noget gaar der næsten altid i Løbet, eller der kræves i hvert Fald en stærkere og kostbarere Emballage. Naar Videreforsendelsen ikke kan ske straks, vil der kunne paaløbe mange ubehagelige Ekstraudgifter. I det hele taget fordyres Varerne saa meget ved at passere gennem Mellemhænder, at en Omladning i Regelen er kostbarere end selv en betydelig Forlængelse af Transporten.

Forholdsvis meget billig sker Omladning nu til Dags i de store Søhavne som Hamborg, Bremen, Antwerpen o. a. Alle de nyere Bekvemmeligheder til Losning og Ladning, Indrettelsen af Kajskure o. s. v. har bidraget meget til at lette Ekspeditionen og spare Omkostninger.

3. ASSURANCE mod Ulykker under Transporten (jfr. om Søforsikring S. 416 ff.). Præmiens Højde beror paa Afstanden, Rejsens Farefuldhed, Aars-tiden, Varens Beskaffenhed, Transportmidlets Art o. s. v. Den Udstrækning, hvori Assurance dækker mod Skade, er, saavel i Henseende til Forsikringens Varighed som til Skadens Art, forskellig efter de stipulerede Betingelser. Den, der bærer Risikoen ved Rejsen, eller som overfor den anden Part er forpligtet til at sørge for, at der er tegnet behørig Assurance, maa være nøje paa det rene med, hvor langt denne hans Risiko eller Forpligtelse gaar, og hvor den ophører. — Det er Handelsskik, at man ud over Varernes Værdi ved Afladningen yderligere assurerer et Beløb som »imaginær Avance«; undertiden har Køberen et bestemt Krav paa, at Sælgeren skal assurere et saadant Tillæg til Faktura-beløbet. — Ingen Assurance, i alt Fald ingen almindelig handelsmæssig Assurance, dækker mod al Fare; navnlig gøres der i Regelen mangfoldige Undtagelser med Hensyn til mindre Beskadigelser. Totalt Forlis er Pengene kontant paa Bordet; derimod er Havarier af mer eller mindre vidtgaende Art Købmandens Skræk og ofte en Kilde til overordentlig store Tab for ham. Dette er en af de Risikoer, der følger selv den forsigtigste førte Forretning »for egen Regning«.

Selv at løbe Risikoen ved Forsendelser — »være sin egen Assurandør« — er der nu til Dags i Regelen meget ringe Opfordring til, da Præmierne er drevne yderlig langt ned. Tidligere var det for rige Huse med stor Omsætning ikke ualmindeligt, og det kan vel under givne Omstændigheder ogsaa endnu betale sig.

4. EMBALLAGE er den Indpakning, hvormed Varen forsynes i Anledning af Forsendelsen: Fade, Kasser, Kurve, Sække, Lærred, Voksdug, Maatter, Seroner (af Oksehuder eller Siv) o. s. v. Herhen hører ikke den Indpakning eller de Beholdere, der betragtes som en Del af selve Varen, og hvis Betaling er indbefattet i dennes Pris, f. Eks. naar man sælger Konserver i Blikdaaser eller Glas, Vin paa Flasker, Tændstikker i Æsker o. s. v.

Det vil i Regelen være Sælgeren, hvem det paahviler at drage Omsorg for Varernes Emballering. Denne skal være behørig og forsvarlig, saaledes som det maa anses for passende efter den paagældende Vares Art; tager Varerne Skade, fordi Sælgeren har leveret bevislig mangelfuld Emballage, staar han til Ansvar derfor. Derimod er Sælgeren i Regelen ikke forpligtet til at levere Emballagen gratis, idet Betalingen derfor ikke uden særlig Aftale kan betragtes som indbefattet i Varens Pris (jfr. S. 338). I Almindelighed er enten Sælgeren berettiget til at kræve sig Udgiften godtgjort af Køberen, ofte overensstemmende med sædvanemæssige Regler: det er f. Eks. ikke sjældent, at der beregnes »Brutto for Netto« (S. 335). Eller ogsaa kan Emballagen følge med usolgt, saaledes at Køberen er forpligtet til inden en vis nærmere fastsat eller sædvanemæssig gældende Frist at tilbagesende den uden Omkostninger (returnere den franco) til Sælgeren; undlader han dette, maa han betale Beløbet. Tilbage-sendelsen af Emballage er meget almindelig, idet Køberen som oftest ikke har Brug for den Mængde Indpakning af forskellig Art, som kommer ham i Hænde. Tilbagesendelsen lettes derved, at det ofte er Skik, navnlig paa kortere Afstande, at Jærnbaner og Dampskibslinjer tager den afbenyttede Emballage fragtfrit tilbage til Afsenderen inden en vis Tidsfrist (tomt Returgods).

Emballagen er en af de Ting, der giver Købmanden fuldt op af Bryderier, Skændsmaal og Konfusion. Den bliver behandlet uordentlig og skødesløst, den ramponeres, forkømmes og forbyttes. I mange Tilfælde er Emballagen af forholdsvist betydelig Værdi, og det bliver en vigtig Sag for Forretningen at holde Rede paa den.

5. **BESKADIGELSE, SVIND.** Foruden de Tab og Skader, mod hvilke der i alt Fald til Dels kan assureres (Søskade, Ildsvaade), og dem, der forvoldes ved bevislig Skyld fra andres Side, for hvilke der kan kræves Erstatning, er Varerne under Transporten udsatte for Forringelser og Beskadigelser, som udgaar fra dem selv eller fra Forhold, for hvilke ingen kan gøres ansvarlig. Saaledes Svind eller Ødelæggelse ved Fordampning, Indtørring, Spild, ved Forraadnelse, Gæring, Paavirkning af Fugtighed, Kulde, Varme, Søluft o. s. v. Det herved fremkommende Tab maa tages med i Beregning ved Kalkulen. Det varierer i høj Grad efter Varens Art, Rejsens Længde, Forsendelsesmaaden, Emballeringen o. s. v. Enhver Ompakning, Omstyrning, Omladning vil for de fleste Varer medføre et forøget Svind; Varer, der forsendes løst, svinder mere end emballerede, o. s. fr.

Særlig maa Købmanden vaage over, at Varerne ved Afsendelsen er i en saadan Kondition, at de kan taale Rejsen. Er dette ikke Tilfældet, vil de blive mer eller mindre ødelagte og kan maaske komme frem i en aldeles værdiløs Tilstand. Nedpakkede og hengemte, som Varerne er under Rejsen, uden at kunne tilses, luftes og passes, er de udsatte for at mugne, raadne og brænde sammen undervejs. Købmanden maa i saa Henseende være nøje inde i sine Sager. Forsømmelse og Mangel paa Kontrol vil straffe sig ved svære Tab for den, der har indladt sig paa at løbe Risikoen.

6. **TOLD.** Man maa selvfølgelig sørge for at være paa det rene med, om den Pris, hvortil man sælger eller køber, er at forstaa som fortoldet eller ufortoldet, og om det altsaa er en selv eller den anden Part, der har at udrede Tolden (jfr. S. 334).

7. **KOMMISSION, PROVISION, KURTAGE** bliver at medregne, naar der benyttes Kommissionær, Agent eller Mægler til Handelens Istandbringelse eller Afvikling. Saaledes ogsaa *Delcredere-Provision* (S. 347). Endvidere *Remburs-Provision* (Bank-Kommission), naar Sælgeren forlanger at rembursere sig paa en Bank (S. 340).

8. MINDRE OMKOSTNINGER kan være mangfoldige. Ved Varernes *Afsendelse*: Arbejdspenge, Vejerpenge, Transport til Skib eller Jærnbane, Lægterpenge, Indladning, Havne- og Bro penge o. s. v. Ved Varernes *Ankomst* til Bestemmelsesstedet: Losning, Lægterpenge, Havne- og Bro penge, Toldklarering, Prøvetagen, Reparation af Emballage, Vejerpenge, Transport, Pakhus- eller Pladsleje o. s. v. Hertil kommer endvidere saadanne Udgifter som til Porto, Telegrammer, Stempel o. s. v.

9. RENTETAB er at tage med: ved Salg, indtil Beløbet indgaar, ved Køb, indtil det Tidspunkt, for hvilket Kalkulen gøres op (f. Eks. indtil de købte og betalte Varer er ankomne og oplagte paa Pakhus). Renten beregnes efter den gældende Rentefod, eventuelt efter hvad Pengene faktisk koster mere.

B. Omkostninger, der følger med Varens Besiddelse og Opbevaring — alt-
saa navnlig fra dens Modtagelse, efter at man har købt den, indtil dens Aflevering,
efter at den atter er solgt — er i Særdeleshed følgende:

1. PAKHUSLEJE. Dette er en Udgift, der tynger stærkere, jo større Varens Rumfang er i Forhold til Værdien. Et væsentligt Moment er ogsaa, om Varen kan taale at stables højt og tæt, eller om der skal være Plads til at røre og passe den.

Ejer man sit eget Pakhus, slipper man ikke af den Grund fri for Udgiften, som da ligger i Bygningens Vedligeholdelse, Forrentning og Amortisation. Men hvis Lofterne ikke kan lejes ud, naar man ikke selv benytter dem (hvilket let kan være Tilfældet navnlig paa mindre Pladser, hvor Forretningslivet er i Tilbagegang), ligger der heri et Motiv — ofte en farlig Fristelse — til at disponere anderledes, end man ellers vilde.

Pladsleje træder i Stedet for Pakhusleje for de Varer, der lagres under aaben Himmel.

2. BRANDASSURANCE.

3. PASNING OG BEHANDLING. Den Arbejdskraft og det Tilsyn, som hertil kræves, afhænger af Varens Art. Nogle Varer fordrer en stadig omhyggelig Pasning og er derfor kostbare at holde; andre skøtter sig selv, i alt Fald naar de ligger sundt og roligt. — *Ompakning* hører for mange Varer med til Pasningen og er for andre nødvendig for at bringe dem i den Skikkelse, hvori de er lettest sælgelige.

4. SVIND OG FORRINGELSE. Kun de færreste Varer tager til i Vægt ved at ligge (Indsugen af Fugtighed) og da i Længden paa Kvalitetens Bekostning. De fleste svinder. Udsatte for at fordærves, selv ved den omhyggeligste Pasning, er mange, navnlig Fødevarer; adskillige kan slet ikke holde sig ud over en vis Tid.

Selv uden egentlig at fordærves vil de fleste Varer *forringes* med *Alderen*. Der er nogle, som, indtil en vis Grad, vinder i Kvalitet ved at henligge, og hvis Værdi derfor forøges ved selve Lagringen. F. Eks. Vin: her er netop Lagringen en normalt nødvendig Driftsudgift for at kunne præstere den bedste Salgsvarer. Ogsaa mere forbigaaende kan Alderen give et vist Fortrin (f. Eks. for gammel Hvede). Men i Regelen forringes Værdien, naar Varen bliver ældre; for manges Vedkommende sker dette fra Høst til Høst; andre gaar af Mode, Smagen og Efterspørgselen forandrer sig, Nyhedens Interesse taber sig o. s. fr.

5. RENTETAB er at beregne af Indkøbsprisen tillige med alle paaløbende Omkostninger, indtil Salgssummen indgaar.

V. Prisnoteringer.

Priserne angives (*noteres*) paa en i Henseende til Pengesort og Vareenhed (Vægt, Maal, Stykketal) sædvanemæssig bestemt Maade, der er forskellig for de forskellige Varer og Pladser. Ofte gælder Noteringen for en vis bestemt Kvalitet. Dernæst er Usancerne forskellige i Henseende til, hvorledes Noteringen i Enkelthederne er at forstaa: om der noteres pr. Netto- eller pr. Bruttovægt, med eller uden Emballage, fortoldet eller ufortoldet, pr. kontant, med Rabat, ab Pakhus, frit paa Bane, frit ombord o. s. v., o. s. v.

Nøjagtigt og udtømmende Kendskab til alt, hvad det i saa Henseende er nødvendigt for Købmanden at vide Besked med, vinder han kun gennem praktisk Erfaring. For nogle af de almindeligste Varesorter skal der imidlertid her i Hovedtrækkene anføres de Noteringsmaader, som er i Brug paa nogle af de vigtigste Pladser, nemlig for: 1) Kornvarer, Mel, Malt, 2) Raps, Rybs, Hørfro m. m., 3) Foderstoffer, 4) Markfrø, 5) Olier, 6) Fedevare, Kreaturer m. m., 7) Huder og Skind, 8) Uld, 9) Bomuld, 10) Kaffe, 11) Te, 12) Sukker, 13) Ris, 14) Tobak, 15) Vin, 16) Spiritus, 17) Salt, Kul, Jærn og andre Metaller.

1. KORNVARER, MEL, MALT.

Danmark. KØBENHAVN noterer (in loco, fob eller cif) *Hvede, Rug, Byg, Havre* i Øre pr. 100 Ø Netto med Angivelse af Kvalitetsvægt; *Majs, Malt, Vikker, Ærter* ligeledes i Øre pr. 100 Ø Netto; *Mel* (Hvede- og Rugmel), *Gryn, Bankebyg* i Øre pr. 100 Ø Netto, Sække betales ekstra.

Norge, Sverige. Alle *Kornsorter, Mel og Malt*: Kr. pr. 100 kg.

Tyskland. HAMBORG, BERLIN, STETTIN, DANZIG, KÖNIGSBERG noterer for *Hvede, Rug, Byg, Havre, Majs, Ærter, Vikker, Bønner, Kartofler*: M. pr. 1000 kg. *Mel* (af Hvede eller Rug): M. pr. 100 kg Brutto, inklusive Sæk.

Mellem- og sydtyske Pladser som KÖLN, FRANKFURT A. M., MANNHEIM o. s. v. noterer saavel de forskellige *Kornsorter* som *Mel og Malt* i M. pr. 100 kg.

Østerrig-Ungarn. I WIEN og BUDAPEST noteres *Hvede, Rug, Byg, Havre, Majs* i K. pr. 50 kg. For *Budapests* Vedkommende er der Forslag fremme om Notering pr. 100 kg fra 1. Jan. 1905. Til Eksport noteres sædvanlig i tysk eller engelsk Valuta (M. pr. 100 eller 1000 kg, sh. pr. engelsk Vægt). *Mel* eksporteres til England i Baller à 280 lbs, til Sydamerika i Tønder eller Sække à 192 lbs Netto, til andre Lande i Regelen i Sække à 100 kg, Brutto for Netto.

Rusland. I den indre Handel noteres Kornvarer og Mel i Kopek pr. Pud. Til Eksport noteres sædvanlig i tysk eller engelsk Valuta (M. pr. 1000 kg eller sh. pr. engelsk Vægt).

England. Kornvarer noteres i sh. og i Regelen pr. Imp. Quarter, dog saaledes, at der herved som oftest er at forstaa ikke et Maal, men en vis bestemt Vægt, ansat efter Gennemsnittet af, hvad den paagældende Kornsort plejer at veje. Mange lokale Forskelligheder gør sig imidlertid herved gældende, og selv paa samme Plads bliver der benyttet forskellige Salgsenheder for samme Kornsort.

LONDON (Markedsdage: Mandag, Onsdag, Fredag). *Hvede*: engelsk, undertiden ogsaa dansk og andre Sorter, noteres pr. 504 lbs; kalifornisk, Walla Walla pr. 500 lbs; østersøisk, russisk, Sortehavs, amerikansk, australsk, nyzelandisk, ostindisk pr. 496 lbs; Sortehavs og ostindisk ogsaa pr. 492 lbs; amerikansk, australsk og Laplata ogsaa pr. 480 lbs; Terminshvede noteres pr. 500 lbs.

Byg: Engelsk, tysk, dansk, svensk, østerrigsk, kalifornisk pr. 448 lbs; fransk pr. 416 lbs; Sortehavs, Donau, algiersk pr. 400 lbs; Smyrna pr. 400 eller 448 lbs.

Rug: Sortehavs til Kontinentet pr. 448 lbs; engelsk pr. 480 lbs.

Havre: Engelsk, dansk, skaansk, ofte ogsaa anden svensk og finsk pr. 336 lbs; russisk (Libau, Reval), i Regelen svensk og finsk pr. 320 lbs, men ogsaa pr. 304 lbs; nyzelandisk pr. 384 lbs.

Majs: i Regelen pr. 480 lbs, Sortehavs ogsaa pr. 492 lbs.

Ærter: pr. 504 lbs.

Mel: Flormel i Sække pr. 280 lbs (inklusive Sæk); Bygmel, fremmed pr. 336 lbs; Havremel £ pr. Ton.

Malt: Indenlandsk ofte pr. Quarter, fremmed pr. 336 lbs.

HULL (Marked: Tirsdag, Fredag). **Hvede:** Engelsk noteres pr. 504 lbs, fremmed pr. 480 lbs; **Byg** pr. 448 lbs; **Havre** pr. 336 lbs; **Majs** pr. 480 lbs; **Ærter** og **Bønner** pr. 504 lbs; **Mel:** dansk, fransk, ungarsk pr. 280 lbs, amerikansk pr. 280 lbs, undertiden ogsaa pr. 196 lbs.

NEWCASTLE. **Hvede** pr. 504 lbs; iøvrigt som Hull.

LEEDS (Marked: Tirsdag), **WAKEFIELD** (Marked: Fredag), som Hull.

LIVERPOOL. **Hvede** pr. 100 lbs (Cental) eller pr. 480 lbs; **Byg** pr. 60 lbs eller pr. 448 lbs; **Havre** pr. 45 lbs eller pr. 336 lbs; **Majs**, **Bønner** pr. 100 lbs eller pr. 480 lbs; **Ærter** pr. 100 lbs eller 504 lbs; **Mel**, Flormel pr. 280 lbs, Majsmel pr. 240 lbs.

LEITH. **Hvede** pr. 504 lbs; **Byg**, dansk, svensk, ungarsk, fransk pr. 448 lbs. **Havre**, dansk, svensk, russisk pr. 336 lbs; **Bønner** pr. 504 lbs; **Ærter** pr. 520 lbs; **Mel**, tysk, dansk, ungarsk, pr. 280 lbs; **Havremel** pr. 240 lbs.

DUBLIN. **Hvede** pr. 280 lbs; **Byg** pr. 224 lbs; **Havre** pr. 196 lbs; **Rug** pr. 280 lbs; **Malt** pr. 168 lbs; **Mel** pr. 112 lbs; **Majs** pr. 480 lbs.

Frankrig. I PARIS saavel som i det øvrige Frankrig noteres samtlige **Kornsorter** i fr. pr. 100 kg. **Mel** (>fleur de Paris<): fr. pr. 100 kg., Brutto for Netto (toile perdue). I HAVRE noteres Mel fra forskellige Møller pr. 100 kg Brutto.

Belgien. Alle **Kornsorter**, **Mel** og **Malt:** fr. pr. 100 kg.

Holland. **AMSTERDAMS** og **ROTTERDAMS** Børsnoteringer er i fl. pr. forskellige Vægt, nemlig: for **Hvede** pr. 2400 kg, **Rug** pr. 2100 kg, **Byg** pr. 2000 undertiden ogsaa pr. 1950 kg, **Havre** pr. 100 kg, **Majs** pr. 100 eller pr. 2000 ogsaa pr. 2100 kg, **Mel** pr. 100 kg Netto.

Nordamerika. **NEW-YORK.** **Hvede:** Cents pr. Bushel à 60 lbs, **Majs** pr. Bushel à 56 lbs, **Byg** pr. 48 lbs, **Havre** pr. 32 lbs, **Mel:** \$ pr. Barrel à 196 lbs, Netto. **Fragt af Korn** fra New-York til Liverpool: d. Sterling pr. Bushel.

Til Eksport offereres cif. i M. pr. 1000 kg, undertiden ogsaa i sh. og d. pr. 480 lbs mod 60 Dages Remburs Hamborg, Berlin eller London.

Ved Terminforretninger i Majs og Hvede paa Børserne i **New-York** og **Chicago** er mindste Kvantum 8000 Bushels pr. Maaned. Notering i Cents pr. Bushel.

CHICAGO. **Hvede** og **Majs** som New-York.

SAN FRANCISCO. **Hvede:** i Regelen Cents pr. 100 lbs; til Eksport ogsaa sh. Sterling pr. engelsk Vægt.

Australien. **MELBOURNE:** sh. Sterling for **Hvede** pr. Bushel à 60 lbs, **Byg** pr. 50 lbs, **Havre** pr. 40 lbs, **Malt** pr. 40 lbs.

2. RAPS, RYBS, HØRFRØ M. M.

København: Øre pr. 100 $\mathcal{R}$.

Gøteborg: Kr. pr. 100 kg.

Tyske Pladser: M. pr. 1000 kg, for Raps og Rybs ogsaa pr. 50 kg.

Russiske, franske, belgiske Pladser: som for Kornvarer.

Holland: fl. pr. 2000 kg.

England. **LONDON** noterer i sh: **Raps**, engelsk, fransk og hollandsk og **Hørfrø**, Sortehavs, La Plata og Bombay pr. 416 lbs, Calcutta pr. 410 lbs, russisk **Hampefrø** pr. 336 lbs. **Bomuldsfrø:** £ pr. Ton.

HULL: **Raps** sh. pr. 424 lbs, **Hørfrø** russisk pr. 424 lbs, Calcutta pr. 410 lbs, Bombay pr. 416 lbs. **Bomuldsfrø:** £ pr. Ton.

3. FODERSTOFFER.

KLID, MALTSPIRER.

Danmark. **KØBENHAVN** noterer **Hvede**- og **Rugklid** samt **Maltspirer** i Øre pr. 100 $\mathcal{R}$ Netto. Ved indenbys Klid betales Sækkene ekstra og godtgøres ved Returnering med fuld Pris, dog mod Fradrag af en halvmaanedlig Leje af 5 ø. pr. Sæk; ved fremmede Klid returneres Sækkene.

Tyskland. **HAMBORG**, **DANZIG**, **STETTIN** og andre nordtyske Pladser noterer **Klid** i M. pr. 50 kg eller pr. 1000 kg Netto. Sækkene returneres.

Belgien. **ANTWERPEN.** **Klid:** fr. pr. 100 kg Netto; til København faktureres i Sække, som kan returneres.

Frankrig. **HAVRE.** **Klid:** fr. pr. 100 kg Netto; franske Klid ladningsvis til Danmark sendes løse i Skib; faktureres ogsaa pr. 1000 kg.

England. **LONDON**, **HULL.** **Klid:** £ pr. Ton. Engelske Klid sendes til København dels løse, dels i Sække; som Regel lejefri Sække.

Rusland fakturerer i M. pr. 1000 kg; enten løse eller i Maatter, i sidste Tilfælde Brutto for Netto.

Nordamerika. *Hvedeklid* offereres cif. i sh. og d. pr. Ton = 2240 lbs, ogsaa i M. pr. 1000 kg eller 2240 lbs, Brutto for Netto.

OLIEKAGER.

Danmark. *Raps-, Hørfør (Lin-), Hampefrø-, Palme-, Kokos-, Bomuldsfrø-, Jordnød-, Solsikkekager* noteres alle i Øre pr. 100 $\mathcal{F}$.

Sverige. Alle Sorter: Kr. pr. 100 kg.

Tyskland. Alle Sorter: M. pr. 1000 kg; Danziger og Stettiner Rapskager faktureres dog ogsaa pr. 100 kg, Harburger Palmekager pr. 50 kg. Tyske Kager plejer altid at skibes til danske Pladser løse.

England. LONDON, HULL, LIVERPOOL noterer alle Sorter i £ pr. Ton. Bomuldsfrøkager og Liverpooler Palmekager plejer at skibes i Sække, Brutto for Netto.

Frankrig. Franske Raps-, Kokos- og Jordnøds-kager noteres i fr. pr. 1000 kg; hvis i Sække, da Brutto for Netto.

Busland fakturerer til Eksport i M. pr. 1000 kg. Raps-, Hørfør-, Hampefrø-, Solsikkekager forsendes løse, Kokoskager enten løse eller emballerede, i sidste Tilfælde Brutto for Netto.

Nordamerika. Forretningen herfra i Bomuldsfrøkager og Bomuldsfrømel gøres paa Basis af Friser i sh. pr. 2240 lbs cif. inkl. Sække, Brutto for Netto. Betaling 60 Dg. Sigt Bankrømburs.

4. MARKFRØ.

København. De fleste Sorter *Kløverfrø, Rajgræs, Timothe, Hundegræs* o. s. v. noteres i Øre pr. $\mathcal{F}$ eller Kr. pr. 100 $\mathcal{F}$, Brutto for Netto. Til Provinserne og i den mindre Handel ogsaa pr. Nettovægt, saaledes at Sækkene beregnes ekstra.

Hamborg og andre tyske Pladser: M. pr. 50 kg Brutto.

Franske Pladser: fr. pr. 100 kg Brutto.

Rotterdam. Kløverfrø: fl. pr. 50 kg Brutto.

London: sh. pr. Cwt. Kløverfrø, Lucerne, Rajgræs, Timothe pr. Nettovægt; Sækkene beregnes ikke. For australsk Hundegræs beregnes dog ofte Sække. Rajgræs noteres sædvanlig pr. Balle à 2 Cwts. Netto; Kvalitetsvægt af Rajgræs angives i lbs pr. Bushel.

Ungarn: K. pr. 50 kg.

5. OLIER.

København noterer for *Raps-, Rybs-, Lin-, Bomuldsfrø-, Oliven-, Kokos- og Palmeolie:* Øre pr. $\mathcal{F}$.

Tran. Grønlandsk lys Sæl: Kr. pr. Tønde à 120 Potter. Færøisk lys og brun Torsketræn og islandsk Havkals lys og brun: Kr. pr. 210 $\mathcal{F}$ Netto (regnes lig 120 Potter). Fadene beregnes ikke.

Petroleum, amerikansk eller russisk: Kr. pr. 100 $\mathcal{F}$ Netto. Fadene beregnes 5 Kr. pr. Stk. og godtgøres ved Returnering.

Bergen. *Medicinaltran* m. m.: Kr. pr. Tønde à 120 Potter.

Gøteborg. *Rapsolie* samt andre alm. Olier: Kr. pr. 100 kg.

Hamborg. *Raps- og Linolie:* M. pr. 100 kg. *Olivenolie* pr. 50 kg, *finere Olier* pr. kg.

Tran, norsk Medicinal og gul og blank: M. pr. Tønde (120 Potter); newfoundlandsk, brun Garver- og 3 Kroners Tran pr. 100 kg, sidstnævnte ogsaa pr. Td. à 120 Potter.

Petroleum, amerikansk eller russisk: M. pr. 50 kg inkl. Fad, Tara 20%.

Berlin. *Rapsolie:* M. pr. 100 kg. *Petroleum:* M. pr. 100 kg inkl. Fad, Tara 20%.

Bremen. *Petroleum*, som Hamborg.

Frankrig. *Raps- og Linolie:* Fr. pr. 100 kg.

Antwerpen. *Petroleum:* Fr. pr. 100 kg.

Amsterdam, Rotterdam. *Rapsolie:* fl. pr. 100 kg. *Tran:* russisk eller Newfoundland: fl. pr. 100 kg, norsk: fl. pr. Tønde. *Petroleum:* fl. pr. 100 kg.

London noterer alle *Olier* i £ pr. Ton, eller i sh. pr. Cwt. *Tran:* £ pr. Ton. *Petroleum*, amerikansk og russisk, d. pr. Gallon, amerikansk à 8 lbs pr. Gallon, russisk à 8 $\frac{1}{4}$ lbs pr. Gallon.

New-York noterer *Petroleum* in bulk eller i Fade: Cents pr. amerikansk Gallon (6 $\frac{1}{2}$ lbs). Ved Handeler i Fade er Prisen at forstaa inklusive Fad. Telegramnoteringerne omfatter 1) *in cases* (Kasser indeholdende 2 Tinkander) à 5 Gallons,

hovedsagelig bestemt for Østasien), 2) *Standard white* (in barrels), 3) *Tanks* (in bulk) og er saaledes at forstaa, at f. Eks. 1065 læses 10,65 cents.

6. FEDEVARER, KREATURER M. M.

SMØR.

København. Børsnoteringen for Smør i *Fustager*, første Klasses Varer: Kr. pr. 100 $\mathcal{E}$ Netto, Tara den virkelige, Træet frit. Smør i *Fustager* sælges næsten udelukkende fob. Smør i *Blikdaaser* (*boxes, tins*) sælges til Udlandet pr. eng. lb, undertiden ogsaa pr. kg, Daasen iberegnet, Brutto for Netto; Emballagen fri.

Hamburg: M. pr. 50 kg Netto, ren Tara uden Dekort; noteres ogsaa med fast Tara.

England: sh. pr. Cwt. Netto.

Stockholm noterer i. Kl. Eksporthmør i Kr. pr. 100 kg.

MARGARINE.

København noterer Øre pr. $\mathcal{E}$ i Baller af forskellig Vægt.

London. Sh. og d. pr. Cwt.

Hamburg. M. pr. 50 kg eller $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg.

OST.

København noterer Øre pr. $\mathcal{E}$, **Hamburg** M. pr. 50 kg, **Rotterdam** fl. pr. 50 kg, **London** sh. pr. Cwt., **New-York** Cents pr. lb.

ÆG.

København: Til Eksport noteres Kr. pr. Kasse à 72 Snese, inkl. Emballage: desuden noteres ogsaa Øre pr. Snes eller pr. $\mathcal{E}$.

England: sh. pr. 120 Stk. i Kasser à 72 Snese.

FEDT.

København: Øre pr. $\mathcal{E}$ eller Kr. pr. 100 $\mathcal{E}$, hovedsagelig i Blærer.

Hamburg: M. pr. 50 kg; **Bremen:** Wilcox $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg.

New-York og Chicago. De to sædvanlige Sorter amerikansk Fedt, *Steam Lard* og *Refined Lard*, sælges almindeligvis i Fade (Tierces) paa ca. 320 lbs Brutto, Tara 17%. Telegram-Noteringerne gælder: \$ pr. 100 lbs Netto, inkl. Fad. Ved Eksport af Fedevare er Betalingen Bankremburs eller Cassa ved Konnossement.

KREATURER, KØD, FLÆSK.

København. Paa Kvægtorvet noteres I og II Klasses Varer for *Stude*, *Bøller*, *Tyre*, *Køer*, *Kvier*: Kr. pr. 100 $\mathcal{E}$ slagtet Vægt. *Kalve*: Kr. pr. 100 $\mathcal{E}$ levende Vægt. *Svin*, efter Størrelse og Fedetilstand: Kr. pr. 100 $\mathcal{E}$ slagtet Vægt. — *Oksekød*, dansk, saltet, i Bøgetønder à 160 $\mathcal{E}$: Kr. pr. Td., amerikansk, saltet, i Tønder à 200 lbs (Mess beef, family beef): Kr. pr. Td. *Flæsk*, dansk, saltet, i Bøgetønder à 160 $\mathcal{E}$, eller i Egetønder à 200 eng. lbs: Kr. pr. Td. Spæk og Brystflæsk, saltede og røgede Skinker: Øre pr. $\mathcal{E}$. *Islandsk Faarekød*: Kr. pr. Td. à 224 $\mathcal{E}$.

Hamburg. *Skinker* og *Flæsk*: M. pr. 50 kg.

London. Den i Telegrammer fra Islington Kvægmarked for *Oksekød* noterede Pris, sh. pr. Stone (8 lbs), gælder slagtet Vægt: Priserne er i Forhold til Kreaturenes Kvalitet og Størrelse. *Malkekøer* sælges pr. Styk. — *Flæsk*, forsk: sh. pr. Stone. *Bacon* fra Kontinentet i forskellige Kvaliteter: sh. pr. Cwt. *Kød* og *Flæsk* noteres ogsaa i sh. pr. Tierce eller Barrel af forskellig Vægt, saasom *Beef*, Irish India à 336 lbs, United States & Canada m. m. à 304 lbs, *Pork*, Irish India m. m. à 318 lbs, Prime Mess m. m. à 200 lbs Netto.

Newcastle. Dansk og amerikansk Flæsk, Sider og Skinker: sh. pr. Cwt,

New York og Chicago. Telegram-Noteringerne for *Short Ribs* er \$ pr. 100 lbs eller cents pr. lb, for *Mess Beef*, *Family Beef* (saltet Oksekød til Skandinavien) og for *Mess Pork*: \$ pr. Barrel à 200 lbs Netto.

7. HUDER OG SKIND.

København. Indenlandske saltede *Kohuder* med eller uden Horn og Hale, importerede Huder saavel europæiske som oversøiske, i tør eller saltet Tilstand, noteres i Kr. pr. $\mathcal{E}$. Saltede *Hestehuder* med eller uden Hale og Manke: Kr. pr.

Styk. Tørrede *Kalve-* samt *Faareskind*: Kr. pr. Dægger. *Lammeskind*, klippede, svære, mellem og lettere: Kr. pr. Dægger. *Fedekalveskind* og *Uldskind* i raa eller tør Tilstand: Øre pr. $\mathcal{F}$.

Hamburg. Sydamerikanske, afrikanske m. m. tørrede eller saltede *Okse-* og *Kohuder*: $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg. Saltede *Hestehuder*: M. pr. Styk. Tørrede og spilede *Kalveskind*: $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg. Priserne forudsætter tillige en vis Vægt pr. Styk. *Faare-* og *Lammeskind*: M. pr. Dægger.

Antwerpen. *Huder*: fr. pr. 50 kg med Angivelse af en vis Vægt pr. Styk, saaledes: saltede sydamerikanske som Buenos-Ayres 20/25 kg, St. Helena 25/32 kg o. s. v. *Kalveskind*: fr. pr. 12 Stykker, ligeledes med Angivelse af Vægt, f. Eks. Montevideo, tørrede, $3\frac{1}{8}$ kg.

Rotterdam. *Okse-* og *Kohuder*: Cents pr. $\frac{1}{2}$ kg med en vis Vægt pr. Styk. *Hestehuder*: fl. pr. Styk.

Havre. Alle Sorter tørrede eller saltede *Okse-* og *Kohuder*: fr. pr. 50 kg. *Hestehuder*: fr. pr. 50 eller pr. 100 kg.

London. Alle Sorter *Huder*: d. pr. lb.

Buenos-Ayres noter i Pesos pr. Styk af vis Vægt, f. Eks. Mataderos 11 kg \$ 2.58, Camposhuder 10 à $10\frac{1}{2}$ kg \$ 2.10 pr. Styk.

8. ULD.

København. Jydsk Loduld, Sommeruld, Lammuld, Klipuld: Øre pr. $\mathcal{F}$. Kalkuld pr. 320 $\mathcal{F}$. Islandsk pr. $\mathcal{U}$, Brutto.

Hamburg. Alle Sorter: M. pr. $\frac{1}{2}$ kg eller 100 kg.

Rotterdam. Alle Sorter: fl. pr. kg.

London. Engelsk: £ pr. Balle à 240 lbs, kolonial og fremmed: d. pr. lb.

Hull: d. pr. lb. **Kapstad:** d. pr. lb.

9. BOMULD.

Bomuld forsendes i *Baller* af forskellig Vægt: saaledes nordamerikansk i *Baller* paa 180—220 kg (som Gennemsnit kan regnes 450 eng. lbs = 204 kg), ostindisk i *Baller* paa 140—200 kg o. s. v. Bruttovægten er Ballens virkelige Vægt inkl. Jærbaandene. Sædvanlig regnes 1% franchise.

Liverpool: d. pr. lb Brutto, Tara 6%. Bomulden klassificeres efter Kvaliteten, saaledes nordamerikansk i 7 Klasser fra »ordinary« (simpleste) til »middling« (Gennemsnits) og »fair« (bedste); ostindisk ligeledes i 7 Klasser fra »middling« (simpleste) til »fair« (Gennemsnits) og »fine« (bedste). Basis for Terminsforretningen er »Upland middling«, ikke under »low middling«. Enhed 100 *Baller* à 480 lbs.

Hamburg. $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg. Basis for Terminsforretningen: »Upland middling« ikke under »low middling«.

Bremen: $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg, væsentlig paa Basis af Liverpooler Betingelser. Salg cif slutes i d. pr. eng. lb. Basis for Terminsforretningen: »Upland middling«.

New Orleans og New-York: Cents pr. lb Brutto. Basis for Terminsforretningen: »Middling american«. Enhed 100 *Baller* à 500 lbs.

10. KAFFE.

København noter alle Sorter i Øre pr. $\mathcal{F}$. Java Kaffe fortoldet Pris, Rio og Santos uførtoldet Pris. Tara beregnes for Brasil Kaffe med 1 $\mathcal{F}$; for centralamerikansk Kaffe i enkelte Sække, den virkelige; for Java i enkelte Sække 2 $\mathcal{F}$; for Domingo $1\frac{1}{2}$ $\mathcal{F}$.

Hamburg noter alle Sorter i $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg. Basis for Terminsforretning er »Santos good average«. Salgsenhed 500 Sække.

London. Alle Sorter: sh. pr. Cwt. Basis for Terminsforretningen er »Santos good average«.

Amsterdam, Rotterdam: Cents pr. $\frac{1}{2}$ kg. Terminsforretningen drejer sig dels om Santos. dels om Java.

Havre, Marseille: fr. pr. 50 kg. Standard ved Terminsforretningen er i Havre »Santos good average«, Salgsenhed 500 Sække, i Marseille »Rio bon ordinaire«.

New-York: Cents pr. lb. I Terminsforretningen gælder Noteringen \$ pr. 100 lbs for »Rio No. 7«, men andre Sorter kan leveres i Stedet efter et vist Værdi-forhold; Salgsenhed 250 Sække.

Brasilien. RIO DE JANEIRO noterer i rs. pr. 10 *kg.* En Sæk vejer 60 *kg.* Der opgives Priser for forskellige Kvaliteter, saasom »superior«, »first good«, »first ordinary«, »regular« o. s. v.; men da Firmaerne selv udfærdiger de Typeprøver, hvorefter de sælger, er disse Betegnelser uden ensartet Betydning. Der noteres ogsaa for den direkte Eksport sh. og d. pr. Cwt. cif. europæiske Pladser med Ret til Arbitrage paa Ankomstpladsen, Rembours 90 Dg. London Bankers. Ved prompt shipment forstaas: i Løbet af 1 Maaned. — SANTOS noterer ligesom Rio.

Centralamerika. Eksportbetingelserne som fra Rio og Santos. Afskibning i Sække à 128 H (spanske) Netto. 100 H regnes = 46 *kg.* Ved prompt Afskibning forstaas: i Løbet af 1 Maaned.

Java m. m. I hollandsk Indien noteres Prisen i fl. pr. Pikul (136 eng. lbs); Pakning i Sække paa ca. 1 Pikul. Største Delen af de hollandske Koloniers Kaffehest sælges ved Auktion i Amsterdam og Rotterdam, hvorved Prisen angives i Cents pr. $\frac{1}{2}$ *kg.*; i Meddelelserne om Auktionernes Forløb anføres dels Taksationsdels Salgsprisen. For den direkte Eksport noteres sædvanlig sh. og d. pr. Cwt. = $50\frac{3}{4}$ *kg* cf., mod Bankrembours. Prompt Afskibning fra BATAVIA, SEMARANG og andre Pladser = i Løbet af 1 Maaned.

11. TE.

København: Øre pr. H , fortoldet Pris, Tara virkelig. Den sædvanlige Pakning, hvori kinesisk The sælges, er $\frac{1}{2}$ Kiste ($\frac{1}{2}$ chest), ca. 55 H Netto; indisk og Ceylon sælges ogsaa i $\frac{1}{4}$ Kister paa ca. 80—90 H Netto.

Hamburg: S. pr. $\frac{1}{2}$ *kg.* grønne Sorter pr. *kg.*

London: d. pr. lb.

12. SUKKER.

København: Øre pr. H . Portorico og St. Croix Sukkere i Fade og Tønder, Tara 12 $\%$, Udslag (Godvægt) 2 H pr. Fad. Barbadoes i Fade med paaskreven Tara. Trinidad i Sække à 200 H , Brutto for Netto, eller Netto med undersøgt Tara, eller 2 H Tara pr. Sæk. Skotske og engelske Fariner i Fade med paaskreven Tara, eller i Sække à 2 Cwts. Netto.

Tyskland. HAMBORG: M. pr. 100 *kg.* Terminsnoteringen gælder »Rüben-Rohzucker, erstes Produkt, Basis 88 $\%$ Rendement« fob Hamburg, inkl. Sække. — MAGDEBURG: som Hamburg; Terminsprisen noteres dels frit paa Pakhus i Magdeburg, dels fob Hamburg.

Paris: fr. pr. 100 *kg* inkl. Sække (toile comprise) pr. kontant med $\frac{1}{4}$ $\%$ Fradrag; Roesukker, Basis 88 $\%$ Rendement.

London: sh. pr. Cwt.; Javasukker No. 14—15 holl. Standard og vestindisk Sukker »fair refining« paa »landed conditions«; tysk og østerrigsk Roesukker Basis 88 $\%$, fob Hamburg, fransk og belgisk fob Dunkerque eller Antwerpen.

New-York: Cents pr. lb. Hovedmarked for vestindisk og sydamerikansk Sukker. Basis for Terminsnoteringen er »fair refining Muscovado« (Habana Sukker).

Habana noterer i Reales pr. Arroba (11 $\frac{1}{2}$ *kg*) eller i Pesos (Dollars) pr. Quintal (46 *kg*); Forholdet mellem disse Noteringer er som 2 til 1.

Java: hfl. pr. Pikul (136 eng. lbs), Basis No. 14—15 holl. Standard. Forsendes i Kranjangs, vejende 5—6 $\frac{1}{2}$ Pikuls Brutto.

13. RIS.

København: Kr. pr. 100 H Netto, inkl. Sæk, Tara virkelig.

Hamburg: M. pr. 50 *kg* Netto, inkl. Sæk, Tara virkelig.

London: sh. pr. Cwt. Netto.

Amsterdam, Rotterdam: fl. pr. 50 *kg* eller Cents pr. $\frac{1}{2}$ *kg* Netto.

Java: fl. pr. Pikul eller pr. Koyang.

Bangoon (Birma): Rupees pr. 100 Baskets (1 Basket svarer omtrent til 1 eng. Bushel og skal veje for Paddy 46 eng. lbs, white rice 75 lbs, white broken rice 72 lbs, cargo rice 68 lbs, rice meal 45 lbs).

Saigon (Cochinchina): Dollars pr. Pikul, inkl. Gunnisæk, ekskl. Told.

14. TOBAK.

Tobak kommer fra de forskellige Produktionssteder i Handelen i meget forskellig Pakning: i Fade, Kasser, Kurve, Seroner, Lærredsballer o. s. v. af højst ulige Vægt. Som almindelig Regel gælder Noteringerne pr. Nettovægt.

Tyskland. HAMBORG: amerikanske, ostindiske, tyrkiske, græske, ungarske Sorter noteres i $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg Netto, russiske i M. pr. 50 kg Netto. BREMEN: alle Sorter $\mathcal{S}$ pr. $\frac{1}{2}$ kg Netto.

Holland. De fleste Sorter: Cents pr. $\frac{1}{2}$ kg Netto; nordamerikanske Stilke i Fade: fl. pr. 50 kg Netto.

Engelske Pladser: sh. pr. lb Netto.

Nordamerika. Alle Sorter faktureres i Cents pr. lb. Pakningen er Fade eller Kasser af forskellig Bruttovægt; Tara virkelig.

15. VIN.

Bordeaux noterer sine Vine i fr. pr. Tonneau (à 4 Oksehoveder, barriques à 225 Liter).

Rhinske Vine (og Moselvine) noteres i M. pr. 100 Liter.

Spanske og portugisiske Vine noteres hyppigst i £ Sterling, *Sherry* (Cadix) pr. Pibe (ca. 512 Potter), *Oporto* pr. Pibe (ca. 528 Potter), *Madeira* pr. Pibe (ca. 416 Potter).

Prisen er ved alle Noteringer at forstaa inkl. Fad; hvis Vinen forsendes i Overfad, betales dette ekstra.

16. SPIRITUS.

Om de Maader, hvorpaa Styrke og Kvantitet bestemmes, se ndfr. under VAREKUNDSKAB.

København. Raa Spiritus og *Brændevin* noteres i Øre pr. Pot 8° Spendrup, *rektificeret* Sprit i Kr. pr. 30 Viertler (240 Potter) 16°. Fustagerne føres i Regelen ikke i Regning, men udlaanes. — St. Croix Rom: Kr. pr. 30 Viertler 9 $\frac{1}{2}$ ° Sp.

Tyskland. Prisen for *Raaspiritus* noteres i M. pr. 10 000 Literprocent (100 Liter à 100% efter Tralle), ekskl. Fad, Salgsenhed 10 000 Liter; Hamburg noterer ogsaa inkl. Fad med $4\frac{1}{2}$ M. Tillæg.

London: sh. pr. Imp. Gallon proof spirits.

Paris: fr. pr. *hl* à 90% ekskl. Fad (non logé) pr. kontant med 2%. Fadet beregnes med 4 fr. pr. *hl*. Kvalitet: fin Ire qualité. Styrken betegnes som $\frac{3}{6}$ (du trois-six). Den oprindelige Betydning heraf var Vinaand, som paa 6 Maaldele indeholdt 3 Dele absolut Alkohol. Nu betegnes derved *rektificeret* Spiritus af 90% efter Gay-Lussac. I Spiritushandelen er Benævnelsen saa indgroet, at man siger: «Il fait en trois-six» — Han gør i Sprit.

Ved Terminsforretningen i Spiritus deles Aaret i 3 Perioder: Jan.—April (4 premiers mois), Maj—Aug. (4 mois chauds) og Sept.—Decbr. (4 derniers mois). Basis for Kvantum er 155 *hl* pr. Maaned, altsaa 620 *hl* pr. 4 Maaneder.

Holland. Sædvanlig noteres for *Raaspiritus* fl. pr. *hl* 46,2%, for *rektificeret* Spiritus fl. pr. *hl* 92%.

17. SALT, KUL, JÆRN M. M.

SALT.

København. Liverpool, St. Ybes og indenlandsk raffineret: Kr. pr. Td. eller pr. 100 $\mathcal{E}$. Liverpool-Salt udmaaler ca. 8 Tdr. pr. Ton, altsaa 1 Td. vejer ca. 255 $\mathcal{E}$.

England: sh. pr. Ton.

KUL.

København noterer i Kr. pr. Læst (à 18 Tdr.) eller pr. Td. eller pr. 100 $\mathcal{E}$. En Ton regnes at udmaale 6 $\frac{1}{2}$ —7 Tdr., gennemsnitlig godt 6 $\frac{3}{4}$ Td; 1 Td. vejer altsaa omkring 300 $\mathcal{E}$.

England, Skotland noterer alle Sorter i sh. pr. Ton. Newcastle-Smedekul noteres undertiden ogsaa i sh. pr. Chaldron (2 $\frac{1}{3}$ /₃₀ Tons).

JÆRN OG ANDRE METALLER.

København. Raa- og *Stangjærn*: Kr. pr. 100 $\mathcal{E}$; andre Metaller i Regelen pr. $\mathcal{E}$.

Svenske Pladser. Alle Sorter *Jærn*: Kr. pr. 100 kg, *Kobber* pr. kg.

Hamburg. *Jærn*: M. pr. 100 kg, *Bly*, *Zink* pr. 50 kg, *Tin* pr. $\frac{1}{2}$ kg.

Holland. *Banca* og *Billiton Tin*: fl. pr. 50 kg, *Bly* pr. 100 kg.

England og Skotland. *Jærn* noteres i sh. pr. Ton. Om Glasgower-Forretningen i Warrants, se S. 589. *Kobber*, *Tin*, *Zink*, *Bly*: £ pr. Ton, *Tin* ogsaa pr. Cwt. *Kobbertraad*, *Yellow Metal*: d. pr. lb. *Sølv* se S. 490.

J. P. Olsen.

VI. Oplagshuse. Børser. Markeder. Udstillinger.

OPLAGSHUSE, OPLAGSBEVISER. Det saakaldte Oplagsbevis-System, der i særegen Grad tjener til Vareomsætningens Lettelse, staar i sin Oprindelse i nær Sammenhæng med Foranstaltninger, der tilsigter at formindske de Besværligheder, som Toldpligten medfører for Handelen.

Ved Indførsel af toldpligtige Varer kan det være en stor Byrde for Købmanden at skulle erlægge Tolden straks. Han maa staa i Forskud i længere Tid, indtil han faar Varerne afsatte; han maa betale Told ogsaa af det Svind, der paaløber, inden Varen gaar over i Konsumenten, hvilket undertiden kan være meget betydeligt; saafremt Tolden ikke tilbagebetales ved Genudførsel, vil han i Regelen være afskaaren fra Muligheden af atter at kunne udføre Varen. Kort sagt, Varerne bliver fordyrede, og Handelen besværliggøres og hemmes i sin Udvikling. Disse Ulemper er blevne afhjulpne ved Indrettelsen af Transitoplag og lignende Institutioner.

Ved *Transitoplag* forstaas i Regelen et Oplag af Varer, der henligger ufortoldede under Toldvæsenets Varetægt. Efter at være indførte, forbliver de i Toldvæsenets Værgø og oplægges paa Pakhus eller Plads under dets Tilsyn. Det staar Ejeren frit for enten atter at udføre Varerne til Udlandet, i hvilket Tilfælde ingen Indførselstold erlægges, eller ogsaa at klarere dem til Konsum, eftersom der er Brug for dem, saaledes at Tolden altsaa først betales, efterhaanden som Varerne sælges. I øvrigt kan Ordningen i Enkelthederne være forskellig; navnlig kan der i større eller mindre Omfang gives Ejeren Adgang til at ompakke, sortere, rense, dele og blande de oplagte Varer. Varer, som ligger paa Transitoplag, siges paa Engelsk at ligge i *bonded warehouse (bonded goods)*, hvortil svarer paa Fransk *entrepôt*, paa Tysk *Packhof, Lagerhaus, Warenhalle, Zollniederlage*, til Dels ogsaa *Transitlager*.

Frilager kaldes hos os et Oplagssted, hvor Transitoplag kan finde Sted med den yderligere Ret, at det tillades Ejeren af de under Toldvæsenets Lukke oplagte Varer at tumle med dem, bearbejde og forandre dem, ganske som om de befandt sig udenfor Toldterritoriet. Frilageret er i mindre Maalestok, hvad der naar Toldenceinten udvides til at omfatte et større Areal, navnlig ogsaa Losse- og Ladeplads for Skibe, bliver til en *Fridok* (en Dok, et Havnebassin med tilhørende Grunde og Pakhuse) og i endnu større Skikkelse til en *Frihavn* eller en *Fristad* (et helt Havneterritorium eller en hel Søstad).

Ved *Kreditoplag* endelig bliver Varerne udleverede Ejeren til fri Raadighed, saaledes at der gives ham Kredit paa Tolden, indtil han har solgt Varerne, eller dog for en vis Tid. Under den liberaleste Ordning bliver Tolden ikke afkrævet Købmanden, saa længe han kan paavise Varerne liggende paa sit Lager, og ved Udførsel afskrives det udførte Kvantum, saaledes at han deraf ikke har at tilsvare Tolden. Dette er for Købmanden i flere Henseender den bekvæmteste Ordning af alle; men den medfører for Toldvæsenet en Risiko for Tab og bliver derfor i de fleste Lande enten slet ikke indrømmet eller kun i et meget begrænset Omfang.

I England blev Transitoplagssystemet (*warehousing system*) indført 1803 og kom navnlig til Udvikling Haand i Haand med Anlægget af *Dokkerne*, saaledes som disse, siden Aarhundredets Begyndelse, blev indrettede i London. Dokkerne, der er anlagte af og tilhører private Selskaber, omfatter mægtige Havnebassiner med tilliggende Arealer, Pakhuse o. s. v., det hele under Toldvæsenets Kontrol. Varerne ligger her paa Transitoplag eller som paa Frilager eller i Fridok.

Ved Indførelsen af dette System blev det altsaa Skik, at Varerne blev oplagte under fremmed Varetægt uden at være i Ejers Besiddelse. Denne Omstændighed medførte imidlertid Vanskeligheder med Hensyn til Foretagelsen af en gyldig Ejendomsoverdragelse eller Pantsætning. Der udviklede sig da et System, som foruden de Lettelser, Varerne nyder i Henseende til Told-

behandlingen, tillige har medført overordentlig store Lettelser i Retning af Salg eller Laan. For de oplagte Varer udsteder nemlig Selskabet et *Oplagsbevis* (*warrant, dock-warrant*), ved hvis Overdragelse — der sker gennem simpelt Endossement — Ejendomsretten over Varerne overdrages, og ved hvis Pantsættelse selve Varerne pantsættes. Losning, Lagring, Pasning o. s. v. besørger Selskabet mod bestemte Afgifter, der i Regelen kan sættes billigere, end om hver enkelt skulde sørge derfor selv. Omkostninger og Ulejlighed bliver saaledes formindskede, og Varerne bliver gjort disponible næsten som Kreditmidler: de overdrages blot ved Endossement af et Stykke Papir, og der kan rejses Penge paa dem ved at deponere Beviset som Sikkerhed.

De store Fordele for Handelen, som dette medfører, har ledet til Efterligning ogsaa andre Steder og under andre Forhold. Efterhaanden er Warrants komne i Brug ikke alene for Varer, der ligger paa Transitoplæg eller i Fridok, men ogsaa uafhængig heraf som et Middel til overhovedet at lette den store Varehandel og de Pengetransaktioner, som denne foranlediger. Der oprettes *Oplagshuse* (T. *Lagerhäuser*), hvis Formaal er at modtage og lagre Varer, og som paatager sig alt dermed forbundet Arbejde, saavel som Ansvar for Opbevaringen, alt efter nærmere fastsatte Vedtægter, og som udsteder Oplagsbeviser i Overensstemmelse med det ovennævnte System. Saaledes bl. a. i Frankrig siden 1848, i Tyskland, Østerrig o. s. fr.

Nogle Steder bliver der kun udstedt et enkelt Bevis for de oplagte Varer; andre Steder benyttes derimod et Sæt af to forskellige Dokumenter, hvoraf det ene (T. *Lagerschein*) er det, hvortil Dispositions- og Ejendomsretten er knyttet, mens det andet (T. *Warrant*) er bestemt til at anvendes ved Pantsætning.

Som Eksempel paa en Forretningsgren, i hvilken Warrant-Systemet har faaet stor Betydning, kan bl. a. nævnes den SKOTSKE Forretning i *Raaejærn*. Hovedpladsen for Handelen med skotsk Raaejærn er Glasgow, og Prisbevægelserne i dette Marked har vidtrækkende Indflydelse. Jærnet oplægges i Glasgow paa Oplagshus og forhandles i Henhold til de udstedte Warrants. Ifølge Glasgower Usance handles der kun i to Kvaliteter, hvoraf den finere betegnes som Nr. 1, den simple som Nr. 3. Hver Warrant lyder paa 500 Tons, hvoraf 300 Tons skal være Nr. 1, Resten kan være Nr. 3 (*mixed numbers warrants*). Det skotske Raaejærns-Warrant lyder altsaa paa en vis Kvantitet og Kvalitet af en vis Vare, som Udstederen forpligter sig til at udlevere til Bevisets retmæssige Ihændehaber; derimod er han ikke forpligtet til at levere netop det samme Parti Jærn, som blev indleveret ved Bevisets Udstedelse.

I lignende Retning har Oplagshusforretningen udviklet sig f. Eks. i den NORDAMERIKANSKE Kornhandel. Ejeren af Oplagshuset (»Elevatoren«) forpligter sig til at udlevere et Kvantum af samme Beskaffenhed som det indleverede, uden at Identiteten overholdes. I Sammenhæng hermed er der ansat særlige edsvorne Embedsmænd, hvis Hverv er at bedømme Kornets Kvalitet og fastsætte dets Mærke eller Grad.

Dette System, hvorefter Oplagsbeviset altsaa ikke medfører Ejendomsret over et bestemt Vareparti, men repræsenterer Fordringen paa et vist Kvantum Varer af en vis typisk Kvalitet, staar i nær Forbindelse med Udviklingen af Terminshandelen (S. 571).

Danmark. *Transitoplæg* og *Kreditoplæg* blev i stor Udstrækning tilladte allerede ved Frd. 1. Februar 1797; *Frilager* paa Københavns Toldbod indrettedes 1851 (se nærmere i OTTENDE AFSNIT). Navnlig er Kreditoplaget hos os ved sin liberale Ordning vistnok uden Sidestykke og har haft stor Betydning for Handelens Udvikling.

Derimod har Warrant-Systemet hidtil ikke fundet Indgang hos os, endskønt der er truffet de fornødne Lovbestemmelser for at sætte dels private *Oplagshuse* dels *Københavns Frihavn* i Stand til at benytte det.

Lov 23. Februar 1866 om Oplagshuse bestemmer: Justitsministeriet kan meddele Interessentskaber eller Enkeltmand, der agter at oprette Oplagshuse, Bøvilling

til at udfærdige Beviser for Varernes Modtagelse (*Oplagsbeviser*) paa særegne dertil indrettede Blanketter med den Virkning, at de oplagte Varer ikke kan afhændes eller pantsættes undtagen gennem en Overdragelse eller Pantsætning af selve Beviset. Oplagshuset staar til Ansvar overfor den skadelidende, hvis det udleverer Varerne uden mod Tilbagelevering af Oplagsbeviset i behørig kvitteret Stand. Oplagsbeviset stemples som en Veksel og kan ligesom denne overdrages ved Endossement, enten paa Navn eller in blanco. Er det endosseret in blanco, anses den godtroende Erhverver som Ejer i Overensstemmelse med de sædvanlige Regler for Ihændehaberpapirer. Ved Varernes Udlevering er Oplagshuset berettiget til at fordre Pakhusleje og paaløbne Udgifter betalte; forøvrigt bestemmes Oplagshusets og Oplæggerens gensidige Rettigheder og Forpligtelser i de for Oplagshuset gældende, af Ministeriet stadfæstede Vedtægter (jfr. ogsaa S. 274).

Denne Institution har ikke vundet Indgang i det virkelige Liv. Der er hidtil kun meddelt en enkelt Bevilling i Henhold til Loven af 1866, nemlig for Oplagshuset »Blaa Pakhus« i København (1870), og ogsaa denne Bevilling blev praktisk uden Betydning. — Ved Lov Nr. 34 af 30. Marts 1894 er der givet særlige Regler om Oplagsbeviser og Garantibeviser (Warrants) for Varer, der oplægges i Københavns Frihavn. Heller ikke disse Beviser har fundet synderlig praktisk Anvendelse i Vareomsætningen.

BØRS (T. *Börse*, Fr. *Bourse*, Eng. *Exchange*, 'Change) kaldes det Sted eller den Bygning, hvor Købmænd, Bankiers, Redere, Skippere, Assurandører, Mæglere o. s. v. samles til bestemte Tider for at gøre Forretninger. Ordet »Børs« siges af nogle at hidrøre fra en Købmand van der Burse i Brügge. Ikke blot Stedet, men ogsaa den der stedfindende Sammenkomst kaldes Børs.

Værtshuse og Kafeer brugtes og bruges endnu hyppig til Mødested. Men i øvrigt opføres der særlig hertil bestemte, ofte prægtig udstyrede *Børsbygninger*. Udgifterne til Bygning og Børsens Holdelse plejer i Regelen at dækkes ved Bidrag af de faste Medlemmer, og Stillingen som saadant er derfor undertiden dyr. Bestyrelse og Ledelse er i Regelen henlagt under et Udvalg af Medlemmerne (*Ældste, Komite; Kammer, Børsenvorstand; Board of Managers* el. a.). Ofte er Børserne stillede under Tilsyn af Staten, eller deres Oprettelse er gjort afhængig af Statens Samtykke. Reglerne for Børsens Holdelse, for Foretagelsen af Pris- og Kursnoteringerne o. s. fr. fastsættes i en *Børs-Orden* (Børs-Statutter); disse Bestemmelser er hyppig fastslaaede ved Lov eller kræver Regeringens Stadfæstelse. Adgangen plejer at være offentlig, men kan ogsaa være indskrænket til Medlemmerne. Som almindelig Regel er Adgang forment Folk, der er insolvente (»an der Börse gefehlt haben« betyder i Hamborg det samme som at have standset sine Betalinger). Børserne aabnes for Sammenkomsterne til bestemte Tider (*Børstid*), efter Stedets Behov en eller flere Gange daglig, i Regelen midt paa Dagen, eller kun visse Ugedage, ligesom ogsaa Besøget ofte plejer at være stærkest paa visse Ugedage. Paa nogle Pladser holdes der Børs ogsaa om Formiddagen (*Forbørs*) og ud paa Aftenen (*Aftenbørs*). — Læseværelser o. lign. er ofte forenede med Børserne.

De *forskellige Forretningsgrene* plejer at søge til bestemte Steder i Børsbygningen eller at lægge Beslag paa særlige Lokaler i denne. Paa de store Handelspladser med betydeligt Forretningliv bliver det ubekvemt at samle alt paa et fælles Sted, og der opstaar da forskellige Børser, saaledes navnlig særlige Fondsbørser og Varebørser eller særlige Børser for bestemte Artikler, saasom for Korn, Mel, Smør, Petroleum, Kul o. s. v. F. Eks. i London: Royal Exchange, Stock Exchange, Corn Exchange (i Mark Lane), Coal Exchange (i Lower Thames Street), Hop and Malt Exchange (i Southwark) o. fl.

Børserne er Handelslivets Brændpunkter. De Usancer, der vedtages, og de Prisnoteringer, der foregaar paa de større Handelspladsers Børser, bliver normgivende for Omsætningen ogsaa i videre Kredse udenfor dem. Af særlig Vigtighed er den officielle Fastsættelse af Dagens Priser eller Kurser i Henhold

til de skete Omsætninger. For at modarbejde Snyderi og Svindel er det, som allerede anført, ofte foreskrevet ved Lov, hvorledes disse officielle *Noteringer* skal foregaa. Fremgangsmaaden er forskellig paa de forskellige Steder; oftest sker Noteringerne gennem særlige Noteringsudvalg under Tilsyn af Børsens Bestyrelse og paa Grundlag af de edsvorne Mægleres Opgivelser om de afsluttede Handeler (jfr. om Fondsbørser i SYVENDE AFSNIT). — For Varehandelen er de store *offentlige Auktioner*, som fra Tid til anden finder Sted paa adskillige Hovedmarkeds Børser, af betydelig Interesse: f. Eks. i Amsterdam og Rotterdam (Kaffe), i Hamborg (Ris, Tobak), i Bremen (Bomuld, Tobak) o. s. v.

I *Danmark* findes der kun Børs i København. *Sverige* har Børser i Stockholm (under Bestyrelse af *Handels- og Sjöfartsnämnden*), Gøteborg, Norrkøping, Malmø, Gefle og Sundsvall, af hvilke dog de fleste er af liden Betydning; *Norge* i Christiania, Bergen, Trondhjem, Stavanger, Christianssand.

KØBENHAVNS BØRS. Børsbygningen, opført 1619—40 af Christian IV, overdroges 1857 af Staten til *Grosserer-Societetet* for 70,000 Rdlr. med Forpligtelse til at vedligeholde Bygningens arkitektoniske Ydre. Børsen er under Bestyrelse, Ledelse og Tilsyn af *Grosserer-Societetets Komite*. Officielle Noteringer finder Sted for Smør, Vekselkurser og Værdipapirer. Bedømmelses- og Voldgiftsudvalg fungerer for Korn-, Foderstof-, Frø-, Kaffe- og Smørhandelen, og for Jærn- og Metalbranchen findes et Voldgiftsudvalg (S. 358).

Den sædvanlige Børstid er Kl. 2—3½. Efter Kl. 2.5m erlægges en Afgift ved Indgangen af 20 Øre (»Spærrepenge«). Adgang har enhver ordentlig klædt Person, dog med Udelukkelse af: 1) Børn og andre, der ikke kommer i bestemt Gerning; 2) straffede eller berygtede Personer; 3) Personer, hvis Bo er under Fallitbehandling, eller som efter en Fallit ikke har faaet deres Bo udleveret til fri Raadighed, samt Personer, som er under Administration eller vitterlig søger Akkord eller har standset deres Betalinger. To Medlemmer af Komiteen efter Tur fører Ordenstilsyn. Adgang til at overvære Kursnoteringen for Papirer er offentlig. Kurslister og andre offentlige Bekendtgørelser opslaas i Børssalen. Til Læseværelset (Aviser, Telegrammer, Skibsliste), der er aabent Søndage 9—5, Helligdage 12—3, har Medlemmer af *Grosserer-Societetet* fri Adgang; andre maa løse Adgangskort; fremmede har fri Adgang 14 Dage, naar de indføres af en adgangsberettiget. Børskontoret er aabent Kl. 9—5. — Københavns Børs samler i sig Pladsens baade Vare- og Pengeforretninger. Det sædvanlige daglige Besøg overstiger ikke 4—500 Mennesker.

MARKEDER, MESSER. Markeder kaldes de periodiske Sammenstrømninger til bestemte Steder og Tider af Købere og Sælgere med deres Varer. *Ugemarkeder (Torvedage)* holdes paa bestemte Ugedage, navnlig i Byerne, hvortil f. Eks. Landboerne bringer Fødemidler m. m. til Salgs. *Aarsmarkeder (T. Jahrmarkt; Russ. Jarmarka; Fr. foire; Eng. fair)* holdes een eller nogle Gange aarlig og plejer at være af større Omfang. Aarsmarkeder i stor Stil og af længere, indtil flere Ugers, Varighed kaldes med et tysk Udtryk *Messer* (i Syd-tyskland *Dult*).

I Middelalderen i Europa afholdtes Hovedmarkederne samtidig med de store Kirkefester og Kirkemesser (deraf ogsaa Navnet »Messe«); til de største af dem strømmede Folk sammen fra alle Verdens Hjørner. Fyrsterne og Stæderne fandt deres Fordel ved paa alle Maader at begunstige Markederne og tilstod derfor de besøgende mange Slags Privilegier (*Messfreiheiten*), saasom: sikkert Lejde, Frihed for Told og Afgifter, Frihed for Arrest, Frihed for Lavstvang, Indrettelse af særlige Markedsdomstole til hurtig Paakendelse af forefaldende Tvistigheder o. s. v. Adskillige af disse Privilegier er paa visse Steder endnu i Kraft. Alle Slags folkelige Forlystelser plejer ogsaa at ledsage Markederne.

I de mere fremskredne Kulturlande har de store Markeder efterhaanden tabt den væsentligste Del af deres Betydning for Handelslivet. Med Udvik-

lingen i Samfærdsel og Forbindelser har Vilkaarene for deres Nytte tabt sig. Nu til Dags findes der til Stadighed et større eller mindre Udvalg af Varer selv i ubetydelige Provinsbyer; Handelsrejsende og Agenter bringer Prøver og Tilbud ind ad Døren selv til Smaahandlende. At føre Masser af Varer og Mennesker sammen ofte langvejs fra paa et enkelt bestemt Sted, for at Varerne derfra atter kan spredes ud til alle Sider, naar hver har fundet det, han har Brug for, er i og for sig en bekostelig Ombytningsmaade, der medfører megen Tidsspilde, megen overflødig Transport og Rejsen.

Med vor Tids mægtige Net af Forbindelsesmidler, der rækker ud fint forgrenet til alle Afkroge, opnaas det samme Resultat baade billigere og paa en mere fyldstgørende Maade. Markederne er derfor en Ting, som i væsentlig Grad hører Fortiden til. I det vestlige Europa er de fleste Markeder nu til Dags enten af ren lokal Interesse, eller de drejer sig om visse bestemte Varer som f. Eks Uld, Hør, Humle og navnlig levende Kreaturer. Kreaturmarkederne har deres særlige Grund i Beskaffenheden af Varen, som ikke kan tages paa Lager og sælges efter Prøve, og som heller ikke egner sig til at føres rundt og falbydes. I det østlige Europa og i Asien har Markederne endnu for største Delen holdt sig i deres gamle Skikkelse. I Amerika er de uden Betydning.

I TYSKLAND er Messerne i *Leipzig* endnu meget anselige. Her holdes tre aarlige Messer, *Ostermesse*, *Michaelimesse* og *Neujahrmesse*, hver paa 3 eller 4 Uger. Der omsættes navnlig Pelsværk og Manufakturvarer; til Paaskemessen slutter sig den store aarlige Boghandlermesse, hvor dog ikke Køb og Salg saa meget finder Sted som Udligning af Mellemværende. — Ogsaa Messerne i *Frankfurt a. d. Oder* er endnu af nogen Betydning, hvorimod Messerne i *Frankfurt a. M.* (som forhen kom næst efter Leipzigs), i *Brunsvig* m. m. er gaaet meget stærkt tilbage. — Det er i Tyskland endnu stadig brugeligt at udstede Veksler betalbare paa en vis Messe eller Marked (*Mess- el. Markt-Wechsel*). Forfaldsdagen er da en ved Sædvane bestemt *Zahltag*, hvilken, naar Messen varer flere Uger, falder i den sidste Uge (*Zahlwoche*). De betydeligste Omsætninger plejer at finde Sted i Messens første Uge (*Vorwoche*).

ANDRE LANDE. Som Steder, hvis Aarsmarkeder siges at være Omtale værd, nævner man i Ungarn *Budapest* og *Debreczin*, i Schweiz *Basel* og *Zurzach* (Kant. Aargau), i Frankrig *Beaucaire*, i Italien *Sinigaglia*, *Alessandria* og *Bergamo*. — Af gennemgribende Betydning for Handelslivet er Aarsmarkederne endnu nu til Dags i det russiske Rige. Det store Aarsmarked i *Nishnij-Novgorod* (August og første Halvdel af September) er Brændpunktet for hele Ruslands indre Handel. Her strømmer sammen den mest brogede Mangfoldighed af Mennesker og Varer fra alle Europas og Asiens Egne; de besøgendes Antal angives til noget over 100 000, og der omsættes Varer til Beløb af 150—200 Mill. Rubler. Næst efter dette kolossale fælles Centralmarked kan anføres i russisk Asien: Markederne i *Irbit* (paa Grænsen af Vest-Sibirien) og i *Kjachta* (Handelen med Kina). Omsætningen forgrener sig atter gennem et stort Antal mindre Markeder spredte over hele Riget. — Som betydelige nævner man ogsaa Markederne i *Mekka*, i *Hardwar* (Indien) og i *Tanta* (Nedreægypten).

DANMARK. Markedernes Betydning har tabt sig ikke blot som Følge af den almindelige Udvikling, men fordi Lovgivningen siden Midten af det 18. Aarhundrede har søgt at indskrænke dem af Hensyn til Næringslivet i Købstæderne, for hvem de stadig har været en Torn i Øjet. Med Udgangen af 1882 er Afholdelsen af *Krammarkeder* (S. 527) fuldstændig bortfalden (Lov 23. Maj 1873 § 7), og der afholdes nu her i Landet kun *Kreaturmarkeder* (Heste, Kvæg, Faar, Svin m. m.) samt nogle enkelte *Uldmarkeder*. Markederne skal findes anførte i den af Universitetet udgivne Almanak; det aarlige Antal er for Tiden over 700, hvoraf de fleste holdes i Købstæderne. Indenrigsministeriet bevilger Afholdelsen af nye Markeder og Forandringer i de bestaaende; ikke autoriserede Markeder er ulovlige og skal forhindres af Politiet.

Paa Markederne er det tilladt at forhandle, foruden hvad Navnet maatte angive (Heste, Kvæg o. s. v.), endvidere alle til Agerdyrkning henhørende Rødkaber samt indenlandske Landvæsenprodukter og Landmandens Husflidsprodukter, hvad enten de er af egen Frembringelse eller opkøbte; herunder henregnes bl. a.

ogsaa Biværk, Honning, Mjød, Malt, almindeligt Pottemagerarbejde, Kalk, Tag- og Mursten, simple Bomuldstøjer, Hvergarn, Røb, Kurve, Trævarer o. s. v. (jfr. S. 291 f.). For saa vidt Markedet afholdes i en Købstad eller Handelsplads, kan de der bosatte Næringsdrivende (men kun de) udøve den samme Salgsret paa Markedet, som ellers tilkommer dem. Udskaenkning af Brændevin samt andet Værthushold er ved Markeder i Købstad eller Handelsplads forbeholdt de paa Stedet dertil berettigede, men er ved Markeder paa Landet tilladt enhver, som i sit Hjem er berettiget dertil. Markeder maa ikke afholdes paa Søn- og Helligdage. (Jfr. Pl. 17. Novbr. 1825, Frd. 23. April 1845, L. 23. Maj 1873, Indenrigsm. Skr. 4. Maj 1874, 28. Jan. 1875, 13. Septbr. 1883, Bkg. 15. Juni 1894).

UDSTILLINGER. Ved Siden af at være Skuepladsen for megen Humbug og Gøgl, for Jagen efter tomme Udmærkelser og Intrigieren mellem smaa Forfængeligheder har de i vor Tid saa hyppige industrielle Udstillinger utvivlsomt virket til megen Nytte.

Disse store Fællesmøder, hvor man stilles Ansigt til Ansigt med det bedste, som andre formaar at frembringe, bidrager til at aabne Øjnene for egne Mangler, til at anspore Kappelysten og give Stødet til nye Fremskridt. Navnlig de internationale Udstillinger, hvor Landene mødes til gensidig Forevisning og Undersøgelse af deres Produkter og Opfindelser, og hvor vidt forskellige Smagsretninger og Arbejdsmetoder stilles Side om Side, er en rig Kilde til Belæring og indbyrdes Paavirkning. De har ofte bevirket, at Arbejdet er blevet ledet ind i nye og bedre Baner; de fremmer ikke blot Industrien, men ogsaa Handelslivet, de giver Lejlighed til at vinde nye Forbindelser, nye Købere, nye Afsætningsomraader.

De store *Verdensudstillinger* er efterhaanden bestandig voksede i Omfang og i Stofmassens Mangfoldighed. De er gaaede over til at give et Billede ikke blot af det industrielle Arbejde, men af al menneskelig Leven og Virken. De ophober alle Folkelags, alle Verdensegnes Frembringelser af enhver tænkelig Art; de giver Folkelivsbilleder fra fjerne Egne, kulturhistoriske Tilbageblik over Udviklingens Gang gennem Tidernes Løb; de er et Lærested i alle tekniske Færdigheder og Fremgangsmaader. For det store Publikum er de en Forening af Forlystelses- og Belæringsanstalt, et pragtfuldt Skue, hvortil man strømmer sammen fra alle Verdenshjørner, og hvor man henter Indtryk fra al Jordklodens Menneskeliv.

Men med denne overvældende Rigdom drukner man let i Indtrykkenes Uendelighed. For den enkelte Erhvervsgrens Fremme er *Specialudstillinger* i Regelen til større Nytte. Her er mindre Uro, det fagmæssige kommer bedre til sin Ret. Men der mangler den Tiltrækning, som Storheden og Mangfoldigheden udøver.

Udstillingerne har nu til Dags vundet fast Plads som regelmæssige periodiske Fremtoninger. Slige Mønstringer af de produktive Kræfter og deres Resultater, helst under Sammenligning med andre Lande, betragtes som en Fornødenhed, der fra Tid til anden maa fyldestgøres. For den By, hvor de holdes, er de en Kilde til at tjene Penge, for den enkelte Erhvervsdrivende giver de Lejlighed til at gøre Reklame og skaffe sig Afsætning.

Den første Industriudstilling fandt Sted i *Paris* 1798. Ideen slog an, og der blev derefter med temmelig regelmæssige Mellemlum foranstaltet Udstillinger i Paris af fransk Industri. I andre Lande fulgte man Eksemplet, saaledes bl. a. i Dublin, i London og andre engelske Byer, ligeledes i forskellige tyske Stæder. Det var dog først i 1840'erne, at Udstillingerne tog et Opsving, der gav dem Betydning ud over det mere lokale og tildrog dem almindelig Opmærksomhed: saaledes Udstillinger i Paris og i Berlin 1844, i Wien 1845, i Birmingham 1849 o. fl.

Samtidig dukkede Tanken op om at foranstalte INTERNATIONALE Udstillinger, VERDENSUDSTILLINGER, der skulde omfatte alle Landes Frembringelser (*expositions*

universelles; international exhibitions). Ideen udgik fra Frankrig, som dog, navnlig ved politiske Uroligheder, foreløbig hindredes i at bringe den til Udførelse. Det blev England, der paa Forslag af Prins Albert kom til at gaa i Spidsen ved Afholdelsen af den første internationale Udstilling i *London 1851*. Ved sit store Omfang og sin vellykkede Ordning (Krystalpaladset i Hyde Park, bygget efter Plan af Overgartneren Joseph Paxton) blev dette Foretagende en fuldstændig Succes og gav med eet Slag Verdensudstillingerne sikkert Fodfæste. Udstillingen omfattede mest egentlige Industrigenstande, dog ogsaa baade Naturprodukter og Kunstværker. — De næste store Verdensudstillinger holdtes i *Paris 1855* (i Champs-Elysées); derefter i *London 1862*. — Verdensudstillingen i *Paris 1867* var mere glimrende end nogen af de foregaaende og kom til at staa som den højeste Ud-folden af det andet Kejserdømmes Luksus og Glans. — Verdensudstillingen i *Wien 1873* var endnu mægtigere i sit Anlæg. Denne Udstilling udmærkede sig bl. a. navnlig ved de orientalske Folkeslags livlige Deltagelse; men den faldt sammen med det store »Krach« og med en Koleraepidemi og var i finansiell Henseende en Skuffelse. — Siden da har i Europa kun Paris turdet give sig af med Verdensudstillinger. Udstillingen i *Paris 1878* blev et Vidnesbyrd om, hvor hurtig Frankrig havde formaaet at rejse sig efter Krigens Ulykker. Senere fulgte Udstillingerne i *Paris 1889* og *1900*, som begge ved Størrelse og Tilstømning, ved geniale Bygningskonstruktioner, ved den overvældende Masse af Fremstillinger af hele Jordklodens Liv, ved ødsel Pragt og ved rig kunstnerisk Smag overstraalede alle Forgængerne. — Amerika har foranstaltet Verdensudstillinger i *Philadelphia 1876*, i *Chicago 1893* og i *St. Louis 1904*.

Ved Siden af disse kolossale Fællesmøder, der finder Sted med noget større Mellemrum, bliver der hvert Aar i Europa, Amerika, Australien afholdt et Antal af Udstillinger, store og smaa, af forskellig Karakter og med forskelligt Omraade, nationale eller internationale, almindelige eller specielle for enkelte Industrigrene, for Opfindelser, for Kunst o. s. v., o. s. v.

DANMARK. De første Industriudstillinger i meget beskeden Maalestok holdtes i København 1810–15, fremdeles 1834, 1836, 1840, 1844, og noget større 1852 (ca. 750 Udstillere, 100 000 Besøgende). Derefter 1872 Nordisk Industri- og Kunstudstilling i København og endelig Udstillingen i København 1888, omfattende de tre nordiske Riger og med mindre Afdelinger ogsaa for de store Lande. — Den første danske Provsudstilling afholdtes i Odense 1837; siden 1860'ne er der blevet afholdt mange, hvoraf dog de fleste har været af blot lokal Karakter.

SVERIGE. Stockholm holdt sin første Industriudstilling i 1820'ne, derefter adskillige i 1830'ne og 1840'ne, og betydelige fælles nordiske Udstillinger 1866 og 1897. Skandinaviske Udstillinger i Malmø 1861, 1865 og 1881.

3die Afdeling. Varekundskab.

Varekundskaben, saaledes som den for ca. et Hundrede Aar siden første Gang fremstilledes af Tyskeren *Beckmann*, omfattede kun Raastofferne, men udvidedes snart til at medtage Læren om de færdige Varer og beskæftiger sig som Regel nu med alle de Stoffer, der er Genstand for den større Handel. Det indses ogsaa let, at en Adskillelse mellem færdige Varer og Raastoffer er uholdbar, idet et og samme Stof snart kan optræde som Raastof, snart som Fabrikat. Saaledes er f. Eks. tvekulsurt Natron færdigt Produkt for de kemiske Fabrikker, men Raastof for Mineralvandsfabrikkerne, Læder er færdigt Produkt for Garveren, men Raastof for Skotøjsfabrikanten, Olie færdigt Produkt for Oliemølleren, men Raastof for Sæbefabrikanten o. s. fr.

Varekundskaben tager alle moderne tekniske Hjælpemidler i sin Tjeneste, navnlig den kemiske Analyse, mekaniske Prøver og Mikroskopet, for at fastslaa bestemte Egenskaber, hvorved de forskellige Varers Ægthed, Kvalitet og Op-

rindelse med Sikkerhed kan bestemmes. Den giver Oplysning om de Egenskaber, ydre og indre, der betinger Varens Værdi, til Dels ogsaa om de Former, hvorunder Handelen med de forskellige Varer foregaar.

Varekundskab er kort sagt det teoretiske Grundlag for Købmandens praktiske Varekendskab.

Af de almindelige Egenskaber, der kan tjene til at identificere Stofferne, skal her, bortset fra de kemiske, makroskopiske (for det uvæbnede Øje synlige) og mikroskopiske Ejendommeligheder, nævnes: *Farve, Lugt, Smag*, ved hvilke det som Regel er nødvendigt at kunne skelne mellem fine Nuancer. For mange Stoffer er *Haardheden* et vigtigt Kendetegn. Saaledes har man for Mineralers Vedkommende opstillet en Haardhedsskala med 10 Inddelinger, idet man af to Stoffer betegner det som det haardeste, der kan ridse det andet; som Eksempler indenfor Skalaen skal anføres: 1. Talk, 2. Stensalt, 3. Kalkspat, 4. Flussspat, 5. Apatit, 6. Orthoklas (en Art Feldspat), 7. Kvarts (ridser Glas), 8. Topas, 9. Korund, 10. Diamant. Ved Haardhedsprøven lægger man tillige Mærke til den fremkomne *Streg*, idet Pulveret ofte har en anden Farve end det faste Stof. Ofte er det vigtigt at lægge Mærke til et Stofs Brud, hvorved forstaaes Udseendet af den Brudflade, der fremkommer, naar Stoffet brækkes itu; man skelner saaledes mellem krystallinsk, splintret, trævlet, jordagtigt og muslet Brud (»muslet«, d. v. s. af Form som det indvendige af en Muslingeskal).

I mange Tilfælde er Stoffets *Vægtfylde* et væsentligt Kendetegn. Ved et Legemes Vægtfylde forstaaes Forholdet mellem Vægten af Legemet og Vægten af det samme Rumfang Vand. I Handelen bruger man ofte at bestemme Vædskers Vægtfylde for at komme paa det rene med deres Indhold af den værdifulde Bestanddel. Saaledes har f. Eks. Svovlsyre en større Vægtfylde end Vand, og en Blanding af Syre og Vand vil altsaa have des større Vægtfylde, jo mere Syre den indeholder. For de almindelig forekommende Blandinger af Syrer, Alkohol o. lign. med Vand har man udregnet Tabeller, der viser det Procentindhold, som svarer til en given Vægtfylde. Til dette Brug bestemmes Vægtfylden i Regelen ved Hjælp af en *Flydevægt* (*Aræometer*, »Gradestok«), som kan svømme i Vædsken, og som synker des dybere, jo mindre Vædskens Vægtfylde er. Paa Flydevægtens Stilk er der anbragt Mærker med Tal, saaledes at det Tal, der staar i Vædskens Overflade, angiver Vægtfylden (se nærmere ndfr. om Syrer og Spiritus).

I den følgende, af Pladshensyn meget kortfattede Fremstilling, vil Varerne findes grupperede saaledes:

- I. *Stenarter m. m.* (1. Smykkestene, 2. Brugsstene, 3. Slibe- og Polermidler, Møllesten, 4. Lervarer. Glas).
- II. *Metaller.*
- III. *Syrer. Salte.*
- IV. *Farver. Garvestoffer. Skrive- og Tegnematerialer.*
- V. *Træ m. m.* (1. Træsorter, 2. Forskellige Plantedele).
- VI. *Mineralske Brændsels- og Belysningsstoffer m. m.*
- VII. *Fedtstoffer, Harpikser, æteriske Olier m. m.*
- VIII. *Nærings- og Nydelsesmidler* (1. Kornsorter, Bælgfrugter, Rodfrugter, 2. Stivelse, Sukker, 3. Sydfrugter, 4. Krydderier, 5. Kaffe, Te, Kakao, Tobak, 6. Gærede og destillerede Drikke m. m., 7. Forskellige animalske Fødevarer, 8. Mejeriprodukter).
- IX. *Tekstilstoffer* (1. Raastoffer, 2. Garn og Tøjer). *Papir.*
- X. *Forskellige animalske Produkter* (Huder, Pelsværk, Fjer, Ben, Horn m. m.).
- XI. *Foder- og Gødningsstoffer.*

Anm. Alle Temperaturangivelser er Celsiusgrader.

I. Stenarter m. m.

1. Smykkestene.

Mineraler, der ved deres Skønhed og Sjældenhed egner sig til at anvendes som Smykkestene, kaldes *Ædelstene*. Man skelner mellem egentlige Ædelstene og Halvædelstene, men Grænsen er usikker. En bestemtere Adskillelse har man i Haardheden. Haarde Ædelstene har Haardhed 10—7, halvhaarde 7—4, bløde under 4. Haardheden er et godt Hjælpe middel ved Vurderingen af Ædelstene, der ofte eftergøres. En god Fil ridser ikke de haarde Ædelstene, derimod let alle Efterligninger af Glas, der kan være meget skuffende. Andre Tegn af Betydning er Lysbrydningen, Klarheden og Farven, der ofte træder bedre frem, naar man aander paa Stenen; i kunstigt Lys kan der vise sig Kendetegn, som ikke ses i Dagslyset. Varmeledningsevnen kan ogsaa give Vink.

Salget af raa Ædelstene sker efter Vægt, og Vægtenheden er i Regelen 1 Karat (ca. 0.205 g, jfr. S. 441, 444).

Fra Findestederne kommer Ædelstenene i Handelen enten helt raa eller ufuldkomment tildannede; det er først i Sliberierne, at de modtager deres endelige Form og Skønhed. Slibningen sker med roterende Metalskiver, f. Eks. af Kobber, og med Pulver, der har samme eller større Haardhed end Stenen. De haarde Ædelstene slibes med Diamantbord (Diamantpulver), de blødere med Karborund el. Smergel. Poleringen sker med de fineste Pulvere paa Skiver, betrukne med Læder. Da Værdien af Stenene stiger i stærkere Forhold end Størrelsen, sælges de oftest uindfattede, for at man kan være sikker paa, at de ikke er sammenkittede af flere Stykker.

Den værdifuldeste Form for gennemsigtige Stene er *Brillanten*, der har Skikkelse af en dobbelt Pyramide, hvis Spidser er afstumpede med Flader. Maalene er nøje bestemte for at give det skønneste Spil. Grundfladen er kvadratisk eller en Firkant med afstumpede Hjørner. Denne Flades Omkreds er Stenens største og kaldes Rundisten; om den lægges Metalringen, der indfatter Stenen, som ellers staar fri (*à jour*). Overdelen, Kronen (*dessus*) har $\frac{1}{8}$ af Stenens hele Højde; dens øverste Flade, Tavlen, har en Længde og Bredde, der er $\frac{4}{9}$ af Rundistens. Mellem Tavlen og Rundisten er der 1, 2 eller 3 Rækker Facetter, hvorefter Stenen kaldes enkelt, dobbelt eller tredobbelt Brillant. Nederdelen (*culasse, dessous*) har $\frac{2}{9}$ af Stenens Højde og ender i en Flade (*calette, collet*), hvis Tværmaal er $\frac{4}{9}$ af Tavlens. Mellem Caletten og Rundisten er der Facetter. Naar Stenens nedre Del mangler, kaldes den Halvbrillant. — *Rosenstene* kaldes de Stene, hvis Grundform er en Pyramide; Grundfladen er en Polygon, oftest regulær, og Pyramiden hæver sig med 2 Rækker Facetter til en Spids. Grundfladen hviler i Indfatningen. Foruden Brillanten og Rosenstenen forekommer der en Række andre Slibningsformer (Taffelsten, Tyndsten, Trappesnit o. s. v.).

Diamant (*diamond*) er den kostbareste Ædelsten. Den bestaar af krystalliseret Kulstof, og ved høj Varme kan den brænde. Haardheden er 10, Vægtfylden 3.4—3.6. Den krystalliserer i flere Former, ofte med buede Flader, men Grundformen er Oktaedret, en dobbelt 4-sidet Pyramide, hvis Sideflader er regulære Trekanter. Den er altid spaltelig efter Oktaedret. I Regelen er den farveløs og klar med stærk Lysbrydning og Farvespredning, men findes ogsaa med Farvetoner, undertiden endog sort, men slibes da sjældent. Den er fosforescerende, idet den ved at være udsat for Lyset faar Evne til for en kort Tid at lyse i Mørke. Efter Farveløsheden og Klarheden siges den at være af reneste, af andet eller af tredje Vand. I raa Tilstand er den ofte overtrukket med en halvt gennemsigtig Skorpe, der for bedre Stenes Vedkommende gerne er blygraa eller grønlig. En egen Art sort ukrySTALLISERET Diamant kaldes *Carbonados* (fra Brasilien).

Diamanten forekommer dels i faste ældre Aflejringer, dels i løsere Sand og Grus, i Indien, Sydafrika, Brasilien, paa Borneo, og i Australiens Guldlejer. Slibningen foregaar navnlig i Amsterdam. Efter at de runde Flader er afsprængt med smaa Staalmejsler, slibes Stenene mod hinanden og dernæst mod Jærnskiver med Diamantbord. Man regner det sædvanlige Vægttab ved Slibningen til Halvdelen. Brillantformen er den kostbareste. Store særlig smukke Stene kaldes *Paragons*, *Nonpareils*, el. *Solitärer*. Blandt de europæiske Kronjuveler findes Diamanter paa 100 til 195 Karat. Prisen retter sig bl. a. efter Slibningens Fuldkommenhed, Vægten og Klarheden (1., 2., 3. Vand). For smaa Diamanter er den

omtrent proportional med Vægten; men stiger ved større Stene langt stærkere. Værdien af en 2 Karats Sten er f. Eks. 3 Gange, af en 5 K. ca. 10 Gange, og af en 10 K. ca. 50 Gange Værdien af en 1 Karats Sten.

Foruden som Smykkesten bruges D. til Glasskæring, hvortil skal have Stene med runde Kanter. En sleben D. kan vel ridse, men ikke skære Glas. Til Grave- ring anvendes de afsprængte Stykker af den raa Diamant. »Carbonados« bruges til Boring og Savning i Sten, idet de indsættes paa en Staaling eller Staalklinge.

Halve D. mangler Underdelen, eller denne er erstattet med en anden Sten, som er fastkittet (*Doublet*). Som Surrogater anvendes ogsaa glødet Safir, Hyacint, Topas, eller *Bjergkrystal*. Simili-Diamanter er af Glas. Alle disse Efterligninger har en ringere Haardhed.

Korund (H. 9, Vf. 4) er et Mineral, der bestaar af ren Lerjord. *Safir* er blaa, indtil næsten ufarvet. Den slibes oftest som Brillant eller Rosensten. En egen Art, der giver en stjerneformig Lysudstraaling, kaldes *Stjernesafir*. De mindre smukt farvede anvendes i stor Maalestok til Taplejer i Ure og til Mikroskoplinser. De kostbareste kommer fra Bagindien og Ceylon (orientalsk Safir), mindre smukke fra Frankrig o. fl. St. — *Rubin* har Farve fra dyb mørkerød til lyserød. De mørkeste kaldes *Karfunkler* (hvilket Navn i øvrigt ogsaa bruges om andre mørkerøde Ædelstene) og betales med Priser nær Diamantens. De større slibes som Brillant og Rosensten; de værdifuldeste kommer fra Ceylon og Bagindien. — *Orientalisk Topas* er gul, *orientalsk Ametyst* violet, *orientalsk Aquamarin* grønlig blaa, *orientalsk Hyacint* rødgul med gult eller hvidt Skær, *orientalsk Chrysolith* grønlig. (Egentlig *Chrysolith* er et andet Mineral).

Spinel (H. 8, Vf. 3.5—4.1) forekommer baade farveløs og farvet. Den mørke- røde kaldes *Rubinspinel*, den rosenrøde *Balais-Rubin*, den næsten sorte *Pleonast*.

Topas (H. 8, Vf. 3.5—3.7) bestaar af Kiselsyre, Lerjord og Fluor; findes i flere Farver, oftest gul. Ved Gnidning bliver den elektrisk. Fra Brasilien faas gule og farveløse, fra Sibirien grønne og blaa. Gule Topaser bliver røde ved at glødes i en Digel. Ufarvede slibes som Diamanter; de bryder Lyset dobbelt.

Beryl (H. 7—8, Vf. 2.7). Den pragtfuldt grønne kaldes *Smaragd*, en blaagrøn fra Brasilien og Sibirien kaldes *Aquamarin*.

Zirkon (H. 7.5, Vf. 4.4—4.7) krystalliserer i 4-sidede Prismer. De gulrøde kaldes *Hyacinter* og kommer fra Ostindien. *Zirkon* taber ved Glødning sin Farve.

Granat (*grenat*; *garnet*; H. 7.1—7.5, Vf. 3.2—4.3) bestaar af Kiselsyre, Lerjord, Jærnilte og flere Stoffer; krystalliserer i regulære Former. Kun de smukt farvede bruges som Smykkestene. »*Kaprubinen*« (Sydafrika), karmoisinrød er den mest værdifulde. *Almandin* eller *ædel Granat* er blodrød eller brunrød; faas fra Syrien, Ceylon, Grønland og flere Steder i Europa, slibes som Brillant, Rosensten eller rund. *Pyrop*, bøhmisk Granat, blodrød, meget gennemsigtig; de større slibes som den foregaaende, de mindre gennembøres og trækkes paa Snore. *Hessonit*, *Kanelsten*, gul til hyacintrød, findes paa Ceylon og i Schweiz, *Grossular*, grønlig, i Sverige. Uigennemsigtige Granater findes hyppig i Glimmerskifer. Ved Lampelys er Granatens Farve mindre livlig.

Kvarts (H. 7, Vf. 2.7) bestaar af ren Kiselsyre; forekommer i mange Varieteter. *Bjergkrystal* kaldes den rene. Den krystalliserer i 6-sidede Prismer, der ender i en 6-sidet Pyramide; Krystallerne, der kan være meget store, er ofte stribede paa tværs. Som oftest er den aldeles ufarvet, klar og gennemsigtig og bruges da til at slibes som Smykkesten i de almindelige Diamantformer (bornholmske Diamanter, Marmaroscher o. s. v.). Den kan ogsaa være gul (*Citrin*), brun (*Røgtopas*), violet (*Ametyst*), ja ganske sort (*Morion*) og findes undertiden gennemvævet med andre Mineraler. Den er meget udbredt; de smukkeste Eksemplarer kommer fra Frankrig, Schweiz, Ceylon og Madagaskar. Foruden til Smykker bearbejdes Bjergkrystallen ogsaa til Linser, o. a. — Andre Varieteter af Kvarts, der er mindre tydeligt krystalliserede, er den blegrøde *Rosenkvarts*, den hvide halvgennemsigtige *Mælkekvarts*, den grønne *Prasem*, der er imprægneret med Straalsten (S. 601). Den grønliggraa *Katteøjesten* slibes med krumme Flader; de smukkeste faas fra Ceylon. Kvarts kan ogsaa farves. — *Jaspis* er uigennemsigtig, af forskellige oftest matte Farver, ensfarvet eller stribet; bruges til Kameer, Daaser, Skaale, Bordplader, Vaser o. s. v.; findes i Ægypten, Sibirien og Tyskland. — *Kalcedon* forekommer i Drypstenform og som Forsteningsmateriale. Den blodrøde kaldes *Karneol*, den mørkegrønne *Plasma*, den grønne med røde Pletter *Heliotrop*. *Mokkasten* eller *Mosagat* indeholder træagtige Tegninger, *Onyx* og *Sardonyx* er stribede. Disse Kvartser bruges til Ringstene, Naale, Signeter o. lign.; — *Agat* er dannet af forskellige Kvartsarter, der lagvis omslutter hverandre. Ved

Bearbejdelsen fremkommer Tegninger, efter hvilke den faar Navn (*Baadagat*, *Fæstningsagat*, *Mosagat*, *Ruinagat* m. m.). Den findes i Bøhmen, Ungarn, Ostindien, Sydamerika, Sibirien. Ofte farves den. Den sælges efter Vægt, største Delen gaar tabt ved Slibningen.

Opal (H. 6, Vf. 2.3) bestaar væsentlig af Kiselsyre, men indeholder ogsaa lidt Vand. Den har muslet Brud, forekommer baade farveløs og farvet. Størst Værdi har *edel Opal*, der er mælkehvid med smuk Glans og stærkt iriserende. Den findes i Ungarn, Mexiko, Ostindien og betales højt. Den slibes oftest rund, undertiden i flade, tynde Stykker og lægges da paa en farvet Grund. Andre Varieteter er *Ildopal*, rødgul, *Kascholong*, gulighvid, *Hydrophan*, mat, o. fl.

Tyrkis (H. 6, Vf. 2.8) er en Kobberforbindelse. Farven er himmelblaa, kan variere til grønlig, men bleges af Lyset. *Orientalisk Tyrkis* findes i Persien. Blaafarvet fossilt Elfenben gaar ofte under samme Navn, men er af ringere Værdi; Farven bliver graalig ved kunstigt Lys. Elfenbenet bliver elektrisk ved Gnidning, hvad den ægte Tyrkis ikke gør.

Flusspat (H. 4, Vf. 3.2) bestaar af Fluor og Kalcium. Krystalliserer mest i Tærninger, har Glasglans, findes gennemsigtig i alle Grader og med mange forskellige Farver; kommer fra England, Tyskland og Norge. Har fra gammel Tid været bearbejdet i England (Derbyshire) til større Luksus- og Brugsgenstande. De simple Kvaliteter bruges i den metallurgiske Industri og til Fremstilling af Flussyre.

Malakit (H. ca. 4, Vf. 4.0) bestaar af Kulsyre, Kobberilte og Vand; har Glasglans, undertiden Silkeglans. Farven er smaragdgrøn, i Regelen stribet og flammert. Findes i Kobberbjergværker, navnlig i Ural, hvorfor den hovedsagelig bearbejdes i Rusland. De store Stykker betales meget højt og anvendes til Bordplader, Vaser, Kamingesimser, de mindre til Daaser, Knivskafter, Knapper o. s. v. Affaldet pulveriseres og bruges til Malerfarve, »ægte Bjærggrønt«.

Lasursten (*lapis lazuli*) er af lign. Art og Forekomst; Farven er mørkeblaa til lyseblaa. Større mørkeblaa Stykker betales højt.

Rav (*Bernstein*; *succin*; *amber*; H. 2—2.5, Vf. ca. 1.07) er en fossil Harpiks, der stammer fra en tidligere Jordperodes (Brunkulformationens) Naaletræer. Det har Fedtglans og er oftest klart; Farven varierer fra lysegul til brungul, det uklare er ofte hvidligt (Mælkerav). At det har været flydende, ses af, at det undertiden indeholder Insekter; saadanne Stykker er særlig værdifulde. Ved Gnidning bliver det stærkt elektrisk (græsk: »Elektron«). Det smelter ved 287°. Det kan antændes og brænder under Udvikling af vellugtende Damp. Hvor Brunkulformationen danner Havbunden, bliver det ofte skyllet op paa Strandbredden, saaledes paa Vestjyllands Kyst, men langt rigeligere ved Østersøens Kyster fra Pillau Øst efter. Det udgraves ogsaa her af Bakkerne langs Havet eller af Havbunden; det aarlige Udbytte anslaaes til 150000 Kg. Ogsaa paa Sicilien og i Australien findes det. Hovedmarkedet er Königsberg, hvor det sorteres efter Størrelse og Klarhed. De største Stykker kaldes *Sortimentsstykker*, derefter følger *Tøndesten*, endnu mindre, men klare Stykker kaldes *Fernissten*, smaa uklare Stykker *Sandsten*, og det, der ikke egner sig til Bearbejdelse, *Schluck*. Det anvendes til Rygerekvisitter, Perler o. l. Til Fernis anvendes smaa klare Stykker, de urene Stykker og Affaldet til Røgelse, Ravolie og Ravsyre. *Ambroid* (Presrav) fremstilles ved Opvarmning og Sammentrykning i Staalforme af Affald. Andre Surrogater er Kopal (Smp. 220°), Celluloid og Glas.

Jet (*Gagat*; *jais*; H. 2.5, Vf. 1.2) er det hos os brugte engelske Navn paa en smuk, fast Art Kul, der er sort, uigennemsigtigt og sejt. Det forarbejdes til Perler o. l. Flere Arter *Cannel-Kul* forarbejdes i England til lignende Ting, f. Eks. »ægte Stenkulperler«, der dog nu mest erstattes af Glasperler.

I Sammenhæng med Smykkestene vil det være hensigtsmæssigt at omtale *Perler*, *Perlemoder* og *Koral*, skønt disse Stoffer ikke er Stenarter.

Perler opstaar i visse Muslingers Indre derved, at et indtrængt fremmed Legeme efterhaanden omgives med tynde Kalkhinder. Perlen er kugleformet eller mindre regelmæssig, i Regelen mat hvid, spillende i alle Farver (iriserende), hvilket skyldes Lysbrydningen i de tynde Lag. Værdien stiger stærkt med Størrelsen, Formens Regelmæssighed og Farvespillet's Glans. De regelmæssige kaldes *Draaber*, de aflange *Pæreperler*, de uregelmæssige knoldede, der ofte er fastvoksede til Muslingens Skal, *Barokperler*; *Styk-* eller *Talperler* kaldes de større, *Lodperler* og *Støvperler* de mindre o. s. v. Perlemuslingen fiskes ved Dykkere, og Hovedmængden kommer fra Bahren i den persiske Havbugt og Kysten af Vestaustralien. De

orientalske Perler er de skønneste. Flodperlemuslinger fiskes i Floder i Sachsen, Bayern, Kalifornien. — *Kunstige Perler* fabrikeres ved, at man giver hule Glaskugler et indvendigt Overtræk af Perleessens, der er en af Fiskeskæl lavet Masse (Franske Perler). Almindelige Glasperler faas ved Afskæring af tykvægede Glasrør i korte Stykker.

Perlemoder er den indre Skal af Perlemuslingen. Den har ligesom Perlerne Farvespil og anvendes til Smykke- og Luksusgenstande. Skallerne er flade, 8 til 16 Cm. i Diameter, og Laget er af Tykkelse som en Finger.

Koral. Ved Handelsvaren forstaaes den røde Koralstok, der danner Skelettet i den buskformede Ædelkoral. Den kan blive indtil 30 Cm. høj og fiskes ved Afrikas Nordkyst, ved Italiens Kyster og ved Øerne omkring det grønne Forbjerg.

2. Forskellige Brugsstene.

Granit er en Bjærgart, der bestaar af de krystallinske Mineraler Feldspat, Kvarts og Glimmer. Feldspatten giver den oftest en rød, hvid eller grøn Farve. Undertiden findes større Krystaller udskilte i den kornede Grund, og Massen kaldes da *Porfyr*. En Bjærgart af lignende Sammensætning, men lagdelt, kaldes *Granit-Gnejs*. Optræder foruden Feldspat de mørke Mineraler Augit og Hornblænde, fremkommer de mørke Varieteter, der kaldes *sort Granit*. Granit eller navnlig Gnejs er Hovedbestanddelen af Skandinaviens Bjærg; i Danmark findes den som Rullesten (»Søsten« og Marksten), som fast Klippe kun paa Bornholm. Granit afgiver i Regelen et stærkt, meget varigt Materiale, der i fortrinlig Grad egner sig til Brolægning, Bygningsarbejde og Møllesten. Den kan slibes og modtager en smuk Politur, hvorfor den ligesom nærstaaende Stenarter ogsaa bruges til Mindesmærker og i Kunstindustrien, f. Eks. Porfyr fra Elfsdalen i Dalarna, grøn og sort Granit fra Sverige, Labrador (blaalig) bl. a. fra Larvik. Bornholm har betydelige Brud (Rønne, Hammeren, o. fl. St.) af rød, graa og sort G. Hovedmængden gaar til København og Tyskland.

Glimmerskifer er en skiferagtig Bjærgart, bestaaende af Kvarts og Glimmer, ofte iblandet med andre Mineraler, f. Eks. Granater. Naar disse er af en passende Størrelse og jævnt fordelte, giver den fortrinlige Møllesten.

Glimmer (Eng. *mica*; H. 2—3, Vf. 2.7—3) er et Mineral med stærk Glans af forskellige Farver. De lyse Arter er i høj Grad gennemsigtige. Det forekommer som smaa Skæl i Granit og mange Skiferarter; som større Plader findes det i Ural, ved Baikalsøen og paa Korsika. Det har en udpræget bladet Struktur, saa at det lader sig spalte i særdeles tynde, bøjelige og gennemsigtige Skiver, der benyttes, hvor Glas paa Grund af Skørheden er mindre anvendeligt, f. Eks. til Ruder i Ovndøre, Lampehætter o. s. v. Det kaldes ofte fejlagtig »Marielglas« (jfr. *Gips* S. 601). »Diamantstøv« er pulveriseret Glimmer.

Sandsten (*Sandstein*; *grès*; *sandstone*) bestaar af grovere eller finere Sand, der er sammenkittet ved Kiseltsyre, Jærnforbindelser, Kalk eller Ler. Den er lagdelt og har ofte et Brud lodret paa Lagene, saa at den let lader sig sprænge i firkantede Klodser (Kvadre). Haardheden er forskellig efter Bindemidlet; de kiselbundne er de haardeste og vanskeligste at bearbejde. Farven er hvid, graa, gul eller rød, undertiden stribet eller aaret. Findes paa Bornholm ved Neksø, i Norge paa Gjeløen; i Sverige brydes lysegraa S. paa Gotland, rød ved Øvedkloster i Skaane o. fl. St. Den lyse gulgraa *Bremersandsten* brydes ved Obernkirchen i Hannover o. fl. St., og udsikbes over Bremen. Ringere og mindre anvendt er den lysegraa Kvadersten fra Sachsen (Pirna, Cotta o. fl.). Fra Rhinegnene kommer broget Sandsten. De haarde kiselbundne Sandsten bruges meget til Møllesten; nogle af dem er særdeles ildfaste og bruges ved Ovnbygning. De blødere anvendes til Bygningsmateriale, Forsiringer og Slibesten.

Skifer, Lerskifer (*Schiefer*; *ardoise*; *slate*; H. varierer, Vf. 2.7—2.9) er en Bjærgart, der let lader sig spalte i tynde Plader. Den bestaar af Ler, der er undergaaet en Hærdning og ved et stærkt Tryk har faaet den skifrede Struktur. Denne gaar oftest i en anden Retning end Lerets naturlige Lagdeling. Farven er sort-blaalig af indesluttet Kul, men kan gaa over i rødlige Toner eller være lys gulgrøn. Skiferen bruges til Hvæsse- og Probersten, naar den indeholder fint Sand; til Tagdækning, naar den er vandtæt, ikke indeholder forvitrende Mineraler, f. Eks. Svovlkis, og naar den er stærk nok til at taale Sømhuller; til Skrivetavler, naar den er ensartet uden haarde Aarer. En egen blød Art med stænglet Struktur anvendes til Grifler. Større Plader bruges til forskellige Bygningsdele, til Bordplader, Gærkar o. s. v. Tyskland har bekendte Brud i Thüringerwald og ved

Rhinen, England i Wales og paa Hebriderne, Irland paa Øen Valentia. De større Plader kommer især fra England og Portugal, hvor Bruddene har bekvemme Udskibningssteder; fra Rhinen faas fortrinlige Tagskifer. — Undertiden indeholder Skifrene saa megen Bjærgtjære, at de kan brænde, ja flere Sorter bruges som Gas-kul. *Alunskifer* giver en Aske, hvoraf der vindes Alun. En egen blød sort Art bruges under Navn af *Sortkridt* til Tegnemateriale.

Kalksten (*pierre calcaire; limestone*) bestaar af Kulsyre og Kalk og forekommer i ren Tilstand som *Kalkspat* (islandsk Dobbeltspat; H. 3, Vf. 2.7). Denne krystalliserer i mange Former, men er altid spaltelig efter Rhomboederflader; man finder store gennemsigtige Stykker, der viser en tydelig Dobbeltbrydning af Lyset, og som anvendes til optiske Instrumenter. *Aragonit* har en anden Krystalform; den findes blaa i Tyrol og forarbejdes til Kunstsager. Karlsbader *Sprudelsten*, Rognsten o. lign. er ogsaa A. *Atlasspat* kaldes en fintraadet Kalksten, der slibes og har Silkeglans; den anvendes til billige Smykker, navnlig til Perler.

Marmor (*marbre; marble*) er en tæt, kornet, krystallinsk Kalksten, der kan modtage Politur. Den findes hvid, graalig, blaalig, gullig, rødlig, sort eller broget, som oftest med Aarer af en anden Farve end Grundmassen. *Breccie-Marmor* bestaar af mindre og større Brudstykker, der er sammenkittede ved en Grundmasse. *Ægte Marmor* er dannet af smaa Kalkspat el. Dolomitkrystaller. Den kan være grov- eller fintkornet og i tynde Stykker gennemskinnende. Den *hvide Statuemarmor* (»Statuario«) faas mest fra Brud i Omegnen af Carrara i Modena; berømt er ligeledes den pariske Marmor fra Øen Paros og den penteliske fra Athens Omegn, dog er de græske Marmorarter i Nutiden af ringe Betydning. I Tyrol (Laas) og Norge (Solten, Ofoten o. fl. St. i Nordland) brydes ogsaa hvidt Marmor af udmærket Beskaffenhed. *M.* brydes for øvrigt i de fleste europæiske Bjærglande samt i Nordafrika, ligesom Amerika har store og fortrinlige Brud. — Mange saakaldte Marmorarter maa nærmest karakteriseres som tætte, mere eller mindre farvede Kalksten, der kan modtage Politur. I Belgien (Namur og Omegn) produceres betydelige Mængder af denne Slags, i rødbrune, graa, sorte og hvidaarede Varieteter. Fra Italien og Tunis kommer gule og fra Narbonne i Frankrig røde marmorlignende Kalksten. Hertil maa ogsaa regnes *Muslingemarmor* (*Lumachello*) med Forsteninger fra Kärnthen, *Stjærnemarmor* (Koralforsteninger), samt *Onyx-Marmor* fra Mexiko. Foruden til Kunstværker bruges Marmor til arkitektoniske Prydelser, i Kunst- og Møbelindustrien m. m.

Egentlig Kalksten er meget udbredt. De haardeste Arter kan bruges til Bygningssten og Fliser, saaledes den svenske siluriske Kalksten, der er lerholdig, graalig eller rødbrun og indeholder karakteristiske, aflange Forsteninger af »Ortoeratitter«, fra Kinnøkulle ved Venern og fra Øland. Næst efter Granit er Ølandsstenen den mest anvendte naturlige Bygningssten her i Landet. I Danmark findes flere Sorter Kalksten. Fra Faksebakken i Sydsjælland faas den bekendte Faksekalk, der er en Koralkalk, som foroven i Bruddet er porøs, medens der dybere nede findes tættere Sten, der er blevne anvendte til Bygningsmateriale o. lign., men ikke staar sig godt i Luften. Saltholms Kalk brydes ved Frederiksholm ved København, i Nærheden af Grenaa og fl. a. St. i Jylland. I Stevns Klint findes en af sammenkittede Korallnaale bestaaende Kalksten (»Limsten«), der skæres til Bygningssten og anvendes som saadan under Navnet Kridtsten. Af lignende Beskaffenhed, men løsere, er »Blegakridtet« i Jylland (Mønsted o. s. v.).

Kridt (*Kreide; craie; chalk*) er en blød Kalksten, dannet af mikroskopiske Organismers kalkagtige Rester; det er i Regelen saa blødt, at det kan skrives. Her i Landet brydes det i Stevns Klint, ved Mariager Fjord og ved Aalborg og bringes i Handelen baade helt og slemmet. Det meste eksporteres til Rusland, Tyskland og Sverige. Det bruges til Cement, Kulsyrefremstilling, Farve og til Skrivemateriale; Møens Kridt er for haardt til at anvendes paa denne Maade.

Stenkalk, brændt Kalk (*Kalk; chaux; lime*) er Kalksten, der er glødet, saa Kulsyren er gaaet bort. Ved at tilsættes med Vand (læskes) ophedes den stærkt, idet Kalken forener sig med Vandet; er der Overskud af Vand, bliver Kalken til en Grød, i modsat Tilfælde til et fint Pulver, Melkalk, der ogsaa dannes, naar Kalken henstaar og tiltrækker Fugtighed af Luften. **Mørtel** er en Blanding af Kalkgrøden og Sand, der bruges til at forbinde Stenene i Murværk; den laves nu oftest, i alt Fald i de større Byer, paa Mørtelfabrikker. Fakse og Saltholms Kalk leverer her i Landet Materiale til den meste Stenkalk; en Del eksporteres til Tyskland, Norge, o. s. v. Omvendt indføres en Del fra Skaane, hvor der findes tilsvarende Sorter (»Annetorp« o. fl.). Disse Arter giver læskede en fed Grød, der taaler en Tilsætning af indtil det 4-dobbelte Rumfang Sand; er Kalken mindre ren,

giver den en magrere Grød, der ikke taaler saa meget Sand. Kridtsten og Blegkridt er af Betydning for det mere lokale Forbrug i Jylland. Da Mørtelen kun hærdes ved Luftens Paavirkning, idet Luftens Kulsyre forbinder sig med Kalken, og Vandet fordamper, egner den sig ikke til Vandbygninger. Stenkalk finder ogsaa udstrakt Anvendelse i den kemiske Industri, og som Gødningkalk (Affaldet).

Cement (ciment hydraulique; hydraulic cement). Hvor Murværk skal opføres under Vand, kræves en hydraulisk Mørtel, d. v. s. en saadan, som er i Stand til at størkne under Vand. En saadan fremstillede man allerede i Oldtiden ved at blande fed Kalk med Jordarter af vulkansk Oprindelse (Ital. *pozzolana*), der findes flere Steder i Italien. Senere har man anvendt et lignende Stof, *Tras*, der findes ved Rhinen, og den engelske *Roman Cement*, en Stenart, der forekommer ved Themsen, og som ved at brændes og males giver en fortrinlig hydraulisk Mørtel. Lignende Cementsten findes her i Landet paa Bornholm og enkelte andre Steder. *Portland Cement* er et Kunstprodukt, der fremstilles ved Blanding af pulveriseret Kalksten, Kridt, Mergel e. l. med sandfrit Ler. Massen »brændes« (ofte efter at være formet til Sten) og males til et fint Pulver, af graa, svagt grønlig Farve, der efter Blanding med Vand størkner til en haard og tæt Sten. Cementen forsendes i papirforede Træfustager (ca. 170 Kg. Netto) eller Sække (ca. 70 Kg.) og maa opbevares tørt. Foruden til Muring, anvendes den til Støbning af Figurer, Rør (Kloak- og Vandrør), kunstige Sten, o. s. v., idet den altid ved Brugen blandes med Sand. *Beton* er en Blanding af Cementmørtel med Grus og Skærver af forskellige Sten, der anvendes til Fundamenter og Gulve. Ved Indlæg af Jærnstænger og Jærntraadfletning støber man tynde, men meget stærke Hvælvinger og Vægge (Monier- og Hennebiquekonstruktioner). Cementlaget beskytter Jærnet mod Rust. *Sandcement* er Portlandcement, som er malet sammen med fint Sand. *Magnesiacement* indeholder Magnesia, foruden Kalk. Den er næsten hvid og modstaar godt Havvand. Cementleverancer sker nu i Alm. efter »Normalprøver«, hvorved man bestemmer Finhedsgraden, Stærkningstiden, Styrken, o. s. v. Foruden disse egentlige Cementsorter fremkommer der i Handelen en Mængde Blandinger, der har Evne til at stivne efter at være udrørte til en halvflydende Masse, og mest bruges som Kit, til Fremstilling af kunstige Sten, til Tandkit, Samling af Metaller, Porcelæn, o. s. v., f. Eks. *Sorels C.* ogsaa kaldet *Magnesiacement*. *Slakkecement* dannes ved Blanding af en finmalet Slakke med fed Kalk.

Gips (gypse; gypsum; H. 2, Vf. ca. 2.3) bestaar af Kalk, Svovlsyre og Vand. En af dens Varieteter er *Gipsspat*, *Marieglas*, der kan flækkes i tynde gennemsigtige Tavler. — *Alabast* er en gennemskinnende, hvid, gulagtig til brunlig Masse der anvendes i Kunstindustrien. — Almindelig Gips bruges til at fremstille *brændt Gips (plâtre; burnt gypsum)*. Naar Gipsen opvarmes til 110–130°, bortgaar Vandet, hvorefter den vandfri Masse pulveriseres og sigtes; naar den nu blandes med Vand til en Vælling, forener den sig atter med dette og stivner til en fast Masse. Hældes Vællingen i en Form, faas et meget skarpt Aftryk af denne. Har Ophedningen været for stærk, vil Vandoptagningen ske langsomt eller slet ikke, og Gipsen kaldes da dødbrændt. Brændt Gips benyttes i Stukkaturarbejde (*stucco* er det italienske Navn for en Blanding af Gips med Sand og Limvand) til Væggebeklædning og Ornamenter; den kan blive meget haard, ja modtage Politur; ofte farves og aares den, saa den ligner Marmor. »Træstuk« er Gips, blandet med Træmasse, o. lgn., samt Limvand. Billedhuggerarbejde gengives i Gips ved først at støbe en Gipsform om Kunstværket og atter i denne at støbe Gips. Da Gipsen opløses noget af Vand, gøres Genstandene varigere, naar man gennemtrænger dem med Stearin, der da ofte farves, eller ved at behandle dem med Alun, Kalk eller Barytvand, Fluat, o. s. v. Lignende Blandinger bruges som »Gips cement«. Da Gipsen endvidere paa Grund af sin Porøsitet indsuger Vand, virker den tørrende paa vaade Ting, der lægges paa den, og den bruges derfor til Former i Lerindustrien, til Tørring af Stivelse m. m. Raa malet Gips anvendes som Gødning. Kunstig fældet Gips vides som Biprodukt i enkelte kemiske Fabrikker og bruges til Appretur i Linned- og Papirindustrien.

Asbest, Amiant (H. 5–6, Vf. 2.9–3.3) er en Art Hornblænde, bestaaende af Kiseltsyre, Kalk og Magnesia. Det er en trævlet Masse, hvis Traade er saa bøjelige, at de kan spindes og væves. De saaledes fremstillede ildfaste Tøjer er dog snarere Kuriositeter end Brugsgenstande. Derimod anvendes Asbest i Form af Snore og Pap til Pakninger og som varmeisolerende Materiale i Maskinindustrien, da det kan taale meget høje Temperaturer. Ontario i Kanada er Hovedproduktionsstedet. Et lignende stænglet Mineral kaldes *Straalsten*.

Talk (*talc*), **Fødtsten** og **Grydesten** (*Speckstein; pierre ollaire; steatite*) er graalige, grønlig eller rødlig meget bløde Mineraler, fødtede at føle paa og lette at bearbejde. De er temmelig ildfaste og bliver haarde ved Ophedning; de bruges til Gasbrændere, Kaminer, allehaande Husgeraad og kunstindustrielle Genstande.

Merskum (*Meerschaum; écume de mer; sea foam; H. 2—2.5, Vf. 0.8—1*) er et porøst blødt Mineral, hvidgult eller graaligt, med fladt muslet Brud og hæftende paa Tongen. Det bestaar af Kiseltsyre og Magnesia og findes i Lilleasien, paa Krim, i Grækenland og Spanien. Det meste og bedste kommer fra Lilleasien og forsendes i Form af raat tilskaarne Klodser; ofte er der i disse Stykker enten Hulheder eller haarde og vægtfyldige Mineraler, hvad der ikke kan ses udenpaa, og de middelvægtige Stykker anses derfor som de bedste. Aarer og lignende Smaafejl findes næsten i alle Stykker og betragtes paa de færdige Varer som Kendetegn paa Ægthed. Forarbejdelsen til Pibehoveder og Cigarrør sker navnlig i Wien og i Ruhla (Thüringen); Merskummet behandles med smeltet Voks eller Olie, hvorved den brune Farve, der fremkommer ved Tilrygningen, bliver mere ensformig. En kunstig Masse fremstilles ved at male de daarlige Stykker og Affaldet til et fint Pulver, blande dette med lidt Pibeler og presse det i Former; efter Tørringen udkæres Pibehovederne og koges i Linolie og Stearin. Disse kaldes *Masse-Hoveder* eller uægte Merskums-Hoveder og er ofte ikke til at kende fra de ægte; de er lidt haardere, lidt vægtfyldigere og aldeles ensartede i Massen.

3. Slibe- og Polermidler. Møllesten.

Slibe- og Hvæssesten (*Schleif-, Wetzstein; meule, pierre à aiguiser; grind-, whetstone*). Slibesten er cirkelrund flade Sten, der fæstes paa en Aksel og drøjes rundt; den er under Slibningen enten tør eller vædet med Vand. Hvæssestenen er en flad Sten, der ligger rolig, medens Genstanden føres hen over den. Til grovere Slibesten benyttes Sandsten, til finere forskellige Skifer, hvori er indblandet Kvartskorn. De fineste Hvæssesten kaldes ogsaa Oliesten. Det kommer an paa, at Stenen er saa ensartet som mulig, uden haardere Aarer. Af Sandstenssorter, der benyttes til Slibning, kan nævnes Pirnaer-Sandsten fra Sachsen, engl. fra Durham, svenske fra Dalarne og norske fra Telemarken (Brynesten). En egen fortrinlig Art Skifer kaldes Hvæsseskifer; den er grøngraa, gennemskinnende i Kanterne og faas fra flere Steder i Tyskland (Hüftenberger Sten fra Sachsen), ligeledes fra Belgien (Spa). Ofte sammensættes Stenene af et Lag Hvæsseskifer og et Lag Lerskifer. Fra Levanten indføres en bekendt Oliesten, bestaaende af kiselholdig Dolomit. Fra Nordamerika kommer de saakaldte Arkansas Sten, en Calcedonart af Udseende som uglaseret Porcelæn. — *Kunstige Sten* laves ved at presse Smergel, Karborund eller Sand sammen med et Bindemiddel. De formes baade som rundtgaende Sten, som firkantede Hvæssesten og som cylindriske Strygepinde i Lighed med *Strygestaal*; disse, der er haarde Staalcyklindre med et svagt Filehug, bruges til Skærping navnlig af Slagterknive. En *Strygespaan* er en flad Træpind, bedækket med Smergel, der ved Kit er hæftet til Pinden; bruges til Skærping af Leer.

Smergel (*Smirgel; émérie; emery*) er et Mineral, der ligesom Ædelstenen Korund bestaar af Lerjord. Den er mørk-blaagraa, gennemskinnende i Kanterne, har Haardhed 8 og kan derfor bruges til at slibe selv haarde Legemer (Ædelstene, Staal, Glas). Den findes navnlig paa Naxos, dog ogsaa andre Steder f. Eks. i Nordamerika. Naxossmergel slæmmes til Pulvere af 34 forskellige Finheder og anvendes meget. En simple Art fra Lilleasien bruges meget i de engelske Staalfabrikker. Under Navn af Smergel sælges ogsaa andre haarde Pulvere, f. Eks. *levantisk* eller *venetiansk Smergel*, der er et brunligt graat Mineral, en Blanding af Jærnglans og Kvarts, som indføres fra Indien til Europa og udgaar pulveriseret i 5 Nummere. Smergelpulveret føres i Regelen med Træskiver, ofte beklædte med Bly eller Løder, mod hvilke Genstanden trykkes, eller det føres med Pinde af Træ eller Jærn. Det klæbes ogsaa paa Papir eller Lærred; lignende Papirer laves med Sand, stødt Flint eller stødt Glas.

Karborund, Siliciumkarbid, fremstilles ved at gløde Sand og Kokes med lidt Kogsalt i den elektriske Ovn. Produktet danner dels glinsende, skarpe Krystaller og dels en grønlig Masse, af Haardhed omtrent som Diamantens. Det anvendes som Smergel, er noget dyrere, men har større Slibeevne.

Pimpsten er en Slags porøs Lava lettere end Vand, lysegraa, der findes i

vulkanske Egne, f. Eks. ved Middelhavet og paa Island. Benyttes som Slibemiddel i Metalindustrien, af Stenhuggere og Malere.

Trippelse (*Tripel; tripoli*) er en Jordart, der bestaar af Kiselpanserer af Infusionsdyr blandede med Ler og Sand. Som Skifer forekommer de samme Bestanddele under Navn af *Polerskifer*. Trippelse slæmmes og anvendes som Pudsepulver til Metaller, Spejle, Ædelstene. Den fineste kommer fra *Korfu*. *Engelsk Jord* er en Trippelse fra Wales. Ved Limfjorden forekommer en lignende skiferagtig Jordart, der fører Navnet *Molér*. Pulveriseret Pimpsten og Mursten bruges ogsaa under Navn af Trippelse.

Rødjærnsten, Blødsten, Hæmatit (H. 6, Vf. 5) bestaar af Jærntveilt. Den findes oftest i runde nyreformede Knolde med straalet, staaaglinsende Brud; Strøgen er blodrød. Den bedste kommer fra Spanien. De større Stykker bruges glattede ligesom Polerstaal; pulveriseret kaldes den *Polerrødt* (*Indisk-, Persiskrødt*) og bruges som Polerpulver. Kunstig fremstilles Polerrødt ved Glødning af forskellige Slags Jærnokker, jærnholdigt Slam, Svovlkisaske, o. s. v. og fører da Navnet *Colcothar, Caput mortuum, Dodenkop, Engelsk-, Pariserrødt*, o. s. v. De fineste Sorter bruges til Polering af Spejle og til Strygereemme for Barberknive. Polerrødt anvendes ogsaa til Malerfarve.

Af andre Polermidler kan nævnes *Tiniske, Wiener Kalk, Kridt, Beniske og Kul*.

Møllesten (*Mühlstein; pierre meulière; millstone*) er runde, flade Sten, mellem hvilke Kornet males til Mel. De bruges parvis, dannende en Kværn; Kornet løber gennem et Hul i Midten af den øverste Sten, passerer Malefladerne og falder ud som Mel langs Omkrødsen. Kornet maa ikke knuses, da Melet saa bliver mindre godt; det skal skæres i Stykker, hvorfor Stenene paa Malefladerne forsynes med et System af Furer, der danner skærende Ægge (Bilningen). Materialet maa være haardt og stærkt, for at Stenene ikke skal lide for meget og forurene Melet med Stenstøv; bedst er en porøs Sten, der, selv naar den slides, vil bevare den nødvendige Ruhed paa Overfladen. De billigste, men mindst gode, er haarde Sandsten, der faas fra mange Steder i Tyskland; en blødere Sort faas fra Omegnen af Newcastle. Granit Møllesten faas fra Savoyen og Schweiz; i Norge bruges en Glimmerskifer med Granater fra Trondhjems-kanten; fra Rhineggen omkring Andernach faas Sten af en haard, mørkegraa, porøs Lava, der er meget søgte. De bedste er de franske Kvartssten, der laves af en porøs Kvartsart, som findes ved Byen la Ferté sous Jouarre; Kvartsblokkene, der forekommer løse i Sand og Ler, tilhugges og samles med omgivende Jærnringer, hvornæst der paa Bagsiden støbes et Lag af Kvartsbrudstykker og Gips eller Cement, for at forøge Vægten. En lignende Kvarts brydes i Ungarn. I de senere Aar har man i de store Møller indført Brugen af haarde Jærnvalser (ogsaa Porcelænsvalser), forsynede med et System af Furer; de arbejder parvis sammen og skærer Kornet langt fuldkomnere end Stenene. — I Mølleværker, hvor det kun kommer an paa Knusning, bruges hyppigst Granit. f. Eks. i Olie- og Papirmøller, til Knusning af Mineraler o. s. v. Stenene er da glatte, og »Løberens« kantstillet, saa at den ruller rundt paa »Liggerens«.

4. Lervarer. Glas.

Lervarer (Keramiske Varer) fabrikeres væsentlig af *Ler* (kiselur Aluminium, Kaolin, Blaaer, Rødler, o. s. v.), samt af forskellige Bjærgarter af lignende Sammensætning (kornisk Sten, Feldspat) og Kiseltsyre (Kvarts, Sand, Flint). De sidstnævnte Stoffer knuses, males og slæmmes. Massen æltes med Vand til en Dejg eller Vælling, som formes, tørres og »brændes« (glødes), hvorved den bliver fast og sammenhængende. Ofte dækkes den med »Glasur«, et glasagtigt Lag, som kan være gennemsigtigt, saa at Grundmassens Farve træder frem, eller uigennemsigtigt, hvid eller farvet (Emaile). Efter Grundmassens Beskaffenhed kan man inddele Lervarer i »porøse L.«, hvor Massen er porøs, gennemtrængelig for Vand og Luft, Brudfladen ujævn og hæfter ved Tungen, og »tætte L.«, med tæt, glasagtigt og ikke sugende »Skaar«, der er saa haardt, at det ikke rides af Staal. Til den første Klasse hører nærmest: *Teglværks-, Pottemager- og Fajancevarer*, til den anden: *Stentøj og Porcelæn*, med mange Overgangsformer.

Teglværksprodukter. *Teglsten, Mursten (Ziegel; brique; brick)* taaler paa Grund af deres store Vægt ikke lang Transport, saa at det kun er Specialiteter og Luksusvarer, der bliver Genstand for egentlig Handel. Leret maa være magert (sandblandet), men uden Sten, der, hvis de findes, maa slæmmes fra. Efter at det

er æltet vaadt, bliver det enten ved Haandkraft eller Maskiner formet til Sten, der tørres og brændes. Ved nogenlunde store Teglværker bruges nu brændselsbesparende Ovne som Ringovne o. lign. Jo stærkere Stenene brændes, desto tættere, haardere og fastere bliver de, og desto bedre Klang har de. De, der har haft de daarligste Pladser i Ovnen, kaldes *halvbrændte* og bør kun bruges til Indermure, da de let smuldrer under Paavirkning af Væde og Frost. Farven er gul eller rød, ved halvbrændte Sten oftest ensartet; flammede Sten har mindre Værdi. De i ældre Tid brugte saakaldte Munkesten havde en Størrelse af 11", 5 $\frac{1}{4}$ ", 3"; nu er Normalformatet: 8 $\frac{3}{4}$ ", 4 $\frac{1}{4}$ ", 2" (23, 11, 5.5 cm.), men kan variere lidt. De særlig regelmæssige *Formsten* eller *Façonsten* fremstilles ved Præsning; til Facader bruges ofte særlig farvede Sten (*Forblændere*) og *glaserede* Sten; af særegen Form er *Brændsten*, Sten til runde Skorstene (Stykker af Cirkelringe) og *Kilesten* til Hvælvinger. *Klinker* er meget haardtbrændte Sten, der anvendes til Vandbygningensarbejde og Brolægning; de tilvirkes mest paa Bornholm, i Nordtyskland og Holland. *Tagsten* skal være lette, stærke og tætte. Her i Landet bruges mest røde S-formede og sorte glaserede Sten; men ogsaa *Falstagsten*, der er flade, kan lægges med mindre Hældning og giver Taget mindre Vægt, finder stigende Anvendelse. *Fliser* er flade Lerplader. Af finere Lersorter laves, ofte med presede eller paalagte Ornament og Glasur, Fliser til Gulv- og Væggebeklædning. Til *let Murværk* anvendes hule Mursten, dannede som årkantede Rør, eller man ælter Ler sammen med Infusoriejord, Savspaaner, Kulaffald o. lign., hvorved faas en mindre vægtig Masse. *Drænrør* er Rør af almindeligt Ler; de er i Regelen 1 Fod lange og 1—9" i Diameter. Almindelige Mursten smelter i stærk Varme; til Ovne maa derfor anvendes *ildfaste Sten* af et mere ildfast Ler, der hyppig forekommer sammen med Stenkul; Stenene dannes af en Masse, som bestaar af en Blanding af *Chamotte* (brændte knuste Sten) og Ler. I Danmark findes ildfast Ler kun paa Bornholm, hvor der er en betydelig Produktion af Klinker og Chamottesten (Kaolinsten); desuden indføres der mange ildfaste Sten fra England og Sverige (Höganäs, Bjuf). Af lignende Masse laves saltglaserede Fliser til Trottoirer og Rør til Kloakledninger, samt Gasretorter.

Fajance bestaar af en hvid porøs Masse, som sammensættes af Kaolin (Porcelænsjord), Flint, ildfast Ler og Feldspat, og som overtrækkes med en gennemsigtig, glasagtig, blyholdig Glasur. Farveforsoringen paamales eller overføres ved Aftrykning fra tyndt Papir enten under eller paa Glasuren. Fajance, der bruges almindelig i Stedet for det dyrere Porcelæn, fabrikeres især i England (Staffordshire), ogsaa i Tyskland (Metlach), Sverige (Gustafsberg og Rørstrand), Norge (Egersund) og Danmark (Fabriken Aluminium).

I Modsætning til den her beskrevne Slags, som særlig benævnes *engelsk Fajance* (Halvporcelæn), forstaar man ved *emaileret Fajance* en gul kalkholdig Masse, som er overtrukket med en hvid uigenkennsigtig Emaille. Herhen hører *Majolika* og de nu ogsaa her i Landet fabrikerede Fliser til Vægbeklædning og *Kakler* til »Fajanceovne«.

Af lignende Varer kan nævnes de *almindelige Pottemagervarer*, som kan være uglaserede (Jydepotter, Urtepotter, Kridtpiber o. s. v.), eller glaseres med Blyglasur, og som undertiden dekoreres ved Overhældning eller Paamaling af Glasurvælling. *Terralith-* og *Siderolithvarer* kaldes mindre Luksusgenstande af en rødlig Masse uden Glasur, men overtrukne med farvet Fernis eller Lak, ofte broncerede; fabrikeres i Bøhmen og Thüringen, *Terrakotta*, gult, rødt, klinkeragtigt, uden Glasur, benyttes til Kunstsager og Bygningsornamenter; fabrikeres især i Tyskland (Nymphenburg, Berlin, Charlottenburg), København, paa Bornholm, og i Nordamerika, hvor det anvendes meget til Façadesten i Jærnbjgninger.

Stentøj staar paa Overgangen mellem Fajance og Porcelæn.

Fint Stentøj er oftest haardt og hvidt, dog ikke saa rent som Porcelæn. Undertiden er Massen ogsaa farvet og dekoreret med farvede Ornamenter. Af særlige Sorter kan nævnes det hvide gennemskinnende »Jaspis« (Jasper ware) og det hvide »Queens ware«. Det anvendes især til Kunstsager og fabrikeres navnlig i England, dog ogsaa enkelte Steder i Tyskland og Frankrig.

Simpelt Stentøj bestaar af en farvet, meget haard Masse med Glasur. Hertil hører saltglaserede Rør af forskellige Dimensioner, som anvendes til Kloakledninger o. lign., endvidere større Kar og Redskaber, som skal modstaa Indvirkningen af Syrer og Kemikalier, Krukker, Dunke, (»Bunzlauergut«, Liegnitz) o. fl.

Porcelæn. *Egte* eller *haardt Porcelæn* har en tæt, haard, gennemskinnende hvid Masse, og en meget haard, glinsende Glasur, der bestaar af de samme Stoffer som Massen, og er brændt sammen med denne ved Færdigbrændingen i meget

høj Temperatur. P. taaler derfor bedre stærk Opvarmning og er mere modstandsdygtigt mod kemiske Paavirkninger. Uglasseret bruges Massen under Navn af *Biskuit* til Kunstsager. Raamaterialerne er Kaolin, Kvarts og Feldspat, undertiden ogsaa Kalk og Gips. *Kaolin* er en meget ren, fin, hvid Lerart, som foruden i Kina findes i Tyskland, Østerrig, Ungarn, ved Limoges, i Cornwall og her i Landet ved Rønne. Det danske Porcelæn er navnlig blevet berømt ved sin kunstneriske Udførelse (Underglasurmaling). Det kinesiske Porcelæn er dekoreret ovenpaa Glasuren, det japanesiske under Glasuren.

Fritteporcelæn eller *blødt Porcelæn* er mere gennemsigtigt og kan formes tyndere og elegantere end haardt Porcelæn. Fremstilles i Frankrig og England af Kaolin, plastisk Ler, Flint og kornisk Sten, Benaske eller Gips. Glasuren er sædvanlig bly- og borsyreholdig. Det franske er mest glasagtigt. Herhen hører Sèvres-Porcelæn og det engelske Parian, som er uglasseret.

Glas fremstilles ved Sammensmeltning af Kiselsyre med Kali eller Natron og Kalk eller Bly, undertiden ogsaa med Lerjord, Jærn m. m. Der bruges foruden Kiselsyre og undertiden Borsyre mindst to, ofte flere af de nævnte Stoffer. Man skelner mellem følgende Sorter: 1) *Bøhmisk Krystalglas* (Kali-Kalk-Glas), aldeles farveløst, haardt, tungsmelteligt; 2) *Vinduesglas, fransk Glas* (Natron-Kalk-Glas), hvidt eller halvhvidt, d. v. s. svagt grønligt; hertil hører det til optiske Instrumenter brugte Kronglas, og Spejlglas, som dog ofte er en Blanding af 1. og 2.; 3) *Alm. Krystalglas, T. Klingglas* (Kali-Bly-Glas), blødt, tungt, har stærk Klang, Glans og Brydningsevne for Lyset. Hertil hører optisk Flintglas og det borsyreholdige *Strass* (Mainzer-Fluss, pierre de Strass), som benyttes til Fabrikation af kunstige Ædelstene, idet man ved Tilsætning af Metalforbindelser frembringer de forskellige Farver; 4) *Bouteilleglas* (Lerjord-Kalk-Kali-Natron-Glas), som fabrikeres af urene Raastoffer og derfor ogsaa indeholder Jærn m. m. Det er mørkegrønt, rødgult, sortbrunt.

Til de forskellige Slags Glas benyttes følgende Raastoffer: 1) til finere Glas: Kvarts, rent Sand, Kridt, Kalkpat, rensset Potaske, kalcineret Soda og Mønnie; 2) til de mindre fine og simple Glasvarer: simpelt Sand, Ler, Kalksten, Mergel, Sæbesyderkalk, alm. Potaske, svovlsurt Natron, Granit, Pimpsten, Feldspat, Slakke (S. 609), gamle Glasskaar m. m. Til Fremstilling af ufarvet Glas benyttes Brunsten, Salpeter og Arsensyring, der afgiver Ilt, som bortbrænder Kulstof, der vilde sværte Glasset, og ilter Jærn til svagt farvede Forbindelser, saa at Farven kun bemærkes i tykke Lag (Arsenet forflygtiges og findes ikke i det færdige Glas).

Efter Fabrikationsmaaden skelner man mellem *Hulglas* (Flasker, Drikkeglas o. lign.) og *Vinduesglas*, som blæses, *Spejlglas*, som blæses eller støbes, og *presset Glas*, som støbes i dobbelte Forme. *Kulørt Glas* faas ved Tilsætning af Metalforbindelser; det kan enten være farvet helt igennem eller kun ved »Overfang», d. v. s. i et tyndt ydre Lag. *Mælket Glas* (f. Eks. Lampekupler) faas ved Tilsætning af brændte Ben, Tinoxid, Feldspat eller Kryolit.

Blandt de glasproducerende Lande staa Bøhmen øverst i kvantitativ Henseende; Handelen herfra paa Ulandet drives af særlige Selskaber i Bøhmen og Steiermark. Højt staa Fabrikationen ogsaa i England, Frankrig, Belgien, Schlesien og Nordamerika. Almindelige halvhvide Glasvarer leveres fra Thüringen til meget billige Priser. Fine Spejle kommer især fra Venedig, fra flere bøhmiske og østerrikske Fabrikker, Petersborg, Spanien (Ildefonso) og Frankrig (St. Gobin), ordinære Spejle fra Nürnberg og Fürth, ubelagt Spejlglas fra Mannheim og Aachen.

II. Metaller.

Metallerne hører i kemisk Henseende til Grundstofferne, d. e. saadanne Stoffer, som man hidtil ikke har formaaet at dele i eller sammensætte af andre Stoffer. De Egenskaber, som især er bestemmende for deres praktiske Brug, er deres Styrke, den Lethed, hvormed de lader sig bearbejde ved Støbning, Hamring, Valsning, Trækning, Svejsning, Lodning o. s. v., deres Haardhed og Smidighed, deres Modstandsevne overfor Tryk, Træk og Paavirkning af tør eller fugtig Luft. Haardheden kan være meget forskellig for det enkelte Metal, da den ofte afhænger af Bearbejdningsmaaden. Vægtfylden forøges i Regelen ved Bearbejdning. Metaller med Vf. under 5 kaldes *lette M.* De fleste Metaller anløber ved Ophedning i Luften, d. v. s. forener sig med Luftens Ilt. Dette er dog ikke Tilfældet med Platin, Guld og Sølv, som derfor kaldes *ædle M.*

Kun faa Metaller findes *gedigne*, d. v. s. uden at være i kemisk Forbindelse med andre Stoffer. De fleste forekommer som *Malm* eller *Ertser*, navnlig i Forbindelse med Svovl og Ilt.

Metallerne forener sig til *Legeringer* (Blandinger), og disse spiller en stor Rolle i Teknikken, hvor man kun meget sjældent arbejder med kemisk rene Metaller. Ofte vil en — i mange Tilfælde kun ganske ringe — Iblanding af et andet Metal eller andre Stoffer give Metallet meget værdifulde Egenskaber, som det ganske savner i ren Tilstand. Et typisk Eksempel i saa Henseende afgiver Jærnet.

Platin, Platina (Vf. 21.5, Smp. ca. 1900°) findes kun gedigent, som Metalkorn eller Klumper. Det hører til en Gruppe Metaller, Platinmetallerne, som næsten altid findes sammen; foruden Platin hører hertil Osmium, Iridium, Palladium, Rhodium og Ruthenium. Platin er glinsende, hvidgraat, meget tungtsmelteligt og meget modstandsdygtigt overfor kemiske Indvirkninger. Det findes fornemmelig i Ural, men ogsaa i Columbia, Peru, Brasilien, Kalifornien, Borneo, Australien o. fl. St., altid blandet med andre Platinmetaller samt Jærn, Kobber, Bly o. a. Det anvendes især til Afdampningspander for Svovlsyre, til Digter, Skaale og Traad i Laboratorier, endvidere i Elektroteknikken, til Udsmykning af Fajance, Indsætning af kunstige Tænder m. m. Legeringer af Platin med Iridium er haardere og mere modstandsdygtige overfor Varme og kemiske Indvirkninger end rent Platin. Ogsaa Legeringer med enkelte andre Metaller finder specielle Anvendelser. Platingenstande fabrikeres især i Paris, London, St. Petersborg, Hanau. — *Platinsvamp* er en paa en særlig Maade fremstillet porøs Masse, bestaaende af rent Platin.

Guld (Vf. 19.5, Smp. 1037°) findes ligesom Platin i Regelen gedigent, ofte blandet med andre Metaller, navnlig med Platinmetallerne og Sølv. Det rene Guld, der er meget blødt, bruges dels til Fremstilling af forskellige Guldpræparater, som anvendes i Fotograferi (»Guldsalt«) og i Galvanoplastikken, dels til Forgylning, idet det er meget smidigt og kan udhamres til de tyndeste Plader (ægte Bladguld). For at give Guldet den Haardhed, som er nødvendig for dets Anvendelse til Mønter og Smykker, legeres det i forskellige Forhold med Kobber og Sølv (jfr. S. 467—468). Til Smykker bruges til bedre Sager 18 eller 14 Karats Guld, til simple Sager helt ned til 2½ Karats; saadanne guldfattige Legeringer har ofte særegne Navne, saasom Nürnberger-, Joujou-Guld o. s. v. — Om Guldvarers Stempeling se S. 355—356, om Produktion og Forbruget af Guld se S. 485—486.

Sølv (Vf. ca. 9.0, Smp. 916°) forekommer dels gedigent, dels i Forbindelse med Svovl, Bly, Arsen m. m. Det rene Sølv er hvidt, har stærk Glans, er meget smidigt, haardere end Guld og ganske klangløst; det benyttes næsten kun til kemisk Brug. Til Mønter og Brugsgenstande legeres det altid med Kobber, hvorved det bliver haardere og faar Klang; indeholder det meget Kobber, faar det en rødlig Farve. Om Legering og Pinhedsbetegnelser se S. 467—468, jfr. S. 356. Om Affinerings se S. 485. Om Produktion og Forbrug se S. 485—486. En stor Del Sølv anvendes aarlig til Fremstilling af salpetersurt Sølv; *Helvedessten* (S. 615).

Kviksølv (Vf. 13.6, Smp. ÷ 39.5°) findes i Naturen dels gedigent, dels i Forbindelse med Svovl som Cinnober. De vigtigste Findesteder er Kalifornien, Spanien (Almaden), Peru, Østerrig; ringe Betydning for Verdenshandelen har i alt Fald foreløbig den kinesiske Produktion. Kviksølv og de allerfleste af dets Forbindelser er meget giftige; ved almindelig Temperatur er det flydende, sølvhvidt, glinsende og fordampner meget let. Kogepunkt: 357°. Det forekommer aldrig aldeles rent, men indeholder ringe Mængder af andre Metaller, fra hvilke det til mange Anvendelser maa renses. Det forsendes hyppigst i cylindriske Jærnflasker med et Indhold af ca. 35 kg; Handelen med spansk og kalifornisk Kviksølv er i Hænderne paa Rothschilds i London. Kviksølv benyttes til Indvinding af Guld og Sølv, i Barometre og Termometre og mange andre fysiske Apparater, til en Mængde medicinske Præparater, til Fremstilling af Cinnober o. m. a.; det har stor Tilbøjelighed til at forene sig med de fleste andre Metaller, og mange af de derved fremkommende Legeringer, *Amalgame*, finder udbredt Anvendelse, f. Eks. til Forgylning og Forsølving, til Spejlbelægning, Tandplomber o. s. v.

Kobber (Vf. 8.5, Smp. 1150°) findes sjældent gedigent, mest i forskellige Forbindelser med Svovl og Ilt. Det rene Kobber er meget blødt, sejt og strækkeligt, derfor særlig hammerbart og egnet til Valsning og Traadtrækning, men det mister denne Egenskab i Forhold til Mængden af de fremmede Metaller, som næsten altid findes i Handelsvaren. Efter Sølv er Kobber den bedste Leder for Elektricitet (og Varme), og kemisk rent Kobber, som udvindes ad galvanisk Vej, finder derfor udstrakt Anvendelse i Elektricitetens Tjeneste. I Modstrækning til de foran omtalte Metaller angribes Kobber af Luften og overtrækkes med et grønt Lag af kulsurt

Kobber (Ir), hvorfor Kobberkødder, Rør o. lign. fortrinnes. Kobber anvendes til Plader, Rør, Traad, Nagler, Mønter, Pletsager o. a. Det kan ikke bruges til Støbning, da det i smeltet Tilstand indsuger Luft, som det giver fra sig under Sprøjtning, naar det størkner; det kan heller ikke svejses, men loddess med Tin eller Messing. De vigtigste Produktionssteder er i Amerika, Spanien og Portugal, og det er fornemmelig disse, som bestemmer Prissvingningerne.

Endnu større Anvendelse i Teknikken end selve Kobberet har dets forskellige *Legeringer*, især med Tin og Zink.

Messing bestaar af Kobber og Zink, henholdsvis omtrent 70% og 30%, dog i temmelig vekslende Forhold. Det kommer i Handelen som det temmelig urene Stykmessing, der anvendes til Støbning, samt som Plader eller Blik af forskellig Tykkelse. Det tykkeste kaldes Tavlemessing, dernæst kommer Plade, Latun- og Rullemessing. Af de mange herhen hørende Legeringer kan nævnes *Tombak* med kun 8—18% Zink, som anvendes til Smykker; forskellige Slags *Tombak* er: Talmi, Similor, Mannheimers Guld, Pinchback, fransk Guld, »cuiivre poli«, uægte Bladguld, o. fl.; enkelte af disse forsynes ofte med et tyndt Overtræk af Guld. *Rødgoods* er af lignende Sammensætning, ofte tillige med noget Tin (*Maskinbronze*); det anvendes til Haner, Ventilert o. s. v. Af Messingsorter, som til Dels lader sig smede i Varmen, kan nævnes *Aich-Metal* (60 Dele Kobber, 38 Zink, 2 Jærn), *Sterrometal* og *Deltametal* af lignende Sammensætning; *Yellowmetal* (60 Kobber, 40 Zink) til Skibsforhudning.

Bronce (»Malm«, »Metal«) bestaar enten af Kobber og Tin eller indeholder tillige Zink og Bly. De forskellige Broncer anvendes især til Støbning, mange kan ogsaa smedes. Herhen hører: Kanonmetal, Klokkemetal, Statuebronze, Møntmetal (S. 466), Spejlmatal, »Metal« til Taplejer, Fosforbronze (med et ringe Indhold af Fosfor), Siliciumbronze (Telefontraad, elektr. Ledninger), o. fl.

Nysølv (*Argentan*) bestaar af Kobber, Nikkel og Zink; anvendes til Seletøjsbeslag, Bordservicer, Luksusgenstande o. lign. Ofte forselvses det galvanisk og kaldes da *Kinasølv*, *Perusølv*, *Alpaka* (fra Wien), *Alfénide* og *Christofle* (fra Paris), *German silver*, o. fl. — *Nikkelbronze* er Nysølv, hvor noget Zink er erstattet med Tin. Det er særlig modstandsdygtigt mod Luftens Indvirkning. (Fysiske og Musik-Instrumenter, Dørgreb, o. lign.)

Aluminiumbroncer bestaar af Kobber med vekslende Indhold af Aluminium og finder paa Grund af deres smukke guldliggende Udseende og deres værdifulde tekniske Egenskaber udstrakt Anvendelse til Smykker, Kunstgenstande o. s. v.; anvendes ogsaa i Stedet for Kobber som fortrinligt Legeringsmiddel i Guldsager.

Bly (Vf. 11.35, Smp. 334°) fremstilles især af Blyglans (Bly og Svovl), der er temmelig udbredt i Naturen. Det er et blaaliggraat Metal, meget blødt, godt valseligt, i frisk Tilstand blankt, men hurtigt anløbende i Luften; det angribes af en Mængde forskellige Stoffer og danner giftige Forbindelser. Det er letsmelteligt og danner Legeringer med de fleste andre Metaller undtagen Zink og Jærn. Det i Handelen gaaende Bly er i Regelen forurenat med forskellige andre Metaller, ofte i betydelig Mængde.

Efter Produktionsstederne skelner man mellem: *Engelsk Bly*, som forekommer i meget forskellige Kvaliteter, fra de allerfineste (Mærkerne W. Blacket, Darlington, C. B., A. D.) til meget simple (Flint-works, Lead-works, Buckley o. a.); det gaar sædvanlig i Blokke paa ca. 60 kg. *Villacher Bly* (fra Kärnthen) er meget fint, frit for Jærn og sælges i Blokke (Mulden) paa 112—140 kg. *Freiberger Bly* og *spansk Bly* er ogsaa som oftest gode Varer, der navnlig fremkommer i halv-runde, stemplede Blokke. Mindre rene Varer er *Harzer-*, *bøhmisk* og *ungarsk Bly*. *Fransk Bly*, som gaar i Blokke paa 50 kg, er af meget vekslende Kvalitet. Det saakaldte *Abstrichblei* vindes af Affald og er temmelig urent (indeholder bl. a. Antimon); det er haardere end almindeligt Handelsbly og har Klang.

Bly anvendes til Kamre og Pander i Svovlsyrefabrikkerne, til Rør, Projektiler, Plader, Traad, til Tætning af Rørledninger o. lign. og til Fremstilling af mange Legeringer og Blypræparater (Blyhvidt, Bly sukker, Møntie, Kromgult o. fl.). — Af Legeringer kan nævnes *Haardtblei* (Antimonbly) med 12—25% Antimon, som især anvendes til Fabrikation af Typer (Skriftstøbegods) o. a. *Hagl* fremstilles af Bly med et Indhold af 0.3—0.8% Arsen. Andre Legeringer vil blive nævnt ved de følgende Metaller.

Tin (Vf. 7.4, Smp. 228°) forekommer i Naturen især som Tinsten (Tin og Ilt), der findes i England, Sachsen, Bøhmen, Australien, paa Malakka og de indiske Øer (Banka, Billiton) o. fl. St. Det rene Tin er hvidt, glinsende og meget smidigt. Naar det smeltes og stivner, bliver det krystallinsk, hvilket er Grunden til, at en

støbt Tinstang knager, naar den bøjes, idet de smaa Krystaller gnides mod hverandre; jo mere urent Tinnet er, desto svagere knirker det. Det i Handelen gaaende Tin indeholder fremmede Metaller, især Jærn, Bly og Kobber. *Engelsk* Tin fremkommer i forskellige Kvaliteter; det bedste kaldes Korn tin (grain tin); endvidere i Blokke eller Stænger, af hvilke det bedste kaldes *refined block tin*. Det fineste af alt Tin faas fra Banka, Billiton og Malakka. *Malakkatin* (straits tin) forsendes i kubiske Blokke paa 1 kg. Handelen med *Banka-* og *Billiton*-Tin (Blokke paa ca. 36 kg) er i Hænderne paa det nederlandske Handels-Maatschappij; det sælges ved halvaarlige Auktioner i Amsterdam og Rotterdam. *Sachsisk* Tin fremkommer i Stænger eller sammenrullede Plader paa 5—6 kg.

Tinfolie (Stanniol, Bladtin) er ganske tyndt Tinblik, som benyttes til Spejlbelægning og til Indpakning af Varer for at forhindre, at de bliver tørre; til Indpakning af Fødemidler maa det være frit for Bly. Foruden som Tinfolie anvendes Tin til mange forskellige Redskaber, til Fortinning af Kobber og Jærn, til Fremstilling af Tinpræparater, især for Farverier, og til en Mængde *Legeringer*. Af disse kan nævnes: *Britanniametal* bestaar af Tin med indtil 9% Antimon og smaa Mængder af Kobber og andre Metaller; bruges til Te- og Kaffe kander, Sifonhoveder, Gasmaalere, o. lign.; i flere Lande er der for saadant Brug ved Lov fastsat et vist ringe Maksimumsindhold af Bly. Lignende Sammensætning og Anvendelse har *Kompositionsmetal*, *Antifrikionsmetal*, »hvidt Metal«, kaldes forskellige Legeringer, der anvendes til Taplejer, og som bestaar af Tin og Antimon, undertiden tillige med Bly eller Kobber; f. Eks. *Babbitts-Metal* (80 Dele Tin, 15 Antimon, 5 Kobber), Legeringer med Bly benyttedes tidligere i stor Udstrækning til Kandestøberarbejder, men anvendes nu kun lidet. Om Legeringerne med Kobber se ovfr.

Vismut (Vf. 9.8, Smp. 270°) findes mest gedigent; indvindes især ved de sachsiske Blaafarveværker og paa enkelte andre Steder i Erzgebirge samt i England (af sydamerikanske Malme). Det er et sprødt, stærkt glinsende, svagt rødligt Metal. Det anvendes til Fremstilling af forskellige letsmeltelige Legeringer (Roses, Lichtenbergs, Newtons, Woods Metal), hvilke benyttes til Klichéer, Stereotypplader og Sikkerhedsventiler; endvidere bruges det til Dekoration af Porcelæn samt til nogle kemiske Forbindelser, der anvendes i Medicinen og som hvid Sminke. Det er et temmelig sjældent og dyrt Metal.

Zink (Vf 7.2, Smp. 438°) forekommer i Forbindelse med Kulsyre og Kiselsyre. Det gaar i Handelen som Blokke, Plader og Blik af forskellig Tykkelse; det rene kaldes raffineret Zink, det mindre rene Handels- eller Raazink. Det er et blaalighvidt, glinsende Metal, som ved almindelig Temperatur er meget skørt, men ved 100—150° lader sig smede og valse; ved højere Temperatur bliver det atter skørt, saa at det lader sig støde til Pulver. Det i Handelen gaaende indeholder altid Bly o. a.; men ogsaa kemisk rent Zink (i Form af tynde, runde, skøre Stænger) finder en Del Anvendelse. I Luften overtrækker Zink sig med en tynd graa Hinde af Zinkilte, der virker beskyttende paa selve Metallet. Zink anvendes til mange Redskaber, saasom Badekar o. lign., til Tagbeklædning, Tagrender, Støbegods (Lampefodder, Urkasser o. l. samt til Dekorationsgenstande til Bygninger), til Overtræk paa Jærn for at beskytte det mod Luftens Paavirkning (galvaniseret Jærn), til galvaniske Elementer, samt til Fremstilling af talrige medicinske Præparater. Om dets Legeringer med Kobber se ovfr. Zinkforbindelser er giftige.

Kadmium (Vf. 8.6, Smp. 320°) forekommer i Regelen sammen med Zink og bliver i ringe Mængder indvundet sammen med dette (Schlesien, Rhinprovinzen, Belgien). Det er blødt, glinsende hvidt, meget smidigt og knirker ligesom Tin ved Bøjning; sælges i tynde Stænger paa 50 à 100 g. Det benyttes til forskellige letsmeltelige Legeringer, til Fremstilling af en Del Præparater, som bruges i Medicinen og Fotografien, samt til Fabrikation af en meget kraftig, fin gul Farve (Kadmiumgult, Svovl-Kadmium).

Antimon (Vf. 6.7, Smp. 425°) findes navnlig i Forbindelse med Svovl som Antimonglans, Spydglansmalm. Metallet er glinsende hvidt, viser sig grovt krystallinsk paa Brudfladen og er saa sprødt, at det lader sig pulverisere. Det gaar i Handelen navnlig fra Frankrig, Storbritannien, Østerrig-Ungarn, Harzen, i tykke Skiver eller lave Kegler, som paa Endefladerne viser en ved Krystallisationen fremkommen Stjerne (deraf Navnet »*Regulus*«), der er desto tydeligere, jo renere Metallet er. Det anvendes til Fremstilling af en Del medicinske og kemiske Præparater (f. Eks. Brækvinsten) og til mange Legeringer; det gør Bly- og Tin-Legeringer haarde og glinsende. Klorantimon bruges til Brunætsning af Jærnvarer, Svovlantimon til Tændsats paa Tændstikker o. lign. Ved Anvendelse af Antimonsalte i Farverier og Tøjtrykkerier kan der opstaa lignende Forgiftninger som ved Arsen.

Arsen (Vf. 5.8) er egentlig ikke noget Metal, men har dog flere Egenskaber til fælles med Metallerne. Det forekommer i Naturen dels gedigent, dels i Forbindelse med Ilt, Svovl og de fleste Metaller. Det er næsten hvidt, men overtrækker sig hurtigt i Luften med en blaa-graa Hinde. Det vindes navnlig i Erzgebirge, Schlesien, England og Østerrig. Arsen er meget giftigt. Det finder nogen Anvendelse til Legering, navnlig med Bly (Haglfabrikationen). Vigtigere er dets kemiske Forbindelser, navnlig:

Arsensyrling, hvid Arsenik, Rottkrudt (*acide arsénieux*; *arsenious acid*), som bestaar af Arsenik og Ilt. Det fremstilles dels i Sachsen og Schlesien af Arsenikmalm i de saakaldte Gifthytter, dels som Biprodukt ved Indvindingen af Kobolt og Nikkel. Det kommer i Handelen enten som et hvidt Pulver eller som en hvid porcelænsagtig Masse (Arsenikhvidglas) pakket i Træfade eller Jærncyindre med Overflade af Træ. Det er overordentlig giftigt. Tidligere anvendtes det til Fremstilling af forskellige grønne Farver og i Anilinfarvefabrikationen, nu mest til Kreaturvask og til Konservering af udstoppede Dyr, som Røtte- og Fluegift og i Medicinen. Det benyttes ogsaa til Fremstilling af Bejdse i Tøjtrykkerierne. — Da Arsen er et af de mest udbredte Stoffer, findes smaa Mængder af det i mange Metaller, Jord- og andre Farver, Svovlsyre o. a. Syrer, Uldvarer o. s. v., men i Regelen i uskadelige Mængder.

Kobolt (Vf. 8.9, Smp. ca. 1600°) forekommer i Forbindelse med Svovl og Arsen, i Regelen blandet med Nikkel og en Del andre Metaller. Det er næsten sølvhvidt og glinsende, og lader sig polere. Selve Metallet finder endnu ikke større Anvendelse. Det kan svejses til Jærn og Staal, og et udfældet Lag staa sig godt i Luften. Af Ertsen udvindes ved Ristning (Ophedning, hvorved det meste Svovl og Arsenik bortgaar) en meget uren Blanding af Kobolttilter, som gaar i Handelen under Navn af *Safflor* eller *Zaffer* og benyttes til Fremstilling af en Række, navnlig blaa, Farver. Der fabrikeres ogsaa lignende, men rene Produkter til Porcelæns- og Fajancemaling. De fleste Koboltpræparater kommer fra Erzgebirge, mindre Mængder fra Norge, England og Ungarn.

Nikkel (Vf. 8.8, Smp. ca. 1500°) forekommer sammen med mange andre Metaller og Svovl, især i Norge, Sverige og Nykaledonien. I den senere Tid, da Brugen af Nikkel er i stærk Fremgang, er man begyndt at opsøge og bruge Nikkelmalme fra andre Steder, f. Eks. Italien, Frankrig, Nevada m. m. Nikkelfremstilling finder Sted i Nordamerika, Frankrig, England og Tyskland, hovedsagelig af Malme fra Nykaledonien. I ren Tilstand er Nikkel glinsende, sølvhvidt med et svagt gulligt Anstrøg, meget tungsmelteligt og har i det hele samme gode Egenskaber som Jærn, men det modstaar langt bedre kemiske Paavirkninger. Det lader sig bearbejde i Varmen, især efter at være smeltet med 0.12 pCt. Magnium. Det fremkommer enten som smaa Terninger eller som Blik, samt som Traad, Skaale, Digler o. s. v. Da det kan modtage en køn Politur og staa sig godt i Luften, har det faaet udstrakt Anvendelse til Overtræk paa andre Metaller, især Jærn og Messing; Overtrækningen sker i Regelen ad galvanisk Vej. Nikkel anvendes endvidere til Møntmetal (S. 467) og til forskellige Legeringer, saaledes Nysølv (se ovfr.), Arguzoid (Kobber, Nikkel, Zink, Tin og Bly), der bruges til Støbning af Kunstgenstande, hvid Nikkelbronce (Kobber, Nikkel, Zink og Tin), Konstantan (Kobber og Nikkel) til elektrisk Modstandstraad o. fl. (Nikkelstaal se Jærn.)

Mangan (Vf. 7.2, Smp. ca. 1600°) findes som *Brunsten*, Manganspat o. fl., næsten altid sammen med Jærnmalm. Hvidgraat, med lidt rødligt Skær. Ridser Staal og kan poleres. Størst Betydning har Legeringerne, hvis Haardhed forøges, f. Eks. Ferromangan, Spejljærn, Manganbronce. Saltene deraf anvendes bl. a. til Farver.

Krom (Vf. 6.8, Smp. ca. 2000°) findes især som *Kromjærnsten*. Farven er blaaighvid. Det ridser Glas. I Legeringer virker det som Mangan (Kromstaal). Saltene deraf bruges bl. a. til Fremstilling af Farver.

Jærn forekommer i Naturen navnlig i Forbindelse med Ilt, dannende *Jærnmalm*, af hvilke de vigtigste er Magnetjærnsten, Jærnglans (Blodsten, Hæmatit, Rødjærnsten), Brunjærnsten, Lerjærnsten, Bønnemalm og Jærnspat, hvilket sidste ogsaa indeholder Kulsyre. Af disse Ertsers vindes Jærnet ved Udsmeltning med Kul i Højovne. Det bedste Jærn faas, naar man bruger Trækul, dernæst Cinders el. Antracit; sjældent anvendes Stenkul. Der tilsættes ogsaa saakaldet *Flusmiddel* (Tilslag), som indgaar i Forbindelse med Urenhederne og danner den saakaldte *Slakke*, der smelter ligesom Jærnet og flyder ovenpaa dette. Det saaledes vundne Jærn, *Raa-jærnet*, er, ligesom alt andet teknisk anvendt Jærn, ikke kemisk rent, men indeholder andre dels skadelige, dels nyttige Stoffer. Det vigtigste af disse er Kulstoffet, som altid findes, og hvis Mængde i høj Grad er bestemmende for Jærnets

Egenskaber. Jærn med 0.1—0.6% *Kulstof* er sejt, let smedeligt og svejseligt, tungsmelteligt (16—2000°) og næppe hærdeligt. J. med 0.6—1.7% *K.* er mindre sejt og smedeligt, knapt svejseligt og ret tungsmelteligt. J. med mere end 2.3% *K.* er sprødt, ikke smedeligt eller svejseligt, let smelteligt (ca. 1100°). *Mangan* gør Jærnet stærkere. *Silicium* findes i alt Raajærn og Støbejærn, men fjernes ved Jærnets videre Omdannelse. *Svovl* kan taales indtil 0.2% i Støbejærn, men 0.05% gør det tyktflydende. Det gør smedeligt J. »rødsikkert«, d. v. s. skørt i Glødhede. *Fosfor* (indtil 0.8%) kan forbedre Støbejærn. *Svejseljærn* maa højst indeholde 0.3%, *Blødt Staal* 0.08%, ellers bliver det »koldskørt«.

Raajærn (*Tackjærn*; *Roheisen*; fer el. fonte cru; pig-iron) er næsten altid det Raaprodukt, som fremkommer fra Højovnen. Det udstøbes til Barrer (pigs, Masseln) af halvrundt eller firkantet Tværnsnit med krystallinsk Brud. I *graat Raajærn*, Vf. 7.2, Smp. ca. 1200°, er *Kulstoffet* (2.5—4.5%) næsten helt udskilt som Grafit. Det anvendes til *Jærnstøbegods*, da det er tyndtflydende, udvider sig ved Stærkingen og er godt at arbejde i. *Hvidt Raajærn*, Vf. 7.2, Smp. 1050°, indeholder mindre end 3.5% *Kulstof*, i kemisk Forbindelse med Jærnet. Det er haardt og skørt og bruges navnlig til Fremstilling af de andre Jærnsorter. *Spejlijærn* har 8—18% *Mangan*, Bruddet er stærkt glinsende. *Halveret Raajærn* staar mellem graat og hvidt. Naar *graat Støbejærn* afkøles hurtigt, bliver Overfladen som hvidt.

Svejseljærn (*Välljærn*; *Schweisseisen*; fer soudé; soft el. malleable iron), Vf. 7.8, fremstilles ved *Herdfriskning* (i Sverige) eller *Pudling*, idet man omsmelter Raajærn og gennemrører det under Tilstrømning af Luft, hvorved det meste af *Kulstoffet* brænder bort. Man faar til Slut en sej Klump, som hamres, overhugges og sammensvejses flere Gange. Produktet er *senet* (0.1% *Kulstof*) eller *Finkornsjærn* (0.3% *K.*), som er noget haardere.

Svejsestaal (*Vällstål*; *Schweisstaht*; acier soudé; wrought el. weld steel), Vf. 7.85, faas paa samme Maade som *Svejseljærn*, ved at man afbryder Processen, naar *Kulstofmængden* er 0.6—1.5%. Det kaldes ogsaa *Garve-*, *Raffineret St.*, *Saksestaal*. *Cementstaal* faas ved at gløde *Svejseljærnstænger* indhyllede i Trækulpulver. Det er i Regelen renere end alm. *Svejsestaal*.

Blødt Staal (*Göttjærn*; *Flusseisen*; acier doux; soft el. mild steel), Vf. 7.85, og *Haardt St.* (*Göststål*; *Flussstaht*; acier dur; hard steel), Vf. 7.86, fremstilles ved *Bessemer-* el. *Martinprocessen* i flydende Tilstand og udstøbes som kegleformige Blokke (*ingots*) el. *Staalstøbegods* (*Stålgjute*; *Stahlformguss*; acier moule; steel casting). Ved *Bessemerprocessen* fyldes det smeltede Raajærn i en Beholder, og opvarmet Luft blæses igennem, hvorved *Kulstof* og *Silicium* brænder under saa stærk *Varmeudvikling*, at Massen holdes smeltet og kan udhældes i Formene. Da det meste Raajærn indeholder *Fosfor*, anvender man ved saadant *Thomasprocessen*, idet man tilsætter *Kalk*, som optager *Fosforsyren* (Slakken derfra, *Thomaslække*, anvendes som Gødning). Ved *Siemens-Martinprocessen* smeltes Raajærn og *Smedejærnsaffald* sammen i en Flammeovn, og det deraf dannede flydende *Staal* udstøbes. Ved Tilsætning af nikkelholdigt Materiale faas *Nikkelstaal*, som er særlig stærkt.

Digelstaal, *Støbestaal* (*Gjutstål*; *Gussstaht*; a. creuset el. fondu; cast el. crucible st.), Vf. 7.8—7.9, fremstilles ved Sammensmeltning af de forskellige Sorter *Staal* i Digler. Herved kan ogsaa tilsættes andre Metaller som *Krom* og *Wolfram*, der giver særlig haardt *Staal* til Værktøj (Special, Taylor-White, Rapid-St. o. fl.). *Mittis-St.* indeholder Aluminium. *Wootz-St.* (Damascener) bestaar af *Svejseljærn* gennemtrukket med *Staal*arer. Udstøbt *Staal* bliver let bløret. Det fortættes ved Tryk og Hamring. De nævnte forskellige Jærnsorter (Støbejærn undtaget) til-dannes foreløbig ved Hamring og Valsning.

Støbejærn anvendes, hvor Stykken er af mindre Betydning, f. Eks til Kakkellovne, Komfurer, Forme o. m. a. Det erstattes mere og mere af smedeligt Jærn (Maskinfundamenter o. l.). *Svejseljærn* udmærker sig ved Sejhed. Det vales til *Plader*, *Stænger* (runde og firkantede), *Traad* (Jærntraad). Det fortrænges af *Blødt Staal*. *Svejsestaal* anvendes til Værktøj. Det fremkommer som Stænger (runde, 4- og 8-kantede). Det lægges ofte for, d. v. s. svejses paa et Stykke Værktøj, som ellers er af blødt Jærn (Økser). Størstedelen af det forædlede Jærn er *Blødt Staal*. Det fremstilles som *Stangjærn* (rundt, rektangulært, 6- og 8-kantet), *Nitte-* og *Søm-J.*, *Plader*, *Traad* (under 4 mm), *Rør* (trukne og valsede), *Fladj.* (T. 6—40 mm, Br. 2—24 Gange T.), *Baandjærn*. *Profilj.* er *Skinner*, *Vinkelj.*, T-, U-, Sprossej. o. fl. *Plader* (T. 0.3—40 mm, Br. højst 3 M.); *Panserplader* er over 40 mm, *Blik* (Sortblik) under 3.5 mm tykke. *Bølgelik*, *Riffelplader* (mønstreret), *Gitterjærn*.

Jærntraad er i Alm. rund, men ogsaa *Façontraad* (Briller), *Sømjærn* (Traadstifter). *Blødt Staal* har finkornet, blaaliggraat Brud.

Haardt Staal anvendes nu til *Jærnbanseskiner*. Ellers fremkommer det mest som *Stænger* og *Plader* og anvendes til Værktøj, der skal arbejde i bløde Stoffer (Træværktøj, Spader, Plove). Det bliver haardere end Svejsestaal, men er vanskeligere at behandle. Med over 1% Kulstof er det usvejseligt. — *Digelstaal* egner sig navnlig til Værktøj til haarde Metaller, til meget stærk Traad (Kabler) samt særlig stærkt *Staalstøbegods*. Det fremkommer som Stænger med forskelligt Tværsnit, ofte 305 mm lange (1 eng. Fod), *Fodstaal*.

Svejse-, Haardt og Digelstaal kan hærdes ved Glødning og hurtig Afkøling. Derved bliver det skørt (File), men gengives Sejheden ved »Anløbning«, d. v. s. Opvarmning til 225° (lysegult)—310° (mærkeblaat).

Jærnproduktionen er ca. 20 Gange andre Metaller. Den største er Nordamerikas (ca. 17 Mill. Tons), derefter kommer Tyskland, England, Rusland, Frankrig, Østerrig-Ungarn, Belgien, Sverige og Japan. Det *svenske Jærn* er særlig godt, fordi Malmene er meget rene, og Trækul anvendes en Del ved Jærnudvindingen. Sverige og navnlig Spanien udfører store Mængder Malm. Danmark indfører alle Slags Jærn fra England, Tyskland, Sverige, Belgien og Frankrig.

Jærn beskyttes mod Rust ved at overtrækkes med: Tjære, Oliefarve (Mønnie), Lak, Tin (*Hvidblik* el. *tin-plates*, *fortinnede* Varer), Zink (*galvaniseret J.*), Kobber, Bly, Nikkel, Emaile o. s. v. Fortinning og Forzinking sker ved Neddypning af de rensede Genstande i smeltet Tin el. Zink, Forkobring o. s. v. ad galvanisk Vej. *Emaillering* udføres ved at overtrække de af Sortblik (eller Støbejærn) fremstillede Genstande med et Lag af fint pulveriseret Glasur og ophede dem til ca. 1000°, hvorved Glasuren smelter fast. Oftest paasmeltes først en gennemsigtig Glasur, og derefter en farvet uigennemsigtig.

Aluminium (Vf. 2.6, Smp. 700°) forekommer overordentlig udbredt i Naturen, idet det i Form af kiselsurt Aluminium danner Hovedbestanddelen af mange Bjergarter, f. Eks. Feldspat og Glimmer, ligeledes af Lerskifer og Ler, og saaledes findes overalt i Jorden. I Forbindelse med Fluor og Natrium danner det Kryolit (Grønland). Tilvirkningen af Aluminium er ikke ret gammel, og man har hidtil været henvist til at benytte enkelte sjældnere, temmelig rene Forbindelser (Bauxit) til dets Fremstilling, som sker i den elektriske Ovn og kun kan betale sig, hvor man har betydelig Vandkraft eller meget billigt Brændsel. Det kommer i Handelen som Barrer, Plader, Traad og Spaaner. Det er et hvidt, svagt blaaligt, glinsende, temmelig haardt Metal, ofte forurenset med Jærn og Silicium (Kisel). Det er det letteste af de Metaller, som kan anvendes i Teknikken, det lader sig let polere og kan vales ud til de tyndeste Plader. Det holder sig udmærket baade i tør og fugtig Luft, og angribes næsten ikke af Salpetersyre, heller ikke af Svovlbrinte. Paa Grund af disse Egenskaber vil det, naar det lykkes at fremstille det billigere end nu (f. Eks. af Feldspat eller Ler), sikkert faa en overordentlig stor Anvendelse. Det bruges nu til Smykker, til forskellige Instrumenter, som gerne skal være lette, til kunstige Tandsæt, Bordservicer m. m. Størst Anvendelse finder det i Legeringer navnlig med Kobber (Aluminiumbronze, se ovfr.), som Til sætning til Svejsejærn (*Mitis*) og Messing, hvorved dette lettere lader sig støbe og smede. Aluminiumspaaner anvendes ved Raffinering af Staal o. a. Metaller; blandet med Jærnilte til »*Thermit*«.

Magnium (Vf. 1.74, Smp. 408°) findes i Naturen i forskellige Forbindelser som Magnesit, Dolomit, Karnallit, Serpentin o. a. Bjergarter, ligeledes i Havvand og Kildevand. Metallet udvindes af Karnallit ved Elektrolyse og kommer mest i Handelen som Blik, Baand og Pulver. Benyttes til Raffinering af Metaller og stærk Lysudvikling (Øjeblikksfotografering).

III. Syrer og Salte.

1. Syrer.

Ved en *Syre* forstaar man et Stof, som i Almindelighed har en sur Smag, og som kan farve blaa Plantefarvestoffer røde. Til at prøve, om et Stof er en Syre, benytter man det saakaldte Lakmospapir, d. e. Filtrerpapir, som er farvet med en Opløsning af Lakmosfarvestof; dog maa det erindres, at enkelte Salte (f. Eks. Alun) overfor Lakmospapir forholder sig paa samme Maade som Syrerne,

altsaa farver det blaa Lakmospapir rødt. De Syrer, som vindes af mineralske Raastoffer, kaldes *Mineralsyrer* i Modsætning til *organiske Syrer*, der vindes af vegetabiliske eller animalske Stoffer. Her skal kun de første omtales, medens de vigtigste organiske Syrer findes omtalte dels under Gæringsprodukter (Eddike), dels under Salte af organiske Stoffer.

Svovlsyre (*acidum sulfuricum*; *Schwefelsäure*; *acide sulfurique*; *sulphuric acid*) fremstilles af *Svovlkis* (en Forbindelse af Svovl og Jærn), Kobberkis, Zinkblendø o. l. »Kisen«^c ristes, hvorved Svovlet brænder til *Svovlsyrning*, som i store Blykamre forener sig med Ilt (fra Luften) og Vanddampe til Svovlsyre (*Kammersyre*), der samler sig paa Bunden og aftappes. Denne anvendes ofte som den er, men koncentreret ogsaa ved Inddampning, først i Blypander og tilsidst i Glas- eller Platinkar, hvorved man faar *Almindelig, engelsk* eller *koncentreret Svovlsyre*, Vf. 1.84 el. 16° Beaumé (jfr. Brændevin). Den bringes i Handelen i Glasballoner (Demijahns), som rummer 75—125 kg, og er nedsatte i straaforede Vidiekurve. Flaskerne lukkes med Lørpropper og tætnes med Svovl, Lør el. Ign. Syren er ofte mørkt-farvet af organiske Stoffer, hvilket til de fleste Anvendelser er uden Betydning. Derimod gør Forurening af Bly, Jærn, Arsen el. Salpetersyre den uanvendelig i mange Tilfælde (f. Eks. til Glykose). Den raa Syre kan raffineres ved Destillation, hvorved faas f. Eks. *Tekn. arsenfri Svovlsyre* og *Kemisk ren Svovlsyre (a. s. puriss.)* Naar de nævnte Urenheder kun er til Stede i forsvindende Mængde, kan Syrens Styrke bestemmes ved Vægtf., der er des større, jo mindre Vand den indeholder, ellers kræves en kemisk Undersøgelse. Koncentreret Svovlsyre er olieagtig (*Vitriololie*) og koger ved 338°. Den er stærkt ætsende, fordi den tiltrækker Vand af de Stoffer, den kommer i Berøring med. Derfor forkuller den organiske Stoffer, som Hud, Papir o. a. Af samme Grund maa den opbevares i vel tillukkede Beholdere. Skal Syren fortyndes, maa den hældes i Vandet under Omrøring, ikke omvendt, da der sker en stærk Opvarmning, som kan bevirke Sprængning, hvis Vand hældes i Syren. — Svovlsyre er ved alm. Temperatur den stærkeste af alle Syrer, d. v. s. den uddriver alle andre Syrer af deres Forbindelser, og opløser de fleste Metaller. Den anvendes i omtrent alle kemiske Industrigrøne, og fremstilles i de fleste Lande, hovedsagelig dog i England og Tyskland. Hovedmængden (ca. $\frac{9}{10}$ af Produktionen) bruges i Soda- og Gødningsfabrikkerne (Kammersyre), men i øvrigt anvendes den ved Fremstilling af andre Syrer, Glykose, Raffinering af Metaller, Olier, Petroleum, til elektriske Akkumulatører o. s. v. — *Vandfri Svovlsyre, a. s. anhydricum* krystalliserer i hvide Naale og forsendes i Jærntromler (20—50 kg) til Brug i Tjærefarvefabrikationen. — *Rygende Svovlsyre, a. s. fumans*, er en mørkt-farvet olieagtig Vædske, som udsender hvide Dampe (af Svovlsyre). Den forsendes i Stenøjsflasker (ca. 25 kg) og anvendes til Opløsning af Indigo, men er efterhaanden fortrængt af den engelske Svovlsyre.

Svovlsyrning er en Luftert af sur stikkende Lugt og Smag. Ved Tryk og Afkøling fortættes den til Vædske, der gaar i Handelen i stærke Jærnbeholdere. Den anvendes til Blegning af Silke, Straa, Uld, Desinficering, Rensning af Sukker o. s. v.

Salpetersyre, *Skedevand (acidum nitricum; aqua fortis; Salpetersäure; acide nitrique; nitric acid)* fremstilles ved at destillere Chilesalpeter (salpetersurt Natron) med Svovlsyre. Den gaar i Handelen som raa Salpeters. el. *Skedevand* (Vf. 1.19—1.26; 23—30° Beaumé), *dobbelt Skedevand* (Vf. 1.28—1.40; 31—41° B.), *kemisk ren og rød rygende Salpetersyre* (Vf. ca. 1.50; 52° B). Styrken bestemmes som ved Svovlsyre; sælges i Regelen efter Grader Beaumé. Forsendes i store Glasballoner eller (den rygende) i Stenflasker, som indpakkes i Infusoriejord o. lign. Meget giftig og stærkt ætsende; farver Huden, Silke og andre organiske Stoffer gule; opløser de fleste Metaller; bruges til Fremstilling af forskellige salpetersure Salte, f. Eks. salpetersurt Sølv (Helvedessten), salpetersurt Jærn (Jærnbjædsø i Farverier); til Adskillelse (»Scheiden«, deraf »Scheidewasser«) af Sølv, som den opløser, fra Guld, som den ikke angriber. Benyttes endvidere til Åtsning af Staal, Kobber m. m. og til Fremstilling af Dynamit, Nitrobenzol, Skydebomuld o. a. Nitroforbindelser.

Saltsyre, *Klorbrinte (acidum hydrochloricum el. muriaticum; Salzsäure; acide chlorhydrique; nitric acid)* fremstilles ved at destillere almindeligt Salt (Kogsalt, Klornatrurium) med Svovlsyre, hvorved svovlsurt Natrium bliver tilbage (benyttes ved Fabrikationen af Soda), medens Klorbrinte gaar bort i Luftform og ledes ned i Vand, som opsluger den. Den koncentrerede Syres Vægtfylde er 1.20 (24° B.), svagere Syrer 1.15—1.17 (19—20° B.). Den raa Syre er i Regelen farvet gul af opløst Jærn og organiske Stoffer, indeholder som oftest ogsaa Arsen og Svovlsyre; den rene Syre er farveløs. Stærk Saltsyre »ryger«^c i Berøring med Luft, og lugter stikkende surt. Forsendes paa Glasballoner. Er giftig og ætsende,

dette dog ikke i saa høj Grad som Salpetersyre; anvendes til Fremstilling af Klor og en Række Klorforbindelser og i mange andre kemiske Fabrikationer, i Medicinen o. s. v. — »Kongevand« er en Blanding af Saltsyre og Salpetersyre, som opløser Guld og Platin.

Borsyre (*acidum boricum*; *Borsäure*; *acide borique*; *boric acid*) er et fast Stof, der krystalliserer i smaa, glinsende hvide Blade, som er opløselige i Vand og Alkohol. Forekommer i Naturen som Mineraliet Sassolin, men indvindes navnlig af vulkanske Vanddampe, der strømmer ud af Jorden i Toscana og Kalifornien. Anvendes til Konservering af Fødemidler (Tilsætning til Mælk og Smør er forbudt i de fleste Lande) og findes derfor i de fleste *Præservingpulvere* (Aseptin), i Glas- og Porcelænsindustrien, til Fremstilling af Borax og borsurt Mangan (»Siccativ, Tørremiddel) og i Medicinen (Borvand).

Kulsyre (*acidum carbonicum*; *Kohlensäure*; *acide carbonique*; *carbonic acid*) er en Luftart, som nogle Steder strømmer ud af Jorden (Rhinegnene o. m. a. St.); dannes ved Forbrænding af Koks og ved Gæring eller uddrives af Kalksten ved Glødning o. s. v. Den sælges i flydende Tilstand, efter at være rønsat og fortættet ved Tryk. Den forsendes i meget stærke Staalcyindre (Netto 4–30 kg). 1 kg flydende Kulsyre svarer til ca. 500 L. luftformig Syre. Cyindrene er forsynede med en paaskruet Hætte, som dækker over en Ventil, gennem hvilken Kulsyren kan slippes ud, naar den skal bruges. Anvendes især til Ølftapning, til Mineralvandsfabrikation, i Kuldemaskiner og i Metalstøberier.

2. Salte.

Salte er kemiske Forbindelser, som fremkommer af Syrerne derved, at disse ombytter noget af eller al den Brint, som findes i enhver Syre, med et eller andet Metal. Saltet benævnes baade efter den Syre og det Metal, det indeholder. Mange Salte indeholder kemisk bundet Vand, som gaar bort ved Opvarmning, for nogles Vedkommende allerede ved Hønligheden i Luften, i hvilket Tilfælde Saltet siges at forvitre; f. Eks. naar de klare Sodakrystaller ved Hønligheden smuldrer til et hvidt Pulver. Omvendt er der andre Salte, som tiltrækker Fugtighed af Luften og derpaa opløser sig i det tiltrukne Vand; saadanne Salte (f. Eks. Potaske) siges at flyde hen. Saltene kan være opløselige eller uopløselige i Vand. Det er her nærmest de opløselige, som skal omtales; de uopløselige findes væsentlig omtalte under *Farver*.

A. SVOVLSURE SALTE (SULFATER).

Glaubersalt, svovlsurt Natron (*sulfas natricus*, *natrium sulfuricum*; *sulfate de soude*; *sulphate of soda*) bestaar af Svovlsyre, Natrium og Vand. Det danner klare, farveløse Krystaller, som forvitrer i tør Luft og er meget let opløselige i Vand. Forekommer i mange Mineralkilder og faas forøvrigt som Biprodukt ved forskellige kemiske Fabrikationer. Sælges dels vandholdigt i forskellige Renhedsgrader, dels vandfrit (»kalcineret Glaubersalt«, »Sulfat«); anvendes i Medicinen, til Fabrikation af Glas, Soda, i Farverier m. m.

Bittersalt, *Engelsk Salt* (*sulfas magnescicus*, *magnesia sulfurica*; *Bittersalt*; *sel amer*, *sulfate de magnésie*; *Epsom salt*) er svovlsur Magnesia og indeholder Vand; fremkommer oftest i smaa farveløse, fugtige Krystaller, som er letopløselige i Vand; smager saltagtig bittert, virker aførende og forvitrer i Luften. Vindes af Mineralkilder og som Biprodukt ved Saltudvinding. Det bruges i Medicinen, til kemiske Præparater samt i ikke ringe Udstrækning til Imprægnering af lette Bomuldstøjer for at gøre dem uforbrændelige. Indeholder ofte Glaubersalt.

Alun (*alumen*; *Alaun*; *alun*; *alum*) er Fællesbetegnelsen for forskellige Salte, som alle indeholder Svovlsyre og Lerjord og desuden enten Kali, Ammoniak eller Natron. Forekommer sjældent i Naturen, men fremstilles af forskellige Mineraler, saason Alunsten, Alunskifer og Alunjord. *Kali-* og *Ammoniakalun* er de almindeligste og ligner hinanden meget; ved Opvarmning afgiver de begge deres Krystalvand og bliver til saakaldt »brændt A.«; ved stærkere Opvarmning sønderdeles Ammoniakalun. *Natronalun* er vanskelig at fremstille jærnfrit og finder derfor næsten ingen Anvendelse. I Handelen fremkommer A. som større terningformede Krystaller el. Krystalpulver, ofte noget forvitret. Smagen er sødlig, ubehagelig sammensnærende. Der gøres ingen Forskel paa Kali- og Ammoniak-A. Deres Værdi afhænger af Renheden; navnlig maa de til Brug for Farverier være jærnfri. Derfor er den saakaldte *romerske A.*, som kommer i Handelen fra Civita vecchia, Livorno og Marseille, særlig efterspurgt; den indeholder vel noget Jærn, men i uopløselig Tilstand, og giver en jærnfri Opløsning, som let kan skilles fra det jærn-

holdige Bundfald. *Levantisk* el. *tyrkisk* A. (fra Lilleasien) ligner den romerske, men indeholder meget Kalk. *Fransk* A. forekommer baade jærnholdig og jærnfri; *ungarsk* staar nær ved den romerske; ogsaa af *tyesk* og *svensk* findes gode Kvaliteter; *engelsk* er hyppig stærkt jærnholdig.

A. bruges især til Fremstilling af Lakfarver, i Farverier og Tøjtrykkerier, Hvidgarverier, Papirfabrikker, Guldvarefabrikker, i Medicinen m. m. Dens virksomme Bestanddel er den svovlsure Lerjord; dette Salt fremstilles ogsaa særskilt under Navn af *koncentreret Alun* (Aluminiumsulfat). »*Alunkager*« er en uren svovlsur Lerjord; anvendes i Papirfabrikkerne. *Kromalun* kan betragtes som Kalialun, hvis Lerjord er erstattet af Krom; danner temmelig letopløselige, store, sortviolettede Krystaller, der ved Forvitring bliver lysegrønne; anvendes i Farverier. Ligeledes *Jærn-A.*

Jærnvitriol, *grøn Vitriol*, svovlsurt Jærnforilte (*sulfas ferrosus, ferrum sulfuricum; Eisenvitriol; couperose verte, sulfate de fer; copperas, green vitriol*) bestaar af Jærn, Svovlsyre og Vand. Den fremstilles paa mange Maader, især af Svovlkis, som ved Henliggen i Luften forandres til Jærnvitriol, der opløses i Vand og bringes til at krystallisere i Kar, i hvilke der er stillet Træpinde, hvorpaa de kønneste Krystaller (»*Druevitriol*«) afsætter sig, medens den utydelig krystalliserede »*Tavlevitriol*« afsætter sig paa Bunden og Siderne. Jærnvitriol bruges i Farverierne, til Blæk, rygende Svovlsyre o. a. m. Den skal være tør og blaaliggrøn, ikke gulgrøn eller gulbrun, hvilket tyder paa et til Farvebrug skadeligt Indhold af Jærntveilte; et Indhold af Kobber plejer ikke at skade i Farverier, men gør Stoffet ubrugeligt til Blæk. Det rene Salt er et blegrønt Krystalpulver eller større prismatiske Krystaller. Det anvendes i Medicinen, Fotografien (Fremkaldervædske) og Laboratorier. »*Sortvitriol*« er en meget uren Jærnvitriol.

Kobbervitriol, *blaa Vitriol, Blaasten*, svovlsurt Kobber (*sulfas cupricus, cuprum sulfuricum; vitriol de cuivre, v. bleu, sulfate de cuivre; blue vitriol*), bestaar af Kobber, Svovlsyre og Vand; indvindes af Kobberkis paa lignende Maade som Jærnvitriol; faas ogsaa som Biprodukt i Kobberværkerne. God Kobbervitriol fremtræder som store mørkeblaa Krystaller, der ikke maa være grønne eller hvide (forvitrede) paa Overfladen, og som ikke maa indeholde Jærn; ogsaa et Indhold af fri Svovlsyre er skadeligt til mange Anvendelser. Bruges i Galvanoplastikken, endvidere i Tøjtrykkerier og Farverier, til Imprægnering af Træ (Telegrafstænger, Sveller), til Bejdning af Saakorn (for at dræbe Svampesporer), medicinsk Brug m. m.

Zinkvitriol, *hvid Vitriol, (sulfas zincicus, zincum sulfuricum; schwefelsaures Zinkoxyd; sulfate de zinc; sulphate of zinc)* bestaar af Zink, Svovlsyre og Vand; danner vandklare, forvitrende, let opløselige Krystaller. Til medicinsk Brug fremstilles den i ren Tilstand af enkelte kemiske Fabrikker; den urene Handelsvare, der er en hvid, melisagtig, tæt Masse, fremstilles af Zinkblænde (Svovlzink) paa lignende Maade som de andre Vitrioler. Anvendes i Medicinen, som Klaringsmiddel for Fernisser, til Desinfektion, Fremstilling af Zinkfarver m. m.

Svovlsur Ammoniak (*sulfas ammonicus, ammoniacum sulfuricum; sulfate d'ammoniaque; sulphate of ammoniac*) forekommer i vulkanske Egne, men fremstilles især af det ammoniakholdige Vand fra Gasværkerne, til Dels ogsaa af raadden Urin. Det danner farveløse, vandfri, letopløselige, luftbestandige Krystaller. Anvendes navnlig til Kunstgødning; maa til dette Brug ikke indeholde Cyanforbindelser.

Svovlsurt Kali, (*sulfas kalicus, kalium sulfuricum; sulfate de potasse; sulphate of potash*) danner farveløse, vandfri, letopløselige Krystaller; indvindes dels af Kalisalte (Stassfurterlejerne i preussisk Sachsen), dels som Biprodukt ved forskellige Fabrikationer; anvendes til Gødning, Glasfabrikation og til Fremstilling af Alun.

Svovlsyrligt Natron, *Natriumsulfid (sulfis natricus; Schwefelsaures Natron; sulfite de soude; sulphite of soda)* er et vandfrit Pulver eller klare vandholdige Krystaller, der let opløses i Vand. Det anvendes i Fotografien og ligesom *Tvesvovlsyrligt N.* som »*Antiklor*«, for at uskadeliggøre den Rest af Klor, der bliver tilbage i Tøjet efter Blegningen.

B. SALPETERSURE SALTE (NITRATER).

Salpeter, salpetersurt Kali (*nitras kalicus; nitrate* el. *azotate de potasse; nitrate of potash*) bestaar af Kalium og Salpetersyre. Det forekommer i Jordbunden, dannet ved kvælstofholdige organiske Stoffers Forraadelse; men fremstilles mest som »*Konversionssalpeter*«, ved at opløse Natronsalpeter og Klorkalium (fra Stassfurt) i Vand, hvorved der udskilles Salt, som frafiltreres, medens Kalisalpeteret først ud-

skilles ved Indkogning af Luden. Det vaskes og omkrystalliseres og kommer i Handelen som et fint Krystalpulver, *Melsalpeter*, pakket i Træfustager. Det kan ogsaa forekomme som søjleformede, farveløse, prismatiske Krystaller. Ved Anvendelse til Krudt maa det ikke indeholde Natronforbindelser, da det saa tiltrækker Fugtighed. En Del indføres fra Ostindien. Det bruges til Krudt og andre Sprængstoffer, i Glasfabrikationen, o. s. v.

Chilesalpeter, salpetersurt Natron (*nitras natricus*; *nitrate de soude*; *nitraté of soda*) bestaar af Natrium og Salpetersyre. Det findes især i Chile, Peru og Bolivia, underkastes paa Stedet en Rensning, og eksporteres som *Raasalpeter* navnlig fra Iquique og Antofagasta. Det anvendes, da det er billigere end Kalisalpeter, især til Gødning og til Fremstilling af Salpetersyre og Kalisalpeter, derimod kan det ikke bruges til Krudt, da det tiltrækker Fugtighed af Luften. I ren Tilstand krystalliserer det i tærninglignende Krystaller (*kubisk S.*). Smagen er saltagtig, bitter, kølende.

Hølvædessten, salpetersurt Sølv (*nitras argenticus*, *argentum nitricum*, *lapis infernalis*; *Höllenstein*; *nitrate d'argent*; *nitrate of silver*) faas ved at opløse rent Sølv i Salpetersyre og inddampe Opløsningen. Det danner klare Krystaller eller støbes til tynde Stænger; ætser dyriske Stoffer og udskiller ved Berøring med organiske Stoffer, under Lysets Paavirkning, Sølv; anvendes i Medicinen, Fotografien, til Farvning af forskellige Stoffer, Fremstilling af Sølvforbindelser o. a.

C. KLORFORBINDELSER.

Salt, *Kogsalt*, *Køkkensalt*, *Klornatrium* (*chloretum natricum*; *sel commun*; *common salt*) er en Forbindelse af Klor og Natrium. Det findes dels i fast Tilstand som Stensalt, dels opløst i Havvandet og i mange Kilder. Kømisk rent Kogsalt er farveløst og luftbestandigt, men Handelsvaren indeholder altid smaa Mængder fremmede Salte, som tiltrækker Fugtighed. — *Stensalt*, *Bjærqsalt* (*sel gemme*; *rock salt*) forekommer mange Steder i mægtige Masser, saaledes bl. a. i Galizien (de store Saltværker ved Wieliczka og Bochnia), i Spanien, i Cheshire i England (Liverpool Salt), flere Steder i Tyskland (f. Eks. ved Stassfurt), ved Orenburg i Rusland o. s. v. Det danner tærningformede Krystaller eller uformede Stykker, er gennemskinnende, undertiden helt gennemsigtigt, hvidt eller ved Urenheder farvet rødligt, blaaligt, graaligt eller grønligt. Wieliczka-Salt sælges enten i store Blokke (Balwanen) eller i Smaastykker pakkede i Fade (Bruchsalz, Minutiensalz). — *Havsalttet* (*sea salt*, *bay salt*) vindes af Havvandet, som indeholder i Nordsøen ca. 2,4, i Atlanterhavet ca. 2,9, i Middelhavet ca. 2,6 pCt. Kogsalt foruden andre Salte. Man leder Vandet ind i store flade Bassiner, i hvilke det fordamper ved Solvarmen, saa at Saltet udkrystalliserer. Saadan Saltindvinding finder navnlig Sted i Portugal (St. Ybes), Spanien (Figueras), Frankrig, Italien, Østerrig; i England inddampes Søvandet ved kunstig Varme. Paa lignende Maade vindes Saltet af indenlandske Saltsøer f. Eks. i Rusland, Amerika o. a. St. Det raa Salt er ofte rødligt og temmelig urent, hvorfor det hyppig underkastes en Raffinering (Smørsalt, Køkkensalt, Bordsalt); simple Varer indeholder ofte kun 80% Kogsalt og i øvrigt andre Salte, Sand og Ler. — *Kildesalttet* faas ved Koncentrering og Indkogning af de fra Saltlejer udspringende Saltkilder og er af meget forskellig Renhed og Udseende.

Foruden til at spises og til at konservere Fødemidler anvendes Salt i Agerbruget (»Høsalt«), til Fremstilling af Soda, Saltsyre og Klor, i Sæbesyderier, til Saltglasering af Lervarer o. s. v. I nogle Lande betales der Skat af Salt til Menneskeføde, men ikke af Salt, som ved Iblanding af visse lovmæssig foreskrevne Stoffer er gjort uskikket til at anvendes uden i Industrien og Agerbruget (»denatureret« Salt). Danmark indfører Salt fra England, Tyskland og Portugal.

Tinsalt, *Tinforchlor* (*chloretum stannosum*; *Zinnsalz*, *Zinnchlorür*; *proto chlorure d'étain*; *tinsalt*), bestaar af Tin, Klor og Vand. Danner farveløse, giftige Krystaller, som med Vand giver en Opløsning af modbydelig Smag. — Andre Klorforbindelser af Tin er *Tinkomposition*, *Fysiksalt* (en Blanding af Tinsalt og Tintveklor) og *Pink-salt* (Tintveklor og Salmiak), hvilke alle anvendes i Farverierne.

Salmiak, Klorammonium, saltsur Ammoniak (*sal ammoniacum* m. m.; *chlorure d'ammonium*; *hydrochlorate of ammonia* m. m.) bestaar af Klorbrinte og Ammoniak. Det fremstilles mest af Gasvand ved Destillation, hvorved der dannes Ammoniak, som ledes ned i Saltsyre; den herved fremkomne Opløsning af Salmiak inddampes, og de udskilte Krystaller bliver enten omkrystalliserede som et fint Krystalpulver eller sublimerede, d. v. s. de ophedes saaledes, at Salmiaken forflygtiges, og de dannede Dampe fortættes igen i den kolde Del af Apparatet. Den sublimerede Salmiak er en fast traadet krystallinsk Masse. Gul Farve tyder paa Jærnindhold,

som forringer Værdien. Salmiak bruges ved Lodning, Fortinning, Forzinkning, i Farverierne, til Fremstilling af forskellige Ammoniakpræparater, kemisk ren i Medicinen.

Kviksølvklorid, *Sublimat* (*chloretum hydrargyricum corrosivum*) bestaar af Kviksølv og Klor. Det er et hvidt i Vand opløseligt Pulver, som er en meget stærk Gift. Det anvendes i Fotografien, til Bejdning, og navnlig som antiseptisk Middel (»Sublimatvand«).

D. KLORSURE OG KLORUNDERSYRLEDE SALTE.

Kloralk, *Blegkalk*, *Blegpulver* (*calcaria chlorata* m. m.; *chlorure de chaux*; *chlorite of lime* el. *bleaching powder*) er, som det gaar i Handelen, en Blanding i vekslende Forhold af klorundersyrlig Kalk, Klorcalcium og Kalk, der fremstilles ved at lede luftformigt Klor henover brændt Kalk. Det danner et hvidt, gulligt eller graat Pulver, der lugter af Klor og næsten er fuldstændig opløseligt i Vand; indseer med Begærlighed Fugtighed og fordæres af Luft og Lys. En Opløsning af Kloralk er et kraftigt Blegemiddel for Plantefarvestoffer og anvendes til Blegning af Lærred, Bomuld og Papirmasse; bruges ogsaa som desinficerende Middel. Indholdet af »virksomt Klor«, d. v. s. den Vægtmængde Klor, som kan frigøres ved Tilsætning af Syre, udtrykkes i saakaldte »Grader«. I Frankrig betegner Graderne Antallet af de i 1 Kilogram Kloralk indholdte Liter Klor, medens man ellers ved Grader forstaaer Vægtprocenter virksomt Klor; franske Grader omregnes til Vægtprocenter ved at multiplicere Gradetallet med 0.3177. God Kloralk er højest 36 pCt.

En lignende Virkning som Kloralk har »Blegvand«, en klar Opløsning af Kloralk el. *Kloratron* (*Eau de Javelle*, *Eau de Labarraque*).

Klorsurt Kali, *Kaliumklorat* (*chloras kalicus*; *chlorate de potasse*) er en Forbindelse af Kalium og Klorisyre. Danner glinsende hvide Krystalblade, som er tungt-opløselige i koldt Vand og giftige; er ofte forurenset med Klorkalium, hvilket ned-sætter Værdien; anvendes til Sats paa Tændstikker, til Fyrværkerisager, i Tøjtrykkerier og i Medicinen. Det kaldes i daglig Tale ofte fejlagtig Klorkali.

E. BORSURE OG KROMSURE SALTE.

Borax, *borsurt Natron* (*biboras natricus*; *borate de soude*; *borate of sodium*) bestaar af Borsyre, Natrium og Vand. Det findes i Naturen dels i fast Form (Peru og Bolivia), dels opløst i forskellige Indsøers Vand (i Tibet o. a. St. i Asien, men navnlig i udtømmelige Mængder i Kalifornien og Nevada). Det afsætter sig som mægtige Lag paa Bunden af Søerne, hvilke Allejringer i de asiatiske Søer er meget urene. Saadan raa Borax (Tincal, Pounxa) indførtes tidligere fra Asien og raffineredes i Europa, navnlig i Venedig; Navnet »venetiansk Borax« har siden holdt sig som almindelig Betegnelse for raffineret Borax. Nu til Dags fremstilles Borax i Europa væsentlig af Borsyre, til Dels ogsaa af borsur Kalk, ved Behandling med Soda; betydelige Mængder indføres fra Kalifornien. Efter Krystalformen skelner man mellem »prismatisk« og »oktaedrisk« Borax (Juveller-Borax), af hvilke den sidste indeholder mindre Vand og altsaa er mere værdifuld end den prismatiske. Borax forfalskes undertiden med Alun eller Kogsalt. Ved Ophedning afgiver den alt sit Vand og bliver til en hvid, sprød Masse (kalcineret, brændt Borax), som ved yderligere Ophedning smelter til en klar Masse (Boraxglas). Borax bruges som Konservingsmiddel for Fødevarer, ved Smeltning af Guld, i Glas- og Lervarefabrikationen, i Farverier og Vaskerier, ved Lodning, mange kemiske Fabrikationer o. s. v.

Kromsurt Kali (*chromas kalicus*, *kalium chromicum*; *chromate de potasse*; *chromate of potassium*) bestaar af Kromsyre og Kalium. Fremstilles ved at smelte Krom-jærnsten med Salpeter; ved forskellig ledet Proces faas enten det *neutralt*, *gule*, *enkelt kromsure Kali* eller det *sure*, *røde*, *dobbelt*, *tvækromsure Kali*, af hvilke det første danner smaa gule, det sidste store røde Krystaller, begge opløselige i Vand. Det gule er giftigt. Anvendes i Farverier og Tøjtrykkerier, til Blæk, i galv. Batterier, til Fremstilling af de fleste Kromforbindelser, ved adskillige af de nyere Reproduktionsmaader for Tegninger m. m. Til sidstnævnte Brug anvendes ogsaa *kromsur Ammoniak*. Det *tvækromsure Kali* fortrænges mere og mere af det tilsvarende Natriumsalt, som er billigere, lettere opløseligt og procentvis indeholder mere Kromsyre. Hyppige Forfalskninger finder Sted med svovlsurt Kali, Salpeter o. a.

F. KULSURE SALTE (KARBONATER).

Potaske, *kulsurt Kali* (*carbonas kalicus*, *kalium carbonicum* m. m.; *Pottasche*, *potasse*; *potash*) bestaar i ren Tilstand af Kulsyre og Kalium. Den i Handelen gaende Potaske er imidlertid altid uren og indeholder større eller mindre Mængder af kulsurt Natron, svovlsurt Kali, Kloralkium og Kiselsyre. Kulsurt Kali findes i

Asken af mange Planter, og Potaske fremstilledes tidligere udelukkende af Træaske, hvilket endnu finder Sted især i Rusland, Østerrig og Nordamerika, men faar mindre og mindre Betydning. Ved Fordampning af Vandet og Glødning af Inddampningsresten indvindes Potaske af Melassebærme og Vadskevandet fra Uldvaskeriene. Navnlig fabrikeres dog nu til Dags store Mængder Potaske af Klorkalium og svovlsurt Kali fra Stassfurt.

Den raa Potaske, som er den almindelige Handelsvare, er en sammensintret eller kornet Saltmasse, hvid eller graaliggul (Kul), blaalig eller grønlig (Mangan), rødlig (Jærn). Den tiltrækker Fugtighed og maa derfor opbevares i tætte Beholdere. Værdien retter sig navnlig efter Indholdet af kulsurt Kali, hvilket maa bestemmes ved en kemisk Analyse.

Amerikansk Stenaske og Perleaske (som ofte indeholder Ætskali), indeholder ca. 70%, *Roebærmaske* ca. 95%, *Uldsvedaske* ca. 79%, *Mineral-Potaske* (af Klorkalium) 92—98% kuls. Kali. Potaske finder udstrakt Anvendelse, saaledes til Glasfabrikation, i Farvefabrikker, Vadskerier, Sæbefabrikker og til mangfoldige kemiske Arbejder.

Renset kulsurt Kali (renset Potaske) er et hvidt henflydende Pulver; til medicinsk Brug renses det yderligere til *rent kulsurt Kali*, som ogsaa fremstilles ved Glødning af Vinsten. Det rene Salt opløses fuldstændig i destilleret Vand, medens de andre Sorter efterlader et Bundfald. — Af kulsurt Kali fremstilles ved Behandling med Kalk det saakaldte *Ætskali*, der bruges en Del i Kemien og til Fremstilling af bløde Sæber.

Soda, *kulsurt Natron* (*carbonas natricus, natrium carbonicum; carbonate de soude; soda*) bestaar i ren Tilstand alene af Kulsyre og Natrium. Som den gaar i Handelen, er den forurenset med flere andre Salte; Værdien afhænger væsentlig af Indholdet af rent kulsurt Natron. Soda findes opløst i mange Kilder og Søer (Natronsøer) eller udvitret af vulkanske Bjergarter og indvindes saaledes f. Eks. i Ungarn, Ægypten (»Trona«) og Amerika. Endvidere bliver Soda fremstillet af visse Strandplanter (Salsola, Tangarter m. m.), som til Dels dyrkes i dette Øjemed. Saadan Indvinding finder f. Eks. Sted i Spanien (»Barilla«) og Sydfrankrig (Salicor), men er dog af forholdsvis ringe Betydning; den langt overvejende Mængde Soda bliver nu til Dags fremstillet fabrikmæssigt af Kogsalt. Ved *Leblanc's* Metode (opfundet af Franskmanden Leblanc i Slutningen af det 18. Aarh.) bliver Kogsaltet behandlet med Svovlsyre, hvorved der dannes Glaubersalt (Sulfat), som glødes sammen med Kalksten og Kul; det herved fremkomne Produkt (»Raasoda«) knuses og udludes med Vand, som opløser Sodaen, hvorefter Luden inddampes; ved yderligere Behandling fremstilles heraf atter »kalcineret Soda I,« og en urenere Sekunda-Soda. Af *Sodaresterne* udvindes Svovl og Svovlforbindelser.

Den *kalcinerede Soda I* kommer i Handelen som et hvidt Pulver, indeholdende indtil 99% kulsurt Natron og smaa Mængder svovlsurt og svovlsyrligt Natron, Klornatrium o. a. Ved yderligere Rensning faas *Krystalsoda*, enten som store eller smaa Krystaller (s. k. Amerikansk Soda), der indeholder ca. 63% Vand. Den anvendes navnlig i Husholdninger og Mineralvandsfabrikker. Den forvitret i Luften. Af *Krystalsoda* fremstilles atter det *tvekulsure Natron*, Bicarbonat eller (fejlagtig) Soda. Det er et hvidt, i Vand opløseligt Pulver, der indeholder mere Kulsyre end Soda; anvendes i Medicinen og til Bage- og Bruspulvere; ved Hønligen mister det let en Del af sin Kulsyre og maa derfor prøves, naar det ikke er helt friskt.

Af den urene Soda, som fremkommer ved Udludning af Raasodaen, vindes ved Behandling med Kalk *Ætsnatron*, *Natronhydrat* (kaustisk Soda), der fremkommer dels som en meget koncentreret Opløsning (»Sæbesyderlud«), dels som graalige eller grønne Blokke, der stærkt indsuger Fugtighed og Kulsyre af Luften og derfor maa opbevares i tæt lukkede Beholdere. I ren Tilstand fremkommer det støbt i tynde Stænger. Det anvendes i Sæbe, Cellulose-, Papir-, Anilinfarve-Fabrikker m. m.

Foruden den Leblanc'ske benyttes mere og mere navnlig den *Solvay'ske* Metode; Kogsalt behandles med Ammoniak og Kulsyre, hvorved dannes tvekulsurt Natron, som udvaskes og kalcineres. Denne Soda (s. k. *Ammoniaksoda*) er i Regelen renere end anden kalcineret Soda (98—99% kulsurt Natron).

Indholdet af kulsurt Natron maa bestemmes ved en kemisk Analyse. Ofte angives Styrken i »Grader«, af hvilke de tyske betegner Procent-Indholdet af kulsurt Natron, de engelske det samme, men beregnet som Natriumoxyd; de franske angiver hvormegget Svovlsyre der behøves til Neutralisation af 100 Dele.

Soda benyttes i stor Mængde i talrige kemiske Fabrikker, især til Fremstilling af Glas og Sæbe, endvidere i Vadskerier, Farverier o. m. a. Sodafabrikationen er en meget betydelig Industri; den aarlige Produktion kan anslaaes til 1.2 Mill. Tons.

Kulsur Ammoniak, *Hjortetaksalt* (*ammonium carbonicum* m. m.; *carbonate* el.

sesquicarbonat d'ammoniaque; sesquicarbonat of ammonia) er en Forbindelse af Kulsyre og Ammoniak. Det fremstilledes tidligere i en meget uren Tilstand ved tør Destillation af kvælstofholdige organiske Stoffer (Spaaner af Hjortetak, Horn o. lign.); nu ved Sublimation af en Blanding af Salmiak og Kridt; sælges som hvide, gennemskeinnende, uregelmæssige Stykker eller et hvidt Pulver, der lugter stærkt af Ammoniak; anvendes i Kemien, til Hævning af Dej (det forflygtiges i Varmen), i Uldvadskerier og i Medicinen.

Ophedes et Ammoniaksalt med Kalk, udvikles der en Luftart af stikkende Lugt, *Ammoniak*, som ivrigt opsuges af Vand, hvorved der dannes en Opløsning, *Ammoniakvand* (Salmiakspiritus, kaustisk Ammoniak). *Raat Ammoniakvand* er gulligt og har en branket Lugt; det *rene* (solutio ammoniaci) er en farveløs Vædske, som i Varmen let afgiver Ammoniak, hvorfor den maa opbevares i godt lukkede Beholdere. Jo større Indhold af Ammoniak, desto ringere er Vægtfylden; Styrken kan derfor bestemmes ved Flydevægt. Ammoniakvand forsendes i Glasballoner i Kurve og holder i Regelen enten 9.91 % (Vægtfylde 0.960 = 16° Beaumé), 21.8 %, (Vf. 0.920 = 23½° B.) eller 25.0%, Ammoniak (Vf. 0.910 = 24° B.). — Ammoniak fremstilles navnlig af Gasvandet fra Gasværkerne. Ved stærkt Tryk og Afkøling kan denne Luftart fortættes til Vædske; den forhandles i lignende Jærnbeholdere som komprimeret Kulsyre til Brug for Maskiner, der fremstiller Is og kold Luft. Ammoniakvand anvendes i Farverier, Vadskerier og i Husholdningen (det opløser Fedt, Oliefarve o. lign.), ved Fabrikation af Soda efter Ammoniakmetoden, og ved en Mængde andre kemiske Arbejder.

Ammoniak, Ætskali og Ætsnatron hører til de saakaldte *Baser*, der i Mod-sætning til Syrerne farver rødt Lakmospapir blaåt, og som ved at bringes i Forbindelse med Syrerne danner Salte.

Kulsur Magnesia (*carbonas magnesicus, magnesia carbonica* el. *alba; magnésie blanche; carbonate of magnesia*) bestaar af Magnesia (der er en Forbindelse af Metallet Magnium og Ilt), Kulsyre og Vand i noget vekslende Forhold; kaldes ofte i daglig Tale fejlagtig Magnesia. Den danner et meget let, hvidt Pulver, uden Lugt og Smag; sælges i Regelen som murstensformede Stykker paa ca. 150 g, frembragte ved at forme det fugtige Pulver og derpaa tørre det. Ved Glødning bortgaar Vandet og Kulsyren, og tilbage bliver ren eller saakaldet *brændt Magnesia (m. usta)*. Kulsur Magnesia fremstilles især i England, Tyskland og Østerrig; anvendes i Medicinen. En Blanding af Magnesia og Klormagnium stivner til en meget haard Masse, der bruges til Marmor-Imitation og til kunstige Slibestene (sml. Magnesiacement).

G. SALTE AF ORGANISKE SYRER.

Alle de i det foregaaende omtalte Salte er dannede [ved mineralske Syrer, de følgende derimod ved organiske Syrer.

Syresalt, surt oksalsurt *Kali* (*bioxalas kalicus; Kleesalz; sel d'oseille; sorrel salt*) bestaar af Kalium og Oksalsyre, der findes i Skovsyren (*Oxalis*), men nu fremstilles fabrikmæssigt af Savspaaner. Det anvendes i Farveriet samt til Fjernelse af Rust- og Blækpletter. *Oksalsyren* og dens Salte (giftige) virker afltende (reducerende) og anvendes derfor i Fotografien, Farverierne og til kemiske Arbejder.

Vinsten, surt vinsurt *Kali* (*tartarus; Weinstein; tarte; tartar, argol*) bestaar af Kalium og Vinsyre. Vinsten danner den krystallinske Skorpe, som afsætter sig i Vinfadene efter Hovedgæringen, men er i denne Skikkelse meget uren og farvet af Vinsens Farvestof, gul, rød eller violet. Denne *raa Vinsten (tartarus crudus)* kommer i Handelen som »hvid« (gullig) og »rød«; man sonderer atter mellem »naturel«, som bestaar af Stykker, Affald og Pulver, »sigtet«, hvor Affald og Pulver er sigtet fra, og »Fluss«, der bestaar af det billige, frasigtede Affald. Ved Omkrystallisation renses den *raa Vinsten* for sine Iblandinger, navnlig for det meste af den vinsure Kalk, og kaldes da *renset* el. *Krystal-Vinsten (tartarus depuratus)*, hvoraf man ved yderligere Rensning fremstiller den *rene Vinsten (bitartas kalicus, Cremor tartari)* til medicinsk Brug. Den rensede Vinsten danner hvide Krystaller af syrlig Smag, som er opløselige i Vand og anvendes i Farverier og Tøjtrykkerier, af Sølvmede m. m. Den *raa Vinsten* fremstilles i de vinproducerende Lande og renses navnlig i Italien, Frankrig og Østerrig.

Den i Vinstenen indeholdte Syre, *Vinsyre*, Vinstenssyre (*acidum tartaricum; Weinstenssäure; acide tartarique; tartaric acid*) danner klare, farveløse Krystaller af sur Smag. Den anvendes i Farverier, i Medicinen, til kunstige Vine, Limonader o. a. Af lignende Karakter er *Citronsyre (acidum citricum)*, som ogsaa finder lignende Anvendelse. Den faas af Frugtkødet af friske Citroner, har en mildere sur Smag end Vinsyre og er ikke skadelig for Fordøjelsen.

Et andet Salt af Vinsyre er den under Farvebejdser (S. 624) omtalte *Brækvinsten*, som bestaar af Vinsyre, Kali og Antimon. Den danner hvide Krystaller af en modbydelig, sød metallisk Smag; anvendes i Farverier og som Brækmiddel.

Bly sukker, eddikesurt Bly (*acetas plumbicus*, *plumbum aceticum*; *Bleizucker*; *acetate de plomb*, *sel de saturne*; *acetate* el. *sugar of lead*) bestaar af Eddikesyre, Blyilte og Vand. Danner i ren Tilstand hvide Krystaller af en sød, sammensnerpende Smag; er opløseligt i Vand og giftigt. Handelsvaren er ofte gul, naar den til Fremstillingen anvendte Eddike ikke har været ganske ren, eller brun, naar der har været anvendt Træeddike (træsurt Bly). Anvendes i Farverier, til Blyfarver og i Medicinen; fremstilles især i Holland, England og Tyskland.

Spanskgrønt, basisk eddikesurt Kobber (*aerugo*, *subacetas cupricus*; *Grünspan*; *vert de gris*; *verdigris*) er en Forbindelse i vekslende Forhold af Eddikesyre og Kobberilte. Det danner dels blaagrønne eller grønne Krystaller, dels krystallinske Stykker, Kugler o. lign. og er ofte blandet med Druer-Skaller og Kærner. Af det *almindelige* Spanskgrønt fremstilles det *krystalliserede* eller (fejlagtig) saakaldte *destillerede*, der er et eddikesurt Kobber af noget anden Sammensætning. Begge er meget giftige. Spanskgrønt kommer navnlig fra Sydfrankrig. Det bruges i Farverier (især til Sortfarvning) og til Fremstilling af forskellige Kobberfarver.

Af andre eddikesure Salte kan nævnes *eddikesur Kalk* og *eddikesur Lerjord*, som ligeledes anvendes i Farverier. — Om Eddikesyre se senere.

IV. Farver. Garvestoffer. Skrive- og Tegnematerialer.

1. Farver.

Den Mængde Farver, der anvendes i Industrien, er saa betydelig, at her kun kan gives en flygtig Omtale af de vigtigste. Ved en strengt systematisk Fremstilling maatte rettest Farvestoffernes Oprindelse lægges til Grund; men for den bekvemmere Oversigts Skyld er her valgt en Inddeling nærmest efter Kuløren. §
A. HVIDE FARVER.

Blyhvidt (*Bleiweiss*; *céruse*, *blanc de c.*, *bl. de plomb*; *white lead*), den mest dækkende af alle hvide Farver, bestaar af Kulsyre, Blyilte og Vand. Dækkøvnen er afhængig af Fremstillingsmaaden. Det efter »Clichymetoden« fremstillede er det daarligste. Giftigt. Forhandles i Fade paa 50—250 kg, eller som Plader (*Kremserhvidt*), Pulver eller udrevet med Olie. I Luften bliver det brunt, naar der er Svovlbrinte til Stede, hvilket oftest er Tilfældet i lukkede Rum. Forfalskes ofte med Tungspat, Kridt, Gips og svovlsurt Bly. De billige Sorter er sædvanlig blandede i bestemte, bekendte Forhold med Tungspat; f. Eks. *Venetiansk* og *Genueser* bestaar af lige Dele Blyhvidt og Tungspat, *hollandsk* af 1 Del Blyhvidt og 3 Dele Permanent-hvidt, *Hamborger* af 1 Del Blyhvidt og 2 Dele Tungspat. »*Perlehvidt*« er farvet svagt blaaligt med Berlinerblaat eller Indigo. — *Pattinsons Hvidt* er en Blyfarve, bestaaende af Klor og Blyilte.

Zinkhvidt (*Zinkweiss*, *Zinkblumen*; *fleurs de zinc*; *flowers of zinc*) har ikke fuldt saa stor Dækkraft som Blyhvidt, men holder sig i Luften, blander sig bedre med andre Farver og er næsten ikke giftigt. Et Biprodukt ved Fabrikationen er *Zinkgraat* (*Stengraat*), som navnlig anvendes til at grunde Jærnsager, som skal males.

Talk, *Talkum* (S. 602) findes især i Tyrol (»venetiansk Talk«), Steiermark, Schweiz o. fl. St.; bruges i Tapetfabrikkerne til Satinering og danner Grundlaget for mange hvide og røde Sminker.

Permanent-hvidt, *Barythvidt* (*Permanentweiss*; *blanc fixe*; *mineral white*) er svovlsur Baryt. Det forekommer som Mineral (*Tungspat*) og anvendes i fint malet Tilstand navnlig til Blanding og Forfalskning af andre hvide — eller lysegule — Farver og til Betyngning af Papir; de fineste Sorter fremstilles kunstigt, ofte som Biprodukt. Som Oliefarve dækker det daarligt og anvendes derfor især som Vand- og Limfarve; forandrer sig ikke i Luften og er ikke giftigt. Det fremkommer oftest i Dejform (*en pâte*) med 20—30 pCt. Vand.

Af andre hvide Farver kan nævnes det giftige **Vismuthvidt** (*hvid Sminke*, *spansk Hvidt*, *Perlehvidt*, *blanc de fard*, *bl. d'Espagne*), som bliver brunt af Svovlbrinte, slømmet **Kridt** (*Wienerweiss*, *Dänischweiss*, jfr. S. 626) m. m.

B. GULE FARVER.

Okker (*Ocker, Gelberde; ocre jaune; ochre*) er en Jordart, hvis farvende Bestanddel er Jærn; sælges dels raa, dels slemmet. Et lignende Stof vindes som Biprodukt ved Fabrikationen af Alun og Kobbervitriol. Ved Opvarmning bliver Farven mørkere, ved Glødning rød. Benyttes baade som Lim- og Oliefarve.

Kromgult (*Chromgelb; chromate de plomb; chromate of lead*) forekommer i talrige Nuancer og under forskellige Navne, saasom Pariser-, Leipziger-, Patent-Gult o. s. v. Det bestaar af kromsurt Bly og fremstilles (ofte af Forbrugerne selv) ved at blande Opløsninger af Bly sukker med kromsurt Kali. Giftigt. De simpleste Sorter er forfalskede med Tungspat o. lgn.

Barytgult, kromsur Baryt, kan bruges til Freskomaling, da det taaler at blandes med læsket Kalk.

Operment, Auripigment, Kongegult (orpiment) er en meget smuk, men meget giftig Farve, der bestaar af Arsenik og Svovl. Det forekommer i Naturen, men fremstilles ogsaa kunstigt. Det forhandles dels som Stykker, dels som Pulver i dobbelte Fade paa 50–150 kg. Det anvendes især i Voksdugsfabrikationen og til Vandfarve, men fortrænges paa Grund af Giftigheden mere og mere.

Orlean, Anatto (roucou; annatto, arnatto) er svagt rødligt. Det vindes af Frøene (*Acafraofrø*) af et i det tropiske Amerika, paa Sandwichærne, Sansibar voksende Træ (*Bixa orellana*) og anvendes nu mest opløst i Olie el. Alkalier, til Farvning af Smør og Ost.

Quercitron er den pulveriserede Bark af den nordamerikanske Farver-Eg (*Quercus tinctoria*), der ogsaa dyrkes i Sydtyskland og Frankrig. Forsendes i Fade og Sække eller som Ekstrakt, en mørk, sirupsagtig Vædske eller en fast glinsende Masse, og anvendes i Tøjtrykkerier og Farverier. Ved forskellig Behandling af Barken (Udkogning med Syre, o. s. v.) faas Præparaterne *Flavin* og *Quercetin*, der kommer i Handelen som grønliggule Pulvere.

Gultræ, gult Brasilietræ (fustil; fustic, old fustic) er Veddet af et i Vestindien voksende Morbærtræ (*Morus tinctoria*); forsendes dels i hele Stykker, dels som Pulver. Det bedste kommer fra Cuba og Mexiko. Det benyttes til Gulfarvning og paa Grund af sit store Garvesyreindhold (se under sorte Farver) ogsaa til Sortfarvning. Nogle andre Træsarter gaar i Handelen under samme Navn, f. Eks. Ved af Paryktræet (*Rhus cotinus*), ogsaa kaldet *ungarsk Gultræ; young fustic; Fisetholz*, men dette giver meget uholdbare Farver. Hyppig anvendes Ekstrakter af disse Træsarter.

Vau (*Wau gaude; weld, woold*) er en ogsaa her i Landet vildtvoksende Plante af Resedaslægten (*Reseda luteola*), som sælges i tørret Tilstand. De bedste Sorter har tynde Stilke og mange Blade. Er nu stærkt fortrængt af Quercitron.

Gurkemeje (*Curcuma; Gelbwurz; souchet; turmeric*) er den tørrede Knold af en i Ostindien, Kina, Java o. fl. St. dyrket Plante (*Curcuma longa*) af Krydderternes Familie. I Handelen forekommer to Sorter, den lange og den runde. De bedste Knolde kommer fra Kina. Den anvendes til Farvning af Likerer, Papir o. a., men kan ikke bruges til Tøjfarvning. I Ostindien er den et yndet Krydderi og er der den vigtigste Ingrediens i *Karry*.

Gummigut (*Gummigut; gomme gutte; gambodge*) er en gul Harpiks, som svæder ud af det ostindiske Gummigut-Træ. Den fremkommer i Rør, Kager eller Klumper og anvendes næsten udelukkende til Vandfarve. Giftig.

Af andre gule Farver kan nævnes: **Neapelgult**, antimonsurt Bly, meget giftigt; **Casselergult** (Mineral-, Turner's-Gult), ogsaa en giftig Blyfarve; **Ultramarin-Gult**, kromsur Kalk eller Baryt; de bliver alle mere og mere fortrængte af Kromgult.

C. RØDE FARVER.

Mønne (*Mennig; rouge de Saturne, minium; red lead*) er et Slags Blyilte, som faas ved svag Glødning af almindeligt Blyilte eller Blyhvidt, hvorpaa det males og slemmes. De fineste Sorter kaldes *Pariserrodt, Mineralorange, Pariscinnobar*, o. s. v. Fabrikeres især i England, Frankrig og Schlesien; forfalskes ofte med Okker, Teglstensmel o. lgn. Anvendes til Kit, i Glas- og Færnisfabrikker og især til Grundning af Jærn, men fortrænges til Dels af Zinkgraat og »Jærnmønne« (Engelskrødt); dog kan ingen af disse el. lgn. erstatte den som Rustbeskyttelsesmiddel.

Cinnobar (*Zinnobar; cinabre, vermillon; cinnabar, vermilion*) bestaar af Kviksølv og Svovl. Det findes som Mineral i Spanien (Almaden), Krain (Idria), Kalifornien, Ny Syd-Wales, Kina og Japan og kommer i Handelen som Stykker eller pulveriseret. Det meste fremstilles dog kunstigt i Holland, Idria og (det fineste) i Kina. Det forfalskes meget ofte med Mønne, Teglstensmel, Engelskrødt, Drage-

blod o. a. (Forfalskningen kan let opdages, da rent C. fordamper fuldstændig ved Ophedning, uden at efterlade nogen Rest). Anvendes foruden til Malerfarve ogsaa til Lak og rød Trykfarve. Giftigt. — *Kromcinnober* (Pariserrødt) er en Forbindelse af Kromgult og Blyilte, der bruges i Stedet for det dyrere Cinnober.

Engelskrødt, *Polerrødt*, *Blodsten*, jfr. S. 603 (*oxyde de fer, hématite; oxyde of iron*) er Jærnilte, som dels forefindes i Naturen, dels fremstilles kunstigt bl. a. som Biprodukt ved flere Fabrikationer. Det fremkommer i en Mængde Nuancer og anvendes til Grundning af Jærn og Træ samt til Polering.

Krap (*Krapp; garance; madder*) er den lange tynde, tørrede Rod af Krapplanten (*Rubia tinctorum*), hvis Dyrkning har været meget udbredt. Den kommer i Handelen dels i hel Tilstand, dels afbarket og malet. Den malede forfalskes hyppig med Teglstensmel, Okker, Sand, malet Fyrrebark o. a. Af Krap fremstilles forskellige Farvepræparater, saasom *Garancin*, der er 3—4 Gange saa stærkt farvende som Krap, og *Garanceux*, »Kraplak« der bruges som Olie- el. Vand-Farve, medens Krap til Rødfarvning er fortrængt af *Alizarinrødt* og andre Tjærefarver.

Orseille, *Rocelle* (*orchil, archil*) og **Persio**, *rød Indigo* (*orseille d'Ecosse; cudbear*) er Farvestoffer, som vindes af forskellige Lavarter ved at underkaste dem en særegen Gæring. Orseille sælges i Regelen »en pâte«, Persio som et tørt Pulver. Selve Farverne og Ekstrakterne af dem begge anvendes til Farvning af Uld, Silke og Eidammerost. — Beslægtet med disse Farvestoffer er *Lakmos*, der i Form af Lakmostinktur (Opl. i Alkohol) eller som Lakmospapir benyttes som Prøvemiddel for Syrer (Rødfarvning) og Baser (Blaafarvning).

Rødtræ, *Brasilie*, *Pernambucotræ*, er den inderste Del af Stammen af forskellige navnlig sydamerikanske Cæsalpiniæarter. Det kommer til Europa i Stykker paa en halv Snes Tommers Tykkelse, men sælges i Detailhandelen som oftest raspet eller malet. Det bedste kommer fra Brasilien og udføres over Pernambuco, en ringere Sort kommer fra Ostindien under Navn af *Sapantræ*. Under Fællesbetegnelsen Rødtræ gaar ogsaa en Del andre røde Farvetræer i Handelen, f. Eks. fra Sierra Leone (*afrikansk Rødtræ; camwood, barwood*), fra Vestindien (*St. Martha wood*), fra Costarica o. s. v. Af alle disse fremstilles Ekstrakter, som vinder mere og mere Indgang. De anvendes til Tøjfarvning.

Sandeltræ (*Santelholz; Sandal wood*). Under denne Benævnelse gaar to helt forskellige Træsorter. Det *gule* eller *hvide* Sandeltræ er en vellugtende Træsart, som navnlig kommer fra de indiske Øer og Sydhavsværne, og som for den langt overvejende Del forbruges af Kineserne. Det *røde* Sandeltræ kommer fra Ostindien og Ceylon; anvendes i Tøjfarverier, til Politur m. m.; det lysere røde (Caliaturtræ) foretrækkes for det mørkere. Ogsaa andre Træsorter gaar undertiden under Navn af Sandeltræ.

Saffor (*safran båtard; safflower*) er de tørrede Blomsterblade af Farvetidselen (*Carthamus tinctorius*) fra Ostindien, Ægypten og det sydlige Europa. Den anvendes især i Silkefarverier og giver en smuk, men ikke meget holdbar rød Farve. Det virksomme Farvestof *Karthamin* kommer ogsaa renset i Handelen (Teller-, Tassenrot, Safflorkarmin; rouge d'assiette).

Cochenille (*cochineal*) er en Skjoldlus, der lever paa forskellige Kaktusarter, og som indeholder et meget værdifuldt rødt Farvestof. Man benytter dels de vildtlevende Dyr, eller ogsaa opdrætter man dem i Kaktusplantager (Mexiko, Honduras, Peru, Java o. fl. St.). Hunnerne indsamles og dræbes ved Varme, hvorpaa de pakkes i Seroner eller i Blikdaaser. Som den bedste Sort Cochenille anses den sorte »Zaccadilla« fra Honduras og Veracruz, derefter Mexico Z., sølvgraa Honduras, graa kanarisk; ringest er den fra Java. Efter Indsamlingstiden, Behandlingsmaaden og Farven skelnes der imellem en Mængde forskellige Sorter. Som Cochenille gaar i Handelen, er den ofte behandlet med Ammoniak (præpareret el. ammoniakalsk C.) og danner enten en Dej eller en fast Masse. Det farvende Stof i Cochenillen er det røde Karmin. Cochenille benyttes til at farve Silke, Uld og Bomuld i forskellige Nuancer Rødt og Violet, samt til Fremstilling af rød og violet *Karmin*, der anvendes til Vand- og Oliefarve, Farvning af Papir, Sukker o. a.

Det samme Farvestof som i Cochenillen findes ogsaa, men i ringere Mængde, i nogle andre Skjoldlusarter, f. Eks. Kermesskjoldlusen, der i tørt Tilstand sælges under Navn af *Kermes, Alkermes, Kermeskorn*.

Af andre røde Farver kan nævnes: **Kromsurt Tin**, *Rosasalt* (*Pinkcolour*) til Olie- og Vandfarver og til Porcelænsdekoration; **Alkannin** af Alkannaroden til Farvning af Fernis, Olier o. lign. **Drageblod** er en uigennemsigtig, sortrød Harpiks, der vindes af forskellige Træer i Afrika, Ostindien og Sydamerika, og som især benyttes til Fernisser, Politur o. lign.

D. BLAA FARVER.

Smalte, Blausel, Sachsiskblaat (*Smalte; bleu d'azur; smalt*) er et af Koboltblaatfarvet Glas, som pulveriseres og ved Slømning sorteres i forskellige Finheder. Det groveste kaldes *Strøblaat* eller *Blaasand* og bruges navnlig til Maling, som skal være ujævn og kornet; finere er det saakaldte *Couleur* og finest *Eschel*. Fabrikationen finder Sted i de saakaldte *Blaafarvewærker*, af hvilke de betydeligste er de sachsiske. *Hollandsk Smalte* (sachsisch blaauwsel) er den sachsiske Vare, som er bleven finere malet og nuanceret i Holland. Det er en meget bestandig Farve, der anvendes til Blaafarvning af Glas og Porcelæn, til Oliefarve m. m. Den indeholder ofte Spor af Arsen. Forfalskning finder Sted med Ultramarin og andre billigere blaa Farver.

Koboltblaat, Thenards Blaat, Koboltultramarin bestaar af Koboltilte og Lerjord, er ikke giftigt, meget bestandigt. Det bruges til Olie- og Vandfarve. Det kommer fra de sachsiske Blaafarvewærker, ligesom andre blaa Koboltfarver, saaledes *Cölin*, der anvendes til Tapeter og Væggemaling, og som udmærker sig ved at beholde sin blaa Farve ved Lys, og *Koboltilte*, der især anvendes til Maleri paa Porcelæn og Lervarer samt til Fremstilling af blaa Emaile, m. m. fl.

Ultramarin, Lasur, Azurblaat (*outremer; ultramarine*) fremstilledes tidligere kun af Lasursten, men nu udelukkende ad kunstig Vej. Raamaterialerne er Kaolin, Glaubersalt, Soda, Harpiks og Svovl; tilsættes Kiselsyre, faas en særlig Farve med en svag rødlig Tone. Først fremstilles *grøn Ultramarin*, af hvilket ogsaa noget bruges; ved Smeltning med Svovl forvandles den grønne til *blaa U.*, som slemmes og sorteres efter Finheden. Ultramarin paavirkes ikke af Lys, Luft eller Alkalier, men let af Syrer; saakaldet »syreægte« U. angribes ogsaa af Syrer, men ikke, som de andre Sorter af Alunopløsning, hvilket har Betydning i Farverier. Ultramarin bruges til Olie- og Vandfarver, til Maling paa Kalkgrund, til Tøj- og Tapetrykning, Blaaning af Vasketøj (Kugleblaat), Papir, Stivelse o. a. Den er ikke giftig.

Mineralblaat, Bjærgblaat, Bremerblaat, Engelskblaat (*Bergblau; cendres bleues; blue verditer*) er en smuk, men giftig Farve, som bestaar af Kulsyre, Kobberilte og lidt Kalk. Det sælges dels »en pâte«, dels tørt (»en pierres«) og bruges til Tapetrykning og Vandfarver, men ikke til Oliefarver. Det bedste kommer fra England.

Indigo vindes ved Gæring af forskellige Plantearter af Slægten *Indigofera*, hvilke stammer fra Ostindien, men nu ogsaa dyrkes paa Java, i Sydamerika og Vestindien. Indigo gaar i Handelen i smaa Stykker af mørkeblaa Farve. Ridser man i et saadant Stykke med et haardt Legeme, fremkommer der en kobberfarvet Streg, og jo stærkere Metalglans denne har, desto bedre er Varen. Handelsvaren er i den Grad blandet med fremmede Stoffer, der dels stammer fra selve Planten (f. Eks. Indigobrunt og Indigorødt), dels er tilsatte i Forfalskningsøjemed, at Indholdet af Indigoblaat kan variere mellem 20 og 90%, i Regelen 40–50%; en kemisk Undersøgelse er derfor nødvendig for en korrekt Bedømmelse. De forskellige Sorter benævnes efter Produktionsstedet. *Bengal-I.* kommer over Calcutta; hertil hører de fineste Sorter, men ogsaa ganske simple Kvaliteter; *Oude* eller *Koromandel-I.* er en Middelkvalitet. *Manila-* og *Madras-I.* er ringere Sorter. *Java-I.* indeholder kun lidt, men meget smukt Farvestof. I øvrigt kan nævnes: Ægyptisk, Senegal, vestafrikansk, Isle de France, Guatemala, Caracas, Brasil, Mexiko, Domingo og Jamaica. Mest efterspurgt er Bengal, Java og Guatemala. Ofte benyttes i Farverierne det i Europa fabrikmæssig rensede Farvestof, som under Navn af *Indigokarmin*, opløselig Indigo, gaar i Handelen »en pâte« eller som Pulver. Det endnu omhyggeligere rensede *Indigotin* sælges som et tørt Pulver, *Præpareret I.* eller *Indigoekstrakt*. — Indigo er en meget smuk Farve, som modstaar Lys, Alkalier og Syrer, undtagen Salpetersyre, og som anvendes til Farvning af Uld og Bomuld samt til Tøjtrykning. — Indigo erstattes nu ofte af *Alizarinblaat* (Tjærefarvestof) i. Eks. til Militærklæde, og da man nu ogsaa kan fremstille *kunstig Indigo*, *Indigosalt T* (hvid Dej) og *Indofor* (grønliggraat Pulver), samt *Indigorein* (næsten rent *Indigotin*), aftager Dyrkningen af Indigoplanten stærkt.

Vaid (*Waid; vouède; woad*) er Bladene af Vaidplanten (*Isatis tinctoria*), som dyrkes i Tyskland, Frankrig, Bøhmen og Ungarn, og som indeholder Indican. Den var tidligere den mest brugte Plante-Blaafarve, men bruges nu væsentlig kun som Tilsætning til Indigo i Uldfarverierne.

Blaatræ, Kampechetræ (*Blauholz, Campecheholz; bois de campêche; logwood*) er den inderste Del af Stammen af Kampechetræet (*Hæmatoxyton Campechianum*), som vokser i Mexiko, Centralamerika, paa nogle af de vestindiske Øer og Sunda-Øerne. Som Regel er det »skallet«, d. v. s. befriet for den hvide Splint, hvorved

det yderste Lag under Paavirkning af Luften kan være næsten sort. Det bedste benævnes særlig Campeche eller Laguna-Campeche; ringere Sorter er Jamaica-, Domingo-, Honduras-, Martinique-, Guadeloupe-Blaatræ. Den virksomme Bestanddel er *Hæmatoxylinet*, som er gulhvidt, og som først ved at udsættes for Luften og ved at bringes sammen med forskellige andre Stoffer danner en Række forskellige Farver, rødt, violet, blaat og sort. Det anvendes mere og mere i Form af en fabrikmæssig fremstillet Ekstrakt og bruges navnlig til Færvning af Uld (sort og blaat), Silke (sort), til Blæk, undertiden til Færvning af kunstig Vin. Den amerikanske Ekstrakt er forfalsket med Melasse, Savspaaner o. a.

Berlinerblaat, *Prussisk-, Diesbacher-, Engelskblaat (Berlinerblau; bleu de Prusse; Prussian blue)* er en smuk mørkeblaa Farve, der bestaar af Jærn og Cyan. Det sælges som uformede Stykker, der ligesom Indigo giver en kobberfarvet Strøg. Den reneeste Sort kaldes *Pariserblaat*. Lysere Nuancer fremstilles ved Tilsætning af Ler, Permanentvidt eller Zinkhvidt; de kaldes ofte *Mineral-* el. *Hamburgerblaat* (jfr. ovfr.). En Farve, som ogsaa bestaar af Jærn og Cyan, men i andre Forhold, er *Turnbull's Blaat*. *Nyblaat* er en Blanding af Stivelse og Pariserblaat. Det meste Berlinerblaat kommer fra Tyskland og England og anvendes til Malerfarve og til Tapetrykning; meget hyppig bruges det i Tøjtrykkerier og i Uld- og Bomuldsfarverier, men fremstilles da næsten altid i selve Tøjet eller Garnet ved Hjælp af:

Gult Blodludsalt, Ferrocyanalium (*Gelbes Blutlaugensalz; ferrocyanure de potasse; yellow ferrocyanide of potassium*), som bestaar af Jærn, Cyan og Kalium, og som frembringer Berlinerblaat, naar det blandes med et opløseligt Jærnsalt. Man behandler først Tøjet eller Garnet med en Jærnopløsning og »udfarver« derpaa i Blodludsalt, hvorved altsaa Berlinerblaat danner sig i og paa Taverne og saaledes giver en meget varig Farve. Saltet, som ikke er giftigt, fremstilles mest af brugt »Røsemasse« fra Gasværkerne, men ogsaa ved Glødning af dyriske Afaldsstoffer, saasom Blod, Horn o. lign. med Jærn og Potaske. Det anvendes ogsaa til Fremstilling af de saakaldte *Rhodanforbindelser* (Svovlcyanmetaller), som bruges i Tøjtrykkerier, og af *Cyanalium*, som danner opløselige Dobbelsalte med mange Metaller og derfor bruges ved Guldudvinding, i Galvanoplastikken og Fotografien; disse Stoffer er meget giftige.

E. GRØNNE FARVER.

Grøn jord (*terre verte de Vérone*), er en naturlig forekommende seladonfarvet Jordart. Den bedste kommer fra Verona, ringere fra Bøhmen, dels raa, dels rensat. Den benyttes som Kalk- og Vandfarve; er ikke giftig.

Bjærggrønt, *Kobbergrønt (Berggrün; cendres vertes; Sander's green)* forekommer i Naturen (bl. a. som Malakit), men fremstilles især kunstigt. Det bestaar af kulsurt Kobberilte og er meget giftigt; anvendes som Anstrøgfarve. En lignende Sæmsætning har de giftige grønne Farver *Brunsvigergrønt* og *Bremergrønt*.

Kromgrønt (*protoxyde de chrome*) er en mørkegrøn Farve, som bestaar af Kromtveilte, hyppig forfalsket med Lerjord. Benyttes til Glas- og Porcelæns-maling. En lignende Sæmsætning har den til Anstrøgfarve og til Trykning benyttede lysegrønne Farve, som gaar under Navn af *Guignets Grønt*, *grøn Cinnober*, *Bronzegrønt* o. fl. Som Regel bruges Navnet nu for Blandinger af Berlinerblaat og Kromgult, el. for et opløseligt grønt Tjærefarvestof.

Schweinfurter-Grønt er en af de smukkeste og reneeste grønne Farver. Den bestaar af Kobber, Arsen og Eddikesyre. I Handelen forekommer den med forskellige Nuancer og fører en Mængde Navne. Den er overordentlig giftig, og benyttes mindre og mindre.

Af andre grønne Farver kan nævnes det af svovlsur Baryt, Kromilte og Zinkilte bestaaende *Nürnberg Grønt*, der benyttes til Tapeter og som Anstrøgfarve, og *Grøn Ultramarin* (se ovfr.); under det sidste Navn gaar ogsaa en Blanding af Kromgult og Antimonblaat (Antimon, Jærn og Cyan). Giftige er *Casselmann's* og *Gentile's Grønt*, som er Kobberfarver.

F. BRUNE FARVER.

Bolus er en af Jærn i mange Nuancer, mest gult og rødbrunt, farvet Lerjord. De vigtigste Findesteder er Siena i Toscana, Lemnos, Striegau, Bayreuth, Thüringen, Bøhmen og Frankrig. Den benyttes mest til Olie- og Vandfarve samt til finere Lervarer. De bedste Sorter er den saakaldte *armeniske*, som dog nu navnlig kommer fra Bøhmen og Frankrig, og *Terra di Siena*, som ogsaa fremkommer i brændt Tilstand med en mørkere Farve (*Mahognibrunt*).

Umbra kaldes dels en jærnholdig Lerjord (Konnsdorfer, engelsk Umbr), dels

en Slags mørkebrunt Brunkul, der under Navn af *kølnsk Umbra* (Kølnørjord, Kølnørbrunt, Kedel-, Spansk-, Eisenacher-Brunt) gaar i Handelen formet som Terninger og bruges til Olie- og Vandfarver. Af lignende Oprindelse er det saakaldte *Kasseler Brunt*.

Sepia er den indtørrede mørkebrune Saft, som findes hos Blæksprutten. Næsten alt kommer fra Italien, renset og udrørt med Gummi (undertiden med Tilsætning af Karbolsyre, da den let raadner) i Form af Tabletter; bruges til Vandfarve. (Navnet bruges ogsaa om Rygskjoldet, der hovedsagelig bestaar af kulsur Kalk, og som benyttes til Polering o. a.).

G. SORTE FARVER.

Kønrog (*Russ, Kienruss; noir de fumée; lampblack*) er det Kul (Sod), som udskiller sig af Røgen ved ufuldstændig Forbrænding af organiske Stoffer, og navnlig forstaar man derved det, som dannes af harpiksholdigt Træ. Til Fabrikationen benyttes især Fyrretræ, og Eksport finder derfor navnlig Sted fra Sverige, Tyskland og Norge, som har store Fyrreskove. Kønrog benyttes især til Tryksværte, Oliefarve og Blanksværte. Finest er *Lampesort*, som tilvirkes fabrikmæssig ved at lade Soden af osende Olieflammer afsætte sig paa Metalskærme; bruges til den fineste Tryksværte og til Tusch, i sidste Tilfælde revet sammen med Lim.

Katechu (*cachou; cutch*) er den indtørrede Ekstrakt af Kærnetræet af den i Ostindien og paa de indiske Øer voksende *Acacia Catechu*. Kaldtes tidligere ogsaa »japanesisk Jord«. Den bringes til Salgs i Kister eller Sække; den bedste er den mørkebrune *Pegu-Catechu*. De virksomme Bestanddele er Catechugarvesyre og Catechin, hvilke i Førelse med forskellige Bejds'er giver forskellige Farver fra rødbrunt til sort. Anvendes især til Bomuldsfarveri og til Besværing af Silke. Lignende Stoffer findes i andre Planteekstrakter, der gaar i Handelen under samme Navn, f. Eks. *Gambier-Catechu*.

Benkul, Bensort, Spodium (*Knochenkohle; charbon animal; animal charcoal*) faas ved Forkulning af Knokler uden Luftens Adgang. Anvendes i pulveriseret Tilstand (ofte under Navn af *Elfenbensort*) til Oliefarve, Skosværte o. s. v.; benyttes ogsaa til Affarvning af Sukker, Glycerin, o. a.

H. FORSKELLIGE FARVEMIDLER M. M.

Brokat, Bronzefarver. *Ægte Guld- og Sølvbronze* faas af Affaldet fra Tilvirkningen af Bladmetallerne. Andre (uægte) *Bronzepulvere* fremstilles ved Pulverisering og Polering af Metaller og Løgeringer (Aluminium [Sølv], Aluminiumbronze, Messing o. s. v.). Ved »Anløbning« (Opvarmning) frembringes en Række Farvenuancer, eller Pulveret behandles med Opløsninger af Tjærefarver (*Patentbronzer*). Som Surrogater anvendes pulveriseret og farvet *Glimmer*, samt skælformede Krydstaller af Metalsalte. Disse staa sig i Regelen bedre i Luften, men dækker ikke saa godt.

Tjærefarver, Anilinfarver er Farvestoffer, der fremstilles af Destillationsprodukterne fra Stenkulstjære og enkelte andre organiske Raastoffer, f. Eks. Alkohol, Formaldehyd, o. a. ved Hjælp af *Syrer*; (Anilinfarver er kun en enkelt Gruppe). Efter den kemiske Sammensætning inddeler man dem i 1) *Nitrofarvestoffer* (Pikrinsyre o. fl. gule F.), 2) *Azofarvest.* (Syregult, Orange, Ponceau, Alizaringult, Uldsart, Indigoblaa, Kloramingrønt, o. m. a.), 3) *Thiazolfarvest.* (Thioflavin, o. fl.), 4) *Fenylmetanfarvest.* egentlige Anilinf. (Malakitgrønt, Fuksin, Metylviolet, Anilinblaa, Eosin, Fluorescein, o. m. a.), 5) *Antracenfarvest.* (Alizarin, Purpurin, o. fl.), 6) *Naftalinfarvest.* (Alizarinsort, Ægtesort, o. fl.), 7) *Kinonimidfarvest.* (Methylenblaa, Alizaringrønt, Solidviolet, o. a.), 8) *Azinfarvest.* (Safranin, Mauvein, Magdalarødt, Induliner og Nigrosiner, m. fl.), 9) *Vidal-Sulfinfarvest.* svovlholdige, brune og sorte (Antrakinsonsort, Thionalbrunt o. fl.). Mange er ikke ret lysægte, men en Del er lige saa lys- og vaskeægte som Plantefarvestoffer. De allerfleste er nu ikke giftige.

Bejds'er (*mordants*). I Farverierne bruger man »subjektive« Farver, d. v. s. saadanne som direkte optages af Taverne, og »adjektive«, som for at befæstes kræver en Bejdse, et Stof, der binder Farven til Taven. En Farve kan i saa Henseende forholde sig anderledes overfor animalske Taver (Silke og Uld) end overfor vegetabiliske. Som nogle af de almindeligst anvendte Bejds'er kan nævnes: *Lerjordbejds'er* f. Eks. eddikesur L. og Alun, *Jærnbejds'er* (eddikesurt Jærnforsilte o. a.), *Timbejds'er*; f. Eks. Tinsalt (Tinforklor), og »Præparersalt« (tinsurt Natron). Andre Hjælpe-midler er *Garvesyre* (Udtræk af Garvestoffer, se ndfr.), *Brækvinsten* (vinsurt Antimonilte-Kali, S. 619). *Oliebejdse* (fremstillet ved Behandling af Bomolie med Svovlsyre), *Hvidbejdse* eller *Tyrkiskrødtolie*, *Søbe*, *arsensurt Natron*, »Vandglas« (kisel-surt

Natron), *Stivelse*, *Albumin*, *fosforsurt Natron* og *Lim*. Forud for Farvningen gaar der ofte, navnlig ved de lysere Farver, en Blegning og Vadskning.

I Handelen gaar under Navn af Bejdsr forskellige Opløsninger, navnlig af Salte og Farver, bestemte til Farvning af Træ, Horn el. Ben.

2. Garvestoffer m. m.

Som Garvestoffer betegner man en Række forskellige Plantestoffer, der indeholder *Garvesyre* (*Tannin*; *acidum tannicum*). Denne Syre forekommer i flere Varieteter, som imidlertid alle har den Egenskab at danne en uopløselig Forbindelse med Lim og omdanne den i fugtig Tilstand let raadnende og i tør Tilstand stive dyriske Hud til det holdbare og bøjelige *Læder* (Garvning se X, Forsk. animalske Produkter). Med Jærnsalte danner den et sortagtigt Bundfald, hvorfor Garvestofferne ogsaa anvendes til *Sortfarvning* og til *Blæk*.

Egebark (*Eichenrinde*; *écorce de chêne*; *oak bark*) af almindelig Eg er den vigtigste Barksort til Garvning. Den bedste er den glatte Bark af unge Træer (>Spejlbark*), medens gamle Træer giver en grov, knudret Vare af ringere Værdi. Den skal være hvidlig indvendig, rødlig udvendig og have en kraftig Lugt; sælges dels raa, dels malet. — Til Garvning benyttes ogsaa Barken af *andre Træer*, navnlig El, Pil, Fyr, Gran, Lærk og Kastanie. Hyppig anvendes ogsaa *Ekstrakter* af Bark, saaledes af Egebark, men især af den amerikanske *Hemlockfyr-bark* (*Pinus canadensis*); disse Ekstrakter bliver stadig mere benyttede.

Galæbler (*Galläpfel*; *noix de galle*; *galls*) er Udvækster paa Grøene og Bladstilkene af forskellige Egearter, fremkomne ved Stik af Galhvepser, som lægger deres Æg der. Galæbler findes vel næsten paa alle Egesorter, men kun fra de sydlige Lande indeholder de tilstrækkelig Garvesyre til at kunne benyttes. De mørke, i hvilke der endnu findes Æg eller Larve, er bedre end de lyse, som er gennem-borede af det udviklede Insekt. I gode Galæbler findes indtil 70% Garvesyre. De *levantiske* og navnlig de fra Aleppo er de bedste; ringere er de fra Smyrna, der ligesom *Morea-Galæbler* har en glattere Overflade. *Istriske* er smaa, rødlige og skrumpede; af ringere Værd er *ungarske*, *franske* og *tyske*. — *Kinesiske* og *japanesiske Galæbler* dannes paa en Sumakart af Bladlus; det er uregelmæssige, indtil nogle Tommer lange, hule Udvækster, bedækkede med fine, tætte, gulgraa Haar; de indeholder 57—79% Garvesyre. — *Knopper*, *ungarske Knopper* (*Knoppern*, *Ackerdoppen*; *vélanèdes*; *acorn-galls*) er Galæbler, som fremkommer paa Egens Frugt; samles navnlig i Ungarn, Slavonien og Kroatien; sælges baade hele, malede og som Ekstrakt. *Levantiske Knopper*, *Valonea* er Frugtskaale, undertiden med Agernet. *Smyrna* er de bedste; de indeholder indtil 45% Garvesyre, men forfalskes ligesom andre Garvestoffer hyppig, naar de fremkommer i malet Tilstand. — Galæbler forfalskes i det hele ofte paa den Maade, at de lyse lægges i en Jærnopløsning, hvorved de antager den for de værdifuldere karakteristiske sortgrønne Farve; hyppig udfyldes ogsaa Hullerne i de gennembrudte. Galæbler benyttes til Farvning og Garvning, til Blæk og til Fremstilling af Garve- og Gallussyre, samt i Medicinen (Aleppogalæbler).

Sumak (*Smak*) er det tørrede og malede Bladkød af forskellige Træer og Buske af Slægten Sumak (*Rhus*), som dyrkes i Middelhavslændene, Virginien, Kanada o. fl. St. Den sicilianske er i højest Pris. S. kommer i Handelen som et lysegrønt Pulver i Sække. Den forfalskes ofte med Blade af andre Planter og Bark. Anvendes til Garvning af lettere Skind og Farvning.

Myrobalaner er Frugterne af ostindiske Træer; de er sort-brune, pære- el. daddelformede; fremkommer hyppigst i malet Tilstand; indeholder indtil 50% Garvestof. *Dividivi* eller *Libidivi* er de flade, krumme ca. 45 cm. lange Bælge af en i Venezuela og paa Antillerne voksende Cæsalspinie. *Quebracho* er Navnet paa flere forskellige i Argentina voksende, meget haarde Træsarter, som er rige paa Garvesyre; i Handelen gaar dels Kærnevæddet i Form af rødlige korte tynde Spaaner med ca. 20%, dels flydende og faste Ekstrakter med 30—75% Garvesyre.

3. Skrive- og Tegnematerialer.

Blyanter (*Bleistifte*; *crayons*; *pencils*) fabrikeres af Mineralet *Grafit* (*Wasserblei*; *crayon noir*). Dette bestaar af Kulstof, er sort, blødt og afsmittende; findes i Sibirien, Kalifornien, Grønland og paa Ceylon o. fl. St. Den fineste Grafit fandtes tidligere i de engelske Cumberland-Miner, som nu næsten er udtømte; den var saa ren, at den ligefrem lod sig skære ud til de tynde Stifter, som indfattede i Træ danner

Blyanterne. Nu sker Fabrikationen næsten altid saaledes, at den fint slæmmede Grafit males sammen med ligeledes fint slæmmede Ler til en Grød, som derefter ved et Stempel presses ud af en Cylinder, i hvis Bund der er anbragt smaa Huller. De herved frembragte Stifter tørres, ophedes uden Luftens Adgang og indfattes i Træ, for de finere Sorter Cedertre, for de simplere Sorter Poppel, Ahorn eller Hvidbøg. Haardheden afhænger af Mængden af det tilsatte Ler og Brændingens Varighed. De største Fabrikker findes i Bayern (Nürnberg, Budweis, Regensburg), Østerrig (Wien), Frankrig og Nordamerika. Gode Blyanter maa hverken smulre hen i Vand eller smelte eller brænde i en Flamme, hvilket vil være Tegn paa, at de er fabrikerede med slætte Bindemidler end Ler. — Grafit finder ogsaa Anvendelse til Kakkellovns sværte, Fabrikation af Smeltedigler, Smørelse i Maskiner m. m.

Rødkridt (*Rötel; rubrique; red chalk, reddle*) er en jærnholdig Lerart, som findes i Thüringen, Tyrol, Frankrig o. fl. St. Man udskærer heraf Stifter til røde Blyanter eller fabrikører dem paa lignende Maade som Grafitstifterne. Saaledes fremstilles ogsaa de saakaldte *Pastelfarver*, hvortil bruges fint pulveriserede Farver, saasom Cinnober, Berlinerblaat, Ultramarin, Grønjord o. a., der holdes sammen ved et Bindemiddel som Ler, Gummi, Lim o. l. De almindelige røde og blaa Blyanter er gennemtrukne med Stearin. De saakaldte *Blæk-* eller *Anilinstifter* faas ved at sætte en Anilinfarve til en Blanding af Grafit og Ler.

Kridt (S. 600) anvendes til Skrivebrug enten i naturlige, rene Stykker eller som slæmmede Kridt, der er blandet med tyndt Limvand og formet til runde eller kantede Stænger. Det bruges ogsaa til Anstrøgfارve og til Opblanding med andre Farver. Ved *Blanc de Meudon, de Troyes, d'Orleans* forstaaes særlig fint slæmmede Kridt; den lignende danske Vare kaldes i Tyskland *Dänischweiss*. — *Briançonner-, venetiansk-* eller *Skrædder-Kridt* er en Art hvid afsmittende Fedtsten (S. 602).

Sortkridt (*Zeichenschiefer; pierre noire à dessiner; black chalk*) faas af en særegen kulstofholdig Lerskifer, som navnlig forekommer i Italien, Frankrig og Spanien. Det bruges enten som raa Stykker eller slæmmede, udrørt med Gummi og formet. Det maa opbevares paa et fugtigt Sted, da det ved at tørre ind mister Evnen til at smitte af.

Skifer-Tavler og Grifler (*Schiefertafel og Schieferstift, Griffel; ardoise; writing-slate og shist-pencil*). Tavlerne faas af en særlig Slags Lerskifer, som spaltes, slibes og indfattes i Trærammer. De kommer især fra Thüringen (Sonneberg) og Koblenz; Grifler (der fremstilles af en blødere Skifer end Tavlerne) kommer næsten udelukkende fra Sonneberg. »*Patentgrifler*» er fabrikerede af forskellige Slags pulveriserede Lerskifer og Griffelaffald. *Kunstige Skiferavler* kaldes Tavler fremstillede af Pap eller Jærnblik og overtrukne med en Blanding af Linolie, Kørnøg og Pimpsten.

Litografisk Sten er en lys ensartet Kalkskifer. Den bedste og næsten ene anvendte er *Solnhoferskifer* (fra Solnhofen ved Pappenheim i Bayern). De drapfarvede er de haardeste og dyreste, de gule blødere og billigere.

Blæk (*Tinte; encre; ink; atramentum*). Alm. sort Blæk er *Jærngallusblæk*. Fremstilles af *Garvestofudtræk, Jærnvitriol, Gummi* el. l. (som Fortykningmiddel), lidt Saltsyre og Karbolsyre (for at forøge Holdbarheden). Da Farven i frisk Tilstand kun er svag, tilsættes ofte Blaatrækstrakt el. a. Farvestoffer. Den sorte Farve kommer først rigtig frem, naar Blækket er trængt ned i Papiret og udsættes for Lys og Indvirkning af Luftens Ilt, men Skriften bliver derved meget holdbar. Dette Blæk maa derfor beskyttes saa meget som muligt mod Paavirkning af Lys og Luft, da det ellers bliver grumset. Af Kromforbindelser, Indigo o. fl. fremstilles ogsaa Blæk. *Vanadinbl.* er særlig modstandsdygtigt mod kemiske Paavirkninger. *Anilinbl.* af forskellige Tjærefarvestoffer er i Regelen lidet holdbart. I de fleste Lande er der fastsat bestemte Normalsammensætninger for Blæk, som skal anvendes til Dokumenter o. l. *Kopi-* og *Hektografbl.* er mere koncentreret Bl., med Tilsætning af Glycerin el. Sukker. *Mærkebl.* til Tøj indeholder Sølvsalte, som ved Sollys eller Varme udskiller Sølv i Tøjets Fibre. *Farvede Blæksorter* er i Alm. tilberedte af Tjærefarver.

Tusch er en Akvarelfarve, fremstillet af Lampesod med Husblas, el. lign. Bindemidler. Det fineste kommer fra Kina, men gode Sorter fabrikeres nu ogsaa i Europa. Simpelt T. laves af Kørnøg og Gummi.

V. Træ m. m.

1. Træsorter.

Skønt Træet i dets Anvendelse paa mange Punkter nu erstattes af Metal, er Forbruget dog tiltaget stærkere end Befolkningen. Jærnbane- og Telegrafbygning sluger store Masser, og Industrien stiller stadig voksende Krav. I ældre Tid var rationel Skovdrift lidet kendt, og Skovene ryddedes paa mange Steder uden at blive erstattede. Efter at man har faaet Øje for den Skade, som denne Rovdrift har medført (f. Eks. ved klimatiske Forandringer og ved Oversvømmelser af Floder, der kommer fra Bjærgegne), har man søgt ved ordnet Drift og ved Nyplantninger at bøde paa Fortidens Vanrøgt. Ogsaa her i Landet tilplantes der aarlig betydelige Arealer af Naaleskov i Hede- og Klit egne, hvorved Danmark i Tiden vil blive stærkere træproducerende end nu.

Træ er ingen ensartet Masse. Skæres et Snit lodret paa Aksen (Stammens Længderetning), ses inderst *Marven*, der i fine Straaler strækker sig ud mod Omkredsen. Kløves Træet efter et Længdesnit, vil disse Marvstraaler træde frem som større eller mindre, glatte Flader (*Spejl*). Nydannelsen i Træet finder Sted i et saftfyldt Cellelag (Kambium) mellem Barken og *Veddet*. Der aflejres et Lag. Ved i hver Vækstperiode, og hvor de klimatiske Forhold bevirker en aarlig Vækststandsning, fremtræder disse Lag som *Aarringe*, hvis Antal angiver Træets Alder. De ny aflejrede Lag er porøse og saftfulde, men bliver efterhaanden tættere og antager da som oftest en mørkere Farve. Da Forraadelse i Regelen stammer fra Saften, er den indre tættere Del af Veddet (*Kærnen*) den holdbareste; den ydre porøse Del kaldes *Splinten*. Kærnedannelsen retter sig efter Træets Livsvilkaar og Alder; gamle Træer har forholdsvis mere Kærne end unge. Hvis Træet faar Svaghedsperioder, under hvilke det ikke mægter at forvandle Splinten til Kærne, kan der blive staaende uomdannet Splint inde i Kærnen (Dobbeltsplint), hvad der forringer Værdien. Undertiden kan ogsaa en Aarring løse sig fra den nærmeste, som oftest ved Frostens Indvirkning; den gror da ikke til igen, og Revnen vil træde stærkt frem ved Tørringen; denne Fejl i Træet kalder man *Kalv* eller *Ring-skal*. *Barken*, der ligesom Veddet vokser fra Dannelseslaget, bestaar af et indre *Bastlag* og af et ydre *Korklag*, der dækkes af *Overhuden*. Barken vokser indvendig fra og dør bort udvendig; idet Træet vokser, revner ofte de døde Lag (Eg, Ælm), paa andre Træer skaller den af (Fyr, Platan); kun faa beholder som Bøgen og Asken en glat Bark. Grenene fortsætter sig langt ind i Stammen som *Knaster*. Afbrydes en Gren, vokser Veddet efterhaanden udenom og lukker over Saaret; er imidlertid Knasten gaaet i Forraadelse, vil der opstaa et usundt Sted inde i Træet; Knasten vil sidde løst og har da som oftest en sort Rand.

Man skelner mellem tør og vaad *Forraadelse*. Den første angriber ofte det levende Træ og begynder da inderst ved Marven. Træmassen forvandles til en løs, svampet, smulrende Masse (Trøske), og Træet bliver efterhaanden hult. Den vaade Forraadelse finder Sted, naar Træ er udsat for vekslende Indvirkning af Vand og Luft. Jo safrigrere det fældede Træ er, desto lettere indtræder Forraadelsen; man fælder derfor Træet i den saftfattigste Periode om Vinteren. Ved at lade Træet henligge i rindende Vand (»flaadet« Træ) udludes Saften til Dels, og det samme kan ske ved at gennemdampe det. Sker Fældningen nær Foraaret, bør man lade Grenene og Kviste blive siddende, for at Løvet kan udfolde sig, hvad der stærkt formindsker Saftmængden. Ved at imprægnere Træet med forskellige *antiseptiske Vædsker* kan man i høj Grad modvirke Tilbøjeligheden til Forraadelse. Almindelig brugte er forskellige Destillater af Stenkulstjære (Kreosotolie, Karbolineum), flere Metalsalte, saasom Kobbervitriol, Zinkvitriol, Sublimat.

Det friske Træ indeholder 20—50 % Vand, det lufttørrede 10—20 %. Vægtfylden af lufttørt Træ kan variere fra 0.36 (Asp, Lind) til 1.39 (Pokkenholt). Ved *Indtørringen* er Træet tilbøjeligt til at slaa Revner, idet Cellevævet trækker sig uens sammen; i Længderetning svinder Træet næsten ikke. Fra Endefladerne sker Tørringen hurtigst, og for at Endetræet ikke skal revne for stærkt, plejer man at beskytte det ved at paaslaa en Træplade eller overklistre det med Papir; truer nogle Revner med at blive for dybe, kan man slaa S-formede Stykker Baand-jærn ind.

Løber Træets Fibre parallelt med Aksen, kaldes Træet lige, og det er da let kløveligt; har Aksen en Bøjning, bliver Træet krumt. I Almindelighed foretrækkes det lige Træ, der er lettest at arbejde i; men skal det færdige Stykke være krumt,

f. Eks. Skibstømmer og Hjulfælg, foretrækkes krumt (»Krumholt«), der da giver et stærkere Materiale. Har Fibrene Bøjning i flere Retninger, kaldes Veddet *vredent*, og danner de et Virvar, kaldes det *masret*.

Efter sin Anvendelse kaldes Træet *Gavntræ*, *Bygningstræ* eller *Brænde*. Gavntræ er det, der fordrer den største Omhu. Det maa, inden det bruges, være fuldstændig tørt, hvortil der ved Friluftstørring kan gaa 2—6 Aar efter Beskaffenheden. Hurtig Tørring opnaar man ved Anvendelse af overhedet Damp. Det maa opbevares beskyttet mod Sol og Regn, helst staaende og opskaaret i Stykker, der nogenlunde svarer til Dimensionerne af det Arbejde, hvortil det skal anvendes. I Stablerne maa der være Mellemrum mellem de enkelte Stykker, hvorfor der lægges Pinde imellem. Ved *Finerer* forstaar man tynde Plader af ædle Træsarter, der limes paa simple Træsarter (Blindtræet) for at forskønne dette. Finerer udskæres helst af masret Træ, hvis mange overskaarne Fibre kommer til at udvise smukke Tegninger.

Eg (*Eiche; chêne; oak*). Vor almindelige Eg er »Sommeregen« (*Quercus pedunculata*), der kendes paa de stilkede Agern; en anden Art »Vinteregen« (*Q. sessiliflora*) vokser navnlig paa Bornholm og ved Himmelbjærgtet, dens Agern er næsten stilkuløse. Splinten er hvid, Kærnen gulgraa, en rødlig Farve tyder paa Usundhed. Veddet er meget haardt og fast, har store flammede Spejl og grove Porer. Saften er stærkt garvesyreholdig, og hvor Træet har været i Berøring med Jærneredskaber, fremkommer der sorte Pletter af derved dannet Blæk. Egetræ er særdeles holdbart, uforgængeligt under Vand, hvor det antager en næsten sort Farve. Stærkest bliver det, naar det ikke er vokset for frodigt; saaledes er svensk Eg stærkere end dansk, og denne atter stærkere end den tyske. Træet afbarkes om Foraaret og fældes den paafølgende Vinter. Fra Skoven sælges det som hele Stammer eller som tilhugnet Skibstømmer, hvortil navnlig krumme Dele af Træet benyttes; det gode Træ anvendes endvidere til Mølleakslar, til Planker, til Snedkerbrug, mindre gode Stykker til Stakitstolper. En vigtig Anvendelse er til Bødkertræ, hvortil det skæreste Træ benyttes, da Staverne skal kløves ud; savskaarne Staver er ikke tætte og kaster sig let. De større Staver, Pibestaver, kommer fra Tyskland og gaar efter Stykketal; ogsaa fra Ungarn kommer Pibestaver, der gerne sælges pr. Fad med tilhørende Bundstykker; til mindre Fustager bruges her i Landet meget svensk Træ. Til Snedkerbrug yndes amerikansk Egetræ. Et eget Skovbrug i Holland er Opelskningen af unge Ege, plantede saa tæt, at de ikke grener sig; Barken sælges til Garvebrug, og Stammerne bruges til Stokke, Egespir.

Bøg (*Buche; hêtre; beech*) er vort almindeligste Skovtræ; kaldes ogsaa »Rødbøg« i Modsætning til Avnbøgen. Veddet er svagt rødligt med en Mængde smaa brune Spejl. Det er fast og haardt, let kløveligt, men mangler Sejhed; under Vand staar det sig godt, men afvekslende Væde og Tørre taaler det ikke, og det benyttes derfor ikke til Hustømmer. Paa Grund af sin ranke Vækst anvendes det til Skibskoole og ellers som Gavntræ til Bøsemager-, Børstenbinder-, Vogn-, Snedker- og Stolemagerarbejde. Til Træsko og Tøffelbunde bruges en betydelig Mængde; tidligere dreves denne Industri udelukkende som Husflid, nu er den mere og mere gledet over til de større Skærerier. Til Bødkerstaver, navnlig Smørdritler, bruges meget, og i Eddikebryggerierne anvendes mange Bøgespaaner. Men største Delen af vor Bøgehugst gaar til Brændsel; de overskaarne og kløvede Stammer giver Favnebrænde, de smaa Stammer og større Grene sælges ukløvede som Fagotter.

Avnbøg, »Hvidbøg« (*Hainbuche; charme; hornbeam*) er ikke nogen Bøgeart. Veddet er hvidt, haardt, tungt, tæt og sejt; det bruges meget i Maskinbygning til Hjulkamme, til Værktøj og Skafter. Avnbøgen findes hist og her i danske Skove, men hvad der bruges hos os, kommer mest fra Tyskland. — **Elm** (*Ulme; orme; elm*) har et fintaaret, tæt og sejt Ved, der bruges af Hjulmagere, Vognfabrikanter og til Maskinbrug; ogsaa til Slideplanker er det søgt. — **Ask** (*Esche; frêne; ash*) har som ung ganske lyst, som ældre mørkere Ved; det er grovaaret med brede Aarringe, haardt og meget elastisk; anvendes til Vognbygning, Aarer o. s. v. — **Ahorn**, **Løn** (*Ahorn; érable; maple*) har et fint, hvidt Ved med talrige Marvstaaler; det egner sig godt til at poleres. Bruges til finere Snedker- og Drejerarbejde, ogsaa af Instrumentmagere og til Skomagerpløkke. Veddet af en amerikansk Løn (*Acer saccharinum*) anvendes under Navn af *Fuglejettræ* til Finerer, der skæres med Snit rundt om Stammen. — **Birk** (*Birke; bouleau; birch*) har hvidt, sejt, men løst Ved, der holder sig daarligt. Jo nordligere Voksestedet er, desto bedre er Kvaliteten. Bruges en Del til Vognstænger og til Drejerarbejde. Rodstykkerne er ofte meget smukt masrede. Risene giver gode Koste, og Barken, der hos yngre Træer er hvid og glat, anvendes til Beskyttelse af Bjælkeender, til Galanteri-

arbejder, til Garvemateriale m. m. — **Lind** (*Linde; tilleul; lime*) har lyst og blødt Ved med lidet fremtrædende Aarer; det bruges til Billedskæring, Tilskærbrætter, Legetøj o. a. — **El** (*Erle; aune; alder*). *Rødel* og *Hvidel* har blødt og let, rødligt Ved, der staar sig godt under Vand; Træet farves undertiden, bruges til Træsko, Skovle og Trug. — **Asp**, *Poppel* (*Pappel; peuplier; poplar*) har lyst svampet, sejt Ved. Det bruges til Vogntræ, Rødskaiber, Pakkasser, og anvendes meget i Tændstikindustrien, idet det allevegne benyttes til Æskerne, og mange Steder ogsaa til Stikkerne. Det meste kommer fra Rusland, navnlig Veddet af *Bævre-Aspen* (*Populus tremula; Espe; tremble; aspen*). — **Pil** (*Weide; saule; willow*). Visse Pilearters Kviste (*Weidenrute; osier*) anvendes meget til Fløttmateriale og Tøndebaand. Pil, der dyrkes til Vidier, plantes tæt og afskæres, naar den er tilstrækkelig stor. Pilebark bruges til Garvning (»Randershandsker«, »Ruslæder«). — **Hassel** (*Hasel; noisetier, coudrier, coudre; hazel*) leverer seje Skud, der bruges til Bødkerbaand og Stokke. — **Æble**- og **Pæretræ** er finaarede Træsarter, der bruges en Del til fint Snedkerarbejde samt af Drejere og Billedskærere. Veddet er rødbrunt med gul Splint; det bedste faas af de vilde Stammer. Det farves ofte. Sort Pæretræ er Surrogat for Ibenholt. — **Kirsebærtræ** er ikke godt, det spalter let. En egen Art, *Mahaleb-Kirsebærtræet* (*Cerasus Mahaleb*) dyrkes meget i Østerrig og Tyrkiet; de unge lige Stammer giver de vellugtende *Weichselrør*, der i stor Mængde bruges til Piberør; uægte Weichselrør laves af Kirsebærgrene, der parfumeres med et Udtræk af Tonkabønner.

Nøddetræ faas af Valnøddetræet (*Wallnussbaum; noyer; walnuttree*). Veddet er brunt, lysere eller mørkere efter Alderen; det har brede, mørke Aarringe, er ofte flammert og ved Rodenden smukt masret; det er fast, let at bearbejde og modtager smuk Politur. Anvendes til Møbler og Drejerarbejde samt til Finerer. Splinten er hvid og meget sej, men uanvendelig. Det bedste kommer fra *Italien* (Planker), noget ringere er det »kaukasiske« (Blokke) fra Sortehavskysterne. Amerikansk Nøddetræ er mørkere og grovere. — *Hickory* er et amerikansk med Valnødden beslægtet Træ, der har et lysebrunt, sejt Ved, som bruges til Vogntræ, Skafter o. a.

Buksbom (*Buchsbaum; buis; box*) vokser hos os i Regelen kun som Busk, navnlig i Hæk, men bliver i Sydeuropa og enkelte Egne af Asien til større Træer. Den har et meget fast, bløggult Ved, der bruges af Drejere og Instrumentmagere og er næsten uundværligt for Xylografer. Det bedste er det levantiske, der navnlig udføres over *Poti*, og hvoraf en Del kommer fra Persien; det sydeuropæiske er blødere.

Mahogni (*Mahagoni; acajou; mahogany*) er Veddet af *Swietenia Mahagoni*. Det er rødbrunt eller gulbrunt og bliver med Tiden kastaniebrunt; det svinder kun lidt, kaster sig ikke, revner ikke, angribes ikke af Orm og modtager en smuk Politur. Det bedste vokser i Bjærgegne paa de vestindiske Øer, navnlig San Domingo og *Kuba* (»spansk Mahogni«), som nu leverer Hovedmængden. Det kommer i Handelen i skarpkantede Blokke af 4.2 M. Længde og 0.25—0.60 M. i Kvadrat. Denne Sort er tæt, haard, tung og smukt rødbrun. Anvendes i Skibsbyggeriet og til Møbler. Ringere er *Honduras-M.*, der fremkommer som Blokke af 6—12 M. L. og 0.30—0.60 M. i Kvadrat. Det er noget porøst, men elastisk, ligeaaret og ensfarvet, og holder Limning bedre. Løsest er *Bay-wood* fra Sydysten. *Mexikansk-M.* staar nær ved *Honduras-M.* De masrede Mahogniblokke betales højest og skæres mest til Finer. — Under Navn af Mahogni gaar ogsaa flere andre Træsarter, saaledes *afrikansk Mahogni* og det vestindiske saakaldte *hvide Mahogni*, samt *Kap-M.* (*Sneeze wood*).

Palisandertræ, *Jacarandatræ*, er meget fast, haardt og tungt, mørkt chokoladefarvet, med en rosenagtig Lugt. Det kommer fra Brasilien, det bedste over Rio Janeiro, en mindre god Sort over Bahia. Det er fortrinlig egnet til at modtage Politur og anvendes til Finerer og i Pianofortefabrikationen.

Ibenholt (*Ebenholz; ébène; ebony*). Under dette Navn gaar i Handelen flere Sorter mørktfarvet eller sort, tæt og meget tungt Træ, der anvendes til Drejer-, Snedker- og Instrumentmagerarbejde. Det bedste faas fra Ceylon, Madagaskar og Sansibar; Splinten, der er lys, er som oftest fjernet. Under samme Navn gaar enkelte amerikanske Træsarter (*Grønt* el. *gult I.*). Ibenholt efterlignes ved at farve andre Træsarter, men det uægte er ikke saa tungt og tæt, og man kan skelne Aarringene, hvad man ikke kan i det ægte.

Pokkenholt (*Pockholz; gryac; pockwood*) er Veddet af et i Vestindien almindelig voksende Træ, *Guajaktræet*. Farven er grønliggraa indtil sortebraun, Splinten gul. Det er meget haardt og vægtfyldigt (1.3) og indeholder en rigelig Mængde Harpiks

der bruges i Medicinen. Det kan ikke spaltes, er uforraadneligt og slidfast. Fra Skt. Domingo kommer det saavel i Blokke paa flere Centner som i mindre Stykker og sælges efter Vægt. Bruges til Koglekugler, Skiver til Tridses og Taplejer. Af Affaldet indvindes Harpiksen. *Dansk P.* er Veddet af Guldregn. Det er ikke ret holdbart.

Teak, undertiden kaldet »indisk Eg«, er et i Ostindien voksende Træ (*Tectonia grandis*). Det er slankt og naar i 100-Aars Alderen sin fulde Højde ca. 30 M. med 0.8—1.2 M. Stammetykkelse. Veddet, der er graabrunt og ligner Egetræ noget, er meget holdbart og let at bearbejde; det egner sig fortrinligt til Skibsbygning. Det udføres saavel fra Bagindien som fra Forindien; det meste kommer til London, men en Del ogsaa til Holland og Danmark (fra Siam). — *Afrikansk Teak* er en anden Træsart med lignende Egenskaber.

Rosentræ. Under dette Navn gaar i Handelen forskellige røde, vellugtende Træsarter, der kommer fra Brasilien, Siam, de kanariske Øer o. fl. St. De anvendes dels som Møbeltræ, dels til Tinkturer og vellugtende Olier, i raspet Tilstand til Lugtøpuder.

Ceder (*cedre; cedar*). Det, der i Handelen gaar under Navn af Cedertræ, er ikke Veddet af den bekendte Libanon-Ceder, men af forskellige vestindiske og amerikanske Naaletræer. Det er blødt og skært, rødligt og med en ejendommelig Lugt; anvendes meget til Blyanter (»pencil cedar«), Cigarkasser og til Finerer. Et af disse i Vestindien voksende Træer (*Cedrela odorata*) kaldes ogsaa *Sukkerkistetæ*.

Naaletræerne leverer nogle af de almindeligst anvendte Træsarter, navnlig Fyr og Gran, hvoraf der forekommer en Mængde forskellige Arter. Under Betegnelsen *pine-timber, pine-wood* plejer Englænderne i Almindelighed at indbefatte alle Slags Naaletræ; iøvrigt kalder de særlig de fleste Arter Fyr *pine* (*Kiefer, Föhre; pin*) og de fleste Arter Gran *fir, spruce* (*Fichte, Tanne; sapin*). — **Fyr**. Den *almindelige Fyr* (*Pinus silvestris*) er den vigtigste europæiske Fyrreart; den vokser navnlig i Sverige, Norge, det russiske Rige, Tyskland og Frankrig. Dens Ved har en rødlig Kærne og en hvid Splint, som let antager en blaalig Farve, naar Træet ikke har været omhyggelig opbevaret; det er let spalteligt og kan efter Voksestedet være enten tæt eller mere løst, ligesom ogsaa mere eller mindre harpiksholdigt, fedt. Indføres navnlig fra Sverige, Finland og Rusland. Af de mange amerikanske Fyrretræ-Sorter indføres adskillige til Europa, saaledes *red pine* (af *Pinus resinosa*), *yellow pine* (af *Pinus mitis*), *white pine* (af Weymouth-Fyrren) og *pitch pine* (af *Pinus australis*); den sidste Art, der kan faas i meget store Dimensioner, er stærkt harpiksholdig og meget holdbar, men ikke saa elastisk som den almindelige europæiske Fyr. Fyrretræ er det hos os almindeligst benyttede Træ til Hus- og Skibsbygning, til Master, forskellige Slags Bødkerarbejde m. m. — **Gran**. *Rødgranen* (*Abies* el. *Picea excelsa*) er et vidt udbredt Skovtræ i det mellemste og nordlige Europa og Asien. Veddet viser i Regelen ingen Forskel paa Splint og Kærne, er lyst, blødt, elastisk, mindre harpiksholdigt end Fyrrens og mindre varigt under vekslende Fugtighedsforhold, men afgiver, naar det er godt tørret inden Brugen, udmærket Bygningstømmer. Desuden bruges det i stor Maalestok til Pakkasser, Snedkerarbejde, Træmasse og Cellulose, samt Brændsel. *Hvidgran* er stærkere og mere modstandsdygtig end Rødgran, men ofte noget kroget. *Ædelgran* opnaar en Højde af ca. 60 M. Veddet er gullighvidt, harpiksfattigt, meget elastisk. — Danmark indfører meget Gran fra Norge. — **Lærk** (*Lerchenbaum; mélèze; larch*). Veddet af den *almindelige Lærk* (*Larix europæa*) er rødgult til brunrødt; det er ikke hardt, men særdeles varigt og angribes ikke let af Forraadnelse eller Orm. Lærken er hyppig i Mellemeuropa, men findes i Skandinavien ikke i videre stor Mængde. — **Enebærtræ** (*Wachholder; genévère; juniper*). Den *almindelige Ene* (*Juniperus communis*) bliver ikke høj, men Veddet er meget holdbart og bruges til Drejerarbejde, Stager o. lign.; i øvrigt anvendes navnlig Bærrene (S. 645). Flere amerikanske og Himalaya-Arter er høje Træer med godt Ved.

Naaletræ kommer i Handelen dels som runde Stammer, der efter Tykkelsen kaldes *Rundholter, Spir* eller *Stager*, dels tilskaaret som *Tømmer*. Naar Tømmerets Gennemsnit overalt er en Firkant, kaldes det *firskaaret, firhugget* eller *fuldkantet*; kommer Stammernes Runding til Syne i den ene Ende, kaldes det *vankantet*. Med en Tykkelse af over 15 cm. kaldes det *Bjælker* (eller *Tømmer*), og Længden er da fra 5—10 M.; er Tykkelsen 10—15 cm., kaldes det *Spær*, og Længden er da 4—10 M. Som oftest er Gennemsnittet et Kvadrat, men man faar undertiden Tømmer, der maaler lidt mere paa den ene end paa den anden Led. *Halvtømmer* er gennemskaaret Tømmer; Tværnittet er en Rektangel, hvis Højde er det dobbelte af

Grundlinien. Skæres Halvtømmer atter igennem, faas *Krydstømmer*, hvis Gennemsnit er kvadratisk, altsaa med den halve Sidelinie af det oprindelige Tømmers. *Lægter* er tynde Stammer, huggede paa to Sider; de er 3—4 cm. tykke, 5—8 cm. brede og 6—9 M. lange; af *Bræder* skæres der *Lægter*, som er regelmæssigere, men ikke saa stærke. Overskaarne runde Stammer, der bruges til Minetømmer, gaar under det engelske Navn *pitprops*. Skæres Stammerne med Snit parallel med Aksen, fremkommer Fladtræ: *Planker*, som er 5—10 cm. tykke, 18—40 cm. brede, 4—8 M. lange, og *Bræder*, som er 2—5 cm. tykke, 15—30 cm. brede, 4—6 M. lange; de kan være firskaarne eller vankantede, kanthuggede eller barkkantede, naar Siderne slet ikke er beskaarne.

De største Dimensioner faas her i Landet fra Preussen (»pommersk Tømmer«). Fra Sydsverige faas særdeles godt Træ; Halmstad Tømmer er meget regelmæssig tildannet, Kalmar Tømmer ofte vankantet og Kalmar Bræder hyppig barkkantede. Det nordsvenske Træ er løsere (»Norrländstræ«). Finsk Træ er af forskellig Godhed, men ikke regelmæssig tildannet. En Del norrländsk og finsk Træ sælges i København ved Auktion. — Prisen for Tømmer noteres ofte pr. Kubikfod, for Bræder pr. Tylt. Det engelske Maal *standard* er forskelligt for de forskellige Sorter.

2. Forskellige Plantedele.

KORK (*K.* el. *Pantoffelholz*; *liège*; *cork*) er Yderbarken af Korkegen (*Quercus* suber). Dette stedsgrønne Træ danner store Skove i Spanien, Portugal og Algérie; forekommer ogsaa i Marokko og andre Middelhavslande. Korklaget afskrælles hvert 8.—10. Aar, og man begynder, naar Træet er 18—20 Aar. Naar Bastlaget ikke beskadiges, lider Træet ikke herved, og det kan blive 150 Aar trods stadig Skrælning. Barken ridses af i Stykker paa ca. 0.3 M. Bredde og ca. 1.5 M. Længde og aftages med Trækiler; Løget er i Almindelighed ca. 5 cm. tykt. Korken blødes derpaa i Vand, presses og tørres, i Spanien oftest ved Flammeld, hvorved Larverne dræbes. Kork skal være elastisk, med saa faa Ridser og Huller som muligt og fri for træagtige Aarer. Den forsendes i Bundter, samlede med Jærn- eller Espartobaand. Spanske og portugisiske Varer anses som de bedste, men Hovedmængden kommer nu fra Algérie. Korken bruges navnlig til Propper, der fremstilles ved at skære Pladen i firkantede Stykker, som derpaa rundes; i ældre Tid foregik dette Arbejde mest ved Haandkraft paa Stedet, hvor Korken vandtes, nu til Dags mest paa Forbrugsstedet ved Maskinarbejde, saaledes at Pladens Tykkelse bestemmer Proppens Diameter. Til »Flaad« i Fiskeriet anvendes væsentlig den først afskallede simple »mandlige« K. Som papirtynde Plader anvendes en Del i Hatte, til Cigaretmundspidser o. m. a. Affaldet finder Anvendelse som Polstringsmateriale, til Linoleumstæpper, Isolering (Korksten), Brændsel o. a.

Spanskrør, *Rotting* (*canne*; *rattan*) er Stængelen af forskellige slyngende Palmearter, henhørende til Calamus-Slægten, som vokser i de moradsige Skove i Ostindien og navnlig paa de indiske Øer. Stænglerne er meget elastiske og bøjelige, langledede og indvendig fulde, 30—40 M. lange, og indtil 3 cm. tykke; de hugges over i passende Længder og trækkes gennem en Spalte for at fjerne den tørrede Overhud og Bladene, hvorefter de hænges til Tørring og rettes ved paa hængte Vægte, bukkes sammen paa Midten og samles i Bundter paa 100 Stykker. Paa Stedet forhandles de efter Tal, i Mellemandelen efter Vægt. Spanskrør haves baade i brune og gule Farver; Overfladen er kiselholdig, haard og glinsende. De tykke Rør (*Hanrotting*) anvendes især til Stokke og Stivere, de tynde (*Binderotting*) dels hele, dels spaltede, til Kurvefletning, Stolesæder, Tovværk, Maatter o. a. Stænglerne af en lignende Planteart fra Vestafrika kommer i Handelen under Navn af *Bushrope* og anvendes paa lignende Maade.

Bambusrør faas af forskellige Græsarter, henhørende til Slægten *Bambusa*, der alle vokser i tropiske Egne, og hvoraf flere naar en betydelig Højde, indtil 40 M., og Gennemsnit af 30 cm. Stænglerne er ledede ligesom andre Græsarters, meget haarde, men lette, seje og elastiske, indvendig hule, kun indeholdende en let svampet Marv undtagen ved Leddene, hvor der er stærke Skillevægge. Hvor de vokser, f. Eks. i Kina, bruges Bambusrør til Bygninger, Skibe, Bærestænger, Møbler, og spaltede til mange Arter Fletværk. Til Europa kommer navnlig unge tynde Rør, der anvendes til Fiskestænger, Stokke, Piberør, lette Møbler o. s. v. En egen Art Bambus er det saakaldte *Peberør*, der er tæt ledet, af Tykkelse som en Finger, og som anvendes paa lignende Maade.

Straa m. m. *Straaefletning* drives endnu for en stor Del som Haandarbejde, og

Italien har i Europa Forrangen. Der anvendes navnlig Hvedestraa af en bestemt Art Vaarhvede (kaldet *Marzolano*, fordi den saas i Marts), som helst dyrkes paa mager Jord. Noget før Modningen oprykkes Planterne, der tørres og bleges paa Marken. Straaet afbrækkes da, deles efter »Knæene«, i Regelen i 3 Stk., bleges, sorteres efter Finheden og Glansen og flettes til smallere eller bredere Baand, *Tresser* med 11—13 Straa i Baandet; jo finere Straaet er, desto finere og kostbarere bliver Baandet. Disse Baand er en betydelig Handelsartikel; af dem sys Straahattene, som derefter presses og bleges. Til de fineste Hatte gaar der Maaneders Arbejde, og de er derfor dyre. I Schweiz, hvor der ogsaa produceres meget Straaarbejde, anvendes ofte Rugstraa, der ikke bruges helt men spaltet. Ogsaa i Tyskland, Frankrig, Belgien og England er Straaflætningen udbredt, og i Tyskland dyrkes flere Steder den italienske Hvede til dette Brug. Straaet farves ofte, og i Flætningen dannes da Mønstre. Hovedhandelen gaar i Italien over Florenz og Livorno, i England er Bedford og Hertford de vigtigste Pladser, i Tyskland er Industrien betydelig i Sachsen o. fl. St. — Ogsaa af andet Materiale saasom Trævlerne af Palmeblade, Træspaan af Pil og Poppel, Spanskrørsstrimler o. s. v. flettes der mange Hatte. De mest bekendte Varer af denne Art er *Panama-hattene*, der flettes af de indfødte i Brasilien og Mellemamerika. De forsendes sammenfoldede og har derfor altid en Fold i Midten; de er meget stærke og tætte og fordrer et stort Arbejde, hvorfor Priserne ogsaa er meget høje. I Europa flettes af andre Palmearter lignende, billigere Hatte. — I Kina og Japan staar Straaflætningen højt, navnlig fremstilles meget fine Arbejder af spaltet Bambus. — Til *andet Flættarbejde* benyttes Spaaner, Halm, Siv, Bast, optrævlede Spanskrør og Tovværk. En simpel Art *Bastmaatter* bliver i stor Mængde forfærdigede i Rusland af Lindebast; de udføres over Archangel, Petersborg, Riga og Memel og bruges til Indpakning. Som Emballage bruges ofte forskellige Slags flettede Maatter og Kurve, f. Eks. til Sydfrugter, Sukker o. a. m.

Karteboller (*Weberkarde; chardon-à carder; teasel*) er de tørrede Blomsterstande af Væver-Kartebollen, »Kartetidselen« (*Dipsacus fullonum*), der har hjemme i Sydeuropa, men ogsaa dyrkes i Mellemøuropa. Hovederne, der er forsynede med Pigge, som har en tilbagebøjet Spids, sømmes paa en Valse, der ved sin Omdrejning kradser Ulden frem paa det vævede Klæde, saa det bliver laaddent. Fra Avignon i Frankrig faas de bedste. Planten dyrkes ogsaa i Belgien, Italien, Østerrig, Tyskland og England. Hos os vokser et Par vilde Arter, der er uaanvendelige, da de ikke har den tilbagebøjede Spids paa Piggene.

VI. Mineralske Brændsels- og Belysningsstoffer m. m.

Svovl (*Schwefel; soufre; sulphur, brimstone*; Haardhed 2, Vt. 2) forekommer krystalliseret. Farven er gul, men kan gaa over i det brunlige eller grønlig. Det har Fedtglans, er gennemsigtigt i store Krystaller, men naar Stykkerne bestaar af et Væv af smaa Krystaller, er det kun gennemskinnende i Kanterne. Ved 111° smelter det og stærkner krystallinsk. Ophedes det til 200°, bliver det brunt og aldeles sejt, og denne Egenskab kan det, naar det pludselig afkøles, beholde i nogen Tid, saaledes at det først efterhaanden gaar over i den krystallinske Tilstand. Ved 260° antændes det og forbrænder med svagtlysende, blaa Flamme til en farveløs, giftig Luftart af stærkt stikkende Lugt (*Svovlsyrling*, se S. 612). Ved 448° koger det under Udvikling af rødbrune Damp og vil, naar det er rent, fordampe uden at efterlade Rest. Det opløses let i visse flydende Svovlforbindelser, saasom Svovlulfstof og Klorvovl, mindre let i Mineralolier, lidt i fede Olier, Alkohol, Æter, o. s. v.

Svovl findes navnlig i vulkanske Egne, hvor der ofte kommer svovlholdige Damp frem, som afsætter Svovl i de øverste Jordlag. Det findes saaledes bl. a. ogsaa paa Island, men de daarlige Transportforhold forhindrer Udnyttningen; den rigeste Forsyningskilde er Sicilien. Det brudte Svovl udsmeltes i murede Gruber, hvorved en Del af Svovlet tjener som Brændsel; det derved fremkomne Produkt (*Raasvovl*) indeholder endnu en Del fremmede Bestanddele. Raffineringen sker ved yderligere Destillation; Dampene ledes over i murede Kamre og fortættes enten til flydende Svovl, hvoraf der i Træforme udstøbes runde Stænger (*Stangsvovl*) eller, naar Kamrene er saa store, at Temperaturen kan holdes lav i dem, til et krystallinsk Pulver (*Svovlblomster*). *Svovlmælk* er et gulhvidt, meget fint

Svovlpulver, der fremstilles ved at sætte Syre til en Opløsning af Svovl i Natronlud, og som bruges i Medicinen. Store Svovlraffinaderier findes bl. a. i Marseille og Antwerpen. Der indvindes ogsaa noget Svovl af Affaldet fra Sodafabrikationen. — Svovl anvendes til Fabrikation af Krudt, Svovlstikker, Farver, Svovlkulstof o. a. Svovlforbindelser, og til medicinsk Brug, til Vulkanisering af Kautschuk, til Fremstilling af Svovlsyring, til Bestøvning af Vinstokke som Middel mod Druesyge o. m. m.

Fosfor er et gennemskinnende, farveløst eller bleggult Legeme, ved almindelig Temperatur blødt som Voks, i Kulden haardere; i Vand er det næsten uopløseligt, derimod let opløseligt i Svovlkulstof, Terpentin o. lign. Det smelter ved 44°, antændes ved 60° og koger ved 290°. Paa Grund af dets Brandfarlighed maa det altid opbevares og forsendes under Vand, ligesom det ogsaa maa skæres over under Vand for ikke at antændes. Det ilter sig i fugtig Luft, lyser i Mørke og udvikler en løgagtig Luft, som det ogsaa meddeler det Vand, hvori det opbevares. Det er meget giftigt, og de Brandsaar, det frembringer, er ondartede. Udsættes det for Lyset, bliver det uigennemsigtigt, undertiden rødligt. I Forbindelse med Ilt danner det Fosforsyre, der i Form af fosforsurt Kalk findes som Apatit, Fosforit, Fosfater og er en almindelig Indblanding i mange Bjærgarter. Fra disse er den gaaet over i Agerjorden, hvor den er et uundværligt Næringsmiddel for Planterne. Dyrenes Knokler bestaar væsentlig af fosforsur Kalk. — Af Fosfaterne vindes Fosfor ved, at de behandles med Svovlsyre, der sammen med Kalken danner uopløselig svovlsur Kalk, medens Fosforsyren findes i den frasede Opløsning; denne inddampes, blandes med Kul og destilleres i Løretorter, saaledes at Dampene gaar over i et Forlag, fortættes og samles under Vand. Det herved fremstillede Produkt maa renses ved Destillation, før det bliver Handelsvare. Fosforet støbes i Glasrør til Stænger, som forsendes i vandfyldte Blikdaaser. — Ved at holdes opheudet i længere Tid til 250° forvandles det hvide Fosfor til det saakaldte *røde, amorfe Fosfor*, en brunrød uigennemsigtig Masse, der ikke ryger i Luften, ikke antændes ved Gnidning, ikke er giftig og ikke opløses hverken af Svovlkulstof eller af kogende Natronlud saaledes som det hvide. — Fosfor tilvirkes i ganske faa Fabrikker i England, Frankrig og Rusland. Det anvendes til Tændstikker, kemiske Præparater, Rottegift, Fyrværkerisager samt lidt i Metalindustrien (Fosforbronze).

I Sammenhæng med [de forannævnte Stoffer skal her omtales *Tændstikker* og *Eksploderende Stoffer*.

Tændstikker (*Zündhölzer; allumettes; matches*). Naar der til Tændsatsen bruges hvidt Fosfor, tilberedes Satsen af Fosfor, Blyoverilt og Salpeter, det hele udrørt i en Opløsning af Gummi eller Lim. Træpindene ordnes og fastspændes i Rammer med ca. 2000 i hver og bliver dyppede først i smeltet Svovl eller Paraffin og derefter i Satsen, der i Tørrerummet tørrer ind som en Draabe paa Enden af Pinden. Ved at stryges paa en ujævn Flade fænger Fosforet, der forplanter Antændelsen til Svovlet og derfra til Pinden. Faren ved disse Fyrstikker, der saa let antændes, og som indeholder det giftige, hvide Fosfor, bevirkede, at man, da den giftfri røde Modifikation af Fosfor var fremstillet, søgte at anvende denne. Det var Sverige, som i denne Henseende gik i Spidsen (Lundstrøm i Jønkøping). Satsen bestaar af klorurt Kali blandet med Svovlantimon, Svovl, Glaspulver el. lign. og Lim, Strygefladen af rødt Fosfor, Svovlantimon, Brunsten, pulveriseret Glas eller Pimpsten og Lim, men Sættningen af begge Slags Sats varierer iøvrigt betydeligt. Stikkerne tændes let ved at gnides mod Strygefladen, ulige vanskeligere ved at stryges paa andre Flader (*»Sikkerheds-Tændstikker«*). *»Imprægnerede«* Tændstikker kaldes saadanne, hvor Træet er gennemtrængt med et mineralsk Salt, der gør, at Stikken slukkes helt uden at gløde, naar Flammen blæses ud. *»Antifosforstikker«* indeholder slet ikke Fosfor, men de er oftest af mindre god Beskaffenhed. I Stedet for Træpinde bruges ogsaa tynde Væger, dyppede i Voks og Stearin, hvad der er almindeligt i Frankrig og Italien. Særegne Tændstikker til Brug i fri Luft laves af Træpinde kogte med Salpeter og forsynede med en Sats, der enten giver en stærk Flamme eller en stor Glød. — I Danmark er det (Lov 14. Februar 1874) forbudt at fabrikere, indføre eller forhandle Tændstikker, i hvis Sats der findes hvidt Fosfor, eller som ikke er bestemt til at afstryges paa særlig dertil indrettede Strygeflader. Mange Steder i Udlandet bruges derimod endnu Tændsats med hvidt Fosfor.

EKSPLODERENDE STOFFER er saadanne, som er i Stand til med stor Pludselighed at omsætte deres Bestanddele i nye Forbindelser, saaledes at der derved dannes Luftarter, som stræber at indtage et Rumfang, der er mangfoldige Gange

større end det paagældende Stofs. Indesluttet et saadant Stof i et lukket Rum, og bringes det til Eksplosion, bevirker de dannede Luftarter et meget stærkt Tryk, der kan sprænge Rummets Vægge eller meddele det Legeme, der lukker for Rummet (Projektilet i Skydevaabenet), en stor Hastighed. De vigtigste eksplo-derende Stoffer er *Krudt*, *Nitroforbindelser* og *Knaldmetaller*.

Krudt (*Schiesspulver; poudre; gunpowder*) er en Blanding af Salpeter, Svovl og Trækul omtrent i Forholdet 6 Dele Salpeter, 1 Del Svovl og 1 Del Kul. Sammen-sætningen varierer noget efter den paatænkte Anvendelse. Kullet maa være af bløde, lette Træsarter, der ikke giver megen Aske, saasom Tørstetræ, Hassel, Pil, Lind, El, undertiden Hør- og Hampstængler m. m. Forkulningen sker i Ovne eller Jærncylindre, ofte ved en saa lav Temperatur, at Kullet kun bliver brunt, i hvilken Tilstand det tændes meget let. Svovlet bruges som Stangsvovl (ikke Svovlblomster, der indeholder Svovlsyre), og Salpeteret (Kalisalpeter) maa være omhyggelig rensed for alle Klorforbindelser, der ved at tiltrække Vand gør Krudtet fugtigt. Bestanddelene males hver for sig i Tønder med Bronceugler og blandes i egne Blandingstønder, der er forede med Læder. Den fine støvformede Masse fugtes svagt og trykkes sammen til Kager, der kornes mellem tandbesatte Valser. Det sorteres saa efter Finheden, poleres ved at ruller i en Tønde, oftest med noget Grafitpulver, og tørres langsomt i dampfædede Tørrestuer. Derefter sigtes Støvet fra, og Krudtet pakkes i Papirhylstre, Blikdaaser eller i oliemalede Trætønder, hvori det dog helst maa ligge i Læderposer. Det maa opbevares tørt. Til at slaa Tønderne op med maa ikke benyttes Jærnrødskeer, der kan give Gnister.

Jagtkrudt er det fineste og ofte lavet af brunt Trækul, Militærkrudt grovere, Kanon- og Sprængkrudt det groveste. I den nyere Tid anvendes stærkt sammen-presset Krudt, der til Kanonbrug er formet som seksidede Prismer, der er gennem-boredede af runde Huller (»prismatisk Krudt«). Krudt skal være graasort eller brunt, uden Salpeterpletter. Kornene maa ikke smitte af, maa vanskeligt kunne trykkes itu i den flade Haand og skal da falde hen til et fint Mel. Tændes en lille Smule paa et Stykke hvidt Papir, skal det blusse hurtigt af uden at tænde eller sværte Papiret eller give det gule Striber. Udsat for Luften tiltrækker det Fugtighed; det kan da atter tørres i Solen, men har det optaget saa meget Vand, at der er fremkommet Salpeterpletter (»stenløbet«), er det ubrugeligt. Til Fyr-værkerisats bruges lignende Sæmmensætninger, ofte med Iblanding af Stoffer, der giver et farvet Lys.

De saakaldte *Nitroforbindelser* fremstilles ved at behandle forskellige Stoffer med Salpetersyre. Af Glycerin, behandlet med en Blanding af Salpeter- og Svovl-syre, faas saaledes **Nitroglycerin**, *Sprængolie*, der i ren Tilstand er en farveløs, olie-agtig, meget giftig Vædske. Den eksploderer meget let og med stor Voldsomhed og bliver paa Grund af sin Farlighed kun lidet anvendt i denne Skikkelse. Ved derimod at lade den opsure af et porøst Legeme, hvortil navnlig bruges Infusorie-kisel (S. 603), faas *Dynamit*, som er mindre farlig at haandtere; Dynamit gaar mest i Handelen i færdig dannede Patroner, der tændes ved en elektrisk Strøm. — **Skydebomuld**, *Pyroxylin*, *Nitrocellulose* (*gun-cotton*) fremstilles ved at behandle Bomuld med Salpeter- og Svovlsyre og derpaa udvadske den med Vand. Den males i en „Hollænder“ (jfr. PAPIR) og presses sammen i Kager (komprimeret Skydebomuld). I tør Tilstand er den meget farlig, men i fugtig Tilstand taaler den Stød og Slag og eksploderer kun ved Indvirkning af et andet Eksplosionsstof. Bomuld behandlet omtrent paa samme Maade og opløst i en Blanding af Alkohol og Æter giver *Kollodium*, som anvendes til Saarbehandling og i Fotografien. Ved at behandle en særlig Slags Skydebomuld med Acetone el. Eddikeæster og ligeledes ved at blande Skydebomuld med Nitroglycerin (*Sprængelatine*) faar man en gelé-agtig Masse, som vales ud eller formes som Strimler og tørres. Disse deles atter til smaa Blade el. Korn, der bruges som *ragsvagt Krudt*. Dette forbrænder uden at efterlade nogen Rest. — **Pikrinsyre** er ligeledes en eksplo-derende Nitro-forbindelse. Selve Syren, der danner gule Krystalnaale og Salte af den, anvendes meget til Sprængstoffer (f. Eks. Melinit).

Knaldkviksølv fremstilles ved at opløse Kviksølv i Salpetersyre og tilsætte Alkohol, hvorved det udfældes. Det bruges til *Knaldhætter* (*Zündhütchen; capsule d'amorce; percussion cap*), der bestaar af et Hylster af Kobber eller Messing, i hvis Bund der er klæbet et lille Stykke Knaldkviksølv, som atter er dækket med et vandtæt Lag. — **Knaldsølv** fremstilles paa lignende Maade som Knaldkviksølv og er endnu stærkere eksplo-derende. Benyttes til Knaldbonbon o. a. Legetøj.

BRÆNDEL. *Brændværdien* angives i *Kalorier*, d. v. s. den Varmemængde, som behøves for at opvarme 1 kg Vand fra 0° til 1°. I Praksis regner man med den *nyttige Brændværdi*, idet man fra den direkte fundne Brv. fradrager den Mængde Varme, som findes »bundet» i de Vanddampe, der dannes ved Forbrændingen, ligesom man maa tage Hensyn til, om den opgivne Brv. gælder lufttørret eller absolut tørt Brændsel. *Nyttevirksomheden* afhænger af Ildstedets Indretning, Fyringen o. m. a. Forhold og er ofte kun faa pCt. af Brændværdien.

Tørv (*Torf; tourbe; peat*) dannes, hvor der under et tempereret Klima finder rig Plantevækst Sted i stillestående Vand, idet de døde Plantedele undergaar en Formuldningsproces, hvorved de taber deres organiske Struktur og bliver fattigere paa Ilt og Brint, men rigere paa Kulstof. Medens denne Proces endnu ikke er helt tilendebragt i de øverste Lag af Mosen, hvis Masse derfor er trævlet, har de nederste Lag gæret færdig og bestaar af en brunsort, fed Masse. Tørvten bruges som Brændsel, idet den skæres i firkantede Klodser, som tørres (*Skæretørv, Klodstørv*), eller den æltes, formes og tørres, hvorved den bliver fastere (*Ælletørv, Formtørv*). Lufttørret Tørv indeholder ca. 20% Vand og fra 10 til 20% Aske; en Tønde med Top vejer 50 kg. Brændværdien (3—4000 Kal.) er ikke stor nok til, at T. kan taale lang Transport; i den nyere Tid har man dog ved Præsning paa Maskine fremstillet en betydelig fastere og bedre Vare (*Præstørv*), ogsaa *Tørvebriketter*, men Omkostningen ved Fremstillingen bliver for stor. Tørret (og malet) Tørvejord anvendes nu til Dags ogsaa som Indsugningsmiddel for flydende Ekskrementer saavel i Stalde som i Klosetter. Tørvelagene, der ofte er mægtige, findes i Europa navnlig i Skandinavien, Tyskland, Holland, Frankrig, Irland og Rusland.

I tidligere Jordperioder har der været dannet mægtige Tørvelag, som ved at dækkes af yngre Dannelser er blevne sammentrykkede og maaske ophedede, og som derved i Tidens Løb er omdannede til Brunkul og Stenkul. Brunkul kaldes de Kul, der findes i Jordlag yngre end Kridttiden, Stenkul de, der findes i ældre Lag, navnlig i den store Stenkulsformation.

Brunkul (*lignite, houille brune*) er brune eller har en brun Streg; Askemængden er 2—50%, Vægtfylden 1.0—1.5. Brændværdi ca. 6000. Enkelte Arter nærmer sig i Karakter meget til Stenkullene, men i Almindelighed er de for let smulrende og askeholdige til at kunne taale længere Lagring og Transport. I Europa findes Brunkul navnlig i Spanien, Frankrig, Italien, Østerrig, Tyskland, England; i Tyskland bruges de meget som Brændekul. Ogsaa i Danmark forekommer der Brunkul, saaledes i Jylland (Thy, Silkeborg), paa Bornholm o. fl. St.; ligeledes paa Island (»Surtarbrandur») og Grønland. Paa Færøerne (Sudero) findes betydelige Lag Brunkul.

Stenkul (*Steinkohle; houille; coal*) er en sort uigennemsigtig Masse med mer eller mindre Glans og af forskellig Haardhed og Fasthed; Vf. 1.2—1.7. De har ofte Tilbøjelighed til at spalte i flere paa hinanden lodrette Retninger. Af de Plantelevninger, som Stenkul indeholder, ses de at være dannede navnlig af kæmpemæssige Bregner, Ulvefødder og lignende Plantearter. Aflejringerne findes spredte over hele Jordkloden fra Polarlandene til Troperne. Lagenes Tykkelse varierer fra faa Centimeter til 30 M.; sædvanlig ligger der flere, undertiden endog et meget stort Antal Kullag over hverandre, adskilte ved mellemliggende Lag af forskellige Stenarter. Indvindingen sker ved regelmæssig Bjærgværksdrift i Gruber, der ofte føres ned til meget betydelig Dybde. Af Jordklodens Kullejer er hidtil kun en ringe Del tagne under virksom Bearbejdelse. I Europa har Storbritannien de mest udstrakte Kullejer, idet de udgør ca. $\frac{1}{10}$ af hele Arealet. De største findes i Syd-Wales (Cardiff, o. a.), hvor den nordligste Del væsentlig er Antracit. Andre store Felter er Derbyshire (Leeds og Sheffield), Durham-Northumberland (Newcastle), Yorkshire (Hull), de skotske som Fifeshire (Burntisland), o. m. a. Tyskland har rige Kullejer i Westfalen, Rhinprovinsen og Øvreschlesien. De sidstnævnte anses for Europas største, idet Kulmængden er anslaaet til mindst 90 Milliarder Tons. Østerrig, Frankrig, Belgien og Rusland har betydelige Kullejer. Nordamerikas Kullejer overgaar dog langt de samlede europæiske. Det appalachiske Kulfelt, som strækker sig fra Tennessee til Pennsylvania langs Vestsiden af Alleghanybjærgene, har en Udstrækning af 135000 □ Km. Den østlige Del er væsentlig Antracit, den vestlige Del alm. Stenkul. Næsten samme Udstrækning har Kullejerne langs Mississippi (Illinois) og langs »Rocky Mountains». De indiske, australske og japanske Kullejer har allerede en Del Betydning, og de kinesiske (Shansi, Shantung), som endnu kun er lidet udnyttede, overgaar rimeligvis alle de hidtil kendte.

Den største Produktion har nu Nordamerika, ca. 280 Mill. Tons aarlig, derefter

Storbritannien ca. 252 Mill. T., og Tyskland ca. 165 Mill. T. England har endnu den største Udførsel (ca. $\frac{1}{6}$ af Produktionen), navnlig fordi en stor Del af Minerne ligger højt og i Nærheden af Havet, saa at Udskebningen er let. — Høganaskullene i Nord-Skaane, som er os nærmest, har kun lokal Betydning; bornholmske Kul brydes ikke mere.

Stenkul bestaar af Kulstof, Ilt, Brint, Kvælstof, ofte Svovl, og Aske. De mest omdannede (ældste), nemlig *Antracit*, indeholder indtil 98 %, Kulstof. I Alm. er Mængdeforholdet i pCt.: 74—96 Kulstof, 3—20 Ilt, 0,5—5,5 Brint, 0—2,5 Kvælstof, 1—30 Aske, og vekslende Mængder Fugtighed. Brændværdien er 6500—8000. Ophødes Kul under ringe Tilgang af Luft, bortgaar der forskellige Forbindelser indeholdende Kulstof, Ilt, Brint og Kvælstof (Stenkulstjære, Vand og Gas); det, der bliver tilbage, bestaar af næsten rent Kulstof i Forbindelse med Asken og kaldes *Koks*. Koks er blødere og porøse, mer eller mindre haarde og faste efter Ophedningens Grad og Kullenes Beskaffenhed; de afgiver et fortrinligt Brændselsmateriale, der heder stærkt uden at give Røg. Koks fremkommer som Biprodukt i Gasværkerne (Gaskoks), hvor Kullene ophedes i Retorter for at udvikle den Gas, som efter at være røset tjener til Belysning og Opvarmning; men de fremstilles ogsaa i egne dertil indrettede Ovne, hvor Temperaturen stiger højere, og kaldes da særlig *Cinders*. Disse sidste indeholder mindre Aske end Gaskoks og er svovlfri, hvorfor de navnlig bruges til Jærnudsmeltning. — I Gasværkerne indvindes der foruden Koks flere andre Biprodukter, navnlig Ammoniakvand og Stenkulstjære. Efter den fysiske Beskaffenhed har man: *Glanskul*, der er metalglinsende og sprøde, med glat, muslet Brud, *Mat-* el. *Grovkul* med grovkornet, mat Brud og sortegraa til dybsort Farve. Disse er i Regelen fattigere paa Kulstof, men indeholder mere Brint og Aske end de første. Begge Former optræder ofte som *Skifer-Kul* og udgør Hovedmassen af Stenkullene. *Cannelkul* er ikke-skifrede, sortegraa, meget brintrige Kul, som ikke efterlader Koks. *Bogheadkul* maa nærmest regnes til de bituminøse Skifere (se ndf.) — Efter Forholdet ved Ophedning skælner man mellem: *Bagekul*, som bliver bløde, smelter sammen og blærer sig op, *Sinterkul* bliver kun bløde paa Overfladen og »sintrer« sammen, uden at Rumfanget forøges, og *Sandkul*, som hverken smelter eller sintrer, men svinder. Gasfattige Kul brænder med kort og svagt lysende Flamme. Gasfattige Sinter- og Sandkul kaldes *magre*, gasfattede Bagekul *halvfede* og gasrige Bagekul *fede*. Bagekul egner sig til Gas- og Smedekul, Sinterkul til Kedelfyring, Koks til forskellige Slags Ovne, Sandkul til Tegl- og Kalkbrænding. Langtflammende egner sig til Ophedning af store Flader (Dampkedler, Pander, o. s. v.).

Antracit er vægtfyldigere og haardere end almindelige Kul, støver ikke, giver meget stærk Varme, men næsten ingen Flamme; de bruges navnlig til Kalk- og Teglbænding, til Jærnudsmeltning m. m. Kul til Dampkedler sælges enten store og smaa sammen eller sorteres ved Harpning; de smaa adskilles ved yderligere Harpning i »Nøddekul«, der undertiden vadskes for at befris for mange af Askebestanddelene, samt Smuld; undertiden frasorteres ogsaa en mindre Sort (*steam peas*). — *Briketter* fremstilles af Kulaffald, som pulveriseres og blandes med et Bindemiddel, i Alm. Tjærebeeg. Blandingen presses, efter at være opvarmet, til Klodser af forskellig Form. Disse er ofte gennemhullede for at lette Forbrændingen. De laves ogsaa af Tørv, Brunkul eller Kokssmuld.

Naar Kullene er komne op af Minerne, taber de en Del i Brændværdi, idet nogle flygtige Stoffer (Kulbrinte) gaar bort, men efter længere Henliggen hører Svindet saa godt som op. Kul, der indeholder rigelig Svovl, maa helst ligge under Tag, da dette Mineral ved at blive fugtigt undergaar kemiske Forandringer, hvis Varmeudvikling kan bevirke Antændelse. Store Kuloplæg, som f. Eks. Gasværkernes, maa derfor helst ventileres, og Temperaturen inde i Dyngerne jævnlig iagttages.

Bituminøse Stoffer kalder man visse i forskellige Jordlag forekommende mineralske Olier og tjæreagtige Substanser (Jordolie og Jordbeg). Enten de er flydende eller faste, er de i deres Beskaffenhed nær beslægtede. De bestaar væsentlig af Kulbrinter, er brændbare og har visse Egenskaber tilfælles med Fødstofferne; de flydende kan bruges som Smørelse, men de kan ikke bruges til Ernæring og kan ikke danne Sæbe. De vigtigste er *Petroleum* og *Asfalt*.

Petroleum, *Stenolie* (*Erdöl*; *pétrole*) har været kendt og benyttet allerede i Oldtiden (flere Steder i det persiske Rige, paa Øen Zante, paa Sicilien). Men det er først, efter at de rige Lejer i Nordamerika opdagedes i 1859, at den har faaet Plads i Verdenshandelen. Det vigtigste amerikanske Oliedistrikt ligger vest for Alle-

ghany-Bjærgene i en Stribe, der med nogle faa Miles Bredde strækker sig fra Canada gennem *Pennsylvanien* til Tennessee i en Længde af 200 danske Mil; Hovedproduktionen begynde i Omegnen af Byen Titusville nær Eriesøen. De oprindelige Kilder er efterhaanden udtømte, og de nyere giver daarligere Olie, men nye Forekomststeder opdages stadig, f. Eks. i Texas og Kalifornien, ligesom der i Mexiko er paavist petroleumsholdige Lag paa begge Sider af Andesbjergene, som langt overgaar de hidtil kendte. I den gamle Verden findes et andet mægtigt Oliefelt, som fra Galizien i Nordvest strækker sig gennem Rumænien, over Krim, gennem Kaukasien til det kaspiske Hav og videre ind i Asien; Hovedproduktionsstedet er Halvøen Apscheron ved det kaspiske Hav med Baku som Midtpunkt. Desuden findes Jordolie flere Steder omkring Middelhavet, i Tyskland, ved Rangoon i Bagindien o. s. fr. I det hele findes den udbredt over det meste af Jorden i de forskellige Formationer. Om Mineraloliens Oprindelse er Anskuelserne afvigende; det sandsynligste er, at den er dannet af sammenskyllede Vanddyr, som er blevne dækkede af Slamlag og senere udsatte for et uhyre Tryk og maaske Opvarmning.

Ved Boringer i Jorden aabnes der Vej for Olien, som saa undertiden kan springe frem, men i Regelen maa pumpes op. Brændenes Dybde er meget varierende, indtil ca. 800 M. Ved Kilderne samles Olien i store Bassiner eller Jærnbeholdere og transporteres derfra til Raffinaderierne, der ofte kan ligge milelangt borte. Denne Transport foregaar ofte gennem Rørledninger (»pipe-lines«).

Den raa Olie (*Raapetroleum*, *Nafta*) er i Regelen mørkfarvet, ofte blandet med Saltvand og indeholder saavel lettere, mere flygtige, som tungere, mindre flygtige Olier. Raffineringen gaar ud paa gennem Destillation at adskille de forskellige Bestanddele og dernæst rense de enkelte Destillater, hvorved de taber en Del af deres modbydelige Lugt og bliver mer eller mindre farveløse. Ved den første Destillation deles Raaolien i 3 forskellige Mellemprodukter: *Raabenzin* (lette Olier), der koger under 150°, *Petroleum* (Brændeolie), Kgp. 150°—300°, og *Masut* (*Petroleumsrester*), Kgp. over 300°. Mængden af den egentlige Brændeolie er ofte ringe, sjældent over 50 %₁₀₀, men forøges undertiden ved, at Destillationen ledes paa en særlig Maade, *Cracking* Processen, saaledes at en Del af de tunge Olier spaltes i lettere og tungere. Den vundne Petroleum renses videre ved Behandling med koncentreret Svovlsyre, Vadskning med Vand og Natronlud, undertiden Filtrering gennem Benkul el. Savsmuld, og Blegning ved Indvirkning af Sollys. Den *raffinerede Petroleum* skal have saa lidt Lugt som muligt og være lys, helst vandklar. Den lyseste er *Water white*, derefter Superfine wh., Prime wh., Standard wh. og good merchantable. Karakteristisk er Fluorescensen, d. e. en ejendommelig Farve i tilbagekastet Lys. Ved amerikansk Petroleum er den sædvanlig grønlig, ved russisk blaalig, ved galizisk og rumænsk meget svag. Farvestyrken kan bestemmes ved, at man i et inddelt Glas hælder Petroleum til en saadan Højde, at Petroleumssøjlen viser samme Farve som et Stykke farvet Glas (»Kolorimetri«). Meget vigtigt er *Flammepunktet*, d. e. den Temperatur, ved hvilken der udstømmer antændelige Dampe fra Vædsken. Jo lavere dette Punkt ligger, desto brandfarligere er Vædsken. Det bestemmes ved »Abels Petroleumsprøver«, og der er i de fleste Lande fastsat et Minimum af 21°—23°. I Danmark er Flammepunktet 23° (»Abel test«). Petroleums Vægtfylde ligger omkring 0.8, og har Betydning, da en mindre vægtfyldig Petroleum lettere opsuges af Vægen, saa at Forbruget i en vis Tid bliver større. P. maa naturligvis ikke indeholde Rester af Syre eller Vand. Lampens Konstruktion maa svare til Oliens Beskaffenhed; tungere, mindre flygtige Olier, f. Eks. russisk Petroleum, fordrer stærkere Lufttilførsel end lettere, mere flygtige. Bliver Oliebeholderen opvarmet til Dampenes Antændelsestemperatur, kan der indtræde Eksplosion, og Faren herfor er altsaa større, jo lavere denne Antændelsestemperatur er. Af Hensyn hertil er der i de forskellige Lande ved Love fastsat særlige Regler om Opbevaring og Forhandling af Petroleum o. a. brandfarlige Vædsker (i Danmark: Lov af 26. Novbr. 1870, med senere Tilføjelser, navnlig vedrørende København); Petroleum og andre Belysningsvædsker, hvis Flammepunkt ligger under Grænsen, maa ikke sælges til Forbrug uden i Beholdere, der tydelig er mærkede med Ordet »Farlig«.

Hovedmængden af Petroleum forsendes nu fra Raffinaderierne i »Tankskibe«, hvor Lastrummet er afdeelt i flere Beholdere, som fyldes fra Oplagene, og hvorfra Olien paa Ankomststedet pumpes ind i store Jærnbeholdere, der ligger isolerede og omgivne af en Grav af Hensyn til Brandfare. Saadanne Beholdere findes nu i de fleste større Havnestæder. Pr. Jærnbane foregaar Transporten i »Cisternevogne« af særlig Konstruktion. En mindre Del, og navnlig Petroleumresterne og forskellige Olier, forsendes i Fade à ca. 160 Potter (ca. 40 Gallons).

Den amerikanske Produktion er næsten helt i Hænderne paa »the Standard Oil Trust«; Hovedudførselen sker over New-York og Filadelfia og gaar væsentlig til Havnebyerne i Vesteuropa, Tyskland og Skandinavien. Den russiske Produktion har fra 1899 overfløjet den amerikanske, navnlig i Retning af Biprodukterne. Udførselen sker ad to Hovedruter: Baku-Tiflis-Batum pr. Jærnbane og Rørledning, og over Petrowsk-Novorossisk pr. Tankdampere og Jærnbane.

Ved Rektifikation (se Spiritus) af *Raabenzin* vindes en Række Produkter: *Petroleumsæter* el. *Nafta*, Gasolin, Kp. 40°–70°, Vf. 0.64–0.65, bruges som Opløsningsmiddel for Fedtstoffer og Harpikser, *Benzin*, Kp. 70°–120°, Vf. ca. 0.70 til kemisk Vads, Fedtekstraktion af Ben og Frø, samt i Motorer, *Ligroin*, Kp. 120°–135°, brændes i særlige Lamper og bruges som *Pudseolie* og Surrogat for Terpentiniolie ved Fremstilling af Fernisser og Oliefarver.

Petroleumsresterne bruges mere og mere som Brændsel, dels i Raffinaderierne, dels til Dampskibskedler. Men ved fornyet Destillation vinder man ogsaa: Paraffin, Vaselin og forskellige Smøreolier (Cylinderolie, Spindelolie), ligesom de bruges til Lysgas.

Paraffin er et hvidt, fast, voks lignende Stof, der bestaar af Kulbrinter: Vf. ca. 0.8; Smp. 28°–65°; det er meget modstandsdygtigt mod kemiske Paavirkninger. Det vindes navnlig af Ohio- og Rangoon-Olie, men ogsaa af Boghead- og Brunkul o. fl. Stoffer (Skotland, Thüringen). Det benyttes til Lys, Imprægnering af Tændstikker o. m. a.

I det galiziske Oliedistrikt vindes et Stof, der kaldes *Ozokerit* (*Jordvoks*); heraf fremstilles *Ceresin*, Smp. 56°–82°, der bruges som Voks til Lys, ligesom det ogsaa anvendes til Bonevoks og til at gøre Papir vandtæt.

Asfalt, *Jordbeg* (*Asphalt*, *Erdpech*; *asphalte*; *asphalt*) er en harpikslignende, brun eller sort Substans med glinsende, begagtigt Brud. Den findes navnlig ved det døde Hav (levantisk A.), paa Trinidad og i Sydamerika (amerikansk A.). Ren Asfalt forekommer ikke i Europa; derimod finder man en med bituminøse Stoffer gennemtrængt Kalksten ved Seyssel i Frankrig (Dép. de l'Ain), i Val de Travers i Schweiz (Kant. Neuchâtel), ved Limmer i Hannover o. fl. St. Pulveriseret, blandet med Sand og stampet i varm Tilstand giver den et tæt fast Lag, fortrinlig egnet til Belægning af Gader, Staldgulve o. s. v. Man bruger ogsaa hertil en Slags kunstig Asfalt, der fremstilles af Stenkulsbeg og blandes med Kalk og Sand; den er mindre solid.

VII. Fedtstoffer, Harpikser, æteriske Olier m. m.

1. Fedtstoffer.

Fedtstoffer kaldes visse saavel i Dyre- som i Planteriget forekommende Stoffer, der er af stor Betydning dels som Næringsmiddel, dels i teknisk Henseende til Belysning, til Fremstilling af Sæbe m. m. De bestaar af de saakaldte *Fedtsyrer* (især Stearin-, Palmitin- og Oleinsyre) som oftest i Forbindelse med *Glycerin*. Ved Paavirkning af Lys og Luft bliver de *harske*, idet de optager Ilt, hvorved en Del fede Syrer bliver fri og medfører Fedtet en ejendommelig ubehagelig Lugt. Fedtsyrerne er dels faste (som Stearin- og Palmitinsyre), dels flydende (som Olein- og Linoliesyre); i de naturlige Fedtstoffer er disse Syrer blandede, og Stoffet er ved almindelig Temperatur *fast*, *halvflydende* (smøragtigt) eller *flydende* efter Syrernes Beskaffenhed. Nogle Olier, som Lin-, Hampe-, Nøddesolie o. fl., bliver faste ved Optagelse af Ilt, og kaldes derfor »*tørrende*« Olier. Ved at undersøge Fedtstoffernes Vægtfylde, deres Smeltning- og Stærkningspunkt, hvor meget Kali der bruges til deres Forsæbning, hvor meget Jod de kan optage, samt ved at fremstille de fede Syrer og iagttage deres Flygtighed og Smeltepunkt, kan man faa gode Vink med Hensyn til, om et givet Fedtstof er ublandet; men da det samme Fedtstof ofte optræder noget forskelligt sammensat, og da flere ligner hverandre meget, kan den kemiske Analyse ikke altid med Sikkerhed godtgøre en Forfalskning.

De *dyriske* Fedtstoffer udsmeltes ved Ophedning eller Udkogning, hvorved det indesluttende Cellevæv sprænges, og Fedtet træder ud. Undertiden skærnes Cellevævet ved Tilsætning af fortyndet Svovlsyre. *Plantefedtstofferne* fremstilles i Regelen ved at sønderdele de olieholdige Frugter eller Frø og derpaa presse dem indesluttede i Poser. Ved de til Føde bestemte Olier foregaar Presningen kold, ellers varm. Som oftest bliver Presseresterne malede og derefter pressede en

Gang til. Eller man »ekstraherer« med Svovlkulstof eller Benzin, som opløser Fedtstofferne. Af Ekstrakten fordampes Opløsningsmidlet ved Opvarmning, og Dampene benyttes igen. — Raaoierne raffineres derefter ved Behandling med Svovlsyre, Vadskning og Filtrering. Til Maskinbrug maa ethvert Spor af Syre være fjernet.

A. DYRSKE FEDTSTOFFER.

Talg (*Talg; suif; tallow*) er et fast Fedtstof, der udsmeltes af Oksens og Faarets Fedt. Raa Talg kaldes den Masse, der tages ud af Dyret, og som bestaar af Cellevævet med det deri indesluttede Fedt. Den smeltede og rensede Talg bruges navnlig til Fabrikation af Stearin og Sæbe, som Maskinsmørelse, og efter at være vadsket og presset ved en Temperatur af 25°–30°, under Navn af »*Oleo*«, »*premier jus*«, til Kunstsmør (Margarine). Faaretalg er hvidere og fastere end Oksetalg, men har ofte en ubehagelig Lugt og Smag. Talg udføres navnlig fra Rusland samt fra Nord- og Sydamerika. Fra Island kom der til os tidligere en Del Faaretalg, mindre nu, da mange Faar udføres levende. Danmark udfører en Del.

Svinefedt (*Schweineschmalz; graisse de porc, saindoux; lard*) vindes ved Udsmeltning af Svineisteren; det leveres i stor Mængde fra Nordamerikas Svineslagterier; *neutral lard* er rent Flommefedt, *leaf lard* blandet med Fedt fra andre Steder af Dyret. Bruges som Næringsmiddel, det simplere til Sæbe, Pomader m. m. Ofte presses de flydende Fedtstoffer fra og sælges som Smørelie under Navn af *lard oil*, *Schmalzöl*. Svinefedt forfalskes ved at indrøre Vand og undertiden Bomuldsmølle; det kommer i Handelen i Blærer, Fustager à 50 kg, Bøtter og Spande.

Marvolle fremstilles af Marven i Oksens Rørknokler; den er en fortrinlig Smørelie. Handelsolien er ofte Svinefedtolie eller en Blanding af Planteolier og Benfedt.

Tran (*Thran; huile de baleine, de poisson; train oil, whale oil*) kaldes den flydende Olie, der vindes af forskellige Havdyr, saasom Hvaler, Sæler, Hvalrosser og forskellige Fisk. Af hver Art har man *lys* eller *blank* Tran og *brun* Tran, eftersom den er udkogt ved ringe eller ved stærkere Varme. Tran indeholder altid en Del flygtige fede Syrer og har altid en ubehagelig Lugt og Smag. Naar mindre klar Tran henstaar, synker Urenhederne til Bunds og danner et tykt Lag (»Foden«). Tidligere brugtes Tran meget til Belysning, nu mest til Garveribrug, til Indsmøring af Læder og i Sæbefabrikationen.

Fangsten drives især af norske, engelske, hollandske, tyske, franske og amerikanske Skibe, samt fra Polarlandenes Kyster. *Sæl-* og *Hvalrostran* kommer navnlig i Handelen over Archangel, Hamborg, Holland og København; den saakaldte *Trekronertran* (der sælges i Tønder à 160 Potter, ibrændte med 3 Kroner) er en Blanding af forskellige Sorter, der er kogt af ved høj Temperatur og derfor er stærkt brun. Af Hvaler jages fremfor alle *Grønlandshvalen*, hvis Tran især forhandles over Hamborg, London, New-York og København; ogsaa *Døglingen* o. f. a. Dernæst *Kaskelotten*, hvis Hoved indeholder en egen Olie, som ved Henstand i Kulden deler sig i et fast krystallinsk Fedt (*Spermacet, Hvaltrav*) og et flydende (*Spermacetolie*), der er en god Smørelie; *Ambra* er et eget Sekret i dette Dyrs Indvolde, som tjener til Røgelse. Af Delfiner fanges bl. a. *Grinden* ved Færøerne og *Marsvin*. Af Hajer jages flere, bl. a. fanges *Havkælen* i stort Antal under Island. *Torskens* Lever giver en Tran (*huile de morue; cod-liver oil*), der leveres fra ganske lysegul til mørkebrun; den lyse bruges som Medicin og faas fra Norge eller Newfoundland. *Sildetran* vindes ved at koge Sildenes Indvolde og skumme Fedtet af. — Tran forfalskes undertiden med Mineralolie, hvad der kan paavises ved kemisk Analyse.

Voks (*Wachs; cire; wax*) er det Materiale, hvoraf Bjerne bygger deres Celler. Efter at Honningen er udpresset eller udslynget af Kagen, smeltes Vokset paa Vand og danner da gule eller gulbrune Klumper. Det er spredt i Kulden, smelter ved ca. 62.5°; Vf. 0.960–0.964. Det kan bleges ved at udsættes for Lyset i tynde Lag og bliver da hvidt og gennemskinnende samtidig med at Smp. og Vf. forhøjes. Voks indeholder forskellige fede Syrer, der er i Forbindelse med et Stof, som er forskelligt fra Glycerin; det bruges navnlig til Lys, især i katolske Lande, til Appretur, Voksning m. m. — I Kina produceres en særlig Sort Voks (*kinesisk Voks*) af en Art Skjoldlus, der lever paa en Askeart; Vokset, der afsættes som et Overtræk paa Træets Blade og Kviste, afsmeltes i varmt Vand.

B. VEGETABILSKE FEDTSTOFFER.

Oliventran, *Bomolie* (*Baumöl; huile d'olive; olive oil*) vindes af Frugterne af Oliventræet (*Olea europæa*), der dyrkes i Middelhavslændene. Olien bruges dels til

at spises, dels til Belysning, Smørelse og til Sæbe. Den fineste Olie vindes ved den første Presning af haandplukkede Frugter, hvis Kærne er fjernet (Jomfruelie); den bedste kommer fra Provence. Den følgende Presning giver mindre fin, men endnu god Spiseolie. Røsterne overhældes med kogende Vand og presses atter, hvorved man faar simplere Olie (den sædvanlig saakaldte »Bomolie») til Belysning, Fabriksbrug o. s. v. Olivenolie forfalskes hyppig med andre Olier, navnlig med Bomuldsfrøolie.

Rapsolie, Roeolie (*Rüböl; huile de colza; rape seed oil*) vindes af Raps, Rybs og flere beslægtede Planter. Den raa Olie er en betydelig Handelsartikel, navnlig i Nordtyskland og Holland; den er af brungul Farve, Vægtfylde ca. 0.915. Olien renses ved at tilsættes med Svovlsyre, vadskes og filtreres, hvorefter den bliver lys og klar (raffineret Olie); ved yderligere Udvasnkning med alkaliske Midler bliver den egnet til Maskinsmørelse. Den benyttes ogsaa til Sæbe og Smørfarve.

Sesam Olie faas af Frøene af en Plante (*Sesamum orientale*), der dyrkes i Ostindien, Levanten o. fl. St. Frøene indeholder ca. 50 % Olie, hvis Vægtfylde er 0.924. Presset kold spises den og bruges som Tilsætning til Margarine samt til Forfalskning af Oliven- og Mandelolie; de simplere Sorter anvendes til Sæbe. Presningen foregaar mest i Italien og Frankrig.

Jordnøddolie udvindes af Frøene af »*Arachis hypogæa*«, en ærteblomstret Plante, som dyrkes i Troperne og Sydeuropa. Frugten, der borer sig ned i Jorden og modnes der, indeholder 1-3 brunskaalede Frø med indtil 55 % Olie. Indføres fra Østafrika afskaalede, fra Ostindien uafskaalede. Olien er lys, af en ubehagelig Lugt og Smag, Vf. 0.918, bruges til Madolie og Forfalskning af andre Olier. Den simplere anvendes til Sæbe. Fremstilles navnlig i Marseille. Frøene spises.

Amerikansk Olie, Ricinusolie (*Ricinusöl; huile de castor; castor oil*) faas af Frøene af en Plante af Vortemælkfamilien (*Ricinus communis*), der oprindelig hører hjemme i det sydlige Asien, men ogsaa dyrkes i Sydeuropa og Amerika. Den bedste kommer fra Italien og Frankrig. Olien er meget tyktflydende og har Vægtfylde 0.97; anvendes i Medicinen, til Sæbe og Pomader, ved Farvning o. a.

Bomuldsfrøolie (*Baumwollensamenöl; cotton-seed oil*), der faas af Bomuldsplantens Frøcorn, fremstilles navnlig i Nordamerika, men ogsaa i Europa af indførte Frø fra Nordamerika, Ægypten o. fl. St. I raa Tilstand er den mørkebrun, uklar og lidet anvendelig; renset bliver den lys og klar. Den bruges, foruden som Madolie og til Sæbe, i stor Udstrækning til Forfalskning af Olivenolie og Svinefedt. Ved Afkøling og Presning faas *Bomuldsstearin*, der benyttes til Forfalskning af Talg.

Linolie (*Leinöl; huile de lin; linseed oil*) faas af Høfrø, hvilke indeholder ca. 36 % Olie; Vægtfylden er 0.935. Høfrø udføres navnlig fra Rusland og britisk Ostindien; Olien bruges fornemlig til Malerfernis, i hvilket Øjemed den koges med Sølverglød og Manganite, ligeledes til Bogtrykkersvætte, idet den indkoges, til den bliver tyk, og derpaa blandes med Farvestoffer, endvidere som Opløsningsmiddel for Harpikser i de saakaldte Lakfernisser samt til bløde Sæber, Linoleum m. m. Den forfalskes ofte.

Hampeolie (*Hanföl; huile de chanvre; hempseed oil*). Hampefrø, der væsentlig kommer fra Rusland, giver ca. 30 % Olie. Friskpresset er den grøn, med en egen stram Lugt; den anvendes især til bløde Sæber, ogsaa til Fernis m. m.

Nøddolie (*Nussöl; huile de noix; nut oil*) faas ved Presning af *Valnøddekærner*; Vf. 0.927. Den er meget mild, af behagelig Smag; bruges foruden til Spisingen navnlig til finere Oliemaling, da den tørrer hurtigere end Linolie. Tilberedes navnlig i Sydeuropa, Østerrig og Schweiz.

I Modsætning til de foran omtalte vegetabiliske Olier, hvilke alle er *flydende*, henhører de følgende Stoffer til de *halvflydende* eller *fast*e Fødstoffer.

Kakaosmør er det Fedt, der udpresses af de ristede og malede Kakaobønner, inden de forarbejdes til Chokolade. Det bliver ikke let harskt; bruges i Medicinen, til Pomader o. a.

Palmolie (*Palmfett, Palmbutter; huile de palme; palm oil*) indvindes af Oliepalmens Frugtkød, der udkoges i Vand og presses. Olien er en af de vigtigste Udførselsartikler fra Troperne (Vestafrika, Sydamerika, Java o. fl. St.) til Europa; den er af Konsistens som Smør (Smeltepunkt 27°), rødgul med en egen violagtig Lugt. Den bliver let harsk; kan bløges; bruges til Fabrikation af Stearin og Sæbe. — Frugtens Kærner udføres i den nyere Tid i Mængde til Europa, og man udpresser deraf:

Palmekærneolie (*Palmkernöl; palm-nut oil*), der navnlig bruges til Sæbe; i Harburg og Marseille findes store Fabrikker.

Kokosolie, Kokossmør, Ceylonolie m. m. er det i Kokosnøddens Kærne inde-

holdte Fædtstof (60–70 %). Den smelter ved 20–28°. Kærnerne presses dels paa Voksestederne, dels udføres de i tørret Tilstand (Kopra) for at presses i Europa. Kokosolie er et hvidt, blødt Fædtstof, der væsentlig anvendes til Sæbe og til Margarine, samt under Navn af *Plantesmør*, *Palmin*, o. s. v. i Husholdningen.

Plantevoks, vegetabilsk Voks, er faste Fædtstoffer, der bliver dannede af forskellige Plantearter, især paa Overfladen af Frugter, Blade eller Stængler. Mest bekendt er det *japanesiske Voks*, der vindes ved Kogning af Frøene af en Art Sumak (*Rhus succedanea*). Det sælges i store Blokke eller flade Skiver fra Japan, Shanghai, Hongkong og Singapore; det lugter lidt harskt, og ved længere Opbevaring bliver det gult eller brunligt; smelter ved 50° og anvendes ligesom Bivoks. — *Karnaubavoks* vindes af Bladene paa en brasiliansk Palmearst; Smeltepunkt ca. 85°; anvendes ogsaa til Lys.

C. SÆBE, STEARIN.

Sæbe (*Seife; savon; soap*) i udstrakt Forstand er enhver Forbindelse mellem fede Syrer og Metalilter; i daglig Tale er det dog kun Forbindelserne med Kali og Natron (Metalilterne i Potaske og Soda), der kaldes saaledes, og kun disse Sæber er opløselige i Vand. De fremstilles ved at koge Fædtstoffer med en Opløsning af disse Alkalier (»Sæbelud«). Ofte erstattes en Del af Fædtstoffet med Harpiks, og der tilsættes forskellige *Fyldstoffer* som Vandglas, Soda, Boraks, Stivelse, Sukker o. a.

De *bløde Sæber*, *Smøresæber*, der er de lettest opløselige, tilvirkes af de Fædtstoffer, der indeholder færrest faste Fædtsyre, saasom Linolie og Hampeolie, og af Kali (*Kalisæber*). Af Olien faar de en gul Farve, men bliver ofte farvede brune, sorte eller grønne (»grøn Sæbe«). Smøresæberne skal være klare, ikke altfor bløde og udflydende; de forfalskes ofte ved Tilsætning af Kartoffelmel. Emballeres i Træfustager.

Fastere Fædtstoffer kogte med Sodalud (*Natronsæber*) giver *haarde Sæber*, der kan skæres i Stænger (Stangsæber). Efter det benyttede Fædtstof taler man om Palmesæbe, Kokosnøddiesæbe o. s. v., efter det oprindelige Produktionssted om Marseillesæbe (kogt af Olivenolie) o. s. v. Marseillesæbe laves nu af alle Slags Fædtstoffer. Ved Anvendelse af Kokosfedt behøves ikke en Gang Kogning. Man sammenrører blot de forskellige Stoffer (*Limsæber*). Efter Godheden skelner man mellem *Kærnesæbe*, med 25–30 % Vand, som er den bedste, *leben* Sæbe, som er ringere, og *fyldt* Sæbe, som er den ringeste. Vandindholdet i daarlige Sæber kan være op til 75 %; stærkt vandholdige Sæber svinder i Vægt ved at opbevares, men bliver drøjere i samme Forhold. Til Toiletbrug anvendes haarde Sæber, ofte parfumerede og farvede. »Normal« Sæbe bør ikke indeholde Overskud af Alkali, og kun ringe Overskud af Fædtsyre.

Stearin bestaar af faste fede Syrer, der fremstilles af Talg, Palmeolie og andre faste Fædtstoffer ved at forsæbe dem med Kalk eller Svovlsyre, atter fjerne disse Stoffer tilligemed Glycerinen og lade Syrerne krystallisere; ved Presning skilles derefter Stearinen fra de flydende Syrer (Olein, Elain, *Stearinolie*). — Stearinens Værdi retter sig væsentlig efter Hvidheden, Haardheden og Smeltepunktet (53–55° for prima). Det anvendes til Lys, der støbes i Tinformede Væger af fint flettet Bomuldsgarn. Lys støbes ogsaa af *Tælle* (Talg) med Væger af løst Bomuldsgarn, eller af *Voks* (Bivoks, Plantevoks, Ceresin) med flettede Væger; ligeledes af *Paraffin* og Spermacet.

2. Gummi.

Gummi (*Gummi; gomme; gum*) er et Stof, der udflyder af visse Træer og størkner i Luften. Gummi opløser sig i Vand, men er uopløselig i Vinaand; sædvanlig er den gullig eller brunlig, men i ren Tilstand farveløs og gennemsigtig. *Arabisk Gummi* (*gummi arabicum*), der faas af forskellige Akaciearter navnlig i Øvrægypten og Nubien, har i den sidste Snes Aar næsten ikke mere været i Handelen. Af ægte Gummi fremkommer der nu væsentlig kun *Senegal-Gummi*, som ligeledes faas af Akacier, og som fra Senegal bringes i Handelen over Bordeaux og Marseille; den bestaar af smaa Korn eller tynde ormeformede Stykker, der er revnede paa Overfladen. Den forekommer i forskellige Kvaliteter og bliver i Regelen først sorteret, naar den gaar over i den mindre Handel; de mørkere Sorter bleges ofte med Svovlsyring. Senegal-Gummi opløser sig langsommere end den arabiske Gummi, men er dog fuldstændig opløselig i Vand med Undtagelse af en Rest af Urenheder; herved adskiller den sig fra *Tragant*, som faas af en Astragalusart (ært blomstret). Den kommer i Handelen som Blad-, Traad- eller

Knold-T. og bestaar, af en opløselig og en uopløselig Del (Bassorin). Smyrna-T. bladet, hvidgul, anses for bedst. De simpleste Sorter kaldes *Bassoragummi*. Gummi af Blomme- og Kirsebærtræer m. m. er uden kommerciel Betydning. Gummi finder udbredt Anvendelse navnlig som Binde- og Klæbemiddel, i Medicinen, i Tøjtrykkerier, Silkefabrikker, Stentrykkerier, til Blæk o. a. m.

Som Gummi betegnes ofte fejlagtig de saakaldte *Gummiharpikser*, der bestaar af en naturlig Blanding af Gummi, Harpiks og æteriske Olier (se ndfr.)

3. Harpikser og Balsamer.

Harpiks (*Harz; résine; resin*) er Fællesbenævnelsen for en Del Stoffer, der opløste i æteriske Olier udsvæder som Saft af forskellige Træer eller flyder ud af gjorte Indsnit. Naar de æteriske Olier forflygtiges i Luften, stivner Saften og danner de *egentlige* eller *haarde* Harpikser, der er sprøde med glasagtigt Brud; naar derimod Massen vedbliver at indeholde saa megen æterisk Olie, at den fremdeles er flydende eller halvflydende, kaldes den *Balsam* (*blød* Harpiks). Harpikserne bliver elektriske ved Gnidning, er uopløselige i Vand, men opløses mere eller mindre let i Spiritus og i æteriske eller fede Olier. Nogle af dem er vellugtende og anvendes til Parfumer og Røgelse; opløste i Spiritus, Terpentinolie eller Linolie bruges de haarde Harpikser som Fernis (Lakfernis). Harpikser, som foruden at indeholde æterisk Olie tillige er blandede med Gummi, kaldes *Gummiharpikser*.

Lak, *Gummilak* er en Harpiks, der fremkommer paa forskellige Træer i Ostindien som Følge af Stikket af et Insekt (Hunnen af Lakskjoldlusen, *Coccus lacca*). Dyrene omslutes af den udflydende Saft, lægger i den deres Æg og dør; ofte sidder de saa tæt, at Grenene er helt bedækkede med Harpikslaget. Dyrene indeholder et lignende rødt Farvestof som Kochenillen. De afbrækkede Grene besatte med Harpiksen, som indeslutter Resterne af Dyrene, kaldes »Stoklak». Heraf udtrages Farvestoffet ved Kogning med Sodalud; af Opløsningen udskilles atter den egentlige Farve (Farvelak; *lack-dye*). Gummilak i Smaastykker, der enten blot er skilte fra Grenene eller allerede er befriede for en Del af Farvestoffet, kaldes »Kornlak» (*seed-lack*). Efter Udgragningen af Farvestoffet smeltes den tilbageblivende Masse, presses gennem Sække og formes til tynde, haarde, sprøde Skorper, *Skællak* (*shell-lack*). Farven af Skællak er oftest brun, men jo lysere den er, desto bedre; kemiske Fabrikker blegger den undertiden med Klor, saa den bliver helt hvid. Skællak bruges opløst i Spiritus til Møbelpolitur, Spirituslak, endvidere som Bindemiddel m. m., og den er Hovedbestanddelen i Segllak (*cire à cacheter; sealing-wax*).

Kopal kaldes forskellige gule, klare eller gennemskinnende Harpikser af til Dels usikker Oprindelse; de skiller sig fra andre Harpiksarter ved deres større Haardhed og ved at være vanskelig opløselige i Alkohol. I smeltet Tilstand opløses de derimod let i Terpentinolie eller Linolie og bruges fornemlig til Fernisser og Lakker; jo haardere de er, og jo højere Smeltepunktet ligger, desto værdifuldere; de bedste Sorter hæfter ikke ved Tænderne, naar de tygges. Den bedste Sort Kopal kommer fra det østlige Afrika og udføres over *Sansibar*; den graves op af Jorden i uregelmæssige Stykker, der er omgivne af en gaasebudlignende Skorpe, men indvendig er gule og klare; den er saa haard, at den bruges til Drejerarbejde som Surrogat for Rav, og den giver ogsaa den bedste Lakering. Nærmest denne staar Kopalen fra *Sierra Leone, Angola* og *Benguela* o. fl. St., men fra Afrikas Vestkyst kommer der ogsaa blødere Sorter. — *Kauri-kopal* fra Ny-Zeeland indføres i betydelig Mængde til England, ligesom Manilla- og sydamerikansk K., der alle hører til de blødere Sorter.

Sandarak er Harpiksen af et i Nordafrika voksende Naaletræ (*Callitris quadrivalvis*), den er bleggul, gennemsigtig; bruges til Fernis.

Drageblod er en rød Harpiks, der bruges til Farvning og Politur, m. m.

Dammaraharpiks vindes af forskellige ostindiske Træer, idet den flyder ud frivilligt eller ved Indsnit, og danner mindre eller større Klumper. Den er lysegul og klar, ikke ret haard, men anvendes meget til Lak og Fernis, da den giver et fuldstændig klart Overtræk. Java-D. benyttes mest. Batavia-D. er særlig god.

Terpentin (*térébenthine; turpentine*) er en Balsam, der faas af forskellige Naaletræer ved at gøre Indsnit i Stammen og opsamle det udflydende. Den almindelige Terpentin, som faas af de almindeligst udbredte Fyr- og Granarter, er uklar, tyktflydende, sej, i Regelen af graagul Farve; andre Sorter holder sig klare. Af europæisk Terpentin anses den franske fra Skovene mellem Bordeaux og Bayonne for den bedste; Tyskland producerer en Del i Schwarzwald og Thüringen, ligeledes,

Østerrig. I Nordamerika produceres der meget, deriblandt en særlig fin Sort, kaldet »Kanadabalsam«. I Sydtyrol indvindes en fin Terpentin af Lærketræer (»venetiansk Terpentinen«). Den i Terpentinen indeholdte Harpiks kaldes med et Fællesnavn

Fyrreharpiks eller *almindelig Harpiks*, og det er overhovedet den, som man i Handelen sædvanlig forstaar ved den blotte Betegnelse »Harpiks«. Bliver Terpentinen siddende paa Træet, stivner den i Luften, idet den æteriske Olie fordunster, og tilbage bliver Raa-Harpiksen (*galipot*), der afskræbes af Træet og renses ved Smeltning og Filtrering (*Hvid Beg*). Indsamles Terpentinen flydende, udskiller man den æteriske Olie, *Terpentinolien*, ved Destillation med Vand; det tilbageblivende smeltes, indtil det bliver en for al Terpentinolie og Vand frigtort Harpiks (*Kolofonium*). Den er sprød, oftest brun, dog ogsaa af lysere, gul Farve. Fra Amerika udføres den i Mængde; Frankrig udfører en Del, som er af bedre Kvalitet. Harpiks anvendes til Harpikssæbe, Færnis, til Seglak m. m.; en stor Del benyttes til *Bruggerbeg*, der bruges til Tætning af Ølfade, og som bestaar af Harpiks smeltet sammen med Olie. Ved tør Destillation af Harpiks fremstilles der nogle Olier, hvoraf den flygtigste, *Pinulin*, anvendes som Terpentinolie; tyk og tynd Harpiksolie finder Anvendelse som Linoliefærnis og til Vognsmerelse.

Vellugtende Harpikser er bl. a.:

Benzoe faas af et Træ (*Styrax benzoin*), der vokser paa Sundaøerne og i *Siam*. Stykkerne er gennemskinnende i Kanterne, gule eller brunlige; de gode Sorter indeholder en Mængde hvide mandelformede Aflejringer, hvilke mangler i de simple Sorter. Lugten er vanilleagtig; ved Ophedning udvikles der vellugtende Damp af Benzoesyre. Bruges til Parfumer og Røgelser samt til Fremstilling af Benzoesyre, der anvendes i Medicinen og i Tjærefarvefabrikkerne. **Mastiks** vindes af Mastikstræet (*Pistacia lentiscus*), der vokser i Middelhavslandene, fornemlig paa Øen Kios. Den bedste bestaar af straagule, gennemsigtige, glasglinsende Korn. Bruges til Røgelse, men navnlig til Lakfernisser.

Perubalsam kommer ikke fra Peru, men fra Kysten af San Salvador. Den, der almindelig kommer i Handelen, er mørkebrun og sirupsagtig; lugter af Vanille; forsendes i Tromler af Jærnblik. Bruges som Surrogat for Vanille. **Storaks** vindes af et ahornlignende Træ (*Liquidambar orientalis*), der navnlig vokser i Karien i Lilleasien. Den fremkommer som *flydende St.*, en dejagtig, graabrun Masse, og som *St. i Korn*, brunlige, klæbrige. Lugten minder om Vanille og Kanel. — **Tolubalsam** er rødbrun, halvgennemsigtig, kan æltes som Voks; Lugten er vanilleagtig. Kommer fra Venezuela og Kolumbia i Blikdaaser. — **Kopaivabalsam**, der faas af forskellige Træer af Slægten *Copaifera*, er lysegul, gennemskinnende, af Konsistens som tyktflydende Olie; kommer navnlig fra Brasilien og Venezuela; anvendes i Medicinen.

Gummiharpikser anvendes væsentlig i Medicinen og til Røgelser; af saadanne kan nævnes:

Olibanum, *Virak* (*Weihrauch*) er en Gummiharpiks, der indvindes af forskellige Træer af Slægten *Boswellia*, som vokser paa Arabiens Sydkyster. Bestaar af rundagtige, rød- eller hvidgule Smaastykker; bruges til Røgelse. — **Myrra** er ligeledes en Gummiharpiks, som faas af et Træ (*Balsamodendron myrrha*), der vokser i Arabien og Abessinien; bruges i Medicinen, til Tandtinktur m. m. — Andre Gummiharpikser er *Ammoniakgummi*, *Asa foetida* (*Dyveldsræk*), *Bellium*, *Galbanum*, *Gummigut* (anvendes til Farvning), *Opoponax* o. s. v.

4. Kautschuk, Guttaperka, Tjære.

Kautschuk, *Gummi elasticum* (*India rubber*) indvindes af Mælkesaften af forskellige tropiske Træer, navnlig af Morbær- og Vortemælkefamilien. Mælkesaften indeholder 1–16 % Kautschuk, foruden Vand, Harpiks og forskellige opløste Stoffer. Ved Skumning, Sammenløbning eller Indtørring udskilles Kautschukken, og Massen æltes eller presses sammen til Skiver, Baand, Klumper o. s. v. Den er hvidlig, men paa Overfladen omdannet af Luftens Ilt til en brunligsort Masse og er oftest stærkt forurennet. Lugten er ejendommelig. Vf. 0.92–0.96. Den er meget *elastisk*, uopløselig i Vand og meget modstandsdygtig mod kemiske Paa-virkninger. I Svovlulstof, Benzol, Kloroform, o. lgn. svulmer den op og opløses delvis (*»Solution«*). Den opløses i kogende Linolie. Kautschuks gode Egenskaber forøges i høj Grad ved *»Vulkanisering«*, d. v. s. at K. ved Ophedning med Svovl eller Svovlforbindelser under Tryk og en Temperatur af 112–135° optager indtil 14% Svovl. Ved Tilsætning af mere Svovl og højere Temperatur faar man *Ebonit*,

hærdet K., som er hornagtigt, elastisk og haardt. Ofte tilsættes Farve- og Fyldstoffer; de forøger Vægten og kan være til Nytte, men skader i Regelen Elasticiteten og Holdbarheden. Som Indblanding anvendes ogsaa »*Faktis*«, d. e. Linolie, el. lign., som er behandlet med Klorsvovl el. Svovl. K. anvendes stedse mere og mere, til Slangar, Pakninger, Propper, Galocher, Elastik, Legetøj o. s. v. og i Form af Ebonit til Kamme, Haandtag, Telefoner, elektrisk Isolationsmasse o. m. a. Hovedmængden af K. kommer fra Brasilien, navnlig over *Para* (ca. 23 Mill. *kg.*), og Afrika, især fra Kongo. De bedste Sorter er *Para*, *Cayenne*, *Yukatan*, *Madagaskar* og nogle vestafrikanske. Brugt K. kan delvis oparbejdes igen.

Guttaperka er den indtørrede Mælkesaft af nogle navnlig paa Malakka og Borneo forekommende Træer. Den er langt mindre elastisk end Kautschuk; ved Opvarmning til 90° bliver den blød og lader sig ælte og forme som Voks. Den anvendes omtrent som Kautschuk, med hvilken den hyppig blandes; navnlig til Isolering af elektriske Kabler. *Balata* er et lignende Stof fra Sydamerika, Afrika, o. fl. St. Det anvendes især til Imprægnering af Bomuldsdrivremme.!

Tjære. Naar Træ, Tørv, Brunkul eller Stenkul ophedes uden Luftens Adgang, udvikles der foruden Gas forskellige flygtige Stoffer, som kan fortættes og opsamles. De danner dels et vandigt, dels et olieagtigt Destillat; det sidste kaldes Tjære.

Træetjære fremstilles ved Forkulning af Træ, navnlig Naaletræ; den tilvirkes i de skovrige Lande, især i Rusland, Finland, Nord-Sverige og Nordamerika; i Tyskland tilvirkes ogsaa en Del. Tjæren bør være ren, blank, ikke for tyktflydende og have et grønligt, ikke et rødtligt Skær. Den bruges til Overstrygning af Træ, Tovværk o. s. v. — *Beg* kaldes det faste Stof, der bliver tilbage, naar Tjæren indkoges, saa de flygtige Olier gaar bort. Den udføres fra de samme Lande, der udfører Tjære. — (*Bryggerbeg*, se S. 643).

Stenkulstjære indvindes som Biprodukt ved Gasfabrikationen. Den anvendes for en stor Del ligesom Træetjære og indeholder desuden mange værdifulde Stoffer, der udskilles ved Destillation, saasom *Benzol*, *Fenol*, *Naftalin*, *Antracen*, der bl. a. danner Raamateriale for en stor Farvefabrikation (S. 624), medens *Karbonsyre*, *Karbolineum* o. fl. benyttes til Desinfektion og Imprægnering af Træ. Resten ca. 50–60 pCt. er *Beg*.

5. Æteriske Olier, Kamfer m. m.

Æteriske eller *flygtige* Olier forekommer i mange Planter, som derved har hver sin ejendommelige Lugt. De vindes hyppig ved at destillere de paagældende Planter eller Plantedele med Vand, i hvilket de æteriske Olier kun er lidet opløselige, medens de derimod let opløses af Vinaand. En Del af de Stoffer, som giver de æteriske Olier deres ejendommelige Lugt, fremstilles nu »syntetisk«, d. v. s. ved kemiske Processer. Den Plet, de sætter paa et Stykke Papir, forsvinder igen, i Modsætning til den, der sættes af et Fædstof. Ved at henstaa i Kulden udskiller de ofte nogle faste Bestanddele (*Stearopten*), medens en Del vedbliver at holde sig flydende (*Elæopten*). Under Luftens Paavirkning ilttes de og bliver i Regelen harpiksagtige og brune.

Terpentinolie vindes ved Destillation af Terpentin. Den bedste er den *franske*, som har en finere og mildere Lugt end den *amerikanske*, der lugter mere harpiksagtig. Den skal være vandklar (Vf. 0.86, Kogep. 158°) og have en gennemtrængende Terpentin-Lugt. Af Lys og Luft omdannes den, bliver mere tyktflydende og sur (»harsk«). Den bruges til Opløsning af Olier og Harpikser, til Færnisser, til Forfalskning af andre æteriske Olier o. m. a. *Russisk T.* er et lignende Produkt, som faas ved tør Destillation af harpiksholdige Rødder. Den har en noget branket Lugt. — Fransk T. udføres over Bordeaux og Bayonne, amerikansk T. over Savannah og New-York.

Mange æteriske Olier er *vellugtende* og anvendes dels til Parfumer, dels til Likører, Konditorisager o. lign.

Af de æteriske Olier, der benyttes til *Parfumer*, bliver en stor Del tilvirkede i Sydfrankrig og navnlig i Provence. De Blomsteressenser, der her fremstilles, er navnlig Olien af *Jasmin*, *Orangeblomst* (Neroliolie), *Tuberose*, *Viol*, *Rose* og et Par andre. Den meste *Rosenolie*, der forbruges i Europa, kommer fra Bulgarien og Sachsen; den er ved almindelig Temperatur næsten stiv; paa Grund af sin høje Pris bliver den hyppig forfalsket. Andre Blomsterolier er f. Eks. *Ylang-Ylang* fra Philippinerne og Sundaøerne, *Patschuli* fra Bagindien, Citronelleolie fra Ceylon o. m. fl.

Blandt de mangfoldige andre æteriske Olier, der bruges til Parfumer, Likører, i Medicinen o. s. v., kan nævnes: *Orangeolie* el. *Portugololie* (af Appelsinskallen),

Pomeransolie (af Skallen af den bitre Pomerans), *Bergamotolie* (af Bergamottens Skaller, S. 651), *Citronolie* (af Citronskaller) kommer fra Sydfrankrig, Italien, Spanien, Portugal. *Lavendelolie* fremstilles i Sydfrankrig, England, Amerika m. m.; *Spikolie* er en simplere terpenholdig Lavendelolie. *Pebermynteolie* udføres fra England, Nordamerika og Japan; Stearoptenet af den japanesiske Pebermynteolie er *Menthol*. *Kanelolie* af Kanelbarken faas fra Ceylon og Java, *Kassiaolie* (kinesisk Kanelolie) af det kinesiske Kaneltræ. *Bittermandelolie*, der faas ved Destillation af Aprikoskærner, er ofte blaasyreholdig og i saa Fald giftig; kunstig Bittermandelolie (*Nitrobenzol*, *Mirbanolie*) laves af Benzol og er altid giftig. *Anisolie* faas af Frugten af Anisplanten, der dyrkes bl. a. i Syd- og Mellemeuropa; *Stjerneanisolie* kommer fra Kina. *Kommenolie* bruges som Tilsætning til Brændevin (Kommenakvavit; Kümmel), ligeledes *Eneberolie* (til Genever). O. m. fl.

Kamfer er et Stof af lignende Beskaffenhed som de æteriske Olier, men fast. Den vindes af Kamfer-Laurbærtræet (*Laurus camphora*), der vokser i Japan, Kina og paa Formosa. Det smaathuggede Ved koges med Vand, og Dampene ledes gennem Halm, hvori Kamferen afsætter sig. Den saaledes indvundne raa Kamfer omdestilleres i Japan eller Europa og bringes i Handelen i Form af Kager. Som Biprodukt faas *let og tung Kamferolie*, der anvendes i Stedet for Terpentiniolie og som Tilsætning til Sæber. Kamfer anvendes i Medicinen, til Fyrværkerisager, til at beskytte Klæder og Pelsværk mod Møl, til Fremstilling af Celluloid m. m. — *Borneo-Kamfer* er en særlig Art, der skattes meget højt i Kina og sjældent kommer til Europa. Kamfer fremstilles ogsaa kunstigt af Terpentiniolie.

Af dyriske Substanter, der anvendes som vellugtende, er **Moskus** den vigtigste. Moskus faas af den i Centralasiens Højlande levende Moskushjort; dens Lugt er overordentlig gennemtrængende og vedhængende. — **Desmer** er et lignende Stof, der faas af de i Afrika og Ostindien levende Desmerkatter; det er gaaet af Brug i Europa. — **Ambra** faas af Kaskelotten (S. 639).

VIII. Nærings- og Nydelsesmidler.

1. Kornsorter, Bælgrugter, Røddrugter.

Kornhandelen er den vigtigste Gren af Verdenshandelen. Udbyttet og Beskaffenheden af hvert Lands aarlige Høst afhænger af Vejrlig, Klima, Jordbundsforhold og af Agerbrugets hele Kulturtrin. Bliver Kornet ikke fuldmødet, er Kvaliteten ringe og Springsevnen usikker. Stor Skade forvoldes ofte ved Angreb af forskellige Insekter (*Kornorm*, d. e. Larver af et Møl og en Snudebille), ligeledes af Smyltesvampe (Rust, Brand, Meldrøje), der bibringer Kornet en ubehagelig Lugt og Smag, og som til Dels er giftige. Er Høstperioden meget fugtig, kan Kornet let blive mere eller mindre ødelagt, navnlig ved at det spirer, medens det staa paa Marken.

Kornets Tørhed er en Hovedbetingelse for, at det uden Vanskelighed kan magasineres og forsendes. Vandindholdet er normalt 13—15 %. Er det ikke tørt, maa det lægges tyndt paa Lofterne og jævnlig røres for ikke at komme i Gæring og blive varmt. Som Handelsvare maa det saa vidt mulig være frit for Ukrudtsfrø, Støv, Avner og brækkede Kærner. Af Rensemaskiner, »*Triører*«, haves der mange forskellige Konstruktioner. En nyere Indretning til Opbevaring af Korn er de saakaldte Silopakthuse, der bestaar af lodrette Beholdere, dannede af Planker eller Jærnplader, som gaar gennem hele Bygningens Højde. Kornet løftes op ved en Elevator og styrtes i Siloen fra oven; denne tømmes gennem en Aabning forned; under Opbevaringen røres Kornet ved, at det jævnlig tømmes ud forned og af Elevatoren atter hældes i foroven.

I Høstberetningerne opgives ofte *Udbyttet* af Korn pr. Enhed af det gældende Markmaal. Saaledes taler man i Danmark om Antallet af »Fold«, d. v. s. Tønder Korn pr. Tønde Land; i Frankrig, Tyskland o. s. v. angives Hektoliter pr. Hektar, i Rusland Tschetvert (eller Pud) pr. Desjatin, i England Quarters pr. Acre, i Amerikas forenede Stater amerikanske Bushels pr. Acre.

Om *Kvalitetsvægt* se S. 459.

Som »Kornsorter« i egentlig Forstand betragter man særlig de til Ernæring tjenlige Frø af en Række forskellige Græsarter, navnlig *Hvede*, *Rug*, *Byg*, *Havre* og *Majs*; ogsaa *Hirse*, *Durra* og *Ris* er Græsarter; *Boghvede* derimod er en Plante af Syrefamilien. Handelen med Ris plejer i Regelen ikke at henregnes til »Korn-

handelen, medens denne omvendt omfatter ogsaa Handelen med Bølgssæd (Ærter, Bønner, Vikker, Linser o. s. v.), med Oliefrø (Raps, Høfrø o. s. v.) ofte ogsaa med Mel og Malt.

Hvede (*Weizen; froment; wheat*) dyrkes i de tempererede og subtropiske Egne i alle Verdensdele; under Troperne trives den ikke undtagen i højtliggende Egne; mod Nord gaar den i Europa indtil omtrent 65° n. B. Den saas dels om Efteraaret (Vinterhvede), dels om Foraaret (Sommerhvede, *spring wheat*); Vinterhveden giver i Regelen større Udbytte og bedre udviklede Korn. Hvede forekommer i en stor Mængde forskellige mere eller mindre udprægede Arter eller Afarter, og der bliver stadig fremdraget nye Varieteter. Der skelnes undertiden mellem Hvedesorter, hvis Avner bærer Stak, og dem som er uden Stak; men der er talrige Melleformer. Den almindeligst dyrkede Hvede er »nøgen«, d. v. s. at Kærnerne ved Tærskningen fuldstændig skilles fra Avnerne. Efter Farven taler man om *hvid, rød og blandet (mixed)* Hvede. De røde Hvedesorter er i Almindelighed mere haardføre end de hvide. Af den *almindelige* Hvedes Afarter kan nævnes den skotske Squarehead-Hvede, som har vundet stor Udbredelse her i Landet og i Sverige og Melleuropa, hvor den ofte kaldes *dansk H. Buttet*, ofte kaldet *engelsk*, Hvede har opsvulmede Avner og buttede Korn. *Haard* Hvede, *Glashvede*, har smaa, aflange, meget haarde Korn. Saakaldet *polsk* Hvede har lange, løse, stakkede Aks med en meget langstrakt Kærne, der er større end alle andre Arter; disse Sorter dyrkes navnlig i Middelhavslandene. Den i varmere Klima dyrkede Hvede er i Regelen haardere og mere *glasset* end den fra koldere Egne, hvilket er af stor Betydning ved Formalingen. — En særegen Art Hvede er *Spelt (épeautre)*, hvis Kærne ligesom Havrens hænger fast ved Inderavnerne; dyrkes navnlig i Schweiz. — Den største Produktion har Nordamerika, derefter Frankrig, Ostindien, Rusland. Udførselen er størst fra Nordamerika, derefter fra Rusland, Argentina, Balkanhalvøen (Sortehavshvede). De fleste europæiske Lande indfører Korn.

Rug (*Roggen; seigle; rye*) er Brødkorn i Rusland, Skandinavien, Nord- og til Dels Mellemtyskland samt Østerrig-Ungarn; dyrkes ogsaa lidt i Nordamerika. Den saas i Regelen om Efteraaret, i koldere Egne dog om Foraaret. De forskellige Varieteter afviger forholdsvis ikke meget fra hverandre. Kornet er »nøgent«, afladet ved den ene og besat med Haar ved den anden Ende, hvælvet paa Rygsiden og med en dyb Længdefure paa Bugside, Farven er grøngraa, brunlig el. blaalig, og Overhuden fint rynket. Af Rugsorter, der dyrkes her i Landet, kan nævnes Provstirug (oprindelig indført fra Holsten), Kampine- (fra Belgien), Bretagne-, Hede-, Skt. Hansrug o. fl. Kun Rusland plejer at have Rug tilovers til Udførsel. Megen Rug anvendes som Foderkorn.

Byg (*Gerste; orge; barley*) er den Kornsort, der kan trives længst mod Nord; den dyrkes under meget forskellige klimatiske Forhold, men lykkes bedst ved jævn mild Varme og Væde. Byg saas næsten altid om Foraaret. Det fremtræder under to Hovedformer, nemlig som 6radet og 2radet, saaledes benævnedes efter det Antal Rækker af Kærner, som Akset indeholder. Inderavnerne er i Regelen fastvoksede til Kærnen og ender i en Spids. 6/r Byg har tyndere og lettere Korn, modnes hurtigere og kan altsaa saas senere, medens 2/r Byg, der har større, fyldigere og sværere Korn, behøver en længere Væksttid for at naa til fuld Udvikling; til det 2/r henhører de fineste og kostbareste Arter Maltbyg, hvis Dyrkning kræver gode, muldrige, veldrevne Jorder.

Byg bruges til Dels, navnlig i det nordlige Europa, som Brødkorn, men væsentlig til *Malt, Gryn og Foder*. Godt Maltbyg skal være ensartet udviklet, ikke beskadiget ved Tærskningen, fuldmødet, tørt, melrigt, ikke glasset, med sikker og ensartet Spireevne, og maa ikke indeholde for mange kvælstofholdige Stoffer. En af de bedste Arter 2/r Maltbyg er det fra England stammende Chevalierbyg. Det fineste Maltbyg produceres i det østlige England og Skotland samt i Saaleegnen i Tyskland; desuden i Mähren, Bøhmen, en Del af Nordfrankrig og i Danmark. Der dyrkes her i Landet overvejende 2/r Byg; det fineste Chevalierbyg leveres især af Kalundborgegnen, Vestlolland og Langeland; Omegnen af København leverer smukt 6/r Byg, som fortrinsvis anvendes til Øl og af Brændevinsbrænderierne. I de senere Aar er der kommet udmærket fint Maltbyg fra Chile. Ogsaa Byg fra Algérie og Smyrna har begyndt at vinde Udsted hos de engelske Bryggerier; det er simplere, lettere og temmelig tyksskallede Bygsorter, men de spirer fortrinligt og er billige.

Havre (*Hafer; avoine; oats*) anvendes enkelte Steder som Brødkorn, f. Eks. i Norge og Skotland, en Del til Gryn, men ellers væsentlig til Foderbrug. Den

indeholder ca. 6 % Fedtstof. Udførsel finder Sted fra Rusland, Sverige og Ny-Zeeland. Der findes en Række forskellige Arter, hvoraf de vigtigste er den almindelige Havre, Sværðhavren og Purhavre (med ensidig Top); navnlig den første forekommer atter i en hel Del Varieteter med hvide, sorte eller brogede Avner og med mer eller mindre store og mælrige Korn. Kærnen er tæt omsluttet af Avnerne, saa at de ikke falder af ved Tærskningen. Havre dyrkes hos os altid som Vaarsæd.

Majs (*Mais; maïs; maize, Indian corn*) er en Græsart med adskilte Han- og Hunblomster; de første danner en Top i Spidsen af Straaet, de sidste sidder under Hanblomsterne i en tyk valseformet Kolbe. En enkelt Kolbe bærer undertiden ca. 350 Korn. Disse er fladtrykte ved Grunden, haarde, glinsende, gule eller rødlig, undertiden mørktfarvede. Kimen er meget fedtholdig (Majsolie) og maa fjernes, naar M. skal bruges til Øl (*spirefri M.*). Planten bliver indtil 2 M. høj og har store, bølgede Blade. Den stammer fra Amerika, men dyrkes nu ogsaa almindelig i Sydeuropa, Asien og Afrika; Nordamerika har dog langt den største Produktion. Varieteterne er talrige. Majs er en af de allervigtigste Kornsorter og den, hvis Dyrkning giver det største Udbytte. Til Nordeuropa indføres den væsentlig kun for at benyttes som Kvægfoder, til Bryggeri- og Brænderibrug; men i Amerika og andre Steder anvendes den i stor Udstrækning som Brødkorn og til anden Spise, til Stivelse m. m., ligesom ogsaa Stængler og Blade finder mangfoldig Anvendelse.

Ris (*Reis; riz; rice*) antages at stamme fra Ostindien, men dyrkes nu overalt hvor Varme og Fugtighed tillader det. Planten bliver i Regelen ca. 1.5 M. høj; Bladene er græsagtige, Blomsterne sidder i en Top i Spidsen af Straaet. Den kræver megen Fugtighed, dog mere i Jordbunden end i Luften; Rismarkerne sættes gerne under Vand gentagne Gange i Vækstperioden, og Dyrkningen medfører derfor Usundhed. En egen Art (Bjærgris) dyrkes dog i Asien paa mere højtliggende Steder. Risens Korn er gennemskinnende og omgivet af en haard brunlig Skal. Afskalningen sker paa Produktionsstedet i Stampemøller, men der forsendes ogsaa megen uafskallet Ris (*Paddy*) eller en Blanding af begge (*Cargo*) til de europæiske Rismøller, som med deres bedre Teknik leverer en smukkere Vare. Ofte bliver Risen, inden den forsendes, underkastet en Ophedning for at tilintetgøre Spireevnen.

Ris er Hovedfødemidlet for en Tredjedel af Menneskeheden. Den dyrkes i Ostindien, Kina, Japan, paa de indiske Øer, i Ægypten, i de nordamerikanske Sydstater og i Sydamerika, til Dels ogsaa i Sydeuropa navnlig i Lombardiet. Varieteterne er mangfoldige. Den nordamerikanske Ris, især fra Syd-Carolina (Carolina-Ris), anses for den bedste. Af ostindiske Sorter plejer Patna-Ris at sættes højest. Fra Birma og Siam udføres meget navnlig over Saigon, Rangoon og Akyab (Arrakan-Ris), mest middelgode og simple. Bedste Java-Ris sættes nær ved Carolina-Ris; ogsaa fra Japan kommer gode Kvaliteter. Den bedste italienske er fra Omegnen af Ostiglia ved Po.

Hitræ (*millet*) kaldes flere beslægtede Kornarter med smaa, runde, hvidgule, røde eller sorte Frø, der dyrkes i Indien, Afrika og i de varmere Egne af Europa; adskillige afgiver et godt Næringsmiddel, men benyttes her kun som Fuglefrø. — **Durra** er en beslægtet Kornsort, der især dyrkes i Afrika, hvis vigtigste Brødkorn den er.

Boghvede (*Heidekorn; sarrasin; darnel*) er en Plante af Syrefamilien, hvis Frø, der indeholder et hvidt, meget nærende Mel, navnlig bruges til Gryn (Rullegryn). Stammer fra Asien, men er forlængst almindelig i Europa. Fra Frankrig indføres *Salvoghvede*, fra Tyskland den almindelige, som Korn og Gryn.

Korn indeholder Stivelse, Æggehviteoffer, Fedt og Træstof. Dette sidste er Hovedbestanddelen af de Hinder, der omgiver Kornet. Indenfor disse Hinder, der ved Spidsen ofte er forsynede med Smaahaar, ligger Frøhviden, som er bestemt til at nære den unge Plante, indtil dennes Ernæringsorganer, Rod og Blade, er udviklede; i den ene Ende ligger Kimen, Spiren til den unge Plante. Det er Frøhviden, som indeholder den overvejende Del af Kornets Næringsstoffer; disses indbyrdes Forhold er forskelligt i de forskellige Kornsorter og varierer ogsaa stærkt efter Klima og Jordbund.

Mel (*Mehl; farine; flour*). Ved Kornets Formaling er Opgaven at finde Frøhviden og at skille den fra Yderhinderne, der væsentlig er uden Næringsværdi, og som desuden indeholder Stoffer, der let bringer Melet i Gæring.

Formalingen sker i en Kværn (Platmøller), eller paa »Valsestol« (ungarsk

Maling, Højmølleri). Da Hinderne er sejere end Frøhviden, bliver denne sidste til et finere Pulver (*Melet*), som ved Sigtning kan skilles fra de grovere Dele (*Klidene*). Baade Mel og Klid sorteres atter i en Række forskellige Finheder. Det fineste Hvedemel betegnes 000, derefter 00, 0, 1, 2, o. s. v., men i Handelen kommer som Regel flg.: *Stjerne- (Kærne-) M., Mel Nr. 1, Flormel. Bagerimel* er en Blanding af disse, *Strømel* de fineste Klid. — Godt Hvedemel skal være »stridt«, saa tørt som muligt, hvidt med et lidt gulligt Skær, uden muggen eller syrlig Lugt og uden ubehagelig Smag. *Rugmel* er *usigtet* og *halvsigtet*, samt *Sigtemel*, der er fremstillet som Hvedemel. — *Kartoffelmel* (se Stivelse). Forfalskninger ved Blanding af fremmede Melsorter kan til Dels opdages gennem Mikroskopet, idet Stivelsekornene er af forskellig Form i de forskellige Planter. Sikrere Resultat giver en Undersøgelse af de i Melet værende Smaadele af Hinder, Haar og overhovedet af Celle-vævet, hvis Bygning frembyder væsentlige Forskelligheder.

Gryn (*Graupen; gruyaux; grits*) er afskallede Korn, hele eller brækkede i mindre Stykker. *Semoule* er Hvedegryn. *Perlegryn* og *Bankebygg* er hele Byggryn.

Mel indeholder, foruden 10–15 % Vand, væsentlig Stivelse og Æggehvite-stoffer; disse sidste bestaar navnlig af det saakaldte Plantelim (Gluten). Fint Hvedemel indeholder i Regelen ca. 70 % Stivelse og ca. 10 % Gluten. Naar Melet skal laves til *Brød*, blandes og æltes det med Mælk eller Vand og Salt; derved kvælder Plantelimen op, og Dejen bliver en sej Masse. For at gøre Dejen let og porøs (bringe den til at hæve sig, »raske« sig) tilsættes der Gær eller Surdej (d. v. s. Dej, som allerede er i Gæring). Ved Gæringen udvikles der Luftbobler (Kulsyre), og da disse ikke kan undslippe gennem den klæbrige Dej, bevirker de, at denne svulmer op til en svampet Masse, der er helt gennemtrængt af smaa luftfyldte Hulheder. Lignende Virkning kan opnaas ved Tilsætning af forskellige »Bagepulvere« (f. Eks. Hjortetaksalt), der som Følge af kemiske Omdannelser eller ved Opvarmningen ligeledes udvikler Luft, eller ved at ælte Dejen i en lukket Beholder under Kulsyretryk. Ved Bagningen, som sker ved 200–275°, omdannes Melets Bestanddele til mere velsmagende og lettere fordøjelige Stoffer, navnlig i *Skorpen*, som tillige beskytter *Krummen* mod Udtørring. Jo mere Væde Melet kan optage, og jo porøsere Dejen holder sig, desto større Bageevne. Det er Mølleren Kunst ved den rette Blanding af forskellige Hvedesorter at frembringe Mel med tilstrækkelig Bageevne. *Biskuit* (egentlig 2 Gang bagt) er Brød, der ved stærk Udtørring er gjort holdbart. *Kiks* bages dog kun 1 Gang. *Skibsbrød*, *Beskøjter* (uden Salt), *Skonrogger*, *Tvebakker* o. lign. med Salt og Krydderier bages, flækkes, bages igen og tørres.

Malt (*Malz; malt*) fremstilles af Korn, næsten altid Byg (S. 646), som man udbløder og lader spire, i flade Bunker paa et Gulv eller i særlige Apparater, saaledes at Bunkerne jævnlig vendes. Ved Springen udvikles i Frøet et saakaldet Ferment »Diastase«, som kan omdanne Stivelse til Sukker (*Maltose*). Efter ca. 8 Dages Forløb afbrydes Springen, ved at Malten tørres, enten ved Luft af almindelig Temperatur (Grøn malt, Luftmalt, se Brændevin), eller ved varm Luft, sjældent over 100° (Tørmalt, Kølemalt). Ved Tørringen udvikles der forskellige aromatiske Stoffer, som har Betydning ved Ølbrygning, og Malten bliver farvet, hvis Ophedningen er stærk. Maltning er en Proces, der kræver megen Omhu for at fremstille et fejlfrit Produkt. Bryggerierne plejer hos os at være forenede med Maltgørier, saaledes at de selv tilvirker i alt Fald en væsentlig Del af deres Maltforbrug; andre Steder (f. Eks. i England, Tyskland, Østerrig) er det snarere Regelen, at de to Virksomheder er adskilte. — De ved Springen fremkomne smaa Rødder (*Maltspirer*) frarenses og er et fortrinligt Kvægfoder.

Bælgssæd. Bælgplanternes Frø udmærker sig ved et stort Indhold af Kvælstof. Som Fødemiddel er de navnlig af Betydning i Lande, hvor det almindelige Brødkorn er kvælstoffattigt, saaledes som Ris. I Kina og Japan dyrkes *Soyabønnen*, hvoraf der i Kina laves en grødagtig, gæret Masse, der er et almindeligt Næringsmiddel for Arbejderbefolkningen; især fra Japan udføres en Ekstrakt af disse Bønner under Navn af Soya. Af Bælgssæd dyrkes i Europa navnlig *Ærter* (*Erbzen; pois; peas*), *Bønner* (*Bohnen; fèves; beans*) og *Linser* (*Linsen; lentilles; lentils*), af hvilke de forskellige Sorter tjener dels til Menneskeføde, dels til Foder. *Vikker* (*Wicke; vesce; vetch*) og *Lupiner* er Foderurter.

Kartoffelen (*Potet; potatis; pomme de terre; potato*) er Rodknolden af Kartoffelplanten, som Spanierne fandt dyrket i Peru, og som de i det 16. Aarh. bragte til Europa. Den indførtes i Danmark ved Aar 1719, men har først ret bredt sig hos os fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Det forholdsvist rige Udbytte, som Kar-

toffelen giver selv paa tarvelige Jorder, bevirker, at den dyrkes i stort Omfang, f. Eks. i Tyskland og Irland; men til at være det vigtigste Næringsmiddel er den utilstrækkelig, da dens Hovedindhold er Stivelse, medens den kun indeholder lidet Æggehvide og Fedt. Foruden at tjene som Fødemiddel og til Fremstilling af Mel, Stivelse m. m. bruges Kartofler navnlig i Brændevinsbrænderierne. Der dyrkes en Mængde forskellige Sorter, *lange og korte, tidlige*, Modningstid Juli—August, *sildige* Septbr.—Oktbr.

2. Stivelse. Sukker.

Stivelse (*Stärke*; *amidon* el. *fécule*; *starch*, *amylum*) er et Stof, der er i nært kemisk Slægtskab med Sukkerarterne og ligesom disse findes meget udbredt i Planteverdenen. Den ophobes navnlig i Frøene og i enkelte Rodstokke og Knolde. Her i Europa fremstilles Stivelse især af Kartofler, som indeholder 18—20%, Hvede (60—70%) og Ris (75—80%), i Nordamerika af Majs (67—68%). Stivelse, som den gaar i Handelen, indeholder foruden den rene Stivelse tillige Vand (indtil 18%, nødig over 20%), lidt Aske (ikke over 2%) og en ringe Mængde kvælstofholdige Stoffer. Undertiden tilsættes Farve (Blaanelse) eller Stearin og Boraks (Glanstivelse); det er meget almindeligt at blande de dyrere Sorter med de billigere, navnlig med Kartoffel-Stivelse (Dobbelt-Stivelse). Stivelse anvendes til Stivning af Tøj, som Appreturmiddel, som Slette for Garn, i Tøjtrykkerier, til Klister, til Fødemiddel og til Fabrikation af Dekstrin og Druesukker. Bortset fra Prisen foretrækkes Hvede-Stivelse fremfor Kartoffel-Stivelse til Stivning af Tøj og til Klister; Ris-Stivelse egner sig særlig til Appretur af fine Stoffer. Majs-Stivelse kommer ogsaa i Handelen som *Maizena*, *Refined grits* (til Ølbrygning), *Mondamin*, o. s. v.

Andre Arter Stivelse benyttes væsentlig som Fødemiddel. Saaledes **Arrow-root**, der faas af Rødderne af forskellige tropiske Planter. *Vestindisk Arrow-root* faas af Maranta-Arter, *ostindisk* af Curcuma-Arter, *australisk* (Tous-les-mois) af Canna-Arter. — **Kassava** (*Mandioca*, *Manihot*, *brasiliansk Arrow-root*) indvindes af Rodknoldene af en Vortemærkart; ved en yderligere Behandling fremstilles heraf *Tapiokagryn* eller *Brasil-Sago*. **Batat**-St. faas af Bataten, sød Kartoffel, i Sydamerika. — **Sago** er Marven af forskellige Palmer, navnlig fra de indiske Øer. Den er forkløret ved Tørring paa hede Jærnplader, kan være hvid eller brun og er i sidste Tilfælde farvet, navnlig med brændt Sukker. *Uægte Sago* laves af Kartoffelstivelse, f. Eks. i Tyskland; den er i Regelen hvidere end den ægte og har mere regelmæssige Korn. — **Salep** er en med Planteslim blandet Stivelse, der faas af Knoldene af forskellige Orchideer, navnlig fra Frankrig og Tyskland; bruges som diætetisk Middel og til Appretering af Silketøjer. Vestindisk S. er Arrow-root. — Alle disse Stivelsearter forfalskes ofte med Kartoffelmel, hvad der kan opdages under Mikroskopet.

Sukker (*Zucker*; *sucre*; *sugar*). I Kemien forstaa man ved Sukker en Gruppe af Stoffer, mest af vegetabilisk, men til Dels ogsaa af animalsk Oprindelse, alle mer eller mindre sødtsmagende, opløselige i Vand og med en Del andre fælles Egenskaber. Man skelner navnlig mellem to Hovedgrupper: *Saccharoser* (Rørsukker, Mælkesukker o. fl.) og *Glykoser* (Druesukker o. fl.).

I kommerciel Henseende spiller *Rørsukkeret* langt den vigtigste Rolle. Det findes meget udbredt i Planteriget, men indvindes væsentlig kun af Sukkerrøret og Sukkerroen (enkelte Steder ogsaa af Sukkerahorn, Sukkerpalme og Sukkerhirse). *Kolonial-* eller *Rørsukker* og *Roesukker* (*Rübenzucker*; *sucre de betteraves*; *beet-root sugar*) er den samme Sukkerart, som i første Tilfælde er fremstillet af Sukkerrør, i sidste Tilfælde af Roer.

Sukkerrøret er en Græsart indtil 6 M. højt og 4—6 cm. tykt. Det dyrkes i Ost- og Vestindien, Sydamerika, Louisiana o. fl. St. Det indeholder 12—18% Sukker, ca. 72% Vand og ca. 1% opløselige Æggehvidestoffer o. l., i alt altsaa ca. 90% Saft. Der udtrages dog kun i Regelen ca. 65% Saft, og heraf faas tilsidst indtil ca. 9% af Rørens Vægt som Sukker og ca. 3% som Sirup. Fremgangsmaaden i de større Fabrikker, *Centralfabrikterne*, er i Hovedsagen følgende: Saften udpresses mellem Valser (de udpressede Rør, *Bagasse*, bruges til Brændsel), hvorpaa den bleges og klares ved Behandling med Svovlsyrling, Kalk, Fosforsyre, Kulsyre og Filtrering. Den indkoges derefter til »Tyksaft«, som atter maa klares, og endelig indkoges denne, indtil den begynder at krystallisere. Kogningen foregaar i luftfortyndet Rum (»*Vakuum*«), da Sukkeret lider mindst derved. Massen henstaar nu i nogen Tid, hvorved den yderligere udskiller Krystaller, og disse

befries derpaa saa vidt mulig for Siruppen enten ved Afdrypning i Fade med gennemhullet Bund eller ved Centrifugering. Det saaledes fremstillede *Baasukker* (*Muscovado*) er 1ste Produkt; ved yderligere Oparbejdning af Massen med gentagen Indkogning og Krystallisation indvindes et 2det og 3die, undertiden ogsaa et 4de Produkt. Den mørkebrune *Sirup* (*Melasse*), som tilsidst bliver tilbage, benyttes som Sødningmiddel, eller efter at være gaaet i Gæring til Fremstilling af *Rom*.

Sukkerroen, der er en Varietet af Bederne (Hvidbeden), har først faaet væsentlig Betydning fra Midten af forrige Aarhundrede. Den dyrkes nu i stor Udstrækning i de fleste europæiske Lande, Nordamerika og Argentina; ogsaa i Danmark trives den vel. Sukkerroen indeholder 78—80% Vand, indtil 20% Sukker, gennemsnitlig 13—15%, og man kan udvinde ca. 13% Sukker. 1 Hektar Land giver 5—7000 kg Sukker. Saften uddrages almindeligst ved at udlude de ituskaarne Roer med Vand (Diffusionsmetoden). De udludede og pressede Roesnitter bruges som Kvægfoder. Af Saften fremstilles Sukkeret paa lignende Maade som af Sukkerrøssaft, men paa Grund af de forskellige Stoffer, som indeholdes i Saften, er den vanskeligere at rense. »*Melassen*« er stærkt farvet, og har en ubehagelig Smag. Den indeholder ca. 50% Sukker, og anvendes til Kvægfoder og Spiritus. Roesukker-Fabrikkerne sælger enten deres Produkt som *Raasukker* til yderligere Behandling i Raffinaderierne, eller de renser det selv saa vidt, at det kan gaa direkte over i Konsumen som *Farin*, *Puddersukker* (*sucre blanc*; *granulateret*).

Raasukker er mere eller mindre mørktfarvet af vedhængende Sirup; denne giver Kolonial-Sukker en behagelig aromatisk Smag, medens den ved Røe-Sukkeret har en stram »*Roesmag*«. Denne kan imidlertid ved Raffinering skaffes saa fuldstændig bort, at det er umuligt at skelne de to Sorter Sukker fra hinanden. Ved Kvalitetsbestemmelsen af Kolonial-Raasukker gik man tidligere altid ud fra Farven, og dette er endnu Tilfældet for Toldens Vedkommende, idet man til Sammenligning benyttede de hollandske saakaldte »Standard-Prøver« Nr. 1—20, af hvilke Nr. 1 er ganske mørkebrun, Nr. 20 hvid. Men dels holder saadanne Prøver sig daarlig, dels afgiver de en usikker Maalestok for Indholdet, og man lægger derfor nu Raffineringsværdien, »*Rendementet*«, til Grund for Bedømmelsen. Ved *Rendement* forstås det Udbytte af raffineret Sukker, som kan faas af Raasukkeret; 88% Rendement betyder saaledes, at 100 kg Raasukker giver 88 kg raffineret Sukker. Ved *Polarisation* bestemmes Indholdet af *Rørsukker*, og herfra trækkes 2.5 eller 5 × *Askemængden*. Det udkomne Tal er *Rendementet*. Fradraget er i øvrigt noget forskelligt i de forskellige Lande.

Raffineringen gaar ud paa at fjerne Siruppen. Dette sker ved at opløse Raasukkeret, filtrere det gennem Benkul, atter indkoge og udkrystallisere Sukkeret. Raffineret Sukker skal polarisere mindst 99½%, d. v. s. indeholde mindst 99½% Sukker; en ringe Mængde fremmede Bestanddele, »*Ikke-Sukker*«, findes saa at sige altid. Forskellige Slags raffineret Sukker er: *Topsukker*, der hos os i Regelen kaldes *hel Melis* i Modsætning til *stødt Melis*, som i Tyskland blot kaldes *Melis*; *Tabletter* (Hugget *Melis*) eller *Terningesukker* (*Würfelzucker*, *cubes*) flade eller terningformede; *Kandis*. *Farin* er Mellemprodukter fra Raffineringen; *dansk Farin* fremstilles dog ogsaa ved en særlig Proces direkte af Røe-Raasukker. *Puddersukker* er den almindelige Benævnelse hos os for Kolonial-Raasukker, som direkte bruges til Konsum; ofte menes i daglig Tale hermed *Farin*.

Med Hensyn til Bedømmelsen af Sukker kan det nævnes, at Raasukker og *Farin* ikke maa være for klæbrige, fugtige, hvilket prøves ved at trykke dem mellem Fingrene, ejheller for storkornede. Raffinade i hele Stykker skal være jævni gennem hele Massen, og maa ikke være »*blaaet*« for stærkt.

Glykose, *Druesukker*, *Dekstrose*, findes i en Mængde søde Frugter og i Honning, men det fremstilles sædvanlig i Fabrikkerne ved at koge Stivelse (af Kartofler eller Majs) med meget fortyndet Svovlsyre. Denne fjernes igen ved Til sætning af Kridt, som med Svovlsyre danner Gibs; Opløsningen klæres og indkoges til en krystallinsk hvid el. gul Masse, som fyldes i papirforede Kasser, hvor den stivner og kommer i Handelen som *Kiste-* eller *Bloksukker*. Ved at lede Forsukringen paa en anden Maade faar man den *dekstrinholdige*, tyktflydende *Kapillær-sirup* (41—44° B). Sukkermængden kan gaa ned til 40%. Glykosens Sødningsevne er knap det halve af Rørsukkers. Det anvendes til *Sukkerkular*, i Vin- og Ølfabrikationen, til simple Konditorvarer og Likører. Det indeholder hyppigt noget Arsen (indtil 1‰), stammende fra den til Fabrikationen anvendte Svovlsyre. *Invertsukker* er en Blanding af Glykose og Fruktose (Frugtsukker), som faas ved at koge Rørsukker med Syre. Det anvendes til Likører og (kunstige) Frugtsafter. *Kuler* fremstilles ved at opvarme Glykose (el. Sukker) med Soda til ca.

200°, hvorved Sukkeret for en stor Del omdannes til en brun bitter Masse, *Karamel*. *Sprittkulur* er opløselig i Alkohol, *Eddike*-el. *Ølkulur* er ikke klart opløselig i Alkohol. Anvendes til Farvning af Spirituosa, Øl, Eddike, samt i Husholdningen i Stedet for Soya.

3. Sydfrugter.

Citroner og Oranger omfatter Frugterne af en Mængde hinanden nærstaende Arter og Afarter af Slægten Citrus, alle hjemmehørende i de varmere Lande. Til Citronerne plejer man i Regelen at henhøre de af disse Frugter, som er af aflang Form, til Orangerne de, som er mere kuglerunde; men Overgangene er temmelig usikre. Frugtkødet består af aflange Celler, hvis Saft indeholder større eller mindre Mængder Citronsyre. Skallens yderste Lag indeholder en Mængde Hulrum, fyldte med æterisk Olie.

Den hos os sædvanlige *Citron (lemon)* er Frugten af Citrus Limonum. Den er meget sur. Store Mængder udføres fra Italien, Sydfrankrig, Spanien, Portugal og Sydtyrrol. Frugterne afplukkes i halvmoden Tilstand tre Gange om Aaret. En Del anvendes til Fremstilling af Citronolie, Citronsyre, Citronsaft og Citronskaller (tørrede). — *Limonellen (lime, Citrus acida)* er en lille Citronart, kuglerund, den er tyndskallet og meget sur, dyrkes i Sydeuropa og navnlig i Vestindien. *Limetten (sweet lime, Citrus Limetta)* har sød Smag; dyrkes i Sydeuropa. — *Pompelemus (shaddock, Citrus decumana)*, »Meloncitron«, dyrkes i Amerika, Kina, Sydasiens og noget i Sydeuropa. Den kan veje indtil 6 kg, er bleggul, spiselig. — *Adamsæblet (Citrus Paradisi)*, der fra Orienten er indført til Sydeuropa, er pæreformet, grøngult, med Fordybninger i Skallen som Mærker af Tænder; Skallen er spiselig. Skallerne af de 2 sidstnævnte anvendes til *Sukat, Succade* eller *Citronat*, idet de lægges i Saltvand og derefter vadskes og insukres. — *Bergamotten (Italien, Sydfrankrig)* er pæreformet, guldgul, med bitter Smag; af Skallerne uddrages Bergamotolie.

Appelsin, sød Orange (Apfelsin d. e. »Kinaæble«, It. arancio, Sp. naranja) er Frugten af Citrus aurantium, der vokser i alle varmere Lande, bl. a. i stor Udstrækning i Sydeuropa. Varieteterne er mangfoldige; blandt de særlig fremtrædende kan nævnes *Blod-Orangen* med mørkerødt Kød. For at kunne faale af forsendes maa Orangerne afplukkes, inden de er modne. Den største Mængde udføres fra Italien (især fra Sicilien, »Messina-Appelsiner«), Sydfrankrig, Spanien (Valencia og Malaga, tidligere end de italienske) og Portugal. Finere er de fra Malta og Azorerne (Skt. Michael's Oranger). Fra Australien (Ny Syd-Wales) kommer nu store gode Appelsiner paa Markedet, efter at den europæiske Hæst er forbi. — *Mandarin-Orangen (Citrus nobilis)* er lille, fladtrykt, med en tyk, løsthængende Skal, meget aromatisk. Træet er i den nyere Tid indført fra Kina til Sydeuropa. — Den bitre *Orange, Pomerans (Bigarade)* er Frugten af Citrus vulgaris (C. bigaradia). Den er bitter, men spises syltet eller kandiseret (*orange marmalade*). Frugterne afplukkes undertiden umodne og tørres, hvorved de bliver af Størrelse som smaa Kirsebær. De er graabrune el. sortgrønne og anvendes ligesom de brune tørrede Skaller til Likør, Bittere, o. s. v. I Vestindien, navnlig paa Curaçao, vokser en Varietet, hvis tørrede Skaller benyttes til Fremstilling af den bekendte Likør; disse Skaller er imidlertid dyre og sjældne og erstattes ofte af de almindelige Pomeransskaller. Æteriske Olier fremstilles af Blomster og Skaller.

Vindruer (Trauben; raisins; grapes) eksporteres især fra Spanien (Almeria, Malaga), Frankrig, Italien og Ungarn. — **Rosiner (Rosinen; raisins secs; raisins)** er tørrede Vindruer. De bedste er de, der tørres i Solen, endnu hængende paa Vinstokken med halvt gennemskaaren Stilk; ringere er de, der tørres efter at være afplukkede, enten i Solen eller ved kunstig Varme. Kvaliteten beror paa Størrelse, Tørhed og Udseende. *Smyrna-Rosiner* er store, smukke, oftest gulbrune; *Elémé* kaldes usøgte Bær. En anden levantisk Sort, *Sultanas (Sultaminas)*, er smaa, guldgule, søde, uden Kærner. *Franske Rosiner* er i Regelen af god Kvalitet. De spanske (Malaga, Valencia, Alicante) er lange, blaalige, oftest i hele Klaser, gennemgaaende af fin Smag. *Kaliforniske R.* kommer ogsaa nu i gode Kvaliteter. — **Korander (Korinthen; currants)** er en egen Art smaa, kærnefri Rosiner, der navnlig kommer fra Morea og de græske Øer (især Zante); de sicilianske er af ringere Kvalitet. — Rosiner maa opbevares tørt for ikke at gaa i Gæring. Har de ligget for længe, kan de kun bruges af Bagere eller, naar de er endnu ældre, til Eddikefabrikation.

Svesker er tørrede Blommer (Zwetschen, Pflaumen; pruneaux; prunes, dried plums). Tørringen (Bagningen) sker oftest i en Ovn. Som de bedste anses de

tyrskiske (Bosnien og Nedre-Donau) og franske Kathrineblommer (Pruneaux de Tours); andre franske Sorter er Perdrigonblommerne. Tyskland, Bøhmen, Ungarn og Kalifornien producerer store Mængder. Det hvide Overtræk paa ældre Svesker skyldes udsvedende Sukker fra Frugtsaften.

Figen (*Feige; figue; fig*) er Frugten af det i Middelhavslandene og alle varme Egne dyrkede og vildt voksende Figen træ (Ficus Carica). Den bestaar af en kødfuld Frugt bund, der indeslutter en Mængde Frø korn (smaa Nødder). Figen er i Regelen tørrede uden kunstig Varme. Blandt de bedste er *Smyrna*-Figen, som er store, runde, gule, fladtrykte og blødhudede. *Kalamata*-Figen (Morea) er ringere; de trækkes i Antal af 100 paa Bastsnore, sammenbundne ved Enderne (Kransfigen), og nedpakkes i Fustager. *Genueser*-Figen ligner Smyrna, men er mere langstrakte; *kalabriske* er ogsaa gode, forsendes i Kurve. *Triester* og *venetianske* Figen (fra Dalmatien) er mindre holdbare. *Marseille*- eller *Provence*-Figen er smaa, runde, gule og søde. *Spanske* (mest fra Malaga og Sevilla) er oftest tykhudede. — Figen er meget nærrende; de holder sig sjældent længere end et Aar. Det hvide Pulver paa Overfladen er i Regelen udsvedet Sukker.

Mandler (*Mandeln; amandes; almonds*) er Frugterne af det i Afrika og Levanten hjemmehørende, men nu ogsaa i hele Sydeuropa og Amerika voksende Mandel træ (Amygdalus communis). Mandelen er en Stenfrugt, hvis haarede, tørre Kød falder af ved Modningen; Stenen er i Regelen meget haard og bliver sædvanlig taget af, inden Mandlerne bringes i Handelen. Der findes to Hovedvarieteter: søde og bitre. Fine Sorter søde Mandler er de spanske (Malaga, Alicante) og sydfranske; hyppigere i Handelen er de italienske, som ogsaa er gode. Krakmandler er en Varietet med tynd og sprød Skal, som man lader blive siddende; de kommer især fra Kalifornien, Marseille, Spanien og Sicilien. *Bitre* Mandler indeholder den blaa-syreholdige (giftige) Bittermandelolie; de faas fra Sicilien og Nord-Afrika, erstattes ofte med Aprikoskærner. — Af Mandler udpresses den fede *Mandelolie* (40—55 pCt.), der bl. a. bruges til fine Sæber; Resterne efter Udpresningen er *Mandelklid* (Toiletmiddel).

Egte Kastanie (*marron; chestnut*) er Frugten af det i Frankrig og Sydeuropa dels vildtvoksende, dels dyrkede Kastanietræ, der er beslægtet med Eg og Bøg. De største og bedste kommer fra Frankrig og Italien, de fleste af ringere Størrelse fra Tyrol, de sydlige Rhinegne og det nordlige Frankrig.

4. Krydderier.

Peber (*Pfeffer; poivre; pepper*). *Sort* og *hvid Peber* er Frugterne af samme Plante, Peberbusken (Piper nigrum), som især dyrkes i Ostindien og paa de indiske Øer (navnlig paa Sumatra), i den senere Tid ogsaa i de tropiske Egne af Amerika. *Sort* Peber er de umodne Frugter, som er tørrede, saa at Kødet er skrumpet ind; *hvid* er de modne Frugter, af hvilke Kødet er taget af. Hvid Peber er finere og dyrere end sort. Handelsværdien af denne sidste er desto større, jo regelmæssigere, haardere, tungere, mørkere og mindre dybt rynket den er. Det meste Peber kommer til Europa over England, navnlig fra Singapore, der er Hovedmarkedet; over Holland kommer Produktionen fra de hollandsk-indiske Øer. Den hele Peber indeholder ofte en Mængde Stilke og Støv, som forringer Værdien. Stødt Peber er saa udsat for Forfalskninger som faa andre Stoffer. Der fabrikeres og forhandles Pulvere særlig til dette Brug, hvilket forresten ogsaa gælder om de fleste andre Krydderier. — *Lang Peber* er den med Bær tæt besatte Frugtkolbe af et Par andre beslægtede Træer eller Buske, der ligeledes vokser i Indien og Østasien. Den er mindre skarp end den almindelige Peber. Bruges ikke meget i Europa.

Spansk Peber (*Türkischer Pfeffer* m. m.; *poivron; chilly* m. m.) er Frugten af forskellige Planter af Slægten Capsicum (Kartoffelfamilien), der vokser i de varmere Lande, bl. a. ogsaa i Spanien og Ungarn. Det er tørre, seje Bær, indeholdende en Mængde smaa Frø, men i øvrigt af meget forskellig Form, Farve og Størrelse. Den, der bruges hos os, har et kegleformet rødt Bær. Den ungarske *Paprika* er stødt spansk Peber, ofte tilsat med Mel og Salt. Ogsaa *Cayenne Peber* er en Art spansk Peber.

Kryddernelliker (*Gewürznelken; girofles; cloves*) er de tørrede Blomsterknopper af et Træ (Caryophyllus aromaticus), der hører hjemme paa Molukkerne og Philippinerne, men nu dyrkes i Bagindien og paa Sundaøerne, Madagaskar, paa Mauritius, i Sansibar, Vestindien, Guyana o. fl. St. Gode Nelliker skal være mørkebrune, tunge, hele, rige paa Olie og af kraftig Lugt og Smag. De bedste kommer fra Amboina, de fleste fra *Sansibar* og Pemba. Pulveriserede Nelliker er udsatte

for de sædvanlige Forfalskninger; men ogsaa de hele forfalskes ved at iblande saadanne, af hvilke Oliien er uddraget. Disse kendes paa, at de ved at rives itu og trykkes mellem Neglene ikke giver Olie fra sig, samt paa, at de i lunkent Vand ikke stiller sig lodret som de friske, men lægger sig vandret. Billigere Handelsartikler er *Stikkene* og de umodne Frugter, *Modernelliker* (Anthophylli); begge Slags indeholder langt mindre æterisk Olie end Blomsterne.

Piment. *Allehaande* (*Piment, Allerlei; poivre de la Jamaïque, toute-épice; allspices*) er den umodne Frugt af *Myrtus Pimenta*, et Træ fra det tropiske Amerika. Den har en tynd, skør Skal, som indeholder to sortebrune Frø; de mindste Bær er rigest paa æterisk Olie. *Engelsk* Piment, som kommer fra Jamaica og andre vest-indiske Øer, er den bedste; *spansk* el. *Tabasco-Piment* fra Mexiko og Mellemamerika er større, men mindre god. Navnet »Allehaande« hidrører fra, at Lugt og Smag menes at ligne en Blanding af Kanel, Muskatnød og Kryddernelliker. Værdiløse eller endog giftige fremmede Frugter, som undertiden blandes, er temmelig lette at opdage, da de mangler Pimentens karakteristiske Udseende.

Kardemomme er Frøkaplerne med de deri værende Frø af forskellige Arter *Amomum* og *Elettaria*, Planter, som har hjemme i Ostindien og paa de indiske Øer. Kapslerne er papirtynde, mer eller mindre tydelig trekantede; de smaa kantede Frø indeholder de aromatiske Olier. De vigtigste Sorter er: den *lille*, runde el. *malabariske* har kantede eller runde, brungule, længdestribede Kapsler og rødbrune Frø; den *lange, ceylonske* har trekantede, stærkt stribede, lange Kapsler med blegbrune Frø; den *javanske* ligner denne sidste. — *Paradiskorn* (Guineapøber) er Frøene af andre Arter *Amomum*.

Vanille (*vanilla*) er Frugtkapselen af en i det tropiske Amerika hjemmehørende snyltende Slyngplante af Orchidé-Familien (*Vanilla planifolia*), der nu ogsaa dyrkes paa Mauritius, Ceylon, Java o. fl. St. Den lange, smalle Kapsel indeslutter en gulbrun Marv og en Mængde smaa sorte Frø. Kapslerne aflukkes noget før Modningen, tørres i Solen, sorteres og pakkes i Bundter i Blikkæsker. Til Europa kommer mest Vanille fra Réunion og Mauritius over Bordeaux og Marseille, i den senere Tid ogsaa fra Tahiti til Hamborg og fra Java til Holland. Den mexicanske gaar for største Delen til Nordamerika. Andre Sorter, som dels stammer fra vildtvoksende Planter, dels fra Plantager i Brasilien og Peru, er kortere, tykkere og mindre aromatiske, saaledes bl. a. *Vanillon* (Pompona-Vanille) fra La Guayra. — Vanillens Vellugt hidrører fra et aromatisk, krystallinsk Stof, kaldet *Vanillin*, hvoraf Vanille indeholder 1–3 %. Man fremstiller ogsaa dette Stof ad kunstig Vej og har derved skaffet Vanillen en farlig Konkurrent.

Muskatnød og Muskatblomme (*Macisnuss og -blüte; muscade; nutmeg og mace*) faas af Træer af Slægten *Myristica*, der stammer fra Molukkerne, men nu ogsaa dyrkes paa Banda o. fl. St. Frugten er kødfuld og ligner noget en Aprikos; inderst ligger den mørkebrune Kærne (*Muskatnødden*), indesluttet i en haard Frøskal; denne er igen omgivet af en uregelmæssig fliget, rødgl Frøkappe (*Muskatblommen*), og udenom denne ligger atter Frugtkødet. Naar Frugterne er indsamlede, fjernes Kødet, og Frøkappen aftages. Frøene tørres i flere Uger ved svag Varme, den haarde Frøskal bankes af, og Muskatnødderne lægges derpaa i længere Tid i Kalkvand for at beskytte dem mod Insekter; Resterne af denne Kalk er det hvide Støv paa Nødderne. Muskatblommen dypes i Saltvand og tørres. Nødderne, som er runde og stærkt rynkede udvendig, viser et marmoreret Tværnsnit. De indeholder 8–15 % æterisk Olie og indtil 35 % fed, ved almindelig Temperatur fast, Olie; denne sidste udpresses af beskadigede Kærner og bruges i Medicinen (*Muskatsmer* el. *-balsam*). Muskatblommen indeholder 4–15 % æterisk Olie af Lugt og Smag forskellig fra Nøddens. Den meste Muskat kommer fra Banda-Øerne (Molukkerne). Nødderne forfalskes med de mere aflange Papua-Nødder, og Blommen med Frøkappen af vild *Macis* (Bombay- og Papua), som næsten er uden Lugt og Smag. Ofte fyldes Hullerne i de ornstukne saaledes, at det let undgaar Opmærksomheden. God Muskatblomme skal være lys, tyk og tør, men olierig, med aromatisk Lugt og Smag. Baade Nød og Blomme maa for at bevare Aromaen opbevares i godt lukkede Glas.

Ingefær (*Ingwer; ginglybre; ginger*) er den tørrede Rodstok af Ingefærplanten (*Zingiber officinale*), som dyrkes i Kina, Ost- og Vestindien og Afrika. Den indeholder 2–3 % æterisk Olie og et skarpt Stof (Gingerol). Der skelnes mellem *uskrællet* sort og *skrællet* Ingefær; den sidste er befriet for den ydre Bark og i det hele omhyggeligere behandlet, hvorfor den er værdifuldere; undertiden bleges den med Klorkalk, eller dypes i Kalk el. Gibs. Begge Sorter skal være tunge, vandskelige at brække over, fri for Støv og Ormhuller. Ingefær kommer ogsaa syltet

i Porcelænskrukker (Bojaner) fra Ostindien og Kina; en meget ringere Vare er den tørrede Ingefær, der syltes i Europa.

Kanel (*Zimt; canelle; cinnamon*). Den ægte Kanel er den indre Bark af Kaneltræet (Cinnamomum ceylanicum), som vokser paa Ceylon, i Vestindien og Sydamerika. To Gange om Aaret afbarkes de unge Grene, Barken tørres noget, befrises for Overhuden og tørres fuldstændig, hvorved den ruller sig sammen til Rør. Disse sorteres og pakkes i Bundter paa 20—30 lbs., af hvilke 3 atter samles til et større Bundt med et Omslag af Lærred. Affaldet kommer dels i Handelen som saadant, dels benyttes det tilligemed andre Dele af Træet paa Produktionsstederne til Fremstilling af den æteriske Kanelolie. Finest er den bedste *Ceylon* Kanel. Den fremkommer i papirtynde Rør sammenrullede fra *begge* Sider — jo tyndere, desto bedre — af hvilke 8—10 er stukne ind i hinanden; Farven er bleg brunliggul, Smagen mild, noget sødlig. Ringere Sorter er Tellichery (fra Ceylon), Cayenne, Réunion og brasiliansk Kanel.

Den **uægte Kanel**, *Cassia lignea* (*Kassiabark, kinesisk Kanel*) er Inderbarken af Cinnamomum Cassia el. aromaticum, der især dyrkes i Sydkina (Kuangsi), paa Sumatra og Java. Den er mindre fin end den ægte, med en skarpere, ikke sødlig Smag; men den er billigere og langt mere almindelig brugt. Rørene er enkelt sammenrullede, men sjældent stukne ind i hinanden; de er i Regelen meget tykkere end ægte Kanel, af en mørkere, mat rødbrun Farve, ofte hist og her bedækkede med et graat Korklag, og meget sprøde. — En langt ringere Vare er *Trækassia, Malabarkanel*, en Blanding af forskellige Kaneltræers Bark. Den er mørkebrun, oftest ikke befriet for den graagrønne Overhud; Rørene er enkelte eller dobbelte, undertiden spiralsnoede. Smagen minder noget om Peber. — Stødt Kanel forfalskes stærkt.

Kommen (*Kümmel; cumin; caraway*) er Frøene af en ogsaa hos os vildtvoksende og dyrket Skærmpolante (Carum Carvi). Disse indeholder 3—7 %, af en æterisk Olie (Kommenolie), der fremstilles ved Destillation; en ringere Slags Olie faas ved Destillation af Avner og andet Affald. Den meste Kommen faas fra Holland og Norge. Da Høsten undertiden kan slaa helt fejl, varierer Priserne stærkt. Kommen forfalskes undertiden med de allerede udestillerede og derfor ganske værdiløse Frø, Olien ved Tilsætning af Alkohol, Terpentiniolie o. lign.

Humle, se S. 660.

Sennep (*Senf; moutarde; mustard*) er Frøene af to i den største Del af Europa vildtvoksende og dyrkede Planter, *hvid* og *sort* Sennep (Sinapis alba og nigra). Den hvide har gulhvide, den sorte har brunrøde Frø. De indeholder indtil 35 %, fed Olie, som udpresses og bruges til Spise- og Lampeolie. Naar den sorte Sennep knuses og udrøres med Vand, dannes en skarp æterisk Olie (*Allylsennepolie*), som ikke fremkommer af den hvide; kun den sorte benyttes i Medicinen, medens de begge anvendes som Krydderi. Den russiske Sarepta-Sennep er Resterne efter Udpressningen af den fede Olie. Sennep gaar i Handelen dels hel eller malet, dels udrørt med Eddike, Estragon o. a. (engelsk, fransk Sennep). Forfalskes hyppig ved Iblanding af lignende, men værdiløse Frøsorter.

Karry (*curry-powder*) er et oprindeligt fra Ostindien kommende, men nu overalt tilberedt Krydderi, hvis væsentlige Bestanddele er Peber, Gurkemeje (S. 620), Ingefær, Nelliker, Kardemomme, spansk Peber o. m. a.

5. Kaffe, Te, Kakao. Tobak.

Kaffe (*Kaffee; café; coffee*). Kaffeboenen er Frøet i Kaffe træets Frugt. Denne er en Stenfrugt, hvis Kød først er grønt, saa rødt og ved Modenheden violet el. sort, med en ubehagelig sødlig Smag. Kødet omslutter en gul, pergamentagtig Sten, som indeholder to Frø, der vender de flade Sider mod hinanden. Undertiden udvikles kun eet Frø, som da faar en langagtig rund Form (Perlekaffe). Frøhinden er papirtynd, skør, bleg graabrun og trænger ved Længdefuren paa den flade Side ind i selve Frøet. Da den sidder meget løst, findes den kun sjældent paa de i Handelen gaaende Kaffeboener.

Kaffe træet (Coffea arabica) er et lille, indtil ca. 5 M. højt, stedsgrønt Træ. Oprindeligt er det vildtvoksende paa Afrikas Østkyst, men dyrkes nu næsten overalt i Tropicerne. Det fordrer Fugtighed og kræver en Temperatur, der ikke synker under ca. 11°; det bærer Frugt fra sit 4. Aar, og i Regelen til det 30. En anden Art er Coffea liberica fra det tropiske Vestafrika. Det bliver højere og ældre, og Bønnerne er omtrent dobbelt saa store. Det kan forplantes ved Stiklinger og vinder mere og mere Udbredelse. Det blomstrer otte Maaneder af Aaret,

og Høsten foretages to eller tre Gange aarlig; et Træ kan give indtil $1\frac{1}{2}$ kg. aarlig. I Arabien ryster man de fuldmodne Frugter ned, i Ost- og Vestindien plukkes de af i halvmoden Tilstand. Man lader dem derpaa tørre og befrier dem ved Valser el. lign. for Kødets og Frøhinden. Undertiden oplødes de i Vand, efter at Kødets er aftaget, hvorefter Frøhinden let fjernes. Den vestindiske og brasilianske Fremgangsmaade (i Holland betegnet ved W. I. B., »West-Ind. Bereiding«) er den, at Kødets bortkaffes ved Henliggen i og Vadskning med Vand, hvorpaa Frøene frasigtes og tørres.

Forsendelsen sker i Sække eller Baller af Jute (wrappers), Sivmætter (Gontjes), Bast eller Bomuld paa 50—75 kg. eller i Kasser eller Fade. Opbevaringen bør ske paa et tørt, luftigt Sted, fjernt fra alle stærkt lugtende Sager. Smagen forbedres ved fleraarig god Lagring, for simplere Varer i 6—10 Aar, for finere Varer højest i 3 Aar. De danske Landboere foretrækker dog, i Modsætning til de større Byers Befolkning, den bitre, raa Kaffesmag fremfor den ved Lagringen opnaaede finere og mildere Smag.

1) *Arabisk Kaffe (Mokka)* anses for en af de fineste; Hovedpladsen er Aden. Bønnerne er meget smaa, af forskellig Farve. Ægte Mokka kommer sjældent til Europa. Hvad der i London sælges under Navn af Mokka, er en Kaffe fra Omegnen af Bombay eller den saakaldte *Levantine-Kaffe* fra Abyssinien eller Java og Ceylon-Kaffe med smaa Bønner.

2) *Afrikanske Sorter.* Bedst er *Bourbon-Kaffe* (fra Réunion) og *Usambara* fra engelsk og tysk Østafrika, staaende nær Mokka i Kvalitet. Fra *Liberia* udløses i de senere Aar en Kaffe af god Kvalitet, med store flade gule Bønner.

3) *Sydamerikanske Sorter.* *Brasil-Kaffe* fra Brasiliens forskellige Provinser er af meget forskellig Kvalitet. Den bedste er *Santos*, dernæst *Bahia* og *Ceara*; en god Vare er ogsaa *Rio*, som særlig kaldes Brasil. Ved alle sydamerikanske Sorter skelnes mellem *C. do terreiro* eller naturel og *C. lavado* eller vasket. Man anvender i den senere Tid i Brasilien stor Omhu ved Dyrkningen og Høsten med gennemført Brug af Maskiner, og herfra kommer $\frac{2}{3}$ — $\frac{3}{4}$ af Verdensproduktionen, væsentligt over Rio og Santos.

4) *Centralamerikanske Sorter.* Herunder indbefattes Kaffe fra *Surinam*, *Demerara*, *Venezuela* (*Laguayra*, *Caracas*, *Puerto-Cabello*), *Costarica*, *Guatemala*, *Nicaragua*, *Mexiko*, hvoriblandt mange særdeles gode Kvaliteter, hvis Dyrkning er i stadig Fremgang, til Dels paa Bekostning af Javakaffen.

5) *Vestindiske Sorter.* Til Europa kommer der mest fra *Domingo* og *Portorico*; gode Sorter er ogsaa *Cuba* og *Jamaica*; den bedste vestindiske Kaffe er *Martinique*.

6) *Østasiatiske Sorter.* *Java* betragtes almindelig som den fineste Kaffe næst efter Mokka. Bønnerne er temmelig store, Farven forskellig, brun, guldgul, blaa-grøn og bleggryn, og lægges til Dels til Grund for Sorteringen. Brun og højgul betinger højest Pris. Benævnes efter Produktionsegnen som *Batavia* (Malang, Tagal, Preanger o. s. v.); ringere Sorter er *Cheribon* og *Samarang*. Den saakaldte *Menado-Kaffe* fra *Celebes* er ligeledes en god Kvalitet, *Sumatra* (Padang) mere ordinær. »Plantation«-Kaffe fra *Ceylon* er fin, »Native« simplere.

Kaffe dyrkes ogsaa paa *Sandwich-Øerne*, *Philippinerne*, *Madagascar* o. fl. St. Ved Bedømmelsen af Kaffe gaar man navnlig ud fra Lugt, Smag og Bønnernes Udseende; ogsaa Lugten ved Brændingen kan afgive Holdepunkter. *Triage* kalder man de daarligere Sorter, som mest bestaar af sorte og itubrækkede Bønner, ofte blandede med Skaller. *Havareret* kaldes Kaffen, naar den har lidt under Transporten. Er den beskadiget af Søvand, kaldes den ofte *marineret*, og kan da forbedres ved stærk Vadskning. *Marineret* Kaffe kendes paa Saltindholdet, hvilket kan paavises ved at behandle Bønnerne med destilleret Vand, som derpaa filtreres fra og tilsættes med lidt Salpetersyre og salpetersurt Sølv; dersom der er Salt til Stede, vil der da fremkomme et hvidt Bundfald. — Farven skal være egal; den bleges ved Henliggen. Noget sikkert Holdepunkt afgiver den saameget mindre, som Bønnerne ofte farves kunstigt med Talkpulver (som Bindemiddel), Kulstøv, Indigo, Okker, Kromgult (giftigt), Tjærefarver m. m. Denne Behandling kan dog i Regelen opdages alene ved Udvadskning med Vand eller Syrer. Ofte »appreteret« Kaffen, d. v. s. den behandles med Vanddampe og tørres derpaa hurtig, hvorefter Bønnerne tiltager i Størrelse. I den senere Tid fabrikerer man *Kaffebønner* af skuffende naturligt Udseende, navnlig i Tyskland, af Bønnemel, Fedt, lidt Kaffe, Kaolin o. a. Saadanne Bønner kendes let, naar de oplødes i Vand. En Forfalskning, som spiller en stor Rolle, er den saakaldte »Glaserings«, som bestaar i, at man før Brændingen oversprøjter Kaffen med 5—25. % Sirup, navnlig den

billige Kapillarsirup. Herved opnaas bl. a., at der ikke bortgaar saa meget Vand som ellers under Brændingen, medens samtidig det brændte Sukker giver mere Ekstrakt; Vand og Sirup bliver altsaa betalt som Kaffe. Forfalskninger af den brændte og malede Kaffe er nu sjældnere, og kan ofte ikke med Sikkerhed paa-vises uden ved en mikroskopisk Undersøgelse.

Det særlig stimulerende Stof i Kaffen er et Alkaloid, *Kaffeïn*, hvoraf den indeholder ca. 1 pCt.; det findes næsten aldrig i Surrogaterne. Ved Brændingen svinder Kaffen 18—20 pCt. Der dannes en Del Karamel og en æterisk Olie, *Kaffeol*, og Bønnerne bliver mere porøse og lette at pulverisere. Den rene brændte Kaffe indeholder ca. 25 %, Ekstraktivstoffer, de fleste Surrogater meget mere. Kaffen indeholder ingen Stivelse og saa at sige intet Sukker, de fleste Surrogater derimod begge Dele i rigelig Mængde.

Som **Kaffesurrogater** benyttes en Mængde Planterødder og Frø, der oftest sælges i ristet og malet Tilstand, f. Eks. Kaffebrugens Frøhylstre (Sakka-Kaffe), Rug, Majs (Saladinkaffe), brændte Figen, *Malt*, Kartoffler, Daddelkærner, *Løvetandsrød*, Roer, Bønner, Lupinfrø, Kassiafrø (Negerkaffe), Nødder m. m.

Det vigtigste Surrogat er dog *Cikorie* (*Cichorie*; *chicorée*; *chicory*, *succory*), d. e. Roden af Cikorieplanten (*Cichorium Intybus*), der er vildtvoksende ogsaa hos os, og som dyrkes navnlig i det sydlige Jylland, Tyskland, Belgien og Holland. Planterne optages om Efteraaret, Rødderne vadskes, skæres itu og tørres. De hvideste og bedste kommer fra Belgien. Den brændte og malede Cikorie blandes oftest med andre Surrogater og sælges under Navn af »*Kaffetilsætning*«. Den forfalskes i stort Omfang med andre Rødder, Jord, Ler, Benkul o. s. v.

Te er de sammenrullede og tørrede Blade af Tebusken (*Thea sinensis*), der forekommer i mange forskellige Varieteter og er nær beslægtet med den bekendte Prydplante Kamelia. Den hører navnlig hjemme i Kina og Japan, men en Art med omtrent dobbelt saa store og spidsere Blade dyrkes ogsaa paa Java, Ceylon, i Indien (Assam, m. fl.), Brasilien o. a. St. I faa af de Lande, hvor man har indført den, opnaar de tørrede Blade en Duft og Finhed som i Kina. Teplanten kan naa en Højde af 10—15 M., men holdes for Plukningens Skyld som en lav Busk. Bladene høstes fra April til August. I Kina sker Afplukningen i Regelen 3 Gange. Første Høst er den fineste (men kommer sjældent til Europa); den anden giver størst Udbytte, den tredje er den ringeste.

Grøn Te bliver kort efter Afplukningen ophedet nogle Minutter, hvorved Bladene bliver fugtige og visne og afgiver en betydelig Mængde Damp; derpaa rulles de mellem Hænderne og tørres. Ved Fremstillingen af *sort Te* lader man de rullede Blade henligge nogen Tid paa Bambusmaatter under Luftens Paavirkning, hvorved der indtræder en ringe Gæring, som forandrer Farven og Smagen. Derefter tørres de under stadig Omrøring, undertiden efter at være rullede en Gang til. Forresten er Behandlingen naturligvis mer eller mindre varierende. Paa Ceylon og Java drives Tilvirkningen mere fabrikmæssig, og man anvender f. Eks. Rullemaskiner. Naar Tilberedningen er færdig, bliver Teen rensat, sigtet og sorteret; ofte bliver den parfumeret ved Tilsætning af forskellige Slags Blomster eller Olier, saasom Jasmin, Gardenia, Olea fragrans o. m. fl. *Blomster-Te* bestaar af de unge, dunhaarede, silkeglinsende, hvide eller orangegule, endnu ikke helt udfoldede Blade; det er den fineste Te (*Pekko*). — Den overvejende Mængde af Te tilberedes som sort. De nordligere Egne leverer ringere Kvaliteter. — Den kinesiske *Murstens-Te* (*Zieglthee*; *brick-tea*) bestaar af Støv og andet Affald, presset sammen i Form af Mursten; store Mængder heraf forbruges af den fattigere Befolkning i Sibirien og Rusland.

Af *sorte* Tesorter kan nævnes: *Pekko* (*Pekoe*) er Blomsterte (*FFF. Flowery-P.* o. fl.); dyrest er gul Pekko; mindre Mængder Pekko blandes ofte i anden Te for at give den Aroma. *Souchong* er en fin brunlig Sort, *Congo* kraftigere og mørkere; andre Sorter er *Oolong*, *Pouchong* og de ringere *Caper* og *Bohé*. — *Grønne* Tesorter er: *Kejser-Te* (*Imperial*), den fineste Blomsterte, er rullet i Smaakugler; kommer sjældent til Europa. *Gunpowder* (*Perle-Te*) er ligeledes for største Delen Blomsterte; den er rullet i mindre Kugler og er af mørkere Farve. Den sædvanlige grønne Te er *Hyson* (*Haysan*) med smalle Blade, sammenrullede paatværs; den bedste kaldes *Young Hyson*. Teen udføres i Kister af Træ, forede med Bly, udvendig i Regelen overtrukne med bemalet Papir. Den sædvanlige Pakning til Europa er $\frac{1}{8}$ Kiste (ca. 25 kg Netto). *Assam-Te* (sort) kommer dels usorteret, dels sorteret i *Orange-flowery-Pecco*, *Fl.-P.*, *P.*, *Broken-P.*, *P.-dust*, *P. Souchong*, *Souchong*, *Broken-tea* (Affald), *Congu*, *Dust* (Støv). — *Ceylon-Te* (sort) svarer i det

hele til den kinesiske. — *Java-Te* (sort og grøn), *Blanko-*, *Imperial-*, *Orange-*, *Java-Pekko*, *Souchong*, *Congu*, *Broken-T.*, endvidere *Haysan* og *Young-H.* Japansk og brasiliansk Te er grøn.

Bedømmelsen af Te kræver megen Øvelse. Der tages Hensyn til Smagen, Lugten og Udseendet. Det gælder fra Aar til Aar at vælge Sorter af den Smag, som det stedlige Publikum har vænnet sig til. Hovedmarkedet for Te er London, og her foregaar i Regelen Blandingen af de forskellige Sorter.

De sædvanlige Tesorter indeholder i Regelen 2—4.5 % *Koffein* (*Thein*); endvidere en ringe Mængde flygtig Olie, som giver Teen Aroma; det gennemsnitlige Indhold af Ekstrakt, d. v. s. i Vand opløselige Stoffer, er ca. 35 %, af Vand ca. 9 % og af Aske 6—7 %. Te er meget udsat for Forfalskninger baade i Kina (saaledes bl. a. »Canton made») og i Europa. Der iblandes f. Eks. Blade af Pii, Dueurt, Slaaen o. s. v.; for at undersøge dette maa man udbløde Teen i Vand og udfolde Bladene paa en Glasplade, som man holder op mod Lyset; i Tvivilstilfælde gør Mikroskopet Tjeneste. Grøn Te farves med Indigo, Berlinerblaat o. a., hvilket i Regelen kan opdages ved at ryste den med Vand, hvorved Farvestoffet løses; saadan Te er i Regelen ogsaa af anden Farve indvending i de sammenrullede Blade. Ofte iblandes der Tøblade, som allerede en Gang har været brugte (»dried tea»), eller der tilsættes mineralske Stoffer (f. Eks. Jærnfilspsaan) for at forøge Vægten, o. s. fr.

Forskellige andre Planters Blade indeholder Thein eller lignende Stoffer og anvendes paa samme Maade som Teplantens Blade. Saaledes *Maté* (*Paraguay Te*), der er Bladene af flere Arter Kristtorn (navnlig *Ilex Paraguayensis*); bruges i betydeligt Omfang i Sydamerika; indeholder ca. 3 pCt. Thein. Tørrede *Kaffebblade* anvendes navnlig paa de indiske Øer; de indeholder ca. 1½ pCt. Thein. Bladene af *Coca*-Planten, en i Andesbjergene voksende Busk (*Erythroxyton Coca*), bruges af Indianerne især til at tygges, men der laves ogsaa Te paa dem; de indeholder et Alkaloid *Kokain*, der i de senere Aar har fundet megen Anvendelse i Medicinen. — Nævnes kun i Sammenhæng hermed endvidere *Kola*-Nødden, Frugten af *Kolatræet* (*Sterculia* el. *Cola acuminata*), der stammer fra Vestafrika; den indeholder Thein, har fra gammel Tid været højt skattet af Negrene og har begyndt at vinde Indgang hos Europæerne.

Kakao (*cacao*; *cocoa*) er de tørrede Frø af *Kakaotræet* (*Theobroma*, navnlig *Theobroma Cacao*), som især dyrkes i det tropiske Amerika, men ogsaa i andre Tropelande, navnlig i Afrika. Frugten, der ligner en Agurk, har et svampet, spiseligt Kød, som indeslutter et større Antal mandelformede Frø (*Kakaobønner*); Frøskallen er rødbrun, tynd og sprød, Kærnen mørkebrun, glinsende, aromatisk og bitter. Efter at Frugterne er nedplukkede, udtages Frøene og renses, hvorpaa de enten blot tørres i Solen (*Solkakao*) eller underkastes en Gæring, som dræber *Spireevnen* og betager dem den raa, bitre Smag. I dette Øjemed lægges de enten i Hobe eller nedgraves en Tid i Jorden (*Jordkakao*); efter Gæringen tørres de.

De saaledes behandlede Bønner indeholder i afskallet Tilstand ca. 46 % *Kakaosmer* (S. 640) og ca. 40 % Stivelse, Gluten o. lign.; endvidere ca. 1.5 % af et Alkaloid, *Theobromin*, der er af lignende Beskaffenhed som Thein. — Af de forskellige Kakaosorter anses *Soconusco* fra Mexiko og *Esmeralda* fra Ecuador for de fineste, men de kommer sjældent til Europa. Næst efter disse Sorter følger *Caracas* fra Venezuela, *Pedraza* fra Ny-Granada og *Maracaiibo* fra Venezuela. Hyppigst i den europæiske Handel er *Guayaquil* (Ecuador) med flade, uregelmæssige Bønner med graubrun Skal, sortebrun Kærne og noget bitter Smag, samt *Brasil* i flere Sorter, af hvilke de fedtrige Maranh og Para er de bedste, Bahia simplere. En fortrinlig Sort kommer nu ogsaa fra *Kamerun*.

Af Kakao fremstilles *Chokolade* og *Kakaopulver*. Bønnerne ristes, afskalles og males varmt til en Dej (*Kakaomasse*), blandes med Sukker og lidt Vanille eller andre Krydderier, hvorpaa man lader den varme Masse stivne i en Form. Forfalskninger ved Tilsætning af Mel, Født, pulveriserede Kakaoskaller, Dekstrin, m. m. er meget hyppige. Chokolade blandes ofte med forskellige diætiske Stoffer (Malt, Jærn, o. s. v.), eller med kondenseret Mælk (*Mælkechokolade*). *Kakaopulver* fremstilles af »Kakaomassen«, ved at man udpresser ca. ⅓ af Fødtet i opvarmede Presser. Pressekagerne finmales og sigtes. Det mindre fedtrige Pulver er lettere fordøjeligt. Undertiden tilsættes lidt tvækulsurt Natron eller Magnesia, hvorved det bliver lettere at udrøre i Vand eller Mælk.

Tobak (*Tabak*; *tabac*; *tobacco*) er de mere eller mindre tilberedte Blade af *Tobaksplanten* (*Nicotiana*), af hvilken der skelnes mellem en Mængde forskellige Arter og Afarter. *Tobaksplanten* dyrkes nu i alle Verdensdele; til Europa er den

bragt fra Amerika i det 16. Aarh., men i Kina har den sandsynligvis været dyrket langt tidligere. Den kan vokse ogsaa i det nordlige Europa, men de bedre Sorter fordrer Vinens Klima, de fineste et endnu varmere. Tobakkens karakteristiske Bestanddele er navnlig Nikotin og Nikotianin. *Nikotin*, der i ren Tilstand er en farveløs olieagtig Vædske, er overordentlig giftig; de tørrede Blades Indhold af Nikotin er i Habanatabak ca. 2 %, i franske og tyske Tobakker noget mere; kun en ringe Del af Nikotinen bliver dog ved Brugen optaget af Legemet. *Nikotianin* er en kamferagtig Substans, som næppe er giftig, og som væsentlig er den, der giver Tobakken dens Aroma.

Ved Dyrkningen gælder det at faa Bladene saa kraftige som muligt; derfor afknyttes i Regelen Blomsterskuddene. Bladene er modne til at tages af, naar de begynder at blive gule og klæbrige; de nederste bliver tidligst modne (*Sandgut*; *scrubs*; Holl. *krossok*), de bedste plejer at være de højere siddende. De aflukkede Blade tørres langsomt, ophængte i Tørrelader, hvorved der tillige foregaar forskellige Omdannelsesprocesser, og underkastes efter Tørringen en anden langvarigere Gæring, »*Fermentering*«, hvorved en stor Del Nikotin og en Del Æggehvide-stoffer ødelægges, Aroma udvikles, og Bladene mister Tilbøjeligheden til at optage Vand fra Luften. Tobakkens Kvalitet afhænger naturligvis for en stor Del af Behandlingen (især Gæringen), men væsentlig dog af Klima og Jordbund; ogsaa Gødningen har en meget betydelig Indflydelse.

De i Handelen almindeligste Tobakker kan inddeles som følger:

1) *Vestindiske T.* Den fineste Tobak, *Cabanos*, er den, der dyrkes i Omegnen af Habana (navnlig i Dalstrøget *Vuelta de Abajo*). Den bruges næsten udelukkende til Cigarer, hvoraf de fineste laves i selve Habana. Til Forsendelsen sammenbindes Bladene med Bast i Bundter (Malotter) paa 1—2 kg, og disse sammenpakkes atter i Seroner af Bananblade paa 25—75 kg. Habanatabak har i en Række Aar gennemgaaende været af væsentlig ringere Kvalitet, end den var tidligere. *Kuba-Tobak* (hvoriblandt *Yara*, *Santiago*, *Principe* o. a.) kaldes de paa det øvrige Kuba voksende Sorter; de er ikke saa gode som Habana. *Domingo* giver et godt Dækblad til ringere Cigarer. *Portorico* bruges mest til Røgtobak.

2) *Sydamerikanske T.* *Varinas-Kanaster* fra Omegnen af Varinas i Venezuela er en af de mest yndede Røgtobakker; den forsendes i flettede Sivkurve (canasta); Dyrkningen er i de senere Aar gaet betydelig tilbage. *Columbiske Tobakker* (*Ambalema*, *Palmyra*, *Giron*) udføres i ret betydeligt Omfang og bruges til Cigarer. *Esmeralda* fra Ecuador har tigrede Blade; anvendes ligeledes til Cigarer. Af *Brasil-Tobak* udføres store Kvantiteter; den fineste er *Skt. Felix*, der er meget søgt til Cigarer; *Rio Grande* er langt simplere.

3) *Nordamerikanske T.* Det største Kvantum, som kommer i Handelen, er *Maryland-Tobak*; den er i Regelen lys og let og bruges til Røgtobak; *Bay* kaldes den fineste Sort; *Maryland-scrubs* er de nederste, først aflukkede Blade. *Ohio* er af lignende Karakter som Maryland. *Virginia*, navnlig fra *Richmond*, er fed og mørk; egner sig særlig til Skraa- og Snustobak, hvoraf store Mængder fabrikeres i Nordamerika; de sværeste og helt sorte Sorter staar i højest Pris. *Kentucky*, *Karolina*, *Georgia*, *Missouri* og *Tennessee* bruges ogsaa meget til Snus og Skraa, de lettere Sorter til Røgtobak og Cigarer. Alle de fornævnte Sorter forsendes i Fade, i hvilke de er pressede fast sammen, og hvis Vægt er 300—1000 kg. *Seedleaf* (der dyrkes i Ohio, Connecticut, Pennsylvania, af Frø fra Cuba) og *Florida* er finere Sorter, der benyttes til Dækblade. — *Mexikansk Tobak* er ikke synderlig god.

4) *Asiatiske T.* Over Amsterdam og Rotterdam kommer betydelige Kvantiteter *Java* og *Sumatra*; det er god Tobak, som navnlig anvendes til Cigarer. *Manila* fra Philippinerne forarbejdes mest paa selve Stedet til Cigarer (Cerutter). *Kalkutta*, *Arakan*, *kinesisk* og *persisk Tobak* kommer sjældnere til Europa.

5) *Europæiske T.* *Tyrkisk* (herunder *syrisk*) er ofte særdeles god; finest er den makedoniske. Bladene presses i Baller, men forsendes ogsaa fintskaarne eller som Cigaretter. *Ungarsk* (Fünfkirchner, Szegediner, Debrecziner o. s. v.) anvendes baade til Røgtobak, Cigarer og Snus. I Tyskland produceres den meste og bedste i Pfalz; noget ringere er Elsasser; andre Sorter er Alt-Märcker, Ucker-Märcker, Nürnbergger, Eschweger, Hanauer. Af hollandsk er Amersfoorter den bedste; den sorteres omhyggelig og er vel ansat. Rusland avler megen Tobak, der navnlig bruges til Cigaretter; Spanien, Frankrig og Italien kun til eget Brug. I Danmark dyrkes lidt ved Fredericia og paa Fyn.

6) *Afrikanske T.* I *Algérie* dyrkes en Del, og de tyske Besiddelser vil rimeligvis faa stor Betydning for Tobaksavlens.

Den Raatobak, der skal benyttes til Snus og Skraa, undertiden ogsaa til

Røgtobak, lægges i en Sauce, hvorefter den gærer og tørres; Sauceu består af en Mængde forskellige, ofte hemmeligholdte Ingredienser. Snus og Skraatobak gaar under en Mængde Navne, som ikke giver nogen Garanti for Oprindelsen. — Det indre af en *Cigar* kaldes »Indlægget« og bestaar ved ordinære Varer af iturevne Blade, Affald, Ribber o. s. v.; dette Indlæg indvikles i et større Blad, »Omladet«, og kaldes da en »Vikkell«; udenom det hele svøbes »Dækbladet«, som er en smal Strimmel, der er udskåret paa langs af et Blad, og som snos spiralformet op om Vikkelen. Til Indlæg og til Dækblad benyttes oftest forskellige Slags Tobak, f. Eks. Manila, Java eller Sumatra som Dækblad med Indlæg af Habana, Cuba eller Felix o. s. fr. Til simple Cigarer bruges Dækblade af Domingo, Columbia, tysk Tobak osv. — *Tobaksstikke* (Midtribben af Bladet) vales flade og bruges til Snus, Røgtobak og Indlæg i Cigarer.

Hovedpladsen i Europa for amerikansk Tobak er Bremen; ogsaa til Hamborg importeres betydeligt. Amsterdam og Rotterdam er Hovedpladserne for Java og Sumatra. — Forbruget af Tobak, navnlig af Cigarer og Cigaretter, er i stadig Stigen. Som Surrogater tjener alle Slags Blade, der i vissen Tilstand har blot den fjerneste Lighed med Tobak.

6. Gærede og destillerede Drikke m. m.

Gæring kalder man den Proces, ved hvilken forskellige mikroskopiske Organismer (Gærsvampe og Bakterier) bevirker en Omdannelse af de Stoffer, hvori de lever og formerer sig. Blandt de mange forskellige Gæringsprocesser kan nævnes: *Mælkesyre-Gæringen*, der omdanner Mælkesukker til Mælkesyre, og *Eddikesyre-Gæringen*, der omdanner Alkohol til Eddike, hvilke Gæringer begge hidføres af Bakterier, samt den i teknisk Henseende ulige vigtigste *Alkohol-Gæring*, der fremkaldes af forskellige Arter Gærsvampe, og som omdanner Sukker til Alkohol og Kulsyre. Ved den sidstnævnte Gæring dannes der altid tillige ringe Mængder af andre Stoffer, navnlig Glycerin og forskellige organiske Syrer.

Vin (*Wein*; *vin*; *wine*) fremkommer ved Alkoholgæring af Druesaft. Saften indeholder Vand, Sukker, kvælstofholdige Stoffer, Vinsyre, Garvestof, mineralske Bestanddele m. m. Druerne mases eller presses, og Saften (*Mosten*) hensættes til Gæring paa store Fade i Lokaler, hvor Temperaturen holdes ligelig. Gær tilsættes ikke, da de fornødne Gærsvampe findes paa Drueskallerne. I varmere Klima forløber Gæringen som »Overgæring« i 3—14 Dage ved en Temperatur af 15—25°; i nordligere Egne derimod som »Undergæring« i 4—6 Uger ved 5—15°. Naar denne Hovedgæring er endt, har Vinen til Dels klaret sig og hældes nu paa andre Fade, hvor den undergaar en langsom saakaldet Eftergæring, som varer 6—12 Maanedg, og ved hvilken der paa ny afsætter sig Gær samt Vinsten (S. 618), som er uopløselig i den dannede Alkohol. Derefter lagres Vinen paa Fade, der er svovlede eller rensede med ren Alkohol, indtil den er flaskemoden. Ofte er det nødvendigt at foretage en »Klaring« ved at tilsætte Husblas, Lim, Æggehvide, Kaolin, Spanskjerd, o. a. Røde Vine faar deres Farve (og Garvestof) ved, at Mosten gæres med Skallerne, hvis Farvestof opløses i Alkohol; hvid (gul) Vin fremstilles, naar man skiller Skallerne fra Mosten før Gæringen. Under Lagringen udvikles der Æterarter, af hvilke Vinsens »Buket« afhænger.

Da det er meget vigtigt at have en Most af den rette Sammensætning, navnlig med det rigtige Forhold mellem Syre og Sukker, foretages der ofte Tilsætninger til Mosten. Ved den saakaldte »Gallisering« tilsættes saaledes Sukker og Vand, naar Mosten er for sur; ved »Chaptalisering« tilsættes foruden Sukker tillige Marmorpulver, som binder fri Syre. Ved »Petiotisering« opnaas der et i høj Grad forøget Udbytte, idet Presseresterne udludes med Sukkervand, og der af den derved dannede Most laves ny Vin.

Likørvine (Sherry, Portvin, Madeira, og særlig søde Vine) er ikke helt udgærede, idet Gæringen standses ved Tilsætning af Alkohol, saa at en Del af Sukkeret bevares. Ved Tørring af Druerne inden Gæringen faar man saakaldte »Ausbruch« vine (Tokayer o. fl.).

Ved den almindelige Vingæring undviger Størstedelen af Kulsyren. Til Fremstillingen af kulsyrerige (mousserende, skummende) Vine lader man derfor Vinen undergaa en særlig Gæring paa tilproppede Flasker, og frembringer en særlig Smag ved Tilsætning af en »Likør«. Mange af de tyske »Schaumweine« og de billigere franske Champagner er ogsaa direkte imprægnerede med Kulsyre i særlige Apparater paa lignende Maade som Sodavand. — Indholdet af Alkohol er meget forskelligt og er ofte kunstig forøget for at give større Holdbarhed.

Af Æbler, Pærer, Stikkelsbær o. s. v. tilvirkes nu store Mængder *Frugtvine*. *Cider*, fremstillet ved Gæring af Rosinmost, anvendes til »Forskæring« (Sammenblanding) af Portvin, Sherry, o. a.

Vinforsælskninger er overordentlig hyppige. »Kunstvine« laves af Vand, Alkohol, Sukker, Farvestof, Æterarter m. m. (Om Behandling og Deklarationspligt i Danmark se Anordn. af 25. Septbr. 1903).

Øl (*Bier*; *bière*; *beer*) er et Udtræk af Malt og ofte ikke maltede Kornsorter, f. Eks. Ris og Majs, eller Sukker, hvortil er sat Humle, og som har undergaaet en Alkoholgæring. Malten (S. 648) knuses og behandles med varmt Vand (»mæskes«), under hvilken Proces Diastasen omdanner Stivelse til Sukker. Naar Mæskningen er færdig, bliver Vædsken, »den søde Urt«, siet fra de faste Rester (*Masken*; bruges som Kvægfoder) og koges derefter med Humle. Den derved dannede »bitre Urt« afsvales og bringes i Gæring ved Tilsætning af Gær. Den Gærsort, der benyttes, bliver i væsentlig Grad bestemmende for Øllets Karakter. Der skelnes i Almindelighed mellem Undergæring og Overgæring. *Undergæringen* forløber langsommere (varer i Regelen 8–12 Dage) og kræver en Temperatur, der ikke maa være højere end 9°; naar Gæringsprocessen er tilendebragt, synker Gæren til Bunds, og Vædsken bliver klar; Øllet fyldes paa Fustager og henlægges i stærkt afkølede Lagerrum for at undergaa en Eftergæring, der varer 6–18 Uger. Efter Aftapningen paa Flasker, bliver Øllet ofte »pasteuriseret«, d. v. s. opvarmet til ca. 50°, hvorved det bliver mere holdbart. *Overgæringen* forløber hurtigere, varer f. Eks. ved adskillige lettere Ølsorter kun 1–2 Døgn, og foregaar ved en Temperatur af 15–25°; den hurtigere og hæftigere Gæring medfører en stærk Udvikling af Kulsyre, som driver Gærcellerne op til Overfladen. Undergæret er f. Eks. Lagerøl, »bajersk Øl« og de fleste andre tyske Ølsorter (Pilsner o. s. v.); overgæret er f. Eks. dansk Hvidtøl, engelsk Porter og Ale. Dansk »skattefrit« Øl (under 2.25% Alkohol) fremstilles ved en blandet Proces. Jo tyndere Øllet gøres, desto mere Øl faar man af samme Kvantum Malt; hos os regner man i Regelen, at 100 $\frac{1}{2}$ Malt giver ca. 200 Potter bajersk Øl (eller 1 Tønde Malt giver ca. 2 $\frac{1}{4}$ Td. bajersk Øl).

Øl indeholder Vand, Alkohol, Kulsyre og Ekstrakt, hvilket sidste er Fællesbetegnelse for de faste Stoffer (Sukker, Dekstrin, mineraliske Bestanddele m. m.), der bliver tilbage, naar Vand, Alkohol og Kulsyre bortdampes.

HUMLE (*Hopfen*; *houblon*; *hops*) er Frugtstanden (»Kopperne«) af Humleplanten. Skællene er indvendigt besatte med smaa Kirtler, der udsondrer et harpiksagtigt Stof af krydret, bitter Smag (Humlemel, Lupulin); desuden indeholder Humlen Garvestof, æterisk Olie og forskellige Harpiksarter. Humle giver Øllet Smag og Holdbarhed. Høsten finder Sted i August–September. Humlen afpilles, tørres og presses haardt sammen i Sække, Baller eller Metalbeholdere; jo fastere den er sammenpresset, desto bedre holder den sig. Man svovler den undertiden for at give den et lysere og friskere Udseende og større Holdbarhed. Humledyrkningen er navnlig udbredt i Tyskland, England og Østerrig. Tyskland har et Overskud til Udførsel, England, som er langt den største Konsument, maa indføre. Den bedste tyske Humle er den bajerske; Brunsvigerhumlen er ringere og bruges til Hvidtøl. Bøhmisk (*Saar* o. a.) Humle er fortrinlig. Belgien udfører noget, Nordamerika producerer til eget Brug. Hos os dyrkes lidt paa Fyn. — Da Humlehøstens Udfald er meget vekslende, og da Varen daarlig kan holde sig, svinger Priserne stærkt fra Aar til Aar.

SPIRITUS, *Sprit*, *Vinaand*, *Alkohol*, *Ætylalkohol*, Brændevin (*Branntwein*, *Weingeist* o. s. v.; *eau de vie*, *alcool*; *spirit*) fremstilles ved Destillation af en Vædske, som har undergaaet Alkoholgæring. Det i Fabrikationen benyttede Raastof kan være saadant, som indeholder Stivelse, Sukker, eller færdigdannet Alkohol.

Den meste Spiritus fremstilles af *stivelsesholdige Stoffer*, navnlig Korn (Byg, Hvede, Rug, Majs) og Kartofler, og kaldes derefter Korn- eller Kartoffelspirit. Kartofler bruges især i Tyskland; Majs kommer mere og mere i Brug. Raastoffet forklitres og opløses ved Dampning under højt Tryk, indmæskes paa lignende Maade som i Ølfabrikationen samt tilsættes med et vist Kvantum Malt, hvis Diastase omdanner Stivelsen til Sukker; derefter fremkaldes Gæring ved Tilsætning af Gær. Den saaledes dannede Spiritus afdestilleres og *rektificeres*, d. v. s. renses for andre ved Gæringen dannede flygtige Stoffer (Fuselolier) ved Omdestillation i meget sammensatte Apparater og Filtrering gennem Trækul. Rektificeringen foregaar sædvanlig i særlige Fabrikker. Biprodukter er *Mask* (*Bærme*), der

bruges til Kvægfoder, og Gær til Brug for Bagerier; Gæren renses ved Vadskning og presses (Presgær, tør Gær); ofte tilsættes Stivelse, hyppig saa meget, at det er en Forfalskning. — *Whisky* fremstilles navnlig i Irland, Skotland og Nordamerika af Byg, Rug og Majs. Den ejendommelige Smag fremkommer ved Røgning af Malten og Lagring i Egetræsfustager. *Akvavit* er Brændevin med Tilsætning af Sukker og undertiden forskellige Essenser (Kommen o. lgn.).

Af *sukkerholdigt* Materiale er Roesukker-Saft og Melasse de vigtigste. Det koges først med Svovlsyre eller Saltsyre for at faa alt Sukkeret omdannet til gæringsdygtigt Sukker; derefter tilsættes Gær, og den dannede Alkohol afdestilleres paa sædvanlig Vis. Rom fremstilles ved Gæring og Destillation af Afaldet fra Rørsukkerfabrikationen i Vestindien. Den bedste kommer fra Jamaica, men anden vestindisk Rom gaar ofte under samme Navn. *Arrak* tilvirkes i Ostindien af Ris, Melasse og Palmesaft. Den 2 Gange destillerede kaldes *Api-Api*. Kommer i Handelen i *Leggere* (560—640 Liter). *Vestindisk A.* kommer fra Domingo, Jamaica, o. s. v. Ogsaa af sukkerholdige Frugter fremstilles Brændevin; saaledes i Bøhmen, Ungarn og Kroatien det blaaasyreholdige Sveskebrændevin (*Slibovitz*, *Rakia*), i Sydtykland og Schweiz det ligeledes blaaasyreholdige *Kirschwasser*; i Ungarn laves en Brændevin af Enebær (*Boroviczka*), ikke at forveksle med *Genever*, der er almindelig Brændevin tilsat med Enebær.

Alkoholholdigt Raastof er Vin og Ølbærme, d. v. s. den sidste urene Rest Øl, som bliver tilbage paa Lagerfadene. *Kognak* fremstilles i de fleste vinproducerende Lande ved Destillation af ringere Vin. Den *ægte K.* kommer fra Cognac i Charente (Sydfrankrig), men er sjælden. — De nævnte »*Spirituosa*«, navnlig Rom, Arrak og Kognak fremstilles i store Mængder af Sprit, Vand, Essenser og Farvestof.

Hverken Brændevin eller den Spiritus, som er en Artikel paa Verdensmarkedet, er ren Alkohol, men altid en Blanding af Alkohol og Vand. Kemisk ren Alkohol er vanskelig at fremstille og er ikke Genstand for den store Handel. I Spiritushandelen skelner man mellem saakaldt *absolut Alkohol*, som indeholder mindst 98 %, *Sprit* eller rektificeret Spiritus med ca. 95 %, *Raaspiritus* med 80—95 %, *Franskbrændevin* med 80—85 % og *Brændevin* med 40—50 % Alkohol. Styrken udtrykkes ved, at man angiver enten det Rumfang ren Alkohol, der findes i et vist Rumfang Spiritus, *Rumfangsprocent* (Volumenprocent), eller den Vægt ren Alkohol, der findes i en vis Vægt Spiritus, *Vægtprocent*. Den sidste Angivelse er den mest praktiske.

Til at bestemme Styrken benyttes et Aræometer (S. 595) eller, som det kaldes, *Alkoholometer*. Da Alkohol har mindre Vægtfylde end Vand, synker Alkoholometeret desto dybere, jo stærkere Spiritusen er, d. v. s. jo mere Alkohol den indeholder. Instrumentet er altid afpasset til en bestemt Temperatur; thi da Spiritus udvider sig i Varmen og altsaa faar mindre Vægtfylde, vil Instrumentet synke desto dybere, jo højere Vædskens Temperatur er. Det vil med andre Ord kun vise rigtigt ved den Varmegrad, for hvilken det er indrettet. Denne Varmegrad kaldes *Normaltemperaturen*, og den Styrke, som aflæses ved denne Temperatur, kaldes den *sande Styrke*; ved højere Varmegrad viser Instrumentet for stort Alkoholindhold, ved lavere for lille. Normaltemperaturen er i Tyskland, Østerrig, Ungarn, Frankrig, Belgien, Holland, Sverige, Norge og Portugal 12° R. = 15° C. = 59° F.; i Italien, Schweiz og de Forenede Stater er den 12 $\frac{1}{2}$ ° R. = 15 $\frac{1}{2}$ ° C. = 60° F. og omtrent det samme i Rusland, nemlig 12 $\frac{1}{2}$ ° R. I Spanien er den 10° R. = 12 $\frac{1}{2}$ ° C. = 54 $\frac{1}{2}$ ° F., i England 51° F. = 8 $\frac{1}{2}$ ° R. = 10 $\frac{1}{2}$ ° C., i Danmark 9° R. = 11 $\frac{1}{4}$ ° C. = 52 $\frac{1}{4}$ ° F. Praktisk er Fremgangsmaaden den, at man maaler Styrken ved den forhaandenværende Temperatur (den *tilsyneladende Styrke*) og samtidig med et Termometer Spiritusens Temperatur; ved Hjælp af Tabeller, der følger med Alkoholometrene, kan man heraf beregne den sande Styrke.

I de forskellige Lande er følgende Alkoholometre i Brug: *Tyskland* benytter et Alkoholometer, der angiver Vægt-Procenter. De i alle andre Lande fremdeles benyttede Alkoholometre angiver derimod Styrken efter Volumen. — *Østerrig, Ungarn og Italien* anvender Tralles Instrument. — *Rusland* har et Alkoholometer med Skala fra 0 til 10, men ogsaa Benyttelsen af Tralles er tilladt. — *Frankrig, Belgien, Sverige, Norge og Portugal* anvender Gay-Lussacs Alkoholometer, der ligesom Tralles angiver Volumen-Procenter. I Frankrig benyttes ogsaa hyppig Beaumés Alkoholometer*). — *Spanien* bruger Cartiers Alkoholometer, inddelt fra

*) Beaumé har konstrueret to Aræometre, et for Vædsker, der er mere vægtfyldige end Vand (Syrer, Saltopløsninger o. s. v.) og et for Vædsker, der er mindre vægtfyldige end Vand (f. Eks. Spiritus). Paa det første er det Punkt,

10 (rent Vand) til 44 (ren Alkohol); Omrøgningen udføres ved Hjælp af særlige Tabeller. — De *Forenede Stater* benytter Gendar-Hydrometret, der angiver halve Volumen-Procent. — *England* betjener sig af Sikes' Hydrometer, der angiver Styrken i Forhold til »proof spirit« (d. v. s. en Spiritus, der indeholder 57.27 Volumen-Procent ren Alkohol). Denne betegnes paa Hydrometret med 100, og Styrken angives i Grader (eller $\frac{1}{2}\%$) over eller under »proof«. — Endelig i *Danmark* benyttes Spændrups Glas-Gradestok, der er inddelt fra 0 (rent Vand) til $18\frac{1}{2}$ (ren Alkohol). Instrumentets Inddeling gik oprindeligt kun til 16° , hvilket Punkt svarer til $93\frac{1}{4}^\circ$ Tralle, der var den stærkeste Spiritus, som dengang fremstilledes; 8° Spændrup svarer til 47.3 Volumen-Procent. Senere har man tilføjet Inddelingen op til $18\frac{1}{2}^\circ$.

Det er værd at lægge Mærke til, at man ikke efter simpel Proportion kan beregne, hvormange Rumfang Vand der skal sættes til Spiritus af en vis Styrke for at tilvejebringe Spiritus af en vis svagere Styrke, idet der nemlig ved Blandingen foregaar en betydelig Sammentrækning. Naar man f. Eks. blander 50 Rumfang Vand med 50 Rumfang absolut Alkohol, faar man ikke 100, men 96.88 Rumfang Spiritus, hvis Styrke ikke er 50° , men 51.88° Tralle. Der er derfor indrettet særlige Tabeller, hvorefter slige Opblandinger kan foretages. Regner man efter Vægt og Vægt-Procenter, bliver dette Forhold derimod uden Betydning.

Genstand for den store Handel er navnlig Korn- og Kartoffelspiritus; Vin-spiritus fremstilles hovedsagelig i Frankrig, Melassespiritus især i Frankrig, Belgien og Rusland. Udførende Lande er i Europa: Tyskland, Østerrig-Ungarn, Rusland, Sverige, Frankrig, Holland, Belgien; indførende er England, Spanien, Portugal, Italien, Schweiz, Balkanstaterne. De Forenede Stater udfører megen Majsspiritus.

Spiritus maa opbevares paa tæt lukkede Fade. Da Rumfanget forandrer sig med Temperaturen, maa Fadene aldrig være helt fyldte.

Den af Kartofler fremstillede Raaspiritus er altid forurenset af andre ildelugtende Gæringsprodukter (*Fuselolie*), fra hvilke den maa være fuldstændig befriet (rektificeret), naar den skal anvendes til Drikkebrug. Kornspiritus renses sjældent saa fuldstændig, da nogle af Gæringsprodukterne netop giver en yndet Smag. De stinkende Fuselolier kan ved Behandling med Syrer forvandles til vellugtende *Frugtætere* og *Essenser*. Likører fabrikeres af Sprit, Sukker og Frugtætere eller æteriske Olier. Styrken af Spirituosa, som indeholder Sukker el. lign., kan kun bestemmes ved en Destillation. Foruden til Drikkebrug anvendes Alkohol som Oplosningsmiddel for Færnisser, Lakker, Parfumer o. s. v., til Fremstilling af Eddike, Æter og mange kemiske Præparater, som Brændsel (Kogsprit), i Motorer og Lamper o. m. a. Helt eller delvis fritaget for Forbrugsafgift er i de fleste Lande den Spiritus, som ved visse foreskrevne Tilsætninger er gjort uskikket til anden Anvendelse end teknisk (»denatureret Spiritus«), dog ikke i Danmark.

Eddike (*Essig; vinaigre; vinegar*). Den i Handelen gaende Eddike er væsentlig en Blanding af Eddikesyre (se ndfr.) og Vand. Den fremstilles ved at lade en alkoholholdig Vædske undergaa Eddikesyregæring (S. 659). Som Raastoffer bruges Sprit eller sur Vin, sjældnere Øl, gæret »Urt« eller Frugtsaft.

Handelsvarens Værdi beror væsentlig paa Renheden og Indholdet af Eddikesyre. Eddike, som er fremstillet af Vin og Frugter, indeholder en Del aromatiske Stoffer; Vineddike har tillige en svag gullig Farve, som man ofte frembringer i anden Eddike ved Tilsætning af lidt Sukkerkulør. Ofte tilsættes forskellige Essenser eller Planteudtræk (Estragon-, Kryddereddike o. s. v.). — Forfalskning sker væsentlig ved at iblande Svovlsyre, Saltsyre eller Vinsyre. Tilstedeværelsen af Svovlsyre kan opdages bl. a. ved at tilsætte en Opløsning af Klorbarium; der fremkommer da et hvidt Bundfald, som ikke forsvinder ved Tilsætning af Saltsyre. Tilstedeværelsen af Saltsyre viser sig ved et hvidt Bundfald, naar der tilsættes salpetersurt Sølv og Salpetersyre. Undertiden kan Eddiken indeholde Metaller (navnlig Kobber), som hidrører fra de ved Fabrikationen benyttede Kar. — Hus-

hvortil Apparatet synker i Vand af 14° R. (Vandpunktet), betegnet med 0, og det lavere liggende Punkt, hvortil det synker i en 10% Kogsaltopløsning, er betegnet med 10. Afstanden mellem disse to Punkter er inddelt i 10 lige store Dele (Grader), og Inddelingen er fortsat videre nedefter under 10.

Til Trods for disse Apparaters meningsløse Princip, og skønt to Instrumenter fra to forskellige Fabrikker sjældent viser ens, er de dog endnu ikke fortrængte fra den daglige Handel (smlgn. Syrer).

holdningseddike indeholder i Regelen 2.5—4 %, Vineddike 6—8 %, *Eddikesprit* 12—14 %, Eddikesyre. I fordærvet Eddike udvikler sig Orme (Eddikeaal).

Eddikesyre fremkommer ved tør Destillation af Træ. Der dannes, foruden Trækul, Tjære (S. 644), Metylalkohol (bruges bl. a. i Stedet for alm. Alkohol, som Opløsningsmiddel) og *raa Træsyre*. Ved Raffinering af denne faar man *teknisk* eller *raa, renset, kemisk ren Eddikesyre* og *Iseddike* (vandfri E.). Eddikesyren anvendes i Farveriet, Tjærefarvefabrikationen, Medicinen og til Fremstilling af Ætere og andre kemiske Præparater, samt i fortyndet Tilstand som Eddike.

7. Forskellige animalske Fødevarer.

A. FISK, SKALDYR M. M

Forsendelsen af frisk Fisk har med Nutidens hurtige Transportmidler taget et stort Opsving. Naar man fryser Fisken ved Hjælp af Ismaskiner og dernæst pakker den i Kasser, der staar i afkølede Rum, kan den holde sig frisk, selv om den henstaar i lang Tid. Iøvrigt bliver Fisk for at kunne opbevares og forsendes underkastet mange forskellige Behandlinger; den saltes, tørres, røges, marineres (d. v. s. koges og nedlægges i Eddike og Krydderier), nedlægges i Olie, henkoges i hermetisk lukkede Daaser o. s. v. Som Handelsvare i det store er Torsken og Silden de vigtigste af alle Fisk.

Torsk, *Kabliau* (Holl. *Kabeljauw*. *Dorsch*; *morue*; *cod*) lever i de nordlige Have og fiskes navnlig paa mere grundede Steder, hvor den søger hen i Legetiden. De vigtigste Fangststeder er Newfoundland-Bankerne, Dogger-Bank i Nordsøen, Kysterne af Island og Norge, navnlig ved Lofoten. »Torsk« kaldes man hos os de smaa, »Kabliau« de store. Paa de store Fangststeder er Behandlingen i Regelen den, at Hovedet afskæres, og Fisken opsprættes, saltes og tørres; den kaldes da *Klipfisk*; eller ogsaa tørres den uden at saltes, *Stokfisk*; naar den kun er saltet, kaldes den *Laberdan*. En stor Mængde af den saaledes behandlede Fisk gaar til Sydeuropa og Sydamerika, hvor den er et almindeligt Fødemiddel i de lange katolske Fastetider. Torskens Rogn nedsaltes og bruges til Fiskemadding; betydelige Mængder heraf forsendes fra Norge især til Frankrig og Spanien. Af Leveren faas Levertran (S. 639). Svømmeblæren (»Sundemaver«) bruges til Husblas (S. 679). Hos os tilvirkes lidt Klipfisk paa Skagen; men vor Fangst af bedre Fiskesorter finder i Regelen overhovedet fordelagtigst Afsætning i frisk Tilstand, navnlig til Tyskland. — Ogsaa andre Torskearter f. Eks. *Kulleren* (*Schellfisch*; *haddock*) tilvirkes som Klipfisk.

Silden (*Håring*; *hareng*; *herring*) lever ligesom Torsken i de nordligere Have. Til visse Tider trækker den fra Dybderne op til mere grundt Vand for at yngle, og den optræder da ofte i en uhyre Mængde. Størst er Fangsten ved Storbritanniens Østkyst og Norges Kyster. Hollænderne har fra gammel Tid været i Spidsen som Sildefiskere og er det endnu ved deres omhyggelige Behandling og Sortering. De driver Fiskeri navnlig ved Shetlandsøerne, hvor det begynder i Midten af Juni. Paa de fangede Fisk skæres Struben over, og Indvoldene udtages, hvorefter de saltes og nedpakkes i Tønder. De unge Sild, der fanges i den første Tid, er endnu ikke kønsmodne; det er de fædeste og fineste (*Matjes-Sild*). Derefter følger Sild med Rogn og Mælk (*fuld Sild*), medens de, der fanges i Slutningen af Fisketiden, allerede har gydt og er de ringeste (*tom Sild*). I øvrigt har Hollænderne en Mængde forskellige Benævnelser efter Fangsttiden og Behandlingsmaaden. — Det norske Sildefiskeri foregaar dels fra Januar til Marts (*Vaarsild*), dels fra Juli til November (*Sommersild* el. *Høstsild*). Stavanger, Haugesund og Bergen er de vigtigste Handelspladser for Vaarsild, Bergen for Sommersild. Længere nordpaa fanges *Storsild* i Septb.—Decbr., og ved Skagerakskysten *Vintersild*. Den største Del saltes, noget nedlægges som benfri Sild, Kryddersild o. s. v. — Paa Sveriges Kattegatskyst er Sildefangsten ofte meget betydelig. Hos os fanges der i Kattegat, i Storebælt og i Østersøen; Silden sælges her fersk eller gaar let saltet til tyske Røgerier eller til vore egne (*Bornholmske Sild*). I Sortehavet drives et anseligt Sildefiskeri, ligeledes ved Nordamerikas Kyster. — *Flækkesild* er flakte, saa de to Halvparter kun hænger sammen ved Rygskindet, hvorved de lettere røges. *Spegesild* er den almindelige Benævnelse hos os for saltet Sild; *Flommesild* kalder man den fede Sild.

Nærbeslægtede med Silden er: **Brislingen**, en lille Sildeart, der bl. a. fanges meget ved Norges Sydkyster, nedlægges med Krydderier og sælges under Navn af Ansjos; Tyskerne fanger en Mængde i den vestlige Østersø og røger den (Kieler Sprot). Den **ægte Ansjos** er sjældnere i de nordlige Have, men fiskes i Mængde i

Middelhavet og ved Atlanterhavskysterne af Portugal, Spanien og Frankrig. **Sardinien** (Pilcharden) fiskes navnlig i Middelhavet og ved Frankrigs Vestkyst; den salttes eller behandles paa lignende Maade som Ansjosen og nedpakkes i Fustager, eller den nedlægges i Olivenolie i hermetisk lukkede Blikdaaser. Hvad der gaar under Navn af Sardinier er dog ofte Brislinger.

Stør fanges dels i Havet, dels i Floderne, hvor den gaar op for at lege. Slægten omfatter et stort Antal Arter, saasom den *almindelige Stør*, *Husblasstøven* (*Hausen*), der opnaar en Længde af 8 M., *Sterletten*, der er langt mindre, men højt anset for sit Kød, o. fl. Fiskeriet er især af Vigtighed i det kaspiske og det sorte Hav og i de russiske Floder, som udmunder i disse Have. Det er ogsaa navnlig i Rusland, at der tilberedes *Kaviar*, som er Størens Rogn. Eggene skylles og salttes; deres naturlige lyse Farve bliver ved Saltningen mørkere graa, Lagen er grønliggraa (flydende el. grøn Kaviar). Kaviar er desto bedre, jo mere frisk, flydende og storkornet den er; er den mindre frisk, bliver den stivere, Kornene skrumper ind, og Smagen bliver trannet. Ogsaa af andre Fiskearters Rogn tilberedes der undertiden Kaviar. Om *Husblas* se S. 679.

Af andre Fiskearter kan endnu nævnes: **Laksen** (*Lachs*; *saumon*; *salmon*) og **Laksørred** gaar fra Havet højt op i Floderne for at lege. Betydeligt Laksefiskeri har Norge, Sverige, Finland, o. a.; kunstig Avl bliver efterhaanden almindeligere. Laks forsendes frisk, røget eller marineret. Store Mængder fanges i Nordamerika (Vestkysten og Kanada) og forsendes i frossen Tilstand eller henkoges i Blikdaaser. — **Aalen** (*Aal*; *anguille*; *eel*) gaar fra det ferske Vand ud i Havet for at afsætte sin Rogn; Danmark udfører en betydelig Mængde fersk Aal. — **Makrel** (*Makrel*; *maquereau*; *mackerel*) fanges især ved Kysterne af Frankrig, England, Holland, Norge o. s. v. — Af de forskellige **Flynderarter** (*Schollen*; *plies*; *flaunders*), hvortil henhører nogle af de fortrinligste Fisk, kan anføres: *Helleflynder* (*Heilbutte*; *flétan*; *halibut*), *Hellefisk*, *Pighvar* (*Steinbutte*; *turbot*), *Slethvar* (*Glattbutte*; *barbue*; *brill*), *Rødspætte* (*Scholle*, *Goldbutte*; *plie franche*, *carrelet*; *plaiet*), *Skrubbe* (*Flunder*; *flét flounder*), *Tunge* (*Seezunge*; *sole*); disse Fisk forsendes væsentlig i frisk Tilstand.

Østers (*Austern*; *huitres*; *oysters*) fiskes og udføres i størst Mængde fra Nordamerika, hvor Baltimore er Hovedstedet. I Frankrig og England drives en stor kunstig Østersavl (i »Østersparke«.) Yndede er i Frankrig grønne Østers, hvis Farve skyldes Behandlingsmaaden i Parkene. Engelske Østers anses for at være de bedste; saaledes de smaa hvalvede *Natives*, der er kunstig opdrættede, bl. a. ved Whitstable. Belgien har store Østersbanker ved Ostende. En Del fiskes langs Vestkysten af Holsten og Slesvig, navnlig ved Sylt. Danmark har især Østersbanker i Limfjorden; Østersfiskeriet tilhører hos os Staten, som bortforpagter det. I Østersøen er Vandet ikke tilstrækkelig salt, til at Østersen kan trives. — Adskillige **Muslinger** spises, saaledes *Blaamuslingen* (*Mæsmuschel*; *common mussel*).

Hummer (*homard*; *lobster*) fanges i størst Mængde ved Canada; i Europa navnlig ved Norge, ogsaa ved Skotland, Helgoland, en Del ved Jyllands Vestkyst o. s. v. Vor Fangst gaar mest til Tyskland.

B. KØDVARER, ÆG.

Kød (*Fleisch*; *viande*; *meat*) og **Kødvarer** bringes i Handelen friske, saltede, røgede, henkogte eller paa anden Maade præserverede eller tilberedte. *Fersk Oksekød* forsendes som halve Kroppe, indpakkede i Lærrød fra Danmark til England, Tyskland og Norge. I og fra Nordamerika (Chicago) og Kanada forsendes det som »*chilled beef*«, d. e. stærkt afkølet, og fra Sydamerika, Ny-Zeeland og Australien i frossen Tilstand, navnlig til England. I alle Tilfælde foregaar Transporten og Opbevaringen i afkølede Rum. Det frosne Kød er i lavere Pris, da Smagen lider ved Optøningen. — *Saltet Oksekød* i Tønder og *canned beef* (henkogt) i Blikdaaser udføres i Mængde fra Nordamerika, men ogsaa fra Argentina og Australien. Fra Danmark udføres en Del letsaltet magert Oksekød i Tønder til Norge, o. fl. St. — *Faarekød* (*mutton*, *lamb*) udføres som Kroppe ophængte i Træmekasser eller indpakkede i Lærrød, til England og Norge. Den største Mængde indføres dog til England fra Ny-Zeeland, Australien og Platastaterne i frossen Tilstand. *Islandsk Lammekød* kommer saltet i Tønder. *Kødekstrakt* (inddampet Kødsuppe) fabrikeres navnlig i Platastaterne, Texas og Australien. *Pemmican*, en Blanding af Kødpulver og Fedt, fremstilles især i Nordamerika. — *Saltet Hestekød* udføres fra England og Nordamerika.

Saltet Flæsk udføres i stor Mængde fra Nordamerika, navnlig Chicago (*short clear*) i Tønder. Letsaltet F. (*bacon*) bestemt for det engelske Marked fremstilles navnlig i Danmark, Irland, Holland, Canada og De forenede Stater, af unge, letfedede, lange Svin (Vægt 80—100 kg). Kroppen deles paa langs i 2 Sider, som

efter Afkøling indsprøjtes eller imprægneres (*auto-cure*) med Saltlage, og henligger nogle Dage med paastrøet Salt. De indsys derefter i Jutelærred, og 4—6 Sider danner en Balle (100—175 kg). Bacon er Danmarks næststørste Eksportartikel. *Tarmene* eksporteres for at anvendes som Pølseskind. *Skinker* forsendes mest røgede, ofte uden Ben (Rulleskinker). Særlig fine er Prager- og Bayonne-S. Til oversøisk Eksport indsys de i kalket Lærred eller dyppes i Paraffin og Gelatine. — *Pølser* af Okse- og Svinekød er navnlig i Mellemtykland en stor Artikel. — *Kaninkød* udføres især fra Belgien. Slagtet Fjerkræ og Vildt forsendes nu ogsaa i store Mængder fra Skandinavien, Rusland, o. fl. St. Tilberedte Kødvarer i Blikdaaser (Konserves) fremstilles i stedse stigende Maalestok, ogsaa i Danmark.

Æg (*Eier; oeufs; eggs*) navnlig af Høns er blevet en betydelig Handelsartikel. Det er væsentlig England, der indfører, medens Frankrig, Rusland, Danmark m. fl. udfører. Da Æglægningen altid tager stærkt af i den kolde Aarstid, søger man ofte at konservere Æggene ved at nedlægge dem i Vædske, der gør Skallen lufttæt, saasom Kalkvand (Picklede Æg). Æggene sorteres efter Størrelse og forsendes pakkede i Kasser (å 1440 Stk.) med Træld eller Halm, navnlig til Newcastle og Manchester. Danske er for Tiden højest i Pris.

8. Mejeriprodukter.

Mælk (*Milch; lait; milk*). Komælk bestaar gennemsnitlig af 87—88 % Vand, $4\frac{1}{2}\%$ Mælkesukker, $3\frac{1}{2}\%$ Fedt, $3\frac{1}{3}\%$ Kasein (Ostestof), $\frac{1}{3}\%$ Albumin og $\frac{1}{2}\%$ uorganiske Salte. Fedtet er til Stede i Form af mikroskopiske Kugler, der svæver i den øvrige Vædske; da de er lettere end Vand, samler de sig paa Overfladen, naar Mælken henstaar rolig, og danner Fløde. Hurtigere og fuldstændigere end ved Hønstand udskilles Fløden ved Centrifugering. »Sødmælk« er Mælken, som den er malket, »skummet Mælk« kaldes den, naar Fløden er udskilt. Mælk gaar let i Gæring, især i Varmen; Mælkesukkeret forvandles da til Mælkesyre, og Kaseinet udskiller sig som Klumper (Mælken bliver sur, løber sammen). Denne Proces fremskyndes ved at tilsætte Syrer eller navnlig Osteløbe (se ndfr.) — Frisk Mælk kan i frossen Tilstand forsendes paa længere Afstande; i flere Lande (f. Eks. i Schweiz o. a. St.) findes Fabrikker, der inddamper Mælk, med eller uden Tilsætning af Sukker, til en tyk honningagtig Masse, som forsendes i hermetisk lukkede Blikdaaser (kondenseret Mælk).

Smør (*Butter; beurre; butter*) laves ved en stærk Omrøring (Kærning) af Fløde, hvorved Fedtpartiklerne gnides mod hverandre og forener sig til en sammenhængende Masse. Man kan enten lade Fløden blive syrlig, inden den kærnes, som Følge af en ved Bakterier fremkaldt Gæring (syret Smør), eller ogsaa kan man kærne Fløden i sød Tilstand (sødt Smør). Tilvirkningen af syret Smør er hos os det almindelige. »Kærnemælken« er den Vædske, der bliver tilbage, naar Smørret er skilt ud; den indeholder altid lidt af Fedtet; bliver der for megen Kærnemælk hængende i Smørret, taber dette i Holdbarhed. Til Smørret sættes Salt (i Regelen 3—6 %) og, for at faa et altid ensfarvet Produkt, tillige noget Smørfarve (oftest Orlean opløst i Olie); Kærnes Afstanning og Fodringen har Indflydelse paa Farven. En vigtig Proces er dernæst Æltningen, som tilsigter en fuldstændig Blanding samt Fjernelse af Kærnemælken.

Hyppe Fejl ved Smørret er Mangel paa Ensartethed, idet det er plettet eller stribet, og Mangel paa Rønhed i Smagen, f. Eks. at det er bittert, har Roesmag, hvilket i Regelen skyldes Syrningsfejl, o. s. v., eller det indeholder for meget Vand (i England betragtes over 16 % som Forfalskning). Til Eksport bruges hos os Bøgetræsfustager, i Regelen *Træer* (112 lbs., 50.75 kg), forede med Pergamentpapir; ved Forsendelse paa Træ indtræder der altid et Svind. For Eksport til oversøiske Pladser pakkes Smørret i hermetisk lukkede Daaser. — Hovedleverandørerne af fint Smør til det engelske Marked er, foruden England og Irland selv, for Tiden navnlig Frankrig og Danmark.

Et vigtigt Surrogat for Smør er *Margarine* (Kunstmør). Det fremstilles ved Sammenkærning i Varmen af *Oleomargarin*, d. e. de Bestanddele af Oksefedt, som er flydende ved 25—30°, med forskellige Olier (Jordnød- o. a.) og syret Mælk. Ved Afkøling udskilles Margarinen, som æltes med Salt og Smørfarve, og undertiden blandes med Smør. I Stedet for Oleomargarin anvendes ogsaa andre Fedtstoffer. (Om Handelen med M. se S. 356).

Ost (*Käse; fromage; cheese*) faas ved at udskille Mælkens Kasein, i Regelen ved Tilsætning af *Osteløbe*. Dette Stof findes i Maverne af unge diende Dyr, navnlig i Drøvtyggenes fjerde Mave (Løben). Især tages det af Kalvemaver. Tidligere

lavede man selv sin Løbe i Mejerierne, men en bedre og mere ensartet Vare fremstilles nu fabriksmæssig og udføres i betydelig Mængde fra Danmark. Naar Mælken løber sammen, udgår Ostestoffet og Fedtstoffet de faste Bestanddele; de flydende Dele, der bl. a. indeholder det meste af Mælkesukkeret, kaldes Valle. Denne fjernes ved Afdrypning og Presning, og den tilbageblevne Ostemasse, der altsaa bestaar af Kasein, Fedt og noget Mælkesukker, saltes, tilsættes undertiden med Krydderier og Farve samt presses i Forme. Osten henligger derpaa til Modning (d. v. s. Gæring) i kortere eller længere Tid, ofte i flere Aar. Fød, halvfød eller mager Ost er tilvirket henholdsvis af Sødsmælk, halvskummet eller helskummet Mælk, egentlig Flødeost af Sødsmælk tilsat med Fløde. De bedste Ostersorter laves i England (Stilton, Cheddar, Chester), Frankrig (Roquefort af Faaremælk, Brie, Camembert), Schweiz (Emmenthaler, Gruyère), Holland (Eidammer, Gouda), Belgien (Limburger), Italien (Parmesan, Gorgonzola), Nordamerika (Cheddar). Den norske Myseost laves ved Indkogning af Vallen (norsk »Myse«) af Ko- eller Gedemælk, undertiden med Tilsætning af lidt Fløde; den indeholder ikke Ostestof, men navnlig Mælkesukker, noget Fedt m. m. Her i Landet fremstilles forholdsvis lidt Ost i finere Sorter (dog i Fremgang i den nyeste Tid), men en Del *Skummetmælksost*, som er et af de billigste Næringsmidler.

IX. Tekstilstoffer. Papir.

1. Baastoffer.

Hør (*Flachs; lin; flax*). Hørplanten dyrkes saavel for Frøets Skyld, der leverer Linolie, som for Bastens Skyld, der tjener til Spindemateriale. Er det dette sidste, der lægges Vægt paa, maa Frøet ikke være helt modent, naar Planten høstes, da Taverne saa bliver grovere og mindre stærke. Er den rette Modenhedsgrad naaet, *ruskes* Hørren, d. v. s. Planterne rykkes op med Rod, hvorefter de tørres paa Marken i smaa Hobe. Frøkaplerne fjernes med et kamlignende Rødskab, og Hørren *rødnes*, for at Basttaverne skal løsnes fra den træagtige Stængel. Dette sker nu i Regelen ved at lægge Hørren i varmt Vand i ca. 60 Timer. Tidligere lagde man den i koldt Vand eller ud paa en Stubmark, hvor den afvekslende Dugvæde og Tørring fuldendte Processen. Efter Rødningen tørres Hørren og *brydes*, d. v. s. Stængelen knækkes med riflede Valser eller mellem skarpkantede Trælistor (*Brage*). De Stængeldele, der ikke falder af under Brydningen, fjernes ved at holde Hørren over Kanten af et Bræt og med et fladt Stykke Træ, Skættekniven, slaa ned ad den (»Svingning«). Tilsidst *hegles* den ved at Bundterne trækkes henad et Bræt, besat med spidse Staaftænder, eller paa Høglemaskiner; de kortere og mindre rene Taver, der bliver siddende mellem Tænderne kaldes *Blaar*. Den heglede Hør sammenbøjes paa Midten og snos fast sammen i saakaldte Dukker. Dens Længde, Finhed, Styrke og Glans er forskellig; Farven kan være hvidgul, grønlig, graalig eller rødlig til brunlig.

Hør avles i næsten alle europæiske Lande, men kun faa udfører noget. Den irske, der anses for den bedste, forbruges i Irland og England. Fortrinlig er ogsaa den belgiske (flanderske), hollandske, bøhmiske og franske. Rusland udfører betydeligt; den bedste, der kommer fra Lifland og Lithauen, udføres over *Riga*; den russiske Hør sorteres af edfæstede Vragere i forskellige Klasser og Underafdelinger. Over Königsberg og Danzig udføres en Del fra de tyske Østersøprovinser saavel som fra Polen og Rusland. Ægyptisk Hør er rødlig og grov. I Danmark avles kun lidt. ☞

Hamp (*Hanf; chanvre; hemp*) er Basten af Hampeplanten, der hører til Nældefamilien. Den stammer fra Asien, men har længe været dyrket i Europa. Han- og Hunblomster sidder paa forskellige Planter; Hanplanterne er de mindste og giver den fineste Hamp. Planterne bliver 3 M. høje. Fremgangsmaaden ved Indhøstningen og Behandlingen er den samme som ved Hørren. Taverne er stærkere, men i Regelen grovere end Hørrens; de bruges mest til Røbslagning og Sejldug. Rusland er Hovedproduktionsstedet; den raa uskættede Hamp kaldes *Bast*- eller *Pashamp*, den heglede sorteres efter Finheden; Udførselen gaar især over Petersborg og Riga. Preussen og Polen udfører en Del over Königsberg og Danzig. Fra Baden og Elsass kommer en fortrinlig Hamp (rhinsk Hamp). Italiensk Hamp er den fineste, den er meget lang, stærk og sølvhvid.

Jute, »*Calcutta Hamp*», *Gunny*, er Trævlestoffet af forskellige Arter *Corchorus*,

der hører til Lindefamilien. Det er urteagtige etaarige Planter, der naar en Højde af omtrent 4 M. Jute dyrkes navnlig i Bengalen og Kina, men ogsaa i Tonkin, Algérie o. fl. St. Planterne afskæres før Modningen, befries for Blade og Sidegrene og lægges saa i rindende Vand; Trævlerne aftages, tørres og er dermed færdige til Salg. Jute-trævlerne er lange, gullighvide eller sølvgraa, silkeglinsende; med Alderen bliver de brunlige. Jute brugtes tidligere kun til grovere Væv som Sække o. l., der for en stor Del fabikeredes paa Produktionsstedet; nu er der mange Fabrikker i Europa, navnlig i Skotland, hvor den forarbejdes saavel til grovere som til finere Varer. Affaldet bruges i Papirfabrikationen. Til Tovværk egner den sig ikke, da den daarlig taaler afvekslende Tørre og Væde.

Manilahamp er Bladtrævlerne af flere Pisangarter, der vokser i det tropiske Asien og navnlig dyrkes paa Philippinerne. I en Alder af 1½ Aar, naar Planten staar i Blomst, afskæres den og udsættes en Stund for Luften's Paavirkning; derefter gaar Bladkødet i Forraadnelse og kan skræbes af med en stump Kniv, saa at de lange Taver faas for sig. Disse tørres og sorteres i de grovere — fra Bladens Yderside — der bruges til Tovværk, og de finere — fra Indersiden — der kan bruges til Vævning. Den finere Manilahamp er et udmærket smukt, hvidt, silkeglinsende Stof, den grovere kan være gullig eller brunlig; den er stærkere, lettere og modstaar bedre Fugtighed end almindelig Hamp. Udførselen sker navnlig fra Luzon og Visayasøerne og er i stadig Stigning.

Kokostrævler (coir) er det af brune Taver bestaaende Lag, der omgiver Kokosnødderne; det tages af de endnu ikke modne Frugter, lægges flere Uger i Vand og skilles ved Bankning eller Valsning i enkelte Trævler. I Hjemlandene finder Kokostrævler mangfoldig Anvendelse; i Europa bruges de til Tæpper, Maatter, o. s. v., eller Tovværk, som udmærker sig ved Lethed og ikke kan raadne. De udføres navnlig fra Ostindien og Ceylon. — Andre Palmearter leverer grovere Trævler, saaledes **Plassava** (Sydamerika, Vestafrika), der bruges til Koste og Børster. — Forskellige Arter **Nælde**, ogsaa vor almindelige store Nælde, indeholder Basttrævler, der i ældre Tider brugtes til Væv (Nettdug). Efter at have været fortrængte af Hør og Hamp er de i den nyere Tid atter komne til Anvendelse. Ganske fortrinlig er **Ramie**, **Chinagrass**, af *Boehmeria nivea*, der længe har været dyrket i Kina, Japan og paa Sundaøerne, men nu er udbredt til de fleste tropiske Egne, Australien, Algérie, o. s. v. Dens Trævler er meget stærke, snehvide, og giver meget smukke Stoffer, der har Silkeglans (*grass cloth*). — **Sunnhamp (Madrasahamp)** faas af en ostindisk Plante, hvis Trævler noget ligner Hampens. — **Nyzelandisk Hør** er Bladtrævlerne af Hørliljen, som vokser i Australien, britisk Ostindien, paa Mauritius og i Sydafrika; den kan i Finhed omtrent naa op til Hampen, men er dog haardere og stivere. — Under Navn af **Aloëhamp** bruges Trævlerne af flere Arter Aloë og Agave.

Bomuld (Baumwolle; coton; cotton) er Frøulden af forskellige Arter *Gossypium*, der vokser bedst mellem 36° nordlig og 36° sydlig Bredde. Opfindelsen af Dampmaskinen og af de mekaniske Spindestole har skabt den tekstile Storindustri, og det forøgede Forbrug har fremfor alt kastet sig over Bomuld. Fra 1850 til 1902 er Produktionen steget fra 230 til ca. 3000 Mill. kg. Samtidig er Forbruget af Uld, Hør og Hamp steget til det dobbelte, og flere nye Stoffer, som Jute, Ramie, o. a. har faaet stor Betydning.

Bomuldsplanten dyrkes dels som Busk, dels som et- eller fleraarige urteagtige Planter. Frugtkapslerne er af Størrelse som Valnødder og indeholder i 3—4 Rum en Mængde smaa Frø, som er besatte med et stort Antal 12—50 mm. lange Haar. Hvert Haar er en lang Celle, hvis Væg dannes af *Cellulose*. Farven er i Regelen hvid, men kan være graalig, gul el. rødlig, mere eller mindre glinsende. Den urteagtige Bomuldsplante, *G. herbaceum* (*Indisk Bomuld*) er korthaaret; den dyrkes i Ostindien, Levanten, Ægypten, Sydeuropa, Nordamerika. Det er en etaarig Plante, som foroven deler sig i Grene. Den laadne Bomuldsplante, *G. hirsutum* (*Upland B.*) er korthaaret; den dyrkes i Sydamerika og Carolina. Den barbadensiske (*G. barbadense*) afgiver den meget fine og lange, nordamerikanske Sea-Island Bomuld. *G. peruvianum* (*Sydamerikansk B.*) er langhaaret.

Naar Frugterne er modne, springer de op. Bomulden pilles ud af Frøkapslerne med Hænderne og bliver paa Maskine skilt fra Frøene; derpaa tørres den og presses stærkt sammen i Baller, der slaas om med Baandjærn. Bomuldens Godhed beror paa dens Længde, Finhed, Styrke, Glans og Krusning, hvilke Egenskaber bestemmer dens Anvendelse til de forskellige Garn og Stoffer. Umodne Kapsler giver *dad B.*, som ikke kan farves. Renheden er meget forskellig, idet de forskellige Sorter kan indeholde fra 3—30% fremmede Stoffer som Frø, Løv,

Sand og Støv. Under Mikroskopet viser det enkelte Bomuldshaar sig som et fladt Baand; det oprindelige tyndvæggede Rør er ved Tørringen blevet fladt og ofte skrueformet, snoet.

Af hele Produktionen regnes $\frac{3}{4}$ — $\frac{4}{5}$ at falde paa Amerikas Forenede Stater; ellers udføres der fra Amerika ogsaa en Del fra Brasilien og Peru og lidt fra Vestindien. Ostindiens Udførsel har først spillet en Rolle siden den nordamerikanske Borgerkrig; Kinas og Japans Produktion dækker ikke Østasiens Behov. Afrikansk B. er af fortrinlig Kvalitet og faar større og større Betydning, da England fremmer Dyrkningen der og i Australien for at gøre sig mere uafhængig af den nordamerikanske Produktion. Ægypten udfører en Del, mindre Mængder faas fra asiatisk og europæisk Tyrki (Levantiner Bomuld), samt Middelhavslændene. I Centralasien breder Produktionen sig, men er endnu kun af Interesse for Ruslands Forbrug. Enkelte Sydhavssøer leverer fortrinlig Bomuld, men kun i ringe Mængde. England forarbejder over en Tredjedel af Verdensproduktionen.

Bomulden benævnes efter Proveniensen og Kvalitet (Klasse). De gængse Betegnelser stammer fra Liverpool-Markedet. Efter Proveniensen bruges for nordamerikansk Bomuld følgende Betegnelser: *Sea Island* (fra Øerne ved Georgias Kyst), *Louisiana*, *Texas*, *Florida*, *Upland* (fra Nord- og Sydkarolina), m. fl.; af ostindisk mærkes *Bengal*, *Madras*, *Bombay* (*Surate*), *Dhollerah* o. s. fr. (*Surat* var tidligere Fællesbetegnelsen for ostindisk Bomuld, der var produceret udenfor Bengalen). Klassifikationen af amerikansk Bomuld er i Liverpool (fra neden opefter): ordinary, good ordinary, low middling, middling, good middling, middling fair, fair; Gennemsnitskvaliteten er »middling«; der dannes Mellemklasser ved at tilføje fully, strict el. barely, f. Eks. strict good ordinary, fully good middling. For ostindisk Bomuld (samt for de bedre Sorter brasiliansk og ægyptisk) er Klassifikationen fra neden opefter: middling, good middling, middling fair, fair, good fair, good, fine; altsaa Gennemsnitskvaliteten er »fair«. De fleste Børser, dog ikke de franske, bruger disse Klassifikationer. Typeprøverne (standards) bliver aarlig fastsatte af Mæglerne i Liverpool i Forbindelse med Afsendinge fra de oversøiske Pladser og tilstilles derfra de andre Børser.

Afskibningen af nordamerikansk Bomuld af ny Høst begynder i Regelen i September; Bomulden kommer kun halvpresset til Udskibningsstederne og gøres her færdig til Forsendelse. Hovedpladserne er *New-Orleans*, *Charleston*, *Savannah*, *Galveston* og *New York*. De nordamerikanske Baller vejer 400—600 eng. lbs.; ved Høstoversigterne regnes en Balle til 450 eng. lbs. eller ca. 200 kg. De ostindiske Baller vejer 300—450 eng. lbs., udskibes over *Bombay*, *Kalkutta*, *Madras* og *Karatschi*, ægyptiske 200—300 kg, over *Aleksandria*, brasilianske 75—220 kg, over *Pernambuco* og *Bahia*. Ved Bruttovægt forstaas Ballens virkelige Vægt, inkl. Jærnbaandene.

Uld (*Wolle*; *laine*; *wool*). Forbruget af Uld er i stadig Tiltagen. Produktionen bliver mere og mere fortrængt fra Europa, hvis Jord tages under intensiv Dyrkning, saa at de vidtstrakte Græsgange forsvinder, der er nødvendige for Faareavlen; denne fortrækker til svagere befolkede Egne, som Kap, Australien og Sydamerika.

Medens de fleste Pattedyr har baade Uldhaar og Dækhaar i Pølsen, har Faarene væsentlig alene Uldhaar, idet der kun findes Dækhaar paa Hovedet og Benene. Enkelte Racer, opdrættede under barskt Klima, kan dog have en Del Dækhaar, ligesom der hos mange forekommer enkelte glatte, stive Haar (Stikkelhaar, Hundehaar) i Ulden, og det er kun de fineste Racer, der er helt fri for dem. Sete under Mikroskopet er Dækhaarene glatte, men Uldhaarene ru, skållede. Denne deres Bygning gør, at Uldhaarene kan filtes. Naar et Stykke vævet Tøj trykkes og gnides, vil Haarene gaa ind imellem hverandre og hage sig sammen, saa at Tøjet bliver tæt, og Overfladen dækkes af en sammenhængende Filt, Luven. Faar, der stammer fra Lavland, Marskfaar, har en glattere Uld, medens Højlandsfaarens er mere kruset; hvert Haar har mange smaa Bugter, og jo finere Ulden er, desto mere bugtet er den. Haarene sidder samlede i smaa Knipper, i hvilke de ikke er sammenslyngede, men ligger parallelle, idet Bugterne passer ind i hverandre; disse Smaaknipper forener sig atter til større Totter (Stapler), som har forskellig Form efter Racen.

De oprindelige europæiske Faareracer er i Tidernes Løb blevne forbedrede ved Krydsning. Allerede i Oldtiden var de spanske Faar bekendte for deres fortrinlige Uld; senere blev de yderligere forædlede ved Krydsning med afrikanske Faar, og derved opstod *Merinosfaaret*, hvoraf der findes flere Stammer. Saaledes *Escorial-Faaret*, der overførtes til Sachsen, hvor det udvikledes til *Electoral-Faaret*.

som nu giver den fineste kendte Uld; andre Typer er *Negretti-Faaret*, der forplantedes til Østerrig, og *Rambouillet-Faaret*, der udvikledes i Frankrig. Merinos-Faaret er ogsaa indført baade i Kap og i Australien, hvor det har udviklet sig fortrinligt. Uldpriserne Dalen som Følge af Koloniernes store Produktion samtidig med Kødpriserne Stigning har bevirket, at man flere Steder i Europa er kommen bort fra at lægge den overvejende Vægt paa Uldens Finhed, medens man derimod ved Krydsning med engelske Kødfaar (f. Eks. de langhaarede Dishley- og Leicesterracen og de korthaarede Southdownfaar) tilstræber en forøget Kødproduktion. I Danmark faas mest Uld fra Jylland, hvor Hedefaaret er værdifuldt paa Grund af sin Nøjsomhed, men Faareholdet er gennemgaaende af underordnet og stærkt aftagende Betydning i vor Landhusholdning. Faarene paa Island, Færøerne, Shetland- og Orkneyøerne har fin Uld, men blandet med mange lange Dækhaar. — Ogsaa af forskellige *Geder* benyttes Ulden, f. Eks. *Mohair* (Kameluld) af Angorageden og *Kashmir* af den tibetanske Ged; ligeledes *Alpaka* af en Lamaart.

Faarene klippes en eller to Gange om Aaret; hvis kun een Gang, sker det i Forsommeren, hvis to Gange, Foraar og Efteraar (Vinteruld og Sommeruld). Faareuld er gennemtrængt af en fedtagtig Masse, *Uldsved*, der tillige med Smuds udgør 20—80 % af hele Vægten, og som foruden Fedt (*Lanolin*) indeholder en Kalisæbe; Faarene bliver derfor ofte vadskede, inden de klippes, og den saaledes *pelsvadskede* Uld foretrækkes fremfor den, der er vadsket efter at være afklippet (*fabriksvadsket* Uld). Ved Bedømmelsen af Ulden undersøges Renhed, Farve, Glans, Krusning, Længde, Styrke, Finhed, Blødhed, Elasticitet og Vandindhold (*Konditionering*: 17 %). Krusningen er i Regelen et godt Kendetegn paa Finheden; der kan være 4—11 Bugter paa 1 cm og jo flere Bugter, des finere plejer Ulden at være. Efter Tykkelsen (0.015—0.040 mm.) klassificeres Ulden i Superelekta, Elekta, Prima, Sekunda, Tertia, Kvarta. Blødheden maa være forenet med Elasticitet, saa at Ulden, naar den trykkes sammen, atter udvider sig til sit tidligere Omfang; gør den ikke det, kaldes den »død« og har mindre Værdi. Jo finere Ulden er, desto stærkere plejer den forholdsvis at være, saa at Garn af samme Tykkelse i Regelen kan bære en større Vægt, naar det er spundet af finere Uld.

Ofte sorteres Ulden ved Klippingen, dels efter Dyrrets Alder i *Lamme-* og *Faareuld*, dels efter Pladsen, idet den fineste sidder paa Skulderbladene, derefter kommer Side- og Ryguld, simplest er den fra Bugen og Benene. Urene og uensartede Totter danner Udskudsulden. Den lange, lidet krusede Uld bliver før Spindingen behandlet paa en Kæmmemaskine og kaldes *Kamuld*, den kortere, mere krusede behandles paa en Kartemaskine og kaldes *Karteuld*. Kamgarn filter ikke godt og bruges til glattere Tøjer, ligesom det ogsaa fortrinsvis anvendes til Strikning.

Kunstuld el. *Kradsuld* er Uld, der faas ved Optradsning af uldne Klude. Den bedste og længste (*shoddy*) faas af Trikotage og andre Kamgarnsstoffer, en kortere og mindre god (*mungo*) af valkede Uldtøjer. Nye Klude giver en bedre Vare end slidte. Af halvuldne Klude, f. Eks. Hvergarn, udskilles Ulden ved at behandle dem med Svovlsyre, der destruerer Bomuldstraadene, men ikke skader Ulden. — *Skind-* el. *Garveruld* (Kalkuld) er Affaldsuld fra Garverierne. Den er i Regelen mindre elastisk. — Hovedmængden af Uld stammer fra La Platastaterne, Kap og Australien, men disse Sorter er ofte urene. Særlig fin Uld produceres i Schlesien, Sachsen, Mähren, Vestpreussen og Frankrig. Den spanske Merinosuld er mere sprød.

Silke (*Seide*; *soie*; *silk*) er Puppespindet af en Natsommerfugl (*Bombyx mori*), der lever af det hvide Morbærtræs Blade. Silkeavlten har været drevnen i Kina fra meget gammel Tid; derfra har den forplantet sig til andre Steder i Asien og til Europa, hvor den nu er betydeligst i Italien, dernæst i Frankrig og af mindre Omfang i Østerrig, Spanien, Grækenland, Sydrusland o. fl. St. Ogsaa i Amerika produceres der noget, og i Danmark og Sverige forsøges den indført. Naar Bladene er udvoksede paa Fodertræerne, udklækkes Æggene i opvarmede Lokaler, og Larverne fodres i 4—5 Uger, i hvilken Tid de 4 Gange skifter Hud; de er da fuldt udviklede og spinder sig saa ind. Hylsteret (Kokonen) er 3—4 cm langt og ser ud som et ovalt Garnnøgle. Inderst ligger et meget tæt sammenklæbet Lag, udenom dette en 300—900 M. lang sammenhængende Traad og udenom denne atter et løst Væv, som tjener til at fæste Kokonen til Kviste, Ris o. lign. Efter 2—3 Uger er Sommerfuglen udviklet og gnaver sig igennem Kokonen; men denne bliver derved stærkt forringet i Værdi, og alle de indspundne Larver, der ikke er bestemte til Forplantning, bliver derfor dræbte forinden ved at udsættes for stærk Varme. De af Sommerfuglene lagte Æg opsamles og opbevares til næste Foraar.

Kokonerne udblødes først i varmt Vand for at opløse Limen (Sericin), der hæfter Traadene sammen. Derpaa fjernes det ydre løse Væv, der bruges til den saakaldte Floretsilke; Enden af den lange Traad opfanges, og Traaden opvindes paa en Haspe, idet Traadene af flere (3—20) Kokoner forenes til een; det inderste, stærkt sammenklæbede Lag kartes og anvendes ligesom det yderste til Floretsilke. Den afhaspede Silke (*Raasilke*) er endnu meget limholdig og renses ved Kogning med Soda og Sæbevand. Først efter denne Operation fremtræder Silken i sin fulde Skønhed, men den svinder derved ogsaa stærkt, indtil 30 %; eftersom denne Rengøring (*Degumming*) sker mere eller mindre fuldstændig, siges Silken at være »tout, mi, demi cuit eller souple«. Derpaa farves Silken, eller hvis den skal være hvid, bleges den med Svovlsyrling. — Set under Mikroskopet er Kokontraaden cylindrisk, glat som en Glasstang og uden indre Hulhed. I Modsætning til Uld indeholder den ikke Svovl, hvorfor den kemiske Analyse kan godtgøre, om der er iblandet Uld. Af Raasilken (soie grège) sammentvindes dels *Organsin-Silke* (Kæde-Silke), der i Almindelighed har 2, sjældnere 3 Raasilke-Traade (hver atter bestaaende af 3—8 Kokontraade) dels *Tram-Silke* (Islæt-Silke), der er meget mindre snoet. *Sysilke* snos sammen af to Traade, der hver for sig er sammensatte af to eller flere Raasilketraade. *Pel-Silke* (Poil-Silke) laves af de simple Kokoner og er næsten ikke snoet; bruges mest til Tresser og Halvsilketøjer.

Silkestoffer kan være vævede af helkøgt Silke, hvilken giver smukkeste Udseende og Glans, eller af helkøgt Kæde og halvkøgt Islæt. Jo mindre køgt Silken er, desto glansløsere bliver Tøjet. Meget ofte bruger man at »besvære« Silken, idet man lader Traadene svulme ud i Farvesuppen eller i andre Vædsker, der indeholder Stoffer, som Silken optager, og som forøger dens Vægt. Den kan saaledes komme til at veje 3—4 Gange saa meget som oprindelig; men Stykken lider i høj Grad derved, og ved de kemiske Forandringer, som Stoffet undergaar, kan der undertiden ske Selvtændelse.

Silkeproduktionen i Europa led et betydeligt Afbræk ved en Sygdom blandt Silkeormene, som udbrod 1856 i Frankrig og Italien, og som i Frankrig i Løbet af et Par Aar reducerede Silkeavlens Udbytte til en Fjerdedel. Siden da har Europa behøvet en meget betydelig Indførsel af Silke, som navnlig kommer fra Kina og Japan, til Dels ogsaa fra Ostindien, Persien og Syrien. Den fremmede Silke er imidlertid grovere end den europæiske. Som Surrogater for Silke benyttes Spindet af forskellige andre Insekter og Edderkopper, endvidere Plantesilke, merceriseret Bomuld (se Garn) og Kunstsilke, fremstillet af Nitrocellulose (Chardonnets S.) eller Gelatine.

2. Garn og Tøjer.

VÆVEDE TØJER dannes ved to Sæt Traade, der krydser hverandre under en ret Vinkel. De Traade, der gaar i Tøjstykkets Længderetning, kaldes *Kæde* (eller *Rending*), de, der gaar paa tværs, *Islæt*. Paa Væven findes en Valse (»Kædebommen«), hvorom Kæden er viklet op, og Kædetraadene gaar gennem smaa Ringe, der er anbragte i Traade, udspondte i Rammer (»Skafter«). Ved det simpleste Væv, *Lærredsvævet*, er der to Skafter, hvoraf hvert fører hveranden Kædetraad, saaledes at Islætten, der er opviklet paa en Spole, som ligger i et baadformet Rædskab, »Skytten«, kastes gennem Mølletrummet mellem de to Hold Kædetraade. Ved Hjælp af »Ritten«, en Kam, mellem hvis Tænder Kædetraadene er førte, bliver Islætten slaat fast ind til det færdige Væv, og naar derefter det løftede Skaft sænkes, medens det sænkede løftes, vil de to Sæt Kædetraade krydse hinanden bag den indslaaede Islættraad; hver Islættraad kommer saaledes stadig til at gaa vekselvis over en og under den næste Kædetraad, hvorved opnaas det største Antal »Bindinger«. Det færdige Væv oprulles efterhaanden paa »Tøjbommen«. I mange Tøjer følger Traadene imidlertid ikke denne simple Regel, men Islættraaden gaar f. Eks. over to Kædetraade og under een; der maa i saa Fald være 3 Skafter, og man har Tøjer, der væves med indtil 46 Skafter. *Kiper-vævet* kaldes Tøjet, naar Mønsteret flytter sig een Traad til Siden for hver Islættraad, hvorved Tøjet bliver stribet paa skraa. *Atlas (satin)* kaldes et Stof, hvor Islættraaden gaar over een og under flere Kædetraade eller omvendt, saaledes at enten Kæden eller Islætten hovedsagelig kommer til at ligge fremme paa Retten.

Hvor Mønsteret kræver et endnu mere indviklet System for Hævningen af Kædetraadene, bruges *Jacquard-Væven*. Paa denne hænger de Ringe, hvorigennem Kædetraadene gaar, hver i sin Snor, og disse Snores Bevægelse styres ved et System af Naale, der sidder samlede i en firkantet Ramme. Hver Gang en

Islættraad er passeret, trykkes et Kortblad ind mod Naalene; Kortbladet er gennembullet, saaledes at de Naale, der svarer til Hullerne, ikke trykkes tilbage, hvilket derimod gælder om dem, der ikke finder tilsvarende Huller. Naar Kæden bevæges, løftes da kun de Traade, hvis Naale svarer til Hullerne i Kortbladet; for hver Islættraad, der slaas ind, bringes et nyt Kortblad, og der løftes et nyt Antal Kædetraade; til hvert Monster svarer der en hel Række Kortblade.

Fløj (*Sammet, Samt; velours; velvet*) væves med dobbelt Kæde, hvoraf den ene (Grundkæden) tjener til at holde Tøjet sammen, medens den anden (Polkæden) danner en Række Løkker, der rager frem af Tøjet, og som ved at skæres igennem giver Tøjet den ejendommelige Fløjls-Karakter. Løkkerne fremkommer ved, at der indskydes Naale, som Kæden folder sig om; naar Løkkerne skal skæres op, føres der en Kniv langs en Fure i Naalen. Til uopskaaret Fløj indskydes en meget tyk Traad i Stedet for Naalene. En mere langhaaret Slags Fløj kaldes *Visse (peluche)*. — *Rips* kaldes et Tøj, hvor Kædetraadene eller en Del af dem med visse Mellemrum er tykke, medens Islættraaden er tynd, hvorved Vævet bliver stribet paa langs. Naar man med Mellemrum slaar flere Islættraade ind ad Gangen, fremkommer der Ribber, som gaar paa tværs. — Er Kæde og Islæt af forskellig Farve, faas et Tøj, der skifter Farve (*Changeant*), eftersom man ser det paa den ene eller paa den anden Led. — *Aabne Væv* fremkommer enten blot ved, at Kæde og Islættraade ligger med aabne Mellemrum, hvorved Traadene dog let forskydes eller bedre ved, at Kædetraadene slynger sig sammen og to efter hver Islættraad, eller ogsaa ved et System af 3 Traade, der slynger sig sammen (*Bobinet, Gardiner, Kniplinger*); ved dette sidste fremkommer der et Væv med sekskantede Huller, hvori Traadene ikke lader sig forskyde. — *Trikotage* er et Væv af een Traad, der tidligere kun fremstilledes ved Haandarbejde (Strikning), men nu i stor Maalestok paa Maskiner; dette Væv er mere elastisk end andre Væv.

Alt Tøj kommer glat fra Væven; de fremstikkende Haar svides af. Ønskes det laadent, maa det kradses op, hvad der hyppig sker med Uld-, undertiden ogsaa med Bomuldsvarer. Den opradsede Luv kan enten beskæres (overskæres) eller friseres, saa den samles i Totter. Tynde Tøjer stives ofte og glattes ved at presses imellem glatte Valser eller ved at ruller. Disse forskellige Efterarbejder, der tilsigter at give Væverne et bedre Udseende, kaldes *Appretur*, hvorved dog ofte ogsaa alene forstaaes Stivningen af linnede Varer. — Jo finere Traadene er, desto bedre er i Regelen det anvendte Materiale, eftersom kun de gode Raastoffer kan spindes fint. Til at tælle Traadene i et Væv bruges et Forstørrelsesglas (Traadtæller) med en Plade underneden, hvori der er udskåret et Hul paa $\frac{1}{4}$ eng. Tomme eller 1 cm i Firkant.

Bomuldsgarn (*Baumwollengarn; fil de coton; cotton yarn, twist*). Først løsnes og renses Bomulden paa forskellige Maskiner. »Vulfen« er en Tromle med Jærntænder, der løber hurtig rundt og er dækket med et Laag med lignende Tænder, mellem hvilke Bomuldstrævlerne skilles fra hverandre; dette fortsættes yderligere paa en Slagmaskine, der afleverer Bomulden som en sammenhængende Vat fri for Sand og Støv. Denne Vat kartes saa paa en Kartemaskine, hvor Valser, besatte med fine bøjede Staaltænder, kæmmer den saaledes, at Trævlerne kommer til at ligge parallelle. Disse Maskiner forlader den som Baand, hvoraf flere lægges sammen (dubleres), hvorefter de strækkes ved at passere et System af Valsepar, hvoraf hvert følgende drejer sig hurtigere rundt end det foregaaende; derved kommer Haarene til at ligge endnu mere parallelle, og ved Dubleringen vil Ujævnhederne udligne hverandre, saa Tykkelsen bliver mere ensartet. Nu følger Spindingen (Snoningen), der sker gradvis paa flere Maskiner efter hverandre. Den sidste Spinding foregaar enten paa en Watermaskine, der giver stærkere snoet, mindre fint Garn (*water-twist*), eller paa en *Ringspindel-* eller *Mulemaskine*, der kan give finere, mindre snoet Garn (*mule-twist*). Til Slutning spoles Garnet op paa et Paphylster eller en Spindel, i Form af et spidst cylindrisk Nøgle (*cops*), til Brug i Væverierne, eller det vindes op paa en Haspe af bestemt Omfang. Om Numerering se S. 461 ff. Sygarn (Traad) og Strikkegarn, hvilket sidste er mindre stærkt snoet, tvindes sammen af 2 til 8 Traade, Garn til Fiskeet af endnu flere. Af farvet Bomuldsgarn bruges navnlig rødt og indigofarvet. Garn-Affaldet samles og kradses op igen, eller det sælges til Maskinpudsning (Twist). — Bomuldssaffaldet benyttes til *Vat*, de korteste Haar i Papirfabrikationen.

Bomuldstøjer. Her kan kun løselig nævnes nogle af de vigtigste af de mangfoldige forskellige Arter af Bomuldstoffer. Tætte lærredsvævede Bomuldstøjer er f. Eks. *Katun* (Navnet hidrører fra det franske *coton*), hvortil atter henregnes *Sirts*,

Sarsenet, Kaliko, Perkal, Cretonne, endvidere *Cambric* og *Shirting* (egentlig »Skjortetøj«), der er en af den engelske Bomuldsindustri's vigtigste Artikler. Sværere Stoffer er *Dowlas, Stout, Domesticcs*. Mere aabne lærredsvævede Bomuldstøjer er *Jaconnet, Organdy*, endnu klarere *Musselin, Mull, Linon, Tyll, Gaze, Tarlatan*; et groft aabent Væv er *Kanevas (Stramej)*. Aabne Stoffer vævede paa søregen Maade er *Bobinet* (se ovfr.) og *Blonder*; *Fiskenet* væves af stærke Traade, tvundne af indtil 32 enkelte. Kiper vævede Tøjer er *Nankin* (oprindeligt en kinesisk Vare vævet af den gule Bomuld), *Drejl* (Efterligning af Hør-Drejl), *Bommes* (*Barchent*), der er opkradset paa den ene Side, saa det bliver laaddent. *Engelsk Læder (Satin, Satinet)* og *Moleskin* er tætte atlasvævede Tøjer. *Bolster* og *Dynevaar* væves ofte 3-skaftede med linned Kæde. *Piké* er vævet med dobbelt Kæde, mønstret med Ophøjninger og Fordybninger. *Bomuldsfløjler* gaar under forskellige Navne som *Manchester, Velveteen*, m. m. *Sejldug* laves i Amerika af Bomuld; i vort fugtige Klima er Hør- eller Hampedug at foretrække, og Bomuld bruges derfor kun, hvor man ønsker et blødere Stof, som til Lystkuttere og til Solsejl. *Gulv- og Pudseklude* væves med Kæde af stærkt Garn og med Islæt af tykke Traade af Bomuldsaffald. — Ved Behandling af Bomuldsgarn eller -tøj med Natronlud (»*Mercerisering*«), bliver Bomuldstaverne stærkere, mere elastiske og antager silkeagtig Glans. — Garnet eller de færdige Varer vadskes og bleges med Klor. Farvede Tøjer laves af farvet Garn, eller Farven paatrykkes ved mønstrede Valser (Katun).

Hørgarn, Linnedgarn. Hørrens lange glatte Taver er ikke saa lette at spinde paa Maskine som Bomuld; Vanskelighederne blev først besejrede i England, og største Delen spindes nu paa Maskine. Da Hørrens Taver allerede ved Hæglingen er lagte parallele, behøves der ingen Kartning; Finspindingen sker altid paa Watermaskine, enten tørt, halvtørt eller vaadt. Det sidste giver jævner, men mindre smidigt Garn.

Stoffer af Hør, Hamp, Jute. Hørlærred, Lærred (Leinwand; toile; linen) væves enten af ubleget eller af bleget Garn. Det sidste kaldes *Creas Lærred* og anses for stærkere end det, der er bleget efter Vævningen. Blegning af Lærred sker enten ved Græsbleg eller Klor; den første Fremgangsmaade er langvarig, den sidste hurtig, men kan angribe Tøjet. Efter at være bleget faar Lærredet ofte en Appretur med Stivelse, hvortil der er sat Voks eller Stearin for at forøge Glansen. Lærred bør være ensartet, frit for Knuder. 40 Kædetraade kaldes en »Gang«, og Finheden betegnes ofte ved det Antal Gange, som et Stykke Lærred holder i Bredden. Da Appreturen dækker over mange Fejl, maa man ved en nøje Undersøgelse først fjerne Stivelsen enten ved Vadske eller ved at gnide Tøjet stærkt. Det fineste Lærred kaldes *Kammerdug (batiste)*. Her i Landet vævedes der tidligere en Del saakaldt *hjemmegjort* Lærred af haandspundet Garn, men det er nu ophørt. *Glanlærred* er i Regelen farvet Lærred, der er glittet paa den ene Side. — Til grovere Lærreder, *Forlærred, Stivklotzel* bruges Blaar (Blaarlærred), Hamp og i den nyere Tid Jute. Er der iblandet Bomuld, kaldes Varen *Halvlærred*. — *Drejl, (Drillich, Zwillich)* er Navnet paa forskellige kippede, i retlinede Mønstre vævede Tøjer, der bruges til Dækketøjer, Haandklæder (Bygkornsdrejl) o. s. v. *Damask* er et Stof, hvori Mønstret fremtræder atlasvævet paa jævn Bund. — *Sejldug* laves for de sværere Sorters Vedkommende af Hampegarn, de lettere Sorter af Hamp eller Hør, ringere Varer (til Presenninger o. lign.) af Blaalgarn. De bedste Kvaliteter fabrikeres i Skotland. *Ravndug* er en Art lettere Sejldug. Om Bomulds-Sejldug se ovfr. De største Mængder forskelligartet Lærred fremstilles i Schlesien, Westfalen, Sachsen og Belgien. Fint Lærred, navnlig Lømmetærklæder, i Irland.

Det meste *Sækkeværred* (sackings) laves nu af Jutegarn. Det er i Regelen kiper vævet, undertiden med farvede Striber i Midten; de simpleste Sorter bruges til Kodækkener. *Hessians, baggins*, er et Jutestof, der anvendes til Paklærred. *Finere Jute* bruges i forskellige Farver og Mønstre bruges til Møbelstoffer, Gardiner, Portiører. Hovedsædet for Fabrikationen af Jutevarer er Skotland (Dundee og Forfar), samt Forindien (Kalkutta).

Uldgarn. Ulden vadskes, farves undertiden, og indfedtes. *Kartegarn (Streichgarn)* spindes af den kortere, mere krusede Uld; den bliver kartet paa en Kartmaskine, inden den spindes. *Kamgarn* laves af den længere, glattere Uld, der bliver kæmmet, inden den spindes. Man skelner mellem blødt og haardt Kamgarn, hvoraf det første er finere, blødere og mere kruset, det sidste glattere, haardere og stærkt glinsende. *Halvkamgarn* er en Mellemting mellem Kamgarn og Kartegarn. — *Weft* er enkelt Garn eller tvundet, 2-, 3- eller 4-traadet, haardt og silkeglinsende. *Strikkegarn* tvindes 2—12-traadet. *Zefyr* er 3—4-traadet, meget blødt.

Rasmagerg. (*sagette; sayet*) er noget ujævnt, men mere glinsende end Kamgarn. *Vigogneg.* indeholder 5—95 % Bomuld. *Merinoq.* kan indeholde 30—60 %.

Uldne Stoffer er væsentlig forskellige, eftersom de er vævede af Kartegarn eller af Kamgarn.

Klæde (*Tuch; drap; cloth*) er Typen for Kartegarns-Stoffer. Det væves oftest som Lærredsvæv og gøres meget bredt, da det ved den senere Behandling kryber stærkt ind. Langs hver Side gaar en Liste, hvortil bruges simple Materialer, da den beskadiges ved Klædets Udspænding. Efter Vævningen fjernes først Knuder og Urenheder (Nupningen), og derefter valkes Klædet. Valkningen bestaar i, at Tøjet æltes og gnides, medens der tillige tilsættes Sæbevand, raadden Urin eller fint Ler (Valkejord) for at fjerne Fedtet; ved Valkningen filter Uldtaverne sig ind i hverandre, hvorved Klædet bliver meget tættere, end det var før; samtidig kryber det ind med $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ i Bredden og $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{3}$ i Længden. Efter Valkningen kradses Klædet ved at passere Valser med paa hæftede Karteboller (S. 632), hvorved det bliver helt laadent. Ved sædvanligt Klæde bliver den saaledes fremkradsede Luv skaaren ganske kort (Overskæring), medens man paa andre Stoffer lader den forblive lang. Efter Overskæringen behandles Klædet med Vanddampe (Dekatering, Krympning) og presses, hvorved det faar varig Glans. — Klæde kaldes *uld-* eller *garnfarvet*, naar det er farvet inden Vævningen, *stykfارvet*, naar Tøjet først er farvet efter at være vævet. Til Uldfarvning kan kun bruges aldeles ægte Farve, da den senere Valkningsproces ødelægger de mindre ægte. Da Farven vanskelig trænger ind i det tæt vævede Stof, kommer det stykfارvede Klæde let til at vise sig lysere paa de slidte Steder. Ved uldfarvede Tøjer er Listerne af en anden Farve end selve Klædet, og dette efterlignes undertiden ved at fjerne Farven fra Kanterne af det stykfارvede. — *Bukskin* er et kipervævet Klædestof, ofte sribet eller ternet; *Kirsey* er groft, ligeledes kipervævet. Langhaarede (ikke overskaarne) Stoffer er *Fries, Kalmuk, Dyffel* o. s. v. *Vadmel* er et Slags groft Klæde, mindre stærkt valket og ikke overskaaret.

Flonel er et lettere uldent Stof, til hvis Kæde der bruges Kamgarn eller Bomuld, medens Islætten er Kartøuld. Undertiden valkes det lidt og kradses, saa det bliver laadent. Det væves glat eller kipret. Svære Kvaliteter kaldes *Bay, Multum*, o. a. — *Filt* er enten vævet og meget stærkt valket, eller ogsaa er det ikke vævet, men kun gjort sammenhængende ved, at Taverne (Uld eller andre Haar, navnlig Harehaar) er fildede sammen. Det tildannes ofte straks i den Form, hvori det skal bruges, f. Eks. til Hatte, Sko, Filtreposer o. lign.

Kamgarnstøjer er glatte og væves enten af haardt eller blødt Kamgarn, enten glatte eller kiprede. Til de glatte hører *Perkan, Uldmusselin, Popeline*; til de kiprede forskellige svære Tøjer til Herreklæder, *Merinos, Thibet*, ogsaa *Paramatta* og *Orleans*, hvilke har Bomuldskaede. *Satin* og *Lasting* er atlasvævede. *Hvergarn* er et halvaldent Stof med Kæde af Linned- eller Bomulds-garn. Façonerede (mønstrede) Tøjer er *Uddamask, brocherede* Stoffer o. s. v. — *Uldfløj* (*Plysch, Felpel*) bruges til Møbelstoffer og Klæder; herhen hører ogsaa forskellige Slags efterlignet Pelsværk.

Silketøjer. Glatte, lærredsvævede Stoffer er *Taft (taffetas), Double Florence, Marcelline*, o. fl. *Florence* og *Halvtaft* har Bomuldsislæt. *Gros* betegner særlig svært Taft, i hvilket Islætten ofte er afvekslende enkelt- og flertraadet, hvorved der i Vævet fremkommer Ribber (*grains*). Det har i øvrigt efter Beskaffenheden en Mængde forskellige Benævnelser (*Lustrine, Faille*, o. s. v.). Disse Stoffer er mindre glansfulde end Taft. *Bast*, med farvede Striber, *Popeline*, o. fl. har Islæt af Floretsilke el. Bomuld.

Aabne, klare Stoffer er *Gaze, Krep*, der er gjort kruset, *Sigtestof*, det halvulde *Barège* o. s. v.

Kipervævede (*étouffes croisées*) er *Levantine* samt *Serge*, hvor Islætten træder frem i skraa Striber, medens Mellemmrummene er lærredsvævede. I *Atlas* (S. 670) ligger Kæden mest fremme paa Retten, og denne Vævning egner sig derfor godt til Halvsilketøjer, hvor Kæden er Silke, Islætten billigere Materiale.

Af façonerede Tøjer er *Armures* mere kunstløse; ligeledes *Cannelées, Satinées*, der har Atlasvævning paa glat eller kipret Grund. Kunstigere er *Brokade, brocheret Atlas, Silkedamask, Krepon*, o. m. a.

Fløjler (S. 671) fabrikeres i mange forskellige, finere og simple Kvaliteter, undertiden med Grundvæv af Bomuld.

Vandtætte Tøjer kan fremstilles af almindelige tæt vævede Tøjer ved at behandle dem med forskellige Lerjordsalte (*Waterproofs*); Tøjet bliver dog ikke paa-lidelig vandtæt, idet Vandet gaar igennem, hvor Tøjet gnides. Fuldstændigere

vandtæt bliver Tøjet ved at gennemtrænges med en Kautschuk-Opløsning (Regnkapper). *Olietøj* til Brug for Søfolk laves af Bomuldsstout, som gennemtrænges med Linoliefernis. *Voksdug* er et Stof af Bomuld, Linned, Blaar eller Jute, som er overtrukket med en Fernis og ofte trykket og lakeret. Tyndt gult eller sort Voksdug bruges til Badehætter, Overtræk o. s. v., sverrere af Bommesj til Bordtæpper, kunstigt Læder, det groveste af Hessian til Gulvbeklædning. *Vokstaft* er tyndt Silketøj, gennemtrængt med en Fernis. *Linoleum* er et Stof til Gulvbelægning, der bestaar af et groft Væv, hvorpaa der er presset et Lag af iltet Linolie og Korksmuld. *Tarpauling*, der bruges til Presenninger og Paklæred, laves af Jute og overtjæres.

Tæpper. Tilvirkningen af Gulvtæpper er gammel i Orienten, og endnu faas fra *Persien* og *Tyrkiet* (navnlig Smyrna) meget smukke, men meget dyre Varer. De laves haandværksmæssigt og udmærker sig ved deres livlige Farver, deres Blødhed og Varighed. Lignende og billigere Stoffer fabrikeres nu i Europa paa Maskine. *Brysseler-Tæpper* væves paa samme Maade som Fløj; Grundvævet er Hampegarn, Løkkerne af Uld og uopskaarne. *Tournay-Velours* er opskaarne. De fremstilles nu billigst ved at trykke Mønsteret paa Kædetraadene (*tapestry*). *Skotske* el. *Kidderminster-Tæpper* er dannede af 2 el. 3 Væv over hinanden. De er af ringere Kvalitet. *Axminster Carpets* og *Chenilletæpper* er vævede ligesom tyrkiske Tæpper med Islæt af tykt Garn, der danner opstaaende Nopper. *Worcester Carpets* har Hestehaars Kæde og er meget varige. Tyndere Tæpper væves af tykt Garn som enkelt Væv.

Tovværk. De vigtigste Raamaterialer er Hamp, Manilahamp, Kokostrævler og Jærntraad. Hampen begles, i alt Fald til bedre Tovværk, og spindes til Garn (*Kabelgarn*) ved Haandarbejde eller paa Maskine. Det maskinspundne Garn er jævner og stærkere end det haandspundne. Skal Tovværket udsættes for Fugtighed, maa Garnet tjæres for ikke at raadne; Tjæringen foregaar ved at trække Garnet gennem et opvarmet Tjærebad og presse det overflødige af. Tovværket bliver ved Tjæringen stivere og taber noget i Styrke. Skal det beholde sin Blødhed, kan man i Stedet for Tjæring bruge Kogning med et Udtræk af Bark. Garnene samles i *Dugter*, og disse slaas (snos) atter sammen til *Trosser*; eftersom Trossen bestaar af 3, 4 eller 6 Dugter, kaldes den 3-, 4- eller 6-slaaet; bestaar den af mere end 3 Dugter, lægges der i Midten et tyndere Tov, »Sjælen«. Ved at slaas 3 Trosser sammen faar man det sværeste Tovværk, *Kabelgods*. — Det tyndeste Tovværk kaldes *Sejlgarn*, hvilket i Regelen slaas af 2 Garn, *Hyssing (Snor)* af 3; *Mærling* og *Skibmandsgarn* er meget tyndt Garn, ofte tjæret. *Gjorde* sammensys af Dugter, som lægges parallelt. — Jærntraads (Staaltraads) -Tove slaas af galvaniseret Traad uden om en »Hampesjæl«.

Af Halm o. lign. slaas Reb, der anvendes ved Emballering og til Høstbaand.

Foruden af de ovennævnte Tekstilstoffer fabrikeres Væv i stor Mængde af Asbest, Metaltraade, Rør, Siv, Træpinde, o. m. a. Stoffer.

3. Papir.

Papir (*Papier; papier; paper*) bestaar af sammenfildede findelte Plantetrævler, af hvis forskellige Beskaffenhed dets Egenskaber væsentlig afhænger. *Hørtrævler* (linnede Klude) giver et udmærket godt og stærkt Papir, *Hamp* (brugt Tovværk) og *Jute* (Sækkeklude) giver en stærk, men grovere Vare, *Bomuld* (Bomuldsklude) giver et løst Papir, fordi Haarenes vredne Form bevirker, at de ikke kan lægge sig plant. *Uldne Klude* benyttes nu saa godt som slet ikke; de finder bedre Anvendelse paa anden Maade, f. Eks. til Kradsuld. Det samme gælder om *Silkeklude*. — De fornævnte Raastoffer var tidligere de eneste, der benyttedes; men med det stigende Papirforbrug anvendes i overvejende Mængde andre Materialer. De vigtigste er Straa, Espartogræs og Træ. *Straa* giver et sprødt, stift Papir. *Espartogræs*, der vokser i de vestlige Middelhavslande (Spanien, Marokko, Algérie og Tunis) anvendes meget i England og Frankrig; dets Taver ligner Hampens. Straa og Esparto koges med Natronlud, hvorved Bindemidlet mellem Cellerne opløses. Størst Betydning har imidlertid *Træ*. De tjenligste Træsorter er *Gran*, *Fyr*, *Asp*. Man sliber Træet med store rundtgaende Slibesten, saaledes at der fremkommer en meget findelt Masse, *Træslib* (sleben Træmasse). Denne indeholder imidlertid foruden Træets Cellestof (Cellulose) tillige forskellige saakaldte »inkrusterende« Stoffer, hvilke bevirker, at den efterhaanden bliver gulbrun og smuldrer. Ved derimod at skære Træet i smaa Spaaner og koge det med Natronlud eller med

Kalk opløst i Svovlsyrling, opløser man de inkrusterende Stoffer, og der fremstilles ren *Træcellulose* (*Natroncellulose*, *Sulfitcellulose*); denne formes som Pap og er et meget værdifuldt Raamateriale. — Som blotte *Fyldstoffer*, der tjener til at gøre Papiret vægtligere og mindre gennemsigtigt, bruges Kaolin, Tungspat, Gips, Stivelse o. a. Hvis Fyldstoffernes Mængde overstiger 15 %, forringer de imidlertid væsentlig Styrken. De opdages let derved, at de betydelig forøger Askemængden, der for ren Cellulose ikke er over 3 %. — Hvis ikke Papiret skal være blødt og vand-sugende (Træpapir, Filtrepapir), maa det *limes*, hvilket sker ved en Forbindelse af Harpiks og Lørdjord.

Fremgangsmaaden ved Fabrikationen af Papir er i Hovedsagen følgende. Kludene sorteres omhyggelig efter Stof og Farve, renses og koges med Sodalud under Tryk. Dernæst males de i en »Hollænder«, et Kar fyldt med Vand, i hvilket en Cylindere, besat med Jærnrubber, drejer sig tæt over en Træblok, der er besat med lignende Ribber. I Hollænderen behandles ogsaa de andre Arter Cellestof, der bruges. Ved denne Proces slides Trævlerne fra hverandre, og Massen forvandles til en tyk Vælling (»Halvtøj«). Dersom den skal bleges, sker det med luftformig Klor eller med Kloralkali; derpaa vadskes Massen, males yderligere i en Hollænder, i hvilken den findeles til »Heltøj«, og hvor der tilsættes Harpikslim, Farvestoffer og Fyld.

Den saaledes tilberedte Masse formes til Papir enten ved Haandarbejde (Bøttepapir) eller ved Maskine (Maskinpapir). Ved Haandarbejdet benyttes en Ramme, hvorover der er spændt et fint Net af Metaltraad, og hvorpaa der sættes en lav Ramme, saa at der dannes en flad Kasse med Nettet som Bund. Den fyldes ved at dypes ned i Bøtten og tages op i vandret Stilling, hvorpaa Vandet løber gennem Bunden, medens Papirmassen bliver liggende tilbage som et tyndt Lag. Den løse Ramme løftes nu af, og det vaade Ark lægges paa et Stykke Filt; ovenpaa lægges atter et Stykke Filt og et nyt Ark o. s. v., indtil man har faaet en Stabel. Denne presses saa for at fjerne en Del af Vandet, og derefter ophænges Arkene til Tørring. De tørrede Ark dypes i en tynd Limopløsning (dyrisk Lim) og tørres paa ny. Naar der er anbragt Forhøjninger eller Fordybninger paa Metalnettet, bliver Papiret paa de tilsvarende Steder tyndere eller tykkere, saa at det ved at holdes mod Lyset fremviser lyse eller mørke Tegninger (Vandmærker). Bøttepapir gaar som oftest ubeskaaret i Handelen og har næsten altid Vandmærker.

Ved Fabrikationen af *Maskinpapir* røres Massen ud i et stort Kar, hvorfra den strømmer jævnt ud over en Metaltraadsdug uden Ende, der bevæger sig fremad over en Række Valser. Vandet gaar gennem Dugen og efterlader Papiret som et fugtigt Lag. Dette overføres paa en Filt-dug, der fører Papiret videre. Først gaar det mellem Valser, hvor det presses, saa at det bliver fastere, og Størstedelen af Vandet fjernes, derefter omkring opvarmede Tørrecylindre og tilsidst mellem glatte Jærnavalser, der glitter det. Saa bliver det skaaret i Strimler af den Bredde, som Arkene skal have, og vikles endelig op paa en Træbom. Ofte underkastes det, efter at være fugtet, en fornyet Glitning. Naar Glitningen drives for vidt, svækkes Papiret. Det kommer i Handelen som store Ruller (Tryk-papir, Tegnepapir, Indpakningspapir) eller udskaaret i Ark af forskelligt Format.

Da det har vist sig, at visse Raastoffer, navnlig sleben Træmasse og daarlig Cellulose, giver Papir af meget ringe Varighed, er man kommet ind paa at klassificere Papir efter dets Styrke og øvrige Egenskaber. Styrken angives ved den Længde, som en ophængt Strimmel kan have, inden den brister ved sin egen Vægt. Man klassificerer efter Bristningslængden i 6 Klasser, saaledes at Nr. 1 brister ved 6000 M., Nr. 6 ved 1000 M.; Strækkeevnen angives procentvis fra 1½ til 4½ %, Modstandsevnen mod Sammenkrølning og Gnidning ved Tal fra 0 til 7; efter Stofmassen inddeles Papirsorterne i 4 Klasser: 1ste Kl. udelukkende Klude med ikke over 2 % Aske, 2den Kl. Klude med indtil 25 % Cellulose, men uden slebet Træ og ikke over 5 % Aske, 3die Kl. Klude med slebet Træ og ikke over 15 % Aske, 4de Kl. Stof og Aske efter Behag. Ved Kultusministeriets Reglement af 26. Maj 1888 er der fastsat Bestemmelser om de Fordringer i Henseende til Styrke og Stofklasse, der stilles til de Papirsorter, som maa anvendes i Statstjenesten. — Fordringerne til Tryk-papir er noget anderledes; Papir til dette Brug maa have nogen Sugeevne, og Bomuld anses som et godt Emne dertil. Papir med sleben Træmasse bør kun bruges til Døgnlitteratur.

Skriv-papir er limet; *Tryk-papir* er i Regelen halvlimet eller ulimet; særegne stærke og svære Sorter er Node- og Kobbertryk-papir; *Træk-papir*, Filtrepapir, Silkepapir, Kopipapir er ulimede; *Pak-papir* laves baade limet og ulimet; *Pap* er meget tykke og stive Papirark, det fineste er *Karton* af sammenlimede Ark.

Papier maché bestaar af Papirmasse, hvortil der er sat et Bindemiddel, og det tildannes ved at presses i Forme. *Kinesisk Papir* er fremstillet af Bambustrævler og Basten af Papirmorbærtræet, samt Straa; *Japansk P.* af forskellige Basttrævler, *Rispapir* af Marven af en Aralia (Formosa). *Pergamentpapir* fremstilles af ulmet Papir ved Behandling med Svovlsyre, hvorved Cellulosen delvis omdannes, saa at de enkelte Trævler smelter sammen. *Buntpapir* er Papir, der er farvet eller mønstret ved Paastrygning el. Trykning (Tapeter, Glanspapir, Forsatspapir o. s. v.).

X. Forskellige animalske Produkter.

Af Dyrehuder tilberedes Læder, eller de benyttes som Pelsværk. Ved **Huder** (*Häute; peaux; hides*) forstaaer man i Regelen de til Garvning bestemte Huder af større Dyr som Okser, Køer, Bøfler, Heste o. s. v., medens Huderne af mindre Dyr som Kalve, Faar, Geder, Hunde o. s. v. kaldes **skind** (*Felle; peaux; skins*). I Pelsværkhandelen taler man overhovedet kun om *Skind*. Anvendelsen af de forskellige Slags Dyrehuder til Læder eller til Pelsværk er i det hele skarpt afgrænset; kun enkelte Sorter som f. Eks. Lammeskind og langhaarede Gedeskind benyttes i begge Øjemed.

Læder (*Leder; cuir; leather*). Den raa Dyrehud er i tør Tilstand stiv og haard, idet de enkelte Hudfibre klæber sammen, medens den i vaad Tilstand let raadner. Ved *Garvningen*, som gør Huden til Læder, bringes den til at optage Stoffer, som bevirker, dels at den ikke raadner, dels at Fibrene forhindres i at klæbe sammen, hvorved den beholder sin Smidighed. Den ydre med Haar bevoksede Side af Huden, kaldes *Haar-* el. *Narvsiden*, den indre kaldes *Kødsiden*.

Til Læder bruges især Huder og Skind af de tamme Dyr: Tyre, Okser, Køer, Kvier, Kalve, Faar, Lam, Geder, Kid, Heste, Æsler, Svin, Bøfler, Rensdyr; dernæst ogsaa af Hjorte, Raadyr, Gems, Vildsvin, o. l. Huderne bringes til Garverierne friske, saltede eller tørrede. Ulige vigtigst er Huderne af Hornkvæget, og navnlig fra oversøiske Lande med stort Kvæghold udgør de en meget betydelig Handelsartikel. Især Sydamerika udfører store Mængder af svære Okse- og Hestehuder (*Vildthuder*); de bedste kommer fra La Plata Staterne, af noget ringere Kvalitet er de fra Brasilien. Ogsaa Texas udfører mange, men i Almindelighed mindre gode Huder. Til England kommer der fra Ostindien store Mængder *kips* (af Pukkelokser), ligeledes Bøffelhuder. Faare- og Lammeskind udføres fra Balkanstaterne, Sydamerika, Kaplandet og navnlig fra Australien. I Europa udfører især Rusland og Ungarn betydelige Mængder af forskellige Slags Huder og Skind; Danmark udfører ogsaa en Del; Gedeskind faas fra Asien og Sydeuropa.

Garvning foregaar paa tre Hovedmaader: *Lohgarvning* (*Barkgarvning*), ved hvilken Garvesyre er det virksomme Stof, sker med de forskellige Garvestoffer, som er omtalte S. 625; *Hvidgarvning* og Mineralgarvning sker med Alun og Kogsalt eller Kromforbindelser; *Semsgarvning* med Fødtstoffer. Paa en særlig Maade tilberedes *Pergament*.

Lohgarvning, Barkgarvning begynder med, at Haarene løsnest, enten ved at Huderne underkastes en Gæring (Smutning), eller ved at de lægges i Kalk. Efter at Haarene er afskrabede, lægges Huderne i Gruber med Bark og Vand eller med Opløsninger af Ekstrakter. Garvestoffet indtages, og naar alle Huddelene er mættede dermed, er Processen endt, og Huden skal da vise sig ensartet i Snittet. Den Tid, der medgaar ved Barkgarvning, kan for svære Huder løbe op til et Aar; ved at bruge Ekstrakter og holde Huderne i stadig Bevægelse kan det gøres betydelig hurtigere. Huderne er ikke lige tykke overalt; fordrer Anvendelsen, at de skal være det, spaltes de, saa at man faar et Stykke af ensartet Tykkelse, og et ujævnt Stykke af Kødsiden (*Spalt*).

De sværeste Oksehuder anvendes til *Saale-* og *Bindsaalelæder* (Underlæder), af hvilke det sidste er det smidigste; desuden til *Drivremme*. Ved Hamring og Valsning gøres Saalelæderet tæt og haardt. Hos os indføres navnlig Valdivia Læder fra Chile, hvilket er rødtligt og mindre fast end vort eget. Skal Læderet være blødt — som til Sadelmagerarbejde eller Overlæder — gennemtrænges det med Fedt og kaldes *Smurtlæder* eller *Fahlæder*, af hvilke det første har en nobret (kunstig Narv) og sværtet Overflade, det sidste er usværtet. Til Overlæder (Blanklæder) bruges Heste- og lettere Kohuder, ogsaa Kalveskind. Gedeskind (Chevreaux), til Dels alungarvet, er stærkt og smidigt, anvendes til let Fødtøj; Faarskind er tyndere og bruges til For i Skotøj. *Lakeret* Læder laves mest af Kalveskind (Lakspalt).

Af særlige Slags Læder kan endvidere nævnes: *Ruslæder* (Juchtenlæder), der garves af lettere Huder og gennembrænges med Birketjæreolie, er holdbart, blødt, let og har en ejendommelig Lugt, som stammer fra Birkeolien. *Saffian*, *Maroquin*, *Corduan* er fine, farvede Lædersorter; de »ægte« laves af Gedeskind, ringere Kvaliteter af Faareskind. *Gyldenlæder* er presset Læder, især Svinelæder, med paalagt Farve og Forgyltning, til Tapeter og Møbelbetræk; man laver nu til Dags imiteret Gyldenlæder af Læderpapir. *Chagrin* er bedækket med smaa Ophøjninger; det ægte eller orientalske Chagrin laves af Æsels- eller Høstehuder, og Ophøjningerne frembringes ved at presse Huden med haarde Frøkorn, skrælle den glat og derefter bringe den til at bulne ud. Det imiterede laves af Gedeskind og Mønsteret valses eller presses i. Luksuslæder laves nu ogsaa af Huden af *Alligatorer*, *Hajfisk* m. m.

Hvidgarvning, *Alungarvning* anvendes ved lettere Skind, saasom Gede- og Faareskind, samt Pelsværk. Efter at Skindene er kalkede og afhaarede, behandles de med Alun og Salt, de finere Skind tillige med Eggeblomme og Hvedemel. Handskeskind strækkes (»spiles«), farves og glittes (*Glacéskind*). Alungarvet Læder er blødere og smidigere end barkgarvet.

Kromgarvning anvendes nu meget i Stedet for Rødgarvning baade til Huder og Skind. Efter den sædvanlige Tilberedning bliver disse behandlede med en Oplosning af Kromsalte og derefter med Boraks og olieblandet Sæbeopløsning. Derefter farves og tørres Læderet i udspilet Tilstand. Det er stærkere overfor Træk og Slid, og taalet bedre Varme, end rødgarvet Læder. Som Overlæder kan det kun anvendes med Narven udad (Box calf, Faareskind, o. a.).

Semsgarvning frembringer et særligt blødt og bøjeligt Læder, der tillige har den Egenskab at kunne vadskes, hvorfor det ogsaa kaldes *Vadskeskind*; det bruges til Klæder, Handsker, Bandager, Polerskind o. s. v. Tilberedningen bestaar i, at man efter Kalkningen og Overhudens Fjernelse gennemvalker Huden med et Fedtstof, i Regelen Tran. Det overflødigede Fedt presses ud og danner en fortrinlig Lædersmørelse, *Degras*. Semsgarvningen anvendes mest til Huder af Hjorte, Geder, Faar og Kaniner.

Pergament er et Slags tyndt, glat, haardt, til Dels gennemskinnende Skind, der laves af Gede- og Faareskind, de sværere Sorter af Kalve-, Sæl- og Svinerkind. Efter at være afhaaret og rensat udspændes Skindet i en Ramme, aflibes med Pimpsten og tørres. Skal Pergamentet bruges til at skrive, trykke eller male paa, underkastes det forskellige yderligere Behandlinger.

Pelsværk (*Rauchwaren*; *fouurrure*; *fur*) er Dyreskind, der er beredte med Haarene paa, og som bruges til Klædningsstykker, Tæpper o. lign. Garvningen sker ved Alungarvning eller Semsgarvning. Ofte »rubbes« Skindene, for at fjerne Stikkelhaarene, og Haarene farves ved Paastrykning eller Neddypning. Det er væsentlig vilde Dyr, som afgiver Pelsværk, idet de tamme Dyrs Skind i Regelen har for stive og korte Haar; dog anvendes som Pelsværk ogsaa Skindene af Faar, Lam, Geder, Kaniner, Katte o. fl. Indførselen til Europa af Pelsværk sker i Særdeleshed fra britisk Nordamerika ved Hudson Bay Company, der afholder store Auktioner i London (Januar og Marts). Omsætningen af de russiske Pelsvarer (fra Rusland, Sibirien, Turkestan) sker navnlig paa Markederne i Irbit (Februar) og Nishnij-Novgorod (Juni—August). Desuden findes stadige Markeder i Skt. Petersborg, Moskva og Warschaw. En Hovedplads for Handelen med Pelsværk er Leipzig, hvorhen en stor Del af saavel de amerikanske som de russiske Varer finder Vejen; i og omkring Leipzig drives en betydelig Industri med Tilberedning og Farvning af Pelsværk.

Skindenes Værdi beror paa Haarlagets Tæthed, Finhed og Holdbarhed, paa Farven, Sjældenheden o. s. v. Forfalskninger er meget hyppige. Oftest kommer Skindene hele i Handelen, men undertiden skæres de i Stykker, og de ensartede Dele af de forskellige Skind sys sammen.

De vigtigste Sorter fra Nordamerika er Bjørn, Ræv, Ulv, Odder, Jærv, Los, Bæver, Bisam, Skunk, Zobel, Nerz og Bøffel. Til N.-A. indføres mange europæiske Kaninskind. Fra Stillehavskysterne kommer gennem et russisk-nordamerikansk Kompagni: Sæl, Søløve, Odder, Bæver, Los, Zobel, Bjørn og Ræv. Sydamerika leverer Chinchilla og Bæverrotte, Australien: Kænguruh (Wallabys) og Bæverrotte. Danmark udfører rød Ræv, Husmarer og Odder, samt hvid og blaa Ræv, Isbjørn, Sæl og Edderfugl (fra Grønland). Norge og Sverige udfører Los, Jærv, Sølvræv, Maar, Odder og Kat. Fra Sibirien kommer til Europa: Egern, Hermelin, Ilder (Kolinsky), Blaaræv, Zobel og Snehare. — Abeskind faas fra Java.

Af tamme Dyr afgiver *Katten* et godt og brugbart Pelsværk. Mange Katte-

skind kommer i Handelen fra forskellige europæiske Lande; de farves hyppig sorte eller mørkebrune.

Lammeskind anvendes i stor Udstrækning til Pølsværk. Fra Island udføres en stor Mængde (*Smasker* af unge Lam). De fineste Sorter faas fra Rusland og Asien, og kostbare er navnlig de fint krøllede, silkeglinsende Skind af ufødte eller nylig fødte Lam (*Baranker*). Fra Persien kommer udsøgte Skind under Navn af *Persianer* og *Halvpersianer*; fra Thibet meget fine Faareskind, *Talupper*; de mellemasiatiske Steppfolk leverer de saakaldte *Astrakanskind*. Disse Skind farves i Regelen sorte. Ogsaa England og Holland leverer gode Skind, og det kommer store Mængder fra Sydamerika, Kaplandet og Australien. — Skindet af *Angorageden* bruges til Fodtæpper.

Fjer (*Federn; plumes; feathers*). Til Pynt bruges navnlig *Struds-fjer*. De kommer fra Nordafrika, Ægypten, Arabien, men nu dog mest fra Kap, hvor Strudsen holdes for Fjerenes Skyld. Det samme er Tilfældet i Argentina, men Fjerene af den amerikanske Struds (Nandu) er ikke saa smukke som den afrikanske. Meget værdifulde er *Marabufjer*, der faas af en ostindisk og en afrikansk Storkeart. Forresten bruges Vinger og Hale af mange Slags Fugle, af de mindre ogsaa hele Hammen. Pyntefjer bliver ofte farvede og krusede.

Til *Sengefjer* bruges især Dunfjer af tamme Gæs (»Svanedun») samt Fjer af Ænder og Høns, hvilke dog er ringere. De Fjer, der plukkes af de tamme Fugle om Sommeren i Fældetiden (levende Fjer), er bedre end de, der plukkes, naar Fuglene er slagtede. Fjerene af vilde Gæs og Svaner er endnu bedre end af tamme. Finest er *Edderdun*, der faas af Edderfuglen, som lever ved Nordhavets Kyster paa Island, i Grønland og Norge. Mest Edderdun kommer fra Island, hvor Fuglen fredes, og hvor Dunene indsamles ved at tage dem af Rederne, som er forede dermed. Edderdun er overordentlig lette og elastiske.

Svampe, *Vadskesvampe* (*Schwämme; sponges; sponges*) er det elastiske, porøse Væv, der tjener til Indfatning eller Bolig for et geléagtigt Havdyr, som i forskellig Dybde lever fastvokset til Klipper og Stene. Svampe findes i Middelhavet, det røde Hav og ved Amerikas Kyster; de fiskes med Slæbetnet eller hentes op af Dykkere. Ved Udskylling og Bankning fjernes den dyriske Gelé, der fylder Vævet og danner et Overtræk derover, hvorpaa Svampen tørres. Undertiden indeholder de Kalkdele, som fjernes ved fortyndet Saltsyre; for at gøre dem lyse, behandles de med manganoversurt Kali og derefter med svovlsyrligt Natron og Saltsyre. Finest er de *syriske* (Soria) fra Kysterne af Kreta og Syrien, de er bægerformede eller runde med smaa Porer; derefter de *græske* (Kalidi), *istriske* og *dalmatiske*. *Tripolis*svampene er simple. Efter Beskaffenheden skelner man mellem *fine Sv.* (10 Kvaliteter), *Venetianske* (4 Kval., deriblandt de flade »Simocca») og *Haarde Sv.* (10 Kval., i. Eks. Vognsvampe o. l.). Middelhavssvampene forhandles især over Triest og Marseille, Livorno og Genua. Bahamasvampe er bløde, men løse og lidet holdbare; kommer i stor Mængde over New-York til Hamborg.

Ben. De faste Pibeknokler af Hornkvæg, Heste, Hjorte o. s. v. benyttes, efter at være rensede for Fedt og bløgede, som Materiale til Drejerarbejde. En ulige smukkere Masse afgiver Tænderne af Elefant, Flodhest, Hvalros, Narhval og Kaskelot. Elefantens Stødtænder kaldes *Elfenben* (*Elfenbein; ivoire; ivory*); det udmærker sig ved den fine rudrede Tegning, som Snitfladerne udviser; det er af Naturen i Regelen lidt gulligt og bliver med Tiden mørkere. De fleste Elefant-tænder kommer fra Afrika; Gennemsnitsvægten er 30–50 kg, men der kommer fra Østkysten ogsaa Tænder af langt større Vægt. Vestkystens er slankere, haardere og mere gennemskinnende end Østkystens. Handelen med Elfenben gaar til Europa mest over England og Antwerpen. En ikke ringe Del udføres ogsaa til Indien og Kina, hvor Bearbejdelsen staar paa et højt Trin. Elefantens Kindtænder kan ligeledes anvendes til Drejerarbejde. Fossilt Elfenben er Stødtænderne af *Mammutdyret*, en forlængst uddød Elefantart; det findes i Sibirien. Kunstigt Elfenben laves nu til Dags af *Celluloid*, en Blanding af Skydebomuld og Kamfer, eller af *Gipskompositioner*. Desuden benyttes Elfenbens- og Stønnødder af Palmerarter som Surrogat. — *Hvalrossens* Tænder er hvide og tætte og finder samme Anvendelse som Elfenben. — *Narhvalens* Stødtand (»Enbjørningshorn») er indtil 3 M. lang, spiralsnoet og ganske lige. — *Flodhestens* Hjørnetænder og *Kaskelottens* Tænder er haardere og tætere end Elfenben, men kan kun bruges til mindre Genstande (Jettons og Knapper).

Horn (*corne*). Til Hornarbejder bruges Hornene, Klove og Hove af vort tamme Kvæg og vore Heste, bedre af de halvville Hjorde i Sydamerika; størst Værdi har Bøffelhornene, som kommer fra Sydeuropa, Asien og Afrika. Horn er hule ved

Roden, og kun den ydre Ende er massiv; Enderne bruges til Drejerarbejde, medens den hule Del blødgøres i varmt Vand, opskæres og rettes til Plader, der bruges til Kamme o. s. v. Hornaffald raspes fint og presses i opvarmet Tilstand til Knapper m. m. (Preshorn). *Hjortetakker* bestaar af en grov graa Masse; de anvendes saaledes, at Yderfladen er synlig, til Knivskafter, Haandtag, o. a.

Fiskeben (*Fischbein*; *baleine*; *whalebone*) er Bardenne af de store Bardehvaler (Grønlandshvalen, Sydhavshvalen). Grønlandshvalens er de bedste. Den grønlandske Handel i København skelner mellem »Maalsbarden«, som er over 2 M. lange og vejer over 1 kg, og »Undermaalsbarden«. *Wallosin* kaldes et Surrogat, der er lavet af Spanskror ved at gennemtrænge det med en Opløsning af Kautschuk; *Baleniter*, en Slags Kautschuk.

Skildpadde (*Schildkröt*; *écaille*; *tortoise-shell*) er de hornagtige Plader, der dækker Skjoldet hos flere Havskildpadder navnlig Karette-Skildpadden, som lever i de tropiske Have. Pladerne fraspænges ved Ophedning. Skildpadde er gennemskinnende, af gul eller brun Farve, i Regelen plettet, sjældnere helt ensfarvet. Massen er skørere end Horn; men opvarmet bliver den blød, saa at den kan formes og loddet. Den bedste, sort og gulflammet, faas fra Ostindien og Kina; den vestindiske er billigere. Skildpadde maa opbevares tørt. Imitationer af bejdsset Horn, Celluloid og Gelatine er almindelige.

Om *Perler*, *Perlemoder* og *Koraller* se S. 598—599.

Husblas (*Hausenblase*; *colle de poisson*; *isinglass*) er den indvendige Hinde af Svømmeblæren af forskellige Fisk, navnlig af Støren. Blæren renses og skæres op, hvorpaa den ydre muskuløse Hud borttages, medens den indre Hud æltes til en blød Dej, formes (i Regelen til Blade eller Baand) og tørres. God Husblas er halvt gennemsigtig, hvidgul, opaliserende, uden Lugt eller Smag. Den svulmer op i koldt Vand og opløser sig helt i varmt; ved Afkøling stivner Opløsningen til en Gelé. Den russiske er den bedste (Astrakan, uralsk); mindre gode Sorter leveres fra Tyskland, Østerrig, Nordamerika og Brasilien, hidrørende fra forskellige Fiskearter. Husblas anvendes i Husholdningen, samt til Klaring af Øl og Vin, til Hæfteplaster, som Klæbemiddel o. s. v.

Lim (*Leim*; *colle*; *glue*) er den geléagtige (gelatinøse) Masse, der faas ved Udkogning af forskellige dyriske Stoffer som Huder, Sener, Brusk og Knokler. Affald fra Garverierne eller Slagterierne behandles med Kalk eller Svovlsyring, udvaskes og befris atter for Kalken, hvorpaa det koges med Vand, til det er opløst. Opløsningen klares og øses op i flade Bakker, hvor den stivner til en Gelé; denne skæres i Tavler, der tørres paa Traadnet (deraf mønstret), og sorteres efter Klarheden og Farven, som kan være fra lysegul til mørkebrun. Af Ben tilberedes Lim ved at behandle dem med Vanddampe og indkoge Opløsningen, eller ved at udtrække Knoklernes Kalk med Saltsyre og koge det tilbageblivende Væv. Pladerne af god Lim maa være stærke og sprøde; de kan bøjes noget, men springer da pludselig med et Knald. Lim lavet af Hudaffald (Læderlim) anses for at være den bedste. Af fremmede Limsorter kan nævnes *Kølner Lim*, som er lys, men dog sjældent rigtig klar; *russisk Lim* er ofte gjort hvid ved Tilsætning af Kridt eller Permanentvidt. *Patentlim* er ren mørkebrun Benlim uden Traadmønster. *Flydende Lim* (*Fiskelim*) er en Limopløsning, som er tilsat med Eddikesyre eller Saltsyre, hvorved den afholdes fra at stivne. *Elastisk Lim* (Valsemasse) laves ved at tilsætte Glycerin; den holder sig blød og elastisk; anvendes til Farvevalser i Bogtrykkerierne og Hektografmasse.

Gelatine kaldes fuldstændig ren Lim. Den kommer i Handelen som tynde, farveløse eller rødfarvede Plader og anvendes til samme Brug som Husblas. Fremstilles navnlig meget fin i Frankrig. — *Plantelim* er Gluten (se Mel).

Tarmstreng (*Darmsaiten*; *cordes*; *catgut*) laves af Lammearme. Disse blødes i Vand, befris ved Skrabning for de ydre Hinder, snos derpaa, afpudses og olieres. De fineste Streng sammensnos af 2 Tarme, de groveste af indtil 100. Af grovere Faaretarme laves Tarmsnore. Anvendes til Musikinstrumenter og Ketsere.

Albumin, *Æggehvidestof* (*albumine*; *albumen*) fremstilles ved at inddampe enten Æggehvide eller Blodvand (Serum), d. v. s. Blod, som er befriet for de røde Blodlegemer. Inddampningen foregaar under 40°. Rent Albumin opløser sig fuldstændig i Vand, og Opløsningen udskiller Albuminet i uopløselig Form (»koagulerer«) ved Kogning. Det anvendes i Fotografien, ved Tøjtrykning og som Klarringsmiddel.

XI. Foder- og Gødningsstoffer.

1. Foderstoffer.

Foruden de i Agerbruget almindelige Foderstoffer som Hø, Halm, Kløver, Korn, Bælg- og Rodfrugter anvender man navnlig i den nyere Tid en hel Del Bi-produkter og Affald fra forskellige Fabrikationer som *Kraftfoder* for særlig at tilføre Kreaturerne visse bestemte Næringsstoffer.

Vigtigst blandt saadanne Foderstoffer er **Oliekager**, hvorved forstaaes de som sammenpressede Kager tilbageblivende Rester af Oliefrø o. a., hvoraf der i Olie-møllerne er udpresset Olie. De mest anvendte Oliekager er *Raps- Hørfrø-, (Lin-), Hampefrø-, Bomuldsfrø-, Jordnød-, Palme- og Palmekærne-, Kokos-, Sesam-, Solsikke-kager* o. fl. (jfr. S. 640). Oliekager bør være friske, ikke harske, og uden svageste Spor af Skimmel, Middel, el. lign. De bør dernæst ikke indeholde andre Frøsorter end dem, som Navnet angiver, dog at der naturligvis ikke tages Hensyn til en forsvindende Iblanding af Ukrudtsfrø; heller ikke Skaller, hvis de er angivet som afskallede (f. Eks. Bomuldsfrøkager). Hvad særlig angaar *Rapskager*, som i vort Landbrug er et meget anvendt Foderstof, er det af stor Vigtighed, at de ikke i nogen væsentlig Grad indeholder Frøsorter (som f. Eks. Agerkaal, Sennep o. a.), hvori der findes skarpe sennepsagtige Stoffer, da disse er skadelige for Dyrenes Sundhed. Visse indiske Rapsorter (Guzerat Raps) indeholder saa mange skarpe Stoffer, at de deraf pressede Kager er ubrugelige. Der sælges i øvrigt undertiden *Rapskager*, der helt bestaar af Ukrudtsfrø.

Andre Foderstoffer er **Maltspirer** (S. 648), **Roesnitter** og **Melassefoder** (S. 650), **Majsspirer** og **-gluten**, **Mask** (S. 660), **Bærme** (S. 660). **Klid** af Kornsorterne er af meget forskellig Foderværdi efter Grovheden, og eftersom Melet er mere eller mindre fraskilt.

Som Eksempler paa nogle Foderstoffers gennemsnitlige Indhold anføres følgende Tabel over Foderstoffernes Sammensætning (efter Karl Meyer):

	Vand	Kvælstofholdige Stoffer	Fedt	Kvælstof-fri Eks-traktstoffer	Træstof	Mineralstoffer
Hvedeklid.....	12.5 %	17.0 %	3.5 %	52.5 %	9.0 %	5.5 %
Rapskager.....	10.5 —	33.0 —	9.0 —	29.0 —	11.0 —	7.5 —
Hørfrøkager.....	12.0 —	29.5 —	9.5 —	32.0 —	9.5 —	7.5 —
Solsikkekager.....	8.5 —	35.0 —	12.0 —	22.0 —	16.5 —	6.0 —
Kokoskager.....	10.0 —	22.5 —	11.5 —	35.5 —	14.0 —	6.5 —
Afsk. Bomuldsfrøkager.	10.0 —	43.5 —	13.0 —	20.0 —	7.0 —	6.5 —
Uafskallede do.	11.0 —	25.5 —	6.0 —	32.5 —	19.5 —	5.5 —
Afsk. Jordnødkager....	10.0 —	48.0 —	8.5 —	22.5 —	5.5 —	5.5 —

Indholdet af de forskellige Stoffer kan dog afvige betydeligt fra de anførte Gennemsnitstal, og Foderstofferne sælges derfor som Regel med Garanti for Renhed og bestemt Indhold af de vigtigste Næringsstoffer, paa Grundlag af en kemisk og mikroskopisk Undersøgelse (Lov om Handel med Gødnings- og Foderstoffer, af 26. Marts 1898, se S. 357).

2. Gødningsstoffer.

Gødningen (Dünger; engraisse; manure) tilfører Jorden de for Planternes Ernæring nødvendige Bestanddele og da navnlig Fosforsyre, Kvælstof, Kalium og Calcium. En væsentlig Ting er, at disse Stoffer er til Stede i saadanne Forbindelser, at de let kan optages af Planterne, idet deres Værdi ellers reduceres betydelig. Det vigtigste Gødningsstof er *Staldgødningen*, baade den faste og den flydende, men den er efter sin Beskaffenhed ikke nogen Handelsartikel. Ogsaa *Låtrøngødning* er værdifuld som naturlig Gødning. Ved *Kunstgødninger* plejer man i Regelen at forstaa de Gødningsstoffer, der er egentlige Handelsvarer, og som næsten altid er blevene underkastede en mere eller mindre vidtgaaende Bearbejdelse. Af Handelsgødninger skal følgende omtales.

Latringsgødning. Ved Tilsætning af Svovlsyre til de faste Ekskrementer og Tørring fremstilles *Poudrette*. Det faar mindre og mindre Betydning efter Indførelse af Vand-Klosetter.

Peru-Guano er Ekskrementer af Søfugle, som findes aflejrede paa den peruanske Kyst, de nærliggende Øer og enkelte andre Steder i Sydamerika (Chile, Patagonien). Den bedste kom tidligere fra Chincha-Øerne, men disses Behandling er saa godt som udtømt. I regnfuldt Klima er de opløselige Stoffer (ca. 60 %) bortførte af Regnvandet, men saadan udvasket Guano, *Guanofosfat*, har Værdi ved sit Indhold af fosforsur Kalk og bruges som Raastof for Fabrikationen af Superfosfat (se ndfr.). — I Regelen underkastes Guanoen en Behandling, førend den kommer i Handelen, idet der tilsættes noget Svovlsyre, som binder Kvælstoffet, forandrer den uopløselige fosforsure Kalk til opløselig sur fosforsur Kalk og samtidig forbinder sig med noget Kalk og Vand til Gips. Herved bliver hele Massen tør, hvorpaa den pulveriseres og sigtes; den gaar saaledes i Handelen under Navn af »opløst« (*aufgeschlossen*) Perugano, der f. Eks. indeholder 7 % Kvælstof, 14 % Fosforsyre, 2 % Kali. Ved denne Behandling opnaas tillige, at de enkelte Ladninger bliver af mere ensartet Beskaffenhed.

Afrikansk Guano kommer fra Itschabo-, Possession-Island og flere andre Smaaøer ved Afrikas Vestkyst, Nord for Oranje-Floden. Paa forskellige Steder, navnlig i Texas, Arkansas o. fl. St., findes Lejer af *Flagermuseguano*.

Guano forfalskes ofte med værdiløse Stoffer, og dens Godhed kan, som alle andre Gødningsstoffers, kun bedømmes ved en kemisk Analyse.

Benmel. Hvirveldyrenes Knokler indeholder omtrent 30 % organisk Stof, 28 % Fosforsyre og 38 % Kalk (S. 633). For at gøre Fosforsyren frugtbringende for Jorden maa Benene males til et støvfint Mel, da de kun i denne Tilstand kan blive saaledes paavirkede af Jordens Vand, Kulsyre o. s. v., at den fosforsure Kalk bliver opløselig. For at lette Pulveriseringen uddrager man Fedtet med Benzin og ukoger undertiden en Del Lim, men herved formindskes Kvælstofmængden. *Normalt Benmel* (Nr. 0) indeholder 4—5.3 % Kvælstof og 19—22 % Fosforsyre, *Benmel 3—4 % K.* og 21—25 % F., *Aflimet Benmel 1—3 % K.* og 24—30 % F. Ofte er det blandet med fintmalet Hud og Haar.

Thomas-Fosfat, Thomasmel, er den Slakke, som fremkommer ved Fabrikation af Thomasjærn (S. 610), og som indeholder en betydelig Mængde fosforsur Kalk. Denne er ikke opløselig i Vand, men den er dog til Stede i en saadan Form, at den, naar Slakken er tilstrækkelig fint malet, let opløses af Jordens Humussyre. Indholdet saavel af Kalk som af Fosforsyre varierer betydeligt, men det sælges altid med garanteret Indhold, sædvanlig 12—15 % Fosforsyre, som er opløselig i Citronsyre, hvilket svarer til den Mængde, Jorden kan udnytte.

Superfosfat indeholder »sur fosforsur Kalk«, hvorved dog ofte betegnes det Superfosfat, som er fremstillet af Benmel. En Mængde Stoffer, dels naturlig forekommende *Baafosfater*, dels Affaldsstoffer o. l., indeholder fosforsur Kalk i en saadan Form, at Planterne ikke eller dog kun meget langsomt kan drage Nytte deraf. For at gøre Fosforsyren hurtig nyttevirkende behandles saadanne Stoffer med stærk Svovlsyre, hvorved der dannes den opløselige sure fosforsure Kalk (smlgn. opløst Guano). Indholdet af *Fosforsyre* er vekslende, men hyppigst 9, 11 $\frac{1}{2}$, 18 og 20 %.

Raamaterialerne til Fremstilling af Superfosfat er: 1) *Koprolith*, forstenede Ekskrementer og Knokler af tidligere Jordperioders Dyr. Lagene af disse er dog efterhaanden næsten udtømte. 2) *Apatit*, en krystallinsk, grønlig, gullig el. rødlig Bjergart, der optræder som betydelige Lag i ældre Dannelser, eller indsprængt som Korn eller Klumper, *Fosforiter*, i mange forskellige Bjergarter af vulkansk Oprindelse. Ved disses Forvitring er den fosforsure Kalk spredt i Agerjorden, eller aflejret i sammenhængende Masser. *Apatit* brydes navnlig ved Bamle og Kragerø i Syd Norge, og ved Ottawa og i Ontario i Canada. *Fosforit* findes i større Lag mange Steder i Europa (Estremadura i Spanien, o. a. St.), men væsentlig udnyttes de righoldige Lejer i Florida, Sydkarolina, Tunis og paa flere Sydhavsøer; 3) *Guanofosfat* (smlg. ovfr.) kommer navnlig fra Øerne i Atlanter- og Stillehavet; f. Eks. *Aves-G.* fra Avesøerne ved Venezuela, et lysebrunt Pulver med 73 % fosforsur Kalk; *Baker-G.* fra Koralløen Baker og nærliggende Øer i Stillehavet. Den er et fint brunt Pulver med 70—80 % fosforsur K. og indeholder Planterester og Korallstokke. *Fønix-G.* fra Fønixøerne og *Mejillones-G.* fra Bolivias Kyst indføres nu mindre. Derimod kommer betydelige Mængder *Sidney-Island-G.*, med ca. 70 % fosforsur Kalk, som er noget mørkere end Baker-G. 4) *Brændte Ben* (Benasse) fra Sydamerika, *Benmel* og *Bensort*, d. e. Affaldet fra Opriskningen af Benkullene

i Sukkerraffinaderierne. — *Ammoniaksuperfosfat* er en Blanding af Superfosfat med svovlsur Ammoniak. Den almindeligst anvendte indeholder 10% Fosforsyre og 1.65% Ammoniakkvælstof. Ved *Dobbeltsuperfosfater* forstaaes saadanne, til hvis Fremstilling der i Stedet for Svovlsyre er anvendt Fosforsyre, og som derfor er meget rige paa dette Stof; de kan indeholde indtil 42% i Vand opløselig Fosforsyre.

Fiskeguano fremstilles af Affaldet fra Fiske- og Hvalfangsten, i Regelen ved Dampning, hvorved Fedtet fjernes, medens Resten tørres og males. Fabrikeres navnlig i Sverige og Norge.

Chilesalpeter (S. 615) er i raa Tilstand brunligt. Det omkrystalliseres i Regelen allerede i Chile til farveløse Krystaller, der indeholder ca. 15% Kvælstof.

Kalialsalte faas navnlig fra de store Saltlejer ved Stassfurt (*Abraumsalze*). Mest bruges *Kainit* (Klorkalium og svovlsur Magnesia), *Klorkalium* (koncentreret Kalisalt) og *Karnallit* (Klorkalium og -magnium).

Svovlsur Ammoniak (S. 614), indeholder indtil 20% Kvælstof.

Nitragin o. l. er Bakteriekulturer, som skal sætte Bælgplanter i Stand til at optage Kvælstof fra Luften.

Ved Bedømmelsen af Gødningsstoffer kan man ikke gaa ud fra andet end deres Indhold af virksomme Bestanddele, hvilket maa bestemmes ved *kemisk Analyse*, i nogle Tilfælde tillige fra deres Finhedsgrad. Superfosfater sælges hos os efter deres Indhold af vandopløselig Fosforsyre, men i Udlandet ofte efter deres Indhold af saakaldt citratopløselig Fosforsyre. En Del af den vandopløselige Fosforsyre kan nemlig ved Henliggen blive uopløselig i Vand (»tilbagegaaet« Fosforsyre), navnlig ved større Indhold af Jærn i Fosfatet, men vedbliver at være opløselig i citronsur Ammoniak og kan udnyttes af Planterne. Handelen er i Danmark ordnet ved den under Foderstoffer nævnte Lov, ifølge hvilken Partier over 100 kg kun maa sælges med Garantier for Oprindelse og Indhold, dog med et vist Spillerum, *Latitude*, i Regelen $\frac{1}{2}$ %.

Karl Meyer og E. Wesche.

Almindelig Handelslære. II. Pengemarkedet.

1ste Afdeling. Vekselen.

Fremfor noget andet Kreditmiddel er Vekselen af Betydning for Handelslivet; den er i særlig Forstand det købmandsmæssige Kreditmiddel. Enhver større Handlende maa nødvendigvis have Kendskab saavel til *Veksellovgivningen* som til Vkselens *forretningsmæssige Benyttelse*.

Vkselens tidligste Forekomst plejer man i Regelen at søge i Middelalderens norditalienske Handelsstæder; derfra har dens Brug bredt sig til det øvrige Europa under væsentlig Paavirkning af de strenge Retsregler, som var gældende paa de store Messer, og som haandhævedes gennem en hurtig Retsforfølgning. Den Karakter af et særlig strengt Dokument, som Vkselen derved allerede tidlig fik, har den overalt bevaret som en uadskillelig Del af sit Væsen. Denne dens Karakter er et Hovedvilkaar for, at den som Omsætnings- og Kreditmiddel er særlig anvendelig just i Handelslivet, hvis sikre Gang i saa væsentlig Grad beror paa klare Aftaler og punktlig Opfyldelse.

I sine Hovedtræk er Vkselretten ikke væsentlig uoverensstemmende i de forskellige Lande; men Afgivelserne er dog betydelige nok og forvolder ofte Forretningslivet saa meget Bryderi, at Tanken om en ensartet international Vksellov naturligen har været under Overvejelse i de senere Aar. De bestaaende Vksellovgivninger falder for største Delen i tre store Grupper: 1) Den *franske* Vkselret, der hovedsagelig indeholdes i *Code de commerce* af 1807, gælder med ringe Ændringer ogsaa i Grækenland og Rumænien; med noget større Selvstændighed er den antagen af Spanien, Portugal, Sydamerika, Tyrkiet, Serbien, Holland; Belgien har ved sin Vksellov af 1872 nærmet sig mere til Tyskland. 2) Den *engelske* Vkselret beroede tidligere paa Sædvane i Forbindelse med spredte Lovbestemmelser, og dette er endnu Tilfældet i Amerikas forenede Stater. England har derimod nu kodificeret sin Vkselret ved *Bills of Exchange Act* af 18. August 1882. 3) Den *tyske* Vkselret bygger paa *Allgemeine deutsche Wechsel-Ordnung*, der vedtoges af den tyske Nationalforsamling i Frankfurt den 24. November 1848 og efterhaanden indførtes i de enkelte Stater; sammen med et senere Tillæg (de saakaldte *Nürnbergger Novellen*) blev den efter Dannelsen af det nordtyske Forbund ophøjet til Forbundslov og efter Dannelsen af det tyske Rige til Rigslov. Den tyske Vksellov gælder tillige i Østerrig og er Grundlaget for de nu gældende Vksellove i Finland (1858), Ungarn (1876), Skandinavien (1881), Schweiz (1881), Italien og Rusland.

Vekselens almindelige økonomiske Karakter og Betydning, navnlig under Henblik til dens Anvendelse ved Udligning af internationale Fordringer, har allerede i Hovedtrækkene været berørt i det foregaaende (S. 130—131, 135 ff.). Under den nedenfor følgende Fremstilling bliver at omhandle: 1) *Vekselretten*, saaledes som den er gældende her i Landet, af og til jævnført med Bestemmelserne i andre Lande; i Sammenhæng hermed vil det findes hensigtsmæssigt tillige at omtale Anvisninger og Checks; 2) *Vekselens Brug*: dens forretningsmæssige Benyttelse som Betalingsmiddel mellem forskellige Steder og som særlig Form for Handelskredit, samt Vekselkurserne.

I. [Vekselretten.

1. Veksler.

De tre nordiske Riger har fælles Vekselret, idet de har enslydende *Veksellove*, som alle er daterede 7. Maj 1880, og som alle traadte i Kraft fra 1. Januar 1881. Hertil slutter sig endvidere tre særlige Love, nemlig Dansk Lov om *Vekselsager* og *Vekselprotester* af 28. Maj 1880, Norsk Lov om *Rettergangsmaaden i Vekselsager m. v.* af 17. Juni 1880 og Svensk Förordning om *nya vexellagens införande och hvad i afseende derå iakttages skal* af 7. Maj 1880.

De Veksellove, som var gældende i de tre Riger inden Indførelsen af den fælles skandinaviske Lov, var følgende: i Danmark Frd. angaaende trasserede Veksler af 18. Maj 1825 og Frd. angaaende indenbys (egne) Veksler af 7. April 1843; i Norge Christian V.s Norske Lov af 15. April 1687; i Sverige Vexellagen af 23. August 1851. Denne sidste havde taget den tyske Veksellov til Mønster, og den tyske Veksellov er i Hovedsagen ligeledes lagt til Grund for den nu gældende skandinaviske Lov, om end med ikke faa Afvigelser.

Vekselen (Wechsel; lettre de change; bill of exchange) fremtræder under to Hovedformer. En *trasseret* eller *trukken* Veksel (*Tratte; traite; draft, draught*) indeholder en Ordre fra Udstederen til en anden Person om at udbetale et vist Beløb; en *egen* Veksel (*eigener* el. *trockener Wechsel*, »tør« Veksel, en Betegnelse fra ældre Tid, fordi disse Veksler ikke sendtes over Søen; *billet à ordre; promissory note*) indeholder en Erklæring fra Udstederen om selv at ville udbetale et vist Beløb. Udstederens Ansvar for Vekselens Indfrielse er i begge Tilfælde det samme. Den egne Veksel er i og for sig kun at anse som et almindeligt Gældsbreve, hvis Retsvirkninger er forstærkede derved, at det er ikklædt Veksselformen. For Handelsomsætningen er den trasserede Veksel af ulige størst Betydning.

Veksler paa udenlandske Pladser — navnlig betragtede som Genstand for Kursnotering — kaldes i det tyske Børssprog *Deviser*; i samme Betydning bruges ogsaa *Valuta* (S. 469). En Veksel, der sendes i Betaling, betegnes som en *Rimesse*. Naar en vis Sum tilsammen udgøres af flere Veksler, betegnes hver enkelt af disse som et *Appoint* (Afsnit, Stykke); f. Eks. naar man remitterer 3000 Kr. i tre Veksler hver paa 1000 Kr., siges man at remittere Beløbet i 3 Appoints.

De i Vekselforholdet forekommende Personer betegnes saaledes:

Udstederen, Trassenten (utställare; Aussteller, Trassant; tireur; drawer) er den, der udsteder eller trækker Vekselen.

Trassaten, Vekselbetaleren (Trassat, Bezogener; tiré; drawee) er den, der

skal indfri Vekselen; naar han ved at acceptere (antage, godkende) Vekselen har forpligtet sig til at indfri den, kaldes han *Acceptant* (*godkännare; Acceptant; accepteur; acceptor*). Ved egne Veksler er Trassent og Trassat samme Person; han kaldes her Udstederen, og ved selve Udstedelsen gør han sig tillige til Acceptant.

Vekselejer (*porteur; holder*) er den, til hvem Vekselen skal betales, enten fordi den fra først af er udstedt til ham, eller fordi den senere er ham overdragen. Den, til hvem Vekselen fra først af er udstedt, kaldes *Remittenten*, *Vekselmodtageren* (*veceltagare; Remittent, Wechselnehmer; preneur; payee, taker*); en særskilt Remittent er imidlertid ikke altid til Stede fra først af, idet Udstederen kan trække til sin egen Ordre. Det er ingenlunde givet, at den, der formelt fremtræder som Vekselejer, i Virkeligheden har Ejendomsretten, og han bliver derfor ofte betegnet blot som *Ihændehaber*, hvilket Udtryk bruges om enhver, der er i Besiddelse af Vekselen, selv om det er i fremmed Navn.

Endossent (*Indossant; endosseur; indorser*) kaldes den, der overdrager Vekselen til en anden. Den første Endossent er Vekselmodtageren eller, ved Veksler til egen Ordre, Trassenten selv. *Endossatar, Endossat* (*indossat; Indossatar; endossé, cessionnaire; indorsee*) er den, til hvem Endossenten overdrager Vekselen.

Præsentanten, Foreviseren (*uppvisaren*) kaldes den, der foreviser Vekselen til Accept eller Betaling. Hvis han er en anden end Vekselejer, er han kun dennes Fuldmægtig.

Om *Nødsadressat, Intervenient, Domiciliat* m. m. vil der blive givet Forklaring nedenfor.

VEKSELLOVEN AF 7. MAJ 1880 er delt i to Afsnit: om trasserede Veksler handler §§ 1—94, om egne Veksler handler § 95. Afsnittet om trasserede Veksler er atter delt i 15 Kapitler, hvis Rækkefølge vil blive fulgt i den nedestaaende Fremstilling. Der tales i det følgende om trasserede Veksler; egne Veksler omtales derefter særskilt (S. 701).

Om Vekslers *Stempling* se OTTENDE AFSNIT, 2. AFDELING.

VEKSELFORMEN. I Modsætning til f. Eks. engelsk og amerikansk Ret, men i Lighed med den tyske Veksellovgivning, kræver den skandinaviske Veksellov som første Betingelse for, at en Forskrivning eller et Dokument overhovedet faar Karakter og Betydning af en Veksel, at Ordet »Veksel« udtrykkelig findes i selve Teksten (Veksellovens § 1). For saa vidt Vekselen er affattet i et fremmed Sprog, maa der være benyttet et til Veksel svarende Udtryk i det paagældende fremmede Sprog, f. Eks. paa Engelsk: »bill of exchange«, »first of exchange«, paa Fransk: »lettre de change«, »première de change« (derimod er f. Eks. »mandat« ikke tilstrækkeligt). Den italienske Veksellov anerkender kun Udtrykkene »cambiale« eller »lettera di cambio« som Benævnelse for en Veksel.

Den første nødvendige Betingelse for, at Dokumentet kan anerkendes som Veksel, er altsaa:

- 1) at det i selve Teksten indeholder udtrykkelig Benævnelse af Veksel.
- Foruden dette kræver Loven, at Dokumentet yderligere skal indeholde:
  - 2) en Angivelse af den *Pengesum*, der skal betales;
  - 3) Navnet paa den, til hvem Betalingen skal ske (*Remittenten*);
  - 4) Navnet paa den Person, paa hvem Vekselen trækkes (*Trassaten*), og som ved sin Accept paatager sig Forpligtelsen til ved Forfaldstid at betale Vekselen;
  - 5) *Tid* og *Sted* for Vekselsens *Udstedelse*;
  - 6) Det *Sted*, hvor *Betalingen* skal ske;
  - 7) *Trassentens* Underskrift.

Det er nødvendigt at iagttage den største Nøjagtighed ved Udfærdigelsen af en Veksel, da selv en mindre Fejl særlig med Hensyn til de foranstaaende Bestemmelser bevirker, at Dokumentet ikke medfører Veksleret, d. v. s. ikke bliver

betragtet som en Veksel (§ 5), medens det dog kan have sin Betydning, enten eventuelt som simpel Anvisning eller i det hele som begrundende et Skyldforholds Eksistens.

Loven paabyder ikke (saaledes som Frd. 18. Maj 1825), at Pengesummen skal angives i Teksten baade med Tal og med Bogstaver. Det er imidlertid Sædvane at gøre det. Skriver man Summen baade med Tal og med Bogstaver, og der er Uoverensstemmelse mellem de to Angivelser, gælder det mindste Beløb (§ 6). — I Tyskland er det derimod den med Bogstaver skrevne Sum, der gælder.

Det er udtrykkelig udelukket at udstede en Veksel til »Ihændehaven« (jfr. § 1: »dens Navn, til hvem Betalingen skal ske«). Derimod er der intet til Hinder for at udstede Vekselen til sin egen Ordre og derefter ved Blanko-Endossement (hvorum ndfr.) transportere den til Ihændehaven. — Ihændehaber-Veksler er i Regelen heller ikke tilladt andre Steder, dog f. Eks. i England.

Det er nødvendigt at være i høj Grad paapasselig med, at Navnene i en Veksel skrives rigtig, da selv en meget ringe Fejl i Bogstaveringen af et Navn kan forhindre Vekselsens Indfrielse. I England f. Eks. er man i den Grad penibel med Hensyn til et Navns rigtige Bogstavering, at en enkelt Bogstavfejl kan bevirke Protest.

Der er intet til Hinder for (hvilket derimod ikke var tilladt ifølge Frd. 1825), at Trassent og Trassat kan bo i samme By. Det er heller ikke forbudt Trassenten at trække en Veksel paa sig selv. Man kan altsaa med samme Virkning enten udstede en egen Veksel eller en paa sig selv trasseret Veksel, idet denne sidste bliver at anse og behandle som en egen Veksel (§ 2).

Angivelse af det Sted (den Plads), hvor Betalingen skal foregaa, er en nødvendig Del af Vekselsens Indhold. Men det er tilstrækkeligt, at man ved Trassatens Navn anfører det Sted, hvor han bor (f. Eks. »Hr. B. Hansen, Aarhus«), idet dette Sted, naar ikke andet er udtrykkelig angivet, da tillige gælder som Betalingssted. Skal Betaling ske paa et andet Sted end der, hvor Trassaten bor, maa dette udtrykkelig bemærkes i Vekselen, hvilket kaldes at *domicilere* den, og Vekselen kaldes da en *domicileret Veksel* eller *Domicil-Veksel* (§ 4); den, ved hvem Betalingen skal erlægges, kaldes *Domiciliaten*. Ved Domicilering af en Veksel gør man rettest i at benytte Udtrykket: »Betalbar ved N. N. i N.« De fire københavnske Hovedbanker har herom i April 1903 udsendt et Cirkulære i Anledning af, at en Domicilering af en Veksel med Udtrykket: »Betalbar i N. N. Bank«, ved Viborg Overret blev udlagt saaledes, at det derved var angivet som Trassentens Hensigt selv at indfri den i Bankens Lokale.

Med Hensyn til *Betalingstiden* er der ingen Grænse sat for det Tidsrum, i hvilket en Veksel kan løbe (§ 3). Tidligere var der hos os fastsat Maksimalgrænser, saaledes for indenlandske Veksler 3 Maaneder efter Dato eller efter Sigt, for Veksler trukne paa Udlandet 6 Maaneder efter Dato eller 3 Maaneder efter Sigt o. s. v. Nu kan man derimod udstede en Veksel med hvilkensomhelst Løbetid. Men man kan ikke, saaledes som ved almindelige Gældsbreve, stipulere, at det Beløb, hvorpaa Vekselen lyder, skal betales i to eller flere Rater. Betalingstiden skal være en og den samme for hele Vekselsummen. Denne Bestemmelse forhindrer imidlertid ikke, at man ved Forfaldstid kan modtage Afdrag paa Vekselsummen, noget, hvortil man endog er forpligtet (jfr. ndfr.). — Praksis her til Lands har fastholdt den gamle Løbetid af højst 3 Maaneder som den almindelige, og længere løbende Veksler er vanskelige at faa diskonterede. I Norge og Sverige er længere Løbetider derimod hyppige.

Hvad enten Vekselsens Løbetid er kortere eller længere, maa den under alle Omstændigheder lyde paa Betaling til en vis bestemt Tid, og Forfaldstiden kan ikke gøres afhængig af visse Forhold eller mulig indtrædende Begivenheder f. Eks. af Dødsfald el. lign. (hvilket er tilladt i England). Forfaldstiden kan kun fastsættes paa en af 4 Maader, nemlig saaledes at Betalingen skal ske

1. enten paa en bestemt Dag;
2. eller ved Forevisning (ved Præsentation, ved Sigt, *a vista*), d. v. s. straks naar den forevises for Trassaten; saadanne Veksler kaldes *Sigtveksler*, *a vista Veksler*;
3. eller en vis Tid efter Forevisningen (efter Sigt, *a viso*), f. Eks. 8 Dage efter Sigt; naar Trassaten accepterer Vekselen, tilføjer han i dette Tilfælde Datoen hvorved Forfaldsdagen præciseres; saadanne Veksler kaldes *a viso Veksler* (»Efter-Sigt-Veksler«);
4. eller en vis Tid efter Udstedelsen (*a dato*), f. Eks. 3 Maaneder fra Dato. Hvis der i Vekselen ikke er angivet nogen Betalingstid, bestemmer Loven, at

Vekselen skal anses som betalbar ved Sigt; en udtrykkelig Angivelse af en Forfaldstid er som Følge heraf ikke nogen nødvendig Bestanddel af en Veksels Indhold.

De i adskillige andre Lande brugelige saakaldte *Uso-Veksler* kendes ikke hos os. Der forstaas herved Veksler, hvis Forfaldstid bestemmes ved den paa vedkommende Handelsplads gældende Usance (*Uso*).

Vekselen maa ikke indeholde noget Tilsagn om *Rentydelse*; indeholder den nogen saadan Bestemmelse, betragtes denne som uskreven (§ 7).

I Henhold til det foranstaaende vil altsaa en Veksels med dens lovbefalede Indhold komme til at se saaledes ud:

<i>København, den 1. Maj 1905.</i>	
<i>De behager at betale denne Veksels til Herr A. Petersen</i>	
<i>med 1000 Kr.</i>	
<i>H. B. Hansen, Aarhus.</i>	<i>C. Jensen.</i>

Foruden dette af Loven krævede Indhold er det imidlertid Kutume — og efter Omstændighederne naturligvis til Dels nødvendigt — at gøre forskellige yderligere Tilføjelser.

For det første vil selvfølgelig *Forfaldstiden* ordentligvis være udtrykkelig angiven.

Dernæst er det Sædvane, at man efter Remittentens Navn tilføjer Ordene *eller Ordre*, hvilke betyder, at han er berettiget til at transportere Vekselen videre. Tilføjelsen er i og for sig overflødig, thi selv om den mangler, har Remittenten alligevel Ret til Endossement (§ 9); men det er Kutume ikke at udelade den.

Endvidere plejer man at tilføje den saakaldte *Valutaklausul* d. v. s. en Erklæring om den Valuta (Modværdi), som Remittenten har ydet Trassenten til Gengæld for Vekselsens Udstedelse. Saaledes f. Eks. »Valuta modtagen«, naar Beløbet er betalt kontant; »Valuta modtagen af A. B.«, naar den, der betaler Beløbet, er en anden end den, til hvis Ordre Vekselen udstedes; »Valuta i Varer«, naar Vekselen udstedes til Dækning for Varer; »Valuta pr. Saldo«, naar Vekselen udstedes for at saldere et Mellemværende; »Valuta i Regning«, naar Beløbet debiteres Remittenten i Mellemregning; »Valuta i Regning C. D. & Co.«, naar Vekselen udstedes for Regning af en Tredjemand, som tilsvarende Trassenten Beløbet; »Valuta i mig (os) selv«, naar Vekselen trækkes til Trassentens egen Ordre.

Frømdes angiver man, hvem Trassaten skal føre *Vekselen i Regning* (debitere for Beløbet). I de fleste danske Vekselsblanketter udtrykkes dette ved en ganske meningsløs halvtysk Vending (»og stilles i Regning«). Naar Vekselen er trukket for en andens Regning, anføres dennes Forbogstaver (»i Regning E. F.«).

Det er naturligvis stemmende med god Orden, at Trassenten tilskriver Trassaten og giver ham Underretning (*Advis*) om, at han har trukket Vekselen paa ham. I Vekselen plejer Trassenten at tilføje, om Trassaten kan honorere Vekselen selv uden at have modtaget saadan Underretning (»ifølge eller uden Advis«), eller om han skal afvente dens Modtagelse (»ifølge Advis«). — Hos os bestemte Frd. 1825, at for saa vidt der i Vekselen var vedføjet »ifølge Advis«, maatte Trassaten ikke acceptere, forinden han havde modtaget Advisbrevet. Denne Regel har ganske vist ikke længere særlig Lovhjemmel, da den ikke er optagen i den nu-gældende Veksellov; men Regelen er stemmende med Sagens Natur og Landets almindelige Ret og bør derfor frømdes iagttages. Hvis Trassaten, naar Vekselen siger »ifølge Advis«, dog accepterer, inden Advisbrevet er ankommet, risikerer

han i visse Tilfælde at miste sin Ret til Dækning for det af ham efter Vekselen udbetalte Beløb.

Ifølge Praksis angiver man altid *Pengesummen* saavel med Tal som med Bogstaver.

Endelig er det Kutume, at man i en trasseret Veksel tilføjer Betegnelsen »*Prima*« i det først udstedte Eksemplar, selv om der kun udstedes dette ene Eksemplar.

Efter alt dette kommer da f. Eks. det ovenstaaende Eksemplar af en trasseret Veksel affattet paa sædvanemæssig Maade til at se saaledes ud:

<p><i>København, den 1. Maj 1905.</i></p> <p style="text-align: right;"><i>1000</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Ved Forevisning behager De at betale denne Prima Veksel til</i></p> <p><i>Hr. A. Petersen eller Ordre med</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Et Tusinde Kroner</i></p> <p><i>Valuta modtagen, og at føre den i Regning ifølge eller uden Akvis.</i></p> <p style="text-align: left;"><i>Hr. B. Hansen, Aarhus.</i></p> <p style="text-align: right;"><i>C. Jensen.</i></p>

TRASSENTENS ANSVAR. Udstederen af en Veksel (Trassenten) paatager sig den fulde Forpligtelse ikke alene for, at Trassaten accepterer Vekselen, men tillige for, at det Beløb, hvorpaa Vekselen lyder, skadesløst bliver betalt ved Forfaldstid. Denne Forpligtelse paatager han sig ikke alene overfor Remittenten, men overfor enhver senere lovlige Ihænde-haver (§ 8).

Trassenten er den egentlige Hovedmand i Vekselforholdet. Hvordan det end gaar, hvor mange forskellige Ejere Vekselen end faar, hvor mange Omkostninger der end opstaar som Følge af denne Veksels Udstedelse, være sig paa Grund af manglende Accept eller manglende rettidig Indfrielse, Trassenten er ansvarlig derfor, naar Vekselomgangen er iagttagen efter Lovens Forskrifter.

OVERDRAGELSE AF VEKSLER (ENDOSSEMENT, GIRO). Et Hovedvilkaar for Vekselsens Betydning i det praktiske Liv er, at den ved en simpel Paatægning kan overdrages til en anden og saaledes benyttes som Betalingsmiddel. Denne Overdragelse kaldes *Endossement* (*Indossament; endossement; endorsement*), fordi den skrives paa Vekselsens Bagside eller Ryg (*Ital. in dosso, dorso*); Overdrageren kaldes, som allerede ovenfor anført, *Endossent* og den, til hvem Vekselen overdrages, *Endossatar*. Enstydig med at endossere er at *girere*.

Ret til at overdrage Vekselen tilkommer, som allerede bemærket, Ejeren, selv om intet er udtalt derom i Vekselen (§§ 9, 10); men det er alligevel almindelig Praksis at tilføje Ordene »eller Ordre« ikke blot ved Remittentens, men ogsaa ved Endossatarernes Navne. — Ved Endossementet gaar alle af Vekselen flydende *Retigheder over paa Endossatøren*, og paa den anden Side *svaer Endossenten alle efterfølgende Ejere af Vekselen efter Vekselret for Accept og Betaling* (§ 14). Vekselen kan endosses ogsaa til Trassenten, til Trassaten, til Acceptanten eller til en tidligere Endossent og af disse igen til andre (§ 10).

Endossementet skrives som anført paa Vekselsens Bagside; er denne fuldskreven, kan man vedhæfte en Forlængelse (*Alonge*) og derpaa fortsætte Endossementerne. Man kan ogsaa udskrive en Kopi og paa denne paabegynde eller fortsætte Endossementerne, jfr. nedenfor (§ 11).

Der er to forskellige Slags Endossement:

- 1) I det *fuldstændige* (udfyldte) Endossement er Endossatørens Navn opgivet; det lyder i Regelen saaledes: »For mig (os) at betale til Herr N. N. eller Ordre.«
- 2) Ved Endossement *in blanco* skriver Endossenten kun sit Navn (Firma).

Det staar imidlertid enhver senere Ejer af Vekselen frit for at udfylde Blanko-Endossementet ved at indsætte en Endossatars Navn (§§ 12, 13).

Medens en Veksel kan overdrages, selv om intet er udtalt derom, er der paa den anden Side intet til Hinder for, at Trassenten eller Endossenten udtrykkelig kan forbyde dens Overdragelse ved at tilføje »ikke til Ordre« el. desl. (*Rectaklausul, Rectaveksel*). Hvis Vekselen da alligevel overdrages, medfører Overdragelsen ingen vekselretlig Virkning (§ 9).

En Endossent kan forbeholde sig at være fri for vekselretligt Ansvar, naar han til sit Endossement vedføjer Ordene »uden Forbindtlighed«, »uden Ansvar«, »uden Obligo«, »uden Retur« el. desl. (§ 14); men naturligvis taber Dokumentet derved sin Karakter af en ren og klar Veksel.

Oftre tilføjes der Valutaklausul ogsaa ved Endossementet saasom »Valuta modtagen« eller »Valuta i Regning«. I de senere Aar er det blevet almindelig Skik i Tilfælde af, at det med Vekselsens Transport kun er Hensigten at overdrage den til Indkassering eller til Varetagelse af Ejersens Veksel-Rettigheder, da at betegne dette i Endossementet ved Ordene »Valuta til Inkasso« eller »Til Inkasso«. Herved angives det, at Endossementet er et saakaldet *Prokura-Endossement*, hvilket kun indeholder en Fuldmagt til at optræde og kvittere paa Vekselejerens Vegne, men ikke overfører Ejendomsret til Vekselen. En Veksel med saadant Endossement kan kun transporteres videre ved et Endossement af samme Art (§ 16).

VEKSELENS FOREVISNING TIL ACCEPT. *Accepten* (Godkendelsen) er den Akt, hvorved Trassaten forpligter sig til at betale Vekselen. Accepten sker ved en Paategning paa Vekselen, og ved at give denne Paategning bliver Trassaten *Acceptant*. Om Accept bliver der kun Tale, naar Vekselen ikke lyder paa at skulle indfris ved Forevisning. Ved at acceptere siges Trassaten at *honorere* Vekselen; det samme siges ogsaa, naar han indfrir den.

Berettiget til at forlange Accept er enhver Ihænde-haver af Vekselen uden Hensyn til, hvad Vekselen maatte indeholde i modsat Retning (§ 17). Det maa her bemærkes, at medens enhver Ihænde-haver kan forlange Accept, kan derimod ikke enhver Ihænde-haver — men kun Vekselejereren — forlange Betaling. Accepterer Trassaten ikke inden den bestemte Tid (se ndfr.), er Ihænde-haveren berettiget til straks at optage *Protest for manglende Accept (de non acceptatione)*.

En *Forpligtelse til at indhente Accept* foreligger kun i to Tilfælde:

1. Ved *Domicil-Veksler* (se S. 686), paa hvilke Trassenten ikke har opgivet, ved hvem Betaling paa det andet Sted skal erlægges. I saa Fald skal Vekselen forevises Trassaten til Accept før *Forfaldsdagen*, og hvis Accept ikke erholdes, skal Protest optages (§ 18).

2. Ved Veksler, som lyder paa Betaling »*efter Sigt*« (§ 19). Her kan atter foreligge tre Tilfælde: a) Hvis Vekselen selv foreskriver en vis Frist for Acceptens Indhentelse, skal denne Frist overholdes; dette forekommer sjældent eller maaske aldrig. For saa vidt ingen Frist er foreskrevet i Vekselen, skal den præsenteres b) inden 6 Maaneder fra Udstedelsesdagen, hvis Vekselen er trukken fra eller paa noget Sted i Europa, med Undtagelse af Island og Færøerne, og c) inden 1 Aar, hvis Vekselen er trukken fra eller paa Island eller Færøerne eller noget Sted udenfor Europa (§ 19). — Ved Acceptationen af en »*Efter-Sigt-Veksel*« (a vis Veksel) er det nødvendigt, at Acceptanten anfører den Dato, paa hvilken han har accepteret, for at Forfaldsdagen derved kan konstateres. Skulde han undlade en saadan Datering af sin Paategning, saavel som hvis han nægter Accept, skal Protest optages inden Forevisningsfristens Udløb, og Forfaldstiden regnes da fra Protestdagen.

Forsømmelse af Protest i begge de to fornævnte Tilfælde (1. og 2.) medfører Tab af Vekselret mod Trassenten og Endossenterne. Vekselretten mod Trassaten fortabes derimod ikke, og i det Tilfælde, at Protest ikke optages, naar Acceptanten har undladt at datere sin Accept, er det for at fiksere Forfaldstiden bestemt, at denne skal regnes fra Forevisningsfristens sidste Dag.

Det maa endnu fremhæves, at en Endossent af en »*Efter-Sigt-Veksel*« kan bestemme i sit Endossement en særlig Forevisningsfrist, ud over hvilken han ikke vil vedstaa sit Vekselansvar, hvilket medfører, at han for sit Vedkommende, hvis Accepten ikke foregaar inden Udløbet af denne Frist, bliver fri for Vekselansvar (§ 19).

ACCEPTEN skal altid skrives paa selve Vekselen og forsynes med Acceptantens Underskrift. Den kan ogsaa gives ved Acceptantens blotte Navntegning paa

Vekselsens Forside (§ 21). Usancemæssig skrives den omtrent midt paa Vekselen, tværs over Forsiden. Accepten sker altsaa ved, at der skrives:

1) enten Ordet »Accepteres« eller »Antaget« og derunder Acceptantens Underskrift;

2) eller Acceptantens Underskrift alene.

Endvidere bemærkes:

3) ved »Efter-Sigt-Veksler« skal tilføjes Datoen, altsaa: »Accepteres. København, 1. Maj 1905« og derunder Underskriften;

4) ved Domicil-Veksler skal tilføjes Navnet paa den, der for Acceptantens Regning skal indfri Vekselen paa det andet Sted, med mindre Trassenten allerede har opgivet Adressen, eller Acceptanten selv vil indfri den der. Undlader Acceptanten at gøre en saadan Tilføjelse, antages det, at han selv vil indfri Vekselen paa Betalingsstedet (§ 24). En Domicil-Accept lyder saaledes: »Accepteres betalbar ved Herr A. B. i København« og derunder Underskriften (jfr. S. 686).

Man maa vel vide, hvad man gør, naar man accepterer en Veksler. Thi har man først sat sit Navn som Acceptant, da nytter det ikke, at man udstryger det igen, eller at man forandrer noget som helst ved det, man har skrevet. Den en Gang givne Accept kan ikke med Retsvirkning forandres eller tilbagekaldes (§ 21). — Acceptens Retsvirkning er den, at Acceptanten svarer for Betaling paa Forfaldsdagen af det accepterede Beløb; han er forpligtet efter Vekslet ikke blot overfor Endossenterne og Remittenten, men ogsaa overfor Trassenten; derimod har Acceptanten paa sin Side ingen Vekslet over for Trassenten (§ 23).

Med Hensyn til Formen for Acceptens Meddelelse er Forskrifterne i *andre Lande* af forskellig Art. Ifølge tysk og engelsk Ret er det ligesom hos os tilstrækkeligt, at Acceptanten skriver alene sit Navn (efter Skik og Brug tværs over Forsiden); derimod kræver fransk Ret Vedføjelsen af »accepté« eller et lignende Ord. Spansk Lov forlanger, at der skal bruges Ordet »accepto« el. »acceptamos« (jeg el. vi accepterer); ethvert andet Udtryk, f. Eks. »acceptado« (accepteret), medfører, at Accepten ikke er veksleretlig forpligtende.

Udstrygning af en een Gang tegnet Accept er, ligesom hos os, betydningsløs i Holland, Rusland, Finland og Schweiz. Derimod anses i Frankrig, England og Amerika Accepten først som given, naar Acceptanten har leveret Vekselen fra sig med ikke overstrøgen eller udraderet Accept. I Tyskland siger Loven: »Die einmal erfolgte Annahme kann nicht wieder zurückgenommen werden«, hvilket tidligere fortolkedes i Overensstemmelse med Forskriften i vor Veksellov, medens man nu hælder til den Anskuelse, at ved »erfolgte Annahme« fortaas »udleveret Accept«. I Belgien kan en paategnet Accept paa en endnu ikke udleveret Veksler gyldig udstryges inden Forløbet af 24 Timer efter Modtagelsen af Vekselen, naar Trassaten samtidig underretter Præsidenten om, at Udstrygning har fundet Sted.

Den skandinaviske Veksellovs Regel, at Udstrygning af en een Gang given Accept ikke kan tillades, er i Samklang med, hvad der ogsaa tidligere var gældende her i Norden. Denne Regel begrundes hovedsagelig paa, at Vekselen ikke tilhører Acceptanten, men er fremmed Ejendom, hvorfor det ogsaa er fremmede Interesser, der vil lide ved Udstrygningen og Makuleringen, og dernæst paa, at Tidspunktet for en saadan Udstrygning kan omtvistet, f. Eks. om den har fundet Sted før eller efter Trassentens Konkurs o. s. v.

I denne Forbindelse er det hensigtsmæssigt at fremhæve, at Forholdet i saa Henseende er et ganske andet med Hensyn til et Endossement. Endossenten kan udstryge sit Endossement, saa længe han ikke har udleveret Vekselen til den, som i Henhold til dette Endossement skal være Vekselsens nye Ejer. I dette Tilfælde er det Vekslelejer, der udstryger den af ham selv paa hans egen Ejendom afgivne Erklæring om Ejendomsrettens Overdragelse til en anden, en Erklæring, som han er berettiget til at tage tilbage, saa længe han faktisk endnu er Ejer af Vekselen. Udstrøgne Endossementer bevirker heller ingen Vanskeligheder, hverken for Vekselsens videre Overdragelse, eller for Vekselomgangen i det hele.

Den tidligere danske Veksellov havde visse Regler for *Trassatens Forpligtelse til at acceptere*. Disse Regler er nu ophævede, uden at Vekselloven har givet andre Regler desangaaende i Stedet. Det bliver derfor at afgøre efter Landets almindelige Ret, efter Omstændighederne efter Handelskutume, i hvilke Tilfælde en Trassat er pligtig at acceptere.

Trassaten har *24 Timers Betænkningstid*, inden han behøver at erklære sig om, hvor vidt han vil acceptere eller ej. Denne Frist er rimelig, bl. a. for at han kan efterse sit Møllehværende med Trassenten. Gives der intet Svar inden Udløbet af de 24 Timer, betragtes Accepten som nægtet (§ 21). — Avista Veksler

skal betales straks ved Forevisningen, uden at der tilkommer Trassaten nogen Betænkningstid (§ 32); i det Tilfælde, at der for en saadan Veksels kun forlanges Accept, kan en Betænkningstid derfor næppe heller indrømmes.

Trassaten er berettiget til at *indskrænke* sin Accept til en *Del af Vekselsummen*. Dette er den eneste Afbigelse fra Vekseltækstens Ordlyd, som det er Trassaten tilladt at gøre. Hvilke som helst andre Indskrænkninger, Vilkaar eller Forbehold, som Trassaten maatte tilføje, er ugyldige og betragtes simpelthen som uskrevne (§ 22). — Angaaende den tilsvarende Ordning i andre Lande kan bemærkes, at i Frankrig gør Tilføjelser Accepten ugyldig; i England kan indskrænket Accept tegnes med Præsidentens Samtykke, men hvis Trassenten og Endossenterne ikke samtykker deri, frigøres de for veksleretligt Ansvar; i Tyskland kan Trassaten give partiel Accept, hvorimod Tilføjelsen af andre Indskrænkninger anses som enstydig med Nægtelse af Accept, dog at Acceptanten er veksleretligt forpligtet efter Indholdet af sin Accept.

REGRES FOR MANGLENDE ELLER IKKE BETRYGGENDE ACCEPT. *Veksleretten* medfører baade Rettigheder og Forpligtelser. Enhver, hvis Navn uden særlige Betingelser findes paa Vekselen, og som altsaa fuldt ud er indtraadt i Vekselsforholdet, er delagtig i disse Rettigheder og Forpligtelser; kun Acceptanten har ingen Rettigheder, men alene den Forpligtelse at indfri Vekselen ved Forfaldstid.

Veksleretten medfører først og fremmest Adgang til en særlig *hurtig Retsforfølgning*. De nærmere Regler med Hensyn til Retsforfølgningen i Vekselsager er fastsatte i Lov 28. Maj 1880. I Vekselsager finder ingen Forligsmægling Sted uden med begge Parters Samtykke. I Regelen kan der ikke gives indstævnte mere end 8 Dages Udsættelse til at fremme sit Tilsvær, og Dom skal, undtagen i særlige Tilfælde, afsiges senest 8 Dage efter Sagens Optagelse til Doms.

Modfordringer kan kun undtagelsesvis fremsættes. Af *Indsigelser i Realiteten* er der kun to Slags, som den sagsøgte under Vekselsproceduren kan gøre gældende, nemlig:

1. saadanne, som gaar ud paa, at den sagsøgte, den Gang han gav sin Underskrift, ikke var mægtig (Tvang) og myndig til at indgaa en Vekselsforpligtelse, eller at Underskriften er falsk, eller at Veksels Indhold senere er blevet forfalsket;

2. saadanne, som angaar selve Veksels Indretning og Indhold, eller Veksels omgangen, eller andre Betingelser, som Vekselloven har foreskrevet for at kunne gøre Veksleretten gældende

Alle andre Indsigelser maa forbeholdes under Vekselsproceduren for derefter eventuelt at gøres gældende under et senere Erstatningssagsmaal.

Hvad angaar det *indbyrdes Retsforhold* mellem de forskellige Personer, hvis Navn findes paa Vekselen, da kan det i de store Træk betegnes saaledes, at enhver har Rettighed mod alle sine Formænd og Forpligtelse mod alle sine Eftermænd. Rækkefølgen gaar fra Trassenten som første Mand gennem Remittenten og alle Endossenterne ned til den sidste Endossatar.

Regresretten er da den Vekselsejeren tilkommende Ret, ifølge hvilken han kan gaa tilbage til sine Formænd og kræve, at de holder ham skadesløs i det Tilfælde, at Trassaten nægter enten Accept eller Betaling. Vekselsejersens Krav kan enten gaa ud paa Betaling (Betalingsregres) eller i visse Tilfælde paa, at der stilles ham Sikkerhed for Beløbet (Sikkerhedsregres). Om Regres for manglende Betaling vil der blive talt nedenfor; her omhandles Regres for manglende eller ufuldstændig Accept.

Hvis Trassaten *ikke accepterer* inden den lovbestede Frist, eller hvis han *kun accepterer for en Del af Vekselsummen*, kan Vekselsejeren optage Protest (hvorum nærmere ndfr.). Derefter er han berettiget til straks hos enhver af sine Formænd (enten hos en af Endossenterne eller hos Trassenten) mod Protestens Udlevering at *kræve Betaling* af henholdsvis hele Vekselsummen eller det ikke accepterede Beløb, dog med Fradrag af 5 % p. a. Rente for Veksels tilbagestaaende Løbetid. Tillige kan han gøre Fordring paa de ved Acceptens Nægtelse eller Mangelfuldhed forvoldte Omkostninger samt paa $\frac{1}{3}$ % Provision (§ 29). I øvrigt kommer her de Regler angaaende Notifikationspligt o. s. v. til Anvendelse, som i det hele gælder, naar der søges Betalingsregres (se S. 694—695).

I Stedet for at kræve Betaling straks staaer det Vekselsejeren frit for mod Protestens Udlevering at forlange, at der *stilles Sikkerhed* for Betaling til Forfaldstid af Vekselsummen eller det ikke accepterede Beløb tilligemed de forvoldte

Omkostninger (§ 25). Om Protestens Optagelse skal der gives Notifikation (S. 694). Hvis Kravet om Sikkerhedsstillelse ikke fyldstgøres, kan der straks foretages Arrest (S. 237) hos den paagældende. Fogeden maa i saadant Tilfælde, ligesom ellers naar Arrest begæres i Vekselsager, ikke affordre den, der begærer Arresten foretagen, nogen Sikkerhed, med mindre den, hos hvem Arresten skal foretages, fremsætter nogen af de ovenfor (under 1. og 2.) omtalte Indsigelser; Arresten skal i øvrigt ligesom al anden Arrest straks forfølges ved Anlæg af Sag mod den, hos hvem Arresten er foretagen (L. 28. Maj 1880 § 9).

Den Endossent, af hvem Vekselejereren saaledes har krævet enten Betaling eller Sikkerhed, har derefter den samme Ret til, paa de samme Vilkaar og under Iagttagelse af de samme Betingelser, at kræve Betaling eller Sikkerhed hos enhver af sine Formænd, og saaledes fremdeles opefter, indtil Trassenten er naaet (§ 26). Den en Gang stillede Sikkerhed gælder ogsaa til Fordel for Sikkerhedsstillerens øvrige Eftermænd, naar de fordrer det. Ingen af Eftermændene kan forlange, at der skal stilles yderligere Sikkerhed, med mindre det paavises, at den stillede Sikkerhed er utilstrækkelig (§ 27).

Ligesom det staaer Vekselejereren frit for at kræve ikke Sikkerhed men Betaling, saaledes staaer det ogsaa Vekselskyldneren frit for, naar der afkræves ham Sikkerhed, da at indfri Vekselen straks i Stedet for at stille Sikkerhed (§ 29).

Der kan nu indtræde det Tilfælde, at Trassaten efter Protesten erklærer sig villig til at *acceptere Vekselen for dens hele Beløb*. Hvis da Trassaten tillige betaler de ved den manglende Accept forvoldte Omkostninger, kan Præsidenten ikke nægte at modtage Accepten, saafremt Vekselen endnu er i hans Besiddelse. Dermed bortfalder da ogsaa Retten til at kræve Sikkerhed; hvis Sikkerhed allerede er stillet, bliver den at tilbagelevere (§ 28).

Den stillede Sikkerhed skal naturligvis tilbagegives, naar Vekselen endelig indfris, eller Vekselsforpligtelsen paa anden Maade ophører. Desuden skal den tilbagegives, hvis der ikke inden 1 Aar efter Veksels Forfaldsdag er rejst Sag til dens Betaling mod den, som har stillet Sikkerheden (§ 28).

Saafremt *Acceptanten* inden Forfaldstid kommer under *Konkurs* eller ved en Eksekution findes at mangle Midler til at betale sin Gæld, eller han — hvis han er Handlende — har standset sine Betalinger, og han ikke efter Opfordring stiller Sikkerhed for Veksels Indfrielse ved Forfaldstid, er Veksels Ejer og Endossenter efter optagen Protest (*Sikkerheds-Protest*) berettigede til at kræve Sikkerhed stillet af deres Formænd i Overensstemmelse med de foranstaaende Regler. Underretning om Protesten skal gives ligesom ved Protest for manglende Betaling, se ndfr. (§ 30).

VEKSELENS FORFALDSTID OG BETALING. Vekselen skal indfris paa *Forfaldsdagen*; de tidligere saakaldte *Løbedage (Respitdage)* er bortfaldne (§ 31). — Ogsaa de fleste andre Landes Veksellove har afskaffet Løbedage. Dog er Løbedage endnu bibeholdt i England (3 »days of grace«, undtagen naar Vekselen er betalbar ved Forevisning) og i Rusland.

Forfaldsdagen er:

1. ved Veksler, der lyder paa Betaling *ved Sigt* (a vista), selve Forevisningsdagen. En a vista Veksler skal forevises til Betaling indenfor de samme Frister, som er fastsatte for en Efter-Sigt-Veksels Forevisning til Accept, se S. 689 (§§ 32, 19);

2. er Forfaldstiden bestemt til *Begyndelsen af en Maaned*, skal Vekselen indfris paa Maanedens første Dag; ved *Midten* af en Maaned forstaas Maanedens 15. Dag, ved *Slutningen* af en Maaned dens sidste Dag (§ 33);

3. er Forfaldstiden bestemt til et *vist Antal Dage efter Udstedelsen* eller *efter Sigt*, medregnes ikke Udstedelses- eller Forevisningsdagen; en halv Maaned regnes lig 15 Dage; lyder Betalingstiden paa en eller flere hele Maaneder og en halv Maaned, bliver den halve Maaned at regne sidst (§ 33). Skal Forfaldsdagen regnes efter *Uger, Maaneder* eller *Aar*, anses den Dag som Forfaldsdag, der ved sit Navn i Ugen eller sit Tal i Maaneden svarer til den, hvorfra Tidsregningen begynder; findes ingen tilsvarende Dag i Slutningsmaaneden, anses dennes sidste Dag som Forfaldsdag (§ 90). Altsaa f. Eks.: Naar Vekselen lyder paa »1 Uge fra Dato« og er udstedt en Mandag, bliver Forfaldsdagen næste Mandag; ved »8 Dage fra Dato«, udstedt den 3dje, er Forfaldsdagen den 11te; ved »3 Maaneder fra Dato«, udstedt 1. Maj, er Forfaldsdagen 1. August; ved »1 Maaned fra Dato«, udstedt den 30. Januar, er Forfaldsdagen den 28. eller 29. Februar; ved »1½, Maaned fra Dato«, udstedt den 20. Marts, er Forfaldsdagen den 5. Maj; o. s. fr.

Som almindelig Regel gælder dernæst, at hvis Forfaldsdagen indtræffer paa en *Søndag* eller anden almindelig *Helligdag*, anses næste Søndag som Forfaldsdag. Det tilsvarende gælder i øvrigt om Tiden for Foretagelsen af enhver anden vekselretlig Handling, ligesom ogsaa Vekselduplikater, Accepter o. s. v. kun kan forlanges paa en Søndag (§ 91).

Er Vekselen udstedt paa et Sted, hvor der benyttes Tidsregning efter *gammel Stil*, skal Tidsbestemmelserne i Vekselen anses for givne efter denne Stil, naar ikke andet fremgaar af Vekselen (§ 34).

Naar Vekselen lyder paa en *fremmed Møntsort* (§ 35), opstaar Spørgsmaalet om dennes Omregning i dansk Mønt. Hovedregelen er, at Vekselen skal betales i den Møntsort, hvorpaa den lyder, og har Trassenten udtrykkelig, f. Eks. ved Ordet »effektiv« el. lign., foreskrevet, at Betalingen skal ske i den Mønt, hvorpaa Vekselen lyder, maa Trassaten efterkomme dette. Men i modsat Fald kan Betalingen erlægges i indenlandsk Mønt, omregnet efter den Kurs, hvortil paa Betalingstiden avista Veksler i den fremmede Møntsort købes paa Betalingsstedet »eller paa nærmeste indenlandske Vekselsplads«. Loven siger »kan«, ikke »skal«; Trassaten har derfor Valget mellem at betale i fremmed eller i indenlandsk Mønt, og det Tilfælde forekommer derfor ogsaa, at han vælger det første, fordi han ofte kan købe fremmed Metal billigere end til avista Vekselskurs.

I øvrigt er Bestemmelsen om den Kurs, hvortil avista Veksler »købes«, noget vag. Her i Landet findes ingen anden Vekselsplads end København, og paa Københavns Børs noteres kun Salgskurser for avista Veksler paa visse udenlandske Pladser (Hamborg, Paris, Antwerpen, London, Amsterdam, Skt. Petersborg, Helsingfors, New-York). De Kurser, hvortil der kan købes, kan undertiden ogsaa afvige noget fra de officielt noterede Salgskurser.

Omregningskursen kan for øvrigt være forud fastsat i Vekselen af Trassenten. Men det bliver da Trassatens Sag, om han vil acceptere efter denne Kurs eller ikke. Hvis omvendt Trassaten i Accepten fastsætter den Kurs, hvortil han vil indløse Vekselen, er en saadan Paategning uden Betydning (§ 22).

Forpligtelsen for Acceptanten til at indfri Vekselen er ingenlunde ophævet, fordi Vekselen ikke bliver præsenteret paa Forfaldsdagen. Men hvis han ikke indfrir den forfaldne Veksels ved Forevisningen, maa han svare 6% pro anno Rente fra Forevisningsdagen foruden fuld Erstatning for de Vekselejerens ved Forhalingen forvoldte Omkostninger. Skal Betalingen ske efter Vekselskurs, og Kursen er falden efter Vekselsens Forevisning, beregnes den Kurs, som gjaldt paa Forevisningstiden; hvis derimod Vekselejeren er Skyld i Forhalingen, beregnes ikke højere Kurs end den, der gjaldt paa Forfaldsdagen (§ 36).

Vekselejeren maa ikke vægre sig ved at modtage Afdrag paa Vekselsummen. Afdraget bliver at afskrive paa Vekselen, hvilken Ihændehaveen beholder; tillige kan Vekselskyldneren forlange en Afskrift af Vekselen, hvorpaa der er givet særskilt Kvittering for det betalte Beløb. Betaler Trassaten fuldt ud, skal Vekselen udleveres ham i kvitteret Stand; ellers er han ikke pligtig at betale (§§ 37, 38).

Ret til at indkassere Vekselen ved Forfaldstid tilkommer Vekselsens Ihændehaber, saafremt han i Henhold til Teksten og Endossementerne fremtræder som Vekselsens Ejer. Den, som indfrir Vekselen, er ikke forpligtet til at prøve Endossementernes Ægthed; ved Betalingen frigøres han for sin Vekselsforpligtelse, selv om det bagefter viser sig, at der har været falske Endossementer paa Vekselen, dog selvfølgelig kun under den Forudsætning, at han selv har været i god Tro og ikke mod bedre Vidende har betalt til en uberettiget (§ 39). — Derimod maa han vel vogte sig for at indfri Vekselen før *Forfaldsdagen*; thi hvis det da senere skulde vise sig, at han har betalt til en uretmæssig Ihændehaber, bliver han ansvarlig for al deraf følgende Skade.

REGRES PAA GRUND AF MANGLENDE BETALING. En af de Ting, hvorover selv Forretningsmænd meget ofte er uklare, er Spørgsmaalet om, i hvilke Tilfælde det er nødvendigt at optage Protest for at bevare sin fulde Vekselsret.

Hvad angaar *Protest for manglende eller ufuldstændig Accept* (*de non acceptatione*), da er Spørgsmaalet allerede besvaret ovenfor (S. 689). Protest er her kun paabudt i to Tilfælde, idet nemlig 1) domicilerede Veksler, paa hvilke Trassenten ikke har opgivet, hvem der skal erlægge Betalingen paa det andet Sted, skal protesteres før Forfaldsdag, og 2) a viso Veksler skal, ikke blot i Mangel af Accept, men ogsaa naar Accepten ikke bliver dateret, protesteres inden Forevisningsfristens Udløb. I alle andre Tilfælde behøver Vekselejerens ikke for at bevare sin Vekselsret at optage Protest for manglende Accept; han kan, hvis han vil,

afvente Forfaldsdagen og da eventuelt optage Protest for manglende Betaling. Hvis han imidlertid straks vil holde sig til sine Formænd — hvad han i Regelen vil — maa han optage Protest for manglende Accept. Dog hvis han er opfordret til ikke at optage Protest (§ 42, se ndfr.), kan han ogsaa uden at have optaget Protest søge Betalingsregres, men ikke Sikkerhedsregres (S. 691).

Hvad dernæst angaar *Protest for manglende Betaling (de non solutione)*, da er Hovedregelen den, at for at kunne bevare sin Regres for manglende Betaling mod *Trassenten* og *Endossenterne*, skal Vekselejerer forevise Vekselen til Betaling for Trassaten, og hvis han ikke erholder fuld Betaling, skal han optage Protest for den manglende Betaling. Forevisningen og Protesten kan selvfølgelig ikke ske før Forfaldsdag og skal ske senest paa anden Søndag efter denne. En Veksel, som f. Eks. forfalder om Fredagen, skal altsaa, for at Vekselretten mod Trassenten og Endossenterne kan bevares, protesteres senest den følgende Mandag (hvis denne er en Søndag), idet Søndagen ikke medregnes (§ 41). Om Stedet og Klokkeslettet for Vekselsens Præsentation (§ 89), se S. 701. Er Vekselen domicileret, skal den forevises paa Betalingsstedet for Domiciliaten, eller, hvis en saadan ikke er nævnt, for Acceptanten selv. Opnaas der ikke Betaling, eller kan den paagældende ikke træffes, skal der optages Protest paa Betalingsstedet (§ 43).

Fra den anførte Hovedregel gives der nogle *Undtagelser*. I følgende Tilfælde er det for at bevare Regresret mod Trassent og Endossenter *ikke* nødvendigt, at der optages Protest for manglende Betaling:

1. hvis der allerede forud er optaget Protest for manglende Accept, samt derhos Vekselen er indfriet i Henhold til § 29, eller der i Henhold til samme Paragraf er rejst Sag til dens Betaling, jfr. S. 691 (§ 41).

2. hvis Trassenten har vedføjet en Opfordring til ikke at optage Protest, f. Eks. ved Tilføjelse af Ordene »uden Protest«, »uden Omkostninger« el. desl. En saadan Opfordring fritager ikke fra Forpligtelsen til i rette Tid at forevise Vekselen til Betaling; paastaar Vekselkyldneren, at Forevisning ikke har fundet Sted i rette Tid, paahviler det ham at bevise det, og han er ikke fritagen for at erstatte Protestomkostningerne, naar der uanset Opfordringen dog optages Protest (§ 42). Hvis det ikke er Trassenten, men en af Endossenterne, som til sit Endossement har vedføjet en Anmodning om ikke at optage Protest, gælder Fritagelsen for at optage Protest kun for hans Vedkommende, og Vekselejerer maa alligevel i rette Tid optage Protest, hvis han vil bevare Regresretten overfor de andre Endossenter og Trassenten.

Med Hensyn til Stillingen overfor *Acceptanten* er Hovedregelen den, at det, for at bevare Vekselretten overfor ham, ikke er nødvendigt, hverken at forevise Vekselen til Betaling eller at optage Protest (§ 44). Optagelse af Protest er derfor i det hele unødvendig, naar Vekselsens Ihændehaber overhovedet kun agter at holde sig til Acceptanten, altsaa naar Trassenten selv er Ihændehaven, eller naar Ihændehaven er Trassentens Fuldmægtig, der har Vekselen til Inkassation for Trassentens Regning. — Kun i eet Tilfælde er det nødvendigt at optage Protest for at bevare sin Vekselret mod Acceptanten, nemlig naar Vekselen er domicileret, og Betalingen skal ske ved en anden end Acceptanten, uden at der er vedføjet Opfordring om ikke at protestere; hvis Vekselejerer i dette Tilfælde forsømmer at optage Protest, taber han Vekselretten ogsaa mod Acceptanten (§ 43). — Vekselretten kan naturligvis desuden tabes ved Præskription (S. 699).

Foruden Forpligtelsen til at iagttage Forskrifterne angaaende Vekselsens Forevisning og Optagelsen af Protest paahviler der endvidere Vekselsens Ihændehaber den saakaldte *Notifikationspligt* (§§ 45—47, jfr. § 42). Ved Notifikation forstås en skriftlig Underretning, som skal gives

a) naar der er optaget Protest enten for manglende eller ikke betryggende Accept eller for manglende Betaling (§§ 20, 30, 45);

b) naar der ifølge Opfordring (»uden Protest« el. desl.) ikke er optaget Protest, men Betaling er begæret — enten til Forfaldstid eller før Forfaldstid i Henhold til § 29 (S. 691) — og ikke har været at erholde (§ 42).

Skriftlig Underretning herom skal Ihændehaven give den nærmeste af sine Formænd, ved hvis Navn paa Vekselen der findes anført Stedbetegnelse. Den Endossent, ved hvis Navn der ikke findes Stedbetegnelse, har ikke Krav paa Notifikation; for at sikre sig eventuel Underretning er det derfor Skik, at man ved Endossement tilføjer Sted (og Dato). Den skriftlige Meddelelse skal være indleveret til Posten inden to Søndage efter Protestdagen eller Forevisnings-

dagen; Postattest gælder som Bevis for rettidig Indlevering, og det er derfor rigtigst at give Underretningen i anbefalet Brev. Hvor der ikke gaar Post, skal Underretningen afsendes paa anden forsvarlig Maade.

Den Endossent, som modtager Notifikationen, er forpligtet til at lade Underretningen gaa videre til sin nærmeste Formand ganske i Overensstemmelse med de anførte Regler, og saaledes fremdele hele Rækkefølgen igennem. Naar Trassenten modtager Underretning om, at en domicileret Veksel er protesteret hos Domiciliaten, er han forpligtet til derom at underrette Acceptanten.

Følgen af, at man forsømmer at give den foreskrevne Notifikation, er — i Modsætning til Undladelse af at optage Protest — ikke den, at Vekselretten fortabes. Derimod medfører Forsømmelsen dels, at man skal tilsvare sine Formænd den Skade, som ved Forsømmelsen er forvoldt dem, dels at man ikke kan afkræve dem Godtgørelse for Udgifter, men kun fordrø Vekselsummen med Tillæg af 5% aarlig Rente fra den Dag, Sag til Betaling rejses.

De hos os tidligere gældende Regler om Notifikationspligten var langt strengere end de nuværende. Ifølge vor tidligere Lovgivning skulde man give Underretning til enhver af sine Formænd, overfor hvem man vilde bevare sin Regresret, og Forsømmelse medførte Tab af Vekselretten overfor den vedkommende.

Naar man har med udenlandske Vekselskyldnere at gøre, bør man for Sikkerheds Skyld altid give Notifikation.

Med Hensyn til *Regresretten* gælder i øvrigt følgende *yderligere Bestemmelser*.

Enhver Vekselskyldner kan forlange sig den protesterede Veksel udleveret i kvitteret Stand tilligemed Protesten mod at betale Vekselsummen med Renter og Omkostninger (§ 48).

Regressøgmaal for manglende Betaling kan paa een Gang rejses mod flere eller mod alle Vekselskyldnere eller særskilt mod en hvilken som helst af dem. Vekselejerer er aldeles ikke bunden hverken ved Endosserenternes Rækkefølge eller ved det Valg, han en Gang har gjort. Er Trassentens eller en Endossents Navn udstroget af Vekselejerer eller med hans Samtykke, er den paagældende tillige med alle sine Eftermænd fri for Vekselsansvar (§ 49).

I Tilfælde af Regres paa Grund af manglende Betaling kan Vekselejerer forlange: den ubetalte Vekselsum med 6% p. a. Rente fra Forfaldsdagen, Erstatning for Protestomkostninger, Porto og andre nødvendige Udgifter, samt desuden $\frac{1}{3}\%$ Provision af Vekselsummen. Lyder Vekselen paa udenlandsk Mønt, og Kursen er falden siden Forfaldsdagen, skal der betales efter den Kurs, som da var gældende (§§ 50, 51). Den Endossent, der indfirir Vekselen, har overfor sine Formænd atter Regreskrav paa hele det saaledes betalte Beløb med yderligere Tillæg af 6% Rente fra Betalingsdagen, samt af egne nødvendige Udgifter og $\frac{1}{3}\%$ Provision; Provisionernes samlede Sum kan dog ikke løbe op til over 2% af Vekselsummen (§ 52).

Regresfordringen kan inddrages ved en ny Veksel, der trækkes paa den, hos hvem Betalingen søges; i saa Fald kan der til Fordringens øvrige Beløb endvidere lægges Mæglerkurtage for denne Veksels Salg samt Stempelafgift. En saadan Veksel kaldes *Recambioveksel*, *Modveksel*. Den skal trækkes a vista og kan kun trækkes umiddelbart paa Vekselskyldneren (*a drittura*), altsaa ikke paa Tredjemand for Vekselskyldnerens Regning (§ 53).

Den, mod hvem Regresfordring gøres gældende, er ikke forpligtet til at betale, med mindre han faar Protesten og en kvitteret Regning over det, som han betaler (*Returregning*), udleveret tilligemed Vekselen (§ 54).

Enhver Endossent, som har fyldestgjort en af sine Eftermænd, kan udstryge sit eget og de efterfølgende Endosserenter (§ 55).

NØDSADRESSE og **INTERVENTION** tjener til at afværge de Ubehageligheder og Omkostninger, som bliver Følgen, naar Trassaten enten nægter Accept eller ikke indfirir Vekselen.

En *Nødsadresse* er en Paategning paa Vekselen, hvorved der for det Tilfælde, at Trassaten ikke skulde acceptere eller betale Vekselen, rettes en Anmodning til en anden (*Nødsadressaten*) om at træde i Trassatens Sted. En Nødsadresse kan paaskrives Vekselen saavel af Trassenten som af enhver senere Ejer af Vekselen; naar da Nødsadressaten træder til, sker det for dens Regning, som har paategnet Nødsadressen. Det er ikke ualmindeligt, at Bankierveksler, der lyder paa større Beløb, og som er trukne paa store Bankpladser, forsynes med Nødsadresse; derimod er det sjældent Tilfældet med Veksler, der trækkes mod Vareafskibninger.

Intervenient kaldes den, der træder til af sig selv og tilbyder, at han for Regning — eller, som det udtrykkes, »til Ære for« — Trassenten eller en af Endossenterne vil acceptere eller indfri en nødlidende Veksel.

I begge Tilfælde indtræder den paagældende — enten Nødsadressaten eller Intervenienten — ved at acceptere fuldstændig i *en Acceptants vekselretlige Forpligtelser*, dog kun overfor *dens* Eftermænd, for hvis Regning han har accepteret (§ 60); disse samme Eftermænd taber Retten til Regres i Anledning af den manglende (eller ikke betryggende) Accept, hvorimod Regresretten selvfølgelig bibeholdes af den, for hvis Regning Accepten er given, og af hans Formænd (§ 61).

Paa den anden Side ligger det i Sagens Natur, at Nødsadressaten eller Intervenienten ved at indfri Vekselen med Renter og Omkostninger indtræder i *Vekselejerens Ret* mod den, for hvis Regning han har betalt, saavel som mod dennes Formænd og mod Acceptanten. Men han maa sørge for at faa Vekselen og Protesten udleverede med Paategning om, for hvis Regning han betaler, da det ellers anses, som om han har betalt for Trassentens Regning, hvorved han kun faar Regres til denne og til Acceptanten (§ 63, jfr. § 58).

I øvrigt gælder følgende Bestemmelser.

Naar en Veksel er bleven protesteret for manglende eller ikke betryggende Accept, skal der, inden der kan søges Regres paa Grund af denne Protest, være afkrævet Nødsadressaten (eller Nødsadressaterne) Accept og, hvis den nægtes, være optaget Protest ogsaa hos ham (eller dem). Denne Forpligtelse gælder dog kun, for saa vidt Nødsadressaten bor paa Betalingsstedet (eller paa Forevisningsstedet i det Tilfælde, som er omtalt i § 18, S. 689), idet Vekselejeren ikke er forpligtet til at søge Accept paa forskellige Steder. Hvis der er flere Nødsadressater, som er villige til at acceptere, skal den have Fortrinnet, ved hvem de fleste Vekselskyldnere befris (§ 56).

Naar det viser sig, at ingen af Nødsadressaterne vil acceptere, og naar der er optaget Protest hos dem, kommer det Tidspunkt, da en Intervenient kan træde til. Enhver kan være Intervenient, saaledes Trassaten, en Endossent, Ihænderhaveren eller en helt udenforstaaende Person. Men medens Vekselejeren allerede derved, at han modtager en Veksel med paategnet Nødsadresse, indvilliger i eventuelt at nøjes med Nødsadressatens Accept, er han derimod ikke forpligtet til at modtage en Intervenients Accept, undtagen naar det er Trassaten, der optræder som Intervenient. Det vil let indses, at der kan være Tilfælde, hvor Trassaten nægter at acceptere i Egenskab af Trassat (f. Eks. hvis han ikke anerkender at skyldte Beløbet), medens han dog af Hensyn enten til Trassenten eller til en af Endossenterne er villig til at acceptere som Intervenient, i hvilken Egenskab han faar Vekslet imod de paagældende. Skulde det ske, at der samtidig med, at der melder sig en Intervenient, tillige tilbydes Accept af en Nødsadressat, ved hvem lige saa mange Vekselskyldnere befris, skal der gives Nødsadressatens Fortrinnet (§ 57). Hvis Intervenienten tilbyder ikke Accept, men Betaling til Ære for en af Vekselskyldnerne, er Vekselejeren pligtig at modtage Betalingen, og vægrer han sig derved, taber han sin Regres mod enhver Vekselskyldner, som vilde være bleven befriet ved Betalingen (§ 62).

Nøds- eller Interventionsaccept skal ligesom almindelig Accept tegnes paa selve Vekselen. Dog hvis original Nødsadresse eller originalt Endossement findes paa en Kopi, kan ogsaa Accept efter Adressen eller til Ære for Endossenten tegnes paa Kopien. Hvis det ikke af selve Accepten eller af denne i Forbindelse med en Nødsadresse fremgaar, for hvis Regning den er given, skal den anses som meddelt for Trassentens Regning (§ 58).

Den, der accepterer som Nødsadressat eller Intervenient, er berettiget til mod Godtgørelse af Protestomkostningerne at faa den for manglende eller ikke betryggende Accept optagne Protest udleveret, forsynet med Paategning om hans egen Accept og om Tiden, da den meddeltes. Senest anden Søndag efter Protestdagen skal han med Posten eller, hvor Post ikke gaar, paa anden forsvarlig Maade oversende Protesten til den, for hvis Regning han har accepteret; undlader han dette, svarer han til Skaden, jfr. S. 695 (§ 59).

Er en Veksel protesteret for manglende Betaling, og den er forsynet enten med Nødsadresse eller med Interventionsaccept lydende paa Betalingsstedet, skal Vekselen tilligemed Protesten senest den anden Søndag efter Forfaldsdagen foreses til Betaling, og hvis Betaling ikke faas, protesteres hos samtlige Nødsadressater og hos Interventionsacceptanten. Forsømmes dette, taber Vekselejeren sin Regres mod enhver Vekselskyldner, som vilde være bleven befriet ved Betalingen (§ 62).

Tilbyder flere sig at betale efter Protest, har den Fortrinnet, ved hvem de fleste Vekselkyldnere befrires. Den, som træder til med Betaling, uagtet det af Vekselen eller Protesten fremgaar, at en anden, som havde tilbudt Betaling, var nærmere berettiget til Vekselsens Indløsning, har ingen Regres mod de Vekselkyldnere, som vilde være blevne befriede, hvis den anden havde betalt (§ 64). Den Nødsadressat eller Intervenant, som har accepteret Vekselen, men som hindres i at betale derved, at en anden indfrir Vekselen, er berettiget til af denne at erholde en Provision af $\frac{1}{3}\%$ (§ 65).

VEKSELDUPLIKATER og VEKSELKOPIER. En Veksel kan udstedes i flere originale Eksemplarer, hvilke da kaldes *Duplikater*. Duplikater kan kun udfærdiges af Trassenten, og hvert Eksemplar er efter vor Stempellov stempelpligtigt. En *Kopi* af Vekselen kan derimod udfærdiges af enhver Vekselejer og er efter vor Lovgivning stempelfri. Saavel Duplikat som Kopi er transportable. Hovedhensigten med Duplikater er at sikre Vekselsens Fremkomst og Honorering navnlig paa lange Afstande; Hensigten med at tage en Kopi er at kunne fremsende selve Vekselen til Accept og dog samtidig at kunne disponere over den gennem Endossement af Kopien.

Hvad først angaar *Duplikater*, maa det vel erindres, at naar en Veksel udstedes i flere Eksemplarer, maa man sørge for, at hvert enkelt i selve Teksten angiver sin Orden som første, andet, tredje o. s. v. (almindelig betegnet ved *Prima*, *Secunda*, *Tertia* o. s. v.), medens de i øvrigt er enslydende. Hvis Eksemplarerne ikke er saaledes betegnede, gælder ethvert af dem som en selvstændig, i eet Eksemplar udstedt Veksel, en »Solaveksel« (§ 66). Det maa dog bemærkes, at det ikke er Handelsskik at betegne en trasseret Veksel som Solaveksel, selv om den kun udstedes i eet Eksemplar; det først trukne Eksemplar betegnes ordentligvis som Prima-Veksel uden Hensyn til, om der udstedes en Secunda eller ej. Betegnelsen Sola-Veksel benyttes derimod ved Udstedelsen af egne Veksler (§ 701).

Enhver Vekselejer er mod Godtgørelse af Omkostningerne (Stempel, eventuelt Porto) berettiget til at forlange Duplikater af Vekselen. Et saadant Forlangende kan han enten rette direkte til Trassenten eller ogsaa til sin umiddelbare Formand, i hvilket sidste Tilfælde Anmodningen maa passere videre gennem alle Endossenter, indtil den naar Trassenten. Paa Duplikaterne er Endossenterne pligtige til efter Rækkefølgen at gentage Endossementerne (§ 67). Denne Bestemmelse har særlig Betydning i det Tilfælde, at en Veksel er bortkommen. — Hvis en trasseret Veksel skulde være betegnet som »Sola-Veksel«, maa man ved at tilbagelevere dette Eksemplar kunne forlange en Prima-Veksel med Duplikater i Stedet.

Alle de saaledes udstedte Eksemplarer har fuldstændig samme Gyldighed. Naar Eksemplarerne afsendes i forskellige Breve, kan det Eksemplar, som først ankommer til Bestemmelsesstedet, præsenteres til Accept eller Betaling, og naar eet Eksemplar er indfriet, er de øvrige ugyldige. Da Trassaten kun skal betale Vekselen een Gang, maa han naturligvis vogte sig for at acceptere mere end eet Eksemplar; gør han det alligevel, er han bunden til at indfri ethvert Eksemplar, som er forsynet med hans Accept. Paa samme Maade maa en Endossent, der har transporteret Duplikater til forskellige Personer, saavel som de senere Endossenter paa disse Duplikater svare for ethvert efter Indfrielsen løbende Eksemplar, hvorpaa deres Endossement findes (§ 68).

Den i Praxis almindelige Affattelsesmaade, naar der f. Eks. er udstedt 3 Eksemplarer af Vekselen, er denne: I Prima-Vekselen staar der f. Eks. »Tre Maaneder fra Dato behager De at betale denne Prima-Veksel (Secunda og Tertia ikke) til Herr o. s. v.«; i Secunda-Vekselen sættes da: »Tre Maaneder fra Dato behager De at betale denne Secunda-Veksel (Prima og Tertia ikke) til Herr o. s. v.«; og i Tertia-Vekselen sættes: »Tre Maaneder fra Dato behager De at betale denne Tertia-Veksel (Prima og Secunda ikke) til Herr o. s. v.«. De indskudte Parenteser forlanges ikke af Loven og er i og for sig overflødige; men disse Formler benyttes næsten altid i Praxis.

Omgangen med Vekselduplikater bør i det hele foregaa med stor Akkuratesse, idet mange er ængstelige ved at købe Veksler, hvoraf der er udstedt Duplikater, ja endog afslaa Købet af Bankveksler, med mindre alle de udstedte Eksemplarer leveres samtidig, da den af dem, som først præsenteres, bliver den virkelig gældende, medens de andre bliver ugyldige.

Hvis et af Eksemplarerne sendes til Accept, skal der, naar et andet Eksemplar endosseres, bemærkes paa dette, hos hvem det til Accept sendte Eksemplar beror. Dette sker f. Eks. ved følgende Ord, der sættes paa Foden af Vekselen:

»Prima til Accept hos Herrer N. N. & Co. London.« Den, der har det accepterede Eksemplar i Forvaring (N. N. & Co.) er pligtig at udlevere det til den retmæssige Vekslejer, d. v. s. den, der er legitimeret som saadan ved det endosserede Eksemplar (§ 69, jfr. § 39). Hvis Udlevering nægtes, maa Duplikatets Ihænde-haver godtgøre ved Protest, at han ikke har kunnet faa det omtalte Eksemplar udleveret, og at han heller ikke har kunnet faa Duplikatet accepteret eller betalt; først da kan han gøre sin Regresret gældende (§ 70).

Udstedelsen af Duplikater forekommer meget sjældent ved Veksler, der ikke er bestemte til at gaa ud over Landets Grænser. Hyppigst benyttes de i den oversøiske Vekselsomsætning.

Hvad dernæst angaar *Vekselkopier*, ligger det i Sagens Natur, at Kopien skal være nøjagtig lig Originalen. Den skal indeholde Afskrift ogsaa af de allerede paa Vekselen værende Endossementer og øvrige Paategninger. Fremdeles skal det udtrykkelig bemærkes, hvor langt Afskriften gaar (»Hertil Kopi«), saa at det kan ses, hvor de originale Endossementer begynder, ligesom det ogsaa skal være anført, hos hvem Originalvekselen findes, f. Eks. »Original til Accept hos Herrer N. N. & Co., London« (§ 71).

Reglerne for Forpligtelsen til at udlevere Originalen er ganske som ved Duplikater. Men da Kopien kun kan faas betalt, naar man tillige har Originalen i Hænde, vil Modtagelsen af en Kopi bero paa den Tillid, man nærer til den Person, af hvem man modtager den. Hans Navn maa være Borgen for, at Kopien i Virkeligheden stemmer med Originalen. Ejeren af en Vekselkopi, hvem Originalen af en eller anden Grund ikke kommer i Hænde — lad være, at den slet ikke eksisterer —, har kun Regres mod de Endosserter, hvis originale Endossementer findes paa Kopien. For at kunne gøre denne Regres gældende maa han lade optage Protest for nægtet Udlevering hos den Person, hvem Kopien angiver som Originalens Ihænde-haver (§ 72). Derimod er det til ingen Nytte at optage Protest hos Trassaten, da denne, selv om han har accepteret Vekselen, jo ikke er pligtig at betale Beløbet, med mindre han faar sin Accept udleveret.

BORTKOMNE VEKSLER. Den skandinaviske Veksellov har ikke indført fælles almindelige Regler for de tre Lande angaaende *Mortifikation* af bortkomne Veksler. Vor Veksellov indskrænker sig til at udtale, at en bortkommen Veksel kan blive mortificeret overensstemmende med de om Mortifikation ellers givne Regler (§ 73). Disse Lovgivningens almindelige Regler om Mortifikation er fremstillede ovenfor S. 263—264.

Vekselloven tilføjer dog hertil nogle for Veksler særlige Regler.

Saasnart Mortifikations-Stævningen er lovlig kundgjort, er Trassenten forpligtet til at udstede en ny Veksel. Var den bortkomne Veksel accepteret, er Acceptanten ved Forfaldstid pligtig at betale til den, der godtgør sin Ret til at oppebære Betalingen. Dog skal der i disse Tilfælde stilles Trassenten eller Acceptanten betryggende Sikkerhed, indtil Vekselen er bleven mortificeret, eller deres Ansvar efter den bortkomne Veksel paa anden Maade er ophørt (§ 74).

I de Tilfælde, da Vekselretten fortabes, hvis Vekselen ikke inden en vis Tid forevises eller protesteres, kan Vekslejeeren bevare den ham i § 74 mod Trassenten og Acceptanten givne Ret, naar han inden Protesttidens Udløb lader optage Protest i Anledning af Veksels Tab samt giver Trassenten og Acceptanten Notifikation herom efter de almindelige Regler S. 694 (§ 75). Denne Bestemmelse, der er optagen efter den franske Veksellov, er af Betydning, naar Tiden er saa knap, at det vil blive for sent at afvente Mortifikations-Stævningens Kundgørelse, og hvor det heller ikke kan naas eventuelt at rekvirere et Duplikat af Vekselen. Men der er ikke i disse Tilfælde aabnet Vekslejeeren nogen Adgang til at bevare Vekselretten mod Endosserterne, hvilken saaledes ubetinget gaar tabt, naar Vekselsomgangen paa Grund af Veksels Bortkommen ikke kan iagttages.

En fra vor ældre Ret til Dels afvigende Bestemmelse er efter tysk Forbillede optagen i § 76, der fastsætter, at enhver Ihænde-haver, som besidder Vekselen med formelt lovlig Adkomst (§ 39, se S. 693), skal anses som Vekselsens lovlige Ejer, med mindre det godtgøres, at han ved Erhvervelsen ikke har været i god Tro eller har handlet med grov Ugatsomhed. Dette gælder ikke blot uden Hensyn til, om Vekselen er frastjaalen eller paa anden ulovlig Maade frakommen en tidligere Ejer, men ogsaa — og dette er det nye i vor Ret — uden Hensyn til, om et eller flere Endossementer, hvorpaa den nuværende Ihænde-haver støtter sin Adkomst, er falske (jfr. i øvrigt § 88). Jfr. S. 259—262.

VEKSLERS PRÆSKRIPTION. Medens almindelige Gældsfordringer præskribes efter Forløbet af 20 Aar (S. 266—268), er der fastsat kortere Præskriptionsfrister for Vekselfordringer. Disse Frister er forskellige efter Fordringens nærmere Beskaffenhed.

Vekselfordringen mod en *Acceptant* præskribes i et Tidsrum af 3 Aar, regnede fra Vekselsens Forfaldsdag. Ved avista Veksler regnes Tiden fra Udløbet af den Frist, inden hvilken Vekselen skal være præsenteret til Betaling (§ 32, se S. 692), eller fra Forevisningsdagen, for saa vidt denne ligger tidligere end Fristens Udløb, og for saa vidt den er konstateret ved Protest de non solutione (§ 77).

Vekselejerens Regresfordring mod *Trassenten* og *Endossenterne* (S. 691, 695) præskribes i 6 Maaneder fra Forfaldsdagen, hvis Vekselen er betalbar i Europa undtagen Island og Færøerne, og i 1 Aar fra Forfaldsdagen, hvis den er betalbar udenfor Europa eller paa Island eller Færøerne (§ 78). — Den Regresfordring, som en Endossent, der indfrir Vekselen, har mod Trassenten og de foregaaende Endossenter, præskribes ligeledes i henholdsvis 6 Maaneder eller 1 Aar, eftersom den Endossent, der har indfrirt Vekselen, bor i Europa (ekskl. Island og Færøerne) eller andetsteds; Tiden regnes da fra Betalingsdagen, saafremt han har indfrirt Vekselen uden Rettergang, i modsat Fald fra den Dag, han blev stævnet, eller Vekselfordringen blev anmeldt i hans under offentlig Behandling værende Bo (§ 79).

Præskriptionen afbrydes 1) ved Forkyndelse af Stævning eller 2) ved Vekselfordringens Anmeldelse i Skyldnerens under offentlig Behandling værende Bo eller 3) ved at den, mod hvem der er rejst Søgemaal, indvarsler (tilsiger, stævner) en af sine Formænd for Processens Skyld. Den, der har modtaget saadan Indvarsling, kan 4) afbryde Præskriptionen af Vekselfordringen mod Acceptanten derved, at han ligeledes giver Acceptanten Procesvarsel. — Præskriptionen afbrydes kun i Forhold til den Vekselskyldner, mod hvem en af de nævnte Forholdsregler træffes; men Afbrydelsen virker ikke blot til Fordel for den, der har foretaget Afbrydelsen, men ogsaa for alle hans Formænd. — Har Afbrydelse af Præskriptionen fundet Sted, uden at Vekselsøgmaalet bringes til Afslutning, begynder en ny Præskriptionsfrist — af samme Længde som den tidligere — at løbe fra den Dag, da Sagen sidst foretoges i Retten (§ 84).

Selv om Vekselfordringen præskribes, bevarer Vekselejerer dog en almindelig Gældsfordring overfor den Vekselskyldner, som ved Fordringens fuldstændige Bortfalden vilde blive beriget paa hans Bekostning (§ 93, se S. 701); denne Fordring præskribes efter samme Regler som andre almindelige Gældsfordringer.

FORETAGELSE AF PROTEST. *Protesten* er den Handling, hvorved en offentlig Autoritet bevidner, at Vekselejerer har foretaget et i Loven paabudt Skridt, eller at en af de øvrige i Vekselsforholdet optrædende Personer har undladt at efterkomme en til ham rettet Opfordring. Protest kaldes ogsaa det af vedkommende Autoritet i denne Anledning udfærdigede Dokument. Optagelse af Protest er af Loven paabudt i en Række Tilfælde som Betingelse for, at Vekselretten kan gøres gældende. Disse Tilfælde er allerede nævnte i det foregaaende. De vigtigste er manglende Accept og manglende Betaling (S. 691, 693); men Protest er ogsaa nødvendig i flere andre Tilfælde (jfr. saaledes §§ 30, 70, 72, 75).

Spørgsmaalet om, hvor vidt Protest er nødvendig for en Domiciliat, naar denne selv er Vekselsens Ejer — en saakaldet Deklarationsprotest — besvares i Almindelighed derhen, at Protesten er af Vigtighed for Vekselejerer som Bevis for, at Vekselen paa det paagældende Tidspunkt tilhørte ham og ikke en anden Person, der havde forsmåt Optagelse af Protest. Denne Opfattelse er ogsaa godkendt af forskellige Retter, deriblandt Sø- og Handelsretten i København.

Fremgangsmaaden ved Protestens Foretagelse er ikke ganske ens i de 3 skandinaviske Lande. Vekselloven siger kun, at Protest skal foretages af Notarius publicus eller en anden dertil i Lovgivningen bemyndiget Person, og at Protesten skal indføres i en Protokol (§ 81). De øvrige Bestemmelser findes for Danmarks Vedkommende i L. 28. Maj 1880 § 10. Hvis den Embedsmand, der udfører Notarialforretningerne, ikke i betimelig Tid kan komme til Stede, kan Protesten udføres af to lovfaste Vidner. Men den optagne Protest, ledsaget af selve Vekselen, skal da inden to Søgndage forelægges for vedkommende Embedsmand, indføres i hans Protokol og vedlægges denne; sker dette ikke, har Protesten tabt sin Gyldighed. Mundtlig Rekvisition om Protestens Foretagelse er tilstrækkelig, naar Vekselen tillige overleveres. Da Protesten medfører visse Rettigheder (jfr. S. 691), maa Udskrift af Protestforretningen ikke udleveres til andre end til den, der har rekvireret Protesten.

Protesten skal indeholde (§ 82):

- 1) en fuldstændig og nøjagtig Afskrift af Vekselen eller Vekselkopien med alt, hvad derpaa findes tegnet, saavel paa Forsiden som paa Bagsiden;
- 2) Rekvirentens Begæring eller Paastand;
- 3) det Svar, der gives af den, hos hvem der protesteres, eller Bemærkning om, at intet Svar har været at erholde, eller at han ikke har kunnet træffes;
- 4) Angivelse af Stedet hvor og Tiden naar Protesten sker;
- 5) Underskrift af den, der foretager Protestehandlingen;
- 6) i det Tilfælde, at vedkommendes Forretningslokale eller Bolig ikke er kendt og ikke har kunnet opspørges gennem Politiet, skal dette anføres i Protesten (§ 89, jfr. S. 701).

Om den optagne Protest skal der gøres Bemærkning paa Vekselen eller Vekselkopien.

Begæres der Vekselprotest hos flere Personer paa samme Sted for samme Veksel, behøves der kun een Protestforretning (§ 83).

Protestdokumentet udfærdiges i de forskellige Lande i vedkommende Lands Sprog, hvilket for udenlandske Vekselinteressenter ofte kan være en Gene.

Mod Vekselprotesten er der fra Jurister i Tyskland i den seneste Tid fremkommet mange Indvendinger, og det foreslaas ganske at ophæve den i dens nuværende Form, dels fordi Omkostningerne er for høje, og dels fordi selve Formen er altfor vidtløftig og let giver Anledning til dens Ugyldighed. Det foreslaas, at Præsentationen af en Veksel, i Stedet for at bevises gennem en Notar, skal kunne konstateres gennem ethvert Forretningsbud eller Postbud. Vekselkyldneren, der nægter Accept eller Betaling skulde da foranlediges til at underskrive en simpel, eventuelt vidnefast, Erklæring derom. Noget saadant skal allerede være indført i Belgien, og findes i øvrigt i de skandinaviske Checklove. I Vægningstilfælde skulde han ifalde en Bøde af $\frac{1}{3}$ % af Vekselsummen. Gebyret skulde højst være 1 M. for smaa Veksler og $\frac{1}{2}$ M. for større.

FORHOLDET TIL UDENLANDSK LOV. En Udlændings *Evne til at indgaa Vekselforpligtelser* bedømmes efter hans eget Lands Lov. Men selv om han efter denne er uberettiget dertil, bliver han dog ansvarlig, hvis han her i Landet paatager sig en Vekselforpligtelse og efter den her gældende Ret er i Stand dertil (§ 84, jfr. S. 368—369). Spørgsmaalet har f. Eks. Betydning med Hensyn til Myndighedsalderen, som hos os er 25 Aar (S. 243 ff.), medens den i Sverige, Norge og de fleste andre Lande er 21 Aar. En Vekselforpligtelse, der indgaaes af en svensk eller norsk Mand, som er over 21 Aar, er derfor gyldig. Paa den anden Side, hvis en dansk Mand, der kun er 21 Aar, indgaaer en Vekselforpligtelse i Sverige eller Norge (eller i et andet Land, hvor Myndighedsalderen er 21 Aar), bliver han ansvarlig derfor. Heraf følger dog ikke, hvis han bliver dømt for en saadan Vekselforpligtelse, at Dommen da kan søges fyldestgjort i hans her i Landet værende Gods; dette har i hvert Fald kun Lovhjemmel for svenske Domme (Lov 19. Febr. 1861).

Gyldigheden af en *Vekselforpligtelses Form* bedømmes efter Loven paa det Sted, hvor den er indgaaet. Herfra gælder dog to Undtagelser: 1) Hvis de i Udlandet indgaaede Vekselforpligtelser er mangelfulde efter den udenlandske Lov, men fyldestgør den danske Lovs Forskrifter, er alle de Erklæringer gyldige, som senere her i Landet paateges Vekselen; 2) de Vekselforpligtelser, som en Indlænding i Udlandet paatager sig overfor dansk, norsk eller svensk Mand, er gyldige, saafremt de fyldestgør den danske Lovs Forskrifter (§ 85).

Med Hensyn til *Fremgangsmaaden ved de Handlinger*, som paa et udenlandsk Sted skal foretages til Vekselrettens Udøvelse eller Bevaring (Protest, Notifikation o. s. v.), da er den paa det udenlandske Sted gældende Ret afgørende (§ 86).

FORSKELLIGE BESTEMMELSER. Under denne Betegnelse samler Vekselloven en Del uensartede Bestemmelser, hvoraf adskillige er af væsentlig Betydning.

Vekselkyldnere svarer *en for alle og alle for en* for Vekselforpligtelsen (§ 87). I det Tilfælde, at flere Vekselkyldnere er komne under Konkurs, kan Veksel-ejeren efter Konkurslovens § 18 fordre Dividende efter Vekselfordringens fulde Beløb i alle Boerne, indtil han bliver fuldt fyldestgjort.

Borgen (Kaution, Aval) for en Vekselkyldner kan tegnes paa Vekselen — noget, som dog saare sjældent forekommer, da det samme kan opnaas ved et Endossement. Hvis det imidlertid sker, bliver Kautionisten som Selvskyldner-kautionist i enhver Henseende lige ansvarlig med den, for hvem han har tegnet Kautionen (§ 87).

Forekommer der paa en Veksel *Underskrifter*, som er falske, eller som er tegnede af Personer, der ikke retsgyldig kan indgaa Vekselforpligtelser, eller som af anden Grund ikke er forbindende for den, i hvis Navn de er tegnede, medfører dette ingen Forandring i de øvrige Vekselskyldneres Ansvar (§ 88).

Med Hensyn til *Tiden og Stedet* for Foretagelse af saadanne vekselretlige Handlinger som Forevisning til Accept eller Betaling, Optagelse af Protest o. lign. fastsætter Loven, at de, i Mangel af anden Aftale, skal ske mellem Kl. 9 Formiddag og Kl. 7 Eftermiddag i den paagældendes Forretningslokale, eller hvis han ikke har noget saadant, da i hans Bolig. Hvis den, hos hvem der skal protesteres, ikke træffes, skal Protesten optages i eller ved hans Forretningslokale eller Bolig. Hvis hans Forretningslokale eller Bolig ikke kan opspørges, eventuelt gennem Politiet, skal dette anføres i Protesten (§ 89).

Indtræffer en Veksels Forfaldsdag paa en *Søndag eller anden Helligdag*, anses næste Søndag som Forfaldsdag. Indtræffer den Tid, paa hvilken en vekselretlig Handling senest skal foretages, paa en Søn- eller Helligdag, kan den foretages næste Søndag. Vekselduplikater, Accepter o. desl. kan kun forlanges paa en Søndag (§ 91).

Hvis enten Lovbud (f. Eks. Moratorier) eller den almindelige Samfærdsels Standsning eller lignende *overordentlige Tildragelser (vis major)* gør det umuligt at foretage en Handling, hvoraf Vekselrettens Bevaring afhænger, bevares dog Vekselretten, saafremt Handlingen foretages ufortøvet efter Hindringens Ophør; dette gælder dog ikke, hvor det drejer sig om Præskription (§ 92).

Er Vekselfordringen præskriberet, eller er Vekselretten tabt ved Forsømmelse af den til dens Bevaring foreskrevne Omgang, er dog Vekselejereren ikke udelukket fra som *almindelig Gældsfordring* at indtale hos en Vekselskyldner, hvad denne vilde blive beriget med paa hans Bekostning, hvis ethvert Krav bortfaldt (§ 93).

EGNE VEKSLER. I det foregaaende er der stadig talt om *trasserede* Veksler. Tilbage staar at omtale *egne Veksler*, d. v. s. Veksler, som lyder paa at indfris af Vekseludstederen selv. Disse kaldtes tidligere hos os *indenbys* Veksler, fordi de i Modsætning til trasserede Veksler var betalbare paa samme Sted, hvor de udstedtes; de kaldes ogsaa hyppig og betegnes i Regelen i selve Teksten som *Sola-Veksler*, fordi der efter deres Natur kun kan være Tale om at udstede eet Eksempplar (jfr. S. 697).

En egen Veksel plejer at se saaledes ud:

<i>København, den 1. Maj 1905.</i>	<u><i>For Nr. 1000.</i></u>
<i>Tre Maaneder fra Dato betaler jeg denne min Sola Veksel til</i>	
<i>Herr A. Petersen eller Ordre med Et Tusinde Kroner.</i>	
<i>Vuluta modtagen.</i>	
	<i>C. Jensen.</i>

Vekselloven tillader (§ 2, jfr. S. 636), at man ogsaa kan trække en Veksel paa sig selv, hvilken da anses som en egen Veksel (»trasseret egen Veksel»); men Veksler af denne Art vides ikke at være i praktisk Brug her i Landet.

Alle de om trasserede Veksler fastsatte Bestemmelser gælder ogsaa om egne Veksler, dog med de Undtagelser, som følger af, at Udstederen tillige hæfter som Acceptant, og at særlig Accept er unødvendig. Endvidere kan egne Veksler ikke udfærdiges i flere Eksemplarer, og Bestemmelserne om Duplikater finder derfor ikke Anvendelse. Endelig maa slige Veksler ikke udstedes til egen Ordre (§ 95).

2. Anvisninger og Checks.

En ANVISNING (jfr. S. 277) indeholder — ligesom en trasseret Veksel — en Anmodning fra Udstederen (*Assignanten*) til den, paa hvem den er udstedt (*Assignaten*), om at udbetale et Beløb til den, til hvis Ordre den er udstedt (*Assignataren*). Men Anvisningen medfører ingen vekselretlige Virkninger, og de Retsforhold, som den begrunder, vil overhovedet bero paa de nærmere Omstændigheder i det enkelte Tilfælde.

Anvisningen udtaler, at Udstederen bemyndiger Assignaten til paa sine Vegne at udbetale et Beløb til en tredje Person. Derimod kan det efter dansk Ret næppe antages, at Anvisningen paa samme Maade som Vekselen skulde begrunde en Gældsforpligtelse for Udstederen; dog maa det i Mangel af anden Oplysning — f. Eks.; at Anvisningen blot er given til Inkassation — antages, at den til Assignataren overgivne Anvisning afgiver tilstrækkeligt Bevis for, at han har Anvisningens Beløb til gode hos Udstederen. Hvis Assignaten accepterer Anvisningen, bliver han ved denne sin Accept forpligtet som efter et almindeligt Gældsbevis.

En Anvisning kan ligesom en Veksel transporteres, naar det ikke i dens Tekst er forbudt; det er derfor unødvendigt at tilføje udtrykkelig Bemærkning om, at den er betalbar til Ordre (jfr. S. 687, 688). Betalingstiden kan, ganske som ved Veksler, være enten en bestemt Dag, eller ved Forevisning, eller en vis Tid efter Forevisningen, eller en vis Tid efter Udstedelsen (S. 686).

Der er i Lovgivningen intet foreskrevet om, at en Anvisning inden en vis Frist skal forevises til Accept eller Betaling. Men god Orden kræver selvfølgelig, at dette sker hurtigst mulig, og at Udstederen, hvis Anvisningen ikke honoreres, uophødelig underrettes derom og eventuelt faar Anvisningen tilbagesendt. For-sømmelse i saa Henseende kan medføre Ansvar overfor Udstederen, saafremt denne derved lider bevislig Skade, f. Eks. i Tilfælde af Assignatens Insolvens.

Med Hensyn til Sigtanvisninger gælder ifølge Checkloven særlige Regler (se ndr. under Checks).

Anvisninger er ved Udstedelsen stempelfri, hvorimod deres Accept medfører Stempelpligt. Endossement af uaccepterede Anvisninger, der er betalbare ved Sigt (derunder Checks), er stempelfrit, medens andre Anvisningers Endossement er stempelpligtigt (jfr. om Stempellovgivningen i OTTENDE AFSNIT).

CHECK (*Cheque*) er den engelske Betegnelse for en *Bankanvisning*, d. v. s. en avista Anvisning paa en Bank eller Bankier mod Udstederens Tilgodehavende. Udenfor England — f. Eks. i de skandinaviske Lande — bruges Benævnelsen om Anvisninger paa Tilgodehavende ikke blot hos Banker og Bankiers, men ogsaa hos andre.

Benyttelsen af Checks er udgaaet fra England, men ogsaa i andre Lande er de efterhaanden blevne af stor Betydning i det daglige Forretningsliv. I Stedet for at have sine Penge liggende kontant, indsætter man dem i en Bank (Sparekasse) eller hos en Bankier »paa Folio« (betalbare paa Anfordring) og afgør sine Betalinger ved Anvisninger, som man trækker paa disse mod sit indestaaende Tilgodehavende. Til dette Brug faar man udleveret et Hæfte trykte Anvisnings-Blanketter (Anvisningsbog, Checkbog), og mange Steder er Benyttelsen af Checks saa almindelig, at man ofte fører sin Checkbog med sig i Lommen.

Vilkaaret for at kunne udstede en Check er altsaa, at man hos den paa-gældende har Ret til paa Anfordring at disponere over det Beløb, som man trækker. Om denne Ret beror paa, at man direkte har indbetalt Beløbet, eller paa en tilsagt Kredit — eventuelt blot paa en Aftale om at maatte overtrække sin Konto med et vist Beløb, — bliver i alt Fald i flere Lande anset for at komme ud paa eet. Men det vil let indses, at det kun er tilladeligt ved en virkelig Overenskomst derom, og at det ellers efter Omstændighederne let kan falde ind under Begrebet Bedrageri, naar man med sit Vidende udsteder en Check for et større Beløb, end man disponerer over, og giver den fra sig som Betaling.

Den vidtstrakte Anvendelse af Checks som et almindeligt og dagligdags Betalingsmiddel gør det naturligt, at der for denne Slags Anvisninger er fastsat særlige Lovregler. Dette er nu, siden Slutningen af Halvfemserne, ogsaa Tilfældet her i Landet ved *Lov om Checks og andre Sigtanvisninger af 23. April 1897* og ligeledes i Norge ved *Lov om visse Anvisninger (Checks) af 3. August 1897* og i Sverige ved *Checklag af 24. Marts 1898*.

I adskillige andre Lande har Lovgivningen ogsaa fastsat nærmere Forskrifter om Brugen af Checks, saaledes i *England*. Den engelske Veksellov definerer en

Check som en Veksler trukket paa et Bankfirma betalbar ved Forevisning og bestemmer, at alle de om avista Veksler givne Regler ogsaa finder Anvendelse paa Checks. Saavel avista Veksler som Checks skal i England forevises til Betaling »within a reasonable time«; hvad der skal forstaaes herved, beror paa Usance og paa de særlige Omstændigheder i det givne Tilfælde; den sædvanlige Kutume er, at Ihændeleveren af en Check paa en indenbys Bank skal forevise den til Betaling senest Dagen efter Modtagelsen, og at en Check paa en udenbys Bank inden samme Frist skal afsendes til Inkassation. Hvis Forevisningen ikke finder Sted i rette Tid, og hvis Udstederen som Følge deraf lider Tab (f. Eks. ved Bankens Fallit), kommer Tabet til at falde paa Ihændeleveren. — Banken maa sørge for at kønde sine Kunders Underskrift og maa selv bære Tabet, hvis den indfrir en Check, hvorpaa Udstederens Underskrift er falsk; derimod er den uden Ansvar for Endossementernes Ægthed.

En særegen Art Checks er de saakaldte *crossed cheques*, se S. 705 og 716.

Til en omfattende Benyttelse af Checks som Betalingsmiddel hører en daglig Afregning mellem alle de Banker og Bankiers paa samme Plads, som har en større Omsætning gennem Checks. For at lette den gensidige Udligning har man indrettet de saakaldte *clearing-houses* (S. 716). En saadan Institution mangler endnu her i Landet, medens dog københavnske Banker modtager Checks paa hverandre og afregner dem daglig indbyrdes.

Ogsaa i *Frankrig, Belgien og Italien* er der givet nærmere Lovregler om Brugen af Checks. I *Tyskland* er dette ikke Tilfældet; dog kan det bemærkes, at en Check er stempelfri, men kun paa den Betingelse, at den i sin Tekst udtrykkelig udtaler, at den skal betales »aus meinem (unserem) Guthaben«; hvis denne Tilføjelse mangler, skal den stemples som en Veksler. I *Tyskland* findes i øvrigt paa Blanketten almindelig Ordet »Check«, i *Østerrig* »Cheque«, medens denne Benævnelse ikke i Regelen forekommer i Teksten i *England, Frankrig eller Belgien*.

I forannævnte DANSKE CHECKLOV bestemmes i § 1:

• at Ordet »Check« — ligesom i Vekselloven Ordet »Veksler« — udtrykkelig skal indføres i selve Teksten,

og at Dokumentet desuden skal indeholde:

2. en Angivelse af den Pengesum, som skal betales, og
3. til hvem Betalingen skal ske,
4. dens Navn, der skal indfri Checken (*Trassaten*),
5. det Sted, hvor Betalingen skal ske,
6. en Angivelse af den Dag, paa hvilken Checken er udstedt,
7. Udstederens Underskrift (*Trassenten*).

Som man vil se af ovenstaaende fordrer Checkloven, ligesom Vekselloven af 7. Maj 1880, kun det paagældende Beløb nævnt een Gang — enten med Tal eller Bogstaver — idet den i øvrigt bestemmer, at dersom Beløbet nævnes to eller flere Gange, bliver Checken at indfri med det mindste Beløb, for det Tilfælde, at der paa samme skulde forekomme forskellige Beløb, og endvidere — ogsaa ligesom ved Vekselen — at der ikke i en Check maa gives Tilsagn om nogen Rente.

Endvidere gør Checkloven de samme Regler gældende for Checks (§ 3), som Vekselloven indeholder med Hensyn til Veksler angaaende:

1. Overdragelse af Checken til andre,
2. Udstederens (Trassentens) og Endossenternes Ansvar,
3. Checkens Betaling,
4. Regres paa Grund af manglende Betaling,
5. Checkfordringens Præskription, og fremdeles vedrørende:
6. Præsentation paa Søn- og Helligdage (§ 10),
7. Regresfordringens Forældelse (§ 11),
8. Forsømmelser ved Omgangen (§ 12),
9. Forholdet til udenlandsk Lov (§ 14), og
10. Regreskravs Indtællelse (§ 15),

alt selvfølgelig med de Afvigelser, som følger af de særlige og fra Vekselloven forskellige Bestemmelser i Checkloven, hvilke i Hovedsagen er følgende:

En Check kan ikke udstedes lydende paa Betaling paa et senere Tidsrum — 1 Maaned, 3 Maaneder o. s. v., saaledes som Vekselen — men kun (§ 1) paa Betaling ved Forevisning (»Ved Sigt«, »Paa Anfordring« el. lign.). Naar der ikke angives nogen Betalingstid, er den ogsaa at anse som betalbar ved Forevisning.

En Check kan udstedes betalbar til Ihændeleveren (§ 2), medens Vekselloven:

forlanger Navn paa Remittenten. — Den kan ogsaa gøres betalbar til bestemt Person eller Ihændeleveren, og anses i saa Tilfælde som udstedt til Ihændeleveren, hvoraf fremgaar, at enhver Ihændelever er berettiget til at kvittere Checken, selvfølgelig med mindre den er endosseret til en navngiven Person.

Desuden er der den meget væsentlige Forskel mellem en Check og en Veksler, at Endossement ikke maa skrives paa en Checkkopi (§ 4), at en Check ikke kan endosseres oftere, efter at den er bleven endosseret til Trassaten, hvilket med andre Ord vil sige, at dens Løbetid da lovlige set er til Ende (§ 6), hvorhos saadan Overdragelse til Trassaten ikke medfører Regres mod Udsteder og Endosserer — med mindre Trassaten har flere Forretningsafdelinger og Overdragelsen er sket til en anden Afdeling end den, paa hvilken Checken er trukken,

at en Check ikke maa være Genstand for *Accept* (§ 8), og at følgelig en saadan, om den forekommer, er uden Retsvirkning,

at det ikke er nødvendigt i en Check at anføre Udstedelsesstedet (§§ 1 og 10), noget som dog kun rent undtagelsesvis vil forekomme, at Regresforældelse ved Checks regnes fra Udstedelsesdagen, men ved Veksler fra Forfaldsdagen.

En Check ser almindelig saaledes ud:

№ 5640.	<i>2000</i>
<i>Privatbanken i København.</i>	
<i>Behag at betale af mit / vort Tilgodehavende imod denne Check</i>	
<i>til Hr. A. Petersen eller Ordre.</i>	
<i>To Tusinde Kroner</i>	
<i>København, den 1. Maj 1905.</i>	
	<i>B. Hansen.</i>

medens Loven, som det fremgaar af det foregaaende dog ikke fordrer Beløbet nævnt mere end een Gang og ikke heller forlanger nogen Bemærkning om Tilgodehavende (saaledes som Tilfældet er i Tyskland).

At Beløbet skrives saavel med Tal som Bostaver, sker for yderligere at fastslaa dets Størrelse, og det er meget almindeligt endda ved Hjælp af et tørt Stempel endnu engang at angive Beløbet eller, ligeledes med et tørt Stempel, at perforere det i Tal angivne Beløb eller endelig at afklippe af en Talrække med runde Tal (500—1000 o. s. v.), som findes trykt langs Checkens ene Side, hvorved det konstateres, hvilket af disse Tal Checkens Beløb ikke overstiger.

I Forbindelse med Checkens Bestemmelse, at være et Betalingsmiddel og intet Kreditmiddel, og dens førømtalte Egenskab at være et Betalingsmiddel indenfor en kort Frist, fastsætter Lovens §§ 9—10, som Betingelse for Regresrettens Bevarelse, at

1. en indenbys Check (*Pladscheck*) skal forevises til Betaling senest paa den tredje Dag efter Udstedelsesdagen,
2. andre her i Riget betalbare Checks senest paa den tiende Dag efter Udstedelsesdagen.

Dette sidste gælder altsaa bl. a. Checks, som er trukne fra Provinserne paa København eller omvendt, medens der for Checks, som trækkes her paa Landet fra Steder, hvorfra Forsendelsen kræver mere end 5 Dage, altsaa fra visse Steder i Udlandet, gives en yderligere Præsentationsfrist, nemlig 5 Dage regnet fra den til Forsendelsen nødvendige Tid.

Disse Regler maa overholdes, naar Checkejeren vil bevare sin Regres til Trassent og Endosserer, og Beviset for, at saadant er sket, kan præsteres enten

ved Optagelse af Protest, ligesom ved Veksler, eller ved en Erklæring fra Trassaten, hvilken skrives paa Checken og undertegnes af ham eller nogen paa hans Vegne (§ 9).

Angaaende »crossed checks« — krydsede Checks — bestemmer § 7, at naar der mellem 2 Streger paa Checkens Forside findes anbragt Ordene »til Bank eller Bankier« eller anden Paategning, der angiver det samme, maa Betaling ikke ske til en anden end en Bank eller Bankier. Som saadan betragtes enhver, hvis Forretning til Handelsregisteret er anmeldt som Bankforretning, samt enhver Sparekasse. Er Navnet paa en bestemt Bank eller Bankier anført mellem Stregerne, maa Betaling kun ske til denne. Krydsningen kan foretages saavel af Udstederen som af enhver Checkejer. Den kan ikke med Retsvirkning tilbagekaldes eller forandres; dog kan, naar en bestemt Bank eller Bankier ikke allerede er nævnt, Navnet paa en saadan senere tilføjes.

En bortkommen Check kan mortificeres ligesom et Gældsbrøv (§ 13).

Med Hensyn til Pengeanvisninger, der er betalbare ved Sigt, men ikke indeholder Ordet Check, bestemmer Checklovens § 16, at Regres paa Grund af manglende Betaling — hvor saadan Regres maatte være hjemlet — kun kan gøres gældende under de i §§ 9 og 10 foreskrevne Betingelser, altsaa kun naar de er præsenterede indenfor de i § 10 fastsatte Frister, og naar den manglende Betaling er konstateret paa den i § 9 foreskrevne Maade. Endvidere fastsætter § 14 i Henseende til Forholdet til udenlandsk Lov, at enhver Pengeanvisning ved Anvendelsen af Checkloven bliver at anse som en gyldig Check, naar den er affattet i Overensstemmelse med de Regler, som paa Betalingsstedet gælder for Checks. I øvrigt finder Veksellovens §§ 84—86 (S. 700) tilsvarende Anvendelse i H. t. Checks.

Den svenske og den norske Checklov er paa det nærmeste enslydende med den danske, hvorved kun skal bemærkes, at den svenske og norske Lov ikke kender den danske Lovs Definition af »Bankforretning«, og at Bestemmelserne i §§ 16 (se ovfr.) og 17 (Stempelforholdene) i den danske Lov, for saa vidt de angaar »andre Sigtanvisninger« (Pengeanvisninger), ikke findes i de andre.

Brugen af almindelige Anvisninger er siden Checkens lovførmelige Indførelse aftaget betydelig.

Th. Green.

II. Vekselsens Brug.

Vekselen har Betydning dels som *Betalingsmiddel mellem forskellige Steder*, dels som *særlig Form for Kredit, navnlig Handelskredit*.

Betingelsen for, at Vekselen kan blive et regelmæssigt BETALINGSMIDDEL mellem to Pladser, er, at der bestaar et nogenlunde levende Handelssamkvem mellem dem, saa at der begge Steder findes Personer, der har Betalinger at yde paa det andet Sted (jfr. S. 135 ff.). Imellem de forskellige større europæiske og adskillige oversøiske Pladser har der efterhaanden udviklet sig et saadant livligt og stadigt Samkvem, saa at der paa disse Pladser til enhver Tid i stort Omfang udbydes og efterspørges Veksler paa andre Pladser.

En Veksel paa en fremmed Plads kan trækkes for at likvidere Vareforsendelser eller andre Tilgodehavender, saasom Betaling for Fragter, for Renter, for Salg af Aktier, Obligationer o. s. v. Om den, der har en Fordring paa en fremmed Plads, inddrager denne ved at trække Veksel paa sin Debitor, eller om Sagen afgøres ved, at Debitor remitterer Veksel paa den Plads, hvor Kreditor bor, vil afhænge af, hvad der er vedtaget mellem de to Parter. Det er dog ikke ualmindeligt, at der i Samkvemmet mellem de forskellige Pladser danner sig faste Kutumer i saa Henseende, saaledes at det i Regelen er Kreditorerne i den ene By, der trækker Veksler, medens Kreditorerne i den anden By faar deres Tilgodehavende dækket ved, at der remitteres Veksler til dem. Dette vil navnlig være Tilfældet, naar den første By er af mindre Betydning som Handelsplads, medens den anden er en stor, almindelig kendt Vekselsplads. Forholdet mellem København og London er saaledes det, at den danske Kreditor kan staa sig ved at trække paa London, da saadanne Veksler altid

er let afsættelige. Hvis derimod den londonske Kreditor skal trække paa København, vil han have Vanskelighed ved at faa Vekselen afsat, og han vil derfor i Regelen foretrække at faa Rimesse paa London; hvis han ikke kan undgaa at trassere paa sin Debitor, maa han i mange Tilfælde vælge den Fremgangsmaade at sende Vekselen til Inkassation til en Bank eller Bankier i København og lade denne remittere Vekslen paa London for Beløbet. Et lignende Forhold gør sig gældende mellem de store europæiske Vekselplasser, navnlig London og Hamborg, paa den ene Side og adskillige oversøiske Pladser paa den anden Side. Hyppig benyttes ogsaa Veksler paa saadanne store Handelspladser som Betalingsmiddel til andre Byer; det er f. Eks. ikke ualmindeligt, at den engelske Importør giver den danske Eksportør Betaling i en engelsk Bankveksel (Bankbill), og i det hele taget foregaa Betaling ved Veksler paa London og lignende Pladser i stort Omfang og under mange forskellige Former. Det er ligeledes ofte Tilfældet, at den, der sælger Varer til en mindre betydelig Plads, forlanger at dække sig ved at trassere f. Eks. paa London, og Forholdet ordnes da paa den Maade, at Køberen aabner Sælgeren Remburs paa London (jfr. S. 725).

For at Betalingerne mellem to Lande kan foregaa ved Veksler uden Metalforsendelser, er det ikke nødvendigt, at disse to Landes gensidige Fordringer opvejer hinanden; man kan til Betaling ogsaa benytte sine Fordringer paa et tredje Land. Dette vil f. Eks. ske, naar et Land hovedsagelig faar sin Import fra eet Land, medens det eksporterer til et andet. Saaledes er Danmark naturlig henvist til at dække en Del af sin Gæld til Tyskland og andre Lande ved at remittere Veksler paa England. I Almindelighed vil saadanne Transaktioner foregaa ved Bankers og Bankiers Mellemkomst, idet disse f. Eks. afkøber Eksportørerne deres Veksler paa England og remitterer dem til Tyskland, hvorved de faar et Tilgodehavende, mod hvilket de kan trassere Veksler, som de sælger til dem, der har importeret fra Tyskland. Betingelsen for, at man kan gøre dette med Fordel, er naturligvis, at der i Tyskland er Efterspørgsel efter Veksler paa England. Skulde det imidlertid vise sig, at Tyskland ikke har Brug for vore Sterlingveksler, kan Resultatet ofte naas ad yderligere Omveje. Det kan f. Eks. hænde, at Tyskland vel ikke har Brug for Veksler paa England, men derimod for Veksler paa Frankrig, medens Frankrig samtidig har Brug for Sterlingveksler. Man sender da sine Sterlingveksler til Frankrig, trækker mod det derved fremkomne Tilgodehavende og remitterer disse Veksler til Tyskland. Hvilken Fremgangsmaade der er fordelagtigst, fremgaa af de paa de forskellige Pladser noterede Vekselskurser.

For at Vekselen kan bruges som Betalingsmiddel mellem forskellige Lande, er det ikke nødvendigt, at Kredittmomentet er synderlig fremtrædende. Hvis Vekselen trasseres avista, forfalder den til Betaling f. Eks. samtidig med, eller maaske endog forinden, at de Varer, mod hvilke den trækkes, kommer Sælgeren i Hænde. Som egentligt KREDITMIDDEL faar Vekselen først sin væsentlige Betydning, naar den ikke er betalbar paa Anfordring, men har en kortere eller længere Løbetid. Aarsagen til, at Veksselformen foretrækkes i handelsmæssige Kreditforhold, er dels den Sikkerhed for Fordringens Inddrivelse, som ligger i Vekselretten, dels den Mulighed, at man kan disponere over Beløbet før Forfaldstid ved *Diskontering*, d. v. s. ved at sælge Vekselen, saaledes at man faar udbetalt Beløbet med Fradrag af Rente til Forfaldsdagen.

Det Forhold mellem Parterne, der ligger til Grund for en Veksels Ud-

stedelse, kan være af forskellig Art, og man skelner med Hensyn hertil navnlig mellem *Vareveksler* (Handelsveksler) og *Kreditveksler* (Blankoveksler).

Grundlaget for en *Vareveksel* er et Varesalg. At Vekselformen i dette Tilfælde er hensigtsmæssig, ligger paa den ene Side i, at Køberen vil være i Stand til at realisere Varerne inden Vekselsens Forfaldsdag og derved faa Midlerne disponible til dens Indfrielse. Paa den anden Side har Kreditor den Fordel, at han ved Salg mod Vekselkredit kan gøre større Forretninger, end han vilde være i Stand til ved Brug af andre Kreditformer, idet han ved hvert Salg straks kan faa Pengene til sin Raadighed — naturligvis under Forudsætning af, at han selv og hans Kunder er solide nok til, at Bankerne vil diskontere Vekslerne.

Ved *Kreditveksler* ligger der ikke nogen Varetransaktion mellem Debitor og Kreditor til Grund, men Hensigten er at skaffe Penge, enten det nu er til Forretninger eller til Forbrug. De kan udstedes i Anledning af et ligefremt Pengelaan, idet Debitor giver Kreditor en Veksel for Beløbet. Om Vekselformen i dette Tilfælde er heldig, vil væsentlig afhænge af den Brug, der skal gøres af Pengene. Skal de anvendes til Indkøb af Handelsvarer, bliver Forholdet ikke synderlig forskelligt fra Forholdet ved *Vareveksler*, idet der efter Forretningens Natur er Sandsynlighed for, at Pengene atter kan være disponible ved Forfaldstid. Anderledes stiller det sig, hvis de skal anvendes paa en saadan Maade, at der ikke med samme Sikkerhed kan regnes paa deres Tilbagevenden inden Vekselsens Forfaldstid, f. Eks. naar de anbringes i Landbrugets eller Industriens Tjeneste, eller som Grundkapital for en Handelsvirksomhed. Alligevel benyttes Vekselformen ikke sjældent ogsaa i saadanne Tilfælde, men det maa da i Regelen betragtes som en stiltiende Forudsætning, at Vekselen ved Forfaldstid helt eller delvis kan fornys, og hvis denne Forudsætning glipper, kan Debitor komme i en meget vanskelig Stilling.

Ved rene Forbrugslaan er Vekselformen uheldig, fordi Debitor kun i de sjældneste Tilfælde kan vide paa Forhaand med Bestemthed, hvad Dag han er i Stand til at betale. Netop derfor er saadanne Veksler meget yndede af Kreditorer, der gaar ud paa at skaffe sig aageragtig Fortjeneste. Naar Debitor ikke kan betale ved Forfaldstid, tvinges han til at anmode om Fornylse, som saa for hver Gang ydes paa stadig strengere Vilkaar.

En Kreditveksel er imidlertid ikke altid Udtryk for, at den ene af Parterne har ydet den anden et Laan, men kan ogsaa fremkomme paa den Maade, at to i Forening udsteder en Veksel for at skaffe sig et Laan, eller det kan være den ene af Parterne, der ønsker Laanet, medens den anden ved at tegne sit Navn paa Vekselen optræder som hans Kautionist (*Akkommodationsveksler*). Overfor Banken, der diskonterer Vekselen, kan denne Fremgangsmaade være fuldstændig legitim, for saa vidt man ikke søger at skjule Forholdets sande Natur. Anderledes derimod, naar Parterne f. Eks. søger at give det Udseende af, at Vekselen er en *Vareveksel*, hvorved de maaske bringer Banken til at diskontere en Veksel, som den ellers ikke vilde tage. Det er sligt, man særlig tænker paa, naar man taler om *Rytterveksler* og *Vekselrytteri*. En yndet Form for at »ride paa Veksler« er den, at A. trækker en Veksel paa B. og diskonterer den i en Bank; naar Vekselen forfalder, trækker B. en Veksel paa A., diskonterer den et andet Sted og benytter Beløbet til at indfri den første Veksel; ved denne anden Veksels Forfaldstid maa A. atter trække paa B. o. s. v.

VEKSELKURSEN er den Pris, der betales for Veksler paa udenlandske Pladser. Om de Momenter, der betinger Vekselkursens Højde, og om de Svingninger, den

kan undergaa, er der allerede talt S. 135 ff. (jfr. S. 475 ff.). Forskellen mellem Kurserne paa Veksler med forskellig Løbetid (*lange og korte*) er en Følge af det Rentetab, som maa tages med i Beregning ved Køb af Veksler med den længere Løbetid. Differencen retter sig hovedsagelig efter Diskontoen paa den Plads, hvor Vekselen er betalbar, men Diskontoen paa det Sted, hvor Vekselen sælges, spiller ogsaa en Rolle.

Naar to Lande har samme Møntfodsmetal med fuldstændig fri Udmøntning og med effektiv Metalcirkulation, er Grænserne for Svingningerne givne ved de Omkostninger, som det medfører at sende Metallet bort og faa det omsat i Bestemmelsesstedets Mønt. Har Landene desuden — som de skandinaviske — en Konvention, hvorefter deres Mønter er gensidigt lovligt Betalingsmiddel, bliver det alene Forsendelsesomkostningerne, der kommer i Betragtning. Da Forsendelsen af Guldmønt fra Danmark til Sverige og Norge under fuld Garanti fra Postvæsenets Side kun koster omtrent $\frac{1}{2}$ ‰ af Beløbet, er Grænserne for Svingningerne meget smaa; endnu mindre bliver de ved den S. 717 omtalte Overenskomst mellem Hovedbankerne, ifølge hvilken de sælger Veksler paa hinanden til Pari.

Ved Bestemmelsen af Guldpunkterne (S. 475) er der følgende Hovedmomenter at tage i Betragtning:

1) *Forsendelsesomkostningerne*. Disse har Tendens til at blive stadig billigere. Overgangen til Guldmøntfod medfører, at Porto (Fragt) af et vist Beløb bliver mindre, fordi det samme Beløb i Skikkelse af Guld har mindre Volumen og lavere Vægt end i Skikkelse af Sølv. Derfor er ogsaa Emballagen forholdsvis billigere, og Pakningen tager langt mindre Tid. En anden Grund til de formindskede Omkostninger er de private Assuranceselskabers livlige Konkurrence, idet Forsikringspræmien ved Forsendelser af saa stor Værdi spiller en nok saa betydelig Rolle som Vægtportoen. De samlede Omkostninger ved Forsendelse af Guld fra København er for Tiden omtrent følgende: til London 2 ‰, til Brüssel (eller Antwerpen) 1 ‰, til Paris mellem $1\frac{1}{4}$ og 2 ‰, til Berlin og andre af de vigtigste tyske Byer henimod $\frac{1}{2}$ ‰. Disse Tal gælder dog kun, for saa vidt det drejer sig om nogenlunde store Summer; ved et lille Beløb bliver Emballagen og Vægtportoen forholdsvis dyrere.

2) Omkostningerne ved at faa det afsendte Metal (Barrer eller Mønt) omsat i *Modtagelsesstedets Mønt*. Grænsen for disse Omkostningers Størrelse er Prægningsomkostningerne; men man kan som Regel regne med et mindre Beløb, da der næsten altid er Købere af Barrer og fremmede Mønter, som er villige til at tage dem med et mindre Afdrag. I Danmark f. Eks. er Prægningsomkostningerne $\frac{1}{4}$ ‰ for 20-Krone-Stykker og $\frac{1}{3}$ ‰ for 10-Krone-Stykker. Men Nationalbanken, som er forpligtet til at købe Guldbarrer med Fradrag af $\frac{1}{4}$ ‰, køber i Virkeligheden ofte til en højere Pris, f. Eks. med Fradrag af kun $\frac{1}{8}$ ‰ eller der omkring.

3) Eventuelt Tab paa Grund af de afsendte Mønters *Undervægt*. For saa vidt man ikke i det givne Øjeblik kan faa Guldbarrer til Købs, kan man blive nødt til at sende sit Lands Guldmønt, og der kan da være Tab baade paa Vægt og paa Finhed (S. 475). Omvendt bliver Forsendelsen billigere, hvis man kan købe Barrer under Pari.

4) *Provision* til den udenlandske Kommissionær, der skal afsende eller modtage Guldet.

Guldpunkterne mellem København og Berlin er ifølge den S. 477 opstillede Beregning satte til 88.62 for Indførsel fra Berlin og 89.18 for Udførsel til Berlin. Naar man beregner Guldpunkterne for andre Pladser paa samme Maade og under lignende Forudsætninger, vil man faa følgende Resultater, der dog som Følge af Forholdenes vekslende Natur kun angiver, hvad der er det normale:

for Indførsel fra London omtrent	18.07	for Indførsel fra Brüssel omtrent	71.70
— Udførsel til —	18.24	— Udførsel til —	72.30
— Udførsel fra Paris	71.65	— Indførsel fra Amsterdam	149.40
— Udførsel til —	72.35	— Udførsel til —	150.75

Naar Kurserne for nogle Pladser Vedkommende til Tider kan bevæge sig en Del udenfor de anførte Guldpunkter, kan det ligge i, at Omsætningen i den paagældende Valuta er saa ringe, at Guldforsendelser ikke kan betale sig.

Hvor de ovenfor nævnte Forudsætninger — fælles Møntmetal, fri Udmøntning og effektiv Metalcirkulation — ikke er til Stede, kan Vekselskursernes Svingninger blive langt større, og der kan ikke angives nogen fast Grænse. Mellem to Lande med forskelligt Møntmetal paavirkes Vekselskursen af Forandringerne i de to Metaller indbyrdes Værdiforhold. Naar der fra et Land med Sølv møntfod skal gøres kontant Rimesse til et Land med Guldmøntfod, maa man enten i Indlandet købe Guld, eller man maa sende Sølv, som da sælges i Udlandet; i begge Tilfælde afhænger Operationens Udfald af, hvor meget Guld man kan faa for et vist Kvantum Sølv. Da nu Sølvprisen i de sidste 30 Aar er undergaaet store Svingninger (S. 483 ff.), har Vekselskurserne maattet svinge i samme Forhold. Paa samme Maade gaar det, naar et Land har uindløselige Papirpenge. Provenuet af kontante Rimesser til eller fra et saadant Land afhænger af, hvor meget Metal der kan købes for et vist Kvantum Papirpenge, og da Papirpengenes Kurs ofte svinger stærkt selv indenfor korte Tidsrum, medfører dette tilsvarende Fluktuationer i Vekselskurserne (jfr. S. 494 — 495).

Vekselskursernes Bevægelser giver Anledning til en særegen Forretning i fremmede Veksler, *Vekslearbitrage* (jfr. S. 541). Gæld til eet Land kan som oftere fremhævet afgøres ved at likvideres med Fordringer paa et andet; hvorvidt saadanne Omsætninger kan udføres med Fordel, afhænger af Vekselskurserne paa de forskellige Pladser. Naar der fra København skal sendes Rimesser til Hamborg, og Sterlingkursen er høj i Hamborg men lav i København, vil man staa sig ved at remittere Sterling herfra til Hamborg. Hvis Kursen paa Francs er høj i Hamborg, medens samtidig Sterlingkursen er høj i Paris, vil det endvidere kunne være fordelagtigt at remittere Sterling herfra til Paris, trække Francs for Provenuet og remittere Francs til Hamborg. Arbitragørens Opgave er at holde sig nøje à jour med Vekselskurserne paa de forskellige Pladser og derefter at udregne, paa hvilken Plads han skal købe, og paa hvilken han skal sælge de forskellige Valutaer. Betingelsen for at kunne gøre Arbitrageforretninger er først og fremmest et nøje Kendskab til de forskellige Pladers Maade at notere Kurserne, deres Usancer, Stempellove, Rente, Kurtage- og Provisionsberegninger. Dernæst maa Arbitragøren hurtig i Hovedet kunne beregne Betydningen af ethvert Kurstelegram, han modtager. Beregningen maa være yderst nøjagtig, da det drejer sig om meget smaa Avancer, idet Fluktuationerne normalt bevæger sig indenfor meget snævre Grænser, og Konkurrencen altid er paa Benene. Da Avancerne ofte er saa smaa, at de vilde opvejes af den sædvanligvis beregnede Provision, er det ikke ualmindeligt, at Arbitrageforretninger gøres a meta, saaledes at der ikke beregnes Provision, men at den, der sender Vekslerne, og den, der modtager dem, er halvt om Forretningerne.

VEKSELKURSERNES NOTERING. Alle vigtige Handelspladser har en mere eller mindre officieel Notering af Veksler paa andre Pladser. Normalt noteres der Kurs for *avista* Veksler, *korte* Veksler (i Regelen med 8 eller 10 Dages Løbetid) og *lange* Veksler (i Regelen med 2 eller 3 Maaneders Løbetid); dog er der heri en Del Variation. Børskutumerne fastsætter i Regelen, hvilken Rente der bliver at tillægge eller fradrage for Veksler, der lyder paa andre Sigter end dem, for hvilke Noteringerne gælder. Paa de fleste Børser — dog ikke paa de skandinaviske — noteres der for hver Vekselsort to Kurser, nemlig en Køberkurs (*Geld; argent; money*) og en Sælgerkurs (*Brief; papier; bills*).

Ved Noteringen kan Prisforholdet mellem den indenlandske og den udenlandske Pengesort (Valuta) udtrykkes paa to Maader. I Regelen angiver Note-

ringen, hvor meget der i indenlandske Penge betales for den udenlandske Valuta (f. Eks. i København, hvor mange Kroner der betales for 100 M., for 1 £ o. s. v.). Men paa nogle Pladser — saaledes bl. a. til Dels i London — angiver Noteringen, hvor meget af den fremmede Valuta man faar for et bestemt Beløb i Landets egne Penge (f. Eks. i London, hvor mange Francs o. s. v. man faar for 1 £). I første Tilfælde siges den fremmede Valuta, i sidste Tilfælde Landets egen at være den *faste Valuta* — d. v. s. den, der ved Noteringen er stabil — medens derimod den anden Pengesort, i hvilken Kursfluktuationerne udtrykkes, er den *foranderlige Valuta*.

Om *Vekselstempel* se i OTTENDE AFSNIT.

København (Bek. 6. Novbr. 1880 og 4. Juli 1899) noterer i Kroner *Hamborg* avista, 10 Dage og 3 Maaneder pr. 100 M., *London* a/v, 10 D. og 3/m pr. 1 £, *Paris* og *Antwerpen* a/v pr. 100 fr., *Amsterdam* a/v pr. 100 fl., *Skt. Petersborg* a/v pr. 100 R., *Helsingfors* a/v pr. 100 F. Mark, *New-York* a/v pr. 100 \$; naar der er særlig Anledning, noteres der ogsaa Kurs for 3/m Veksler paa Paris, Antwerpen og Amsterdam. — Noteringen foregaar Tirsdag og Fredag. Kurserne fastsættes af et Medlem af Grosserer-Societetets Komite i Forening med en af Nationalbankens Direktører (i Praksis af denne sidste). Ved avista Noteringerne tjener de af Banker og Bankiers indgivne Salgstilbud til Vejledning; disse Tilbud skal være for Beløb af mindst M. 100 000, £ 5000, fr. 100 000, fl. 50 000, R°. 25 000, F. M. 50 000 eller \$ 25 000.

Avista Kurserne er Salgskurser og angiver følgelig den Pris, hvortil man sædvanlig kan dække sit Behov. Derimod er 10 D. Kursen Købekurs og angiver altsaa den Pris, hvortil man kan sælge sine 10 D. Veksler, medens man ved Køb maa betale en vis Overpris ud over Noteringen. Den noterede 3/m Kurs er nærmest Købekurs, men man kan dog ved Salg i Regelen betinge en større eller mindre Overpris, hvorved bl. a. ogsaa Forholdet mellem den indenlandske og den udenlandske Diskonto vil have Indflydelse. — I Almindelighed er *Nationalbanken* Sælger til de noterede avista Kurser, medens den køber 10 D. Veksler til noteret 10 D. Kurs, 3/m Sterlingveksler til 2 ø. over noteret Kurs og 3/m Rigsmarkveksler til 5 ø. over noteret Kurs. 10 D. Veksler sælger den til 2 ø. over noteret Kurs for Sterling og 10 ø. over noteret Kurs for Rigsmark. For smaa Veksler beregnes et Tillæg. — Kurtagen er som Regel 1 ‰ for lange og 1/2 ‰ for kortere Veksler.

Christiania. Der noteres i Almindelighed: *London*, *Hamborg*, *Paris*, *Antwerpen*, *Amsterdam* a/v i Kr. pr. 1 £, 100 M., 100 fr. og 100 fl., men der kan ogsaa noteres Kurs for korte og 3/m Veksler saavel paa de nævnte som paa andre Pladser.

Stockholm. Notering som i Christiania.

Hamborg. Notering i Mark: *London* pr. 1 £ a/v, kort og 3/m, *Paris* pr. 100 fr. a/v, *franske Bankpladser* pr. 100 fr. 3/m, *Brüssel* og *Antwerpen* pr. 100 fr. a/v, *belgiske Bankpladser* pr. 100 fr. 3/m, *Schweizer Bankpladser* pr. 100 fr. a/v og 3/m, *Amsterdam* og *Rotterdam* pr. 100 fl. a/v og 3/m, *Wien* pr. 100 K. a/v og 3/m, *østerrikske og ungarske Bankpladser* pr. 100 K. 3/m, *italienske Bankpladser* pr. 100 Lire 3/m, *spanske Pladser* pr. 100 Pesetas 3/m, *portugisiske Pladser* pr. 1 Milréis 3/m, *Skt. Petersborg* pr. 100 R° a/v og 3/m, *Stockholm*, *Christiania* og *København* pr. 100 Kr. a/v, *svenske, norske og danske Bankpladser* pr. 100 Kr. 3/m, *New-York* pr. 1 \$ a/v og 60 D. Sigt.

Berlin. Notering i Mark: *Amsterdam* pr. 100 fl. 8 D. og 2/m, *Belgien* pr. 100 fr. 8 D. og 2/m, *København* pr. 100 Kr. 8 D., *Christiania*, *Guteborg* og *Stockholm* pr. 100 Kr. 10 D., *London* pr. 1 £ 8 D. og 3/m, *Madrid* og *Barcelona* pr. 100 Pesetas 14 D. og 2/m, *New-York* pr. 1 \$ a/v, *Paris* pr. 100 fr. 8 D. og 2/m, *Skt. Petersborg* pr. 100 R° 8 D. og 3/m, *Warschau* pr. 100 R° 8 D., *Lissabon* og *Oporto* pr. 1 Milréis 14 D. og 3/m, *Wien* og *Budapest* pr. 100 K. 8 D. og 2/m, *italienske Pladser* pr. 100 Lire 10 D. og 2/m, *Schweizer Pladser* pr. 100 fr. 8 D. og 2/m. — Wien, Petersborg og Warschau noteres hver Dag, de andre Valutaer Tirsdag, Torsdag og Lørdag. — Kurtage fra 1/4 til 1/2 ‰.

Frankfurt am Main. Notering i Mark: *Amsterdam* og *Rotterdam* pr. 100 fl. kort og lang Sigt, *belgiske Pladser* pr. 100 fr. kort og lang S., *italienske Pladser* pr. 100 Lire kort og lang S., *London* pr. 1 £ kort og lang S., *Madrid* pr. 100 Pesetas kort S., *New-York* pr. 100 \$ 3 Dages Sigt, *Paris* pr. 100 fr. kort og lang S., *Schweizer Pladser* pr. 100 fr. kort og lang S., *Skt. Petersborg* pr. 100 R° kort S.,

Laan af anden Art ved Laanets Stiftelse fastsat bindende Bestemmelser for dets Tilbagebetaling (*Amortisation*). Sædvanligvis fastsætter man, enten at der aarlig skal indfris Obligationer til et vist Beløb, eller ogsaa at der aarlig skal anvendes en vis Procent af den oprindelig laante Kapital til Forrentning og Afdrag; i sidste Tilfælde vil det Beløb, der tjener til Afdrag, være stadig voksende, idet Forrentningen ophører, efterhaanden som Obligationerne indfris. De Obligationer, der skal indløses, bliver i Regelen udtagne ved Lodtrækning. I de fleste Tilfælde tilbagebetales Obligationerne med deres Paalydende, men der findes ogsaa Obligationer, som tilbagebetales med fra 5 til 25 % over deres Paalydende.

Det kan ofte give Anledning til Tvivl, hvorvidt Amortisationsplanen er bindende for Debitor i den Forstand, at han bliver uberettiget til at afdrage Laanet hurtigere, end Planen bestemmer, altsaa ogsaa uberettiget til at opsig hele Laanet til Udbetaling. For saa vidt Planen udtrykkelig udtaler, at den angiver det Minimum, som skal afdrages, er det klart, at Debitor har Ret til, om han vil, at afdrage mere; men hvor dette ikke er Tilfældet, vil det efter Omstændighederne være at antage, at han ikke vilkaarlig kan opsig et større Beløb til Indfrielse end det, som efter fælles Overenskomst er vedtaget ved Laanets Stiftelse.

Naar man her til Lands i det gængse Sprog taler om danske »uopsigelige« Statsobligationer, menes der hermed Obligationer, for hvilke der ikke er fastsat nogen Amortisation, i Modsætning til de *amortisable* Statsobligationer, som skal amortiseres med et vist Beløb aarlig.

Af særegen Art er de saakaldte *Præmielaan* (*Lotterilaan*). Efter en forud fastsat Trækningsplan bliver samtlige Obligationer i Løbet af en vis Aarrække udtrukne til Indfrielse, saaledes at der tilfalder en Del af de udtrukne Obligationer en større eller mindre Gevinst, medens den store Masse indfris enten kun til Paalydende eller med et vist Minimumsbeløb, som hyppig er efterhaanden stigende. Midlerne til at betale Gevinsterne — og ofte tillige til at skaffe sig et meget betydeligt Overskud — tilvejebringes derved, at Laanet bærer enten en meget ringe eller ogsaa slet ingen Rente (rentebærende, ikke-rentebærende Præmielaan). Mange Præmielaan er i Virkeligheden slet og ret Lotterier, og Præmie-Obligationer kaldes ogsaa hyppig *Lodder*. Ofte fristes Publikums Spillelyst ved enkelte høje Gevinster, medens den langt overvejende Del af Lodderne maaske først efter 40 eller 50 Aars Forløb faar deres Paalydende tilbagebetalt. Naar hertil kommer, at der ved Salget af den Slags Papirer udvikler sig en livlig Trafik, som ved allehaande sindrige Kombinationer, ved Tilbud om ratevis Afbetaling o. s. v. søger at lokke Publikum og at spekulere i dets Uvidenhed om Obligationernes virkelige Værdi, kan det ikke undre, at der i adskillige Lande er truffet Foranstaltninger mod Indførelse og Forhandling af Præmie-Obligationer.

I *Tyskland* blev ved Rigslov af 8. Juni 1871 Salget af fremmede Præmieobligationer forbudt, med mindre de inden Udgangen af 1871 forsynedes med tysk Stempel. (Her i Landet er Præmie-Obligationer i Lov 25. Marts 1872 med udenlandske Papirers Stempeling belagt med det dobbelte af det Beløb, hvormed sædvanlige udenlandske Obligationer skal stemples). Kun de den Gang stemplede Obligationer er altsaa nu sælgelige i Tyskland, og som Følge heraf er der ofte en betydelig Forskel i Prisen, eftersom Obligationen er forsynet med tysk Stempel eller ikke. I Tyskland selv kan, i Følge Loven af 1871, kun Riget eller de enkelte Stater udgive Præmielaan og da kun i Henhold til særlig Rigslov. Her i Landet er det ved Lov 10. April 1895 forbudt at afhænde Præmie-Obligationer ved Kolportage samt at sælge Andelsbeviser i disse.

Obligationer henhørende til adskillige ældre Præmielaan staar i højere Kurs end det Minimumsbeløb, hvortil de i uheldigt Tilfælde kan blive udtrukne. Som Følge heraf er der Forretninger, som assurører Ejerne mod Tab ved Udtrækningen, idet de, naar Obligationen udtrækkes under et vist Beløb, leverer den forsikrede en anden Obligation i Bytte for den udtrukne, eller godtgør Differencen mellem Obligationens Kursværdi og det Beløb, hvormed den er udtrukket, kontant.

betales straks, gives der da en tilsvarende Rentegodtgørelse. Navnlig ved store Laan holdes Subskriptionen i Regelen aaben flere Dage, og Laanet fremlægges til Tegning samtidig paa forskellige Pladser. Undertiden sluttes Subskriptionen, saa snart det forlangte Beløb er tegnet, i andre Tilfælde først efter Forløbet af den fastsatte Tid. Hvis da Laanet er *overtegnet*, finder der en Fordeling (*Repartition*) Sted, saaledes at Subskribenterne kun faar en Del af det tegnede Beløb. I den nyeste Tid, hvor Laanene næsten altid overtages af Banker eller Bankgrupper, erklæres det sjældent, at en Subskription er mislykket, for ikke at vanskeliggøre Afhændelsen af det resterende Beløb.

KUPONS. For at gøre Fremgangsmaaden ved Rentens Hævning mere bekvem bliver Obligationerne nu til Dags i Regelen forsynede med *Kupons* (Fr. *coupon*), d. v. s. Renteanvisninger lydende paa Ihændehaveren og trykte paa et særskilt Ark, saaledes at een for hver Forfaldstermin afklippes til Rente-hævning. Til Kuponsarket hører i Regelen en saakaldet *Talon*, mod hvis Aflevering et nyt Kuponsark udleveres, naar det forrige er brugt op. Hvor ingen *Talon* medfølger, maa Obligationen præsenteres til Afstempling, naar nye Kupons udleveres, og undertiden gives en ny Obligation med tilhørende Kupons i Bytte for den ældre.

Renteterminerne er i Regelen halvaarlige, undertiden aarlige eller fjerdingaarlige. De franske Rentes bærer Fjerdingaars-Kupons, og de nyeste russiske Statsobligationer, der for en stor Del er blevne solgte i Frankrig, ligeledes.

Kupons anvendes ikke sjældent som Betalingsmiddel før deres Forfaldstid. Kupons af flere russiske Statsobligationer modtages — endog $\frac{1}{2}$ Aar, før de forfalder — af den russiske Statskasse i Betaling for Toldafgifter (*Toldkupons*).

I flere Lande er nogle eller alle Kupons *beskattede*, saaledes i Østerrig, Italien, Frankrig, England og Rusland. Beskatningen kan undertiden endog naa op til 20 % af Kuponens Paalydende. I England er Kuponskatten en Del af Indkomstskatten og varierer derfor med Indkomstskattens Størrelse.

LAANS TILBAGEBETALING. Laan kan være *opsigelige* eller *uopsigelige*, enten fra Kreditors eller fra Debtors Side eller fra begge Sider. Offentlige Obligationer opsigelige fra Kreditors Side forekommer meget sjældent; det er just Hensigten ved Optagelsen af denne Art Laan, at Debitor vil være sikret mod et vilkaarligt Forlangende om Tilbagebetaling paa et ubelejligt Tidspunkt. Undertiden udstedes dog slige Obligationer; hos os udgav f. Eks. tidligere »Kreditkassen for Husejerne i København« Obligationer, der var opsigelige fra Ihændehaverens Side, hvad der voldte den mange Fortrædeligheder. Derimod er det Regelen, at Debitor forbeholder sig Ret til at opsiges Laanet til Tilbagebetaling, naar det maatte konvenere ham; i modsat Fald vil han være afskaaren fra at kunne benytte gunstige Pengeforhold til at remplacere et dyrt Laan med et billigere (jfr. ndfr. om Konvertering). Et Laan, som er uopsigeligt fra Debtors Side, kan kun indfris derved, at han opkøber Obligationerne. Har han derimod Ret til at opsiges Laanet, kan han afdrage derpaa ved Opkøb, saalænge Obligationernes Kurs er under Pari, medens han, naar Kursen er over Pari, kan indkalde Laanet helt eller delvis og indløse Obligationerne til Pari. Undertiden er det fastsat, at Laanet skal være uopsigeligt fra Debtors Side en vis Række Aar, saaledes at han først efter Udløbet af denne Tid har Ret til Opsigelse.

Hvad dernæst angaar *Forpligtelsen til Laanets Tilbagebetaling*, er det navnlig ved Statslaan hyppig Tilfældet, at Debitor kun forpligter sig til at udrrede Renterne, men ingen Forpligtelse paatager sig med Hensyn til Kapitalens Tilbagebetaling. Derimod bliver der ved adskillige Statslaan og ved de fleste

Wien pr. 100 K. kort, mellem og lang S. — Kurtage i Regelen $\frac{1}{2}$ ‰ ved Køb, ingen ved Salg.

Wien. Notering i Kroner: *Amsterdam* pr. 100 fl., *Brüssel* pr. 100 fr., *tyske Bankpladser* pr. 100 M., *London* pr. 10 £, *New-York* pr. 100 \$, *italienske Bankpladser* pr. 100 Lire, *Paris* og *franske Bankpladser* pr. 100 fr., *Skt. Petersborg* og *russiske Pladser* pr. 100 R^c, *Zürich*, *Basel* og andre *Schweizer Pladser* pr. 100 fr., alt a/v. Ved Veksler med Løbetid fradrages den officielle Diskonto paa Betalingsstedet. Da denne ikke altid passer, noteres der særlig a/v Kurs for længere Sigter. — Kurtage $\frac{1}{10}$ ‰ ved Køb og Salg.

London noterer *Amsterdam* kort og 3/m, *Rotterdam* 3/m i Gylden og Styver (à 5 Cents) pr. 1 £, *Antwerpen* 3/m, *Marseille* 3/m, *Paris* Check og 3/m i Francs pr. 1 £, *Berlin*, *Hamburg* og *preussiske Bankpladser* 3/m i Mark pr. 1 £, *København*, *Christiania* og *Stockholm* 3/m i Kroner pr. 1 £, *Wien* og *Triest* 3/m i Kroner pr. 1 £, *Skt. Petersborg* 3/m i d. pr. 1 Rubel, *Barcelona*, *Cádiz*, *Madrid*, *Malaga*, *Sevilla* og *Valencia* 3/m i d. pr. 1 Peso (5 Pesetas), *italienske Pladser* 3/m i Lire pr. 1 £, *Lissabon* og *Oporto* 3/m i d. pr. 1 Milréis, *New-York* a/v i d. pr. 1 \$, *Calcutta*, *Madras* og *Bombay* a/v i d. pr. 1 Rupee. — Notering Tirsdag og Fredag. — Kurtage i Regelen 1 ‰ ved Køb og Salg (Køb ofte franco).

Paris. Notering i Francs: *London* a/v pr. 1 £, *Belgien* og *Schweiz* a/v pr. 100 fr., *Italien* a/v pr. 100 Lire, *New-York* a/v pr. 100 \$, *Amsterdam* 3/m pr. 100 fl., *Berlin*, *Frankfurt* og *Hamburg* 3/m pr. 100 M., *Madrid* 3/m pr. 100 Pesos, *Portugal* 3/m pr. 100 Milréis, *Wien* 3/m pr. 100 K., *Skt. Petersborg* 3/m pr. 100 R^c. For de Pladser, der noteres 3/m, tillægges der ved kortere Veksler altid 4 ‰ Rente uden Hensyn til den virkelige Rentefod. Der noteres derfor for korte Veksler en særlig 3 Maaneders Kurs, der er lavere end den almindelige, naar Renten er under 4 ‰, og omvendt. — Kurtagen er $\frac{1}{8}$ ‰ ved Salg.

Antwerpen og Brüssel. Notering i Francs: Alle Pladser noteres avista (i private Kurssedler findes 3 Mdrs. Notering). — Kurtage i Antwerpen $\frac{1}{4}$ ‰, i Brüssel $\frac{1}{2}$ ‰ ved Salg.

Amsterdam. Notering i Gylden: *London* kort og 2/m pr. 1 £, *Paris* kort og 2/m pr. 100 fr., *Tyskland* kort og 3/m pr. 100 M., *Skt. Petersborg* 3/m pr. 100 R^c, *Wien* og *østerrigske Bankpladser* 3/m pr. 100 K., *Belgien* og *Schweiz* kort og 3/m pr. 100 fr., *Italien* 3/m pr. 100 Lire, *Spanien* 3/m pr. 100 Pesos (500 Pesetas), *Portugal* 3/m pr. 100 Milréis. — Notering for London Mandag og Torsdag, andre Valutaer Tirsdag og Fredag. — Kurtage i Regelen 1 ‰ ved Køb og Salg.

Rom noterer Kurser paa europæiske Pladser i Lire pr. a/v, kort og 3/m. — Kurtage officielt $\frac{1}{2}$ ‰, i Praksis $\frac{1}{4}$ ‰.

Madrid. I Almindelighed noteres *London* Check i Pesetas pr. 1 £, *Paris* Check Agio i Procent, *Tyskland* Check i Pesetas pr. 100 M. Desuden kan der noteres Kurs for de samme Valutaer 8 D. Sigt og 60 og 90 D. Dato, samt for *Lissabon* 8 D. S. i Pesetas pr. 1 Milréis og for *Bern*, *Brüssel*, *Genua*, *Milano*, *Lyon*, *Marseille* 8 D. S. Agio i Procent. — Kurtage 1 ‰ (i Regelen kun ved Salg).

Lissabon noterer *Paris*, *Italien* og *Antwerpen* 8 D. Dato og 100 D. Dato i Réis pr. 3 fr., *Amsterdam* 3/m i Gylden pr. 16 Milréis, *Hamburg* 3/m i Réis pr. 1 M., *London* 30, 60 og 90 D. Dato i d. pr. 1 Milréis, *Madrid* 8 D. Sigt i Réis pr. 1 Peso. — Kurtage 1 ‰ ved Salg.

Skt. Petersborg. Notering i Rubler: *Paris* og *Belgien* 3/m pr. 100 fr., *London* 3/m pr. 10 £, *Berlin* 3/m pr. 100 M., *Amsterdam* 3/m pr. 100 fl., *Wien* 3/m pr. 10 K., *København* 3/m pr. 100 Kr. — Notering Tirsdag og Fredag. Kurtage 1 ‰ ved Salg.

Athen. Notering i Drachmer: *Amsterdam* 3/m pr. 100 fl., *Hamburg* 3/m pr. 100 M., *London* kort og 3/m pr. 1 £, *Paris* kort og 3/m pr. 100 fr., *Triest* kort og 3/m pr. 100 K.

Basel, Genf, Zürich noterer Kurser paa europæiske Pladser i Francs. I Genf noteres kun a/v, paa de andre to Pladser kort og 2—3 Maanedes. — Kurtage $\frac{1}{2}$ ‰.

New-York har ikke nogen egentlig Børs for Veksler, men Forretningerne foregaar Dagen igennem rundt om i Byens Banker og Bankierkontorer. Kurserne har derfor ikke det officielle Præg som de europæiske Børsnoteringers. Der noteres: *London* 3 eller 60 D. Sigt eller 72 D. Dato samt telegrafiske avista Udbetalingsordrer (cable transfers) i Dollars pr. 1 £, *Paris* 3 eller 60 D. Sigt eller 72 D. Dato i Francs pr. 1 \$. *Amsterdam* 3 eller 60 D. Sigt i Cents pr. 1 fl., *Berlin*, *Frankfurt* og *Hamburg* 3 eller 60 D. Sigt i Cents pr. 4 Mark. — Kurtage $\frac{1}{16}$ à $\frac{1}{8}$ ‰ ved Salg.

Buenos-Ayres noterer *London* 90 D. Sigt i d. pr. Peso, *Paris, Brüssel, Antwerpen* og *Rom* 90 D. Sigt i fr. pr. Peso, *Hamborg* 90 D. Sigt i M. pr. Peso, *Rio de Janeiro* 15 D. Sigt i Réis pr. 1 £, *New-York* 90 D. Sigt Agio i Procent, *Montevideo* a/v Agio i Procent. — Kurtage 1 $\frac{1}{100}$ ved Køb og Salg.

Valparaiso noterer alle Kurser 90 D. Sigt: *London* i Pønce, *Tyskland* i Mark, *Paris* i Francs pr. Peso, *New-York* Agio i Procent.

Rio de Janeiro noterer *Tyskland* a/v og 90 D. Sigt i Réis pr. 1 Mark, *London* a/v og 90 D. Sigt i d. pr. 1 Milréis, *New-York* a/v i Milréis pr. 1 \$, *Paris* a/v og 90 D. Sigt i Réis pr. 1 fr., *Portugal* 3 D. Sigt i Milréis pr. portugisisk Milréis, *Italien* a/v i Réis pr. 1 Lira.

Mexiko noterer følgende Pladser 90 D. Sigt: *Paris, Antwerpen* i Francs, *Tyskland* i Mark, *London* i Pønce pr. Pjaster, endvidere: *New-York, Havanna* og *Spanien* 15, 30 og 90 D. Sigt i Procent Præmie eller i Pjaster pr. 100 Gulddollars.

Britisk Indien noterer *London* a/v samt 30 D., 4/m og 6/m Sigt i Shillings pr. 1 Rupee, *Hongkong* 30 D. Sigt i Rupees pr. 100 mexikanske Pjastre, *Shanghai* 60 D. Sigt i Rupees pr. 100 Tæls, *Paris* 3/m og 6/m Sigt i Francs pr. 1 Rupee, *Tyskland* kort og 6/m Sigt i Mark pr. 1 Rupee, *Australien* 60 D. Sigt i sh. og d. pr. 1 Rupee. — Kurtage $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{100}$ ved Salg.

2den Afdeling. Bankvæsen.

For Bankvæsenets almindelige Teori er der gjort Rede S. 131–132. De forskellige Virksomheder, der falder ind under Bankforretningernes Omraade, udøves dels af private Forretningsmænd — VEKSELLERERE og BANKIERS — dels af de egentlige BANKER, der i Regelen er Aktieselskaber. En bestemt Grænse mellem de Virksomheder, der henhører under Bankerne, og dem, der henhører under Veksellere og Bankiers, lader sig ikke trække. Skarpest er Grænsen i England, hvor Banker og Indehavere af Bankforretninger (*bank, banker*) kun giver sig af med Modtagelse af Indlaan under forskellige Former (for Seddelbankernes Vedkommende Udstedelse af Sedler) samt med Vekseldiskontering, Udlaan og de resterende Midlers Anbringelse i rentebærende Papirer. Paa Fastlandet derimod inddrager vor Tids store Bankinstitutter under deres Forretningsomraade ogsaa de Virksomheder, som man tidligere nærmest henregnede til den egentlige Veksellererforretning, saasom Omvæksling af fremmede Mønter og Pengesedler, Handel med udenlandsk Valuta, Køb og Salg pr. Kommission af Obligationer og Aktier o. s. v., medens omvendt de private Veksellere og Bankiers tillige befatter sig med egentlig Bankforretning (Modtagelse af Indlaan, Vekseldiskontering o. s. v.). Heller ikke er der nogen fast Grænse mellem de forskellige Arter af Banker (Veksel- og Diskontobanker, Hypotekbanker, Crédits mobiliers o. s. v.), men de fleste Bankers Forretninger er af blandet Natur.

I *København* har Veksellererne Adgang til sammen med Vexelmæglerne at deltage i den daglige Kursnotering for Obligationer og Aktier, medens Bankerne og de private Bankiers, der har Borgerskab ikke som Veksellerere, men som Grossererere, er udelukkede derfra og altsaa ligesom det private Publikum er henviste til Veksellerernes eller Vexelmæglernes Mellemkøbst, naar de vil købe eller sælge ved Noteringen.

Ved Vekseldiskonteringen er de private Bankiers og Veksellere ofte Mellemed mellem det kreditsøgende Publikum og Bankerne. De store Banker er i Almindelighed bundne til visse bestemte Regler (saasom Fordringen om to eller flere Navne paa de Veksler, de diskonterer) og kan naturligvis ikke have tilstrækkeligt Kendskab til alle Forretningsdrivende paa den Plads, hvor

de virker. Det er derfor meget almindeligt, at de laansøgende faar deres Veksler diskonterede af en privat Bankier, som kender dem personlig, og at Bankieren derefter endosserer Vekselen og atter faar den diskonteret i en Bank.

Veksellerere og Bankiers har i Regelen en begrænset Kundekreds, medens Bankerne mere har Karakter af offentlige Institutter, der henvender sig til det store Publikum. I Forbindelse hermed staar en forskellig Stilling til Offentligheden, idet Bankerne plejer at offentliggøre deres Aarsregnskab — ligesom de fleste andre Aktieselskaber — samt desuden periodiske, ugentlige eller maanedlige Balanceopgørelser. Herved faar Offentligheden Kundskab om Penge-markedets Tilstand og tillige Lejlighed til at skønne over, hvorvidt det med Tryghed kan betro Banken sine Penge.

I det følgende skal omtales 1) *Bankforretninger* i Almindelighed, 2) et Antal *enkelte Banker*, dels indenlandske, dels udenlandske.

I. Bankforretninger.

Bankvirksomheden gaar i to Retninger: 1) *Modtagelsen* af Midler til Opbevaring eller til Forrentning og Afbenyttelse (*Passivforretningen*); 2) *Anvendelsen* af Bankens Kapital og af de fra Publikum modtagne Midler (*Aktivforretningen*). Under den førstnævnte Art af Virksomhed henhører alle de Maader, hvorpaa Banken *modtager* Kredit, under den sidstnævnte alle de Maader, hvorpaa den *giver* Kredit.

1. MODTAGELSEN AF MIDLER.

DEPOSITA TIL FORVARING (jfr. S. 273 ff.). Fra Bankernes ældste Tid har et af deres væsentlige Formaal været at tjene som sikkert Opbevaringssted for Værdigenstande og derved at fritage den enkelte for Faren ved selv at skulle gemme dem. De fleste Banker modtager Værdier i Depositum (Depot), saaledes at de deponerede Sager henligger i Banken, uden at denne har Ret til at disponere over dem; i Regelen paatager Banken sig at erstatte deres Værdi, ifald de bortkommer ved Tyveri, Ildebrand eller paa anden Maade. Som Vederlag betales i Almindelighed et Gebyr, der plejer at fastsættes i Forhold til Depotets Værdi (fra $\frac{1}{2}$ til 1 ‰), dog ogsaa med noget Hensyn til Rumfanget. Banken udsteder i Regelen et *Modtagelsesbevis* (*Recepisse*), der ved Depotets Udtagelse tilbageleveres i kvitteret Stand. Genstanden for Opbevaringsdeposita er oftest Værdipapirer eller ædle Metaller i forarbejdet eller uforarbejdet Tilstand.

Der skelnes mellem lukket og aabent Depositum. Det *lukkede* Depot indleveres til Banken i en Kasse el. lign. under Deponentens Lukke eller Segl, uden at Banken gør sig bekendt med Indholdet. Hvis Depotet gaar tabt, er det Regelen, at Banken svarer til den ved Indleveringen opgivne Værdi; men i nogle Banker finder en saadan Værdiangivelse ikke Sted, og Bankens Ansvar maa da eventuelt bestemmes efter de almindelige Retsregler. *Aabent* Depot bruges væsentlig kun ved Deponering af Værdipapirer; Banken modtager Depotet uden Lukke, kender altsaa dets nøjagtige Indhold og Værdi og tilsvarende denne Værdi. Ofte paatager Banken sig at hæve Rente og Udbytte af det aabne Depot, at indkassere de udtrukne Obligationer o. s. v.; hertil kan knytte sig Indkøb af andre Obligationer i Stedet for de udtrukne og i det hele Køb og Salg af Papirer for Deponentens Regning. Flere Steder (navnlig i Østerrig) er det almindeligt, at Deponenten ved Salg af Papirer giver Køberen Anvisning paa Banken, som da udleverer Papirerne, medens han omvendt ved Indkøb lader Sælgeren indlevere Papirerne til Banken.

En særegen Form for Forvaltningen af lukkede Deposita er *Box-Systemet*, der skriver sig fra Amerika. Banken udlejer Rum (Boxer) i sine Hvælvinger for en bestemt aarlig Betaling; til at aabne Rummene udkræves i Regelen to Nøgler, hvoraf Banken har den ene og Lejeren den anden. I Rummet findes en Kasse, hvortil kun Lejeren har Nøgle, saa at han kan indlægge og udtage, hvad han vil, uden Bankens Kontrol.

INDLAAN. I Modsætning til Opbevaringsdeposita er de andre Midler, der betros Bankerne, at betragte som Laan, over hvilke Bankerne har fri Raadighed, saaledes at de kan anvende dem i deres Virksomhed. Formaålet er fra Laangiverens Side dels at være fri for Ulejligheden og Risikoen ved at gemme paa Penge, som han ikke i Øjeblikket har Brug for, dels eventuelt tillige at faa en Rente af dem. Den Rente, Bankerne kan give af Indlaan, beror dels paa den til enhver Tid gældende Rente for bankmæssige Udlaan, dels paa de nærmere Betingelser for Indlaanet, navnlig den Tid, i hvilken Pengene skal forblive indestaaende. Der kan fastsættes enten en bestemt Tid (1, 2 eller 3 Maaneder) eller en vis Opsigelsesfrist, og Rentefoden vil i Regelen vokse med Tidens eller Fristens Længde. Den laveste Rente gives naturligvis af Penge, der indsættes »paa Anfordring«, d. v. s. saaledes at de straks og til enhver Tid kan tages ud igen.

Banken udsteder ofte et paa Navn lydende *Indlaansbevis*, der kan transporteres, og som tilbageleveres i kvitteret Stand, naar Pengene skal udtages. Nogle Banker udsteder Indlaansbeviser paa Anfordring, som er forsynede med Angivelse af den Rente, der er paaløben første, anden, tredje Dag o. s. v. efter Udstedelsen. Herved forøges Bevisernes Cirkulationsevne, idet enhver kan se, hvor stor Rente der til enhver Tid er paaløben; det kan derfor være længere Tid, inden Beviserne atter vender tilbage til Banken, hvilket atter er Grund til, at der kan ydes Rente af Indlaanet.

Nogle Banker fungerer som en Art Sparekasser, idet de modtager Penge paa Sparekassetilkaar og udleverer Kontrabøger. I Almindelighed kan her i Danmark de Begunstigelses, der ifølge Sparekasseloven (se S. 727) er tilsagte Sparekasserne, ikke indrømmes Bankinstitutter, men der er gjort en Undtagelse for bestaaende Banker, der før Lovens drev Sparekassevirksomhed, idet Indenrigsministeren, naar Bankerne inden 3 Maaneder fra Lovens Ikrafttræden anmeldte, at de agtede at fortsætte Virksomheden, bemyndigedes til for 10 Aar ad Gangen at forlænge de dem hidtil indrømmede Begunstigelses tilligemed Retten til at føre Navn af Sparekasse. Siden 1890erne har en Del Banker, uden at falde ind under Sparekasseloven, faaet Ret til at modtage Indskud paa Kontrabog uden Stempelafgift. Disse Banker modtager altsaa Sparekasseindskud uden at benytte Navnet Sparekasse og uden at underkastes de for Sparekasser i øvrigt gældende Regler. Den nævnte Begunstigelse er dog i den seneste Tid ikke bleven indrømmet noget nyt Institut.

FOLIO. Ved de fleste Penge, der indsættes paa Anfordring, er Spørgsmaalet om Renten ikke Hovedsagen, og det er ikke Hensigten at tage hele Beløbet ud igen paa een Gang. Man ønsker at kunne indsætte de Beløb, som man til enhver Tid ikke har Brug for, og atter at kunne udtage de Beløb, som man i hvert givet Øjeblik skal bruge til sine Betalinger, kort sagt at gøre Bankens til Opbevarer for sin Kassebeholdning. I dette Øjemed aabnes der Kunden en Konto i Bankens (*Folio, Konto-Kurant, Girokonto*, i Sverige *upp- och afskrifning*), paa hvilken han kan indsætte Penge og til enhver Tid atter udtage en hvilken som helst Del af sit Tilgodehavende gennem Anvisninger, som han udsteder paa Bankens. Renten af de paa Folio indsatte Beløb er lavere end af andre Indlaan. I de europæiske Hovedlande giver de store Centralbanker ingen Rente af saadanne Midler, medens de private Banker bevilger en efter Diskontoen vekslende Rente. I København er Renten af Folioindskud i de større private Banker 1 % p. a., i Nationalbanken 1/2 %.

De Beløb, som Kunderne faar til gode hos Banken, behøver ikke at fremkomme ved direkte Indbetalinger af kontante Penge. Man kan ogsaa paa sin Konto indsætte Bankanvisninger, som man har modtaget af andre, og desuden kan Tilgodehavende paa Folio fremkomme gennem Bankens øvrige Forretning. Den, der til Banken sælger Værdipapirer eller af Banken modtager Laan under en eller anden Form, kan lade sig Beløbet godskrive paa sin Konto for at disponere over det, efterhaanden som det skal bruges. I adskillige Banker er det endog Regelen, at denne Fremgangsmaade altid bliver at benytte ved Vekseldiskontering.

En stærk Benyttelse af Bankfolio formindsker Brugen af kontante Penge i Samhandelen, og Benyttelsen fremmes ved hensigtsmæssige Former for Beløbenes Indsættelse, Udtagelse og Overførelse fra Konto til Konto. Tidligere betaltes der et Vederlag for Folioimidlers Anbringelse i Bankerne, men efterhaanden er Vederlaget bortfaldet, og man faar, som allerede bemærket, tværtimod nu ofte Rente af sit Tilgodehavende. Bankerne søger ogsaa at drage Penge til sig ved gratis at yde deres Folio- og Girokunder visse Tjenester. Hertil hører navnlig: at Kunderne har Ret til at gøre deres Accepter, Regninger o. s. v. betalbare i Banken, naar de kun giver Underretning i rette Tid og sørger for paa Forfaldsdagen at have tilstrækkeligt Tilgodehavende til Dækning, samt at Banken paatager sig Inkassation af Kundernes Anvisninger, Veksler, Regninger o. s. v., idet den som Vederlag for disse Forretninger kun forlanger, at der til enhver Tid indestaar en passende Saldo paa Kontoen.

Betegnelserne Girokonto, Folio, Kontokurant bruges ofte i Flæng. Nogle Banker bruger dog Kontokurant som Betegnelse for en rentebærende Mellemregning, i hvilken Banken kan være baade Kreditor og Debitor (S. 724). En Form for Disposition over Tilgodehavender, der særlig betegnes som *Giro*, er de direkte *Overførsler* fra Konto til Konto (T. Giroüberweisungen). Det er imidlertid ikke i alle Lande, at saadanne Overførsler er i synderlig Brug, hvorimod det overalt er Regelen, at man kan disponere over sit Tilgodehavende ved *Bankanvisninger* (*Checks*).

GIROOVERFØRSLER benyttes navnlig i Tyskland, hvor de har udviklet sig i Forbindelse med den Omstændighed, at den *tyske Reichsbank* har spredt et Net af Filialer over hele Tyskland, omfattende enhver By af nogen Betydning. Den, der vil foretage en Girooverførsel, indleverer en efter en bestemt Formular skreven Anmodning om, at en vis Sum af hans Tilgodehavende maa blive overført til en anden Persons Konto, og derefter finder Overførselen Sted uden Brug af Kvittering eller andre Formaliteter. Filialsystemet medfører, at Overførsler kan ske ikke blot mellem Kunder, der bor i samme By og altsaa har Konto i samme Afdeling af Rigsbanken, men at den, der har Konto i een By, ogsaa kan lade Summer overføre til den, der har Konto i en anden By, saaledes at Betalingen fra By til By foregaar uden Forsendelse hverken af Penge eller af Anvisninger. Yderligere kan ogsaa den, der ikke selv har Girokonto, indbetale kontante Beløb til Godskrift for Girokunder paa andre Pladser. Ved Rigsbankens Oprettelse (1875) ventede man ikke, at disse Girooverførsler eller i det hele taget de ikke-rentebærende Tilgodehavender skulde komme til at spille nogen synderlig Rolle; men efter at Sagen er bleven sat i System, er det nu enorme Beløb, der indsættes, udbetales og overføres paa Girokonto; i 1903 var saaledes den samlede Giroomsætning ca. 180 Milliarder Mark.

Rigsbankens Giro-System er optaget af en Del *private tyske Banker*, ligesom det er indført i *Østerrig-Ungarn*; for Centralbankens Vedkommende (Oesterreichisch-Ungarische Bank) har det dog ikke naaet nogen meget stor Udvikling, hvorimod det spiller en noget større Rolle i det private østerrikske Bankvæsen.

Brugen af CHECKS er fremfor alt udbredt i *England*, hvor ikke blot Handlende, men enhver nogenlunde vel situeret Person plejer at have Konto i en Bank og at afgøre alle sine Betalinger, naar det ikke drejer sig om ganske smaa Beløb,

ved Anvisninger paa Banken. Bankerne i London og i nogle andre af de større Byer udligner atter deres indbyrdes Mellemværende ved en Udveksling af de Anvisninger, som de gensidig har paa hinanden, hvilken Udveksling foregaar i et saakaldet *Clearing-house* (se ndfr.); Brugen af rede Penge bliver paa denne Maade i høj Grad formindsket. Af særlig Betydning, navnlig for Handelsverdenen, er de saakaldte »krydsede« Checks (*crossed checks*). Krydsningen bestaar i, at der tværs over Forsiden af Checken trækkes to parallelle Linier; hvis der mellem disse Linier intet skrives eller blot Ordene »& Co.«, siges Checken at være »crossed generally«; hvis der skrives Navnet paa et bestemt Bankfirma, er den derimod »crossed specially«. Enhver Ihændehaber kan foretage Krydsningen eller forandre en almindelig Krydsning til en speciel ved at tilføje Navnet paa et bestemt Bankfirma; men i øvrigt er det ikke tilladt at udslette eller forandre den engang stedsfundne Krydsning (jfr. S. 705). Krydsningens Betydning er den, at en Check, der er krydset »generally«, kun kan udbetales til et Bankfirma, og en Check, der er krydset »specially«, kun til det bestemt angivne Bankfirma. Hensigten er at forhindre, at Checken kommer i urette Hænder og udbetales til en uberettiget. En uretmæssig Ihændehaber kan ikke gøre Brug af en krydset Check, med mindre han staar i Forbindelse med et Bankfirma, som kan indkassere den for ham, og ved en speciel Krydsning er Garantien naturligvis endnu større, idet den kun kan benyttes til Indbetaling hos det udtrykkelig angivne Bankfirma.

Brugen af krydsede Checks har desuden en stor økonomisk Betydning derved, at da de er nødsagede til at gaa igennem Bankerne, bidrager de yderligere til, at Betalingerne afgøres ved Udligning i *Clearing-house* i Stedet for ved kontante Penge. Det er ogsaa særlig denne Side af Sagen, som man har taget Sigte paa, naar man i andre Lande har efterlignet de krydsede Checks, saaledes i Tyskland og Østerrig, hvor det er vedtaget, at man tværs over Forsiden af en Check kan skrive eller paatrykke Ordene »Nur zur Verrechnung« med den Virkning, at Checken ikke kan udbetales kontant, men kun benyttes til Afregning mellem Bankerne. Ogsaa for selve Checkudstederen bevirker Brugen af krydsede Checks i Forbindelse med »Clearingen« en stor Besparelse. Da han kan regne paa, at en om Formiddagen udstedt krydset Check først vil komme til Afvikling om Eftermiddagen, behøver han i Udstedelsesøjeblikket ikke at have et tilsvarende Beløb til gode i Banken, naar han blot er vis paa, at Beløbet vil indgaa, inden Clearingen finder Sted. Naar f. Eks. en Fondshandler har i Kommission at købe en Post Papirer, kan han betale dem med en krydset Check, hvorefter han indkasserer Beløbet hos sin Kommittent og kan naa at faa det indsat paa sin Konto til Dækning i rette Tid.

Det *londonske CLEARING-HOUSE* (der havde haft Forgængere i Amsterdam og Edinburgh) opstod omtrent ved Aaret 1775 derved, at en Del londonske »Bankers« enedes om daglig at udveksle deres gensidige Fordringer i Stedet for at betale dem kontant. I Begyndelsen var det kun ganske faa Huse, som deltog deri, og navnlig varede det længe, inden Aktiebankerne fik Adgang; Bank of England optoges først 1864. Nu er alle betydelige Bankers i Londons Westend Medlemmer af *Clearing-house*. To Gange daglig samles Medlemmernes Udsendinge for at udveksle de gensidige Fordringer, ikke blot Checks, men ogsaa Veksler (Medlemmernes Acceptor og Veksler, der er gjort betalbare hos dem) samt alle Slags forfaldne Regningskrav, som er betalbare hos dem. Hver Banker sorterer to Gange daglig sine Fordringer paa de andre Bankers i Pakker og indfører i en Bog, hvad han har at fordr hos hver. En Kommis sendes hen i *Clearing-house*, hvor hvert Medlem har sin Pult, og fordeler Pakkerne. Hver Kommis undersøger, hvad der er lagt paa hans Pult, og indskriver i en anden Bog, hvad hans Hus derefter har at betale til hver af de andre. For saa vidt der i Pakkerne er Fordringer, som vedkommende ikke vil honorere, maa Meddelelse derom gives en vis Tid inden Clearingens Afslutning. Differencen mellem de to Bøger viser, hvad han i det hele har at betale eller modtage. Resultatet meddeles *Clearing-houses* tilstedeværende Forretningsfører, der indfører Saldoen paa en Liste; naar der ingen Fejl er begaaet, maa denne Listes Debet- og Creditside stemme. Hvert Medlem har en Konto i Bank of England, og Medlemmerne har der tillige en Fælleskonto, over hvilken *Clearing-houses* Forretningsfører disponerer; Likvidationen sker da derved, at den, der har en Saldo at udrede, betaler med en »ticket« paa Bank of England, og den, der har et Beløb at modtage, faar af Forretningsføreren ligeledes en »ticket« paa Bank of England trukken paa Fælleskontoen. Samtlige Fordringer likvideres saaledes uden Brug af et eneste Møntstykke eller en eneste Seddel. Omsætningerne i Londons *Clearing-house* er af et overordentlig stort Omfang. Beløbet var i Aaret 1904

10560 Mill. £ eller i Gennemsnit ca. 35 Mill. £ om Dagen; paa de to Dage i Maanedet, da Terminsforretningerne likvideres, stiger de til 60 à 100 Mill. £.

Det londonske Clearing-house har fundet Efterligninger flere Steder. Clearing-houses findes saaledes i *Manchester* (Omsætning i 1904 ca. 250 Mill. £), *Dublin*, *Edinburgh* og udenfor England navnlig i Amerikas forenede Stater; det største og bedste er det i 1853 i *New-York* oprettede Clearing-house, hvis Omsætninger i de senere Aar har været mellem 30 og 40 Milliarder \$ aarlig. Mindre betydelig er Omsætningen i de Clearing-houses, der er oprettede i forskellige store europæiske Stæder, saaledes i *Paris* (1872), *Wien*, *Rom* o. fl. St. I *Stockholm*, hvor Systemet er temmelig nyt, har Omsætningen allerede naaet et Beløb af ca. 4000 Mill. Kr. aarlig eller ca. 13 Mill. Kr. om Dagen.

En særlig Organisation har Systemet faaet i *Tyskland*, hvor Rigsbanken har taget sig af dets Ordning; 1883 aabnedes et »*Abrechnungsstelle*« i Berlin og derefter i 10 andre større Byer. Som en for Tyskland karakteristisk Indretning kan anføres, at Medlemmerne de fleste Steder maa forpligte sig til ikke at indkassere deres gensidige Fordringer uden ved Likvidation gennem vedkommende Abrechnungsstelle. Dette gælder dog ikke i Berlin, hvor der allerede før 1883 fandtes en Institution »Bank des Berliner Cassen-Vereins«, der for de Banker og Bankierfirmaer, som har Konto hos den, udfører en væsentlig Del af et Clearing-houses Funktioner, og hvis Virksomhed man ikke har villet forstyrre. Det samlede Beløb af Fordringer, der indleveredes i de 11 Abrechnungsstellen, var i 1904 32½ Milliarder Mark (altsaa noget over 100 Millioner Mark om Dagen), hvoraf henimod Halvdelen faldt paa *Hamburg*.

BANKVEKSLER M. M. Forskellige Banker udsteder *Solaveksler* (S. 701) lydende paa Navn og betalbare ved Bankens Hovedsæde og dens Filialer. De benyttes navnlig til at afgøre større Betalinger mellem forskellige Pladser, især hvor Giroomsætningen ikke er synderlig udviklet. Saadanne Veksler er f. Eks. de af Bank of England udstedte *bank post bills*, de af Banque de France udstedte »røde Veksler« (*billets à ordre*) og de Veksler, som Nationalbanken i København siden 1870 udsteder under Navn af *Bank-Solaveksler*. Disse sidste lyder paa mindst 1000 Kr. og er betalbare »8 Dage fra Dato«, men indfris i Regelen ved Forevisning saavel i København som ved Filialerne; deres Anvendelighed forøges derved, at de skal modtages ved alle Betalinger til Statens Kasser og ogsaa indfris af disse, for saa vidt der er tilstrækkelige Midler dertil.

I Lande, hvor der findes større Bankinstitutter i de forskellige Byer, kan det samme Formaal fyldestgøres ved Veksler, som disse Banker trækker paa hverandre. Saadanne Veksler betegnes i England som *bank bills* (hvorved i øvrigt ogsaa forstaaes Bankernes egne Veksler, altsaa f. Eks. Bankpostbills). Særlig Interesse knytter sig til de i Sverige brugelige *Postremisveksler*. Disse udstedes under forskellige Former, baade som Solaveksler, som Filialernes Tratter paa Hovedsædet eller omvendt, og som den ene Banks Tratter paa den anden; men ifølge Konvention mellem alle væsentlige Bankinstitutter indløses de af alle disse uden Hensyn til, hvilket af dem de er trukne paa. Da næsten alle Byer eller Pladser i Sverige har et Bankkontor, har Postremisvekslerne faaet en overordentlig stor Betydning som Betalingsmiddel over hele Landet. De benyttes ogsaa i ikke ringe Omfang — ligesom de engelske Bankbills — ved Betalinger til Udlandet.

Et Led i de internationale Betalingsmidler er de Veksler, som Banker i forskellige Lande trækker paa hinanden. En særlig Lettelse for Omsætningerne mellem de tre skandinaviske Lande afgiver den i Aaret 1885 mellem de tre nordiske Hovedbanker (Nationalbanken i København, Sveriges Rigsbank og Norges Bank) truffne Overenskomst, hvorefter de kan udstede Veksler eller Anvisninger paa hinanden (lydende paa mindst 5000 Kr.) ogsaa ud over deres Tilgodehavende. Disse Veksler og Anvisninger udstedes og indløses, uden at der derfor er at erlægge nogen Provision.

SEDLER. I Modsætning til andre bankmæssige Kreditmidler er Bankseddelen bestemt til at benyttes af det store Publikum jævnsides med Mønt. Den udfylder sin Funktion ved at forblive i Cirkulation, medens f. Eks. en Check efter sit Væsen kun er bestemt til at fyldestgøre en enkelt Betaling for derefter at præsenteres Banken til Indfrielse. Hertil kommer, at Modtageren af en Seddel kun har Banken alene at holde sig til. Endvidere, selv om Sedlerne ikke er gjorte til lovligt Betalingsmiddel (S. 494), bliver det dog praktisk taget ikke nogen frivillig Sag, om man vil modtage dem eller ej. Endelig er Seddeludstedelse et saa bekvemt Middel for en Bank til at skaffe sig Penge, at Fristelsen til at udstede flere, end den i paakommende Tilfælde atter kan indløse, er overmaade stor. Alt dette gør, at Seddeludstedelsen mindre end de andre Arter af Bankvirksomhed kan overlades til fri Konkurrence, men at Lovgivningen i de fleste Lande har søgt særlig at sikre Sedlernes Indløselighed, selv om den anerkender Friheden som almindelig Regel ved andre Bankforretninger.

Adskillige Lovgivningsforanstaltninger har haft til Formaal ikke alene at sikre Sedlernes stadige Indløselighed, men tillige at opnaa andre Øjemed, idet man navnlig er gaaet ud fra Forestillinger om en væsentlig Forskel mellem Sedler og andre bankmæssige Kreditmidler. Man har derfor undertiden tilsigtet gennem en Regulering af Seddelcirkulationen at sikre Stabilitet i Priserne, særlig for derved at forebygge Handels- og Produktionskriser, idet man har tilskrevet Banksedlerne en enestaaende Indflydelse paa Priserne eller i alt Fald en langt større end den, der kan tillægges andre Omsætningsmidler.

Denne Hensigt har navnlig været medvirkende ved Vedtagelsen af den Lov, hvorved Seddelvæsenet i *England* er ordnet, *Bankakten af 1844*. Denne er baseret paa den saakaldte *Currency-Doktrin*, hvis Hovedgrundsætning er den, at Landets Seddelmængde og Metalomængde i Forening bør fluktuere paa samme Maade, som Metalomængden alene vilde have fluktueret, hvis der ingen Sedler fandtes, hvorved atter skal opnaas, at Prisbevægelserne bliver de samme, som hvis der kun benyttedes Metalpenge. Ud fra denne Opfattelse bestemmer Bankakten i det væsentlige, at Bank of England kun maa udgive et saa stort Beløb af udækkede Sedler, som allerede var i Cirkulation i 1844, men at alt, hvad der udgives af Sedler ud over dette Beløb, skal være fuldt dækket med Metal (se S. 499).

Ved denne Ordning er Sedlernes Indløselighed betryggende sikret, men Bankakten har derimod ikke vist sig tjenlig til at tilvejebringe Prisstabilitet og forebygge Kriser. Selv om det var muligt at opnaa den tilsigtede Overensstemmelse med en ren Metalcirkulation — hvad man ingenlunde kan være sikker paa, fordi ingen ved, hvor stor Omløbshastigheden vilde være, naar der alene brugtes Metal. eftersom man da vilde ligge med kontante Beholdninger, som nu erstattes af Tilgodehavender hos Bankerne — saa vilde en sliq Overensstemmelse i hvert Fald være alt andet end ønskelig. Thi Vareomsætningen, som i det hele er i mægtig Vækst, kan dog være af meget varierende Størrelse til forskellige Tider, og for at foregaa uden Forstyrrelse kræver den en tilsvarende varierende Tilvækst i Omsætningsmidlerne, et Krav, som Metallet alene ikke vilde kunne fyldestgøre. Brugen af Kreditmidler har derfor netop Betydning ved at hindre, at Priserne kommer til at fluktuere efter det skiftende Forhold mellem Metalomængden og Vareomsætningens Størrelse. *Currency-Doktrinens* Hovedfejl er dog den at overse, at ogsaa andre Kreditformer træder i Metallets Sted som Betalings- og Omsætningsmiddel og derfor ligesaa fuldt som Banksedlerne paavirker Prisbevægelserne. I Smaahandelen og Betalingerne mellem Mand og Mand er det Sedlerne, som gør Tjeneste; men i den større Handel er det andre Former for Kredit, der benyttes, og, som ovenfor fremstillet, er det uhyre Omsætninger, der likvideres uden nogen Brug af enten Metal eller Sedler. Selv det mest bundne Seddelsystem er derfor ikke i Stand til at hindre, at Kreditomsætningerne paavirker Priserne, og at de eventuelt bidrager til at fremkalde Kriser.

Det almindelig anerkendte Hovedformaal for Seddelvæsenets Regulering er at sikre Sedlernes fulde Indløselighed samtidig med, at man gør det muligt for Seddelbanken at følge Omsætningens vekslende Krav. Detaillerne af de hertil sigtende Bestemmelser i de forskellige Lande er allerede anførte i et

foregaaende Afsnit (S. 498 ff.). Sammenfattede i Korthed gaar Foranstaltningerne dels i Retning af at indskrænke Seddelbankernes Antal og undertiden ogsaa at give Staten Indflydelse paa deres Ledelse, dels i Retning af at fastsætte Grænser for deres Ret til at udstede Sedler.

For at indskrænke Seddelbankernes ANTAL har man nogle Steder gjort Seddelretten afhængig af, at visse lovmæssige Betingelser fyldestgøres, men i Regelen har man givet een eller flere bestemte Banker udelukkende Seddelret. I *Schweiz* og *Amerikas forenede Stater* kan nye Seddelbanker oprettes uden særlig Tilladelse, naar de blot opfylder de lovmæssige Betingelser. I *Rusland*, *Frankrig*, *Østerrig-Ungarn*, *Holland*, *Belgien*, *Spanien*, *Norge*, *Sverige* og *Danmark* har man indskrænket Seddelretten til en enkelt Bank. I andre Lande saasom *England*, *Skotland*, *Irland*, *Tyskland* og *Italien* har man vel en Flerhed af Seddelbanker, men nye kan slet ikke oprettes, eller — som i Tyskland — kun ifølge særlig Lov. I nogle af de Lande, der har flere Seddelbanker (navnlig i Tyskland og England) har man udstyret en enkelt Bank med ganske særlige Begunstigelser, saaledes at den kommer til at indtage en dominerende Stilling. Den nyere Tids Banklovgivning viser overhovedet Tendens til at komme bort fra Flerheden og indføre Enbank-Systemet. Hvor dette ikke er sket, skyldes det som oftest historiske Aarsager, navnlig Hensynet til ikke at ophæve de nu engang faktisk bestaaende Banker; i Tyskland og Italien har ogsaa den tidligere Adskillelse i et Antal helt uafhængige Stater maattet gøre sig gældende.

Til Fordel for *Enbank-Systemet* anfører man Vigtigheden af, at der kun cirkulerer een Art Sedler, som er let kendelige for det store Publikum, hvorved det bliver vanskeligere at sætte falske Sedler i Omløb. Dette kan dog lige saa let opnaas ved, at Staten foreskriver en ensartet Type og — som i Amerikas forenede Stater og Schweiz — selv leverer Blanketterne, der er forsynede med Statens Stempel. Langt større Betydning har det, at Statens Kontrol med Overholdelsen af Lovens Bestemmelser og Garantierne for Sedlernes Indløselighed er langt lettere overfor en enkelt Bank end overfor en Flerhed. Og navnlig er Bevægelsen i Retning af Enhed i høj Grad paavirket ved den Erfaring, at under kritiske Tilstande har de store privilegerede Centralbanker ofte vist Evne og Vilje til at øve en dæmpende og regulerende Indflydelse paa Forholdene og at opretholde Tilliden hos Publikum, medens en Flerhed af Smaabanker hyppig har ladet sig drive af Konkurrencen til en overdreven Kreditgiveness i Spekulationsperioderne og derfor har vist sig insolvente eller dog ude af Stand til at yde Hjælp paa det Tidspunkt, da den almindelige Kredit svigtede. Imod Enbanksystemet har man hovedsagelig gjort Betydningen af Konkurrencen og af Bankvæsenets Udbredelse over hele Landet gældende. En enkelt privilegeret Bank kan have Tilbøjelighed til at stivne i bureaukratiske Former og til væsentlig at indskrænke sin Virksomhed til sit Hovedsædes nærmeste Omraade, og dette kan modvirkes ved Friheden til at oprette konkurrerende Institutter. I denne Henseende kan man f. Eks. pøge paa Betydningen af de skotske Landbanker og de svenske Enskilda Banker. Imidlertid gør Trangen til denne Form af Konkurrence sig væsentlig gældende under Forhold, hvor Brugen af andre Kreditmidler end Bankseddelen er lidet udviklet, og hvor derfor Retten til Seddeludstedelse er en Betingelse for overhovedet at drive Bankvirksomhed. Hvor derimod Nutidens mangfoldige Former for Omsætningsmidler og Kreditgiveness har naaet en tilstrækkelig Udvikling, er den privilegerede Seddelbank ikke længere monopoliseret i den Forstand, at den er uden Konkurrence, eller at den er i Stand til at hindre en tilstrækkelig Udvidelse af Bankvirksomheden.

Statens Indgriben i LEDELSEN fører i sin videst gaaende Konsekvens til Oprettelsen af egentlige *Statsbanker*, der ejes og styres umiddelbart af Staten selv. Dette er Tilfældet i *Rusland*, *Finland* og *Sverige*, i hvilke Lande den monopoliserede Seddelbank er Statsbank. Andre Statsbanker findes for Tiden ikke i Europa eller Nordamerika. Man har i Almindelighed forladt Statsbankerne, fordi der altid er Fare for, at Staten, naar den under vanskelige Forhold trænger til Penge, skal benytte Seddeludstedelsen til at skaffe sig Midler og derved forvandle Banksedlerne til uindløselige Papirpenge. Tidligere Tidens Erfaring afgiver tilstrækkelig talrige Eksempler herpaa. Paa den anden Side maa det dog ikke glemmes, at Staten ogsaa ofte har benyttet privilegerede private Seddelbanker paa samme Maade ved at tvinge dem til at give sig Laan i et saadant Omfang, at Sedlernes Indløselighed gik tabt. Jfr. om PAPIRPENGE S. 493 ff. Til Fordel for Statsbanker har man anført, at Indtægten af Seddelprivilegiet bør tilflyde Samfundet som

Helhed. Hvor Seddelprivilegiet er overdraget en privat Bank kan Staten imidlertid — foruden Stempelafgift, hvor saadan eksisterer — betinge sig Vederlag, som dels kan bestaa i, at Banken udfører visse Forretninger for Staten (f. Eks. Belgien), at den yder Statskassen et rentefrit Laan (Frankrig), eller at Staten har en vis Andel i Udbyttet (f. Eks. Tyskland, Norge).

En mindre vidtgaående Indflydelse paa Ledelsen udoøver Staten i adskillige Lande dels ved Tilsyn, dels ved Udnævnelse af en eller flere af Bankens Bestyrere. I *Frankrig, Belgien og Østerrig-Ungarn* vælger Regeringen Styrelsens Spidser. I *Danmark* udnævner Regeringen en af Direktørerne, og Justitsministeren fører Tilsyn som Bankkommissær; Aktionærerne har ingen Indflydelse paa Ledelsen. Bestyrelsen af *Norges Bank* udnævnes af Stortinget undtagen Direktionens Formand, der beskikkes af Kongen. I *Tyskland* er Rigsbankens Direktører udnævnte af Regeringen, medens Aktionærerne kun vælger en Art Bestyrelsesraad.

Indskrænkende Bestemmelser i Henseende til SEDDELUDSTEDELSEN kan være af forskellig Art. Der kan — som i Frankrig — sættes en bestemt Grænse for Seddelmængden, men i øvrigt være givet Bestyrelsen fri Hænder, eller der kan fastsættes Regler for de Aktiver, som Bankerne skal være i Besiddelse af til Sedlernes Sikring (Fundering). Saadanne Regler kaldes *Funderingsbestemmelser*. Der kan i denne Henseende skelnes mellem to forskellige Systemer, nemlig det System, der væsentlig kræver Tilstedeværelsen af Jordejendom, Panteobligationer, Statsobligationer, Veksler el. lign., og det System, der lægger Hovedvægten paa Forholdet mellem Seddelmængden og Bankens Beholdning af ædelt Metal (Mønt og Barrer). Fundering af Sedler paa Jordejendom forekommer ikke i vor Tid (jfr. om de franske Assignater S. 496). Fundering paa Statsobligationer er bragt til Anvendelse i Amerikas forenede Stater. I de allerfleste europæiske Stater er Metal-fundering gældende, dog at der i saa Henseende stilles højst forskellige Fordringer.

Det vil let ses, at Bestemmelser, der lægger Hovedvægten paa Metalfunderingen, langt har Fortrinnet for andre Bestemmelser. En tilstrækkelig Beholdning af solide Obligationer — navnlig naar de, som i Nordamerika, er deponerede som særligt Pant for Sedlerne — kan ganske vist forudsættes at sikre Bankens Solvens saaledes, at Seddelkreditorerne ved en Realisation vil kunne faa deres Tilgodehavende betalt. Men afset fra, at ogsaa Obligationernes Kurs under kritiske Forhold kan synke langt ned, maa det navnlig fremhæves, at det ikke er tilstrækkeligt, at Sedlernes Ihændehavere efter en vis Tids Forløb bliver dækkede. Til en god Seddelcirkulation maa der nødvendigvis stilles den Fordring, at Banken er i Stand til at indløse sine Sedler straks paa Anfordring, og dette kan kun sikres ved, at Metalbeholdningen er tilstrækkelig stor. Hertil kommer, at i et Land med udviklet Kredit og Seddelcirkulation ophører de private at have Metalforraad liggende. De Handlende deponerer deres Kassebeholdninger i Bankerne, og Bankernes Kassebeholdninger vil atter for største Delen bestaa af Sedler og Tilgodehavender hos Seddelbankerne, saa at det meste af det Metal, der ikke er i stadig Cirkulation, efterhaanden samler sig i Seddelbankerne. Det er derfor altid til dem, at der vil blive stillet Krav om Metal f. Eks. til Ekspert, og ogsaa af denne Grund er det nødvendigt, at de har en tilstrækkelig stor Beholdning.

Forholdet mellem *Seddelmængde* og *Metalbeholdning* kan fastsættes paa to Maader: enten efter Principet i den engelske Bankakt ved at fastslaa en *bestemt Sum*, hvormed Seddelmængden maa overstige Metalbeholdningen, eller saaledes at Metalbeholdningen altid skal udgøre en vis *Brøkdel* (f. Eks. $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{2}$) af den cirkulerende Seddelmængde. Fra Sikkerhedens Synspunkt maa det vistnok siges, at begge Systemer i lige Grad egner sig til at sikre Indløseligheden og bevare en passende Metalreserve. Derimod kan det ikke nægtes, at Brøksystemet i visse Tilfælde giver Bankerne større Handlefrihed. I Perioder, hvor Behovet for Betalingsmidler i Inlandet stiger stærkt (f. Eks. her i Landet i Maanederne nærmest efter Høsten og i Terminerne), kan under det engelske System Banken ikke udvide sin Seddelcirkulation efter Omsætningens Krav, uden at der maa indfor-skrives en tilsvarende Post Guld fra Udlandet, med mindre Banken allerede forud har ligget med en større Metalbeholdning, end Funderingsreglerne fordrer. Ved Tredjedels-Dækning kræver derimod et forøget Seddelomløb af 9 Millioner Kroner kun en Metalforøgelse af 3 Millioner, og naar disse Sedler ved Periodens Udløb atter vender tilbage til Banken, kommer denne ikke til at ligge inde med en saa stor overflødig Metalbeholdning som under den førstnævnte Ordning. Man har paa den anden Side indvendt mod Tredjedels-Dækningen, at ved enhver Formindskelse af Metalbeholdningen maa Seddelmængden formindskes med et 3 Gange saa

stort Beløb, hvilket kan volde Vanskeligheder, navnlig naar der kræves Metal til Eksport. Denne Indvending er beføjet, for saa vidt Banken holder sin Metalbeholdning tæt ved Grænsen af det tilladte Minimum. Under begge Systemer kræver en fornuftig Bankpolitik, at man i normale Tider ikke lader Seddeludstedelsen stige helt op til den tilladte Grænse, men at der holdes en Reserve, som gør det muligt, naar der indtræder mere ekstraordinære Forhold, at Metalbeholdningen kan formindskes eller Seddelmængden udvides uden Forstyrrelse.

Man har flere Steder forenet begge Systemer ved at fastsætte baade et Brøforhold mellem Metalbeholdning og Seddelmængde og desuden et Maksimum for den udækkede Seddelmængde. En særegen Modifikation har denne Ordning faaet i *Tyskland*, hvor det fastsatte Maksimum af udækkede Sedler yderligere kan overskrides, imod at der af det overskydende Beløb betales 5% Rente til Statskassen, hvorved Banken tvinges til at holde en forholdsvis høj Diskonto, naar en saadan Seddelforøgelse finder Sted. En særegen Bestemmelse sigtende til Seddelkreditorernes Sikring er truffen i *Schweiz*, hvor den lovbestemte Metaldækning (40%) hæfter som Specialpant til fortrinsvis Dækning af Sedlerne. Efter den sædvanlige Ordning i andre europæiske Lande er derimod Sedlernes Ihændehavere i Tilfælde af Konkurs ligestillede med Bankens almindelige Kreditorer. Dog antages det i Regelen — men ingenlunde ubestridt — at Bank of Englands Sedler har Specialsikkerhed i Issue-Departments Guldbeholdning.

2. MIDLERNES ANVENDELSE.

DISKONTERING OG KØB AF VEKSLER. For saa vidt de Midler, hvormed Bankerne virker, for en stor Del kan forlanges udbetalte paa Anfordring, saa at de i Bankerne indestaaende Beløb kan være underkastede betydelige Svingninger indenfor korte Tidsrum, maa Bankerne atter laane deres Midler ud paa Vilkaar, der gør en tilsvarende Bevægelighed mulig. En væsentlig Del maa være Laan paa kort Tid, og hermed følger, at saadanne Bankers Kunder fortrinsvis maa være Handlende, til Dels Industridrivende, hvis Omsætninger kan baseres paa kortvarig Kredit, derimod i langt ringere Grad Landbostanden. Blandt de Former, hvorunder Handelskredit ydes af Bankerne, er Diskontering og Køb af Veksler den vigtigste.

Diskonto (Fr. *escompte*; Eng. *discount*) kaldes Renten af Veksler, fordi Renten indtil Forfaldsdag ved Vekselsens Salg forlods fradrages i Vekselsummen. Saavel naar man sælger, som naar man køber en ikke forfalden Veksel, siges man at *diskontere* den, men fortrinsvis tjener dette Udtryk dog til at betegne Købet. Man taler kun om at diskontere en Veksel, naar det drejer sig om en Veksel i Landets egen Valuta. Veksler i fremmed Valuta siges man at *købe* og *sælge*, og Diskontoen finder her sit Udtryk i, at den Kurs, der betales for en lang Veksel, er lavere end den, der betales for en kort Veksel.

Ved Vekseldiskontering ses der paa den personlige Sikkerhed, som de Navne frembyder, der findes paa Vekselen. Hertil knytter sig, saa vidt mulig, en Undersøgelse af Beskaffenheden af den Forretning, der danner Grundlaget for Vekselen, for at faa et Begreb om, hvor vidt der er Sandsynlighed for, at Pengene vil være disponible ved Forfaldstid. Man har til Tider lagt stærk Vægt paa at skelne imellem, om Vekselen er en egentlig *Vareveksel*, der er udstedt umiddelbart som Betaling for Varer, eller om den er en *Kreditveksel* (jfr. S. 707). Men nogen afgørende Betydning kan der ikke tillægges denne Adskillelse, da ogsaa de Penge, der rejses ved en Kreditveksel, kan anvendes til Vareindkøb eller hovedet paa saadan Maade, at Beløbet bliver disponibelt ved Forfaldstid. Men for saa vidt en Kredit, ved hvilken de laante Penge fastgøres, og som derfor efter sin Natur er beregnet paa at skulle være fortløbende, bliver ydet i Form af Veksler, som ved Forfald stadig fornys, maa Banken være paa det rene med, at saadanne Veksler ikke kan henregnes til de Ak-

tiver, hvis Beløb vilkaarlig kan formindskes. For rene Rytterveksler maa Banken naturligvis vogte sig. Det siges ofte, at Bankerne kan skelne mellem reelle Vareveksler og Kreditveksler derved, at de første lyder paa brudte Beløb, de sidste paa runde Summer. Dette Skelnemærke holder naturligvis ikke Stik, ifald den, der vil diskontere en Kreditveksel, overfor Banken vil give det Udseende af, at det er en Vareveksel. I saa Fald vil han lade den lyde paa et brudt Beløb.

Diskontoens Højde staar i Gennemsnit i nært Forhold til den almindelige Rentefods Højde; men Diskontoen kan svinge hyppigere og stærkere, og den kan i det givne Øjeblik afvige væsentlig fra den Rente, der ydes ved andre Former af Laan. Dette ligger i, at Diskonterings-Forretningerne til en vis Grad danner et Marked for sig. Udbudet af Penge bestemmes her af Bankernes disponible Beholdninger, der atter afhænger af de Beløb, som indsættes i Bankerne, og af det Seddelbeløb, der endnu kan udstedes, medens Efterspørgselen bestemmes af Handelsstandens Brug for Vekselkredit. Der kan til Tider være rigelige Beholdninger i Bankerne og derfor lav Diskonto samtidig med, at Renten af Stats- eller Prioritetsobligationer er højere, idet de, der indsætter deres Penge i Bankerne, netop ikke ønsker at anbringe dem under faste og langvarige Laanformer. Omvendt kan Diskontoen være højere, naar det særlig er Handelen, der i Øjeblikket behøver Penge, medens Kapitalisterne ikke er tilbøjelige til at anbringe deres Penge paa denne Maade. Overhovedet ligger det i Sagens Natur, at Rentefoden ved kortvarige Laan er underkastet hyppigere Svingninger end ved langvarige og faste Laan.

I Lande som Danmark, hvor Banksedler er et i overvejende Grad benyttet Omsætningsmiddel, og hvor der tillige kun findes een Seddelbank, vil denne let faa den afgørende Bestemmelse med Hensyn til Diskontoens Højde, saa at de øvrige Banker maa rette deres Diskontonotering efter Seddelbankens. Hvor andre bankmæssige Omsætningsmidler er af mere fremtrædende Betydning ved Siden af Seddelen, vil den Diskonto, der noteres af ikke-seddeludstedende Banker og Bankiers, faa en mere selvstændig Karakter. Denne Diskonto, »Markedsdiskontoen«, kan da afvige en Del fra den centrale Seddelbanks Diskonto. Under saadanne Forhold er det navnlig i de senere Aar blevet mere almindeligt, at den centrale Bank, naar Markedsdiskontoen er væsentlig lavere end dens egen noterede Diskonto, optræder som Køber af Veksler i »det aabne Marked« til Markedsdiskonto. Ad denne Vej søger den at faa fat ogsaa paa de »fineste« Veksler (la haute banque), dem, der er forsynede med de største Handlendes og Bankierernes Navne, hvilke Veksler den ikke kan faa i sin Portefeuille til den officielle Diskonto.

Den væsentligste Rettesnor for en Seddelbank ved Fastsættelsen af sin Diskonto er paa den ene Side Størrelsen af dens »Reserve« (det Seddelbeløb, der endnu kan udgives uden at forøge Metalbeholdningen) og paa den anden Side Størrelsen af de Forpligtelser, der er betalbare paa Anfordring (Folio o. s. v.). Naar Reserven er lille i Forhold til Forpligtelserne, maa Banken værne om sine Beholdninger og derfor sætte Diskontoen høj, medens den, naar Reserven bliver forholdsvis stor, maa bestræbe sig for at faa sine overflødige Penge anbragte og altsaa sætte Diskontoen lav. Der maa dog naturligvis ses ikke blot paa Reservens øjeblikkelige Størrelse, men ogsaa paa, om der er Udsigt til, at den i en nær Fremtid vil blive forøget eller formindsket. Hvis man f. Eks. staar foran en Tid paa Aaret, da der erfaringsmæssig er stærk Brug for Penge, maa man holde Reserven forholdsvis høj for at være forberedt paa den kommende Formindskelse.

I særlig Grad maa ogsaa Forholdet til Udlandet have en bestemmende Indflydelse paa Diskontoens Højde. I første Række vil det være at tage i Betragtning, hvor store Beløb Banken selv har til gode i Udlandet, dels betalbare paa Anfordring, dels i Skikkelse af Veksler med længere Løbetid. Naar dette Bankens udenlandske Tilgodehavende er meget betydeligt, behøver en lille Reserve ikke nødvendig at tilskynde til Diskontoforbøjelse, da der, om fornødent, hurtigt kan trækkes Metal til fra de udenlandske Korrespondenter. Men ved Siden heraf maa der ses paa Landets Stilling som Hele i Forhold til Udlandet, paa den uden-

landske Betalingsbalance, d. v. s. den Tendens, der er til Stede til enten at indføre eller at udføre Metal. Dette giver sig til Kende i Vekselkurserne, der i første Tilfælde er »gunstige«, i sidste Tilfælde »ugunstige« (S. 135). Ugunstige Vekselkurser opfordrer derfor til at holde Diskontoen høj, medens gunstige Vekselkurser kan tilstede en lav Diskonto. Som allerede foran udviklet (S. 136—137) bidrager en saadan Diskontopolitik til at rette Vekselkursen paa Grund af de kontante Kapitalers Tilhøjelighed til at søge derhen, hvor Renten er højest. Der er navnlig to Arter af Transaktioner, som det under saadanne Omstændigheder ligger nær at foretage. Naar Indlandets Diskonto bliver betydelig højere end Udlandets, vil det være fordelagtigt at sende sine Beholdninger af udenlandske lange Veksler bort til Diskontering i Udlandet. Tillige bevirker den højere Diskonto, at Kursen paa rentebærende Papirer falder, hvorved det bliver fordelagtigt at sælge dem i Udlandet. Ved begge disse Transaktioner faar man Penge til gode i Udlandet, hvad der medvirker til at rette Vekselkursen.

Det er ikke ualmindeligt, at Banken noterer *forskellige Diskontosatser*, der bringes i Anvendelse, eftersom Navnene paa Vekslerne frembyder større eller mindre Sikkerhed. Den højere Diskonto indeholder da en Art Risikopræmie. Ogsaa kan Diskontosatsen rette sig efter Løbetiden, navnlig saaledes, at Veksler med længere Løbetid end tre Maaneder, saafremt de overhovedet antages til Diskontering, betaler en i Regelen højere Diskonto. Ved smaa og ved korte Veksler beregnes der i Regelen et Minimum; f. Eks. fradrager Nationalbanken i København mindst 10 Dages Diskonto og ikke mindre end 50 Øre pr. Vekslen.

Ved Køb og Salg af *fremmed Valuta* optræder Bankerne som Mellemhandlere mellem dem, der har Tilgodehavender at inddrage i Udlandet, og dem, der skal gøre Betalinger til Udlandet. De køber korte og lange Veksler paa Udlandet, hvilke de dels atter sælger, dels indsender til Inkassation eller Diskontering. Ved disse og andre Operationer (Salg af Obligationer i Udlandet, Forsendelser af Metal, Mønt, Pengesedler o. s. v.) faar de i Udlandet Penge til gode og kan herimod atter trassere Veksler. — I Sammenhæng hermed kan nævnes Udstedelsen af *Akkreditiver*, d. v. s. Skrivelser, hvorved den, til hvis Ordre de er udstedte, bemyndiges til at hæve indtil et vist Beløb hos Udstederens Korrespondent paa en anden Plads. Akkreditiver kan udstedes under eet paa flere forskellige Korrespondenter i forskellige Byer og kaldes da *Cirkulær-Akkreditiver* (Rundrejse-Akkreditiver).

Foruden Veksler kan ogsaa andre Fordringer med bestemt Forfaldstid — saasom udtrukne Obligationer, Kupons, Lotterigevinster o. s. v. — være Genstand for Diskontering.

LAAN MOD HAANDFAAET PANT. Medens det ikke henhører til de normale Bankforretninger at give Laan mod Underpant i faste Ejendomme — hvilket er de dertil særlig indrettede Pengeinstitutters Sag (se S. 725 f.) — giver derimod alle Banker sig af med Laan mod Haandpant. Ligesom ved Vekseldiskontering maa det for de egentlige Handelsbanker være et Hovedprincip, at slige Laan ydes under saadanne Former og mod saadan Sikkerhed, at Pengene med kort Varsel kan komme ind igen. Laanet ydes derfor kun for kort Tid eller med kort Opsigelse, og Pantet maa være af den Art, at det om fornødent kan realiseres med kort Varsel. De Pantter, som Bankerne laaner paa, er navnlig ædle Metaller, Børspapirer, Panteobligationer og Handelsvarer. Som almindelig Regel sætter Bankerne en vis Procent af Pantets Værdi som Maksimum for Laanets Størrelse, og hvis Værdien forringes, medens Laanet løber, forlanges der yderligere Sikkerhed eller Nedbringelse af Laanet.

Ædle Metaller, i alt Fald Guld, er naturligvis det sikreste og lettest realisable Pant og følgelig det, hvorpaa der laanes det højeste Beløb og til den laveste Rente. *Børspapirer* frembyder den Fordel, at deres Værdi til enhver Tid er fast-

slaaet ved den officielle Notering, og at solide Effekter i Regelen hurtig kan realiseres ved Salg paa Børsen. Laan paa *Varer* kan være af stor Betydning for Handelsstanden, men frembyder Vanskeligheder, naar Varerne skal holdes under Bankens Laas og Lukke. Denne Art af Laan lettes derfor i høj Grad ved Benyttelsen af Oplagsbeviser (S. 588 ff.). Paa Varer, der er under Transport, kan der gives Laan mod Pant i Konnossementet, f. Eks. naar Varerne sendes med Sejlskib, medens Konnossementet kommer hurtigere frem. Dog er denne Laanform af forskellige Grunde ikke meget brugt. Derimod er det ikke ualmindeligt, at Sælgeren, der trækker en Veksels for Ladningens Beløb paa Køberen og sælger Vekselen til Banken, tillige overgiver Banken Konnossement og øvrige Afladepapirer, saa at Køberen ikke faar Papirerne udleverede uden mod Accept eller Betaling af Vekselen. Hensigten hermed er fra Sælgerens Side at sikre sig sin Dispositionsret over Ladningen, saafremt Køberen ikke accepterer eller betaler; men denne Fremgangsmaade medfører tillige en Sikring for Banken, der i paakommende Tilfælde har Afladepapirerne at holde sig til, hvis Sælgeren ikke selv indfrir sin Veksels. Jfr. nedenfor om Remburs.

Renten af kortvarige Laan mod haandfaaet Pant retter sig i Almindelighed efter Vekseldiskontoen eller afviger dog ikke meget derfra.

ANDRE UDLAANSFORMER. Den Kredit, som en Bank yder sine Kunder, behøver ikke at have Form af en Sum, der udbetales paa een Gang, men kan ogsaa gives under Form af en Tilladelse til indenfor en vis Grænse at hæve Penge, naar man har Brug for dem. Saaledes ved *Kassekredit*. Banken aabner Debitor en Konto, paa hvilken han enten direkte eller gennem Anvisninger kan hæve de Beløb, han skal bruge. Faar han atter Penge ind, kan han indsætte dem paa Kontoen og derved helt eller delvis dække sin Gæld. Han bliver altsaa til enhver Tid kun Debitor for den Sum, som han netop i Øjeblikket behøver, og Banken beregner sig foruden en aarlig Provision af Kredittens Maksimum (f. Eks. $\frac{1}{2}$ % eller 1 %) kun Rente af det Beløb, der til enhver Tid virkelig skyldes. Dette er en Fordel for Debitor, idet han ved at lade en Veksels diskontere maa betale Rente af hele Beløbet indtil Forfaldsdag, selv om han i Mellemtiden faar Penge ind; men til Gængæld er Renten af Kassekredit gennemgaaende noget højere end Vekseldiskontoen. Kassekredit forlanges i Regelen sikret ved Kaution eller Pant. — Af meget lignende Art er *Udlaan i Konto-Kurant* (jfr. S. 715, 326). Herved forstaas i Regelen den Ordning, at Kunden kan indsætte Penge paa sin Konto og trække Anvisninger for et vist Beløb ud over sit Tilgodehavende, saaledes at der beregnes en lavere Rente, naar Saldoen er i hans Kredit, og en højere, naar den er i hans Debet. Ofte er der ogsaa truffet Aftale om, at Kunder, der har *Folio* i en Bank, kan »overtrække« deres Konto, d. v. s. anvise mere, end de har til gode, mod at henlægge en Pantessikkerhed og betale Rente.

En anden Form, hvorunder der kan ydes Kredit i løbende Regning, er den, at Kunden uden Tilgodehavende har Ret til at trassere lange Veksels, som Banken accepterer, og som Kunden derefter lader diskontere andetsteds. Trassenten har da at sørge for, at der ved Forfaldstid er Dækning til Stede.

En Kredit, ligegyldig under hvilken Form, som ikke er sikret ved Pant eller ved Garanti af andre Navne end Laantagerens, kaldes *Blankokredit*.

ANDEN VIRKSOMHED. Foruden Kreditoperationer omfatter Bankvirksomheden forskellige andre Forretninger, saasom *Køb* og *Salg* af *ædle Metaller*, *fremmede Mønter*, *Pengesedler*, *Kupons*, *renteberende Papirer* og *Aktier*. Slige Forretninger kan ske pr. Kommission eller for Bankens egen Regning. I sidste Tilfælde kan de være Led i en Arbitrageforretning (S. 541), eller de kan ske for at forøge eller formindske Bankens Beholdning af det paagæl-

dende Aktiv. Seddelbanker plejer ikke at have deres hele Metalbeholdning bestaaende af indenlandsk Mønt; en væsentlig Del kan fordelagtig være anbragt i Barrer og fremmede Møntsorter, hvorved det bliver billigere at besørge de uundgaaelige Metalforsendelser mellem Landene. Alle Banker har en Del af deres Formue anlagt i Obligationer og Aktier.

Endvidere paatager Bankerne sig *Inkassation* af Veksler og andre Fordringer saavel for indenlandske som for udenlandske Firmaer.

Dernæst er der *Remburs-Forretninger* (Fr. *remboursement*; Eng. *reimbursement*, Betaling, Dækning), jfr. S. 340. En udenlandsk Sælger af Varer vil ofte stille Fordring om, at han kan rembursere sig (o: gøre sig betalt ved at trække Beløbet) paa et kendt Bankfirma, helst paa en af de store Vekselplasser f. Eks. Hamborg eller London, i Stedet for at trække direkte paa Køberen. Grunden til, at han stiller denne Fordring, kan være, dels at han maaske ikke har tilstrækkeligt Kendskab eller Tillid til Køberen, dels at en Veksel trukken paa Køberen naturligvis er mindre let afsættelig end en Veksel, der er trukken paa et bekendt Bankfirma paa en stor Vekselplass, og som eventuelt tillige lyder paa en Valuta (f. Eks. Rigsmark eller Sterling), der har Kurs paa Verdensmarkedet. For saa vidt Køberen ikke selv staar i direkte Forbindelse med et Bankfirma paa den Plads, hvorpaa Sælgeren forlanger at rembursere sig, er Fremgangsmaaden ved Aabning af Remburs i Almindelighed den, at Køberen henvender sig til en Bank paa sin egen Plads, og at denne atter giver sin Forbindelse paa den fremmede Plads Ordre til at acceptere (eller betale) Sælgerens Tratte mod Udlevering af Afladedokumenterne. Disse sendes derefter til Køberens Bank, af hvem han igen modtager dem. Aabning af Remburs behøver ikke at være forbunden med Kreditgiver, eftersom det kan være betinget, at Beløbet skal betales straks ved Papireernes Modtagelse; men det bliver en Kreditforretning, hvis Køberen først skal betale, naar Vekselen paa et senere Tidspunkt forfalder, i hvilket Tilfælde ogsaa Banken først paa dette Tidspunkt plejer at sende Dækning til den udenlandske Acceptant.

3. SÆREGNE BANKFORMER. Forskellige særlige Arter af Bankvirksomhed drives for en stor Del af særlig derpaa anlagte Institutter. Men som allerede ovenfor fremhævet indskrænker de fleste Banker, undtagen de engelske, sig ikke til de i det foregaaende omtalte egentlige Bankforretninger, men driver mer eller mindre ogsaa adskillige af de Forretninger, der tillige er Genstand for særlige Institutters Virksomhed.

HYPOTEKBANKER er Banker, der udlaaner Penge mod Pant i faste Ejendomme, og som skaffer Midlerne til Veje ved at udstede Obligationer. Deres Virksomhed er altsaa væsentlig den samme som *Kreditforeningers* og *Kreditkassers* (S. 131, 323). — Men medens det ved Kreditforeningerne i Regelen er Laantagerne (Ejerne af de faste Ejendomme) og ved Kreditkasserne i Regelen Laangiverne (Obligationsejerne), der er at anse som Instituttets Ejere, idet de bestemmer Ledelsen og nyder godt af Overskudet, saa er Forholdet anderledes ved Hypotekbankerne. Her er det Aktionærerne, der er Ejere af Banken, og denne, der optræder som Mellemmand mellem Laangivere og Laansøgere, maa som Resultat af sin Virksomhed naturligvis søge at skaffe Aktionærerne et rimeligt Udbytte af deres Kapital. Dernæst er ogsaa Sikkerheden for Obligationsejerne forskellig i Kreditforeninger og i Hypotekbanker. I Kreditforeningerne hæfter Interessenterne solidarisk enten med hele Værdien af den pantsatte Ejendom eller dog med et større Beløb end det ydede Laan. I Hypotekbankerne finder ingen saadan solidarisk Hæftelse Sted; derimod yder Bankens Kapital en yderligere Sikkerhed ud over Panternes Værdi.

En særegen Art Hypotekbanker er saadanne som *Sveriges allmänna hypoteksbank* i Stockholm, der er en Centralinstitution for Sveriges samtlige Kreditforeninger, hvilke den forsyner med de Midler, som de atter udlaaner til Ejendoms-

besidderne. Midlerne tilvejebringes ved Salg af Obligationer, til hvis Udstedelse kun Banken, ikke Kreditforeningerne, er berettiget. Banken er ikke noget Aktieselskab, men dens »delegare« er de Kreditforeninger, som den yder Laan; den staar under Statens Tilsyn og er af denne doteret med en Grundfond paa 30 Mill. Kr. i Statsobligationer. Hensigten med dens Oprettelse var at skaffe Ejendomsbesidderne bedre Vilkaar, idet man antog, at der vilde opnaas højere Kurs for Obligationer udstedte af en Centralbank kontrolleret af Staten og udrustet med Grundfond'end for de enkelte Kreditforeningers Obligationer. Forslag til Oprettelse af en lignende Hypotekbank i Danmark fremsattes af Regeringen i 1886 uden dengang at vinde Tilslutning. Under de senere Forhandlinger om Sagen er Tanken fra de interesseredes Side ændret i den Retning, at man enten har ønsket en Statsgaranti for de bestaaende Kreditforeninger eller en Hypotekbank, hvis Opgave det var at optage større — navnlig udenlandske — Laan og for de indkommne Midler opkøbe Kreditforeningsobligationer. Hovedhensigten med begge Forslag er at aabne en lettere Adgang til Afsætning i Udlandet.

En lignende central Stilling paa Grundkreditens Omraade, dog uden Monopol, indtager den i 1852 oprettede *Crédit foncier* i Paris, et af Staten subventioneret Aktieselskab. I Modsætning til den svenske Bank træder *Crédit foncier* i direkte Forbindelse med de enkelte Laantagere uden Kreditforeningers Mellemkomst. Det samme er Tilfældet med *Kongeriget Norges Hypotekbank* i Christiania (oprettet 1851), der ligesom den svenske ikke er et Aktieselskab, men af Staten er doteret med en Grundfond, oprindelig 2 Mill., nu 17½ Mill. Kroner.

CRÉDIT MOBILIER kaldes et Bankinstitut, hvis Hovedformaal er at stifte og understøtte industrielle Foretagender. Navnet stammer fra det i Aaret 1852 af Brødrene Péreire oprettede Bankinstitut i Paris, men ogsaa tidligere fandtes der lignende Institutter, f. Eks. det i Slutningen af forrige Aarhundrede oprettede og endnu bestaaende preussiske »Seehandlungs-Societät«, ligesom ogsaa private Bankhuse f. Eks. Rothschilderne gav sig af med saadanne Forretninger. — Hensigten ved Oprettelsen af den franske *Crédit mobilier* var at skabe en Institution, der skulde være det samme for Industrien og den bevægelige Kapital, som *Crédit foncier* var for Landbruget og de faste Ejendomme. Hovedvirksomheden skulde bestaa i at købe Statspapirer og Aktier samt yde Laan mod Pant i disse, hvortil Midlerne skulde tilvejebringes ved Udstedelse af Obligationer; endvidere var det Hensigten at negociere Laan for Stater og industrielle Selskaber, at anlægge Jærnbaner, Havne, Kanaler o. s. v. og at stifte industrielle Foretagender. Pariserinstituttet — som efter en kortvarig tilsyneladende glimrende Periode led uhyre Tab — fik talrige Efterligninger.

Det daarlige Ry, som er knyttet til Navnet *Crédit mobilier*, ligger ikke i selve disse Forretningers Natur. Naar de drives med Dygtighed, Forsigtighed og Hæderlighed, er de særdeles nyttige og yder en i vore Dage uundværlig Støtte for Foretagelsesaanden. Hvad der har bragt Navnet i Vanry, er det parisiske Instituts og adskillige af dets Efterfølgeres Administration, som ruinerede Selskaberne ved Børsspil, og som ved uærlige Manipulationer søgte at drive Aktiernes Kurs i Vejret til Fordel for Stifterne, der ved Oprettelsen og ved senere Udvidelser havde overtaget store Beløb til Pari. Men selv med en hæderlig og dygtig Ledelse vil der altid være den Risiko forbunden med slige Foretagender, at de maa fastgøre betydelige Summer i Aktiver, hvis Værdi kan være underkastet store Svingninger.

Den Art Forretninger, som *Crédit mobilier* var beregnet paa, gøres nu mest af de almindelige Kreditbanker og private Bankiers sammen med deres øvrige Bankvirksomhed. Ved Negotiering af Laan og Stiftelsen af Aktieselskaber er det almindeligt, at flere Banker forener sig i »Grupper« — der ofte er internationale — for i Fællesskab at udføre Forretningen.

En særegen Art Aktieselskaber er de i den nyere Tid navnlig i England dannede FINANCIAL TRUSTS. De anlægger deres Kapital — og undertiden ogsaa et yderligere ved Udstedelse af Obligationer tilvejebragt Beløb — i en Mængde forskelligartede Obligationer og Aktier for derved at sikre Interessenterne en nogenlunde regelmæssig Gennemsnitsdividende, der er større end Renten af sikre Obligationer, medens man søger at undgaa den Risiko, der er forbunden med Anlæg i anden Klasses Obligationer og Aktier ved at sprede Risikoen paa de mange Slags Papirer. Grundtanken i disse Selskaber har Lighed med den, der gjorde sig gældende ved Oprettelsen af *Crédit mobilier*. De har fra England bredt sig til Tyskland og til Nordamerika, hvor Trusten særlig er blevet benyttet som

en Form, hvorunder man reelt har foretaget en Sammenslutning af bestaaende Aktieselskaber (jfr. S. 111).

Pengeinstitutter, hvis Hensigt særlig er at virke for Kredittens Udbredelse til de mindre bemidlede Klasser — Smaahandlere, Haandværkere, smaa Landejendomsbesiddere og Arbejdere — betegner sig ofte som FOLKEBANKER, ARBEJDERBANKER o. s. v. Saadanne Bankers Virksomhed bestaar navnlig i at modtage Smaasummer mod Rente og at yde mindre Laan uden at iagttage strengt bankmæssige Former og uden at forlange egentlig bankmæssig Sikkerhed. Denne Virksomhed kan være forbunden med almindelig Bankforretning, saaledes som Tilfældet er i *Skotland*, hvor de egentlige Banker gennem deres i alle smaa Byer og paa Landet spredte Filialer yder mindre Laan til Smaakøbmænd, Haandværkere og Bønder, navnlig i Form af Kassekreditter mod Kaution (*cash-accounts, cash-credits*). — Som særlig Institution har Folkebankerne fundet betydelig Udbredelse i Tyskland. Her stiftede *Schulze-Delitzsch* i 1850 den første *Forskuksforening* af Haandværkere, og disse Foreninger eller Folkebanker, som de flere Steder kaldes, har efterhaanden faaet stor Betydning. Flere Steder er de dog gaaet udenfor deres oprindelige Formaal, idet de, ved Siden af at samle Smaakapitaler og gøre smaa Udlaan, ogsaa modtager Indskud af større Kapitalister og giver Laan af temmelig store Beløb. Omtrent samtidig (1849) begyndte Oprettelsen af de saakaldte *Raiffeisenske Laanekasser*, der yder Driftslaan til Bønderne. I øvrigt har disse Laanekasser ogsaa andre økonomiske Formaal end det bankmæssige, saasom Fællesindkøb af Gødning o. lgn., ligesom *Schulze-Delitzsch* i Forbindelse med Forskuksforeningerne har indrettet Forbrugsforeninger, Foreninger til Fællesindkøb af Raastoffer o. s. v. — I København stiftedes i 1872 *Dansk Arbejderbank*; endvidere kan nævnes *Haandværkerbanken* (*Kreditforeningen for Haandværkere og Industridrivende*) og *Spare- og Laanekassen for Embeds- og Bestillingsmænd*.

SPAREKASSER (S. 131, 323) har til Formaal at opsamle Smaakapitaler og gøre dem frugtbringende. Deres Indretning er meget forskellig i de forskellige Lande, og ikke sjældent har de fjernet sig væsentlig fra deres oprindelige Formaal, idet de modtager Indskud fra større Kapitalister, Forretningsmænd o. a., der ikke benytter Kassen for at hensætte Sparepenge, men som en Slags Foliobank, der giver højere Rente end andre Banker. Dette er saaledes Tilfældet med flere af de større Sparekasser i Danmark, af hvilke ogsaa adskillige giver sig af med forskellig Slags Bankvirksomhed. Den første Sparekasse oprettedes 1765 i Braunschweig. Den kaldtes *Leihkasse*, hvorimod Navnet Sparekasse (Ersparungskasse) første Gang fremkom i Hamborg 1778. Institutionen efterlignedes hurtigt i Schweiz, England, Frankrig og andre Lande. I det danske Monarki oprettedes den første Sparekasse 1796 (i Kiel), i Kongeriget først 1810 (Holsteinborg).

Lovgivningen har i adskillige Lande grebet ind i Sparekassernes Forhold for at sikre Interessenterne og for at paase, at Kasserne virker i Overensstemmelse med deres oprindelige Formaal. Navnlig er dette Tilfældet i *England*, hvor der bl. a. gælder følgende Bestemmelser: Ingen maa indsætte mere end 50 £ ad Gangen eller mere end 150 £ i alt. Kassen maa ikke beholde flere Midler, end hvad der er nødvendigt for den daglige Drift. Resten indsættes paa en for Kasserne fælles Konto i Bank of England, over hvilken Statsgældsbestyrelsen disponerer; disse Midler anbringes kun i statsgaranterede Papirer. Renten er lav. I *Frankrig* er Sparekasserne ved forskellige Love mere og mere blevet stillede under Tilsyn af Kommunalbestyrelser. Kasserne skal indsætte deres Midler — med Undtagelse af hvad der er nødvendigt til Imødegaaelse af Uddrag — i *Caisse des dépôts et consignations*. Ingen Privatperson kan have mere end 1500 fr. indestaaende. Saavel i England som i Frankrig kan Sparerne forlange, at Kassen køber Statspapirer til dem for de indestaaende Midler. I *Danmark* er Sparekassernes Forhold ordnede ved Lov af 28. Maj 1880, der bl. a. ansætter en Sparekassensinspektør til at føre Tilsyn med samtlige Landets Sparekasser, men i øvrigt i det væsentlige giver Kasserne fuldstændig Frihed i deres Administration. Regnskaberne skal gennemgaaes af Revisorer og indsendes til Inspektøren, som ogsaa ved personlige Undersøgelser paa Stedet skal skaffe sig Kundskab om Kassernes Status. Naar en Kasse har paadraget sig et saadant Underskud, at der mangler Dækning for 5 % af Indskydernes Tilgodehavende, er Inspektøren beføjet til at standse Virksomheden. De Begunstigelser, der tilstaaes Sparekasser, bestaar væsentlig i en betydelig Stempelfrihed. Om Forholdet mellem Banker og Sparekasser se S. 714. I *Norge* bestemmer Loven af 6. Juli 1887, at Sparebanker autoriseres af Kongen, og deres Plan skal offentlig stadfæstes af Kongen. De skal have en Grundfond paa mindst

2000 Kroner. En bestemt Del af Kapitalen skal være anbragt i let realisable Effekter, og der er sat Grænser for, hvad der maa udlaanes paa Veksler o. lign. Finansdepartementet udøver en Myndighed, der i Hovedsagen er ligeartet med den danske Sparekassespektors. I Danmark fandtes 1903 538 Sparekasser med en indestaaende Kapital af 733 Mill. Kr.

Særegne Former for Sparekasser er *Postsparekasser* og *Skolesparekasser*. De første har til Hensigt at lette Opsamlingen af Sparemidler ved at lade Postkontorerne modtage dem. Det var England, der i 1861 tog Initiativet hertil; Eksemplet fulgtes først af Japan, derefter af flere andre Lande. Skolesparekasserne søger at fremme Sansen for Sparsommelighed hos Børnene ved at knytte en Sparekasse til selve Skolen. — Ved *Sparemærkesystemet* lettes Opsparingen af ganske smaa Summer, med hvilke det vilde være for besværligt hver Gang at gaa til Sparekassen, indbetale dem og faa dem noterede. Man kan i Stedet købe Mærker lydende paa smaa Beløb, efterhaanden opløbe dem i en Bog og, naar Beløbet har naaet en vis Størrelse, faa det godskrevet i Sparekassen.

II. De enkelte Banker.

Af danske Banker skal her nævnes de københavnske samt de betydeligste Provinsbanker. Af udenlandske Banker er det umuligt blot tilnærmelsesvis at anføre de mange store Bankinstitutter, der er af fremtrædende Betydning i det europæiske Forretningsliv. Her skal kun meddeles nogle Oplysninger om en Del Banker i vore skandinaviske Nabolande og om de store centrale Seddelbanker i England, Frankrig og Tyskland.

Danmark.

A. KØBENHAVNSKE BANKER.

Nationalbanken i København. Stiftet ved Oktroi af 4. Juli 1818. Om Kapital, Reservfond, Seddeludstedelse m. m. se S. 501. Styrelsen bestaar af et Repræsentantskab paa 15 Medlemmer, der oprindelig valgtes af Regeringen og senere supplerer sig selv, samt en Direktion paa 5 (for Tiden kun 4) Medlemmer, af hvilke det ene Medlem udnævnes af Kongen, medens de øvrige vælges af Repræsentantskabet. Banken modtager Penge paa Anfordring i *Konto-Kurant* til $\frac{1}{2}\%$ p. a. og udsteder *Bank-Solaveksler* (S. 717). Den modtager *Deposita* saavel aabne som lukkede. Ved aabne Deposita paatager Banken sig, naar det ønskes, at hæve Kupons og udtrukne Obligationer, dog kun for saa vidt de er betalbare i København. Gebyr for aabne Deposita: $\frac{3}{8}\%$ halvårlig; for lukkede Deposita: af de første 200 000 Kr. af den opgivne Værdi $\frac{1}{4}\%$ halvårlig, dog mindst 1 Kr. pr. Receiptse, af de næste 300 000 Kr. $\frac{1}{6}\%$, af de følgende 500 000 Kr. $\frac{1}{8}\%$, og af det Beløb, hvormed Værdien overstiger 1 Million Kr., $\frac{1}{10}\%$. For Deposita, hvis Rumfang er mere end 2 Kubikfod, betales et halvårligt Tillægsgebyr af 2 Kr. pr. Kubikfod. Banken *diskonterer Veksler* paa København og en Del Provinsbyer; Vekslernes Løbetid maa ikke være over 3 Maaneder, og de skal have mindst to gode Navne. Banken *køber korte og lange Veksler* paa Norge, Sverige, London, tyske Bankpladser, Wien, Paris, Antwerpen og Amsterdam, og *sælger* korte Veksler paa de fleste af disse Pladser. *Udlaan* gives mod Pant i Børspapirer og Panteobligationer; 1 Maanedes Rente betales forud; Renten er for udenlandske Papirer og visse Panteobligationer $\frac{1}{2}\%$ højere end for danske Børspapirer. Banken har *Filialer* i Aarhus, Aalborg, Nykøbing paa Falster, Kolding, Odense og Flensborg. Udbytte $\frac{1899}{1900}$ 7 $\frac{1}{2}\%$, $\frac{1900}{01}$ 7 $\frac{1}{2}\%$, $\frac{1901}{02}$ 7 $\frac{1}{2}\%$, $\frac{1902}{03}$ 7 $\frac{1}{2}\%$, $\frac{1903}{04}$ 7 $\frac{1}{2}\%$.

De private Banker i København befatter sig med alle Arter af Bankforretninger; ved hver enkelt vil der kun blive nævnet, hvad der er særegent for den.

Privatbanken i København. Stiftet 1857. Aktiekapital nu 27 Mill. Kr., Reservfond (1904) 4 185 000 Kr., Ekstra Reservfond 250 000 Kr. Styrelse: Et Bankraad paa 15 Medlemmer, valgte af Generalforsamlingen, og 3 Direktører, valgte af Bankraadet. Banken udsteder Indlaansbeviser betalbare paa Anfordring (S. 714). Foruden Hovedkontoret er der 2 Afdelingskontorer i København. Udbyttet 1900 8 $\frac{1}{2}\%$, 1901 7 $\frac{1}{2}\%$, 1902 6 $\frac{1}{4}\%$, 1903 6 $\frac{1}{2}\%$, 1904 6 $\frac{1}{2}\%$.

Den danske Landmandsbank, Hypotek- og Vekselbank. Stiftet 1871. Aktiekapital nu 36 Mill. Kr., saa at Banken er den største her i Landet; Reservfond (1904)

3 670 000 Kr., Delcredere Konto 120 000 Kr. Styrelse: Et Bankraad paa 19 Medlemmer, valgte af Generalforsamlingen, og 3 Direktører, valgte af Bankraadet. Af sin Midte vælger Bankraadet Delegerede til at føre det nærmere Tilsyn med Styrelsen. Sparekasseafdelingen modtager Indskud paa almindelige Sparekassetilkaar. Hypotekafdelingen virker som Hypotekbank, bevilger Laan mod Pant i faste Ejendomme og til Kommuner, samt udsteder Hypotek- og Kommuneobligationer. 5 Afdelingskontorer i København; Filialer i Helsingør, Holbæk, Kalundborg, Nykøbing paa Sjælland, Nykøbing paa Falster, Kolding, Vejle og Aalborg. Udbytte 1900 7 $\frac{1}{2}$ ‰, 1901 7 $\frac{1}{2}$ ‰, 1902 6 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ ‰, 1903 6 $\frac{1}{2}$ ‰, 1904 6 $\frac{1}{2}$ ‰.

Københavns Handelsbank. Stiftet 1873. Aktiekapital nu 20 Mill. Kr., Reservefond (1904) 3 297 000 Kr. Styrelse: Bestyrelsesraad paa 12 Medlemmer, valgte af Generalforsamlingen, og en Direktion paa mindst 2 Medlemmer (for Tiden 3), valgte af Bestyrelsesraadet. Filialer i Rønne, Odense, Aarhus, Randers, Horsens, Viborg og Esbjerg. Filialerne har Sparekasseafdelinger. Udbytte 1900 6 $\frac{1}{4}$ ‰, 1901 6 $\frac{1}{4}$ ‰, 1902 6 $\frac{3}{4}$ ‰, 1903 7 ‰, 1904 7 ‰.

Københavns private Laanebank. Stiftet 1854. Aktiekapital nu 4 Mill. Kr., Reservefond (1904) 938 000 Kr. Styrelse: Et Repræsentantskab paa 6 Medlemmer, valgte af Generalforsamlingen, og 2 Direktører. Udbytte 1900 6 ‰, 1901 6 ‰, 1902 6 ‰, 1903 6 $\frac{1}{2}$ ‰, 1904 5 $\frac{1}{2}$ ‰.

Industribanken i København. Stiftet 1862. Aktiekapitalen var oprindelig meget lille, udvidedes efterhaanden til 2 Mill. Kr., nedskreves til Halvdelen efter store Tab i 1877, men er nu atter 2 Mill. Kr., Reservefond (1904) 314 000 Kr., Delcrederefond 87 000 Kr. Styrelse: Et Bankraad paa 6 Medlemmer, valgte af Generalforsamlingen, og 2 Direktører. Banken har særlig til Formaal at lette Adgangen for Haandværkere og Industridrivende til at paabegynde, fortsætte eller udvide deres Virksomhed. Sparekasseafdeling. Udbytte 1900 6 ‰, 1901 6 ‰, 1902 4 ‰, 1903 4 ‰, 1904 4 ‰.

Københavns Laane- og Diskontobank. Stiftet 1895. Aktiekapital nu 6 Mill. Kr., Reservefond (1904) 675 000 Kr., Forstærkningsfond 200 000 Kr. Banken modtager Indskud paa Kontrabog. Udbytte 1900 7 ‰, 1901 7 ‰, 1902 7 ‰, 1903 7 ‰, 1904 7 ‰.

Detailhandlerbanken i København. Stiftet 1895. Aktiekapital 2 Mill. Kr., Reserve- og Delcrederefond 125 000 Kr. Modtager Indskud paa Kontrabog. Udbytte 1900 6 ‰, 1901 6 ‰, 1902 6 ‰, 1903 6 $\frac{1}{2}$ ‰, 1904 6 $\frac{1}{2}$ ‰.

Frederiksberg Bank. Stiftet 1898. Aktiekapital 600 000 Kr., Reservefond 35 000 Kr. Udbytte 1900 5 ‰, 1901 5 ‰, 1902 5 ‰, 1903 5 $\frac{1}{2}$ ‰, 1904 5 $\frac{1}{2}$ ‰.

Københavns Grundejerbank. Stiftet 1898. Aktiekapital nu 6 Mill. Kr., Reservefond 350 000 Kr. Modtager Indskud paa Kontrabog. Udbytte 1900 6 ‰, 1901 6 ‰, 1902 7 ‰, 1903 7 ‰, 1904 7 ‰.

Revisionsbanken (stiftet 1903) og *Centralbanken for Industri og Handel* (stiftet 1904) staar endnu i Begyndelsen af deres Virksomhed. Revisionsbanken gav for Aaret 1903 $\frac{1}{4}$ 5 ‰ Udbytte.

Som Institutter, der er en Mellemting mellem Banker, Sparekasser og gensidige Hjælpeforeninger, kan nævnes:

Haandværkerbanken (Kreditforeningen for Haandværkere og Industridrivende). Stiftet 1867. Aktiekapital nu 1 Mill. Kr., Reservefonds 525 600 Kr. Virker som Spare- og Laanekasse for Haandværkere og Industridrivende efter de Schulze-Delitzsche'ske Folkebankers Mønster (jfr. S. 727).

Dansk Arbejderbank. Stiftet 1872. Grundfond 64 000 Kr., Reservefond 1 296 000 Kr. Virker som Spare- og Forsørgelseskasse, udlaaner til Forsørgelseskassens Medlemmer paa lempelige Vilkaar og driver i øvrigt ogsaa forskelligartet Bankvirksomhed.

Laanekassen i København. Stiftet 1888. Aktiekapital nu $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., Reservefonds 80 000 Kr. Modtager Indskud paa Kontrabog. Giver Laan mod Kaution, mod Pant i Løsøre, og driver anden Bankvirksomhed.

B. PROVINSBANKER.

I Provinserne virker foruden de københavnske Bankers Filialer dels nogle Institutter, der staar paa Grænsen mellem Sparekasser og Banker, dels 80 lokale Banker, hvis samlede Aktiekapital og Reservefond udgør noget over 20 Mill. Kr. De største af disse Banker (med en Aktiekapital paa $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. og derover) er:

Fyns Diskontokasse i Odense. Stiftet 1846; den ældste Privatbank i Danmark. Aktiekapital 4 Mill. Kr., Reservefond 500 000 Kr. Udbytte $\frac{1889}{1900}$ 6 $\frac{1}{2}$ ‰, $\frac{1900}{1901}$ 6 $\frac{1}{2}$ ‰, $\frac{1901}{02}$ 6 $\frac{1}{2}$ ‰, $\frac{1902}{03}$ 6 $\frac{1}{2}$ ‰, $\frac{1903}{04}$ 6 $\frac{1}{2}$ ‰.

Aarhus Privatbank i Aarhus. Stiftet 1871. Aktiekapital 4 Mill. Kr., Reserve- og Forstærkningsfond 1 157 000 Kr. Udbytte 1900 8 ‰, 1901 8 ‰, 1902 8 ‰, 1903 8 ‰, 1904 8 ‰.

Aalborg Diskonto- Laane- og Sparebank i Aalborg. Stiftet 1854. Aktiekapitalen var tidligere 1 Mill. Kr., nedskreves 1880 til 500 000 Kr., Garantifond 150 000 Kr., Reservefond 33 000 Kr. Udbytte $1899/1900$ $8\frac{1}{2}\%$, $1900/01$ 5% , $1901/02$ 5% , $1902/03$ 0 , $1903/04$ 0 .

Randers Diskonto- og Laanebank i Randers. Stiftet 1854. Aktiekapital 500 000 Kr., Reservefond 278 000 Kr. Udbytte $1899/1900$ 8% , $1900/01$ 8% , $1901/02$ 8% , $1902/03$ 8% , $1903/04$ 8% .

Vejle Bank i Vejle. Stiftet 1854. Aktiekapital 1 Mill. Kr., Reservefond 435 000 Kr. Udbytte $1899/1900$ $8\frac{1}{2}\%$, $1900/01$ $8\frac{1}{2}\%$, $1901/02$ $8\frac{1}{5}\%$, $1902/03$ 9% , $1903/04$ 10% .

Svendborg Bank i Svendborg. Stiftet 1872. Aktiekapital 600 000 Kr., Reservefond 389 000 Kr. Udbytte $1899/1900$ 8% , $1900/1901$ 8% , $1901/02$ 8% , $1902/03$ 8% , $1903/04$ 8% .

Esbjerg-Fana Bank i Esbjerg. Stiftet 1892. Aktiekapital 500 000 Kr., Reservefond 169 000 Kr. Udbytte 1900 8% , 1901 8% , 1902 7% , 1903 7% , 1904 6% .

Norge.

Norges Bank i Christiania, se S. 497 og 505. Styrelsen bestaar af et Repræsentantskab paa 15 Medlemmer, valgte af Stortinget, og en Direktion paa 5 Medlemmer, hvoraf Formanden beskikkes af Kongen, medens de fire andre vælges af Stortinget, der ogsaa udnævner Filialernes Bestyrere. Banken modtager *Deposita* og Penge paa *Folio*: den giver Laan mod *Pant*, *Depositum* og paa *Kassekredit*, diskonterer norske *Veksler* og *Vekselobligationer*, køber og sælger *Guld og Sølv*, *Værdipapirer* og *Veksler paa Udlandet*, besørger *Inkassationer*. Filialer i Trondhjem, Drammen, Skien, Christianssand, Bergen, Stavanger, Frederikshald, Lillehammer, Tromsø, Bodø, Christiansund, Hamar, Aalesund, Vardø, Gjøvik og Larvik. Udbyttet fordeles saaledes: 1) Aktionærerne faar først 6% af Kapitalen; 2) derefter henlægges indtil 10% af det overskydende til Reservefonden, indtil denne har naaet $\frac{2}{5}$ af Aktiekapitalen; 3) af Resten faar Staten og Aktionærerne hver Halvdelen, indtil Aktionærernes samlede Udbytte har naaet 10% ; 4) af hvad der endnu maatte være tilovers faar Staten $\frac{3}{4}$, Aktionærerne $\frac{1}{4}$. — Aktionærernes Udbytte var for 1899 9.6% , 1900 10% , 1901 10% , 1902 9% , 1903 $8\frac{1}{2}\%$.

Blandt de større private Aktiebanker kan anføres:

Christiania Bank og Kreditkasse i Christiania. Stiftet 1848. Aktiekapital 3 200 000 Kr. (Indbetalt ca. $2\frac{1}{4}$ Mill.).

Den norske Kreditbank i Christiania. Stiftet 1857. Aktiekapital 16 Mill. Kr. (Indbetalt ca. $6\frac{1}{2}$ Mill.).

Centralbanken for Norge i Christiania. Stiftet 1900. Aktiekapital $10\frac{1}{2}$ Mill. Kr. (Indbetalt 3 Mill.).

Christiania Hypotek- og Realkreditbank i Christiania. Stiftet 1886. Udsteder Hypotekobligationer. Aktiekapital 5 Mill. Kr. (Indbetalt 2 Mill.).

Bergens Privatbank i Bergen. Stiftet 1855. Aktiekapital 2 Mill. Kr. (Indbetalt ca. 1 350 000 Kr.).

Bergens Kreditbank i Bergen. Stiftet 1859 som Filial af Christiania Bank og Kreditkasse. Selvstændig 1876. Aktiekapital 4 Mill. Kr. (Indbetalt ca. $1\frac{1}{2}$ Mill.).

Den nordenfjeldske Kreditbank i Trondhjem. Stiftet 1868. Aktiekapital 2 Mill. Kr. (Indbetalt ca. 1 Mill.).

Skienfjordens Kreditbank i Skien. Stiftet 1881. Aktiekapital 6 Mill. Kr. (Indbetalt 3 Mill.).

Drammens Privatbank i Drammen. Stiftet 1867. Aktiekapital 2 Mill. Kr. (Indbetalt 1 300 000 Kr.).

Stavanger Privatbank i Stavanger. Stiftet 1879. Aktiekapital $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr. (Indbetalt 1 Mill.).

Sverige.

Sveriges Riksbank i Stockholm, se S. 498 og 508. Styres af 7 Fullmægtige, af hvilke Formanden udnævnes af Kongen, medens de andre vælges af Rigsdagen; de vælger atter af deres Midte 2 Deputerede til at besørge de daglige Forretninger. Riksbanken modtager *Deposita til Forvaring*, Penge paa *Folio* uden Rente (kun af Statens Kasser og Aktiebanker), paa *Upp- och afskrifning* mod Rente (ikke af Statens Kasser og Aktiebanker), samt paa *Deposition* (mod højere Rente) enten paa bestemt Tid eller med en vis Opsigelsesfrist. Banken udsteder *Postveksler*, *diskonterer* og køber svenske og udenlandske Veksler, giver Laan mod *haandfaaet Pant* i løbende Forskrivninger, Hypoteker, offentlige Papirer, Oplagsbeviser paa svenske Metaller o. s. fr., tilstaa *Kassekredit* og *Afbetalingslaan* mod Pant eller Kaution. Filialer i Göteborg, Malmø, Falun, Gøfle, Halmstad, Hernøsand, Jønkøping, Kalmar, Karlskrona, Karlstad, Kristiansstad, Linkøping, Luleå, Mariestad, Nykøping, Umeå, Vexjö, Visby, Ørebro og Østersund.

Af de tidligere private Seddelbanker (*Enskilda Banker*), som i Egenskab af Seddelbanker skulde være solidarisk ansvarlige Selskaber, har nogle, efter at Seddelretten er bortfalden, beholdt det solidariske Ansvar og dermed Navnet »enskilda«. De største af disse er:

Skånes Enskilda Bank i Malmø. Grundfond 20 Mill. Kr.; Reservefond 12½ Mill. Kr.

Stockholms Enskilda Bank i Stockholm. Grundfond 12 Mill. Kr.; Reservefond 6½ Mill. Kr.

Hernösands Enskilda Bank i Hernösand. Grundfond 10½ Mill. Kr.; Reservefond 8 Mill. Kr.

Andre er gaaede over til at blive uansvarlige Aktiebanker saasom Aktiebolaget *Stockholm-Öfre Norrland* (tidligere Vesterbottens Enskilda Bank. Aktiekapital 12 Mill. Kr.; Reservefond 6½ Mill. Kr.), Bankaktiebolaget *Södra Sverige* (Kristiansstads Enskilda Bank. Aktiekapital 10 Mill. Kr.; Reservefond 4½ Mill. Kr.) og Aktiebolaget *Göteborgs Bank* (Göteborgs Enskilda Bank. Aktiekapital 7½ Mill. Kr.; Reservefond 13 Mill. Kr.).

Af andre større private Aktiebanker kan nævnes:

Skandinaviska Kredit-Aktiebolaget i Göteborg. Stiftet 1863. Aktiekapital nu 12½ Mill. Kr. Foruden almindelig Bankvirksomhed: Emission af Stats-, Kommune- og Korporationslaan, Køb og Salg af Obligationer og Aktier, Laan til Udførelse af større industrielle Foretagender o. desl.

Industri-Kredit-Aktiebolaget i Stockholm. Stiftet 1864. Aktiekapital nu 4 Mill. Kr. Særligt Formaal: Laan til Haandværkere og mindre Industridrivende.

Stockholms Intecknings-Garanti-Aktiebolag i Stockholm. Stiftet 1869. Aktiekapital nu 12 Mill. Kr. Særligt Formaal: Hypotekforsikring, Laan mod Pant i fast Ejendom, Inkassation af Prioriteter. Udsteder uopsigelige Obligationer.

Aktiebolaget Stockholms Handelsbank i Stockholm. Stiftet 1871. Aktiekapital nu 9 Mill. Kr.

Aktiebolaget Skånska Handelsbanken i Malmø. Stiftet 1896. Aktiekapital nu 8 Mill. Kr.

England.

Bank of England i London, se S. 499. Styrelse: Board of directors paa 24 Medlemmer vælges af Generalforsamlingen; det vælger af sin Midte aarlig efter Tur en Governor og en Deputy-Governor. Board of directors holder Møde hver Torsdag. — Banken modtager Penge paa *Folio* (on deposit) uden Rente. Den forlanger, at der stadig skal indestaa en vis Saldo, hvis Størrelse fastsættes for hver enkelt Konto. For Foliokunderne besørger den Inkassationer, Køb og Salg af Papirer, opbevarer Værdier, indkasserer Kupons af deponerede Effekter. Dens Udlaansvirksomhed indskrænker sig i Regelen til Diskontering af *Veksler paa England* (ikke over 95 Dage og med mindst 2 Underskrifter) samt *Laan paa Statspapirer*. Den udsteder Bankpostbills (7, 12 eller 14 Dages Sigt). En betydningsfuld Virksomhed har den ved at fungere som Statens Bankier, hvortil hører, at den mod en aarlig Godtgørelse administrerer *Statsgælden* (fører Indskrivningsbogen for Consols, udbetaler Renterne o. s. v.). — 2 Filialer i London (Binlington Gardens og Temple Bar) og endvidere Filialer i Liverpool, Manchester, Newcastle, Birmingham, Leeds, Hull, Bristol, Plymouth og Portsmouth. Udbytte ^{1899/1900} 10 0/0, ^{1900/01} 10 0/0, ^{1901/02} 10 0/0, ^{1902/03} 10 0/0, ^{1903/04} 9½ 0/0.

Frankrig.

Banque de France i Paris, se S. 503. Styrelse: 1) En Gouverneur og 2 Sous-gouverneurs udnævnes af Regeringen; 2) Conseil général (15 régents og 3 censeurs) vælges af Generalforsamlingen; 3) Conseil d'escompte, bestaaende af 12 Aktionærer, der er Handlende i Paris, vælges af les censeurs efter Forslag af les régents. Conseil général, der nærmest maa betragtes som Bankens Direktion, deler sig i en Række Komiteer til Varetagelse af de forskellige Forretninger. En af disse, Comité d'escompte, skal undersøge og antage de Veksler, der præsenteres til Diskontering; herved bistaas den af Conseil d'escompte. — Banken modtager Penge paa *Folio* (compte-courant) uden Rente; for Foliokunderne besørger den Girooverførsler, Inkassationer og Betaling af domicilerede Veksler. Den modtager *Depot* af Værdipapirer og besørger Inkassationer af Kupons, udtrukne Obligationer o. s. v. for Deponenterne. Banken diskonterer *Veksler* (ikke over 3 Maanedes, med 3 Navne, dog ogsaa med 2 Navne af notorisk Soliditet); giver *Laan mod Pant* i Mønter, Barrer og Papirer (franske Stats- og Kommuneobligationer, franske Jærnbåners Aktier og Obligationer, franske Kanalobligationer og Crédit foncier's Obligationer).

Paa de nævnte Papirer gives ogsaa *Laan i løbende Regning*. Deponenter kan laane paa den for Depotet udstedte Recepisse, for saa vidt de deponerede Effekter hører til de nævnte, som Banken laaner paa. Banken udsteder *Billets à ordre* (Sola-veksler) paa ikke under 50 Francs.

Banque de France har (1904) Filialer i 125 Byer og Hjælpebureauer i 51 Byer og diskonterer desuden ved Hjælp af Filialerne Veksler i 232 andre Byer. Hver Filial har en Direktør, der udnævnes af Regeringen, samt 6—12 Administrateurs og 3 Censeurs, der vælges af Bankens Bestyrelse.

Udbytte 1900 14 $\frac{1}{2}$ ‰, 1901 12 ‰, 1902 12 ‰, 1903 13 ‰, 1904 13 ‰.

Tyskland.

Deutsche Reichsbank i Berlin, se S. 510. Styrelse: Banken sorterer under Rigskansleren og styres af et Direktorium bestaaende af en Præsident, en Vice-præsident og et Antal Medlemmer, alle udnævnte af Kejseren efter Forslag af Forbundsraadet. Desuden fører Riget Tilsyn gennem et Bank-Kuratorium, der bestaar af Rigskansleren som Formand og 4 Medlemmer, af hvilke 1 udnævnes af Kejseren og 3 af Forbundsraadet; Kuratoriet holder Møde hvert Fjerdingaar. Aktionærerne repræsenteres af et Centraludvalg paa 15 Medlemmer (med 15 Suppleanter), valgte af Generalforsamlingen. Udvalget samles mindst en Gang om Maaneden under Forsæde af Præsidenten for Direktoriet; 3 Delegerede af Udvalget fører en daglig Kontrol med Styrelsen. Banken modtager Penge paa *Giro* uden Rente og besøger Girooverførsler mellem Afdelingerne; den kan ogsaa modtage rentebærende *Deposita*, dog ikke ud over Grundkapitalens og Reservefondens Beløb, men denne Ret benyttes for Tiden ikke; den modtager Værdigenstande til *Opbevaring*, besøger *Inkassation* af Kupons, udtrukne Obligationer o. s. v., Salg og Køb af Papirer, indkasserer Veksler, Røgninger o. s. v.; den *diskonterer* Veksler (ikke over 3 Maaneder, med mindst 2 gode Navne) og udtrukne Obligationer; den giver *Laan mod Pant* i ædle Metaller, Statspapirer, tyske og udenlandske Jærnbane-Prioritetsobligationer samt tyske Kreditforenings- og Hypotekbankobligationer. — Banken har 253 Filialer (Hauptstellen, Stellen og Nebenstellen).

Udbyttet fordeles efter Loven af 7. Juni 1899 paa følgende Maade: 1) Aktionærerne faar først 3 $\frac{1}{2}$ ‰ af Kapitalen; 2) derefter henlægges 20 ‰ af det overskydende til Reservefonden, indtil denne har naaet 60 Mill. Mark; 3) af det overskydende faar Riget $\frac{3}{4}$ ‰, Aktionærerne $\frac{1}{4}$ ‰. Aktionærernes Udbytte var: 1900 10.96 ‰, 1901 6.25 ‰, 1902 5.47 ‰, 1903 6.18 ‰, 1904 7.04 ‰.

3die Afdeling. Handelen med Effekter.

Ved **EFFEKTER** forstaar man i Børssproget visse Klasser af Værdipapirer, som kan henføres under to Hovedgrupper: *Obligationer*, som er udstedte med den Hensigt at være Genstand for offentlig Handel, samt *Aktier*. Saadanne Papirer som private Gældsfor skrivninger, Veksler, Banksedler o. lign. plejer man børsmæssig i Regelen ikke at henføre til Effekter. Ved *Fonds* forstaas i Almindelighed det samme som offentlige Obligationer, ofte dog i snævrere Forstand særlig Statsobligationer. *Fondsborser* (Effektbørser) kalder man de Børser, hvor Handelen med Effekter foregaar.

Obligationer er i Regelen rentebærende; visse Præmie-Obligationer bærer dog ikke Rente. Hvor høj Rente Laantageren maa betale, beror paa Tidsforholdene, paa den gængse Rentefod og paa den Sikkerhed, som Laantageren frembyder. *Aktier* giver ikke fast Rente, men et Udbytte, der afhænger af Foretagendets Gang, og som veksler med de skiftende Konjunkturer. Medens Obligationer egner sig bedst for faste, varige Kapitalanlæg med mindst mulig Risiko, er derimod Aktier i langt højere Grad Genstand for Spekulation og vil derfor i Regelen ogsaa langt hyppigere skifte Hænder.

Effekter kan lyde paa *Ihændeaveren* eller paa *Navn*. Ihændeaverpapirer overdrages ved den blotte Overlevering, medens Papirer, der lyder paa Navn, maa transporteres ved Paategning af Ejeren eller af den eller dem, der er berettigede til at foretage Overdragelsen. Ihændeaverpapirer er lettest at omsætte, og de fleste kurserende Obligationer og Aktier lyder derfor paa Ihændeaveren; men de medfører paa den anden Side den Mislighed, at Vindikation er vanskelig eller umulig.

De herhen hørende i *Danmark* gældende Regler er fremstillede S. 215—216, 220, jfr. S. 257 ff. Et Ihændeaverpapir kan overhovedet ikke tilbagesøges fra den, der i god Tro har erhvervet det; han er og bliver retmæssig Ejer deraf. Hvis derimod Papiret lyder paa Navn, vil den, paa hvis Navn det lyder, ikke fortabe sin Ejendomsret, selv om en uberettiget forsyner Papiret med falsk Transport; han kan altsaa vindicere Papiret fra den, der har det i Hænde. I denne hans Vindikationsret er der dog gjort en Indskrænkning ved Frd. 21. Juni 1844, se S. 216. Denne Forordning er imidlertid for Statsobligationers Vedkommende nu saa godt som uden praktisk Betydning, idet Statsobligationer, paa en enkelt Undtagelse nær, overhovedet ikke længere kan lyde paa Navn. Hvorvidt dernæst Forordningen er anvendelig paa Obligationer og Aktier, som ikke er udstedte af en Institution, som har offentlig Myndighed, er i hvert Fald meget tvivlsomt, idet Forordningen kun synes at tale om Papirer, hvis Notering paa Navn henhører under en offentlig Autoritet. Hvis denne Opfattelse er rigtig — der foreligger desangaaende ingen Domsafgørelse — vil der for de fleste af de hos os kurserende Papirer altsaa være ubegrænset Vindikationsret, for saa vidt de lyder paa Navn. ¶ For at et Ihændeaverpapir kan komme til at lyde paa Navn, er det i og for sig tilstrækkeligt, at Ejeren giver det Paategning om, at han er dets Ejer (*Tilhører N. N.◊) Men til yderligere Betyggelse kan man i Regelen lade Papiret *notere* paa sit Navn, d. v. s. lade det optegne som sig tilhørende i det Selskabs eller den Institutions Bøger, som har udstedt det. For Aktiers Vedkommende er Stemmeret ikke sjældent afhængig af, at Aktien er noteret paa Navn.

Angaaende *Mortifikation* af bortkomne Papirer henvises til S. 263—264 (jfr. S. 698) og angaaende *Præskription* til S. 266—268 (jfr. S. 699).

I det følgende skal nærmere tales om 1) *Obligationer*, 2) *Aktier*, 3) *Fondsbørser* samt *Børsforretninger* i Effekter.

I. Obligationer.

Offentlige Obligationer — hvorved her forstaaes saadanne, som er bestemte til at være Genstand for offentlig Omsætning — kan henføres til følgende Hovedklasser: 1) *Statsobligationer*, 2) Obligationer udstedte mod *Kommunelaan* o. lign., 3) mod *Hypoteklaan*, 4) mod Laan, der optages af *Jærnbane-, Industri-, Dampskibs-Selskaber*, af store *Godsbesiddere* o. s. v.

Det karakteristiske for de herhenhørende Arter af Laan er, at de næsten altid er *uopsigelige fra Kreditors Side*. Kreditor kan altsaa kun faa sin Fordring likvid ved at sælge den, og den Pris, han kan opnaa, vil ikke være bestemt ved Obligationens Paalydende, men væsentlig ved den Rente, som den bærer, selvfølgelig under fornødent Hensyn til Debtors Soliditet. For mange Statsobligationers Vedkommende er der overhovedet intet som helst Tilsagn givet om Kapitalens Tilbagebetaling, og saadanne Obligationer er derfor nærmest at anse som Forskrivninger, hvorved Staten forpligter sig til varig at betale et vist aarligt Beløb, en *Annuitet* («Rentecertifikater», Fr. *rentes*). For de fleste andre Obligationer er der fastsat Bestemmelser om, at Kapitalens Tilbagebetaling skal ske efter visse Regler, og Kursen vil da naturligvis ogsaa paavirkes af Hensynet til, om Tilbagebetalingen er mer eller mindre nær forestaaende.

De enkelte Obligationer, som hver for sig repræsenterer en Del af et større Laan, kaldes undertiden *Partial-Obligationer*. I det københavnske Børsprog bruges dette Udtryk i Regelen som Betegnelse for de af Aktieselskaber o. lign. udstedte Obligationer.

STATSPAPIRER. Om *Statslaan* i Almindelighed er der allerede talt S. 201 — 202.

Man skelner, som der anført, mellem *svævende* Gæld og *konsolideret* (*funderet*) Gæld.

Til den *svævende* Gæld hører bl. a. de saakaldte »Skatkammer-Beviser« (Finanskasse-Beviser). Saaledes de engelske *Exchequer bills*. De bærer en Rente, i Regelen af $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ d. pr. 100 £ pr. Dag, og gaar fra Haand til Haand som Betalingsmiddel; naar Bank of England forstrækker Regeringen med Penge, er det mod *Exchequer bills*. I Østerrig har man de saakaldte *Salinenscheine* (sikrede ved Hypotek i Statens Saltværker i Gmunden, Hallein og Aussee), hvoraf der kan udstedes indtil 200 Mill. Kroner. Sverige har haft et »temporært 6 % Laan«, Danmark udgav 1848—51, 1864, 1866 og 1870 *Kreditbeviser*, der bar en Rente af $1-1\frac{1}{2}$ Skilling pr. 100 Rd. pr. Dag. — I Frankrig rejser Finanskassen Penge ved at lade Skatteopkræverne (*receveurs*) udstede Veksler, som den derefter faar diskonterede af *Banque de France*.

Den *konsoliderede* Gæld er af mangefold større Omfang og Betydning end den *svævende*. Ved Statsobligationer i egentlig Forstand forstaar man kun de Forskrivninger, der henhører til den konsoliderede Gæld, og kun disse tilsteder Kapitalanbringelser af mere varig Karakter.

Hvorvidt et *Statslaan* ved dets Stiftelse bliver optaget i *Indlandet* eller i *Udlandet*, vil naturligvis væsentligst bero paa, hvor de gunstigste Betingelser i Øjeblikket lader sig opnaa. Hvis Landet i det hele er kapitalfattigt, og særlig hvis det just befinder sig i vanskelige Forhold, f. Eks. under en Krig, kan det være fordelagtigst at ty til *Udlandet*; Laan af saadan Størrelse, som f. Eks. mange sydamerikanske Stater har opnaaet i Europa, vilde det overhovedet have været umuligt at rejse i disse Lande selv. Men i øvrigt er Spørgsmaalet om, hvor Laanet oprindeligt er optaget, for saa vidt af mindre Interesse, som Papirerne altid vil være tilbøjelige til at vandre mellem Land og Land efter Pengemarkedets Tilstand. For at lette denne deres Bevægelighed og for at sikre dem et større Marked bliver de ofte udstedte lydende paa forskellige Møntsorter, ligesom Renten gøres betalbar ikke blot i *Indlandet*, men ogsaa paa forskellige udenlandske Pladser. Adskillige Lande har dels af fiskal, dels af andre Hensyn paalagt fremmede Papirer en Stempelafgift, hvad der selvfølgelig, særlig naar denne Afgift er høj, lægger Hindringer i Vejen for den internationale Omsætning. Af stor reel Betydning er det, om Laanet optages i en udenlandsk Valuta, der er baseret paa et andet Metal end Landets eget Møntsystem, f. Eks. naar et Land med Sølvod optager et Laan i Guld. Her kan Svingningerne i de to Pengesorters indbyrdes Værdiforhold medføre, at Forrentningen og Tilbagebetalingen bliver overordentlig byrdefuld, et Forhold, som navnlig er blevet af stor Betydning under de sidste 30 Aars stærke Bevægelse i Sølvprisen. — Undertiden har Staterne maattet gribe til at optage *Tvangslaan* hos deres Undersaatter, en Fremgangsmaade, der let antager Karakteren af vilkaarlig Plyndring. Som en mindre direkte, men i Regelen saare ødelæggende Form for *Tvangslaan* kan Udstedelsen af Papirpenge betragtes (S. 493 ff.).

Overfor Stater, som nyder mindre god Kredit, vil det ofte blive forlangt, at de skal stille *Sikkerhed* for det Laan, der ydes, enten i visse Statsejendomme eller i visse bestemte af Statens Indtægtskilder. Saaledes er f. Eks. i flere Lande Indtægterne af Tobaksregalet givne i Pant for *Statslaan*, eller ogsaa en større eller mindre Del af Toldintraderne. Undertiden opkræves de pantsatte Indtægter

direkte til Fordel for Kreditorerne, f. Eks. i Mexiko, hvor der er givet Sikkerhed i en Part af Toldindtægterne. Danmark optog i Krigsaarene 1849 og 50 to 5 % Laan i London, hvert paa £ 800 000, for hvilke der maatte gives Pant i Landskatten og Gammelskatten. Disse Laan er senere indfriede. Det er dog ikke altid, at den Slags Sikkerhed respekteres, saaledes har bl. a. Grækenland ikke opfyldt sine Forpligtelser lige overfor Ihænderne af det saakaldte Monopollaan og betaler for Øjeblikket kun Halvdelen af den stiplede Rente. Ikke heller er altid Laan, der er optagne til Anlæg af Jærnbaner, blevne anvendte netop i dette Øjemed, saa at Sikkerheden her blev ganske illusorisk. Enkelte Stater har været nødt til at finde sig i, at der indsættes en international Administration, der sørede for, at Indkomster, der var beregnede til Laanenes Forrentning og Afbetaling virkelig anvendtes hertil, saaledes bl. a. Serbien og Tyrkiet, og Virkningen har været i høj Grad gavnlig saavel for Obligationsejerne som for de paagældende de selv. Ægyptiske Papirer, der før England tog Haand i Hanke med hele Landets Forvaltning, ikke nød synderlig Anseelse, hører nu saaledes til første lasses Statspapirer.

Med Hensyn til Formen af de af Staten udstedte Gældsbeviser skelner man mellem egentlige *Obligationer* og *Indskrivningsbeviser* (Inskriptioner). Obligationerne kan lyde enten paa Ihænderen eller paa Navn; de udstedes i visse bestemte ensartede Størrelser og forsynes i Regelen med Kupons (se ndfr.). Indskrivningsbeviset — d. v. s. Bevis for, at man er indskreven som Kreditor i den dertil indrettede Statsgælds bog (*Indskrivningsbog*) — udfærdiges kun paa Navn, kan lyde paa Beløb efter Behag og forsynes ikke med Kupons; Renterne kan kun hæves mod Kvittering, og til Kapitalens Overdragelse kræves, at Beløbet indskrives i Statsgælds bogen paa den nye Ejers Navn. Som Følge heraf frembyder Indskrivningsbeviset størst mulig Betyngelse mod, at en uretmæssig Besidder kan gøre Brug deraf, men Besværet ved dets Overdragelse gør til Gengæld dets Anvendelse lidet hensigtsmæssig, hvor der ikke er Tale om mere varige Kapitalanlæg.

Karakteristisk er Ordningen af Indskrivningsbevis-Systemet i *England*. Den regulære engelske Statsgæld tog sin Begyndelse i Slutningen af det 17. Aarh. og optoges ikke i Form af, at Staten gav Laangiveren en Forskrivning for den laante Kapital, men i Form af, at den solgte ham en *Annuitet*, d. v. s. Retten til den aarlige Betaling af en vis Sum. Annuiteten kunde være enten ophørende (gældende for et vist Antal Aar) eller vedvarende (*terminal, perpetual annuity*). Enhver, der købte en saadan Rente, fik i Finanskassens »store Bog« aabnet en personlig Konto med Debet og Kredit ligesom i en Købmands Hovedbog. Hvis han vilde overdrage sin Fordring til en anden, maatte det ske ved Overførsel fra Konto til Konto i Statsgælds bogen. Annuiteterne var fra første Færd kontraherede paa særlig aftalte Vilkaar i hvert enkelt Tilfælde, hvilket efterhaanden medførte stor Uensartethed og Forvirring. I 1751 gennemførtes derfor en »Konsolidering« (Unificering), saaledes at Annuiteterne blev gjorte ensartede; herfra skriver sig Benævnelsen *Consols* (Forkortelse af *consolidated annuities*). Statsgælden i England var altsaa fra sin Oprindelse ordnet som en Boggæld efter merkantilt Mønster. Dette oprindelige System er først i den nyere Tid til Dels blevet forladt, saaledes at nu en større Del af Statsgælden er repræsenteret af *Consols* i Form af egentlige Obligationer forsynede med halvaarlige Rentekupons.

I *Frankrig* og adskillige andre Lande er der til Dels blevet indført Ordninger væsentlig i Efterligning af det engelske System.

I *Danmark* er de gældende Bestemmelser om Indskrivning, efter at Bek. 20. Sept. 1859 og 13. Novbr. 1886 er ophævede, fastsatte ved Bek. 12. Decbr. 1901. Af Bestemmelserne heri kan fremhæves, at der kan indleveres til Statsgældskontoret et hvilket som helst Beløb danske Statsobligationer, for hvilket dette udsteder et Indskrivningsbevis, underskrevet af Finansministeren og Statsgældsdirektøren. Saafremt Obligationerne henhører til den amortisable Del af Statsgælden udfærdiges de saakaldte *Deposito-Beviser*, der lyder paa bestemte Nummere, og naar Ejeren vil uddrage en Del af Beløbet, maa han derfor angive, hvilke Nummere han ønsker udleverede. Udtrukne Obligationer afskrives paa Indskrivningsbeviset. Uopsigelige Obligationer kan være Genstand saavel for almindelig som for Deposito-Indskriv-

ning. Ved Deposito-Indskrivning lyder Beviset som ovenanført paa bestemte Nummere, medens der ved *almindelig Indskrivning* kun anføres Summen i Beviset. Obligationer henhørende til forskellige Statslaan kan ikke optages i samme Indskrivningsbevis, ligesom der ikke heller til samme Ejer kan udstedes mere end eet Bevis for Obligationer henhørende til samme Statslaan. Indskrivningsbeviserne kan ikke transporteres, hvorimod Pantsætning kan foregaa under Iagttagelse af de samme Formaliteter, der udkræves ved Kapitalens Uddragning, ligesom ogsaa Panthaveren maa afgive skriftlig Erklæring om, at han tiltræder Pantsætningen. Ved Uddragning af Kapitalen eller Ophævelse af Pantsætning maa Ejeren, henholdsvis Panthaveren personlig eller ved en med Fuldmagt forsynet Person møde i Statsgældskontoret og kvittere for Kapitalen eller ophæve Pantsætningen ved Underskrift i Indskrivningsprotokollen. Hvis mødende ikke er kendt i Kontoret, maa han medbringe Vitterlighedsvidner, kan bekræfte hans Identitet. For at en Fuldmagt skal blive antaget for gyldig Statsgældskontoret, maa den være attesteret af Notarius publicus eller af vkommende Øvrighed eller paa Landet af Sognepræsten; en i Udlandet udstedt Fuldmagt maa være attesteret af dansk Gesandtskab eller Konsul. Renten i Indskrivningsbeviset kan faas udbetalt ved Finanshovedkassen, ved Amtstuerne samt forskellige andre offentlige Kasser eller, for saa vidt den udgør et Beløb af mindst 50 Kr. halvaarlig, blive tilsendt i Check paa Nationalbanken. Ved Indleveringen af Obligationerne betales intet Gebyr, derimod betales der ved Uddragningen, for saa vidt Indskrivningen i sin Tid er foregaaet som »almindelig«, 1 Kr. pr. Styk udleveret Obligation, og i Tilfælde af »Deposito« 1 Kr. for hvert Deposito-bevis samt 1 Kr. for hver 5000 Kr. Kapital. For udtrukne Obligationer, hvis Beløb afskrives paa Beviset, betales intet Gebyr. Bortkommer et Bevis, kan Ejeren under Iagttagelse af forskellige Formaliteter erholde et nyt i Stedet for det bortkomne mod en Kendelse af 2 Kr. De forskellige Blanketter, der udkræves i Anledning af Indskrivning, Fuldmagt o. l., erholdes udleverede i Statsgældskontoret.

Nær i Klasse med Statspapirer staar de *af Staten garanterede* Papirer. Saadanne er navnlig Obligationer, undertiden ogsaa Aktier, der udstedes af Selskaber eller Institutioner, som paatager sig Udførelsen af store Arbejder (Anlæg af Jærnbaner, Havne, Kanaler o. s. v.) eller Iværksættelsen af andre Foretagender, hvis Rentabilitet er tvivlsom, men som Staten i det offentliges Interesse ønsker fremmede uden dog selv at ville tage Gennemførelsen direkte i sin Haand. Staten yder da sin Bistand ved at garantere Obligationsejerne en vis Rente eller Aktionærerne et vist Minimaludbytte.

Af statsgaranterede Papirer har vi for Tiden her i *Danmark*: Aktier i det Lolland-Falsterske og i det Østjællandske Jærnbaneselskab, de to Husmands-Kreditforeningers Obligationer samt det af Københavns Havnevæsen til Anlæg af Frihavnen optagne Laan. Garantien for de nævnte to Jærnbaneselskaber har vist sig meget byrdefuld for Staten.

Rusland har i stort Omfang støttet Jærnbaneanlæg ved Statsgaranti. Denne Garanti ydedes oprindelig ikke for de af Jærnbaneselskaberne udstedte Obligationer; der garanteredes derimod et vist Minimaludbytte af Aktierne, og disse Aktier deponeredes som Sikkerhed for Obligationernes Forrentning og Tilbagebetaling. Efterhaanden er saa godt som samtlige Obligationer af den Art blevne ombyttede med direkte garanterede Statsobligationer, idet Renten samtidig er undergaaet en Reduktion.

KOMMUNELAAN og andre Laan, der nærmest kan stilles i Klasse hermed (f. Eks. *offentlige Havnens* Laan), frembyder ofte gode Anlægspapirer, som dog i Regelen ikke vil blive ansete for at afgive saa stor Sikkerhed som solide Statspapirer og derfor heller ikke vil naa saa høj en Kurs. Til Optagelsen af slige Laan kræves i Almindelighed Statsmagtens Samtykke.

HYPOTEKLAAN. De private Kapitaler, der søger Anbringelse mod Pant i faste Ejendomme, vil i Regelen ikke være tilstrækkelige til at fyldestgøre Trangen til saadanne Laan. Naar Hypotekvæsenet er vel indrettet, vil ganske vist Prioritetslaan, der er holdte indenfor en forsigtig Grænse, gennemgaaende

kunne afgive en lige saa betryggende Sikkerhed som solide Statspapirer, og de frembyder tilmed den Fordel, at Laangiveren ikke er udsat for Tab ved Kursfluktuationer. Men paa den anden Side forudsætter de tilstrækkelig Indsigt til i hvert enkelt Tilfælde at kunne bedømme Værdien af det tilbudte Pant, og de kræver efter Omstændighederne et vist Tilsyn med, at Debitor ikke vanrøgter Pantet. Hvis Debitor ikke betaler Renter eller Afdrag eller indfrir Kapitalen i rette Tid, kan det blive nødvendigt for Kreditor at føre Retssag eller eventuelt at overtage Ejendommen, hvad der i mange Tilfælde vil være en overmaade stor Ubehagelighed. Hertil kommer, at det ofte er meget store Beløb, hvorom der er Tale, og at Debitor saavidt mulig maa betinge sig Uopsigelighed i en længere Aarrække, baade fordi enhver Forandring medfører Omkostninger, og fordi det kan blive ruinerende for ham, hvis et Laan opsiges i et ubelejligt Øjeblik, hvor han ikke kan faa det erstattet med et nyt. Men saafremt da Kreditor kommer i Forlegenhed og skal bruge sine Penge, vil det være ham adskilligt vanskeligere at faa en Prioritetsobligation solgt end offentlige Værdipapirer. Institutter som f. Eks. Sparekasser, Overfor-mynderier, Livrenteanstalter og Fideikommissar, der har store Kapitaler at anbringe, udlaaner ofte en væsentlig Del deraf mod Pant i faste Ejendomme; men dels er det dog kun begrænsede Beløb, som paa denne Maade udbydes, dels vil der i Regelen blive stillet Fordring om fineste Sikkerhed.

For at skaffe Besiddere af faste Ejendomme bekvem Adgang til at faa Laan i deres Ejendomme paa rimelige og hensigtsmæssige Vilkaar er der derfor efterhaanden blevet oprettet en Række af særlige Kreditinstitutter, som paa Hypoteklaanenes Omraade danner Mellemløbet mellem det laangivende og det laansøgende Publikum. Saadanne Institutter er *Kreditforeninger*, *Kreditkasser* og *Hypotekbanker*; om deres Karakter og forskellige Indretning er der allerede talt flere Steder i det foregaaende (S. 131, 323, 725). Midlerne til deres Udlaan tilvejebringer de ved at udstede Obligationer («Kasseobligationer»). Laanet ydes ofte i den Form, at Debitor modtager Obligationer for Beløbet, saaledes at det overlades til ham selv at søge dem afsatte i det aabne Marked til den Kurs, som han kan faa for dem; dette er f. Eks. Fremgangsmaaden i de fleste af vore Kreditforeninger. Eller ogsaa kan vedkommende Institut selv besørge Salget af sine Obligationer og udbetaler da Debitor Laanesummen kontant, eventuelt med Fradrag af en Provision, der staar i Forhold til den gældende Kurs. Laanene plejer i Regelen at skulle amortiseres i Løbet af en vis længere Aarrække, og et hertil svarende Antal af de udstedte Kasseobligationer bliver i saa Fald aarlig udtrukket til Indfrielse.

Naar Institutter af denne Art ledes med Klogskab og Forsigtighed, vil deres Obligationer være søgte som særdeles solide og vil kunne opnaa saadanne Kurser, som i Landet betales for første Klasses Papirer.

LAAN OPTAGNE AF TRANSPORTSELSKABER, INDUSTRIELLE SELSKABER M. M. Mange *Aktieselskaber* tilvejebringer deres Kapital dels ved Aktier, dels ved Udstedelse af Obligationer. For saa vidt Foretagendet er lønnende, saaledes at Virksomheden giver et større Udbytte end almindelig Kapitalrente, kan det være fordelagtigt at arbejde for en Del med laant Kapital, idet Overskudsfortjenesten paa denne bidrager til at forøge Aktionærernes Udbytte. I Forventning om en lønnende Virksomhed bliver derfor Aktieselskaber undertiden allerede fra første Færd baserede for en Del paa laant Kapital. Hyppig vil der ogsaa blive optaget Laan, fordi det viser sig, at Aktiekapitalen har været for knebent beregnet og ikke er tilstrækkelig til Foretagendets Gennemførelse,

eller fordi Virksomheden ønskes udvidet, eller for at ombytte en svævende Gæld med et fast Laan o. s. fr. Slige Laan optages da f. Eks. af *Jærnbanseselskaber, Dampskibsselskaber, Telegraf-selskaber, industrielle Foretagender* o. s. v. ved at udstede Obligationer med eller uden Pant i Selskabets Ejendele. Det kan forekomme, navnlig ved Jærnbanseselskaber, at Staten garanterer Kreditorerne Renten af Laanet (se ovfr.); men hvor dette ikke er Tilfældet, og hvor Selskabet altsaa kun har sin egen Kredit at bygge paa, maa der — alt efter Foretagendets hele Stilling og den Risiko, som det frembyder — betales en højere Rente end den, som er gældende for Papirer, der afgiver første Klasses Sikkerhed. Da der her ikke foreligger en offentlig Interesse, vil der for slige Laan i Regelen heller ikke kunne opnaas Stempelbegunstigelser o. desl. For selve Aktieselskabet medfører det altid en vis Risiko at basere sin Virksomhed for en Del paa laant Kapital; thi under ugunstige Konjunkturer, hvor Bedriften intet Overskud giver eller endog Tab, har Aktionærerne intet Krav paa Udbytte, men til at betale Renter og Afdrag af de laante Midler maa der nødvendigvis skaffes Penge, hvis ikke Selskabet skal gaa fallit.

Det er i øvrigt ikke blot Aktieselskaber, som optager slige Laan med offentlig Karakter, men undertiden ogsaa private, hvis Formuesforhold afgiver et tilstrækkelig solidt Grundlag derfor. Dette gælder saaledes om meget *store Industriadrivende* og *store Godsbesiddere*. Laan af denne Art er f. Eks. ikke sjældne i Tyskland og i Østerrig-Ungarn.

FREMANGSMAADEN VED LAANS STIFTELSE. Kreditforeningers og Hypotekbankers Obligationer bliver i Regelen afsatte successivt ved Salg i det aabne Marked, efterhaanden som de udstedes. Laan, der optages paa een Gang som et Hele, bliver derimod i Regelen afsatte paa den Maade, at de fremlægges til *offentlig Tegning (Subskription)*. Sjældnere og som oftest kun, naar det ikke drejer sig om meget store Beløb, kan Laanet afsættes underhaanden direkte til dem, der søger Kapitalanlæg, f. Eks. navnlig til store Pengeinstitutter som Sparekasser, Overformynderier o. lign.

Subskriptionen kan enten ske for Laantagerens egen Regning og Risiko, i hvilket Tilfælde han altsaa er udsat for under uheldige Omstændigheder mulig ikke at faa hele Laanet anbragt. Eller ogsaa kan han henvende sig til en Bank, som bringer Laanet til Afslutning (*negotierer* det); ofte forener flere Banker og Bankiers sig i dette Øjemed til et *Konsortium (Syndikat)* og gør Forretningen for fælles Regning. Banken eller Konsortiet *overtager* da Laanet til en fast Kurs og maa atter for sin Regning søge det afsat til Publikum. Ved at lade flere Banker konkurrere indbyrdes om Overtagelsen vil undertiden den højeste Pris kunne opnaas. Det forekommer ogsaa, at Bankerne kun overtager en Del af Laanet, men betinger sig Forkøbsret til Resten (tager »*Option*« derpaa), eller at Laantageren forbeholder sig selv Resten i Forventning om at kunne opnaa en højere Kurs ved senere Afhændelse. — I de Tilfælde, hvor Laanet afsættes for Laantagerens egen Regning, er det ingenlunde altid ham selv, der direkte udbyder det; ofte giver han en Bank i *Kommission* at sælge det til en limiteret Pris mod en vis Provision.

Ved enhver ny Subskription maa de Vilkaar, der tilbydes, søge at friste ved en vis rimelig Fordel fremfor de Anbringelser, som Pengemarkedet allerede i Forvejen tilsteder. Enten maa Renten være lidt højere, eller Kursen lidt lavere, eller Amortisationsvilkaarene være særlig gunstige, eller Sikkerheden særlig fortrinlig o. s. fr. Ofte forlanges ikke Beløbet indbetalt paa een Gang, men i Rater, f. Eks. indenfor et halvt eller helt Aar, og hvis hele Beløbet

KONVERTERING. Naar Penge er rigelige og Rentefoden lav, vil Kursen for Obligationer, der bærer højere Rente end den for Tiden almindelige, kunne stige over Pari. Debitor har da Mulighed for at kunne ombytte sit Laan med et andet til lavere Rente. Men i Stedet for at stifte et nyt Laan benytter han ofte den Fremgangsmaade at henstille til Kreditor, om han vil have sine Penge tilbagebetalte eller nøjes med en lavere Rente; Kreditor vil være tilbøjelig til at vælge det sidste, naar han har vanskeligt ved at finde anden og bedre Anbringelse for Pengene. Denne Operation, hvorved altsaa Renten ned-sættes, kaldes *Konvertering*. Formelt ordnes Sagen enten ved Afstempling af Obligationerne og Udlevering af nye Kuponsark, eller ved at Obligationerne ombyttes med helt nye. Under den i 1880ne og 1890ne herskende lave Rentefod er der i Europa foretaget Konverteringer af kolossale Beløb. — Ved *Unificering* (*Konsolidering*) forstaas en Sammendragning til ensartet Form af Laan, der er stiftede paa forskellige Vilkaar. Ikke sjældent gaar Konvertering og Unificering Haand i Haand.

Kurs. Ved lige Sikkerhed og under i øvrigt lige Vilkaar vil de forskellige Papirers Kurs staa i Forhold til den Rente, som de bærer, saaledes at den effektive Rentefod bliver den samme. F. Eks. naar 4 % Papir betales med 100, vil 3½ % Papir give samme effektive Rentefod ved en Kurs af 87½. Ofte bliver dog det Papir, der bærer den lavere Rente, betalt med en forholdsvis noget højere Pris end det, der bærer højere Rente, fordi der er større Spille- rum for en Stigning, inden Faren for Konvertering indtræder.

Kursen for Obligationer *noteres* i Regelen pr. 100, altsaa procentvis, under- tiden dog pr. Styk (navnlige Lodder). Paa Københavns Børs er Noteringen at forstaa eksklusive løbende Renter, og det samme er Tilfældet paa de tyske Børser; paa Pariserbørsen gælder Noteringen inklusive løbende Renter, og dette er for de allerfleste Papirer ogsaa Tilfældet paa Londonerbørsen.

Om Renteberegningen af Obligationer paa Københavns Børs se S. 758.

Over de *danske* Obligationer, der noteres paa KØBENHAVNS BØRS, følger her en kort Oversigt. At komme ind paa en Omtale af *udenlandske* Obliga- tioner vilde føre for vidt; dog skal de fremmede Papirer nævnes, der har størst Afsætning her i Landet.

DANSKE STATSOBLIGATIONER.

Danmarks Statsgæld (jfr. S. 202) udgjorde den 31. Marts 1904 ca. 243 Mill. Kr., hvoraf 68.4 Mill. indenlandske, 174.6 Mill. udenl.; af den indenlandske Gæld udgør 3½% uopsigelige Statsobligationer ca. 57½ Mill. og uopsigelige Statsbaneobligationer ca. 3 Mill. Kr., hvilke to Sorter noteres paa Københavns Børs, medens de øvrige 8 Mill. Kr. er Gældsfor skrivinger af forskellig Art, der ikke er Genstand for No- tering. Den udenlandske Statsgæld sammensættes foruden af et 4 % Laan i Han- novor paa 186 250 Kr. af 4 Laan alle optagne i Paris, nemlig 3% uopsigel. *Stats- obligationer af 1894*, 3 % *amort. Statsobligationer af 1897*, 3½ % *amort. Statsobli- gationer af 1900* og 3½ % *uopsigelige Statsobligationer af 1901*; samtlige fire Sorter findes optagne paa Kurslisten, men noteres paa Grund af Materialets Lidenhed her til Lands yderst sjældent.

De 3½ % *uopsigelige Statsobligationer* hidrører fra det i Henhold til Lov 12. November 1886 optagne Laan, der skulde tjene til Konvertering af 155 Mill. af den ældre 4 % indenlandske Statsgæld. Konverteringen sikredes af de 4 køben- havnske Hovedbanker med Nationalbanken i Spidsen, under Medvirkning af flere udenlandske Banker og Bankhuse. Resultatet blev, at 96 Mill. Kr. konverteredes, medens Resten forredes kontant udbetalt. De 96 Mill. Kr. ombyttedes med 3½% uopsigelige Statsobligationer, medens der for de 59 Mill. Kr., der maatte overtages af Konsortiet, udstedtes 3½% amortisable Statsobligationer, hvoraf Tilbagebeta- lingen skulde begynde med Aar 1900; nogen successiv Tilbagebetaling kom dog

ikke til at finde Stød, idet alle 59 Mill. Kr. indfrieedes i 1897, da Staten optog det 3% amortisable Laan paa 72 Mill. Kr.; af det 3½% uopsigelige Statslaan af 1886 var alt i 1894 ca. 38½ Mill. Kr. blevne ombyttede med 3% uopsigelige Statsobligationer gennem en frivillig Konvertering, idet der tilbødes Ihænde-haveren af de 3½% Obligationer en Godtgørelse af 7%. Der er saaledes som allerede nævnt omtrent 57½ Mill. Kr. til Rest.

De 3½% uopsigelige Statsbaneobligationer er udstedte i Henhold til den Finansministeriet ved Love af 8. Maj 1894 givne Bemyndigelse til successivt at udstøde og afhænde Obligationer til Dækning af de Udgifter, Statskassen maatte faa gennem den Part, det paahvilede den at udrede til Anlægget af de forskellige i disse Love nævnte Baner; der er udstedt knap 3 Mill. Kr., og der vil heller ikke blive udstedt flere; Obligationerne kan fra Statskassens Side først opsiges efter 11. Decb. Termin 1910 med 3 Mdrs. Varsel.

3% uopsigelige Statsobligationer hidrører fra det i Henhold til Lov 5. Decb. 1894 optagne Statslaan. Laanets Beløb var egentlig 25 Mill. Kr., men der blev som nævnt aabnet Ihænde-haverne af de 3½% uopsigelige Statsobligationer af 1886 Adgang til at ombytte deres Obligationer med 3% mod en Godtgørelse af 7%, og i Stedet for ca. 38½ Mill. 3½% Obligationer udstedtes 41.3 Mill. Kr. 3% Obligationer, saaledes at Laanets samlede Sum kom til at udgøre omtrent 66.3 Mill. Kr.

3% amortisable Obligationer er emitterede i Henhold til Lov 27. Novbr. 1897, og største Delen deraf anvendtes til Indfrielse af de 3½% amort. Statsobligationer. Laanet amortiseres med 1½ Mill. aarligt, saaledes at Amortisationen tog sin Begyndelse 1. Januar 1901. Statskassen er berettiget til at udtrække til Parikurs eller til at opkøbe det Beløb, der skal amortiseres, efter eget Valg; af Laanet, der oprindeligt udgjorde 72 Mill. Kr., var den 31. Marts 1904 66 Mill. Kr. til Rest.

3½% amortisable Statsobligationer af 1900 er udgivne i Henhold til Lov 9. April 1900. Laanets Beløb var oprindeligt 12 Mill. Kr., hvoraf der 31. Marts 1904 resterede 11.4 Mill. Kr. Amortisationen skal være tilendebragt senest i Løbet af 60 Aar, idet der for hvert Aars 1. Juli, første Gang 1. Juli 1901, afdrages 200 000 Kr. Amortisationen kan ligesom ved Laanet af 1897 ske i Henhold til Udtrækning eller gennem Opkøb.

3½% uopsigelige Statsobligationer af 1901 er udgivne til et Beløb af 30 715 000 Kr. i Henhold til Lov 15. Oktbr. 1901. Laanet kan af Regeringen helt eller delvis opsiges til Indfrielse, dog tidligst til 1. Januar 1912 efter 3 Mdrs. forudgaaet Varsel. Indløsningen kan, for saa vidt den foregaar delvis, ske ved Opkøb eller ved Udtrækning.

KOMMUNELAAN, HAVNELAAN.

Københavns Kommune skyldte ved Udgangen af 1904, foruden en Prioritetsgæld og Smaaposter til Beløb af i alt knap 2 Mill. Kr., 97 156 262 Kr. fordelt paa 7 Laan med Rentefod fra 3 indtil 4%. Af Obligationerne for disse Laan findes kun følgende 3 optagne paa Kurslisten:

Københavns Kommunes 3½% Laan af 1886. Laanet er oprindeligt 15 Mill. Kr., hvoraf ultimo 1904 resterede 13 276 800 Kr. Amortisationen sker ved Lodtrækning, saaledes at Laanet er tilbagebetalt i Løbet af 60 Aar. Laanet overtoges af Privatbanken i Forening med en Del udenlandske Banker til en Kurs af 93¼. Da man antog, at Hovedmarkedet for disse Obligationer vilde blive i Tyskland, fik de baade dansk og tysk Tekst, ligesom deres paalydende Hovedvaluta er tysk, nemlig 300, 900 og 1800 M., svarende til 266⅔s, 800 og 1 600 Kr.

Københavns Kommunes 3½% Laan af 1887 er oprindeligt paa 14 Mill. Kr., hvoraf ultimo 1904 resterede 12 491 600 Kr., og amortiseres ligeledes i 60 Aar. Størstedelen af Laanet overtoges af forskellige Institutioner; til offentlig Subskription fremkom kun lidt over en Tredjedel, der i første Række tilbødes Ihænde-haverne af Kommunens 4% Obligationer af 1869 og 1876 til Konvertering.

Københavns Kommunes 4% Laan af 1892. Laanet er afsluttet med et Konsortium, der her repræsenteredes af Privatbanken; dets oprindelige Størrelse var 5½ Mill. Kr., hvoraf ultimo 1904 resterede 5 188 400 Kr. Amortisationsfristen er ligesom ved de to foregaaende Laan fastsat til 60 Aar.

Københavns Havnelaan af 1888, 3½%, oprindeligt 3 Mill. Kr.; amortiseres ved Udtrækning i Løbet af 60 Aar. Overtoges af Landmandsbanken til en Kurs af ca. 95⅞. Københavns Havnevæsen hæfter for Laanet, derimod ikke Kommunen eller Staten.

Københavns 4 % Havnelaan af 1892 blev optaget af Havnevæsenet til Anlæg af Københavns Frihavn. Laanets Størrelse var oprindeligt 8 Mill. Kr., og det skal tilbagebetales i Løbet af 60 Aar. Staten garanterer i Henhold til Lov 31. Marts 1891 Laanets Forrentning og Amortisation, der sker med et Beløb, der udgør 4.4 % af det oprindelige Beløb.

Københavns 4 % Havnelaan af 1902 er optaget i Henhold til Lov 3. April 1902 og ministeriel Resolution af 1903. Laanet, der ikke er garanteret af Staten, udgjorde oprindeligt 2 Mill., og Forrentning og Amortisation sker omtrent paa samme Maade som det foregaaende Laan.

KREDITFORENINGS-, KREDITKASSE- og HYPOTEKOBIGATIONER

spiller en stor Rolle i det danske Pengemarked. Det samlede Beløb af denne Art Obligationer, som cirkulerede i 1904, var over 1 Milliard Kr.

Angaaende de almindelige Bestemmelser om *Kreditforeningerne*, se S. 323. Indtil 1888—89 bar vore Kreditforenings-Obligationer 4 %, til Dels 4½ % Rente; Debitorerne svarede i Rente, Afdrag og Bidrag til Reserve- og Administrationsfond mellem 4½ og 5½ % aarlig af deres Gæld til Foreningen. Konverteringen af Statsgælden i 1886—87 og Nedgangen i Prioritetsrenten bevirkede, at der ogsaa blandt Kreditforeningernes Interessenter opstod en stærk Bevægelse for at opnaa en Løttelse af deres Byrder. Konverteringen af de 4½ % Obligationer til 4 % gik let fra Haanden. Større Vanskelighed frembød Konverteringen fra 4 til 3½ %, men det lykkedes dog omsider Foreningerne i stort Omfang at gennemføre den, tilsammen for et Beløb af over 200 Mill. Kr. Ikke i alle Foreninger indtraadte der straks en Formindskelse af Debitorernes aarlige Ydelse, da Konverteringen medførte Udgifter, som til Dels forførte Reservefonden eller paadrog Foreningen en Gæld, hvilket først atter maatte indvindes. Konverteringen i 1889 angik kun de sluttede Serier, for hvilke Renten saaledes gik ned til 3½ %; men allerede i 1887 var Foreningen begyndt med i de løbende Serier at udstede 3½ % sammen med de 4 % Obligationer. Da Rentemarkedet imidlertid i 1890 og de nærmest paafølgende Aar viste en stigende Tendens, blev den 4 % Type af Laantagerne noget foretrukket for den 3½ %, for at opnaa det størst mulige Udbytte af Laanene. En senere Konvertering, nemlig i 1895, skaffede saa godt som alle 4 % Kreditforeningsobligationer ud af Verden, idet denne Konvertering drejede sig om de aabne Serier; i Modsætning til den, der foregik i 1889, ved hvilken Rentenedsættelsen straks fandt Sted, valgte man her den Goschenske Metode, der var bragt til Anvendelse lige overfor de engelske Konsols, nemlig at Renten først efter et vist Antal Aars Forløb reduceredes. Forholdene nødvendiggjorde i øvrigt, at der efter nogle Aars Forløb paa ny udstedtes baade 4 og 4½ % Obligationer sammen med de 3½ %. I nogle Foreninger har man forsøgt den 3 % Type, men denne har kun i ringe Grad vundet Indgang.

Kreditforeningernes Inddeling i *Serier* har forskellige Grunde. Fra Debitorernes Side er der dels Hensynet til at begrænse det solidariske Ansvar, dels Hensynet til Reservefonden. De ældre Debitorer forurettes, naar nye Interessenter vedblivende kan træde til og blive delagtige i den Reservefond, som de ældre har opsparet; streng Retfærdighed vilde kræve en Opgørelse af Reservefonden for hver ny indtrædende Interessent, hvilket imidlertid vilde være et uoverkommeligt Arbejde; men i hvert Fald bliver Ubilligheden mindre, jo kortere Tidsrum Serien strækker sig over. Fra Kreditorernes Side er der det Hensyn, at Udsigten til at faa sine Obligationer udtrukne til Pari bliver ganske uberegnelig, naar der uden Grænse stadig tilkommer nye Obligationer, som gaar lige med de ældre. Dette sidste Hensyn bliver dog uden praktisk Betydning, naar Obligationerne udstedes med saa høj Rente, at deres Kurs kan holde sig ved Pari; og hvad angaar det solidariske Ansvar og Delagtigheden i Reservefonden, kan det tilsigtede Formaal opnaas ved at inndeles Debitorerne i Afdelinger, som kun subsidiært hæfter for hverandre, uden at det derfor er nødvendigt at dele Obligationerne i Serier.

Amortisationen af Kreditforenings-Obligationerne retter sig efter Størrelsen af den Sum, som Foreningen til enhver Tid har til gode hos sine Interessenter, idet de cirkulerende Kasseobligationer ingensinde maa overstige det Beløb, der skyldes til Foreningen eller til den paagældende Serie. Jo større Afdrag Debitorerne betaler, eller jo større Tab der lides paa daarlige Panter, desto hurtigere maa ogsaa Amortisationen af Kasseobligationerne foregaa.

Der er, siden Kreditforeningerne tog deres Begyndelse her i Landet, i alt blevet oprettet 13 saadanne Foreninger. Af disse er atter 2 ophørte med deres Virksomhed. Den ene af disse er *Kreditforeningen af Købstad-Grundejere i Nørrejylland*, oprettet 1852. Den gik temmelig højt med sine Udlaan, og da Købstad-

ejendommens Værdi faldt efter Krisen 1857, maatte Foreningen i 1861 standse sin Virksomhed og overgives til en Skiftekommission. Den har dog stadig været i Stand til at betale de forfaldne Renter af sine Obligationer, men disses Amortisation maatte udskydes i en Aarrække. I 1881 ophørte Skiftebehandlingen, men Foreningen gør ikke nye Udlaan og indskrænker sig til en fortsat Afvikling; et Ønske indenfor denne Forening om at komme til at genoptage sin Virksomhed vil næppe blive opfyldt; dens Plads i Laanemarkedet er indtaget af den i 1871 oprettede nye jydsk Købstad-Kreditforening. — *Hypotek-Laane-Foreningen af Landejendomsbesiddere i Jylland* oprettedes 1859 og beredte baade Debitorer og Kreditorer en bedrøvelig Skæbne. Efter faa Aars Forløb gik den fallit, og de af Foreningens Interessenter, der ejede noget, maatte tilsvare efter den solidariske Hæftelse; Obligationsejerne paa deres Side reddede kun mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$ af Obligationernes Paalydende.

De øvrige 11 nu bestaaende Kreditforeninger havde i 1904 Kasseobligationer cirkulerende for tilsammen omtrent 932 Mill. Kr. Disse Foreninger er følgende (det bemærkes, at i Foreningernes oprindelige Statutter er der ofte foretaget Mængde senere Forandringer, ligesom den Bemyndigelse, der var tillagt Indrengsministeren ved Kreditforeningsloven af 20. Juni 1850 til at tilstaa Kreditforeningerne de Begunstigelser, der er nødvendige ved deres Oprettelse, er bortfalden ved Loven af 19. Februar 1861).

Kreditforeningen af jydsk Landejendomsbesiddere (Statutter 1. Decbr. 1851). 5 Serier: 1., 2., 3. og 4. Serie er konverterede til $3\frac{1}{2}$ %. 5. Serie var oprindelig delt i en $3\frac{1}{2}$ % og en 4 % Afdeling; Obligationerne henhørende til denne sidste konverteredes i 1895 til $3\frac{1}{2}$ %, og samme Aar aabnedes en 3 % Afdeling; senere er der igen sat 4 % Obligationer af 5. Serie i Cirkulation. Den 31. Marts 1904 cirkulerede Obligationer til samlet Beløb $212\frac{2}{3}$ Mill. Kr.

Kreditforeningen af Grundejere i de danske Østifter (Statutter 6. Decbr. 1851). 8 Serier: 1., 2., 3. og 4. Serie er konverterede fra 4 til $3\frac{1}{2}$ %. 5. og 6. Serie var oprindelig delte i $3\frac{1}{2}$ % og 4 % Afdelinger, hvoraf de 4 % konverteredes i 1895, medens der i 6. Serie, der dengang endnu ikke var sluttet, oprettedes en 3 % Afdeling, der kun benyttedes i ringe Omfang. I 1897 oprettedes 7. Serie, og i 1900 8. Serie, der begge endnu er aabne; af 7. Serie er udgivet 4, $3\frac{1}{2}$ og 3 % Obligationer, af 8. Serie 4 og $3\frac{1}{2}$ % Obligationer. Cirkulation 31. Marts 1904 $313\frac{3}{4}$ Mill. Kr.

Kreditforeningen af Grundejere i Fyns Stift (Statutter 20. Marts 1860). Virksomheden var kun ringe i de første 27 Aar af Foreningens Liv, men tog derefter større Fart. 8 Serier, af hvilke 1.—7. er konverterede fra 4 til $3\frac{1}{2}$ %; disse Serier er sluttede, med Undtagelse af 6. Serie, der i sin Tid oprettedes med en 4 % og en $3\frac{1}{2}$ % Afdeling, af hvilke den $3\frac{1}{2}$ % Afdeling fremdeles er aaben. 8. Serier Obligationer er til 4 % Rente. Cirkulation 31. Marts 1904 $22\frac{2}{5}$ Mill. Kr.

Den vest- og sønderjydske Kreditforening (Statutter 15. Decbr. 1860). 6 Serier, foruden 4 % Afdelinger 1. og 2. Serie, der amortiseres til 110; 1.—4. Serie er konverterede fra $4\frac{1}{2}$ til 4 % og senere til $3\frac{1}{2}$ %. 5. Serie var delt i en 4 % og en $3\frac{1}{2}$ % Afdeling, hvoraf den 4 % konverteredes til $3\frac{1}{2}$ %; 6. Serie er delt i 3 Afdelinger, nemlig til $4\frac{1}{2}$ %, 4 % og $3\frac{1}{2}$ % Rente. Af de 4 % Afdelinger, hvis Obligationer tilbagebetales med 110 %, er 1. Afdeling sluttet. For 1.—3. Seriers Vedkommende har Interessenterne for deres Indskud til Reserfonden modtaget særlige Beviser, der er rentebærende og kan transporteres; i disse Beviser har der fundet betydelig Omsætning Sted. Der cirkulerede af Obligationer i denne Forening 31. Decbr. 1903 $81\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Kreditkassen for Landejendomme i Østifterne (Lov 9. Febr. 1866) giver kun Laan i Landejendomme. 4 Serier, hvoraf 1. og 2. Serie oprindelig udstedte 4 og $4\frac{1}{2}$ % Obligationer, der samtlige er konverterede til $3\frac{1}{2}$ %, efter at de $4\frac{1}{2}$ % først var konverterede til 4 %. 3. Serie begyndte med en 4 % og en $3\frac{1}{2}$ % Afdeling, hvoraf de 4 % Obligationer er konverterede, og begge disse Afdelinger er afsluttede; en 3. Afdeling af 3. Serie, ligeledes $3\frac{1}{2}$ %, holdes aaben sammen med 4. Serie, der udsteder $4\frac{1}{2}$ og 4 % Obligationer. Cirkulation 31. Marts 1904 63 Mill. Kr.

Ny jydsk Købstad Kreditforening (Lov 26. Maj 1868, Statutter 8. April 1871). 6 Serier, af hvilke 1. Serie udstedte $4\frac{1}{2}$ %, og 2. Serie baade 4 % og $3\frac{1}{2}$ % Obligationer. I 3. og 5. Serie udstedes $3\frac{1}{2}$ %, og i 4. og 6. Serie 4 % Obligationer. 1. og 2. Serie er konverterede (1. Serie to Gange), saa at samtlige Obligationer af 1. og 2. Serie nu bærer $3\frac{1}{2}$ % Rente. Cirkulation 31. Marts 1904 $60\frac{1}{3}$ Mill. Kr.

Kreditforeningen af Grundejere i København og Omegn (Lov 17. Marts 1882, Statutter 19. Maj 1882). 3 Serier, af hvilke 1. Serie begyndte med Udstedelsen af

$4\frac{1}{2}\%$ Obligationer, der i 1886 konverteredes til 4% ; i samme Serie udstedtes fra nævnte Aar 4% Obligationer, ligesom der nogle Aar senere paabegyndtes en $3\frac{1}{2}\%$ Afdeling; samtlige 4% og 4% konverterede Obligationer konverteredes yderligere til $3\frac{1}{2}\%$ paa samme Tid, som de andre Kreditforeninger foretog deres Konverteringer. Pengemarkedets Udvikling nødvendiggjorde en Genoptagelse af 4% Typen. Et Forsøg, denne Forening gjorde med Udstedelse af $3\frac{1}{2}\%$ ikke amortisable Obligationer, strandede paa Publikums Ulyst til at købe denne Sort Obligationer. Cirkulation 31. Decbr. 1904 92 Mill. Kr.

Kreditforeningen af Grundejere paa Landet i Jylland (Lov 14. April 1893, Statutter 29. Juli 1893). 2 Afdelinger, begge til 4% ; Foreningen giver Laan i bebyggede Ejendomme paa Landet i Jylland enten uden Avlsbrug, eller hvor dette kun spiller en ganske underordnet Rolle. Cirkulation 31. Marts 1904 $13\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Kreditforeningen for industrielle Ejendomme (Lov 23. April 1897, Statutter 29. April 1898) udsteder baade 4% og 5% Obligationer; den udlaaner kun i industrielle og i Klasse dermed staaende Ejendomme; paa Grund af disse Ejendommers særlige Forhold er der foruden den Reservefond, Foreningen selv opsamler, stillet en Garantifond, der i Øjeblikket udgør 200 000 Kr. Cirkulation 31. Marts 1904 $4\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

I Henhold til Lov 28. Maj 1880, jfr. Lov 12. Maj 1882, er der oprettet to *Kreditforeninger for Ejere af mindre Ejendomme paa Landet*, den ene for *Jylland* (Statutter 9. Aug. 1880), den anden for *Østifterne* (Statutter 30. Septbr. 1880). Efter den oprindelige Bestemmelse maatte Taksationsværdien for de Ejendomme, hvori der maatte udlaanes, ikke overstige 4000 Kr.; Beløbet forhøjedes først til 6000 Kr. og senere til 8000 Kr. Foreningerne har ikke noget Seriesystem, men ved Indførelsen af Obligationerne paa Hamborgerbørsen er der truffet den Ordning, at Afdelingerne sluttes, naar de har naaet en vis Størrelse. Denne Grænse naaedes af begge Foreninger for de 4% Obligationers Vedkommende i Juni Termin 1903, hvorefter der paabegyndtes Udgivelsen af 4% Obligationer 2. Hoved-Afdeling, medens der af de $3\frac{1}{2}\%$ Obligationer kun cirkulerer een Slags. Af de $3\frac{1}{2}\%$ Obligationer er i øvrigt adskillige konverterede fra 4% ; men noget Skelne-mærke udadtil findes ikke mellem $3\frac{1}{2}\%$ og de $3\frac{1}{2}\%$ konverterede Obligationer, saaledes som Tilfældet er med flere af de andre Kreditforeningers Obligationer. Cirkulation 31. Marts 1904: af den jydsk Forenings Obligationer ca. $52\frac{1}{4}$ Mill. Kr., af Østifternes ca. $16\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

I Forbindelse med Kreditforeningerne maa nævnes *Kreditforeningen af Kommuner i Danmark* (Lov 19. Marts 1888, Statutter 26. April 1899), hvis Formaal er at yde Købstæder, Handelspladser samt Amts- og Sognekommuner Laan. Foreningen udsteder saavel 4% som $4\frac{1}{2}\%$ Obligationer, men Statutterne hjemler den Ret til at udstede Obligationer lydende paa ret forskellig Rentefod. Cirkulation 31. Decbr. 1903 $7\frac{7}{10}$ Mill. Kr.

Kreditkassen for Husejerne i København oprettedes 1797 for at hjælpe de i 1795 brandlidte Husejere til at faa deres Ejendomme genopførte. I Modsætning til Kreditforeningerne ejes Kreditkassen ikke af Laantagerne, men af Laangiverne, Obligationsejerne (jfr. S. 323). Tidligere kurserede der forskellige Slags Obligationer, udstedte af denne Kasse; nu er de alle bragt i een Støbning dog med $3\frac{1}{2}\%$ og 4% Rente. Debitorerne afdrager ikke paa deres Laan, og følgelig amortiseres heller ikke Kassens Obligationer. Den 10. Marts 1904 cirkulerede der $66\frac{2}{3}$ Mill. Kr.

Landmandsbankens Hypotek-Obligationer (S. 729). Der er udstedt 4 Serier, som bar $4\frac{1}{2}\%$ Rente, men nu alle er konverterede til 4% ; deraf amortiseres 1., 3. og 4. Serie til 110% , 2. Serie til 100% . Denne sidste Serie er nu helt indfriet. Endvidere er der udgivet en Serie, som bærer $3\frac{1}{2}\%$ Rente, hvoraf største Delen er udstedt i det Øjemed at konvertere et tilsvarende Beløb $4\frac{1}{2}\%$ Obligationer, hvilke ved Lodtrækning udtoges af de forskellige Serier til Opsigelse. Fremdeles udsteder Banken saakaldte *Kommuneobligationer* imod Laan, som den yder til danske Kommuner. Nærmere Regler for Bankens Virksomhed i disse Retninger er fastsatte ved Lov 25. Marts 1872, der bl. a. bestemmer: det samlede Beløb af Hypotek- og Kommuneobligationer maa ikke overstige Aktiekapitalen tagen 6 Gange; til forlods Dækning for Obligationsejerne skal der for et tilsvarende Beløb være henlagt henholdsvis Panteobligationer i faste Ejendomme eller Obligationer udstedte af Kommunerne, samt endvidere en særlig Reservefond paa 5% . Debitorerne hæfter ikke solidarisk. — Den 31. Decbr. 1904 cirkulerede der $14\frac{1}{3}$ Mill. Kr. 4% og knap 10 Mill. Kr. $3\frac{1}{2}\%$ Hypotekobligationer samt af Kommuneobligationer $6\frac{1}{2}$ Mill. Kr. $3\frac{1}{2}\%$ og $12\frac{3}{4}$ Mill. Kr. 4% Obligationer.

Samtlige Kreditforeninger, der er stiftede i Henhold til Lov 20. Juni

1850 og de senere dertil knyttede Love, er baserede paa, at Debitorerne ved deres Indtrædelse i den paagældende Forening giver denne første Prioritets Panteret (ganske undtagelsesvis sekundær Prioritet) i de dem tilhørende Ejendomme indenfor en Grænse, der svinger mellem 40 og 60% af Ejendommens Vurderingssum. Naar den tidligste Periode af Kreditforeningernes Liv undtages, i hvilke Foreningerne for at skaffe sig Indpas maaske til Tider strakte sig noget vidt med Hensyn til Laanesummen, er Laanene stadig blevne holdt under den lovbestemte Grænse. Den Nytte, Kreditforeningerne stiftede ved at yde Ejendomsbesidderne Laan, der ikke uden Misligholdelse af Debtors Forpligtelse og i sjældnere Tilfælde ved Ejer-skifte var Genstand for Opsigelse fra Foreningens Side, formindskedes en Del derved, at Laanene ikke blev store nok, og at man var henvist til at søge de senere Prioriteter af private Midler. For at bøde herpaa opstod Tanken om at oprette Kreditforeninger, der udelukkende ydede Laan mod sekundær Panteret, og saaledes at Laangrænsen sættes op til $\frac{1}{4}$ af Ejendommens Vurderingssum.

Planens Udførelse mødte Modstand fra forskellige Sider, og det kostede bl. a. ikke ubetydelig Vanskelighed at opnaa blot delvis Stempelbegunstigelse, idet der ved Oprettelsen af den første af disse Foreninger forlangtes, at Kasseobligationerne i alle Henseender — ogsaa ved Transport — skulde stemples efter 2. Kl. Takst som almindelige Forskrivninger, hvori der tilsiges Rente. De kunde ikke lyde paa Ihændebarer, men maatte stemples, hver Gang de skiftede Hænder. Først Lov 18. Decbr. 1897 bestemte, at kun selve Obligationen skal stemples, medens Transporter er fritagne; ved samme Lov tillodes det, at Obligationerne kunde lyde paa Ihændebarer. For at skille disse Foreninger fra Kreditforeningerne, betegnes de med Navnet Hypotekforeninger, og der er i alt 5 saadanne Foreninger. Amortisationen er kort, 25 à 30 Aar, og foruden den Reservefond, Foreningerne selv opsamler, har man, for straks at skabe den fornødne Tillid til Obligationernes Soliditet, fundet det praktisk at danne en Garantifond, der dog vil forsvinde, naar Reservefonden i Tidens Løb har naaet en vis Størrelse.

Hypotekforeningen for København og Omegn (Statutter 20. Marts 1895) udsteder $4\frac{1}{2}\%$ og 5% Obligationer. Garantifond $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., hvoraf Tilbagebetalingen er begyndt. Cirkulation 31. Marts 1904 $18\frac{3}{4}$ Mill. Kr.

Hypotekforeningen for Aalborg (Statutter 11. Septbr. 1895) udsteder $4\frac{1}{2}\%$ og 5% Obligationer. Garantifond 100 000 Kr., hvorpaa er indbetalt 10% . Cirkulation 31. Marts 1904 $1\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Hypotekforeningen for Aarhus (Statutter 23. Juli 1895) udsteder $4\frac{1}{2}\%$ og 5% Obligationer. Garantifond 100 000 Kr., hvorpaa er indbetalt 10% . Cirkulation 31. Marts 1904 $2\frac{1}{10}$ Mill. Kr.

Jydsk Hypotekforening (Statutter 30. Decbr. 1899) udsteder $4\frac{1}{2}\%$ og 5% Obligationer. Garantifond 1 Mill. Kr., hvoraf er indbetalt 10% . Cirkulation 31. Marts 1904 $3\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Ostifternes Hypotekforening (Statutter 27. August 1901) udsteder $4\frac{1}{2}\%$ og 5% Obligationer; Foreningen har optaget i sig den tidligere Odense Hypotekforening, som en likviderende Afdeling. Garantifond 1 Mill. Kr., hvorpaa er indbetalt 10% . For adskillige Distrikter i Københavns Omegn har Foreningen ingen bestemt Laanegrænse. Cirkulation 31. Marts 1904 $3\frac{1}{3}$ Mill. Kr.

OBLIGATIONER UDSTEDTE AF INDUSTRIELLE SELSKABER O. LGN.

Af saadanne Obligationer er der her i Landet udstedt et ikke ubetydeligt Beløb, med eller uden Pant i vedkommende Selskabs Ejendele. De fleste bærer 5% Rente, enkelte $5\frac{1}{2}$ eller endog 6% . Kursen for saadanne Papirer hæver sig sjældent betydelig over Pari, dels fordi Sikkerheden anses for ringere, dels fordi Amortisationen i Regelen foregaar temmelig hurtig. Af de Obligationer, der kun bærer 4% Rente, tilbagebetales til Gængæld adskillige med 110% . Transport af næsten alle slige Obligationer er forbunden med Stempelafgift. En Del af disse Obligationer vil findes omtalte nedenfor under vedkommende Aktieselskab.

UDENLANDSKE OBLIGATIONER.

Svenske og norske Papirer var tidligere søgte her i Landet, da de bød højere Renter end vore egne; en betydelig Del af de ældre svenske og norske Laan er blevne afsluttede under livlig Deltagelse fra dansk Side. Dette Forhold har efterhaanden forandret sig, idet baade Sverige og Norge ved at træde i direkte Forbindelse med Verdensmarkederne har faaet deres Papirer konverterede til saa lav Rente og afsatte til saa høj Kurs, at de nu snarere byder slettore Betingelser end danske. Adskillige nye Laan er ganske vist afsluttede med Konsortier, hvoraf

en eller anden københavnsk Bank har været Medlem, men Deltagelsen fra dansk Side i Subskriptionen har været temmelig ringe.

Paa Københavns Kursliste findes følgende *svenske Papirer*: *Gøteborgs Kommunelaan* af 1869 og 1873, begge til 5 $\frac{1}{2}$ %, *Stockholms Kommunelaan* af 1880 og 1887 med henholdsvis 4 og 3 $\frac{1}{2}$ %, Rente, 3 $\frac{1}{2}$ % og 4 $\frac{1}{2}$ %, *Stockholms Hypotekforenings Obligationer*. Af *norske Papirer* findes kun eet, nemlig 3 $\frac{1}{2}$ % konvert. *Norske Hypotekbank Obligationer* Serie 1885—86. — Paa danske Hænder findes desuden Smaabeløb af saadanne Laan, som de mindre Kommuner i Sverige har optaget til Bestridelse af Udgifter til Havneanlæg o. lign. Disse Laan bærer i Regelen en Rente af 4 $\frac{1}{2}$ à 5 $\frac{1}{2}$ %.

Russiske Papirer spillede i en Række af Aar en meget vigtig Rolle for det danske Marked; men de forskellige Rentekonverteringer i disse Papirer, der muliggjordes ved de stærkt stigende Kurser, har efterhaanden reduceret det Kvantum, der fandtes her i Landet i en meget væsentlig Grad. Hertil kommer, at Danmark, som endnu for faa Aartier siden anbragte opsærede Kapitaler i Udlandet, for Øjeblikket af al Magt søger at trække fremmed Kapital til sig, saa at de senere Aars danske Stats- og større Kommunelaan næsten uden Undtagelse er afsluttede under fremmede Bankers og Bankierers Medvirkning, ligesom Hovedparten af Laanene er placerede i Udlandet. Noget lignende gælder med Hensyn til flere Sorter Kreditforeningsobligationer. Imidlertid har enkelte større Aktieselskaber, hvis Reserverfonds er anbragte i rentebærende Papirer samt flere Assuranceselskaber og Sparekasser anbragt nogle af deres Midler i let realisable udenlandske Effekter af forskellig Art, medens man næppe tør anslaa det, der findes paa private Hænder af saadanne Papirer særlig højt. Af *Premie-Obligationer* findes her fra gammel Tid en Mængde, hvis Bonitet er højest forskellig; i de senere Aar er der næppe solgt mange herhjemme, da Forbudet mod Kolportage har lagt Afsætningen Hindringer i Vejen.

II. Aktier.

Ved AKTIE (T. *Aktie*; Fr. *action*; Eng. *share*) forstaas Andelen i et Aktieselskab og det for denne Andel udstedte Bevis (jfr. S. 109 ff., 311, 321 ff.). Aktiens Ejer kaldes *Aktionær* (Fr. *actionnaire*; Eng. *share-holder*).

Maaden, hvorpaa et AKTIESELSKAB STIFTES, er rent skematisk følgende. Et mindre Antal Personer — sædvanlig Bankiers eller Bankdirektører, store Industridrivende eller Handlende og andre Kapitalister — enes om Selskabets Dannelse og fastsætter dets *Statutter*, som bliver gyldige ogsaa for de senere Deltagere i Foretagendet. Den, der hører til de oprindelige Deltagere, kaldes *Stifter* (*Gründer*; *founder*). Stifternes Hensigt med Selskabets Oprettelse er ikke sjældent blot den at søge snarest mulig at slippe ud igen af Foretagendet med Avance ved at sælge deres Andele til nye Deltagere.

Naar Stifterne har opfyldt de fornødne Formaliteter, som vedkommende Lands Lovgivning kræver, indbyder de ved offentlig Bekendtgørelse Publikum til at *tegne sig* som Deltagere i Foretagendet i Henhold til den af Indbyderne affattede Plan. Naar den fornødne Kapital er tegnet, sluttet Subskriptionen, og Deltagerne indkaldes til en konstituerende Generalforsamling. Denne vælger en *Bestyrelse*, saafremt en saadan ikke allerede er udnævnt ved Statutterne, og desuden i Regelen en Kontrolkomite til at føre Tilsyn med Bestyrelsen.

Det er imidlertid langt fra altid Tilfældet, at denne Fremgangsmaade ved Selskabets Dannelse følges i Enkelthederne. Afgivelserne kan være mangfoldige. I Stedet for at søge Aktierne anbragte gennem offentlig Subskription kan Stifterne saaledes selv overtage dem alle eller lade et Bankhus forhandle dem (»indføre« dem paa Børsen); naar Foretagendet er lovende og Tiderne gunstige, kan der ofte endog straks betinges en større eller mindre Opgæld i Tillæg til Aktiens Paalydende. Meget hyppig er det Foretagende, hvorom det drejer sig, ikke et nyt, der skal paabegyndes, men et ældre, der allerede er i Gang, og som nu søges omdannet til Aktieforetagende.

I Regelen bliver Aktiernes fulde Beløb ikke forlangt indbetalt straks ved Tegningen; man nøjes med en mindre foreløbig Betaling og indkalder derefter Resten i Rater. Heller ikke er Aktierne i Regelen færdige straks, men man hjælper sig, indtil man faar dem udstedte, med midlertidige Beviser, *Interimsbeviser (scrip)*. Navnlig benyttes Interimsbeviser altid, naar Betalingen sker ratevis; de ombyttes da med et nyt Bevis, hver Gang en Indbetaling finder Sted, eller de er indrettede med aabne Felter, hvori der kvitteres for Indbetalingerne. Ved Aktietegning, hvor hele Beløbet ikke indbetales straks, opstaar det Spørgsmaal, om Tegningen medfører Forpligtelse til at præstere de senere Indbetalinger. Ifølge den *tyske* Aktielov hæfter Subskribenten for det fulde Beløb; hvis Interimsbeviset har skiftet Hænder, og den nuværende Ejer undlader at betale, er der Regres til alle de forrige Ejere lige indtil den første Subskribent. I Danmark — der ikke har nogen særlig Aktielov — er Spørgsmaalets Besvarelse usikker. Det er derfor i de senere Aar ikke ualmindeligt, at der udtrykkelig indføres den Bestemmelse i Subskriptions-Betingelserne, at Subskribenten i alle Tilfælde er ansvarlig for de senere Indbetalinger. Ved Siden heraf indeholder Interimsbeviset i Regelen den Bestemmelse, at hvis en Indbetaling ikke præsteres rettidigt, tilfalder de allerede præsterede Beløb Selskabet, som derefter kan udstede et andet Interimsbevis og sælge det. Men denne Udvej nytter naturligvis ikke, naar Interimsbeviset paa Grund af Selskabets Status eller Pengemarkedets Tilstand intet er værd.

Aktier kan INDDILES efter *Bedriftens Art* i følgende Hovedklasser: 1) Bank-Aktier; 2) Aktier i Transport- og Kommunikations-Foretagender (Jærnbaner, Dampskibe, Telegrafanlinier o. s. v.); 3) Aktier i Assuranceselskaber; 4) Aktier i industrielle Foretagender; 5) Aktier i Miner og Bjærgværker (Montan-Aktier). I de større Pladsers Kurslister finder man sædvanlig en Ordning efter disse Grupper.

For de fleste Aktiers Vedkommende er Beløbet *fuldt indbetalt*, forinden de udstedes til Ombytning med Interimsbeviset. Men der forekommer ogsaa *delvis indbetalte* Aktier, hvilket navnlig er Tilfældet, naar Selskabet først i en uvis Fremtid venter at ville faa Brug for hele Kapitalen, eller naar Kapitalen overhovedet kun i ringe Grad er nødvendig til Driften. Dette sidste gælder f. Eks. om Forsikringsselskaber, hvor Aktiekapitalen under normale Forhold slet ikke tages i Brug, idet Udgifterne afholdes af de løbende Indtægter. Det er derfor hyppigt, at der i Assuranceselskaber kun indbetales f. Eks. 10 eller 20 % af Aktiekapitalen, medens Aktionærerne for det resterende Beløb stiller Sikkerhed i Værdipapirer eller udsteder en Forskrivning til Selskabet. I Livsforsikringsselskaber maa det indbetalte Beløb ifl. Lov 29. Marts 1904 ikke være mindre end 25 %. Et Misbrug, der ikke er sjældent i livlige »Gründerperioder«, er, at man i Stedet for at indkalde Restbeløbet paa ældre Aktier udsteder nye ogsaa kun delvis indbetalte Aktier, hvorved man faar et nyt Sæt Papirer at jobbe med.

Aktier kan lyde paa *Navn* eller paa *Ihændehaber*; det staar i Regelen Ejeren aabent at faa dem noterede i Selskabets Bøger paa sit Navn. Efter vor Lovgivning hæfter Aktionærerne ikke personlig for Selskabets Forpligtelser (S. 322), og dette er i Overensstemmelse med Aktievæsenets almindelige Udvikling overalt i den nyere Tid. Men tidligere har Forholdet for en stor Del været anderledes, og f. Eks. i England blev det først i 1856 tilladt at danne Aktieselskaber (*joint-stock companies*) med begrænset Ansvar. Endnu kræves der ofte personlig Ansvarlighed, hvor Selskabets Virksomhed er af saadan Art,

at der stilles særlig strenge Fordringer til dets Soliditet. Aktionærene kan i saa Fald hæfte enten pro rata eller solidarisk, i hvilket sidste Tilfælde de rige Aktionærer om fornødent maa betale ogsaa for dem, der ikke er i Stand til at tilsvare deres Anpart af Tabet. Det er klart, at hvor Aktionærene er personlig forpligtede, kan Aktierne ikke lyde paa Ihænde-haver, men maa lyde paa Navn; der vil fornuftigvis ogsaa blive krævet Bestyrelsens eller Generalforsamlingens Samtykke til deres Overdragelse, eftersom det ikke er Selskabet eller de øvrige Aktionærer ligegyldigt, hvem den nye Ejer er.

Man skelner mellem *almindelige Aktier* (*Stamaktier*, *Grundaktier*) og *Præference-Aktier* (*Prioritets-Aktier*). Disse sidste har forskellige Forrettigheder fremfor de almindelige, navnlig derved, at de forlods erholder et vist Udbytte, inden der tilkommer Stamaktierne nogen Andel i Overskudet. Præference-Aktier udstedes, naar den oprindelige Aktiekapital viser sig utilstrækkelig til at gennemføre Anlægget, bringe Driften i Gang eller udvide Virksomheden; hyppigst forekommer de f. Eks. ved Jærnbaneselskaber. De er i visse Henseender en Mellemtung mellem Aktier og Obligationer: paa den ene Side har de ikke Krav paa Udbytte, undtagen saa vidt Overskudet rækker til; paa den anden Side har de Krav paa et forlods Udbytte, som ikke sjældent er begrænset til en vis Procent, ligesom de ogsaa undertiden bliver amortiserede. — Jævnlig finder man i Kurslisterne Betegnelsen *nye Aktier* (»junge Aktien«), hvorved forstaas en senere Emission, som endnu ikke er fuldstændig indtraadt i de ældre Aktiers Rettigheder; de plejer ved Udstedelsen i Regelen først at tilbydes de ældre Aktionærer. — De saakaldte *Stifteraktier* (Eng. *founders' shares*) er ret almindelige i England og Frankrig. Det er Aktier, som ved Selskabets Oprettelse forbeholdes Stifterne med den Ret, at naar Selskabets Udbytte overstiger et vist Beløb, tilfalder der Stifteraktierne særlig en vis betydelig Andel, f. Eks. Halvdelen eller Fjerdedelen af det resterende Overskud, saa at Udbyttet af slige Aktier under gunstige Forhold kan blive meget stort.

DIVIDENDE eller **UDBYTTE** kaldes den Andel af Overskudet, som ved Driftens periodiske Opgørelse tilfalder hver Aktie. Udbyttet er Aktionærens Anpart i den virkelig fortjente Nettogevinst; Fordeling af et større Udbytte end dette vil i Regelen let faa Karakter af Svindel. Dog anses det for legitimt, at der ved Foretagender, som kræver længere Tid for at sættes i Gang, betales Aktionærene Rente af den indbetalte Kapital i den Tid, der medgaar, indtil Anlægget er færdigt („*Bauzinsen*“). Denne Rente, der ikke er at betragte som Udbytte, og som maa udredes af selve Kapitalen, har sin forretningsmæssige Begrundelse deri, at der ved en korrekt regnskabsmæssig Opgørelse af Anlæggets Bekostning maa medtages ogsaa Renter af den anvendte Kapital, indtil Anlægget er færdigt.

Udbyttet betales sædvanlig et Par Maaneder efter Regnskabsaarets Afslutning, enten dette nu falder sammen med Kalenderaaret eller ej. Adskillige Selskaber udbetaler dog allerede før Regnskabets Afslutning et Afdrag paa Udbyttet (*a Conto Udbytte*) og da i Regelen svarende til almindelig Rente; dette sker navnlig, naar de aarlige Afslutninger til Stadighed viser en Gevinst, der overstiger denne Rente. Det Beløb, der yderligere fordeles efter den endelige Opgørelse, kaldes da *Restudbytte* (*Superdividende*).

Hvor det gælder Foretagender, som Staten i det almenes Interesse ønsker fremmede — f. Eks. navnlig Jærnbaneanlæg — forekommer det ikke sjældent, at *Staten garanterer* Aktionærene et vist Minimaludbytte. De Tilskud, som Staten da eventuelt kommer til at erlægge, vil i Regelen være ydede som

Forskud, der bliver at tilbagebetale, naar Driftsudbyttet overstiger det garanterede Minimum.

Med Aktierne følger i Regelen, ligesom ved Obligationer, et Ark Anvisninger, mod hvilke Dividende kan hæves; de kaldes *Udbytte-* eller *Dividende-Kupons* og kan naturligvis i Regelen ikke lyde paa nogen bestemt Sum. Undertiden medfølger der dog to Sæt Kupons, det ene til at hæve a Conto Udbyttet eller det garanterede Udbytte, det andet til at hæve Restudbyttet. Det første Sæt kaldes da ofte, om end urigtigt, Rentekupons, det sidste Dividendekupons.

Aktiernes Kurs retter sig, naar i øvrigt Foretagendets Stilling kan betragtes som gunstig, væsentligst efter det Udbytte, man venter, og efter Pengemarkedets Tilstand i det hele. Da et Aktieselskabs Virksomhed altid frembyder nogen Risiko, bør der i Udbyttet være et Vederlag herfor, og Kursen for Aktier selv i solide Foretagender vil derfor fornuftigvis i Regelen ikke være saa høj, at Udbyttet kun svarer til almindelig Rente af gode offentlige Obligationer. Paa den anden Side er det, naar alt kommer til alt, et Spørgsmaal, om samtlige Aktiekapitaler tagne som Hele i Gennemsnit kan antages at give synderlig mere end almindelig Rente; til de gode Foretagender, som giver stort Udbytte, svarer der andre, som giver et meget ringe, eller som gaar helt i Stykker. Kapitalanlæg i gode Aktier kan være meget fordelagtige; men Aktier kræver i hvert Fald en stadig Paapasselighed; man kan ikke lade dem skøtte sig selv saaledes som solide Obligationer, sikker paa til enhver Tid at faa sin Rente.

Visse Aktier er i særlig Grad Genstand for Spekulation (»Spillepapirer«), og deres Stigning eller Fald hidrører meget ofte alene fra Børsmanøvrer. Spillepapirernes Kurs paavirkes af enhver gunstig eller ugunstig, politisk eller økonomisk Efterretning, selv om Begivenheden, naar alt kommer til alt, maaske har liden eller ingen Betydning for det paagældende Foretagende. Paa de store Børser benyttes Presse og Telegraf og ethvert andet tjenligt Middel for at fremkalde Stigning eller Fald.

Medens Kursen paa Obligationer i Regelen noteres saaledes, at *Pari* er 100, er dette ingenlunde altid Tilfældet med Aktier. Noteringen gælder ofte pr. Aktie, og man maa da kende dennes Størrelse for at forstaa Noteringens Betydning. Paa Københavns Børs bliver dog de allerfleste Aktier uden Hensyn til deres Størrelse noterede med 100 som *Pari*, saaledes at Noteringen altsaa angiver den Pris, der betales pr. 100 Kr. af Aktiens Paalydende. Dette gælder dog ikke om Aktier i Store Nordiske Telegrafskab, i Almind. Brand-Assurance Kompagni, o. fl. — Paa de tyske Børser er Noteringen for Aktier sædvanlig at forstaa eksklusive en løbende Rente, der beregnes efter en Rentefod, hvis Størrelse man for hvert Papir vil finde anført i Kurslisterne.

DANSKE AKTIER. Ved Udgangen af 1902 fandtes ifl. Statistisk Aarvog 971 forskellige Aktieselskaber her i Landet med en samlet Aktiekapital af 508⁵/₈ Mill. Kr., men disse Selskabers Dannelse har været højst ulige fordelt. Før 1870 var der saaledes 54 Aktieselskaber med en Kapital af ca. 118 Mill. Kr. I Perioden 1870 til 1874 stiftedes 60 Selskaber med en Kapital af ca. 105 Mill. Kr., i de 20 Aar 1875 til 1894 dannedes i alt 174 Selskaber med 102 Mill. Kr., medens Femaaret 1895 til 1899 bragte ikke mindre end 396 Selskaber med en Kapital af omtrent 146 Mill. Kr. I Treaaret 1900 til 1902 er Antallet af nye Selskaber meget stort, nemlig 163, men Aktiebeløbet kun ringe, nemlig 22³/₄ Mill. Kr.; for 124 Selskaber med en samlet Kapital af ca. 14⁵/₈ Mill. Kr. kan

Perioden for deres Tilbliven ikke nærmere angives. I denne Oversigt er kun medtaget de Selskaber, der endnu eksisterede ved Udgangen af 1902, men selvfølgelig er adskillige Selskaber opstaaede og forsvundne indenfor den ovenanførte Periode. Blandt de Selskaber, der er ophørt at eksistere, fandtes navnlig det sjællandske Jærnbaneselskab med en Kapital paa 31 Mill. Kr., hvilket i 1880 overtoges af Staten.

Af *udenlandske* Aktier findes næppe synderlig store Beløb paa danske Hænder. Ingen udenlandske Aktier noteres paa Københavns Børs.

De Selskaber hvis Aktier noteres paa Københavns Børs findes anførte i det følgende; de er ordnede i Grupper efter Bedriftens Art og indenfor hver Gruppe efter Rækkefølgen i Kurslisterne, saaledes at de, der findes paa den ordinære Kursliste er anførte i den Orden, der benyttes der, og derefter Papirerne paa den ekstraordinære Kursliste.

BANKER (jfr. S. 728 ff.).

Nationalbanken i København. Aktiernes Størrelse er 200, 1000 og 2000 Kr. Regnskabsaar 1. August til 31. Juli.

Privatbanken i København. Aktier à 200, 1000 og 2000 Kr. Kalenderaaret er Regnskabsaar.

Københavns private Laanebank. Aktier à 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Industribanken i København. Aktier à 100, 200, 500 og 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Den danske Landmandsbank, Hypotek- og Vekselbank i København. Bankens Oprettelse og Udvidelse er foregaaet under Medvirkning af tyske Pengeinstitutter, hvorfor Aktierne har baade dansk og tysk Tekst. Aktier à 400, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Københavns Handelsbank. Aktier à 100, 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Københavns Laane- og Diskontobank. Aktier à 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Københavns Grundejerbank. Aktier à 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Detailhandlerbanken. Aktier à 100, 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Haandværkerbanken. Aktier à 100, 200, 500 og 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Frederiksberg Bank. Aktier à 200 og 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Fyns Diskonto Kasse. Aktier à 200, 1000 og 2000 Kr. Regnskabsaar 1. Juli til 30. Juni.

Diskonto-, Laane- og Sparebanken i Aalborg. Aktier à 100, 500 og 1000 Kr. Regnskabsaar 1. Juli til 30. Juni.

Islands Bank (S. 502). Aktier à 100, 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

JÆRNBANE, SPORVEJS- OG TELEGRAFSKABER.

Lolland-falsterske Jærnbaneselskab. Aktiekapital 6 258 000 Kr. Aktiernes Størrelse 200, 1000 og 2000 Kr. Koncession af 29. Marts 1873. Varighed 80 Aar. Statskassen garanterer Aktionærerne et Minimal-Udbytte af 4%, saaledes at hvis Driftsindtægterne i Forbindelse med en Forstærkningsfond ikke tillader en Fordeling af 4%, skal Statskassen tilskyde det manglende. Forstærkningsfonden er for længst opbrugt, og Statskassens Tilskud til denne Bane samt til den østsjæll. Bane udgjorde i Finansaaret 1903—4 151 076 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Østsjællandske Jærnbane. Anlægskapital 3 098 000 Kr. Koncession af 24. Maj 1875. Varighed 80 Aar. Statskassen garanterer 4% Udbytte af de Aktier og Obligationer, der er Genstand for Notering paa Børsen. Aktier og Obligationer à 400, 800 og 2000 Kr. (450, 900 og 2250 Rigsmark). Kalender-Regnskabsaar.

De københavnske Sporveje. Aktiekapital 10 Mill. Kr. fordelt i Aktier paa 200, 750, 1000 og 2000 Kr. (225, 843.75, 1125 og 2250 Rigsmark). Partialobligationslaan 6 Mill. Kr. til 4 $\frac{1}{2}$ % Rente. Stiftet 1898 ved Sammensmeltning af 6 ældre Selskaber. Koncessionens Varighed 40 Aar, idet dog Københavns Kommune har Ret til i 1908 at overtage hele Anlægget paa nærmere fastsatte Vilkaar. Kalender-Regnskabsaar.

Frederiksberg Sporvejs- og Elektricitets Aktieselskab. Aktiekapital 4 Mill. Kr. fordelt i Aktier paa 200, 500 og 2000 Kr. Af Aktierne henhører 700 000 Kr. til Falkoner-Afdelingen, der med Hensyn til Udbytte og eventuel Indløsning har visse Fordele fremfor de øvrige Aktier. Koncession af 13. Novbr. 1897, Varighed 40 Aar, dog er Frederiksberg Kommune berettiget til efter et Aars forudgaaende Varsel at overtage samtlige Aktiver og Passiver mod at indløse Aktierne til 125%. Ved Koncessionens Udløb overgaar samtlige Aktiver og Passiver, Amortisationsfonden alene undtagen, uden Vederlag til Frederiksberg Kommune. Kalender-Regnskabsaar.

Store nordiske Telegrafelskab. Stiftet 1869 ved Sammenslutning af forskellige mindre Selskaber. Aktiekapital 27 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 180 og 1800 Kr. (10 og 100 Lst., 250 og 2500 frs.). Kalender-Regnskabsaar. De fleste Aktier befinder sig paa franske Hænder. Noteringen gælder her i Kroner, i Paris Francs pr. Stk.

Københavns Telefon-Aktieselskab. Virksomheden omfatter nu hele Sjælland. Aktiekapital 8 Mill. Kr. fordelt i Aktier paa 500 og 2000 Kr. Selskabet har to Obligationsslaan, hvoraf det ene er Genstand for Notering, nemlig et 4½% Laan paa 3½ Mill. Kr. Obligationernes Størrelse 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

DAMPKIBSSELSKABER.

Det forenede Dampskibsselskab, stiftet 1866, ejer en Flaade paa 131 Skibe med 92 000 R. T. Aktiekapital 18 Mill. Kr. fordelt i Aktier paa 200, 1000 og 2000 Kr. (Aktierne paa 1000 Kr. lyder ogsaa paa 1125 Rigsmark); desuden er der udstedt Obligationsslaan paa 4% og 4½% Rente; det 4% tilbagebetales med 110%; Laanene noteres paa den ekstraordinære Kurliste. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Danmark, stiftet 1869, driver Fragtfart. Aktiekapital 1 400 000 Kr. fordelt i Aktier paa 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Norden, stiftet 1871, driver Fragtfart. Aktiekapital 3 800 000 Kr. fordelt i Aktier paa 1000 Kr. Selskabet har udstedt et 5% og et 4½% Laan med Pant i Selskabets Skibe. Af disse Laan er det 5% optaget til Notering paa den ekstraordinære Liste. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet København, stiftet 1871, driver Fragtfart. Aktiekapitalen oprindelig 1 900 000 Kr. blev i 1887 nedskreven til 760 000 Kr., men er gennem flere Udvidelser bragt op til 3 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 400, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Carl, stiftet 1872, driver Fragtfart. Aktiekapitalen var 1 940 000 Kr. fordelt paa Aktier à 2000 Kr., men blev i 1903 nedskreven til det halve, ligesom Aktierne ombyttedes, saa at Ihænderhaverne fik 1000 Kr. nye for hver 2000 Kr. ældre Aktier. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Dannebrog, stiftet 1883, driver Fragtfart. Aktiekapitalen var oprindelig 900 000 Kr. og Aktiernes Størrelse 5000 Kr.; den nuværende Aktiekapital er 3½ Mill. Kr. og Aktiernes Størrelse er forandret, saa at de nu lyder paa 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Skjold, stiftet 1890, driver Fragtfart. Selskabet dannedes ved Sammenslutning af 4 Selskaber, Knud, Svend, Erik og Skjold, der hver ejede et Skib. Aktiekapitalen 1½ Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Urania, stiftet 1893. Selskabet drev oprindelig Fragtfart, men overtog i 1901 Hellerup Skibsværft med tilhørende Havn; i 1904 solgtes Havnen med Tilbehør til »Skandinavisk-amerikansk Petroleums Aktieselskab«. Aktiekapitalen er ifølge Regnskabet for 1903 2 354 500 Kr. fordelt paa Aktier à 500 og 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Union, stiftet 1894, driver Fragtfart. Aktiekapital 1½ Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet af 1896, stiftet 1896, driver Fragtfart. Oprindelig Aktiekapital ½ Mill. Kr.; den er ved gentagne Udvidelser bragt op til 2 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Hejmdal, stiftet 1895, driver Fragtfart. Aktiekapitalen efterhaanden forøget til 1¼ Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 500 og 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Østersøen, stiftet 1889, driver Fragtfart. Aktiekapital 600 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Nordøen, stiftet 1889, driver Fragtfart. Aktiekapital 1 100 000 Kr., hvoraf 200 000 Kr. ikke er udgivne. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Torm, stiftet 1889, driver Fragtfart. Aktiekapital 750 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Gorm, stiftet 1889, driver Fragtfart. Aktiekapital 800 000 Kr., hvoraf 22000 Kr. uddgivne. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Inga, stiftet 1894, driver Fragtfart. Aktiekapital 800 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Cimbria, stiftet 1897, driver Fragtfart. Aktiekapital 700 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dampskibsselskabet Vesterhavet, stiftet 1895, driver Fragtfart. Aktiekapital 1 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Det helsingørske Dampskibsselskab, stiftet 1881 ved Sammenslutning af flere mindre Selskaber, driver Fragtfart. Aktiekapital 399 900 Kr. Aktiernes Størrelse 30, 150 og 300 Kr. Oprindelig var Aktiekapitalen lidt over 1 Mill. Kr., men gentagne Nedskrivninger reducerede den til 300 000 Kr., hvorefter en Udvidelse paa ca. 100 000 Kr. bragte den op til den nuværende Størrelse. Kalender-Regnskabsaar.

Det dansk-russiske Dampskibsselskab, stiftet 1893, driver selv Fragtfart og kan anbringe en Del af sine disponible Midler i russiske Skibe. Aktiekapitalen er efter gentagne Udvidelser nu 2470 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Det forenede Bugerselskab, stiftet 1869, Formaal: Bugsering og Skibes Forsyning med fersk Vand. Aktiekapital 244 800 Kr. Aktiernes Størrelse 200 og 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

ASSURANCESELSKABER.

Det kgl. octroyerede almindelige Brand-Assurance-Kompagni for Varer og Effekter, København. Selskabet omfatter to forhen selvstændige Selskaber, idet det københavnske Brandassurance-Kompagni for Varer og Effekter i 1891 sluttede sig sammen med det almindelige, uden at der dog foregik en fuldstændig Fusion. Aktierne i det tidligere almindelige Kompagni betegnes nu som Lit. A., Aktierne i det tidligere københavnske Kompagni som Lit. B., og Overskudet fordeles saaledes, at 56 % tilfalder Aktierne Lit. A., hvoraf der findes 8195 Stkr., medens 44 % tilfalder Aktierne Lit. B., hvoraf der findes 5000 Stkr. Lit. A. lyder paa $\frac{1}{8195}$ af det tidligere almindelige Kompagnis Ejendele, Lit. B. lyder paa 400 Kr. Aktierne noteres pr. Stk. Regnskabsaar 1. Oktbr. til 30. Septbr.

Det kgl. octroyerede Sø-Assurance-Kompagni, København. Aktiekapitalen, den saakaldte Grundfond, er 1 200 000 Kr. fordelt paa hele og halve Aktier, henholdsvis à 2000 og 1000 Kr. Aktierne skal altid lyde paa Navn, men Aktionærerne er ikke, saaledes som tidligere, ubegrænset ansvarlige. Kalender-Regnskabsaar.

INDUSTRIELLE FORETAGENDER.

De danske Sukkerfabrikker, København, stiftet 1872. Driver saavel Raffinaderi i København som Tilvirkning af Roesukker paa Fabrikker fordelte rundt i Danmark. Aktiekapitalen 10 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 200 og 2000 Kr. Selskabet har et 4 % Obligationslaan med Tilbagebetaling til 110 % og et 4½ % Obligationslaan med Tilbagebetaling til 103 %; begge er optagne til Notering paa den ekstraordinære Kursliste. Regnskabsaar 1. Maj til 30. April.

Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri, København, stiftet 1872. Aktiekapitalen var ved Udvidelser bragt op til 6 Mill. Kr., men reduceredes senere til 5 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 2000 Kr. Selskabet har et Obligationslaan paa oprindelig 3 Mill. Kr., der forrentes med 4 % og tilbagebetales med 110 %. Laanet er optaget til Notering paa den ekstraordinære Kursliste. Kalender-Regnskabsaar.

Crome & Goldschmidts Fabrikker, Horsens, stiftet 1874. Driver Tekstil-Fabrikation i Horsens samt i Ribe, hvor det har erhvervet Ribe Tekstilfabrikker. Aktiekapital 1 600 000 Kr. Aktiernes Størrelse 2000 Kr. Selskabet havde udgivet et 5½ % og et 5 % Obligationslaan, der begge i 1897 konverteredes til 4½ %, idet Beløbet samtidig suppleredes, saa at hele Laanet udgjorde 1 300 000 Kr. Paa den ekstraordinære Kursliste noteres 4½ %. Crome & Goldschmidt Obligationer, men kun de Stykker, der hidrører fra den konverterede Gæld, er leveringsmæssige ved Handelen, afsluttede paa Børsen. Kalender-Regnskabsaar.

De danske Spritfabrikker, København, stiftet 1881. Fabrikation og Rektifikation af Spiritus. Selskabet dannedes ved Overtagelse af forskellige mindre Fabrikker rundt i Landet. Aktiekapital 3 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Et 4½ % Obligationslaan paa opr. 1 Mill. Kr., der er optaget paa den ekstraordinære Kursliste, vil sandsynligvis snart være helt tilbagebetalt. Kalender-Regnskabsaar.

Alumina, Frederiksberg, stiftet 1872 til Fabrikation af Fajance og Lervarer,

købte 1882 den kgl. Porcelænsfabriks Lager og Modeller tilligemed Ret til at føre Firmaet og fabrikere siden da ogsaa Porcelæn. Aktiekapitalen var 1 200 000 Kr. i Aktier paa 2000 Kr., men da Selskabet efterhaanden havde opsamlet en betydelig Reservefond, besluttede det i 1903 at uddele denne til Aktionærerne, saaledes at de for hver Aktie paa 2000 Kr. uden Vederlag erholdt en ny paa 1000 Kr., hvor- efter Aktiekapitalen udgør 1 800 000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Kastrup Glasværk, København, stiftet 1873. Driver forskellige Glasværker, hvoraf Kastrup Glasværk paa Amager er det betydeligste. Aktiekapitalen var 700 000 Kr. i Aktier paa 1000 Kr., men i 1898 besluttedes det at afskrive paa Reserve- fonden 350 000 Kr., hvorfor Aktionærerne for hver Aktie paa 1000 Kr. uden Veder- lag erholdt en ny paa 500 Kr., saaledes at Aktiekapitalen herefter blev 1 050 000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Københavns Dampmøller, København, stiftedes 1880 med en Aktiekapital paa 1 200 000 Kr. i Aktier paa 1000 Kr. Af denne Kapital inddroges efter nogle Aars Forløb 400 000 Kr. og deponeredes i Privatbanken uden at deltage i Udbyttet. I 1904 sattes disse Aktier paa ny i Cirkulation, saa at Aktiekapitalen derefter har den oprindelig fastsatte Størrelse. Selskabet har optaget et 4% Obligationslaan paa oprindelig $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., som tilbagebetales med 110%. Laanet noteres paa den ekstraordinære Kursliste. Af de Ejendomme, Selskabet besad ved sin Stiftelse, har det solgt de to Møller i København og har kun Møllen i Malmø tilbage. Regn- skabsaar 1. Juli til 30. Juni.

De danske Cikoriefabrikker, København, stiftet 1872, har efterhaanden optaget næsten alle Landets Cikorie- og andre Kaffesurrogatfabrikker i sig. Aktiekapitalen har forandret sig en Del i Tidens Løb, idet den oprindelige Kapital ved Indkøb ned- bragtes, medens Optagelsen af de andre Fabrikker igen nødvendiggjorde en Ud- videlse. Selskabet har desuden et Par Obligationslaan. Aktiernes Størrelse 100, 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

De forenede Bryggerier, København, stiftet 1891 ved Sammenslutning af 11 Bryggerier i København og nærmeste Omegn, har senere købt Tuborg Fabrikker samt indgaaet en Overenskomst paa langt Aaremaal med Gamle og Ny Carlsberg, saa at Driften af samtlige større Bryggerier i Københavns Nærhed er fuldstændig centraliseret. Aktiekapitalen er nu 7 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 100 og 1000 Kr. Af Selskabets forskellige Prioritetslaan findes det 4 $\frac{1}{2}$ %, oprindelig stort 4 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., optaget paa den ekstraordinære Kursliste. Regnskabsaar 1. Oktober til 30. September.

Helsingør Jærnskibs- & Maskinbyggeri, Helsingør, stiftet 1881. Selskabet driver sin Virksomhed paa en af Staten for et længere Tidsrum lejet Grund. Aktie- kapitalen er nu 2 100 000 Kr. i Aktier paa 1000 Kr. Selskabet har et 4% Obliga- tionslaan opr. paa 600 000 Kr., der findes paa den ekstraordinære Kursliste. Regn- skabsaar 1. Juli til 30. Juni.

Frederiksholms Tegl- & Kalkværker, København, stiftet 1873. Aktiekapitalen efterhaanden udvidet til 2 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Selskabets ældre 6% Laan afløstes i 1895 af et 4% Laan paa 1 Mill. Kr., og de derfor ud- stedte Obligationer tilbagebetales med 110%. Laanet noteres paa den ekstra- ordinære Kursliste. Regnskabsaar 1. April til 31. Marts.

Fakse Kalkbrud, København, stiftet 1883. Selskabet driver Kalkværk m. m. ved Fakse og ejer Fakse Jærnbane. Aktiekapitalen, opr. 2 Mill. Kr., er nedskreven til 1 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og Aktiernes Størrelse, der var 1000 Kr., reduceredes i Overens- stemmelse dermed til 750 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

De forenede Papirfabrikker, København, stiftet 1889 ved Sammenslutning af de bestaaende danske Papirfabrikker. Aktiekapitalen var 3 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., men paa Generalforsamlingen i 1904 vedtoges det at uddele en Del af den opsparede Reserve- fond, og i Henhold dertil erholdt Aktionærerne for hvert Aktiebeløb paa 200 Kr. vederlagsfrit et Aktiebeløb paa 50 Kr. Kapitalen forhøjedes derved til 4 375 000 Kr. De ny udfærdigede Aktier er paa 250, 1000 og 2000 Kr. Selskabet har et 4% Obligationslaan, oprindelig stort 1 300 000 Kr., hvorfor er givet Sikkerhed i Selskabets Ejendomme, næst efter de deri indestaaende Prioriteter. Laanet noteres paa den ekstraordinære Kursliste. Regnskabsaar 1. Juli til 30. Juni.

Carl Lunds Fabrikker, København, stiftet 1888, driver Blik- og Jærnvare- fabrikation i København og Malmø. Aktiekapital 800 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Selskabet har et 4% Obligationslaan paa opr. 600 000 Kr., hvis Obliga- tioner noteres paa den ekstraordinære Kursliste. Kalender-Regnskabsaar.

Titan, København, stiftet 1897 ved Sammenslutning af Aktieselskabet Koefoed & Hauberg og Firmaet Marstrand, Helweg & Co., driver Maskinfabrikation, Jærn-

støberi og elektroteknisk Virksomhed. Aktiekapital 1 Mill. Kr. fordelt i Aktier paa 250 og 1000 Kr. samt Præferenc Aktier, oprindeligt til Beløb 250 000 Kr., der saavel i Henseende til Udbytte som til Kapital gaar forud for de almindelige Aktier, dog saaledes, at Præferenc Aktiernes Udbytte ikke overstiger 4½%. Præferenc Aktierne, der for øvrigt amortiseres, findes ikke optagne paa Kurslisten, hvad der derimod er Tilfældet med Selskabets 5% Obligationslaan (ekstr. Liste), oprindeligt stort 1 Mill. Kr. Kalender-Regnskabsaar.

H. E. Gosch & Co.s Tændstikfabrikker og Aktietændstikfabrikken Godthaab, Frederiksberg. Selskabet stiftedes 1882 og har ved forskellige Sammenslutninger optaget de vigtigste danske Tændstikfabrikker i sig. Aktiekapitalen er 1 600 000 Kr. Aktiernes Størrelse 500, 1000 og 2000 Kr. Regnskabsaar 1. April til 31. Marts.

Christiansholms Fabrikker, København, stiftet 1880, driver Fabrikation af Salt, Koks og Cinders. Aktiekapital ½ Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Sodafabrikkerne, København, stiftet 1896 ved Sammenslutning af 4 Sodafabrikker, der tilhørte Firmaet Sthyr & Kjær. Aktiekapitalen, der opr. var 350 000 Kr., er, paa Grund af at flere Fabrikker senere er tilkøbte, efterhaanden udvidet til 600 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Dansk Svovlsyre- & Superfosfatfabrik, København, stiftet ved Overtagelsen af Güssefeld & Rees Forretning paa Kastrup, og har i 1902 erhvervet Fredens Møllers Virksomhed og Ejendomme. Aktiekapital 1 200 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Smith, Mygind & Hüttemeier, København, stiftet 1895 ved Sammenslutning af Firmaerne Smith & Mygind samt Th. Hüttemeiers Efterf.s Virksomheder, der gaar ud paa Maskinfabrikation og Jærnstøberi. Aktiekapital ½ Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

Glud & Marstrands Fabrikker, København, stiftet 1895, driver Metalvarefabrikation. Aktiekapital opr. 800 000 Kr., forøget til 1 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

De forenede Bygningsnedkerier, København, stiftet 1897. Aktiekapitalen fastsattes oprindeligt til 550 000 Kr., hvoraf der blev udgivet 530 000 Kr. Aktiernes Størrelse 500 og 1000 Kr. I 1904 overtoges Aktieselskabet »Silvan«, der drev Maskinsnedkeri og Trælastforretning, og Aktiekapitalen udvidedes i den Anledning til 1 300 000 Kr. Regnskabsaar 1. Marts til ultimo Februar.

Spritfabrikken Fortuna, København, stiftet 1891; driver Fabrikation og Rektifikation af Sprit. Aktiekapital 800 000 Kr., Aktiernes Størrelse 2000 Kr. Regnskabsaar 1. Juli til 30. Juni.

Københavns Spritfabrikker. København, stiftet 1898 ved Sammenslutning af 4 Spritfabrikker. Aktiekapital 1 Mill. Kr., hvoraf foreløbig 900 000 Kr. er udgivne; Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Selskabet har et Obligationslaan paa 1 Mill. Kr., der noteres paa den ekstraordinære Kursliste. Regnskabsaar 1. April til 31. Marts.

Danske Dampmøller, København, stiftet 1897 ved Sammenslutningen af forskellige Møllevirksomheder. Af Selskabets Ejendomme er de fleste realiserede, saa at det nu kun ejer Christianshavns Dampmølle og Lille Mølle, hvortil dog Staten ejer Grunden. Aktiekapital 400 000 Kr., Aktiernes Størrelse 200 og 1000 Kr. Selskabet har et 4% Obligationslaan amort. à 110% paa opr. 1½ Mill. Kr.; dette er dels ved ordinær Udrækning, dels som Følge af ekstraordinære Afrdrag paa Grund af Ejendommenes Bortsalg, nedbragt med omtrent Halvdelen. Obligationerne noteres paa den ekstr. Kursliste. Kalender-Regnskabsaar.

De danske Maltfabrikker, København, stiftet 1895 til Tilvirkning og Salg af Malt. Aktiekapital 400 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Regnskabsaar 1. September til 31. August.

Hellebæk Fabrikker, København, stiftet 1873, driver Klædefabrikation og Bomuldsvæveri. Aktiekapital 1 Mill. Kr., deraf 750 000 Kr. almindelige og 250 000 Kr. Præferenc Aktier, der forlods er berettigede til 5½% Udbytte; samtlige Aktier er paa 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.

De danske Svineslagterier, stiftet 1897. Aktiekapital 800 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Selskabets Formaal er at drive Svineslagteri og anden efter Bestyrelsens Skøn dermed i Forbindelse staaende Virksomhed samt at udnytte de til Selskabet overdragne Rettigheder m. H. t. Auto-cure Saltemetoden. Kalender-Regnskabsaar.

Det danske Elektricitets Kompagni, København, stiftet 1891, har til Formaal at anlægge og drive Elektricitetsværker med tilhørende Installationer saavel til

Belysning som til Motordrift. Aktiekapitalen var oprindelig 100 000 Kr., men er senere udvidet til 400 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

Københavns Flydedok og Skibsværft, København, stiftet 1897, har til Formaal at drive Skibsbyggeri og foretage Skibsreparationer. Aktiekapital 1 Mill. Kr., hvoraf 700 000 Kr. er udgivne. Aktiernes Størrelse 1000 og 2000 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

HANDELSSELSKABER.

Det astasiatiske Kompagni, København, stiftet 1897, havde oprindelig til Formaal at fremme Samkvæmmet mellem Danmark og Østasien i Forbindelse med Skibsrederi samt industriel Virksomhed i Indlandet og paa oversøiske Pladser. I 1905 overtog Selskabet »*Det vestindiske Kompagni*«, saaledes at Aktionærerne i dette sidste fik deres Aktier ombyttede med det tilsvarende Beløb i det østasiatiske Kompagnis Aktier, dog med Indskrænkning i Udbyttet for 1905, og Virksomheden gælder derefter ogsaa Fremme af Samkvæmmet mellem Danmark og Dansk Vestindien. Aktiekapitalen er efter Overtagelsen bragt op til 10 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 og 2000 Kr. Selskabet har i 1905 optaget et 5 % Obligationlaan paa 5 Mill. Kr. til Afløsning af ældre Laan m. v. Kalender-Røgnskabsaar.

Det danske Kulkompagni, København, stiftet 1896, driver Handel med Kul, Koks og Cinders. Aktiekapital $2\frac{1}{4}$ Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 2000 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

Københavns Trælasthan, København, stiftet 1896, driver Handel med Trælastvarer. Aktiekapitalen er efterhaanden udvidet til 2 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 100 og 1000 Kr. Røgnskabsaar 1. Februar til 31. Januar.

TERRAIN- OG BYGGESELSKABER.

De forenede Oplagspladser og Værfter i København, stiftet 1873 med Formaal at drive Træskibsbyggeri og Udleje af Pakhuse og Pladser. Værftet er nedlagt, og en større Del af Terrainet, der ejedes af Selskabet, er bortsolgt, ligesom det er Meningen at realisere Resten, men indtil da at fortsætte Pakhus- og Pladsforretningen. Paa Aktiekapitalen, der oprindelig var 2 600 000 Kr., er Halvdelen tilbagebetalt med de for Salget indkomne Summer. Aktiernes Størrelse, der var 200, 1000 og 2000 Kr., er derfor nu 100, 500 og 1000 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

Det københavnske Byggeselskab, København, stiftet 1872, havde til Formaal at erhverve Arealer og derpaa opføre Ejendomme til Bortlejlning eller Bortsalg. Selskabet gaar sin Likvidation i Møde, idet det nu kun har faa Ejendomme, og Virksomheden er indskrænket til at administrere disse og søge dem realiserede. Aktiekapital opr. 2 Mill. Kr., hvorpaa er afbetalt 30 %. Aktiernes Størrelse 2000 Kr., hvorpaa er afstemplet 30 %, altsaa til Rest 1400 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

Københavns Renovationskompagni, København, stiftet 1872, havde oprindelig til Formaal at udføre Natrenovationen fra København og forhandle Gødningen. Denne Virksomhed er ophørt i 1898, og Selskabet, der til sit Brug havde erhvervet store Arealer, realiserer nu disse. En Del af Avancen er udbetalt Aktionærerne i Form af Ekstradividende; men for Røgnskabsaaret 1903 og fremtidig vil de Beløb, der betales ud over Dividenden, blive betragtede som Afskrivning paa Kapitalen, der havde en Størrelse af 810 000 Kr. Aktiernes Størrelse er 500 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

INDDÆMNINGS- OG UDTØRRINGSELSKABER.

Aktieselskabet til Lammefjordens Tørlægning, København, Koncession 1872. Formaal: Lammefjordens Udtørring og Realisation af de indvundne Arealer. Aktiekapital oprindelig 668 000 Kr., hvorpaa er afbetalt 23 %. Aktiernes Størrelse 2000 Kr., hvorpaa er afstemplet 23 %, altsaa til Rest 1540 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

Kolindsund, København, stiftet 1876. Selskabet ejer og driver den tørlagte tidligere Indsø Kolindsund ved Grenaa samt Gaarden Fannerupgaard. Aktiekapital 1 350 000 Kr. Aktiernes Størrelse 2000 Kr. Røgnskabsaar 1. Maj til 30. April.

Søvang, København, stiftet 1872; Selskabet ejer og driver den tørlagte Tastum Sø samt Søby Mølle. Aktiekapital 700 000 Kr. Aktiernes Størrelse 200, 1000 og 2000 Kr. Røgnskabsaar 1. Maj til 30. April.

BRØND-, BADE- OG FORLYSTELSESANSTALTER.

Rosenborg Brøndanstalt, København, stiftet 1831 til Tilvirkning og Forhandling af Mineralvande. Aktiekapital 160 000 Kr. fordelt paa 640 Aktier. Kalender-Røgnskabsaar.

Romerske Bade, København, stiftet 1868. Aktiekapital 90 000 Kr. Aktiernes

Størrelse 200 Kr. Kalender-Røgnskabsaar. Det vedtoges paa Generalforsamlingen 1904 at likvidere Selskabet.

Københavns Sommer Tivoli, København, stiftet 1843. Aktiekapital 1 230 000 Kr. Aktiernes Størrelse 300 Kr. Røgnskabsaar 1. November til 31. Oktober.

Københavns Hippodrom, København, stiftet 1845; oprindeligt Rideetablisement, senere omdannet til Teater (Folketeatret). Aktiekapital 120 000 Kr. Aktiernes Størrelse 50, 200 og 500 Kr. Røgnskabsaar 1. Juli til 30. Juni.

Vandkur-, Brønd- og Sebadeanstalten ved Klampenborg, København og Klampenborg, stiftet 1844. Aktiekapital 200 000 Kr. Aktiernes Størrelse 40 og 200 Kr. Kalender-Røgnskabsaar.

Den zoologiske Have ved København, København, stiftet 1872. Af Aktiekapitalen paa 200 000 Kr. er 14 000 Kr. usolgte. Aktiernes Størrelse 400 Kr.; endvidere udgivet 10 100 saakaldte Adgangsaktier. Kalender-Røgnskabsaar.

III. Fondsbørser. Børsforretninger.

Om *Børserne* i Almindelighed er der talt S. 590 ff. Her bliver at tilføje nogle Bemærkninger om den særlige Indretning af *Fondsbørserne* og om de Arter af *Forretninger*, der drives paa disse.

FONDSBØRSERNES indre Organisation er i mange Retninger saa vidt forskellig, at det til Forstaaelse vil være rettest at anføre i Hovedtrækkene, hvorledes Ordningen er dels for *Københavns Fondsbørs*, dels for de fire største europæiske Fondsbørser, nemlig i *London, Paris, Berlin og Wien*.

København. Medlemmerne af Københavns Fondsbørs er dels *Vekselmæglere*, dels *Veksellerere*. Til at blive Veksellerer kræves Erhvervelsen af Borgerskab som saadan (S. 291 ff.); til at blive Vekselmægler kræves Beskikkelse som Vekselmægler (S. 298 ff.). Den Forskel, der nominelt bestaar mellem disse to Arter af Virksomheder, er, praktisk taget, efterhaanden bleven næsten udvisket.

København har kun een Børs, som omfatter baade Varebørs og Fondsbørs. Medens det i Udlandet i lignende Tilfælde ofte er Fondsbørsen, som er stærkest repræsenteret i den fælles Bestyrelse, er Forholdet helt anderledes i København. Børsen bestyres af *Grosserer-Societetets Komite*, som vælges af og blandt Grossererne; Fondsbørsens Medlemmer som saadanne er hverken valgberettigede eller valgbare. Komiteen har overladt Fondsbørsens Medlemmer et særskilt Lokale, hvor den daglige Notering af Fonds og Aktier foregaar; men Fondsbørsen er ikke repræsenteret i Børsbestyrelsen. Indtil 1871 havde Fondsbørsen heller ikke indenfor sig selvnogen særlig Styrelse. I nævnte Aar besluttede man imidlertid at vælge et Udvalg, kaldet *Vekselmæglernes og Veksellerernes Kursnoterings-Udvalg*, bestaaende af 7 Medlemmer, blandt hvilke Mæglerne mindst skal være repræsenterede med et Antal, der svarer til Antallet af Mæglere i Forhold til samtlige Medlemmer af Fondsbørsen, ligesom Formanden skal være en Mægler. Udvalget udarbejdede — væsentlig i Overensstemmelse med den hidtidige Praksis — de Regler og Vedtægter, der med nogle senere Ændringer danner Grundlaget for Fonds- og Aktienoteringen paa Københavns Børs. Først i 1888 blev dog med Tilslutning af Grosserer-Societetets Komite dette Udvalgs Myndighed fastslaaet saaledes, at den hele Ledelse af Fondsbørsen (et enkelt Punkt undtaget, hvorefter ndf.) nu er lagt i Udvalgets Hænder.

Adgang til at *deltage i Noteringen* (altsaa til at være Medlem af Fondsbørsen) tilstødes kun Vekselmæglere og Veksellerere. Tidligere ansaas Vekselmæglerne som fødte Deltagere, og Veksellererne fik uden videre Omstændigheder Adgang. Men ved Vedtægternes Fastsættelse bestemtes det, at der fremtidig skulde andrages hos Udvalget om Ret til Deltagelse. I en Aarrække meddeltes denne Ret uden synderlig Kritik, men efterhaanden er der blevet vedtaget væsentlige Begrænsninger. Det kræves saaledes nu, at Ansøgeren driver Virksomheden som Vekselmægler eller Veksellerer som sit Hovederhverv, og at han i længere Tid har været ansat i en allerede bestaaende Forretning. Medlemmerne betaler aarlig et ringe Bidrag til Bestridelse af de løbende Udgifter.

Fremgangsmaaden ved Noteringen af Fonds og Aktier har Form af en Art Auktion. Hver Søndag til bestemt Tid samles Medlemmerne i Kursnoterings-Værelset, hvor »Lederen« af Noteringen efter Rækkefølge opraaber de Papirer, der den paagældende Dag bliver opførte paa Kurslisten. Medlemmerne gør deres

Bud og Tilbud som Købere og Sælgere; mødes Købers og Sælgers Pris under Noteringen, sker der Omsætning, og Prisen anføres under Rubrikken »gjort til«. Alle Bud og Tilbud gælder for et bestemt Beløb, som er Papirets Omsætningsenhed; for de fleste Papirer er dette Beløb 2000 Kr. Saalænge der sker Omsætning i et Papir, holder Lederen Noteringen aaben og slutter først, naar Budene ikke længere mødes; de Bud, hvormed Køber og Sælger slutter, anføres som »Køberkurs« og »Sælgerkurs«. Derefter gaar man til det næste Papir paa Listen. De fleste Papirer noteres procentvis, og det mindste Tillæg eller Afslag i Budene er $\frac{1}{4}$ %; for de Effekter, der noteres pr. Styk, er det mindste Tillæg eller Afslag $\frac{1}{2}$ Kr. Er Afstanden mellem Køber- og Sælgerkurs for førstnævnte Papirer større end 2%, noteres der ingen Kurs; for de stykvis noterede Papirer varierer denne Spændvidde fra 4 til 100 Kr. Udvalgets Formand indfører Noteringerne i en Protokol, medens et andet Udvalgsmedlem nedskriver dem paa en Liste, der opslaas i Børsalen. Udvalget udgiver ingen Kursseidel.

Kurslistens Omfang er ikke det samme hver Dag. En Del Papirer noteres daglig, Resten kun 2 eller 5 Gange om Ugen.

Naar et Papir ønskes optaget paa *Kurslisten*, maa Udstederen eller Emissionshuset indsende Andragende derom til Kursnoteringsudvalget. Andragendet maa være ledsaget af forskellige Oplysninger samt af Tilsagn om, at Effekterne kan faas ombyttede i Tilfælde af Beskadigelse eller Makulering. Udvalgets Beslutning, enten den gaar ud paa at tilstede eller at nægte Optagelsen, meddeles Grosserer-Societetets Komite, som derefter afgiver sit Votum; falder de to Beslutninger sammen, er Sagen dermed afgjort, hvorimod den i Tilfælde af Uoverensstemmelse kan forelægges Indenrigsministeren til Afgørelse. Beslutter Udvalget at *udslette et Papir* af *Kurslisten*, giver det Meddelelse derom til Komiteen, og der gælder da samme Regel som for Optagelsen af et Papir.

Papirer, som af en eller anden Grund ikke findes egnede til at optages paa den egentlige Kursliste, kan blive opraaabte ved den saakaldte *ekstraordinære Notering*. Denne finder Sted om Onsdagen umiddelbart efter den sædvanlige Notering; de Papirer, der ønskes opraaabte, maa senest Dagen forud være anmeldte for det fungerende Udvalgsmedlem. Ved denne Notering er det mindste Tillæg eller Afslag i Budene sat til $\frac{1}{2}$ %, og Notering finder Sted, naar Afstanden mellem Køber- og Sælgerkurs ikke overstiger 5 %.

Afviklingen af alle paa Københavns Fondsbørs sluttede Forretninger skal være tilendebragt inden næste Søndag Kl. 12. Saafremt Obligationer modtages inden dette Klokkeslet, beregnes der kun Rente til Salgsdagen (3: inklusive Salgsdagen). Ved Renteberegningen regnes Aaret til 360 Dage og hver Maaned til 30 Dage (f. Eks. naar et Papir med Renteterminer 11. Juni og 11. Decbr. sælges den 5. April og afleveres den 6. om Formiddagen, har Køberen at betale $\frac{114}{180}$ af Halvaarsrenten). Køberen har at afhente Papirerne hos Sælgeren. Paa Køberens Forlangende skal Sælgeren afgive Erklæring om, at han indestaar for eventuelle Transporter i Overensstemmelse med gældende Usance. Kupons, der faktisk er værdiløse, behøver ikke at medfølge, med mindre det bestemmes vides, at det ved en eventuel Indløsning af senere Kupons vil blive fordret, at de tidligere, som ikke er indløste, skal medfølge. Udtrukne eller opsagte Papirer kan indenfor en vis Tidsfrist fordres ombyttede, henholdsvis af Køber eller Sælger. Stærkt beskadigede eller makulerede Papirer er ikke leveringsmæssige.

Londons Fondsbørs, *the Stock Exchange (the house)*, er en fuldstændig privat Entreprise. Bygningen tilhører et Aktieselskab og administreres paa Selskabets Vegne af 9 *managers*; disse har derimod intet at gøre med Ledelsen af Forretningerne, hvilken er lagt i Hænderne paa *the committee for general purposes*, som vælges af Medlemmerne. Adgang til Børsen har kun Medlemmerne og de af deres Folk, som har faaet Tilladelse til at komme der. For at blive Medlem maa man have engelsk Indfødsret og have boet et vist Antal Aar i England. Den, der ønsker at optages, maa lade sig indproponere af tre Medlemmer, som indtil en vis Sum og indenfor et vist Tidsrum indestaar for, at den af dem foreslaaede Kandidat opfylder sine Forpligtelser; Komiteen afgør derefter, om vedkommende skal optages eller ej. Valget gælder kun for et Aar ad Gangen, og samtlige Medlemmer maa hvert Aar i Marts Maaned paa ny underkaste sig Valg.

Medlemmerne deles i to Grupper: *Stock brokers* (Mæglere) og *stock jobbers* eller *dealers* (Handlende). Et Medlem kan efter Behag være enten Broker eller Jobber og kan skifte fra det ene til det andet, men han maa ikke være begge Dele paa een Gang. Mæglerne gør ikke Forretninger for egen Regning, hvilket derimod de Handlende gør. Forbindelsen med Yderverdenen sker gennem Bro-

keren, der hyppig under Børstiden maa søge ud af Salen for at underrette sig om indgaaede Ordre eller for at konferere med sine Klienter. Naar Mægleren har en Ordre i Hænde, henvender han sig til en Jobber, der handler i det paagældende Papir, og uden at angive sig som Køber eller Sælger anmoder han om at faa opgivet Papirets Pris. Jobberen nævner da en Pris, hvortil han vil sælge, og en Pris, hvortil han vil købe; begge Noteringer gælder for det Beløb, der er Papirets Omsætningsenhed. Derefter opgiver saa Mægleren, om han vil acceptere enten som Køber eller som Sælger. Differencen mellem de to Priser kaldes »the turn of the market» og er under normale Forhold den Fortjeneste, som Jobberen kan paaregne; den er selvfølgelig desto mindre, jo mere almindelig Omsætning der finder Sted i det paagældende Papir.

Kursnoteringen foregaar paa den Maade, at begge Medlemmer, baade Broker og Jobber, nedlægger Meddelelse om den gjorte Forretning i en Kasse i Salen. Disse Meddelelser indsamles med korte Mellemrum, og Kurserne opslaaes i Overensstemmelse dermed paa en Tavle. For de Papirer, i hvilke der ingen Omsætning har fundet Sted, anslaaes en Kurs, som for sjældnere Papirers Vedkommende ofte faar Lov at henstaa uændret i længere Tid og saaledes snarere bliver vildledende end vejledende.

De fleste Forretninger sker pr. medio eller ultimo selv for Papirer, der ikke er Genstand for Spekulation. Hvad Spekulationseffekter angaar, gælder den Regel, at alle Differencer, der opstaar ved Ultimoforretninger, skal afvikles ved Checks, der maa gaa gennem Clearing-house, og at kontant Regulering ikke kan forlanges. Alle Stridigheder mellem Medlemmer af Stock Exchange skal afgøres af Komiteen, og hvis et Medlem bringer sin Sag for Domstolene, fortaber han sin Medlemsret. Fallitter blandt Medlemmerne afvikles saavidt mulig uden Rettens Mellemkomst, og det insolvente Medlem kan, efter at hans Affærer er ordnede, generhverve sin Medlemsret paa ret lempelige Vilkaar.

Paris. Den Del af Pariserbørsen, der kaldes *Parkettet (le parquet)*, er en fuldstændig Kontrast til Londoner-Børsen. Parkettet er en Statsinstitution og bestaar af 70 af Regeringen udnævnte Mæglere (*agents de change*); at erhverve Bestalling som Mægler er meget kostbart, og den paagældende maa desuden anerkendes af de øvrige Mæglere som Medlem. En Agent de change er ikke Møllemand i samme Forstand, som Mæglere i Regelen er det, idet han nemlig ikke er forpligtet til at opgive sin Køber og Sælger; det er tværtimod mod ham og kun mod ham, at Køber og Sælger kan gøre deres Krav gældende. Noteringer paa Pariserbørsen foregaar ved dertil beskikkede Personer, som hører paa de Forretninger, der sluttet, og noterer de Priser, hvortil Omsætning sker; Tilsyn med Listernes Korrekthed føres af Mæglerne.

Børsbygningen (*la Bourse*) tilhører Byen Paris og benyttes udelukkende til Fondsbørs. Adgangen er offentlig, og der indfinder sig en stor Mængde Fondshandlere, Spekulanter og Møllemand, den saakaldte *Kulisse (la coulisse)*, der gør Forretninger indbyrdes uafhængig af Parkettet. Kulissens Omsætninger er til sine Tider vistnok langt større end Parkettets, og en Mængde Effekter noteres og omsættes udelukkende i Kulissen. Der hersker stor Solidaritetsfølelse saavel mellem Parkettets som mellem Kulissens Medlemmer, og det er saaledes hyppigt, at Deltagerne yder hverandre en saadan Støtte, at Fallitter afværges. Forretninger gøres dels pr. Kontant, dels pr. Medio og Ultimo.

Berlin. Fondsbørsen i Berlin, der først har faaet sin Betydning, efter at Byen er bleven Rigshovedstad, har nu ganske overfløjet de i Hamborg og Frankfurt, der tidligere var Tysklands vigtigste Børser. I Spidsen for Børsen, der omfatter baade Fonds- og Produktbørs staar nu et *Handelskammer*, medens *Altisten der Kaufmannschaft*, der tidligere styrede Børsens samtlige Anliggender, kun har Indflydelse paa enkelte Punkter, saaledes i Henseende til selve Børsbygningen, der ejes af Korporation der Kaufmannschaft, samt med Hensyn til forskellige finansielle Dispositioner. Den daglige Ledelse er i Hænderne paa et *Børsforstanderskab* paa 36 Medlemmer, af hvilke Handelskammeret vælger 9 af sin Midte, medens de øvrige 27 vælges ved Stemmeflerhed af og blandt de øvrige børsbesøgende. Ved Siden af Børsforstanderskabet fungerer et saakaldt *Zulassungsstelle*, der varetager alt vedrørende Værdipapirers Optagelse til Notering og bestaar af 22 af Handelskammeret udnævnte Medlemmer, af hvilke 5 skal være Medlemmer af dette, 6 udtages blandt Altisten der Kaufmannschaft, medens for øvrigt mindst Halvdelen af Zulassungsstelles Medlemmer ikke maa være indført i Terminsregisteret for Værdipapirer (S. 576). Saavel Børsforstanderskabet som Zulassungsstelles Afgørelser

kan indankes for Handelskammeret. Adgang til Børsen er betinget af et Børskort, som ethvert Medlem af Købmandslavet (Principal, Medhjælper, Bestyrer af Aktieselskab o. s. v.) er berettiget til at kræve mod en vis Betaling, saafremt han ikke er umyndig, sindssyg, ude af Raadighed over sit Bo eller straffet med Tab af borgerlige Rettigheder.

Paa Fondsbørsen gøres Forretninger baade pr. *Kontant* (»*Kassaforretninger*«) og pr. *Ultimo*. Handler pr. Kontant sker hyppig mellem de børsbesøgende indbyrdes, Ultimoforretninger væsentlig gennem de edsvorne Mæglere. Selv om Ultimoforretninger slutes uden Mægleres Mellekomst, opgives der dog i Regelen en Mægler, gennem hvem Forretningen skal betragtes som gjort. Mæglerne er inddelte i Grupper, og hver Gruppe er indskrænket til at handle i visse bestemte Effekter.

Noteringen foregaar forskellig for Kassaforretninger og Terminsforretninger. Ved Terminsforretningerne, hvilke kun reguleres een Gang om Maaned (Ultimo), sker Noteringerne omtrent paa lignende Maade som paa Pariserbørsen; for de Papirer, hvori ingen Omsætning har fundet Sted, anslaaes der en Kurs. Noteringen af Kassaforretningerne foregaar derimod paa den Maade, at de edsvorne Mæglere samles med det tilsynshavende Medlem af Børsforstanderskabet, som paa Grundlag af de foreliggende Ordre fastsætter en enkelt Kurs for hvert Papir, til hvilken alle Forretninger, som den Dag gøres pr. Kontant, skal reguleres. Den Tilsynshavende undersøger tillige de Kurser, der skal noteres for Terminsforretningerne, for at forvise sig om, at de efter hans Skøn stemmer med de faktiske Forhold; Mæglerne er forpligtede til at give ham enhver Oplysning, han forlanger, og hans Myndighed strækker sig endog til at kunne fordrø sig deres Børs-Notitsbøger forelagte. Der udgives daglig en officiel Kursseddel, indeholdende Kurserne for Værdipapirer, Mønt og Veksler i nøje Overensstemmelse med de fastslaaede Noteringer; Kurslisten skal foreligge færdigtrykt allerede om Eftermiddagen. Hvorvidt Kurslisten foruden de officielle Noteringer skal indeholde andre Kurser, afhænger af Børsforstanderskabet, der skønner over, om en Offentliggørelse af saadanne Kurser maatte være af Betydning for videre Kredse. Børsmyndighederne er ved Lov forpligtede til at sørge for, at tyske og preussiske Statspapirer noteres daglig. Der afholdes ingen Aftenbørs i Berlin.

Wien. Wiener Børsen er i langt højere Grad end nogen af de foregaaende stillet under direkte Statstilsyn. I Spidsen for Børsen — der omfatter baade Fonds- og Varebørs — staar et *Börsenkammer*, som udøver et Ordenstilsyn; men den afgørende Myndighed i Børssager ligger hos Regeringen. Adgang til Børsen er betinget af et Børskort, som mod en vis Betaling udleveres af Börsenkammer. Omsætning og Notering sker gennem Mæglere (43 i Tallet) omtrent paa samme Maade som paa Berliner Børsen. Bestemmelse om et Papirs Optagelse paa Kurslisten træffes af Finansministeren efter Forslag af Börsenkammer. Forretninger gøres dels pr. *Kontant*, dels paa nogle Dages, højst 5 Dages, *Levering*, dels pr. *Medio* og *Ultimo*. Børsen holdes to Gange daglig, Formiddag og Middag. Forretninger slutes ofte i den sene Aftenstund ude paa Gaden, men den egentlige Aftenbørs eksisterer ikke mere.

BØRSFORRETNINGER.

Forretninger i Papirer kan, ligesom Forretninger i Varer, enten være *Effektiv-Forretninger* eller *Difference-Forretninger* (jfr. S. 567 ff.).

Effektiv-Forretninger — d. v. s. Forretninger, som er bestemte til at afvikles ved virkelig Levering og Modtagelse af de solgte Papirer — gøres i Regelen mod kontant Betaling straks og kaldes derfor ogsaa *Kontant-* eller *Kassaforretninger*. Der er dog intet til Hinder for, at de ogsaa kan slutes *paa Levering* (paa Tid). Det kan være, at Køberen vil sikre sig Papiret til den nu gældende Kurs, men først faar Pengene disponible paa et senere Tidspunkt; Sælgeren paa sin Side kan ønske at sikre sig den nu opnaelige Pris, men dog ønske at trække Rente indtil et senere Tidspunkt, idet han ikke har Brug for Pengene straks, o. s. fr. Som ovenfor anført er det paa Londons Fondsbørs overhovedet Usance, at de fleste Effektiv-Forretninger ikke gøres pr. straks, men pr. medio eller ultimo.

Difference-Forretninger — d. v. s. Forretninger, som afvikles ikke ved virkelig Levering og Modtagelse af de solgte Papirer, men ved Betaling af Prisdifferencen — udgør den overvejende Del af Forretningerne paa Tid. De er i Regelen eller vel næsten altid rene Spekulationsforretninger, et Spil mellem *Hausen* og *Baiszen* (*Kontreminen*) om Kursens Stigen eller Fald indenfor en given Tidsgrænse. For at denne Slags Forretning (*Agiotage*) skal kunne drives i noget større Omfang, maa der være indført børsmæssig organiserede *Terminsforretninger* efter faste Regler (S. 570).

Terminsforretninger er hidtil ikke indførte paa de skandinaviske Børser, og for saa vidt her af og til gøres Forretninger paa Tid, er disse af mere tilfældig Karakter. Derimod er paa de store udenlandske Børser Terminsforretningerne ofte af meget stort Omfang. Her skal i ganske korte Træk omtales, hvorledes den Slags Forretninger i Hovedsagen gaar for sig.

Terminsforretninger i Papirer sluttes enten pr. sidste Dag af en Maaned eller, paa nogle Pladser, tillige pr. Midten af en Maaned. Der foregaar følgelig enten een Gang maanedlig (*Ultimo*) eller to Gange (*Medio* og *Ultimo*) en Afvikling (*Regulering*, *Likvidation*) af de til denne Termin forfaldende Forretninger. Berlin har f. Eks. kun *Ultimoregulering*, Paris baade *Medio-* og *Ultimoregulering*. En Dag eller to før Reguleringdagen fastsætter Børsbestyrelsen — i saa nøje Overensstemmelse som mulig med de faktiske Forhold — den Kurs for hvert Papir, som skal være gældende ved Afviklingen. Til denne Kurs (*Likvidationskursen*) bliver alle de Forretninger, som forfalder den paagældende Reguleringdag, at afvikle, hvad enten denne Afvikling er endelig, eller Forretningen prolongeres (se ndfr.). Den, der har købt til højere Kurs end Likvidationskursen, maa godtgøre Sælgeren Differencen, og den, der har solgt til en lavere Kurs end Likvidationskursen, maa godtgøre Køberen Differencen.

Paa alle større Børser, hvor Terminsforretning finder Sted, er der oprettet *Likvidationskasser*, gennem hvilke Afviklingen foregaar. Selv om det ikke overalt — saaledes som i London og Wien — er paalagt Fondsbørsens Medlemmer at gøre deres Terminsforretninger gennem Likvidationskassen, er Fordelene herved dog saa væsentlige, at de fleste vil benytte denne Vej. Fremgangsmaaden ved Reguleringen er da i korte Træk den, at Deltagerne opgiver samtlige deres Engagements, baade Køb og Salg, til Kassen, saaledes at hver kun bliver Køber eller Sælger for det overskydende af sine Engagements i hvert Papir. Ligesom ved Clearing af Checks (S. 716) vil Engagementerne balancere. Ind- og Udbetaling af Differencerne sker alene gennem Likvidationskassen, uden at Køber og Sælger træder i umiddelbar Forbindelse med hinanden.

Terminsforretninger kan gøres enten med ubegrænset eller med begrænset Risiko. De første kaldes *faste* Forretninger, de sidste *Præmieforretninger*. Ved Præmieforretninger er Risikoen enten for Køber eller for Sælger begrænset til et bestemt Beløb (*Præmien*). Præmieforretninger kan være:

1) *Simpel Præmieforretning*. Enten Køber eller Sælger kan betinge sig Ret til, naar Likvidationsdagen kommer, at træde tilbage fra Handelen mod at betale den ved Forretningens Afslutning fastsatte Præmie. Er det Køberen, som forbeholder sig denne Ret, kaldes Præmien *Forpræmie* (T. *Vorprämie*; Fr. *prime*; Eng. *Call*). Hvis altsaa Kursen paa Erklæringdagen er højere end den Kurs, hvortil han har købt, vil han overtage Papirerne; hvis derimod Kursen er ikke blot lavere end den Kurs, hvortil han har købt, men saa meget lavere, at Differencen overstiger Præmien, vil han vægre sig ved at overtage Papirerne og betaler da Præmien (»abandonnerer»). Naar der f. Eks. paa Berliner Børsen noteres »Disconto- Commandit- Antheile Vorprämie 193.75/1.75«, saa betyder det, at det nævnte Papir kan købes pr. *Ultimo* til 193.75 med en Forpræmie af 1.75; er Likvidationskursen over 193.75, vil Køberen overtage Papirerne, ligeledes hvis Kursen er indtil 1.75 under 193.75; hvis derimod Kursen er under 192, vil han ikke overtage, men betaler Præmien. — Paa Pariserbørsen udtrykkes Præmienoteringen ved »dont«; f. Eks. »360 dont 5« betyder en Kurs af 360 med Forpræmie 5. Dette Udtryk har vundet Indgang ogsaa paa andre Børser.

Er det Sælgeren, som forbeholder sig Ret til at træde tilbage, kaldes Præmien *Rykpræmie* (T. *Rückprämie*; Eng. *Put*). Hvis Kursen paa Leveringsdagen er stegen saa meget over den Pris, hvortil han har solgt, at Differencen over

stiger Præmien, vil han ikke levere, men betaler Præmien. F. Eks. »Diskonto-Commandit-Antheile Rückprämie 190.50/1.75« betyder, at Sælgeren har enten at levere til 190.50 eller at betale 1.75 Præmie; saafremt altsaa Kursen ved Likvidationen er højere end 192.25, vil han ikke levere, men betaler Præmien. — Paa Pariserbørsen noteres ikke Rykpræmier.

Det vil let indses, at til Gængæld for den Fordel, som den ene Part opnaar ved at begrænse sin Risiko, vil den anden Part betinge sig en tilsvarende Fordel gennem Kursen. Køberen af en Forpræmie maa følgelig betale en højere Pris end den, der betales ved fast Forretning, og omvendt maa Sælgeren af en Rykpræmie nøjes med en lavere Pris. Jo lavere Præmien er, desto større bliver den betingede Prisforskel (*écart*). Det er derfor klart, at medens man ved Præmieforretning ganske vist opnaar at begrænse sit Tab, kræves der paa den anden Side, for at Spekulationen skal give Avance, en stærkere Kursbevægelse end ved fast Forretning.

2) *Dobbelt Præmieforretning* (T. *Stellage*, Stellgeschäft, Geschäft auf Geben und Nehmen; Fr. *double prime*; Eng. *Put and Call*) bestaar deri, at den ene Part (Stellagens Sælger) giver den anden Part (Stellagens Køber) Ret til, naar Likvidations-terminen kommer, at vælge imellem Stillingen enten som Køber eller som Sælger af det omkontraherede Beløb til en Pris, der er henholdsvis over eller under Prisen ved fast Forretning. Stellagens Sælger paatager sig altsaa en Risiko baade for Stigning og for Fald, og den Prisforskel, som han betinger sig, indeholder baade Forpræmie og Rykpræmie. Stellage benyttes bl. a. i forskellige udviklede Kombinationer til at ophæve Risikoen ved indgaaede Præmieforretninger.

De Forretninger, som Tyskerne kalder *Nochgeschäfte* (Fr. »*doublures*«, *facultés*; Eng. *Call of more* og *Put of more*) gaar ud paa at give den ene af Kontrahenterne Ret til, naar Likvidationsdagen kommer, at forlange, at den anden Kontrahent skal til den fastsatte Pris enten levere eller modtage et Beløb, der er to eller flere Gange større end det, hvorom der er sluttet fast Handel. Saadanne Forretninger kan altsaa sluttes enten i Køberens Valg eller i Sælgerens Valg, og den betingede Fordel maa betales ved at købe over eller sælge under den gangse Kurs.

Prolongation. Ofte vil Spekulant, naar Forfaldsdagen kommer, ønske at udsætte Forretningens Afvikling (at prolongere den), altsaa at fortsætte sin Spekulation. Det vil hyppig forekomme, at han har købt Papirer og mangler Penge til at betale dem med paa Reguleringsdagen, men dog ikke vil sælge ud, fordi Kursen er ham for lav; eller omvendt, at han har solgt Papirer in blanco og ikke kan levere dem, men dog ikke vil dække sig ved at købe, fordi Kursen er ham for høj. Der er altsaa intet andet for, end at han i første Tilfælde maa sælge pr. denne Ultimo og samtidig købe pr. næste Ultimo, og at han i sidste Tilfælde maa købe pr. denne Ultimo og samtidig sælge pr. næste Ultimo. Ordningen heraf sker i Regelen gennem Firmaer eller Pengeinstitutter, hvis Virksomhed for en væsentlig Del er baseret paa denne Slags Forretninger, for hvilke de betinger sig et Vederlag gennem Kursforskellen. Haussisten henvender sig altsaa til et Firma (T. »*Hereinnehmer*«), hvem han sælger de Papirer, som han skal modtage, idet han samtidig køber dem tilbage pr. næste Ultimo til en højere Kurs; denne Kursforskel kaldes *Report* (Eng. *contango*). Baissisten henvender sig til et Firma (T. »*Stückgeber*«), af hvem han køber de Papirer (»*Stykker*«), som han skal levere, medens han samtidig sælger dem tilbage pr. næste Ultimo til en lavere Kurs; denne Kursforskel kaldes *Deport* (Eng. *backwardation*).

Størrelsen af Report eller Deport beror paa Markedets Tilstand. I Perioder, hvor der spekuleres stærkt à la hausse, vil der være mest Trang til Penge, og man maa ved Prolongationen betale en høj Report, især naar det drejer sig om Papirer, hvis Kurs fluktuerer stærkt, eller om en Laansøger, hvis Kredit er tvivlsom. Er der omvendt sket store Blancosalg à la baisse, vil mange Spekulanter være i Forlegenhed for Papirer, og Deport vil være høj. Ofte hænder det ogsaa, at der prolongeres »glat«, d. v. s. at der ingen Godtgørelse betales for eller imod, enten fordi Parternes Ønsker mødes, eller fordi Laangiveren nøjes med Papirets løbende Rente.

Om *Lovgivningens* Stilling til Terminsforretninger se S. 576.

S. H. Simonsen.

4de Afdeling. Kriser.

Kriser er de heftige Udslag af Erhvervslivets Sygdomstilstande. De er Følgen af indtraadte Misforhold i Produktion og Omsætning, hvorved den økonomiske Ligevægt er bleven forrykket. De ytrer sig navnlig gennem de massive paa een Gang indtrædende Betalingsstandsninger og Fällitter, de ledsages af almindelig Forvirring, Mistillid og Skræk, hvorved Ondet ofte i høj Grad skærpes, og de efterfølges af kortere eller længere Tids Svækkelse, indtil Rystelserne er forvundne og Tilstandene atter er komne i en sund Gænge.

I Almindelighed vil enhver ny Omstændighed, der i indgribende Grad paavirker det økonomiske Liv, eller enhver større Forandring eller Omflytning i de økonomiske Kræfter kunne hidføre Betingelserne for en Krise. Der bliver derved bragt Forstyrrelse i de bestaaende Forhold, den hidtidige Ligevægt ophæves; der følger Hindringer eller Standsninger for Produktion eller for Af-sætning, Omsving i Prisforholdene, Forringelse eller Tilintetgørelse af Værdier. Saaledes opsamler der sig en Hoben Stof til Tab, som tilsidst skaffer sig Luft i et heftigt Udbrud. Efter Aarsagens Art og Udbredelse bliver Krisen mere lokal eller mere almindelig. Ondet kan berøre en enkelt Egn, en enkelt Vare- eller Erhvervsgren; eller det kan brede sig gennem hele Samfundet, angribe en Mangfoldighed af Erhverv og være fælles for et stort Antal Lande. Efter det Felt, som Forstyrrelsen hjem søger, taler man om *Agerbrugskriser*, om Kriser i *Varehandelen*, om *Penge-, Kredit-, Finans- og Børskriser*; man taler om Kriser i *Omsætningsmidlerne* i Modsætning til *Kapitalkriser*. Hyppig løber en Række Forstyrrelser jævnsides, gensidig fremkaldende og paavirkende hinanden. Det, man kalder en *almindelig Handelskrise*, er det samlede Udslag af mange forskellige og fra mange Lande sammenstødende Aarsager.

Blandt de mangehaande Begivenheder og Forhold, der kan fremkalde stærke økonomiske Forstyrrelser, kan nævnes: Ulykker som Krig, indre Uroligheder, Misvækst, store Epidemier; Omvæltninger i Vilkaarene for Produktion og Af-sætning saasom ved nye Opdagelser eller Opfindelser, ved nye Handelsveje og Transportmidler, ved ny Jord, ny Teknik, ved Forandringer i Toldlove og i Arbejderforhold; store Finansoperationer og Statslaan; Rystelser i Pengeforholdene, fremkaldte ved pludselig Knaphed paa Mønt, ved Udstedelse af Papirpenge, ved fejlfuld Ordning af Bankvæsenet; særlig vidtrækkende i sine Virkninger er den almindelige Værdiforrykkelse, som følger med store og pludselige Forandringer i de ædle Metaller's Produktionsforhold.

Men bortset fra alle Aarsager af mere tilfældig Karakter — de være i øvrigt nok saa betydningsfulde — er der i selve Samfundenes Arbejde og Virksomhed Kilder til stadig tilbagevendende periodiske Omslag. Taget som samlet Hele fremviser det økonomiske Liv mægtige Svingninger, opadgaende og nedadgaende Perioder, der følger hinanden næsten ligesaa regelmæssigt og uafvendeligt som Havets Flod og Ebbe. Det kan ikke undgaas, at der gøres Fejlgreb i Kapitalernes Anvendelse, at Værdierne bedømmes forkert, at der opstaar Misforhold mellem Produktion og Forbrug; jo stærkere Virksomheden udfolder sig, i desto større Omfang sker dette. De opadgaende, livlige Tider, de Perioder, i hvilke der spekuleres, indledes nye Virksomheder og skabes nye Foretagender, frembringer derfor altid mere eller mindre Stof til en Krise og et Fald, som saa efterfølges af en Periode, i hvilken Foretagelseslysten er ringe og Priserne lave, en Periode, hvor der samles og spares for at stoppe

Hullerne, genoprette Ligevægten og konsolidere, hvad der er skabt. Bevægelsen baade opad og nedad forstærkes ved den almindelige Stemning i Publikum, som løber i Flok samme Vej og ser enten lyst eller mørkt paa Tingene — denne fælles Stemning, der i væsentlig Grad er afgørende for Vurderingen af Værdierne og for Omfanget af Kreditten. Det er Bølgebevægelserne i Spekulationen og Kreditten, som fremkalder denne stadige Stigen og Falden, der viser sig i Erhvervslivets Gang.

Det er paa de fremskredne økonomiske Kulturtrin, at Kriserne optræder stærkest; her er der rigest Stof og størst Følsomhed. Kriser i stor Stil er et Særkende for den nyere Tid, mest for vor Tid, som byder Lejlighed nok for den store Spekulation og dermed tillige for de store Fejlregninger og Fejlgreb. Det er umuligt med Sikkerhed at bedømme, hvor omfattende og hvor varigt Behovet er i hver enkelt Retning, hvor langt Produktionen eller Prisen kan drives uden at overdrives. Prisen nu paa en, nu paa en anden Vare jages op til en uholdbar Højde, Kapital og Arbejde kastes ind i Retninger, der synes fordelagtige, men viser sig at bringe Skuffelser og Tab. Det er dette, der sker i enhver Spekulationsperiode. Men af og til indtræder der Tider, hvor en ganske særlig hidsig Spekulationslyst griber om sig gennem hele Samfundet. Mest plejer dette at være Tilfældet, naar nye Opdagelser og Opfindelser har givet Fantasiens Sving, eller naar en almindelig Tryghedsfølelse vender tilbage, efter at en stor Krig er vel overstaaet. I saadanne Perioder af *almindelig Overspekulation* foregaar der mægtige Stigninger i Priser og Kurser, kolossale Omflytninger og Fastgørelser af Kapital, hvorefter der atter følger de mest vidtrækkende Kriser. Nøje sammenknyttede ved økonomiske Baand som Nutidens Kulturlande er, paavirker de gensidig hverandre, og under heftige Kriser gaar Rystelsen som et Jordskælv fra Land til Land.

Derved at Kapitalen i stort Omfang fastgøres, kommer disponible Midler tilsidst til at mangle. Den samlede Kapital viser sig utilstrækkelig til at dække de indgaaede Engagements; hver enkelt har tegnet sig for Aktieløb eller deltaget i store Laaneoperationer eller indladt sig paa selvstændige Foretagender, der overstiger hans egne Kræfter. Omflytningen bortdrager Kapital fra de hidtidige Anvendelser; gamle Forretninger og Erhvervsgrøner kommer i Forlegenhed, selv om de ikke deltager i Spekulationen, fordi de Midler, der hidtil har staaet til deres Tjeneste, drages bort af de nye Foretagender. Disse nye Anbringelser af Kapital vil ofte vise sig for en ikke ringe Del at være Tilintetgørelse af Kapital, enten fordi Foretagenderne overhovedet ikke duer, eller fordi de først efter et Aaremaal vil komme til at forrente sig.

Uden *Kredit*ens Hjælp kunde dog ingen Spekulation antage noget synderligt Omfang. Overspekulation forudsætter Overanspændelse af Kreditten, og Bevægelserne i Kreditten er afgørende baade for Opgangen og for Faldet. Skabelsen eller Tilintetgørelsen af Kredit beror paa et Omslag i Stemningen, paa en almindelig Strømning af Tillid eller Mistillid. Jo længere man har vovet sig ud, medens man havde Tillid, desto større bliver Forskrækkelsen, naar Tilliden med eet glipper. Det er denne stærke Udvidelse af Kreditten, navnlig af Omsætningskreditten, og dens derefter følgende heftige og pludselige Sammentrækning, som giver Spekulationskriserne deres egentlige Karakter. I Nutidens Samfund, hvor næsten al Forretning er mere eller mindre bygget paa Brugen af Kredit, og hvor almindelig Tillid er nødvendig for at holde Erhvervslivet i dets regelmæssige Gang, der vil et Stød, som ryster Kreditten, bringe Forstyrrelse i al Omsætning. Virkningerne forplanter sig med en Pludselighed og Voldsomhed, som var der sat Ild til en Krudttledning, og føles øjeblikkelig af hele Handelen.

Spekulationsperioderne vender med kortere eller længere Mellemrum altid tilbage, men selvfølgelig langtfra altid i lige udpræget Skikkelse. Ogsaa Kriserne er derfor af meget forskellig Heftighed, og der vil altid være nye Omstændigheder, som giver hver Krise sit Særpræg. Men i de store Træk er Gangen typisk og fremviser den samme Rækkefølge af Fænomener, selv om de ofte fremtræder mer eller mindre afdæmpede.

Den udprægede Spekulationsperiode karakteriserer sig ved febrilsk Foretagelseslyst og stærke Prisstigninger. Saalænge det gaar opad, er alt Solskin og straalende Humør. Der tjenes store Penge — hvad man end rører ved, betaler det sig. Utaalmodige efter at faa Part i Byttet kaster Folk sig over alt, hvad der frembyder sig. Kapløbet bliver stadig hidsigere, en Svimmelhed griber Sindene; hvor højt det end gaar, venter man, at det vil gaa højere endnu. Der er mange, som under slige Forhold har tjent en Formue i en Fart, men faa har forstaaet at standse i Tide; selv de, der forudser Omslaget, lader sig friste videre, stolende paa, at der bliver Tid til at trække i Land. Børsforretningerne udarter i stort Omfang til ren Svindel, den uhæderlige Spekulation, der vover sig langt ud over Evne, eller som ved ethvert Middel søger at lokke de godtroende i Tøjet. Sammen med den lette og hurtige Gevinst gaar en tørstig Lyst efter at nyde Livet og en stærk Stigen i Luksus. Det hurtigt tjente faar hurtig Fødder at gaa paa.

De store Formuer vejer ikke op mod de mange smaa tilsammenlagte. Gennem Aktieselskaber trækkes disse med ind i Bevægelsen, og i Spekulationsperioder skyder Aktieselskaberne frem i Hobetal. Ved Siden af deres mægtige Betydning i Erhvervslivets Tjeneste er de en Kilde til nye Farer. Masser af Smaafolk og andre, som staa udenfor Børslivet, bliver derigennem Deltagere i Spekulationen, hvorved de hyppigst dog kun tjener til Føde for de mægtigere eller klogere. Deres Mangel paa Skønsomhed er lige stor, enten det gaar med eller imod; derved skærpes Bevægelsen i begge Retninger: Vildheden, medens det gaar opad, den paniske Skræk, saa snart det vender.

Med den stigende Spekulation følger da en tilsvarende Anspændelse af Kreditten. For at tjene det mest mulige udstrækker man sine Engagements saa langt, man kun kan. Man køber paa Kredit eller paa Tid, udsteder Veksler, belaaner Varer og Papirer. Pengene bliver knappe, Bankernes Vekselbeholdninger svulmer op, Diskontoen stiger, rentebærende Papirer falder. Men Spekulationen fortsætter fremdeles sin Vej; endnu naar Tilbagegangen er begyndt, gøres der krampagtige Anstrengelser for at holde Priser og Kurser oppe.

Tilslidst kan Faldet ikke længere undgaas. Ofte er det kun en tilsyneladende Ubetydelighed, der giver Stødet. En enkelt Sten rasler ned af den løst opstabilede Bygning, nogle Stykker følger efter, og med eet ramler det hele sammen i et Brag, et *Krach*. En Panik griber alle. Priser og Kurser styrter hovedkulds ned, Fallit følger paa Fallit, det ene Hus river det andet med sig. De vildeste Rygter flyver omkring, intet synes mere at være sikkert, alt menes at staa for Fald. Pengene skjuler sig, Diskontoen stiger enormt, ofte er det umuligt at rejse Penge selv paa det fineste Papir. Publikum gør Stormløb (*run*) paa Banker og Sparekasser for at faa sine indsatte Penge ud, skaber derved nye store Vanskeligheder og skærper Ulykken. Forfærdelsen og Forfjamskelsen ender i det rent komiske.

Den solide Forretningsførelse foretrækker langsomt og sikkert at bygge en Formue op fremfor at vove et Spil, der fører tiere til Fald end til Knald.

Den, der har haft Koldblodighed nok til ikke at lade sig trække med af Svindelen, da det gik op, vil heller ikke tabe Hovedet, naar det gaar ned.

De *Kendetegn*, der tyder paa, at en Krise vil indfinde sig, er altsaa navnlig disse: En stærk om sig gribende Foretagelseslyst, stor Dristighed i Spekulationerne og overhovedet et usædvanligt Røre i hele Forretningslivet; Publikums paafaldende Lettroenhed og Villighed til paa løst Grundlag at kaste sig over nye Kapitalanbringelser; Stiftelse af en Mængde nye Foretagender, navnlig af Aktieselskaber; stærkt stigende Priser for Aktier og Varer, for Byggegrunde og Bygninger, for Materialer som Jærn, Tømmer, Træ og for Arbejds-løn; Tiltagen af Luksusforbruget, almindelig Tilbøjelighed til at leve stort; omfattende Udvidelse af Kreditten og af Omsætningsmidlerne; stigende Diskonto og faldende Kurser paa rentebærende Papirer, Tegn paa, at Kapitalen ikke længer strækker til.

At *forebygge* Kriser er allerede for saa vidt umuligt, som de til Dels kan skyldes Aarsager, hvorover hverken den enkelte eller Samfundet som Helhed er Herre. Krig, Finansnød, fremmede Toldskranker, Omvæltning i Pengenes Værdi eller i Vilkaarene for Produktion og for Afsætning er af de Ting, hvis Virkninger ved Forsynlighed og Arbejde kan mildnes, men ikke afværges. Lige saa lidt kan man hindre Folk i at spekulere galt. Det maa i saa Henseende væsentlig komme an paa det Maal af Forudseenhed og Soliditet, som er almindelig raadende i Forretningsverdenen. Heller ikke maa det glemmes, at saa vist som en Overanspændelse af Energi og Foretagsomhed skaber Stof til Kriser, lige saa vist er dette Kræfter, som Samfundet vilde være saare slet tjent med at undvære. Hvad der fra Statsmagtens Side kan gøres, er væsentlig det at drage Omsorg for en sund almindelig økonomisk Lovgivning. Hvor der f. Eks. er særlig Tilbøjelighed til at svindle med Aktieforetagender, kan en skærpet Aktielovgivning efter Omstændighederne mulig gøre en Del Nytte. Men navnlig gælder det at have en fornuftig Indretning og Ledelse af Bankvæsenet, fremfor alt af Seddelbankerne. I mange Tilfælde er Kriser blevne hidførte eller skærpede ved Bankvæsenets Fejl, enten fordi Bankerne ved uforstandig og letsindig Forretningsførelse har bragt sig i Forlegenhed og maattet standse, eller fordi Ordningen har manglet fornøden Elasticitet (f. Eks. Bank of England). En vel funderet, fuldt ud solid Hoved-Seddelbank med almindelig anerkendt Autoritet og med tilstrækkelig Frihed i sine Bevægelser er det bedste Middel til at forebygge den pludselige Standsning i Omløbsmidlerne, som saa let indtræder under kritiske Forhold, og som bevirker saa ødelæggende Rystelser. Det gælder dernæst en klog og forudseende Ledelse af Bankerne, en streng Overholden af, at Kassebeholdningen er tilstrækkelig stærk til at møde de Krav, der kan melde sig, ikke blot fra Seddelomløbet, men ogsaa fra Deposita, der er betalbare paa Anfordring. Et af de virksomste Midler til at begrænse Overspekulationen er en Forhøjelse af Diskontoen i Tide, saa snart der viser sig Tegn til, at man er i Færd med at løbe løbsk. Ved at holde lav Diskonto alt for længe har de ledende Banker ofte i høj Grad bidraget til at forværre Tilstandene.

Er Krisen først kommen til Udbrud, gælder det at *begrænse* dens Ødelæggelser. At det usolide falder eller maa likvidere, skal ikke afværges; men Faren er, at Ulykkerne kan blive langt større end nødvendigt, og at meget kan rives med, som ikke fortjente at falde. Under den blinde Panik, naar Kreditten styrter sammen, og Vareafsætningen standser, kan selv det solide blive vaklende; mange Forretninger, som kunde klare sig, naar de kun fik Tid, trues nu med Ruin; Fabrikker maa lukkes, Arbejdere bliver brødløse. Hvor langt

fordelagtigere en rolig Afvikling er fremfor en voldsom Katastrofe, har vist sig ved flere af de senere Aars Kriser. Det er atter her de store Bankers, navnlig Centralbankens Holdning, som faar afgørende Betydning. Ethvert Tegn paa Nervøsitet og Uro fra Bankernes Side vil mere end noget andet tjene til at fremkalde en Panik. Under kritiske Forhold er det Bankernes Pligt at virke beroligende, at undgaa ethvert Skridt, der kan forøge den almindelige Mistillid. Nu er ikke Øjeblikket til at gøre Forsøg paa pludselig at indskrænke Kundernes Kredit eller at stille nye besværlige Fordringer; det skulde man have tænkt paa at gøre, dengang det var Tid. En forsvarlig Bankledelse kendes paa, at Bankerne ikke har bragt sig selv i Forlegenhed ved overdrevne Engagements, men at de har sørget for at have tilstrækkelige disponible Midler til uden Vanskelighed at kunne møde de forøgede Krav i de trange Tider.

Viser det sig, at Bankerne ikke er Herrer over Situationen, kan der blive Anledning for Staten til at træde til, navnlig ved at støtte det ledende Pengeinstitut enten direkte ved Laan eller ved at give Tilladelse til midlertidig at benytte Metalreserven, altsaa at overskride den sædvanlige Seddelgrænse; en saadan forøget Seddeludstedelse kan paa den anden Side være meget mislig, naar Seddelomløbet allerede i Forvejen er af stort Omfang. Undertiden har man med Held grebet til at skabe nye Omsætningsmidler, f. Eks. rentebærende Kreditbeviser. Ofte har man ogsaa, enten ad privat Vej eller med Statens Bistand, oprettet midlertidige Laanekasser til Diskontering og til at yde Forskud paa Varer. Det gælder overhovedet at skaffe Midler til, hvor der er god Sikkerhed, at kunne diskontere rigelig, om end til høj Rente. Hyppig dannes der Udvalg til Administration eller Afvikling af Forretninger, som har maattet standse deres Betalinger. Til de mislige Midler hører derimod Moratorier, hvorved der gives Debitorerne lovmæssig Henstand med Opfyldelsen af deres Forpligtelser.

Omsider stilner Ophidselsen af, Tabene kan overses, Tilliden kommer igen. Men en almindelig Mathedstilstand bliver tilbage efter den svære Rystelse; meget af det, der foreløbig er reddet, staar paa svage Fødder og behøver Aaringer for fuldt at komme til Kræfter. De Tab, der er lidte ved Tilintetgørelse af Kapital og Kredit, ved overdrevent og luksuriøst Forbrug, skal atter genoprettes ved Dannelse af ny Kapital og ved Sparsommelighed. Nu følger Forretningens *Lavvandsperiode*. Ingen har Lyst til at begynde paa nye, uvisse Foretagender eller til at udvide sine Forretninger, alle holder sig tilbage. Bankernes Kasser fyldes og svulmer op, efter den store Pengeknaphed følger Overflod paa Penge. Rentefoden falder, til Gavn for de jævne solide Forretninger. Diskonteringen tager af, ligeledes Omløbet af Sedler og andre Kreditmidler. Forbruget indskrænkes, Forretningerne er trykkede, Priserne paa Ejendomme, paa Træ og Jærn er lave. Trafikken og Toldindtægterne formindskes eller stiger mindre end sædvanlig. Meget store Reserver i Bankerne og meget lav Diskonto er karakteristisk for det laveste Punkt i den store Bølgebevægelse. Kapitalerne ligger ledige, og Folk ved knap, hvad de skal gøre med deres Penge.

Saa begynder man et eller andet Sted atter at røre sig, og en ny Opgang giver sig til at tage fat.

Det vil være paa sin Plads her at give et Overblik over Gangen i nogle af de mest karakteristiske Kriser fra ældre og nyere Tid.

TULIPANMANIEN I HOLLAND 1634—37 frembyder et af de ældste og kuriøseste Eksempler paa en ren Spekulationskrise. Tulipanen var i det 16. Aarh. blevet bragt fra Orienten til Europa og blev i Holland Genstand for et overordentligt

Liebhaveri. Floristerne kastede sig med Lidenskab over dens Dyrkning og frembragte en Mangfoldighed af kostbare Varieteter. I Aarene fra 1634 udviklede dette sig til en ren Mani, under hvilken Priserne blev drevne op til det utrolige. Man spekulerede i Tulipanløg ligesom nu til Dags i Aktier, købte og solgte paa Levering. For et enkelt Løg af en Varietet kaldet *Semper Augustus* betaltes der en Gang 13 000 Gylden, for tre saadanne 30 000 Gylden. I en enkelt By omsattes i Løbet af et Par Aar Tulipaner for mere end 10 Millioner Gylden. Alle Samfundslag fra øverst til nederst var med i Svindelen; man solgte Jord, Gods, Hus, Bohave, Klæder for at spekulere. Blandt andre Anekdoter fortælles der: En Købmand havde just købt et Tulipanløg for 500 Gylden; kort efter kom en Matros ind i Butikken; man beværtede ham med en Sild og en Kande Øl, og da han saa et Løg ligge paa Disken, tog han det og aad det til Silden. »Det Traktament kostede Købmanden mere, end om han havde haft Prinsen af Oranien til Gæst«. — I 1637 kom Omslaget. Løgene blev atter til Løg, og de, hvis Formue var Løg, blev ruinerede.

JOHN LAW'S »SYSTEM« I FRANKRIG (1716—20) er Betegnelsen for en sammenhængende Række af Finansoperationer og Aktieforetagender, der sluttede med den største finansielle Katastrofe, som er knyttet til nogen enkelt Mands Navn.

Ludvig den Fjortende havde ved sin Død efterladt Frankrig i en højst forarmet Tilstand. Landet var udtømt ved Krig, Ødselhed og Udsugelse, Befolkningens store Mængde nedsunken i yderste Elendighed. Statsgælden beløb sig til 2 Milliarder Livres. Administrationens Uorden, Hoflivets Tøjlesløshed og den almindelige Korruption under Regentkabet skulde ikke gøre Tilstandene bedre. Under disse Forhold fandt Skotten *John Law* (S. 88) en gunstig Jordbund for sine Ideer. Han var en vidt berejst og omtumlet Mand, rig paa Formue og paa Erfaring, en drevnen Spiller, en snild og vindende Verdensmand, et stort finansielt Geni, en udtømmelig Projektmager. I mange Retninger var hans økonomiske Indsigt langt forud for Samtidens. Han vilde skabe et Seddelomløb i Lighed med de i Slutningen af det 17. Aarh. i England og Skotland grundlagte Bankers, genoprette Kreditten, ordne Finansvæsenet og gennem Aktieselskaber samle Kapitalerne til store Foretagender. Hans Fejl var den Vildfarelse, der forveksler Kapital med Penge og Penge med Papir — hvad man efter ham har kaldet »Lawisme« — og den Mangel paa enhver fornuftig Begrænsning, der udsprang af en altfor rastløs Fantasi og næredes af et hurtigt glimrende Held. Publikum hidsedes op til en afsindig Spekulation, som Law, da han tilsidst fik Øje for Faren, ikke længere var i Stand til at tøjle.

Hertugregenten greb med begge Hænder de blændende Planer, der lovede gennem blotte Operationer at afhjælpe Finansnøden og skaffe Overflod paa Penge. 1716 fik Law Bevilling til at oprette en privat Diskonto- og Seddelbank, *Banque générale*, med Kapital 6 Mill. Livres i Aktier paa 500 L. Dette Foretagende lykkedes fuldstændig. Sedlerne, der paa Anfordring indløstes med Metal, blev under de usikre Møntforhold hurtigt søgte; almindelig Rentefod var 20—30%, men Banken diskonterede først til 6%, derefter til 4%. Tillid og Kredit vendte tilbage, og da Regeringen 1717 paabød, at Sedlerne skulde modtages af Skatteopkræverne, steg Omløbet til 60 Mill. L. At have indført og derefter virkelig fæstnet et fortrinligt Bankvæsen vilde allerede have været al Hæder værd; men for Law var dette kun det første Skridt mod hans Ærgerrigheds Maal, det »System«, hvorved Handel og Industri, Kredit og Pengevæsen, Skatteopkrævning og Statsgæld, alt skulde samles under een mægtig Haand.

1717 dannede han et Selskab, *Compagnie d'Occident* (sædvanlig kaldet »Mississippi-Selskabet«), der fik Suverænitæt over Louisiana med Eneret til at kolonisere og handle paa Egnene om Mississippi. Kapitalen var 100 Mill. L. i Aktier paa 500 L.; men kun $\frac{1}{4}$ skulde betales kontant, Resten kunde erlægges i et tidligere udstedt rentebærende Statspapir (*billets d'Etat*), der stod langt under Pari. I Sept. 1718 fik dette Selskab Tobaksmonopolet i Forpagtning. I Decbr. 1718 blev *Banque générale* overtaget af Staten, der udløste Aktionærerne til en Kurs af 5000; Regeringen blev saaledes Herre over Seddeludstedelsen og fik ved en Række Forordninger og Manøvrer snart alt Metal fortrængt af Sedler. Aktierne i Mississippi-Selskabet stod i Begyndelsen meget lavt; men ved at indføre Agiotage (S. 761) vakte Law i faa Maaneder en almindelig Lidenskab for Børsspil, og Kursen steg nu rask, yderligere støttet ved fantastiske Skildringer af Mississippi-Egnenes Rigdomme. — I Maj 1719 blev de ældre afrikanske, ostindiske og kinesiske Handelskompagnier forenede med Mississippi-Selskabet, som nu fik Navn af det indiske

Selskab, *Compagnie des Indes*, der saaledes samlede Røtten til hele den oversøiske Handel. Der udstedtes 50 000 nye Aktier à 500 L. (kaldede *les filles*), der fandt hurtig Afsætning til en Kurs af 550; ligesom ved de følgende Emissioner skulde kun et ringe Beløb indbetales straks, Resten i maanedlige Rater. I Juni 1719 overtog dette Selskab Møntregalet; atter udstedtes 50 000 nye Aktier à 500 L. (*les petites-filles*), denne Gang til en Kurs af 1000. Man sloges om dem til denne Pris, og i Begyndelsen af September var Kursen dreven op til 5000.

Saa kom den største Mundfuld. En Opposition mod Law (*l'anti-système*), ledet af de dygtige Forretningsmænd Brødrene Paris, havde i 1716 dannet et Aktieselskab, der havde overtaget Generalforpagtningen af Skatterne. Law bød over, Regeringen hævdede uden videre den ældre Kontrakt og overdrog Generalforpagtningen til Law's Selskab, der samtidig overtog 1500 Mill. L. af Statsgælden til 3% Rente. Til at skaffe Dækning herfor blev der i Septbr. 1719 udstedt 324 000 nye Aktier à 500 L., hvilke i Løbet af faa Uger blev revne bort til en Kurs af 5000 — altsaa udbragtes til 1620 Mill. — og som paa anden Haand snart solgtes for det dobbelte.

Spillet var nu blevet til bart Vanvid. Man gjorde sig ikke fjerneste Tanke om Aktiernes rimelige Værdi efter det sandsynlige eller blot mulige Udbytte, som Selskabet kunde give. I *Rue Quincampoix*, Børsforretningernes Midtpunkt, trængte sig et Myr af Mennesker, Høje og Lave, som i Løbet af Timer omsatte og tjente Beløb, der endnu i vore Dage vilde være fabelagtige. Rendestenen i denne Gade, der syntes at flyde med Guld, kaldte man Mississippi; man morede sig med at fortælle om en pukkelrygget, der blev en rig Mand ved at udleje sin Pukkel til at underskrive Sluttederne paa. Lakajer, Støvlepuvsere, Hotelopvartere tjente Formuer paa op til 50 Millioner, ikke at tale om, hvad Hoffet og de store Finansmænd skrabede til sig. Alt dette ledsagedes naturligvis af almindelig Overdaadighed, Ødselhed, Dovenskab og Driveri. Paa det højeste Punkt steg Kursen til 20 000, hvilket for den hele Aktiekapital giver en Værdi af 12 Milliarder; samtidig voksede Bankens Sæddeludstedelse saaledes, at den ved Aarets Udgang naaede 1 Milliard — og under hele dette Bjerg af Papir laa der kun nogle faa Millioner i Metal. Varer og Skibe.

Saa kom Vendingen. De klogere begyndte at realisere, Law selv blev betænkelig og søgte at trække i Land. Fra Januar 1720 begyndte Faldet, der snart blev til en Panik, som kun forværedes ved de Tvangsmidler, hvormed man søgte at holde Kurserne oppe. For at støtte Aktierne blev Banken overdragen til Kompagniet, og der fastsattes en Kurs, hvortil Aktierne ombyttedes med Sædler; Følgen var, at Sæddeludstedelsen steg til henved 3 Milliarder, og at den fælles Bankerot blev uundgaelig. I Efteraaret 1720 gik Kompagniet fallit, og *Systemet* endte i grænseløs Ruin. Law maatte forlade Landet og døde i Fattigdom. Brødrene Paris fik det Hverv at lede Likvidationen; Kreditorerne reddede tilsammen 1 pCt.

SYDHAVSSVINDELEN I ENGLAND (THE SOUTH-SEA BUBBLE) 1720. Samtidig med at Law opererede i Frankrig, blev England Skuepladsen for lignende Tildragelser. I 1711 var der paa Regeringens Foranstaltning blevet dannet et Aktieselskab *Sydhavsselskabet* med omfattende Privilegier, deriblandt navnlig Eneret til Handelen paa det spanske Sydamerika; dets virkelige Formaal var dog langt mindre at drive Handel end at foretage Finansoperationer for Statskassen. I Foraaret 1720 fremkom Direktionen med en storartet Plan om at overtage hele Statsgælden til en billig Rente; det var ganske samme Manøvre som Law's, og man lod sig ikke skræmme af, at den allerede var mislykket for ham. Tilbudet modtoges, Aktier udstedtes for at tilvejebringe Midlerne til Operationens Gennemførelse, og Kursen svindledes op til en halsbrækkende Højde. Under denne Ophidselse af Spekulationslysten stiftedes der tillige en tallos Mængde af andre Aktieforetagender, som baade ved deres utrolige Løshed og ved Publikums endnu utroligere Taalighed maaske næppe nogensinde har haft et Sidestykke. *Change Alley* i London var Skuepladsen for samme Scener som *Rue Quincampoix* i Paris. Det hele varede nogle korte Sommermaaneder. Skrækken kom, alle de Sæbebobler (*bubbles*), som Svindelen havde pustet op, brast og forsvandt. Den almindelige Forbitrelse vendte sig mod Sydhavsselskabets Direktører; de blev fængslede, deres Formuer konfiskerede; Selskabet vegeterede endnu en Række Aar, inden det opløstes.

HANDELSKRISER I HAMBORG 1763 OG 1799 fremkaldtes af Krigsforhold, Møntforvirring, Vekselrytteri og Varespekulationer. — *København* blev ved sine ham-

borgske Kreditforbindelser — der dog den Gang ingenlunde havde det Omfang som de fik senere — en Del berørt af Krisen 1799. Den daværende Speciesbank kørte helt fast, og der maatte oprettes midlertidige Laanekasser, *Depositokassen* og *Instituttet til Handlens Tarv*, hvilket sidste fik Ret til at udstede rentebærende Sedler (»Komitesedler«).

Kriserne i det 19. Aarhundrede vidner om Landenes stærkere gensidige Paa-virkning og voksende økonomiske Solidaritet. Tillige faar nu Amerika, navnlig de Forenede Stater, en stedse stigende Indflydelse paa de europæiske Forhold.

I *England* indtraadte der efter Tilendbringelsen af Krigen mod Napoleon først en mindre Forløber i 1815, derefter en meget heftig Spekulationskrise i 1825, til Dels fremskyndet og forværret ved Fejl fra Bank of England's Side. *Amerikas forenede Stater* havde en Række Kriser i 1814, 1837 og 1839, hvilke stod i nøje Sammenhæng med Bankvæsenets usolide Udvikling; saaledes standsede i 1837 over 600 Banker deres Betalinger, i 1839 over 950, deriblandt den store United States Bank i Philadelphia, der havde drevet kolossale Spekulationer, og hvis Likvidation bragte et Tab af 70 Mill. \$. I *England*, som var stærkt engageret i amerikanske Forhold, indtraadte der mindre Kriser i 1836—37 og i 1839. En meget betydelig Krise udbød i *England* 1847, fremkaldt ved Overspekulation, navnlig i Jærnbaneanlæg, og ved Misvækst. Bank of *England* var ved Bankakten af 1844 (S. 499) afskaaren fra at yde den i Øjeblikket fornødne Hjælp, da den ikke maatte forøge sin Seddeludstedelse uden at have tilsvarende Dækning i Metal; Regeringen saa sig da nødsaget til at suspendere Bankakten og at tillade Banken at overskride Seddelgrænsen, hvilket allerede virkede saa beroligende, at Banken ikke behøvede at gøre Brug af Bemyndigelsen. Denne Krise var af mere vidt-rækkende Karakter end de tidligere, og dens Virkninger føltes over en stor Del af Fastlandet; navnlig i Frankrig var Forholdene meget trykkede.

DEN ALMINDELIGE KRISE 1857 brød først løs i Nordamerika, gik derfra til *England* og videre til Nordtyskland og Skandinavien; mere eller mindre berørte den ogsaa de fleste mellemeuropæiske Lande, Sydamerika og andre over-søiske Egne.

Mange Aarsager stødte sammen for at fremkalde den almindelige Over-spekulation, der gik forud. I *Europa* havde de politiske Uroligheder i 1848 fremkaldt stor Forstyrrelse og Skræk; men da dette var vel overstaaet, tog man saa meget kraftigere fat. Selve Omvæltningerne havde i mange Retninger givet nye Impulser, bortryddet Skranker, skabt Frihed og Ret til at røre sig. Hertil kom Aarhundredets vældige tekniske Fremskridt, som i stadig voksende Omfang gjorde sig gældende: Jærnbaner, Dampskibe, Telegrafer, nye Opfindelser paa alle Om-raader. Tilendbringelsen af Krimkrigen (1854—56) gav en ny Opmuntring. Høje Kornpriser 1855—56 blev efter Fredsslutningen og en god Høst fulgte af et skarpt Fald i 1857. Til alt dette kom som en særlig mægtig Faktor de store Guld-opdagelser i Kalifornien og Australien (S. 482—483), der sendte en Guldflod ind over *Europa* og *Amerika* med Efterspørgsel efter Varer, Fragtrum og Arbejds-kraft, fyldende Bankerne og fremkaldende almindelig Prisstigning.

I *Frankrig* efter Statskuppet satte Regeringen store Foretagender i Scene for at beskæftige Arbejderne og bortlede Folks Tanker fra Politik. Til Jærnbane-anlæg anvendtes i Tiaaret 1842—51 henved 1300 Mill. fr., men i Femaaret 1852—56 over 1600 Mill. fr. Til Ombygning af Paris medgik Hundreder af Millioner; ogsaa i udenlandske Foretagender anbragtes store franske Kapitaler. Børsspillet op-muntredes af den i 1852 stiftede Spekulationsbank Crédit mobilier (S. 726). Allige-vel kom Krisen ikke til at opræde med Heftighed i *Frankrig*, bl. a. fordi Rege-ringen allerede i Marts 1856 nægtede at give flere Koncessioner, hvilket i For-ening med stigende Diskonto bidrog til at hemme Spekulationen. — I *Tyskland* blev Crédit mobilier Genstand for vild Efterligning; der stiftedes en Mængde store Bankinstitutter og Kreditanstalter (bl. a. Bankerne i Darmstadt og Frankfurt, Kre-ditanstalten i Wien) under enorm Tilstrømning, Overtegning og Aktiesvindel. Ikke mindre kastede man sig over Jærnbaner, Floddampere, Bjærgværker, Fa-brikker, Assuranceselskaber, Varehandel. — I *England* var der stærkt Røre i Industri og Handel under særlig Tilskyndelse af Guldstrømmen, der meldte sig med en enorm Efterspørgsel efter Varer til Guldminerne og Skibsrum til Udvandrerne. Stor Svindel blev drevet i Varehandelen, navnlig af Eksporthuse. — Mest hidsende virkede dog Guldet i *Amerikas forenede Stater*, hvor en feberagtig Spekulation gik Haand i Haand med Korruption, Bedragerier og tøjlesløs Luksus. Der anlagdes kæmpe-

mæssige Jærnbaner, ofte i indbyrdes Konkurrence, nye Stæder skød op, der byggedes Skibe og Fabrikker, spekuleredes i Jord og i Varer, i Bomuld, Sukker, Kaffe, Tobak, Korn — alt i kolossal Maalestok og alt paa Kredit. Ligesom tidligere bidrog Bankerne i høj Grad til at skærpe Katastrofen, denne Gang dog mindre ved deres Seddeludstedelse end ved de store Indlaan paa Anfordring, som de ikke havde disponible Midler til at udbetale.

I August 1857 brød det løs i *Amerikas forenede Stater*. En Bank i Ohio falledede — dermed var Lavinen sat i Gang. New-York blev greben af Panik. Bankerne gjorde ondt værre ved nu at søge skyndsomt at inddrage deres Tilgodehavender og ved at indskrænke deres Udlaan. September igennem forværedes Tilstandene fra Dag til Dag; hele Unionen over styrtede Købmandshuse, Aktieselskaber og Banker mellem hverandre. I første Halvdel af Oktober naadede Forvirringen det højeste; al Omsætning var ophørt, al Tillid forsvunden; Værdien af de fleste Papirer og Varer var falden med Fjerdedelen, Halvdelen eller endnu mere; Diskontoen steg til 60—100%, og tilsidst var Pengene aldeles ikke til at opdrive. I New-York foranstaltede de forbitrede Købmænd et almindeligt *run* paa Bankerne, som alle nødsagedes til at standse; overhovedet standsede saa godt som alle Unionens 1400 Banker. Der opgives at være forefaldet over 5000 Fallitter i Staterne og Kanada. I December var Forholdene atter saa vidt bedrede, at de fleste Banker kunde genoptage deres Betalinger.

Begivenhederne i Nordamerika virkede atter paa *England*. I Begyndelsen troede man sig uden for Fare; men ind i Oktober begyndte Fallitter blandt de engelsk-amerikanske Huse, Diskontoen steg, og i første Halvdel af November var Krisen i Gang. Mest Forstyrrelse voldte Standsningen af flere store Banker navnlig i Skotland (Glasgow), hvor Bankerne hidtil var anset som Mønstre. Bank of England's Midler udtømtes hurtig, og for anden Gang maatte Bankakten suspenderes; Seddelgrænsen blev overskreden med 4 Mill. £ ved en Diskonto af 10%. En Mængde Varespekulanter falledede. I Fabrikdistrikterne var der megen Nød.

Fra England gik Krisen videre til Fastlandet. Holland, Belgien, Sydtyskland og Schweiz blev forholdsvis lidt berørte, og i Frankrig forløb Vanskelighederne mere snigende. Derimod forefaldt der i Preussen og Mellemtykland mange Fallitter, til Dels ogsaa i Østerrig. Men heftigst rystet blev *Hamborg*. Som Forbindelsesledet mellem oversøiske Pladser og England paa den ene Side og det nordlige og østlige Europa paa den anden Side var Hamborg Sædet for en kæmpe-mæssig Vekselomsætning og var efterhaanden bleven til en eneste stor Vekselfabrik. Store Blankokreditter til udenlandske Kunder gik jævnsides med indenbys Vekselrytteri, hvorved man rejste Penge til vovelige Spekulationer. Hertil kom Mangelen af et stort regulerende Bankinstitut, der i kritiske Øjeblikke kunde træde støttende til. Fallitter i London rev Huse i Hamborg med sig og bragte Krisen til Udbrud i November. Forvirringen, Skrækken, det fuldstændige Ophør af al Forretning var saadan, at Byen nogle Uger igennem syntes som en belejret og bestormet Stad.

Fra Hamborg meddelte Stødet sig hurtig til de skandinaviske Lande. Stærkest medtaget blev *Sverige*, hvor Vekselrytteriet med Hamborg var drevet i størst Omfang. I *Danmark* rantes navnlig dels Huse, der benyttede Blankokreditter i Hamborg, dels københavnske Firmaer, der arbejdede med Provinshuse og var i store Vekselengagementer med disse. Handelskrediten var i det hele overanspændt. Fra Slutningen af November begyndte Fallitterne, og i December blev Bestyrelsen almindelig, især efter Standsningen af det danske Hamborgerhus H. Pontoppidan & Co., der havde talrige Forbindelser hele Landet over. Med Regeringens Bistand blev der ydet dette Firma et Laan paa 1 Mill. Mk. Bco., for at det kunde genoptage sine Betalinger. Nationalbanken viste sig ude af Stand til at magte Forholdene; i København blev der oprettet en midlertidig Laanekasse for Kongeriget, som Regeringen forstrakte med £ 300 000 af Øresundsfonden. I Løbet af Vinteren bedredes Forholdene. Der forefaldt i København i hvert af Aarene 1857 og 1858 ca. 90 Fallitter, eller omtrent det dobbelte af det sædvanlige.

En KRISE I LONDON 1866 er bleven betegnet som en »Kredit-Panik«. Den 11. Maj standsede den store Diskontobank *Overend, Gurney & Co. Ltd.* med Passiva paa 15½ Mill. £. Det var et ældre, højt anset, for ikke længe siden til Aktieselskab omdannet Bankfirma med vidt forgrenede Forbindelser over hele England, der havde indladt sig paa ruinerende Spekulationer. Forskrækkelsen var saa

pludselig, at Alverden straks styrtede til Bank of England for at sikre sig Penge; om Morgenen havde Banken en Reserve af 5 $\frac{1}{4}$ Mill. £, om Aftenen kun det halve. Bankakten maatte for tredje Gang sættes ud af Kraft. Der fulgte en Del Fallitter (bl. a. den store Jærnbaneentreprenør Peto).

En KRISE I NEW-YORK SEPTEMBER 1869 (BLACK FRIDAY) forårsagedes ved voldsomme Svingninger i Papirpengenes Kurs som Følge af Børsmanøvrer, der sættes i Scene af den bekendte Jay Gould.

KRISEN 1873 begyndte i Wien og hjemsogte navnlig Østerrig-Ungarn, Tyskland og Nordamerika; i mindre Grad følte dens Virkninger ogsaa udenfor disse Lande.

Efterveerne af Krisen 1857 var blevet forholdsvis hurtigt forvundne, og det økonomiske Liv tog derefter et endnu mægtigere Opsving. Den fransk-engliske Handelstraktat 1860 indviede en Bevægelse i Retning af Frihandel, og de europæiske Landes udenlandske Omsætning mere end fordobledes i de femten Aar fra 1858 til 1873. Kommunikationsmidlernes Udvikling og alle tekniske Fremskridt fortsattes, Metalmængden vedblev at flyde rigelig nok til at bære høje Priser. Afslutningen af den nordamerikanske Borgerkrig (1865) opmuntrede Foretagelseslysten i Amerikas forenede Stater; i Østerrig havde Freden 1866, Forfatningsordningen 1867 og en stor Høst 1868 virket saa stimulerende, at der allerede i Efteraaret 1869 udbrod en mindre Krise. Efter Krigen med Frankrig 1870—71 tog ogsaa Tyskland fat. Krigen havde draget et Par Millioner Arbejdere bort fra deres Gerning, medens Forbruget af mange Ting var langt større end sædvanlig; efter Freden fulgte store Bestillinger for at fylde Hullerne, hvilket i Forening med Sejrsrusen hidsede Spekulationslysten. Hertil kom kolossale Finansoperationer; Frankrig udredede i Krigsombokninger 5 Milliarder Francs, som de tyske Stater bl. a. benyttede til at tilbagebetale deres Gæld, hvorved store Kapitaler blev ledige og søgte ny Anvendelse.

I *Østerrig-Ungarn*, hvor der kræves Koncession af Regeringen til Oprettelse af Aktieselskaber, blev der i Aarene 1867—73 givet Koncession paa 1005 nye Aktieselskaber med en nominal Kapital af 4000 Mill. Gylden (deriblandt 175 Banker med 1414 Mill. fl., 604 industrielle Foretagender med 1338 Mill., 104 Byggeselskaber med 768 Mill.). Den i Jærnbaner anlagte Kapital (Aktier og Obligationer) voksede fra 1050 Mill. fl. i 1866 til 2370 Mill. fl. i 1873. I særlig Grad kastede man sig over Spekulationer i Byggegrunde og Byggeforetagender, navnlig i Wien. »Selskaberne opkøbte til enorme Priser saa store Byggegrunde, at der vilde have været Plads nok for tre Gange saa mange Mennesker, som der fandtes i Wien.« Grundene betales gennemgaaende med det tidobbelte af, hvad der for faa Aar siden forgoeves blev forlangt. Raseriet for Børsspil havde grebet alle Samfundsklasser, fra Erkehertugen til Bybudget. Enorme Fortjenester gik i »Grundernes« Lommer. Med Jærnbaner drøves en Svindl, hvori Landets højeste Adelsnavne var implicerede. »Naar Dilettanterne tager fat, gør de det i Regelen endnu langt værre end de professionelle Svindlere« (Lasker); i 1871—72 anvendtes der til Jærnbaner 556 Mill. fl., hvoraf ca. 150 Mill. oplugtes af Omkostninger og Provisioner. Børsspillet i Wien antog et saadant Omfang, at der var Dage, da der blev omsat Papirer for $\frac{1}{2}$ Milliard Gylden. Alle en stor Kriases Symptomer var kendelige allerede et halvt Aar, før det brød løs; der var heller ikke faa, som forudsaa, hvad der vilde komme, og trak i Land i Tide. — I *Tyskland* naaede Svindelen ikke fuldt saa stort et Omfang som i Østerrig, men det gik dog livligt nok. For Preussen alene angives det, at medens der i Aarene 1790—1870 dannedes i alt ca. 300 Aktieselskaber, stiftedes der i 1871 ca. 260, i 1872 ca. 500 (med Kapital af over 1500 Mill. Mark) og i første Halvdel af 1873 endnu ca. 200 med 500 Mill. Marks Kapital. Ligesom ogsaa i Østerrig var der en Mani for at lave »Banker« under mange forskellige Navne og Former, hvilke næsten alle deltog i Spekulationen og til Dels var rene Gründerbanker, hvis Opgave kun var at sætte nye Foretagender i Scene; af »Byggebanker« fandtes der alene i Berlin 40, man lavede »Mæglerbanker« til at drive Mæglerforeretninger o. s. v. Ogsaa med Jærnbaner drøves der stor Svindl. — I *Amerikas forenede Stater* var det navnlig Jærnbanebyggeriet, der ophobede Stof til en Krise. Unionens samlede Jærnbane-net havde i 1864 en Udstrækning af ca. 34 000 eng. Mil, i 1872 af 63 000 Mil (senere er det vokset endnu langt mægtigere og var f. Eks. ved Udgangen af 1903 203 000 Mil). Den første Pacificbane fuldførtes 1869; store Linjer kastedes ind i nye uopdyrkede Egne. Selvfølgelig har disse Anlæg i Længden været til overordentlig Nytte for Landets Bebyggelse og Opdyrkning; men de blev for en stor Del sat svindlerisk i Værk, med ganske ubetydelige Aktiekapitaler, hvoraf tilmed ofte kun en Brøkdæl var indbetalt. medens Pengene i

øvrigt skaffedes til Veje ved Obligationer (*bonds*) til høj Rente, som Selskaberne gennem Aaringer vilde være ude af Stand til at udrede.

I *Østerrig*, hvor Forholdene var spændte til det yderste, klyngede man sig endnu en Stund til Haabet om den Fortjeneste, som Verdensudstillingen skulde bringe. Men til sidst kunde det ikke holdes gaende længere, og i Maj 1873 brød Krisen løs i Wien under den vildeste Skræk og Tumult (*der grosse Krach*). Store Underslæb og Bedragerier kom for Dagen; mange Selvmord forefaldt. Krisen, som i Begyndelsen kun ryddede op blandt Børsspekulanterne, smittede ogsaa den solide Industri og Handel, svæbde over hele *Østerrig-Ungarn* og fik i Eftersommeren ny Næring ved en daarlig Høst. En dog stærkt begrænset Statshjælp blev senere ydet til Fuldendelse af paabegyndte Jærnbaner og til Oprettelse af Laanekasser. Under Krisen blev Banklovens Forskrifter om Seddelgrænsen suspenderede, en omtvistet Forholdsregel, som Banken ogsaa kun i ringe Omfang benyttede sig af.

I September tog Krisen fat i *New-York*. Store Bankhuse, der havde engageret sig dybt i Jærnbanelaan, maatte standse. Ved første Stød kom Jærnbanelandselskaberne i Forlegenhed; der indtraadte et voldsomt Kursfald og nye store Fallitter. I *New-York* blev Panikken saa ustyrlig, at man holdt Fondsbørsen lukket fra 20.—30. Septbr., noget som aldrig før var sket. 83 Jærnbanelandselskaber standsede.

Skønt stærkt berørt af Begivenhederne i *Østerrig* havde *Tyskland* hidtil holdt sig. Men i Begyndelsen af Oktober standsede den største berlinske Spekulationsbank (*Quistorpsche Vereinsbank*), og dermed gik det løs. Der fulgte to Maaneders uafbrudte »Krachen« over hele *Tyskland* af Banker, Byggeselskaber, Jærnbaner og store Fabrikker. Krisen forløb dog roligere end i *Østerrig*; man havde faaet Varsel om at være sig, Pengevæsenet var i god Orden, og desuden havde Berlin allerede i længere Tid været Sædet for et stærkt Baisseparti.

Af andre Lande blev navnlig *Italien* stærkt medtaget. Om end svagere føltes Virkningerne i øvrigt i de fleste europæiske Lande, i *Ægypten*, i *Sydamerika*. Mest uberørt af det hele blev *Frankrig*, hvor man efter de friske Krigsulykker havde holdt sig borte fra al letsindig Spekulation.

Krisen 1873 efterfulgtes af en mere langvarig Svækkelsestilstand end Krisen 1857. Hertil bidrog en Række Aarsager, som ikke stod i Forbindelse med selve Krisen. De store *Montreformer* med Overgang til Brugen af Guld samt Ophævelse af Tvangskursen i *Frankrig* og *Nordamerika* bevirkede en forholdsvis Knæpud paa Guld, hvorved en almindelig Prisnedgang fremskyndedes og vedligeholdtes (S. 487, 493). Landbruget i en stor Del af *Europa* kom i en meget trykket Stilling som Følge af *Nordamerikas* voksende Konkurrence. I adskillige Industrier søgte man ved Masseproduktion at holde de daarlige Tider Stangen, hvad der yderligere forøgede Prisfaldet for mange Varer. Indtil Slutningen af 1870'erne vedblev der saaledes at herske en Tilstand af kronisk Nedtrykthed.

Med 1879 indtraadte en ny Opgang, først i *Nordamerika*, hvor man atter især kastede sig over Jærnbanebygning, derefter ogsaa i *Europa*. *Frankrig*, der ved Arbejde og Sparsommelighed havde forvundet de uhyre finansielle Tab fra Krigen 1870, og som med Held havde afholdt Verdensudstillingen i Paris 1878, fik igen Humør til at spekulere. Opgangsperioden blev imidlertid ikke af lang Varighed. Allerede i Begyndelsen af 1882 indtraadte der i *Frankrig* en skarp, om end ikke særlig dybtgribende Børskrise ved Faldet af Svindelbanken *Union générale* (stiftet og ledet af E. Bontoux). *Nordamerika* fik i 1884 en ny Jærnbanekrise, ledsaget af store Fallitter. Ogsaa i *Europa* var Forholdene meget trykkede, og f. Eks. her i *Danmark* indtraf der henimod Slutningen af 1885 en kritisk Periode med Fallitter af ikke ringe Omfang. Den almindelige Rentefod sank i Midten af 1880'erne meget lavt, og der foretoges enorme Konverteringer af alle Landes Statsgæld.

Fra 1886 viste der sig atter en Opgang, som dog for en Del standsedes ved stærke Tilbageslag. *Frankrig* hjem søgtes haardt ved *Panama-Selskabets* Standsning i Decbr. 1888, hvorved der medførtes et Tab af ca. 1½ Milliard Francs, som for den overvejende Del ramte franske Smaakapitalister. I Foraaret 1889 styrtede den store Kobberring sammen i Paris; ogsaa andre forvovne Spekulationer knækkede Halsen i Aarets Løb, saaledes Sukkerringen i *Magdeburg* og Bomuldringen i *Liverpool*. Alligevel var endnu i 1889 Forholdene paa Verdensmarkedet gennemgaende gunstige. Derimod bragte 1890 meget alvorlige finansielle Rystelser, udgaaende fra *Sydamerika*, hvor Tilstandene var undergravede ved Svindel og politiske Uroligheder, og i hvis Papirer der var blevet anbragt meget betydelige europæiske

Kapitaler navnlig efter Konverteringerne. Stødet kom fra Argentina, hvor bl. a. det store engelske Bankhus Baring Brothers & Co. var dybt engageret. I November kunde Firmaet ikke længer holde sig. Vel blev dets Fald og dermed en almindelig Katastrofe afværget ved, at Bank of England traadte i Spidsen for dets Understøttelse og Likvidation, men en Rystelse følte dog over Europa og Nordamerika.

KRISEN 1900 OG 1901 hjemsøgte i særlig Grad Tyskland, men ogsaa de andre Lande berørtes af den. Af de skandinaviske Lande gennemgik Norge en alvorlig Krise.

Den største Del af 1890'erne karakteriseredes de fleste Steder ved Stilstand i Forretningslivet, store Opsamlinger af Kapital i Bankerne, lave Varepriser og en ualmindelig lav Rentefod. Ikke alene var Bankernes Diskonto meget lav, men Kurserne paa Statsobligationer og lignende Papirer gik saa højt op, at Renten af dem blev minimal. Engelske $2\frac{3}{4}\%$ Consols havde f. Eks. i 1897 en Gennemsnitskurs af $112\frac{1}{2}$, og naaede endog en Tid en Kurs af $113\frac{7}{8}$. Henimod Aarhundredets Slutning indtraadte et kraftigt Omslag. For en Del bidrog Begivenheder udenfor det egentlige økonomiske Liv dertil: Krigene mellem Kina og Japan, mellem Spanien og Amerikas forenede Stater og navnlig Kampen mellem England og Boerstaterne lagde Beslag paa store Kapitaler, og særlig for Englands Vedkommende har den sidstnævnte Krig medvirket til at frembringe en varig Knapthed paa Kapitalmarkedet. Men hovedsagelig var det de almindelige økonomiske Aarsager, der gjorde sig gældende. Den lave Rentefod vakte Foretagelsesaanden og drog Kapitalen bort fra de sikre Anbringelser. Udenlandske — særlig øversøiske — Kapitalanbringelser havde efter Baringkrisen været i Miskredit, men begyndte nu atter at øve deres Tilløkkelse, og tyske, franske og belgiske Kapitalister støttede Foretagender bl. a. i Rusland og Afrika. I Europa var det navnlig den elektriske Industri, der lagde Beslag paa Kapital og Arbejde. Anvendelsen af Elektricitet til Sporveje, til Belysning og i industrielle Virksomheder tog et enormt Opsving. I Forbindelse hermed udvikledes Byernes Byggevirksomhed og Spekulationen i Byggegrunde. En Forbedring i Fragtsatserne, der til Dels forårsagedes af Krigstilstanden, stimulerede Skibsbygningen, og Dampskibsflaaderne fik i ganske kort Tid en Udvidelse, der overgik hvad der var bygget i en lang forudgaaende Aarække. Under disse Forhold steg Priserne paa Industriens og Byggevirksomhedens Raamaterialer saavel som Arbejdslønnen.

I Tyskland, hvor navnlig Bankkreditten benyttedes stærkt, foretog Bankerne store Udvidelser af deres Aktiekapitaler, og flere af dem anbragte enorme Beløb i industrielle Selskaber. Da Tilbageslaget fra den overspændte Produktion og Spekulation indtraadte, gik det ud over de Banker, der havde vovet sig for langt frem. I Begyndelsen syntes Katastrofen særlig at skulle ramme Hypotekbankerne, der havde støttet Ejendomsspekulationen. Allerede i Slutningen af 1900 kom *Preussische Hypotek-Aktienbank* i Forlegenhed, og den samme Skæbne ramte senere andre Hypotekbanker, bl. a. *Deutsche Grundschuldbank*, *Pommersche Hypotek-Aktienbank* og *Mecklenburg-Strelitzsche Hypotekbank*. Det viste sig imidlertid snart, at ogsaa flere af de egentlige Effektbanker stod for Fald. Henimod Midten af 1901 standsede *Kreditanstalt für Industrie und Handel* i Dresden, og kort efter — 26. Juni — indtraadte Hovedkatastrofen ved *Leipziger Banks* Fallit. Kreditanstalten havde anbragt store Summer i et Elektricitetsselskab, medens Leipzigerbanken (hvis egen Aktiekapital kun var 20 Millioner Mark) havde fastgjort ikke mindre end 85 Millioner Mark i et enkelt Selskab *Aktiengesellschaft für Trebertröcknung* i Cassel, hvis hele Virksomhed viste sig at være af ganske svindelagtig Natur.

I de fleste andre større Lande gav Forholdene sig ikke Udslag i saa store Katastrofer som i Tyskland, skønt der ogsaa indtraadte Rystelser. I Amerikas forenede Stater, hvor de store Trustdannelser mere og mere kom til at faa en Hovedindflydelse paa det økonomiske Livs Fysiognomi, indtraf en Bankkrise i 1902.

I Norge — hvor Krisen begyndte en Del tidligere end i Tyskland — havde Spekulationen taget et stort Opsving, og navnlig havde man kastet sig stærkt over Stiftelse af Aktieselskaber og Spekulation i Byggegrunde, hvis Pris dreves op til en urimelig Højde for bagefter at falde voldsomt. Bankerne, navnlig de nystiftede, havde støttet disse Transaktioner over Evne, og dette førte til Standsning af et Par større Pengeinstitutter, *Diskontobanken* og den norske *Industri- og Vekselbank*, medens *Christiania Handelsbank* rantes saa stærkt, at den efter nogle Aars Forløb maatte standse (1904).

Krisen ved Aarhundredskiftet optraadte alt i alt med mindre Voldsomhed end de store Kriser i 1857 og 1873. De Aar, der fulgte nærmest efter Kriseaarene, har atter haft en roligere Karakter; men det er selvfølgelig endnu for tidligt at søge at danne sig et almindeligt Overblik over Udviklingen.

Forskellige Handelen vedrørende Forhold.

1ste Afdeling. Toldlovgivningen.

I flere — og meget væsentlige — Henseender er Ordningen af Toldforholdene en Ting, der ikke fortrinsvis vedkommer Handelen eller de Handlende som saadanne. I Egenskab af Indtægtskilde for Staten vedrører Tolden alle Samfundsklasser, og de finansielle Toldsatsers Fastsættelse er ikke noget Handelsspørgsmaal men et Spørgsmaal om Skattebyrdens retfærdige og hensigtsmæssige Fordeling. Heller ikke Beskyttelsestolden falder i nogen særlig Grad ind under Handelssynspunkter, men er et almindeligt økonomisk Samfundsanliggende.

Derimod berører Tolden — og Toldlovgivningen som Helhed — i ganske særlig Grad de Handlende, for saa vidt som det i Regelen er dem, der paa første Haand har at udrede Toldafgifterne, og det altsaa ogsaa væsentlig er dem, der faar med Toldmyndighederne at gøre. Staten opkræver Afgifterne hos Købmændene, og det bliver disses Sag at sørge for gennem Varernes Pris atter at faa dem ind fra Konsumenterne (jfr. S. 188—189).

For Handelen er Tolden saaledes en Omkostning, der ligesom andre Omkostninger er bestemt til at skulle dækkes af Forbrugerne, men en Omkostning, der medfører mange Bryderier og undertiden betydelige Tab. Toldordningerne indeholder ofte Urimeligheder og strenge Bestemmelser, ved hvilke de Handlende vil finde sig prisgivne overfor mistænksomme Myndigheder; men selv om Toldvæsenet er ordnet nok saa liberalt, er der dog altid en Række Formaliteter at iagttage, hvis Overtrædelse drager Bøder efter sig, maaske endog Konfiskation. Toldbehandlingen medfører Tidsspilde, Besvær, Udgifter, hyppig ogsaa Spild og Tab ved Varernes Ud- og Indpakning. Uklarheder i selve Toldlovene kan ofte bevirke Usikkerhed og Ulighed i Behandlingen, ligesom Forandringer i Toldsatserne kan bringe Tab paa indkøbte eller allerede fortoldede Varer. At skulle staa i Forskud med Toldens Beløb kan dernæst være en meget betydelig Byrde og giver de rige Handelshuse et ubilligt Overtag. Endvidere vil Toldafgifterne ganske særlig kunne lægge Hindringer i Vejen for Mellemandelen.

Handelens Tarv kræver derfor, at der træffes Foranstaltninger, dels for at det ikke skal være nødvendigt at staa i Forskud med Tolden, dels for at Transithandelen ikke skal være besværet. Saadanne Foranstaltninger er *Transitoplæg, Frilager, Fridok, Frihavn, Kreditoplæg* (jfr. S. 588). Fremdeles bliver

der ofte tilstaaet hel eller delvis *Tilbagebetaling* af den erlagte Indførselstold, naar Varerne eller Fabrikata deraf atter udføres (*Udførselsgodtgørelse*, Eng. *drawback*). Baade Kreditoplag og Tilbagebetaling medfører dog i forskellige Henseender Risiko for Statskassen og bliver i de fleste Lande kun indrømmet i begrænset Omfang eller maaske slet ikke; den fuldstændigste Forening af Hensynet saavel til Statskassens Sikkerhed som til de Handlendes fri og uhindrede Disposition over Varerne opnaas ved Fridokker og Frihavne.

I de fleste Lande — saaledes ogsaa i Danmark — findes nu til Dags kun *Indførselstold*. Derimod har man i Europa næsten overalt afskaffet *Udførselstold*. Indførselstolden er væsentlig bestemt til at være en Skat paa Forbruget, medens Udførselstolden efter sin Karakter i Regelen nærmest bliver en Skat paa Produktionen og derfor let vil komme til at virke som et Tryk paa Erhvervslivet; i øvrigt er Udførselstold ogsaa ofte bleven benyttet i Beskyttelsesøjemed for at skaffe den indenlandske Industri billigere Raastoffer, og i den nyeste Tid er den i England (Kultolden) anvendt som finansielt Hjælpe middel. Man har ligeledes nu i Almindelighed ophævet *Transittolden*, der tidligere ofte lagde Omsætningen store Hindringer i Vejen.

For Købmanden, der driver Importforretning, er det nødvendigt at være nøje inde i sin Toldtarif for de Varers Vedkommende, som han giver sig af med. En ringe Forandring i Varens Beskaffenhed kan ofte bringe den ind under enten en højere eller en lavere Position og derved i væsentlig Grad paavirke dens Pris; ogsaa Emballagen er ofte et Moment af stor Betydning for Afgiftens Størrelse. Ligeledes maa Købmanden, der har med toldpligtige Varer at gøre, være nøje kendt med den toldmæssige Forretningsgang og med Reglerne for Transit- og Kreditoplag.

For Eksportøren er det — i alt Fald til en vis Grad — nødvendigt at kende de *udenlandske Toldforhold* i de Lande og for de Artikler, som han handler med. Fremstillingen i nærværende Værk maa dog indskrænke sig til at omhandle den danske Toldlovgivning. Det vilde føre for vidt at komme ind paa udenlandske Toldforhold, saa meget mere som Toldlovgivningerne ofte forandres med korte Mellemrum. Besværligheden ved at holde sig underrettet om disse hyppige Forandringer har medført, at der under 5. Juli 1890 i Brüssel er blevet afsluttet en Konvention mellem de fleste europæiske og amerikanske Stater m. fl. om Dannelsen af en *international Union til Udgivelse af Toldtariffer*. Unionen har for fælles Regning oprettet et internationalt Bureau i Brüssel, der besørger Offentliggørelsen af Tariffer m. m. i et særligt Organ (*Bulletin international des douanes*).

I økonomisk nær Sammenhæng med Tolden staar de *indenlandske Produktionsafgifter* (*Acciser*), der lægges paa Frembringelsen af visse Varer i Landet selv, saaledes navnlig paa Sukker, Brændevin, Øl eller Malt, Tobak, Salt m. m. Hensigten med disse Afgifter er ligesom med Indførselstolden, at de skal være Forbrugsafgifter, og hvis ikke Virksomhederne skal hindres i at kunne konkurrere i det udenlandske Marked, maa den erlagte Afgift tilbagebetales, naar Produkterne udføres. De her i Landet bestaaende Afgifter af denne Art vil blive omtalte nedenfor. — Om Afgiften af *fremmede Handelsrejsende*, der ligesom de indenlandske Produktionsafgifter opkræves gennem Toldvæsenet, se S. 298. *Konsulatafgiften*, der bl. a. fremkom som Erstatning for de efterhaanden ophævede gamle Skibsafgifter, vil blive omtalt under nærværende Afsnits 5te Afdeling.

Den nedenstaaende Fremstilling omfatter følgende Afsnit: 1) De Toldvæsenet vedrørende Love samt Toldvæsenets Administration; 2) de alminde-

lige Hovedbestemmelser angaaende Indførselstolden m. m.; 3) Transit- og Kreditoplag; 4) Frilager, Fridok, Frihavn; 5) Toldgodtgørelser; 6) Toldklarer-
ring; 7) Straffebestemmelser; 8) Hovedtrækkene af den nugældende Toldtarif;
9) Toldordningen i de danske Bilande og Kolonier; 10) de indenlandske Pro-
duktionsafgifter (Skat paa Roesukker, Brændevin, Øl, Spillekort).

1. Lovgivning og Administration.

LOVE. Hovedloven med Hensyn til *Toldordningen* er endnu fremdeles *Frd. 1. Februar 1797 om Tolden og Købstad-Konsumtionen*. Alt hvad der i denne Forordning angaar Konsumtionen, Formalings- og Brændevinsbrændingsafgifterne, Indførselstariffen, Udførsels- og Transitstolden, Skibsafgifterne m. m., er hævet ved senere Lovbestemmelser. Derimod gælder Forordningen endnu paa væsentlige Punkter, navnlig for saa vidt angaar Bestemmelserne om Transit- og Kreditoplag, Straffebestemmelserne, Forskrifterne om hvad der skal iagttages ved Skibes Ind- og Udklarering, Losning og Ladning, ved Varers Indførsel, Udførsel og Klarering o. s. fr.

Til Forordningen slutter sig en Række senere, mindre omfattende Bestemmelser, f. Eks. Plakaterne af 31. Marts 1802, 25. Juni 1818, 9. Juli 1821 o. fl.

Hovedloven med Hensyn til *Toldafgifterne* er *Lov 4. Juli 1863 om Told- og Skibsafgifterne*. Denne Lov omhandler: I. *Indførselstold*. a) Tariffen og Reglerne for dens Anvendelse, §§ 1—12. b) Undtagelser, §§ 13—19. c) Kredit, §§ 20—24. d) Tilbagebetaling, §§ 25—30. e) Tara, §§ 31—41. II. *Udførselstold*. § 42. III. *Transitstold*, §§ 43—47. IV. *Pakhusleje*, §§ 48—50. V. *Skibsafgift*, §§ 51—57. VI. *Almindelige Bestemmelser*, §§ 58—63.

De Forandringer i Toldafgifterne, som har fundet Sted siden Vedtagelsen af L. 4. Juli 1863, er følgende: 1) *Lov 5. Aug. 1864* (afløsende foreløbig Lov 19. Febr. s. A.) »om en *Krigsskat* paa Brænderidriften og Vareindførselen« indførte en Tillægstold paa visse Varer; 2) *Lov 11. Marts 1865* ophævede *Transitstolden* (Udførselstolden var allerede hævet ved Loven af 1863); 3) *to Love af 1. April 1891* har ændret Toldsatserne, den ene for Øl, Mjød og Maltekstrakt, den anden for Sukker, Mallas og Sirup, Chokolade og Stenolie; 4) *Lov 24. Novbr. 1893* nedsatte Tolden for Korkpropper; 5) *Lov 26. Marts 1896* ændrede Toldsatserne for Stenkul, Koks og Cinders og 6) *Lov 26. Febr. 1898* gjorde Is toldfri.

Andre Ændringer i L. 4. Juli 1863 er foretagne ved L. 23. Decbr. 1864 (jfr. Dekl. 19. Jan. 1865), der ophævede Tillægstolden og Tillægsskibsafgiften paa Salt, som indførtes i svenske Skibe; L. af s. D. om Ophævelsen af de Bestemmelser, der særlig angik de afstaaede Hertugdømmer; samt endelig Lov 31. Marts 1891, hvorved den ved to tidligere Love allerede begrænsede *Skibsafgift* ganske ophævedes fra den Dag, Københavns Frihavn aabnedes for Driift (o: 9. Novbr. 1894).

ADMINISTRATION. Toldvæsenet sorterer under *Generaltolddirektoratet*, hvis Chef er *Generaldirektøren for Skattevæsenet*, der er ansvarlig for Finansministeren. Generaltolddirektoratet udfærdiger under sit Navn alle de fra det udgaaende Meddelelser, og »til Generaltolddirektoratet« stiles alle Faget vedkommende Breve. Til Finansministeren stiles dog Andragender om Forandringer i, Ophævelse af eller Tillæg til de gældende Love og Tariffer, ligesom ogsaa Besværinger over de af Generaltolddirektoratet truffne Foranstaltninger eller afgivne Resolutioner.

Toldstederne er underlagte 3 *Overtoldinspektører*, nemlig et for København med tilhørende Kystdistrikter, et for Østifterne (i København) og et for Nørrejylland (i Aarhus). Overtoldinspektørerne har Afgørelsen af forskellige Sager og fører som Mellemlid mellem Generaltolddirektoratet og Toldstederne Overtilsyn med disse.

De større *Toldsteder* forestaas af en Toldinspektør, de mindre af en Toldforvalter. Københavns Toldsted forestaas af Overtoldinspektøren. — Toldopsynsforretningerne og Varebehandlingen besørjes af Toldinspektører, Toldforvaltere og Toldkontrolører med Toldassistenter til Medhjælp ved det umiddelbare Eftersyn. — Kasse- og Regnskabsvæsenet varetages ved de større Toldsteder af en særlig Toldkasserer (i København tillige Kreditoplagskasserer og Oppebørselskontrolører), ved de mindre Toldsteder af Toldforvalteren eller en Oppebørselskontrolør. Ved Københavns Toldsted er der ansat en særlig Pakhusforvalter.

Kontrollen med Bryggerierne og Ølbeskatningen er underlagt en Inspektør og 5 Kontrolører; Afgifterne indbetales i Toldkassen, i København til Brænderikontoret, hvorunder ogsaa Kortstemplingen sorterer. — Skibsmaalingforretnin-

gerne henhører under Toldbestyrelsen, medens den øverste Ledelse af Registreringsforretningerne i civilretlig Henseende er underlagt Justitsministeriet; Bureauet forestaas af en Chef, under hvem er ansat Skibsmaaler og Registratorer.

Kasse- og Regnskabsvæsenet samt Toldregnskabernes Revision henhører under Finansministeriets 2. Revisionsdepartement.

Undergivet Toldvæsenets kontrolerende Tilsyn og Mødvirkning er endvidere bl. a.: Mønstring af Skibsmandskab, Gennemførelse af Foranstaltninger mod Indbringelse til Landet af smitsomme Sygdomme, Udførselskontrol med Smør, Kød m. v. og Havneintraders og Konsulatafgiftens Opkrævning.

2. Almindelige Bestemmelser.

HOVEDREGLER FOR TOLDANSÆTTELSEN (L. 1863 §§ 1—12, 58—59). Alle Varer, som indføres i Toldterritoriet til Forbliven, betaler Told, for saa vidt de ikke er udtrykkelig anførte i Tariffen som toldfri. Skibe, Baade og Fartøjer, som herboende danske Undersaatter erhverver fra udenlandsk eller toldfrit Sted, betaler ligeledes Told. For alt, hvad der indføres her i Landet, er altsaa *Toldpligt den almindelige Regel, Toldfrihed Undtagelsen*; Varer, der ikke findes anførte i Tariffen, er toldpligtige under Betegnelse af »Ubenævnte Varer« med 10 % af Værdien.

I Modsætning til tidligere Toldtariffer, der saa vidt mulig opregnede samtlige Varer i alfabetisk Orden, er den nugældende Tarif mere *generaliseret*. De beslægtede Varer er samlede i 111 *Hovedgrupper* (foruden 7, der kun henviser til andre Grupper), hvilke er opførte i alfabetisk Orden. Hver Gruppe indbefatter en eller flere *Positioner*, som betegnes ved fortløbende Nummere, og hvis Antal er 271. Alle Varer, der henhører under samme Position, fortoldes (bortset fra de enkelte Ændringer, som de foran omtalte senere Love har medført) efter samme Sats. Der er i alt 210 toldpligtige og 61 toldfri Positioner, samt Is (Lov 26. Febr. 1898). Til Vejledning ved Tariffens Anvendelse har Generaltolddirektoratet (under 23. Marts 1864) udgivet en »Alfabetisk Varefortegnelse«, hvori bl. a. de enkelte Varers Tarifposition og Toldsats findes opførte. — Om de vigtigste Varegrupperes finansielle Betydning se S. 193.

Toldsatserne er — med Undtagelse af de Sats'er, der indeholdes i de foran berørte senere Love — endnu stadig ansatte i *Rigsmønt* (Rdl. og Skill.), og alle Afgiftsberegninger (Told, Krigsskat, Pakhusleje) sker i Rigsmønt, saaledes at den ved hver Klarering udkommende Hovedsum omregnes i Kronemønt.

Tolden ansættes hovedsagelig efter Varernes *Vægt*, i Almindelighed *Nettovægt* (jfr. Tara). Efter *Bruttovægt* behandles kun: Blæk, Blank- og Bogtrykker-svæarte, Øl, Mjød, Maltekstrakt; Eddike paa andre Beholdere end Flasker; Østers; tørret, saltet, krydret Fisk; Krudt og lignende eksploderende Stoffer.

Efter *Maal* behandles: Vin, Spiritus og Eddike paa Flasker, samt Spiritus ogsaa paa andre Beholdere (Potte- og Viertelmaal); Æbler og Pærer (Tøndemaal eller Kommercelæst); Stenkul (Vægt eller Tøndemaal); Tjære (Tøndemaal); Møllesten (Kubikfod); Tømmer og Træ (Kubikfod eller Kommercelæst).

Efter *Stykketal* behandles: Paraplyer og Parasoller; Hatte og Huer af italiensk Straa, flækket andet Straa, Silke, Voksdug m. m.; Spillekort, Slibesten og mindre Kværnsten; Lommeure; Vogne til Sporveje og til at fremføre med Hestekraft.

Efter *Værdi* behandles: Klaviaturinstrumenter (10 %); Skibe, Baade og Fartøjer (2 eller 3 %); »Ubenævnte Varer« jfr. ndfr. (10 %).

Spiritus paa Fustager maales med Rudestokken; ved Fustager af usædvanlig Form kan Maalet ansættes efter Fakturaen. Styrken regnes efter Spendrups Alkoholometer. — Stenkul, Æbler og Pærer maales med Top (S. 457). — Vejning, Maa-ling og anden Undersøgelse af Varernes Mængde foretages af Toldopsynet, men Arbejdskraften bekostes af Klarereren. (Paa Københavns Toldbod besørges alt Arbejde ved Varerne af Toldbodens Arbejdsstyrke efter fast Takst). Tøndemaalet af tørre Varer (Stenkul) kan Toldvæsenet forlange optaget ved autoriserede Maalere eller, hvor saadanne ikke er ansatte, ved andre paalidelige Mænd.

Værdien ansættes af Toldopsynet efter Prisen i Landet for den paagældende Vare i Partier med Fradrag af Tolden. Er Klarereren villig til at fremlægge Faktura, og der ikke haves Mistanke om Proformaværk, kan Værdien, under Tillæg af Fragt og Assurance, ansættes herefter. I modsat Fald kan Værdien eventuelt ansættes efter Varens Detailpris paa Stedet, og hvis denne ikke kendes, efter Toldvæsenets bedste Skøn. — Strandede toldpligtige Varer, der sælges ved offentlig Auktion efter at være ilandbjærgede, ansættes til Auktionsprisen med Tillæg af Salær

o. s. v., dog med Fradrag af Toldens Beløb ($\frac{1}{11}$), hvis de sælges som fortoldede. — Ved Fortoldning af Skibe og Fartøjer kan Købebrev, Skøde eller andet Adkomst-dokument fordres fremlagt, og Værdien kan ansættes derefter. Har Køberen intet Dokument, eller er ingen Købesum nævnt deri, afholdes Taksationsforretning paa hans Bekostning. Toldvæsenet kan ogsaa fordre Taksationsforretning afholdt, naar det finder, at den opførte Købesum ikke svarer til den virkelige Værdi, men Toldkassen bærer da Omkostningerne herved, med mindre der foreligger Proforma-værk eller anden Svig.

Under »*Ubenevnte Varer*« henføres saadanne, som ikke kan henføres — eller om hvilke det er tvivlsomt, hvorvidt de kan henføres — under nogen anden Tariff-position. Endvidere, naar den klarerende ønsker det: 1) Agerdyrkningsredskaber væsentlig bestaaende af Træ; 2) sammensatte Værker eller Dele af Værker til Gas-, Telegraf-, Vandledningsanlæg o. desl.; 3) Maskiner af hvilket som helst Materiale; 4) strandede Varer, Skibsredskaber og Vragstykker fra her strandede Skibe, naar disse Genstande ikke kan anses som gode Handelsvarer.

Sammenblandede og sammensatte Varer. Flydende Varer eller desl., der er sammenblandede af forskelligt beskattede Varer, ansættes, naar Blandingen ikke henhører under en af Tariffens Satser, efter den højest beskattede Vare i Blandingen; f. Eks. en Blanding af toldpligtig Asfalt og toldfri Jærnfilsaaner fortoldes som Asfalt. Samme Regel følges ved Manufakturvarer af forskellige Stoffer; f. Eks. Bomuldsstof med iblandet Uld behandles som Uld, en Vare sammensat af Silke og Uld som Silke. — Klædningsstykker ansættes efter Ydertøjets Hovedstof. — Ved alle andre Varesammensætninger, der ikke er udtrykkelig tariferede, ansættes Tolden efter den Bestanddel, der skønnes at give Varen dens Karakter, selv om den efter Kvantitet ikke er Hovedbestanddelen. F. Eks. fortoldes en Jærnhammer, en Spade eller en Jærnrive med Træskaft efter Metallet, ikke efter Træet, en Uldkorte med Jærntænder som Jærn, med Messingtænder som Messing o. s. v. Ved Fortoldning af Maskiner efter Vægt vil man dog i Almindelighed anse Hovedbestanddelen som det karaktergivende.

Meningforskel om en Vares Tarifiering afgøres af det stedlige Overopsyn, og Varen henføres i Tvivlstilfælde til den højeste af de paagældende Toldsatser. Er Klareren ikke tilfreds med Toldansættelsen, kan han forlange Prøve af Varen toldforseglet og indsende Besværing til Generaltolddirektoratet.

UNDTAGELSER FRA TARIFFEN (L. 1863 §§ 13—19). *Forhøjelsestold* (50 %, Tillæg til den almindelige Told) erlægges af Varer — herunder ikke Skibe, Baade og Fartøjer — der fra Steder i Europa indføres i upriviligerede Staters Skibe af mindst 10 Reg. Tons Drægtighed.

Toldpligtige Varer indgaar i visse Tilfælde *toldfrit*, nemlig:

a. Alle Varer — herunder ikke Skibe, Baade og Fartøjer — der bevislig er tilvirkede paa Færøerne, Island eller i Grønland, naar de indføres direkte (betingsløst ogsaa naar de indføres hertil over fremmed Havn);

b. Udbyttet af danske Skibes Robbe- eller Hvalfiskefangst i aaben Sø;

c. Skibsredskaber og Skibsinventarigenstande, som Skibe medfører til Brug ombord; Proviant, Stenkul og andre Skibsfornødenheder, der fortæres eller bruges ombord under Skibets Ophold paa Ankomststedet eller til Rejsens Ende i indenlandsk Havn; strandet Skibsproviant, som de strandede Skibsfolk beholder til Fortæring selv;

d. Brugt Rejsegods til den rejsendes eget Brug; brugt Flyttegods, der indføres for deres Regning og til Brug for dem, som allerede har afbenyttet det.

e. Toldfrihed under fornøden Kontrol kan Toldbestyrelsen endvidere indrømme for: Kunstværker; Oldsager, etnografiske Genstande og desl. til offentlige og private videnskabelige Samlinger; det først indførte Eksemplar af nye almennyttige Maskiner (hvilket dog nu ikke mere bevilges); kemiske og andre Genstande, der skal benyttes som Gødningsmiddel samt Salt til Anvendelse i Agerbrugets og Kvægavlens Interesse; Salt til Sodafabrikation (L. 12. April 1878); brugte Sager, der indføres som Gaver eller Arv til trængende; indenlandske eller fremmede tidligere toldberigtigede Varer, der har passeret fremmed Sted eller føres tilbage fra Udlandet af Mangel paa Afsetning o. s. v.; Markedsvarer og Varer til Udstilling, Forevisning eller Afbenyttelse, saasom Teater- eller Beridereflekter, der skal gendføres; Sager til Reparation, Vask o. desl. her eller i Udlandet; Pakningsgenstande, der skal gendføres som Emballage om ifyldte Varer; Varer, som forgaar ved ulykkelig Hændelse i Toldvæsenets Værg, under dets Tilsyn eller Toldlukke. Hvor Toldfriheden er betinget af Gendførsel, fordres Tolden som Regel deponeret ved Indførselen.

f. Fremmede Staters Gesandter har betinget Toldfrihed for, hvad de indfører til egen Forsyning.

TARA (L. 1863 §§ 31—41) er det Afdrag, der ved Fortoldningen gives i Vægten for Emballage eller Beholdere. Tolden beregnes efter Nettovægt, med mindre Tariffen udtrykkelig foreskriver Bruttovægt. I sidste Fald medregnes dog kun den Emballage eller de Beholdere, som umiddelbart omslutter Varerne (ogsaa hvor Emballagen eller Beholderen er af saadan Beskaffenhed, at den efter Reglerne for Nettfortoldning alligevel skulde medregnes i Vægten), medens der gives Tara for ydre Emballage. — Ved Nettovægt forstaaes i Almindelighed selve Varens Vægt uden nogen Pakning. Dog medregnes til Nettovægten f. Eks. Glasflasker, Glas eller Krukker (med mindre der udtrykkelig i Tariffen er anordnet Tara herfor); enkelt Omsvøb af Papir, Blære, Gummistof, Tinfolie o. lign. umiddelbart om de enkelte Varestykker; Lærredsposer og desl. om Klæde og lignende Varer; Omsvøb af Halm om Glasvarer (herunder ikke den løse Halm); Omsvøb og Beholdere, der i Detailhandelen almindelig sælges med selve Varen; Indlæg i Alenvarer, Garnruller o. lign.

Taraen bliver i nogle Tilfælde udfunden ved *Beregning*, idet den ansættes til en vis Procent af Bruttovægten, i andre Tilfælde ved virkelig *Undersøgelse*. For adskillige Varer i visse Pakninger er den procentvise Tara anført i selve Tariffen; fremkommer Varen i anden Pakning, eller indeholder Tariffen ingen Tarabestemmelse, kan Taraen beregnes efter en nærmere angiven Skala, som tager Hensyn til Emballagens Beskaffenhed (Toldl. § 35). Hvor der i Tariffen udtrykkelig er sagt »efter Undersøgelse«, eller naar forskellige Slags Varer er sammenpakkede, maa Taraen ikke beregnes, men Nettovægten skal udfindes ved virkelig Undersøgelse; almindeligere Regler kan dog eventuelt gives af Overtoldbestyrelsen. Den klarerende har Ret til at forlange virkelig Undersøgelse i Stedet for Taraberegning; Toldvæsenet har samme Ret, naar Varernes Undersøgelse gør det nødvendigt at aftage Pakningen, eller denne anses for usædvanlig.

For dobbelt eller flerdobbelt Pakning beregnes kun enkelt Tara, med mindre der (i Tariffen eller i § 35) er fastsat en særlig Tara for dobbelt Pakning; men den klarerende kan forinden Vejningen aftage den ydre Pakning. For Pakningsgenstande som Tovomsnøring, Bast, Papir, Voksdug, Halm, Mos, Tang o. desl. gives ingen Tara; men den klarerende kan aftage dem, saafremt de ikke skal regnes med i Nettovægten (se ovfr.).

For ikke fyldte Fustager med flydende Indhold forhøjes den anordnede Tara med 100%, naar Fustagen kun er halv fuld eller derunder, ellers med 50%, dog saaledes, at der mindst maa mangle $\frac{1}{4}$.

For Fugtighed, Snavs, Bedærvelse eller Beskadigelse tilstaaes intet Fradrag i Vægten; men beskadigede Varer kan udsondres forinden Vejningen imod at bortkastes eller tilintetgøres, og Varer, som er blevne vaade, kan under fornøden Kontrol tillades tørrede forinden Vejningen.

Tarabestemmelserne gælder ogsaa ved Varers Tilførsel til Kreditoplag, derimod ved Udførsel fra Kreditoplag eller mod Toldgodtgørelse kun betingelsesvis.

PAKHUSLEJE (L. 1863 §§ 48—50). Den Afgift, der er at betale for Varers Lagring i Toldbodens Pakhuse eller paa dens Plads, udgør pr. Kalendermaaned: a) for Varer, der behandles efter Vægt, 1 β , 3 β eller 6 β pr. 100 $\mathcal{R}$ Br. efter Toldens Størrelse; b) for andre toldpligtige Varer er den ansat i Forhold til deres Maal, Stykketal eller Værdi; c) for de fleste toldfri Varer 3 β pr. 100 $\mathcal{R}$ Br.

I de første 8 Dage (Oplæggelses- og Afgangsdagen medregnede) henligger Varen frit; men paa den 9. Dag beregnes for en halv og paa den 16. Dag for en hel Maaned. Ved søvarts indgaaede Varer regnes i Almindelighed Skibets Angivelsesdag som Oplæggelsesdagen, selv om Varerne ikke losses eller oplægges paa samme Dag.

Lejen erlægges, naar Varerne udtages af Pakhuset eller bortføres fra Toldboden. Henligger Varerne efter Udløbet af det næste Kalenderaar efter det, hvori de er oplagte, maa Lejen for den forløbne Tid indbetales og derefter fremdøles ved Udløbet af hvert Kalenderaar. Betales Lejen ikke, bliver Varerne, efter forudgaaende Paamindelse eller Bekendtgørelse, bortsolgte ved offentlig Auktion. Hvad der bliver tilovers, efter at Afgifter og Omkostninger er dækkede, tilfalder Toldkassen, saafremt Ejeren ikke inden 3 Aar efter Salget melder sig og godtgør sin Ejendomsret.

3. Transit- og Kreditoplag.

Transit- og Kreditoplag er gamle Institutioner her i Landet. Allerede Pl. 4. Juli 1726 indrømmede København en Oplagsret for grove Varer under Vilkaar og Former, der svarede til Kreditoplag. Ved senere Forordninger indskrænkedes dog denne Ret betydelig, indtil Frd. 31. Maj 1793 genindførte Kreditoplaget i højt udviklet Form og udstrakte det til alle Rigets Søstæder; i denne Skikkelse optoges det uforandret i Toldforordn. af 1797. Ved Frd. 29. Febr. 1732 indførtes Transitoplag i København med Lagringsfrist i højest 2 Maaneder, hvilken Frist ved Frd. 17. Maj 1762 udvidedes til 1 Aar, hvorefter Frd. 1797 gav alle Købstæder Transitoplagsret. Den ved *Toldforordningen af 1797* gennemførte Ordning af begge Slags Oplag var i det hele saa fyldestgørende og saa frisindet, at der siden da har været faa Forbedringer at tilføje. Kreditoplagsretten er endog tværtimod bleven noget indskrænket og omfatter ikke nu, saaledes som den Gang, næsten alle Tariffens Varer.

Formaalet med Transit- og Kreditoplag er dels at fremme Transithandelen, dels at fritage de Handlende for at staa i Forskud med Tolden paa Varer, som de endnu ikke har afsat (jfr. Udtalelserne i Frd. 1797 § 55). Det er utvivlsomt, at den heldige Ordning, som saa tidlig blev gennemført paa dette Omraade, har bidraget mægtig til at støtte den danske Handel, først under den store Handelsperiode i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, derefter gennem vanskelige Tider og under helt forandrede Forhold. Det er i Særdeleshed Kreditoplaget, der har været af overordentlig Nytte, gennemført, som det er blevet hos os allerede for over hundrede Aar siden, i en Udstrækning, der ikke tilnærmelsesvis kendes i noget andet Lands Toldlovgivning. Kreditoplagets Betydning for hele vort Handelsliv vil forstaaes, naar det oplyses, at i København godt Halvdelen af den aarlige Toldindtægt (eller ca. 13 Mill. Kr.) indkommer gennem Kreditoplaget, at Statskassens løbende Tilgodehavende paa Kreditoplagsvarer her udgør 9–12 Mill. Kr., og at Toldværdien af herfra udførte Kreditoplagsvarer er omkring 3 Mill. Kr. aarlig. Kreditoplagshavernes Antal i København er henved 700.

Medens Transitoplag og Kreditoplag har samme Formaal, er de dog af væsentlig forskellig Karakter.

Transitoplaget fremtræder hos os i to Hovedformer: det almindelige Transitoplag i Statens (Toldvæsenets) Pakhus og det private Transitoplag under Toldlaas i privat Pakhus.

Transitoplaget i *Toldvæsenets Pakhus* modtager efter Skipperens Generalangivelse, Jærnbaneladnings-Fortegnelse, Postvæsenets Anmeldelse, eller Toldseddel fra andet Toldsted alle ufortoldede Varer (med visse Undtagelser, se ndfr.) med eller uden Opgivelse af Modtager eller Kommissionær og uden Undersøgelse af Indhold. Varerne henligger urørte paa Oplaget, indtil Ejeren eller hans Kommissionær melder sig for at faa dem udleverede. Omdeling eller Ompakning paa Oplaget er kun tilladt som Undtagelse og indenfor meget snævre Grænser.

Til Transitoplag i *privat Pakhus* kan Varer kun overgaa efter Ejeren Angivelse og Varernes fuldstændige Toldbehandling (som til Fortoldning eller Kreditoplag). Varerne oplægges under Toldlaas og kan følgelig kun udleveres ved Toldvæsenets Møllekomst. Ikke alle Varer kan oplægges paa privat Transitoplag; Omdeling eller Ompakning paa Oplaget er i Almindelighed ikke tilladt.

Ved Transitoplag forbliver altsaa Varerne i Toldvæsenets Værge eller under dets Lukke. Ved *Kreditoplag* overgives derimod Varerne — efter stedfundne Angivelse og Toldbehandling — til den Handlendes Opbevaring under eget Værge og til hans fri Raadighed i enhver Henseende. Han har kun den Forpligtelse at betale de forfaldne Toldafgifter af Varerne til rette Tid.

Kreditoplaget giver altsaa den størst mulige Frihed til Varernes Behandling og Omsætning. Men det maa efter sin Karakter nødvendigvis være begrænset til visse Varer og visse Handlende og kan derfor ikke erstatte Transitoplaget. Endnu større Uafhængighed af Toldbeskatningen opnaar Varerne gennem Institutioner som *Frilager* og *Frihavn*, hvorom ndfr.

1. TRANSITOPLAG.

TRANSITOPLAG I »KGL. PAKHUS« : PAA TOLDBODEN (Frd. 1797 §§ 55–62, 160, 195, L. 1863 § 50). Det er almindelig Regel, at alle uberigtigede Varer, som ankommer til et Toldsted, søværtst eller landværtst, oplægges paa Transitoplaget, naar de ikke straks ved Ankomsten af Modtager eller Kommissionær er angivne

til Berigtigelse, d. v. s. enten til Udførsel (til udenlandsk eller indenlandsk Sted), eller til Kreditoplæg, eller til Fortoldning, eller til Oplæggelse paa privat Transitoplæg eller paa Frilager eller i Frihavnen.

Krudt og lignende ildfængende Varer maa dog kun antages til Transitoplæg, naar de kan oplægges paa et afsondret Sted eller i et særskilt dertil indrettet Aflukke. Slige Varer maa heller ikke indføres til København eller Købstæderne uden Anmeldelse for Brandvæsenet (L. 15. Maj 1868, L. 21. Marts 1873). I København kan de oplægges paa Transit i Hærens eller Flaadens Magasiner, medens enkelte Kolli af ringe Omfang med mindre brandfarlige Sager (Tændstikker, Fæng-hætter o. s. v.) som Regel tillades oplagte i særligt Aflukke udenfor den egentlige Toldbod. — Andre Varer end disse er ikke udtrykkelig udelukkede fra Oplaget, men Pladsen paa Toldboden tillader ikke, at hele Skibsladninger med Trælast, Kul, løst Korn o. s. v. tages paa Oplæg, og saadanne Ladninger fordres derfor straks ved Ankomsten angivne til Berigtigelse.

For de paa Toldboden oplagte Varer har Toldvæsenet *Ansvar* som for betroet Gods. Toldvæsenet indestaar ikke for Bedærv, der er en Følge af Varens eller Emballagens egen Beskaffenhed, eller for den Skade, som sker ved ildsvaade eller anden ulykkelig Hændelse (Kancelliskr. 30. April 1825); Assurancen maa altsaa være en Modtagers egen Sag.

Varene kan *oplægges* paa Toldboden for enhver Regning, under Navn eller uden Navn (*til Ordre*). Den, der indfører Varerne (Skipper, Jærnbane, Postvæsen, Fragtmand), kan bestemme, for hvis Regning de skal oplægges. Nævnes intet Navn, maa Indføreren betragtes som Oplægger, indtil Ejer eller Kommissionær melder sig. Til Sikkerhed for Varenes *Udlevering* til rette vedkommende forholdes der paa Københavns Toldbod saaledes:

Det originale Konnossement eller Fragtbrev, lydende paa eller transporteret til den Person, af eller til hvem Godset fordres udleveret, maa forevises i Pakhuskontoret. Er Godset oplagt *til Ordre*, maa Konnossementet være forsynet med vedkommende Skippers, Ekspeditørs eller Mæglers Paategning og tillige, hvis Konnossementet ikke lyder paa Navn, med Endossement af vedkommende Af-sender i Udlandet. Udleveringsseddel (3: Anmodning fra den, for hvem et Parti Varer er oplagt, om at Pakhusforvalteren deraf vil udlevere til N. N. eller Ordre N. N. Stkr. Gods) antages kun, naar det paagældende Konnossement eller Fragtbrev medfølger til Forevisning og Paategning. — Særlig Kvittering for Godsets Modtagelse fordres ikke, men Konnossement, Fragtbrev o. s. v. annulleres (eller paategnes, naar kun en Del af Godset udleveres), og en underskreven Berigtigelses-Angivelse afgives af Modtageren. — Angivelse paa Varer til Fortoldning kan underskrives af Ejers Bud eller Kommissionær (Toldklarerer) uden særlig Fuldmagt. Derimod maa Angivelse paa Varer til Kreditoplæg, til Oplæggelse paa privat Transitoplæg eller Frilager, eller til Udførsel (ogsaa fra Frilager) underskrives af Ejeren eller Modtageren selv eller paa hans Vegne af den, som dertil er lovførmelig bemyndiget (Fuldmagtgiverens og den befuldmægtigedes Underskrift notarialiter bekræftet, eller ved Udskrift af Handelsregisteret om meddelt Prokura-Fuldmagt), eventuelt af en Skibsmægler. — Disse Regler om Angivelsernes Underskrift iagttages i det hele ved alle Klareringer, ogsaa udenfor Transitoplaget.

Ompakning eller *Omdeling* af indpakkede Varer, der henligger paa Transitoplæg, er i Almindelighed ikke tilladt; Varerne skal udføres i samme Emballage, hvori de er indkomne. For Københavns Vedkommende er det dog tilladt (Pl. 30. Decbr. 1797) at efterse og ompakke Transitvarer, som ikke kan tages paa Kreditoplæg, og at udføre dem i mindre Dele; men saadan Ompakning og delvis Udførsel kan kun ske een Gang for samme Varepartis Vedkommende, og Restpartiet, der genoplægges paa Transitoplæg under Toldplombering, fordres senere berigtiget under eet. Ligeledes er der givet almindelig Tilladelse til, at man af Varer, som er angivne til Klarering, kan udtage og sende tilbage til Afsenderen, hvad der befindes ikke at svare til Bestillingen o. s. v. — Den Løjlighed, der er givet til Ompakning paa Transitlageret, holdes altsaa indenfor meget snævre Grænser, hvilket sker af Hensyn til Toldvæsenets egen Kontrol og dets Ansvar for Varerne.

Varene kan *forblive henliggende* paa Oplaget, saa længe Ejeren ønsker det (§ 62), naar kun Pakhuseje betales til Forfaldstid (S. 780).

TRANSITOPLAG I PRIVAT PAKHUS (Frd. 1797 § 58 jfr. § 160) under Toldvæsenets Laas eller Segl var oprindelig kun tænkt anvendt, naar der manglede Plads paa Toldboden. Det benyttes imidlertid, især i København, ifølge de Handlendes

Ønske, naar Modtageren, uden i Øjeblikket at have Brug for Varerne, dog ønsker dem anbragte i eget Pakhus, f. Eks. for at de kan lagres under gunstigere Vilkaar end i Toldbodpakhusede. Navnlig for saadanne Varer, som ikke kan tages paa Kreditoplæg, erstatter det private Transitoplæg til en vis Grad Kreditoplæget; saadanne Varer er bl. a. Humle, Laurbærblade, Hagl, Olier, Papir, Salpeter, Sagomel, Tovværk (hvilke Varer kunde tages paa Kreditoplæg før Loven af 1863) og endvidere Cikorierødder, Vin paa Flasker, Spiritus, Fjer og Dun, Lys, Rissvistelse, Melis og Kandis, Sukker Pcs. 229, Sirup, Tran m. m. Regelen er derfor ogsaa, at en Handlende, som er berettiget til Kreditoplæg, ikke kan tage kreditoplægberettigede Varer paa privat Transitoplæg — alene med Undtagelse af Spirituosa paa Fustager, hvilke vel kan tages paa Kreditoplæg, men ikke kan afskrives i Kreditoplæget ved Udførsel til Udland (L. 1863 § 22).

Ordningen af dette Transitoplæg er væsentlig truffen ved administrative Bestemmelser og er for Københavns Vedkommende i Korthed følgende:

Den, der ønsker Varer paa privat Transitoplæg, maa dertil afgive et særligt Pakrum, indrettet saaledes, at det kan forsvarlig laases eller forsegles, og helst beliggende i Nærheden af Toldboden eller Havnen.

Varerne angives til Oplæggelse og toldbehandles ganske som Varer til Fortoldning. De kan oplægges ikke blot fra Toldbodens Transitoplæg, men ogsaa, hvis Varerne kan toldbehandles paa Stedet, direkte fra Skib o. s. v. Ompakning paa Lageret er i Almindelighed ikke tilladt.

Oplægshaveren er ansvarlig for Toldlukket (S. 794). Han hæfter for Toldafgiften af de oplagte Varer og maa betale Told ogsaa af Svind, Udlækning o. s. v. paa Oplæget. For Varer, der paa Oplæget forgaar ved ulykkelig Hændelse, kan dog under særlige Omstændigheder indrømmes Toldfrihed (L. 1863 § 18 q).

Varer kan udtages til Fortoldning emballagevis, efterhaanden som Oplægshaveren ønsker at disponere over dem. De kan udtages mod Afskrivning uden Tolds Erlæggelse, naar de udføres til Udlandet eller oplægges paa Toldboden, paa andet privat Transitoplæg, paa Frilager eller i Frihavnen, eller naar de udføres til andet Toldsted for at berigtiges der.

Toldvæsenets Mellemkomst fordres saavel ved Oplæggelse som ved Udtagelse, og Toldvæsenets belejlige Tid maa forventes.

— *Undtagelsesvis* tillades det at oplægge f. Eks. tomme Fustager uden Toldlukke paa aaben eller indhegnet Plads og bjærgede Skibsankere og Kæder under Toldplombering i ikke toldlukket Rum.

I København kan Overtoldinspektoratet tillade, at Ladninger af Jærn, Tømmer og lignende Varer, der indkommer med Havariskibe og er bestemte til Genudførsel, oplægges uden forudgaaende Vejning eller Opmaalning, alene efter Stykketal og efter Omstændighederne uden Toldlukke.

— I København er det tilladt, at Varer, som er angivne til Omladning fra fremmed til fremmed Sted (*Omladningsgods*), efter Omladnings-Angivelsen — altsaa uden særlig Transitoplæg-Angivelse og uden særlig Toldbehandling — forbliver henliggende til senere Indladning under Toldlukke eller Toldopsyn, paa Toldboden og i Havnedistrikterne udenfor Toldboden i indtil 30 Dage, eventuelt længere. Varerne henligger under vedkommende Afsenders eller Ekspeditørs eget Ansvar. Denne Ekspeditionsform fritager Omladningsgods for Vareafgiften, som skal betales, naar Varerne formelig oplægges paa Transitoplæg.

2. KREDITOPLAG.

Hovedbestemmelserne om Kreditoplæget findes i Frd. 1. Febr. 1797 §§ 55, 65—75, 169, 216—229, 235—241 og i L. 4. Juli 1863 §§ 20—24.

»Det er KREDITOPLAG, naar fremmede toldbare Varer, med Kredit paa de Afgifter, som ellers ved Indførselen skal svares, straks betros Ejeren i eget Væрге og til egen Raadighed, mod at Indførselsafgifterne siden erlægges, for saa vidt Varerne forbliver i Landet, men at derimod de Varer, som udføres til fremmede og frie Steder, afskrives i Oplæget« (Frd. 1797 § 65).

ADKOMST til at tage Varer paa Kreditoplæg havde ifølge Frd. 1797 »enhver bosat og til Handel berettiget Borger« i Søkøbstæderne for de Varers Vedkommende, som han var berettiget til at handle med (§ 66). Ved Pl. 6. Novbr. 1821 blev dog i København Kreditoplagsretten indskrænket til kun at omfatte Grosse-re og de Medlemmer af Handelslavene, der var berettigede til at handle *en gros* med de Varer, som de udsøgte *en detail*; desuden skulde vedkommende føre ordent-

lige Handelsbøger samt være i Besiddelse af Pakhuse, der tillod en ordentlig Sortering og Undersøgelse af Varerne.

Disse endnu gældende Lovbestemmelser er siden 1866 bragte i Anvendelse saaledes, at kun egentlige Handlere kan have Kreditoplag, Haandværkere eller Fabrikanter, som ikke havde Oplagsret inden 21. April 1865, derimod ikke. For saa vidt angaar Næringsadkomster, der er af yngre Dato end 1. Januar 1862 (jfr. Næringslovens § 90 ff.), tilkommer Kreditoplagsret følgelig — med nævnte Undtagelse — kun dem, der i København har Borgerskab eller Næringsbevis som Grosserere, udenfor København som Grosserere, Købmænd eller Detaillister, samt endvidere Vinhandlere, Tømmerhandlere, Materialister og Brændevinshandlere (jfr. S. 294). Kvinder har samme Adkomst som Mænd, ogsaa gifte Kvinder, der ved Ægtepagt har bevaret en selvstændig Handel. I Ulandet bosatte Handlende, der her kun har Kontor og Lager, indrømmes ikke Oplagsret; Handlende med Borgerskab i flere Byer kan derimod hvert Sted have Kreditoplag. Paabudet for Københavns Vedkommende om at føre Handelsbøger falder nu ind under de almindelige Lovforskrifter desangaaende (S. 313), og Bestemmelsen om, at man skal have Pakhus, overholdes ikke strengt. — Ved Lov 9. Decbr. 1889 er Toldbestyrelsen bleven bemyndiget til at tilstaa Kreditoplag ogsaa udenfor Søkøbstæderne.

Firmaer og ansvarlige Selskaber indrømmes kun Oplagsret, naar der afgives Udskrift af Anmeldelsen til Handelsregisteret (S. 309), og naar hver især af Deltagerne er personlig berettiget til Kreditoplag, samt ved sin Underskrift kan forpligte Firmaet. I andre Tilfælde, f. Eks. naar Solidariteten er begrænset (Kommanditselskaber), eller et Aktieselskab ønsker Kreditoplagsret, kræves foruden Handelsborgerskab særlige Garantier, sædvanlig ved Deponering af til enhver Tid fyldstøgende Værdier for den krediterede Toldafgift. Firmaforandringer maa anmeldes straks, hvis Oplagsretten ønskes bevaret. Om Underskrift ved Fuldmagt se S. 782.

Kun de VARER kan som almindelig Regel tages paa Kreditoplag, for hvilke Oplagskvantum er anført i Toldtariffen. Dog kan Toldbestyrelsen, naar der er Trang dertil, lade ogsaa andre Varer faa Adgang til Kreditoplag, i fornødent Fald mod særlige Kontrolforanstaltninger (L. 1863 § 20).

I Henhold hertil er der indrømmet almindelig Kreditoplagsret for Petroleum (jfr. S. 787), Ricinusolie, Bomolie, Paraffinolie, Kokosolie, Palmeolie og Linnedgarn. Enkelte Handlende har faaet Kreditoplagsret for Mønne, Knapper m. m. I Helsingør er der paa Grund af særlige Forhold indrømmet Kreditoplag for Tovværk. Endelig er der i København paa visse særlige Betingelser indført en speciel Kreditoplagsret for saa godt som alle Manufakturvarer, se S. 788.

Den AFGIFT, SOM KREDITOPLAGSHAVEREN SKAL TILSVARE, er den Told, som gælder paa det Tidspunkt, da der sker Afregning med ham for den betroede Varebeholdning. Foruden de almindelige Kvartalsafregninger foretages der Afregning, hver Gang Tolden for en Kreditoplagsvare forandres eller ophæves. Hvad der ved denne Afregning af Toldvæsenet forefindes i Behold, behandles efter den nye Afgiftbestemmelse, hvorimod det, som ikke forefindes, behandles efter de ældre Afgiftbestemmelser. Paa Forhøjelsestold (S. 779) gives der ikke Kredit; den maa erlægges straks ved Oplagstagensen (L. 1863 § 21). — Hvis Varerne forgaar ved Ildsvaade eller anden ulykkelig Hændelse, bortfalder Tolden ikke; den for disse Varer debiterede Told maa tilsvares af Kreditoplagshaveren.

Afgifterne hæfter paa Varerne, saa længe de henligger paa Oplag, og uden Hensyn til om Oplagshaveren er rette Ejer. For denne Henliggen er der ikke foreskrevet nogen Tidsgrænse, saa længe Oplagshaveren holder sig den behørig Ordre efterrettelig.

TIL- OG FRASKRIVNING. Varerne kan *indføres* paa Kreditoplag a) direkte fra fremmed Sted, b) fra Transitoplag, c) fra Frilager og Frihavnen, d) fra andet Kreditoplag i samme eller anden By. — De kan *udføres* mod Afskrivning i Oplaget a) til fremmed eller toldfrit Sted, b) til Frilager og Frihavnen, c) til andet Kreditoplag i samme eller anden By. Derimod kan Varer fra Kreditoplag som Regel ikke oplægges paa Transitoplag.

Spirituosa (Brændevin, Kognak, Rom o. s. v.) kan ikke afskrives i Kreditoplag ved Udførsel til fremmed eller toldfrit Sted eller til Frilager eller Frihavnen; derimod kan der i saa Tilfælde kræves den samme Afgiftsgodtgørelse, som tilstaaes ved Udførselen af indenlandsk Brændevin (L. 1863 §§ 22, 29, jfr. S. 791).

I Toldtariffen (eller i de særlige Tilladelser, hvorved der er givet andre end de i Tariffen nævnte Varer Adgang til Kreditoplag) er der ved de enkelte Varer anført det *mindste Kvantum*, som ved Ind- og Udførsel kan til- eller fraskrives efter een Angivelse. Minimum for Tilskrivning er i Regelen større end Minimum for Fraskrivning. Ved Overførsel fra Oplag til Oplag (Transporter) maa Varen mindst udgøre det for Tilskrivning bestemte Kvantum. For Kreditoplagssvarer,

som udføres til de danske Besiddelser i Vestindien, Færøerne, Island eller Grønland, er det i Tariffen anførte Fraskrivnings-Minimum ansat til det halve (L. 1863, § 22). Toldbestyrelsen er bemyndiget til for enkelte Steder, hvis Handelsforhold udfordrer det, at tillade Afskrivning af visse Varesorter i mindre Kvantiteter end de lovbestemte. Saadan Tilladelse er given i København og enkelte andre Steder bl. a. for Oranger, Kaffe, Jærn, Petroleum, Sukker, Te og Tobak, hovedsagelig ved Udførsel til Sverige eller til Skibsforsyning.

Varer, som udføres efter at være *forarbejdede her i Landet*, kan ikke efter de almindelige Regler afskrives i Oplaget; men Toldbestyrelsen kan dog give Tilladelse til saadan Afskrivning eller til Godtgørelse af Materialtolden (L. 1863 §§ 23, 27, jfr. S. 791).

Varer, der afsættes straks ved Udlosningen og ikke bringes til Oplagsstedet, kan Toldvæsenet nægte Oplagstagselse. Til Lagring udenfor Staden af Kreditoplagsbeholdning kræves særlig Tilladelse.

IND- OG UDFØRSEL, TRANSPORT. Ved *Indførsel* til Kreditoplag af Varer enten direkte fra Udlandet eller fra Transitoplag, Frilager eller Frihavnen angives de af Oplagshaveren og toldbehandles af Toldvæsenet ved Undersøgelse af Beskaffenhed, Vægt o. s. v. paa samme Maade som Varer til Fortoldning. I Henhold til den af Toldopsynet attesterede Angivelse bliver Varerne derefter i Regnskabskontoret (i København Kreditoplagskasserer-Kontoret) tilskrevne Oplagshaverens Konto.

Ved *Udførsel* af Kreditoplagsvarer til fremmed eller toldfrit Sted udfærdiger Oplagshaveren Angivelse i duplo (Prima og Sekunda) paa trykte Blanketter, hvori Varernes Mærke, tariffmæssige Beskaffenhed, Tarifposition og Vægt (eller Maal) nøjagtig specificeres. Paa den med Prima betegnede Angivelse bevidner han, at de af ham leverede Varer skal afgaa til det angivne Sted, i Overensstemmelse med den befalede Formular, der findes paatrykt Blanketten (»som redelig Mand paa Tro og Love og under Oplagsrettens Fortabelse«). Toldvæsenet undersøger Varerne og kontrollerer Udførselen; kun forsvarlige Handelsvarer antages, og Toldopsynet kræver Ladeseddel eller Tilstaaelse for Modtagelsen ombord. Sekunda-Angivelsen forbliver hos Toldvæsenet, men Prima-Angivelsen gives efter Varernes Udførsel tilbage til Oplagshaveren, som, for at faa Varerne afskrevne i sit Kreditoplag, maa fremlægge den ved Kvartalsafregningen med Toldvæsenet (Generalforklaringen). — En Kreditoplagshaver kan angive Varer til Udførsel fra en anden Oplagshavers Kreditoplag og behøver saaledes ikke forinden Udførselen at lade sig Varerne tiltransportere; Sække kan dog angives saaledes ogsaa af en ikke kreditoplagsberettiget Handlende. (Om Varer paa det udvidede Oplag se S. 788).

Ved Varers Ind- og Udførsel fra eller til *andet Kreditoplag* i *anden By* er Angivelsesformerne de samme som foran; dog fordres der ikke Bevidnelse »som redelig Mand paa Tro og Love«. Afsendelse landværts sker uden Toldvæsenets Mellemkomst, søværts uden nøjere Undersøgelse, hvorimod Forsendelsens Rigtighed i visse Tilfælde kontrolleres paa Ankomststedet; men Oplagshaveren maa skaffe Attest fra Toldvæsenet paa Ankomststedet for, at Varerne er tagne paa Oplag eller fortoldede der, førend han kan faa dem afskrevne i sit Oplag ved Kvartalsafregningen.

Overførsel fra Kreditoplag til Kreditoplag i *samme By* foregaar uden Toldbehandling af Varerne; men skriftlig Anmeldelse skal tilstilles Toldvæsenet (i København Kreditoplagskasserer-Kontoret), for at der kan foretages Af- og Tilskrivning paa de vedkommende Oplagskonti. Disse Anmeldelser (»*Toldtransporter*«), hvortil bruges trykte Blanketter, skal affattes efter følgende Formular:

Fra Hr. A. Petersens Kreditoplag bedes overført til undertegnedes Oplag:
5 Sække Kaffe, Netto 600 Ø .

København, den 15. Marts 1905.

B. Jensen.

For Rigtigheden af ovenstaaende Underskrift indestaaes, og forpligter undertegnede sig til overfor Toldvæsenet at gøre Rede og Rigtighed for de nævnte Varer, indtil Toldvæsenet har modtaget fyldestgørende Bevis for denne Sags Ordning senest ved Transportmodtagerens Generalforklaring for indværende Kvarter.

A. Petersen.

Til
Kreditoplagskasserer-Kontoret.

Toldvæsenet forbeholder sig Ret til eventuelt at søge Transportens Rigtighed konstateret, før Af- og Tilskrivning sker.

I den Tid, Kvartalseftersynet foregaar (se ndfr.), maa under Konfiskationsstraf ingen Oplagsvarer føres uanmeldte fra Oplag til Oplag i Byen (Frd. 1797 § 221).

Paa den Dag, en Oplagshaver har Kvartalseftersyn, modtages (i København) ingen Oplagstransporter for ham til Notering, før Eftersynet hos ham er endt.

Til SIKKERHED for de Afgifter, som betros Oplagshaveren, er der forbeholdt Statskassen følgende Rettigheder (Frd. 1797 § 75):

1) Første Panteret i hans samtlige Oplagsvarer, nogle for alle og alle for nogle (jfr. S. 234);

2) Fortrinsret til Betaling af samtlige hans øvrige Ejendele, Varer eller Effekter, som ikke ellers er lovlig pantsatte, hvilken Fortrinsret ogsaa tilkommer alle andre forfaldne Toldafgifter (jfr. S. 364).

3) Dernæst kan Toldvæsenet til enhver Tid foretage Eftersyn af Oplagsbeholdningen, og saafremt det derved finder, at Toldkassen ikke er betrygget for sin Fordring, kan det tage hele Oplagsbeholdningen eller saa meget deraf, som skønnes fornødent, under Laas og straks lade det bortsælge ved offentlig Auktion. Oplagshaveren kan dog undgaa saadant Eftersyn mellem Kvartalene, naar han stiller Borgen eller anden Sikkerhed for Afgifternes rigtige Erlæggelse til hvert Kvartal; Kautationer bedømmes af Toldstedets Chef og stemples til Takst 1 Kr.

4) Naar en Oplagshaver dør eller gaar fallit, tages Oplagsvarerne under Laas eller Segl og bortsælges efter Toldvæsenets Foranstaltning ved offentlig Auktion. Ønsker Boet at faa Raadighed over Varerne, maa enten samtlige skyldige Toldafgifter betales, eller der maa stilles betryggende Sikkerhed (eventuelt Skifterettens ubetingede Garanti for behørig Erlæggelse af Toldafgifterne til anordnet Tid).

5) En Oplagshaver, som gaar fallit efter at have bortsolgt eller forvansket saa meget af Oplagsbeholdningen, at det tiloversblevne ikke er tilstrækkeligt til at dække Toldrettighederne, anses som svigagtig Fallent. Der gøres dog ikke Ansvar gældende mod Oplagshaveren, saafremt Toldvæsenet opnaar fuld Dækning gennem Boets øvrige Midler (jfr. Punkt 2).

KVARTALSAFREGNINGEN foregaar 1. Januar, 1. April, 1. Juli og 1. Oktober.

Senest den 4. i den paagældende Maaned maa Oplagshaveren aflevere en egenhændig underskrevet Kvartalsangivelse (*Generalforklaring*) til vedkommende Regnskabsfører (i København Kreditoplagskasserer-Kontoret). Denne Generalforklaring (hvortil trykte Blanketter benyttes) skal for hver enkelt Vareslags indeholde Oplysning om: a) Beholdningen ved Kvartalets Begyndelse; b) hvad der er indgaaet paa Oplaget i Kvartalets Løb, c) tiltransporteret fra andre Oplag, d) udført til fremmede og toldfri Steder eller til indenlandske Steder, e) borttransporteret til andet Kreditoplag i samme By, samt f) hvad der er afsat til Forbrug i Landet; endelig g) Beholdningen ved Kvartalets Udløb. Oplagshaveren maa tillige i Generalforklaringen erklære, at Varerne forevises under eget Værge, og opgive Stedet, hvor de er oplagte. I København fordres desuden Specifikationer over Udførsel (bilagt med Prima-Udførselsangivelserne, se ovfr.) og over Transporter til og fra Oplaget.

Udførselsbeviser maa om fornødent fremlægges ved næste Kvartals Afregning; senere fremlagte kan tillades afskræve mod 5 pCt. Afkortning.

Paa Grundlag af Generalforklaringen, sammenholdt med Kreditoplagsregnskabet, udfærdiger Regnskabsføreren en Fortegnelse (*Inkvisitionsseddel*) over hver enkelt Oplagshavers Varebeholdning; heri anfører han tillige, hvad der i Mellemtiden efter Generalforklaringens Afgivelse indtil Dagen for Kvartalseftersynet er blevet til- eller fraskrevet Oplaget.

Kvartalseftersynet foregaar snarest mulig efter Generalforklaringernes Indlevering og Opgørelse. Det foretages i København i Regelen af 3 Hold Opsyn, hvert bestaaende af en Toldkontrolør og to Toldassistenter. Om Tiden for Eftersynet faar Oplagshaveren (i København) to Dage forud en skriftlig Meddelelse fra Opsynet.

Oplagsbeholdningen skal egentlig være oplagt i nær ved hinanden liggende Pakhuse og Pakværelser, men hverken i Butikker eller Detailudsalgssteder. Den skal være saaledes sorteret, at den bekvemt kan overses, og Oplagshaveren er forpligtet til at yde Toldopsynet al tilberlig Assistance. Som Beholdning antages kun Varer i hele, i Handelen brugelige Indpakninger; Varer i anbrudt Emballage er forfaldne til Fortoldning (Frd. 1797 § 220). Heller ikke kan Beholdning godkendes i mindre Parti end det fastsatte Fraskrivningskvantum.

Navnlig i København er der dog indrømmet adskillige Undtagelser fra disse Regler (se Overtoldinsp. Bek. 23. Marts 1878). Beg, Tjære, Stenkul o. desl. kan saaledes henligge under aaben Himmel paa de sædvanlige Lossepladser, Salt, Jærn, Søm, Skibsankere, Kæder o. s. v. i Pakhusrum paa saadanne Lossepladser. Manufakturvarer kan forevises i Butiksløjgheden, og Vinhandlere kan paavise Beholdningen i Detailudsalgsstedet, naar dette staar i Forbindelse med Lagerkælderen. Regelen om Forevisning i hele Indpakninger kan fraviges: a) for Varer, som indkommer uindpakkede, eller som nødvendig maa udpakkes og sorteres paa Lageret (f. Eks. Manufakturvarer, Stentøj m. v.); b) for Varer, som for at undgaa Bedærv maa styrtes for at henligge spredt (f. Eks. Kommen), hvortil dog udfordres speciel Tilladelse i hvert enkelt Tilfælde; c) for Varer, hvis Emballage maa brydes, for at Varen i mindre Partier kan udføres mod Afskrivning i Oplaget; Resten af den originale Emballages Indhold maa da ompakkes i selvstændige Pakninger, hvis Indhold mindst maa udgøre det for Varen bestemte Fraskrivningsminimum (f. Eks. Indigo, Kochenille og flere Farve- og Droguerivarer); d) Te kan forevises i Pakker paa $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{1}$ $\mathcal{R}$, naar hver Sort Pakning ligger i Rum for sig; e) Spirituosa og Vin kan paavises paa Lagerfade, paa opfyldte mindre Fustager og paa Flasker; f) Kaffe og Sukker til Skibsproviantering kan forevises i Pakninger paa 20 $\mathcal{R}$ og derover.

Forarbejdningsvarer af Kreditoplagsvarer kan ikke — undtagen efter særlig Tilladelse — paavises som Oplagsbeholdning, end ikke i saadanne Tilfælde, hvor den forarbejdede Vare tillades udført mod Afskrivning i Oplaget.

For *Petroleum* stilles den særlige Betingelse, at Beholdningen til enhver Tid skal være tilstrækkelig brandforsikret, hvilket Toldvæsenet ved Kvartalseftersynet, og oftere om fornødent, skal kontrollere ved at lade sig Policerne forevise.

Oplagshaveren maa ved Toldeftersynet gøre fuldstændig Rede for den *Beholdning, som skal være til Stede paa selve Eftersynsdagen*. Hvad der er tilkommet i det nye Kvartal, maa han derfor i sin Opgørelse lægge til den Beholdning, der ved Kvartalets Slutning angaves i Generalforklaringen; toldbehandlede, men endnu ikke hjemtagne Oplagsvarer medregnes i Opgørelsen, men kan ikke paavises som Beholdning og anses derfor som afhandlede, og Varepartier fra en ikke afsluttet Klarering medregnes ikke i Opgørelsen, hvorimod det heraf hjemtagne paavises udenfor den regnskabsmæssige Beholdning. Hvad der er udgaaet af Oplaget siden Generalforklaringens Affattelse, angives for Toldopsynet i det saakaldte *Revers* med særlig Anførelse af, hvor meget der er afsat til Konsum, borttransporteret til andre Oplag eller udført. I København fordres desuden afgivet en saakaldet *Beholdningsliste*, der skal angive Størrelsen af Beholdningen for hver enkelt Vare-sort samt Stedet eller Stederne, hvor Beholdningen findes.

De forfaldne Afgifter efter *Generalforklaringen* skal ordinært indbetales inden 8 Dage, efter at Kvartalseftersynet har fundet Sted (Frđ. 1797 § 229), og er hele Beholdningen afhandlet, da inden 8 Dage, efter at Generalforklaringen er indleveret; men naar Toldopsynet skønner, at der i den forefundne Varebeholdning ikke er tilstrækkelig Sikkerhed for Oplagshaverens hele Skyld, fordres de forfaldne Afgifter helt eller delvis straks indbetalte.

Afgifterne for de i *Reverset* til Fortoldning angivne Varer er derimod — under Forudsætning af tilstrækkelig Sikkerhed i den forefundne Varebeholdning — først forfaldne til Betaling ved næste Kvartalsafregning (Frđ. 1797 § 220). Dette Forhold medfører let, at hele Kvartalets Afsætning eller dog det meste deraf bliver angivet i Reverset, medens der i dette kun skulde anføres, hvad der er afsat efter Generalforklaringens Indgivelse. At Oplagshaveren paa denne Maade kan forlænge sin Toldkredit 3 Maaneder ud over, hvad Loven har tilsigtet, er i flere Henseender misligt. I de Toldlovsforslag, som i den senere Tid har været Rigsdagen forelagte, er det derfor ogsaa foreslaaet, at Tolden efter Reverset skal betales samtidig med Afregningen for det forløbne Kvartal, i Lighed med hvad der allerede nu gælder for *Det udvidede Kreditoplag for Manufakturvarer* i København (se S. 788).

KREDITKONTO FOR SUKKERRAFFINADØRER. Sukkerraffinadører er berettigede til Kredit paa Tolden for uraffineret Sukker, saalænge de for Toldvæsenet kan forevise samme i uraffineret eller raffineret Tilstand (forarbejdede Varer kan ellers ikke forevises som Kreditoplagsbeholdning), dog ikke ud over et Tidsrum af $\frac{1}{4}$ Aar, mod at der for Toldens rigtige Erlæggelse stilles betryggende Sikkerhed, og mod at vedkommende i øvrigt er underkastet fornøden Kontrol (L. 1863 § 24).

Herefter tillades det Sukkerraffinaderierne at hjemtage mod Kredit paa Afgifterne: fremmed Sukker Pos. 228 og 229 (Sukker Pos. 229 kan ikke tages paa almindeligt Kreditoplag), samt indenlandsk Roesukker Klasse a (Lov 3. Maj 1873

§ 33). Overførsel af indenlandsk Roesukker til Raffinaderierne kan ske direkte fra Roesukkerfabrikkerne eller fra deres Lagere i København.

Raffinaderierne kan ikke overføre eller transportere hjemtaget Sukker til andre Lagere eller Oplag. Det hjemtagne uraffinerede Sukker kan ikke udføres til fremmed eller toldfrit Sted mod Afskrivning i Kreditkontoen og heller ikke mod Toldgodtgørelse. De færdige Raffinaderiprodukter kan derimod udføres mod Toldgodtgørelse (S. 790). — Efterstyng og Afregning finder Sted hvert Kvartal sammen med det øvrige Kreditoplagseftersyn.

Om *Kreditoplag for indenlandsk Roesukker* se S. 801.

DET UDVIDEDE KREDITOPLAG FOR MANUFAKTURVARER I KØBENHAVN har bestaaet siden 1866, men er efterhaanden blevet betydelig udvidet, saaledes at det nu omfatter saa godt som alle ikke særlig forarbejdede (ved Syning o. s. v. sammensatte) Manufakturvarer samt Straafløtninger.

Dette Kreditoplag har Betydning dels derved, at det omfatter en Mængde Artikler, som ikke kan tages paa almindeligt Kreditoplag, dels derved, at Til- og Fraskrivnings-Kvantiteterne er ansatte meget lavt.

Handlende, som har almindelig Kreditoplagsret, kan faa den udvidede Oplagsret mod at underskrive en Deklaration, hvorved de underkaster sig visse særegne Betingelser, af hvilke de vigtigste er:

1) at Transport mellem indenbys Oplag og Forsendelse mod Oplagsafskrivning til udenbys Oplag kun tilstaas for de Varer, der ogsaa kan tages paa almindeligt Kreditoplag;

2) at Kreditten for de ikke transportberettigede Varer ikke udstrækkes over 4 Kvartaler for hvert tilskrevet Kvantum (det Kvartal, i hvilket Varerne er tilskrevet Oplaget, dog ikke medregnet);

3) at Efterangivelse ved Kvartalseftersynet («Reverset») betaales straks (o: ordinært inden 8 Dage) ogsaa for de Varers Vedkommende, der har almindelig Kreditoplagsret (de transportberettigede).

Med Hensyn til de nærmere Regler henvises i øvrigt til den trykte Deklaration, hvoraf Eksemplarer faas i Overtoldinspektoret for København.

4. *Frilager. (Fridok). Frihavn.*

FRILAGERE er for Statens Regning hidtil indrettede i København, Helsingør, Odense, Aarhus og Esbjerg.

I *København* er Frilagerne anlagte paa Toldboden og bestaar af 1) det *almindelige* Varefrilager, 2) Frilageret for *Vin og Spirituosa* og 3) *Skibsprovianteringsstationen*. Allerede ifølge Bek. 30. Juni 1851 blev der oprettet et Varefrilager paa Københavns Toldbod i den derværende Toldkammerbygningens øverste Étage. Oprettelsen motiveredes (Bek. 29. Marts 1852) ved, at der efter Ophævelsen af Manufakturvarestemplingen og den dermed forbundne Toldgodtgørelse ved Udførsel af fortoldede Manufakturvarer til Udlandet var følt endnu mere Trang end hidtil til en Foranstaltning, som kunde lette Omsætningen med Udlandet paa Punkter, hvor Transit- og Kreditoplaget ikke ydede tilstrækkelig Frihed.

Den paa Toldbodens Grund i København opførte Frilagerbygning, der toges i Brug fra April 1892, indeholder 309 Lagerum af Størrelse fra 20 til 80 Kv. Alen, for hvis Afbenyttelse (til Varelager eller Kontor), inkl. Belysning og Opvarmning, Lejerne betaler fra 75 Øre til 4 Kr. pr. Kv. Alen for Halvaaret; den af Staten ansatte Betjening er pligtig at besørge Varerne fra og til Lokalerne og at udføre Arbejdet ved Toldbehandling og Udleveringen. — Adgangen staaar aaben hele Aaret fra Kl. 7 Morgen til Kl. 7 Aften; Toldekspedition finder kun Sted ved Daglys, senest til Kl. 6.

Medens Frilager allerede indførtes i 1852, er Ordningen senere bleven nærmere fastslaaet ved *Lov 4. Decbr. 1863 om Frilagere og Fridokker* (jfr. Bek. fra Generaldir. for Skattev. 28. Marts 1866 og 19. Marts 1892). Frilagerets Forhold til Toldlovgivningen er i nævnte Lovs § 2 udtrykt saaledes: »Frilagerets Øjemed er at tjene som Fristed for de paagældende Varer, saaledes at disse, enten direkte fra toldfrit Sted eller fra andet Frilager eller fra de i Landet værende almindelige Kredit- og Transitoplag, kan indføres til Lageret, der oplægges og behandles i alle Maader, som om de befandt sig udenfor Toldterritoriet«. Ogsaa Varer, ved hvis Udførsel der gives Toldgodtgørelse, og overhovedet saavel indenlandske som fremmede fortoldede Varer kan oplægges paa Frilager; det betragtes da, som om de udførtes til Udland, og de behandles efter Oplæggeselsen som fremmede Varer. Paa Frilageret har Lagerhaveren fuld og ukontrolleret Raadighed over Varerne;

han kan ompakke, omdanne og sammensætte dem paa den for Ind- og Udførsel mest formaalstjenlige Maade. Toldvæsenet fører Kontrol ved Adgangene til og fra Frilageret; indenfor dets Grænser føres kun Ordenstilsyn af Toldvæsenet. — Medens Frilageret ved dets Oprettelse blev begrundet deri, at det skulde lette Afsætningen til Udlandet, har Forholdene dog udviklet sig saaledes, at den overvejende Del af de Varer, der udføres fra Frilageret, gaar ikke til Udlandet, men til Indlandet.

Kun enkelte Varer — svære og omfangsrige Jærn- og Trævarer, vaade Varer, flydende Syrer, brændbare og let antændelige Sager, samt Varer, der udbreder Støv og Stank — er af forskellige Hensyn udelukkede fra at oplægges paa det almindelige Varefrilager.

Frilageret for Vin og Spirituosa paa Københavns Toldbod oprettedes navnlig som Erstatning for den Indskrænkning, som Toldloven af 4. Juli 1863 indførte i Kreditoplagsretten for Spirituosa, hvilke efter denne Lov ikke kan erholde Afskrivning i Oplaget ved Udførsel til Udlandet, men kun Udførselsgodtgørelse som for indenlandsk Brændevin. Paa dette Frilager, hvis Fladerum er ca. 1600 Kv. Alen, kan indføres Spirituosa og Vin paa Fustager samt til Behandlingen heraf Æter, Kulør, Sukker, Karamel o. s. v. Da der imidlertid viste sig at blive Lagerrum tilovers, er der givet Tilladelse til ogsaa at benytte dette Frilager til Oplægning af Drogueri- og Farvevarer m. m.

Skibsproviantsstationen paa nordre Toldbod, der har ca. 300 Kv. Alen Fladerum, er siden 1880 oprettet som særligt Frilager for Skibsforsyningsartikler, navnlig til forbisejlene Skibe.

I de andre ovennævnte Byer er Frilageret indrettet i selve Toldkammerbygningen og benyttes væsentlig til Skibsforsyningsartikler.

Loven af 4. Dec. 1863 aabnede Adgang til, med Toldbestyrelsens Samtykke, at indrette Frilagere for *kommunal* eller *privat* Regning, men denne Adgang er hidtil saa godt som ikke bleven benyttet.

FRIDOKKER. Lov 4. Dec. 1863 giver Tilladelse til, at der — med Toldbestyrelsens Samtykke og under Overholdelse af nærmere reglementariske Bestemmelser — for kommunal eller privat Regning kan indrettes ikke blot Frilagere, men ogsaa Fridokker.

»Fridokkens Ojemed er at tjene som partiel Frihavn, saaledes at Skibe der kan indløbe, losse og lade, samt derfra udgaa, uden anden Kontrol fra Toldvæsenets Side end den, som er fornøden for at sikre Toldterritoriet mod ulovlig Indførsel eller Udførsel af Varer« (§ 4).

Den saaledes givne Tilladelse er imidlertid hidtil bleven uden Betydning.

FRIHAVNEN er ifølge Lov af 31. Marts 1891 tilvejebragt ved Foranstaltning af Københavns Havnebestyrelse og for Københavns Havnevæsens Regning paa Vestsiden af Københavns Yderhavn, hvoraf den udgør en Del. Den blev aabnet 9. November 1894 for Trafikken, der har været i stadig Stigen, saaledes at en nødvendig Udvidelse af dens Omraade er forestaaende. I 1903 var Vægten af den Del af vor udenlandske Omsætning, der foregik over Frihavnen, 2094 Mill. Ø , eller ca. $\frac{1}{3}$ af hele Københavns og godt $\frac{1}{6}$ af hele Landets udenlandske Omsætning. Grove Varer (hovedsagelig Kul) samt Kornvarer, Foderstoffer o. l. udgør en væsentlig Del af Frihavnsens Omsætning, saavel af de Varer, der indgaa til Forbrug i Danmark, som af de Varer, der transiterer til Udlandet. Udførselen af indenlandske Varer gaar i forholdsvis ringe Grad over Frihavnen (i 1903 57 Mill. Ø).

Frihavnsens Stilling til *Toldlovgivningen* er saaledes bestemt i Loven: Med Hensyn til Told- og Produktionsafgifter betragtes Frihavnsens Omraade som Udland. De paa Frihavnsomraadet fremstillede Produkter skal ved Indførsel til dansk Toldomraade være underkastede de ifølge den almindelige Toldtarif til enhver Tid gældende Bestemmelser. Paa Frihavnsomraadet kan der ikke uden Lovgivningsmagtens Samtykke anlægges Kunstgødnings- og Margarinefabrikker, heller ikke Bogbinderier eller Etablissementer til Trykning af Bøger, Tidsskrifter, Noder o. desl. Denne sidste Bestemmelse skyldes Hensynet til ikke at skabe en ubillig Konkurrence for de indenlandske Virksomheder, idet de nævnte Industrier benytter Raastoffer, som efter den gældende Toldlov er toldpligtige, medens de færdige Produkter er toldfri. I øvrigt kræves ifølge Indenrigsministeriets Koncession af 27. April 1892 Ministeriets Samtykke til Etablering af Industrivirksomhed og Detailsalg; Fortæring paa Territoriet af ufortoldede toldpligtige Varer maa ikke finde Sted.

Bestemmelser vedrørende Frihavnsens indre Forhold (Udleje af Lokaler og Pladser, Oplægning af Gods m. v.) indeholdes i det af Ministeriet for Off. Arb. fastsatte Reglement af 19. Oktober 1894, medens Generaldirektoratet for Skattevæsenets

Regulativ af 16. Oktober 1894 giver Bestemmelser for Toldkontrollen med Skibsfart og Vareførsel fra og til Frihavnen, hvilken Kontrol foregaar ved Adgangsvejene til Lands og mod Søsiden, samt ved Bevogtning af Gittergrænsen. Adgangene er aabne hele Døgnet, men Tiden for Toldekspedition er begrænset og forskellig efter Aarstiderne.

Om Frihavnen se i øvrigt i NIENDE AFSNIT.

5. Toldgodtgørelser.

Vor Toldlovs *almindelige Regel* er, at »rettelig erlagt Indførselstold ikke betales tilbage, om endog Varerne senere udføres« (L. 1863 § 25). Men ved Siden heraf har Lovgivningen dels udtrykkelig fastsat, at der kan kræves Toldgodtgørelse ved Udførselen af visse bestemte Varer, dels har den givet Toldbestyrelsen en udstrakt Bemyndigelse til at indrømme Toldgodtgørelse ogsaa for andre Varer samt Materialtoldgodtgørelse for her forarbejdede fremmede Varer, en Bemyndigelse, der af Toldbestyrelsen er bleven anvendt paa en særdeles liberal Maade.

Toldgodtgørelse (Tilbagebetaling) omfatter ikke blot Godtgørelse for den af fremmede Varer erlagte *Indførselstold*, men ogsaa Godtgørelse for den ved Tilvirkningen af visse indenlandske Produkter (Sukker og Brændevin) erlagte *Produktionsafgift*. Godtgørelsen skulde ved Varens Udførsel til Udlandet give Vederlag for de her i Landet betalte Afgifter; men Erstatning gives dog ikke i alle Tilfælde fuldt ud.

Der faas saaledes ikke Godtgørelse for Fabrikationssvind og anden Vægtforringelse, heller ikke for toldpligtige Bistoffer (f. Eks. Kul), der forsvinder under Tilvirkningen, eller for Maskin- eller Rødskabstold. — Spiritus, saavel fremmed som indenlandsk (undtagen raa Spiritus, der genudføres som rektificeret, se S. 791), faar kun Godtgørelse i Forhold til den indenlandske Produktionsafgift, der er betydelig lavere end Indførselstolden af Spiritus. Godtgørelsen for Raffinaderprodukter (fremmede og indenlandske), der er ansat efter et vist Vægtforhold mellem raat og raffineret Sukker, er ogsaa en Del lavere end Indførselstolden af raffineret Sukker. At udføre fremmed fortoldet Spiritus eller fremmed raffineret Sukker mod Godtgørelse medfører altsaa et ikke ubetydeligt Tab. Da nu Spiritus, der gaar til Udlandet, ikke kan afskrives i Kreditoplag (S. 784), og da raffineret Sukker overhovedet ikke kan tages paa Kreditoplag, bliver Transitoplagene, Frihavnen og Frilagerne stærkt benyttede til Oplægning af disse Varer med Muligheden af senere Eksport for Øje.

Det er en almindelig Regel ved al Godtgørelse, at den maa kræves inden 4 Uger (28 Dage) efter Udførselsdagen.

LOVBESTEMTE GODTGØRELSE.

1) *Sukker og Sirup* faar en Udførselsgodtgørelse, hvis Størrelse bestemmes af Toldbestyrelsen under Hensyn til de i Landet benyttede Fabrikationsmetoder (L. 1863 § 26). Senest er — efter Sukkertoldens Nedsættelse ved Lov 1. April 1891 — Godtgørelsen fastsat til 2,4 ø. pr. $\mathcal{H}$ for Sukker Pos. 227 og til 1 ø. pr. $\mathcal{H}$ for Sirup (Generaltolddir. Bek. 20. April 1904).

Godtgørelsen betales saavel for Sukker og Sirup, der er fabrikeret i Indlandet, som for fremmed fortoldet Sukker og Sirup. Den kan kræves af enhver Udfører (jfr. dog ndr. om indenlandsk Roesukker). Godtgørelse betales ikke for et mindre Kvantum end 84 $\mathcal{H}$ Sukker eller 200 $\mathcal{H}$ Sirup.

Lov 1. April 1891 bestemmer dernæst, at ved Udførsel af Frugter og andre Havesager, der er konserverede i Sukker, samt Frugtvin tilstaaes der, naar Varen er tilberedt her i Landet, en Godtgørelse svarende til Tolden af det til Fabrikationen anvendte Sukker. Denne Godtgørelse er af Generaldirektoratet fastsat efter et Gennemsnitsforbrug af 51 $\mathcal{H}$ Sukker til 100 $\mathcal{H}$ Frugtsaft, almindeligt Syltetøj o. s. v., af 27 $\mathcal{H}$ Sukker til 100 $\mathcal{H}$ syltede Tyttebær eller Kompotfrugter og af 23 $\mathcal{H}$ Sukker til 100 $\mathcal{H}$ gæret Frugtvin. Godtgørelse betales ikke, hvis Beløbet er under 2 Kr., og kan kun kræves af de Fabrikanter, der har faaet speciel Bevilling.

2) *Indenlandsk Roesukker fra Sukkerfabrikkerne* (jfr. S. 801). For Sukker saavel af Klasse a. som af Klasse b. — hvilket sidste nærmest svarer til Toldtariffens Pos. 227 — kan ved Udførsel den erlagte Afgift forlanges tilbagebetalt (Lov 3. Maj 1873 § 33 og Lov 1. April 1887 § 3). Godtgørelsen udbetales kun for Sukker, der udføres af selve Fabrikkerne. Den Godtgørelse af 2,4 ø. pr. $\mathcal{H}$, der tilkommer almindelige Raffinaderprodukter (Pos. 227), kan ikke kræves for Sukker Kl. b.

3) *Toldpligtig Trælast* faar ved Udførsel den bevislig erlagte Indførselstold tilbagebetalt, naar Beløbet ikke er under 2 Kr. (Lov 1863 § 28); Godtgørelsen ud-

betales med 3. β (7¹¹/₁₃ ø.) pr. 1 Kbfod., selv om Trælæsten er fortoldet efter Kmlæster.

Trælæsten kan udføres enten i samme Tilstand, hvori den er indført, eller efter at være skaaren til Planker, Bræder o. s. v. eller at have undergaaet anden Bearbejdning. Godtgørelsen beregnes efter det ved Udførselen befundne Kubikmaal, og kan kræves af enhver Udfører. En simpel Henvisning i Udførselsangivelsen til Nr. og Dato for stedfunden Indfortoldning anses som tilstrækkeligt Bevis for denne.

4) *Spiritus*. Saavel indenlandsk tilvirket som fremmed fortoldet Spiritus tilkommer der en Udførselsgodtgørelse af 11. ø. for hvert Pund absolut Alkohol, som det udførte Kvantum indeholder (L. 1. April 1887 § 35, jfr. L. 1863 § 29). — For Spiritus af mindre Styrke end 25 % gives ingen Godtgørelse. Er der tilsat Sukker eller andre Ingredienser, saa at den virkelige Styrke ikke kan udfindes (f. Eks. Likør), regnes Godtgørelsen som for Spiritus af 40 % Styrke, hvilket svarer til 33.4 % absolut Alkohol efter Vægt, altsaa ca. 4 ø. pr. $\mathcal{F}$.

Styrken bestemmes efter Tralles Alkoholometer, ved en Normaltemperatur af 12¹/₁₀ ° R. eller praktisk taget 12¹/₅ ° R. (jfr. S. 661—662). Dette Instrument angiver Volumen-Procenter. Omregningen af den »tilsyneladende Styrke« (ved den forhaandenværende Temperatur) i Volumen-Procenter til den »sande Styrke« (ved Normaltemperaturen) i Vægt-Procenter sker ved Hjælp af Tabeller. Tralles Alkoholometer bruges kun ved Brænderibeskatningen (S. 801) og ved Udførselsgodtgørelser efter L. 1887, jfr. L. 1863; i øvrigt bliver ved Ind- og Udførsel af Spiritus det Spendrupske Alkoholometer benyttet.

Godtgørelsen kan kræves af enhver Udfører; Beløbet maa andrage mindst 2 Kr. Udføreren maa bl. a. selv angive Vægten (Brutto og Netto) og Styrken ved en vis Temperatur; Rigtigheden kontrolleres derefter af Toldopsynet.

5) *Raa Spiritus, der genudføres som rektificeret*. Ifølge Lov 31. Marts 1882, jfr. L. 29. Marts 1887, kan Toldbestyrelsen ved Udførsel af rensset Spiritus godtgøre Rensningsanstalterne den ved Indførsel af raa Spiritus til Rensning erlagte Told. Den rensede Spiritus maa dog genudføres inden 1 Aar fra Indførselen, og der kan kun gives Godtgørelse for indtil ⁴/₆₀ af det indførte Kvantum (altsaa mod et Toldtab af 2 %), der antages at svare til Svind ved Rensningen). »De danske Spritfabrikker« og Spritfabrikken »Fortuna« har erholdt saadan Tilladelse.

ANDRE GODTGØRELSE. Ud over de ved Lov fastsatte Godtgørelser er Toldbestyrelsen, som ovenfor berørt, bemyndiget til at indrømme ogsaa andre Toldgodtgørelser (eventuelt Afskrivning i Kreditoplag). Denne Bemyndigelse gælder dels i særlige Tilfælde, hvor Omstændighederne maatte tale for, at Tolden tilbagebetales af Genstande, som atter udføres i uforandret Skikkelse (L. 1863 § 25), dels — og dette er af væsentligst Betydning — naar Varerne genudføres efter at være blevene forarbejdede, altsaa hvor det ved Udførsel af indenlandske Fabrikata drejer sig om Tilbagebetaling af Tolden paa de benyttede Materialer og Hjælpestoffer (L. 1863 §§ 23, 27).

Saadan Godtgørelse for *Materialtold* tiltaas efter følgende Regler:

1) Som *almindelig* Tilladelse er der indrømmet Afskrivning i Transit- eller Kreditoplag for Forhudningsplader, Bolte, Tovværk og andre Inventariegenstande, der anvendes til Reparation af fremmede Havariskibe og disses Forsyning med Inventarium; endvidere Afskrivning i Kreditoplag for Sejldug syet i Sejl eller til Reparation af Sejl, enten til Brug i fremmede Skibe eller til Udførsel til Udlandet med danske Skibe (danske Skibe maa ikke tage Sejlene i Brug i indenlandsk Havn eller Farvand), fremdeles for nye Sække (ogsaa som Emballage om Varer), syede her af Lærred, Drejl o. s. v., samt for Gulvtæpper, syede her af Gulvtæppetøj; endelig kan der for anvendt Salt godtgøres 4 Øre for hvert 100 $\mathcal{F}$ indenlandsk Smør, der udføres.

2) Som *speciel* Tilladelse til navngivne Handlende og Fabrikanter, som har ansøgt derom, er der indrømmet enten Afskrivning i Kreditoplag eller Godtgørelse af den af Materialerne erlagte Told for en Mængde forskellige her forarbejdede eller bearbejdede Varer, hvoriblandt skal nævnes: Ansjoser, her nedlagte (Ansjos-Tolden); Blikdaaser og Zinkkasser som Emballage for Smør og Tændstikker; Bomuldstricotage; Cinders og Koks; Sild, Flæsk og Kød, her saltet (Salt-Tolden); Stensalt, her raffineret; Jærnbane- og Sporvogne; Kaffeboenner, her brændte, uformalede; Kakaobønner, her afskallede og brændte; Klædningsstykker af forskellig Slags og andre her syede Manufakturvarer (Linned, Gardiner, Tølte m. m.); Garn, her farvet; Linnedvarer, her vævede eller blegede; Linned- og Bomuldvarer, her

farvede og appreterede; Metalarbejder af forskellig Slags (Dampkedler, Lokomobiler, Vandkasser o. s. v.); Nysølvvarer, her forselvede; Ris, her formalet, Risstivelse; Sukkervarer (Konfekt) og Chokolade; Stentøj; Fajance og Porcelæn, her dekoreret; Voksdug; Trækasser og Fustager af Fyrretræ som Emballage om Varer; Bygningsmaterialer af Tømmer og Træ, Jærn o. s. v. til Bygning her af Skibe til Udlandet, o. s. fr.

6. Toldklarering.

Forinden en Modtager kan faa sine fra Udlandet ankomne Varer udleverede til fri Raadighed, maa de først være toldklarerede. Klareringen bestaar i: *Angivelsen*, *Toldbehandlingen* og *Berigtigelsen* (Betaling af Tolden eller Tilskrivning til Kreditoplag). Alle Varer, som ikke straks ved Ankomsten angives til Berigtigelse, bliver, for saa vidt deres Beskaffenhed tillader det, oplagte paa Toldbodens Transitoplag til senere Berigtigelse derfra (S. 781).

Frengangsmaaden ved Klareringen, særlig i København, er i Hovedtrækkene følgende:

ANGIVELSEN affattes i ganske almindelige Udtryk med Oplysning om Kolli, Indhold, Mærker o. s. v., naar, hvorfra og med hvilken Lejlighed indførte. Naar Toldbehandlingen foregaar i Vejerboderne paa Toldboden (saakaldte »grove Vægt«, »fine Vægt«, »søndre Vægt«, »Jærnskuret« samt Frilageret) eller paa Jærnbånen, kan Klareren angive »Indhold ubekendt« eller undlade at angive Indholdet, og Toldopsynet forestager da ved Eftersynet den tariffmæssige Specifikation; angiver Klareren derimod Varernes tariffmæssige Beskaffenhed, har Toldopsynet kun at kontrollere Rigtigheden, og Klareren opnaar derved i Regelen en hurtigere Ekspedition. Skal Toldbehandlingen foregaa andetsteds, maa Varens tariffmæssige Beskaffenhed anføres i Angivelsen.

Angivelsen indleveres til Protokollation i vedkommende Regnskabskontor, nemlig: ved Fortoldninger fra Toldbodens Transitoplag i *Pakhuskontoret*; ved Fortoldninger straks ved Varernes Ankomst fra Udlandet (førend Oplæggelse paa Transitoplag) i det paagældende *Toldopbevaringskontor* paa Toldboden, i Havnedistrikterne eller paa Jærnbånen; endelig i *Kreditoplagskasserer-Kontoret*, naar Varerne ønskes tagne paa Kreditoplag.

Om de Bevisligheder, der fordres ved Varers Udlevering fra Toldbodens Transitoplag, samt om hvem der anses for berettiget til at underskrive Angivelser, se S. 782.

TOLDBEHANDLINGEN, d. v. s. Varernes Eftersyn, Vejning (Maaling) og Tarifiering, foregaa paa Toldboden, paa Jærnbanestationen og i Havnedistrikterne.

Paa *Toldboden*, der er Hovedklareringsstedet, toldbehandles alle Varer fra Transitoplaget og Varer, som uden at oplægges paa dette, straks berigtiges fra de der lossende Skibe.

Paa *Jærnbanestationen* kan alle Varer toldbehandles, som ankommer med Jærnbånen, naar man hos Jærnbanevæsenet begærer dem klarerede der. I modsat Fald bliver de førte til Toldboden.

I Gammelholms *Havnedistrikt* kan alle de med Sunddamperne fra Sverige ankomne Varer blive toldbehandlende, og i alle Havnedistrikterne toldbehandles saadanne Varer, som efter deres Beskaffenhed ikke kan oplægges paa Toldboden, f. Eks. Kul og Trælast, løst Korn og Salt o. s. v. Men i øvrigt udfordres der særlig Tilladelse fra vedkommende Overopsyn (Inspektør eller Kontrolør) til Varers Toldbehandling i Havnedistrikterne, en Tilladelse, der dog gives i videst muligt Omfang og navnlig aldrig nægtes for toldfri Varer og for Varer, hvis Toldbehandling kan foregaa uden Udpakning og Sortering, idet Nettovægten kan ansættes efter Fradrag af tariffmæssig Tara.

BERIGTIGELSEN (*Afgiftserlæggelsen* eller *Tilskrivningen til Kreditoplag*) foregaa, i Henhold til den af Toldopsynet attesterede Angivelse, gennem det samme Kontor, hvor Angivelsen er indleveret til Protokollering; ved Fortoldninger fra Toldbodens Transitoplag sker dog Afgiftserlæggelsen gennem Toldkassererkontoret. Som Bevis for Rigtigheden udfærdiger Kontoret en *Toldkwittering* (ogsaa for toldfri Varer) eller *Kreditoplagskwittering*, og herefter kan Varernes endelige Udlevering foregaa. Udleverer Toldopsynet Varer, som er klarerede udenfor Toldboden, inden saadan Kwittering foreligger, sker det paa vedkommende Toldkontrolørs personlige Ansvar; Udlevering kan dog ske, naar en saa stor Del af Varerne bliver tilbage, som er tilstrækkelig til at dække samtlige Afgifter (Frd. 1797 § 173).

Angivelser paa Varer til *Oplæggelse paa privat Transitoplag* udfærdiges, og Toldbehandlingen foregaaer efter samme Regler som for Varer til Fortoldning, hvorefter Varerne oplægges under Toldkontrol og Toldlukke til senere Berigtigelse efter de for dette Oplag gældende Regler.

Angives Varerne til *Oplæggelse paa Frilager* eller i *Frihavnen*, toldbehandles de i Regelen uden Undersøgelse af Indhold; Oplæggelsen paases og attesteres af Toldopsynet, hvorfor Gods til Frihavnen maa forevises ved en af Adgangene til denne.

Angivelser paa Varer til *Forsendelse* enten til Udland eller til indenlandsk Toldsted kan udfærdiges med eller uden Opgivelse af Indhold og toldbehandles som Regel herefter. Afsenderen indestaar for Afgifterne og tillige for Toldlukket, hvis et saadant anbringes, indtil Varernes Udførsel af Landet er bevisliggjort ved Attest fra Toldopsynet, eller indtil der er indløbet Attest for Varernes rigtige Ankomst til andet Toldsted efter den ledsagende Toldseddel.

Postpakker, som oplægges paa Toldboden, toldklareres gennem Postgodstoldforvaltningen dersteds. Postpakker paa ikke over 10 R , som indkommer fra Udlandet med Jærnbaneposterne, kan uden Modtagerens Nærværelse blive toldklarerede af Toldvæsenet og hjembragte af Postvæsenet straks efter Ankomsten, naar saadan Klarering begæres hos Overtoldinspektøren for Kbhvn. Alt Postgoods, hvis Indhold uden Udpakning kan ses at være toldfrit, udleveres straks uden Toldklarering.

7. Straffebestemmelser.

Bestemmelserne om Toldstraffene indeholdes væsentlig i Frd. 1. Febr. 1797. Her skal kun omtales de Straffebestemmelser, der vedrører Ind- og Udførsel samt Kreditoplag; derimod forbigaaes bl. a. hvad der vedrører Skibsarten, og ligeledes udelades de Straffebestemmelser, der er knyttede til de indenlandske Produktionsafgifter og Kortstemplingen.

Urigtig speciel Angivelse af Varer til Fortoldning eller Kreditoplag. Naar Indhold er angivet, og der ved Eftersynet forefindes Varer i Pakningen, som enten er *uangivne* (t. Eks. naar der er angivet Uldgoods, og der foruden Uldgoods findes en til højere Told ansat Vare, f. Eks. Silkevarer), eller som er *urigtig angivne* (f. Eks. naar der angives Raps, men forefindes Sennepsfrø), bødes det 5-dobbelte af Forskellen mellem Toldafgiften for det angivne og det forefundne eller Varenes halve Værdi, hvis dette Beløb er mindre end den 5-dobbelte Difference-Told. — Den, der ved Fremlæggelse af Proforma-Købeprev paa *Skib* søger at besvige Tolden, bødes det 5-dobbelte af den virkelig skyldige Afgift (L. 1863 § 9).

Hovedmænd i Toldsvig (3: en forsætlig Handling, hvis Øjemed er at besvige Statskassen ved Ind- eller Udsnigelse af Varer) straffes med Varernes Konfiskation. Anden Gang Forseelsen begaas, erlægges desuden i Mulkt $\frac{1}{4}$, tredje Gang $\frac{1}{2}$ af de konfiskerede Varers Værdi; fjerde Gang erlægges den fulde Værdi, og vedkommende fortaber sit Borgerskab. Er der ved Toldsvigen handlet mod en paa Tro og Love afgiven Forsikring, forbydes ikke alene Varerne, men ogsaa Adgangen til de Fordele, som er knyttede til slige Forsikringer. — *Medhjælper* i Toldsvig bødes $\frac{1}{10}$ af Varenes Værdi.

Urigtigheder vedrørende Kreditoplaget. En falleret Oplagshaver, som ikke kan dække sin Kreditoplagsskyld til Toldkassen, betragtes som svigagtig Fallent (S. 786). — Uanmeldt Varetransport fra Oplag til Oplag under Kvartalseftersynet straffes med Varernes Konfiskation (S. 786). — Naar der ved Kvartalseftersynet er angivet en større Beholdning, end der ved Eftersynet forefindes, bødes af det manglende Toldafgifternes halve Beløb (Pl. 31. Marts 1802) — Naar Generalforklaringen ikke afleveres senest 4 Dage efter Kvartalets Slutning, bødes første Dag 2 Kr., anden Dag 6 Kr., tredje Dag 10 Kr. og saaledes fremdeles 4 Kr. mere pr. Dag. — For Udøblivelse med de forfaldne Afgifter ud over 8 Dage efter Kvartalseftersynet bødes 1% daglig af Beløbet.

Urigtigheder ved Udførsel. Naar der til Udførsel mod Afskrivning i Kreditoplag eller mod Toldgodtgørelse angives andre eller flere Varer, end der forefindes, bødes Værdien af det, som er angivet urigtigt eller for meget. — Afskrivning finder ikke Sted, naar Godsets Mærke ikke eller urigtigt er anført paa Oplagssedlerne. — Hvis Varer fra Transit- eller Kreditoplag, som er angivne til Udførsel med et allerede udklareret Skib, ikke føres direkte ud til Skibet, betragtes det som Toldsvig, og Varerne konfiskeres. — Naar Oplagsvarer eller Godtgørelsesvarer ikke indlades samme Dag som angivet eller anmeldt, bødes Indførselsafgiften eller

Godtgørelsesbeløbet (Pl. 31. Marts 1802). — Oplagsvarer, som underfundig tilbageholdes for Indladning eller uanmeldt genoplosses, forfalder til Konfiskation. Har Oplagshaveren Del i Forseelsen, forbyrder han sin Oplagsret.

Brud paa Toldlukke. Findes Toldlukke brudt for Skib eller Pakhus, bødes fra 100 til 400 Kr.; for Kasse eller Kuffert, fra 40 til 160 Kr.; for enkelt Pakke af mindre Omfang, fra 20 til 80 Kr. (Pl. 25. Juni 1818). Er Toldlukket brudt forsætlig og med Vold, bødes i alle Tilfælde 400 Kr. Er Varerne bortsnegne, bødes desuden som for Toldsvig.

Konfiskationers Behandling og Bøders Inddrivelse. Naar Varer er anholdte til Konfiskation, kan Ejeren faa dem udleverede mod at stille Sikkerhed for deres Værdi, for Afgifterne og eventuelt for Procesomkostninger. — Ejeren kan enten paatale Anholdelsen for Retten eller klage til den øverste Toldbestyrelse. Henvendelse til Toldbestyrelsen maa ske inden 14 Dage, Paatale for Retten inden 4 Uger efter Anholdelsen eller, hvis han forud har henvendt sig til Toldbestyrelsen, inden 4 Uger efter Modtagelsen af dennes Svar. — Sagerne indstævnes, føres og paadømmes gæsteretsvis. — Ved Bødestraffe holder Toldvæsenet sig til Varerne, indtil Bøden betales, eller der stilles Sikkerhed.

8. Toldtariffen.

Med Hensyn til de enkelte Varers Tarifiering og Toldsatsernes Størrelse maa der henvises til selve Tariffen. For Bekvemmeligheds Skyld skal dog her gives en summarisk Oversigt over de gældende Toldsatser for nogle af de vigtigere Varesorters Vedkommende.

Krigsskat (S. 777) hviler endnu paa følgende Varer: Vin, Spirituosa, Cikorie-rødder, Kaffe ($\frac{1}{2}$ af den ved L. 4. Juli 1863 fastsatte Indførselstold), brændt Kaffe ($\frac{5}{6}$ af Tolden), Te ($\frac{1}{3}$), Tobak ($\frac{1}{4}$ — $\frac{2}{5}$), hvid Honning, Druesukker m. m. ($\frac{9}{32}$), brun Honning ($\frac{1}{35}$). For disse Varer angives nedenfor den oprindelige Indførselstold og Krigsskatten under øet.

Toldsatserne anføres i *Kronemønt*. De ved Omregning fra Rigmønt saaledes fremkommende Brøker er ofte meget ubekvemme.

De vigtigste TOLDFRI Varer er:

1) Alle *Landbrugsprodukter* (undtagen Ost), nemlig: Kornvarer og Frø, Møl, Brød, Kød, Flæsk, Mælk og Fløde, Smør, Fedt, Æg, raa Skind og Huder, Uld, Ben, Horn og Klove, Hø og Halm, samt Have- og Markvækster, der ikke henhører under Frugter; 2) *Foderstoffer*: Klid og Oliøkager; 3) *Levende Kreaturer og Fjerkræ*; 4) *fersk Fisk*; 5) en Del *Raastoffer og Hjælpstoffer*, saasom Klude, Bark og Garvestoffer, Farvetræ, Farvebark og andre Plantedele til Farvning, Bomuld, Hamp og Hør, Jord og Ler (herunder al Slags Porcelænsjord), Sten (herunder pulveriseret Gips), raa Metaller, Bast, raa Kork, Rør og Siv, Egetræ, Brænde; 6) en Del *grovere Industriprodukter*: Alun, Aske, Trækul, Matter til Pakning, Klorkalk, Teglværksfrembringelser (Mursten, Tagsten, Fliser, Drænrør), Soda, Cement, Kalk, Svovl, Gødning, Vitriol; 7) *Affald; brugte Pakningsgenstande*, der ikke er at anse som Handelsvarer; 8) *Bøger, Tidsskrifter, Noder; Malerier* uden Ramme.

Jfr. tillige om *Undtagelser fra Tariffen*, S. 779.

De TOLDPLIGTIGE Varer kan for Oversigts Skyld sammenstilles i tre Hovedgrupper, nemlig: 1) *Nærings- og Nydelsesmidler*, 2) forskelligeartede *Raastoffer og Hjælpstoffer* samt en Del Varer, der væsentlig tjener som *Produktionsmidler*, 3) egentlige *Fabrikata*; hertil kommer 4) *Fartøjer* og 5) *ubenevnte Varer*. Det forstaar sig imidlertid, at navnlig Sondringen mellem de Varer, der opføres i 2den og 3dje Gruppe, er noget usikker og vilkaarlig.

NÆRINGS- OG NYDELSESMIDLER.

Ris, i Skaller, 1 $\mathcal{R}$ 2 $\frac{1}{2}$ ø.; Risengryn og Rismøl, 1 $\mathcal{R}$ 4 $\frac{1}{6}$ ø.

Sago, Arrowroot, Tapioka, Salep, 1 $\mathcal{R}$ 4 $\frac{1}{6}$ ø.

Sukker, Mallas, Sirup. 1) Kandis, Sukker i hele eller sønderslaaede Toppe, Plader eller Kager, samt hvidt pulveriseret Sukker, der er lysere end Amsterdammer-Standardprøve No. 18, 1 $\mathcal{R}$ 6 ø. 2) Andet pulveriseret Sukker, som er lysere end Amst.-Stand. No. 9, 1 $\mathcal{R}$ 3 ø. 3) Andet pulveriseret Sukker, som ikke er lysere end No. 9, samt hvid Sirup, 1 $\mathcal{R}$ 2 ø. 4) Mallas og alm. brun Sirup, 1 $\mathcal{R}$ 1 ø. 5) Hvid Honning samt Drue- eller Stivelsesukker og -Sirup 1 $\mathcal{R}$ 8 $\frac{19}{24}$ ø. 6) Brun Honning 1 $\mathcal{R}$ 4 $\frac{19}{24}$ ø.

Konditørsager, Konfitterer, Syltetejler, 1 $\mathcal{R}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.

Frugter: 1) Friske: Oranger og Citroner, 1 $\mathcal{H}$ 3 $\frac{1}{8}$ ø.; Vindruer, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.; Kastanier, Mandler m. m. 1 $\mathcal{H}$ 6 $\frac{1}{4}$ ø.; anden Skalfrugt, 1 $\mathcal{H}$ 2 $\frac{1}{12}$ ø.; Æbler og Pærer, 1 Td. 50 ø. eller 1 Kommercelæst 10 Kr.; anden frisk Frugt, 1 $\mathcal{H}$ 25 $\frac{1}{48}$ ø.; 2) tørrede: saasom Rosiner, Korender, Figen, Svedsker o. s. v., 1 $\mathcal{H}$ 1 $\frac{2}{3}$ ø.; 3) nedlagte: i Salt eller Eddike, 1 $\mathcal{H}$ 2 $\frac{1}{12}$ ø., i Sukker, Spiritus el. Olie, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.

Krydderier, Specerier: Kardemomme, Muskat, Safran, Vanille, 1 $\mathcal{H}$ 1 Kr.; Kanel, malet el. tilberedt Sennep, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.; andre Slags saasom Allehaande, Kapers, usyltet Ingefær, Kommen, Nelliker, Peber, Sennepsfrø, 1 $\mathcal{H}$ 6 $\frac{1}{4}$ ø.

Humle, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.

Salt (Kogsalt): raat urent Stensalt i Stykker, 1 $\mathcal{H}$ 5 $\frac{1}{6}$ ø.; andet Kogsalt, 1 $\mathcal{H}$ 1 $\frac{1}{24}$ ø.

Kaffe, 1 $\mathcal{H}$ 12 $\frac{1}{2}$ ø.; brændt Kaffe, Kaffeekstrakt, brændte Kaffesurrogater, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.

Cikorierødder, 1 $\mathcal{H}$ 3 $\frac{1}{8}$ ø.; Cikorie, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.

Te, 1 $\mathcal{H}$ 33 $\frac{1}{3}$ ø.

Kakao: Bønner og Skaller, 1 $\mathcal{H}$ 8 $\frac{1}{3}$ ø.; Chokolade, 1 $\mathcal{H}$ 10 $\frac{1}{2}$ ø.; andre Kakao-fabrikater 14 $\frac{7}{12}$ ø.

Tobak: Blade og Stilke, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.; Cigarer, 1 $\mathcal{H}$ 83 $\frac{1}{3}$ ø.; anden Tobak, 1 $\mathcal{H}$ 20 $\frac{1}{6}$ ø.

Vin: paa Flasker, 1 Pot 50 ø.; paa Fad, 1 $\mathcal{H}$ 10 $\frac{5}{32}$ ø. (4 $\frac{7}{8}$ β). Disse Satsler giver henholdsvis 37 $\frac{1}{2}$ ø. og ca. 15 ø. pr. sædvanlig Trepægleflaske.

Øl, Mjød, Mallekstrakt: paa Flasker og Krukker, 1 $\mathcal{H}$ Brutto 15 ø.; paa Fad, 1 $\mathcal{H}$ Br. 6 ø.

Andre Spirituosa: 1) Naar de kan graderes: paa Flasker, 1 Pot 50 ø.; paa Fad, 1 Viertel 8° Spendrup 1 Kr. 87 $\frac{1}{2}$ ø. (o: 23 $\frac{1}{16}$ ø. pr. Pot) med Tillæg af $\frac{1}{32}$ for hver $\frac{1}{4}$ ° højere Styrke; 2) naar de formedelst Tilsætning af Sødme, Krydderier el. a. ikke kan graderes (f. Eks. Akvavit, Likør o. s. v.): paa Flasker, 1 Pot 50 ø.; paa Fad, 1 Viertel 3 Kr. (o: 37 $\frac{1}{2}$ ø. pr. Pot).

Eddike, paa Flasker, 1 Pot 10 $\frac{5}{12}$ ø.; ellers, 1 $\mathcal{H}$ Brutto 1 $\frac{1}{16}$ ø.

Spisevarer under hermetisk Lukke, 1 $\mathcal{H}$ 14 $\frac{7}{12}$ ø.

Fisk, som er tørret, røget, saltet, syltet el. krydret: Ansjoser, Laks, Sardeller samt Kaviar m. m., 1 $\mathcal{H}$ Br. 6 $\frac{1}{4}$ ø.; andre Slags (f. Eks. saltet Sild, Klipfisk o. s. v.), 1 $\mathcal{H}$ Br. 5 $\frac{1}{8}$ ø.

Østers, ferske, 1 $\mathcal{H}$ Br. 3 $\frac{1}{8}$ ø.

Vildt, 1 $\mathcal{H}$ 9 $\frac{1}{8}$ ø.

Ost, 1 $\mathcal{H}$ 10 $\frac{5}{12}$ ø.

RAASTOFFER, INDUSTRIELLE HJÆLPSTOFFER O. A. M.

Stenkul, 1 Td. 14 $\frac{1}{2}$ ø. eller 100 $\mathcal{H}$ 4 $\frac{1}{2}$ ø.

Koks og Cinders, 1 Td. 12 $\frac{1}{2}$ ø. eller 100 $\mathcal{H}$ 7 $\frac{1}{2}$ ø.

Benkul, 1 $\mathcal{H}$ 2 $\frac{1}{12}$ ø.

Tømmer og Træ. Uforarbejdede Træsorter (undtagen Eg m. fl., der er toldfri): naar de indkommer i Dæksfartøjer, 1 Kommercelæst 6 $\frac{1}{2}$ Kr.; ellers, 1 Kubikfod 7 $\frac{1}{12}$ ø.

Metaller og grove Metalvarer. 1) *Jærn og Staal,* Stang- og Baandjærn, Jærnbæskinner, støbte Gas- og Vandledningsrør, raa Plader og Blik, 1 $\mathcal{H}$ 25 $\frac{1}{48}$ ø.; for-tinnede el. forzinkede Plader og Blik, Bolte, Søm, Spiger, Traad, groveste smedede Genstande og grovt Støbegods, 1 $\mathcal{H}$ 2 $\frac{1}{12}$ ø. 2) Raa Plader og Blik, Bolte, Søm, Stænger, Traad, Rør m. m. af *Bly, Tin* el. *Zink,* Bolte ogsaa af andet Metal, Forhudningsplader af *Yellow-Metal,* 1 $\mathcal{H}$ 2 $\frac{1}{12}$ ø.; Plader og Blik, Søm, Stænger, Traad m. m. af *Kobber, Messing* og andet *Metal,* 1 $\mathcal{H}$ 6 $\frac{1}{4}$ ø.

Jord, Sten og overhovedet de fleste *Mineraler* i slemmet, pulveriseret, farvet eller formet Tilstand, 1 $\mathcal{H}$ 2 $\frac{1}{12}$ ø.; (slemmet Porcelænsjord og pulveriseret Gips er toldfri).

Møllesten, Slibesten, mindre, 1 Stk. 4 $\frac{1}{6}$ —33 $\frac{1}{3}$ ø.; større, 1 Kubikfod 33 $\frac{1}{3}$ ø.

Salpeter og *Chilisalpeter,* raa og raffineret, 1 $\mathcal{H}$ 1 $\frac{1}{24}$ ø.

Syrer, flydende, 1 $\mathcal{H}$ 1 $\frac{1}{24}$ ø.

Farvestoffer, Farver. Karmin, Cochenille, Indigo, Kermeskorn, 1 $\mathcal{H}$ 29 $\frac{1}{6}$ ø.; alle Farveekstrakter, alle Farver i Dejform eller revne i Olie el. Fernis, de fleste Farver i formede Stykker, Farver i Daaser, Farvelader, Glas, alle grønne

- Farver, alle blaa undtagen Indigo, Cinnober, Broncefarver, Fernisser, m. m. 1 $\text{R} 10^{2/13}$ ø.; andre Farver, 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø.
- Bogtrykkersvæрте* og *Blanksvæрте*, 1 R Br. $4^{1/6}$ ø.
- Harpikser, Gummier m. m.* Terpentin, almind. Harpiks, Bøg, Asfalt, 1 $\text{R} 25/48$ ø.; Tjære, 1 Td. 1 Kr. $16^{2/3}$ ø.; anden raa Harpiks end almindelig H., Gummii raa eller opløst, naturlige Balsamer, Kautschuk og Guttaperka i Blokke, Plader, Baand, Rør, o. s. v., 1 $\text{R} 10^{2/12}$ ø.
- Olier.* Hampeolie, fri; Petroleum, 1 $\text{R} 2$ ø.; alle andre ikke vellugtende Olier, 1 $\text{R} 4^{1/6}$ ø.; Petroleumsaftald som Tjære.
- Tran, Vognsnørelse*, 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø.
- Talg.* Almindelig Talg, 1 $\text{R} 4^{1/6}$ ø.; Stearin o. s. v., 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø.
- Voks*, animalsk og vegetabilsk, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø.
- Gær*, 1 $\text{R} 8^{1/3}$ ø.
- Lim, Gelatine, Husblas*, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø.
- Skind og Huder.* Almindelig beredte, 1 $\text{R} 16^{2/3}$ ø.; farvede, sværtede, glittede, lakerede o. s. v. samt Pelsværkskind og Fugleskind, 1 $\text{R} 25$ ø.
- Fjer og Dun* (ikke til Pynt), 1 $\text{R} 10^{2/12}$ ø.
- Vaskesvampe*, 1 $\text{R} 66^{2/3}$ ø.
- Garn:* 1) af Bomuld, Hør, Hamp og andre vegetabiliske Stoffer, ufarvet, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø.; farvet, 1 $\text{R} 16^{2/3}$ ø.; 2) af Uld og andre Dyrehaar, ufarvet, 1 $\text{R} 8^{1/3}$ ø.; farvet, 1 $\text{R} 16^{2/3}$ ø.; 3) af Silke, 1 $\text{R} 1^{1/2}$ Kr.
- Tovværk* af vegetabiliske eller animalske Stoffer, 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø.

FABRIKATER.

- Lervarer.* 1) Teglværksprodukter, fri; 2) Pottemagerarbejde og andet ordinært Arbejde, 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø., dog ildfaste Retorter m. m., 1 $\text{R} 25/48$ ø.; 3) Fajance og Stentøj: forgyldt el. forsvøvet, 1 $\text{R} 16^{2/3}$ ø.; ellers, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø.; 4) Porcelæn og Biscuit: forgyldt, forsvøvet el. flerfarvet, 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.; ellers 1 $\text{R} 16^{2/3}$ ø.
- Glas.* 1) Ufolieret uslebent el. blot matslebent Glas i Tavler eller Ruder (f. Eks. Vinduesglas) samt ordinære brune og grønne hule Glasvarer (Bouteiller o. lgn.), 1 $\text{R} 3^{1/6}$ ø.; 2) ufolieret slebet Glas i Tavler el. Ruder, efter Stykkets Størrelse, 1 $\text{R} 16^{2/3}$ — $33^{1/3}$ ø.; 3) folieret, slebet el. uslebent Glas, som 2. med Tillæg af $25^{0/10}$; 4) andre Glasvarer: i Forbindelse med Metal m. m., 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.; ellers 1 $\text{R} 14^{1/12}$ ø.
- Kemiske Præparater og Apotekervarer*, 1 $\text{R} 4^{1/6}$ ø.
- Sæbe:* vellugtende eller formet i Haandstykker, 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.; ellers 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø.
- Parfumerier og vellugtende Sager* samt alle Slags *Ætere*, 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.
- Lys:* Talglys, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø.; andre, 1 $\text{R} 12^{1/2}$ ø.
- Blæk*, 1 R Br. $6^{1/4}$ ø.
- Segllak*, 1 $\text{R} 16^{2/3}$ ø.
- Krudt* og andre eksploderende Stoffer, 1 R Br. $8^{1/3}$ ø.
- Metalvarer.* 1) *Guldtrækkerarbejde* og *Metalbroderi*, 1 R 1 Kr. 2) *Bogguld, Bog-sølv*, Arbejder af *Guld, Sølv, Platina* og *Aluminium*, 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø. 3) *Skriftstøbergods* m. m., 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø. 4) Forarbejdet *Jærn* og *Staal:* grove Varer (jfr. ovfr.), 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø.; ciselerede, facetterede, forgyldte, forsvøvede, pletterede el. indlagte Genstande, Synaale, Staalpenne, ferniseret el. lakeret Blikarbejde m. m., 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.; andre Genstande, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø. 5) Arbejder af *andre Metaller:* Bolte og Stænger hertil, 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø.; andre grovere Genstande af Bly, Tin el. Zink, 1 $\text{R} 2^{1/12}$ ø., af Kobber, Messing og andet Metal, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø. (jfr. ovfr.); forgyldte, forsvøvede, broncerede, lakerede Arbejder, Arbejder af Ny-sølv m. m., 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.; andre Genstande, 1 $\text{R} 16^{2/3}$ ø.
- Maskiner* fortoldes som andre Arbejder af samme Materiale (f. Eks. almindelige Dampmaskiner, $2^{1/12}$ ø. pr. R) eller, naar Klarerøren ønsker det, med 10 % af Værdien.
- Vogne:* 1) Jærnbane- og Sporvejsvogne: Lokomotiver, 1 Stk. 1000 Kr.; Personvogne, 1 Stk. 300 Kr.; Godsvogne, 1 Stk. 100 Kr.; 2) Vogne til at fremføres ved Hestekraft (ikke paa Sporveje): helt el. halvt bedækkede, 1 Stk. 60 Kr.; aabne, 1 Stk. 24 Kr.; 3) Trækvogne, Barnevogne, Kaner, Slæder, 1 $\text{R} 6^{1/4}$ ø.
- Instrumenter:* Klaviaturinstrumenter (Fortepianoe, Orgler o. s. v.), $10^{0/10}$ af Værdien; andre musikalske samt optiske, kirurgiske Instrumenter o. s. v., 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.
- Ure, Urværker og Urværksdele:* 1) Lommeure, Kronometre og Værker til slige Ure, 1 Stk. 1 Kr.; Dele af slige Værker, 1 $\text{R} 33^{1/3}$ ø.; 2) Taffelure, Værker og

Dele af Værker, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.; 3) Taarnure, Værker og Dele af Værker, efter Materialet; 4) andre Ure samt Gas- og Vandure, 1 $\text{R} 16\frac{2}{3}$ ø.

Trævarer. 1) Tildannet Hus- og Skibstømmer o. lgn., 1 Kubikfod $12\frac{1}{2}$ ø. 2) Grove Trævarer saasom Aarer, Koste, Tagspaan, grove Finerer, Pløkke, Fibestaver, Trasko, Træskeer o. s. v., 1 $\text{R} 5\frac{1}{16}$ ø. 3) Genstande af fine udenlandske Træsor-ter samt Tændstikker, 1 $\text{R} 14\frac{1}{18}$ ø. 4) Andre Trævarer, deriblandt fine Finerer, 1 $\text{R} 6\frac{1}{4}$ ø.

Forarbejdet Kork, ikke forenet med andet Stof, 1 $\text{R} 6\frac{1}{4}$ ø., Korkpropper dog 3.6 ø.

Drejerarbejde: grovere, som Trævarer 3. og 4.; finere, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Børstenbinderarbejde: i simpleste Indfatning, 1 $\text{R} 8\frac{1}{3}$ ø.; ellers 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Galanterivarer, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Legetøj: ifølge Klarerens Valg, enten efter Stoffet, eller 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.; hvis sammensat af flere Stoffer, altid 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Blyanter, ogsaa Rødkridtsblyanter o. lgn., 1 $\text{R} 10\frac{5}{12}$ ø.

Lædvarer: Handsker og Fodtøj, se Beklædningsgenstande; Reb og Snore som Tovværk; andet Arbejde, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Bundtmagerarbejde: Beklædningsgenstande, se ndfr.; andet Arbejde, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Gummivarer (jfr. ovfr. »Harpikser, Gummier m. m.«), 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Flettede Arbejder af Bast, Rør, Spaan, Straa o. lgn.: Groveste, f. Eks. Gulvmatter og Gulvtæpper, 1 $\text{R} 1\frac{9}{16}$ ø.; Hatte, se Beklædningsgenstande; andre finere Arbejder: af italiensk Straa eller flækket Straa, 1 $\text{R} 1\frac{1}{3}$ Kr., Borter, Fletninger, Lidser o. desl., 1 $\text{R} 50$ ø., ellers 1 $\text{R} 20\frac{5}{6}$ ø.

Papir. 1) Groveste, saasom Makulatur-, Pak- og Pappapir, Sand- og Smergel-papir, Tagpap o. s. v., 1 $\text{R} 1\frac{1}{24}$ ø.; 2) Tryk- og Skrivpapir, 1 $\text{R} 5\frac{9}{24}$ ø.; 3) forgyldt el. forsilret Luksuspapir, Tapetpapir, Billeder (Kobberstik, Stentryk, Træs-nit, Fotografier), Papir med Skrift el. Tryk (Blanketter, Etiketter, linieret Papir, Skemaer, Adressekort o. s. v.), Konvolutter, Poser, Landkort o. s. v., 1 $\text{R} 16\frac{2}{3}$ ø.; 4) andet Arbejde af Papir el. Papirmasse, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.

Forskellige Beklædningsgenstande. 1) *Hatte og Huer.* Flettede: af italiensk Straa eller flækket Straa, 1 Stk. $83\frac{1}{3}$ ø.; af andet Materiale, hvis de er sammen-syede, samt Panamahatte, 1 $\text{R} 1\frac{1}{3}$ Kr., ellers, 1 $\text{R} 50$ ø. Af Trikotage, som Stoffet. Af Voksdug, Olietøj o. lgn., 1 Stk. $16\frac{2}{3}$ ø. Af Silke eller med Yder-tøj væsentlig af Silke, 1 Stk. $83\frac{1}{3}$ ø. Af andet Stof (altsaa f. Eks. Filthatte, Klædeshuer, Pelshuer, o. s. v.), 1 $\text{R} 1\frac{1}{3}$ Kr. Dame- og Børnehatte med Besæt-ning betaler et Tillæg af 50 %. — 2) *Handsker*: af Skind el. Pelsværk, 1 $\text{R} 1\frac{1}{2}$ Kr.; uden Skind, efter Stoffet. — 3) *Fodtøj.* Helt eller til Dels af Læder: naar Overtøjet er helt el. til Dels af Silke, 1 $\text{R} 1$ Kr., ellers, 1 $\text{R} 66\frac{2}{3}$ ø.; uden Læder: som Stoffet (f. Eks. Gummisko, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø.; grove Sivsko, 1 $\text{R} 1\frac{9}{16}$ ø., fine, 1 $\text{R} 20\frac{5}{6}$ ø. o. s. v.). Trøtøler, 1 $\text{R} 6\frac{1}{4}$ ø., Trasko, 1 $\text{R} 5\frac{1}{16}$ ø. — 4) *Klæd-ningsstykker*: som Ydertøjets Hovedstof med Tillæg af 50 %; saafremt For, Pyntebesætning eller nogen Del af Ydertøjet er ansat til højere Told end Hoved-stoffet, da med Tillæg af 100 %. — 5) *Paraplyer* og *Parasoller*: med Overtræk af Silke el. silkeblandet Stof, 1 Stk. $1\frac{1}{3}$ Kr.; ellers, 1 Stk. 50 ø. — 6) *Kunstige Blomster*: færdige, 1 $\text{R} 4$ Kr.; Dele deraf, 1 $\text{R} 2$ Kr. — 7) *Fjer til Pynt* (jfr. »Fjer og Dun«). 1 $\text{R} 4$ Kr.

Manufakturvarer (Garn se ovfr.). — 1) *Filt* til Skibsforhudning, Tagbedækning o. lgn., 1 $\text{R} 1\frac{1}{24}$ ø. — 2) *Voksdug*, samt Stoffer, der er ferniserede, lakerede, gennemtrukne med Gummil el. Olie, tjærede, bestrøede med Smergel o. s. v.: hvis Stoffet kan bedømmes, og det er helt eller til Dels af Silke, 1 $\text{R} 1$ Kr., ellers som Stoffet; hvis Stoffet ikke kan bedømmes, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø. — 3) *Alle andre Manufakturvarer*:

a) *Af vegetabiliske Stoffer* (Bomuld, Hør, Hamp, Jute o. s. v.). Raat Linnedgods af Hør og Hamp: hvis Vævet indeholder mindre end 24 Traade i $\frac{1}{2}$ Kv. Tomme eller vejer mindst 44 Kvint pr. Kv. Alen, 1 $\text{R} 4\frac{1}{6}$ ø.; ellers, 1 $\text{R} 12\frac{1}{2}$ ø. — Sejl- og Presenningdug af flertraadet Vævning, vejende mindst 44 Kvint pr. Kv. Alen, samt Gulvtæpper, 1 $\text{R} 12\frac{1}{2}$ ø. — Haardug, Kannevas o. lgn., Fiskenet, Gjorder, Baand, Bændler, Lampeværger, 1 $\text{R} 33\frac{1}{3}$ ø. — Andre Varer: klare el. aabne Væv, Varer forbundne med Metaltraad eller spundet Glas, Kniplinger, fferede og hæklede Arbejder, Possementmagerarbejde, 1 $\text{R} 1$ Kr.; trykkede, samt Trikotage og fløjelsvævet Stof, 1 $\text{R} 66\frac{2}{3}$ ø.; flerfarvede ikke trykkede, 1 $\text{R} 50$ ø.; ensfarvede, samt ufarvede mønstervævede (Damask, Drejl o. s. v.), 1 $\text{R} 41\frac{2}{3}$ ø.; ufarvede, ikke mønstervævede, samt Vat, 1 $\text{R} 25$ ø.

b) Af *Silke*. Possementmagerarbejde, 1 R 2 Kr. Andre Varer: helt af *Silke*, 1 R 4 Kr.; naar enten Rending el. Islæt eller Yder- el. Retside er helt af *Silke*, 1 R $2\frac{2}{3}$ Kr.; ellers, 1 R $1\frac{1}{2}$ Kr.

c) af *Uld* og andre Dyrehaar. Grove Varer af Fæhaar o. Ign., raa Filt, Gulvtæppetøjer m. m., 1 R 25 ø. Klare el. aabne Væv, Varer forbundne med Metaltraad eller spundet Glas, Kniplinger, filerede og hæklede Varer, Possementmagerarbejde, 1 R 1 Kr. Alle andre Varer (f. Eks. Klæde og Trikotage), 1 R $66\frac{2}{3}$ ø.

Polstrede Møbler, Madrasser o. s. v.: naar nogen Del deraf er Metal el. Træ, 1 R $14\frac{7}{12}$ ø.; ellers, som Overtrækket med Fradrag af 50 %.

SKIBE, BAADE, FARTØJER: paa mindst 100 Reg. Tons, byggede af Fyrretræ, 2 % af Værdien; ellers, 3 % af Værdien.

UBENÆVNTE VARER, 10 % af Værdien.

9. Bilande og Kolonier.

FORHOLDET TIL MODERLANDET. *Færøerne, Island, Grønland* og de dansk-vestindiske Øer staar udenfor Moderlandets Toldomraade. Den danske Toldtarif gælder ikke i disse Landsdele, af hvilke Island og de dansk-vestindiske Øer desuden har deres egen Lovgivning.

Disse Landsdele betragtes altsaa i Moderlandet som toldfri Steder, hvortil Varer kan udføres mod Afskrivning i Transit- og Kreditoplag eller mod Toldgodtgørelse ganske paa samme Maade som ved Udførsel til Udlandet. Kreditoplagsvarer kan afskrives med det halve af det i Tariffen anførte Fraskrivningskvantum (L. 1863 § 22).

Indførselen hertil fra Færøerne, Island og Grønland er toldfri for alle der bevislig tilvirkede Varer undtagen Skibe, Baade og Fartøjer (L. 1863 § 15). Vareindførselen fra de dansk-vestindiske Øer er derimod underkastet Told her efter den almindelige Tarif. Den tidligere her i Landet indrømmede lavere Told for Rom, Sukker og Mallas, der indførtes fra Øerne, saavel som den Toldfrihed, der gjaldt paa Øerne for indenlandske eller fortoldede Varer fra Moderlandet, er bortfalden. — Paa Vareindførselen fra Moderlandet til de dansk-vestindiske Øer, Island og Færøerne hviler samme Afgifter som paa Indførselen fra Udland.

Paa de dansk-vestindiske Øer, hvor der opkræves Skibsafgifter, behandles Farten til og fra Moderlandet som fremmede Fart.

Færøerne. Statens Eneret til Handel blev hævet ved Lov 21. Marts 1855, og Handel og Skibsfart paa Færøerne blev fri saavel for danske som for fremmede.

Ind- og Udførselen af Varer var hidtil afgiftsfri, men Lov 30. Marts 1892 har fastsat følgende *Indførselsafgifter* til Statskassen: 1) *Vin* paa Fad eller Beholdere, der rummer over 1 Pot, pr. Pot 15 ø.; paa Flasker og andre mindre Beholdere, pr. $\frac{3}{4}$ Pot 15 ø.; 2) *Brændevin, Spiritus* og *spirituøse Drikkevarer* af 8° Styrke og derunder, pr. Pot 15 ø.; over 8° indtil 12° Styrke, pr. Pot 25 ø.; over 12° Styrke, pr. Pot 35 ø.; 3) *Øl*, pr. Pot 5 ø.

Afgiftspligtige Varer maa kun udskibes i Thorshavn eller i en Havn, hvor en Sysselmand er bosat. Da Færøerne intet Toldvæsen har, erlægges Afgiften i Thorshavn til Landfogeden, i andre Havne til Sysselmanden. Afgiften beregnes efter Varefortegnelsen (en Specifikation over Ladningen, som ethvert Skib fra Udlandet skal medføre), eller, hvis Skibet kommer her fra Landet, efter den medbragte Toldseddel. Toldvæsenet fordrer derfor de nævnte afgiftspligtige Varer, som udføres herfra, nøjagtig angivne. — Det er forbudt paa Færøerne at tilvirke de afgiftspligtige Varer med Untagelse af Øl, som ikke er undergæret.

For *Eftersyn af Skibspapirerne* erlægges 5 ø. pr. Ton af Skibets Netto-Drægtighed; for Benyttelsen af Retten til at *drive Handel fra Skib* umiddelbart med Indbyggerne betales 25 Kr. (L. 30. Marts 1892).

Tilkøbsafgift (Told) svares ikke af Skibe, Baade og Fartøjer, der anskaffes fra Udlandet for at anvendes til Vareførsel mellem Færøerne eller til Fiskeri, men erlægges i øvrigt af andre Skibe efter de for det øvrige Kongerige gældende Regler (L. 11. Marts 1892).

Læsteafgiften og *Fisketienden* hævedes ved Lov 30. Marts 1892.

Island. Handelen paa Island var monopoliseret indtil 1786, da den frigaves for danske Undersaatter. Ved Lov 15. April 1854 fik fremmede lige Adgang med danske til at drive Handel og Skibsfart paa Island.

Ind- og Udførsel af Varer var tidligere afgiftsfri. Men siden 1872 er der lagt Indførselsafgift først paa Vin og Spiritus, senere ogsaa paa Kaffe, Sukker, Tobak m. fl.

Varer; fra 1881 er der lagt Udførselsafgift paa Fisk og Tran, senere ogsaa paa Hvalprodukter. Afgifterne tilfalder den islandske Landskasse og opkræves af Politimyndighederne.

Indførselsafgifterne (Lov 8. Novbr. 1901) er følgende:

1) *Øl*, pr. Pot 5 ø.; 2) *Brændevin*, af 8° Styrke og derunder, pr. Pot 40 ø., af over 8° indtil 12° Styrke, pr. Pot 60 ø., af over 12° Styrke, pr. Pot 80 ø. (denatureret 16° Spiritus til Brændsel eller industrielt Øjemed er afgiftsrit); 3) *Rom, Cognac, Arrak, Whisky* og lign. destillerede Drikke erlægges 50 % højere Afgift pr. Pot end Brændevin; 4) *Rødvin og hvide Bordvine* af samme Slags. samt Kirkevin, pr. Pot 15 ø.; 5) *alle andre spirituøse Drikkevarer*, pr. Pot 60 ø.; 6) *Bitterkompositioner* til umiddelbar Anvendelse, pr. Pot 75 ø.; 7) *Bitteressenser* o. lign., pr. Pægl i Kr. (indføres de under 3), 4), 5) og 6) anførte Drikkevarer i Beholdere, mindre end 1 Pot, erlægges nævnte Afgift for hver 3 Pægle). 8) *Røgtobak, Skraatobak, Nusstobak*, pr. ₧ 50 ø. (Tobaksblade, til Badning af Faar, fritages for Afgift, naar de indføres under Øvrighedens Tilsyn); 9) *Cigarer*, pr. ₧ 2 Kr., *Cigaretter*, pr. ₧ 1 Kr. 10) *Kaffe og Kaffesurrogater*, pr. ₧ 10 ø.; 11) *Sukker og Sirup*, pr. ₧ 5 ø.; 12) *Te*, pr. ₧ 30 ø.; *Chokolade*, pr. ₧ 10 ø.; *Brystsukker og Konfekt*, pr. ₧ 30 ø. — Ligesom paa Færøerne beregnes Afgiften efter den af Skibet medførte Varefortegnelse eller Toldseddel. Ved Udførsel til Island af Varer, som der er afgiftspligtige, fordrer Toldvæsenet hos os og Konsulaterne i Udlandet nøjagtig Angivelse.

Udførselsafgift (L. 4. Novbr. 1881, L. 13. April 1894 og L. 6. Marts 1896) erlægges af al *Fisk, Tran* og *Barder* samt (L. 11. Novbr. 1899 og 13. Novbr. 1903) af *Hvalprodukter*, som udføres af Skibe, der udklæres fra en Havn i Island, eller fra eller i Skibe, der driver Sildefiskeri i Fjordene og under Kysten, eller som til Baadfiskeri ankrer op paa Søterritoriet, uden Hensyn til om Fisken er tilvirket i Land eller bragt om Bord i utilvirket Tilstand, med følgende Beløb: Klipfisk eller Platfisk, pr. 100 ₧ 10 ø.; Helleflynder, pr. 100 ₧ 5 ø.; Rødspætter, pr. 100 ₧ 3 ø.; anden Fisk i halvtørret, saltet eller fersk Tilstand, pr. 100 Stk. 20 ø.; Sundemaver (Svømmeblærer), pr. 100 ₧ 30 ø.; Rogn, pr. Td. 15 ø.; Sild, uden Hensyn til Emballage, pr. Td. (120 Potter) 20 ø.; Tran, pr. Td. 30 ø.; Laks, saltet, roget eller henkogt, pr. 100 ₧ 30 ø.; al henkogt Fisk undtagen Laks, pr. 100 ₧ 10 ø.; Hvalbarder, pr. 100 ₧ 100 ø., pulveriseret Hvalkød, pr. 100 ₧ 25 ø., Hvalguano og pulveriseret Hvalben, pr. 100 ₧ 10 ø.

Der ydes en *Udførselspræmie* (L. 3. Oktbr. 1903) af Landskassen ved Udførsel af Smør i Partier paa mindst 300 ₧ med 5 ø. pr. ₧, hvis den ved Eksporten opnaaede Pris er 25—21 ø. under Grosserersocietetets Smørnotering, 10 ø. pr. ₧, hvis Prisen er 20 ø. eller mindre under Noteringen.

Fyrafgift (L. 10. Oktbr. 1879). Ethvert Skib (med Undtagelse af Orlogsskibe, Lystfartøjer og islandske Fartøjer paa Fiskeri), som passerer Reykjanæs ved Faksebugten og gaar i Havn et Steds paa Island, har at betale i Fyrafgift: naar Skibet anløber en Havn i Faksebugten mellem Reykjanæs og Øndverdnæs 20 ø., ellers 15 ø. pr. Ton af Drægtigheden. Afgiften erlægges i den første Havn, Skibet anløber efter at have passeret Fyret, og kun een Gang for Frem- og Tilbagejse.

Tilkøbsafgiften (Tolden) af Skibe, Baade og Fartøjer hævdes ved L. 21. Septbr. 1883. *Læsteafgiften* (2 Kr. pr. Register Ton) og Bestemmelsen om *Sepas* (L. 15. April 1854) hævdes ved L. 7. Novbr. 1879.

Grønland. Handelen paa Grønland er Statsmonopol og drives umiddelbart af Staten for egen Regning. Der hviler naturligvis ingen Ind- eller Udførselsafgifter paa denne udelukkende af Staten selv drevne Vareomsætning.

Af Kryolitbrudet ved Ivigtut, der drives af et privat Handelsselskab (Koncession af 18. Juli 1900 gældende indtil 1925), svares en Afgift i Forhold til den aarlig udskibede Mængde. Under 29. Juni 1904 er der givet en Privatmand Koncession til Minedrift i Grønland indtil 1924; i Afgift til Staten svares 10 % af det aarlige Nettooverskud. Koncessionen kan af Bevillingshaveren overdrages til et af ham stiftet Aktieselskab.

De dansk-vestindiske Øer har eget Toldvæsen. Afgifterne, der er forskellige for *Skt. Croix* (Toldkammer i Christiansted og Frederiksted) og for *Skt. Thomas* og *Skt. Jan* (Toldkammer paa Skt. Thomas), indgaar i Kolonialkasserne.

Følgende Fællesbestemmelser gælder for alle tre Øer: Af Skibe, Baade og Fartøjer, der erhverves fra Steder udenfor Øerne for at sættes i Fart under dansk Flag som hjemmehørende paa Øerne, erlægges 1¼ % i Indførselstold (Adg. 8. Septbr. 1871). Skydevaaben og Ammunition maa kun indføres efter særlig Tilladelse og Kontrol (L. 30. Juni 1850, Adg. 23. Oktbr. 1885). Øernes egne Frembringelser kan i danske Fartøjer indføres toldfrit fra den ene Ø til den anden (L. 16. April 1862 § 4 III 2e og Adg. 23. Oktober 1885).

Skt. Croix (L. 30. Juni 1850). *Indførelstold:*

- a) Frit indgaar: Fade til Sukker, Rom og Mallas; Staver, Bundstykker, Tønde-
baand; Avlsredskaber, Redskaber til Sukkerkogning og Romtilvirkning
samt til Sukkermøller; Møletømmer, ildfaste Sten; Maskineri og Dele
deraf, frisk Fisk og Skildpadder, Havevækster og Vegetabilier til Føde;
Stenkul; Muldyr og Æsler; Gødning; trykte Bøger og Blade; brugt
Flyttegods.
- b) Fast Told (i vestind. Daler og Cents) erlægges af følgende Artikler:
Hvedemel, pr. 100 R 60 cts.; alle andre Slags Mel, pr. 100 R 25 cts.;
Brød af Hvede, pr. 100 R 75 cts.; Brød af andet Korn, pr. 100 R 35 cts.;
Ærter og Bønner, pr. Td. 25 cts.; Kød, Tunger, Skinker og Pølser, saltet,
røget eller tørret, pr. 100 R 1 \$ 25 cts.; Flæsk, røget eller saltet, pr.
100 R 80 cts.; Fisk, tørret eller saltet, pr. 100 R 25 cts.; Fisk, røget
eller laget, pr. 100 R 40 cts.; Smør og Ost, pr. 100 R 1 \$ 50 cts.; Svine-
fedt, pr. 100 R 40 cts.
- c) Med 5 % af Værdien fortoldes: Jærn, Staal, Bly, Kobber, Zink i Stænger,
Ruller, Barrer eller Plader, Blikplader, Loddetin (Spelter), Tovværk, Tjære,
Beg, Harpiks, Kridt, Kalk læsket og ulæsket, Cement, Gips, Mur- og
Tagsten, Fliser, Teglør, Tømmer og Træløst, der ikke er toldfrit efter
Litr. a, Søm, Skruer, Spiger, Værktøj, Skibsankere, Kættinger og Blokke,
Mulæseletoej, uforarbejdet Læder, Træaaag, levende Kreaturer (dog ikke
Muldyr og Æsler, der er toldfri, og Heste, der svarer 12½ %), Havre og
Majskorn, Klid, Hø, Trækul, Køkkensalt, Talg, Karrer, Hjul, Aksler og
Bøsninger til Karrer og Sukkervogne, Sejldug.
- d) Med 12½ % af Værdien fortoldes alle Artikler af hvilketsomhelst Navn,
Oprindelse og Beskaffenhed, som ikke er opført under Litra a, b og c.

Udførselstold: Sukker, i danske Skibe eller lige med disse berettigede 5 %, i
andre Skibe 10 % af Værdien; Rom og Mallas, i danske eller ligeberettigede Skibe
3 %, i andre Skibe 6 % af Værdien.

Ankrepenge betales af alle Fartøjer, der ikke er hjemmehørende paa Øerne
og gaar i Fart mellem disse; Afgiften er gradueret efter Mængden af det lossede
eller ladede Gods.

Skt. Thomas og Skt. Jan (Adg. 23. Oktbr. 1885, jfr. Adg. 14. April 1893 smhldt.
m. Adg. 1. April 1905). *Indførelstold:*

- a) Frit indgaar: 1) Frisk Fisk og levende Skildpadder, friske Frugter og
Grøntsager, Guld og Sølv i Barrer og Mønt, Stenkul, Muldyr og Æsler,
trykte Bøger og Blade samt brugt Flytte- og Rejsegods; — 2) Fade til
Sukker, Rom og Mallas, Staver, Bundstykker, Tøndebaand, Avlsredskaber,
Redskaber til Sukkerkogning og Romtilvirkning samt til Sukkermøller,
Møletømmer, ildfaste Sten, Maskineri og Dele deraf, Gødning, dog kun
for saa vidt disse Artikler indføres til Forbrug paa Skt. Jan; ilandbringes
de paa Skt. Thomas, svares den almindelige Indførelstold af 3 %, som dog
tilbagebetales, hvis Genstandene senere anvendes der til Kultivering og
Fabrikation af Sukker; — 3) alle paa Skt. Croix fortoldede Varer, som
indføres i danske Fartøjer; — 4) alle Varer, som indføres til offentlig
Brug for Statskassens eller for Kolonialkassernes Regning.
- b) Med 3 % af Værdien fortoldes alle andre Varer.

Udførselstold: Sukker 5 % af Værdien, Rom og Mallas 1⅓ cts. pr. Gallon,
naar disse Varer er tilvirkede paa Skt. Thomas eller Skt. Jan.

Skibsafgift er paalagt væsentlig efter Skibets Størrelse og efter Mængden af
det lossede eller ladede Gods.

10. Indenlandske Produktionsafgifter.

Produktionsafgifter paahviler her i Landet Tilvirkningen af Røesukker, Brænde-
vin og Øl; nærmest i Klasse herned kan stilles Stempelafgiften af Spillekort.
Oppebørselen af disse Skatter og den dermed forbundne Kontrol er henlagt under
Toldbestyrelsen (se S. 777).

Beskatningen af RØESUKKER-FABRIKATIONEN er ordnet ved Lov 3. Maj 1873
(jfr. L. 20. Jan. 1882 og L. 1. April 1887). Afgiftsatserne er senest fastsatte ved
Lov 1. April 1891 og udgør nu:

Klasse a. For Sukker, der er mørkere end Amsterdamer-Standardprøve
No. 19: 2,50 ø. pr. R .

Klasse b. For Sukker, der svarer til eller er lysere end Amsterd.-Standard-

prøve No. 19, samt for Kandis, Sukker i hele eller sønderbrudte Toppe, Plader, Kager o. desl.: $\frac{1}{7}$ mere end for Klasse a. (altsaa ca. 2.⁵⁷ ø. pr. Ø).

Melassen, som bliver tilbage efter Udkrystallisationen af sidste Produkt, er afgiftsfri. Fabrikkerne kan faa Godtgørelse for Indførselstolden af fremmed Rørsukker og Rørsirup, der benyttes som Tilsætning under Fabrikationen. Tilvirkning af Sirup eller Sukker af Roer eller Roesaft, der foretages som Husflid til Brug i egen Husholdning, er afgiftsfri (L. 1873, §§ 23, 31, 45).

Ved Lov 1. April 1887 er der — i Stedet for den tidligere Kredit paa skyldige Afgifter — indrømmet Fabrikkerne Ret til at have deres Sukkere henliggende paa Lager med Kredit efter de almindelige Regler for *Kreditoplag*, dog mod Sikkerhed efter Toldvæsenets Bestemmelse. Ved Udførsel faar Fabrikkerne enten Afskrivning i Kreditoplaget eller Tilbagebetaling af den erlagte Afgift. — Hertil er knyttet følgende administrative Bestemmelser. Hver enkelt Sukkerfabrik har Kreditoplag for sin Beholdning, der kan forevises enten paa Fabrikken eller paa dens Lager i København, hvis et saadant er indrømmet. Overførsel mellem Lagrene indbyrdes eller til andet Kreditoplag tillades ikke. Derimod kan Roesukker Kl. a. overføres til Sukkeraffinaderiernes Kreditkonto (L. 1873 § 33, jfr. S. 787). Altsaa Roesukker kan kun forevises som Kreditoplagsbeholdning paa Sukkerfabrikernes eller Raffinaderiernes Lagere, men ikke paa Kreditoplag i Almindelighed, og kun Sukkerfabrikkerne kan udføre det mod Afskrivning i Kreditoplaget eller Afgiftsgodtgørelse. Færdige Raffinaderiprodukter (Melis og Kandis) ogsaa af Roesukker kan derimod enhver udføre mod Toldgodtgørelse (S. 790).

AFGIFT AF BRÆNDEVINSBRÆNDING. Tidligere (L. 7. Febr. 1851) betales Afgiften efter *Gæringskarrets Størrelse* med 64 β + 50 % Tillæg efter Krigsskat-Loven af 5. Aug. 1864 (altsaa med i alt 2 Kr.) pr. Tønde Karrum ved hver Indmækning uden Hensyn til, hvormeget eller hvad der indmæskedes.

Den nugældende Lov 1. April 1887 har derimod indført Beskatning efter *Udbyttet*. Afgiften er 18 ø. for hver Pot udvunden Spiritus af 100 % Styrke efter Tralles Alkoholometer, hvilket omtrent svarer til 8 $\frac{1}{2}$ ø. pr. Pot 8° Spendrup.

Mængden og Styrken af den udvundne Spiritus bestemmes ved en i Brænderiet anbragt Spiritusmaaler. Hvor denne Maaler ikke kan anbringes, er Toldbestyrelsen ved L. 31. Marts 1890 bemyndiget til i de da bestaaende Brænderier at lade den producerede Spiritusmængde og -Styrke undersøge af Toldopsynet paa anden Maade.⁷

Destillatører, Likørfabrikanter, Apotekere, Kemikere o. s. v. kan afgiftsfrit rektificere spiritusholdige Stoffer, men Toldvæsenet har Ret til at kontrollere, at Rødkaberne ikke misbruges til Afrænding af Mæske eller Destillation af Øl, Vinbærne o. desl. (L. 1887 § 1). Om Godtgørelse for udført Spiritus se S. 791.

ØLSKAT (L. 1. April 1891 og L. 11. April 1897). Af alt her i Landet i Salgsbryggerier eller Andelsbryggerier tilvirket Øl, som ved Udlævering fra Bryggeriet indeholder $2\frac{1}{4}$ Vægtprocent Alkohol eller derover, svares der i Skat 9 Kr. pr. Td. af indtil 144 Potter. Tilvirkning af Øl, som holder mere end 6 Vægtprocent Alkohol, er forbudt.

Enhver, som agter at tilvirke skattepligtigt Øl, enten alene eller i Forbindelse med skattefrit Øl, skal anmeldte dette for Kontrollen mindst 4 Uger forud.

Afgiften erlægges maanedlig i Forhold til, hvad der er afsat. Ved hver Maanedes Udgang indleverer Bryggeriet til vedkommende Toldsted en Angivelse over, hvad der daglig er afsat i Maanedens Løb saavel af skattepligtigt som skattefrit Øl, og inden den 10de i den paafølgende Maaned skal Skatten være betalt. Til Sikkerhed for den skyldige Afgift har Statskassen samme Fortrinsret som i Kreditoplagsforhold (S. 786).

Bryggeriet skal føre en Driftsbog og en Salgsbog, der begge leveres af Toldvæsenet. En Gang aarlig (1. Oktober) skal der til Kontrollen afgives en Opførelse over Aarets Til- og Afgang samt den tilstedeværende Beholdning af saavel skattepligtigt som skattefrit Øl. Kontrollen (ikke Toldstederne) skal mindst en Gang aarlig efterse Bryggeriernes Handelsbøger og sammenholde disse med Driftsbogen, Salgsbogen og Aarsopførelsen.

Udenfor Bryggerierne forbydes enhver Blanding til Salg af skattefrit Øl med andet Øl eller med Spiritus saavel som enhver Fortynding af skattepligtigt Øl. Skattepligtigt Øl, som Bryggerierne under Toldkontrol udfører af Landet, og forðærvet Øl kan afskrives afgiftsfrit i Salgsbogen.

STEMPELAGIFT AF SPILLEKORT. Pl. 9. Juni 1847 hævede det hidtidige Forbud mod Indførsel af Spillekort og det hidtidige Monopol paa Fabrikationen her i Landet,

samt fastsatte samtidig en *Stempelafgift* af 8 β pr. Spil. Denne Afgift svares af fremmede Kort ved Indførselen (foruden Indførselstolden 2 β pr. Spil) og af indenlandske Kort, forinden de af Fabrikanten afhændes til Forbliven her i Landet.

Stemplingen foretages og Afgiften opkræves af Toldvæsenet. Hvert Spils Ruder Es forsynes med et Farvestempel, og Papiromsvøbet sammenholdes ved Paaklæbning af et Mærke.

C. W. Kruse og H. C. Porsdal.

2den Afdeling. Stempelovgivningen.

I. Den danske Stempelovgivning.

1. ALMINDELIGE BESTEMMELSER.

LOVE. Den gældende Hovedlov er *L. 19. Febr. 1861* »om Brugen af stemplet Papir«, hvortil slutter sig *L. 21. Marts 1874*, der indfører nogle mindre Forandringer samt omskriver Taksterne fra Rigmønt til Kronemønt. Disse to Love er derefter optrykte under eet. Endvidere kan anføres: *L. 11. Februar 1863* om Stempelbegunstigelser og *L. 25. Marts 1872* om Stempling af udenlandske Pengeeffekter. Et stort Antal andre Lovbestemmelser, kgl. Anordninger, ministerielle Bekendtgørelser o. s. v. vedrører Stempelvæsenet.

OVERBESTYRELSEN af Stempelvæsenet henhører under *Skattedepartementet*, der sorterer under Finansministeriet. Overbestyrelsen afgør tvivlsomme Spørgsmaal angaaende Dokumenters Stempelpligt, ikender de lovbestemte Mulkter for Stempelovertrædelser og udøver en vis Bevillings- og Benaadningsmyndighed. Henvendelser til Overbestyrelsen stiles »Til Skattedepartementet«. Udenfor København er der tillagt *Amtmændene* Myndighed til at afgøre Spørgsmaal om Stempelpligten og til at ikende Mulkter. Amtmændenes Afgørelser kan inden 6 Uger indankes for Overbestyrelsen, og Overbestyrelsens Afgørelser inden 6 Uger for Domstolene.

STEMPELPLIGTEN. *Hovedregelen* er: at »alle Dokumenter, som lyder paa Penge eller Penges Værd, og ved hvilke nogen Forpligtelse indgaas eller overtages, eller nogen Adkomst, Fordring eller Rettighed erhverves eller overdrages er, for saa vidt de ikke ved Loven udtrykkelig undtages, underkastede Stempelafgift efter deres Indhold og Værdi«. Det er Dokumentets *Indhold*, Beskaffenheden af de derved stiftede Retsforhold, der er afgørende for Stempelpligten, medens derimod *Formen* er ligegyldig. En Undtagelse herfra gælder dog til Dels med Hensyn til Breve (se S. 809 Handelsbreve).

I Regelen vil et Dokument ikke være stempelpligtigt, med mindre det er *underskrevet*. Saaledes vil f. Eks. et Dokument, hvori en indgaaet Retshandel optegnes med Vitterlighedsvidners Underskrift, afgive retsgyldigt Bevis for denne Retshandels Indhold, men det er ikke stempelpligtigt, naar det ikke er underskrevet af nogen af Parterne.

Kun *eet Eksemplar* af et Dokument er stempelpligtigt. *Duplikater* og *bekræftede Genpart*er (Kopier) kan skrives paa ustemplet Papir; men der skal anføres paa dem, hvilket Stempel der er brugt til Hovedeksemplaret, og de bliver at stemple, saafremt ikke Hovedeksemplaret paa Anfordring forevises. Af Sluttedler og Veksler er dog hvert Eksemplar stempelpligtigt; Kopier af Veksler er stempelfri. — Naar et Dokument kan passere ustemplet eller med lavere Stempel, fordi det slutter sig til et andet behørig stemplet Dokument, skal det indeholde udtrykkelig Henviisning til dette andet Dokument.

Indeholder et Dokument *flere selvstændige Retshandeler*, bliver der at beregne Stempel for hver enkelt af disse og Taksterne at sammenlægge. Saadanne Bestemmelser eller Vedtagelser, der kun angaar Bipunkter, eller som ligefrem tjener Hovedretshandelen (f. Eks. en Fuldmagt, Erstatningsbestemmelser, visse Forbehold o. s. v.), medfører derimod ingen yderligere Afgift.

Tilføjelser (Forandringer og Tillæg) til et allerede oprettet Dokument kan paategnes paa dette uden Brug af Stempel, saafremt de ifølge deres Indhold fra først af kunde have været indførte i Dokumentet, uden at der derved vilde være medført højere Stempeltakst. Er Tilføjelsen derimod af saadant Indhold, at dens Optagelse i Hoveddokumentet fra først af vilde have medført en højere Stempeltakst, bliver Paategningen stempelpligtig for Forskellen mellem dette højere Stempel og det Stempel, der allerede er benyttet. Udfærdiges Tilføjelsen paa et *særskilt Tillægskdokument*, bliver dette altid at stemple; hvis Tilføjelsen fra første Færd kunde have været indført i Hoveddokumentet uden at medføre højere Stempeltakst, stemples Tillægskdokumentet som en Deklaration (1 Kr.), dog hvis Hoveddokumentets Takst er lavere end 1 Kr., da til denne lavere Takst; hvis derimod Indholdet er af den Natur, at dets oprindelige Optagelse i Hoveddokumentet vilde have medført forhøjet Stempeltakst for dette, stemples Tillægskdokumentet efter samme Regel som en Paategning (altsaa med Stempeldifferencen), dog mindst med 1 Kr., med mindre den for et Hoveddokument af tilsvarende Indhold foreskrevne Takst maatte være lavere end 1 Kr., i hvilket Tilfælde denne lavere Takst kan benyttes.

Ophæves en Kontrakt, og der derom oprettes en skriftlig Overenskomst, hvorved den ene Part betinger sig en Godtgørelse for at lade Kontrakten gaa tilbage, skal denne Overenskomst, hvad enten den paategnes paa Kontraktsdokumentet eller udfærdiges særskilt, stemples som Gældsbrief efter Størrelsen af den betingede Godtgørelse. Betinges der ingen Godtgørelse, kan Overenskomsten om Ophævelsen paategnes paa selve Kontrakten uden Brug af Stempel, hvorimod den skal stemples som en Deklaration (1 Kr.), hvis den udfærdiges særskilt. Et Skøde kan ikke paa denne Maade ophæves.

Med Hensyn til Bestemmelsen af den *Værdi*, hvorefter Stempelpligten skal beregnes, gælder følgende almindelige Regler. Naar Dokumentet lyder paa *fremmede Pengesorter*, skal Værdien i Kronemønt tillige angives; for nogle af de hyppigst forekommende udenlandske Pengesorter har dog Regeringen bestemt et fast Omregningsforhold (jfr. Indm. Bek. 24. Marts 1862, Finm. Bek. 28. Juli 1899), nemlig: 1000 Kr. = 55 £ = 1400 fr. = 1125 M. = 660 holl. fl. = 1320 østerr. Kroner = 520 Rubler (nye) = 275 nordamerikanske \$; for disse Pengesorters Vedkommende behøver derfor Værdien ikke at angives i Dokumentet. — Naar den indgaaede Forpligtelse omfatter *flere Alternativer*, skal det af disse, som bestaar i rede Penge eller nærmest kan ansættes i Penge, tages i Betragtning ved Bestemmelsen af Stempeltaksten. *Naturalydelsers* Værdi skal opgives i Penge efter sidste Kapitelstakst, for saa vidt en saadan sættes, ellers efter Egnens gangbare Priser. Værdien af Ydelser eller Indtægter, hvis Størrelse ved Kontraktens Oprettelse *ikke bestemt kan opgives*, fordi den afhænger af tilkommende Begivenheder og Forhold (f. Eks. Andel i en fremtidig Afrøde, Forhandlingsprocenter o. desl.), skal ansættes efter bedste Skøn. Hvis de i et Dokument opgivne Værdiansættelser er aabenbart urigtige, kan de tilsidesættes af Øvrigheden. — Naar Stempeltaksten skal beregnes efter det samlede Beløb af en Række *aarlige Ydelser* eller *Indtægter*, gælder følgende Bestemmelser: a) er Kontrakten sluttet enten for bestandig, eller for flere end de ved Dokumentets Udstedelse levende Personers Levetid,

eller for et bestemt Tidsrum af mindst 25 Aar, bliver den stempelpligtige Værdi det 25-dobbelte af 1 Aars Beløb; b) er Kontrakten sluttet enten for en eller flere ved Dokumentets Udstedelse levende Personers Livstid, eller paa anden ubestemt Tid, er den stempelpligtige Værdi det 5-dobbelte af 1 Aars Beløb; saavel i dette som i det foregaaende Tilfælde tages Gennemsnitsbeløbet, hvis Beløbet ikke er lige stort hvert Aar; c) er Kontrakten sluttet for et bestemt Tidsrum af ikke over 25 Aar, beregnes Stempelet efter det samlede Beløb for hele Tidsrummet.

Et Dokument, der er oprettet i *Udlandet* (hvorunder for Stempelpligtens Vedkommende indbefattes Færøerne, Island, Grønland og de dansk-vestindiske Øer), bliver stempelpligtigt her i Landet: a) hvis det angaar Ejendomme eller andre Formuegenstande her i Landet eller er bestemt til at opfyldes her, og tillige i det mindste en af Parterne er hjemmehørende her i Landet; b) hvis det tinglæses, eller hvis nogen Fordring efter Dokumentet anmeldes eller paatales ved en Ret her i Landet, eller der desangaaende gøres Ansøgning til Kongen, Ministerierne eller Øvrigheden. Naar et i Udlandet oprettet Dokument transporteret her i Landet, er Transporten stempelpligtig (jfr. dog om Veksler S. 812).

TAKSTERNE. Størrelsen af den for de forskellige Slags Dokumenter fastsatte Stempelafgift er for nogle Dokumenters Vedkommende bestemt til et *fast* Beløb, for andres derimod ansat *procentvis* i Forhold til Genstandens Værdi.

Efter *fast* Takst stemples f. Eks. Deklarationer (1 Kr.), Ansøgninger (65 ø.), Slutsedler (5 eller 15 ø.), Borgerbreve (fra 1 til 24 Kr.) o. s. v.

Af de Dokumenter, der stemples efter *procentvis* stigende Takst, henføres en stor Del under to almindelige Klasser: *Iste Klasse*, for hvilken Stempel-taksten er $\frac{2}{3}$ ‰, og *2den Klasse*, for hvilken den er $\frac{1}{6}$ ‰ af Værdien. Under 1. Kl. henføres især Dokumenter om Overdragelse af faste Ejendomme, testamenteriske Dispositioner, udenlandske Pengeeffekter m. m.; under 2. Kl. henhører: Købekontrakter om Skibe og Skibsskøder, Forpagtnings- og Lejekontrakter, rentebærende Gældsbeviser, Sikkerhedsstilling ved Kaution eller Pant o. s. fr. Som en tredje Klasse kan betragtes den for *simple Gældsbreve* fastsatte Takst — hvilken for Beløb paa over 1000 Kr. er gennemsnitlig $\frac{1}{3}$ Kr. pr. 2000 Kr. ($\frac{1}{6}$ p. m.) — og efter hvilken en stor Mængde forskellige Dokumenter stemples. Særlige Skalaer er foreskrevne for Assurancepolicer.

Stempelafgiften beregnes ikke i mindre Beløb end 5 Øre. Ved den procentvise Ansættelse afrundes derfor Beløbet, saaledes at det sættes til det nærmeste *lavere* med 5 delelige Tal — dog for Aktiers og Vekslers Vedkommende til det nærmeste *højere* Tal. F. Eks. stemples et Skøde paa en fast Ejendom lydende paa 2000 Kr. efter 1. Kl. Takst med 13 Kr. 30 ø.; hvis det derimod er en Aktie paa 2000 Kr., der skal stemples efter 1. Kl. Takst, bliver Stempelet 13 Kr. 35 ø. Et simpelt Gældsbevis paa 2000 Kr. stemples med 30 ø., en lang Veksel paa 2000 Kr. stemples med 35 ø., o. s. fr.

Angaaende den for de enkelte Dokumenter gældende Stempeltakst se i øvrigt nærmere ndfr.

STEMPLINGSMAADEN. Det er ikke tilstrækkeligt, at den for et Dokument foreskrevne Stempelafgift paa en eller anden Maade erlægges; for Stemplingens Berigtigelse er der foreskrevet bestemte Former og Regler, som nøje maa overholdes, hvis man vil undgaa Strafansvar.

Staten lader fabrikere *Stempelpapir* og *Stempelmærker*, som sælges til private gennem de autoriserede Forhandlere. Stempelpapir udfærdiges i Størrelser fra 5 ø. til 2400 Kr., Stempelmærker i Størrelser fra 5 ø. til 20 Kr.

Flere Stykker Stempelpapir eller Stempelmærker kan sammenlægges, saaledes at de i Forening udgør den udkrævede Værdi. Ethvert Stykke Stempelpapir til Takst over 4 Kr., som Forhandleren udleverer, er det ham paalagt at forsyne med sit Navn. Stempelmærkerne skal, naar de benyttes, »kasseres«, d. v. s. gøres uskikkede til at bruges paa ny, hvilket sker derved, at den, der foretager Kassationen, paategner dem Datoen samt sit Navn eller Firma, hvilket skrives tværs over Mærket, saaledes at en Del deraf kommer til at staa udenfor Mærket. Hvert enkelt Mærke skal kasseres for sig paa den angivne Maade. — Stempelpapir (eller med kasserede Stempelmærker forsynet Papir), der endnu ikke er underskrevet, og som ved Uheld er blevet beskadiget eller ubrugeliggjort, kan ombyttes hos Forhandlerne med andet Stempelpapir til samme Værdi mod et Vederlag af 8 Øre. Godtgørelse for Stempelet paa underskrevne Dokumenter, der ikke har været benyttede eller er blevne ubrugelige, kan paa Ansøgning efter Omstændighederne tilstaaes af Skattedepartementet.

Dokumentets behørige Stempling kan nu foregaa paa følgende Maader:

1) Dokumentet kan skrives paa Stempelpapir eller paa Papir, som, *forinden* Underskriften finder Sted, enten bliver forsynet med Stempelmærker, der kasseres af Forhandleren, eller bliver sammenhæftet af Forhandleren med Stempelpapir.

2) Dokumentet kan i visse Tilfælde, selv om det er underskrevet, *frigøres med Stempelmærker*, nemlig: a) *dels* saadanne Dokumenter, der udfærdiges af eller indgives til kongelige Embedsmænd, eller som er bestemte til at fremlægges i Retten; Mærkerne kasseres af vedkommende Embedsmand eller Ret; b) *dels* visse bestemte Dokumenter, for hvilke det er foreskrevet, at Stempelmærkerne kan kasseres af den private Udsteder eller Modtager. Denne Adgang for private til selv at kassere Stempelmærker er imidlertid meget begrænset og indskrænker sig til de Tilfælde, for hvilke den er udtrykkelig indrømmet (se navnlig Bek. 24. Marts 1862). De vigtigste af disse er: Veksler (ved indenlandske Veksler: Trassenten, ved udenlandske Veksler: den første Ihændehaver her i Landet); Ansøgninger (Ansøgeren); Transport eller Accept af Anvisninger (Cedenten eller Acceptanten); endvidere udenlandske Pengeeffekter, hvilke skal frigøres ved særlige »Obligations-Stempelmærker«. Desuden er der indrømmet en stor Mængde Assuranceselskaber, Banker, Laaneinstitutter, Sparekasser m. m. Ret til selv at kassere Stempelmærker til Frigørelse af de af dem udstedte Policer, Beviser, Gældsfor skrivinger fra deres Debitorer o. a. m. Udenfor de saaledes udtrykkelig hjemlede Tilfælde er Kassation af Stempelmærker paa egen Haand ugyldig og medfører, at Dokumentet betragtes som ikke stemplet.

Naar et stempelpligtigt Dokument er fuldt udfærdiget og underskrevet paa ustemplet eller paa utilstrækkelig stemplet Papir, kan det frigøres ved en *Efterstempling*. Denne skal ske senest inden 3 Uger efter Udstedelsen, for saa vidt ikke Dokumentet er bestemt til at opfyldes inden en kortere Frist, i hvilket Fald Stemplingen maa ske inden Udløbet af denne. Skulde særlige Omstændigheder være til Hinder for Overholdelsen heraf, kan der inden Udløbet af de nævnte Frister gøres Anmeldelse til Skattedepartementet eller Amtmanden, som da kan tilstaa en længere Frist. Et i Udlandet oprettet Dokument, der er stempelpligtigt, fordi det angaar Formuegenstande her i Landet eller er bestemt til at opfyldes her, samt fordi en af Parterne er hjemmehørende her (se ovfr.), skal stemples inden 6 Uger, efter at den paagældende er hjemkommen med Dokumentet, eller inden 6 Uger, efter at det er kommet ham i Hænde. Efterstemplingen kan ske paa to Maader:

3) Dokumentet kan *belægges* (sammenhæftes) *med Stempelpapir* eller *forsynes med Stempelmærke*. Dette kan kun ske ved en Retsbetjent, Notarius publicus, Øvrighedsperson eller Sognefoged. Som Kendelse erlægges 33 Øre.

4) Dokumentet kan *indsendes til Stempling* enten til Skattedepartementet eller, udenfor København, ogsaa gennem vedkommende Øvrighed til Amtmanden. Denne Fremgangsmaade afgiver Garanti for, at Dokumentet bliver stemplet med den rette Takst, og er derfor i indviklede og tvivlsomme Tilfælde at anbefale. Kendelse 33 Øre. Stemplingen foregaar i dette Tilfælde ved Paatrykning af et tørt Mærke.

STRAFFEBESTEMMELSER. Overtrædelse af Stempeloven medfører, at de skyldige paadrager sig Mulkt. Den indgaaede Retshandel er derimod fuldkommen gyldig og bindende for Parterne uden Hensyn til, om behørigt Stempel er benyttet eller ikke. Den *almindelige* Bøde er: det 5-dobbelte af den undladte Takstbetaling, dog mindst 2 Kr. Det enkelte Stempelgebyr bliver altid at erlægge foruden Mulkten. *Særlige* Bøder er fastsatte for 1) Veksler og Assurancepolicer: nemlig det 100-dobbelte af den undladte Betaling, dog mindst 40 Kr.; 2) for udenlandske Pengeeffekter: det 25-dobbelte af den undladte Takstbetaling, dog mindst 20 Kr. og højest Papirets Værdi; 3) for en ikke tilbørlig stemplet Slutseddell eller Lotteriseddel: 40 Kr.; 4) for (med enkelte Undtagelser, hvorom se ndfr. under *Transport*) at udstede eller transportere et stempelpligtigt Dokument med Navn *in blanco* eller lydende paa Ihændelever: det 10-dobbelte af Dokumentets Stempeltakst, dog mindst 10 Kr.; 5) samme Bøde er fastsat for at lade Datoen staa *in blanco* eller at angive urigtig Dato i de Tilfælde, hvor Dateringen har Betydning for Afgørelsen af, om der foreligger en Stempelovertrædelse (idet Stemplingen skal være berigtiget senest 3 Uger efter Udstedelsesdagen); 6) for et Duplikat eller en bekræftet Genpart, der mangler Paategning om, hvilket Stempel der er benyttet til Hovedeksemplaret, er Bøden 2 Kr.; 7) for manglende Værdiansættelse af Naturalydelser m. m. 2 Kr.; o. s. fr.

Enhver Udsteder og Modtager af et Dokument, med Hensyn til hvilket der foreligger en Stempelovertrædelse, ifalder Mulktens fulde Beløb; dog kan en i Overtrædelsen uskyldig Modtager fri sig for Ansvar ved inden 3 Uger fra Modtagelsen at indsende Dokumentet til Stempling. Bøderne ikendes i København af Overbestyrelsen, udenfor København af Amtmændene, dog under Rekurs til Overbestyrelsen. Den, der mener sig forurettet ved Overbestyrelsens Resolution, kan inden 6 Uger bringe Sagen for Domstolene. Hvor Omstændighederne maatte tale derfor, kan Overbestyrelsen helt eller delvis eftergive Bøderne.

Dødsboer gøres ikke ansvarlige for forefundne Stempelovertrædelser (undtagen Bøden for ustemplede Testamenter S. 811).

FRITAGELSER. Foruden de almindelige Fritagelser, ifølge hvilke adskillige Dokumenter er undtagne for Stempelafgift (jfr. nærmere ndfr.), er der tilstaaet en stor Del særlige Begunstigelser af forskelligt Omfang saasom til Banker, Sparekasser, Kreditforeninger, Stiftelser, Kommuner, Jærnbaneselskaber o. s. fr.

2. DE ENKELTE DOKUMENTERS STEMPELPLIGT.

Bestemmelserne vedrørende en Del af de almindeligst forekommende Dokumenter anføres her. I øvrigt maa der angaaende Enkeltheder henvises til Stempeloven.

Aktier stemples efter deres paalydende Beløb saaledes: a) Hvis Aktieselskabet kun ejer *Løsøre*, eller hvis det ejer *fast Ejendom* eller *Skib*, hvorpaa det har *stempelt Adkomstdokument*, stemples Aktierne som ikke-korte Veksler (s. d.); for saa vidt Aktierne hjemler Andel i *fast Ejendom* eller *Skib*, hvorpaa Selskabet *ikke* har stempelt Adkomstdokument, bliver de at stemple efter henholdsvis 1. el. 2. Klasse Takst, idet Afgiften afrundes opad til nærmeste med 5 delelige Tal. Afgiften beregnes forholdsvis efter Beskaffenheden af Selskabets Ejendele, saaledes som disse er ved Aktiernes Udstedelse; hvis f. Eks. Halvdelen af Selskabets Formue er anbragt i fast Ejendom, hvorpaa der ikke haves stempelt Adkomstdokument, og Halvdelen i rede Penge, betales der 1. Kl. Takst af Aktiens halve Beløb og Vekseltakst af den anden Halvdel. Det har tidligere været gjort gældende af Administrationen, at Aktier ikke maa udstedes lydende paa Ihændeleveren, uagtet de kan transporteres til Ihændeleveren (jfr. Transport S. 811); men dette fastholdes ikke nu, og Aktier kan derfor udstedes lydende paa Ihændeleveren. — **INTERIMSBEVISER** er stempelfri. **TRANSPORT** saavel af Aktier som af Interimsbeviser er stempelfri. — Forskellige Bankinstitutter har faaet Ret til at udstede deres Aktier stempelfri; men da hver Transport af slige Aktier til Gængæld bliver stempelpligtig, er Tilladelsen uden Betydning. Nationalbankens Aktier er stempelfri, og Transport af dem ligeledes; det samme gælder om Frihavns-Aktieselskabets Aktier m. m.

Anfordringsbeviser: som Gældsbreve (s. d.); kan frigøres ved Stempelmærker, der kasseres af Udstederen.

Anmeldelser i Boer: stempelfri.

Ansøgninger (til Kongen eller noget af Ministerierne om Benaadninger og Dispensationer fra Lovene og Anordningerne, eller til Overøvrighederne om nogen af de kongelige Bevillinger og Ekspeditioner, som samme er bemyndigede til at udlevere): Takst 65 ø. Kan frigøres ved Stempelmærke, der kasseres af Ansøgeren eller, hvis dette ikke er sket, af den Autoritet, til hvem Ansøgningen indkommer. Mangel paa Stempel medfører ikke Mulkt, men bevirker, at Ansøgningen henlægges. I Tilfælde af behørig attesteret Uformuenhed er Ansøgningen stempelfri.

Anvisninger, uaccepterede: stempelfri; **accepterede:** som Gældsbreve (s. d.). Transporter af Checks og andre ved Sigt betalbare Pengeanvisninger, paa hvilke der ikke er tegnet Accept, er stempelfri (L. 23. Apr. 1897), hvorimod Transporter af accepterede Sigtanvisninger og af alle Anvisninger, der ikke er betalbare ved Sigt, stemples som Gældsbreve. Checks kan ikke accepteres. Saavel Accept som Transport kan frigøres ved Stempelmærker, der kasseres af henholdsvis Acceptanten eller Cedenten.

Arbejderforeninger (Bygge-, Forbrugsforeninger, Sygekasser o. lign.) kan erholde forskellige Stempelbegunstigelser (L. 2. Februar 1870).

Arbejdskontrakter — Kontrakter saavel om vedvarende *personligt Arbejde* som om et *bestemt Arbejdes* Udførelse (*Værksleje, Entreprise*) — er stempelfri, naar det betingede Vederlag ikke overstiger 1000 Kr.; ellers stemples de som Gældsbreve (s. d.). Taksten beregnet efter det for hele Kontraktstiden betingede Vederlag (jfr. S. 803 f.). — Stempelfri er: Hyrekontrakter mellem Skippere og Mandskab, Tyende-, Daglejkontrakter o. lign., Lærekontrakter, Kontrakter mellem Haandværksmestre og Svende, ligesom ogsaa Opsigelser af saadanne Kontrakter.

Arrestforretninger, paa Gods af Værdi ikke over 1000 Kr.: Takst 30 ø.; paa Gods af Værdi ikke over 2000 Kr. eller paa Person: Takst 1 Kr.; paa Gods af Værdi over 2000 Kr.: Takst 3 Kr.

Assistenshussedler: stempelfri.

Assurancepolicer skal stemples saaledes:

A. BRAND-, SØ-, KREATUR-, HAGELFORSIKRING, ULYKKESFORSIKRING O. DESL.

Forsikringssum:

		<i>Stempel:</i>	
		Naar Forsikringssummen er tegnet for:	
		ikke over 1 Aar	over 1 Aar eller paa ubestemt Tid
Til inkl.	1000 Kr.	stempelfri	stempelfri
-	2000	Kr. > 5 ø.	Kr. > 15 ø.
-	10 000	> 15	> 30
-	20 000	> 30	> 65
-	30 000	> 50	1. >
-	40 000	> 65	1. 30
-	50 000	> 80	1. 65
-	60 000	1. >	2. >
-	70 000	1. 15	2. 30

o. s. fr. efter samme Skala for hver yderligere 10 000 Kr. eller Del deraf (o: henholdsvis 8 β eller 1 ¼ pr. 5000 Rd., idet de brudne Takstbeløb er afrundede nedad), eller henholdsvis gennemsnitlig 1/60 eller 1/30 p. m. — Søforsikring tegnet for en enkelt Størrelse anses som tegnet for et Aar, selv om Rejsen maatte vare længere.

B. LIVSFORSIKRING:

Til inkl.	1000 Kr.	for en vis Aarrække	for Livstid
-	2000	Kr. > 15 ø.	Kr. > 30 ø.
-	4000	> 30	> 65
-	6000	> 65	1 30
-	8000	1 >	2 >
-	10 000	1 30	2 65
-	12 000	1 65	3 30
-		2 >	4 >

o. s. fr. efter samme Skala for hver yderligere 2000 Kr. eller Del deraf (o: henholdsvis 1 ¼ eller 2 ¼ for hver 1000 Rd., idet de brudne Takstbeløb er afrundede nedad), eller henholdsvis gennemsnitlig 1/6 eller 1/8 pro mille. — Ved Forsikringer, der gaar ud paa en aarlig Betaling (Overlevelsesrente, Livrente o. s. v.), kapitaliseres denne til Afgiftens Beregning. — »Statsanstalten for Livsforsikring« har Stempelfrihed for sine Indtegningsbeviser og Policer.

Stempelpigten paahviler enhver Forsikring, der tegnes her i Landet, hvad enten Forsikringen sker ved indenlandske eller ved udenlandske Assurandører, og hvad enten der udstedes Police, eller Forsikringen afsluttes ved Paatægning af Anmeldelse eller ved Indtegning i Protokoller, Kontrabøger o. s. v. En stor Mængde af de under A. henhørende Forsikringsselskaber har erholdt Tilladelse til at maatte erlægge Stempelafgiften hvert Aar under eet med 4 Kr. for hver 200 000 Kr. af de forsikrede Værdiers samlede Beløb. En Police, for hvilken Afgiften berigtiges paa denne Maade, bliver altsaa ikke særlig at stemple. — Ligeledes er der givet et stort Antal Assurandører Ret til selv at kassere Stempelmærkerne til Policernes Frigørelse.

Livsforsikringspolicer kan udstedes lydende paa Ihændeoveren.

Opsigelser af Forsikringskontrakter er stempelfri.

Auktionsforretninger: 30 ø. eller 1 Kr., eftersom det samlede Beløb af de antagne Bud ikke overstiger eller overstiger 1000 Kr.

Bankhæftelsesobligationer: stempelfri; ligeledes Transporter af saadanne, naar den Banken oprindelig tilkommende Fordring ikke væsentlig forandres.

Besigtigelsesforretninger, der foretages efter Udmeldelse af Retten eller Øvrigheden, naar de ikke tillige er Taksationsforretninger: 1 Kr.

Bevillinger, meddelte af Øvrigheden o. s. v., i Regelen 2 Kr., enkelte stempelfri.

Bilbreve (Skibsbygningssattester): 1 Kr. Til samme Takst stemples REKONSTRUKTIONSBREVE (Skibsombygningsattester).

Bjærgningskontrakter, se Arbejdskontrakter.

Bodmeribreve: 2. Klasses Takst beregnet efter Laanets Størrelse uden Hensyn til den betingede Præmies Størrelse.

Borgerbreve: Takst 1, 2, 4, 8, 16, 24 Kr. efter Næringsens Art. Opsigelse af Borgerskab: stempelfri.

Byttekontrakter: 1. Klasses eller 2. Klasses eller Gældsbreves Takst, eftersom de angaar fast Ejendom, Skib eller Løsøre.

Certepartier: som Gældsbreve (s. d.). Indeholder Certepartiet den Klausul, at til Sikkerhed for rigtig Opfyldelse pantsætter Skipperen sit Skib og Befragteren sin Ladning, kræves der altsaa Stempel som for Pantebreve (2. Klasses Takst). — *Slutsedler paa Skibes Befragtning,* udstedte af en Mægler, stemples som Slutsedler (s. d.).

Certifikater (Nationalitets- og Registrerings-): 1 Kr.

Checks: stempelfri.

Deklarationer (som har Opgivelse af Rettigheder til Genstand eller i øvrigt angaar andet end Erkendelsen af en Fordring paa eller Erhvervelsen af en Adkomst til noget, der har Pengeværdi): 1 Kr. Gensidige Deklarationer: 2 Kr.

Delcredere-Forpligtelser medfører ikke særlig Stempelplicht.

Depositobeviser, se Forvaringskontrakter. En stor Mængde Bankinstitutter og Sparekasser er der tilstaaet Ret til at udstede ustempledte Depositobeviser.

Entreprise, se Arbejdskontrakter.

Forlagskontrakter, som Købekontrakter om Løsøre.

Forpagtningskontrakter: 2. Klasses Takst beregnet efter det hele Kontraktstiden betingede Vederlag (jfr. S. 803 f.).

Forsikringspoliceer (-breve), se Assurancepoliceer.

Forvaringskontrakter (og Depositobeviser, s. d.) stemples som Arbejdskontrakter (uden Vederlag, eller naar Vederlaget ikke overstiger 1000 Kr.: stempelfri; ellers: som Gældsbreve, Taksten beregnet efter Vederlaget). Et for Penge eller Pengeeffekter udstedt Depositobevis bliver dog at anse som Gælds brev (efter det deponeredes Værdi) og at stemple som saadant, med mindre det deponerede er saaledes individualiseret, at Omveksling fra Depositarens Side ikke kan finde Sted.

Fuldmagtskontrakter og Fuldmagter stemples som Arbejdskontrakter (s. d.).

Gavekontrakter (Gavebreve) stemples som Købekontrakter (s. d.). Gavebreve i alment veldædigt Øjemed er stempelfri.

Gældsbreve (Gældsbeviser) — hvorunder indbefattes ikke blot almindelige Gældsbreve, men ogsaa accepterede Regninger, Kontrabøger, Kontokuranter, Kreditiver eller Anvisninger — stemples efter deres paalydende Værdi saaledes:

a) naar der ikke betinges *Renter* eller stilles *Sikkerhed* (»simple Gældsbreve«):

Til inkl. 100 Kr. —	Kr. > 5 ø.	Til inkl. 6000 Kr. —	Kr. 1. > ø.
- - 1000 - —	> 15 -	- - 8000 - —	1. 30 -
- - 2000 - —	> 30 -	- - 10000 - —	1. 65 -
- - 4000 - —	> 65 -	- - 12000 - —	2. > -

o. s. fr. for hver yderligere 2000 Kr. eller Del deraf henholdsvis 30, 35 og 35 ø. mere (o: 1 $\frac{1}{2}$ for hvert 1000 Rd., idet Takstbeløbene ved Møntomskrivningen er afrundede nedad), eller gennemsnitlig $\frac{1}{6}$ pro mille.

b) naar der af Gælden betinges *Rente*, eller den *sikres* ved Kaution eller Pant: 2den Klasses Takst ($\frac{1}{6}$ pCt.).

Handelsbreve. Medens i Almindelighed ogsaa ensidige Tilstaaelser, der indeholder et kontraktmæssigt Tilsagn, bliver at stemple som Kontrakter, saa gælder Stempelpligten derimod ikke for »Udtalelser i Købmands- eller andre Breve, hvorved Handel om Købmands-, Fabrik-, Haandværks- eller Sædevarer, saavel som om andre Produkter afsluttes, eller hvorved Regningers eller Kontokuranter Rigtighed anerkendes, uden at formelig kontraktmæssig Vedtagelse finder Sted.«

Handelsbøger (jfr. S. 312 ff.). De for de større Handelende (de, hvis Handel maa sættes over Høkeres) autoriserede Bøger, Hovedbog og Journal, stemples til Takst 8 Kr. Andre Bøger, som autoriseres enten frivillig eller ifølge Lovbud (Fabrikanter, der holder Udsalg i en Købstad), stemples med 2 Kr. Dog er autoriseret Statusbog stempelfri.

Hyrekontrakter, se Arbejdskontrakter.

Indlaansbeviser. Et stort Antal Bankinstitutter og Sparekasser har erholdt Tilladelse til at udstede stempelfri Indlaansbeviser; derimod er Transport af saadanne Beviser stempelpligtig, og de maa kun transporteres paa Navn.

Interessentskabskontrakter stemples som simple Gældsbreve (s. d.), Taksten beregnet efter det samlede Beløb af alle de Værdier, der indskydes i Interessentskabet eller stilles til dets Raadighed; for saa vidt der indskydes faste Ejendomme eller Skibe, kræves der for den Del heraf, der overdrages til Medinteressenterne, Stempel efter henholdsvis 1. eller 2. Klasses Takst. Bidrager en enkelt Interessent særlige Arbejdsydelse, skal disses Værdi (alene eller i Forbindelse med hans positive Indskud) anses for at være lig det mindste Indskud fra en af Medinteressenterne, med mindre andet fremgaar af Kontraktens Indhold. — Indeholder Kontrakten intet om Overdragelse af Værdier eller om Pengedydelser eller særlige Arbejdsydelse, men kun en Forening om at arbejde for visse Formaal samt Regler for Udbyttets Fordeling, kan den stemples til Takst 2 Kr.

Interimsbeviser, se Aktier og Udenlandske Effekter.

Kaution: 2. Klasses Takst. Er der imidlertid allerede udstedt et til denne Takst stempelt Hoveddokument, kan Kautionen paategnes stempelfrit, eller der kan udfærdiges særligt Kautionsbevis til Takst 1 Kr. Er Hoveddokumentet stempelt til en lavere Takst, skal Kautionen stemples efter Forskellen mellem denne og 2. Klasses Takst. Stilles der Kaution for eventuelle Forpligtelser af ubestemt Størrelse, uden at der er sat nogen fast Grænse, saasom for Benyttelsen af en bevilget Kredit, beregnes Taksten efter den højeste Sum, hvortil Gælden efter Parternes Angivelse kan antages at naa. Kaution for Toldafgifter af Kreditoplag: 1 Kr. — **RYKBORGEN** (simpel personlig Kaution for, at en tidligere Kautionist skal opfylde sin Forpligtelse overfor Kreditor) er stempelfri, saafremt der for Gælden eller den første Kaution er udfærdiget et behørig stempelt Dokument; ellers: 2. Kl. Takst. — **KONTRAKAUTION** (den Kaution, der stilles en Kautionist for, at

han skal blive holdt skadesløs, saafremt han kommer til at betale for Debitor) er altid stempelpligtig som anden Kaution. — De fleste Sparekasser og Banker har ifl. L. 27. Febr. 1897 den Begunstigelse, at Forskrivninger for Kautionslaan er stempelfri, naar Laantagerens samlede Kautionsgæld ikke overstiger 500 Kroner.

Konnossementer: stempelfri.

Kontokuranter, uaccepterede: stempelfri; **accepterede:** som Gældsbreve (s. d.). Accepten kan ikke frigøres ved Stempelmærker, der kasseres af Privatmand.

Kontrabeviser, som gives en Debitor for, at han ikke skylder en Forskrivnings Paalydende eller kun en Del deraf, stemples som Deklarationer (1 Kr.).

Kontrabøger: som Kontokuranter.

Kreditiver: som Anvisninger (s. d.).

Kvitteringer: stempelfri.

Købekontrakter, om faste Ejendomme: 1. Klasses Takst; om Skibe: 2. Kl. Takst; om andet rørligt Gods: Gældsbreves Takst.

Laan til Brug, Dokumenter herom: stempelfri.

Lejekontrakter, om *Huse, Husrum* og *Pladser:* 2. Klasses Takst, beregnet efter det for hele Kontraktstiden betingede Vederlag; for Lejekontrakter, som vedrører Beboelseslejligheder og er indgaaede paa Opsigelse eller for ubestemt Tid, samt hvor den aarlige Leje ikke overstiger i København, Frederiksberg, Gentofte-Ordrup, Købstæder og Handelspladser 300 Kr., i alle andre Kommuner 240 Kr., beregnes den stempelpligtige Værdi dog kun af eet Aars Lejebeløb (L. 15. Maj 1903); om *rørligt Gods:* Gældsbreves Takst, beregnet efter det hele Vederlag.

Licitationsforretninger, som Auktionsforretninger.

Lotterisedler, af enhver Art og under hvilken som helst Benævnelse: 10 ø. Mulkt for Afhændelse eller Modtagelse af en ustemplet Lodseddelt: 40 Kr. — Det er tilladt flere Lotterier at erlægge Afgiften for samtlige Sedler under eet.

Maalebrev for *Skibe:* Takst 30 ø., 2, 10 eller 16 Kr., eftersom Drægtigheden er henholdsvis ikke over 10, 40, 200, eller over 200 Tons.

Mageskifte, se Byttekontrakter.

Mæglerprotokoller: 8 Kr.

Næringsbeviser, som Borgerbreve.

Obligationer, se Gældsbeviser, Statsobligationer, Bankhæftelsesobligationer. — Kreditforeningsobligationer, forskellige Kommunelaan o. s. v. er ifølge særlige Lovbegunstigelser stempelfri. Undertiden er der givet Tilladelse til at udstede ustemplede Partialobligationer, naar der er udfærdiget en stemplet Hovedobligation for det samlede Beløb.

Oplagsbeviser i Henhold til Lov 23. Februar 1866 stemples som Veksler; Transport er stempelfri. De af Frihavnen i H. t. L. 30. Marts 1894 udstedte Oplagsbeviser stemples som simple Gældsbreve, medens Garantibeviserne er stempelfri; Transport af begge er stempelfri. Andre Oplagsbeviser stemples som Forvaringskontrakter.

Opsigelser, naar Genstandens Værdi ikke overstiger 1000 Kr.: Takst 15 ø.; ved højere Værdi: som simple Gældsbreve. F. Eks.: Opsigelse af en Panteobligation paa 20 000 Kr. stemples med 3 Kr. 30 ø. Er Retsforholdet indgaaet paa ubestemt Tid, beregnes Værdien efter samme Regler som ved Hoveddokumentets Støpling; f. Eks. ved Opsigelse af Huslejekontrakt, indgaaet paa almindelige Opsigelsesvilkaar, er Værdien det 5-dobbelte af den aarlige Leje. Opsigelse af Borgerkab eller Næring, af forskellige Arbejdskontrakter og af Forsikringskontrakter (L. 24. Marts 1899) er stempelfri.

Pant. Sikkerhedsstillelse ved Pant (saavel Underpant som haandfaaet Pant): 2. Klasses Takst, efter Størrelsen af det Beløb, hvorfor Pant stilles. Er der imidlertid allerede udstedt et til denne Takst stemplet Hoveddokument, kan Pantsætningen paategnes stempelfrit, eller der kan udfærdiges selvstændigt *Skadesløsbrev* til Takst 1 Kr. Er Hoveddokumentet stemplet til en lavere Takst, bliver Paategningen eller Skadesløsbrevet at stemple med Forskellen mellem denne Takst og 2. Klasses Takst. Naar Sikkerhed stilles for eventuelle Forpligtelser af ubestemt Størrelse, uden at der er sat nogen fast Grænse, saasom for Benyttelsen af en bevilget Kredit, beregnes Taksten efter den højeste Sum, hvortil Gælden efter Parternes Angivelse kan antages at naa. — **TILSTAAELSER** for haandfaaet Pant (*Recepisser*) er stempelfri, naar Hovedfordringen er stemplet som anført; ellers 2. Klasses Takst. — Et stort Antal Bankinstitutter og Sparekasser har erholdt Ret til at benytte ustemplet Papir saavel til deres Recepisser som til deres Debitors Forskrivninger for Laan mod haandfaaet Pant; derimod er Transport af disse Dokumenter stempelpligtig. — **PANTELAANEBEVISER** (udstedte af

autoriserede Pantelaanere for Laan under 100 Kr. mod haandfaaet Løsørepan) er stempelfri.

Proklama, Indkaldelse efter Bevilling af Kreditorer i levende Live: 1 Kr.

Receptisser, se Pant.

Regninger, *uaccepterede*: stempelfri; *accepterede*: som Gældsbreve. Accepten kan ikke frigøres ved Stempelmærker, der kasseres af Privatmand.

Rekvisioner til Rettens Betjente: 1 Kr.

Rykborgen, se Kaution.

Servitutrettigheder, a) *mod* Vederlag, naar de stiftes for bestandig: 1. Klases Takst; paa Tid: 2. Klases Takst; b) *uden* Vederlag: 1 Kr.

Skadesløsbrev, se Pant.

Skibsbygningsattester, se Bilbreve.

Skibsskøder: 2. Klases Takst; men har der været oprettet behørig stempelt Købekontrakt, er Skødet stempelfrit.

Skøder paa faste Ejendomme: 1. Klases Takst; men har der været oprettet behørig stempelt Købekontrakt, er Skødet stempelfrit. Et Skøde kan ikke overdrages ved Transport, men nyt Skøde maa udfærdiges.

Skønsforretninger: 1 Kr.

Slutsedler (som udstedes af *Mæglere* paa *Købmandsgods, Varer, Skibe, Veksler, Børsseffekter* eller paa *Skibes Befragtning*): hvert Eksemplar 5 ø., naar Genstandens Værdi ikke overstiger 1000 Kr., ellers 15 ø. Paa stempelt Papir til samme Takster skal ligeledes udfærdiges underskrevne skriftlige Meddelelser fra Mæglere til Parterne om afsluttet Køb og Salg, for saa vidt der ikke udstedes Slutsedler. Enhver, der modtager enten en saadan skriftlig Meddelelse eller en Slutseddel, som ikke er behørig stempelt, ifalder en Mulkt af 40 Kr. (Mægleren ifalder Bøder og eventuelt Bestillings Fortabelse). Mæglere er ikke berettigede til at frigøre de af dem udfærdigede Dokumenter ved Kassation af Stempelmærker. Overdragelse af Retten ifølge en Slutseddel stemples som Købekontrakt om Løsøre, selv om Transporten sker ved Paategning paa selve Slutseddelen. — Under Navn af »Slutsedler« opsættes ofte Dokumenter, som ikke er Slutsedler i juridisk Forstand, idet de ikke er udstedte af en Mægler; deres Stempelpligt maa bero paa Indholdet (i Regelen Købekontrakter).

Sparekassebøger. De allerfleste Sparekasser og nogle Banker har ifølge tilstaaet Begunstigelse Ret til at benytte ustemplede Kontrabøger (Sparekassebøger).

Statsobligationer (*indenlandske*): stempelfri.

Taksationsforretninger: Takst 30 ø., 1, 3 eller 6 Kr., eftersom Vurderingssummen er henholdsvis ikke over 1000, 10 000, 40 000 eller over 40 000 Kr.

Testamenter skal ved Oprettelsen stemples med 2 Kr., naar Værdien af det, hvorover der raades, ikke overstiger 8000 Kr., og ellers med 8 Kr. Mulkten for et forefundet ustempelt Testamente er kun dobbelt Betaling. Naar Testamentet træder i Kraft ved Testators Død, skal det stemples til 1. Klases Takst efter Værdien af det, som i Henhold til Testamentet falder i Arv, saaledes at Beløbet af, hvad der efter Loven vilde have tilkommet hver enkelt af de testamentariske Arvinger eller Legatarer, fradrages ved Beregningen.

Transport skal i Regelen stemples med samme Stempel, som er foreskrevet for den Ret eller Fordring, der overdrages, uanset om Transporten sker ved Paategning paa selve Hoveddokumentet eller ved Udfærdigelse af et særligt Dokument, og hvad enten Vederlagssummen er større eller mindre end Hoveddokumentets Paalydende. Dog hvis der om Transporten oprettes en tosided Kontrakt lydende paa et større Vederlag, beregnes Stempellet efter den større Sum.

Fra denne almindelige Regel om Transporters Stempelpligt er der kun gjort Undtagelse for visse bestemte Dokumenters Vedkommende, for hvilke Letheden i Omsætningen er af særlig Vigtighed (jfr. S. 258). Kun disse bestemte Dokumenter, hvis Transport er stempelfri, er det tilladt at transportere til Ihænderhaveren eller in blanco. Saadanne Dokumenter er navnlig: Veksler, Checks og andre Sigtanvisninger, Statsobligationer og forskellige andre offentlige Obligationer, Aktier, Oplagsbeviser (L. 23. Febr. 1866 og L. 30. Marts 1894), Konnossementer. Disse Dokumenter kan tillige udstedes lydende paa Ihænderhaveren; dog gælder dette ikke om Veksler.

Transport af private Gældsbreve, der sælges ved offentlig Auktion, stemples efter det højeste Auktionsbud, hvorefter Tilslag er sket. — Transporter af Fordringer efter uaccepterede Regninger, Kontrabøger, Kontokuranter, Kreditiver og Anvisninger skal stemples som Gældsbreve efter Størrelsen af de overdragne Fordringer. Om Transport af Retten ifølge en Slutseddel se Slutsedler. Paatager

Overdrageren sig særlige Forpligtelser (saasom Pant eller Kaution), bestemmes Stempelbet herefter; skadesløs Transport stemples altid efter 2. Klasses Takst.

Tyendekontrakter, se Arbejdskontrakter.

Udenlandske Effekter. Udenlandske Statsobligationer, Hypotekforeningsobligationer, Hypotekbankobligationer, Aktier og alle andre lignende udenlandske offentlige Pengeeffekter, som indkommer her i Landet, skal stemples efter 1. Klasses Takst, eller, for saa vidt de er Præmieobligationer, med det dobbelte heraf. Interimsbeviser ligeledes. Stemplingen gælder een Gang for alle, enten Papiret bliver her i Landet eller indkommer paa ny; Transport er stempelfri. Stempelet skal berigtiges senest 6 Uger, efter at Papiret er indkommet, og i hvert Fald naar det omsættes. Stemplingen sker enten ved Amtstuerne eller ved Paaklæbning af særlig dertil bestemte »Obligations-Stempelmærker«, hvilke udfærdiges i Størrelser fra 5 ø. til 30 Kr.; almindelige Stempelmærker kan ikke benyttes. Obligations-Stempelmærkerne kasseres af Ejeren eller Mægleren ved Paategning af Papirets Bogstav og Nummer. Bøden for utilstrækkelig Stempling er det 25-dobbelte af det manglende Stempel, dog mindst 20 Kr. og højest Papirets Værdi; den rammer enhver paagældende Ihænde-haver, Sælger, Køber og Mægler. Effekter, der udsendes af Landet og ombyttes med andre Stykker, maa for at undgaa Dobbeltstempeling indleveres til Københavns Amtstue, inden de udsendes.

Udleveringssedler: stempelfri; men Transporter af dem stemples som simple Gældsbreve. Der haves ingen Hjemmel for, at Transporten kan frigøres ved Stempelmærker, som kasseres af Cedenten.

Udlæg, paa Skifte af Gældsbreve eller andre Fordringer til Kreditorer stemples efter Fordringens Beskaffenhed og Størrelse; ved *Eksekution:* Udlæg, hvorved fast Ejendom udlægges til Ejendom, stemples efter 1. Klasses Takst, ellers 2. Klasses Takst.

Udpantningsforretninger, i Løsøre for ikke over 100 Kr.: stempelfri; ellers: 2. Klasses Takst.

Veksler. Stempelet er:

a) for korte Veksler (d. v. s. saadanne, som ikke lyder paa længere Tid end 8 Dage fra Sigt eller 14 Dage fra Dato) uden Hensyn til Summens Størrelse: 20 ø.
b) for alle andre Veksler:

Til inkl. 1000 Kr.	—	Kr. > 20 ø.		Til inkl. 6000 Kr.	—	Kr. 1. > ø.
- - 2000 -	-	- > 35 -		- - 8000 -	-	- 1.35 -
- - 4000 -	-	- > 70 -		- - 10000 -	-	- 1.70 -

o. s. fr. for hver yderligere 2000 Kr. eller Del deraf henholdsvis 30, 35 og 35 ø. mere (o: 1 $\frac{1}{2}$ for hvert 1000 Rd., idet Takstbeløbene ved Møntomskrivningen er afrundede opad) eller gennemsnitlig $\frac{1}{6}$ pro mille.

Stempelafgiften gælder ethvert Eksemplar — derimod ikke Kopier, selv om de gireres — af Veksler, der udstedes i Kongeriget (ekskl. Færøerne), enten de skal betales her eller andetsteds, samt ethvert her i Landet indkommet Eksemplar af Veksler, som udenfor Kongeriget trækkes til Betaling her i Landet, eller som accepteres, paatales eller anmeldes ved nogen Ret her. Stempelfri er Veksler, som er trukne af Udlandet (derunder indbefattet Færøerne, Island og Vestindien) paa Udlandet, som er betalbare i Udlandet, og som kun ved Giro passerer her igennem Landet (»transiterende Veksler«). De af Nationalbanken udstedte Veksler er stempelfri. Endossement af Veksler er stempelfrit.

TRASSEREDE VEKSLER kan frigøres ved Stempelmærker efter følgende Regler:

a) For Veksler trukne her i Landet skal Mærket kasseres af *Trassenten*. Mærket anbringes paa Vekselsens Forside, enten nederst til højre og kasseres ved Trassentens Underskrift tværs over Mærket, eller øverst til venstre og kasseres da ved særskilt Paategning af Trassenten. Har Trassenten forsomt at stemple Vekselen, kan en senere Ihænde-haver ikke paasætte Stempelmærker, men maa, hvis han vil frigøre sig for Ansvar, indsende Vekselen til Efterstempeling.

b) For Veksler trukne udenfor Landet (Kongeriget) skal Stempelmærket anbringes og kasseres af Vekselsens *første Ihænde-haver her i Landet* (af Acceptanten, saafremt han er første Ihænde-haver). Forsømmes dette, kan en paafølgende Ihænde-haver ikke afhjælpe Mangelen ved selv at paasætte Mærker, men ifalder samme Bøde som Forgænger, med mindre han, inden han paategner sit Navn, betimelig indsender Vekselen til Stempeling; ej heller kan Acceptanten i samme Tilfælde frigøre Vekselen ved selv at paasætte Mærke, og han ifalder Bøde ved at acceptere den ikke lovlig stemplede Væksel, dog at han, hvis han ikke anser sig for berettiget til at nægte Accept, kan fri sig for Ansvar ved straks at anmelde det passerede for Skattedepartementet eller for Amtmanden.

De foranstaaende Regler for Stemplingen af trasserede Veksler gælder, for saa vidt Vekselen frigøres ved Stempelmærker, som den paagældende selv kasserer. Men ved Siden heraf kan trasserede Veksler frigøres ved Efterstempling i Overensstemmelse med de almindelige Regler (S. 805). Den her i Landet trukne Veksler kan altsaa efterstemples inden 3 Uger fra Udstedelsen (henholdsvis inden Forfaldsdagen), den udenfor Landet trukne Veksler inden 6 Uger fra Modtagelsen.

EGNE VEKSLER (»Solaveksler«) kan ikke saaledes som trasserede Veksler frigøres af Udstederen ved Stempelmærker, men skal enten skrives paa forud stemplet Papir eller frigøres ved Efterstempling.

Om Stempelafgiftens Beregning, naar Vekselen lyder paa fremmed Valuta, se S. 803.

Enhver Ihændehaber af en Veksler er ansvarlig for dens behørig Stempling og ifalder, naar han har forsømt Stempelpligten, en Straffemulkt lig det 100-dobbelte af det manglende Stempelbeløb, dog mindst 40 Kr.

Naar der i en Veksler betinges Sikkerhed, stemples den efter 2. Klasses Takst. **Vurderingsforretninger**, se Taksationsforretninger.

II. Vekselstempel i Udlandet.

Ved Afgivelsen af Veksler paa udenlandske Pladser bliver det fremmede Vekselstempel at tage med i Betragtning. Følgende Bestemmelser om Vekselstempel er gældende i forskellige Lande:

Belgien. For Veksler trukne i Belgien eller betalbare i Belgien er Stempelet:

Til inkl. 200 fr. — fr. » 10 c.	Til inkl. 2000 fr. — fr. 1. » c.
- - 500 - - - » 25 -	- - 3000 - - - 1.50 -
- - 1000 - - - » 50 -	- - 4000 - - - 2. » -

o. s. fr. for hvert yderligere 1000 fr. eller Del deraf 50 c. ($\frac{1}{2}$ p. m.). — Veksler trukne af Udlandet paa Udlandet, som passerer gennem Belgien ved Giro, erlægger et Transitstempel (*timbre de passage*) af $\frac{1}{4}$ p. m. — Secunda er stempelfri, naar Prima er stemplet. Avista Checks er stempelfri.

England. Alle Veksler, *Promissory Notes* (Egne Veksler) og Anvisninger, der ikke er betalbare paa Anfordring, erlægger følgende Stempel:

Til inkl. 5 £ — » sh. 1 d.	Til inkl. 75 £ — » sh. 9 d.
- - 10 - - - » 2 -	- - 100 - - 1 - » -
- - 25 - - - » 3 -	- - 200 - - 2 - » -
- - 50 - - - » 6 -	- - 300 - - 3 - » -

o. s. fr. for hvert yderligere 100 £ eller Del deraf 1 sh. ($\frac{1}{2}$ p. m.). Af flere Eksemplarer stemples kun det ene. For Veksler, Checks og Anvisninger betalbare paa Anfordring er Stempelet 1 d. uden Hensyn til Beløbets Størrelse. Veksler trukne fra Udlandet paa Storbritannien bliver først stempelpligtige, naar den første engelske Giro sættes paa dem; de kan altsaa accepteres uden Stempel. Naar en Veksler udstedes i flere Eksemplarer, og et af dem er stemplet, er de andre stempelfri, med mindre de udgives og negotieres særskilt. Alle i England udstedte Veksler skal skrives paa Stempelblanketter.

Forenede Stater, Amerikas. Veksler er stempelfri.

Frankrig. For Veksler, Anvisninger (undtagen Checks), Akkreditiver, som er trukne i Frankrig eller er betalbare i Frankrig, er Stempelet:

Til inkl. 100 fr. — fr. » 5 c.	Til inkl. 400 fr. — fr. » 20 c.
- - 200 - - - » 10 -	- - 500 - - - » 25 -
- - 300 - - - » 15 -	- - 600 - - - » 30 -

o. s. fr. for hvert yderligere 100 fr. eller Del deraf 5 c. ($\frac{1}{2}$ p. m.). Veksler trukne af Udlandet paa Udlandet, som passerer gennem Frankrig ved Giro, erlægger i Transitstempel 50 c. for hvert 2000 fr. eller Del deraf ($\frac{1}{4}$ p. m.). Checks betaler et fast Stempel, som er 10 c., naar Checken er betalbar paa det Sted, hvor den er udstedt, ellers 20 c. Datoen maa være skrevet med Bogstaver; i modsat Fald

skal Checken stemples som Veksel. Kvitteringer for Beløb over 10 fr. stemples med 10 c. — Høje Mulker.

Italien. (Lov 1. Nov. 1888). Stempelafgiften udgør:

Til inkl. 100 Lire — L. >. 15 c.	Til inkl. 600 Lire — L. >. 82 c.
- - 200 - - - >. 34 -	- - 1000 - - - 1. 30 -
- - 300 - - - >. 46 -	- - 2000 - - - 2. 50 -

o. s. fr. for hvert yderligere 1000 Lire eller Del deraf 120 c. ($1\frac{1}{2}$ p. m.). Veksler med over 6 Maaneders Løbetid betaler højere Stempel. Secunda betaler 130 c. fast. Checks 10 c. En Veksel trukken fra Udlandet paa Italien skal stemples ved Accepten; Efterstempeling er ikke tilladt.

Nederlandene (Lov 11. Juli 1882). Veksler og Anvisninger, som er betalbare i Nederlandene, og hvis Løbetid overstiger 3 Dage efter Sigt eller 8 Dage efter Udstedelsesdagen, skal stemples saaledes:

Til inkl. 100 fl. — fl. >. 5 cts.	Til inkl. 1000 fl. — fl. >. 50 cts.
- - 200 - - - >. 10 -	o. s. v. 25 cts. for hver 500 fl.
- - 300 - - - >. 15 -	- - 9500 fl. — fl. 4. 75 cts.
- - 400 - - - >. 20 -	- - 10 000 - - - 5. > -
- - 500 - - - >. 25 -	- - 11 000 - - - 5. 50 -

o. s. fr. for hvert yderligere 1000 fl. eller Del deraf 50 cts. ($\frac{1}{2}$ p. m.). Duplikater og Kopier er stempelfri, naar Prima er stemplet. — Veksler og Anvisninger betalbare i Nederlandene, hvis Løbetid ikke overstiger 3 Dage efter Sigt eller 8 Dage fra Dato, samt Veksler og Anvisninger betalbare i Udlandet (ligesom ogsaa Kvitteringer for Beløb over 10 fl.) stemples med 5 cts., uanset Summens Størrelse.

Norge (Lov 17. Marts 1902). For Veksler, der er betalbare eller bringes i Omløb i Norge, er Stempelet:

Til inkl. 200 Kr. — Kr. >. 10 ø.	Til inkl. 800 Kr. — Kr. >. 40 ø.
- - 400 - - - >. 20 -	- - 1000 - - - >. 50 -
- - 600 - - - >. 30 -	- - 2000 - - - 1. > -

o. s. fr. for hvert yderligere 1000 Kr. eller Del deraf 50 ø. ($\frac{1}{2}$ p. m.). Præsenteres en Veksel til Accept, maa Stempelet være berigtiget, inden Acceptanten giver Vekslen tilbage. Dog kan Accept paa et ikke til Omløb bestemt Eksemplar af en i flere Eksemplarer udfærdiget Veksel meddeles uden Stempel, naar det før Tilbageleveringen ved Overkrydsning af Bagsiden betegnes, at det ikke maa sættes i Omløb. Naar en Veksel præsenteres til Betaling eller forlanges protesteret, maa den (for saa vidt Stempelpligten ikke er indtraadt tidligere) stemples forinden Betaling eller Protest finder Sted. I øvrigt indtræder Stempelpligten ved Veksler trukne i Indlandet, naar Udstederen, ved Veksler trukne i Udlandet, naar første norske Ihænderhaver giver Dokumentet fra sig til en efter samme berettiget. Duplikater og Kopier er stempelpligtige, naar de benyttes særskilt. Veksler trukne fra Udlandet paa Udlandet er stempelfri; ligeledes alle Anvisninger og Checks.

Portugal. Indenlandske Veksler og Veksler trukne fra Udlandet paa Portugal betaler 1 p. m., Veksler trukne fra Portugal paa Udlandet $\frac{1}{2}$ p. m.

Rusland (Lov 10. Juni 1900) Vekselstempelet andrager:

Til inkl. 50 R ^o — R ^o >. 10 k.	Til inkl. 300 R ^o — R ^o >. 45 k.
- - 100 - - - >. 15 -	- - 400 - - - >. 60 -
- - 200 - - - >. 30 -	- - 500 - - - >. 75 -

o. s. fr. for hvert yderligere 100 R^o eller Del deraf 15 k. ($1\frac{1}{2}$ p. m.). Duplikater er stempelpligtige, med den Undtagelse, at et Eksemplar, der kun er bestemt til Accept, er gennemkrydset paa Ryggen og paa Forsiden har Bemærkning om, hvor det ligger til Accept, er stempelfrit. For Veksler, der indkommer fra Udlandet, kan Stempelafgiften berigtiges ved Paaklæbning af Stempelmærker. Veksler trukne fra Udlandet paa Udlandet er stempelpligtige, naar de benyttes som midlertidigt Betalingsmiddel i Riget.

Spanien. Vekselstempelet andrager:

Til inkl. 100 Pesetas — Pes. >. 10 cts.	Til inkl. 2000 Pesetas — Pes. 2. > cts.
- - 250 - - - >. 25 -	- - 3000 - - - 3. > -
- - 500 - - - >. 50 -	- - 4000 - - - 4. > -
- - 1000 - - - 1. > -	- - 5000 - - - 5. > -

Til inkl. 7000 Pesetas — Pes. 7. » cts.	Til inkl. 40000 Pesetas — Pes. 40. » cts.
- - 10000 — - - 10. » -	- - 50000 — - - 50. » -
- - 20000 — - - 20. » -	- - 75000 — - - 75. » -
- - 30000 — - - 30. » -	- - 100000 — - - 100. » -

og for hvert yderligere 1000 Pes. eller Del deraf 1 Pes. (1 p. m.). For Veksler med en Løbetid over 6 Maaneder er Stampelet det dobbelte. — Desuden betales ved Indfrielsen et Kvitteringsstempel, der for Beløb til inkl. 500 Pesetas andrager 10 cts., til inkl. 1000 Pesetas 25 cts., medens det for Beløb over 1000 Pesetas er 50 cts. Stempelfri er Duplikater og Veksler trukne fra Udlandet paa Udlandet. Anvisninger og Checks, der er udstedte til Ordre, stemples som Veksler. Af Checks udstedte til Ihændehaber betales for Beløb til inkl. 25 000 Pesetas: 10 cts., til inkl. 50 000 Pesetas: 25 cts., over 50 000 Pesetas: 50 cts. Veksler, der udstedes i Spanien skal skrives paa Stempelpapir, ligesom Accept paa Vekler, der er trukne i Udlandet, skal gives paa Stempelpapir.

Sverige (Kgl. Forordn. 2. Juni 1899). Alle Veksler skal, hvis de fremlægges for offentlig Myndighed til Inddrivning (undtagen i Tilfælde af Konkurs) være stemplede med 25 ø. pr. 100 Kroner. — Endvidere betaler Veksler trukne fra Sverige paa Udlandet eller fra Udlandet paa Sverige — henholdsvis ved Udfærdigelsen eller inden de i Riget transporteres eller præsenteres til Betaling — et Stempel der andrager:

Til inkl. 1000 Kroner — Kr. » 50 ø.
- - 2000 — - - 1. » -

o. s. fr. for hvert yderligere 1000 Kr. eller Del deraf 50 ø. ($\frac{1}{2}$ p. m.). Fritagne for dette Stempel er: indenlandske Veksler; avista Veksler, der skal betales af Midler, der hos Bank eller Bankier føres i Regning for Udstederen; Veksler trukne fra Udlandet paa Udlandet og betalbare i Udlandet; Duplikater af Veksler, naar eet Eksemplar er stemplet. — For *Anvisninger* og *Checks* gælder i H. t. Stempelpligt ganske de samme Regler som for Veksler.

Tyskland (Lov 4. Juni 1879). Vekselstampelet andrager:

Til inkl. 200 M. — M. » 10 ₰	Til inkl. 800 M. — M. » 40 ₰
- - 400 — - - » 20 -	- - 1000 — - - » 50 -
- - 600 — - - » 30 -	- - 2000 — - - 1. » -

o. s. fr. for hvert yderligere 1000 M. eller Del deraf 50 ₰ ($\frac{1}{2}$ p. m.). Af flere Eksemplarer er kun det til Omløb bestemte stempelpligtigt. En Veksel kan derfor accepteres uden at stemples, saafremt den ved en Paategning som f. Eks. »*Nur zum Accept bestimmt*» samt ved Overstregning af Bagsiden er gjort ubrugelig til Giro. Stempelfri er: Veksler trukne af Udlandet paa Udlandet og betalbare i Udlandet; Veksler trukne af Indlandet paa Udlandet, betalbare ved Sigt eller senest 10 Dage fra Dato, saafremt de remitteres direkte til Udlandet; ved Sigt betalbare, uaccepterede Pladsanvisninger og Checks (jfr. S. 703). For Stempelingen og for Kassationen af Stempelmærkerne (hvilke skal anbringes paa Vekselens Bagside) gælder der en Række meget smaalige Forskrifter, som maa overholdes med minutøs Nøjagtighed.

Østerrig-Ungarn (Lov 8. Marts 1876). Vekselstampelet andrager:

Til inkl. 150 K. — K. » 10 h.	Til inkl. 2700 K. — K. 1. 80 h.
- - 300 — - - » 20 -	- - 3000 — - - 2. » -
- - 600 — - - » 40 -	- - 6000 — - - 4. » -
o. s. v. 20 h. pr. 300 K.	- - 9000 — - - 6. » -

o. s. fr. for hver yderligere 3000 K. eller Del deraf 2 K. ($\frac{2}{3}$ p. m.). Veksler udstedte i Østerrig-Ungarn med over 6 Maaneders Løbetid og Veksler trukne fra Udlandet paa Østerrig-Ungarn med over 12 Maaneders Løbetid betaler $\frac{5}{16}$ ‰ og desuden for hvert Endossement i Indlandet $\frac{2}{3}$ p. m. og for Kvitteringen $\frac{5}{16}$ ‰. Ethvert Eksemplar eller Kopi, der sættes i Omløb, erlægges fuldt Stempel. Veksler fra Udlandet skal stemples, inden de accepteres; Veksler paa Udlandet kan sendes ustemplede til Accept, saafremt de er gjort ubrugelige til Giro. Veksler, Anvisninger og Checks, trukne i Udlandet paa Udlandet og betalbare i Udlandet betaler 4 h. pr. 200 K. — Anvisninger og Checks paa Østerrig-Ungarn, der indeholder en udtrykkelig Betegnelse om, at de skal betales senest 8 Dage fra Udstedelsen, stemples med 10 h. fast.

3dje Afdeling. Forsikringsvæsen.

Set fra et almindeligt økonomisk Synspunkt er *Forsikring* (*Assurance*, Eng. *insurance*) en Foranstaltning, hvorved de Formuetab, der kan ramme den enkelte som Følge af i statistisk Forstand tilfældige Begivenheder, afværges eller formindskes derved, at Tabet fordeles paa flere, som trues af den samme Fare. I Praksis opnaas dette Formaal i Almindelighed derved, at de enkelte Deltagere i Forsikringen til en fælles Fond bidrager en mindre Del af deres Formue (*Præmie*, *Indskud*), saaledes beregnet, at Bidragenes samlede Beløb i det mindste er tilstrækkeligt til at dække det samlede Formuetab, der efter Erfaringen kan forventes at ville ramme det hele Indbegreb af forsikrede (»Forsikringsbestanden«). At man ad denne Vej kan naa til faste Præmier, beror paa, at Begivenheder, hvis Indtræden for den enkelte er uvis eller tilfældig, paa mange Omraader faktisk viser sig at være underkastede en vis Lovmæssighed, naar man betragter et stort Antal Tilfælde under eet; og denne Lovmæssighed bliver da gerne forholdsmæssig større, jo større Kredsen af iagttagne Tilfælde gøres (»Loven om de store Tal«).

Forsikring formaar altsaa ikke at skabe nye Formuegenstande for Samfundet. Den Erstatning, som den skadelidende modtager, overføres til ham fra andre. Forsikringens væsentligste Betydning ligger derimod i, at den enkeltes Virksomhed befris for Karakteren af Hasard, idet der gennem manges smaa Bidrag samles en fælles Fond til at bøde paa Virkningerne af indtrædende Ulykker. Den Sikkerhed og Tryghed, som Erhvervslivet derved opnaar, er af vidtrækkende produktiv Betydning, og paa bestandig flere Omraader bliver derfor Forsikringsvæsenet et uundværligt Led i Samfundets hele Økonomi.

I Henseende til Organisationsmaaden fremtræder Forsikringsanstalterne under to Hovedformer. Ved *gensidig Forsikring* er det de forsikrede selv, som bærer hele Risikoen og oppebærer hele Overskudet af Forretningen og følgelig selv har den højeste Myndighed i Foreningens Anliggender. Ved den anden Organisationsform, som man undertiden, skønt med Urette, betegner som »*Præmieforsikring*«, overtages derimod Risikoen af en udenforstaaende, »Forsikrer« eller »Assurandøren«, og de forsikrede yder herfor et fast Vederlag, hvorhos Assurandøren oppebærer i hvert Fald en betydelig Del af Overskudet. Det skal dog straks bemærkes, at i de Forsikringsarter, som hviler paa en omfattende Statistik, kan denne Forskel blive næsten praktisk betydningsløs, naar Talen er om et stort Selskab, idet Præmien under disse Omstændigheder kan beregnes saa nøjagtigt, at Sandsynligheden for »Efterskud« bliver yderst ringe. Alle større gensidige Selskaber har allerede længe fundet det praktisk at opkræve Præmien forud, og der eksisterer nu kun faa rene »Assessment«-Selskaber, d. v. s. Selskaber, hvor Bidrag til de i Regnskabsperioden indtrufne Skader først ved dens Udlob paalignes de forsikrede. Omvendt har de Anstalter, der forsikrer mod »fast« Præmie, tvungne ved Konkurrencen med de gensidige Selskaber ofte fundet sig foranledigede til at afgive en Del af deres Overskud til de forsikrede som »Bonus«.

Assurandøren kan ved »Præmieforsikring« enten være et Aktieselskab — hvilket er det almindelige — eller et Antal ansvarlige Enkeltmænd (»private« Assurandører), hvilket navnlig forekommer i Søforsikringen, men her i Landet ikke kan tilstedes ved Livsforsikring, se Livsforsikringsloven af 29. Marts 1904 § 1; — endelig forekommer det ogsaa, at Staten optræder som Assurandør; herpaa findes kun eet Eksempel her hjemme, nemlig *Statsanstalten for Livsforsikring*.

Med Hensyn til Forsikringens Art skelner man mellem to Hovedgrupper af Forsikring: PERSONFORSIKRING OG SKADEFORSIKRING (*Elementarforsikring*). I førstnævnte Tilfælde er det den til Menneskelivs Varighed eller Menneskers Sundhed knyttede Interesse, der giver Anledning til Forsikring. Man træffer

her følgende Hovedformer: 1) *Livsforsikring*, 2) *Ulykkesforsikring*, 3) *Invaliditets- og Pensionsforsikring* og 4) *Sygdomsforsikring*.

Som de vigtigste Eksempler paa »Skadeforsikring« kan nævnes: 1) *Brandforsikring*, 2) *Sø- og Transportforsikring*, 3) *Indbrudstyveriforsikring*, 4) *Hagel-skadeforsikring*, 5) *Kautionsforsikring*, 6) *Kvægforsikring*, 7) *Glasforsikring*, og 8) *Ansvarsforsikring* (»Haftpflichtversicherung«), der betrygger mod et af Lovgivningen under visse Forhold flydende Ansvar.

Der findes endnu mange andre Forsikringsarter, men da disse dels er af mindre Betydning, dels endnu befinder sig paa Forsøgsstadiet, forbigaaes de her.

GENFORSIKRING (»Reassurance«) er *ikke* en særlig Forsikringsart, idet alle Forsikringsarter kan blive Genstand for Reassurance. Denne er blot en Foranstaltning, hvorved et Selskab gennem Kontrakt med et andet Selskab overfører til dette, mod tilsvarende Andel i Præmien, den Del af den oprindelig overtagne Forsikringsrisiko, som det ikke ønsker at løbe for egen Regning. Forholdet mellem det afgivende Selskab og Reassurandøren bliver naturligvis den forsikrede uvedkommende. Visse Forsikringsarter, f. Eks. Brand- og Søforsikring, hvor ofte meget store Værdier kommer i Betragtning, er i høj Grad afhængige af Muligheden for Genforsikring. Der har derfor ogsaa dannet sig særlige Genforsikringsselskaber, som gør det til en Specialitet at overtage »Excedenter« fra andre Selskaber og, hvor det gøres nødvendigt, fordele dem paa deres andre Forbindelser (»Retraction«).

PRÆMIEANSÆTTELSEN er i de fleste Arter af »Skadeforsikring« ganske elementær, idet man regner med en fra Aar til Aar uforandret Risiko og forsikrer for saa korte Tidsrum ad Gangen, at man ikke behøver at tage Hensyn til Rentefoden. Paa lignende Maade kan Sagen undertiden stille sig i Personforsikringen, saaledes navnlig i mange Tilfælde ved Ulykkesforsikring; men betragter man den vigtigste Form af Personforsikring, nemlig LIVSFORSIKRINGEN, møder man Forhold, som gør det nødvendigt at sætte et betydeligt teknisk Apparat i Bevægelse. Da man her har at gøre med en Risiko, der vokser Aar for Aar, bliver det som Regel umuligt — i hvert Fald naar Talen er om Forsikringer, hvor den forsikrede Kapital nødvendigvis en Gang maa komme til Udbetaling — at ordne Forholdet som en Elementarforsikring ved Betaling af en Præmie, der svarer til Aarets Risiko, og forny Kontrakten for det følgende Aar; thi derved vilde den forsikrede komme til at betale en voksende Præmie, og tilsidst vilde Præmien for et enkelt Aar blive næsten lige saa stor som Forsikringssummen, saa at fortsat Forsikring umuliggjordes. — Herpaa beror Assessmentsystemets Uholdbarhed i Livsforsikringen, idet et Selskab, der indskrænker sig til at fordele de indtrufne Skader paa Medlemmerne ved Aarets Udgang, ikke i Længden vil kunne undgaa idelige Præmieforhøjelser, som tilsidst maa resultere i Selskabets Sprængning. Denne kan nemlig kun undgaaes, dersom det lykkes *enten* i Tide at bevæge de gamle Medlemmer til at opgive deres Forsikringer — hvilken Fremgangsmaade naturligvis ikke kan forenes med en sund Livsforsikringsvirksomhed — *eller* at vedligeholde en stadig Tilgang af unge Medlemmer — hvilken sidste Betingelse er vanskelig at opfylde, da disse hurtig opdager, at de kommer til at betale for de gamle og kan faa billigere Forsikring andetsteds eller ved at danne deres egen Forening.

Af disse Grunde maa Livsforsikring ordnes saaledes, at den indtrædende betaler en Præmie, som i Almindelighed er konstant i Præmiebetalingstiden, og derfor i Begyndelsen maa være større, senere ofte mindre, end Aarets Risiko.

Nødvendigheden af at tage Hensyn til den forskellige Risiko (Dødelighed) i alle de Aldere, for hvilke Forsikringen skal gælde, medfører atter, at man indfører Rentefoden i Beregningerne, hvilket, naar Talen er om Udbetalinger, der er opsatte paa lang Tid, bevirker en betydelig Forskel i deres Værdi i Opførelsesøjeblikket («Kapitalværdi»). Det er øjensynligt, at jo højere denne fremtidige Rentefod antages at være, desto billigere bliver Forsikringen; thi af Præmien skal en vis Del (nemlig den Del, der ikke medgaar til Dækning af Aarets Risiko) henlægges som »Præmiereserve« for senere, med Rente og Rentens Rente, at bidrage til at dække Risikoen i de Aar, hvor den konstante Aarspræmie ikke længere slaar til. Imidlertid vil Selskaberne af Forsigtigheds-hensyn, da Rentefoden er udsat for stadige Svingninger, altid lægge en Rente til Grund, der er lavere end den, som i Øjeblikket kan opnaas paa bedste Sikkerhed, og f. Eks., naar denne er 4 %, regne med en Rentefod af $3\frac{1}{2}$ % p. a. Ogsaa med Hensyn til den forudsatte Dødelighed vil man sørge for at komme »paa den sikre Side« ved Beregningerne, hvilket her vil sige, at man ved Livsforsikringer i snævrere Forstand forudsætter en højere, men ved Livrente (hvor Selskabet har Fordel af, at den forsørgede dør tidlig) en lavere Dødelighed end den, som antages at svare nærmest til Virkeligheden. Denne Forsigtighed, som paabydes af tekniske Grunde, fører paa den anden Side til, at de ovenfor omtalte Bonusudbetalinger til de forsikrede bliver noget af et Retfærdighedskrav fra disses Synspunkt.

Til den saaledes beregnede Præmie («Nettopræmien») plejer man at lægge et Tillæg til Dækning af Administrationsudgifter og undertiden et yderligere »Sikkerhedstillæg«, hvorved »Bruttopræmien« eller »Tarifpræmien« fremkommer. — Nødvendigheden af, at passende Henlæggelser til *Præmiereserven* eller *den fornødne Formue* finder Sted, er den vigtigste Anledning for Lovgivningsmagten til, som nylig sket her hjemme ved Lov om Livsforsikringsvirksomhed af 29. Marts 1904, at beskæftige sig med Livsforsikringsanstaltens Anliggender. For et samvittighedsløst ledet Selskab er der nemlig stor Fristelse til at forsømme disse Henlæggelser og benytte Pengene til uvedkommende Formaal, saasom til overdreven Agentprovision, eller til Udbetaling af »Udbytte« til Garanter eller til de forsikrede i Reklameøjemed, eller til utilbørlig Nedsættelse af Præmierne af Konkurrencehensyn. En saadan Trafik kan let drives uforstyrret i lang Tid, maaske i Snese af Aar, nemlig saalænge overhovedet Selskabet har tilstrækkelig mange Penge i Kassen til uden Afkortning at udbetale forfaldne Forsikringskrav. Men Ulykken bliver da saa meget større, naar den tilsidst kommer, og vil netop fortrinsvis ramme de ældre forsikrede, som kun med Tab kan blive forsikrede andetsteds, idet Præmien beregnes efter den ny Indtrædelsesalder, hvorhos de vil kunne have Vanskelighed ved at passere den Lægeundersøgelse, som sædvanligvis kræves til Optagelsen. Livsforsikringsloven paabyder derfor for de danske Selskabers Vedkommende — ved Siden af at paase, at Selskaberne har tilstrækkelig høje Præmier, og at der ikke i deres Vedtægter eller Forsikringsbetingelser findes Bestemmelser, som gør Selskabet usolidt — at Selskaberne i deres Aarsbalance skal opføre en »Præmiereserve«, der udfindes ved fra Kapitalværdien af Selskabets Forpligtelser overfor de forsikrede (de fremtidige Forsikringssummer) at trække Kapitalværdien af de fremtidige *Nettopræmier*.

Naar man ikke som Subtrahend tager Kapitalværdien af de forsikredes virkelige Forpligtelser overfor Selskabet (Tarifpræmierne), beror dette paa, at man i saa Fald ikke vilde have afsat nogen Reserve for de fremtidige Administrationsudgifter. Paa den anden Side maa det erkendes, at en meget væsentlig Del af

Udgifterne ved en Forsikring afholdes straks ved dens Tegning i Form af Agentprovision m. m., og da en Forsikring, naar den en Gang er erhvervet paa fornuftige Vilkaar, naturligvis bør betragtes som en Fordel for Selskabet, tillader Loven, at Erhvervsomkostningerne ikke straks føres helt til Udgift, men amortiseres i en Periode af indtil 6 Aar, hvilket i Praksis har vist sig overkommeligt.

I Stedet for, som Loven har gjort, at foreskrive en Nettoopgørelse i Forbindelse med en Amortisationstid for Anskaffelsesomkostninger kunde man have valgt en Bruttoopgørelse i Forbindelse med en særlig Reserve for fremtidige Administrationsudgifter, eller man kunde endelig have valgt en eller anden Modifikation af Nettometoden, saaledes som man har foretrukket det i den tyske Forsikringslovgivning.

Angaaende den retlige Side af Livsforsikringskontrakten maa henvises til Afsnittet om Forsikrings- og Forsørgelseskontrakter ovenfor S. 280—282.

Forsikringen kan i Almindelighed tegnes enten mod Indskud een Gang for alle eller mod en aarlig (halvaarlig, kvartaarlig o. s. v.) Præmie for et Tidsrum, der kan være kortere, men ikke længere end Forsikringstiden. I Almindelighed ophører Præmien ved den forsikredes Død. Forsikring kan altid tegnes mod aftagende Præmie, men ikke mod stærkt voksende Præmie, idet i saa Fald den forsikrede kunde træde ud paa det Tidspunkt, hvor Præmien bliver dyrere end Udgiften ved at tegne ny Forsikring i et andet Selskab. Udbetalingen af Forsikringssummen kan gøres afhængig af den forsikredes Død (Livsforsikring i snævrere Forstand) eller af, at han oplever et bestemt Tidspunkt eller Tidspunkter (Livsbetinget Kapitalforsikring, Livrente) eller være uafhængig af begge Dele og simpelt hen ske et givet Antal Aar efter Forsikringens Tegning (Simpel Kapitalforsikring). Den Forsikringsform, som efterhaanden er bleven den almindeligste her hjemme, er dog en Kombination af de to førstnævnte Muligheder, nemlig »Livsforsikring med Udbetaling i levende Live.« Her finder Udbetalingen Sted ved den forsikredes Død, dog senest ved Opnaelsen af en bestemt Alder, hvis den forsikrede til den Tid er i Live. Forsikring kan tegnes paa flere Personers Liv (Livsforsikring paa kortest eller paa længst Liv; Overlevelsensforsikring; Overlevelsrente). Forsikringer kan tegnes som livsvarige, som ophørende efter en given Tids Forløb, eller som opsatte i et bestemt Tidsrum. Medens Livrenter tegnes uden forudgaaende Lægeundersøgelse, kræves en saadan i Almindelighed ved Forsikring for Personer, ved hvis Død Selskabet kan lide et Tab. Ved Overlevelsrenter og lignende er det naturligvis Forsørgeren (ikke den forsørgede), som maa lægeundersøges. I den nyeste Tid er man dog begyndt at tegne Forsikringer uden Lægeundersøgelse, men i saa Fald udbetales den fulde Forsikringssum ikke ved Død indenfor et vist Tidsrum (fra 1 til 5 Aar) efter Forsikringens Tegning. Saadanne Forsikringer benævnes gerne »Karensforsikringer.« De saakaldte »Folkforsikringer« adskiller sig nærmest fra andre Livsforsikringer ved den ugentlige eller maanedlige Præmieopkrævning med deraf flydende forøgede Administrationstillæg. De tegnes gerne uden Lægeundersøgelse, men med en kort Karenstid. — Som et Tillæg til Livsforsikringer tilstaaer nogle Selskaber Præmiefritagelse ved Indtrædelse af fuldstændig Erhvervsudygtighed hos den forsikrede.

Det kan naturligvis som Regel ikke lade sig gøre at faa nogen Del af det Indskud, der er betalt for en Livrente, tilbage mod at give Afkald paa fremtidig Rentenydelse; thi i saa Fald maatte man befrygte, at navnlig Personer, som følte sig Døden nær, vilde træde ud og derved tilføje Selskabet Tab. Derimod er det Praksis at indrømme livsforsikrede, som ønsker at opgive deres Forsikringer, en saakaldet »Tilbagekøbsværdi«. En saadan Ret følger ikke af Livsforsikringens Natur; thi ved at udtræde paa et Tidspunkt, hvor Anskaffelsesomkostningerne endnu ikke er fuldt dækkede af de indkomne Præmier, vilde den forsikrede tilføje Selskabet et direkte Tab; og selv ved Udtrædelse paa et senere Tidspunkt kan Selskabet komme til at lide et indirekte Tab derved, at det sjældent kan betale sig for en svagelig Person at opgive sin Forsikring, hvorfor der er Grund til at befrygte, at ofte netop de forholdsvis kraftige Individuer udtræder. Følgen heraf er, at Godtgørelsen ved frivillig Udtrædelse bør være mindre end Præmiereserven, hvorhos man som Regel ikke kan tillægge Forsikringen Tilbagekøbsværdi før efter Forløbet af en vis Tid (i Praksis gerne 3 Aar), efter at Forsikringen er tegnet.

Det er af Pladshensyn ikke muligt at gaa udførlig ind paa de øvrige Forsikringsarter, men man skal med Hensyn til de i ULYKKESFORSIKRINGEN forekom-

mende saakaldte »Lovforsikringer« i det hele henviser til Lov af 7. Januar 1898 om Arbejderes Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i visse Virksomheder samt Lov af 3. April 1900 om danske Fiskeres Forsikring mod Ulykkestilfælde (jfr. S. 172) og Lov af 1. April 1905 om Søfolks Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i Søfartsvirksomhed. Førstnævnte Lov angaar en Række nærmere angivne Virksomheder, der drives som *Næringsvej* af Enkeltmand eller Selskab, eller hvori Stat eller Kommune beskæftiger Arbejdere; endvidere rammer Loven saadanne Virksomheder, hvor der benyttes *Maskineri* af en vis Beskaffenhed, selv om Virksomheden ikke drives som Næringsvej. Loven giver den under visse nærmere beskrevne Omstændigheder tilskadekomne et Krav mod Arbejdsgiveren, som denne kan fri sig for ved at tegne Forsikring i et af Indenrigsministeriet anerkendt Forsikringsselskab. Kravet kan efter Omstændighederne bestaa i 1) Dagpenge (Maksimum 2 Kr. daglig); 2) En Pengesum (ikke over 4800 Kr.) ved blivende Invaliditet; 3) I Tilfælde af Død en Begravelseshjælp af 50 Kr. og en Pengesum af højst 3200 Kr., som tilfalder de af den afdøde forsørgede Personer. Kravene retter sig efter Aarslønnen og afgøres af det ved Loven oprettede *Arbejderforsikringsraad*.

Hvad Ulykkes- eller Uheldsforsikringen i øvrigt angaar, skal fremhæves de overordentlig store Vanskeligheder, som er forbundne med i Policerne at definere Begrebet »Ulykke« eller »Uheld« paa en Maade, der ikke giver Anledning til Misforstaaelse. Navnlig Afgrænsningen overfor Sygdomstilfælde samt Reguleringen af indtrufne Skader kan undertiden endog gøre Domstolenes Mellemkomst nødvendig. Disse Ufuldkommenheder er imidlertid uadskillige fra denne Forsikringsart paa Grund af dens begrænsede Formaal. I Almindelighed forsikres et vist Beløb for det Tilfælde, at Ulykken medfører Døden, samt en bestemt Sum ved indtrædende fuldstændig Invaliditet og en Dagpenge, som efter Omstændighederne kan være ophørende eller vedvarende. Erstatningens Størrelse i det enkelte Tilfælde fastsættes efter Invaliditetsgraden (hel, halv Invaliditet o. s. v.), og Policerne indeholder ofte en Skala med Eksempler paa Invaliditetsgraden. Tarifferne inddeles efter Fareklasser, og skønt Alderen er uden væsentlig Indflydelse paa Præmien, er det dog almindeligt at udelukke de højeste Aldersklasser fra Forsikring.

Med Hensyn til SØFORSIKRINGEN kan der henvises til den udførlige Behandling ovenfor S. 416—428, hvoraf meget finder tilsvarende Anvendelse paa de øvrige Forsikringsarter. Søforsikringen er overhovedet den ældste Forsikringsart; den ældste virkelige Forsikringskontrakt, man har sikker Kundskab om, er fra Aaret 1347 og stammer fra Genua. Der kendes spanske Assurance-Ordninger fra det 15. Aarh. (Barcelona 1435), og i Løbet af det 16. og 17. Aarhundrede vandt Søassurance efterhaanden en betydelig Udbredelse. Udviklingen har naturlig medført, at Præmierne i det hele er langt lavere nu, end de var i tidligere Tid. Ved Oprettelsen af det første danske Søforsikringsselskab i 1726 noteredes der saaledes efter Aarstiden 2—4 Procent til Englands Østkyst, nu derimod for Sejlskibe omtrent $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ Procent og for Dampskibe betydelig billigere.

En tilsvarende Bemærkning gælder om BRANDFORSIKRINGEN; her var Præmien i København ved Forsikring af almindeligt Indbo i ikke brandfarlige Bygninger 1 Procent i Slutningen af det 18. Aarhundrede, men er nu kun $\frac{1}{2}$ til 1 Promille. De første Forsøg paa at indrette Brandforsikring gaar tilbage til det 15. og 16. Aarhundrede (Hamborg); men først efter den store Brand i London 1666 tog Bevægelsen Fart og førte i England til Oprettelsen af talrige

Aktieselskaber, i Tyskland derimod til Indførelse af Forsikringstvang paa mange Steder og Indrettelsen af offentlige Brandkasser («Sozietäten»). Endnu ind i det 18. Aarhundrede assurede man her hjemme væsentlig kun Bygninger, og nogen egentlig stor Udbredelse har Brandforsikring i det hele først faaet i det 19. Aarhundrede.

Blandt de for Brandforsikringen karakteristiske Forhold maa nævnes den store Sammenhobning af Risikoer, navnlig i Byerne, hvilken Omstændighed medfører Nødvendigheden af en indgaaende »Maksimalkontrol« (Kontrol med, at de Beløb, Selskabet ønsker at holde for egen Regning paa enkelt Risiko, ikke overskrider) samt en udstrakt Benyttelse af Genforsikring. Brandforsikring vilde hovedet vanskelig kunne eksistere, naar man ikke i Policerne udtrykkelig udelukkede Selskabets Ansvar ved visse *Katastrofer* af uberegneligt Omfang, navnlig Ildebrand bevirket ved Krig, Oprør og Jordskælv. Derhos erstattes i Almindelighed kun det *direkte* bevirkede Tab, men som Regel ikke f. Eks. Tab, der flyder af Forretningsstandsning (chômage), for hvilken Risiko det er vanskeligt at beregne Præmien. Dog finder man ogsaa her den fra Søforsikringen kendte Forsikring mod indirekte Tab med bestemte Procenter af Forsikringssummen; men Forholdet vanskeliggøres ved, at der i Brandforsikringen er langt mere Anledning til at befrygte Svig, idet den forsikrede i Almindelighed ikke som i Søforsikringen i Forsikringstiden er uden Indflydelse paa den forsikrede Genstand. Til det direkte bevirkede Tab regner man dog den ved Redningsforanstaltninger saasom Slukning og Nedrivning forvoldte Skade, ligesom Udgifter til de forsikrede Genstandes Redning og Bevarelse. Forsikringen dækker ogsaa mod *Tyveri*, hvortil Branden har givet Lejlighed. Derimod gives ingen Godtgørelse for Skade, som den forsikrede Genstand lider ved med Hensigt at udsættes for Paavirkning af Ild (f. Eks. i Hus-holdning eller Industri), selv om Skade ikke er tilsigtet. Visse Genstande, saasom Juveler og Kunstgenstande, skal særlig anføres i Policen, naar den enkelte Genstands Værdi overskrider en angiven Størrelse. De saakaldte »Smaaskader«, som forefalder i det daglige Liv, saasom naar der ved et Uheld brændes Hul paa en gammel Frakke o. lign., burde vistnok egentlig aldrig erstattes, da Selskabernes Følgelighed i saa Henseende ofte giver Anledning til Misbrug fra de forsikredes Side.

Policerne bestemmer ofte, at Erstatningen for en Bygningsskade skal benyttes til Genopførelse af den brændte Bygning. Af andre almindelige Forsikringsbetingelser skal her kun nævnes den forsikredes Pligt til i Skadetilfælde at gøre øjeblikkelig Anmeldelse og foretage de fornødne Redningsforanstaltninger, samt Bestemmelsen om, at den forsikrede skal gøre Anmeldelse til Selskabet i Tilfælde af Forøgelse af Brandfare for de forsikrede Genstande, eller disses Flytning, *selv om* denne ikke medfører forøget Brandfare (af Hensyn til Maksimalkontrollen). I øvrigt maa henvises til Udviklingen om Søforsikring S. 416—428.

Endnu skal tilføjes nogle nærmere Oplysninger om de vigtigste *her i Landet* bestaaende *Forsikringsanstalter* paa Søforsikringens, Brandforsikringens og Livs- og Ulykkesforsikringens Omraade. De mange store *udenlandske* Assuranceselskaber kan — med en enkelt Undtagelse for Søforsikringens Vedkommende — ikke her blive Genstand for Redegørelse.

Søforsikring.

DANSKE SELSKABER.

Det kongelige octroyerede Sø-Assurance-Kompagni i København (S. 753) er det ældste danske Søforsikrings-Selskab. Det oprettedes 1726 (med fornyet Oktroi 1746) og fik for saa vidt Eneret, som det blev forbudt i Kongens Riger og Lande at danne andre Kompagnier til at give sig af med Søforsikring. Derimod stod det enhver frit for at assurere i Udlandet, og Oktroien var heller ikke til Hinder for, at private her i Landet kunde optræde som Assurandører. Efter længere Tids Modstand blev det dernæst i 1783 faktisk godkendt, at private Assurandører kunde slaa sig sammen om at tegne Assurance i Fællesskab, saaledes at hver kun indestod for den af ham forsikrede Andel. Senere hen er Kompagniets Oktroi bleven afløst af *Konventionen af 2. April 1850* (S. 417), og dets Monopol maa nu i det hele anses for at være bortfaldet. Kompagniet er et Aktieselskab med en Kapital (»Grundfond«) paa 1200 000 Kr. og et Reservecfond paa ca. 600 000 Kr. Samlet Forsikringssum 31. Dec. 1904: 193¹/₂ Mill. Kr., hvoraf genforsikret 17 Mill. Kr.

De private Assurandører i København stiftedes 1786 som en Forening af private, der under fælles Ledelse overtog Søforsikring — en Form, der som anført var nødvendig for ikke at komme i Strid med det oktroierede Kompagnis Eneret. Denne Form er senere stadig bleven bibeholdt, saaledes at dette Selskabs Policer lyder paa, at Forsikringen er overtagen af de private Assurandører »hver for sig og hver for den Andel, som findes anført i Assurandørernes Bøger«. I Begyndelsen var Ordningen den samme, som den er endnu hos Lloyd's i London, nemlig at hver Assurandør ved hver enkelt Assurance tegnede sig for den Sum, som han ønskede at overtage; men i 1836 omordnedes Forholdet saaledes, at hver Assurandør blev lodtagen i samtlige Forsikringer med en vis Procentdel. — Medlemmerne har i Nationalbanken deponeret Papirer til en Værdi af 1500 Kr. pr. Andel (for 200 Andele tilsammen 300 000 Kr.), og de hæfter med hele deres Formue hver for sin Andel; desuden har Selskabet opsøret forskellige Fonds til et Beløb af i alt 500 000 Kr. Forsikringssum 31. Dec. 1904: 188 Mill. Kr., hvoraf genforsikret 103 Mill. Kr.

Efter 1850 er der endvidere oprettet fire Søforsikrings-Selskaber i København. I de tre hæfter hver enkelt af Interessenterne — ligesom i »De private Assurandører« — med hele sin Formue for det paa hans Andel faldende Tab, men han er uden Ansvar for de øvrige Medlemmer. Disse Selskaber er:

Den københavnske Sø-Assurance-Forening, stiftet 1852. Anparterne lydet paa Sekshundrededele; for hver $\frac{1}{1000}$ er der indbetalt kontant 100 Kr. og i Nationalbanken deponeret Værdipapirer til Værdi 1500 Kr., altsaa i det hele indbetalt og deponeret 960 000 Kr. Forsikringssum 31. Dec. 1904: 96 Mill. Kr., hvoraf genforsikret 34 Mill. Kr.

Fjerde Søforsikrings-Selskab, stiftet 1863. Interessenterne har i Nationalbanken deponeret Værdipapirer til Beløb 600 000 Kr. Forsikringssum 31. Dec. 1903: 77 Mill. Kr., hvoraf genforsikret 12 Mill. Kr.

De private Reassurandører, stiftet 1883. Forretningen er delt i 200 Andele, for hvilke der i Privatbanken er deponeret Værdipapirer til Beløb 400 000 Kr. Reservefond 50 000 Kr. Selskabets Formaal er at overtage Genforsikring udelukkende for »De private Assurandører«.

Danske Lloyd, A. S., opr. 1899, Forsikringssum 31. Dec. 1903: 102 Mill. Kr.

Foruden de fornævnte københavnske Selskaber findes der her i Landet en Del mindre gensidige Søforsikrings-Selskaber i Provinserne. Endvidere er et betydeligt Antal udenlandske Sø- og Transport-Forsikrings-Selskaber repræsenterede gennem Agenter, navnlig i København. Den langt overvejende Del af Søforsikringerne her i Landet sker dog gennem de københavnske Selskaber.

Af UDENLANDSKE Sø-Assurandører skal kun omtales *Lloyd's*.

Lloyd's er Betegnelsen for Londons private Assurandører (*underwriters*). Navnet hidrører fra en Mand, der i Londons City ejede et Kaffehus, som ved Slutningen af det 17. Aarh. blev Samlingsstedet for Folk, der drev Assuranceforretninger. *Lloyd's* Kaffehus er forlængst forsvundet, men Navnet blev bevaret af Assurandørerne, da de 1771 indrettede sig et nyt Lokale i Royal Exchange. Her er nu Londons Assurancebørs. Den tidligere løse Forbindelse mellem Medlemmerne er efterhaanden bleven afløst af en fastere Organisation. De fælles Anliggender forestaas af en Komité (*Committee of Lloyd's*), og for at blive Medlem kræves der visse Kauteler med Hensyn til de indgaaede Forpligtelsers Opfyldelse; men i øvrigt tegner hvert Medlem sig særskilt for det Beløb, som han ved hver enkelt Assurance er villig til at overtage. Til at iværksætte Assuranceernes Afslutning behøves der derfor et Mellemed, Assurance-mægleren (*insurance broker*). Ansvaret er i øvrigt saaledes ordnet, at dersom en af Deltagerne gaar fallit, forinden Erstatningen er reguleret, fradrager Mægleren simpelthen hans Andel, og Forsikrings-tageren har da kun Fordring som almindelig Kreditor i Assurandørens Bo.

Indretningen af *Lloyd's* Efterretningsvæsen er berømt som mønsterværdig. Til at varetage Assurandørernes Interesser er der udnævnt Agenter i alle Havne af Betydning. I Lokalerne fremlægges der daglig Lister over Skibes Ankomst og over Skibulykker; disse Oplysninger offentliggøres under Navn af *Lloyd's List*. — Efter Forbilledet af det i 1828 grundede franske Bureau Veritas oprettede *Lloyd's* i 1834 et Skibs-Klassifikations-Kontor, der aarlig udgiver *Lloyd's Register of British and Foreign Shipping*. Dette Kontor er helt adskilt fra Børsens *Lloyd's*.

Lloyd's Berømmelse har medført, at Navnet efterhaanden er blevet benyttet udenfor England som Benævnelse for mange forskellige Foretagender, der vedrører Søhandelen, saaledes:

Seassurance-Selskaber: *Danske Lloyd, Deutscher Lloyd, Internationaler Lloyd* i Berlin, *Lloyd français* i Paris, *russisk Lloyd* i Petersborg o. s. v.;

Skibs-Klassifikations-Institutter: *Germanischer Lloyd* i Berlin, *American Lloyds* o. s. v.;

Dampskibsselskaber: deriblandt navnlig de to store Selskaber *Norddeutscher Lloyd* i Bremen og *Österreichisch-Ungarischer Lloyd (Lloyd Austro-ungarico)* i Triest; dette sidste omfatter saavel Assurancevæsen som Dampskibsrederi m. m.

Brandforsikring.

Brandforsikring af FASTE EJENDOMME her i Landet begyndte i sidste Halvdødel af det 17. Aarh., da der oprettedes forskellige mindre Brandforsikrings-Foreninger i København og Købstæderne. Noget større Omfang antog Brandassurance dog først i Løbet af det 18. Aarhundrede. Der dannedes da tre store Brandforsikringer for Bygninger, en for København, en for Købstæderne og en for Landdistrikterne, hvilke alle tre bestaar endnu.

Københavns Brandforsikring oprettedes 1731. Det var oprindeligt en frivillig Sag at lade sig indtegne, men efter den store Brand 1795 indførtes der Forsikringstvung for alle Ejendomme indenfor Voldene. Denne Tvung hævedes først ved Lov 15. Maj 1868 om Brandvæsenet i København. Foreningen tegner Forsikring paa Bygninger og faste Genstande (o: Maskiner, Redskaber og Inventar, som er i fast Forbindelse med Bygningerne) i København med Forstæder. Den er en Gensidighedsforening; der betales en ordinær Præmie af 1 p. m. aarlig i 37 $\frac{1}{2}$ Aar (for Forsikringer, der er indtegnede inden 10. Decbr. 1889, i 33 Aar); derefter indtræder der Præmiefrihed, dog med eventuel Forpligtelse til at betale Ekstrapræmie; mere brandfarlige Ejendomme betaler desuden en vedvarende Tillægspræmie; af Præmien udredes det lovbefalede Bidrag til Brandvæsenet af $\frac{1}{12}$ p. m. af Bygningernes Forsikringssum. Overskudet af Foreningens Virksomhed tilfalder Interessenterne og skal udbetales for femaarige Perioder, naar en vis Reservefond er naaet. Vedtægterne kan ikke forandres uden Regeringens Samtykke. De indtegnede Forsikringer udgjorde 30. Sept. 1904 ca. 344 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., heraf genforsikret 225 Mill. Kr. Foreningens Formue er over 7 $\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Den almindelige Brandforsikring for Købstadbygninger i Danmark oprettedes 1761 som Statsanstalt med Forsikringstvung for Købstadejendommene. Ved Lov 14. Maj 1870 hævedes Forsikringstvungen, og Bestyrelsen, der hidtil havde været udøvet af Regeringen, blev overdraget til et af Interessenterne valgt Repræsentantskab under Justitsministerens Tilsyn. Foreningen er en Gensidighedsforening; den forsikrer kun Bygninger samt Maskiner, Redskaber og Inventar, som er i fast Forbindelse med Bygningerne. Risikoen var 31. Marts 1904: 658 Mill. Kr., hvoraf genforsikret 1 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Foreningens Formue: 2 Mill. Kr.

Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger oprettedes 1792 uden Forsikringstvung. Ved Lov 23. April 1870 blev Bestyrelsen overført fra Regeringen til Repræsentantskabet under Justitsministerens Tilsyn. Forsikringen er grundet paa Gensidighed; dens Omraade er foruden de egentlige Landdistrikter tillige Handelspladserne samt København udenfor den gamle Voldlinie, hvor dog ogsaa Københavns Brandforsikring tegner Assurance. Risiko 31. Marts 1904 ca. 2129 Mill. Kr., hvoraf 214 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. genforsikret. Foreningens Formue var 31. Marts 1904 over 1 Mill. Kr.

Foruden disse tre store Foreninger er der af mindre Ejendomsbesiddere paa Landet dannet nogle *Brandforsikringer for Bygninger*, saaledes en for Jylland, en for Thisted Amt og en paa Sjælland, hvilken sidste, Østifternes Brandforsikring, ogsaa tegner Forsikringer i Københavns Forstæder og paa Frederiksberg. Tilsammen er der i disse mindre Foreninger indtegnet for ca. 407 Mill. Kr. Ved Lov 12. April 1889 er det fastsat, at saadanne Foreninger, naar de fyldestgør visse Betingelser, kan opnaa lignende Begunstigelser som de tre store Foreninger, deriblandt navnlig, at umyndiges og offentlige Stiftelsers Midler kan anbringes i de Ejendomme, hvis Bygninger er assurede i Foreningen, samt at Foreningen har lovbestemt Panteret for Brandkontingentet (S. 234).

Brandforsikring af LØSØRE begyndte senere end Forsikring af faste Ejendomme. Det ældste her i Landet i dette Øjemed oprettede Selskab var

Det københavnske Brandassurance-Kompagni for Varer og Effekter, stiftet 1778. Kompagniet fik Eneret paa Løsøreforsikring i København, hvilken Eneret først bortfaldt i 1863. Dette Selskab er nu (se S. 753) smeltet sammen med

Det kgl. octroyerede almindelige Brand-Assurance-Kompagni for Varer og Effekter (oprettet 1798). Dette Selskabs Formaal var at tegne Løsøreforsikring for hele

Landet udenfor København; det stilledes under Regeringens Tilsyn og fik forskellige Begünstigelser, men ikke Eneret. Efter Sammenslutningen med det foregaaende Selskab er nu Grundfonden 4 Mill. Kr.; 30. Septbr. 1904 var Reservefonden 1, Mill. Kr., Risikoen 486 Mill. Kr., hvoraf genforsikret 108 Mill. Kr.

I første Halvdel af det 19. Aarhundrede var Løsøreforsikring hos os endnu lidet almindelig. Men ved Aarhundredets Midte begyndte man rundt omkring i Landet at oprette en store Mængde lokale *Brandforsikrings-Foreninger* (»Brandkasser«), og efterhaanden er Forsikring mod Ildsvaade trængt almindelig igennem selv blandt den ubemidlede Befolkning. Alle disse lokale Foreninger er byggede paa Gensidighed; nogle af dem har fast ordinær Præmie og opkræver en Tillægspræmie (»Efterskud«), naar Skaderne har været større end sædvanlig; de fleste har ingen fast Præmie, men fordeler hvert Aars Skader paa Medlemmerne. De ældre af disse Brandkasser omfatter et større Landomraade f. Eks. *Præsto og tilgrænsende Amters Brandforsikr.-Forening* (stiftet 1846), *Sjællands Stifts Købstæders Brandass.-Fg.* (stiftet 1848), *Det fynske Brandass.-Selskab* (stiftet 1838), *De fynske Købstæders Brandfors.-Fg.* (stiftet 1850), *Brandforsikringen Jylland* (stiftet 1841). De senere Brandkasser er derimod mere snævert lokaliserede, og adskillige omfatter kun et eller nogle faa Sogne. I 1901 fandtes der i alt ca. 70 lokale gensidige Brandkasser med en samlet Risiko af ca. 1550 Mill. Kr., hvoraf den overvejende Del hidrører fra Landdistrikterne.

Endvidere findes der i København tre større Selskaber, som tegner Forsikring over hele Landet, nemlig:

Det gensidige Forsikringsselskab »Danmark«, oprettet 1861. Dette Selskab vandt hurtig stor Indgang og er nu Landets største Løsøreforsikring. Det tegner Forsikring baade med Gensidighed (lange Forsikringer) og uden Gensidighed (korte Forsikringer). I 1872 optog Selskabet tillige Livsforsikring og i 1887 Hagelforsikring, dog saaledes, at de tre Afdelingers Fonds, Ansvar og Regnskab holdes adskilte. Den 31. Decbr. 1903 udgjorde Risikoen paa Brandforsikring 806 Mill. Kr., hvoraf genforsikret 57 Mill. Kr., og paa Livsforsikring 40 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. foruden Livrenter til samlet aarligt Beløb 81000 Kr. Selskabets Formue var i Brandforsikringsafdelingen ca. 3 Mill. Kr., i Livsforsikringsafdelingen over 7 $\frac{1}{2}$ Mill.

Nye danske Brandforsikrings-Selskab oprettedes 1864. Selskabet tegner Forsikring, saavel i Indlandet som i Udlandet, mod Skade og Tab ved Ildsvaade og Eksplosion paa fast og rørlig Ejendom til bestemte Præmier uden Gensidighed. Risiko 31. Decbr. 1904 ca. 568 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., hvoraf 287 Mill. Kr. genforsikret; Formue 1 $\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Nordisk Brandforsikringsselskab, A. S. opr. 1898, Risiko 31. Decbr. 1903 ca. 119 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.; Formue 630 000 Kr.

Endelig er en Mængde *udenlandske Selskaber* repræsenterede her i Landet; de hos dem tegnede Brandforsikringer anslaaes til 700 Mill. Kr., hvoraf den langt overvejende Del er Løsøreforsikringer.

Livsforsikring.

Statsanstalten for Livsforsikring, tidligere *Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten af 1871* (Lov 18. Juni 1870) er en Statsanstalt, der henhører under Finansministerens Overbestyrelse. Dens Formaal er at byde Landets Indbyggere Adgang til under Statens Garanti at tegne Livsforsikringer eller Forsørgelser paa billige Vilkaar. Den har i sig optaget de ældre af Staten oprettede og garanterede Anstalter, nemlig »Livrente- og Forsørgelsesanstalten af 1842« og »Livsforsikringsanstalten i København«. Anstaltens Formue udgjorde 31. Decbr. 1903: 94 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Den samlede Forsikringssum 31. Decbr. 1903 var 104 Mill. Kr. og det aarlige Livrentebeløb over 6 Mill. Kr.

Af private Livsforsikringsselskaber findes foruden »Danmark«s Livsforsikringsafdeling (se ovenfor) endvidere:

Dansk Livsforsikrings-Aktieselskab »Hafnia«, stiftet 1872. Formue 31. Decbr. 1903: over 23 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., Forsikringssum 67 $\frac{1}{3}$ Mill. Kr., aarligt Livrentebeløb over $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Det danske Forsikringsselskab Mundus, Aktieselskab, opr. 1898. Formue 31. Decbr. 1903: 1 $\frac{1}{4}$ Mill. Kr., Forsikringssum 18 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., aarligt Livrentebeløb 12 000 Kr. En Overenskomst om dette Selskabs Overgang til »Hafnia« fra 1. Januar 1905 at regne er nu vedtagen af begge Selskaberne.

Nordisk Livsfors.-Aktieselskab af 1897. Formue 31. Decbr. 1903: 1 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., Forsikringssum 18 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., aarligt Livrentebeløb 57 000 Kr.

Dansk Folkeforsikringsanstalt, A. S., opr. 1896, Formue 31. Decbr. 1903: 1 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Forsikringssum 13 $\frac{1}{3}$ Mill. Kr.

Andelslivsforsikringsselskabet Fædrelandet, opr. 1899. Formue 31. Decbr. 1903: over $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., Forsikringssum 11 Mill. Kr., aarligt Livrentebeløb 21 000 Kr.

Den gensidige danske Livsfors.-Forening Fremtiden, opr. 1886. Formue 31. Decbr. 1903: $1\frac{3}{4}$ Mill. Kr., Forsikringssum $10\frac{1}{3}$ Mill. Kr.

Det nationale Livsfors.-Selskab Dan, A. S., opr. 1896. Formue 31. Decbr. 1903: $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., Forsikringssum 20 Mill. Kr., aarligt Livrentebeløb 4000 Kr.

Livsforsikringsanstalten Tryg, A. S., opr. 1898, Formue 31. Decbr. 1903: 450 000 Kr., Forsikringssum $8\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Hertil kommer, foruden adskillige mindre Selskaber, de tre i 1903 oprettede gensidige Selskaber »Carentia«, »Kæden« og »Andels-Livsforsikringsanstalten«. — I udenlandske Selskaber var den 1. April 1900 indtegnet danske Forsikringer til samlet Beløb af ca. 68 Mill. Kr.

Ulykkesforsikring.

Forsikringsaktieselskabet »Skjold«, opr. 1884. Formue 31. Decbr. 1904: 340 000 Kr., Præmieindtægt i 1904: 384 000 Kr.

Nordisk Ulykkesforsikrings-Aktieselskab af 1898. Formue 30. Sept. 1904: 153 000 Kr., Præmieindtægt i 1903—4: 389 000 Kr.

Forsikringsaktieselskabet Folket, opr. 1898. Formue 31. Marts 1904: 221 000 Kr., Præmieindtægt i 1903—4: 190 000 Kr.

Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring, gens., opr. 1899. Formue 31. Decbr. 1904: 341 000 Kr., Præmieindtægt i 1904: 778 000 Kr.

Forsikringsaktieselskabet »Haand i Haand«, opr. 1890. Formue 31. Decbr. 1903: 142 000 Kr., Præmieindtægt i 1903: 223 000 Kr.

De fire førstnævnte Selskaber er berettigede til Overtagelse af Forsikringer i Henhold til Lov af 7. Januar 1898. Adskillige andre Selskaber, inden- og udenlandske, har opnaaet samme Tilladelse.

Genforsikring.

Nordisk Genforsikringsselskab, A. S., opr. 1894. Formue 30. Juni 1904: 2 Mill. Kr. Præmieindtægt i Forretningsaaaret 1903—4: henimod 3 Mill. Kr., hvoraf afgivet i Retrocession $1\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Genforsikrings-Aktieselskabet »Skandinavia«, opr. 1900. Formue 31. Decbr. 1903: over $1\frac{1}{4}$ Mill. Kr. Præmieindtægt i 1903: $3\frac{1}{3}$ Mill. Kr., hvoraf afgivet i Retrocession henimod 800 000 Kr.

J. F. Steffensen.

4de Afdeling: Handelskamre m. m.

Overfor den store Betydning, som Nationernes merkantile og industrielle Udvikling maa og bør have saavel i social som i finansiel Henseende, har de forskellige Landes Regeringer allerede tidlig haft deres Opmærksomhed henvendt paa Nødvendigheden af at skabe Organer, gennem hvilke de blev sat i Stand til saa at sige at føle det økonomiske Liv paa Pulsen. — De senere Aars enorme Udvikling saavel paa Handelens som paa Industriens Omraader, men fremfor alt det forbavsende Opsving, som Skibsfarten og Jærnbaneltrafikken har taget, har mere end nogensinde tidligere nødvendiggjort et intimt Samarbejde mellem Regeringsmyndighederne og det praktiske Livs Mænd, for derved at sætte disse i Stand til under de gunstigst mulige Vilkaar at tage Kampen op i den Konkurrence mellem Nationerne, der er bleven en naturlig og nødvendig Følge af den stærke Stigning i den internationale Trafik.

De Organer, der tjener til at fremme dette Formaal, er dels *Handelsministerier* eller *Handelsdepartementer* og dels *Handelskamre*, idet disse som oftest ikke alene har til Ojemed at varetage Handelens Interesser, men ogsaa Industriens, Skibsfartens og Jærnbanernes, eller med andre Ord hele det store merkantile Livs Udvikling.

I det følgende skal der gives en kortfattet Fremstilling af Hovedtrækkene i HANDELSKAMRENES Ordning i England, Frankrig og Tyskland og en udførligere Fremstilling af de Organisationer i Danmark, hvis Hverv det er at udføre en Del af de Funktioner, som paa forskellige Steder tillægges Handelskamre og lignende Institutioner.

Storbritannien og Irland. De i adskillige engelske Byer bestaaende Handelskamre (Chambers of Commerce) er fuldstændig *frivillige* Foreninger til Varetagelse af de Handlendes Interesser. Et af de ældste Kamre dannedes i Glasgow 1773, og op igennem det 19. Aarhundrede stiftedes adskillige. London fik først sit saa sent som 1881, men det blev snart det vigtigste og det toneangivende. Oprindelig virkede Handelskamrene som ganske lokale Foreninger uden indbyrdes Forbindelse, men 1860 dannedes »*Association of Chambers of Commerce of the United Kingdom*« som en fælles Forening, af hvilken for Tiden ca. 70 Handelskamre er Medlemmer, medens dog en Del af de større Byers Kamre staar udenfor Associationen. Denne afholder et Par Gange om Aaret Møder af delegerede fra de forskellige lokale Foreninger. Baaede paa Delegeretmøderne og paa de lokale Møder drøftes saavel Handelsstandens indre Anliggender som alle mulige Lovgivnings- og Administrationsforanstaltninger, der har Betydning for Handelens Interesser. Flere af Kamrene har desuden oprettet betydningsfulde Voldgiftsinstitutioner. — Størst Virksomhed udøves af Londons Handelskammer, der omfatter 30—40 forskellige »trade-sections«. I højere Grad end de ældre Foreninger har den londonske lagt Vægt paa at indsamle og udbrede statistiske Oplysninger og at anstille Undersøgelser angaaende Aabningen af nye Handelsveje, og den beskæftiger sig med ethvert offentligt Anliggende, der paa nogen Maade kan interessere Handelsstanden.

En Del af den Virksomhed, der kan tilfalde et Handelskammer, hvor dette har en mere offentligretlig Karakter, sorterer i øvrigt under *Board of Trade*. — Uden at være noget egentligt Handelsministerium har denne Institution, der oprindelig var en Komité under »Privy council«, dog efterhaanden mere og mere faaet Karakter af et Ministerium, idet Præsidenten er Medlem af Kabinetet, og den tidligere Vicepræsident siden 1867 er »Parliamentary secretary«. *Board of Trade* er delt i forskellige Afdelinger, af hvilke *Commercial, Labour and Statistical Department* beskæftiger sig med almindelige Handelsanliggender og desuden fungerer som statistisk Bureau og udgiver statistiske Oversigter væsentlig vedrørende Handel, Skibsfart, Jærnbaner o. s. v. og i den nyere Tid i særlig Grad Arbejderforhold. Under *Railway Department* sorterer Statens Forhold til Jærnbaner, Sporvogne, Kanaler, Gas-, Vand- og Elektricitetsanlæg. *Marine Department* administrerer Statens Tilsyn med Handelsflaaden. Andre Afdelinger er *Harbour Department, Finance Department, Fisheries Department* og *Bankruptcy Department*, hvilket sidste behandler Konkursboer i Henhold til Konkursloven af 1883.

I Modsætning til England har Handelskamrene paa *Fastlandet* i Regelen en mere *officiel* Karakter, idet deres Forhold er ordnede ved Lovgivningen, og Kamrene staar under Regeringens Tilsyn og har en særlig Opgave som Regeringens Raadgivere. En væsentlig Undtagelse danner BELGIEN, hvis Handelskamre er frivillige Foreninger i Lighed med de engelske.

Frankrig. Handelskamre eksisterede her allerede i det 17. Aarhundrede. De ophævedes under Revolutionen, men genoprettedes 1802. Deres Forhold er nu i det væsentlige ordnede ved Dekret af 22. Jan. 1872 og Lov af 9. April

1898. De enkelte Handelskamre oprettes ifølge Dekret af Republikkens Præsident, ved hvilket Dekret Kammerets territoriale Omraade og Antallet af Medlemmer (mellem 9 og 21) fastsættes. Medlemmerne vælges af de Købmænd og andre Personer (som f. Eks. Handelsdommere), der er opførte paa en særlig Vælgerliste. Denne Liste affattes af en Kommission og omfatter Købmænd o. s. v., der har udmærket sig ved Redelighed, Ordenssans og Sagkundskab. Valgbare er: Købmænd, Direktører for Aktieselskaber, Vekselmæglere og Skibsførere, alle for saa vidt de er bosatte i Distriktet, er mindst 30 Aar gamle og har udøvet Næring i mindst 5 Aar. Kamrene er — dels efter eget Initiativ og dels ifølge Forespørgsler fra Regeringen — raadgivende i Handelsanliggender. Særlig gælder dette om Handels- og Toldlovgivningen og om Fastsættelse af Tariffer for Transport- og Kommunikationsvæsenet. Blandt de Ting, med Hensyn til hvilke Regeringen er *forpligtet* til at raadspørge dem, kan nævnes Oprettelsen af Børser, Banker, Handelsdomstole, lokale Institutioner til Fremme af Handelen o. s. v. For saa vidt der er en Børs i den By, hvor Handelskammeret har sit Sæde, bestyrer Kammeret den. En Undtagelse danner Paris, hvor Børsbygningen tilhører Byen (jfr. S. 759), og hvor Bestyrelsen er delt mellem Handelskammeret, Seinepræfekten og Politipræfekten. Flere af Kamrene har oprettet særlige Institutioner til Handelens Fremme saasom Handelsmusæer og Undervisningsanstalter. Saaledes er der i Paris oprettet flere elementære Handelsskoler og en Højskole: »L'École des Hautes Études commerciales.« — Handelskamrenes Budget sorterer under Handelsministeren, og Udgifterne dækkes ved et Tillæg til Næringskatten (impôt des patentes).

Tyskland. Den i Hamborg 1665 oprettede »Commerz-Deputation« kan betragtes som en Forløber for Handelskamre i Tyskland. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede oprettedes Handelskamre — først 1802 i de under fransk Ret staaende Lande og senere andre Steder. Ved Aaret 1900 fandtes der i alt 148. Deres Forhold er ordnede dels ved Rigslove og dels ved specielle Love i de enkelte Stater.

PREUSSEN. Ifølge Lov af 24. Febr. 1870 og Tillægslov af 19. Aug. 1898 kræves der til Oprettelsen af et Handelskammer Tilladelse af Handelsministeren, der ogsaa fastsætter Omraadet (enten en By eller et større Distrikt) og Antallet af Medlemmerne. Valgretten udøves i Hovedsagen af de i Handelsregisteret indførte og til Næringskat (Gewerbsteuer) ansatte Købmænd og Handelselskaber samt Bjærgværksbedrifter. Haandværkerkorporationer og Indehavere af landøkonomiske Bierhverv kan efter Andragende blive valgberettigede. Regeringen er berettiget til at opløse Handelskamrene og beskikker en Kommissær til at overvære Møderne. Forhandlingerne er offentlige, og der udgives Beretninger om dem. Handelskamrene skal varetage Handelens og Industriens Interesser og enten efter eget Initiativ eller paa Regeringens Anmodning afgive Erklæringer til denne. De skal hvert Aar indgive en Beretning til Handelsministeriet. Desuden har de en Række specielle Opgaver; blandt disse kan nævnes: Forslag i Henseende til Ansættelse af Handelsdommere og Mæglere, Medvirken ved Førelsen af Handelsregistre, Oprettelse af Anstalter til Opdragelse og Uddannelse af Handelslærlinge, Bestyrelse af Børser (jfr. S. 759) o. s. v.

Ved Siden af Handelskamrene bestaar i flere større Byer frivillige Købmandskorporationer. Af Betydning er bl. a. den i Berlin bestaaende, hvis Bestyrelse »Die Aeltesten der Kaufmannschaft« udøver vigtige Funktioner, der dog er blevet væsentlig indskrænkede ved Oprettelsen af Berlins Handelskammer.

I de fleste større tyske Stater er Forholdene ordnede paa lignende Maade som i Preussen, dog med Afvigelser saavel i Henseende til Valgret og Valgbarhed som til Enkelthederne i de Funktioner, som Kamrene udøver. I nogle Stater varetages Industriens og Haandværkets Interesser af særlige »Gewerbekammern«, der virker ved Siden af Handelskamrene.

Særlig Interesse frembyder Ordningen i *Hansestæderne*:

I HAMBORG vælges Handelskammerets 24 Medlemmer af den gamle hamborgske Købmandskorporation »*Versammlung Eines Ehrbahren Kaufmanns*«. Medlem af denne Korporation kan alle hamborgske i Handelsregisteret indførte Forretningsmænd, der hovedsagelig driver Engrosforretning, samt Bestyrelser for Aktieselskaber være. Handelskammeret har en Deltagelse i Statsstyrelsen, idet det sender delegerede til Deputationen for Handel og Søfart, Deputationen for indirekte Afgifter, Udvandringsdeputationen og flere andre Kommissioner. Blandt dets andre Opgaver kan nævnes, at det foreslaar Handelsdommere, udnævner sagkyndige til Retternes Brug og Besigtigere af Udvandrerkskibe, bestyrer Børsen, forestaar Kursnoteringen og udgiver en ugentlig Priskurant. Det skal adspørges i Anledning af alle Andragender til »Bürgerschaft« angaaende Handels- og Skibsfartsforhold.

I BREMEN er Handelskammeret et af 24 Medlemmer bestaaende Udvalg af Købmandskonventet; dette bestaar af de Børsmedlemmer, der hører til Senatet eller er valgbare til »Bürgerschaft« og desuden er eller har været etablerede som selvstændige Købmænd eller Fabrikanter. Kammeret medvirker ved Opstilling af Regulativer for Handel og Skibsfart, fører Tilsyn med Børsen, bestyrer Vagervæsenet, udnævner Medlemmer af Bestyrelserne for Navigations-skolen, Lodsvæsenet, Udvandringsvæsenet m. m., og det skal raadspørges i Anledning af Love om Handel og Skibsfart. Det kan til Brug for sine Arbejder forlange Medvirkning af Bremens statistiske Bureau.

I LÜBECK er Handelskammeret ligeledes et Udvalg af Købmandskorporationen. Antallet af Medlemmer er 20. Kammeret fører Tilsyn med Børsen, besørger Forvaltningen af Havneindretningerne, faar Konsulatberetningerne til Behandling o. s. v. Det skal adspørges saavel i Anledning af Love om Handels- og Skibsfartsanliggender som angaaende Traktater, der berører disse Forhold.

Danmark. »*Grosserer Societetets Komité*« i København (Adg. 23. April 1817, Reskr. af s. D., Resol. 6. April 1842, Næringsl. 29. Decbr. 1857 § 31) danner endnu den eneste gennem Lovgivningen indstiftede Repræsentation for Handelsinteresserne.

Medlem af »Grosserer Societetet« er enhver, der har Borgerskab som Grosserer i København. Societetet vælger paa sin aarlige Generalforsamling Medlemmer til Komiteen, af hvilken efter Tur to Medlemmer afgaar hvert Aar. Til Udgifternes Bestridelse betaler hvert Medlem af Societetet et aarligt Kontingent, hvis Størrelse fastsættes af Komiteen (Pl. 10. Febr. 1818).

Komiteen bestaar af 13 Medlemmer, der selv vælger Formanden. Om Valg af Medlemmer saa vel som om Valg af Formænd skal dog gives Indberetning til Indenrigsministeriet.

Komiteens Opgave er *dels* at bestyre Københavns Børs, der ejes af Grosserer Societetet, *dels* at afgive Responsa, som Øvrighederne eller Domstolene maatte fordrø, eller som private Personer maatte forlange i dem vedkommende Retssager, *dels* endelig at afgive sit Skøn over de Sager, som Regeringen forelægger den til Betænkning eller efter eget Initiativ at rejse Spørgsmaal, der vedrører Handelsinteresserne. — Komiteen deltager i Valget af Sø- og Handels-

rettens Medlemmer, afholder Mæglereksamen samt udgiver en aarlig Beretning. Endvidere medvirker Komiteen ved den officielle Fastsættelse af Vekselkurserne og fører Kontrol med Noteringen af Kurser for Fonds og Aktier. Den vælger af sin Midte Overbestyrelsen for »de Brockske Handelsskoler«, til hvis Drift Societetet yder et aarligt Bidrag.

Med Henblik paa de store og mangeartede Forandringer, der er foregaaede i Danmarks økonomiske Liv siden Oprettelsen af Grosserer Societetets Komité, vil det kun være naturligt, at der gentagne Gange har vist sig Trang til og Krav om en Reorganisation af samme. Paa Grundlag af et i 1880 afholdt Børsmøde henvendte Komiteen sig i 1881 til Indenrigsministeriet med Anmodning om dets Medvirken til ad Lovgivningens Vej at gennemføre en Forandring i Komiteens Organisation og Virkemaade med det Formaal, dels at udvide Handelsstandens Repræsentation til en Repræsentation for hele den større Handel og Industri, dels at gøre Repræsentationen fyldigere ved at tilføje den et forøget Medlemsantal, dels endelig at styrke dens Indflydelse ved, at det blev *obligatorisk* for Regeringen at indhente Repræsentationens Betænkning i alle Sager, som vedrørte Handel, Industri og Søfart. Ministeriet mente, trods Anerkendelse af Sagens store Betydning, ikke at kunne gaa ind paa det sidste Punkt, og Spørgsmaalet om Komiteens Omordning til et moderne Handelskammer blev dermed stillet i Bero, medens Komiteen dog gentagne Gange, særlig ved en Udtalelse i August 1894, har fastholdt denne Sags store Betydning.

Medens en Reorganisation af Handelsstandens Organer ved Lovgivningens Medvirken saaledes endnu ikke er kommen ud over de forberedende Skridt og Ønskeres Verden, har man ad Frivillighedens Vej med større Held arbejdet hen til en fyldigere og mere tidssvarende Repræsentation for den samlede Handelsstand.

I September 1884 samledes i København efter Indbydelse af Grosserer Societetets Komité det første »*Handelsmøde*« for Samvirken mellem Repræsentanterne for hele den danske Handelsstand. Til Medlemmer af »*Handelsmødet*« vælger for København Grosserer Societetets Komité 20 Medlemmer, Sjællands Stifts Handelsforeninger vælger 7, Lolland-Falsters Stift 3, Fyns Stift 6 og de jyske Handelsforeninger 14 Medlemmer. — Valgbar er i København enhver Handlende, Skibsreder eller Leder af større merkantil, finansiel eller industriel Virksomhed, og for Provinserne ethvert Medlem af Handelsforeningerne. Til Medlemmer af Forretningsudvalget vælges aarlig for København 3, for Jylland 3 og for hver af Øernes tre Afdelinger 1. Forretningsudvalget vælger sin Formand blandt de 3 københavnske Medlemmer og desuden 2 Næstformænd.

»*Handelsmødets*« Formaal er at fremme Handelen og værne om de dertil knyttede Interesser, samt at lette Behandlingen af derhen hørende Spørgsmaal. »*Handelsmødet*« eller »*Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation*« samles ordinært i sidste Halvdel af September. Ekstraordinære Handelsmøder indkaldes, naar Forretningsudvalget finder saadant fornødent, eller naar 25 delegerede begærer det.

Den Bevægelse, der skabte »*Handelsmødet*« og selve dettes Virksomhed, medførte for *Provinsernes* Vedkommende ret naturlig en Trang til en fastere Organisation af og et større Samarbejde mellem de i deres Oprindelse rent private stedlige *Handelsforeninger*.

Allerede den 23. Juli 1883 stiftedes i Aarhus paa et Møde af delegerede fra jyske Handelsforeninger »*Foreningen af jyske Handelsforeninger*«. Foreningens Formaal er at varetage og fremme de Interesser, der vedrører den jyske Handel, Industri og Skibsfart i Almindelighed, saavel som enkelte For-

eningers Tarv og Interesse efter vedkommende Forenings motiverede Opfordring, samt ved Samvirken med Repræsentanter for den øvrige danske Handelsstand at fremme de ovennævnte Interesser i det hele. Foreningens Interesser varetages af et Repræsentantskab og en Bestyrelse. Repræsentantskabet bestaar af et Medlem for hver af de deltagende Foreninger, dog vælger Foreninger paa 50—150 Medlemmer 2 Repræsentanter og Foreninger med over 150 Medlemmer 3. Repræsentantskabet vælger af sin Midte en Bestyrelse paa 14 Medlemmer, og disse 14 Medlemmer er tillige Jyllands delegerede ved »Handelsmøderne«. Repræsentantskabet holder Møder, hvor og naar Bestyrelsen finder det nødvendigt. Det aarlige ordinære Møde afholdes i Maj Maaned paa det Sted, som forrige Aars Møde har udset dertil.

Paa Grundlag af et allerede fra 1883—84 bestaaende delvist Samarbejde mellem de fynske Handelsforeninger »reableredes« paa et Møde i Odense den 29. Juli 1892 »*Centralforeningen af fynske Handelsforeninger*«, der er dannet paa samme Grundlag som den jydsk Fællesforening. Handelsforeningerne vælger 1 Medlem af Repræsentantskabet for hver 20 Medlemmer, hvoraf Foreningen bestaar, og Repræsentantskabet en Bestyrelse paa 6 Medlemmer, hvoraf mindst 2 vælges blandt Repræsentanterne for Odense. De 6 Bestyrelsesmedlemmer er Fyns Delegerede ved »Handelsmøderne«.

»*Lolland-Falsters Købstæders Handelsforening*« er allerede stiftet den 16. Decbr. 1877, men Foreningens Love revideredes i 1893. Foreningens Formaal er »Samvirken mellem Handlende og Fabrikanter i Lolland-Falsters Købstæder«. Foreningens Anliggender varetages af Foreningens Formand, Bestyrelsen og Repræsentantskabet. Repræsentanterne vælges i et Antal af 2 i hver By, hvor der er indtil 25 Foreningsmedlemmer, og 3, hvor dette Antal overstiges. Foreningens Formand vælges af Generalforsamlingen, og Bestyrelsen bestaar foruden af ham af ligesaa mange Medlemmer som Antallet af de i Foreningen repræsenterede Købstæder. Den aarlige Generalforsamling afholdes i sidste Halvdel af hvert Aars Februar Maaned i den By, som Bestyrelsen bestemmer.

Centralforeningen for Sjællands Stifts Handelsforeninger oprettedes i Roskilde d. 7. Februar 1884, først under Navnet »Sjællands Stifts Handelsforeninger«, men efter at Foreningen i Aarenes Løb var sygnet hen, reorganiseredes den paa et den 20. Juli 1893 i Roskilde afholdt Møde. Foreningens Formaal er at varetage og fremme de Interesser, der vedrører Handel, Industri og Skibsfart i Almindelighed, saavel som enkelte Foreningers Tarv og Interesse efter vedkommende Forenings motiverede Opfordring, og ved Samvirken med Repræsentanter for den øvrige danske Handelsstand at fremme de ovennævnte Interesser i det hele. Som Medlem af Centralforeningen kan optages enhver Handelsforening i Sjællands Stift, som tæller mindst 10 Medlemmer. — Foreningens Interesser varetages af et Repræsentantskab og en Bestyrelse. Repræsentantskabet bestaar af et Medlem for hver Handelsforening; dog er Handelsforeninger paa over 50 Medlemmer berettigede til at vælge 2 Medlemmer. Repræsentantskabet vælger af sin Midte en Bestyrelse paa 5 Medlemmer, der atter vælger sin Formand. Repræsentantskabet afholder Møder, hvor og naar Bestyrelsen finder det fornødent. I hvert Aars Juni Maaned afholdes det ordentlige Repræsentantskabsmøde.

De fire ovennævnte Provins-Centralforeninger har i 1901 dannet en særlig Sammenslutning, »*Provinshandelsforeningernes Fællesudvalg*«, bestaaende af de samme 6 Provinsrepræsentanter, som har Sæde i »Handelsmødet«s Forretningsudvalg. Formand for Fællesudvalget er, efter Tur for et Aar ad Gangen, en af Formændene for de fire Centralforeninger. — Sekretæren (en Jurist) bor i København, hvor Møderne almindeligvis afholdes.

Fællesudvalgets Opgave er at beskæftige sig med de specielle Provsinsanliggender. Medens tidligere hver af de enkelte Centralforeninger indgik med sine særlige Andragender til Myndighederne, bliver Sagerne — naar de ikke er af rent lokal Natur — nu fremført under eet af Fællesudvalget. Til Grundlag for Fællesudvalgets Arbejder tjener bl. a. de Resolutioner, som Centralforeningernes Repræsentantskabsmøder maatte vedtage angaaende de Krav og Ønsker, der rører sig indenfor Handelsstanden i Provinserne. Fællesudvalget har desuden nedsat et staaende Udvalg for Handelsskolevæsen, hvilket gennemfører et ensartet Program for Handelsforeningernes Aftenskoler.

Ogsaa indenfor den *københavnske* Handelsstand har der ad Frivillighedens Vej udviklet sig en stærkere Bevægelse i Retning af gennem særlige Fagorganisationer at varetage disse Fags specielle Interesser og samtidig dermed at skabe Organer, der kan bistaa Grosserer Societetets Komité i saadanne Spørgsmaal, til hvis Bedømmelse der kræves særlig Fagkundskab.

Af saadanne faglige Sektioner bestaar: Foreningen af Korn- og Foderstofhandlere paa Københavns Børs med en Underafdeling af Medlemmer med Importør-Interesser (se nedenfor), Smør-Noterings-Udvalget samt Handels- og Kontoristforeningens Smør-Sektion, Foreningen af Kolonial-Grossister i København, Grosserer-Societetets Fedevare-Sektion, Grosserer-Societetets Æg-Sektion. Sideordnet hermed er der under Komiteen oprettet en Række »*Bedømmelses- og Voldgifts-*« (»Arbitrage«) *Udvalg* i forskellige Brancher, nemlig for Kornhandelen, Foderstofhandelen, Smørhandelen, Frøhandelen, Kaffehandelen samt for Jærn- og Metalbranchen.

Medens i Udlandet, og da særlig i London og Hamborg, hvis Voldgifts-Domstole er de internationalt mest benyttede, Grundlaget er den saakaldte »private« Voldgift, hvor hver af Parterne vælger sin Voldgiftsmand (arbitre) og disse igen en Opmand, saaledes at den officielle Voldgiftsdomstol kun træder til med Tvangsvalg, hvor enten den ene Part undlader at vælge sin Voldgiftsmand, eller disse ikke kan enes om Valget af Opmanden, er man herhjemme helt gaaet bort fra den »private« Voldgift. Det viser sig nemlig overalt og i stigende Grad, at de af Parterne valgte private Voldgiftsmænd, i Stedet for at fungere som uvildige Dommere, uvilkaarlig optræder som Parternes Advokater, saa at Sagerne Afgørelse alene kommer til at bero paa den enkelte Opmand og derved let bliver ensidig.

For at undgaa denne Fare, er den *københavnske* Voldgift alene baseret paa Valg gennem Grosserer Societetets Komité. Denne udvælger indenfor hver Branche et større Antal sagkyndige til at danne Voldgiftsudvalget og blandt disse en Formand til at lede Forretningerne og repræsentere Udvalget overfor Komiteen. Formanden vælger for hver Sag et Antal (3 — 5) Medlemmer til at behandle samme paa Grundlag af Parternes skriftlige Indlæg og eventuelt foreliggende Prøver. Kan disse Mænd ikke fuldt enes om en Kendelse, gaar Sagen til anden Behandling, idet Formanden vælger yderligere to Mænd til at tiltræde Udvalget, og dette afgør derefter Sagen ved almindelig Stemmeferlighed.

Under disse Former har de *københavnske* Voldgifts-Domstole arbejdet sig op til en stigende Betydning, ikke alene for Danmarks indre Handel, men særlig for Korn- og Foderstofforretningens Vedkommende tillige for hele Landets Samhandel med Østersøhavnene og Nordrusland ligesom ogsaa i væsentlig Grad for disses Forretninger med Sverige. Ligeledes sluttes i de senere Aar et stigende Antal Forretninger angaaende Bomuldsfrøkager fra New-Orleans paa Grundlag af den *københavnske* Arbitrage.

For yderligere at styrke Samarbejdet indenfor Standen og særlig for ved

en solidarisk Optræden overfor Udlandet at vinde i Betydning, stiftedes i Slutningen af 1904 »*Danske Korn- og Foderstofimportørers Fællesorganisation*«.

Paa Grundlag af en alt bestaaende Forening af Jyllands og Fyns Importører oprettedes lignende Foreninger for København samt for Sjællands og Lolland-Falsters Stifter. De tre Foreninger samarbejder atter gennem et Repræsentantskab bestaaende af 9 Medlemmer for Jylland-Fyn, 9 for København samt 5 for Sjælland og Lolland-Falster. Hver Gruppe vælger blandt sine Repræsentanter et Medlem af Forretningsudvalget og disse af deres Midte en Formand samt endvidere en Sekretær (Jurist). Alle Beslutninger, der vedtages med mindst 19 Stemmer, er *absolut bindende for alle Foreningens Medlemmer*.

Ogsaa under mere internationale Former har Erkendelsen af Sammenlutningens Fordele givet sig et betydningsfuldt Udslag. — Under Handelsmødet i København 1903 fremkom fra »Den norske Handelsstands Fællesforening« Tanken om et »*skandinavisk Handelsforbund*«. I Juni 1904 samledes til et Møde i Christiania delegerede fra »Den norske Handelsstands Fællesforening«, »Sveriges allmänna Handelsförening« samt »Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation«, hvor et Udkast til Love for »Skandinavisk Handelsforbund« vedtoges. Disse Love er senere vedtagne af hver af de tre Foreninger og et konstituerende Møde ansat til at finde Sted i Stockholm 1905.

Foreningens Formaal er at virke for et frugtbringende Samarbejde mellem de tre Landes Handelsstand ved Optagelsen af saadanne Spørgsmaal, som kan have fælles Interesse og Betydning for de tre Landes kommercielle Udvikling.

Oscar B. Muus.

5te Afdeling. Folkeretlige Forhold.

I. Handels- og Søfartstraktater m. m.

De moderne Handelstraktater — i videre Forstand — beskæftiger sig sædvanlig i større eller mindre Omfang med tre Klasser af Bestemmelser: 1) om *Undersaatternes almindelige Retsstilling*, 2) om *Skibsfarten*, 3) om det *egentlige Handelssamkvem*, særlig om *Toldforholdene*.

Handelstraktaterne indeholder hyppig en Klausul, hvorved Parterne tilsiger hinanden gensidig Behandling som *den mest begunstigede Nation (traitement de la nation la plus favorisée)* d. v. s. Delagtighed i enhver Begunstigelse, som allerede er indrømmet eller fremtidig maatte blive indrømmet nogen tredje Stat. Naar altsaa en Stat overfor nogen anden Stat gaar ind paa at tilstaa en ny Fordel, vil alle de Stater, der har Adkomst til at behandles af den som mest begunstigede, være umiddelbart berettigede til at blive delagtige i den samme Fordel. Dog kan, alt efter Overenskomsternes Indhold, Adgangen til denne Meddelagtighed enten være gratis, eller den kan være betinget af, at der eventuelt ydes det samme Vederlag, som den tredje Stat har maattet yde for at opnaa Indrømmelsen.

Handelstraktater sluttes i Regelen saaledes, at de ikke kan opsiges i et vist Aaremaal, og derefter løber de paa et Aars Opsigelse.

Ved Bestemmelserne om UNDERSAATTERNES RETSSTILLING drejer det sig om en Række Spørgsmaal, der til Dels ogsaa gøres til Genstand for særlige Traktater, saasom: Gensidig Frihed for Undersaatterne til at indvandre i, berejse og bosætte sig i den anden Stat; Beskyttelse for fremmedes Person og Ejendom ved Lovgivningen, overfor Øvrighederne og ved Domstolene ligesom for Indlændinge; Ret til at foretage alle tilladte Retshandler, gøre Testamente, indgaa Ægteskab, besidde Grundejendom, drive Erhverv og Handel; Ret til uden særlige Afgifter at udføre af Landet Ejendom og Arv; Bestemmelser om Beskatning, om fri Religionsøvelse, ofte om Frihed for Militærtjeneste o. m. m. At komme nærmere ind paa disse forskellige Spørgsmaal vilde imidlertid her føre for vidt.

SKIBSFARTEN. I tidligere Tider søgte Staterne ofte ved ethvert Middel at fremme deres egen Skibsfart paa andres Bekostning. Fragtfarten paa Landet selv og paa dets Kolonier betragtedes som et Privilegium for Undersaatterne, hvorfra fremmede Nationer saa vidt mulig skulde holdes borte. Navnlig den engelske Navigationsakt af 1651 indviede en lang Periode af stærkt hemmende Indskrænkninger, som først i Løbet af det 19. Aarhundrede i Almindelighed er blevne afløste af friere Bestemmelser.

Nutidens *Søfartstraktater* hviler paa gensidige Indrømmelser og tilstræber saa vidt mulig fuldstændig Ligestillethed, saaledes at hver af Parterne forpligter sig til ikke at behandle det andet Lands Skibe ugunstigere end Landets egne Skibe. Der fastsættes saaledes fuld Frihed for de fremmede Skibe til at drive Fragtfart til og fra Landet, uden at der maa afkræves dem højere Skibsafgifter, Havne-, Fyr-, Lodspenge o. s. v., end der afkræves Landets egne Skibe, og uden at de maa stilles ugunstigere end disse i Henseende til Havneorden, Losning, Laden o. s. v. Ligeledes betinger man sig, at der ikke maa lægges højere Afgifter paa de Varer, der indføres under det fremmede Flag (*surtaxe des pavillons*), end paa dem, der indføres under Landets eget Flag. For Skibe der i Havsnød søger Havn, tilsiges der Afgiftsfrihed, ligesom ogsaa Beskyttelse og Hjælp ved Stranding og Bjærgning o. a. m. — *Kystfart (cabotage)*, hvorved forstaaes Fragtfart mellem Steder i samme Land, er sædvanlig forbeholdt Landets egne Skibe; dog bliver der ofte i større eller mindre Udstrækning indrømmet Udlændinge Adgang til at deltage deri. Selv om de fremmede Skibe ikke har Ret til Kystfart, er de dog ikke derved udelukkede fra at indtage eller at udlosse deres Ladning i forskellige af Landets Havne, den ene efter den anden.

Genstand for *særlige Traktater* og fælles Overenskomster er Ordningen af Skibsfarten paa internationale *Floder* (Rhinen, Schelde, Donau o. s. v.), i *Stræder* (Sundet, Dardanellerne og Bosporus), i internationale *Kanaler* (Suezkanalen) m. m.

I Forbindelse hermed kan der blandt de Regler, der er anerkendte som gældende ifølge almindelig *Folkesøret*, nævnes følgende: en Stats Søterritorium antages i Regelen at strække sig 3 Sømil (Kvartmil) fra Kysten. Jurisdiktion over et Skib i aaben Sø tilkommer udelukkende den Stat, hvor Skibet hører hjemme; naar derimod Koffardiskibe befinder sig i en fremmed Stats Havne eller Vande, er de denne Stats Love og Øvrighed undergivne, undtagen for saa vidt traktatmæssige Bestemmelser maatte hjemle Undtagelser herfra. Ingen Stat har Ret til i Fredstid at anholde og undersøge (visitere) fremmede Skibe i aaben Sø, med mindre der ved særlig Traktat er tilstaaet en saadan Ret (Negerhandelen). — Fiskeri paa Søterritoriet er sædvanlig forbeholdt ved-

kommende Stats egne Undersaatter. Fiskeri paa aabent Hav er frit, dog at der ogsaa for dette kan gælde nærmere sædvane- eller traktatmæssige Bestemmelser (f. Eks. for Fiskeriet i Nordsøen). — Internationale Søfartsregler til Forebyggelse af Sammenstød o. s. v. arbejder sig frem til almindelig Anerkendelse.

For HANDELSSAMKVEMMET i snævrere Forstand drejer det sig om gensidig at opnaa den størst mulige almindelige Frihed i Handelsrøret, Fjernelse af Hindringer og Uligheder i Vilkaar og Behandling.

Af overvejende Betydning herved er de Bestemmelser, der vedrører *Toldforholdene*. Hovedsagen er at være tilsikret Behandling som mest begunstiget Nation, altsaa ikke at være underkastet højere Toldafgifter end andre Nationer (*Differentialtold*) ved Varers Indførsel, Udførsel eller Gennemførsel. I øvrigt er Traktaterne byggede paa to forskellige Principper. Nogle Stater (saaledes Danmark) fastholder deres Toldtarifs Ubundethed (*Autonomi*), idet de forbeholder sig fuld Frihed til at sætte Satserne op eller ned, kun med Forpligtelse til at behandle alle mestbegunstigede Nationer paa lige Fod. Andre Stater derimod indvilliger i en traktatmæssig Binden af deres Tarif, saaledes at de for flere eller færre Varers Vedkommende forpligter sig til ikke at forhøje Toldsatserne ud over en vis Størrelse. Enkelte Stater har endog gennemgaaende gjort sig det til Regel at kræve en saadan Binden af Tariffen som Betingelse for at indrømme Mestbegunstigelse.

Ved den fransk-engelske Handelstraktat af 1860 gjorde Frankrig en Vending i Retning af Frihandel og foretog overfor England en betydelig Reduktion i sine hidtidige Beskyttelsessatser. Denne Traktat blev efterfulgt af lignende mellem Frankrig og andre Lande, saaledes at Frankrig som Regel krævede, at der indrømmedes Toldlettelse for den franske Eksport til Gengæld for, at Frankrig fra sin Side indrømmede lige Behandling med de allerede mest-begunstigede Nationer, endsige nye Nedsættelser. Der udviklede sig saaledes en lavere traktatmæssig fransk Tarif (*tarif conventionnel*) i Modsætning til den højere, almindelige Tarif (*tarif général*), efter hvilken sidste de ikke-begunstigede Nationer blev behandlede. Systemet med en saadan dobbelt Tarif har fundet Efterligning bl. a. i Rusland, Tyskland, Spanien, Portugal, Italien, Schweiz m. fl.

Disse Bestræbelser gjorde i sin Tid Nytte, idet Traktaterne bidrog til at bryde de høje protektionistiske Toldskranker. Men der er tillige medfulgt en ofte yderst smaalig Sjækren og et anmassende Tryk fra den økonomisk stærkeres Side, idet der hyppig fordres Nedsættelser ikke blot af beskyttende, men ogsaa af rent finansielle Toldsatser, hvorved der gøres Indgreb i den anden Stats selvstændige Ordning af sit Skattesystem. For det svagere Land er det selvfølgelig meget vanskeligt at betinge sig traktatmæssige Lettelser just for de Artikler, hvortil dets Interesse knytter sig; thi selv om den større Stat er velvillig sindet, vil en Indrømmelse, der gøres af særligt Hensyn til et lille Land, let medføre et aldeles uforholdsmæssigt Offer, fordi Indrømmelsen samtidig kommer alle andre mest-begunstigede Lande til gode.

Fordelen ved den traktatmæssige Binden af Tarifferne er, at der til en vis Grad opnaas større Stabilitet i de økonomiske Forhold. Saa længe Traktaten staar ved Magt, er hver af Parterne betrygget mod, at den anden Part foretager Forhøjelser paa de Punkter af Tariffen, hvor han har bundet sig; for saa vidt bliver altsaa Producenterne gennem et vist Antal Aar sikrede mod, at det andet Land fra Dag til Dag vilkaarlig kan gøre Forandringer til deres Skade.

Men naar Traktaten udløber, staar hver af Parterne atter frit og kan indrette sig, som han lyster; Karakteren af de nye Traktater vil da komme til at afhænge af de Anskuelser om Frihandel og Beskyttelse, som til den Tid er raadende.

Den frihandelsvenlige Bevægelse, som gav Traktaterne fra 1860'erne deres Præg, blev i 1870'erne og 1880'erne afløst af en stærk protektionistisk Strømning, og Toldkrig under alle Slags Former blev almindelig. — Med Hensyn til Forholdene i den nyeste Tid skal anføres følgende. I 1892 udløb de fleste Handelsstraktater; Frankrig trak sig da tilbage fra Tariftraktaterne, og i Toldloven fastsattes en prohibitiv Maksimaltarif og en stærk protektionistisk Minimaltarif, hvorefter ikke afsluttedes Overenskomster paa længere Tid end eet Aar ad Gangen. Forhandlingerne mellem flere mellemeuropæiske Stater førte til det Resultat, at Tyskland i 1891 sluttede Traktater paa 10 Aar med Østerrig-Ungarn, Italien, Belgien og Schweiz og i 1894, efter en skarp Toldkrig, med Rusland; ved Traktaterne hjemledes bl. a. Nedsættelse i den tyske Korn-told, hvilket ogsaa kom de Stater, med hvilke Tyskland har Mestbegunstigelses-traktat, deriblandt Amerikas forenede Stater og de tre skandinaviske Lande, til gode. Forholdet mellem Frankrig og Tyskland er ved Fredstraktaten i Frankfurt 1871 fastsat saaledes, at de gensidig er forpligtede til at indrømme hinanden alle de Rettigheder, som indeholdes i deres til enhver Tid gældende Traktater med Storbritannien, Belgien, Nederlandene, Schweiz, Østerrig-Ungarn og Rusland. Hvad England angaar, opsigde dette Land fra 1898 sine Handels-traktater med Tyskland og Belgien; Grunden hertil var, at disse Traktater forpligtede de engelske Kolonier til at yde de paagældende Lande de samme Begunstigelser, som de ydede England, og som Følge af Mestbegunstigelses-klausulen udvidedes dette yderligere til at gælde alle de Lande, med hvilke England havde Traktater. For at muliggøre et nøjere Handels-samkvem mellem Moderland og Kolonier fremkom, navnlig fra Canada, Ønsket om Forandring i disse Forhold, og dette medførte Traktaternes Opsigelse. — Efter de tyske Traktaters Udløb i 1902 blev de midlertidig forlængede; nu er der paa Grundlag af den tyske agrariske Toldtarif af 25. Decbr. 1902 afsluttet nye Traktater paa 12 Aar med Østerrig-Ungarn, Italien, Belgien, Rusland, Rumænien, Schweiz og Serbien, som skal træde i Kraft den 1. Marts 1906, og der forhandles om nye Traktater med flere andre Lande. — Blandt de Lande, som hidtil stadig har fastholdt deres Toldtarifs Autonomi, er Rusland og Amerikas forenede Stater de vigtigste; det sidstnævnte Land har i de sidste Decennier i høj Grad skærpet sit Beskyttelsessystem (*Mc Kinley Bill* af 1890 og *Dingley-Tariffen* af 1897).

Foruden Bestemmelser om Indførselstolden indeholder Traktaterne ofte ogsaa *andre Bestemmelser til Sikring af Handelssamkvemmet*, f. Eks. at der ikke maa paalægges Udførselstold, Transittold eller særlige Konsumafgifter, at der ikke maa kræves Transitafgifter af Varer, der forsendes med Jærnbannerne, at der ikke maa paalægges Handelsrejsende Afgifter ud over et vist Beløb o. s. fr.

Toldforbund. Det Formaal, som allerede de almindelige Handelsstraktater tilsigter — at fjerne de Hindringer for økonomisk Fællesvirksomhed, som er en Følge af Folkenes politiske Adskillelse — opnaas i endnu langt fuldere Maal ved internationale Toldforbund. Et saadant gaar ud paa en Sammenslutning mellem forskellige Stater, saaledes at disse i Henseende til Toldvæsen udgør en Enhed udadtil, med fælles Toldgrænser overfor andre Lande og saa vidt mulig med Ophævelse af alle Toldskranker indbyrdes. Typen for en saadan

Ordning forefindes i den tidligere *tyske Toldforening (der Deutsche Zollverein)*. Denne begyndte efter 1818 at danne sig under Preussens Ledelse; den indbefattede fra 1. Januar 1834 de fleste mellem- og sydtyske Stater og kom senere til at omfatte alle det daværende tyske Forbunds Stater undtagen Østerrig, Mecklenburg, Hansestæderne og de danske Hertugdømmer. Toldforeningen vedblev at bestaa, indtil den ved Grundlæggelsen af det nye tyske Rige gik op heri. — I de senere Aaringer har Dannelsen af forskellige Toldforbund (som f. Eks. et mellemeuropæisk, et skandinavisk, et amerikansk, mellem England og dets Kolonier) ofte været Genstand for Drøftelse; men Overvejelserne har hidtil ikke ført til noget Resultat. — Mellem Sverige og Norge bestod tidligere en Ordning, der medførte en delvis indbyrdes Toldfrihed (*Mellemrigsloven*); den opsagdes i 1895 fra Sveriges Side og ophørte som Følge heraf fra 12. Juli 1897.

Udenfor de sædvanlige Handelstraktater og navnlig hyppig som Genstand for SÆRLIGE FÆLLESOVERENSKOMSTER iværksættes der Ordninger og Foranstaltninger vedrørende Forhold af almen økonomisk Interesse saasom: *Maal* og *Vægt* (S. 437), *Møntvæsen* (S. 476 ff.), *Varemærker*, *Patenter*, *industrielle Mønstre* (S. 349), *Litterær Ejendomsret* (S. 355), *Udgivelse af Toldtariffer* (S. 776), *Postvæsen*, *Telegrafvæsen* (se Niende Afsnit) o. s. fr.

Danmark. De Stater, der har traktatmæssigt Krav paa at behandles som mest-begunstigede, kaldes *privilegerede* Stater. De *uprivilegerede* Staters Skibsfart paa Danmark er belastet med højere Toldafgifter end de privilegeredes. Af Varer, der indføres i uprivilegerede Staters Skibe paa 10 Reg. Tons eller derover, erlægges et Tillæg til den tariffmæssige Told af 50 pCt.; fritagne for denne Forhøjelse er dog Varer, som indføres direkte fra Steder udenfor Europa, og Varer i strandede Skibe; af Skibe, Baade og Fartøjer, som danske Undersaatter erhverver fra uprivilegerede Stater, svares der heller ikke Tillægstold.

Danmark har i sine Handelstraktater hidtil fastholdt sin Toldtarifs Ubundethed; Undtagelse fra denne Regel var gjort paa nogle enkelte Punkter i de med Rusland fra ældre Tid bestaaende Traktater, men denne er nu bortfalden.

De Stater, med hvilke Danmark har afsluttet Traktater, der, om end med forskellige Afvigelser, dog i det væsentlige (og navnlig i Henseende til Told- og Skibsafgifter) medfører gensidig Behandling som de mest begunstigede Nationer, er følgende:

AMERIKAS FORENEDE STATER. *Tr. 26. April 1826.* Opsigelig siden 1836 med 1 Aars Varsel.

BELGIEN. *Traktat 18. Juni 1895* (kundgjort ved Patent 26. Juni 1895). Opsigelig fra 26. Juni 1905 med 1 Aars Varsel.

DOMINIKANSKE REPUBLIK. *Tr. 26. Juli 1852* (Pat. 18. Maj 1853). Opsigelig siden 1863 med 1 Aars Varsel.

FRANKRIG. *Kommercetraktat 23. Aug. 1742* samt *Foreløbig Tillægskonvention 9. Febr. 1842*. Sidstnævnte fastsætter en gensidig Forpligtelse til at tilstaa hinanden de samme Begunstigelser, som indrømmes nogen anden Stat, »gratis, hvis Indrømmelsen til Fordel for den anden Stat er gratis, og mod at yde det samme eller et tilsvarende Vederlag, hvis Indrømmelsen har været betinget.« Efter at Frankrig i 1860 begyndte sin nye Toldpolitik, stillede det imidlertid Fordring om forskellige Nedsættelser i den danske Tarif, og da der ikke kunde opnaas Enighed herom, blev Danmark med Hensyn til Toldafgifterne behandlet efter den franske »tarif général«, altsaa som ikke-begunstiget Nation; først i 1892 indrømmede Danmark Frankrig Behandling som mest-begunstiget Nation. — De Afgifter, som danske Skibe skal erlægge i franske Havne og franske i danske, maa ifølge Traktaten af 1842 ikke være større end de Afgifter, som gennemsnitlig paahviler danske Skibe i danske Havne. Størrelsen heraf er (ved *Overenskomst 20. Maj 1864*) fastsat til 1 fr. 10 c. pr. Reg. Ton, hvilket svarede til Gennemsnittet af den danske Skibsafgift og af Havneafgifterne i København. I øvrigt har Frankrig i 1872 selv nedsat sine Skibsafgifter under dette Maksimum. Ved Deklaration 21. Jan. 1897 udstrækkes dansk-franske Traktater og Konventioner af enhver Art til ogsaa at gælde for *Tunis*.

GRÆKENLAND. *Tr. 31. Oktober 1846* (Pl. 10. Marts 1847). Opsigelig siden 1856 med 1 Aars Varsel.

ITALIEN. *Tr. 1. Maj 1864* (Pat. 10. Decbr. 1864). Opsigelig siden 1874 med 1 Aars Varsel. Tillægsartikel 17. Sept. 1902, hvorved Mestbegunstigelsen udstrækkes til Haandværks- og Fabrikdrift.

JAPAN. *Tr. 19. Oktbr. 1895* (Bekg. 6. Maj 1896). Uopsigelig til 17. Juli 1908, derefter opsigelig med 1 Aars Varsel.

KINA. *Tr. 13. Juli 1863* (Pat. 12. Nov. 1864). Kan siden 1868 fordres revideret hvert 10. Aar. Indeholder udførlige for Kina bindende Indførsels- og Udførselstoldtariffer m. m., hvilke dog senere er forandrede, se Bekg. 21. Juni 1904.

KONGOSTATEN. *International Generalakt 26. Febr. 1885* (Bek. 8. Aug. 1885); *Konv. 23. Febr. 1885* (Bek. 14. Sept. 1885).

KOREA. *Tr. 15. Juli 1902* (Bekg. 19. Novbr. 1903). Uopsigelig til 11. Aug. 1913, derefter opsigelig med 1 Aars Varsel. Indeholder for Korea bindende Indførsels- og Udførselstariffer.

LIBERIA. *Tr. 21. Maj 1860* (Pat. 7. April 1865). Opsigelig siden 1875 med 1 Aars Varsel.

MAROKKO. *Tr. 3. Juni 1753*, fornyet og forandret 25. Juli 1767.

NEDERLANDENE. *Kommercetraktat 15. Juni 1701* (Reskr. 25. Juni 1703, Reskr. 6. April. 1709). *Konv. 6. Juni 1856* (Pat. 18. Oktbr. 1856) om Konsuler i Kolonierne. National Behandling er gensidig indrømmet for Handelsnæring (kgf. Anordn. 8. Decbr. 1904).

NORGE, se Sverige og Norge.

PERSIEN. *Tr. 30. Nov. 1857* (Pat. 24. Sept. 1859). Opsigelig siden 1871 med 1 Aars Varsel.

PORTUGAL. *Deklaration 14. Decbr. 1896* (Bekg. 2. Febr. 1898). Midlertidig Ordning, hvorefter portugisiske Varer er mestbegunstigede med Hensyn til Afgifter i Danmark, medens en Del danske Varer nyder samme Fordel i Portugal, saalænge Danmark ikke forhøjer Tolden paa uforarbejdet Kork eller paa Vin under 23° Alkoholstyrke.

RUSLAND. *Tr. ^{2. Marts}_{18. Februar} 1895* (Bekg. 3. April 1895). Opsigelig med 12 Maaneders Varsel.

SCHWEIZ. *Tr. 10. Febr. 1875* (Pat. 28. Juli 1875). Opsigelig siden 1885 med 1 Aars Varsel. Udstrakt gensidig Begunstigelse.

SIAM. *Tr. 21. Maj 1858* (Pat. 3. Febr. 1860). En Revision kan siden 1871 forlanges med 1 Aars Varsel.

SPANIEN. *Tr. 4. Juli 1893* (Bekg. 10. Aug. 1894). Mestbegunstigelsen for Indførselsafgifter er begrænset til visse Varer opførte paa Traktaten vedføjede Fortegnelser. Opsigelsesfristen er 1 Aar.

STORBRITANNIEN. *Tr. 13. Febr. 1661, Tr. 11. Juli 1670* (jfr. Kielerfreden 14. Januar 1814 Art. 13) og *Tr. 16. Juni 1824* (opsigelig siden 1834 med 1 Aars Varsel).

SVERIGE og NORGE. *Tr. 2. Novbr. 1826*. Opsigelig siden 1837 med 1 Aars Varsel. Hertil slutter sig: *Deklaration 13. Juni 1856* (om Skibsfarten paa Island, Færøerne og Vestindien), *Dekl. 16. April 1858* (om Kystfarten, jfr. ndr.), *Dekl. 19. Januar 1865* (om Handel med Salt og med kinesiske Varer). — Ved *Dekl. 25. Juni 1869, Dekl. 22. Septbr. 1871, Dekl. 2. April 1873, Dekl. 5. Aug. 1879 og Dekl. 11. Juni 1904* er der fastsat særlige gensidige Begunstigelser til Lettelse af Skibsfarten mellem de to Sider af Sundet (paa dansk Side: Københavns, Helsingørs og Køges Tolddistrikter, paa svensk Side: Helsingborgs, Landskronas, Malmø og Trelleborgs Toldkammerdistrikter). Alle svenske og danske Skibe, uanset Størrelse og Beskaffenhed, bliver i *Sundfarten* gensidig behandlede som gaaende i indenrigsk Fart, for saa vidt angaar Skibs-, Fyr-, Vager- og alle lignende Afgifter til Statskassen, derimod ikke for saa vidt angaar Havneafgifter; Baade og Smaafartøjer paa indtil 10 Reg. Tons er gensidig fri for alle Skibs- og Havneafgifter.

TYRKIET. *Tr. ¹³₁₃ Marts 1862* (Pat. 25. Juni 1862). Udløben 1890. *Overensk. 10. Maj 1869* (Bek. 7. Juni 1869) giver danske Undersaatter Adgang til at besidde Grundejendom i det ottomanske Rige.

TYSKE RIGE. Mellem Danmark og det tyske Rige som saadant foreligger der ikke nogen Handels- og Søfartstraktat, hvorimod der maa henholdes til de ældre Traktater, som er sluttede med de enkelte Stater, nemlig: med *Bremen (Dekl. 5. Nov. 1835), Hannover (Tr. 9. April 1844), Lübeck (Dekl. 14. Oktbr. 1840), Mecklenburg-Schwerin (Konv. 25. Nov. 1845), Oldenburg (Dekl. 31. Marts 1841), Preussen (Tr. 17. Juni 1818, Konv. 26. Maj 1846)* m. m. — Ved *Fredstraktaten i Wien 30. Oktbr. 1864* (Kundg. 16. Novbr. s. A.) er der for Danmarks og de afstaaede Hertugdømmers Handel og Skibsfart fastsat gensidig Behandling som

mestbegunstiget Nation. I Henhold til Beslutning af det tyske Forbundsraad af 29. April 1885 nyder Danmark overalt i Tyskland Mestbegunstigelse for Vareindførsel. Omvendt behandles Varer fra hvilken som helst tysk Stat ved Indførselen til Danmark som mestbegunstigede.

ØSTERRIG-UNGARN. *Tr. 14. Marts 1887* (Bek. 23. Juni 1887). Opsigelig med 1 Aars Varsel. Behandlingen som mest-begunstiget Nation finder ikke Anvendelse paa Begunstigelser, der tilstaas Nabostater for at lette Grænsehandelen, eller paa Forpligtelser, der maatte paahvile en af Parterne som Følge af Indtrædelse i en Toldforening.

DANSK KYSTFART. Der er indrømmet de privilegerede Stater Ret til at deltage i Kystfarten med Skibe af over 30 Reg. Tons Drægtighed. Derimod er Kystfarten med Skibe paa 30 Reg. Tons og derunder forbeholdt danske Skibe (Pl. 5. Septbr. 1820). Dog er Regeringen bemyndiget til, under Forudsætning af Gensidighed, at indrømme fremmede privilegerede Staters Skibe Ret til Kystfart uden Hensyn til Drægtigheden (L. 14. April 1865). Overenskomster i saa Henseende er sluttede med *Belgien* (Dekl. 7. Septbr. 1867) og *Tyskland* (Dekl. 17. Septbr. 1867, 17. og 23. Febr. 1868).

SUNDTOLDEN. Den af Danmark fra gammel Tid hævdede Ret til at opkræve en Afgift af de Skibe, der passerede gennem Sundet eller Bælterne, blev ophævet ved *Tr. 14. Marts 1857* (samt en Række yderligere Specialtraktater) mellem Danmark og et stort Antal fremmede Stater. Som Afløsningssum er der blevet betalt Danmark ca. 63 Mill. Kr. Til Gengæld har Danmark paataget sig bl. a. at holde Fyr-, Vager- og Lodsvæsen i behørig Orden i Kattegat, Sund og Bælter.

II. Konsulatvæsen.

Til at varetage navnlig Handels- og Søfartsinteresser og til at yde Under-saatterne Raad og Bistand i deres Anliggender bliver der af Staterne ansat KONSULER i fremmede Lande.

Oprindelsen til Konsulatinstitutionen skriver sig fra Middelalderen. De paa en fremmed Plads bosatte Købmænd af samme Nationalitet valgte af deres Midte en Konsul, som særlig havde det Hverv at udøve den dømmende Myndighed over sine Landsmænd der paa Stedet. Konsulaterne, der altsaa oprindelig udgik af de interesseredes eget Valg, er efterhaanden blevne Statsanstalter. Tillige er deres *Domsmyndighed* i det væsentlige bortfalden undtagen i de orientalske Stater (Tyrkiet, Persien, Siam, Kina, Marokko o. s. v.). I disse Lande udøver de kristne Staters Konsuler endnu stadig Jurisdiktion over deres Landsmænd, saavel i Civil- som i Straffesager; i Stridigheder mellem deres Landsmænd og de indfødte har de undertiden en meddømmende Myndighed. I Ægypten er der oprettet »blandede internationale Domstole«, bestaaende af Europæere og Ægyptere, til Paakendelse af Stridigheder mellem Europæere og Ægyptere. — Ofte er de i Orienten ansatte Konsuler tillige *diplomatiske og politiske Agenter*.

Konsulaterne i de civiliserede, kristne Stater er derimod alene *Handelskonsulater* uden tillige at have dømmende eller politiske Hverv. I øvrigt er den Konsulerne tillagte Virksomhed af mangeartet Beskaffenhed; Omfanget beror paa hvert enkelt Lands Lovgivning og Tjenesteinstruktioner. Indenfor det ham underlagte Distrikt fører Konsulen et almindeligt Tilsyn med sin Nations Skibe og Skibsmandskaber, udøver en vis politimæssig Myndighed over dem og har at bistaa dem med Raad og Daad. I Regelen er der ogsaa tillagt ham en begrænset Myndighed til at bedømme Tvistigheder og Forseelser, der forefalder blandt Mandskabet ombord paa Skibe, medens de ligger i fremmed Havn. Endvidere skal Konsulen drage Omsorg for afdødes Efterladenskaber;

han har ved sin Underskrift at legalisere Dokumenter, han kan udstede Rejse-pas, undertiden ogsaa afhøre Vidner, afslutte Ægteskab m. m. Han har efter Evne at beskytte og bistaa Undersaatterne af den Stat, han repræsenterer: »Konsulen er den sidste Tilflugt for alle, som i et fremmed Land rammes af Ulykker«. Fremfor alt har han at vaage over alt, hvad der berører hans Lands økonomiske Interesser, særlig Handel og Skibsfart, og at fremskaffe Oplysninger og afgive Indberetninger desangaaende.

I personlig Henseende skelner man mellem kaldsmæssige og ikke-kaldsmæssige Konsuler. De kaldsmæssige eller *udsendte (beskikkede) Konsuler (consules missi, Berufskonsuln)* er altid Undersaatter af den Stat, de repræsenterer; det er lønnede Embedsmænd, hvem Staten udsender til at varetage Konsulatforretningerne. Der kræves ofte af dem en fagmæssig Uddannelse, og det er dem ikke tilladt at drive Købmandsforretninger. Anderledes med *Valgkonsulerne (consules electi, Wahlkonsuln)*. Disse behøver ikke at være Undersaatter af den Stat, som de repræsenterer, de udnævnes i Regelen blandt Pladsens mere ansete Købmænd, faar ingen Gage, men oppebærer ofte visse Afgifter eller Kendelser; Stillingen som Konsul er for dem nærmest et Hædershverv, der ofte eftertrages alene for Titelens Skyld. De kaldsmæssige Konsuler er mere ansete end Valgkonsulerne, og de større Magter besætter alle deres vigtigere Konsulatpladser med saadanne.

I Henseende til Embedsstilling og Titel gælder følgende Rangorden: 1) *Generalkonsul*, 2) *Konsul* (i snævrere Forstand), 3) *Vicekonsul*, 4) *Konsularagent* (el. *Handelsagent*). Generalkonsul eller Konsul er i Regelen Benævnelsen for den, der selvstændig forestaar et Konsulat; Forskellen er ofte en blot titulær, men kan ogsaa bero paa Postens Omfang og Betydning. Vicekonsuler og Konsularagenter er i Regelen mere underordnede Hjælpere, der hyppig udnævnes af den Generalkonsul eller Konsul, under hvem de henhører.

Ansættelsen af Konsuler i et fremmed Land beror paa den fremmede Regerings Samtykke. I Regelen er Staternes Ret i saa Henseende nærmere fastsat ved traktatmæssig Overenskomst. Ogsaa hver enkelt Konsuls Udnævnelse kræver den fremmede Regerings Anerkendelse; først naar denne Anerkendelse er given (saakaldet *Exequatur* er meddelt), kan Konsulen tiltræde sin Virksomhed. — Konsulen er undergivet Lovene i det Land, hvor han virker; i øvrigt beror hans Stilling og Rettigheder overfor Landets Myndigheder paa Sædvane og Traktater. Han har Ret til at føre den Stats Flag og Vaaben, som han repræsenterer, og Konsulatets Arkiv og Papirer er ukrænkelige. De udsendte Konsuler er fritagne for personlige Byrder og Afgifter.

Danmark. Det danske Konsulatvæsen henhører under Udenrigsministeriet. Dette ansætter Generalkonsuler og Konsuler efter at have givet Grosserer Societetets Komité Lejlighed til at ytre sig over Ansøgerne og over Hensigtsmæssigheden af nye Konsulaters Oprettelse. Vicekonsuler (undtagen de udsendte) udnævnes af vedkommende Konsul med Udenrigsministeriets Samtykke.

Konsulatvæsenets Forhold er ordnede ved *Lov af 14. April 1893*, hvortil slutter sig *L. af 31. Januar 1896* og *15. Januar 1904*; i den førstnævnte er det bestemt, at for saa vidt dertil egnede Kræfter haves til Raadighed, og for saa vidt Midlerne, som bevilges enten ved særlig Lov eller paa de aarlige Finanslove, strækker til, skal der søges en Ordning gennemført, hvorefter der paa de vigtigste Handelspladser (disse opregnes i Loven af 1896) ansættes udsendte Konsuler eller Vicekonsuler; Loven af 1904 hjemler dog Regeringen Ret til ved indtrædende Ledighed i Konsulaterne paa de opregnede Pladser at besætte dem paa samme Maade som før Ledigheden, altsaa med valgte Konsuler og for lønnede Pladsers Vedkommende med uforandrede Lønningsvilkaar, for saa vidt ikke andet ved Lov bestemmes. Der findes saaledes stadig dels *valgte* Konsuler, der tages blandt dansk-fødte eller fremmede Købmænd, som bor paa Pladsen, og som altsaa først

og fremmest har deres eget særlige Erhverv at passe, dels *udsendte* Konsuler, der som virkelige Embedsmænd oppebærer en fast Gage med eventuel Pensionsret af den danske Stat. Om de udsendte Konsuler er det udtrykkelig bestemt, at de skal have dansk Indfødsret og dernæst være forretningskyndige Mænd med fornødent Kendskab til Handels- og Søløvgivningen, og at de ikke maa drive nogen privat Forretning af saadan Art, at Udenrigsministeriet skønner, at det kan være til Skade for Konsulatvirksomheden. De før Loven af 1893 i Søstæder ansatte valgte Konsuler oppebærer en aarlig Godtgørelse, beregnet paa Grundlag af Konsulatets tidligere Indtægter af Skibsfartsgebyrer, hvorimod de senere ansatte valgte Konsuler ikke modtager andet Vederlag af Statskassen end Godtgørelse for de i Embedsvirksomheden hafte direkte Udgifter og i øvrigt kun nyder visse Sportler for de af dem til private ydede Tjenester uden for de sædvanlige Skibsfartssager; dog kan der tilstaa den ny ansatte Konsul en aarlig Sum til Kontorhold. Paa Finansloven for 1905—06 er der bevilget Lønninger til seks udsendte Konsuler (i Stockholm, Kristiania, Shanghai, New-York, Rotterdam og Hamborg) og til tre Vicekonsuler (London, New-Orleans og Buenos Ayres) samt til en Vicekonsul »til Disposition«.

Om de Konsulerne (Konsuler og Vicekonsuler samt Generalkonsuler, hvilken Benævnelse kun er en Titel, som meddeles Konsuler af stedlige Grunde) paahvilende Pligter er der udfærdiget Instruktioner af 15. December 1893 og (i Tilknnytning til Lov 15. Februar 1895) af 1. September 1895 (den sidste for Konsuler i de Lande, i hvilke danske ikke er undergivne Landets Jurisdiktion). Ifølge disse skal Konsulerne beskytte og fremme Danmarks Interesser særlig med Hensyn til Handel, Industri og Skibsfart. De skal vaage over de danske Undersaatters ved Traktater og Lovgivning hjemlede Rettigheder og med Raad og Daad bistaa dem i deres Anliggender, naar de fortjener at støttes; der kan eventuelt betros dem diplomatiske Forretninger. De skal afgive periodiske Indberetninger om forskellige Forhold (Handelens Gang, Høsten, Sundhedsforhold, Forandringer i Sø- og Handelslovgivning m. v.). I Tyrkiet, Ægypten, Siam og Kina er der tillagt de kgl. danske Konsuler en særlig Ævrigheds- og Dommermyndighed (i Tyrkiet udøves den af det svenske og norske Generalkonsulat) over danske og under dansk Beskyttelse staaende Personer, der bor eller midlertidig opholder sig i de nævnte Lande, saavel i civile som i kriminelle Sager, en Myndighed, som udøves i det ved Traktat og Sædvane nærmere bestemte Omfang (jfr. Instr. af 1895).

Med Hensyn til *Skibsfarten* paahviler der Konsulerne særlige Forpligtelser. Den i Loven af 1893 (jfr. Bekendtgørelse af 31. Maj 1893) Skibsførerne paabudte Anmeldelsespligt overfor Konsulerne i fremmede Havne er vel bortfalden ved L. 29. Marts 1904; Konsulerne kommer derfor kun i Berøring med de paagældende, naar deres Bistand paakaldes, men hertil vil der ofte være Anledning. Hvis der saaledes optages Søforklaring, maa dette ske enten for Konsulen, for saa vidt han er bemyndiget til at modtage den (jfr. Lov Nr. 81 af 23. Maj 1902 og Udenrigsministeriets Instruks af 25. Novbr. s. A.) eller for den kompetente Lokalmyndighed, og Konsulen maa da af Skipperen underrettes derom, for at han kan være til Stede i Retten og paase, at Søforklaringen bliver saa fuldstændig og paalidelig som mulig; om det foretagne indsender Konsulen Beretning til Udenrigsministeriet (Sølov § 40). Konsulen skal dernæst være Skipperen behjælpelig med Hensyn til deserteret Mandskab; han foranstalter Hjemsendelse af Mandskab for begaaede Forbrydelser; han har Tilsyn med Afmønstring og bedømmer, under Appel til de danske Domstole, de derved forefaldende Stridigheder om Hyre o. lign. — I Strandingstilfælde skal han tage sig af Skib og Ladning, hvis de paagældende ingen anden Repræsentant har paa Stedet. Han skal drage Omsorg for nødlidende Søfolk og Passagerer fra forulykkede Skibe og sørge for deres Forplejning, hvortil Udgifterne bliver ham godtgjorte.

For et Skib, der i Udlandet bygges eller købes for dansk Regning, kan Konsulen, naar de foreskrevne Bevisligheder foreligger, udstede et midlertidigt Nationalitets-Certifikat, med hvilket Skibet kan sejle under dansk Flag, dog ikke ud over en vis Tid; Konsulen har at sørge for, at Indførselstolden i saa Tilfælde først er berigtiget. Naar et dansk Skib ombygges i Udlandet, skal der ske Anmeldelse til den nærmeste danske Konsul, som giver Nationalitets- og Registrerings-Certifikat Paategning om den foretagne Ændring; det samme gælder ved Forandring af Skipper. Hvis et Skib i Udlandet forliser eller erklæres for uistandsætteligt, skal Certifikatet afleveres til den nærmeste danske Konsul. Mister et Skib sit Certifikat, kan Konsulen udstede et midlertidigt Nationalitets-Certifikat (jfr. Registreringsloven 30. Marts 1892 §§ 5, 12; 37, 45; 62; 31 og Bekendtgørelse af 13. Juli 1893).

Konsulatafgifter. Ifølge L. Nr. 92 af 14. April 1893 bortfaldt de af danske Handelsskibe i udenrigsk Fart tidligere svarede Konsulatafgifter fra 1. Januar 1894. I Stedet bestemtes det, at danske Handelsskibe paa 50 R. T. netto eller derover, som gaar i udenrigsk Fart, skulde betale en fast halvvaarlig Konsulatafgift af 50 Øre pr. R. T. netto for Dampskibe og 17 Øre pr. R. T. netto for Sejlskibe; ved Lov 31. Januar 1896 ændredes Satserne til 55 Øre for Dampskibe og 12 Øre for Sejlskibe og er nu ved Lov af 10. Marts 1905 fra 1. Januar 1905 nedsatte til 25 Øre for Dampskibe og 6 Øre for Sejlskibe. Afgiften forfalder til Betaling henholdsvis 30. Juni og 31. December; den opkræves af Toldvæsenet og paahviler Skibet, saafremt det ved Halvaarets Begyndelse befinder sig i udenrigsk Fart eller i Halvaarets Løb udklareres fra dansk Havn til udenrigsk Sted.

For forskellige Embedshandlinger oppebærer Konsul og Vicekonsul Kendelser efter en Takst, som er fastsat af Udenrigsministeriet d. 15. Dec. 1893 i Henhold til Lov 14. April 1893 § 9.

FORTEGNELSE OVER DANSKE KONSULATER I UDLANDET (Maj 1905).

De Steder, der er Sæde for Generalkonsulater eller Konsulater, er trykte med Kursiv; Generalkonsulaterne er betegnede med G. K.; hvor der er udsendte Konsuler, er dette antydet ved U. De i Klammer [ ] anførte Steder er Sæde for Vicekonsulater, der henhører under det nærmest foregaaende Generalkonsulat eller Konsulat.

Amerikas forenede Stater. *Boston.* — *Chicago* [Chicago. Cedar Falls i Iowa. Denver i Colorado. Detroit i Michigan. Fargo i Dakota. Kansas City i Kansas. Omaha i Nebraska. Racine i Wisconsin. Salt Lake City i Utah. St. Louis i Missouri. St. Paul i Minnesota]. — *Louisville* [Cleveland i Ohio]. — *New-Orleans* U. Vk. [Apalachicola i Florida. Galveston i Texas. Little Rock i Arkansas. Mobile i Alabama. Pensacola i Florida. Scranton i Mississippi]. — *New-York* U. K. [Baltimore i Maryland. Charleston i South Carolina. Newport News i Virginia. Norfolk i Virginia. Perth Amboy i New Jersey. Philadelphia i Pennsylvania. Savannah i Georgia. Wilmington i North Carolina]. — *San Francisco* [Seattle i Washington Territory. Portland i Oregon. Boise City i Idaho. Lovelock i Nevada]. — *Honolulu.* — *Manila.* — *Ponce* paa Puerto Rico [Humaçao. Mayaguez. San Juan. Øen Vieques]. — *Havana* for Republikken Kuba [Cienfuegos. Mantanzas. Nuevitas. Santiago de Cuba].

Argentina. *Buenos Ayres* G. K. [Buenos Ayres U. Vk. Bahia Blanca. Rosario de Santa Fé. Tandil].

Belgien. *Antwerpen* G. K. [Antwerpen. Brygge. Bryssel. Nieuport. Ostende]. — *Gent.* — *Verviers* [Lüttich].

Brasilien. *Rio de Janeiro.* Forretningerne varetages af den nederlandske G. K. [Maranhao. Pará og Belem. Paranagua. Desterro (Sta. Catharina). S. Paulo. Santos]. — *Bahia* [Aracaju]. — *Pernambuco* [Maceio]. — *Porto Alegre.* — *Rio Grande do Sul.*

Chile. G. K. [Concepcion. Iquique. Talcahuano].

Columbias forenede Stater. *Santa Fe de Bogota* G. K. [Santa Fe]. — *Bucaramanga.*

Dominikanske Republik. *Puerto Plata* [Samana]. — *San Domingo* [San Pedro de Macoris].

Ecuador. *Guayaquil.*

Frankrig. *Paris* G. K. [Paris]. — *Ajaccio.* — *Bayonne.* — *Bordeaux.* — *Cette.* — *Dunkerque* [Boulogne-sur-Mer. Calais. Gravelines. Roubaix. Saint-Valery-sur-Somme]. — *Le Havre* [Caen. Cherbourg. Dieppe. Fécamp. Rouen]. — *La Rochelle.* — *Marseille* [Cannes. Mentona. Nice. Toulon]. — *Nantes* [Brest og Landernau. Légué St. Brieuc. Lorient. Morlaix. St.-Malo og St. Servan. St.-Nazaire].

FRANSKE BESIDDELSER: *Algier* [Bona. Oran. Philippeville]. — *Pointe à Pitre* paa Guadeloupe. — *Saigon.* — *Fort de France* paa Martinique. — *Tamatave* paa Madagascar. — *Tunis* [Bizerta. Sfax].

Grækenland. *Athen* G. K. [Piræus]. — *Corfu* [Zante]. — *Patras.*

Guatemala. *Guatemala* [Livingston].

Haiti. *Port au Prince* [Aux Cayes. Cap Haiti. Gonaires. Jacmel].

Honduras. *Puerto Cortez.*

Italien. *Rom* [Firenze]. — *Ancona.* — *Genua* [Cagliari. Carloforte. Milano. Porto Maurizio. Sassari med Porto Torres. Savona. Spezia. Ventimiglia]. — *Livorno.* — *Messina* [Catania. Milazzo]. — *Neapel* [Bari. Brindisi. Gallipoli. Taranto]. —

Palermo [Girgenti. Licata. Marsala. Mazzara. Terranova. Trapani]. — *Venezia* [Venezia].

Japan. *Kanagawa* (*Yokohama*). — *Hiogo* paa Kobe. — *Nagasaki*. — *Tamsui* paa Formosa.

Kina. *Amoy*. — *Canton*. — *Chefoo* samt *Foo-Chow-Foo*, *Hankow*, *Niu-Chwang* og *Tientsin & Taku* (Forretningerne paa disse Pladser varetages af de russiske Repræsentanter). — *Shanghai* U. K.

Korea. Forretningerne varetages af Ruslands Agenter og Konsuler.

Marokko. *Tanger* G. K. Forretningerne varetages af den britiske Gesandt. [Dar el Baida. Laraiche. Mazagan. Mogador. Rabat. Saffi. Tetuan].

Mexiko. *Mexiko*. — *Vera Cruz*.

Nederlandene. *Amsterdam* [Delfzijl. Harlingen. Nieuwe Diep (Helder). Zaan-dam]. — *Rotterdam* U. G. K. [Rotterdam. Dordrecht. Haag. Schiedam. Terneuzen. Vlaardingen].

NEDERLANDSKE BESIDDELSER: *Batavia* [Smarang. Surabaya]. — *Curaçao*. — *Menado* paa Celebes [Maccassar]. — *Padang* paa Sumatra.

Nicaragua. *Bluefields*.

Norge. *Christiania* U. G. K. [Arendal. Christiania. Christianssand. Drammen. Drøbak. Egersund. Farsund. Flekkefjord. Frederikshald. Frederikstad. Grimstad. Haugesund. Holmestrand. Kragerø. Langesund. Larvik. Lillesand. Mandal. Moss. Porsgrund. Sandefjord. Skien. Stavanger. Tønsberg. Øster-Risør]. — *Bergen*. — *Trondhjem* [Aalesund. Bodø. Christianssund. Hammerfest. Molde. Namsos. Narvik. Tromsø. Vadsø. Vardø].

Panama. *Panama* [Colon].

Peru. *Lima* G. K. [Callao].

Portugal. *Lissabon* G. K. [Angra. Belem. Faro. Fayal. (Azorerne). Ilha do Sal (Capoverdiske Øer). Lagos. Paço d'Arcos. Porto de Praya (Capov. Øer). Santo Antao (Capov. Øer). San Miguel (Azorerne). San Thomé (Guineabugten). San Vincent (Capov. Øer). Setubal el. St. Ubes. Villa nova de Portimao]. — *Funchall* paa Madeira. — *Oporto* [Figueira. Vianna]. — *Lourenço Marquez* (Delagoa Bugten).

Rumænien. *Galatz* [Sulina].

Rusland. *St. Petersborg* G. K. [Kronstadt]. — *Helsingfors* G. K. for Finland [Åbo. Bjørneborg. Borgå. Brahestad. Christinestad. Ekenås. Frederikshamn. Gl. Karleby. Hangø. Helsingfors. Jacobstad. Kotka. Lovisa. Mariehamn. Ny Karleby. Nystad. Raumo. Uleåborg. Wasa. Wiborg]. — *Archangel*, Forretn. varetages af den svenske og norske G. K. — *Kijef*. — *Libau* [Windau]. — *Moskva* [Moskva]. — *Odessa* [Berdiansk. Nikolajef. Odessa. Sevastopol]. — *Omsk*. — *Reval*. — *Riga* [Narva. Pernau. Riga]. — *Rostoff* [Baku. Batum. Novorossisk. Taganrog]. — *Warschau* [Warschau].

Schweiz. *Zürich* [Genf].

Siam. *Bangkok*, Forretningerne varetages af det russiske Gesandtskab.

Spanien. *Madrid*. — *Alicante* [Bernicarlo. Denia. Palma. Torrevieja. Valencia]. — *Barcelona* [Barcelona. Mahon. Taragona]. — *Bilbao* [Gijon. San Sebastian og Pasages. Santander]. — *Cadiz* [Huelva. San Lucar. Sevilla. Tarifa]. — *Coruña* [Ferrol. Vigo]. — *Malaga* [Almeria]. — *Santa Cruz* paa Tenerife [Las Palmas].

Storbritannien og Irland. *London* G. K. [Coves. Dover og Deal. Harwich. Ipswich. Lowestoft. London U. Vk. Lynn-Regis. Portsmouth. Ramsgate. Rochester. Shoreham. Southampton. Wisbeach. Yarmouth]. — *Belfast* [Belfast. Coleraine og Portrush. Cork og Queenstown. Drogheda. Dublin. Galway. Limerick. Londonderry. New Ross. Sligo. Tralee. Waterford. Westport]. — *Bristol* [Bristol]. — *Falmouth* [Dartmouth. Fowey. Penzance. Plymouth. Poole. Scilly Øerne. Weymouth]. — *Guernsey* [Jersey]. — *Hull* [Boston. Goole. Grimsby. Stockton og Middlesborough]. — *Leith* G. K. [Aberdeen. Alloa (Clackmannan). Ardsross (Ayrshire). Berwick on Tweed. Boness. Burntisland. Campbeltown. Charlestown (Limekillins). Dunbar (North Berwick). Dundee. Dysart. Edingburgh. Fraserburgh. Glasgow. Grangemouth. Granton. Greenock. Inverkeithing. Inverness. Kirkcaldy. Kirkwall. Leith. Lerwick. Leven i Fife og Methil. Montrose. Peterhead. St. Davids. Stornoway. Wick]. — *Liverpool* [Barrow in Furness. Cardiff. Carmathen. Fleetwood. Newport i Monmouth. Portmadoc. Preston. Runcorn. Swansea]. — *Manchester* [Birmingham. Bradford og Leeds. Sheffield]. *Newcastle o. T.* [Amble. Blyth. Hartlepool. Sunderland].

BRITISKE BESIDDELSER: *Adelaide*, South Australia [Port Pirie]. — *Aden*. — *Bombay* [Karachi]. — *Bridgetown*, Øen Barbados. — *Brisbane*, Queensland [Townsville]. — *Calcutta* G. K. [Calcutta]. — *Christchurch*, New Zealands sydlige Del

[Dunedin. Hokitika]. — *Durban*, Natal. — *Freemantle* [Perth]. — *Colombo*, Ceylon. — *Gibraltar*. — *Halifax*, Nova Scotia [St. John]. — *Hongkong*. — *Johannesburg*. — *Kapstaden* [East London. Port Elisabeth]. — *Kingston*, Jamaica. — *Madras*. — *Malta*. — *Melbourne*, Victoria, G. K. [Geelong. Hobarttown paa Tasmania. Melbourne]. — *Montreal* G. K. [Ottawa. Quebec. Victoria. Winnipeg]. — *Port Louis*. Mauritius [Port Louis]. — *Rangoon* [Akyab. Bassein. Moulmein]. — *St. George's Isle*, Bermudas [St. Georges]. — *St. Helena*. — *St. John* paa New-Foundland. — *Singapore* [Pulo-Penang]. — *St. John*, Antigua paa Leewards Øerne [St. Kitts og Nevis]. — *Sydney*, New South Wales [Newcastle]. — *Trinidad* og *Tobago* [Grenada]. — *Turk Islands*, Bahama Islands. — *Wellington*, New Zealands nordlige Del [Auckland].

Sverige. *Stockholm* U. G. K. [Gefle. Haparanda. Hernösand. Hudiksvall. Luleå. Neder Kalix. Nyköping. Piteå. Skellefteå. Stockholm. Sundsvall. Söderhamn. Umeå. Örnsköldsvik]. — *Göteborg* [Falkenberg. Göteborg. Halmstad. Lysekil. Marstrand. Strömstad. Uddevalla. Varberg]. — *Kalmar* [Karlshamn. Karlskrona. Mem og Söderköping. Mönsterås. Norrköping. Oskarshamn. Ronneby. Sölvesborg og Pukavik. Vestervik]. — *Malmö* [Åhus. Christiansstad. Cimbrishamn. Engelholm. Helsingborg. Höganäs. Jönköping. Landskrona. Lund. Trelleborg. Wexiö. Ystad]. — *Visby* [Ronehamn].

Tyrkiske Rige. *Konstantinopel*. G. K. Forretningerne varetages af det svensk-norske Gesandtskab [Dar'danellerne. Saloniki. Trebizond]. — *Beiruth* [Tripoli i Syrien]. — *Smyrna* [Smyrna. Rhodos. Scala nova].

Tyske Rige. *Berlin* G. K. — *Bremen* G. K. [Brake. Bremerhafen]. — *Breslau*. — *Danzig* [Elbing]. — *Hamborg* U. G. K. [Hamborg. Harburg. Kuxhaven]. — *Köln*. — *Königsberg* G. K. [Pillau]. — *Leer*. — *Leipzig* [Dresden]. — *Lübeck* G. K. — *Mannheim*. — *Memel*. — *München* [Nürnberg]. — *Rostock* [Rostock. Wismar]. — *Stettin* [Anklam. Demmin. Greifswalde. Kolberg. Rügenwalde. Stolpemünde. Stralsund. Swinemünde. Wolgast].

Uruguay. *Montevideo*.

Venezuela. *Caracas* G. K. [Ciudad Bolivar. La Guayra. Puerto Cabello]. — *Maracaibo*.

Egypten. *Kairo* G. K. — *Alexandria* [Kairo. Damiette. Mansourah. Port Said. Suez].

Østerrig-Ungarn. *Wien*. — *Budapest*. — *Fiume*. — *Triest*.

III. Krigsforhold.

Krigstilstand medfører indgribende Virkninger med Hensyn til de folkeretlige Vilkaar, hvorunder Handel og Søfart foregaar.

1. DE KRIGSFØRENDE PARTER.

Ældre Tidens barbariske Krigsbrug betragtede Fjenden som retløs og al fjendtlig Ejendom, offentlig eller privat, som Krigsbytte. I civiliseret Krigsførelse er imidlertid den Grundsætning efterhaanden mere og mere trængt igennem, at Krigen føres imod Staten, ikke mod Undersaatterne som saadanne, og at derfor private Ejendomsret bør respekteres. Dette er nu til Dags gennemgaaende anerkendt i LANDKRIG. Ifølge den — i alt Fald paa Papiret — gældende Folkeret er en Hær, der trænger ind i fjendtligt Land, kun berettiget til imod Godtgørelse at bemægtige sig saadan Privatejendom, som kan benyttes i Krigsøjemed, samt til paa ordnet Vis og imod Betaling eller Kvittering at udskrive de for Hærens Underhold fornødne Rekvisitioner og Kontributioner. Ødelæggelse af fjendtlig Ejendom er kun tilladelig i saadant Omfang, som Krigsoperationerne gør det nødvendigt, eller som Repræsalier.

Anderledes i SØKRIG. Her er gammel Krigsbrug endnu for en stor Del gældende, og fjendtlig Privatejendom paa Søen er hjemfalden til at blive gjort

til Bytte eller at ødelægges. Paa de krigsførende Parters Søterritorium eller paa aabent Hav kan ethvert fjendtligt Skib eller Ladning, som ikke dækkes af de neutrales Rettigheder (se ndfr.), opbringes som retmæssigt Krigsbytte (*»god Prise«*). Den svagere Sømagts Skibsfart og Søhandel er derfor udsat ikke blot for Standsning men for Ruin, og det gælder at bringe sine Skibe i Sikkerhed i Tide.

At en Stat, endog allerede inden Krigen er udbrudt, lægger Beslag (*Embargo*) paa de af den anden Stats Skibe, som befinder sig i dens Havne, tør dog anses for nu at være gaaet af Brug. Tværtimod vil der nu ved Krigen Udbrud snarere blive givet slige fjendtlige Skibe en Frist, inden hvilken de uhindrede kan løbe ud og søge at naa deres Bestemmelsessted.

Til Stadfæstelse af Opbringelsens Retmæssighed og til Afgørelse af alle derved forekommende Retsspørgsmaal plejer der at blive nedsat særlige Domstole (*Priseretter*). At tilintetgøre en Prise i Stedet for at føre den til Havn er kun i Nødstilfælde tilladt, og Sagen maa ikke des mindre indbringes for en Priseret.

Det har tidligere været almindelig Skik, at Jagt^{en} paa Fjendens Handelskibe blev dreven ikke blot ved Orlogsmænd men ogsaa af *Kapere*, hvorved forstaas private, som ifølge en af Regeringen givne Bemyndigelse (Kaperbrev) for egen Regning udruster et Skib, hvormed de deltager i Opbringelsen af Priser. Denne private Føren Krig og Gøren Bytte er vel i Regelen til størst Fordel for den svagere Sømagt, men den virker demoraliserende og kommer let til at antage en Karakter, der nærmer sig til Sørøveri, hvorfor den længe har været ilde anset. Ved *Pariser-Konferencens Sørets-Deklaration af 16. April 1856*, hvilken er tiltraadt af de allerfleste Stater, har disse nu gensidig forpligtet sig til i Tilfælde af Krig ikke at bruge Kapere mod hverandre. Overenskomsten er dog ikke tiltraadt af alle, navnlig ikke af Amerikas forenede Stater, idet disse ikke har villet indvillige i Kaperiets Afskaffelse, med mindre Privatejendoms Uantastelighed paa Søen i det hele blev anerkendt. Denne sidste Reform er hidtil strandet paa Englands Modstand.

2. DE NEUTRALE.

Krigstilstand bliver heller ikke uden Virkning for de neutrale Staters Stilling og navnlig for deres Søhandel. De krigsførendes og de neutrales Interesser staar her imod hverandre. Det gælder for de krigsførende at svække Fjenden ved saa vidt muligt at afskære ham fra Handel med Udlandet; Følgen heraf for de neutrale bliver ikke blot, at deres Handel paa mange Maader hindres og forstyrres, men ogsaa at deres Skibe og Ladninger hjemfalder til at opbringes som god Prise, naar der foreligger Overtrædelse af, hvad der anses for den krigsførendes Ret. Disse Forhold har i Tidernes Løb givet Anledning til mangfoldige Stridigheder, og de større Sømagter har under Krigsforhold ofte behandlet de neutrale Stater med vidtgaende Anmasselse og Vilkaarlighed. De i vor Tid anerkendte Regler er dog gennemgaaende hensynsfuldere og mere ensartede end tidligere.

BLOKADE. En krigsførende Magt har Ret til at afspærre Fjendens Havne og Kyster fra Samkvem ad Søvejen med Omverdenen, hvilken Afspærring kaldes Blokade. Et neutralt Skib, som søger at løbe enten ind til eller ud fra en blokeret Plads, gør sig skyldigt i Blokadebrud, hvorved den blokerende Magt bliver berettiget til at konfiskere ikke blot Skibet men ogsaa Ladningen, saafremt dennes Ejere har været vidende om Hensigten.

For at en Blokade skal være forbindende for de neutrale, kræves imidlertid for det første, at den skal være *effektiv*, d. v. s. »at den skal være iværksat med en Styrke, der er tilstrækkelig til virkelig at forbyde Adgangen til Fjendens Kyst«, saaledes at et Forsøg paa at komme igennem er forbundet med øjensynlig Fare for Opbringelse. Det er altsaa ikke tilstrækkeligt, at der i Ny og Næ viser sig en Krydser udenfor den blokerede Plads, og ligesaa lidt kan hele Kyststrækninger hensættes i Blokadestand blot ved en Erklæring paa Papiret. En forbigaaende tilfældig Afbrydelse, navnlig som Følge af Uvejr, ophæver derimod ikke Blokaden. — Endvidere kræves det, at Blokaden skal være behørig *kundgjort* for de neutrale, saaledes at det Skib, som søger at bryde igennem, er eller efter Omstændighederne burde være vidende om, at Afspærringen er erklæret.

I øvrigt udfordres der, for at et Skib skal kunne opbringes, ikke just nødvendigvis, at det faktisk skal have gjort et Forsøg paa at løbe igennem Blokadelinien. Den blotte Omstændighed, at det befinder sig paa Vejen til den blokerede Plads som Maal vil mulig kunne blive betragtet som tilstrækkelig Grund til at opbringe det.

For de neutrale Skibe, som ved Blokadens Begyndelse ligger i den blokerede Havn, tilstaas der i Regelen en Frist, inden hvilken de kan løbe ud.

KRIGSKONTREBANDE. Medens en Blokade rammer alle Slags Varer og afskærer fra ethvert Handelssamkvem med den blokerede Plads, er de krigsførende Magter i øvrigt ikke berettigede til at hindre de neutrale i at drive Handel med Fjenden, undtagen for saa vidt angaar Krigskontrebande. Ved Krigskontrebande forstaas saadanne Varer, som det er forbudt at tilføre Fjenden, fordi de kan benyttes af ham som Midler til Krigens Førelse. Hvilke Varer der med Rette kan medregnes herunder, er imidlertid meget omtvistet. Ubestridt henregnes til Krigskontrebande saadanne Ting som: Vaaben, Ammunition, Sprængmidler, Sadelstøj, Uniformer o. lgn.; jævnsides hermed staar Krigsfartøjer; i Regelen medregnes ligeledes Svovl og Salpeter, som oftest ogsaa Heste. Mere usikkert er Forholdet for Skibsmaterialer, saasom Tømmer, Tjære, Forhudningsplader, Jærn, Dampmaskiner o. s. v., endvidere for Stenkul, Jærnbanskinner m. m. Undertiden er der gjort Forsøg paa at indbefatte Levnedsmidler og Penge derunder. Den nærmere Bestemmelse af, hvad der kan medregnes, vil hyppig bero paa de Traktater, som er afsluttede desangaaende mellem de paagældende Magter, og ofte vil de krigsførende udstede Bekendtgørelse om de Regler, som de agter at følge.

Naar et neutralt Skib anholdes paa Vejen til en fjendtlig Havn med Krigskontrebande ombord, vil i Regelen baade Skib og Kontrebande kunne prisdømmes. Hele Ladningen kan konfiskeres, saafremt Kontrebanden udgør mindst $\frac{3}{4}$ af dens Værdi, eller Ladningen helt tilhører samme Ejer. Hvis Rederen ikke har haft Kundskab om Sagen, gaar Skibet fri. Ifølge nogle Traktater kan Skibet endog slet ikke konfiskeres og er berettiget til at fortsætte sin Rejse, hvis det straks udleverer de forbudne Varer. For de tvivlsomme Artiklers Vedkommende er det undertiden vedtaget, at der kan udøves ikke en Konfiskationsret men en Forkøbsret, saaledes at Varerne kan borttages imod Godtgørelse af Værdien.

FRAGTFARTEN. Rigest Kilde til Stridigheder mellem de krigsførende og de neutrale har forhen den almindelige Fragtfart afgivet. Hovedregelen var klar nok: Fjendtlig Ejendom paa Søen er god Prise, neutral Ejendom er ukrænkelig undtagen i Tilfælde af Blokadebrud og Krigskontrebande. Men Uenigheden gjaldt de Spørgsmaal, der opstaar, naar fjendtligt Gods antræffes ombord i neu-

trale Skibe eller neutralt Gods i fjendtlige Skibe. Meget afvigende Regler er her gjort gældende. Englænderne fastholdt, at i begge Tilfælde skulde den fjendtlige Ejendom konfiskeres, den neutrale derimod gaa fri («Frit Skib, ufrit Gods» — »Ufrit Skib, frit Gods»). Andre fordrede, at Ladningen skulde følge Flaget («Frit Skib, frit Gods» — »Ufrit Skib, ufrit Gods»). Undertiden har man endog paastaaet sig berettiget til, naar een af Delene, Skib eller Ladning, var fjendtlig, da at betragte begge Dele som god Prise. Disse forskellige Regler kunde atter kombineres anderledes indbyrdes. Hovedsagen for de neutrale var at faa anerkendt Sætningen »Frit Skib, frit Gods«, d. v. s. Retten til uhindret at kunne fare med de krigsførende Parters Gods uden Antastelse hverken for Skib eller for Ladning. Tilfældet neutralt Gods i fjendtligt Skib er af mere indskrænket praktisk Interesse.

Disse Stridsspørgsmaal kan nu betragtes som afgjorte ved Pariser-Deklarationen af 1856 (jfr. ovfr.), hvilken har fastslaaet følgende to Sætninger: 1) *Frit Skib, frit Gods* (el. *Flaget dækker Ladningen*), d. v. s. fjendtligt Gods indladet i et neutralt Skib kan ikke angribes, med Undtagelse af Krigskontrebande; 2) *Ufrit Skib, frit Gods* (el. *Flaget konfiskerer ikke Ladningen*), d. v. s. neutralt Gods indladet i et fjendtligt Skib kan ikke angribes, med Undtagelse af Krigskontrebande. I begge Tilfælde er altsaa det for de neutrale gunstigste Princip blevet anerkendt. Neutralt Gods ombord paa fjendtligt Skib løber dog endnu Risiko for at gaa tabt, naar Skibet ikke opbringes, men tilintetgøres.

VISITATIONSRET er den de krigsførende tilkommende Ret til at anholde Skibe for at undersøge deres Papirer og Ladning. Denne Ret kan udøves baade paa de krigsførende Parters Søterritorium og i aaben Sø. De neutrale Handelskibe er forpligtede til at underkaste sig Visitationen, og hvis de søger at undrage sig denne, maa de tage Skade for Hjemgæld.

NIENDE AFSNIT.

Samfærdselsmidler.

1ste Afdeling. Transportveje og Transportmidler.

Handelen og Transportvæsenet staar i den nøjeste indbyrdes Sammenhæng. Varernes Omflytning gaar Haand i Haand med deres Ombytning, og Handelens hele Gang er afhængig af Samfærdselsmidlernes Udvikling. Paa den anden Side er det en Følge af Arbejdets Deling, at Handel og Transportvirksomhed efterhaanden i stadig højere Grad er blevet erhvervsmæssig adskilte. I gamle Dage førte Købmanden personlig sine Varer frem til Lands og til Søs; nu til Dags leder han Varernes Bevægelse fra sit Kontor, men han overlader til andre at besøge Arbejdet ved deres Transport.

Karakteristisk for det sidste Aarhundrede er Dampkraftens, og i den nyeste Tid Elektricitetens, Anvendelse i Samfærdselens Tjeneste. Dampens Benyttelse i den store Industri har muliggjort den Masseproduktion og dermed den stærke Befolkningsforøgelse, der danner en saa slaaende Modsætning til tidligere Tiders Stillestaaen; dens Benyttelse i Transportvæsenet har dels givet Midler til den Omflytning af Produktmasserne, som er en Forudsætning for Produktionens fortsatte Udvikling, dels har den medført et personligt Samkvem mellem Landene og overhovedet en Rejsen og Færden, som tidligere var utænkelig, og som i mange Retninger har haft en vidtrækkende Indflydelse. Dampkraftens Betydning som Bevægelsesmiddel for Skibe fremgaar deraf, at man almindelig regner en Dampskibston for at være ligesaa effektiv som 3.6 Sejlskibstons, hvorhos Anvendelsen af Dampspil og andre lignende Hjælpeidler gør det muligt at nøjes med betydelig mindre personlig Arbejdskraft saavel under Farten som særlig ved Losning og Ladning. Af endnu langt større Virkning har dog Dampkraften været for Landtransportens Udvikling, idet Jærnbannerne har muliggjort Vareforsendelser, som ikke paa nogen Maade kunde udføres med de tidligere Transportmidler, ikke at tale om den i saa overordentlig Grad forøgede Hurtighed.

I. Karavaner. Landeveje.

Hvor Kulturen endnu ikke er saa vidt fremskreden, at der er anlagt Veje, som egner sig for Vognfærd, maa Varerne føres frem over Land af Lastdyr eller paa Menneskeryg. Da tilmed Retssikkerheden under saadanne Forhold i

Regelen er ringe, og de rejsende overhovedet har mangehaande Vanskeligheder og Farer at overvinde, slutter de sig sammen til KARAVANER, idet de til gensidig Hjælp og Beskyttelse foretager Rejsen i Fællesskab. Endnu i vor Tid er Karavanhandelen det almindelige gennem største Delen af Asien og Afrika. Mellem Centralasien og Rusland, i Mongoliet og i Tibet, gennem Persien, Lilleasien, Syrien og Arabien, fra Nordafrika gennem Sahara til Sudan o. s. fr. gaar Karavanerne endnu stadig deres Gang, følgende de samme Linier, som de har fulgt i Aarhundreder. Særlig berømte er de mægtige Pilgrimskaravaner, der aarlig drager til Mekka, udgaaende fra Damaskus og fra Kairo. Ogsaa i Sydamerika og i Mexiko er Samfærdselen og Varetransporten endnu i mange Egne henvist til at foregaa karavanevis.

LANDEVEJE. Allerede i Oldtiden fandtes der Landeveje, og navnlig Romerne anlagde fortrinlige Veje, hvilke de betragtede som et nødvendigt Middel til Opretholdelsen af deres Herredømme. Den ældste og berømteste af deres omhyggelig brolagte Hovedveje er den Appiske Vej, der gik fra Rom gennem Syditalien til Brindisi; der findes endnu Rester af denne Vej, som vidner om dens overordentlige Soliditet og Kostbarhed.

I Middelalderen og langt ind i den nyere Tid var Vejene i største Delen af Europa gennemgaaende i en yderlig slet Tilstand og ved Vintertid oftest saa godt som ufremkommelige. Først i det 18. Aarhundrede begyndte man i større Omfang at bygge solidt funderede, med et fast brolagt Dække beklædte Veje (*Chaussées*). Makadamisering — saaledes kaldet efter Skotten Mac Adams — hvorved forstaas Vejens Beklædning med et Lag af smaathugne Sten (Skærver), kom i Brug ved Begyndelsen af det 19. Aarhundrede; dette Materiale er efterhaanden blevet almindelig anerkendt som det, der under de fleste Forhold giver det bedste Vejdække.

Til en god Vej stilles de Fordringer, at den skal være jævn og fast, med let Afløb for Vandet, ført i ligest mulig Linie, med mindst mulig Stigning eller Fald. De ældre Veje skyede ikke stærke Stigninger; nu til Dags søger man ved Gennemskæringer, Opfyldninger og Krumninger at gøre Stigningerne saa svage som muligt, for at Vejen kan blive passabel selv for tunge Vognlæs. Storartede Vejanlæg er i vort Aarhundrede førte gennem Bjærgegne, f. Eks. i Schweiz og i Norge; den første store Vej over Alperne er den, som Napoleon lod anlægge over Simplon. Haand i Haand med Vejanlæggenes Udvikling er gaaet Bygningen af Broer og Viadukter.

Ved Jærnbanernes Indførelse er Landevejene vel for saa vidt traadte i anden Række, som de ikke længere er Hovedaarerne for Landtransporten; men i Egenskab af supplerende Færdselslinier er gode Veje ligesaa nødvendige som nogensinde.

Danmark. Den første Chaussée her i Landet (fra København til Fredensborg) blev anlagt 1763—75. I 1793 blev der fastsat en Hovedplan for Vejanlæg i Kongeriget. *Hovedlandevejene* (Chausséerne) skulde være Stenveje, i Regelen 20 Alen — senere nedsat til 16 Alen — brede mellem Grøfterne; *de mindre Landeveje* skulde være 12—14 Alen, *Bivejene* 8 Alen brede. Som almindelig Regel skulde Hovedlandevejenes anlægges og vedligeholdes af Staten, de mindre Landeveje af Amterne, Bivejene af Sognene (Frd. 29. Septbr. 1841).

Bygning af Hovedlandeveje skred imidlertid langsomt frem, og det for hele Landet planlagte Net blev først fuldendt efter Midten af forrige Aarhundrede. I 1865 fandtes der ialt 182 Mil Hovedlandeveje, 640 Mil mindre Landeveje og 3674 Mil Biveje.

Efter at Jærnbanerne er blevne Hovedaarerne for Trafikken, opgav Staten at have med Landevejene at gøre, og Hovedvejene blev henlagt under Amtsraadene (L. 21. Juni 1867). Siden 1867 skelnes der derfor kun mellem *Landeveje*, der

paahviler Amterne, og *Biveje*, der paahviler Sognene. I 1903 var Landevejenes samlede Længde 910 geogr. Mil (6753 *km*), Bivejenes 4825 geogr. Mil (35 800 *km*).

Tidligere blev der til Vedligeholdelse af Chausséerne opkrævet Bompengge paa Sjælland og Fyn. Denne Afgift er imidlertid nu overalt hævet undtagen i gamle Københavns Amt, hvor den opkræves endnu som Vederlag for Hovedstadsbeboernes Slid paa det omliggende Amts Veje.

II. Jærnbanner.

1. OM JÆRNBANERNE I ALMINDELIGHED.

Veje med kunstigt Spor, bestemte til at lette Bevægelsen ved Formindskelse af Gnidningsmodstanden, har man længe kendt, og allerede 1767 begyndte man i England at beklæde det særlig til Kultransport benyttede Spor af Planker eller Bjælker med tynde Jærnskiner, der efterhaanden blev valsed med et saadant Profil, at kun Vogne med dertil konstruerede Hjul kunde køre paa dem. Det var dog først, da man fandt paa at anvende Dampen som bevægende Kraft, og navnlig da George Stephenson havde opfundet et i saa Henseende brugeligt Lokomotiv, at man kunde tænke paa at anvende Jærnbanner til almindelig Varetransport paa længere Strækninger og dernæst til Persontransport. Den 27. Septbr. 1825 aabnedes den første til Personbefordring benyttede Jærnbane i England imellem Stockton og Darlington (i Grevskabet Durham) med en Fart af kun 16 — 17 *km* i Timen; 15. Septbr. 1830 aabnedes dernæst en Jærnbane imellem Liverpool og Manchester, og det af Stephenson til denne Bane konstruerede nye Lokomotiv, der formaaede at trække det femdobbelte af sin egen Vægt med en Fart af indtil 29 eng. Mil (46,6 *km*) i Timen, og som har afgivet Grundtypen for alle senere Lokomotiver, viste sig at fyldestgøre Fordringerne til en stærk og billig Drivkraft. Fra nu af fik Jærnbannerne Indgang i de fleste Lande; paa Fastlandet aabnedes de første Jærnbanner (Bruxelles—Mecheln og Nürnberg—Fürth) 1835, og deres Udbredelse er vokset med stedse stigende Hurtighed.

UDSTRÆKNING. Der fandtes i hele Verden af Jærnbanner (i Kilometre):

Samlet Længde.		Aarlig Tilvækst.		Samlet Længde.		Aarlig Tilvækst.	
1830	332 <i>km</i>			1880	367 235 <i>km</i>	1870—80:	14 526 <i>km</i>
1840	8 591 -	1830—40:	826 <i>km</i>	1885	484 458 -	1880—85:	23 436 -
1850	38 022 -	1840—50:	2 943 -	1890	616 985 -	1885—90:	26 505 -
1860	106 836 -	1850—60:	6 886 -	1896	714 998 -	1890—96:	16 335 -
1870	221 980 -	1860—70:	11 510 -	1902	842 505 -	1896—1902:	21 251 -

I de første 20 Aar var Udviklingen kun langsom og knyttede sig udelukkende til Europa og Amerika. Men efter 1850 blev den aarlige Tilvækst henved 1000 Mil, og Jærnbannerne fik nu Indgang i alle Verdensdele; 1870—80 byggedes henved 2000 Mil om Aaret, efter 1880 endog over 3000 Mil. Europa og Amerika fulgtes i lang Tid temmelig nær, indtil Amerika i den sidste Halvdel af 1870'erne fik Forspringet, hvilket det siden ikke blot har beholdt, men navnlig i Tiaaret 1880—90 betydelig har forøget (1880 Europa ca. 168 000 *km*, Amerika ca. 171 000 *km*; 1890 henholdsvis 223 700 og 331 700 *km*, 1902 henholdsvis 297 416 og 422 916 *km*). Hovedmassen af Amerikas Jærnbanner falder paa de forenede Stater, som alene har et større Jærnbanneret end Europa (1902: 326 906 *km*). — I 1902 fordelte Jærnbannerne sig saaledes over de fem Verdensdele: Amerika 422 916 *km*, Europa 297 416 *km*, Asien 71 946 *km*, Australien 26 184 *km*, Afrika 24 043 *km*.

I de mere civiliserede Lande har Jærnbannerne nu ganske indtaget de tidligere Hovedlandeveje Plads og har paa mange Strækninger afløst ogsaa Landeveje af sekundær Betydning. Saaledes udgjorde i Danmark det tidligere Net af Hovedlandeveje kun omtrent 180 Mil, medens der nu findes et Jærnbane-net paa 426 Mil.

Det Land, som fra først af er gaaet i Spidsen med Jærnbaneanlæg, er Storbritannien, der i 1850 havde næsten ligesaa stort et Banenet (10 660 *km*) som Frankrig, Tyskland og Østerrig-Ungarn tilsammen (11 092 *km*), og som endnu i 1870 stod i Spidsen i Europa med det største Banenet (24 383 *km*). Men derefter er England, som tidligere end de andre Lande havde faaet sit Jærnbane-net i det væsentlige fuldstændigt (fra 1885 til 1902 er det kun blevet forøget med ca. 4800 *km*), blevet overfløjet, først af Tyskland, der 1870—80 byggede ca. 1500 *km* om Aaret, og derefter af Frankrig, Rusland og Østerrig-Ungarn.

I 1902 fandtes

i Tyskland	51 964 <i>km</i>		i Østerrig-Ungarn	37 383 <i>km</i>
i Rusland	48 670 -		i Storbrit. og Irland	35 671 -
i Frankrig	44 887 -		i Italien	16 034 -

Intet af de øvrige europæiske Lande naaede 15 000 *km*. Blandt de skandinaviske Lande stod Sverige øverst med 11 950 *km*, derefter kom Danmark med 3024 (1905: 3208 *km*) og Norge med 2304 *km*. — I alt byggedes der i Europa 1870—80 ca. 6400 *km* aarlig, 1880—90 ca. 5500 *km*; men i Amerikas forenede Stater byggedes der i 1880—90 i alt ca. 118 000 *km* eller netop det samme Antal, som Europa byggede i de 20 Aar 1870—90.

I Danmark varede det særlig længe, inden Jærnbanner fandt Indgang. Først 1847 aabnedes den 4 Mil lange Bane fra København til Roskilde, og først 1856 aabnedes Forlængelsen til Korsør. I 1860 havde Danmark saaledes endnu kun lidt over 100 *km* Jærnbanner, medens der i Storbritannien fandtes ca. 16 800, i Tyskland over 11 000 *km*. Først fra 1861, da Staten paabegyndte Anlæg af Jærnbanner i Jylland og Fyn, tog Udviklingen mere Fart, og der blev 1862—76 gennemsnitlig bygget ca. 84 *km* og anvendt fra 6—8 Mill. Kr. om Aaret til Jærnbaneanlæg. Derefter har Fremgangen været noget langsommere, navnlig 1885—92, da der kun byggedes ca. 20 *km* om Aaret; siden er der bygget henvend 100 *km* aarlig. Der fandtes aabnet for Driften 1. Januar 1862: 109 *km*, 1872: 882 *km*, 1882: 1621 *km*, 1887: 1959 *km*, 1892: 2030 *km*, 1897: 2465 *km*, 1902: 3024 *km* og 1. Apr. 1905: 3208 *km*.

For hver 1000 *km*² havde Danmark i 1902 78 *km* Jærnbane, medens Belgien havde 154, Storbritannien 113, Schweiz 97, Tyskland 96, Nederlandene 84, Frankrig 71 *km*; i alle andre europæiske Lande var Tallet lavere (Sverige 26, Norge 7).

For hver 100 000 Indbyggere havde Danmark i 1902 123 *km* Jærnbane, Sverige 233, alle andre europæiske Lande mindre (Schweiz 120, Finland 112, Norge 104, Frankrig 99, Tyskland 92, Ungarn 90, Storbritannien 86).

TEKNIK. Ved Siden af denne mægtige Vækst i Jærnbanneres Udstrækning har Udviklingen i Henseende til *Materiellet* været af forholdsvis underordnet Betydning. Personvognene er blevne bekvemmere og hensigtsmæssigere indrettede, og Lokomotiverne betydelig kraftigere; men egentlig principielle Forandringer med Materiellet er der ikke foregaaet. De vigtigste Forbedringer er Indførelsen af *Bogievogne*, hvis Bevægelse trods deres betydelige Længde er langt roligere og behageligere end de gamle, stive 6-Hjuls-Vogne, samt af *Sovevogne* og *Restaurationsvogne*; derhos har de kraftigere Lokomotiver muliggjort en betydelig Forøgelse af Kørehastigheden. — Paa selve Jærnvejen (*Banelegemet*) har Staalskinner i stort Omfang afløst de ældre Jærnskinner, men selve Konstruktionen er ikke undergaaet væsentlig Forandring. — *Sporvidden* er paa saa godt som alle Hovedbaner forbleven den samme som paa de først anlagte, hvorved det er blevet muligt i stor Udstrækning at overføre

Vogne fra et Land til et andet. Afstanden imellem Inderkanten af de to Skinner er $1.435 \text{ m} = 4' 8\frac{1}{2}''$ engelsk $= 4' 6\frac{7}{8}''$ dansk; kun i Rusland anvendes mere bredsporede Baner. Derimod har man i mange Lande til Baner af sekundær Betydning anvendt smallere Spor, indtil kun 0.6 m , for derved at gøre hele Anlægget billigere. — Jærnbanernes bedre Bygning har bidraget til at muliggøre den betydelig større Kørehastighed, som de kraftigere Lokomotiver efterhaanden er blevne i Stand til at yde. Af væsentlig Betydning i saa Henseende er Banens *Sværhed*. Jo hastigere Kørselen skal være, desto sværere maa Banens Bygning være, hvorfor der paa de lettere Baner ikke kan opnaas nogen stor Hurtighed. Banens Sværhed angives i Almindelighed ved Skinnevægten i eng. Pund pr. Yard, hvorved maa erindres, at de sværere Skinner ogsaa kræver en stærkere Underbygning. Efter at de egentlige Hovedbaner var byggede, og Opgaven derefter blev at kunne bygge billigere Baner for det sekundære Banenet, aftog efterhaanden Skinnevægten pr. Yard; men i den nyeste Tid, da Vægten mere og mere er lagt paa at forøge Kørehastigheden paa Hovedbanerne, er Bevægelsen for disses Vedkommende gaaet i Retning af sværere Skinner, saa at man nu endog adskillige Steder er naaet op imod 50 kg pr. m . Samtidig er Skinnernes Længde i de sidste Tiaar vokset betydeligt (fra $6.5 - 7.5 \text{ m}$ i 1870'ne til $10 - 12 \text{ m}$).

Medens de første danske Hovedbaner (de sjællandske Statsbaner, Nyborg-Strib og Østkystbanen fra Farris ved den slesvigske Grænse til Randers) oprindeligt var anlagte med Jærnskiner af Vægt 68 eng. $\mathcal{H}$ pr. Yard, der nu er ombyttede med $63 \mathcal{H}$'s (ca. 28.5 kg pr. m) Staalskinner, er man paa de andre Hovedlinier gaaet ned til $58 - 45 \mathcal{H}$'s Jærnskiner eller nu $45 \mathcal{H}$'s Staalskinner. Paa forskellige Lokalbaner er man gaaet ned til $35 \mathcal{H}$ pr. Yard, paa enkelte mindre Baner (Skagensbanen, Tørringbanen) endog til Staalskinner af $25 \mathcal{H}$'s Vægt.

De betydelige tekniske Fremskridt, som Jærnbanebygningen har gjort i de sidste 50 Aar, knytter sig navnlig til Overvindelsen af de Vanskeligheder, som Terrainet frembyder for en tilstrækkelig plan Jærnvej, samt til Anlægget af Baner med stærk Stigning og til Overførelse af Jærnbanevogne over Vand. *Jærnbanebroer* af betydelig Længde, ikke blot over Floder, men over Fjorde, Sunde og Havarme, *Dampfærgeanlæg* og Boring af *Tunneler* igennem Bjerge betegner Ingeniørkunstens Triumfer paa dette Omraade. Anlæg af Jærnbaner har efterhaanden fundet Sted gennem Egne, i hvilke de tidligere ansaas for umulige. Medens man fra først af ansaa det for nødvendigt saa godt som helt at undgaa Stigninger, blev man senere, da man fik stærkere Lokomotiver, mindre betænkelig i saa Henseende og gik til ret stærke Stigninger, endog til 1 m paa 40 , indtil man ret fik Øje for, at den derved vundne Besparelse ved Anlægget gjorde Driften saa meget dyrere, og at det altsaa gælder om at iagttage det rette Forhold herimellem. At man i Bjærglande nødsages til at gaa noget videre med Stigningsforholdet end i Slettelande, er en Selvfølge. Særlig har de store Hovedbaner over og igennem Alperne tildraget sig almindelig Opmærksomhed, og enhver af dem betegner et nyt Fremskridt og en ny Sejrr for Ingeniørerne. 1854 fuldenndtes saaledes Banen over *Semmering* (i Østerrig), ført op til en Højde af 898 m over Havet; 1867 førtes Banen over *Brenner* til en Højde af 1371 m ; begge udmærker sig ved Anlæggets Dristighed saavel som ved den sindrige Benyttelse af Terrainet, hvorved det har været muligt at nøjes med en Række af mindre Tunneler. Derefter fulgte de egentlige Tunnelbaner, ved hvilke man gennemborede selve Bjærgkædens Hovedmasse. 1871 fuldførtes Banen igennem *Mont Cenis* med en Hovedtunnel af 12233 m Længde i en Højde af indtil 1295 m over Havet, 1882 *Skt. Gotthardsbanen* med en Hoved-

tunnel paa 14920 *m* i en Højde af 1109—1155 *m*, og 1884 *Arlbergbanen* med en Hovedtunnel paa 10270 *m* i en Højde af 1310 *m*. De stadig forbedrede Boremaskiner har gjort det muligt at tilendebringe disse Kæmpearbejder i stedse kortere Tid; saaledes tilendebragtes Gennemboringen af *Arlberg* i knap 3½ Aar. I den nyeste Tid er der bygget en Jærnbane over og gennem *Simplon*; Tunnelen ventes aabnet for Trafikken i 1905. Derimod har man endnu ikke paabegyndt nogen af de undersøiske Tunneler, som har været bragt paa Bane, saaledes under Øresund og under Kanalen mellem England og Frankrig; den sidste har af militære Hensyn mødt afgjort Modstand i England.

Ved Siden af disse Baner over og gennem Bjærge, der udgør Led i det store europæiske Jærnbanelenet, og som er af særlig Betydning for Forbindelsen imellem Syd- og Mellemeuropa, har man i nyere Tid anlagt en Del lokale, mer eller mindre isolerede, egentlige *Bjærgbaner* til Bestigning af enkelte Bjærge, saaledes *Rigi*, *Pilatus* m. fl. Til disse Baner benyttes særegne Konstruktioner, navnlig Tandhjul, som griber ind i en Midtskinne, hvorved en saa overordentlig stærk Stigning som 1:4 bliver mulig. Paa enkelte Steder har man, navnlig tidligere, anvendt faststaaende Maskiner, som ved Hjælp af et Staaltraadstov trækker Vognene opad (»*Drahtseilbahn*«); nu anvendes dette System mest kun paa ganske korte, meget bratte Strækninger. For den almindelige Varetrafik er de her omhandlede Baner uden Betydning; de har nærmest Karakter af Lystbaner.

Paa de almindelige Jærnbaner er Bestræbelserne i nyere Tid gaaede ud paa at tilvejebringe en stedse større *Kørehastighed*. I Begyndelsen var denne ikke ret stor, men efterhaanden er den stegen betydeligt, og navnlig i det sidste Tiaar er der bleven lagt megen Vægt paa at tilvejebringe en stor *Kørehastighed*. Medens det saaledes i dette Værks første Udgave anførtes, at »enkelte Eksprestog tilbagelægger indtil 10 Mil i Timen (saaledes tilbagelægger f. Eks. paa Strækningen *Lehrte—Stendal* Togene fra *Berlin* til *Køln* 134 *km* i 104 Minutter, eller ca. 77 *km* i Timen), dog foraarsager Opholdene paa Stationerne under Vejs, at der paa længere Strækninger ikke naas fuldt saa stor Hastighed (det nævnte Tog bruger saaledes til den hele Strækning *Berlin—Køln*, 584 *km*, lidt over 10 Timer, altsaa kun omtrent 58 *km* i Timen)«, kan det nu anføres, at Luksustoget *Paris—Lyon—Marseille* i 5 T. 45 M. tilbagelægger de 512 *km* fra *Paris* til *Lyon*, altsaa næsten 89 *km* i Timen, medens det tilsvarende Tog *Paris—Calais* tilbagelægger de 298 *km* i 3 T. 20 M., altsaa 89.4 *km* i Timen. Eksprestoget paa sidstnævnte Strækning udviser fra 1883—1904 følgende Fremskridt i den til Togets Fremførelse brugte Tid: 1883: 322 Min., 1890: 291 Min., 1900: 230 Min., 1904: 200 Min. At Banens Konstruktion herved kommer i Betragtning, er foran berørt, for saa vidt angaar Skinnernes Vægt og den deraf betingede Underbygning; men ogsaa Banens Stignings- og Krumningsforhold har Betydning. Ordentligvis vil det ogsaa være en Betingelse for Etablering af Iltog, at Banen er forsynet med Dobbeltspor, hvad der i øvrigt ogsaa paa saadanne Baner nødvendiggøres ved den betydelige Trafik, de skal besørge.

Alle disse Driften vedrørende Forhold maa derfor have for Øje allerede ved Banens Anlæg, idet de økonomiske Hensyn her til Dels gaar i modsat Retning. Jo billigere man vil anlægge Banen, desto mere maa man følge de givne Terrainforhold og tillade forholdsvis betydelige Stignings- og Krumningsforhold. Men herved bliver Driften i samme Grad dyrere, hvorhos man maa nøjes med en temmelig begrænset *Kørehastighed*. I lidet bebyggede Egne med mere isoleret Beliggenhed, hvor der ikke vil kunne ventes nogen betydelig og navn-

lig ikke nogen gennemgaaende Trafik, vil det anbefale sig at bygge Banen saa billig som muligt. Men i samme Grad, som man tør forvente en betydeligere Trafik eller Banen indgaar som Led i et stort Banenet, hvor det gælder om at opnaa en større Hastighed for gennemgaaende Tog, vil det være rigtigst fra første Færd at bygge Banen svær og med ringe Stignings- og Krumningsforhold, selv om Anlægget derved fordyres en Del; thi i modsat Fald vil senere Driften dels være begrænset til forholdsvis langsomme Tog, dels kræve saa meget større Udgifter, som der er stærkere Stigninger at overvinde eller Banens Svingninger gør Vejen længere.

ANLÆGSKOSTNINGERNE bliver derfor ogsaa højst forskellige for de enkelte Jærnbaner og — efter de forskellige Principper, der er fulgte — for de enkelte Lande. En hel Række af Momenter øver Indflydelse i saa Henseende; ikke blot Banens større eller mindre Sværhed, de valgte Stignings- og Krumningsforhold samt det Omfang, hvori Dobbeltspor anvendes, men særlig Terrainforholdene kommer i Betragtning. Hvor meget Tunneler og Broer fordyrer Anlægget, fremgaar f. Eks. deraf, at Mont-Cenis-Tunnelen i en Udstrækning af 12.2 km har kostet 75 Mill. fr. eller omtr. 6 Mill. fr. pr. Kilometer, og at Limfjordsbroens 0.3 Mil har kostet 2.89 Mill. Kr. eller ca. 1.28 Mill. Kr. pr. km. Ved de store Verdensbyer har det ofte været nødvendigt at føre Banen ud af Byen paa murede Buer i længere Strækninger; men særlig er det dog Ekspropriationsudgifterne, som her bliver enorme. Dette har navnlig i Storbritannien bidraget meget til at bringe Anlægsomkostningerne højt op; man har der i særlig Grad bestræbt sig for at føre Jærnbanerne ind til Byernes Midte og derhos ved underjordiske Baner søgt at tilvejebringe en nem Forbindelse imellem deres enkelte Dele, hvorved det navnlig ogsaa er blevet muligt at sprede Bebyggelsen over større Strækninger og særlig at skaffe Arbejderbefolkningen sundere og bedre Boliger i ikke ringe Afstand fra og dog i nem Forbindelse med Byens Centrum. I adskillige Tilfælde har tillige Omkostningerne ved at faa Koncession paa Baneanlægget været meget betydelige, ligesom overhovedet den Økonomi, der følges ved Baneanlægget — derunder ogsaa Banegaardenes større eller mindre Kostbarhed — stiller sig forskelligt i de enkelte Lande.

Hvilken Forskel Anlæggets større eller mindre Sværhed samt Ekspropriationsomkostningerne kan bevirke, ses bedst i Danmark, hvor Terrainforholdenes Forskellighed er af mere underordnet Betydning end i de fleste andre Lande. De sjællandske Statsbaner havde d. 31. Marts 1886 kostet 134 400 Kr. pr. km (virkelig Anlægskapital), de jydsk-fynske derimod kun ca. 94 000 Kr., medens de 407 km Privatbaner, som var i Drift i 1889, havde kostet 60 740 Kr. pr. km. Det maa endnu erindres, at ogsaa Anlæggets Alder kommer i Betragtning, idet der i Regelen efterhaanden medregnes Udgifter til Stationsudvidelser o. lign. for ikke at tale om Dobbeltspor paa den alt anlagte Bane. Saaledes var Anlægsomkostningerne for de britiske Jærnbaner i 1858 kun ca. 377 000 Kr. pr. km, 1876 derimod ca. 432 000 og 1889 ca. 485 000 Kr. Paa den anden Side vil nye Baners Tilkomst kunne nedbringe Anlægsomkostningerne, idet, naar først Hovednettet er anlagt, de senere tilkommende mere lokale Baner bliver billigere.

Anlægsomkostningerne for de forskellige Landes Banenet vil derfor fra Tid til anden forandre sig, om end Forholdet imellem de enkelte Lande i det væsentlige bliver det samme. Omkr. 1890 opgjordes de til følgende Beløb pr. Kilometer: Storbritannien og Irland (1889) ca. 485 660 Kr., Belgiske Statsbaner (1888) 285 280 Kr., Frankrig (1888) 284 960 Kr. (1902: 315 000 Kr.), Schweiz (1888) 251 140 Kr. (1902: 239 000 Kr.), Rusland (1887) 233 860 Kr.,

Tyskland (1890) 224 230 Kr., Østerrig-Ungarn (1887) 222 160 Kr. Bortset fra Storbritannien blev Gennemsnitsprisen for en Kilometer Jærnbane for hele Mellemeuropa altsaa omtr. $\frac{1}{4}$ Mill. Kroner. I Sammenligning hermed har de skandinaviske Landes Jærnbanelnet været overmaade billigt, idet Anlægsomkostningerne her til samme Tid var pr. Kilometer: i Danmark (1890) 90 500 Kr., i Norge (1889) 81 500 Kr., i Sverige (1889) for Statsbanerne 97 070 Kr. og for samtlige svenske Baner 68 400 Kr. (Jfr. nedenfor, hvad der er bemærket med Hensyn til Forrentningen).

Som det vil fremgaa af de anførte Beløb, er det enorme Kapitaler, som i de forløbne 75 Aar er blevet anbragte i Anlæg af Jærnbaner. Den samlede Anlægskapital var saaledes for Amerikas forenede Stater i 1902 over 12 Milliarder Dollars (over 45 Milliarder Kr.), for Storbritannien og Irland ca. 22 $\frac{1}{2}$ Milliard Kr., for Tyskland henved 12 Milliarder Kr. Regnes den gennemsnitlige Anlægskapital for de europæiske Baner blot til rundt 200 000 Kr. pr. km. bliver det omtr. 60 Milliarder Kr., som Europa i de sidste 60 Aar har anbragt i Jærnbaneanlæg.

Om fuld FORRENTNING af denne Kapital er der kun til Dels Tale. Det bedste Resultat viser vistnok Storbritannien, hvis Jærnbaner i 1876 forrentede Anlægskapitalen med 4.17 $\%$, hvad der dog i 1886 var gaaet ned til 3.80 $\%$, men i 1889 atter steg til 4.01 $\%$. I Amerikas forenede Stater var Forrentningen i 1885: 3.4 $\%$, 1886: 3.7, 1887: 3.9, 1888: 3.2, 1889: 3.3 $\%$ — altsaa i Gennemsnit for disse fem Aar 3.5 $\%$; for de enkelte Banestrækninger og Baneselskaber var Resultatet meget forskelligt, og ikke faa Jærnbaner gav aldeles ingen Rente af Anlægskapitalen. I Danmark udgjorde Forrentningen af Jærnbanernes Anlægskapital i Femaaret 1884—89 gennemsnitlig kun 1.50 $\%$, for Privatbanerne endog kun 1.01 $\%$. Derimod forrentede de sjællandske Jærnbaner i den Tid, de tilhørte et privat Selskab (1856—79), Anlægskapitalen med gennemsnitlig 5.23 $\%$ (1868—79 endog med 6.02 $\%$); efter at de var gaaede over til Staten, sank Udbyttet 1880—86 successive fra 5.52 til 3.44 $\%$, medens de jydsk-fynske Baner til samme Tid kun forrentede Anlægskapitalen med 1.56 $\%$. Efter at Forrentningen af den i samtlige Statsbaner anbragte Kapital i 1893—95 var naaet op til omtr. 2 $\%$, lykkedes det endog i Finansaarene 1895—97 at bringe den op til ca. 2.6 à 2.7 $\%$; derefter gik Overskuddet atter i de følgende Aar saaledes tilbage, at det i 1898—1900 kun udgjorde 1.4 og 1.1 $\%$, i 1900—01 endog kun lidt over 1 p. mille, og i 1901—02 oversteg endog Udgifterne Indtægterne med 225 000 Kr. Paa Statsregnskabet for 1901—02 blev imidlertid Anlægskapitalen, der efter den hidtil brugelige Postering var naaet op til 255 Mill. Kr., da der hertil i Aarenes Løb var henført adskillige Udgifter, som i Virkeligheden vedrørte Driften, nedskrevet med 30 $\%$ til rundt 180 Mill. Kr. I Forhold til denne reducerede Anlægskapital har derefter Overskuddet udgjort: 1902—03: 1.6 $\%$ og 1903—04: 2.5 $\%$, — hvorved dog maa bemærkes, at en ikke ubetydelig Forhøjelse af baade Gods- og Persontaksterne er traadt i Kraft henholdsvis $\frac{1}{7}$ og $\frac{1}{8}$ 1903.

STATSBANER OG PRIVATBANER. Grunden til det forskellige Udbytte, som Jærnbannerne giver i de enkelte Lande, ligger til Dels i det forskellige Syn, som gør sig gældende med Hensyn til deres Formaal og Opgave. Oprindeligt havde man ikke ret klare Forestillinger herom eller om den hele Betydning, som Jærnbannerne vilde faa for den økonomiske Udvikling. Man betragtede Jærnbane-kørselen simpelthen som en Forbedring af den bestaaende Fragtkørsel og ansaa det for givet, at Banerne helst maatte overlades til privat Drift. Man forestillede sig tillige Muligheden af, at man kunde lade forskellige benytte

Jærnvejene mod Erlæggelse af en Afgift, altsaa en Bibeholdelse af det gamle Fragtkørselssystem, kun i væsentlig forbedret Skikkelse. Først efterhaanden fik man Øjet op for, at Jærnbanedriften efter sin Beskaffenhed kræver Monopol for et Driftsselskab, der da ordentligvis tillige er Ejer af selve Banen, paa hvis Anlæg og Drift der almindelig gives Eneret for en lang Aarrække. Ogsaa Konkurrencen mellem forskellige Jærnbaner, der i en betydeligere Afstand løber parallelt, til Dels endog imellem de samme Udgangspunkter (Berlin — Dresden, Glasgow — Edinburgh o. a.), viste sig snart temmelig illusorisk, og den Opfattelse blev derfor efterhaanden almindeligere, at Betingelserne for, at en Virksomhed helst maa overlades til privat Initiativ, kun i en meget underordnet Grad, til Dels slet ikke, her var til Stede, og at den efter sin Natur monopoliserede Jærnbanedrift snarest vilde opfylde sit Formaal, naar den kom i Statens Hænder. Hvad der ogsaa bidrog hertil, var Erkendelsen af den Interesse, som Staten har i at faa alle Landsdele tilstrækkelig forsynede med Jærnbaner ligesom tidligere med Hovedlandeveje, medens det ofte viste sig umuligt at faa private Selskaber til at paatage sig Anlægget af Jærnbaner i mere afsides, tyndt befolkede Egne, hvor de aldeles ikke kan ventes at ville forrente sig.

I *Danmark*, hvis Beliggenhed henviser en stor Del af Landet til dets egen, lokale Trafik, maatte Erfaringen forholdsvis hurtig føre til denne Erkendelse. Allerede den først anlagte Jærnbane, fra København til Roskilde, forrentede sig saa slet, at der kun kunde blive Tale om dens Fortsættelse til Korsør under Forudsætning af, at Staten sikrede Aktieselskabet et passende Udbytte ved en Rente-garanti, der dog temmelig hurtig blev overflødig. Efter at man for Jyllands og Fyns Vedkommende først havde bestemt sig for samme Fremgangsmaade, kom man, da der selv herved ikke kunde blive Tale om saa udstrakt et Jærnbanelnet, som man ønskede, snart til den Opfattelse, at Staten burde anlægge selve Jærn-vejen, medens Driften, der var at betragte som en industriel Virksomhed, blev overladt i privat Entreprise. Heller ikke denne Ordning tilfredsstillede imidlertid, og i 1867 bestemte man sig for at lade Staten overtage ogsaa Driften af de jydsk-fynske Hovedbaner. Derimod fastholdt man, at Anlægget af Sidebaner, der væsentlig kun havde Betydning for den lokale Trafik, fremdeles burde overlades til privat Initiativ, om end saavel Staten som Kommunerne kunde yde Bidrag hertil. Dels af Hensyn til det højest uheldige Resultat, som flere af disse Privatbaner gav, dels af Hensyn til, at Beboernes Interesser formentlig bedre varetages af Staten end af et privat Aktieselskab, overtog Staten efterhaanden flere Privatbaner; navnlig købtes i 1880 de sjællandske Baner, hvorved alle Landets Hovedbaner samledes paa Statens Hænder. Medens saaledes den 1. Januar 1880 henved Halvdelen (45.3 pCt.) af alle Landets Jærnbaner var Privatbaner, ejede Staten den 1. Januar 1882 ikke mindre end 85.4 pCt. Senere anlagdes atter flere Lokalbaner som Privatbaner, saa at i 1894 omtrent 25 pCt. af de danske Baner var Privatbaner, Resten Statsbaner. Efter den Tid er Privatbanerne voksede langt stærkere end Statsbanerne, idet L. 8. Maj 1894 fastslog Anlægget af 29 Baner, der skulde bygges som Privatbaner saaledes, at Statskassen tilskød det halve af Anlægskapitalen. Herved er Privatbanerne indtil April 1905 forøgede med ca. 800 km, medens Statsbanerne kun forøgedes med ca. 200 km; af samtlige Baner var de 1864 km eller ca. 58 pCt. Statsbaner, 1344 km eller ca. 42 pCt. Privatbaner.

En noget lignende Udvikling er foregaaet i flere andre Lande. Medens man i *Baden* og *Württemberg* fra Begyndelsen af har betragtet Anlæg af vigtigere Jærnbaner som Statssag og kun overladt mindre Sidebaner til private Koncessioner, gik man i *Bayern* først over til Statsbaneanlæg, da det viste sig, at Aktieselskaberne, efter at have anlagt et Par af de mest rentable Baner, ikke vilde gaa videre. En lignende Erfaring gjorde man i *Preussen*, hvor man derfor fra 1849 gik over til at bygge Statsbaner, medens dog en Mængde betydelige Baner fremdeles anlagdes som Privatbaner. Den i 1846 skabte Sammenlutning imellem alle betydeligere Baner til »Verband preussischer Eisenbahn-Direktionen« tilvejebragte dog Enhed i Driften. Men fra 1879 begyndte den preussiske Stat at opkøbe Privatbaner, saaledes at Statsbanerne, der i Begyndelsen af 1879 kun havde udgjort ca. 28 pCt. (5255 af 18537 km), 1896 udgjorde ca. 85 pCt. af det hele Banenet

(29 800 af 35 000 km). I hele *det tyske Rige* fandtes 1902 kun ca. 5100 km Privatbaner imod ca. 46 800 km Statsbaner.

Ogsaa *Østerrig*, der fra 1841 havde anlagt Statsbaner i betydeligt Omfang (1854 var af 1335 km Jærnbane i *Østerrig* de 924 km Statsbaner), men som derefter af finansielle Grunde havde solgt dem til Privatselskaber, saa at Staten i 1860 endnu kun ejede 14 km, har fra 1880 dels benyttet sin Ret til at overtage Driften af statsgaranterede Baner, dels købt Privatbaner, da den disse tilstaaede Rentegaranti havde kostet Staten enorme Summer, saa at Staten i 1889 drev henved 7000 km, medens kun 5000 km var i privat Drift. Et lignende Forhold udviser *Ungarn*. I *Schweiz*, hvor Ulemperne ved de mange paa forskellige Hænder værende Privatbaner føles stærkt, har Forbundsregeringen i de senere Aar gjort Skridt til at samle dem i Forbundets Haand; da det i lang Tid ikke lykkedes den at erhverve Baner, stræbte man efter at opkøbe saa mange Aktier i vigtige Baner, at Staten kan faa en afgørende Indflydelse paa deres Drift. Først 1898 lykkedes det Forbundsraadet ved almindelig Folkeafstemning at sætte igennem, at Banerne skulde overtages af den schweiziske Stat. I *Frankrig* er alle Hovedbaner vel kun Privatbaner, men de er under Napoleon III blevne samlede i Grupper og fordelte imellem 6 store Selskaber, som til Dels blev subventionerede. Da det imidlertid viste sig, at Selskaberne undslog sig for at efterkomme de Fordringer, som stilledes til dem om til Gengæld for Monopolet at anlægge ogsaa mindre rentable Linier, deltes Banerne i 1857 i »det gamle Net» og »det nye Net», hvilket sidste fik Statens Rentegaranti. 1877 forsøgte Freycinet at komme til en Statsbanedrift ved at købe flere Tusind Kilometer nødlidende Baner og derhos anlægge en Del nye Hoved- og Lokalbaner, i alt projekteret til ca. 10 000 km. Da Planen mislykkedes, dels af finansielle Grunde, dels fordi det viste sig umuligt at skabe den fornødne Sammenhæng imellem disse Baner, ordnedes Forholdet 1884 ved en ny Overenskomst, hvorefter de paatænkte nye Linier skulde anlægges af Privatbaner med Tilskud af Staten. Her i Europa fastholder kun *Storbritannien* absolut Privatbanesystemet.

Det er særlig TARIKSPØRGSMAALENE, som i de fleste Lande efterhaanden har gjort det ønskeligt at lade Staten faa større Indflydelse paa Jærnbannerne eller endog helt at bringe dem i dennes Hænder. I saa Henseende er man imidlertid endnu langt fra kommen til rationelle Resultater, idet Udviklingen altfor meget har holdt sig til det ved tidligere Tidens Befordringsforhold angivne Spor. Særlig gælder dette om Persontariffen, idet Godstariffen i langt højere Grad er bleven paavirket af Nødvendigheden af at afpasse Taksterne efter Godsets forskellige Beskaffenhed og Værdi. For at kunne skaffe Banerne en efter deres Transportevne afpasset Mængde af voluminøse, lidet værdifulde Varer maa der ved Taksternes Fastsættelse tages væsentligt Hensyn til, hvad saadanne Varer kan bære. Mere og mere har man derfor søgt at reducere Godstaksterne, og i det hele maa disse derfor ogsaa siges at være afpassede efter Jærnbannerne særlige Bestemmelse og Beskaffenhed, en Massetransport til betydelig lavere Pris, end den vilde kunne præsteres med Fortidens Befordringsmidler, om det end kan omtvistes, om netop de rigtigste Tariferingsprincipper herved følges. Derimod kan Persontarifferne i Almindelighed langt fra siges at svare til den betydelig forøgede Transportevne, som Jærnbannerne er i Besiddelse af, og de almindeligst fulgte Tariferingsprincipper er utvivlsomt urigtige. Endskønt Persontaksterne i de fleste Lande fra Tid til anden er blevet noget nedsatte, er de dog endnu kun saa lidet lavere end de tidligere Diligencetakster, at Forskellen aldeles ikke svarer til den enorme Forskel i Transportevnen, 40 Øre pr. Mil (6 S pr. km) er nu en ret almindelig Takst for Befordring i 2den Klasse, der kommer Diligencerne nærmest i Henseende til Udstyr, medens Diligencebetaling kun var omtrent en halv Gang højere. Derhos har man i det væsentlige — til Dels med nogen Modifikation for længere Rejser — bibeholdt den for Diligencerne naturlige Afstandsberegning, en vis Takst pr. Mil. eller pr. Kilometer, uagtet man fra forskellige Synspunkter maa komme til det Resultat, at Omkostningerne ved Passagerbefor-

dring langt fra stiger i samme Forhold som Rejsens Længde. Fra Slutningen af 1860'ne er der derfor fremkommet forskellige Forslag om med de fornødne Modifikationer at overføre det af Rowland Hill til Grund for Brevporto'en lagte Princip (en lav, ensformig Takst, foreslaaet i England af Mr. Raphael Branden i 1865, i Danmark af nærværende Forf. i 1867, gennemført paa Klampenborgbanen i Perioden 1869—97, i Tyskland af Fr. Perrot i 1869). Disse Forslag er senere blevet noget ændrede og varierede, navnlig i Retning af et saakaldt *Zonesystem*, hvorefter Taksten beregnes for større Vejlængder som Enhed (i Stedet for pr. Mil eller Kilometer) og efter en stærkt synkende Skala. Den saakaldte ungarske Zonetarif af 1890 er kun en meget modificeret Anvendelse af disse Principper, men har haft Betydning ved at godtgøre, at en betydelig Nedsættelse af Persontaksterne for de længere Rejser fremkalder en saa stærk Forøgelse af Trafikken, at Indtægten endog herved forøges. Ogsaa i *Danmark* gik man ved L. 24. April 1896 over til en betydelig Nedsættelse af Taksterne, navnlig for de lange Rejser, idet der fastsattes en forholdsvis lav Maksimumstakst, hvad der fremkaldte en meget betydelig Stigning ikke blot af Trafikken (i Løbet af 4 Aar steg Persontrafikken med ca. 40 %), men ogsaa af Indtægten af Persontrafikken (med 25 %). Da der imidlertid samtidig fandt en langt betydeligere Stigning af Udgifterne Sted, der dog for den langt overvejende Del aldeles ikke stod i Forbindelse med eller skyldtes Trafikkens Forøgelse, men helt andre Momenter (saasom Lønningsforbedringer samt den i disse Aar indtrædende stærke Stigning i Priserne paa Kul o. a. Materialer), ansaa man det, for at bringe et passende Overskud til Veje, for nødvendigt atter at indføre nogen Forhøjelse af Taksterne ved en Lov 15. Maj 1903, som dog i det væsentlige opretholdt selve de ved Loven af 1896 fastslaaede Principper for Takstansættelsen.

Den stærke Forøgelse i de rejsendes Tal, som Jærnbannerne har bevirket, skyldes saaledes væsentlig den større Hurtighed, hvormed en Rejse nu kan gøres. At derimod Trangen til en billigere Befordring ikke er bleven fyldestgjort, selv om man ved et i sig selv aldeles irrationelt Returbilletsystem og i nyere Tid Rundrejsebilletter til nedsat Betaling m. m. har søgt at opmuntre Rejselysten, fremgaar tilstrækkeligt deraf, at det langt overvejende Antal af Rejser er ganske korte, og at et uforholdsmæssig stort Antal af de rejsende tager til Takke med den ubekvemme 3dje Plads med dens haarde Træsæder. Paa de danske Statsbaner benytter saaledes kun omtr. $\frac{3}{5}$ pCt. af de rejsende 1ste Plads (i Tyskland 1 pCt.) og knap 12 pCt. anden Plads (i Tyskland 12 pCt.), medens ikke mindre end 87 pCt. kører paa tredje Plads; af samtlige Passagerer rejser Halvdelen (50.1 pCt.) kun indtil 2 Mil (15 km), og kun ca. 16 pCt. over 50 km. Gennemsnitsindtægten pr. Passager er derfor ogsaa kun 76 Øre. Og at Forholdet stiller sig omtrent paa samme Maade andetsteds, fremgaar deraf, at i Tyskland er Gennemsnitsindtægten pr. Passager kun omtrent 75 ₤ — altsaa kun svarende til ca. 12 km paa 2den Plads — og i England omtr. 0.8 sh. Paa Persontrafikken Omraade har derfor Jærnbannerne især haft Betydning for Samkvemmet imellem de meget store Byer og deres Opland, imellem to Nabobyer m. v.; her i Landet spiller saaledes Forbindelsen mellem Hovedstaden og dens nærmeste Omegn en betydelig Rolle. Den gennemsnitlige aarlige Befordring andrager nu over 8000 Passagerer pr. km her i Landet — et Tal, der vilde formindskes betydeligt, hvis Københavns Nærtrafik kunde undersøres for sig.

Paa Godstrafikkens Omraade har den økonomiske Besparelse været af

langt større Betydning. Bortset fra Anlægsomkostningerne har man allerede tidligere, da Lokomotiverne ikke var saa kraftige som nu, beregnet Udgifterne ved at befordre 1 Ton Gods 1 Kilometer paa en Chaussée til 20 Centimes, paa en Jærnbane til 1 Centime; i 1887—88 var Gennemsnitsindtægten for 1 Ton pr. Kilometer i Tyskland 4.9, i Frankrig 5.6 Centimes. Til paa en Chaussée at trække den Godsmængde, som et Lokomotiv kan befordre paa en Jærnbane, vilde der da udkræves 700 Heste; men da Lokomotivet kan trække uafbrudt, repræsenterede det mindst 2000 Heste.

Endnu en Fordel ved Jærnbanerne maa fremhæves: den Sikkerhed, de byder de rejsende. ULYKKESTILFÆLDE er forholdsvis langt sjældnere paa Jærnbaner end ved almindelig Vognkørsel. I Frankrig var der saaledes i 1835—75 paa Jærnbanerne 1 dræbt rejsende af 5 Mill. og 1 saaret af 580 000, medens der i 1846—55 ved Diligencekørsel kom 1 dræbt paa 355 000 rejsende og 1 saaret paa knap 30 000. Paa de tyske Baner dræbtes 1900—02 gnsntl. 94 rejsende eller omtr. 1 paa 5.5 Mill. og saaredes 463 eller knap 1 af 1 Mill.

Medens Benyttelsen af Dampkraft er karakteristisk for Jærnbanerne i egentlig Forstand, bruger man i Almindelighed andre Betegnelser for Jærnsveje, paa hvilke der benyttes Hestekraft (SPORVEJE, *Tramways* o. s. v.). Selv efter Overgangen til mekanisk Drivkraft (elektrisk) betegnes de fremdeles saaledes, hvor der ikke er noget egentligt Tog, men kun en Vogn eller højst et Par sammenkoblede Vogne. Saadanne Baner er i Regelen kun beregnede paa Persontrafik og forekommer navnlig i større Byer. At de her er et overordentlig vigtigt Trafikmiddel, fremgaar f. Eks. deraf, at de 6 københavnske Sporveje med en samlet Længde af 5.1 Mil i 1890 befordrede ialt ca. 17.6 Mill. Passagerer eller henved dobbelt saa mange som samtlige Landets ca. 250 Mil Jærnbaner. Efter at *elektrisk Drift* er bleven indført paa saa godt som alle københavnske Sporveje og samtidig en meget billig ensartet Takst for alle, selv de længste, Strækninger paa Byens Grund (10 Øre med Ret til gentagne Omstigninger fra en Linie til en anden), er Trafikken yderligere vokset; 1902 befordredes paa samtlige Københavns-Frederiksbergs Sporveje, ca. 56 km (med tilhørende Omnibuslinier) ikke mindre end 52 Mill. Passagerer, medens der paa de 1820 km Statsbaner kun befordredes 19.3 Mill. Passagerer. En særlig Betydning faar Sporvejene derved, at de gør det muligt selv for dem, hvis daglige Virksomhed er knyttet til Byens Centrum, at bo i større Afstand, saa at Bebyggelsen kan spredes over et langt større Terrain og ogsaa ubemidlede Familier kan finde rummelige og luftige Boliger til rimelig Pris.

De nyeste Fremskridt paa Jærnbaneteknikkens Omraade synes ligeledes at knytte sig til Benyttelsen af Elektricitet som Drivkraft. Hidtil har Anlægget af egentlige *elektriske Jærnbaner* nærmest haft Forsøgets Karakter. I Sverige har Statsbanestyrelsen i Decbr. 1902 fremsat et præliminært Forslag til Indførelse af elektrisk Drift paa Statsbanerne, og 1904 har den svenske Rigsdag bevilget 425 000 Kr. til Forsøg med elektrisk Drift paa Jærnbanen imellem Tomtebodø og Värtan (ved Stockholm).

De Fordele, der menes at være forbundne med elektrisk Drift paa Jærnbaner er fornemmelig følgende: Kulforbruget vil blive mindre, idet Forsøg har vist, at den samme Last kræver 17—21 pCt. mindre Kul ved elektriske end ved Damp-Lokomotiver, hvorhos man ved de faststaaende Maskiner kan benytte simplere og billigere Brændsel end i de nuværende Lokomotiver. Da der derhos ikke behøves nogen Tender, formindskes den døde Last 20—50

Tons, saa at der ved samme Driftsudgift kan fremføres en saa meget større Last, ligesom selve Lokomotivets Vægt ogsaa kan blive mindre, da det elektriske Lokomotiv ved samme Adhæsionsvægt har næsten dobbelt saa stor Trækkekræft. Navnlig ved Baner med store Stigninger menes Besparelsen i Drivkraft at blive stor. Da Lokomotivvægten bliver mindre og Togets Bevægelse roligere, bliver Sliddet paa Banelegemet heller ikke saa stort og Vedligeholdelsesudgifterne mindre; det sidste gælder ogsaa Materiellet, der ikke angribes saa stærkt af Røg, for hvilken ogsaa Passagererne forskaanes. Ogsaa Aulægsomkostningerne forventes at blive mindre, da Banen tillader større Stigninger og større Krumninger. Som en Hovedfordel betragtes dog navnlig den *større Kørehastighed*: paa Forsøgsbanen Marienfeld—Zossen har man opnaaet en Hastighed af 220 km i Timen. Dog menes det, at man ikke i Praksis kan regne med mere end 100 à 120 km i Timen.

William Scharling.

2. GODSFORSENDELSE PAA DE DANSKE STATSBANER M. M.

Danmark har for Tiden (1. April 1905) ca. 3208 Kilometer Jærnbane, hvoraf ca. 1864 km eller ca. 58 pCt. er under Statsdrift. Paa tilsvarende Maade som Statsbanerne og efter de samme Bestemmelser, for saa vidt de er anvendelige paa Grund af Forholdenes Forskellighed, driver Staten Færgestrækningerne Helsingborg—Helsingør, Masnedø—Orehoved, Korsør—Nyborg, Fredericia—Strib, Glyngøre—Nykøbing Mors, Odde-sund Nord—Odde-sund Syd. I Forening med de svenske Statsbaner drives Færgestrækningen Københavns Frihavn—Malmø, i Forening med den mecklenburgske Friedrich Franz Jærnbane Færgestrækningen Gedser—Warnemünde, medens Skibsforbindelsen Korsør—Kiel vedligeholdes af den tyske Rigspoststyrelse og de danske Statsbaner.

Under privat Drift er følgende Banestrækninger: Hillerød—Gilleleje, Kagerup—Helsingør, Hillerød—Frederiksværk, Lyngby—Vedbæk, Køge—Fakse Ladeplads, Haarlev—Rød-vig, Næstved—Præstø, Masnedund—Kallehave, Høng—Tølløse, Holbæk—Nykøbing Sj., Nykøbing F.—Nakskov, Bandholm—Maribo—Rødby, Nyborg—Svendborg, Nyborg—Faaborg, Odense—Svendborg, Odense—Bogense, Odense—Kerteminde—Dalby, Kolding—Egtved, Varde—N. Nebel, Vemb—Lemvig—Thyborøn, Thisted—Fjerritslev, Frederikshavn—Skagen, Nørre Sundby—Sæby—Frederikshavn, Nørre Sundby—Fjerritslev, Svendstrup—Nibe—Aars, Aalborg—Hadsund, Randers—Hadsund, Æbeltoft—Trustrup, Aarhus—Hammel, Aarhus—Odder—Hou, Horsens—Bryrup, Horsens—Tørring, Horsens—Odder, Horsens—Juelsminde, Vejle—Give, Vejle—Vandel, Rønne—Neksø og Aakirkeby—Almindingen.

I det følgende vil kun blive omtalt *de for Godsbeholdningen paa Statsbanerne gældende Forsendelsesregler, Tariffer m. v.*, hvorved dog bemærkes, at mange af Statsbanernes Forsendelsesregler ogsaa følges af Privatbanerne; disses Takster er derimod gennemgaaende noget højere end Statsbanernes. Det er en Selvfølge, at der her kun kan gives en sammentrængt Fremstilling af Reglerne for Godsforsendelse; de nærmere Detailler maa søges i de forskellige Tariffer, som skal holdes til Salg paa de større Stationer og kan bestilles gennem enhver Station.

JÆRNBANENS BEFORDRINGSPLIGT. Statsbanerne er i Almindelighed forpligtede til for takstmæssig Betaling at befordre Gods m. m. mellem de samme underlagte Bane- og Skibsstationer paa de nærmere Vilkaar og med de Begrænsninger, som er fastsatte i Lov Nr. 105 af 15. Maj 1903 om Statsbanernes Takster m. m. Ba-

nernes Forpligtelse strækker sig dog ikke videre, end deres Anlæg og Befordringsmidler til enhver Tid tilsteder, ligesom den bortfalder, naar og saa længe Naturbegivenheder eller anden tvingende Magt gør Befordringen umulig.

Kun mellem de egentlige Stationer finder en fuldstændig Godsekspedition Sted. Til og fra Holdepladser, Billetsalgssteder og offentlige Sidespor er Ekspeditionen undergivet visse Indskrænkninger.

TRANSPORTMAADEN. Gods kan forlanges befordret med fremskyndet eller almindelig Hurtighed. I første Tilfælde betragtes det som *Ilgods*, i sidste som *Fragtgod*.

Jærnbanen bestemmer, med hvilke Tog II- og Fragtgod skal befordres; den er ikke forpligtet til at sende det med bestemte Tog eller ad bestemte Ruter, men kun til at levere det paa Bestemmelsesstationen indenfor Leveringsfristen (se Afsnittet herom). Forlanges Godset sendt med et bestemt Tog og saa hurtigt, som Køreplanen tillader det, betragtes det som *Ekspresgod*. Baae II- og Fragtgod kan sendes enten som *Stykgods* eller som *Vognladningsgod*; Ekspresgod kan derimod kun sendes som *Stykgods*.

Enkelte Stykker II-Stykgods, hvis Vægt ikke overskrider 25 kg, kan endelig befordres som *Frimærkepakker* (se Undtagelser fra de almindelige Fragtberegningsregler Punkt 6).

TAKSTER OG ALMINDELIGE FRAGTBEREGNINGSREGLER. Betalingen for Befordring af Gods paa Statsbanerne beregnes efter Fragtsatser, der udregnes paa Grundlag af nedenstaaende Skala samt de i Kilometer tavlen for de danske Statsbaner indeholdte Afstande, hvilke afrundes opad til Manglefold af 5.

	Fragt for 100 kg i Øre					
	Styktakster			Vognladningstakster		
	Takst 1	Takst 2	Takst 3	Takst 4	Takst 5	Takst 6
Konstant.....	50	15	15	6	6	6
For hver af de første 60 km.....	2.0	1.0	0.66	0.5	0.33	0.2
— — næste 60	1.2	0.6	0.4	0.3	0.2	0.15
— — — 60	0.6	0.3	0.2	0.2	0.15	0.125
— — følgende	0.3	0.15	0.15	0.15	0.12	0.1

Fragsatserne for de forskellige Afstande afrundes opad til hel Øre. Vognladningstaksterne gælder kun for aabne Vogne. Ønskes lukkede eller med Presenning dækkede Vogne, betales i Fragttillæg eller Presenningleje yderligere for hver Vogn 40 Øre med et Tillæg af 10 Øre for hver paabegyndte 10 km af Transportafstanden.

Ved Fragtberegningen afrundes Godsets *Bruttovægt* altid opad, for Stykgods-forsendelser til Manglefold af 10 kg, for Forsendelser i hele Vognladninger til Manglefold af 100 kg. Den mindste Vægt, der kommer til Beregning, er 20 kg for Gods efter Klasserne 1 og 2, 400 kg for Gods efter Klasse 3. Ved Forsendelse af Gods i hele Vognladninger beregnes Fragten *særskilt for hver Vogn* efter Vægten af det deri indladede Gods, mindst af 7500 kg for hver stor Vogn (o: hvis Bæreevne er 10 500 kg eller derover) og mindst af 5000 kg for hver mindre Vogn. Der gives et *Afslag i Fragten* af 10 pCt., naar der i een Vogn sendes mindst 10 000 kg, eller der betales for denne Vægt. Beregningen sker saaledes, at Godsets virkelige Vægt, mindst 10 000 kg, formindskes med 10 pCt. og derefter afrundes opad til Manglefold af 100 kg.

Takst 1 er Ilgodstaksten for Styksendinger. Taksterne 2 og 3 er Fragtstykgodstakster. Den sidstnævnte Takst anvendes paa Sendinger, som vejer mindst 400 kg, eller for hvilke der betales Fragt af denne Vægt. For mindre Fragtstykgodssendinger betales Fragt efter Takst 2. Ekspresgodsfraigten er den sædvanlige Ilgodsfragt (Takst 1) med Tillæg af 50 pCt. Taksterne 4—6 er Vognladningstakster; Taksterne 5 og 6 anvendes paa de i Tariffen nærmere betegnede Varer, Takst 4 paa alt andet Vognladningsgod.

At opstille bestemte Regler, hvorefter man uden Benyttelse af Tariffen vil kunne udlede, om en Vare skal henføres til den ene eller den anden Vognladningsklasse, lader sig ikke gøre. Eksempelvis skal her anføres, at Smør, Æg, Ost, Kød, Flæsk, Fisk, Brændevin, Øl, Petroleum og Jærn hører til Takstklasse 4, kunstige Foderstoffer, Korn, Salt, Tømmer, Gavntræ til Takstklasse 5, kunstige Gødningsemner, Brænde, Tørv, Kul, Kampesten, Mursten, almindelige Jordarter til Klasse 6.

Mindstefragten er for Ekspresgodts 75 Øre, for Ilstykgodts 50 Øre, for Fragtstykgods 30 Øre, for Vognladningsgodts 5 Kr. pr. Vogn, med mindre Ilgodsbefordring er forlangt, i hvilket Tilfælde Mindstefragten pr. Vogn er 10 Kr.

Den i Kilometertavlen for de danske Statsbaner anførte Afstand mellem Stationerne er den virkelige nærmeste Jærnbaneafstand uden Hensyn til Længden af den Rute, hvorover Jærnbanen lader Godset befordre. For de forskellige Overfarters Vedkommende er der fastsat en Tarifaftand, der er noget større end den virkelige.

UNDTAGELSER FRA DE ALMINDELIGE FRAGTBEREGNINGSREGLER. Fra de foranstaaende Regler gøres Undtagelser for visse Transportgenstande, enten fordi Fragten beregnet paa almindelig Maade vilde blive for ringe til at give Jærnbanen et passende Vederlag for Befordringen, eller fordi Transporten vilde blive for kostbar for Forsenderen. Disse Varer er: 1) lette Varer; 2) lange Genstande; 3) eksplosive og kostbare Genstande; 4) letfordærlige Varer; 5) brugt Emballage; 6) mindre Pakker.

1) Som *lette Varer* betragtes et vist i Tariffen nærmere specificeret Antal Varesorter og Genstande, hvis Vægt er ringe i Forhold til det Rum, de indtager i de til Befordringen benyttede Jærnbanevogne. Eksempelvis skal nævnes Agerdyrkningsmaskiner, Barnevogne, Fjer, Halm og Hø, Kork, Kurve, Træfade, -Kar, -Kasser, Tøndebaand, Uld og Vat. Naar disse Varer sendes som Stykgods (II- eller Fragtstykgods), beregnes Fragten efter Taksterne 1, 2 eller 3 af den med 50 pCt. forhøjede Vægt. Som Mindstevægt regnes 30 kg for Taksterne 1 og 2, 600 kg for Takst 3. Paa den anden Side opnaas den Begunstigelse ved Forsendelse af lette Varer i hele Vognladninger, at Mindstevægten, hvoraf Fragten beregnes, kun er 5000 kg, selv om der til Forsendelsen er bestilt stor Vogn.

2) *Lange Genstande* er saadanne, som har en Længde af over 4.5 Meter (ca. 15 Fod). Ved Styksendinger beregnes Fragten for lange Genstande som for lette Varer, dog regnes Fragten mindst for 1000 kg (beregnet Vægt), naar Længden overstiger 6 Meter (ca. 19 Fod), mindst for 2000 kg (beregnet Vægt), naar Længden overstiger 12 Meter (ca. 38 Fod), mindst for 3000 kg (beregnet Vægt), naar Længden overstiger 18 Meter (ca. 57 Fod) o. s. fr. — For vognladningsvise Forsendelser beregnes Fragten efter de almindelige Regler af det Antal Vogne, som Afsenderen i Henhold til de under Afsnittet »Godsets Indlevering, Vognbestilling« omtalte Regler skal bestille. Det forudsættes herved, at en lige stor Del af Sendingens Vægt er læsset paa hver bestilt Vogn. Er der bestilt en eller flere Vogne og Løbere, regnes der for hver Løber Fragt som for 2500 kg efter Takst 6.

3) Under *eksplosive Stoffer*, for hvilke Fragten beregnes paa særlig Maade, er i Tariffen nævnt ladte Patroner, visse Fyrværkerisager, Nitrocellulose, Skydebomuld, Krudt m. m. Befordring finder kun Sted i store Vogne, og der maa foruden Vognladningsfragt for hver Sending betales Løberfragt (se 2) for to Beskyttelsesvogne. Som *kostbare Genstande* betragtes Guld- og Sølvbarer, Platin, Penge og Mønter af ædle Metaller, Værdipapirer, Dokumenter, Ædelstene og ægte Perler. Fragten beregnes som for Ilgods i Vognladninger. — Befordring af eksplosive og kostbare Genstande finder i øvrigt kun Sted paa visse Betingelser.

4) Som *letfordærlige Varer* betragtes frisk Brød, fersk Fisk, levende Fisk og Fiskeyngel samt røget Fisk, fersk eller letsaltet Flæsk og Kød, friske Frugter og Bær, Gær, friske Grøntsager, Mælk, Ost i forsvarlig stiv Emballage, Smør, ferske Svineflommer, Æg og Øl.

Disse Varer befordres som Regel med fremskyndet Hastighed paa følgende Maade: a) indleveres de med hvide Fragtbreve (Fragtgodtsfragtbreve), befordres de baade som Styk- og Vognladningsgodts med samme Hurtighed som Ilgods efter de sædvanlige Fragtgodstakster; b) indleveres de med røde Fragtbreve (Ilgodtsfragtbreve), befordres de som Stykgods med den største Hastighed, som Køreplanen tillader, dog ikke med Eksprestog. Fragten beregnes efter Takst 2 med Tillæg af 50 pCt.; c) indleveres de med brune Fragtbreve (Ekspresgodtsfragtbreve), befordres de som Ekspresgodts med Fragtberegning efter Takst 1. Ansvar for Overskridelse af Leveringsfristen — jfr. Afsnittene om Leveringsfristerne og Jærnbanens Ansvar —

kan dog kun gøres gældende i de under a anførte Tilfælde, naar den sædvanlige Leveringsfrist for Fragtgods, og i de under b anførte Tilfælde, naar den sædvanlige Leveringsfrist for Ilgods er overskreden.

5) *Brugt Emballage*, som indleveres paa hvidt Fragtbrev, der ikke omfatter andet Gods, sendes efter en særlig lav Takst. Mindstefragten er derhos kun 10 Øre for følgende Arter Emballage: Sække og Presenninger, Mælkebeholdere af Metal, ogsaa med Træbeklædning, naar de er forsynede med Ejerens Mærke, Fiskekasser og Fiskekurve, Smør- og Margarinetræer. Som brugt Emballage betragtes ikke Petroleumstønder og andre Tønder, der i brugt Tilstand er almindelige Handelsgenstande; ej heller Lagerfade, Trærammer, Kuffertør, Beholdere til Luftarter m. m.

6) *Mindre Pakker* af indtil 25 kg Vægt befordres uden Fragtbrev mellem alle Stationer, Holdepladser og Billetsalgssteder, naar de ved Paaklæbning er forsynede med følgende Antal Statsbanefrimærker à 25 Øre pr. Stk.:

Pakker indtil 5 kg	1 Stykke
— over 5 - indtil 10 kg	2 Stykker
— — 10 - — 15	3 —
— — 15 - — 25	4 —

Pakkerne skal være vel emballerede, forsynede med Angivelse af Afsenderens og Modtagerens Adresse, Indholdets Beskaffenhed samt den Jærnbane-station, hvortil Forsendelse skal finde Sted. Befordringshurtigheden er den samme som for Ilgods, og i Byerne samt enkelte Steder paa Landet udbringes Pakkerne uden Betaling. — Statsbanefrimærker sælges i Ark paa 25 Stk. for en Pris af 6 Kr. pr. Ark, enkeltvis for 25 Øre pr. Stk.

FRAGTBREVE. Med Undtagelse af de fornævnte Pakker skal enhver Godsforsendelse, der indleveres til Befordring med Jærnbanen, være ledsaget af et forskriftsmæssig trykt, med Jærnbansens Stempel forsynet Fragtbrev, brunt for Ekspresgods, rødt for Ilgods og hvidt for Fragtgods.

Særskilt Fragtbrev (ikke omfattende andre Genstande) skal indleveres for: 1) Eksplosive, brandfarlige, giftige, ildelugtende og tilsmudsede Stoffer samt kostbare Genstande; 2) Toldgods, hvilket i Fragtbrevets Anmærkningsrubrik udtrykkelig skal betegnes som saadant; 3) De i det foregaaende Afsnit under Punkt 4 omtalte letfordærlige Varer, for saa vidt de nævnte særlige Forsendelsesregler ønskes bragt til Anvendelse; 4) Brugt Emballage. — Ved Forsendelse af Gods i hele Vognladninger skal der indleveres et Fragtbrev for hver bestilt Vogn, med mindre Godsets Natur gør Brugen af flere Vogne nødvendig.

Fragtbreve faas til Købs paa alle Stationer og Holdepladser. Forsendere, som selv ønsker at levere deres Fragtbreve, skal indlevere dem gennem Stationerne til Prøvning og Stempling. Papiret, hvorpaa saadanne Fragtbreve trykkes, skal være af lige saa god Kvalitet som det af Jærnbanen anvendte. Ustemplede Fragtbreve maa ikke benyttes. — Prisen for Fragtbreve er 60 ø. pr. 100 Stkr.; for enkelte Eksemplarer betales 5 ø. pr. Stk. For Prøvning og Stempling af Fragtbreve, hvilke maa afleveres opskaarne til Stationerne, betales 75 ø. pr. paabegyndte 1000 Stkr.

De Rubrikker i Fragtbrevet, som er indrammede med sorte, stærkt optrukne Linier, skal ikke udfyldes af vedkommende Forsender. Han skal derimod paa de dertil bestemte Steder angive: 1) Modtagerens Navn og Bopæl, for større Byer med Angivelse af Gade og Husnummer (Fragtbrevene maa ikke udstedes til Ordre eller til Ekspeditionen paa Bestemmelsesstationen); 2) den Jærnbane-station eller Holdeplads, hvortil Godset er bestemt; 3) Godsets Indhold, ved Stykgods til lige Antallet af Stykker samt deres Art, Mærke og Nr.; 4) Godsets Bruttovægt; i Fragtbreve paa Stykgodssendinger er Afsenderen dog berettiget til at lade Vægtrubrikken udfyldt, i hvilket Tilfælde Jærnbanen selv paafører Vægten uden derfor at beregne noget Vederlag, og kun denne Vægt er da bindende for Jærnbanen; Vægten skal angives i Kilogram; 5) Udfærdigelsesdagen og Udfærdigelsesstedet; 6) Afsenderens Underskrift og Adresse, tydelig skrevet, trykt eller stemplet; 7) Oplysning om Størrelsen af det Beløb, hvortil Afsenderen mulig maatte opgive sin Interesse i Godsets Aflevering (se Afsnittet Jærnbansens Ansvar); 8) En nøjagtig Fortegnelse over de Papirer, som skal ledsage Godset i Henhold til Told-, Skatte- eller Politimyndigheders Forlangender; 9) En Bemærkning om mulig forudbetalt Fragt; 10) Oplysning om Størrelsen af de Efterkrav, som skal opkræves hos Adressaten.

Det er tilladt paa Bagsiden af den Halvdel af Fragtbrevet, paa hvis Forside Notaaen ikke er trykt, at gøre Bemærkninger om Godset, saaledes om dets Oprindelse, Viderebestemmelse m. v., naar det udtrykkelig tilføjes, at Bemærkningerne er uden Forbindtlighed for Jærnbanen. I øvrigt er det forbudt at optage Forskrifter i Fragtbrevene, som ikke hjemles ved det foregaaende, eller optage Bemærkninger, som strider mod gældende Love. Et rettet Fragtbrev modtages kun, naar Afsenderen eller hans Bud underskriver Rettelsen.

Fragtbreve maa kun lyde paa een Afsender og een Modtager. De i Fragtbrevene anførte Mærker maa nøje stemme med de paa Godset anbragte. Indholdsangivelsen skal være nøjagtig og ved Stykgods specificeret for hvert Stykke. Fragtbreve med en almindelig Indholdsangivelse, saasom »Købmandsgods«, »Markedsgods«, »Materialvarer«, »Effekter«, »Normalgods«, »Toldgods«, »Prøver« o. desl., modtages ikke.

Paa Afsenderens Forlangende paatager Jærnbanen sig at udfylde Fragtbrevet for ham mod en Betaling af 5 ø.; men Fragtbrevet skal dog underskrives af Afsenderen selv eller paa hans Vegne af hans Bud.

Afsenderen er forpligtet til at vedlægge Fragtbrevet de Papirer, som er nødvendige til Opfyldelse af Told-, Skatte- og Politibestemmelser, inden Godset kan overgives til Modtageren, og er ansvarlig overfor Jærnbanen for alt Tab, som maatte følge af, at disse Papirer mangler, eller at de er utilstrækkelige eller unøjagtige, med mindre der foreligger Skyld fra Jærnbanens Side. Jærnbanen er ikke forpligtet til at undersøge, om Papirerne er nøjagtige eller tilstrækkelige.

Afsenderen er ansvarlig for, at de i Fragtbrevet indeholdte Angivelser er rigtige, og bærer alle Følger, som opstaar af urigtige, unøjagtige og utydelige Angivelser. Er Adressen ufuldstændig, utydelig eller vildledende, bortfalder Jærnbanens Ansvar for rigtig Aflevering. — Ved Stykgodsforsendelser skal Jærnbanen forvisse sig om, at det i et Fragtbrev angivne Antal af Stykker og deres Vægt er rigtig, og den er derfor senere ansvarlig for disse Angivelser, med mindre den er i Stand til at føre Bevis i modsat Retning. Ved Forsendelser i hele Vognladninger er Angivelserne derimod ikke forbindende for Jærnbanen, med mindre en Verifikation har fundet Sted efter Afsenderens Ønske. — Jærnbanen er berettiget til i Overværelse af Afsender eller Modtager eller disses befuldmægtigede eller i fornødt Fald af tvende Vidner at undersøge, om Fragtbrevets Indholdsangivelse er rigtig. Paa den anden Side er ogsaa Afsenderen berettiget til at forlange Jærnbanens Anerkendelse af, at Indholdet er rigtig angivet i Fragtbrevet, mod at han betaler de med Undersøgelsen mulig forbundne Omkostninger. — Findes ved den Prøvelse af Fragtbrevets Angivelser, som Jærnbanen selv uden Anmodning fra Forsenderens Side lader foretage, Indhold eller Vægt urigtig angivne til Skade for Jærnbanen, er denne, selv om Godset forlanges tilbageleveret, berettiget til hos Afsender eller Modtager at opkræve det tredobbelte Beløb af den Fragt, som den vilde have tabt, hvis Angivelsens Urigtighed ikke var bleven opdaget. For Vognladningsgods opkræves derhos, saafremt Vægten har været urigtig angivet, tillige 1 Kr. i Vejpenge pr. Vogn. Overstiger for Vognladningsgods Differencen ikke 5 pCt. af den angivne Vægt, og den paagældende Vogns Bæreevne ikke er overskreden med over 5 pCt., beregnes dog kun Vejpenge og enkelt Fragt. Hvor en Overvægt af indtil 5 pCt. af den angivne Vægt skønnes at være en Følge af Naturforholds Indvirkning i Tiden mellem Godsets Vejning paa Afgangs- og Ankomststationen, beregnes intet Tillæg til Fragten.

INDPAKNING OG MÆRKNING. Det paahviler en Afsender af Gods at sørge for, at det er tilstrækkelig indpakket til Beskyttelse mod Tab eller Skade under Befordringen, medens det er Jærnbanens Sag at paase, at han, for saa vidt den ydre Indpakning angaar, har opfyldt denne Forpligtelse. Mangler Godset Indpakning, eller er den mangelfuld, kan Jærnbanen enten nægte at modtage Godset eller gøre dets Befordring afhængig af, at Afsenderen ved en Paategning paa Fragtbrevet erkender, at Godset er uindpakket, eller at det er mangelfuldt indpakket, og hvori da Mangelen bestaar, samt at han yderligere afgiver en Erklæring herom til Afsendelsesstationen. I Stedet for Erklæring i hvert enkelt Tilfælde kan Afsender, som til Stadhed sender Gods af ensartet Beskaffenhed med de samme Mangler ved Indpakningen eller uden Indpakning, give en *Generalerklæring* herom een Gang for alle. Afsenderen skal i saa Tilfælde altid gøre en Høvisning paa Fragtbrevet til denne Generalerklæring.

Det er ikke Regelen, at Stationerne nægter at modtage Gods, fordi det er uindpakket eller mangelfuldt indpakket. Tilbagevisning finder kun Sted, naar

det skønnes, at der ved Mangelen kan forårsages Skade paa andet Gods eller paa Banernes Materiale, eller Godset ifølge sin Beskaffenhed ikke egner sig til *Stykgodstransport* uden i Emballage, f. Eks. Hø og Halm, Fisk, Tobak, Salt, Korn, Kul og andet Styrtegods. Jærnbanen er imidlertid ogsaa tilstrækkelig dækket, naar Afsenderen har anerkendt Indpakningens Mangler, idet han i saa Tilfælde bærer Følgerne af disse, ligesom af Mangler, der ikke er udvortes kendelige; han bærer endvidere al den Skade, som opstaar ved Manglerne og har i paakommende Tilfælde at holde Jærnbanen skadesløs for dens Tab (se nærmere herom Afsnittet om Jærnbanens Ansvar).

Vognladningsgods forlanges ikke mærket af Jærnbanen, derimod skal Stykgods være forsynet med tydelige og varige Mærker og, for saa vidt Beskaffenheden tillader det, med en tydelig og holdbar Angivelse af Bestemmelsesstationens Navn. For Fejltagelser, som opstaar ved Mangel paa Mærkning eller ved Forveksling med ældre paa Godset anbragte Mærker, bærer Jærnbanen intet Ansvar. Naar Afsenderen forlanger det, skal Jærnbanen besørge Stykkernes Mærkning. Betalingen herfor er 5 Øre for hvert Kollo, Bundt eller Stykke. Som Mærker bør helst bruges Firmanavne, Figurer, Bogstaver, Stempler o. dest.; Mærker, som alene betegner Godsets Art, f. Eks. »Glas« eller Mærker som Streger, Kors, Ordet »Forsigtig« maa anses for utilstrækkelige. Bestaar en Stykgodsforsendelse af flere ensartede Kolli med samme Mærke, skal de enkelte Stykker være forsynede med Løbenummere. Indleverer en Afsender samtidig ensartede Kolli til forskellige Modtagere paa samme Station, maa de enkelte Kolli være forskelligt mærkede.

GODSETS INDLEVERING, VOGNBESTILLING. Indlevering af *Stykgods* foregaar i de dertil bestemte Ekspeditioner og til de Tider, i hvilke disse skal holdes aabne. Tiderne er noget forskellige for de forskellige Stationer og retter sig ogsaa efter den Maade, paa hvilken Godset ønskes sendt, samt efter Aarstiderne. Opslag herom skal forefindes paa alle Jærnbanestationer. Indlæsning af Stykgods besørges af Jærnbanen uden særlig Godtgørelse med Undtagelse af forskellige Syrer samt Stykker, der vejer mere end 500 *kg*, hvilke det paahviler Afsenderen selv at indlæsse. Hvor Forholdene tillader det, overtager Jærnbanen dog paa Forlangende Indlæsningen mod særlig Betaling, men den paatager sig ikke derved noget andet Ansvar, end om Afsenderen selv havde besørget Indlæsningen.

Naar der ønskes afsendt Gods i *hele Vognladninger*, maa der i betimelig Tid forud bestilles Vogne paa vedkommende Station. Vognbestillingerne skal, for saa vidt de ikke sker pr. Telegraf eller Telefon, være skriftlige; Blanketter dertil kan faas leverede paa alle Stationer. En Vognbestilling skal indeholde Oplysning om: 1) Godsets Beskaffenhed; 2) hvorhen det skal sendes; 3) naar Vognen eller Vognene ønskes til Raadighed; 4) hvor mange Vogne der behøves, og om store eller smaa; 5) hvilken Art Vogne der ønskes: lukkede, aabne eller forsynede med Præsning; 6) nøjagtig Oplysning om Godsets Længde, for saa vidt den er over 4.8 Meter (ca. 15 Fod); endelig 7) Bestillerens Underskrift og Adresse samt Dato.

Vægten af Godset skal ikke opgives i Bestillingen; men der skal angives i denne, om der ønskes *store* eller *smaa* Vogne. Ved en stor Vogn forstaas en Vogn, der har en Bæreevne af 10 500 *kg*, ved en lille Vogn en Vogn af 6300 *kg* Bæreevne. Andre Vogne paatager Jærnbanen sig ikke at levere, og den modtager derfor heller ikke Bestilling paa andre Vogne. Forsenderen af Vognladningsgods maa selv skønne over, hvilke Vogne han behøver til den paagældende Transport, og heretter gøre sin Bestilling; han er saaledes interesseret i ved god Pakning af sin Vare og ved fornuftig Læsning at udnytte Jærnbanens Materiel paa bedste Maade. Som anført under Afsnittet »Takster og almindelige Fragtberegningsregler«, gives der et Afslag i Fragten af 10 pCt., naar der i een Vogn sendes mindst 10 000 *kg*. Afsenderen staar sig derfor ved at gøre sit bedste til, at Forsendelsen kan rummes i en stor Vogn; thi hvis han skal bruge 2 smaa i Stedet, gaar han glip af de 10 pCt. Afslag. Det vil ogsaa indses, at det er ufordelagtigt at sende Vognladninger, som vejer mellem 6300 og 7500 *kg*, idet der da maa bestilles en stor Vogn og betales Fragt af 7500 *kg*.

Da det Tilfælde kan indtræffe, at Jærnbanen ikke kan skaffe de af Afsenderen bestilte Vogne, men maa stille andre til Disposition i Stedet, er det, for at Afsenderen ikke skal lide herunder, bestemt, at naar der i Mangel af en stor Vogn stilles tvende smaa til Raadighed, betragtes de to Vogne som en stor. Stilles i Mangel af en lille Vogn en stor til Raadighed, staar det Afsenderen frit for at læsse den med indtil 6300 *kg* mod Betaling som for en lille Vogn; læsses den med en større Vægt, betales som for en stor Vogn.

Til Forsendelser af Langgods d. v. s. Gods med større Længde end 4.8 Meter (ca. 15 Fod) skal der bestilles Vogne saaledes:

Til Gods, hvis Længde er:	skal Bestillingen mindst lyde paa	
indtil 8.5 m	een lille Vogn	{ (stor Vogn skal bestilles, naar Vægten udgør mere end 6300 kg). { (to store Vogne skal bestilles, naar Vægten udgør mere end 12 600 kg).
over 8.5 m — 12 -	to smaa Vogne	
— 12 - — 17 -	to store Vogne	
— 17 - — 18 -	tre smaa Vogne	
— 18 - — 24 -	fire smaa Vogne	
— 24 - — 25.5 -	tre store Vogne	

for saa vidt Godset ønskes læsset, saa det hviler paa Vognene. I Stedet for at bestille Vogne efter ovenstaaende, kan Forsenderen af Langgods imidlertid ogsaa bestille een eller flere Vogne med de fornødne Løbere. Paa disse sidste maa Godset ikke hvile.

Bestilte Vogne skal være færdiglæssede til Afgang og fyldestgørende Fragtbreve være afleverede senest 24 Timer efter, at Vognene er stillede til Forsenderens Raadighed. Er dette ikke sket, maa der betales Vognpenge (se ndfr.).

Naar Afsenderen forlanger det, er Afsendelsestationen pligtig at kvittere for Godsets Modtagelse paa et Fragtbrevsduplikat, der ikke gælder som Originalfragtbrev. Et saadant Duplikat har i øvrigt ikke alene Betydning som Kvittering. Skiller Afsenderen sig ved det, opgiver han dermed sin Raadighed over Godset, han kan ikke standse det undervejs og ikke uden Modtagerens Samtykke anlægge Retssag mod Jærnbansen f. Eks. til Erstatning. Kvittering gives ogsaa i særlige Kvitteringsbøger samt paa Kvitteringsblanketter. Disse Bestemmelser gælder baade for Styk- og Vognladningsgods.

GODSETS ANKOMST TIL BESTEMMELSESTATIONEN. UDLEVERING AF FRAGTBREVE OG GODS. Naar Godset er ankommet til Bestemmelsestationen, skal Jærnbansen sørge for, at Modtageren bliver underrettet derom. Dette kan efter Jærnbansens Valg ske 1) ved Tilbringning af det paagældende Fragtbrev, 2) ved Aflevering af skriftlig Meddelelse i Modtagerens Bolig eller Forretningslokale, 3) ved Afsendelse af frankeret Brev eller Postkort, 4) ved Telefon, for saa vidt Modtageren har Telefonforbindelse med Ankomststationen og skriftlig har anmodet denne om at faa sendt Underretning om Ankomst af Gods paa denne Maade. Anmeldelse finder ikke Sted, naar Modtageren skriftlig har frabedt sig Underretning. Fragtbrevene udleveres kun mod Betaling af alle paa Godset hvilende Omkostninger. Hvis de ikke indløses ved Tilbringningen, maa Indløsning finde Sted i vedkommende Stations Godsekspedition. Godset udleveres kun imod Forevisning af det indløste Fragtbrev og imod Kvittering for Modtagelsen. I alle Byer og fra enkelte større Landstationer bliver indenfor en vis Omkreds alt Stykgods, der egner sig til Befordring paa almindelig Færdselsvogn sammen med andet Gods, tilbragt uden Betaling, naar der for Forsendelsen er beregnet Fragt efter Takst 1 (Ilgodsfragt) eller en højere Fragt, i alle andre Tilfælde mod Betaling efter den for vedkommende Station fastsatte Køretakst. Vognladningsgods tilbringes ikke, men skal være afhentet af Modtageren senest 24 Timer efter, at Jærnbansen har givet ham Underretning om dets Ankomst, eller, hvis Afhentningen paabegyndes forinden, senest 24 Timer efter dens Begyndelse.

For Gods, der ikke rettidig er afhentet, beregnes Oplagspenge (for Stykgods) eller Vognleje (for Vognladningsgods). Oplagspengene udgør for Gods, som lagres under aaben Himmel, $\frac{1}{2}$ Øre for hver Fragtbrevssending pr. paabegyndt Døgn og 100 kg (mindst 5 Øre), for Gods, som lagres under Tag, 1 Øre pr. tilsvarende Enheder (mindst 10 Øre). I Vognleje betales for hver Vogn pr. paabegyndt Døgn 2 Kr.

LEVERINGSFRISTERNE. Leveringsfristerne udgør for Ilgods 24 Timer, hvortil lægges for hver paabegyndt Transportstrækning af 200 km 12 Timer. For Fragtgods er Fristen 48 Timer med et Tillæg af 24 Timer for hver paabegyndt Transportstrækning af 200 km. Disse Frister forlænges med henholdsvis 12 og 24

Timer, hver Gang Bælter, Fjorde eller Vandløb, over hvilke der ikke fører faste Broer, passeres. For visse Arter af Gods fordobles eller forlænges Leveringsfristen. Den begynder med den efter Fragtbrevets Stemppling nærmest følgende Midnat og er overholdt, naar Godset inden dens Udløb er ankommet til Bestemmelsesstationen, og Godset er tilbragt eller anmeldt. Leveringsfristerne indbefatter ikke den Tid, der medgaaer til Opfyldelse af Told, Skatte- og Politibestemmelser Forskrifter, ej heller den Tid, i hvilken Driften uden Skyld fra Jærnbanens Side er standset. Helligdage medregnes ikke ved Leveringsfristens Opgørelse. Som det vil ses, er Fristerne temmelig lange, men i Almindelighed gør Jærnbanen ikke tilnærmelsesvis Brug af den fulde Leveringsfrist.

JÆRNBANENS ANSVAR for Gods begynder med det Øjeblik, da Fragtoverenskomsten slutes, og ophører — dog med visse Undtagelser, hvorom henvises til § 49 i Loven af 15. Maj 1903 om Statsbanernes Takster m. m. — naar Fragten og de øvrige paa Godset hvilende Fordringer er betalte og Godset er modtaget. Fragtoverenskomsten slutes ved, at Afsendelsesstationen modtager Godset til Befordring samt det dertil hørende Fragtbrev. Til Tegn paa Godsets Modtagelse trykker Afsendelsesstationen sit Datumstempel paa Fragtbrevet, og det stemplede Fragtbrev tjener herefter som Bevis for Fragtoverenskomsten. Stemplingen skal foregaa umiddelbart efter Afleveringen af alt i det paagældende Fragtbrev nævnte Gods. Afsenderen kan forlange, at Stemplingen foregaa i hans Nærværelse.

Jærnbanen er ansvarlig for den Skade, som opstaar ved Godsets hele eller delvise Tab eller Beskadigelse, indenfor det fornævnte Tidsrum, med mindre den kan bevise, at Skaden enten er foranlediget ved Fejl fra den, som har haft Ret til at raade over Godset, eller ved en Ordre fra ham, for hvilken Jærnbanen intet Ansvar bærer, eller ved Godsets egen naturlige Beskaffenhed (særlig indre Fordærv, Svind eller sædvanlig Lækage) eller ved tvingende Magt (vis major). Jærnbanen er dog ikke ansvarlig 1) for Gods, som efter Forskrifterne eller Overenskomst med Afsenderen befordres i aaben Vogn, for saa vidt Skaden skyldes den særlige Risiko, som er forbunden med denne Befordringsmaade, 2) for Gods, som efter Afsenderens Erklæring paa Fragtbrevet (jfr. Afsnittet om Godsets Indpakning og Mærkning), er indleveret uindpakket eller mangelfuldt indpakket, skønt det efter sin Natur forordre Indpakning til Beskyttelse mod helt eller delvist Tab eller Skade under Befordringen, for saa vidt Skaden skyldes Mangel paa Indpakning eller Indpakningens mangelfulde Beskaffenhed, 3) for Gods, hvis Paa- og Aflæsning efter Forskrifterne eller en særlig Aftale med Afsenderen er besørget henholdsvis af Afsenderen eller Modtageren, for saa vidt Skaden skyldes den særlige Risiko, som er forbunden med Paa- og Aflæsningen eller en mangelfuld Læsning, 4) for Gods, som efter sin ejendommelige, naturlige Beskaffenhed er særlig udsat for helt eller delvist Tab eller Skade, navnlig for Brud, Rust, indre Fordærvelse, usædvanlig Lækage, Udtørring eller Udstøvning, for saa vidt Skaden skyldes en af disse Aarsager, 5) for Gods, som efter Forskrifterne eller en særlig Aftale med Afsenderen skal sendes under Led-sagelse, for saa vidt Skaden skyldes den særlige Risiko, som det var Hensigten at fjerne ved Ledsagelsen.

Erstatningen for helt eller delvist Tab af Gods beregnes efter den almindelige Værdi i Handel og Vandel eller i Mangel deraf efter den sædvanlige Værdi, som Gods af samme Art og Beskaffenhed havde paa Afsendelsesstedet paa den Tid, da Godset blev modtaget til Befordring. Dertil kommer endnu Erstatning for, hvad der mulig allerede maatte være betalt i Told og andre Omkostninger samt i Fragt. I Tilfælde af Beskadigelse ydes fuld Erstatning for den Værdiforringelse, Godset har lidt. Overskrides Leveringsfristen, kan den halve Fragt forlanges tilbagebetalt, selv om ingen Skade paavises. Paavises en Skade, kan den fordres dækket, dog ikke med et større Beløb end den samlede Fragt.

Ønsker Afsenderen at sikre sig en større Erstatning for Tab, Beskadigelse eller Forsinkelse af Gods end den, der efter foranstaaende kan udbetales, altsaa navnlig sin tilsigtede Vinding eller Forretningstab ved en Forsinkelse, maa han ved at udfylde den paagældende Rubrik i Fragtbrevet tegne Interesse i Godsets Aflevering. Præmien herfor er for hver paabegyndt 200 km af Transportafstanden 5 pro mille af den forsikrede Interesse, mindst 40 Øre.

Naar Adressaten formøner, at det Gods, der udleveres ham, er blevet beskadiget, og at der herfor tilkommer ham Erstatning, skal han, forinden han modtager Godset, erhverve Stationens Anerkendelse af Skadens Omfang. Har han modtaget Godset uden Indsigelse, kan han som Regel kun gøre Krav paa Erstatning for saadan Skade, som ikke var udvortes kendelig ved Godsets Aflevering. Han maa

da straks efter Opdagelsen og senest 7 Dage efter Godssets Modtagelse paavise Skaden for Udleveringsstationen.

GODSBEFORDRING MELLEML STATSBANERNES OG PRIVATBANERNES STATIONER. De foranstaaende tariffariske Bestemmelser og Regler for Godsbefordring kommer ogsaa til Anvendelse ved Forsendelser mellem danske Statsbanestationer og Stationer paa den *østsjællandske*, de *lollandske* Jærnbaner, *Hillerød-Frederiksværk* Banen, *Lyngby-Vedbæk* Banen, *Kallehave* Banen, *Odsherreds* Jærnbane, *Heng-Tølløse* Jærnbanen, de *sydfynske* Jærnbaner, *Svendborg-Nyborg* Banen, *Odense-Kerteminde-Dalby* Jærnbanen, *Horsens-Odder* Banen, *Æbeltoft-Trustrup* Banen og *Hads Ning Herreders* Jærnbaner. Taksterne dannes ved Sammenlægning af Lokaltaksterne til Overgangsstationen, dog opgiver hver af Banerne som Regel indtil Halvdelen af det konstante Beløb, som indgaaer i den lokale Takst. Forsendelse efter den direkte Tarif er saaledes fordelagtigere end Forsendelse med Omkartering. Til og fra de *øvrige danske Privatbaner* omekspederes Godsforsendelser paa vedkommende Overgangsstation og behandles og tariferes paa Privatbanerne efter disses lokale Regler. En Undtagelse herfra gøres alene for *Frimærkepakker*; disse kan nemlig sendes baade mellem samtlige Ekspeditionssteder paa de danske Statsbaner og paa Privatbanerne og mellem Ekspeditionsstederne paa de forskellige Privatbaner med Transit over Statsbanerne — alt i Overensstemmelse med Statsbanernes Regler, kun med Iagttagelse af, at Afsendelsesbanens Frimærker altid skal benyttes. En Pakke af Vægt indtil 5 kg kan saaledes sendes fra Skagen til Nakskov alene beklæbet med et af Skagensbanens 25 Øres Frimærker, skønt Transporten foregaaer over 3 Baner.

FORSENDELSE TIL UDLANDET. Paa enhver dansk Statsbanestation kan der indleveres Gods til Forsendelse til en hvilken som helst Jærnbane-station i Udlandet i Henhold til de Reglementer og Tariffer, som gælder for de forskellige Strækninger, over hvilke Transporten foregaaer.

Til Stationer i *Sverige* og *Norge* finder direkte Ekspedition Sted i meget vidt Omfang, og navnlig bestaar der direkte Takster mellem danske Stationer og de fleste svenske Stationer. Godset kan indleveres paa de almindelige Statsbanefragtbreve, og Jærnbanens Ansvar er omtrent det samme som i lokal Færdsel her i Landet. Befordringen sker dog ikke indenfor bestemte Leveringsfrister, og der kan følgelig ikke tegnes Interesse i Godssets Aflevering. For Godsbefordring til de fleste Baner i *Belgien*, *Frankrig*, *Italien*, *Luxemburg*, *Nederlandene*, *Rusland*, *Schweiz*, *det tyske Rige* og *Østerrig-Ungarn* gælder den internationale Overenskomst af 14. Oktober 1890 om Godsbefordring paa Jærnbaner, som Danmark har tiltraadt fra 27. August 1897 med den Bemyndigelse, som dertil blev givet ved Loven af 30. Marts 1894. Alle Forsendelser herfra til det sydlige Udland skal som Følge af Overenskomstens Bestemmelser ledsages af internationale Fragtbreve. Overenskomsten omfatter kun de egentlige Befordringsbestemmelser, navnlig Betingelserne for Godssets Modtagelse, Transportens Udførelse og Afbrydelse, Reglerne om Godssets Aflevering og om Erstatning for bortkommet, beskadiget eller forsinket Gods. Reglerne falder i det store og hele sammen med, hvad der er gældende for Godsforsendelse i Indlandet. Afvigende er kun Regelen om, at Fragtbrevsduplikatet *altid* skal forelægges sammen med Fragtbrevet; derimod er Retsvirkningen af Duplicatet den samme som i lokal Færdsel.

I Tilslutning til den omtalte Overenskomst er der udarbejdet direkte Takster omfattende alle Varer til Brug ved Godsforsendelsen til og fra tyske Stationer, og endvidere er der fornylig forsøgsvis indført direkte Takster for Stykgods og enkelte Varer i hele Vognladninger mellem København og Vamdrup paa den ene Side og Stationer i Holland, Belgien og Frankrig paa den anden Side.

Gods til *England* sendes i Regelen bedst over Esbjerg. For de vigtigere Udførselsgenstande findes direkte Takster til Liverpool Street Station i London, andet Gods maa omkarteres i Esbjerg og Harwich. Indlevering kan finde Sted paa almindelige Statsbanefragtbreve.

Ved Forsendelser, som skal ud over vore Nabolande og navnlig ud over Omraadet for den fornævnte internationale Overenskomst, kan det ofte være praktisk at lade en Speditør besørge Afsendelsen. Som Regel er der nemlig altid et eller andet at iagttage med Hensyn til Udstedelsen af Oprindelsesattester, Deklarationer o. lign., og Bestemmelserne herom vil ikke altid være Afsendelsesstationen her i Landet bekendte. Det kan ogsaa hænde, at Indførselen af en Vare er forbudt eller kun betingelsesvis tilladt, i hvilket sidste Tilfælde de nødvendige Papirer maa medfølge.

N. J. U. Andersen.

III. Vandveje. Havne.

Transport ad Vandvejene er i Regelen meget billigere end Transport til Lands. Dette var dog i endnu langt højere Grad Tilfældet inden Jærnbanneres Opkomst.

De sejlbare FLODER var tidligere Hovedaarerne for Landenes indre Varetransport. Ikke blot, at Flodskibsfarten er langt ældre end Anlægget af Landeveje, men ogsaa efter Vejnettenes Udvikling kunde Landtransporten ingenlunde konkurrere paa de Linier, hvor Forsendelse ad Floder og Kanaler kunde finde Sted. Nu derimod er Flodsejladsen trængt i Baggrunden af Jærnbannerne; dog bevarer den endnu sin Betydning navnlig for Transporten af grovere Varer, hvor Billigheden er et væsentligt Moment, eller hvor det ikke særlig kommer an paa Hurtigheden. Hvilke Fartøjer, der kan anvendes, beror paa Flodløbets Dybde og Regelmæssighed, dets Strømhastighed o. s. v. Nedad Floden benyttes der undertiden ingen anden Bevægkraft end Strømmens, opefter bruges Dampkraft, eller Fartøjerne trækkes i Tov langs Bredden. Den nedre Del af de større Flodløb er ofte dyb nok til at optage selv de største Søskeibe, men i Mundingerne findes der ikke sjældent Barrer, som besværliggør Adgangen.

For Transporten paa HAVET har Dampen medført en ganske anderledes betydningsfuld Udvikling end for Flodtransporten. Paa Floderne er Sejladsen altid mere eller mindre besværliggjort ved Løbenes Snæverhed og Krumninger, ved Dybden og Strømforholdene. Men Havet er frit; her kan de mest fuldkomne Skibskonstruktioner anvendes, efter Omstændighederne ogsaa de største Typer, hvad der forøger Transportens Billighed. Sejladsen har vundet ikke blot i Hurtighed, men fuldt saa meget i Regelmæssighed og Sikkerhed. Hvor man har Valget mellem Forsendelse til Søs eller til Lands, vil Søvejen i de fleste Tilfælde have et stort Fortrin i Henseende til Billighed, og Forskellen i Hurtighed, om Varerne forsendes med Bane eller med Dampskib, vil som oftest være uden synderlig Betydning. Et meget væsentligt Moment ved Valget af Ruten er derimod Hensynet til, hvorvidt Varerne kan gaa direkte fra Afsendes- til Bestemmelsesstedet, uden at Omladning er nødvendig.

KANALER er kunstige Vandveje, bestemte til Dræning, Vanding eller Sejlads. Store Anlæg af denne Art fandtes allerede i Oldtiden, saaledes i Ægypten, Babylonien, Indien o. fl. St. Kina har fra gammel Tid et Kanalsystem, som i Udstrækning overgaar ethvert andet Lands. De ældre Kanaler blev imidlertid væsentlig førte i lige Niveau; men i det 15. eller 16. Aarh. fandt man i Holland og Italien paa at overvinde Niveauhindringerne ved Hjælp af *Sluseanlæg*, saaledes at det blev muligt at føre Fartøjer igennem fra et højreliggende Vanddrag til et lavereliggende eller omvendt. Saadanne Anlæg bestaar af et mellem to Sluseporte indesluttet Kanalstykke, i hvilket et Fartøj kan hæves ved at lade Vandet løbe ind ad den øvre Port, eller sænkes ved at lade Vandet løbe ud ad den nedre Port. For Benyttelsen af Kanaler og Sluser erlægges der visse Afgifter.

De *indlandske Kanaler* tjener især til at forbinde de forskellige sejlbare Floder indbyrdes eller til at uddybe eller omgaa vanskeligere Steder i Flodløbene. De betydeligste Kanalsystemer i Europa har: Holland og England (de to europæiske Lande, der er forholdsvis rigest forsynede med Kanaler), Frankrig (bl. a. den store Canal du Midi, der forener Garonne med Middelhavet) og Rusland (hvis mange store Floder er forbundne ved Kanal anlæg); Sverige har bl. a. navnlig Göta Kanalen og Troidhätte Kanalen. I Amerika har

de østlige Dele af de Forenede Stater et udstrakt Kanalnet. I Preussen har et meget stort Kanalprojekt længe staaet paa Dagsordenen, idet Regeringen allerede i 1899 forelagde Forslag om en Kanalforbindelse mellem Rhinen, Weser og Elben. Forslaget mødte betydelig Modstand — navnlig fra agrarisk, østbisk Side — og først i 1905 er det lykkedes at gennemføre Beslutning om en Del deraf, hovedsagelig bestaaende i en Rhin-Weserkanal, en Vandvej mellem Berlin og Stettin og en Regulering af Oder. Omkostningerne anslaaes til ca. 335 Mill. M. — Jærnbannerne har i øvrigt i væsentlig Grad indskrænket den indlandske Kanaltrafik, og f. Eks. i England er Benyttelsen af adskillige Kanaler fuldstændig ophørt.

Af særdeles stor Betydning i vor Tid er de Kanal anlæg, der er bestemt for søgaaende Skibe, enten for at sætte store Indlandssteder i Forbindelse med Havet eller for at danne en Færdselsvej mellem to Have. Af førstnævnte Art er f. Eks. den store nordhollandske Kanal (fuldført 1825), 75.6 m lang, der fører fra Amsterdam til Helder, Nordsøkanalen (fuldført 1877), 27 m lang, der fører fra Amsterdam mod Vest til Nordsøen, og Manchester-Kanalen (fuldført 1896), der fører fra Manchester til Merseyflodens Munding og har en Længde af 57.1 km og en Dybde af 7.9 m. Planer er oppe om paa lignende Maade at gøre Paris, Brüssel og andre store Indlandsbyer til Søstæder. Af intermaritime Kanaler, der tjener til at forkorte Sejladsen mellem to Have, maa nævnes Korinth-Kanalen (fuldført 1893), der forbinder det ægæiske med det joniske Hav, den tyske Nord-Østersø-Kanal og fremfor alle Suezkanalen. Det mest kostbare Foretagende, Panama-Kanalen, der paabegyndtes 1881, men i 1888 maatte standses af Mangel paa Penge, er nu taget op af Amerikas forenede Stater.

Suezkanalen er af alle hidtil udførte Kanal anlæg det betydningsfuldeste. Tanken om en Vandvej gennem det snævre Landstykke mellem Middelhavet og det røde Hav er ældgammel; men først i vor Tid er den, med Overvindelse af store Vanskeligheder, bleven virkeliggjort af Franskmanden Ferdinand de Lesseps. Kanalens Anlæg paabegyndtes 1859, og i 1869 aabnedes den for Trafikken. Dens Længde fra Port Said ved Middelhavet til Suez ved det røde Hav er 160 km (ca. 21 d. M.); Bredden er efter en foretagen Ombygning 100—129 m i Vandspejlet og 60—70 m i Bunden, Dybden 9 m (28½ d. Fod). Gennemfarten varer i Regelen ca. 16 Timer. Afgiften er 9½ fr. pr. Netto-Reg.-Ton, for ballastede Skibe 7 fr. Aktiekapitalen er ca. 200 Mill. fr.; de samlede Anlægsomkostninger, deri indbefattet Udgifter til Forbedringer, beløb sig i 1878 til 480 Mill. fr.; den overvejende Del af Kapitalen tegnedes i Frankrig, men senere har den engelske Regering købt en stor Del af Aktierne. Kanalens Betydning for Verdenstrafikken er den overordentlige Forkortelse af Søvejen fra Europa til Indien og Østasien. Mellem Southampton og Bombay er der Syd om Kap 10 740 Sømil, gennem Suezkanalen 5940 Sømil, hvilket for en Fragtdamper svarer til en Besparelse af 24 Dage; fra Marseille til Bombay er Tidsbesparelsen 32 Dage, fra Triest 37 Dage. Fra Southampton til Hongkong besparer et Dampskib 18 Dage. Englænderne modarbejdede i sin Tid Suezkanalens Anlæg som stridende mod deres Handelsinteresser, men faktisk er det dog blevet dem, der for den langt overvejende Del benytter Kanalen. I 1903 passeredes Kanalen af 3761 Skibe med en Drægtighed af 16.6 Mill. Reg.-Tons; baade efter Antal og efter Drægtighed var over ¾ af Skibene britiske. I finansiel Henseende er Suezkanalen bleven et overordentlig fordelagtigt Foretagende; Indtægten i 1903 var 103½ Mill. fr., og Aktierne, der lyder paa 500 fr., har i de sidste Aar i Regelen staaet i en Kurs af over 4000.

Nord-Østersø-Kanalen (Kaiser Wilhelms-Kanal) paabegyndtes 1887 og aabnedes 16. Juni 1895. Den gaar fra Brunshüttel ved Elben til Holtenau ved Kieler Fjord. Længden er 99 km (ca. 13 d. Mil), Bredden i Vandspejlet 67—87 m, i Bunden 22 m, Dybden 9 m (28½ d. Fod). Anlægsomkostningerne, inkl. Udgifter til Forbedringer, udgjorde 1897 ca. 480 Mill. M. Kanalen er i første Linie anlagt af strategiske Hensyn for at skaffe den tyske Sømagt en sikret Forbindelseslinie mellem Nordsøen og Østersøen; men den er ogsaa af meget væsentlig Betydning i kommerciel Henseende.

Panama-Kanalen. Tilvejebringelsen af en Søforbindelse mellem Atlanterhavet og det stille Hav gennem Centralamerika har allerede længe været paa Bane, og der er i Tidens Løb blevet udkastet en Række Planer til en saadan Forbindelsesvej. Blandt de forskellige Projekter frembyder Panama-Kanalen den korteste Linie. I 1881 blev der under Ledelse af Lesseps dannet et fransk Selskab for at bringe denne Kanal til Udførelse. Den vilde faa en Længde af 75 km og skulde ligesom Suezkanalen føres i Niveau med Havet; Bundbredden skulde være 22½ m, Dybden 8½ m (27 d. Fod). Panamakanalen vilde altsaa blive knap halv saa lang som Suezkanalen, men paa den anden Side frembød Arbejdet meget store Vanskeligheder. Medens Suezkanalen medførte Udgravning af 75 Mill. cbm Jord og Sand, drejede det sig her om Fjernelsen af 120 Mill. cbm, hvoraf en stor Del Klippe; ogsaa Flodløb, Klima og Arbejderforhold voldte store Hindringer. Foruden 300 Mill. fr. i Aktiekapital optog Selskabet, paa stadig byrdefuldere Vilkaar, Obligationsslaan til et samlet nominelt Beløb af ca. 1500 Mill. fr. Alligevel lykkedes det med disse Midler kun at faa en forholdsvis ringe Del af Arbejdet udført, og i Slutningen af 1888 maatte Selskabet standse og likvidere. Amerikas forenede Stater optog senere Tanken om en centralamerikansk Kanal. I Begyndelsen støttede man Projektet angaaende en *Nicaragua-Kanal*, men i 1902 besluttedes det at gennemføre Panama-Kanalen. 1903 købte Staterne af Panamaselskabet dets Ejendomme og Kanalrettigheder for 40 Mill. \$, og der afsluttedes en Traktat med Columbia. Denne Traktat blev imidlertid forkastet af det columbiske Senat; men derefter udbrød der en Revolution, som førte til, at Isthmedepartementet løsrev sig fra Columbia og dannede en selvstændig Republik (Panama), med hvilken Staterne afsluttede en ny Traktat. Den angaaende Sagens videre Udførelse nedsatte Kommission anbefaler en Kanal i Niveau med Havet. Omkostningerne anslaaes til 230 Mill. \$, og Anlægget formenes at kunne fuldføres i Løbet af 12 Aar.

Et Hovedvilkaar for Skibsfartens og Søtransportens Fremme er Indretningen af Havne. Ogsaa paa dette Omraade er der i vor Tid foregaaet en meget betydningsfuld Udvikling.

I sine Grundtræk kan en Havn være enten naturlig eller kunstig. *Naturlige* Havne dannes af en Bugt, en Flodmunding, eller af en Havarm med en foranliggende Ø, hvor Skibene finder Læ og roligt Vand. *Kunstige* Havne tilvejebringes ved Bølgebrydere eller Havnedæmninger (Moler), der føres ud i Søen og giver Beskyttelse for det bagved liggende Vandareal; mægtige Anlæg af denne Art fremviser f. Eks. Havnene ved Cherbourg, Plymouth, Portland, Dover, Holyhead o. fl. Ofte udgraves der kunstige Bassiner for at danne den indre eller egentlige Havn. *Handelshavne* er de Havne, hvorover Trafikken gaar, og hvor Ladning indtages og udlosses; *Nødhavne* (*harbours of refuge*) tjener paa farefulde Kyststrækninger til at yde Skibe Tilflugt under stormfuldt Vejr. Den nærmest udenfor en Havn eller Ladeplads liggende Del af Søen, hvor Skibe kan ankre og have noget Ly af Kysten, kaldes en *Red*.

Hvad enten en Havn fra først af er naturlig eller kunstig, er omfattende Anlæg nødvendige, for at den skal kunne fyldestgøre Nutidens Krav. En god Handelshavn maa ikke blot være let tilgængelig baade ved Nat og ved Dag, have tilstrækkelig Dybde og være fuldkommen sikker og rolig under al Slags Vejr; den maa tillige være forsynet med Kajer og Bolværker, være udstyret med Kraner og andre Indretninger til Losning og Ladning, for at Skibene kan ekspederes hurtig, den maa have bekvemt liggende Magasiner og Skure, Jærnbanespor o. s. fr. I alle disse Retninger er der i de senere Aar mange Steder foretaget overordentlig store og kostbare Arbejder for at være paa Højde med de Fordringer, som Trafikken stiller.

Tidligere, da Skibsfarten dreves med mindre Skibe, kunde store Havnestæder ofte ligge et Stykke oppe ad Floderne inde i Landet eller ved Indhave, hvor Dybden var forholdsvis ringe. Efterhaanden som større Skibe kom i Brug,

blev det nødvendigt at bygge Havneanlæg ude ved Flodmundingerne. I den nyeste Tid stræber man atter ved kostbare Uddybninger og Kanalanelæg at kunne føre større Skibe op til de længere inde liggende Stæder. Overhovedet er Dybdeforholdene et Moment af største Betydning for en Havns Brugbarhed. Nutidens Udvikling gaar i Retning af stadig at forøge Skibenes Størrelse, især i den oversøiske Fart, og dermed er ogsaa Bestræbelserne voksede for at skaffe Havne, i hvilke de største Dampere kan løbe ind uden først at losse en Del af Ladningen i Lægtene. For Verdenstrafikken kan kun de Havne gøre Regning paa at komme i Betragtning, der har Dybde nok til uden Hindring at modtage de største og mest dybtgaaende Dampere.

Blandt store Havneanlæg i Udlandet, der er udførte i den nyere Tid, maa nævnes *Frihavnene i Hamborg og Bremen*. Begge disse Byer laa tidligere udenfor det tyske Riges Toldgrænse, men nødsagedes til at opgive denne deres Særstilling og blev i 1888 inddragne under Rigets Toldomraade. Denne Foranstaltning medførte Nødvendigheden af særlige Frihavnsanlæg, for at Trafikken kunde foregaa uhemmet af Toldvæsenet ligesom hidtil. Disse nye, kostbare Havneanlæg er fortrinlig indrettede og udstyrede med alle Nutidens bedste Hjælpe midler.

Dybdeforhold. Den Vanddybde (angiven i danske Fod), hvormed der maa regnes ved Besejlingen af nogle af de vigtigste *Østersø-* og *Nordsøhavne* m. fl., er følgende (om danske Havnes Dybde se ndfr.):

- Havne uden Ebbe og Flod, Dybde ved daglig Vande:
Kiel 19.1; Lübeck 23.9; Travemünde 25.5; Stettin 22.3; Svinemünde 28.7; Danzig 23.9; Neufahrwasser 25.5; Königsberg 20.7; Pillau 22.3; Memel 19.1;
Libau 30.0; Riga 19.1; Bolderaa 19.1; Skt. Petersborg 21.3; Kronstadt 23.3; Helsingfors 25.5;
Gefle 15.9; Stockholm 23.6; Norrköping 15.9; Malmø 22.9; Helsingborg 22.0; Göteborg 17.8;
Kristiania 26.8.

2. Havne med Ebbe og Flod:

	Dybde ved alm. Lavvande.		Dybde ved Højvande.	
			Springtid.	Niptid.
Bergen	20.0	.....	24	24
Trondhjem	15—20	.....	23—28	23—28
Hamborg	25.3	.....	31.1	—
Bremen	—	.....	19.1	—
Bremerhafen	13.8	.....	24.3	24.3
Amsterdam	—	.....	26.0	—
Rotterdam	15.5—22.3	.....	20.6—27.4	26.3—27.1
Hoek van Holland	20.4	.....	26.7	—
Antwerpen	21.3	.....	35.3	34.6
Havre	3.0—11.0	.....	25.6	22.0
Leith	0—8.6	.....	15.6—24.5	12.4—21.0
Newcastle	9.7—19.4	.....	24.2—34.0	17.5—27.2
Hull	11.6	.....	31.5	27.0
London	11.2	.....	31.2	—
Liverpool	14.3	.....	42.3	35.3

DOKANLÆG indtager en fremragende Plads i Havnebygningsvæsenet. En Dok er et ved Kunst dannet Vandbassin, der kan aflukkes ved Sluseporte, saaledes at man er i Stand til efter Omstændighederne enten at holde det fyldt eller at lade Vandet helt eller delvis løbe ud. Man skelner mellem *vaade Dokker* (Handelsdokker) og *Tørdokker* (Reparationsdokker).

Handelsdokkerne er bestemte til, at Skibe skal ligge i dem for at losse og lade. I Havne, hvor Tidevandene gør sig gældende, og hvor der altsaa er en bestandig vekslende Vandstand, er Dokker nødvendige, for at Skibene kan ligge uforstyrrede, og navnlig for at de ved Lavvande ikke skal komme til at hvile

paa Grunden; Skibene lukkes ind og ud af Dokken ved Højvande, saaledes at der i Dokken stadig kan holdes fuldt Vand. Hvor der er meget stærk Ebbe og Flod, bliver Dokker uundværlige for en udviklet Nutidstrafik. Naturligvis er det en stor Fordel for en Havnestad ikke at være nødsaget til at ty til slige kostbare Anlæg (i Danmark spiller Tidevandet kun en væsentlig Rolle paa Jyllands Vestkyst).

Tørdokker (dry docks) tjener til at kunne lægge Skibe tørre for at undersøge og reparere dem. Naar Skibet er kommet ind, lukkes Sluseporten vandtæt, og Dokken pumpes læns, saa Skibet kommer til at staa paa det tørre, holdt oprejst ved Stivere, der støttes mod Dokkens Sidevægge. Tørdokker er meget kostbare, og det er vanskeligt at bygge dem tilfredsstillende, hvorfor man i Nutiden mere og mere gaar over til i samme Øjemed at anvende saakaldte *Flydedokker*. En Flydedok er en svømmende Bygning — af Form som en kolossal Kasse uden Endestykker — der er i Stand til at bære et Skib; den bygges af Jærn, saaledes at Væggene og Bunden er hule, dannede af store vandtætte Rum. Naar et Skib skal bringes ind i Dokken, sænker man denne ved at fylde nogle af Rummene med Vand, fører Skibet ind og pumper atter Vandet ud, hvorved Dokken igen løfter sig og hæver Skibet op over Vandfladen. Man har Flydedokker af saadanne Dimensioner, at de kan optage meget store Skibe.

Storartede Dokkanlæg findes navnlig i *engelske Havne*. Den ældste engelske Dok blev bygget i London 1660, men det er først fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, at store moderne Handelsdokker blev indrettede, først i London, derefter ogsaa i andre Havne. Dokkanlægene i *London* og *Liverpool* er de største i Verden. — Blandt Fastlandsstederne har især *Antwerpen* og *Hamborg* betydelige Dokkanlæg.

I *Danmark* har kun Esbjerg en Dokhavn. — Af Tørdokker findes der tre i København (en paa Orlogsværftet, bygget 1854—58, en paa Christianshavn, bygget 1736—39 og en paa Refshaleøen, bygget 1895) samt i Helsingør og i Næksø. Flydedokker findes baade i og udenfor Hovedstaden.

HAVNEAFGIFTER under mange Slags Navne betales for Brugen af Havne, Bolværker, Kajer, Dokker o. s. v. Jo billigere disse Afgifter kan sættes, desto bedre for Trafikken og Omsætningen.

Havneafgifterne kan paalignes efter to Hovedsystemer: de kan lægges enten paa Skibet eller paa Varerne. Selv om de lægges paa Skibet, vil de under sædvanlige Forhold naturligvis blive væltede over paa Varerne; Fragtfarten skal have sine Udgifter dækkede og maa skaffe sig Erstatning for højere Afgifter gennem en højere Fragt, altsaa gennem en Fordyrelse af Varerne. For saa vidt vil Resultatet af de to Paaligningsmaader, i alt Fald i Regelen, blive væsentlig det samme. Fordelen ved at lægge Afgifterne paa Skibet er den større Simpelhed og Lethed i Opkrævningen; det er en meget vidtløftigere Sag at fordele Afgifterne paa alle de forskellige Varepartier og Varesorter. Paa den anden Side kan man ved Vareafgiften opnaa at belaste de kostbarere Varer forholdsvis stærkere end de billigere.

I øvrigt maa det erindres, at de Afgifter, der skal betales til selve Havnen, kun er en Del — maaske endog en ringe Del — af de Udgifter, som i Havnene falder paa Skib eller Varer. Der er mange andre Slags Udgifter, af hvis Størrelse de forskellige Havnes Billighed væsentlig afhænger, saasom Afgifter til Staten (f. Eks. under Navn af Skibsafgifter, Lastpenge, Fyrafgifter o. s. v.), Lodspenge, Bugsering, Forhaling, Udgifter til Toldopsyn, Mæglerprovision, Vandpenge, Ballastpenge m. m. samt i Særdeleshed alle Udgifterne ved Losning og Ladning. Fragtafslutningen angaar heller ikke altid en bestemt

Havn, men Havnene indenfor et vist nærmere angivet Omraade, hvilket udelukker en nøjagtig Beregning paa Forhaand. Ogsaa den Hurtighed, hvormed et Skib kan blive ekspederet, er af Betydning for den Fragt, hvormed det kan lade sig nøje, og et meget afgørende Moment er det, om Skibet kan gøre Regning paa atter at faa Udfragt fra den samme Havn, eller om det bliver nødsaget til at forsejle i Ballast.

Danske Havne.

Langs Jyllands Vestkyst strækker der sig Sandrevler, som gør Adgangen til Kysten meget vanskelig; naturlige Havne findes her ikke, og den eneste nævneværdige Havn paa Vestkysten er Esbjerg, som er tilvejebragt ved Kunst. Derimod er Jyllands Østkyst og Østeren rige paa naturlige Havne, dannede af Fjorde, Vig og Sunde. De fleste af disse Havne har af Naturen ikke synderlig stor Dybde, men der er i de senere Aar i adskillige af dem foretaget mere eller mindre omfattende Uddybningsarbejder. Da der ikke er Ebbe og Flod Øst for Skagen, eller dog kun meget ubetydelig, er de danske Havne tilgængelige til enhver Tid; Høj- og Lavvande af mere tilfældig Karakter, beroende paa Vind og Strøm, kan dog indtræde i ret betydeligt Omfang.

Dybden (i danske Fod) af de vigtigste danske Havne angives saaledes (jfr. »Den danske Havne-Lods«, Kbhvn. 1903):

Aalborg 13—22; Aarhus 17—24; Allinge 12; Assens 12—16; Banholm 14; Bogense 11; Esbjerg i Dokbassinet 13—19, i Forhavnen varierende ved Ebbe og Flod fra 14 til 19, i Fiskerihavnen 18, i Baadehavnen 13; Faaborg 10—16; Fredericia 18; Frederikshavn: gamle Havn 6—18, nye Indrehavn 16—22, nye Forhavn 18—22; Frederikssund 10—12; Gedser 10—17; Glyngøre 8—12; Grenaa 4—13; Gudhjem 5—10 $\frac{1}{2}$; Hasle 12—14; Helsingør 20—25; Hjørsholmen 7—10; Hobro 10—14; Holbæk 8—12; Horsens 15—18; Kallundborg 10—18; Karrebæksmunde 10—15 $\frac{1}{2}$; Kerteminde 8—16; Klintholm 2—10; Kolby Kaas (Samsø) 12; Kolding 20; Korsør 14—21; Kristiansø 18—24; København se ndfr.; Køge 11—16; Langø (Samsø) 10—13; Lemvig 8—13; Læsø (Vesterø) 7—8; Løgstør 7—13; Mariager 8—12; Marstal 11; Mandsund 12; Middelfart 12—24; Mullerup 11; Nakskov 14—16; Neksø 10—16; Nibe 9—13; Nordby (Fanø) 4—9 efter Ebbe og Flod; Nyborg 14—24; Nykøbing F. 13—20; Nykøbing M. 9—13; Nykøbing S. 12; Nysted 9—12; Næstved 6; Nørre-Sundby 10—17; Oddesund 7—7 $\frac{1}{2}$; Odense 13—19; Præstø 11—12; Randers 10 $\frac{1}{2}$ —15; Ribe 5; Roskilde 9—11; Rudekøbing 13; Rønne: gamle Indrehavn 11, nye Indrehavn 12—16, ydre Havn 16—21; Saksøbing 8; Sejrø 5—7 (Anlæggsbro 12); Skelskør 10—13 $\frac{1}{2}$; Skive 11—13; Stege 12; Struer 10—13; Stubbekøbing 6—14; Svaneke 12; Svendborg 12—24; Søby 4—10; Søby 7; Thisted 9—13; Tuborg 16; Varde 4; Vejle 12—18; Vordingborg 7 $\frac{1}{2}$; Æbeltoft 10—18; Ærøskøbing 11.

Foruden København er der altsaa 10 danske Havne, der har 20 Fod Vand eller derover (Aalborg, Aarhus, Frederikshavn, Helsingør, Kolding, Korsør, Middelfart, Nykøbing p. F., Rønne og Svendborg), og 15 Havne, der har 16—19 Fod (Assens, Esbjerg, Faaborg, Fredericia, Gedser, Horsens, Kallundborg, Køge, Nakskov, Neksø, Nørre-Sundby, Odense, Tuborg, Vejle og Æbeltoft). Kristiansø Havn (18—24) har kun Betydning som Nødhavn. En Fiskerihavn ved Skagen er f. T. under Anlæg.

I *administrativ* Henseende indtager *Københavns* Havn en Særstilling, se ndfr. — Havnene i *Helsingør*, *Frederikshavn*, *Esbjerg* og paa *Anholt* er *Statshavne*. De er anlagte af Staten og sorterer under Ministeriet for offentlige Arbejder. Den umiddelbare Forvaltning er for Helsingørs, Frederikshavns og Esbjergs Havnes Vedkommende overdraget en Havnebestyrelse bestaaende af Medlemmer valgte dels af Ministeriet dels af Byraadet. Udgifterne afholdes af Statskassen, og Indtægterne indflyder i Statskassen. Helsingørs Havn, der anlagdes i 1766, er gentagne Gange bleven udvidet og forbedret, senest ved betydelige Arbejder i Aarene 1878—86, hvorefter hele Anlægget nu staar Statens i ca. 2 300 000 Kr. (foruden de af Statsbanerne anlagte Dampfærganlæg og Sporforbindelser). Frederikshavns Havn blev anlagt 1805, er senere stadig bleven forbedret, undergik i 1892—95 en meget omfattende Udvidelse og har kostet ialt ca. 3 $\frac{1}{4}$ Mill. Kr. Esbjerg Havn paa-begyndtes 1868, aabnedes for Trafik 1874, er senere ombygget og udvidet og har kostet i Anlæg 1868—1902 ca. 5 700 000 Kr. Anholt Havn, der er anlagt 1899—1902 og har kostet ca. 1 Mill. Kroner, bestyres af Vandbygningsvæsenet. — De *øvrige Købstæders* Havne er *kommunale* (L. 26. Maj 1868 § 16). De bestyres af Kommunerne (gennem særlige Havneudvalg) under Overtilsyn af Ministeriet for offentlige

Arbejder. Havnene har deres egen Kasse, hvis Indtægter og Udgifter skal holdes adskilte fra Købstadens almindelige Kasse, og hvis Midler kun kan anvendes til Havnens Bedste. Ministeriet fører Tilsyn med Havnens Vedligeholdelse og Forbedring og kan paabyde Udførelsen af Arbejder, for saa vidt Havnekassen har Midler dertil; det fastsætter Reglementet for Havnens Forvaltning og Taksterne for dens Benyttelse. — *Udenfor Købstæderne* findes nogle kommunale Havne og adskillige *private Havne- og Broanlæg*. — Ifølge L. 30. Januar 1875 er Ministeren for offentlige Arbejder bemyndiget til, efter Forslag af vedkommende Havne- eller Brobestyrelse, at stadfæste *Ordens-Reglementer* for Benyttelsen af Havne, Landingsbroer, Kanaler m. m.

Havneafgifterne (Havne- og Bropenge) i de kommunale Havne er lagte dels paa Skibene, dels paa Varerne. Taksterne fastsættes for 5 Aar ad Gangen. Grundlaget for Afgifternes Ordning er i det væsentlige det samme i alle Havnene, medens Satsernes Størrelse kan være forskellig. Ogsaa i Statshavnene (Helsingør, Frederikshavn, Esbjerg, Anholt) er Afgifterne ordnede paa samme Maade.

KØBENHAVNS HAVN — oprindelig en naturlig Havn, dannet af Sundet mellem Sjælland og Amager — er den bedste Havn ikke blot i Danmark, men i hele Østersøen. Den har skabt Københavns Betydning som Handelsstad og er Grundlaget for Byens hele økonomiske Udvikling. Dens Omraade er i Tidernes Løb blevet betydelig udvidet, navnlig ved en i Aaret 1899 foretagen Forlæggelse af den sydlige Grænselinie og ved Inddragning af den tidligere saakaldte Inderred som en Del af selve Havnen. I sin nuværende Skikkelse har Havnen en Længde af ca. 34 000 Fod fra Nord til Syd. Den deler sig i to Hovedafsnit, nemlig *Toldhavnen* og *Frihavnen*.

Toldhavnen falder atter i tre Underafdelinger nemlig »*Yderhavnen*«, »*Inderhavnen*« og »*Søndre Havnen*«. Havnevæsenets Vandareal begrænses mod Nord af en Linie dragen fra det Punkt paa Kysten, hvor Stadens Grund Nord efter ophører, til Tøndevægen paa den sydøstlige Side af Stubben og derfra af en Linie fra denne Væger til Østsiden af Søfortet »*Trekroner*«. Indsejlingen herfra til *Yderhavnen*, der i en Længde af ca. 7500 Fod strækker sig mod Syd til Toldbommen, sker gennem Kroneløbet, der med en Bredde af 300 Fod har en Vanddybde af 30 Fod. *Yderhavnen* er dækket mod Nord af to Bølgebrydere med et 500 Fod bredt Gennemsejlingsløb, og herfra fortsætter Kroneløbet sig som et 26 Fod dybt Sejlløb gennem *Yderhavnen*. Ligeledes er *Yderhavnen* mod Øst dækket af 2 Bølgebrydere mellem Søforterne »*Trekroner*« og »*Lynetten*«, hvorfra et 12 Fods Sejlløb fører ind til Hovedsejlløbet gennem Havnen. Til *Yderhavnen* — fra hvilken udskiller sig den Vest for samme anlagte *Frihavn* — hører forskellige mindre Havnebassiner paa sammes Vest- og Østside. Paa Vestsiden findes saaledes den i Aaret 1893 anlagte »*Ny Kalkbrænderihavn*«, fra hvis nordvestlige Hjørne strækker sig en i sydøstlig Retning gaaende Opfyldning, indenfor hvilken der i Fremtiden vil blive anlagt et Havnebassin. Syd herfor og grænsende umiddelbart op til *Frihavnen* er beliggende den mindre, saakaldte 14 Fods *Redhavn* og den saakaldte 24 Fods *Redhavn*, hvilken sidste dog for største Delen hører til *Frihavnen*. Syd for *Frihavnen* udfor Langelinie er anlagt en mindre *Baadehavn* for Lystfartøjer. Paa *Yderhavnen*s Østside ligger Refshaleøens Bassiner til Brug for de derværende Skibsværfter, Petroleumsanlæg m. m. *Inderhavnen* — fra hvis nordøstlige Del er udskilt *Orlogshavnen* — der i en Længde af ca. 8100 Fod strækker sig fra Toldbommen til Langebro, deler sig i to Afsnit: den nordre Del fra Toldbommen til Knippelsbro med fra 26 til 22 Fods Vanddybde og den søndre Del fra Knippelsbro til Langebro med 20 Fods Vanddybde; paa Vestsiden skærer Nyhavn og Slotsholmskanalen sig ind i Byen, paa Østsiden Trangraven og Kristianshavns Kanal. Vanddybden i Kanalerne varierer fra 8 til 18 Fod. Indløbet ved Toldbommen har en Bredde af 130 Fod. Den sidste Del af Havnen, *Søndre Havnen*, strækker sig i en Længde af ca. 11 200 Fod fra Langebro til et ved Havnens sydlige Ende opført Afspærringsanlæg med dertil hørende Sluse. Syd herfor naar Havnevæsenets Vandareal yderligere ca. 3000 Fod til en Grænselinie, der bestemmes ved tvende Linier fra »*Tornekosten*« i Kalvebodstrand henholdsvis mod Øst til Amagers Kyst i Retning mod Taarnby Kirke og mod Vest paa den sjællandske Kyst i Retning mod Gavlen af Hovedgaarden »*Frederiksholm*«. Til denne Del af Havnen hører den paa dens Vestside i Aaret 1897 anlagte vestre Gasværkshavn og en Syd herfor liggende *Fiskerihavn*. Paa *Søndre Havns* Østside vil ved Udgangen af 1905 være tilvejebragt ved Opfyldning udfor Kysten et Landareal paa ca. 50 Tdr. Land, der agtes anvendt bl. a. til Fabriks-

anlæg og lignende. Mod Havnen begrænses denne Landdannelse af en 220 Fod bred Kaj, foran hvilken der er uddybet til 20 Fods Vanddybde. Det i den sydligste Del af Sønder Havn anlagte Afspærringsanlæg bestaar af en Dæmning med dertil hørende Skibsfartssluse og Friskningsssluse. Hensigten med dette Anlæg er at kunne regulere Strømmen, der er vokset i Styrke med den i Aarenes Løb tilvebragte større Dybde i Sejllobet gennem Havnen, hvorved bl. a. Skibes Passage gennem de tvende over Havnen førende Broer, Knippelsbro og Langebro, lettes. Den i Dæmningen anbragte Kammersluse har en Bredde af 36 Fod og en Dybde paa Tærskelen af 12 Fod. Slusen indbefattet har Dæmningen en Længde af ca. 7200 Fod. Fra Langebro til vestre Gasværkshavn er Vanddybden 20 Fod, og herfra fører et 100 Fod bredt og 12 Fod dybt Løb ud til Slusen. Løbet fortsættes videre gennem Kalvebodstrand syd efter til Køge Bugt, dog endnu kun med 6 Fods Vanddybde. Dette Løb er saaledes kun passabelt for mindre Skibe, men agtes i Fremtiden uddybet til en større Vanddybde. Ligeledes paatænkes Sluseanlægget yderligere udvidet og det til samme førende Sejllob gjort dybere, saaledes at det kan tjene til Gennemgang for Skibe af større Dybgaende. — Den samlede *Længde af Bolværkerne* i Toldhavnen var i Begyndelsen af Aaret 1905 ca. 68 000 løb. Fod, hvoraf ca. 37 800 løb. Fod tilhørte Havnevæsenet, ca. 4 700 løb. Fod Kommunen, ca. 1500 løb. Fod Staten og ca. 24 000 løb. Fod private (deraf 17 000 Fod ved offentligt Vand og 7000 Fod ved private Vandbassin).

Havnens andet Hovedafsnit *Frihavnen* er anlagt i Aarene 1891—94 paa den tidligere saakaldte Inderreds Vestsiden (jfr. S. 789). Den bestaar af 3 Bassiner, det sydlige Bassin, Mellembassinet og det nordlige Bassin. Den inderste Del af det sydlige Bassin er ved en 1000 Fod lang Midtmole delt i 2 Underafdelinger, en vestlig og en østlig. I Mellembassinet indgaar to Dampfærgelejer for Dampfærgeforbindelsen med Malmø. De to Færgelejer staar i Sporforbindelse med Østerbro Jærnbane-station. Mod Nord er Indsejlingsløbet til Frihavnen dækket af en Bølgébryder. Frihavnen, hvis Udstrækning fra Nord til Syd er ca. 5000 Fod, har et Vandareal paa ca. 44 Tdr. Land (24.3 ha.) og et Landareal paa ca. 66 Tdr. Land (36.4 ha.), hvoraf ca. 8 Tdr. Land indgaar i Dampfærgeanlægget. I det sydlige Bassin er Vanddybden varierende fra 26 til 30 Fod, i Mellembassinet og det nordre Bassin 24 Fod. Den samlede *Længde af Frihavnens Kajmure og Bolværker* andrager ca. 12 900 Fod. Frihavnen er en af de dybeste Havne, der overhovedet findes, og den er i Stand til at modtage de i oversøiske Ruter gaende store Dampskibe. Den er udstyret med Silopakhuse, Magasiner, Vareskure, Jærnbanespor, elektriske Kraner og andre Losseapparater m. m. og afgiver Plads for forskellige industrielle Virksomheder, der her kan arbejde uafhængig af den gældende Toldlovgivning. Driften af Frihavnen er overdraget et Aktieselskab for et Tidsrum af 80 Aar fra 9. November 1894 at regne, dog med Indløsningsret for det offentlige efter 25 Aars Forløb; den er anlagt af Havnevæsenet og Aktieselskabet i Forening med en Bekostning af ca. 18 Mill. Kr., hvoraf Havnevæsenets Andel udgør ca. 14 Mill. Kr. og Aktieselskabets 4 Mill. Kr. Det aarlige Nettoudbytte af Driften fordeles mellem Havnevæsenet og Aktieselskabet efter et vist nærmere fastsat Forhold. Regnskabet vedrørende Frihavnen har i de sidste Aar balanceret med ca. 2 Mill. Kr.; de væsentligste Indtægter er Arbejdspenge (1904: 1 391 000 Kr.), Lejeindtægter (259 000 Kr.), Pakhusleje (217 000 Kr.) og Bolværkspenge (140 000 Kr.).

For *Besejling ved Vintertid* er Københavns Havn forholdsvis gunstig stillet, idet Beliggenheden medfører, at der passerer en stadig skiftende og ofte meget kraftig Strøm igennem den, der dog nu reguleres af det ovenfor nævnte Afspærringsanlæg i Havnens Sydende. Kun i usædvanlig strenge Vintre kan Isen derfor holde sig i længere Tid; men medens der herved kan forvoldes nogen Tids Standsning af Sejlskibsfarten, opretholdes Dampskibstrafikken hele Aaret rundt ved Anvendelse af et Havnevæsenet tilhørende stort Isbryderdampskib, hvorhos en mindre Isbryderbaad tjener til at bryde Isen under mindre vanskelige Forhold i Yderhavnen samt til Stadighed i den øvrige Del af Havnen. I de 12 Vintre fra 1892—93 til 1903—04 var der i 7 ingen Standsning og i 2 af disse overhovedet ingen Is. Sejlskibsfarten standsedes i 5 Vintre henholdsvis i 42, 23, 24, 5 og 15 Dage.

I *administrativ og økonomisk* Henseende er Københavns Havn en selvstændig Institution med egen Bestyrelse og med sine særlige Indtægter og Udgifter. Havnebestyrelsen (Love 30. Decbr. 1858 og 31. Marts 1891, jfr. Vedtægt 20. Decbr. 1898) bestaar af et Havneraad og en Havneforvaltning; den virkelige Bestyrelse af Havnens Anliggender ligger imidlertid hos Ministeren for offentlige Arbejder. *Havneraadet* bestaar af Københavns Overpræsident som Formand, 2 Medlemmer udnævnte af Kongen efter Indstilling fra Ministeren for off. Arb. paa seks Aar, 6

Medlemmer valgte af Københavns Borgerrepræsentantskab ligeledes paa seks Aar, samt 2 Medlemmer valgte af Folketinget og 2 af Landstinget paa tre Aar. Havneraadets Myndighed er udelukkende raadgivende. Det afgiver Betænkning over alle Havnen vedkommende Sager, der af Ministeriet forelægges det til Erklæring — f. Eks. Spørgsmaal vedrørende de reglementariske Bestemmelser om Havnens Forvaltning og Benyttelse, Ordningen af Havnevæsenets Forhold til Stat eller Kommune, Foretagelsen af Arbejder, Fastsættelsen af det aarlige Budget o. s. fr. — og endvidere er Havneraadet berettiget til efter eget Initiativ at gøre Andragender om ethvert Havnevæsenet vedrørende Anliggende; men Afgørelsen af alle slige Spørgsmaal ligger i Ministerens Haand, og uden hans Approbation kan der navnlig heller ikke afholdes nogen Udgift. *Havneforvaltningen* føres af en Havnekaptajn, der udnævnes af Ministeren for off. Arb. efter Havneraadets Forslag, og som under sit Ansvar bestyrer alle Havnens Anliggender overensstemmende med de gældende Love, Reglementer og ministerielle Afgørelser samt i Henhold til Budgettet; han deltager i Havneraadets Forhandlinger. Under Havnekaptajnen er ansat en Havnebygmester, en Havnemester, 5 Havnefogder m. m.

De Afgifter, der opkræves i Københavns Havn, er: 1) Bolværks- og Pælepenge, 2) Vareafgift og 3) Afgift for Passage gennem Knippelsbro.

1) *Bolværks- og Pælepenge* erlægges til den, der er Ejer af vedkommende Havneindretning, ved hvilken der fortojes, i Frihavnen dog til Københavns Frihavns Aktieselskab. I Forordning 12. Februar 1834 bestemtes, at Bolværkspenge ikke maatte overskride 16 Skilling pr. Læst af Drægtigheden for de første 3 Uger, 12 Skilling pr. Læst for hver paafølgende 3 Uger (denne Bestemmelse antages dog ikke at komme til Anvendelse paa private Bolværker, der ikke støder til offentlige Gader og Pladser, men er omgivne af privates Enemærker og enten indelukkede fra Gaden ved Porte eller fra Søen ved Bomme). For Benyttelsen af Havnevæsenets Bolværker, Bøjer og Pæle (derunder Frihavnsens) er der ved Indenrigsministeriets Bekendtgørelse Nr. 111 af 28. Juli 1899 udfærdiget en særlig Takst, der holder sig indenfor den ved forannævnte Forordning satte Grænse. Herefter erlægges alle maalte Fartøjer

dels a. 6 Øre pr. Ton af Skibets maalte Netto-Registertonnage for hver paa-begyndt Maaned,

dels b. 10 Øre pr. Ton af Gods, der losses eller lades, medens Skibet ligger ved Bolværk, og 5 Øre pr. Ton af Gods, der losses eller lades, medens Skibet ligger ved Bøjer eller Pæle.

Under hvert Ophold i Havnen kan Afgiften under b, der beregnes efter Toldvæsenets Bestuvningsreglement, dog ikke udgøre mere end 10 Øre pr. Ton af Skibets Netto-Registertonnage eller 5 Øre pr. Ton, hvis Skibet udelukkende ligger ved Pæle og Bøjer. Dampskibe i Rutefart kan mod Erlæggelse af 55 Øre pr. Ton pr. Maaned faa Røt til at tage Anlæg, saa ofte de vil (fast Anlæg). Skibe, der udelukkende anløber Havnen for at indtage Kul til Skibsbrug, Proviant eller andre Skibsfor nødenheder, samt Skibe, der kun anløber Havnen for Ordre, betaler ingen Afgift.

2) *Vareafgiften* (Frihavnsloven af 31. Marts 1891 § 8 og Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 30. Oktober 1894 med senere mindre Ændringer) har afløst den tidligere Havneafgift af Skibe for Indgaaende i udenrigsk Fart, medens Havneafgiften af Skibe for Udgaende ligesom Skibsafgiften bortfaldt i Henhold til Frihavnsloven. Vareafgift svares kun af Varer, der søværts indgaar fra Udlandet; i Frihavnen erlægges den først, naar Varerne derfra indgaar i Toldomraadet. Den tilfalder altid Havnekassen (ogsaa i Frihavnen) og udgør ca. 30 Øre pr. Ton efter Toldvæsenets Bestuvningsreglement og særlige i Henhold dertil udregnede Tabeller. Varer, der inden 3 Maanedes søværts genudføres til Udlandet, er fritagne for Afgiften; hvis denne allerede er erlagt, kan den under visse nærmere Betingelser faas tilbagebetalt.

3) *Afgiften for Passage gennem Knippelsbro* (•Mastepenge•) var i Henhold til kgl. Resolution af 30. Oktober 1816 5 Mark pr. Mast; ved kgl. Resolution af 10. Januar 1905 er Beregningsmaaden ændret derhen, at Fartøjer paa indtil 50 Netto Tons betaler Afgift som Enmastere, Fartøjer mellem 50 og 500 Tons som Tomastere og Fartøjer paa mere end 500 Tons som Tremastere. Afgiften erlægges kun, naar det er nødvendigt at aabne Broen, og danske Sejlskibe i indenrigsk Fart er afgiftsfri. Afgiften tilfalder Havnekassen.

I 1904 indbragte Vareafgiften Havnen 482 000 Kr., Bolværks- og Pælepenge 190 000 Kr., Afgift for Passage gennem Knippelsbro 18 000 Kr. Af de ordinære

Indtægter skal endvidere nævnes Lejeindtægt af Arealer m. v. 98 000 Kr., Renter og forskellige Indtægter 79 000 samt som Andel i Frihavns Overskud 173 000 Kr. *Skibsfarten paa Københavns Havn* (inkl. Frihavnen, Tuborg, Kastrup og Dragør) var i 1903 (Havarister og klarerede Forbisejlere ikke medregnede):

	INDGAAEDE SKIBE:			UDGAAEDE SKIBE:		
	Antal	Drægtighed (Reg.-Tons)	Bestuvning (Reg.-Tons)	Antal	Drægtighed (Reg.-Tons)	Bestuvning (Reg.-Tons)
UDENRIGSK FART: Dampskibe ¹⁾	7903	3 046 000	1 382 000	7976	3 084 000	460 000
— — Sejlskibe	6069	228 000	213 000	6177	242 000	47 000
	13 972	3 274 000	1 595 000	14 153	3 326 000	507 000
INDENRIGSK FART: Dampskibe	2671	455 000	142 000	2674	477 000	222 000
— — Sejlskibe	2718	85 000	63 000	3112	94 000	49 000
	5 389	540 000	205 000	5786	571 000	271 000
Tilsammen	19 361	3 814 000	1 800 000	19 939	3 897 000	778 000

For hele Danmark var de tilsvarende Tal i 1903:

UDENRIGSK FART: Dampskibe	17 123	5 438 000	2 372 000	17 306	5 501 000	754 000
— — Sejlskibe	14 950	753 000	679 000	14 994	779 000	144 000
	32 073	6 191 000	3 051 000	32 300	6 280 000	898 000
INDENRIGSK FART: Dampskibe	13 578	1 350 000	364 000	13 496	1 338 000	373 000
— — Sejlskibe	15 275	397 000	212 000	15 805	409 000	199 000
	28 853	1 747 000	576 000	29 301	1 747 000	572 000
Tilsammen	60 926	7 938 000	3 627 000	61 601	8 027 000	1 470 000

Skibsfarten paa København har været i stadig Vækst i den nyere Tid; i 1903 udgjorde den samlede Bestuvning 2 578 000 R.-T. Heraf blev 1 595 000 R.-T. eller over de tre Femtedele befordret fra Udlandet til København og 507 000 R.-T. fra København til Udlandet, medens 476 000 eller henimod en Femtedel af Totalbestuvningen falder paa Farten fra og til danske Provinshavne; i sidstnævnte Fart har den udgaaende Trafik Overvægten, idet en Del af Godsmængden fra Udlandet til København befordres videre ad Søvejen til Provinsen. Halvdelen af hele Landets ind- og udgaaende Skibsfart — maalt efter Bestuvningen — falder paa Hovedstaden; størst er Andelen i den udenrigske Fart. Det gælder om Hovedstaden som om hele Landets Skibsfart, at den indgaaende Bestuvning er langt større end den udgaaende, hvilket hænger sammen med Forskellen i de Varer, Landet importerer og eksporterer (Kul, Tømmer og Træ m. v. overfor Fedevarer).

IV. Skibsfart.

1. SKIBE.

OLDTIDEN. *Ægypterne* synes at være dem, der tidligst begyndte at bygge større Fartøjer, men de indskrænkede sig væsentlig til Sejlads paa Nilen. Den første Rang blandt Oldtidens Nationer som søfarende tilkommer *Phønikierne*. De besejlede ikke blot hele Middelhavet, men vovede sig hinsides Gibraltarstrædet til de kanariske Øer og Britannien, og phønikiske Sømænd i ægyptisk Tjeneste omsejlede endog Afrika gaaende ud fra det røde Hav. Af Phønikierne lærte *Karthaginienserne* og *Grækerne*, af dem atter *Romerne* Skibsfart og Skibsbygning.

Til Konstruktionen og Indretningen af Oldtidens Skibe har vi kun mangelfuldt Kendskab. Der benyttedes baade Aarer og Sejl, men navnlig for Krigs-

¹⁾ Heri medregnet Dampfærgeruten Frihavnen-Malmø repræsenterende i ind- og udgaaende Fart 1124 Røjsjer med en Drægtighed af 441 000 R.-T. og en Bestuvning for Indgaaende paa 99 000 R.-T., for Udgaaende paa 25 000 R.-T.

skibene var Aarerne det vigtigste Bevægsmiddel. Typen for de græske Kampskibe paa de persiske Kriges og den peloponnesiske Krigs Tid var *Trieren* (*Triremen*), der krævede en Besætning paa et Par hundrede Mand. Senere forøgedes Skibenes Størrelse, og der byggedes undertiden endog uhyre Kolosser; det største Skib, som Oldtiden omtaler, blev bygget i Ægypten under Ptolemæus Philopator og var beregnet paa 4000 Rorkarle foruden den øvrige Besætning. Hvorledes saadanne Skibe var indrettede med Hensyn til Aarernes Anbringelse og Mandskabets Placering vides ikke.

I MIDDELALDEREN skete der, i alt Fald længe, ingen synderlige Fremskridt i Søfarten. Skibstypen i Middelhavet var *Galejen*, der ligesom Oldtidens Skibe havde baade Aarer og Sejl; Aarerne var fremdeles Hovedsagen, og disse Skibe, skønt ofte store og stadselige, egnede sig væsentlig kun til Kystsejlad. Nordboernes *Drageskibe* var mindre og uanseligere, men bedre Søskibe; skønt de ofte ogsaa førte Aarer, var Sejladsen dog for dem Hovedsagen, og hvad vore Forfædre med disse Skibe kunde udrette, fremgaar af, at de allerede ved Aar 1000 naaede frem til Grønland og til Nordamerika.

Et afgørende Opsving tog dog Søfarten først, efter at Kompasset var kommet i Brug. Kendt har Kompasset været i Kina fra ældgammel Tid og i Europa fra det 12. Aarh., men det synes først i det 14. Aarh. at have fundet almindelig Anvendelse. I det 15. Aarh. begyndte Portugisernes og derefter Spaniernes Opdagelsesrejser paa det store Hav, og Haand i Haand hermed skete Overgangen til egentlige Sejlskibe, bestemte til at hjælpe sig med Vinden alene som eneste Bevægskraft. Man lærte efterhaanden at manøvrere med Sejlene, og en ny Skibstype fremstod, idet Sejlskibet for at kunne bære Presset paa Sejlene uden at krænge for meget over, maatte have et forholdsvis kort Skrog, hvorfor Længden kun blev 4 Gange Bredden eller endog mindre, medens den paa Rofartøjerne var 6—8 Gange Bredden. De Sejlskibe, hvormed det 15. Aarhundredes Opdagelsesrejser foretoges — de saakaldte *Karaveller* (*Kraveller*) — var endnu kun smaa og ufuldkomne. De havde et højt For- og Agter-Kastel og 4 Master, hvoraf Fokkemasten bar to Raasejl, de øvrige Master hver et trekantet Sejl (Latinersejl). Det var med denne Slags Skibe, at Columbus i 1492 naaede til Amerika, og Vasco da Gama i 1498 Syd om Afrika til Indien.

I DEN NYERE TID foregik der fra Aarhundrede til Aarhundrede en langsom, men jævnt og stadig fremadskridende Udvikling i Sejlskibenes Størrelse, Form og Rejsning. Rofartøjerne forsvandt dog ikke, idet Galejer — nu armerede med Kanoner i Stævnen — vedblev at anvendes til Krigsbrug, væsentlig til Kystforsvar; de erstattedes senere af Rokanonbaadene, der holdt sig i Flaaderne næsten lige op til vor Tid, da de afløstes af Dampskibene.

En væsentlig Fremgang i Konstruktionen af Sejlskibene viser sig i det 18. Aarhundrede, idet Skibsbygningskunsten efterhaanden kom til at hvile paa videnskabelige Beregninger, medens man tidligere nærmest havde bygget efter Øjemaal og holdt sig til de givne Typer, som kun langsomt ændredes; det var navnlig den svenske Overkonstruktør Chapman, som ved Midten af det 18. Aarh. indledede en mere moderne Skibsbygning. Skrogene blev simplere. i deres Form, de høje Opybninger agter i Skibet bortfaldt til Dels, Sejl og Rejsning blev simplere. Denne Udvikling fortsattes i forrige Aarhundrede, og Orlogsflaadernes Sejlfregatter og Linieskibe, saaledes som de byggedes ved Midten af det 19. Aarh., var glimrende Typer saavel ved Størrelse og Styrke som ved at forene stor Stabilitet med betydelig Sejl- og Manøvreevne. Hjuldampskibene formaaede endnu ikke at fortrænge Sejlskibene af Orlogsflaaderne; men med

Skruens Opfindelse var deres Dage talte. Det første Fuldkrafts Skruelinieskib var det franske *Napoléon*, som under Krimkrigen viste sin Overlegenhed, og dermed var Sejlskibenes Tid forbi i Orlogsmarinerne.

Anderledes med Handelsflaaderne. Vel har Dampskibene stadig mere og mere vundet Fremgang paa Sejlskibenes Bekostning; men det er ikke sket uden håardnakket Modstand, og i enkelte Farter kan Sejlskibene endnu med Held tage det op med Dampskibene. Tidligere kom det ved Søhandelen ikke saa meget an paa Hurtigheden, og Hovedtingen for Handelsskibene var at kunne indtage en stor Last, hvorfor de byggedes med fyldige Former og altsaa med forholdsvis ringe Sejllevne. De Skibe, der benyttedes i den oversøiske Fart, var fuldriggede Skibe og Brigger, der brugte 5—6 Maaneder fra Europa til det stille Hav og var et Aar om en Rejse til Indien og tilbage igen. Men med det 19. Aarhundredes stærkt voksende Handelsrøre og stadig stigende Fordring til Hurtighed, med de forøgede Udgifter til Besætningernes Lønning og Underhold, og navnlig efter Fremkomsten af Skruedamperne, der kunde sejle billigere end Hjuldamperne og begyndte at konkurrere i Fragtfarten paa de lange Rejser, blev det nødvendigt at søge at foretage indgribende Forbedringer af Sejlskibene.

Det er Nordamerikanerne, som i denne Henseende er gaaede i Spidsen. I 1816 begyndte de at sætte Sejlpaketter i Gang paa Europa. »Black Ball Line« aabnede en maanedlig Forbindelse mellem New York og Liverpool, 1821 kom »Red Star Line«, derefter en tredje Linie »Swallow Tail«, saa at der nu var ugentlig Afgang i begge Retninger. Mellem disse Linier førtes en levende Kappelstrid, under hvilken Nordamerikas Skibsbygningskunst gjorde rivende Fremskridt. Forbedringerne bestod fremfor alt i en overordentlig Forøgelse af Hurtigheden, hvilket opnaaedes ved at give Skibene en forøget Længde og en betydelig Størrelse. Forholdet mellem Længde og Bredde voksede fra 4 til $5\frac{1}{2}$, derpaa til 6 eller endog derover. Denne Forlængelse vilde have formindsket Skibenes Stabilitet, hvis ikke samtidig Sejlcentret var blevet sænket; Sejlene gjordes mindre høje, men Sejlarealet forøgedes, ved at Sejlene blev bredere, hvilket kunde ske, idet Afstanden mellem Masterne blev større. Masterne gav man Heldning agterover, Skrogene gjordes lave med skarpe Linier for og agter og med forholdsvis betydeligt Dybtgaaende. Disse Skibe, der skar gennem Vandet med en hidtil ukendt Fart, kaldte man *Klipperskibe* (Eng. *Clippers* af *clip*, klippe, skære), hvilket blev en almindelig Benævnelse for Sejlskibe, byggede særlig til hurtig Sejlads. Nogle af disse Skibe gjorde Rejsen mellem Amerika og Europa paa 18 Dage.

En ny Impuls fik de nordamerikanske Sejlskibe ved Opdagelsen af de kaliforniske Guldlejer og den derved skabte stærke Trafik til Amerikas Vestkyst. Tidligere medgik der 180—200 Dage til en Rejse fra New York Syd om Kap Horn til San Francisco. Men ved at benytte den berømte Maury's Sejlansninger var de amerikanske Klippere i Stand til at gøre Rejsen paa 120 Dage, ja paa 95 eller endog 90 Dage; de tilbagelagde undertiden over 360 Kvartmil i et Døgn eller 15 Kvartmil i Timen.

Efter Aarhundredets Midte tog imidlertid Englænderne Tøten, og Nordamerikanerne blev overfløjede. Neppe noget Handelssejlskib har i Fuldenthed overgaaet de Sejlklippere, som de britiske Værfter satte i Vandet navnlig i Aarene 1860—70, og som var bestemte til Farten paa Indien, Kina og Australien. De udmærkede sig ved deres store Dimensioner og forholdsvis billige Omkostninger ikke mindre end ved deres Hurtighed og Skønhed. Medens det før var amerikanske Klippere, der bragte Te fra Kina til London, blev det nu

engelske Skibe, der forsynede New York med Te. Det var især Skotland, som leverede de berømte »Teklippere«, der bragte Stykgods ud til Kina og Teladninger tilbage, og hvis Kapsejlsads ofte gav Anledning til store Væddemaal.

Men Dampskibene er vedblevne at presse paa Sejlskibene, og Kampen for disse er bleven stadig sværere. Ved Aabningen af Suezkanalen fik Dampskibene afgjort Overtaget i Farten paa Indien og Østasien, idet Kanalvejen er for besværlig og kostbar for Sejlskibe. Bedre har disse kunnet hævde deres Stilling i Farten paa Amerikas Vestkyst og Australien, ligesom de overhovedet vedvarende indtager en Plads ved Siden af Dampskibene, dels hvor der ikke lægges afgørende Vægt paa Hurtigheden, dels under Indflydelse af mange forskelligartede mere lokale Forhold. For Verdenstrafikkens Vedkommende gaar Bestræbelserne for Sejlskibene ud paa ved store Dimensioner og formindskede Krav til Besætningens Størrelse at kunne sejle saa billig som muligt; i deres Konstruktion viser de senere Aar lignende Fremskridt som for Dampskibene: de bygges nu overvejende af Staal, forsynes med dobbelt Bund til Vandballast o. s. v. De største for Tiden eksisterende Sejlskibe er den amerikanske syvmastede Skonnert *Thomas W. Lawson*, 5218 Br.-Tons og 375 Fod lang, og det tyske femmastede Skib *Preussen*, 5081 Br.-Tons og 407 Fod (eng.) langt. Som Bevis paa Sejlskibenes aftagende Betydning skal nævnes, at i 1904 byggedes paa engelske Værfter kun 2.3 % Sejlskibs-Tonnage mod 97.2 % Dampskibs-Tonnage.

DAMPSKIBE. Allerede i det 18. Aarhundrede, og navnlig efter at James Watt havde konstrueret sin Dampmaskine (1765), blev der gjort en Række mere eller mindre heldige Forsøg paa at benytte Dampkraften som Bevægsmiddel for Skibe. Det var dog først Amerikaneren Robert Fulton, hvem det lykkedes (1807) ved det af ham byggede lille Hjuldampskib *Clermont* at bringe Tanken til Udførelse med fuldstændigt Held. Skotten Henry Bell byggede i Kometaaret 1811 et lille Dampskib *Comet*, som han satte i Gang paa Clyden. Hermed var Dampskibenes Tid indviet paa begge Sider af Atlanterhavet. Allerede i de ti Aar 1812—22 byggedes der paa Clyden 48 Dampere; i 1815 gik et Dampskib fra Glasgow til London, i 1818 et fra New York til New Orleans; en Dampskibsfart oprettedes 1820 mellem Holyhead og Dublin.

Det første Dampskib, som gik over Atlanterhavet, var *Savannah*, som i 1819 sejlede fra Savannah i Georgia til Liverpool paa 26 Dage. I 1825 sendtes Dampskibet *Enterprise* fra England rundt om det gode Haabs Forbjærg til Ostindien. Begge disse Rejser foretoges dog dels ved Sejl, dels ved Damp, saaledes at Dampen kun var at betragte som Hjælpkraft; Udfaldet syntes ikke opmuntrende, og i en Række Aar blev der ikke gjort nye Forsøg paa Dampskibsfart over Oceanet. I 1836 dannedes et Selskab i Bristol (*Great Western Steam Ship Company*) for at sætte en transatlantisk Dampskibsfart i Gang, og 1838 blev et Mærkeaar i Dampskibsfartens Historie. Det nævnte Selskabs Dampskib *Great Western* og et andet ikke særlig til denne Part bygget Dampskib *Sirius* gjorde samtidig Rejsen fra England til New York paa henholdsvis 15 og 18 Dage. Hermed var den transatlantiske Dampskibsfart indledet, og Dampskibenes Overlegenhed over Sejlskibene til Post- og Persontrafik var fastslaaet.

I 1840 paabegyndte Samuel Cunard en regelmæssig maanedlig Dampskibsforbindelse for Post og Passagerer mellem Liverpool og Nordamerika (*Cunard-Linien*), og en Del andre Dampskibsselskaber stiftedes efterhaanden, nogle til endnu længere Farter. Blandt disse Selskaber var *Royal Mail Steam*

Packet Company og *Peninsular and Oriental Steam Navigation Company* (P. & O.), *British India Steam Navigation Co.* o. fl. a. I Midten af 1850'ne stiftedes *Hamburg-Amerikanische Packetfahrt-Aktien-Gesellschaft* (»Hapag«) og Bremerseelskabet *Norddeutscher Lloyd* som beskeden Begyndelse til deres nu saa mægtige Flaader, og i 1861 det franske *Compagnie générale transatlantique*. — Mægtige Medbejlere i den orientalske Trafik er *Österreichisch-Ungarischer Lloyd* (stiftet 1836) og det franske Selskab *Messageries Maritimes* (tidligere »Messageries Impériales«).

Det afgørende Opsving, som Dampskibsfarten tog efter forrige Aarhundredes Midte, skyldes fornemmelig to Ting: Benyttelsen af Jærn som Skibsbygningsmateriale og Opfindelsen af Skruen. Det første *Jærnskip* byggedes 1818 i Glasgow, men Ideen havde mange Vanskeligheder og megen Modstand at overvinde; en af den engelske Marines Hovedkonstruktører ytrede saaledes, at Jærnskibe stred mod Naturens Love. En af de største Vanskeligheder laa i Jærnmassernes Indvirkning paa Kompasset; det lykkedes dog omsider Videnskaben i det væsentlige at faa Bugt med denne Vanskelighed, og Jærnskipenes Fortrin gjorde sig efterhaanden stadig stærkere gældende. I de senere Aar fortrængtes Jærnet atter hurtig af Staalet som Bygningsmateriale. Til Dampskibe anvendes Træ nu saa godt som ikke mere. — Om Æren for *Skruens* Opfindelse strides der fra mange Sider. Forsøg paa Skruens Benyttelse til Fremdrivning af Skibe har været gjort allerede før Midten af det 18. Aarhundrede, og fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev der udtaget mangfoldige Patenter paa Opfindelser i denne Retning. Det er dog utvivlsomt, at Svenskeren John Ericsson — der 1839 bosatte sig i New York — væsentlig er den, der har bragt Skruen til fordelagtig Anvendelse i Skibsfartens Tjeneste. I 1845 gik en Skruedamper (*Great Britain*, bygget af Jærn) for første Gang over Atlanterhavet, og siden da har Skruen efterhaanden fuldstændig fortrængt Hjulet i Farten paa de store Have. *Inman-Line* var den første, som startede sin Atlanterhavsfart med alle sine Skibe af Jærn og alle med Skruer. En væsentlig Grund til, at Nordamerikanerne, hvis Skibsfart ved det 19. Aarhundredes Midte indtog en saa glimrende Stilling, blev overfløjede af Europa, var den, at de vedblev at holde paa Træskibe og Hjul endnu en rum Tid efter, at man andetsteds var gaaet definitivt over til Jærn og Skruer.

1870 er Mærkeaaet for en ny Skibstypes Fremkomst i Oceanfarten, idet *White Star-Line* da begyndte sine Ture med Skibe af overordentlig stor Længde og forsynede med *Høj- og Lavtryksmaskiner* (*compound engines*). Disse Skibe, som ogsaa ved deres hele Indretning og Udstyrelse betegnede et betydeligt Fremskridt, gjorde Rejsen mellem Queenstown og New York paa $8\frac{1}{2}$ Dag. I 1880'ne kom *Tregangsmaskinen* (*triple expansion engine*) i Brug, og senere er man endog gaaet over til *Firgangsmaskinen* (*quadruple expansion engine*), hvor den samme Damp benyttes, efterhaanden som Spændingen aftager, i fire ulige store Cylindre.

Medens hidtil alle til Fremdrivning benyttede Dampmaskiner er Stempelmaskiner, hvor Dampen ved sin Trykenergi virker som et Tryk paa Dampstempelet, har man i den allernyeste Tid begyndt at anvende *Dampturbinen* i Skibe. Dampturbinen er en Maskine, hvori Dampens ved Trykfald opnaaede Bevægelsesenergi udnyttes til at give et med Skovle forsynet, direkte paa Akselledning anbragt Løbehjul eller Tromle en hurtig omdrejende Bevægelse. Skibsturbinen frembyder adskillige Fordele, men synes dog i sin nuværende Form at have et begrænset Felt, nemlig kun til hurtiggaaende Fartøjer; men

for øvrigt er dens Udvikling saa rivende, at man i Øjeblikket (1905) ikke kan sige, om den ikke ogsaa vil fortrænge Stempelmaskinen i andre Skibe.

Side om Side med Udviklingen af Skibsmaskinen er gaaet Udviklingen af Dampkedelen. De almindeligst benyttede Kedeltyper benævnes *Ildrørskedler* eller *Pladekedler (tank boiler)*, fordi Kedelvandet er indesluttet mellem Inder- og Yderskallen, der bygges væsentligst af Plader, medens en Del af Varmen ledes igennem en stor Mængde af Vandet omgivne Rør. I den nyeste Tid har man begyndt at indføre *Vandrørskedler (tubulous boiler)*, der særlig egner sig for høje Kedeltryk, og nogle af dem, *Hurtigkedler (express boiler)*, ogsaa for stærk Forcing. De har et stort Antal Rør, Vandet er i Rørene, Flammen spiller uden om disse.

Til Kedelvandets Opvarmning benyttes almindeligst Kul; i en Del Skibe anvendes dog *flydende Brændsel (liquid fuel)*, en flydende Kulbrinteforbindelse, der fremkommer, naar den raa Jordolie, som kommer fra Petroleums-kilderne i Bakudistriktet, i Texas, paa Borneo o. s. v., er bleven rensat og delvis destilleret. Flydende Brændsel besidder adskillige Fordele: Det har høj Varmeevne; ved fuldstændig Forbrænding er Røgen svag og gennemsigtig; i samme Stuverum og med samme Vægt kan indskibes Brændselsmateriale for længere Tid, end Tilfældet er med Kul; det kan stuves i vanskelig tilgængelige Rum, som Ballasttanke o. l.; Indskibningen foregaar hurtig, let og paa renlig Maade; Antallet af Fyrfolk kan formindskes; Dampudviklingen afpasses let efter Dampforbruget o. s. v. Imod flydende Brændsels Anvendelse taler dens høje Pris og sjældnere Forekomst. I 1904 fandtes 133 Dampskibe (over 100 Tons) indrettede til flydende Brændsel, det største paa 7446 Br.-Tons. To danske Dampskibe, nemlig »Prins Valdemar« og »Prinsesse Marie« var oprindelig indrettede til flydende Brændsel, men Brugen deraf er nu forladt.

Som Maalestok for den Besparelse i Kulforbruget, der er bevirket ved de efterhaanden forbedrede Maskiner og Kedler, kan anføres, at man som gennemsnitlig god Praksis regner, at der i 1860'ne brugtes omtr. 3½ eng. $\mathcal{E}$ Kul pr. indiceret Hestekraft pr. Time, medens der nu kun bruges omtr. 1½ $\mathcal{E}$.

I 1854—59 byggedes i Millwall ved Themsen det kæmpemæssige Skib *Great Eastern* af Scott Russel efter Tegninger af den geniale yngre Brunel — den samme, som havde konstrueret den første Oceandamper »Great Western« og den første Ocean-Skruedamper »Great Britain«. Skibet var 680 eng. Fod langt, 83 Fod bredt og 60 Fod højt fra Køl til Dæk; det havde en Drægtighed af 18 915 Reg.-Tons Brutto og 13 344 Tons Netto. Det var forsynet baade med Hjul og Skrue, havde 5 Skorstene og 6 Master, hvoraf de 3 bar Raasejl. Det var beregnet paa Emigrantfart og havde Plads til 4000 Passagerer; dets uhyre Størrelse var bestemt ved Hensynet til, at det efter Planen skulde kunne gaa fra England til Australien og tilbage igen uden at indtage Kul andre Steder end i England. »Great Eastern« viste sig at være et mislykket Foretagende. Det brændte en urimelig Masse Kul, uden at den opnaaede Hastighed stod i Forhold dertil, det krævede stadige kostbare Reparationer, dets Dybtgaaende var for stort til, at det fuldt lastet kunde komme ind uden i enkelte Havne, og det havde meget vanskeligt ved at finde Beskæftigelse. Det gjorde en Del Rejser til Amerika og anvendtes gentagne Gange til at nedlægge Kabler i Atlanterhavet, men laa i Regelen ubeskæftiget i en engelsk Havn. Det kostede oprindelig $\frac{3}{4}$ Mill. £; to Selskaber gik fallit paa det, efter at det i alt havde kostet over 1 Mill. £. I 1889 blev det solgt til Ophugning.

»Great Eastern« var Frugten af en mægtig Anstrengelse forud for sin Tid, og mange Aar efter blev intet Skib bygget, der kom det nær i Størrelse; men Bevægelsen i Skibsbygningen gaar for øvrigt i Retning af fra Aar til Aar at

bygge stadig større Skibe. I Fireaaret 1892—95 blev der fra britiske Værfter gennemsnitlig hvert Aar sat 8 Skibe af 6000 Tons Drægtighed og derover i Vandet. I 1896—99 steg dette Gennemsnitstal til 25 og i 1900—1903 til 39. Af Skibe paa 10 000 Tons Drægtighed og derover blev i 1892—95 i alt kun 3 satte i Vandet, i 1896—99 derimod 17 og i 1900—03 endog 32. Den 1. Januar 1905 er 8 Skibe af over 15 000 Tons Drægtighed under Bygning. Det største for Tiden eksisterende Dampskib er White Star-Liniens *Baltic* paa 23 876 Br.-Tons, Længde 709 Fod (eng). Denne stadige Forøgelse i Størrelsen hænger til Dels sammen med Bestræbelsen for at opnaa bestandig større *Hurtighed* — en Bestræbelse, der ganske særlig gør sig gældende i den nordamerikanske Paketfart, hvor de forskellige Selskaber fører en aldrig hvilende Vædekamp, om hvem der kan sætte den bedste Rekord. I 1838 var »Great Western« 15 Dage om Rejsen fra England til New York; i 1850ne nedbragtes Gennemsnitsvarigheden til 11 Dage, i 1870ne til 9 Dage, i 1880ne til 7—8 Dage; der er imidlertid nu Skibe, som gør Turen paa 5—6 Dage.

Danmark. Dampskibet *Caledonia* byggedes paa Clyden 1814 og var det fjerde i Rækken af de i Storbritannien byggede Dampskibe. Det kom paa danske Hænder, og efter en eventyrlig Rejse ankom det til København i Maj 1819 under stor Deltagelse fra Befolkningens Side. Det næste Dampskib, *Kiel*, bestemt til Kongens Brug, kom hertil 1824. Derefter fulgte *Dania*, hvormed der etableredes en egentlig Fart mellem Hovedstaden og Jylland, samt Postvæsenets Skibe *Mercurius*, der fra 1828 besørgede Overfarten over Store Bælt, og *Maagen*, der besørgede Farten over Lille Bælt. Det første her i Landet byggede Dampskib var *Frederik den Sjette* (1830), der sejlede paa Kiel.

Siden 1870 har den danske Dampskibsflaade (Bilande og Kolonier ikke medregnede) udviklet sig som følger: Der fandtes den 1. April 1870: 89 Dampskibe med Drægtighed 10500 Netto Reg.-Tons; den 1. Januar 1880: 192 Skibe, 44 400 Tons; den 1. Januar 1890: 305 Skibe, 94 300 Tons; den 1. Januar 1895: 377 Skibe, 128 800 Tons; den 1. Januar 1900: 497 Skibe, 255 200 Tons; den 1. Januar 1905: 580 Skibe, 318 600 Tons.

De største danske Dampskibe, tilhørende Det Forenede Dampskibsselskab, er: *United States*, 10 095 Br.-Tons (6 030 Net.-Tons), *Hellig Olav*, 10 085 Br.-Tons (6 061 Net.-Tons) og *Oscar II*, 9 970 Br.-Tons (6 093 Net.-Tons).

SKIBSTYPER. *Sejlskibene* er i Henseende til Form og Indretning i de senere Aar ikke undergaaede andre væsentlige Forandringer end dem, der er en Følge af den voksende Størrelse og af Overgangen fra Træ til Jærn og Staal. Med Hensyn til Rigningen er der foregaaet den Forandring, at meget store Sejlskibe nu har 4 og 5 Master, ja endog op til 7.

Benævnelserne for de forskellige Slags Sejlskibe bestemmes dels ved Masternes Antal og Takkelagens Beskaffenhed, dels ogsaa ved Formen.

Tremastere er: *Fregatskib* (»fuldrigget Skib«), som har Raasejl paa alle tre Master, *Bark*, som har Raasejl paa de to forreste Master, og *Tremastet Skonnert*, som enten har Raasejl paa den forreste Mast eller slet ingen Raasejl. Skibe med 4 eller 5 Master bærer i Regelen Raasejl paa de tre eller fire forreste.

Tomastere: *Brig* har Raasejl og Mærs paa begge Master; *Skonnertbrig* har Raasejl og Mærs paa forreste Mast; *Skonnert* har Raasejl paa forreste Mast, men intet Mærs; saakaldet *fore-and-aft Skonnert* og *Galease* fører ingen Raasejl. Benævnelser som *Jagt-galease*, *Kuttergalease*, *Evertgalease*, *Galiot*, *Kuf*, *Skonnertgaliot*, *Skonnertkuf* o. s. v. har nærmest Henblik paa Skrogets Form.

Enmastere er *Jagt*, *Kutter*, *Stup*, *Tjalk*, *Evert*, *Kvase*, *Dæksbaad*, *Halvdæksbaad* o. s. v.!

Sejlskibe med Hjælpekrue benyttes fortrinsvis til Hvalfangst, men dog undertagelsesvis ogsaa til Fragtfart. *Motor-Sejlskibe*, mindre Sejlfartøjer, forsynede med Hjælpekrue, der drives af en Motor, benyttes meget i den senere Tid til Fragtfart, Lystsejlsads, men dog navnlig til Fiskeri. Den 1. Januar 1905 fandtes i Danmark 257 saadanne Fartøjer paa 15 Reg.-Tons Brutto og derover med tilsammen 8600 Reg.-Tons Brutto

Dampskibe bygges med 1, 2, 3 eller 4 Dæk. De ældre Dampere har ofte, ligesom det er almindeligt ved Sejlskibene, et fra for til agter fortløbende øverste Dæk (*flush deck*). Paa de nyere Skibe findes der derimod i Regelen forskellige *Opbygninger* paa øverste Dæk. Fortil ender saaledes Skibet ofte i en *Bak* (*fore-castle*), der dels er bestemt til Opholdssted for Besætningen, dels tjener til at holde Søen fra at bryde ind over Dækket. Agtertil bygges ofte en *Hytte* (*poop*), et Lukaf til Ophold for Passagerer eller Skibets Officerer, eller der anbringes et *løftet Halvdæk agter* (*raised quarter deck*), hvorved Lastrummet bliver større. Midtskibs opføres hyppig en Overbygning (*bridge house*), der skærmer over Maskin- og Kedelrummene, og under hvilken der er anbragt Lukafer eller Opbevaringsrum langs Skibssiderne.

Passagerskibe, som kun er bestemte for rolige Farvande, kan findes indrettede med flere Overbygninger over hverandre efter Smag og Behag; navnlig de store nordamerikanske Floddampere fremviser en hel Række Etager. For søgaaende Dampskibe er følgende Typer, der almindelig betegnes ved deres engelske Benævnelser, de mest fremtrædende:

Awning-decked Skibe har over Hoveddækket en sammenhængende Overbygning (*awning deck*) fra for til agter. Dette Overdæk er forholdsvis let, og Rummet under det er nærmest bestemt for Passagerer og Kreaturer, til Dels ogsaa for lettere Varer.

I Modsætning hertil er et saakaldet *Well-decked* Skib (»Brønddamper«) ikke helt overbygget, men har et aabent Rum mellem Bak og den midtskibs Overbygning. Dette ikke overdækkede Rum, der fremtræder som en Fordybning (Brønd, *well*), bevirker, at denne Type ofte er bleven anset for at være mindre sikker i Søgang end et Skib med »awning deck«; men dette sidste er i kommerciel Henseende mindre fordelagtigt, fordi Rummet under Overdækket tages med ved Beregningen af Skibets Tonnage.

Shelter-decked Skibe har en sammenhængende Overbygning ligesom »awning-decked« Skibe, men af endnu lettere Konstruktion. *Shade-decked* Skibe har fra for til agter et let Overdæk ovenover Hoveddækket, men Mellemrummet mellem disse to Dæk er ikke lukket paa Siderne over Skanseklædningen, og det øverste Dæk tjener nærmest kun til at give Skygge og Beskyttelse mod Vejrliget.

Spar-decked kaldes Skibe med 3 Rækker Dæksbjælker. Det øverste Dæk og Klædningen mellem øverste og næstøverste Dæk er af lettere Bygning end i egentlige »Tredæks-Skibe«. Et saadant Skib er altsaa en Slags Mellemting mellem et egentligt Tredæks-Skib og et Awning-decked Skib.

Turret vessels bygges uden Spring og har et fortløbende Midtertaarn, saaledes konstrueret, at det sammen med Hoveddækket danner en væsentlig Del af Skroget.

Skibe til særlige Formaal. Af saadanne haves bl. a. *Kabeldamperen*, bestemt til at udlægge og optage Telegrafkabler. I 1904 fandtes 51 Kabeldamperer (den største 7976 Br. Reg.-Tons). — *Tankdamperen* er bestemt til at sejle med Petroleum, som ikke er fyldt i Fade; Lastrummet er inddelt i store lukkede Beholdere (Tanke), som Olien fyldes ind i og tømmes ud af ved Pumpning. I 1904 fandtes 231 Tankdamperer (den største 9196 Br.-Tons), endvidere 32 Sejl-Tankskibe (det største 4200 Br.-Tons). — *Dampfærgeren* tjener til at overføre lastede Jærnbanevogne. — *Den søgaaende Lægter*, der slæbes fra Havn til Havn af en Bugserdamper eller sjældnere af en Fragtdamper som Appendiks til denne, spiller i de senere Aar paa adskillige Steder en ikke uvæsentlig Rolle for Vare-

trafikken langs Kysterne. Sluttelig skal endnu anføres *Trawldamperen* og andre Dampfartøjer til Fiskeribrug og til Fisketransport (*carrier*).

TRÆSKIBE, JÆRN- OG STAALSKIBE. Som allerede omtalt, viger Træskibene mere og mere Pladsen for Jærn- og Staalskibe. De europæiske *Træsorter*, der anvendes til Skibsbygning, er væsentlig Eg og Fyr, af hvilke Egen giver langt det stærkeste og varigste Tømmer; af fremmede Træsorter benyttes især nordamerikansk Fyr (pitch pine og yellow pine) og fremfor alt Teaktræ (jfr. S. 627 ff.). Til Beskyttelse mod Angreb af Orme og mod Tilgroning — hvorved Farten forringes — forsyner man Træskibenes Bund indtil Vandlinien med en *Metalforhudning*; en saadan er dog ikke nødvendig i alle Farvande.

Jærnskibenes Fortrin fremfor Træskibe beror først og fremmest paa Materialets større Styrke og lettere Formelighed. Man kan give Jærnet en hvilken-somhelst Form, man ønsker, og dets Sejhed og Styrke sikrer Skibets faste Forbinding i alle dets Dele. Jærnskibet er mindre udsat end Træskibet for at springe læk eller at kølbrydes; det er lettere at reparere og billigere at vedligeholde; det har mindre Egenvægt og et større indre Rum, derfor ogsaa større Ladeevne; det er sundere for Mandskabet, da det kan holdes tørt og ikke lider af Lastlugt. Til store Skruedampere egner Træ sig aldeles ikke, fordi Skruens Rystelser løsner Forbindingerne, og Træskibe af saadanne Dimensioner som Nutidens største Oceandampere vilde det overhovedet være umuligt at gøre stærke nok til at modstaa Søens Magt.

Som en Ulempe ved Jærnskibe kan nævnes, at Bunden hurtig forurenes, og at de derfor forholdsvis hyppig maa dokkes. En anden Mangel er, at de ikke saa godt som Træskibe kan taale lokale Kraftpaavirkninger; dette er saaledes Grunden til, at man i Polarfart hidtil har foretrukket Træskibe, idet Jærnpladerne er udsatte for Brud ved Sammenstød med Isen. Denne Mangel ved Jærnskibe afhjælpes imidlertid ved et Middel, der giver dem et stort Fortrin fremfor Træskibe, nemlig ved at afdele Skibets Indre i *vandtætte Rum* (*watertight compartments*). Selv om et eller flere af Rummene fyldes med Vand, vil Skibet efter Omstændighederne endda kunne holde sig flydende uden at synke. Den vandtætte Inddeling sker ved tværskibs og langskibs *Skodder* (*Skod*, *bulkhead*), vandrette Skillerum og *dobbelt Bunde* (*double bottoms*). Skodderne maa enten føres saa højt op, at deres Overkant ikke kommer under Vandfladen, naar Rummet, som de indeslutter, fyldes, eller de maa afsluttes vandtæt foroven ved et Dæk eller et horisontalt Skillerum. Navnlig ved Skibets Ender er det, for Kollisionstilfælde og for Brud paa Skrueakselen, af Vigtighed at have mindre, vandtætte Rum; midtskibs, hvor der skal være Plads for Maskiner og Kedler, kan det ikke undgaas, at Rummene bliver større. I Passagerskibe gennemføres Inddelingen i meget stor Udstrækning, mindre derimod i Fragtdampere, fordi Lastens Stuvning derved besværliggøres; dog giver man Fragtdampere mindst 4 tværskibs vandtætte Skodder. — I Sammenhæng hermed staar Indrettelsen af vandtætte Rum, bestemte til at indtage Vandballast (*Vandballast-Tanke*, *water ballast tanks*). I Stedet for at have Udgiften og Tidsspildet ved at indtage og atter udlosse anden Ballast, fylder og tømmer man Vandtankene ved at lade Søvand løbe ind og atter pumpe dem læns. Hyppig indrettes dobbelt Bund i den Hensigt, at Melletrummet kan benyttes til Vandballast.

Med Hensyn til *Skrøgets Konstruktion* søger man ofte i Fragtdampere saa vidt mulig at undgaa Mellemdæksbjælker, hvorved Bestuvningen af Lastrummene betydelig lettes og disses Volumen bedre udnyttes. Den derved opstaaede Formindskelse i tværskibs Styrke maa der paa anden Maade bødes paa. For at

forebygge Ladningens Forskydning til Siderne, forsyner man Lastrummet med midtskibs Langskodder.

I de senere Aar bliver Jærn som Skibsbygningsmateriale ganske fortrængt af *Staal*, der i endnu højere Grad end Jærn besidder dette Materiales gode Egenskaber, navnlig Styrke og Sejhed. Paa de engelske Værfter byggedes der i 1904 efter Tonnagen 99,71 % af Staal, 0,17 % af Jærn og 0,12 % af Træ.

Ved »komposite« Skibe (*composite vessels*) forstaaes Skibe, hvis udvendige Dele er af Træ, medens Spanter og alle indvendige Forbindelser er af Jærn; de metalforhudes ligesom Træskibe. Man opnaar ved denne Konstruktion større Styrke og Lethed end ved Træskibet, medens man undgaar Jærnskibenes hurtige Forurening af Bunden. Det første komposite Skib fremstod i 1835, men nu til Dags bygges der kun faa af dem. Der fandtes i 1904 af komposite Skibe paa 100 Reg.-Tons og derover kun 195 Dampskibe og 75 Sejskibe.

HJUL OG SKRUE. I visse Henseender frembyder Skovlhjulet (*paddle-wheel*) Fortrin fremfor Skruen (*screw-propeller*). Hjulet behøver kun en ringe Vanddybde for at virke med fuld Kraft, medens Skruen nødvendiggor et Dybgaende, der er større end dens Diameter. Hjulskibe anvendes derfor i Farvande med ringe Dybde. Endvidere er Hjulskibene lettere at sætte i Bevægelse og lettere at standse end Skrueskibene, og de er mageligere som Passagerskibe, fordi Hjulenes Omdrejning ryster Skibet langt mindre end Skruens Omdrejning, ligesom Hjulene ogsaa modvirker Skibets Slingring.

Paa den anden Side har Hjulene væsentlige Ulemper i Sammenligning med Skruen. Maskineriet er sværere, tager mere Plads, slides mere, og Skruen er i det hele billigere. Hjulkasserne, der rager ud fra Skibets Sider, tager Vindfang og hemmer Farten, ligesom de ogsaa kræver større Plads for Skibet til at manøvrere. I Søgang, naar Skibet slingrer, løftes Hjulene vekselvis op af Vandet eller dyppes dybt ned, hvorved Sejladsen besværliggøres. Og navnlig til lange Rejser er Hjulskibe uheldige, fordi Hjulenes Nyttedevirkning væsentlig forringes ved det efterhaanden aftagende Dybgaende, der er en Følge af Kulforbruget under Vejs: ved Rejsens Begyndelse er Hjulene for dybt nedsænkede i Vandet, ved Slutningen ikke dybt nok.

I den senere Tid er man paa de store Passagerdampere begyndt at anvende *Tvillingsskruer* (*twin screws*), der anbringes en paa hver Side af Skibets Agterende. Hver Skruer har sin selvstændige Maskine, der arbejder ganske uafhængig af den anden. Herved opnaas den store Fordel, at selv om der gaar Bræk paa den ene Maskine, kan man fortsætte Rejsen, om end med mindre Fart, ved Hjælp af den anden Maskine alene — en Fordel, der ikke kan vurderes højt nok, idet Sejlene for Nutidens store Dampskibe er betydningsløse, og Skibet med kun een Skruer derfor ved Bræk paa Maskinen bliver ganske hjælpeløst. Da man endvidere kan lade Skruerne arbejde i samme eller modsat Retning med samme eller forskellig Omdrejningshastighed, har man heri et Middel til mulig at kunne styre Skibet i Tilfælde af Skade paa Roret. Skruerne kan dernæst gøres af mindre Diameter og kræver derfor et mindre Dybgaende. I den nyeste Tid er der i enkelte Skibe anbragt tre Skruer, en paa hver Side og en i Midten.

DEPLACEMENT. Naar et Skib flyder paa Vandet, vil den af Skibet fortrængte (deplacerede) Vandmasse veje ligesaa meget som Skibet. Vægten af den fortrængte Vandmasse kaldes Skibets *Deplacement* (*displacement*) og angives i Regelen i Tons, enten engelske eller metriske. Deplacementet betegner altsaa Skibets totale Vægt og er lig Summen af Skibet *Egenvægt* og *Ladningens Vægt*:

Ladningens Vægt kaldes den »døde« Vægt (*Dødvægt*; *dead weight*) i Modsætning til Skibets — Flyde- og Fremdrivningsmildelets — Vægt. Forskellen mellem Skibets Egenvægt (fuldt udrustet) og det totale Displacement, naar Skibet ligger paa sin dybeste Vandlinie (d. v. s. fuldt udrustet og med fuld Last om Bord), kaldes det *nyttige Displacement* og er Udtryk for Skibets *Bæreevne*. Jo lettere selve Skibet er, desto større er dets Bæreevne; heri ligger en af Fordelene ved Jærn- og Staalskibe fremfor Træskibe, idet Jærnskibes Egenvægt i Regelen kan regnes til 30—40 %, Træskibes derimod til 50 % af det totale Displacement.

Naar et Skib ligger paa dybeste Vandlinie, kan dets Displacement, inden det synker, endnu forøges med Vægten af det Vandvolumen, som svarer til den ikke-nedsænkede vandtætte Del af Skibet. Denne Skibets *Overskuds-Bæreevne* (*reserve buoyancy*) er nødvendig for dets Sødygtighed; Handelsskibe bør under Hensyn til Aarstid, Ladningens Beskaffenhed o. s. v. have en Reserve-Bæreevne af 20—30 % af Displacementet for ikke at være overlastede. Ved *Fribord* eller *Dækshøjde* (*free board*) forstaas Hoveddækkets Højde over Vandet midtskibs; Fribordets Størrelse bruges som Maalestok for, hvorvidt Skibet er overlastet. Den nyere engelske Lovgivning giver de af Handels- og Søfarts-Departementet (*Board of Trade*) udnævnte Besigtigelsesmænd Ret til i engelske Havne at stoppe ethvert Skib, saavel engelsk som fremmed, der er overlastet, og den engelske Regering har derfor ladet foretage omfattende Undersøgelser for at tilvejebringe mere almindelige Regler til Vejledning om det Fribord, der bør fordres under Hensyn til Skibets Art, Størrelse og Form, Rejsens Længde, Aarstiden o. s. v.

Displacementet benyttes almindelig til Angivelse af Krigsskibes *Størrelse* og er her en hensigtsmæssig Maalestok for Sammenligning, fordi et Krigsskib i fuldt udrustet Tilstand ligger paa en bestemt Vandlinie, der kun varierer meget lidt. Derimod egner Displacementet sig ikke til Angivelse af Handelskibes Størrelse, dels fordi disse kan ligge paa meget forskellige Vandlinier, alt efter Ladningens Beskaffenhed, dels fordi Interessen her knytter sig ikke til det samlede Displacement, men til Skibets Ladeevne. Handelsskibes Størrelse angives derfor efter Skibets indvendige Rummaal (*Register-Tonnage*), hvorom se ndfr. under Skibsmaaling; hyppig i Praxis angiver man ogsaa Skibets *Bæreevne*, dets *deadweight capacity*, d. v. s. det Antal Tons Dødvægt, som Skibet kan laste. — Forholdet mellem et Skibs Displacement og dets Register-Tonnage varierer naturligvis i væsentlig Grad efter de forskellige Skibstyper. Dog kan man som omtrentlig Regel regne, at saavel for et fuldt udrustet Orlogsskib som for et fuldt lastet Handels-Dampskib er Displacementet udtrykt i Tons omtrent $1\frac{1}{2}$ —2 Gange større end Skibets Brutto-Register-Tonnage under Hoveddækket; altsaa f. Eks. til 2000 Reg.-Tons Brutto svarer gennemsnitlig et Displacement af ca. 3500 Tons.

Skibets *DYBGAÆNDE* (*draught*) er i Regelen noget større agter end for. Ved Dybgaændet *over Livet* forstaas Dybgaændet midtskibs, hvilket i Regelen falder sammen med Middeltallet af Dybgaændet for og agter. Forskellen mellem Dybgaændet for og agter kaldes *Styrlastighed* (*trim*).

FART. Den *Fart*, som Skibet gør, udtrykkes ved det Antal *Kvartmil* (S. 438), som det tilbagelegger i *Timen*, eller — hvad der kommer ud paa det samme — ved det Antal geografiske Mil, som det tilbagelegger i 4 Timer (en Vagt). Loglinien, der benyttes ved Maalingen af Skibets *Fart*, er inddelt i lige store Længder, der er adskilte ved Knuder (*Knob*, Eng. *knot*, Fr. *noeud*); det

Antal Knob, som løber af Logrullen i 28 Sekunder, svarer til det Antal Kvartmil, som Skibet udsejler i en Time. Det betyder altsaa hos os det samme, enten der siges, at Farten er »8 Knob«, eller at den er »8 Kvartmil i Timen«, eller at den er »8 Mil i Vagten«. — I England angives Farten ofte i engelske Mil pr. Time (1 eng. Mil svarer til 0.87 *knot*), i Frankrig undertiden i Kilometer pr. Time (1 *km.* svarer til 0.54 *noeud*).

For *Sejlskibes* Vedkommende er den Hurtighed, hvormed en Rejse kan fuldføres, afhængig af Vindens Retning og Styrke; den Fart, som Skibet under heldige Omstændigheder kan gøre, er derfor selvfølgelig langt større end den Fart, der gennemsnitlig kan paaregnes for en længere Rejse. Det er ovenfor omtalt, at Klipperskibe under gunstige Forhold har kunnet gøre en Fart af 15 Knob eller mere; der haves Eksempel paa Klippere, som en Uge igennem har løbet gennemsnitlig over 13 Knob. Men som almindelig Regel kan en saadan Hurtighed langt fra paaregnes. Mellem London og Hongkong Syd om Afrika (12 900 Sømil) maa saaledes en Rejse paa 90 Dage anses for meget hurtig, hvilket gennemsnitlig kun giver 6 Knob; der er dog Sejlskibe, som har tilbagelagt de 11 600 Sømil mellem Melbourne og London i 60 Dage, altsaa med en Gennemsnitsfart af 8 Knob. For vore almindelige danske Sejlskibe vil 8 Dage fra København til Hull (620 Sømil) være en jævn god Rejse, hvilket svarer til en gennemsnitlig Fart af $3\frac{1}{4}$ Knob.

Dampskibe. Almindelige Fragtdampere, der ikke er byggede til nogen bestemt Rute, gør i Regelen 8—9 Miles Fart. For Transporten af visse Varer, f. Eks. Frugt, stilles der større Fordringer; men navnlig stiger Kravene, naar der er Tale om Passagertrafik. Paa Linier, hvor Passagerbefordringen ikke er det udelukkende eller overvejende Formaal, bydes der dog ofte ikke over 10—11 Mil. Med Konkurrencen vokser Hurtigheden, især paa de stærkt befærdede Verdensruter. 20 Miles Fart og derover er nu ikke ualmindelig paa saadanne Ruter, og nogle af Atlanterhavsfartens Hurtigløbere (*greyhounds*, Mynder), holder gennemsnitlig 23 Mil i Timen paa Rejsen til New York, saa at Rejsen gøres paa 5 à 6 Dage. En lignende Hurtighed finder man paa Ruterne Dover—Calais, Dover—Ostende og Holyhead—Dublin. De hurtigste Skibe, der eksisterer, er Orlogsflyadernes nyere Torpedobaade, af hvilke nogle kan løbe ca. 32 Mil.

Intet Spørgsmaal er for Dampskibstrafikken af saa stor økonomisk Betydning som Størrelsen af *Kulforbruget*. Forøget Hurtighed kræver et stærkt forøget Kulforbrug, hvad der atter betyder dels Udgift til de Kul, der brændes, dels Tab i Fragt, fordi den Ladning, som Skibet kan indtage, bliver i samme Forhold mindre, som den nødvendige Kulforsyning bliver større. Den Hastighed, hvormed det er fordelagtigst for et Skib at sejle, beror for almindelige Fragtdampere i væsentlig Grad paa Rejsens Længde og Skibets Form; Spørgsmaalets Besvarelse er ofte meget indviklet, og Kulforbrugets Størrelse afhænger i høj Grad af Kaptajnens og Maskinmesterens Indsigt saavel som af Rederens Dispositioner. I hurtiggaaende Skibe med kraftige Maskiner er Fremdrivningen i høj Grad uøkonomisk ved fuld Kraft.

Til Oplysning om *Forholdet mellem Kulforbrug og Hastighed* [vil det være af Interesse at opføre et Par almindelige Regler.

Kulforbruget ved to forskellige Hastigheder er i lige store *Tider* proportionalt med *Hastighedernes Kubus*, over lige store *Vejlængder* proportionalt med *Hastighedernes Kvadrat* (dog passer disse Regler ikke ved Hastigheder, der er store i Forhold til Skibets Størrelse og Længde). F. Eks., naar et Skib ved en Hastighed af 13 Knob bruger 50 Tons Kul i Etmaalet, vil det ved en Hastighed af 9 Knob bruge $\frac{9^3}{13^3} \times 50 = 16.6$ Tons i Etmaalet. Og naar et Skib ved en Hastighed

af 10 Knob bruger 300 Tons Kul paa en Rejse, vil det for at gøre den samme Rejse med 8 Knobs Fart bruge $\frac{8^2}{10^2} \times 300 = 192$ Tons.

Fremdeles varierer Kulforbruget — efter en Regel, som til praktisk Brug er tilstrækkelig nøjagtig — omtrent som *Kubikroden af Deplacementets Kvadrat*. Altsaa vil for to Skibe, hvoraf det ene har dobbelt saa stort Deplacement som det andet, under i øvrigt lige Forhold, Kulforbruget i samme Tid med samme Hastighed forholde sig som 1 : $\sqrt{4}$ eller som 1 : 1.66. Ved at fordoble Skibets Størrelse forøges altsaa Kulforbruget med knap 60 pCt. Heri ligger det, at den større Hastighed for at kunne betale sig kræver større Skibe.

Antallet af hurtigsejende Dampskibe er ikke stort i Forhold til Dampskibenes samlede Antal. Ifølge Lloyds Register havde alle Landets Handelsflaader i 1904 tilsammen 18467 Dampskibe paa 100 Reg.-Tons Brutto eller derover. Af hele dette Antal havde kun 2222 eller ca. 12 pCt. en Hurtighed af 12 Knob og derover. Heraf kunde 830 gøre en Fart af 12—12½ Knob, 568 13—13½, 258 14—14½, 182 15—15½, 133 16—16½, 101 17—17½, 52 18—18½, 34 19—19½, medens 64 kunde løbe 20 Knob og derover. De hurtigste danske Skibe (»Hellig Olav«, »Oscar II« og »United States«) kan gøre 16 Miles Fart.

SIGNALVÆSEN. Udveksling af Signaler mellem Skibe indbyrdes, saavel som mellem de paa Kysterne oprettede Signalstationer og de forbisejlende Skibe, finder Sted ved Hjælp af *det internationale Signalsystem*.

Dette System — forud for hvilket der er gaaet mange forskellige ældre Systemer — er opstaaet i England 1857, indført i Frankrig 1864 og er, efter at være blevet noget ændret, efterhaanden antaget af saa godt som alle søfarende Nationer.

Til Signalering benyttes *den internationale Signalbog*, der indeholder et stort Antal Sætninger samt Sætningsdele, Ord, Bogstaver og Tal, der alle i de forskellige Landes Udgaver, hvilke er Oversættelser af den engelske, er betegnedes ved det samme Signalbogstav eller ved Grupper af 2, 3 og 4 Signalbogstaver, tagne af det engelske Alfabets samtlige Bogstaver. Ethvert af disse Bogstaver gengives ved et Flag eller en Stander af forskellig Farve og Mønster. Desuden benyttes et særegent Systemflag, der ogsaa benyttes som Svarstander for at tilkendegive, at et Signal er modtaget og forstaaet, og endelig indgaar det som Signalfag i To- og Tre-Flags Signaler. Naar Flagene ikke kan skelnes, gengives Bogstaverne ved *Afstandssignaler* (Kugle, Køgle og Cylinder eller Kugle, firkantet Flag, Stander og Flag i Sjov, der sammensættes paa forskellig Maade). Endvidere giver Signalbogen Anvisning paa forskellige Signaleringsmaader, hvorved Signaleringen foregaar ved at stave Meddelelserne og saaledes kun kan anvendes mellem signalerende, der benytter samme Sprog, og endelig er enkelte internationale Lys- og Lydsignaler efter Morse's System optagne i Bogen.

En Del af Fireflags-Signalerne er bestemte til *Kendingssignaler* for Skibe. Enhver Stat har fri Raadighed over samtlige Kendingssignaler til Fordeling blandt de Skibe, der fører dens Flag. Skibe af forskellig Nationalitet kan følgelig have samme Kendingssignal; Skibe af samme Nationalitet derimod aldrig. For at undgaa Forveksling maa da Nationalflaget hejses samtidig med Kendingssignalet. Som Tillæg til International Signalbog skal der ifølge international Overenskomst af hver Stat med passende Mellemrum udgives Lister over sammes Krigs- og Handelsskibe, der har erholdt Kendingssignal. Ethvert under dansk Flag færende Handelsskib af eller over 20 Register-Tons Brutto bliver der af Registrerings- og Skibsmaalings-Bureauet i København tildelt Kendingssignal-Bogstaver (der tillige er Skibets Registrerings-Bogstaver, se S. 374). Signal-Bogstaverne er indførte i Skibets Nationalitets- og Registrerings-Certifikat, samt indhuggede i Dæksbjælken i en Dæksluge.

Paa Kysterne af de fleste Søstater, navnlig ved Fyrtaarnene, er der oprettet internationale *Kyst-Signalstationer*, til hvilke passerende Skibe kan opgive deres Navne m. m., ligesom de gennem dem kan modtage eller afsende Telegrammer fra eller til deres Redere eller andre interesserede. Signaleringen paa Stationen sker enten ved Flag- eller Afstandssignaler eller ved Hjælp af en *Semafor* (Tegn-bærer), en høj Mast med tre Arme, hvoraf hver kan indtage forskellige Stillinger. Stationerne, der i Regelen er satte i Forbindelse med det elektriske Telegrafnet, beforder videre de dem fra Søen signalerede Meddelelser, enten pr. Telegraf eller

pr. Post; pr. Telegraph dog kun for saa vidt Bestemmelsesstedet er beliggende i et af de Lande, der har tiltraadt den internationale Telegrafkonvention. Taksten for hvert Telegram, der udveksles med Skibe i Søen, er 1 fr. (Kr. 0.75). Dette Beløb lægges til Telegramtaksten efter de almindelige Regler, og det hele Beløb opkræves hos Afsenderen for de til Skibe i Søen adresserede Telegrammer, og hos Adressaten for de fra Skibe kommende Telegrammer. Kyst-Signalstationerne i Danmark er for Tiden følgende: *Hanstholm, Hirshals, Skagen, Fornæs, Helsingør, Hammershus.*

I den allernyeste Tid har man begyndt at oprette *Gnisttelegraf-Stationer* ved Kysterne, hvilke udveksler Telegrammer til eller fra Skibe i Søen.

2. SKIBSMAALING.

Allerede tidlig maa der have været benyttet visse Maal eller Enheder, hvori Skibenes Størrelse og deres Ladeevne kunde angives. Da Skibstyperne og Konstruktionsmetoderne for Fortidens Handelsfartøjer var næsten stereotype, kunde man saa nogenlunde ad Erfaringens Vej slutte sig til, hvor meget et Fartøj kunde bære og rumme af de almindelige Varesorter. Ved et Skibs »Tonnage« forstod man derfor oprindeligt det Antal »tuns« (Fade), som Skibet kunde laste. Den efterhaanden tiltagende Vareførsel ad Søvejen med alt Slags Gods og med Skibe af forskellig Størrelse og Konstruktion medførte imidlertid Trang til nøjagtigere Maalingsmetoder. Nødvendigheden heraf gjorde sig saa meget mere gældende, som »Tonnagen« var Grundlaget for Optrækningen af de paa Skibsfarten hvilende Afgifter til Stat, Havnevæsen o. s. v. De Maalesystemer, som benyttedes af de forskellige Lande, har indtil den nyeste Tid været indbyrdes meget afvigende, hvad der medførte mange Ulemper og Besværligheder for Skibsfarten; i Løbet af de senere Aar har imidlertid det engelske Maalingssystem af 1854 i Hovedtrækkene vundet Indgang hos alle søfarende Nationer, om end med væsentlige Forskelligheder i Henseende til dets Anvendelse i Enkelthederne, særlig for Dampskibes Vedkommende.

Skibsmaalingen (T. *Vermessung, Aichung*; Eng. *measurement*; Fr. *jaugage*) gaar ud paa at bestemme Skibets Rumindhold. Skibets Ladeevne beror imidlertid dels paa dets Rumindhold, dels paa dets Bæreevne (se S. 895 ff.), og som Udtryk for Skibets Størrelse har man derfor benyttet Angivelser snart efter Rumenheder, snart efter Vægtenheder. Bæreevnen kan atter udfindes enten ved at *maale* Skibet og dernæst beregne Bæreevnen efter et vist antaget Forhold, eller ved *Ahming*, d. v. s. ved at belaste Skibet med bekendte Vægte, indtil det er nedtrykt paa sin dybeste Vandlinie; denne sidste Fremgangsmaade har dog aldrig været benyttet undtagen for Smaafartøjer og er af rent underordnet Betydning (jfr. ndfr. under Danmark). Nu til Dags er man overalt kommet bort fra at lade Bæreevnen være Udtryk for Skibenes Størrelse og dermed for Afgifternes Optrækning, dels fordi de mange forskellige Skibstyper gør det meget vanskeligt at beregne Bæreevnen, dels fordi den største Del af Handelsladningerne bestaar af lette Varer, med Hensyn til hvilke Skibets Ladeevne afhænger af dets Rumindhold. Skibets Rumindhold, med hvilket Skibsmaalingen altsaa nu alene beskæftiger sig, kaldes med et engelsk-fransk Udtryk dets *Tonnage*; som enstydigt hermed bruges endnu undertiden det danske Ord *Drægtighed*, skønt dette — ligesom i øvrigt ogsaa »Tonnage« — tidligere har været benyttet til at betegne snart Rumindholdet, snart Bæreevnen eller rettere en Kombination af begge Dele.

England indtog længe ikke nogen fremragende Stilling paa Skibsmaalingens Omraade, men traadte 1854 i Spidsen for Udviklingen. Ordningen hos os har allerede fra tidligere Tid været almindelig anerkendt som særdeles god.

England. Den ældste kendte engelske Skibsmaalingslov er af 1422, men omhandler kun en særlig Klasse Fartøjer, de saakaldte »keels«, en Slags Framme, der transporterede Stenkul fra Newcastle-Distriktet. Tonnagen for disse Fartøjer var Udtrykket for det Antal »keels« (à $21\frac{1}{6}$ Vægt-Tons), som de kunde bære, og udfandt ved en Slags »Ahming«. I 1694 udvidedes denne Lov til at omfatte alle kulførende Fartøjer i England.

Først i 1773 indførtes en almindelig Lov for Handelsskibes Maaling. Metoden benævnes nu *Builders' Old Measurement* (B. O. M. eller O. M.), undertiden ogsaa *Admiralty Rule*. Den foreskrev kun Optagelse af to Hovedmaal, Længden og Bredden, uden at tage Hensyn til Skibets Dybde og havde derfor en meget uheldig Virkning, idet den særlig begunstigede de dybe og smalle, altsaa de mindst sødygtige Skibe. Metoden blev derfor Aarsag ikke blot til talrige Søulykker, men ogsaa til at de engelske Handelsskibe blev underlegne i Konkurrencen med andre Nationers Skibe, hvis Maalings-Metoder ikke fristede til Bygning af slige uheldige Skibstyper. Med den for Englænderne egne Konservatisme fastholdtes desuagtet denne Lov indtil 1836, ja af den engelske Orlogsmarine indtil 1872.

I 1836 indførtes en ny Maalingsmetode, der gaar under Navnet *New Measurement*. Den tilsigtede i Princippet at fastsætte Skibets indvendige Rum og raadede Bod paa nogle af de værste Virkninger af Loven af 1773; men da de foreskrevne Maal var for faa og ikke optoges paa de rette Steder, var Metoden let at omgaa og gav Anledning til idelige Klager. Disse blev tilsidst saa højrostede, at der i 1849 nedsattes en Kommission, hvis Forslag dog ikke fandt Bifald. Et af Kommissionens Medlemmer, Mr. G. Moorsom, stillede da et nyt Forslag, som han udviklede i et Værk (Review of the Laws for the Admeasurement of Tonnage, London 1853), der udmærker sig ved sin paa en Gang videnskabelige og populære Behandling af Emnet, og som er et Kildeskrift i Spørgsmaalet om Skibsmaaling. Det af ham foreslaaede System, almindelig kaldet *det Moorsomske System* — der hviler paa videnskabelige Grundsætninger, er forholdsvis simpelt at anvende, ikke kræver særlig uddannede sagskyndige og er vanskeligt at omgaa — blev Grundlaget for Kapitelet om *Measurement of Tonnage* i *Merchant Shipping Act 1854*.

Det saaledes indførte *Maalingsystem af 1854* er, med mindre væsentlige senere Ændringer (1867 og 1889), det i England nu gældende. Tonnagen bestemmes ved Udmaaling af samtlige til Brug egnede Rum i Skibet. Efter en i Enkelthederne nærmere foreskrevne Metode udmaales dels Kubikindholdet under »Maalingsdækket« (*tonnage deck*) — hvorved forstaas det Dæk, som i Skibe med ikke flere end 2 Dæk er det øverste, og som i Skibe med flere end 2 Dæk er det andet fra neden — dels Rummet mellem Maalingsdækket og øverste Dæk, dels endelig Kubikindholdet af alle fast anbragte, lukkede Rum paa øverste Dæk, der er skikkede til at optage Ladning, Passagerer, Mandskab eller Forraad (saasom Halvdæk, Hytte, Bak o. s. v.). Det samlede saaledes udfundne Kubikindhold, udtrykt i engelske Kubikfod, divideret med 100 giver Skibets *Brutto-Register-Tonnage* (*gross tonnage*). En *Register-Ton* er altsaa 100 engelske Kubikfod (= 91.53 danske Kubikfod = 2.83 m³). I Brutto-Tonnagen bliver der at gøre forskellige Afdrag for at udfinde den afgiftspligtige Tonnage, *Netto-Tonnagen* (*net tonnage*), som er Udtryk for det Rum, der af Skibet kan benyttes som Indtægtskilde, altsaa til at føre Ladning eller Passagerer. Disse Afdrag omfatter for *Sejlskibes* Vedkommende Tonstallet af alle de Rum, der benyttes udelukkende til Brug eller Ophold for Mandskabet eller til Skibets Navigering m. m. (Folkerummene dog kun, for saa vidt de fyldestgør nærmere foreskrevne Betingelser), for *Dampskibes* Vedkommende desuden Tonstallet af de Rum, der optages af eller er fornødne for den bevægende Kraft.

Det engelske Maalingssystem af 1854 har vundet *international Anerkendelse*. Det tiltraadtes tidligst af Danmark (1867), af Tyskland i 1872, af Sverige i 1874, af Norge i 1876 og er nu antaget af alle søfarende Nationer. Det er imidlertid ikke lykkedes at opnaa fuldstændig Ensartethed, idet der er væsentlige Uoverensstemmelser med Hensyn til den Maade, hvorpaa Netto-Tonnagen for *Dampskibes* Vedkommende beregnes. Ifølge de Regler, som den engelske Lov af 1854 desangaaende fastsætter, og som gaar under Navn af *British Rule*, bliver der i de fleste Tilfælde givet et altfor stort Afdrag i Brutto-Tonnagen, hvilket medfører en ubillig Begunstigelse for Dampskibene ved Afgiftens Erløggelse. Af Hensyn hertil fastsatte Donau-Kommissionen i Begyndelsen af 1870'ne en anden Regel for Beregningen af Dampskibs-Tonnagen i Farten paa Donau (*Donauregelen*; *Danube Rule*), og Tyskland optog 1872 en tredje Regel (*German Rule*). Hovedtrækkene i disse tre Regler, der hver blev antagen af et vist Antal Lande, er følgende:

1. *Donauregelen*. Alle i Brutto-Tonnagen indbefattede Rum, der optages af Maskineriet, Kedlerne, Skruesakselen m. m., maales, og det udfundne Tonal fradrages i Brutto-Tonnagen med $1\frac{3}{4}$ Gang for Skrueskibe og med $1\frac{1}{2}$ Gang for Hjulskibe. Kulkasserne (*bunkers*) maales og fradrages ikke; men ved Tillægs-Fradraget (henholdsvis $\frac{3}{4}$ og $\frac{1}{2}$) opvejes Tonnagen af de Kulrum, som regnes at være nødvendige for en Rejse af Gennemsnitsvarighed. Hele Fradraget maa ikke overstige 50 % af Brutto-Tonnagen. Donauregelen blev antagen af forskellige Stater, bl. a. af Danmark (1878), men senere atter opgiven (i Danmark 1895); nu benyttes den kun til Farten gennem Suezkanalen og paa Donau (se dog nedenfor under den britiske Regel, b).

2. *Den tyske Regel*. Foruden de Rum, der maales ifølge Donauregelen, maales tillige de permanente Kulrum, og det saaledes udfundne Tonal (uden Tillæg) fradrages i Brutto-Tonnagen. Fradraget maa ikke overstige 50 % af Brutto-Tonnagen undtagen for Bugserdampere. Denne Fremgangsmaade følges nu kun af *Sverige og Belgien*.

3. *Den britiske Regel*. Maskinrummets Tonnage maales ligesom efter Donauregelen, og det Fradrag i Brutto-Tonnagen, som tilstaas, udgør:

a) for *Skrueskibe* 32 %, saafremt Maskinrummet er mellem 13 og 20 % af Brutto-Tonnagen; for *Hjulskibe* 37 %, saafremt Maskinrummet er mellem 20 og 30 % af Brutto-Tonnagen;

b) saafremt Maskinrummet er enten større eller mindre end angivet under a., er Fradraget det samme som ifølge Donauregelen.

Regelen a. regnes at komme til Anvendelse paa alle almindelige Dampskibe, og det er den, der i særlig Forstand benævnes »British Rule«; hvad der nu kaldes »Donauregelen«, er den engelske Lovs Regel b. udvidet til at omfatte alle Tilfælde. De engelske Bestemmelser medfører som Helhed altfor store Afdrag. Man regner, at Afdraget efter a. gennemgaaende giver 10 % lavere Netto-Tonnage end »Donauregelen« og 16 % lavere end den »tyske Regel«, medens b. kan føre til helt urimelige Resultater, fordi der ingen Grænse er sat for Afdragets Størrelse; paa Overgangene mellem a. og b. fremkommer der store Spring og Uligheder. Foruden af *Storbritannien* med Kolonier følges »British Rule« nu af *Danmark, Tyskland, Amerikas forenede Stater, Norge, Frankrig, Grækenland, Rusland, Finland, Spanien, Portugal, Italien, Argentina, Nederlandene, Østerrig-Ungarn, Tyrkiet og Japan*.

Danmark (jfr. S. 373). De ældste Lovforskrifter, der særlig omhandler Skibsmaaling, findes i Frd. 12. Januar 1632, der skal have haft Christian IV selv til Forfatter. Den nævnte Forordning samt to Tillægs-Forordninger af 16. Oktober 1640 og 9. April 1643, synes dog nærmest bestemte for Skibe, der udførte Trælast fra Norge. Selve Maalingsmetoden fremgaaer ikke af disse Forordninger, der i al Almindelighed foreskriver, at »saadanne Skibe skal maales og takseres for hver mange Læster de er drægtige, beregnede med 22 Tønder Korn for hver Læst«.

En ny Maalingsmetode, hentet fra Holland, paabødes ved Instruktion af 9. Januar 1769. Systemet gik ud paa ved 6 indvendige Bredder og Dybdemaal at udfinde Skibets Kubikindhold; heraf bestemtes efter et fast Omregningsforhold Drægtigheden i *Trælastlæster* (à 4000 $\mathcal{E}$), som atter omsattes til *Kommercelæster* (à 5200 $\mathcal{E}$). Da de optagne Maal imidlertid var for faa og hverken viste Bundens eller For- og Agterskibets Form, passede Metoden kun for de hollandske fyldige Skibsformer, men udbragte altfor store Resultater for mere skarphyttede Skibe og var derfor til Hinder for Skibsbyggeriets tidssvarende Udvikling.

Ved Instruktion af 16. Januar 1830 indførtes derfor en ny og forbedret Skibsmaaling efter et Forslag, som nærmest var udarbejdet af Flaadens daværende meget duelige Konstruktor, Admiral Schiffer. Drægtigheden skulde ligesom hidtil angives i *Kommercelæster* à 5200 $\mathcal{E}$. Metoden gik i Hovedtrækkene ud paa gennem en indvendig Opmaaling og ved en Beregning efter den saakaldte »Simpson'ske Approksimations-Formel« tilnærmelsesvis at bestemme Lastrummets Størrelse udtrykt i Kubikfod. Ved at dividere dette Kubikindhold med 150 fremkom Skibets Drægtighed i Kommercelæster, idet man efter en erfaringsmæssig funden Regel gik ud fra, at 150 Kubikfod af det maalte Rumfang svarede til en Bæreevne af 5200 $\mathcal{E}$. For Datidens Skibskonstruktioner maa denne Metode (noget forbedret i 1838) siges at have været særdeles fyldstgørende, og det var med fuld Føje, at den gennem en længere Aarrække blev anset for at være den bedste af alle da benyttede Metoder, hvorfor den ogsaa blev efterlignet andre Steder, saaledes efterhaanden i Norge, Bremen, Oldenburg, Hannover og Preussen (1862). Den med det danske System som Mønster affattede norske Instruktion af 1845 havde dog

visse Fortrin i forskellige ikke uvigtige Røtninger. — Ved den danske Skibsmaalings-Instruktion af 27. Maj 1861 bestemtes det, at Fradraget i Dampskibenes Brutto-Tonnage skulde ske efter nøjagtig kubisk Udmaaling af alle de paagældende Rum, deriblandt ogsaa Kulkasserne. Det er denne Regel, som, efter at være optagen af Preussen 1862 og af det tyske Rige 1872, nu er kendt under Navn af »German Rule«.

De forandrede Bygningsmaader, hvorved Skibene navnlig efterhaanden fik større Længde og ringere Dybde, bevirkede, at den Schiffer'ske Maalemetode gav mindre ligelige Resultater for de forskellige Skibstyper. Fra Begyndelsen af 1860'erne tog man derfor Spørgsmaalet om et nyt Systems Indførelse under Overvejelse, og efter Indbydelse fra England besluttede man at antage det Moorsom'ske System. Dette skete ved den nu gældende *Lov om Skibes Maaling af 13. Marts 1867* (hvortil slutter sig L. 15. Maj 1868 angaaende Folkelukafernes Størrelse og Indretning, samt en Række administrative Bestemmelser). Skibsmaalingsloven giver udførlige Bestemmelser om Fremgangsmaaden ved Maalingen; derimod overlader den til Overtoldbestyrelsen at fastsætte Reglerne for Fradraget af Dampskibes Maskinrum. Indtil 1878 var der fuldstændig Overensstemmelse mellem dansk og engelsk Skibsmaaling, men i nævnte Aar besluttedes det hos os at antage Donauregelen; i 1895 antog man dog, som alt nævnt, atter den britiske Regel.

De seneste Ændringer i dansk Skibsmaaling er foretagne i 1901 ved Tillæg til Skibsmaalings-Instruktionen af 7. Sept. 1867 i Tilslutning til den i »Merchant Shipping Act« af 25. Aug. 1894, Sect. 78 angivne Regel for Fradrag i Dampskibes Brutto Register-Tonnage for Rum optagne af eller fornødne for den bevægende Kraft, og de senere udstedte Instruktioner angaaende denne Regels praktiske Udførelse.

Ved Udmaalingen af Kubikindholdet benyttes hos os den *danske Fod*, hvor efter Omregningen sker til *Registerton*s (eller »*Tons*«, som Loven kalder dem) efter Forholdet 91.⁵⁹ danske Kubikfod = 100 eng. Kubikfod. Det vilde være heldigere simpelthen at benytte det engelske Fodmaal.

Ahming. Frd. 28. Oktbr. 1829 foreskrev, at *Stenjagter*, *Ballast-* eller *Sandbaade* og *Pramme* i København skulde underkastes Ahming og mærkes, hvor dybt de maatte lastes. Ahmingen skete paa Orlogsværftet. Der meddeltes Ejeren et Ahmingsbrev, som angav Fartøjets Ladeevne i Læster à 4000 $\mathcal{R}$. Hvis saadanne Fartøjer gik i Fragtart og skulde toldklarere, maatte de tillige være maalte. Pligten til Ahming er nu ophævet ved Lov 23. Maj 1902.

For altsaa endnu at gentage Hovedpunkterne i det foregaaende :

1 *Register-Ton* er = 100 engelske Kubikfod = 91.⁵⁹ danske Kubikfod = 2.³³ Kubikmeter. 1 Kubikmeter er = 0.³⁵³ *Registerton*;

1 dansk *Kommercelæst*, der indtil 1867 benyttedes som Udtryk for Skibes Bæreevne, var en Vægt paa 5200 $\mathcal{R}$, der regnedes at svare til et Rumindhold i Skibet af 150 d. Kubikfod. Da der imidlertid altid gaves et Fradrag, var et Sejlskibs virkelige Rumindhold saa meget større end det ved Beregningen antagne, at en *Kommercelæst* kom til at svare til 1.⁹⁵ *Registerton*s. Ved Beregningen af Afgifter efter *Kommercelæster* sættes 1 *Kommercelæst* = 2 *Registerton*s.

Man kan gennemsnitlig regne, at *Netto-Tonnagen* for *Sejlskibes* Vedkommende er ca. 95 % af *Brutto-Tonnagen*; Forskellen mellem *Netto* og *Brutto* kan variere fra ca. 10 % i smaa *Sejlskibe* til 3½ % i *Skibe* paa 2000 *Tons Brutto* (efter de danske Maalingsregler af 1891 fra ca. 12 % til ca. 5 %). For *Dampskibes* Vedkommende gaar man almindelig ud fra, at søgaaende *Skrueskibe*, maalte efter »*British-Rule*« a., gennemgaaende har en *Netto-Tonnage* af ca. 64 % af *Brutto-Tonnagen* (efter *Donauregelen* 74—75 %, efter den tyske Regel ca. 80 %). Samtlige i 1904 eksisterende *Dampskibe* paa 100 *Tons* og derover havde ifølge *Lloyd's Register* en *Brutto-Tonnage* af 28 632 684 og en *Netto-Tonnage* af 17 692 141 *Tons*, altsaa var *Netto* ca. 62 % af *Brutto*.

3. KLASSIFIKATION.

Til at undersøge og udstede Attest om *Handelsskibes* Soliditet, *Udrustning* og almindelige *Sødygtighed* har der dannet sig særegne, saakaldte *Skibs-*

Klassifikations-Institutter. Disse Institutter er ikke Statsanstalter; de er opstaaede ved privat Initiativ i det Øjemed at yde Assurandører og Befragtere betryggende Vejledning med Hensyn til Skibenes Egenskaber, og deres Betydning beror alene paa den Tillid, som næres til deres Paalidelighed. For Rederen er det en frivillig Sag, om han vil lade sit Skib klassificere, men det er i hans egen Interesse at gøre det, fordi det ofte vil være vanskeligt at faa Fragt eller at faa assureret, naar Skibet ikke er klassificeret (»har Klasse«). Ved cif Salg (S. 333) af Varer, der er udsatte for Søskade, vil Køberen i Regelen betinge sig, at Afladningen skal ske med et Skib, der har første Klasses Certifikat.

De to største og mest ansete Klassifikations-Institutter, der nyder ubegrænset Tillid hele Verden over, er *Lloyd's Register* i London (*Lloyd's Register of British and Foreign Shipping*, oprettet 1834, jfr. S. 822) og *Bureau Veritas* i Paris. Bureau Veritas stiftedes 1828 i Antwerpen, flyttede 1831 til Paris, 1870 til Brüssel og 1883 atter tilbage til Paris; dets Bestyrelse er sammensat af Mænd af forskellige Nationaliteter. Andre Klassifikations-Selskaber findes opførte i Tabellen S. 895.

De største af saadanne Selskaber har i alle vigtigere Havnestæder ansat sagkyndige Besigtigelsesmænd (*surveyors*), som efter nøje specificerede Reglementer foretager Undersøgelsen af de Skibe, der ønskes klassificerede. Den i Henhold hertil for Skibet fastsatte Klasse samt alle tilhørende Oplysninger indføres i Selskabets *Register*, der aarlig offentliggøres (saaledes *Lloyd's Register Book* og *Bureau Veritas' Répertoire Général*). Rederen modtager et Klassifikations-Certifikat i to Eksemplarer, hvoraf han selv beholder det ene, medens Kaptajnen fører det andet med sig.

Den fastsatte Klasse gælder kun for et bestemt Antal Aar, og Skibet maa ogsaa inden denne Tidsfrists Udløb underkaste sig periodiske Besigtigelser, saa at der stadig kan have Vished for, at alting er i Orden; naar Certifikatets Gyldighed er udløben, vil en fornyet Undersøgelse afgøre, om det kan fornys paa et vist Antal Aar, eller om Skibet maa nedsættes i en ringere Klasse. Næsten altid lader man Bygningen af Skibet foregaa under Kontrol af Klassifikations-Selskabets Tilsynshavende, ligesom man overhovedet i Regelen følger de paa mange Aars Erfaring støttede Regler, som er foreskrevne af Selskaberne med Hensyn til Materialernes Dimensioner o. s. v.

Ved Klassifikationen deles Skibene i to Grupper: Skibe af Træ og Skibe af Jærn eller Staal. Hver af disse Grupper har henholdsvis tre *Klasser* eller *Grader*, delte i to eller tre Underafdelinger. Til Betegnelse af Klasserne og Graderne benytter hvert Selskab bestemte *Mærker*, bestaaende af Bogstaver og Tal.

De tre for *Træskibe* benyttede Klasser kan i Hovedsagen karakteriseres saaledes: 1. Klasse, 1. Afdeling omfatter nye Skibe eller Skibe, der er lige saa gode som nye, og som kan føre Varer af enhver Art paa korte eller lange Rejser; 1. Klasse, 2. Afdeling omfatter Skibe, der kan benyttes til samme Tjeneste som de foregaaende, men som paa Grund af Alder eller andre Aarsager dog ikke kan stilles lige med disse; 2. Klasses Skibe er tjenlige til Befordring af alle Slags Varer paa korte Rejser; 3. Klasses Skibe er kun tjenlige til Transport af Varer som Kul o. lign., der ikke kan beskadiges af Søvand. De forskellige Selskaber følger dog ikke ganske de samme Regler. — For *Jærnskibes* Vedkommende ligger Forskellen mellem de 3 Grader (eller »Divisioner«) i Styrken af Skibets Konstruktion, idet Skibene af hver Grad maa fyldestgøre bestemte Fordringer i Henseende til Materialernes Dimensioner o. s. v. Skibe af 1. Division er altsaa stærkere end Skibe af 2. og 3. Division, men de kan ikke betegnes som »første Klasses« Skibe i Modsætning til de sidstnævnte. Skibe af 1. Division underkastes Tilsyn hvert fjerde Aar, Skibe af 2. og 3. Division derimod hvert tredje Aar (i Germanischer

Lloyd hvert andet Aar for 3. Division). De fleste klassificerede Skibe har første Klasse.

Den Fart, hvortil Skibet egner sig, bliver af nogle Selskaber betegnet med særlige Bogstaver. F. Eks. har Bureau Veritas følgende Betegnelser: L betyder Fart over hele Verden (long cours), A Atlanterhavsfart, M Middelhavsfart, G stor Kystfart (grand cabotage), P lille Kystfart (petit cabotage).

Her i Landet bliver de fleste Skibe, navnlig Sejlskibene, klassificerede i Bureau Veritas. De engelske Skibe søger naturligvis fortrinsvis til Lloyd's, hvor ogsaa mange andre Landes Skibe lader sig klassificere, og som er det største Selskab. Næst efter Lloyd's og franske Veritas nyder Norske Veritas og Germanischer Lloyd størst Anseelse hos os. Hyppig lader Skibe sig i øvrigt klassificere i mere end eet Selskab. I 1904 var der i de forskellige Selskaber *klassificeret følgende Antal Skibe:*

	Dampskibe.	Sejlskibe.	Tilsammen.
Lloyd's Register.	7859	1813	9672
Bureau Veritas.....	1611	3368	4979
Germanischer Lloyd.....	1165	1017	2182
Norske Veritas.....	799	1095	1894
Record of American and Foreign Shipping...	238	934	1172
Registro Italiano.....	250	837	1087
Veritas Austro-Ungarico.....	162	853	1015
British Corporation.....	405	93	498
Nederlandsche Vereeniging van Assuradeuren	58	10	68

I den af *Lloyd's* aarlig udgivne *Register Book* — et kolossalt og fortræffelig udstyret Værk — findes optaget ikke blot alle de Skibe, der er klassificerede hos Lloyd's, men ogsaa saa vidt mulig alle andre Skibe paa 100 Tons og derover, med udførlige Oplysninger om deres Tonnage, Bygningsmaade, Takling, Alder, Dimensioner, Maskiner o. s. v. Desuden indeholder Værket omfattende Fortegnelser over Skibsrederier, Skibsbyggerier, Assurandører, Kendingssignaler, Dokker og Havne, Krigsflaaderne o. m. m. Ogsaa det af *Bureau Veritas* udgivne *Répertoire Général* indeholder udførlige Oplysninger af lignende Art.

J. S. Hohlenberg og I. A. D. Jensen.

4. SKIBES LADEVNE. FRAGTNOTERINGER.

Den Ladning, som et Skib kan indtage, beror dels paa dets *Bæreevne* (*dead-weight capacity*), dels paa dets *Rummeevne* (*cubical capacity*).

Skibets *BÆREEVNE* er den *Dødvægt* (S. 887), som nedtrykker Skibet til den dybeste Vandlinie, paa hvilken det er sødygtigt.

Man regnede tidligere som erfaringsmæssig gennemsnitlig Regel, at et Skib paa en Rejse af Middelfarighed pr. Registerton Netto kunde bære $1\frac{1}{2}$ Tons Dødvægt (ud over den fornødne Forsyning med Proviant og anden Udrustning); altsaa regnedes f. Eks. et Skib paa 100 Registertons at kunne indtage en Ladning paa 150 Tons Dødvægt. Denne Regel holder gennemgaaende temmelig nøje Stik for Sejlskibe af Træ af ældre Konstruktion. Sejlskibe af Jærn eller Staal har mindre Egenvægt end Træskibe og følgelig større Bæreevne; man kan for deres Vedkommende omtrentlig regne $1\frac{3}{4}$ Tons Dødvægt som Ladning pr. Registerton. For Dampskibes Vedkommende bevirkede de forskellige Maalingsmetoder, at der ikke kan anføres nogen almindelig Regel, og navnlig for større Dampskibe kan Ladevnen pr. Registerton Netto stige til $2\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ Tons Dødvægt.

Skibets Evne til at *RUMME* Ladning er bestemt ved dets *Netto-Register-Tonnage*, med *Fradrag* for de Dele af Netto-Tonnagen, der ikke anvendes til Lastrum (Kahytter, Lukafer, Proviantrum o. s. v.), og med *Fradrag* for visse Dele af Lastrummene, der ikke lader sig bestuve, saasom Rum mellem Dæksbjælker, Kølsvin m. m.

For Sejlskibes Vedkommende regner man erfaringsmæssig dette *Fradrag* til gennemsnitlig omtrent $\frac{1}{4}$. Da en Registerton er = 100 eng. Kubikfod (91.59 danske

Kubikfod), kan man altsaa omtrentlig regne, at et Sejlskib pr. Register-ton Netto kan rumme 75 eng. Kubikfod (= $1\frac{1}{8}$ Fragtton, se ndfr.) eller henimod 70 danske Kubikfod Gods. For Dampskibes Vedkommende maa man, hvis Skibet er indrettet til Passagerer, naturligvis først trække Passagerkahytternes Rumindhold fra.

Som SVÆRT GODS (*Vægtgods; heavy goods, deadweight goods*) betegner man saadanne Varer, som ved — helt eller delvis — at fylde Lastrummet nedtrykker Skibet til dets dybeste Vandlinie. LET GODS (*Rumgods, Maalegods; light goods, measurement goods*) er saadant Gods, som Lastrummet kan fyldes med, uden at Skibet trykkes ned til dets dybeste Vandlinie. Af svært Gods kan Skibet i det højeste bære saa meget, som det rummer; af let Gods kan Skibet bære mere, end det rummer.

Skibets Ladeevne beror altsaa for svære Varers Vedkommende paa dets Bæreevne, for lette Varers Vedkommende paa dets Rummeevne. *Bæreevnen* plejer at udtrykkes i engelske Tons (*Vægttons* à 2240 lbs.). Som Enhed ved Angivelsen af *Rummeevnen* benyttes hyppig den saakaldte *Fragtton* (*freight ton, ton of shipping, unit of measurement cargo*), hvorved forstaaes 40 eng. Kubikfod = $1.133 m^3 = 36\frac{2}{3}$ (36.666) danske Kubikfod; man bruger ogsaa *Kubikmeteren* = $35\frac{1}{3}$ (35.316) eng. Kubikfod = $32\frac{1}{3}$ (32.346) danske Kubikfod.

Naar man gaar ud fra, at et Skib kan laste $1\frac{1}{2}$ Tons Dødvægt pr. Register-ton, og at det kan rumme $1\frac{1}{8}$ Fragttons pr. Register-ton, vil det kunne lastes fuldt i Henseende baade til Bæreevne og Rumfang, hvis Varerne vejer ca. 45 eng. lbs pr. eng. Kubikfod (hvilket omtrent er det samme som 45 danske $\mathcal{E}$ pr. dansk Kubikfod). Hyppigst regner man til lettere Varer saadanne, som vejer mindre end 40—50 $\mathcal{E}$ pr. Kubikfod; de Regler, som i saa Henseende følges ved Fragtberegningerne, er imidlertid meget forskellige.

Det er her ikke overflødigt at advare mod at forveksle de forskellige Slags »Tons«: 1 *Register-Ton* er (eller skulde være) = 100 engelske Kubikfod, 1 *Ton of shipping* er = 40 eng. Kubikfod, 1 engelsk *Ton* (Vægt) = 2240 lbs, 1 *Meter-Ton* = 1000 kg o. s. fr.

Styrtegods (*Stürzgut*) er Gods, der indlades LØST (*in bulk; Ital. alla rinfusa*), saasom Kul, Salt, Korn o. s. v.; *Slykgods* (*Stückgüter*) er Gods, der forsendes i Pakning og altsaa fremtræder som særskilte, afsondrede Fragtstykker. Som »Stykgodsladning« i snævrere Forstand betegner man en Ladning, der bestaar af forskelligartet Stykgods; det er navnlig Dampskibe i faste Ruter, der gaar med den Slags Ladning, og der er da i Regelen mange forskellige Afladere. I en noget anden Betydning bruges »Stykgodsbefragtning« som Betegnelse for en Befragtning, der angaar et bestemt Varekvantum, ikke en vis Del af Skibet (S. 388).

Et Skib kan rumme mere af en Vare, naar den skibes løst, end naar den er emballeret, f. Eks. mere af løst Korn end af Korn i Sække. Fragten for det samme Kvantum bliver derfor billigere ved løs Afladning; men paa den anden Side er der væsentlig større Risiko for Beskadigelse, Svind o. s. v., og mere sarte Varer skibes derfor ikke gerne i løs Tilstand.

Det er naturligvis af Vigtighed for Reder og Skipper nøje at kende Skibets Ladeevne for de forskellige Varesorter — et Forhold, der kan variere mere eller mindre efter Skibets Konstruktion. Deraf afhænger for en væsentlig Del, hvad Fragt Rederen kan være tjent med at tage for de forskellige Slags Varer, og hvilken Fragt der under givne Forhold er den fordelagtigste. For Befragteren er det navnlig af Betydning at kende Ladeevnen, naar han fragter hele Skibet for en rund Sum. Ved Opgivelsen af Tonnagen for Dampskibe bør det anføres, om det er Ton Netto eller Brutto, da Forskellen kan være meget betydelig (S. 893).

Ved »*Tonnage*« alene forstaaes Skibets registrerede Tonnage (Brutto el. Netto); naar derimod Skibet angives at være »*of the burthen of*« et vist Antal Tons, forstaaes derved dets Dødvægtsdrægtighed, altsaa det Antal Tons à 2240 $\mathfrak{z}$, som Skibet kan bære. »*Tons measurement*« betyder det Antal Tons à 40 engl. Kubikfod, som Skibet kan indtage af let Gods i Modsætning til tungt Gods (»*heavy goods*«).

FRAGTNOTERINGER. *Fragtsatserne (Frachtraten; rates of freight; taux de fret)* noteres ligesom Varepriserne efter sædvanemæssige Regler i Henseende til Maal eller Vægt og i Henseende til den Valuta, hvori Noteringen angives. At Fragten kan stipuleres enten med en vis Sats uden yderligere Tillæg (*in full*) eller med visse Tillæg (*Kaplak, Gratifikation*), er allerede tidligere anført (S. 393). Det er sammesteds ligeledes omtalt, at Fragten ogsaa kan fastsættes til en rund Sum for en vis Rejse (*en rouche*), og at Skibet undertiden bortfragtes for et vist Tidsrum, i Regelen maanedsvist.

Som *Vægtenheder* for Fragtens Ansættelse tjener f. Eks. 1 eng. Ton, 1 Cwt., 504, 448, 336 eng. lbs, 1000 kg, 100 $\mathfrak{z}$, 100 $\mathfrak{z}$ o. s. v. o. s. v. Som *Rummaalsenheder* benyttes f. Eks. 1 Fragtton (40 eng. Kubikfod), 1 Kubikmeter, 50 eller 160 eng. Kubikfod, 1 Quarter, 1 Tønne o. s. fr. Hyppig, men ingenlunde altid, er Enhederne de samme ved Befragtning som ved Varesnes Salg. Som Helhed taget er der — ligesom ved Varesalg — Tilbøjelighed til at gaa fra Maal over til Vægt; medens man f. Eks. tidligere baade solgte Korn og fragtede til Korn efter Maal, sker begge Dele nu hyppigst efter Vægt. Der er dog visse Fragter, som aldrig sluttet efter Vægt, navnlig Trælastfragterne, for hvilke der er særlige Maalenheder i Brug. Endvidere er det almindelig Regel ved Forsendelse af Stykgods — navnlig med de store Dampskibslinier — at Fragten for lette Varer (se ovfr.) beregnes efter Kubikmaal, for svære Varer efter Vægt. Nogle Selskaber har fastsat en almindelig Regel, hvorefter Varer, der vejer under en vis Vægt pr. Kubikfod eller Kubikmeter, behandles som Letgods; andre derimod forbeholder sig i hvert enkelt Tilfælde at afgøre, om de vil beregne Fragten efter Maal eller efter Vægt, og de Regler, der følges, er i det hele meget varierende.

Om *faste Takster* kan der kun være Tale for de Skibes Vedkommende, der gaar i regelmæssige Ruter. Men ogsaa de maa — naar da ikke al Konkurrence er udelukket — i det væsentlige lade deres Satser følge med Markedets almindelige Gang, og en lignende Stabilitet som ved Jærnanetakster kan ikke finde Sted her. De store oversøiske Dampskibslinier har i Regelen faste Takster udefter, men ikke hjemefter. Skibe, der ikke gaar i faste Ruter, men søger Fragt, hvor de kan faa den, maa tage, hvad der i Øjeblikket er at opnaa i det aabne Marked. Det vil for deres Vedkommende hyppigst dreje sig om Ladninger af ensartet Beskaffenhed (Korn, Kul, Salt, Træ, Kaffe, Sukker, Ris o. s. v.), mens Stykgodstrafikken nu til Dags for største Delen gaar med de faste Linier.

Ingenlunde altid sluttet Befragtningen saaledes, at den gælder for en bestemt Varesort alene; ofte forbeholder Befragteren sig Ret til efter sit Valg at skibe andre Varesorter i Stedet. For at det da ikke skal være nødvendigt ved Fragtafslutningen at opregne en hel Række Varer og at enes om en Sats for hver enkelt af dem, har der udviklet sig faste Regler om det Forhold, hvorefter Fragterne for forskellige Varesorter skal regnes at ækvivalere hverandre. Disse Regler, der afhænger af de paa de forskellige Pladser gældende Usancer, finder Udtryk i de saakaldte *Fragtskalaer (freight scales, tonnage scales)*. Forholdet mellem Fragtsatserne for de i Skalaen optagne Varer beror paa disses Bestuvningsevne. Hvis Fragten beregnes efter Vægt, f. Eks. pr. Ton, maa den lettere

Vare, der optager større Plads, betale mere pr. Ton end den sværere Vare, der fylder mindre; hvis omvendt Fragten beregnes efter Maal, f. Eks. pr. Quarter, maa den sværere Vare, der vejer mere, betale højere Fragt pr. Quarter end den lettere, der vejer mindre. Paa de oversøiske Pladser omfatter Fragtskalaerne ofte alle de vigtigere Udførselsartikler; nogle af de i den europæiske Trafik benyttede Fragtskalaer vil findes omtalt nedenfor under Kornfragter.

Fremdeles bliver der ved Fragtafslutningen ingenlunde altid fastsat en bestemt Plads som Skibets Bestemmelsessted. Ofte forbeholder Befragteren sig Ret til at sende Skibet til en Række *forskellige Pladser*, og efter Omstændighederne fastsættes der da forskellig Fragt, eftersom Skibet sendes til den ene eller den anden Havn. Hyppig opgives Bestemmelsesstedet ikke ved Skibets Afsejling, men Skibet er forpligtet til undervejs at anløbe en *Ordrehavn (port of call)* for der at indhente Meddelelse om, hvilken Havn det skal begive sig til. Det er saaledes meget ofte Tilfældet, at Skibe fra oversøiske Pladser har at anløbe Queenstown eller en Kanalhavn for Ordre. Sker Befragtning paa Grundlag af, at flere Havne skal anløbes for Ladning eller Losning (*»one round trip«, »in rotation«*), bør Skibet for Sikkerheds Skyld betinge, at de skal anløbes efter deres geografiske Beliggenhed.

Det vil være umuligt her at give en blot nogenlunde udtømmende Oversigt over de mangfoldige Usancer, der i Enkelthederne har Betydning for den rette Forstaaelse af Fragtnoteringerne; kun for enkelte vigtigere Fragtnoteringers Vedkommende kan her anføres nogle Hovedtræk.

KORNFRAGTER afsluttes enten for en bestemt Kornsort alene, eller saaledes, at der tilføjes »andre Sorter i Forhold« (*other grains in proportion*).

En af de Fragtskalaer, der kommer til Anvendelse i Verdenshandelen, er den, som er kendt under Navn af *London Baltic printed rates*. Den almindelige Enhed er en Quarter (Maal) Hvede; Ærter, Bønner og Vikker betaler 10 % mere end Hvede, Rug $7\frac{1}{2}\%$ mindre, Hørfrø og Raps 10 % mindre, Byg 15 % mindre, Havre $22\frac{1}{2}\%$ mindre end Hvede, alt pr. Quarter; hvis Fragten slutes med en af de andre Kornsorter som Enhed, beregnes Satserne efter samme Forhold, altsaa betaler f. Eks. Hvede $\frac{1}{11}$ mindre end Bønner, $\frac{1}{87}$ mere end Rug, $\frac{1}{6}$ mere end Hørfrø o. s. fr. Da Befragtning for Korn nu i Regelen sker efter Vægt, ikke efter Maal, sker ogsaa Omregningen af Fragten fra en Kornsort til en anden efter en kutumemæssig Vægt pr. Quarter; fra danske Havne regnes saaledes en Quarter Hvede til 504 lbs, Rug til 480 lbs, Byg til 448 lbs, Havre til 336 lbs; men fra andre Pladser gælder andre Kutumer. »London Baltic« Fragtskalaen omfatter ogsaa en stor Del andre Varer end Korn. Ved Befragtning fra Sortehavet, det asovske Hav saavel som fra Donauhavne gælder *The 1890 Danube Charter-Party*, som fastsætter følgende »scale of units for freight«: Hvede, Majs, Ærter, Bønner, Hirse 2240 lbs (1015 kg), Rug 2220 lbs (1006 kg), Hørfrø, Raps 2170 lbs (983 kg), Dodder 2100 lbs (951 kg), Byg, Sennepsfrø, Sesam 2050 lbs (929 kg), Hampefrø 1800 lbs (815 kg), Havre 1600 lbs (725 kg), Valmuefrø 1400 lbs (634 kg); altsaa den fastsatte Fragt pr. Enhed gælder for 2240 lbs Hvede, 2220 lbs Rug o. s. v. — *Riga printed rates of freight* har 320 lbs Havre som Basis; pr. 480 lbs Rug betales 25 %, pr. 500 lbs Hvede $27\frac{1}{2}\%$ mere end for Havre, m. v.

Fra *Danmark* til Storbritannien, Belgien og Frankrig noteres Kornfragter i Regelen i Sterling (sh. og d.), for Hvede pr. 504 eng. lbs, for Byg pr. 448 lbs, for Havre pr. 336 lbs udlosset Vægt. Ofte fragtes der alternativt til en vis Række af Pladser, mellem hvilke der plejer at betinges 3 d. Forskel i Fragten, f. Eks. saaledes: Kulhavn paa Storbritanniens Østkyst 2 sh., andre Havne paa Storbritanniens Østkyst 2 sh. 3 d., London 2 sh. 6 d., Kontinentet mellem Hamborg og Havre 2 sh. 9 d., Englands Vestkyst eller Irlands Østkyst 3 sh. — Til Holland noteres Fragt i fl. pr. 2400 kg Hvede og pr. 2100 kg Byg; til Sverige og Norge i Øre pr. 100 kg; til nordtyske Pladser i M. pr. 1000 kg; alt pr. udlosset Vægt. — I dansk indenrigsk Fart: Øre pr. 100 Ø , undertiden maaske ogsaa endnu pr. Tønde, udlosset Vægt.

Fra *svenske Pladser* til Storbritannien: som fra Danmark.

Fra *tyske Østersøhavne* til tyske og skandinaviske Pladser: M. pr. 2500 kg med Hvede som Basis; Rug betaler 2% mere, Byg 5% mere, Havre 22½% mere.

Fra *russiske Østersøhavne* til tyske og skandinaviske Pladser: M. pr. 2000 kg med Rug som Basis. Til Storbritannien: fra Riga sh. og d. pr. 320 lbs Havre, andre Sorter i Forhold efter »Riga printed rates of freight«; fra Reval pr. 496 lbs Hvede, andre Sorter i Forhold efter »London Baltic printed rates«; o. s. fr.

Fra *engelske Pladser* til Kontinentet: Sterling pr. Quarter af bestemt Vægt eller pr. Ton.

Fra *franske Pladser*: fr. pr. 1000 kg, eller fr. eller Sterling pr. eng. Ton.

Fra *Sortehavet*: til England og Nordeuropa noteres i Sterling efter »London Baltic printed rates« eller efter »The 1890 Danube Charter-Party«, m. m.; ogsaa i fr. pr. 100 kg eller i M. pr. 1000 kg; til Marseille ofte i fr. pr. Charge (1.s. *hd*), til Genua i Lire pr. *hl*.

Fra *Alexandria* til Storbritannien: Sterling pr. Quarter eller pr. Ton.

Fra *Nordamerika*: fra New York til Europa noteres i Sterling pr. 480 lbs Hvede eller Majs; Fragten til Østersøhavnene er i Regelen 6 d. højere end til London eller Antwerpen. I de daglige Kabeldepecher noteres Fragt fra New York til Liverpool med Turdamperne i Pence pr. Bushel Hvede à 60 lbs. Ligeledes noteres Fragt pr. Turdamper til andre engelske Pladser og til Rotterdam, Amsterdam, Antwerpen i Pence eller Cents, til Hamborg og Bremen i \$ eller Cents pr. Bushel. Fra New Orleans noteres ligeledes pr. Turdamper i Cents pr. Bushel; fra Galveston i sh. og d. pr. Ton à 2240 lbs. Fra San Francisco til Europa noteres sh. pr. Ton. For *Mel* i Sække fra New York eller New Orleans noteres sh. og d. pr. Ton eller Cents pr. 100 lbs.

Fra *Australien* til Europa noteres sh. pr. Ton.

KLID og OLEKAGER. *Danmark*, i indenrigsk Fart: Øre pr. Ø. — Fra *russiske og tyske Østersøhavne* til Skandinavien: M. pr. 2000 kg, fra tyske Pladser ogsaa pr. 50 kg. — Fra *England*: Sterling pr. Ton. — Fra *franske, belgiske og hollandske Pladser*: fr. (henholdsvis fl.) pr. eng. Ton eller pr. 1000 kg. — For *Oliekager* fra *Middelhavet*: i Regelen Sterling pr. Ton.

PETROLEUM. Fra *New York og New Orleans* til Europa: sh. og d. pr. Fad. I Kasser (*in cases*) til østasiatiske, australske, afrikanske og sydamerikanske Pladser i Cents pr. case eller pr. 100 lbs. Ved Afladning pr. Tankdamper betinges Fragten i Regelen pr. udpumpet Ton Olie. — Fra *Batum* i Kasser til Ostindien og Østasien: d. pr. case.

BOMULD. Fra *Nordamerika* til England: sh. pr. Ton eller d. pr. lb. (f. Eks. 35 sh. pr. Ton, 1¼ d. pr. lb). — Fra *Calcutta, Bombay og Alexandria* i Regelen sh. pr. Ton.

KAFFE. Fra *Rio de Janeiro og Santos* gælder Telegramfragtnoteringerne til Antwerpen, Rotterdam, Hamborg, Bremen, London, Triest: sh. + 5% Kaplak pr. 1000 kg Netto, til Marseille, Genua: fr. + 10% Kaplak pr. 1000 kg Netto, til Havre: fr. + 10% Kaplak pr. 900 kg Netto, til New York og New Orleans: Cents pr. Bag à 60 kg Netto. Fragten kan ogsaa betinges anderledes, f. Eks. i sh., fr. eller M. pr. Ton.

SUKKER. Fra *Java* i Regelen sh. pr. Ton (*Java scale*).

RIS. Fra Havne i *Birma*, fra *Calcutta* og andre *ostindiske* Rishavne til Europa: sh. pr. Ton. Fra *Saigon* til Kina: Cents (of a clean Mexican Dollar) pr. Pikul (133¼ lbs. Netto).

TE. Fra *kinesiske og ostindiske* Havne til Europa og Amerika: sh. pr. Ton à 40 eng. Kubikfod; undertiden ogsaa pr. 50 eng. Kubikfod.

KUL, SALT, JERN. Fra *England*: sh. og d. pr. Ton; for Kul undertiden ogsaa £ pr. Keel. Som Følge af den enorme Trafik med Stenkul er Kulfragterne af meget stor Betydning for Skibsfarten og faar ofte Karakteren af at være et Supplement til en anden Befragtning; de er lavest til de Pladser, hvorfra det er lettest at faa Returfragt. Gennemgaende er Kulfragterne i øvrigt forholdsvis lave, fordi Kul ikke behøver fine Fartøjer saaledes som kostbare og bedærvelige Varer, og fordi Skibet med dem kan laste sin fulde Dødvægt.

TJÆRE. Fra *Finland*: sh. og d. pr. Tønde; af Halvtønder til Stewage betales $\frac{2}{3}$ Fragt. Til Holland fragtes i Regelen pr. Last à $\frac{19}{1}$ eller $\frac{26}{2}$ Tønder.

TRÆLAST. Fragten for Planker og Bræder fra *russiske* og andre *østersøiske* saavel som fra *norske* Pladser betinges sædvanlig pr. *Petersborg Standard*, som for høvlet og savet Last er Betegnelsen for 120 Stk. Bræder, 12' lange, $1\frac{1}{2}$ " tykke, 11" brede, hvilket svarer til 165 eng. Kubikfod. For Tømmer og Planker sættes Fragten ogsaa pr. *Load* (Last) = 50 eng. Kubikfod; for rund Last regnes undertiden 40 eng. Kubikfod pr. Load. — I *Amerika* regner man ogsaa med *superficial feet*, der svarer til en Kvadratfod af en Tommes Tykkelse. Fragten beregnes pr. 1000 sup. feet = $83\frac{1}{3}$ eng. Kubikfod eller omtrent $\frac{1}{2}$ Petersborg Standard. — For Splitved og Lightwood regnes efter Favne à 216 eng. Kubikfod. For Dækslast og Stewage betinges i Regelen $\frac{2}{3}$ Fragt. Fra *Golfhavne* regnes Fragten i sh. pr. Standard eller i \$ og Cents pr. sup. feet eller i Cents pr. 100 lbs. (f. Eks. for Hardwood og heavy pine). For Staver: \$ pr. 1000 Stk. eller fr. pr. Ton à 2240 lbs. eller pr. 1000 kg. — Tidligere var foruden Petersborger Standard ogsaa forskellige andre »Standards« i Brug, saaledes fra *Norge*: *Norsk Standard* = 270 eng. Kubikfod, *Christiania Standard* = $103\frac{1}{8}$ eng. Kubikfod, *Drammen Standard* = $121\frac{7}{8}$ eng. Kubikfod, *Trondhjem Standard* = 198 eng. Kubikfod; fra *Sverige*: *Svensk Standard* = 315 eng. Kubikfod; fra *Quebec*: *Quebec Standard* = 275 eng. Kubikfod; men Befragtning efter disse hører nu til Undtagelserne.

STYKGODSFRAGTER beregnes enten efter Stykketal eller efter Vægt eller efter Maal (Rumfang). For *Vægtgods* er Enheden i den store Trafik hyppigst enten 1 eng. Ton eller 1000 kg, for *Maalegods* 40 eng. Kubikfod eller 1 Kubikmeter (se ovfr.), sjældnere 50 eller 160 eng. Kubikfod. Da 40 eng. Kubikfod er = $1.133 m^3$, faas følgende Forhold mellem Noteringer i Rigsmark og Sterling (100 M. sættes = 98 sh.): 10 M. pr. m^3 = $11\frac{1}{3}$ M. pr. 40 Kubikfod = $11\frac{1}{10}$ sh. pr. 40 Kubikfod; 10 sh. pr. 40 Kubikfod = 9 M. pr. m^3 .

I. P. Olsen.

5. HANDELSFLAADERNE. DAMPSKIBSSELSKABER.

Omstaaende Oversigt (S. 901) viser — opført efter den samlede Tonnage — Størrelsen af SAMTLIGE LANDES HANDELSFLAADER i 1904, deri dog kun medregnet Dampskibe paa 100 Registertons Brutto og derover, samt Sejlskibe paa 100 Registertons Netto og derover. Oversigten er tagen af *Lloyd's Register of British and Foreign Shipping 1904—1905* (London 1904).

Det vil ses, at *Verdensflaaden af egenlig søgaaende Skibe* (100 Registertons og derover) for Tiden tæller ca. 29 000 Skibe med en samlet Drægtighed af henimod 35 Mill. Registertons. Heraf er over 18 000 Dampskibe og henvend 11 000 Sejlskibe; Netto-Drægtigheden er for Dampskibe ca. 18 Mill. Registertons (Brutto-Drægtighed henvend 29 Mill. Registertons); Netto-Drægtigheden for Sejlskibe er noget over 6 Mill. Registertons. I Henseende til Drægtighed er *den britiske Handelsflaade* næsten lige saa stor som alle andre tilsammen, og særlig for Dampskibenes Vedkommende er den endog noget større end alle andre Landes tilsammen.

Ved umiddelbart at sammenlægge Dampskibes og Sejlskibes Tonnage faar man imidlertid ikke noget korrekt Udtryk for Handelsflaadernes effektive Nyttevirkning. Dampskibene har som Følge af deres Hurtighed og øvrige Fortrin en betydelig større Transportevne end Sejlskibe af samme Drægtighed; man regner i Almindelighed, at naar der ses hen til Transportevnen, er 1 Dampskibs-Registerton Brutto at sætte lig 3.6 Sejlskibs-Registertons, hvilket for øvrigt kun kan betragtes som et tilnærmelsesvist Skøn.

Samtlige Landes Handelsflaader 1904.

	DAMPSKIBE			SEJLSKIBE		TILSAMMEN. Dampskibe Br.-T. Sejlskibe Nto.-T.	
	Antal	Netto-Tonnage	Brutto-Tonnage	Antal	Netto-Tonnage	Antal	Tonnage
Britiske Rige: i Europa . .	7699	8 586 742	13 999 218	1537	1 392 132	9 236	15 391 350
— — Kolonier . .	1088	516 333	867 309	926	322 186	2 014	1 189 495
— — i alt . .	8787	9 103 075	14 866 527	2463	1 714 318	11 250	16 580 845
Amerikas forenede Stater . .	1266	1 715 634	2 440 794	2145	1 408 606	3 411	3 849 400*
Tyskland	1483	1 775 928	2 891 869	452	477 938	1 935	3 369 807
Norge	1038	620 985	1 017 248	1180	700 406	2 218	1 717 664
Frankrig	755	639 837	1 252 457	621	440 909	1 376	1 693 366
Italien	368	460 869	720 209	870	467 357	1 238	1 187 566
Rusland	650	375 449	609 622	720	230 893	1 370	840 515
Spanien	455	445 620	714 172	124	40 683	579	754 855
Sverige	785	327 730	539 481	732	212 052	1 517	751 533
Nederlandene	394	403 377	643 529	102	44 000	496	687 529
Japan	591	418 613	668 360	7	3 057	598	671 417
Danmark	396	297 343	505 127	407	92 857	803	597 984
Østerrig-Ungarn	271	354 392	569 990	19	15 166	290	585 156
Grækenland	212	223 020	350 497	187	50 721	399	401 218
Brasilien	232	89 000	140 044	89	23 944	321	163 988
Belgien	113	104 898	162 456	2	488	115	162 944
Tyrkiet	125	58 254	93 259	207	60 408	332	153 667
Chile	54	43 376	69 681	63	39 204	117	108 885
Portugal	47	32 617	51 240	149	47 761	196	99 001
Argentina	112	39 758	64 325	95	24 474	207	88 799
Kina	46	40 178	62 656	—	—	46	62 656
Philippinerne	95	28 380	45 437	36	8 132	131	53 569
Uruguay	25	19 020	29 941	37	20 710	62	50 651
Kuba	43	27 046	42 201	12	2 324	55	44 525
Mexiko	36	11 101	18 543	18	5 274	54	23 817
Rumænien	18	10 815	19 318	3	684	21	19 952
Peru	5	3 341	5 132	31	10 012	36	15 144
Montenegro	—	—	—	21	5 319	21	5 319
Venezuela	10	1 715	3 210	9	1 282	19	4 492
Columbia	3	1 313	2 445	4	934	7	3 379
Sarawak (Borneo)	4	1 402	2 270	1	669	5	2 939
Sansibar	3	1 871	2 308	—	—	3	2 308
Siam	5	1 324	2 405	—	—	5	2 405
Haiti	6	1 088	2 052	—	—	6	2 052
Andre Lande	34	18 777	23 379	17	5 973	51	29 352
I alt	18 467	17 692 141	28 632 684	10 823	6 156 505	29 290	34 789 189

Den *Udvikling*, som i de senere Aar er foregaaet med Hensyn til *Skibenes Størrelse* og med Hensyn til *Forholdet mellem Sejlskibe og Dampskibe*, vil ses ved en Sammenligning med 1891. I 1891 fandtes der i samtlige Lande:

DAMPSKIBE.			SEJLSKIBE.		TILSAMMEN.	
Antal.	Netto-T.	Brutto-T.	Antal.	Netto-T.	Antal.	Dampsk. Br.-T. Sejlsk. Nt.-T.
12 193	9 221 000	14 562 000	19 873	9 132 500	32 066	23 694 500

*) Heraf paa de store Indsøer: 441 Skibe (Træskibe ikke indbefattede) med 1 259 051 Tons.

Det fremgaar heraf, at Skibenes Antal er aftaget fra ca. 32 000 i 1891 til ca. 29 000 i 1904; men samtidig er Tonnagen vokset fra 23.7 Mill. Tons i 1891 til 34.8 Mill. Tons i 1904. Skibenes Størrelse er altsaa forøget og Gennemsnittet for samtlige Skibe er vokset fra 739 Tons i 1891 til 1188 Tons i 1904. Størrelsen er imidlertid vokset stærkest for Dampskibenes Vedkommende, idet Gennemsnittet for Dampskibene er steget fra 1194 til 1550 Tons, for Sejlskibene fra 460 til 569 Tons. Fra 1891 til 1904 er Sejlskibenes Antal formindsket fra 19 900 til 10 800, deres Tonnage fra 9.1 Mill. Tons til 6.2 Mill. Tons. Derimod er Dampskibenes Antal forøget fra 12 200 til 18 500, deres Tonnage fra 14.6 til 28.6 Mill. Registertons. Der er altsaa sket en meget omfattende Overgang fra Sejl til Damp og Dampskibenes Tonnage har haft en overordentlig stor Tilvækst.

Det er af Interesse at lægge Mærke til, at den *britiske Handelsflaade* er andre Landes langt overlegen, ikke blot i Henseende til den samlede Drægtighed, men ogsaa i Henseende til *Skibenes Størrelse*. Den gennemsnitlige Størrelse var i 1904 (Registertons Brutto for Dampskibe, Registertons Netto for Sejlskibe):

	Dampskibe.	Sejlskibe.	Alle Skibe.
Storbritannien og Irland (eksklus. Kolonierne)...	1818	906	1666
Øvrige Lande.....	1359	513	967
Alle Lande.....	1550	569	1181

Det *Materiale*, hvoraf Handelsskibene i 1904 bestod, vil ses af følgende Sammenstilling (Registertons i Tusinder):

	TRÆ-SKIBE.		KOMPOSITE SKIBE.		JÆRN-SKIBE.		STAAL-SKIBE.		TILSAMMEN.	
	Antal.	Tons.	Antal.	Tons.	Antal.	Tons.	Antal.	Tons.	Antal.	Tons.
Dampskibe	1289	420.0	195	72.8	5684	5067.0	11 299	23 072.9	18 467	28 632.7
Sejlskibe..	8201	3035.6	75	47.6	1195	1280.3	1352	1793.0	10 823	6156.5
I alt	9490	3455.6	270	120.4	6879	6347.3	12 651	24 865.9	29 290	34 789.2

Ved Nybygninger bliver, som tidligere anført, nu til Dags til Dampskibe for den langt overvejende Del benyttet Staal, medens Jærn kun bruges til Smaaskibe, og Træ anvendes meget lidt; for Sejlskibes Vedkommende er Træ det overvejende Materiale til de mindre, Staal til de større Skibe. — I 1904 byggedes der i Alt 1643 Skibe af Drægtighed 1 987 900 Tons, hvoraf paa britiske Værfter 773 Skibe med 1 236 100 Tons, altsaa betydelig over Halvdelen i Henseende til Tonnage.

Danmark. I den omstaaende Oversigt er Størrelsen af Danmarks Handelsflaade angiven i Overensstemmelse med de tilsvarende Oplysninger fra andre Lande, saaledes at der kun er medregnet Skibe paa 100 Registertons og derover, og saaledes at Drægtigheden for Dampskibes Vedkommende gennemgaaende er anført efter Brutto-Tonnage. I de Oversigtstabeller, som i Danmark hvert Aar udgives af *Statens Statistiske Bureau*, medregnes derimod alle Fartøjer paa 4 Registertons og derover, medens Drægtigheden helt igennem angives efter Netto-Tonnagen. Opgjort paa denne Maade var den danske Handelsflaades Størrelse ved Udgangen af 1903:

	DAMPKIBE.		SEJLSKIBE.		TILSAMMEN.	
	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.
Det egentlige Danmark	508	291 630	3121	138 723	3629	430 353
Færøerne, Island, Dansk Vestindien	36	2 569	306	16 195	342	18 764
I alt...	544	294 199	3427	154 918	3971	449 117

I Løbet af Aaret 1903 er Sejflaaden forøget i Antal, men formindsket i Tonnage, hvorimod Dampflaaden er forøget saavel i Antal som i Tonnage. Sejflaaden

er for det egentlige Danmarks Vedkommende forøget med 34 Skibe og formindsket med 5114 R.-Tons eller ca. 3 $\frac{1}{2}$ pCt. Dampflaaden er forøget med 6 Skibe og 21188 R.-Tons eller med ca. 8 pCt. I Løbet af de sidste 5 Aar (⁸¹/₁₃ 1898—⁸¹/₁₃ 1903) er vel Sejlskibenes Antal blevet forøget med 101 Skibe, men dens Tonnage er formindsket med 19432 R.-Tons (ca. 12 pCt.) og har med Undtagelse af Aaret 1902 været i uafbrudt Nøgning gennem Femaaret. Derimod har der for Dampskibsflaadens Vedkommende fundet en ret betydelig Tilvækst Sted baade i Antal og i Tonnage. Dampskibsflaadens Antal er nemlig forøget med 32 Skibe og med 68496 R.-Tons (ca. 31 pCt.). For Sejl- og Dampflaaden under eet var den samlede Tonnage d. 31. December 1903 større end i noget tidligere Aar. Ved Femaarets Begyndelse omfattede Dampflaaden 59 pCt. og Sejlflaaden 41 pCt. af den samlede Tonnage, ved dets Slutning var Dampskibenes Antal steget til 68 pCt. og Sejlskibenes altsaa gaaet ned til 32 pCt. af den samlede Tonnage.

Blandt de mangfoldige bestaaende DAMPSKIBSSSELSKABER og -REDERIER skal her nævnes nogle af de vigtigste. De fleste større Selskaber benytter deres Skibe til at vedligeholde en regelmæssig Forbindelse i bestemte faste Ruter; men ved Siden heraf findes der naturligvis en hel Flaade af Fragtdampere, der ikke gaar i nogen regelmæssig Fart, men til enhver Tid tager den Fragt, der falder for.

I de nedenstaaende Angivelser, der er tagne af Lloyds Register, London 1904, betyder det første af de i Klammer vedføjede Tal Skibenes Antal, det andet Netto-Registertons i Tusinder.

Britiske Rige. *British India Steam Nav. Co. Ltd.*, London (123—268); *Ismay Imrie & Co.* (*White Star Line, Oceanic Steam Nav. Co. Ltd.*), Liverpool (31—211); *Donald Currie & Co.* (*Union Castle Mail Steamship Co. Ltd.* og *Liverpool & Hamburg S. S. Co.*), London (52—194); *Peninsular & Oriental Steam Nav. Co.* (•P. & O.), London (58—193); *Elder, Dempster & Co.* (*African Steamship Co.*, *British & African Steam Nav. Co.* og 3 andre Selskaber), Liverpool (92—156); *A. Holt & Co.* (*China Mutual Steam Nav. Co. Ltd.* og *Ocean S. S. Co. Ltd.*), Liverpool (47—151); *Ellerman Lines* (5 Linier), Liverpool (72—151); *F. Leyland & Co.* (1900) *Ltd.*, Liverpool (40—150); *T. Wilson, Sons & Co. Ltd.*, Hull (100—130); *Cayzer, Irvine & Co.* (•*Clan Line*), Glasgow (48—118); *T. & J. Harrison* (*Charente S. S. Co. Ltd.*), Liverpool (36—116); *Cunard Steam Ship Co. Ltd.*, Liverpool (23—98); *Canadian Pacific Railway*, Montreal, Canada (34—93); *Pacific Steam Nav. Co.*, Liverpool (42—90); *J. & A. Allan* (*Allan and State Lines, Allan Line S. S. Co. Ltd.*), Glasgow (30—87); *Anchor-Line* (*Henderson Bros.*), *Ltd.*, Glasgow (30—78); *E. Røpner & Co.*, West Hartlepool (39—73); *The China Nav. Co.*, London (61—73); *James Knott* (*Prince Line Ltd.*), Newcastle (41—72); *M. Samuel & Co.* (•*Shell Line*), London (25—65); *Bucknall Bros.*, London (30—62); *New Zealand Shipping Co. Ltd.*, London (15—61); *E. P. Houston & Co.* (*British & South American Steam Nav. Co. Ltd.*), Liverpool (28—61); *Lampert & Holt* (*Liverpool, Brazil and River Plate Steam Nav. Co. Ltd.*), Liverpool (30—61); *Union Steamship Co. of New-Zealand Ltd.*, Dunedin N. Z. (53—59); *Indo-China Steam Nav. Co. Ltd.*, London (41—57); *James Westoll & Co.*, London (37—56); *Royal Mail Steam Packet Co.*, London (30—52); *Watts, Watts & Co.* (3 Selskaber), London (25—52); *Edward Hain & Son*, St. Ives, Cornwall (30—51); *Bunciman Walter & Co.* (3 Selskaber), Newcastle on Tyne (23—51); *Maclay & Mc. Intyre* (4 Selskaber), Glasgow (29—50); *International Nav. Co.* (*American Line*), Liverpool (8—40); o. m. fl.

Amerikas forenede Stater. *Pittsburgh Steamship Co.*, Cleveland Oh. (113 Damp- og Sejlsk. —291); *Pacific Mail Steam Ship Co.*, San Francisco (20—61); *Southern Pacific Co.*, New York (24—50); *International Mercantile Marine Co.* (*American Line*), Philadelphia (10—46); *I. E. Ward & Co.* (*Ward Line, New York and Cuba Mail Steam Ship Co.*), New York (20—44); *Standard Oil Co.*, New York (25 Damp- og Sejlsk. —40); *American-Hawaiian Steamship Co.*, New York (9—37); *New Haven & Hartford Railroad Co.* (3 Selskaber), New York (26—38); *T. Hogan & Son* (*North Atlantic S. S. Co.*), New York (13—32); *W. P. Clyde & Co.* (*Clyde Steam Ship Co.*), New York (17—31); *Erie & Western Transportation Co.* (*Anchor-Line*), Philadelphia (12—20).

Tyskland. *Hamburg-Amerikanische Packetfahrt-Aktien-Gesellschaft* (•*Hapag.*), Hamburg (176, deraf 34 Sejlsk. —403); *Norddeutscher Lloyd*, Bremen (136—306); *Deutsche*

Dampschiffahrt-Gesellschaft »Hansa«, Bremen (51—121); Hamburg-Südamerikanische Dampschiffahrt-Gesellschaft, Hamborg (32—85); Deutsche Dampschiffahrts-Gesellschaft »Kosmos«, Hamborg (26—70); Deutsche Australische Dampschiffs-Gesellschaft, Hamborg (27—68); Woermann Linie, Kommandit-Gesellschaft, Hamborg (36—47); Deutsche Ost-Afrika Linie, Hamborg (23—45); Deutsche Levante Linie, Hamborg (30—44); Deutsch-Amerikanische Petroleum-Gesellschaft, Hamborg (17—37); Dampfschiffsreederei-Aktiengesellschaft »Union« (2 Selskaber), Hamborg (19—34); Rob. M. Sloman Jun., Hamborg (22—28).

Frankrig. *Messageries Maritimes, Paris (60—121); Compagnie Française de Navigation des Chargeurs Réunis, Paris (40—88); Compagnie Générale Transatlantique, Paris (56—68); Société Générale de Transport Maritime à Vapeur, Marseille (23—35); Compagnie Havraise Péninsulaire de Navigation à Vapeur, Paris (12—24); Compagnie Française de Navigation à Vapeur (Fabre, Cyprien & Cie.), Marseille (14—22); Compagnie de Navigation Française, Nantes (12—21); Compagnie Marseillaise de Navigation à Vapeur (Fraissinet & Cie.), Marseille (18—18).*

Nederlandene. *Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart Maatschappij, Rotterdam (16—52); StoomvaartMaatschappij »Nederland«, Amsterdam (16—42); W. Ruys & Zonen (Rotterdamsche Lloyd og 2 andre Selskaber), Rotterdam (21—40); Koninklijke Paketvaart Maatschappij, Amsterdam (46—39); Wm. H. Müller & Co., Rotterdam (14—18); Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij, Amsterdam (30—18).*

Belgien. *Société Anonyme de Navigation Belge-Américaine (Red Star Line), Antwerpen (6—21); Société Anonyme de Navigation Royale Belge Sud-Américaine, Antwerpen (4—11).*

Østerrig-Ungarn. *Società di Navigazione à vapore del Lloyd Austriaco (Österreichisch-Ungarischer Lloyd), Triest (70—122); »Adria« (Royal Hungarian Sea Nav. Co. Ltd.), Fiume (32—42); Fatelli Counlich, Triest (14—29); Gerolimich, Lussinpiccolo (9—20).*

Italien. *Navigazione Generale Italiana, Rom (102—142); Società Commerciale Italiana di Navigazione, Genua (15—32).*

Spanien. *Compania Transatlantica, Cadiz og Barcelona (24—51); Sota y Aznar, Bilbao (24—32); E. Aznar y Tudor, Bilbao (23—28).*

Portugal. *Empresa Nacional de Navegação à Vapor, Lissabon (15—21).*

Rusland. *Russiske Dampskibsfarts- og Handels-Selskab, Skt. Petersborg og Odessa (71—69); Den russiske frivillige Flaades Selskab, Skt. Petersborg (13—37); Chinese Eastern Railway Co., Skt. Petersborg og Dalny (16—19); Russisk Østasiatisk Dampskibsfart-Selskab, Skt. Petersborg (4—14).*

Tyrkiet. *Idarei Massousich (Ottoman Steam Nav. Co.), Galato, Constantinopel (65—35).*

Brasilien. *Lloyd Brasileiro, Rio de Janeiro (32—22); Companhia Nacional de Navegação Costeira, Rio de Janeiro (14—8).*

Chile. *Compania Sud Americana de Vapores, Valparaiso (22—29).*

Japan. *Nipon Yusen Kaisha, Tokio (82—164); Osaka Shosen Kabushiki Kaisha, Osaka (79—39).*

Kina. *China Merchants Steam Nav. Co., Shanghai (29—32).*

Sverige. *Axel Broström & Son, Göteborg (24—22); H. O. F. Dalman (7 Selskaber), Göteborg (12—11); J. G. Setterwall (Ångfartygsbolaget »Södra Sveriges«), Stockholm (18—8); W. Fvodi (Förnyade Ångfartygs Aktiebolag »Svenska Lloyd«), Göteborg (13—8); Stockholms Ångfartygs Rederiaktiebolag, Stockholm (11—7); H. Sternhagen (Förnyade Ångfartygs Aktiebolag »Göta«), Göteborg (3—6).*

Norge. *Wilh. Wilhelmsen, Tønsberg (25—44); Chr. Michelsen & Co., Bergen (9—18); Bergh & Helland, Bergen (10—14); Harloff & Bøe, Bergen (8—12); Det Bergenske Dampskibsselskab, Bergen (22—11); Sigval Bergesen, Stavanger (18—10); Nordenfjeldske Dampskibsselskab, Trondhjem (20—9); J. M. Kuhnle & Søn, Bergen (9—9); Søndenfjelds-Norske Dampskibsselskab, Christiania (6—3).*

Danmark. De vigtigste danske Dampskibsrederier var den 31. December 1904 (ifølge »Officiel Fortegnelse over Danske Krigs- og Handelsskibe« 1905):

	Hjemsted.	Antal Skibe.	Brutto-Tonnage.	Netto-Tonnage.
Det forenede Dampskibs-Selskab	København	120	145 600	87 200
Dampskibs-Selskaberne »Kjøbenhavn«, »Union«, »Østersøen«, »Inga«	—	21	50 188	32 028
— »Dannebrog«, »af 1896«, »Neptun«	—	23	43 746 c.	27 800

	Hjemsted.	Antal Skibe.	Brutto-Tonnage.	Netto-Tonnage.
Dampskibs-Selskabet »Norden«.....	København	10	26 603	17 002
Dampskibs-Selskaberne »Skjold«, »Carl«, »Gorm«, — »Vendila«, »Fiona«, — »Cimbria«.....	—	13	24 410	15 316
Det østasiatiske Kompagni.....	—	14	20 986	13 105
Det Dansk-Russiske Dampskibs-Selskab.....	—	4	16 656	10 779
Det Vestindiske Kompagni.....	—	8	14 967	9 458
Det Vestindiske Kompagni.....	—	5	14 500	9 248
Dampskibs-Selskaberne »Nordsøen«, »Urania«... — »Vulcan«, »Mercur«..... — »Myren«, »Ægir«, »Atalanta«, »Skjalm Hvide«..	—	9	13 931	ca. 8 900
—	—	7	11 796	7 436
Dampskibs-Selskabet »Danmark«.....	—	9	11 116	6 827
— »Heimdal«.....	—	7	11 038	6 898
Dampskibs-Selskaberne »Torm«, »Ajax«, »Bornholm«, »Nauta«.....	—	8	10 332	6 392
Dampskibs-Selskabet »Steam«.....	—	9	9 914	6 191
Det Danske Kulkompagni.....	—	3	3 724	2 274
Det Store Nordiske Telegraf-Selskab.....	—	2	3 467	2 167
Dampskibs-Selskabet »Viking«.....	—	3	3 118	—
— »Thore«.....	—	2	2 464	1 510
Em. Z. Svitzer's Bjærgnings-Entreprise.....	—	4	2 323	1 435
De Danske Statsbaner.....	—	10	2 157	—
Aalborg Dampskibs-Selskab.....	Aalborg	32	19 466	—
Dampskibs-Selskabet »Vesterhavet«.....	Esbjerg	4	4 855	—
— »Jylland«.....	—	14	13 479	8 274
— »Dania«.....	—	3	4 464	—
Det Dansk-Franske Dampskibs-Selskab.....	—	3	2 818	—
Det Helsingørske Dampskibs-Selskab.....	—	2	2 152	1 330
H. C. Christensen.....	Helsingør	3	5 331	—
	Marstal	3	3 005	—

J. S. Hohlenberg og I. A. D. Jensen.

2den Afdeling. Post-, Telegraf- og Telefonvæsen.

I. Postvæsen.

HISTORIE. Allerede i *Oldtidens* Stater finder man Anstalter til sikker og hurtig Befordring af Meddelelser fra Sted til Sted. Paa vigtige Ruter mellem Hovedstæderne og Provinserne blev der oprettet Stationer, og Brevskaberne bragtes fra Station til Station af løbende eller ridende Bud. Saaledes i Ægypten, Indien, Assyrien, Persien, Grækenland. Disse Foranstaltninger naaede deres største Udvikling i det romerske Rige under Kejserne. Langs Hovedvejene fandtes der Stationer, hvor der holdtes et betydeligt Antal Heste til Veksling, og Befordringen, der paa de fortrinlige Veje kunde foregaa pr. Vogn, omfattede ikke blot Brevskaber og lignende Sager, men ogsaa Personer; selve Ordet »Post« har sit Udspring fra Betegnelsesmaaden for disse romerske Stationer. Oldtidens Postvæsen tjente imidlertid kun Statsøjemed og var alene bestemt til Befordring af Statens Depecher og Embedsmænd.

Anstalter til Besørgelse af privat Korrespondance opstod i *Middelalderen*. De udgik ikke fra Staten, men fra særlige Interessekredse, saasom Universi-

teterne, Klostrene og Stæderne. Disse middelalderlige Budposter var, efter Forholdenes Natur, begrænsede og mangelfulde i deres Virksomhed. Først ved Overgangen til *den nyere Tid*, i det 16. Aarhundrede, fremkom der et af Statsmagten organiseret eller under dens Kontrol staaende almindeligt Postvæsen. Saaledes i det tyske Rige, hvor der 1516 blev givet den senere Fyrsteslægt Thurn und Taxis Privilegium paa Oprettelsen af en Postforbindelse mellem Wien og Brüssel, et Privilegium, der efterhaanden udstraktes til at omfatte største Delen af Riget, og som i meget lang Tid forblev i Familiens Eje. I Løbet af det 16. og 17. Aarh. oprettedes der Postvæsen i alle mere fremskredne europæiske Stater; Vejenes slette Tilstand gjorde imidlertid al Befordring saare langsom og besværlig. Med Begyndelsen af det 18. Aarh. kom Personposten til Befordring af rejsende i Brug. De efterhaanden forbedrede Veje lettede Forbindelserne og Rejsevæsenet, og i det 19. Aarh. kort før Jærnbanernes Opkomst var Postbefordringen, f. Eks. navnlig i England, bragt paa en fortræffelig Fod.

I *det 19. Aarhundredes* sidste Halvdøl har Postvæsenet taget et uhyre Opsving. Dette skyldes i første Række den almindelige Indførelse af Jærnbaner og Dampskibe. Som en af de mange nye Ordninger, der er fulgte med Postens Befordring pr. Bane, kan her nævnes Anbringelsen i selve Jærnbanetogene af de bevægelige Postkontorer, i hvilke Brevene sorteres under Vejs, og som undertiden endog modtager og afkaster Postsække, medens Toget gaar med fuld Fart. Haand i Haand med den Fremgang, der er en Følge af Omvæltningen i Befordringsmidlerne, er der imidlertid ogsaa paa Postvæsenets særlige Omraade foregaaet en gennemgribende Udvikling; denne er navnlig betegnet ved to Begivenheder: den britiske Postreform i 1840 og Dannelsen af Verdenspostforeningen.

Den britiske Postreform i 1840 gik ud paa Fastsættelsen af en ensartet lav Brevporto og Indførelsen af Frimærker. I tidligere Tid var Postvæsenets Takster meget høje og varierede efter Afstanden, saaledes at der var forskellig Takst næsten til hver By; for mere vægtige Brevforsendelser paa større Afstande kunde Portoene løbe op til utrolige Beløb. Staten vilde, at Postvæsenet skulde give en god Indtægt, og dets Betydning for hele Samfundslivet maatte lide herunder. I 1837 udkom imidlertid en af *Rowland Hill* forfattet Piece, hvori han foreslog at indføre en ensartet Porto over hele det britiske Rige af 1 Penny for et Brev paa $\frac{1}{2}$ Unze (ca. 3 Kvint). Forslaget fandt straks den livligste Tilslutning, og efter en stærk Agitation blev Penny-Portoen 1840 vedtagen af Parlamentet. Samtidig indførtes Frimærker — der i øvrigt allerede tidligere til Dels havde været i Brug i Frankrig og i Sardinien — hvorved Brevenes Ekspedition i overordentlig Grad lettedes. Følgen af Penny-Portoens Indførelse var et mægtigt Opsving i Korrespondancen; Statens Indtægter gik i Begyndelsen ganske vist ned, men steg i Aarenes Løb atter, og for Tiden har England et betydeligt Overskud af sit Postvæsen. Den britiske Postreforms Principper blev efterhaanden anerkendte og efterfulgte i alle andre Lande.

Tilbage stod imidlertid at bringe de samme Principper til Anvendelse ogsaa paa det internationale Postsamkvem. Allerede i 1850 skete der et Skridt i denne Retning ved Dannelsen af den tysk-østerrigske Postforening, hvorved Preussen, Østerrig og de øvrige tyske Stater kom til at udgøre eet Postgøbet. Efterhaanden afsluttedes der ogsaa en Række Overenskomster mellem forskellige Stater i det Øjemed at nedbringe Portoene og Transitafgifterne; men Uensartetheden vedblev at bestaa, og trods de delvise Nedsættelser var Satserne vedvarende høje, især i Korrespondancen med fjernere Lande. Tanken om at

indføre en ensartet lav Porto ogsaa i det internationale Samkvem vandt da efterhaanden Indgang og blev omsider virkeliggjort, navnlig paa Initiativ af det tyske Postvæsens Chef, *Heinrich v. Stephan*. Tanken skyldes dog oprindeligt Danskeren *Joseph Michaelsen*, der allerede 1859 som Assistent i Postbestyrelsen fremsatte Forslag om at gennemføre Rowland Hills Idé over hele Europa ved at afskaffe Transitporto og anvende den almindelige indenlandske Porto uden Tillæg paa Breve til eller fra fremmede Lande. Forslaget mødte dog ikke Forstaaelse og maatte foreløbig henlægges; men i April 1868 udgav han sit Skrift: »Sur l'abolissement des ports internationaux et de transit«, der af Udenrigsministeriet tilsendtes de fremmede Regeringer og Postbestyrelser. Først i November s. A. fremkom fra tysk Side et »Denkschrift«, udarbejdet af v. Stephan, hvori den samme Plan begrundedes. Efter Indbydelse af den tyske Regering samledes i 1874 Repræsentanter for de europæiske Stater, Amerikas forenede Stater og Ægypten i *Bern*, hvor der under 9. Oktbr. 1874 afsluttedes en Traktat om Dannelsen af en *almindelig Postforening* (Union générale des postes). Ved en ny Konvention, som afsluttedes i *Paris 1. Juni 1878*, blev den almindelige Postforening afløst af *Verdenspostforeningen* (Union postale universelle); senere Postkongresser er afholdte i *Lissabon 1885*, i *Wien 1891* og i *Washington 1897*; næste Kongres er paatænkt afholdt i Rom i 1906. Foreningen er efterhaanden bleven tiltraadt af næsten alle Verdens Lande.

De Lande, der er Medlemmer af Verdenspostforeningen, udgør eet Postomraade til gensidig Udveksling af Breve, Brevkort, Tryksager, Forretningspapirer, Vareprøver og Mønstre samt til Dels af Værdibreve, Postanvisninger, Postopkrævninger, Postpakker og Aviser. Med Hensyn til Brevportoens Deling mellem Afsendelses- og Bestemmelseslandet gaar man simpelt hen ud fra Forudsætningen om gensidig Kompensation: hvert Land beholder den af det selv opkrævede Porto, og Frankering sker udelukkende ved de i Afsendelseslandet gældende Frigørelsesmidler. For Postens Transitring gennem andre Lande ydes der disse en fast moderat Afgift, som erlægges af Afgangslandet. De for hele Foreningen gældende almindelige Portosatser er fastsatte saaledes: for frankerede Breve 25 Centimer eller et nær tilsvarende Beløb (i Danmark 20 ø., i Tyskland 20 Sch., i England 2½ d.) for hver Vægtprogression af 15 g (3 Kvint) eller derunder; for Brevkort 10 Centimer (Danmark 10 ø., Tyskland 10 Sch., England 1 d.); for Tryksager o. s. v. 5 Centimer (Danmark 5 ø., Tyskland 5 Sch., England ½ d.) pr. Vægtprogression af 50 g (10 Kvint) eller derunder. Landene er enedes om, at Frimærker, der repræsenterer den Værdi, der anvendes til Frankering af et alm. Brev, enkelt Sats, i international Forbindelse, skal være af blaa Farve, Frimærket til et Brevkort rødt og til et Korsbaand, enkelt Sats, grønt. Nabolande eller Lande, der kan korrespondere direkte med hinanden, kan afslutte særlige Overenskomster om lavere Takster. Under Navn af *Verdenspostforeningens internationale Bureau* er der oprettet et Centralkontor i *Bern*, som staar under den schweiziske Postbestyrelses Overopsyn, og hvortil Omkostningerne afholdes af samtlige Foreningslande. Bureauets Hverv er at samle og bekendtgøre Oplysninger, afgive Skøn om Tvivlsmaal, og overhovedet overtage de Undersøgelser og Arbejder, som overdrages det i Postforeningens Interesse.

Danmark. Det danske Postvæsen blev grundlagt af Chr. IV ved Forordning af 24. Decbr. 1624. Ifølge denne Forordning blev der ansat »ordinarie Budde« og fastsat Ruterne for disse Bude saavel som Betalingen for Brevenes Befordring. Der indrettedes 9 Ruter med 36 Poststationer; den vigtigste Rute gik fra København over Middelfart, Kolding og Itzehoe til Hamborg. Postvæsenet blev oprettet især for Handelens Skyld, hvilket ogsaa fremgaar deraf, at Tilsynet skulde føres

af 4, af Borgmestre og Raad i København udnævnte Købmænd. Postmesteren i København, der tillige var Børsimester, skulde være til Stede paa Børsen til visse Tider for at modtage og udlevere Breve og for øvrigt »den meste Tid lade sig hjemme befinde«. Et særligt norsk Postvæsen oprettedes 1647.

Det danske Postvæsen blev 1653 bortforpagtet til Poul Klingenberg, der besad det til 1685 og holdt det i god Orden efter Tidens Krav; paa Hovedruten fremførtes Posten med ridende Bud, senere med agende Befordring for Personer, Penge og Pakker. Christian V forærede i 1685 Postvæsenet til sin 11 Aar gamle Søn Christian Gyldenløve. I 1694 indrettedes Ruten til Hamborg saaledes, som den vedblev at være ordnet lige til 1830; Posten afgik fra København Tirsdag og Lørdag Aften, fra Hamborg Tirsdag og Fredag Aften og skulde fremføres i $\frac{1}{4}$ Time pr. Mil. Frederik IV erhvervede Postvæsenet tilbage for Staten fra Gyldenløves Enke i 1711; han indrettede et eget »General-Post-Amts-Hus« i København i Slotsholmsgade, hvorfra Kontorerne i 1780 flyttedes til den nuværende Postgaard paa Købmagergade. Postvæsenet gav gode Indtægter i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede; Overskudet anvendtes i forskellige velgørende Øjemed.

Skønt Postvæsenets Udvikling efterhaanden gik saa smaat fremad, var man dog i den første Tredjedel af det 19. Aarhundrede ikke naaet videre, end at der paa Hovedruterne var to Gange ugentlig Brevpost (»Kuglepost«, i smaa kugleformede Vogne) og een Gang ugentlig Pakkepost i aabne »holstenske« Vogne. Paa afsides Ruter var der Pakkepost hver 14de Dag, hver Maaned eller endog kun hvert Fjerdingaar. Taksterne var meget høje; et Brev fra København til Aalborg kostede f. Eks. 21 Skilling, til Hamborg 29 Skilling. De var tillige meget sammensatte og var forskellige næsten til hver By; til nogle Lande skulde Brevene frigøres forud, til andre kunde de kun frankeres indtil Grænsen, saaledes at Modtageren maatte betale for Viderebefordringen. Pakkepost-Taksterne var saa udviklede, at det for Publikum næsten var umuligt at udregne dem. De rejsende, der ikke tog Ekstrapost, var henviste til at befordres med Pakkeposten. Som et stort Fremskridt hilstes det, at der i 1830 til Personbefordring blev sat saakaldte »Dagvogne« i Gang (aabne Fjedervogne, der kun gik om Dagen); i 1834 kom den første »Diligence« mellem København og Hamborg. Besørgelsen af lokale Breve i København paabegyndte Postvæsenet i 1805 (den saakaldte »Fodpost«); da den ikke svarede Regning, blev den 1809 givet i privat Entreprise, men overtoges 1849, da den var bleven et godt Aktiv, atter af Postvæsenet.

Dampskibe, Jærnbaner og en Række gennemgribende Reformers har siden Aarhundredets Midte fremkaldt en lignende Omvæltning i Postvæsenet hos os som i andre Lande. Lov 11. Marts 1851 indførte Frimærkerne og fastsatte en ensformig Brevporto af 4 Skill. mellem alle indenrigske Steder. Der indførtes Postanvisninger og Postoprævninger; ogsaa ordnedes Postvæsenets Avisbesørgelse, der lige til 1848 havde været et Privilegium for enkelte Blade, navnlig »Berlingske Tidende«. I 1851—52 oprettedes der Brevsamlingssteder i ca. 100 Landsbyer — den første Begyndelse til Landpostvæsenet, der nu rækker ud til næsten enhver Krog i Landet. Postloven af 7. Januar 1871 indførte bl. a. den Bestemmelse, at almindelige Breve kunde veje indtil $\frac{1}{2}$ $\mathcal{B}$, hvorved den danske Brevtakst blev billigere end noget andet Lands. Ogsaa Postforbindelserne med Udlandet lettedes ved en Række Konventioner, der afsluttedes i Slutningen af 1860'ne og Begyndelsen af 1870'ne. Danmark deltog 1874 i Dannelsen af den almindelige Postforening, 1878 i Stiftelsen af Verdenspostforeningen og har ladet sig repræsentere ved de senere Verdenspostkongresser. Særlige Overenskomster har Danmark afsluttet med Tyskland 1879, heri Bestemmelser om en lavere Porto for Grænsedistriktet, indenfor en Rayon af 30 km; med Norge og Sverige 1891; med England 1871 om Postanvisningsudveksling og 1903 om Pakkepost (via Esbjerg); endvidere med Island, Dansk Vestindien, Frankrig, Amerikas forenede Stater og Britisk Indien.

I 1872 oprettedes et særligt *islandsk* Postvæsen; det ledes af Postmesteren i Reykjavik under Islands Ministers Overbestyrelse. Det *dansk-vestindiske* Postvæsen hører under Finansministeriet, det *grønlandske* under Indenrigsministeriet (den grønlandske Handel). *Færøernes* Postvæsen henhører under Kongerigets almindelige Postbestyrelse.

Om **POSTFORSENDELSEKNES OMFANG** i vor Tid vil man kunne danne sig en Forestilling af følgende Oversigt over Breve, Pakker og Aviser forsendte indenfor Verdenspostforeningens Lande (Kolonier ikke medtagne) i Aaret 1902:

	BREVFORSENDELSER (Breve, Brevkort, Tryk- sager, Forretnings- papirer, Vareprøver)				PAKKER (alm. Pakker uden angiven Værdi)					AVISER (hvorpaa Abonnement kan tegnes genn. Postr.) Antal Nummere				Antal af Brevfor- send. pr. Individ (i Indl. og til Ud.)
	i Ind- landet	fra Ud- landet	til Ud- landet	ialt Mill.	i Ind- landet	fra Ud- landet	til Ud- landet	ialt Mill.	i Ind- landet	fra Ud- landet	til Ud- landet	ialt Mill.		
Argentina	319.1	23.8	7.1	350.0	—	—	0.0	0.0	—	—	—	—	64.8	
Belgien	453.4	45.0	58.6	557.0	3.4	1.0	0.6	5.0	59.9	2.2	0.7	62.8	72.2	
Bolivia	1.2	0.5	0.2	1.9	0.0	0.0	0.0	0.0	—	—	—	—	0.8	
Bosnien-Herzegovina	3.3	6.9	4.8	15.0	0.1	0.2	0.0	0.3	—	0.0	0.0	0.0	5.1	
Britisk Indien	554.2	16.1	9.0	579.3	1.7	0.1	0.1	1.9	—	—	—	—	2.0	
Bulgarien	22.2	3.6	2.0	27.8	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	0.2	0.0	0.3	6.5	
Chile	58.8	6.5	3.5	68.8	0.6	0.0	0.0	0.6	—	—	—	—	16.4	
Costa-Rica	3.8	0.5	0.2	4.5	0.1	0.0	0.0	0.1	—	—	—	—	13.2	
Danmark	83.8	11.5	11.0	106.3	2.7	0.6	0.1	3.4	89.6	1.4	1.6	92.6	38.7	
Domingo	1.3	0.2	0.1	1.6	—	—	—	—	—	—	—	—	2.7	
England	—	—	—	4058.6	87.0	1.3	2.0	90.2	—	—	—	—	96.4	
Forenede Stater, Amerikas	8002.7	125.9	186.4	8315.0	—	—	—	—	—	—	—	—	106.1	
Frankrig	2113.7	114.3	158.9	2386.9	44.7	2.1	4.2	51.0	—	—	—	—	58.3	
Grækenland	15.0	5.0	6.2	26.2	0.3	0.0	0.0	0.2	—	—	—	—	8.7	
Holland	311.4	34.4	29.5	375.3	4.5	0.7	0.3	5.5	—	—	—	—	64.2	
Italien	747.0	41.0	42.0	830.0	9.2	1.3	0.8	11.3	—	1.6	1.1	2.7	23.9	
Japan	882.8	7.0	7.0	896.8	9.5	0.0	0.1	9.6	—	—	—	—	19.4	
Kongo	0.2	0.2	0.2	0.6	0.0	0.0	0.0	0.0	—	—	—	—	0.009	
Kreta	1.1	0.2	0.2	1.5	—	—	—	—	—	—	—	—	4.5	
Kuba	11.9	8.3	2.0	22.2	0.0	—	—	0.0	—	—	—	—	8.8	
Luxemburg	5.1	5.4	4.0	14.5	0.3	0.3	0.2	0.8	2.8	1.0	0.0	3.8	38.3	
Mexiko	120.9	32.0	13.3	166.2	0.3	0.2	0.0	0.5	—	—	—	—	9.9	
Norge	43.8	11.0	6.4	61.2	0.3	0.2	0.0	0.5	55.2	1.3	1.0	57.4	22.2	
Portugal	60.2	7.3	8.3	75.8	0.3	0.0	0.0	0.3	—	—	—	—	13.6	
Rumænien	43.6	11.1	8.9	63.6	0.1	0.4	0.0	0.5	0.0	0.4	0.0	0.4	8.9	
Rusland	591.9	54.3	42.0	688.2	2.5	0.7	0.0	3.2	272.5	11.4	2.7	286.6	4.8	
Spanien	350.7	38.3	40.0	429.0	—	0.5	0.0	0.5	—	—	—	—	21.6	
Sverige	132.7	17.1	9.9	159.7	1.0	0.8	0.0	1.3	144.1	1.4	2.0	147.5	27.4	
Schweiz	198.7	53.3	53.8	305.8	18.0	2.3	1.3	21.6	126.7	6.1	1.5	134.3	76.2	
Tunis	14.1	8.9	7.0	30.0	0.1	0.1	0.1	0.3	—	—	—	—	11.7	
Tyskland	3781.6	228.4	244.0	4254.0	184.0	5.9	9.8	199.7	1365.0	7.0	33.5	1405.5	71.4	
Ungarn	290.2	53.3	47.0	390.5	9.3	5.9	2.1	17.3	—	0.9	0.4	1.3	17.5	
Uruguay	18.8	6.4	5.0	30.2	0.0	0.0	0.0	0.0	—	0.0	—	0.0	25.0	
Ægypten	25.1	7.2	5.1	37.4	0.2	0.2	0.0	0.4	—	—	—	—	3.1	
Østerrig	836.4	214.3	229.3	1280.0	25.8	5.3	9.1	40.2	—	—	—	122.0	40.8	

Den nedenfor følgende Fremstilling af de for DET DANSKE POSTVÆSEN for Tiden gældende Regler falder i to Afsnit og omhandler: 1) de mere almindelige Forhold og Bestemmelser, 2) de særlige Regler, som gælder for Forsendelsen af enhver Art af Genstande.

1. Almindeligere Forhold og Bestemmelser.

LOVE M. M. Den nugældende Hovedlov om Postvæsenet er *Postlov 5. April 1888*, hvortil slutter sig *Lov 10. Decbr. 1896* om *Tillæg til Postlov af 5. April 1888*, og *Lov 23. Maj 1902 om Portotakster*; i Forbindelse hermed staa Anordning om Posternes Benyttelse af 19. Septbr. 1902 og Anordning om Behandlingen af Postforsendelser til og fra Stats- og kommunale Myndigheder 20. Septbr. 1902, samt en Mængde andre administrative Bestemmelser. *Lov 23. Maj 1902* omhandler Lønningerne under Postvæsenet. *Lov 9. Decbr. 1889* forbyder Efterligninger af Frimærker og Frigørelsesmidler, indenlandske eller udenlandske. Verdenspostfor- eningens almindelige Konventioner og Postoverenskomster er vedtagne paa Postkongressen i Washington d. 15. Juni 1897, offentliggjort ved *Bek. 21. Decbr.*

1898, og traadte i Kraft 1. Jan. 1899. Vejledning med Hensyn til en stor Del Spørgsmaal. der vedrører Postvæsenet, vil Publikum finde i »Postadressebog for Kongeriget Danmark«, »Post-, Jærnbane- og Telegraf-Haandbog« samt »Rejselisten«; disse Offentliggørelser har en delvis officiel Karakter.

ADMINISTRATION. Det danske Postvæsens Ledelse er henlagt til *Generaldirektøren for Post- og Befordringsvæsenet*, der staar direkte under Indenrigsministeren (L. 23. Maj 1902), dog er Postvæsenets Kasse- og Regnskabsvæsen samt de detaillerede Kasseundersøgelser underlagt *Chefen for Finansministeriets 2. Revisionsdepartement*.

Under *Generaldirektoratet* sorterer 3 Kontorer, der benævnes: 1ste Ekspeditionskontor, 2det Ekspeditionskontor, samt Bogholderi- og Materialkontoret (Resol. 30. Aug. 1889): Til *1ste Ekspeditionskontor* er bl. a. henlagt: Sekretariatssager, Sager, som angaar den indenrigske Postlovgivning, Lokaler til Postvæsenet, Postforholdet til Udlandet (dog ikke Postforbindelsen med Udlandet), Verdenspostforeningen, Statistik og Udgivelsen af »Officielle Meddelelser« m. v. Til *2det Ekspeditionskontor* er bl. a. henlagt: Personel, Kurssager (Posternes Befordring og Dirigering m. m.), Ekstrapostvæsenet, Landpostvæsenet, Brevsamlingssteder, de Postvæsenet underlagte Færgesteder, Laan i Befordringsmidler m. v. Til *Bogholderi- og Materialkontoret* er bl. a. henlagt: Postvæsenets Bogholderi, Affattelsen af det aarlige Administrationsregnskab, Postfunktionærernes pligtige Enkeforsørgelse, Anskaffelsen af Frigørelsesmidler, Blanketter, Tryksager, Rekvissiter og Inventariesager m. v. Under *Generaldirektoratet* hører endvidere Postvæsenets Munderingsdepot, Kontoret for Behandling af ubesørgelige Postsager samt Kontrollen med Frimærkefabrikationen.

Under *Finansministeriets 2det Revisionsdepartements Postafdeling* sorterer 3 Kontorer, der benævnes 1ste, 2det og 3dje Postrevisionskontor: Til *1ste Postrevisionskontor* er henlagt Sekretariatsager, Sager angaaende Kaution, Generalafregning med fremmede Postbestyrelser, Avisregnskab og Telegrafregnskab m. m. Til *2det Postrevisionskontor* er henlagt: Postkontorernes Ekstrakt-Regnskaber, Sager angaaende Tilskud og Indbetalinger m. m. Til *3dje Postrevisionskontor* er henlagt: Postanvisnings- og Postoprævningsregnskaber og maanedlige Afregninger med fremmede Postbestyrelser m. m.

Overpostmesteren er Chef for de til Poststedet København hørende Posthuse; han behandler og afgør Sager vedrørende københavnske Postforhold, deriblandt Sager om Forsinkelser, Beskadigelser, Klager over Avisbesørgelsen, Anbringelse af Brevkasser i København m. m. *Postinspektørerne for Østifterne og for Nørrejylland* med Bopæl henholdsvis i København og i Aarhus, har nærmest en inspicerende Virksomhed overfor Posthusene, hver i sit Distrikt.

POSTVÆSENETS ENERET (Postlov 5. April 1888 §§ 1—2). Postvæsenet har Eneret til at befordre fra et Poststed til et andet og derefter aflevere: 1) Løse Breve, Adressebreve, skrevne eller ved Skrift udfyldte trykte Sager af enhver Art eller Vægt, samt Pengerepræsentativer, naar disse Genstande sendes under Forsegling eller andet Lukke; 2) gangbar Mønt i lukket Konvolut eller lignende Omslag. Ankommer saadanne Genstande fra Udlandet, skal de afleveres paa første danske Post- eller Toldsted.

Paa Steder, hvor Postvæsenet foranstalter Brevkassetømning og Postomdeling mere end een Gang daglig, maa ingen ophænge Brevkasser, oprette Byposter eller aabne Kontorer til Befordring af Breve eller Pakker i Brevform; for saa vidt der allerede bestaar saadanne Indretninger, maa de ikke uden Postvæsenets Tilladelse udvides ved Anbringelse af flere Brevkasser end hidtil eller ved Oprettelse af nye Kontorer.

Til Kontorer eller Personer, som for Betaling paatager sig Omdeling af Breve og Pakkesager indenfor et Poststeds Grænser, maa der ikke under fælles Omslag og Adresse sendes flere fra forskellige Afsendere hidrørende eller til forskellige Adressater bestemte Forsendelser af den nævnte Art.

Undtagelser fra Eneretten. De foran nævnte Genstande kan dog lovlig besørges af andre end Postvæsenet: a) naar Postvæsenet ikke vilde kunne besørge dem indenfor samme Tid, b) naar Postvæsenet ikke har indrettet Omdeling baade paa Afsendelses- og Bestemmelsesstedet, og c) naar Postvæsenet ikke lider noget Indtægtstab derved. d) Endvidere kan enhver besørge Forsendelser i sit eget Anliggende eller for en anden, til hvem han staar i Tjenesteforhold, eller af hvem han er sendt med, eller for hvem han lejlighedsvis har paataget sig dette bestemte Hverv; Jærnbanebestyrelser, Dampskibsrederier o. lgn. kan med deres egne Befordringsmidler kun befordre Korrespondance og Pengeforsendelser i rent

tjenstlige Anliggender mellem Bestyrelsen og Funktionærerne eller mellem disse sidste indbyrdes. e) Endelig kan Undtagelse finde Sted, naar Skib afgaar fra dansk Havn til en saadan Tid, at Forsendelserne hurtigere kan naa Bestemmelsesstedet end ved at sendes med Posten, og de straks efter Ankomsten afleveres til Posthuset med Anmeldelse om, hvorfra de kommer.

ANDRE RETTIGHEDER FOR POSTVÆSENET (Postlov §§ 7—11). Med Hensyn til *Postens Befordring* har Postvæsenet Ret til at forlange, at enhver, der vedligeholder en regelmæssig Personbefordring til Lands, tillige skal besørge Posten imod en nærmere fastsat Betaling indtil en samlet Vægt paa en Gang af 50 $\mathcal{K}$; om Fartplanen og om Forandringer i denne skal han underrette det nærmeste Posthus mindst 24 Timer forud. Samme Ret har Postvæsenet overfor Skibe, der gaar i Paketfart, og kan paa dem tillige lade anbringe laasede Brevkasser og forlange et Rum holdt aabent for Pengebreve og Pakkesager. Dernæst er alle Skibe, som udklareres fra dansk Havn, pligtige til paa Forlangende at medtage Breve, Postanvisninger og Aviser. Naar Postvæsenet ved offentlig Bekendtgørelse enten for et særligt Tilfælde eller i Almindelighed med Hensyn til Skibe, der gaar til visse Steder, har forlangt Post medtaget, skal Førerne af de til disse Steder bestemte Skibe, der ikke farer i Paketfart, anmelde Afgangens for Afgangstedets Posthus senest 24 Timer før Afrejsen og maa da ikke afgaa tidligere, med mindre Posten er bragt ombord.

Enhver er pligtig til, naar der tilstøder en Befordring, hvormed der fremføres Post, noget Uheld, da at yde Posten al mulig Hjælp imod billig Betaling.

OVERTRÆDELSER AF POSTLOVGIVNINGEN (Postl. §§ 19—23) straffes med Bøder. Disses Størrelse indenfor den af Loven satte Grænse bestemmes af Postbestyrelsen, hvis Kendelse er endelig, saafremt vedkommende ikke inden 14 Dage, efter at Kendelsen er bleven ham meddelt, kræver Afgørelse ved Domstolene.

Naar en Bøde, Porto eller Erstatning skal udredes i Anledning af en i Postvæsenets Værge værende Genstand, har Postvæsenet *Tilbageholdelsesret*, indtil Beløbet er betalt, og kan i Mangel af Betaling raade over Genstanden (Postl. § 27).

POSTVÆSENETS ERSTATNINGSPLIGT (Postl. §§ 17—18). For et *anbefalet Brev* er Postvæsenet kun erstatningspligtigt, naar Brevet bortkommer, medens det er i Postvæsenets Værge; der godtgøres da Afsenderen 20 Kr. for et indenrigsk, 50 Francs for et udenrigsk anbefalet Brev. Naar derimod et anbefalet Brev er rigtig udleveret, kan der ikke rejses noget Erstatningskrav, fordi Genstande, der var indlagte i Brevet, ikke fandtes deri ved Udleveringen. — Postvæsenet i enkelte ikke-europæiske Lande, deriblandt Amerikas forenede Stater, Canada, Syd- og Vest-Australien og fl., yder ikke Erstatning for anbefalede Breve.

Er et *Pengebrev* bortkommet, eller en Del af dets Indhold gaet tabt, medens det var i Postvæsenets Værge, erstattes det Afsenderen i første Tilfælde den paa Forsendelsen angivne Værdi, i sidste Tilfælde det tabte Beløb.

Er en *Pakkeforsendelse* bortkommen, beskadiget, eller en Del af Indholdet gaet tabt under Postbesørgelsen, erstatter Postvæsenet Afsenderen Skaden. Maksimum af Erstatningen er dog: for indenlandske Forsendelser 1 Kr. pr. $\mathcal{K}$ Brutto; for Forsendelser til Norge og Sverige 18 Kr. for en Pakke, der vejer indtil 18 $\mathcal{K}$, og for tungere Pakker 1 Kr. pr. $\mathcal{K}$; for Postpakker til det øvrige Udland 15 eller 25 Francs, eftersom Vægtgrænsen er henholdsvis 6 eller 10 $\mathcal{K}$ (S. 926); for Ikke-Postpakker yder nogle Stater en vis Erstatning. — Har Værdi været angiven, erstattes den virkelig lidt Skade, dog ikke ud over den angivne Værdi. — For Guldforsendelser til Norge og Sverige erstattes 1000 Kr. pr. $\mathcal{K}$ Brutto.

Naar en Forsendelse er bortkommen, erstattes desuden den for samme erlagte Porto. — Erstatningen omfatter alene den bortkomne Tings Værdi eller den Værdiforringelse, som den beskadigede Ting har lidt, derimod ikke den tabte Fordel, Afsavnet, Kurstab eller andre indirekte Følger af Skaden.

Angivelse af *Postoprævningsbeløb* er ikke en Værdiangivelse; hvis en Forsendelse med Postoprævning gaar tabt eller beskadiges, giver Postvæsenet Erstatning efter de almindelige Regler uden Hensyn til Postoprævningsbeløbets Størrelse. Dog erstattes Oprævningsbeløbet, hvis Forsendelsen udleveres til Adressaten, uden at denne betaler Beløbet. — Angivelse af Værdi i *TolddeklARATIONER* betragtes ikke som Værdiangivelse for Forsendelsen, men kun som Oplysning til Toldvæsenet. — Hvis der for et Pengebrev eller en Pakke til Udlandet angives *højere Værdi* end den virkelige, mister Afsenderen Krav paa Erstatning. — Naar Indholdet ikke er Penge, kan Postvæsenet forlange *Skaden vurderet* af to uvidlige Mænd.

Erstatningens Betaling sker snarest mulig, for udenlandske Forsendelser senest 1 Aar fra den Dag, da Reklamation er foretagen. — Kommer den tabte Genstand senere til Stede, tilbyder Postvæsenet at udlevere Genstanden mod Tilbagebetaling af den ydede Erstatning.

Postvæsenets Ansvar ophører, naar Genstanden ikke længere er i Postvæsenets Værg, d. v. s. naar den er rigtig afleveret efter Adressen (eventuelt kvitteret); for en Pakkeforsendelse fra Udlandet ophører Postvæsenets Ansvar, naar Adressebrevet er afleveret til Adressaten, selv om Pakken endnu henligger paa Toldboden. Udvortes Beskadigelser af Pengebreve eller Pakker maa konstateres i den udleverende Postfunktionærs Overværelse; naar den ydre Beskadigelse tillige lader formode, at Indholdet kan have taget Skade, er det rigtigst at lade Forsendelsen gaa tilbage til Posthuset, for at Omfanget af Skaden der kan blive godtgjort. Postbudene maa nemlig, naar undtages Forsendelser med talt Pengeindhold, ikke overvære Forsendelsers Aabning af Adressaten.

Erstatning ydes ikke: a) naar Skaden hidrører fra Indholdets Beskaffenhed eller uhensigtsmæssig Indpakning; b) naar der ikke forefindes en ydre Beskadigelse af Indpakning eller Segl, som staar i Forbindelse med Indholdets Beskadigelse eller Forvanskning; dog skal Mangler i Pengeforsendelser, der er blevet eftertalte ved Indleveringen, erstattes uden Hensyn til, om Indpakning eller Segl er ubeskadiget, for saa vidt Mangelen er godtgjort i den udleverende Postfunktionærs Nærværelse; c) i Regelen naar Tabet skyldes *vis major* (jfr. S. 392), for saa vidt angaar Forsendelser til og fra Udlandet, undtagen Norge og Sverige.

Erstatningspligten ophører, naar Kravet ikke er anmeldt for et Posthus eller for Postbestyrelsen inden Udløbet af en vis Tidsfrist efter Genstandens Indlevering. Denne Frist er: 3 Maaneder for Forsendelser i Indlandet; 6 Maaneder for Forsendelser til og fra de danske Bilande og Kolonier; 1 Aar for Postanvisninger og Postopkrævningsbeløb, samt for alle Forsendelser til og fra Udlandet (dog kun 6 Maaneder for Ikke-Postpakker til Belgien og 3 Maaneder for samme til Italien).

Ved *Efterspørgsler efter manglende ikke-anbefalede Brevforsendelser* leveres der Klageren en Blanket, hvilken han udfylder og tilbageleverer til Posthuset, som derefter foranstalter videre Undersøgelse. Gælder Efterspørgselen en Forsendelse, for hvilken Postvæsenet yder Garanti (d. v. s. alle Postforsendelser undtagen ikke-anbefalede Brevforsendelser), maa Klageren tilstille Posthuset en skriftlig Rekvizition og samtidig, f. Eks. ved paaklæbde Frimærker, erlægge et Beløb, der er lig Portoen for et almindeligt Brev til den efterspurgte Forsendelses Bestemmelsessted. Dette Beløb tilbagebetales, hvis Reklamationen viser sig at være foranlediget ved Postvæsenets Forseelse.

POSTHUSENE. Et *Postkontor* forestaas af en Postmester, en *Postekspedition* (i Regelen kun de med Stationsforstandertjenesten forenede Postkontorforretninger) af en Postekspeditør. I øvrigt er der mellem Postkontor og Postekspedition ingen anden Forskel end selve Navnet og Bestyrerens Lønningsvilkaar; Forretningerne er ganske de samme, og alt hvad der i det følgende er sagt om Postkontorer, gælder ogsaa om Postekspeditioner.

Kontorets Indgang skal være betegnet ved det anordnede Postskilt. Til Publikums Afbenyttelse skal der i Lokalet forefindes Pen og Blæk, et Eksemplar af Postloven og Postanordningen, samt Opslag om Kontortiderne, Postgangen m. m. Kontortiden fastsættes af Postbestyrelsen under Hensyn til de stedlige Forhold og Postgangen. Der kan i Almindelighed i hele Kontortiden finde Ind- og Udlevering Sted af Postforsendelser af enhver Art, tegnes Abonnement paa Aviser, og indskrives rejsende paa Personpostruterne. Udbetaling af Postanvisninger kan ikke forlanges i den Tid, der er forbeholdt til Ekspedition af afgaaende Pakkesager. Under en afgaaende Posts Ekspedition kan Kontoret være lukket nogle Minutter.

Brevsamlingssteder, almindelige og med udvidede Forretninger, disse sidste beliggende ved Jærnbanestationerne, er smaa, ikke regnskabsførende Posthuse, der altid sorterer under et Postkontor eller en Postekspedition; Bestyreren antages kontraktmæssig. Brevsamlingssteder modtager paa Postvæsenets Ansvar kun Forsendelser, hvis Værdi ikke overstiger 500 Kr., samt Pakker vejende indtil 2 $\mathcal{L}$ eller, hvis de kan beforders med Vogn til nærmeste Postkontor, eller Brevsamlingsstedet er beliggende ved Jærnbanelinien, indtil 5 $\mathcal{L}$. Brevsamlingssteder har ikke bestemt Kontortid, men skal være aabne mindst $\frac{1}{2}$ Time, inden Indleveringen af de afgaaende Poster slutes, samt efter Postens Ankomst, og i øvrigt saa længe som mulig mellem 9 Fm. og 9 Eftm., om Søndagen dog ikke efter 2 Eftm.

INDLEVERING. Ved *Postkontorerne* i Provinserne slutes Indleveringen til de afgaaende Poster: for Pengebreve, Pakker og Postopkrævninger $1\frac{1}{2}$ Time, for an-

befalede Breve og Postanvisninger 1 Time, for andre Brevforsendelser $\frac{1}{2}$ Time inden Postens planmæssige Afgang. Afgaar Posten $8\frac{1}{2}$ Fm. eller tidligere, sluttet Indleveringen Aftenen forud. Slutningstiderne ved de københavnske Posthuse bestemmes særlig og findes angivne i »Post-, Jærnbane- og Telegraf-Haandbogen«.

Ved *Brevsamlingsstederne* sluttet Indleveringen for ikke-anbefalede Breve $\frac{1}{4}$ Time og for andre Forsendelser $\frac{3}{4}$ Time før Postens planmæssige Afgang.

Ved ethvert Postkontor og Brevsamlingssted er der anbragt en *Brevkasse*, som tømmes $\frac{1}{4}$ Time før hver Posts planmæssige Afgang (og hver Brevomdeling); ligger Posthuset umiddelbart ved Jærnbanen, tømmes den 10 Minutter før Posttogenes planmæssige Afgang. Kasserne tømmes i Regelen ikke mellem 11 Aften og 5 Morgen. De i Omdelingsdistrikterne anbragte Brevkasser tømmes til de for hvert enkelt Sted fastsatte Tider. Brevkasser i Landdistrikterne tømmes, naar Budene passerer. Paa de Jærnbanetog og Skibe, med hvilke der følger Postbureau, er der anbragt Brevkasser, som tømmes efter Afgangen fra hver Station. I Almindelighed er der ogsaa anbragt Brevkasser paa andre Skibe og Vogne, med hvilke der befordres Post.

For alle indleverede Forsendelser undtagen ikke-anbefalede Brevforsendelser, kan *Postkwittering* forlanges meddelt enten paa de af Postvæsenet leverede løse Blanketter (»Postbevis«) eller i de af Postvæsenet forhandlede Postkwitteringsbøger. Paa Blanket udstedes Kwittering gratis for anbefalede Breve, Pengebreve og Postanvisninger til Udlandet; i andre Tilfælde, eller naar Kwittering ønskes for Indkøb af Frigørelsesmidler, erlægges en Kendelse af 4 ø. Afsenderens Navn tilføjes kun paa Forlangende. Postkwitteringsbøger koster 50 ø.; naar Afsenderen har udfyldt Bogens Rubrikker nøjagtig efter den foran i Bogen giivne Anvisning og uden Rettelser i Beløbet, erlægger han ingen Betaling for, at Postfunktionæren anbringer sin Underskrift som Kwittering for Forsendelsen; hvis derimod Postfunktionæren maa fuldstændigere Udfyldningen, betaales der 4 ø., som dog ikke kan opkræves, naar det kun er Datoen, der skal berigtiges. Forlanger Afsenderen ikke Kwittering, indføres Forsendelsen, naar det begæres, saa vidt muligt i hans Paasyn.

Posthusene kan i Regelen afhjælpe Mangler ved de indleverede Forsendelser imod en Kendelse, der sædvanlig for hver saadan mindre Ydelse udgør 5 ø.

POSTERNES BEFORDRING. Til Posternes *regelmæssige* Befordring mellem Posthusene benyttes: de af Postvæsenet for egen Regning oprettede Befordringer; de af Postvæsenet subventionerede Dampskibe; Jærnbaner med tilhørende Postdampskibs- og Dampfærgeforbindinger; private Landbefordringer og private Skibe. Oplysning om de af Postvæsenet oprettede og benyttede Postbefordringer findes i »Post-, Jærnbane- og Telegraf-Haandbogen« og i »Rejselisten«. Med privat Landbefordring og private Skibe sendes i Almindelighed kun Breve, Aviser og Postanvisninger.

DIRIGERING. Postforsendelserne dirigeres i Almindelighed ad den ifølge de gældende Fartplaner hurtigste Rute. Afsenderen kan ved Paategning paa Forsendelsen tilkendegive Ønsket om, at en særlig Rute skal benyttes, hvilket Ønske saa vidt muligt efterkommes. Der sendes f. Eks. for Tiden (Juni 1905) i Regelen een Gang ugentlig Brevpost over Bremerhafen, Havre, Londonderry, Queenstown og Southampton til New York.

Om den hurtigste Befordringstid her fra Landet til en Del af de vigtigere europæiske Stæder og Udskibningshavne vil der findes Oplysning i »Post-, Jærnbane- og Telegraf-Haandbogen«.

POSTFORSENDELSESNES AFLEVERING. UBESØRGED GENSTANDE. Ved Paategningen »*Poste restante*« eller »*til Afhentning*« (der anbringes i Udskriften umiddelbart ved Navnet paa Poststedet) kan Afsenderen forlange Forsendelsen opbevaret ved Bestemmelsesposthuset, indtil den afhentes, dog ikke i længere Tid end 3 Maaneder (udenlandske Forsendelser 2 Maaneder) efter Ankomsten. For Postanvisninger er Fristen i Indlandet 14 Dage, for Postopkrævninger i det længste 30 Dage. Ikke anbefalede Breve, som er paategnede »*Poste restante*«, kan være adresserede til Bogstaver, Tal eller Mærker, i Stedet for til Navn, og afleveres til den, der nøjagtig kan opgive Brevets Adresse.

Adressaten kan forlange de til ham og hans Husstand bestemte Postforsendelser enten a) *udleverede paa Posthuset*, naar han lader dem afhente i Kontortiden mellem Postens Ankomst og Omdelingens Begyndelse, eller b) *udlagte til stadig Afhentning* i Kontortiden imod et maanedligt forud erlagt Gebyr af 66 ø. I sidste Tilfælde skal Forsendelserne ligge færdige til Udløvelse senest $\frac{3}{4}$ Time efter

deres Ankomst. Naar en Hovedpost ankommer saa sent om Aftenen, at den ikke kan omdøles samme Dag, men dog inden Kl. 10 Eftm., kan der gives Publikum Adgang til paa Hverdage i et bestemt Tidsrum udenfor den egentlige Kontortid at afhente de med denne Post ankomne Breve og Aviser. Posthusene paatager sig endvidere efter særlig Overenskomst at udtage Posten af og nedlægge den i private Tasker, at give Kredit paa Porto m. m.

OMDELING. Alle Forsendelser, som ikke ifølge de forannævnte Bestemmelser paa Afsenderens eller Adressatens Foranledning forbliver paa Posthuset til Afhentning, bliver omdelte ved Postvæsenets Foranstaltning. Den lokale Omdeling ved Posthusets Bude finder i Almindelighed Sted flere Gange daglig, saa vidt mulig efter Hovedposternes Ankomst. Paa Søn- og Helligdage finder kun een Omdeling Sted; Iste Juledag og Nytaarsdag er der to Omdelinger. Brevforsendelser, Postanvisninger og Aviser omdøles i Almindelighed forud for Pengebreve og Pakkesager.

I Landdistrikterne er der over hele Landet oprettet kørende og gaaende Landposter, som udgaar fra et Postkontor eller et Brevsamlingssted. Disse Landposter falder i to Klasser, idet de enten bringer Forsendelserne direkte til de enkelte Adressater, hvorfra der da kun er gjort Undtagelse, naar Vejen er meget slet, eller Stedet har en afsides Beliggenhed, eller — hvad nu kun finder Sted paa meget faa Steder i Landet — de afleverer Posten til og modtager den af private, af Beboerne anviste Udvekslere, for hvilke Postvæsenet ikke overtager noget Ansvar. Pengebreve og Pakker med en angiven Værdi af over 500 Kr. udsendes ikke til Brevsamlingsstederne og omdøles ikke i Landdistrikterne paa Postvæsenets Ansvar; Adressaten modtager en Anmeldelse om Forsendelsens Ankomst og maa da selv sørge for dens Afhentning. Ifølge Adressatens Ønske kan en saadan Forsendelses Udbringning ske paa hans Ansvar. Pakker over 5 Ø udsendes ikke med kørende Landposter, og Pakker over 2 Ø medtages ikke af de omdelende Landpostbude for Postvæsenets Regning og Risiko; de samme Regler træder i Kraft som overfor de ovenomtalte Værdiforsendelser.

TIL HVEM UDLEVERING KAN SKE. De Forsendelser, der omdøles, afleveres efter deres Udskrift paa vedkommendes Bopæl, medmindre Adressaten selv overfor Postvæsenet har forlangt andet.

Almindelige Brevforsendelser (ogsaa Ekspresbreve) kan i Adressatens Fraværelse afgives paa hans Bopæl til en der tilstedeværende voksen Person eller nedlægges i en der anbragt Brevkasse, med mindre enten Adressaten selv eller Afsenderen ved en Paategning paa Forsendelsen har forlangt, at Udleveringen kun maa ske til Adressaten personlig.

Anbefalede Breve, Pengebreve, Værdipakker og Pakkesager fra Udlandet udleveres først, efter at Postvæsenet er i Besiddelse af Kvittering fra rette Modtager selv eller den, som han dertil har meddelt behørig Fuldmagt. For almindelige indenlandske Pakker og Optrævninger forlanges der ikke altid Kvittering. Af Hensyn til Kvitteringen kan Mærker, Bogstaver eller Tal ikke benyttes som Adresse paa Værdi-, Penge- eller Pakkeforsendelser. Om Postanvisninger og Postopkrævninger se i øvrigt S. 923—925.

Paategninger som »Adresse . . .«, »opspørges hos«, »boende hos« el. lign. betragtes kun som en nærmere Anvisning til at finde Adressaten; derimod giver Paategninger som »afleveres til«, »aflægges hos« el. lign. Postvæsenet Bemyndigelse til at udlevere Forsendelsen til den, som Paategningen henviser til. Forsendelser til Firmaer, Selskaber, Bestyrelser, Anstalter, Embeder o. s. v. udleveres til den, der staar i Spidsen for den paagældende Virksomhed, medmindre han selv overfor Postvæsenet har forlangt andet. Er en Adressats Bo under Skiftebehandling, bliver Pakke- og Værdipostsager afleverede til Skifteforvaltningen. Er Adressaten ikke kendt af den udleverende Postfunktionær, kan denne forlange Legitimation paa forskellig Maade. Er det tvivlsomt, til hvem Forsendelsen er bestemt, kan Postvæsenet lade den aabne af den formentlige Adressat i en Postfunktionærs Overværelse for derved at søge nærmere Oplysning.]

Forsendelser, paa hvilke der *hviler Porto*, *Udlæg m. v.*, udleveres ikke, forinden disse Beløb er betalte.

Naar en Brevforsendelse er afleveret paa et Sted, hvor Adressaten ikke opholder sig, kan den herfra *omadresseres til et andet Bestemmelsessted* og bliver da viderebefordret uden Tillægsporto, hvis den allerede forud er tilstrækkelig frankeret til dette Sted og afleveres til Postbudet eller paa Posthuset; hvis den derimod nedlægges i en Brevkasse, betragtes den som paa ny indleveret. Ved Omadressering til nyt Postbus af Forsendelser, der er Frankotvang underkastede

(se ndfr.), erlægges ikke Tillægsporto; for Pengebreve og Pakker betales derimod en *Tillægsporto* (Pengebreve, 1 ø. pr. 100 Kr., mindst 10 ø.; Pakker paa over 10 $\mathcal{R}$, 1 ø. pr. $\mathcal{R}$).

Afsenderen har Raadighed over en Postforsendelse, saa længe den endnu ikke er udleveret til Adressaten, og kan ved Henvendelse til Indleveringsposthuset (jfr. dog ndfr.) fordre den tilbageleveret, omeksperederet til et andet Bestemmelsessted eller udleveret til en anden Adressat eller (dog ikke overfor alle Lande) faa Postopkrævningsbeløb forandrede eller slettede, naar han behørig legitimerer sig som Afsender.

Begæring om Tilbagesendelse af eller Forandring i Adresseringen af Brevforsendelser kan finde Sted i Forholdet til alle Verdenspostforeningens Lande med Undtagelse af:

Fiji-Øerne	Britisk Ostindien	Haïti
Brit. Kolonier i Middelhavet	Canada	San Domingo
do. i Afrika*)	Brit. Posthuse i Kina og Marokko	Storbritannien og Irland.
do. i Amerika		
do. i Asien	Columbia	

Begæringen om Tilbagesendelse eller forandret Adressering kan for nogle Landes Vedkommende sendes fra Afsendelsesposthuset direkte til Bestemmelsesstedets Posthus, for andres Vedkommende maa den gaa gennem Generaldirektoratet.

UANBRINGELIGE FORSENDELSER. Vægrer en Adressat sig ved at modtage en Forsendelse, bør dette ske ved selve Udleveringen.

Naar en *Forsendelse er uanbringelig*, skal den, forsynet med Paategning om Grunden hertil, snarest mulig tilbagesendes til Afsendelsesposthuset. Saafremt Grunden er den, at Adressaten nægter Modtagelse, kan Paategningen gives af ham; men han maa indskrænke sig til en kort Bemærkning desangaaende og maa ikke tilføje nogen Meddelelse til Afsenderen. — De som uanbringelige returnerede Forsendelser søges tilbageleverede til Afsenderen, som er pligtig at betale de paaløbne Postpenge. Saalænge Forsendelsen ikke er tilbageleveret Afsenderen, kan han begære den sendt til et nyt Posthus (mod Tillægsporto for Pengebreve og Pakker, jfr. ovfr.), hvorimod den ikke kan sendes til en anden Adressat, uden at den betragtes som paa ny indleveret; Postpakker i Udveksling med Verdenspostforeningens Lande kan dog forlanges sendte til en ny Adresse indenfor Bestemmelseslandet.

Anbefalede Breve, Pengebreve, Pakker, Postanvisninger og Postopkrævninger (hvad enten de kommer fra Indland eller Udland), hvis Adressat ikke kan findes, saavel som poste restante Forsendelser af samme Art, som ikke er afhentede inden Udløbet af den ovenfor nævnte Frist, bliver ikke tilbagesendte som uanbringelige, forinden der er rettet en *Forespørgsel til Afsenderen*, om han kan give nogen nærmere Oplysning. Postpakker til og fra Japan og Mexiko tilbagesendes uden forudgaaende Forespørgsel, ligeledes Ikke-Postpakker til og fra Afrika, Australien og Asien (undtagen naar de har passeret Triest). Er Indholdet udsat for at beskadiges eller forðæves, bliver Genstanden solgt eller tilintetgjort. Afsenderen kan give Forsendelsen Paategning om, at den skal tilbagesendes straks efter det første forgæves Forsøg paa at bringe den eller straks efter poste restante Fristens Udløb.

Postforsendelser, der ikke har kunnet bringes Adressaten i Hænde, og hvis Afsender er ubekendt, indsendes som *ubesørgede Sager* til Postbestyrelsen, hvor de aabnes af dertil særlig beskikkede og edfæstede Funktionærer, som ved Hjælp af Underskriften (med andet af det skrevne Indhold er det dem forbudt at gøre sig bekendt), søger Oplysning om Afsenderen. Lykkes dette, tilstilles Forsendelsen ham under Postbestyrelsens Segl, eventuelt belastet med den paaløbne Porto; i modsat Fald henligger den til Afhentning i 3 Maaneder, bekendtgøres eventuelt i »Statstidende« og bliver sluttelig bortsolgt eller tilintetgjort under Kontrol; det mulig indkomne Salgsbeløb holdes i 3 Maaneder til Raadighed for Ejermanen og tilfalder derefter Postvæsenet.

POSTHEMMEIGHEDEN. Afset fra de foranstaaende Røglar om Behandlingen af ubesørgede Sager maa intet af det, der er overgivet Postvæsenet til Besørgelse, med Postfunktionærernes Vidende aabnes eller læses af uvedkommende. Ej heller maa Funktionærerne give uvedkommende Tredjemand nogen som helst Underretning om andres Benyttelse af Posten.

PORTOENS UDREDELSE. Forpligtelse til *Forudbetaling* af Porto (Frankotvang) finder Sted for følgende Arter af indenlandske Forsendelser: Anbefalede Breve;

*) Herfra undtages dog Kap- og Oraniefloidskolonien samt Transvaal.

Modtagelsesbeviser; Postanvisninger; Postopkrævninger; Pakker af Vægt indtil 10 Ø; Forsendelser til Kongen og Kongehuset; Forsendelser til Statsmyndigheder eller kommunale Myndigheder (jfr. dog ndfr.); Forsendelser i Krigstid til de ved Hær eller Flaade tjenstgørende Personer; Abonnementsbetaling for Aviser og Tidsskrifter. I det mindste *delvis Frankering* er nødvendig for: Brevkort til Indlandet; Tryksager; samt til Indlandet aabne Breve eller lukkede Breve, der har en Paategning, hvoraf Modtageren kan slutte sig til Indholdet. Alle andre Forsendelser kan afgaa enten helt ufrankerede eller delvis frankerede. — For delvis frigjorte »løse Breve« (o: ikke-anbefalede Brevforsendelser) betales det dobbelte af den manglende Franko; andre delvis frigjorte Forsendelser ansættes i Porto som ikke frigjorte med Fradrag af de paaklæbete Frimærkers Værdi. Afsenderen er, som anført, forpligtet til at efterbetale de paaløbne Postpenge for Forsendelser, der ikke indløses af Adressaten.

Visse *Statsmyndigheder* kan benytte særlige *Tjenestefrimærker* til Frankering af deres Postforsendelser. Brevforsendelser til Stats- og kommunale Myndigheder, der fremkommer som »Fæsket Erklæring« eller »Befalet Indberetning« og har Paategning desangaaende, kan afsendes ufrankerede; de sættes kun i enkelt Porto og indløses af vedkommende Myndighed.

FRIGØRELSESMIDLER (FRIMÆRKER M. M.). *Forudbetalingen* af Porto, saavel ved Forsendelser her i Landet som ved Forsendelser herfra til Udlandet, sker udelukkende ved danske Frigørelsesmidler. Danske Frimærker paa Forsendelser, som indgaar hertil fra Udlandet, er uden Betydning.

Kun de Frigørelsesmidler, der til enhver Tid udstedes af Postvæsenet, er gyldige. Tidligere udstedte, men ikke længere gældende Frigørelsesmidler kan ikke anvendes til Frankering; derimod kan de, ligesom overhovedet alle Frigørelsesmidler i ubeskadiget Stand, faas ombyttede paa Posthusene med nu gældende Frimærker til tilsvarende Værdi imod Erlæggelse af en kontant Afgift af 5%.

De Frigørelsesmidler, som Postvæsenet for Tiden udsteder, er til følgende Beløb: *Almindelige Frimærker* 1, 3, 4, 5, 10, 12, 15, 20, 25, 50, 100 ø.; *Statstjenestefrimærker* 1, 3, 4, 5, 10 ø.; *Frimærke-Konvolutter* med paatrykt Mærke 5, 10 ø.; *Korrespondance-Kort* med paatrykt Mærke 5, 10 ø.; *almindelige Brevkort* 3, 5, 10 ø.; *dobbelt Brevkort* 3, 5, 10 ø. paa hver af Kortets to Dele; *Statstjeneste-Brevkort* 3, 5 ø.; *Tryksags- (Korsbaands-) Omslag* 4, 5 ø. Disse Frigørelsesmidler er til Salgs paa alle Postkontorer. Paa Brevsamlingssteder og hos Landpostbude faas i det mindste 5 og 10 Øres Frimærker enkeltvis, medens de øvrige Frigørelsesmidler samt Frimærker arkevis forskaffes paa Forlangende og mod Forudbetaling. Makulerede, men ubenyttede Frigørelsesmidler ombyttes af Postbestyrelsen efter derom fremsat Begæring.

Frimærker, der er udklippede af Frigørelsesmidler, kan benyttes til Frankering. Frimærker kan klæbes paa Brevkort, Korrespondancekort eller Frimærkekonvolutter for at frigøre disse til en højere Værdi.

2. Genstandene for Postbesørgelse.

De GENSTANDE, som Postvæsenet modtager til Besørgelse, er følgende: 1) *Brevforsendelser*, 2) *Pengebreve*, 3) *Postanvisninger*, 4) *Postopkrævninger*, 5) *Pakkesager*, 6) *Tidender og Tidsskrifter*; paa visse Ruter besørges endvidere *rejsende*.

Udelukkede fra Postbesørgelse er:

- Genstande, hvis Udbredelse er forbudt (f. Eks. Planer, Sedler og Trækningslister for udenlandske Lotterier; enkelte af Postbestyrelsen nærmere angivne Blade med lovstridigt Indhold);
- Genstande, hvis Ydre frembyder noget ulovligt, usømmeligt eller fornærmende;
- Genstande, hvis Befordring er forbunden med Fare (saasom brandfarlige, ætsende og lignende Sager) samt ildelugtende Genstande; Fortielse eller urigtig Angivelse af saadant Indhold berettiger Postvæsenet til Erstatning for derved opstaaet Skade;
- ufrankerede Forsendelser af saadanne Genstande, som skal være helt eller delvis frigjorte (jfr. ovfr.);
- Tryksager, Vareprøver og Mønstre, der kan henregnes til aabne Breve, og som ikke opfylder de neden anførte Betingelser;
- Levende Dyr (undtagen levende Fugle, Bier, Melorme, Krebs, Rejer, Østers, Muslinger og Iglar).

Med Hensyn til *Genstande, der nedlægges i Postbrevkasser*, bemærkes følgende: a) Indenlandske Brevforsendelser, som *vejer over 50 Kvint*, og som ikke er frankerede efter den for en Pakke af tilsvarende Vægt gældende Takst, tilbagesendes til Afsenderen, hvis han er kendt; hvis derimod Forsendelsen er frankeret efter Pakketakst (f. Eks. 10 ø. for indtil 2 $\frac{1}{2}$ indenbys), eller hvis Afsenderen ikke er kendt, forespørges der hos Adressaten, hvorvidt han vil betale den eventuelt manglende Porto samt de paaløbne Omkostninger (Adressebrev, Udfyldningsgebyr m. m.); vægrer han sig, og Afsenderen er ukendt, indsendes Genstanden til Kontoret for Behandling af ubesørgelige Postsager; b) *anbefalede Breve* og *Ekspresbreve* behandles som saadanne, saafremt de er tilstrækkelig frankerede, og for saa vidt Postvæsenet bemærker Paategningen; er de utilstrækkelig frankerede, behandles de som almindelige Breve; c) et *Pengebrev* behandles som saadant, for saa vidt Postvæsenet bemærker, at det er et Pengebrev, og den eventuelle Betaling opkræves hos Modtageren.

Endvidere mærkes følgende Bestemmelser:

Breve, der indeholder gangbar Mønt, Pengerepræsentativer, Obligationer lydende paa Ihændehaber og andre Forskrivninger, der gælder i Hvermands Haand, skal i det mindste være anbefalede. Det er dog ikke forbudt at sende Seddelpenge i ikke-anbefalede Breve til og fra Udlandet, men Postvæsenet bærer selvfølgelig intet Ansvar for en saadan Forsendelse. For ulovlig Indlægning af Værdisager i indenlandske almindelige Breve bødes Femtedelen af den forfulgte Værdi, dog ikke over 20 Kr.

I Brevforsendelser til Udlandet maa ikke forsendes toldpligtige Sager, gangbare Møntstykker (til Norge og Sverige kan dog saadanne sendes i anbefalede Breve), til visse Lande Genstande af Guld eller Sølv, Edelstene, Juveller eller andre Pretiosa, end ikke under Anbefaling. Nogle Landes (f. Eks. Italiens) Lovgivning foreskriver Konfiskation af saadant Indhold. Det bliver i alle Tilfælde Afsenderens egen Sag at skaffe sig Oplysning om, hvorvidt de forsendte Genstande er toldpligtige i Bestemmelseslandet, eller om, hvorvidt de overhovedet er tilladte i nævnte Land, og Afsenderen er saaledes selv ansvarlig for de i saadanne Tilfælde opstaaende Følger.

I Pakker til Udlandet maa ikke sendes: Breve eller Meddelelser, der har Karakteren af Korrespondance, i Pakker til Tyskland maa dog lægges aabne Breve; Genstande, hvis Indførsel er forbudt ved Bestemmelseslandets Toldlove eller andre Love (jfr. S. 927); til de Lande, der tilsteder Værdiangivelse paa Postpakker, er det forbudt at sende Mønt, Guld- eller Sølv-sager samt andre Pretiosa uden angiven Værdi.

Hvilke Krav de enkelte Arter af Forsendelser i øvrigt skal fyldestgøre for at blive postbesørgede, fremgaar af det følgende.

1. BREVFORSENDELSER.

Til Brevforsendelser henregnes:

a) *Almindelige Breve*; b) *Brevkort*; c) *Tryksager, Vareprøver, Mønstre og Forretningspapirer* (disse sidste kun i Forbindelse med Udlandet).

Brevforsendelser kan være *anbefalede*, og de kan være Genstand for *Ekspresbesørgelse*.

Med Hensyn til *Adressen* er følgende at bemærke. For alle indenlandske Forsendelser maa som Postadresse benyttes Navnet paa et Postkontor, en Postekspedition eller et af de Brevsamlingssteder (de ved Jærnbanelinjerne og enkelte Personpostruter beliggende), der af Postbestyrelsen er bestemte til saadan Anvendelse; Oplysning herom faas gennem »Postadressebogen«. Brevforsendelser til København maa for at blive udbragte ved første Ombæring efter Ankomsten være mærkede med Omdelingskredsens Bogstav; Oplysning om, hvilke Gader der henhører til hver af Omdelingskredsene (betegnede ved K., B., V., N., Ø., F., L., S., Str. og Valby), vil findes i »Post-, Jærnbane- og Telegraf-Haandbogen« samt i »Postadressebogen«. Paa Breve til Udlandet bør som Regel ikke blot Byen (Postkontoret), men ogsaa vedkommende Land angives. Paa ikke-anbefalede Brevforsendelser, der er paa-tegnede »poste restante«, kan, som ovenfor anført, Adressen være Bogstaver, Tal eller Mærker.

Det anbefales at anføre *Afsenderens Navn* og *Adresse* paa Konvolutten eller Omslaget, for at Forsendelsen kan blive ham hurtigere tilbageleveret i det Tilfælde, at Modtageren ikke kan findes.

ALMINDELIGE BREVE. For at en Forsendelse kan blive befordret som almindeligt Brev, maa den være i Brevform, ikke over 15 Tommer lang, 10 Tommer

bred og 1 Tomme tyk. Den maa ikke have *Paategning* om nogen *Værdi* eller nogen *medfølgende Genstand*. Den maa i Indlandet ikke veje over *50 Kvint*. Til Udlandet gælder intet Vægtmaksimum.

Genstande, der er indleverede til Postbesørgelse som almindelige Breve, men som ikke opfylder de ovennævnte Betingelser, vil, saafremt deres Befordring med Posten i øvrigt er tilstedelig, blive behandlere efter Reglerne for den Art af Forsendelser, hvortil de efter deres ydre Beskaffenhed henhører.

I almindelige Breve kan der indlægges Papirer, der ikke har *Værdi* i Hvermands Haand, samt *Frimærker*.

I de *københavnske Brevkasser* kan, i Henhold til Aftale med Chefen for Københavns Brevpostkontor, nedlægges ufrankererede Breve til en bestemt Adressat som Svar paa udsendt Opfordring, Bestillingssedler o. lign. Adressaten maa skriftlig opgive: Brevenes Form, Adresse, og hvor tit de ønskes udleverede. De indløses mod en Betaling af 4 Kr. pr. 100 Stkr., som udleveres paa een Gang, og 5 Øre pr. Stk. indtil 80 Stkr., som udleveres over eller under 100 Stkr.

BREVKORT. Postvæsenet udfærdiger *enkeltte* Brevkort og *dobbelte* (d. v. s. med vedhængende Svarkort). Dobbelte Brevkort kan foruden i Indlandet sendes til alle Verdenspostforeningens Lande. Svarkortet kan kun tilbagesendes til det Land, fra hvilket det er udgaaet.

Det er *private* tilladt at fremstille Brevkort; men paa saadanne Kort maa det danske Vaaben ikke være trykt, og de maa selvfølgelig heller ikke være forsynede med noget i Kortet trykt *Frimærke*. Deres Frigørelse sker, ligesom andre Forsendelsers, ved paaklæbte Postfrimærker. I øvrigt skal de i Form, Størrelse og Papirets Konsistens nøje svare til de af Postvæsenet udfærdigede Kort; Ordet »Brevkort« eller et tilsvarende kendt fremmed Udtryk for Brevkort, henholdsvis »Brevkort med betalt Svar« og »Svarkort« skal enten være paatrykt eller paaskrevet Forsiden. Indleveres et Brevkort, der ikke opfylder disse Betingelser, behandles det som et aabent almindeligt Brev.

Brevkortets *Forside* benyttes til Udskriften. Dog kan Afsenderen paa Forsiden tilføje sit *Navn* og sin *Adresse* samt anbringe Tegninger, Billeder og Reklamer, naar Adressens Tydelighed ikke lider derved; endvidere er det tilladt i Indlandet og til Norge, Sverige, Rusland, Frankrig og Schweiz, paa Kort, hvis Forside med en lodret Streg er delt i 2 Dele, at anvende den venstre Del, som ikke maa være større end den højre, til Korrespondance. Med Undtagelse af de til Frigørelsen anvendte *Frimærker* maa der ikke til Brevkort *hæftes* eller *klæbes* nogen Genstand. Dog kan paa Forsiden klæbes en Seddel eller Segloblat med Angivelse af Afsenderens Firma, Navn og Adresse samt en Seddel, højest 2 Tommer lang og $\frac{3}{4}$ Tomme bred med Angivelse af Adressat og Bestemmelsessted. — Ved dobbelte Brevkort kan Afsenderen dels tilføje sit Navn og sin Adresse paa Svarkortets Adressside, dels paa Bagsiden paatrykke det en Svartekst til Udfyldning eller Underskrift af Adressaten. — Brevkort kan ikke takseres som Tryksager, selv om Teksten paa Bagsiden er trykt, med mindre Ordet »Brevkort« er overstreget. Brevkort til Udlandet kan afsendes ufrankererede, til Indlandet maa de være mindst delvis frankerede.

TRYKSAGER. *Hertil henregnes* Gengivelser paa Papir, Pergament eller Karton ved Bog-, Sten- og Metaltryk (Litografi, Autografi, Kobberstik, Staalstik, Radering o. s. v.). Xylografi eller anden mekanisk Fremstillingsmaade, hvis Egenskaber som saadan let lader sig konstatere. Til trykte Sager henregnes ikke Mangfoldiggørelser ved Kalkering eller Kopiermaskine. Derimod kan Genstande, der er fremstillede ved Maskinskrivning, Kromografi, Polygrafi, Hektografi o. lign., forsendes som trykte Sager, naar de formelig indleveres (ikke nedlægges i Brevkasser) i et Antal af mindst 20 fuldkommen identiske Eksemplarer. Som Eksempler paa trykte Sager kan nævnes: Aviser, Bøger, Noder, Visitkort, Korrekturark, trykt Reliefpunktering for blinde, Billeder, Landkort, Grundplaner, Subskriptionsindbydelser, Kataloger, Annoncer, Handelskirkulærer o. s. v. Som Tryksager kan ikke beforders: Brevkort — med mindre Ordet »Brevkort« er overstreget og de forsendes enkeltvis — *Frimærker* eller andre Frigørelsesmidler (saavel inden- som udenlandske, annullerede eller ikke-annullerede) samt *Værdipapirer*.

Tryksager maa — foruden hvad der hører til Adressen — kun bære følgende *haandskrevne Bemærkninger*: Afsenderens Navn, Firma eller Stilling, Afsendelsessted og Dato; Prisingivelser i Priskuranter, Børs- eller Markedskursnoteringer, Kataloger, Subskriptionsindbydelser o. lign.; i Bøger en kort Tilegnelse fra Forfatteren; med trykte Sager maa følge de dem vedrørende Fakturaer og Regninger; i Korrekturaftryk kan der foretages Rettelser og Tilføjelser, og Manuskriptet kan medfølge; haandskrevne Streger, Mærker og Tal er indenfor visse Grænser til-

ladte; — for Indlandets Vedkommende er det endvidere tilladt: i Anmeldelser om Forretningsrejsende at tilføje dennes Navn, Betegnelsen som »Rejsende«, »Fuld-mægtig« o. lign. samt Tidspunktet for hans Ankomst; ved Tryksager, der cirkulerer mellem et vist Antal Personer (Læsekredse), kan paa Omslaget anføres Personernes Navne og Adresser, Titlerne paa Bøgerne, hvor lang Tid de maa beholdes, og hvad Dato de videresendes, saaledes at hver Gang Forsendelsen gaar videre, udstryger Afsenderen sit Navn og erlægger ny Porto. Paa trykte Visitskort er det tilladt at skrive — foruden Afsenderens Adresse og Stilling — Lykønskninger, Taksigelser, Kondolencer el. lign., for saa vidt de ikke optager mere end højest 5 Ord. Endvidere maa man paa illustrerede Kort samt Jule- og Nytaarskort tilføje en Tilegnelse; vedlægge Bøger, Noder, Aviser, Fotografier o. lign. Fakturaer, der vedrører de paagældende Genstande; i Meddelelser om Skibes Afgang tilføje Afgangsdatum; kolorere Modebilleder, Landkort o. desl. samt ved Udclip af Aviser og Tidsskrifter tilføje Titel, Dato, Nr. og Adresse, hvorefter Udklippet er taget.

Tryksagsforsendelser skal være *indrettede* saaledes, at Indholdet let kan undersøges. Kort, Sedler o. lign. kan forsendes uden Omslag, men maa, naar de er sammenlagte, ikke være tillukkede med Segl, Oblat eller paa anden Maade. Andre Tryksager skal efter deres Beskaffenhed være forsynede med Ombinding, Omslag eller anden Indpakning, der let kan aftages og atter paasættes, saasom være anbragte under Enkeltbaand eller Korsbaand, paa Rulle, mellem Papstykker, i Hylster aabent i den ene eller begge Ender, eller i aaben Kuvert, der da — dog kun for Indlandets Vedkommende — paa Forsiden maa være paategnet »trykte Sager« eller en lignende Betegnelse eller f. Eks. et Kryds.

Vægten maa i Indlandet, ligesom for almindelige Breve, ikke overstige 50 Kvint. *Form, Omfang* og *Tykkelse* kan derimod afvige fra almindelige Breves, dog at Forsendelsen maa være saaledes beskaffen, at den egner sig til at befordres sammen med andre Brevforsendelser. Til Udlandet maa Vægten ikke være over 4 $\frac{1}{2}$ og Maalet i ingen Udstrækning over 45 cm (17 Tommer); Ruller kan dog være 75 cm (28") lange, men Diameteren maa ikke være over 10 cm ($3\frac{3}{4}$ ").

Hvis Forsendelsen indeholder flere Sager, der er afsendte fra *forskellige Personer* eller ved Paategning paa Forsendelserne er bestemte til forskellige Personer, behandles hver enkelt Genstand som en Forsendelse for sig.

Tryksagsforsendelser, der indeholder andet skrevet end tilladt eller ikke er forskriftsmæssig indpakkede, behandles som ufrankererede Breve, hvis de ikke kan henregnes til aabne Breve, da de i saa Tilfælde er ubesørgelige.

VAREPRØVER og MØNSTRE (disse sidste maa ikke være haandtegnede) maa foruden Adressen ikke bære andre *haandskrevne Bemærkninger* end Afsenderens Navn eller Firma, et Fabriks- eller Handelsmærke, Løbenummer, Priser samt Angivelser af Varens Vægt, Maal, Omfang og det disponible Kvantum. Vareprøver til Udlandet kan indeholde haandskrevne Oplysning om, hvorfra Varerne kommer, og om deres Beskaffenhed. Forsendelserne skal være saaledes *indrettede*, at de let kan undersøges, altsaa være indeholdte i løse Omslag, Poser, Æsker el. lign., som let kan aabnes og lukkes. De maa ikke kunne *beskadige* andre Forsendelser og maa ikke have *Handelsværdi*. Dette er ikke at forstaa saaledes, at Prøver overhovedet ikke maa have nogen Værdi, men at de derimod ikke maa have en saadan Værdi, at de har betydning som selvstændigt Handelsobjekt. — Frimærker, Frigerelsesmidler og Værdirepræsentativer kan ikke forsendes som Vareprøver.

Med Hensyn til *Vægt, Form* og *Omfang* gælder i Indlandet samme Regler som for Tryksager. Til og fra Udlandet maa Omfanget ikke overstige 30 cm i Længde, 20 cm i Bredde og 10 cm i Tykkelse (henholdsvis $11\frac{1}{2}$, $7\frac{1}{2}$ og $3\frac{3}{4}$ Tommer); Ruller kan være 30 cm lange og 15 cm i Diameter; Vægten maa ikke overstige 70 Kvint. Samme Regler som for Tryksager gælder: hvis Forsendelsen indeholder flere Genstande, afsendte fra eller bestemte til forskellige Personer, samt hvis der er paaskrevet andet end tilladt, eller hvis Forskrifterne for Indpakning ikke er overholdte. Hvis Forsendelsen har *Handelsværdi*, behandles den i Indlandet efter sin Vægt og Beskaffenhed enten som Brev- eller som Pakkesag, medens den til eller fra Udlandet ikke postbesørges. *Flydende Sager, Fedtstoffer, Farvestoffer* o. lign. kan forsendes til de fleste Lande, naar særlige Regler med Hensyn til Indpakningen er iagttagne.

FORRETNINGSPAPIRER. Til disse Forsendelser, der kun befordres til og fra Udlandet, henregnes: Alle helt eller delvis haandskrevne eller haandtegnede Aktstykker og Dokumenter, saasom Procesakter, Aktstykker udfærdigede af Embedsmænd eller andre offentlig ansatte Betjente, Fragtbreve eller Konnossementer, Fakturaer, Forsikringssselskabers Tjenestedokumenter af forskellig Slags,

Genparter eller Udskrifter af Dokumenter udfærdigede af private paa stemplet eller ustemplet Papir, haandskrevne Partiturer eller Noder, Manuskripter til Bøger eller Aviser, der forsendes, uden at andre Ting medfølger, o. s. v. De maa ikke indeholde noget Brev eller nogen haandskrevne Bemærkning, der har Karakter af en formelig eller personlig Korrespondance.

Forsendelsen skal ske under Baand eller i aabent Omslag, saa at Indholdet let kan undersøges. Vægten maa ikke være over 4 $\mathcal{H}$, Dimensionerne i ingen Retning over 45 cm (17 Tommer), som Ruller 75 cm (28") i Længden og 10 cm ($3\frac{3}{4}$ " i Diameter.

BLANDEDE FORSENDELSER. Som saadanne kan (ligeledes kun til og fra Udlandet) samles Vareprøver eller Mønstre, Tryksager og Forretningspapirer. Vægten maa ikke overstige 4 $\mathcal{H}$ og hver enkelt Genstand ikke de Grænser, der er fastsatte for den paagældende Art af Forsendelser.

ANBEFALEDE BREVE. Alle Arter af Brevforsendelser kan anbefales, saavel til Indlandet som til Udlandet (undtagen til enkelte Austral-Øer). Herved opnaas større Sikkerhed for, at Forsendelsen kommer Adressaten i Hænde; gaar Forsendelsen tabt ydes i Regelen Erstatning (jfr. S. 911—912); Postvæsenet protokollerer de anbefalede Breve, og Adressaten maa give Kvittering ved Modtagelsen.

Paa Forsendelsens Adressside skal der være tydelig paategnet »Anbefales«, »Recommanderes« eller »NB«.

Anbefalede Breve skal formelig indleveres paa et Posthus eller afgives til et Landpostbud og maa ikke nedlægges i Brevkasserne (jfr. S. 917).

MODTAGELSESBEVIS. Afsenderen kan, ved Forsendelse af anbefalet Brev til alle Verdenspostforeningens Lande, forlange at faa udfærdiget et *Modtagelsesbevis* d. v. s. et Bevis til Erhvervelse af Adressatens Tilstaaelse for Modtagelsen. Et saadant Bevis koster 10 ø. (indenbys dog kun 5 ø.) og bliver af Postvæsenet tilstillet Afsenderen forsynet med Modtagerens Kvittering. Brevet maa have Paategning paa Forsiden om, at saadant Bevis ønskes.

Modtagelsesbevis kan ikke faas fra følgende Lande:

Abyssinien, Afghanistan, Arabien, Belutschistan, Brit. Besiddelser i Afrika, Ladakh (i Thibet), Marokko og Salomons Øerne.

EKSPRESBESØRGELSE finder kun Sted med de Brevforsendelser, der sendes til et *Postkontor* fra et *andet Poststed*; en Undtagelse herfra danner »Poststedet København«, idet de hertil hørende Posthuse i Hellerup, Charlottenlund, Gentofte og Dragør kan udveksle Ekspresbreve indbyrdes samt med det egentlige København. Lokalbrevne udbringes i øvrigt ikke pr. Ekspres, og Ekspresbesørgelse finder ikke Sted fra Brevsamlingsteder. Udbringningen af Ekspresbreve finder Sted straks efter Postens Ankomst, saavel om Dagen som om Natten, Helligdage og Hverdage. For Indlandets Vedkommende kan der gives Paategning paa Brevene om Udbringning til et bestemt Klokkeslæt. Forlangendet om Udbringning ved Ekspresbud skal være anført i Udskriften. Ekspresgebyret er i Indlandet: foruden den sædvanlige Porto, 20 ø. naar Adressaten bor i det lokale Postdistrikt; bor han udenfor samme erlægges endvidere 30 ø. for hver $\frac{1}{4}$ Mils Afstand fra nævnte Distrikts Grænse. Ekspresgebyret forhøjes med 50%, naar Udbringningen finder Sted mellem 9 Aften og 6 Morgen. Samtlige Betalinger for Ekspresforsendelser skal erlægges forud; hvis Beløbets Størrelse ikke kendes, kan et passende Depositum forlanges erlagt af Afsenderen; Ekspresgebyret kan betales med Frimærker paaklæbte Forsendelsen. Forsendelsen maa formelig indleveres paa et Posthus eller til et Landpostbud.

Ekspresforsendelser kan sendes til følgende Lande for et Gebyr af 20 ø.:

Norge (kun til Christiania, Bergen, Stavanger, Trondhjem), Sverige (Stockholm, Gøteborg, Malmø) og Tyskland;

for et Gebyr af 25 ø. til:

Argentina (kun til Buenos Ayres, La Plata og Rosario), Belgien, Britisk Guyana (kun til Georgetown og New-Amsterdam), Britisk Vestindien (kun til St. Lucia), Chile, Eritrea, Frankrig (inkl. Algier og Monaco), Holland, Italien (inkl. San Marino og ital. Posthuse i UdL.), Japan (inkl. visse japanske Posthuse paa Korea), Liberia (kun visse Steder), Luxemburg, Montenegro, Paraguay (kun til Asuncion), Portugal, San Salvador, Schweiz, Serbien, Siam, Sierra Leone (kun til Freetowns Distrikt), Storbritannien og Irland, Østerrig-Ungarn.

TAKSTERNE FOR BREVFORSENDelser. De almindelige Regler for Frankotvang med Hensyn til Brevforsendelser er anførte ovfr. (S. 915—916). Til følgende Lande udenfor Verdenspostforeningen gælder Frankotvang for alle Brevforsendelser, nemlig: Afghanistan, Arabien, Australøerne (undt. Salomons Øerne), Belutschistan, Ladakh (i Thibet) og Marokko.

TAKSTABEL FOR BREVFORSENDELSER TIL IND- OG UDLAND.

	ALM. FRANKEREDE BREVE*)	BREVKORT	KORSBAAANDSFORSENDELSER (trykte Sager, Vareprøver og Mønstre)			ANBEFA- LINGSBREV ydelligere
Danmark med Færøerne:						
ALM. INDENRIGSK TAKST....	indtil 50 Kv. 10 ø.	5 ø.	indtil 50 Kv. 4 ø.			15 ø.
LOKALTAKST (indenbys For- sendelse).....	- 50 - 5 -	3 -	- 50 - 4 -			15 -
			Tryk- sager	Forret- nings- papirer	Vare- prøver	
			pr. 10 Kv.	pr. 10 Kv.	pr. 10 Kv.	
Andre Lande:						
Til Island	indtil 3 Kv. 16 ø. - 25 - 30 - - 50 - 50 -	8 ø.	5 ø.	-	**)	15 ø.
- Grønland { frankeres og adr. til den kgl. grønl. Handel, Kbbv. K.						
- Dansk Vestindien via Ham- borg	pr. 3 Kv. 20 ø.	10 ø.	8 ø.	8 ø.	8 ø.	15 ø.
Mellem danske og slesvigske Grænsestationer	- 3 - 10 -	10 -	5 -	5 - (Minim.8)	5 - (Minim.8)	15 -
Til Norge og Sverige.....	indtil 3 Kv. 10 ø. - 25 - 20 - - 50 - 30 - over 50 Kv. 20 ø. pr. 3 Kv. af hele Vægten	5 ø.	5 ø.	5 ø. (Minim.10)	5 ø. (Minim.10)	15 ø.
Til hele den øvrige Verden	pr. 3 Kv. 20 ø.	10 ø.	5 ø.	5 ø. (Minim.20)	5 ø. (Minim.10)	15 ø.

2. BREVE OG ÆSKER MED ANGIVEN VÆRDI.

a) PENGEBREVE. Med Hensyn til *Form*, *Omfang*, *Tykkelse* og *Vægt* gælder de samme Regler som for almindelige Breve; Tykkelsen af 1 Tomme kan dog undtagelsesvis overskrides lidt.

Af *Møntstykker* maa der ikke være indlagt mere end 50 Kr. i Guld, 9 Kr. i Sølv, 90 ø. i mindre Sølvskillemønt, 9 ø. i Bronze; i Pengebreve til Udlandet (undtagen Norge, Sverige og Tyskland) maa der ikke indlægges Møntstykker.

Forinden Beløbet indlægges i *Konvolutten* (Kuverten), skal det være indpakket i Konceptpapir el. lign., der slutter saa tæt om Indholdet, at dette ikke væsentlig kan forskyde sig; indlagte Møntstykker maa ikke kunne komme til at ligge løse hvorfor det anbefales at forsyne deres indre Indpakning med særlig Forsegling. Konvolutten maa være af stærkt Karduspapir og indrettet efter en af de for Pengebreve foreskrevne Former til 2 eller til 5 Laksegl. Til Udlandet maa ikke benyttes Kuverter med farvet Rand. Signetaftrykkene maa samle og dække alle Hjørnerne af Overfaldene, saaledes at man ikke uden synlig ydre Beskadigelse af Kuvert eller Segl kan komme i Berøring med Indholdet. Almindelige Brevkonvolutter kan benyttes, naar de ikke indeholder Møntstykker og ikke over 4 Sedler; de forsynes efter deres Form med 2 eller 5 Segl. Der maa ikke paa Pengebreve være klæbet nogen Seddel.

*) For ufrankerede Breve maa Adressaten betale det dobbelte af den her anførte Takst, for utilstrækkelig frankerede det dobbelte af den manglende Franko, overfor Island dog det dobbelte af Frankoen ÷ Værdien af de paa-klæbte Frimærker.

***) Indtil 25 Kv. 16 ø.; fra 25-50 Kv. 25 ø.

Til *Forseglingen* anvendes holdbart Lak og et Signet med særlig Indskrift eller Vaaben (ikke Oblattrykkere, Mønter el. lign.). Alle Seglene skal vise samme Aftryk. Paa ualmindelig store Konvolutter kan Postvæsenet forlange flere Segl bragte.

Værdiangivelsen maa ikke overstige den virkelig indlagte Værdi, men behøver ikke at angive den fulde Værdi. Den skal for indenlandske Breve være udtrykt i dansk Mønt, saasom: »Heri N. N. Kroner«, »Værdi N. N. Kroner«, »Indlagt N. N. Kroner« el. lign. Som Værdiangivelse betragtes ikke en Bemærkning om den Sum, hvorpaa et til Navn udstedt Dokument lyder, f. Eks. »Heri en Panteobligation, stor N. N. Kroner«. Paa Pengebreve til Udlandet kan Værdiangivelsen ske enten i dansk eller fransk Mønt og skal være gentagen i Bogstaver uden Rettelser eller Overstregninger.

Pengebreve til Indlandet kan være ufrankerede, men til Udlandet skal de være frankerede. *Frimærkerne* skal anbringes med et Mellemrum af et halvt Frimærkes Bredder og maa ikke bøjes om Kanten af Kuverten. — *Udskriften* skal være skrævet med Blæk og indeholde Modtagerens Navn og Adresse samt Navnet paa Bestemelsesstedets Postkontor. — Ønsker Afsenderen at faa udfærdiget et *Modtagelsesbevis* til Erhvervelse af Adressatens Kvittering (jfr. S. 920), skal han herom gøre Bemærkning i Udskriften.

Indholdet af indenlandske Pengebreve kan blive *eftertalt* paa Posthuset, naar det bestaar af danske Penge, danske Ihænder-Obligationer el. lign. Papirer, og den fulde Sum angives; det er i saa Fald *absolut* nødvendigt, at Afsenderen selv medbringer Signet; det er Postfunktionærerne forbudt at udlaane saadant. Fremmede Penge kan kun blive eftertalte, naar Postfunktionærerne kan bedømme Indholdets Overensstemmelse med Værdiangivelsen. Denne maa da indeholde Oplysninger om, hvor meget de fremmede Penge udgør i Kronemønt, f. Eks. »Heri N. N. Kroner i danske Sedler og N. N. Mark i tyske Sedler til Forsendelsesværdi N. N. Kroner«.

Pengebreve skal formelig *indleveres* paa et Posthus eller afgives til et Landpostbud; Postvæsenet er uden Ansvar for dem, hvis de nedlægges i Brevkasser (jfr. S. 917).

TAKSTER FOR BREVE MED ANGIVEN VÆRDI:

I **Indlandet**: *Almindelig Brevporto* og desuden en *Forsikringspræmie* af den angivne Værdi, nemlig: for indtil 200 Kr.: 10 ø., over 200 Kr. indtil 400 Kr.: 15 ø., 400—600 Kr.: 20 ø., 600—800 Kr.: 25 ø., 800—1000 Kr.: 30 ø., 1000—2000 Kr.: 40 ø., 2000—3000 Kr.: 50 ø. o. s. v. 10 ø. mere for hver 1000 Kr. For Postvæsenets *Eftertælling* af Beløbet beregnes: 10 ø. for indtil 500 Kr., og 5 ø. mere for hvert yderligere 1000 Kr. eller Del deraf. — For *Modtagelsesbevis* almindelig Brevporto. For *Kuvertering* eller Tillæg af Lak 5 ø.

Til **Island**: *Almindelig Brevporto* samt *Forsikringspræmie* 25 ø. for hver 200 Kr. eller Del deraf.

Til **Udlandet**: Porto som for et *anbefalet Brev* samt en *Forsikringspræmie*, der udgør: til Norge og Sverige 8 ø. pr. 250 Kr.; til Tyskland 8 ø. pr. 216 Kr. (300 fr.); til Belgien*, Bosnien, Bulgarien*, England (højest 3000 fr.), Frankrig* og Algerie*, Italien*, Luxemburg*, Nederlandene, Portugal* med Azorerne* og Madeira*, Rumænien*, Rusland, Schweiz, Serbien*, Spanien*, Østerrig-Ungarn: 13 ø. pr. 216 Kr.; til en Del Steder i Tyrkiet, Asien, Afrika, Amerika og Australien: 25 ø. pr. 216 Kr. Til de med * mærkede Lande kan der kun sendes indtil 10 000 fr.; til adskillige Lande (deriblandt Grækenland og Amerikas forenede Stater) kan der slet ikke sendes Pengebreve. Modtagelsesbevis som for Brevforsendelser (se S. 920). Eks-presbesørgelse til flere Lande.

b) **ÆSKER MED ANGIVEN VÆRDI**. De kan kun forsendes til Udlandet og maa højest veje 2 $\mathcal{H}$, maa ikke overskride 30 cm. (11") i Længden og 10 cm. ($3\frac{1}{4}$ ") i Bredden og Højden. De skal være omsnørede og forseglede med 5 Segl og ledsagede af Tolddeklarationer (særlige) men ikke Adressebrev, og Portoen skal forudbetales. De maa indeholde Smykker og andre kostbare Genstande, derimod ikke Breve, gangbare Mønter eller Ihænderpapirer. Portoen er den nedenfor angivne + vedkommende Lands Forsikringspræmie.

Belgien.....	108 ø.	Portugal.....	216 ø.
Bulgarien.....	180 -	Rumænien.....	144 -
Frankrig.....	108 -	Schweiz.....	108 -
Holland.....	108 -	Tyrkiet (visse St.).....	216 -
Italien.....	144 -	Tyskland.....	72 -
Luxemburg.....	90 -	Østerrig-Ungarn.....	108 -

endvidere en Del ikke-europæiske Lande.

J. POSTANVISNINGER.

Beløb indtil 360 Kr. kan indbetales til et Postkontor for fåt udbetales ved samme eller et andet Postkontor.

Anvisningerne udfærdiges paa de af Postvæsenet udstedte *Blanketter* (1 ø. Stykket, 20 ø. for 25 Stkr.). Til Udlandet bruges særlige Blanketter med fransk og dansk Tekst; dog kan de indenlandske Blanketter bruges bl. a. til England, Britisk Indien, Nordamerika og Hawaii. Blanketten udfyldes med Blæk (Bogtryk maa ogsaa anvendes, men ikke Skrivemaskine) nøjagtig i Overensstemmelse med Teksten. Beløbet angives i Bestemmelseslandets Mønt (dog til England og Amerikas forenede Stater i Kronemønt, til britisk Indien i Sterling, til Portugal og Grækenland i Francs og til Konstantinopel og Siam i Rigsmark); det skal skrives i dansk Sprog og baade i Tal og med latinske Bogstaver. Rettelser maa ikke findes, og alle Angivelser paa Blanket og Kupon skal stemme indbyrdes. I udenlandske Anvisninger maa Postvæsenets Talbogstavering nøje følges. Til Nordamerika skal angives den Stat og saavidt mulig den Kreds (county), hvori Adressaten bor, samt i det mindste Begyndelsesbogstavet til hans Fornavn.

Modtagelsesbevis (S. 920) fra Adressaten kan faas for 10 ø., dog ikke fra England, Amerikas forenede Stater, Hawaii og Kongostaten.

Paa selve Anvisningen maa kun skrives det, der følger af Teksten. Derimod kan *Kuponen* benyttes til skrevne eller trykte Meddelelser uden særlig Betaling (dog ikke paa Anvisninger til England, Nordamerika m. m.). Paa indenlandske Anvisningers Kupon kan anbringes trykte Sædler, naar de ikke er af større Format end selve Kuponen. Adressaten kan fraklippe Kuponen. Beløbet behøver ikke at anføres paa Kuponen, heller ikke Afsenderens Navn og Bopæl; men dette sidste er at anbefale af Hensyn til Tilbagebetalingen, hvis Adressaten ikke kan findes.

Postanvisninger kan sendes *pr. Telegraf* saavel her i Landet som til alle de Lande, der overhovedet deltager i Udvekslingen af Postanvisninger, med Undtagelse af Storbritannien, Grækenland, Tyrkiet, dansk Vestindien, Amerikas forenede Stater o. fl. a. St. Saadanne Anvisninger udfærdiges af Posthusene paa særlige Telegramblanketter, som Afsenderen derefter selv afdleverer paa Telegrafstationen. For Telegraferingen betales almindeligt Gebyr, til Indlandet som for et Telegram paa 20 Ord, uanset Ordantallet. Meddelelser til Adressaten kan Afsenderen tilføje i Telegramanvisninger til Udlandet, men ikke til Indlandet.

Postanvisninger kan ikke være Genstand for *Transport*. De kan i Regelen *omkøspederes* baade indenfor Bestemmelseslandets Omraade og fra det oprindelige Bestemmelsesland til et andet Land.

Anvisninger, der er adresserede »*Poste restante*«, henligger til Afhentning i 14 Dage.

Er en Anvisning *bortkommen*, kan Indbetalings-Posthuset udstede en Genpart.

I Regelen *udbringes* kun Anvisningen til Adressaten, som derefter maa høre Beløbet paa Posthuset mod at tilbagelevere Anvisningen kvitteret. I Landdistrikterne udbringes dog Beløbet sammen med Anvisningen.

TAKSTER FOR POSTANVISNINGER (Portoen skal altid erlægges forud):

DANMARK med Færøerne	ISLAND kun til og fra Reykjavik	NORGE og SVERIGE samt FINLAND (visse Steder)
indtil 25 Kr..... 10 Øre	indtil 30 Kr..... 20 Øre	indtil 25 Kr..... 15 Øre
— 50 » ..... 20 »	— 60 » ..... 40 »	— 100 » ..... 30 »
— 100 » ..... 25 »	— 90 » ..... 60 »	— 200 » ..... 45 »
— 200 » ..... 30 »	over 90 » ..... 80 »	— 300 » ..... 60 »
— 360 » ..... 35 »	højeste Beløb er 100 Kr., mellem København og Reykjavik dog 200 Kr.	— 360 » ..... 75 »

TYSKLAND med Helgoland.
højest 400 M. (Kurs: 1 M. = 90 Øre)

Takst 9 ø. for hver 18 Kr. eller Del deraf.
Minimum 18 ø.

	højeste Beløb	Kurs Kr.		højeste Beløb	Kurs Kr.	Takst
Belgien	500 fr.	0.73	Rusland (Anv. kan ikke sendes)			indtil Porto Kr. Øre
Bulgarien	500 Lew	0.73	Schweiz	500 fr.	0.73	18 18
Dansk Vestindien.	500 fr.	0.73	Serbien (visse Steder)	500 Din.	0.73	36 36
England (se nedenf.)			Siam (kun Bangkok og Chiengmai) ..	400 M.	0.90	54 54
Finland (se ovenfor)			Spanien (Anv. kan ikke sendes)			72 72
Frankrig (inkl. Al- gier)	500 fr.	0.73	Sverige (se ovenfor)			108 90
Grækenland (visse Steder)	500 fr.	0.73	Tunis (visse Steder)	500 fr.	0.73	144 108
Holland	240 fl.	1.51	Tyrkiet (Konstan- tinopel m. fl.) ..	400 M.	0.90	180 126
Holland	240 fl.	1.51	Tyskland (se ovenf.)			216 144
Italien	500 fr.	0.73	Ungarn	500 u. K.	0.76,6	252 162
Kongostaten (visse Steder)	500 fr.	0.73	Øgypten	18 Livres	19.00	288 180
Luxemburg	500 fr.	0.73	Østerrig	500 ö. K.	0.76,6	324 198
Norge (se ovenfor)			m. fl.			360 216
Portugal (visse Steder)	500 fr.	0.73				over
Rumænien	500 Lei	0.73				360 234

ENGLAND OG BRITISK INDIEN		AMERIKAS FORENEDE STATER samt Hawaii og Portorico	
indtil 50 Kr.	25 Øre	indtil 40 Kr. 40 Øre	indtil 220 Kr. 190 Øre
— 100 »	50 »	— 60 » 60 »	— 240 — 205 »
— 200 »	75 »	— 80 » 80 »	— 260 — 220 »
— 300 »	100 »	— 100 » 100 »	— 280 — 235 »
— 364 »	125 »	— 120 » 115 »	— 300 — 250 »
alm. indenlandsk Blanket kan anvendes, udfyldes i dansk Sprog og i dansk (til Brit. Indien i engelsk) Mønt. 1 £ = Kr. 18.20.		— 140 » 130 »	— 320 — 265 »
		— 160 » 145 »	— 340 — 280 »
		— 180 » 160 »	— 360 — 295 »
		— 200 » 175 »	— 373 — 310 »
		alm. indenlandsk Blanket kan anvendes, udfyldes i dansk Sprog og dansk Mønt. Udbetales efter Kurs 1 Doll. = Kr. 3.77.	

4. POSTOPKRÆVNINGER.

Ved Postopkrævning forstaaes en Ordre paa Indkassering af et Beløb ved Postvæsenet. Beløbet kan i Indlandet være indtil 360 Kr. Postopkrævninger kan trækkes i det lokale Postdistrikt saavel som paa Adressater i andre Postdistrikter.

Postopkrævning i Indlandet kan hvile paa Brevforsendelser, Pengebreve og Pakkesager (saaledes at Forsendelsen udleveres til Adressaten mod Betaling af Opkrævningsbeløbet), men kan ogsaa trækkes alene paa Blanket, uden at nogen Forsendelse medfølger. I alle Tilfælde skal Adressaten udfylde en *Blanket* (1 ø. pr. Stk., 20 ø. for 25 Stkr.), hvorpaa Beløbet angives baade i Tal og Bogstaver. Medfølger en Forsendelse, skal Beløbet tillige anføres paa denne (ved Pakkesager baade paa Adressebrev og Pakke). Frimærkerne skal anbringes paa den medfølgende Forsendelse (ved Pakker paa Adressebrevet), hvis en saadan forefindes, ellers paa Blanketten. Den Blanketten vedføjede *Kupon* kan benyttes ligesom ved Postanvisninger (se ovfr.), Kuponen skal altid udleveres til Adressaten ved Beløbets Betaling.

Postopkrævning til Udlandet kan kun tages paa medfølgende Forsendelse. Der udfyldes ingen Blanket; men Beløbets Størrelse anføres paa Brevets Forside (ved Pakkesager baade paa Adressebrevet og paa Pakken) i Bestemmelsesstedets Mønt (ved Pakkesager i dansk Mønt) saavel i Tal som i Bogstaver; Afsenderens Navn og Adresse anføres under Beløbet.

Indløser Adressaten ikke Forsendelsen, tilbagesendes denne uaabnet efter Udløbet af en Frist, som i Indlandet er 10 Dage; Afsenderen kan dog ved Paategning paa Blanketten fastsætte en anden Indløsningsfrist (eller at Forsendelsen skal henligge poste restante), men ikke ud over 30 Dage. For Postopkrævninger til Udlandet er Fristen 7 Dage; for Postopkrævning paa poste restante Pakker er dog ingen Tidsfrist fastsat. Forinden Opkrævningsbeløbet er betalt, maa den med-

følgende Forsendelse ikke udleveres til Adressaten, og der maa ikke gives ham Lejlighed til at gøre sig bekendt med dens Indhold. Heller ikke Blanketten eller Kuponen maa udleveres ham, før han betaler; men Blanketten skal forevises ham, for at han kan se, hvem Afsenderen er.

Efter at Beløbet er indgaaet, bliver det udbetalt til Afsenderen mod Kvittering. Om Postvæsenets Erstatningsansvar se S. 911-912.

Postoprævninger skal formelig indleveres paa Posthus eller medgives et Landpostbud og maa ikke nedlægges i Brevkasser.

Takster for Postoprævninger:

I **Indlandet:** indtil 10 Kr.: 15 ø., fra 10 til 30 Kr.: 20 ø., 30—60 Kr.: 30 ø., 60—100 Kr.: 35 ø., 100—200 Kr.: 45 ø., 200—360 Kr.: 55 ø. Medfølger Brev eller anden Forsendelse, tillægges Portoen derfor. Betalningen skal altid erlægges forud.

Til **Udlandet:** a) *Oprævning paa Breve og Pengebreve:* Til større Posthuse i Norge og Sverige kan der tages Postoprævning saavel paa almindelige frankerede som paa anbefalede Breve og Pengebreve indtil et Beløb af 360 Kr. og til alle Posthuse i Norge paa anbefalede Breve; paa anbefalede Breve og Pengebreve kan der tages Oprævning til Belgien, dansk Vestindien, Frankrig, Italien, Eritrea, Luxembourg, Portugal, Rumænien og Schweiz (indtil 500 fr.), til Tyskland (400 M.), Østerrig-Ungarn (500 K. — Ungarn dog kun anbef. Breve), Holland (250 fl.). Der erlægges intet Gebyr forud; indløses Forsendelsen, bliver Beløbet tilstillet Afsenderen pr. Postanvisning efter Fradrag af Porto m. m. samt et Inkassationsgebyr af 10 ø. — b) *Oprævning paa Postpakker* indtil et Beløb af 360 Kr. kan tages til følgende Lande: Norge og Sverige, samme Gebyr som for Postanvisninger; Alger, Annam, Azorerne, Belgien, Bosnien og Herzegovina, Corsica, dansk Vestindien, Eritrea, Finland (via Sverige indtil 6 ₣), Frankrig, Italien, Luxembourg, Madeira, Marokko, Montenegro, Nederlandene, Portugal, Rumænien, Schweiz, Serbien, Tyskland, Østerrig-Ungarn, Tunis, Tripolis, Ægypten, Gebyr 15 ø. pr. 15 Kr. eller Del deraf. Foruden Gebyret betales almindelig Porto for Pakken. Den hele Betaling skal altid erlægges forud.

5. PAKKESAGER.

I **INDLANDET.** Pakkesager modtages indtil en Vægt af 100 ₣ og af et Omfang indtil $1\frac{1}{2}$ Alen i Højde, Længde og Bredde. Overskridelser af disse Grænser kan Indleveringsposthuset undtagelsesvis indrømme. Lokale Pakker kan i København veje indtil 20 ₣, i Provinserne indtil 10 ₣. Med kørende Landposter befordres Pakker indtil 5 ₣, med gaaende indtil 2 ₣. Til og fra Færøerne sendes Pakker indtil 100 ₣. Møntpakker maa ikke veje over 16 ₣, Møntposer ikke over 32 ₣. Under særlige Forhold indskrænkes Grænserne for Vægt og Omfang efter nærmere Bekendtgørelse fra Postbestyrelsen.

Som *voluminøse* Pakkesager betegnes saadanne, som har et stort Rumfang i Forhold til Vægten (deriblandt alle, hvis Omfang overskrider den ovennævnte almindelige Grænse), eller som kræver særlig omhyggelig Behandling eller er paategnede »forsigtig«. Voluminøse Pakker betaler et Tillæg til den sædvanlige Takst af 50 pCt.

Indpakningen skal være god og forsvarlig, afpasset efter Indhold, Vægt, Omfang, Aarstid og Vejlængde. Forsendelserne skal være forsynede med fast og stærk Omsnoring, medmindre de er sinaa og/af ganske ringe Vægt. Træ- eller Jærnvarer o. lgn., Raadyr, Harer og andre større døde Dyr (Fugle mindst som Gæs) kan forsendes uden Indpakning, for saa vidt de ikke derved udsættes for at beskadiges eller at beskadige andre Forsendelser; hvis der er flere Stykker, skal disse være forsvarlig sammenbundne. Sager, som ikke er forskriftsmæssig indpakkede, kan Afsenderen forlange afsendte paa egen Risiko (hvorom fornøden Paategning gøres paa Adressebrevet), saafremt ikke andre Forsendelser derved udsættes for Beskadigelse. Dog skal altid flydende Varer og Varer, der kan afsondre Fugtighed, være indeholdte i solide tætsluttende Beholdere, skrøbelige Varer (Glas o. s. v.) i Kasser af Træ, Blik el. lgn., og levende Fugle i Bure, Kasse- og Kurve af nærmere foreskreven Beskaffenhed. Mangler ved Indpakningen kan afhjælpes af Posthuset efter Overenskomst med Afsenderen.

De foranstaaende Regler om Indpakning gælder for alle almindelige Pakker (med eller uden angiven Værdi); særlige Regler gælder derimod for de til Pakkesager hørende *egentlige Pengeforsendelser*, d. v. s. Penge- eller Sæddelpakker og Møntforsendelser. Pengepakker (Sæddelpakker), hvorved forstaaes Pakker med angiven Værdi, som indeholder Sæddelpenge eller Obligationer paa Hændeheveren, skal være indpakkede i stærkt Karduspapir eller andet ligesaa holdbart Materiale; Mønter og Barrer kan forsendes enten i Pakker (Ruller) med Omslag af Læder,

Lærred eller Voksdug, eller i Poser af Læder eller dobbelt Lærred, eller i Tønder eller Trækasser. Pakningen og Forseglingen skal i øvrigt være i Overensstemmelse med nærmere givne detaljerede Forskrifter. Pengepakker kan forlanges eftertalte ligesom Pengebreve, Mønt kun indtil et Beløb af 2000 Kr.

Mærkning. Pakkesager skal være forsynede med Mærke, d. v. s. med en Udskrift, der angiver Modtagerens fulde Adresse. Hvis der er angivet Værdi paa Forsendelsen, eller denne er belastet med Optrævning, skal nøjagtig Bemærkning tilføjes derom. Mærket skal være skrevet med Blæk eller Svært paa selve Indpakningen eller paa solidt fastbundne Pap- eller Træstykker.

Adressebrev. Pakker skal være ledsagede af Adressebrev, hvortil kun maa benyttes de af Postvæsenet leverede Formularer (1 ø. pr. Stk., 20 ø. for 25 Stkr.). Paa Adressebrevet skal anføres Modtagerens Adresse, samt Bemærkning om den medfølgende Forsendelses Art (Pakke, Kasse, Kurv, Sæk o. s. v.). Adressebreve til indenlandsk Brug er indrettede som en Konvolut, hvori kan indlægges et almindeligt Brev uden Pengeindhold; Vægten maa ikke overstige 3 Kvint, heri dog ikke medregnet en til Forsendelsen hørende Nøgle. Indtil 3 almindelige Pakker kan sendes paa eet Adressebrev; derimod skal Pakker med angiven Værdi eller med Postoprævning være ledsagede hver af sit særlige Adressebrev.

Værdiangivelse. Der gælder ingen Grænse for Størrelsen af den Værdi, som kan angives; men for Pakker, der overgives Landpostbude eller Brevsamlere til Besørgelse, overtager Postvæsenet ikke Ansvar ud over 500 Kr. Paa almindelige Pakker skal Værdiangivelsen være udtrykt overensstemmende med Adressebrevets trykte Tekst, paa Pengeforsendelser ganske som paa Pengebreve (S. 922).

Til *Island* forsendes pr. Post kun: Pakker til Postdampskibets Anløbssteder indtil 10 $\mathfrak{R}$, til Ikke-Anløbssteder 5 $\mathfrak{R}$, Møntforsendelser dog indtil 16 $\mathfrak{R}$. Pakker, der skal videreforsendes fra Anløbsstederne, maa ikke være over 50 cm i Længde, 25 cm i Højde og Bredde. I øvrigt gælder de foranstaaende Bestemmelser om Indpakning, Mærkning og Adressebrev ogsaa for Pakkesager til Island.

TIL UDLANDET. Særlige Regler gælder for Forsendelser til *Sverige* og *Norge*. Vægtgrænsen for Pakker til Sverige er 100 $\mathfrak{R}$; til Norge 100 $\mathfrak{R}$, naar Forsendelsen i Norge sker alene med Dampskib eller Jærnbane, ellers 24 $\mathfrak{R}$, til forskellige mindre Posthuse 3 $\mathfrak{R}$. Guldforsendelser til større Byer i Norge og til Stationer ved de svenske Jærnbaner kan veje indtil 500 $\mathfrak{R}$, Minimum er 10 $\mathfrak{R}$. — Til visse Steder i *Finland* kan der gennem Sverige sendes Pakker vejende 20 $\mathfrak{R}$.

Ved Pakkeforsendelser til *det øvrige Udland* skelnes der mellem »Postpakker» og »Ikke-Postpakker».

Postpakker (colis postaux) er Betegnelsen for Pakker, der forsendes og takseres i Henhold til Verdenspostkonventionen eller dermed parallelliserede Overenskomster; ikke alle Foreningslande har dog tiltraadt disse Bestemmelser. Postpakker maa ikke veje over 10 $\mathfrak{R}$, til nogle Lande (bl. a. Spanien) ikke over 6 $\mathfrak{R}$. Voluminøse Postpakker er saadanne, hvis Omfang i nogen Retning overskrider $1\frac{1}{2}$ m ($4\frac{3}{4}$ Fod), eller som ved deres Form eller Indhold foranlediger særlige Vanskeligheder eller særlig Omhu ved Befordringen; saadanne betaler 50 pCt. højere Porto og kan ikke forsendes til alle Lande.

Ikke-Postpakker (colis de messagerie) er saadanne (altsaa i Regelen større) Pakker, som ikke lader sig forsende i Henhold til ovennævnte Konventioner eller Overenskomster; deres Befordring overdrager Postvæsenet i Almindelighed til Jærnbane- eller Dampskibsselskaber eller til Speditører. Vægtgrænsen er i Regelen 100 $\mathfrak{R}$. Slige Pakker betragtes som voluminøse, dels i samme Tilfælde som Postpakker, dels naar de i een Udstrækning overskrider 1 m, i en anden $\frac{1}{2}$ m og samtidig vejer under 20 $\mathfrak{R}$.

Med Hensyn til *Indpakningen* gælder i Almindelighed de samme Forskrifter som for Pakkeforsendelser i Indlandet. Postpakker skal altid være forsynede med Segl, Plombe el. lign. Til adskillige Lande gælder særlige Regler for Indpakningen af Ikke-Postpakker.

Mærkningen skal være som paa indenlandske Pakker. Postpakker, der indeholder Mønt, Guld- eller Sølvgenstande o. lign., skal være mærkede paa selve Pakken, ikke paa et vedbundet Pap- eller Træestykke.

Adressebrev. Der benyttes aabne Adresseblanketter; den tilhørende Kupon kan ved Postpakker i Regelen benyttes til skriftlige Meddelelser (dog ikke til Belgien, Frankrig, Italien, Grækenland m. m.), ved Ikke-Postpakker kun til Frankrig, Rumænien og Tyskland. Adressebreve til Pakker med angiven Værdi (undtagen til Tyskland) skal være forsynede med et Aftryk af det Segl, der er benyttet paa Pakken, til Italien tillige Tolddeklarationerne. Adressebreve til Belgien og Frankrig eller i Transit gennem disse Lande skal udfærdiges paa Fransk. Paa eet

Adressebrev kan sendes indtil 3 almindelige Pakker, derimod ikke f. Eks. 2 Pakker med Postoprævning.

Værdiangivelse kan kun ske til visse Lande og er for Postpakker ofte yderligere begrænset til et vist Beløb. Det er forbudt at angive højere Værdi end den virkelige (S. 911). Til Lande, som tilsteder Værdiangivelse for Postpakker, maa Mønt, Guld- og Sølv-sager ikke sendes i Postpakker uden angiven Værdi; dette gælder dog ikke overfor Tyskland.

Postoprævning paa Pakker kan kun tages til visse Lande.

For de enkelte Landes Vedkommende plejer der at være forskellige *Indførselsforbud* gældende. Herom vil man i Regelen kunne faa Oplysning paa Posthusene, men det er Afsenderens egen Sag at skaffe sig paalidelig Underretning.

TOLDFORHOLD. Med alle *Pakker til Udlandet* (undtagen Norge og Sverige) skal der følge *Tolddeklarationer*. Disse skal udfærdiges paa de af Postvæsenet leverede Blanketter (1 ø. pr. Stk., 20 ø. for 25 Stk.).

Som almindelig Regel skal hver Pakke være ledsaget af en Tolddeklaration for hvert Transitland og en for Bestemmelseslandet. Man kan dog bruge eet Sæt Deklarationer for indtil 3 Postpakker, der forsendes paa eet Adressebrev. Deklarationerne skal udfyldes nøjagtig, som den trykte Tekst angiver; Postvæsenet er uden Ansvar for urigtig eller mangelfuld Udfyldning fra Afsenderens Side.

Afsenderen kan ved Indleveringen forlange at betale Tolden for Pakker til Algerier, Annam, Belgien, Bosnien, Britisk Vestindien, Canada, Cap Kolonien, Frankrig, Italien, Luxemburg, Nederlandene, Norge, Schweiz, Sverige, Tyskland, Ungarn, Østerig, Ægypten og dansk Vestindien samt enkelte andre Steder udenfor Europa; han stiller eventuelt Depositum for det omtrentlige Beløb og faar bagefter Afregning.

Med Hensyn til *Postforsendelser, der indkommer her til Landet* fra Udlandet bemærkes følgende: Brevforsendelser vejende ikke over 50 Kv. udleveres til Adressaten uden Toldvæsenets Mellemløst, saafremt der ikke opstaar Formodning om, at de indeholder toldpligtige Sager. Korsbaandsforsendelser efterses af Postvæsenet. Brevforsendelser vejende over 50 Kv. samt Pakkesager afleveres til Toldvæsenet (jfr. S. 793). Toldpligtige Sager til Steder, hvor der ikke findes Toldopsyn, sendes af Postvæsenet til det nærmest ved Bestemmelsesstedet liggende Poststed, som tillige er Toldsted. Adressebrevet tilstilles Adressaten, som, efter at have foranstaltet Pakken klareret, kan indlevere den til portofri Forsendelse til Bestemmelsesstedet, naar den er forsynet med det oprindelige Adressebrev og den oprindelige Emballage, og Vægten ikke er forøget.

Pakker indtil 10 $\frac{1}{2}$ og uden Opkrævning fra Udlandet til København kan ved Postvæsenets Foranstaltning blive Adressaterne tilbragt i toldbehandlet Stand; skriftlig Begæring maa herom indgives til Overtoldinspektoratet i København.

TAKSTER FOR PAKKESAGER:

	Alm. indenrigsk Takst	Lokaltakst
Danmark med Færøerne:	indtil 2 Pund 15 Øre — 5 — 20 — — 10 — 30 —	indtil 2 Pund 10 Øre — 5 — 15 — — 10 — 20 —
<i>Pakker indtil 10 Pd. skal være forud frigjorte.</i>	over 10 Pd. 5 Øre pr. Pd. af hele Vægten	over 10 Pd. 4 Øre pr. Pd. af hele Vægten
<i>Værdiangivelse:</i> til Pakketaksten lægges den for Pengebreve angivne Værdiporto se S. 922.	højeste Vægt 100 Pd. (Pengepakker 16 Pd., Pengeposer 32 Pd.)	højeste Vægt: i København 20 Pd. i Provinserne 10 Pd.

Island: DAMPSKIBS-ANLØBSSTEDER: 25 Øre i Grundtakst + 10 Øre pr. Pd.; højeste Vægt 10 Pd., Møntforsendelser dog 16 Pd.

IKKE-ANLØBSSTEDER: 25 Øre i Grundtakst + 10 Øre pr. Pd. samt en Landporto, som ikke kan forudbetales, nemlig for Pakker indleverede fra 11. April—9. Oktober 30

Værdiangivelse: 25 Øre for hver 200 Kr.; indenlandske Adressebreve, ingen Tolddeklarationer.

Øre pr. Pd. og for Pakker indleverede fra 10. Oktober—10. April 25 Øre pr. $\frac{1}{4}$; Pd. højeste Vægt 5 Pd

Norge og Sverige:	<i>Norge (via Sverige) og Sverige</i>	<i>Norge via Frederikshavn</i>
	indtil 1 Pund 30 Øre	indtil 1 Pund 30 Øre
	— 2 — 60 —	— 2 — 60 —
	— 3 — 90 —	— 10 — 90 —
	— 10 — 120 —	— 11 — 165 —
	— 11 — 165 —	
<i>Værdiangivelse:</i> 8 Øre pr. 250 Kr.		
Udenlandsk Adressebrev, ingen Tolddeklarationer.		derefter 15 Øre mere pr. Pd.

Det øvrige Udland: Det vilde være for vidtløftigt at anføre alle de for udenlandske Pakker gældende Takster; Oplysning maa søges paa Posthusene; fyldig Vejledning gives ogsaa i »Post-, Jærnbane- og Telegraf-Haandbogen«. Nedenstaaende Takster gælder for Postpakker (Pakker indtil 10 ₰).

Lande	Forsendelsesvej	Takst	Værdiangiv.		Antal Told-deklarationer	Kan Opkrævning tages:
			højeste Værdi	Værdiporto pr. 216 Kr.		
		Øre	Francs	Øre		
Belgien	Tyskland	108	ubegr.	18	3	ja
Bosnien—Herzegovina ..	Østerrig-Ungarn	144	ubegr.	18	3	ja
Bulgarien	do.	198	—	—	4	nej
Dansk Vestindien	Hamborg	252	500	25	2	ja
do.	Frankrig	288	500	25	3	ja
England	Hamborg el. Bremen	162	3 000	25	2	nej
do.	Belgien el. Holland	180	3 000	18	2	nej
do.	Esbjerg	126	3 000	18	1	nej
(fra Kbhvn. Ti., O. og L. Morg.)						
Finland	Sverige	180	50 000	18	1	nej
(se ogsaa Rusland)						
Frankrig	Belg. el. Elsass-Lothr.	108	500	18	3 hvy.2	ja
Grækenland	Hamborg direkte	198	—	—	3	nej
do.	Triest	198	—	—	2	nej
Holland	Tyskland	108	1 000	18	3	ja
Italien (m. S. Marino) ..	Østerrig	162	1 000	18	3	ja
do.	Schweiz	162	1 000	18	2	ja
do.	Frankrig	162	500	18	3	ja
Luxemburg	Tyskland	90	10 000	18	1	ja
Portugal	Hamborg el. Bremen	198	500	25	2	ja
do.	Bordeaux direkte	198	500	25	3	ja
Rumænien	Østerrig-Ungarn	162	500	18	3	ja
Rusland (inkl. Finland se ogsaa dette)	Tyskland	162	50 000	18	3	nej
Schweiz	Tyskland	108	ubegr.	18	2	ja
Serbien	Østerrig-Ungarn	144	500	18	3	ja
Spanien	Frankrig	162	—	—	5	nej
(højeste Vægt 6 ₰)						
Tyrkiet	Hamborg	162	1 250	25	2	ja
Tyskland	direkte	72	ubegr.	8	1	ja
Vestindien, se Dansk V.						
Østerrig-Ungarn ..	Tyskland	108	ubegr.	18	3	ja

6. TIDENDER OG TIDSSKRIFTER.

Hertil henregnes ethvert ad mekanisk Vej mangfoldiggjort Blad eller Skrift, af hvilket der mindst 1 Gang aarlig og under en fælles Titel udkommer Leveringer, hvoraf hver ikke vejer over 25 Kvint.

Naar et Blad eller Tidsskrift ønskes besørget af Postvæsenet, maa Udgifveren

eller anden dertil berettiget Person indsende skriftlig *Anmeldelse* til det Posthus, ved hvilket Eksemplarerne Indlevering skal foregaa. Anmeldelsen, hvortil Blanketter faas paa Posthusene, skal indeholde en Række forskellige Oplysninger. De saaledes anmeldte Blade saavel som udenlandske Blade, paa hvilke der kan abonneres gennem det danske Postvæsen, optages i Postvæsenets officielle Prislister, der forefindes til Publikums Afbenyttelse ved ethvert Postkontor. Forlanger nogen at abonnere paa et Blad, der ikke findes paa Prislisten, skal vedkommende Posthus skaffe Oplysning om de Vilkaar, hvorpaa det kan ske.

Portoen for Tidender og Tidsskrifter er: a) for Indpakning, Befordring og Omdeling, beregnet efter Gennemsnittet af det i en Abonnementstermin planmæssig udkommende Antal Nummere: $\frac{1}{2}$ ø. pr. Nr. for saa vidt dettes Gennemsnitsvægt ikke overstiger 7 Kv., $\frac{3}{4}$ ø., naar Gennemsnitsvægten er over 7, men ikke over 15 Kv., 1 ø., naar den er over 15 Kv., dog i alle Tilfælde mindst 5 ø. For Tillæg eller Indlæg, der ikke danner en ligefrem Fortsættelse af Hovednummeret, opkræves Ekstrabetaling efter nærmere Regler; b) for Modtagelse af Abonnement og den dermed forbundne Opbevaring og Afregning: 5 pCt. af Abonnementprisen paa Udgivelsesstedet, hvis Forsendelsen kun passerer eet regnskabsførende Posthus, ellers 10 pCt.

Abonnement gennem Postvæsenet kan tegnes paa alle Postkontorer og Brevsamlingssteder samt hos Landpostbude. Det kan ikke indgaa for mindre end et Fjerdingaar og regnes altid fra et Kvartalskifte; det kan ogsaa omfatte foregaaende Abonnementsterminer. Betalingen maa være erlagt senest 4. for Udlandets Vedkommende 10 Dage, forinden Abonnementsterminen tager sin Begyndelse. Postvæsenet er ikke forpligtet til at erindre Abonnenter om Fornyelsen eller at indkræve Betalingen. Kvittering meddeles gratis.

Naar en Abonnent i Løbet af Abonnementsterminen *flytter* til et andet Postdistrikt her i Landet, og hans Ophold der vil vare ud over 8 Dage, kan han forlange sit Aviseksemplar gratis omflyttet til det andet Postdistrikt. Omflytning af Aviser kan ogsaa ske til Norge og Sverige (imod et Gøbyr af 1 Kr.) og til Tyskland (90 ø.).

Aviser kan ogsaa *»anmeldes til Modtageren«*, *»Ikke-abonnerede Blade«* (*»Gratis-Blade«*), saaledes at Postvæsenet kun besørger Befordring og Omdeling, men ikke har at opkræve nogen Betaling; *Portoen*, som for hver Termin maa forudbetales af Afsenderen, er den samme som for abonnerede Blade, men med Fradrag af de 10 eller 5% af Abonnementprisen. Afsenderen maa tilstille det afsendende Posthus en Fortegnelse over Avismodtagernes Navne og Adresser, og Forsendelsesterminen kan ikke være kortere end et Fjerdingaar.

Befordring og Aflevering af Tidender sker efter de for Breve gældende Regler.

7. REJSENDE MED PERSONPOSTERNE.

De fornødne Oplysninger om, paa hvilke Ruter der findes Personposter, hvorledes Billetsalget er ordnet (med Indskrivning af rejsende eller efter Sporvejsbilletsystemet), de planmæssige Afgangstider, Taksterne o. s. v., kan søges i *»Post-, Jærnbane- og Telegraf-Haandbogen«* og i *»Rejselisten«*. Ved Postkontorerne findes Opslag med disse Oplysninger for de derfra afgaaende Posters Vedkommende.

Vilh. H. Finsen.

II. Telegraf- og Telefonvæsen.

1. TELEGRAFVÆSEN.

Telegrafiens (*»Fjernskrivningens«*) Forhistorie gaar tilbage til Oldtiden. Allerede tidlig har man vidst ved Hjælp af Signaler at sende vigtige Meddelelser hurtigt til fjerne Steder. Navnlig Ildsignaler, hvoraf Flammen kunde ses om Natten, Røgen om Dagen, har været i almindelig Brug; paa Højderne tændtes Baal, der bragte Melding om fjendtligt Angreb eller andre vigtige Begivenheder, og man fandt ogsaa paa at give Meddelelser ved Hjælp af Fakler, der bevægedes i forskellige Retninger. Ved Siden heraf anvendtes tillige Lydsignaler; det fortælles saaledes, at der i Persien benyttedes Raabeposter, der opstilledes med saadanne Mellemlum, at den ene Mand kunde raabe Meldingen til

den næste, og at Meddelelser paa denne Maade kunde tilbagelægge 30 Dagsrejsers Vej i Løbet af 24 Timer; Brugen af Signalthorn o. lgn. har ogsaa tidlig været kendt.

Slige primitive Signalmidler vedblev at være de eneste, der benyttedes lige ned til den nyere Tid. At anvende mere detaillerede optiske Signaler paa længere Afstande var ikke muligt, før efter at Kikkerten var opfundet (ved Aar 1600), og det er først den af Franskmanden Claude Chappe konstruerede *optiske Telegraf* (1792), der bragte en praktisk tilfredsstillende Løsning af Signaleringsproblemet. Chappes Apparat bestod af en Stang, ovenpaa hvilken der var anbragt en treleddet Vippe; ved at bringe disse Led i forskelligartede indbyrdes Stillinger frembragte man Signaler, der betegnede Alfabetets Bogstaver eller hele Ord og Sætninger. Konventet lod i 1793 en optisk Telegraflinie oprette mellem Paris og Lille; den første Depeche, der sendtes fra Lille, meldte om en Sejr over Østerrigerne og blev under Konventets Jubel oplæst fra Talerstolen af Carnot. Der oprettedes efterhaanden stadig flere Linier i Frankrig, og i 1842, da den sidste Linie kom til, havde de en samlet Længde af 5000 *km.* med 534 Stationer og forbandt Paris med 29 af de vigtigste franske Byer. Endnu saa sent som under Krigen 1870—71 blev den optiske Telegraf til Dels benyttet. Under gunstige Omstændigheder kunde et Tegn sendes fra Toulon til Paris (800 *km.*) paa 20 Minutter.

Andre Lande fulgte efter med Indretninger af lignende Art. Her i Danmark oprettedes i 1802 en optisk Telegrafforbindelse mellem Korsør og Nyborg med Sprogø som Mellemstation; den var væsentlig bestemt til Bæltfartens Tjeneste, men stod ogsaa aaben for privat Korrespondance.

Den optiske Telegraf har vel i det store og hele udspillet sin Rolle ved den elektriske Telegrafs Fremkomst, men paa enkelte Omraader har den dog endnu bevaret sin Betydning. Den anvendes saaledes vedblivende til Søsignaler (*Semaforer*, jfr. S. 889), ligeledes i Jærnbanevæsenets Tjeneste og i militære Øjemed. Et optisk Telegrafapparat, der navnlig benyttes af den engelske Hær i Indien, er *Heliografen*, der ved Hjælp af Spejle afgiver Solreflekssignaler, som kan ses paa en Afstand af indtil en Snes danske Mil.

DEN ELEKTRISKE TELEGRAF. De første Forsøg paa at benytte Elektriciteten som Meddelelsesmiddel paa lange Afstande ved at lade en elektrisk Gnist gaa gennem en Metaltraad blev gjort allerede i det 18. Aarhundrede. Mest bekendte er de Eksperimenter, som foretoges af Genferen Lesage (1774); han behøvede imidlertid en særlig Traad for hvert af Alfabetets Bogstaver, ikke at tale om, at Gnidningselektriciteten, som man da alene kendte, ikke afgiver nogen stadig Strøm. Det var først ved Opdagelsen af Galvanismen (Galvani 1789, Volta 1799), at man fik den konstante elektriske Strøm, og ved Opdagelsen af Elektromagnetismen (Ørsted, Ampère, Arago 1820), at man blev i Stand til at benytte denne Strøm til Telegrafering. Fra forskellige Sider strides der om Æren af at være den elektriske Telegrafs Opfinder; men sin almindelige praktiske Anvendelighed har Telegrafens i alt Fald først faaet ved det af Amerikaneren Samuel Morse i 1837 konstruerede Telegrafapparat, der ved sin geniale Simpeltid endnu i vore Dage holder sig som det almindeligst anvendte. Morse havde megen Modstand at overvinde, inden det lykkedes ham i 1843 at faa Kongressens Samtykke til at oprette en Telegraflinie mellem Washington og Baltimore.

Morseapparatet er indrettet saaledes, at den indgaaende elektriske Strøm passerer en isoleret Kobbertraad, som i mangfoldige Vindinger snor sig om et Stykke hesteskoformet Jærn, der vender de to Enders opad. Over disse er paa

den ene Ende af en Vægtstang, der holdes tilbage ved Fjederkraft, anbragt et Stykke Jærn. Idet Strømmen passerer Vindingerne, bliver Hesteskoen magnetisk og trækker Jærnstykket til sig, men slipper det igen, naar Strømmen atter ophører. Ved at slutte og afbryde Strømmen med bestemte Mellemlum kan man altsaa lade Vægtstangens modsatte Ende gøre tilsvarende op- og nedadgaende Bevægelser. Paa Enden af Vægtstangen er der anbragt en Staalstift, som ved at føres opad afsætter Mærker paa en Papirstrimmel, der med regelmæssig Hastighed passerer Stiften. Disse Mærker bestaar af Prikker eller Streger — eftersom den elektriske Strøm holdes sluttet kun et Øjeblik eller i lidt længere Tid — og alle »Morsealfabetets« Bogstaver og Chiffre dannes udelukkende ved Punkter og Streger. Strømmens Slutning og Afbrydelse sker nemt og hurtigt ved et lille Apparat, som kaldes »Nøglen«. Morseapparater uden Skriftapparat »Soundere« er 1903 forsøgsvis indførte i Danmark. Ved disse Apparater fremkommer Telegrammerne ikke ved synlige Tegn, men nedskrives efter hørlige Signaler. Af andre Telegrafapparater, som er i Brug, kan følgende nævnes:

I 1830'ne konstruerede Cooke og Wheatstone i London *Visertelegraferen*, et Apparat, der særlig har fundet Anvendelse i Jærnbanevæsenets og Brandvæsenets Tjeneste, da det uden særlig Uddannelse kan betjenes af enhver. Paa en Skive findes Bogstaver og Tal koncentrisk ordnede. Naar man drejer et Haandtag hen til det Tegn, man ønsker at afsende, vil en Viser paa Modtagerstationens Bogstavskive flytte sig hen til det samme Tegn. Af Telegrafvæsenet benyttes dette Apparat ikke, da dets Betjening kræver betydelig længere Tid end Morseapparatet.

Mere end dobbelt saa hurtigt som Morseapparatet er derimod Amerikaneren *Hughes' Trykketelegraf*. Telegraferingen udføres paa et Klaviatur, hvis Tangenter hver svarer til et Tegn. Paa den løbende Papirstrimmel i Modtagerapparatet fremkommer de telegraferede Ord trykte med Typer. At dette Apparat ikke har fortrængt Morseapparatet, skyldes dets komplicerede Mechanisme, i hvilket et Urværk skal stilles nøjagtig saaledes, at det gaar ganske som et tilsvarende Urværk paa den anden Station, hvormed der arbejdes. Apparatet anvendes dog en Del paa de store europæiske Linier, særlig i Frankrig og Tyskland, og naar Reguleringen af Urværkerne først er foretagen, kan der uden Ulempe telegraferes uafbrudt flere Timer i Træk. I 1902 benyttede de europæiske Statstelegrafer 2810 Hughes-Apparater, medens Antallet af Morseapparater løb op til 65 000.

Det er lykkedes at konstruere *autografiske Telegrafapparater (Pantelegrafer)*, ved hvilke man er i Stand til gennem Telegraftraaden at overføre den originale Haandskrift. Da disse Apparater i deres hidtil kendte Former er meget indviklede, har de dog ikke fundet Anvendelse i Praxis.

Vanskeligheden ved at ekspedere Telegrammerne tilstrækkelig hurtigt paa stærkt benyttede Linier er i væsentlig Grad bleven afhjulpen ved Engländeren *Wheatstones' automatiske Telegraf* og ved de Apparater, der gør det muligt, at den samme Ledning samtidig kan benyttes enten i samme eller i modsat Retning af flere Apparater (*Mangefoldstelegrafer*). Ved Wheatstones Apparat bestaar Telegrafistens Arbejde i at fremstille Telegrammet paa en Papirstrimmel ved Hjælp af en »Perforator«, der lader Tegnene fremtræde som Huller gennem Papiret. Naar denne Strimmel passerer Afsendelsesapparatet (Transmitteren), bevirker Hullerne, at den egentlige Telegrafering foregaar automatisk, saaledes at Skriften paa Modtagerstationen kommer frem i Form af Prikker og Streger. Transmitteren er i Stand til at aftelegrafere saa hurtigt, at der udkræves flere Telegrafisters Arbejde for stadig at holde den i Gang. De Wheatstone-Apparater, som benyttes her i Landet, kan ekspedere 115 Ord i Minuttet. Nyere Konstruktioner, som bruges i England, præsterer 400 Ord, ja man skal med »High-Speed-Apparatet« have drevet det til 600 Ord i Minuttet, hvilket er 3—4 Gange saa mange Ord, som man ved uafbrudt Talen fremfører i samme Tidrum.

Sammenligningen er interessant, da Telegraftraaden jo ikke længere alene bruges til Afsendelse af Depecher, men ogsaa til direkte Overførelse af den menneskelige Stemme gennem *Telefonen* (se S. 944 ff), der er opfundet af Amerikaneren Graham Bell i 1876 og senere forbedret af Edison og andre. Oprindeligt benyttedes selve Telefonen saavel til at tale igennem som til at høre i, medens man nu til Dags til Afsenderapparatet bruger den af Hughes i 1877 konstruerede *Mikrofon*, der paa Grund af sin store Følsomhed tillader Telefonering paa meget betydelige Afstande.

En af de betydningsfuldeste nyere Opfindelser paa Telegrafiens Omraade er Italieneren *Marconis' traadløse Telegraf*. »Gnistetelegrafer«. Gennem høje Master forplanter den elektriske Strøm sig uden direkte Forbindelsesraade som elektriske Bølger mellem Stationerne og muliggør Telegrafering efter almindeligt Morsesystem.

Telegrafledningerne til Lands kan føres enten over eller under Jorden. De overjordiske Ledningstraade, der udspændes mellem høje Stænger, er ophængte saaledes, at et isolerende Legeme (en Glas- eller Porcelænsklokke) hindrer den elektriske Strøm i at bortledes fra Traaden. Man anvendte i Begyndelsen Kobbertraade, da Kobber næst efter Sølv er den bedste Leder for Strømmen; men Kobberets Dyrhed medførte, at man gik over til Brugen af Jærntraad, som man til Beskyttelse mod Rust senere lærte at »galvanisere«, d. v. s. at overtrække med et tyndt Lag Zink. Telegraftraades almindelige Tykkelse er 4 mm, paa internationale Linier 5 mm, og under særlige Forhold bruges endnu sværere Dimensioner. Stængerne er i Regelen af Træ og imprægneres med et eller andet Stof til Beskyttelse mod Forraadnelse; undertiden anvendes ogsaa Telegrafstænger af Jærn. — Underjordiske Ledninger blev forsøgte allerede i 1840ne, navnlig da man fandt paa at omgive Traadene med et Lag af Guttaperka som Isoleringmiddel. Men der var mange Vanskeligheder ved at faa Kablerne lavede saaledes, at de kunde holde, og naar der forefaldt en Afbrydelse, var det med de daværende Hjælpemidler en højst brydsom Opgave at bestemme, hvor Fejlen laa. Man opgav derfor de underjordiske Ledninger, og det er først efter Midten af 1870ne, at man atter, og med Held, paa flere Steder — saaledes navnlig i Tyskland — er vendt tilbage til dem.

De tekniske Fremskridt i Fabrikationen af Telegrafkabler er gaaede Haand i Haand med Anlægget af *undersøiske Ledninger*. I 1850 nedlagdes et Kabel mellem Dover og Calais, men det gik itu efter et Par Dages Forløb; et nyt Kabel blev nedlagt i 1851, og da det holdt, fulgte der snart andre Linier efter. Allerede i 1854 undfangedes Planen om at sætte Amerika i telegrafisk Forbindelse med Europa. Det første Forsøg blev gjort i 1857, men Tovet brast under Nedlægningen. I 1858 lykkedes det derimod at føre et Kabel fra Øen Valentia (ved Irlands Vestkyst) til New Foundland, og de første Depecher udveksledes mellem de to Verdensdele; men allerede efter tre Ugers Forløb var Kabelet i Uorden og kunde ikke længere bruges. Nye Forsøg blev derefter ikke gjorde i en Række Aar, indtil der endelig i 1866 af »Great Eastern« lykkelig førtes et Kabel over, hvorved en varig Forbindelse blev tilvejebragt. Siden da er den transatlantiske Korrespondance tiltagen saa stærkt, at der for Tiden (1905) er 11 Kabler (det ene over Azorerne) i Virksomhed mellem England og Nordamerika, 2 fra Frankrig samt over Azorerne 1 fra Tyskland og 1 fra Portugal, alle til Nordamerika; 2 Kabler fører fra Portugal til Sydamerika og 1 Kabel er udlagt fra England over Madeira, og de Cap-Verdiske Øer til Kapstaden. Fra Asien over Philippinerne og Sandwichøerne til S. Francisco — fra Afrikas Østkyst til Australien — og fra Australien over Fidjiøerne til britisk Amerika, fortsat med Kystkabler op til Alaska, er der i den senere Tid oprettet Kabelforbindelser større og dristigere end nogen tidligere. Andre store undersøiske Ledninger er førte fra Suez langs Afrikas Østkyst til Natal og fra Suez til Indien, samt fra Indien atter dels langs Asiens Østkyst til Japan og Østsibirien, dels over de indiske Øer til Australien og fra Australien til New Zealand; langs Afrikas Vestkyst er lagt en Linie til Kapstaden. Alle de store Kabelanlæg ejes af private Selskaber. — Ledningstraaden i Kabler laves af Kobber og sammensnos af et Antal tyndere Traade; Traaden omgives af flere Lag Guttaperka og anden isolerende Masse, derom lægges et Lag tjæret Hamp, og udenom det hele snos galvaniseret Jærntraad. Paa lange Afstande kan Kabelet, paa Grund af Induktionen, ikke indeholde mere end een Ledningstraad, hvorimod der paa kortere Strækninger kan indlægges 4—7 Ledningstraade.

Den første Telegraflinie i Danmark aabnedes 1854. Den var anlagt som underjordisk Ledning og førte fra Helsingør over København, Korsør, Storebælt, Lillebælt, Fredericia til Hamborg. I 1854 nedlagdes et Kabel mellem Sjælland og Skaane. Den underjordiske Ledning viste sig ikke heldig, og i 1856 gik man over til Anlægget af overjordiske Ledninger. I 1870 havde Statens Telegraflinier en Længde af 264 geogr. Mil; desuden fandtes der forskellige private Telegrafanlæg, hvilke Staten ved L. 28. Maj 1870 bemyndigedes til at erhverve, hvorefter Statslinierne i 1871 androg 322 geogr. Mil. Om Liniernes nuværende Længde og om Telefonlinierne, se S. 934 og 946.

Telegrafens udstrakte Benyttelse blev i Begyndelsen stærkt hemmet ved de høje Takster. F. Eks. kostede i Frankrig efter den ældste Tarif et Telegram paa 20 Ord mellem Calais og Marseille 17 fr.; i Preussen kostede 20 Ord mellem Berlin og Køl'n $4\frac{2}{3}$ Thlr.; i Danmark var den ældste Takst 1 Rdl. for 20 Ord; Depecher mellem England og Nordamerika kostede i Begyndelsen 20 £ for indtil 20 Ord. Foruden ved de høje Takster besværliggjordes Telegraferingen ogsaa ved Mangel paa Overenskomster mellem Staterne. Allerede tidlig søgte man derfor ved INTERNATIONALE TELEGRAFKONVENTIONER at tilvejebringe nøje Samvirken mellem Telegraforvaltningerne, Ensartethed i Reglerne og Lettelser i Tarifieringen. Den første internationale Telegrafkonference afholdtes i Paris 1865, derefter i Wien 1868, i Rom 1871, i Skt. Petersborg 1875, i London 1879, i Berlin 1885, i Paris 1890, i Budapest 1896 og i London 1903. I Bern er der oprettet et internationalt Bureau (*Bureau international des Administrations télégraphiques*), hvortil Udgifterne afholdes af samtlige de kontraherende Lande. Den nugældende internationale Telegrafkonvention er afsluttet i Skt. Petersborg 1875; dens Bestemmelser suppleres ved et Reglement, der senest er blevet underkastet Revision i London 1903. Taksterne i den internationale Korrespondance beregnes altid pr. Ord; men indenfor det europæiske Takstomraade (hvortil ogsaa henhører asiatisk Tyrki, Tunis, Tripolis, Algier og Tanger i Marokko) tillægges desuden en fast Grundtakst pr. Telegram. Denne sidste Tarifieringsmaade indførte Tyskland 1876 i sin indre Korrespondance, og de fleste Stater har nu antaget en Ordtarif.

Det er kun en forholdsvis ringe Del af Befolkningen, der telegraferer; men ikke desto mindre kommer Telegrafan i videste Udstrækning det almene Publikum til Nytte. Dette skyldes for en væsentlig Del TELEGRAMBUREAUERNES Virksomhed. Med de store Bureauer *Agence Havas* i Paris, *Wolff* i Berlin og *Reuter* i London som Knudepunkter og med mangfoldige mindre Bureauer som Mellemed foregaar der hele Døgnet igennem en Udveksling af det ved Korrespondenter paa alle Pladser opsamlede Nyhedsstof til Underretning for Børserne, Pressen og private Abonnenter. Da Udgifterne bæres af Abonnenterne i Fællesskab, er Bureaurnes Nyheder billigere for Bladene end Benyttelsen af private Telegrafkorrespondenter; Tilskyndelse til Hurtighed og Paalidelighed ligger i Konkurrencen og Publikums Kontrol. Intet af Betydning kan nu foregaa, uden at Telegrafan øjeblikkelig spreder Underretning derom over hele den civiliserede Verden, hvorefter Meddelelserne atter ved Pressen bringes til almindelig Kundskab.

STATISTIK. Omstaaende Oversigt (S. 934) viser Liniernes og Ledningstraadernes Længde samt Antallet af indleverede Telegrammer for de forskellige europæiske Landes Vedkommende i 1902 (ifølge den af Berner-Bureauet udgivne officielle Statistik):

	Linier km	Lednings- traade km	Indleverede Telegrammer (Tusinder):			Indlev. Telegr. pr. 100 Indb.
			til Indlandet	til Udlandet	tilsammen	
Belgien	6 517	35 225	3 302	1 394	4 696	69
Bosnien	2 989	7 950	163	133	296	13
Bulgarien	5 263	11 024	899	96	995	27
Danmark	3 838	14 250	666	440	1 106	46
Frankrig	149 866	571 242	41 907	3 257	45 164	116
Grækenland (1901)	6 174	8 998	965	112	1 077	45
Italien	43 591	138 788	9 851	1 071	10 922	24
Luxemburg	694	1 121	35	68	103	44
Nederlandene	6 452	25 999	2 970	1 140	4 110	77
Norge	12 745	47 408	1 325	417	1 742	79
Portugal	8 537	18 822	945	201	1 146	23
Rumænien	6 964	18 194	1 744	337	2 081	36
Rusland	152 658	352 842	15 891	1 252	17 143	13
Schweiz	6 399	22 572	1 474	885	2 359	71
Serbien (1901)	3 790	5 579	954	64	1 018	41
Spanien	33 366	82 508	3 296	534	3 830	21
Storbrit. og Irland	78 977	522 024	84 569	5 493	90 062	214
Sverige	9 566	29 116	1 434	452	1 886	36
Tyrkiet (1901)	40 405	63 939	3 284	236	3 520	
Tyskland	134 072	497 021	30 932	5 175	36 107	60
Ungarn	23 069	119 652	4 307	1 318	5 625	29
Østerrig	34 637	111 689	7 402	2 618	10 020	39

Foranstaaende Oversigt omfatter i det væsentlige kun Statstelegraflinierne, medens saavel Jærnbanelograferne som de private Linier (Frankrig undtagen) gennemgaaende er udeladte. I de europæiske Lande er Telegraflinierne næsten udelukkende i Statens Hænder, og de private Linier er uden Betydning; derimod har Jærnbanelograferne naturligvis en anseelig Udstrækning. — De i Oversigten anførte europæiske Telegraflinier har en samlet Længde af ca. 770 000 km, Ledningstraadene en Længde af ca. 2 700 000 km. Storbritannien har saavel absolut som i Forhold til Folketallet langt den største Telegrafkorrespondance; i Forhold til Folkemængden telegraferes der i Storbritannien 4—5 Gange saa meget som i Danmark.

Søkabler. I Begyndelsen af 1903 ejede Statstelegraferne 1622 Kabler med en samlet Længde af 35 129 Kvartsømil, medens 31 private Selskaber ejede i alt 381 Kabler, hvis samlede Længde var 187 123 Kvartmil. Af disse 31 Selskaber er 19 hjemmehørende i London, 2 i Paris, 5 i New York, 1 i København, 2 i Köln a/Rh. og 2 Smaaselskaber i Buenos-Ayres.

Danmark. LOVGIVNING. Statens Forhold til Telegrafvæsenet er ordnet ved *Lov Nr. 84 af 11. Maj 1897 om Telegrafer og Telefonter*, hvis Hovedbestemmelser er følgende: Staten har Eneret til Anlæg og Drift paa dansk Land- og Søterritorium. Herfra undtages: 1) Kommunale Anlæg til udelukkende Brug i kommunalt Øjemed, 2) private Jærnbanners Anlæg, der udelukkende benyttes til Meddelelser vedrørende Jærnbantjenesten, 3) Anlæg indenfor en enkelt Ejendoms eller Bedrifts Grænser, for saa vidt det ikke fører over Statens Søterritorium og kun benyttes til Ejerens eget Brug, 4) Anlæg, der iværksættes af indtil 10 Personer til eget Brug, dog kun paa Steder, hvor der ikke er Stats-

eller koncessionerede Anlæg til Raadighed, og kun for saa vidt Anlægget ikke fører over Statens Søterritorium, og dets Længde i ingen Retninger overstiger 3 Mil. — Ministeren kan efter Erklæring fra de vedkommende Kommuner for et Tidsrum af 20 Aar give Koncession paa Anlæg og Drift. Ministeren fastsætter for 5 Aar ad Gangen Taksternes Maksimum og træffer andre Bestemmelser, der regulerer saavel Anlægget som Driften. Ved Koncessionens Udløb kan Staten fordr sig Anlægget overdraget efter Vurdering. Indenfor Koncessionstiden kan Anlægget eksproprieres, saaledes at der i Erstatningssummen ogsaa skal tages Hensyn til det Udbytte, som Driften kan give Ejeren. — De ved Lovens Ikrafttræden bestaaende Anlæg fik paa nærmere fastslaaede Betingelser Ret til at fortsætte deres Virksomhed indenfor de af Ministeren fastsatte territoriale Grænser. — Statens Ledninger kan anbringes paa fremmed (offentlig eller privat) Grund, og den samme Ret saavel som den i Loven fastslaaede Beskyttelse for Statens Anlæg kan i Koncessionen tilstaaes de koncessionerede private Anlæg.

De nedenfor fremstillede FOR TELEGRAFENS BENYTELSE GÆLDENDE REGLER beror dels paa særlige af det danske Telegrafvæsen fastsatte Bestemmelser, dels paa det internationale Telegrafreglement (jfr. Bek. 28. Maj 1904).

Den *Hurtighed*, hvormed et Telegram kan naa sit Bestemmelsessted, og den *Paalidelighed*, hvormed Telegraferingen foregaar, afhænger i og for sig ikke af den Vej længde, som Telegrammet skal gennemløbe. Aftelegraferingen af en Depeche fra København direkte til Berlin tager ikke længere Tid end fra København til Lyngby, og Nøjagtigheden bliver i Regelen den samme. Hvad der kan forsinke Befordringen, er dels Ophobning af Telegrammer paa den Rute, der skal passeres, dels Omtelegrafering paa Mellemstationer, dels endelig Linieforstyrrelser. I Almindelighed sker Befordringen hurtigere og sikrere paa de store Hovedlinier, hvor man har flere Ledninger til Raadighed, end paa lidet benyttede Linier, hvor man med een Traad skal betjene maaske mange Stationer, der tilmed ofte kun er aabne for Korrespondance i et begrænset Antal Timer daglig. — At et Telegram kan blive forvansket undervejs, er let forklarligt, da mindst to, og ved Omtelegraferinger ofte fire, seks eller endnu flere Funktionærer skal læse og nedskrive det. Hertil kommer, at Afsenderen ofte har skrevet Originalen utydelig, og at Telegraftegnene kan fremkomme forvansket paa Grund af Mangler ved Ledning og Apparater.

For de Følger, der kan opstaa ved Telegrammers Forsinkelse eller ved Forvanskning af deres Indhold, bærer Telegrafvæsenet intet Ansvar. En særlig hurtig Befordring af en Depeche kan man sikre sig ved at afsende den som *Iltegram*, og til Betyggelse mod Forvanskning af Indholdet kan man lade den *kollationere* (d. e. tilbagetelegrafere af den modtagende Station).

TELEGRAMMERS AFFATTELSE. *Almindelige Regler.* Det er forbudt at afsende Telegrammer, som strider mod Landets Love, Sædeligheden eller den offentlige Orden, eller som skønnes at være farlige for Statens Sikkerhed. Disse Forbud er dog for saa vidt illusoriske, som man til de fleste Lande kan afsende Telegrammer i hemmeligt Sprog (se ndfr.).

Det er af Vigtighed at affatte sit Telegram saaledes, at alle Interpunktionstegn er overflødige. Thi Interpunktionstegnene er ikke, saaledes som Ordantallet, undergivne nogen Kontrol og gaar derfor let tabte under Befordringen. I ekstra-europæisk Korrespondance medtelegraferes de aldeles ikke, og hyppig bliver de ogsaa udeladte paa de større europæiske Linier. — Det maa fremdeles erindres, at det her i Landet benyttede Telegrafalfabet ingen særlige Betegnelser har for store og smaa Bogstaver, og at Romertal ikke kan gengives. Talangivelser, udtrykte ved Chiffre (arabiske Taltægn), bliver ved Befordringen her i Landet kollationerede og kan derfor i Indlandet ligesaa trygt anvendes som Talord, skrevne med Bogstaver.

I særlig vigtige Tilfælde maa det dog anbefales at anvende baade Chiffre og Bogstaver, altsaa f. Eks. 21 (enogtyve).

Enhver Art af Rettelse, som foretages i et Telegram, maa Afsenderen paa Foden af Depechen attestere som udført egenhændig.

Dato og Klokkeslæt for Telegrammets Indlevering medtelegraferes gratis i indenlandsk og europæisk Korrespondance. Er denne Tidsangivelse af Vigtighed i et ekstra-europæisk Telegram, maa Afsenderen selv anføre den mellem de takstpligtige Ord.

I Stationernes Indleveringslokaler forefindes Blanketter til Nedskrivning af Telegrammer til gratis Afbenyttelse, medens Blanketter til Hjemmebrug kun erholdes ved Køb af Blankethæfter à 50 Stk. til en Pris af 15 ø. pr. Hæfte. Enslydende Telegrammer, der fra Indleveringsstationen skal aftelegraferes paa den samme Linie, kan efter Indleveringsstationens Anvisning skrives paa een Blanket — øverst de forskellige Adresser og forneden den fælles Tekst og Underskriften.

Ved at anføre sin Adresse paa selve Telegramblanketten, vil man, for saa vidt man bor indenfor Indleveringsstationens Distrikt, altid kunne være sikker paa at modtage tjenstlig Melding, hvis Telegrafvæsenet ikke har kunnet effectuere Telegrammets Befordring.

Indenfor et Tidsrum af ca. 8 Maaneder kan enhver Telegram-Afsender eller Modtager faa Oplysning om Indholdet af et af ham afsendt eller modtaget Telegram. Paa skriftlig Anmodning udfærdiges i saa Fald en bekræftet Genpart af Telegrammet mod et Gebyr af 25 ø. for hver 100 Ord. Anmodningen rettes til Telegrafstationen, og hvis denne ikke længere er i Besiddelse af det paagældende Telegram, til Telegrafdirektoratet.

Telegrammets enkelte Dele. De forskellige Dele, hvoraf et Telegram er sammensat, bør fremtræde i følgende Orden: 1. Eventuelle Angivelser; 2. Adressen; 3. Teksten; 4. Underskriften.

1. *Eventuelle Angivelser* vedrørende Udlevering til Adressaten, saasom egenhændig Udlevering, aaben Udlevering eller Udlevering om Natten og saadanne, der vedrører Befordring som Iltegram, forudbetalt Svar, Ankomstbevis, Kollationering, Eftersendelse, Viderebefordring m. m. skrives i Originaltelegrammet umiddelbart foran Adressen med Benyttelse af nedenfor angivne Forkortelser. Ønskes Angivelserne udtrykte i sædvanligt Sprog, maa de til Udlandet være skrevne paa Fransk.

2. *Adressen* maa mindst bestaa af to Ord: et til at betegne Modtageren og et til at betegne Adressestationen, men i øvrigt maa den være saa fuldstændig, at ingen Forveksling ved Udleveringen kan finde Sted. Foruden Betegnelsen »Hr.« kan man ved Angivelsen af Adressatens Bopæl spare Ordene »Nr.« og »Sal« og f. Eks. i Stedet for »Nr. 14, 3 Sal« skrive »14/3«.

For Benyttelsen af »aftalt Adresse« (et enkelt Ord, der vælges efter Samraad med Telegrafstationen) betales et aarligt Gebyr af 8 Kroner. Til en aftalt Adresse, der ikke maa indeholde over 15 Bogstaver, maa ikke benyttes noget Familienavn eller Forretningsbetegnelser, som »Fiskeforretning«, »Slagteriet« o. l. Lovligt gældende Firmabetegnelser anses dog for fuldgældige Adresser.

Paa Telegrammer til Sverige og Norge kan Adressen skrives paa Dansk; til alle andre Steder i Udlandet skal den (med Undtagelse af Personnavne) skrives enten i det paagældende Lands Sprog eller paa Fransk.

Adressestationens Navn stavet paa den i den officielle Stationsfortegnelse angivne Maade regnes altid kun for eet Ord, f. Eks. Frankfurt am Main, Königsberg i Preussen, Rio de Janeiro.

Paa alle Landets Telegrafstationer findes den officielle Fortegnelse over de Stationer, som er tilgængelige for den internationale Korrespondance. Findes den Station, hvortil man ønsker at telegrafere, ikke i Fortegnelsen, er man alligevel berettiget til at faa Telegrammet afsendt, naar man i Adressen tilføjer Landets Navn og giver Telegrammet Paategning om, at man ønsker det befordret paa sin egen Risiko. I et saadant Tilfælde paatager Telegrafvæsenet sig intet Ansvar for, at Telegrammet muligvis ikke naar sit Bestemmelsessted.

Om *Gentagelsestelegrammer*, Telegrammer med flere Adresser se S. 941.

3. *Teksten.* Saavel i indenlandsk som i udenlandsk Korrespondance kan Telegrammer afsendes uden Tekst. I øvrigt skelnes der mellem Telegrammer affattede i almenforstaaeligt Sprog og Telegrammer i hemmeligt Sprog.

Telegrammer i *almenforstaaeligt Sprog (langage clair)* kan være affattede i et hvilket som helst ikke helt ualmindeligt levende Sprog eller paa Latin. I indenlandsk Korrespondance er Brugen af Islandsk tilladt.

Telegrammer i *hemmeligt Sprog* (*langage secret*) kan være affattede enten i aftalt Sprog, eller i Chiffersprog, eller i Bogstaver, der har en hemmelig Betydning.

Et »*aftalt Sprog*« (*langage convenu*) bestaar af Ord, der hver for sig hører hjemme i et virkeligt Sprog, men som ikke danner forstaaelige Sætninger. De Ord, der benyttes, skal dannes af Stavelser, der kan udtales efter tysk, engelsk, spansk, fransk, hollandsk, italiensk, portugisisk eller latinsk Sprogbrug. I aftalt Sprog maa intet Ord indeholde mere end 10 Bogstaver.

Telegrammer i *Chiffersprog* (*langage chiffré*) er saadanne, hvis Tekst helt eller delvis bestaar af Grupper eller Rækker af Taltegn eller af Bogstaver, eller af Ord eller Bogstavsammensætninger, som ikke opfylder Betingelserne for almindeligt eller aftalt Sprog. Herfra er dog undtaget Handelsmærker. Den chifferede Tekst i Privattelegrammer maa kun være sammensat af arabiske Taltegn.

Telegrammer, hvis Tekst bestaar af *Bogstaver med hemmelig Betydning* (*langage en lettres ayant une signification secrète*), giver let Anledning til Misforstaaelser. Private Telegrammer af denne Art befordres i øvrigt kun imellem de Stater, som særlig har indvilget deri.

4. *Underskrift.* Et Telegram behøver ikke at være forsynet med Underskrift. Er det underskrevet, og Telegrafstationen nærer Tvivl om Underskriftens Ægthed, kan den forlange, at Afsenderen skal godtgøre sin Identitet.

Telegrafstationerne indlader sig ikke paa at attestere Underskriftens Ægthed. Men for saa vidt et Telegram indleveres af Afsenderen personlig, og denne er Telegraffunktionæren personlig bekendt, er det Funktionæren tilladt med sit Navns Underskrift at tilføje: »Personlig indleveret af N. N.«. Ønsker Afsenderen en lovformelig Legalisering af sin Underskrift, maa dette ske gennem den Embedsmand, der varetager Notarialforretningerne. Afsenderen kan lade Legaliseringen telegraferes efter Telegrammets Underskrift, og den taksæres efter det Antal Ord, hvormed den telegraferes. Ved telegrafisk forlangt Standsning af Postforsendelser skal Legitimationsattest altid erhverves fra Postkontoret og medtelegraferes som takstpligtig.

ORDTÆLLING. Med Undtagelse af Speditionsvejens Angivelse, Interpunktions-tegn, Apostrof, Bindestreg og Alinea (ny Linie, »Udgang«) er alt, hvad der af Afsenderen er anført i Telegrammet i den Hensigt, at det skal telegraferes, Genstand for Takstberegning. De Ord, Tal og Tegn, der i Tjenestens Interesse tilføjes af Stationen (Indleveringsstationens Navn samt Dato og Klokkeslæt), taksæres ikke. Ved Telegrammer til Udlandet maa det mærkes, at Indleveringsstationens Ordtegn ikke er endelig afgørende. Hvis Telegrammet er affattet i Adressestationens Sprog og indeholder Ordsammensætninger, som strider mod Sprogbrug, er Adressestationen berettiget til hos Adressaten at opkræve det for lidt erlagte Gebyr. Vægrer Adressaten sig ved at betale, skal Afsenderen underrettes om, at Telegrammet som Følge heraf ikke er blevet udleveret.

Maksimum for *et Ords Længde* er fastsat til 15 Bogstaver. I Telegrammer, som helt eller delvis er affattede i aftalt Sprog, er Maksimum 10 Bogstaver. Enhver overskydende Række af henholdsvis indtil 15 eller 10 Bogstaver taksæres som et nyt Ord.

Talgrupper regnes for ligesaa mange Ord, som de indeholder Multipla af 5 Taltegn, med Tillæg af et Ord for de overskydende Taltegn. Samme Regler anvendes ved Beregningen af *Bogstavgrupper* (f. Eks. som Handelsmærker eller i Semaforteletter).

Naar et blandet Telegram kun indeholder Tekst i *almindeligt Sprog* og Tekst i *Chiffersprog* (ikke i aftalt Sprog), taksæres det almindelige Sprog efter Regelen om 15 Bogstaver pr. Ord, Chiffrene efter Regelen om 5 Tal pr. Ord.

Som eet Ord taksæres: Ethvert enkeltstaaende Tegn, Bogstav eller Taltegn; Understregning; de to Tegn, der danner en Parentes; de to Tegn, der hører sammen som Citationstegn; Adressestationens Navn (se ovfr.) dog kun i Adressen (ikke i Teksten), og kun for saa vidt disse Navne skrives overensstemmende med den officielle Nomenklatur.

I Talgrupper beregnes som Taltegn: Brøkstreg, Punktum, Komma, samt de Bogstaver, der anvendes til Betegnelse af Ordenstegn. Altsaa f. Eks.: 44¹/₂ er 1 Ord; 425.412 er 2 Ord; 24de er 1 Ord; 4de er 1 Ord; 7725de er 2 Ord; Le 17me er 2 Ord; 44/2 er 1 Ord; 44/ er 1 Ord; 2% er 1 Ord; 2 p. Ct. er 3 Ord.

Grupper bestaaende *baade af Tal og af Bogstaver* taksæres mindst som 2 Ord, idet Antallet af Bogstaver og Tal beregnes hver for sig; f. Eks. 3/m er 2 Ord.

Ord, som er forbundne ved *Bindestreg* eller adskilte ved *Apostrof*, regnes som ligesaa mange enkelte Ord; f. Eks. er *serre-frein* 2 Ord, ligeledes *aujourd'hui*.

Det er ikke tilladt at anvende Ordsammensætninger eller Ordforandringer, der *strider mod Sprogbrugen*. Saaledes er f. Eks. a-t-il altid 3 Ord, og c'est-à-dire altid 4 Ord, selv om de skrives sammen i eet. Men egentlig sammensatte Ord, der er leksikalsk anerkendte som saadanne i det franske eller engelske Sprog, kan skrives i eet Ord, f. Eks. serrefrein, aujourd'hui, tomorrow, sisterinlaw. Endvidere bliver Navne paa Byer, Lande, Pladser, Gader, Familienavne, Skibsnavne samt Tal, der er skrevne med Bogstaver, beregnede efter det Antal Ord, som Afsenderen har benyttet til deres Betegnelse, f. Eks. Newyork, Frankfurtmain; deux cent trente quatre er 4 Ord, deuxcenttrentequatre (20 Bogstaver) er 2 Ord.

INDLEVERING. Telegrammerne skal indleveres direkte paa Telegrafstationerne. De Telegrafstationer, der har Telefonforbindelse med det lokale Telefonnet, modtager dog ogsaa Telegrammer indleverede pr. Telefon. Ved telefonisk Indlevering af et Telegram, hvilken udelukkende sker paa Afsenderens Risiko, kan Telegrammet forlanges affattet paa Dansk. Telegrafstationerne har ingen Forpligtelse til at modtage Telegrammer paa over 100 Ord pr. Telefon. For hvert telefonisk indleveret Telegram paa over 20 Ord betales et Ekstragebyr af 10 ø. Et telefonisk indleveret Telegram skal straks af Telegrafstationen gentages (kollationeres) for Afsenderen, og denne kan forlange tilsendt Gempart fra Telegrafstationen deraf mod en Afgift af 25 ø. Telegrammer kan endelig indleveres pr. Brev, naar der ikke derved paaføres Telegrafvæsenet nogen Udgift. Til Statens Landtelefonstationer kan kun indleveres Telegrammer, affattede paa Dansk.

Af Telegrafstationer med *Nattjeneste* (d. v. s., som er aabne hele Døgnnet igennem) haves her i Landet kun to, nemlig København og Fredericia. Stationer med *fuldstændig Dagjeneste* er aabne om Sommeren fra Kl. 7 Morgen til Kl. 9 Aften, om Vinteren fra 8 Morgen til 9 Aften (Station Aarhus er aabne fra Kl. 6 (7) Morgen til Kl. 10 Aften); nogle af disse Stationer har dog indskrænket Søndagstjeneste. Stationer med *indskrænket Dagjeneste* er i Almindelighed aabne 9—12 Fm. og 2—7 Eftm., med indskrænket Tjenestetid om Søndagen (Kl. 8—9 Fm. og Kl. 12—2 Eftm.).

Telegrammer til Indlandet, der indleveres forinden Adressestationens Dagstjeneste planmæssig sluttes, vil blive ekspederede saaledes, at de kommer Adressaten i Hænde samme Dag.

Et Telegram til Udlandet ekspederes ordentligvis ad den korteste og billigste Vej, medmindre Afsenderen, mod Erløggelse af det eventuelt højere Gebyr, forlanger Telegrammet befordret ad ekstraordinær Vej.

Afsenderen kan ved Indleveringen paa Forlangende faa *Kvittering* for det betalte Gebyr. Kvitteringen betales med 5 ø. for hvert indleveret Telegram. Gratis Kvittering meddeles Korrespondenter, der benytter Telegramkvitteringsbøger, som sælges paa Stationerne for 1 Kr. Stykket.

TELEGRAFERINGEN. Telegrammer befordres baade paa Afsendelses- og Optagelsesstationerne successivt efter de Klokkeslæt, paa hvilke de modtages til Befordring og Viderebefordring.

Afsenderen kan forlange et indleveret Telegram *standset*. Er det endnu ikke aftelegraferet, faar han straks Gebyret tilbagebetalt med Fradrag af 20 ø. i Indskrivningspenge. Har Indleveringsstationen derimod befordret Telegrammet, maa Afsenderen ved et betalt Tjenestetelegram, som Stationen udfærdiger, forlange Standsningen effektueret. Standsningen vil ske paa det Punkt af Befordringsruten, hvor det oprindelige Telegram indhentes. Ved Telegrafstationens Afregning med Afsenderen faar denne tilbagebetalt Gebyrerne for de udenlandske Territorier, som saavel det oprindelige Telegram som den betalte Tjenestemelding eventuelt ikke har passeret.

Ønsker Afsenderen telegrafisk Underretning om, hvor vidt Standsningen er iværksat, kan dette ske ved et almindeligt »Svar betalt« paa Stoppetelegrammet. I modsat Fald modtager han først Underretningen pr. Post. Er Telegrammet allerede afleveret til Adressaten, underrettes denne om den forlangte Standsning, hvis den betalte Tjenestemelding ikke indeholder anden Bestemmelse.

UDLEVERINGEN. Ankomne Telegrammer udsendes saa vidt mulig umiddelbart efter deres Ankomst, eventuelt pr. Telefon. Udbringning mellem Kl. 10 Aften og Kl. 6 (7) Morgen sker kun paa udtrykkeligt Forlangende.

Telegrammer, der er adresserede *poste restante*, eller = G P =, afgives af Modtagelsesstationen uophødelig til Postkontoret; Telegrammer, der er adresserede *télégraphe restant*, forbliver paa Telegrafstationen til Afhentning. I begge Tilfælde udleveres Telegrammet kun til Adressaten eller hans befuldmægtigede, og hvis det ikke er forlangt udleveret inden Udløbet af 6 Uger, tilintetgøres det.

Naar et Telegram udbringes til Adressatens Bopæl, kan det udleveres enten til ham selv, eller til et voksent Medlem af hans Familie, eller til en Person, der staar i hans Tjeneste, eller til hans Vært, eller til Portneren i Hotellet, medmindre Adressaten forud skriftlig har givet anden Ordre. Vil Afsenderen sikre sig, at ingen anden end *Adressaten personlig* modtager Telegrammet, skriver han foran Adressen: *à remettre en mains propres* eller = M P =. Afsenderen kan omvendt forlange, at Telegrammet skal *udleveres aabent*, hvad der kan være af Betydning, naar han ikke er sikker paa, at Adressaten selv er til Stede, og dog ønsker, at Telegrammets Indhold straks kommer til hans Husstands eller Forretningspersonales Kundskab; dette Forlangende udtrykkes ved foran Adressen at skrive: *à remettre ouvert* eller = R O =.

Hvis Budet ikke faar et Telegram afleveret, efterlader han paa Adressestedet en skriftlig Melding, ifølge hvilken Adressaten selv maa afhente Telegrammet paa Stationen.

Adressaten har intet at betale, medmindre Telegrafstationen udenpaa Konvolutten har noteret et Pengebeløb til Opkrævning for manglende Gebyr (jfr. ovfr.) eller for Ekspresbesørgelse (se ndr.). I saa Tilfælde maa Budet ikke udlevere Telegrammet, før Beløbet er betalt.

Telegrammer udbringes her i Landet gratis indtil $\frac{1}{4}$ Mil farbar Vej fra Adressestationen. Hvis Adressaten bor udenfor den ordinære Udbringningsraks, vil Telegrammet kunne blive udsendt til ham enten pr. Post eller pr. Ekspres (gaaende Bud), eventuelt pr. Telefon.

Udsendelse *pr. Post* er — saavel i Indlandet som i Udlandet — den Befordringsmaade, der benyttes, naar Afsenderen enten udtrykkelig har forlangt det ved foran Adressen at sætte Paategningen *Post (poste)*, eller naar han intet har angivet om Viderebefordringsmaaden. Modtagelsesstationen afleverer da Telegrammet paa Postkontoret, hvorfra det tilsendes Adressaten gratis uden Udgift enten for ham eller for Afsenderen. For internationale Telegrammer, der pr. Post skal sendes fra Adressestationen til *et andet Land*, opkræves ved Indleveringen 20 ø. eller 40 ø. for Postbefordringen, eftersom Adressen indeholder Angivelsen »Poste« eller »Poste recommandée«, = P R =. For Telegrammer, der i Adressestationens Land skal udsendes som anbefalede Breve, = P R =, erlægges ved Indleveringen i Postgebyr 20 ø.

Hvis Afsenderen vil have Telegrammet udbragt i *Indlandet* pr. Bud paategner han det = Bud = eller = Xp =, eftersom Budlønnen skal erlægges af Adressat eller af Afsender. I første Tilfælde afkræves der Adressaten 35 ø. pr. Kvartmil i Budløn, i sidste Tilfælde erlægger Afsenderen uden Hensyn til Afstanden 65 ø. i Viderebefordringsgebyr. Disse Bestemmelser kommer dog ikke til Anvendelse til Steder, hvor Budbefordring skal ske over Vand. For Telegrammer til *Udlandet* kan Ekspresbesørgelse kun forlanges overfor de Stater, der har organiseret en saadan Befordring; vil Afsenderen forudbetale Besørgelsen, sker dette, hvis Adresselandet ikke som Danmark har et herfor fastsat ensartet Budgebyr, ved Erlæggelse af et af Afsenderen selv opgivet Budgebyr, der i Francs anføres foran Adressen saaledes: = Xp fr. . . . = (eventuelt for lidet erlagt Budgebyr maa betales af Adressaten, medens for meget erlagt ikke godtgøres Afsenderen). Afsenderen kan dog stille Depositum for Budgebyr til senere Afregning, hvilket betegnes enten = X P T = (Tilbagemelding sker telegrafisk, hvorfor erlægges Gebyr for 5 Ord) eller = X P P = (Tilbagemelding pr. Post, hvorfor erlægges 20 ø).

Et Ekspresbud skal her i Landet paa Adressatens Forlangende vente i indtil $\frac{1}{2}$ Time og uden Vederlag tage Telegramsvar med tilbage til Stationen.

Statstelefonabonnenter og Abonnenter i et privat Telefonselskab, som har Forbindelse til vedkommende Telegrafstation, kan efter forudgaaende skriftlig Begæring til Telegrafstationen uden særligt Gebyr erholde indgaaende Telegrammer tiltelefonerede. Paa Forlangende vil saaledes aftelefonerede Telegrammer lejlighedsvis blive udsendt til Adressaterne enten pr. Bud eller pr. Post. Ønskes saadan Udsendelse *iværksat straks* efter Aftelefoneringen, maa Adressaten herfor erlægge et Gebyr af 25 ø.

Kan Telegrafvæsenet *ikke faa et Telegram afleveret*, sendes tjenstlig Melding derom til Afsendelsesstationen med Angivelse af Grunden. Telegramafsenderen underrettes, og mulige Gebyrer, som altsaa har været uerholdelige hos Adressaten, opkræves hos Afsenderen. Telegrammer, som ikke udleveres til Adressaten i Løbet af 6 Uger, tilintetgøres.

Stationer, der har *Nattjeneste*, udbringer i Almindelighed ikke Telegrammer mellem Kl. 10 Aften og 6 (7) Morgen. Indenbys Telegrammer og indenlandske

Telegrammer mellem Stationer med regelmæssig Nattjeneste, der indleveres indenfor nævnte Tid og straks ønskes udsendte, forsynes med Angivelsen = NX =. Gebyret for Udsendelsen er i saadant Tilfælde 2 Kr. pr. Telegram. For de Stationers Vedkommende, der kun har Tjeneste om Dagen, se »Nattegrammer« (S.942).

FORSINKELSE, FORVANSKNING M. M. Gaar et Telegram helt *tabt*, eller *for-sinkes* det saa meget, at dets Befordring er langsommere end Brevposten paa samme Strækning, eller bruger det, for at naa Adressestationen, længere Tid end 12 Timer mellem Grænselande eller Lande, som staar i direkte Telegrafforbindelse med hinanden, 24 Timer mellem andre europæiske Lande og et Par enkelte ekstraeuropæiske Steder og 3 Gange 24 Timer mellem alle andre Lande, kan man forlange Telegramgebyrerne tilbagebetalt. I de nævnte Tidsfrister medregnes ikke den Tid, i hvilke medvirkende Stationer er lukkede. For ltelegrammer nedsættes de to sidstnævnte Tidsfrister til det halve. Hvis imidlertid Indleveringsstationen ved Telegrammets Modtagelse har erklæret, at Befordringen paa Grund af Lineaafbrydelse er udsat for Forsinkelse, kan der ikke gøres noget Erstatningskrav gældende.

Forvanskes et indenlandsk Telegram saa meget, at det ogsaa efter Telegrafvæsenets Skøn aabenbart ikke opfylder sin Hensigt, erstattes de betalte Gebyrer paa Forlangende. I international Korrespondance gælder den samme Regel med visse Modifikationer.

Oplysninger om eller Instruktioner angaaende et befordret eller under Befordring værende Telegram kan mellem de paagældende Stationer finde Sted ved Tjenestemeddelelser, som dog maa betales efter almindelig Takst af den Korrespondent, som forlanger dem ekspederede. Har en Telegrammodtager Grund til at antage, at et eller flere Ord i Telegrammet er forvansket, og det gennem saadanne Tjenestemeddelelser godtgøres, at der foreligger Telegraferingsfejl, vil han kunne faa de erlagte Gebyrer for Tjenestemeddelelserne tilbagebetalt.

Reklamation om Tilbagebetaling af Gebyrer maa af Afsenderen rettes til Telegrafdirektoratet inden 5 Maaneder efter Telegrammets Indlevering.

SÆRLIGE TELEGRAMMER.

1. **Svar betalt.** Enhver Afsender kan forudbetale det Svar, han forlanger af sin Korrespondent. At Svaret er betalt, betegnes ved foran Adressen at skrive Angivelsen *Réponse payée* eller = RP =. Uden nærmere Betegnelse underforstaas i indenlandsk Korrespondance, at Svaret er betalt for 10 Ord. — Er Svaret betalt for et andet Ordantal, betegnes dette eksempelvis med = Rp 5 =, = Rp 17 =, = Rp 30 =, hvilket takseres som eet Ord og betyder, at Svaret er betalt for henholdsvis 5, 17 eller 30 Ord. I udenlandsk Korrespondance skal det forudbetalte Antal Ord altid angives, altsaa ogsaa = Rp 10 =.

Medens Forudbetaling af et Svar i indenlandsk Korrespondance ikke kan overstige det tredobbelte af Gebyret for det oprindelige Telegram, kan Forudbetaling af Svar i udenlandsk Korrespondance ansættes vilkaarligt.

I indenlandsk Korrespondance udbetales det for Svaret forud betalte Gebyr kontant samtidig med Telegrammets Aflevering, medens Adressaten ved Udleveringen af et udenlandsk Telegram med Svar betalt modtager et Bevis, lydende paa det Beløb, som Afsenderen har erlagt for Svaret. Dette Bevis kan indenfor en Tidsfrist af 6 Uger (Udstedelsesdagen ikke medregnet) benyttes paa enhver Telegrafstation som kontant Betalingsmiddel for et eller flere Telegrammer til hvilket som helst Bestemmelsessted; efter 6 Ugers Forløb er det ugyldigt. Svarbeviser udstedte af en privat Jærnbanestation har dog kun Gyldighed ved denne og andre Jærnbanestationer under samme Jærnbaneadministration. Er Taksten for Svartelegrammet større end Bevisets Paalydende, maa Forskellen betales kontant. Er det modsatte Tilfældet, kan der paa Forlangende ske Tilbagebetaling til Afsenderen af det oprindelige Telegram af Forskellen mellem Svarbevisets Paalydende og Gebyret for det frigjorte Telegram, for saa vidt som Forskellen er mindst 80 ø. Tilbagebetaling til Afsenderen af et udenlandsk Svargebyr finder Sted, naar Adressaten nægter at modtage Svarbeviset, eller naar Adressestationen af andre Grunde ikke ser sig i Stand til at aflevere det, eller naar det inden 3 Maaneder efter Udstedelsen tilbageleveres til den Station, der har udstedt det.

2. **Kollationering.** Til Betyggelse for, at et Telegram kommer Adressaten uforvansket i Hænde, kan Afsenderen forlange det kollationeret. I saa Fald maa han foran Adressen paategne Angivelsen *Collationnement* eller = TC =.

Kollationeringen bestaar i, at Telegrammet i sin Helhed bliver telegraferet to Gange mellem alle de Stationer, der medvirker ved dets Befordring, saaledes at den modtagende Telegrafist gentager det til Efterretning for den afsendende.

For Kollationering af et Telegram betales i Indlandet Halvdelen og til Udlandet Fjerdedelen af Taksten for selve Telegrammet.

Et forudbetalt kollationeret Svar betegnes med = Rp Tc = foran Adressen.

3. *Ankomstbevis.* Afsenderen af et Telegram kan forlange, at der uopholdelig efter Telegrammets Udlevering til Adressaten sendes ham telegrafisk Meddelelse om Dagen og Klokkeslættet, da Udleveringen har fundet Sted. Foran Telegrammets Adresse paategnes da Angivelsen *Accusé de Réception* eller = PC =. Skal Ankomstbeviset sendes som Iltelegram, betegnes dette med = PCD =.

Gebyret for Ankomstbeviset er i indenlandsk Korrespondance som Taksten for 10 Ord, i udenlandsk Korrespondance som Taksten for 5 Ord.

I international Korrespondance kan forlanges Ankomstbevis pr. Post, hvilket betegnes med = PCP =. Herfor erlægges et Gebyr af 40 ø.

4. *Eftersendelse.* Afsenderen kan forlange, at Modtagelsesstationen i det Tilfælde, da Adressaten er bortrejst, skal eftersende Telegrammet indenfor Grænserne af de Lande, der hører under det europæiske Takstsystem. Afsenderen betegner dette ved foran Adressen at sætte *Faire suivre* eller = FS =. Hvis Adressaten er bortrejst, skal da Modtagelsesstationen straks eftersende Telegrammet til den ny Adresse, som opgives i Adressatens Bopæl. Kan den næste Station ikke finde Adressaten efter den ny Adresse, forbliver Telegrammet paa Stationen. Afsenderen kan ogsaa fra første Færd angive en Række paa hinanden følgende Adresser, og Telegrammet eftersendes da til enhver af de opgivne Adressesteder, indtil det viser sig, at Adressaten ikke kan findes.

Eftersendelse vil ogsaa finde Sted, naar Adressaten — under behørig Legitimation — retter en skriftlig Anmodning derom til Telegrafstationen. Naar man i en fraværende Adressats Bopæl ikke modtager Telegrammet, men udenpaa Konvolutten med Navns Underskrift noterer »Bedes eftersendt til —«, tager Budet Telegrammet med tilbage til Stationen, som derpaa efterkommer Anmodningen. I Almindelighed vil Stationerne endog uden en saadan skriftlig Opfordring besørge Telegrammer eftersendte i Indlandet, naar man i Adressatens Hjem opgiver hans Opholdssted for Tiden, eller dette ved et Opslag (f. Eks. udvendig paa Brevkassen) kommer til Telegrafbudets Kundskab.

Eftersendte Telegrammer kan forlanges udsendte pr. Post eller pr. Bud fra Adressestationen. En Eftersendelse kan ikke adresseres »télégraphe restant« (S. 938).

Alle af Eftersendelsen flydende Udgifter opkræves hos Adressaten. Men hvis dette ikke lader sig gøre, enten fordi Telegrammet ikke træffer ham, eller fordi han nægter at betale og altsaa heller ikke faar Telegrammet udleveret, paahviler Omkostningerne Afsenderen eller den Person, som paa Adressatens Vegne har forlangt Telegrammet eftersendt. Der er dog intet til Hinder for, at den, der forlanger et indgaaet Telegram eftersendt, kan erlægge Gebyret for Eftersendelsen, dog kun til et enkelt, bestemt Sted.

5. *Iltelegrammer* kan udveksles saavel mellem danske Stationer som mellem Danmark og alle under det europæiske Takstsystem hørende Lande, undtagen England, Schweiz og Malta.

Et Iltelegram betegnes ved Angivelsen *Urgent* eller = D =, der sættes foran Adressen. Et saadant Telegram har Fortrinsret fremfor alle andre Privattelegrammer, baade ved Liniebefordringen og ved Udbringningen paa Adressestedet. Taksten er det 3dobbelte af Taksten for et almindeligt Telegram. — Paa et Iltelegram kan der forudbetales enten Svar til almindelig Takst eller Iltelegramsvar; Angivelsen foran Adressen bliver da henholdsvis = D =, = RP = eller = D =, = RPD = og beregnes som 2 Ord. — Kollationering af et Iltelegram er ikke dyrere end Kollationering af et almindeligt Telegram.

6. *Gentagelsestelegrammer (télégrammes multiples).* Et Telegram kan adresseres saavel til flere Adressater paa samme Sted som til een Adressat med forskellige Bopæle paa samme Sted. Foran Adressen anføres = TM = med Tilføjelse af et Tal, der angiver det samlede Antal Adresser. I saadanne Gentagelsestelegrammer skal eventuelle Angivelser (S. 936) skrives foran hver enkelt Adresse; Angivelserne om Befordring som Iltelegram eller om Kollationering behøver dog kun at sættes foran den første Adresse.

Et Gentagelsestelegram takseres som et enkelt Telegram; men for hvert Eksemplar udover det første betales der yderligere: til Indlandet 25 ø. for almindelige og 50 ø. for Iltelegrammer, til Udlandet henholdsvis 40 ø. og 80 ø. for hver 100 Ord eller Del deraf. Denne Ordælling omfatter samtlige Ord i Teksten,

Underskriften og Adressen, saaledes at Betalingen for hver Gentagelse beregnes særskilt.

7. *Pressetelegrammer* er Telegrammer, der adresseres til Aviser eller Telegrambureauer, og som, uden at indeholde Avertissementer, i deres Helhed er bestemte til Offentliggørelse. De betegnes foran Adressen med = Z = (Presse-Il-telegrammer med = ZD =). Taksten i Indlandet er 2 ø. pr. Ord og mindst 40 ø. pr. Telegram. Til enkelte andre Lande under europæisk Takstsystem kan der fra Danmark sendes Pressetelegrammer — i Almindelighed til halv Ordtakst, men kun i Tiden fra Kl. 6 Eftm. til 9 Fm. Til Sverige og Norge dog hele Døgnet.

8. *Sotelegrammer*. Telegrammer, der ved Lodser eller Baadførere indleveres fra Mandskab eller Passagerer paa Skibe, der passerer Kysterne, kan i Indlandet og mellem danske og tyske Stationer ekspederes uden Gebyrerlæggelse. Gebyr-opkrævning vil da finde Sted hos Adressaten.

9. *Lykønskningstelegrammer*, nedskrevne paa særlig Blanket besørger i Indlandet mod et Ekstragebyr af 25 ø. pr. Telegram.

10. Om Telegrammer med *Ekspresbesørgelse* se S. 939.

11. Om *Postanvisningstelegrammer (télégrammes-mandats)* se S. 923.

12. *Semafortelegrammer (télégrammes sémaphoriques)* er Telegrammer, der udveksles med Skibe i Søen ved Hjælp af Signalstationer paa Kysten (S. 889).

Semafortationer findes her i Landet oprettede ved Hanstholm, Hørshals, Skagen, Fornæs, Helsingør og Hammershus. Disse Stationer sender daglig Kl. 12 Middag Melding til Børsen i København, og Signalstationerne i Skagen og Fornæs tillige til Børsen i Aarhus om forbiøjlende Skibe, som har vist Kendingssignal. Enhver kan abonnere paa disse Meldinger, der betales med Taksten for et almindeligt Telegram med samme Ordantal.

Specielle Meldinger til og fra Skibe i Søen — i Regelen Ordre fra Rederierne om Forandring af Bestemelsessted og Meddelelse til Rederierne om, at Skibet til den givne Tid passerer Signalstationen — koster foruden Telegramgebyret 75 ø. for Signaleringen. Betalingen for Signaltelegrammer fra Skibe i Søen opkræves hos Adressaten. Signaltjenesten udføres fra Solopgang til Skibnedgang.

Et Telegram vil ikke uden fornyet Forlangende blive holdt rede til Signalering i længere Tid end 30 Dage.

Naar flere samtidig passerende Skibe begærer sig meldte til en fælles Reder, sker Meldingen i eet fælles Telegram. Signalgebyrerne beregnes dog fuldt ud for hvert Skib. Samme Melding fra et Skib til flere Adressater behandles som ligesaa mange selvstændige Signaltelegrammer.

Adressen i et Signaltelegram til Skib i Søen skal indeholde Angivelse af Skibets Takling, Navn, Kendingssignal og Hjemsted. Teksten kan skrives paa Dansk eller i Signaler efter det internationale Signalsystem (S. 889 f.).

Paa Forlangende af et Skib signalerer Stationen de almindelige Oplysninger, som staa til dens Raadighed, ligesom den besøger Begæringer fra Søen om Lods o. desl. Uden derom at afvente Forespørgsel signalerer Stationen snarest mulig til ethvert Skib Underretning om Farer ved Sejladsen.

Signalstationerne indstaar ikke for, at Signaleringen bliver udført, og de er ansvarsløse for mulige Fejl og Misforstaaelser ved Signaleringen. Kun ved Fejl hidrørende fra den egentlige Telegrambefordring kan der blive Tale om Tilbagebetaling af Gebyrerne.

13. *Nattelegrammer*. Indenlandske Stationer kan forlanges holdte aabne udenfor deres ordinære Tjenestetid mod en Afgift af 1 Kr. 30 ø. pr. Time om Natten (Kl. 9 Eftm. — 7 [8] Fm.) og 1 Kr. pr. Time om Dagen. Afgiften beregnes for hver paabegyndt Klokkeslætstime fra Stationens ordinære Aftningstid og indtil det Tidspunkt, da den ekstraordinære Tjeneste kan sluttes, eller fra den Tid Stationen forlanges holdt aaben og til dens Aabningstid, og maa af Rekvirenten erlægges for hver Station, der i den givne Anledning forretter ekstraordinær Tjeneste. For saa vidt flere bestiller en Station holdt aaben paa samme Tid, erlægger hver Bestiller dog fuld Timeafgift. Tilfældige Korrespondenter kan paa den anden Side uden særlig Afgift benytte en saaledes ekstraordinært aaben Station, hvis det kan ske uden Ulempe for Bestillerens Korrespondance. Afbestilling af anmeldt ekstraordinær Tjenestetid kan forinden den ordinære Dagstjenestes Afslutning finde Sted mod Erløggelse af 75 ø. i Gebyr.

BEFORDRING VED JÆRNBANETELEGRAFEN. En overvejende Del af Statsbanernes og de private Jærnbaneselskabers Telegrafstationer er tilgængelige for offentlig Telegrafkorrespondance. Medens nogle Jærnbane-Telegrafstationer er tilgængelige for udenlandsk Korrespondance og i øvrigt er underkastede de samme reglementa-

riske Bestemmelser, som er gældende for Statstelegrafens Stationer, er Størstedelen af Jærnbanestationerne kun tilgængelige for indenlandsk Korrespondance, affattet i det danske Sprog, ligesom de af »Særlige Telegrammer« kun modtager Telegrammer med »Svar betalt« og for nogle Vedkommende tillige »Pressetelegrammer«.

For *Statsbanernes* Vedkommende bemærkes endvidere: Statsbanerne beforder ikke Telegrammer mellem to Steder, hvor der tillige findes Statstelegrafstationer; men naar Statstelegrafstationen ikke er etableret paa Banegaarden, kan der af Jærnbanerejsende indleveres Telegrammer paa Jærnbanestationen baade til Ind- og Udlandet. Statsbanestationerne udbringer i Regelen Telegrammer frit i samme Afstand som Statstelegrafstationerne.

TELEGRAMTAKSTER. De for Tiden (1905) gældende Telegramtakster er som følger:

I Indlandet. 5 ø. pr. Ord, Minimum pr. Telegram 50 ø. (For »Pressetelegrammer« henholdsvis 2 ø. og 40 ø.). For »Lokaltelegrammer«, d. e. Telegrammer inden for Landsdelene 1) Sjælland med Øer, Møen inkl., 2) Fyn med Øer, 3) Jylland med Øer, Samsø inkl., 4) Lolland-Falster med Øer og 5) Bornholm, 3 ø. pr. Ord, Minimum pr. Telegram 30 ø.

Et Iltelegram betaler 3dobbelgt Gebyr. Forudbetalt Svar efter det forudbetalte Antal Ord almindelig Takst. Kollationering koster Halvdelen af almindelig Gebyr. Ankomstbevis lig Taksten for 10 Ord. Postanvisnings-Telegram lig Taksten for 20 Ord. Gentagelser, indtil 100 Ord, 25 ø., af Iltelegrammer 50 ø. Ekspresbesørgelse se S. 939. Eftersendelse se S. 941. Semafortelegrammer koster 75 ø. foruden Telegramtaksten. Indskrivningsgebyr for et standset Telegram 20 ø.

Til det europæiske Udland (samt det asiatiske Tyrki, Tunis, Algier og Tanger i Marokko m. fl.) beregnes Taksten pr. Ord med Tillæg af en Grundtakst pr. Telegram; Minimumtakst er 80 ø., til Tyskland og svenske Sundstationer dog kun 60 ø.

Tyskland: Grundtakst 10 ø., pr. Ord 10 ø. (altsaa f. Eks. et Telegram paa 4 Ord koster 60 ø.).

Sverige: Grundtakst 30 ø. samt 5 ø. pr. Ord.

Norge: Grundtakst 50 ø., pr. Ord 5 ø.

Belgien, Luxemburg, Nederlandene, Schweiz: Grundtakst 40 ø., pr. Ord 15 ø.

Frankrig og Østerrig-Ungarn: Grundtakst 10 ø., pr. Ord 20 ø.

Bosnien-Herzegovina, Montenegro, Rumænien, Serbien: Grundtakst 70 ø., pr. Ord 20 ø.

Storbritannien og Irland (med Kanaløerne): Grundtakst 20 ø., pr. Ord 25 ø.

Det europæiske Rusland (med Kaukasus): Grundtakst 50 ø., pr. Ord 30 ø.

Det europæiske og asiatiske Tyrki: Grundtakst 40 ø., pr. Ord 45 ø.

Bulgarien og Spanien: Grundtakst 40 ø., pr. Ord 25 ø.

Italien: Grundtakst 60 ø., pr. Ord 20 ø.

Algier og Tunis: Grundtakst 60 ø., pr. Ord 25 ø.

Gibraltar og Portugal: Grundtakst 20 ø., pr. Ord 30 ø.

Malta: Grundtakst 25 ø., pr. Ord 40 ø.

Grækenland: Grundtakst 50 ø., pr. Ord 45 ø.

Til det ekstra-europæiske Udland (med de ovennævnte Undtagelser) beregnes Taksten pr. Ord uden Tillæg af Grundtakst. Sætserne er meget varierende, og f. Eks. til Amerikas forenede Stater er Taksten forskellig næsten til hver enkelt Stat. Kun Taksterne til nogle af de vigtigste Steder kan her anføres:

Asien: Aden 2 Kr. 35 ø. pr. Ord; britisk Indien 2.35; Ceylon 2.45; Birma 2.35; Siam 3.10; Singapore 3.30; Java 3.75; Kina 4.15; Japan 4.55; Philippinerne 4.15 à 4.50; asiatiske Rusland 0.70.

Afrika: Madeira 0.95; Alexandria og øvrige Nedre-Ægypten 1.30, Øvre-Ægypten 1.70 à 1.90; Sansibar 2.35; Moçambique 2.40; Natal, Kapkolonien, Transvaal og Oranje 2.35.

Amerika: Canada (Provinserne Quebec og Ontario), New Brunswick, Nova-Scotia og New Foundland 1.20; Boston, Brooklyn, New York 1.20; Baltimore, Philadelphia 1.35; New Orleans, Chicago 1.45; San Francisco 1.70; Byen Mexico 2.10; — Havana 1.80; Jamaica 3.00; Portorico 4.05; Skt. Thomas 4.80, Skt. Croix 5.00; Barbados 4.60, Trinidad 4.90; — Guatemala 3.10 à 3.35; Panama 4.80; Callao og Lima 5.25; Venezuela 6.75 à 7.15; britisk Guiana 6.60; nederlandsk Guiana 6.35; Pernambuco 3.15; Bahia, Rio de Janeiro, Santos 4.05; Uruguay, Argentina 4.20; Chile 5.25.

Australien: Fastlandet samt Tasmanien og New Zealand 2.85.

2. TELEFONVÆSENET.

Bells Telefon (S. 931) blev i den første Tid efter Opfindelsen nærmest betragtet som en Kuriositet; men efter at der i Byerne er anlagt udstrakte Telefonledninger og de forskellige Landsdele og Lande er satte i telefonisk Forbindelse med hverandre, har Telefonen udviklet sig til at blive et af de vigtigste og uundværligste Meddelelsesmidler saavel i Forretningstilivet som i det private Liv.

I det følgende skal der gives en Oversigt over Telefonvæsenets nuværende Ordning her i Landet.

Lov om Telegrafer og Telegrafer af 11. Maj 1897 fastslaar ganske de samme Bestemmelser angaaende Anlæg og Drift af Telegrafer som angaaende Telegrafer (se S. 934 — 935). I Henhold til Lovens Bestemmelser og de siden Lovens Ikrafttræden givne Koncessioner er Besørgelsen af Danmarks Telefontrafik for Tiden saaledes fordelt mellem Staten og private Selskaber, at den *udenlandske* og den *mellemprovinsielle* Korrespondance udelukkende besørges paa Telegrafvæsenets (*Statstelefonens*) Ledninger, medens *Byernes lokale Samtaletrafik* og Trafikken indenfor *det paagældende Selskabs Omraade* som Regel er overdraget til de *private koncessionerede Telefonselskaber*.

Medens de private Telefonselskabers specielle Virksomhed væsentlig er grundet paa et Abonnementssystem, der giver Abonnenten en mere eller mindre omfattende Ret til fri Samtaleudveksling med andre Abonnenter under det samme Selskab, er Statens Telefondrift paa enkelte Undtagelser nær baseret paa Gebyrerlæggelse pr. Enkeltamtale. Mellem Statstelefonen og de private Selskaber finder der dog i Publikums Interesse et omfattende Samarbejde Sted gennem direkte Telefonforbindelser mellem de stedlige private Centraler og Statscentralen til Udveksling af Samtaler over Statstelefonanlægene samt Indlevering og Udlevering af Telegrammer fra og til Privatselskabernes Abonnenter.

DEN UDENLANDSKE TELEFONKORRESPONDANCE omfatter endnu kun Samtaleudveksling med Sverige, Norge og Tyskland og gælder for Tysklands Vedkommende kun de Steder, hvor forudgaaende Samtaleforsøg har godtgjort, at Telefonering uden Ulempe kan foregaa under normale Forhold. Af Hensyn til Gebyrberegningen er Landene inddelt i Takstzoner (se nedenfor). Om de enkelte Stationers Beliggenhed i Takstzonerne meddeler Statscentralerne fornøden Oplysning. Stationerne København, Malmø, Gøteborg, Stockholm, Kristiania, Hamborg, Stettin, Wilmersdorf, Berlin og Charlottenburg har uafbrudt Dag- og Nattjeneste.

Angaaende Publikums Adgang til Benyttelse af *Statstelefonen* ogsaa indrette gennem Privattelefonerne gælder følgende Bestemmelser:

SAMTALEBESTILLING. Ved Bestilling af Samtale maa den forlangte Abonnents Navn og Telefonnummer opgives. Tilkaldelse af en Person til Samtale fra en hvilkensomhelst offentlig Samtalestation kan dog finde Sted imod et Tilkaldelsesgebyr af 25 ø. (til Tyskland dog 35 ø.). Naar den tilkaldte ikke indfinder sig senest 24 Timer efter Tilkaldelsen, betragtes denne som bortfalden. For Tilkaldelse til *Isamtale* (se nedenfor) erlægges i Almindelighed ikke Tilkaldelsesgebyr. — Tilkaldelse ved Bud til en offentlig Samtalestation kan ogsaa finde Sted i Byer, hvor der ikke findes Statscentralstation, men hvor det private Selskab gennem egne Ledninger kan sættes i Forbindelse med Statstelefonen i en anden By. — En Samtale kan bestilles til Udførelse til et senere Tidspunkt af Dagen. — Naar en bestilt Samtale ikke kommer til Udførelse, erlægges der dog et »Bestillingsgebyr«, der for indenlandske Samtalers Vedkommende udgør 15 ø.

Almindelige Telefonsamtaler kommer til Udførelse i den Orden, i hvilke de er bestilte. Naar Ledningerne er stærkt optagne, vil det saa vidt muligt blive

meddelt Samtalebestilleren, til hvilket Tidspunkt Samtalen tidligst kan finde Sted. Opstaar der Hindring for Udførelse af en IIsamtale (se nedenfor) forlangt til bestemte Tid, erholder Bestilleren lignende Underretning, og naar Bestilleren godkender den forandrede Tidsbestemmelse, gives der hans Korrespondent Underretning derom.

LSAMTALER er Samtaler, der har Fortrinsret fremfor almindelige Samtaler. Gebyret er til Indlandet det dobbelte, til Udlandet det tredobbelte af Taksten for en almindelig Samtale. For Tilkaldelse til IIsamtale erlægges kun Gebyr i Korrespondance med Tyskland. En almindelig Samtale kan af Bestilleren paa et senere Stadium forandres til IIsamtale.

FLERE ADRESSATER. Samtidig Telefonering til flere Abonnenter i samme By kan, hvor det private Telefonselskab tilsteder det, finde Sted gennem Statstelefonledningerne mod Erlæggelse af sædvanligt Tilkaldelsesgebyr af 25 ø. for hver Sammenstilling ud over den første. Samtaleperioden beregnes for det Tidspunkt, den første Abonnent er opringet.

ABONNEMENTSSAMTALER. Ved Forudbetaling af Samtaler i indenlandsk Korrespondance til Beløb af mindst 50 Kr. godtgøres der ved Indbetalingen Rekvirenten 10%. Abonnementsamtalerne kan kun finde Sted gennem den Stats-Centralstation, hvor Indbetalingen er sket eller fra Rekvirentens eget Telefonapparat.

TELEFONSAMTALERS VARIGHED. Betalingen for Telefonsamtaler beregnes pr. 3 Minutter, hvorved overskydende Minutter regnes for 3 Minutter. Tiden regnes fra det Øjeblik, den forlangte Korrespondent har svaret. Samtale ud over 6 Minutter tilstaaes kun, hvis der ikke foreligger andre Samtalebestillinger til samme Ledning. Gebyr skal erlægges, hvem end den Person er, der har besvaret Opringningen.

DEBITERING OG OPKRÆVNING AF GEBYRER. For Telefonsamtaler og for Telegrammer, der indleveres ved Telefon, kan Gebyrer af indtil 10 Kr. debiteres Indehaveren af Telefonapparatet, der overfor Telegrafvæsenet er ansvarlig for Gebyret. Beløb ud over 10 Kr. debiteres kun mod Sikkerhedsstillelse. For hvert pr. Telefon indleveret Telegram skal Afsenderen betale 5 ø. i Debiteringsgebyr. Hos Korrespondenter, der bor udenfor Statsstationens Omraade opkræves Gebyrerne med Tillæg af Porto ved Postopkrævning. For Samtaler fra offentlig Telefonstation erlægges Gebyrerne forud.

TELEFONTAKSTERNE varierer for almindelige, *indenrigske*, mellembys Samtaler i Forhold til Afstandene mellem 25 ø. og 2 Kr. pr. 3 Minutters Samtaleperiode. For Samtaler, der paa længere Afstand udføres paa Søn- og Helligdage hele Dagen og paa Søndage fra Kl. 7 (8)—9 Fm. og fra Kl. 6—9 Eftm., *nedsættes* de nævnte Takster til 25 ø. à 75 ø. For Takstberegning i *svensk-norsk* Telefontrafik er Danmark inddelt i 2 Zoner, nemlig 1) Sjælland med Lolland-Falster og Møen og 2) Jylland med Fyn, Langeland og Ærø. Sverige og Norge har hver 4 Takstzoner og Tyskland 3 Zoner. Taksterne for almindelige Samtaler til Sverige er fra 1. Zone henholdsvis 1 Kr.—1 Kr. 50 ø.—2 Kr.—2 Kr. 50 ø. til Sveriges 4 Zoner (mellem Helsingør og Helsingborg dog kun 50 ø.), fra 2. Zone 50 ø. mere. For Samtaler til Norge fra 1. Zone henholdsvis 2 Kr.—2 Kr. 50 ø.—3 Kr.—3 Kr. 50 ø. til Norges 4 Zoner, fra 2. Zone 50 ø. mere. — I Samtaletrafik med *Tyskland* udgør Danmark kun een Zone med Samtaletakst 2 Kr.—2 Kr. 50 ø.—3 Kr. til henholdsvis 1., 2. og 3. tyske Zone (i Grænsetrafik er Taksten dog kun 1 Kr.).

STATSTELEFON-ABONNEMENT. Overalt i Byerne og paa Landet kan erholdes oprettet direkte Telefonforbindelser til Statstelefonanlægene. Disse Forbindelser kan benyttes til Samtaler med andre Statstelefonabonnenter, som ikke hører til samme Statstelefoncentralstation, og med private Telefonselskabers Abonnenter, som ikke hører til en Central paa samme Sted som Statscentralen. For Samtalerne erlægges tariffmæssigt Gebyr pr. Enkeltamtale. Angaaende Anlæg og Vedligeholdelse af saadanne Statstelefonforbindelser oprettes Kontrakt gældende for mindst 5 hele Kalenderaar og svares en aarlig Afgift af 48 Kr. i København og 32 Kr. udenfor København med et Tillæg af 2 Kr. for hver 100 Meter, hvormed Ledningens Længde overskrider 2 Kilometer. For Ekstraapparater betales særlig Afgift, saaledes for hvert ekstra Telefonapparat i Forbindelse med Hovedapparat 30 Kr. og for ekstra Klokkevækkere 6 Kr. pr. Stk. aarligt.

11 PRIVATE TELEFONSELSKABER har erholdt Koncessioner paa Anlæg og Drift af Telefoner i Danmark (se ndfr.). I Publikums Interesse er disse Selskaber underkastede Kontrol af Ministeriet for offentlige Arbejder saavel m. H. t. takstmæssige Ydelser som til Beskaffenheden af Materiellets Brugbarhed til enhver Tid. Afgiften for Telefonabonnement er meget varierende i de forskel-

lige Selskaber og indenfor de enkelte Selskaber forskellig i Forhold til den mere eller mindre udstrakte Brug, Abonnementerne har Ret til at gøre af deres Telefonapparater. Denne Brug omfatter dels det rent lokale Omraade, dels yderligere Oplandsomraade og endelig Samtaleret i hele det koncessionerede Omraade.

Al Befordring af skriftlige Meddelelser pr. Telefon (Telegrammer) er forment samtlige Telefonselskaber. Herfra er dog undtaget Københavns Telefonaktieselskab, der indenfor København og Frederiksberg har Tilladelse til at ekspedere Telefon-Telegrammer. (Taksten er noget varierende. Svar indtil 10 Ord kan forudbetales, og Ekspretelegrammer (»anbefalede«) besørges mod dobbelt Takst).

Ved Anlæg af private Telefonforbindelser regnes som ved Statstelefonen indtil 2 km Lednings Afstand fra Centralen som indbefattet i Abonnementsprisen, medens Afgiften for hver yderligere tilkommende paabegyndte 100 m Ledning i Regelen forøges med 3 Kr. 80 ø. aarligt. For Ekstra-Telefonapparater er Aarsafgiften 20 à 40 Kr., medens andre Ekstraapparater leveres og Flytning udføres efter Regning.

Angaaende OMFANGET AF TELEFON-VIRKSOMHEDEN i Danmark i Finansaaret 1903—04 kan anføres: Statstelefonvæsenets mellemby's Linier havde en Længde af ca. 1230 km med ca. 5020 km Dobbeltledninger, samt til Landtelefonstationerne ca. 1180 km Linier med 750 km dobbelte og 740 km enkelte Ledninger. Til udenlandsk Telefondrift benyttedes 4 Dobbeltledninger til Sverige og Norge og 3 til Tyskland (2 over Femern og 1 over Landgrænsen). Der var 57 Statstelefon-Centralstationer og 128 Stats-Landtelefonstationer i Virksomhed. Der udveksledes ca. 485 000 Samtaler med ca. 568 000 Perioder à 3 Minutter (deraf 81.39 % indenlandske mellemby's, 18.42 % mellemrigske og 0.19 gennemrigske). Statstelefonabonnenternes Antal udgjorde 438.

Angaaende de *private Selskabers* Stilling paa samme Tid anføres:

	Omtrentlig Lednings- længde i Kilometer	Central- Sta- tioner	Offentl. Sam- talestationer	Samtaler i Tusinder	Abonnenter
Københavns Telefon-Aktieselskab (Koncession 1/10 1898) (Omraade: Sjælland med Amager.)	93 000	122	592	55 197	21 519
Lolland Falsters Telefon-Akts. (Konc. 29/10 1898)	2 800	25		2 896	1 140
Møens og Nyords Telefonnet (» 3/12 1898)	300	3	1	236	171
Fyns Kommunale Telefonselsk. (» 20/6 1899)	6 500	54	80	4 101	3 238
Ærø Telefon-Aktieselskab ... (» 7/1 1899)	110	3	9	106	96
Langelands Telefonselskab ... (» 7/1 1899)	470	9	8	359	249
Samsø Telefonselskab ..... (» 2/8 1899)	180	3	23	111	74
Bornholms Telefonselskab ... (» 4/4 1899)	600	7	1	437	349
Jydsk Telefon-Aktieselskab ... (» 29/3 1900) (Omraade: Det nordlige Jylland indtil Skan- derborg—Ringkøbing)	22 000	140	140	12 542	6 806
Foren. sydjydske Telefonselsk. (Konc. 31/3 1900) (Omraade: Jylland, syd for Skanderborg— Ringkøbing, ekskl. Vejle)	3 400	62	78	3 603	1 481
Vejle Telefonselskab ..... (Konc. 29/3 1900)	640	12	28	923	575
Tilsammen....	130 000	440	960	80 511	35 698

Statens og de private Selskabers Ledninger havde saaledes en samlet Længde af ca. 136 000 km. Der var ca. 36 000 Abonnenter, som tilsammen var forsynede med henved 42 000 Telefonapparater. Det samlede Antal Telefonsamtaler udgjorde ca. 81 Millioner.

At Danmark paa Telefondriftens Omraade indtager en ret fremragende Stilling, vil ses af omstaaende Tabel.

	Antal Telefonapparater	
	pr. km ²	pr. 1000 Indbyggere
Schweiz	1.104	13.798
Danmark	1.001	15.719
Tyskland	0.719	6.897
Nederlandene.....	0.682	4.219
Belgien.....	0.671	2.866
Sverige.....	0.210	18.101
Frankrig	0.176	2.422
Østerrig	0.125	1.437
Norge	0.110	15.972
Ungarn.....	0.059	0.988
Spanien	0.028	0.785
Rusland	0.002	0.344

Th. Wolmer.

TIENDE AFSNIT.

Handelsgeografi og Statistik.

Idet man gaar ud fra, at almindelige geografiske Oplysninger — fysiske saavel som politiske — maa søges andetsteds, vil der i nedenstaaende Fremstilling for hvert enkelt Land blive givet Oplysninger dels om dets VAREOMSÆTNING med Udlandet dels om dets vigtigste NÆRINGSVEJÆ; for de sidstes Vedkommende tages der navnlig Hensyn til de Produktionsomraader, der er af størst Betydning for Landets Eksport til Udlandet. De europæiske Lande er behandlede med størst Udførlighed; for de fremmede Verdensdeles Vedkommende er der især taget Hensyn til de Forhold, der vedrører Omsætningen med Europa.

Som Udgangspunkt for Fremstillingen er der i en samlet Tabeloversigt (S. 949) givet Oplysning om en Række økonomiske Forhold o. l. i de forskellige Lande.

Tabellen omfatter de europæiske Lande og nogle Lande udenfor Europa, idet man ved Medtagelsen af disse sidste har været begrænset til de Stater, hvorfra ensartede Opgørelser foreligger, helt eller delvist. Først meddeles Landets *Areal* og *Befolkning* og den paa Grundlag heraf udregnede *Befolkningstæthed*, derefter gives Oplysning om *Kreaturholdet*; Oplysninger om disse Forhold faas gennem periodiske Tællinger, og det er de nyeste foreliggende Data, som er meddelte. De følgende Oplysninger om den *udenrigske Vareomsætning* og *Skibsfarten* opgøres i Regelen for hvert Aar; de meddelte Tal refererer sig i Almindelighed til Aaret 1902, da senere Opgørelser endnu ikke foreligger for en Række Lande. Ved Behandlingen af de enkelte Lande har man derimod, hvor saadant var muligt, benyttet Tallene for 1903.

For den udenrigske Omsætning er her kun meddelt Totalværdierne, medens der under de enkelte Lande i Tekstbehandlingen er givet Tabeloversigter over de vigtigste Varer indenfor Omsætningen. Sidstnævnte Data er saa vidt mulig uddragne af de paagældende Landes officielle Statistik over »*Specialhandelen*«, der angiver Landets egentlige Ind- og Udførsel i Modsætning til »*Generalhandelen*«, der omfatter alle de Varer, der overhovedet passerer Landets Grænser. Det maa dog erindres, at den anvendte Opgørelsesmaade ikke er ensartet i de forskellige Lande; i nogle gøres overhovedet ikke Forskel paa Special- og Generalhandel.

Tabellens sidste Kolonne oplyser *Jærnbanernes* samlede Længde; Tallene gælder ogsaa i Almindelighed Aaret 1902. Med Hensyn til de forskellige Lan-

des Handelsflaader og Antallet af Breve, Telegrammer og Telefonapparater henvises til Tabellerne S. 901, 909, 934 og 947.

I enkelte Tilfælde er i den efterfølgende Tekst de europæiske Besiddelser i andre Verdensdele omtalte sammen med Moderlandet, men ellers er Landene ordnede efter Verdensdele i Rækkefølgen: Europa, Amerika, Asien, Afrika og Australien.

	Areal km ²	Folketal		Kreaturhold				Udenrigsk Vare- omsætning*)		Skibsfarten (Ind- og Ud- gaaende)	Jærnbahnens Længde km
		i alt	pr. km ²	Heste	Horn- kvæg	Svin	Faar	Ind- førsel	Ud- førsel		
				1000 Stk.	1000 Stk.	1000 Stk.	1000 Stk.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	1000 Reg.T.	
Danmark	38 455	2 449 540	63.7	487	1 840	1 457	877	565	449	12 022	3 024
Norge	322 304	2 221 477	6.9	173	960	165	999	290	181	6 491	2 304
Sverige	447 862	5 136 441	11.5	542	2 577	808	1 196	505	392	15 468	11 960
Finland	373 604	2 712 562	7.3	313	1 409	206	971	169	146	4 224	3 027
Rusland	5 016 381	109 000 000	21.7	21 043	35 047	13 191	50 519	1151	1452	16 706	49 450
Tyskland	540 743	56 867 178	104.2	4 195	18 940	16 807	9 693	5262	4441	30 833	51 964
Schweiz	40 751	3 815 443	81.4	125	1 340	555	219	822	639	—	3 974
Holland	38 000	5 104 137	154.7	302	1 650	764	752	3258	2742	17 097	2 785
Belgien	29 455	6 693 548	227.3	247	1 646	1 137	236	2337	2501	17 311	4 563
Storbritan. og Irland	814 085	41 458 726	132.0	2 023	11 377	3 640	30 057	9596	6342	99 873	35 643
Frankrig	586 408	38 696 500	72.0	2 926	14 674	6 758	19 670	4103	4080	40 479	38 547
Portugal	92 157	5 428 659	58.9	80	698	1 052	3 064	227	116	15 984	2 171
Spanien	504 679	18 613 086	36.9	339	2 244	2 065	14 170	669	612	27 145	13 770
Italien	286 682	32 475 253	113.3	720	5 000	1 800	6 900	1279	1060	13 520	16 034
Østerrig	300 011	26 150 708	87.2	1 716	9 511	4 683	2 621	1340	1514	4 657	19 971
Ungarn	324 851	19 254 559	59.3	2 283	6 738	7330	8 123			2 111	17 407
Bosnien, Herzegovina	51 110	1 710 000	33.5	233	1 417	662	3 231	99	57	7 577	1 035
Grækenland	64 679	2 584 000	40.0	95	374	175	3 465			270	1 939
Rumænien	131 367	5 912 520	45.0	864	2 589	1 709	5 655	204	75	—	1 648
Bulgarien	96 345	3 744 283	38.9	344	1 768	462	6 868	52	52	—	578
Serbien	48 303	2 494 445	51.6	181	949	941	3 014	33	—	—	—
Amerikas forenede Stater	9 366 331	76 149 000	8.1	16 736	61 049	47 009	51 630	8616	5075	44 330	325 777
Canada	8 717 000	5 371 000	0.6	—	—	—	—	866	840	15 841	30 552
Argentina	2 885 620	4 794 000	1.7	—	—	—	—	410	604	12 769	17 200
Japan	417 412	48 178 000	115.5	1 533	1 349	908	3	519	501	7 386	7 026

*) I Almindelighed Generalhandel, ved enkelte Lande Specialhandel.

I. Europa.

Europas samlede Areal udgør 9.9 Mill. km.² med en Befolkning paa 398 Mill. Indbyggere; det er den næstmindste, men tættest befolkede af de fem Verdensdele.

1. Danmark.

Danmarks Jordbund og Klima gør det vel skikket til Landbrug og dermed beslægtede Erhverv, men herudover kan Raastofproduktion kun finde Sted paa ganske enkelte Omraader. Medens Landbrugsproduktionen, med sine forholdsviis faa Varearter, ganske dominerer i Udførselen, er Indførselen sammensat af alle mulige Slags Varer, dels Forbrugsgenstande, dels Raastoffer til Landets Erhverv. Den industrielle Produktion er vel som Helhed i Fremgang, men paa mange Omraader kan den dog ikke tilfredsstillende Forbruges, og kun indenfor enkelte, stærkt begræn-

seede Specialiteter er den gaaet over til at forsyne Udlandet. Indførsel af industrielle Raastoffer og disses Genudførsel som forarbejdede Varer, der spiller en stor Rolle i mange andre Landes udenlandske Vareomsætning, er saaledes ubetydelig i Danmarks Omsætning. En tilsvarende Forædlingsomsætning foregaar derimod i det danske Landbrug, hvor indført Foderstof omsættes til animalske Produkter, hovedsagelig med Eksport som Øjemed og i et Omfang som i intet andet Land. — Den danske Landbrugsomsætning, baade for ind- og for udgaaende, foregaar i Hovedsagen under Toldfrihed. Danmark selv har kun Indførselstold paa et Par Landbrugsprodukter af nogen Betydning (Ost, Sukker), og af de to Hovedmarkeder for dets Udførsel (England og Tyskland) har England Toldfrihed — hvorved dog maa erindres Forbudene mod Indførsel af levende Kreaturer — medens Forbrugerne i Tyskland hidtil selv har maattet bære Hovedparten af dette Lands Told paa Indførsel fra den danske Kvægavl. Derimod er der Indførselstold i Danmark paa næsten alle Industriprodukter (om Undtagelserne se Afsnittet om Industri nedenfor), men noget af Beskyttelsen ophæves ved, at der tillige er Finanstold paa Kul og adskillige andre industrielle Fornødenheder. Toldbeskyttelsen er dog i og for sig moderat; vor Toldtarif skriver sig fra 1863, og den har været ubørøft af de sidste Decenniers Beskyttelsestendens, jfr. S. 176, hvor tillige er fremhævet Betydningen af de siden 1863 indtraadte Prisforandringer, der paa flere Punkter har gjort Beskyttelsen større end fra først af paatænkt. Ogsaa i adskillige andre Retninger er Toldtariffen forødet.

Af Værdien for OMSÆTTINGEN MED UDLANDET i 1903 udgjorde Specialindførselen (Indgaaet til Forbrug) 444 Mill. Kr., Specialudførselen (Udførsel af indenlandske Varer) 352 Mill. Kr., Transittens af fremmede Varer 140 Mill. Kr. Landbrugsprodukter af alle Slags omfattede godt $\frac{9}{10}$ af Specialudførselens, godt $\frac{1}{3}$ af Specialindførselens og henimod $\frac{1}{2}$ af Transittens Værdi. Den største Del af Omsætningen foregaar med England og Tyskland, tilsammen næsten $\frac{1}{5}$ af Udførselen og ca. $\frac{1}{2}$ af Indførselen (regnet efter Generalhandelen); England er Køber af 60% af de fra Danmark udførte Varer, men kun Sælger af 16% af dets Indførsel; for Tysklands Vedkommende er Forholdet omvendt, idet Andelen i Udførselen kun er 18%, i Indførselen derimod 33%. Hovedlandene i Indførselen er dernæst Amerikas forenede Stater og Rusland med hver ca. $\frac{1}{8}$ (særlig Landbrugsvarer); af vor Omsætning med Sverige (ca. 10% af Indførselen og 8% af Udførselen) er en betydelig Del Transitomsætning. — I 1903 udgjorde Værdien, udtrykt i Mill. Kr., for de vigtigste Varegrupper i *Specialindførselen* nedenstaaende Beløb:

Løvende Dyr	3.0	Tobak, fabrikeret	2.3	Skind og Huder, beredte	3.6
Madvarer fra Husdyrbruget	30.6	Frugter, alle Slags	4.5	Fodtøj	3.0
Fisk o. l.	3.8	Vin	2.9	Træløst	21.0
Korn, uformalet	55.5	Uld	3.3	Papir og Papirvarer	4.1
— formalet	8.1	Bomuld	3.7	Kul, Koks	33.2
Have og Markvækster til Næringsmidler	2.7	Uldgarn	6.1	Raa Metaller	3.5
Foderstoffer	40.6	Bomuldsgarn	3.5	Jærn- og Staalvarer	27.4
Frø til Oliepresning	8.5	Varer af Uld	19.3	Andre Metalvarer	7.5
Kaffe	7.6	Varer af vegetabiliske Spindestoffer	16.4	Skibe	11.1
Sukker	6.5	Silkevarer	4.2	Kemisk-tekniske Artikler; Apotekervarer	7.1
Tobak, raa	3.9	Klædningsstykker	3.7		
		Skind og Huder, uberedet	2.9		

Med Hensyn til *Udførselsværdien* henvises hvad Landbrugseksporten angaar til det efterfølgende. Af den resterende Udførselsværdi, knap 10% eller i alt 32 Mill. Kr., omfatter Fiskeriekporten ca. 8 Mill. Kr., Skibe (baade nybyggede og ældre) 6 Mill. Kr., Olie $\frac{2}{4}$ Mill. Kr., Jærnvarer og Maskingods ca. 3 Mill. Kr. Af de øvrige Udførselsposter naaede kun enkelte op mod 1 Mill. Kr.

Det til LANDBRUG anvendte *Areal* er forholdsvis større i Danmark end i noget andet europæisk Land. Af Totalarealet, ca. 6.9 Mill. Tdr. Land, var i 1901 næsten $\frac{1}{4}$ eller 74 $\frac{1}{2}$ % Ager og Eng; Skovarealet var ca. 7 $\frac{1}{2}$ %, og nogle faa pCt. anvendes til Haver, Byggegrunde. Veje m. m. Tilbage som ubenyttede eller næsten ubenyttede bliver der henimod 15% (Hede, Kær, Fællede, Klit o. s. v.), i alt ca. 1 050 000 Tdr. Land (ca. 102 Mil). Hedearealet er siden Midten af 1860'ne formindsket med ca. 70 Mil, hvoraf Størstedelen nu er Ager m. v., Resten Skov; denne Nykultivering fortsættes stadig, og kun lidt over $\frac{1}{20}$ af Landets samlede Areal menes hverken at egne sig til Land- eller Skovbrug. De nyopdyrkede Arealer er dog langtfra alle af god Bonitet, hvilket ogsaa gælder en Del af det øvrige Landbrugsareal,

navnlig i Jylland; den nyere Tids stærke Udvikling af Kvægavlen, hvormed der er fulgt bedre Agerkultur og større Gødningskraft, har dog mange Steder delvis raadet Bod paa den manglende naturlige Frugtbarhed. De samme Aarsager har ogsaa medvirket til, at Svingningerne mellem gode og daarlige Høstaar er mindre skarpe end i mange andre Lande, om end Hovedaarsagen hertil ligger i Klimaet. — Af Landbrugsarealet er der som Eng udlagt knap $\frac{1}{12}$ gennemgaaende af ret god Kvalitet; Danmarks permanente Græs- og Høarealer udgør en mindre Del af Helheden end i andre Lande; til Gængæld kommer det egentlige Agerland — under Plov og roterende Driftsformer (der ogsaa omfatter Græsdyrkning) — altsaa til at udgøre en saa meget større Arealprocent sammenlignet med andre Landes. Af Agerlandet i 1901 (4.70 Mill. Tdr. Land) var 2 077 000 Tdr. Land besaaede med en af de fire Hovedkornsorter eller Blandsæd, 546 000 Tdr. Land med andre Afrøder, hvoraf langt den største Del til Foderbrug, Resten, 2 074 000 Tdr. Land, var Græs- og Brakmark. *Høstudbyttet* i Gennemsnit af 1902—04 var i Mill. Ctrn.: af Hvede 2.4, af Rug 9.5, af Byg 11.0, af Havre 14.2, af Blandsæd 5.2, af Boghvede 0.2, af Bælgsæd 0.3; endvidere avledes af Foderroer 64 Mill. Tdr. og af Kartoffler 6.5 Mill. Tdr. Den samlede Høstværdi i 1902—04 er opgjort til gennemsnitlig 421 Mill. Kr., indbefattet Hø og Halm, der tilsammen blev opgjort til 123 Mill. Kr. Dyrkningen af Foderroer er i den nyeste Tid forøget meget stærkt; fra 1896 til 1901 blev Arealet næsten fordoblet. Af de nye Foderroearaler er en Del taget fra Kornarealerne; men Hovedparten er dog fremkommen ved Indskrænkning af det uproduktive Brakareal; da nu Roedyrkingen kræver et meget større Arbejde og giver et langt værdifuldere Høstudbytte end Korndyrkingen, betegner Forøgelsen altsaa paa dobbelt Maade en Fremgang i intensivt Agerbrug. Det samlede Værdiudbytte af Høsten er derfor ogsaa større end før; selv under de høje Kornpriser i 1870'ne var Totalværdien dog ikke saa lidt mindre end nu. Forbruget af Korn og Foderstoffer er imidlertid steget i langt højere Grad end Høstudbyttet, og Indførselen heraf forøges derfor stadig; af dansk Korn udføres der, foruden mindre Mængder af de andre Kornsorter (bl. a. til Bilandene) aarlig 60 à 100 Mill. $\mathcal{E}$ Byg. — I Høstværdien er ogsaa medregnet Udbyttet af Handelsplanter, blandt disse er (bortset fra en Del Frøavl) Sukkerroer og Cikorerødder de eneste af Betydning; Raps, Hør og Hamp dyrkes næsten ikke mere. Det danske Roesukker udgør kun $\frac{1}{5}$ à $\frac{2}{5}$ af Forbruget og er ikke blevet en Eksportartikkel som i de fleste af Europas Roesukkerlande. Sukkerforbruget er imidlertid særlig stort i Danmark bl. a. som Følge af den lave Skat; det udgør ca. 60 $\mathcal{E}$ pr. Indb. og er næst Englands det største i Europa. Sukkerroen dyrkes kun i ringe Grad udenfor de sydlige Øer (Lolland, Falster, Møen, med $\frac{3}{4}$ à $\frac{4}{5}$ af Produktionen) samt Midt- og Sydbyn; disse Egne viser til Gængæld en mindre Fremgang i Foderroedyrkingen end andre Dele af Landet.

Med Hensyn til *Kreaturtallet* henvises til Tabellen Side 949. En Sammenligning viser, at Danmark i Forhold til Folkemængden har en langt større Kreaturstyrke end noget andet europæisk Land, i Forhold til Arealet kommer Belgien og Holland lidt forud. Det danske Husdyrbrug udvider sig paa alle Punkter med Undtagelse af Faareavlen, der her som andetsteds ikke lader sig forene med det intensive Landbrug; Udførselen af Faarekød er da ogsaa ubetydelig ($\frac{1}{5}$ à $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. aarlig), og af Uld er der endog en betydelig Merindførsel. Hesteavl til Eksport drives især i Jylland; der udførtes i 1903—04 ca. 25 000 Stk., næsten alle til Tyskland; til Gængæld indførtes til Brug i Landet selv nogle Tusind billige mindre Heste; Værdioverskudet var ca. 14 Mill. Kr.

Det centrale i Danmarks Husdyrbrug er *Mælkeribruget* og *Svineavlen*, hvilken sidste her i Landet næsten overalt er nøje knyttet til Mejeridriften. Antallet af Svin er næsten fordoblet siden 1888; ogsaa af Hornkvæg holdes der flere end før, men for øvrigt er Mejeriproduktionen baade i Mængde og i Kvalitet gaaet stærkere frem end selve Kvægtallet.

Langt det vigtigste Mejeriprodukt er Smør; af Ost er der trods den ikke ringe Toldbeskyttelse en ret betydelig Indførsel, navnlig af finere Sorter, og saa godt som ingen Udførsel; Indførselen er dog i de senere Aar i Nedgang. Ved Hjælp af Andelsmejerierne, der er udbredte over alle Landets Egne, kan nu selv de mindste Landbrug deltage i rational Mejeridrift. Ogsaa gennem en Række andre Andels- og Fællesforetagender arbejdes der paa at bringe den enkelte Hjælp og Kendskab til den bedste økonomiske Drift. En Tid lang var de danske Landbrugere mest optagne af Arbejdet med selve den store Driftsforandring, Overgangen til Kvægavl, først derefter har det strengere Hensyn til det rent økonomiske kunnet træde mere i Forgrunden. I de sidste Aar, i 1903 og 1904, har da ogsaa Produktionen

af Smør og Flæsk taget et Opsving som ingensinde før; Udgifterne til de fremmede Raastoffer er ganske vist ogsaa i Stigning, men Værdiforskellen bliver dog stadig større mellem Udførselen af animalske Produkter og Indførselen af Korn og Foderstoffer. *Kødproduktionen* er til Dels en Sidegren af Mejerbruget, selv om der dog ogsaa, især under gunstige Prisforhold, drives en mere selvstændig Fodning. Der udføres aarlig for store Beløb Kvæg og Kød, fornæmmelig til Tyskland (trods Told og andre Importhindringer). Af Æg er der nu en meget stor Udførsel, af Fjerkræ er der Merindførsel.

Nedenstaaende Tabel angiver *Værdien af Landbrugsomsætningen* i 1903 og indeholder dernæst en Oversigt over Omsættningens Stigning siden 1880. Overfor Smørudførselens Vækst bør det dog erindres, at der nu aarlig her i Landet forbruges pr. Indbygger ca. 25 Ø Margarine og fremmed Smør (henholdsvis 20 og 5 Ø).

VÆRDIEN I 1903 AF SPECIALHANDELEN MED LANDBRUGSPRODUKTER,
ANGIVET I MILL. KR.

	Indførsel	Udførsel		Indførsel	Udførsel
Heste	2.0	16.3	Klid ..	4.2	0.2
Hornkvæg	1.0	14.2	<i>Korn til Foderbrug:</i>		
Faar	0.0	0.0	Majs, uformalet	19.6	>
Svin	0.0	0.0	Byg —	7.5	3.6
Kød af Hornkvæg	0.5	7.4	Havre —	2.4	0.5
— Faar	0.1	0.4	<i>Korn til Brødkorn o. a. Brug:</i>		
Flæsk o. lign.	0.9	74.8	Hvede, uformalet	10.2	1.2
Forskellige Kødvarer ...	1.3	6.0	— formalet	5.2	0.5
Smør	9.4	152.0	Rug, uformalet	13.1	0.3
Æg	2.8	27.4	— formalet	1.6	0.4
Fedt, Oleomargarin	12.0	1.7	Andet formalet Korn .	1.3	0.1
Margarine	2.1	0.1	Malt	1.8	0.2
Ost	1.2	0.0	Bælgsæd; Boghvede ..	0.8	0.1
Huder og Skind	2.9	7.9	Frø til Udsæd	6.5	0.5
Uld	3.3	1.8	Gødningsstoffer	4.8	0.2
Haar, Ben m. m.	0.4	0.8			
Oliekager	36.2	0.4			

HØVEDTRÆKKENE AF LANDBRUGSOMSÆTTNINGEN SIDEN 1880.

Gennem- snit af:	Udførsel af indenlandske Varer			Merindførsel		Værdi af	
	Smør Mill. Pd.	Flæsk o. l. Mill. Pd.	Æg Mill. Snese	Korn og Klid Mill. Pd.	Oliekager Mill. Pd.	Merudf. af lev. Dyr og Fedevarer Mill. Kr.	Merindf. af Korn og Foderstoff. Mill. Kr.
1903—04	162	ca. 170	22	1377	688	274	101
1897—98	114	119	13	1342	260	177	65
1891—92	86	91*)	7	480	143	136	35
1881—82	26	39*)	2	÷ 60	40	77	÷ 10

Af Tabellen ses det, at Indførselsværdien i 1903 var omtrent lige stor for Korn til Foderbrug (herunder Klid) og til Næringsbrug. Medens Brødkornindførselen er stigende, har Indførselen af Foderkorn været noget nedadgående. Derimod er Indførselen af Oliekager — hovedsagelig fra Rusland og Amerikas forenede Stater — i stadig Stigen. Denne Indførsels Værdi er større end nogen af de andre Vareposters. — De vigtigste Foderkornsorter er Majs og Byg, hvilke delvis afveksler med hinanden efter Prisforholdene. Byggen kommer især fra Rusland, Majsens afvekslende fra Amerikas forenede Stater, fra Sydrusland og Donaulandene. Hvede indføres i vekslende Mængder fra de her nævnte og fra andre Lande; den indførte Rug er især tysk og russisk. Ret store Mængder, navnlig af amerikansk Korn, transiterer over Hamborg til de danske Provinser; men København indtager dog stadig langt den vigtigste Plads i Kornindførselen. En Del af det til Køben-

*) d. v. s. Slagtevægten af udførte levende Svin (til Tyskland og England).

havn indførte Korn genudføres til Udlandet. — Den langt overvejende Del af vor Landbrugsudførsel gaar til England, som er Aftager af hele vor Smør-, Flæsk- og Ægudførsel paa et Par pCt. nær.

SKOVRUG. Det danske Skovareal er som nævnt noget større end før, men der vil for mange af de nye Skove og Plantager hengaa en Del Aar, før der kan ventes større Udbytte. Danmarks Indførsel af Træløst kan svinge ikke ubetydeligt, som Helhed er den i Stigning; i 1902—03 indførtes ca. 24 Mill. Kbfd. Gavntræ og ca. 4 Mill. Kbfd. Brønde. — **FISKERIET** giver paa de lavere Vande saavel indenfor Skagen som ved Vestkysten et anseeligt og stigende Udbytte; men i Fiskefangsten paa de mere aabne Farvande, hvor andre Nationers Fiskerflaader driver Fangst i større Stil ikke langt fra de danske Kyster, er Danmarks Deltagelse forholdsvis lille. Udbyttet af Saltvandsfiskerierne i 1902—03 var ca. 10 Mill. Kr. Af fersk Fisk o. l. er der et Udførselsoverskud paa ca. 5 Mill. Kr., men af tilberedt Fisk et Indførselsoverskud paa $1\frac{1}{2}$ à 2 Mill. Kr. Der omsættes over Danmark en betydelig Mængde Klipfisk o. a. tilberedt Fisk fra Island og Færøerne.

Af **RAASTOFFER** UDVUNDNE AF JORDEN er, foruden de nedenomtalte Ler- og Stenarter, Tørv det eneste af nævneværdig Værdi; Fremstillingen heraf er i Hovedsagen at betragte som en Gren af Landbruget; den fabrikmæssige Produktion blev i 1897 kun anslaaet til en Værdi af $\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

INDUSTRI O. LIGN. Da Befolkningen er ret velstillet, er Forbruget af industrielle Varer forholdsvis sammensat og varierende, men Markedet er for lille til, at Landets Industri kan fremstille alle de Specialiteter, som Forbruget kræver. Der er derfor en betydelig Industrivareindførsel. — Noget over en Fjerdedel af den samlede Befolkning ernærer sig ved Haandværk og Industri. Ser man bort fra Haandværk, hvor Bygnings- og Beklædningsfagene er de vigtigste, og fra industrielle Smaa virksomheder og holder sig alene til de fabrikmæssig drevne Virksomheder, finder man det største Antal Arbejdere under *Metalindustrien* (særlig Maskinindustrien) og ved Tilvirkning af *Næringsmidler* samt i *Tekstilindustrien* og i Fabrikationen af *Ler- og Stenvarer* o. lign. Af Maskinindustriens og andre Jærindustriens Produkter er der en Del Udførsel; af Indførselsværdien for Jær- og andre Metalvarer falder henimod $\frac{2}{5}$ paa mere forarbejdede Varer, godt $\frac{2}{5}$ paa Halvfabrikater o. lign. Under Tilvirkning af Næringsmidler bør nævnes: *Slagterierne* (til Dels Andelsslagterier), hvor hele Eksporten fra Svineavlens samt mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{2}$ af Hornkvægekseporten bliver behandlet foruden en Del af det indenlandske Forbrug, *Roesukkerfabrikkerne*, *Mølleindustrien*, der tidligere arbejdede for Eksport, medens der nu er en stigende Indførsel af Mel, særlig amerikansk Hvedemel og tysk Rugstempel (i 1903—04 indførtes af formalet Hvede og Rug henhv. 65 og 32 Mill. K), *Margarinefabrikkerne*, der producerer henimod $\frac{9}{10}$ af Danmarks Margarineforbrug, *Tobaksindustrien*, hvis Forbrug af Raatobak i Vægt er 8 à 10 Gange saa stor som Indførselsvægten af fabrikerede Tobakker, *Bryggerier* og *Brændeovnsbrænderier*, hvis Produktion dækker Landets Forbrug, foruden at der er en dog lidet betydende Udførsel af Øl. Under denne Industrigruppe burde egentlig ogsaa nævnes Landets *Mejerier* (1905: 1065 Andelsmejerier, 250 Fælles- og Herregaardsmejerier), der i Regelen regnes under Landbruget, men som i Virkeligheden drives fabrikmæssigt. I *Tekstilindustrien* (særlig Uld- og Bomuldsindustrien) er der Stigning i Raastofindførselen og en ret betydelig Nedgang for indført Bomuldsgarn; af færdige Tekstilvarer er Indførselen stigende, men Opgangen er forholdsvis lille ved flere af de vigtigste Varegrupper. Af Varer med *Træ* som Raastof forarbejdes de fleste i Landet; ved nogle Varer er der Indførsel, ved enkelte nogen Udførsel, saaledes fra *Tændstikfabrikkerne*; Indførselen af *Papir* er voksende, men Raastofimporten til den danske Papirindustri (*Træmasse*) er ogsaa i Stigning. Af *Træskibe* (Sejlskibe, Fiskerfartøjer) blev der i 1901—03 aarlig bygget for en Værdi af ca. $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., af Jærnskibe (Dampskibe) for $5\frac{1}{2}$ Mill. Kr., hvoraf 3 Mill. Kr. til den danske Handelsflaade, $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr. til Udlandet; der blev imidlertid indført en saa stor Tonnage fra udenlandske Værfter, at den samlede Merindførselsværdi for Skibe blev ca. $3\frac{1}{2}$ Mill. Kr. aarlig i 1901—03. Af *kemiske Industrier* skal nævnes *Gødningindustrien*, hvor der dog er en betydelig Indførsel af Gødningstoffer færdige eller omtrent færdige til Brug, *Olieindustrien*, der i 1903—04 aarlig bearbejdede henimod 80 Mill. K indført Frø o. lign., og hvorfra der er en ikke ringe Udførsel, *Sæbeindustrien*, der i Hovedsagen tilfredsstiller Landets Forbrug, samt Fabrikationen af *Mejeripræparater*, der foruden Hjemmeforbruget afgiver en ret betydelig Udførsel; af *Saltforbruget* indføres godt Halvdelen som Stensalt til Raffinering her i Landet; flere kemiske Produkter, t. Eks. *Soda*, indføres i Form af et Slags Halvfabrikat,

der i indenlandske Fabrikker gøres færdigt til Brug, medens Hovedfabrikationen foregaar i Udlandets store Industrier. Blandt de Industrier, hvis Raastof tages fra Landets egen Jordbund, producerer *Teglværkerne* for langt de største Værdier, men dækker dog, navnlig i livligere Byggeperioder, ikke Forbruget (i 1902 og 1904 indførtes af alle Slags Teglværksfrøbringelser henhv. 73 og 32 Mill. Stkr.); fra *Stenbruddene* og *Stenhuggerierne* paa Bornholm udføres baade til Ind- og Udland dels Bygningsstens dels navnlig Vej- og Brønlægningsmateriale; fra *Kalk- og Kridstensbruddene* i forskellige Dele af Landet er der en Del Udførsel til Udlandet, idet dog Hovedproduktionen gaar til indenlandske Kalkværker og til andre Industrier bl. a. til *Cementindustrien*; i 1902-04 var der et Udførselsoverskud af Cement paa ca. 50 000 Tdr. Tages den hele Ind- og Udførsel af de forskellige raa eller groft bearbejdede Slags Sten under eet, faas et Indførselsoverskud paa over 1 Mill. Kr. I *Lervare- og Glasindustrien* findes adskillige betydelige Virksomheder, men der indføres dog for flere Millioner Kr. Af Glas indføres særlig Tavleglas og finere Glasvarer, derimod er der i den *keramiske Industri* Værdioverskud for Udførselen af de fineste Varer (*Porcelæn*) og et saa meget desto større Indførselsoverskud af andre Lervarer. De sidst nævnte Industrier maa for øvrigt i betydeligt Omfang anvende indførte Raastoffer. — De Industrivarer, hvor der ikke er Indførselstold, hører især til følgende Grupper: industrielt behandlede Næringsmidler af toldfri Raastoffer (fraregnet Konserver, tilberedt Fisk og enkelte andre Varer), Produkter af Teglværks- og Stenindustri (fraregnet finere Arbejder), forskellige kemiske Produkter m. fl.

Danmark har en forholdsvis betydelig HANDELSFLAADE; i Forhold til Folkmængden har kun de to udprægede Søfartsnationer Norge og England en større Tonnage. Hovedparten er *Dampskibe*, der paa ca. $\frac{1}{7}$ nær er hjemmehørende i *København*; *Sejlskibstonnagen*, der efter Hjemsted er spredt over en Mængde forskellige Byer, men hvoraf dog langt over Halvdelen hører hjemme i *Marstal*, *Svendborg* og paa *Fåns*, er som Helhed i Tilbagegang; i *Marstal*, som er den vigtigste af Sejlskibspladserne, er der dog Opgang i Tonnage. Danmark opretholder en Række faste Dampskibslinier, dels paa europæiske, dels paa oversøiske (amerikanske, syd- og østasiatiske) Pladser. De forskellige Linier har alle Knudepunkt i København, og betydelige Mængder af fremmede Varer passerer derfor denne By paa Vej til Udlandet eller til de danske Provinser. Mellemandelen med udenlandske Varer støttes ved Frihavnen og Frilagerne i København samt ved Kreditoplagsinstitutionen.

Færrerne (1399 km², 15 230 Indb.). Den vigtigste Næringsvej er FISKERIET, særlig af Torsk, hvoraf der tilberedes Klipfisk til Udførsel, ogsaa *Grindefangst* og Fangst af andre *Hvaler* kan give gode Indtægter. Mange af Fiskerne driver tillige Landbrug, væsentlig *Faareavl* paa de gode Græsgange; der findes ca. 100 000 Faar, ca. 4000 Køer og 6 à 700 Heste. Der dyrkes en Del Kartofler samt lidt Byg og Havre, der dog ikke altid bliver modent i den ringe Sommervarme; omvendt er Vinteren saa mild, at Faarene i Regelen gaar ude hele Aaret. En Del af Ulden udføres, men Størsteparten forarbejdes ved Husflid paa Øerne selv, delvis ogsaa til Udførsel. Der udførtes i 1901 10.4 Mill. $\frac{1}{2}$ Klipfisk og Saltfisk foruden en Del fersk Torsk og Fisk i Tønder, 1725 Tdr. Tran og 8702 Fade Hvaltran, 36 000 Stkr. Uldtrøjer, en Del Lammeskind, Hvalbarder m. m.

Island (104 785 km², 78 470 Indb.) danner en selvstyrende Del af det danske Monarki. De vigtigste Næringsveje er LANDBRUG (d. e. Kvægavl, navnlig Faareavl) og FISKERI; nogle Steder giver *Fuglefangst* samt Indsamling af Edderdun (Edderfuglen er fredet) en god Indtægt. Der dyrkes lidt Kartofler og Roer, men ikke Korn. *Græsvæksten* er derfor den eneste Planteafgrøde af væsentlig Betydning. Græsmarkerne, hvoraf kun en meget lille Del er kultiverede, benyttes dels til Græsning, dels til Høavl til Vinterfoder. Der taltes i 1902 699 000 Faar, 27 000 Stkr. Hornkvæg og 45 000 Heste, de sidste er smaa, men forholdsvis gode, navnlig til at bære Byrder. Udførselsværdien af Kvægavlsprodukter var i 1901 ca. 1 $\frac{3}{4}$ Mill. Kr.; samme Værdi havde Indførselen af Korn og Kornvarer. Den øvrige og langt den største Del af Værdien for Islændernes Forsyning med indførte Varer betales gennem Fiskerieksporten, der i 1901 udgjorde ca. 6 Mill. Kr. Det islandske Fiskeri udvides stadig, og Eksportværdien er stigende; men Kapitalmangel hindrer Islænderne i fuldt ud at udnytte Fiskerigdommen, medens store Fiskeriflaader fra Frankrig, England, Amerika o. a. Lande driver Fangst i Farvandet omkring Island. De vigtigste Udførselsposter i 1901 var følgende: 3100 Heste, 19 300 Faar, 24 300 Cntr. saltet Kød, 14 200 Cntr. Uld, 85 200 Stkr. Huder og Skind, samt i Mill. Kr.: Klipfisk 3.2, anden Fisk og Fiskeriprodukter 1.3, Tran 1.1, Dun 0.09. — De samlede

Ind- og Udførselsværdier var i Mill. Kr. henhv. 10.4 og 8.4, hvoraf 6.8 fra og 3.2 til Danmark, 2.4 fra og 2.1 til England og ca. 1 Mill. Kr. baade fra og til Norge; en Del af den udførte Fisk gaar direkte til Spanien og Italien.

2. Norge.

Norge danner i toldpolitisk Henseende et afsluttet Hele, efter at Mølleloven med Sverige er bortfalden i 1897 (jfr. S. 836). Samtidig ændredes den norske Toldtarif i protektionistisk Retning (dog ret moderat) baade for Landbrugs- og Industriprodukter; der er Toldfrihed eller lav Told paa Raastoffer og Korn, medens Tolden ganske omtrentlig kan anslaaes til 5 à 10% af Værdien for Halvfabrikater, 10 à 20% for de vigtigste animalske Fødemidler og 15 à 30% for Hovedparten af færdige Industrivarer. Tariffen undergaar hvert Aar en Del Ændringer; i 1903 blev Tolden forhøjet for en Snes industrielle Positioner og i 1905 forestaar yderligere Ændringer saavel i finansielt som beskyttende Øjemed.

Værdien af de vigtigste Ind- og Udførselsvarer (Specialhandelen) var i 1903, angivet i Mill. Kr.

INDFØRSEL:

Rug og Hvede, uform. 29.2	Drikkevarer 6.4	Jærn, raat eller halv-	
Byg, uform. 12.4	Spindestoffer 7.9	forarbejdet 8.8	
Mel, Gryn o. l. 10.6	Garn o. l. 9.0	Andre Metaller 3.0	
Foderkorn, Oliiekager. 4.9	Manufakturvarer af	Jærn i Arbejde 17.4	
Levende Dyr 2.3	Spindestoffer 23.6	Andre Metaller i Ar-	
Kød og Flæsk 4.5	Skind o. a. dyriske	bejde 3.1	
Andre Madvarer af Dyr 3.7	Stoffer 8.2	Maskiner og Red-	
Oleomargarin 6.8	Mineralske Olier 4.7	skaber 6.8	
Kolonialvarer 22.2	Kul og Koks 22.6	Dampskibe 9.7	
Frugter og Havesager 5.0	Andre miner. Raastoff. 5.1	Sejlskibe 3.2	

UDFØRSEL:

Mælk, kondenseret .. 6.5	Medicintran 2.7	Papir o. l. 9.1
Smør 2.2	Anden Tran 2.3	Svovlkis 3.2
Fisk, fersk 4.9	Trælast, høvlet 21.9	Andre Mineraler 1.7
Tørfisk 9.8	— savet 12.2	Is 0.6
Klipfisk 14.7	Andet Træ, stort 4.6	Sten i Arbejde 2.8
Sild, saltet 10.9	— smaat 5.8	Kobber, raffineret 1.1
Anden Fisk, Hummer 5.3	Træmasse 10.6	Andre Metaller 1.1
Konserves 2.2	Cellulose 13.3	Metalvarer 2.1
Rogn, Fiskeguano 2.0	Tændstikker 1.1	Dampskibe 2.1

Omsætningen med de forskellige Lande fordelte sig paa følgende Maade: Indførselen: Tyskland 27, England 23, Rusland 13 og Sverige 10%; i Udførselen: England 41, Tyskland 13, Sverige og Holland hver 8%.

Norge har den mindste Befolkningstæthed blandt Europas Stater, og det maa, naar man ser bort fra de Erhverv, som Havet giver Anledning til, regnes blandt de Lande, hvor Naturbetingelserne for at ernære en Befolkning er til Stede i ringest Mængde. — Landets Areal fordeler sig paa følgende Maade: 0.7% er dyrket Land, 2.2% kultiveret eller naturlig Eng, 7.8% Fjeldgræssange o. l., 21.1% Skov, Resten, 68.4%, nøgne Bjerge, Søer, Moradser. Til LANDBRUG benyttes altsaa kun 3% af Arealet foruden Fjeldgræssangene, medens dog omtrent $\frac{2}{5}$ af Befolkningen finder Beskæftigelse derved. Det dyrkede Areal, 254 000 ha, er omtrent det samme nu som for 30 Aar siden. Blandt Kornsorterne giver Havre og Byg et forholdsvis stort Foldudbytte, og hertil anvendes ogsaa de største Arealer (Havre med Bland-sæd i alt 105 000 ha og Byg 40 000 ha); med Hvede og Rug er kun 18 000 ha besaaet, medens der paa et forholdsvis stort Areal, 37 000 ha, dyrkes Kartofler. Indførselen af Brødkorn udgør Norges største Udgiftspost overfor Udlandet, derimod er Indførselen til Foderbrug ikke stor. Dyrkning af Roer og lignende Foderstoffer finder kun Sted i meget ringe Omfang. De store Græs- og Høarealer gør det imidlertid muligt at holde et betydeligt Antal Hornkvæg, og *Kvægavlen* har ogsaa fra gammel Tid været af stor Betydning i Norge. Et særlig intensivt Husdyrbrug i Nutidens Forstand lader sig dog næppe gennemføre under de givne Forhold, hverken hvad

Mælke- eller Kødproduktion angaar. Dyrene i Kvægbesætningerne er gennemgaaende smaa som Følge af de Naturforhold, de lever under, og Forsøg paa at skaffe større Racer har ikke bragt videre Resultat. Antallet af Hornkvæg var for øvrigt noget mindre i 1900 end i 1890 (950 000 mod 1 006 500 Stkr.). Faar, Geder og Rensdyr, der af Lapperne i Finmarken holdes som Husdyr, gaar stærkt tilbage i Tal; Faarene fra 1.7 Mill. Stkr. i 1875 til 1 Mill. i 1900. Derimod er Svineavl og Fjerkræavl i Fremgang. Af Heste har Norge forskellige Racer; der ind- og udføres nogle Hundrede Stkr.; i 1903 var der et Udførselsoverskud paa 0.2 Mill. Kr. — Norges udenlandske Omsætning af Husdyrprodukter, hvor Indførselen især omfatter levende Kvæg, Kød, Flæsk, Ost, Stoffer til Margarinefabrikation, og Udførselen kondenseret Mælk og Smør, giver sammen med Værdien for Korn- og Foderstofimporten en samlet Merindførsel i 1903 paa godt 60 Mill. Kr., Værdien for indførte Kornvarer var i 1903 nogle Mill. Kr. større, for indførte animalske Produkter noget mindre end normalt.

FISKERI. Udbyttet af Fiskerierne har stor Betydning baade som Næringsmiddel i selve Landet og som Indtægtskilde i Omsætningen med Udlandet; ca. 10% af den samlede Nationalindkomst regnes at hidrøre herfra samt fra Bearbejdelsen af og Handelen med Fisk o. s. v.; i de nordlige Dele af Landet ernæres $\frac{1}{2}$ à $\frac{2}{3}$ af Befolkningen ved Fiskerierne. Der udførtes i 1903 i alt af Fisk og forskellige Slags Fiskeriprodukter for 55 Mill. Kr., d. v. s. ca. en Tredjedel af den hele Udførselsværdi. For *Kystfiskerierne* var Udbyttet opgjort efter de paa Fiskepladserne betalte Priser i 1902 29.4 Mill. Kr., for *Havfiskeri* paa fjernere liggende Fiskebanker (i Nordøen, i Havet over mod Færøerne og andre Steder i Nordhavet og Atlanterhavet) 2 à $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr., samt for *Hval- og Sølfangsten* paa forskellige Steder 5.6 Mill. Kr. Hertil kommer *Ferskvandsfiskerierne* i de talrige Floder og Søer (særlig af Laks og Ørred), hvoraf det meste forbruges i vedkommende Landsdel; *Ferskvandsfiskeri* i rational Forstand er uden Betydning. *Kystfiskerierne* omfatter, foruden dagligt Fiskeri langs hele Kysten, navnlig de bekendte store periodiske Torskefiskerier ved Lofoten (i Januar—Marts), ved Finmarken (i April) og ved Romsdalen; endvidere Sildefiskerierne, der ogsaa foregaar periodisk, men strækker sig over en større Del af Kysten end Torskefiskerierne (ned til Bergens og Stavangers Amter). *Kystfiskeriets* Udbytte i Mill. Kr. fordelte sig i 1900—02 paa følgende Maade: Torsk (Skrej*) 13.0, Sild 7.1, Brisling og Smaasild 0.9, Makrel, Laks o. lign. 1.8 (+ ca. 0.5 Mill. Kr. fra Havfiskeri), Hummer 0.6, andre Slags (Lange, Sei, Kveite m. m.) 5.4 (+ 1.5 Mill. Kr. fra Havfiskeri), ialt 28.8 Mill. Kr. Ved Behandlingen af Fisken bliver Værdierne meget forøgede; for Torskens f. Eks. regnes Værdien, fra det Øjeblik den bringes i Land, indtil den paa Tørrepladserne er færdig som Klipfisk, at være stegen med 40 à 45%, skønt Vægten samtidig er formindsket med henimod $\frac{1}{5}$. — Værdiudbyttet af *Kystfiskerierne* viser sig forholdsvis konstant, naar fleraarige Perioder sammenlignes, men kan svinge betydeligt fra Aar til Aar, hvad der især er Tilfældet med Sildefiskerierne; det højeste Udbytte viser 1877 og 1902 med hver 29.4 Mill. Kr.; det laveste 1887 med 14.8 Mill. Kr. Der er nogen Stigning i de senere Aars Udbytte sammenlignet med for 30 Aar siden, men en Del heraf tilskrives større Fuldstændighed i Opgørelserne.

SKOVBRUG. Lidt over $\frac{1}{5}$ af Norges Areal er bedækket med Skov; omtrent 60% af Skovarealerne ligger i Landets sydøstlige Del, i Oplandet til de Vandløb, der har Afløb til Kristianiafjord og Skagerrak (Skovene udgør i flere af disse Amter indtil $\frac{2}{3}$ af det hele Areal); Vestlandet er fattigt paa Skov, undtagen i N. og S. Trondhjems Amter. Man regner, at der i en Fjerdedel af Norge produceres Overskud af Træ, at en anden Fjerdedel har tilstrækkeligt til eget Brug, medens der til den resterende Halvdel maa hentes Træ fra andre Egne. De vigtigste Skovtræer er Fyr, Gran og Birk; af de to førstnævnte er der en stor Udførsel, medens Birken bruges i Landet selv som Brændsel og kun udføres i mindre Mængde. Hele Trælastudførselen foregaar fra Pladser ved Kristianiafjorden og Skagerrak indenfor Kristianssand; kun ca. 5% udføres fra Trondhjemsøgnen. Størstedelen er forinden Udførselen behandlet i Landets egne Savværker og Maskinhøvlerier, en Del af den udførte Trælast hidhører for øvrigt fra svenske Grænseegne. Det norske Naaletræ indeholder forholdsvis lidt Harpiks, og er derfor vel egnet til Fremstilling af Cellulose, som dels udføres, dels benyttes i den norske Papirindustri, der ogsaa har en betydelig Udførsel. Herom giver omstaaende Udførselsoversigt Oplysning, hvor man særlig lægger Mærke til det stærke Opsving i Udførselen af Træmasse og Cellulose.

	Træløst m ³	Træmasse og Cellulose Mill. kg	Tændstikker Mill. kg	Pakpapier Mill. kg
1903	2 132 000	448	2.8	27.4
gsntl. 1896—1900	1 974 000	329	2.4	41.0
— 1886—1890	1 908 000	152	4.5	5.0
— 1871—1875	2 347 000	5	0.3	0.1

Den samlede Eksportværdi for Træløst og Produkter af Træ var i 1903 henimod 80 Mill. Kr., d. e. 45 à 50% af den hele Udførselsværdi.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Norge er forholdsvis fattigt paa Mineraler og Ertstøjer, der med Fordel kan udnyttes. Der er derfor en betydelig Merindførsel af Metaller og mineralske Stoffer, særlig af Jærn og Kul. Værdiudbyttet af Grubedriften var i 1900—01 5.8 Mill. Kr., hvoraf 2.33 Mill. Kr. for Kobbermalm, der til Dels oparbejdes i Landet selv og 2.40 Mill. Kr. for Svovkis (til Dels kobberholdigt), der udføres (Røras og Sulittjelma). Af disse Stoffer er Produktionen stigende, medens den er gaaet tilbage i adskillige andre Grøne af Minedriften. — Af rent *Sølv* udvandt i 1901 5700 kg, af *Nikkel* 40 000 kg; den samlede Værdi for de af Malmene i Norge selv uddragne Metaller var i 1900—01 knap 2 Mill. Kr.

INDUSTRI O. LIGN. Den i Industri og Haandværk beskæftigede Del af Befolkningen har omtrent samme forholdsvis Størrelse som i de to andre skandinaviske Lande. Af Omsætningsstatistikken ses det, at Norge maa indføre en stor Mængde Industriprodukter; men omvendt giver Skovbruget og til Dels Fiskeriet Anledning til en betydelig Eksportindustri, ligesom der udføres *Stenbrudsprodukter* og *Stenhuggerarbejde* for flere Mill. Kr. Af andre Industrivarer er der kun ringe Udførsel, navnlig efter at den toldfri Udførsel til Sverige er ophørt; men i øvrigt har Mellemrigslovens Ophævelse fremkaldt Oprettelsen af ikke faa Fabrikker. Næst efter *Træbearbejdelsen* er det *Maskinindustri* og *mekaniske Arbejder*, *Tekstilindustri*, *Industrier for Nærings- og Nydelsesmidler* samt *Jord- og Stenarbejder*, der beskæftiger det største Antal Arbejdere. Fra Jærnindustrien udføres for ca. 2 Mill. Kr. Søm og Spiger, og fra den kemiske Industri for ca. 1 Mill. Kr. Calcium Carbide (fremstillet i elektriske Ovne ved Vandkraft). *Kristiania* er langt den vigtigste Industriby; *Frederikstad* med *Sarpsborg* har stor Træindustri.

SKIBSFART. En forholdsvis stor Del af Befolkningen ernærer sig ved Søfart, dels paa norske, dels paa fremmede Skibe. Norges *Handelsflaade* regnet i effektiv Tonnage, saaledes at 1 Dampskibston er sat lig 3.6 Sejlskibston, er i Forhold til Folketallet omtrent dobbelt saa stor som den britiske, der atter er langt større end nogen anden. Absolut set har kun Storbritannien, Amerikas forenede Stater og Tyskland en større Tonnage end Norge. Sejlskibsflaaden er siden Bøgyndelsen af 1890'erne aftaget med over $\frac{1}{3}$; men samtidig er Dampskibsflaaden vokset til det 2 à 3 dobbelte og den udgjorde i 1902—03 ca. 70% af den effektive Tonnage, trods det at Sejlskibenes Tonnage nominelt endnu er den største. De norske Skibe besørger Kystfarten, der spiller en forholdsvis stor Rolle i det bjærgfulde Lands indenrigske Trafik, og ca. $\frac{2}{3}$ af Farten mellem Norge og Udlandet; men dette optager kun den mindste Del af Tonnagen, den øvrige er beskæftiget i Farten mellem fremmede Havne. Medens en stadig større Andel af de forskellige Landes Handelsflaader er knyttet til bestemte Ruter (der ofte befares af særlig store Skibe), er de norske Skibe mere henviste til det saabne Fragtmarked, og derfor i høj Grad udsatte for at lide under dettes Svingninger. I 1900 opsejledes i Fart paa Udlandet en Bruttofragt paa 144 Mill. Kr., i 1903 kun paa 103 Mill. Kr., trods den samtidige Forøgelse i effektiv Tonnage. De norske Dampskibes Gennemsnitsstørrelse er mindre end mange andre Landes, og der fandtes heller ikke i 1902 noget Skib paa over 3000 R. T. — Af Dampskibene har $\frac{1}{3}$ (af Nettotonnagen) Hjemsted i *Bergen*, derefter tæller *Kristiania* og *Tønsberg* de fleste; Sejlskibene er spredte over en Mængde forskellige Byer, den største Tonnage har *Kristiania* og *Arendal*. — Af Omsætningen med Udlandet i 1903 falder 33% paa *Kristiania*, 15% paa *Bergen*, 8% paa *Trondhjem*; Importen dominerer i disse Byer; paa alle øvrige Byer falder 31% af Indførselen, men 63% af Udførselen. Norge har i den nyeste Tid bragt betydelige Ofre til Fremme af den indenlandske Samfærdsel ved Anlæg af Jærnbaner og Veje, Telegrafer og Telefoner.

3. Sverige.

•Siden 1888 har Sverige haft en ret udpræget protektionistisk Toldtarif, som navnlig beskytter Landbruget og her indenfor mere Jordbruget end Kvægavlen; Tolden pr. kg er (i 1903) for uformalet Korn 3.7 ø. (Havre toldfri), formalet Korn

6.5 ø., Raasukker 23.5 ø. (indenlandsk Afgift + Beskyttelse), Smør og Flæsk 20 ø. Industrielle Raastoffer o. lign. er gennemgaaende toldfri. Toldsatserne for Industriprodukter er en Del højere end de norske; for Uldvarer t. Eks. udgør de 20% af den beregnede Værdi for de Varearter, der trods Tolden bliver indførte. Derimod er Finanstolden for flere vigtige Kolonialvarer lavere end i Norge. — Nedenstaaende Oversigt angiver de vigtigste Vareposter i den udenlandske Omsætning i 1902, angivet i Mill. Kr.

INDFØRSEL:

Levende Dyr	1.0	Kolonialvarer	34.1	Kul, Koks.....	57.4
Fisk o. lign.	17.3	Frugter, Havesager..	13.5	Andre min. Stoffer ..	20.7
Andre Madvarer af Dyr.		Drikkevarer	8.3	Skibe	6.4
Oleomargarin	12.8	Spindestoffer	30.7	Jærn, raat eller halv-	
Rug og Hvede, uform.	41.4	Garn o. lign.	14.6	forarbejdet	6.3
Andet uform. Korn..	9.0	Manufakturvarer, ...	37.4	Maskiner	17.8
Mel og Gryn	2.2	Skind, Haar o. lign. raa		Andet Jærn i Arbejde	17.7
Klid, Oliekager m. m.	20.1	eller halvtforarbejd.	24.1	Andre Metalvarer....	26.0
Frø	8.6	Olier m. m.	22.5		

UDFØRSEL:

Levende Dyr	2.3	Træmasse	26.5	Instrumenter.....	2.1
Fisk o. lign.	3.4	Papir o. lign.	19.2	Andre Metalvarer....	3.6
Smør	38.1	Tændstikker.....	7.8	Mineralske Stoffer,	
Andre Madvarer	4.1	Træbjærene.....	0.7	undt. Jærnmalm ..	9.2
Skind, Haar	5.3	Jærnmalm	14.0	Sten i Arbejde	8.4
Trælast: ubearbejdet	21.4	Stangjærn.....	27.2	Lervarer	2.9
— savet, høvlet	127.2	Andre raa Jærnv. ...	12.1	Glas	3.8
Bygningsnedker-		Maskiner o. lign. ...	13.8	Garn, Manufaktur-	
arbejde	5.5	Andre Arbejder af		varer.....	3.3
Andet Snedkerarb. o. l.	5.2	Jærn.....	10.3		

England modtog 38% af Udførselen, men deltog kun med 26% i Indførselen; omvendt modtog Tyskland kun 16% af Udførselen, medens tyske Varer udgjorde 39% af Indførselen; omkring 13% baade af Ind- og Udførselen faldt paa Danmark (en Del af Omsætningen i begge Retninger er Transit), ca. 5% paa Norge, derefter Rusland, Holland, Frankrig og Belgien.

LANDBRUGET er den vigtigste Næringsvej i Sverige, om der end her som andetsteds er Tilbagegang i den Befolkningsandel, der ernærer sig derved. Af Sveriges samlede Areal (bortset fra Vandareal) er i øvrigt kun 12.2% eller 5 018 000 ha enten dyrket Land (8.6%) eller naturlig Eng (3.6%). Hertil kommer Fjæld- og Skovgræsangene. Det bedste Agerland findes i Skaane, og derefter i Egnene omkring de store Søer; længere mod Nord er det dyrkede Areal mange Steder ganske forsvindende. I Skaane er Foldudbyttet mindst lige saa godt som gennemsnitlig i Danmark, men i Landet som Helhed er det ringere. Kornarealerne omfattede i 1901 1 710 000 ha, hvoraf 56% med Havre eller Blandsæd, 24% med Rug, Resten navnlig med Byg samt noget Hvede og Bælgsæd. Af Rodfrugt dyrkes Kartofler paa 155 000 ha, Sukkerroer paa 30 000 ha, næsten udelukkende i Skaane, Foderroer kun paa ca. 19 000 ha. Kornavlens dækker langt fra Landets Forbrug. Af Brødkorn er der en stadig stigende Indførsel. Ogsaa af Havre, hvor der tidligere var Udførselsoverskud, samt af toldfri Foderstoffer, Klid og Oliekager, indføres en Del. Af Byg og Majs (toldpligtige) indføres der næppe stort mere end, hvad der bruges i Gæringsindustrien. Naar Røudbyttet er normalt, indføres der ikke Sukker. Det samlede Kvantum af indført og hjemmeavlet Foderstof (bortset fra Hø og Græs) er langt mindre end i Danmark, og det svenske Landbrug, der en Tid syntes at skulle gaa over til en stærk animalsk Produktion ligesom det danske, er delvis standset i denne Udvikling; hertil har Landbrugsprotektionismen været væsentlig medvirkende. — Bortset fra Faar er *Kreaturholdet* ganske vist stadig noget i Stigning, men der er dog for Tiden Indførselsoverskud af Flæsk og undertiden ogsaa af Kød og Kvæg (regnet under eet), medens Udførselen af Smør i 1901–03 kun var 19 Mill. kg mod 24 Mill. kg i 1895–97. I 1902 var der en Merindførselsværdi for samtlige Landbrugsvarer paa ca. 40 Mill. Kr. I Gennemsnit af 1886–94 var der Udførselsoverskud.

FISKERIET er stærkt paavirket af, at Fiskebestanden ved den største Del af Østkysten nærmest har Ferskvandskarakter, og dets Udbytte er langt mindre end Landets Forbrug. Kystfiskeri drives især i det nordlige Kattegat (ved Bohuslän),

hvor der i en Aarrække, siden 1877, var et særlig rigt Sildefiskeri, som dog til Dels har svigtet i de sidste Aar. Fangsten af Laks, Aal m. m. i Søer og Elve samt ved den botniske Kyst indbringer aarlig flere Millioner Kr.

SKOVBRUG. Godt 50% af Arealet er bevokset med Skov, for største Delen Naaletræer samt Birk. Sverige er i Øjeblikket det Land, der byder det meste Træ frem paa Verdensmarkedet, og dog er det kun den mindste Part af Skovhugsten, der eksporteres. I 1897 huggedes saaledes 30 Mill. m^3 , hvoraf 7.1 Mill. m^3 udførtes som Træløst, 1.4 Mill. m^3 anvendtes i Cellulosefabrikkerne, Resten forbrugtes i Landet bl. a. i Minerne. Nødhugningen af Træer har i en Aarrække betydelig oversteget den ved Trævæksten frembragte aarlige Forøgelse, der anslaaes til ca. 27 Mill. m^3 . De største Skovarealer findes i Egnene omkring og nord for Dalelven (ca. $\frac{3}{4}$ af Arealet er her skovbevokset); i Landets nordligste Del ligger en større Del af Jordoverfladen over Skovregionen, og Træet er desuden her af simpel Kvalitet. Af Udførselen i 1896—1900, i alt 6 822 000 m^3 , blev henimod tre Fjerdedele afskibet fra botniske Havne, godt 10% fra Østkysten syd for Stockholm Distrikt (inkl.) og godt 15% fra Vestkysten, især fra Gøtaelvns Distrikt. Fra Jämtland udskibes en Del Træløst over Norge. Der udføres en Del Minetømmer (omtrent 1 Mill. m^3), men den øvrige Udførsel, paa en ringe Del nær, er Planker, Bræder o. lign., og Driften af Savværker og Maskinhøvlerværker hører derfor til Landets vigtigste Industrigrøner. Udførselen, der saa at sige udelukkende bestaar af Fyr og Gran, gaar især til England, Frankrig og Tyskland, men selv til meget fjerne Egne, f. Eks. Kaplandet, udføres meget svensk Træ. Den samlede Udførselsværdi for Træløst og for Produkter af Træ var i 1902 ca. 215 Mill. Kr. eller ca. 55% af Udførselens Totalværdi.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. *Jærnerets* er Sveriges vigtigste Mineral. Der findes navnlig to Strækninger med rige Jærnløjer; den ene af disse (med ældgammel Minedrift) begynder i Värmland nord for Vønern og strækker sig helt over mod Østkysten, det andet Malmudstrækning ligger i det nordlige Lapland (Gällivare i effektiv Drift fra 1892, Kirunavaara og Luossavara i Drift fra 1903). De laplandske Malmlejer hører med Hensyn til Mægtighed og Ertens Rønhed til de rigeste i Verden, og de er nu ved Banen til Narvik i Norge bragte i Forbindelse med isfri Havn hele Aaret igennem. Produktionen af Jærnmalm var i 1888 900 000 Tons (heraf udført 117 000 Tons), i 1895 1 900 000 Tons (udført 800 000 Tons), i 1902 2 896 000 Tons (udført 1 729 000 Tons). I 1903 steg Malmudførselen yderligere med 1100 000 Tons. Over Halvdelen af den i 1903 udførte Malm gik til westfalske Jærnværker (over Holland), en Del til østtyske, engelske, belgiske o. a. Jærnværker; der finder endnu ikke Hyttedrift Sted ved de laplandske Gruber. Malmbearbejdelsen hentes af Mangelen paa Stenkul; den allerstørste Del af det svenske Jærn udvindes ved Hjælp af Trækul (ved hvis Fremstilling allerede et stort Antal Mennesker finder Beskæftigelse), hvorved der fremkommer et forholdsvis dyrt, men fortrinligt Produkt; det svenske Stangjærn udføres derfor til mange Lande, der selv producerer Jærn, bl. a. over København til Amerikas forenede Stater. Den samlede Produktion af Raajærn i 1902 var 538 000 Tons. — Produktionen af *andre Metaller* dækker langt fra Forbruget; i 1903 udvandt 776 000 *kg* Kobber, hvoraf dog den største Del var fremstillet ved Helsingborg af indført Svovkis, 678 000 *kg* Bly, 62 900 Tons Zinkmalm (udelukkende til Udførsel) foruden en Del andre Metaller og Malme. *Stenkulgruberne* (ved Höganäs o. a. St. i det nordlige Skaane), gav i 1903 et Udbytte paa 320 000 Tons, ca. 8% af Totalforbruget.

INDUSTRIEN er i stærk Udvikling, og Totalværdien af Industriproduktionen er fra Midten af 1890'erne til 1902 stegen med 50%.

Af de Industrivirksomheder, der bearbejder *Træ*, *Metaller* og *Mineraler*, arbejder en betydelig Del for Eksport. De største Udførsels-Værdier hidrører fra *Træindustrierne* (Savværksprodukter, Snedkerarbejde, Cellulose, Papir, Tændstikker). Savværker findes i alle Skovegne, ogsaa mod Nord; det samme er til en vis Grad Tilfældet med Cellulosefabrikkerne; de øvrige Industrier med Træ som Raastof ligger mest i de sydlige Skovegne, *Tændstikfabrikkerne* især i *Jönköping* og *Tidaholm*. — De fleste andre Industrigrøner er ogsaa repræsenterede, men er især baserede paa Hjemmeforbruget. Ved mange af de mere ensartede Artikler er der ingen eller kun ringe Import fra Udlandet. Dette er saaledes Tilfældet med *Sukker* (Forbrug ca. 20 *kg* pr. Indb.), *Margarine* (2 à 3 *kg* pr. Indb., Told 20 ø. pr. *kg*), *Mel* af Hvede og Rug (hvor Indførselen, til Skade for dansk Mølleindustri, er gaaet ned fra 12 Mill. Kr. i 1885—86 til 1.9 Mill. Kr. i 1902, skønt Forbruget af udenlandsk Hvede og Rug er større end før), *Stivelse* og *Sprit* (begge hovedsagelig

af Kartofler), *Likører, Øl, Tobak* ($\frac{1}{2}$ af Cigarforbruget indføres), og gælder ogsaa i Hovedsagen for Produkter fra *Garverier, Læderindustri*, forskellige *kemiske* Industrier samt *Gummiindustri* (med en Del Udførsel). Ved *Tekstilindustrien* er Indførselen af Spindestoffer tiltagen og Indførselen af færdige Varer mindre end tidligere. Bomuldsindustrien er størst i *Göteborg, Borås* og *Norrköping*, Uldindustrien i sidstnævnte By. En Del af Vævningen, navnlig af Bomuld, foretages af Landbefolkningen, især i *Elfsborg Län* (ved *Venern*); den tidligere *Husflid*, grundet paa den nu stærkt indskrænkede Hørdyrkning, er her gaaet over til en ejendommelig Art af Hjemmeindustri, der leverer gode, om end ikke fine Varer. Den tidligere Udførsel af disse og andre Manufakturvarer er imidlertid bleven stærkt formindsket ved Mellemrigslovens Ophævelse.

I *Maskinindustrien* og i den øvrige Jærnindustri er der en Mængde store Anlæg, i eller uden Forbindelse med Hyttedrift, og Virksomheden tog henimod Aarhundredskiftet et langt større Opsving end nogensinde før. Desuagtet er Udførselen ikke stegen saa stærkt som Indførselen; der er en betydelig Merindførsel af forarbejdede Varer saavel af Jærn som navnlig af andre Metaller. Af Udførselsværdien for Maskiner i 1903 15 Mill. Kr. faldt 8.6 Mill. Kr. alene paa Mejeri-Separatorer o. lign. Basis for denne, som for mange andre Grene af Metalindustrien er svenske Opfindelser. Der findes store Etablissementer til Fremstilling af elektriske Maskiner og Apparater, Dampmaskiner, Agerdykningsmaskiner, Jærnvejsmateriel, Skibe, >Eskilstuna<-Varer (Værktøj, Husgeraad m. m.), kirurgiske Instrumenter o. s. v. Ogsaa fra disse Industrier er der en Del Udførsel, men Størstedelen af den paagældende Produktion er dog ikke billig nok til med Held at kunne deltage i den udenlandske Konkurrence. Blandt andre Aarsager hertil maa nævnes, dels at Specialiseringen i mange Bedrifter ikke er dreven vidt nok, fordi Forretningen først og fremmest er anlagt paa Hjemmeforbruget, dels at Sverige mangler billigt Jærn og Kul. — Som en Fremtidsmulighed overfor disse sidste Mangler regnes der meget med den Drivkraft, som Landet besidder i sine Vandfald, og som ad elektrisk Vej kan gøres frugtbringende, baade for Industrien og Bjærgværksdriften. Vandkraften i Sverige er større end i noget andet europæisk Land; den er i alt anslaaet til 4 Millioner Hestekraft, d. e. 10 Gange mere end den H. K., som den svenske Industri og Bjærgværksdrift for Tiden anvender. En Lov, der regulerer og sikrer Vandkraftens Benyttelse er udstedt i 1902; ved Udgangen af 1903 var der givet Koncession paa ca. 150 Transmissionsanlæg, og flere meget store Anlæg er under Overvejelse. — En stor Del af den svenske Industri foregaar som Følge af Naturforholdene i Landsbyggerne. Af Værdierne alene for Byernes industrielle Produktion falder ca. $\frac{1}{4}$ paa *Stockholm* (især Maskin- og mekanisk Industri), derefter paa *Malmö* og *Göteborg* med hver godt $\frac{1}{10}$ og paa *Norrköping* og *Helsingborg* med 7 og 5%.

SAMFÆRDELSE. Sverige har i Forhold til Folketallet større *Jærnbanelængde* end noget andet europæisk Land. Den sydlige og mellemste Del af Landet til op omkring Dalelven er gennemkrydset af Baner i alle Retninger, blandt hvilke nogle Hovedlinier er Statsbaner, de fleste Privatbaner; i det nordlige Sverige findes kun Statsbaner, nemlig en Længdebane i nordlig Retning, der næsten gaar til den finske Grænse, og to Tværforbindelser fra den botniske Bugt til den norske Grænse og videre til Vestkysten, nemlig *Sundsvall-Trondhjem* (især af Betydning for Trælasttrafikken) og *Luleå-Narvik*, (især for Minetrafikken). — *Kanalvejene* har en Længde paa noget over 1100 km. Det vigtigste System er *Trollhätte-Götakanalen*, der i Forbindelse med *Venern* og *Vettern* forbinder *Kattegat* med *Østersøen*. Disse i sin Tid fremragende Kanalbygningsarbejder tilfredsstiller dog kun i meget begrænset Grad Nutidens Fordringer; Planer om Anlæg, hvorved Sejladsen kan foregaa hurtigere og med større Skibe, er derfor Genstand for Lovgivningsmagtens Overvejelser. — I den svenske *Handelsflaade* er Dampskibstonnagen ikke meget større end i den danske. De svenske Skibe er kun i mindre Grad beskæftigede i udenlandsk Fragtart, da Skibsfarten mellem Sverige selv og Udlandet lægger Beslag paa en forholdsvis stor Tonnage (i Indførselen, Kul, Korn; i Udførselen, Trælast, Erts); af denne Fart udfører Landets egne Skibe i de senere Aar ca. Halvdelen. Bortset fra de daglige Forbindelser (*Helsingør*, *København*, *Sassnitz*) og nogle Ruter paa *København* og *Østersøhavne* er der kun faa faste Dampskibsforbindelser med Udlandet. — *Göteborg* er den vigtigste Omsætningsplads overfor Udlandet, med $\frac{1}{4}$ baade af Ind- og Udførselsværdien, derefter *Stockholm* med en lidt større Indførsels-, men langt mindre Udførselsandel, og *Malmö* med ca. $\frac{1}{10}$ baade af Ind- og Udførselen.

4. Rusland (i Europa og Asien).

Ruslands Omsætning med Udlandet er forholdsvis meget lille; den er mindre end Hollands og kun 2 à 3 Gange saa stor som Danmarks. Aarsagen hertil er dels, at Produktion og Forbrug endnu er lidet fremskredne i Størstedelen af Landet, dels at Rusland indenfor sine vidtstrakte Grænser kan frembringe meget forskelligartede Varer, som andre Lande maa skaffe sig fra Udlandet. Den russiske Handelspolitik gaar tilmed ud paa at drive denne Uafhængighed af Udlandet saa vidt som muligt; Indførselstolden er højere end andetsteds; toldfri er kun nogle faa Varer, mest saadanne, hvor der er Udførselsoverskud. Hovedgrupperne i Vareomsætningen i 1901 ses af nedenstaaende Oversigt (Specialhandel):

	Indførsel Mill. Rubler	Udførsel Mill. Rubler	Indførsel pCt.	Udførsel pCt.
Næringsmidler o. lign., inkl. levende				
Dyr	122	463	21	61
Raastoffer og Halvfabrikater	305	260	51	34
Fabrikater	166	39	28	5
	593	762	100	100

I Udførselen er Landbrugsomsætningen aldeles overvejende; den omfatter ikke alene alle de 61% i første Gruppe, men tillige en meget stor Del af Værdien for Raastofferne (Spindestoffer, Oliestoffer m. m.). Af de indførte Næringsmidler faldt i 1901 40% alene paa Te (hvoraf Rusland næst England har det største Forbrug pr. Individ). Af de indførte Fabrikater omfatter Maskiner og Metalvarer mere end Halvdelen. — Indførselen kom især fra følgende Lande: Tyskland (35%), England (17%), Kina (8%), Amerikas forenede Stater (6%); Udførselen gik navnlig til Tyskland (23%), England (21%), Holland (11%), Frankrig (8%), Finland (5%), Italien (5%). Værdien (i Mill. Rubler) for de vigtigste Vareposter i Omsætningen i 1901 var:

INDFØRSEL:

Te	49	Uld	18	Farvestoffer	12
Vin	13	Bomuldsgarn	5	Kul og Koks	22
Frugt	12	Uldgarn	18	Metaller, raa	30
Fisk	15	Silke	12	Bomuldsvarer	8
Ris	5	Huder og Skind	10	Uldvarer	8
Kaffe	4	Kautschuk	19	Silkevarer	4
Tobak	3	Planter og Frø	12	Maskiner	57
Bomuld, raa	64	Kemikalier og Droguer	13	Metalvarer	30

UDFØRSEL:

Kornvarer i alt	345	Fjærkræ, Vildt	10	Hørfrø, Raps	10
Heraf:		Heste	7	Oliekager	17
Hvede	123	Andre Kreaturer	4	Uld, raa	6
Hvedemel	6	Smør	26	Haar, Børster	6
Rug	56	Æg	35	Pelsværk o. lign.	6
Rugmel	8	Sukker	17	Læder og Skind	7
Byg	48	Træ	57	Olier, mineralske	53
Havre	59	Hør, raa	44	Manganerts	5
Majs	17	— heglet	6	Bomuldsvarer	17
Klid	16	Hamp, raa	10		

LANDBRUGET. Godt $\frac{1}{5}$ af Arealet i det europæiske Rusland (bortset fra Finland og Polen) er under Plov; men det dyrkede Land er meget ulige fordelt. Drager man en Linie mod Øst i Fortsættelse af den finske Bugt, er Landet nord herfor mest opfyldt af Skov saa langt mod Nord, som Klimaet tillader Skovvækst. Derefter følger et Bælte dels med Skov, dels med Agerland; i dette Tværbælte samt i Østersøprovinserne, Lithauen og Vestrusland findes en Del magre Jorder, og Dyrkningen af Rug er her fremherskende. Syd og Øst herfor findes Ruslands, og i det hele nogle af Verdens bedste Jorder, den saakaldte »sorte Jord« (en særlig muldrig Jord af en ejendommelig for Dyrkning bekvemt Beskaffenhed). Den sorte Jords Distrikter findes nedenfor en Linie, der i nordøstlig Retning gaar fra Bessarabiens nordlige Del, Syd om Moskva og Nishnij Novgorod og videre over mod Uralkæden. Her dyrkes især Hvede og i nogle Egne Majs. De rigeste Korn-

distrikter findes i den vestlige Del omkring Dnjepr. I Sydøst henimod det kaspiske Hav bliver Regnmængden for ringe til Kornavl, og Agerlandet gaar derfor over i Græs- og Saltstepper, hvor væsentlig kun Nomadehjorder finder Ophold. I det øvrige Sydrusland er Fugtigheden i normale Aar tilstrækkelig for Kornavl, og Størstedelen af Landet er under Dyrkning; men i enkelte Aar kan Tørke og tørrede Vinde ødelægge Afgrøden, saa at der indtræder Hungersnød paa store Strækninger, som ellers har Kornudførsel. — Driftsmaaden staar gennemgaaende langt tilbage og maa i mange Egne nærmest betegnes som Rovdrift. Som Helhed sker der vel nok en Del Fremskridt, men mange Steder synes ogsaa det modsatte at være Tilfældet. Den russiske Bonde er vandrelysten og let tilbøjelig til at slaa over i andre Virksomheder; Jorden ejes ikke af de enkelte Bønder, men af Bondekommuner, og dette System vil som Regel næppe være foreneligt med et egentlig intensivt Landbrug. Foldudbyttet er lavere end i det øvrige Europa, men paa Grund af den uhyre Størrelse giver de russiske Kornarealer dog et meget betydeligt Overskud til Udførsel. Medens Kornarealerne i de fleste andre Lande indskrænkes eller holder sig stationære, er de russiske i de sidste 10 à 15 Aar blevne udvidede ret betydeligt. Europas samlede Areal for de 5 Kornsorter var i 1896—1900 gennemsnitlig 144.6 Mill. ha, hvoraf 67.7 Mill. ha, altsaa omtrent Halvdelen i Rusland; af Høstudbyttet, der i alt udgjorde ca. 137 Mill. Vægttons, avledes derimod kun ca. $\frac{1}{3}$ i Rusland. Den vigtigste Kornsort er Rugen, der udgør ca. 40% af den samlede Kornavl, og hvoraf der avles omtrent lige saa meget som i hele den øvrige Verden. I Udførselen er Rugen dog af mindre Betydning end Hveden og undertiden ogsaa end Byggen. Som Hvedeland staar Rusland baade i Avl og Eksport kun tilbage for Amerikas forenede Stater, og det samme gælder Havreavlen. Indtil for nogle Aar siden var den franske Hvedeavl ofte større end den russiske, skønt Arealerne var langt mindre, men en yderligere Arealforøgelse synes at have skaffet Rusland Overvægten, i hvert Fald i normale Høstaar. Af Byg avles der mindre end af de tre andre Kornsorter, men Udbyttet er dog større end i noget andet Land, og Udførselen er betydelig, men gennemgaaende af ringere Kvalitet. Majsarealerne er kun halvt saa store som Rumæniens, men der udføres en forholdsvis stor Part af Avlen. — Kornudførselen udgør i Regelen ca. Halvdelen af det russiske Riges samlede Udførselsværdi; den kan variere ret betydeligt i Størrelse, men Rusland er dog altid sammen med Amerikas forenede Stater langt det vigtigste af de Lande, der forsyner Europa med Korn. Hovedudførselen gaar ad Sortehavet, især fra Odessa, men ogsaa fra Østersøhavnene og over Landgrænsen er der stor Eksport. Den samlede Udførselsmængde i 1901—02 gennemsnitlig var ca. 8 $\frac{1}{2}$ Mill. Vægttons.

De vigtigste Handelsplanter er Hør og Hamp, der afgiver en meget stor Eksport af Spindestoffer og Oliefæ. Ogsaa andre olieførende Planter dyrkes, og Danmark faar en betydelig Del af sit store Forbrug af Oliekager fra Rusland. Vindyrkning finder Sted i Landets sydlige Egne, men Vin er dog en af de største Indførselsposter blandt Fortæringsartiklerne. Roesukkerdyrkingen tager stærkt til, i 1898—1900 gsntl. var Sukkerproduktionen ca. 700 Mill. kg, hvoraf over $\frac{1}{2}$ blev udført, medens fremmed Sukker holdes ganske ude ved høj Told. Tobak dyrkes i betydelig Udstrækning baade i Sydrusland og i de asiatiske Lande og dækker Størstedelen navnlig af det simple Forbrug.

Kvægavlen. Foruden de almindelige Husdyr holdes der Rensdyr mod Nord og Kameler og Bøfler mod Sydøst. Særlig talrigt er Hesteholdet, der dog, navnlig i den vestlige Del af Landet, bestaar af mindre og svagere Heste. Udførselen i 1901 var 73 500 Stkr.; det er særlig Tyskland, der forsyner sig med lettere Arbejdsheste fra Rusland; ogsaa til Danmark udføres en Del. Antallet af Hornkvæg pr. Indb. i europæisk Rusland svarer omtrent til Tysklands, Antallet af Svin er derimod kun halv saa stort. Der udføres en Del Kvægavlsprodukter af forskellig Slags; Smørekporten hidrører dog især fra Sibirien. Faareavlen er meget betydelig i mange af Steppeegnene; Produktionen af Uld har dog i en Aarrække været mindre end Forbruget. Udførselen af Fjerkræ og Æg er begge i stærk Stigning.

Hvad Landbruget udenfor det egentlige Rusland angaar, skal endnu nævnes følgende. *Finland* maa indføre en stor Mængde Korn, men har en ret betydelig Smørudførsel; i 1902 var Værdierne henholdsvis 66 og 22 Mill. f. Mark. *Sibirien* har navnlig i den vestlige Del gode Kornjorder, men Regnmængden er mange Steder for sparsom; den samlede Kornafgrøde er, saa vidt Opgørelse foreligger, ikke meget større end Danmarks. Aabningen af den sibiriske Bane har muliggjort en ret betydelig Smørekspport, der for en Del er gaaet over København. I *Kaukasus* dyrkes

Korn, Vin og Tobak; der drives en Del Silkeavl, hvis Produkter dog til Dels udføres i ubearbejdet Stand. I *Turkestan* og Vasalstaterne *Bohkhara* og *Khiva* dyrkes Bomuld; Produktionen udgør dog endnu kun en mindre Del af den russiske Industris Forbrug.

SKOVBRUGET. Af finsk og nordrussisk Trælast udføres der for store Værdier fra Østersøhavnene og det hvide Hav. Mange Steder er Skovene vanrøgtede, andre Steder kan de ikke udnyttes paa Grund af Samfærdselsforholdene. Sydrusland er meget skovfattigt. JAGT efter Pelsdyr kan endnu i Østsibirien give et betydeligt Udbylte (Zobel), men er dog i Aftagende. Hvad FISKERIET angaar, er der en betydelig Møringførsel af Fisk. Fra Landets egne Fiskerier (navnlig Stør) i de store Floder udføres Kaviar og Husblas.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Det russiske Rige er mange Steder rigt paa værdifulde Mineraler, og disses Udnyttelse er ogsaa i Fremgang, om end langt fra i fuldt Maal. Langt det rigeste *Kulbækken* i Europa er Donez-Distriktet (for en stor Del Antracit) nordøst for det asovske Hav; derefter følger i Betydning Kullejerne i Polen, Midtrusland og Ural; ogsaa i Sibirien og andre Dele af det asiatiske Rusland findes Kul, men Produktionen er kun af mindre Omfang. Paa mange Maader søger Staten at udvide Produktionen og Forbruget af Landets egne Kul; Tolden for Kulindførsel via Sortehavet er saaledes over 7 Kr. pr. Ton; i Østersøhavne betales derimod knap 2 Kr. og Hvidehavsimporten er toldfri; Jærnbanevognene for indenlandske Kul er betydelig nedsatte. Kulproduktionen er da ogsaa i Løbet af ca. 15 Aar vokset til det tredobbelte, men den var i 1901 dog kun naaet til 18 Mill. Tons, og fem andre europæiske Lande har større Produktion. Indførselen, flere Mill. Tons, er i Tilvækst. — *Jærnmalm* findes navnlig i Uralkæden og i de ny opdagede sydrussiske Malmlejer (Krivoi Rog) vest for Donez, hvor der i de seneste Aar er anlagt talrige store Jærnværker. Raajærnsproduktionen var i 1901 2,8 Mill. Tons, hvoraf omtrent Halvdelen i Sydrusland; Forbruget af Jærn er endnu forholdsvist lille; kun ca. $\frac{1}{8}$ deraf har i de senere Aar været fremmed Jærn. I Uralkæden særlig paa den asiatiske Side, i Sibirien, i Kaukasus udvindes andre Metaller: *Guld*, *Sølv*, *Platina*, *Kobber* (i 1903 ca. 10 000 Tons), *Zink*, *Bly* m. m. Produktionen af Guld (især i Østsibirien) udgør henimod 10% af Verdensproduktionen (jfr. S. 485). *Salt* faas navnlig fra det sydøstlige Rusland (Saltsøerne). — Af overordentlig Betydning er *Stenolteproduktionen* ved Baku, der tog sin Begyndelse adskillige Aar efter den amerikanske Produktion, men som ved Begyndelsen af vort Aarhundrede havde naaet denne. Paa nogle faa pCt. nær, der udføres som raa Olie, raffineres Produktionen i de storartede Anlæg ved Baku. Eksporten sker pr. Bane til Sortehavet, hvorfra Afskibningen foregaar. Den samlede Naftaproduktion i Rusland i 1901 var 10,4 Mill. Tons.

INDUSTRIEN. Forbruget af egentlige Industriprodukter er ikke stort, bl. a. fordi Bybefolkningen er forholdsvis lille (kun ca. $\frac{1}{8}$ af Folkemængden), og Landbefolkningen for største Delen forsyner sig selv ved Husflid og Bondehaandværk, hvortil den russiske Bonde har gode Anlæg og stor Tilbøjelighed. Mangfoldige Steder har Husfliden udviklet sig til en udstrakt Husindustri, og der forfærdiges de mest forskelligartede Genstande, med hvilke den egentlige Industri nu konkurrerer. — Betydeligst blandt Storindustrierne er *Bomuldsindustrien*, og derefter *Uldindustrien*; Tekstilindustrien drives særlig i Centralrusland (Guvernementerne Moskva og Vladimir), i Skt. Petersborg og i Polen (Lodz). Der er en stigende Udførsel af Bomuldsvarer, især til Asien, og høje Toldsatser holder fremmede Varer ude. Der er ogsaa arbejdet stærkt paa at fremme *Metal-* og *Maskinindustrien*, men Indførselen er dog her større, bl. a. af Landbrugsmaskiner (til Dels toldfri). Efter disse falder de største Produktionsværdier paa forskellige Industrier for *Næringsmidler*, paa *Lervarer*, *Træ-* og *Læderindustrierne*.

Et Særkende for den russiske HANDEL (den indenlandske og til Dels ogsaa den udenlandske) er de store *Markeder*, baade i Rusland og i Sibirien. Jærnbane-transporten og det moderne Forretningsliv har for en Del forandret disses Karakter; men paa det vigtigste blandt dem, Markedet i Nishnij-Novgorod, omsættes endnu meget store Mængder af russiske og asiatiske Raastoffer, saavel som af forarbejdede Varer. For den indre Samfærdsel har *Floderne* stor Betydning; alle de store Flodsystemer er forbundne med *Kanaler*, ofte i flere Grene. Flodtransporten hemmes dog ved den lange Istid og de store Omveje; Volga med sit uhyre Op-land og den største Skibsart blandt de russiske Floder har ikke Udlob til det aabne Hav, og Dnjepr, der gennemløber nogle af Ruslands bedste Egne, er usejlfar i en Del af sit Løb. *Jærnbanelinjen* er nogenlunde tæt imod Vest og Sydvest

samt i en Del af Centralrusland og har været i stærk Udvikling i de sidste Decennier; i den øvrige Del findes kun enkelte Linier, men disse giver dog enten nu eller i en nær Fremtid Forbindelse med det yderste Østen og med Centralasien. Den russiske *Handelsflaade* er kun lille, og fremmede, deriblandt danske Skibe, besørger langt den største Part af den søværts Trafik.

5. Tyskland.

I Tyskland, der tidligere først og fremmest var en Landbrugsstat, foregaar der en stadig stærkere Udvikling af Industrien og dermed beslægtede Grene af den økonomiske Virksomhed. Man ser da ogsaa, at hele det tyske Riges store Folketørogelse siden 1870 udelukkende hidrører fra Bybefolkningens Tilvækst, medens Landbefolkningen endog er gaaet tilbage.

I den udenlandske Vareomsætning giver denne Udvikling sig til Kende ved en stærk Stigning dels i Indførselen af industrielle Raastoffer, dels i Udførselen af Industriprodukter; samtidig er det tidligere Udførselsoverskud af Næringsmidler blevet forandret til et stort Indførselsoverskud. Forholdet i 1903 og 1880, i hvilket sidste Aar den omtalte Udvikling i øvrigt allerede var skredet betydelig frem, ses af nedenstaaende Oversigt (Specialhandel, fraregnet ædle Metaller):

	1903		1880		1903		1880	
	Indførsel Mill. Mk.	Udførsel Mill. Mk.	Indførsel Mill. Mk.	Udførsel Mill. Mk.	Indførsel pCt.	Udførsel pCt.	Indførsel pCt.	Udførsel pCt.
Industr. Raastoffer	2842	1223	1118	584	47	24	40	20
Fabrikater	1208	3281	783	1670	20	66	28	58
Næringsmidler (inkl. lev. Dyr) . . .	1952	510	920	641	33	10	32	22
Tilsammen	6002	5014	2821	2895	100	100	100	100

Disse Tal gælder ikke selve det tyske Rige, men det tyske Toldterritorium; under dette hører Storhertugdømmet Luxemburg og et Par østerrigske Smaakommuner, medens Frihavnsgebeterne i Hamborg, Cuxhafen, Bremerhafen o. a. Steder samt Øen Helgoland og et lille Stykke af Baden ligger udenfor Toldgrænsen. Toldområdet har ca. 200 000 Indb. flere end Riget, hvad der dog bliver langt mere end opvejet ved, at Frihavnsomsætningen ikke kommer med i Omsætnings-tallene. — Tysklands Toldtarif er afgjort protektionistisk, baade overfor Landbrugs- og Industriprodukter; angaaende Handelstraktater se S. 835.

Af Tysklands Udførsel gaar omtrent $\frac{1}{5}$ til Storbritannien og Irland, hvilket er dobbelt saa meget som til noget andet Land, idet der paa de næste i Rækken, Østerrig-Ungarn, Amerikas forenede Stater, Rusland og Holland, kun falder 8 å 10 %. I Indførselen staar derimod Amerikas forenede Stater øverst med 15 %, medens Rusland og Storbritannien afgiver hver godt 13 og Østerrig-Ungarn 12 %, dertil. En stor Del af Omsætningen paa Holland er for øvrigt Transit, navnlig over Rotterdam. — Værdien af de vigtigste Ind- og Udførselsvarer (Specialhandelen) var i 1903, angivet i Mill. Mark:

INDFØRSEL:

Uld, alle Slags	359	Olier, mineralske	110	Hornkvæg	119
Bomuld	395	Gavntræ	221	Kød, Flæsk	31
Andre vegetabiliske		Garvestoffer	36	Fjerkræ	53
Spindestoffer	122	Harpiks, Terpentin m. v.	64	Smør	44
Silke	157	Chilisalpeter	83	Fedt, Oleomargarin . .	94
Uldgarn	91	Kul m. v.	161	Æg	108
Bomuldsgarn	60	Jærnmalm	80	Fisk	86
Vævede Varer	81	Andre Malm	54	Kornvarer	697
Huder og Skind	219	Kobber, raat	108	Ris	45
Pelsværk, uforarb. . . .	111	Tin, Bly, Zink	59	Klid, Oliekager	130
Løder o. Arbejder deraf	70	Ædle Metaller	318	Frugt	130
Kautschuk	80	Maskiner, Instrumen-		Kaffe	146
Oliefrø	171	ter, Ure	89	Vin	43
Olier, vegetabiliske . . .	38	Heste	93	Tobak	108

UDFØRSEL:

Bomuld.....	42	Træ og -varer.....	72	Andre uædle Metal-	
Uld.....	56	Papir og -varer.....	104	varer.....	203
Bomuldsgarn.....	32	<i>Kemisk Industri:</i>		Maskiner o. l.....	253
Uldgarn.....	59	Raastoffer.....	51	Ure, Instrumenter...	95
Silkevarer.....	162	Farvevarer, fabrik...	164	Ædle Metaller.....	115
Uldvarer.....	244	Andre køm.Produkter	233	Guld- og Sølvvarer...	74
Bomuldsvarer.....	300	Kul.....	288	Legetøj.....	57
Andre vegetab. Varer	30	Stenvarer.....	30	Galanterivarer.....	40
Konfektionsartikler...	166	Porcelæn.....	56	Bøger, Kunstgenstande	156
Skind og Huder.....	79	Andre Lervarer.....	28	Kornvarer.....	88
— til Pelsværk...	70	Glasvarer.....	51	Sukker.....	189
Læder o. Arbejder deraf	176	Jærn og Staal.....	221	Humle.....	44
Kautschukvarer.....	48	— færdige Varer..	371	Drikkevarer.....	54

Af Totalarealet er godt $\frac{1}{4}$ Skov, medens ca. $\frac{2}{3}$ benyttes i LANDBRUGETS Tjeneste; af sidstnævnte anvendes 26.3 Mill. ha som egentligt Agerland, 8.7 Mill. ha som Eng og Græsland. Som Helhed drives Landbruget med Omhu, og selv magre Jorder, hvoraf der i Tyskland findes betydelige Strækninger, er i stort Omfang under Dyrkning. De bedste Jorder og i det hele det mest intensivt drevne Landbrug finder man navnlig i den sydvestlige Del, hvor Jorden tillige er stærkere udstykket end i mange andre Dele af Landet. Udbyttet er langt fra tilstrækkeligt til den voksende Befolkning, og Tyskland har derfor maattet gaa over til Merindførsel først (og mest) af Korn og efterhaanden af samtlige andre Landbrugsprodukter, fraregnet nogle ganske enkelte (Kartofler, Roesukker, Humle), hvor særlige Forhold gør sig gældende. Tolden er forholdsvis højere for Korn end for Kvægavlprodukter, og Kornarealerne har derfor heller ikke — som i adskillige andre Lande — maattet vige Pladsen for Foderarealer. Omtrent $\frac{2}{3}$ af Kornarealet (15 à 16 Mill. ha) er besaaet med Rug og Havre, derefter kommer Hvede, Byg, Bælgssød og Boghvede. I den sydlige Del af Landet dyrkes dog mere Hvede end Rug. Det samlede Kornudbytte i 1901—1903 gsntl. var 23 Mill. Tons (iberegnet Udsød). Bortset fra Rusland, hvis Kornareal er 5 Gange saa stort, men Udbyttet kun godt dobbelt saa stort, overgaar Tysklands Kornavl langt alle europæiske Landes. Merindførselen af Korn var ca. $5\frac{1}{2}$ Mill. Tons, hvoraf ca. 3 Mill. Tons er Hvede og Rug, saa at Indførselen af Foderkorn er forholdsvis lille.

Tysklands Avl af Kartofler, Sukkerroer og Humle overstiger alle andre Landes. En stor Del af Kartoffeludbyttet benyttes til Fremstilling af Spiritus i en Mængde smaa Brænderier, der drives i umiddelbar Tilknytning til Landbruget. Af den aarlige Alkoholproduktion i 1899—1903, gsntl. 3 830 000 hl, blev omtrent $\frac{1}{8}$ fremstillet i saadanne Landbrænderier. Roesukkerproduktionen i 1901—1903 gsntl. udgjorde ca. 1890 Mill. kg, hvoraf ca. 1060 Mill. kg udførtes (især til England). Af Humle avledes i 1902—1903 gennemsnitlig 22 Mill. kg; Udførselen svinger betydelig baade i Mængde og Pris; Udførselsoverskudet var ca. 8 Mill. kg. — Af Tobak avledes i 1901—1902 ca. 39 Mill. kg og indførtes ca. 60 Mill. kg. Af andre Handelsplanter dyrkes Raps, Hør, Hamp m. m., men Arealerne er formindskede overordentlig stærkt. Vinarealerne, der i mange Aar har holdt sig paa samme Størrelse, udgjorde i 1900 ca. 135 200 ha; den største og navnlig den bedste Del heraf ligger i Egnen om Rhinen og dens Bifloder. Udbyttet svinger overordentlig stærkt, det var saaledes i 1896 og 1898 henholdsvis 5.1 og 1.4 Mill. hl. Der indføres aarlig henimod 80 Mill. kg, hovedsagelig fra Frankrig og Spanien, og udføres henimod 25 Mill. kg; Udførselen er af finere Kvalitet og højere Pris end Gennemsnittet af Indførselen. I flere Egne er Dyrkning af Frugttræer, Have- og Grøntsager af stor Betydning; for enkelte Sorter er der et Udførselsoverskud paa flere Mill. Mk., men som Helhed er der dog betydeligt Indførselsoverskud for disse Næringsmidler.

Kvægavlen. Sammenlignet med de andre større europæiske Lande har Tyskland i Forhold til Arealen en ret betydelig Kreaturstyrke, mindre derimod naar man regner efter Folketallet. Til Brug for Kvægavlen henligger 16 % af Totalarealet som Græsland; dette er i adskillige af Kyst- og Bjerglandskaberne af særlig god Kvalitet, i andre Landsdele derimod temmelig jævligt, idet Vejrliget i en stor Del af Tyskland ikke er særlig gunstigt for Græsvæksten. Antallet af Hornkvæg er fra Begyndelsen af 1870'erne til 1900 kun steget med ca. $\frac{1}{3}$, medens Befolkningen samtidig tiltog med henimod $\frac{2}{3}$, og der er derfor stigende Indførsel af Slagtekvæg, Smør m. m. Faareavlen er i samme Tidsrum gaaet overordentlig stærkt tilbage, fra 25 til under 10 Mill. Stkr. Derimod er Antallet af Svin forøget

meget stærkt; men der indføres dog aarlig for flere Mill. Mk. Af Heste maa der indføres ca. $\frac{1}{5}$ af den nødvendige aarlige Tilgang.

SKOVBRUGET. Skønt 26 % af Arealet er dækket med Skov ($\frac{2}{3}$ Naaletræer, $\frac{1}{3}$ Løvtræer), gennemgaaende i velordnet Drift, er der en betydelig Merindførsel af Trælast. — FISKERI drives ved Kysten og i Nordsøen, men der er tillige en stor Import.

BJÆRGVÆRKSDRIFT, HYTTEDRIFT M. M. Produktionen af *Kul* og *Jærn* er i Løbet af 30 Aar vokset til det 4 à 5 dobbelte, og i Verdensproduktionen heraf udgør Tysklands Andel ca. $\frac{1}{5}$. I Kulproduktionen kommer Tyskland efter Amerikas forenede Stater og England, i Jærnproduktionen er det i 1903 kommet et godt Stykke forud for England, og har kun de forenede Stater foran sig. Langt den største Del af Produktionen anvendes i Tysklands egen Industri, og den har været en af Hovedstøtterne for dennes stærke Udvikling. *Kulmængden* i 1903 var 162.3 Mill. T., i 1900—1902 gsnlt. 151 Mill. T.; ca. $\frac{3}{10}$ heraf er Brunkul. Af Stenkullene udvindes over Halvparten i det nederrhinsk-westfalske Kulbækket omkring Ruhr (en Biflod til Rhinen); Kullene her egner sig særlig til Brug ved Jærnhyttedriften; endvidere udføres en betydelig Del dels ad Rhinen, dels gennem den nylyt aabnede Dortmund-Emden Kanal til Nordsøen. Godt $\frac{1}{4}$ udvindes i Schlesien, Resten i Saarbrücken, sydligst i Rhinprovinsen og andre Steder. Af *Jærnmalm* frembragtes i 1903 21.2 Mill. T. (anslaet til 74.2 Mill. Mk.). Af Tonsmængden kom over $\frac{3}{4}$ (af Værdien dog kun ca. $\frac{2}{5}$ paa Grund af lavere Jærnprocent) fra Minettedistriktet, der fordeler sig mellem Lothringen, Luxemburg og den tilstødende Del af Frankrig; det er særlig denne Malm, som — efter Indførelsen af Thomasprocessen — har bragt den tyske Jærnproduktion i Vejret. Af *Jærnmalm* indførtes i 1903 (hovedsagelig fra Spanien og Lapland) 5.2 Mill. T. (Værdi ca. 80 Mill. Mk.) og udførtes 3.3 Mill. T., der kun havde en Værdi af 12 Mill. Mk., saa at Hyttedriften krævede et Ertstilskud paa 68 Mill. Mk. — Af *Raajærn* blev i 1900—1902 gsnlt. fremstillet 8.3 Mill. T., i 1903 10 Mill. T. (mod 8.8 Mill. T. i Storbritannien). De $\frac{7}{8}$ heraf fremstilledes i Rigets vestligste Del, fra Ruhrdistriktet mod Nord til Lothringen mod Syd, af den resterende Ottendedel fremstilles Halvdelen i Schlesien. I 1900—1903 har Ind- og Udførsel af *Raajærn*, gennemsnitlig set, været lige stor; af de mere bearbejdede Jærnværksprodukter (Stænger, Skinner, Bygningsjærn, Rør, Plader o. s. v.) har der været et aarligt Udførselsoverskud paa ca. 2 Mill. Tons.

Af *Zink* blev i 1901—1903 gsnlt. frembragt ca. 175 000 T., hvilket er mere end i noget andet Land og omtrent $\frac{1}{3}$ af Verdensproduktionen. Af *Bly* var Produktionen ca. 135 000 T., af *Kobber* ca. 22 000 T., førstnævnte kun overgaaet af Amerikas forenede Stater og Spanien. Af rent *Sølv* fremstilles godt 0.4 Mill. kg, mest dog af udenlandske Malme. Endvidere frembringes *Kobolt*, *Nikkel* og *Manganerts* m. m. Bortset fra *Zink*, hvor der er stort Udførselsoverskud, medfører imidlertid Industriens stigende Krav en voksende Merindførsel af alle disse Metaller, størst for *Kobber* med næsten 100 Mill. M. — Af *Stensalt* produceredes i 1901—1902 gsnlt. 1 Mill. T. (4.5 Mill. Mk.), af *Kogsalt* af vandig Opløsning 0.6 Mill. T. (15.7 Mill. Mk.). I Forbindelse med Saltgruberne ved Stassfurt og Leopoldshall (preuss. Sachsen) findes store Mængder Kalisalte, der tidligere betragtedes som værdiløst Affald fra Saltproduktionen, men nu er af overordentlig stor Betydning som Raastof for mange Grene af den kemiske Industri og som Gødningsmiddel. Produktionen af Kalisalte m. m. havde i 1901—1902 en Værdi af 42 Mill. Mk. — Endelig udvindes *Grafit*, *Asfalt* (i 1903 87 000 T.) samt en stadig større Mængde *Petroleum* i Hannover og Elsass (i 1903 63 Mill. kg). — Den samlede Værdi for Bjærgværksproduktionen blev i 1903 anslaaet til 1312 Mill. Mk. mod 675 Mill. Mk. i 1894.

INDUSTRIEN. Som det vigtigste Felt maa nævnes *Jærn-* og de øvrige *Metalindustrier* i Forbindelse med Maskinindustrien, hvori der tilsammen i 1895 beskæftigedes $\frac{1}{4}$ Mill. Mennesker. Størst i Udstrækning og mest forskelligartet er Westphalens og Rhinprovinsens Jærnindustri med verdensberømte Støbestaalsfabrikater fra Essen, Jærnbanseskiner (Bochum), Knive, Værktøj o. l. (Solingen), Synaale (Aachen), Landbrugsredskaber og Grovsmedevarer (Ennepærstrasse). Af Maskinesporten kan nævnes Lokomotiver, elektriske Maskiner, Dampmaskiner, Symaskiner og Cykler. *Berlin* og *Chemnitz* er Hovedsæderne for Maskinindustrien. Støbejærnsvarer af forskellig Art udgør en meget betydelig Del af Udførselen. I Skibsbygning staar Tyskland kun tilbage for England og Amerikas forenede Stater. Af Kabler, Kobbertraad o. l. var der i 1903 en Udførsel paa 37 Mill. Mk.; af Messing og andre legerede Varer er Udførselen ligeledes meget betydelig. — *Tekstilindustrien* beskæftigede ca. 1 Million Mennesker, hvoraf henimod Halvdelen Kvinder. Størst er Udførselen af Bomuldsvarer (Elsass og Chemnitz), derefter af Uldvarer

(Rhinprovinzen m. fl.) og Silkevarer (hvor Crefeld næst efter Lyon og Milano er den vigtigste Plads); mindre er Udførselen fra Linnedindustrien (i Schlessien) og Juteindustrien. Tabellens Udførselstal, navnlig for Bomuldsvarer, omfatter foruden vævede Varer store Værdier for Trikotage, Kniplinger, Hvidbroderier, Possementarbejde o. s. v. Udførselen af Konfektionsvarer kommer navnlig fra *Berlin*. I denne By er for øvrigt en Mængde af de mest forskelligartede Industrier stærkt repræsenterede. Af *Læder* udføres navnlig finere Sorter, og af Læderarbejder Handsker, Skotøj og Brugsgenstande af forskellig Art. Blandt *Papirvarer*, hvor der i 1903 var et Udførselsoverskud paa 93 Mill. Mk., kan nævnes fotografisk Papir (13 Mill. Mk.) og andre tekniske Papirsorter. Ogsaa for *Glasvarer* (navnlig Hulglas), *Porcelæn* og andre *Lervarer*, *Cement*, finere *Trævarer*, *Galanterivarer*, *Instrumenter* er Udførselen mange Gange større end Indførselen; navnlig bør fremhæves musikalske Instrumenter (fra udmærkede Flygeler til de tarveligste Smaainstrumenter) med en Udførsel i 1903 paa ca. 50 Mill. Mk. Af den kemiske Industrieksport (ca. 400 Mill. Mk. i 1903) er især at fremhæve *Anilin-* og *Alizarinvarer*; denne Industris nuværende store Betydning skyldes hovedsagelig tyske Fabrikanter; endvidere en Mængde *Kali-* og *Natronforbindelser* fra Stassfurtersaltene, *Parfumerier* o. l. samt *Sprængstoffer*. Af Industriernes for *Nærings-* og *Nydelsesmidler* er ovenfor omtalt Sukkerindustrien med dens betydelige Eksport og Spritfabrikationen, der dog kun har forholdsvis ringe Betydning som selvstændig Industri. Ølbrggerierne og Tobaksfabrikkerne arbejder for Landets eget Forbrug, der er særlig stort af begge disse Varer. Af Øl var der dog tillige en Udførsel til et Beløb af ca. 22 Mill. Mk. Adskillige Mel- og Rismøller samt Stivelsefabrikker arbejder for Eksport. — Et Særkende for den tyske Industri er den stærke Bestræbelse for at forbedre og udvikle Fabrikationen ved metodiske Forsøg og ved at benytte alle Fremskridt i Teori og Praksis; dette har navnlig bragt den metalliske og kemiske Industri frem. Den tekniske Uddannelse staa ogsaa højt i Tyskland og er vel organiseret.

For SAMFÆRDELSEN er der sørget ved et omfangsrigt *Jærnbaneanet*, der navnlig er meget tæt i de store Industriegne. Fraregnet nogle faa Procent (mest Sidebaner) drives i de fleste tyske Stater Banerne af Staten (jfr. S. 855-856), som derved bliver i Stand til at følge de samme Grundsætninger i Banernes Ledelse som i sin øvrige økonomiske Politik. Overordentlig betydningsfuld er Farten paa de indenlandske Vandveje, hvis samlede Længde anslaa til 9300 km *sejlbare Floder* og 5100 km *Kanaler* og *kanaliserede Floder*. Til Berlin ankommer saaledes 6 Mill. T. Gods ad Flodvejen, omtrent samme Godsmængde som med Jærnbannerne. Skibene i Flodfarten har en samlet Bæreevne af ca. 5 Mill. T. — Til Brug i den egentlige Skibs fart har Tyskland en *Handelsflaade*, der kun staa tilbage for den engelske (der ganske vist er 5 Gange større); Amerikas forenede Staters Handelsflaade har vel en større Registertonnage, men den staa i Effektivitet tilbage for Tysklands, der tæller en forholdsvis stor Dampskibstonnage. Omtrent $\frac{1}{10}$ af den hele Tonnage har Hjemsted i *Hamborg* og *Bremen*, og Hamborgs Flaade er igen næsten dobbelt saa stor som Bremens. En stor Del af de hamborgske Skibe gaar i regelmæssig Fart paa en Mængde oversøiske Pladser; Hamborgs Skibsfart udgør hennimod Halvdelen af Farten paa hele Riget.

6. Schweiz.

I Forhold til Folketallet har Schweiz en usædvanlig stor Omsætning med Udlandet, kun overgaaet af Holland og Belgien. Nedenstaaende Oversigt viser, at Størstedelen af denne Omsætning staa i Forbindelse med Landets Industri; der er nemlig paa den ene Side en betydelig Indførsel af Raastoffer til Industriens Brug og af Løvnedsmidler til Industribefolkningen, og paa den anden Side en stor Udførsel af færdige Industrivarer. Den ekstraordinært høje Værdi hidrører for øvrigt fra, at der til Dels arbejdes med særlig kostbare Raastoffer (Silke, Guld), som tæller stærkt til baade i Ind- og Udførselen. — Schweiz har Indførselstold paa næsten alle Varer; men de fleste Satser er moderate, nogle endog meget lave. Hovedgrupperne i Vareomsætningen i 1902 (Specialhandel) andrager i Mill. francs:

	Indførsel	Udførsel
Raastoffer	445	94
Fabrikater	346	658
Løvnedsmidler	337	122
	1128	874

Af Indførselen kom 70% fra de fire Grænselände, medens disses Andel i Udførselen kun var 47%. De vigtigste Ind- og Udførselsvarer i 1902 (Mill. fr.) var følgende:

INDFØRSEL:

Silke	153	Kul, Lignit	56	Levende Dyr	52
Bomuld	35	Jærn- og Varer	62	Animalske Næringsm. ..	52
Uld	16	Maskiner o. lign.	20	Kornvarer	130
Bomulds- og Uldgarn ..	16	Andre vædle Metaller ..	23	Vin	33
Silkevarer	15	Ædle Metaller	52	Sukker	21
Bomuldsvarer	35	Trælast	20	Kakao	11
Uldvarer	34	Farvestoffer	11		
Klædningsstykker	19	Læder og Arbejd. deraf ..	27		

UDFØRSEL:

Silke	84	Skind og Huder	11	Levende Dyr	17
Silkevarer	165	Arbejder heraf	8	Ost	43
Bomuldsgarn	16	Kemiske Produkter ..	30	Mælk, kondens.	34
Uldgarn	10	Maskiner o. lign.	45	Frugt	7
Bomuldsvarer	148	Ure	121	Chokolade	20
Straaarbejde	10	Guldsmedearbejder ..	10		

Omtrent $\frac{1}{4}$ af Totalarealet (der er lidt større end Danmarks Bjærgland eller Søer; ca. $\frac{1}{6}$ er SKOVAREAL, hvilket dog ikke er tilstrækkeligt til Landets Forsyning med Træ. — KORNAREALET er kun $\frac{1}{6}$ af Danmarks; der indførtes i 1902 700 Mill. *kg* Korn, hvoraf henimod $\frac{2}{3}$ var Hvede. Kartoffelarealet er noget større end Danmarks. Frugt er en betydelig Udførselsartikel; endvidere dyrkes der en Del Tobak i forskellige Kantoner. Ca. 31 000 *ha* var i 1902 beplantet med Vin med et Udbytte af 1.2 Mill. *hl*, hvilket omtrent svarer til Halvdelen af Forbruget. Af større Betydning end Agerbruget er *Kvægavlen* paa Grund af de gode Græsgange; særlig holdes godt Hornkvæg og Geder. Der lægges navnlig Vægt paa Fremstillingen af forskellige Ostearter til Eksport samt af kondenseret Mælk, hvoraf Udførselen, der især gaar til England, Asien og Afrika, er steget stærkt i de senere Aar. Smørproduktionen trænges herved tilbage og er en Del mindre end Forbruget. Der maa indføres en betydelig Mængde Slagtekvæg og andre animalske Næringsmidler. Udførselen af levende Dyr omfatter navnlig Malkekvæg. BJÆRGVÆRKSDRIFTEN frembringer forskellige *Stenarter*, *Asfalt* (Waadt og Val de Travers) samt en Del *Salt* (i 1902 510 000 Tons); Kul og Jærn forekommer derimod i ringe Mængde.

INDUSTRIEN. Saavel ud fra ældre Industrier og Haandværk som paa helt ny tilkomne Omraader har Schweiz udviklet sig til en betydelig Industristat. Mangelen paa Kul erstattes til Dels ved Vandkraften; mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{2}{3}$ af den industrielle Drivkraft, i 1901 320 000 H. K., hidrørte fra Vandfald o. lign., hvis Energi ved elektrisk Overføring ogsaa finder Anvendelse i andre Øjemed bl. a. til metallurgisk Brug (Aluminium, Jærn). — *Tekstilindustrien* beskæftiger ca. $\frac{2}{3}$ af den industrielle Arbejdskraft. Vigtigst er Bomuldsindustrien (i Zürich og de andre nordøstlige Kantoner). Ca. $\frac{1}{6}$ af Eksportværdien for Bomuldsvarer falder paa Maskinbroderi o. lign. Artikler, der navnlig udføres til England og Amerikas forenede Stater. I Silkeindustrien er Væveriernes (Zürich og Basel) i Fremgang, medens Spinderierne gaar stærkt tilbage. Af *Lædervarer* udføres navnlig godt Fodtøj. Af Eksporten fra *Maskin- og Værktøjsindustrien* (især i Zürich) kan særlig nævnes dynamo-elektriske Maskiner og Tekstilmaskiner. *Urindustrien*, der nu drives mere maskinmæssigt end før, findes stadig i Byerne nær den franske Grænse. Fra den kemiske Industri udføres Anilinfarver og andre Produkter af Stenkulstjære.

For SAMFÆRDELSEN, der i høj Grad besværliggøres ved Naturforholdene, har Schweiz ofret overordentlig meget. Den til *Jærnbaner* (foruden til fortrinlige Landeveje, Broer m. m.) anvendte Kapital udgør henimod $1\frac{1}{2}$ Milliard fr. *Fremmedbesøget* giver Landet en betydelig Indtægt; i Hoteller o. lign. er anlagt en Kapital paa ca. 550 Mill. fr.

7. Holland.

I Hollands Omsætning med Udlandet indtager Mellemandelen med Koloniernes og andre Landes Produkter samt den store Transit gennem Landet af Nabolandenes Vareomsætning en fremtrædende Plads, og det er derfor vanskeligt at opgøre

Specialhandelens Omfang. Hertil bidrager ogsaa, at mange af de Varer, der senere genudføres, gaar over i Landets fri Omsætning paa Grund af de herskende Toldforhold; Landet er nemlig endnu et Frihandelsland, hvor der for de fleste Varer, ogsaa de industrielle, kun er lav Told (ved mange Positioner 5 eller 2½%) eller Toldfrihed.

I nedenstaaende Tabel gives, bortset fra Landbrugsudførselen, for Aaret 1902 Oplysninger om Mængden (for Tobak og Kinabark Værdien) af ind- og udførte Varer*), idet det maa erindres, at en stor Del af Indførselen — undertiden den hele — genudføres:

	Indførsel Mill. kg	Udførsel Mill. kg		Indførsel Mill. kg	Udførsel Mill. kg
Kakao	15	6	Kopra	47	37
Chokolade	—	4	Palmeolie	23	9
Korn	3249	2046	Terpentin	11	4
Ris	221	105	Indigo	1.1	0.7
Kaffe	132	76	Farvetræ	19	27
Sukker	102	140	Farvevarer	35	28
Tobak i Mill. fl.	23	8	Kinabark i Mill. fl.	266	233
Oleomargarin	38	18	Salpeter	101	89
Hamp	42	27	Stenkul	5620	849
Bomuld	40	18	Jærnerter	3027	3007
Klude	55	40	Grove Jærnvarer	812	569
Huder og Skind	23	25	Kobbererts	169	179
Jordnødder	27	11	Raat Kobber	54	48
Palmenødder	25	24	Tin	16	19

Regnet efter Værdien fordeles den samlede Omsætning omtrent saaledes: Tyskland ca. 1/3, England ca. 1/6, Belgien godt 1/10, hollandsk Ostindien og Amerikas forenede Stater hver knap 1/10.

Af Totalarealet, ca. 3.3 Mill. ha, anvendes henimod 2/3 til LANDBRUG, 7 à 8% er Skov; i Landets østlige Del henligger ca. 600 000 ha som Hede. — *Egentligt Agerbrug* drives kun paa 0.9 Mill. ha, medens 1.2 Mill. ha, tilmed ofte af de bedste Jorder (Marsk), henligger som Græsmarker. Der avledes i 1902 880 kg Korn; Foldudbyttet er betydelig lavere end i Nabolandet Belgien; Indførselsoverskudet af Korn har i 1898—1902 gsntl. været 1200 Mill. kg, hvoraf 1/3 Hvede. Betydelige Arealer dyrkes med Bælgplanter og Kartofler; Foderroer dyrkes ikke, men Sukkerroearalet er siden 1890 fordoblet, og der er et Udførselsoverskud paa over 50 Mill. kg Sukker. Der dyrkes forskellige Handelsplanter (Cikorie, Hør, Hamp, Tobak, Krap, Humle), men Arealet er i de sidste Decennier formindsket for dem alle; af Hør udførtes dog i 1902 henimod 39 Mill. kg. Havedyrkningen afgiver en betydelig Udførsel (Grøntsager 140 Mill. kg; Frugt; Blomsterløg o. lign. 9 Mill. fl). Græsarealerne byder udmærkede Betingelser for *Kvægavl*, og trods den store Befolkningstæthed, der kun overgaas af den belgiske, er der dog Udførselsoverskud af Kvægavlprodukter. Tidligere udførtes en stor Del af Smørret i Blandinger med Margarine, hvad der var til stor Skade for den egentlige Smørudførsel, men dette søges nu modvirket. I 1902 udførtes 22 Mill. kg Smør (2/3 heraf til England), 48 Mill. kg Gouda- og Ejdammerost, ca. 58 000 Stkr. Hornkvæg samt en betydelig Mængde Kød og Flæsk, og for betydelige Værdier Næringsmidler i Daaser. Af Foderstoffer indføres aarlig 100 à 150 Mill. kg Oliekager.

FISKERIET. Vigtigst er Sildfiskeriet i Nordsøen, men ogsaa paa Zuiderzøen beskæftiges mange Fiskere (Anchiovius), og der er en betydelig Udførsel af Fisk. Kunstige Østersbanker findes ved Zeeland.

SKOVBRUG OG BJÆRGVÆRKSDRIFT er næsten uden Betydning; der er dog en stor Produktion af *Tørv* i de nordøstlige Provinser, nogen Produktion af Kul (ca. 1/3 Mill. Tons) i Limburg, og der findes gode Lerarter i forskellige Egne. Der indføres ca. 700 000 Tons Træløst. Store Mængder Træ medgaar til Digearbejder, Pilotering o. lign.

*) Landets Forbrug lader sig naturligvis ikke opgøre som Forskellen mellem Ind- og Udførselen i et enkelt Aar. Adskillige af Varerne industribehandles i Holland inden Udførselen. Den egentlige Transitomsætning er kun delvis medregnet.

INDUSTRI. Af Bomuldsgarn indføres ca. 20 Mill. *kg*, medens der af Bomuldsvarer i 1902 var et Udførselsoverskud paa ca. 20 Mill. *fl*; ogsaa for Linnedvarer (hollandsk Lærred) er der Overskud. Endvidere er der Udførselsoverskud fra følgende Industrier: *Papir- og Lervareindustri, Spiritusfabrikationen* (Udførsel: ca. 26 Mill. Liter, heri Genever og Likører), *Margarinefabrikker* (Udførsel: ca. 50 Mill. *kg*), *Roesukkerfabrikker og Sukker raffinerier, Kakaofabrikker, Cigarfabrikker* (Udførsel: 6 Mill. *fl*). I Amsterdam findes berømte *Diamantlisterier*.

Som det fremgaar af det foregaaende, har OMSÆTNINGSVIRKSOMHED af forskellig Art stor Betydning for Erhvervslivet i Holland. De vigtigste Handelspladser er *Amsterdam* og *Rotterdam*, for hvis Forbindelse med Havet ved Kanalanlæg og Flodregulering der er bragt betydelige Ofre. Omsætningen med Kolonierne saavel som andre ældre Handelsforbindelser er især knyttet til Amsterdam. Rotterdam, der ligger ved Rhindeltaets vigtigste Udløb, og som har lettere Forbindelse med Havet, er en af de europæiske Havne, hvis Omsætning er vokset stærkest i de senere Aar. Den er Led i talrige Dampskibsruuter paa Amerika, Sydafrika, Indien og andre fjerne Pladser; en stor Del af det vestlige Tysklands Indførsel af Korn, Ert, s. v. og af dets Udførsel af Industriprodukter foregaar herfra ad Rhinen. — Hollands *Handelsflaade*, der en Tid under Overgangen fra Sejl- til Dampskibe tilsyneladende var i Tilbagegang, er vokset betydeligt i de sidste Aar og svarer omtrent til Danmarks. Da Skibsarten er forholdsvis stor, er dog ca. $\frac{2}{3}$ af den Tonnage, der besøger hollandske Havne, af fremmed (især engelsk) Nationalitet. — *Jærnbanelinjen* er ikke saa tæt som i Belgien og de tilstødende tyske Industriegne, men noget tættere end Danmarks. Landet gennemkrydses af *Kanaler* (jfr. S. 869), der tjener baade til Afvanding og som Transportveje.

8. Belgien.

Indførselstoldens Satser maa karakteriseres som moderate. Uformålet Korn undtagen Havre er toldfrit, Kvæg og de vigtigste Kvægavlsprodukter toldpligtige. Industrivarer er paa nogle Undtagelser nær toldpligtige; Tolden er for en Del af dem Værditold (5 à 15 %).

Den Side 949 anførte Værdi for Vareomsætningen omfatter en forholdsvis stor Transitværdi (ca. 40 % af Totalindførselen, 45 % af Totaludførselen). Specialhandelen for de vigtigste Varer udgjorde i 1902 i Mill. francs.:

INDFØRSEL:

Korn ($\frac{2}{3}$ Hvede)	374	Garn	39	Droguer	48
Levende Dyr	40	Manufakturvarer	67	Kemikalier	71
Fisk	27	Huder, raa	70	Kul	61
Fedt	39	Kautschuk	45	Mineraler, raa	120
Kaffe	32	Mineralske Olier, As-		Jærnerts	23
Uld	124	falt m. m.	110	Jærn- og Staalvarer	52
Bomuld	48	Oliefær	74	Andre Metaller	69
Hør	92	Træ	136	Maskiner	48
Andre Spindestoffer	39	Farvestoffer	50		

UDFØRSEL:

Korn	84	Manufakturvarer	69	Farvestoffer	32
Heste	26	Huder, raa	55	Kemikalier	44
Fedt	33	Læder, -varer	36	Glas	92
Havesager, Frugter	36	Kautschuk	37	Vaaben, Maskiner,	
Sukker	28	Oliefær	37	Jærnbanevogne	79
Uld	89	mineralske Olier etc.	30	Jærn- og Staalvarer	167
Hør	80	Kul, Koks, Briketter	130	Raazink	53
Garn af Uld	39	Mineraler	89	Andre Metaller	35
— - Linned o. l.	87	Gædningsstoffer	51		

I Omsætningen var de vigtigste Lande: i Indførselen Frankrig (med 16 %), Tyskland (14), England (12), Amerikas forenede Stater (12), Holland (9); i Udførselen: Tyskland (22), England (19), Frankrig (19), Holland (11). I Transitomsætningen har Grænselandene og England endnu større Andel end i Specialhandelen.

Da Belgien er det Land i Europa, der har den tætteste Befolkning, kan det langt fra frembringe tilstrækkelige LANDBRUGSPRODUKTER til sit Forbrug, skønt Jorden, der gennemgaaende er udstykket i mindre Bedrifter, dyrkes meget intensivt. Ca. $\frac{2}{3}$ af Arealen er under Dyrkning (inkl. Eng), godt $\frac{1}{6}$ skovbevokset. Omtrent lige store

Arealer er besaaede med Havre og Rug (hver ca. 265 000 ha), derefter kommer Hvede (168 000 ha) og Byg; Kornudbyttet, ca. 1700 Mill. kg, er særdeles højt i Forhold til Arealet. Hørdyrkningen leverer et udmærket Stof til Landets Industri og tillige til en betydelig Udførsel (samtidig med at der indføres Hør af simple Kvalitet). Røssukkeravlen er tilstrækkelig til Landets Forbrug og til en ikke ubetydelig Udførsel. Endvidere dyrkes Humle, Tobak, Havesager o. l. — *Kreaturholdet* er ikke stort nok til Landets Forsyning med Slagtekvæg, men Smørforsælen er ubetydelig og mindre end før. Der udføres en Del sværere Heste til det tyske Hestemarked. — Værdiudbyttet af FISKERIET i de senere Aar kan anslaaes til $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ af Totalforbrugets Værdi, 25 à 30 Mill. frcs.

I Forhold til Landets Størrelse er Belgien et af de rigeste BJÆRGVÆRKSLENDE (Provinserne Lüttich, Namur og Hennegau). Produktionen af *Stenkul* var i 1902 22.9 Mill. Tons ($\frac{1}{10}$ af Storbritanniens), af *Jærn* 1.1 Mill. Tons; begge Produktioner er nærmest i Stigen; men en stadig større Del af Raajærnet udvindes af indført Erts, og Kullejerne er blevene udnyttede saa stærkt, at der i adskillige Gruber maa arbejdes i meget stor Dybde. Af Kul, Koks og Briketter var der i 1902 et Udførselsoverskud paa 3.3 Mill. Tons. Produktionen af *Zink* i 1902 var 125 000 Tons, omtrent $\frac{1}{4}$ af Aarets Verdensproduktion. Endvidere udvindes *Bly* og *Sølv*. — De vigtigste INDUSTRIER er *Jærn-* og *Maskinindustri* (herunder Jærnbanomateriel) samt *Tekstilindustri* (Bomulds-, Uld- og Linnedindustri, Knipplinger), hvor der navnlig er en stigende Eksport af Linnedgarn o. l. I Glasindustrien hører de belgiske Fabrikker, der tilvirker Vindusglas, til de vigtigste i Europa. Som vigtige Industrier kan nævnes *Lüttich* med det nærliggende *Seraing* (Vaaben, Maskiner), *Charleroi* (Glasværker, Kulgruber), *Verviers* (Uldindustri), *Gent* (Lærredsindustri), *Brüssel* (Knipplinger og forskellige andre Industrier). Til den store OMSÆTNING har Belgien i Forhold til Arealet det største *Jærnbaneanet* i Europa, ligesom *Kanal-* og *Landvejsomsætningen* (belgiske Karreheste) er betydelig. Forbindelsen med England foregaar for en stor Del over *Ostende*; mere end $\frac{9}{10}$ af den øvrige søværts Omsætning er samlet paa *Antwerpen*, der efter London, New York og Hamborg er den stærkest besøgte Havn i Verden; den samlede ind- og udgaede Tonnage var i 1902 16 Mill. Reg.-Tons (for en stor Del dog kun hørende til Ruteskibe paa korte Besøg i Havnen). Skibsfarten besørges især ved engelske og tyske Skibe. Af den samlede Tonnage omfattede de belgiske Skibe kun $\frac{1}{8}$.

9. Storbritannien og Irland.

I Englands Toldtarif er Frihandelens Grundsætninger helt gennemførte; der er kun Indførselstold paa nogle faa Forbrugsartikler (Tø, Kaffe, Tobak, Vin, Spiritus m. fl.) forbunden med tilsvarende Afgifter paa indenlandske Produktioner. Siden 1901 er der tillige Told paa Udførsel af Kul (1 sh. pr. Ton). — De britiske Kolonier danner særskilte Toldomraader, hvis Handelspolitik til Dels følger andre Principper end Moderlandets.

Nedenstaaende Tabeller angiver Omsætningen mellem Storbritannien og Irland paa den ene Side og alle fremmede Lande og britiske Besiddelser paa den anden Side. Med *A* betegnes den Gruppe, der omfatter Fødemidler, Drikkevarer og Tobak, med *B* alle Raastoffer eller lidet bearbejdede Stoffer, med *C* bearbejdede Stoffer og med *D* uangivne Varer m. m. Tallene angiver Omsætningsværdierne i Mill. £.

	1903				I alt	I alt	I alt	I alt	I alt
	Gruppe A	Gruppe B	Gruppe C	Gruppe D					
I									
					<i>Indførsel:</i>				
fra fremmede Lande..	181	125	121	2	429	396	327	301	232
fra britiske Besiddelser	51	49	14	—	114	108	97	86	67
Tilsammen..	232	174	135	2	543	504	424	387	299
II									
					<i>Udførsel af britiske og irske Varer:</i>				
til fremmede Lande ..	8	32	137	3	180	187	171	139	145
til britiske Besiddelser	8	3	98	2	111	91	85	68	50
Tilsammen..	16	35	235	5	291	278	256	207	195
III									
					<i>Genudførsel af Varer fra Udlandet og Kolonierne:</i>				
til fremmede Lande ..	7	39	15	—	61	57	58	54	42
til britiske Besiddelser	3	1	4	—	8	7	7	6	4
Tilsammen..	10	40	19	—	69	64	65	60	46

Indførselen i 1903 kom især fra følgende Lande: Amerikas forenede Stater (22 %), Frankrig (9), Tyskland (6), Holland (6), Rusland (6), Britisk Indien (6), Australien med New Zealand (6), Canada (5). Udførselen af britiske og irske Varer til de fremmede Lande er mere spredt end Indførselen; Tyskland og Amerikas forenede Stater modtog i 1903 hver 8 % (i 1870 henholdsvis 11 og 14 %).

Værdien af de vigtigste Varer i *Indførselen* i 1903 (Mill. £) var følgende:

Hornkvæg, levende og slagtet	19.3	Sukker	16.4	Olier	11.3
Faar, lev. og slagtet..	8.5	Te	9.6	Oliefrø	8.5
Flæsk o. l.	18.6	Frugter	13.8	Kautschuk o. l.	7.3
Kød o. l.	4.0	Vin, Spiritus	6.6	Huder og Skind	8.6
Smør	20.8	Bomuld	44.8	Læder og -varer	11.1
Fedt, Margarine	6.6	Uld	23.5	Jærnerter, Svovikis ...	6.0
Æg	6.6	Andre Spindestoffer ..	10.0	Jærn- og Staalvarer ..	15.0
Ost	7.1	Garn og Tekstilvarer		Kobber, raat o. l.	7.3
Hvede og -mel	39.7	af Bomuld	5.9	Andre Metalvarer	15.2
Andre Kornvarer	26.5	- Uld	11.3	Trælast	25.2
		- Silke	13.2		

Tallene omfatter ogsaa reeksporterede (dog ikke omladede) Varer. De vigtigste Poster i Genudførselen er: Kaffe, Te, Uld, Bomuld og andre Spindestoffer, Gummi og Kautschuk, Tin, Kobber o. a. Metaller.

Værdien af de vigtigste britiske og irske Varer i *Udførselen* i 1903 (Mill. £) var følgende:

Bomuldsgarn	7.4	Glas, Lervarer	3.3	Tekstilmaskiner	4.7
- varer	66.2	Jærn og Staal:		Symaskiner	2.0
Uldgarn	6.0	Raajærn o. lign. ...	4.8	Andre Maskiner	8.0
- varer	15.3	i Stænger o. lign. ...	6.5	Vogne og Cykler	3.5
Linned- og Jutevarer .	9.0	i Plader	10.0	Isenkram, Værktøj ...	4.0
Klæder o. lign.	6.4	Jærnbåneskinner	3.2	Instrumenter o. lign. .	2.0
Læder og -varer	5.0	Andre Jærnvarer	6.3	Kobber og -varer	4.1
Kul o. lign.	26.6	Skibe	4.3	Andre Metalvarer	2.4
Kemisk-tekniske Ar-		Dampmaskiner og Lo-			
tikler	15.5	komotiver	5.3		

LANDBRUGET. I intet Land forbruges der paa langt nær saa mange fremmede Landbrugsprodukter som i Storbritannien. Befolkningen her er nemlig tættere end i de andre større europæiske Lande, og de økonomiske Forhold er gennemgaaende gunstige nok til at muliggøre et ret stort Forbrug af animalske Fødemidler. Rigets eget Landbrug staar paa et højt Trin, baade hvad Agerbrug og Kvægavl angaar, hvad andre Lande har draget sig til Nytte, bl. a. ved Forbedringen af deres Husdyracer. Landbrugsarealet udgør, bortset fra Bjærggræsgange o. l., godt $\frac{2}{5}$ af Totalarealet (ca. $\frac{3}{4}$ i England — uden Wales — og i Irland, knap $\frac{1}{4}$ i Skotland), i alt 19.4 Mill. ha, men heraf ligger 11.6 Mill. ha hen som permanente (i øvrigt velkultiverede) Græsarealer. Egentlig Agerdyrkning foregaar altsaa kun paa $\frac{2}{5}$ af Landbrugsarealet (Storbritannien $\frac{1}{2}$, Irland knap $\frac{1}{4}$); Landets Øklima giver en udmærket Græsvækst, men desuden har Kornpriserens Fald og Arbejderbefolkningens Overgang til Industrihervene været Aarsagen til, at større Strækninger end før er blevne udlagte til Hø- og Græsningsarealer. Fra 1870—1903 er de permanente Græsarealer stegne fra 8.9 til 11.6 Mill. ha, medens Agerlandet er aftaget fra 9.7 til 7.8 Mill. ha. Den mest dyrkede Kornsort, og den hvis Areal er blevet mindst indskrænket, er Havre, derefter kommer Byg og Hvede. Hvede er det almindeligst anvendte Brødkorn, og da Hvedearealerne omtrent er formindskede med $\frac{2}{5}$, forbruges der en overordentlig stor Mængde fremmed Hvede (fra Amerikas forenede Stater, Argentina, Canada, Ostindien og Rusland). For øvrigt er Foldudbyttet i Almindelighed større end i andre europæiske Lande. Det samlede Kornudbytte i 1901—1902 var gennemsnitlig 6193 Mill. kg. Foderroer dyrkes i Storbritannien og Kartoffler især i Irland; det irske Kartoffelareal (0.25 Mill. ha i 1903) er dog aftaget med 40 % siden 1870. — Af anden Plantedyrkning skal nævnes Humledyrkningen i forskellige Dele af det sydlige England og Hørdyrkningen i Irland; sidstnævnte Areal er dog flere Gange mindre end i 1860'ne, og den irske Linnedindustri maa derfor hente langt den største Del af sit Raamateriale fra Udlandet. Sukkerroedyrkning finder ikke Sted. Tobaksdyrkning er forbudt. *Kvægavl.* Af Landets store Forbrug af Kvægavlsprodukter taaler den bedst betalte

Del (Mælk, fersk Smør, kostbart Kød) kun den kortest mulige Transport og maa derfor tages fra Produktionen i Landet selv, og som nys nævnt begunstiger dettes Naturbetingelser tilmed i særlig Grad Kvægavlen. Antallet af Hornkvæg, navnlig til Fødning, er i Forhold til Arealet det største i Europas store Lande. Tallet er særlig stort i Irland, som udfører en Mængde Kvægavlsprodukter til England; denne Udførsel kunde blive langt større under en bedre Tilstand i de irske Landboforhold; adskillige Fremskridt er dog allerede i Gang (bl. a. ved Hjælp af Andelssystemet), men endnu betales en stor Del af de irske Varer med lavere Priser end de danske. Faareavlen er ikke, som i flere andre Lande, gaaet tilbage i de senere Aartier; navnlig i England er den ret udbredt, Irlands Andel er forholdsvis mindre. Da Englændernes Forbrug af Faarekød er usædvanlig stort, er der tillige en stor Indførsel heraf. Der udføres en Del engelsk Uld, og denne Vare er det engelske Landbrugs eneste Eksportartikel af Betydning. Den samlede Kødvægt i det indførte levende og slagtede Hornkvæg var i 1903 ca. 730 Mill. danske Pund, hvoraf ca. $\frac{2}{3}$ fra Amerikas forenede Stater, og derefter især fra Argentina og Canada; dansk Kød udgjorde knap 1%. Til Oplysning om Indførselen af Smør, Flæsk og Æg meddeles nedenstaaende Tabel for Aarene 1893 og 1903:

	Smør		Bacon		Æg			
	Tusind	Cwt.	Tusind	Cwt.	Mill.	Snese		
Indførsel fra:	1903	1893	1903	1893	1903	1893		
Danmark	1773	935	Danmark	1496	712	Danmark	23.1	6.5
Rusland	484	54	Amerikas for-			Rusland	40.8	9.1
Britiske Kolonier	558	215	enede Stater	2894	2177	Tyskland	18.6	12.7
Frankrig	454	468	Canada	665	194	Frankrig	9.6	22.9
andre Lande	792	655	andre Lande	102	116	Belgien	13.7	12.2
						andre Lande	13.4	2.8
I alt	4061	2327	I alt	5157	3199	I alt	119.1	66.2

SKOVBRUG. Knap 4% af Arealet er skovbevokset; Indførselen af Træløst (bl. a. til Brug i Minerne), af Træmasse og Trævarer er derfor meget stor. FISKERI. Værdien af den Fangst, der bringes til Kysten, er for 1903 anslaaet til ca. 9 Mill. £, hvoraf ca. $\frac{4}{5}$ til Nordskysten. For England var Andelen ca. 6.2 Mill. £, for Skotland 2.4 Mill. £ (hovedsagelig Sild), for Irland 0.3 Mill. £. Engelske Fiskerifartøjer deltager desuden i de nord- og vestatlantiske Fiskerier. Ind- og Udførselen af Fisk af alle Slags var henholdsvis 3.2 og 3.3 Mill. £.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Af de to vigtigste Produkter fra Bjærgværksdriften, *Kul* og *Jærn*, var Storbritanniens Produktion indtil for faa Aar tilbage den største i Verden. Siden 1899 produceres der imidlertid langt flere Kul i Amerikas forenede Stater; i Produktionen af Raajærn blev dette Land Nr. 1 omkring 1890, og Tyskland har nu arbejdet sig frem som Nr. 2. — Udbyttet af de engelske Kulminer er for øvrigt stadig stigende, i 1891—1895: 184.8 Mill. Tons, i 1902: 230.8 Mill. Tons, og skønt Kullejernes Omfang — absolut set — er langt større i flere af de andre Verdensdele Lande, har de engelske Kul et stort Fortrin ved deres gode Kvalitet og ved deres Forekomst i Nærheden af bekvemme Udskebningssteder. Ca. $\frac{1}{7}$ af Kullene kommer fra skotske Miner; Irlands Produktion er ubetydelig. De engelske Kullejer falder i tre Grupper: en nordlig omkring Tyne (Durham og Northumberland) med Udførsel over Newcastle, Sunderland m. fl.; en Midtergruppe omkring de store Fabrikdistrikter, i hvilke Kullene finder Anvendelse, hvorfor Udførselen er forholdsvis ubetydelig; og endelig som den tredje Gruppe Kullejerne i Sydwaales og tilgrænsende Distrikter nord for Severn med Antracit og lignende udmærkede Kulsorter, hvoraf en stor Mængde udføres over Cardiff. Kuludførselen, der i 1903 var ca. 45 Mill. Tons, udgør omtrent $\frac{1}{5}$ af den samlede Produktion; alle de europæiske Lande modtager store Mængder Kul fra England, men for øvrigt føres der engelske Kul til alle Dele af Verden, selv til Vestkysten af Nordamerika. — Tilvirkningen af Raajærn i Storbritannien var i 1891—1900 gennemsnitlig 8 181 000 Tons, i 1902 8 818 000 Tons; men Halvdelen hidrører fra udenlandsk Erts (hovedsagelig fra Spanien), da Udbyttet af de indenlandske Gruber ikke er saa stort som før. Storbritanniens Andel i den hele Produktion af Raajærn var omkring Aaret 1870 ca. 55%, men i 1902 knap 20%. Naar England saa ubetinget har tabt den første Plads i en Produktion, der har været et af Udgangspunkterne for dets økonomiske Magt, er Aarsagerne at søge baade

hos det selv og hos dets Konkurrenter. England er i voksende Grad blevet afhængigt af Malmtilførselen fra Udlandet, og mange af dets Jærnværker har ikke faaet indført den Fremgangsmaade (Thomasprocessen), der maa anvendes overfor mange Slags Jærnmalm. I Amerika og Tyskland er derimod de nyeste Metoder bragte i Anvendelse, og desuden har de toldpolitiske Forhold og den hele økonomiske Udvikling i disse Lande bidraget stærkt til at forcere Produktionen. — Jærnløjerne i England slutter sig i Beliggenhed til Dels sammen med de ovennævnte Kuldistrikter, hvad der fra først af har været af overordentlig Betydning baade for Jærn- og Kulproduktionens Udvikling. Henimod $\frac{3}{5}$ af Jærnrtsen udvindes i Yorkshire og bearbejdes især i og omkring Middlesborough, syd for Durhamdistriktet. Ca. $\frac{1}{8}$ af den samlede Produktion bliver udført som Raajærn.

Næst Amerikas forenede Stater har Storbritannien den største Produktion af *Salt*, i 1902 ca. 1.9 Mill. Tons, hvoraf henimod $\frac{1}{3}$ blev udført. En meget stor Mængde anvendes i Landets kemiske Industri (Soda o. l.); Udførselen herfra er trængt en Del tilbage, navnlig ved tysk Konkurrence, og den engelske Saltproduktion er derfor noget mindre end før. Endvidere forefindes i England *Tin*, *Bly*, *Kobber* og *Zink*, men med Undtagelse af Zink er Produktionen stærkt nedadgaende, og siden 1890 formindsket til det halve. Af disse Metaller maa derfor indføres for meget store Værdier til den engelske Industri, til Dels i Form af Erts og halvrenset Metal, hvis Raffinering især foregaar i Swansea (Sydwales).

INDUSTRI. Som Industristat har det britiske Rige i lange Tider staaet højt over alle andre Lande, og det har stadig en langt større Industrieksport end noget andet enkelt Land; men dets Fremgang er ikke saa stor som hos nogle af dets Konkurrenter. I 1880 udgjorde Værdien af Englands Udførsel af Industriprodukter ca. 200 Mill. £, den tilsvarende Værdi for Tyskland, Frankrig og Amerikas forenede Stater var tilsammen ca. 180 Mill. £; i 1902 var Værdien for Englands Vedkommende kun stegen til knap 230 Mill. £, men for de tre andre Riger til 335 Mill. £. — Udførselen fra Tekstilindustrien (herunder Garn) og de forskellige Metalindustrier udgør langt den største Del af Udførselsværdien; omvendt finder man paa Indførselssiden Spindestoffer, og delvis ogsaa raa eller halvforarbejdede Metaller som de største Poster, næst efter Fødemidler. Produktionsværdien af *Tekstilindustrien* (inkl. Raastofværdien) blev i 1902 anslaaet til ca. 100 Mill. £ for Bomuldsvarer, og til henholdsvis 50 og 20 Mill. £ for Uld- og Linnedvarer. Eksporten af Bomuldsgarn er formindsket bl. a. paa Grund af de indiske Spinderiers Konkurrence paa det østlige Marked; ogsaa for ublegede Bomuldsvarer er der Nedgang, men for en Række af de andre Bomuldsartikler er Udførselen stigende, saa at Totaleksporten fra Bomuldsindustrien er større nu end før. I 1901—1903 gsnlt. indførtes aarlig af raa Bomuld 1810 Mill. *lbs* (hvoraf 260 genudførtes); heraf blev ca. 1400 indført fra Amerikas forenede Stater, 310 fra Ægypten, 50 fra britisk Ostindien (20 Aar tidligere indførtes 300 Mill. *lbs* indisk Bomuld). Uldvareeksporten, der var paa sit Højdepunkt i 1889, er senere gaaet tilbage; Landet selv leverer her et fortrinligt Raastof, fra Australien og Sydafrika indføres aarlig ca. 500 Mill. *lbs*, hvoraf dog ca. Halvdelen genudføres; fra andre Lande indføres ca. 100 Mill. *lbs* Uld. Hovedsædet for *Bomuldsindustrien* var og vedbliver stadig at være *Manchester* og en Mængde Byer i Egnen der omkring, særlig mod Nord i Lancashire. Over Distriktets Hovedhavn Liverpool og Manchester gik i 1903 over $\frac{9}{10}$ af Englands hele Bomuldsimport, og udførtes $\frac{1}{5}$ af Bomuldsvarerne. Næsten hele dette Bomuldsdistrikt ligger vest for den penninske Kæde, hvor Luften paa Grund af sin Fugtighed virker særlig heldigt paa Bomuldsgarnet, og hvor der findes mange Kulminer. De vigtigste Bomuldsbyer næst Manchester er *Oldham* og *Bolton* (især med Spindrier), lidt længere mod Nord *Preston*, *Burnley*, *Blackburn*, *Nelson* m. fl. (især Væverier). Bomuldstrikotage kommer især fra *Nottingham* og fra Skotland, bl. a. forskellige Slags finere Varer. Øst for Bomuldsdistriktet ligger *Ulddistriktet* med *Leeds*, *Bradford*, *Wakefield* og andre Byer, der deler de forskellige Specialiteter imellem sig. *Leicester* længere mod Syd er Sæde for Uldtrikotage. *Linnedindustrien* koncentrerer sig stadig mere om *Belfast*; grovere Linnedvarer, Sejldug og Jutevarer fremstilles især i *Dundee*. — *Silkeindustri* drives i ikke saa faa Byer, men er gaaet tilbage. Raavareindførselen omfatter kun 1.3 Mill. £, hvoraf en stor Del er Affald fra Silkespindingen til videre Oparbejdning; af egentlig Raasilke indføres og forarbejdes langt mindre end før. — I *Jærnindustrien* og de øvrige *Metalindustrier* er alle Grøene meget stærkt repræsenterede. Et af de vigtigste Midtpunkter er *Birmingham* med tilgrænsende Byer, hvor Metalvarer af mangfoldige Arter fra de største til de mindste fremstilles dels i store Fabrikker, dels i mindre

Værksteder. Endvidere *Sheffield* (Knive, Panserplader, Skinner), *Middlesborough* og *Barrow* (Skinner), *Swansea* og andre Byer i Sydwaales (forskellige Slags Plader). Tekstilmaskiner forfærdiges særlig i *Manchester* og flere andre af de Byer, hvor der drives Tekstilindustri. Dampmaskiner o. lign. i *Manchester*, *Birmingham*, *Newcastle* og *Glasgow*. Udførselen af Maskiner stiger stærkere end de fleste andre Grene af Industrieksporten, af hvilke for øvrigt adskillige indirekte modvirkes gennem den stigende Maskineksport. I en Aarrække er der saaledes udført Tekstilmaskiner til et Beløb af ca. 5½ Mill. £ aarlig, for en Del til Englands Kunder eller Konkurrenter i selve Tekstilfagene. — *Skibsbyggerier* findes ved Clyde (de største i Verden), ved Tyne og Wear (Newcastle og Sunderland), Belfast og andre Steder, hvor der arbejdes baade for Handels- og Krigsflaaderne. Af hele den i 1901–1903 nybyggede Tonnage (bortset fra Krigsskibe), i alt 2.4 Mill. Brutto Tons, blev 1.4 Mill. Br. T. bygget paa britiske Værfter; i Krigsskibstonnagen er Andelen mindre, men kan dog i enkelte Aar naa op imod Halvdelen af, hvad der bygges. Af anden Metalindustri maa navnlig fremhæves Kobber- og Messingvarer (*Birmingham*). — De største Værdier i Udførselen fra den kemisk-tekniske Industri falder paa Gødningsstoffer, Soda, Søbe, Malervarer, Medicinalvarer, Krudt og Ammunition; den kemiske Industri er ikke i saa rig Udvikling som Tysklands. Udførselen af Læder og Lædervarer (især Fodtøj), Porcelæn, Stentøj o. lign. (*Staffordshire*), af Glas, Papir og forskellige Slags Instrumenter, omfatter i og for sig betydelige Beløb, men vejer dog ikke meget ved Siden af Hovedartiklerne; ved flere af disse Grupper er der i øvrigt Indførselsoverskud. — Blandt industri-behandlede Næringsmidler o. lign. er der Udførselsoverskud af Bagværk (Kiks), Øl og Spirituosa.

HANDEL OG SKIBSFART. Englands udenlandske Vareomsætning har langt større Værdi og er langt mere mangeartet end noget andet Lands. Det britiske Rige er ganske vist ikke længere ubetinget Enehersker over en Mængde af Verdens vigtigste Handelsforbindelser, men det har stadig paa mange afgørende Punkter Fortrinnet fremfor andre Nationer: Ved sin Beliggenhed egner det sig udmærket til at være Midtpunktet for international Vareomsætning; som Kolonirige er det større og rigere end alle andre Lande tilsammen; den britiske Politik har i lange Tider lagt Hovedvægten paa at støtte Landets kommercielle Magt; Rigets Krigsflaade er mægtigere end andre Staters, og dets Handelsflaade er — naar Hensyn tages til dens forholdsvis store Antal af Dampskibe — i effektiv Tonnage omtrent lig med alle andre Landes tilsammen; engelsk Kapital er i stor Mængde anbragt i Udlandet i Jærnbaner og andre økonomiske Foretagender. Handelsvirksomheden fremmes ved den store Ind- og Udførsel, som Landets Industri og Industriebefolkning gør nødvendig. — Af den samlede Ind- og Udførselsværdi i 1903, i alt 903 Mill. £, faldt 268 paa *London*, 244 paa *Liverpool*, 53 paa *Hull*, 36 paa *Glasgow* og 30 paa *Southampton*. Af Londons Omsætning skal særlig fremhæves Indførselen af Koloniernes og andre oversøiske Produkter, af hvilke en betydelig Del genudføres. Af Landets egen Produktion har *Liverpool* en større Udførsel end *London*; en Del af *Liverpools* tidligere Omsætning gaar for øvrigt nu direkte til og fra *Manchester* siden Aabningen af *Manchesterkanalen*, der er sejlbar for Skibe paa 10 000 Tons. Af Skibsfarten mellem det britiske Rige og Udlandet besøger Landets egne Skibe over de to Tredjedele; britiske Skibe deltager desuden i stort Omfang i Farten mellem udenlandske Havne. Den udenfor Kystfart opsejlede Bruttofragt under britisk Flag anslaaes til ca. 2 Milliarder Kr. aarlig. — England har talrige udmærkede Havne; *Floderne* er sejlbare i en stor Del af deres Længde og forbindes navnlig i de vigtigste Industri- og Mineegne ved talrige Kanaler. *Jærnbanenettet* (udelukkende Privatbaner) er i Forhold til Arealet det største næst efter Belgiens. *Kanalerne* kan i Regelen kun paa begrænset Omraader (i Transport af Mineprodukter o. lign.) konkurrere med Banerne.

10. Frankrig.

Frankrigs Toldtarif er afgjort protektionistisk, (jfr. med Hensyn til Traktatpolitikken S. 834) men for øvrigt vanskelig at karakterisere summarisk, da den er stærkt specificeret; alene for Uldgarn findes saaledes 50 Positioner; af de vigtigere Varer er kun Spindestoffer, Huder og andre animalske Stoffer, nogle Mineraler (ikke Kul) og de fleste raa Metaller (ikke Jærn) toldfri. Værdien af Omsætningen med Udlandet fordelt paa tre Hovedgrupper, er for 1902 fremstillet i omstaaende Tabel:

	Special-Indførsel		Special-Udførsel		Ved Transit og
	Mill. fr.	pCt.	Mill. fr.	pCt.	Kreditoplæg Mill. fr.
Næringsmidler.....	818	19	707	17	ca. 400
Raastoffer og Hjelpestoffer	2799	63	1170	27	ca. 260
Forarbejdede Varer.....	777	18	2375	56	ca. 670
Tilsammen.....	4394	100	4252	100	ca. 1330

De vigtigste Varer i Specialhandelen i 1902 var følgende, angivet i Mill. francs:

VARER MED INDFØRSELS-
OVERSKUD:

	Indførsel	Udførsel
Uld.....	361	245
Silke.....	312	142
Bomuld.....	253	30
Andre Spindestoffer....	138	15
Kul o. lign.....	282	20
Oliefrø.....	220	5
Træløst.....	169	47
Metaller, Erts.....	75	31
Metaller, raa eller halv- forarbejdede.....	175	105
Skind og Huder.....	162	140
Kemiske Stoffer.....	115	90
Maskiner o. lign.....	107	53
Kautschuk.....	52	26
Korn.....	148	15
Kaffe.....	88	—
Fisk.....	60	44
Kreaturer.....	50	12
Ost.....	37	16

VARER MED UDFØRSELS-
OVERSKUD:

	Indførsel	Udførsel
Silkevarer.....	74	311
Uldvarer.....	43	220
Bomuldsvarer.....	50	176
Garn o. lign.....	38	84
Arbejd. af Skind og Huder	64	190
Kunstdrejerarbejd., Løge- tøj m. m.....	13	160
Klædningsstykker.....	8	139
Modevarer.....	—	136
Ure, Guldsmedearbejde..	35	53
Automobiler, Cykler....	5	35
Andre Metalarbejder und- tagen Maskiner.....	34	97
Glasvarer.....	17	35
Kemiske Fabrikater....	27	87
Vin.....	111	232
Smør.....	16	72
Sukker.....	20	68

De væsentligste Lande i Indførselen var: England med 13% af Værdien, Tyskland (10%), Amerikas forenede Stater (10%), Belgien (8%), Argentina (5%), Alger (6%), andre franske Kolonier (5%); i Udførselen: England med 29% af Værdien, Belgien (15%), Tyskland (11%), Amerikas forenede Stater (6%), Alger (6%), andre franske Kolonier (6%).

LANDBRUGET er langt det vigtigste blandt Frankrigs Erhverv. Af Totalarealet, 53.6 Mill. *ha.*, er noget over Halvdelen Lavland og gennemgaaende vel egnet til Dyrkning. Omtrent 45% er Bjærgland og Højplateau; foruden en Del dyrket Land og Græsarealer indbefattes herunder Størstedelen af Landets Skovareal, i alt 9 Mill. *ha.* Landbruget drives mest intensivt i Landets nordlige Del; men som Helhed hører Frankrig ikke til de fremskredne Landbrugslande, og Kornets gennemsnitlige Foldudbytte er betydelig lavere end i flere af Nabolandene. Det samlede Kornareal i 1902 var 14 Mill. *ha.*, hvoraf omtrent Halvdelen var besaaet med Hvede, godt $\frac{1}{4}$ med Havre, Resten med Rug, Byg, Boghvede, Majs (0.5 Mill. *ha.*) og Bælgssæd. Kornudbyttet var 16 300 Mill. *kg.* Der var et Indførselsoverskud paa ca. 2800 Mill. *kg.* Hvede og ca. 5150 Mill. *kg.* af andre Kornsorter; ca. Halvdelen af Kornindførselen kom fra Algérie. Kartoffelarealerne er betydelige, men Foderroearalerne kun 3 à 4 Gange saa store som i Danmark. Roesukkerproduktionen gav (i Aarene nærmest før Brysselerkonventionen) et Overskud ud over Forbruget paa ca. 500 Mill. *kg.* — Ret betydelige Arealer (92 000 *ha.*) anvendes til Dyrkning af industrielle Planter, Hør og Hamp (især imod Nordvest), Raps og fl. a. Olieplanter. Tobak (ca. 25 Mill. *kg.*) dyrkes især i Sydfrankrig. Dyrkning maa kun finde Sted med Regeringens Tilladelse. Der avles megen og udmærket Børdfrugt, Kastanier og Nødder, ogsaa til Udførsel; Ciderproduktionen (særlig mod Nordvest, udenfor Vingrænsen) er gennemsnitlig 17 Mill. *hl.* til en Værdi af godt 200 Mill. fr., men svinger overordentlig stærkt. I Rhonedalen og Middelhavs-egnene dyrkes forskellige Sydfrugter, Oliven (Provenceolie) og Morbærtræer for Silkeavlens Skyld.

Frankrig er Verdens rigeste *Vinland*, baade hvad Mængde og Kvalitet angaar. Phylloxeraen i Forbindelse med andre Plantesygdomme fremkaldte en Krise, som Vinavlerne dog i Hovedsagen nu er komne over, navnlig ved Omplantning med

amerikanske modstandsdygtige Vinstokke, hvorfor Gennemsnitsudbyttet nu igen er betydeligt større end for nogle Aar siden. Frankrig har dog ikke genvundet sin tidligere Stilling paa Vinmarkedet; Vinarealerne blev nemlig under den franske Vinkrise stærkt forøgede i mange andre Lande, medens Frankrigs eget Areal kun er godt $\frac{2}{3}$ af, hvad det var, da Avlen stod paa sit Højdepunkt (1 700 000 mod 2 466 000 ha i 1874). Vinindførselen var i 1902 4 651 000 hl, Udførselen kun 2 050 000 hl, men den sidste Værdi var saa høj, at der dog var et Udførselsoverskud paa ca. 120 Mill. fr. Omtrent $\frac{2}{3}$ af Indførselen kommer nu fra Algérie, hvis Produktion er mange Gange større end for 15 Aar siden.

Kvægavlen. Antallet af Hornkvæg er i Forhold til Indbyggertallet større, i Forhold til Arealet mindre end i Tyskland og i Storbritannien. Kvægavlen drives paa temmelig forskellig Vis; den staar højest i de nord-vestlige Egne. I en Del af det østlige Midtfrankrig og i Garonnes sydlige Lavland er Kvægtallet ogsaa forholdsvist stort, men det er her for en stor Del baseret paa de naturlige Græsningsarealer og drives ret ekstensivt; Faareavlen er betydelig og drives navnlig udenfor Hornkvægseggene. — Der er Udførselsoverskud af Smør (Udførselen bestaar især af letsaltet Smør til England), Indførselsoverskud af Ost og en stor Indførsel af levende Faar fra Algérie (toldfri); i øvrigt er der kun ringe Forskel paa Ind- og Udførsel af animalske Næringsmidler. Uldproduktionen leverer derimod kun ca. $\frac{1}{5}$ af den franske Industris store Forbrug. — Foruden Heste holdes der i Sydfrankrig godt en halv Million Æsler og Muldyr. Der lægges megen Vægt paa Røgten af Smaakreaturer saasom Fjerkræ, Kaniner (i det indre Nordfrankrig) og Bier; Udbyttet heraf anslaaes til ca. 320 Mill. fr. aarlig. Dog er Frankrigs tidligere store Udførselsoverskud af Æg nu forandret til en Overskudsindførsel, i 1902 til en Værdi af ca. 10 Mill. fr.

FISKERIET. Værdien af Fiskefangsten (i det Øjeblik den bringes i Land) blev for 1902 anslaaet til 110 Mill. fr., hvoraf ca. $\frac{1}{5}$ faldt paa Torskfiskeriet ved New Foundland og Island; ved Fiskens Behandling bliver Værdien meget forøget. Da Udbyttet af Atlanterhavsfiskerierne regnes som Indførsel (det udgør ca. 60% af den i Tabellen opførte Indførselsværdi for Fisk), er der altsaa i Virkeligheden et ret betydeligt Udførselsoverskud af Fisk. Mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{3}$ af den tørrede Fisk udføres, især til Spanien. Endvidere udføres der Sardiner (i Olie, saltede o. s. v.), for 22 Mill. fr. i 1902; Sardinfiskeriet foregaar ved en stor Del af den franske Kyst; Hovedsædet for Konservindustrien er især *Douarnenez* i Bretagne. De bekendte Østerskulturer frembragte i 1902 ca. 1200 Mill. Stk., hvoraf dog kun nogle faa pCt. udførtes.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Af *Kul* fremdroges i 1899—1903 gennemsnitlig ca. 32 Mill. Tons og af *Jærn* 2.8 Mill. Tons. Trods Opgangen i Produktionen maa $\frac{2}{3}$ à $\frac{1}{4}$ af Kulforbruget dækkes ved Indførsel, bl. a. gaar næsten hele Belgiens Kuleeksport til Frankrig; ogsaa af Jærnerts er der betydelig Indførsel. Kulproduktionen har forskudt sig stærkere end før til Landets nordligste Del, og Jærnproduktionen til den nordøstlige Del, nær ved den lothringiske Grænse. Over $\frac{2}{5}$ af Kullene uvindes i Departementerne *Nord* og *Pas de Calais*, Resten i forskellige Departementer vest for Rhone og Saone; af Jærnertsen, ca. 5 Mill. Tons, frembringes $\frac{1}{5}$ i Departementet *Meurthe et Moselle* i Tilknnytning til Tysklands vigtigste Jærnertsdistrikt. I 1900—1902 udvandt 36 700 Tons *Zink* og 18 300 Tons *Bly*; i 1902 589 000 Tons *Stensalt*, især ved *Nancy*, og 275 000 Tons *Sesalt*. Der er i de senere Aar Overskudsudførsel af Jærnværksprodukter, men en betydelig Merindførsel af de andre Metaller.

INDUSTRIEN. Det er Industrien, der er dominerende i Frankrigs Omsætning med Udlandet; af Indførselen er saaledes ca. $\frac{2}{3}$ hovedsagelig industrielle Raa- og Hjælpestoffer, og af Udførselen er henimod $\frac{2}{5}$ forarbejdede Varer. De største Eksportværdier leverer *Tekstilindustrierne* og en Række andre Industrier for Beklædning, Modevarer, Pynt og Luksusartikler af forskellig Art, særlig saadanne Varer, hvis Fremstilling kræver Kunstfærdighed og Smag. Indenfor Udførselen fra *Metalindustrien* o. lign. er ogsaa de finere Artikler fremherskende (Smykker, Ure, Instrumenter, Galanterivarer); derimod er Maskiner en af de faa blandt de store Industrigrupper, hvor der er Merindførsel, skønt Landet besidder store Etablissements ogsaa paa dette Omraade (*Paris*, *St. Etienne* o. fl. a. Byer). Der er en stor Udførsel af Automobiles; ogsaa Cykler og Luksusvogne udføres. *Skibsbyggeriet* naar ikke de øvrige Hovedlandes; i 1901—1903 byggedes der aarlig 150 000 Tons. Udførselen af *Læder* og beredte *Skind* af forskellig Art er meget stor, i 1903 115

Mill. fr.; for Fodtøj var Udførselsværdien 17 Mill. fr., for Handsker (Grenoble) 34 Mill. fr. Blandt de *kemiske Fabrikater* omfatter Parfumer, Sæbe, Lys, Farvestoffer de største Udførselsværdier. Af *Lervarer*, navnlig Porcelæn (*Sèvres, Limoges*) og Glas, er der et betydeligt Udførselsoverskud, hvilket ogsaa gælder finere Papiersorter. Den bekendte Fabrikation af mousserende Vine, Cognac og Likører muliggør ogsaa en betydelig Udførsel. — *Paris* er Midtpunktet for de fleste af Frankrigs Mode-, Luxus- og Kunstindustrier og er her toneangivende ogsaa langt udenfor Frankrigs Grænser. — Af *Tekstilindustrierne* er alle fire Grupper stærkt repræsenterede; Uldindustrien, der konkurrerer med den engelske og har bidraget til dennes Stagnering, drives mod Nord i 3 Distrikter *Tourcoing-Roubaix* lige ved den belgiske Grænse (Garn, Flonel), *Rouen* (Forarbejdning af argentisk Uld) og flere Byer i *Champagnes* Faareegne, Rheims, Sedan (Klæde m. m.) samt et fjerde Distrikt mod Syd i *Nimes* m. fl. Byer (Tæpper, Sjaler). Bomuldsindustrien er betydeligst i og omkring *Rouen, Paris, St. Quentin*; Lærredsindustrien især i de flanderske Byer. Silkeindustrien (*Lyon, St. Étienne, Paris*) overgaar langt andre Landes; der drives en betydelig Silkeavl i flere Departementer mod Sydøst, men langt den største Part af Raasilkeforbruget indføres, hovedsagelig fra Kina og Japan. Der er en meget betydelig Mellemandhandel med Uld og Silke, til Dels i Forbindelse med Farvning og anden Behandling af disse Spindestoffer.

Af Frankrigs OMSÆTNING med Udlandet foregaar over $\frac{1}{3}$ ad Søvejen. De vigtigste Omsætningspladser er *Marseille* og *le Havre* med tilsammen ca. 35% af Totalomsætningens Værdi; omtrent $\frac{1}{3}$ heraf er Transitomsætning, idet der paa de nævnte Byer er en stor Trafik af rutegaende Skibe; *Marseille* staar navnlig i Forbindelse med afrikanske, asiatiske og andre østlige Havne, *le Havre* især med Amerika. Den franske *Handelsflaades* effektive Tonnage er kun $2\frac{1}{2}$ Gange saa stor som Danmarks. Over $\frac{2}{3}$ af den Tonnage, der med Ladning besøgte franske Havne i 1902, var af fremmed Nationalitet. Frankrigs *Jærnbanenet* er tættest i den nordlige Del, hvor en Mængde Baner har Knudepunkt i Paris. I Forhold til Arealet har Frankrig ikke saa stor Jærnbanelængde som Tyskland, men betydelig større Længde end de sydeuropæiske Lande. En betydelig Trafik foregaar paa de mange sejlbare *Floder*; alle de store Flodsystemer er nu indbyrdes forbundne ved store *Kanalantæg*, som forgrener sig i Landets nordlige og nordøstlige Del

11. Portugal.

Portugals Omsætning med Udlandet er kun halv saa stor som Danmarks, skønt Arealet og Folketallet er mere end dobbelt saa stort. Af Indførselen i 1901 (i alt 57.8 Mill. Milréis) kommer ca. $\frac{1}{3}$ fra England, $\frac{1}{6}$ fra Tyskland, ca. $\frac{1}{10}$ fra Spanien, Frankrig og Amerikas forenede Stater. Af Udførselen (28.3 Mill. Milréis) gaar ogsaa omtrent $\frac{1}{3}$ til England, derefter kommer Brasilien, Spanien og de portugisiske Kolonier med hver ca. $\frac{1}{6}$. Værdien af de vigtigste Ind- og Udførsels-Artikler, angivne i Mill. Milréis, var i 1901 følgende:

INDFØRSEL:

Bomuld.....	3.9	Huder.....	1.4	Levende Dyr.....	3.3
Uld.....	1.5	Træ.....	0.8	Fisk, tørret.....	3.4
Garn.....	1.0	Kul, Koks.....	5.2	Hvede.....	3.1
Bomuldsvarer.....	2.7	Jærn i Halvfabrikat.....	3.0	Ris.....	1.2
Uldvarer.....	1.2	Alle andre Metalvarer.....	3.0	Sukker.....	2.8
Silke, Silkevarer.....	1.0	Maskiner.....	2.4	Kaffe, Te.....	0.9

UDFØRSEL

Bomuldsvarer.....	1.0	Levende Dyr.....	3.4	Vin.....	9.7
Kork.....	2.6	Æg.....	0.4	Figen.....	0.3
— i Arbejde.....	0.8	Sardiner.....	1.4	Ananas.....	0.2
Kobbererts.....	1.2	Anden Fisk.....	0.4	Olivenolie.....	0.5

AGERBRUGET staar endnu paa et lavt Trin; store Strækninger, der godt kunde dyrkes, henligger som Overdrev. Af Kornarealerne, der i Størrelse er lig de danske, indtager Hvede og Majs den største Part. Kornudbyttet i 1901—02 gsntl. var kun ca. 1000 Mill. *kg*, og der indførtes desuden 92 Mill. *kg* Hvede. Derimod er der Udførsel fra forskellige sydlandske Kulturer: Olivenolie (især til Brasilien), Sydfrugter, Havesager, og især fra *Vinproduktionen*. Vinavlen, der navnlig er betydelig ved øvre Douro, giver i gode Aar et Udbytte paa ca. 6 Mill. *hl*. Af Udførselsværdien i 1901—02, 10.0 Mill. Milréis, faldt 5.6 Mill. paa Portvin ($\frac{2}{3}$ til England), 0.8 Mill. paa Madeira, Resten især paa Rødvine (ca. $\frac{3}{4}$ til Brasilien). — *Kvægholdet* er relativt ringe, bortset fra Faar; af den i Tabellen anførte Omsætning med levende

Dyr foregaar langt den største Part paa Spanien. — SKOVBRUGET er ubetydeligt, og Portugal hører til Europas skovfattigste Lande; dog er Kork og Korkvarer vigtige Udførselsartikler.

BJÆRGVÆRKSDRIFT og INDUSTRI. Der findes ikke mange *Kul*, og dette er en af Aarsagerne til, at Landets Forraad af andre Mineraler ikke udnyttes videre stærkt. I 1902 var Produktionsværdien 1170 000 Milréis, hvoraf 980 000 Milréis faldt paa *Kobber* og kobberholdige Malme, der bearbejdes i Udlandet, Resten paa mange andre Slags Erts. Endvidere udførtes *Marmor*, navnlig til England. Af fortrinligt *Sesalt*, især fra Setubal, udføres aarlig omkring 150 000 Tons. — Foruden Korkindustrien kan nævnes *Tekstilindustrien* — især Bomuld — med en Del Eksport (til Kolonierne).

Ca. Halvdelen af den udenlandske Omsætning foregaar over *Lissabon*, og omtr. $\frac{1}{4}$ over *Porto*. Omsætningen over Landgrænsen er forholdsvis lille; af den søværts Trafik besøger engelske Skibe over Halvdelen.

12. Spanien.

Spaniens Handelsomsætning er forholdsvis lille, og den er bleven stærkt paa- virket ved Tabet af Kolonierne. — Indførselstolden omfatter alle Vareomraader, og Satsene er i det hele høje; i 1901—02 var Toldbeløbet 18 % af Indførselsværdien. Henimod Halvdelen af Indførselen kommer fra England, Frankrig og Amerikas forenede Stater, ca. $\frac{2}{5}$ af Udførselen gaar til England og Frankrig. De vigtigste Varer i Ind- og Udførselen i 1902 var følgende (angivet i Mill. Pesetas):

INDFØRSEL:

Bomuld.....	104	Huder og Skind, raa		Kemiske Produkter ..	50
Uld.....	16	og beredte.....	34	Levende Dyr.....	29
Garn.....	13	Trælast.....	50	Fisk, tørret.....	32
Uldvarer.....	12	Kul, Koks.....	72	Hvede.....	17
Silk.....	15	Jærn- og Staalvarer..	31	Kaffe, Kakao.....	31
— varer.....	15	Maskiner, Jærnbane- materiel.....	85	Tobak.....	25

UDFØRSEL:

Uld.....	15	Kobbererts m. v.....	70	Olivenolie.....	59
Skind og Huder.....	19	Anden Erts.....	16	Mandler.....	15
Fodtøj.....	16	Bly: Plader.....	72	Vindruer.....	12
Bomuldsvare.....	29	Kviksølv.....	6	Rosiner.....	18
Kork, raa og forarb. .	35	Levende Dyr.....	26	Oranger.....	55
Jærnerts.....	113	Vin.....	45		

AGERBRUGET er Landets vigtigste Næringsvej, men drives langt fra alle Steder godt. Mod Vest og Nord dyrkes navnlig Korn; mere sydlandske Kulturær findes imod Syd og i det regnfattige Østland, hvor man ved store Vandingsanlæg har frembragt pletvise Strækninger af udmærket Frugtbarhed. Kornarealerne indtog i 1902 godt 7 Mill. *ha*, heraf over Halvdelen Hvede; Foldudbyttet er gsnrl. ringere end i det øvrige Vesteuropa; der indførtes aarlig i 1901—03 ca. 100 Mill. *kg* Hvede og ca. 50 Mill. *kg* andre Kornsorter; af Ris (34 000 *ha*) var der et Udførselsoverskud paa godt 10 Mill. *kg*. Der dyrkes mange Slags Bælgplanter, Krydderplanter (af Safran udførtes for over 8 Mill. Pes.), Løg (Udførsel ca. 7 Mill. Pes.) og andre Slags Havesager, sydlandske Frugttræer. Store Arealer er beplantede med Oliven-træer (Udbytte i 1902: 200 Mill. *kg*, men til Dels af simpel Kvalitet) og Vin (1.4 Mill. *ha*). Værdien af *Vinudførselen*, der i Slutningen af 1880'ne udgjorde ca. 300 Mill. Pes., var for 1901—03 kun 50 Mill. Pes. Siden 1890 har Udførselen af Sherry og lignende Vine varieret mellem 5 og 20 Mill. Liter og de billige Vinsorter mellem 180 og 1100 Mill. Liter. Udførselen af Rosiner og friske Druer naaede i 1902 $\frac{2}{3}$ af selve Vineksportens Værdi. *Sukkeravlen* (ca. $\frac{2}{3}$ Roë- og $\frac{1}{3}$ Rørsukker) tilfredsstillende allerede nu Forbruget, medens der i Begyndelsen af 1890'ne indførtes godt 60 Mill. *kg*. *Tobaksavlen*, der tidligere var forbudt, søges nu fremmet. Af industrielle Planter udføres navnlig Espartogræs (for 5 à 6 Mill. Pes.).

Kvægavlen. Antallet af Hornkvæg og Svin er ikke meget større end i Danmark, af Heste er der endog færre, men der findes 1.5 Mill. Muldyr og Æsler. Faareavlen er navnlig i det indre af Landet ret betydelig, men mindre end før. I den omtrent lige store Ind- og Udførsel af levende Dyr er der Udførselsoverskud af Hornkvæg, Indførselsoverskud af Heste og Muldyr. Af Næringsmidler fra

Kvægavlen er baade Ind- og Udførsel uden større Betydning. Der udførtes 12 Mill. *kg* raa Uld og indførtes 3 Mill. *kg* Uld (mest renset); Værdien var størst for Indførselen. — I *Valencia* og *Murcia* finder der nogen Silkeavl Sted; paa de kanariske Øer produceres Cochenille. — SKOVBRUGET leverer kun Kork til Udførsel, særlig fra Catalonien. — FISKERIET paa Nordkysten (Sardiner, hvoraf udføres for 2 à 3 Mill. Pes., og Laks) og i Middelhavet (Thunfisk) sysselsætter mange Mennesker. Klipfisk og anden tørret Fisk fra de nordlige Atlanterhavsfiskerier indføres i stor Mængde fra Frankrig, Danmark eller direkte fra Fiskepladserne.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Spanien er rigt paa værdifulde Mineraler. Minedriften er i Fremgang paa nogle Omraader, men er for en Del paa fremmede Hænder, og en stor Del af Malmene bearbejdes i Udlandet. *Kulforraadene* er meget betydelige, men udnyttes, bl. a. paa Grund af uheldige Transportforhold, forholdsvis lidt; i 1902 frembragtes ca. 3 Mill. Tons (mod 1 Mill. Tons for ca. 15 Aar siden); der indførtes 2.3 Mill. Tons. Produktionen af *Jærnmalm* var ca. 8½ Mill. Tons, hvoraf omtr. ⅓ udførtes, Spaniens egen Raajærnsproduktion var 259 000 Tons; den meste Malmudførsel foregaar fra Nordkysten, især fra *Bilbao*, og gaar navnlig til England, for hvis Hyttedrift denne Egnslidet fosforholdige Jærnmalm har været af meget stor Betydning. I Produktionen af *Kobber*, *Bly* (*Murcia*) og *Kviksølv* (*Almaden*) staar Spanien efter Amerikas forenede Stater øverst i Verdensproduktionen. Af Kobberproduktionen, ca. 50 000 Tons, kommer omtrent ⅔ fra Minerne *Rio Tinto* og *Tharsis* og udskibes som Erts eller halvrenset Kobber over *Huelva* til England. Spanien har den største Produktion af *Sølv* og sølvholdigt Malm i Europa; endvidere udføres *Zinkmalm*, *Mangan-* og *Antimonmalm*; af *Salt* udførtes i 1901—02 aarlig 290 Mill. *kg*.

INDUSTRI. Af forarbejdede Varer, bortset fra Næringsmidler, var der i 1901—1903 gsnlt. en Indførsel paa 255 Mill. Pesetas, og en Udførsel paa ca. 150 Mill. Pesetas. Forskellige Grene af Industrieksporten blev stærkt formindskede ved Tabet af Kolonierne (saaledes Mel, Bomuldsvarer og Fodtøj). Foruden de allerede omtalte Udførselsartikler skal nævnes Eksporten af *Papir*, *Sæbe* og andre *kemiske Artikler*, enkelte Metalvarer og forskellige Konserverartikler. I øvrigt er der paa mange andre Omraader en betydelig Industri, der i større eller mindre Grad dækker Landets eget Forbrug. En af de største Importartikler paa Industriomraadet var tidligere Spiritus, til Brug ved Vinfremstillingen (i 1885—87 for ca. 55 Mill. Pesetas); i 1901—1903 var Værdien kun 0.4 Mill. Pesetas. Industrien er af størst Betydning i de nordøstlige Provinser, særlig Bomuldsindustrien, den vigtigste af dem alle; men ogsaa i mange andre Egne af Landet findes Industrier af forskellig Slags.

Barcelona er Spaniens vigtigste Industri-, Handels- og Skibsfartsplads. Langt den største Del af Spaniens OMSÆTNING foregaar ad Søvejen, og da Floderne kun i ringe Grad er sejlbare, er de forskellige Kystbyer Udskebningspladser hver for sin Egn Produkter af Minedrift eller Landbrug. *Jærnbanelettet*, hvis vigtigste Centralpunkt er *Madrid*, er endnu lidet udviklet, men forgrener sig dog til alle større Landsdele og vigtige Havnestæder.

13. Italien.

Italiens Toldpolitik er protektionistisk baade med Hensyn til Landbrugets og Industriens Produkter; fritagne for Indførselstold er i det væsentlige kun en Del industrielle Raastoffer og enkelte Halvfabrikater.

Omsætningen i 1902, angivet i Mill. Lire, fordelte sig paa nedenstaaende Hovedgrupper:

	Indførsel	Udførsel
Raastoffer til industriel Brug..	665	242
Halvfabrikater og Hjælpestoffer	394	558
Færdige Industrivarer	355	310
Næringsmidler	362	362

I alt ... 1 776   1 472

De væsentligste Lande i Indførselen var England med 16%, Tyskland (12%), Amerikas forenede Stater (12%), Frankrig (10%), Østerrig-Ungarn (10%), Rusland (10%); i Udførselen stod Schweiz øverst med 18%, derefter kom Tyskland (17%), Frankrig (12%), Amerikas forenede Stater (12%). — I Ind- og Udførselen var de væsentligste Varer, angivet i Mill. Lire:

INDFØRSEL:

Silke i Kokoner.....	44	Trælast	60	Instrumenter, Ur-	
Anden Silke	153	Farve- og Garvestoffer	30	magerarbejd. o. lign.	40
Silkevarer	21	Kemiske Raastoffer og		Heste, Muldyr	34
Bomuld.....	162	Produkter	62	Fisk	39
Jute m. m.	14	Kul	141	Hvede.....	206
Uld.....	61	Jærn- og Staalvarer..	82	Majs.....	29
Uldgarn og - Varer ..	25	Andre Metaller.....	38	Kaffe.....	15
Skind og Huder.....	39	Maskiner o. lign.....	64	Tobak	25
— beredte.....	16				

UDFØRSEL:

Silke	491	Svovl.....	45	Oranger, Lemoner....	27
Silkevarer	69	Zinkmalm.....	13	Andre friske Frugter.	19
Bomuldsgarn og -varer	70	Kemiske Produkter		Mandler	19
Arbejder af Straa....	18	o. lign.	44	Frugter samt Grønt-	
Hamp	41	Kvæg og Svin.....	18	sager o. l., friske ell.	
Huder	21	Smør	15	tilberedte.....	35
Marmor og Alabast,		Ost.....	22	Olivenolie	41
raat og forarbejdet.	23	Æg.....	43	Vin.....	43
Koraller.....	34	Ris.....	15		

LANDBRUGET er den vigtigste Næringsvej. Det produktive Areal forøges stadig, navnlig ved store Udtørringsarbejder, og i store Dele af Landet (Posletten, Toskana m. fl.) forhøjes Jordens Frugtbarhed overordentlig ved omfattende Vandingsanlæg. I andre Egne er Dyrkningsmaaden primitiv, og der findes endnu 1 à 1½ Mill. ha, der kunde gøres tjenlige til Dyrkning. En Hindring for Fremgangen er Besiddelsesformen, idet en meget stor Del af Jorden drives af Smaaforpagtere, Partdykere o. lign. (ofte paa kort Aaremaal). Kornarealerne udgør omtrent samme Andel af Totalarealet som i Danmark; derimod er Kvægholdet og derfor ogsaa Foderafgrøderne betydelig mindre. Af Kornarealet optoges henimod ⅓ af Hvede og ca. ⅓ af Majs (der i nogle Dele af Landet er Brødkorn), Resten af de andre Kornsorter samt af en Del Ris (186 000 ha i Podalen). Af de foreliggende Opgørelser fremgaar det, at Høstudbyttet er betydelig lavere end i Mellemuropa, hvorfor der ogsaa hvert Aar er en betydelig Indførsel; Høsten blev for 1901—1902 gsnlt. opgjort til 6 700 Mill. kg, og der indførtes ca. 1 100 Mill. kg Hvede (især fra Rumænien og Rusland), og ca. 250 Mill. kg Majs m. m. Af Ris udførtes omkring 40 Mill. kg, især til Sydamerika. Vigtige Næringsmidler for Befolkningen afgiver Dyrkningen af Bælplanter, Grøntsager og navnlig de mangfoldige Arter af Trækulturer — Kastanien (Areal 0.4 Mill. ha), Vinstokken, Oliven-træet samt sydlandske og andre Frugttræer. Disse for det italienske Landbrug særlig karakteristiske Trækulturer afgiver tillige Hovedparten af Landbrugseksporten. Udbyttet af Olivenolie, der svinger stærkt fra Aar til Aar, var i 1900—1902 gsnlt. godt 200 Mill. kg; Udførselen (44 Mill. kg) er gaaet noget tilbage (i 1890—92: 53 Mill. kg); fra den nordlige Vestkyst udføres en Del Madolie, i øvrigt er Udførselen mest Bomolie til teknisk Brug. Produktionen af Vin (i 1900—1902 gsnlt. 40 Mill. hl) var rigere end tidligere, men Udførselen, 1.5 Mill. hl, har før været betydelig større; den italienske Vineksport gaar især til Østerrig-Ungarn og til Sydamerika. Sukkeravlen har i faa Aar gjort overordentlige Fremskridt, idet den fra 1898 til 1903 er stegen fra 6 til 128 Mill. kg; den tidligere betydelige Sukkerimport var næsten ophørt i 1903. Af industrielle Planter dyrkes især Hamp, hvorfra der er en stigende Udførsel (omkr. 45 Mill. kg) samt Hør og Tobak. Af friske Blomster udføres for ca. 2 Mill. Lire. Morbærtræet dyrkes for Silkeavlens Skyld (navnlig i Lombardiet og Piemont). Af Silke frembringer Italien langt mere end det øvrige Europa, og det staaer kun tilbage for Kina og Japan.

Kvægavlen. Foruden de almindelige Husdyr holdes 1 Mill. Æsler og 300 000 Muldyr. Der indføres en Del Heste fra Østerrig-Ungarn og udføres en Del Kvæg og Svin til Schweiz; af Kød og Flæsk udføres for nogle Mill. Lire, til Dels i tilberedt Stand. Foruden Smør er der en stigende Udførsel af Ost, især til England og Amerikas forenede Stater. Af Fjerkræ og Æg var Udførselen ca. 55 Mill. Lire.

SKOVENE udgør ca. 15% af Arealet, heri dog indbefattet store Kratstrækninger; der maa indføres en Mængde Trælast, medens der udføres Garve- og Farvestoffer for flere Mill. Lire samt en Del Kork.

FISKERIET. Der indføres en stor Mængde Klipfisk o. lign. Ved Siciliens og Nordafrikas Kyster drives et indbringende Koralfiskeri.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Italien, særlig Sicilien, er det vigtigste Produktionssted for *Svovl*. Udbyttet heraf anslaaes i 1902 til 43 Mill. Lire; Udførselen i 1900—1901 var gsnlt. 444 000 Tons. Værdiudbyttet i 1902 af den øvrige Minedrift var ca. 35 Mill. Lire, hvoraf $\frac{1}{3}$ for Zinkmalm, Resten for Malme af *Bly*, *Jærn*, *Kobber*, *Kviksølv*, *Mangan* samt for *Salt*, *Grafit*, *Boraks*, *Petroleum* m. m. Paa Grund af manglende Kullejer sendes de fleste Malme til Udlandet; af *Raajærn* producerede Italien i 1900—1902 kun ca. 14 000 Tons. — I *Toskana* brydes udmærket *Marmor* og *Alabast*, der udføres dels i raa dels i bearbejdet Stand.

INDUSTRIEN. I det nordlige Italien er Storindustrien i *Tekstilfagene* i stærk Udvikling. Silkespinderierne bearbejder saa godt som hele den italienske Silkeavl, og desuden en betydelig Mængde indførte Kokoner, bl. a. fra det sydøstlige Europa. Den meste Raasilke udføres (navnlig til Schweiz og Tyskland), men de italienske Silkevæverier giver dog nu et betydeligt Udførselsoverskud af Silketøjer. Endnu stærkere har Bomuldsindustrien udviklet sig. Merindførselen af raa Bomuld var i 1901—1902 gsnlt. 135 Mill. *kg* mod 75 i 1891—1892, og paa faa Aar er der frembragt et aarligt Udførselsoverskud paa ca. 50 Mill. Lire for Garn og Manufakturvarer. De italienske Bomuldsvarer gaar især til Sydamerika, navnlig Argentina, og til Tyrkiet og andre Balkanstater. Af Uldvarer er Merindførselen stærkt formindsket. — I *Jærn-* og de øvrige *Metalindustrier* er der Indførselsoverskud paa næsten alle Omraader. I den *kemiske* Industri behandles en Del af de i Landet frembragte Raastoffer (Farve- og Garvestoffer, Vinsten, Borsyre, Sæbe m. m.). Foruden de anførte store Eksportværdier for Marmor- og Alabastarbejder, Straaarbejder, Koralarbejder (der særlig udføres til Ostindien), er der en Række *kunstindustrielle* og andre Udførselsartikler (Stenarbejder, Mosaik, Terrakotta og Lervarer, finere og almindelige Glasvarer, Metalvarer, Kunstsnedkerarbejde, indlagte Træarbejder af forskellig Art, Læderarbejde, musikalske Instrumenter o. s. v.).

I det nordlige Italien findes et stærkt udviklet *Jærnbanenet*, og maalt efter Værdien foregaar ogsaa ca. $\frac{2}{5}$ af Omsætningen over Landgrænsen; regnes derimod efter Vægten, vokser Andelen for den søværts Omsætning, og Italien har derfor mange vigtige Havnepladser. Den største Omsætning foregaar over *Genua*, hvor der især finder en betydelig Indførsel Sted; det samme gælder *Neapel*, medens *Venedig* navnlig er Eksportplads. Af Skibsfarten i faste Ruter besorges lidt over Halvdelen af italienske Skibe, i den øvrige, frie Fart paa Udlandet udgør fremmede Skibes Andel ca. $\frac{4}{5}$.

14. Østerrig-Ungarn.

Med Hensyn til Næringsvejenes Udvikling frembyder de enkelte Dele af det østerrig-ungarske Monarki store Forskelligheder. I den vestlige, og navnlig i den nordvestlige Del, der har en betydelig Bybefolkning og langt den største Befolkningstæthed, er Industrien stærkt udviklet, hvormed en gennemgaaende ret god Benyttelse af Jorden staar i Forbindelse; mod Øst er Industrien af langt mindre Betydning, og Landbruget faar stadig mere Overvægt over de andre Næringsveje, men taber for øvrigt selv i Intensitet. Denne Modsætning fremgaar af nedenstaaende Oversigt over Arten og Værdien af Vareomsætningen mellem de to Hoveddele af Riget i 1903, angivet i Mill. østerrigske Kroner.

	Land- og Skov- brugsprodukter	Bjærgværks- og Industriprodukter	I alt
Indførsel fra Ungarn til Østerrig	579	366	945
Indførsel fra Østerrig til Ungarn	65	838	903

I det samlede Riges Omsætning med Udlandet giver denne Dobbeltthed sig ogsaa til Kende, idet der er en betydelig Udførsel baade af Industriprodukter og af Landbrugsprodukter, medens Raastoffer og Halvfabrikater er den vigtigste Gruppe i Indførselen. Værdien af Omsætningen med Udlandet (Specialhandelen) for det østerrig-ungarske Toldomraade, der ogsaa omfatter Bosnien og Herzegovina, fordelte sig i 1903 paa nedenstaaende Hovedgrupper, angivet i østerrigske Kroner.

	Indførsel Mill. K.	Udførsel Mill. K.	Indførsel pCt.	Udførsel pCt.
Næringsmidler.....	395	737	21	34
Raastoffer.....	788	508	42	24
Fabrikater.....	694	885	37	42
	1877	2130	100	100

Udførselsværdien var altsaa større end Indførselsværdien; det samme var Tilfældet i hele det forudgaaende Tiaar undtagen for et enkelt Aar. — Østerrigs Toldtarif er protektionistisk; Toldsatsernes Højde til de forskellige Tider har været stærkt paavirket af det handelspolitiske Forhold til Tyskland, med hvilket Land langt den største Omsætning foregaar, idet Tyskland afgiver henimod $\frac{2}{3}$ af Indførselen og modtager over Halvdelen af Udførselen (især af Landbrugsprodukter). Indførselen fra og Udførselen til England udgjorde henholdsvis 8 og 11%; derefter følger Italien, Amerikas forenede Stater, Rusland og britisk Indien.

De vigtigste Varer i Specialhandelen i 1903 var følgende, angivet i Mill. øster-riske Kroner:

INDFØRSEL:

Bomuld.....	190	Læder	45	Æg	37
Hør	33	Farve- og Garvestoffer	25	Fisk o. lign.	24
Uld	114	Kemisk-tekniske Ar-		Majs	30
Silke	51	tikler	57	Frukt(isærSydfrugter)	40
Bomuldsgarn	28	Kul o. lign.	101	Kaffe	40
Uldgarn	37	Jærn og -varer	29	Vin	33
Uldvarer	27	Kobber, Tin, Zink....	49	Tobak	49
Silkevarer	30	Maskiner o. lign.	49		
Huder og Skind.....	50	Svin	21		

UDFØRSEL:

Uld	32	Trævarer	50	Hornkvæg	112
Silke	21	Træmasse	11	Æg	107
Linnedgarn	20	Papir og -varer	35	Fjærkræ	16
Bomuldsvarer	21	Kemisk-tekniske Ar-		Byg, uformalet.....	90
Linnedvarer	20	tikler	38	Malt	53
Uldvarer	50	Kul, mest Brunkul..	91	Mel	26
Klæder og Modevarer	60	Glas og -varer	54	Bælgsæd.....	23
Huder og Skind.....	47	Lervarer	22	Frukt	30
Fodtøj	22	Jærn og -varer	50	Sukker	167
Handsker	24	AndreuædleMetalvarer	23	Humle	13
Fjer	22	Smykker; Kortvarer	53		
Træ	237	Heste	53		

Af Arealet er henimod $\frac{1}{3}$ dækket med Skov, og Østerrig-Ungarn er udenfor Nordeuropa det eneste Land med væsentligt Udførselsoverskud af Træ. — LANDBRUGET drives ikke godt overalt; men der arbejdes med Held paa dets Fremme. Blandt Kornsorterne indtages de største Arealer i Østerrig af Rug og Havre, i Ungarn af Hvede og Majs; langt den største Del af Kornudførselen bestaar dog af Byg (og Malt). Den ungarske Hvede var tidligere stærkt efterspurgt i Udlandet, og dette fremkaldte en betydelig Bedring i Dyrkingen, saa at Foldudbyttet nu er omtrent dobbelt saa stort som for 25 å 30 Aar siden. I de senere Aar udføres der ikke meget uformalet Hvede, derimod er Udførselen af det velansete ungarske Hvedemel stadig betydelig. Af Majs, og jævnlig ogsaa af Rug og Havre, er der Merindførsel. Kartoffelavlén staaer kun tilbage for Tysklands og Ruslands, Dyrkingen af Bælgsæd, Humle og Frukt afgiver en anselig Udførsel. Roesukkerproduktionen er noget større end Frankrigs og Ruslands og staaer kun tilbage for den tyske. Sukkerforbruget pr. Individ er ikke stort, og den Andel af Produktionen, der udføres, er langt større end i de andre store Roesukkerlande; i 1901—1903 udførtes der ca. 700 Mill. kg. Tobaksavlén, der reguleres af Staten, er betydelig, men maa dog suppleres med en stor Import. Vinavlén er meget udbredt, men Vingrænsens Nærhed mærkes mange Steder gennem det usikre Udbytte. Udførselen kan andrage henimod 10 Mill. Kroner, men Indførselen er dog langt større. Phylloxeraen har bl. a. hjemstøgt Egnene med de mest efterspurgte Vinsorter (Tokajer). Af industrielle Planter dyrkes Hør i de nordvestlige Lande, Hamp i Ungarn.

Kvægavlén. Der er Udførselsoverskud for de forskellige Grene af Husdyrbruget, undtagen Svineavlén, størst af slagtet Kvæg og af Æg, mindst af Mejeri-produkter. Østerrig leverer gode Arbejdsheste (noriske); i de østerrigske Alpe-egne nærmere Kvægavlén i Karakter sig til den schweiziske. Ungarn har udmærkede Hesteracer og godt Kødkvæg. For øvrigt drives Kvægavlén, navnlig i Ungarn, paa temmelig ekstensiv Vis. — I flere af de sydlige Egne drives en Del Silkeavl. — FISKERI. Der udføres Ferskvandsfisk for adskillige Mill. K., men i øvrigt er der en betydelig Merindførsel af Fisk (navnlig tilberedt).

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Af *Stenkulforbruget* maa ca. $\frac{1}{4}$ indføres (mest fra Tyskland); derimod er der en betydelig Udførsel af Brunkul, hvoraf en Del er af særlig god Kvalitet. Produktionen i 1901—1902 af Stenkul og Brunkul var henholdsvis 13 og 27 Mill. Tons. Produktionen af *Raajern*, der i de senere Aar omtrent har svaret til Forbruget, var i 1901—1903 gennemsnitlig 1.5 Mill. Tons; medregnes Omsætningen af forarbejdet Jærn, var der i 1902—1903 Udførselsoverskud baade i Mængde og Værdi. Østerrigs Andel i Rigets hele Produktion af Kul og Jærn er henholdsvis $\frac{4}{5}$ og $\frac{2}{3}$. — Der udvindes ogsaa en Del andre Metaller, saaledes *Guld, Sølv, Kobber, Bly, Zink, Nikkel, Kviksølv*. Andelen i Verdensproduktionen naar dog kun for enkelte op til lidt over 1 pCt., og der er en betydelig Merindførsel for de vigtigste af dem; af Kviksølv er der dog et Udførselsoverskud paa ca. 3 Mill. Kroner. I Produktionen af *Grafit* (særlig i Bøhmen) overgaas Østerrig kun af Ceylon. *Petroleum* og *Ozokerit* udvindes i Galizien. *Salt* er det vigtigste Mineralprodukt næst Kul og Jærn (i 1902 0.5 Mill. Tons); det udvindes dels som Stensalt i Karpatherne (Wieliczka), dels af vandige Opløsninger fra Saltminerne i Alperne. Der findes en Mængde Mineralkilder med stærkt besøgte Kursteder, hvorfra der ogsaa finder Udførsel af mineraliske Vande Sted. Soda og Salpeter udvindes af Jorden i den ungarske Slette.

INDUSTRIEN staar, som nævnt, paa et højt Trin i de nordvestlige Egne; i adskillige Fag er der i den nyeste Tid ogsaa Fremgang i de tidligere industrifattige Dele af Landet. Langt den største Arbejdsstyrke beskæftiges i *Tekstilindustrien*, til hvis Brug der ogsaa finder en betydelig Indførsel Sted af Raastoffer og Garn (undtagen af Linnedgarn, hvor der er Merudførsel). Af Manufakturstoffer og Beklædningsvarer er der som Helhed Udførselsoverskud for de forskellige Brancher, undtagen for Silkeindustrien. En ret betydelig Del af Tekstiludførelsen gaar til Balkanstaterne. — For Fabrikationen af *Jærn-* og andre *Metalvarer* (særlig finere Varer) samt fra Skibsbyggeriet er der Udførselsoverskud, hvilket ogsaa gælder forskellige Slags Maskiner, medens der for Maskinindustrien som Helhed er Merindførsel. I *Læderindustrien* er der Merindførsel af Læder, men en stor Overskudsudførsel af Fodtøj, Handsker m. fl.; af *Glasvarer, Porcelæn* og andre *Lervarer* er der Overskudsudførsel. Landets Rigdom paa *Træ* har fremkaldt flere Industrier med betydelig Udførsel (Savværksprodukter, Trævarer, Træmasse, Papir). Mange Industrier er repræsenterede i *Wien*, der for øvrigt især er berømt for sin Kunstindustri. Midtpunkterne for de nævnte Industrier findes især i Bøhmen samt i Mähren og Nedre-Østerrig. Eksporten af industrielle Næringsmidler omfatter som nævnt Sukker, Malt, Mel, endvidere Øl (Pilsen, Wien).

For **SAMFÆRDELSENS** Fremme er der gjort et betydeligt Arbejde. Jærnbanelettet er tættest i Østerrig, og her har navnlig Forbindelsen gennem Grænsebærgene krævet betydelige Ofre. *Dampskibsfarten* paa *Donau* (der er sejlbar gennem hele Riget) og paa flere af dens Bifloder, betyder overordentlig meget for den indre Samfærdsel. Ogsaa med Udlandet omsættes der ad denne Vej en Del Varer, især efter Aabningen af Kanalen ved Jærnporten. Landets nordvestlige Del har gennem *Moldau* og *Elben* en betydelig Omsætning med Tyskland, bl. a. med Hamborg. — Af Omsætningen med Udlandet foregaar knap $\frac{1}{10}$ ad Søvejen; den samlede Dampskibsflaade i Byerne ved det adriatiske Hav er noget større end Danmarks; en væsentlig Del af dens Tonnage hører under den østerrig-ungarske Lloyd, der (med Statssubvention) opretholder en Række faste Ruter, særlig i det østlige Middelhav. *Triest* (med Frihavn) er den vigtigste af Havnestæderne, dernæst *Fiume*.

15. Balkanstaterne.

Det økonomiske Liv i de forskellige Balkanstater er af ret forskellig Karakter; i de nyere Stater arbejdes der stærkt paa at fremme Udnyttelsen af Landenes Hjælpekilder, medens der i Hovedlandet, Tyrkiet, er Stilstand, til Dels endog Tilbagegang. Forskellen i Udviklingen er dog endnu ikke større, end at man ved de forskellige Næringsveje kan paapege en Række Fællestræk af afgørende Betydning. Der skal derfor først anføres nogle almindelige Bemærkninger angaaende de forskellige Næringsveje og Omsætningen med Udlandet, hvorefter der ved de enkelte Lande vil blive gjort nærmere Rede navnlig for de Forhold, der vedrører Eksporten.

LANDBRUGET. Alle Staterne er rige paa særdeles frugtbar Jord, men i ingen af dem er paa langt nær hele den anvendelige Jord taget under Dyrkning. Dyrkningsmaaden er derhos primitiv, mange Steder endog ligefrem slet, saa at Jorden kun de færreste Steder yder, hvad den kunde. *Kvægavlen*, der især drives paa de

store udyrkede Græsningsarealer baade i Bjærgene og i Lavlandet, har tidligere været den vigtigste Gren af Landbruget, navnlig med Hensik paa Eksporten. Efterhaanden som Græslandet tages ind til Agerdyrkning, bliver Kvægavlen mange Steder indskrænket, saa at Udførselen af Kvægavlsprodukter baade relativt og undertiden ogsaa absolut set er bleven mindre. — Bortset fra Grækenland, findes der forholdsvis store Arealer med SKOVE, men disse er bleve vrængede og har mistet Størstedelen af deres Værdi; i de senere Aar har ordnet Drift i de nordlige Stater muliggjort et bedre Udbytte, delvis ogsaa til Eksport. — Med forarbejdede Varer har Landene hidtil væsentlig forsynet sig ved Hjælp af Haandværk og Huslid og med Benyttelse af Landenes egne Raastoffer. I de nyere Stater søger Regeringerne at fremme Udviklingen af en egentlig INDUSTRI og Virksomheder, drevne for indenlandsk eller fremmed Regning, er ogsaa bleve paabegyndte i mange Fag; men gennemgaaende er Industrien dog endnu lidt udviklet. — BJÆRGVÆRKSDRIFTEN er som Helhed ikke af stor Betydning. I og for sig hører Balkanhalvøen, saa vidt det da endnu kendes, ikke til de Lande, der er særlig rige paa brugbare Mineraler, men der kunde i alt Fald blive et større Udbytte, end Tilfældet nu er. Der udvindes flere Steder en Del *Kul*, men kun lidt *Jærnmalm*, der tilmed udføres i raa Tilstand. Specielle Bjærgværksprodukter i de enkelte Lande vil blive nævnte nedenfor.

HANDELEN er i næsten alle Landene paa fremmede Hænder (Armeniere, Jøder, Grækere o. a.). Omsætningen mellem Udlandet og de enkelte Balkanstater har i Hovedsagen et fælles Præg; Udførselen bestaar næsten udelukkende af Landbrugsprodukter, Indførselen af færdige Industrivarer og af almindelige Forbrugsartikler, som Landet ikke selv frembringer (Kolonialvarer o. s. v.), eller hvor Produktionen ikke endnu er tilstrækkelig udviklet til at dække Forbruget (Vin, Tobak m. fl.); endelig indføres der en Del industrielle Raastoffer. Totalomsætningen er forholdsvis lille paa Grund af den lidt fremskredne økonomiske Udvikling. I flere af Staterne er Udførselsværdien i Regelen større end Indførselsværdien; dette gælder dog ikke Grækenland (og, saa vidt Opgørelse foreligger, heller ikke Tyrkiet). Grækenland adskiller sig fra de øvrige Balkanlande ved at være et Handels- og Søfartsland; dets Landbrugsproduktion har ogsaa en anden Karakter end de nordlige Staters; i den industrielle Udvikling er der ikke nogen stor Forskel, skønt Forsøgene paa at fremkalde en moderne Industri begyndte tidligere her end andet Steds paa Balkanhalvøen.

Tyrkiet. Den Fremgang i økonomisk Udvikling, der finder Sted i alle de andre Balkanstater, kan knap siges at være begyndt i Tyrkiet. Kun en forholdsvis lille Del af Landets frugtbare Jord er dyrket, og dette tilmed paa en primitiv Maade; kun meget faa af Brugerne er Selvejere, og Afgiftsforholdene er uheldigt ordnede. For Samfærdigheden er der kun gjort lidt; der er Udførselstold paa adskillige af Landets Produkter samt Toldgrænser mellem de forskellige Provinser. I det hele taget har Statsstyrelsen som Regel ikke vist sig i Stand til at paavirke Næringsvejenes Udvikling paa nogen heldig Maade.

Foruden af de almindelige Kornsorter, særlig Hvede og Majs, er der en meget udbredt Dyrkning af Tobak og Vin; endvidere dyrkes Sydfrugter og andre Frugter, Bomuld samt Morbærtræer for Silkeavlens Skyld. De fleste af disse Kulturer giver Udførselsoverskud, jfr. nedenfor; det samme er Tilfældet med forskellige Kvægavlsprodukter og med enkelte Skovprodukter (Garvestoffer), Bjærgværksprodukter og forarbejdede Varer, hvilke sidste dog især hidrører fra *Lilleasien*. Vestens Storindustri har hemmet Udførselen af en Række i Tyrkiet forarbejdede Varer, der tidligere var stærkt efterspurgt (Tæpper, Læderarbejder, Vaaben, Smykker, Parfumer m. m.). Nedenstaaende Tabel angiver Udførselsværdien i 1897—1898 (i Mill. Piastre), for Udførselen baade fra europæisk og asiatisk Tyrki:

Vindruer	182	Hvede	61	Tæpper	36
Figen	51	Opium	55	Skind og Huder	51
Nødder	29	Silke	131	Valoner	66
Kaffe	47	Kokoner ..	65	Erts	38
Olivener	40	Uld, Mohair	142		

Endvidere udføres en Del Tobak. De vigtigste Indførselsvarer er Manufakturvarer, Sukker, Kaffe, Mel, Petroleum og Jærnvarer.

Rumænien. Omsætningen med Udlandet er forholdsvis større her end i de andre Balkanstater. Af Indførselen kommer ca. 30 % fra Tyskland, 25 % fra

Østerrig-Ungarn og 20% fra England. Udførselen gik med over Halvdelen til Belgien, og derefter til Østerrig-Ungarn og England med godt $\frac{1}{10}$ til hver. Værdien af de vigtigste Varer i Udførselen, angivet i Mill. francs, var i 1902 følgende:

Hvede, uformalet.....	117	Rug, Havre.....	28	Æg.....	5
— formalet.....	4	Bønner ...	5	Fisk.....	6
Majs.....	104	Raps og andet Oliefrø	25	Træ og -varer.....	20
Byg.....	32	Kvæg.....	3	Petroleum o. lign.....	4

Foruden de her nævnte Afgrøder dyrkes bl. a. Hør og Hamp, hvoraf dog kun Frøet udføres, Sukkerroer, ved Hjælp af hvilke Sukkerimporten i faa Aar er bragt stærkt ned, Vin, hvoraf der i enkelte Aar kan være Merudførsel, men hyppigst er Merindførsel, samt Tobak, hvor Produktionen dog er betydelig mindre end Forbruget. Udførselstallene for Trævarer omfatter baade Trælast og forarbejdet Træ (især Egestaver til Frankrig); Eksporten er stegen stærkt i de senere Aar, og Skovene, der udgør ca. $\frac{1}{5}$ af det samlede Areal, er i det hele komne i bedre Drift. I BJÆRGVÆRKSDRIFTEN udvindes *Stensalt* (Udførsel 1 à 2 Mill. fr.), samt *Petroleum*, hvor Udbyttet i 1901—1903 var 262 Mill. kg (hvoraf ca. $\frac{1}{5}$ i *Prahova*); Udførselen var i 1903 125 Mill. kg (i 1893 17 Mill. kg); over Halvdelen af Udførselen er raffineret Petroleum og Benzin; tidligere udførtes næsten kun raa Petroleum. Indenfor de INDUSTRIELLE Virksomheder falder de største Anlægskapitaller paa *Sukkerfabrikker*, *Petroleumsraffinaderier*, *Savværker*, *Møller* samt Etablissementer for *Lagring og Udslibning af Korn*. — Rumænien har kun en meget lille *Handelsflaade*; fraregnet Flodfarten foregaar derfor næsten hele Skibsfarten, navnlig den store Kornudførsel, med fremmede Skibe. *Braila* og *Galatz* er de vigtigste Udførselspladser.

Bulgarien med Østrumelien. Omtrent $\frac{1}{3}$ af Indførselen kommer fra Østerrig-Ungarn, England og Tyrkiet. Udførselen gaar især til England, Tyrkiet og Belgien. Værdien i 1902 for Indførselen var 71 Mill. og for Udførselen 104 Mill. francs.; der er altsaa Udførselsoverskud. Den vigtigste Plads baade i Ind- og Udførselen er *Varna*; dog kan i enkelte Aar Korneksporten fra Østrumelien over *Bourgas* overgaa Varnas. Værdien i 1902 i Mill. fr. for de vigtigste Udførselsartikler var følgende:

Kornvarer.....	64	Æg.....	7	Kokoner.....	2
Raps.....	6	Rosenolie.....	3	Tobak.....	2
Levende Dyr.....	7	Skind og Huder.....	3		

Af det udførte Korn var Hovedparten Hvede og Majs. Udførselen af *Rosenolie*, der især gaar til Frankrig og Amerikas forenede Stater, kommer fra Dalene syd for Balkankæden, særlig omkring Kesanlyk, nordøst for Filippopel, hvor hele Agre er beplantede med Roser. I 1903 udførtes for ca. 4 Mill. fr., i alt 6200 kg. Der avles ogsaa en Del Vin, omtrent hvad der svarer til Forbruget. — Der er i Bulgarien en stærk Tilvækst i de Arealer, der tages ind til Agerdyrkning, og Landet er i det hele i stærk Opkomst.

Serbien. Af Indførselen kommer 47% fra Østerrig-Ungarn og 28% fra Tyskland; af Udførselen gaar $\frac{1}{6}$ til Østerrig-Ungarn (til Forbrug eller Videreførsel). Værdien i 1899—1900 for Indførselen var 50 Mill., for Udførselen 66 Mill. og for Transit 17 Mill. francs.; der har i en lang Aarrække stadig været Udførselsoverskud. De vigtigste Udførselsværdier i de samme Aar gsnrl. var, angivet i Mill. fr., følgende:

Hornkvæg.....	13	Kornvarer.....	19	friske Frugter.....	1
Svin.....	9	tørrede Blommer.....	10	Skind og Huder.....	3
Flæsk og Kød.....	4	syltede —.....	3		

Hovedparten af Kornudførselen er Hvede, derefter Majs (af Værdien henholdsvis knap $\frac{2}{3}$ og knap $\frac{1}{3}$). Et meget betydeligt Areal (110 000 ha) er beplantet med Blommetræer. Af Blommer er der en stor Udførsel, og i Indlandet benyttes de bl. a. til Fremstilling af Brændevin. Der dyrkes Vin og Tobak, men der finder tillige hvert Aar Indførsel Sted af disse Varer, dog af stærkt vekslende Størrelse.

Grækenland. I Indførselen til Grækenland (i 1901: 141 Mill. francs) deltog England og Rusland hver med $\frac{1}{5}$ à $\frac{1}{4}$, derefter Østerrig-Ungarn, Frankrig og Tyrkiet hver med ca. $\frac{1}{10}$. Af Udførselen (94 Mill. fr.) gik $\frac{1}{3}$ til England, medens Resten spredte sig over mange Lande. De vigtigste Pladser i Indførselen er *Piræus* og *Patras*, i Udførselen *Patras* samt en Del spredte Udslibningspladser,

navnlig for Korender. Værdien, angivet i Mill. fr., for de vigtigste Ind- og Udførselsartikler i 1901 fremgaar af nedenstaaende Tabel:

INDFØRSEL:

Korn	35	Garn, Manufakturvarer	20	Kemiske Produkter ..	7*
Kvæg	4	Kul.....	10	Træ og -varer	9
Sukker, Kaffe.....	6	Metalvarer.....	7		

UDFØRSEL:

Korender	41	Olivenolie.....	5	Svampe.....	1
Figen.....	3	Tobak	4	Erts.....	17
Vin.....	5	Valoner.....	2		

Af Korn dyrkes især Hvede, Byg og Majs; men der maa til Landets Forbrug indføres en Del Kornvarer (især fra Rusland), svarende til ca. $\frac{1}{4}$ af den samlede Importværdi. Til Gængæld er store Arealer optagne af mere sydlandske Kulturer. Næsten Halvdelen af den hele Eksportværdi hidrører fra Korendehøsten, som er en af de Afrøder, hvorpaa der i det græske Landbrug ofres størst Omhu. Af den paagældende Udførsel gaar ca. Halvdelen til England, derefter har Amerikas forenede Stater, Holland og Tyskland den største Andel. Udførselen til Frankrig, der var betydelig under den franske Vinkrise, er nu gaaet stærkt tilbage, hvilket har haft meget alvorlige Følger for de græske Korendedyrkere, saa at Lovgivningsmagten har maattet træde til for at bringe det Kvantum, der frembydes til Eksport, i Overensstemmelse med Efterspørgselen udefra. Foruden de anførte Produkter dyrkes der Bomuld, ligesom der drives en Del Silkeavl. Der holdes mange Faar og Geder, men et forholdsvis ringe Antal Hornkvæg, hvorfor der ogsaa maa finde Indførsel Sted heraf. — Udførselen af Erts omfatter især sølvholdigt Blyerts samt Zink-, Jærn- og Manganerts fra Laurion. Tillige udføres en Del Marmor. Handelsflaaden er betydelig, omtrent som den danske, og den finder Beskæftigelse ved at udføre en Del af Skibsfarten paa Sortehavet og i det østlige Middelhav. Grækerne er dygtige Handelsfolk, og mange Handelsforetagender, ikke blot i de øvrige Balkanstater men rundt om i mange Middelhavsbyer, er paa græske Hænder.

II. Amerika.

Amerikas samlede Areal udgør i alt 40 Mill. km^2 med en Befolkning paa ca. 150 Mill. Indbyggere; det er den næststørste af de fem Verdensdele, men kun Australien har en mindre Folkemængde; Amerikas Folkemængde er i øvrigt bleven stærkt forøget ved Indvandring, som stadig fortsættes. Naar man ser bort fra den tidligere omfattende Overførsel af Negre fra Afrika, har Indvandringen paa en ringe Part nær bestaaet af Europæere. Indvandringen gaar især til de ikke-tropiske Lande og har her trængt den oprindelige Indianerbefolkning helt tilbage; i de tropiske og nogle af de halvtropiske Egne udgør Indianerne eller Blandingsfolk derimod Størstedelen af Befolkningen.

Der gør sig en udpræget Forskel gældende mellem den ikke-tropiske og det tropiske Amerika, ikke blot med Hensyn til Produktionens Art, men i hele den økonomiske Udvikling, der er langt mere fremskreden i den førstnævnte Del. Eksporten fra Amerika bestaar hovedsagelig af Raastoffer fra Planteverdenen og fra Kvægavl. Det tropiske og halvtropiske Amerika bidrager i stort Omfang til Europas billige Forsyning med mange vegetabiliske Nærings- og Nyttestoffer. Af endnu mere gennemgribende Betydning er dog Landbrugsproduktionen i det tempererede Amerika; under Konkurrencen herfra er ikke blot Konsum-, men ogsaa Produktionsvilkaarene i Europa blevne forandrede.

I nedenstaaende Fremstilling har man anvendt følgende Inddeling af Amerikas Lande: ¹⁾ Amerikas forenede Stater, ²⁾ Britiske Besiddelser i Amerika, ³⁾ Andre europæiske Besiddelser i Amerika, ⁴⁾ Mexiko, Centralamerika og de uafhæn-

gige vestindiske Øer, ⁵⁾ Sydamerikas tropiske Lande og ⁶⁾ Sydamerikas ikke-tropiske Lande.

1. Amerikas forenede Stater.

Den økonomiske Udvikling er her gaaet fremad med overordentlig stærke Skridt. Hvad Udstrækning og Righed paa naturlige Hjelpekilder angaar, kan de forenede Stater snarere sammenlignes med hele Europa end med et enkelt af dettes Lande; men den forholdsvis ringe Folkemængde har tidligere kun kunnet udnytte en Brøkdel af de Produktionsbetingelser, der frembød sig. Dette Forhold er nu i ikke ringe Grad forandret; Folketallet, der i 1903 var godt 80 Millioner mod 38 Millioner i 1870, er nu omtrent lige saa stort som Englands og Frankrigs tilsammen; men der er dog endnu Plads og Brug for en Tilvækst paa mange Millioner Mennesker. — Endnu maa en Del af Produktionen i Landbrug, Bjærgværksdrift og Skovbrug betragtes som en Slags Rovdrift, hvor Resultaterne opnaas lettere end det efter nogle Aars Forløb vil være Tilfældet; dog bliver disse Omraader efterhaanden færre, og deres Benyttelse muliggøres ofte kun ved, at der i Forvejen er gjort et stort Arbejde i Samfærdselens Tjeneste. Befolkningen — i hvert Fald Hovedparten deraf — er i Besiddelse af en Række Egenskaber, der gør dem særlig skikkede til at arbejde paa Landets økonomiske Fremgang. Arbejdskraften er dyr; men det er en almindelig Antagelse, at der til Gengæld præsteres et særlig dygtigt Arbejde. Desuden har de høje Lønninger fremkaldt Anvendelsen af mekaniske Hjælpe midler og arbejdsbesparende Metoder i det hele taget i en hidtil ukendt Grad. Denne Tendens har haft den største Betydning for den industrielle Udvikling i de forenede Stater, som herigennem er blevet Europas Læremester. Størst Indvirkning paa de økonomiske Forhold i Europa har de forenede Stater dog haft gennem Landbrugseksporten; Landbruget beskæftiger ogsaa stadig den største Del af Befolkningen; vel er Bybefolkningen fra 1870 til 1900 vokset fra ca. $\frac{1}{6}$ til ca. $\frac{1}{3}$ af det hele Folketal, men den staar dog endnu relativt langt tilbage for Bybefolkningen i de vesteuropæiske Lande, og er absolut set ikke saa lidt mindre end Befolkningen i de tyske Byer.

Nedenstaaende Oversigt oplyser *Ind- og Udførselens Størrelse* (Specialhandelen) fordelt paa forskellige Hovedgrupper i 1903, hvorhos man til Sammenligning har medtaget Aarene 1890 og 1895. Aarene omfatter ikke Kalenderaaret, men for 1903: Tiden fra 1. Juli 1902 til 30. Juni 1903 o. s. fr.

INDFØRSEL:				
	1903	1895	1890	1903
	Mill. Dollars.			pCt.
Næringsmidler, levende Dyr	212	226	249	21
Raastoffer til Industrien ...	384	187	178	38
Halvfabrikater o. lign.	97	84	85	10
Færdige Industriprodukter.	169	141	154	17
Luksusartikler o. lign.*) ...	146	93	108	14
Tilsammen ...	1008	731	774	100
UDFØRSEL:				
	1903	1895	1890	1903
	Mill. Dollars.			pCt.
Landbrugsprodukter	873	553	630	63
Skovbrugsprodukter	58	29	29	4
Bjærgværksprodukter	39	19	22	3
Industriprodukter	408	184	151	29
Andre Varer	14	8	13	1
Tilsammen ...	1392	793	845	100

Langt den største Del af Udførselen bestaar af Landbrugsprodukter. I Mod-sætning til, hvad der almindeligvis er Tilfældet i europæiske Lande, er den samlede Eksportværdi næsten altid større end Importværdien. Indførselen paavirkes i betydelig Grad af høje Toldsatser, saavel paa Industriprodukter som paa en Række Agerbrugs- og Kvægavlsprodukter og paa adskillige vigtige Raastoffer. Tolden opkræves hyppigst efter Vægt; ved nogle Varer, navnlig Industriprodukter, er der en Tillægstold efter Værdi, og for en Del Varer er der udelukkende Værditold. De vigtigste nyere Tarifforandringer er: Forhøjelsen ved Mc Kinley-Tariffen

*) Herunder Tobak og alle spirituøse Drikkevarer.

af 1890, Nedsættelse ved Wilson-Tariffen af 1894, nye Forhøjelser ved Dingley-Tariffen af 1897 (se S. 79 og 835). — Af Udførselen i 1903 gik ca. 37% til Storbritannien og Irland og ca. 14% til Tyskland (altsaa tilsammen over Halvdelen), medens af Indførselen kun henholdsvis 18 og 12% kom fra disse Lande; derefter faldt i pCt. af henholdsvis Ud- og Indførsel paa britisk Nordamerika 9 og 5, paa Frankrig 5 og 9, paa Vestindien 3 og 8, og paa Brasilien 1 og 7%. — Værdierne i 1903 for de vigtigste Ind- og Udførselsartikler, angivet i Mill. Dollars, fremgaar af nedenstaaende:

INDFØRSEL:

Bomuld, raa	11	Huder og Skind.....	58	Jærn- og Staalvarer..	52
Andre vegetabiliske		Læder og -varer . . .	11	Tin	24
Spindestoffer	34	Pelsvarer	15	Kobber og -varer . . .	18
Uld.....	22	Kautschuk, raa	31	Sukker	72
Silke	50	Olier	12	Kaffe.....	59
Garn- og Manufakturvarer:		Kemisk-tekniske Ar-		Te.....	16
af Bomuld	52	tikler.....	64	Frugter.....	24
af andre vegetabiliske		Træ og -varer	29	Tobak	21
Spindestoffer.	39	Ædelstene	31	Drikkevarer.....	17
- Uld.....	20	Lervarer, alle Slags..	11		
Silkevarer	36	Kul.....	11		

UDFØRSEL:

Hornkvæg	30	Majs.....	41	Træ	47
Andre levende Dyr... .	5	Andre Kornvarer.....	18	Trævarer	13
Oksekød, fersk	25	Frugter.....	18	Papir og -varer	7
— ikke fersk	12	Tobak, raa	35	Harpiks, Tjære m. m.	13
Flæsk, Skinker.....	61	— fabrikeret.....	5	Kemisk-tekniske Ar-	
Fedt.....	54	Bomuld, raa	316	tikler.....	14
Oleomargarin	12	Bomuldsvare.....	32	Fosfat	7
Mejeriprodukter.....	5	Læder og -varer	32	Kul og Koks.....	23
Andre Kvægavlspro-		Olier, mineralske	67	Maskiner (se S. 993)..	72
dukter	11	— vegetabiliske	16	Andre Jærn- og Staal-	
Hvede	88	Oliekager	20	varer	46
Hvedemel	74	Hørfrø og andet Frø . .	9	Kobber og -varer	41

LANDBRUGET. Bortset fra Alaska udgør Arealet i de forenede Stater 1940 Mill. acres, altsaa omtrent $\frac{1}{4}$ af Europas Areal. Det samlede Farmerareal blev i 1900 opgjort til 840 Mill. acres, men heraf var knap Halvdelen under egentlig Benyttelse; Arealerne med Afgrøder var 290 Mill. acres, hvoraf med Korn 185, med Hø o. lign. 62, med Bomuld 24, med Tobak 6, med Kartoffler, Grøntsager 6, med Sukkerplanter 2.7, med Hør (til Frø) 2.1, medens Frugttræer, Vin og forskellige Kulturer indtager mindre Arealer. Afgrøderne er meget ulige fordelte mellem Staterne. I nedenstaaende Tabeloversigt over Hovedtrækkene i Agerbrug og Kvægavl er Staterne efter Beliggenhed delte i 5 Afdelinger:

	Af Befolkningen udgjorde	Af Totalarealet udgjorde	Af Areal med Afgrøde udgjorde	Af Værdiud- bytte af Ager- brug og Kvæg- avl faldt paa	Kreaturhold i Mill. Stkr.			
					Malke- kvæg	Andet Hornkvæg	Svin	Faar
	pCt.	pCt.	pCt.	Mill. Dollars				
de nord-atlantiske Stater	28	5	8	666	3.9	2.5	2.2	3.1
› nord-centrale ›	35	25	56	2360	8.7	18.5	29.2	13.4
› syd-atlantiske ›	14	9	10	465	1.3	2.6	4.9	2.0
› syd-centrale ›	18	21	20	889	2.6	12.6	9.4	3.5
Veststaterne	5	40	6	336	1.0	7.5	1.3	29.6
Tilsammen . . .	100	100	100	4716	17.4	43.8	47.0	51.8

	Høstudbytte						
	Majs Mill. b.	Hvede Mill. b.	Havre Mill. b.	Byg Mill. b.	Rug Mill. b.	Bomuld Mill. Baller	Tobak Mill. lbs.
de nord-atlantiske Stater	91	33	87	4	8	—	79
› nord-centrale	1941	441	764	82	16	0.026	123
› syd-atlantiske	169	32	15	—	1	2.574	300
› syd-centrale	460	62	47	—	—	6.836	366
Veststaterne	5	90	30	34	1	—	—
Tilsammen...	2666	658	943	120	26	9.436	868

Høstafrødernes Værdi androg i Mill. Doll.: Majs 828, Hvede 370, Havre 217, Byg 42, Rug 12, Bomuld (indbefattet Frø) 371 og Tobak 57.

Af Tabellerne vil man se, at langt den største Produktion falder paa Nordstaterne, navnlig paa de nordcentrale Stater, der udgør $\frac{1}{4}$ af Totalarealet, men præsterer omtrent Halvdelen af Produktionsværdien (i 1899). Til de nordcentrale Stater er regnet Landet nord for Floderne Ohio og Arkansas syd og vest for de store Søer til henimod Rocky-Mountainkæden. Fraregnet de vestligste Dele er Nedbøren tilstrækkelig og Jorden frugtbar i disse Stater; en stor Del bestaar af en dyb, muldrig findelt Jord, der i en Aarrække har kunnet give gode Afgrøder (navnlig af Hvede) uden Hvile og uden anden Gødning end Asken af forrige Aars Halm. Her dyrkes først og fremmest Korn, men ogsaa Foderafgrøder (navnlig Hø) vinder Udbredelse, og blandede Landbrug med Agerdyrkning og Kvægavl i Forening faar stadig større Betydning og breder sig fra Øst mod Vest. I Sydstaternes Landbrug er Bomulds- og Tobaksdyrkning særlig fremherskende. Veststaterne omfatter $\frac{2}{5}$ af Totalarealet, men yder kun ca. $\frac{1}{15}$ af Landbrugsproduktionen; nogle af Kyststaterne har fugtigt og mildt Klima; Dele af Kalifornien kan nærmest sammenlignes med Middelhavslønderne, og her dyrkes i stort Omfang sydlandske Planter; Størstedelen af Veststaterne bestaar af tørre Stepper og Højlande, hvor Dyrkning ikke er mulig uden kunstig Vanding, hvilken ogsaa anvendes paa ret betydelige Arealer (bl. a. særlig i Utah).

Under Hensyn til *Kornavlens* store Betydning for det europæiske Marked skal yderligere anføres: Der er i Regelen Udførselsoverskud af alle 5 Kornsorter; langt den største Betydning for Udlændets Kornforsyning har Eksporten af Hvede og Majs. *Hvededyrkingen* var i en Periode i Tilbagegang (og er i adskillige Stater fremdeles mindre end tidligere), men i 1901—03 var det samlede Areal større end nogensinde før. Tilvæksten skyldes især Staterne sydvest for Øvresøen (Minnesota, Nord- og Syd-Dakota); der findes her — samt i den tilstødende canadiske Provins Manitoba — vidtstrakte Flader af udmærkede Jorder, hvor der Aar efter Aar med de mindst mulige Driftsomkostninger dyrkes Hvede. Udførselen fra disse afsides liggende Egne foregaar over Søerne og ad Kanalvejene til Øststaterne og de atlantiske Eksporthavne med forholdsvist smaa Udgifter. De nævnte tre Stater har i de senere Aar frembragt henimod 30 % af Staternes samlede Hvedeavl. Betydningen paa Verdensmarkedet af de forenede Staters Hvedeeksport, der i Gennemsnit udgør ca. 25 % af Høstudbyttet, fremgaar af nedenstaaende Oversigt over den årlige Udførsel (formalet og uformalet) fra Hvedelandene i 1899—1902:

	Mill. bushels	pCt.		Mill. bushels	pCt.
fra de forenede Stater; og Canada	230*)	57	Indien	13	3
Rusland	72	18	Australien og New Zealand	12	3
Balkanhalvøen	32	8			
Argentina og Uruguay	45	11	Tilsammen...	404	100

Ogsaa af *Majsarealerne* ligger langt den største Part i de nordcentrale Stater, men noget sydligere end Hvedeegnene, og i flere af Sydstaterne findes store Arealer med Majs. Høstudbyttet er flere Gange større end hele den øvrige Verdensproduktion tilsammen (det gsntl. Udbytte i 1900—02 var i de forenede Stater 2050 Mill. bushels, i det øvrige Nordamerika 110, i Sydamerika, især Argentina, 92, i

*) Paa Canada falder ca. $\frac{1}{10}$; den paa dette Land faldende Andel er i de senere Aar i stærk Stigning.

Europa 484, i Afrika 30, i Australien 9). Majsudbyttet svinger betydeligt, bl. a. fordi mange af de Egne, der i øvrigt passer godt til Majsdyrkning, er udsatte for Frost; paa omtrent samme Areal avledes i 1902 2524, i 1901 1523 Mill. bush. Majsen anvendes især til Foderbrug og har derved overordentlig stor Betydning for Staternes Eksport af Kvægavlsprodukter. Den direkte Udførsel af Majs er meget vekslende og udgør en forholdsvis lille Del af Produktionen (højest 10 %); i 1899 udførtes 213, i 1901 28 Mill. bushels.

Bomuldsavlen, der i 1901—03 aarlig udgjorde 10.6 Mill. Baller (à 500 pounds), er paa enkelte Undtagelser nær begrænset til Sydstaterne, men blandt disse breder den sig stadig længere mod Vest, og Arealet var i 1903 større end før. Ved Bomuldsdyrkingen, hvor Anvendelsen af Maskiner er ret begrænset, udkræves en stor Arbejdsstyrke. Den talrige Negerbefolkning er godt skikket til dette Arbejde; et voksende Antal Negre driver nu Bomuldsavl som selvstændige Farmere. Den amerikanske Bomuld er af særdeles god Kvalitet; den udgør henimod 70 % af Verdensproduktionen; derefter kommer britisk Indien med godt 20 %, og Ægypten med godt 5 %. Ca. $\frac{2}{3}$ af den amerikanske Bomuld udføres. I forskellige Lande arbejdes der paa at fremkalde Bomuldsdyrkning for at undgaa Afhængigheden af det amerikanske Eksportmarked, der til Tider paavirkes stærkt af Spekulation. Bomuldsfrøet, der tidligere fandt liden Anvendelse, afgiver nu Raastof til en stærkt stigende Olieindustri; i 1902—03 udvandt ca. 110 Mill. Gallons, hvoraf ca. $\frac{1}{3}$ eller mere udføres til Europa; Cottonolien anvendes i stigende Omfang som Næringsmiddel. Af Oliekager udføres betydelige Mængder til Europa.

Af **Tobaksavlen** udføres omt. Halvdelen, hvoraf omtrent 90 % til Europa. Af den Tobak, der fra Eksportlandene bringes paa Verdensmarkedet, stammer over Halvdelen herfra. — Dyrkingen af Frugttræer tager betydelig til; der udføres i de senere Aar en stor Mængde frisk, tørret eller paa anden Maade tilberedt Frugt fra Amerika. Sydfrugter maa indføres, da disse paa Grund af Frosten kun kan trives i en Del af Florida og i Californien. — Der dyrkes Vin i mange Egne af Landet, i større Omfang dog kun i Staterne Californien og New York; Indførselen af Vin udgør henimod 10, Udførselen ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Dollars. — Af Sukkerforbruget, der pr. Individ kun overgaa af Englands, og som i 1902—1903 i alt udgjorde 2548 000 Tons, hidrørte kun en Brøkdæl fra Landets egen Produktion. Af Rørsukker frembragtes (i Louisiana) ca. 300 000 Tons. Sukkerroeavlen har hidtil været lidet udbredt; i de sidste Aar er den dog — efter Indførelse af Toldbeskyttelse — steget stærkt (1903: 248 000 Tons Rørsukker).

Kvægavlen. I 1903 fandtes 17.4 Mill. Stkr. Malkekvæg og 43.6 Mill. Stkr. andet Hornkvæg; begge Tal er højere end nogensinde før, men medens Malkekvæget forøges nogenlunde jævnt, er der stærke Svingninger i Tallet paa Kvæg til Kødproduktion. Fordelingen mellem Malkekvæg og andet Hornkvæg i de forskellige Grupper af Stater fremgaa af Tabellen S. 989. I de nordlige Stater er Racerne baade af Malke- og Kødqvæg stærkt forbedrede; i Sydstaterne anvendes endnu hovedsagelig de gamle Racer. Medens Tallet af Malkekvæg fra 1890—1900 regnes at være steget med ca. 10 %, er Mælkeudbyttet steget med 30 à 40 %; Mejeriernes Kvalitet forbedres, idet Mælken i stigende Grad behandles i Fællesmejerier; af Smørproduktionen i 1900 og 1890 (Mill. pounds) var henholdsvis 1072 og 1024 »farm produce« og 420 og 181 »factory produce«; ogsaa i denne Bevægelse fører Nordstaterne an. Til Trods for den stigende Produktion er Udførselen af Mejeriprodukter forholdsvis lille og snarest i Aftagende; i 1892—1894 gsnlt. udførtes for 10, i 1903 kun for 5 Mill. Dollars; af Smør udførtes kun for 1.6 Mill. Dollars, Resten var Ost og Mælk. Derimod er Kødudførselen (baade i levende og slagtet Stand) meget stor, der udføres aarlig omkring 400 000 Stkr. Kvæg og 300 Mill. pounds forskelligt fersk Kød, begge paa faa pCt. nær til England; endvidere store Mængder hermetisk henkogt eller paa anden Maade tilberedt Kød. — Svineavlen har sin største Udbredelse syd for de store Søer; alene i de tre Stater Iowa, Illinois og Missouri fandtes i 1903 henimod $\frac{1}{3}$ af det hele Antal Svin (disse 3 Stater staar ogsaa øverst med Hensyn til Majsproduktionen). Af Englands Baconimport kommer $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ fra de forenede Stater. Endvidere udføres store Mængder af Fedt og Blanding heraf med Cottonolie o. s. v. (lard compounds) samt af Oleomargarin; Markedet for disse Stoffer, der i en Række Lande har stor Betydning, bl. a. for Margarinefabrikationen, beherskes af de store amerikanske Slagterier. Midtpunktet for disse er nu *Chicago* (tidligere Cincinnati). Det rationelt drevne Slagteri i stor Stil og den udstrakte Anvendelse af hermetisk Konservering er først udviklet i Amerika. — Faareavlen varierer ret betydeligt efter Uldpriserne

(Uld har afvekslende været toldfrit og toldpligtigt); men selv naar den har sit største Omfang, som i 1902—1903, maa dog ca. $\frac{2}{5}$ af Uldforbruget dækkes ved Indførsel fra Udlandet; i de nævnte Aar produceredes 287 og indførtes 172 Mill. pounds. Faareavlens drives navnlig i de tørre Stepper- og Højlande. — Af Heste kan der under særlig stærk Efterspørgsel udføres et betydeligt Antal; i 1903 udførtes 103 000 Stkr. (Hovedparten til Sydafrika), men i Regelen er Udførselen langt mindre.

SKOVBRUG. Udførselen af Trælast og Trævarer er voksende. Rige Skovarealer er for øvrigt ødelagte ved hensynsløs Behandling; de bedste Skove findes nu i de vestlige Egne; den største Udførsel foregaar dog fra Øst- og Sydhavnene. Af andre Skovbrugsprodukter udføres en betydelig Mængde Harpiks, Terpentin o. lign. — En Række af Østkyststaterne deltager i stort Omfang i de rige, vestatlantiske FISKERIER; i adskillige af dem er desuden Østersfangsten af stor Betydning. I Veststaternes Floder fanges overordentlig store Mængder Laks; Udførselen heraf er stærkt stigende, mest i Daaser. Laksebestanden holdes mange Steder vedlige ved kunstig Avl.

BJÆRGVÆRKSDRIFT, HYTTEDRIFT. Man regner, at der i de forenede Stater findes rigere Forraad af værdifulde Mineraler end paa noget andet Areal af samme Størrelse; fra regnet Kina (der har overordentlig store, men lidet kendte og lidet benyttede Kullejer) findes der saaledes kulførende Lag i større Udstrækning end i hele den øvrige Verden tilsammen. Bjærgværksdriften har taget et stort Opsving i de senere Aar, hvad nedenstaaende Oversigt viser:

	Totalværdi af Mineralproduktionen		Kul	Raajern	Kobber	Guld	Sølv	Petroleum
	Mill. Doll.	Mill. Tons	Mill. Tons	Tons	Mill. Doll.	Mill. Doll.	Mill. Gallons	
1870	219	32.9	1.7	12 600	50.0	16.0	221	
1880	369	63.8	3.8	27 000	36.0	39.2	1104	
1890	620	140.9	9.2	116 000	32.8	70.5	1925	
1895	622	172.4	9.4	169 900	46.8	72.1	2221	
1900	1064	240.8	13.8	270 600	79.2	74.5	2661	
1902	1261	269.4	17.8	294 400	80.0	71.8	3728	
1903	1420	319.1	18.0	311 000	73.6	70.2	4219	

I Procent af hele Verdensproduktionen i 1902 udgjorde de forenede Staters: for Kul 34, for Raajern 40, for Kobber 54, for Guld 27 og for Sølv 32 pCt.

Staternes Produktion af *Kul*, *Jærn* og *Kobber* er nu den største i Verden. I *Petroleum*sproduktionen (Pennsylvanien) kom Rusland foran i 1899, men senere er der sket et stort Opsving. Af *Bly* udvindes der godt $\frac{1}{4}$ af Totalproduktionen; af *Zink* ligeledes godt $\frac{1}{4}$, men her er dog Tyskland forud. De *ædle Metaller* udvindes i Alaska og i forskellige af Veststaterne, Bly og Kobber ligeledes i Veststaterne; rige *Kobber*lejer findes desuden ved Øvresøen, Bly og Zink i Centralstaterne; om Kul og Jærn se nedenfor. Blandt andre Bjærgværksprodukter skal, med Vedføjelse af Værdien i Mill. Doll. i 1902, nævnes følgende: *Aluminium* (2.3) til Dels fra de elektriske Smelteovne ved Niagarafaldet, *Kviksølv* (1.5) fra Kalifornien, *Raafosfat* (4.7) fra Florida, Syd-Carolina o. a. St., *Boraks* (2.4), *mineralske Vand* (8.8) foruden *Salt* og en Mængde forskellige *Jord- og Stenarter*. Der findes i adskillige Stater store Forraad af naturlig *Gas*, der i stort Omfang anvendes i industrielle Øjemed; Midtpunktet herfor har navnlig været Pittsburgh, hvor den bl. a. anvendes ved Fremstilling af udmærket Jærn og Glas. En Del af Gaskilderne er efterhaanden udtømte, men længere imod Vest er nye tagne i Brug, saa at Gasforbruget i 1902 var større end før og repræsenterede en Kulmængde 4 à 5 Gange saa stor som det aarlige Forbrug i Danmark.

Kullejerne findes paa mange forskellige Steder, men de udnyttes langtfra alle lige stærkt; Prisen paa Kul har i en Aarrække holdt sig betydelig under de europæiske Priser, og har derfor ikke kunnet bære Udnyttelsen af vanskeligere Gruber. De senere Aars stærke Produktionsstigning skyldes da ogsaa en ikke ubetydelig Prisstigning. En forholdsvis stor Part baade af Kul- og af Jærnmalmproduktionen falder paa nogle enkelte Stater, hvad nedenstaaende Oversigt, der angiver den samlede Produktions procentvise Fordeling paa de enkelte Stater, tydelig viser:

Kul	Jærnmalm	Raajern
pCt.	pCt.	pCt.
Pennsylvanien 51	Øvresødistrikterne. 72	Pennsylvanien 46
Ohio, Vest-Virginia 15	Alabama..... 10	Ohio..... 21
Illinois, Indiana .. 12	Pennsylvanien 4	Illinois 10
Alabama..... 3	Andre Stater..... 14	Sydstat. (mest Alabama) 16
Andre Stater..... 19		Andre Stater..... 7
100	100	100

Ca. $\frac{2}{3}$ af Kulproduktionen udvindes altsaa i Pennsylvanien (hvis Kul for en stor Del er Antracit) og i to af dens Nabostater (Ohio og Vest-Virginia); af Jærnhyttedriften foregaar en endnu større Andel i disse Stater. Af selve Jærnmalmen kommer derimod næsten de $\frac{3}{4}$ helt oppe fra Landene ved Øvresøens vestlige Del. Afstanden mellem de store Kul- og Jærnlejer er saaledes langt større end i de andre store jærnproducerende Lande, og det stærkeste Opsving i Jærnproduktionen kom først, da der blev indrettet Transportmidler specielt for Ertstrafikken, ved Hjælp af hvilke Udgifterne reduceredes til et Minimum (udstrakte Kaj- og Dok-anlæg, indrettede saaledes, at Ladning og Losning foregaar i meget kort Tid; Slæbefartøjer, der med meget store Ladninger passerer baade over Søerne og ad Kanalerne; kæmpemæssige Godsvogne (til 50 Tons), der fører Ertsen fra Søerne ned til Jærnværkerne i Pennsylvanien, Ohio m. fl. St.). Omtrent Halvdelen af Raajernsproduktionen foregik i 1902 under et af Verdens største Aktieselskaber, Trusten United States Steel Corporation, der ejer Kulgruber, Jærnlejer, Jærnbaner o. s. v. foruden selve Jærn- og Staalværkerne. Den stærkt stegne Jærnproduktion tilfredsstiller dog ikke altid Forbruget; i 1902 indførtes der saaledes Raajern, Stangjern o. lign. for ca. 8 Mill. Doll., i 1903 endog for ca. 33 Mill. Doll., medens Udførselen i Forhold hertil var lille. Derimod formindskes Indførselen og forøges Udførselen af mere forarbejdede Jærn- og Staalvarer. Til Eks. er Indførselen af engelske *tinplates*, af hvilken Vare den amerikanske Konservesindustri bruger store Mængder, sunken fra 1000 til 100 Mill. pounds. Udførselsstigningen falder især paa Maskiner o. lign.; i 1903 udførtes for 72 Mill. Doll. mod 20 Mill. Doll. i 1894. For de vigtigste Arter var Værdien i 1903 (og, saa vidt den kendes, i 1894) følgende i Mill. Doll.: Høstmaskiner 10.3 (3.3), Plove og Kultivatorer 3.2 (0.5), andre Landbrugsredskaber 7.5 (1.2), Dampmaskiner, Lokomotiver o. lign. 6.4 (2.1), Maskiner til Metalarbejde 2.8 (i 1900 7.0), elektriske Maskiner 5.8, Symaskiner 5.1 (2.3), Skrivemaskiner og Kasseregistratorer 5.5, andre Maskiner 25.4, endvidere Cykler 2.1, Vogne 8.4 Mill. Doll. Udførselen udgør dog selv paa de her nævnte Omraader i Regelen kun en mindre Del af Jærn- og Maskinindustriens Produktion. Landets eget Forbrug er overordentlig stort, baade som Følge af Amerikanernes Tendens til overalt at anvende de nyeste og bedste Maskiner og paa Grund af de mange store Foretagender, der stadig sættes i Gang. Af nye Jærnbaner blev der saaledes fra 1895 til 1903 anlagt 40 000 km. I Skibsbyggeriet er Fremgangen ikke saa stor; imidlertid byggedes der i 1901—1903 gennemsnitlig 0.4 Mill. Tons (inkl. Fartøjer til Fart paa Søerne og Floderne); dette svarer omtrent til en Tredjedel af den i England byggede Tonnage og er mere end i noget andet Land.

INDUSTRIEN er gennemgaaende i Fremgang ogsaa udenfor de alt omtalte Felter. Paa Grundlag af den amerikanske omfattende 10aarige Census meddeles nedenstaaende summariske Tal for Industrien (taget i videste Forstand):

	Antal Arbejdere	Arbejdsløn Mill. Doll.	Kapital Mill. Doll.	Raastoffer o. l. Mill. Doll.	Produktion Mill. Doll.
1880	2 733 000	948	2790	3397	5370
1890	4 252 000	1891	6525	5162	9372
1900	5 306 000	2321	9814	7344	13 000

Forskellen mellem de to sidste Kolonner, Produktionsværdien og Raastoffernes Værdi, angiver den i Industrien oparbejdede Værdi; denne var altsaa i 1880 2.0, i 1900 5.7 Milliarder Doll., og er saaledes stegen omtrent til det tredobbelte; Arbejdsstyrken og den samlede Arbejdsløn er kun henholdsvis 2 og $2\frac{1}{2}$ Gange saa stor i 1900 som i 1880; Kapitalen (i hvert Fald den nominelle) er derimod bleven $3\frac{1}{2}$ Gange saa stor. — Industrien har sit Hovedsæde i Rigets nordøstlige Del; i de nordatlantiske Stater, inkl. New Jersey og Pennsylvanien, (tilsammen omtr. 5 % af Totalarealet) udgør saavel den udbetalte Arbejdsløn som de anlagte Kapitaler henimod

55 % af Totalbeløbene i 1900; omkring 20 % falder paa de tilstødende fire ved de store Søer beliggende Stater, Ohio, Indiana, Illinois og Michigan. Tilbage for alle de andre Stater bliver altsaa kun $\frac{1}{4}$ af Arbejdslønnen, lidt mere af Kapitalen; Industrien i disse andre Stater bestaar hovedsagelig i Bearbejdelse af vedkommende Egns Raaprodukter, altsaa efter Omstændighederne Mølleindustri, Slagterier, Bryggerier, Konserver-, Tobaks- og Olieindustri, Garverier, Bearbejdelse af Træ, af Erts eller andre Mineraler o. s. v. — Blandt de egentlige Industrier udgør *Jærn- og Maskinindustrien*, der allerede er omtalt, langt den vigtigste Gruppe. *Tekstilindustrierne* drives i meget stort Omfang, navnlig Bomuldsindustrien, hvis Arbejderantal var 303 000 i 1900 (mod 185 000 i 1880) med ca. 20 Mill. Tene mod 47 Mill. i Storbritannien. Som foran vist var der i 1903 en Indførsel paa 52 og en Udførsel paa 32 Mill. Doll.; Indførselen bestaar imidlertid især af specielle Artikler (broderede, kniplede, strikkede Varer); af vævede Bomuldstøjer var der et Udførselsoverskud paa 16 Mill. Doll.; en betydelig Bomuldsindustri har udviklet sig i adskillige Sydstater under stærk Konkurrence med Nordstaternes ældre Industri. Ved de andre Tekstilgrupper er der Indførselsoverskud, hvilket dog navnlig ved Uldvarer har været paavirket meget stærkt af Toldforandringerne. Af *Læder og Lædervarer* (navnlig Fodtøj) er der et betydeligt Udførselsoverskud; det samme gælder *Papirindustrien*; en særlig stærk Produktionsstigning viser bl. a. *Glasindustrien*. — Om de fleste Industrier gælder det i øvrigt, at de først og fremmest arbejder paa at forsyne Landets store Forbrug og kun delvis er traadte over i Eksportstadiet. For at simplificere Driften og sikre Hørredømmet navnlig over det indenlandske toldbeskyttede Marked er der dannet store industrielle Sammenslutninger (*trusts* jfr. S. 111).

SAMFÆRDELSEN. Ved Kystindskæringerne i de nordatlantiske Stater findes en Række fortrinlige *Havne*; den bedste er *New Yorks*, over hvilken 60 % af Indførselen og 36 % af Udførselen foregaar; derefter har *Boston* (med Charlestown) 7 %, *Philadelphia* og *Baltimore* hver ca. 5 % af Totalomsætningen. Ved den mexikanske Havbugt er *New Orleans* ved stort Arbejde omdannet til en god Havn, der hovedsagelig benyttes til Eksport, navnlig fra Mississippis Opland (i 1903 udførtes Bomuld for 95 Mill. Doll.); ogsaa *Galveston* har en meget stor Bomuldsudførsel (80 Mill. Doll.). Paa Vestkysten har *San Francisco* den største Omsætning med Udlandet. Hele den udenlandske Omsætning fordeler sig i pCt. paa følgende Maade: Atlanterhavshavne 71, Golfhavne 13, Pacifichavne 6, Landgrænsen og Kysten af de store Søer godt 10 %. — Af den søværts Omsætning paa Udlandet foregik $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{5}$ paa amerikanske Skibe; Handelsflaaden — bortset fra den, der beskæftiges i Farten paa de indenrigske Vandveje og store Søer — er forholdsvis set ikke stor; en særlig stor Del deraf er tilmeldt Sejlskibe. Der arbejdes baade fra Statens og privates Side paa at fjerne denne Underlegenhed, uden at dette dog endnu er lykkedes. — Af Samfærdselen indenfor Riget foregaar en stor Del paa Mississippi og dens Bifloder (med en samlet sejlbar Længde paa 32 000 km); den betydelige Skibs fart paa de store Søer og de Kanalsystemer, der staar i Forbindelse dermed, er omtalt i det foregaaende. *Jærnbannerne* omfatter ca. 40 % af den samlede Banelængde i alle Lande; der lægges stor Vægt paa at indrette Transporten efter de forskellige Varers Natur. Banerne er anlagte som Privatbaner, ofte dog med Staternes Støtte (ved Landoverdragelser). Mange af de oprindelige Selskaber har maattet likvidere, og Banerne er efterhaanden samlede under nogle faa Selskaber, der saaledes er komne i Besiddelse af en overordentlig stor økonomisk og social Magt.

2. Britiske Besiddelser i Amerika.

De britiske Besiddelser i Amerika omfatter *Canada* (8 717 000 km², 5 370 000 Indb.), *New Foundland* med *Labrador* (129 000 km², 220 000 Indb.), forskellige *Øer i Vestindien* (34 200 km², 1 580 000 Indb.), *britisk Honduras* (20 000 km², 37 000 Indb.), *britisk Guyana* (246 000 km², 302 000 Indb.), samt endelig *Bermudøerne* (50 km², 18 000 Indb.) og *Falklandsøerne* (12 500 km², 2000 Indb.).

Canada har et Fladeindhold, der svarer omtrent til Europas, men dets Befolkning er kun godt dobbelt saa stor som Danmarks. Mod Nord er Landet ubeboeligt, men i øvrigt er der Plads for en mange Gange større Befolkning end den nuværende, hvorfor Indvandringen ogsaa er betydelig. Canada er den af de store britiske Kolonier, der ligger Moderlandet nærmest, og der arbejdes meget paa at gøre Vareomsætningen med dette saa hurtigt og let som mulig. Landets Told-

politik er protektionistisk, navnlig efter at Amerikas forenede Stater har forhøjet sine Toldsatser. For Varer, hidrørende fra Moderlandet og fra forskellige britiske Kolonier, er Indførselstolden nedsat siden 1898 (jfr. S. 835).

Værdien af Landets Ind- og Udførsel i 1903 var henholdsvis 49.6 og 46.4 Mill. £. Indførselen omfatter navnlig Kolonialvarer, Raastoffer og Fabrikater; de største Poster er Kul samt uforarbejdet og forarbejdet Jærn. Indførselsværdien fordelte sig 1902—1903 gsnlt. paa følgende Maade: fra Amerikas forenede Stater 59% (Størstedelen Raastoffer og andre toldfri Artikler), fra England 25% og fra Tyskland, Holland og Belgien tilsammen 7%. Af Udførselsværdien gik over Halvdelen til England, ca. $\frac{1}{3}$ til Amerikas forenede Stater; til andre europæiske Lande udførtes kun ca. 3%. — Nedenstaaende Oversigt angiver i Mill. £ de vigtigste Udførselsvarer; det vil ses, at det er Landbrugs- og derefter Skovbrugs- og Fiskeri-produkter samt enkelte Mineprodukter, der udgør Hovedparten af Udførselsværdien.

Ost	5.1	Hvede, uformalet	6.0	Læder og -varer	0.5
Smør	1.4	— formalet	1.0	Trælast	7.0
Flæsk	3.3	Andet Korn	1.2	Træmasse	0.6
Hornkvæg	2.3	Hø	0.7	Guldholdigt Erts	3.4
Heste, Faar	0.6	Frugt	0.8	Kul	1.2
Fisk og Hummer	2.3	Skind, Pelsværk, Horn 1.0	1.0	Kobber og -erts	0.5

LANDBRUGET. Korn- og Kartoffelarealet er omtrent 4 à 5 Gange saa stort som Danmarks, Arealet med Roefrøder er mindre end i Danmark. Hvede og Havre optager hver over $\frac{1}{3}$ af Kornarealet; af Resten er forholdsvis meget besaaet med Bælgæsæd (der bl. a. anvendes til Svinefødning). Størsteparten af Hvedearealerne findes i Manitoba (i umiddelbar Fortsættelse af Hovedgebetet for de forenede Staters Hvededyrkning); der findes desuden store Strækninger med udmærket Hvedejord, der endnu ikke er tagne i Brug. Der dyrkes en Del Tobak, og i nogle Egne endog Vin. En betydelig Fremgang er der i Frugtdyrkningen, men en stor Ulempe for denne, saavel som for mange andre Omraader af Plantedyrkningen, er Nattefrosten i det udprægede Fastlandsklima. Der gøres fra det offentlige Side meget for at fremhjelpe Landbruget gennem Forsøg og ved Udbredelse af Oplysning. — Ogsaa *Kvægavlen* drives godt, og Kvægavlseksperten, først og fremmest til Moderlandet, er i stærk Stigning. Over Halvdelen af Englands Indførsel af Ost kommer herfra. Værdien af udført Flæsk og Smør var i 1903 7 Gange saa stor som ti Aar tidligere; Priserne er højere end for de forenede Staters, men lavere end for Danmarks tilsvarende Udførsel. Der udføres en stigende Mængde levende Hornkvæg til England, medens Kødudførselen er ringe.

SKOVRUG. Der findes meget betydelige Skovstrækninger hovedsagelig af Fyr og Gran, og Trælast i mere eller mindre bearbejdet Stand hører til de vigtigste Udførselsartikler. JAGT efter Pelsdyr drives bl. a. af Indianerne i de nordlige Egne. FISKERIET er af meget stor Betydning og havde i 1901 en Værdi af 6 Mill. £. I Atlanterhavet fanges Torsk, Hummer, Sild og Makrel, i Vestens (navnlig Columbias) Floder og Søer Laks (for 2 Mill. £).

BLÆRGVÆRKSDRIFTEN er i stærk Fremgang i den vestlige Del. Totalværdien anslaaes for 1902 til 65 Mill. Doll., hvoraf *Guld* og guldholdigt Kvarts udgjorde henimod $\frac{1}{3}$. Af *Kul* findes udstrakte Lejer mod Vest, men Størstedelen af de østlige, tættere befolkede Provinser er kulfattige, og Merindførselen af Kul udgør omtrent $\frac{1}{3}$ af Forbruget. Der findes store Jærnværker imod Øst; Produktionen er dog mindre end Forbruget. Nikkel, Kobber og Sølv udvindes især i de vestlige, Nikkel, Kobber, Asbest, Salt og en Del Petroleum i de centrale og østlige Dele.

INDUSTRIEN er i Fremgang og Indførselen af adskillige industrielle Raastoffer, f. Eks. Bomuld, i stærk Stigning; det samme gælder dog ogsaa om Indførselen af mange forarbejdede Varer. Savværker, Træmassefabrikker o. lign. arbejder i stedsø stigende Grad for Eksporten; Mølleindustrien, Konservesindustrien, Læderindustrien m. fl. bearbejder Landets egne Produkter.

OMSÆTTNINGEN. De vigtigste Pladser i den udenlandske Omsætning er *Montreal* (henimod $\frac{1}{3}$ baade af Ind- og Udførselsværdien), *Toronto* (godt $\frac{1}{6}$ af Indførselen), *Halifax*, *Quebec* og *St. John* samt paa Vestkysten *Vancouver*. Af den udenrigske Omsætning i egentlig søgaaende Fart foregik ca. Halvdelen paa britiske Skibe, kun $\frac{1}{4}$ paa egne Skibe; den canadiske Handelsflaade er nemlig for en stor Del beskæftiget i Farten paa de store Søer og de indenlandske Vandveje. For at udvide denne Fart er store Kanal- og Flodreguleringsarbejder enten fuldførte

eller under Udførelse; bl. a. har man medvirket til, at der gennem Lawrencefloden og de store Søer er dannet en Trafikvej af overordentlig stor Betydning.

Af *Jærnbaner* findes de fleste Linier mod Øst; med Stillehavskysten har der siden 1886 været Forbindelse gennem Canadian Pacificbanen (med Vancouver som Endestation); der arbejdes paa Jærnbanelinjetts Udvidelse i de centrale og vestlige Dele. Næsten $\frac{1}{10}$ af Banerne er Privatbaner, hovedsagelig samlede under 2 store Selskaber.

New Foundlands Befolkning ernærer sig væsentlig ved Fiskeri samt ved Minedrift. Udførselsværdien i 1903 var 2.1 Mill. £, hvoraf 1.2 Mill. faldt paa Klipfisk, 0.6 Mill. paa andre Produkter af Fiskeri og Sælfangst (Labrador) og 0.3 Mill. paa Jærn- og Kobbererts.

De øvrige britiske Besiddelser i Amerika (i *Vestindien, Guyana, Honduras* m. fl.). Til Oplysning om Omsætningen i disse Egne anføres nedenstaaende Tabel, der angiver Omsætningsværdien i Mill. £ i 1903 og 26 Aar tidligere.

Værdi af	Jamaica		Barbados		Trinidad		øvr. britisk Vestindien			britisk Guyana			britisk Honduras		
	1903	1877	1903	1877	1903	1877	1903	1877	1903	1877	1903	1877	1903	1877	
Indførselen...	2.03	1.55	0.82	1.14	2.67	1.71	1.40	1.44	2.23	0.25					
Udførselen...	2.29	1.46	0.55	1.10	2.47	2.09	1.00	1.83	3.05	0.28					
Heraf															
Sukker o. lign.	0.17	0.53	0.40	0.85	0.42	0.97	0.20	1.08	2.41	0.00					

Tidligere var det vigtigste Udførselsprodukt fra disse Besiddelser (fraregnet Honduras og nogle af de mindre Øer) Rørsukker; men Produktionen heraf er nu gaaet tilbage i Kvantum og endnu mere i Værdi. Det samme gælder om Udførselen af Rom (især fra Jamaica og Guyana), om end Nedgangen her maaske ikke er fuldt saa stor, samt om Udførselen af Kaffe (fra Jamaica) og af Farvetræ (Blaatræ fra Jamaica). Desuagtet vil det ses, at paa to af de vigtigste Øer, Jamaica og Trinidad, er Totaludførselen stigende. Der er navnlig Stigning i Udførselen af Frugter, bl. a. Bananer, fra Jamaica (1.13 Mill. £ i 1903), af Kakao især fra Trinidad og fra Grenada (henhv. 0.91 og 0.27 Mill. £ i 1903) og af Krydderier, bl. a. Piment fra Jamaica. Af andre Udførselsartikler kan nævnes Asfalt fra Trinidad (0.2 Mill. £ i 1903), Oranger (især fra Jamaica), Kokosnødder, Gummi m. m. Fra britisk Honduras udføres væsentlig Skovbrugsprodukter (Mahogni, Cedertræ, Blaatræ og andet Farvetræ, Kautschuk, Kokosnødder). — I britisk Guyana udvindes Guld.

En voksende Andel af Udførselen fra britisk Vestindien gaar til Amerikas forenede Stater, hvor der er en stadig større Efterspørgsel efter de tropiske og halvtropiske, vestindiske Produkter; derimod er der en relativ, ved nogle af Besiddelserne endog absolut, Nedgang i Udførselen til England. En tilsvarende Bevægelse gør sig gældende ved Indførselen, men i denne har Moderlandet dog en langt større Andel end noget andet Land, og ved Oprettelsen af nye Dampskibslinier arbejdes der paa Omsætningsens Forøgelse.

3. Andre europæiske Besiddelser i Amerika.

Af de tre europæiske Riger, der tidligere sad inde med de største Kolonier i Amerika, nemlig *Spanien, Portugal* og *Frankrig*, har nu kun det sidstnævnte nogle Besiddelser tilbage, hvilke tilmed er uden større Betydning. De **franske Kolonier** er følgende: De vestindiske Øer *Guadeloupe, Martinique* og enkelte andre (tilsammen 2900 km², 400 000 Indb.), hvorfra der i 1903 udførtes Produkter for 33 Mill. fr. (i Aarene før de vulkanske Udbrud var Værdien større); Udførselen omfattede hovedsagelig Sukker (100 000 Tons), Rom, Kaffe og Kakao; endvidere en Del — den mest usunde og mindst produktive — af *Guyana* (79 000 km², 30 000 Indb.), hvoraf kun en ringe Part er dyrket, og hvorfra der i 1903 udførtes for 13 Mill. fr. Bjærgværks- og Skovbrugsprodukter m. m.; endelig nogle Smaaøer ved New Foundlands Kyst *St. Pierre* og *Miquelon* (6000 Indb.), der er af Betydning som Station for de store franske Fiskerier i disse Farvande.

De **hollandske Besiddelser** (130 000 km², 135 000 Indb.), bestaar af en Del af *Guyana* samt af nogle Øer, *Curaçao* m. fl., ved Sydamerikas Nordkyst. Fra *Guyana*

er der i de senere Aar udført Kakao (ca. 2.0 Mill. fl), Sukker (1.0), Rom (0.1), Kaffe (0.1), Guld (1.0), i alt ca. 5 Mill. fl .

De danske Besiddelser. De dansk vestindiske Øer, Skt. Croix, (218 km^2), Skt. Thomas (86 km^2) og Skt. Jan (54 km^2), har tilsammen 30 500 Indb. Befolkningen, der i en Aarrække har været i stadig om end ikke stærk Nedgang, bestaar for Størstedelen af Negre. Hovedparten af Arealet særlig paa de to mindste Øer henligger udyrket, til Dels bevokset med Krat. Paa Skt. Croix er hidtil væsentligst kun dyrket Sukkerrør; i de senere Aar gøres der Forsøg med nogle af de Kulturer, hvorpaa andre af de vestindiske Øer med Held er slaaet ind, efter at Sukkeravlen er bleven urentabel (Bananer, Tobak). Indførselen opgøres til ca. $1\frac{1}{2}$ Mill. Doll. aarlig, Udførselen, der kun foreligger oplyst for Skt. Croix Vedkommende, svinger i de senere Aar omkring $\frac{1}{2}$ Mill. Doll. og er som Helhed i Nedgang. Der udføres kun Sukker samt for en Snes Tusind Dollars andre Sukkerrørsprodukter (Rom, Mallas). — En voksende Andel af Omsætningen foregaar med Amerikas forenede Stater, der aftager næsten hele Sukkereksperten. Med Danmark var den direkte Omsætning næsten helt ophørt (en Del Rom og Sukker vedblev dog at indføres til Moderlandet fra Skt. Croix over de forenede Stater), men der er nu sat en direkte Dampskibsforbindelse i Gang mellem København og Vestindien. — Skt. Thomas har (ved Byen Charlotte Amalie) en udmærket Havn, der tidligere har været af meget stor Betydning i den vestindiske og centralamerikanske Vareomsætning. — Grønland har ca. 12 000 Indb., der paa 300 Europæere nær er Eskimoere eller Blandinger. De indfødte lever af Fiskeri (især Sælfangst), Jagt, bl. a. paa Pelsdyr (blaa og hvide Ræve, Bjørne) samt Fuglefangst (Edderfugle). Der findes nogle brugbare Mineraler, men endnu udnyttes kun Kryolitten; Brudet ved Ivigtut (hvis Drift den danske Regering mod en Produktionsafgift har overdraget til et Mineselskab) er det eneste Sted, hvor der udvindes Kryolit. I 1901–1903 udførtes, dels til Danmark dels til Amerikas forenede Stater, 700 Kubikfavne Kryolit. Hele den øvrige Vareomsætning foregaar for Regeringens Røgning (ved den kgl. grønlandske Handel). Udførselen fra Grønland havde i 1901–1903 en Værdi af gsnlt. ca. 600 000 Kr., hvoraf Tran omfattede $\frac{2}{3}$, Skind (af Sæl, Ræv og Bjørn) næsten hele Resten.

4. Mexiko, Centralamerika og de uafhængige vestindiske Øer.

Mexiko tæller paa sine 1 987 000 km^2 13.6 Mill. Indb., hvoraf kun en mindre Del er af ublandet europæisk (særlig spansk) Oprindelse. Trods noget Fremskridt, staa Landets økonomiske Udvikling meget tilbage i Sammenligning med det øvrige Nordamerika. Som medvirkende Aarsager hertil skal nævnes, at en stor Del af den indianske og blandede Befolkning staa paa et temmelig lavt Kulturtrin, og at Samfærdselen er meget besværlig; Landet bestaar for en stor Del af Højsletter med Randbjerge, hvorved Anlæg og Drift af Jærnbaner bliver vanskelig og bekostelig; der er dog anlagt ikke saa faa Linier, men langt fra nok til at alle Produktionskilder kan udnyttes. — Værdien for Indførselen i 1902 var 66 Mill. Guld-Doll. (å 4 sh), og Udførselen 160 Mill. Sølv-Doll. (å 2 sh). Langt den største Del af Omsætningen foregaar med Amerikas forenede Stater, nemlig $\frac{2}{5}$ af Indførselen og $\frac{4}{5}$ af Udførselen; derefter med England, Tyskland og Frankrig. Vigtige Indførselsvarer er Kul, Jærnvarer og Maskingods, Næringsmidler, deriblandt en Del Korn, Tekstilvarer, andre Industriprodukter og forskellige Raastoffer. For de vigtigste Udførselsartikler er Værdien, angivet i Mill. Sølv-Doll., meddelt i nedenstaaende Oversigt.

Sølv.....	48	Bly.....	6	Skind og Huder.....	6
Guld.....	9	Hamp (af Agaver)....	30	Kvæg.....	5
Kobber og Kobbererts	17	Kaffe.....	10		

Desuden udførtes der en Del Farvetræ, fine Gavnetræsarter, Vanille, Tobak, Gummi, Bælgsæd m. m.

LANDBRUGET er den vigtigste Næringsvej; der udkræves imidlertid de fleste Steder kunstig Vanding, og da denne ikke er bragt til Anvendelse overalt, hvor det i og for sig var muligt, kunde der frembringes betydelig mere af Nærings- og Industriplanter, end Tilfældet nu er. Der dyrkes Kornsorter (især Majs og Bønner), Sukkerrør, Maniok, tropiske Frugter, Kaffe, Kakao, Tobak, en Del Bomuld samt forskellige Slags Agaver. Nogle af disse Vækster afgiver en ret betydelig, andre en mindre Udførsel. *Kvægavlen*, især paa Højstepperne, giver Anledning til en Del Udførsel (herunder bl. a. Gedeskind). Nogle af Lavlandene og Bjærgskraaningerne

har rigeligt Regnfald, og fra *Skovene* i disse Egne er der Udførsel baade af Træ og tropiske Træprodukter.

Mexiko er rigt paa værdifulde Mineraler. BJÆRGVÆRKSDRIFTEN omfatter imidlertid hovedsagelig de kostbarere, men for den almindelige økonomiske Udvikling mindre betydningsfulde Metaller. Procentforholdet i Værdien for udvundne Metaller og metallignende Produkter var i 1901: Sølv 60, Guld 14, Kobber 18, Bly 5, Jern 0.2 og andre Produkter (Kviksølv, Kobolt, Tin m. m.) 2.8%. Sølvproduktionen, i 1900—1902 gsnrl. 1.8 Mill. kg, udgør ca. $\frac{1}{3}$ af Verdensproduktionen og svarer omtrent til Amerikas forenede Staters. En Del af Produktionen udføres som præget Sølv (se S. 520). Produktionen af Kobber, i 1901—1903 gsnrl. 38 000 Tons, er i stærk Stigning, og staar foruden for de forenede Staters kun tilbage for Spaniens. Af Bly udvindes aarlig omtrent 90 000 Tons eller ca. $\frac{1}{10}$ af Verdensproduktionen. En Del af den sølv- og blyholdige Erts saavel som af Kobbererts og uraffineret Kobber udføres til endelig Bearbejdelse i de forenede Stater. *Kullejerne* i Mexiko er ikke betydelige, og Udnyttelsen af dem hemmes meget ved de besværlige Transportforhold. Disse — samt Kulmangelen — er desuden Skyld i, at Landets udmærkede Jærnlejer udnyttes saa lidt, hvilket ogsaa gælder Petroleumskilderne, der, efter hvad der opgives, skal være meget righoldige. Hvad INDUSTRIEN i øvrigt angaar, skal fremhæves Tilvirkningen af Tekstilvarer, af Tobak og Spirituosa.

Af OMSÆTTNINGEN med Amerikas forenede Stater foregaar en ikke ringe Del over Landgrænsen, idet de mexikanske Baner staar i Forbindelse med de forenede Staters store Jærnvejssystemer. I den søværts Omsætning er *Vera Cruz* den vigtigste Plads navnlig i Indførselen, bl. a. fordi den staar i forholdsvis god Forbindelse med Hovedstaden *Mexiko*, der ikke alene i Folkemængde, men ogsaa i økonomisk Virksomhed, er Rigets største By. *Tampico* længere mod Nord har en nylig anlagt, vel indrettet Havn, der regnes for en af de bedste ved den mexikanske Bugt.

De centralamerikanske Republikker, Guatemala, San Salvador, Honduras, Nicaragua, Costa Rica og Panama udgør tilsammen 513 000 km² med 4.6 Mill. Indb. — Værdien for Ind- og Udførsel i 1902 var henhv. 15 og 24 Mill. Doll. I nogle af Staternes Omsætning falder mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{2}{3}$ af Værdien paa Amerikas forenede Stater, i andre er Europas Andel betydelig større. Der finder nogen Bjærgværksdrift Sted (bl. a. af Guld), men i øvrigt er Plantedyrkning og paa nogle Steder Kvægavl den vigtigste Næringsvej. Centralamerika er bjærgrigt og bestaar til Dels af Højsletter; i øvrigt er Jordbunden frugtbar, men en stor Del helliger udyrket. Det vigtigste Eksportprodukt er Kaffe; denne Vare omfatter over Halvdelen af Udførselsværdien fra alle Staterne under eet; i Udførselen fra Costa Rica og fra Guatemala er Andelen endnu større. Fra sidstnævnte Stat gaar en forholdsvis stor Del af Udførselen til Tyskland, idet mange af de store Kaffeplantager ejes af tyske Selskaber. Den mellemamerikanske Kaffe er som Helhed betragtet af bedre Kvalitet og har en højere Værdi end den brasilianske Kaffe. Den næst vigtigste Udførselsartikel er Bananer. Der udføres forskellige andre tropiske Frugter, Kakao, noget Sukker, Træ og Produkter af Træer, navnlig Kautschuk, endvidere Huder og Kvæg. — Republikken Panama har overdraget Amerikas forenede Stater Brugen af en ca. 2 Mil bred Landstrækning tværs over Tangen, omkring den projekterede Kanal (Se S. 870). Kanalen skal være en neutral Vandvej, der kan benyttes af alle Nationers Skibe paa lige Vilkaar. — Et nordamerikansk Selskab ejer den for 50 Aar siden over Tangen anlagte Panama-Bane, der i 1900—1903 gsnrl. befordrede ca. 350 000 Tons Gods. Langt den største Del heraf var Transitomsætning mellem de forenede Stater og Europa paa den ene Side og Stillehavskysterne paa den anden Side. Godset til- og fraføres over Havnepladserne Colon paa Atlanterhavs- og Panama paa Pacifiksiden.

Kuba (118 800 km², 1.6 Mill. Indb.) er siden 1902 en *selvstændig* Republik. I enkelte Henseender staar Republikken dog under Protektorat af Amerikas forenede Stater, med hvilket Rige der desuden er sluttet en Traktat, hvorved det gensidig er indrømmet betydelige Toldnedsættelser. I øvrigt har Kuba høje Toldsatser ligesom de forenede Stater. — Værdien i 1903 for Ind- og Udførsel var henhv. 67 og 78 Mill. Doll. Indførselen omfatter mest Næringsmidler (navnlig fra de forenede Stater) og Industriprodukter især fra England og de forenede Stater. Af Udførselen gik over $\frac{3}{4}$ (60 Mill. Doll.) til de forenede Stater. Værdien af de vigtigste Udførselsartikler, angivet i Mill. Doll., var følgende:

Sukker	42	Frugt, Kornvarer		Bjergværksprodukter.	2
Tobak	26	m. m.	3	Skovprodukter	2

Kuba producerer en større Mængde Rørsukker for Verdensmarkedet end noget andet Land, og den paa Øen avlede Tobak frembyder de bedste og dyrreste Sorter i Verden. Begge disse Produktioner giver Anledning til en betydelig Industri; Tobakken udføres dog ogsaa som Blade, hvoraf en stor Del er kostbare »Dæksblade« til Brug i andre Landes Cigarindustri. Sukkerproduktionen blev næsten standset under Krigen, men er nu i stærk Fremgang, væsentlig paa Grund af den begunstigede Adgang til Markedet i de forenede Stater. Den aarlige Sukkerekspport var i 1894, 1897, 1902, 1903 og 1904 henhv. 1 054 000, 212 000, 795 000, 946 000 og 1 040 000 Tons. Sukker- og Tobaksavlens omfatter godt 60 % af Kubas dyrkede Jord; i øvrigt dyrkes Majs, Frugt, Kaffe (af sidstnævnte mindre end før). Skovene leverer fine Træsorter, Farvestoffer, Gummi m. m. I Bjergværksdriften udvindes navnlig fortrinlig Jærnerter, der udføres til Jærnværkerne i den nordlige Del af de forenede Stater.

Haiti (77 000 *km*², 1.7 Mill. Indb.) omfatter to Republikker. I den vestlige Republik (*Haiti*), der næsten udelukkende er beboet af Negre, staar Produktionen paa et meget lavt Trin, skønt Landet i og for sig frembyder gode Betingelser. I den østlige Republik (*San Domingo*), der er beboet af Blandingsfolk, arbejdes der noget mere paa at udnytte Landets naturlige Hjelpekilder. — Den udenlandske Vareomsætning har en Værdi af i alt ca. 20 Mill. Doll. Der udføres Kaffe af god Kvalitet (i 1901 70 Mill. *lbs*), mest fra Haiti, Kakao (ca. 15 Mill. *lbs*), Sukker (ca. 50 000 Tons), begge mest fra San Domingo, Mahogni, Farvetræ, Tobak, Bananer o. s. v. Størst er Omsætningen med Amerikas forenede Stater.

5. Sydamerikas tropiske Lande.

Under Fællesbetegnelsen *Sydamerikas tropiske Lande* maa henføres *Brasilien* (undtagen den sydlige Del), *Venezuela*, *Columbia*, *Ecuador*, *Peru*, *Bolivia* foruden de alt omtalte europæiske Kolonier i *Guyana*. De her nævnte Lande omfatter tilsammen mellem $\frac{2}{5}$, og $\frac{4}{5}$ af Sydamerikas samlede Areal og Folkemængde, men deres udenlandske Vareomsætning udgør i Værdi kun Halvdelen af, hvad det hele Sydamerika omsætter. Der er mange Steder naturlige Betingelser for en rig Produktion, men det tropiske Klima modvirker Indvandringen af Europæere; Hovedmængden af Befolkningen er Indianere, Negre og Blandingsfolk paa et ret lavt Kulturtrin; Europæerne er især Spaniere, der heller ikke egner sig til at føre an i økonomiske Fremskridt. Statsordenen, Pengevæsenet m. m. har været og er til Dels endnu temmelig usikre. Indførselen bestaar, foruden af Landbrugsprodukter fra andre Dele af Amerika, hovedsagelig af Industrivarer, der mest kommer fra England, jfr. i øvrigt nedenstaaende Oversigt, hvor Oplysningerne om Omsætningen i Regelen gælder Aaret 1902. Udførselen gaar især til de forenede Stater; den forholdsvis store Udførsel til England fra Peru og Bolivia er Mineprodukter; til Frankrig udføres fra Ecuador Kakao (til Forbrug og Transit).

	Brasilien		Venezuela		Columbia		Ecuador		Peru		Bolivia	
Areal i <i>km</i> ² ..	8 400 000	1 040 000	1 200 000	300 000	1 770 000	1 150 000						
Folkemængde	14 900 000	2 450 000	3 900 000	1 400 000	4 600 000	2 300 000						
	Indførsel	Udførsel	Indf.	Udf.	Indf.	Udf.	Indf.	Udf.	Indf.	Udf.	Indførsel	Udførsel
Værdi (i Mill. <i>£</i>)	23.0	36.4	2.0	3.0	2.5	4.0	1.5	2.0	3.3	3.9	1.4	2.8
	De vigtigste Lande henhv. i Ind- og Udførselen:											
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.			pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
England	28	17	40	5	—	—	40	11	33	40	17	20
Foren. Stater	12	37	25	40	—	—	20	25	18	18	8	—
Tyskland	11	16	—	—	—	—	15	10	16	8	18	13
Frankrig	9	10	—	—	—	—	10	40	6	5	8	4

De vigtigste Udførselsvarer fra Brasilien var: Kaffe for 20.3 Mill. *£*, Kautschuk 7.3, Bomuld 1.2, Tobak 1.2, Kakao 1.0, Sukker 0.9 Mill. *£*; fra Venezuela: 30 Mill. *kg* Kaffe, 7 Mill. *kg* Kakao, 2 Mill. *kg* Huder foruden Kvæg, Gødeskind, Guld, Plantestoffer m. m.; fra Columbia: Kaffe, Tobak, Kinabark, Kautschuk og

andre Plantestoffer, Bomuld, Huder og Kvæg m. m.; fra Ecuador: Kakao for 1.3 Mill. £, Kaffe, Elfenbensnødder, Kautschuk, Straahatte med hver ca. 0.1 Mill. £, endvidere Sukker, Frugt m. m.; fra Peru: Sølv og Erts, Uld og Alpakka, Bomuld, Snkker, Kaffe, Boraks m. m.; fra Bolivia: Sølv og Sølverts for 1.1 Mill. £, Tin 0.9, andre Bjærgværksprodukter 0.2, Kautschuk 0.5 Mill. £.

LANDBRUG OG KVÆGAVL. Regnmængden er mange Steder overordentlig rigelig og Plantevæksten særdeles stærk (Urskove). Paa store Strækninger, hvor Regnfaldet er samlet paa bestemte Aarstider, faar Tørken imidlertid en saadan Magt, at Planterne hvert Aar svides bort; disse Egne er derfor træløse, men kan have en frodig Vegetation i Regntiden (Llanos i Orinokos Lavland, Campos paa Brasiliens Højsletter). Den midterste Del af Stillehavskysten er enten helt regnløs eller har meget sparsomt Regnfald. Ogsaa Højdeforholdene paavirker Vegetationsbetingelserne. — I mange af Bjærg- og Steppelandene drives en ret betydelig Kvægavl (Hornkvæg, Lamaer, Faar); Udførselen indskrænker sig dog hovedsagelig til Huder, Skind o. lign. Stoffer; enkelte af Landene maa endog indføre Kvæg og Kød. Der dyrkes ogsaa en Del Korn (Ris, Majs, Hvede, i højere liggende Egne ogsaa andre Kornsorter), men som Helhed maa det tropiske Sydamerika snarest indføre Brødkorn. Landbrugets egentlige Felt er de tropiske og halvtropiske Planter. Af Kaffe frembringer Brasilien saaledes henimod $\frac{3}{4}$ af Verdensproduktionen, Venezuela og Columbia 5 à 10%. Den brasilianske Kaffe dyrkes især i Egnen omkring den sydlige Vendekreds og benævnes Rio og Santos efter Afskibningspladserne for de vigtigste Kaffedistrikter. Der har i de senere Aar nærmest været Overproduktion af Kaffe, og Dyrkningen har derfor foreløbig kulmineret. Dyrkning af Kakao stammer fra Sydamerika, der ogsaa stadig leverer langt den største Del af Europas stigende Forbrug, selv efter at Kakaoplanten er indført til andre tropiske Verdensdele. Sukkerrøret dyrkes navnlig i Brasilien. Her havde man truffet Forberedelser til en betydelig Udvidelse af Sukkefavlen; men paa Grund af Roesukkerproduktionens Tiltagen er Udførselen bleven mindre end før. Af Frugter dyrkes bl. a. Bananer. Dyrkninger af Tobak foregaar især i Bahia i Brasilien; dette Lands Udførsel overgaas kun af de forenede Staters og hollandsk Ostindiens. Af Bomuld frembringes i Brasilien ca. 70 000 Tons, hvoraf Landets egen Industri forbruger omtr. Halvdelen; ogsaa i Peru, Columbia m. v. dyrkes Bomuld. Den sydamerikanske Bomuld er af Naturen af god Kvalitet, men den er ofte uren paa Grund af daarlig Behandling paa Produktionsstedet (manglende Arbejdskraft) og udgør kun en ringe Del af Verdensproduktionen. Der produceres og udføres betydelige Mængder af forskellige tekniske eller medicinske *Plantestoffer*: Kautschuk (hvoraf den største Udførsel og de fineste Sorter kommer fra Brasilien), Kinabark, Kokablade (Kokain), Kopaiva og Tolubalsamer, Elfenbensnødder. De paagældende Planter har deres oprindelige Hjemsted i Sydamerika, og Indsamlingen af flere af Stofferne sker endnu for Størstedelen fra vildt voksende Planter (i nogle Distrikter efter Regler, der skulde hindre Rovdrift); men da Skovtræerne adskillige Steder udtømmes, er man nu ogsaa gaaet over til regulær Dyrkning af Kautschukplanter, Kinatræer o. s. v. **SKOVBRUG.** Skovrigdommen i Brasilien og andre Steder med rigelig Regn udnyttes forholdsvis lidet til Eksport af Træ.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Sydamerika har store Mineralrigdomme, men det er som Helhed kun de mest værdifulde Metaller, der udvindes i større Udstrækning. Vigtigst er *Sølvproduktionen*, navnlig i Bolivia (i 1901-1902 260 000 kg) og Peru (135 000 kg), jfr. S. 480 ff. *Guld* udvindes i alle Landene, mest i Brasilien, Guyana og Venezuela; hele den sydamerikanske Produktion udgjorde i 1902 ca. 16 000 kg. Af *Tin* har Bolivia en stærkt stigende Produktion (i 1901 15 000 Tons af en Totalproduktion paa 95 000 Tons). Der udvindes en Del *Kobber*, navnlig i Peru. Mineprodukterne udføres til Dels til England til Rensning. Af *Kul* og *Jærn* er der mange Steder rige Lejer, men de udnyttes kun i forholdsvis ringe Grad (til Dels ved fremmed Kapital) eller slet ikke. Det samme gælder andre mineralske Stoffer (til Eks. Asfalt, Petroleum).

INDUSTRIEN er kun ringe, om end de fleste Industriegrene er repræsenterede. Der findes i Brasilien og Peru nogen Tekstilindustri (mest Bomulds- og grovere Uldvarer); fra Ecuador udføres Straahatte (Panamahatte). En Del af Urprodukterne industribehandles i Landene selv (Tobak, Sukker, Slagteriprodukter, Garveriprodukter og Lædervarer, Planteekstrakter o. s. v.).

HANDEL OG SAMFÆRDELSEL. Af stor Betydning for Samfærdselen er de store *Atlantehavsfloder*; Amazonfloden og dens Bifloder har en langt større sejlbar Længde

end noget andet Flodsystem i Verden, skønt Sejladsen i de fra det sydlige Centralbrasilien kommende Bifloder afbrydes ved Vandfald. Mod Vest har Andeskæden hindret Dannelsen af sejlbare Floder og lægger i det hele taget overordentlig store Hindringer i Vejen for Samfærdselen. *Jærnbaneliniet* i det tropiske Sydamerika er lidet udviklet; i Brasiliens Kaffeegne og i andre vigtige Produktionsdistrikter, navnlig i Kystlandene, findes en Del Baner. I Veststaterne er flere Banelinier under store Vanskeligheder førte op i Andesbjergene; nogle af de paabegyndte Anlæg er dog ikke bragte til Udførelse. Overordentlig store Strækninger mangler endnu baade Baner og Veje. — Brasilien har en lille Handelsflaade (= ca. $\frac{1}{3}$ af Danmarks); de andre Lande har saa godt som ingen Skibe i udenrigsk Fart. Handelen er for en stor Del i Hænderne paa fremmede Købmænd, og fremmed (engelsk, tysk, amerikansk) Kapital er anbragt i mange af de økonomiske Foretagender.

6. Sydamerikas ikke-tropiske Lande.

Under Fællesbetegnelsen *Sydamerikas ikke-tropiske Lande* hentøres *Argentina* (2886 000 km^2 , 5.0 Mill. Indb.), *Chile* (797 000 km^2 , 3.2 Mill. Indb.), *Uruguay* (179 000 km^2 , 1.0 Mill. Indb.) og *Paraguay* (253 000 km^2 , 0.6 Mill. Indb.). En Del af Argentina, Chile og Paraguay ligger dog i det tropiske Bælte; paa den anden Side gaar en Del af Brasilien syd for Vendekejsens, og der findes ogsaa her en Del europæiske (særlig tyske og italienske) Kolonier med en Landbrugsproduktion, der for en Del kan sammenstilles med de andre sydlige Landes.

Argentina. Størstedelen af Befolkningen er af europæisk Herkomst; Indvandringen, der for nogle Aar siden endog kunde overstige $\frac{1}{4}$ Mill. aarlig, kommer hovedsagelig fra Italien (Arbejdere), men ogsaa fra Spanien og Frankrig. I de senere Aar har Indvandringsoverskudet ikke været stort, og Befolkningens Tilvækst har kun udgjort ca. 2% aarlig.

Hvad LANDBRUGET angaar, foregaar *Kvægavl* især paa de udstrakte Græsletter (Pampas), hvor der med ringe Bekostning opdrættes store Flokke af Hornkvæg, Faar og Heste. Det samlede Antal opgives til godt 100 Mill. Faar, 25 Mill. Stkr. Hornkvæg og 5 Mill. Heste. Argentina leverer de bedste Huder paa Verdensmarkedet og har næst Australien den største Eksport af Uld foruden af Talg og lignende Stoffer. Der udføres levende Kvæg, Kød, Kød ekstrakt m. m. Af Englands store Indførsel af fersk (frossent) Faare- og Oksekød kom i 1904 ca. 40% herfra; Englands Indførsel af fersk Oksekød steg i de 5 Aar siden 1899 fra 8 til 85 Mill. *kg* (Indførsel til England af levende argentinsk Kvæg er forbudt). Kvægavls-eksporten, der tidligere omfattede langt den største Del af Udførselsværdien, stiger stadig, men dog ikke saa stærkt som Eksporten fra Planteriget (Hvede, Majs og Hørfrø), og den blev i Landbrugsaaet 1903—1904 endog overgaaet af denne. Kornudførselen er imidlertid mindre stabil end den animalske Udførsel, da Høstudbyttet svinger stærkt. Befolkningens ringe Størrelse gør det muligt at udføre en betydelig større Andel af Avlen end de andre Kornkammerlande kan gøre, i gode Høstaar mellem $\frac{1}{3}$ og $\frac{2}{3}$. I Eksportmængden af Hvede har Argentina i Regelen kun Amerikas forenede Stater og Rusland foran sig, i Majseksport er det Nr. 1, naar Høsten har været daarlig i de forenede Stater. Hvedearealet (i 1902 3.7 Mill. *ha*) er steget til det tredobbelte i Løbet af ti Aar; Arealerne med Majs og Hørfrø (henholdsvis 1.8 og 1.3 Mill. *ha*) stiger ogsaa meget stærkt. Det samlede Areal med Aferøder (i 1902 9 Mill. *ha*) udgør endnu kun en lille Del af alt det dyrkelige Land. Af Totalarealet, ca. 3 Mill. km^2 , anslaaes efter nogle Beretninger ca. $\frac{1}{3}$ at kunne blive godt Agerland, ca. $\frac{1}{3}$ Græsland. — I store Dele af Argentina er Klimaet varmt, og Dyrkning af Sukkerrør, Vin, Tobak, Sydfrugter m. m. er i Fremgang. Produktionen er dog mindre end Forbruget undtagen af Sukker, hvor Toldbeskyttelse og Eksportpræmiering i faa Aar har fremkaldt nogen Udførsel i Stedet for den tidligere Indførsel. — Fra *Skovene* udføres navnlig Quebrachotræ og Produkter heraf, medens egentlig Trælast indføres.

BJERGVERKSDRIFTEN kan udvides betydelig; Kul findes, men udnyttes kun i ringe Omfang. — Der er store INDUSTRIELLE Etablissementer til Bearbejdelse af Urprodukterne; for øvrigt drives der en Del Tekstil-, Papir- og anden Industri.

Argentina er langt bedre forsynet med *Jærnbaner* end det øvrige Sydamerika. Handelsflaaden er ubetydelig og er mest beskæftiget i den nærmere Fart; den store Omsætning med Europa besørges af en Række europæiske Dampskibsselskabers Rutebaade og af andre, navnlig engelske, Skibe i løsere Fart. Engelsk Kapital er i stor Udstrækning anbragt i Baner og i en Mængde andre offentlige

og private Foretagender; Udbyttet og Renterne af den fremmede Kapital betales gennem et stort Udførselsoverskud i Vareomsætningen. Argentina, der har været hjem søgt af svære Kriser, fremkaldte bl. a. ved svindelagtig Ledelse af den finansielle og økonomiske Politik, befinder sig nu (1905) i en Opgangsperiode; de økonomiske Forhold er dog endnu kun lidet befæstede, og daarlige Høstaar eller andre nedadgaende Konjunkturer vil derfor ogsaa i Fremtiden kunne gøre sig forholdsvis stærkt gældende. Indførselsværdien omfatter først og fremmest Industrivarer (særlig Tekstil- og Jærnvarer, Maskiner), dernæst Kul, Træ, Vin; af den gsntl. Værdi i 1900—1902 (ca. 110 Mill. Pesos Guld) kom 35 % fra England, 12 à 14 % fra hvert af Landene Tyskland, Amerikas forenede Stater og Italien, derefter følger Frankrig, Belgien og Brasilien. Udførselen (i 1901—1902 gsntl. 167 Mill. Pesos) gaar navnlig til England (ca. 20 %, især Næringsmidler), Frankrig (ca. 15 %, særlig Uld og Hader) og Tyskland. Den største Del af Omsætningen foregaar over *Buenos Ayres*; *Rosario* og flere andre Byer ved la Platas Bifloder tjener som Udførselspladser for vedkommende Egns Produkter. Værdien i Mill. Pesos for de vigtigste Udførselsartikler var i Landbrugsaaet 1902—1903 (den samlede Udførselsværdi var 219 Mill. Pesos):

Levende Dyr.....	7	Andet Kød og Kødeks-		Majs.....	29
Uld.....	52	trakt.....	3	Hørfrø.....	18
Huder.....	26	Smør.....	2	Andre Agerbrugspro-	
Faarekød, fersk.....	7	Andre Kvægavlspro-		dukter.....	11
Oksekød —.....	8	dukter.....	5	Quebracho.....	3
		Hvede.....	41	Andre Varer.....	3

Chile bestaar af et langt og smalt Kystland med en Række gode Havne. I Landets midterste og største Del, der har et mildt og fugtigt Klima, er der en betydelig Kornavl (især Hvede og Byg) samt dog Vin- og Frugtavl o. s. v. Ordnete Forhold blev forholdsvis tidlig bragte til Veje, og Chile har derfor hørt til Sydamerikas mest fremskredne Stater. Landet havde tidligere især Betydning ved sin Landbrugseksport, men heri er det forlængst overfløjet af Argentina; der udføres en Del Korn, men indføres Kvæg. Betydning for Verdenshandelen har Chile nu fremfor alt ved Udførselen fra de *Salpeterlejer* (Natronsalpeter), der har dannet sig i den nordlige, regnløse Del af Landet, de eneste Steder med bjærgværksmæssig Produktion af Salpeter. Udførselen er i Stigning (i 1902 og 1892 henholdsvis $1\frac{1}{3}$ og $\frac{4}{5}$ Mill. Tons); 80 à 90 % deraf gaar til Europa (især til Tyskland og England), hvor Chilesalpeter dels anvendes som Raastof i mange Grenø af den kemiske Industri, dels som Gødningsstof. Salpeterregnene har en Udstrækning af ca. 150 Mil; men kun enkelte stærkt begrænsede Dele heraf egner sig til Udnyttelse. Det antages, at de gode Lejer vil være udtømte om nogle Aartier. I den Tilstand, hvori Salpeteret udføres, er det Resultatet af en gentagen Rensningsproces (Omkrystallisering); denne besværliggøres meget ved Vandmangel. Som Biprodukt udvindes Jodforbindelser, der ogsaa udføres. I de samme Egne, men ude ved Kysten, findes *Guanolejer*, hvorfra der er en dog meget vekslende Udførsel. — Der udvindes *Kobber*, *Sølv* m. m.; *Kulproduktionen* er større end ellers i de sydamerikanske Lande, men udgjorde dog i 1902 kun 0.2 Mill. Tons. — Af **INDUSTRIER** kan nævnes Læderindustrien (Valdivia).

Indførselen, hvorfra Hovedparten er Industrivarer, Kul og Jærn, foregaar især over *Valparaiso*, Udførselen især fra *Iquique* mod Nord. Ligesom i næsten alle andre amerikanske Lande viser Handelsstatistikken Udførselsoverskud; Værdien i 1902 i Pesos var for Indførselen 133 og for Udførselen, hvorfra henimod $\frac{9}{10}$ var Bjærgværksprodukter, 187 Mill. De vigtigste Udførselsværdier var følgende, angivet i Mill. Pesos:

Natronsalpeter.....	126	Metalerts.....	4	Læder.....	2
Jodnatrium o. lign....	3	Boraks.....	2	Skind.....	2
Kobber.....	14	Kul.....	4		
Sølv og Guld.....	4	Hvede og Byg.....	4		

Uruguay ligner i Produktion og Eksport nærmest Argentina, som dette Land var for nogle Aar siden. Af en Udførsel i 1901 paa 149 Mill. frcs. faldt de 142 paa animalske Produkter. Agerbruget er dog i Fremgang.

I **Paraguay** er der betydelige Strækninger af uproduktivt Land; men der findes ogsaa udmærkede Græssange, gode Skove, og der dyrkes mange halvtropiske Planter. En af de vigtigste Udførselsartikler er *Mate* (Paraguayte), der bruges som Surrogat for Kaffe og Te i Sydamerika og adskillige andre Steder.

III. Asien.

Asiens Areal (44.2 Mill. km²) er 4½ Gange, dets Folkemængde (900 Mill.) 2¼ Gange saa stor som Europas. — Langt den største Del af Befolkningen er imidlertid ophobet i Syd- og Østasien (Indien, det egentlige Kina og Japan), der paa ca. ¼ af Arealet huser over 5/6 af Folkemængden. Vegetationen i disse Egne er meget yppig, men det frembragte forbruges hovedsagelig af den tætte Befolkning. Dog udføres der til Europa en Del Produkter fra det tropiske og halvtropiske Landbrug, for en stor Del saadanne, til hvis Fremstilling der kræves en forholdsvis stor Anvendelse af menneskeligt Arbejde (Te, Silke og Ris foruden forskellige mere specielle Artikler). Fra det nordlige Asien er der i det sidste Aarti begyndt at udvikle sig en Landbrugseksport af mere europæisk Karakter; i disse Egne er der kun en ringe Befolkningstæthed, og der findes ikke ubetydelige Landstrækninger, som kunde optage en større Befolkning; nogen Indvandring finder ogsaa Sted — udelukkende fra Rusland. I det hele har Asien ikke haft nævneværdig Betydning som Modtager af europæisk Udvandring.

Ved Beskrivelsen af de enkelte Egne af Asien er der fulgt følgende Orden:

1) *Japan*, 2) *Kina*, 3) *Korea*, 4) *Siam*, 5) *Britisk Asien*, 6) *Hollandsk Asien*, 7) *Andre Besiddelser i Asien*, samt 8) *Det sydvestlige Asien*.

1. Japan.

Indtil for faa Aar siden bestod endnu i Princippet de Traktater vedrørende Handel og Skibsfart, fremmedes Bosættelse o. s. v., som for omtrent 50 Aar siden blev paatvungne Japan af de europæiske Stormagter og Amerikas forenede Stater; ved Traktatbestemmelserne var Landet bl. a. bundet til lave Maksimumssatser med Hensyn til Toldbeløbene. Saa snart Japan havde opnaaet international Ligestillethed med Stormagterne, indførte det imidlertid i 1899 en ny Toldtarif, nærmest i Form af en moderat Beskyttelsestarif, saa vidt dette var muligt paa Grund af de store finansielle Krav. Samme Aar fik Udlændinge Bosættelsesret og — dog med væsentlige Indskrænkninger — Erhvervsfrihed over hele Japan. I øvrigt er de offentlige Former for det økonomiske Liv (Aktieselskaber, Bankvæsen, Håndelsret o. s. v.) omformede efter europæisk Mønster ligesom de japanske Forfatnings- og Forvaltningsforhold. Naturalydelser, der for 30 Aar siden næsten anvendtes overalt ved Lønninger, Skatter og Afgifter, er nu afløste af Pengeudbetalinger. Om Japans Overgang til Guldmonet, se bl. a. S. 512.

Af Værdien for Japans Indførsel i 1902, i alt 281 Mill. Yen, kom 37 % (hovedsagelig Industrivarer) fra Europa, hvoraf godt Halvdelen fra England, 18 % fra Amerikas forenede Stater (især Bomuld og Petroleum) og 40 % fra Syd- og Østasien (især Bomuld og Levnedsmidler). Udførselen, i alt 279 Mill. Yen, fordelte sig i pCt. saaledes: 24 % til Europa (særlig til Frankrig), 30 % til Amerikas forenede Stater og 40 % til Øst- og Sydasien. Udførselen til Amerika og Europa bestaar især af Silke og Te samt industrielle »Japanvarer«; til Asien udføres der navnlig ordinære Industrivarer, Kul, Kobber m. m. — Værdien for den udenlandske Omsætning er i Løbet af de sidste Decennier vokset til det 4 à 5 dobbelte, Opgangen skyldes navnlig en overordentlig stærk Stigning i den industrielle Omsætning d. v. s. Indførsel af Raa- og Hjelpestoffer til Industriens Brug og Udførsel af forarbejdede Varer; endvidere har der været en betydelig Stigning i Indførselen baade af Næringsmidler og af industrielle Forbrugsvarer og en stærk Stigning i Udførselen af Te og til Dels af Mineraler (jfr. Anm. om Formosas Indflydelse herpaa S. 1004); derimod har Udførselen af de egentlige Landbrugsprodukter saavel som af andre vegetabiliske Stoffer stagneret. Omstaende Oversigt angiver Værdien i Mill. Yen for de vigtigste Ind- og Udførselsvarer i 1902, sammenlignet med 1889 (Tallene for 1889 er saa vidt mulig omregnede til Yen-Værdien i 1902. Tallene for 1902 omfatter *Formosa*, der i 1889 endnu ikke var indlemmet i Japan):

INDFØRSEL:

	1902	1889		1902	1889
Bomuld	79	5	Petroleum	16	7
Uld	5	1	Gødningsstoffer	12	2
Anilin, Indigo	5	1	Sukker	14	7
Bomuldsgarn	2	19	Ris	18	—
Bomuldsvarer	19	10	Mel	4	—
Uldvarer	7	7	Bælgfrugt	6	1
Maskiner, Skibe, Metalvarer ..	35	13			

UDFØRSEL:

	1902	1889		1902	1889
Silke	82.6	44.2	Cigaretter	2.1	—
Silkevarer	31.4	4.0	Lakerede Varer	0.9	1.0
Bomuldsgarn	19.9	0.0	Porcelæn o. lign.	2.5	2.2
Bomuldsvarer	6.9	0.3	Kobber	10.3	4.4
Maatter	6.8	0.3	Kul	17.5	6.7
Straaarbejder	2.9	0.2	Te	17.0	9.6
Vifter, Paraplyer	1.8	1.0	Ris	8.6	11.5
Tændstikker	8.2	1.7	Træ (Bambus)	2.4	0.4
Papir	1.8	0.4	Kamfer	6.3	2.1

Anm. Den stærke Stigning i Udførselen af Te og Kamfer skyldes Indlemelsen af Formosa; fra denne Ø udføres ogsaa en Del Ris og Sukker til de andre Japanske Øer, hvis Forbrugsstigning altsaa har været større, end Indførselstallene angiver.

Karakteristisk for Japans Omsætning er som nævnt den overordentlig hastige Udvikling, der er foregaaet navnlig i de sidste 10 à 15 Aar. Sammenligner man ovenstaaende Tal med de tilsvarende for de europæiske Lande, vil man dog finde, at Japan med Hensyn til Omsættningens Mangfoldighed og forholdsvis Omfang endnu kommer langt tilbage i Rækken. — Japan er først og fremmest et AGERDYRKNINGSLAND. Skønt de nordlige Øer (Yezo og Kurilerne) er tyndt befolkede og næsten ikke dyrkede (de omfatter 22% af Arealet, 1% af Befolkningen), og skønt den øvrige Del er stærkt opfyldt af Bjerge, hvorfor det dyrkede Areal ogsaa her er forholdsvis lille, skaffer Landbruget dog Næringsmidler til en Befolkning, der i Størrelse og gennemsnitlig Tæthed nærmest kan sammenlignes med Storbritanniens og Irlands; først i de senere Aar er der en større Import af Levnedsmidler. Som Følge af den gode Sommervarme og den stærke Sommerregn er Frugtbarheden stor; Jorden er delt i Smalodder og dyrkes omhyggeligt om end med primitive Redskaber. Ris er den mest udbredte Kornsort, men da den tillige er Hovednæringsmiddel, er der i de fleste Aar Merindførsel af Ris, i 1902 200 000 Tons i enkelte tidligere Aar indtil 700 000 Tons. I øvrigt dyrkes de fleste europæiske Kornsorter, Kartofler, forskellige Slags Hirse, Bælgfrugter (Soyabønner), Raps m. m. Arealerne med disse Afgrøder udgør paa selve de japanske Øer ca. 3.4 Mill. ha, det med Ris besaaede godt 2.8 Mill. ha. Dyrkningen af Te gaar en Del tilbage, hvilket ogsaa gælder Bomuld, Indigo, Sukkerrør med flere Kulturer; for øvrigt udgør den i Japan avlede Bomuld kun nogle faa Procent af det hele Bomuldsforbrug. Derimod forøges Plantagerne med Morbærtrær til Brug for Silkeavl, i alt i 1902: 312 000 ha. Næst Kina har Japan den største Silkeavl; den aarlige Produktion i 1900—1902 udgjorde i Kwan (à 3.8 kg) 1 780 000 Kw. almindelig Raasilke, samt 800 000 Kw. Raasilke af ringere Kvalitet. Udførselen af Silke og Silkevarer omfattede i 1902 over 2/5 af Japans Udførselsværdi, til Trods for Stigningen i den egentlige Industrieksport, og er, som Tabellen viser, i stærk Stigning. Fremgangen i Værdi er større end Udvidelsen af de til Silkeavlende Arealer, hvilket staaer i Forbindelse med en forbedret Behandling af Raasilken og med en større Udførsel af færdige Silketøjer. En Række sydlandske Kulturer (Sydfrugter, Vin, Oliven m. fl.), der andet Steds trives paa tilsvarende Bræddegrad, lykkes ikke i Japan, hvilket skyldes Vinterkulden og den store Fugtighed. Eksportprodukter fra dyrkede og vildtvoksende Træer er Kamfer, Lak, vegetabilsk Voks, Papirfibre m. m.; i øvrigt er der ikke megen Udførsel fra Japans overordentlig rige Skovbestand. — Kvægavl er ubetydelig. Faar kan ikke trives i det fugtige Klima. Hornkvæg bruges en Del som Trækdyr, men er hidtil ikke blevne holdte som Malkekvg og kun i mindre Grad som Slagtekvæg. Animalske Fødemidler er i det hele taget kun lidet anvendte, fraregnet Fiskeriprodukter; dog foregaar der efterhaanden i Byerne nogen Forandring i det oprindelige Forbrug. Japans FISKERIER, især fra de nordlige Øer, er de vigtigste i Stillehavet, selv om de endnu drives primitivt.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Japan har rige *Kullejer*, og Kulproduktionen stiger meget stærkt; den var i 1890 2.6, i 1902 9.7 Mill. Tons, hvoraf henimod $\frac{1}{3}$ udførtes. Derimod stiller Fremtiden sig usikker for *Jærnproduktionen*; der er enkelte store Jærnværker, men der arbejdes til Dels med indført Erts. Der udvindes aarlig ca. 30 000 Tons *Kobber*, hvoraf godt Halvdelen udføres, samt i mindre Omfang en Række andre Metaller og mineralske Stoffer.

INDUSTRIEN. Japans nye Industri er navnlig knyttet til *Tekstilfaget*; Produktionen af Bomuldsgarn steg i Tidsrummet 1891—1900 fra 29 til 120 Mill. *kg.*, af vævede Bomulds- og Silkevarer fra 33 til 172 Mill. Yen (paa Grund af Overproduktion var der i 1901 en ret betydelig Nedgang). Som Tabellen udviser, er der ogsaa opstaaet en Række andre Eksportindustrier. Den japanske Industri beskæftiger sig endnu særlig med de simple Varearter og forsyner f. Eks. Kina med grovere Bomuldsgarn, hvori der særlig konkurreres med den indiske Industri. Antallet af Bomuldstone, i 1901 1.2 Mill. Stk., er for øvrigt betydelig mindre end t. Eks. i Schweiz og Italien. Udførselen fra Japans oprindelige Industri (*Porcelæn, lakerede Varer* o. s. v.) fortsættes endnu, men deltager kun delvis i den almindelige Fremgang.

Langt den største Part af Japans udenlandske Omsætning maalt efter Værdien er samlet paa *Yokohama* (54% af Indførselen, 34% af Udførselen i 1901—1902) og paa *Kobe* (henhv. 30 og 51%). — Omsætningen foregaar for Størstedelen under fremmed Flag og gennem fremmede Handelshuse. Japans egen Handelsflaade udvides dog stærkt, hvortil Staten tilskyder betydelige Beløb; dette sker vel til Dels af sømilitære Hensyn, men det staar for øvrigt i god Samklang med Regeringsmagtens ivrige Bestræbelser for at fremhjælpe Landets økonomiske Udvikling.

2. Kina.

Det egentlige Kinas Areal er 3.9 Mill. *km*², fordelt mellem 18 Provinser. Folkmængden udgjorde i 1903 ca. 407 Millioner. Befolkningstætheden er størst i nogle af Kystprovinserne samt i Centralkina; der findes Provinser, som paa et Areal saa stort som England (med Wales) har en Befolkningstæthed større end i Belgien, Europas tættest befolkede Industriland. — Som Kinas Bilande regnes de omliggende uhyre Landstrækninger, *Mantschuriet, Mongoliet, Dsungariet, Østturkestan og Tibet*, med tilsammen 7 Mill. *km*² og 15 à 20 Mill. Indb. Mantschuriet har allerede, og kunde faa endnu langt større, Betydning som Agerbrugsland; de øvrige Lande bestaar for en stor Del af Ørkener eller Stepper med Nomadebefolkning; pletvis findes dog ogsaa frugtbar og veldyrket Jord. For øvrigt respekteres Kinas Herredømme over nogle af Bilandene ikke en Gang nominelt. — Nedenstaaende Beskrivelse omfatter kun det egentlige Kina.

I Kina er der en ret betydelig indenrigsk Vareomsætning trods den besværlige og yderst bekostelige Transport, navnlig hvor Vandveje ikke kan benyttes. Handelsvirksomheden faar mange Steder en særlig Betydning derved, at forarbejdede Varer som Regel ikke fremstilles i samlede Virksomheder, men som Hjemmeprodukter, der samles ved Opkøbere til videre Forhandling. Vareomsætningen med Udlandet har mødt stor Modvilje baade fra Magthaverens og Folkets Side. Det samme gælder Udlændinges økonomiske Virksomhed i Kina og al, Omformning i europæisk Retning af Produktions- og Omsætningsforhold. Kina er imidlertid efterhaanden blevet trunget til at aabne flere og flere Havne for Handelen, og navnlig efter Krigen med Japan i 1894—1895 er der gjort en Række Indrømmelser af vidtrækkende Betydning. Vigtige Havnebyer er saaledes afstaaede til de europæiske Stormagter; Skibsfarten er givet fri paa mange Floder, og der er aabnet Traktathavne i det indre, ligesom Transitafgifterne indenfor Grænsen er blevne regulerede. Endvidere er der givet Koncessioner til europæiske og amerikanske Selskaber paa Jærnbaneanlæg og Minedrift. Vareomsætningen med Udlandet er ganske vist endnu kun lille, regnet i Forhold til Befolkningens Størrelse og Kulturstandpunkt, og tilmed er baade i Ind- og Udførselen ca. Halvdelen af Værdien samlet paa et Par enkelte Varegrupper. Der er imidlertid, som nedenstaaende Oversigt udviser, en ret betydelig Stigning, navnlig i Indførselen, og Omsætningen er ogsaa bleven mere sammensat, end den var før.

INDFØRSELSVÆRDI:

	1902	1882
I alt...	41.0 Mill. f	22.2 Mill. f
heraf Fabrikater af Bomuld	41 pCt.	29 pCt.
— Opium	11 —	35 —
— andre Indførselsvarer	48 —	36 —

UDFØRSELSVÆRDI:

	1902	1882
I alt...	27.8 Mill. £	19.2 Mill. £
heraf Silke og Silkevarer.....	37 pCt.	34 pCt.
— Te.....	11 —	46 —
— andre Udførselsvarer.....	52 —	20 —

Værdien i Mill. Haikwan Taels (à 2.6 sh) i 1902 af de vigtigste Ind- og Udførselsvarer fremgaar af nedenstaaende Oversigt. Omsætningens Fordeling paa de forskellige Lande lader sig vanskelig opgøre, da ca. 40% af Totalomsætningen transiterer over Hongkong.

INDFØRSEL:

Bomuld.....	4	Maskiner, Metalvarer..	11	Opium.....	35
Bomuldsgarn.....	55	Tændstikker.....	4	Sukker.....	21
Bomuldsvarer.....	77	Petroleum.....	12	Ris.....	24
Uldvarer.....	4	Kul.....	7	Mel.....	4

UDFØRSEL:

Raasilke, Kokoner....	69	Te.....	23	Straaletninger.....	4
Silkevarer.....	10	Bælgæd (Bønner) o. l.	10	Maatter o. l.....	4
Bomuld.....	13	Tobak.....	2	Papir.....	3
Hamp.....	2	Skind, Skindvarer.....	11	Porcelæn.....	2

LANDBRUG. Den største Del af Kina ligger i det varmt tempererede Bælte, har rigelig Sommerregn og en Jordbund af stor naturlig Frugtbarhed; Kineserne selv er gennemgaaende flittige og nøjsomme, Jordens Dyrkning er det principale i Landets Produktion. Den vigtigste af de dyrkede Planter er Ris, der dyrkes almindeligt indtil ca. 34° nordlig Bredde. Der findes ingen Opgørelse over det til Risdyrkning anvendte Areals Størrelse, men det er givet, at det er det største i Verden, og dog maa der hvert Aar indføres en Del (navnlig fra Indien); Udførsel har i flere Aarhundreder været forbudt. Rislandet er som oftest delt i smaa Lodder (i mange Egne kun paa nogle faa Skæpper Land) og behandles mere som Have end som Mark; der vaages lige omhyggeligt over, at intet Gødningstof og (hvor dette er nødvendigt) intet Vand gaar til Spilde. Foruden Ris dyrkes en Række andre Kornsorter samt Bælgæd, navnlig mod Nord, foruden Frugt- og Havevækster. Mod Syd dyrkes Sukker (tidligere Udførsels- nu stort Indførselsoverskud), Bomuld (hvor der paa Grund af den store Import af Garn bliver Overskud til Udførsel) og forskellige Krydderier. Tobaksavl, der er meget udbredt, tilfredsstiller det store Forbrug og afgiver desuden en Del til Udførsel. Dyrkning af Opium er i Tiltagen, og Indførselen der for 25 à 30 Aar siden udgjorde henimod Halvdelen af den hele Indførselsværdi, formindskes. *Kvægavl* har i Kina som i det øvrige Øst- og Sydasiens kun ringe Betydning for Produktionen af Næringsmidler; Svine- og Fjerkræhold er dog meget udbredt.

Kun fra to Omraader af den kinesiske Landbrugsproduktion, nemlig *Te* og *Silke*, er der, foruden det store Hjemmeforbrug, Eksport af Betydning. Tidligere havde Kina langt større Udførsel af disse Varer end noget andet Land; deres Fremstilling kræver et betydeligt og omhyggeligt Arbejde, der dog ikke kan betales dyrt. Te-udførselen er nu trængt betydelig tilbage under Konkurrencen med Indien og Ceylon, bl. a. fordi Kineserne først i de senere Aar er begyndt at indføre de nye Metoder ved Teens Behandling. Der udførtes i 1902 ca. 202 Mill. lbs mod 290 Mill. lbs 15 Aar tidligere. Udførselen af Raasilke overgaar i Vægt betydelig Japans Udførsel, men paa Grund af Behandlingen er den gennemsnitlige Pris mindre; medregnes de vævede Stoffer, bliver Værdien af Japans Silkeudførsel større end af Kinas. Ogsaa ved Raasilkeudvindingen har Kina i de senere Aar i betydeligt Omfang indført nye Metoder. Nedenstaaende Tabel angiver i Mill. lbs den omtrentlige Produktion af Raasilke i 1902; Tallene i Parentes angiver Hjemmeforbruget, hvor dette kendes:

Kina.....	33.6 (18.6)	Frankrig.....	1.5 (8.8)	Indien.....	2.6
Japan.....	16.1 (6.6)	Øvrige Europa	2.6	Tonking.....	2.2
Italien.....	9.7 (2.2)	Vestasiens....	4.4		

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Landet er overordentlig rigt paa *Kul* og *Jærn*. Den samlede Udstrækning af Kullejerne er større end i Amerikas forenede Stater (hvis

Kulforraad atter er flere Gange større end Europas). I egentlig Minedrift er dog hidtil kun udvundet et Par Millioner Tons Kul om Aaret. Jærnproduktion i gammel Stil har været drevet overalt i Riget; en af Provsrgeringerne har anlagt store moderne Jærnværker, som imidlertid har arbejdet meget dyrt. Der findes *Kobber, Tin, Bly, Salt* og andre Bjærgværksstoffer i betydelig Mængde. — Det har — paa enkelte Undtagelser nær — hidtil været nægtet Udlændinge at øve Minedrift; men en Række europæiske og japanske Selskaber har nu faaet Koncessioner navnlig i de Egne, hvor Jærnbaneanlæg er i Gang eller er nær forestaaende.

INDUSTRI O. LIGN. Ved Forarbejdning af Varer har Kineserne fra gammel Tid lagt stor Opfindsomhed og Dygtighed for Dagen, og der er endnu Udførsel fra de specielle gammelkinesiske Industrier (*Porcelæn, Emaille- og Lakarbejder, Silketøjer*, særlige *Papirsorter, Fyrværkerisager, Straaarbejder* m. fl.). Paa alle andre Omraader er Kina Importland. En af de vigtigste Indførselsvarer er Bomuldsgarn til Hjemmevævning. I de senere Aar er der anlagt flere store *Bomuldsspindrier*, endvidere store Etablissementer for Behandling af Te og Silke. Overgangen til Storindustri, hvorfor Kina med sin tætte Befolkning og store Kul- og Jærnrigdom frembyder særlig gunstige Betingelser, hemmes ved Folkets Konservatisme.

SAMFÆRDELSEN i det indre er hidtil foregaaet ad Vandvejene, dels paa *Floderne*, dels paa *Kanaler* (af hvilke den store Kejserskanal delvis er i Forfald). Blandt Flodvejene er Jangtsekiang den vigtigste. Af *Jærnbaneanlæg* er ca. 12 000 km fuldendt eller under Bygning; der er desuden givet Koncession paa flere vigtige Linier, som endnu ikke er paabegyndte. Som en af de vigtigste Linier maa regnes en Bane mellem Nord- og Sydkina gennem det indre fra Peking til Kanton. Langt den vigtigste Plads i den udenrigske Handel er *Shanghai* i Nordkina; derefter *Kanton* i Sydkina; for øvrigt passerer to Femtedele af Omsætningen i Transit over den britiske Frihavn *Hongkong*. I det indre er navnlig den centralt beliggende *Hankow* (nu Traktathavn) en vigtig Plads, især i Tehandelen. Over Halvdelen af den i udenrigsk Fart i 1902 indkomne og udgaaede Tonnage (7,3 Mill. Register Tons) var under britisk Flag, derefter kom japansk og tysk Flag med hvert $\frac{1}{6}$ à $\frac{1}{7}$, kinesisk og fransk med ca. $\frac{1}{20}$. Ind- og Udførselen foregaa hovedsagelig gennem udenlandske Handelshuse. Størstedelen af disse er fra gammel Tid engelske, men i de senere Aar er der kommet et betydeligt Antal tyske Huse til; langt ringere er Antallet af franske og amerikanske Firmaer. Kina selv har en dygtig og stærkt organiseret Handelsstand, der er mere fremskreden og mindre fremmedfjendtlig end Kinas andre Stænder. Mange kinesiske Købmænd er beskæftigede i Ulandet, særlig i Bagindien og paa de indiske Øer. — Den store Befolkningstæthed tvinger for øvrigt mange andre Kinesere til at udvandre, mest til Nabolandene, men ogsaa i betydeligt Antal til fjerntliggende Lande. Da de kinesiske Arbejdere de fleste Steder er ilde set af den hvide Arbejderbefolkning, bl. a. fordi de arbejder for lavere Løn, er der i Nordamerika og Australien ved Lov indført stærkt virkende Indskrænkninger overfor Indvandringen herfra.

3. Korea.

Korea tæller paa sine 220 000 km² mindst 10 Mill. Indb. Spørgsmaalet om, hvilken Stat der skulde have den ledende Indflydelse paa Koreas Anliggender, har været medvirkende Aarsag til de to sidste Krige i Østasien. Landet, der indtil for nogle Aar siden holdt sig stærkt afsondret fra Omverdenen, er nu ved Traktater med en Række Magter aabnet for Omsætning over flere Havne (hvoriblandt *Seoul, Chemulpo og Fusang*); desuden foregaa der en ret betydelig Omsætning over Ikke-Traktathavne og over Landgrænsen. Værdien af Omsætningen over Traktathavnene udgjorde i 1903 ca. 33 Mill. Yen. De vigtigste Udførselsvarer er *Guld, Ris, Huder og Bælgssæd*. Korea er saa godt som udelukkende Agerbrugsland, men Dyrkningen staa paa et meget primitivt Standpunkt. Af diets ret anselige Mineralrigdomme udnyttes nogle Guldminer. — Japan har under Krigen med Rusland anlagt ret betydelige Jærnbaneanstrækninger og foranlediget Indførelsen af adskillige Reforme.

4. Siam.

Siam (633 000 km², 10 Mill. Indb.), beliggende mellem fransk og britisk Indien, er af de mange indiske Riger det eneste af Betydning, der ikke er kommet under europæisk Hæredomme. — Bortset fra Handelen over Landgrænsen, hvor navnlig Kineserne er virksomme, foregaa Vareomsætningen mest over *Bangkok*; Værdien for Ind-

førselen til Bangkok var i 1902 3.4 Mill. £, for Udførselen derfra 4.5 Mill. £. Bangkoks Omsætning transiterer for en stor Del over Singapore og Hongkong; i den direkte Omsætning staar England og Tyskland med de største Værdier. — Siams vigtigste Produkt er *Ris*, der baade er Hovednæringsmiddel og den største Udførselsartikel; ca. $\frac{3}{4}$ af Bangkoks samlede Udførselsværdi i 1902 faldt paa denne Vare, der dels udførtes som Paddy dels som afskallet Ris efter Behandling i Ris-møllerne. Siam danner sammen med Grænselandene i de franske Kolonier og Birma i britisk Bagindien det egentlige Eksportomraade for Ris. Der findes ganske vist større Risarealer i andre asiatiske Lande, men Folketætheden i disse er saa stor, at der enten kun kan udføres en forholdsvis lille Del af Høsten (Forindien, Java), eller at der endog maa indføres (Kina, Japan). Den næstvigtigste Udførselsartikel er *Teaktræ*. Der findes i Nordasien store Teakskove, fra hvilke Træet ad Menamfloden føres til Bangkok til Udsalgsplads; Udførselen udgjorde i 1902 $\frac{1}{2}$ Mill. £; desuden gaar en Del over Landgrænsen og udføres fra birmanske Havne. Birma og Siam er de eneste Lande, der leverer ægte Teaktræ i nævneværdig Mængde. Skovdriften foregaar især ved udenlandske, mest engelske Selskaber. — Andre Udførselsartikler er *Peber*, *Fiskeriprodukter*, *Ædelstene*, *Kopra* m. m. Der findes ret betydelige Mineralrigdomme, hvoraf en Del udnyttes. I Siam har der hidtil bestaaet Slaveri, som dog nu gradvis ophæves. Der anvendes i stor Udstrækning Kinesere og Folk fra de indiske Nabolande som Arbejdskraft.

5. Britisk Asien.

Britisk Asien udgør i alt $5\frac{1}{4}$ Mill. km^2 med 302 Mill. Indb. (i 1901); bortset fra ca. 3 Millioner er hele denne Befolkning bosat i *britisk Indien* med tilhørende Vasallande og paa *Øen Ceylon*. De øvrige Besiddelser, der almindeligvis kun omfatter mindre Landstrækninger, har England taget i Besiddelse paa Grund af deres Betydning som Handelspladser eller som Støttesteder for Skibsfarten og den britiske Sømagt. De vigtigste er: *Aden*, en stærkt befæstet Plads ved den sydlige Indgang til det røde Hav; *Straits Settlements* med tilhørende Vasalstater paa Malakkahalvøen; her produceres Krydderier, Guttaperka m. fl.; og der er rige, let tilgængelige Tinlejer (her og paa de nærliggende hollandske *Bangkaer* produceredes i 1901: 71 000 af Verdens samlede Tinproduktion paa 95 000 Tons); Byen *Singapore*, paa en Ø ved Sydspidsen af Malakkahalvøen, er Anløbsstation for mere end 50 vigtige Dampskibslinier og Transitplads for en meget stor Del af Omsætningen fra og til de indiske Øer; *Nord-Borneo*, hvorfra udføres Tobak, Sago og Guttaperka; *Hongkong* med udmærkede Havneanlæg (Frihavn), Knudepunkt for mange Dampskibslinier (i 1903 indgik ca. 10 Mill. Reg. T.) og Ind- og Udførselsplads for en stor Del af Kinas udenlandske Vareomsætning; *Weihaiwei* (med en tilhørende Landstrækning paa henimod 300 eng. □ Mil) er af Kina afstaaet til England for saa lang Tid, som Rusland er i Besiddelse af det paa den modsatte Side af Petschilistrædet liggende Port Arthur; *Cypern*, der mod en aarlig Afgift til Tyrkiet er taget i Besiddelse af England som Støttested i det østlige Middelhav; *Øen* er hovedsagelig et Agerbrugsland (Korn, Druer, Oliven m. m.), men langt fra helt opdyrket.

Kejserdømmet Indien og Kolonien Ceylon har med sine 300 Mill. Indb. et Folketal, der er 15 Gange saa stort som Folkemængden i samtlige andre britiske Kolonier; Arealet svarer omtrent til Halvdelen af Europas, men Befolkningstætheden er ca. $\frac{1}{2}$ Gang større, skønt der, ligesom i Europa, findes store Strækninger, der er forholdsvis tyndt befolkede. De naturlige Produktionsbetingelser er paa mange Omraader udmærkede, men Koloniens økonomiske Betydning for det britiske Rige svækkes ved Befolkningens primitive Levevis og ringe Forbrugsevne. Indien er først og fremmest et AGERBRUGSLAND; mange Steder er Varmen og Fugtigheden saa stærk og Jordens naturlige Frugtbarhed saa stor, at Produktionen i Plantelivet faar en Kraft og Mangfoldighed som faa andre Steder paa Jorden. Men Klimaet og navnlig Fugtigheden viser meget store Modsætninger; store Strækninger helliger som regnløse Ørkener, og dertil kommer, at Nedbøren ogsaa i Egne, hvor der i normale Aar er god Plantevækst, kan udeblive saa fuldstændig, at al Afgrøde ødelægges (fra 1771 til 1900 har der 23 Gange været Hungersnød i Indien). Den frugtbareste og tættest befolkede Del af Indien er det brede Slette- og Lavland omkring Ganges og dens Bifloder. Udstrakte Arealer vandes paa kunstig Vis, og ved mange af Floderne er der i dette Øjemed udført store Anlæg (Kanaler, Reservoarer o. s. v.); til Gængæld giver mange af de overrislede Jorder mere end een Afgrøde om Aaret. Landet er gennemgaaende delt i meget smaa Brug, der

for en stor Del drives af Forpagtere. De vigtigste Kornsorter er Hirse, Ris, Hvæde samt Bælgsæd. De største Risarealer findes i Bengalen, men Indiens Risudførsel, der er langt større end noget andet Lands, kommer hovedsagelig fra det mindre tæt befolkede Birma (over Rangoon); i 1902-1903 udførtes 2.3 Mill. Tons aarlig. Hvæden, hvis Areal kun er lidt over $\frac{1}{4}$ af Risarealet, dyrkes mod Nordvest; Udførselen svinger overordentlig stærkt; i 1900 og 1903 udførtes henhv. 0.1 og 25.9 Mill. cwt. Hirse, der dyrkes paa de høje og i det hele mindre fugtige Jorder, er Brødkorn for Størsteparten af den indiske Befolkning, men bliver kun i ringe Grad udført. Af Sukker (hovedsagelig Rørsukker) produceres store Mængder, i 1902-1903 aarlig mindst 2.1 Mill. Tons. Arealet med Sukkerplanter er for øvrigt noget i Nedgang; det var i 1892 og 1902 henhv. 2.9 og 2.6 Mill. *acres*. Forbruget krævede yderligere en Merindførsel paa godt $\frac{1}{4}$ Mill. Tons. I denne Indførsel til Sukker-rør dyrkningens oprindelige Hjem var der en stor Mængde Roesukker fra Europa; saaledes udførtes i 1902 100 Mill. *kg* Sukker fra Østerrig til Indien. Tedyrningen drives i stigende Omfang paa Ceylon, hvor Teplantagerne nu omfatter ca. $\frac{1}{6}$ af det dyrkede Areal, samt i Assam og det nordlige Bengalen. Produktionen er ganske vist langt mindre end i Kina, men den samlede Udførsel fra Indien og Ceylon (i 1902-1903 aarlig 350 Mill. lbs) er større end den kinesiske. I det sydlige Indien dyrkes Kaffe. Af Krydderier dyrkes og udføres især Kardemomme, Peber og Kanel. Godt 1 Mill. *acres* er beplantede med Tobak, men Udførselen er af forholdsvis mindre Betydning. Opium, hvoraf Dyrkningen er monopoliseret, hører til de vigtigste Eksportartikler; næsten hele Udførselen gaar til Kina.

Af Planter til industrielle Formaal o. lign. dyrkes meget store Mængder. For Bomuld har Indien saaledes mange Steder en særlig vel skikket Jordbund; men Høstens Kvalitet staar tilbage baade for den ægyptiske og den nordamerikanske. Bomuldsarealet er i Stigning, og Høstudbyttet kan anslaaes til omkr. $\frac{1}{5}$ af Verdensproduktionen. Tidligere gik den indiske Bomuldseksport især til England, nu for en stor Del til Østasien (Japan). Udførselen af raa og forarbejdet Jute er i Stigning, skønt Dyrkningen af Juteplanterne, der har sin Oprindelse fra Forindien, nu ogsaa har bredt sig til andre Lande. Der udføres store Mængder Oliefrø (Hørfrø, Sesam). Af Planter med Farve- eller Garvestoffer, medicinske Stoffer m. fl. dyrkes mangfoldige Arter; Eksportværdien af disse Kulturer har været underkastet store Forandringer, efterhaanden som den nyere tekniske Industri har udviklet sig og har erstattet de vegetabiliske Stoffer med kemiske. Af Farve- og Garvestoffer udførtes saaledes i 1895 og 1903 for henhv. 3.5 og 1.2 Mill. £; i Mellemtiden har Opfindelsen af kunstig Indigo omtrent bragt det indiske Indigo-areal ned til det halve. Derimod er Udførselen af Lak o. lign. Produkter stigende.

Kvægavl. Som Træk- og Lastdyr benyttes især Hornkvæg, og nogle Steder Elefanter. Antallet af Heste (Muldyr m. m.) er derfor forholdsvis ringe, medens der holdes 87 Mill. Stk. Hornkvæg; $\frac{1}{7}$ heraf er Bøfler. Antallet af Geder er betydeligt. Af Kvægavlsprodukter udføres Huder, Uld m. v. Der drives en Del Silkeavl i Bengalen, men Udbyttet er ikke tilstrækkeligt til Landets Forbrug.

FISKERIET er af underordnet Betydning; det tidligere indbringende Perlefiskeri ved Ceylon har i en Aarrække givet et usikkert Udbytte. SKOVBRUGET. Fra forskellige Dele af Indien, saavel som fra Ceylon, udføres en Del værdifulde Træsarter. BJÆRGVÆRKSDRIFT. Indien er hverken særlig rigt eller særlig fattigt paa værdifulde Mineraler. Der findes udstrakte Lejer af *Kul* og *Jærn*, men til Dels i afsides Egne. Kulproduktionen, hvoraf en Del er af ringere Kvalitet, er dog fra 1888 til 1903 stegen til det 4 à 5 dobbelte, fra 1.7 til 7.4 Mill. Tons, og Kulimporten (i 1903 0.2 Mill. T.) er derved bragt betydeligt ned; ca. $\frac{1}{6}$ udvindes i Bengalen. Jærnproduktionen har hidtil været ringe, men der arbejdes paa at fremkalde moderne Jærnhyttedrift i større Stil. Der produceres en Del *Guld* (i 1901-1902 gntl. 14 000 *kg*), men intet Sølv; der er aarlig et stort Indførselsoverskud af ædle Metaller, tidligere mest af Sølv, i de senere Aar mere af Guld. *Grafit* af særlig Renhed produceres paa Ceylon i større Omfang end i noget andet Land. Af *Kalsalpeter*, der udvindes af Jordbunden (Salpeterblomstring), udføres aarlig ca. 20 000 Tons; Betydningen for Verdensmarkedet er forringet efter Fremkomsten af andre Produktionsmetoder.

INDUSTRIEN. I *Bomulds-* og *Jute*fagene er den tidligere Haandindustri, der blev ødelagt ved Konkurrencen med de engelske Fabriksvarer, for en ikke ringe Del afløst af moderne Storindustri, og der udføres en betydelig Mængde Garn, navnlig af de mindre fine Sorter, til det øvrige Asien. Storindustrien er dog endnu indskrænket til særlige Distrikter, og staar ingenlunde i Forhold til Folketallet (5 Mill. Bomulds-

tene i 1900 mod 8 Mill. i Tyskland). Den gamle Industri opretholdes endnu i en Række nærmest kunstindustrielle Fag (*Silkevarer, Tæpper, Sjaler, Elfenbensarbejder, Smykker* o. s. v.).

HANDEL OG OMSÆTNING. Af Indiens udenlandske Vareomsætning foregaar kun ca. 5% over Landgrænsen; Størsteparten af den landværts Omsætning er Indførsel af Landbrugsprodukter fra og Udførsel af forarbejdede og andre Varer (delvis engelske) til de under britisk Protektorat staaende Himalayastater (Nepal, Kashmir m. fl.). Indiens egentlige Vareomsætning foregaar ad Søvejen, i Forhold til Folketallet er den meget lille. Indførselen, der, navnlig bortset fra den store Guld- og Sølvindførsel, er af langt mindre Værdi end Udførselen, omfatter især forarbejdede Varer. I 1903 ($\frac{1}{4}$ 1903— $\frac{3}{4}$ 1904) var Indførselsværdien 1327 Mill. Rupier, hvoraf Guld og Sølv 401, Bomuldsvarer 310 (heraf Garn 21), Uldvarer 22, Silke 24, Jærnbaneanemateriel, Maskiner, Redskaber o. lign. 71, andre Jærn- og Staalvarer 61, Kobber 22, Sukker 59. Paa de fleste Indførselsvarer hviler en Værditold paa 5% eller noget lavere. Mange Raastoffer samt forskellige Slags Maskiner m. v. er toldfri; af Ris betales der Udførselstold. Udførselsværdien for de vigtigste ad Søvejen udførte Varer (i alt 1700 Mill. Rupier) fra Forindien med Birma ses af nedenstaaende Oversigt:

	Mill. Rupier		Mill. Rupier		Mill. Rupier
Ris.....	190	Bomuld, raa.....	244	Skind og Huder ..	89
Hvede.....	111	Jute.....	117	Frø (Olie).....	145
Te.....	89	Bomuldsgarn.....	89	Farve- og Garvest.	18
Kaffe.....	14	Bomuldsvarer.....	29	Lak.....	27
Krydderier.....	9	Jutevarer.....	95	Tømmer.....	11
Opium.....	105	Uld.....	16	Guld og Sølv	163

Indførselen til Ceylon beløb sig i 1903 til 7.8 Mill. £, Udførselen til 7.2 Mill. £ (deraf Te 3.9, Kopra 0.5, Kokosolie 0.7, Kakao 0.2, Kanel 0.2, Grafit 0.4 Mill. £).

Af den søværts Indførsel til britisk Indien kommer godt $\frac{2}{3}$ fra England, knap $\frac{1}{6}$ fra engelske Kolonier, og lidt over $\frac{1}{6}$ fra fremmede Lande. Af Udførselen gaar omtrent Halvdelen til fremmede Lande, medens Moderlandet aftager godt $\frac{1}{4}$ og Kolonierne knap $\frac{1}{4}$. — De vigtigste Pladser i Skibsfarten og den søværts Omsætning er (med Tilføjelse af Omsætningsværdien i Mill. Rupier i 1902): *Calcutta* (863), *Bombay* (661), *Karatschi* (153), *Rangoon* (142), *Madras* (105), samt paa Ceylon *Colombo* og *Point de Galle*. *Calcutta* og *Bombay* er desuden i særlig Grad Midtpunkter for den indiske Storindustri. — Den i Indien hjemmehørende Handelsflaade er ikke en Gang saa stor som den danske, og dens Andel i Trafikken udenfor Kystfarten er derfor meget ringe. *Jærnbaneanettet* i Forindien (i 1902 42 000 km) er tættest i Sletlandet mod Nord og Øst, men udvides mere og mere til de øvrige Dele af Halvøen; paa de nordlige Floder, Ganges, Indus, Brahmaputra med Bifloder er der en betydelig Trafik.

6. Hollandsk Asien.

Med Undtagelse af Philippinerne, Nord-Borneo, en Del af Timor samt Øerne i den bengalske Havbugt hører alle de indiske Øgrupper under Nederlandene. Til hollandsk Indien er endvidere administrativt knyttet den hollandske (vestlige) Del af Ny Guinea (0.4 Mill. km², $\frac{1}{4}$ Mill. Indb.). Hele dette Kolonirige omfatter 1.9 Mill. km² med 36 Mill. Indb.; heraf bor de 28.7 Millioner alene paa Java med Maduro (i alt 132 000 km²), der saaledes, skønt fire Gange saa stort som det tætbefolkede Holland selv, har en langt større Folketæthed end Moderlandet. Bortset fra de betydelige Bjærgarealer er Javas Jordbund meget frugtbar, og da Java gennem lange Tider har været den af Øerne, som det hollandske Kolonistyre var bedst Herre over og særlig har søgt at gøre frugtbringende, er den veldyrket og overgaar i Produktivitet langt den øvrige Del af Koloniriget. Ogsaa paa de andre Øer er der gunstige Naturbetingelser, om end i ulige Grad, men disse er blevne mindre udnyttede, bl. a. fordi Hollænderne mange Steder langt fra har haft fuldt Herredømme over de indfødte og deres Fyrster. Bedst kultiveret af de store Øer er Celebes og en Del af Sumatra, mindst Borneo. — Øernes Produktion hidrører for langt den største Part fra *dyrkede Planter* (jfr. nedenfor). Af SKOVPRODUKTER udføres forskellige Slags Harpiks, Guttaperka, Kamfer og noget Træ (Bambus). I BJÆRGVÆRKS-DRIFTEN er den vigtigste Tinproduktionen paa *Bangkaerne* (i 1903 udførtes ca. 19 000 Tons) og den i de senere Aar stærkt stigende *Petroleumsproduktion* (i 1902 ca. 350 Mill. liter). Der udvindes ogsaa en Del Kul (i 1902 0.2 Mill. Tons), især

paa Sumatra, samt forskellige andre Mineraler. Bortset fra den fabrikmæssige Behandling af Landbrugets Produkter (særlig af Sukker) findes der ikke nævneværdig INDUSTRI. — I den udenrigske HANDEL var Indførselsværdien i 1902 203 Mill. *fl.*, Udførselsværdien 265 Mill. *fl.* En stor Del af Omsætningen transiterer over *Singapore* og *Penang* paa Malakka, hvorfor en fuldstændig Fordeling af Omsætningen paa de enkelte Lande ikke lader sig foretage. Ved mange vigtige Varer foregaar den største Del af Omsætningen over Holland. De vigtigste Udførselsartikler er nævnte i efterfølgende Bemærkninger om Øernes Landbrugsproduktion, hvortil kommer de foran nævnte Varer fra enkelte andre Produktionsgrene. Som de vigtigste Handelspladser maa nævnes *Batavia* paa Java, *Padang* paa Sumatra og *Macassar* paa Celebes.

Paa Java havde den hollandske Regering selv gjort sig til Herre over Produktion og Omsætning; det blev foreskrevet de indfødte, hvilke Kulturer de skulde drive, og Afgrøderne maatte til bestemte Priser afgives til Koloniadministrationen, der (bistaæet af et Handelsselskab) solgte Varerne dels i Indien, dels i Amsterdam. Dette System forlades nu mere og mere; kun en stadig aftagende Del af Kaffe- og Kinabarkdyrkningen samt Opiumsproduktionen foregaar for Statens Regning; Regeringens Andel i Udførselsværdien var i 1902 kun 7% (heri Udførselen fra Statens store Tinværker). — Den vigtigste Kultur paa de hollandske Øer er Ris, hvoraf der dog kun er en forholdsvis lille Udførsel (i 1901—1902 ca. 40000 Tons). Af Eksportkulturerne er Kaffe og Sukker de vigtigste, den første er i Nedgang, den sidste i Fremgang. Udførselen i Gennemsnit af Aarene 1883—1884, 1891—1892 og 1901—1902 var henhv. af Kaffe: 103 000, 59 000 og 42 000 Tons, af Sukker (Rørsukker): 330 000, 445 000 og 794 000 Tons. Prisen for Kaffen fra hollandsk Indien er meget lavere, end den var for nogle Aar siden, men den staaer betydelig over, hvad der i Gennemsnit betales for Kaffe fra de store Produktionslande i Amerika. Sukkerproduktionen og over $\frac{9}{10}$ af Kaffeproduktionen foregaar paa Java. Langt den største Del af Kaffeudførselen gaar til Holland (og derfra videre). Sukkeret udføres især til Asien, Australien og Amerika; i 1902 gik kun $\frac{1}{7}$ af Sukkerudførselen til Europa (mest til Middelhavet eller Kanalen for Ordre). Javas Rørsukkerudførsel var i nogle Aar større end noget andet Lands, indtil Kubas Produktion efter Krigen atter tog Fart. — Meget betydningsfulde og i stærk Fremgang er Te- og Tobaksdyrkningen; der udførtes i 1892 og 1902 henhv. 3700 og 7100 Tons Te, 34 000 og 47 200 Tons Tobak. Tobakken udføres næsten udelukkende til Holland; Sumatra leverer langt de bedste Sorter; skønt mindre i Vægt har Sumatras Tobaksudførsel en Værdi, der er betydelig større end Javas. Der er stigende Udførsel af Kinabark (6700 Tons i 1902), men (i de seneste Aar) aftagende Udførsel af Indigo (464 Tons i 1902). Krydderier er stadig en vigtig Udførselsartikel fra Molukkerne saavel som fra andre af Øerne; i 1902 udførtes 10 700 Tons sort Peber, 628 Tons Kanel og Kassa og 2698 Tons Muskatnødder foruden andre Krydderier. Paa Java og enkelte andre Steder dyrkes Kakao. Genstand for Kultur er Sago- og Kokospalmen (Udførsel af Kopra).

7. Andre Besiddelser i Asien.

(*Russisk* Asien er omtalt under europæisk Rusland, *tyrskisk* Asien under 8. Det sydvestlige Asien).

Franske Besiddelser. Bortset fra nogle Kystpunkter i Forindien (*Pondicherry* o. a. med i alt 0.3 Mill. Indb.) ligger det franske Kolonirige samlet paa Østsiden af Bagindien og omfatter under Fællesbenævnelsen *Indo-Kina* (660 000 km^2 , 18 à 20 Mill. Indb.) Kolonien *Cochin-Kina* og Protektoratlandene *Kambodsha*, *Annam*, *Tonking* med *Laos*. Hertil kommer den af Kineserne paa 99 Aar afstaaede Havneplads Kwangchauwan med tilhørende Territorium i Nærheden af Tonking. — Værdien for Indo-Kinas Ind- og Udførsel i 1902 var henhv. 215 og 185 Mill. frcs. Langt det vigtigste Udførselsprodukt er Ris; over den vigtigste Handelsplads i den sydlige Del, *Saigon*, blev der i 1902 udført 801 000 Tons, medens der fra Tonking, hvis vigtigste Plads er *Hanoi*, blev udført 151 000 Tons (i 1901). Andre Udførselsprodukter er Krydderier (især Peber), Silke, Bomuld, Horn, Huder, Kopra, fine Træsorter m. m. Frankrig søger at drage Omsætningen til Hovedlandet ved Toldpaalæg baade paa Indførsel fra og Udførsel til andre Lande.

Amerikas forenede Staters Besiddelser omfatter *Philippinerne* med *Suluøerne* (300 000 km^2 , 7.6 Mill. Indb.). Øernes store Frugtbarhed, der ikke blev meget udnyttet under Spaniens Herredømme, søger Amerikanerne nu at bringe til Udnyttelse. — Værdien i 1903 for Ind- og Udførsel var henhv. 35 og 40 Mill. Dollars. De vigtigste Udførselsartikler var følgende, angivet i Mill. Dollars: Manilahamp

(21.7), Kopra (4.5), Sukker (4.0) og Tobak (1.9). En stadig større Del af Udførselen gaar til de forenede Stater, da der er Told paa Udførsel til andre Lande.

Portugisiske Besiddelser omfatter *Goa* og andre Kystpunkter i Forindien, en Del af *Øen Timor* samt *Makao* paa Kinas Østkyst (tilsammen 0.8 Mill. Indb.). Over sidstnævnte Plads gaar en Del kinesisk Omsætning; fra de andre Kolonier er der nogen Udførsel af almindelige indiske Produkter.

8. Det sydvestlige Asien.

Sydvestasien omfatter, bortset fra de alt omtalte britiske og russiske Besiddelser og Protektorater, de i nedenstaaende Tabel anførte Landomraader:

	Areal 1000 km ²	Folkemængde Mill. Indb.	Indførsel Mill. £	Udførsel Mill. £
Persien.....	1645	9.0	5.0	3.4 ¹⁾
Afganistan.....	624	5.0	0.7	0.7 ²⁾
Oman.....	194	1.0	0.7	0.5 ³⁾
Det øvrige uafhængige Arabien...	2280	3.0	—	—
Tyrkisk Asien:				
Lilleasien.....	518	9.5	} Omsætningen er medregnet i den under Tyrkiet (S. 985) anførte Tabel. Udførselen bestaar især af Silke, Rosiner, Figen, Druer, Opium, Tobak, Uld, Bomuld, Tæpper m. v.	
Armenien.....	187	2.5		
Syrien.....	186	2.5		
Mesopotamien.....	358	1.5		
Arabien.....	522	1.2		

Disse Lande danner hverken geografisk eller politisk set nogen Enhed. Der er imidlertid en Række Forhold baade i Natur og Befolkning, der gør det naturligt at behandle dem under eet. Landene er stærkt opfyldt af Højsletter og Bjærgland og har gennemgaaende en hød og tør Sommer. Frugtbar — til overordentligt frodigt — Land findes i nogle af Kystlandene og i Randlandskaberne i det indre, hvor der er rigelig Nedbør, i en Del af Sydarabien, der har tropisk Sommerregn, samt i Floddale og andre Steder, hvor Jorden kan vandes; men langt den største Del af Arealet er enten Ørken eller Stepper, hvor der væsentlig kun — til Dels paa Nomadevis — drives Kvægavl (Kameler, arabiske Heste, Angorageder m. m.). Sydvestasien er derfor ogsaa som Helhed betragtet meget tyndt befolket, baade i og for sig, og navnlig naar det sammenlignes med Østasien paa tilsvarende Breddegrader. Af Tabellen fremgaar det, at Befolkningstætheden er mindst i Arabien, der — fra regnet en Del af Kyststrækningerne — næsten helt igennem er Ørken eller Steppeplateau; størst er Tætheden i de Lande, der henhører til Middelhavet og Sortehavet, nemlig Syrien, Armenien og Lilleasien. I alle de her omhandlede Lande bekender Folkets Flertal og Statsstyrelsen sig til Muhamedanismen. Man tilskriver i Almindelighed denne Religion en hemmende Indflydelse paa Folkets Virkelyst og Evne til økonomisk Udvikling; det muhamedanske Præsteskab, der navnlig er mægtigt i Persien, modarbejder i hvert Fald alle Fremskridt i europæisk Retning. De vestasiatiske Lande kan hverken politisk set hævde sig overfor Stormagterne eller lede den økonomiske Udvikling paa egen Haand, men de er paa den anden Side heller ikke fast indordnede under de europæiske »Interessesfærer«.

LANDBRUGET behandler i den vestlige Del hovedsagelig de samme Planter, som dyrkes i Middelhavslændene; længere mod Øst bliver blandt Konsorterne Ris og Hirse mere almindelige. Der udføres en Del Korn, men denne Udførsel hemmes ved de besværlige Transportforhold. Blandt Udførselsartiklerne maa særlig fremhæves de fortrinlige Frugtsorter (Dadler, Smyrnafigen m. fl.). Frugt er dernæst baade i frisk og tilberedt Stand overordentlig vigtige Næringsmidler, maaske mest i de østlige Egne (Persien, Afganistan). Vinstokken dyrkes meget, men Vinproduktionen hemmes af religiøse Hensyn; Rosiner og Druer udføres i store Mængder. Kaffe fra Arabien (Mokka) forbruges hovedsagelig i Orienten; en mindre Del udføres dog over Aden til England. Bomuld udføres især fra Persien og Lilleasien. Der drives ogsaa Silkeavl, hvoraf Produktet udføres dels som Koker, dels som Raasilke. Endvidere dyrkes Oliven, Sesam og andre Olieplanter

¹⁾ De vigtigste udførte Varer var Frugt, Bomuld, Opium, Ris, Silke og Tæpper.

²⁾ Navnlige Heste, Kvæg, Uld, Silke, Huder og Korn (til Indien).

³⁾ Dadler. Omsætningen foregaar hovedsagelig med britisk Indien.

samt Opium (i Lilleasien og Persien). Persisk Rosenolie, der tidligere udførtes til Europa, forbliver nu i Orienten. *Kvægavlen* afgiver især Uld og lignende Stoffer til Udførsel. Af *Fiskeriprodukter* skal anføres Svampe fra Middelhavet og Perler fra den persiske Havbugt. — Af forarbejdede Varer (*Haandværksprodukter*) kan nævnes persiske Tæpper, Sjaler, Vaaben, Lædervarer, hvoraf enkelte er ret vigtige Udførselsartikler. Der findes en Del værdifulde mineralske Stoffer, men Udnyttelsen er kun ringe.

En Del af *Vestasien*, navnlig Mesopotamien og Syrien, var tidligere langt tættere befolket end nu. Delvis havde Rigdommen sin Grund i, at Handelsvejen mellem Indien og Europa gik gennem disse Egne, men den skyldtes ogsaa en langt større Produktionskraft i Jorden end den nuværende; der fandtes nemlig dengang store Vandingsanlæg, som nu er gaaede i Forfald og er ude af Brug de fleste Steder. Et Agerbrug, der kræver saa store Fællesarbejder, kan vanskelig bestaa under ugunstige Statsforhold, og den tyrkiske Regering har hidtil ikke engang været i Stand til at skaffe almindelig Ro og Sikkerhed og end mindre kunnet yde direkte Hjælp til Fornylse af Anlægene. — Samfærdselen er meget besværlig i Vestasien og foregaar endnu for en stor Del ved Karavaner. Europæiske Finansmænd, til Dels opmuntrede af deres Regeringer, har dog foretaget betydelige Jærnbaneanlæg i det asiatiske Tyrki, hvor der er anbragt baade engelsk, fransk og navnlig tysk Kapital. I Lilleasien findes flere vigtige Linier udgaende saavel fra Konstantinopels asiatiske Forstæder som fra Smyrna og forenende sig dels gennem Agerdyknings-, dels gennem Bjærgværksgebetor mod Øst. Ved den paabegyndte Fortsættelse af disse Linier mod Sydost gennem Mesopotamien til den persiske Havbugt (Bagdadbanen) vil det med Tiden blive muligt at indvinde betydelige Arealer for den mest intensive Kultur.

I *Persien* konkurrerer især England og Rusland om den økonomiske Magtstilling; Russerne anlægger Veje i det nordlige, Englænderne i det sydlige Persien; Jærnbaneanlæg er endnu knap paabegyndte. Værdien af Persiens Vareomsætning, angivet i Mill. Krans (à 0.02 £) var i 1901:

	England	Rusland	andre Lande	I alt
Indførsel fra	124	115	60	299
Udførsel til	30	88	33	151

Indførselen fra England omfattede især Bomuldsvarer (ca. $\frac{2}{3}$ af Værdien), fra Rusland Sukker og Bomuldsvarer (tilsammen ca. $\frac{3}{4}$ af Værdien). Udførselen til England bestaar af Opium, persiske Tæpper og Perler, til Rusland af Bomuld, Ris og Frugt.

Afganistan er helt omgivet af Bjerge, saa at Omsætningen med Udlandet er henvist til enkelte Passer; England har ført sine indiske Baneanlæg frem til og ind over Sydgrænsen, medens Ruslands centralasiatiske Baner gaar til Nordgrænsen. Omsætningen foregaar især med Indien og Bokhara.

IV. Afrika.

Paa Afrikas samlede Areal 29 800 000 km^2 antages at leve mellem 150 og 180 Mill. Mennesker. Omtrent de fire Femtedele af denne Verdensdel ligger indenfor Vendekredsene, og den resterende Del strækker sig hverken mod Nord eller mod Syd udenfor det varmt tempererede Bælte. Klimatet er tørt i langt den største Del af Afrika; omkring Vendekredsene ligger der saaledes et omtrent regnløst Ørkenbælte, hvoraf navnlig det nordlige, Sahara, har en stor Udstrækning. Nærmere mod Ækvator falder der Regn, og hvor denne er nogenlunde fordelt over hele Aaret, finder man den sædvanlige tropiske Frodighed. Men overordentlig store Strækninger har kun Regn paa begrænsede Aarstider, og Fugtigheden siver tilmed hurtig bort, fordi Jordbunden bestaar af en meget porøs Jordart. Ogsaa en stor Del af det ikke-tropiske Afrika har enten et altfor tørt Klima eller ogsaa Regn paa uheldige Aarstider. Regnmangelen hænger dels sammen med, at Verdensdelen mangler store Kystindskæringer, dels med de mange Højplateauer, der ofte er afgrænsede mod Kystlavlandet ved Randbjerge. Disse

Forhold besværliggør tillige Samfærdselen. Kysten har forholdsvis faa gode Havnepladser og Flodernes Sejlbarhed afbrydes ved Vandfald (Katarakter).

Paa Befolkningens Kulturudvikling har det tropiske Klima i Forbindelse med andre Aarsager virket yderst hemmende, og dette er Skyld i, at Afrikas Bidrag til Verdenshandelen hidtil har været langt ringere end det, selv med de i forskellige Henseender uheldige Naturbetingelser, behøvede at være. De indfødte har kun faa Fornødenheder, som de tilfredsstillende ved en meget primitiv Produktion. Dette gælder selv i de Egne, hvor Befolkningen er ret talrig og i Besiddelse af en vis Kultur (saaledes bl. a. i Mellem-Sudan, nord og nordøst for den indre Guinea-bugt). Handelsomsætningen er derfor ringe; en stor Del af den hidtidige Omsætning har ogsaa kun forøget de usikre og barbariske Tilstande, idet den bestod i Slavehandel og Elfenbenshandel i nøje Tilknytning til hinanden. Denne Handel er særlig bleven drevet af arabiske Folkestammer, der har haft stor Magt og Udbredelse i Afrika (hvor de for øvrigt i andre Retninger har virket civiliserende); da de europæiske Kolonimagter (særlig siden Antislaverikongressen i Brüssel 1890) træder virksomt op imod Slavehandelen, møder Kolonisationen stor Modstand hos Araberne. — I legemlig Henseende er Størsteparten af den afrikanske Befolkning særdeles vel udrustet, men Arbejdsforholdene er meget vanskelige; enkelte af Folkeslagene har dog vist sig som flinke Arbejdere i de Produktioner, Europæerne søger at indføre. Imod Nord afløses Negerbefolkningen af højere staaende Folk af asiatisk Oprindelse. — Folk af *europæisk* Herkomst findes i ret betydeligt Antal baade i Nord- og Sydafrika. Det tropiske Klima er paa de allerfleste Steder usundt for Europæerne; en egentlig Kolonisation vil derfor være udelukket; det er ikke som Befolkning, men kun som en lidet talrig Overklasse (især knyttet til offentlig og privat Administration, til Militærmagten o. s. v.), at Europæerne kan tage det egentlige tropiske Afrika i Besiddelse.

Forskellige europæiske Riger har i flere Aarhundreder haft Kolonier omkring i Kystlandene; siden Napoleonskrigene har Ægypten været under afvekslende fransk eller engelsk Indflydelse, og Frankrig erobrede Algérie i 1830; Englænderne og Hollænderne udbredte sig i Egnene Nord for Kapkolonien; derimod var der kun ringe Tendens til at udvide de tropiske Besiddelser, og det indre Afrika var for den allerstørste Del ukendt Land. Men i 1880'erne begyndte navnlig de tre vesteuropæiske Stormagter en Række Annektioner af Negerstaterne. Abessinien samt den lidet betydende Negerfristat Liberia paa Vestkysten er nu de eneste afrikanske Lande, der ikke officielt er inddragne under de europæiske »Interessessfærer«. Ikke alle disse Landsdele er endnu tagne i faktisk Besiddelse, og de allerfleste Steder er der ogsaa langt frem til en blot nogenlunde tilfredsstillende Kultivering af de nye Kolonier. *Tyskland* har ikke foretaget væsentlige Nyerhvervelser siden 1890; dets Kolonier, der er spredte paa 3 à 4 forskellige Steder, er derfor langt mindre end Englands og Frankrigs, der tilsammen tagne omfatter $\frac{1}{2}$ à $\frac{2}{3}$ af hele Afrikas Areal og Folkemængde. Arealet af de engelske og franske Kolonier er omtrent lige stort, men Folkemængden i de engelske er næsten dobbelt saa stor som i de franske. *Frankrigs* Interessessfære er Vest- og Nordafrika med Tripolis og Nilbækkenet som østlig og Kongostaten som sydlig Grænse; en stor Del af de gode Landstrækninger nord for Guineabugten hører dog under andre Magter (England, Tyskland m. fl.), og i det nordvestlige Afrika er Marokko og spansk Afrika endnu ikke under fransk Herredømme. Den muhamedanske Befolkning i Centralsudan har stillet sig meget fjendtlig overfor Frankrig, men den værste krigerske Modstand er nu overvundet. Størstedelen af det franske Gebet er Ørkener eller øde Højland; saavel mod Nord ved Middelhavet som mod Syd i Sudan findes der dog frodigt Land. *England* har Herredømmet over Nordøstafrika og Sydafrika (jfr. Fortegnelsen over de engelske Kolonier øverst S. 1016); mellem disse Hoveddele af dets Besiddelser strækker sig et bredt Bælte af andre Kolonier (Kongostaten, tysk og portugisisk Østafrika); syd fra er England dog i Rhodesia trængt op til den sydlige Del af den langstrakte Tanganikasø, og fra dennes Nordspids er der kun godt en Snes Mil til Sydgrensen (Uganda) af de nordøstlige Besiddelser. Af Koloni-

omraader udenfor de tre Stormagters er *Kongostaten* det største. Den er oprettet som en neutral Stat under Leopold II, der arbejder for, at den efter hans Død skal blive en belgisk Koloni. Langt den største Del af Vareomsætningen foregaar med Belgien, og belgisk Kapital er anbragt i Jærnbannerne m. v., ligesom den belgiske Statskasse bestrider en Del af Administrationsudgifterne. *Portugal*, der tidligere regnede sig for Herre navnlig over Vest- og Sydafrika, men næsten intet gjorde for at hævde og udnytte dette Herredømme, er trængt stærkt tilbage, især af Kongostaten og England. *Italien* har Kolonier i nogle til Dels ufrugtbare Kystlande ved det røde Hav og det indiske Ocean (Erythræa og Somali). Overvundet af Abessinien, der allerede var indlemmet i dets Interessessfære, blev Italien nødt til at opgive Planen om en østafrikansk Storkoloni. — Nedenfor gives i omtrentlige Tal en tabellarisk Fremstilling af Areal og Folkemængde samt Handelsomsætning (ca. 1902) for Afrikas Hoveddele:

	Areal og Folke- mængde		Omsætnings- værdi i Mill. f		De vigtigste Udførselsvarer (Tallene angiver Procentandelen af den hele Udførselsværdi).
	1000 km ²	1000 Indb.	Ind- førsel	Ud- førsel	
Britisk Afrika¹⁾:					
Ægypten.....	994	10330	15.2	18.1	Jfr. Side 1017.
Ægyptisk Sudan	1964	4000	—	—	
Øvrige britisk Øst- afrika.....	1030	4460	1.8	1.4	Elfenb., Kryddernellik., Kopra, Skind, Strudsfer.
Rhodesia m. m.	1410	2200	2.0	0.8	Guld, Kaffe, Bomuld, Tobak.
Øvrige Sydafrika	1573	5056	46.7	12.1	Jfr. Side 1018.
Britisk Vestafrika	1645	35660	4.8	3.6	Palmekærner 37, Palmeolie 30, Kautsch. 5, Træ m. fl.
Mauritius.....	2	380	2.0	2.3	Sukker o. l. 90, Aloëfibre, Vanille.
Andre Øer.....	—	25	—	—	
Fransk Afrika:					
Algérie.....	478	4743	12.9	11.8	Jfr. Side 1017.
Algiers Sahara	320	60f			
Sahara.....	4300	500	—	—	
Tunis.....	100	1906	3.0	2.0	Korn 40, Fosfat 15, Kvæg 10, Espartogræs 6.
Senegal.....	400	2000	1.6	1.2	Jordnødder 65, Kautschuk 7, Gummi 5.
Sudan og Guinea	1560	10500	1.8	1.4	Kautschuk, Palmekærner og -olie, Træ, Guld.
Fransk Kongo..	900	9000	0.2	0.3	Kautschuk 35, Elfenben 40, Træ, Oliestoffer.
Somali (Østaf.)	120	200	0.3	0.4	Elfenben, Voks, Kaffe, Kvæg.
Madagascar.....	592	3000	1.7	0.6	Guldstøv 30, Kvæg 30, Piasava, Huder, Voks, Vanille.
Réunion.....	2	173	0.7	0.5	Sukker 40, Vanille 20, Tapioka 5, Planteessenser.
Andre Øer.....	6	100	—	—	
Tysk Afrika:					
Togo.....	87	2000	0.3	0.2	Palmekærner 40, Palmeolie 25, Kautschuk 10.
Kamerun.....	494	3500	0.7	0.8	Palmekærner 35, Palmeolie 16, Kautsch. 22, Kakao 10.
Sydvestafrika....	831	200	0.4	0.1	Levende Dyr 50, Guano 40.
Østafrika.....	941	6850	0.4	0.3	Kautschuk 25, Kopra 15, Elfenben 12, Kaffe 10.
Portugisisk Afrika:					
Guinea.....	37	400	0.1	0.1	Kautschuk, Voks, Elfenben.
Angola.....	1315	6000	1.6	1.3	Kautschuk, Kakao, Kaffe, Voks.
Østafrika ²⁾	770	3120	1.6	0.8	Kautschuk, Oliestoffer, Erts, Voks, Elfenben.
Øbesiddelser....	5	189	—	—	
Italiensk Afrika:					
Spansk.....	216	528	0.2	0.2	Ind- og Udf. alene for Massava i Erythræa.
Kongostaten.....	2383	20000	0.8	2.3	Kautschuk 80, Elfenben 10, Palmekærner 3.
Tripolis.....	1051	1300	0.4	0.4	Transit af Elfenben, Strudsfer, Gedeskind.
Marokko.....	812	8000	2.2	1.6	Bælgstøv o. l. 25, Ægls, Mandler, Kvæg, Skind, Hørfær.
Abessinien.....	540	4500	—	—	Kaffe, Gummi, Voks, Elfenben, Guld.
Liberia.....	85	1500	0.2	0.2	Kautschuk, Piasava, Palmekærner, Kaffe.

¹⁾ Jfr. S. 1016 øverst.

²⁾ Desuden en Del Transit (2.2 i Indf. og 2.2 i Udf.) særlig til og fra Transvaal.

De *engelske Besiddelser* omfatter i de i omstaaende Tabeloversigt anførte Hoveddele følgende særskilte Kolonier, Protektorater m. v.: I Nordøstafrika *Ægypten*, der nominelt er et Vicekongedømme under Tyrkiet, *ægyptisk Sudan*, der styres af England og Ægypten i Forening, *britisk Somali, Uganda, det østafrikanske samt Zanzibar-Protektoratet*. Imod Syd og Sydost ligger *Kapkolonien, Natal, Oranje- og Transvaalkolonien, Basutoland, Beshuanaland, Rhodesia* og det *britiske Centralafrika-Protektorat*. Britisk Vestafrika omfatter (paa forskellige Steder af Kysten fra Kap Verde til det indre af Guineabugten): *Gambia, Sierre Leone, Guldkysten, Lagos* samt den største af dem alle *Nigeria*, der for en Del bestaar af nylig undertvungne Lande omkring Niger og dens nedre Bifloder. Af Øerne har kun *Mauritius* større økonomisk Betydning.

Med Hensyn til den i Tabellen anførte Omsætningsværdi gælder det, at i de fleste Tilfælde er Omsætningen med Grænselandene udeladt og ligeledes Ind- og Udførsel af ædle Metaller. Naar disse sidste medtages, kan den samlede Omsætningsværdi anslaaes til ca. $3\frac{1}{2}$ Milliard Kr. Heraf falder over $\frac{2}{3}$ alene paa Algérie, Ægypten og britisk Sydafrika, skønt disse tilsammen kun omfatter ca. $\frac{1}{10}$ af Afrikas hele Areal og Folkemængde. Produktion og Omsætning indenfor disse tre Landomraader staar da ogsaa paa et betydelig højere Trin end i det øvrige Afrika, hvorfor der vil blive gjort nærmere Rede derfor nedenfor. For det øvrige — saa godt som udelukkende tropiske — Afrika meddeles nedenstaaende samlede Redegørelse under Henviisning til Bemærkningerne i Tabellen angaaende de enkelte Koloniers eller Landes Eksport.

I *Indførselen* til den indfødte Befolkning i det tropiske Afrika er Bomuldsvarer langt den vigtigste Artikel; store Fabrikker i England, Tyskland og Frankrig arbejder specielt for denne Forsyning; forholdsvis set er de indfødtes Forbrug af europæiske Varer dog kun ringe. Handel med Spiritus og Vaaben er til Dels reguleret ved Fællesbestemmelser fra de europæiske Magters Side. En stor Del af Indførselen gaar til Koloniadministrationen, til Kultiveringsforetagender, til Anlæg af Jærnbaner o. lign. Hvert af de europæiske Hovedlande har saa vidt muligt søgt at drage sine Koloniers Vareomsætning til sig; England og Tyskland er de Lande, der driver den største Handel paa andre Landes Kolonier.

Sin egen Ernæring skaffer Befolkningen sig især ved primitiv JORDDYRKNING dels af tropiske Kornsorter (Durra, Hirse, Majs, undertiden Hvede), dels af næringsholdige Rodvækster (Yams, Batater o. s. v.) samt af forskellige Frugter; undertiden drives tillige Kvægavl, Hønsavl og Biavl. I nogle Egne maa der indføres Korn, og Udførselen indskrænker sig til lidt Huder, Skind, Voks o. lign. Europæerne har indført Dykning af en Del tropiske Planter, men de fleste Steder er disse Kulturer ikke komne langt ud over Forsøgsstadiet; det er ikke alene Jordbunden og Klimaet, men i lige saa høj Grad Arbejdsforholdene, der skaber Vanskeligheder. De største Eksportværdier hidrører fra vildtvoksende Planter, saa at Produktionsvirksomheden kun bestaar i en mere eller mindre primitiv Indsamling. De vigtigste Produkter er *Kautschuk* og *Oliestoffer*. Kautschuk udvindes i de fleste Egne af det tropiske Afrika fra en Række forskellige Planter (navnlig i Kongostaten); 30 à 40% af Tilførselen til Verdensmarkedet er afrikansk Kautschuk; denne staar dog tilbage for den sydamerikanske, ikke blot i Mængde, men til Dels ogsaa i Kvalitet, bl. a. fordi den ikke behandles omhyggeligt ved Indsamlingen. Produktionen er mange Steder i Nedgang, da Træerne ødelægges, for at det øjeblikkelige Udbytte kan blive større; dog arbejdes der (f. Eks. i tysk Afrika) paa at indføre en mere rationel Drift. Af Olieplanterne er Oliepalmen den vigtigste; Palmeolie og Palme-kærner er den væsentligste Udførselsartikel fra flere af Guinealandsene. Fra Senegal udføres Jordnødder og fra Østkysten Kopra. En særlig stor Del af de afrikanske Oliestoffer gik tidligere til Olie- og Sæbeindustrien i Marseille; der er imidlertid en betydelig Stigning i Indførselen til Tyskland og England. Skovegnene ved Guineabugten m. fl. indeholder betydelige Mængder af *ædle Træsarter* (Ibenholt, afrikansk Teak og Mahogni) samt Farvetræ; Udførselen har hidtil ikke været stor, men den er i Stigning. Der udføres en Række andre *vegetabiliske Produkter* (Gummi, Kopal, Harpiks, Kolanødder), men kun undtagelsesvis kan disse Varer regnes med i Listen over de største Eksportværdier. Med Hensyn til Eksportkulturer, maa især nævnes, at der er anlagt *Kaffeplantager* i mange af Kolonierne; en stor Del af den udførte Kaffe (fra Angola, Liberia, Østafrika) er dog indsamlet fra vildtvoksende Træer. Adskillige Sorter er særdeles gode; men i Mængde er Afrikas Bidrag til Verdenshandelen meget lille, uagtet Afrika er Hjemstedet for de dyrkede Kaffe-træsarter. *Kakaodyrkning* er navnlig indført i Vestafrika, hvorfra der er en stigende Udførsel af et fortrinligt Produkt. Derimod har Forsøg med *Tedyrkning* endnu ikke

ført til Resultater af Betydning. Af *Krydderiplanter* dyrkes Vanille, Peber, Kryddernelliker m. fl. i Østafrika og til Dels paa de østafrikanske Øer Mauritius og Réunion; paa disse Øer er for øvrigt Rørsukker den vigtigste Udførselsartikel; næsten hele Mauritius's Udførsel bestaar af Sukker til Indien og andre britiske Lande imod Øst. *Tobak* dyrkes i mange forskellige Egne, men har ikke videre Betydning i Udførselen. Forsøg med *Bomulds*dyrkning, der navnlig følges med stor Interesse i England og Tyskland, har vist, at betydelige Strækninger egner sig godt dertil, for saa vidt der kan skaffes Arbejdskraft. — Af animalske Produkter fra det tropiske Afrika maa *Elfenben* fremhæves. Medens Udførselen af asiatsk Elfenben omtrent er ophørt, har Afrikas Udførsel (aarlig ca. 1 Mill. kg) indtil de senere Aar været i Stigning, idet den høje Værdi opvejer den yderst besværlige Transport fra de indre Dele, hvor der endnu findes store Mængder af Elefanter. — Værdifulde *Mineraler* findes, foruden i Nord- og Sydafrika, paa mange forskellige Steder, men de udnyttes meget lidt. De indfødte forstaa at udvinde Jærn til eget Brug, men der indføres stadig mere og mere af fremmede Jærnvarer. Guldstøv udføres endnu hist og her.

Algérie er saavel i toldmæssig som i almindelig statsretlig Henseende en Del af Frankrig. Økonomisk set knyttes det stadig nærmere til Hovedlandet; af Omsætningen med Omverdenen foregik i 1902 over $\frac{1}{5}$ med Frankrig. Langt den største Del af Algéries Udførsel er nemlig LANDBRUGSPRODUKTER, og da Landbruget i Frankrig er toldbeskyttet, medens dets Produktion af en Række Varer er mindre end Forbruget, suppleres denne Produktion saa vidt mulig fra Algérie, som til Gengæld tager langt det meste af sit efter afrikanske Forhold betydelige Industri- vareforbrug fra Moderlandet.

Det dyrkede Land, der væsentlig kun findes i den nordlige Del i Dalene mellem Atlaskædens Udløbere, udgør for øvrigt kun en lille Del af det hele Areal, da Landet for Størstedelen er opfyldt af Bjerge, tørre Højstepper eller Ørkener; selv om man fraregner Saharadistrikterne, der nu administrativt er udskilte fra det egentlige Algérie, er kun 6 à 8% af Arealet under Kultur. Langt den største Del af Kulturarealerne anvendes til Korndyrkning, især af Hvede og Byg, hvor Udførselen i 1901—1902 udgjorde henhv. 75 og 95% af Frankrigs Indførsel. I øvrigt dyrkes med godt Resultat mange af de europæiske Middelhavslandes Planter, saaledes Sydfrugter og andre Frugter, Grøntsager og Bælfrugt, Oliven, Tobak og Dadler, men navnlig er Vinavlen i stærk Fremgang; Vinarealet omfattede i 1902 160 000 ha og var 10 Gange saa stort som 25 Aar før; paa et Par pct. nær gaar hele Udførselen til Frankrig, dels til Konsum, dels til Vinfabrikation. Paa Stepperne frembringes Espartogræs, der tilligemed andre Fibreplanter, Kork, Garvebark m. fl. er vigtige Udførselsartikler. — Der holdes et betydeligt Antal Faar, ca. 7 Mill. Stkr. Frankrigs Indførsel af Faar og Kvæg kommer paa en Brøkdel nær fra Algérie. — BJÆRGVÆRKSPRODUKTIONEN omfatter Fosfat, Jærn, Zink, Bly m. m., men kun en ringe Mængde Kul; de udvundne Metaller maa derfor udføres som Erts. — Der fremstilles en Del af de sædvanlige orientalske INDUSTRI- eller HAANDVÆRKSPREMBRINGELSER (Tæpper, Silkevarer, fine Lædersorter), og en Del af Raastofproduktionen bearbejdes i Landet, men i øvrigt er der kun ringe Industri.

Bortset fra Omsætningen med Frankrig, der i Virkeligheden er at betragte som indenrigsk Handel, havde Algérie i 1902 en Indførsel paa 54 Mill. fr. og en Udførsel paa 48 Mill. fr. De største Importværdier falder paa Varer, af hvilke ogsaa Frankrig har Indførsel (f. Eks. Kul, Tømmer, Kolonialvarer). Værdien for de vigtigste Udførselsartikler var følgende i Mill. fr.:

Zinkerts	6	Kork	4	Korn	2
Jærnerterts	5	Espartogræs	5	Vin	1
Blyerterts	1	Vegetabilsk Krølhaar	2	Bordfrugt	1
Fosfat	5	Garvebark	1	Tobak	3

For de vigtigste blandt disse Varer er der Toldfrihed i Frankrig; af dyrkede Produkter gaar, som det ses, kun en forholdsvis lille Del til Lande udenfor Frankrig.

Ægyptens samlede Areal udgør henimod 1 Mill. km²; men da næsten alt det Land, der ikke kan vandes fra Nilen, er Ørken, kan kun ca. 30 000 km² dyrkes. Det dyrkede Areal svarer omtrent til Danmarks; men Folkemængden — godt 10 Mill. Indb. — er 4 Gange saa stor, og dog er Landbruget det eneste Erhverv

af Betydning. Omtr. $\frac{1}{3}$ af Befolkningen er kommen til i Tiden siden England blev Landets virkelige Herre (1882). Den store Forøgelse skyldes kun i ringe Grad Indvandring; den fremmede Befolkning udgør 1%, mest Grækere og Italienerne. Af Industrien er forskellige Grene repræsenterede, men i ringe Omfang; der udføres en Del Cigaretter (af indført Tobak, da Tobaksavl er forbudt). Indførselen, der er mere sammensat end til det øvrige Afrika (bortset fra Algérie og Syd-afrika), bestaar for en væsentlig Del af europæiske Industrifrembringelser; ca. 45% af Totalværdien kommer fra England og engelske Besiddelser, ca. 13% fra Tyrkiet, 5 à 10% fra Frankrig, Østerrig-Ungarn og Italien. Udførselen bestaar saa godt som udelukkende af Landbrugsprodukter.

Der anvendes to Vandings- og Agerdyrkningssystemer. I Øvreægypten er den dyrkede Jord oversvømmet under Nilens Stigning, og Agerdyrkingen altsaa indskrænket til Tiden mellem de aarlige Højvande. I Nedre- og Midtægypten har man derimod ved Anlæg af Kanaler, Dæmninger, Reservoirer m. m. gjort Dyrkingen uafhængig af Flodtiderne, der til Dels falder paa de bedste Vegetationstider, og desuden muliggjort Jordens Vandning til alle Aarstider.

AGERBRUGET er derved blevet permanent og (hvad Udnyttelsen angaar) mere intensivt end før; i Nedre-Ægypten tages der gsntl. 4 forskellige Afgrøder i 3 Aar, foruden en Række Kløverafgrøder. De dyrkede Arealer er blevne betydelig forøgede, men Høstudbyttet er mange Steder i Nedgang, fordi flere af de anvendte Kulturer tærer stærkt paa Jorden, der til Dels gødes meget mangelfuldt. — Arealerne for de vigtigste Kulturer i Mill. acres i 1902 var: for Bomuld 1.4, for Majs 1.8, for Hvede 1.4, for Sukkerrør 0.07, endvidere dyrkes Ris, navnlig i Nildeltaet, forskellig Slags Bølgæsød (Bønner, Linser, Ærter), Kløver samt, navnlig i Oaserne, Dadler. Der udføres lidt Korn og en Del Bølgfrugt, men i de senere Aar har Indførselsværdien, navnlig af Ris, formalet Hvede og Majs opvejet denne Eksport. Bomuldsdyrkingen danner Grundlaget for næsten hele Ægyptens Udførsel: Værdien af udført Bomuld, Bomuldsfrø og Oliekager var i 1902 16.6 Mill. £ eller ca. $\frac{1}{10}$ af Totaludførselen. Bomuldshøsten staa i Mængde kun tilbage for Amerikas forenede Staters og Ostindiens. I Kvalitet hører den ægyptiske Bomuld til de bedste Sorter; i Englands Bomuldsindførsel i 1902—03 var saaledes Prisen for ægyptisk Bomuld, der udgjorde ca. 18% af Indførselsvægten, 3.4 £ pr. cwt., Gennemsnitsprisen for den øvrige Import (hovedsagelig fra Nordamerika) 2.5 £. Ægyptens Bomuldsudførsel er stigende, omtrent i samme Forhold som Verdensproduktionen. Næst Bomuld er Sukkerrøret Ægyptens vigtigste Eksportkultur; Udførselen herfra synes dog nærmest at være i Nedgang. — De vigtigste Udførselsværdier i 1902, angivet i Mill. £, var:

Bomuld	14.4	Sukker	0.4	Uld og Huder	0.1
Bomuldsfrø	2.0	Bølgfrugt	0.3	Cigaretter	0.5
Oliekager	0.2	Korn og Ris ..	0.2		

Den samlede Udførselsværdi fordelte sig paa følgende Maade: til England godt 50%, til Rusland, Frankrig, Tyskland og Amerikas forenede Stater hver 6 à 8%. Langt den største Del af Omsætningen med Udlandet foregaar over *Alexandria*, nemlig ca. 88% af Indførselen og 95% af Udførselen; den øvrige Ind- og Udførsel gaar over *Port Said* og *Suez*. *Port Said* har tillige en betydelig Kulomsætning til Forsyning af Skibe, der passerer Suez-Kanalen (se S. 869). Den indre Samfærdsel foregaar paa Nilen og paa et System af Jærnbaner og Kanaler mod Nord og Øst nedenfor Kairo samt paa en Jærnbanelinie, der gennem Nildalen gaar mod Syd op mod Sudans Grænse.

Naturen i *ægyptisk Sudan* ligner med Nord Øvre-Ægyptens, medens den sydlige Del ligger i det tropiske Regnbælte. Englænderne arbejder stærkt paa at bringe Landet paa Fode, efter at det under Mahdi-Opstanden havde mistet ca. $\frac{2}{3}$ af sin tidligere Befolkning.

Britisk Sydafrika. De britiske Kolonier i Sydafrika (med Undtagelse af det nordlige Rhodesia og britisk Centralafrika) udgør siden 1903 en Toldunion. Unionen har indrømmet Moderlandets Varer en Toldrabat paa 25%. Med Hensyn til Omsætningsværdien i 1902 henvises til Tabellen Side 1015; den meddelte Eksportværdi omfatter ikke Udførselen af Guld (i 1902 8.6, i 1903 16.7 Mill. £). Største Delen af Unionens Vareomsætning foregaar med Moderlandet, men fuldstændige Opgørelser for de enkelte Varer haves endnu ikke. Hovedparten af Indførselen er Industriprodukter; men ogsaa af Levnedsmidler er der en ikke ringe Import, særlig i de

senere Aar, under og efter Boerkrigen. Udførselen bestaar hovedsagelig af Bjærgværksprodukter (Guld og Ædelstene) og Kvægavlsprodukter (især Uld).

Det britiske Sydafrika har et Areal omtrent som $\frac{1}{3}$ af Europas, men Folkemængden er kun 2 à 3 Gange saa stor som Danmarks. Den nordvestlige Del er ørkenagtig (Kalahari); Koloniseringen finder især Sted i den østlige Halvdel. Henimod 1 Million af Indbyggerne er af europæisk Afstamning. Klimaet er sundt for Europæerne, ikke blot i de sydligste Kystegne, men ogsaa mange Steder paa de indre Højplateauer, der har tempererede Varmeforhold; selv i Rhodesia, der ligger nord for Vendekredsen, angives dette at være Tilfældet. Desuagtet er det Klimaet, der vil lægge Hindringer i Vejen for en tæt europæisk Kolonisation. Regnmængden er nemlig saa sparsom eller falder paa saadanne Aarstider, at der kun i en forholdsvis lille Del af Landet kan drives ÅGERBRUG uden kunstig Vanding; dertil kommer, at mange af de dyrkelige Strækninger allerede er tagne i Brug af de indfødte. Der er gode Græssange, navnlig for Faarehjordene, paa Højstepperne. Paa de delvis ved Vandingsanlæg frugtbargjorte Jorder dyrkes de almindelige Kornsorter samt Majs, Durra, Kartofler o. s. v.; men der er dog en stigende Indførsel af Korn. Omkring Kapstaden og i Natal, hvor der begge Steder er rigelig Regn fordelt over hele Aaret, dyrkes med godt Udbytte en Del tropiske og halvtropiske Planter: Sydfrugter, Sukkerrør, Kaffe, Te, Tobak, Vin m. fl., men Arealerne er kun smaa, og af Udførselen fra disse Kulturer er kun Sukker fra Natal (ca. 10 Mill. *kg*) af nævneværdig Betydning. Udførselsværdien af Kapvine, der for en Aarrække tilbage kunde naa op til 0.2 Mill. £, har baade i 1903 og i Gennemsnit af de sidste 15 Aar kun udgjort $\frac{1}{10}$ af dette Beløb. — Af Husdyrprodukter maa der indføres Kød, Smør og andre Næringsmidler, medens der udføres Uld, Skind og Strudsfejer. Blandt udførende Lande staar Kapkolonien som Nr. 3 (efter Australien og Argentina). Udførselen af Uld og Skind svinger ret betydeligt, men synes for Uldens Vedkommende nærmest at være nedadgaaende. I Gennemsnit af 1891—1893, 1897—1899 (altsaa før Krigen) og 1901—1903 udgjorde den søværts Udførsel fra Kap og Natal af Faareuld henhv. 95, 90 og 80 Mill. *lbs*. Af Strudsfejer udførtes i 1903 ca. $\frac{1}{2}$ Mill. *lbs* til en Værdi af ca. 1 Mill. £. Strudsene har længe været holdt som Husdyr i Sydafrika, men Fjerudførselen tog først særlig Fart i 1880'erne, hvad der medførte et stærkt Prisfald. Udførselen forøges stadig og er fordoblet fra 1893 til 1903; Prisfaldet synes ikke at være fortsat.

Den største Del af Sydafrikas Eksportværdi hidrører fra BJÆRGVÆRKSDRIFTEN. Guldlejerne i Transvaal, særlig i Witwatersrand-Bjærgene, hører til de rigeste i Verden. Udbyttet af Minerne — hvis Drift ophørte under Krigen — udgjorde i 1898 119 000 *kg* og var højere end noget andet Lands Produktion. Efter Fredslutningen har Arbejderforholdene hemmet Driften (nu indføres Kinesere og andre Asiater); dog naaedes der i de første 8 Maaneder af 1904 en Produktion, der omtrent svarede til $\frac{2}{3}$ af Udbyttet i 1898. Der udvindes ogsaa Guld i flere af de andre Kolonier, navnlig i Rhodesia. Af Diamanter er der i Kimberley-Minerne (i Kapkolonien) og enkelte andre Findesteder (navnlig i den nærliggende Oranjekoloni) i de sidste 20 à 30 Aar fundet langt flere end i den øvrige Verden, hvis Produktion ogsaa delvis har maattet indstilles paa Grund af Konkurrencen fra den rationelle og storstilede Produktion i Sydafrika. Værdien af Diamanter udførte fra Kapkolonien anslaaes i den officielle Opgørelse, der næppe er fuldstændig, til $5\frac{1}{2}$ Mill. £ i 1903 og til $4\frac{1}{2}$ à 5 Mill. £ i de fleste af Aarene siden Midten af 1890'erne. — Sydafrika er ogsaa rigt paa andre Mineraler. Kobber udvindes i Kapkolonien; Jærnlejer findes mange Steder, men udnyttes endnu kun lidt; det samme er Tilfældet med forskellige andre Slags Metalerts. Kul til Udførsel (navnlig til Skibsbrug) produceres i Natal; i de indre Kolonier findes rige Kullejer, hvis Betydning er saa meget desto større, som Højdeforholdene gør Forbindelsen med Kysten meget besværlig. — For Bjærgværksdriften saavel som for den øvrige økonomiske Udvikling er det af stor Betydning, at der findes en Del Jærnbanelinier i den østlige og centraløstlige Del af Sydafrika; i 1904 blev der sydfra aabnet en Baneforbindelse til Zambesifloden (ved Victorialfaldene), og Fortsættelsen til Tanganikasøen er under Arbejde.

V. Australien.

Paa Australiens 8 950 000 km^2 lever ca. 6.5 Mill. Indb. Heraf udgør *britisk Australien*, som bliver nærmere omtalt nedenfor, i alt 8 258 000 km^2 med 5.5 Mill. Indb., medens Resten, bestaaende af den ikke-britiske Del af den store Ø Ny Guinea og af mangfoldige Øer og Øgrupper i Stillehavet, hører ind under forskellige Lande. Ny Guinea er den Del af Australien, hvor Kolonisationsarbejdet hidtil har haft mindst Fremgang. Paa de egentlige Sydhavsøer, der saa godt som alle ligger indenfor Vendekredsene, har Europæerne indført en Del tropiske og halvtropiske Kulturplanter foruden dem, som de indfødte dyrkede. Der findes Kokospalmer, Brødfrugttræer, næringsholdige Rod- og Knoldvækster, Bananer og Sydfrugter, og der produceres Kaffe, Sukker, Tobak, Ris og Majs. Kulturvegetationen afviger ret betydelig efter Jordbundens forskellige Natur (Koraldannelse eller vulkansk Oprindelse), ligesom ogsaa Regnmængden er varierende.

Om de ikke-britiske Besiddelser skal anføres følgende: *De tyske Besiddelser* (244 000 km^2 , 450 000 Indb.) bestaar af *Kaiser Wilhelms Land* paa det nordlige Ny Guinea, *Bismarckøerne*, de *nordlige Salomonøer*, *Karolinerne* og *Marianerne* (tidligere spanske), *Samoaøerne* m. fl. Den samlede Udførselsværdi var i 1902 ca. 4 Mill. M., hvoraf Størstedelen falder paa Kopra. — *De nederlandske Besiddelser* (395 000 km^2 , 240 000 Indb.) bestaar af *den vestlige Del af Ny Guinea*, der administrativt hører sammen med nederlandsk Indien. — De under *Amerikas forenede Stater* hørende Besiddelser (17 400 km^2 , 168 000 Indb.) bestaar foruden af nogle Smaaøer, hvorunder en Kulstation paa *Karolinerne*, af *Havaiøerne*; her dyrkes navnlig Sukkerrør; af den samlede Udførsel paa 26.2 Mill. Dollars, der udelukkende gik til de forenede Stater, faldt 25.3 Mill. Dollars paa Sukker. Øerne har stor Betydning som Støttested for Skibsfarten paa det stille Hav; Honolulu paa Havaii har saaledes en udmærket Havn, som er Anløbssted for flere vigtige Dampskibslinier mellem Amerika, Asien og Australien. — De *franske Besiddelser* (24 000 km^2 , 89 000 Indb.) bestaar af *Ny Kaledonien* (Deportationssted) med en Udførsel i 1902 paa 12.3 Mill. fr., der hovedsagelig bestod af Erts af Nikkel (130 000 T.) samt af Kobolt og Krom; desuden udførtes $\frac{1}{2}$ Mill. kg Kaffe; endvidere af *Selskabsøerne* og *Marquesasøerne* med Udførsel af de sædvanlige Sydhavsprodukter. — *Ny Hebriderne* (70 000 Indb.) staaer under fælles Protektorat af Frankrig og England og er nærmest at betragte som uafhængige.

Britisk Australien omfatter: a) det i 1900 oprettede selvstyrende australske Koloniforbund, *Commonwealth of Australia* (7 700 000 km^2 , 4 130 000 Indb.), hvorunder er henlagt Styrelsen af *britisk Ny Guinea* (229 000 km^2 , 350 000 Indb.); b) den selvstyrende Koloni *New Zealand* (271 000 km^2 , 875 000 Indb.); c) Talrige Øgrupper og enkeltvis liggende Øer i Sydhavet. — Blandt sidstnævnte er Kronkolonien *Fidjiøerne* (21 000 km^2 , 120 000 Indb.) i økonomisk Henseende en af de vigtigste; dens omtrent lige store Ind- og Udførselsværdi var i 1902 i alt ca. 1 Mill. £; der udførtes Sukker ($\frac{2}{3}$ af Udførselsværdien), Kopra, Bananer, fine Træsorter m. m. Endvidere kan nævnes de *sydlige Salomonøer*, *Gilbertøerne*, *Venskabsøerne*, foruden flere andre, hvoraf en Del er ubeboede. — Nedenstaaende Fremstilling angaar alene Koloniforbundet og New Zealand (der i de officielle Publikationer under eet betegnes som *Australasia*).

Commonwealth omfatter Australlandets og Tasmaniens 6 Kolonistater (*Ny Syd Wales, Victoria, Queensland, Syd Australien* med *Nordterritoriet, Vest Australien* og *Tasmanien*). Til de Fællesanliggender, der styres af Forbundsregeringen, hører bl. a. Toldforhold, Handel, Skibsfart, Samfærdselsmidler, samt Indvandringsbestemmelser. Forbundet udgør (fra 1906) en Toldenhed og har, ligesom New Zealand, en protektionistisk Toldtarif. Den tidligere betydelige Indvandring (i 1883 82 200 Personer) aftog meget stærkt i 1890'ne; i enkelte af de senere Aar har der endogsaa været Udvandringsoverskud. Bevægelsen fra de hvides Side har særlig været rettet mod Indvandringen af Kinesere og af farvede Sydhavsboere (men for øvrigt ogsaa mod Hinduere o. a.); Indvandringen af Kinesere er bleven besværliggjort, og overfor Øboerne er der vedtaget Udvisningsbestemmelser. Antallet af Kinesere (i 1902 36 000) er derfor nu mindre end før.

Omsætningen mellem Australasia og Omverdenen, maalt pr. Indbygger, er meget stor og overgaas blandt de europæiske Lande kun af dem, der har en betydelig Mellemlandhandel med fremmede Varer. En særlig stor Del af Omsætningen foregaar med Moderlandet; i Omsætningen mellem England og Kolonierne, maalt efter Værdien, overgaar Australien i betydelig Grad Canada og nærmer sig Indien. Der er dog i den nyeste Tid en betydelig Stigning i Omsætningen mellem Australien og fremmede Lande; til Fremme heraf oprettes der stadig flere Dampskibsforbindelser dels med europæiske Lande dels med Stillehavslændene (stærkest er Stigningen i Farten paa Tyskland og Japan).

Værdien af Australasias Omsætning i 1903 fremgaar af nedenstaaende Oversigt (Generalhandelen):

	Commonwealth		New Zealand	
	Indførsel Mill. £	Udførsel Mill. £	Indførsel Mill. £	Udførsel Mill. £
Storbritannien og Irland	19.9	20.0	7.5	11.3
New Zealand, resp. Commonwealth.....	2.3	1.7	2.2	2.2
Indien med Ceylon.....	1.5	9.6	0.4	0.0
Britisk Sydafrika.....	0.0	3.3	0.0	0.5
Andre britiske Besiddels.	1.2	0.9	0.6	0.1
Amerik. forenede Stater	6.4	2.6	1.4	0.7
Tyskland.....	2.4	3.1	0.3	0.0
Frankrig.....	0.5	3.2	0.0	0.0
Belgien.....	0.3	1.8	0.1	0.0
Andre Lande.....	3.3	2.0	0.3	0.2
I alt...	37.8	48.2	12.8	15.0

Indførselen fra Moderlandet og fra de fremmede Lande bestaar for Størstedelen af Industrivarer (herunder især Manufakturvarer samt Jærn og Jærnvarer), fra de britiske Besiddelser især af Kolonialvarer. Blandt Udførselsvarerne er Uld den, der spredes over de fleste Lande (skønt Hovedmængden stadig gaar til England), og som er af størst Betydning for Etableringen af nye Handelsforbindelser mellem Australien og Udlandet. Næringsmidlerne fra Australiens Kvægavl og Agerbrug gaar foruden til Moderlandet især til Sydafrika. Den usædvanlig store Udførselsværdi til Indien skyldes hovedsagelig ædle Metaller. Nedenstaaende Oversigt angiver Værdien i Mill. £ for de vigtigste Udførselsvarer i 1903:

	Commonwealth			New Zealand	
	wealth	Zealand		wealth	Zealand
Uld.....	14.0	4.0	Sølvets o. l.....	1.1	—
Smør.....	1.2	1.3	Kobber.....	1.7	—
Kød.....	1.5	3.3	Bly.....	0.4	—
Talg.....	0.3	0.5	Tin o. l.....	0.6	—
Tømmer.....	0.8	0.2	Kul.....	1.1	0.1
Guld.....	17.1	2.1	Kauri Gum.....	—	0.6
Sølv.....	0.7	0.1	Skind og Huder....	1.1	0.5

Den langt overvejende Del af Australiens Produktion bestaar af Raastoffer; Værdien heraf regnet pr. Indbygger er endog $1\frac{1}{2}$ Gang saa stor som i Amerikas forenede Stater og Canada, og 3 Gange saa stor som i England. Værdien af Australasias samlede Produktion udgjorde i 1901 141 Mill. £, der fordelte sig paa følgende Maade mellem de forskellige Næringsveje: Kvægavl 47, Agerbrug 31, Bjærgværksdrift 25, Skovbrug og Fiskeri 4, Industri, Haandværk m. m. 34; paa Urproduktionen faldt saaledes ca. $\frac{3}{4}$ af den hele Værdi.

Produktionen i LANDBRUGET d. e. Kvægavl og Agerbrug under eet, er usædvanlig stor set i Forhold til Folkemængden, men i Forhold til Arealet er den kun meget lille. Paa selve Australlandet (altsaa bortset fra New Zealand) er Klimaet saa tørt, at en meget stor Del af Landet altid maa forblive uproduktivt. Rigelig Regn falder kun i et forholdsvis smalt Bælte mod Nord, Øst og Sydøst; overordentlig store Dele af det indre er næsten regnløse; mod Vest og til Dels mod Syd falder der ganske vist Regn, men mange Steder altfor sparsomt. Temperaturen er forholdsvis høj, mod Nord tropisk, og selv i de sydlige Egne kendes Frost og

Sne næsten ikke; en stor Del af Aaret blæser Vinden fra det stærkt ophevede, tørre indre og bidrager yderligere til at udtørre Jorden. Selv hvor Regnmængden, som i de østlige Egne, normalt er tilstrækkelig, kan den undertiden helt udeblive, hvorved Afrøde og Kvæghjorder ødelægges. I de senere Tider har der været adskillige saadanne Tørkeaar; et af de værste var 1902. Paa New Zealand er Vejrliget derimod mildt og Regnmængden rigelig og regelmæssig; dette Land er derfor udenfor Bjergegnene udmærket skikket til Plantevækst. — Paa Australlandet drives Kvægavl og Agerdyrkning endnu for en stor Del uafhængige af hinanden, men Bevægelsen gaar dog i Retning af at erstatte den ekstensive Kvægavl med Landbrug i europæisk Forstand. Det med Korn- og Foderafgrøder dyrkede Areal steg i Tiaaret 1891—1901 fra 6.8 til 10.0 Mill. acres; det udgør i den bedst opdyrkede Provins, Victoria, 6 % af Totalarealet, i Vestaustralien derimod ikke engang $\frac{1}{2}$ p. m. Af selve Kornarealet er over $\frac{4}{5}$ besaaet med Hvede; i normale Aar er Australien ogsaa Nr. 6 i Rækken af hvedeudførende Lande (med ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Tons); men undertiden maa det selv indføre Hvede paa Grund af de ovenfor omtalte store Svingninger i Høstudbyttet (t. Eks. skal anføres, at Udbyttet i 1900 og 1902 var henhv. 48 og 12 Mill. Bushels). Foldudbyttet, som paa Australlandet gennemsnitlig set er lavt, staar paa New Zealand ikke langt tilbage for Udbyttet af de udmærkede drevne engelske Hvedemarker, og det uagtet Agerbruget endnu teknisk set lader betydelig tilbage at ønske. Endvidere dyrkes Havre, især paa New Zealand, samt en Del Majs og Byg; af førstnævnte Kornsort er der Udførsel, af de to andre Indførsel. Der dyrkes en Del Kartofler, og paa New Zealand ogsaa andre Rodfrugter. Paa New Zealand er dernæst et forholdsvis betydeligt Areal (12 Mill. acres) udlagt med engelske Græsarter, der trives godt, medens paa Australlandet ret betydelige Arealer er besaaede med Hvede, Havre og andre Kornsorter, der høstes umodne og benyttes som Hø; de europæiske Ager- og Engræsarter kan ikke trives i de tørre Egne.

Derimod afgiver flere af de australske Græsarter og Salturter gode Græsgange for Kvæg, navnlig for Faar. *Faareavlen* blev da ogsaa tidligt en af de vigtigste Næringsveje, og store Landstrækninger, navnlig længere inde i Landet end Agerbrugsdistrikterne, blev overlade Faarehjordsejerne (squatters). Det samme er endnu Tilfældet; den altfor stærke Koncentrering paa enkelte Hænder er man dog nu ved at komme bort fra; Antallet af Faareejere vokser derfor forholdsvis stærkt, medens Antallet af de meget store Hjorder aftager. Faarene paa Australlandet er af Merinoracen, og der er under de gunstige Forhold (navnlig det milde Klima byder gode Betingelser) endda sket yderligere Fremskridt baade med Hensyn til Uldens Kvalitet og Kvantitet; til Kødproduktion egner de sig mindre godt. Fra New Zealand, hvor man har indført engelske Racer, er der derimod stor Eksport af Kød foruden af Uld (Crossbred). Den samlede Uldproduktion i 1901 udgjorde henimod 310 Mill. kg, hvilket omtrent alt udføres. Intet andet Land bringer saa meget Uld paa Verdensmarkedet; fra de to andre vigtige Eksportdistrikter, La Platastaterne og Sydafrika, er der i de senere Aar er udført henhv. ca. 240 og ca. 40 Mill. kg. Udførselen af Uld gaar hovedsagelig til Moderlandet, som dog atter udfører betydelige Mængder deraf til andre Lande; den direkte Udførsel (udenom Londons Marked) er for øvrigt i Stigning. Uld er ogsaa langt den vigtigste blandt Australiens Eksportværdier (i de senere Aar er Guldudførselen dog naaet op paa Siden heraf); i 1903 og 1902 udførtes for henhv. 18 og 16 Mill. £, i tidligere Aar har Værdien undertiden udgjort 25 Mill. £. Det samlede Antal Faar i 1902 var 74 Mill. Stkr. mod 125 Mill. Stkr. i første Halvdel af 1890erne. En Del af Nedgangen skyldes Tørlen, men for øvrigt trænges Faareavlen her som mange andre Steder tilbage af Agerbruget. Der findes dog endnu i Australlandet store ubenyttede Græsarealer, der vilde egne sig godt for Faareavlen. — *Hornkvæget* staar endnu i Betydning tilbage for Faareavlen, om end Antallet af Kvæg, i 1902 8.5 Mill. Stk., regnet pr. Indbygger er langt større end i noget europæisk Land og kun staar tilbage for Argentina. Den vigtigste Kvægavlsstat er Queensland, hvor imidlertid Kvægtallet i Aarene 1895—1902 er gaaet ned fra 7 til $2\frac{1}{2}$ Mill. Stkr. (heraf kun ganske faa pCt. Malkekvæg). Mejeribruget, indrettet paa europæisk Vis, vinder stadig Fremgang, navnlig har Victoria og New Zealand, i den seneste Tid ogsaa Ny Syd Wales, et betydeligt Udførselsoverskud af Smør. I 1904 indførtes til Storbritannien 0.8 Mill. cwt. (1902: 0.2) australsk Smør mod 1.6 Mill. dansk Smør. Da Antallet af Hornkvæg er 4 å 5 Gange saa stort som i Danmark, medens Befolkningen kun er omtrent dobbelt saa stor, vil en yderligere Forskydning i Retning af Mejeriproduktion kunne gøre sig forholdsvis stærkt gældende paa det engelske Smørmarked. Australien har en betydelig Kødudførsel (Oksekød især fra Australlandet, Kød af Faar og Beder især fra New

Zealand); langt den største Del heraf udføres som frossent fersk Kød. Australien leverer over Halvdelen af Englands store Forbrug af indført Faarekød (i 1903 113 af 204 Mill. *kg*); derimod er i de senere Aar kun en mindre Del af Oksekødeksporten gaaet til Moderlandet, idet Hovedparten er udført til nærmere liggende Lande (navnlig Sydafrika). Af Heste udføres aarlig nogle Tusind til Indien; desuden er der en meget stærkt vekslende Udførsel til Sydafrika. Fra Svineavl er der ingen Udførsel.

Sukkerrør dyrkes især i Queensland; Produktionen dækker dog endnu ikke hele Australlandets Forbrug; Sukkerroedyrkning har kun været forsøgt; paa New Zealand dyrkes saa godt som ikke Sukkerplanter. Dyrkning af Vin er i Fremgang; i 1902 produceredes 5 Mill. Gallons (hvoraf $\frac{1}{5}$ udførtes). Dyrkning af Tobak gaar meget tilbage.

SKOVRUG. I adskillige Egne er der gode Skove (Eucalyptus fra Vest-Australien); som Helhed er der nærmest Indførselsoverskud af Tømmer. FISKERI er uden særlig Betydning.

BJÆRGVÆRKSDRIFT. Af den samlede Produktion i 1902, 25 Mill. £, omfattede Guldproduktionen 16.8 Mill. £. Udbyttet af Guldminerne i 1902 var større end nogensinde før, og større end noget andet Lands Produktion; det udgjorde ca. 28 % af Verdensproduktionen (jfr. S. 485). Omtrent Halvdelen kommer fra Vestaustralien, hvor der for Tiden findes nogle af Verdens rigeste Guldminer; Produktionen i Vestaustralien begyndte først henimod 1890. Ogsaa i de andre Stater udvindes Guld, og der opdages stadig nye Guldlejer, men mange af dem tømmes forholdsvis hurtigt. Af Sølv udvandt i 1902 450 000 *kg* (især fra Broken Hills rige Gruber i Ny Syd Wales), af Kobber 29 000 Tons, endvidere Tin og Antimon. Jærnerets findes mange Steder, men Jærnproduktion har hidtil ikke fundet Sted; nu oprettes der imidlertid Jærnværker (under Opmuntring fra Regeringen). Kulproduktionen var i 1902 godt 8 Mill. Tons, hvoraf ca. $1\frac{1}{2}$ Mill. Tons udførtes. Fra New Zealand udføres fossilt Harpiks (Kauri Gum).

INDUSTRIEN. Den industrielle Udvikling er foregaaet temmelig ujævnt, men har navnlig taget Fart i de senere Aar; fra 1895 til 1902 steg Arbejdsstyrken i industrielle Fag fra 160 000 til 250 000. En stor Del er beskæftiget med Industribehandling af Næringsmidler fra Landbruget og arbejder altsaa delvis for Eksport. I Tekstilfagene er der en Del større Etablissementer. En egentlig Storindustri, der kan konkurrere med den store Industrivareimport, ventes at ville udvikle sig, efter at de indre Toldgrænser i Australland er ophævede.

SAMFÆRDELSE. Australasias Handelsflaade svarer i effektiv Tonnage til Danmarks. Jærnvejssettet (i alt 28 000 *km*) er meget tæt i Australlandets sydøstligste Del; i de øvrige Stater anlægges stadig Baner fra Kysten ind til Minedistrikterne og til de Strækninger i Indlandet, der egner sig for Landbrug. Der er lagt Telegrafkabler til Asien, Afrika, Amerika (over New Zealand) samt til flere af Sydhavsgrupperne. De vigtigste Havnesteder er: *Melbourne* i Victoria, *Sydney* samt *Newcastle* i Ny Syd Wales, *Brisbane* i Queensland, *Adelaide* i Syd-Australien, *Freemantle* (Havnestad for Byen *Perth*) i Vest-Australien. Af Indførselsværdien til Commonwealth gik i 1903 noget over $\frac{1}{3}$ til Ny Syd Wales, henimod $\frac{1}{3}$ til Victoria, medens der paa de andre 4 Stater tilsammen faldt knap $\frac{1}{3}$ af den direkte Indførsel. Af Vareudførselens Værdi udgjorde den fra Ny Syd Wales udskibede Del næsten Halvdelen, fra Victoria udskibedes godt $\frac{1}{4}$; af de udførte ædle Metaller blev en forholdsvis stor Del afsendt fra Vestaustralien.

N. C. Christensen.

ELLEVTE AFSNIT.

Handelsregning.

De Hovedfordringer, som maa stilles til al Handelsregning, er Sikkerhed, Hurtighed, Overskuelighed og Tydelighed.

Da man i Handelsregning i Regelen ikke søger det absolut nøjagtige Resultat og tillige er i Stand til forud at bestemme den Nøjagtighed, hvormed den forelagte Opgave skal løses, kan man med Fordel anvende mange Afkortelser og særlige Regler, som ikke er tilladte i eksakt Regning. Regnefærdigheden beror væsentlig paa den Hurtighed og Sikkerhed, hvormed man i hvert enkelt Tilfælde vælger og anvender den rette Regel. Selvfølgelig er det tillige nødvendigt, at man er fuldt fortrolig med de Mønt-, Maal- og Vægtforhold, de Kurs- og Prisnoteringer, Handelsusancer, Omkostninger o. s. v., som har Betydning for hvert foreliggende Tilfælde.

I den Vejledning, som skal gives i det følgende, maa den elementære Aritmetik Grundtræk forudsættes at være bekendte, og Fremstillingen maa indskrænke sig til at give Eksempler paa de almindelige Reglers Anvendelse i den praktiske Handelsregning.

Den nedenstaaende Fremstilling falder i følgende Afsnit:

I. *Procent og Rente*: 1) Indledende Bemærkninger; 2) Omsætning af fremmed Mønt, Maal og Vægt ved Procentregning; 3) Simpel Rentesregning; 4) Sammensat Rentesregning; 5) Diskontoregning; 6) Rentesregning i Kontokuranter.

II. *Pengehandel*: 1) Guld, Sølv og Mønt; 2) Fremmede Veksler; 3) Effekter; 4) Arbitrage.

III. *Vareregning*.

I. Procent og Rente.

1. *Indledende Bemærkninger.*

PROCENT (*pCt.*, $\%$; *per cent*; *pour cent*) betyder *pr. Hundrede*. Ved at angive en Størrelse procentvis angiver man det Forhold, hvori den staar til 100; *en Procent* er følgelig det samme som en Hundrededel. *Procentsatsen* er det Tal, der i det givne Tilfælde udtrykker Forholdet til 100; f. Eks., naar der af 100 Kr. beregnes 5 Kr. i Provision, er Procentsatsen ved Provisionsberegningen 5. Ved meget lave Procentsatser foretrækker man hyppig at angive den paagældende Størrelse i

Forhold til 1000, *pr. Tusinde, pro mille* ($p. m., \text{‰}$); *en Promille* er det samme som en Tusindedel. Altsaa $1\text{‰} = 10\text{‰‰}$, $1\text{‰‰} = \frac{1}{10}\text{‰}$ o. s. v.

Paa Grund af den Lethed, hvormed en i Procent angiven Størrelse kan beregnes, finder Procentberegninger en meget stor Anvendelse i Handelsregning. Tara, Rabat, Dekort, Provision, Kurtage, Omkostninger, Assurancepræmie, Fortjeneste og Tab, Svind, Rente, Diskonto m. m. bliver saaledes meget hyppig, til Dels endog udelukkende, ansatte og beregnede procentvis. Man maa imidlertid være nøje paa det rene med, *hvilket det Beløb er, hvoraf Procenten skal beregnes*. Hvor ikke andet udtrykkelig er anført, vil der i det følgende blive regnet Tara procentvis af Bruttovægten, Rabat af Salgsprisen, Dekort af Salgsprisen efter Fradrag af Rabat, Provision og Kurtage ved Varesalg af den omsatte Sum, Omkostninger af Indkøbet, Assurance-Præmie og -Kommission af Forsikringssummen, Fortjeneste og Tab af Udgiften (Købesummen + alle Omkostninger), Svind af den oprindelige Varemængde, Rente af det laante Beløb, Diskonto af en Veksels paalydende Værdi. Det maa imidlertid erindres, at Usancerne for Beregningen af Rabat, Dekort, Provision, Kurtage o. lign. ingenlunde altid er de samme.

REGNINGSFORMLER. Naar man ved a betegner den Størrelse, i Forhold til hvilken et Beløb skal beregnes efter Procentsatsen p , og naar man ved r betegner det saaledes fremkommende Beløb (Procentbeløbet), har man følgende Proportioner:

$$\frac{a}{100} = \frac{r}{p} = \frac{a \div r}{100 \div p} = \frac{a + r}{100 + p}$$

F. Eks., naar der af 800 Kr. skal beregnes 5‰, har man:

$$\frac{800}{100} = \frac{40}{5} = \frac{800 \div 40}{100 \div 5} = \frac{800 + 40}{100 + 5}$$

Naar to af de fem Størrelser a , r , p , $a \div r$ og $a + r$ er givne, kan de øvrige findes. Da man paa 10 Maader kan vælge to af fem Størrelser, og da der i hvert af disse 10 Tilfælde kan spørges om tre Størrelser, vil der være 30 forskellige Opgaver at løse; men kun de 18 af disse kræver Anvendelse af Proportionerne, idet de øvrige løses umiddelbart ved Addition eller Subtraktion af de givne Størrelser. I det følgende skal der anføres Eksempler paa, hvorledes man finder 1) Størrelsen r , 2) Størrelserne a , p , $a + r$ og $a \div r$.

I. *Procentbeløbet (r) søges*. De Opgaver, der forekommer hyppigst i det daglige Liv, gaar ud paa at finde Procentbeløbet. Af Proportionerne faas følgende tre Udtryk for r :

$$r = a \times \frac{p}{100}; \quad r = (a \div r) \times \frac{p}{100 \div p}; \quad r = (a + r) \times \frac{p}{100 + p}$$

Disse tre Formler benyttes, eftersom henholdsvis enten a eller $a \div r$ eller $a + r$ er den givne Størrelse. Det drejer sig om tre forskellige Beregninger, eftersom man kender enten *selve den Værdi*, hvoraf Procentbeløbet skal beregnes, eller denne Værdi *formindsket* eller *forøget* med Procentbeløbet.

A. *Hvis p staar i simpelt Forhold til 100* (saaledes at p indeholdes et helt Antal Gange i 100), kan Beregningerne udføres ved en enkelt Division.

Naar f. Eks. p er = 6 $\frac{2}{3}$ ‰, har man

$$\frac{p}{100} = \frac{1}{15}; \quad \frac{p}{100 \div p} = \frac{1}{14}; \quad \frac{p}{100 + p} = \frac{1}{16}$$

Eks. 1. Nogle Varer købes for 316,35 Kr. og sælges med 6 $\frac{2}{3}$ ‰ Fortjeneste; hvor stor er Fortjenesten?

Eks. 2. Nogle Varer sælges med 6 $\frac{2}{3}$ ‰ Tab for 295,26 Kr.; hvor stort er Tabet?

Eks. 3. Nogle Varer sælges med 6 $\frac{2}{3}$ ‰ Fortjeneste for 337,44 Kr.; hvor stor er Fortjenesten?

II. Størrelserne a , p , $a + r$ og $a \div r$ søges.

Eks. 8. Hvor stor har Indkøbsprisen været, naar 6% Fortjeneste beløber sig til 432,24 Kr.?

Eks. 9. København skal trassere M. 3980 med Tillæg af $\frac{1}{2}\%$ Omkostninger af Vekselsens Paalydende. Hvor stor bliver Vekselen?

Eks. 10. Købet af 12000 Kr. Aktier kostede med Tillæg af 1% Kurtage 12132,12 Kr. Hvad har selve Indkøbsprisen været?

$$8) \quad a = \frac{432,24 \times 100}{6} = \text{Kr. } 7204,00.$$

$$9) \quad a = \frac{3980 \times 100}{99\frac{1}{2}} \quad \begin{array}{r} \text{M. } 3980,00 \\ + \frac{1}{2}\% \text{ af } 3980. \quad > \quad 19,90 \\ + \frac{1}{2}\% \text{ af } 19,90 \quad > \quad 0,10 \\ \hline a = \text{M. } 4000. \end{array}$$

$$10) \quad a = \frac{12132,12 \times 1000}{1001} \quad \begin{array}{r} \text{Kr. } 12132,12 \\ \div 1\% \text{ af Kr. } 12132,12 \quad > \quad 12,132 \\ + 1\% - \quad > \quad 12,13 \quad > \quad 0,012 \\ \hline a = \text{Kr. } 12120,00. \end{array}$$

Eks. 11. Hvor mange Procent Rabat har man faaet, naar man paa 153,75 Kr. Indkøb faar 6,15 Kr. Rabat?

Eks. 12. Hvor mange Procent er der tjent, naar Indkøbsprisen er 1008,75 Kr. og Udsalgsprisen 1041,03 Kr.?

Eks. 13. Hvor mange Procent er der tabt, naar Indkøbsprisen er 540,00 Kr. og Udsalgsprisen 538,92 Kr.?

$$11) \quad p = \frac{615 \times 100}{15375} = 4\%.$$

$$12) \quad \begin{array}{l} 100 + p = \frac{104103 \times 100}{100875} \quad \text{eller} \quad \begin{array}{l} a + r = 1041,03 \\ a = 1008,75 \\ r = 32,28 \end{array} \\ = 103\frac{1}{5} \\ p = 3\frac{1}{5}\% \end{array} \quad p = \frac{3228 \times 100}{100875} = 3\frac{1}{5}\%.$$

$$13) \quad \begin{array}{l} 100 \div p = \frac{53892 \times 100}{54000} \quad \text{eller} \quad \begin{array}{l} a = 540,00 \\ a \div r = 538,92 \\ r = 1,08 \end{array} \\ = 99,8 \\ p = 0,2\% \end{array} \quad p = \frac{108 \times 100}{54000} = 0,2\%.$$

Eks. 14. Et Parti Varer koster i Indkøb 8342,72 Kr. Omkostningerne er $12\frac{1}{2}\%$. Hvor stor er den samlede Udgift?

Eks. 15. Hvor stor er Nettovægten af en Vare, der vejer 872 Ø Brutto, naar Tara regnes til 16%.

$$14) \quad a + r = \frac{112\frac{1}{2} \times 8342,72}{100} \quad \text{eller} \quad \begin{array}{l} a = 8342,72 \text{ Kr.} \\ 12\frac{1}{2}\% = \frac{1}{8} a = 1042,84 \quad > \\ \hline a + r = 9385,56 \text{ Kr.} \end{array}$$

$$15) \quad a \div = \frac{84 \times 872}{100} \quad \text{eller} \quad \begin{array}{l} a = 872 \text{ Ø} \\ r = 139,52 \quad - \\ \hline a \div r = 732,48 \text{ Ø Netto.} \end{array}$$

2. Omregning af Mønt, Maal og Vægt.

I. Omregning fra *Mark til Kroner* sker ved at formindske Markbeløbet saa mange Procent, som Kursen er lavere end 100. F. Eks.

$$\begin{array}{r}
 3417,24 \text{ M. skal omregnes til Kr. à } 88,85. \\
 \left. \begin{array}{l}
 341,724 - = 10\% \\
 34,172 - = 1\% \\
 3,417 - = 1\%_{00} \\
 1,709 - = \frac{1}{2}\%_{00} \\
 \hline
 3036,218 = \text{Kr. } 3036,22.
 \end{array} \right\}
 \end{array}
 \quad 11,15\% = 10\% + 1\% + 1\%_{00} + \frac{1}{2}\%_{00}.$$

II. Omregning fra *Kroner til Mark* efter den i Tyskland noterede Kurs sker ved at forøge Kronebeløbet saa mange Procent, som Kursen er højere end 100. F. Eks.

$$\begin{array}{r}
 3036,22 \text{ Kr. skal omregnes til M. à } 112,55. \\
 303,622 = 10\% \\
 60,724 = 2\% \\
 15,181 = \frac{1}{2}\% \\
 1,518 = \frac{1}{2}\%_{00} \\
 \hline
 3417,27 \text{ M.}
 \end{array}
 \quad 12,55\% = 10\% + 2\% + \frac{1}{2}\% + \frac{1}{2}\%_{00}.$$

III. Omregning fra *Sterling til Kroner* sker ved Deling.

$$\begin{array}{llll}
 10 \text{ s.} & = \frac{1}{2} \text{ £} & 6 \text{ s. } 8 \text{ d.} & = \frac{1}{3} \text{ £} & 4 \text{ s.} & = \frac{1}{5} \text{ £} & 8 \text{ d.} & = \frac{1}{30} \text{ £} \\
 5 \text{ s.} & = \frac{1}{4} - & 3 \text{ s. } 4 \text{ d.} & = \frac{1}{6} - & 2 \text{ s.} & = \frac{1}{10} - & 6 \text{ d.} & = \frac{1}{40} - \\
 2 \text{ s. } 6 \text{ d.} & = \frac{1}{8} - & 1 \text{ s. } 8 \text{ d.} & = \frac{1}{12} - & 1 \text{ s.} & = \frac{1}{20} - & 4 \text{ d.} & = \frac{1}{60} - \\
 1 \text{ s. } 3 \text{ d.} & = \frac{1}{16} - & & & & & 3 \text{ d.} & = \frac{1}{80} -
 \end{array}$$

Et Penny-Beløb under 6 kan altid omregnes efter Forholdet 1 d. = $7\frac{1}{2}$ ø., dog saaledes, at hvis Kursen er under 18, maa den halve Øre, der kan fremkomme i Resultatet, ikke forhøjes.

IV. Omregning af *Meter til Alen* (100 m = 159,3 d. Al.): Meterbeløbet multipliceres med $1\frac{1}{2}$, og der adderes 9,3% af Meterbeløbet.

Omregning af *Yards til Alen* (100 Yds. = 145,7 Al.): Yardsbeløbet multipliceres med $1\frac{1}{3}$, og der subtraheres 4,3% af Yardsbeløbet.

$$\begin{array}{r|l}
 4280 \text{ Meter} & 624 \text{ Yards} \\
 2140 & 312 \\
 \hline
 428 & = 10\% \\
 6848 & \\
 \div 30 & = 7\%_{00} \\
 \hline
 6818 \text{ Alen.} & \\
 \end{array}
 \quad \left| \quad \begin{array}{r}
 936 \\
 \div 25 = 4\% \\
 \div 2 = 3\%_{00} \\
 \hline
 909 \text{ Alen.}
 \end{array}
 \right.$$

I Praxis regner man ofte 100 m = 159 Al. ($1\frac{1}{2}$ Gang Meterbeløbet + 6%) og 100 Yds. = 145,5 Al. ($1\frac{1}{2}$ Gang Yardsbeløbet $\div 3\%$).

V. Omregning af *engelske lbs. til danske ℥* (100 eng. lbs. = 90,7 d. ℥): Man subtraherer 10% og adderer 7%.

Omregning af *danske ℥ til engelske lbs.* (100 ℥ = 110,25 engelske lbs.): Man adderer 10% og $\frac{1}{4}\%$.

$$\begin{array}{r|l}
 1102,5 \text{ eng. lbs.} & 907 \text{ d. } \mathfrak{C} \\
 - 110,25 & = 10\% \\
 \hline
 992,25 & \\
 + 7,7 & = 7\% \\
 \hline
 1000 \text{ d. } \mathfrak{C}. & \\
 \end{array}
 \quad \left| \quad \begin{array}{r}
 90,7 = 10\% \\
 2,3 = \frac{1}{4}\% \\
 \hline
 1000 \text{ eng. lbs.}
 \end{array}
 \right.$$

VI. Omregning af *Liter til danske Potter* (100 l = 103 $\frac{1}{2}$ Pot): Man adderer 3 $\frac{1}{2}\%$.

Omregning af *danske Potter til Liter* sker ved at subtrahere 3 $\frac{1}{5}\%$.

3. Simpel Rentesregning.

Renten af en Kapital angives i Røgelen procentvis for en vis Tidsenhed (*Termin**), som oftest pr. Aar (*pro anno, p. a.*). Procentsatsen kaldes her *Rentesatsen*. Ved *Rentefod* forstås Renten af en Kapital 1 i en vis Tidsenhed, altsaa Rentesatsen divideret med 100, saa at Rentefoden følgelig er enstydig med det Procentforhold, hvorefter Renten skal beregnes. Naar der skal svares 4 Kr. i Rente om Aaret af 100 Kr., er Rentefoden 4%, p. a. eller $\frac{4}{100}$ (0,04). I daglig Tale bruger man hyppig »Rente« som Betegnelse ogsaa for Rentefoden.

Naar Kapital og Rentefod er givne, afhænger Rentens Størrelse af Forrentningstiden, idet Renten staar i ligefremt Forhold til *Tidens Længde*. Hvis Tiden er angiven i Aar, Halvaar eller Maaneder ($\frac{1}{12}$ Aar), frembyder der sig ingen Tvivlsmaal. Hvis Renten derimod skal beregnes *efter Dage*, bliver der i Praksis fulgt forskellige Regler for Tidslængdens Bestemmelse. Den strengt korrekte Fremgangsmaade er selvfølgelig den at tage det nøjagtige Dagantal overensstemmende med Kalenderen og at regne Aaret til 365 Dage. Men i det praktiske Forretningsliv er det meget ofte Sædvane at regne Aaret til 360 Dage, fordi Beregningen derved i de fleste Tilfælde simplificeres betydelig. Regnes Aaret til 360 Dage, kan man atter regne de enkelte Maaneder enten efter deres nøjagtige Dagantal eller til 30 Dage. Om de Regler, der i saa Henseende følges paa forskellige Pladser ved Diskontoregning og ved Beregning af Renter i Kontokurant, se nærmere ndfr. (S. 1044, 1050).

Naar man betegner Kapitalen ved a , Rentesatsen for et Aar ved p , Renten ved r , Forrentningstiden ved t og Aaret ved T , har man følgende Proportioner:

$$\frac{a}{100 T} = \frac{r}{pt} = \frac{a \div r}{100 T \div pt} = \frac{a + r}{100 T + pt}$$

F. Eks. naar 800 Kr. skal svare Rente i 3 Maaneder til en Rentefod af 5% p. a., har man:

$$\frac{800}{100 \times 12} = \frac{10}{5 \times 3} = \frac{800 \div 10}{(100 \times 12) \div (5 \times 3)} = \frac{800 + 10}{(100 \times 12) + (5 \times 3)}$$

I. RENTEN SØGES.

Eks. 1. Find Renten af Kr. 2450 i 2 Maaneder à 5% p. a.

Eks. 2. Find Renten af Kr. 1620.40 i 24 Dage à 4% p. a., Aaret regnet til 360 Dage.

$$1) \quad r = \frac{2450 \times 2 \times 5}{100 \times 12} = 20,42 \text{ Kr.}$$

$$2) \quad r = \frac{1620,40 \times 24 \times 4}{100 \times 360} = 4,32 \text{ Kr.}$$

Som det ses af Eksempel 2, skal man, naar Tiden er anført i Dage, multiplicere Kapital, Dagantal og Rentesats med hverandre og dividere med 36 000 (eller med 36 500, hvis Aaret regnes til 365 Dage). Meget ofte kan imidlertid Rentesatsen og Nævneren forkortes mod hinanden; den Kvotient, der fremkommer ved at dividere Rentesatsen ind i Nævneren, kaldes *Generaldivisor* eller *Rentedivisor*. Naar Generaldivisoren er et helt Tal, simplificeres Beregningen væsentlig, idet Renten findes ved at dividere Produktet af Kapital og Dagantal (*Rentetallet*, undertiden ogsaa kaldet »Nummer«, *nombre*) med Generaldivisoren. I praktisk Regning plejer man endvidere at bortkaste Rentetallets to sidste Cifre som overflødige for den Nøjagtighed, der sædvanligvis er tilstrækkelig (det tredjesidste Ciffer forhøjes med 1, hvis det næstsidste Ciffer er 5 eller derover); naar Rentetalene saaledes *afkortes*, maa Generaldivisoren naturligvis samtidig divideres med 100.

*) Ved *Termin* forstås ogsaa det Tidspunkt, da Renten forfalder til Betaling (jfr. S. 275).

Regnes *Aaret til 360 Dage*, har man ved forskellige Rentesaetser følgende *Generaldivisorer* (i Parentes anføres de afkortede Generaldivisorer, der bliver at bruge, naar Rentetallene er afkortede)

til 2 % svarer 18000 (180)	til 3 ³ / ₄ % svarer 9600 (96)
- 2 ¹ / ₄ - - - 16000 (160)	- 4 - - - 9000 (90)
- 2 ¹ / ₂ - - - 14400 (144)	- 4 ¹ / ₂ - - - 8000 (80)
- 3 - - - 12000 (120)	- 5 - - - 7200 (72)
- 3 ¹ / ₅ - - - 10000 (100)	- 6 - - - 6000 (60)

Regnes *Aaret til 365 Dage*, har man ved 5% Generaldivisoren 7300 (73), medens de øvrige Rentesaetser ikke giver noget bekvemt helt Tal som Generaldivisor.

Betegnes Dagantallet ved d og Generaldivisoren ved g , kan de ovenstaaende Proportioner ændres til:

$$\frac{a}{g} = \frac{r}{d} = \frac{a \div r}{g \div d} = \frac{a + r}{g + d}$$

Skal flere Kapitaler (a, a_1, a_2 o. s. v.), hver med sit *Dagantal* (d, d_1, d_2 o. s. v.) forrentes til samme *Rentefod*, findes den samlede Rente ved at dividere Summen af Rentetallene med Generaldivisoren:

$$r = \frac{ad + a_1d_1 + a_2d_2 + \dots}{g}$$

Eks. 3. Man søger Renten til 4% p. a. (Aaret à 360 Dage, Maanederne à 30 Dage) af

Beløb	fra	til	Dagantal	Rentetal	Afkortede Rentetal
Kr. 2142.80	ult. Decbr.	16. Jan.	16	34288	343
› 3496.45	16. Jan.	2. Febr.	16	55936	559
› 3296.45	2. Febr.	22. —	20	65920	659
› 1296.45	22. —	10. Marts	18	23328	233
› 416.29	10. Marts	10. April	30	12480	125
› 2092.90	10. April	4. Maj	24	50232	502
				242184 : 9000	2421 : 90
				= 26,91 Kr.	= 26,90 Kr.

Ved Udregningen af Rentetallene bortkastes Ørebøbeløb under 50, medens 50 ø. og derover forhøjes. Samme Regel følges ved Regning med andre Møntsorter; f. Eks. bortkaster man Beløb paa under 50 $\mathcal{L}$ ($\frac{1}{2}$ M.) eller 6 d. (Sterling) og forhøjer Beløb paa 50 $\mathcal{L}$ eller 6 d. og derover.

Hvis Rentefoden er 3¹/₂ % i Stedet for 4%, findes Renten lettest saaledes:

$$\begin{array}{r} \text{fra 4 \% Rente} = 26,909 \text{ Kr.} \\ \text{subtraheres } \frac{1}{8} = \frac{1}{2} \% \quad - \quad = 3,364 \text{ } \rangle \\ \hline 3\frac{1}{2} \% \text{ Rente} = 23,55 \text{ Kr.} \end{array}$$

Eks. 4. Find Renten af 6251,25 Kr. i 66 Dage à 4% p. a. (Aaret à 360 D.).

Eks. 5. Find Renten af 4921,36 Kr. i 43 Dage à 5% p. a. (Aaret à 360 D.).

4)	90 Dages Rente à 4% er = 360 Dages Rente à 1% o.	5)	72 Dages Rente à 5% er = 360 Dages Rente à 1% o.
	90 Dage ..... Kr. 62,51		72 Dage ..... Kr. 49,21
	30 - (1/3 af 90) Kr. 20,837		36 - (1/2 af 72) Kr. 24,605
	3 - (1/10 af 30) › 2,084		6 - (1/6 af 36) › 4,101
	33 Dage ..... Kr. 22,921		1 - (1/6 af 6) › 0,684
	66 - ..... Kr. 45,84		43 Dage ..... Kr. 29,39

Det vil heraf ses, at det ofte er bekvemt at tage Udgangspunkt fra det Antal Dage, der giver 1% af Kapitalen i Rente. *Man har 1% af Kapitalen*

ved 2 % p. a. i 180 D.	ved 3 ³ / ₄ % p. a. i 100 D.	ved 4 ¹ / ₂ % p. a. i 80 D.
- 2 ¹ / ₂ - - - - 144 -	- 3 ³ / ₄ - - - - 96 -	- 5 - - - - 72 -
- 3 - - - - 120 -	- 4 - - - - 90 -	- 6 - - - - 60 -

Udregning af Dagantallet. Naar Maanedene regnes til 30 Dage, er det bekvemt at skrive Datoerne i Brøkform; 5. Marts skrives $\frac{5}{3}$, 17. August $\frac{17}{3}$ o. s. v. Man finder da hurtig Dagantallet ved at subtrahere Datotal fra Datotal og Maanedstal fra Maanedstal. F. Eks. hvormange Dage er der fra $\frac{5}{3}$ til $\frac{17}{3}$? der er $17 \div 3 = 5$ Dage og $8 \div 3 = 2$ Maaned, altsaa 16 Dage. Fra $\frac{19}{3}$ til $\frac{1}{12}$? man regner fra $\frac{19}{3}$ til $\frac{31}{12}$, altsaa $31 \div 12 = 2$ Dage og $11 \div 12 = 0$ Maaned eller 11 Dage. Fra $\frac{29}{12}$ til $\frac{8}{12}$? da 2den Maaned er lig 14de Maaned af forrige Aar, regner man fra $\frac{29}{12}$ til $\frac{38}{12}$, altsaa $38 \div 12 = 3$ Dage og $13 \div 12 = 1$ Maaned eller 13 Dage. Regnes Maanederne efter Kalenderen, kan denne Fremgangsmaade ikke benyttes.

Naar Aaret regnes til 365 Dage, bliver Renteregningen besværligere. Kun ved 5% har man en Generaldivisor, der er et bekvemt helt Tal, og Deling kan heller ikke anvendes med Fordel. Den letteste Fremgangsmaade, naar Rentsfoden ikke er 5% , har man efter følgende Regel. I Stedet for

$$\frac{\text{Kapital} \times \text{Dage} \times \text{Rentesats}}{36\,500} \text{ regner man } \frac{\text{Kapital} \times \text{Dage} \times \text{dobbelte Rentesats}}{73\,000},$$

og i Stedet for at dividere med 73 000 dividerer man med 100 000 (ved afkortede Rentetal med 1000) og multiplicerer med $1 + \frac{1}{3} + \frac{1}{30} + \frac{1}{300}$ ($= \frac{411}{300} = 1,37$, som paa det nærmeste er $= \frac{100}{73}$). Denne Regel giver dog et Resultat, der er $\frac{1}{10}\%$ for stort (Resultatet bliver altsaa at formindske med 1 ø. pr. 100 Kr., eller 1 d. pr. 42 £).

Eks. 6. $5\frac{1}{2}\%$ i 43 Dage af Kr. 1512?

$$\begin{array}{r} 1512 \times 43 \times 11 = 715176 \\ \quad 7,152 \\ + \quad 2,384 = \frac{1}{3} \\ + \quad 0,238 = \frac{1}{30} \\ + \quad 0,024 = \frac{1}{300} \\ \hline \quad 9,80 \text{ Kr.} \end{array}$$

Eks. 7. $4\frac{1}{2}\%$ af £ 4865. 6 s. 4 d. i 203 Dage?

$$\begin{array}{r} 4865,3 \times 203 \times 9 = 8888903,1 \\ \quad \text{£ } 88,8890 \\ + \quad 29,6297 = \frac{1}{3} \\ + \quad 2,9630 = \frac{1}{30} \\ + \quad 0,2963 = \frac{1}{300} \\ \hline \quad \text{£ } 121,7780 = \text{£ } 121. 15. 7 \\ \div 1 \text{ d. pr. } 42 \text{ £} = \quad \quad \quad 0. 0. 3 \\ \hline \quad \text{£ } 121. 15. 4 \end{array}$$

Eks. 8. Netto-Provenuet af en Veksel, efter Fradrag af 3% Diskonto for 66 Dage, er Kr. 4176,90; hvor stort er det fradragne Diskontobeløb (jfr. S. 1026)?

$$x = \frac{4176,90 \times 66}{12\,000 \div 66} = \frac{4176,90 \times 11}{2000 \div 11} = \frac{45945,90}{1989} = \text{Kr. } 23.10.$$

II. KAPITALEN SØGES.

Eks. 9. Hvilken Kapital giver i 256 Dage à 3% p. a. en Rente af 600 Kr.?

$$a = \frac{600 \times 360 \times 100}{3 \times 256} = \text{Kr. } 28\,125.$$

Eks. 10. Af hvilken Kapital er den halvaarlige Rente à $3\frac{1}{2}\%$ p. a. lig 1816,12 Kr.?

$$a = \frac{1816,12 \times 12 \times 100}{3\frac{1}{2} \times 6} = \text{Kr. } 103\,778,29.$$

III. TIDEN SØGES.

Eks. 11. Hvor lang Tid skal en Kapital paa Kr. 28 125 forrentes à 3 % p. a. for at give Kr. 600 i Rente?

$$t = \frac{600 \times 360 \times 100}{28125 \times 3} = 256 \text{ Dage.}$$

IV. RENTEFODEN SØGES.

Eks. 12. Kr. 1650 har i 160 Dage givet en Renteindtægt af Kr. 33. Hvor mange Procent p. a. udgør dette?

$$p = \frac{33 \times 360 \times 100}{1650 \times 160} = 4\frac{1}{2} \%.$$

4. *Sammensat Rentesregning (Rentes Rente).*

Naar den ved Slutningen af en Termin forfaldne Rente ikke hæves, men lægges til Kapitalen for at forrentes sammen med denne, faas en ny Kapital, som ved Slutningen af næste Termin atter kan forøges med den da forfaldne Rente, og saaledes fremdeles. De herved foranledigede Renteberegninger kaldes *sammensat Rentesregning* eller Regning med *Rentes Rente*. I nær Sammenhæng hermed staar Beregningen af *Annuiteter* og af Kapitalers *Amortisation*. Opgaver af denne Art forekommer sjældnere i den egentlige Købmandsforretning, men er hyppige i Bankers, Sparekassers, Kreditforeningers og lignende Institutters Virksomhed. En Vejledning til den bekvemmeste Udførelse af slige Beregninger turde derfor her være paa sin Plads.

I. Der spørges, TIL HVOR STORT ET BELØB EN GIVEN KAPITAL VIL VÆRE VOKSET med Renter og Renters Renter i Løbet af en vis Tid ved en vis Rentefod.

Eks. 1. 4800 Kr. udsættes til Forrentning à 4 % aarlig i 3 Aar. Hvor stor bliver den opsamlede Kapital?

Oprindelig Kapital	Kr. 4800.00
1ste Aars Rente = 4 % af Kr. 4800.00	192.00
Efter 1 Aars Forløb.....	4992.00
2det Aars Rente = 4 % af Kr. 4992.00	199.68
Efter 2 Aars Forløb.....	5191.68
3die Aars Rente = 4 % af Kr. 5191.68	207.67
Efter 3 Aars Forløb.....	Kr. 5399.35

Eks. 2. 4800 Kr. udsættes til Forrentning à 2 % halvaarlig i 3 Aar. Hvor stor bliver den opsamlede Kapital?

Oprindelig Kapital	Kr. 4800.00
1ste Halvaars Rente = 2 % af Kr. 4800.00	96.00
Efter 1 Halvaars Forløb	4896.00
2det Halvaars Rente = 2 % af 4896.00	97.92
Efter 2 Halvaars Forløb.....	4993.92
3die Halvaars Rente = 2 % af 4993.92.....	99.88
Efter 3 Halvaars Forløb.....	5093.80
4de Halvaars Rente = 2 % af 5093.80	101.88
Efter 4 Halvaars Forløb.....	5195.68
5te Halvaars Rente = 2 % af 5195.68	103.91
Efter 5 Halvaars Forløb.....	5299.59
6te Halvaars Rente = 2 % af 5299.59	105.99
Efter 6 Halvaars Forløb.....	Kr. 5405.58

Ved Hjælp af dertil beregnede Tabeller løses disse Opgaver hurtigere. TABEL I (S. 1036—1037) angiver, hvormeget 1 Kr. eller hvilken som helst anden Pengeenhed med Tillæg af Renter og Renters Renter udgør efter et bestemt Antal Terminers Forløb (Helaars-, Halvaars- eller andre Terminer).

Man finder saaledes, at 1 Kr. i 3 Terminer à 4% (f. Eks. 3 Aar à 4% p. a.) vokser til 1,124864 Kr.; man har da $4800 \times 1,124864 = \text{Kr. } 5399.35$ (Eks. 1). Ligeledes finder man, at 1 Kr. i 6 Terminer à 2% (f. Eks. 3 Aar à 2% halvårlig) vokser til 1,126162 Kr.; man har altsaa $4800 \times 1,126162 = \text{Kr. } 5405.58$ (Eks. 2).

Af Tabellen fremgaar det, at en Kapital udsat til 4% p. a. fordobles i 17 à 18 Aar (idet Tabeltallene til 17 og 18 er henholdsvis 1,947901 og 2,025817). Ved 3% p. a. fordres 23 à 24 Aar o. s. fr.

II. Vil man omvendt FINDE ANLÆGSKAPITALEN (den Kapital, der maa udsættes nu for om en vis Tid med Rentens Rente at være vokset til et vist Beløb), bliver Fremgangsmaaden den omvendte.

Eks. 3. Hvor stort et Beløb maa udsættes for efter 5 Aars Forløb med 1½% halvårlig Rente at være vokset til 6000 Kr.?

Om 10 Halvaar	Kr. 6000.00	Overført... Kr. 5569.56	
101½ - 1½ - 6000	88.67	101½ - 1½ - 5569.56... 82.31	
Om 9 Halvaar	5911.33	Om 4 Halvaar	5487.25
101½ - 1½ - 5911.33...	87.36	101½ - 1½ - 5487.25...	81.09
Om 8 Halvaar	5823.97	Om 3 Halvaar	5406.16
101½ - 1½ - 5823.97...	86.07	101½ - 1½ - 5406.16...	79.89
Om 7 Halvaar	5737.90	Om 2 Halvaar	5326.27
101½ - 1½ - 5737.90...	84.80	101½ - 1½ - 5326.27...	78.71
Om 6 Halvaar	5653.10	Om 1 Halvaar	5247.56
101½ - 1½ - 5653.10...	83.54	101½ - 1½ - 5247.56...	77.55
Om 5 Halvaar	5569.56	Nu... Kr. 5170.01	

Denne langvarige Beregning kan undgaas ved Hjælp af TABEL II (S. 1038—1039), som angiver, hvor stor en Anlægs kapital der fordres for om en vis Tid og til en vis Rentefod, med Renter og Renters Rente, at opnaa et Beløb = 1. Som svarende til 10 Terminer og 1½% finder man Tabeltallet 0,861667, hvilket multipliceret med 6000 giver Kr. 5170.00.

III. Søger man, HVOR LANG TID der maa forløbe, inden en Kapital til en vis Rentefod opnaar en vis Størrelse, maa man først finde de to Kapitalers Kvotient. Man dividerer altsaa den ene ind i den anden (det er ligegyldigt, hvilken man tager til Divisor, og man bruger følgelig den, der giver den bekvemteste Division). Derpaa søger man i Tabel I, dersom Kvotienten er større end 1, i Tabel II, dersom Kvotienten er mindre end 1, under den givne Rentefod, indtil man naar det Tal, som kommer Kvotienten nærmest.

Eks. 4. Hvor længe maa 5000 Kr. forrentes til 2% halvårlig, for at Kapitalen kan vokse til 7000 Kr.?

$$7000 : 5000 = 1,400000 \text{ findes i Tabel I under } 2\% \text{ ud for } 17 \text{ Terminer.}$$

$$5000 : 7000 = 0,714286 \quad \text{> II > } 2\% \quad \text{> } 17 \quad \text{>}$$

IV. Søger man den RENTEFOD, der maa fordres, for at en given Kapital i et givet Tidsrum kan opnaa en vis Størrelse, tager man ligeledes den bekvemteste Kvotient af de to Kapitaler, hvorefter man opsøger Kvotienten i Tabel I eller II, eftersom den er større eller mindre end 1, ud for det givne Antal Terminer.

Eks. 5. Til hvilken halvårlig Rentefod maa 10000 Kr. anbringes, for at denne Kapital med Renter og Renters Renter i Løbet af 10 Aar kan vokse til 16000 Kr.?

$16000 : 10000 = 1,600000$ findes i Tabel I ved 20 Terminer mellem 2¼ og 2½%. Forskellen mellem de to Tabeltal $1,638616 \div 1,560509 = 0,078107$ svarer til ¼%, hvorved Forskellen $1,638616 \div 1,600000 = 0,038616$ findes at svare til 0,12%. Den søgte Rentefod bliver da $2,50 \div 0,12 = 2,38\%$ pr. Halvaar.

V. ANNUITETER. En Annuitet er en Række af lige store Summer, der betales terminsvis (efter Ordets Oprindelse egentlig »aarsvis«). Den Sum, der saaledes betales hver Termin, vil vi i det følgende betegne som »Enkeltsommen«. Annuitetens Kapitalværdi paa et vist Tidspunkt er den Sum, der har samme Værdi, som alle Enkeltsommerne tilsammen har paa samme Tidspunkt. Da Enkeltsommernes Betalingstid (Forfaldstid) er forskellig, bliver der at tillægge eller at fradrage et for hver enkelt af disse Summer forskelligt Beløb som Rente og Rentes Rente for at finde dens Værdi paa det givne Tidspunkt. De hermed forbundne meget vidtløftige Beregninger kan foretages ved Hjælp af TABEL III (S. 1040–1041). I denne angives, hvormed man ejer ved Slutningen af en Række Terminer, naar man ved Begyndelsen af enhver af disse Terminer sætter 1 paa Rente og Rentes Rente.

a) *Kapitalværdien ved Slutningen af sidste Termin søges.*

Eks. 6. Ved Begyndelsen af hvert Aar indsættes aarlig i 10 Aar 360 Kr. til 3% p. a. Hvor stor er denne Annuitets Kapitalværdi ved Udløbet af de 10 Aar? Man finder i Tabel III, at en Annuitet paa 1 Kr. i 10 Aar til 3% p. a. vokser til 11,807796 Kr., altsaa vil en Annuitet paa 360 Kr. vokse til $360 \times 11,807796$ Kr. = 4250,81 Kr.

— *Enkeltsommen søges;* den tænkes betalt ved Begyndelsen af hver Termin.

Eks. 7. Ved 25 aarlige Indskud, som forrentes à 3½%, skal tilvejebringes 20 000 Kr., hvilket Beløb skal være disponibelt ved Udløbet af de 25 Aar. Hvor stort bliver det aarlige Indskud?

Svarende til 25 Terminer og 3½% p. a. findes Tabeltallet 40,313102; da man har Annuitet $\times 40,313102 = 20000$, vil den søgte Annuitet være 20000: 40,313102 Kr. = 496,12 Kr.

— *Antallet af Terminer søges.*

Eks. 8. I hvor mange Aar maa man ved hvert Aars Begyndelse indskyde 500 Kr. for at faa et Beløb af 20 000 Kr. disponibelt et Aar efter sidste Indskud, naar Indskudene forrentes med 3½% p. a.

Naar en Enkeltsomme paa 500 Kr. skal vokse til 20 000 Kr., maa en Enkeltsomme paa 1 Kr. vokse til 40 Kr.; man opsøger derfor Tabeltallet 40 i den af Tabellens Kolonner, der har Overskriften 3½%. I 25. Linie af denne Kolonne findes Tabeltallet 40,313102. Altsaa ca. 25 Aar.

— *Rentefoden søges.*

Eks. 9. Naar man ved hvert Aars Begyndelse indskyder 360 Kr., til hvilken Rentefod maa da Indskudene forrentes, for at 10 Indskud kan give en Kapital af 4250,81 Kr.

Man maa i 10de Linie opsøge Tabeltallet 4250,81: 360 = 11,807806, hvilket paa det nærmeste findes i Kolonnen med Overskriften 3%. Altsaa ca. 3% p. a.

b) Er der Tale om en Annuitets Kapitalværdi ved Begyndelsen af første Termin, idet dog Enkeltsommerne tænkes betalte ved Slutningen af hver Termin, benytter man lettest TABEL IV (S. 1042–1043). I denne angives, hvor stor en Kapital der maa anbringes til en given Procent, for at man i et bestemt Antal Terminer kan hæve 1 ved Slutningen af enhver af disse Terminer.

— *Kapitalværdien søges.*

Eks. 10. Hvilken Kapital maa udsættes til 3% p. a., for at man aarlig i 10 Aar skal kunne hæve 1000 Kr.? Eller: Hvor stor en Gæld kan afdrages med en Annuitet paa 1000 Kr. i 10 Aar ved en Rentefod af 3%?

Man finder i Tabel IV, at Kapitalværdien for en Enkeltsomme af 1 Kr. à 3% p. a. i 10 Aar er 8,530203 Kr., altsaa vil en Annuitet paa 1000 Kr. svare til en Kapital paa $1000 \times 8,530203$ Kr. = 8530,20 Kr.

Eks. 11. En 3% Gæld paa 8530,20 Kr. skal tilbagebetales ved 10 aarlige Afdrag. Hvor stort maa Afdraget være?

Svarende til 10 Terminer og 3% p. a. findes Tabeltallet 8,530203; da man har Annuitet $\times 8,530203$ Kr. = 8530,20 Kr., vil den søgte Annuitet blive 8530,20: 8,530203 Kr. = 1000 Kr.

— *Antallet af Terminer søges.*

Eks. 12. Hvor længe er man om at tilbagebetale en 3% Gæld paa 8530,20 Kr. ved aarlige Afdrag à 1000 Kr.?

Naar en Enkeltsum paa 1000 Kr. skal svare til en Kapitalværdi af 8530,20 Kr., maa en Enkeltsum paa 1 Kr. svare til 8,530200 Kr.; man opsøger derfor dette Tabeltal i den Kolonne, der har Overskriften 3%. I 10de Linie af denne Kolonne findes Tabeltallet 8,530203. Altsaa 10 Aar.

— *Rentefoden søges.*

Eks. 13. En Gæld paa 8530,20 Kr. er bleven dækket ved et aarligt Afdrag paa 1000 Kr. i 10 Aar. Hvor stor har den aarlige Rentefod været?

Man maa i 10de Linie opsøge Tabeltallet $8530,20 : 1000 = 8,530200$, hvilket paa det nærmeste findes i Kolonnen med Overskriften 3%. Altsaa 3% p. a.

VI. Ved AMORTISATION af et Laan forstaas Kapitalens gradvise Tilbagebetaling ved Erlæggelsen af et regelmæssigt Afdrag foruden Renten. En sædvanlig Form for Amortisation er den, at der ved Slutningen af hver Termin erlægges *et vist Antal Procent af det oprindelige Laan*, hvilken Udbetaling vedbliver uforandret, indtil Laanet helt er tilbagebetalt. Denne terminsvise Udbetaling indbefatter da baade Rente og Afdrag, saaledes at der svares Rente af det til enhver Tid skyldige Kapitalbeløb, medens Resten er Afdrag; for hver Termin udgør Renten en stadig mindre, Afdraget en stadig større Del af Udbetalingen.

Eks. 14. Et Laan paa 50000 Kr. forrentes og amortiseres ved en aarlig Udbetaling af $6\frac{1}{2}\%$ af Laanet, saaledes at 5% af det til enhver Tid skyldige Beløb er Rente, medens Resten er Afdrag. Hvor lang Tid vil Amortisationen vare?

Der udbetales altsaa ved hvert Aars Slutning 3250 Kr.; Iste Afdrag antages at finde Sted den $\frac{1}{1}$ 1906.

Laant $\frac{1}{1}$ 1905	Kr. 50000.00
5% Rente i 1 Aar.....	2500.00
Gæld $\frac{31}{12}$ 1905.....	52500.00
1ste Udbetaling, $\frac{1}{1}$ 1906	3250.00
Gæld $\frac{1}{1}$ 1906.....	49250.00
5% Rente i 1 Aar.....	2462.50
Gæld $\frac{31}{12}$ 1906	51712.50
2den Udbetaling, $\frac{1}{1}$ 1907.....	3250.00
Gæld $\frac{1}{1}$ 1907	48462.50

Fortsættes paa denne Maade, finder man, at efter den 30te Udbetaling, som finder Sted den 1ste Januar 1935, er Restgælden Kr. 170.92 ø. Laanet er altsaa amortiseret i omtrent 30 Aar.

Da Afdraget angives procentvis, bliver Amortisationstidens Længde uafhængig af Laanets Størrelse; den kan findes ved Hjælp af TABEL V (S. 1044).

Ovenstaaende Opgave (Eks. 14) besvares saaledes af Tabel V ved at søge ud for 5% i den forreste Kolonne og under $6\frac{1}{2} \div 5 = 1\frac{1}{2}\%$ i den øverste Linie; hvor de to Talrækker mødes, finder man Tiden lig 30,1 Aar.

Søges omvendt f. Eks., hvor stor den samlede Rente- og Afdragsprocent bør være for at amortisere et 4% Laan i 20 Aar, finder man ud for 4% i forreste Kolonne Tallene 21,6 og 19,4 under henholdsvis 3 og $3\frac{1}{2}\%$; altsaa med $4 + 3 = 7\%$ Rente og Afdrag amortiseres Laanet i 21,6 Aar, og med $4 + 3\frac{1}{2} = 7\frac{1}{2}\%$ Rente og Afdrag i 19,4 Aar.

Tabel I.

Tabellen angiver Størrelsen af det Beløb, hvortil en Kapital = 1 vil være vokset med Renter og Renters Rente i et vist Antal Terminer ved en vis Rentefod. (Jfr. S. 1033).

Ter- miner	$\frac{1}{2}\%$	1%	$1\frac{1}{4}\%$	$1\frac{1}{2}\%$	$1\frac{3}{4}\%$	2%	$2\frac{1}{4}\%$	$2\frac{1}{2}\%$	Ter- miner
1	1.005 000	1.010 000	1.012 500	1.015 000	1.017 500	1.020 000	1.022 500	1.025 000	1
2	1.010 025	1.020 100	1.025 156	1.030 225	1.035 306	1.040 400	1.045 506	1.050 625	2
3	1.015 075	1.030 301	1.037 971	1.045 678	1.053 424	1.061 208	1.069 030	1.076 891	3
4	1.020 151	1.040 604	1.050 945	1.061 364	1.071 859	1.082 432	1.093 088	1.103 813	4
5	1.025 251	1.051 010	1.064 082	1.077 284	1.090 617	1.104 081	1.117 678	1.131 408	5
6	1.030 378	1.061 520	1.077 383	1.093 443	1.109 702	1.126 162	1.142 825	1.159 693	6
7	1.035 529	1.072 135	1.090 850	1.109 845	1.129 122	1.148 686	1.168 539	1.188 686	7
8	1.040 707	1.082 857	1.104 486	1.126 493	1.148 882	1.171 659	1.194 831	1.218 403	8
9	1.045 911	1.093 685	1.118 292	1.143 390	1.168 987	1.195 093	1.221 715	1.248 863	9
10	1.051 140	1.104 622	1.132 271	1.160 541	1.189 444	1.218 994	1.249 203	1.280 085	10
11	1.056 396	1.115 668	1.146 424	1.177 949	1.210 290	1.243 374	1.277 311	1.312 087	11
12	1.061 678	1.126 825	1.160 755	1.195 618	1.231 439	1.266 242	1.306 050	1.344 889	12
13	1.066 986	1.138 093	1.175 264	1.213 552	1.252 990	1.293 607	1.335 436	1.378 511	13
14	1.072 321	1.149 474	1.189 955	1.231 756	1.274 917	1.319 479	1.365 483	1.412 974	14
15	1.077 683	1.160 969	1.204 829	1.250 232	1.297 228	1.345 868	1.396 207	1.448 298	15
16	1.083 071	1.172 579	1.219 890	1.268 986	1.319 929	1.370 866	1.427 621	1.484 506	16
17	1.088 487	1.184 304	1.235 138	1.285 020	1.338 028	1.400 241	1.459 743	1.521 618	17
18	1.093 929	1.196 147	1.250 577	1.307 341	1.366 531	1.428 246	1.492 587	1.559 659	18
19	1.099 399	1.208 109	1.266 210	1.326 951	1.390 445	1.456 811	1.526 170	1.598 650	19
20	1.104 896	1.220 190	1.282 037	1.346 855	1.414 778	1.485 947	1.560 509	1.638 616	20
21	1.110 420	1.232 392	1.298 063	1.367 058	1.439 537	1.515 666	1.595 621	1.679 582	21
22	1.115 972	1.244 716	1.314 288	1.387 564	1.464 729	1.545 980	1.631 522	1.721 571	22
23	1.121 552	1.257 163	1.330 717	1.408 377	1.490 361	1.576 899	1.668 231	1.764 611	23
24	1.127 160	1.269 735	1.347 351	1.429 503	1.516 443	1.608 437	1.705 767	1.808 726	24
25	1.132 796	1.282 432	1.364 198	1.450 945	1.542 981	1.640 606	1.744 146	1.853 944	25
26	1.138 460	1.295 256	1.381 245	1.472 710	1.569 983	1.673 418	1.783 390	1.900 293	26
27	1.144 152	1.308 209	1.398 511	1.494 800	1.597 457	1.706 886	1.823 516	1.947 800	27
28	1.149 873	1.321 291	1.415 992	1.517 222	1.625 413	1.741 024	1.864 545	1.996 496	28
29	1.155 622	1.334 504	1.433 692	1.539 981	1.658 858	1.775 845	1.906 497	2.046 407	29
30	1.161 400	1.347 849	1.451 613	1.563 000	1.682 800	1.811 362	1.949 393	2.097 568	30
31	1.167 207	1.361 327	1.469 759	1.586 526	1.712 249	1.847 589	1.993 255	2.150 007	31
32	1.173 043	1.374 941	1.488 131	1.610 324	1.742 213	1.884 541	2.038 103	2.203 757	32
33	1.178 908	1.388 690	1.506 732	1.634 479	1.772 702	1.922 231	2.088 960	2.268 851	33
34	1.184 803	1.402 577	1.525 566	1.658 996	1.803 725	1.960 676	2.130 849	2.315 322	34
35	1.190 727	1.416 603	1.544 636	1.683 881	1.835 290	1.999 890	2.178 794	2.373 205	35
36	1.196 681	1.430 769	1.563 944	1.709 140	1.867 407	2.039 887	2.227 816	2.432 535	36
37	1.202 664	1.445 076	1.583 493	1.734 777	1.900 087	2.080 685	2.277 942	2.493 349	37
38	1.208 677	1.459 527	1.603 287	1.760 798	1.933 338	2.122 299	2.329 196	2.555 682	38
39	1.214 721	1.474 123	1.623 328	1.787 210	1.967 172	2.164 745	2.381 603	2.619 574	39
40	1.220 794	1.488 864	1.643 619	1.814 018	2.001 597	2.208 040	2.435 189	2.685 064	40
41	1.226 898	1.503 752	1.664 165	1.841 229	2.036 625	2.252 200	2.489 981	2.752 190	41
42	1.233 033	1.518 790	1.684 967	1.868 847	2.072 266	2.297 244	2.546 005	2.820 995	42
43	1.239 198	1.533 978	1.706 029	1.896 880	2.108 531	2.343 189	2.603 290	2.891 520	43
44	1.245 394	1.549 318	1.727 354	1.925 333	2.145 430	2.390 053	2.661 864	2.963 808	44
45	1.251 621	1.564 811	1.748 946	1.954 213	2.182 975	2.437 854	2.721 756	3.037 903	45
46	1.257 879	1.580 459	1.770 808	1.983 526	2.221 177	2.486 611	2.782 996	3.118 851	46
47	1.264 168	1.596 263	1.792 943	2.013 278	2.260 048	2.536 344	2.845 613	3.191 697	47
48	1.270 489	1.612 226	1.815 355	2.043 479	2.299 599	2.587 070	2.909 640	3.271 490	48
49	1.276 842	1.628 348	1.838 047	2.074 130	2.339 842	2.638 812	2.975 107	3.353 277	49
50	1.283 226	1.644 632	1.861 022	2.105 242	2.380 789	2.691 588	3.042 046	3.437 109	50

Tabel I. (Fortsat).

Ter- miner	2 $\frac{3}{4}$ %	3 %	3 $\frac{1}{4}$ %	3 $\frac{1}{2}$ %	4 %	4 $\frac{1}{2}$ %	5 %	6 %	Ter- miner
1	1.027 500	1.030 000	1 082 500	1 035 000	1.040 000	1.045 000	1.050 000	1.060 000	1
2	1.055 756	1.060 900	1.066 056	1.071 225	1.081 600	1.092 025	1.102 500	1.123 600	2
3	1.084 790	1.092 727	1.100 703	1.108 718	1.124 864	1.141 166	1.157 625	1.191 016	3
4	1.114 621	1.125 609	1.136 476	1.147 523	1.169 859	1.192 519	1.215 506	1.262 477	4
5	1.145 278	1.159 274	1.173 411	1.187 686	1.216 653	1.246 182	1.276 282	1.338 226	5
6	1.176 768	1.194 052	1.211 547	1 229 255	1.265 319	1.302 260	1.340 096	1.418 519	6
7	1.209 129	1.229 874	1.250 923	1.272 279	1.315 932	1.360 862	1.407 100	1.508 690	7
8	1.242 381	1.266 770	1.291 578	1.316 809	1.368 569	1.422 101	1.477 455	1.593 848	8
9	1.276 546	1.304 773	1.333 554	1.362 897	1.423 312	1.486 095	1.551 328	1.689 479	9
10	1.311 651	1.343 916	1.376 894	1.410 599	1.480 244	1.552 969	1.628 895	1.790 848	10
11	1.347 721	1.384 234	1.421 643	1.459 970	1.539 454	1.622 853	1.710 339	1.898 299	11
12	1.384 784	1.425 761	1.467 847	1.511 069	1.601 032	1.695 881	1.795 856	2.012 196	12
13	1.422 865	1.468 534	1.515 552	1.563 956	1.665 074	1.772 196	1.885 649	2.132 928	13
14	1.461 994	1.512 590	1.564 807	1 618 895	1.731 676	1.851 945	1.979 932	2.260 904	14
15	1.502 199	1.557 967	1.615 663	1.675 349	1.800 944	1.935 282	2.073 282	2.366 558	15
16	1.543 509	1.604 706	1 668 173	1.733 986	1.872 981	2.022 370	2.182 875	2.540 352	16
17	1.585 956	1.652 848	1.722 388	1.794 676	1.947 901	2.113 377	2.292 019	2.692 773	17
18	1.629 570	1.702 433	1.778 366	1.857 489	2.025 817	2 208 479	2.406 619	2.854 339	18
19	1.674 363	1.753 506	1.836 163	1.922 501	2.106 849	2.307 860	2.526 950	3.025 600	19
20	1.720 428	1.806 111	1 895 898	1.989 789	2.191 123	2.411 714	2.653 298	3.207 135	20
21	1.767 740	1.860 295	1.957 453	2.059 431	2.278 768	2.520 241	2.785 963	3.399 564	21
22	1.816 353	1.916 103	2.021 070	2.131 512	2 369 919	2.633 652	2.925 261	3.603 537	22
23	1.866 303	1.973 587	2.086 755	2.206 114	2.464 716	2.752 166	3.071 524	3.819 750	23
24	1.917 626	2.032 794	2.154 574	2.283 328	2.563 304	2.876 014	3.225 100	4.048 935	24
25	1.970 361	2.093 778	2.224 598	2.363 245	2.665 836	3 005 434	3.386 355	4.291 871	25
26	2.024 546	2.156 591	2.296 897	2.445 959	2.772 470	3.140 679	3.555 673	4.549 383	26
27	2.080 221	2.221 289	2.371 546	2.531 567	2.883 369	3.282 010	3.733 456	4.822 346	27
28	2.137 427	2.287 923	2.448 622	2.620 172	2.998 703	3 429 700	3.920 129	5.111 687	28
29	2.196 206	2.356 566	2.528 202	2.711 873	3.118 651	3.584 036	4.116 136	5.418 388	29
30	2.256 602	2.427 262	2.610 368	2.806 794	3.243 398	3.745 318	4.321 942	5.748 491	30
31	2.318 658	2.500 080	2.695 205	2.905 031	3.373 133	3.913 857	4.538 039	6.088 101	31
32	2.382 421	2.575 083	2.782 800	3.006 708	3.508 059	4.089 981	4.764 941	6.453 387	32
33	2.447 938	2.652 335	2.873 241	3.111 942	3.648 381	4.274 030	5.003 189	6.840 590	33
34	2.515 256	2.731 905	2.966 621	3.220 860	3.794 316	4.466 962	5.253 348	7.251 025	34
35	2.584 426	2.813 802	3.063 036	3.333 590	3.946 089	4.667 348	5.516 015	7.686 087	35
36	2.655 498	2.898 278	3 162 585	3.450 266	4.103 933	4 877 378	5.791 816	8.147 252	36
37	2.728 524	2.985 227	3.265 369	3.571 025	4.268 090	5.096 860	6.081 407	8.636 087	37
38	2.803 558	3.074 783	3.371 493	3.696 011	4.438 813	5.326 219	6.385 477	9.154 252	38
39	2.880 656	3.167 027	3.481 067	3.825 372	4.616 866	5.565 899	6.704 751	9.703 507	39
40	2.959 874	3.262 038	3.594 201	3.959 260	4.801 021	5.816 365	7.039 989	10.285 718	40
41	3.041 271	3.359 899	3.711 013	4.097 584	4.993 061	6.078 101	7.391 988	10.902 861	41
42	3.124 905	3.460 696	3.831 621	4.241 258	5.192 784	6.351 615	7.761 588	11.557 033	42
43	3.210 840	3.564 517	3.956 149	4.389 702	5.400 495	6.637 438	8.149 667	12.250 455	43
44	3.299 138	3.671 452	4.084 723	4.543 342	5.616 515	6.936 123	8.557 150	12.985 482	44
45	3.389 865	3.781 596	4.217 477	4.702 359	5.841 176	7.248 248	8.985 008	13.764 611	45
46	3.483 086	3.895 044	4.354 545	4.866 941	6.074 823	7.574 420	9.484 258	14.590 487	46
47	3.578 871	4.011 895	4.496 068	5.037 284	6.317 816	7.915 268	9.905 971	15.465 917	47
48	3.677 290	4.132 252	4.642 190	5.213 589	6.570 528	8.271 456	10.401 270	16.393 872	48
49	3.778 415	4.256 219	4.793 061	5.396 065	6.833 349	8.643 671	10.921 333	17.377 504	49
50	3.882 322	4.383 906	4.948 835	5.584 927	7.106 683	9.032 636	11.467 400	18.420 154	50

Tabel II.

Tabellen angiver Størrelsen af den Kapital, som med Tillæg af Renter og Renters Rente, i et vist Antal Terminer og ved en vis Rentefod, vil være vokset til et Beløb = 1 (Jfr. S. 1033.)

Ter- miner	$\frac{1}{2}\%$	1%	$1\frac{1}{4}\%$	$1\frac{1}{2}\%$	$1\frac{3}{4}\%$	2%	$2\frac{1}{4}\%$	$2\frac{1}{2}\%$	Ter- miner
1	0.995 025	0.990 099	0.987 654	0.985 222	0.982 801	0.980 392	0.977 995	0.975 610	1
2	0.990 075	0.980 296	0.975 461	0.970 662	0.965 898	0.961 169	0.956 474	0.951 814	2
3	0.985 149	0.970 590	0.963 418	0.956 317	0.949 285	0.942 322	0.935 427	0.928 599	3
4	0.980 248	0.960 980	0.951 524	0.942 184	0.932 959	0.923 845	0.914 843	0.905 951	4
5	0.975 371	0.951 466	0.939 777	0.928 260	0.916 913	0.905 731	0.894 712	0.883 854	5
6	0.970 518	0.942 045	0.928 175	0.914 542	0.901 143	0.887 971	0.875 024	0.862 297	6
7	0.965 690	0.932 718	0.916 716	0.901 027	0.885 644	0.870 560	0.855 769	0.841 265	7
8	0.960 885	0.923 483	0.905 398	0.887 711	0.870 412	0.853 490	0.836 938	0.820 747	8
9	0.956 105	0.914 340	0.894 221	0.874 592	0.855 441	0.836 755	0.818 522	0.800 728	9
10	0.951 348	0.905 287	0.883 181	0.861 667	0.840 729	0.820 348	0.800 510	0.781 198	10
11	0.946 615	0.896 324	0.872 277	0.848 933	0.826 269	0.804 263	0.782 895	0.762 145	11
12	0.941 905	0.887 449	0.861 509	0.836 387	0.812 058	0.788 493	0.765 667	0.743 556	12
13	0.937 219	0.878 663	0.850 873	0.824 027	0.798 091	0.773 033	0.748 819	0.725 420	13
14	0.932 556	0.869 963	0.840 968	0.811 849	0.784 365	0.757 875	0.732 341	0.707 727	14
15	0.927 917	0.861 349	0.829 933	0.799 852	0.770 875	0.743 015	0.716 226	0.690 466	15
16	0.923 300	0.852 821	0.819 746	0.788 031	0.757 616	0.728 446	0.700 466	0.673 625	16
17	0.918 707	0.844 377	0.809 626	0.776 385	0.744 586	0.714 163	0.685 052	0.657 195	17
18	0.914 136	0.836 017	0.799 631	0.764 912	0.731 780	0.700 159	0.669 978	0.641 166	18
19	0.909 588	0.827 740	0.789 759	0.753 607	0.719 194	0.686 431	0.655 235	0.625 528	19
20	0.905 063	0.819 544	0.780 009	0.742 470	0.706 825	0.672 971	0.640 816	0.610 271	20
21	0.900 560	0.811 430	0.770 379	0.731 498	0.694 668	0.659 776	0.626 715	0.595 386	21
22	0.896 080	0.803 396	0.760 868	0.720 688	0.682 720	0.646 839	0.612 925	0.580 865	22
23	0.891 622	0.795 442	0.751 475	0.710 037	0.670 978	0.634 156	0.599 437	0.566 927	23
24	0.887 186	0.787 566	0.742 197	0.699 544	0.659 438	0.621 721	0.586 247	0.552 876	24
25	0.882 772	0.779 768	0.733 034	0.689 206	0.648 096	0.609 531	0.573 346	0.539 891	25
26	0.878 380	0.772 048	0.723 984	0.679 021	0.636 950	0.597 579	0.560 730	0.526 235	26
27	0.874 010	0.764 404	0.715 046	0.668 986	0.625 955	0.585 862	0.548 391	0.513 400	27
28	0.869 662	0.756 836	0.706 219	0.659 099	0.615 228	0.574 375	0.536 324	0.500 878	28
29	0.865 335	0.749 342	0.697 500	0.649 359	0.604 647	0.563 112	0.524 522	0.488 661	29
30	0.861 030	0.741 923	0.688 889	0.639 762	0.594 248	0.552 071	0.512 980	0.476 743	30
31	0.856 746	0.734 577	0.680 884	0.630 308	0.584 027	0.541 246	0.501 692	0.465 115	31
32	0.852 484	0.727 304	0.671 984	0.620 998	0.573 982	0.530 638	0.490 652	0.453 771	32
33	0.848 242	0.720 103	0.663 688	0.611 816	0.564 111	0.520 229	0.479 856	0.442 703	33
34	0.844 022	0.712 973	0.655 494	0.602 774	0.554 408	0.510 028	0.469 296	0.431 905	34
35	0.839 823	0.705 914	0.647 402	0.593 866	0.544 878	0.500 028	0.458 970	0.421 371	35
36	0.835 645	0.698 925	0.639 409	0.585 900	0.535 602	0.490 223	0.448 870	0.411 094	36
37	0.831 487	0.692 005	0.631 515	0.576 443	0.526 292	0.480 611	0.438 993	0.401 667	37
38	0.827 351	0.685 153	0.623 719	0.567 924	0.517 240	0.471 187	0.429 833	0.391 285	38
39	0.823 235	0.678 370	0.616 019	0.559 531	0.508 344	0.461 948	0.419 885	0.381 741	39
40	0.819 139	0.671 653	0.608 413	0.551 262	0.499 601	0.452 890	0.410 646	0.372 431	40
41	0.815 064	0.665 003	0.600 902	0.543 116	0.491 008	0.444 010	0.401 610	0.363 347	41
42	0.811 009	0.658 419	0.593 484	0.535 089	0.482 563	0.435 304	0.392 772	0.354 485	42
43	0.806 974	0.651 900	0.586 157	0.527 182	0.474 264	0.426 769	0.384 129	0.345 899	43
44	0.802 959	0.645 445	0.578 920	0.519 391	0.466 107	0.418 401	0.375 677	0.337 404	44
45	0.798 964	0.639 055	0.571 773	0.511 715	0.458 090	0.410 197	0.367 410	0.329 174	45
46	.794 989	0.632 728	0.564 714	0.504 153	0.450 212	0.402 154	0.359 325	0.321 146	46
47	0.791 034	0.626 463	0.557 742	0.496 702	0.442 469	0.394 268	0.351 418	0.313 313	47
48	0.787 098	0.620 260	0.550 856	0.489 362	0.434 858	0.386 538	0.343 685	0.305 671	48
49	0.783 183	0.614 119	0.544 056	0.482 130	0.427 379	0.378 958	0.336 122	0.298 216	49
50	0.779 286	0.608 039	0.537 339	0.475 005	0.420 029	0.371 528	0.328 726	0.290 942	50

Tabel II. (Fortsat).

Per- minut	2 ³ / ₄ %	3 %	3 ¹ / ₄ %	3 ¹ / ₂ %	4 %	4 ¹ / ₂ %	5 %	6 %	Per- minut
1	0.978 286	0.970 874	0.968 523	0.966 184	0.961 538	0.956 938	0.952 381	0.948 396	1
2	0.947 188	0.942 596	0.938 037	0.933 511	0.924 556	0.915 730	0.907 029	0.899 996	2
3	0.921 838	0.915 142	0.908 510	0.901 943	0.888 996	0.876 297	0.868 338	0.839 619	3
4	0.897 166	0.888 487	0.879 913	0.871 442	0.854 804	0.838 561	0.822 702	0.792 094	4
5	0.873 154	0.862 609	0.852 216	0.841 973	0.821 927	0.802 451	0.783 526	0.747 258	5
6	0.849 785	0.837 484	0.825 591	0.813 501	0.790 815	0.767 896	0.746 215	0.704 961	6
7	0.827 041	0.813 092	0.799 410	0.785 991	0.759 918	0.734 828	0.710 681	0.665 057	7
8	0.804 906	0.789 409	0.774 247	0.759 412	0.730 690	0.703 185	0.676 839	0.627 412	8
9	0.783 364	0.766 417	0.749 876	0.733 731	0.702 587	0.672 904	0.644 609	0.591 898	9
10	0.762 398	0.744 084	0.726 272	0.708 919	0.675 564	0.643 928	0.613 913	0.558 395	10
11	0.741 993	0.722 421	0.703 411	0.684 946	0.649 581	0.616 199	0.584 679	0.526 788	11
12	0.722 138	0.701 380	0.681 270	0.661 783	0.624 597	0.589 664	0.556 887	0.496 969	12
13	0.702 807	0.680 951	0.659 826	0.639 404	0.600 574	0.564 272	0.530 321	0.468 889	13
14	0.683 997	0.661 118	0.639 056	0.617 782	0.577 475	0.539 978	0.505 068	0.442 301	14
15	0.665 691	0.641 862	0.618 941	0.596 691	0.555 265	0.516 720	0.481 017	0.417 265	15
16	0.647 874	0.623 167	0.599 458	0.576 706	0.533 908	0.494 469	0.458 112	0.393 646	16
17	0.630 535	0.605 016	0.580 689	0.557 204	0.513 373	0.473 176	0.436 297	0.371 364	17
18	0.613 658	0.587 395	0.562 314	0.538 361	0.493 628	0.452 800	0.415 521	0.350 344	18
19	0.597 235	0.570 286	0.544 614	0.520 156	0.474 642	0.433 302	0.395 734	0.330 513	19
20	0.581 251	0.553 676	0.527 471	0.502 566	0.456 387	0.414 643	0.376 889	0.311 805	20
21	0.565 694	0.537 549	0.510 868	0.485 571	0.438 834	0.396 787	0.358 942	0.294 155	21
22	0.550 554	0.521 893	0.494 787	0.469 151	0.421 955	0.379 701	0.341 850	0.277 505	22
23	0.535 819	0.506 692	0.479 213	0.453 286	0.405 726	0.363 350	0.325 571	0.261 797	23
24	0.521 478	0.491 934	0.464 129	0.437 957	0.390 121	0.347 703	0.310 068	0.246 979	24
25	0.507 521	0.477 606	0.449 619	0.423 147	0.375 117	0.332 731	0.295 303	0.232 999	25
26	0.493 988	0.463 695	0.435 370	0.408 898	0.360 689	0.318 402	0.281 241	0.219 310	26
27	0.480 718	0.450 189	0.421 666	0.395 013	0.346 817	0.304 691	0.267 848	0.207 368	27
28	0.467 852	0.437 077	0.408 393	0.381 654	0.333 477	0.291 571	0.255 094	0.195 630	28
29	0.455 331	0.424 346	0.395 638	0.368 748	0.320 651	0.279 015	0.242 946	0.184 557	29
30	0.443 144	0.411 987	0.383 088	0.356 278	0.308 319	0.267 000	0.231 377	0.174 110	30
31	0.431 284	0.399 987	0.371 029	0.344 230	0.296 460	0.255 502	0.220 359	0.164 255	31
32	0.419 741	0.388 337	0.359 350	0.332 590	0.285 053	0.244 500	0.209 866	0.154 957	32
33	0.408 507	0.377 026	0.348 039	0.321 343	0.274 094	0.233 971	0.199 873	0.146 186	33
34	0.397 574	0.366 045	0.337 084	0.310 476	0.263 552	0.223 896	0.190 355	0.137 912	34
35	0.386 933	0.355 358	0.326 473	0.299 977	0.253 415	0.214 254	0.181 290	0.130 105	35
36	0.376 577	0.345 032	0.316 197	0.289 833	0.243 669	0.205 028	0.172 657	0.122 741	36
37	0.366 499	0.334 983	0.306 244	0.280 032	0.234 297	0.196 199	0.164 436	0.115 793	37
38	0.356 690	0.325 226	0.296 604	0.270 562	0.225 285	0.187 750	0.156 605	0.109 239	38
39	0.347 143	0.315 754	0.287 268	0.261 413	0.216 621	0.179 665	0.149 148	0.103 056	39
40	0.337 852	0.306 557	0.278 226	0.252 572	0.208 289	0.171 929	0.142 046	0.097 222	40
41	0.328 810	0.297 628	0.269 468	0.244 031	0.200 278	0.164 525	0.135 282	0.091 719	41
42	0.320 010	0.288 959	0.260 986	0.235 779	0.192 575	0.157 440	0.128 840	0.086 527	42
43	0.311 445	0.280 543	0.252 771	0.227 806	0.185 168	0.150 661	0.122 704	0.081 630	43
44	0.303 109	0.272 372	0.244 815	0.220 102	0.178 046	0.144 173	0.116 861	0.077 090	44
45	0.294 997	0.264 439	0.237 109	0.212 659	0.171 198	0.137 964	0.111 297	0.073 650	45
46	0.287 102	0.256 737	0.229 645	0.205 468	0.164 614	0.132 023	0.105 997	0.068 538	46
47	0.279 418	0.249 259	0.222 417	0.198 520	0.158 283	0.126 338	0.100 949	0.064 658	47
48	0.271 989	0.241 999	0.215 416	0.191 806	0.152 195	0.120 898	0.096 142	0.060 998	48
49	0.264 661	0.234 950	0.208 635	0.185 320	0.146 341	0.115 692	0.091 564	0.057 546	49
50	0.257 678	0.228 107	0.202 068	0.179 053	0.140 718	0.110 710	0.087 204	0.054 288	50

Tabel III.

Tabellen angiver Størrelsen af den Kapital, der indvindes indtil Slutningen af en Række Terminer, naar man ved Begyndelsen af enhver af disse Terminer sætter 1 paa Rente og Rentens Rente.

Ter- miner	$\frac{1}{2}$ %	1 %	$1\frac{1}{4}$ %	$1\frac{1}{2}$ %	$1\frac{3}{4}$ %	2 %	$2\frac{1}{4}$ %	$2\frac{1}{2}$ %	Ter- miner
1	1.005 000	1.010 000	1.012 500	1.015 000	1.017 500	1.020 000	1.022 500	1.025 000	1
2	2.015 025	2.030 100	2.037 656	2.045 225	2.052 806	2.060 400	2.068 006	2.075 625	2
3	3.030 100	3.060 401	3.075 627	3.090 908	3.106 280	3.121 608	3.137 036	3.152 516	3
4	4.050 251	4.101 005	4.126 572	4.152 267	4.178 089	4.204 040	4.230 120	4.256 329	4
5	5.075 502	5.152 015	5.190 654	5.229 551	5.268 706	5.308 121	5.347 797	5.387 737	5
6	6.105 879	6.213 585	6.268 038	6.322 994	6.378 408	6.434 283	6.490 623	6.547 430	6
7	7.141 409	7.285 671	7.358 888	7.432 839	7.507 530	7.582 969	7.659 162	7.736 116	7
8	8.182 116	8.368 527	8.463 374	8.559 832	8.656 412	8.754 628	8.853 993	8.954 519	8
9	9.228 026	9.462 213	9.581 666	9.702 722	9.825 399	9.949 721	10.075 708	10.203 382	9
10	10.279 167	10.566 835	10.713 937	10.863 262	11.014 844	11.168 715	11.324 911	11.483 466	10
11	11.335 562	11.082 503	11.860 361	12.041 211	12.226 104	12.412 090	12.602 222	12.795 563	11
12	12.397 240	12.809 328	13.021 116	13.236 830	13.456 543	13.680 382	13.908 272	14.140 442	12
13	13.464 226	13.947 421	14.196 380	14.450 392	14.709 533	14.973 938	15.243 708	15.518 953	13
14	14.536 548	15.096 896	15.336 355	15.682 138	15.984 449	16.293 417	16.609 191	16.931 927	14
15	15.614 230	16.257 864	16.591 164	16.932 370	17.281 677	17.639 285	18.005 398	18.380 225	15
16	16.697 301	17.430 443	17.811 053	18.201 355	18.601 607	19.012 071	19.433 020	19.864 730	16
17	17.785 788	18.614 748	19.046 192	19.489 376	19.944 635	20.412 312	20.892 763	21.386 349	17
18	18.879 717	19.810 895	20.296 769	20.796 716	21.311 166	21.840 559	22.385 360	22.946 007	18
19	19.979 115	21.019 004	21.562 979	22.123 667	22.701 611	23.297 370	23.911 520	24.544 658	19
20	21.084 011	22.239 194	22.845 016	23.470 522	24.116 389	24.783 317	25.472 029	26.183 274	20
21	22.194 431	23.471 536	24.143 078	24.837 680	25.555 926	26.298 984	27.067 650	27.862 856	21
22	23.310 408	24.716 302	25.457 367	26.225 144	27.020 655	27.844 963	28.699 172	29.584 427	22
23	24.431 955	25.973 465	26.788 084	27.638 521	28.511 016	29.421 362	30.367 403	31.349 038	23
24	25.559 115	27.243 200	28.135 435	29.063 024	30.027 459	31.030 300	32.073 170	33.157 764	24
25	26.691 911	28.525 632	29.499 628	30.513 969	31.570 440	32.670 906	33.817 316	35.011 708	25
26	27.830 370	29.820 888	30.880 873	31.936 678	33.140 422	34.344 324	36.600 706	38.912 001	26
27	28.974 522	31.129 097	32.279 384	33.481 479	34.737 880	36.051 210	37.424 222	38.859 801	27
28	30.124 395	32.450 388	33.695 377	34.998 701	36.363 293	37.792 235	39.288 767	40.856 296	28
29	31.280 017	33.784 892	35.129 069	36.538 681	38.017 150	39.568 079	41.195 264	42.902 703	29
30	32.441 417	35.132 740	36.580 682	38.101 762	39.699 950	41.370 441	43.144 657	45.000 271	30
31	33.608 624	36.494 068	38.050 441	39.688 288	41.412 200	43.227 030	45.137 912	47.150 278	31
32	34.781 667	37.869 009	39.538 571	41.298 612	43.154 413	45.111 570	47.176 015	49.354 034	32
33	35.960 575	39.257 609	41.045 303	42.938 092	44.927 115	47.033 802	49.259 976	51.612 885	33
34	37.145 378	40.660 276	42.570 870	44.592 088	46.730 840	48.994 478	51.390 825	53.928 207	34
35	38.336 105	42.076 878	44.115 506	46.275 969	48.566 129	50.994 367	53.589 619	56.301 413	35
36	39.532 785	43.507 647	45.679 449	47.985 109	50.433 537	53.034 255	55.797 435	58.733 948	36
37	40.735 449	44.952 724	47.262 942	49.719 885	52.333 624	55.114 940	58.075 377	61.227 297	37
38	41.944 127	46.412 251	48.866 229	51.480 684	54.266 962	57.237 238	60.454 573	63.782 979	38
39	43.158 847	47.886 373	50.489 557	53.287 894	56.234 134	59.401 983	62.786 176	66.402 554	39
40	44.379 642	49.375 237	52.133 177	55.081 912	58.235 731	61.610 023	65.221 365	69.087 617	40
41	45.606 540	50.878 989	53.797 341	56.923 141	60.272 357	63.862 223	67.711 346	71.839 808	41
42	46.839 572	52.397 779	55.432 308	58.791 988	62.344 623	66.159 468	70.257 351	74.660 808	42
43	48.078 770	53.931 757	57.188 337	60.688 868	64.453 154	68.502 657	72.860 642	77.552 323	43
44	49.324 164	55.481 075	58.915 691	62.614 201	66.598 584	70.892 710	75.522 506	80.516 131	44
45	50.575 785	57.045 895	60.664 637	64.568 414	68.781 559	73.330 564	78.244 263	83.654 034	45
46	51.833 664	58.622 344	62.435 445	66.551 940	71.002 736	75.817 176	81.027 258	86.667 885	46
47	53.097 332	60.222 608	64.228 386	68.565 219	73.262 784	78.353 519	83.872 372	89.859 582	47
48	54.368 321	61.834 834	66.043 743	70.608 698	75.562 333	80.940 590	86.782 511	93.131 072	48
49	55.645 163	63.463 132	67.881 790	72.682 828	77.902 225	83.579 401	89.757 618	96.484 349	49
50	56.928 389	65.107 814	69.742 812	74.788 070	80.233 014	86.270 989	92.799 664	99.921 458	50

Tabel III. (Fortsat).

Ter- minet	2 ³ / ₄ %	3 %	3 ¹ / ₄ %	3 ¹ / ₂ %	4 %	4 ¹ / ₂ %	5 %	6 %	Ter- minet
1	1.027 500	1.030 000	1.032 500	1.035 000	1.040 000	1.045 000	1.050 000	1.060 000	1
2	2.083 256	2.090 900	2.098 556	2.106 225	2.121 600	2.137 025	2.152 600	2.188 600	2
3	3.168 046	3.183 627	3.199 259	3.214 943	3.246 464	3.278 191	3.310 125	3.374 616	3
4	4.282 667	4.309 136	4.335 735	4.362 466	4.416 323	4.470 710	4.525 631	4.637 093	4
5	5.427 940	5.468 410	5.509 147	5.550 152	5.632 976	5.716 892	5.801 913	5.975 319	5
6	6.604 709	6.662 462	6.720 694	6.779 408	6.898 294	7.019 152	7.142 008	7.398 838	6
7	7.813 838	7.892 336	7.971 616	8.051 687	8.214 226	8.380 014	8.549 109	8.897 468	7
8	9.056 219	9.159 106	9.263 194	9.368 496	9.582 795	9.802 114	10.026 564	10.491 316	8
9	10.332 765	10.468 879	10.598 748	10.731 893	11.006 107	11.288 209	11.577 893	12.180 795	9
10	11.644 416	11.807 796	11.973 642	12.141 992	12.486 351	12.841 179	13.206 787	13.971 643	10
11	12.992 137	13.192 030	13.395 285	13.601 962	14.025 805	14.464 082	14.917 127	15.869 941	11
12	14.376 921	14.617 790	14.863 132	15.118 030	15.626 838	16.169 913	16.712 983	17.892 198	12
13	15.799 786	16.086 324	16.378 684	16.676 986	17.291 911	17.932 109	18.598 632	20.015 066	13
14	17.261 781	17.598 914	17.948 931	18.298 681	19.028 588	19.784 054	20.678 664	22.275 970	14
15	18.763 979	19.156 881	19.559 155	19.971 030	20.824 531	21.719 837	22.657 492	24.672 528	15
16	20.307 489	20.761 688	21.227 327	21.705 016	22.697 512	23.741 707	24.840 866	27.212 890	16
17	21.893 445	22.414 435	22.949 715	23.499 691	24.645 413	25.855 084	27.132 885	29.905 653	17
18	23.523 016	24.116 868	24.728 081	25.367 180	26.671 229	28.063 562	29.539 044	32.759 992	18
19	25.197 398	25.870 374	26.564 244	27.279 682	28.778 079	30.371 423	32.065 954	35.785 591	19
20	26.917 826	27.678 486	28.460 082	29.269 471	30.969 202	32.783 137	34.719 253	38.992 727	20
21	28.685 566	29.536 780	30.417 534	31.328 902	33.247 970	35.308 378	37.505 214	42.392 290	21
22	30.501 919	31.452 884	32.438 604	33.460 414	35.617 889	37.937 030	40.430 475	46.995 828	22
23	32.368 232	33.426 470	34.525 359	35.666 528	38.082 604	40.689 196	43.601 999	49.815 577	23
24	34.285 848	35.459 264	36.679 933	37.949 857	40.645 908	43.565 210	46.727 099	53.864 512	24
25	36.256 209	37.553 042	38.904 531	40.313 102	43.311 745	46.570 645	50.113 454	58.156 383	25
26	38.280 755	39.709 634	41.201 428	42.769 060	46.084 214	49.711 824	53.669 126	62.705 766	26
27	40.360 976	41.930 923	43.572 976	45.290 627	48.967 583	52.993 333	57.402 588	67.528 112	27
28	42.498 402	44.218 850	46.021 596	47.910 799	51.966 286	56.423 033	61.322 712	72.639 798	28
29	44.694 608	46.675 416	48.549 798	50.622 677	55.084 938	60.007 070	65.438 848	78.068 186	29
30	46.951 210	49.002 678	51.160 167	53.429 471	58.328 335	63.572 388	69.760 799	83.801 677	30
31	49.269 868	51.502 759	53.855 372	56.334 602	61.701 469	67.666 245	74.298 829	89.899 778	31
32	51.652 290	54.077 841	56.638 172	59.341 210	65.209 527	71.756 226	79.063 771	96.343 165	32
33	54.100 228	56.730 177	59.511 412	62.463 152	68.857 909	76.300 256	84.066 959	103.198 755	33
34	56.615 484	59.462 082	62.478 083	65.674 013	72.652 225	80.496 618	89.320 307	110.434 780	34
35	59.199 910	62.275 944	65.541 069	69.007 603	76.598 314	85.163 966	94.836 323	118.120 867	35
36	61.855 407	65.174 223	68.703 653	72.457 869	80.702 246	90.041 844	100.623 139	126.268 119	36
37	64.583 981	68.159 449	71.969 023	76.028 895	84.970 386	95.138 205	106.709 546	134.904 206	37
38	67.397 489	71.234 233	75.340 516	79.724 906	89.409 150	100.464 424	113.095 023	144.058 453	38
39	70.268 145	74.401 260	78.821 583	83.550 278	94.025 516	106.030 323	119.799 774	153.761 966	39
40	73.228 019	77.663 293	82.415 784	87.509 537	98.826 536	111.846 688	126.839 763	164.047 684	40
41	76.289 290	81.023 196	86.126 797	91.607 371	103.819 598	117.924 789	134.231 751	174.950 545	41
42	79.394 195	84.483 892	89.958 418	95.848 629	109.012 332	124.276 404	141.993 329	186.507 577	42
43	82.605 035	88.048 409	93.914 566	100.238 331	114.412 877	130.913 842	150.143 006	198.758 032	43
44	85.904 174	91.719 861	97.999 290	104.781 673	120.029 392	137.849 965	158.700 156	211.743 514	44
45	89.294 039	95.501 457	102.216 767	109.484 031	125.870 568	145.098 214	167.686 164	225.508 125	45
46	92.777 125	99.396 501	106.571 312	114.350 973	131.945 390	152.672 633	177.119 422	240.098 612	46
47	96.355 996	103.408 396	111.067 379	119.388 257	138.263 206	160.587 902	187.025 393	255.564 529	47
48	100.033 285	107.540 643	115.709 569	124.601 846	144.833 734	168.859 357	197.426 663	271.953 401	48
49	103.811 701	111.796 867	120.502 630	129.997 910	151.667 084	177.503 028	208.337 996	289.335 905	49
50	107.694 023	116.180 773	125.451 466	135.582 837	158.773 767	186.535 665	219.815 396	307.756 059	50

Tabel IV.

Tabellen angiver Størrelsen af det Beløb, der straks maa anbringes paa Rente og Rentes Rente, for at man i et bestemt Antal Terminer kan hæve 1 Kr. ved Slutningen af enhver af disse Terminer (jfr. S. 1034).

Ter- miner	1/2 %	1 %	1 1/4 %	1 1/2 %	1 3/4 %	2 %	2 1/4 %	2 1/2 %	Ter- miner
1	0.995 025	0.990 099	0.987 654	0.985 222	0.982 801	0.980 392	0.977 995	0.975 610	1
2	1.985 099	1.970 395	1.963 115	1.955 883	1.948 699	1.941 561	1.934 470	1.927 424	2
3	2.970 248	2.940 985	2.926 534	2.912 200	2.897 984	2.883 883	2.869 897	2.856 024	3
4	3.950 496	3.901 966	3.878 058	3.854 385	3.830 943	3.807 729	3.784 740	3.761 974	4
5	4.925 866	4.853 431	4.817 835	4.782 645	4.747 855	4.713 460	4.679 453	4.645 828	5
6	5.896 384	5.795 476	5.746 010	5.697 187	5.648 998	5.601 431	5.554 477	5.508 125	6
7	6.862 074	6.728 195	6.662 726	6.598 214	6.534 641	6.471 991	6.410 246	6.349 391	7
8	7.822 959	7.651 678	7.568 124	7.485 925	7.405 053	7.325 481	7.247 185	7.170 137	8
9	8.779 064	8.566 018	8.462 345	8.360 517	8.260 494	8.162 237	8.065 706	7.970 866	9
10	9.730 412	9.471 305	9.345 526	9.222 185	9.101 223	8.982 585	8.866 216	8.752 064	10
11	10.677 027	10.367 628	10.217 803	10.071 118	9.927 492	9.786 848	9.649 111	9.514 209	11
12	11.618 932	11.255 077	11.079 312	10.907 505	10.739 550	10.575 341	10.414 779	10.257 765	12
13	12.556 151	12.133 740	11.930 185	11.731 532	11.537 641	11.348 374	11.163 598	10.983 185	13
14	13.488 708	13.003 703	12.770 553	12.543 381	12.322 006	12.106 249	11.895 939	11.690 912	14
15	14.416 625	13.865 053	13.600 546	13.343 233	13.092 880	12.849 264	12.612 166	12.381 378	15
16	15.339 925	14.717 874	14.420 292	14.131 264	13.850 497	13.577 709	13.312 631	13.056 003	16
17	16.258 632	15.562 251	15.229 918	14.907 649	14.595 083	14.291 872	13.997 683	13.712 198	17
18	17.172 768	16.398 269	16.029 549	15.672 561	15.326 863	14.992 031	14.667 661	14.355 364	18
19	18.082 356	17.226 009	16.819 308	16.426 168	16.046 057	15.678 402	15.322 896	14.978 891	19
20	18.987 419	18.045 553	17.599 316	17.168 639	16.752 881	16.351 433	15.963 712	15.589 162	20
21	19.887 979	18.856 983	18.369 695	17.900 137	17.447 549	17.011 209	16.590 428	16.184 549	21
22	20.784 059	19.660 379	19.130 563	18.620 824	18.130 269	17.658 048	17.203 352	16.765 413	22
23	21.675 681	20.455 821	19.882 037	19.330 861	18.801 243	18.292 204	17.802 790	17.332 110	23
24	22.562 866	21.243 387	20.624 235	20.030 405	19.460 686	18.913 926	18.389 036	17.884 986	24
25	23.445 638	22.023 156	21.357 269	20.719 611	20.108 782	19.523 456	18.962 383	18.424 376	25
26	24.324 018	22.795 204	22.081 253	21.398 632	20.745 732	20.121 036	19.523 113	18.950 611	26
27	25.198 028	23.559 608	22.796 299	22.067 617	21.371 726	20.706 898	20.101 504	19.464 011	27
28	26.067 689	24.316 443	23.502 518	22.726 717	21.986 955	21.281 272	20.607 828	19.964 889	28
29	26.933 024	25.065 785	24.200 018	23.376 076	22.591 602	21.844 385	21.132 350	20.453 550	29
30	27.794 054	25.807 708	24.888 906	24.015 838	23.185 849	22.396 456	21.645 330	20.930 203	30
31	28.650 800	26.542 285	25.569 200	24.646 146	23.769 876	22.937 702	22.147 022	21.395 407	31
32	29.503 284	27.269 589	26.241 274	25.267 139	24.343 859	23.468 335	22.637 674	21.849 178	32
33	30.351 526	27.989 693	26.904 962	25.878 954	24.907 970	23.988 564	23.117 530	22.291 881	33
34	31.195 548	28.702 666	27.560 456	26.481 728	25.462 378	24.498 592	23.586 826	22.723 786	34
35	32.035 371	29.408 580	28.207 858	27.075 595	26.007 251	24.998 619	24.045 796	23.145 157	35
36	32.871 016	30.107 505	28.847 267	27.660 684	26.542 753	25.488 842	24.494 666	23.556 251	36
37	33.702 504	30.799 510	29.478 783	28.237 127	27.069 045	25.969 453	24.933 658	23.957 318	37
38	34.529 854	31.484 663	30.102 501	28.805 052	27.586 285	26.440 641	25.362 991	24.348 603	38
39	35.353 089	32.163 033	30.718 520	29.364 583	28.094 629	26.902 589	25.782 876	24.730 344	39
40	36.172 228	32.834 686	31.326 933	29.915 845	28.594 230	27.355 479	26.193 522	25.102 776	40
41	36.987 291	33.499 689	31.927 835	30.458 961	29.085 238	27.799 489	26.595 132	25.466 122	41
42	37.798 300	34.158 108	32.521 319	30.994 050	29.567 801	28.234 794	26.987 904	25.820 607	42
43	38.605 274	34.810 008	33.107 475	31.521 232	30.042 065	28.661 562	27.372 033	26.166 446	43
44	39.408 232	35.455 454	33.686 395	32.040 622	30.508 172	29.079 963	27.747 110	26.503 849	44
45	40.207 196	36.094 508	34.258 168	32.552 337	30.966 263	29.490 160	28.115 120	26.833 024	45
46	41.002 185	36.727 236	34.822 882	33.056 490	31.416 474	29.892 314	28.474 445	27.154 170	46
47	41.793 219	37.353 690	35.380 624	33.553 192	31.858 943	30.286 582	28.825 863	27.467 483	47
48	42.580 318	37.973 959	35.931 481	34.042 554	32.293 801	30.673 120	29.169 548	27.773 154	48
49	43.363 500	38.588 079	36.475 637	34.524 683	32.721 181	31.052 078	29.505 670	28.071 369	49
50	44.142 766	39.196 118	37.012 876	34.999 688	33.141 209	31.423 606	29.834 396	28.362 312	50

Tabel IV. (Fortsat).

Ter- miner	2 ³ / ₄ 0/0	3 0/0	3 ¹ / ₄ 0/0	3 ¹ / ₂ 0/0	4 0/0	4 ¹ / ₂ 0/0	5 0/0	6 0/0	Ter- miner
1	0.973 236	0.970 874	0.968 523	0.966 184	0.961 538	0.956 938	0.952 381	0.948 896	1
2	1.920 424	1.913 470	1.906 560	1.899 694	1.886 095	1.872 668	1.859 410	1.833 393	2
3	2.842 262	2.828 611	2.815 070	2.801 637	2.775 091	2.748 964	2.723 248	2.673 012	3
4	3.739 428	3.717 098	3.694 983	3.673 079	3.629 895	3.587 526	3.545 951	3.465 106	4
5	4.612 582	4.579 707	4.547 199	4.515 052	4.451 822	4.389 977	4.329 477	4.212 364	5
6	5.462 367	5.417 191	5.372 590	5.328 553	5.242 137	5.157 872	5.075 692	4.917 324	6
7	6.289 408	6.230 283	6.172 000	6.114 544	6.002 055	5.892 701	5.786 373	5.582 381	7
8	7.094 314	7.019 692	6.946 247	6.873 956	6.732 745	6.595 886	6.463 213	6.209 794	8
9	7.877 678	7.786 109	7.696 123	7.607 687	7.435 332	7.268 790	7.107 822	6.801 692	9
10	8.640 076	8.530 203	8.422 395	8.316 605	8.110 896	7.912 718	7.721 735	7.360 087	10
11	9.382 069	9.252 624	9.125 806	9.001 551	8.760 477	8.528 917	8.306 414	7.886 876	11
12	10 104 204	9.954 004	9.807 076	9.663 334	9.385 074	9.118 581	8.863 252	8.383 844	12
13	10.807 011	10.634 955	10.466 902	10.302 738	9.985 648	9.682 852	9.393 573	8.852 683	13
14	11.491 008	11.296 073	11.105 958	10.920 520	10.563 123	10.222 825	9.898 641	9.294 984	14
15	12.156 699	11.937 935	11.724 899	11.517 411	11.118 387	10.739 546	10.379 658	9.712 249	15
16	12.804 573	12.561 102	12.324 358	12.094 117	11.652 296	11.234 015	10.837 770	10.105 895	16
17	13.435 108	13.166 118	12.904 947	12.651 321	12.165 669	11.707 191	11.274 066	10.477 260	17
18	14.048 767	13.753 513	13.467 261	13.189 682	12.659 297	12.159 992	11.689 587	10.827 603	18
19	14.646 002	14.323 799	14.011 875	13.709 837	13.133 939	12.593 294	12.085 321	11.158 116	19
20	15.227 252	14.877 475	14.539 346	14.212 403	13.590 326	13.007 936	12.462 210	11.469 921	20
21	15.792 946	15.415 024	15.050 214	14.697 974	14.029 160	13.404 724	12.821 153	11.764 077	21
22	16.343 500	15.936 917	15.545 002	15.167 125	14.451 115	13.784 425	13.163 003	12.041 582	22
23	16.879 319	16.443 608	16.024 215	15.620 410	14.856 842	14.147 775	13.488 574	12.303 379	23
24	17.400 797	16.935 542	16.488 343	16.058 368	15.240 963	14.495 478	13.798 642	12.550 358	24
25	17.908 318	17.413 148	16.937 863	16.481 515	15.622 080	14.828 209	14.093 945	12.783 356	25
26	18.402 256	17.876 842	17.373 233	16.890 352	15.982 769	15.146 611	14.375 185	13.008 166	26
27	18.882 974	18.327 031	17.794 899	17.285 365	16.329 586	15.451 308	14.648 034	13.210 634	27
28	19.350 826	18.764 108	18.203 292	17.667 019	16.663 063	15.742 874	14.898 127	13.406 164	28
29	19.806 157	19.188 455	18.598 830	18.035 767	16.983 716	16.021 889	15.141 074	13.590 721	29
30	20.249 301	19.600 441	18.981 917	18.392 046	17.292 033	16.288 889	15.372 451	13.764 831	30
31	20.680 585	20.000 428	19.352 947	18.736 276	17.588 494	16.544 391	15.592 811	13.929 086	31
32	21.100 326	20.388 766	19.712 297	19.068 865	17.873 552	16.788 891	15.802 677	14.084 043	32
33	21.508 833	20.765 792	20.060 336	19.390 208	18.147 646	17.022 862	16.002 549	14.230 230	33
34	21.906 407	21.131 837	20.397 420	19.700 684	18.411 198	17.246 758	16.192 904	14.368 141	34
35	22.293 340	21.487 220	20.723 893	20.000 661	18.664 613	17.461 012	16.374 194	14.498 246	35
36	22.669 918	21.832 252	21.040 090	20.290 494	18.908 282	17.666 041	16.546 852	14.620 987	36
37	23.036 416	22.167 235	21.346 335	20.570 525	19.142 579	17.862 240	16.711 287	14.736 780	37
38	23.393 106	22.492 462	21.642 939	20.841 087	19.367 864	18.049 990	16.867 893	14.846 019	38
39	23.740 249	22.808 215	21.930 207	21.102 300	19.584 485	18.229 656	17.017 041	14.949 075	39
40	24.078 101	23.114 772	22.208 433	21.355 072	19.792 774	18.401 684	17.159 086	15.046 297	40
41	24.406 911	23.412 400	22.477 901	21.599 104	19.993 552	18.566 109	17.294 868	15.138 016	41
42	24.726 922	23.701 359	22.738 888	21.834 883	20.185 627	18.723 650	17.423 208	15.224 643	42
43	25.038 366	23.981 902	22.991 659	22.062 689	20.370 795	18.874 210	17.545 912	15.306 173	43
44	25.341 475	24 254 274	23.236 473	22.282 791	20.548 841	19.018 383	17.662 773	15.383 182	44
45	25.636 472	24.518 713	23.473 582	22.495 450	20.720 040	19.156 347	17.774 070	15.455 834	45
46	25.923 574	24.775 449	23.703 227	22.700 918	20.884 634	19.288 371	17 880 067	15.524 370	46
47	26.202 992	25.024 708	23.925 644	22.899 438	21.042 936	19.414 709	17.981 016	15.589 028	47
48	26.474 931	25.266 707	24.141 055	23.091 244	21.195 131	19.535 607	18.077 158	15.650 027	48
49	26.739 592	25.501 657	24.349 694	23.276 565	21.341 472	19.651 298	18.168 722	15.707 572	49
50	26.997 170	25.729 764	24.551 762	23.455 618	21.482 185	19.762 008	18.255 925	15.761 861	50

Tabel V.

Tabellen angiver det Antal Terminer, efter hvis Forløb en Kapital vil være amortiseret, naar der for hver Termin betales et vist Procentbeløb af den oprindelige Kapital som Rente og Afdrag (jfr. S. 1035).

Oprindelig Afdragsprocent:	$1/4$ 0/0	$1/2$ 0/0	$3/4$ 0/0	1 0/0	$1 1/2$ 0/0	2 0/0	$2 1/2$ 0/0	3 0/0	$3 1/2$ 0/0	4 0/0	$4 1/2$ 0/0	5 0/0	
Rentefod													Rentefod
2 0/0	111.0	81.3	65.6	55.5	42.8	35.0	29.7	25.8	22.8	20.5	18.6	17.0	2 0/0
$2 1/4$ -	103.5	76.6	62.3	53.0	41.2	33.9	28.8	25.2	22.3	20.1	18.2	16.7	$2 1/4$ -
$2 1/2$ -	97.1	72.6	59.4	50.7	39.7	32.3	28.1	24.5	21.8	19.7	17.9	16.4	$2 1/2$ -
$2 3/4$ -	91.6	69.0	56.8	48.7	38.4	31.9	27.4	24.0	21.4	19.3	17.6	16.2	$2 3/4$ -
3 -	86.8	65.8	54.4	46.9	37.2	31.0	26.7	23.4	20.9	18.9	17.3	15.9	3 -
$3 1/4$ -	82.5	63.0	52.3	45.2	36.0	30.2	26.0	22.9	20.5	18.6	17.0	15.7	$3 1/4$ -
$3 1/2$ -	78.7	60.4	50.4	43.7	35.0	29.4	25.4	22.5	20.1	18.3	16.7	15.4	$3 1/2$ -
$3 3/4$ -	75.3	58.1	48.7	42.3	34.0	28.7	24.9	22.0	19.8	18.0	16.5	15.2	$3 3/4$ -
4 -	72.2	56.0	47.1	41.0	33.1	28.0	24.4	21.6	19.4	17.7	16.2	15.0	4 -
$4 1/4$ -	69.4	54.1	45.6	39.8	32.3	27.4	23.9	21.2	19.1	17.4	16.0	14.8	$4 1/4$ -
$4 1/2$ -	66.9	52.3	44.2	38.7	31.5	26.8	23.4	20.8	18.8	17.1	15.7	14.6	$4 1/2$ -
$4 3/4$ -	64.6	50.7	42.9	37.7	30.8	26.2	22.9	20.5	18.5	16.9	15.5	14.4	$4 3/4$ -
5 -	62.4	49.1	41.7	36.7	30.1	25.7	22.5	20.1	18.2	16.6	15.3	14.2	5 -

5. Diskontoregning.

DISKONTO (S. 327, 721) er et *Afdrag* i Prisen, som Køberen betinger sig. Særlig forstaas ved Diskonto det Afdrag, der betinges som *Rentegodtgørelse*, naar en Fordring købes og betales, inden den er forfalden. Regningskrav, opsagte eller udtrukne Obligationer, Kupons, Gevinstlodder o. s. v. kan saaledes være Genstand for Diskontering; men fornømmelig gælder dette om VEKSLER, og det er kun om Vekseldiskontering, at der i det følgende er Tale, for saa vidt ikke andet udtrykkelig bemærkes.

Naar Vekselkøberen (*Diskontøren*, i Regelen en Bank eller Bankier) diskonterer en Veksel, betaler han den altsaa ikke med dens fulde Paalydende, men fradrager saa stort et Beløb, som der tilkommer ham i Rente fra Diskonteringsdagen til Forfaldsdagen. Rentesatsen kaldes her *Diskontosats*; Rentefoden kaldes *Diskontofod* eller i daglig Tale *Diskonto* (Eng. *rate of discount*, Fr. *taux d'escompte*) og angives procentvis *pr. Aar*: f. Eks. ved 5 0/0 Diskonto beregner Diskontøren sig 5 Kr. af 100 Kr. for 1 Aar. *Bankdiskontoen* er den Diskonto, der noteres af de ledende Bankinstitutter (jfr. S. 721—723).

DISKONTOTIDEN (Tiden fra Diskonteringsdagen til Betalingsdagen) beregnes for Veksler *efter Dage*. Ved Bestemmelsen af Dagantallet følges forskellige Røglar paa de forskellige Pladser, ligesom ogsaa Aaret kan regnes til 360 eller til 365 Dage (jfr. S. 1029). Naar Vekselovgivningen paa Betalingsstedet indrømmer Løbedage, bliver disse at tage med i Beregning. — I *København* (jfr. dog ndfr. om Privatbanken) og *Kristiania* regnes Aaret til 360 Dage, Maaneden til 30 Dage, og Dagantallet bestemmes saaledes: Fra Diskonteringsdagen til samme Dato i næste Maaned regnes der at være 1 Maaned à 30 Dg. og saaledes fremdeles, saa længe den tilsvarende Dato forekommer indenfor Vekselsens Løbetid; de overskydende Rester regnes efter Kalenderen. Paa denne Maade bliver Forfaldsdagen medregnet, Diskonteringsdagen derimod ikke. Altsaa f. Eks. a) Tiden fra $4/7$ til $16/9$ er = $[4/7 - 4/9 = 2 \text{ Mdr. à } 30 \text{ Dg.}] 60 \text{ Dg.} + [4/9 - 16/9 = 12 \text{ Dg.}] = 72 \text{ Dage}$; b) Tiden fra $12/1 - 1/4$ er = $[12/1 - 12/3 = 2 \times 30 \text{ Dg.}] 60 \text{ Dg.} + [12/3 - 31/3 = 19 \text{ Dg.}] + [31/3 - 1/4 = 1 \text{ Dg.}] = 80 \text{ Dage}$. — Privatbanken i København følger den Beregningsmaade, som bruges i *England* og *Amerikas forenede Stater*, hvor Aaret (ogsaa Skudaar) regnes til 365 Dage, og hver Maaned til det Antal Dage, som den efter Kalenderen har. I England har Veksler (undtagen avista Veksler) 3 Løbedage, som medregnes i Diskontotiden. — I *Sverige*, *Tyskland* og *Rusland* regnes Maaneden til 30 og

Aaret til 360 Dage (ved Veksler, der forfalder ultimo Februar, regnes i Tyskland dog Februar efter Kalenderen). I Rusland har avista Veksler 3 Løbedage, andre Veksler 10 Løbedage; saavel Løbedage som Diskonteringsdagen medregnes i Diskontotiden; større Banker og Bankiers gør dog ikke Brug af Løbedagene. — I *Holland, Belgien, Frankrig og Østerrig* regnes Maanederne efter Kalenderen, men Aaret til 360 Dage. Diskontotiden omfatter i Holland saavel Diskonteringsdagen som Dagen *efter* Forfaldsdagen; i Belgien medregnes baade Diskonterings- og Forfaldsdagen.

Angaaende de nærmere Regler for *Vekslers Forfaldsdag* (Betalingsdag) efter *den skandinaviske Veksellovgivning* se S. 692. Ved Beregning af Diskontotiden plejer man her i Landet ikke at tage Hensyn til, at Forfaldsdagen udskydes paa Grund af Helligdage, hvilket man derimod gør i Norge. F. Eks. naar en 3 Mdrs. Veksel udstedt 25. Septbr. diskonteres 15. Nov., regnes hos os Diskontotiden til 40 Dage, skønt Vekselen ikke skal betales 25. Dec., men først 27. eller 28 Dec. — Reglerne for Diskontotidens Beregning kan medføre Forhold, som det lønner sig at agte paa. I København vil der f. Eks. a) af en Veksel, der forfalder $\frac{29}{3}$, og diskonteres $\frac{27}{1}$, regnes Diskonto for 57 Dage (naar Februar har 28 Dage); diskonteres den Dagen før, regnes 60 Dage; b) en 3 Mdrs. Veksel udstedt $\frac{28}{2}$ forfalder $\frac{28}{6}$, men udstedt 1 Dag senere ($\frac{1}{3}$) forfalder den 4 Dage senere ($\frac{1}{6}$); diskonteres Vekselen $\frac{6}{3}$, bliver Diskontotiden altsaa henholdsvis 82 og 86 Dage.

I Regelen er der fastsat et *Minimum* for den *Diskontotid*, som bringes i Beregning, og ligeledes et *Minimum* for det *Diskontobeløb*, som beregnes pr. Veksel.

VEKSELSUMMEN maa betragtes som sammensat af det rene *Kapitalbeløb* (Nu-værdien) og *Renten* heraf indtil Forfaldsdagen. Aritmetisk maa altsaa Vekselsummen — ifølge Formlerne S. 1025 og 1029 — betegnes ved $a + r$, og virkelig eller aritmetisk Diskonto (Eng. *true discount*, Fr. *escompte en dedans*) bliver at beregne efter de S. 1030 givne Proportioner; altsaa

$$r = \frac{(a + r) d}{g + d}, \text{ hvortil svarer } a = \frac{(a + r) g}{g + d} \text{ (jfr. Eks. 3).}$$

Det er imidlertid en ved almindelig Praksis overalt fastslaaet Regel, at *Handels-* eller *Vekseldiskonto* beregnes af *hele* Vekselsummen (Eng. *commercial discount*, Fr. *escompte en dehors ou abusif*). For at undgaa Misforstaaelser vil det derfor være hensigtsmæssigt at give særlige Formler for denne Diskontoberegning. Betegnes Vekselsummen ved V , Diskontobeløbet ved D , og (ligesom S. 1030) Generaldivisor ved g og Diskontotiden (Dagantallet) ved d , har man

$$\frac{V}{g} = \frac{D}{d} = \frac{V \div D}{g \div d}.$$

Paa Grundlag heraf foretages da Udregningen i øvrigt ganske i Overensstemmelse med de Regler, som ovenfor er givne for simpel Rentesregning. Søger man *Diskontobeløbet*, kan det ske efter Formelen

$$D = \frac{Vd}{g} \text{ (jfr. Eks. 1).}$$

Søger man *Størrelsen af Vekselsummen*, naar *Netto-Provenuet* ($\circ$: Vekselsum $\div$ Diskontobeløb) saint Diskontotid og Diskontosats er givne, har man

$$V = \frac{(V \div D) g}{g \div d} \text{ (jfr. Eks. 2).}$$

Diskonteres *flere Veksler* med forskellig Restløbetid til samme Diskontosats, findes Diskontobeløbet efter Formelen

$$D = \frac{Vd + V_1 d_1 + V_2 d_2 + \dots}{g} \text{ (jfr. Eks. 4, 6–10).}$$

Produkterne Vd , $V_1 d_1$ o. s. v., der svarer til Rentetallene ved sædvanlig Rentesregning, og som udregnes ganske ligesom disse, kaldes her korrektest *Diskontotalle*; i Praksis bruger man afkortede Diskontotal tilligemed afkortet Generaldivisor (jfr. S. 1030).

København. Diskontotidens Minimum plejer at være 10 Dage, og Diskontobeløbets Minimum 50 ø. pr. Veksel.

Nationalbanken og dens Filialer saavel som de private Banker i København og Provinserne diskonterer for Tiden *indenlandske Veksler* betalbare i de fleste danske Byer. For nogle Byers Vedkommende beregnes en Provision foruden Diskontoen.

Eks. 1. En 3 Mdrs. Veksel paa Kr. 1256.30 udstedt $\frac{5}{11}$ diskonteret $\frac{15}{11}$; Diskonto er 4 $\frac{1}{2}$ %. Hvor stort bliver Netto-Provenuet, som udbetales?

Diskontotiden er $[\frac{15}{11} - \frac{15}{11}] 60 + [\frac{31}{11} - \frac{5}{11}] 16 + [\frac{31}{11} - \frac{5}{11}] 5 = 81$ Dage.

Vekselsum	Kr. 1256.30	Diskontobeløbet =	$\frac{1256 \times 81}{9000} =$ Kr. 11.30.
Diskonto	11.30		
Netto-Provenu	Kr. 1245.	Eller: Diskonto 90 D. =	1 $\frac{1}{2}$ % = Kr. 12.56
		— 9 D. =	$\frac{1}{10}$ $\frac{1}{2}$ % = 1.25,6
		— 81 D. =	Kr. 11.30.

Eks. 2. Naar man vil give skadesløs Dækning for et forfaldent Beløb ved en Veksel, der forfalder senere, maa Vekselen lyde paa saa stort et Beløb, at Netto-provenuet bliver lig det Beløb, der skal dækkes. F. Eks. hvilken Vekselsum pr. 3 M. D. vil skadesløs dække forfaldne Kr. 2631.34 ved 5 $\frac{1}{2}$ % Diskonto?

$$V = \frac{2631,34 \times 7200}{7200 \div 90} = \frac{2631,34 \times 80}{79} = \text{Kr. } 2664.65.$$

Eks. 3. Myndigheder, Administratorer i Boer o. a. vil i Almindelighed, hvor der bliver Tale om Diskonto, regne efter Reglerne for aritmetisk Diskonto. F. Eks. en Kreditor har til gode Kr. 6745.49; med hvor stort Beløb kan dette Tilgodehavende udbetales ham 73 Dage før Forfaldstid, naar der regnes 3 $\frac{1}{2}$ % Diskonto (Aaret à 360 Dage)?

$$a = \frac{6745,49 \times 12000}{12000 + 73} = \text{Kr. } 6704.70.$$

(NB. I Eksemplerne 2 og 3 kan afkortet Generaldivisor ikke anvendes).

Eks. 4. Den $\frac{25}{11}$ diskontoreres i København følgende 7 Veksler à 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{100}$ %:

Beløb	Udstedelsesdag	betalbar	Forfaldsdag	Dage	Diskontotal
Kr. 200.	$\frac{1}{9}$	3 M. D.	$\frac{1}{12}$	(10)	40
> 1501.	$\frac{24}{11}$	6 Uger D.	$\frac{5}{11}$	41	615
> 1151.	$\frac{20}{11}$	2 M. D.	$\frac{20}{11}$	56	645
> 2999.95	$\frac{26}{10}$	90 D. D.	$\frac{24}{11}$	60	1800
> 3000.49	>	ultimo Jan.	$\frac{31}{11}$	66	1980
> 10000.	>	primo Febr.	$\frac{1}{2}$	67	6700
> 20000.	>	medio >	$\frac{15}{2}$	81	16200
Kr. 38852.44					27980 : 80
> 349.75	Diskonto				= Kr. 349.75
Kr. 38502.69	Udbetaling.				

Den første Veksel har kun 6 Dages Restløbetid, medens Minimum, der tages i Beregning, er 10 Dage. Selv 10 Dage giver dog kun Diskontotallet 20; men da Minimal-Diskontobeløbet er 50 ø. pr. Veksel, maa det mindste Diskontotal være = Halvdelen af Generaldivisor (her 80), altsaa 40.

Ofte betinger Diskontøren sig en *Provision*, der da beregnes af Vekselsummen. Eventuel *Mæglerkurtag* beregnes ogsaa ofte af Vekselsummen, men bør beregnes af det omsatte Beløb (Vekselsum $\div$ Diskonto).

Eks. 5. Vekselsum Kr. 10000.00 pr. 3 M. D.

	Kr. 100.00	Diskonto à 4 $\frac{1}{2}$ % i 90 Dg.
>	25.00	Provision $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{100}$ %
>	134.90	Kurtag 1 $\frac{1}{100}$ af Kr. 9900
	Kr. 9865.10	

Københavnske Banker diskontorerer ogsaa *Veksler paa Norge og Sverige* (Kurs for Tiden 99.90). Af Veksler paa *Norge* beregner Nationalbanken i Regelen den i Christiania noterede Diskonto og desuden $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{100}$ % Incassoprovision; Provision regnes dog ikke af Veksler paa Christiania eller Bergen, heller ikke af Veksler lydende paa mindst 400 Kr. paa andre norske Bankpladser (o: de øvrige Byer, hvor Norges Bank har Filialer, jfr. S. 730) endvidere fradrages det norske Vekselstempel (S. 814). Af Veksler paa *Sverige* beregner Nationalbanken i Regelen den paa svenske Bankpladser gældende Diskonto; Incassoprovision i Alm. 50 ø. pr. Veksel (dog ikke af Veksler paa Stockholm, Göteborg o. fl. Byer); ligeledes fradrages det svenske Vekselstempel (S. 815); ved Veksler trukne udenfor Danmark eller Sverige fradrages yderligere $\frac{1}{2}$ p. mille.

Eks. 6. Den 20. Juni diskonteres følgende 8 Veksler paa *Norge* à 6 %:

Beløb	Betalingssted	Forfaldsdag	Dage	Diskontotal	Stempel
Kr. 2000.	Christiania	30. Juni	10	200	Kr. 1.00
> 300.	} eller Bergen	15. Juli	25	75	> 20
> 400.		17. >	27	108	> 20
> 900.	} andre norske	18. >	28	252	> 50
> 390.*		Bankpladser	20. >	30	117
> 230.*	} Ikke-Bank- pladser	25. >	35	81	> 20
> 750.*		30. >	40	300	> 40
> 350.*		20. Aug.	60	210	> 20
Kr. 5320.00				1343 : 60	Kr. 2.90
	22.38	Diskonto		= Kr. 22.38	
	5.73	Provision $\frac{1}{3}$ % af de med * mærkede Veksler.			
	2.90	Stempel			
> 31.01					
Kr. 5288.99					
Kr. 5283.70					

Eks. 7. Den 20. Juni diskonteres følgende 4 Veksler paa *Sverige* à $5\frac{1}{2}$ %.

Beløb	Betalingssted	Forfaldsdag	Dage	Diskontotal	Stempel
Kr. 10000.	Göteborg	29. Juni	10	1000	Kr. 5.00
> 1000.	} Stockholm o. s. v.	10. Juli	20	200	> 50
> 999.50		forsk. andre Byer	30. >	40	400
> 100.		9. Aug.	50	50	> 50
Kr. 12099.50				1650 : 72	Kr. 6.50
	25.21	Diskonto		= Kr. 23.92 à $5\frac{1}{2}$ %	
	1.00	Incassoprovision		2.29 $\frac{1}{2}$ %	
	6.50	Stempel		Kr. 25.21 à $5\frac{1}{2}$ %	
> 32.71					
Kr. 12066.79					
Kr. 12054.72					

Tyskland. *Deutsche Reichsbank* har bl. a. fastsat følgende Regler for sin Diskonteringsforretning. De Veksler, der ønskes diskonterede, skal være ledsagede af en *Diskonto-Nota*, hvori Vekslerne anføres enkeltvis med Angivelse af Beløb, Forfaldsdag, Trassat, Domiciliat og Betalingssted; Diskontoen skal være udregnet og fradragen. Den *mindste Diskontotid*, der bringes i Beregning, er for Pladsveksler 4 Dage; for Rimesseveksler: 5 Dage ved Veksler paa ikke under 10000 M., eller i Poster paa mindst 20000 M. i Stykker paa ikke under 5000 M., ellers 10 Dage. Det *mindste Diskontobeløb* er dog under alle Omstændigheder 30 $\mathcal{L}$ for Veksler indtil 100 M. og 50 $\mathcal{L}$ for Veksler over 100 M.

Eks. 8. Den 26. Febr. diskonteres ved *Deutsche Reichsbanks Hauptstelle* i Hamborg følgende *Pladsveksler* à 3 %:

Beløb	Forfaldsdag	Dage	Diskontotal	
M. 95.70	ultimo Febr.	(4)	36	(Minimaltal ved 3 %)
> 200.	2. Marts	(6)	60	(- - -)
> 8000.	1. April	35	2800	
M. 8295.70			2896	: 120 = M. 24.13.
24.15	Diskonto			(Beløbet afrundes saaledes, at det sidste Pfennigtal i Notaens Slutningsbeløb bliver 0 eller 5).
M. 8271.55				

Eks. 9. Den 5. Marts diskonteres samme Sted følgende *Rimesseveksler* à 4 %:

Beløb	Forfaldsdag	Betalingssted	Dage	Diskontotal	
M. 95.70	9. Marts	Berlin	(10)	27	(Minimaltal ved 4 %)
> 200.	> >	Breslau	(10)	45	(- - -)
> 10000.	10. >	Frankf. a/M.	5	500	
> 9000.	14. >	Stettin	10	900	
M. 19295.70				1472	: 90 = M. 16.36.
16.35	Diskonto				
M. 19279.35					

Lader man første Klasses Bank-Veksler paa tyske Pladser diskontere af en Privatbank f. Eks. i Hamborg, og Privatdiskontoen er lavere end den officielle Diskonto, vil der af Rimesseveksler blive regnet Reichsbankdiskonto for de ovenanførte Minima (5 eller 10 Dage) og kun for den overskydende Tid Privatdiskonto.

Amsterdam. Minimal-Diskontotid for Veksler paa Amsterdam og Rotterdam er 10 Dage, for Veksler paa andre Bankpladser 15 Dage. Af Veksler paa Korrespondancepladser beregnes $\frac{1}{8}\%$ Provision.

Eks. 10. Den 15. Juli diskonteres à $4\frac{1}{2}\%$:

Beløb	Forfaldsdag	Betalingssted	Dage	Diskontotal
fl. 4000	22. Juli	Rotterdam	10	400
» 2000	27. »	Maastricht	15	300
» 1000	15. Aug.	Bergen op Zoom	33	330
fl. 7000.00				<u>1030</u> : 80 = fl. 12.88.
	12.88	Diskonto		
14.13	1.25	Prov. $\frac{1}{8}\%$ af fl. 1000 (paa en »Korrespondanceplads«).		
<u>fl. 6985.87</u>				

Brüssel. Veksler paa Brüssel maa have en Restløbetid af mindst 5 Dage, Veksler paa Provinserne en Restløbetid af mindst 6 Dage. Af Veksler med 5—9 Dages Restløbetid regnes 10 Dages Diskonto. Uaccepterede Veksler maa have mindst 15 Dages Restløbetid, og Diskontoen er $\frac{1}{2}\%$ højere for disse end for accepterede. — *Antwerpen* som Brüssel.

Paris. *Banque de France* regner mindst 5 Dages Diskonto af Pladsveksler og af Veksler fra Paris paa en Plads, hvor Banken har Filial (*succursale*), eller omvendt; mindst 10 Dages Diskonto beregnes af Veksler fra en Filialplads paa en anden samt af Veksler, der skal indkasseres paa Pladser, hvor Banken har *bureaux auxiliaires*, eller i de saakaldte *villes rattachées*. Det mindste Diskontobeløb er i alle Tilfælde 10 c. pr. Veksler.

Paa *østerrigske* Bankpladser beregnes af Pladsveksler mindst 5 Dages, af Veksler paa andre Pladser mindst 10 Dages Diskonto. Minimalbeløb 60 heller.

Rusland. Da Rusland endnu regner efter den julianske Kalender (*gammel Stil*), medens andre Lande regner efter den gregorianske Kalender (*ny Stil*), maa Forfaldsdagen for Veksler trukne af Udlandet paa Rusland eller omvendt omregnes i Overensstemmelse hermed. Forskellen mellem gammel og ny Stil er for Tiden 13 Dage. Ved Fastsættelsen af en Veksels Forfaldsdag maa altid først *Udstedelsesdagen* omregnes fra ny til gammel Stil eller omvendt, og derefter Forfaldsdagen bestemmes. F. Eks. naar der i Hamborg den 3. Oktbr. trækkes en 3 Mdrs. Veksler paa Skt. Petersborg, er Udstedelsesdagen 3. Oktb. ny Stil = 20 Septbr. gl. Stil, og Forfaldsdagen bliver derfor 20 Decbr., eller med 10 Løbedage 30 Decbr. gl. Stil. Naar omvendt Skt. Petersborg den 18. Novbr. trækker en 3 Mdrs. Veksler paa Hamborg, er 18. Novbr. gl. Stil = 1. Decbr. ny Stil, og Forfaldsdagen bliver 1. Marts ny Stil. — Den russiske Rigsbank diskonterer Veksler paa russiske Pladser med indtil 9 Maaneders Løbetid.

6. Rentesregning i Kontokurant.

KONTOKURANT, *løbende Regning* (S. 326, 539) er Regnskabet over det Mellemværende, der fremkommer mellem to Forretningsforbindelser, naar der ikke finder særskilt Afregning Sted over hver enkelt Forretning for sig. Dette Regnskab fører den Handlende enten i sin *Hovedbog* eller i en særlig *Risikontro- eller Kontokurantbog*. Hver Kundes (Forretningsvens, Korrespondents) Konto har en Overskrift, der angiver hans Navn og Hjemsted, og Kontoen indtager to modstaaende Sider i Bogen; paa Siden til venstre, der betegnes ved *Debet*, indføres alt hvad han skylder, paa Siden til højre, der betegnes ved *Credit*, alt hvad han har til gode. Forskellen mellem Posternes Summer i de to Sider kaldes *Saldo*; er der Overskud i Debetsiden, har man en *Debetsaldo*, er der Overskud i Creditsiden, en *Creditsaldo* (Jfr. i øvrigt FJORTENDE AFSNIT, BOGHOLDERI). Med regelmæssige Mellemrum — som oftest halvaarlig — udfærdiger den ene af Parterne en *Udskrift* af den anden Parts Konto, opgjort saaledes, at den udviser den Saldo, som paa Opgørelsesdagen tilkommer en af Parterne. En saadan Udskrift kaldes ligeledes *Kontokurant* (S. 540); dens skematiske Indretning, der i det væsentlige svarer til Kontoens Udseende i den paagældende Bog, vil fremgaa af de nedenfor opstillede Eksempler.

Meget ofte, især i Bankier- og Kommissionsforretninger, vil der i Kontokurantforholdet være at beregne dels *Provision*, dels RENTER. Renteberegningen kan

være ensidig eller gensidig, eftersom hver af Parterne til Stadighed er enten Debitor eller Kreditor om end for et varierende Beløb, eller skiftevis er begge Dele. Retten til at beregne sig Renter er til en vis Grad hjemlet ved Sædvane (S. 240, 326), men i Regelen vil der selvfølgelig være truffet udtrykkelig Aftale om de nærmere Vilkaar i saa Henseende. Rentefoden kan enten være af *uforandret Højde* i hele det Tidsrum, som Kontokurantens omfatter, eller den kan være *vekslende*, idet man f. Eks. er enedes om, at den skal rette sig efter Bankdiskontoens Svingninger. Fremdeles kan Rentefoden enten være *ens i Debet og i Credit*, eller den kan være *højere i Debet end i Credit*, d. v. s. den paagældende Part maa betale en højere Rente, naar han skylder Penge, end der bliver ham godtgjort, naar han har Penge til gode.

Ved Udregningen af Renter i Kontokurant benyttes tre forskellige Fremgangsmaader: 1) den *progressive Metode*, 2) den *retrograde Metode*, 3) *Skala-Metoden*. De to første kan kun benyttes, naar Rentefoden er ens i Debet og Credit, eller — hvad der selvfølgelig kommer ud paa det samme — naar den ene Part gennem hele Kontokurantperioden er stadig Debitor, den anden stadig Kreditor. Skalametoden er den eneste, der lader sig benytte, naar Rentefoden er forskellig i Debet og i Credit; den kan tillige anvendes i samme Tilfælde som de to førstnævnte, men den er besværligere og bruges derfor ikke uden Nødvendighed.

Om alle tre Metoder gælder det, at man i Regelen ikke udregner Renten for hver enkelt Post for sig, men at man derimod ved hver Post anfører *Rentetallet* (eller *Diskontotallet*) overensstemmende med de i det foregaaende anviste Fremgangsmaader og sluttelig udregner det endelige Rentebeløb af disse Tals *Saldo* (Overskudet i Debet eller i Credit). Undertiden, navnlig i England, hvor Aaret regnes til 365 Dage, anfører man dog Renten for hver enkelt Post (i £, sh. og d.) og benytter i dette Øjemed trykte Rentetabeller.

I Hovedtrækkene gaar de tre forskellige Metoder ud paa følgende:

1) Ved den *PROGRESSIVE Metode* eller *Rente-Metoden* beregnes Renten (Rentetallet) af hver enkelt Post for Tidsrummet fra dens Forfaldsdag indtil Kontokurantens Afslutningsdag. Dagantallet for hver enkelt Post regnes altsaa fra dens Forfaldsdag *fremefter* (progressivt) til Afslutningsdagen. Forfaldsdage, Dagantal og Rentetal anføres hver i sin særlige Kolonne; Rentetallene i Debet og i Credit opsummeres, den mindre Sum trækkes fra den større, og den saaledes udfundne Rentetals-Saldo opføres til Udligning i den svagere Side; det til Rentetals-Saldoen svarende Rentebeløb udregnes og godskrives Kapital-Kolonnen i den modsatte Side, der jo er den Side, som har Overskudet af Rentetal. Rentebeløbet findes ved at dividere Rentetals-Saldoen med Generaldivisor; betegnes Rentetallene i den ene Side ved ad, a_1d_1 o. s. v., i den anden ved ab, a_1b_1 o. s. v., har man

$$r = \frac{ad + a_1d_1 + a_2d_2 \dots \div (ab + a_1b_1 + a_2b_2 \dots)}{g} \quad (\text{jfr. S. 1030}).$$

Naar det saaledes udfundne Rentebeløb er anført, bliver *Kapital-Saldoen* (Forskellen mellem Posterne i Debet og Credit) det Beløb, som nu skyldes med *Kontokurantens Afslutningsdag som Forfaldsdag* (jfr. Eksempel No. 1). — Forekommer der i Kontokuranten Poster, som forfalder *senere end Afslutningsdagen*, kan disse enten *lades helt ud af Betragtning* ved Renteberegningen (jfr. Eks. No. 2 og 3), eller man kan benytte saakaldte *røde Rentetal* (Eks. No. 4).

2) Den *RETROGRADE Metode* (*Diskonto-Metoden*) gaar den omvendte Vej af den progressive. Som Udgangspunkt tages en Dag, der ligger saa tidlig, at ingen i Kontokuranten forekommende Post forfalder tidligere; sædvanligvis gaar man ud fra den forrige Kontokurants Afslutningsdag. Denne Begyndelsesdag (*Epoken*) betragtes som samtlige Posters *fælles Forfaldsdag*. Medens man ved den progressive Metode bestemmer den Rente, som for hver enkelt Posts Vedkommende maa *tillægges*, naar Posten skal være forfalden paa Kontokurantens Afslutningsdag, bestemmer man ved den retrograde Metode den Rente, som for hver enkelt Posts Vedkommende maa *fradrages*, naar den skal være forfalden paa Begyndelsesdagen. Dagantallet ved hver enkelt Post regnes altsaa fra dens Forfaldsdag *baglænds* (retrograd) til Epoken, og i Stedet for Rentetal faar man her *Diskontotal*, der angiver, at det tilsvarende Rentebeløb skal fradrages i den Side, hvor Tallene er opførte. Diskontotal i Debet betyder Renter til Gunst for Credit, og omvendt; Rentetallene er positive, Diskontotalene negative. Men idet nu samtlige Poster saaledes tilbageføres til Begyndelsesdagen, maa der til Gengæld *beregnes Rente af*

Kapitalsaldoen for hele Tidsrummet fra Begyndelsesdagen til Afslutningsdagen, for at Kontokurantten kan komme til at udvise det Beløb, som skyldes paa Afslutningsdagen. Den Saldo, hvoraf denne Rente skal beregnes, indbefatter ikke Renter, Provision og lignende Poster, som først skal anføres paa Afslutningsdagen; den kaldes derfor *Raa-Saldoen (Brutto-Saldoen)* i Modsætning til den *rene Saldo (Netto-Saldo)*, der fremkommer naar samtlige Poster er endelig anførte. Raa-Saldos Rentetal giver Renter til Fordel for den Side, som har det større Kapitalbeløb; men det samme udtrykkes ved at indføre Tallet som Diskontotal i den modsatte Side, der har det mindre Kapitalbeløb. Man uddrager derefter Saldoen af Diskontotalene, finder Renten ved at dividere med Generaldivisor og godsriver Renten i den Side, som har de færreste Diskontotal, altsaa i den samme Side som den, hvor Talsaldoen anføres. — Den ydre Indretning af Kontokurantten er den samme som ved den progressive Metode (jfr. Eksemplerne No. 5 og 6).

Hvilken af disse to Metoder man benytter, er væsentlig en Vanesag; den ene har ikke noget afgørende Fortrin fremfor den anden (jfr. S. 1061). I Frankrig anvender man mest den retrograde Metode, i Tyskland og Skandinavien mest den progressive. Hovedsagen er at have Øvelse i Brugen, saa at man ikke løber surr mellem Diskontotal og Rentetal.

3) Ved SKALA-METODEN (T. *Staffelrechnung* o: »Trappetrins-Regning«, saaledes kaldet efter Opstillingens Form) bliver Renterne (Rentetallene, Diskontotalene) ikke beregnede af hver enkelt Post for sig, men af den til enhver Tid forhaandenværende Saldo og hver Gang for det Antal Dage, i hvilke Saldoen forbliver uforandret. Posterne opføres i Skalaen ordnede i Rækkefølge efter deres Forfaldsdag; hver ny Forfaldsdag giver en ny Saldo. Man begynder med den Post, der forfalder først, og beregner Rentetallet af denne Post for Tiden indtil næste Posts Forfaldsdag. Derpaa adderes eller subtraheres den næste Post, og af den saaledes fremkomne ny Saldo beregnes Rentetallet for Tiden fra anden indtil tredje Posts Forfaldsdag. Derefter inddrages tredje Post i Regningen, og saaledes fortsættes, indtil alle Poster er optagne i Skalaen; af den sidste Saldo beregnes Rentetallet fra denne Saldos Forfaldsdag indtil Kontokurantperiodens Afslutningsdag. Naar flere Poster forfalder paa samme Dag, bliver deres Sum eller deres Differens indført under eet. Saldoen betegnes ved *D* eller *C*, eftersom den er en *Debetsaldo* eller en *Creditsaldo*, og de tilsvarende Rentetal opføres i to særskilte Kolonner, en for Debet og en for Credit. Er Rentefoden forskellig i Debet og Credit, bliver Rentetallene i Debet og Credit at dividere hver med sin Generaldivisor (*g* og *g*₁), og man har da følgende Udtryk for Renten

$$r = \frac{ad + a_1d_1 + a_2d_2 \dots}{g} \div \frac{ad + a_1d_1 + a_2d_2 \dots}{g_1}$$

Naar Skalametoden benyttes, bliver Kontokurant og Renteberegning udfærdigede hver for sig; i *Kontokurantten* findes optært samtlige Kapitalposter med Angivelse af deres Forfaldsdag, og til Slutning indføres det endelige Rentebeløb tilligemed Provision o. s. v., medens Detaillerne ved Renteberegningen opføres i en særskilt *Rente-Nota* (jfr. Eksemplerne No. 7—9).

Med Hensyn til Reglerne for Beregningen af DAGANTALLET gælder i Hovedsagen lignende Forskelligheder som de, der er omtalte ovenfor under Diskontoregning (S. 1044). I *England* regnes Aaret til 365 Dage og Maanederne efter Kalenderen; samme Fremgangsmaade benyttes her i Landet af Privatbanken i København og til Dels ogsaa af private Forretninger. Hyppigst bliver dog her i *Landet*, ligesom i *Tyskland m. m.*, Aaret regnet til 360 Dage og Maaneden til 30 Dage. I *Frankrig* regnes Maanederne efter Kalenderen, men Aaret oftest til 360 Dage. Det maa naturligvis vel bemærkes, at Bestemmelsen af Dagantallet altid udgaar fra den paagældende Posts Forfaldsdag, ikke fra dens Bogføringsdag, som er ganske ligegyldig for Renteberegningen. I Dagantallet medregnes Forfaldsdagen ikke, derimod medregnes Afslutningsdagen eller Epoken. Forfaldsdagen for den Saldo, hvormed Kontokurantten afsluttes, er selve Afslutningsdagen; Saldoen fremføres i ny Regning under den ny Perodes Begyndelsesdag (f. Eks. 1. Januar), men dens Forfaldsdag er den foregaaende Perodes Afslutningsdag (31. Decbr.).

Forfaldsdagen betegnes hyppig ved *pr.*; f. Eks. »Saldo eller Tratte pr. 30. Juni« betyder »Saldo eller Tratte forfalden den 30. Juni«.

I Almindelighed plejer Opgørelse af Kontokurant at finde Sted to Gange aarlig med henholdsvis 30. Juni og 31. December som Afslutningsdag. Til Lettelse ved Beregningen af Dagantallet tjener følgende Tabeller.

I. AARET REGNET TIL 365 DAGE, MAANEDERNE EFTER KALENDEREN.

A. *Progressiv Beregning.*

til 30. Juni		til 30. Juni		til 31. Dec.		til 31. Dec.	
Fra 31. Decbr.	181 Dage*	Fra 1. April	90 Dage	Fra 30. Juni	184 Dage	Fra 1. Oktbr.	91 Dage
» 1. Jan.	180 — *	» 30. —	61 —	» 1. Juli	183 —	» 31. —	61 —
» 31. —	150 —	» 1. Maj	60 —	» 31. —	153 —	» 1. Nov.	60 —
» 1. Febr.	149 — *	» 31. —	30 —	» 1. Aug.	152 —	» 30. —	31 —
» 28. —	122 — *	» 1. Juni	29 —	» 31. —	122 —	» 1. Dec.	30 —
» 1. Marts	121 —	» 29. —	1 —	» 1. Sept.	121 —	» 30. —	1 —
» 31. —	91 —	» 30. —	0 —	» 30. —	92 —	» 31. —	0 —

* I Skudaar bliver Dagantallet 1 større indtil 28. Febr., og Tallet 122 indtræder den 29. Febr.; ved Renteopgørelsen regnes Aaret alligevel til 365 Dage.

B. *Retrograd Beregning.*

til 31. Dec.		til 31. Dec.		til 30. Juni		til 30. Juni	
Fra 31. Decbr.	0 Dage	Fra 1. April	91 Dage*	Fra 30. Juni	0 Dage	Fra 1. Oktbr.	93 Dage
» 1. Jan.	1 —	» 30. —	120 — *	» 1. Juli	1 —	» 31. —	123 —
» 31. —	31 —	» 1. Maj	121 — *	» 31. —	31 —	» 1. Nov.	124 —
» 1. Febr.	32 —	» 31. —	151 — *	» 1. Aug.	32 —	» 30. —	153 —
» 28. —	59 —	» 1. Juni	152 — *	» 31. —	62 —	» 1. Decbr.	154 —
» 1. Marts	60 — *	» 30. —	181 — *	» 1. Sept.	63 —	» 31. —	184 —
» 31. —	90 — *	» 30. —	92 —	» 30. —	92 —		

* I Skudaar indtræder Tallet 60 den 29. Februar og Dagantallet fra 1. Marts indtil 30. Juni bliver 1 større; Aaret regnes vedblivende til 365 Dage.

II. AARET REGNET TIL 360 DAGE, MAANEDERNE TIL 30 DAGE.

A. *Progressiv Beregning.*

til 30. Juni		til 30. Juni		til 31. Dec.		til 31. Dec.	
Fra 31. Decbr.	180 Dage	Fra 1. April	89 Dage	Fra 30. Juni	180 Dage	Fra 1. Oktbr.	89 Dage
» 1. Jan.	179 —	» 30. —	60 —	» 1. Juli	179 —	» 30. —	60 —
» 30. —	150 —	» 1. Maj	59 —	» 30. —	150 —	» 31. —	60 —
» 31. —	150 —	» 30. —	30 —	» 31. —	150 —	» 1. Nov.	59 —
» 1. Febr.	149 —	» 31. —	30 —	» 1. Aug.	149 —	» 30. —	30 —
» 28. —	122 —	» 1. Juni	29 —	» 30. —	120 —	» 1. Dec.	29 —
» 29. —	121 —	» 29. —	1 —	» 31. —	120 —	» 29. —	1 —
» 1. Marts	119 —	» 30. —	0 —	» 1. Sept.	119 —	» 30. —	0 —
» 30. —	90 —			» 30. —	90 —	» 31. —	0 —
» 31. —	90 —						

B. *Retrograd Beregning.*

til 31. Dec.		til 31. Dec.		til 30. Juni		til 30. Juni	
Fra 31. Dec.	0 Dage	Fra 1. April	91 Dage	Fra 30. Juni	0 Dage	Fra 1. Oktbr.	91 Dage
» 1. Jan.	1 —	» 30. —	120 —	» 1. Juli	1 —	» 30. —	120 —
» 30. —	30 —	» 1. Maj	121 —	» 30. —	30 —	» 31. —	120 —
» 31. —	30 —	» 30. —	150 —	» 31. —	30 —	» 1. Nov.	121 —
» 1. Febr.	31 —	» 31. —	150 —	» 1. Aug.	31 —	» 30. —	150 —
» 28. —	58 —	» 1. Juni	151 —	» 30. —	60 —	» 1. Dec.	151 —
» 29. —	59 —	» 30. —	180 —	» 31. —	60 —	» 30. —	180 —
» 1. Marts	61 —			» 1. Sept.	61 —	» 31. —	180 —
» 30. —	90 —			» 30. —	90 —		
» 31. —	90 —						

Hvad i øvrigt angaar ENKELTHEDERNE i den *formelle Postering*, Anførelsen af *Provision m. m.*, Fremgangsmaaden ved Kontokurantens *Afslutning*, samt de Forandringer i Opgørelsesmaaden, der foranlediges ved *vekslende Rentefod* o. s. fr., henvises til de nedenstaaende Eksempler og de dertil føjede Bemærkninger. Under Kontokurant-Udskriften plejer man at sætte *S. E. & O.* (S. 326); derunder anbringes *Datoen* (Kontokurantens Afslutningsdag) og Udstederens *Underskrift*.

efter den progressive Metode.

Sider. 1 Aar = 360 Dage.

A. Andersen & Co. København.

CREDIT

1904			Forfaldsdag	Dage	Rentetal	Beløb		
						Kr.	ø.	
Juli	8	Pr. Rimse af $\frac{7}{17}$, 3 M. D.	Oktbr.	7	83	3 320	4 000	
	28	> do. a/v	Juli	28	152	1 190	782	75
Aug.	4	> Faktura	Aug.	3	147	14 341	9 756	02
	31	> Rimse a/v	>	31	120	4 800	4 000	
Oktbr.	27	> do. paa Hamborg	Oktbr.	28	62	4 909	7 918	15
Novbr.	24	> Effekter	Novbr.	25	35	1 517	4 333	48
Decbr.	16	> Rimse af $\frac{14}{12}$, 14 D. D.	Decbr.	28	2	84	4 218	55
	29	> Kontant Indbetaling	>	29	1	65	6 500	
	31	> Saldo af Rentetal				2 557		
	>	> Saldo					614	22
						32 783	42 123	17

S. E. & O.

31. December 1904.

A. Andersen & Co.

Paa Afslutningsdagen anføres den *Provision*, der eventuelt skal erlægges af de i den forløbne Kontokurantperiode skete Omsætninger, for saa vidt saadan Provision ikke allerede er indbefattet i de enkelte Posters Beløb. De nærmere Bestemmelser om Provisionens Størrelse og om den Maade, hvorpaa den skal beregnes, maa være fastsatte ved særlig Aftale. I ovenstaaende Kontokurant er der ved Afslutningen beregnet Provision af B's tvende 3 Mdrs. Blankotratter af 1. Juli og 28. Septbr.

Paa Afslutningsdagen debiteres B. ligeledes for de Udgifter til *Porto*, *Vekselstempel* m. m., som er afholdte for hans Regning i Løbet af Kontokurantperioden.

Naar Kontokuranten afsluttes, indfører man *Saldoen af Rentetal* i den Side, hvor Rentetalenes Sum er mindst, og *Kapital-Saldoen* i den Side, hvor Kapitalbeløbenes Sum er mindst, saaledes at de endelige Optællingssummer — der alle skrives i samme Højde — bliver lige store paa begge Sider (*balancerer*). Saldoen i ny Regning fremføres under den ny Kontokurantperiodes Begyndelsesdag og anbringes ofte paa Foden af Kontokuranten nedenfor Underskriften.

No. 2. Kontokurant med senere forfaldende Poster, som lades

Rentefod 4% i begge

DEBET

Herrer C. Christensen & Co. Aalborg i Reg

1904		Forfaldsdag	Dage	Rentetal	Beløb			
					Kr.	ø.		
Oktbr.	1	An Kontant Udbetaling	Oktbr.	1	89	645	725	30
	2	» do.....		2	88	880	1 000	
	31	» Tratte 1905	Jan.	29			1 437	50
Novbr.	3	» do.....	Novbr.	3	57	2 768	4 857	45
	11	» Domicil.....		11	49	660	1 346	25
	28	» Tratte 1905	Febr.	27			2 375	
Decbr.	3	» do.....	Marts	2			1 540	
	15	» Kontant Udbetaling.....	Decbr.	15	15	135	900	
	31	» Renter af Tal 758 à 4%.....					8	42
		» Provision af Kr. 14 181.50 à 1/4%.....					35	45
		» Porto m. m.					6	32
		» Saldo af uforfaldne Poster.....					1 147	50
						5 088	15 379	19
1905								
Jan.	1	An Saldo	Decbr.	31			1 918	44
		» do.....	Jan.	29			1 437	50
		» do.....	Febr.	27			2 375	
		» do.....	Marts	2			1 540	

No. 3. Kontokurant med vekslende Rentefod (to Renteperioder; samme

De senere forfaldende Poster medtages ikke ved Renteberegningen. Rente

DEBET

Hr. D. Dahl Odense i Regning med

1904		Forfaldsdag	Dage	Rentetal	Beløb			
					Kr.	ø.		
Juli	1	Saldo	Juni	30	143	4 196	2 933	50
	8	Faktura	Oktbr.	8	43	873	2 029	95
	16	Tratte (af 15. ds., 14 D. D.)	Juli	29	114	18 240	16 000	
Aug.	28	do. (af 26. ds., 3 M. D.)	Novbr.	26			10 000	
Septbr.	7	Rimesse a/v	Septbr.	7	74	13 320	18 000	
	28	do. til Hamborg		28	53	1 565	2 953	27
Oktbr.	8	Faktura	Jan.	8			1 753	20
	25	Tratte (af 24. ds., 14 D. D.)	Novbr.	7	13	1 950	15 000	
						40 144		
Novbr.	20	Saldo	Novbr.	26	35	3 500		
		» do. .... Kr. 10 000. » 1 753.20	Jan.	8				
Decbr.	16	Kontant Udbetaling.....	Decbr.	16	15	420	2 800	
	31	Saldo af Rentetal				643		
		» Renter pr. $\frac{20}{11}$ à 5% (Tal 6929) Kr. 94.93						
		÷ do. » $\frac{31}{12}$ à 6% (Tal 648) » 10.57					84	36
		» Provision $\frac{1}{2}$ % af Kr. 10 000.....					50	
		» do. $\frac{1}{4}$ % » 15 542.37.....					38	86
		» Porto m. m.					25	95
						4 563	71 669	09
1905								
Jan.	1	Saldo	Decbr.	31			321	10
		» do.....	Jan.	8			1 753	20

ude af Betragtning ved Renteberegningen. Progressiv Metode.

Sider. 1 Aar = 360 Dage.

ning med A. Andersen & Co. København.

CREDIT

1904			Forfaldsdag	Dage	Rentetal	Beløb		
						Kr.	ø.	
Oktbr.	1	Pr. Saldo fra forrige Opgørelse	Septbr.	30	90	707	785	40
	5	» Rimesse	Oktbr.	5	85	1 894	2 227	60
Novbr.	1	» do.	Novbr.	5	55	348	632	
	3	» do.	»	11	49	1 365	2 785	75
Decbr.	20	» do.	Febr.	8			3 500	
		» do.	»	28			3 000	
	24	» do.	Decbr.	27	3	16	530	
	31	» Saldo af Rentetal				758		
		» Saldo af forfaldne Poster					1 918	44
						5 088	15 379	19
1905								
Jan.	1	Pr. Saldo	Febr.	8			3 500	
		» do.	»	28			3 000	

S. E. & O. (Dato og Underskrift).

Rentefod i begge Sider indenfor hver Periode). Progressiv Metode.

fod 1. Juli—20. Novbr. 5%, 21. Novbr.—31. Decbr. 6%. 1 Aar = 365 Dage.

A. Andersen & Co. København.

CREDIT

1904			Forfaldsdag	Dage	Rentetal	Beløb		
						Kr.	ø.	
Juli	16	Rimesse (3/m fra 10. Maj)	Aug.	10	102	18 860	18 000	
Aug.	8	do. a/v	»	8	104	410	393	89
Septbr.	8	Faktura	Septbr.	7	74	13 578	18 347	60
Oktbr.	4	Rimesse a/v	Oktbr.	4	47	658	1 400	
Novbr.	20	Faktura	Novbr.	19	1	209	20 863	30
		» Saldo af Rentetal				6 929		
						40 144		
		» Saldo pr. Dato Kr. 2088.07	Novbr.	20	41	856		
Decbr.	26	Rimesse M. 12000	»	26	35	3 707	10 590	
	31	» Saldo af uforfaldne Poster					1 753	20
		» do. » forfaldne do.					321	10
						4 563	71 669	09

S. E. & O. (Dato og Underskrift).

Ad No. 2. Renten af de før Afslutningsdagen (31. Decbr.) forfaldne Poster er beregnet som i No. 1; de Poster, der forfalder *efter Afslutningsdagen*, er derimod *ladte helt ude af Betragtning ved Renteberegningen*. Naar Kapitalkolonnen afsluttes, indføres først Saldoen af de uforfaldne Poster (Kr. 1147.50 i Debetsiden), derefter Saldoen af de forfaldne Poster (Kr. 1918.44 i Creditsiden). I ny Regning fremføres først den forfaldne Saldo, derefter de uforfaldne Poster i Rækkefølge efter deres Forfaldsdage.

Provision er beregnet af samtlige de i Debetsiden under 1. Oktbr.—15. Decbr. bogførte Poster.

Ad No. 3. Første Renteperiode gaar fra 1. Juli til 20. Novbr., anden Renteperiode fra 21. Novbr. til 31. Decbr. Summen af de i 1. Periode forfaldne Poster er i Debet Kr. 56 916.72, i Credit Kr. 59 004.79; Saldo pr. 20. Novbr. (Creditsaldo) er altsaa Kr. 2088.07, bortset fra den paaløbne Rente, hvilken først plejer at anføres paa Kontokurantens Afslutningsdag, og som i hvert Fald ikke maa inddrages under 2. Periodes Renteberegning, da der derved vilde blive regnet Rente af Rente.

No. 4. Kontokurant med senere forfaldende Poster; Renteberegning

Rentefod 5 % i begge

DEBET

Hr. E. Egeberg Slagelse i Regning

1905		Forfaldsdag	Dage	Rentetal	Beløb			
					Kr.	ø.		
Jan.	1	Saldo ifølge forrige Kontokurant...	Dec.	31	180	3 685	2 047	03
	6	Anvisning....	Jan.	6	174	1 251	718	50
Febr.	21	Faktura.....	April	21	69	2 013	2 917	28
	12	Tratte.....	Maj	11	49	2 940	6 000	
	»	do.....	Febr.	21	129	2 580	2 000	
Marts	26	Faktura.....	Maj	26	34	561	1 650	40
	16	Tratte.....	Juni	15	15	600	4 000	
	28	Rimesse til Hamborg.....	Marts	28	92	14 722	16 002	
April	17	Faktura.....	Juli	17	17	688	3 752	
Maj	20	Rimesse til London.....	Maj	20	40	1 846	4 615	30
Juni	12	Tratte.....	Septbr.	11	71	2 840	4 000	
	28	Faktura.....	»	28	88	1 627	1 848	50
	30	Saldo af Rentetal.....				493		
	»	Vekselprovision $\frac{1}{4}$ % af Kr. 40785.38					101	96
	»	Porto.....					6	41
						30 691	49 659	38
Juli	1	Saldo i vor Favør.....	(Juni	30)			3 183	69

Ad No. 4. Naar Poster forfalder *efter Afslutningsdagen*, kan man undgaa at fremføre dem særskilt i ny Regning (jfr. No. 2 og 3) derved, at man for deres Vedkommende *fradrager* Renten fra Afslutningsdagen til Forfaldsdagen, saaledes at den samlede Saldo bliver opgjort som forfalden paa Afslutningsdagen. Rentetallene for de paagældende Poster udregnes paa sædvanlig Vis, men da de er *Diskontotal*, skrives de til Adskillelse fra de øvrige Rentetal med *rødt* Blæk. De sorte Tal betyder altsaa Rente, de røde betyder Diskonto; røde Tal i Debet kan anføres som sorte i Credit og omvendt. Da man nu paa en Konto aldrig subtraherer, men kun adderer, bliver Saldoen af de røde Tal ikke fradragen i den Side, hvor der er flest, men overføres i den modsatte Side som sorte Tal. I den her foreliggende Kontokurant er Summen af de røde Tal i Debet 5105, i Credit 3422, altsaa Over-

Det er uforholdent, men bekvæmlest at saldere Rentetals-Kolonnen for hver Renteperiode og slaa Streg under Optællingen; derimod er det bekvæmlest at undlade dette for Kapital-Kolonns Vedkommende. — I 2. Periode skal der beregnes Rentetal af den forfaldne Saldo fra 1. Periode (her i Creditsiden, fordi Saldoen er en Creditsaldo); selv Saldobeløbet (Kr. 2088.07) opføres derimod indenfor Stregen; anføres kun i Tekstrubrikken. Ligeledes fremføres de uforfaldne Poster fra 1. Periode indenfor Stregen. Hvis derimod Kapitalkolonnen var bleven salderet den 20. Novbr., vilde saavel Saldo som uforfaldne Poster have været at fremføre paany i Kapitalkolonnen. Summen af de ved 2. Periodes Slutning forfaldne Poster er i Debet Kr. 12 800, i Credit Kr. 12 678.07, altsaa Debetsaldo Kr. 121.93, som med Tillæg af Kr. 199.17 Rente, Provision og Porto giver Kr. 321.10 som Saldo pr. 31. Decbr.

Provision er beregnet med $\frac{1}{2}\%$ af Tratte Kr. 10 000 pr. 26. Novbr. og med $\frac{1}{4}\%$ af de øvrige Debetposter (Kr. 61 469.92) med Fradrag af Saldoen pr. 30. Juni (Kr. 2933.50) samt Fakturabeløbene i bølge Sider (Kr. 42 994.05)

efter progressiv Metode med Anvendelse af røde Rentetal.

Sider. 1 Aar = 360 Dage.

med A. Andersen & Co. København.

CREDIT

1905			Forfaldsdag	Dage	Rentetal	Beløb	
						Kr.	ø.
Jan.	6	Rimesse.....	Jan.	15	165	8 100	4 908 71
Febr.	10	do.	Febr.	10	140	2 694	1 924 30
Marts	22	Salgsregning	Marts	22	98	9 065	9 250 27
		Rimesse paa Hamborg		28	92	8 105	8 810
April	20	do.	Juli	10	10	500	5 000
Maj	26	do. paa London	Maj	26	34	868	2 553 08
		Salgsregning	Aug.	26	56	2 922	5 217 48
Juni	28	Rimesse paa Hamborg	Juni	28	2	176	8 805
	30	Saldo af røde Rentetal.....				1 683	
		Saldo.					6 85
							3 183 69
		(De røde Tal er betegnede ved fede Typer).					
						30 691	49 659 38
S. E. & O.		(Dato og Underskrift).					

skud i Debet 1683, der overføres som sorte Tal i Credit. Ved den videre Afslutning lades de røde Tal ganske ude af Betragtning (man kan dog ogsaa, om man vil, for Optællingens Skyld indføre den røde Saldo ikke blot med sort men tillige med rødt Blæk og derefter opsummere enten alle Tal under eet eller de sorte og de røde hver for sig).

Denne Fremgangsmaade er en Blanding af den progressive og den retrograde Metode, idet der bliver beregnet dels Rente dels Diskonto. Den kan kun benyttes, naar Rentefoden forbliver uforandret efter Afslutningsdagen.

Provision er her beregnet af de udenlandske Rimesser saavel i Debet som i Credit.

No. 5. Kontokurant med senere forfaldende Poster.

Rentefod 5% i begge Sider.

DEBET

Hr. E. Egeberg Slagelse i Regning

1905		Forfaldsdag	Dage	Dis- kontotal	Beløb			
					Kr.	ø.		
Jan.	1	Saldo ifølge forrige Kontokurant ..	Decbr.	31	(Epoke)	2 047	03	
	6	Anvisning.....	Jan.	6	43	718	50	
	21	Faktura.....	April	21	111	3 238	2 917	28
Febr.	12	Tratte.....	Maj	11	131	7 860	6 000	
	»	do.	Febr.	21	51	1 020	2 000	
	26	Faktura.....	Maj	26	146	2 409	1 650	40
Marts	16	Tratte.....	Juni	15	165	6 600	4 000	
	28	Rimesse.....	Marts	28	88	14 082	16 002	
April	17	Faktura.....	Juli	17	197	7 391	3 752	
Maj	20	Rimesse.....	Maj	20	140	6 461	4 615	30
Juni	12	Tratte.....	Septbr.	11	251	10 040	4 000	
	28	Faktura.....	»	28	268	4 955	1 848	50
	30	Provision.....					101	96
	»	Porto.....					6	41
						64 099	49 659	38
Juli	1	Saldo i vor Favør	(Juni	30)			3 183	66

København, den

Ad No. 5. Denne Kontokurant er den samme som No. 4, men med Renten beregnet efter den retrograde Metode; den lille Afgivelse i Resultatet (3 ø.) hidrører fra Rentetallenes Forkortning. Fremgangsmaaden er udførlig forklaret ovenfor (S. 1049). Begyndelsesdagen (*Epoken*) er den 31. Decbr., som er den forrige Kontokurants Afslutningsdag. Raasaldoen Kr. 3082.17 er Differensen mellem de i Debet 1. Jan.—28. Juni bogførte Poster Kr. 49551.01 og de i Credit 6. Jan. — 28. Juni bogførte Poster Kr. 46468.84. Raasaldoen er altsaa en Debetsaldo og skal følgelig ogsaa give Renter i Debetsiden; det tilsvarende Rentetal (Saldoen $\times$ 180 Dage = 5548) maa derfor antøres som Diskontotal i Creditsiden. De samlede

No. 6. Kontokurant med vekslende

To Renteperioder (samme Rentefod i begge Sider): 1. Juli—20.

DEBET

Hr. D. Dahl Odense i Regning med

1904			Forfaldsdag	Dage	Dls- kontotal	Beløb	
						Kr.	ø.
Juli	1	Saldo.....	(Juni 30)			2 933	50
	8	Faktura	Oktbr. 8	100	2 030	2 029	95
	16	Tratte	Juli 29	29	4 640	16 000	
Aug.	23	do.	Novbr. 26			10 000	
Septbr.	7	Rimesse	Septbr. 7	69	12 420	18 000	
	28	do.	» 28	90	2 658	2 953	27
Oktbr.	8	Faktura	Jan. 8			1 753	20
	25	Tratte	Novbr. 7	130	19 500	15 000	
Novbr.	20	Raa-Saldo..... Kr. 2088.07	Juni 30	143	2 986		
	>	Saldo af Diskontotal og Rente à 5 %			6 929	94	93
					<u>51 163</u>		
	>	Saldo..... Kr. 10 000.	Novbr. 26	6	600		
	>	do. .... » 1 753.20	Jan. 8				
Decbr.	16	Kontant Udbetaling.....	Decbr. 16	26	728	2 800	
	31	Provision				88	86
	>	Porto m. m.				25	95
					<u>1 328</u>	<u>71 679</u>	<u>66</u>
1905							
Jan.	1	Saldo.....	Decbr. 31			321	10
	>	do.	Jan. 8			1 753	20

Ad. No. 6. Denne Kontokurant er den samme som No. 3, men med Renten beregnet efter *retrograd* Metode. Følgende Oversigt vil lette Forstaaelsen af, hvorledes de forskellige Saldoer af *forfaldne Poster* fremkommer:

	Debet	Credit
	2 933.50	18 000.
	2 029.95	393.89
	16 000.	18 347.60
	18 000.	1 400.
	2 953.27	20 863.30
	15 000.	
	<u>56 916.72</u>	<u>59 004.79</u>
		÷ 56 916.72
	20. Novbr. Raa-Saldo (Creditsaldo)	2 088.07 (giver Diskontotal i Debet).
	10 000.	2 088.07
	2 800.	10 590.
	<u>12 800.</u>	<u>12 678.07</u>
	÷ 12 678.07	
	31. Dec. Raa-Saldo (Debetsaldo)	121.93 (giver Diskontotal i Credit).
	121.93	10.57
	94.93	
	88.86	
	25.95	
	<u>331.67</u>	<u>10.57</u>
	÷ 10.57	
	31. Dec. Saldo (Debetsaldo)	321.10

Rentefod. Retrograd Metode.

Novbr. 5 0/0, 21. Novbr.—31. Decbr. 6 0/0. — 1 Aar = 365 Dage.

A. Andersen & Co. København.

CREDIT

1904			Forfaldsdag	Dage	Dis- kontotal	Beløb		
						Kr.	ø.	
Juli	16	Rimesse	Aug.	10	41	7 380	18 000	
Aug.	8	do.	>	8	39	154	393	89
Septbr.	8	Faktura	Septbr.	7	69	12 660	18 347	60
Oktbr.	4	Rimesse	Oktbr.	4	96	1 344	1 400	
Novbr.	20	Faktura	Novbr.	19	142	29 625	20 863	30
						51 163		
	>	Saldo	Novbr.	20				
	26	Rimesse	>	26	6	635	10 590	
Decbr.	31	Raa-Saldo	>	20	41	50		
	>	Saldo af Diskontotal og Rente à 6 0/0				643	10	57
	>	Saldo af uforfaldne Poster.....					1 753	20
	>	do. - forfaldne do.					321	10
						1 328	71 679	66
S. E. & O.		(Dato og Underskrift).'						

Renten er udregnet og indført i Kapitalkolonnen for hver Periode for sig; men 1. Periodes Rente (Kr. 94.93) er ikke medregnet i Raasaldoen, da der derved vilde blive regnet Rente af Rente.

Naar der ventes vekslende Rentefod indenfor Kontokurant-Perioden, frembyder den her benyttede Fremgangsmaade den Bekvemmelighed, at man i Bøgerne kan paabegynde Renteberegningen uden at afvente Rentefodens Forandring (dog at man kun kan anføre Diskontotallet for hver enkelt Post, efterhaanden som Posterne forfalder). Men det samme kan ogsaa gøres, naar den *progressive* Metode benyttes. Rentetal af hver Post (efterhaanden som de forfalder) maa i saa Fald beregnes indtil Kontokurantens Afslutningsdag (31. Decbr.). Indtræder der da Forandring i Rentefoden inden Afslutningsdagen, uddrager man Raasaldoen af de paa Forandringsdagen (21. Nov.) forfaldne Poster, og Diskontotallet af Raasaldoen fra Forandringsdagen til Afslutningsdagen indføres som Rentetal i den Side, der har det mindste Kapitalbeløb (her Debetsiden), og indføres samtidig i den ny Periode som Rentetal i den modsatte Side (Creditsiden). — Endvidere kan det bemærkes, at saavel ved den retrograde som ved den progressive Metode kan man ogsaa, om man vil, straks udregne henholdsvis Diskontotalle eller Rentetalene for enhver Post *uden Hensyn til, om den er forfalden*, for saa vidt den kun forfalder inden Kontokurantens Afslutningsdag. I saa Fald salderes Tallene ikke for hver Renteperiode, men deres Fordeling mellem de forskellige Perioder foregaar ved Kontokurantens endelige Afslutning. At vise Eksempel herpaa turde imidlertid være ufornuddent.

Ad No. 7. Her er vist, hvorledes Renteberegningen til Kontokurant *No. 3* fremtræder, naar den foretages ved *Skalaregning*. Angaaende Kontokurantens enkelte Poster indtil Afslutningsdagen henvises til *No. 3*; her er for Kortheds Skyld kun anført den samlede Sum i Debet og Credit under Form af Transport. Rentefod og alle øvrige Betingelser er de samme, som er anførte under *No. 3*, og Resultatet er følgende ogsaa det samme.

Fremgangsmaaden ved Skalaregning er forklaret *S. 1050*. Som første Post i

No. 7. Kontokurant No. 3, Renten beregnet i Skala.

To Renteperioder: 1. Juli—20. Nov. 5 %, 21. Nov.—31. Dec. 6 %. 1 Aar = 365 Dg.

DEBET				<i>Hr. D. Dahl i Regn. med A. Andersen & Co. Kbhvn.</i>				CREDIT			
1904		Transport	Kr.	71 469	92	1904		Transport	Kr.	69 594	79
Dec.	31	Renter if. Rentenota .			84	Dec.	31	Saldo af uforf. Poster		1 753	20
		Provision & Porto . .			114			do. - forf. Poster .		321	11
					71 669					71 669	10
1905		Saldo	Dec.	31	321						
Jan.	1	do.	Jan.	1	1 753						

Rentenota

fra *A. Andersen & Co.* København til *Hr. D. Dahl* Odense.

1904	Beløb		fra	til	Dg.	Rentetal	
						Debet	Credit
D	2 938	50	30. Juni	29. Juli	29	851	
+	16 000						
	1 8933	50	29. Juli	8. Aug.	10	1 893	
÷	393	89					
	18 539	61	8. Aug.	10. "	2	371	
÷	18 000						
	539	61	10. "	7. Sept.	28	151	
÷	347	60					
	192	01	7. Sept.	28. "	21	40	
+	2 953	27					
	3 145	28	28. "	4. Okt.	6	189	
÷	1 400						
	1 745	28	4. Okt.	8. "	4	70	
+	2 029	95					
	3 775	23	8. "	7. Nov.	30	1 133	
+	15 000						
	18 775	23	7. Nov.	19. "	12	2 253	
÷	20 863	30					
C	2 088	07	19. "	20. "	1		21
				Talsaldo . . .			6 980
						6 951	6 951
C	2 088	07	20. Nov.	26. Nov.	6		125
+	590						
	2 678	07	26. "	16. Dec.	20		536
÷	2 800						
	121	93	16. Dec.	31. "	15	18	
D				Talsaldo . . .		643	
						661	661
Renter.							
Debet 20. Nov. Tal 6930 à 5 0/10 . . . . . Kr.						94.94	
Credit 31. Dec. - 643 à 6 0/10							10.57
Saldo . . .							84.37
						94.94	94.94

No. 8. Kontokurant No. 4 opgjort med Renter à 5 % i Debet og 3 % i Credit. Skalaregning.

Uforfaldne Poster fremføres uforandrede i ny Regning. 1 Aar = 360 Dage.

DEBET *Hr. E. Egeberg Slagelse i Regn. med A. Andersen & Co. Kbhvn.* CREDIT

1 Juni 30	Transport		Kr.	49 551 01	1905	Transport		Kr.	46 468 84
	Saldo af uforf. Poster			616 98	Juni 30	Saldo			3 843 44
	Renter if. Rentenota .			85 92					
	Provision & Porto . .			108 87					
				50 312 28					50 312 28
1 Juli 1	Saldo	Juni 30		3 843 44	1 Juli 1	Saldo	Juli 10		5 000
	do.	Juli 17		3 752		do.	Aug. 29		5 217 48
	do.	Sept. 11		4 000					
	do.	28		1 848 50					

Rentenota.

1905	Beløb		fra	til	Dg.	Rentetal	
						Debet	Credit
D	2 047	08	31. Dec.	6. Jan.	6	123	
+	718	50					
÷	2 765	58	6. Jan.	15. "	9	249	
	4 908	71					
C	2 143	18	15. "	10. Febr.	25		586
+	1 924	30					
÷	4 067	48	10. Febr.	21. "	11		447
	2 000						
+	2 067	48	21. "	22. Marts	31		641
	9 250	27					
÷	11 317	75	22. Marts	28. "	6		679
	7 192						
÷	4 125	75	28. "	21. April	23		949
	2 917	28					
÷	1 208	47	21. April	11. Maj	20		242
	6 000						
D	4 791	53	11. Maj	20. "	9	431	
+	4 615	30					
÷	9 406	83	20. "	26. "	6	564	
	902	68					
+	8 504	15	26. "	15. Juni	19	1 616	
	4 000						
÷	12 504	15	15. Juni	28. "	13	1 626	
	8 805						
÷	3 699	15	28. "	30. "	2	74	
						4 683	3 494
Renter.							
Debet 4683 : 72 . . . . . Kr.						65 04	
Credit 3494 : 120							29.12
Saldo							35.92
						65.04	65.04

No. 9. Kontokurant No. 4 opgjort med 3 Renteperioder for de forfaldne Poster til forskellig Rentefod i Debet og Credit; af de senere forfaldne Poster regnes 4 0/0 i begge Sider. Skalaregning.

Rentefod for de forfaldne Poster: 1.—22. Januar 6 0/0 i Debet og 4 0/0 i Credit, 23. Januar—22. Marts 5 0/0 i Debet og 3 0/0 i Credit, 23. Marts—30. Juni 4 1/2 0/0 i Debet og 2 1/2 0/0 i Credit. 1 Aar = 360 Dage.

DEBET *Hr. E. Egeberg Slagelse i Regn. med A. Andersen & Co. Kbhvn.* CREDIT

1905 Juni 30	Transport	Kr.	49 551 01	1905 Juni 30	Transport	Kr.	46 468 84
	Renter if. Nota		14 46		Saldo		3 205
	Provision & Porto		108 87				
			49 678 84				49 678 84
Juli 1	Saldo	Juni 30	3 205				

Rentenota.

1905	Beløb	fra	til	Dg.	Rentetal	
					Debet	Credit
D	2 047 03	31. Dec.	6. Jan.	6	128	
+	718 50					
	2 765 53	6. Jan.	15. "	9	249	
÷	4 908 71					
C	2 148 18	15. "	22. "	7		150
					372	150
						386
C	2 148 18	22. "	10. Febr.	18		
+	1 924 30					
	4 067 48	10. Febr.	21. "	11		447
÷	2 000					
	2 067 48	21. "	22. Marts	31		641
+	9 250 27					1 474
	11 817 75	22. Marts	28. "	6		679
÷	7 192					
	4 125 75	28. "	21. April	23		949
÷	2 917 28					
	1 208 47	21. April	11. Maj	20		242
÷	6 000					
D	4 791 58	11. Maj	0. "	9	481	
+	4 615 30					
	9 406 88	20. "	26. "	6	564	
÷	902 68					
	8 504 15	26. "	15. Juni	19	1 616	
+	4 000					
	12 504 15	15. Juni	28. "	13	1 626	
÷	8 805					
	3 699 15	28. "	30. "	2	74	
					180	4 311 1 870
D	3 699 15	30. "	10. Juli	10	370	
÷	5 000					
	1 300 85	10. Juli	17. "			91
÷	3 752					
D	2 451 15	17. "	26. Aug.	39	956	
÷	5 217 48					
	2 766 38	26. Aug.	11. Sept.	15		415
÷	4 000					
	1 233 67	11. Sept.	28. "	17	210	
÷	1 848 50					
D	3 082 17	28. "	30. Juni	88		2 712
+						
			Talsaldo . . .		1 682	
					176	3 218 3 218

Renter.

Debet 372 : 60 Kr. 6.20	Credit 150 : 90 Kr. 1.67
4811 : 80 " 58.89	1474 : 120 " 12.28
	1870 : 144 " 12.99
	1682 : 90 " 18.69
	Saldo . . . . . " 14.46

Kr. 60.09

Kr. 60.09

Skalaen indføres Debetsaldoen (D) pr. 30. Juni Kr. 2933.50. Dette Beløb forbliver uforandret indtil 29. Juli, eller i 29 Dage, og det tilsvarende Rentetal (851) anføres altsaa i Rentetalskolonnen for Debet. Den 29. Juli tilkommer en ny Debetpost 16 000, hvorved Debetsaldoen bliver Kr. 18 933.50; denne Saldo henstaar uforandret i 10 Dage (Rentetal 1893) indtil 8. August, da der findes en forfalden Creditpost paa Kr. 393.89; herved nedbringes Debetsaldoen til Kr. 18 539.61, hvoraf der bliver at beregne Rente i 2 Dage — og saaledes fremdeles. Følgende Forfaldsdrækkene faar man under 19. Novbr. en Creditsaldo (C) paa Kr. 2088.07. Da nu Rentefoden forandres fra og med den 21. Novbr., maa der den 20. Novbr. foretages en Opgørelse af Rentetallene for 1. Periode. Saldoen Kr. 2088.07 giver altsaa kun Rentetal for 1 Dag (fra 19. til 20. Nov.) i 1. Periode og fremføres derefter som Begyndelsessaldo i 2. Periode, hvor den giver Rentetal for 6 Dage (fra 20. til 26. Nov.). Naar flere Poster har samme Forfaldsdag, anføres i Skalaen deres Sum eller Differens under eet; f. Eks. den 26. Nov. forfalder en Debetpost paa Kr. 10 000 og en Creditpost paa Kr. 10 590, hvilke tilsammen giver en Creditpost paa Kr. 590.

Den endelige Opgørelse af Renten finder Sted paa Kontokurantens Afslutningsdag. Rentebeløbet udregnes og indføres i Kontokuranten, som derefter afsluttes paa sædvanlig Maade.

Ad Nr. 8. Kontokuranten er den samme som *No. 4* (til hvis enkelte Poster i Debet og Credit der her henvises), men Betingelserne for Renteberegningen er fastsatte anderledes. Af Debetsaldi skal Egeberg tilsvare Renter efter en Rentefod, der er 1 % over den noterede Nationalbank-Diskonto, medens der af Creditsaldi godtgøres ham Renter til en Rentefod 1 % under Diskonto. Diskontoen antages at have været 4 % hele Tiden.

Ved Rentenotaens Afslutning optælles Debets og Credits Rentetal, og hver Sum for sig divideres med den tilhørende Generaldivisor. Rentesaldoen indføres i Kontokuranten, som derpaa afsluttes.

Ad No. 9. Her er Kontokurant *No. 4* (til hvis Poster der henvises) opgjort med 3 Renteperioder. Desuden er den afsluttet med en enkelt Saldo pr. Afslutningsdagen uden Hensyn til, at en Del Poster først forfalder senere, og at Rentefoden er vekslende. Dette vil kun ske undtagelsesvis og efter særlig Overenskomst. Grunden maa nærmest være den, at Mellemværendet ønskes afviklet kontant ved Kontokurant-Periodens Udløb. Den Rentefod, hvorefter de uforfaldne Poster skal afregnes, maa særlig vedtages; den vil være ens i begge Sider og næppe lavere end noteret Diskonto (her $\frac{1}{2}$ % over Diskonto).

II. Pengehandel.

1. *Guld, Sølv, Mønt.*

Vejledning til Forstaaelse af de herhen hørende Forhold er given i Afsnittet om Møntvæsen (S. 465 ff.). Særlig henvises bl. a. til Bemærkningerne om Legering og Finhed (S. 467 ff.), Remedium (S. 468 f.), de vigtigste Møntsystemers Udmøntningsforhold (S. 470), Prægningsomkostninger (S. 472), Mønters Kurs (S. 474) og Sølvprisen (S. 490).

Prisen paa *Guldbarrer* angives i England pr. Unze Standardguld (S. 469), i Frankrig, Skandinavien og Hamborg pr. *kg* fint Guld, i Berlin pr. Møntpund ($\frac{1}{2}$ *kg*) f. G. Markedsprisen for Guldbarrer kan, hvor Møntsystemet er baseret paa Guld, efter Sagens Natur kun variere meget lidt.

Prisen paa *Sølvbarer* angives i England pr. Unze Standardsølv (S. 468), i Amerikas forenede Stater pr. Unze fint Sølv, i Frankrig, Skandinavien og Hamborg pr. *kg*. f. S., i Berlin pr. $\frac{1}{2}$ *kg* f. S.

Finheden er = Nettovægt divideret med Bruttovægt (i England benyttes dog navnlig for Sølv en indirekte Angivelsesmaade, S. 468).

Nettovægten af en Legering er = Produktet af Bruttovægt og Finhed.

Værdien af en Legering er = Produktet af Nettovægt og Pris, saafremt Prisen gælder pr. Enhed af Nettovægten. Er dette ikke Tilfældet (f. Eks. ved den engelske Notering pr. oz. Standardsølv), omfatter Beregningen flere Forhold.

Eks. 1. I London vejes en Prøve af en Sølvbarre til 1,008 oz. brutto; den indeholder 0,9975 oz. fint Sølv. Hvilken er dens *Finhed* udtrykt i Forhold til Standard-Sølv?

$$\text{Finhed} = \frac{9975}{10080} = \frac{(240 \times 9975) : 10080}{240} = \frac{237\frac{1}{2}}{240} \text{ eller } \text{B } 15\frac{1}{2} \text{ dwts. } \llcorner$$

Eks. 2. Hvad er *Nettovægten* af en Guldbarre, der vejer 1,752 kg br., og hvis Finhed er 917 (o: $917/1000$)?

$$x = 1,752 \times 0,917 = 1,6066 \text{ kg f. G.}$$

Eks. 3. Hvad er *Værdien* af en Sølvbarre, der vejer 4,739 kg br., Finhed 911, ved en Pris af Kr. 68,55 pr. kg f. S.?

$$x = 4,739 \times 0,911 \times 68,55 = \text{Kr. } 295,95$$

Eks. 4. Nationalbanken i København køber en Guldbarre 3,227 kg br., Finhed 979,5 à 2480 Kr. pr. kg f. G. ÷ $\frac{1}{4}\%$ (S. 472, 708). Hvor meget koster den?

$$3,227 \text{ kg br.} \times 0,9795 = 3,16085 \text{ kg netto.}; 3,16085 \text{ kg f. G. à } 2480 \text{ Kr.} = \text{Kr. } 7838,91 \\ \div \frac{1}{4}\% = \frac{7838,91}{0,975} = \text{Kr. } 7819,31$$

Eks. 5. I London købes 2 Guldbarer, vog 490,115 oz. og 466,365 oz., Finhed 962,5 og 993,8 (*thousands*) à 77 s. $10\frac{3}{4}$ d. pr. oz. Standard (Finhed $11\frac{1}{12}$, S. 468). Hvor meget koster de?

$490,115 \text{ oz.} \times 0,9625 = 471,736 \text{ oz. f. G.}$ $466,365 \text{ - } \times 0,9938 = 463,474$ <hr style="width: 100%;"/> $= 935,210 \times 1\frac{1}{11} = 1020,229 \text{ oz. Std.}$ $\text{à } 77 \text{ s. } 10\frac{3}{4} \text{ d.} = \text{£ } 3973,11 \text{ s. } 7 \text{ d.}$	<p style="text-align: center;">Udregning:</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 10%;">60</td> <td style="width: 10%;">s.</td> <td style="width: 10%;">(3 £)</td> <td style="width: 10%;">=</td> <td style="width: 10%;">£ 3060,687</td> </tr> <tr> <td>15</td> <td>-</td> <td>(60 s.: 4)</td> <td>=</td> <td>765,172</td> </tr> <tr> <td>2$\frac{1}{2}$</td> <td>-</td> <td>(15 s.: 6)</td> <td>=</td> <td>127,529</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>d.</td> <td>(2$\frac{1}{2}$ s.: 10)</td> <td>=</td> <td>12,753</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>-</td> <td>(3 d.: 3)</td> <td>=</td> <td>4,251</td> </tr> <tr> <td>$\frac{3}{4}$</td> <td>-</td> <td>(3 d.: 4)</td> <td>=</td> <td>3,188</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td style="border-top: 1px solid black;">£ 3973,580</td> </tr> </table>	60	s.	(3 £)	=	£ 3060,687	15	-	(60 s.: 4)	=	765,172	2 $\frac{1}{2}$	-	(15 s.: 6)	=	127,529	3	d.	(2 $\frac{1}{2}$ s.: 10)	=	12,753	1	-	(3 d.: 3)	=	4,251	$\frac{3}{4}$	-	(3 d.: 4)	=	3,188					£ 3973,580
60	s.	(3 £)	=	£ 3060,687																																
15	-	(60 s.: 4)	=	765,172																																
2 $\frac{1}{2}$	-	(15 s.: 6)	=	127,529																																
3	d.	(2 $\frac{1}{2}$ s.: 10)	=	12,753																																
1	-	(3 d.: 3)	=	4,251																																
$\frac{3}{4}$	-	(3 d.: 4)	=	3,188																																
				£ 3973,580																																

Eks. 6. I London købes 36 Sølvbarrer, 39060 oz. br. B. $17\frac{1}{2}\%$, à $25\frac{11}{16}$ d. pr. oz. Std., Kurtage $\frac{1}{8}\%$. Hvad koster de?

$39060 \text{ oz. B } 17\frac{1}{2}\% = \frac{39060 \times 239\frac{1}{2}}{222} \text{ oz. Std.}$ $= 42139,05 \text{ oz. Std. à } 25\frac{11}{16} \text{ d.} = \text{£ } 4510,3.11$ $\text{Kurtage } \frac{1}{8}\% = \frac{4510,3.11}{8} = 5.12.9$ <hr style="width: 100%;"/> $\text{£ } 4515.16.8$	<p style="text-align: center;">Udregning:</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 10%;">24</td> <td style="width: 10%;">d.</td> <td style="width: 10%;">(2 s.)</td> <td style="width: 10%;">=</td> <td style="width: 10%;">84278,10 s.</td> </tr> <tr> <td>$1\frac{8}{16}$</td> <td>-</td> <td>(24 d.: 16)</td> <td>=</td> <td>5267,381 -</td> </tr> <tr> <td>$\frac{2}{16}$</td> <td>-</td> <td>($1\frac{8}{16}$ d.: 12)</td> <td>=</td> <td>438,948 -</td> </tr> <tr> <td>$\frac{1}{16}$</td> <td>-</td> <td>($\frac{2}{16}$ d.: 2)</td> <td>=</td> <td>219,474 -</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td style="border-top: 1px solid black;">90203,903 s.</td> </tr> </table>	24	d.	(2 s.)	=	84278,10 s.	$1\frac{8}{16}$	-	(24 d.: 16)	=	5267,381 -	$\frac{2}{16}$	-	($1\frac{8}{16}$ d.: 12)	=	438,948 -	$\frac{1}{16}$	-	($\frac{2}{16}$ d.: 2)	=	219,474 -					90203,903 s.
24	d.	(2 s.)	=	84278,10 s.																						
$1\frac{8}{16}$	-	(24 d.: 16)	=	5267,381 -																						
$\frac{2}{16}$	-	($1\frac{8}{16}$ d.: 12)	=	438,948 -																						
$\frac{1}{16}$	-	($\frac{2}{16}$ d.: 2)	=	219,474 -																						
				90203,903 s.																						

Eks. 7. Den danske Stat agter at lade udmønte Tokronestykker; hvad vil de koste pr. Stk. (foruden Prægningsomkostninger), naar Sølvprisen i London er 26 d., Omkostningerne ved Indkøb og Transport $\frac{1}{2}\%$?

$x \text{ Kr.} = 1 \text{ Tokronestykke}$ $1 = 12 \text{ g fint S. (S. 478)}$ $28,707 = 1 \text{ oz. Std. S. (S. 490)}$ $1 = 26 \text{ d.}$ $240 = 1 \text{ £}$ $1 = 18,16 \text{ Kr.}$ $100 = 100\frac{1}{2} \text{ Kr. med Omk.}$	<p style="text-align: center;">Eller kortere:</p> $x \text{ Kr.} = 1 \text{ Tokrone}$ $1 = 12 \text{ g f. S.}$ $1000 = 1 \text{ kg}$ $1 = 26 \times 2,63 \text{ Kr. (S. 490)}$ $100 = 100\frac{1}{2} \text{ Kr.}$ <hr style="width: 100%;"/> $x = 0 \text{ Kr. } 82,5 \text{ ø.}$
---	---

Eks. 8. Hvad er Metalværdien af 1 Lod gammelt københavnsk Prøvesølv ($13\frac{1}{2}$ lødigt, S. 355—356) ved en Sølvpris af 25 d.?

$x \text{ Kr.} = 1 \text{ Lod Prøvesølv}$ $16 = 13\frac{1}{2} \text{ Lod f. S.}$ $64 = 1 \text{ kg}$ $1 = 25 \times 2,63 \text{ Kr. (S. 490).}$	$x = 0 \text{ Kr. } 86,7 \text{ ø.}$
---	--------------------------------------

Eks. 9. Naar Prisen i London for Guld pr. oz. Std. er 77 s. $10\frac{1}{2}$ d., hvad bliver den tilsvarende Pris a) i København pr. kg fint G., b) i Berlin pr. Møntpund fint, c) i Paris pr. kg fint (1 oz. Std. indeholder 28,5115 g f. G.).

a)	b)	c)
x Kr. = 1000 <i>g</i> f. G.	x M. = 500 <i>g</i> f. G.	x fr. = 1000 <i>g</i> f. G.
28,5115 = 1 oz. Std.	28,5115 = 1 oz. Std.	28,5115 = 1 oz. Std.
1 = $77\frac{7}{8}$ s.	1 = $77\frac{7}{8}$ s.	1 = $77\frac{7}{8}$ s.
20 = 18,1595 Kr.	20 = 20,4295 M.	20 = 25,2215 fr.
<hr/>	<hr/>	<hr/>
x = Kr. 2480.	x = M. 1395.	x = fr. 3444.44

Prisen 77 s. $10\frac{1}{2}$ d. i London er Pariprisen, idet der af 1 oz. Standard-Guld umdøntes netop dette Beløb (S. 499); da de anførte Kurser for 1 £ (18,1595 Kr. o. s. v.) ligeledes er Parikurserne (S. 474 f., 521), maa den for hver af de andre Pladser fundne Pris ogsaa være Guldets Pariværdi efter den der gældende Møntfod (jfr. S. 470).

Eks. 10. Hvor meget faas i Paris for følgende *Mønter* til de vedføjede Kurser?

184 Stkr. 20-Mark-Stykker	à 24.68 = fr. 4541.12
120 » eng. Sovereigns	à 25.11 = - 3013.20
	<hr/>
	fr. 7554.32

De store udenlandske Banker køber fremmed Guldmønt i større Poster efter Bruttovægt til bestemte Priser, ved hvilke der tages Hensyn til den Afvigelse i Finhed, som den paagældende Møntsort erfaringsmæssig udviser (jfr. S. 469).

Eks. 11. Ved *internationale Betalinger* i Guld anvendes fortrinsvis Barrer, men efter Omstændighederne kan det dog betale sig at forsønde Mønt. F. Eks.: I London nærmer Vexselkursen paa Berlin sig til Guldpunktet (S. 475 f., 708 f.). Der spørges da, paa hvilken af efterfølgende tre Maader man opnaar det største Udbytte i tyske Mark for £ 10 000; Forsendelsesomkostningerne kan antages at stille sig omtrent ens i alle tre Tilfælde.

a) Guldbarrer à 77 s. $10\frac{1}{2}$ d. pr. oz. Std., hvilke kan sælges i Berlin à 1392 M. pr. $\frac{1}{2}$ kg f. G. (S. 472);

b) tyske 20-Mark-Stkr. à 76 s. $7\frac{1}{2}$ d. pr. oz. br.; ved denne Pris paaregnes der $1\frac{9}{100}$ Slid;

c) nye og fuldvægtige Sovereigns, der kan sælges i Berlin à M. 1275.77 pr. $\frac{1}{2}$ kg.

a)	b)	c)
x M. = 200 000 s.	x M. = 200 000 s.	x M. = 10 000 Sovs.
$77\frac{7}{8}$ = 1 oz. Std.	$76\frac{3}{8}$ = 1 oz. br.	1 = 20 s.
12 = 11 oz. f. G.	1 = 31,1035 <i>g</i>	$77\frac{7}{8}$ = 1 oz.
1 = 31,1035 <i>g</i>	999 = 1000 <i>g</i> br.	1 = 31,1035 <i>g</i> .
500 = 1392 M.	7,965 = 20 M.	500 = 1275.77 M.
<hr/>	<hr/>	<hr/>
x = M. 203 855.23	x = M. 204 055.12	x = M. 203 818.49

Det vil altsaa i dette Tilfælde være fordelagtigst at remittere Berlin tysk Guldmønt.

2. Fremmede Veksler.

Om Vexselens Anvendelse som Betalingsmiddel i Handelen med Udlandet er der talt udførlig S. 135 ff. og S. 705 ff., jfr. S. 721 f. Vexselkursen er Udtryk for, hvor meget det koster i indenlandske Penge at betale en Gældspost i Udlandet, eller hvor meget der kan udbringes i indenlandske Penge af en Fordring paa Udlandet.

Hvorledes VEKSELKURSERNE NOTERES, er anført S. 710–712, hvortil her henvises. Da de i Handelen forekommende Veksler har højst forskellig Løbetid (*»Sigt«*), er det umuligt at notere en særlig Kurs for hver enkelt Sigt; man indskrænker sig derfor til at notere Kurs for en eller to, undertiden tre Sigter, idet man da tillægger eller fradrager Rente, hvis Vexselens Løbetid afviger fra den, for hvilken Noteringen gælder. Hovedforskellen ligger mellem *kort Sigt* og *lang Sigt*. Noteringen for kort Sigt gælder paa de fleste Pladser en Løbetid af enten 8 eller 10 Dage, for lang Sigt en Løbetid af enten 2 eller 3 Maaneder (paa oversøiske Pladser ofte 2–6 Mdr. »efter Sigt« o: efter Forevisning, S. 686). Desuden, eller i Stedet for kort Sigt, noteres der ofte en *avista* Kurs (Checks, cable transfers). – Det er

ikke overflødig at indskærpe, at man maa være nøje opmærksom paa, hvilken *Valuta* der ved Noteringen er den *faste*, og hvilken der er den *foranderlige*. Naar den fremmede *Valuta* er den *faste* (hvilket er Regelen de fleste Steder), bliver Vekselsens Pris desto højere, jo højere Kursnoteringen er; hvis derimod Landets egen *Valuta* er den *faste* (f. Eks. til Dels i London og New York), er det modsatte Tilfældet: Vekselsens Pris, altsaa dens reelle Kurs, bliver desto højere, jo lavere Kursnoteringen er, og omvendt.

Hvis *Vekselsens Forfaldstid ikke stemmer med de noterede Sigter*, bliver der at tillægge eller fradrage Rente (Diskonto) for Tidsforskellen. København noterer saaledes paa Hamburg Kurser a/v, pr. 10 D. og pr. 3/m. Sælges en Veksel paa Hamburg, hvis Løbetid er 14 D., vil der i Prisen blive fradraget 4 Dages Rente ved Afregning efter 10 D. Kurs, medens der for en Veksel, hvis Løbetid er 60 D., godtgøres Sælgeren 30 Dages Rente ved Afregning efter 3/m Kurs. Tidsforskellen fra Vekselsens Forfaldsdag indtil Forfaldsdagen efter den noterede Sigt kaldes »afløbne Tid«; den Rente, som Køberen godtgør for den afløbne Tid, vil han i Regelen beregne efter en lavere Rentefod end den Diskonto, der fradrages ved Beregning efter kort Sigts Kurs. Veksler med »*Middelsigt*« er saadanne, hvis Løbetid ligger mellem kort og lang Sigt. Ved kortsigtige Veksler plejer der ikke at gives Rentegodtgørelse for den afløbne Tid; hvis imidlertid Vekselen er betalbar ved Forevisning, bliver den at afregne efter avista Kurs, og hvis ingen avista Kurs notes, vil der i Regelen være at beregne Rentegodtgørelse.

Det maa ikke overses, at de *officielle Noteringer* ingenlunde altid er et paalideligt Udtryk for de Kurser, hvortil Omsætningen virkelig foregaar. Hyppig findes der visse usædvanlige Afgivelser mellem Notering og effektiv Kurs. Vekselsens Størrelse influerer ogsaa paa Kursen; Veksler, der lyder paa mindre end et vist Beløb, opnaar i Regelen en lavere Kurs end den sædvanlige, naar man er Sælger, og maa betales med en højere Kurs end den sædvanlige, naar man er Køber.

Efter Omstændighederne vil der være at beregne *Provision og Kurtage*. Om *Vekselstempel* se S. 812—815. Kursnoteringen tager i Regelen intet Hensyn til det fremmede Vekselstempel, hvilket altsaa maa betales af Køberen. Men det forekommer dog ikke sjældent, at Noteringen gælder for stempede Veksler, saaledes at det eventuelt manglende Stempel maa godtgøres af Sælgeren.

Pengesedler, som kommer udenfor det Land, hvor de er lovligt Betalingsmiddel, købes og sælges paa lignende Maade som Veksler. Kursen er i Regelen noget lavere end kort Vekselkurs.

København. Renteregning som ved Diskontoregning; 1 Aar = 360 Dage, 1 Maaned = 30 Dage. Til det fremmede Vekselstempel tages intet Hensyn.

A. Vekselsens Forfaldsdag stemmer med Forfaldsdagen efter *noteret Sigt*.

1) Hfl. 10000. a/v paa Amsterdam à 150,20.....	Kr. 15 020.00.
2) Den 7. Maj køber man af en Bank M. 15 000. pr. 17. Maj paa Berlin à 88,95 (Notering 10 D. D. 88,85).....	Kr. 13 342.50.
3) Den 25. Januar sælges til en Bank £ 1534.16.8 pr. 3/m paa London à 18,02 (Notering 3/m 18,00).....	Kr. 27 657.70.

B. Vekselsens Forfaldsdag kommer enten *senere* eller *tidligere* end Forfaldsdagen efter *noteret Sigt*. I første Tilfælde fradrages Diskonto (efter Betalingsstedets Notering); i sidste Tilfælde godtgøres Rente for den afløbne Tid, dog ikke for færre Dage end 3, og i Regelen til $\frac{1}{2}$ à 1 % lavere Sats end den paa Betalingsstedet noterede Diskonto.

4) Den 25. Januar sælges fr. 28000. pr. 25. Febr. paa Paris à 72 pr. a/v.....	Kr. 20 160.00.
÷ 30 Dg. Diskonto à 3 % (Notering i Paris).....	» 50.40.
	<u>Kr. 20 109.60.</u>
5) Den 1. April sælges M. 25000. pr. 25. Juni paa Hamborg à 88,25 pr. 3/m.....	Kr. 22 062.50.
+ 6 Dg. ($\frac{25}{6}$ — $\frac{1}{7}$) Rente à 2 % (Notering i Hamborg 3 %) ...	» 7.35.
	<u>Kr. 22 069.85.</u>

6) Den 24. Febr. omsætter A. i København for fremmed Regning fr. 27 348.62 paa Paris pr. 18. Maj à 72,25 pr. a/v og 3% Diskonto (Noteringen i Paris), Provision $\frac{1}{8}\%$, Kurtage 1%. Herimod skal han remittere M. 12 618.19 pr. 20. April til Hamborg, hvilket udføres à 88,05 pr. 3/m og $3\frac{3}{4}\%$ Rente samt 1% Kurtage, og for Røstbeløbet skal han sende Kommittenten en Væksel paa London pr. 1. April. Kursen paa London pr. 3/m er 18,00, Diskonto i London 5%, Kurtage 1%; hvor stor bliver Sterlingvekslen?

Solgt den 24. Februar:			
fr. 27 348,62 pr. 18. Maj à 72,25 pr. a/v	Kr. 19 759,38		
÷ 3% Disk. for 84 Dg. ($\frac{24}{2}-18\frac{1}{2}$)	Kr. 138,31		
$\frac{1}{8}\%$ Provision	24,70		
1% Kurtage	19,76	182,77	Kr. 19 576,61
Købt den 24. Februar:			
M. 12 618,19 pr. 20. Apr. à 88,05 pr. 3/m	Kr. 11 110,32		
+ $3\frac{3}{4}\%$ Rente i 34 Dg. ($\frac{30}{4}-24\frac{1}{2}$)	39,35		
	Kr. 11 149,67		
+ Kurtage 1%	11,15	11 160,82	
Rest til Køb af Vekselen paa London	Kr. 8 415,79.		
x £ = 8415,79 Kr. (inkl. Kurt. og Disk.)			* Der skal fradrages Rente à
1001 = 1000 Kr. (ekskl. Kurt., men inkl. Disk.)			5% for 53 Dage ($\frac{1}{4}-24\frac{1}{2}$), Gene-
7253* = 7200 Kr. netto*			raldivisor er 7200. Altsaa Netto-
18 = 1 £ Vækselbeløb			beløbet forholder sig til Netto +
x = £ 463. 13 s. 3 d.			Rente som 7200 til 7253, jfr. Forme-
			len S. 1080: $\frac{a}{a+r} = \frac{g}{g+d}$

Christiania. Renteberegning som København.

Til de officielle (Onsdag og Lørdag) noterede Kurser kan der ofte ikke købes; man maa saaledes hyppig betale f. Eks. 1-2 ø. pr. £ og 5-10 ø. pr. 100 M. over Noteringen. For Veksler, der ikke er a/v, beregnes enten en særlig Kurs eller Avistkursen ÷ Diskonto som noteret paa Betalingsstedet eller efter Aftale. Kurtage $\frac{1}{2}$ -1% af begge Parter.

- A. i Christiania skylder B. i København Kr. 37 253.60 pr. 6. Septbr. Den 4. August giver A. efter B.'s Ønske Dækning for Beløbet ÷ $4\frac{1}{2}\%$ Kontokurantdiskonto ved at remittere en Væksel paa Hamborg pr. 15. Oktbr., Kurs a/v 89,20, Diskonto 5%, Kurtage 1%. Hvor stor bliver Vekselen?

A. skylder pr. 6. Septbr.	Kr. 37 253,60
Han dækker 4. Aug., altsaa Diskonto i 32 Dage ($\frac{4}{8}-\frac{9}{8}$)	
à $4\frac{1}{2}\%$	149,02
Til Køb af Markvekselen den 4. Aug.	Kr. 37 104,58

	x M. = 37 104,58 Kr. (inkl. Kurt.)
Kurs a/v 4. Aug. = 89,20	1001 = 1000 Kr. (uden Kurt.)
÷ 71 Dg. ($\frac{4}{8}-18\frac{1}{10}$) Disk. à 5% = 0,88	88,32 = 100 M.
Kurs pr. 15. Okt. = 88,32	x = M. 41 969,56.

Stockholm og Götteborg, se Christiania. Begge Pladser noterer foruden a/v Kurs ogsaa Kurser for lang Sigt (3/m) og for kort Sigt (15 D. i Stockholm, 14 D. i Götteborg).

Hamborg. 1 Aar = 360 Dage, 1 Maaned = 30 Dage. Omsætning af Valuta sker hver Dag til Kurser, der er uafhængige af den officielle Notering; Oplysning om de virkelige opnaaede Kurser maa søges i de private Kurssedler, som daglig udsendes af de store Bankforretninger. Rentegodtgørelse beregnes i Mangel af anden Aftale efter den i den officielle Kursseddel anførte Diskonto paa Betalingsstedet, men hyppig betinges der en lavere Sats. Ved kort Sigt forstaaes 6-10 Dages Løbetid. Veksler betaales Dagen efter Salgsdagen, men Renten beregnes fra Salgsdagen.

- 1) \$ 1000. 60 D. S. paa New York à 4,13..... M. 4 130,00.
- 2) £ 1000. Check paa London à 20,37 $\frac{1}{4}$ ..... M. 20 372,50.
- 3) fr. 30 000. 3 M. D. paa Paris (stempleet) à 80,62..... M. 24 186,00.
- 4) Den 4. Januar omsættes paa København (3/m Kurs, altsaa pr. 4. April, 111,30):

Kr. 12 396.94 pr. 2. Marts; 32 Dg., Rentetal = 3967	Notaens Slutbeløb skal
> 930.39 > 9. > ; 25 > , > = 232	ende paa 0 eller 5 $\mathcal{L}$. Ved
> 1 095.16 > 12. > ; 22 > , > = 241	Veksler med forskellig Løbe-
Kr. 14 422.49	tid er det bekvæmest at
37.00 + Renter à 3 %	beregne Renterne, inden Om-
Kr. 14 459.49 à 111,30... M. 16 093.40.	regningen efter Kurs finder Sted.

5) Den 4. Jan. paa Stockholm (3/m Kurs 111,30):
Kr. 1200.00 pr. 6. Marts; 28 D. = 336
> 797.38 > 9. > ; 25 > = 199
> 2660.00 > 11. > ; 23 > = 612
> 2811.00 > 22. > ; 12 > = 337
> 1158.34 > 1. April; 3 > = 35
Kr. 8626.72
1519
+ Kr. 16,88 R. à 4 %
> 11.38 ÷ > 5.50 Stempel
Kr. 8638.10 à 111,30..... M. 9614.20

6) Den 4. Jan. paa London (3/m Kurs 20,29 $\frac{1}{2}$):
£ 1000. pr. 28. Marts; 6 D. = 60
> 2000. > 30. > ; 4 > = 80
> 6680. > 2. April; 2 > = 134
> 370. > 3. > ; 1 > = 4
£ 10 050.00
278
> 13.2 - R. à 1 $\frac{1}{2}$ %
£ 10 051.3.2 à 20,29 $\frac{1}{2}$ ..... M. 203 988.25.

Berlin. 1 Aar = 360 D., 1 Maaned = 30 D. Efter kort Kurs (eventuelt med Fradrag af Rente for de overskydende Dage) afregnes Veksler, hvis Restløbetid er indtil 14 Dage (paa Skt. Petersborg indtil 4 Uger), eller hvis Løbetid er indtil 3 Dage (Skt. Petersborg 14 D.) kortere end Noteringens korte Sigt. Checks paa London afregnes til kort Kurs med Godtgørelse af 6 Dages Rente efter officiel engelsk Bankdiskonto (kort Sigt 8 D. ÷ 2 D. undervejs). Veksler, hvis Løbetid er over 14 Dage, afregnes til lang Kurs; for middelsigtige Veksler beregnes i Regelen en væsentlig lavere Sats end Betalingsstedets Diskonto; er Løbetiden længere end Noteringens lange Sigt (f. Eks. en 3/m Veksel paa Paris, Notering pr. 2/m), afregnes der efter Betalingsstedets Diskonto. Det fremmede Vekselstempel bliver i Regelen ikke godtgjort Køberen. Rigsbankens Regler er noget afvigende fra de her anførte, hvilke følges i det aabne Marked.

Den 14. Januar omsættes:

1) Kr. 10 000. pr. 24. Jan. paa Kbhvn. à 112,25 pr. 10 D. .... M. 11 225.00.	4) £ 1000. Check paa London à 20,34 pr. 8 D. .... M. 20 340.00. + 6 D. Rente à 3 % . > 10.15. M. 20 350.15.
2) fr. 10 000. pr. 14. Marts paa Paris à 80,75 pr. 2/m ..... M. 8075.00.	
3) Kr. 15 000. pr. 28. Jan. paa Stockholm à 112,35 pr. 10 D. .... M. 16 852.50. ÷ 4 D. Disk. à 5 % .. > 9.35. M. 16 843.15.	5) fr. 10 000. pr. 8. April paa Paris à 80,75 pr. 2/m ..... M. 8075.00. ÷ 24 D. Rente à 2 $\frac{1}{2}$ % > 13.45. M. 8061.55.

London. 1 Aar = 365 D., Maanederne efter Kalenderen. Diskontosatsen, uer kommer til Anvendelse ved længere eller kortere Sigter end de noterede, retter sig efter Rentefoden i det aabne Marked. Til det fremmede Vekselstempel tages der i Regelen ikke Hønsyn. Betaling finder Sted Dagen efter Salgsdagen, Rente beregnes fra Salgsdagen.

Den 14. Jan. omsættes:

1) hfl. 10 000. kort paa Amsterdam à 12.1 $\frac{1}{4}$ k. S. .... £ 829.0.4. (12 fl. 1 $\frac{1}{4}$ Styver = 12 $\frac{1}{16}$ fl. = 1 £).	2) R ^o 10 000. pr. 29. April paa Petersborg à 24 $\frac{7}{8}$ (d. pr. R ^o) pr. 3/m £ 1036.9.2. ÷ 15 D. Disk. à 5 % ... > 2.2.8. £ 1034.6.6.
3) Kr. 10 000 pr. 2. April paa København à 18,30 pr. 3/m ..... £ 546. 9.0 + 12 D. Rente à 3 % ..... > 10.9 £ 546.19.9	546 × 12 × 6 = 39312 + $\frac{1}{8}$ = 13104 + $\frac{1}{30}$ = 1310 + $\frac{1}{300}$ = 131

53857 : 100000
= £ 0,53857 = 10 s. 9 d.

Paris. 1 Aar = 360 D., men Maanederne efter Kalenderen. Kursen for nogle Valuta noteres pr. a/v, for andre pr. 3/m, men i begge Tilfælde med en dobbelt Notering, nemlig en for korte og en for lange Veksler. F. Eks. Notering paa Amsterdam pr. 3/m: 206 for korte Veksler, 206³/₄ for lange; Notering paa London pr. a/v: 25,13 for korte, 25,18¹/₂ for lange Veksler (desuden for Checks 25,14¹/₂). En kort Veksel paa Amsterdam beregnes altsaa til 206 pr. 3/m + Rente, en lang Veksel til 206³/₄ pr. 3/m + Rente (hvis Løbetiden er under 3 Mdr.). En kort Veksel paa London beregnes til 25,13 pr. a/v ÷ Rente, en lang Veksel til 25,18¹/₂ pr. a/v ÷ Rente.

For Veksler, der noteres pr. a/v, beregnes Renten efter Diskontosatsen paa Betalingsstedet, men for Veksler, der noteres pr. 3/m, efter en fast Sats af 4°/₁₀₀. Selvfølgelig maa for disse sidste Vekslers Vedkommende Forskellen mellem den vilkaarlige Rentefod af 4°/₁₀₀ og den virkelige Diskonto finde sit Udtryk i Kursen. Naar Diskonto paa Betalingsstedet er lavere end 4°/₁₀₀, bliver Kursen for lang Sigt højere end for kort Sigt (f. Eks. paa Amsterdam, kort Sigt 206, lang 206³/₄, ved 2¹/₂^o/₁₀₀ Diskonto); hvis omvendt Diskonto paa Betalingsstedet er højere end 4°/₁₀₀, bliver Kursen for lang Sigt lavere end for kort Sigt (f. Eks. paa Skt. Petersborg, kort Sigt 261, lang 260, ved 5¹/₂^o/₁₀₀ Diskonto).

Ved korte Veksler (*papier à courte échéance, courts jours*) forstaas i Almindelighed Veksler med indtil 15 Dages Løbetid, ved middelsigtige (*à échéance moyenne*) Veksler med 40–50 Dages og ved lange (*papier long*) med 75–90 Dages Løbetid. Det udenlandske Vekselstempel godtgøres Køberen undtagen for Veksler paa London. Ved Renteberegningen af Veksler paa London tages heller ikke Hønsyn til de 3 Respidage: derfor er Kursen paa London for Checks og Udbetalinger (*versements*) 1¹/₂ à 2 c. højere end for korte Veksler. Ved Udbetalinger foregaar Indkasseringen af Notaen (*aval*) i Paris og Udbetalingen i Udlandet paa samme Dag. — Kursen paa Belgien, Schweiz og Italien noteres i ^o/₁₀₀ *perte* eller *prime*.

Den 30. December omsættes:

1) hfl. 10000. pr. 9. Jan. paa Amsterdam (stemplet) à 206 (pr. 3/m, kort S.) fr. 20 600.00 + 80 D. Rente à 4 ^o / ₁₀₀ . > 183.10 fr. 20 783.10	6) R ^o 10000. pr. 8. Jan. paa Petersborg (stemplet) à 261 (pr. 3/m, kort S.) fr. 26 100.00 + 81 D. Rente à 4 ^o / ₁₀₀ . > 234.90 fr. 26 334.90
Jan. 22 D. + Febr. 28 D. + Marts 30 D. = 80 D.	Jan. 23 D. + Febr. 28 D. + Marts 30 D. = 81 D.
2) hfl. 10000. pr. 20. Marts paa Amsterdam (stemplet) à 206 ³ / ₄ (pr. 3/m, lang S.) fr. 20 675.00 + 10 D. (²⁰ / ₁₀₀ - ³⁰ / ₁₀₀) Rente > 22.95 à 4 ^o / ₁₀₀ ..... > 16.75 fr. 20 697.95	7) R ^o 10000. pr. 21. Marts paa Petersborg (stemplet) à 260 (pr. 3/m, lang S.) fr. 26 000.00 + 9 D. (²¹ / ₁₀₀ - ³⁰ / ₁₀₀) Rente > 26.00 à 4 ^o / ₁₀₀ ..... > 26.00 fr. 26 026.00
Diskonto i Amsterdam 2 ¹ / ₂ ^o / ₁₀₀ .	Diskonto i Skt. Petersborg 5 ¹ / ₂ ^o / ₁₀₀ .
3) £ 1000. Cheque paa London à 25,14 ¹ / ₂ ..... fr. 25 145.00	8) fr. 10 000.00 pr. 11. Jan. paa Antwerpen ÷ 5.00 belgisk Stempel fr. 9 995.00 ÷ ¹ / ₈ ^o / ₁₀₀ perte. fr. 9982.51 ÷ 12 D. Diskonto à 2 ¹ / ₂ ^o / ₁₀₀ . > 8.31 fr. 9974.20
4) £ 1000. pr. 7. Januar paa London à 25,13 (pr. a/v, kort S.) fr. 25 130.00 ÷ 8 D. Diskonto à 3 ^o / ₁₀₀ > 16.75 fr. 25 113.25	¹ / ₈ ^o / ₁₀₀ perte pr. a/v for korte Veksler; ³⁰ / ₁₂ - ¹¹ / ₁ = 12 D.
³⁰ / ₁₂ - ⁷ / ₁ = 8 Dage.	9) fr. 10 000.00 pr. 12. Marts paa Antwerpen ÷ 5.00 Stempel fr. 9 995.00 à pari ..... fr. 9995.00 ÷ 72 D. Diskonto à 2 ¹ / ₂ ^o / ₁₀₀ . > 50.00 fr. 9945.00
5) £ 1000. pr. 20. Marts paa London à 25,18 ¹ / ₂ (pr. a/v, lang S.) fr. 25 185.00 ÷ 80 D. Diskonto à 3 ^o / ₁₀₀ > 167.90 fr. 25 017.10	Pari pr. a/v for lange Veksler; ³⁰ / ₁₂ - ¹² / ₁ = 72 D.
Dec. 1 Dag + Jan. 31 Dage + Febr. 28 Dage + Marts 20 Dage = 80 Dage.	

3. Effekter.

Om Handelen med Effekter se S. 732 ff.

Ved Køb eller Salg af OBLIGATIONER er der ved Beregningen af deres Værdi at tage Hensyn til følgende Faktorer:

1. *Nominalværdien*, det Beløb, som Obligationen lyder paa. Papirer, som lyder paa udenlandske Møntsorter, bliver — i alt Fald paa Børsen, hvor de er Gendstand for mere regelmæssig Omsætning — omregnede til indenlandsk Mønt efter usancemæssige faste *Reduktionskurser*, der er uafhængige af Vekselkursen og er afrundede til et bekvemt Tal (f. Eks. 1 £ = 18 Kr.).

2. *Kursen*. Denne noteres i Regelen pr. 100 af Nominalværdien, altsaa *procentvis*, undertiden dog ogsaa *pr. Styk*. Ved Noteringerne paa Københavns Børs, ligesom paa tyske Børsen, er Kursen at forstaa *eksklusive* løbende Rente, medens Noteringerne i London og Paris *indbefatter* den Rente, der er paaløben siden sidste Termin.

3. *Rentefoden*. Renten er altid at beregne af Nominalværdien.

4. *Renteterminerne*, de Dage, paa hvilke Kuponerne forfalder til Betaling. Renten af de fleste Obligationer betales halvaarsvis (sjældnere fjerdingaarsvis eller helaarsvis). Ved Salg skal alle uforfaldne Kuponer medfølge, og hvis den løbende Rente ikke er indbefattet i Kursen, bliver der til Prisen for selve Obligationen at *tillægge Renten* fra sidste forudgaaende Termin indtil Salgsdagen. Det hænder imidlertid, at Kuponen for den nærmest følgende Termin er forud afklippet (detacheret) og altsaa mangler, og i saa Fald bliver der at *fradrage Rente* fra Salgsdagen indtil næste Termin.

5. *Omkostninger*. Disse er *Mæglerkurtaget*, der i Regelen udgør $\frac{1}{2}$ à 1 %₀₀, og som paa nogle Pladser beregnes af Nominalværdien, paa andre Pladser af Kursværdien; dertil kommer efter Omstændighederne *Provision*, naar man benytter en Kommissionær (Bankier), *Stempelafgift*, *Porto* m. m.

For AKTIERS Vedkommende er lignende Forhold at tage i Betragtning. *Kursen* noteres paa Københavns Børs i Regelen procentvis, for nogle Aktiers Vedkommende dog pr. Styk (S. 750). Ogsaa paa tyske Børsen er procentvis Notering det almindeligste; i Frankrig derimod noteres Aktier i Regelen pr. Stk. à 500 fr. Hvorledes Noteringen for hvert Papir er at forstaa, findes ikke altid angivet i Kurs-listerne. Med Hensyn til de *Kupons*, der skal medfølge, er Børsusancerne forskellige. Efter københavnsk Usance skal Kuponen for det forløbne Regnskabsaar medfølge indtil den Dag, da Selskabet udbetaler Dividenden, og først fra denne Dag er Noteringen at forstaa eksklusive Udbytte for det forløbne Regnskabsaar. Paa tyske Børsen skilles derimod Kuponen som oftest fra Aktien paa den Dag, da Regnskabsaaaret udløber. Med Hensyn til *Renteberegning* er Usancerne ligeledes forskellige. Paa engelske og franske Børsen er der lige saa lidt Renteberegning af Aktier som af Obligationer, medens der omvendt paa de tyske Børsen beregnes Rente af Aktier lige saavel som af Obligationer. Den tyske Notering for Aktier er i Regelen at forstaa eksklusive en Rente (*Börsenzinsen*), som beregnes fra det løbende Regnskabsaars Begyndelse efter en Rentefod, som ved hvert Papir findes anført i Kurs-listerne; adskillige Aktier noteres dog uden Børsrente (franco). Paa Københavns Børs er der for de allerfleste Aktiers Vedkommende ingen Renteberegning; men en saadan forekommer dog f. Eks. ved de statsgaranterede Jærnbaneaktier (S. 751), hvilke noteres eksklusive den løbende garanterede Rente.

Handelen med Effekter giver Anledning til mangfoldige Beregninger, især hvor det drejer sig om Terminsforretninger. Her kan imidlertid kun omhandles Beregningen af et Papirs *Værdi ved effektivt Køb eller Salg* (paa Københavns Børs og paa enkelte udenlandske Børsen) samt Beregningen af et Papirs *Rentabilitet*.

København. 1 Aar = 360 Dage, 1 Maaned = 30 Dage. Papirerne modtages og betales Dagen efter Salgsdagen, men Rente regnes kun til Salgsdagen (o: inklusive Salgsdagen); den forudgaaende Termins Forfaldsdag medregnes ikke. Kuponterminerne for de fleste danske Obligationer er 11. Juni og 11. Decbr. eller 1. Januar og 1. Juli, men der forekommer dog ogsaa andre Terminer. Kurtage 1 %₀₀, saavel ved Køb som ved Salg, regnes af Papirets Kursværdi (eksklusive Rente). Reduktionskurser: 1 £ = 18 Kr.; 1 fr. = 72 ø.; 9 M. = 8 Kr.; 1 gammel Rubel (Guld) = 3 M. 20 ø. Om Stempelafgift af udenlandske Effekter se S. 812, af indenlandske S. 807, 810, 811 m. m.; saadanne indenlandske Obligationer, som ikke kan lyde paa Ihændeoveren, er stempelpligtige hver Gang de transporteres.

1) Den 27. Januar sælges Kr. 5000. $3\frac{1}{2}\%$ uopsigelige Statsobligationer à 98; hvor meget udbringer de?

Kr. 5000. $3\frac{1}{2}\%$ uops. Statsobligationer à 98.....	Kr. 4 900.00	
+ Renter for 46 Dg. ($\frac{11}{12}-\frac{27}{12}$) à $3\frac{1}{2}\%$	22.36	Kr. 4 922.36
÷ Kurtage 1% (af Kr. 4900).....		4.90
Kupons pr. 11. Juni og 11. Dec.; Dec. 19. Dg. + Jan. 27 Dg. = 46 Dg.		<u>Kr. 4 917.46</u>

2) Den 4. Marts købes Kr. 8000. 4% Østifternes Kreditforenings Obligationer 8. Serie à $97\frac{1}{4}$ og Kr. 11000. Privatbankaktier à 125; de koster?

Kr. 8000. 4% Østift. Krf. Obl. 8 S. à $97\frac{1}{4}$	Kr. 7780	
+ Renter for 63 Dg. ($\frac{1}{1}-\frac{4}{3}$) à 4%	56	Kr. 7 836.00
Kr. 11000. Privatbankaktier à 125.....		13 750.00
+ Kurtage 1% (af Kr. 7780 + 13750 = Kr. 21530).....		21.53
Østift. Kreditf. Obl. 8 Ser.: Kupons pr. 1. Januar og 1. Juli.		<u>Kr. 21 607.53</u>

3) Den 15. Juni sælges Kr. 16000. 4% Landmandsbank Hypotek-Obligationer 4. Serie à $105\frac{1}{2}$ uden Kupon pr. 1. Juli:

Kr. 16000. 4% Ldmbk. Hyp. Obl. 4 S. à $105\frac{1}{2}$	Kr. 16 880.00	
÷ 16 Dg. Rente ($\frac{16}{6}-\frac{1}{7}$) à 4%	Kr. 28.44	
Kurtage 1% (af Kr. 16880).....	16.88	45.32
Kupons pr. 1. Januar og 1. Juli.		<u>Kr. 16 834.68</u>

4) Den 27. Jan. sælges R^o 12500. Russ. Statsobl. konsol. af 1889 2. S. à 96,50:

R ^o . 12500 = fr. 50000 Russ. Konsols à 72 = Kr. 36000 à 96,50.....	Kr. 34 740.00	
+ 26 Dg. Rente ($\frac{1}{1}-\frac{27}{12}$) à 4% (af Kr. 36000).....	104.00	
÷ Kurtage 1% (af Kr. 34740).....	34.74	
Kupons pr. 1. Jan., 1. April, 1. Juli og 1. Oktbr.		<u>Kr. 34 809.26</u>

Hamborg og Berlin. 1 Aar = 360 Dg., 1 Maaned = 30 Dg. Baade i Hamborg og Berlin medtages ved Renteberegningen den forudgaaende Termins Betalingsdag, i Hamborg desuden Leveringsdagen (Dagen efter Salgsdagen). Altsaa regnes for et Papir med Kupons pr. 1. Juli, der sælges den 15. Juli, i Berlin Rente for 15 Dg., i Hamborg for 16 Dg. (i Augsburg, Frankfurt og München derimod ligesom i København for 14 Dg.). Kurtage er i Hamborg $\frac{1}{2}-1\%$ og beregnes ligesom hos os, i Berlin $\frac{1}{2}\%$, der regnes af Nominalbeløbet; for Papirer, der noteres pr. Stk., er Kurtagen dog et fast Beløb pr. Stk. Reduktionskurser: 1 Thaler = 3 M., 1 M. Banco = $1\frac{1}{2}$ M., 1 fr. = 0,80 M., 1 østerr. Guldgylde = 2 M., 1 østerr. Krone = 0,85 M., 1 skand. Kr. = $1\frac{1}{8}$ M., 1 £ = 20,40 M., 1 R^o = 2,16 M., 1 gammel Guld-R^o = 3,20 M., 1 holl. fl = 1,70 M., 1 \$ = 4,20 M. Stempel paa udenlandske Stats- og Jærnbaneobligationer 6% , andre udenlandske Obligationer 1% , udenlandske Aktier $2\frac{1}{2}\%$; udenlandske Kommittenter beregnes der $\frac{2}{10}\%$ Notastempel.

1) Hamborg den 1. Juni; der sælges for fremmed Regning:

Kr. 3000. $3\frac{1}{2}\%$ uopsigel. danske Statsobligationer (Kupons pr. 11. Juni mangler) à $98\frac{1}{2}$	Kr. 2 955.00	
÷ 10 Dg. Rente ($\frac{1}{6}-\frac{11}{6}$) à $3\frac{1}{2}\%$	Kr. 2.92	
Kurtage 1%	2.96	5.88
		<u>Kr. 2 949.12</u>
	à $\frac{9}{8}$	M. 3 317.76
Notastempel M. 0.80; tysk Effektstempel (mangler) M. 20.40....		21.20
		<u>M. 3 296.56</u>

2) Berlin den 14. Januar; der sælges:

Kr. 8000. = M. 9000. Danske Landmandsbank-Aktier à 128,25.....	M. 11 542.50	
4% Renter (Børsenzinsen) i 14 Dg.	14.00	
		M. 11 556.50
÷ $\frac{1}{2}\%$ Kurtage....	4.50	
		<u>M. 11 552.00</u>

3) Hamborg den 6. Juni; der sælges:

10 Stk. Østerr. Kreditaktier 1600 fl. à 1.70 M. 2720 à 209 % M. 5 684.80	
4 % Børsrenter i 156 Dg.	47.15 M. 5 731.95
÷ Kurtage 1 % ₀₀	5.73
	<u>M. 5 726.22</u>

4) Berlin den 29. September; der sælges:

35 Stk. Russisk 3½ % Laan af 1894 M. 14 140 à 83 M. 11 736.20	
3½ % Renter i 89 Dg.	122.35 M. 11 858.55
÷ Kurtage ½ % ₀₀ M. 7.10, Notastempel M. 2.40	9.50
	<u>M. 11 849.05</u>

London. 1 Aar = 365 Dg., Maanederne efter Kalenderen. Effekter noteres i Regelen procentvis, mange Aktier dog pr. Stk. For *Exchequer Bills* (S. 734) noteres en Agio (*premium*) eller Disagio (*discount*). Kursen for alle Effekter undtagen *Exchequer Bills* og *Indian Debentures* er at forstaa inklusive Rente, og alle Papirer sælges pr. næste Medio eller Ultimo undtagen engelske *Consols* (S. 735), der kun sælges pr. Ultimo eller pr. Kontant. Kurtage ⅛ - 1/16 % af Nominalbeløbet.

1) London d. 10. Januar; der købes:

3 Stkr. Exchequer Bills à 500 £....	£ 1500.	$1500 \times 121 \times 6 = 1089000$
Rente à 3 % i 121 Dg. (11/10 - 10/1) ...	14.18.5	+ 1/8 = 363000
Præmie 3 sh. (pr. 100 £)	2. 5.0	+ 1/80 = 36300
Kurtage 1 sh. pr. 100 £	0.15.0	+ 1/800 = 3630
	<u>£ 1517.18.5</u>	<u>1491930</u>
		£ 14,91930 = £ 14.18.5.

2) £ 2000. 2¾ % Consols à 97⅞ (inkl. Rente).....	£ 1957.10.0
+ Kurtage ⅛ % (af £ 2000)	2.10.0
	<u>£ 1960. 0.0.</u>

Paris. Franske *Rentes* og de fleste udenlandske Statsobligationer noteres procentvis, andre Effekter pr. Stk. Den løbende Rente er altid indbefattet i Kursen. Kurtage beregnes paa forskellig Maade, fra ⅛ %₀₀ til 1/8 % af Nominalværdien, eller pr. Stk.; Minimum er 1 fr., naar der udfærdiges Nota (*bordereau*). Reduktionskurser: 1 £ = 25 - 25¼ fr. (i de fleste Tilfælde 25,20), 1 M. = 1/4 fr., 1 gammel Guld-R.^o = 4 fr. Stempelafgift af udenlandske Statspapirer 1 %₀₀, af udenlandske Aktier 2 %₀₀.

Statspapirer, som bærer fast Rente, sælges i Frankrig ikke efter Nominalbeløbet, men efter den aarlige Rente, som de giver. Man køber og sælger saaledes ikke 100 000 fr. 3 % Obligationer, men 3000 fr. 3 % Rentes.

Hvor meget koster 1500 fr. 3 % Rentes à 96,17½? Man multiplicerer Rentebeløbet med Kursen og dividerer med 3.

$$x = \frac{1500 \times 96,175}{3} = \text{fr. } 48087.50.$$

Er Rentefoden 4 %₀₀, divideres med 4; er Rentefoden 4½ %₀₀, multipliceres Kursen med det dobbelte Rentebeløb og divideres med 9, o. s. fr.

RENTABILITETEN. Ved Spørgsmaalet om et Værdipapirs Rentabilitet drejer det sig om at undersøge, til hvilken Rentefod en i det paagældende Papir anbragt Kapital forrenter sig.

Ved *Obligationer*, som er *uopsigelige* fra begge Sider, er Regningen et simpelt Reguladetrykke. Der kan f. Eks. spørges, hvor mange Procent p. a. man har af sin Kapital ved at købe 1) 3½ % uopsigelige Obligationer à 97¾ eller 2) 4½ % uopsigelige Obligationer à 111?

$$\begin{array}{l|l} 1) x : 3\frac{1}{2} = 100 : 97,75 & 2) x : 4\frac{1}{2} = 100 : 111 \\ x = 3,58\% & x = 4,05\% \end{array}$$

Eller der kan omvendt spørges, hvilken Kurs der kan betales for et Papir, naar Kapitalen skal indbringe en vis Rente; f. Eks. 3) hvilken Kurs for $3\frac{1}{2}\%$ Obligationer eller 4) hvilken Kurs for $4\frac{1}{2}\%$ Obligationer giver 4% Rente af Kapitalen?

$$\begin{array}{l} 3) x : 100 = 3\frac{1}{2} : 4 \\ \quad \quad \quad x = 87,50. \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} 4) x : 100 = 4\frac{1}{2} : 4 \\ \quad \quad \quad x = 112,50. \end{array} \right.$$

Kurtage og løbende Renter er herved ladte ude af Betragtning, da de kun i ringe Grad paavirker Resultatet.

De fleste Obligationer er imidlertid *opsigelige* fra Debitors Side, og ofte *amortiseres* Laanet efter en bestemt Plan (S. 740). Er Obligationen opsigelig, maa man tage Risikoen for Konvertering (S. 741) med i Betragtning, naar man betaler et Papir over *pæri*, men denne Risiko lader sig naturligvis ikke matematisk beregne. Hvis Laanet tilbagebetales efter en bestemt Amortisationsplan, vil der være en vis *Gennemsnitstid* for Obligationernes Indløsning; men for den enkelte Obligations Vedkommende bliver Tidspunktet for dens Udbetaling højest forskelligt, efter som den udtækkes før eller senere. Man kan altsaa vel anstille en Beregning efter Gennemsnitstiden, men Resultatet for den enkelte Obligationsejer beror paa Tilfældigheder, og disse har saa meget større Spillerum, jo mindre det Beløb er, hvormed det drejer sig. Følgende Tabel viser den Rente, som man ved en vis Købekurs opnaar af et Papir, der efter en vis Tids Forløb *indfris til pari*.

Indløsning Aar	$3\frac{1}{2}\%$ Papirer				4% Papirer				$4\frac{1}{2}\%$ Papirer			
	Man vil opnaa en Rente af				Man vil opnaa en Rente af				Man vil opnaa en Rente af			
	4%	$4\frac{1}{2}\%$	5%	$5\frac{1}{2}\%$	$4\frac{1}{2}\%$	5%	$5\frac{1}{2}\%$	6%	4%	5%	$5\frac{1}{2}\%$	6%
1	99.52	99.04	98.57	98.10	99.52	99.05	98.58	98.11	100.48	99.52	99.05	98.59
5	97.78	95.61	93.51	91.46	97.81	95.67	93.59	91.58	102.23	97.84	95.73	93.68
10	95.94	92.09	88.42	84.92	96.04	92.28	88.69	85.28	104.06	96.14	92.46	88.96
20	93.20	86.99	81.31	76.10	93.50	87.54	82.07	77.06	106.79	93.77	88.05	82.79
30	91.85	83.71	76.94	70.93	91.86	84.63	78.20	72.47	108.65	92.31	85.47	79.35
40	90.10	81.60	74.26	67.91	90.80	82.34	75.93	69.92	109.90	91.42	83.95	77.43
50	89.26	80.24	72.62	66.12	90.12	81.74	74.60	68.48	110.74	90.87	83.07	76.36
100	87.75	78.05	70.23	63.81	89.02	80.15	72.86	66.76	112.25	90.08	81.90	75.07
aldrig	87.50	77.78	70.00	63.64	88.89	80.00	72.73	66.67	112.50	90.00	81.80	75.00

Altsaa naar f. Eks. et $3\frac{1}{2}\%$ Papir indfris til pari om 20 Aar, vil man ved at købe Papiret til en Nettopris af 86,99 have $4\frac{1}{2}\%$ aarlig Rente af sin Kapital. Nøjagtigheden er tilstrækkelig, hvad enten Renten betales hel- eller halvaarsvis. — For Obligationer, som ved Tilbagebetalingen *indfris over pari* (S. 740), bliver Beregningen atter en anden.

For *Aktiers* Vedkommende maa man som Grundlag for en Rentabilitetsberegning gaa ud fra et bestemt Udbytte, f. Eks. Gennemsnitsudbyttet for et vist Aaremaal. Men en saadan Beregning har liden Værdi, med mindre man efter Foretagendets Beskaffenhed med nogenlunde Rimelighed kan slutte fra Fortid til Fremtid.

4. Arbitrageregning.

Arbitrageregning gaar ud paa at sammenligne de forskellige Veje, ad hvilke visse Arter af Transaktioner kan udføres, for saaledes at udfinde den Vej, der giver det bedste Resultat (jfr. S. 541, 573, 709).

Det oprindelige og stadig nærmest liggende Formaal for Arbitrage er at bedømme, ad hvilken Vej en Gæld i Udlandet billigst kan dækkes, eller en Fordring paa Udlandet fordelagtigst kan inddrages. Som det vigtigste internationale Betalingsmiddel kommer naturligvis Vekselen her fortrinsvis i Betragtning (*Vekselarbitrage*); men undertiden kan ogsaa visse Arter af Effekter gøre Tjeneste (*Effektarbitrage*), eller der kan forsendes rede Penge eller Metal (*Arbitrage i Mønt og Metal*). Ofte er Opgaven kun den at udfinde, paa hvilken Plads man fordelagtigst iværksætter et bestemt Køb eller Salg af Veksler, Effekter eller Metal. Arbitragens Omraade er imidlertid ikke indskrænket til Afviklingen af forud givne Forretninger; efterhaanden har der, i alt Fald paa de store Pengemarkeder, udviklet sig en særlig Forretningsvirksomhed, som gaar ud paa at foretage ogsaa selvstændige Operationer i det Øjemed at udnytte Forskellen i de samtidige Kurser for Veksler, Effekter, Pengesorter og Metal paa de forskellige Pladser.

I det følgende skal omtales Arbitrageregning vedrørende 1) *Veksler*, 2) *Effekter*, 3) *Mønt og Metal*, samt i Tilslutning hertil 4) *Veksel- og Effekt-Kommissionsregning*.

1. VEKSELARBITRAGE.

Opgaven er her at undersøge: A) hvorledes en Gæld i Udlandet billigst betales, eller en Fordring i Udlandet fordelagtigst inddrages; B) paa hvilken Plads en bestemt Art Valuta fordelagtigst købes eller sælges.

A. BETALING AF GÆLD OG INDDRAGNING AF FORDRINGER.

Arbitragen udføres af den Part, der enten skylder et Beløb i en fremmed Pengesort eller har et Beløb i en fremmed Pengesort til gode. Gældens Betaling eller Fordringens Inddragning kan iværksættes: I) ved Kreditors *direkte Tratte* paa Debitor eller ved Debitors *direkte Rimesse* til Kreditor; II) ved *Rimesse i fremmed Valuta*.

I. VALG AF DIREKTE TRATTE OG DIREKTE RIMESSE. For at bedømme, hvor vidt Trassering eller Remittering er fordelagtigst, maa man kende begge Pladsers Kursnoteringer og Diskonto. Thi der trasseres til Kursen paa Kreditors Plads, medens der remitteres til Kursen paa Debitors Plads, og hvis Vekselsens Forfaldstid ikke falder sammen med de noterede Sigter, er der en Diskontoberegning at foretage. Endvidere maa der tages Hensyn til den Rente, som paa den ene Side tabes og paa den anden Side indvindes, naar der ikke dækkes avista.

Regningen kan udføres ved direkte at kalkulere, hvor meget en Veksel for det Beløb, hvorom det drejer sig, vil koste eller vil indbringe. Men man kan ogsaa indskrænke sig til at foretage en Sammenligning mellem selve Kurserne; man beregner i saa Fald *Pariteten* for den fremmede Kurs $\circ$: den Kurs, der efter Noteringsmaaden paa ens egen Plads svarer til den fremmede Kurs; de forskellige paaløbende Omkostninger maa naturligvis tages med i Beregning, og de Kurser, der skal sammenlignes, maa ved Tillæg eller Fradrag af Rente reduceres til ensartede Værdier. Denne Fremgangsmaade er benyttet i de nedenstaaende Eksempler.

Beregningen frembyder naturligvis visse Forskelligheder, eftersom de paa-gældende Pladser ved Noteringen af deres Vekselkurser benytter enten den fremmede Pengesort eller deres egen Pengesort som fast Valuta. I *Eks. 1* noterer begge Pladser deres Vekselkurser med den fremmede Pengesort som fast Valuta (København—Hamburg), i *Eks. 2* benytter en af Pladserne den modsatte Noteringsmaade (London—København).

Eks. 1. København skal betale Hamburg et forfaldent Markbeløb og har følgende Veje at vælge imellem:

Hamburg (Kreditor) kan trassere paa København 1) à 112,45 a/v, 2) à 112,30 kort eller 3) à 111,45 pr. 3/m; eller *København* (Debitor) kan remittere 4) à 88,90 a/v, 5) à 88,85 pr. 10 D. eller 6) à 88,10 pr. 3/m.

Diskonto i København 4%; Hamburg regner 3½% Rente i Kontokurant. Hvilken Dækningsmaade er at foretrække?

1) <i>Tratte</i> a/v à 112,45.	x Kr. = 100 M.	
	112,45 = 100 Kr.	Kr. 88,928 pr. 100 M.
2) — pr. 10 D. à 112,30.	x Kr. = 100 M.	
	112,30 = 100 Kr.	
	x = Kr. 89,047	
	÷ „ 0,099	10 D. Rente à 4%
	Kr. 88,948	pr. 100 M.
3) — pr. 3/m à 111,45	x Kr. = 100 M.	
	111,45 = 100 Kr.	
	x = Kr. 89,726	
	÷ „ 0,897	90 D. Rente à 4%
	Kr. 88,829	
	+ „ 0,044	½% tysk Stempel
	Kr. 88,873	pr. 100 M.

Her skal fradrages henholdsvis 10 D. og 90 D. Rente, fordi Tratten først bliver at betale henholdsvis 10 D. eller 90 D. senere, end en Rimesse vilde være at betale.

Vekselens Paalydende (= Londons kontante Tilgodehavende); men 3/m Kurs (18,34) forholder sig til Paalydende + Rente, som avista Værdien (18,18) forholder sig til Paalydende; Renten skal altsaa her beregnes af 18,18 ($\circ$: 18,34 er = $a + r$, S. 1025).

Ad b. Paa Kontokurant indvindes 3/m Rente, som forøger Udbyttet eller gør Kursen *gunstigere* (numerisk *lavere*); Renten maa altsaa her fradrages. Det engelske Vekselstempel ($\frac{1}{2}\%$ af alle Veksler, der ikke er a/v) formindsker Udbyttet eller gør Kursen *ugunstigere* (numerisk *højere*), maa altsaa tillægges. Rente skal beregnes af a/v Beløbet (det kontante Tilgodehavende), Stempel af Beløbet pr. 3/m (Vekselens Paalydende).

Ad d og e. Der tabes henholdsvis 10 D. og 3/m Diskonto af Vekselbeløbet, hvorved Kursen bliver saa meget *ugunstigere* (numerisk *højere*); altsaa skal Diskontoen her tillægges. Baade Diskonto og Stempel skal beregnes af Vekselens Paalydende, altsaa her af Kursen henholdsvis pr. 10 D. og pr. 3/m.

London vil faa det største Udbytte af sin Fordring ved at lade København remittere Beløbet a/v à 18,16.

II. VALG MELLE M FREMMEDE DEVISER. En anden Vej, ad hvilken man kan dække sin Gæld, er den, at man køber udenlandske Veksler (= Deviser) i en fremmed Valuta og sender dem til Kreditor, for at han kan sælge dem og gøre sig betalt i Provenuet; ligeledes kan man inddrage sit Tilgodehavende ved at lade Debitor opkøbe siige Veksler for det skyldige Beløb og lade sig dem remittere for selv atter at sælge dem. Ved Undersøgelsen af, hvor vidt man ad denne Vej kan opnaa et bedre Resultat end ved direkte Trassering eller Remittering, maa naturligvis alle Omkostninger nøje kendes, ligesom de fornødne Renteberegninger maa foretages.

For Kortheds og Overskueligheds Skyld vil i det følgende samtlige de Faktorer, der skal tages med i Beregning, blive inddragne i Kædeopstillingen, medens man i virkelig Regning saavidt mulig benytter bekvemmere Fremgangsmaader. I No. 7 (under Eks. 1) vil man saaledes regne: $x = \frac{1818}{1,2045} \div 1\%$ (Forskellen i Resultatet er aldeles betydningsløs); i Lit. f. (under Eks. 2) vil man regne $x = 20,55 \times 88,90 \div 6\frac{1}{2}\%$, o. s. v. Naar Procentsatsen er større, maa dog den nøjagtigere Regnemaade benyttes.

Eks. 1 (fortsat). Foruden de ovenfor nævnte Kurser paa Hamborg og London noterer København paa Paris 72,30 a/v, paa Antwerpen 72,20 a/v, paa Amsterdam 150,65 a/v, medens Hamborg bl. a. noterer London 20,45 a/v, 2044 k. S. og 20,31 3/m, Paris 81,30 a/v, Antwerpen 81,20 a/v, Amsterdam 169,65 a/v. Disse Kurser skal forstaaes franco Omkostninger (eventuelt Stempel lades her ude af Betragtning), dog at Hamborg beregner sig 1% Kurtage for Omsætning af fremmede Veksler.

København kan altsaa dække sin Gæld i Hamborg ad følgende Veje (foruden de under 1-6 nævnte):

7) Rim. a/v paa London:	8) Rim. kort paa London:	9) Rim. 3/m paa London:
x Kr. = 100 M.	x Kr. = 100 M.	x Kr. = 100 M.
999 = 1000 M.	999 = 1000 M.	999 = 1000 M.
20,45 = 1 £	20,44 = 1 £	20,31 = 1 £
1 = 18,16 Kr.	1 = 18,15	1 = 18,02
<u>$x = 88,8908.$</u>	<u>$x = 88,8854.$</u>	<u>$x = 88,8136.$</u>
10) Rimesse a/v p. Paris:	11) Rim. a/v p. Antwerpen:	12) Rim. a/v p. Amsterdam:
x Kr. = 100 M.	x Kr. = 100 M.	x Kr. = 100 M.
999 = 1000 M.	999 = 1000 M.	999 = 1000 M.
81,30 = 100 fr.	81,20 = 100 fr.	169,65 = 100 fl.
100 = 72,30 Kr.	100 = 72,20 Kr.	100 = 150,65 Kr.
<u>$x = 89,0189.$</u>	<u>$x = 89,0053$</u>	<u>$x = 88,8894.$</u>

Af samtlige hidtil undersøgte Fremgangsmaader er saaledes 9. den billigste; ved at sende langt Sterling til Hamborg kan København dække sin Gæld à Kr. 88,81 pr. 100 M.

Eks. 2 (fortsat). Det skal undersøges, hvor vidt London (i Stedet for at benytte de under a—e angivne Fremgangsmaader) med Fordel kan inddrage sit Tilgodehavende ved at lade København remittere fremmede Veksler. Københavns Kurser er anførte i det foregaaende; for Køb af fremmede Veksler beregnes 1%₀₀

Kurtage. *London* noterer: *Hamborg* 20,55 3/m (Disk. 3%), *Paris* 25,12½ a/v, *Belgien* 25,30 3/m (Disk. 3%), *Holland* 12.1 a/v.

f) Rim. a/v p. <i>Hamborg</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 20,55 \text{ M.}$ $100 = 99\frac{1}{4} \text{ M.*}$ $100 = 88,90 \text{ Kr.}$ $1000 = 1001 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,1501.$	g) Rim. kort p. <i>Hamborg</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 20,55 \text{ M.}$ $100 = 99\frac{1}{4} \text{ M.*}$ $100 = 88,85 \text{ Kr.}$ $1000 = 1001 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,1552.$	h) Rim. 3/m p. <i>Hamborg</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 20,55 \text{ M.}$ $100 = 88,10 \text{ Kr.}$ $1000 = 1001 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,1227.$
---	--	--

* 3% for 1 Aar = 3/4% for 1/4 Aar.

* 3% for 1 Aar = 2/3% for 80 Dage.

i) Rim. a/v paa <i>Paris</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 25,125 \text{ fr.}$ $100 = 72,30 \text{ Kr.}$ $1000 = 1001 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,1835.$	j) Rim. a/v p. <i>Antwerpen</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 25,30 \text{ fr.}$ $100 = 99\frac{1}{4} \text{ fr.}$ $100 = 72,20 \text{ Kr.}$ $1000 = 1001 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,1477.$	k) Rim. a/v p. <i>Amsterdam</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 12,05 \text{ fl.}$ $100 = 150,65 \text{ Kr.}$ $1000 = 1001 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,1715.$
---	--	--

Det er altsaa fordelagtigst for *London* at inddrage sit Tilgodehavende ved at lade *København* remittere lange Veksler paa *Hamborg*, hvorved der udbringes 1 £ pr. 18,12¼ Kr.

B. KØB ELLER SALG AF EN BESTEMT ART VALUTA.

Som Køber eller Sælger af udenlandske Veksler af en bestemt Art søger man den Plads, hvor de kan købes billigst eller sælges dyrest.

Eks. 3. Hvor sælger *København* fordelagtigst lange Sterlingveksler? Kurserne stiller sig, som følger: *København* paa *London* 18,16 a/v, 18,02 3/m, paa *Hamborg* 88,90 a/v, paa *Paris* 72,25 a/v, paa *Antwerpen* 72,15 a/v, paa *Amsterdam* 150,60 a/v; *Hamborg* (*Berlin*) paa *London* 20,30 3/m; *Paris* paa *London* 25,20 lang S. ÷ 3% Diskonto; *Antwerpen* paa *London* 25,06 3/m; *Amsterdam* paa *London* 12,02 2/m (Disk. 3%). Diskonto i *London* 3%. Omkostninger i *London* 3/100, i *Paris* og *Antwerpen* 2½/100, i *Hamborg* og *Amsterdam* 2/100.

1) Salg i <i>København</i> : $1 \text{ £} = 18,02.$	3) Salg i <i>Hamborg</i> (<i>Berlin</i>): $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 20,30 \text{ M.}$ $1000 = 998 \text{ M.}$ $100 = 88,90 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,0106.$	5) Salg i <i>Antwerpen</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 25,06 \text{ fr.}$ $1000 = 997,5 \text{ fr.}$ $100 = 72,15 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,0356.$
2) Diskontering i <i>London</i> : à 3% og Inddragn. à 18,16: $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1000 = 989,5 \text{ £*}$ $1 = 18,16 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 17,9693.$	4) Salg i <i>Paris</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 25,20 \text{ fr.}$ $1000 = 990 \text{ fr.*}$ $100 = 72,25 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,0208.$	6) Salg i <i>Amsterdam</i> : $x \text{ Kr.} = 1 \text{ £}$ $1 = 12,02 \text{ fl.}$ $1000 = 995,5 \text{ fl.*}$ $100 = 150,60 \text{ Kr.}$ <hr/> $x = 18,0207.$

* 3/m Disk. 7½/100 } = 10½/100.
Omkostn. 3 - }

* 3/m Disk. 7½/100 } = 10%.
Omkostn. 2½ - }

* 1/m Disk. 2½/100 } = 4½/100.
Omkostn. 2 - }

København sælger altsaa sine lange Sterlingveksler fordelagtigst i *Antwerpen*.

2. EFFEKTRBITRAGE.

Til Udligning af et Mellemværende med Udlandet kan man foruden Veksler benytte saadanne Effekter, som er Genstand for regelmæssig Omsætning paa begge Pladser. En Gæld kan dækkes ved at sende Kreditor Effekter, som man

lader ham sælge til den Kurs, der noteres paa hans Plads, og en Fordring kan inddrages ved at lade Debitor indkøbe Effekter, som man atter sælger. Effekt-arbitrage kan dels gaa ud paa at bestemme, hvilke Papirer der mulig egner sig til en Operation som den nævnte; dels kan Formaalet være at udfinde, paa hvilken Børsplads man i Øjeblikket fordelagtigst enten køber eller sælger en bestemt Art af Papir. Her skal kun vises Eksempel paa sidstnævnte Arbitrageregning. Papirets Pris paa de forskellige udenlandske Pladser, alle Omkostninger medtagne i Beregningen, sammenlignes med Prisen paa ens egen Plads, idet man omregner den fremmede Valuta til indenlandsk Valuta efter Avistakurs.

Eks. København vil den 24. Februar købe 1250 R^o 4 % Russ. Konsols af 1889; hvor købes dette Papir billigst?

Papiret noteres: i København 99¹/₂, i Berlin 99¹/₄, i Amsterdam 98¹/₂, i Paris 98¹/₂, i London 99¹/₄. Københavns Vekselkurs er: Berlin-Hamborg 88,90, Amsterdam 150,65, Paris 72,30, London 18,16. Omkostningerne findes anførte ved hver enkelt Beregning.

<i>København.</i>	R ^o 1250/fr. 5000 à 72 = Kr. 3600 à 99 ¹ / ₂	Kr. 3582.00	
	Renter à 4 % i 53 Dg.	> 21.20	
	Kurtage 1 % ₀₀	> 3.58	<u>Kr. 3606.78.</u>
<i>Berlin.</i>	R ^o 1250 à 3.20 = M. 4000 à 99 ¹ / ₄	M. 3970.00	
	Renter i 54 Dg. à 4 %	> 24.00	
	Kurtage ¹ / ₂ % ₀₀ af M. 4000	> 2.00	
	Notastempel	> 0.80	
		M. 3996.80	
	Kommission 1 % ₀₀ Transport ¹ / ₈ % ₀₀	> 5.33	
	à 88,90	M. 4002.13	<u>= Kr. 3557.89.</u>
<i>Amsterdam.</i>	R ^o 1250 à fl. 2 = fl. 2500 à 98 ¹ / ₂	fl. 2337.50	
	Renter i 54 Dg. à 4 %	> 15.00	
	Kurtage ¹ / ₄ % ₀₀	> 0.58	
		fl. 2353.08	
	Kommission 1 % ₀₀ , Transport ² / ₅ % ₀₀	> 3.29	
	à 150,65	fl. 2356.37	<u>= Kr. 3549.87.</u>
<i>Paris.</i>	R ^o 1250/fr. 5000 à 98 ¹ / ₂	fr. 4925.00	
	Kurtage ¹ / ₈ % ₀₀	> 6.16	
		fr. 4931.16	
	Kommission 1 % ₀₀ , Transport ² / ₅ % ₀₀	> 6.90	
	à 72,30	fr. 4938.06	<u>= Kr. 3570.20.</u>
<i>London.</i>	R ^o 1250 = £ 197.15.0 à 99 ¹ / ₄	£ 196. 5.4	
	Kurtage ¹ / ₁₆ % ₀₀	> 0. 2.5	
		£ 196. 7.9	
	Kommission ¹ / ₈ % ₀₀ , Transport ² / ₅ % ₀₀	> 0. 7.3	
	à 18,16	£ 196.15.0	<u>= Kr. 3572.98.</u>

Der købes altsaa billigst i Amsterdam. Men til den ovenfor beregnede Indkøbspris maa yderligere lægges det danske Obligationsstempel (S. 812).

3. ARBITRAGE I MØNT OG METAL.

Naar Vekselkursen nærmer sig til Guldpunktet, bliver der Anledning til at undersøge, om det kan betale sig at forsende Metal.

Et Eksempel paa en Arbitrage, hvor der er Valg mellem Guldmønt og Guld-barrer, findes anført S. 1067.

Arbitragen kan ogsaa gaa ud paa at undersøge, i hvilket Marked det er fordelagtigst at købe eller at sælge Barrer (eller en vis Møntsort).

Eks. Prisen paa Sølvbarrer er i Hamborg 76,25 M., i London $25\frac{13}{16}$ d., i Paris 94,85 fr. Omkostningerne er henholdsvis $\frac{1}{2}\%$, 1% og $\frac{3}{4}\%$, og Københavns Avistakurser er henholdsvis 89,05, 18,22 og 72,25. Hvor kan København fordelagtigst købe eller sælge Sølv?

<table border="0"> <tr><td colspan="2" style="text-align: center;">Hamborg</td></tr> <tr><td>x Kr. = 1 kg fint Sølv</td><td></td></tr> <tr><td>1 = 76.25 M.</td><td></td></tr> <tr><td>100 = 89.05 Kr.</td><td></td></tr> <tr><td colspan="2"><hr/></td></tr> <tr><td>x = Kr. 67.90</td><td></td></tr> </table>	Hamborg		x Kr. = 1 kg fint Sølv		1 = 76.25 M.		100 = 89.05 Kr.		<hr/>		x = Kr. 67.90		<table border="0"> <tr><td colspan="2" style="text-align: center;">London</td></tr> <tr><td>x Kr. = 1000 g f. S.</td><td></td></tr> <tr><td>28,7707 = 1 oz Std.</td><td></td></tr> <tr><td>1 = $25\frac{13}{16}$ d.</td><td></td></tr> <tr><td>240 = 18.22 Kr.</td><td></td></tr> <tr><td colspan="2"><hr/></td></tr> <tr><td>x = Kr. 68.11</td><td></td></tr> </table>	London		x Kr. = 1000 g f. S.		28,7707 = 1 oz Std.		1 = $25\frac{13}{16}$ d.		240 = 18.22 Kr.		<hr/>		x = Kr. 68.11		<table border="0"> <tr><td colspan="2" style="text-align: center;">Paris</td></tr> <tr><td>x Kr. = 1 kg fint Sølv</td><td></td></tr> <tr><td>1 = 94.85 fr.</td><td></td></tr> <tr><td>100 = 72.25 Kr.</td><td></td></tr> <tr><td colspan="2"><hr/></td></tr> <tr><td>x = Kr. 68.53</td><td></td></tr> </table>	Paris		x Kr. = 1 kg fint Sølv		1 = 94.85 fr.		100 = 72.25 Kr.		<hr/>		x = Kr. 68.53	
Hamborg																																								
x Kr. = 1 kg fint Sølv																																								
1 = 76.25 M.																																								
100 = 89.05 Kr.																																								
<hr/>																																								
x = Kr. 67.90																																								
London																																								
x Kr. = 1000 g f. S.																																								
28,7707 = 1 oz Std.																																								
1 = $25\frac{13}{16}$ d.																																								
240 = 18.22 Kr.																																								
<hr/>																																								
x = Kr. 68.11																																								
Paris																																								
x Kr. = 1 kg fint Sølv																																								
1 = 94.85 fr.																																								
100 = 72.25 Kr.																																								
<hr/>																																								
x = Kr. 68.53																																								
<table border="0"> <tr><td>Omkostn. $\frac{1}{2}\%$ (Kr. 0.34</td><td></td></tr> <tr><td>pr. kg)</td><td></td></tr> <tr><td>Købepris..... Kr. 68.24.</td><td></td></tr> <tr><td>Salgspris..... » 67.56.</td><td></td></tr> </table>	Omkostn. $\frac{1}{2}\%$ (Kr. 0.34		pr. kg)		Købepris..... Kr. 68.24.		Salgspris..... » 67.56.		<table border="0"> <tr><td>Omkostn. 1% (Kr. 0.68</td><td></td></tr> <tr><td>pr. kg)</td><td></td></tr> <tr><td>Købepris..... Kr. 68.79.</td><td></td></tr> <tr><td>Salgspris..... » 67.43.</td><td></td></tr> </table>	Omkostn. 1% (Kr. 0.68		pr. kg)		Købepris..... Kr. 68.79.		Salgspris..... » 67.43.		<table border="0"> <tr><td>Omkostn. $\frac{3}{4}\%$ (Kr. 0.51</td><td></td></tr> <tr><td>pr. kg)</td><td></td></tr> <tr><td>Købepris..... Kr. 69.04.</td><td></td></tr> <tr><td>Salgspris..... » 68.02.</td><td></td></tr> </table>	Omkostn. $\frac{3}{4}\%$ (Kr. 0.51		pr. kg)		Købepris..... Kr. 69.04.		Salgspris..... » 68.02.															
Omkostn. $\frac{1}{2}\%$ (Kr. 0.34																																								
pr. kg)																																								
Købepris..... Kr. 68.24.																																								
Salgspris..... » 67.56.																																								
Omkostn. 1% (Kr. 0.68																																								
pr. kg)																																								
Købepris..... Kr. 68.79.																																								
Salgspris..... » 67.43.																																								
Omkostn. $\frac{3}{4}\%$ (Kr. 0.51																																								
pr. kg)																																								
Købepris..... Kr. 69.04.																																								
Salgspris..... » 68.02.																																								

København køber altsaa bedst i Hamborg og sælger bedst i Paris.

4. VEKSEL- OG EFFEKT-KOMMISSIONSREGNING.

Naar man paa Grundlag af den foretagne Arbitrageregning beslutter at udføre en Transaktion, opgiver man sin Kommissionær paa den anden Plads en *limiteret Kurs*, hvortil han skal købe eller sælge, nemlig den Kurs, hvorpaa Beregningen er baseret. Ved Ordrens Ankomst kan da Kursen have forandret sig i ufordelagtig Retning, saa at Ordren er uudførlig. Hvis nu imidlertid Ordren gaar ud paa, at Kommissionæren samtidig skal købe eller sælge flere *forskellige Arter* af Værdipapirer, eller at han skal købe en Sort og sælge en anden, kan det hælde, at Kurserne har ændret sig dels til Gunst dels til Ugunst, saaledes at det *samlede Resultat* ikke bliver ringere, end de opgivne Limita forudsætter. Kommissionæren maa i saa Fald ved en Beregning undersøge, hvor vidt Ordren som Helhed kan udføres uden Tab for Kommittenten. Denne Beregning kaldes *Kommissionsregning*.

Eks. København faar Ordre at trassere paa London £ 500 à 18,17 og at indkøbe Markveksler à 89,05. Ved Ordrens Modtagelse er Kurserne stegne til 18,18 og 89,10. Kan Ordren udføres?

Salgsprisen er stegen $\frac{1}{1817}$, Købeprisen derimod $\frac{5}{8905} = \frac{1}{1781}$, altsaa mere; men Forskellen er meget ringe:

$$\begin{aligned} \text{£ } 500 \text{ à } 18,17 &= \text{Kr. } 9085, \text{ hvilket Beløb à } 89,05 \text{ giver M. } 10202,13 \\ \text{£ } 500 \text{ à } 18,18 &= \text{Kr. } 9090, \quad \quad \quad \text{à } 89,10 \quad \quad \text{M. } 10202,02. \end{aligned}$$

Denne Forskel er saa ubetydelig i Forhold til Beløbet, at Ordren bør udføres.

III. Vareregning.

Vareregning gaar ud paa:

I. at bestemme Værdien af et vist Varekvantum i Henhold til den givne Pris for et givet Kvantum. F. Eks. hvor meget koster $337\frac{1}{2}$ Alen à 1 Kr. $62\frac{1}{2}$ ø. pr. Alen? hvor meget koster 762 kg à M. 3.95 pr. $\frac{1}{2}$ kg? hvor meget koster 1 lb, naar 5 cwts. 3 qrs. 15 lbs. er betalte med £ 115.6 s. 6 d.? Løsningen af disse og lignende Opgaver sker ved simpel Reguladetri og kræver ingen særlig Vejledning.

II. at beregne den Pris pr. Enhed, som en Vare, der *købes* paa en anden Plads, koster med Tillæg af alle Omkostninger, eller den Pris, som en Vare, der *sælges* paa den anden Plads, indbringer efter Fradrag af alle Omkostninger. Saa-danne Beregninger kaldes *Varekalkulationer*, og det er med dem, at vi her skal beskæftige os.

VAREKALKULATIONER. De mange forskelligartede Forhold, som maa tages i Betragtning ved en Varekalkulation, er allerede udførlig omtalte i tidligere Af-snit af Bogen, *til hvilke der her henvises* (se navnlig *Kalkulation* S. 540 ff., *Omkost-*

ninger S. 577 ff., *Prisnoteringer* S. 581 ff.). Nogle supplerende Bemærkninger skal dog yderligere tilføjes.

1. Man maa selvfølgelig være paa det rene med den *Vare-Enhed*, som Prisen gælder, den *Pengesort*, hvori Prisen angives, og den *Betalingsmaade*, som forudsættes. Udtrykkes Prisen i en *fremmed Pengesort*, bliver Kursen at tage i Betragtning; trasserer Sælgeren for Køberens Regning paa en Mellemplads, kan der blive to Kurser at regne med (f. Eks. hvis Amsterdam sælger Kaffe til København efter Notering i Gylden og remburserer sig ved at trække paa Hamborg).

2. *Afslag i Prisen*. De i Varehandelen hyppig forekommende Afslag i Købesummen gaar under forskellige Benævnelser saasom *Diskonto*, *Skonto*, *Dekort*, *Rabat*, *Bonifikation*, »*pr. kontant*« o. s. v. Disse Benævnelser bruges saa temmelig i Flæng, og de paagældende Afdrag beregnes i Regelen procentvis.

3. *Vægten*. Varens *Bruttovægt* er dens Vægt inklusive Emballage; Emballagens Vægt kaldes *Tara*; *Bruttovægt* ÷ *Tara* er *Nettovægten*. Ved Kalkuleringen bliver Emballagen i Regelen betragtet som værdiløs. I Toldtarifferne findes for mange Varer fastsat en *Tara*, der beregnes med en vis Procent af Bruttovægten (S. 780); denne *Toldtara* afviger ofte en Del fra den virkelige. — *Vægtgodtgørelse* under Navn af *Godvægt* eller *Udslag* beregnes paa forskellig Maade, hyppigst procentvis af Brutto- eller Nettovægten. Andre *Vægtafdrag*, som dog mere og mere gaar af Brug, er *Fusti* (for Urenheder i Væren), *Refaktie* (for Beskadigelse), *Lækage* (for Svind af flydende Varer), *Bessemschon* (for det, der bliver hængende ved Fustagen) m. m.

4. Afgørelse for de Omkostninger og den Risiko, som Køber eller Sælger maa tage i Betragtning, er den Omstændighed, om Handelen er sluttet *frit ombord*, *cif* eller *leveret* (S. 332 ff.).

5. *Omkostningerne* er af mangfoldig Art. I det store og hele bestemmes deres Størrelse dels efter Varernes *Værdi*, dels efter Varernes *Mængde* (∴ i Regelen *Vægten*, undertiden Rumfanget eller Stykketallet).

Værdiomkostninger er saaledes: Kommission eller Provision (jfr. om dennes Beregning S. 563), Delcredere, Kurtage; Rømburs- og Accept-Provision, Vekselkurtage og Vekselstempel; Assurance; Rentetab; Svind. Ved Kalkulation af indkøbte Varer tillægges ofte et Beløb for Rentetab og Svind ved Varernes Henliggen en vis Tid, indtil Salg finder Sted.

Mængdeomkostninger er: Emballage; Transportudgifter (Fragt, Kørsel, Arbejds-penge ved Ladning, Losning, Stuvning og Lempning, Lægterpenge, Havne og Bro-penge o. s. v.); Vejerpenge; Omladning og Spedition; Pakhus- eller Pladsleje o. s. fr. Hertil kan for Nemheds Skyld ogsaa henregnes Udgifter til Porto og Telegrammer, hvilke i øvrigt er uafhængige saavel af Værdi som af Mængde.

Toldafgifterne bliver hyppigst beregnede efter Vægten (undertiden ogsaa efter Maal eller Stykketal), ikke sjældent dog efter Værdien.

Varekalkulationen er efter sit Formaal af dobbelt Art. Et er den Kalkulation, der *gaar forud* for et Køb eller Salg og tjener til Grundlag for den Forretning, der paatænkes afsluttet, et andet er den Kalkulation, der *følger efter* det afviklede Køb eller Salg og viser det Resultat, som faktisk er fremkommet.

Den Kalkule, der *gaar forud for et Køb eller Salg* og er Grundlaget for de Dispositioner, der træffes, er den vigtigste Regning i al Varehandel. Paa dens Rigtighed beror det væsentlig, om Forretningen bringer Gevinst eller Tab. Men denne Kalkule kan efter Sagens Natur aldrig være fuldstændig nøjagtig, og den kan ikke tilnærmelsesvis bevæge sig indenfor saa snævre Grænser, som der er Tale om f. Eks. ved Arbitrageforretninger. De Momenter, der har Indflydelse paa Udfaldet af et Køb eller Salg af Varer, er gennemgaaende af en ganske anderledes mangeartet og usikker Natur, end hvor det drejer sig om Papirer. Varers Flytning kræver Tid, og mellem Forrettningens Afslutning og dens endelige Afvikling kan der indtræde mange Omstændigheder, som forrykker Beregningen; mange Omkostninger kan kun anslaaes, f. Eks. kan Fragtmarkedet have forandret sig, inden det lykkes at faa fragtet et Skib, Vekselkursen kan have forandret sig o. s. v. Men hertil kommer navnlig, at Varerne selv er underkastede dels Svind, dels Fare for Beskadigelse. Selv om vor Tids Kommunikationsmidler i høj Grad har formindsket Varehandelens Risiko i Sammenligning med, hvad den var tidligere, er der dog altid en efter Omstændighederne større eller mindre Usikkerhed tilstede, som bør tages med i Betragtning.

Naar *Forretningen er afviklet*, kalkulerer man den Pris, som Indkøbet faktisk staar i, eller den Pris, som Salget faktisk har indbragt. Her kan naturligvis Re-

sultatet regnes fuldstændig nøjagtigt ud. Denne Kalkulation er vel ikke af den Betydning som den Kalkulation, der gaar forud; men den er ikke desto mindre af Vigtighed, dels fordi den — for indkøbte Varers Vedkommende — viser den Pris, man maa have for at være dækket, dels fordi den vejleder med Hensyn til fremtidige Køb eller Salg. Kun gennem praktisk Erfaring er det muligt at komme nøje paa det rene med, hvorledes man skal stille sine Kalkuler, hvilke Faktorer man maa tage med i Beregning. Meget ofte kan man umiddelbart benytte en ældre Kalkulation som Grundlag for sin Beregning, idet man kun indfører de nye Momenter, som følger af forandret Pris, Fragt, Kurs o. s. v.

Nogle Eksempler paa forskellige Slags Varekalkulationer skal i det følgende anføres. Men det forstaar sig af sig selv, at disse Eksempler ikke uden videre kan lægges til Grund for tilsvarende virkelige Kalkulationer, og at man i hvert enkelt Tilfælde selv maa undersøge Salgsvilkaarene, de faktiske Omkostninger o. s. v.

I. DISPOSITIONS-KALKULER.

Eks. 1. Der bydes 29/6 leveret Hull for en Ladning Byg pr. Sejlskib ab dansk Provinshavn; hvad giver denne Pris i Behold?

	29 s. 6 d. pr. 448 lbs.	
Fragt.....	1 s. 3 d.	
Omkostninger i Hull....	6 „	1 > 9 >
	<u> </u>	27 s. 9 d.
Diskonto for Kontant.....	1 ¹ / ₄ ‰	à 18,14 Kr. 25.17
Assurance	1 ¹ / ₂ -	} rundt 5 ‰ af Kr. 27..... > 1.35
Kommission	2 -	
Bank-Kommission.....	1 ¹ / ₈ -	
Rentetab og Undervægt ..	1 -	
	<u>4⁷/₈ ‰</u>	Kr. 23.82 pr. 406 ₧ = 586 ø. pr. 100 ₧ fob.

Eks. 2. En Ladning Newcastle-Kul tilbydes à 14/ pr. Ton cif dansk Provinshavn, kontant; hvor meget koster Kullene pr. 100 ₧ eller pr. Tønde?

14 sh. à 18,20....	Kr. 12.74 pr. Ton	
Told 7 β pr. Td.....	14 ¹ / ₂ ø. pr. Td.	
Losning m. m.	12 ¹ / ₂ -	
	<u>27 ø. pr. Td.</u>	
hvilket à 7 ¹ / ₄ —7 ¹ / ₂ Td. pr. Ton giver	> 2.00	
	<u>Kr. 14.74</u>	pr. Ton à 2032 ₧
	Kr. 0.72 ¹ / ₂	} fra Skib, frit paa pr. Td. } Vogn.
eller	Kr. 2.00	
	<u>Kr. 2.</u>	pr. Td.
Kørsel og Aflæsning	> 0.10	
	<u>Kr. 2.10</u>	pr. Td. leveret paa Plads.

Eks. 3. Der tilbydes et Parti Rødkløver à M. 66 kontant pr. 50 kg Netto fob Stettin; hvad bliver Prisen paa Loft i København?

	M. 66. pr. 50 kg fob	
Fragt à 80 S pr. 100 kg (Brutto)	> 0.40	
Assurance 1 ¹ / ₄ ‰ af M. 72	> 0.18	
Undervægt 1 ¹ / ₄ ‰ af M. 66	> 0.17	
	<u>M. 66.75</u>	
	à 89,20	Kr. 59.54 pr. 100 ₧
Arbejdspenge, Kørsel m. m.	> 0.20	
	<u>Kr. 59.74</u>	pr. 100 ₧ paa Loft.

Eks. 4. Amsterdam tilbyder et Parti Javakaffe à $52\frac{1}{2}$ cts. kontant pr. $\frac{1}{2}$ kg Netto; ved hvilken Salgspris i København er der Dækning?

	52,5 cts. pr. $\frac{1}{2}$ kg	
Registration.....	1 $\frac{0}{10}$	} ca. 2 $\frac{0}{10}$ .. 1, -
Kommission.....	1 $\frac{1}{2}$ -	
Kurtage i Amsterdam ..	1 $\frac{1}{2}$ -	
Assurance.....	1 $\frac{1}{3}$ -	
÷ Diskonto for Kontant	1 $\frac{1}{2}$ -	
	3 $\frac{1}{8}$ $\frac{0}{10}$	
	1 $\frac{1}{2}$ -	
	1 $\frac{6}{16}$ $\frac{0}{10}$	
Omkostninger i Amsterdam.....	0,2 -	} Eller:
Fragt 12 fl. pr. 1000 kg	0,6 -	
	54,3 cts.	4 $\frac{0}{10}$ .....
	à 1,50 $\frac{1}{2}$	Fragt og Omst. ....
Oplægning.....	0,3 -	52,5 cts.
4 Mdr. Rentetab $1\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ } ca. 2 $\frac{0}{10}$	1,6 -	2,1 -
Kurtage	1,6 -	1, -
Told.....	12,5 -	55,6 cts.
	96,1 ø. pr. $\mathcal{E}$ Netto fortoldet pr. 3/m.	à 1,50 83,4 ø.
		Told..... 12,5 -
		95,9 ø.

II. EFTERREGNINGS-KALKULATIONER. Her skal kun anføres Eksempler paa *Importkalkulationer*. Disse kan være enten *enkelte*, naar Fakturaen kun omfatter en enkelt Varesort, eller *sammensatte*, hvis Fakturaen omfatter to eller flere Varesorter, der forsendes under eet.

ENKELT IMPORTKALKULATION.

Eks. 5. Kalkulation over 65 Sække Rio-Kaffe fob ab London, i dobbelte Sække.

65 Sække Brutto cwts. 77.0.22	i enkelt Sæk	
Tara à 1 lb.	0.2. 9	
Netto	76.2.13	à 73 sh. pr. cwt. .... £ 279.13.0
		à 18,19 Kr. 5 086.83
Brutto cwts.	77.0.22	Assurance $\frac{1}{6}$ $\frac{0}{10}$ af Kr. 5 600..
à 112 lbs = 101 $\frac{1}{2}$ $\mathcal{E}$, Br. 7836 $\mathcal{E}$		> 9.33
Oversækkenes Vægt à 80		Fragt.....
Kvint	52	> 43.85
	7888 $\mathcal{E}$	Arbejdspenge, Oplægning m. m. ....
à 2 $\mathcal{E}$ Tara	130	> 32.50
Netto... 7758 $\mathcal{E}$		4 Mdr. Rentetab $1\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ .....
		> 77.60
		Kr. 5 250.11
		Kurtage $\frac{5}{12}$ $\frac{0}{10}$ .....
		> 21.88
		Kr. 5 271.99
		= 67,95 ø. pr. $\mathcal{E}$ Netto ufortoldet.

SAMMENSATTE IMPORTKALKULATIONER.

Hvis Fakturaen omfatter *to Varesorter* (eller to Kvaliteter af samme Varesort), maa Beregningen udføres saaledes, at hver Varesort kommer til at bære sin Andel af Udgifterne. I Regelen er Omkostningerne ikke angivne særskilt for hver Varesort, men for hele Sendingen under eet, og de bliver altsaa at fordele efter det rette Forhold. Man giver hver Varesort sin lodrette Rubrik og fordele Udgifterne dels efter Værdien (eventuelt med Fradrag af Rabat), dels efter Bruttovægten.

Eks. 6. Kalkulation over 14 Baller Petersborger Renhamp og 5 Baller fineste Königsberger Hamp ab Königsberg.

	Petersborger		Königs- berger	
14 Baller Petersborger, 2670 kg à M. 55 pr. 100 kg... M.	1 468	50	778	40
5 do. Königsberger, 973 kg à M. 80 pr. 100 kg.....	18	69	6	81
Fragt og Omkostn. til Pillau à 70 $\mathcal{L}$ pr. 100 kg.....				
M.	1 487	19	785	21
à 89,20 Kr.	1 326	57	700	41
Assurance $\frac{9}{16}$ % af Fakturabeløbet + ca. 10 %.....	8	44	4	50
Fragt 1 M. pr. 50 kg = M. 53.40 og M. 19.46 à 89.....	47	53	17	32
Arbejdspenge m. m. à 25 ø. pr. 100 $\mathcal{L}$	13	35	4	87
Kr.	1 395	89	727	10
5340 $\mathcal{L}$ Petersborger Renhamp à Kr. 26.14 pr. 100 $\mathcal{L}$				
1945 $\mathcal{L}$ fineste Königsberger à Kr. 37.38 > > >				

Eks. 7. Kalkule over 60 Tønder og 41 Sække Sukker fra London.

	60 Tønder			41 Sække		
60 Tdr. Sukker Br. cwts. 148.1. 8						
Tara à 26 lbs. - 13.3.20						
Netto - 134.1.16 à 17 s. 3 d. pr. cwt. £	115	18	3			
41 Sække Sukker Br. cwts. 91.3. 7						
Tara à 4 lbs. - 1.1.24						
Netto - 90.1.11 à 19 s. pr. cwt.....				85	16	7
÷ 1 % Dekort.....	1	3	2	0	17	2
£	114	15	1	84	19	5
$\frac{1}{2}$ % Kurtage for Sukker i Sække.....				0	8	7
Afskibningsomkostn. à £ 1.5.3 pr. Parti.....	1	5	3	1	5	3
£	116	0	4	86	13	3
$\frac{1}{2}$ % Kommission.....	0	11	7	0	8	8
£	116	11	11	87	1	11
à 18,18 Kr.	2 119	71		1 583		40
Fragt Kr. 109.16 (fordelt efter Bruttovægten)...	67	42		41		74
Assurance $\frac{1}{4}$ % af Kr. 2350 og Kr. 1750.....	5	88		4		38
Arbejdspenge og Pakhusleje.....	60	00		41		00
4 Mdrs. Rentetab $1\frac{1}{2}$ %.....	34	00		25		00
Told af 12720 $\mathcal{L}$ og 9156 $\mathcal{L}$ à 3 ø. pr. $\mathcal{L}$	381	60		274		68
Kr.	2 668	61		1 970		20
$\frac{1}{2}$ % Salgsprovision.....	13	34		9		85
Kr.	2 681	95		1 980		05

Indkom i Tønder Br. 14791 $\mathcal{L}$

÷ 10 % Tara 1479 -

Netto 13312 $\mathcal{L}$ à 20,15 ø. pr. $\mathcal{L}$

i Sække Br. 9248 $\mathcal{L}$

÷ Tara à 3 $\mathcal{L}$ 123 -

Netto 9125 $\mathcal{L}$ à 21,70 ø. pr. $\mathcal{L}$

Omfatter Fakturaen endnu flere Varesorter (eller Kvaliteter), kan man hensigtsmæssig benytte samme Form for Opstillingen som i de foregaaende Eksempler, saafremt Omkostningerne er faa og uden synderlig Vanskelighed lader sig udskille og fordele paa de enkelte Varesorter.

Eks. 8. Kalkulation over Garn fra Manchester. Garnet farves i Tyskland, og alle Omkostninger fra engelsk Havn til Farveren og videre til København er indbefattede i Farvelønnen.

	No. 20			No. 22			No. 12		
120 Bdl. grey Water No. 20 1230 lbs. à $7^{15}/_{16}$ d. £	40	13	7						
60 do. do. do. » 12 615 » à $7^{18}/_{16}$ d...				20	0	5			
30 do. do. do. » 12 300 » à $6^{1}/_{2}$ d...							8	2	6
÷ $1^{1}/_{2}$ % Dekort	0	12	2	0	6	0	0	2	5
£	40	1	5	19	14	5	8	0	1
Packing & Carriage	1	1	9	0	11	7	0	5	9
£	41	3	2	20	6	0	8	5	10
à 18,24 Kr.	750	73		370	27		151	24	
Farveløn à 4 M. pr. Bdl. ÷ 3 %:									
No. 20 M. 480. No. 22 M. 240. No. 12 M. 120.									
÷ 3 % » 14.40 » 7.20 » 3.60									
M. 465.60 M. 232.80 M. 116.40 à 90	419	04		209	52		104	76	
1 % Kommission i Manchester	7	51		3	70		1	51	
Kr.	1 177	28		583	49		257	51	
Told og Arbejdspenge	207	63		108	24		51	78	
Kr.	1 384	91		691	73		309	29	
120 Bdl. (1239 £) farvet Garn No. 20 à.... Kr.	11	54							
60 do. (646 £) do. do. » 22 à.....				11	53				
30 do. (309 £) do. do. » 12 à.....							10	31	

Eks. 9. Kalkulation over Garn af Manchester, S. 1087.

I andre Tilfælde, særlig naar Omkostningernes rette Fordeling er mere indviklet, foretrækkes en anden Opstillingsmaade.

Hver Varesort beholder sin *vandrette* Rubrik. Til Fakturabeløbet, der omregnes efter Kurs, tillægges samtlige Omkostninger, indtil man faar det samlede *Totalbeløb*. Af Totalbeløbet udskrives atter:

- 1) *Separatomkostningerne*, navnlig Told, endvidere særskilt Emballage o. lign.;
- 2) *Mængdeomkostningerne*, saasom Fragt, Kørsel, Arbejdspenge, ensartet Emballage o. s. v. I Regelen fordeles Mængdeomkostningerne efter Bruttovægten paa Afsendelsesstedet, undertiden efter Rumfanget (f. Eks. ved Trælast), efter Stykketallet (f. Eks. Vinfustager) eller baade efter Rumfang og Vægt (f. Eks. ved Fajance og Porcelæn). — Saavel til Separat- som til Mængdeomkostninger tillægges der en Andel af Værdiomkostningerne (Provision, Assurance, Rentetab o. s. v.), nemlig den Andel, hvormed de nævnte Udgifter har bevirket, at Værdiomkostningernes Beløb er blevet forøget. Derpaa udskrives:

3) de resterende *Værdiomkostninger*, som fordeles i Forhold til Fakturaværdien (eventuelt efter Fradrag af Rabat);

4) det derefter endelig tilbageblivende Beløb er den rene *Indkøbspris*.

Summen af denne Række særskilte Beløb, hvori den samlede Udgift saaledes er bleven opløst, maa naturligvis stemme med Totalbeløbet.

Eksemplerne 10 og 11 (S. 1088 og 1089) viser, hvorledes slige mere vidtløftige Kalkulationer opstilles.

Eks. 9. Kalkulation over Garn ab Manchester.

	Pin Cops No. 8	Pin Cops No. 12	Warps No. 14	Warps No. 20	Warps No. 18	Grey P. C. No. 8	Sum
1 Kasse Bleached Pin Cops No. 8 222 lbs. (201 ℔) à 6 $\frac{1}{2}$ d... £	6 0 3						
1 » do. do. » 12 246 » (223 ») à 6 $\frac{3}{4}$ -		6 18 5					
1 Bundt { 4 Warps bleached » 14 215 » (210 ») à 8 $\frac{1}{16}$ -			7 4 5				
{ 3 do. do. » 20 158 » (153 ») à 8 $\frac{1}{8}$ -				5 10 3			
{ 15 do. grey » 18 713 » (800 ») à 8 $\frac{9}{16}$ -					24 6 6		
1 Kasse Grey Pin Cops » 8 439 » (398 ») à 6 -						10 19 6	60 19 4
÷ 1 $\frac{1}{2}$ % Dekort.....	0 1 10	0 2 1	0 2 2	0 1 8	0 7 4	0 3 4	0 18 5
£	5 18 5	6 16 4	7 2 3	5 8 7	23 19 2	10 16 2	60 0 11
Blegning af Pin Cops à 1 $\frac{1}{4}$ d. pr. lb. £ 1.3. 2. £ 1. 5.8.							
÷ 2 $\frac{1}{2}$ %	1 2 7	1 5 0					2 7 7
Blegning af 7 Warps à 1 $\frac{1}{2}$ d. pr. lb. £ 1.6.11. £ 0.19.9.			1 6 3	0 19 3			2 5 6
÷ 2 $\frac{1}{2}$ %							
Voksning af 15 Warps à 1 d. pr. lb... £ 2.19.5.					2 10 6		2 10 6
÷ 15 %							
Transport til Hull (pr. Kollo; for Warps fordelt efter lbs)....	0 2 5	0 2 8	0 2 3	0 1 8	0 7 5	0 4 8	1 1 1
Indpakkingsomk. (» do. » do. » » Antal).. £	0 7 6	0 7 6	0 2 10	0 2 1	0 10 7	0 10 0	2 0 6
	7 10 11	8 11 6	8 13 7	6 11 7	27 7 8	11 10 10	70 6 1
à 18,24 Kr.	137 64	156 41	158 31	120 00	499 47	210 52	1282 35
1 % Kommission.....	1 38	1 56	1 58	1 20	4 99	2 11	12 82
$\frac{1}{4}$ % Assurance (af Krone-Beløbet + 10 %)	0 38	0 43	0 44	0 33	1 38	0 58	3 54
Fragt (angivet pr. Kollo; for Warps fordelt efter lbs).....	1 74	2 05	1 31	0 96	5 01	3 26	14 33
Arbejdspenge.....	0 18	0 18	0 18	0 18	0 72	0 36	1 80
Told à 6 $\frac{1}{4}$ ø. pr. ℔	12 56	13 94	13 13	9 56	50 00	24 87	124 06
Kr.	153 88	174 57	174 95	132 23	561 57	241 70	1438 90
Pris pr. ℔ af Pin Cops.....Øre	76,56	78,28				60,78	
Pris pr. Warp.....Kr.			43.74	44.08	37.44		

Handelsregning.

1087

Eks. 10. Kalkulation over 144 Sække Kaffe fra Amsterdam »pr. Minerva«.

Bartholdy & West, Amsterdam, 2. Decbr. 1905.		Faktura og Omkostn.	Brutto ₤	Netto ₤	Told- vægt ₤	Indkøb à 150,50	Værdi- omkostn. 4,2631 %	Vægt- omkostn. à 1,5172 ø	Told- omkostn. à 12,5688 ø	Sum	Pris pr. ₤ Netto for- toldet
84 Sække Preanger	Btto 5329 ¹ / ₂ kg, Ta. 126 kg										
39 » Bantam	Ntto 5203 ¹ / ₂ kg à 52 ¹ / ₂ cts. . fl. Btto 2348 ¹ / ₂ kg, Ta. 39 kg	5 463 68	10659	10473	10441	8222 84	350 55	161 72	1312 31	10 047 42	95,94 ø.
21 » Celebes	Ntto 2309 ¹ / ₂ kg } à 56 cts..... Prøver ¹ / ₂ » } Btto 1238 ¹ / ₂ kg, Ta. 21 kg	2 587 20	4697	4611	4614	3893 74	165 99	71 26	579 92	4 710 91	102,17 -
	Ntto 1217 ¹ / ₂ kg } à 61 ¹ / ₂ cts.... Prøver ¹ / ₂ » }	1 498 14	2477	2431	2432	2254 70	96 12	37 58	305 67	2 694 07	110,82 -
		9 549 02	17833	17515	17487	14371 28	612 66	270 56	2197 90	17 452 40	
	Registration 1 %	95 49									
	Kurtage ¹ / ₂ %... fl. 48.22	9 644 51									
	Omkostninger... » 40.64	88 86									
	Provision 1 ¹ / ₂ %	9 733 37									
	fl. 146	146									
	fl. 9 879 37	9 879 37									
	Søassurance af: à 150,50 Kr.	14 868 45									
	Vareværdien... Kr. 16 100. à ¹ / ₃ %... Kr. 53.67										
	Told og Fragt. » 2 500. à ¹ / ₈ %... » 3.13										
		56 80									
	Frugt 12 fl. pr. 1000 kg fl. 107. à 150,30	160 82									
	Arbejdspenge, Oplægning etc. (ca. ¹ / ₄ ø. pr. ₤)	45									
		15 131 07									
	Renter i 1 Md. à 5 %	63 05									
		15 194 12									
	Told og Krigsskat af 17487 ₤ à 12 ¹ / ₂ ø.	2 185 87									
		17 379 99									
	Kurtage ⁵ / ₁₂ %	72 42									
	Kr.	17 452 41									

<i>Vægtomkostninger.</i>	<i>Værdiomkostninger.</i>
Omkostninger . . . . . fl. 40.64	Registration . . . . . fl. 95.49
Andel i Provision 0.61	Kurtage 48.22
fl. 41.25	Rest af Provision 145.39
à 150,50 Kr. 62.08	fl. 289.10
Andel i Ass. ¹ / ₃ % 0.21	à 150,50 Kr. 435.10
do. ¹ / ₈ % 0.22	Rest af Assurance 53.46
Frugt og Oplægning .. 205.82	do. » Renter 61.92
268.33	do. » Kurtage 62.18
Andel i Renter 1.12	Kr. 612.66
269.45	= 4,2631 % af Kr. 14 371.28.
Andel i Kurtage 1.12	
Kr. 270.57	= 1,5172 ø. pr. ₤ Brutto (17833 ₤).
<i>Told.</i>	
Beløb . . . . . Kr. 2 185.87	
Andel i Assur. 2.91	
do. i Renter 0.01	
2 188.79	
Andel i Kurtage 9.12	
Kr. 2 197.91	= 12,5688 ø. pr. ₤ Toldvægt (17487 ₤).

Elleve Afsnit.

Handelskorrespondance.

I. Almindelige Bemærkninger.

Forretningens Trivsel beror ofte i meget høj Grad paa den Dygtighed, hvormed Korrespondancen føres. Som ved al anden Fremstilling, mundtlig eller skriftlig, gælder det først og fremmest at være fuldt ud Herre over sit *Stof*: at vide nøje Besked med det, man taler om, at være fuldstændig klar over, hvad det er, man vil sige, og hvilken Virkning man tilsigter derved at opnaa; dernæst at være Herre over *Formen*: at forstaa at vælge de Udtryk og at anslaa den Tone, som staaer i Samklang med Indholdet, og som i det givne Tilfælde er bedst egnet til at frembringe den Virkning, der tilsigtes.

At give en mere almindelig Vejledning med Hensyn til Sprogets Behandling i skriftlig Fremstilling ligger ganske udenfor denne Bogs Opgave. Men det er paa sin Plads at give nogle Vink om, hvad man i forskellige Retninger særlig bør holde sig for Øje ved Handelskorrespondance. De følgende Bemærkninger drejer sig om Stilen i Handelsbreve, om Brevenes ydre Form og om Ordningen af ind- og udgaaende Brevskaber.

1. **STIL.** I Handelslivet som i andre Livsforhold kan der selvfølgelig være Anledning til skriftlige Henvendelser af højst forskellig Art. Der kan være Tale om Lykønskninger, Taksigelser, Undskyldninger, anbefalinger o. s. v. — Henvendelser, hvis Form og Farve maa skifte efter Emnets Beskaffenhed og efter den Person, til hvem de rettes. Men det egentlige Handelsbrevs Væsen er at beskæftige sig med *Forretninger* d. v. s. med Retshandeler. Handelsbrevet, der indleder, slutter eller afvikler en købmandsmæssig Forretning, er et efter sit Indhold retslig forbindende Dokument, der ofte kan dreje sig om store Beløb og om Forhold, der medfører vidtrækkende Risiko. Denne Handelsbrevets Karakter er i væsentlig Grad bestemmende for Karakteren af dets Stil.

De Fordringer, der maa stilles til et vel skrevet Handelsbrev, er: dadelfri Behandling i *sproglig* Henseende, Valg af den rette *Tone* og *Holdning*;

Herredømme over de *særegne Handelsudtryk* og Iagttagelse af de for Handelsbreve *sædvanemæssige Former*;

Klarhed, Bestemthed og *Korthed*; nøje Gennemtænken af, hvad der siges, og en dertil svarende *Forsigtighed* i Valget af de Udtryk, hvormed det siges.

Om hvert af disse Punkter er der Anledning til at sige nogle Ord.

I rent *sproglig Henseende* kræves der af et Handelsbrev ganske det samme som af ethvert andet vel skrevet Brev: Fejlfrihed i Retskrivning og Grammatik, Lethed og Utvungethed i Sprogets Behandling, Naturlighed i Udtrykkene, simpel og ukunstlet Sætningsbygning, Undgaaen af unødvendige fremmede Ord. For Handelsmænd er der ganske særlig Grund til at lægge Vægt paa at tilegne sig et formfuldt, smukt og rent Sprog, fordi de har flere Breve at skrive, end Folk i praktisk Gerning i Regelen har, og fordi de modtager talrige Henvendelser, hvis slette Stil meget let virker smittende.

Stilen i et Handelsbrev er desto bedre, jo mindre den i sin Helhed afviger fra almindelig god Brevstil. Selvfølgelig bør man i Forhandling om Forretninger benytte de særegne handels-tekniske Udtryk og Betegnelser. Men ud over dette er der intet, der adskiller Købmænds Talesprog fra almindelige Menneskers Sprog, og det samme bør gælde om deres Brevsprog. Kun altfor ofte udmærker Handelsbreve sig ved deres besynderlige Vendinger, og det daarlige Eksempel forleder hyppig til Efterligning, selv hvor tarvelig Opdragelse ikke kan tjene til Undskyldning. Jaskeri, geskæftig Smagløshed, Usikkerhed i Holdning og Tone, tankeløs Anvendelse af Fraser og Vendinger, hvoraf især mange er overførte fra tyske Handelsbreve og atter fortrinsvis fra slet og hæslikt Tysk — alt dette frembringer det Hele, der betegnes som *Kræmmerstil*.

Selv i Breve fra Firmaer, der indtager en vis Stilling, kan man træffe saadanne Vendinger som: »I Svar paa Deres Ærede er Kaffe stegen« — »Besvarende Deres Ærede har jeg afsendt de bestilte Varer« — »Af Deres Ærede udfoldede jeg gerne en Anvisning paa Kr. 100« — »Gerne imødeseeende Deres ærede Ordres tegner« o. s. v. o. s. v. Særdeles ofte finder man en saa bagvendt Sætningsbygning som denne: »Jeg har modtaget Deres ærede Brev, og beklager jeg at erfare«. Meget misbrugt er Ordet »tegne« i Betydning af at underskrive; det ligger udenfor godt Sprog at slutte sit Brev med at sige, at man »tegner«.

Brevets hele *Tone* og *Holdning* maa være afpasset ikke blot efter Emnet, men ogsaa efter den Persons Stilling og Dannelsestrin, til hvem der skrives. Korrespondenten maa vide at bøje sin Udtryksform efter Omstændighederne. Men overfor ingen skal man tillade sig Uorden, Sjuskeri eller Uhøflighed, og overfor ingen skal man gøre sig krybende underdanig. Kommer man i Strid med nogen, vil man staa sig ved at bevare en rolig og behersket Tone, og i hvert Fald bør man vogte sig for overlede Udtalelser, som bagefter giver Anledning til Fortrydelse.

Medens Handelsbrevets almindelige Sprogform bør være uden alle sære og smagløse Besynderligheder, maa det paa den anden Side ikke glemmes, at Handelsbrevets Formaal medfører, at dets Stil i visse Henseender maa have en Karakter for sig selv. Dette følger allerede deraf, at det er nødvendigt at benytte *handels-tekniske Udtryk* og *Betegnelser*.

Ved mundtlig Forhandling paa Børsen mellem Mand og Mand bliver Forretninger ofte afgjorte ved et Ord, et Nik, og med et Par Ord i et Telegram omsættes Beløb paa mangfoldige Tusinder. For at dette kan gøres, er det ikke tilstrækkeligt, at man gensidig fuldt ud kan stole paa hinandens Paalidelighed; der maa tillige forudsættes fuldstændig Sikkerhed i Sagens Behandling, saa at der ikke kan være Tvivl om, hvad der er begge Parters nøjagtige Mening. Det er ikke nok, at begge er i god Tro: der maa heller ikke være Plads for Misforstaaelser. Heri ligger Betydningen af *Usancerne* og de usancemæssige Udtryk. Uden dem vilde Afslutningen af Forretninger være i høj Grad besværliggjort; de mindste Enkeltheder maatte da i hvert enkelt Tilfælde særlig aftales og

formuleres. Nu sker i Handelsverdenen enhver Forretning paa Baggrund af et helt Net af Usancer, der udfylder den store Almindelighed af Betingelser ved hver enkelt Handel. For hvert Tilfælde er det kun ganske faa Punkter, der behøver at være Genstand for særskilt Aftale; alt det øvrige er enten gensidig underforstået, eller det følger i Kraft af de brugte Handels-Udtryks sædvane-mæssig fastslaaede Indhold. Et lille Ord som f. Eks. »cif« rummer i sig en lang Række af Betingelser og Bestemmelser. Fastsættelsen af Leveringssted, Omkostninger, Risiko, Kvalitet, Betalingsvilkaar o. s. v. o. s. v. sker saaledes mere eller mindre gennem tekniske Udtryk, hvis Anvendelse ikke blot er en Bekvemmelighed, men tillige en Sikring mod Tvivlsmaal; gennem dem siger man kort, klart og utvetydigt det, som man vil sige. Det er paa den anden Side indlysende, at den forkerte Anvendelse af et eller andet handelsmæssigt Udtryk ofte vil kunne medføre meget alvorlige Følger. Den brevskrivende maa overhovedet foruden almindelig Forretningskundskab tillige have særlig nøje Kendskab til de Usancer, Udtryk og Betegnelser, der er ejendommelige for den Forretningsgren, hvori man arbejder.

Det forstaar sig i øvrigt, at ogsaa i Henseende til Brugen af tekniske Udtryk maa der tages Hensyn til, hvem det er, man skriver til. I Breve til Ikke-Handelsmænd vil det i Regelen være heldigst at undgaa at benytte Ord, hvis Betydning man ikke uden videre tør forudsætte, at Modtageren er paa det rene med.

Ejendommelige for Handelsbrevet er dernæst visse *Tegn* og *Forkortelser*. Foruden de Forkortelser, der bruges ogsaa i almindelig Brevstil, og andre, hvis Form intet usædvanligt frembyder — saasom *10 D. S.* (10 Dages Sigt), *14 D. D.* (14 Dage fra Dato), *l. S.* (lang Sigt), *k. S.* (kort Sigt), *Co.* (Compagni), *Ct. Ct.* (Conto-Courant) o. s. v. — er det Skik i Købmandsbreve at angive visse Forkortelser ved en Streg eller et lignende Tegn. I gængse og anerkendt Brug er f. Eks. følgende Betegnelser: *3/m* (3 Maaneder), *a/v* (a vista), *o/* (til Ordre), *m/* (mærket), *S/* (Sæk), *St/* (Styk), *F/* (Fad) m. fl. Derimod maa *l:* (»last« *o:* zur Last) til Betegnelse af Trassaten i Regelen hellere erstattes ved »paa«, og Forkortelser som *m/* (min), *v/* (vor), *D/* (Deres), *æ/* (ærede) o. lign. bør i de fleste Tilfælde undgaaes; aldeles utilladeligt Jaskeri er det at afkorte hvert andet, tredje Ord med en Streg. Ved Dampskibsnavne sætter man hyppig et *D* (Dampskib), *S* (steamer) eller *SS* (screw steamer); særegent for Handelsbrevet er det ogsaa, at der hyppig skrives *49/50* (i Stedet for 49—50), at Betegnelsen for Hoved-Møntsorten i Regelen sættes foran, ikke bagefter Summen (Kr. 100, ikke 100 Kr.) o. a. m. Tegnet & (&), Lat. *et*) bruges som bekendt altid i Firmanavne i Stedet for »og«, men bør paa ingen Maade benyttes i almindelige Sætninger i Brevets Tekst.

De forskellige Betegnelser for *Maal*, *Vægt* og *Mønt* hører naturligvis ganske særlig hjemme i Handelsbreve. For Oversigtens Skyld turde det være hensigtsmæssigt her at anføre de vigtigste af disse samlede under eet.

MAAL og **VÆGT**. $\mathfrak{H}$ ($\circ$: lb, libra) = Pund; ' = Fod, " = Tomme, "' = Linie. *Engelske* Betegnelser: *yd, yds* = yard, yards, *ft* = foot, feet, *in* = inch; *qr* = quarter; *cwt* = centnourweight, *lb* = pound, *oz* = ounce, *dwt* = pennyweight, *gr* = grain. De afkortede Betegnelser for de *metriske Størrelser* findes anførte S. 436.

MØNT. *Skandinavien*: *Kr.* = Krone, *s.* = Øre; *Rd.* = Rigsdaler, $\mathfrak{M}$ = Mark, β = Skilling. *Tyskland*: *M* = Mark, *S* = Pfennig. *Holland*: *f, fl, hf, hfl* = Gylden, *ct* = Cent. *England*: $\pounds$, *l.* = Pound Sterling, *s., sh., |* = Shilling, *d.* = Penny, Pence. *Frankrig* (Belgien, Schweiz): *fr.* = Franc, *c.* = Centime. *Italien*: *l.* = Lira, *c.* = Centesimo. *Østerrig*: *K.* = Krone, *h* = Heller (*Ungarn*: *f* = filér). *Rusland*: *R^o*, *Rbl.* = Rubel. *Portugal* og *Brasilien*: $\mathfrak{R}$ = Milréis, *Rs, r, rs*

= Réis. *Amerikas forenede Stater*: \$ = Dollar, ct = Cent. De fleste *sydamerikanske Stater* m. fl.: \$ = Peso. *Endvidere*: ₺ = tyrkisk Pund, £ = ægyptisk Pund, Rs., Rx. = Rupees.

Høflighedsudtryk. Alle Titulaturer er forviste fra den egentlige Handelskorrespondance. I Korrespondance med andre Handelsfirmaer er Overskriften (og Udskriften paa Brevet) kun *Hr.* eller *Herrer*, Tiltaleformen *De*. Selv om Hr. P. Petersen personlig har nok saa mange Titler og Ordener, saa titulerer man ham kun *Hr. P. Petersen* og intet andet, saa længe man skriver til Firmaet P. Petersen. Til Underskriften kan man efter Omstændighederne vælge mellem en Gradation af Udtryk som f. Eks.: »Med udmærket (el. største el. særdeles) Højagtelse«, »Med Højagtelse ærbødigt«, »Med Højagtelse«, »Med særdeles Agtelse«, »Med megen Agtelse«, »Deres ærbødige«, »Ærbødigt«, »Ærb.« — hvilken sidste Høflighedsgrad snarest har Karakter af en Uhøflighed. Ved et nøjere Forretningsforhold forbundet med personligt Bekendtskabs- eller Venskabsforhold kan man — enten alene eller i Tilslutning til et af de foranstaaende Udtryk — benytte Former som »Deres hengivne«, »Deres forbundne«, »Forbindtligst«, »Venskabeligst« o. lign.

Naar Brevet er rettet ikke til et Firma, men til en *Person som saadan*, bruger man de sædvanlige Titulaturer, saaledes som de anvendes i gængse Brevstil.

Klarhed og *Tydelighed* er en Hovedfordring til et vel skrevet Handelsbrev. Naturligvis maa her ganske bortses fra de Tilfælde, hvor Brevskriverens Formaal netop er at udtrykke sig svævende og uklart, og hvor han med Forsæt vælger tvetydige Udtryk for at holde sig Bagdøre og Smuthuller aabne.

Klarhed i Fremstillingen hænger sammen med Stoffets behørig *Ordning*. Hvad der er at sige om hvert Punkt for sig, bør findes samlet under eet, anført i logisk Rækkefølge, uden Spring i Tankegangen og uden Sammenblanding af uensartede Emner; i udvortes Henseende støttes Overskueligheden ved Anvendelse af ny Linie ved et nyt Emne, Understregning af særlig vigtige Ting o. s. v. Ligeledes staar Udtryksmaadens Klarhed i Sammenhæng med dens *Korthed* og *Bestemthed*. Lang og unyttig Snakken frem og tilbage spilder Tiden og tjener kun til at udviske Meningen, som Modtageren maa lede sig frem til gennem de mange Omsvøb. At skrive kort og koncist er imidlertid ikke det samme som at give halv Besked eller at jaskke Brevet af med en Mængde forkortede Ord.

Uden nøje Gennemtænken af det, der siges, lader Tanken sig ikke forme i faa og træffende Ord, og uden nøje Gennemtænken vil man heller ikke vælge sine Ord med den fornødne *Forsigtighed*. Man maa vogte sig vel for at komme til at sige andet eller mere end netop det, som man vil sige. Et uforsigtigt Udtryk kan give Anledning til, at der bliver stillet Krav, som ligger helt udenfor det, man har tænkt sig.

Den mest koncentrerede Udtryksform kræver *Telegrammet*. Her gælder det af Hensyn til Bekostningen at spare ethvert overflødigt Ord, i Særdeleshed hvor en ren Ordtakst er indført. Alle blotte Høflighedsudtryk udelades af Handelstelegrammer, og man søger at forme sin Tanke saa koncist, som det overhovedet er foreneligt med fuldstændig Tydelighed og med Udelukkelse af enhver Mulighed for Misforstaaelse. At affatte Telegrammer i den mest fuldendte Skikkelse er en Kunst, der maa læres gennem Øvelse. Særlig maa man erindre, at Telegrammet bør være affattet saaledes, at det med Udeladelse af alle Interpunktionstegn, og uden at der gøres Forskel paa store og smaa Bog-

staver, dog ikke kan give Anledning til nogen Mistydning (jfr. i det hele S. 935—936). — Navnlig mellem udenlandske Forbindelser er det i øvrigt hyppig Skik at anvende *Coder*, d. v. s. Samlinger af Ord, hvoraf hvert har sin særegne aftalte Betydning. Herved opnaas dels Besparelse, idet et enkelt Ord ofte kan staa som Betegnelse for en hel Sætning, dels større Sikkerhed mod Misforstaaelse eller Fejltelegrafering. Mellem oversøiske Forbindelser er *Coder* paa Grund af den høje Ordtagst ganske uundværlige.

2. Brevets hele YDRE BEHANDLING bør bære Præg af formfuld Omhu. Sjuskeri, Uorden, slet og ulæselig Skrift gør et frastødende Indtryk paa Modtageren, ikke at tale om de Fejltagelser og andre Ulemper, som derved kan forvoldes.

Skriften. Den vigtigste Fordring til Haandskriften er Tydelighed. Man bør derfor især søge at tilegne sig en ensartet Skrift og undlade at give Bogstaverne altfor usædvanlige Former, ej heller gøre dem enten smaa og gnidrede eller lade dem falde fra hverandre og udstyre dem med store Snørkler. Den ikke ualmindelige meget langstrakte og skraatliggende Handelshaand med store Sving og Kruseduller er ligesaa upraktisk som smagløs. Mønsteret for god Handelshaandskrift er den engelske. Af særlig Vigtighed er det, at Tal bliver skrevne tydeligt. Om mulig maa man ogsaa helst skrive sit Navn saaledes, at det kan læses, hvilket dog nærmest er Meningens dermed.

I den senere Tid er *Skrivemaskiner (typewriters)* komne meget i Brug først i Nordamerika, og derefter paa alle større Forretningspladser. Fordelene, som disse Maskiner frembyder, er meget væsentlige, idet der paa dem kan skrives mindst dobbelt saa hurtigt som med Pennen; Skriften er ensartet, tydelig og tager mindre Plads end almindelig Haandskrift; fremdeles kan der paa gode Maskiner udfærdiges et vist Antal ligelydende Eksemplarer paa en Gang. Utvivlsomt vil dette Skrivemiddel efterhaanden blive ganske almindelig anvendt, navnlig naar det kan leveres til en billigere Pris end hidtil.

En endnu væsentligere Lettelse i Henseende til Korrespondancens hurtige Besørgelse i større Forretninger opnaas ved tillige at benytte *Stenografens* Hjælp. Naar Brevene er modtagne, dikterer Chefen Svarene til en underordnet, som nedskriver dem stenografisk for derefter at overføre dem i almindelig Skrift ved Hjælp af Skrivemaskine. Paa denne Maade vinder Chefen meget betydeligt i Tid, medens han dog samtidig er sikker paa, at Korrespondancen affattes nøjagtig saaledes, som han ønsker det. Den Færdighed, der kræves af en Kontor-Stenograf, er paa langt nær ikke den samme som den, der fordres af en Parlament-Stenograf, som maa være i Stand til at kunne følge selv det hurtigste Foredrag; til Kontorbrug er det tilstrækkeligt at kunne stenografere omtrent 4 Gange saa hurtigt, som der i Almindelighed skrives med Pennen, og dette kan naas af enhver, der er nogenlunde flink paa Haanden. Det er indlysende, at en Kontorist, som kan baade stenografere og skrive paa Maskine, maa være en højere Løn værd end den, der ikke besidder disse Færdigheder. — Paa nogle Kontorer har man i øvrigt i den seneste Tid begyndt at undvære Stenografen, idet man i Stedet derfor benytter *Fonografen*.

Til *Mangfoldiggørelse* af Breve tjener Hektografen, Autokopisten og adskillige andre Apparater. Cirkulærer, Priskuranter, Markedsberetninger o. lign. lader man trykke eller litografere (autografere).

Papiret. Handelsbrevets regelmæssige Format er Kvart. Det er mest formfuldt at benytte hele Ark, og dette bør ved Henvendelse til Autoriteter i Regelen ikke undlades; i sædvanlig Korrespondance er det derimod blevet meget almindelig Skik at anvende enkelt Kvartblad. Oktav plejer i den større Forretningsverden kun at benyttes ved mere personlige Henvendelser. »Memo-

randum«-Blanketter (hyppigst enkelt Oktavblad) bør ikke anvendes til nogen Henvendelse af formel Art; de er tjenlige til Smaameddelelser, som efter deres Beskaffenhed tilmed ofte stiles saaledes, at de ikke behøver Underskrift. Til mindre Meddelelser af mere almindelig Art kan ogsaa Brevkort benyttes. — Ansøgninger til Kongen eller Ministerierne skrives paa et Folioark, der er brækket paa langs; foroven paa venstre Spalte anføres Sted, Dato samt Ansøgerens fulde Navn og Stilling med en kort Angivelse af Ansøgningens Indhold, forneden paa Spalten anføres Koncipistens Navn; selve Ansøgningen skrives paa højre Spalte.

Affattelsen. Skriv lige. Slaa ikke Klatter. Sæt ikke fedtede Fingre paa Papiret. Glem ikke en Del af Ordene. Foretag ikke iøjnefaldende Overstrygninger og Rettelser, skriv hellere Brevet om. Lad der ikke findes Raderinger i Ord eller Tal, som er af Vigtighed.

Øverst paa Siden har man gerne sit Firmanavn og sin Telegram-Adresse (S. 936) trykt; Sted og Dato anbringes i Regelen øverst til højre. Er Brevet rettet til et Firma, anfører man altid dets Navn og Hjemsted som Overskrift i Spidsen for Brevets Tekst. I Breve, der er rettede til Personer, plejer man derimod helst — i alt Fald naar Brevet ikke har en strengt handelsmæssig Karakter — at anbringe vedkommendes Titel og Navn ikke som Overskrift, men paa Foden af Brevet, og da i Regelen paa Foden af den Side, hvor Brevet slutter, undertiden paa Foden af den første Side.

Med Hensyn til Indholdets Rækkefølge er at bemærke, at man altid plejer at indlede Brevet med at anerkende Modtagelsen af de Breve, som man endnu ikke har besvaret, og med at henvise til det seneste Brev, som man selv har afsendt og endnu ikke modtaget Svar paa. Har man derefter forskellige Emner at omhandle, plejer man, for saa vidt Sammenhængen tillader det, at begynde med de Poster, der skal være Genstand for Bogføring; slige Poster bør fremhæves enten ved at understreges eller ved at skrives i en Linie for sig.

Naar *Underskriften* gives af en Prokurist, betegnes dette ved at sætte *pp.* (*per procura*) foran Firmanavnet og under dette Prokuristens eget Navn. Underskrift ifølge mere begrænset Fuldmagt betegnes ved *for* eller *pr.*, for saa vidt der ikke er Anledning til udtrykkelig at skrive »ifølge Fuldmagt«. Da den nu gældende Fimalov tillægger Prokuristen en meget vidtrækkende Bemyndigelse, og da Prokura ifølge Lovens Ord betragtes som meddelt, ikke blot naar der foreligger en Fuldmagt, som udtrykkelig gaar ud herpaa, men ogsaa naar man »paa anden Maade« betegner nogen som sin Prokurist (jfr. S. 303), bør man nøje overholde, at ingen af Personalet uden at have Prokura benytter Betegnelsen *pp.* ved sin Underskrift.

Lukning og Udskrift. Nu til Dags bruger man, som bekendt, næsten altid at lægge Brevet i Omslag (*Kuvert, Konvolut*), der i Regelen lukkes med Gummi. Dette Lukke afgiver imidlertid ikke fuld Betyggelse mod, at Brevet kan aabnes af uvedkommende og atter tilklistres, uden at dette altid med Sikkerhed kan paavises at være sket. Vigtigere Breve gør man derfor bedst i at forsegle med Lak, hvilket for Pengebrevs Vedkommende er paabudt (S. 921). Naar man har flere Breve at ekspedere, bør de ikke lukkes, før man har paaskrevet Adresserne.

Adressen skal naturligvis være saa fuldstændig, at den ikke giver Anledning til Forveksling eller Forsinkelse. Efter Omstændighederne maa der anføres Provins, Departement, Stat (Nordamerika) o. s. v.; til store Byer maa Postdistriktet tilføjes (f. Eks. London E. C., Berlin N., København K. o. s. v.). Om de Paategninger, der i øvrigt kan være at gøre paa Breve, saasom »Via

England«. »Poste restante«, »NB.«. »Pr. Ekspres« m. m., henvises til Afsnittet om Postvæsenet. Afsenderens Navn og Hjemsted bør findes anført uden paa Forretningsbreve og plejer enten at være trykt paa Konvolutten eller at blive paatrykt ved et Stempel. Paategningen »Haster« bevirker ikke, at Brevet bliver hurtigere besørget af Postvæsenet, men tjener til at paalægge Adressatens Husstand eller Kontorpersonale at sørge for, at Brevet kommer ham uopholdelig i Hænde.

3. BREVSKABERS ORDNING. Alle *udgaaende* Breve, Telegrammer og andre Forretningspapirer bør kopieres. At føre *Kopibog* er hos os vel ikke paabudt ved Lov saaledes som f. Eks. i Tyskland og Sverige, men er uafviselig nødvendigt for en ordentlig Forretningsførelse. Det tidligere tidsspildende og næsten uoverkommelige Arbejde med at afskrive Brevene er blevet overflødiggjort ved Opfindelsen af Kopipressen, som nu har Plads paa ethvert Kontor. Efter Korrespondancens Omfang og Art holder man et større eller mindre Antal Kopibøger; de forsynes med Registre, og paa hver Kopi noterer man Sidetallet for det nærmest foregaaende og efterfølgende Brev til samme Firma.

Indgaaende Brevskaber bør holdes omhyggelig ordnede, saa at man til enhver Tid hurtig kan finde, hvad man søger. De ankomne Breve cirkulerer i Regelen mellem Personalet, saaledes at enhver kan bemærke sig det, der angaar ham, og gøre de fornødne Indførsler i Bøgerne; ved de bogførte Poster sætter den paagældende et Mærke i Brevet. Adskillige Landes Lovgivninger foreskriver, at indkomne Breve m. m. skal opbevares i et vist Aaremaal; vor Lovgivning indeholder ingen saadan Bestemmelse, men det er i ens egen velforstaaede Interesse hellere at gemme sine Papirer til Unytte end at tilintetgøre dem for tidligt.

II. Brevmønstre.

Samlinger af Brevformularer, der tilsigter at tjene som Forbilleder ved Affattelsen af Breve om mere eller mindre forskelligartede Emner, er i Almindelighed til meget ringe Nytte. Selv om man ikke er nogen stor Mester i Behandlingen af Modersmaalet, maa man hellere bruge sine egne Ord fremfor at skrive efter et givet Mønster, hvorved Stilen mister sin værdifuldeste Egenskab: Udtrykkets Naturlighed. Til umiddelbar Efterligning er Brevmønstre lidet tjenlige undtagen i Henseende til den rent ydre Form, eller hvor det gælder Breve af et vist bestemt ensartet Indhold, hvilke efter Forholdets Natur i Regelen vil blive affattede i tilsvarende ensartede Udtryk. Størst praktisk Nytte vil man kunne have af Brevformularer i fremmede Sprog, for saa vidt man ikke er tilstrækkelig sikker i det rent sprogmæssige. Men Brevskrivning er overhovedet ikke en mekanisk Færdighed, der lader sig udøve efter bestemte Formler saaledes som f. Eks. Affattelsen af mange Slags Dokumenter eller Førelsen af et Bogholderi; Evnen til at skrive Breve afhænger af Personlighedens hele Udvikling, af alt hvad man har lært i Skolen og i Livet — slet ikke at tale om det, der ikke lader sig lære: Tankerne, Ideerne, Gnisten.

Om Forretningsbreve gælder det i øvrigt, at de i mange Tilfælde angaar bestemte ensartede Meddelelser eller Ekspeditioner, der idelig gentager sig, og som derfor ogsaa bliver brevmæssig behandlede væsentlig i de samme ensartede Former. Ogsaa kan det til en vis Grad være til Vejledning for Begynderen, at

man viser den almindelige Tone, hvori Forretningsbreve af mere sædvanlig Art som Helhed passende kan være holdte. Et begrænset Antal Brevmønstre er det derfor fundet rigtigt at lade følge nedenfor, nemlig dels nogle Eksempler paa de jævnlige forekommende *Forretnings-Cirkulærer*, dels en Række Breve om forskellige *Vare- og Pengeforretninger*. Disse sidste har tillige det Formaal at tjene som Grundlag for Fremstillingen af BOGHOLDERIET (FJORTENDE AFSNIT) og omhandler derfor kun de Forretninger, som det i dette Øjemed har været fornødent at medtage.

1. CIRKULÆRER.

Det er Skik gennem Udsendelse af *Cirkulærer* (Rundskrivelser) at bringe visse Meddelelser til almindelig Kundskab, f. Eks. Meddelelser om Oprettelsen af et Firma, om en ny Interessents Indtræden eller en ældres Udtræden, om Firmas Ophævelse, om Prokura o. s. fr.

Da Meddelelser af denne Art er bestemte for enhver, bør de ved deres Form være egnede til at tilstilles enhver. Cirkulæret skal ikke sige mere end det nødvendige og være affattet i Udtryk, som kan anvendes overfor alle. Ved Siden heraf maa man, om fornødent, sende særlige Skrivelser til de Firmaer, hvem man fortrinsvis søger at komme i Forbindelse med, eller hvem man mener at burde give en nærmere Redegørelse.

Cirkulærer af denne Art plejer man gerne at lade litograferere. De Under-skrifter, som Modtageren skal sættes i Kundskab om, anføres paa Foden og maa enten være haandskrevne eller gengivne i Facsimile.

En smagfuld Affattelse er ikke uden Betydning, naar det er et nystiftet Firma, der indfører sig i Forretningsverdenen. Tonen bør ikke være altfor selvrosende, heller ikke underdanig; fordelagtigt er det at kunne henvise til et eller flere ansete Huse, hos hvem der kan indhentes Oplysninger om ens Karakter og Soliditet (*Referencer*). Men i øvrigt vil det kun sjældent være Tilfældet, at trykte Meddelelser som de her omhandlede er tilstrækkelige til Indledning af værdifulde Forretningsforbindelser.

No. 1.

København, i Maj 1905.

Hr.....

Herved tillader vi os at meddele Dem, at vi under Firma
Møller & Holm
har aabnet en Forretning i Korn og Foderstoffer her paa Pladsen.

Med Højagtelse
C. G. Møller. O. F. Holm.

C. G. Møller underskriver: *Møller & Holm.*

O. F. Holm underskriver: *Møller & Holm.*

No. 2.

København, 1. Juli 1905.

Herved har jeg Æren af at meddele Dem, at jeg har oprettet en Veksel-, Bankier- og Incasso-Forretning her paa Pladsen under Firma
Albert Davidsen.

Idet jeg tillader mig at henvise til nedenstaaende Referencer, anbefaler jeg min Forretning til Deres Velvilje og Tillid.

Med Højagtelse
Albert Davidsen.

Albert Davidsen vil underskrive: *Albert Davidsen.*

Referencer:

Den danske Landmandsbank, Hypothek- og Vekselbank, København.
Herrer I. P. Ehrenreich & Co., Berlin.

No. 3.

København, i Juli 1905.

Hr. ....

Herved har vi Æren af at meddele Dem, at vi under Firma

Charles Smith & Co.

har oprettet en Agentur-, Kommissions- og Speditionsforretning her paa Pladsen.

Idet vi tillader os at anbefale denne vor Forretning til Deres velvillige Tillid, beder vi Dem være forvisset om, at vi intet vil forsømme for at udføre ethvert Hverv, De maatte overdrage os, til Deres fulde Tilfredshed. Vi tillader os endvidere at henvide til

Herrer H. O. Schack & Søn, København

— A. Burchardt & Co., Hamborg,

hvilke Firmaer er rede til at meddele enhver ønsket Oplysning om os.

Med Højagtelse

Charles Smith. Alf. Bertelsen.

Charles Smith's Underskrift: *Charles Smith & Co.*

Alf. Bertelsen's Underskrift: *Charles Smith & Co.*

No. 4.

København, 1. August 1905.

Herved tillader jeg mig at meddele Dem, at Hr. *Ludv. Chr. Steenberg* fra idag af er indtraadt som ansvarlig og til Underskrift berettiget Deltager i min Forretning. Som Følge heraf vil Forretningen fremtidig blive ført under Firma

Wulff, Steenberg & Co.

i Stedet for som hidtil under Firma *Ph. E. Wulff*.

Idet jeg har Æren af at underrette Dem om denne Forandring, udtaler jeg Haabet om, at den Tillid, som har været skænket det ældre Firma, ogsaa maa blive det ny til Del.

Med Højagtelse

Ph. E. Wulff.

Ph. E. Wulff vil underskrive: *Wulff, Steenberg & Co.*

Ludv. Chr. Steenberg vil underskrive: *Wulff, Steenberg & Co.*

No. 5.

København, 1. December 1905.

Vi tillader os herved at meddele Dem, at Hr. *N. E. Bøgh* fra idag af er opført at deltage som ansvarlig og til Underskrift berettiget Interessent i vor Forretning, medens han derimod fremtidig deltager i denne som Kommanditist. Forretningen fortsættes med uformindskede Midler og under uforandret Firma, til hvis Underskrift altsaa Hr. *J. A. Hoffmann* fremtidig er alene berettiget.

Med Højagtelse

N. Bøgh & Co.

N. E. Bøgh ophører at underskrive: *N. Bøgh & Co.*

No. 6.

København, 1. Januar 1906.

Herved har vi Æren af at underrette Dem om, at Hr. *P. C. Brandt* ifølge venskabelig Overenskomst fra idag af er udtraadt af vort Firma.

Samtidig er Hr. *O. S. Kjørulff* indtraadt som ansvarlig og til Underskrift berettiget Deltager. Forretningen, hvis samtlige Aktiva og Passiva er overtagne af det ny Interessentskab, fortsættes under uforandret Firma.

Vi tillader os at henlede Deres Opmærksomhed paa de nedenstaaende Underskrifter.

Med Højagtelse

M. N. Høier & Co.

P. C. Brandt ophører at underskrive: *M. N. Høier & Co.*

O. S. Kjørulff underskriver: *M. N. Høier & Co.*

No. 7.

København, 1. Januar 1906.

Ved nærværende tillader vi os at meddele Dem, at vi har besluttet at ophæve den af os under Firma *E. Stein & Co.* hidtil førte Forretning, saaledes at denne fra idag af kun fortsættes i Likvidation.

Vi bringer hermed vore Forretningsvenner vor Tak for den Tillid, der gennem de forløbne Aar er vist Firmaet.

Med Højagtelse
Edv. Stein. Chr. Harbo.

Edv. Stein underskriver: *E. Stein & Co. i Likvidation.*

Chr. Harbo underskriver: *E. Stein & Co. i Likvidation.*

No. 8.

København, 21. Januar 1906.

Herved tillader jeg mig at underrette Dem om, at jeg har meddelt Hr. *Aug. Ebbesen* Fuldmagt til at underskrive mit Firma pr. Prokura.

Jeg beder Dem om at bemærke hans nedenstaaende Underskrift og forbliver

med Højagtelse
I. P. Philipsen.

Aug. Ebbesen vil underskrive: *pp. I. P. Philipsen*
Aug. Ebbesen.

2. BREVE OM VARE- OG PENGEFORRETNINGER.

Af de nedenstaaende Breve omhandler No. 9—11 en *Kommissionsforretning*, No. 12—21 *Køb, Salg* og *Afskibning* af Varer, No. 22—38 forskellige *Pengeforretninger*, No. 39—44 dels Vare- dels Pengeforretning.

Samtlige disse Breve antages at være vekslede mellem et Firma *N. Bøgh & Co.* i København og forskellige Forbindelser i Ud- og Indland. De er affattede med det Formaal at fremstille en Række Forretninger, som nedenfor vil blive Genstand for Bogføring (se FJORTENDE AFSNIT). Brevene er ordnede saaledes, at de, der er vekslede med samme Korrespondent, er anførte i umiddelbar Rækkefølge. For Overskueligheds Skyld vil det være hensigtsmæssigt her at tilføje Korrespondenternes Navne og de med hver af dem omhandlede Forretninger: No. 9—11 Antonio Cardillo Messina (Konsignation af Appelsiner), 12 Bartholdy & West Amsterdam (Køb af Kaffe), 13—15 Scott Reed & Co. New York (Køb af Hvedeladning), 16—20 Axel Lundqvist Gøteborg (Salg af Hvedeladning), 21—22 Nationalbanken i København (Vekseldiskontering), 23—32 H. Kirchheiner & Co. Hamborg (Salg af Papirer, Vekselarbitrage m. m.), 33—35 A. O. Andresen & Co. Christiania samt 36—38 Rougemont freres Paris (Køb og Salg af Veksler m. m.), 39—44 C. A. Fabricius Odense (Salg af Varer, Blankokredit).

Det er næppe fornødent at fremhæve, at de fleste af disse Forretningsforhold i Virkeligheden vilde foranledige saavel en hyppigere som en mere omstændelig Korrespondance end den her givne.

No. 9.

Messina, 10. November 1905.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Med Deres ærede Brev af 2. ds. har jeg modtaget fr. 1027.33 paa *Crédit Lyonnais Paris* til Udligning af Forhandlingsregning over det til Dem i sin Tid konsignerede Parti Citroner.

Herved fremsender jeg Konnossement paa 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr. »Dagmar« p. Kapt. Thomsen, hvilken Sending jeg anmoder Dem om at sælge snarest mulig efter Ankomsten til bedst mulige Pris. Jeg venter, at De for dette lille Parti, som bestaar af ud-

søgte Varer, vil kunne opnaa mindst 12 Kr. pr. Kasse; jeg limiterer imidlertid ikke denne Pris, men overlader til Dem at handle saaledes, som De efter Omstændighederne maatte finde det tjenligst.

Sæssurance beder jeg Dem tegne for Kr. 1000. Nettoprovenuet ønskes som sædvanlig tilstillet mig straks efter Salget i Check paa Paris eller Hamborg.

Med megen Agtelse
Antonio Cardillo.

No. 10.

København, 14. November 1905.

Hr. Antonio Cardillo Messina.

Deres ærede Brev af 10. ds. har bragt os Konnossement paa 100 K. Appelsiner pr. »Dagmar«, for hvilken Konsignation vi takker Dem.

Vi skal selvfølgelig gøre vort bedste for et tilfredsstillende Salg, men vi beklager straks at maatte meddele Dem, at der ikke er nogen Udsigt til at opnaa den af Dem nævnte Pris. Beholdningerne her paa Pladsen er forholdsvis anselige, og der indløber daglig meget billige Tilbud fra Afskibningsstederne. For Øjeblikket vil saaledes en Pris af Kr. 11¹/₄—11¹/₂ pr. Kasse fortoldet være det højeste, som De tør paaregne.

Søforsikring har vi efter Deres Ønske tegnet for Kr. 1000; Præmien er ¹/₂ %. Saasnart vi har effektueret Salg, sender vi Dem Afregning samt Rimesse for Beløbet.

Med megen Agtelse
N. Bøgh & Co.

No. 11.

København, 23. December 1905.

Hr. Antonio Cardillo Messina.

Vi tilskrev Dem den 14. f. M. og har nu Æren af hermed at fremsende Salgsregning over de til os konsignerede 100 K. Appelsiner pr. »Dagmar«. Nettoprovenuet Kr. 628.35 medfølger i vedlagte Check å 89,05

M. 705.61 paa H. Kirchheiner & Co. Hamborg.

Den opnaaede Pris er efter Omstændighederne særdeles god og vilde nu ikke længere kunne betinges. Damperen »Baron Stjernblad«, der nylig er ankommen, har til forskellige Forhandlere her i Byen medbragt store Partier, der udbydes å 10³/₄—11 Kr., og yderligere betydelige Tilførseler ventes med Damperen »J. C. Jacobsen«, som er undervejs hertil. Priserne vil derfor efter al Sandsynlighed gaa endnu lavere, og hvis De ikke er forberedt herpaa, maa vi følgelig fraraade Dem foreløbig at sende os yderligere Konsignationer.

Vi anbefaler os i øvrigt fremdeles og forbliver

(Jfr. Salgsregning S. 1116).

med megen Agtelse
N. Bøgh & Co.

No. 12.

Amsterdam, 2. December 1905.

Herrer N. Bøgh & Co. København.

Vi tilskrev Dem den 28. f. M. og har nu Æren af at meddele, at vi har afskibet de af Dem beordrede Partier Kaffe pr. D. »Minerva«, Kapt. Brown. Beløbet, der ifølge indlagte Faktura udgør

fl. 9 879.37 cts.,

tillader vi os at trække paa Dem pr. 3/m til vor egen Ordre, idet vi anmoder Dem om, at De ved Forevisning behageligst vil forsyne denne Tratte med Deres Accept.

Konnossement følger indlagt. Assurance har vi ikke besørget.

Kaffé er fast, og Ihændehavernes Fordringer er gennemgaaende højere. Vi henviser i øvrigt til vor vedlagte Markedsberetning og henleder særlig Deres Opmærksomhed paa den udførlige Opgørelse af de nuværende Forraad, hvilken De sikkert vil finde af Interesse.

(Jfr. Faktura S. 1115).

Med Højagtelse
Bartholdy & West.

No. 13.

New York, 11. November 1905.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Vi havde Æren af at tilskrive Dem den 7. ds.

I Henhold til de siden da mellem os vekslede Depecher, af hvilke Afskrift vedlægges, stadfæster vi herved at have solgt Dem:

en Damperladning paa ca. 80 000 Bushels (10% mere eller mindre) ny rød Vinterhvede No. 2 à M. 140 pr. 1000 kg cif København, at afskibe herfra inden Udgangen af November.

I øvrigt er Handelen sluttet paa de mellem os sædvanlige Betingelser, af hvilke vi tillader os at fremhæve: Inspektions-Certifikatet er afgørende med Hensyn til Kvalitet og Kondition: Vægten reduceres efter Forholdet 112 lbs = 50³/₄ kg. Undervægt eller Overvægt ved Udlosningen godtgøres henholdsvis af Sælger eller Køber, undtagen i Tilfælde af Søskade; vi giver Assurance-Police for 2% ud over Fakturabeløbet og remburserer os 60 D. S. paa Hamborger Bankfirma mod Afladedokumenterne; i Tilfælde af Disput underkaster vi os fra begge Sider London Arbitrage.Vi venter i Løbet af et Par Dage at kunne melde Dem Befragtning af Skib. Om vort Marked henviser vi til medfølgende Beretning og forbliver
(Afskrift af Telegrammer).Med megen Agtelse
Scott Reed & Co.

No. 14.

New York, 15. November 1905.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Vi tilskrev Dem den 11. ds. og har nu Æren af at meddele, at vi til den solgte Ladning Hvede har befragtet »Britannia« ss, Kapt. Johnson, der for Øjeblikket ligger under Losning her i Havnen. Skibet lader paa det nærmeste 80 000 Bushels; Fragten er 4/ pr. 480 lbs. Vi har pr. Kabel underrettet Dem om Befragtningen og anmodet Dem om at aabne os Remburs.

(Afskrift af Depeche).

Med megen Agtelse
Scott Reed & Co.

No. 15.

New York, 26. November 1905.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Efter at have haft Æren af at tilskrive Dem den 15. ds. har vi modtaget Deres Depeche af 16. ds. med Meddelelse om, at De har aabnet os Remburs for Ladningen pr. »Britannia« paa Norddeutsche Bank i Hamborg.

Lastningen af det nævnte Skib blev tilendebragt igaar Eftermiddags. Der er indladet i alt 80 864 Bushels. Beløbet herfor udgør, ifølge indlagte Faktura,

M. 266 345.80 \$,

og for dette Beløb har vi altsaa tilladt os at trassere 60 D. S. paa Norddeutsche Bank. Samtlige Afladepapirer følger med Vekselen, for hvis behørlige Accept De vil have draget fornøden Omsorg.

Konnossementerne er daterede den 25. ds.; »Britannia« afsejlede imorges tidlig, hvorom vi har underrettet Dem pr. Kabel.

Ladningen var ved Afskibningen i fortrinlig Kondition; vi haaber, at De ogsaa maa modtage den i god Behold, og at den i det hele vil være til Deres fulde Tilfredshed.

(Afskrift af Depecher).
(Jfr. Faktura S. 1114).Med megen Agtelse
Scott Reed & Co.

No. 16.

København, 28. November 1905.

Hr. *Axel Lundqvist* Gøteborg.

Pr. Damper »Britannia« har vi en Ladning ny rød amerikansk Vinterhvede No. 2 (ifølge Certifikat) undervejs hertil fra New York. I den Forventning, at De maatte kunne finde Anvendelse for en Del af denne Ladning, noterer vi — dog

uden derved at være bundne — for et Parti paa mindst 1200—1500 Metercentner at aflade pr. Sejlskib, naar Damperen er ankommen: Kr. 13.60 pr. 100 *kg* cif Göteborg mod Deres 3 Mdrs. Accept. Det vil være os kært snarest muligt at modtage Deres behagelige Ordre; Prisen er billig, og De køber i Øjeblikket sikkert ikke noget Steds paa gunstigere Vilkaar.

Med Højagtelse
N. Bøgh & Co.

No. 17.

Gøteborg, 1. December 1905.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

I Besiddelse af Deres ærede Brev af 28. f. M. telegraferede jeg Dem igaar Aftes en Ordre paa

ca. 3000 Metercentner rød amerikansk Vinterhvede No. 2, gode sunde Varer, svømmende pr. »Britannia«, à 13½ Kr. cif Göteborg pr. 100 *kg*, Vægten garanteret, mod 3 Mdrs. rentefri Accept. Partiet afsendes hertil pr. Sejlskib, naar Damperen er ankommen til København.

Paa dette Bud har jeg idag modtaget Deres telegrafiske Accept med Tilføjelse af, at Handelen er hævet, hvis »Britannias« Ladning ikke ankommer i god Kondition. Hertil har jeg intet at indvende, og jeg har altsaa Æren af herved at bekræfte den saaledes sluttede Handel.

Om Damperens Ankomst vil De være saa venlig at give mig betimelig Underretning.

(Afskrift af Telegrammer).

Med Højagtelse
Axel Lundqvist.

No. 18.

København, 1. December 1905.

Hr. *Axel Lundqvist* Gøteborg.

Vi tilskrev Dem den 28. f. M. og har nu, i Henhold til De mellem os vekslede Telegrammer, Æren af at stadfæste Salget til Dem af

ca. 3000 Metercentner (300 000 *kg*) rød Vinterhvede No. 2, gode sunde Varer, ex »Britannia« ss à Kr. 13.50 pr. 100 *kg* cif Göteborg, at aflade herfra pr. Sejlskib snarest mulig efter Damperens Ankomst, den fakturerede Vægt garanteret, Beløbet at trassere rentefrit paa Dem pr. 3/m. Handelen er hævet, hvis Ladningen ikke ankommer hertil i god Kondition.

Saafrømt De maatte have Anvendelse for endnu et Parti af denne Ladning, beder vi Dem om at give os Deres Ordre hurtigst mulig. Vi venter Damperens Ankomst omtrent ved Midten af denne Maaned.

(Afskrift af Telegrammer).

Med Højagtelse
N. Bøgh & Co.

No. 19.

København, 18. December 1905.

Hr. *Axel Lundqvist* Gøteborg.

Vi tilskrev Dem den 1. ds. og har modtaget Deres ærede Brev af s. D.

Igaar Aftes telegraferede vi til Dem, at »Britannia« er lykkelig ankommen hertil iforgaars, og at vi har befragtet Skonnerten »Ellen«, Kapt. Petersen, til at overføre det til Dem solgte Parti Hvede. Samtidig udbad vi os Deres telegrafiske Meddelelse om, hvor vidt De ønsker at kontrolere Indladningen. Herpaa har vi idag modtaget Deres Svar, ifølge hvilket De overdrager til os at besøge Afladningen.

»Britannias« Ladning er i fortrinlig Kondition, og vi tvivler ikke om, at Kvaliteten vil være til Deres fulde Tilfredshed. Vi sender Dem en Brevprøve af Partiet overensstemmende med en af Ladningen efter Ankomsten her stukken Prøve.

(Afskrift af Telegrammer).

Med Højagtelse
N. Bøgh & Co.

No. 20.

København, 22. Decbr. 1905.

Hr. *Axel Lundqvist* Gøteborg.

Vi havde Æren af at tilskrive Dem den 18. ds. og kan nu hermed tilstille Dem Faktura over 319 120 *kg* Hvede ex »Britannia« afskibede pr. »Ellen«, Kapt.

Petersen, til Deres Plads. Mod Fakturabeløbet har vi tilladt os at trassere paa Dem
 Kr. 42 222.72 3/m o/ os selv,
 for hvilken Tratte Deres behagelige Beskyttelse udbedes. Afladedokumenterne
 følger med Vekselen for at udleveres mod dennes Accept og fremsendes herfra
 imorgen gennem Nationalbanken.

Pr. Pakkepost har vi sendt Dem en større Afladeprøve.

Med Højagtelse

(Jfr. Faktura S. 1114).

N. Bøgh & Co.

No. 21.

København, 23. Decbr. 1905.

Nationalbanken i København.

Vi tillader os hermed at fremsende

Kr. 42 222.72 pr. 22. Marts l/ Axel Lundqvist, Gøteborg
 til behagelig Diskontering. Med Vekselen følger Faktura, Konnossement, Police og
 Certeparti paa 319 120 kg Hvede pr. »Ellen«, Kapt. Petersen, hvilke Dokumenter
 bliver at udlevere Trassaten mod Vekselsens Accept.

Ærbødigst

N. Bøgh & Co.

No. 22.

København, 18. December 1905.

Nationalbanken i København.

Medfølgende Veksler

Kr. 10 200.	pr. 4. Marts paa	L. F. Moritz	her
> 2 499.10	> 11. —	> Voss & Christensen	—
> 2 727.50	> > —	> Chr. Gerber	—
> 6 058.88	> 12. —	> C. A. Fabricius Odense	

bedes diskonterede til vor Credit i Konto Kurant.

(Jfr. Nota S. 1117).

Ærbødigst

N. Bøgh & Co.

No. 23.

København, 1. December 1905.

Herrer *H. Kirchheiner & Co.* Hamborg.

Vi tillader os at henlede Deres Opmærksomhed paa vedlagte Cirkulære, hvor-
 ved vi meddeler, at Hr. N. E. Bøgh har trukket sig tilbage fra aktiv Deltagelse i
 Ledelsen af vor Forretning. Han vil imidlertid fremtidig som passiv Deltager være
 interesseret i vort Firma med samme Kapital som hidtil, og vor pekuniære Stil-
 ling paavirkes følgelig ikke af Forandringen.

Vi har hidtil kun mere lejlighedsvis og ofte med længere Mellemrum haft
 Fornøjelsen af at gøre en Forretning med Deres ærede Firma. Vi skulde imid-
 lertid meget ønske at træde i hyppigere og nøjere Forbindelse med Dem, idet vi
 navnlig tænker os at drage Fordel af Deres Medvirkning ved Omsætning af Fonds,
 Aktier og Veksler, ligesom vi tilbyder Dem vor Tjeneste, naar De maatte ønske
 saadanne eller andre Forretninger udførte her paa Pladsen. Vi beder Dem derfor
 om at ville meddele os Deres Betingelser for Oprettelsen af en løbende Mellemreg-
 ning, idet vi ikke tvivler om, at der ret hyppig vil kunne blive Lejlighed til gen-
 sidige Tjenesteydelser.

Vi tillader os at imødesee Deres behagelige Svar og forbliver

med Højagtelse

N. Bøgh & Co.

No. 24.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Hamborg, 2. December 1905.

Idet vi erkender Modtagelsen af Deres ærede Brev og Cirkulære af i Gaar,
 beder vi Dem være forsikrede om, at det vil være os særdeles kært at indlede et
 mere stadigt Forretningssamkvem med Deres ærede Firma, end Omstændighederne
 hidtil har medført.

I den Forventning, at Omsætningerne vil kunne bringes til at antage et ikke ubetydeligt Omfang, tilbyder vi Dem derfor følgende meget gunstige Vilkaar for det Mellemværende i Kontokurant, som maatte foranlediges ved de af Dem nævnte Transaktioner:

Provision $\frac{1}{8}\%$ af Kontoens største Side eksklusive Saldoen fra den foregaaende Periode;

Godtgørelse af vore Udlæg til Stempel, Mæglerkurtage, Porto, Telegrammer o. s. v.;

Renter at beregne i Deres Debet med 1% over Reichsbank's Diskontototering, og i Deres Credit med 1% under Noteringen.

Vi haaber, at disse Betingelser vil konvenere Dem, og at der hyppig maa blive Anledning for Dem til at benytte vor Tjeneste.

For Deres Tilbud om at ville udføre tilsvarende eller andre Forretninger for os i København takker vi forbindtligst, men maa beklage, at vi i alt Fald foreløbig ikke er i Stand til at drage Fordel deraf, da vi indtil videre er bundne ved en allerede bestaaende Overenskomst.

Saafrømt De maatte beskæftige Dem med Arbitrage i Vækselkurser, og vor Provisionsberegning skulde være en Hindring for slige Forretningers Udførelse, er vi ikke utilbøjelige til at gøre Arbitrageforretninger a meta med Dem. Vi betragter det dog som en Selvfølge, at hver af os i hvert enkelt Tilfælde maa indhente den anden Parts Samtykke, for saa vidt Forretningen skal anses som gjort for fælles Regning. Det vilde dernæst være hensigtsmæssigt, at der for disse Forretningers Vedkommende førtes særlige Konti, og at de ved dem foranledigede Udgifter til Porto, Telegrammer, Stempel o. s. v. afholdtes af hver Part for sig. Ved Opgørelsen vilde Fortjenesten eller Tabet blive at overføre i den løbende Regning.

Vi har Æren af at vedlægge vor seneste Kursliste.

Med Højagtelse
H. Kirchheiner & Co.

No. 25.

København, 6. December 1905.

Herrer *H. Kirchheiner & Co.* Hamborg.

Vi har modtaget Deres ærede Brev af 2. ds. og finder at kunne tiltræde de deri anførte Vilkaar for Mellemværende i løbende Regning. For Deres Forslag om Udførelse af Arbitrageforretninger a meta bringer vi Dem vor Tak og kan med Hensyn til Ordningen af de herhen hørende Forhold ganske slutte os til de af Dem angivne Regler. Forhaabentlig vil der ikke sjældent frembyde sig Lejlighed til Forretninger af denne Art.

Med Pakkeposten har vi idag sendt Dem

Kr. 38 000. $3\frac{1}{2}\%$ uopsigelige danske Statsobligationer, hvilke vi beder Dem sælge for os til højeste opnaaelige Kurs, dog ikke under $98\frac{1}{2}\%$. Obligationerne er forsynede med tysk Stempel. Nettoprovenuet bedes os krediteret i løbende Regning.

Med Højagtelse
N. Bøgh & Co.

No. 26.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Hamborg, 7. December 1905.

Vi har modtaget Deres ærede Brev af i Gaar samt

Kr. 38 000. $3\frac{1}{2}\%$ uops. danske Statsobligationer, tysk stemplede.

Den af Dem limiterede Kurs var i Dag uopnaaelig, men da Fondsmarkedet sluttede fastere, haaber vi, at det skal lykkes os at sælge Obligationerne i Løbet af et Par Dage.

Med Højagtelse
H. Kirchheiner & Co.

No. 27.   Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Hamburg, 8. December 1905.

Vi tilskrev Dem i Gaar og har nu Fornøjelsen af herved at melde Dem Salget af Deres Obligationer. Nettoprovenuet, som ifølge vedlagte Nota udgør

M. 42 050.17 ₰ pr. 9. ds.,

har vi krediteret Dem i løbende Regning.

Idet vi henviser til vor vedlagte Kursliste, forbliver vi

med Højagtelse

H. Kirchheiner & Co.

(Jfr. Nota S. 1116).

No. 28.

København, 16. December 1905.

Herrer *H. Kirchheiner & Co.* Hamburg.

Vi har rigtig modtaget Deres ærede Brev af 8. ds. og har i Overensstemmelse med Deres Opgave anført

M. 42 050.17 ₰ pr. 9. ds.

til Deres Debet i løbende Regning.

Vi telegraferede idag til Dem, som følger:

»Tilbyder meta circa 125 Tusind Francs avista Akkreditiv Paris 7185 plus Promille 89«.

Herpaa modtog vi Deres Svar:

»Kan antage circa 125 000 Francs 7185 Promille 89 og 8110 minus Promille«.

hvertil vi atter svarede:

»Accepterer 8110 minus Promille«.

I Henhold til den saaledes afsluttede Forretning tilskriver vi idag Herrer Rougemont freres Paris og giver dette Firma Ordre til at stille fr. 126 183.75 c. til Deres Disposition. For dette Beløb beder vi altsaa Konto meta krediteret à 81,10 ÷ 1‰ med

M. 102 232.70 ₰ .

Købesummen for det nævnte Francsbeløb udgør

fr. 126 183.75 à 71,85 Kr. 90 663.02

Kurtage 1‰   90.66

Kr. 90 753.68 à 89   M. 101 970.43 ₰ ,

for hvilket Beløb vi beder os krediterede i løbende Regning til Debet for Konto meta.

Dernæst anmoder vi Dem om at indbetale

M. 100 000. til Commerz- und Discontobank, Hamburg for Regning Herr Theodor Frost her,

samt om at overføre pr. Girokonto:

M. 43 000. til Herrer G. C. Stahlberg & Co. Danzig for Rg. Herrer B. Munthe & Co. her

M. 143 000.

til vor Debet i løbende Regning.

Med Højagtelse

N. Bøgh & Co.

No. 29.   Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Hamburg, 16. December 1905.

Vi havde Fornøjelsen af at tilskrive Dem den 8. ds. og har herved at stadfæste de mellem os idag vekslede Telegrammer, hvoraf Afskrift vedlægges. I Henhold hertil har De altsaa købt à Konto meta ca. fr. 125 000 a/v Paris à 71,85 (+ 1‰) og 89, medens vi har afsat Beløbet à 81,10 ÷ 1‰.

Vi imødeser Deres nærmere Meddelelser i Anledning heraf og forbliver

med Højagtelse

H. Kirchheiner & Co.

No. 30.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Hamburg, 17. December 1905.

Vi tilskrev Dem i Gaar og har nu modtaget Deres ærede Brev af samme Dato. De af Dem angivne Poster bogfører vi i Overensstemmelse med Deres Op-gave. Beløbet fr. 126 183.75 c., for hvilket De har akkrediteret os hos Herrer Rougemont freres Paris, krediterer vi altsaa Konto meta med

M. 102 232.70 \$ pr. idag,

medens vi debiterer samme Konto

M. 101 970.43 \$ pr. idag

til Credit for Deres Konto i løbende Regning.

Derimod har vi ifølge vedlagte Kvittering betalt

M. 100 000. til Commerz- u. Discontobank f. Rg. Hr. Theodor Frost Kbhvn.,

og har ladet overføre pr. Girokonto

> 43 000. til Herrer G. C. Stahlberg & Co. Danzig f. Rg. Herrer B. Munthe & Co. Kbhvn.

M. 143 000.

hvilket Beløb er Dem debiteret i løbende Regning pr. idag.

Med Højagtelse

H. Kirchheiner & Co.

No. 31.

København, 23. Decbr. 1905.

Herrer *H. Kirchheiner & Co.* Hamburg.

Vi anerkender Modtagelsen af Deres ærede Brev af 17. ds. og tillader os her-ved at advisere, at vi idag har afgivet en Check paa Dem for

M. 705.61 o/ Antonio Cardillo

hvilken bedes honoreret til vor Debet i løbende Regning.

Med Højagtelse

N. Bøgh & Co.

No. 32.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Hamburg, 5. Januar 1906.

Den ved Deres ærede Brev af 23. f. M. adviserede Check

M. 705.61 \$ o/ Antonio Cardillo

har vi indfriet til Deres Debet pr. 31. f. M.

Indlagt tillader vi os at fremsende Udskrift saavel af Konto meta som af Konto vostro. Af Saldoen paa Konto meta pr. 31. Decbr. M. 262.27 \$ har vi overført den Dem tilkommende Halvpart

M. 131.14 \$

til Deres Credit paa Konto vostro under samme Dag, hvorefter sidstnævnte Konto udviser en Saldo i Deres Favør af

M. 407.74 \$ pr. 31. Decbr.

Vi beder Dem om, at De efter at have undersøgt disse Kontokuranter vil meddele os Anerkendelse af deres Rigtighed, og idet vi tillader os at bringe Dem vore bedste Ønsker i Anledning af Aarsskiftet, forbliver vi

med Højagtelse

H. Kirchheiner & Co.

No. 33.

Christiania, 14. December 1905.

Herrer *N. Bøgh & Co.* København.

Vi modtog i sin Tid Deres ærede Brev af 28 f. M. samt Deres Cirkulære af 1. ds., hvilket sidste meddelte os den i Deres Firma foregaaede Forandring.

Hermed sender vi Dem

£ 5000.0.0 Check l/ London & County Banking Co. Ltd., som bedes os krediteret til den højeste opnaaelige Kurs.

Derimod anmoder vi Dem om at udbetale til vor Debet

Kr. 12 935.45 ø.

til Herrer Charles Meyer & Co. Kbhvn. for Regning Halvorsens Bryggeri Frederiksstad.

Det omtrentlige Beløb, som vi derefter vil faa til gode efter Dækning af den paa vor Konto for Tiden henstaaende Saldo, beder vi Dem at remittere os, idet De som Rimesse helst maa anvende

lange Veksler paa norske Bankpladser	à	Pari og 5	%	Diskonto
do. do. hollandske	do.	à 150,10 - 4	%	do.
do. do. franske	do.	à 71,80 - 3 ³ / ₄	%	do.

Med særdeles Agtelse
A. O. Andresen & Co.

No. 34.

København, 16. December 1905.

Herrer A. O. Andresen & Co. Christiania.

Deres meget ærede Brev af 14. ds. bragte os en Check for £ 5000. paa London & County Banking Co. Ltd., hvilken ifølge nedenstaaende Nota er Dem krediteret med

Kr. 90 759.15 pr. idag.

Derimod har vi til Deres Debet udbetalt Herrer Charles Meyer & Co. her for Regn. Halvorsens Bryggeri

Kr. 12 995.45 pr. idag,

for hvilken Udbetaling Kvittering medfølger.

Endvidere sender vi Dem indlagt

Kr. 20 219.96 paa Gulstads Bryggeri Christiania pr. 16. Februar
hfl. 20 945.48 > W. Janssen & Co. Amsterdam pr. 31. Januar,
hvilke Rimesser ifølge nedenstaaende Nota debiteres Dem med

Kr. 51 384.76 pr. idag.

Veksler paa franske Bankpladser kunde ikke idag købes til den af Dem limiterede Kurs.

Med særdeles Agtelse
N. Bøgh & Co.

£ 5000 a/v à 18,17	Kr. 90 850.00
÷ 1 % ₀₀ Kurtage	90.85
	<u>Kr. 90 759.15</u>

Kr. 20 219.96 pr. 16. Febr.	Kr. 20 219.96	
60 D. Disk. à 5 % ₀	168.50	Kr. 20 051.46
hfl. 20 945.48 pr. 31. Jan. à 150,10.	Kr. 31 439.17	
45 D. Disk. à 4 % ₀	157.20	> 31 281.97
Kurtage 1 % ₀₀ af Kr. 51 333.43	> 51.33	
	<u>Kr. 51 384.76</u>	

No. 35.

Christiania, 18. December 1905.

Herrer N. Bøgh & Co. København.

Idet vi anerkender Modtagelsen af Deres ærede Brev af 16. ds. tilligemed de deri indesluttede Rimesser Kr. 20 219.96 og hfl. 20 945.48, tillader vi os i Overensstemmelse med Deres Opgave at debitere Dem for £ 5000. a/v London

Kr. 90 759.15 pr. 16. ds.,

medens vi derimod krediterer Dem

Kr. 51 384.76 for ovennævnte Rimesser	} pr. 16. ds.
> 12 995.45 - Udbetaling	

Med særdeles Agtelse
A. O. Andresen & Co.

No. 36.

København, 16. Decbr. 1905.

Herrer Rougemont frères Paris.

I Henhold til de mellem os idag vekslede Depecher, som findes afskrevet nedenfor, har vi Æren af herved at sende Dem det omtelegraferede Beløb nemlig

£ 5000. Check paa London & County Banking Co. Ltd.
 hvis Netto-Provenu à 25,30 ÷ 2 1/2 ‰
 fr. 126 183.75 c.

bedes holdt til Disposition for Herrer H. Kirchheiner & Co. Hamborg.
 Med Højagtelse
 N. Bøgh & Co.

Afskrift af Telegrammer:

- 1) Vort Telegram: »Telegrafer Bud 5000 Pund Check London«.
- 2) Deres Svar: »2530 minus 2 1/2 ‰ Promille«.
- 3) Vort Svar: »Accepterer«.

No. 37.

Paris, 16. December 1905.

Herrer N. Bøgh & Co. København.

Vi har Æren af herved at stadfæste Indholdet af de mellem os idag vekslede Telegrammer, hvoraf en Afskrift vedlægges, og vi imødeser altsaa Tilsendelsen af £ 5000. i Check paa London.

Med Højagtelse
 Rougemont frères.

No. 38.

Paris, 18. December 1905.

Herrer N. Bøgh & Co. København.

Vi tilskrev Dem den 16. ds. og har nu med Deres ærede Brev af samme Dato modtaget £ 5000. a/v paa London & County Banking Co. Ltd., hvis Netto-Provenu

fr. 126 183.75 c.

vi ifølge Deres Ordre holder til Disposition for Herrer H. Kirchheiner & Co. Hamborg.

Med Højagtelse
 Rougemont frères.

£ 5000 à 25,30..... fr. 126 500.00
 Provision 1 ‰
 Stempel 1/4 - } 1/4 ‰ 316.25
 Kurtage 1/8 ‰ }
 fr. 126 183.75

No. 39.

København, 12. December 1905.

Hr. C. A. Fabricius Odense.

De ved Deres behagelige Nærværelse forleden bestilte 80 S½ Kaffe har vi afsendt idag pr. Bane til Deres Adresse overensstemmende med indlagte Faktura. Mod Fakturabeløbet har vi tilladt os at udstede medfølgende Tratte

Kr. 6058.88. 3/m of os selv,

hvilken bedes os tilbagesendt forsynet med Deres Accept.

Kaffe er vedvarende fast, og en yderligere Stigning synes ikke at være udelukket.

(Faktura se S. 1115).

Deres hengivne
 N. Bøgh & Co.

No. 40.

Odense, den 13. Decbr. 1905.

Herrer N. Bøgh & Co. København.

Idet jeg med Deres ærede Brev af i Gaar har modtaget Faktura over de pr. Bane afsendte 80 S½ Kaffe til Beløb

Kr. 6058.88,

tilbagesender jeg herved Deres for det samme Beløb afgivne 3 Mdrs. Tratte i accepteret Stand.

Efter Aftale vil De venligst erindre at trassere Kr. 20000 paa mig pr. 3

Mdr. fra 28. ds., saaledes at De den nævnte Dag sender mig det kontante Netto-provenu af Vekselen.

Deres hengivne
C. A. Fabricius.

No. 41.

Hr. C. A. Fabricius Odense.

København, 23. Decbr. 1905.

Deres ærede Brev af 13. ds. har vi modtaget.

I Henhold til Aftale har vi trukket Kr. 20 000 paa Dem pr. 3 Mdr. fra 28. ds. og fremsender hermed denne Veksels med Anmodning om at faa den tilbage i accepteret Stand, hvorefter vi den 28. ds. skal sende Dem Nettoprovenuet.

Deres hengivne
N. Bøgh & Co.

No. 42.

Herrer N. Bøgh & Co. København.

Odense, 24. Decbr. 1905.

Den med Deres ærede Brev af 23. ds. modtagne Tratte for Kr. 20 000 pr. 28. Marts følger herved tilbage forsynet med min Accept. Nettoprovenuet beder jeg Dem sende mig i Nationalbank-Solaveksel.

Deres hengivne
C. A. Fabricius.

No. 43.

Hr. C. A. Fabricius Odense.

København, 28. Decbr. 1905.

Med Deres ærede Brev af 24. ds. modtog vi Deres Accept for Kr. 20 000 pr. 28. Marts. For Netto-Provenuet ifølge nedenstaaende Nota sender vi Dem indlagt Kr. 19 700 i Nationalbank-Solaveksel.

Deres hengivne
N. Bøgh & Co.

	Kr. 20 000	pr. 28. Marts
3/m Diskonto à 4%	Kr. 200	
1/2 % Provision	» 100 »	300
	<u> </u>	<u> </u>
	Kr. 19 700.	

No. 44.

Herrer N. Bøgh & Co. København.

Odense, 29. Decbr. 1905.

Deres ærede Brev af 28. ds. bragte mig

Kr. 19 700 i Nationalbank-Solaveksel,
hvormed Netto-Provenuet af min Accept for 20 000 pr. 28. Marts er udlignet.

Deres hengivne
C. A. Fabricius.

Forskellige skriftlige Arbejder.

Ved Siden af den egentlige Korrespondance kan der i Forretningslivet være mange forskellige andre Papirer og Dokumenter at udfærdige. En stor Del af disse forekommer saa hyppigt og er af saadan Beskaffenhed, at allerede sædvanlig handelsmæssig Kontorpraksis stiller Krav om fornødent Kendskab til deres Form og Behandling. Andre forekommer sjældnere og er af mere juridisk Karakter, men adskillige af dem frembyder dog ikke større Vanskeligheder, end at man gerne bør kunne besørge dem paa egen Haand uden at behøve at søge særlig sagkyndig Bistand.

Til Udfærdigelsen af forskellige saadanne skriftlige Arbejder skal der her gives nogen Vejledning. Det er naturligvis til en vis Grad vilkaarligt, hvor meget man vil medtage, og Hensyn til Stoffets Omfang gør det nødvendigt at begrænse sig. De Emner, der vil blive berørte, er følgende:

1. *Priskuranter, Kurslister*; (2. *Kontokuranter*); 3. *Regninger, Notaer, Fakturaer*; 4. *Veksler*; 5. *Anvisninger, Checks*; 6. *Kvitteringer, Modtagelsesbeviser*; 7. *Udleveringssedler*; 8. *Slutsedler*; 9. *Certepartier*; 10. *Konnossementer*; 11. *Søassurancepolicer*; 12. *Toldpapirer*;
13. *Gældsbreve, Kaution, Transport*; 14. *Bodmeribreve*; 15. *Lejekontrakter*; 16. *Opsigelser*; 17. *Fuldmagter*; 18. *Interessentskabskontrakter*; 19. *Proklama*; 20. *Frivilligt Forlig*; 21. *Notarialbeskikkelse, Konkursbegæring*; 22. *Anmeldelser af Fordringer i Konkurs- og Dødsboer*.

1. Priskuranter, Kurslister.

Priskurant eller *Prisliste* (*prix-courant, price-current, price-list*) er en Fortegnelse over gældende Priser, særlig over Varepriser. Paa større Handelspladser bliver der en eller to Gange ugentlig af Mæglerne — i Regelen under Børsbestyrelsens Tilsyn — udfærdiget *officielle* Vare-Prislister, som indeholder Opgave over de Priser, hvortil der faktisk er sket Omsætning. *Private* Priskuranter udsendes af Handlende eller Kommissionærer til deres Forretningsforbindelser og indeholder Angivelse af Priserne paa de Varer, som den vedkommende har paa Lager, eller som overhovedet henhører til hans Forretningsgren, og som han paa Forlangende kan tilbyde. Eller ogsaa — navnlig fra de store importerende Søstæder — udsender man Priskuranter, der angiver de Priser, hvortil Varer kan sælges der i Markedet. Hvor ikke andet udtrykkelig bemærkes, er Priskuranten altid at forstaa som værende »uden Forbindtighed«,

d. v. s. den gør intet fast Tilbud, men indeholder kun Noteringer til Underretning om de i Øjeblikket gangbare Priser.

Kurslister (T. *Kurszettel*) er Prislister over Pengesorter, Veksler og Effekter. De private Kurslister, der udsendes af Banker og Bankiers, indeholder ofte Oplysninger og Noteringer, som ikke findes optagne i de officielle Lister. Den Form, hvorunder Noteringerne gives, er forskellig, idet der til Betegnelse af Kursen undertiden kun anføres et enkelt Tal, undertiden flere. Paa *København's* Børs noteres saaledes Veksler med en enkelt Kurs for hver Sigt (se S. 710). Kurslisten for Effekter har derimod tre Kolonner: under *Gjort til* (Omsat til) anføres de Kurser, hvortil der faktisk er sket Omsætning, medens Kolonnerne *Køber* og *Sælger* indeholder de Priser, som ved Noteringens Slutning henholdsvis bydes af Køberne og fordres af Sælgerne (se S. 758).

I *tyske* Kurslister betegnes Køberkursen i Almindelighed ved *G* (*Geld*), Sælgerkursen ved *B* (*Brief*); ved *bz* (*bezahlt*) angives, at der er sket Omsætning til den paagældende Kurs. Hyppigst bliver der i de tyske Kurslister kun anført en enkelt Kurs, hvis Betydning da fremgaar af det tilføjede Tegn, f. Eks. 107,60 *G*, 86,25 *B*, 92,90 *bz*; ved *bz G* udtrykkes, at der til den paagældende Kurs omsattes og fremdeles var Købere, ved *bz B*, at der omsattes og fremdeles var Sælgere.

I *franske* Kurslister findes *A* (*argent*) som Betegnelse for Køberkursen, *L* (*lettres*) eller *P* (*papier*) for Sælgerkursen. Den officielle Pariser Kursliste angiver for de vigtigere Papirer tre Omsætningskurser, nemlig den laveste, den højeste og Slutningskursen.

Engelske Kurslister bruger bl. a. *Money* og *Paper* som Betegnelser for Køber- og Sælgerkurs; *x* eller *æd* betyder »ekklusive Dividende«.

Ogsaa i andre Forretningsgrene udsendes der jævnlig Fortegnelser af lignende Art, saaledes Skibsmægleres *Fragtlister*, Assuranceselskabers *Præmielister* o. s. v.

Det er en Selvfølge, at man for at kunne drage Nytte af disse forskellige Slags Lister maa være fortrolig med Noteringernes Betydning og med de mange Usancer, som herved gør sig gældende. I Regelen giver selve Listerne ikke megen Vejledning i saa Henseende, da det, der er fornødent til Forstaaelse, forudsættes at være kendt. Den fulde nødvendige Kundskab om alle slige Enkeltheder kan kun erhverves gennem Praksis; men i øvrigt kan her henvises til de Bemærkninger, som findes paa flere Steder i foregaaende Dele af Bogen, saaledes om Noteringer for Varer (S. 581 ff.), Veksler (S. 710 ff.), Effekter (S. 757 ff.) og Fragter (S. 897 ff.).

At opstille Eksempler paa den skematiske Indretning af Pris- og Kurslister er ganske overflødig; i Handelsblade og selv i almindelige Aviser vil man finde Forbilleder nok.

2. Kontokuranter.

Kontokuranter er allerede udførlig behandlede S. 1045—1065, hvor der tillige er vist talrige Eksempler paa deres ydre Form og Opstilling.

3. Regninger, Notaer, Fakturaer.

Medens Kontokuranten indeholder Opgørelsen af et Mellemværende, der ifølge sin Forudsætning kan omfatte en Række indbyrdes uafhængige Poster saavel i Debet som i Credit, indeholder Regningen (Notaen, Fakturaen) en Op-

gørelse af mere begrænset eller ensidig Art. Dens Formaal er at opgøre det Beløb, som vedkommende Forretningsven (Kunde) skylder eller har til gode som Følge af en enkelt bestemt Forretning, eller det Beløb, som han skylder for en Række Poster af mere eller mindre ensartet Beskaffenhed.

De Regninger, som den Handlende har at udfærdige, kan være af meget forskellig Art og gaar til Dels under forskellige Benævnelser. Der er saaledes Regninger til andre Handlende eller til Privatpersoner, til indenbys boende eller til udenbys boende, Regninger over Vareforretninger eller over Pengeforretninger, over Beløb, der skyldes, eller over Beløb, der haves til gode, o. s. fr. Benævnelsen *Regning* tjener nærmest som Fællesbetegnelse og bruges bl. a. altid om Vareregninger til private Personer. *Nota* kalder man hos os fortrinsvis Regninger over Pengeforretninger (Diskontering, Køb og Salg af Veksler eller Effekter), eller over Omkostninger, eller over Varesalg til mindre Beløb. Om Benævnelserne *Faktura*, *Salgsregning* (*Forhandlingsregning*) m. m. se S. 539, om *fingeret Regning* (*Conto finto*) se S. 541, om *Returregning* se S. 695. *Pladsregning* er en Regning, der udstedes til en indenbys boende.

En Regning bør i Almindelighed indeholde: Udstederens og Modtagerens Navne; en nøjagtig Betegnelse af de Genstande, som Regningen omhandler, eventuelt altsaa fornøden Angivelse af Vægt eller Maal, Antallet af Kolli, disses Art og Mærker m. m.; Prisen og Beløbet, de Omkostninger o. s. v., der skal tillægges eller fradrages, samt den endelige Totalsum; Betalingstiden (i alt Fald naar Beløbet ikke er forfaldent straks) og de særlige Betalingsvilkaar. Naar Handelen er sluttet gennem en Mægler eller Agent, anføres ofte dennes Navn; i Fakturaer over Varer, der forsendes, angiver man Forsendelsesmaaden, Navn paa Skib og Skibsfører m. m. Efter Omstændighederne tilføjes ogsaa forskellige andre Oplysninger eller Henvisninger til de Vilkaar, hvorpaa Handelen er sluttet, saa at Modtageren overhovedet kan være paa det rene med alt, hvad han behøver at vide. Udstederens Navn anbringes enten straks i Begyndelsen eller forneden som Underskrift. Men en Regning bør aldrig underskrives, naar den er affattet i en saadan Form, at der kan laves en falsk Kvittring ved at sætte Ordet »betalt« over Underskriften.

Regningen er i Hovedsagen en Genpart af Optegnelser, som skal findes i Forretningens Bøger. Man bør gøre sig det til almindelig Regel ikke at udfærdige en Regning, uden at Beløbet er bogført, og man bør omhyggelig vaage over, at Regningen stemmer med de bogførte Poster, og at den er nøje efterregnet. Det er i høj Grad diskrediterende for en Købmand at udstede forkerte Regninger, ikke at tale om de direkte Tab, som han derved kan forvolde sig. Mellem Handlende er det meget brugeligt at tilføje *S. E. & O.* paa Foden af Regningen (jfr. S. 326), paa Engelsk svarer hertil *E. E. (errors excepted)*.

Om *Kvittring* plejer der i Regelen kun at være Tale ved Regninger til en indenbys boende. At Beløbet er modtaget, angives ved Ordet *Betalt* og derunder Udstederens eller hans Befuldmægtigedes Navn.

Til Regninger anvender man hyppigst trykte Blanketter. Regninger, der skal følge med et Brev, bliver ikke sjældent skrevne paa tredje Side, kortere Notaer ogsaa paa Foden af Brevet. De sædvanligste Former for Affattelsen af forskellige Slags Regninger ses af nedenstaaende Eksempler (Regninger over solgte Varer, Fakturaer, Vægtnotaer, Salgsregning, Notaer over købte og solgte Effekter, Diskonto-Nota).

Regninger over solgte Varer.

København, 31. December 1905. No. 1.

Hr. Kontorchef *A. Bittermandel* her
til*Chr. Wassermann,*
Kongens Nytorv 7.

DEBET

				Kr.	Ore
1905					
August	4	50 Fl. St. Emilion.....	1,35	67	50
	21	6 > light golden Sherry	2,75	16	50
		6 > old red Portwine	3,25	19	50
Oktbr.	17	100 > St. Emilion.....	1,35	135	
			Kr.	238	50
Betalt <i>Chr. Wassermann.</i>					

København, 11. December 1905. No. 2.

Herrer *M. C. Starup & Co.* her
til *N. Bøgh & Co.*

DEBET

				Kr.	Ore
		Solgt og leveret Dem			
		50 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner à 11 $\frac{1}{2}$	Kr.	575	
	18	> do. à 11 $\frac{3}{4}$		211	50
pr. 11. Marts			Kr.	786	50
				S. E. & O.	

København, 11. December 1905. No. 3.

Hr. *Chr. Gerber*, her
til *N. Bøgh & Co.*

DEBET

				Kr.	Ore
		Solgt Dem ifølge Mægler E. Becks Slutteddel af 5. ds. og idag leveret Dem M 25 S $\frac{1}{2}$ Preangerkaffe R 9 Br. 3170 Ø			
		Tara 55 -			
		Netto 3115 Ø à 100 fort... Kr.		3 115	
		÷ Transport paa Told af 3100 Ø à 12 $\frac{1}{2}$ ø.		387	50
pr. 11. Marts			Kr.	2 727	50
				S. E. & O.	
		Mod ovenstaaende Beløb modtaget Deres 3 Mdrs. Solaveksel for Kr. 2 727.50 pr. 11. Marts. København, 12. December 1905. <i>N. Bøgh & Co.</i>			

No. 4.

København, 4. April 1905.

Herrer *Møller & Holm* her
til *Charles Smith & Co.*

Solgt Dem i Henhold til Hr. Mægler I. A. Simonsens Slutseddél af 16. Marts
og nu leveret fob ab Nyborg:

2035,15 Centner Byg 113/4 Ø holl. à 560 fob..... Kr. 11 396.84.

S. E. & O.

Betalt
Charles Smith & Co.

No. 5.

Faktura

over 80864 Bushels rød Vinterhvède No. 2 afskibede af *Scott Reed & Co.* fra New
York pr. »Britannia« ss, Kapt. Johnson, til København for Regning og Risiko af
Herrer *N. Bagh & Co.* København.

1905	80864 Bushels ny rød Vinterhvède No. 2		
	4851840 lbs (112 = 50 $\frac{3}{4}$ k ^o)		
	2198490 k ^o à M. 140 cif pr. 1000 k ^o ..... M.	307 788	60
	Fragaar:		
	Fragt à 4/ pr. 480 lbs £ 2 021.12/ à 20,50	41 442	80
	M.	266 345	80
		E. E.	
	Mod ovenstaaende Beløb har vi afgivet vor Tratte 60 D. S. paa Norddeutsche Bank Hamborg. Konnossementerne er daterede 25. Novbr. 1905. Fakturabeløb M. 266 345.80 2 % Tillæg 5 326.92 M. 271 672.72 à 96 \$ 65 201.45 Søforsikret for \$ 65 250.		
	New York, November 26. 1905. <i>Scott Reed & Co.</i>		

No. 6. Faktura til Hr. *Axel Lundqvist* Göteborg over nedenstaaende Varer, afskibede for
Deres Regning og Risiko pr. Skonnert »Ellen«, Kaptain Petersen, til Göteborg,
Betaling i vor Tratte 3 Mdr. Dato paa Dem selv for Kr. 42 222.72 mod Aflade-
dokumenterne.

1905 Decbr.	22	6382 $\frac{4}{10}$ danske Centner = 3191 $\frac{2}{10}$ Meter- centner amerikansk ny rød Vinterhvède No. 2 ex »Britannia« à 13 $\frac{1}{2}$ Kr. pr. 100 kg cif Göteborg.....	43 081	20	
		60 Maatter til Garnering.....	18		43 099 20
		Fragaar			
		Fragt à 40 ø. pr. 100 kg.....	1 276	48	
		÷ Fragtforskuð.....	400		876 48
			Kr.		42 222 72
					S. E. & O.
		København, 22. December 1905. <i>N. Bagh & Co.</i>			

Bartholdy & West

Amsterdam, 2. Decbr. 1905. No. 7.

		fl.	cts.
Herrer <i>N. Bøgh & Co.</i> København.			
Afsendt ifølge Deres Ordre og for Deres Regning og Risiko pr. D. »Minerva«, Kapt. Brown, uden Assu- rance til København:			
NBC			
M 211/94	84 Baller Preanger R 9 Br. 5329 ¹ / ₂ kg Ta. 126 » Netto 5203 ¹ / ₂ kg à 52 ¹ / ₂ cts. pr. ¹ / ₂ kg..	5 463	68
V 147/85	39 » brun blandet Bantam No. 153 Br. 2348 ¹ / ₂ kg Ta. 39 » Netto 2309 ¹ / ₂ kg Prøve ¹ / ₂ » à 56 » » ..	2 587	20
B 47/67	21 » gul Celebes No. 233 Br. 1238 ¹ / ₂ kg Ta. 21 » Netto 1217 ¹ / ₂ kg Prøve ¹ / ₂ » à 61 ¹ / ₂ » » ..	1 498	14
	Registration 1 %	9 549	02
		95	49
		9 644	51
	Kurtage ¹ / ₂ %	48.22	
	Porto af Prøver	1.20	
	Omkostninger	39.44	
		88	86
		9 733	37
	Provision 1 ¹ / ₂ %	146	
	pr. 2. Marts fl.	9 879	37
		S. E. & O.	

N. Bøgh & Co.

København, 12. Decbr. 1905.

No. 8.

Faktura til Hr. *C. A. Fabricius* Odense over 80 Sække Kaffe afsendte ifølge
Deres Ordre og for Deres Regning og Risiko pr. Bane til Deres Adresse.

Mærke CAF 1/30	M 30 S ¹ / ₂ Preangerkaffe R 9 Br. 3804 $\mathcal{G}$ Ta. 60 » Nto. 3744 $\mathcal{G}$ à 92 ufort. .. Kr.	3 444	48
» 31/80	B 50 » Riokaffe Br. 6636 $\mathcal{G}$ Ta. 100 » Nto. 6536 $\mathcal{G}$ à 40 »	2 614	40
	pr. 3 Mdr. mod Vekselsaccept Kr.	6 058	88
		S. E. & O.	

No. 9.

Salgsregning

over 100 Kasser Appelsiner modtagne pr. D. »Dagmar« og solgte for Regning af
Hr. Antonio Cardillo Messina.

1905								
Decb.	11	50 Kasser Appelsiner à 11 ¹ / ₂ Kr.....		Kr.	575			
		18 » do. à 11 ³ / ₄ »			211		50	
	22	30 » do. à 11 »			330			
		2 » do. brugte til Ompakning						
		<u>100 Kasser</u>		pr. 3 Mdr.	1 116		50	
		Fragaar:						
		Søassurance ¹ / ₂ % af Kr. 1000	5					
		Fragt 1/6 d. pr. K. £ 7.10/ à 18,16	136	20				
		Told af 6652 K à 1 ¹ / ₂ β	207	87				
		Oplægning, Ompakning, Brandassurance m. m.						
		1 Kr. pr. K. K	100					
		3/m Diskonto 1 % af Kr. 1 116.50	11	17				
		Kommission & Delcredere 2 ¹ / ₂ %	27	91	488	15		
		<u>Netto-Provenu pr. idag</u>		Kr.	628	35		
		hvilket Beløb udlignes ved vor Rimesse, Check. paa H. Kirchheiner & Co., M. 705.61 à 89,05...		Kr.	628	35		
					S. E. & O.			
		København, 23. December 1905. N. Bøgh & Co.						

No. 10. Den 19. December 1905.

København K.
Højbroplads 14.

Nota

fra

I. M. Silberschaum,
Vekselmægler.

		Købt ifølge Deres Ordre:					
Kr. 16000		Østift. Kreditf. Obl. 6 Ser. 3 ¹ / ₂ % à 90 ¹ / ₄	14 440				
		7 Dg. Rente	10	89			
		1 %	14	44	14 465	33	
> 8000		Danske Sukkerfabr. Aktier à 168 ¹ / ₂	13 480				
		1 %	13	48	13 493	48	
				Kr.	27 958	81	
		Herrer N. Bøgh & Co.			S. E. & O.		

No. 11. H. Kirchheiner & Co.

Hamborg, 8. Decbr. 1905.

Nota

for Herrer N. Bøgh & Co. København.

Solgt for Dem:

Kr. 38000	uops. 3 ¹ / ₂ % danske Statsobligationer à 98 ¹ / ₂	Kr. 37 430.00
	3 Dg. Rente....	Kr. 11.09
	Kurtage 1 % ..	37.43
		48.52
		<u>Kr. 37 381.48</u>
	à 1 ¹ / ₈	M. 42 054.17
	Notastempel	4.00
		<u>pr. 9. Decbr. M. 42 050.17</u>

Diskonto-Nota.

No. 12.

Nationalbanken i København.

København, 18. December 1905.

Herrer *N. Bøgh & Co.* her.

p. Ct. p. a.	Kroner	Øre	Forfaldsdag	Dage	Rentetal				Diskonto			
4	10 200		4	Marts	74	7	5	4	8			
	2 499	10	11	>	81							
	2 727	50	>	>		4	2	3	4			
	6 058	88	12	>	82	4	9	6	8	16 750	186	11
	21 485	48										
	186	11										
	21 299	37										

Til Deres Credit i Konto-Kurant.

Nationalbankens Diskontokontor.

4. Veksler.

Ifølge Sædvane affattes Veksler overalt væsentlig i samme Former og med samme Indhold. Adskillige af de Ting, der plejer at indføres i Vekselen, kan efter det paagældende Lands Lovgivning i og for sig være overflødige, men de bibeholdes alligevel, om ikke af anden Grund, saa fordi man i Udlandet let vilde anse en Veksel for mangelfuld, naar den ikke er affattet paa sædvanemæssig Maade.

Til trasserede Veksler plejer man at benytte litograferede eller graverede *Blanketter*, der ofte forsynes med Firmaets Navn eller andre Kendemærker. Formatet er aflangt, Papiret bør være fint, men stærkt. Forskellige *Forsigtighedsregler* iagttages for at forebygge Forfalskninger. Vekselsummen anføres saaledes to Gange, over Teksten med Cifre, i Teksten med Bogstaver. De Steder, hvor Summen skal skrives, er i Blanketterne gennemtrukne med en Skravering af tætte fine Linier (Sikkerhedslinier), hvorved det bliver vanskeligt at foretage en Radering, som ikke let bemærkes. Det bruges ikke sjældent yderligere at angive Summen ved Tal, der gennemhugges i Papiret. Dernæst bør man sørge for at skrive Summen med stor og tydelig Skrift og saaledes, at der ikke levnes aabne Mellemrum, hvor Tal eller Bogstaver kan tilføjes, uden at det falder i Øjnene. De Rum, der bliver tilovers ved Blankettens Udfyldning, gennemtrækker man med en Blækstreg, saaledes at intet her kan tilføjes.

Endossementerne (paa Vekselsens Bagside) skrives paa tværs af Vekselen, saaledes at man begynder ved den Ende, hvor Linierne paa Forsiden løber ud. Udstederen forsyner Vekselen med det *Nummer*, under hvilket den indføres i hans Vekselsbog (se *BOGHOLDERI*). De Firmaer, gennem hvis Hænder den passerer, paatrykker den deres Firmastempel og anfører ligeledes det Nummer, hvorunder den bliver bogført hos dem.

Om Vekslers *Stempling* se S. 812—815.

Med Hensyn til Vekselsens Indhold og den nærmere Betydning af de forskellige i Vekselen forekommende Udtryk og Bestemmelser henvises til den udførlige Fremstilling af *Vekselretten* S. 684 ff. Her skal kun tilføjes et Par Ord om nogle Forhold, der ikke sjældent er Genstand for Misforstaaelse.

Den saakaldte *Valutaklausul* (S. 687) — f. Eks. »Værdien (Valuta) modtagen«, »Værdien i Regning«, »i Varene« o. s. v. — vedrører kun *Forholdet mellem Remittent og Trassent* og vedkommer aldeles ikke Trassentens Forhold til Trassaten. Valutaklausulen angiver udelukkende den Modværdi, som Vekselsens Modtager har ydet Udstederen som Vederlag for Vekselsens Overdragelse. Naar altsaa Udstederen trækker Vekselen til sin *egen Ordre* (hvilket f. Eks. kan ske, naar han endnu ikke ved, hvem han vil sælge den til, eller naar han vil indsende den til Accept, inden han sælger den, eller han maaske slet ikke har til Hensigt at sælge den), saa har han ingen Modværdi modtaget af nogen, eftersom han selv endnu er Vekselsens Ejer, hvilket udtrykkes ved Ordene »Værdien i mig selv«; vil han senere sælge Vekselen, maa han overdrage den ved Endossement. — Naar Køberen af en Veksel (A. Petersen) køber den for en andens Regning eller i det Øjemed straks at remittere den til ham, lader han den ofte udstede direkte til dennes Ordre, saaledes at han selv (A. P.) slet ikke indtræder i Vekselforholdet. Men Udstederen anfører da i Vekselen: »Værdien modtagen af (eller i Regning) A. Petersen (el. hyppigst: A. P.)«. — Valutaklausul tilføjes ogsaa ofte ved Endossement.

Medens Valutaklausulen vedrører Forholdet mellem Trassent og Remittent, er derimod Anmodningen om at *føre Vekselen i Regning* en Ting, der alene vedrører Forholdet mellem Trassent og Trassat. I de fleste danske Vekselsblanketter udtrykkes imidlertid denne Anmodning ved en ganske villledende Vending, saa at der f. Eks. kommer til at staa: »Værdien modtagen og stilles i Regning ifølge Advis«. Det, som Trassaten skal føre i Regning, er ikke den af Remittenten modtagne Værdi — hvilken slet ikke vedkommer ham — men derimod Vekselen, Vekselsens Beløb. At »stille« i Regning (auf Rechnung stellen) er desuden ikke Dansk. — Naar Udstederen trækker ikke for sin egen Regning, men for en andens Regning, kaldes Vekselen en *Kommissions-Tratte*. F. Eks. naar A. skylder Penge til B., kan han give Dækning derved, at han lader B. trække Beløbet paa en Trædjemand C., hos hvem A. har Penge til gode, eller hos hvem han har Kredit. Vekselen trækkes altsaa til A's Debet hos C., og dette bliver af B. angivet ved en Tilføjelse om, at Beløbet skal »føres A. i Regning« (i Regelen skrives ikke hele Navnet men kun Forbogstaverne).

Det ligger væsentlig udenfor denne Bogs Opgave at give Vejledning til Affattelse af skriftlige Arbejder paa *fremmede* Sprog. Der er imidlertid Grund til at gøre en Undtagelse for Veksler, fordi det hyppig kan forekomme, at ogsaa den, der ikke er synderlig kyndig i fremmede Sprog, kan faa Anledning til at trække eller at endossere en udenlandsk Veksel. Foruden Vekselsformularer paa Dansk (og til Dels paa Svensk) vil man derfor her finde et Antal Formularer paa Tysk, Engelsk og Fransk.

1. DANSK-NORSK-SVENSK.

No. 13. *Almindelig trasseret Veksel med Accept, Endossementer og Kvittering:*

Antaget C. D. Hansen.	Stpl. 1 Kr.	pr. 15. April.
	København, den 15. Januar 1905.	For Kr. 4225.73.
	Tre Maaneder fra Dato behager De at betale denne Prima-Veksels _____ til Hr. A. B. Petersen _____ eller Ordre med Fire Tusinde to Hundrede fem og tyve Kroner 73 ø. _____ Valuta modtagen, og at føre den i Regning ifølge eller uden Advis.	
	Hr. C. D. Hansen	E. Jensen & Co.
	Aarhus.	

Bagside:

For mig at betale til Herr <i>F. Schou & Co.</i> eller Ordre, Værdien modtagen, København, 18. Jan. 1905. <i>A. E. Petersen.</i>	<i>F. Schou & Co.</i> For os til Hr. <i>J. K. Rist</i> , Værdien i Regning. <i>G. H. Møller & Søn.</i> For mig til Hr. <i>Ludv. Thorsen.</i> <i>J. K. Rist.</i>	Betalt <i>Ludv. Thorsen.</i>
---	--	---------------------------------

Accepten plejer man at skrive tværs over Teksten, men af typografiske Hensyn er den her, saa vel som i de følgende Eksempler, anbragt til venstre for Teksten. Vekselsens *Forfaldsdag* (pr. 15. April) plejer gerne at paategnes oven over Teksten, sædvanligvis med rødt Blæk eller dog understreget med rødt. *F. Schou & Co.* har tegnet *Endossement in blanco*.

Domicil-Tratte i Original og Kopi:

No. 14.

Accepteret betalbar hos Herr <i>Smith & Martens Christiania.</i> <i>W. Swanberg.</i>	pr. 20. Maj.	Odense, den 20. Januar 1905.	For Kr. 14 317.23 ø.
Fire Maaneder fra Dato behager De at betale denne Prima-Væksel _____ til os selv _____ eller Ordre med Fjortentusinde Trehundrede og sytten Kroner 23 ø. _____ Værdien i os selv, Beløbet at føres os i Regning ifølge Advis.			
		Hr. <i>W. Swanberg</i> , Arendal betalbar Christiania.	<i>A. Dahl & Co.</i>

a.

KOPI. (Originalen stplt. 2 Kr. 70 ø.)	pr. 20. Maj.	Odense, den 20. Januar 1905.	For Kr. 14 317.23 ø.
Fire Maaneder fra Dato behager De at betale denne Prima-Væksel _____ til os selv _____ eller Ordre med Fjortentusinde Trehundrede og sytten Kroner 23 ø. _____ Værdien i os selv, Beløbet at føres os i Regning ifølge Advis.			
		Hr. <i>W. Swanberg</i> , Arendal betalbar Christiania.	(undertegnet) <i>A. Dahl & Co.</i>
Originalen udleveret til Hr. <i>E. E. Hefty</i> , 12. Maj 1905.			
[Originalen til Accept hos Herr <i>Munck & Co.</i> Christiania].			

b.

Bagside af Kopien:

Til <i>Nationalbanken i København</i> eller Ordre, Værdien modtagen, Kbhvn, 10. Maj 1905. <i>Albert Davidsen.</i>	Her til Kopi.	For os at betale til Hr. <i>E. E. Hefty</i> eller Ordre, Værdien i Regning. Nationalbanken i København. N. N. N. N. Betalt <i>E. E. Hefty.</i>	For os til Herr <i>C. Stein & Co.</i> , Værdi i Regning. <i>A. Dahl & Co.</i> (tegn.) For os til Hr. <i>Albert Davidsen</i> eller Ordre, Valuta modtagen, Kbhvn, 21. Jan. 1905. (tegn.) <i>C. Stein & Co.</i>
--	---------------	--	---

(se næste Side).

Albert Davidsen har *indsendt Originalen til Accept* til Munck & Co., hvorom han har gjort Bemærkning paa Kopien. Denne Bemærkning udstryges af M. & Co. (hvilket er betegnet ved, at Ordene er satte i Klammer), naar de udleverer den accepterede Original til Ihænde-haveren af den behørig endosserede Kopi; samtidig gør de Paategning om, at saadan Udlevering har fundet Sted.

No. 15. Prima og Secunda med Nødsadresser:

a

Accepteras W. Eriksson. S.	PRIMA.	pr. 25. April.	
	Stpl. 4 Kr.	København, den 25. Januar 1905.	For Kr. 24 000. —
		Tre Maaneder fra Dato betaler De mod denne Prima-Væksel (Secunda ikke) til Hr. A. Frantzen _____ eller Ordre	
		Fireogtyve Tusinde Kroner _____	
		Valuta i Regning P. & H., og fører Beløbet i Regning ifølge Advis.	
	Hr. S. W. Eriksson, Stockholm.	Vilh. Strandberg.	
	I Nødsfald hos Hr. O. Törngren.		
	(Svensk St. 12 Kr.)		

b.

	SECUNDA.	pr. 25. April.	
	Stpl. 4 Kr.	København, den 25. Januar 1905.	For Kr. 24 000. —
		Tre Maaneder fra Dato betaler De mod denne Secunda-Væksel (Prima ikke) til Hr. A. Frantzen _____ eller Ordre	
		Fireogtyve Tusinde Kroner _____	
		Valuta i Regning P. & H., og fører Beløbet i Regning ifølge Advis.	
		Hr. S. W. Eriksson, Stockholm.	Vilh. Strandberg.
		I Nødsfald hos Hr. O. Törngren.	Prima utlemed til Hr. D. Lindelius, den 17. Mars 1905.
		(Prima til Accept hos) Herrer P. Ullmann & Co., hvor i Nødsfald for B. G.	
		I nödfall hos Herrer R. Wallin & Co. pr. C. K. & Co.	

Bagside af Secunda-Vækselen:

For mig til Hr. B. Gamst eller Ordre. A. Frantzen.	For mig til Herrer C. Karlin & Co. eller Ordre. Værdi i Regning. Kbhvn., 27. Jan. 1905. B. Gamst.	För oss till Hr. D. Lindelius eller order. Valuta i räkning. Göteborg, 15. Mars 1905. C. Karlin & Co.	Betalad af Herrer P. Ullmann & Co tillhæder för Hr. B. Gamst mot erhållande af den accepterade priman och protesten för utblifven betalning. Stockholm, 26. April 1905. D. Lindelius.
---	---	--	---

Paa ovenstaaende Væksel findes tre Nødsadresser; den første hidrører fra Trassenten, de to sidste er paategnede af Endosser (betegnede ved deres Forbogstaver). Da Acceptanten ikke indfrir Vækselen ved Forfald, har O. Törngren Fortrinnet blandt Nødsadressaterne, fordi hans Betaling vil frigøre samtlige Endosser (S. 696). Men da Törngren vægrer sig ved at honorere Vækselen, kommer Rækkefølgen til P. Ullmann & Co., som betaler Vækselsummen tilligemed de paaløbne Omkostninger for B. Gamst's Regning; derved frigøres B. Gamst's Eftermænd for Vækselpligtelsen, medens P. Ullmann & Co. har Regresret til B. Gamst og dennes Formænd.

Nødsadresser bliver gerne paategnede med rødt Blæk eller understreges med rødt.
 Om svensk Vækseltempel se S. 815.

Prima-Veksel med Allonge; Betaling ved Intervention:

No. 16.

Svensk Stpl. 2 Kr. 50 ø.
Dansk do. 1 Kr.

pr. 30. Mars.

Gefle, den 30. Januari 1905.

För kronor 4893.75.

Två månader från dato behagade Ni emot denna prima vaxel
betala till mig sjelf eller order _____
kronor fyratusen åttahundra nittiotre 75 öre _____
valuta i mig sjelf, och ställa beloppet i räkning enligt avis.
Herrar *Schou & Ibsen*, *Adolf Wassberg*.
Odense.

Vekselsens Bagside.

För mig till Hr. *B. Vall* eller order. Valuta bekommen.
Gefle, 1. Febr. 1905.
Adolf Wassberg.

Transporteras på Hr. *C. Frisk*, Värde i räkning D. T. Febr. 1905.
B. Vall,
Upsala, 14. Febr. 1905.

Överlåtes på Herrar *E. Moberg & Co.* Valuta i varor.
C. Frisk.

Överlåtes till Hr. *F. Sjöling* eller order. Valuta erhållen.
Vesterås, 3. Mars 1905.
E. Moberg & Co.

Att betala till Herrar *G. Berg & Söner* eller order. Valuta i räkning.
Örebro, 15. Mars 1905.
F. Sjöling.

För oss till Hr. *H. Brock* eller Order. Valuta i räkning.
Malmö, 20. Mars 1905.
G. Berg & Söner.

ALLONGE TIL EN PRIMA-VEKSEL

paa Kr. 4893.75 (Fire Tusinde otte Hundrede tre og halvfemsindstve Kroner 75 ø.) trukken af *Adolf Wassberg* Gefle den 30. Januar 1905 to Maaneder fra Dato til egen Ordre paa *Schou & Ibsen* Odense.

Allongens Bagside:

For mig til Hr. *I. I. Jacobsen* eller Ordre Værdt i Rægning.
Kbhvn., 21. Marts 1905.
H. Brock.

For mig til Hr. *K. Stemann*.
I. I. Jacobsen.

Betalt af Herrar *Laub & Linde* til Ære for Herrar *E. Moberg & Co.* mod Udlevering af Protosten for manglende Betaling.
Odense, 31. Marts 1905.
K. Stemann.

Allongen klæbes til Kanten af Vekselen under det sidste Endossement paa Vekselsens Bagside (ved Δ), og de følgende Endossementer tegnes bag paa Allongen.

Da Trassaterne vægrer sig ved at honorere Vekselen har Firmaet *Laub & Linde* som *Intervient* betalt Vekselen til Ære for Endossenten *E. Moberg & Co.* (S. 695—696).

No. 17. **Sigt-Veksel (Avista-Veksel):**

Stpl. 20 ø. Viborg, den 5. Februar 1905. For Kr. 1 130.—

Ved Forevisning vil De behage at betale denne Prima-Veksel til Hr. *G. Langsted* eller Ordre med Elleve Hundrede og tredive Kroner Valuta pr. Saldo, og føre den i Regning ifølge eller uden Advis.

Hr. *A. Henningsen* Slagelse. *S. V. Hempel.*

Bagside:

For mig til Hr. *C. V. Møller*, at præsenteres inden den 20. ds. Værdi i Regning *P. F. Viborg*, 5. Febr. 1906. *G. Langsted.*

For mig til Hr. *A. Marcher* eller Ordre, uden Forbindighed. Valuta modtagen. *C. V. Møller.*

For mig til Hr. *P. Bjørn* til Incasso. *Viborg*, 7. Febr. 1906. *A. Marcher.*

Betalt *P. Bjørn.*

I Stedet for Ved Forevisning skrives ogsaa Ved Sigt eller A vista (S. 686).

G. Langsted har i sit Endossement foreskrevet en bestemt Frist, inden hvilken Vekselen skal være forevist til Betaling; hvis denne Forskrift ikke overholdes, er han fri for Vekselsansvar (S. 692 jfr. S. 689). — *C. V. Møller* har skrevet sig fri for Ansvar (S. 689). — *A. Marcher* har givet *Prokura-Endossement* (S. 689).

No. 18. **A viso (Efter-Sigt) Kommissions-Tratte:**

Stpl. 20 ø. København, den 10. Februar 1905. Kr. 3 120.18.

Otte Dage efter Sigt betaler De mod denne Prima-Veksel til Hr. *Ulrik Mørch* eller Ordre Tre Tusinde et Hundrede og tyve Kroner 18 ø. Værdien i Regning. Beløbet føres C. & D. i Regning ifølge Advis.

Hr. *S. V. Halgreen* Trondhjem. *Bay & Nathan.*

Accepteres. Trondhjem, 14. Febr. 1905. *S. V. Halgreen.*

Ved Aviso-Veksler skal Accepten dateres (S. 690). — Kommissions-Tratte se S. 1118.

No. 19. **Recta-Veksel:**

Stpl. 20 ø. København, den 15. Februar 1905. Pr. Kr. 840.25.

Ultimo April behager De at betale mod denne Prima-Veksel til Hr. *O. L. Dorph*, ikke til Ordre, uden Protest Otte Hundrede og fyrretyve Kroner 25 ø. Værdien i Regning, og føre den i Regning ifølge Advis.

Hr. *A. V. Bonnesen* Aalborg. *Møller & Holm.*

Recta-Veksel se S. 689. — *Ultimo April* = 30. April, S. 692. — *Uden Protest* se S. 694; Opfordringen til ikke at optage Protest bliver i øvrigt som oftest ikke indført i selve Vekselen, men plejer at gives ved særlig Instruks.

Egen Veksel:

No. 20.

Stpl. 70 ø.

pr. 11. Marts.

København, den 11. December 1905.

For Kr. 2 727.50.

Tre Maaneder fra Dato betaler jeg denne min Sola-Veksel til
Herrer *N. Bøgh & Co.* eller Ordre med To Tusinde syv Hundrede
syv og tyve Kroner 50 ø., Værdien modtagen i Varer.

Chr. Gerber.

2. TYSK.

Almindelig Prima-Veksel med *Accept, Endossementer og Kvittering:*

No. 21.

Stpl. 70 ø.

pr. 20. Maj.

Angenommen
E. Fritzsche & Co.

København, den 20. Februar 1905.

Für M. 4 385.10.

Drei Monate nach heute zahlen Sie gegen diesen Prima-Wechsel
(Secunda nicht) an die Order der Herren *Adler & Bang* die Summe von
Viertausend Dreihundert Fünfundachtzig Mark 10 Pfg.
den Wert erhalten, und stellen ihn auf Rechnung laut Bericht.

Herren *E. Fritzsche & Co.*
in Leipzig.

Chr. Danielsen.

Bagside:

Für uns an die Herren
Geb. Haller oder Order,
Wert in Rechnung.
København, 20. Febr.
1905.
Adler & Bang.

Deutscher
Wechselstempel M. 2.50

Für uns an die Ver-
ordnung des Herrn *I.
Koch*, Wert in Rech-
nung T. W.
Hamburg, d. 1. März
1905.
Geb. Haller.

Für mich an Herrn
Leop. Meyer oder Order,
Wert empfangen.
Berlin, d. 5. April 1905.
I. Koch.

Für mich an die Order
der Herren *N. Othmar
& Co.*
Leop. Meyer.

Für uns an die Herren
P. Qvistorp & Co. zum
Inkasso.
N. Othmar & Co.

Betrag empfangen
P. Qvistorp & Co.

Om Beregningen af det danske Stempel se S. 803, om tysk Stempel se S. 815.

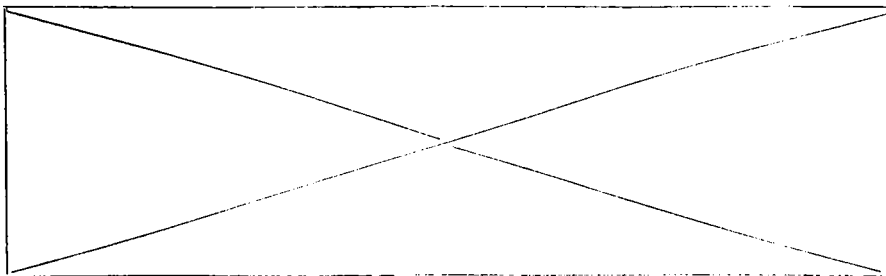
No. 22.

Prima-Veksel i Original og Kopi med Nødsadresser:

a.

Acceptiert für Fünftausend drei und neunzig Mark. B. Brauneberg.	Stpl. 1 Kr.	Nur zum Accept bestimmt.	Für M. 5 093.—
	Odense, den 25. Februar 1905.	Zwei Monate dato zahlen Sie gegen diesen Prima-Wechsel an die Order von mir selbst _____ die Summe von Fünftausend und Dreiundneunzig Mark _____ den Wert in mir selbst, und bringen ihn auf Rechnung laut Bericht.	
	Herrn B. Brauneberg in Hamburg.	A. Andersen.	

Bagside:

b.

KOPIE. (Orig. Stpl. 1 Kr.)	Odense, den 25. Februar 1905.	Für M. 5 093.—
	Zwei Monate dato zahlen Sie gegen diesen Prima-Wechsel an die Order von mir selbst _____ die Summe von Fünftausend und Dreiundneunzig Mark _____ den Wert in mir selbst, und bringen ihn auf Rechnung laut Bericht.	
	Herrn B. Brauneberg in Hamburg	A. Andersen.

Das acceptierte Original
ausgeliefert an Herrn H. Huth,
den 21. April 1905.

[Das Original zum Accept bei Herren] Clemens & Co., wo nödtigenfalls.
Im Nothfall bei Herrn Georg Goldberg für E. E.

Kopiens Bagside:

Bis hierher Kopie.	Für mich an die Order der Herren Dehn & David. A. Andersen.	Dehn & David. Ordre des Herrn Fr. Freytag, Wert in Rech- nung. Kopenhagen, 17. März 1905. Edw. Ernst.	Deutscher Wechselstempel N. 3.	Für mich an die Stet- tiner Privatbank, Wert empfangen. Fr. Freytag.	Für uns an die Order des Herrn H. Huth, Wert in Rechnung. Stettiner Privatbank, den 20. April 1905. N. N. N. N. N.	Betrag empfangen H. Huth.
--------------------	--	---	-----------------------------------	---	---	------------------------------

Originalen, der af Trassenten er indsendt til Accept, er ved Paategningen *Nur zum Accept bestimmt* og ved Overstregning af Bagsiden gjort ubrugelig til Giro og derved fritagen for at forsynes med tysk Stempel (S. 815). Kopien skal derimod stemples med tysk Stempel, inden den første tyske Giro skrives paa den.

I Stedet for *Im Nothfall* skrives ogsaa *Im Falle*.

Sigt-Veksel:

No. 28.

Stpl. 20 ø.	Kopenhagen, den 5. März 1905.	Pr. M. 860.00.
Bei Sicht zahlen Sie gegen diesen Prima-Wechsel an die Ordre des Herrn <i>Rud. Lilienthal</i> _____ die Summe von Achthundert sechzig Mark _____ den Wert in Waren, und stellen ihn auf Rechnung ohne Bericht.		
Herrn <i>Theodor Nagel</i> in Hamburg.		<i>Samuel Meyer & Co.</i>

I Stedet for *Bei Sicht* skrives ogsaa *Bei Vorzeigung* eller *A vista*.EFTER SIGT hedder *nach Sicht*, f. Eks. »Einen Monat nach Sicht zahlen Sie &c.«DOMICIL-BESTEMMELSE udtrykkes ved *zahlbar bei*.UDEN ANSVAR: *ohne Gewährleistung, ohne Obligo*.UDEN PROTEST: *ohne Protest, ohne Kosten, o/K*.INTERVENTIONS-ACCEPT: *Acceptiert zu Ehren des Herrn . . .*

ALLONGE til No. 21 vilde paa Forsiden paaskrives saaledes: »Allonge zu einem Prima-Wechsel von Mark Viertausend Dreihundert fünf und achtzig 10 Pfg., gezogen von Chr. Danielsen in Kopenhagen 20. Februar 1905 drei Monate dato, Ordre Adler & Bang, auf E. Fritzsche & Co. in Leipzig«.

EGEN VEKSEL: »Neunzig Tage nach dato zahle ich (zahlen wir) gegen diesen meinen (unseren) Solawechsel &c.«

3. ENGELSK.

Domicill-Veksel i Original og Kopi med Nødsadresser, Accept, Endossementer og No. 24. Kvittering:

Accepted payable at Messrs. <i>Edw. Elsey & Sons</i> London. <i>Brown Brothers</i> .	Stpl. 2 Kr.	due June 10/13th.
	Copenhagen, March 10th 1905.	For £ 567. 3s. 9d.
	Three months after date pay this first of Exchange _____ to the order of Messrs. <i>A. Ancker & Co.</i> _____	
	Five hundred and sixty seven Pounds three shillings 9 d. Sterling value received, and place the same to account as per advice.	
	Messrs. <i>Brown Brothers</i> , Leeds payable London.	<i>C. Castberg</i> .

a.

COPY.	due June 10/13th.
(Orig. St. 2 Kr.) Copenhagen, March 10th 1905.	For £ 567. 3s. 9d.
Three months after date pay this first of Exchange _____ to the order of Messrs. <i>A. Ancker & Co.</i> _____	
Five hundred and sixty seven Pounds three shillings 9 d. Sterling value received, and place the same to account as per advice.	
Messrs. <i>Brown Brothers</i> , Leeds payable London.	(signed) <i>C. Castberg</i> .
Original handed to Mr. <i>Henry Hill</i> , June 8th 1905.	
[Original for acceptance with Messrs. <i>Davies, Douglas & Co.</i> London].	
In case of need, apply to Messrs. <i>Moore & Morris</i> for F. F.	

b.

Kopiens Bagside.

Pay to Messrs. <i>Grace & Goldney</i> or order, value in goods. Hull, May 17th 1905. <i>Frederick Forster.</i> Pay to the order of <i>Mr. Henry Hill, Grace & Goldney.</i> Received payment <i>Henry Hill.</i>	So far copy.
--	--------------

I Stedet for *So far copy* skrives ogsaa *Thus far copy*. — Om Beregningen af dansk Stempel se S. 803, om det engelske Stempel (6 sh.) se S. 813.

No. 25. **Efter-Sigt-Veksel, Secunda :**

SECOND. Stpl. 4 Kr.	Copenhagen, March 15. 1905.	For £ 1 250. Stg.
Sixty days after sight of this Second of Exchange (First unpaid) pay to the order of ourselves _____ Twelve hundred and fifty Pounds Sterling _____ value in ourselves, and charge the same to the account of B. & F. as per or without advice.		
Messrs. <i>James Jackson & Sons</i> London.		<i>Keller & Knutzen.</i>

No. 26. **Egen Veksel (Promissory Note):**

Newcastle on Tyne, March 20th 1905.	For £ 300.—
Two months after date I promise to pay to the order of Messrs. <i>Boyd & Barclay</i> _____ Three hundred Pounds Sterling, value received.	
At Messrs. <i>Russel, Stewart & Co.</i> Bankers, London.	<i>Joseph Wilson.</i>

Ovenstaaende Veksel er gjort betalbar hos Bankierfirmaet Russel, Stewart & Co. i London, hvilket udtrykkes ved *At.*

VED SIGT: *At sight, On demand, On presentation.*

INTERVENTIONS-ACCEPT: *Accepted for the honor of A. B. & Co.*

4. FRANSK.

No. 27. **Almindelig trasseret Veksel:**

Stpl. 70 s.	Copenhague, le 25 Mars 1905.	Bon pour frs. 2 810.75.
Accepté <i>Blanchard & Cie.</i>	A trois mois de date veuillez payer par cette première de change à l'ordre de Messieurs <i>Alibert fils & Cie</i> _____ la somme de Deux mille huit cent dix francs 75 c. _____ valeur reçue, que passerez suivant avis de	
	A Messieurs <i>Blanchard & Cie.</i> , à Bordeaux.	<i>Conrad Cohen.</i>

Bagside:

Payez à l'ordre de Monsieur <i>D. Dufour</i> , valeur en compte. Rouen, le 2 Avril 1905. <i>Alibert Fils & Cie.</i>	Pour moi à l'ordre de MM. <i>Ekloude & Cie.</i> , valeur reçue en mar- chandises. <i>D. Dufour.</i>	Payez à M. <i>François Faurier</i> ou à son ordre, valeur en compte R. & T. <i>Ekloude & Cie.</i>	Payez à l'ordre de MM. <i>Guinand frères</i> , valeur reçue comptant. <i>François Faurier.</i>	Payez à l'ordre de M. <i>Henri Hébert</i> , valeur reçue en espèces. <i>Guinand frères.</i>	Payez à l'ordre de M. <i>Taac Isnard</i> , <i>Henri Hébert.</i> Pour acquit <i>Taac Isnard.</i>
---	---	--	---	--	---

Om det danske Stempel er S. 803, om fransk Stempel S. 813.

Domicil-Veksel med Nødsadresser, Secunda:

No. 28.

SECONDE. Copenhague, le 30 Mars 1905. B. p. frs. 7 685. —
 Stp. 1 Kr.

Au 15 Juin prochain il vous plaira payer par cette seconde de change (la première ne l'étant) à l'ordre de nous-mêmes _____ la somme de Sept mille six cent quatre-vingt-cinq francs _____
 valeur en nous-mêmes, que vous passerez au compte de MM. E. F. & Cie. sans autre avis de

Juncker jun. & Co.

A Monsieur *Louis Laroche* à Lille,
 payable à Paris. La première acceptée remise à M. T. Verdier,
 le 12 Juin 1905.

[La première à l'acceptation chez] MM. *Négrier & Cie.*, où au besoin.
 Au besoin chez MM. *Paul Péton & Cie.* pour R. S.

Accepten paa Prima'en vil lyde: »Accepté payable chez MM.« el. »payable au domicile de MM. . . .«

KOPI. »Hertil Kopi: Copie jusqu'ici; »Originalen hos: L'original chez . . .

INTERVENTIONSACCEPT: Accepté pour faire honneur à la signature de . . .

SIGT-VEKSEL: A vue veuillez payer par cette première de change à . . . mille deux cent quatre-vingts francs &c.

EFTER-SIGT-VEKSEL: »A quinze jours de vue payez &c.«

I TRATTE MOD FAKTURA sættes ofte: »que passerez en compte de notre facture de ce jour suivant avis de . . .«

EGEN VEKSEL (*Billet à ordre*): »A un mois de date je paierai (nous paierons) par cette seule de change à . . . huit cents francs &c.«

5. Anvisninger, Checks.

Til *Anvisninger* og *Checks* (hvorom se S. 702 f.) benyttes i Regelen trykte Blanketter af lignende Format og Udstyr som til Veksler, dog ofte af noget mindre Størrelse. Bankerne udleverer til deres Kunder *Checkbøger* bestaaende af sammenhæftede og med fortløbende Nummere forsynede Check-Blanketter, som Kunden benytter ved Uddragning af sit i Banken indestaaende Tilgodehavende.

Om *Anvisningers* og *Checks* Stempelpligt se S. 807, 808.

En almindelig *Anvisning* har i Regelen følgende Form:

No. 29.

Imod denne min <i>Anvisning</i> vil Hr. A. <i>Albertsen</i> i Aalborg behage at betale til Hr. B. <i>Berntsen</i> _____ Et Tusinde Kroner _____ og føre mig Beløbet i Røgning ifølge Advis. København, 5. April 1905.	<i>C. Carlsen.</i>
Kr. 1000.	

Men i øvrigt bliver Anvisninger ogsaa ofte affattede ganske i samme Form som trasserede Veksler, kun at der i Teksten sættes »Anvisning« i Stedet for »Veksel« (el. »Prima-Veksel«).

Checks er i Regelen mere kortfattede, se S. 704.

6. Kvitteringer, Modtagelsesbeviser.

En Tilstaaelse for Modtagelsen af en Pengebetaling kaldes en *Kvittering* (Sv. *quitto, qvittens*; T. *Quittung, Schein*; Eng. *quittance, acquittance, receipt*; Fr. *quittance, reçu*). Naar den modtagne Genstand ikke er Penge, kaldes Tilstaaelsen i daglig Tale ogsaa hyppig *Kvittering*, rettere dog *Modtagelsesbevis* (T. *Empfangsschein; Lieferschein* er et Bevis for Modtagelsen af Gods, der afleveres af en Fragtmand eller Skipper). *Depositobev*is er et Bevis for modtaget Depositum. *Recepisse* kaldes hos os især et Modtagelsesbevis for deponeret Haandpant. En *Generalkvittering* er en Erklæring om, at Debitor har afgjort hele sit Mellemværende, og at man ikke længere har nogetsomhelst Krav paa ham.

Slige Beviser bør indeholde Aflevererens og Modtagerens Navne samt Sted, Dato og tilstrækkelig tydelig Betegnelse af den modtagne Genstand eller Sum. Ofte benyttes trykte Blanketter, der udfyldes. I *Kvitteringer* for Pengebeløb skrives Summen baade med Tal og med Bogstaver; efter Omstændighederne tilføjes yderligere Bemærkninger, f. Eks. »*a Conto*«, »*pr. Saldo*« (»Saldo af Mellemværende«) o. s. v. Naar man indbetaler et Beløb ikke for sin egen, men for en andens Regning (saaledes at denne anden skal godskrives hos Modtageren for Beløbet), maa dette angives i *Kvitteringen*; man forlanger da i Regelen *Kvitteringen* udstedt i to Eksemplarer (*in duplo*), hvoraf man selv beholder det ene, og sender det andet til den, for hvis Regning Betalingen er sket. Naar den Indbetaling, man gør for den andens Regning, atter sker ifølge Ordre fra en tredje, kan der blive at udfærdige en tredobbelt *Kvittering* (*in triplo*). I disse Tilfælde anføres det i hvert Eksemplar, at der er udstedt dobbelt eller tredobbelt *Kvittering* »kun gældende som enkelt«. Undertiden betegnes Eksemplarerne som Prima, Secunda, Tertia.

Naar der betales *Afdrag* paa en Gæld, for hvilken der er udstedt *Gælds*brev, bør Debitor forlange, at der baade meddeles ham løs *Kvittering*, og at Summen tillige afskrives paa selve Dokumentet (jfr. S. 260 ff.); derimod er det overflødigt at forlange Paategning paa Dokumentet om Betaling af forfaldne Renter. Kreditor bør paa sin Side for Sikkerheds Skyld udtrykkelig bemærke, at han har kvitteret dobbelt.

Naar Kreditor ikke er tilfreds med den tilbudte Betaling, enten fordi der tilbydes ham for lidt, eller fordi Betalingen ikke er sket i rette Tid, bør han i *Kvitteringen* udtrykkelig bemærke, at han kun kvitterer *under Forbehold* af sin Ret (under Reservation), da der ellers let vil være Formodning for, at han har frafaldet sin yderligere Ret. Samtidig maa han enten ved en skriftlig Erkendelse fra Debitor eller paa anden Maade sikre sig Bevis for, at Betalingen kun er modtagen under Forbehold.

Almindelige Kvitteringer for indbetalte Pengebeløb:

No. 30.

København, 25. April 1905.

Dags Dato modtaget af Hr. *I. Ibsen* _____
 for Regning egen _____
 Fem Hundrede Kroner _____
 hvorfor herved kvitteres.

_____

Kr. 500.

J. Jensen.

(I de sædvanlige Kvitteringsblanketter findes trykt Ordene »for Regning«; da L. Ibsen indbetaler Beløbet for egen Regning, kommer der ved Udfyldningen til at staa: »for Regning egen«.)

København, 30. April 1905.

No. 31.

Dags Dato modtaget af Hr. *K. Knudsen* for Regning Hr. *L. Lassen Løgstør*
 paa Foranstaltning af Hr. *M. Madsen* Maribo _____
 Et Tusinde Kroner _____
 hvorfor herved udstedes tredobbelt Kvittering kun gældende som enkelt.
N. Nissen.
Kr. 1000.

(Madsen i Maribo betaler 1000 Kr. til Lassen i Løgstør derved, at han lader Knudsen indbetale Beløbet til Lassens Credit hos Nissen).

Kvittering for Afdrag paa Gælds-brev (jfr. No. 52):

Dags Dato modtaget af Hr. Maskinfabrikant *A. Dahl* Fem Hundrede Kroner No. 32.
 som Afdrag paa den af ham til mig under 15. Marts 1904 udstedte Obligation, nu
 til Rest 3000 Kr. Der er tillige kvitteret paa Obligationen.
 København, 20. Marts 1905.

*Chr. Foss.*Kr. 500.**Kvittering under Forbehold:**

Af Hr. *E. Berg* har jeg idag modtaget Kr. 400 (Fire Hundrede Kroner) som No. 33.
 Renter til Juni Termin d. A. af hans Obligation af 14. December 1903, hvilken
 Betaling jeg imidlertid ikke kan anse som behørig, hvorfor jeg forbeholder mig
 min fulde Ret efter Obligationen.
 København, 29. Juni 1905.

*Fr. Steen.***Generalkvittering:**

Af Hr. *O. Olsen* har jeg idag modtaget Kr. 360.25 (Tre Hundrede og tresinds- No. 34.
 tyve Kroner 25 Øre), hvormed hele vort hidtidige Mellemværende er udlignet,
 saaledes at jeg nu intet som helst Krav har paa ham af hvad Navn nævnes kan.
 København, 5. Maj 1905.

*P. Poulsen.***Depositobevis:**

Undertegnede *R. Rasmussen* erkender herved at have modtaget i Forvaring No. 35.
 af Hr. *S. Svendsen* en forsegleet Pakke mærket med hans Navn, indeholdende
 Værdipapirer af angiven Værdi Kr. 1400 (Fjorten Hundrede Kroner), hvilken jeg
 forpligter mig til at tilbagelevere i samme Stand, hvori jeg har modtaget den,
 med ubeskadiget Segl, mod at faa dette Bevis udleveret.
 København, 10 Maj 1905.

R. Rasmussen.

(De af Banker udstedte Depositobeviser er der ingen Anledning til her at anføre Eksempler paa).

7. Udleveringssedler.

En *Udleveringsseddel* (*T. Auslieferungsschein, Bezugsanweisung*) er en Anvisning paa Varer, en Ordre til at udlevere et bestemt Kvantum Varer. Naar ingen særlig Tidsfrist er anført i Udleveringsseddelen, er det Meningen, at Udleveringen skal ske straks paa Forlangende.

Transport af Udleveringssedler er efter dansk Lovgivning stempelpligtig

(S. 812). — Da Udstederen til enhver Tid kan annullere Udleveringsseddelen, yder denne i øvrigt ingen Garanti for, at Partiet vil blive udleveret til Ihænderen af den.

No. 36. Hr. *T. Thomsen* vilde behøge at lade udlevere til Hr. *U. Ulriksen* de hos Dem for min Regning oplagte 25 Sække Rio Kaffe mod behørig Kvittering for Modtagelsen.

København, 5. Juni 1905.

V. Villumsen.

No. 37.

København, 28. Marts 1905.

Hr. *E. V. Lemming* Nyborg.

De bedes om at udlevere frit om Bord ab Nyborg til Herrer *Møller & Holm* eller Ordre ca. 2000 Ctnr. 2/r Byg i gode, sunde, velrensede Varer, af Vægt 113/4 $\mathcal{F}$ holl. og i øvrigt i Overensstemmelse med Hr. Mægler I. A. Simonsens Slutseddel af 16. d. M.

For Modtagelsen vil De paa denne Udleveringsseddel tage behørig Kvittering med Angivelse saavel af hollandsk som af metrisk Vægt, hvorefter Udleveringsseddelen bedes indsendt til os tilligemed samtlige Konnossementer, hvoraf et Eksemplar endosseret in blanco.

Med megen Agtelse
Charles Smith & Co.

Vi befuldmægtiger Hr. *I. F. Jepsen* til paa vore Vegne at modtage og kvittere for ovennævnte Parti Byg.
København, 29. Marts 1905.

Møller & Holm.

Modtaget 203 515 (To Hundrede og tre Tusinde fem Hundrede og femten) $\mathcal{F}$ Byg vejende 113/14 $\mathcal{F}$ holl. i kontraktmæssige Varer.
Nyborg, 3. April 1905.

I. F. Jepsen.

(Charles Smith & Co. i København har som Kommissionærer for *E. V. Lemming* i Nyborg solgt et Parti Byg fob Nyborg til *Møller & Holm* København. Køberne lader Partiet modtage ved *I. F. Jepsen*. Afsadedokumenterne indsendes til *Charles Smith & Co.* for af dem at udleveres til *Møller & Holm* mod Betaling af Beløbet. Jfr. No. 4 og No. 38).

8. Slutsedler.

Slutsedler (S. 299, 566) skal være affattede saaledes, at de klart og bestemt formulerer de Vilkaar, hvorpaa Handelen er sluttet; de skal indeholde al fornøden Oplysning om Kvantum, Kvalitet, Leveringssted, Opfyldelsestid, Pris, Betalingsvilkaar o. s. fr. De underskrives af den Mægler, som har sluttet Handelen.

De »*autoriserede*« *Slutsedler* (S. 327), der benyttes paa Københavns Børs, er følgende: 3 for Handeler i *Korn*, nemlig a) »in loco« eller »leveret«, b) »frit om Bord«, c) »inklusive Fragt« eller »inklusive Fragt og Assurance« (cif) — 2 for Handeler i *Foderstoffer*, nemlig a) »in loco« eller »leveret«, b) »inklusive Fragt« eller »inklusive Fragt og Assurance« (cif) — 1 for Handeler om Smør — 2 for Handeler i *Kaffe*, nemlig a) »in loco« eller »her leveret« og b) »svømmende« eller »for Afskibning« — samt 1 for Handeler om *Jærn og Metaller* til Levering direkte »fra Værk«. Hver af disse *Slutsedler* indeholder udførlige trykte Bestemmelser, der i Mangel af anden Aftale er bindende for Parterne.

Stpl. 15 ø.

Slutseddell
for
Handeler i Korn „frit om Bord“
(Vedtagen 1900).

No. 38.

København, den 16. Marts 1905.

Købt af Herrer Charles Smith & Co.

til Herrer Møller & Holm

ca. 2000 Centner 2/r Byg, Høst 1904, Kvalitet som afgivne forseglede Prøver, gode, sunde og vel rensede Varer af Vægt 113/114 Ø hollandsk Københavnsk Børsvægt;

eventuel Undervægt i Henhold til § 2 b. godtgøres med $\frac{1}{4}\%$ pr. $\frac{1}{2}$ Pd. holl.;

at levere frit om Bord ab Nyborg,

disponible straks,

at modtage i Løbet af 3 Uger fra Dato.

Pris 560 Øre pr. Centner.

Betalingen erlægges kontant imod Konnossement.

Særlige Betingelser: Ingen.

I øvrigt er Køber og Sælger underkastede omstaaende almindelige Bestemmelser, der betragtes som en uadskillelig Del af denne Slutseddell, for saa vidt de ikke maatte være indskrænkede eller hævede ved Tilføjninger eller særlige Betingelser.

I. A. Simonsen.

De *Almindelige Bestemmelser*, der findes trykte paa Slutseddellens Bagside, omhandler: § 1 Kvantum, § 2 Kvalitet, § 3 Levering, § 4 Modtagelse, § 5 Hindring af Levering, § 6 Tvistigheder.

Ifølge § 2 b. har Sælgeren Ret til at levere indtil 1 Pd. holl. lavere Kvalitetsvægt end den opgivne mod at tilsvare den i Slutseddellen fastsatte Godtgørelse.

§ 6 b. lyder saaledes: »Et Spørgsmaal, om Kornet er sundt, besvares kun bekræftende eller benægtende [af Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalget]. Ved andre Kvalitetsmangler, naar disse til sammen ikke ansættes over 2 Procent, er Køberen forpligtet til at modtage Partiet imod at erholde den tilkendte Godtgørelse.»

I øvrigt fastsætter § 6, at ikke alene Spørgsmaal om Kvaliteten, men ogsaa andre Tvistigheder, der maatte opstaa angaaende nærværende Slutseddell, skal forelægges *Københavns Bedømmelses- og Voldgiftsudvalg for Kornhandelen* til Afgørelse, og at Udvalgets Kendelse er endelig og verbindende for Parterne. Kun i de Tilfælde, hvor Udvalget selv skønner, at Tvisten ikke egner sig til dets Afgørelse, kan Parterne lade Sagen afgøre ad Rettens Vej.

Stpl. 15 ø.

Slutseddell
for
Handeler i Foderstoffer „inklusive Fragt“ eller „inklusive Fragt og Assurance“ (cif).
(Vedtagen 1900).

No. 39.

København, den 8. Juni 1905.

Købt af Herrer Knudsen & Høst

til Herrer N. Hvidberg & Co.

en Ladning bestaaende af 4/5000 Centner grove engelske Hvedeklid som forsejlet Typeprøve No. 53

gode sunde Varer

Pris 450 Øre pr. Centner

frit om Bord og inklusive Fragt og Assurance,

at afskibe Juni/Juli d. A. pr. Dampskib

fra Hull

til Kallundborg.

Betaling kontant mod Afadedokumenterne.

[Dersom Is paa Afskibningsstedet umuliggør Afskibningen eller forhindrer Skibet i at gaa til Søs, da . . .]

Særlige Betingelser: Losning skal finde Sted saa hurtig, som Damperen kan levere. Sælgeren godtgør kun Undervægt ud over $\frac{1}{8}\%$.

I øvrigt er Køber og Sælger underkastede omstaaende almindelige Bestemmelser, der betragtes som en uadskillelig Del af denne Slutseddell, for saa vidt de ikke maatte være indskrænkede eller hævede ved Tilføjelser eller særlige Betingelser.

F. Schnellbein.

De *Almindelige Bestemmelser* omhandler: § 1 Kvantum, § 2 Kvalitet, § 3 Skib, Afskibning og Losning, § 4 Assurance, § 5 Vægtgaranti, § 6 Afskibnings-Forhindringer, § 7 Tvistigheder.

I Henseende til Forpligtelsen til at lade Tvistigheder afgøre ved Kendelse af *Københavns Bestemmelser-Udvalg for Foderstofhandelen* gælder de samme Regler som ved Sluttedelen for Handelen i Korn.

9. Certepartier.

Certeparti (S. 388) bliver i Regelen kun oprettet, naar hele Skibet befragtes. Ved Stykgodsbefragtning plejer man at nøjes med Konnossement alene. Som oftest sluttes Befragtningen gennem en Skibsmægler, der udfærdiger Certepartiet, hvortil benyttes trykte Formularer. I den internationale Handel bliver Certepartierne hyppigst affattede paa Engelsk.

Her følger Eksempel paa et Certeparti angaaende Befragtning af et *Sejlskib*.

No. 40. *Kopi*.
(Originalen
Stempel 30 ø.)

København, den 4. Marts 1905.

Certeparti.

Ved undertegnede Skibsmæglere *Holm & Larsen* er i Dag afsluttet følgende Certeparti imellem Herrer *P. C. Dreyer & Co.* af København, som Befragtere, og Kaptajn *C. Ørsted*, Fører af Sejlskibet Skonnert »Mathilde«, drægtig ca. 130 Registertons, klassificeret 3/3 1. 1. i Bureau Veritas, hjemmehørende i Svendborg, nu liggende under Losning i Korsør Havn, som Bortfragter.

Kaptajnen, der forpligter sig til, at Skibet ved dets Afgang skal være hægt, tæt, stærkt og godt, vel forsynet med gode Ankere, Tove, Sejl og øvrige Skibsredskaber, vel bemanded og i alle Dele i fuldkommen god Stand til at føre Købmandsgods over Søen, skal efter endt Losning saa hurtig, som Vind og Vejr tillader, afsejle til Nakskov for der at indtage en fuld og bekvem Ladning Byg, løst i Skibet, hvilken Befragterne har at levere, og hvormed Kaptajnen uden Ophold har at afsejle til en god og sikker Havn enten paa Storbritanniens Østkyst, London indbefattet, eller paa den engelske Kanalkyst, eller paa Englands Vestkyst — Ordre ved Konnossementernes Underskrift — eller saa nær dertil, som Skibet kan flyde, for der at aflevere Ladningen i Overensstemmelse med Konnossementerne mod Betaling af Fragten, der er betinget som følger:

hvis til Firth of Forth eller Kulhavn paa Storbrit.'s Østkyst	1 s. 3 d.	} pr. 448 lbs } udlosset Vægt
- - anden Havn paa Østkysten eller London	1 s. 6 d.	
- - engelsk Kanalhavn	1 s. 9 d.	
- - Havn paa Englands Vestkyst	2 s.	
samt £ 2 Gratifikation til Kaptajnen, .		

hvilket alt betales kontant ved Udlosningen uden Afdrag og fri for Kommission. Til Ladningens Indtagelse er fastsat 7 (syv) og til dens Udlosning ligeledes 7 (syv) løbende Dage, Søn- og Helligdage undtagne. Skulde Skibet blive opholdt ud over den nævnte Tid, betaler Befragterne for hver Overliggedag £ 3 (tre Pund Sterling) tilligemed Fragten.

Ladningen leveres frit til og tages frit fra Skibsborde. Kaptajnen er forpligtet til at henhale med Skibet til det Sted, som Befragterne eller Modtagerne lader ham anvise, dog kun for saa vidt Skibet der kan ligge bekvemt; skulde Lægterfartøjer behøves, er disse for Befragternes eller Modtagernes Regning.

Maatter til Garnering leveres af Befragterne, Brædder &c. leveres af Skibet. Et Skot kan forlanges sat for Skibets Regning.

De fornødne Penge til Skibets Klarering paa Ladepladsen har Befragterne at yde Kaptajnen som Forskud paa Fragten, fri for Kommission, men mod Assurance.

Overalt i Havne og paa Strømme klarerer Kaptajnen for Skibet, og Befragterne for Ladningen.

Havari bliver at fordele og bære efter Lovene og Søbrug.

I København klarer Kaptajnen sit Skib ved Herrer *Holm & Larsen* (eller ifald en Straf af 100 Kroner), i Lade- og Lossehavne ved deres Agenter paa sædvanlige Betingelser.

5% (fem Procent) Befragtnings-Provision af hele Fragtbeløbet betales til Herrer *Holm & Larsen* eller deres Ordre og er forfaldne ved dette Certepartis Underskrift uden Hensyn til, om Skibet gaar tabt eller af andre Grunde ikke kommer til at udføre Rejsen.

Af dette ved begge de kontraherende Parters Underskrift stadfæstede Certeparti modtager hver af dem en Kopi.

For Kaptajn *C. Ørsted*
ifølge Fuldmagt
Holm & Larsen

P. C. Dreyer & Co.

Afsluttet ved
Holm & Larsen,
edsvorne Skibsmæglere.

Kopis Overensstemmelse med det i vort Væрге værende Original-Certeparti bevidnes af

Holm & Larsen

Mange af de i ovenstaaende Certeparti indeholdte Bestemmelser er for saa vidt overflødig, som de, ogsaa uden at være udtrykkelig omtalte, følger af Søloven; men i alt Fald hvor det drejer sig om udenlandsk Fart, bør man dog være forsigtig med at udelade Bestemmelser, som ifølge gældende Sædvane plejer at optages. Om Enkeltheder skal i øvrigt bemærkes følgende:

En fuld og bekvem Ladning er saa stor en Ladning, som Skibet bekvemt kan sejle med, men heller ikke mere (»a full and complete cargo, not exceeding what she can reasonably stow and carry, over and above her tackle, apparel, provisions and furniture«).

Løst i Skibet (in bulk) se S. 896.

Ordre ved Konnossementernes Underskrift: Bestemmelsesstedet skal her opgives, inden Skibet afsejler; i modsat Fald maatte der fastsættes, hvilken Plads Skibet har at anløbe for Ordre (S. 390).

Saa nær dertil, som Skibet kan flyde: denne Bestemmelse er enstydig med, at hvis der, for at komme ind til den paagældende Havn, behøves Lægtore, da er disse for Befragternes Regning. Noget saadant Forbehold har Skipperen derimod ikke taget med Hensyn til Ladehavnen. At Lægterpenge saavel i Lade- som i Lossehavnen er for Befragternes eller Modtagernes Regning, udtales længere nede udtrykkelig. — I Dampskibs-Certepartier plejer det at betinges, at Skibet *stadig skal ligge flot*; men i Havne med Tidevande maa Sejlskibe i Regelen finde sig i at træde paa Grunden ved Ebbe.

Om *Fragtsatserne* jfr. S. 898; *Gratifikation (gratuity)* se S. 393.

Til Ladningens Indtagelse o. s. v.: Ved Befragtning af indenlandske Sejlskibe, som skal lade her i Landet, veftages det ofte, at »Inkladningen skal ske saa hurtig, som Vejret tillader«. — Vil Befragteren undgaa at betale for Forsinkelsen ved, at Skibet (særlig paa Kulpladser) maa vente paa at faa »turn«, maa det fastsættes, at Skibet er pligtigt at lade efter sin Tur (»in regular turn«).

Skot (bulkhead, Skillevæg i Lasterummet) opsættes hyppig, naar forskellige Partier Korn indlades løst; Udgiften herved paahviler ikke Skibet, med mindre dette er udtrykkelig betinget.

Forskud paa Fragten: Regelen er, at Skibet kan faa Forskud til Afholdelse af »sædvanlige Skibsudgifter« (»ordinary ships expenses«), i Almindelighed indtil $\frac{1}{3}$ af Fragten. Efter københavnsk Kutume afdrages der i Regelen 2% (som »Assurance«), paa udenlandske Pladser ofte mere.

Det er Skik, at den Mægler, ved hvem Befragtningen afsluttes, betinger sig, at *Skibet skal klareres* gennem ham og hans Forretningsforbindelser (»The Captain to employ . . . in . . . as shipbrokers«); i det foreliggende Tilfælde kommer Skibet jo ikke til København, men Mægleren har Bestemmelsen derom trykt i sin Formular.

Befragtnings-Provision. Ifølge Mæglerforordningen er Skibsmægleren berettiget til 2% Kurtage ved partiel Befragtning og 1% ved Befragtning af helt Skib (S. 299). I Praksis betinges imidlertid i Regelen 5% Provision, som udredes af Skibet alene; heraf har Mægleren at afholde Vederlaget til den Mægler paa en anden Plads, som eventuelt har været medvirkende ved Befragtingens Afslutning; ofte betinger Rederen sig en Retur-Provision.

Ikke sjældent fastsættes det, at Skibet skal betale en vis Kommission (som oftest 2%) under Navn af *Adresse-Provision* til Befragteren eller Ladningens Modtager (»The vessel to be addressed to the shipper or the receiver of the cargo on usual terms«). Dette er gaaet af Brug ved Befragtning her i Landet, men er dog endnu almindeligt mange Steder, bl. a. i oversøisk Fragtfart og i Farten paa russiske Havne.

Udertiden indsættes der en Klausul om, at til Sikkerhed for Kontraktens Opfyldelse *pantsætter Befragteren Ladningen, og Skipperen pantsætter Skib og Fragt* (»the owner shall have a lien upon the cargo, and the charterer upon the ship and the freight«). Efter dansk Ret er denne Klausul ganske betydningsløs; for Kravene efter Certepartiet har begge Parter uden videre *Sepanteret* henholdsvis i Ladningen og i Skib og Fragt.

I fremmede Certepartier finder man ofte en Bestemmelse om, at i *Tilfælde af Certepartiets Ikke-Opfyldelse skal Fragtsens Beløb betales i Erstatning* (»Penalty for nonperformance of this charter, estimated amount of freight«).

Stempel. Ovennævnte Skib lader ca. 1000 qrs. Byg, hvilket à 2 s. & £ 2 gratuity giver £ 102, hvortil svarer Stempel 30 ø.

Blandt de særlige Bestemmelser, der forekommer hyppig i *Dampskibs-Certepartier* kan her bl. a. anføres:

Foruden Drægtigheden angives i Regelen tillige, hvor mange Tons *Dødvægt* Skibet lader foruden sin Kulforsyning (exclusive of bunkers).

Lade- og Lossedage anføres gerne under øet med et *samlet Antal Dage* og med Tilføjelse af: *hvis Skibet ikke bliver hurtigere ekspederet* (»if the steamer be not sooner dispatched«). Meningen hermed er, at naar Losningen er tilendebragt, kan Skibet ikke opholdes under Paaberaabelse af, at Liggedagene ikke er udløbne. Da det imidlertid staar i Modtagerens Magt at forhale Losningen, kan han i Regelen faktisk henholde Skibet til Liggedagernes Udløb, med mindre dette vil betale en Godtgørelse for hurtigere Ekspedition (*dispatch money*).

Overliggedagene plejer at begrænses, f. Eks. i Regelen til 10 Dage. Der plejer at fastsættes en bestemt Dag, fra hvilken *Liggedagene* paa Ladepladsen *tidligst begynder at dreje*, og ligeledes ofte en bestemt Dag, inden hvilken Damperen skal være *ankommen paa Ladepladsen*.

Almindelige er endvidere følgende Klausuler:

»Kaptajnen skal undertegne Konnossementerne, hvilken Fragt der end deri er anført, uden at dette Certeparti derved præjudiceres; men hvis Fragten i Konnossementerne er lavere end den i Certepartiet fastsatte, skal Differencen betales Kaptajnen kontant ved Konnossementernes Underskrift.« Fragtmarkedet kan have forandret sig siden Certepartiets Oprettelse, og Afladeren kan derfor ville beregne Modtageren en anden Fragt end den i Certepartiet fastsatte.

»Damperen har Ret til at sejle uden Lods, til at anløbe hvilket som helst Havne for at indtage Kul eller andre Fornødenheder, til at bugsere og lade sig bugsere, til at yde andre Skibe Bistand i Nød (el. under alle Forhold »in distress«, »in all situations«), og til at afvige fra sin Kurs for at redde Menneskeliv eller Gods«. Retten til at bugsere og til at yde andre Skibe Bistand »under alle Forhold« hører dog til de meget angrebne.

Ikke ualmindelig er denne Bestemmelse:

»Rederiet er berettiget til at lade en anden Damper af samme Beskaffenhed og omtrent samme Størrelse og Beliggenhed (»position«) træde i Stedet for den ovennævnte«.

Fremdeles kan man i Dampskibs-Certepartierne finde lignende Forbehold med Hensyn til *Rederiets Ansvar*, som nu til Dags hyppig forekommer i de af Rederierne udfærdigede Konnossementer (se S. 401 f.).

I øvrigt forstaar det sig, at der saavel i Sejlskibs- som i Dampskibs-Certepartier efter Omstændighederne vil blive optaget særlige Bestemmelser alt efter Forholdenes Krav, de gældende Pladsusancer o. s. v. Hyppig vil der være Anledning til at tilføje en *Isklausul* (f. Eks. at Skibet skal afgaa ved første aabne Vandø jfr. S. 342, eller at Kontrakten er hævet, hvis Is forhindrer Adgang til Ladepladsen, eller at Skibet er berettiget til at afsejle uden Ladning eller med Parladning, hvis der er Fare for at fryse inde, eller at hvis Is forhindrer Adgang til Lossepladsen, kan Skibet anløbe den nærmeste aabne Havn for der at losse Ladningen eller for der at faa opgivet, i hvilken aaben Havn det skal losse, o. s. fr.).

Af særegent Indhold er dernæst Befragtningskontrakten, naar Skibet fragtes ikke for en bestemt Rejse, men, hvad der ofte er Tilfældet, for et *bestemt Tidsrum* (*time-charter*). Den ved Tids-Befragtning hyppigst forekommende Form for Certe-

partiet er den engelske saakaldte *Government form*, der finder almindelig Anvendelse ogsaa udenfor England. Ved Tids-Befragtning i Farten paa Island benyttes hos os det saakaldte *islandske Certeparti*.

10. Konnossementer.

Til *Konnossementer* (S. 396 ff.) benyttes trykte Formularer. I den internationale Trafik bliver de hyppigst affattede paa Engelsk.

Et almindeligt *Sejlskibs-Konnossement* lyder saaledes:

No. 41.

Jeg *E. C. Jensen* af Marstal, Fører af Sejlskibet kaldet »Anna Kartrine«, hvormed jeg nu ligger her for at sejle til Gøteborg, hvor min rette Losseplads skal være, tilstaaer at have modtaget under Dækket i nævnte Skib af Herrer *V. Carlsen & Søn*
 226 840 ₧ = 113 420 kg Hvede
 30 Maatter til Garnering
 under hosstaaende Mærke, i god og forsvarlig Stand, for efter lykkelig fuldendt Rejse at levere alt i samme Stand til Herrer *L. P. Bostrøm & Co.* eller Ordre. Fragt og øvrige Betingelser i Henhold til Certeparti. Havari efter Søbrug. [Til Sikkerhed for Opfyldelsen heraf indestaar jeg med min Person, Gods og ovennævnte Skib med alt dets Tilbehør]. Til Bekræftelse har jeg underskrevet 3 ligelydende Konnossementer; naar eet af disse er opfyldt, er de andre ugyldige.
 Bandholm, 20. Juni 1905. Vægt og Kvalitet ubekendt.
E. C. Jensen.

I Forskud paa Fragten har jeg modtaget Kr. 150, er Et Hundrede og femti Kroner.
E. C. Jensen.

Til ovenstaaende Konnossement bemærkes følgende:

Under Dækket i (el. i Rummet af): Hvis Godset helt eller delvis er Dækslast, bør Skipperen angive dette i Konnossementet (»Shipped in and upon. . .«). Uden Afladerens Samtykke maa Godset ikke lastes paa Dækket (Søl. § 117), og en udtrykkelig Angivelse af, at dette er sket, er paa sin Plads allerede som Bevis for, at Afladeren har samtykket deri.

Under hosstaaende Mærke: Naar Godset er forsynet med Mærker, anføres disse i Marginen.

Til Herrer L. P. Bostrøm & Co. eller Ordre: Ofte udstedes Konnossementet til Ordre, og maa da ved Overdragelse forsynes med Afladerens Endossement. Dette sker bl. a., naar Afladeren remburserer sig paa en anden end Destinataren, eller naar Konnossementet ikke skal udleveres til Destinataren uden mod Accept eller Betaling af Afladerens Tratte.

Frugt og øvrige Betingelser i Henhold til Certeparti: En Henvisning til Certepartiet med Hensyn til Fragten alene (f. Eks. *Frugt efter Certeparti*) omfatter ikke tillige Certepartiets Bestemmelser om Liggedage og Overliggedagspenge o. s. v. (Søl. § 144). Er der intet Certeparti oprettet, maa Fragt, Liggedage o. s. v. anføres i Konnossementet.

Til Sikkerhed for . . . med alt dets Tilbehør: Denne Sætning er sat i Klammer, da den er ganske overflødig; den findes imidlertid i de hos os sædvanlig benyttede trykte Formularer. Om Skipperens personlige Hæftelse se i øvrigt S. 385.

Har jeg underskrevet: For Skibe, som gaar i faste Ruter, bliver Konnossementerne i Regelen ikke underskrevne af Kaptajnen, men af Ekspeditionen eller Agenten; i saa Fald kommer det til at hedde: *har jeg eller min befuldmægtigede paa mine Vegne underskrevet* (»the master or agent of the said ship has signed«).

3 ligelydende Konnossementer: Ifølge vor nye Sølov er Kaptajnens Eksemplar ikke medregnet i det anførte Antal (se S. 397); men efter andre Lovgivninger gælder den modsatte Regel. Undertiden bliver Kaptajnens Eksemplar forsynet med en Paategning om, at det ikke kan transporteres (»Ships el. Captain's Copy not transferable« el. »Copy not negotiable«). Oversøiske Linier udfærdiger hyppig Konnossementer i 5 Eksemplarer.

Vægt og Kvalitet ubekendt: Ved denne Paategning skriver Skipperen sig fri for Ansvar med Hensyn til Ladningens Beskaffenhed og den i Konnossementet opgivne Vægt (jfr. S. 401). Men hvis der »inclades Gods, som tydelig kan ses at være beskadiget eller uforsvarlig indpakket«, skal han gøre Bemærkning derom i

Konnossementet, og en Paategning som den foranstaaende kan ikke fri ham for Ansvar; det samme gælder, hvis han »har set eller ved Anvendelse af almindelig Opmærksomhed havde maattet forstaa«, at Anførlerne i Konnossementet er urigtige (Søl. §§ 145, 147, jfr. S. 401).

Kvittering for den betalte Fragt o. s. v. bliver hyppig given paa Bagsiden af Konnossementet. Ved Forsendelser af Stykgods kan der ofte tillige være *Efterkrav* (S. 566) af forskellig Art knyttede til Konnossementet.

Om nummererede *Konnossementer* se S. 399.

Dampskibs-Konnossementer, og navnlig atter de faste Ruters, indeholder (som fremhævet S. 401) i Regelen mere eller mindre udførlige Klausuler, hvorved Rederiet i større eller mindre Omfang *begrænser sit Ansvar* eller forbeholder sig ofte vidtgaende *Rettigheder med Hensyn til Godssets Behandling og Ekspedition*. Nogle af de hyppigst forekommende blandt slige Bestemmelser skal her anføres; da de særlig er af Betydning i den større Skibsfart, turde det være hensigtsmæssigst at citere dem paa Engelsk.

En meget almindelig Klausul lyder i Regelen omtrent saaledes:

»The Act of God, enemies, pirates, robbers, thieves, arrests and restraints of princes, rulers and people, fire, and all other dangers and accidents of [the seas, rivers or] navigation and of machinery and boilers of what nature and kind soever excepted«.

Mere vidtgaende er den sædvanlige Tilføjelse om, at Rederen ogsaa er uden Ansvar for »barratry (S. 402) of the master (Kaptajn) and crew (Mandskab)«; endvidere den saakaldte *Negligence Clause*, der forbeholder ham Ansvarsfrihed for for-sømmelig Navigering:

»Losses and damages caused by collision, stranding or any other accident of navigation are excepted, even when occasioned by negligence, default or error in judgment of the pilot, master, mariners or other servants of the ship-owner.« Denne Ansvarsfrihed udstrækkes hyppig til ligeledes at omfatte: »risk of hulk («Lagerskiff») or craft (Lægterfartøjer), transshipment, explosion, fire at sea, in hulk or craft, or on shore, bursting of boilers (Kedelsprængning), steam, breakage of shafts (Akselbrud)« o. s. fr.

Paa den anden Side tilføjes det ofte udtrykkelig, at Ansvarsfriheden er betinget af, at Rederen ikke har vist Mangel paa skyldig Omhu med Hensyn til Skibets Sødygtighed (»*Diligence Clause*«), f. Eks. saaledes:

»The above exceptions are conditional on the vessel being seaworthy when she sails on the voyage, but any latent defects in the machinery or hull (Skrog) shall not be considered unseaworthiness provided the same do not result from want of due diligence of the owners, or any of them, or by the ship's husband or manager (den bestyrende Reder eller Forretningsfører)«.

Andre Bestemmelser (hvoraf dog en Del særlig hører hjemme i de faste Liniers Stykgodstrafik) er f. Eks. følgende:

»The ship is not liable for loss or damage occasioned by (el. Ship free of, »Fri for«) decay (Bedærvelse), putrefaction (Forraadnelse), rust, vermin (Utøj), sweat (Udsvedning) change of character, drainage (Udsivning), shrinkage (Indskrumpling, Svind), leakage (Lækkage), breakage (Bræk), torn wrappers (itueven Ompakning), broken cords and hoops (Tøndebaand), or any other loss or damage arising from the nature of the goods or the insufficiency of packages; nor for land damage (Skade sket i Land); nor for the errors caused by insufficiency, obliteration (Udslettelse) or absence of marks or numbers; nor for any loss or damage caused by the prolongation of the voyage.«

»Weight, measure, quality, contents and value unknown.«

»The goods to be taken from the ship by the consignee (Destinataren) immediately after arrival, or otherwise they may be put into lighters (Lægtøre), or landed, or warehoused at his risk and expense.«

»In the event of the steamer being prevented by quarantine, blockade or ice from proceeding to her port of destination, the master has the liberty of landing her cargo at the nearest accessible port he can reach with safety, at consignees' risk and expense, steamer's responsibility to cease on completion of such delivery.«

»The steamer to be at liberty to call at (anløbe) any port or ports, to sail with or without pilots, to tow and assist vessels in all situations, to carry goods of all kinds, and to transship the goods by any other steamer.«

Endnu mere omstændelig formulerede Betingelser (*Rules*) kan man finde navnlig i de store oversøiske Liniers Konnossementer.

Naar den benyttede Konnossements-Formular ikke indeholder Klausuler som de fornævnte, bliver disse ofte i større eller mindre Omfang paatrykte eller paaklæbde af Dampskibsselskabet ved Konnossementets Udfærdigelse.

II. Søassurancepolicer.

Jfr. om Søforsikring S. 416 ff. Her anføres et Eksempel paa en Vare-Police, hvoraf man vil se de sædvanlige Betingelser, paa hvilke de københavnske Selskaber tegner Forsikring.

Stempel efter
L. 19. Febr. 1861 § 56.

Varepolice.

No. 42.

No. 999.

Den Københavnske Sø-Assurance-Forening (Limiteret)

forsikrer herved, saavel ved den deponerede Kapital 960 000 Kroner, som ved hvert Medlems øvrige Formue efter den Andel, som ved hvert Navn findes anført i Foreningens Bøger, for Herrer Møller & Holm Kroner 12 500 (siger Kroner Tolv Tusinde fem Hundrede) paa 2035 Centner Byg, takseret til Kroner 12 500, imaginær Avance (indtil 10% af Fakturaværdien) og Assurance-Præmie heri indbefattet, i Sejlskibet »Aurelia«, Kaptajn H. Brandt eller anden Fører, fra Nyborg til København, for hvilken Forsikring Foreningen har betinget sig en Præmie af $\frac{1}{4}$ pCt.

Oplysninger og særlige Overenskomster:

Denne Police dækker ikke Krigsfare.

Forsikringen er afsluttet i Henhold til det københavnske Sø-Assurance-Kompagnis Konvention af 2. April 1850, dog med de nedenfor nævnte Afvigelser:

Paa følgende Varer maa den *partikulære Beskadigelse*, for saa vidt den ikke hidrører fra Stranding, Ild eller Kollision (Stødning mod faste eller flydende Genstande, ogsaa Is), beløbe sig til over 10 pCt. for at komme til Erstatning:

Ambolte, Ankere, Ankerkættinger, Asfalt, Bøg, Bomuld, Cassia lignea i Kister, Cinnober, Cochenille, Fabrikater af Bomuld, Linned, Silke og Uld, Farvetræ og Farvetrækstrakt, Guld- og Sølvvarer, Gummikopal, Harpiks, Horn og Hornspidser, Hvalbarder, Indigo og Indigoekstrakt, Kaffe, Kamfer, Kanel, Kardemomme i Kister, Kviksølv, Metaller i Blokke, Moskus, Muskatnødder, Nellikker, Nikkel, Opium, Peber, Piment, Rabarber, Ris i Fade, Saffran, Shellak, Silke, Skildpadde, Spermacet, Staal i Fade og Kister, Stearin, raa Sukkere og Farin i Fade, raa Sukkere i Kister, raat Svovl, Te i Kister, Tovværk, Uld, Vanille, Voks og Zink i Plader.

Partikulær Beskadigelse paa raa Frugter og paa Salt løst i Skibet erstattes kun i Tilfælde af Stranding eller Ild.

Paa alle andre Varer end de ovenfor nævnte godtgøres partikulær Beskadigelse, derunder *Udlækning af flydende Varer, kun*, naar den er en umiddelbar Følge af Stranding, Ild eller Kollision.

For *Kreaturers Død*, Tilskadekommen, Overbordskylning eller Overbordkastning indstaas udenfor Havari-grosse-Tilfælde *kun*, naar Tabet er foranlediget ved Stranding, Ild, Kollision eller Skibets totale Forlis. Omkostninger ved *Kreaturers* Ophold i Nødhavn godtgøres, naar de ikke er beregnede som Havari grosse, *kun* i Tilfælde af Stranding, Ild eller Skibets totale Forlis.

Under *Landtransport* erstattes Varers Beskadigelse *kun*, naar den opstaar ved Brand, Jærnbaneulykke og Tyveri.

Dækslast erstattes, selv om den er angiven, *kun*, naar den tabes ved Stranding, Ild, Kollision eller Skibets totale Forlis.

Bestemmelsen i Konventionens § 204, »at det partikulære Tab paa Policen skal beløbe sig til 3 pCt. af Forsikringssummen for at komme til Erstatning«, forandres ikke ved foranstaaende Regler.

Bestemmelsen i Konventionens § 90 om Risikoens Ophør forandres derhen, at Assurandørernes Risiko vedvarer, indtil Varerne efter Losning paa Bestemmelsesstedet er afhentede af den forsikrede, dog ikke ud over 8 Dage efter Varernes Losning, og i intet Tilfælde ud over 30 Dage efter Skibets Ankomst til Lossepladsen.

Assurandørernes Ret til at afdrage 2 pCt. i Tilfælde af totalt Forlis bortfalder. *Havari grosse* afgøres efter den paa rette Sted lovlige opgjorte Dispache og betales, selv om det ikke beløber sig til 3 pCt. Udgifter ved Ladningens Losning, Henliggen i Nødhavn og Indladning, som efter det Steds Love, hvor Dispachen opgøres, henføres partikulært paa Ladningen, godtgøres af Assurandørerne, for saa vidt de nævnte Omkostninger vilde have været Havari grosse efter dansk Ret.

men forøvrigt er Havari-grosse-Dispachen bindende saavel for den forsikrede som for Assurandørerne. Førstnævnte kan saaledes ikke fordre anden eller større Erstatning paa Ladningen for Tab og Skade, der henhører til Havari grosse end den i Dispachen beregnede, og Assurandørerne maa betale Ladningens Andel af den beregnede Godtgørelse, selv om denne overstiger, hvad der efter herstedes gældende Love og Forsikringsbetingelser kunde tilstaa.

Naar det ved Certeparti og Konnossementer er vedtaget, at Dispache i Tilfælde af Havari skal opgøres efter »York & Antwerp rules 1890«, bliver den i Overensstemmelse hermed paa rette Sted opgjorte Dispache, for saa vidt Rederiets og Ladningsejernes Mellemværende afgøres ved samme, ogsaa at følge ved Fastsættelsen af den Ladningsejeren tilkommende Assurance-Erstatning.

Fristerne for Betaling mod Abandon ved borteblevne Skibe nedsættes for Rejser paa *europæiske* Farvande til 6 Maaneder for *Sejlskibe* og 3 Maaneder for *Dampskibe*, for *transatlantiske* Rejser til 9 Maaneder for *Sejlskibe* og 6 Maaneder for *Dampskibe* og for Rejser mellem *Europa* og Farvanden hinsides *Kap Horn* og *Kap det gode Haab* til 12 Maaneder for *Sejlskibe* og 9 Maaneder for *Dampskibe*.

For Rejser, som *ikke berører Europa*, fastsættes Fristerne for *Sejlskibe* til 6, 9 eller 12 Maaneder, eftersom Rejsens Gennemsnits-Varighed er *under 2 Maaneder, under 3 Maaneder eller længere*; for *Dampskibe* til 3, 6 eller 9 Maaneder, eftersom Rejsens Gennemsnits-Varighed er *under 1 Maaned, under 2 Maaneder eller længere*.

For *Sejl- og Dampskibe*, som forlades af Besætningen, fastsættes Fristerne til henholdsvis 6 og 3 Maaneder, naar Skibet er forladt i *europæiske* Farvande, og til henholdsvis 9 og 6 Maaneder, naar det er forladt i *Farvande udenfor Europa*, hvilke Frister dog forkortes til *det halve*, naar Skibe, som ikke kan flyde paa deres Last, er forladte i synkefærdig Stand.

Ifølge Konventionen er det den forsikredes Pligt i ulykkelige Tilfælde at træffe alle hensigtssvarende Foranstaltninger til det forsikredes Bevarelse og Frelse og til at formindske Tabet, som Ulykken kan medføre, samt snarest muligt at meddele Assurandørerne Underretning om det forefaldne.

Erstatningen udbetales senest 2 Maaneder efter, at alle behørlige Bevisligheder er forelagte Assurandørerne.

København, den 4. April 1905.

Ifølge Fuldmagt af Foreningen og paa dens Vegne
N. N. N. N.

12. Toldangivelser.

Af de Angivelser til Toldvæsenet, som hyppigst forefalder for Købmænd, skal her anføres Eksempler paa de vigtigste. For adskillige saadanne Angivelser er der foreskrevet bestemte Formularer, dels ved Frd. 1. Febr. 1797, dels administrativt. Til nogle af disse Formularer kan trykte Blanketter faas tilkøbs hos Bog- eller Papirhandlere, og til Udførselsangivelse paa Kreditoplagsvarer (No. 44) er det paabudt, at der skal benyttes trykt Blanket. Angivelserne No. 44—47 skal udfærdiges in duplo (Prima og Secunda).

Generalforklaring fra *Kreditoplagshaver* (se S. 786):

No. 43.

General-Forklaring

over de paa underskrevnes Kreditoplag værende Varer ved Afregning for Januar Kvartal 1905.

Positions No.	VARERNE	Beholdning ved sidste Kvartals Slutning	I dette Kvartal taget paa Oplag	Faaet ved Transport fra andre Oplag	SUMMA	Udført efter vedlagte Attester	Transporteret til andre Oplag	Afhandlet til Forblivelse i Landet og forbrugt	BEHOLDNING
160	Uldne Alenvarer	1000	500	200	1700	300	400	400	600

Varerne forevises under eget Væрге i Havnegade No. 40.

København, 4. April 1905.

A. Arentzen.

Toldtransport: Formular hertil findes S. 785. Det vil erindres, at Toldtransport kun benyttes ved Overførsel til andet Kreditoplag *indenfor samme By*, hvorimod Udførselsangivelse (No. 44) er at benytte saavel ved Overførsel til Kreditoplag i *anden By* som ved Udførsel til *fremmed eller toldfrit Sted*.

Udførselsangivelse paa Kreditoplagsvarer (S. 785):

Underskrevne sender til Malmø med Skipper Bach, førende Skibet »Bolette«, No. 44. af eget [eventuelt N. N.s] Kreditoplag:

H & R 450/3, 4 Sække Kaffe, Pos. 113.....	Br. 500 ₧
Tara for dobbelt Lærred 2%.....	10 »
	<u>Netto 490 ₧</u>

København, den 5. April 1905.

B. Bertelsen.

At indbemeldte Varer er af mig leverede for at indlades i forommeldte Skib, og at samme Varer skal afgaa til det angivne Sted og ikke med mit Vidende og Vilje skal indsniges noget Steds i Landet, forsikrer jeg som redelig Mand paa Tro og Love og under min Oplagsrets Fortabelse.

B. Bertelsen.

Til denne Angivelse skal der benyttes trykte Blanketter (Frd. 1. Febr. 1797 § 235). Forsikringen paa Tro og Love er trykt paa Prima-Angivelsen, men underskrives kun, naar Udførselen er bestemt til fremmed eller toldfrit Sted. Den ovenstaaende Ordlyd er den, som er foreskrevet i Toldforordningen.

Emballeret Gods skal være forsynet med Mærke, og Mærket skal nøjagtig anføres i Angivelsen.

Ved Udførsel af større Partier ensartede Kreditoplagsvarer er det hensigtsmæssigt, at Oplagshaveren paa Sekunda-Angivelsens Bagside giver en Specifikation over de af ham selv optagne Vægte, saaledes at Toldopsynet herefter kan udtage og efterveje enkelte eller flere Kolli. Som Regel vil man derved undgaa, at Toldopsynet fordrer Eftervejning eller anden Undersøgelse af hele Partiet.

Udførselsangivelse paa Spirituosa, som udføres mod Afgiftsgodtgørelse (S. 791):

Jeg angiver til Forsendelse med Dampskib »Camilla« til Kiel mod Udførsels- No. 45. godtgørelse:

A 630, 1 Oksh. Spiritus.....	Br. 520 ₧
	Tara 90 »
	51 % ^a , 16°*) Netto 430 ₧
» 632, 1 Kiste med ¹² / ₁ Fl. Punsch ..	Br. 56 ₧
	Tara for Kassen 24 »
	Br. paa Flasker 32 ₧
	45 % ^a Tara 14 »
	<u>Netto 18 ₧</u>

*) a: 51 %^a Tralle ved 16° Reaumur.

Opsynets Attestation

København, den 6. April 1905.

C. Carstensen.

Udførselsangivelse paa andre Godtgørelsesvarer (S. 790—791), f. Eks.:

Jeg angiver til Forsendelse med Dampskib »Dagmar« til Lybæk mod Udfør- No. 46. selsgodtgørelse:

84 ₧ Melis, Pos. 227
eller:

20 Stkr. Tømmer af Fyr og Gran, holdende 24' i Længde, 10" i □ = 333 Kubf.
Fortoldet under No. 1333 den 15. September 1904.

København, den 7. April 1905.

D. Ditlevsen.

Udførselsangivelse paa *indenlandske Fabrikata*, hvorfor der er indrømmet enten **kontant Godtgørelse** eller **Afskrivning i Kreditoplag** af Tolden for de benyttede *fremmede Materialer* eller *Hjælpestoffer* (S. 791):

No. 47. Jeg *E. Engelsen* angiver til Forsendelse med »Enigheden«, Skipper Eibe [pr. Jærnbane] til Flensborg

(Emballagerne anføres her med Mærke og Indholdet efter Beskaffenhed og Mængde).

At fornævnte Varer, for hvilke jeg i Henhold til Tilladelse fra Generaldirektoratet for Skattevæsenet af 5. Juli 1889 kræver Godtgørelse af Materialtolden [Afskrivning i Kreditoplaget af de dertil benyttede Materialer], er tilvirkede i min Fabrik [Værksted] i Aarhus, samt at dertil udelukkende er benyttet fremmed, ved Indførselen fortøldet [til Kreditoplag angivet] . . . . . (Materialets Benævnelse) . . . . . og overhovedet intet indenlandsk Materiale af det nævnte Slags, forsikrer jeg herved paa Tro og Love.

Aarhus, den 8. April 1905.

E. Engelsen.

Forsikringen paa Tro og Love afgives kun i Prima-Angivelsen. Hvis Bevilningens Indhold kræver det, maa det i Prima-Angivelsen oplyses, under hvilket Nummer det anvendte Materiale er blevet fortøldet. Ved Afskrivning i Kreditoplaget oplyses intet om Indførselsnummeret.

Angivelse paa indenlandske eller toldberigtigede Varer til Forsendelse søværts til Ind- eller Udland:

No. 48. Med Dampskib »Falken«, Kapt. Frederiksen, forsendes til Aalborg:

532 z Isenkram	} fremmed og frigtort
10 Kasser Citroner, Br. 500 z	
15 Sække Uld, Br. 700 z	} indenlandsk
50 Tdr. Rug i Sække	
150 » Byg, løst	

København, den 9. April 1905.

F. Finsen.

Ved Udførsel til Island og Færøerne fordres Indholdet af der afgiftspligtige Varer angivet med Nøjagtighed (S. 798 f).

Angivelse paa uberigtigede Varer til Forsendelse land- eller søværts til Ind- eller Udland (S. 793):

No. 49. Jeg angiver til forsende med Skipper Gad, Jagten »Leda« [pr. Jærnbane] til Nykøbing Falster:

RS 470, 1 Kasse, Br. 96 z

indkommen den 4. ds. under No. 1530 med Dampskibet »Falken«, Kapt. Frederiksen fra Lybæk.

MP 755, 1 Balle Br. 154 z
RS 370/75, 6 Sække Kaffe Br. 740 z

indkommen den 1. ds. under No. 1450 pr. Jærnbane fra Hamborg.

København, den 10. April 1905.

G. Gødesen.

Naar Indhold ikke er angivet eller undersøgt af Toldopsynet, afgaar Varerne under Toldlukke (Plombe eller Segl) eller under Toldledsagelse. Ved Udførsel til Island eller Færøerne fordres Indholdet af der afgiftspligtige Varer angivet med Nøjagtighed (S. 798 f).

Angivelser paa Varer til Fortøldning, til Kreditoplag eller til privat Transitoplag (S. 792—793).

No. 50. Jeg angiver til Fortøldning [Kreditoplag, privat Transitoplag], som under No. 1549 den 8. ds. med Dampskib »Hakon«, Kapt. Hjort [pr. Jærnbane] fra Hamborg er ankommet:

Angivelse	Toldopsynets Attestation
SH 307/10, 4 Sække Ris, Br. 701 R S 5321, 1 Balle, Br. 272 R , indeholdende: Uldgods trykkede Bomuldsvarer Halvsilketøj	

København, den 11. April 1905.

H. Halvorsen.

Naar Toldbehandlingen foregaar gennem Vejerboderne paa Toldboden eller paa Jærnbanen kan Klarereren angive »Indhold ubekendt« eller undlade at angive Indholdet. Ved Fortoldninger paa Varefrilageret, gennem Frihavnens Vejerbod og paa Jærnbanen skrives Angivelsen paa særlige Blanketter, der udleveres fra de paagældende Regnskabskontorer.

13. Gældsbreve. Kaution. Transport.

Jfr. om *Gældsbreve* S. 275 ff., om *Haandpant* S. 226—227, om *Underpant i faste Ejendomme* S. 227 ff., om *Kaution* S. 277 ff., om *Transport* S. 257 ff.

Simpelt Gælds brev, betalbart paa Anfordring (*Anfordringsbevis*):

Stempel 15 ø.

No. 51.

Undertegnede Snedkermester C. N. Holst forpligter mig herved til paa Anfordring at betale til Hr. Kolonialhandler J. Jespersen 600 Kr. (Seks Hundrede Kroner). I Søgsmålstilfælde underkaster jeg mig den hurtige Retsforfølgning efter Frd. 25. Januar 1828 og betaler skadesløse Omkostninger.

København, den 14. April 1905.

C. N. Holst.

Rentebærende Gælds brev med Selvskyldnerkaution og simpel Transport:

Stempel 6 Kr. 65 ø.

No. 52.

Jeg undertegnede Maskinfabrikant A. Dahl erkender herved at være skyldig til Hr. Tømrermester Chr. Foss for kontant Laan 4000 Kr. (Fire Tusinde Kroner). Denne Gæld forrenter jeg med 3 pCt. halvaarlig og afdrager den med 500 Kr. hver 15. September og 15. Marts, saaledes at det første Afdrag erlægges den 15. Septbr. d. A.; samtidig med Afdragene betales Renten for det forløbne Halvaar. Renter og Afdrag erlægges portofrit paa Kreditors eller Befuldmægtigedes mig opgivne Bopæl eller Kontor her i Riget. Gælden er fra Kreditors Side uopsigelig; derimod er jeg til enhver Tid berettiget til at udbetale hele det skyldige Restbeløb, saaledes at jeg kun svarer Renter indtil Betalingsdagen. Skulde mit Bo komme under Konkursbehandling, eller skulde jeg nogensinde udeblive over 8 Dage med skyldige Afdrag eller Renter, er hele Gælden straks forfalden. For Gældens Betaling er mine Arvinger in solidum ansvarlige.

I Søgsmålstilfælde underkaster jeg mig den hurtige Retsforfølgning efter Frd. 25. Januar 1828 og betaler skadesløse Omkostninger.

København, 15. Marts 1904.

Til Vitterlighed:

A. Dahl.

P. Frederiksen.

C. Branth.

For skadesløs Betaling af Kreditors Krav ifølge nærværende Gældsbevis indestaar jeg som Kautionist og Selvskyldner. Saafremt Debitor ikke i rette Tid erlægger Renter eller Afdrag, har Kreditor at underrette mig derom inden en Maaaned efter Forfaldsdagen, og hvis han undlader dette, ophører min Forpligtelse som Kautionist. I Søgsmålstilfælde underkaster jeg mig den hurtige Retsforfølgning

efter Frd. 25. Januar 1828. Ved Gældens Betaling er jeg berettiget til at fordre Transport af Obligationen, dog paa min egen Bekostning.

København, 15. Marts 1904.

Til Vitterlighed:

P. Frederiksen. C. Branth.

F. Chr. Møller.

Herpaa afdraget den 16. Septbr. 1904 500 Kr. Rest 3500 Kr.

Chr. Foss.

do. do. den 20. Marts 1905 500 Kr. Rest 3000 Kr.

Chr. Foss.

Stempel 5 Kr.

Nærværende Obligation transporterer jeg herved for dens Restpaalydende Tre Tusinde Kroner med vedhængende Renter fra 15. Marts d. A. til Hr. Rentier E. Borch, saaledes at den fra nu af er hans fuldkomne Ejendom.

København, 28. April 1905.

Til Vitterlighed.

H. Iversen. S. Kruse.

Chr. Foss.

Obligation, hvorved Pengeeffekter gives som haandfaet Pant:

No 53. Stempel 4 Kr. 65 ø.

Underskrevne Grosserer S. N. Thomsen erkender herved at have modtaget til Laans af Hr. Grosserer C. O. Lund 2800 Kr., hvilke To Tusinde otte Hundrede Kroner jeg herved forpligter mig og Arvinger, disse in solidum, til at tilbagebetale efter 3 Maaneders forudgaaende Varsel fra en af Siderne samt til at forrente med 4 (fire) pro Cent p. a., indtil Indfrielse finder Sted. Renter er forudbetalt for 3 Maaneder med 28 Kr. og betaales med samme Beløb forud for 3 Maaneder ad Gangen den 16. Maj, 16. August, 16. Novbr. d. A. og saa fremdeles, saa længe Laanet henstaar.

Til Sikkerhed for skadesløs Betaling af Kapital, Renter og mulige Omkostninger stilles herved Hr. C. O. Lund til haandfaet Pant: Kr. 4000 $3\frac{1}{2}$ % Landmandsbankens Hypotek-Obligationer af 1. Serie, nemlig Litr. A. No. 416 og 417 à 2000 Kr., lydende paa Ihænde haven*), med Kupons pr. 1. Juli 1905 ff.

Skulde jeg unnlade til rette Tid at betale Rente eller efter sket Opsigelse at indfri Laanet, er Kreditor berettiget til uden Varsel til mig samt uden foregaaende Lovmaal eller Dom at bortsælge Pantet paa Københavns Børs ved en Mægler**) efter 8 Dage forud sket Bekendtgørelse i Statstidenden. Saafernt det stillede Pant ved en saadan Realisation ikke skulde udbringes til et saa stort Beløb, at skadesløs Betaling af Kapital, Renter og alle Omkostninger derved kan opnaas, erkender jeg mig herved pligtig til at tilsvare Kreditor det manglende.

Kreditor skal derhos være berettiget til, uden først at iværksætte saadan Realisation, straks at indtale hele sin Fordring hos mig. I Tilfælde af Søgemaal gælder den ved Frd. 25. Januar 1828 hjemlede hurtige Retsforfølgning.

Til Bekræftelse ved egenhændig Underskrift.

København, den 16. Februar 1905.

Til Vitterlighed:

P. A. Petersen. Chr. Severin.

St N. Thomsen.

Recepisse for ovenstaaende Haandpant:

No 54. Stempelfri.

Genpart.

(Den ovenstaaende Obligation afskrives ordret, med Angivelse af det til Originalen benyttede Stempel, hvorefter fortsættes saaledes):

Jeg bekræfter Genpartens Rigtighed og meddeler herved Tilstaaelse for Modtagelsen af ovennævnte Kr. 4000 $3\frac{1}{2}$ % Landmandsbankens Hypotek-Obligationer

*) Lyder Effekterne paa Pantsætterens Navn, bør dette bemærkes, og i næste Stykke bør da tilføjes: »Kreditor er berettiget til at borttransportere de pantsatte Effekter, naar han finder det fornødent til sin Rets Nydelse.«

**) Hvis det stillede Pant ikke bestaar af Papirer, som noteres paa Københavns Børs, kan der i Stedet for Ordene »paa Københavns Børs ved en Mægler« sættes »ved offentlig Auktion«.

af 1. Serie med Kupons pr. 1. Juli 1905 ff. som haandfaaet Pant, hvilket jeg er pligtig at tilbagelevere Pantsætteren eller hans Arvinger ved Laanets Indfrielse. Forfaldne Kupons udleveres paa Anfordring til Debitor, for saa vidt han ikke er i Restance med Renter eller med den skyldige Kapital.

Nærværende Tilstaaelse kan ikke borttransporteres og er ugyldig, naar jeg har tilbageleveret Pantet til Debitor eller realiseret det i Overensstemmelse med Obligationens Indhold.

København, den 16. Februar 1905.

C. O. Lund.

Panteobligation i fast Ejendom med skadesløs Transport samt Kvittering:

Stempel 58 Kr. 30 ø.

No. 55.

Jeg undertegnede Bagermester C. P. Hartvig erkender herved, at jeg ved kontant Laan er bleven skyldig til Hr. Krigsraad O. A. Müller 35 000 Kr. (Fem og Tredive Tusinde Kroner). Denne Kapital forpligter jeg mig til i Henhold til forventet Bevilling at forrente med 5 (fem) pCt. p. a. fra 11. December d. A., saaledes at Renten erlægges hver 11. Juni og 11. December Termin for det forløbne Halvaar, første Gang i Juni Termin 1903.

Kapitalen henstaar hos mig og Arvinger*) i nedennævnte Ejendom uopsigelig fra Kreditors Side indtil 11. Juni Termin Aar 1913, men kan af Kreditor opsiges til denne eller til en senere halvaarlig Termin med et halvt Aars Varsel. Fra Debitors Side kan Kapitalen opsiges til enhver halvaarlig Termin med et halvt Aars Varsel.

Saavel Kapital som Renter betales portofrit og skadesløst paa Kreditors eller hans Befuldmægtigedes mig opgivne Bopæl eller Kontor her i Riget.

Til Sikkerhed for skadesløs Betaling af Kapital, Renter, Strafrenter og samtlige i Tilfælde af Opsigelse eller Søgemaal foranledigede Omkostninger samt overhovedet af alle Udgifter, som Varetagelsen af Kreditors Tare maatte medføre, specielt Sagførersalær for Møde ved Skifte eller Auktion, giver jeg herved Kreditor, eller hvem hans Ret lovlige maatte overgaa til, oprykkende 3dje Prioritets Panteret — næstetter oprindelig 90 000 Kr. til Østifternes Kreditforening, nu nedbragt til 87 658 Kr. 89 ø., uden at Afskrivning i Pantebogen dog har fundet Sted, med statutmæssige Forpligtelser i Forhold til 90 000 Kr., samt efter 20 000 Kr. paa 2den Prioritet til 4½% — i den mig ifølge Skøde tinglæst 12. Marts 1901 tilhørende Ejendom Matr. No. 78 A 4 c i Københavns udenbys Vester Kvarter, Viktoriagade No. 10. Panteretten omfatter denne Ejendom, saaledes som den efter nævnte Adkomst tilhører mig, med alt tilliggende og tilhørende, dens Bygninger, disses grund-, mur- og nagelfaste Appertinientier, derunder Kakkellovne og Komfurer, dens Grund efter Maalebrev af 7. Januar 1872 med senere Paatægninger, Leje og Interesse, samt det pantsattes Assurancesum, som ifølge Police No. 625 i Landbygningernes Brandforsikring beløber sig til 182 000 Kr., alt saaledes som Pantet, der ved Taksation af 8. Septbr. 1902 er vurderet til 210 000 Kr., nu er og forefindes eller herefter maatte blive forøget og forbedret

Det bemærkes, at der paahviler Pantet de for Stadens udenbys Grunde sædvanlige Indskrænkninger i Ejendomsretten, derunder Forpligtelse til at svare aarlig Jordskyld og Rekognition i Tilfælde af Ejerskifte. Skøde tinglæst 23. Juli 1855, paalægger Forpligtelse til at vedligeholde en Vej og en Stakitport; Skøde tinglæst 8. Novbr. 1866 indeholder Bestemmelser om Vedligeholdelse af en Vandledning og en Rendesten**).

*) Skal Kapitalens Uopsigelighed gælde ogsaa, naar Ejendommen i det anførte Tidsrum bliver solgt, udgaar Ordene »hos mig og Arvinger«, og i Stedet herfor sættes: »fra Ejer til Ejer«. Fremdeles udgaar den S. 1144 Lin. 7—9 f. o. optagne Klausul om, at Kapitalen forfalder ved Ejendommens Afhændelse. Derimod anbefales det at indsætte en saalydende Bestemmelse: »I Tilfælde af Ejerskifte er Kapitalens Uopsigelighed dog betinget af, at der senest 3 Maaneder efter, at Skøde eller andet Adkomstdokument er tinglæst, overleveres Kreditor en af Pantets nye Ejer udstedt ny Obligation af ganske samme Indhold som nærværende, tinglæst uden anden Retsanmærkning end den, der hidrører fra, at nærværende Panteobligation endnu er uudslettet. Sker dette ikke, kan Kreditor straks fordre Kapitalen skadesløst udbetalt.«

**) Bemærkninger om de Ejendommen paahvilende Servitutter indføres efter *Panteattesten*, der faas paa Pantekontoret for 3 Kr. 90 ø.

Hvis jeg ikke senest 8 Dage efter hver Termins Begyndelse betaler forfaldne Renter, hvis jeg lader Pantet forfalde eller kændelig forringe, hvis jeg ikke paa Forlangende godtgør, at det er assureret mod Ildsvaade til fuld Værdi i en af de Brandforsikringer, der af Justitsministeriet er autoriserede til Brug for Ejendomme, hvori offentlige Midler er anbragte, og at der ikke paahviler det Restancer af Skatter og Afgifter eller af Afdrag og Renter til tidligere Prioritetshavere, eller hvis der for nogen Fordring bliver gjort Eksekution i Pantet, eller jeg afhænder Ejendommen, være sig ved Skøde, Købe- eller Mageskiftekontrakt eller paa anden Maade, eller hvis mit Bo kommer under Konkursbehandling, er Kapitalen i hvert enkelt af disse Tilfælde uden Hensyn til den betingede Uopsigelighed straks forfalden til skadesløs Betaling.

I Søgemaalstilfælde er jeg og mine Arvinger, hvilke efter nærværende Forskrivning hæfter solidarisk, underkastede Retsforfølgning efter Frd. 25. Januar 1828 og — uden Hensyn til, hvor vi bor eller opholder os — pligtige til at møde for Københavns Forligskommission og Landsover- samt Hof- og Stadsretten som 1ste Instans efter Varsel som til indenbys boende. Opsigelse, Klage, Stævning og Dom kan gyldig forkyndes paa den pantsatte Ejendom for hvem som helst der træffes, ligesom eventuel Eksekution kan paabegyndes uden Hensyn til, hvor vi bor eller opholder os. I de i Lov af 29. Marts 1873 § 15 nævnte Tilfælde kan Kreditor gøre Udlæg i Pantet uden foregaaende Lovmaal og Dom.

København, den 16. December 1902.

Til Vitterlighed:
Vald. Poulsen. H. P. Jensen.

C. P. Hartvig.

(Tinglæsningspaategning).

Stempel 58 Kr. 30 ø.

Nærværende Obligation transporterer jeg herved til Hr. Grosserer C. A. Gram, som har fyldestgjort mig for Beløbet, og som fra nu af er Obligationens Ejer. Jeg erklærer derhos, at jeg er forpligtet til at holde Hr. Gram skadesløs i alle Maader, saafremt Fordringen eller en Del deraf ikke skulde være at erholde hos Debitor.

København, den 3. Marts 1905.

Til Vitterlighed:
H. H. Schou. Andr. Jensen.

O. A. Müller.

Nærværende Obligation kvitteres herved som indfriet og kan udslettes af Pantebogen*).

København, den 11. Decbr. 1905.

C. A. Gram.

Skadesløsbrev.

No. 56. Stempel 10 Kr.

Til Sikkerhed for rigtig Betaling af hvad jeg er eller til enhver Tid maatte være Hr. Købmand E. F. Lorentzen i Skelskør skyldig, dog ikke ud over 6000 Kr. (Seks Tusinde Kroner), giver jeg ham herved Panteret næst efter Bankhæftelsen og 20000 Kr. forud prioriteret Gæld i den mig tilhørende Gaard, Hovgaarden kaldet, Matr. Nr. 6 i Hyllested By og Sogn i Vester Flakkebjerg Herred, med et Areal af ca. 60 Tdr. Land, staaende for Hartkorn 2 Tdr. 7 Skpr. 3 Fjerdk. Ager og Eng, med Bygninger, Besætning og Inventarium, den paa Gaarden til enhver Tid værende Gødning og Afrøde saa vel som Bygningernes Assurancesum, der for Tiden udgør 12000 Kr.

*) Udslettelse af Pantebogen (helt eller delvis) kan ikke ske efter en løs Kvittering, men den originale Obligation maa fremlægges i Retten med Kvitteringspaategning (jfr. S. 260).

Naar Afdragsbetalinger skal aflæses i Retten, kan Paategningen lyde saaledes: »De ovenfor afskrevne Afdrag, tilsammen — Kr., kvitteres herved til Aflæsning i Pantebogen.«

Skal Obligationen ombyttes med en ny, f. Eks. i Tilfælde af Ejerskifte, og den nye Obligation ikke alt er tinglæst, bør Kvitteringen affattes saaledes: »Nærværende Obligation kvitteres herved til Udslettelse af Pantebogen paa Betingelse af, at en af N. N. under (Dato) til mig udstedt Obligation for — Kr. med Pant i samme Ejendom samtidig tinglæses uden Retsanmærkning.«

Det bemærkes, at ved Kontrakt, tinglæst den 20. Juni 1900, er Jagtretten paa den pantsatte Ejendom afhændet for 10 Aar.

I Søgsmaalstilfælde underkaster jeg mig og Arvinger Retsforfølgning efter Frd. 25. Januar 1828, ligesom Eksekution kan ske uden foregaaende Lovmaal og Dom i Henhold til Lov 29. Marts 1873 § 15. Alle Forkyndelser til mig eller Arvinger kan retsgyldig finde Sted paa den pantsatte Ejendom.

p. t. Skelskør, 15. Marts 1905.

Til Vitterlighed:
J. Sivertsen.

Chr. Jørgensen.
(Tinglæsningspaategning).

Hans Mogensen.

Ansøgning om Rentebevilling for Laan i faste Ejendomme (jfr. S. 240) stiles og indgives til Overpræsidenten, naar Ejendommen ligger i København, ellers til Amtmanden. Bevilling skal søges i ethvert Tilfælde, hvor der svares højere Rente end 4 % af Gæld, som er sikret ved Pant i en fast Ejendom, altsaa ogsaa, naar der ved Skadesløsbrev gives saadant Pant for en tidligere stiftet Gæld. Bevillingen kan efter Ønske enten lyde paa en bestemt aarlig Rente eller paa »indtil 6 % aarlig Rente«. Den lyder paa Debtors Navn, hvorfor der maa søges ny Bevilling, naar der ved Ejerskifte udstedes ny Obligation af Køberen. Ansøgningen skal angive Gældens Størrelse, Ejendommens Matrikelnummer (eller i Mangel deraf en anden tydelig Betegnelse) samt den Købstad-kommune eller Sognekommune, i hvilken den er beliggende. Endvidere skal det i Ansøgningen oplyses, om der for Gælden gives første Prioritets Panteret, og hvis ikke, da Størrelsen af det forud prioriterede Beløb. Derimod er det unødvendigt at specificere den forud prioriterede Gæld eller at angive, hvem der er Kreditor for den, eller hvilken Rente der svares af den, ligesom ogsaa, hvem der er Kreditor for det Laan, for hvilket Bevillingen søges. Rentebevil-linger meddeles gratis.

Stempel 65 ø.

Til

Overpræsidenten i København.

No. 57.

Undertegnede Bagermester C. P. Hartvig ansøger herved om Bevilling til at svare 5 % aarlig Rente af et Laan paa 35 000 Kr., hvorfor der er givet Pant næst efter forud prioriteret Gæld til et samlet Beløb af 110 000 Kr. i den mig tilhørende Ejendom Matr. Nr. 78 A 4 c i Københavns udenbys Vester Kvarter.

København, den 16. December 1902.

Ærbødigst

C. P. Hartvig.

14. *Bodmeribreve* (jfr. S. 404 ff.).

Stempel 7 Kr. 50 ø.

No. 58.

Jeg undertegnede E. F. Bjørkmann, Fører af Skonnerten »Freia«, ca. 145 Registertons drægtig, der er hjemmehørende i Norrköping og nu med en i Libau indtagen Ladning Rug er beliggende i København, hvorfra jeg agter at sejle med den til Bergen, erkender herved, at jeg af Herrer P. L. Thorup & Co. i København har modtaget Kr. 4 500 (Fire Tusinde fem Hundrede Kroner) som Bodmerilaan til Istandsættelse af Skibet efter lidt Havari samt til andre Udgifter, hvilket Laan, saaledes som konstateret ved lovlig Skønforretning [el. ved Erklæring af vedkommende Konsul el. anden Myndighed], har været nødvendigt til Rejsens Fortsættelse. Det nævnte Beløb med Tillæg af 10 (ti) pCt. Præmie, eller tilsammen Kr. 4 950 (Fire Tusinde ni Hundrede og femti Kroner), forpligter jeg mig til at tilbagebetale til Herrer P. L. Thorup & Co. eller Ordre, inden Ladningen loses og senest 3 (tre) Dage efter Skibets Ankomst til Bestemmelsesstedet. Skulde jeg undlade ved Paakrav at præstere rettidig Betaling, tilsvares jeg 6 pCt. aarlig Rente saavel af Kapital som af Præmie og betaler skadesløse Omkostninger.

Til Sikkerhed for Fyldestgørelse af Kreditors Krav pantsætter [el. forbodmer] jeg herved saavel det nævnte Skib med alt Tilbehør som ogsaa den ombord-

værende Ladning og den for Rejsen løbende Fragt. Skulde der tilstøde Skibet nogen Ulykke, inden det naar sit Bestemmelsessted, har Kreditor Krav paa at faa Dækning af hvad der maatte blive bjærgt af Skib, Ladning eller Fragt, overensstemmende med de derom gældende Lovbestemmelser.

Dette Bodmeribrev er udstedt i 3 Eksemplarer og underskrevet af mig i Overværelse af Notarius publicus [el. vedkommende Konsul]. Naar eet Eksemplar er indfriet, er de andre ugyldige.

København, 23. Maj 1905.

E. F. Björkmann.

(Notarial- el. Konsulats-Attest).

15. Lejekontrakter.

Lejekontrakt om Værelser (jfr. S. 271 f.):

No. 59. Stempel 11 Kr. 5 ø.

Undertegnede Snedkermester H. Koch bortlejer herved til medundertegnede Cigarhandler G. S. Bernhardt fra førstkommende April Flyttedag 1904 følgende Lejlighed i min Ejendom Bredgade No. 10, Matr.-No. 233 i Københavns Skt. Annæ Øster Kvarter:

2den Sal til venstre, bestaaende af 6 Værelser, Entré, Køkken, Spisekammer, Pigekammer og Klosetrum med Vandkloset, tilligemed Brændekælder, Viktualiekælder, et Pulterkammer i Tagetagen, samt Adgang til fælles Vaskeskælder og Tårreløft.

Lejen er 1300 Kr. (Tretten Hundrede Kroner) aarlig og betales fjerdingaarsvis forud hver 11. Marts, 11. Juni, 11. September og 11. December, første Gang dog ved Indflytningen. Endvidere betaler Lejeren for Gasbelysning paa Trappen fra 1. September til 1. Maj samt for Vedligeholdelse af de elektriske Ringeapparater og for Vask af Trapper og Retirader 6 Kr. hver 11. Marts og 11. Juni og 9 Kr. hver 11. September og 11. December.

Lejeren modtager Lejligheden i god og forsvarlig Stand med hele Vinduesruder, Nøgler til alle Døre og to Gadedørsnøgler. Ved Fraflytning maa Lejeren aflevere alt i samme Stand, som han har modtaget det; dog er han ikke ansvarlig for den Forringelse, der er en Følge af Ælde og Slid, eller for den Skade, der uden hans Skyld maatte forsaarsages ved Ildebrand eller deslige.

Fremleje maa ikke finde Sted uden Ejerens skriftlige Tilladelse. Lejeren maa omgaaes forsigtig med Ild og Lys og skal holde Komfur, Kakkellovne og Kakkellovnsrør forsvarlig rene. Brænde maa ikke hugges paa Skorstenen eller andetsteds i selve Huset; i Gaarden eller paa Gange og Trapper maa intet hensesættes uden Ejerens Tilladelse; i Frostvejrr maa Vand ikke kastes i Vasken, og Ejeren er berettiget til at lade Vasken aflaase, naar det fryser. Reparation af Vandhanen paahviler Lejeren. Lejeren skal holde sig de Bestemmelser efterrettelig, som af Ejeren træffes til Ordens Overholdelse i Ejendommen. Foranstaltninger, som gøres nødvendige i Anledning af Ejendommens Reparation og Vedligeholdelse, er Lejeren pligtig at finde sig i uden Erstatning. Opsættelige Reparationer af selve Lejligheden kan dog ikke foretages uden Lejerens Samtykke.

Lejemaalet er fra Ejerens Side uopsigeligt til April Flyttedag 1909, men kan til denne eller en senere Flyttedag opsiges med Varsel inden Nytaar eller Skt. Hansdag. Lejeren kan med lige Varsel opsige til enhver Flyttedag. I Tilfælde af Opsigelse skal Lejeren tillade lejesøgende at bese Lejligheden.

Ejeren er berettiget til at fordrø, at Lejeren uden Opsigelse straks skal fraflytte Lejligheden, hvis Lejen ikke prompte betales til de ovenfor fastsatte Tider, eller hvis Lejeren i øvrigt i nogen væsentlig Henseende misligholder denne Kontrakt. Lejeren er i saadant Tilfælde forpligtet til paa Anfordring skadesløst at betale Lejen indtil den Flyttedag, hvortil lovlig Opsigelse ifølge denne Kontrakt kunde ske, og Ejeren er berettiget til i enhver Henseende at raade over Lejligheden, uden at Lejeren derfor skal have noget Krav paa ham.

Saafrømt Lejeren af Hensyn til den ham tilstaaede Uopsigelighed maatte lade denne Kontrakt tinglæse*), skal saadan Tinglæsning dog ikke være til Hinder for, at Ejeren med Pant forud for Lejerens Ret til enhver Tid kan have et Beløb af indtil 120 000 Kr. prioriteret i Ejendommen.

*) Jfr. S. 222—223.

Denne Kontrakt forbliver i Ejerens Værge, medens Lejeren modtager en ligegyldende Genpart. I Søgsmålstilfælde skal Forordn. af 25. Januar 1828 være gældende.

København, den 12. Februar 1904.

Som Ejer:
H. Koch.

Som Lejer:
G. S. Bernhardt.

16. Opsigelser (jfr. S. 287).

Opsigelse af en Kapital (jfr. No. 55):

Stempel 6 Kr.

No. 60.

Den Kapital af 35 000 Kr. (Fem og Tredive Tusinde Kroner), som jeg er skyldig ifølge min den 16. Decbr. 1902 til Hr. Krigsraad O. A. Müller udstødt og senere til Hr. Grosserer C. A. Gram transporterede Obligation med Pante-sikkerhed i min Ejendom Matr. No. 78 A 4 c i Københavns udenbys Vester Kvarter, opsiges jeg herved til Udbetaling i 11. Decbr. Termin 1905.

Paa nærværende Opsigelse, hvoraf en Genpart medfølger, bedes Tilstaaelse for betimelig Modtagelse paategnet.

København, den 1. Juni 1905.

C. P. Hartvig.

At nærværende Opsigelse er mig lovlig og betimelig forkyndt, erkendes herved.

København, den 1. Juni 1905.

C. A. Gram.

Opsigelse af Husleje:

Stempel 1 Kr. 30 ø.

No. 61.

Hr. Kancelliraad F. Bruun.

Den af mig for en Aarsleje af 1250 Kr. lejede Lejlighed i den Dem tilhørende Ejendom No. 7 i Sølgade opsiges herved til Fraflytning til April Flyttedag 1905.
København, den 19. December 1904.

Alf. Tolstrup.

Denne Opsigelse er mig lovlig og betimelig forkyndt og Kopi deraf mig leveret.

København, den 19. December 1904.

F. Bruun.

17. Fuldmagter.

Jfr. om *Fuldmagt* S. 283 ff., om *Prokura* S. 303 ff.

Fuldmagter af mere begrænset Omfang.

a) Fuldmagt til at købe en fast Ejendom paa Auktion:

Herved befuldmægtiger jeg Hr. O. F. Munck til paa mine Vegne at gøre ^{No. 62.} Bud paa og lade mig tilslaa det Detailhandler O. Petersens Bo tilhørende Hus i Rosenborggade No. 5, Matr. No. 87 af Klædebo Kvarter her i Staden. Jeg erklærer følgelig herved, at det Bud, som Hr. Munck maatte gøre paa den nævnte Ejendom ved de forestaaende Auktioner, er bindende for mig, og jeg forpligter mig til at holde ham skadesløs for det Ansvar, han vil kunne paadrage sig ved at udføre denne Forretning for mig.

København, 15. Marts 1905.

Til Vitterlighed:

F. Juel. P. H. Jørgensen.

H. Wulff.

b) Fuldmagter i *Skiftesager*:

Undertegnede Grosserer Niels Thorvald Holst bemyndiger herved Hr. Assistent Ove Thomsen i Holstebro til med Substitutionsret at repræsentere mig som Kreditor i Købmand i Holstebro Nicolai Lassens Konkursbo og afgive Erklæring og Stemme paa mine Vegne i alle Skiftets Anliggender, derunder navnlig ogsaa

om eventuelle Akkordforslag og om Boets Ekstradition, ligesom ogsaa til at hæve og kvittere for ethvert Beløb, der maatte blive mig udlagt i Boet.

København, den 16. Marts 1905.

Til Vitterlighed:

Fr. Andersen. P. B. Svendsen.

T. Holst.

- No. 64. Undertegnede Grosserer Niels Thorvald Holst bemyndiger herved Hr. Kontorist Fr. Andersen til for mig at møde i Københavns Sø- og Handelsret paa den til idag berammede Skiftesamling i Detailhandler Lauritz Peter Olsens Konkursbo og afgive Erklæring og Underskrift paa mine Vegne i alle Spørgsmaal, som der maatte komme til Forhandling.

København, den 17. Marts 1905.

T. Holst.

c) Fuldmagt til at kvittere for *Postsager* (jfr. S. 914):

- No. 65. Undertegnede Firma Møller & Holm (Holbergsgade 16) bemyndiger herved Hr. O. Christensen til paa vore Vegne at modtage og kvittere for alle under vor Adresse ankommende Postforsendelser.

København, 18. Marts 1905.

Til Vitterlighed:

S. Knudsen. V. Mogensen

Møller & Holm.

d) Fuldmagt til at kvittere for *Indbetalinger*:

- No. 66. Herved meddeler vi Hr. S. P. Hartmann og Hr. O. Schiött i Forening Fuldmagt til paa vore Vegne at modtage og kvittere for alle Indbetalinger til os.

København, 20. Marts 1905.

Schønfeldt & Rée.

e) Fuldmagt til at underskrive i *Toldsager*:

- No. 67. Undertegnede Firma C. C. Jantzen & Sønner befuldmægtiger herved Hr. Gustav Oscar Valdemar Høst til at underskrive paa Firmaets Vegne i alle Forretninger overfor Toldvæsenet.

København, 21. Marts 1905.

C. C. Jantzen & Sønner.

Hr. Gustav Oscar Valdemar Høst vil underskrive:

for C. C. Jantzen & Sønner

V. Høst.

(Notarialattest om begge Underskrifter*).

Prokura:

- No. 68. Herved meddeler jeg Hr. August Edvard Ebbesen Fuldmagt til at underskrive mit Firma per procura.

København, 22. Marts 1905.

I. P. Philipsen.

- No. 69. Vi meddeler herved Kollektiv-Prokura til Hr. Emil Vilhelm Frederiksen, Hr. Peter Christian Eberhard Sonne og Hr. Ove Søndergaard, saaledes at to af disse Herrer i Forening er berettigede til at underskrive Firmaet Steensen Kastrup & Co. per procura.

København, 23. Marts 1905.

Som Indehavere af Firmaet Steensen Kastrup & Co.:

O. Steensen. R. Kastrup.

Generalfuldmagt:

- No. 70. Herved befuldmægtiger jeg undertegnede Grosserer Anton Peter Nordgren Hr. Overretssagfører E. A. Rothe til at bestyre hele min Formue, intet undtaget, og at foretage enhver Disposition over den med samme Retsvirkning, som

*) Naar den, der skal underskrive for *Notarius publicus*, ikke er Notarius personlig bekendt, maa han medbringe to *Identitetsvidner*, der enten kendes af Notarius eller kan legitimere sig ved Forevisning af Borgerskab, Embedsbestalling, Daabsattest eller lignende officielt Dokument.

om den var foretagen af mig selv. Hr. Rothe er følgelig berettiget til for mig at indgaa Retshandeler og Kontrakter af enhver Art, bestyre, pantsætte og sælge mine faste Ejendomme, Varer og andre Ejendele, transportere mig tilhørende, paa mit Navn lydende Værdipapirer, kvittere for ethvert mig tilkommende Beløb, herunder ogsaa kvittere mig tilhørende Panteobligationer til Udslettelse af Pantebogen, udsætte mine Penge paa Rente eller anbringe dem paa anden Maade, inddrive mine udestaaende Fordringer og paa mine Vegne anlægge Retssager, indkalde for Forligscommissionen og indgaa Forlig, repræsentere mig som Arving eller som Kreditor i alle Døds- og Konkursboer og afgive Erklæring og Underskrift paa mine Vegne i alle Skiftets Anliggender, herunder om Vedgaælse af Arv og Gæld eller Overtagelse til privat Skifte, ligesom til at modtage og kvittere for ethvert Beløb, der i saadanne Boer maatte blive mig udlagt, samt for mig underskrive Arve- og Stempelafgifts anmeldelser.

Overretssagfører Rothe er derhos bemyndiget til i alle fornævnte Henseender at substituere en anden i sit Sted.

Denne Fuldmagt har jeg underskrevet i Overværelse af Notarius publicus.

København, 24. Marts 1905.

A. Nordgren.

(Notarialattest).

18. Interessentskabskontrakter.

Jfr. om Handelsselskaber S. 315 ff. — Det nedenstaaende Udkast til Kontrakt om et ansvarligt Handels-Interessentskab henleder Opmærksomheden paa de væsentligste af de Punkter, hvorom der i Regelen fortrinsvis vil findes Anledning til at træffe Aftale; den nærmere Udformning i Enkelthederne maa imidlertid bero paa Omstændighederne.

Kontrakt om et ansvarligt Handels-Interessentskab:

Stempel 13 Kr. 30 ø.

No. 71.

Vi undertegnede C. G. Møller og O. F. Holm indgaar herved følgende Overenskomst om Oprettelsen af et Interessentskab med det Formaal at drive Grosrerforretning i København under Firma Møller & Holm.

1. I Forretningen indskyder C. G. Møller 50 000 Kr. og O. F. Holm 30 000 Kr.

2. Vi forpligter os til efter bedste Evne at arbejde til Forretningens Fremme og, naar den kræver det, at anvende vor fulde Arbejdskraft i dens Tjeneste. I øvrigt deles Forretningerne nærmere imellem os efter Overenskomst.

3. Vi kan hver for sig med bindende Virkning overfor Tredjemand underskrive Firmaet i alle Forretningen vedkommende Anliggender, men forpligter os overfor hinanden til ikke at træffe vigtigere Dispositioner uden efter fælles Overenskomst. Ligeledes forpligter vi os overfor hinanden til ikke at gøre Udlaan af Interessentskabets Midler ud over den Kredit, som Forretningen medfører, og til ikke uden fælles Samtykke at forpligte Firmaet som Kautionist eller at paadrage det nogen Vekselforpligtelse for at gøre andre en Tjeneste. Heller ikke personlig maa vi uden gensidigt Samtykke paatage os nogen Kautionsforpligtelse eller nogen Vekselforpligtelse af nævnte Art, med mindre det skulde dreje sig om Beløb af underordnet Betydning.

4. Saalænge Interessentskabet bestaar, maa ingen af os etablere eller være aktiv Deltager i nogen anden Handel eller Forretning.

5. Der godskrives hver af Interessenterne 5 pCt. p. a. Rente af hans til enhver Tid i Forretningen indestaaende Kapital; Renteberegningen opgøres halvaarlig til 30. Juni og 31. December. Derimod godskrives der ikke Interessenterne noget Vederlag for deres personlige Arbejde. Forretningens Opgørelse finder Sted til hvert Aars 31. December, og Overskud eller Tab fordeles med $\frac{4}{7}$ (fire Syvendele) til C. G. Møller og $\frac{3}{7}$ (tre Syvendele) til O. F. Holm. I Mangel af anden Aftale maa ingen af os hæve ud over 5000 Kr. om Aaret til sine private Udgifter, og hvad der ikke hæves i dette Øjemed, skal forblive indestaaende i Forretningen. Skulde nogen af os ønske at gøre yderligere Indskud af Kapital, maa der træffes nærmere Aftale om Vilkaarene for saadant Indskuds Forrentning.

6. Den Andel, enhver af os har i Interessentskabet, kan ikke være Genstand for Arrest eller Eksekution for nogen Fællesskabet uvædkommende Gæld, som den paagældende har kontraheret.

7. Interessentskabet er uopsigeligt indtil 31. December 1909, men kan til nævnte Dag eller til en følgende 31. December opsiges fra en af Siderne med et Aars Varsel. Hvis nogen af os skulde gøre sig skyldig i væsentlig Misligholdelse af Kontrakten, hvortil henregnes Til sidesættelse af Bestemmelserne i §§ 2-4, kan Medkontrahtenten fordrø Interessentskabet hævet straks. Hver af os kan endvidere fordrø Interessentskabet hævet straks, hvis det ved en Opgørelse skulde vise sig, at han eller Medkontrahtenten som Følge af lidte Tab ikke længere har nogen Kapital indestaaende i Forretningen. Naar Interessentskabet i nogen af de foran nævnte Anledninger ophæves, bliver Forretningen at afvikle og Provenuet at fordele imellem os, saa snart ske kan, og i Mangel af anden Overenskomst er ingen af os berettiget til derefter at drive Forretning under Firma Møller & Holm.

8. Hvis nogen af os, medens Interessentskabet bestaar, afgaar ved Døden, eller hvis hans Bo bliver taget under Konkursbehandling, er den anden Interessent berettiget til at fortsætte Forretningen for egen Regning under uforandret Firma. Han er i saa Fald, hvis han fremsætter Begæring derom inden en Maaned, berettiget til at forlange, at Forretningen ikke standses i sin Drift, og at intet til Forretningen hørende skal kunne tages under Behandling, Forsøgling og Registrering af Skifteretten; derimod skal en Opgørelse straks udarbejdes, og Arvingerne eller Boet kan fordrø, at den afdødes eller falleredes Andel udbetales inden 6 Maaneder efter Dødsfaldet eller Fallitten. Arvingerne eller Boet har Ret til at lade Bøgerne gennemgaa og sammenholde med Opgørelsen.

9. Hvad der i § 8 er fastsat med Hensyn til den ene Interessents Død eller Fallit, finder paa tilsvarende Maade Anvendelse i Tilfælde af, at nogen af os maatte blive umyndiggjort.

10. For saa vidt der maatte opstaa Tvist mellem os eller mellem en af os og den andens Arvinger eller Bo eller Værge i Anledning af Interessentskabsforholdet, udtaler vi herved Ønsket om, at enhver saadan Tvist søges afgjort ved Voldgift. Dog skal Voldgift ikke kunne paatvinges nogen af Parterne, men den Part, der modsætter sig Voldgift, kan fordrø, at Sagen paakendes ved sædvanlig Rettergang. Hvis begge Parter enes om Voldgift, bliver denne at iværksætte efter følgende Regler, og den Kendelse, som opnaas inden de nedenfor fastsatte Frister, er inappellabel.

Hver af Parterne vælger en Voldgiftsmand. Naar den ene Part har valgt sin Voldgiftsmand og underrettet den anden derom, skal denne inden 8 Dage underrette den førstnævnte om, hvem han har valgt; i modsat Fald er den førstnævnte berettiget til at vælge begge Mændene. Voldgiftsmændene skal vælge en Opmand, inden de befatter sig med Sagen. Hver af Parterne kan kun Ret til to Gange skriftlig at fremsætte sine Bemærkninger og har hver Gang kun 14 Dage til deres Udfærdigelse, med mindre Voldgiftsmændene særlig indrømmer ham længere Tid. Oversiddes Fristen, har han fortabt Ret til Genmæle, og Sagen paa-dømmes, saaledes som den foreligger. Hvis Voldgiftsmændene ikke kan enes om Valget af en Opmand, eller hvis de ikke inden 4 Uger efter, at den eventuelle Procedure for dem er sluttet, enten har paakendt Sagen eller forelagt den for Opmanden, eller endelig hvis Opmandens Kendelse ikke følger inden 3 Uger efter at Sagen er ham forelagt, har enhver af Parterne Ret til at forkaste Voldgiften og fordrø Tvisten afgjort ved sædvanlig Rettergang*).

11. Paa Bestemmelserne i §§ 6 og 8 skal der søges fornøden kongelig Konfirmation. Udgifterne til nærværende Kontrakts Stempling, Konfirmation og Tinglæsning bæres af Interessentskabet.

København, den 15. Maj 1904.

C. G. Møller.

O. F. Holm.

Til Vitterlighed om begge Underskrifter:

L. Henriksen.

P. Schrøder.

Konfirmation af Interessentskabskontrakt. Som bemærket S. 318 kan der i Henhold til Resol. 18. Aug. 1814 gives kongelig Konfirmation paa visse Bestemmelser i Interessentskabskontrakter, jfr. §§ 6 og 8 i ovenstaaende Kon-

*) Med Hensyn til denne Paragraf bør erindres om, hvad ovenfor S. 358 er bemærket, at det altid har sine Betæneligheder paa Forhaand at binde sig til privat Voldgiftsopgørelse. Jfr. nærmere T. HINDENBURG *Juridisk Formularbog* 3. Udg. Kbhvn. 1903, S. 422-24.

trakt. Det er vistnok tvivlsomt, om Konfirmation i og for sig er nødvendig med Hensyn til de i § 8 indeholdte Bestemmelser, men for en Sikkerheds Skyld bør den dog søges. Under alle Omstændigheder maa Konfirmation anses for nødvendig til Gyldigheden af det i § 6 fastsatte. Paa Bestemmelserne i Kontraktens § 9 meddeles der ikke Konfirmation, men de antages at være gyldige uden en saadan. — I Konfirmationen foreskrives, at den tilligemed de paagældende Bestemmelser af Kontrakten skal tinglæses for at kunne gøres gældende mod Tredjemand, og at den træder ud af Kraft, saafremt den ikke tinglæses inden 4 Uger fra dens Dato. Saadan Tinglæsning maa derfor uden Ophold foranstaltes.

Ansøgning om Konfirmation indsendes til Justitsministeriet. Gebyret for Konfirmation er 127 Kr. 33 ø.; er Interessentskabsformuen meget ringe, indrømmes der dog modereret Betaling. Ansøgningen affattes saaledes:

Stempel 65 ø.

No. 72.

København, den 20. Maj 1904.

Til
Kongen.

Grossererne C. G. Møller og O. F. Holm ansøger om Konfirmation paa en imellem dem oprettet Interessentskabskontrakt.

Ved herhos i Original og Genpart at indsende en imellem os undertegnede den 15. d. M. oprettet Interessentskabskontrakt, hvorefter vi agter at drive Grossererernæring her i Staden under Firma Møller & Holm, tillader vi os at ansøge om allerhøjeste Konfirmation paa de i Kontraktens §§ 6 og 8 indeholdte Bestemmelser.

Konciperet af Ansøgerne, der har Kontor i Holbergsgade 16.

Allerunderdanigst
C. G. Møller. O. F. Holm.

19. Proklama.

Ansøgning om Bevilling til at udstede PROKLAMA *i levende Live* (S. 268) stiles til Kongen; Bevillingen koster 33 Kr. 66 ø., og meddeles i København af Overpræsidenten, udenfor København af Amtmanden. Bevillingen gives i Regelen uden Vanskelighed, naar Andrageren har en rimelig Grund til at søge den. Har Andrageren været under Konkurs, maa det godtgøres, enten at Boet er ekstraderet (jfr. S. 367), eller at vedkommende har fyldestgjort alle dem, der havde anmeldt Krav i Boet.

Stempel 65 ø.

No. 73.

København, Havnegade 11,
den 2. Juni 1905.

Til
Kongen.

Grossererne H. E. Holst og I. F. Larsen ansøger om Bevilling til ved Proklama at indkalde Firmaet Holst & Larsens Kreditorer.

Da vi agter at ophæve det imellem os bestaaende Interessentskabsforhold, saaledes at den af os under Firma Holst & Larsen hidtil for fælles Regning førte Forretning overtages af medundertegnede I. F. Larsen alene, tillader vi os herved at ansøge om Bevilling til ved Proklama at indkalde nævnte Firmas Kreditorer.

Konciperet af Ansøgerne.

Allerunderdanigst
H. E. Holst. I. F. Larsen.

Bekendtgørelse, hvorved Kreditorerne indkaldes i Henhold til den meddelte Bevilling:

No. 74. Stempel 1 Kr.

I Henhold til Allerhøjeste Bevilling saalydende:

» *Vi Christian den Niende*, af Guds Naade Konge til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg, Gøre vitterligt: at Vi, efter den af Grossererne H. E. Holst og I. F. Larsen af Vor Residensstad København, som have drevet Forretning under Firmaet Holst & Larsen, herom allerunderdanigst gjorde Ansøgning og Begæring, aller-naadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at bemeldte H. E. Holst og I. F. Larsen ved Proklama *sub poena præclusi et perpetui silentii*, med Aar og Dags Varsel, i Statstidende 3 Gange efter hinanden maa indkalde alle dem, som formene sig at have noget at fordre hos nævnte Firma Holst & Larsen, med deres Paastand at fremkomme og saadant deres havende Krav, inden fore-skrevne Tids Forløb, for dem at anmelde og bevissiggøre, dog Umyndiges Tiltale i Fremtiden efter Fdg. af 20. Febr. 1717 forbeholden, og skal saadan Indkaldelse anses og være lige saa gyldig, som om den var sket ved Proklama efter Loven; dog skal denne Vor allernaadigste Bevilling Ord til andet indrykkes i fornævnte offentlige Tidende samt læses for Vor Lands-Overret samt Hof- og Stadsret i København.

Hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette, og for Skade at tage vare.

Givet i Vor Kongelige Residensstad København, den 20. Juni 1905.

Under Vort Kongelige Segl.

(L. S.)

Efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling.

P. M. V.

N. N.

 M. M.
Fm.

Bevilling af Grossererne H. E. Holst og I. F. Larsen af Kbhvn. til ved Proklama i Statstidende at indkalde Firmaet Holst & Larsens Kreditorer. Betales med 33 Kr. 66 Øre. c

indkaldes herved alle og enhver, som maatte formene sig at have noget at fordre hos Firmaet Holst & Larsen, med Aar og Dags Varsel til inden Varselstidens Udløb at anmelde og bevissiggøre saadant paa Firmaets Kontor, Havnegade 11. København, den 22. Juni 1905.

Som Indehavere af Firmaet Holst & Larsen:

H. E. Holst. I. F. Larsen.

20. Frivilligt Forlig.

Ved at lade en Overenskomst af nedenstaaende eller lignende Indhold rati-habere for Forligskommissionen (i København, hvis Beløbet er under 200 Kr., for Gældskommissionen) — hvortil Parterne, naar de er enige, ikke behøver at give personligt Møde — opnaas, at saafremt Debitor ikke overholder Forliget, kan der straks uden Rettergang gøres Eksekution hos ham. Omkostningerne vil i Regelen indskrænke sig til Stempelet og eventuelt en lille Godtgørelse (i Køben-havn 50 ø. à 1 Kr.) til hver af de Mænd, der besørger Mødet for Kommissionen.

No. 75. Stempel 85 ø.

Imellem undertegnede Detailhandler P. C. Hammelev som Debitor og med-undertegnede Grosserer Martin Meyer som Kreditor er Dags Dato oprettet neden-staaende frivillige Forlig:

Jeg P. C. Hammelev erkender herved, at jeg for leverede Varer er skyldig til Hr. Meyer 532 Kr. 85 ø., hvilke fem Hundrede to og tredive Kroner og 85 ø. tilligemed Renter à 5% p. a. af Beløbet fra 6. Juni d. A., indtil Betaling sker, samt 3 Kr. for Omkostningerne ved dette Forligns Oprettelse, Ratihabering og Beskrivelse jeg forpligter mig til at afbetale skadesløst paa Kreditors Kontor med 40 — fyrretyve — Kroner den 1. i hver Maaned, første Gang den 1. August d. A. Udebliver nogen Betaling 8 Dage efter Forfaldstid, er hele Kapitalen eller dens Rest straks forfalden. I Tilfælde af Eksekution efter dette Forlig betaler jeg skadesløse Omkostninger, derunder Befordringsudgifter og Sagtørersalær.

Jeg Martin Meyer antager nærværende Forlig, der bliver at rathabere inden Københavns Forligskommission, hvortil Debitor befuldmægtiger Hr. P. Sørensen og Kreditor Hr. H. Larsen.

København, den 12. Juli 1905.

P. C. Hammelev.

Martin Meyer.

21. Notarialbeskikkelse. Konkursbegæring.

Rekvisition af Notarialbeskikkelse i Henhold til Konkurslovens § 44 (jfr. S. 359 og 361):

Stempel 1 Kr.

No. 76.

Til

Notarius publicus i København.

Efter medfølgende Regning skylder Detailhandler V. T. Bjerring, boende Gothersgade 12 i Stuen, mig for leverede Varer 514 Kr. 60 ø., hvilket Beløb han i det ligeledes hermed følgende Brev har erkendt at være forpligtet til at betale den 2. Juni d. A. Da jeg trods sket Paakrav endnu ikke har modtaget Betaling, anmoder jeg Deres Velbaarenhed om at begive Dem til nævnte Hr. V. T. Bjerring og opfordre ham til uden Ophold at betale mig ovennævnte 514 Kr. 60 ø. tilligemed Beskikkelsens Omkostninger samt tilkendegive ham, at hvis Betaling ikke paafølger inden 14 Dage, vil jeg begære hans Bo taget under Konkursbehandling.

Genparten af nærværende Rekvisition og af begge Bilagene medfølger og bedes overleverede Debitor.

København, den 13. Juli 1905.

Ærbødigst
Rud. Malmstrøm,
Grosserer,
Havnegade 41.

(Notarialpaategning af s. D.).

Konkursbegæring i Henhold til foranstaaende Notarialbeskikkelse:

Stempel 1 Kr.

No. 77.

Ved herhos at fremsende Beskikkelse med 2 Bilag, foretagen efter min Rekvisition af Notarius publicus den 13. d. M. hos Detailhandler V. T. Bjerring, Gothersgade 12 her i Staden, for et Beløb af 514 Kr. 60 ø. samt Beskikkelsens Omkostninger, tillader jeg mig, da Betaling endnu ikke har fundet Sted, i Henhold til Konkurslovens § 44 at begære nævnte V. T. Bjerrings Bo taget under Konkursbehandling.

København den 28. Juli 1905.

Ærbødigst
Rud. Malmstrøm,
Havnegade 41.

Til

Sø- og Handelsrettens Skifteretsafdeling i København.

22. Anmeldelser af Fordringer i Konkurs- og Dødsboer.

Jfr. S. 268 og 364 og om Renteberegningen S. 240—241 og 326.

Til

Sø- og Handelsrettens Skifteretsafdeling, som behandler Detailhandler V. T. Bjerrings Konkursbo.

No. 78.

I ovennævnte Bo anmelder jeg herved mit Tilgodehavende ifølge hoslagte Røgning og Notarialbeskikkelse, nemlig

Regningens Beløb	Kr. 514. 60 ø.
Stempel til Notarialrekvisitionen	» 1.
Gebyr for Notarialforretningen	» 6. 55 »
samt Stempel til Fallitrekvisition	» 1.

tilsammen Kr. 523. 15 ø.

med Renter à 4% p. a. af Regningsgælden Kr. 514.60 ø. fra Udløbet af den tilstaaede Kredittid den 2. Juni d. A. til Dato*) og à 5% p. a. af hele Beløbet Kr. 523. 15 ø. fra Dato, til Betaling sker.

Gøenpart af nærværende Anmeldelse følger og udbedes tilbage med Paategning om sket Anmeldelse.

København, den 10. August 1905.

Erbødigst
Rud. Malmstrøm,
Havnegade 41.

No. 79.

Til
Sø- og Handelsrettens Skifteretsafdeling, som behandler Detailhandler
V. T. Bjerrings Konkursbo.

I ovennævnte Bo anmelder vi herved vort Regreskrav ifølge saalydende
Veksel:

Stpl. 70 ø. København, 27. Maj 1905. For Kr. 2145.16

Tre Maaneder fra Dato betaler jeg denne min Sola-Veksel til Herrer Møller & Holm eller Ordre med To Tusinde et Hundrede fem og fyrretyve Kroner 16 ø. Værdien modtagen i Varer.

In dorso:

V. T. Bjerring.

For os til Nationalbanken i København eller Ordre. Værdien modtagen.
Møller & Holm.

Betalt af Herrer Møller & Holm.

Nationalbanken i København.

N. N.

N. N.

hvilken Veksel vi har indfriet før Forfaldstid i Nationalbanken paa Grund af, at Hr. V. T. Bjerrings Bo er blevet taget under Konkursbehandling, idet vi paa-
staar os tillagt: Vekselsens Paalydende Kr. 2145.16 med Renter à 6% p. a. fra den
27. ds., indtil Betaling sker**).

Vekselen vedlægges og udbedes tilbage med Paategning om sket Anmeldelse.
København, 11. August 1905.

Erbødigst
Møller & Holm,
Holbergsgade 16.

*) Korrekt burde Paastanden om Renter alt fra Kredittidens Udløb for øvrigt i det her forudsatte Tilfælde ogsaa have været optagen i Notarialbeskikkelsen S. 1153, og den vil mulig, naar dette ikke er sket, møde Modstand i Konkursboet. Da imidlertid denne Rentepaastand overhovedet er omtvistelig (jfr. S. 326), og Adgangen til at faa en Debitor erklæret fallit efter Konkurslovens § 44 er betinget af, at Gælden er uimodsiget eller bevist forfalden, bør et Rentekrav af denne Art næppe medtages i Beskikkelsen for ikke at give Debitor Anledning til at fremsætte Indsigelse for Notarius.

**) Naar Acceptanten gaar fallit, vil det i et Tilfælde som det foreliggende være stemmende med god Skik at indfri Vekselen straks, i Stedet for at lade Ihændeleveren eventuelt optage Sikkerheds-Protest og kræve Sikkerhedsstillelse (jfr. S. 692). Det er ikke Kutume at gøre Fordring paa Provision, naar der ikke er optaget Protest.

Hvis ovenstaaende Veksel var bleven præsenteret til Betaling ved Forfaldstid, protesteret for manglende Betaling og derefter indfriet af Møller & Holm, vilde disses Krav have lydt f. Eks. saaledes:

hvilken Veksel vi har maattet indfri, efter at Nationalbanken har iværksat Protest de non solutione, idet vi paa-
staar os tillagt det til Ban-
ken betalte Beløb:

Vekselsens Paalydende	Kr. 2145.16
6% Rente fra 27. til 30. August	» 1.07
Protestomkostninger	» 4.12
1/3% Provision	» 7.15
	<hr/>
	Kr. 2157.50

med 6% Renter af denne Sum fra Betalingsdagen den 30. August, indtil Be-
taling sker, samt yderligere 1/3% Provision Kr. 7.15.

Er der optaget Protest, skal denne følge med Anmeldelsen.

Til

No. 80.

Sø- og Handelsrettens Skifteretsafdeling, som behandler Cigarhandler
G. S. Bernhardts Konkursbo.

I ovennævnte Konkursbo anmelder jeg undertegnede Snedkermester H. Koch herved mit Huslejekrav ifølge vedlagte Lejekontrakt, nemlig Restance paa den d. 11. Marts d. A. forfaldne Leje tilligemed Vederlag for Gasbelysning, Vedligeholdelse af Ringeapparater samt Vask af Trapper og Retirader for April Kvartal..... 131 Kr. den d. 11. f. M. forfaldne Leje m. m. for Juli Kvartal, som ligeledes resterer 331 , begge Beløb med Renter à 5 % p. a. fra Dato til Betaling sker, Leje m. m. pr. 11. Septbr. d. A. for Oktbr. Kvartal ..... 334 , og Leje m. m. pr. 11. Dechr. d. A. for Januar Kvartal 1906..... 334 , med Renter à 5 % p. a. af sidstnævnte tvende Beløb fra de respektive Forfalds- dage til Betaling sker, idet jeg paastaar samtlige Beløb med Renter anerkendte til forlods Betaling som privilegerede Krav*).

Jeg forbeholder mig senere at anmelde eventuelt Krav paa Godtgørelse for Mangler, som maatte forefindes ved Lejlighedens Aflevering.

Nærværende Anmeldelse saavel som Lejekontrakten afgives i to Eksemplarer; den originale Kontrakt og det ene Eksempel af Anmeldelsen udbeder jeg mig tilbage med Paategning om sket Anmeldelse.

København, den 15. Juli 1905.

Ærbødigst
H. Koch.

(Jfr. No. 59).

Undertegnede Alfred Holm, der af Købmand O. P. Nøddelund var antagen No. 81.
som Kontorist med en aarlig Løn af 1200 Kr., som betales mig maanedsviis bagud, anmelder herved i nævnte Hr. Nøddelunds Konkursbo mit Krav paa Løn fra 1. Maj til 1. September d. A. 400 Kr., med Renter à 5 % p. a. af 100 Kr. fra 31. d. M., af 200 Kr. fra 30. Juni d. A., af 300 Kr. fra 31. Juli d. A. og af 400 Kr. fra 31. August d. A., alt til Betaling sker, med Paastand om Betaling af Kapital og Renter forlods af Boet som privilegeret Krav.

Aarhus, den 10. Maj 1905.

Ærbødigst
A. Holm.

Til

Aarhus Købstads Skifteret.

I Fællesboet efter afdøde Købmand Christian Ove Thomsen af Slagelse og No. 82.
tidligere afdøde Hustru Rebekka Petrea født Schultz anmelder vi herved vort Tilgodehavende ifølge vedlagte Kontokurant 1835 Kr. 23 ø., heri indbefattet Renter à 6 % p. a. til Dato saaledes som nærmere specificeret i Kontokuranten, hvilken Rente det mellem Afdøde og os har været Skik og Brug at beregne af vort løbende Mellemværende, hvorhos vi yderligere paastaar os tillagt Renter à 7 % p. a. af Kapitalbeløbet 1809 Kr. 87 ø. fra Dato, til Betaling sker.

Af nærværende Anmeldelse vedlægges en Genpart, som bedes os tilbagesendt med Paategning om stedfunden Anmeldelse i Boet.

København, den 18. Marts 1905.

Ærbødigst
N. I. Svendsen & Co.,
Bredgade 47.

Til

Executores testamenti i ovennævnte Bo, Adr. Hr. Sagfører P. Bjørn, Slagelse.

*) Jfr. herved Højesteretsdom af 11. April 1905.

FJORTENDE AFSNIT.

Bogholderi.

I. Almindelig Vejledning.

Ved en Handelsforretnings *Bogholderi* eller *Bogføring* (T. *Buchhaltung*, *Buchführung*; Eng. *book-keeping*; Fr. *tenue des livres*) forstås den regelmæssige og ordnede Anførsel i dertil bestemte Bøger af enhver i Forretningen forefaldende Begivenhed, som umiddelbart paavirker dens Formuesforhold. Bogholderiet er Forretningens Regnskabsvæsen i videste Forstand.

Forretningens Velfærd afhænger i højeste Grad af en solid og nøjagtig Bogføring. I Mangel heraf arbejder man mer eller mindre i det blinde, ofte ud fra helt forkerte Forudsætninger. I mangfoldige Tilfælde kan Fallit føres direkte tilbage til mangelfuld og uordentlig Bogførsel, ja det kan uden Overdrivelse paastaas, at det snarest hører til Sjældenhederne, at en Fallent har sine Bøger i saadan Orden, som fra et forretningsmæssigt Synspunkt kan erkendes for tilfredsstillende.

Gennem Bogholderiet skal man til enhver Tid være paa det rene med de som Følge af Virksomheden stadig foregaaende Omformninger og Forandringer i Formuen og i dens Anbringelsesmaade. Bøgerne skal give hurtig og sikker Oplysning om Omfanget af udestaaende Fordringer og af Gældsforpligtelser, om Beholdningerne af Penge, Varer, Værdipapirer o. s. v., om de Priser, hvortil man har købt, og hvortil man har solgt, om de løbende Udgifter af enhver Art; de skal gøre rede for det økonomiske Resultat af de udførte Forretninger, saavel i Enkelthederne som i deres Helhed, og vise den Forøgelse eller Formindskelse af Formuen, som derved fremkommer. Endvidere maa Bøgerne gribe saaledes ind i hverandre, at man ved at slaa efter straks kan følge den enkelte Forretning fra dens Begyndelse af og under hele dens videre Forløb. Den strengeste Orden, Nøjagtighed og Klarhed er uafviselige Betingelser for et fyldestgørende Bogholderi; men samtidig bør man undgaa al overflødig Vidtløftighed og Indviklethed, som spilder Tid og Arbejde og kun tjener til at forringe Overskueligheden.

Lovgivningerne i de forskellige Lande har, i større eller mindre Omfang, gjort det til Pligt at føre Handelsbøger. Undladelsen af at holde sig de givne Forskrifter efterrettelig medfører i paakommende Tilfælde Strafansvar; omvendt er der i Regelen tillagt de forskriftsmæssig førte Handels-

bøger visse Fordele som retsligt Bevismiddel. De herhenhørende Bestemmelser er allerede omtalte S. 312 ff. og behøver ikke at gentages her. Derimod maa det fremhæves, at de Krav, som Lovgivningen — særlig ogsaa den danske Lovgivning — stiller til Handelsbøgers Førelse, fra et forretningsmæssigt Synspunkt ikke kan have anden vejledende Betydning end den, at de angiver det Minimum, som Bogføringen under alle Omstændigheder bør fyldestgøre.

Allerede langt tilbage i Tiden, og selv under lidet udviklede Kulturforhold, har Nødvendigheden for Købmænd af at føre Regnskab gjort sig gældende. En højere Grad af Fuldkommenhed har Bogholderikunsten dog først naaet i de norditalienske Handelsstæder henimod Middelalderens Slutning; her kom det *dobbelte Bogholderi* i Brug, som derfor ogsaa hyppig endnu kaldes *italiensk Bogholderi*. Det ældste Værk om dobbelt Bogholderi udkom i Venedig 1504, forfattet af Munken Lucas Paciolo. Standsbetegnelsen »Bogholder« (Buchhalter) finder man i Tyskland omtrent ved Aar 1500. Fra samme Tid forekommer Benævnelsen »enkelt Bogholderi« i Modsætning til det ny, forbedrede System.

De Fordringer, som i Enkelthederne maa stilles til et efter Omstændighederne fyldestgørende Bogholderi, beror i overvejende Grad paa Forretningens Art og Omfang. Det er indlysende, at hvad der er tilstrækkeligt for en lille Detailhandel, ikke slaar til for en Verdensforretning. Varehandelen i dens mangfoldige Brancher, Bankierforretning, blandede Forretninger, Butikshandel og Engroshandel, Fabriksdrift, Rederi, Speditionsforretning, Mæglerforretning o. s. v. o. s. v. maa paa mangfoldige Punkter uundgaelig frembyde væsentlige Forskelligheder i Ordningen af deres Bogføring. Det er en Umulighed, og da især indenfor de Grænser, som denne Bogs Omfang nødvendigvis foreskriver, at give en udtømmende Anvisning paa, hvorledes et hensigtsmæssigt Bogholderi for hver enkelt Virksomhed passende bør være indrettet. Men dette er ogsaa overflødigt. Thi gennem al Forskellighed i Enkelthederne gaar der en fælles Enhed i Grundprincippet. Den, der fuldt ud har tilegnet sig Bogholderiets ledende Hovedtanker, vil være i Stand til at tillemppe dets Anvendelse i hvert enkelt Tilfælde efter de givne Forhold.

Efter det væsentligste i deres Karakter kan Bogholderisystemerne henføres under to Hovedformer: ENKELT og DOBBELT BOGHOLDERI (T. *Ein-fache, Doppelte Buchhaltung*; Eng. *book-keeping by single entry, by double entry*; Fr. *tenue des livres en partie simple, en partie double*). Forskellen mellem disse to Systemer — hvorom i øvrigt nærmere henvises til det følgende — kan i størst mulig Korthed angives saaledes, at ved enkelt Bogholderi bliver enhver Post, som indføres i Hovedbogen, kun anført een Gang, ved dobbelt Bogholderi derimod to Gange, og det paa en saadan Maade, at Bogføringens formelle Rigtighed gennem denne dobbelte Postering i det væsentlige kontrollerer sig selv. Ved denne Sikring mod Fejltagelser og ved det klare samlede Overblik, som det dobbelte Bogholderi giver over Forretningen som Helhed, frembyder det saa afgørende Fordele fremfor det enkelte, at dette sidste i Sammenligning maa betegnes som højst mangelfuldt og ufuldstændigt. Da nu hertil kommer, at det dobbelte Bogholderi paa ingen Maade er vanskeligere eller besværligere end det enkelte, og at det med Lethed kan afpasses til den mindste som til den største Forretning, vilde det være et Spild af Tid og Plads, om der her blev givet nogen udførligere Vejledning med Hensyn til Førelsen af enkelt Bogholderi. Det nedenfor fremstillede praktiske Mønster omhandler derfor ogsaa alene dobbelt Bogholderi.

Forinden Bogføringens Enkeltheder nærmere omtales, vil det være hensigtsmæssigt at forudskikke en foreløbig Forklaring af de vigtigste Bogholderi-udtryk m. m.

AKTIVA og PASSIVA (Fr. *l'actif, le passif*; Eng. *assets, liabilities*). Alt hvad en Person (et Firma, et Selskab) ejer i hvilken som helst Skikkelse, altsaa i Veksler og andre Værdipapirer, udestaaende Fordringer, Bygninger, Grunde, Skibe, Inventarium, Redskaber o. s. v. o. s. v., er hans *Aktiva*; alt hvad han skylder bort, er hans *Passiva*. Det Beløb, hvormed Aktiva overstiger Passiva, udgør hans *Netto-Formue*, hans „*Kapital*“; hvis Passiva er større end Aktiva, er han *insolvent*.

I det dobbelte Bogholderi bliver Forretningen betragtet som et selvstændigt Væsen eller Institut, hvoraf følger, at Ejeren (el. Interessenterne, Aktionærer) bogholderimæssig opfattes som havende sin indestaaende Kapital til gode hos Forretningen, altsaa som værende dens Kreditor for Beløbet. I Balancen bliver derfor Kapitalformuen at opføre som Kreditor, d. v. s. blandt Passiva.

POST. Den enkelte regnskabsmæssige Anførsel eller den Sum, hvorom den drejer sig, kaldes en *Post*.

KONTO (Ital. *conto*, »Regning«, »Regnskab«; Fr. *compte*; Eng. *account*). Naar alle de Poster i Regnskabet, som vedrører en vis bestemt Person eller Genstand, samles under eet, har man en *Konto*. Hver enkelt Konto benævnes efter den Person eller den Genstand, hvis Regnskab den omfatter.

DEBET og CREDIT. Naar en Person (Kunde, Forretningsven) modtager Penge til Laans eller i Mellemsgning, eller han modtager Varer paa Kredit eller overhovedet en hvilken som helst Ydelse, som ikke umiddelbart udlignes ved en tilsvarende Modydelse, saa bliver han Forretningens *Debitor* for Beløbet; omvendt bliver han Forretningens *Kreditor* for de Penge, han indbetaler, eller for de Varer eller andre Ydelser, som han afgiver uden at modtage kontant Betaling. Regnskabet med ham omfatter saaledes to modsatte Klasser af Poster: paa den ene Side alt, hvad han *skylder (modtager)*, paa den anden Side alt, hvad han *har til gode (yder)*. At han er henholdsvis enten Debitor eller Kreditor for det paagældende Beløb, betegnes ved de to latinske Ord *debit* (∴ han skylder, er Debitor for) og *credit* (∴ han har til gode, er Kreditor for). De Poster, for hvilke han er Debitor, er hans *Debetposter*, de Poster, for hvilke han er Kreditor, hans *Creditposter*. Ved at indføre en Debetpost for ham i Bøgerne siges man at *debitere* eller *belaste* ham, ved at indføre en Creditpost at *kreditere* eller *godskrive* ham for Beløbet. Hans Konto indrettes i Regelen saaledes, at den føres paa to modstaaende Sider i vedkommende Bog; paa Siden til venstre, som foroven betegnes ved »Debet«, indføres alle hans Debetposter, paa Siden til højre, som betegnes ved »Credit«, alle hans Creditposter. — Brugen af Ordene *An* (debit an) og *Per* (credit per) hører egentlig kun hjemme i det dobbelte Bogholderi og vil lettest kunne forklares nedenfor.

Til Enkelttalsformerne *debit* og *credit* svarer Flertalsformerne *debent* og *credunt*. Hvis man holder strengt paa grammatisk Korrekthed, bliver disse sidste Former altsaa at benytte, naar der er Tale om en Flerhed af Personer (f. Eks. A. B. & Co.). I Almindelighed bliver denne Finesse dog ikke overholdt; vil man endelig have sin Samvittighed fri, kan man bruge Forkortelserne *Dt.* og *Ct.*, der passer paa begge Tilfælde. — Englænderne anvender Betegnelserne *Dr.* (∴ debitor) og *Cr.* (∴ creditor). Franskmandene benytter i Regelen Udtrykkene *doit* (Flert. *dowent*) for Debet og *avoir* for Credit; Tyskerne har paa lignende Maade indført at skrive henholdsvis *Soll* (Flert. *Sollen*) og *Haben*.

I øvrigt er Ordene Debet og Credit efterhaanden gaaede over til ogsaa at bruges rent substantivisk (»til hans Debet«, »i Debet« o. s. v.).

Ud fra samme Betragtninger og paa samme Maade, som Regnskabet saaledes føres over Mellemværendet med en Person, kan Regnskabet med en hvilken som helst Ting eller Genstand ligeledes føres. Man personificerer den paagældende Genstand, d. v. s. behandler den som en Person, saaledes at man debiterer den for alt hvad den modtager, og krediterer den for alt hvad den yder. F. Eks. Pengekassen; man giver den en Konto i Bøgerne, der kaldes Kasse-Konto, og debiterer denne Konto for alt hvad Kassen modtager, d. v. s. for alle Indbetalinger, medens man krediterer Kontoen for alt hvad Kassen yder, d. v. s. for alle Udbetalinger. Eller fremdeles: hvis man f. Eks. handler med Hvede, kan man oprette en Hvede-Konto; i denne Kontos Debetside opføres alt hvad Hvedebeholdningen modtager, d. v. s. alt hvad der anvendes paa den til Indkøb, til Omkostninger o. s. v., medens man i Creditsiden opfører alt hvad Hvedebeholdningen yder, d. v. s. alt hvad den indbringer ved Salg. Den fuldstændige Gennemførelse af denne Fremgangsmaade, hvorom mere udførligt nedenfor, er et Hovedprincip i det dobbelte Bogholderi.

SALDO, BALANCE. Forskellen mellem Summen af en Kontos Debetposter og Summen af dens Creditposter kaldes *Saldo* eller *Balance* (*Bilance*; Fr. *solde, bilan*; Eng. *balance*). Saldoen er den Sum, der bringer Debetsiden og Creditsiden til at balancere (være lige store). Er der Overskud i Debetsiden, har man en *Debetsaldo*, d. v. s. Kontoen (dens Indehaver) er Debitor for Saldoen; er der Overskud i Creditsiden, har man en *Creditsaldo*, Kontoen er Kreditor for Saldoen. Hvis Debet- og Creditsiden er lige store, saa at Saldoen er Nul, siges Kontoen at være *salderet* (*udlignet*). Kasse-Kontoens Saldo er Kasse-Beholdningen; Saldoen af en Vare-Konto, Veksel-Konto o. s. v. udviser det Beløb, som Beholdningen staar til Bogs for.

I det dobbelte Bogholderi skal Summen af samtlige Debetsaldi til enhver Tid være lig Summen af samtlige Creditsaldi. Naar alle Saldi (alle de enkelte Kontis Balance-Summer) samles paa en Konto, kaldes denne Konto *Balance-Konto* eller ogsaa blot *Balance*. Da Balance-Kontoens Debet- og Creditside altsaa altid skal være lige store, kan man kontrollere Bogføringens Rigtighed ved at »trække en Balance« (o: ved at opstille en Balance-Konto). En Balance, der saaledes trækkes for Kontrollens Skyld eller for at give en foreløbig Oversigt over samtlige Kontis Saldi, kaldes *Raabalance* (*Prøvebalance, Maanedsbalance*). Den Balance, som derimod fremkommer, naar Forretningens Aarsregnskab er blevet afsluttet, og Opgørelsen af Gevinst eller Tab har fundet Sted, kaldes *Slutningsbalance* (*Hovedbalance, Generalbalance, Aarsbalance*).

STATUS, INVENTUR. En Sammenstilling af samtlige Forretningens Aktiva og Passiva, hvoraf altsaa dens Formuestilstand fremgaar, kaldes *Status* eller *Statusopgørelse, Statusoversigt* (Eng. *statement*, Fr. *état*). Ved dobbelt Bogholderi indeholder Status nøjagtig de samme Summer i hver Side som den efter Opgørelsen af Vinding og Tab trukne Slutningsbalance og kaldes derfor ogsaa hyppig Balance. Rækkefølgen af de enkelte Poster er dog ofte en anden, fordi man i Statusopgørelsen for Oversigtens Skyld gerne samler de ensartede Poster gruppevis. I øvrigt kan Statusopgørelsen være mere eller mindre specificeret; der er ingen Nødvendighed for at give detaljerede Fortegnelser over Varelager, udestaaende Fordringer, Gæld o. s. v., idet det kan være tilstrækkeligt at opføre Posternes Beløb summarisk, naar de mere speci-

ficerede Fortegnelser findes andre Steder i Bøgerne. En i Enkelthederne gaaende Fortegnelse over Aktiva og Passiva kaldes *Inventur* eller *Inventar* (o: Fortegnelse over »hvad der forefindes«; Fr. *inventaire*; Eng. *inventory*); som Grundlag for Opgørelsen af Vinding og Tab maa der i hvert Fald optages et delvist Inventur, navnlig en detailleret Beholdningsliste over Varer, Effekter m. m. med Ansættelse af den virkelige Værdi.

BØGER. Det Antal Bøger, som det efter Forretningens Art og Omfang er hensigtsmæssigt eller nødvendigt at føre, er naturligvis meget forskelligt. Hvor den ene Forretning kan hjælpe sig med en enkelt Bog, maa den anden maaske have en hel Række af Bøger. Det nærmere om de forskellige Bøgers Formaal og Indretning vil findes nedenfor. Men nogle Bemærkninger navnlig om de Bøger, der danner Bogholderisystemets Kærne, er paa deres Plads her.]

Den Bog, der falder de fleste først i Tankerne, naar der er Tale om Regnskabsvæsen, er *Kassebogen* (*Kassabuch*; *cash-book*; *livre de caisse*); udenfor Forretningslivet er den jo i mange Tilfælde overhovedet den eneste Regnskabsbog, der føres. Kassebogen indeholder Regnskabet over de kontante Indtægter og Udgifter og føres i Kontoform med en Side for Indtægterne (Debet-siden) og en Side for Udgifterne (Creditsiden); den bliver derfor ogsaa ikke sjældent kaldet »Kasse-Konto«.

For den Handlende er det imidlertid kun en Del af hans Forretninger, maaske endog den mindre Del, der afgøres ved kontant Betaling. Han køber og modtager Varer paa Kredit, sælger og leverer Varer paa Kredit, han trækker Veksler og accepterer Veksler, han lader Udgifter afholde for sin Regning gennem andre, lader Fordringer inddrage eller Gældsposter dække gennem andre o. s. v. o. s. v. Alle slige Forretningsbegivenheder, hvorover Regnskabet ikke hører hjemme i Kassebogen, eftersom de ikke foranlediger nogen Indbetaling til eller Udbetaling af Kassen, kan anføres i en Bog, der gaar under mange forskellige Navne: *Memorial* (»Mærkebog«, »Huskebog«, *memorandum-book*), *Primanota* (»Første Optegnelse«), ogsaa *Dagbog* (*Tagebuch*, *day-book*), *Manual* (»Haandbog«, *main courante*), *Kladde* (*waste-book*, *brouillon*, *Strazze*) m. m. I denne Bog optegnes de enkelte Poster fra Dag til Dag umiddelbart efter hverandre, ikke kontovis, men i den Rækkefølge, hvori Forretningerne forefalder.

Det er nu imidlertid klart, at paa lignende Maade kan man optegne ogsaa Kasseposterne og bogføre dem sammen med de øvrige Poster. Naar man saaledes i en fælles Bog samler alle Poster, har man den Bog, som i særlig Forstand kaldes *Journal* (*Dagbog*). Journalen er en Samlebog, der i sig forener Indholdet af Memorial og Kassebog.

I Kassebog, Memorial og Journal ligger Posterne mellem hverandre væsentlig saaledes, som de er forefaldne i Tidsfølge. Ud af dette Materiale kan man da samle de Poster, der vedrører hver enkelt Person eller Genstand for sig, og indføre dem i en Bog kontovis; denne Bog kaldes *Hovedbog* (*Hauptbuch*; *ledger*; *grand livre*). Posterne gaar altsaa fra Kassebog og Memorial gennem Journalen til Hovedbog. Kassebog og Memorial er *Forbøger* til Journalen, og denne er atter Forbog til Hovedbogen. De Bøger, hvori de oprindelige Optegnelser, Original-Optegnelserne, findes, er Kassebog og Memorial; disse er de egentlige *Grundbøger* eller *Urbøger* og paa en Maade altsaa dem, der i Tvivlsmaal maatte have størst Værdi til Oplysning om, hvad der virkelig er passeret. Det er dog i Regelen ikke de Bøger, hvori de første Optegnelser sker, der er Genstand for størst Omhu. De betragtes ofte

blot som Kladder, medens de efterfølgende Renskrifter (Journal og Hovedbog, hyppig ogsaa en renskreven Kassebog) er bestemte til at være Forretningens autentiske Bøger.

De fornævnte fire Bøger — Kassebog, Memorial, Journal, Hovedbog — er Bogholderiets vigtigste Bøger, og i alt Fald i større Forretninger vil i Regelen ikke let nogen af dem kunne undværes. Men for saa vidt som de for en stor Del gentager hinandens Indhold, er det paa den anden Side klart, at der bogholderimæssig set ikke er nogen ubetinget Nødvendighed for at føre dem alle. Friheden til i saa Henseende at indrette sig, som man vil, kan imidlertid være begrænset ved Lovgivningens Forskrifter. Efter *dansk* Lovgivning er det saaledes paabudt at føre *Journal* og *Hovedbog*; andre Bøger har man ingen Forpligtelse til at føre, men disse to skal man føre. Man skal have en Bog (Journalen), der er bestemt til i sig at samle saavel Kasse- som Ikke-Kasse-Poster, ordnede efter Tidsfølge. Derimod er det ikke paalagt at føre Kassebog og Memorial; Kassebogen vil man nu praktisk taget alligevel under ingen Forhold let kunne undvære, men Memorialen vil man maaske nok kunne finde undværlig, idet man da altsaa optegner Memorialposterne direkte i Journalen. I *Norge* er det paabudt at føre *Memorial* (»Dagbog«), *Kassebog* og *Hovedbog*, hvorimod det ikke er paabudt at føre *Journal*; her staar det altsaa frit for at indrette sig uden *Journal*, saaledes at Posterne bliver førte fra Memorial og Kassebog direkte over i Hovedbogen. I *Sverige*, ligesom i Frankrig og i Lande, der har taget den franske Handelslov til Forbillede, er det paabudt at føre *Journal* (*Dagbog*, jfr. dog Noten til S. 1163), derimod ikke at føre Hovedbog; til Gengæld er det paalagt at føre *Inventar-bog* (*Statusbog*), hvilket hos os ikke er nødvendigt, da Status kan indføres i Hovedbogen.

Medens det altsaa ingenlunde er givet, at alle de nævnte fire Bøger uomgængelig bør føres, kan omvendt Forretningens Art og Omfang foranledige, at nogle af *Bøgerne deles i flere*. Man kan saaledes f. Eks. finde det hensigtsmæssigt at føre en Kassebog for Indtægter og en Kassebog for Udgifter; af Memorialen kan udskilles en *Købebog* for Indkøbsposter, en *Salgsbog* for Salgsposter o. s. fr. Dernæst vil der efter Omstændighederne være at føre et større eller mindre Antal *Hjælpebøger*, *Bibøger* (*Nebenbücher; subsidiary books; livres auxiliaires*), bestemte til at indeholde saadanne detaillerede Regnskaber og Oversigter, som ikke hører hjemme i de principale Bøger, eller som det vilde være upraktisk at belemre dem med. Herom nærmere nedenfor.

Kopibogen (S. 1096), hvis Førelse i adskillige Lande endog er paabudt ved Lov, er ingen Regnskabsbog og vedkommer derfor ikke Bogholderiet.

1. *Enkelt Bogholderi.*

De i Lovgivingerne indeholdte Forskrifter gør ingen Forskel mellem enkelt og dobbelt Bogholderi. For saa vidt man overhovedet hører til dem, der falder ind under de paagældende Lovbestemmelser, gælder disse uden Hensyn til, om man indretter sit Bogholderi efter det ene eller efter det andet System. Ogsaa ved enkelt Bogholderi skal man altsaa f. Eks. hos os føre *Journal* og *Hovedbog*, i *Norge* *Kassebog*, *Memorial* og *Hovedbog*. Men bortset fra, at der altsaa er visse Krav, som maa fyldestgøres af Hensyn til Lovens Bydende, hviler det enkelte Bogholderi i øvrigt ikke,

saaledes som det dobbelte, paa faste ensartede Regler; det Omfang, hvori det enkelte Bogholderi faktisk giver Oversigt over Forretningens samlede Regnskabsforhold, kommer derfor i væsentlig Grad til at bero paa, hvorledes man finder for godt at indrette det.

Med Hensyn til Førelsen af de enkelte Bøger bemærkes i Korthed følgende (idet der tillige henvises til Bemærkningerne S. 1180 f., som i Hovedsagen ogsaa finder Anvendelse her):

KASSEBOGEN føres paa sædvanlig Maade som en Konto med Indtægts- side og Udgiftsside. Hver Side er linieret saaledes, at den til højre har enkelt eller dobbelt Pengerubrik, medens der til venstre findes en Datorubrik samt en Rubrik til Anførsel af den Side (*Folio*) i Journalen (eller, hvis ingen Journal føres, da den Side i Hovedbog, Veksel-Skontro o. s. v.), paa hvilken den paagældende Post bliver indført. Af to modstaaende Sider benyttes den venstre Side til Anførsel af Indtægter, den højre Side til Anførsel af Udgifter.

MEMORIALEN er ligeledes linieret med Foliorubrik og Datorubrik til venstre, samt enkelt eller dobbelt Pengerubrik til højre. Ved hver enkelt Post anføres, om det er en Debetpost eller en Creditpost. F. Eks. naar der til A. Andersen udleveres 100 Tdr. Cement à 8 Kr. paa Kredit, saa noteres dette saaledes:

A. Andersen her Debet
100 Tdr. Cement à 8 Kr..... Kr. 800.

Eller naar der fra B. Bertelsen modtages 100 000 Stykker Mursten à 16 Kr. paa Kredit, noteres dette saaledes:

B. Bertelsen Roskilde Credit
100 000 St. Mursten à 16 Kr..... Kr. 1600.

JOURNALEN er linieret ligesom Memorialen, dog at dobbelt Pengerubrik er Regelen. Posterne anføres ganske paa samme Maade som i Memorialen, kun at der sammendrages, hvad der kan sammendrages. Hvis der f. Eks. til en Kunde er blevet leveret forskellige Varepartier paa samme Dag, kan disse Poster findes spredte i Memorialen, men vil blive samlede i Journalen; altsaa f. Eks. saaledes:

A. Andersen her Debet
100 Tdr. Cement à 8 Kr..... Kr. 800
50 000 St. Mursten à 18 Kr..... > 900
4000 > Tagskifer à 240 Kr. ... > 960
Kr. 2660.

Posterne, som overføres fra Kassebogen, bliver i Journalen noterede under samme Form som Memorialposterne, og Sammendragning sker, naar der er Lejlighed dertil. Naar f. Eks. A. Andersen betaler de 100 Tdr. Cement, kommer der til at staa i Journalen:

A. Andersen her Credit
Indbetaling (el. Kontant)..... Kr. 800.

og naar B. Bertelsen modtager Betaling for de af ham leverede 100 000 Mursten, kommer der til at staa:

B. Bertelsen Roskilde Debet
Udbetaling (el. Kontant)..... Kr. 1600.

Det maa nu i øvrigt bemærkes, at det ved enkelt Bogholderi i Regelen er Skik — i alt Fald her i Landet — at der ikke overføres andre Poster fra Kassebog og Memorial til Journalen end de Poster, som er bestemte

til at indføres i Hovedbogen (se ndfr.). Det maa i saa Henseende erindres, at den danske Lovgivning vel paabyder, at der skal føres en Journal og en Hovedbog, men at den intet som helst siger om, hvad disse Bøger skal indeholde. Der er nu ganske vist al mulig Grund til at antage, at Loven ved Udtrykket »Journal« har villet betegne den samme Bog som den, der er paabudt i den franske Handelslov, hvis Forskrifter for Journalens Førelse genfindes i saa mange andre Landes Lovgivninger. I Praksis bliver det imidlertid hos os ingenlunde overholdt, at Journalen skal have just denne bestemte Karakter*).

HOVEDBOGEN bliver i Regelen ført saaledes, at to modstaaende Sider til- sammen benyttes til en Konto: Debetside til venstre og Creditside til højre. Hver Side har gerne dobbelt Pengerubrik samt Rubrik til Anførsel af det Folio i Journalen (eventuelt i Kassebogen eller i Memorialen), hvor den paa- gældende Post findes. Naar da nu f. Eks. de ovennævnte Poster indføres i Hovedbogen, vil der paa A. Andersens Konto komme til at staa:

i Debetsiden:	<table> <tbody> <tr> <td>100 Tdr. Cøment à 8 Kr.....</td> <td>Kr. 800</td> </tr> <tr> <td>50 000 St. Mursten à 18 Kr.....</td> <td>» 900</td> </tr> <tr> <td>4000 » Tagskifer à 240 Kr.....</td> <td>» 960</td> </tr> </tbody> </table>	100 Tdr. Cøment à 8 Kr.....	Kr. 800	50 000 St. Mursten à 18 Kr.....	» 900	4000 » Tagskifer à 240 Kr.....	» 960
100 Tdr. Cøment à 8 Kr.....	Kr. 800						
50 000 St. Mursten à 18 Kr.....	» 900						
4000 » Tagskifer à 240 Kr.....	» 960						
i Creditsiden:	Kontant Indbetaling..... Kr. 800.						

I enkelt Bogholderi er det Grundregel, at *Hovedbogen kun indeholder Person-Konti*. Denne Bog fører altsaa alene Kontrol med Tilgodehavende og Gældsforpligtelser; den fyldestgør kun det samme Formaal som den Bog, der i det dobbelte Bogholderi kaldes *Kontokurantbog* eller *Risikontrol* (S. 1177). Hver Post bliver i Hovedbogen *kun anført een Gang*, nemlig paa den Persons Konto, som er enten Debitor eller Kreditor for Beløbet.

Da der altsaa i Almindelighed ingen upersonlige Konti (Konti over Varer, Veksler, Accepter o. s. v.) findes i Hovedbogen, maa det fornødne Regnskab i saa Henseende føres i særskilte HJÆLPEBØGER (Kontrolbøger eller, som de hyppig kaldes, *Skontri*). Man kan saaledes f. Eks. føre en *Veksel-Skontri* over sine Vekselfordringer, en *Effekt-Skontri* over Fonds og Aktier, en *Vare-Skontri* (*Varebog*) over sit Varelager o. s. fr. Det er i øvrigt ikke udelukket, at der i Hovedbogen kan blive optaget visse upersonlige Konti, f. Eks. en Konto for Omkostninger.

Paa Grundlag af et enkelt Bogholderi kan man meget vel, ved Hjælp

*) Den franske *Code de commerce* (Art. 8) paalægger enhver Handlende at føre en *Journal* (livre-journal), som udviser, Dag for Dag, de Beløb, som han faar til gode, eller som han bliver skyldig, de Forretninger han afslutter, de Veksler han udsteder, accepterer eller endosserer, og i Almindelighed alt hvad han tager ind og giver ud, i hvilken som helst Anledning det være vil, ligesom ogsaa, for hver Maaned, de Beløb, som han har brugt til Husholdningsudgifter. Denne Bog skal føres uden Hensyn til, om vedkommende maatte føre andre Bøger, som er brugelige i en Handelsforretning, men som ikke er paabudne. Hermed helt eller næsten enslydende Bestemmelser findes f. Eks. i *Hollands, Belgiens og Italiens* Handelslovgivninger.

Den svenske Lov (Kgl. Fdg. 4. Maj 1855) paabyder Førelsen af en *Dagbog*, om hvis Indhold der er givet lignende Forskrifter som de foran anførte, kun endnu mere detaillerede. Samtidig tillader imidlertid Loven, at Dagbogen, naar Forretningens Tarv gør det ønskeligt, kan deles i flere Bøger, altsaa f. Eks. i en Kassebog og en Memorial. Den svenske Dagbog er derfor ikke nødvendigvis en fælles Samlebog, saaledes som den franske Journal er bestemt til at være.

af et omhyggelig udarbejdet Inventur, foretage en paalidelig Aarsopgørelse, der viser Formuens Størrelse og Aarets Udbytte. Men der fattes den Kontrol for Rigtigheden, som den dobbelte Postering afgiver, og det er klart, at Regnskabet enkelte Dele kun staar i løs Forbindelse med hverandre; det er Brudstykker uden fast indre Sammenhæng, ikke et organisk Hele, hvori intet Led kan mangle uden at savnes. Der er derfor her langt mindre Overblik og langt større Spillerum for Fejltagelser og Forglemmelser end ved det dobbelte Bogholderi.

2. Dobbelt Bogholderi.

Det dobbelte Bogholderi adskiller sig fra det enkelte væsentlig derved: 1) at Hovedbogen omfatter ikke blot Konti for *Personer*, men tillige Konti for enhver *Sag* (enhver Genstand, ethvert Forhold), der overhovedet har regnskabsmæssig Betydning; og 2) at enhver Post indføres *to Gange (dobbelt)* i Hovedbogen, saaledes at Summen bliver anført paa een Konto i Debet og paa en anden Konto i Credit: til enhver Debetpost svarer en Creditpost af samme Størrelse paa en anden Konto, og omvendt.

Grundideen for denne Bogføringsmaade er den, at hvert enkelt Regnskabsforhold, ligegyldigt af hvad Art det er, bliver opfattet som et Fordrings- og Gældsforhold. Til enhver Fordring svarer en Gæld af nøjagtig samme Størrelse; hvor der er en Kreditor for en vis Sum, er der tillige en Debitor for nøjagtig samme Sum. Det ejendommelige for det dobbelte Bogholderi er da at overføre Forestillingen om et Fordrings- og Gældsforhold paa de upersonlige Regnskabsobjekter. Naar jeg f. Eks. køber et Parti Varer og betaler det kontant, er der efter almindelig Betragtning overhovedet intet Gældsforhold til Stede. Men ved den bogholderimæssige Postering bliver mit Varelager betraget som den, der modtager Varene og er Debitor for Beløbet, medens Pengekassen, der udbetaler Pengene, betragtes som Kreditor. Beløbet debiteres altsaa Vare-Konto og krediteres Kasse-Konto. Paa samme Maade, hvis jeg udbetaler Renter, Omkostninger o. s. v., bliver Rente-Konto, Omkostnings-Konto o. s. v. debiteret, medens Kasse-Konto bliver krediteret; køber jeg Varer paa Kredit, debiteres Vare-Konto, og Leverandøren krediteres; sælger jeg Varer paa Kredit, bliver Vare-Konto krediteret, Køberen debiteret — og saaledes fremdeles.

Som allerede ovenfor (S. 1159) antydet, er det altsaa karakteristisk for det dobbelte Bogholderi, at ethvert upersonligt Regnskabsobjekt bliver *personificeret*, d. v. s. bliver betragtet som en Person, der modtager og yder, og hvis Konto debiteres for det modtagne og krediteres for det ydede. Hovedbogen indeholder ikke blot *Person-Konti*, men ogsaa *upersonlige* Konto (*Sag-Konti*, „*døde*“ *Konti*); disse to Arter af Konti indtager i regnskabsmæssig Henseende ganske samme Stilling og bliver i deres indbyrdes Forhold behandlede som fuldstændig ensartede. Enhver Post betragtes som et *Mellemværende mellem to Konti*, og *enhver Post indføres i Hovedbogen*; ved Indførelsen bliver den *samtidig debiteret og krediteret*.

Af dette Princip Gennemførelse følger, at i Hovedbogen skal *Summen af samtlige Debetposter til enhver Tid være lig Summen af samtlige Creditposter*, eller, hvad der kommer ud paa det samme, *Summen af Debetsaldi skal være lig Summen af Creditsaldi*. Ved at trække *Balancen* (S. 1159) kan man altsaa kontrolere Bogføringens *formelle Rigtighed*, d. v. s. man kan kon-

trolere, hvor vidt Indførelsen i Hovedbogen paa Basis af Grundbøgerne er rigtig. Det maa dog bemærkes, at den Omstændighed, at Balancen stemmer, ikke afgiver noget absolut Bevis for Bogføringens Rigtighed; der kan — skønt det ganske vist vil være sjældent — være begaaet Fejl af samme Størrelse i modsat Retning, saaledes at de gensidig ophæver hinandens Virkning paa Balancen; eller en Post kan være indført paa en forkert Konto om end i den rigtige Side. Dernæst er det klart, at Balancen ingen Oplysning giver om de *reelle* Fejl, der kan være begaaede i Grundbøgerne, f. Eks. Anførsel af en forkert Pris, Fejl i Beløbets Udregning o. s. v.

POSTERINGEN. Kassebog, Memorial, Journal og Hovedbog er i ydre Henseende ikke indrettede anderledes end ved det enkelte Bogholderi. Men Posteringsformen bliver til Dels en anden.

I *Kassebogen* anføres — i alt Fald i Regelen — ved hver Post foruden dens Tekst tillige Debitor eller Kreditor, d. v. s. den Konto, som skal enten debiteres eller krediteres for Beløbet.

I *Memorial* og *Journal* bliver der ved hver enkelt Post at anføre baade Debitor og Kreditor (det maa stadig fastholdes, at naar Talen er om den bogholderimæssige Postering, maa man ved *Debitor* forstaa den Konto, der skal debiteres, og ved *Kreditor* den Konto, der skal krediteres). Først anføres Debitor, derefter Kreditor; Forholdet imellem dem betegnes ved *til* (∴ »skylder til«) eller *an* (∴ »debit an«). F. Eks. naar der til A. Andersen udleveres 100 Tdr. Cement à 8 Kr. paa Kredit, noteres dette saaledes:

A. Andersen her til Vare-Konto

100 Tdr. Cement à 8 Kr. .... Kr. 800

og naar han senere betaler dette Beløb, kommer der til at staa:

Kasse-Konto til A. Andersen her

Kontant. .... Kr. 800

I *Hovedbogen* bliver den første af disse Poster bogført saaledes:

DEBET	<i>A. Andersen her</i>	CREDIT
An Vare Konto: 100 Tdr. Cement. .... Kr. 800		

DEBET	<i>Vare Konto</i>	CREDIT
	Pr. A. Andersen her: 100 Tdr. Cement . . Kr. 800	

og den anden af Posterne bogføres saaledes:

DEBET	<i>A. Andersen her</i>	CREDIT
	Pr. Kasse Konto: Kontant. .... Kr. 800	

DEBET	<i>Kasse Konto</i>	CREDIT
An. A. Andersen her: Kontant . . . . . Kr. 800		

I Kontoens Debetside anføres altsaa for hver Post den Kreditor, *til* hvem Kontoens Indehaver skylder Beløbet, i Creditsiden den Debitor, *ved* hvem Kontoens Indehaver har faaet Beløbet til gode (el. *af* hvem Beløbet skal godtgøres). Til Betegnelse heraf benyttes de to Ord *an* (debit an) og *per* (credit per); Englænderne bruger i samme Betydning *to* og *by*, og hos os kunde man indføre at benytte f. Eks. *til* og *af* (jfr. S. 1194 ff.). Disse Smaaord er for saa vidt overflødige, som Kontoen ved selve sin Form — med særskilt Debet- og Creditside — i og for sig tilstrækkelig

tydeligt angiver Forholdets Beskaffenhed. Det er imidlertid almindelig Brug at begynde en Kontos Debetside med *An* og dens Creditside med *Per*; dette gælder ikke blot for Hovedbogen, men ogsaa for de andre Bøger, der føres i Kontoform, saasom Kassebogen, Kontokurantbogen o. s. v.*).

Med Hensyn til Posteringsene i Memorial og Journal skal endnu bemærkes, at det hyppig vil forekomme, at der for een Debitor findes flere Kreditorer, eller for een Kreditor flere Debitorer; om Formen for slige *sammensatte Poster* jfr. S. 1193. — Endvidere maa det fremhæves, at i mange Tilfælde kan en regnskabsmæssig Tildragelse efter Behag bogføres ved Hjælp enten af flere eller af færre Poster. Det bliver ofte en Skøns-sag, om man vil betragte det, der er foregaaet, som en enkelt Transaktion, eller om man vil opløse det i en Række af Transaktioner, der kræver hver sin Postering. Naar jeg f. Eks. køber et Parti Varer paa Kredit og giver Veksel for Beløbet, saaledes at jeg accepterer Sælgerens Tratte samtidig med, at han leverer mig Varerne, saa kan jeg bogføre dette enten som to særskilte Transaktioner eller som een Transaktion. I første Tilfælde debiterer jeg Vare-Konto og krediterer Sælgeren for Beløbet, og derefter gør jeg en ny Post, hvorved jeg debiterer Sælgeren og krediterer Accept-Konto for Beløbet; i sidste Tilfælde udtrykker jeg det samme ved Hjælp af een Post, idet jeg indskrænker mig til at debitere Vare-Konto og at kreditere Accept-Konto. En saadan *Sammentrækning* af flere Poster til een er ofte at anbefale for at undgaa unødigt Vidtløftighed.

KONTI.

Saaavel Antallet af Konti som de enkelte Kontis Indhold og dermed ogsaa deres Benævnelse maa for en stor Del bero paa Forretningens Art og Omfang. Den Kreds af Konti, mellem hvilke Regnskabet udstykkes, kan udvides eller indsnævres, eftersom der er Anledning dertil; man kan efter Behag samle Stoffet i større Grupper paa færre Konti, eller man kan behandle det mere detailleret ved at fordele det paa flere Konti. Det gælder at vælge den Ordning, der giver det letteste og klareste Overblik. Ved at overlæsse de enkelte Konti gør man dem uklare, Bogholderiet bliver tungt, og det er vanskeligt at holde Rede paa Enkelthederne; paa den anden Side vil en altfor vidt dreven Specialisering medføre Leddeløshed og Spredthed, Overskueligheden forvirres ved Mangfoldigheden, og tillige bliver Arbejdet betydelig forøget. Der lader sig ikke opstille nogen bestemt formuleret Regel, hvorefter man i det enkelte Tilfælde umiddelbart kan afgøre, hvilke Konti der hører med til en praktisk indrettet Bogføring; enhver maa søge at afpasse sit Kontosystem efter sin Bedrifts særlige Tarv. Just ved denne sin Elasticitet er det dobbelte Bogholderi i lige Grad egnet til Anvendelse saavel i den mindste som i den største Forretning.

Som allerede ovenfor fremhævet er der at skelne mellem *PÆRSON-KONTI* og *UPÆRSONLIGE KONTI* (*»døde«* Konti). Det er navnlig disse sidste, der efter

*) I Kontokurantbogen og i Kontokurant-Udskrifter (S. 1048 ff.) undlader man at anføre den til hver Post svarende Debitor eller Kreditor: man anfører kun Postens Tekst, fordi det alene er den, der har Interesse. Der vil altsaa f. Eks. i A. Andersens Kontokurant komme til at staa, i Debetsiden: »An 100 Tdr. Cement Kr. 800«, og i Creditsiden: »Pr. Kontant Kr. 800«. Ogsaa Hovedbogen bliver ofte ført saaledes, at man kun anfører Posternes Tekst.

Omstændighederne kan enten udstykes i flere eller slaas sammen til færre. I fransk Bogholderi har man længe fastholdt en Gruppering af det herhen hørende Stof paa fem store Konti, nemlig: *Kasse Konto* (caisse), *General-Vare-Konto* (marchandises générales) omfattende baade Varer og Effekter samt tillige faste Ejendomme, Skibe o. s. v., *Veksel-Konto* (effets à recevoir) for Vekselfordringer, *Accept-Konto* (effets à payer) for Vekselforpligtelser, og *Vindings- og Tabs-Konto* (profits et pertes) for Renter, Omkostninger, Kommission, Salgsavance, Salgstab o. s. v. Men en større eller mindre Udstykning af disse Konti — og da navnlig af General-Vare-Konto og Vindings- og Tabs-Konto — vil næsten altid findes formaalstjenlig. De fem nævnte store Konti betragter man imidlertid gerne som *Hovedkonti*, medens de mere særlige Konti, hvori de udstykes, eller som supplerer dem, kan betegnes som *Underkonti* (*Særkonti*).

Ud fra et andet Synspunkt lader der sig skelne mellem de Konti, der viser Forretningsformuens Størrelse, og dem, der viser, hvorledes Formuen er anbragt. De første kan man kalde *FORMUE-KONTI* og de sidste *BEHOLDNINGS-KONTI*. I rent formel bogholderimæssig Forstand er enhver Debet-saldo et Aktiv, og enhver Creditsaldo et Passiv (jfr. S. 1158); men i reel Forstand er Aktiva kun de virkelige Formuegenstande — ligegyldigt i øvrigt i hvilken Skikkelse — og Passiva kun den virkelige Gæld. De Konti, hvis Saldi repræsenterer enten et virkeligt Aktiv eller et virkeligt Passiv (en positiv eller en negativ Beholdning), er Beholdningskonti, medens de Konti, hvis Saldi tilsammen udgør Differencen mellem de reelle Aktiva og Passiva, er Formuekonti. Til Formuekonti henhører dels de Konti, hvorpaa Forretningens Ejers (eller Ejeres) Kapital er bogført, dels de Konti, der viser Kapitaldannelsen, Tilvæksten eller Afgangen i Formue indenfor et vist Tidsrum, d. v. s. Vindings- og Tabs-Konto og dennes forskellige Underkonti. Det er klart, at f. Eks. en Debetsaldo paa Rente-Konto eller Omkostnings-Konto ikke er noget virkeligt Aktiv (med mindre da Beløbet faktisk skyldes af en Person som Debitor), og at omvendt en Creditsaldo paa de samme Konti ikke er noget virkeligt Passiv (med mindre en Person faktisk skulde have Beløbet til gode). En saadan Debetsaldo eller Creditsaldo er derimod et Udtryk for, at Kontoen (de Forhold, som Kontoen omfatter) har medført henholdsvis en Afgang eller en Tilgang af Kapital, saaledes at hvis man vil udfinde den nuværende virkelige Formue, maa man i det ene Tilfælde trække Beløbet fra den bogførte Formue, og i det andet Tilfælde lægge Beløbet til.

Formuen er altsaa lig Forskellen mellem Formuekontoernes Creditsaldi og Debetsaldi, hvilken Størrelse er den samme som Forskellen mellem Beholdningskontoernes Debetsaldi og Creditsaldi (mellem Aktiva og Passiva). Hvis nu alle Konti er *rene* — enten rene Beholdningskonti eller rene Formuekonti — vil Regnskabet ogsaa udvise Renformuen. Med andre Ord, hvis ethvert Aktiv og Passiv til enhver Tid var bogført nøjagtig for sin Værdi, vilde Bogholderiet ogsaa paa ethvert Tidspunkt vise Formuens nøjagtige Størrelse. Dette er imidlertid en praktisk Umulighed. Priser og Kurser svinger uophørlig, Varer svinder og forringes, Omkostninger og Renter løber fra Dag til Dag, enhver indgaaet Forretning kræver sin Tid for at afvikles, og indtil da er dens endelige Udfald ikke givet. Man maa derfor nødvendigvis indskrænke sig til med visse Mellemrum at paavise den nøjagtige Størrelse af Aktiva og Passiva, d. v. s. at foretage en Opgørelse. I Mellemtiden mellem to Opgørelser fremkommer der *Blandingsformer* af

Beholdnings- og Formuekonti; Saldoen paa disse Konti viser hverken et rent Aktiv eller Passiv, heller ikke et rent Beløb, hvormed Formuen er bleven enten forøget eller formindsket, men er en Sammenblanding af begge Dele. Opgørelsen bestaar i at adskille disse Bestanddele, idet den virkelige Værdi af det paagældende Aktiv eller Passiv fastsættes, og den derved paa Kontoen forefundne Tilvækst eller Afgang i Formuen overføres til en Formuekonto. Den BALANCE, der fremkommer, efter at alle blandede Saldi er blevne saaledes rensede, og efter at de forskellige Formuekonti er blevne samlede paa Kapitalkontoen, er *Slutningsbalancen* (S. 1159).

I Enkelthederne skal nu noget nærmere omtales den Række af forskellige Konti, som finder hyppigst Anvendelse i Bogholderiet: først *Beholdningskonti* — dels upersonlige Konti, dels Person-Konti, — dernæst *Formuekonti*, endelig *Balance-Kontoen*.

KASSE-KONTO debiteres for alle Indbetalinger og krediteres for alle Udbetalinger; Kontoens Saldo er Kassebeholdningen. Under Kassebeholdningen indbefattes imidlertid ofte ikke blot selve den kontante Beholdning (Mønt og Sedler), men ogsaa de Beløb, der er indsatte i en Bank saaledes, at de er betalbare paa Anfordring (Folio, Kontokurant), hvilke Beløb kan betragtes som lige med rede Penge; som Bilag til Kassen tjener da den Kontrabog, der føres med vedkommende Bank. Undertiden — men med meget tvivlsom Berettigelse — indbefattes under Kassebeholdningen ogsaa det ubenyttede Beløb af en aaben Kassekredit (S. 724); under alle Omstændigheder maa man i saa Fald godskrive Kreditgiveren for Kredittens fulde Maksimumsbeløb, hvilket da indgaar i Statusopgørelsen som et Passiv. Mange foretrækker at føre selvstændige Konti, ikke blot for *Kassekredit* — hvilket altid er det rigtigste, — men ogsaa for *Bankfolio* (eller flere saadanne Konti, hvis man har Kassekredit eller Folio i flere Banker); disse Konti er Person-Konti (S. 1172), der debiteres for de Beløb, der indbetales, og krediteres for de Beløb, der hæves. Imidlertid er det ogsaa i dette Tilfælde Skik, at man lader de Forretninger, der afgøres ved Bankanvisninger, passere over Kasse-Kontoen; altsaa et Beløb, der betaales ved Bankanvisning, plejer man da at bogføre saaledes, at man debiterer Kasse-Konto og krediterer Banken for Beløbet, medens man samtidig krediterer Kasse-Konto og debiterer den, hvem Betalingen ydes. Ogsaa andre Transaktioner kan man, om man vil, efter Omstændighederne bogføre paa lignende Maade, og den Omsætning, som Kasse-Kontoen udviser, er derfor ofte kun for en Del — maaske endog for en aldeles forsvindende Del — foregaaet ved virkelig kontant Betaling.

En *Kassedifference-Konto* kan der være Aarsag til at anlægge, naar Kassebeholdningen ikke stemmer med Kasse-Kontoens Saldo. Kontoen debiteres for Mangler og krediteres for Overskud i Kassen. Opdages det senere, hvorfra Fejlen stammer, foretages den modsatte Postering, saaledes at Beløbet overføres til den rette Konto. Maa man tilsidst opgive at finde Fejlen, bliver Differencen at overføre til Vindings- og Tabs-Konto, med mindre Kassereren er ansvarlig for Kassen, i hvilket Fald han maa erstatte, hvad der mulig mangler.

ALMINDELIG VARE-KONTO (*General-Vare-Konto*) — d. v. s. Generalregnskabet over Køb og Salg af Varer og Effekter af enhver Art — debiteres for Indkøbsbeløbene og desuden for Omkostninger som Fragt, betalt eller krediteret Told, Pakhusleje, Kørsel, Arbejds løn, Assurance, Kurtage, Pro-

vision, Rabat o. s. fr. Korrekt vil det dernæst være, om man her — som overhovedet ved alle Kapitalanlæg — tillige beregner Renter af Beløbene, og ofte er dette nødvendigt, saafremt Regnskabet skal kunne give fornøden Vejledning om det virkelige Resultat (jfr. S. 543); en nøjagtig Renteberegning vil imidlertid let medføre et betydeligt Arbejde, og den bliver derfor i mange Tilfælde undladt. Kontoen krediteres for de Beløb, der indkommer ved Salg, være sig mod kontant eller paa Kredit, for Tolden af de Varer, der udføres fra Kreditoplæg eller transporteres til andet Oplæg, m. m. Ved Opgørelsen debiteres Kontoen for Fortjenesten eller krediteres for Tabet, saaledes at Saldoen bliver det Beløb, som ifølge Inventuret er Beholdningens Værdi.

Meget sjældent bliver imidlertid Regnskabet over alle Varer og Effekter ført paa een fælles Konto; næsten altid bliver denne delt i flere eller færre Underkonti, der da hver føres efter samme almindelige Regler som Hovedkontoen. Først og fremmest vil man skille *Varer* fra *Effekter*, dernæst atter efter Omstændighederne dele hver af disse store Konti. Endvidere vil man oprette særlige Konti for de Forretninger, man udfører *for andres Regning*, for de Forretninger, man *giver andre i Kommission* at udføre for sig, og endelig for de Forretninger, som man *gør for fælles Regning* med andre; disse Konti (*Kommissions-Konti* og *Participations-Konti*) er dog kun interimistiske og udlignes, naar de paagældende Forretninger afvikles.

VARE-KONTI. Hvilke og hvor mange Konti man vil føre for *de enkelte Varesorter*, beror ganske paa Forretningens Art. En Kornhandler vil have særskilte Konti f. Eks. for Hvede, Rug, Byg, Havre, Majs o. s. v., en Kolonialhandler for Kaffe, Sukker, Te o. s. v.; disse Varesorter kan atter deles: dansk Hvede, amerikansk Hvede, Sortehavs Hvede, Rio Kaffe, Java Kaffe o. s. v.; og disse kan endnu en Gang deles: Hvedeladning pr. »Britannia«, Kaffeladning pr. »Olga« o. s. fr. Kort sagt, der kan her ingen anden Regel gives, end at man hverken bør have saa faa Konti, at man intet lærer af dem, eller saa mange, at man taber Overblikket. Den, der kun handler med een Varesort, vil dele sine Konti anderledes end den, der handler med hundrede. Det almindeligste vil imidlertid være, at man har nogle faa Hovedvarer, hvilke man da giver særlige Konti, medens man slaar de mindre vigtige Varer sammen paa en Fælleskonto, som da gerne kaldes »General-Vare-Konto«. En Købmand, der har Detailudsalg, vil ofte føre et Regnskab under eet for »Butikken«.

Naar man modtager Meddelelse (med Faktura, Konnossement o. s. v.) om, at et beordret Parti Varer er behørig afsendt, bør man straks kreditere Leverandøren for hans Tilgodehavende. Men i Forretninger, der modtager mange saadanne Sendinger, kan det være utilraadeligt straks at debitere den paagældende Varekonto, fordi Kontrollen med Modtagelsen derved svækkes, især naar det gælder Smaapartier. Man kan da indskyde en Konto, der f. Eks. kan kaldes *Faktura-Konto*, hvilken debiteres for Fakturabeløbet og for alle paaløbende Omkostninger, indtil Varerne er indgaaede paa Lager. Naar dette er sket, overføres det samlede Beløb, som vedrører det ankomne Parti, til den paagældende Varekonto; Vinding eller Tab skal Faktura-Konto ikke udvise. — I Sammenhæng hermed maa det bemærkes, at hvor Forretningens Gang og Forhold tillader det, kan det være hensigtsmæssigt at oprette en speciel Konto for de Omkostninger, der er særlig forbundne med Varehandelen, hvilken Konto kan kaldes *Lager- eller Vare-Omkostnings-Konto*. Det er ofte vanskeligt at beregne Omkostningerne i det enkelte eller at fordele dem paa de rette Konti, og i Kalkulationerne maa man paa mange Punkter gaa ud fra en vis Gennemsnitsudgift; det er imidlertid Bogholderiets Sag at kontrollere, om Beregningen holder Stik, hvilket kan ske ved den nævnte Kontos Hjælp. Naar man har opgjort sin Kalkulation, debiterer man den paagældende Varekonto (eventuelt Fakturakontoen) for de i Kalkulationen beregnede men endnu ikke afholdte Omkostninger; Lager-Omkostnings-Konto bliver krediteret for Beløbet og debiteres atter, efterhaanden som Udgifterne afholdes. Jo nøjere Beregningen har slaaet til, desto mindre bliver Kontoens endelige Saldo, hvilken overføres til Vindings- og Tabs-Konto.

Modtages Varer til Salg for fremmed Regning, oprettes en Konto, der kaldes *Varer i Kommission* (el. *i Konsignation*) for *N. N.* Denne Konto krediteres for alle de ved Varernes Salg indkommende Beløb, medens den debiteres for alle Udlæg, saasom til Fragt, Told, Pakhusleje, Arbejdspenge o. s. v., samt for den betingede Provision. Saldoen er det Kommittentens tilkommende Netto-Provenu, og Kontoen udlignes ved enten at udbetale ham Beløbet eller ved at overføre det til hans Credit i Mellemregning. Regnskabet over Konsignationer fra flere forskellige kan eventuelt føres paa en fælles *Konsignations Konto*. — Har man at besørge Vareindkøb for fremmed Regning, kan man finde det hensigtsmæssigt at oprette en Konto for *Varer indkøbt for N. N.*, hvilken debiteres for Indkøbsbeløb, Omkostninger og Provision, og som, naar det hele er besørget, bliver salderet ved en samlet Overførsel til Kommittentens Debet i løbende Mellemregning.

Sender man Varer i Konsignation, kan man ikke rettelig debitere Kommissionæren, før det har vist sig, hvad Netto-Provenuets bliver. Man opretter derfor en Konto for *Varer i Konsignation hos N. N.* (el. *Varer under N. N.*), hvilken debiteres for Indkøbssummen og paaløbende Omkostninger, medens den krediteres for Netto-Provenuets. Saldoen tilflyder Vindings- og Tabs-Konto.

Naar flere gør en Forretning for fælles Regning, vil den, der leder Forretningen, i sine Bøger aabne en Konto, der f. Eks. benævnes *Varer a meta med N. N.*, eller *Kaffe à 1/8* (for *1/8 Regning*) med *N. N.* og *P. P.*, o. s. v. Denne Konto debiteres for alle de Udlæg, som den efter Aftale foretagne Forretning medfører, og krediteres for de Beløb, som Salget indbringer. Naar Forretningen er afviklet, bliver Saldoen (Fortjeneste eller Tab) fordelt paa Deltagerne; den ledendes egen Part tilfalder Vindings- og Tabs-Konto.

EFFEKT-KONTI. Det ligger nær at dele Effekt-Kontoen i en Konto for *Obligationer (Fonds)* og en Konto for *Aktier*; men i øvrigt kan man anlægge saa mange Særkonti for enkelte bestemte Papirer, som man finder det fornedent. Naturligvis debiteres vedkommende Konto for Papirets Indkøbssum, deri indbefattet Omkostninger som Kurtage, Stempel o. s. v., og krediteres for Salgssummen. Hvis man nærmest køber Papirerne i den Hensigt atter at sælge dem, vil det være rettest at beregne løbende Rente paa Kontoen, medens denne til Gengæld krediteres for de Renter eller den Dividende, som hvert Papir afkaster; det Overskud eller Tab, som Kontoen udviser ved Opgørelsen, kommer altsaa til at bero dels paa det Udbytte, som Papiret har givet, dels paa Kurssvingningerne. Naar derimod Papirerne er bestemte til at afgive mere varige Kapitalanlæg, vil man i Regelen foretrække at godskrive Rente-Konto for den Rente eller Dividende, som de indbringer. Ved Køb eller Salg af Obligationer bliver da Rente-Konto ogsaa henholdsvis at debitere eller at kreditere for de ved Obligationerne »vedhængende« (o: siden sidste Termin paaløbne) Renter, medens Effekt-Kontoen debiteres eller krediteres efter Kursværdien (med Tillæg eller Fradrag af Omkostninger). Ved denne Posteringsmaade kommer altsaa Fortjeneste eller Tab paa Effekt-Kontoen til at bero alene paa Kurssvingningerne.

Kommissions- og Partications-Forretninger i Effekter bogføres paa lignende Maade som de tilsvarende Forretninger i Varer.

Konti for FASTE EJENDOMME, SKIBE M. M. Konti for *Jorder, Grundstykker* eller *Bygninger* debiteres for Købe- eller Byggesummen, fremdeles for Forbedringer, Til- og Ombygninger o. s. v., samt for Driftsudgifter af enhver Art, derunder Vedligeholdelse, Skatter og Afgifter, og rettest tillige Renter af Kapitalen. De krediteres for Indtægterne ved Afhændelse og ved Drift eller Udleje, derunder ogsaa det Vederlag, som Forretningen tilsvarende af de Grunde og Bygninger, som den selv benytter (jfr. S. 543); Forskellen mellem Driftsudgifter og Driftsindtægter, med Fradrag for Bygningers Vedkommende af en passende Amortisationssum, udgør det aarlige Overskud eller Tab. For Oversigtens Skyld kan en saadan Konto deles i to: en for selve Ejendommen og en for dens Drift. Den første af disse Konti vokser ved at debiteres for de Udgifter, som uomtvistelig forøger Ejendommens Værdi, og synker ved at krediteres for det aarlige Amortisationsbeløb, for saa vidt dette ikke hensættes paa en særlig Konto (jfr. S. 544). Driftskontoen debiteres for alle Driftsudgifter, derunder sædvanlig Vedligeholdelse, samt for Renter og Amor-

tisation, medens den krediteres for alle Driftsindtægter; Saldoen er For-tjeneste eller Tab.

En *Fabrik*, der tilhører en Mand, som desuden driver anden Forret-ning, vil af ham blive bogført paa samme Maade som en anden fast Ejend-om, dog at han fornuftigvis ikke let vil unnlade at føre særskilte Konti for *Anlægget* og for *Driften*. Ved Siden heraf vil der imidlertid være at føre et særligt Fabriksregnskab, der giver de nærmere Oplysninger om Bedriftens Gang i Enkelthederne.

En *Fabrikforretnings* Bogholderi skal give al fornøden detaljeret Vejledning med Hensyn til Fabrikaternes Produktionspris og Produktionsomkostningerne. Der føres derfor særlige Konti for Raastoffer, Hjelpestoffer, Lønninger, Brændsel, Belysning, Vedligeholdelse o. s. v. o. s. v. Omfatter Fabrikationen forskellige Artikler, kan man for hver af disse oprette en særskilt Fabrikations-Konto, der saa nøje som mulig belastes for alt, hvad der medgaar af Raastoffer, Hjelpestoffer og Om-kostninger, og tillige for sin Andel i Renter og Amortisation (jfr. særlig S. 547 og 551). Naar man da atter krediterer disse Konti for de færdige Varer til Kalkula-tionsprisen, har man heri et Mittel til at kontrolere sine Kalkulationers Nøj-agtighed. De færdige Varer bliver i saa Fald at overføre paa en Vare-Konto, der debiteres til Kalkulationspris og krediteres til Salgspris, og som altsaa ved denne Ordning er beregnet paa at skulle udvise Bedriftens virkelige Overskud eller Tab.

For *Skibe* gælder ganske lignende Regler som for Fabrikker. Den Konto, der oprettes for et Skib, debiteres for Anskaffelsessummen, for Driftsud-gifter af enhver Art, derunder Assurance, for Renter og Amortisation; den krediteres for opsejlet Fragt, Ristorno m. m. Ogsaa her er det i Regelen hensigtsmæssigt at have særskilte Konti for selve Skibet og for dets Drift, og for at kunne have virkelig Indsigt med Driftens Gang er det nødven-digt ved Siden heraf at føre et selvstændigt detaljeret Driftsregnskab.

For de i Forretningen benyttede *Inventariegenstande (Utensilier)* føres der en eller flere Konti, f. Eks. for Kontor-Inventarium, for Pakhus-Inventarium, for Sække, for Maatter o. s. v. Slige Konti debiteres for det, som Anskaf-felserne koster, og krediteres dels for det, der sælges, dels for den aarlige Værdiforringelse, som f. Eks. beregnes med 10 % af Anskaffelsessummen.

VEKSEL-KONTO er Regnskabet over Forretningens *Vekselfordringer* (her- under ikke blot egentlige Veksler, men eventuelt ogsaa Anvisninger). Sal- doen viser Beløbet af Veksel-Beholdningen (Veksler »i Portefeuille«). I Debetsiden anføres de Veksler, der modtages i Betaling eller trasseres eller erhverves ved Diskontering eller Køb, i Creditsiden de Veksler, der anvendes som Rimesser eller afhændes ved Diskontering eller Salg, eller som indkasseres. Ved Bogføringen maa der imidlertid tages Hensyn til, at Veksler i Regelen er Krav paa fremtidige Pengeydelse, og at dette paa- virker deres Værdi ved Diskontering, Køb eller Salg. I Almindelighed bliver dog Vekselkontoen debiteret og krediteret efter Vekslernes Paalydende (deres Nominalværdi); for udenlandske Vekslers Vedkommende vil dette sige, at de bogføres efter kort Kurs. Den Difference, som derved kan fremkomme mellem det bogførte Beløb og det, hvortil man faktisk har erhvervet eller afhændet Vekselen, bliver da at overføre til Rente-Konto. Den Gevinst eller det Tab, som fremkommer ved Kurssvingningerne paa udenlandske Veksler, overføres til Vindings- og Tabs-Konto eller i Regelen først til en Kurs- Konto. I større Forretninger, og da navnlig i Bankforretninger, deles Veksel-Konto i flere eller færre *Underkonti*, f. Eks. i Konti for Plads- veksler, andre indenlandske Veksler, Sterlingveksler, Markveksler, Francs- veksler o. s. v. Ogsaa i mindre Forretninger vil der let være Anledning til i alt Fald at have særskilte Konti for Veksler i Landets egen Valuta og

Veksler i fremmed Valuta. Paa samme Maade som for Veksler kan man føre Konti ogsaa for *andre Arter af Gældsfor skrivninger*, f. Eks. for Panteobligationer, Bodmeribreve o. s. v.

Idet man krediterer Veksel-Konto for de Veksler, der afhændes inden Forfaldstid (ved at remitteres, diskonteres eller sælges), lader man disse Veksler udgaa af Regnskabet. Alligevel vedbliver Firmaet at hæfte for dem som Endossent, og et Bogholderi, der ikke viser samtlige løbende Vekselengagementer, giver et aldeles upaalideligt Billede af den virkelige Status. For at raade Bod herpaa kan man indføre to Konti, hvoraf den ene kaldes f. Eks. *Endosserede Veksler* (el. *Veksler in suspenso* el. lign.), den anden f. Eks. *Diverse Vekseldebitorer* el. lign. Paa disse to Konti, som balancerer mod hinanden, anføres de løbende Veksler, for hvilke Firmaet hæfter som Endossent, og for hvilke der altsaa vil kunne blive gjort Regreskrav gældende imod det, saafremt Vekslerne ikke behørig indfris ved Forfaldstid. Samtidig med at en Veksel afhændes, bliver Kontoen for »Endosserede Veksler« krediteret, og den anden Konto debiteret for Beløbet; efterhaanden som Vekslerne løber ud, sker den modsatte Postering. Saldoen paa begge Konti skal saaledes til enhver Tid vise Beløbet af de borttransporterede Veksler, som endnu løber, og for hvilke der altsaa hæftes.

En Bogføring ganske af lignende Art er paa sin Plads ogsaa for andre Garantiforpligtelser, som Firmaet har indgaaet, f. Eks. *Kautionsforpligtelser*. Og det maa tilføjes, at de samme Betragtninger ligeledes kan gøres gældende med Hensyn til de Engagementer, der indgaaes ved *udækkede Køb eller Salg paa Tid* (S. 569). De løbende Forpligtelser af denne Art finder i Regelen aldeles intet Udtryk i det egentlige Bogholderi, i alt Fald ikke paa Hovedbogens Konti, og de kommer derfor heller ikke til at paavirke Statusopgørelsen. Det er som oftest først paa det Tidspunkt, da slige Forretninger bliver afviklede, at Overskuddet eller Tabet kommer til at vise sig i Bøgerne. Men det er klart, at hvor saadanne Engagementer er til Stede uden at fremtræde paa en Konto, vil Bøgerne let give en ganske falsk Forestilling om den virkelige Status.

ACCEPT-KONTO er Regnskabet over Forretningens umiddelbare *Vekselgæld*. Herunder henhører de af Firmaet udstedte egne Veksler og de af det accepterede Tratter. Kontoen krediteres, naar saadan Gæld stiftes, og debiteres, naar den betales; Saldoen er det Beløb, der skyldes. Paa denne Konto kan man efter Omstændighederne maaske ogsaa bogføre *andre Gældsfor skrivninger*; men Laan af mere varig Art, f. Eks. Prioritetslaan, bør have selvstændigt Konto.

Naar man modtager Underretning om, at der er afgivet en Tratte eller Anvisning paa en, plejer man straks at debitere den Konto, for hvis Regning der er trukket; ved Avista-Veksler og -Anvisninger er det Sædvane, at Advisbrevets Modtagelsesdag anføres som Forfaldsdag i løbende Mellemregning, selv om Vekselen først præsenteres til Betaling senere. Hvis man imidlertid samtidig med Underretningens Modtagelse straks krediterer Accept-Konto, vil Kontrollen — navnlig i større Forretninger — kunne blive besværliggjort. Man kan da indskyde en Konto for *adviserede Tratter* (og Anvisninger), som krediteres ved Advisbrevets Modtagelse og debiteres, naar Tratten forevises til Accept eller Betaling.

MELLEMREGNINGS-KONTI (*Kontokuranter, Person-Konti for Forretningens Debitorer og Kreditorer*). Hver Kunde eller Korrespondent, med hvem Forretningen staar i mere stadig Forbindelse, faar i Regelen sin særlige Konto.

Ofte vil der paa disse Konti være at beregne Renter, Provision m. m. (se S. 1048 ff.). Konti for udenlandske Forbindelser føres ikke blot i den fremmede, men tillige i den indenlandske Valuta; de mulig fremkommende Kursdifferencer overføres til Kurs-Konto. Forbindelser, med hvem man kun lejlighedsvis kommer i Berøring, eller med hvem Mellemværendet er ganske simpelt, vil det let blive for omstændeligt at give hver sin Konto; man kan for dem oprette f. Eks. en Konto for *diverse Debitorer* og en Konto for *diverse Kreditorer*, eller man kan slaa dem sammen paa en *Konto for Diverse (Conto pro diversi)*. Ved denne sidste Benævnelse betegner man i øvrigt ogsaa en Konto, der er bestemt til overhovedet at optage alle saadanne tilfældige og forskelligartede Poster, som man ikke passende kan finde Plads for paa nogen anden Konto. — Fører man en særskilt Kontokurantbog (Riskontro) over alle Mellemregningsforhold, er det ikke nødvendigt at gentage de samme Konti enkeltvis i Hovedbogen. Man kan i saa Fald samle dem paa en eller flere *Kontokurant-Konti* (f. Eks. Kontokurant-Konto i Kroner, i Mark, i Sterling o. s. v.), hvis Saldo bliver lig Summen eller Differencen af Saldoerne paa alle de Konti, der saaledes er slaaede sammen; den nærmere Specifikation bliver altsaa at søge udenfor Hovedbogen.

Hvis jeg staar i saadant Forretningsforhold til et andet Firma (i Regelen et udenlandsk, f. Eks. N. N. i Hamborg), at vi gensidig udfører Kommissionsforretninger for hinanden hver paa sin Plads, maa der helst oprettes to Konti for dette Mellemværende. Den Konto, hvorpaa de Forretninger opføres, som N. N. udfører for min Regning, kalder jeg *N. N. i Hamborg min Konto* el. *min Regning* (Flert. *vor Konto, vor Regning*, m/K, m/R, v/K, v/R; Ital. *conto mio, conto nostro, c/m. c/n*). Den Konto, hvorpaa de Forretninger opføres, som jeg udfører for N. N.'s Regning, kalder jeg *N. N. i Hamborg hans Konto* el. *hans Regning* (Flert. *deres Konto, deres Regning*, h/K, h/R, d/K, d/R; Ital. *conto suo, conto loro, c/s, c/l*). I Korrespondancen bliver denne sidste Konto betegnet som *Deres Konto, Deres Regning* (D/K, D/R; Ital. *conto vostro, c/v*). For sit Vedkommende indretter N. N. to tilsvarende Konti i sine Bøger. Man maa passe paa ved Bogføringen ikke at forveksle disse Konti, hvilket saa meget lettere kan ske, som de i den gensidige Korrespondance bliver betegnede modsat: hvad der for den ene Part er »min Regning«, er for den anden »Deres Regning«, og omvendt.

Efter Omstændighederne kan Mellemværendet med en Person eller et Firma ogsaa efter andre Skillelinier fordeles paa *forskellige Konti*, f. Eks. Folio-, Indlaans-, Remburs-Konto, Almindelig Konto, Separat-Konto, Gammel Regning (*conto vecchio*), Ny Regning (*conto nuovo*) o. s. v.

Bliver en Skyldner insolvent, bør Tilgodehavendet hos ham overføres til en Konto for *usikre Fordringer (Dubiose Debitorer)*. Denne Kontos Saldo maa i Statusopgørelsen ikke ansættes til højere Værdi end det Beløb, der med Sikkerhed tør paaregnes at ville indgaa. Tabet kan imidlertid bogføres paa to Maader, idet man enten kan nedskrive Saldoen til dens virkelige Værdi, medens Fordringens nominelle Værdi anføres paa Kontoen »indenfor Linien« (o: i Teksten); eller ogsaa kan man lade Saldoen blive staaende for det fulde nominelle Beløb, medens man da blandt Passiverne har en Konto, som krediteres for det Beløb, der antages at være tabt (jfr. S. 544, 1178). Hvis man ved Akkord eftergiver en Skyldner en Del af hans Gæld, bør det eftergivne Beløb afskrives ved Statusopgørelsen;

Akkordsummen kan overføres til en *Akkord-Konto*, paa hvilken de succesive Afbetalinger, som Debitor skal præstere, bliver specificerede.

KAPITAL-KONTO er Regnskabet over Forretnings-Formuen; Kontoen krediteres for det oprindelige Indskud og for Forøgelserne ved Renter, Overskud eller nye Indbetalinger, medens den debiteres for Formindskelserne ved Tab eller Forbrug. Er der flere Interessenter — fuldt ansvarlige eller Kommanditister — faar hver af dem sin Kapital-Konto; Renteberegningen, Fordelingen af Overskud eller Tab o. s. v. beror paa Interessentskabs-Kontrakten. Meget ofte føres der i øvrigt for hver Interessent desuden en særskilt *Privat-Konto* (*Husholdnings-Konto*), der debiteres for, hvad han i Aarets Løb hæver til sine personlige Udgifter; Saldoen bliver da ved Aarsopgørelsen overført til hans Kapital-Konto, saaledes at denne sidste henstaar uforandret i Aarets Løb. — I Aktieselskaber har man en Konto, som krediteres for den indbetalte *Aktiekapital*, og som forbliver uforandret med mindre Aktiekapitalen forøges, nedskrives eller formindskes ved Opkøb og Tilintetgørelse af Aktier. Udbyttet godskrives en *Udbytte-Konto*, der atter debiteres, efterhaanden som Dividenden udbetales til Aktionærerne.

Meget hyppig vil der være Anledning til at hensætte en Del af Kapitalen — d. v. s. af det aarlige Overskud — paa en særskilt Konto under Navn af *Reserve-Konto*, *Overskuds-Konto*, *Delcredere-Konto* el. lign. (jfr. S. 544 ff.). Det vil nu tillige forstaas, at den paa det anførte Sted paapegede forskellige Betydning af Benævnelsen »Reservefond« finder sit bogholderimæssige Udtryk deri, at en Overskuds-Konto fremtræder som et Passiv (Kreditor), medens en Reservefond af Forretningsmidler, som er anbragte paa en særlig Maade, er et Aktiv (Debitor).

VINDINGS- OG TABS-KONTO samler i sig Resultatet af Forretningens Drift. Den krediteres for al Art Fortjeneste og debiteres for alle Tab; Saldoen overføres ved Opgørelsen til de forskellige Kapital-Konti. I samme Omfang, som man finder det fornødent i Enkelthederne at paavise Kilderne til Fortjeneste og Tab, kan der oprettes særlige Underkonti; men Saldoerne fra disse Konti bliver ved Opgørelsen alle at samle paa Vindings- og Tabs-Konto, som tillige optager Fortjenesten eller Tabet fra andre Konti (Vare- og Effekt-Konti, Afskrivninger for usikre Fordringer, Slid, Værdiforringelse o. s. v.). Saadanne Særkonti er f. Eks.: *Kommissions-Konto*, der krediteres for indvunden Kommission, Provision o. s. v.; *Speditions-Konto* for Fortjeneste ved Speditionsforretninger; *Præmie-Konto* for indvunden Præmie ved Assuranceforretning; *Rente-Konto*, som krediteres for al Rente og Diskonto, der indvindes, være sig paa personlige eller upersonlige Konti, og som omvendt debiteres for al Rente og Diskonto, der er at godtgøre; *Kurs-Konto*, som krediteres for Agio og debiteres for Disagio; *Omkostnings-Konto*, der debiteres for alle Slags Omkostninger og krediteres for refunderede Udlæg; denne Konto kan atter blive delt i flere: man kan f. Eks. som ovenfor (S. 1169) anført udskille en særlig Lageromkostnings-Konto, eller en Konto for Porto og Telegrammer, maaske en Konto for Gaver og Understøttelser, o. s. fr.

BALANCE-KONTOEN (S. 1159) danner Bindeledet mellem to paa hinanden følgende Regnskabsperioder. Naar Opgørelsen har fundet Sted, og Overskuddet eller Tabet er overført til de paagældende Kapital-Konti, bliver samtlige Konti salderede ved Hjælp af Balance-Kontoen, idet hver enkelt Konto debiteres for sin Creditsaldo eller krediteres for sin Debetsaldo, medens den tilsvarende modstaaende Postering sker paa Balance-Konto. I

Slutnings-Balancen (balance de sortie) kommer altsaa alle Debetsaldi til at staa i Balancekontoens Debetside, alle Creditsaldi i dens Creditside. Den nye Regnskabsperiode indledes ved en *Aabnings-Balance (balance d'entrée)*, som indeholder nøjagtig de samme Poster som Slutnings-Balancen, men i modsat Side: altsaa alle Debetsaldi staar her i Kreditsiden, alle Creditsaldi i Debetsiden. Som hertil svarende Posteringer bliver hver enkelt Konto at debitere i ny Regning for sin Debetsaldo eller at kreditere for sin Creditsaldo. Naar Saldoerne saaledes er fremførte, træder Balance-Kontoen ud af Virksomhed indtil næste Opgørelse.

BØGER.

Det er allerede i det foregaaende (S. 1160 f., 1163) tilstrækkelig fremhævet, at der ingen almindelig Regel gælder for det Antal Bøger, som udkræves til et fyldestgørende Bogholderi, og ligeledes, at Bøger, som bærer samme Navn, i Virkeligheden kan frembyde meget store Forskelligheder. De vigtigste Bøgers væsentlige Karakter og Formaal er blevet angivet i Hovedtrækkene; men det er tillige paapeget, at Bøgerne mere eller mindre løber over i hverandre og kan erstatte hverandre, at Indholdet kan udstykket eller samles paa forskellig Maade, og at der overhovedet ikke kan trækkes faste Linier for Ordningen. Teoretisk taget kan et fuldstændigt dobbelt Bogholderi endog føres ved Hjælp af en eneste Bog (Hovedbogen), og denne kan efter en nyere Metode tilmed indrettes og føres som en Kombination af Journal og Hovedbog (*Journal Grand-livre*, „*Journal-Hovedbog*“, se ndfr. S. 1218); i mindre Forretninger maatte en saadan Bog kunne gøre Fyldest i Forbindelse med nogle Hjælpebøger.

De enkelte Bøger og deres Førelse skal nu i det følgende noget nærmere omtales.

Om KASSEB OG og MEMORIAL samt deres mulige Underafdelinger er der ikke Anledning til at tilføje yderligere Bemærkninger, ud over hvad der allerede i det foregaaende er sagt. Eksempler, som viser disse Bøgers Førelse, findes S. 1184 og 1206 (Kassebog) og S. 1208 og 1209 (Memorial).

JOURNAL. Den danske Lovgivning paabyder at føre Journal og Hovedbog; men som allerede fremhævet (S. 1163) siger den intet om, hvad disse Bøger skal indeholde, og den siger overmaade lidet om, hvorledes de skal være førte. Foruden Paabud om, at Bøgerne skal føres i Landets lovlige Mønt, og at Jøder skal føre deres Bøger paa Dansk eller Tysk med gotiske eller latinske Bogstaver og efter sædvanlig Tidsregning, indskrænker Forskrifterne sig dertil, at Bøgerne skal være »ordentlig førte« for at have særlig Beviskraft, og at de ikke maa være førte paa »uredelig Maade« eller fremvise »grove Uordener eller Uagtsomheder«, saafremt man i Konkurstilfælde vil undgaa Straffeansvar. Disse meget almindelig holdte Udtryk tilsteder i og for sig stor Forskellighed i Henseende til den Maade, hvorpaa Bøgerne praktisk taget kan føres.

Det dobbelte Bogholderis Princip kræver, at *alle Poster indføres i Hovedbogen*, og naar der føres Journal, skal ingen Post kunne komme i Hovedbogen uden at passere gennem Journalen; altsaa *alle Poster skal indføres i Journalen*. Men naar denne Grundregel overholdes, kan man i øvrigt — med vor Lovgivning — føre Journalen paa saare forskellig Vis.

Man kan saaledes, om fornødent, *udstykke Journalen* i flere Bøger, som føres j vnside, og som efter deres  jemed benævnes f. Eks. Kasse-

journal, Vekseljournal, Varejournal o. s. v. Man samler altsaa visse Grupper af ensartede Poster og indfører dem i særskilte Bøger; herved kan opnaas et lettere Overblik og en simplificeret Indførelse i Hovedbogen. — Hvad enten imidlertid Journalen holdes samlet i een Bog eller deles i flere, kan den føres paa to væsentlig forskellige Maader, der kan betegnes som den franske og den tyske. Den *franske* Journal (jfr. Noten til S. 1163) føres *Dag for Dag*; alle Poster, uden Undtagelse, indføres i umiddelbar Rækkefølge efter den Dato, paa hvilken de er forefaldne. Denne Fremgangsmaade, som er stemmende med Journalens egentlige Væsen, og som naturligvis maa følges i de Lande, hvor Loven udtrykkelig paabyder den, medfører den Fordel, at Hovedbogen — hvis ellers Forholdene tillader det — kan være ført op fra Dag til Dag; men den er tillige omstændelig og vidtløftig og medfører overflødigt Skriveri, idet Journalen væsentlig kun bliver en direkte Afskrift af Forbøgerne. I den *tyske* Journal bliver derimod Posterne indførte ikke dagvis, men for et større Tidsrum ad Gangen, i Regelen *maanedsviis* (hvorfor den rettere burde kaldes *Mensual*, »Maanedsbog«). De i Maanedens Løb forefaldne Poster, der vedrører samme Konto enten som Debitorer eller som Kreditorer, bliver ved denne Form for Journalisering saa vidt mulig samlede under eet. Man begynder med de Konti, der forekommer hyppigst og altsaa kan optage de fleste Poster, hvorefter man fortsætter nedefter, indtil man faar ogsaa de Konti med, som kun forekommer en enkelt Gang; indenfor hver enkelt Samlepost overholdes Tidsfølgen for de til samme Konto henhørende Poster. Til Hjælp ved Journaliseringen kan ogsaa benyttes de dagvis førte Hjælpebøger, saasom Risconto og Lagerbøger. Denne Form for Journalen, der fremstiller Regnskabsstoffet i forkortet og sammentrængt Skikkelse, giver mindre Arbejde og mere samlet Oversigt end den franske Form.

Disse to forskellige Former for Journalen hænger atter sammen med en forskellig Førelse af Hovedbogen. Fransk Journal nødvendiggør Posterne dagvise Indførelse i Hovedbogen; denne bliver altsaa vidtløftigere, mere specialiseret. Med tysk Journal kan man derimod, om man vil, indskrænke sig til at indføre de for hver Konto sammendragne Maanedsbølg, hvilket giver en Hovedbog, som kun udviser summariske Tal. Herom nærmere nedenfor. Eksempel paa en *fransk* Journal findes S. 1186, paa en *tysk* Journal (*Mensual*) S. 1212.

Journaliseringen skal være ubetinget paalidelig og fejlfri. Af Hensyn hertil er det ingenlunde altid muligt at lade Overførelsen fra Forbøgerne (Kladderne) foregaa daglig; det kan være nødvendigt at foretage en omhyggelig Efterregning, eller Poster kan henstaa uudfyldte nogen Tid, fordi den endelige Pris ikke straks kan anføres, el. lign. Det er derfor ikke i alle Forretninger, at Hovedbogen til enhver Tid kan være ført op (være *à jour*), men man maa ofte indskrænke sig til at søge dette naaet med visse Mellemløb. Under saadanne Forhold er der særlig Anledning til at foretrække den maanedlige Journalisering.

Hovedbogen gentager Journalens Indhold, men saaledes, at Posterne er opførte kontovis. Hver enkelt Kontos Indhold kan fremstilles med den Udførelse, der er givet i Journalen.

Ført efter *fransk* Mønster giver Hovedbogen detaljerede Oplysninger om Omsætningerne paa hver enkelt Konto, og hvis Forholdene tillader, at den stadig er ført *à jour*, vil den til enhver Tid kunne vejlede om Forretningens Gang og Stilling. Dette er et væsentligt Fortrin, men der er

ogsaa Ulemper. I store Forretninger, hvor Hovedbogen skal rumme maaske Tusinder af Konti, vil den svulme op til ganske uhandlelige Dimensioner, og en Udstykning kan næppe fuldt ud raade Bod herpaa. Eftersporingen af indsnegne Fejl bliver derhos yderst brydsom, da der maa søges efter dem paa saa stort et Felt og gennem en saa uhyre Mængde Poster.

Naar omvendt Hovedbogen føres paa Grundlag af *tysk Journal*, kunde den gerne indskrænkes til et Lommeformat. Nøjes man med at indføre de maanedsvise samlede Summer paa hver Konto, kommer Hovedbogen kun til at indeholde stærkt sammentrængte Oversigter, udtrykt i tørre Tal, og dette vil i Regelen ogsaa kunne være fuldkommen tilstrækkeligt, saafremt de fornødne Specialiseringer og nærmere Oplysninger findes andetsteds. En Ulempe bliver det dog, at Journal og Hovedbog kun een Gang om Maaneden føres op, og herpaa maa der raades Bod ved at holde de fornødne Hjælpebøger à jour. Eksempel paa en Hovedbog efter fransk Mønster findes S. 1194 ff., efter tysk Mønster S. 1216.

Hvad angaar de mange forskellige HJÆLPEBØGER, af hvilke der kan være Anledning til at føre flere eller færre, kan bl. a. følgende nævnes: *Kontokurantbog (Riskontro)*, indeholdende de personelle Konti, maa under alle Omstændigheder føres, saafremt de nævnte Konti ikke bliver specificerede i Hovedbogen (i hvilket Tilfælde man bør lade Kontokurantbogen autorisere); men ogsaa uafhængig af dette Hensyn bliver der ofte ført Kontokurantbog, dels for deri at foretage Renteberegninger o. s. v., dels for at man i denne Bog, der føres daglig og uafhængig af Journalen, til enhver Tid kan have de personlige Konti førte à jour; Eksempel se S. 1220. *Lagerbog (Varebog, Vare-Skontrø)* fører det specificerede Regnskab over Varebeholdningerne, se S. 1222, *Konsignations-Lagerbog* over konsignerede Varer, *Effekt-Skontrø* over Effekter. *Vekselbog* (enten egentlig *Veksel-Skontrø* eller blot *Veksel-Kopibog*) føres direkte fra Vekslerne selv, fordi deri optages alle Enkeltheder, hvilke ikke bliver anførte i Grundbøgerne; ved Indførelsen faar hver Veksel sit Nummer i Rækkefølge; se S. 1224. *Acceptbogen* indeholder Specifikationen af alle Accepter, S. 1224. Endvidere: *Købebog og Salgsbog* for alle afsluttede, men ikke afviklede Køb eller Salg; *Ordrebog* for indløbne Ordre; *Afskibningsbog*; *Fakturabog*; *Salgsregningsbog*; *Kalkulationsbog*; *Forfaldsbog*; *Kontrabøger* med Debitorer eller Kreditorer; *Assurancebog* for Indtegning af Assurance og for Mellemværende med Assurandørerne; *Portobog*; *Kassebog for Smaaavgifter*; o. s. fr.

STATUSBOG. STATUSOPGØRELSE. Førelsen af særskilt Statusbog (Inventar-bog) er foreskrevet i mange Landes Lovgivning, men ikke i vor. Det er hos os paabudt at foretage en aarlig Opgørelse af Status, men den opgjorte Status kan efter Behag indføres enten i en særlig Statusbog eller i Hovedbogen (S. 314). Om Fremgangsmaaden ved Statusopgørelsen bemærkes følgende.

Vor Lovgivning giver ingen nærmere Forskrifter i saa Henseende. Man maa følge de almindelig anerkendte Regler, og det afgørende maa navnlig være, at man ikke udelader noget Moment, som har Indflydelse paa den virkelige Værdi af Aktiva og Passiva. Tvivlsmaal kan dog opstaa f. Eks. med Hensyn til Forstaaelsen af *Konkurslovens* § 46, der paabyder Handlende, Fabrikanter og Skibsredere at erklære sig fallit, naar Statusopgørelsen i de tre sidste Aar har vist stadig Tilbagegang, og »Underbalancen udgør 30 pCt. af Aktivmassen« (jfr. S. 361). Aktivmassens Størrelse beror imidlertid ofte i væsentlig Grad paa Posteringsmaaden. Det er saaledes stemmende med god Bogholderi-Praksis, fordi det giver bedre Overblik, at opføre Aktiva (f. Eks. faste Ejendomme, Varer, Effekter) med deres fulde Værdi, medens de paahvilende Hæftelser (f. Eks. Prioritetsgæld, kredi-

teret Told, Laan mod Haandpant) ikke forlods fradrages i Aktivmassen, men opføres som Passiva. Hvor vidt imidlertid denne og lignende Posteringsmaader vilde blive godkendte i det ovennævnte Tilfælde, foreligger der ingen Afgørelse af.

AKTIVA og PASSIVA er dels aktuelle dels eventuelle.

Aktuelle Aktiva er f. Eks.: Kassebeholdningen (kontant eller paa Folio o. s. v.); Veksler i Portefeuille; andre Gældsbreve samt Effekter i Portefeuille eller afgivne som Haandpant for Laan; Varer paa Lager eller bortsendte i Konsignation eller undervejs for egen Røgning; faste Ejendomme med Tilbehør; Skibe; løst Inventar; Kontokurantfordringer; o. s. v.

Aktuelle Passiva er f. Eks.: Laan mod Haandpant, krediteret Told, Prioritetsgæld, saafremt de paagældende Beløb ikke allerede er forlods fradragne i Aktivmassen; Vekselgæld; Kontokurantgæld; o. s. v.

De eventuelle Aktiva og Passiva vil i Regelen balancere mod hinanden med samme Beløb, f. Eks. Forpligtelser og Rettigheder i Henhold til endosserede Veksler, Kaution el. lign. (jfr. S. 1172).

Endvidere opføres der ofte — af Bekvemmelighedshensyn eller for Oversigtens Skyld — visse *uegentlige Aktiva og Passiva*, d. v. s. Poster, som umiddelbart gensidig ophæver hinanden. F. Eks. Veksler i Portefeuille kan ved Opgørelsen ansættes som Aktiv til den nominelle Værdi, men da heri er indbefattet den endnu ikke indvundne Rente indtil Forfaldsdag, maa dette Beløb opvejes ved en tilsvarende Post i Passivside (o: Rente-Konto maa staa Credit for Beløbet); det omvendte gælder med Hensyn til endnu ikke forfaldne Accepter; det ubenyttede Beløb af en Kassekredit kan opføres som Aktiv mod tillige at anføres som Passiv paa Kreditgiverens Konto (S. 1168); en Seddelbanks Beholdning af egne Sedler kan posteres samtidig som Aktiv (Del af Kassebeholdningen) og som Passiv (Del af Seddelgælden); en Bygning, en Fabrik, et Skib kan staa tilbogs som Aktiv for den fulde Anskaffelsesværdi, medens de afskrevne Beløb opføres som Passiv paa en Amortisations-Konto; en usikker Fordring, der henstaar som Aktiv, kan opvejes ved en Post i Passivside; o. s. fr. Denne Art Poster findes altsaa paa begge Sider i Balancen, enten som særlige Poster eller som Dele af andre Poster.

Hovedsagen ved Foretagelsen af Statusopgørelsen er HOVEDBOGENS AFSLUTNING. Denne sker paa Grundlag af *Raabalancen* og en detaljeret *Beholdningsliste* med tilhørende Værdiansættelser (Inventur). Opgørelsen af Inventuret er ofte et meget besværligt og langvarigt Stykke Arbejde, især i Forretninger, der ligger med et stort og mangeartet Varelager, som i Enkelthederne skal opvejes, opmaales eller optælles; den tyske Handelslov tilsteder derfor, at det efter Omstændighederne kan gaa an kun at optage Varelageret hvert andet Aar.

Først afsluttes i Regelen de personlige Melleमregnings-Konti. Der anføres Renter, Provision o. s. v., og de fornødne Afskrivninger mod usolide Fordringer foretages; de saaledes fremkommende Saldi kan nu overføres til Balance-Konto, d. v. s. hver enkelt Konto salderes ved at debiteres for sin Creditsaldo eller at krediteres for sin Debetsaldo (S. 1175). Derefter afsluttes de øvrige »Beholdnings-Konti«. En Vare-Kontos Saldo skal være det Beløb, som Beholdningens Værdi ifølge Inventuret udgør; hvis Kontoen herved balancerer, er der hverken Fortjeneste eller Tab; et Overskud i Creditsiden er Fortjeneste, et Overskud i Debet-siden er Tab; Fortjenesten eller Tabet overføres til Vindings- og Tabs-Konto, Saldoen overføres til Balance-Konto. Paa lignende Maade behandles de øvrige Beholdnings-Konti; paa Kasse-Kontoen kan der kun være Tale om Gevinst eller Tab, saafremt der foreligger en Kassedifference (S. 1168). Dernæst kommer Turen til de forskellige Underkonti under Vindings- og Tabs-Konto (Kommissions-, Rente-, Omkostnings-Konto o. s. v.), hvilke udlignes ved at overføre Saldoen (Fortjeneste eller Tab) til Vindings- og Tabs-Konto. Paa denne Konto er nu samlet fra de forskellige Kilder de Poster, der tilsammen danner det endelige Overskud eller Tab af Forretningens Drift i den forløbne Regnskabsperiode; en Creditsaldo paa Kontoen er Overskud, en Debetsaldo er Tab. Vindings- og Tabs-Konto bliver da udlignet ved at overføre Saldoen til Kapital-Konto eller eventuelt til de forskellige Kapital-Konti, paa hvilke den skal fordeles; til Interessenternes Kapital-Konti overføres ligeledes Saldoerne af deres Konti for privat Forbrug. Tilsidst overføres Kapital-Kontoernes Saldi til Balance-Konto, og hvis der ingen Fejl er begaaet, skal nu ogsaa Balance-Konto være salderet. Hermed er Hovedbogens Afslutning tilendebragt.

Udregningen af de forskellige Poster plejer at ske i en *Opgørelses-Kladde* (*Abschluss-Brouillon*, se S. 1204). Ved Indførelsen i Journalen bliver Posterne paa Vindings- og Tabs-Konto og paa Balance-Konto anførte sidst. Bibøger, som slutter

sig til bestemte Konti i Hovedbogen, afstemmes med denne og skal vise samme Saldo som Kontoen i Hovedbogen. Efter Forholdets Natur kan Opgørelsen kun i de færreste Tilfælde foregaa paa selve den Dag, da Regnskabsperioden løber ud, men vil ofte kræve endog en rum Tid for at tilendebringes; man plejer da gerne at holde Bøgerne aabne en vis Tid, for at senere tilkommende Poster, der vedrører den afsluttede Periode, kan komme med ind under Opgørelsen.

Ligesom Slutnings-Balancen afgiver de to sidste Journalposter i den forløbne Regnskabsperiode, saaledes afgiver *Aabningsbalancen* (S. 1175) de to første Journalposter i den nye Regnskabsperiode. Vil man indføre Forandringer i sit Bogholderi, sker det hensigtsmæssigst ved en ny Periodes Begyndelse.

PRIVAT-HOVEDBOG (*Geheimbuch; private ledger*). En Ulempe ved det dobbelte Bogholderi er, at Hovedbogen giver fuld Oplysning om Forretningens Formuesforhold, og at derfor selv underordnede Handelsmedhjælpere let vil finde Adgang til at gøre sig bekendte hermed. Denne Ulempe kan fjernes ved en Deling af Hovedbogen, saaledes at visse Konti føres i en særskilt Hovedbog, til hvilken kun Cheferne eller deres betroede Mænd har Adgang. Denne Bog kaldes *Privat-Hovedbogen*, medens den Bog, hvori de øvrige Konti føres, kan kaldes *General-Hovedbogen*.

Er Formaalet kun det at hemmeligholde, hvorledes Formuen fordeler sig mellem flere Interessenter, kan man indskrænke sig til at have en fælles Kapital-Konto for dem i Generalhovedbogen, medens Formuens Fordeling paa de enkelte Deltageres Konti sker i Privathovedbogen.

Ønsker man derimod tillige at hemmeligholde den samlede Formues Størrelse, maa Privathovedbogen omfatte ikke blot Kapital-Konti, men desuden et større eller mindre Antal Beholdnings-Konti. Thi hvis alle Beholdnings-Konti findes optagne i Generalhovedbogen, vil man af disse Kontoers Saldi kunne udlede Formuens Størrelse. Bindeleddet mellem de to Bøger dannes af en Mellemregnings-Konto, hvis Saldo er Resultatet af samtlige de Poster, der er blevne overførte til Privathovedbogen; denne Saldo er lige stor i begge Bøger, men er naturligvis i den ene Bog en Debetsaldo, i den anden Bog en Creditsaldo. Hvis altsaa f. Eks. Privathovedbogen omfatter en Kapital-Konto, hvis Creditsaldo er 100 000 Kr., og en Vare-Konto, hvis Debetsaldo er 80 000 Kr., vil Mellemregnings-Kontoen i Generalhovedbogen vise en Creditsaldo af 20 000 Kr. og i Privathovedbogen en Debetsaldo af 20 000 Kr. I hver Bog for sig er der Balance, uafhængig af den anden Bog.

Til en virkelig Hemmeligholdelse af Formuens Størrelse er det imidlertid endvidere nødvendigt, at der heller ikke er Adgang for Personalet til ad anden Vej at erfare Værdien af de Beholdninger, hvorover Regnskabet føres i Privathovedbogen. Ved Opgørelsen maa der altsaa udarbejdes et særskilt Inventur for hver af Bøgerne. Føres der f. Eks. en Vare-Konto i Privathovedbogen, maa Inventuret over Varebeholdningen kun være tilgængeligt for Chefen selv eller hans betroede Mand; i Generalhovedbogen føres vel en Vare-Konto, der omfatter alle de i Aarets Løb passerende Poster, men denne Konto begynder og slutter uden Saldo, idet dens Saldo ved Afslutningen overføres til Privathovedbogen. Den nysgerrige vil dog endnu kunne finde Vejledning ved at efterse Beholdningernes Størrelse i Lagerbogen; men han vil i hvert Fald savne en væsentlig Oplysning, nemlig den Værdi, hvortil Beholdningen ansattes ved Aarets Begyndelse og ved dets Slutning.

Enhver vil uden Vanskelighed kunne udskille et Antal Konti, som er bedst egnede til at overføres i Privathovedbogen. Han vil fortrinnsvis udse de Konti, hvis Førelse i særskilt Bog volder mindst Ulejlighed, deriblandt f. Eks. Konti for faste Ejendomme, Skibe o. lgn. I hvert Fald bør Arbejdet ved Privathovedbogens Førelse indskrænkes til det mindst mulige og bør kunne ordnes saaledes, at det ikke er nødvendigt at røre ved denne Bog, uden hver Gang der foretages Opgørelse. De i Aarets Løb forefaldende Poster, som angaar en Konto i den hemmelige Hovedbog, bliver derfor bogførte paa en tilsvarende Konto i Generalhovedbogen, men denne Kontos Saldo bliver ved Afslutningen overført til Privathovedbogen.

Det vil være bekvæmest at indrette Privathovedbogen som en *Journal-Hovedbog* (S. 1175). Nærmere Forklaring af Enkelthederne ved dens Førelse vil findes i de Bemærkninger, som er vedføjede det S. 1218 viste Eksempel.

BØGERNES YDRE INDRETNING; ORDENSREGLER. Formatet for de vigtigere Bøger er i Regelen Folio; Papiret bør være stærkt, og Indbindingen solid. Bøgerne bør være paginerede, og de autoriserede Bøger skal være gennemdragne med en Lidse (S. 313); i Hovedbog og Kontokurantbog plejer to modstaaende Sider at have samme Sidetal og betegnes da under eet som et Folio. Den sædvanlig benyttede Liniering (jfr. S. 1162—1163) er vist i en Del af de nedenstaaende Eksempler.

De til Handelsbøger knyttede Bevisfordele er betingede af, at Bøgerne er *ordentlig førte* (S. 314). Hertil kræves ikke blot, at Bøgerne er indrettede paa foreskrevne Maade, men ogsaa at de er førte med en Orden og Omhu, som forebygger Mistanke om Forfalskning. Der maa saaledes ikke være udrevet Blade, der maa ikke findes Raderinger, heller ikke Overstregninger, som gør det oprindeligt skrevne ulæseligt; ogsaa Tilføjelser mellem Linierne bør helst undgaas. Huller og aabne Mellemlinier maa ikke findes paa Steder, der efter regelmæssig Orden skal være beskrevne. Fremdeles maa det paastaaede Regningskrav være tilstrækkelig specificeret i Bøgerne, saaledes at disse med fornøden Tydelighed viser, naar og paa hvad Maade det er opstaaet.

Alle Dokumenter saasom Breve, Fakturaer, Regninger o. s. v., der tjener som Bilag til Boganførslerne, bør holdes i streng Orden og opbevares omhyggelig (jfr. S. 1096). Ingen Post bør endelig anføres, uden at den er nøje efterregnet, og dens Rigtighed i øvrigt kontrolleret. En smuk og tydelig Haandskrift hører til de Ting, der med Rette lægges megen Vægt paa; god Orden kræver ogsaa, at man ikke uden Nødvendighed lader forskellige Personer skiftes til at føre samme Bog.

Naar en Side er fuldkreven, og Summen skal overføres (transporteres) til næste Side, sætter man *Transport* (el. *Overføres*) foran Additionssummen nederst paa Siden og ligeledes *Transport* (el. *Overført*) foran Summen øverst paa næste Side. Paa Konti, som indtager to modstaaende Sider i Bogen, foretages Transport, naar den ene af Siderne er fuldkreven, og det aabne Rum i den modstaaende Side udfyldes ved en skraa Streg. Sker Transport ikke til det umiddelbart følgende Folio, tilføjes Foliotallet, f. Eks. »Transport til Fol. 70« og »Transport fra Fol. 50«.

Skal en Sum *ikke føres videre*, d. v. s. ikke optælles sammen med de følgende Poster, slaas der en Streg under den (f. Eks. under en Afslutningssum i Memorial eller Journal). Ved Bøgenes Afslutning bliver, som i det foregaaende anført, alle Konti salderede, og hver Konto afsluttes ved at slaa en dobbelt Streg under Optællingssummen i begge Sider; den eventuelle Saldo fremføres derpaa i ny Regning.

Mellemløbsregningskonti vil ofte i Aarets Løb være salderede indtil et vist Punkt, hvorefter der atter løber nye udækkede Poster i Debet eller Credit. For Overblikkets Skyld bruger man hyppig at angive, hvor langt Salderingen rækker, ved at trække *Udligningsstreger* i Kontoens to Sider. Disse Linier angiver, at alle Poster, som findes ovenfor dem, er gensidig udlignede; de trækkes i Regelen med rødt Blæk og som oftest ikke tværs over hele Kontoen, men kun i Tekstrubrikken.

Indløbne *Fejl* kan rettes paa forskellig Maade. En Fejl begaaet i en Grundbog (Kladde) kan, naar Posten endnu ikke er overført i andre Bøger, simpelthen rettes ved Overstregning, eventuelt ved at skrive Posten helt om. Er derimod Fejlen gaaet videre, bør den i Regelen rettes ved at indføre en ny Post, der ophæver Fejlen. Hvis f. Eks. det oprindelige Beløb

er for lille, suppleres det ved en Post for Differencen, og hvis det er for stort, rettes det ved at gøre en Post for Differencen i den modstaaende Side. Skal en Post helt annulleres, f. Eks. fordi den er indført enten paa en forkert Konto eller paa forkert Side af en Konto, sker det ved *Stornering (Storno)*, d. v. s. ved at gøre en tilsvarende Modpost i Kontoens modsatte Side; derefter maa naturligvis yderligere den rigtige Post indføres. Ved Storno-Posten maa det tydelig angives, hvilken Post den ophæver, og ved den fejle Post tilføjes en Henvisning til Storneringen.

Bogføring er ganske vist et Arbejde, der væsentlig stiller Fordring om rent mekanisk Nøjagtighed, i alt Fald naar Posternes Anførsel i Grundbøgerne er sket. Men heller ikke Overførelsen fra Grundbøgerne til de andre Bøger bør ske uden vaagen Eftertanke; Bogholderen bør stadig holde sig de foregaaede Forretningers Karakter for Øje, saaledes at han er i Stand til at udøve en vis Kontrol ogsaa med Rigtigheden af de oprindelige Poster.

Det vil i Regelen være en stor Kalamitet for en Forretning, om dens Bøger gaar tabte, og man vil derfor fornuftigvis sørge for, at have et brandfrit Rum eller Skab til deres Opbevaring.

II. Praksis.

Af det foregaaende vil maa vide, at der i Praksis navnlig er to Hovedformer for dobbelt Bogholderi i Brug, ide man nemlig kan føre sin Journal (og i Sammenhæng dermed sin Hovedbog) enten efter *fransk* Mønster eller efter *tysk* Mønster. Det vil derfor være hensigtsmæssigt her at vise særskilt Eksempel paa hver af disse to Bogføringsmaader. I Forbindelse hermed vil der da tillige kunne gives Anvisning paa forskellige Former for Førelsen af Kassebog og Memorial samt Vejledning til Indrettelsen af en Privat-Hovedbog. Væsentlig ensartet i begge Tilfælde er Affattelsen — saaledes som ligeledes vist — af Raabalance, Opgørelses-Kladde og Statusoversigt, samt Førelsen af de tilføjede Hjælpebøger: Kontokurantbog, Vare-Lagerbog, Vekselbog og Acceptbog.

Første Eksempel omfatter: 1. Kassebog, (2. Memorial), 3. Journal efter *fransk* Mønster, 4. Hovedbog; endvidere: 5. Raabalance, 6. Opgørelses-Kladde, 7. Statusoversigt (Inventur).

Andet Eksempel omfatter: 1. Kassebog, 2. Memorial I (»Salgsbog«), 3. Memorial II (»Almindelig Kladde«), 4. Journal efter *tysk* Mønster, 5. Hovedbog, 6. Privat-Hovedbog; endvidere: 7. Kontokurantbog, 8. Vare-Lagerbog, 9. Vekselkopibog, 10. Acceptbog.

Bogføringens Genstand er i begge Eksempler den samme. Den slutter sig til Dels til de i 12. og 13. Afsnit givne Brevmønstre m. m. og fremgaar i øvrigt af følgende

Forretningsgang.

Firmaet *N. Bøgh & Co.* i København har under 30. November 1905 foretaget en Forandring i sit Interessentskabsforhold (jfr. Cirkulære No. 5, S. 1098). Den ældre Partner *N. E. Bøgh* deltager fremtidig i Forretningen som Kommanditist

med et fast Kapital-Indskud af 100 000 Kr., medens den yngre Partner *J. A. Hoffmann* er den fuldt ansvarlige og til Underskrift berettigede Deltager; paa Interessenternes Konti beregnes 4% Rente; Overskud og Tab fordeles med $\frac{1}{4}$ til N. E. Bøgh og $\frac{3}{4}$ til *J. A. Hoffmann*. Som Følge af denne Forandring er der pr. 30. Novbr. foretaget en Opgørelse og Afslutning af Bøgerne, og disse begynder altsaa den 1. Decbr. med en Aabningsbalance, som i Journalen (S. 1186) er specificeret for at vise Status. Det bemærkes, at Omkostnings Konto og Rente Konto begge begynder med Debetsaldi (nemlig henholdsvis forudbetalt Husleje og diverse Rentedifferencer, jfr. Bemærkningerne til Opgørelsen S. 1205); Konsignations Konto begynder med en Debetsaldo af 5 Kr. (jfr. Brev No. 10, S. 1100). Bøgføringen omfatter derefter de i December foregaaede Forretninger; ny Opgørelse og Afslutning af Bøgerne sker pr. 31. December.

1. Decbr. Indkasseret Kupons af Kr. 38 000 $3\frac{1}{2}\%$ uops. Statsobligationer pr. 11. Decbr. (Kupons af Statsobligationer pr. 11. Juni og 11. Decbr. kan hæves allerede henholdsvis 1. Juni og 1. Decbr.).

4. Decbr. Leveret *L. F. Moritz her* (i Henhold til tidligere afsluttet Salg) 200 Sække Riokaffe B Br. 26 030 Ø , Tara 530 Ø , Netto 25 500 Ø à 40 ø. ufortoldet, Kr. 10 200 pr. 3/m mod Veksel.

Modtaget Faktura fra *Bartholdy & West Amsterdam* over 144 Sække Kaffe pr. »Minerva« fl. 9879.37 pr. 2. Marts; mod Beløbet har Afladerne afgivet deres Tratte pr. 2. Marts / egen; anføres foreløbig à 150.50 med Kr. 14 868.45. (Jfr. Brev No. 12, Faktura No. 7, Kalkulation S. 1088).

5. Decbr. Modtaget *L. F. Moritz's* Sola-Veksel for Kr. 10 200 pr. 4. Marts mod den igaar leverede Kaffe.

7. Decbr. Indkasseret forfalden Veksel paa *E. Holst & Co.* her Kr. 19 845.60.

8. Decbr. Modtaget Faktura fra *Scott Reed & Co. New York* paa 80 864 Bushels Hvede pr. »Britannia«. (Jfr. Breve No. 13—15, Faktura No. 5). Remburs er aabnet gennem *Privatbanken her*; Provision $\frac{1}{8}\%$; Afregning efter Kurs til Forfaldstid; for Afbetalinger inden Forfaldsdag godtgøres noteret Bankdiskonto.

9. Decbr. Betalt Fragt og Told Kr. 344.07 af 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr. »Dagmar« konsignerede af *Antonio Cardillo Messina*. (Jfr. Breve No. 9—10, Salgsregning No. 9).

Betalt Fragt af 144 S $\frac{1}{2}$ Kaffe pr. »Minerva« Kr. 160.82.

Modtaget Afregning fra *H. Kirchheiner & Co. Hamburg* over solgte Kr. 38 000 uops. $3\frac{1}{2}\%$ Statsobligationer M. 42 050.17 pr. 9. ds.; anføres à 88.75 med Kr. 37 319.50. I Provenuet er afgaaet Kr. 11.09 Renter for manglende Kupons pr. 11. Decbr. (Jfr. Breve No. 24—27, Nota Nr. 11).

10. Decbr. Kaffe pr. »Minerva« er at belaste med S $\frac{1}{2}$ assurance Kr. 56.80, Arbejdspenge m. m. Kr. 45, Salgs-Kurtage Kr. 72.42. (Jfr. Kalkulation S. 1088).

11. Decbr. Accepteret *Bartholdy & West's* Tratte fl. 9879.37 pr. 2. Marts à 150.10 Kr. 14 828.93 (jfr. under 4. Decbr.).

Leveret *M. C. Starup & Co. her* 50 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner à $11\frac{1}{2}$, 18 K $\frac{1}{2}$ à $11\frac{3}{4}$, Kr. 786.50 pr. 11. Marts. (Jfr. Regning No. 2).

Leveret *Chr. Gerber her* 25 S $\frac{1}{2}$ Preanger Kaffe M/R9 Kr. 3115 ÷ Toldtransport Kr. 387.50: Kr. 2727.50 pr. 3/m mod Veksel. (Jfr. Regning No. 3).

Leveret *Voss & Christensen her* 21 S $\frac{1}{2}$ gul Celebes Kaffe B/233 Btto 2480 Ø , Ta. 46 Ø , Netto 2434 Ø à 115 ø. fortoldet Kr. 2977.10 ÷ Toldtransport paa 2400 Ø à $12\frac{1}{2}$ ø. Kr. 300 : Kr. 2499.10 pr. 3/m mod Veksel.

Den paa *S. P. Schwartz* løbende Veksel Kr. 1548.33, som er borttransporteret (diskonteret) med *N. Bøgh & Co.'s* Endossement, forfaldt til Betaling den 8. ds., og da der ikke er modtaget Meddelelse om Regreskrav i Anledning af manglende Betaling, afskrives den som indfriet. (Jfr. S. 1172).

12. Decbr. Modtaget *Chr. Gerbers* Solaveksel Kr. 2727.50 pr. 11. Marts mod den igaar leverede Kaffe. (Jfr. Veksel No. 20).

Modtaget *Voss & Christensen's* Solaveksel Kr. 2499.10 pr. 11. Marts mod igaar leveret Kaffe.

Sendt *C. A. Fabricius Odense* 30 S $\frac{1}{2}$ Preanger Kaffe M/R9 og 50 S $\frac{1}{2}$ Rio Kaffe B Kr. 6058.88 mod 3/m Accept. Trasseret Beløbet pr. 12. Marts. (Jfr. Breve No. 39—40, Faktura No. 8).

16. Decbr. Modtaget Rimisse fra *A. O. Andresen & Co. Christiania* £ 5000 à 18,17 ÷ $1\frac{1}{100}$ Kr. 90 759.15. — Remitteret til samme Kr. 20 219.96 paa Gulstads Bryggeri pr. 16. Febr. og hfl. 20 945.48 paa *W. Janssen & Co.* pr. 31. Janr., ÷ Disk. og Kurtage: Kr. 51 384.76. — Udbetalt til sammes Debet Kr. 12 995.45 til *Charles Meyer & Co.* her for Regn. Halvorsens Brygg. Frederiksstad. (Jfr. Breve No. 33—35).

Solgt og remitteret *Rougemont freres Paris* £ 5000 à 25,30 ÷ $\frac{1}{4}\%$ fr. 126 183.75. (Jfr. Breve No. 36—38). Dette Francsbeløb (à 71,85 + $1\frac{1}{100}\%$ Kr. 90 753.68 à 89 M. 101 970.43) stilles til Disposition for *H. Kirchheiner & Co. Hamburg*, som har afsat det a meta à 81,10 ÷ $1\frac{1}{100}\%$, udbringende M. 102 232.70. (Jfr. Breve No. 28—30).

Givet *H. Kirchheiner & Co. Hamburg* Ordre til at udbetale M. 100 000 til Commerz- u. Diskontobank Hamburg f. Rg. Theodor Frost her, samt at overføre M. 43 000 til G. C. Stahlberg & Co. Danzig f. Rg. B. Munthe & Co. her; Beløbene er modtagne kontant à 89 med Kr. 127 270. (Jfr. Breve No. 28, 30).

Overført fra Folio til *Privatbankens* Remburs Konto Kr. 150 000.

18. Decbr. Diskonteret i *Nationalbanken* følgende Veksler: Kr. 10 200 pr. 4. Marts, Kr. 2499.10 pr. 11. Marts, Kr. 2727.50 pr. 11. Marts, Kr. 6058.88 pr. 12. Marts; Netto-Provenu Kr. 21 299.37. (Jfr. Brev No. 22, Nota No. 12).

19. Decbr. Købt og betalt Kr. 16 000 Østift. Kreditf. Oblig. 6. Serie $3\frac{1}{4}\%$ à $90\frac{1}{4}$ (7 Dg. Rente Kr. 10.89) og Kr. 8 000 Aktier i De Danske Sukkerfabrikker à $168\frac{1}{2}$, tilsammen Kr. 27 958.81. (Jfr. Nota No. 10).

21. Decbr. Leveret *Østerbros Dampmølle her* 20 000 Ctnr. Hvede ex »Britannia« à 640, Kr. 128 000 pr. Kontant.

Overført fra Folio til *Privatbankens* Remburs Konto Kr. 87 000.

22. Decbr. Leveret *M. C. Starup & Co. her* 30 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner à 11, Kr. 330, og 10 S $\frac{1}{2}$ brun blandet Bantam Kaffe V/153, Btto 1204 $\mathcal{F}$, Ta. 20 $\mathcal{F}$, Netto 1184 $\mathcal{F}$ à 112 ø. fort., Kr. 1326.08, begge Poster pr. 3/m.

Afskibet pr. »Ellen« til *Axel Lundqvist Gøteborg* 6382 $\frac{1}{10}$ Ctnr. Hvede ex »Britannia«, 60 Maatter 18 Kr. og Kr. 400 Fragtforsku, Kr. 42 222.72 mod 3/m Accept. (Jfr. Breve No. 16—20, Faktura No. 6). Fragtforskuddet udbetales med Fradrag af 2% Assurance (jfr. S. 1133).

23. Decbr. Diskonteret i *Nationalbanken* Kr. 42 222.72 paa *Axel Lundqvist* pr. 22. Marts; Diskonto à 5% Kr. 510.19; svensk Stempel Kr. 21.50, Kursfradrag Kr. 42.22.

Betalt Fragt pr. »Britannia« af udlosede 43 607,9 Ctnr. = 4 811 906 eng. lbs à 4 s. pr. 480 lbs. £ 2004.19.2 à 18,14 Kr. 36 369.94.

Betalt Omladningsomkostninger af Hvede pr. »Ellen« ifølge Røgning Kr. 255.30.

Leveret *H. P. Hirsch her* 17 225 $\frac{1}{2}$ Ctnr. Hvede, Restparti ex »Britannia«, à 650, Kr. 111 965.75 pr. 3/m; herfor modtaget hans Solaveksel pr. 23. Marts.

Sendt *Antonio Cardillo Messina* Salgsregning over konsignerede 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner; Omkostninger Kr. 100, Diskonto Kr. 11.17, Kommission Kr. 27.91; Netto-Provenu pr. idag Kr. 628.35, udlignet ved Check paa *H. Kirchheiner & Co. Hamburg* à 89,06 Kr. 628.35. (Jfr. Brev No. 11 Salgsregning No. 9).

Indfriet Accept *Bartholdy & West's* Tratte for hfl. 10 560.30 à 150,25 med Kr. 15 866.85.

24. Decbr. Købt af P. Richard & Co. her £ 2000 paa Box, Payne & Co. London 3/m pr. 24/27 Marts à 18,00 Kr. 36 000 kontant.

28. Decbr. Trukket paa *C. A. Fabricius Odense* Kr. 20 000 3/m o/ egen; remitteret ham, efter Fradrag af 4% Diskonto Kr. 200 og $\frac{1}{2}\%$ Provision Kr. 100, Netto-Provenu Kr. 19 700 i Nationalbank-Solaveksel, der købes kontant. (Jfr. Breve No. 41—44).

31. Decbr. Gager i Decbr. Kr. 500; Porto og Smaaudgifter i Decbr. Kr. 55 90. Hævet kontant i Decbr. af *N. E. Bøgh (Privatkonto)* Kr. 625, af *J. A. Hoffmann* Kr. 575, anføres pr. 15. Decbr.

Betalt Pakhusleje, Kørsel, Arbejdspenge, Assurance af Kaffe pr. »Minerva«, Mæglerkurtag af solgt Kaffe m. m. Kr. 145.28; Mæglerkurtag af solgt Hvede Kr. 599.91; Assurance af Hvedeladning pr. »Ellen« Kr. 281.25.

Af Kreditoplaget er udgaaet i Decbr. (foruden hvad der er transporteret til andre Oplagshavere) 1210 $\mathcal{F}$ Kaffe solgte inklusive Told, hvoraf Told à $12\frac{1}{2}$ ø. Kr. 151.25.

Undervægt paa Hvedeladning pr. »Britannia« debiteres *Scott Reed & Co. New York*: Faktureret Vægt 2 198 490 kg, udlosset 2 180 395 kg, Undervægt 18 095 kg à M. 140 pr. 1000 kg M. 2533.30, ÷ Fragtdifference £ 16.12 s. 10 d. à 20,50 M. 341.15, = M. 2192.15 à 89 Kr. 1951.01 pr. 5 Februar.

H. Kirchheiner & Co. Hamburg fremsender ved Brev af 5. Januar Konto-kuranter pr. 31. Decbr., hvorefter der er at kreditere dem i løbende Regning: Provision M. 52.56 og Porto M. 4.84 à 89 Kr. 51.09, medens der er at debitere dem i løb. Regning: Renter M. 19.01 og Halvdel af Overskud paa Konto meta M. 131.14 à 89 Kr. 133.63, hvilke Poster anføres under 31. Decbr. (Jfr. Brev No. 32).

Axel Lundqvist Gøteborg sender ved Brev af 6. Januar Opgørelse af Under-

vægt paa Hvedeladning pr. »Ellen«: Undervægt 1045 kg à 13½ Kr. pr. 100 kg Kr. 141.08, ÷ Fragt Kr. 4.18, = Kr. 136.90 pr. 22. Marts; anføres under 31. Decbr.

Renter at anføre: *N. E. Bøgh* (Privatkonto) krediteres à 4% Kr. 345.12, *J. A. Hoffmann* à 4% Kr. 298.09; *A. O. Andresen & Co. Christiania* debiteres Kr. 13.37; *Privatbanken* godtgør Kr. 595.95 for diverse Renter.

Opgørelse ult. Decbr. Kursgevinst paa Veksler i fremmed Valuta Kr. 15.48, paa *H. Kirchheiner & Co.* løbning Kr. 105.52, paa sammes K/meta Kr. 116.71; overføres til Kurs Konto.

FØRSTE

1.

INDTÆGT		December		
Dec.	1	Beholdning		61857 35
		Kupons pr. 11. Dec. af Kr. 38 000 uops. Statsobl.		665
	7	Indkasseret Veksel No. 50 paa E. Holst & Co. her ...		19845 60
	16	Solgt M. 100 000 til Theodor Frost à 89	89000	
		» » 43 000 » B. Munthe & Co. à 89	38270	127270
	18	Diskonteret i Nationalbanken		
		No. 54 paa L. F. Moritz her ..... pr. 4. Marts...	10200	
		» 55 - Chr. Gerber her ..... » 11. » ...	2727 50	
		» 56 - Voss & Christensen her » - » ...	2499 10	
		» 57 - C. A. Fabricius Odense » 12. » ...	6058 88	21485 48
	21	Østerbros Dampmølle betalt		128000
	23	Diskonteret i Nationalbanken		
		No. 59 paa Axel Lundqvist..... pr. 22. Marts...		42222 72
	31	Renter af Privatbanken efter Kontokuranter.....		595 95
				401942 10
<u>Januar</u>				
Jan.	1	Beholdning		11356 50

Ovenstaaende Kassebog er ført i simplest mulig Skikkelse, hvorfor de Konti, som skal debiteres eller krediteres for de enkelte Poster, er udeladte (se derimod Kassebogen S. 1206), og Posternes Tekst ikke er synderlig udførlig. Hen-

2.

Det er overflødig her at vise Eksempel paa en Memorial, da den bliver at føre ganske efter samme Form som nedenstaaende Journal. Men Memorialen indeholder ikke Kasseposterne, som indføres i Journalen fra Kassebogen, og i

FORTJENESTE paa: Effekter Kr. 375.89, Kaffe Kr. 1825.57, Hvede Kr. 8248.26, Lageromkostnings Konto Kr. 68.94, Kommissions Konto Kr. 179.24, Kurs Konto Kr. 277.23, tilsammen Kr. 10 975.13.

TAB paa: Omkostnings Konto Kr. 685.21, Rente Konto Kr. 589.65, Inventar (Afskrivning) Kr. 50, tilsammen Kr. 1324.86.

OVERSKUD: Kr. 9650.27. fordeles med $\frac{1}{4}$ Kr. 2412.57 til *N. E. Bøgh* og med $\frac{3}{4}$ Kr. 7237.70 til *J. A. Hoffmann*.

EKSEMPEL.

Kassebog.

1905.

UDGIFT

Dec.	9	Fragt af 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr. Dagmar.....	136	20		
		Told > do. do. do.	207	87		
		Fragt af 144 S $\frac{1}{2}$ Kaffe pr. »Minerva«	160	82	504	89
	16	Betalt Chas. Meyer & Co. f. Rg. A. O. Andresen & Co. Privatbanken Remburs/Kto, Anvisning paa Folio....	12995	45	162995	45
	18	Diskontonota fra Nationalbanken à 4%.....			186	11
	19	Købt Kr. 16000 Østift. Kr. Obl. og Kr. 8000 Sukkeraktier			27958	81
	21	Privatbanken Remburs/Kto, Anvisning paa Folio....			87000	
	22	Fragtfors kud pr. »Ellen«			392	
	23	Diskontonota fra Nationalbanken	573	91		
		Fragt pr. »Britannia«	36369	94		
		Omladningsomkostninger pr. »Ellen«	255	30		
		Indfriet Accept No. 20, Bartholdy & West's Tratte...	15866	85	53066	
	24	Købt af P. Richard & Co. £ 2000 à 18,00..			36000	
	28	Købt Nationalbank-Solaveksel			19700	
	31	Gager for Decbr..... Kr. 400.				
		Porto og Smaaomk. > > > > 155.90..	555	90		
		N. E. Bøgh her, hævet pr. 15. ds.	625			
		J. A. Hoffmann her, > > > >	575			
		Pakhusl., Arbejds-, Assur., Kurtage m. m. af Kaffe &c.	145	28		
		Assurance af Hvede pr. »Ellen«	231	25		
		Mæglerkurtage af Hvedesalg	599	91	2782	34
		Beholdning			11356	50
					401942	10

1906.

førelsen af hver enkelt Post til dens rette Konto sker altsaa først ved Journaliseringen, og der kan da tillige blive tilføjet forskellige Detailler i Teksten i Henhold til Kassebilagene.

Memorial.

Regelen indeholder den heller ikke hverken Aabningsbalancen eller Opgørelsen og Slutningsbalancen, idet de herhen hørende Poster plejer at indføres direkte i Journalen fra de løse Kladder.

3. Journal.

December 1905.

1

Føl. i Ho- ved- bog	Dato				
10	1	Diverse til <i>Balance Konto</i>			
5		<i>Omkostnings Konto</i> ..... Saldo.....	125		
8		<i>Rente Konto</i> ..... do.	430		
11		<i>Kasse Konto</i> ..... do.	61857	35	
12		<i>Effekt Konto</i> ..... do.	36800		
13		<i>Veksler i Kronemønt</i> ..... do.	40065	56	
14		<i>Veksler i fremmed Valuta</i> ..... do. ... hfl. 20945.48	31418	22	
16		<i>Diverse Vekseldebitorer</i> ..... do.	1548	33	
19		<i>Kaffe Konto</i> ..... do.	12000		
21		<i>Kontor- og Pakhus-Inventarium</i> .. do.	5000		
22		<i>Konsignations Konto</i> ..... do.	5		
28		<i>A. O. Andresen & Co. Christiania</i> do. ... pr. 12. Dec.	25637	47	214886 93
10		<i>Balance Konto</i> til Diverse			
1		til <i>N. E. Baghs faste Kapitalindsud</i> .. Saldo.....	100000		
2		> <i>N. E. Bagh her Privatkonto</i> ..... do.	3847	53	
3		> <i>J. A. Hoffmann her</i> ..... do.	89714	31	
15		> <i>Endosserede Veksler</i> ..... do.	1548	33	
18		> <i>Accept Konto</i> ..... do.	15866	85	
28		> <i>Kreditoplaget</i> ..... do.	3909	91	214886 93
11	8	<i>Kasse Konto</i> til <i>Rente Konto</i>			
		Kupons pr. 11. Dec. af Kr. 38 000 uops. Statsobl....			665
27	4	<i>L. F. Moritz her (Konto for Diverse)</i> til <i>Kaffe Konto</i>			
19		200 S $\frac{1}{2}$ Rio B Br. 26030 $\mathcal{F}$, Ta. 530 $\mathcal{F}$, Netto 25500 $\mathcal{F}$			
		à 40 ø. ufortoldet ..... pr. 4. Marts			10200
19		<i>Kaffe Konto</i> til <i>Adviserede Tratter</i>			
17		Bartholdy & West Amsterdam Faktura over 144 S $\frac{1}{2}$			
		pr. >Minerva< ..... à 150,50 fl.	9879	37	14868 45
		Beløbet trasseret paa os pr. 2. Marts			
13	5	<i>Veksler i Kronemønt</i>			
27		til <i>L. F. Moritz her (Konto for Diverse)</i>			
		No. 54 L. F. Moritz's Solaveksel til os pr. 4. Marts			10200
11	7	<i>Kasse Konto</i> til <i>Veksler i Kronemønt</i>			
13		Indkasseret No. 50 paa E. Holst & Co.			19845 60
20	8	<i>Hvede Konto</i> til <i>Privatbanken Remburs Konto</i>			
24		Scott Reed & Co.s Tratte 60 D. S. paa Norddeutsche			
		Bank mod Faktura pr. >Britannia< _{ss} ..... M.	266345	80	
		1/3 % Remburs-Provision.....	887	82	
		pr. 5. Februar à 89 (Kursforbehold)... M.	267233	62	237837 92
0	9	Diverse til <i>Kasse Konto</i>			
11		<i>Konsignations Konto</i>			
22		Fragt af 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr. >Dagmar< Kr. 136.20			
		Told af do. do. > 207.87	344	07	
19		<i>Kaffe Konto</i>			
		Fragt af 144 S $\frac{1}{2}$ pr. >Minerva<	160	82	504 89
		Transport...			723895 72

December 1905.

2

Fol.					
0			Transport...		723895 72
12	9	Diverse til <i>Effekt Konto</i>			
29		<i>H. Kirchheimer & Co. Hamborg løbende Begning</i>			
		Solgt Kr. 38 000 Statsoblig. ifølge Nota..... M.	42050 17		
			à 89 Kr.	37319 50	
8		<i>Rente Konto</i>			
		I ovenstaaende afgaaet 3 Dg. Rente à 3½ %.....	11 09		37330 59
19	10	<i>Kaffe Konto</i> til Diverse			
0		til <i>Lageromkostnings Konto</i>			
6		Assurance, Oplægning, Kurtage &c. af 144 S. pr.			
		» <i>Minerva</i>	174 22		
8		» <i>Rente Konto</i>			
		Renter af do. do.	63 05		237 27
17	11	<i>Adviserede Tratter</i> til Diverse			
0		til <i>Accept Konto</i>			
18		Accepteret No. 21 Bartholdy & West's Tratte			
		hfl. 9879.37 à 150,10 pr. 2. Marts	14828 93		
9		» <i>Kurs Konto</i>			
		Kursdifference 40 ø. pr. 100 fl.....	39 52		14868 45
25		<i>M. C. Starup & Co. her</i> til <i>Konsignations Konto</i>			
22		50 K. Appelsiner à 11½.....	575		
		18 » do. à 11¾.....	211 50		786 50
		pr. 11. Marts			
27		Diverse til <i>Kaffe Konto</i>			
19		<i>Chr. Gerber her (Konto for Diverse)</i>			
		25 S. Preanger M/R9 Nto. 3115 Ø à 100 fort. Kr. 3115.			
		÷ Toldtransp. 3100 Ø à 12½ ø..... » 387.50	2727 50		
		<i>Voss & Christensen (Konto for Diverse)</i>			
		21 S. Celebes B/233 Nto. 2434 Ø à 115 fort. Kr. 2799.10			
		÷ Toldtransp. 2400 Ø à 12½ ø..... » 300.	2499 10		5226 60
		pr. 11. Marts			
15		<i>Endosserede Veksler</i> til <i>Diverse Veksledebitorer</i>			
16		No. 51 paa S. P. Schwartz her..... pr. 8. ds.			1548 33
26	12	<i>C. A. Fabricius Odense</i> til <i>Kaffe Konto</i>			
19		30 S. Preanger M/R9 Br. 3804, Ta. 60, Nto. 3744 Ø à 92 uft.	3444 48		
		50 » Rio B - 6636, - 100, - 6536 Ø à 40 »	2614 40		6058 88
		pr. 12. Marts			
13		<i>Veksler i Kronemønt</i> til Diverse			
0		til <i>Chr. Gerber her (Konto for Diverse)</i>			
27		No. 55 Solaveksel..... pr. 11. Marts	2727 50		
27		» <i>Voss & Christensen her (Konto for Diverse)</i>			
		No. 56 do. .... pr. » »	2499 10		
26		» <i>C. A. Fabricius Odense</i>			
		No. 57 Vor Tratte of egen.... pr. 12. Marts	6058 88		11285 48
14	16	<i>Veksler i fr. Valuta</i> til <i>A. O. Andresen & Co. Christiania</i>			
28		No. 58 Check paa Lond. & Cty. Bkg. Co. à 18,17 ÷ 1°/100 £	5000		90759 15
		Transport...			891996 97

Fol.		Transport...		891996	97
0	16	Diverse til <i>Kasse Konto</i>			
11		<i>A. O. Andresen & Co. Christiania</i>			
28		Betalt Chas. Meyer & Co. f. R. Halvorsens Bryggeri.	12995	45	
24		<i>Privatbanken i København Remburs Konto</i>			
		Overtørt fra vor Folio Konto	150000		162995 45
0					
0		Diverse til Diverse			
28		<i>A. O. Andresen & Co. Christiania</i>			
		No. 52 paa Gulstads Bryggeri pr. 16. Feb. Kr. 20219.96			
		Disk. 60 D. à 5 %	20051	46	
		> 53 paa W. Janssen & Co. pr. 31. Jan.			
		hfl. 20945.48 à 150,10	31281	97	
		Disk. 45 D. à 4 %		51 33	
		1 % ₀₀ Kurtage		51384	76
8		<i>Rente Konto</i>			
		Ovenstaaende Diskonto Kr. 168.50 og 157.20		325	70
				51710	46
13		til <i>Veksler i Kronemønt</i>	20219	96	
14		> <i>Veksler i fremmed Valuta</i>	31439	17	
7		> <i>Kommissions Konto</i>		51 33	51710 46
16					
15		<i>Diverse Vekseldebitorer til Endosserede Veksler</i>			
		No. 52 paa Gulstads Bryggeri	20219	96	
		> 53 - W. Janssen & Co. hfl. 20945.48 à 150,10 > 31. Jan.	31439	17	51659 13
80					
14		<i>H. Kirchheiner & Co. Hamborg K/meta til Veksler i fr. Vta.</i>			
		Remitt. Rougemont freres Paris No. 58 Check	5000		
		à 25,30 ÷ ¼ % & 71,85 + 1 % ₀₀	126183	75	90753 68
		Akkredit. H. K. & Co. for Francsbeløbet, à 81,10 ÷ 1 % ₀₀ M.	102232	70	
		pr. 17. Decbr.			
29					
30		<i>H. Kirchheiner & Co. Hamborg løbende Regning</i>			
		til <i>Sammes K/meta</i>			
		fr. 126183.75 à 71,85 + 1 % ₀₀ & 89	101970	43	90753 68
		pr. 17. Decbr.			
11					
29		<i>Kasse Konto til H. Kirchheiner & Co. Hbg. løb. Rg.</i>			
		Udbetaling til Commerz- u. Diskontobank f. Rg.			
		Theodor Frost her	100000		
		> G. C. Stahlberg & Co. Danzig f. Rg.		43000	
		B. Munthe & Co. her		143000	127270
		à 89 M.			
		pr. 17. Decbr.			
11					
13	18	<i>Kasse Konto til Veksler i Kronemønt</i>			
		Diskonteret i Nationalbanken			
		No. 54 paa L. F. Moritz her	10200		
		> 55 - Chr. Gerber her	2727	50	
		> 56 - Voss & Cristensen her	2499	10	
		> 57 - C. A. Fabricius Odense	6058	88	21485 48
16					
15		<i>Diverse Vekseldebitorer til Endosserede Veksler</i>			
		Foranstaaende 4 Veksler No. 54-57			21485 48
		Transport...			1510110 33

December 1905.

4

Fol.					
8			Transport...		1510110 33
11	18	Rente Konto til Kasse Konto			
		Diskontonota fra Nationalbanken à 4%			186 11
11	19	Diverse til Kasse Konto			
12		Effekt Konto			
		Kr. 16000 Østift. Krfg. Obl. 6 S. 3½% à 90¼ + 1‰	14454 44		
		› 8000 Sukkeraktier à 168½ + 1‰	13493 48		
			27947 92		
8		Rente Konto			
		7 Dg. Rente af Kr. 16000 Østift. Kreditfg. Obl.....	10 89		27958 81
11	21	Kasse Konto til Hvede Konto			
20		Østerbros Dampmølle betalt 20000 Ctnr. Hvede			
		ex »Britannia« à 640			128000
24		Privatbanken i Kbhvn. Remburs Kto. til Kasse Konto			
11		Overført fra vor Folio Konto			87000
25	22	M. C. Starup & Co. her til Diverse			
22		til Konsignations Konto			
		30 K. Appelsiner à 11 Kr.....	330		
19		› Kaffe Konto			
		10 S. Bantam V/153 Br. 1204, T. 20, Nto 1184 ₧ à 112 ft.	1326 08		1656 08
		pr. 22. Marts			
13	20	Veksler i Kronemønt til Hvede Konto			
		Vor Tratte No. 59 paa Axel Lundqvist Gøteborg pr.			
		22. Marts, mod Faktura over Hvede pr. »Ellen«:			
		6382,4 Ctnr. Hvede à 13½ pr. 100 kg cif.....	43081 20		
		60 Maatter	18		
			43099 20		
		Fragaar Fragt à 40 ø. pr. 100 kg... Kr. 1276.48			
		÷ Fragtforskuð..... » 400.	876 48		42222 72
20		Hvede Konto til Diverse			
11		til Kasse Konto			
		Fragtforskuð pr. »Ellen« Kr. 400 ÷ 2% Rente & Ass.	392		
21		› Kontor- og Pakhus-Inventarium			
		60 Maatter pr. »Ellen«	18		410
11	23	Kasse Konto til Veksler i Kronemønt			
13		Diskonteret i Nationalbanken:			
		No. 59 Tratte paa Axel Lundqvist pr. 22. Marts.....			42222 72
16		Diverse Veksledebitorer til Endosserede Veksler			
16		No. 59 paa Axel Lundqvist..... pr. 22. Marts			42222 72
13	20	Veksler i Kronemønt til Hvede Konto			
		No. 60 H. P. Hirsch's Solaveksel pr. 23. Marts mod			
		17225,5 Ctnr. Hvede ex »Britannia« à 650.....			111965 75
11		Diverse til Kasse Konto			
8		Rente Konto			
		Diskonto à 5% af No. 59 p. A. Lundqvist. Kr. 510.19			
		Svensk Stempel .. » 21.50			
		Kursfradrag	573 91		
		Transport...	573 91		1993955 24

Fol.	23	Diverse til <i>Kasse Konto</i>	Transport...	573	91	1993955	24
11	20	<i>Hvede Konto</i>					
		Fragt pr. »Britannia« £ 2004.19.2 à 18.14	Kr. 36369.94				
		Omladningsomkostn. pr. »Ellen«.....	» 255.30	36625	24		
18		<i>Accept Konto</i>					
		No. 20 Bartholdy & West's Tr. hfl. 10560.30 à 150 $\frac{1}{4}$		15866	85	53066	
22		<i>Konsignations Konto</i> til Diverse					
27		til <i>Antonio Cardillo Messina (Konto for Diverse)</i>					
		Netto Provenu pr. Dato af 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr.					
		»Dagmar«.....		628	35		
6		» <i>Lageromkostnings Konto</i>					
		Arbejdspenge m. m. af..... do. do.		100			
8		» <i>Rente Konto</i>					
		3 Mdrs. Rente af Salgssum for... do. do.		11	17		
7		» <i>Kommissions Konto</i>					
		2 $\frac{1}{2}$ % Komm. og Delkredere af .. do. do.		27	91	767	43
27		<i>Antonio Cardillo Messina (Konto for Diverse)</i>					
29		til <i>H. Kirckheimer & Co. Hamborg løb. Regning</i>					
		» Remitt. No. 61 Check paa sidste pr. 23/24 ds. à 89,05 M.		705	61	628	35
14	24	<i>Veksler i fremmed Valuta</i> til Diverse					
11		til <i>Kasse Konto</i>					
		Købt af P. Richard & Co. No. 62 £ 2000 paa Box,					
		Payne & Co. London pr. 24/27 Marts à 18,00		36000			
8		» <i>Rente Konto</i>					
		Kort Kurs 18,14, Difference 14 ø. pr. 1 £.....		280		36280	
13	28	<i>Veksler i Kronemønt</i> til Diverse					
26		til <i>C. A. Fabricius Odense</i>					
		No. 63 vor Tratte o/egen..... pr. 28. Marts		20000			
		Diskonto 3/m à 4 $\frac{1}{2}$ %..... Kr. 200					
		Kommission 1 $\frac{1}{2}$ %..... » 100		300			
			pr. idag	19700			
8		» <i>Rente Konto</i>					
		Ovenstaaende Diskonto.....		200			
7		» <i>Kommissions Konto</i>					
		Ovenstaaende Kommission.....		100		20000	
26		<i>C. A. Fabricius Odense</i> til <i>Kasse Konto</i>					
11		Remitteret ham No. 64 Nationalbank-Solaveksel.....				19700	
11	31	Diverse til <i>Kasse Konto</i>					
5		<i>Omkostnings Konto</i>					
		Gager, Porto & Smaaudgifter i Decbr.....		555	90		
2		<i>N. E. Bøgh her (Privatkonto)</i>					
		Kontant..... pr. 15. Decbr.		625			
3		<i>J. A. Hoffmann her</i>					
		do. .... pr. »		575			
6		<i>Lageromkostnings Konto</i>					
		Pakhusleje, Arbejdspenge, Assurance, Kurtage m. m.		145	28		
20		<i>Hvede Konto</i>					
		Mæglerkurtage..... Kr. 599.91					
		Assurance pr. »Ellen«..... » 281.25		881	16	2792	34
			Transport...			2127179	36

December 1905.

6

Fol.		Transport...			
					2127179 36
19 28	31	<i>Kaffe Konto til Kreditoplaget</i> Told af 1210 ₤ à 12 ¹ / ₂ ø.....			151 25
27 20		<i>Scott Reed & Co. New York (Konto for Diverse)</i> til <i>Hvede Konto</i> Undervægt pr. »Britannia« 18095 kg à M. 140 .... M. ÷ Fragtdifference £ 16.12 s.10 d. à 20,50 ..... pr. 5. Februar à 89 M.	2533 30 341 15 2192 15		1951 01
29 12		<i>Diverse til H. Kirchheiner & Co. Hbg. løb. Regn.</i> <i>Effekt Konto</i> Provision..... M. 52.56 à 89	46 78		
5		<i>Omkostnings Konto</i> Porto ..... » 4.84 à 89 M. 57.40	4 31		51 09
29 30		<i>H. Kirchheiner & Co. Hbg. løb. Regn. til Diverse</i> til <i>Sammes K/meta</i> Overskud til Deling og Udligning af K/meta M. 262.27, hvoraf vor Andel..... M. 131.14 à 89	116 71		
8		» <i>Rente Konto</i> Renter til 31. Decbr. .... » 19.01 à 89 M. 150.15	16 92		133 63
20 27		<i>Hvede Konto til A. Lundqvist Gtbg. (Konto for Diverse)</i> Undervægt pr. »Ellen« ifølge Opgørelse.. pr. 22. Marts			136 90
8 2		<i>Rente Konto til Diverse</i> til <i>N. E. Bagh her, Privatkonto</i> Renter til Dato	345 12		
3		» <i>J. A. Hoffmann her</i> do. do.	298 09		643 21
8 28		<i>Diverse til Rente Konto</i> <i>A. O. Andresen & Co. Christiania</i> Renter til Dato	13 37		
11		<i>Kasse Konto</i> do. do. af Privatbanken	595 95		609 32
		<i>Summa af Raabalance</i>			2130855 77
9 14		<i>Diverse til Kurs Konto</i> <i>Veksler i fremmed Valuta</i> Kursgevinst.....	15 48		
29		<i>H. Kirchheiner & Co. Hamborg løbende Regning</i> do.	105 52		
30		<i>Sammes Konto meta</i> do.	116 71		237 71
4 6		<i>Diverse til Vindings og Tabs Konto</i> <i>Lageromkostnings Konto</i> Avance	68 94		
		Transport...	68 94		

Fol.							
0	31	Diverse til <i>Vindings og Tabs Konto</i>	Transport...	68	94		
7		<i>Kommissions Konto</i>					
9		Avance		179	24		
12		<i>Kurs Konto</i>					
		do.		277	23		
19		<i>Effekt Konto</i>					
		do.		375	89		
20		<i>Kaffe Konto</i>					
		do.		1825	57		
		<i>Hvede Konto</i>					
		do.		8248	26	10975	13
4		<i>Vindings og Tabs Konto til Diverse</i>					
5		til <i>Omkostnings Konto</i>					
8		Tab	Kr. 685.21				
21		» <i>Rente Konto</i>					
		do.	» 589.65				
2		» <i>Kontor- og Pakhus-Inventarium</i>					
		Afskrives	» 50.	1324	86		
3		» <i>N. E. Bøgh her, Privatkonto</i>					
		$\frac{1}{4}$ af Overskud Kr. 9650 27	Kr. 2412.57				
		» <i>J. A. Hoffmann her</i>					
		$\frac{3}{4}$ af do. do. do.	» 7237.70	9650	27	10975	13
10		<i>Balance Konto til Diverse (10 Kreditorer)</i>					
11		til <i>Kasse Konto</i>	Saldo	11356	50		
12		» <i>Effekt Konto</i>	do.	27840			
13		» <i>Veksler i Kronemønt</i>	do.	131965	75		
14		» <i>Veksler i fremmed Valuta</i>	do. .. £ 2000	36280			
16		» <i>Diverse Veksledebitorer</i>	do.	115367	33		
19		» <i>Kaffe Konto</i>	do.	6431	80		
21		» <i>Kontor- og Pakhus-Inventarium</i>	do.	4932			
25		» <i>M. C. Starup & Co. her</i>	do.	2442	58		
27		» <i>Konto for Diverse (Scott Reed & Co.)</i>	do.	1951	01		
29		» <i>H. Kirchheiner & Co. Hbg. løb. Reg.</i>	do. M. 407.74	362	89	338929	86
10		<i>Diverse (11 Debitorer) til Balance Konto</i>					
1		<i>N. E. Bøghs faste Kapitalindsud</i>	Saldo	100000			
2		<i>N. E. Bøgh her, Privatkonto</i>	do.	5980	22		
3		<i>J. A. Hoffmann her</i>	do.	96675	10		
6		<i>Lageromkostnings Konto</i>	do.	60			
8		<i>Rente Konto</i>	do.	254	20		
15		<i>Endosserede Veksler</i>	do.	115367	33		
18		<i>Accept Konto</i>	do.	14828	93		
23		<i>Kreditoplaget</i>	do.	4061	16		
24		<i>Privatbanken Remburs Konto</i>	do.	837	92		
27		<i>Konto for Diverse (Axel Lundqvist)</i>	do.	136	90		
28		<i>A. O. Andresen & Co. Christiania</i>	do.	728	10	338929	86
		<u>Januar 1906.</u>					
10	1	<i>Diverse (10 Debitorer) til Balance Konto</i>					
		Konti og Saldi som anført under 31. Decbr.				338929	86
10		<i>Balance Konto til Diverse (11 Kreditorer)</i>					
		Konti og Saldi som anført under 31. Decbr.				338929	86

Bemærkninger til foranstaaende Journal.

Enhver Post begynder med *Debitor*, derefter anføres *Kreditor* (S. 1165). Ved Poster, som kun har een Debitor og een Kreditor, kan disse skrives i samme Linie, for saa vidt Pladsen tillader det. Mange foretrækker dog altid at anføre Debitor og Kreditor hver i en Linie for sig (se f. Eks. Posten under 5. Decbr.).

Ved Poster, hvor der for een Debitor findes flere Kreditorer eller omvendt (*sammensatte Poster*), bliver disse flere Kreditorer eller Debitorer i Postens første Linie betegnede enten ved *Diverse*, saaledes som i foranstaaende Journal, eller ved *Følgende* (se S. 1209 ff.), eller ved at angive deres *Antal* (se S. 1212 ff.).

Under 16. Decbr. er der vist Eksempel paa Opstillingen af en *dobbelt sammensat Post*, i hvilken der findes saavel flere Debitorer som flere Kreditorer (»Diverse til Diverse«). Slige indviklede Posteringer vil dog sjældent blive anvendte, idet man vil foretrække at opløse Posten i flere (jfr. Posteringen S. 1210).

Postens *Tekst* skrives i en Linie for sig. Undertiden kan den dog efter Omstændighederne skrives i samme Linie som den Konto, hvortil den henhører (se saaledes Balancekontoens Poster under 1. og 31. Decbr.).

Øverst paa Journalsiden skrives Maaned og Aarstal. *Datoen* anføres i den løbende Rubrik til venstre ud for den første Post, som bogføres under den paagældende Dato. Der er dog dem, der foretrækker at skrive Datoen midt paa Siden.

I Rubrikken yderst til venstre anføres ud for hver Konto dens *Folio i Hovedbogen*. Naar Debitor og Kreditor er skrevne i samme Linie, sætter man Debitors Folio over en Streg, Kreditors Folio under Stregen. Ved sammensatte Poster sættes undertiden et 0 over en Streg, naar »Diverse« er Debitorer, og et 0 under en Streg, naar »Diverse« er Kreditorer (se Posterne under 9.—16. Decbr.).

Ved Journaliseringen bør man saavidt mulig *samle* de Poster, der hører til samme Konto, for at undgaa unødigt Vidtløftighed og Spredthed. Journalen bliver derfor ikke en i uforandret Orden gentagen Kopi af Memorial og Kassebog.

Forfaldsdagen er kun anført, naar den er forskellig fra Bogføringsdagen.

Med Hensyn til forskellige af de paagældende *Konti* bemærkes følgende:

N. E. Bagh har to Konti: en Konto for hans faststaaende *Kapitalindskud* og en »*Privatkonto*«. Paa denne sidste anføres de ham tilkommende Renter af begge Konti, hans Anpart i Overskud eller Tab, samt de Beløb, som han hæver. *J. A. Hoffmann* har kun een Konto.

Paa *Omkostnings Konto* anføres Forretningens almindelige Udgifter, saasom til Kontorlokale, Gager, Porto m. m. Paa *Lageromkostnings Konto* anføres alle de Udgifter, der særlig vedrører Vareforretningen (jfr. S. 1169).

Under *Kasse Konto* er her indbefattet ikke blot den kontante Kassebeholdning, men ogsaa de paa Bankfolio o. lign. indestaaende Beløb (S. 1168).

Firmaets *Vekselfordringer* er bogførte paa to Konti: en for Veksler i *Kronemønt*, og en for Veksler i *fremmed Valuta* (S. 1171). De af Firmaet *accepterede Veksler* er bogførte paa *Accept Konto*, de *adviserede* men endnu ikke præsenterede Tratter paa Konto for *Adviserede Tratter* (S. 1172). — Det ved hver Veksel anførte *Nummer* er det Løbenummer, hvorunder den er indført i Vekselbogen eller i Acceptbogen. Navnlig for Forretninger, gennem hvis Hænder der passerer et stort Antal Veksler, er det at anbefale altid at anføre Vekselens Løbenummer saavel i Grundbøgerne som i Journal og Hovedbog. — De to Konti henholdsvis for *Endoserede Veksler* og for *Diverse Vekseldebitorer* balancerer mod hinanden (S. 1172).

Konto for *Kontor- og Pakhus-Inventarium* (hvorunder her tænkes indbefattet f. Eks. ogsaa Sække og Maatter) vilde efter Omstændighederne naturligvis hensigtsmæssig kunne være at dele i flere Konti.

Paa *Konto for Diverse* er her optaget en Række personlige Konti, som forudsættes ikke at give Anledning til stadig Mellemregning. Man bør da foruden Kontobetegnelsen (der f. Eks. kan tilføjes i Parentes) tillige angive Navnet paa det Firma, hvem Posten vedrører.

H. Kirchheimer & Co. Hamborg har to Konti, hvoraf den ene er betegnet som *løbende Regning*, den anden som *Konto meta (Km)*. Jfr. Brev No. 24 (S. 1103).

De ved Afslutningen under 31. Decbr. paa *Balance Konto* opførte Poster kommer igen under 1. Januar i modsat Side, men med de samme Beløb. For at spare unødigt Gentagelse kan man derfor under 1. Januar indskrænke sig til at anføre Hovedsummen. — Balancen under 1. Decbr. (overensstemmende med Opførelsen under 30. Novbr.) er derimod specificeret for at vise Status.

Optællingen af samtlige Journalposter indtil Opgørelsen under 31. Decbr. skal vise samme Totalbeløb, som *Raabalancen* udviser (jfr. S. 1204).

1. DEBET

N. E. Bøghs faste

1905		*		
Dec.	ult.	7	Til Balance Konto, Saldo.....	100 000

* Tallene i denne Rubrik angiver Journal-Siden.

2. DEBET

N. E. Bøgh her

1905				
Dec.	31	5	Til Kasse Konto, hævet..... pr. Decbr. 15	625
	ult.	7	» Balance Konto, Saldo.....	5 980 22
				6 605 22

3. DEBET

J. A. Hoffmann

1905				
Dec.	31	5	Til Kasse Konto, hævet..... pr. Decbr. 15	575
	ult.	7	» Balance Konto, Saldo.....	96 675 10
				97 250 10

4. DEBET

Vindings og Tabs

1905				
Dec.	ult.	7	Til Diverse, Tab..... Kr. 1324.86	
			» do. , Overskuddets Fordeling..... » 9650.27	10 975 13

5. DEBET

Omkostnings

1905				
Dec.	1	1	Til Balance Konto, Saldo.....	125
	31	5	» Kasse Konto, Gager m. m.	555 90
		6	» H. Kirchheiner & Co. Hamborg, Porto	4 31
				685 21

6. DEBET

Lageromkostnings

1905				
Dec.	31	5	Til Kasse Konto, Pakhusl., Arbejdspg., Ass., Kurt m. m. af Kaffe	145 28
	ult.	6	» Vindings og Tabs Konto, Fortjeneste	68 94
			» Balance Konto, Saldo.....	60
				274 22

7. DEBET

Kommissions

1905				
Dec.	ult.	7	Til Vindings og Tabs Konto, Fortjeneste	179 24
				179 24

Hovedbog.*Kapitalindskud.*

		CREDIT	1.
1905			
Dec.	1 1	Af Balance Konto, Saldo	100 000
1906			
Jan.	1 7	Af Balance Konto, Saldo	100 000

* Tallene i denne Rubrik angiver Journal-Siden.

Privat Konto.

		CREDIT	2.
1905			
Dec.	1 1	Af Balance Konto, Saldo	3 847 53
	31 6	» Rente Konto, Renter til Dato	345 12
	ult. 7	» Vindings og Tabs Konto, Andel i Overskud	2 412 57
			6 605 22
1906			
Jan.	1 7	Af Balance Konto, Saldo	5 980 22

her.

		CREDIT	3.
1905			
Dec.	1 1	Af Balance Konto, Saldo	89 714 31
	31 6	» Rente Konto, Renter til Dato	298 09
	ult. 7	» Vindings og Tabs Konto, Andel i Overskud	7 237 70
			97 250 10
1906			
Jan.	1 7	Af Balance Konto, Saldo	96 675 10

Konto.

		CREDIT	4.
1905			
Dec.	ult. 6	Af Diverse, Overskud	10 975 13

Konto.

		CREDIT	5.
1905			
Dec.	ult. 7	Af Vindings og Tabs Konto, Tab	685 21
			685 21

Konto.

		CREDIT	6.
1905			
Dec.	10 2	Af Kaffe Konto, Assur., Oplægn. m. m. af 144 S. pr. »Minerva« .	174 22
	23 5	» Konsignations Konto, Arbejdsp. &c. af 100 K. Appelsiner ..	100
			274 22
1906			
Jan.	1 7	Af Balance Konto, Saldo	60

Konto.

		CREDIT	7.
1905			
Dec.	16 3	Af Diverse, Kurtage af Veksler	51 33
	23 5	» Konsignations Kto, Antonio Cardillo Messina	27 91
	28	» Veksler i Kronemønt, C. A. Fabricius Odense	100
			179 24

8. DEBET			<i>Rente</i>
1905			
Dec.	1 1	Til Balance Konto, Saldo	430
	9 2	» Effekt Konto, 3 Dg. af Kr. 38 000 Statsoblig.	11 09
	16 3	» Diverse, Diskonto af Veksler	325 70
	18 4	» Kasse Konto, Diskontonota fra Nationalbanken	186 11
	19	» do. Renter af Kr. 14 000 Østift. Krf. Obl.	10 89
	23	» do. Diskonto af Veksler	573 91
	31 6	» Diverse, N. E. Bøgh og J. A. Hoffmann	643 21
	ult. 7	» Balance Konto, Saldo	254 20
			2 435 11

9. DEBET			<i>Kurs</i>
1905			
Dec.	ult. 7	Til Vindings og Tabs Konto, Fortjeneste	277 23
			277 23

10. DEBET			<i>Balance</i>
1905			
Dec.	1 1	Til Diverse Kreditorer	214 886 93
	ult. 7	» do. do.	338 929 86
			553 816 79
1906			
Jan.	1 7	Til Diverse Kreditorer	338 929 86

11. DEBET			<i>Kasse</i>
1905			
Dec.	1 1	Til Balance Konto, Saldo	61 857 35
		» Rente Konto, Kupons af Kr. 38 000 Statsobligationer ...	665
	7	» Veksler i Kronemønt, Indkasseret No. 50 paa E. Holst & Co.	19 845 60
	16 3	» H. Kirchheiner & Co. Hamborg, M. 143 000 à 89	127 270
	18	» Veksler i Kronemønt, Diskonteret No. 54—57 paa Diverse	21 485 48
	21 4	» Hvede Konto, Østerbros Dampmølle betalt	128 000
	23	» Veksler i Kronemønt, Diskont. No. 59 paa A. Lundqvist	42 222 72
	31 6	» Rente Konto, Privatbanken ifølge Kontokuranter	595 95
			401 942 10
1906			
Jan.	1 7	Til Balance Konto, Saldo	11 356 50

12. DEBET			<i>Effekt</i>
1905			
Dec.	1 1	Til Balance Konto, Saldo	36 800
	19 4	» Kasse Konto, Kr. 16 000 Østift. Krf. Obl. & Kr. 8 000 Sukk. A.	27 947 92
	31 6	» H. Kirchheiner & Co. Hamborg løb. Regn., Provision	46 78
	ult. 7	» Vindings og Tabs Konto, Avance	375 89
			65 170 59
1906			
Jan.	1 7	Til Balance Konto, Saldo	27 840

Konto.

CREDIT 8.

1905				
Dec.	1 1	Af Kasse Konto, Kupons	665	
	10 2	» Kaffe Konto, Lagerrente	63	05
	23 5	» Konsignations Kto., Antonio Cardillo Messina	11	17
	24	» Veksler i fremmed Valuta, Kursdifference paa £ 2 000 ..	280	
	28	» Veksler i Kronemønt, C. A. Fabricius Odense	200	
	31 6	» H. Kirchheiner & Co. Hamborg. Renter i Kto.-Kurant ..	16	92
		» A. O. Andresen & Co. Christiania, do. do. ..	13	37
		» Kasse Konto, Privatbanken i Kbhvn.	595	95
	ult. 7	» Vindings og Tabs Konto, Tab	589	65
			2 435	11
1906				
Jan.	1 7	Af Balance Konto, Saldo	254	20

Konto.

CREDIT 9.

1905				
Dec.	11 2	Af Adviserede Tratter, hfl. 9 879.37 à 40 ø.	39	52
	ult. 6	» Diverse, Kursavance	237	71
			277	23

Konto.

CREDIT 10.

1905				
Dec.	1 1	Af Diverse Debitorer	214 886	93
	ult. 7	» do. do.	338 929	86
			553 816	79
1906				
Jan.	1 7	Af Diverse Debitorer	338 929	86

Konto.

CREDIT 11.

1905				
Dec.	9 1	Af Diverse, Fragt og Told af 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner	504	89
	16 3	» do. Diverse	162 995	45
	18 4	» Rente Konto, Diskonto af diverse Veksler	186	11
	19	» Diverse, Kr. 16 000 Øst. Krf. Obl. og Kr. 8 000 Sukker. A.	27 958	81
	21	» Privatbanken Remburs Kto., Overført fra Folio-Kto.	87 000	
	22	» Hvede Konto, Fragtforskud pr. »Ellen«	392	
	23	» Diverse, Diverse	53 066	
	24 5	» Veksler i fremmed Valuta, £ 2 000 paa Box Payne & Co.	36 000	
	28	» C. A. Fabricius Odense, Nationalbank-Solaveksel	19 700	
	31	» Diverse, Diverse	2 732	34
	ult. 7	» Balance Konto, Saldo	11 356	50
			401 942	10

Konto.

CREDIT 12.

1905				
Dec.	9 2	Af Diverse, Kr. 38 000 Statsobligationer	37 330	59
	ult. 7	» Balance Konto, Saldo	27 840	
			65 170	59

13. Dr.

Veksler i

1905									
Dec.	1	1	Til Balance Konto, Saldo					40 065	56
	5		> L. F. Moritz her, No. 54 paa L. F. Moritz					10 200	
	12	2	> Diverse, - 55—57 - Diverse					11 285	48
	22	4	> Hvede Konto, - 59 - Axel Lundqvist					42 222	72
	23		> do. - 60 - H. P. Hirsch					111 965	75
	28	5	> Diverse, - 63 - C. A. Fabricius					20 000	
								235 739	51
1906									
Jan.	1	7	Til Balance Konto, Saldo					131 965	75

14. Dr.

Veksler i

				£	s.	d.	hfl.	ct.	
1905									
Dec.	1	1	Til Balance Konto, Saldo				20 945	48	31 418 22
	16	2	> A. O. Andresen & Co. Chr.ania, No. 58.	5 000					90 759 15
	24	5	> Diverse, - 62.	2 000					36 280
	ult.	6	> Kurs Konto, Kursavance						15 48
				7 000			20 945	48	158 472 85
1906									
Jan.	1	7	Til Balance Konto, Saldo	2 000					36 280

15. Dr.

Endosserede

1905									
Dec.	11	2	Til Div. Veksledebitorer, No. 51 paa S. P. Schwartz pr. 8 Dec.						1 548 33
	ult.	7	> Balance Konto, Saldo						115 367 33
									116 915 66

16. Dr.

Diverse

1905									
Dec.	1	1	Til Balance Konto, Saldo						1 548 33
	16	3	> Endosserede Veksler, No. 52—53 paa Diverse						51 659 13
	18		> do. - 54—57 - do.						21 485 48
	23	4	> do. - 59 - Axel Lundqvist ..						42 222 72
									116 915 66
1906									
Jan.	1	7	Til Balance Konto, Saldo						115 367 33

17. Dr.

Adviserede

1905									
Dec.	11	2	Til Diverse, No. 21 Bartholdy & West hfl. 9879.37 pr. 2. Marts						14 868 45

18. Dr.

Accept

1905									
Dec.	23	5	Til Kasse Konto, No. 20 Bartholdy & West hfl. 10 560.30 ...						15 866 85
	ult.	7	> Balance Konto, Saldo						14 828 93
									30 695 78

Kronemønt.

C.T. 13.

1905										
Dec.	7	1	Til Kasse Konto, No. 50 paa E. Holst & Co.					19 845	60	
	16	3	› Diverse, - 52 - Guldstads Bryggeri					20 219	96	
	18		› Kasse Konto, - 54—57 - Diverse					21 485	48	
	23	4	› do. - 59 - Axel Lundqvist					42 222	72	
	ult.	7	› Balance Konto, Saldo					131 965	75	
									235 739	51

fremmed Valuta.

C.T. 14.

				£	s.	d.	hfl.	ct.		
1905										
Dec.	16	3	Af Diverse, No. 53 W. Janssen & Co...				20 945	48	31 439	
			› H.Kirchheiner&Co., No.58 L. & C.B.Co.	5 000					90 753	
	ult.	7	› Balance Konto, Saldo	2 000					36 280	
									158 472	85
									7 000	
									20 945	48

Veksler.

C.T. 15.

1905										
Dec.	1	1	Af Balance Konto, Saldo						1 548	
	16	3	› Diverse Vekseldebitorer, No. 52—53 paa Diverse						51 659	
	18		› do. - 54—57 - do.						21 485	
	23	4	› do. - 59 - Axel Lundqvist .						42 222	
									116 915	66
1906										
Jan.	1	7	Af Balance Konto, Saldo						115 367	
									33	

Vekseldebitorer.

C.T. 16.

1905										
Dec.	11	2	Af Endosserede Veksler, No. 51 paa S. P. Schwartz pr. 8. ds. ...						1 548	
	ult.	7	› Balance Konto, Saldo						115 367	
									33	
									116 915	66

Tratter.

C.T. 17.

1905									
Dec.	4	1	Af Kaffe Kto, Bartholdy & West Tratte hfl. 9879.37 pr. 2. Marts						14 868
									45

Konto.

C.T. 18.

1905										
Dec.	1	1	Af Balance Konto, Saldo						15 866	
	11	2	› Advis. Tratter, No.21 Bartholdy & West hfl.9879.37 pr. 2. Marts						14 828	
									78	
									30 695	78
1906										
Jan.	1	7	Af Balance Konto, Saldo						14 828	
									78	

19. Dr.

Kaffe

1905			Sække	Pd. Ntto	
Dec.	1 1	Til Balance Konto, Saldo	250	32 031	12 000
	4	» Adviserede Tratter	144	17 515	14 868 45
	9	» Kasse Konto, Fragt			160 82
	10 2	» Diverse, Assurance, Oplægning, Renter m. m.			237 27
	31 6	» Kreditoplaget, Told			151 25
	ult. 7	» Vind. og Tabs Kto, Avance [Vægtdifference]		[12]	1 825 57
			394	49 558	29 243 36
1906	Jan. 1 7	Til Balance Konto, Saldo	58	7 045	6 431 80

20. Dr.

Hvede

1905	Dec.	8 1	Til Privatbanken Remburs Kto., Faktura fra Scott Reed & Co.	237 837 92
		22 4	» Diverse, Fragtforsku og Maatter pr. »Ellen«	410
		23 5	» Kasse Kto., Fragt pr. »Britannia«, Omladn. pr. »Ellen« .	36 625 24
		31	» do. Mæglerkurtag, Assurance	881 16
		6	» Axel Lundqvist Gøteborg, Undervægt	136 90
		ult. 7	» Vindings og Tabs Konto, Avance	8 248 26
				284 139 48

21. Dr.

Kontor- og Pakhus-

1905	Dec.	1 1	Til Balance Konto, Saldo	5 000
				5 000
1906	Jan.	1 7	Til Balance Konto, Saldo	4 932

22. Dr.

Konsignations

1905	Dec.	1 1	Til Balance Kto, Saldo (Ass. af 100 K. Appelsiner pr. »Dagmar«)	5
		9	» Kasse Kto, Fragt og Told do. do. do.	344 07
		23 5	» Diverse, Nettovenu, Omkostn., Kommiss. m. m. do.	767 43
				1 116 50

23. Dr.

Konto for

1905	Dec.	ult. 7	Til Balance Konto, Saldo	4 061 16
				4 061 16

24. Dr.

Privatbanken i København

1905	Dec.	16 3	Til Kasse Konto, overført fra Folio Konto, pr. Dec. 16.....	150 000
		21 4	» do. do. do. » » 21.....	87 000
		ult. 7	» Balance Konto, Saldo	837 92
				237 837 92

Konto.

C^r. 19.

1905			Sække	Pd. Ntto	
Dec.	4	1			
	11	2	200	25 500	10 200
	12		46	5 549	5 226 60
	22	4	80	10 280	6 058 88
	ult.	7	10	1 184	1 326 08
			58	7 045	6 431 80
			394	49 558	29 243 36

Konto.

C^r. 20.

1905					
Dec.	21	4			128 000
	22				42 222 72
	23				111 965 75
	31	6			1 951 01
					284 139 48

Inventarium.

C^r. 21.

1905					
Dec.	22	4			18
	ult.	7			50
					4 932
					5 000

Konto.

C^r. 22.

1905					
Dec.	11	2			786 50
	22	4			330
					1 116 50

Kreditoplaget.

C^r. 23.

1905					
Dec.	1	1			3 909 91
	31	6			151 25
					4 061 16
1906					
Jan.	1	7			4 061 16

Remburs Konto.

C^r. 24.

1905					
Dec.	8	1			237 837 92
					237 837 92
1906					
Jan.	1	7			837 92

25. Dr.

M. C. Starup & Co.

1905	Dec.	11 2	Til Konsignations Konto, 68 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr. Marts 11...	786	50
		22 4	» Diverse, Diverse Varer ..... » » 22...	1 656	08
				2 442	58
1906	Jan.	1 7	Til Balance Konto, Saldo.....	2 442	58

26. Dr.

C. A. Fabricius

1905	Dec.	12 2	Til Kaffe Konto, Faktura..... pr. Marts 12....	6 058	88
		28 5	» Kasse Konto, Nationalbank-Solaveksel » Decbr. 28....	19 700	
				25 758	88

27. Dr.

Konto for

1905	Dec.	4 1	Til Kaffe Konto, L. F. Moritz her..... pr. Marts 4.	10 200	
		11 2	» do. Chr. Gerber her..... » » 11.	2 727	50
			» do. Voss & Christensen her..... » »	2 499	10
		23 5	» H. Kirchheiner & Co. Hbg., Antonio Cardillo Mess. » Dec. 23.	628	35
		31 6	» Hvede Konto, Scott Reed & Co. M. 2192.15 » Febr. 5.	1 951	01
		ult. 7	» Balance Konto, Saldo.....	136	90
				18 142	86
1906	Jan.	1 7	Til Balance Konto, Saldo (Scott Reed & Co. M. 2192.15 pr. Febr. 5.)	1 951	01

28. Dr.

A. O. Andresen & Co.

1905	Dec.	1 1	Til Balance Konto, Saldo..... pr. Decbr. 12.	25 637	47
		16 3	» Kasse Konto, Udbetaling til Chs. Meyer & Co. » » 16.	12 995	45
			» Diverse, Remitt. Kr. 20 219.96 & hfl. 20 945.48 » » »	51 384	76
		31 6	» Rente Konto, Renter.....	13	37
		ult. 7	» Balance Konto, Saldo.....	728	10
				90 759	15

29. Dr.

H. Kirchheiner & Co.

1905	Dec.	9 2	Til Effekt Konto, Kr. 38 000 Statsobl. pr. Decbr. 9.	M. 42 050	S. 17	37 319	50
		16 3	» H. Kirchheiner & Co. Kto/meta, Overført » 17.	101 970	43	90 753	68
		31 6	» do. do. do.	131	14	116	71
			» Rente Konto, Renter.....	19	01	16	92
		ult. 6	» Kurs Konto, Kursavance.....			105	52
				144 170	75	128 312	33
1906	Jan.	1 7	Til Balance Konto, Saldo.....	407	74	362	89

30. Dr.

H. Kirchheiner & Co.

1905	Dec.	16 3	Til Veksler i fr. Vta, Akkredit. fr. 126 183.75 pr. Dec. 17.	M. 102 232	S. 70	90 753	68
		ult. 6	» Kurs Konto, Kursavance.....			116	71
				102 232	70	90 870	39

her.

Cr. 25.

1905								
Dec.	ult.	7	Af Balance Konto, Saldo				2 442	58
							2 442	58

Odense.

Cr. 26.

1905								
Dec.	12	2	Af Veksler i Kronemønt, Vor Tratte No. 57... pr. Marts 12.				6 058	88
	28	5	» do. do. No. 63 (Kr. 20000 3/m) » Dec. 28.				19 700	
							25 768	88

Diverse.

Cr. 27.

1905								
Dec.	5	1	Af Veksler i Kronemønt, L. F. Moritz her.... pr. Marts 4.				10 200	
	12	2	» do. Chr. Gerber her.... » » 11.				2 727	50
			» do. Voss & Christensen her » » »				2 499	10
	23	5	» Konsignationskonto, Antonio Cardillo Messina » Decbr. 23.				628	35
	31	6	» Hvede Konto, Axel Lundqvist Gøteborg » Marts 22.				136	90
	ult.	7	» Balance Konto, Saldo				1 951	01
							18 142	86
1906								
Jan.	1	7	Af Balance Konto, Saldo (Axel Lundqvist Gøteborg pr. Marts 22)				136	90

Christiania.

Cr. 28.

1905								
Dec.	16	2	Af Veksler i fremmed Valuta, Rimse £ 5000 pr. Decbr. 15.				90 759	15
							90 759	15
1906								
Jan.	1	7	Af Balance Konto, Saldo				728	10

Hamburg, løbende Regning.

Cr. 29.

1905					M.	₰		
Dec.	16	3	Af Kasse Konto, Diverse Udbetalinger pr. Decbr. 17..		143 000		127 270	
	23	5	» Antonio Cardillo Messina, Check » » 24..		705 61		628 35	
	31	6	» Diverse, Provision og Porto		57 40		51 09	
	ult.	7	» Balance Konto, Saldo		407 74		362 39	
					144 170	75	128 312	33

Hamburg, Konto meta.

Cr. 30.

1905					M.	₰		
Dec.	16	3	Af H. Kirchheiner & Co. 1/R, fr. 126183.75 pr. Dec. 17.		101 970	43	90 753	68
	31	6	» do. do. Overskud til Deling.		262	27	116	71
					102 232	70	90 870	39

5. **Raa-Balance.**

31. December 1905.

Fol.		Debet		Credit		Saldo	
						Debitorer	Kreditorer
1	N. E. Bøghs faste Kapitalindskud...	—	—	100 000	—	—	100 000
2	— — Privatkonto.....	625	—	4 192	65	—	3 567
3	J. A. Hoffmann her	575	—	90 012	40	—	89 437
5	Omkostnings Konto	685	21	—	—	685	21
6	Lageromkostnings Konto	145	28	274	22	—	128
7	Kommissions Konto	—	—	179	24	—	179
8	Rente Konto	2 180	91	1 845	46	335	45
9	Kurs Konto	—	—	39	52	—	39
10	Balance Konto	214 886	93	214 886	93	—	—
11	Kasse Konto	401 942	10	390 585	60	11 356	50
12	Effekt Konto	64 794	70	37 330	59	27 464	11
13	Veksler i Kronemønt.....	235 739	51	103 773	76	131 965	75
14	Veksler i fremmed Valuta.....	158 457	37	122 192	85	36 264	52
15	Endosserede Veksler.....	1 548	33	116 915	66	—	115 367
16	Diverse Vekseldebitorer	116 915	66	1 548	33	115 367	33
17	Adviserede Tratter	14 868	45	14 868	45	—	—
18	Accept Konto	15 866	85	30 695	78	—	14 828
19	Kaffe Konto	27 417	79	22 811	56	4 606	23
20	Hvede Konto	275 891	22	284 139	48	—	8 248
21	Kontor- og Pakhus-Inventarium	5 000	—	18	—	4 982	—
22	Konsignations Konto	1 116	50	1 116	50	—	—
23	Kreditoplaget	—	—	4 061	16	—	4 061
24	Privatbanken i Kbhvn. Remburs Kto.	237 000	—	237 837	92	—	837
25	M. C. Starup & Co. her.....	2 442	58	—	—	2 442	58
26	C. A. Fabricius Odense	25 758	88	25 758	88	—	—
27	Konto for Diverse	18 005	96	16 191	85	1 814	11
28	A. O. Andresen & Co. Christiania ...	90 031	05	90 759	15	—	728
29	H. Kirchheiner & Co. Hamb. løb. Regn.	128 206	81	127 949	44	257	37
30	do. do. Kto meta	90 753	68	90 870	39	—	116
		2 130 855	77	2 130 855	77	337 541	16
						337 541	16

De to første Kolonner af ovenstaaende Raabalance er tilstrækkelige i en almindelig Maanedsbalance; men som Grundlag for Opgørelsen er det hensigtsmæssigst at tilføje Kontoernes Saldi. — Raabalancen omfatter Posterne indtil Opgørelsen under 31. Decbr. (jfr. S. 1191); i Hovedbogen (S. 1194—1203) er Datoen ved de Poster, som ikke er indbefattede i Raabalancen, betegnet ved *ult.* (ultimo); dette er kun sket her for at lette Forstaaelsen og bruges ikke i Praksis.

6. **Opgørelses-Kladde.** 31. December 1905.*Omkostnings Konto.*

Staar Debet (if. Raabalance) Kr. 685.21
Skal staa ..... » 0.
Tab Kr. 685.21

Lageromkostnings Konto.

Staar Credit..... Kr. 128.94
Skal staa Credit..... » 60.
Fortjeneste Kr. 68.94

Kommissions Konto.

Staar Credit..... Kr. 179.24
Skal staa ..... » 0.
Fortjeneste Kr. 179.24

Rente Konto.

Staar Debet..... Kr. 335.45
Skal staa Credit..... » 254.20
Tab Kr. 589.65

Kurs Konto.

Staar Credit i Raabalancen Kr. 39.52
Hertil kommer yderligere » 237.71
Staar derefter Credit .... Kr. 277.23
Skal staa ..... » 0.
Fortjeneste Kr. 277.23

Effekt Konto.

Staar Debet..... Kr. 27 464.11
Skal staa Debet (Beholdn.) » 27 840.
Fortjeneste Kr. 375.89

KaffeKto: Staar Db. Kr. 4 606.23, skal staa Db. (Beholdn.) Kr. 6 431.80; Fortj. Kr. 1 825.57.

Hvede Konto: Staar Credit Kr. 8 248.26, skal staa 0; Fortjeneste Kr. 8 248.26.

Kontor- og Pakk.-Invent.: Staar Db. Kr. 4 982, skal staa Db. Kr. 4 932; afskrives Kr. 50.

<i>Fortjeneste</i> : Lageromkostnings Kto . Kr.	68.94	<i>Tab</i> : Omkostnings Konto	Kr. 685.21
Kommissions Konto	179.24	Rente Konto	589.65
Kurs Konto	277.23	Inventarium, afskrives	50.
Effekt Konto	375.89		Kr. 1 324.86
Kaffe Konto	1 825.57	<i>Overskud</i> : N. E. Bøgh $\frac{1}{4}$ Kr. 2 412.57	
Hvede Konto	8 248.26	J. A. Hoffmann $\frac{3}{4}$ » 7 237.70	9 650.27
	Kr. 10 975.18		Kr. 10 975.13

Paa *Lageromkostnings Konto* hensættes ved Opgørelsen Kr. 60 til Dækning af yderligere Udgifter ved Lagring og Salg af Kaffebeholdningen. Paa *Rente Konto* hensættes et Beløb af Kr. 254.20 til Dækning af Rentedifferencer, som fremkommer derved, at forskellige Aktiva og Passiva (Veksler, Obligationer, Saldi af Mellemregninger) opføres med deres Nominalbeløb i Status pr. 31. Decbr., medens deres Forfaldsdag falder enten før eller senere.

7. Statusoversigt (Inventur). 31. December 1905.

Aktiva:			
1	Kassebeholdning: Kontant	1 356 50	
	Paa Folio i Privatbanken	10 000	11 356 50
2	Veksler a) i Kronemønt:		
	No. 60 paa H. P. Hirsch her pr. 23. Marts	111 965 75	
	- 68 - C. A. Fabricius Odense - 28. -	20 000	131 965 75
	b) i fremmed Valuta:		
	No. 62 paa Box, Payne & Co. London pr. 24/27 Marts f 2 000 à 13,14		36 280
3	Effekter:		
	a) Obligationer: Kr. 16 000 $3\frac{1}{2}\%$ Østift. Krf. Obl. 6. S. à 90	14 400	
	b) Aktier: » 8 000 De Danske Sukkerfabrikker à 168	13 440	27 840
4	Varer:		
	29 S½ brun blandet Bantam Kaffe Netto 3430 $\frac{1}{2}$ à 89½ ø. ufort.	3 069 85	
	29 - - - - - Preanger do. - 3615 $\frac{1}{2}$ à 93 - - - - -	3 361 95	6 431 80
5	Kontor- og Pakhus-Inventarium		4 932
6	Debitorer:		
	M. C. Starup & Co. her	2 442 58	
	Scott, Reed & Co. New York . . . . . M. 2 192.15 à 89	1 951 01	
	H. Kirchheiner & Co. Hamborg . . . . . 407.74 à 89	362 89	4 756 48
7	Eventuelle Aktiva:		
	Regresret hos diverse Veksledebitorer for endosserede Veksler		115 367 33
			338 929 86
Passiva:			
1	Vekselscepter:		
	No. 21 Bartholdy & West Tratte pr. 2. Marts hf. 9 879.37 à 150,10		14 823 93
2	Kreditorer:		
	Kreditoplaget	4 061 16	
	Privatbanken i Kbhvn. Remburs Konto	837 92	
	Axel Lundqvist Göteborg	136 90	
	A. O. Andresen & Co. Christiania	728 10	5 764 08
3	Diverse:		
	Hensat til Dækning af yderligere Lageromkostninger paa Kaffe	60	
	- - - - - af forskellige Rentedifferencer	254 20	314 20
4	Eventuelle Passiva:		
	Regrespligt i Henhold til følgende endosserede Veksler:		
	No. 52 paa Gulstads Bryggeri pr. 16. Febr.	20 219 96	
	- 53 - W. Janssen & Co. - 31. Janr. hf. 20 945.48 à 150,10	31 439 17	
	- 54 - L. F. Moritz - 4. Marts	10 200	
	- 55 - Chr. Gerber - 11. - - - - -	2 727 50	
	- 56 - Voss & Christensen - 11. - - - - -	2 499 10	
	- 57 - C. A. Fabricius - 12. - - - - -	6 058 88	
	- 59 - Axel Lundqvist - 21. - - - - -	42 222 72	115 367 3
			136 274 54
Formue:			
	N. E. Bøgh, fast Indskud	100 000.	
	- - - - - Privatkonto	5 980.22	
	J. A. Hoffmann	105 980 22	
		96 675 10	202 655 32
			338 929 86

EKSEMPEL.

Kassebog.

1905.

CREDIT

				61 857 35
Dec.	1	Pr. Beholdning.....		
	9	Pr. <i>Konsignations Konto</i>		
		Fragt af 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr. »Dagmar« Kr. 136.20		
		Told af do. do. do. - 207.87	344 07	
		» <i>Vare Konto</i>		
		Fragt af 144 S $\frac{1}{2}$ Kaffe pr. »Minerva« ..	160 82	504 89
	16	» <i>A. O. Andresen & Co. Christiania</i>		
		Betalt Chas. Meyer & Co. f. Rg. Halvorsens Bryggeri	12 995 45	
		» <i>Privatbanken i Kbh. Remburs Konto</i>		
		Anvisning paa vor Folio	150 000	162 995 45
	18	» <i>Rente Konto</i>		
		Diskontonota fra Nationalbanken à 4%		186 11
	19	» <i>Effekt Konto</i>		
		Kr. 16000 Østift. Krf. Obl. 6. S. 3 $\frac{1}{2}$ % à 90 $\frac{1}{4}$ + 1% ₀₀	14 454 44	
		- 8000 Sukkeraktier à 168 $\frac{1}{2}$ + 1% ₀₀	13 493 48	
		» <i>Rente Konto</i>	27 947 92	
		7 Dg. Rente af Kr. 16000 Østift. Krf. Obl.	10 89	27 958 81
	21	» <i>Privatbanken i Kbh. Remburs Konto</i>		
		Anvisning paa vor Folio		87 000
	22	» <i>Hvede Konto</i>		
		Fragtforskud pr. »Ellen« Kr. 400 ÷ 2% Assur. ...		392
	23	» <i>Rente Konto</i>		
		No. 59 paa A. Lundqvist Disk. à 5% Kr. 510.19,		
		St. Kr. 21.50, Kursfradrag Kr. 42.22	573 91	
		» <i>Hvede Konto</i>		
		Fragt pr. »Britannia« £ 2004.19.2 à 18,14 Kr. 36 369.94		
		Omladningsomkostn. pr. »Ellen«	36 625 24	
		» <i>Accept Konto</i>		
		No. 20 Bartholdy & West's Tratte hfl. 10560.30 à 150 $\frac{1}{4}$	15 866 85	53 066
	24	» <i>Veksler i fremmed Valuta</i>		
		No. 62 paa Box Payne & Co. £ 2000 pr. 24/27 Mts. à 18,00		36 000
	28	» <i>C. A. Fabricius Odense</i>		
		Remitteret No. 64 Nationalbank-Solaveksel		19 700
	31	» <i>Omkostnings Konto</i>		
		Gager for Decbr. .... Kr. 400.		
		Porto og Smaaomkostn. i Decbr. .... - 155.90	555 90	
		» <i>N. E. Bagh her, Privatkonto</i>		
		Hævet pr. 15. Decbr.	625	
		» <i>J. A. Hoffmann her</i>		
		do. do.	575	
		» <i>Lageromkostnings Konto</i>		
		Pakhusleje, Arbejdspenge, Assurance, Kurtage m. m.	145 28	
		» <i>Hvede Konto</i>		
		Assurance pr. »Ellen« ..... Kr. 281.25		
		Mæglerkurtage af diverse Salg	881 16	2 782 34
				390 585 60
				11 356 50
		» Beholdning 31. December		401 942 10

passerede Debetposter uden først at fradrage Beholdningen. I Creditsiden bliver paa tilsvarende Maade Optællingssummen anført, forinden Saldoen ved Maanedens Udgang tillægges.

2. Memorial I („Salgsbog“).

December 1905.

* Da- to			
4	Følgende Debitorer til Varekonto: <i>L. F. Moritz her (Konto for Diverse)</i> 200 S. Rio Kaffe B Br. 26030 ₧, Ta. 530 ₧ Nto. 25500 ₧ à 40 ø. uførtoldet .... pr. 4. Marts		10 200
11	<i>M. C. Starup & Co. her</i> 50 K. Appelsiner à 11 ¹ / ₂ Kr. .... 575 18 „ do. à 11 ³ / ₄ - ..... 211 50 pr. 11. Marts		786 50
	<i>Chr. Gerber her (Konto for Diverse)</i> 25 S. Preanger Kaffe M/R9 Br. 3170 ₧, Ta. 55 ₧ Netto 3115 ₧ à 100 ø. førtoldet ..... 3 115 ÷ Toldtransport paa 3100 ₧ à 12 ¹ / ₂ ø. .... 387 50 pr. 11. Marts		2 727 50
	<i>Voss & Christensen her (Konto for Diverse)</i> 21 S. Celebes Kaffe B/233 Br. 2480 ₧, Ta. 46 ₧ Netto 2434 ₧ à 115 ø. førtoldet ..... 2 799 10 ÷ Toldtransport paa 2400 ₧ à 12 ¹ / ₂ ø. .... 300 pr. 11. Marts		2 499 10
12	<i>C. A. Fabricius Odense</i> 30 S. Prgr. Kaffe M/R9 Br. 3804, T 60, Nt. 3744 ₧ à 92 uft. 3 444 48 50 „ Rio do. B - 6636, -100, - 6536 ₧ a 40 - 2 614 40 pr. 12. Marts		6 058 88
22	<i>M. C. Starup & Co. her</i> 30 K. Appelsiner à 11 Kr. .... pr. 22. Marts 330 10 S. Bantam Kaffe V/153 Br. 1204 ₧, Ta. 20 ₧, Nto. 1184 ₧ à 112 ø. fort. .... „ „ „ 1 326 08		1 656 08
			23 928 06

* I denne Rubrik kan der anføres Henvisninger til Journalen eller eventuelt til Kontokurant-bog og Lagerbog.

Memorialen er i det her viste Eksempel delt i to Bøger. **Memorial I**, der passende kan kaldes *Salgsbog*, er bestemt til Optegnelse af de Varesalg, der sker paa Kredit (de kontante Salg passerer gennem Kassebogen). Det er dog ikke alle Varesalg, som findes noterede i denne Bog, men kun Salg af forskelligartede Varer, hvis Regnskab føres paa Vare-Konto (i det her foreliggende Tilfælde Kaffe og konsignerede Varer), derimod ikke af Hvede, som har sin egen Konto. — En saadan særskilt Salgsbog vil det efter Omstændighederne kunne være hensigtsmæssigt at føre i Forretningen, hvor der foregaar en stor Mængde forskellige Varesalg.

I **Memorial II**, der f. Eks. kan kaldes *Almindelig Kladder*, anføres alle de øvrige Memorialposter, som ikke har deres Plads i Salgsbogen. Da Salgsbeløbene for konsignerede Varer er noterede i Salgsbogen, bliver de atter at overføre fra Vare-Konto til Konsignations-Konto (se Posterne under 11. og 22. Decbr.).

Begge Memorialer føres i øvrigt i samme Form, som allerede er vist i den foregaaende Journal (S. 1186 ff.). — Ved Posternes Overførelse fra Kassebog og begge Memorialer til *Journalen* (S. 1212 ff.) bliver i det her opstillede Eksempel en Række forskellige Mellemsregnings-Konti sammendragne paa to Kontokurant-Konti, hvorom se nærmere Bemærkningerne S. 1215.

3. Memorial II („Kladde“).

December 1905.

1

Da- to 4	Vare Konto til Adviserede Tratter Bartholdy & West Amsterdam Faktura over 144 S $\frac{1}{2}$ Kaffe pr. »Minerva« ..... à 150,50 fl. Beløbet trasseret paa os pr. 2. Marts	9 879 37	14 868 45
5	Veksler i Kronemønt til L. F. Moritz her (Kto for Diverse) No. 54 L. F. Moritz's Solaveksel til os pr. 4. Marts		10 200
8	Hvede Konto til Privatbanken Remburs Konto Scott Reed & Co.'s Tratte 60 D. S. paa Norddeutsche Bank mod Faktura pr. »Britannia« ..... M. $\frac{1}{8}$ % Remburs Provision ..... pr. 5. Februar à 89 (Kursforbehold)..... M.	266 345 80 887 82 267 233 62	237 837 92
9	Følgende til Effekt Konto H. Kirchheiner & Co. Hamborg løbende Regning Solgt Kr. 38 000 Statsoblig. ifølge Nota ..... M. à 89 Kr. Rente Konto I ovenstaaende afgaaet 3 Dg. Rente à $3\frac{1}{2}$ %.....	42 050 17 37 319 50 11 09	37 330 59
10	Vare Konto til følgende til Lageromkostnings Konto Assur., Oplægn., Kurtage &c. af Kaffe pr. »Minerva« » Rente Konto Renter af..... do. do.	174 22 63 05	237 27
11	Adviserede Tratter til følgende til Accept Konto Accepteret No. 21 Bartholdy & West's Tratte hfl. 9 879.37 à 150,10..... pr. 2. Marts » Kurs Konto Kursdifference 40 ø. pr. 100 fl.....	14 828 93 39 52	14 868 45
	Endosserede Veksler til Diverse Vekseldebitorer No. 51 paa S. P. Schwartz her..... pr. 8. ds.		1 548 33
	Vare Konto til Konsignations Konto M. C. Starup & Co. her 50 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner à $11\frac{1}{2}$ Kr. do. 18 - » à $11\frac{3}{4}$ » pr. 11. Marts	575 211 50	786 50
12	Veksler i Kronemønt til følgende til Chr. Gerber her (Konto for Diverse) No. 55 Solaveksel ..... pr. 11. Marts » Voss & Christensen her (Konto for Diverse) No. 56 do. .... pr. 11. » » C. A. Fabricius Odense No. 57 Vor Tratte o/ egen. .... pr. 12. »	2 727 50 2 499 10 6 058 88	11 285 48
	Transport...		328 962 99

16	Transport... Veksler i fr. Valuta til A. O. Andresen & Co. Christiania No. 58 Check paa Lond. & Cty. Bkg. Co. à 18,17 ÷ 1 ‰ ₁₀₀ £	5 000	328 962	99
			90 759	15
	A. O. Andresen & Co. Christiania til følgende til Veksler i Kronemønt No. 52 paa Gulstads Bryggeri pr. 16. Febr. Kr. 20 219.96 Disk. 60 D. à 5 ‰ ..... - 168.50	20 051.46		
	• Veksler i fremmed Valuta No. 53 paa W. Janssen & Co. pr. 31. Jan. hfl. 20 945.48 à 150,10 ..... Kr. 31 439.17 Disk. 45 D. à 4 ‰ ..... - 157.20	31 281.97		
	• Kommissions Konto Kurtage 1 ‰ ₁₀₀ af Kr. 51 333.43	51.33	51 384	76
	Rente Konto til følgende til Veksler i Kronemønt 60 D. Diskonto af No. 52	168.50		
	• Veksler i fremmed Valuta 45 D. Diskonto af No. 53	157.20	325	70
	Diverse Vekseldebitorer til endosserede Veksler No. 52 paa Gulstads Bryggeri ..... pr. 16. Febr. - 53 - W. Janssen & Co. hfl. 20 945.48 › 31. Jan.	20 219.96 31 439.17	51 659	13
	H. Kirchheiner & Co. Hamborg K/meta til Veksler i fr. Vta. Remitteret Rougemont freres Paris No. 58 Check £ à 25,30 ÷ ¼ ‰ & 71,85 + 1 ‰ ₁₀₀ ..... fr. Akkred. H. K. & Co. for Francsbeløbet, à 81,10 ÷ 1 ‰ ₁₀₀ M. pr. 17. Decbr.	5 000 126183.75 102232.70	90 753	68
	H. Kirchheiner & Co. Hbg. løb. Rg. til Sammes K/meta fr. 126 183.75 à 71,85 + 1 ‰ ₁₀₀ & 89 pr. 17. Dec. M.	101970.43	90 753	68
18	Diverse Vekseldebitorer til Endosserede Veksler No. 54 paa L. F. Moritz her ..... pr. 4. Marts. - 55 - Chr. Gerber her ..... - 11. - - 56 - Voss. & Christensen her.. - 11. - - 57 - C. A. Fabricius Odense ... - 12. -	10 200 2 727.50 2 499.10 6 058.88	21 485	48
22	Vare Konto til Konsignations Konto M. C. Starup & Co. her 30 K½ Appelsiner à 11 Kr. pr. 22. Marts		330	
	Veksler i Kronemønt til Hvede Konto Vor Tratte No. 59 paa Axel Lundqvist Gøteborg pr. 22. Marts, mod Faktura over Hvede pr. »Ellen«: 6382,4 Ctnr. Hvede à 13½ pr. 100 kg cif. .... 60 Maatter	43 081.20 18 43 099.20		
	Fragaar Fragt à 40 ø. pr. 100 kg. .... Kr. 1276.48 ÷ Fragtforskuð ..... - 400.	876.48	42 222	72
	Hvede Konto til Kontor- og Pakhus-Inventarium 60 Maatter pr. »Ellen«		18	
	Transport...		768 655	29

December 1905.

3

		Transport...		768 655	29
23	Diverse Veksledebitorer til Endosserede Veksler No. 59 paa Axel Lundqvist..... pr. 22. Marts			42 222	72
	Veksler i Kronemønt til Hvede Konto No. 60 H. P. Hirsch's Solaveksel pr. 23. Marts mod 17225,5 Ctnr. Hvede ex »Britannia» à 650			111 965	75
	Konsignations Konto til følgende til Antonio Cardillo Messina (Konto for Diverse) Nto-Prov. pr. Dato af 100 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner pr. »Dagmar» » Lageromkostnings Konto Arbejdspenge m. m. af..... do. do. 100	628 35			
	» Rente Konto 3 Mdrs. Rente af Salgssum for. do. do. 11 17				
	» Kommissions Konto 2 $\frac{1}{2}$ % Komm. og Delkredere af do. do. 27 91			767	43
	Antonio Cardillo Messina (Konto for Diverse) til H. Kirchheiner & Co. Hamborg løbende Regning Remitt. No. 61 Check paa sidste pr. 23/24 ds. à 89,05 M.	705 61		628	35
24	Veksler i fremmed Valuta til Rente Konto Kursdifference paa No. 62 £ 2000 à 14 ø. pr. 1 £...				280
28	Veksler i Kronemønt til følgende til C. A. Fabricius Odense No. 63 vor Tratte o/ egen..... pr. 28. Marts Diskonto 3/m à 4%..... Kr. 200. Kommission 1 $\frac{1}{2}$ %..... - 100. pr. idag 19 700	20 000			
	» Rente Konto Ovenstaaende Diskonto	200			
	» Kommissions Konto Ovenstaaende Kommission.....	100			20 000
31	Vare Konto til Kreditoplaget Told af 1210 Ø Kaffe à 12 $\frac{1}{2}$ ø.				151 25
	Scott Reed & Co. N. York (Kto for Diverse) til Hvede Konto Undervægt pr. »Britannia» 18095 kg à M. 140 ... M. ÷ Fragtdifference £ 16. 12 s. 10 d. à 20,50	2 533 30 341 15			
	pr. 5. Februar à 89... M.	2 192 15		1 951	01
	Følgende til H. Kirchheiner & Co. Hamborg løb. Regn. Effekt Konto Provision	M. 52.56 à 89 46 78			
	Omkostnings Konto Porto..... - 4.84 à 89	4 31		51	09
	M. 57.40				
	H. Kirchheiner & Co. Hbg. løb. Regn. til følgende til Sammes K/meta Overskud til Deling og Udligning af K/meta M. 262.27, hvoraf vor Andel	M. 131.14 à 89 116 71			
	» Rente Konto Renter til 31. Decbr..... - 19.01 à 89	16 92		133	63
	M. 150.15				
	Hvede Konto til Axel Lundqvist Gøtebg. (Kto f. Diverse) Undervægt pr. »Elløn» if. Opgørelse... pr. 22. Marts			136	90
	A. O. Andresen & Co. Christiania til Rente Konto Renter til Dato.....			13	37
				946 956	79

4. Journal.

December 1905.

1

Fol. i Ho- ved- bog	Dato				
9	1	10 Debitorer til <i>Balance Konto</i>			
4		<i>Omkostnings Konto</i> ..... Saldo	125		
7		<i>Rente Konto</i> ..... do.	430		
10		<i>Kasse Konto</i> ..... do.	61 857	35	
11		<i>Effekt Konto</i> ..... do.	36 800		
12		<i>Veksler i Kronemønt</i> ..... do.	40 065	56	
13		<i>Veksler i fremmed Valuta</i> ..... do.	31 418	22	
15		<i>Diverse Vekseldebitorer</i> ..... do.	1 548	33	
20		<i>Kontor- og Pakhus-Inventarium</i> ... do.	5 000		
21		<i>Konsignations Konto</i> ..... do.	5		
22		<i>Kontokurant Konto i Kroner</i> ..... do.	25 637	47	202 886 93
9		<i>Balance Konto til 4 Kreditorer</i>			
1		til <i>Privathovedbogs Konto</i> ..... Saldo.....	181 561	84	
14		» <i>Endosserede Veksler</i> ..... do.	1 548	33	
17		» <i>Accept Konto</i> ..... do.	15 866	85	
22		» <i>Kontokurant Konto i Kroner</i> ... do.	3 909	91	202 886 93
10		<i>Kasse Konto til 4 Kreditorer</i>			
7	1	til <i>Rente Konto</i> ..... Kr. 665.			
31		do..... - 595.95	1 260	95	
12	7	» <i>Veksler i Kronemønt</i> ..... Kr. 19845.60			
18		do..... - 21485.48			
23		do..... - 42222.72	83 553	80	
28		» <i>Kontokurant-Konto i Mark</i>			
16		H. Kirchheiner & Co. Hborg løb. Regn.. M. 143000	127 270		
19	21	» <i>Hvede Konto</i>	128 000		340 084 75
10		12 Debitorer til <i>Kasse Konto</i>			
9	9	<i>Konsignations Konto</i>	344	07	
18	9	<i>Vare Konto</i>	160	82	
22		<i>Kontokurant-Konto i Kroner</i>			
16		A. O. Andresen & Co. Christiania.... Kr. 12995.45			
16		Privatbanken i Kbh. Remburs Kto... - 150000.			
21		do. do. .... - 87000.			
28		C. A. Fabricius Odense..... - 19700.	269 695	45	
7	18	<i>Rente Konto</i> ..... Kr. 186.11			
19		do..... - 10.89			
23		do..... - 573.91	770	91	
11	19	<i>Effekt Konto</i>	27 947	92	
19	22	<i>Hvede Konto</i> ..... Kr. 392.			
23		do..... - 36625.24			
31		do..... - 881.16	37 898	40	
17	23	<i>Accept Konto</i>	15 866	85	
13	24	<i>Veksler i fremmed Valuta</i>	36 000		
4	31	<i>Omkostnings Konto</i>	555	90	
2	31	N. E. Bøgh her, <i>Privatkonto</i>	625		
3	31	J. A. Hoffmann her.....	575		
5	31	<i>Lageromkostnings Konto</i>	145	28	390 585 60
		Transport...			1136444 21

December 1905.

2

Fol.			Transport...		1136444	21
22		<i>Kontokurant-Konto i Kroner til 7 Kreditorer</i>				
18		til <i>Vare Konto</i>				
4		L. F. Moritz her	Kr. 10200.			
11		M. C. Starup & Co. her	- 786.50			
22		do.	- 1656.08			
11		Chr. Gerber her	- 2727.50			
11		Voss & Christensen her	- 2499.10			
12		C. A. Fabricius Odense	- 6058.88	23 928	06	
12		» <i>Veksler i Kronemønt</i>				
16		A. O. Andresen & Co. Christiania	.....	20 051	46	
13		» <i>Veksler i fremmed Valuta</i>				
16		do.	do.	31 281	97	
6		» <i>Kommissions Konto</i>				
16		do.	do.	51	33	
23		» <i>Kontokurant Konto i Mark</i>				
23		Antonio Cardillo Messina	M. 705.61	628	35	
19		» <i>Hvede Konto</i>				
31		Scott Reed & Co. New York	.....	1 951	01	
7		» <i>Rente Konto</i>				
31		A. O. Andresen & Co. Christiania	.....	13 97		77 905 55
22		<i>5 Debitorer til Kontokurant Konto i Kroner</i>				
12		<i>Veksler i Kronemønt</i>				
5		L. F. Moritz her	Kr. 10200.			
12		Chr. Gerber her	- 2727.50			
12		Voss & Christensen her	- 2499.10			
12		C. A. Fabricius Odense	- 6058.88			
28		do.	- 19700.	41 185	48	
19		<i>Hvede Konto</i>				
8		Privatbanken i Kbh. Remburs Konto	Kr. 237837.92			
31		Axel Lundqvist Gøteborg	- 136.90	237 974	82	
13		» <i>Veksler i fremmed Valuta</i>				
16		A. O. Andresen & Co. Christiania	£ 5000.	90 759	15	
21		» <i>Konsignations Konto</i>				
23		Antonio Cardillo Messina	.....	628	35	
18		» <i>Vare Konto</i>				
31		Kreditoplaget	.....	151 25		370 699 05
23		<i>Kontokurant Konto i Mark til 4 Kreditorer</i>				
11		til <i>Effekt Konto</i>				
9		H. Kirchheiner & Co. Hborg løb. Regn. M.	42050.17	37 319	50	
13		» <i>Veksler i fremmed Valuta</i>				
16		H. Kirchheiner & Co. Hbg. K/meta £ 5000	- 102232.70	90 753	68	
23		» <i>Kontokurant-Konto i Mark</i>				
16		H. Kirchheiner & Co. Hborg, løb. Regn.	- 101970.43	90 753	68	
31		do.	do. (i Credit M. 262.27)	- 131.14	116 71	
7		» <i>Rente Konto</i>				
31		do.	do.	- 19.01	16 92	218 960 49
			M. 246403.45			
23		<i>2 Debitorer til Kontokurant Konto i Mark</i>				
11		<i>Effekt Konto</i>				
31		H. Kirchheiner & Co. løb. Regn.	M. 52.56	46 78		
4		» <i>Omkostnings Konto</i>				
31		do.	do.	- 4.84	4 31	51 09
			M. 57.40			
			Transport...			1804060 39

Fol.		Transport...		
				1804060 39
18		Vare Konto til 4 Kreditorer		
16	4	til Adviserede Tratter	14 868 45	
5	10	› Lageromkostnings Konto	174 22	
7	10	› Rente Konto	63 05	
21	11	› Konsignations Konto	Kr. 786.50	
22		do.	- 330.	
			1 116 50	16 222 22
7		Rente Konto til 3 Kreditorer		
11	9	til Effekt Konto	11 09	
12	16	› Veksler i Kronemønt	168 50	
13	16	› Veksler i fremmed Valuta	157 20	336 79
7		3 Debitorer til Rente Konto		
21	23	Konsignations Konto	11 17	
13	24	Veksler i fremmed Valuta	280	
13	24	Veksler i Kronemønt	200	491 17
19	22	Hvede Konto		
20		til Kontor- og Pakhus-Inventarium		18
12		Veksler i Kronemønt		
19	22	til Hvede Konto	42 222 72	
23		do.	111 965 75	154 188 47
16		Adviserede Tratter til 2 Kreditorer		
17	11	til Accept Konto	14 828 93	
8	11	› Kurs Konto	39 52	14 868 45
6		2 Debitorer til Kommissions Konto		
21	23	Konsignations Konto	27 91	
12	28	Veksler i Kronemønt	100	127 91
21	23	Konsignations Konto		
5		til Lageromkostnings Konto		100
14	11	Endosserede Veksler		
15	11	til Diverse Veksledebitorer		1 548 33
15		Diverse Veksledebitorer		
14	16	til Endosserede Veksler	51 659 13	
18		do.	21 485 48	
23		do.	42 222 72	115 367 33
		Summa af Raabalance		2107329 06
8	31	2 Debitorer til Kurs Konto		
13		Veksler i fremmed Valuta	15 48	
23		Kontokurant-Konto i Mark		
		H. Kirchheiner & Co. Hborg løb. Regn. Kr. 105.52		
		do. do. K/meta .. - 116.71	222 23	237 71
1		7. Debitorer til Privathovedbogs Konto		
5		Lageromkostnings Konto	Kr. 68.94	
6		Kommissions Konto	- 179.24	
7		Rente Konto	- 53.56	
8		Kurs Konto	- 277.23	
11		Effekt Konto	- 375.89	
19		Hvede Konto	- 8248.26	
18		Vare Konto (samtlige Kontoens Creditposter)	9203 12	
			22 811 56	32 014 68

December 1905.

4

Fol.				
1	31	<i>Privathovedbogs Konto</i> til 5 Kreditorer		
2		til <i>N. E. Bøghs Privatkonto</i> ..... Kr. 625.		
8		» <i>J. A. Hoffmann</i> ..... - 575.	1 200	
4		» <i>Omkostnings Konto</i> ..... Kr. 685.21		
20		» <i>Kontor- og Pakhus-Inventarium</i> ..... - 50.	735 21	
18		» <i>Vare Konto</i> (samtlige Kontoens Debetposter)	15 417 79	17 353
9		<i>Balance Konto</i> til 8 Kreditorer		
10		til <i>Kasse Konto</i> 11 356 50		
11		» <i>Effekt Konto</i> 27 840		
12		» <i>Veksler i Kronemønt</i> 131 965 75		
13		» <i>Veksler i fremmed Valuta</i> 36 280		
15		» <i>Diverse Veksledebitorer</i> 115 367 33		
20		» <i>Kontor og Pakhus-Inventarium</i> 4 932		
22		» <i>Kontokurant-Konto i Kroner</i> 4 393 59		
23		» do. i Mark ..... M. 407.74	362 89	332 498 06
9		6 Debitorer til <i>Balance Konto</i>		
1		<i>Privathovedbogs Konto</i> 196 229 52		
5		<i>Lageromkostnings Konto</i> 60		
7		<i>Rente Konto</i> 254 20		
14		<i>Endosserede Veksler</i> 115 367 33		
17		<i>Accept Konto</i> 14 828 93		
22		<i>Kontokurant-Konto i Kroner</i> 5 764 08		332 498 06
		<u>Januar 1906.</u>		
9	1	8 Debitorer til <i>Balance Konto</i>		
		Konti og Saldi som anført under 31. Decbr.		332 498 06
9		<i>Balance Konto</i> til 6 Kreditorer		
		Konti og Saldi som anført under 31. Decbr.		332 498 06

Den foranstaaende Journal frembyder følgende Afvigelser fra Journalen S. 1186 ff. i Henseende til Antallet og Benævnelsen af Konti:

Til *Privathovedbogs Konto* er overført Saldoerne af N. E. Bøgh's to Konti, af J. A. Hoffmann's Konto og af Vare Konto. I *Privathovedbogen* føres endvidere Vindings- og Tabskonto. Som Følge af *Privathovedbogens* Førelse fremviser *Balance Konto* under 1. og 31. Decbr. en mindre Sum, end Tilfældet var i forrige Journal og Hovedbog. — *Vare Konto* omfatter forskelligartede Varer, se S. 1208. — Paa *Kontokurant-Konto i Kroner* er følgende Konti samlede: Kreditoplaget, Privatbanken Remburs Konto, M. C. Starup & Co. Kbhvn., C. A. Fabricius Odense, Konto for Diverse og A. O. Andresen & Co. Christiania. Denne Konto begynder og slutter med to Balanceposter for særskilt at vise Summen af henholdsvis Debetsaldi og Creditsaldi. — Paa *Kontokurant Konto i Mark* er samlet: H. Kirchheiner & Co. Hamborg løbende Regning og Sammes Konto meta. — Regnskabet over hver enkelt af disse Mellemløbende-Konti føres i *Kontokurantbogen* (S. 1220).

Raabalancens Optællingssum er Kr. 2 107 329.06, hvilken Sum er lig:

Balance Konto under 1. Decbr. Kr. 202 886.93, dobbelt	Kr. 405 773.86
Kasse Konto Debetposter Kr. 340 084.75, Creditposter Kr. 390 585.60	» 730 670.35
Memorial I Kr. 23 928.06, Memorial II Kr. 946 956.79	» 970 884.85

Kr. 2 107 329.06

Denne Sum er Kr. 23 526.71 mindre end *Raabalancen* i forrige Journal (S. 1191), idet *Balance Konto* under 1. Decbr. er formindsket med Kr. 12 000, og to Renteposter under 31. Decbr. Kr. 345.12 og Kr. 298.09 er udgaaede (de anføres i *Privathovedbogen*), medens der omvendt er tilkommet to Poster, nemlig Kr. 786.50 under 11. Decbr. og Kr. 330 under 22. Decbr. (jfr. S. 1208).

5. Hovedbog.

1. DEBET		<i>Privathovedbogs</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 1.	
1905 Dec.	31	An 5 Kreditorer	17 353	1905 Dec.	1	Pr. Balance Konto	181 561 84
		• Balance Konto	196 223 52			• 7 Debitorer	32 014 68
			213 576 52				213 576 52
				1906 Jan.	1	Pr. Balance Konto	196 223 52
2. DEBET		<i>N. E. Bøgh her</i>		<i>Privatkonto.</i>		CREDIT 2.	
1905 Dec.		An Kasse Konto	625	1905 Dec.		Pr. Privathovedbogs Konto . .	625
3. DEBET		<i>J. A. Hoffmann</i>		<i>her.</i>		CREDIT 3.	
1905 Dec.		An Kasse Konto	575	1905 Dec.		Pr. Privathovedbogs Konto . .	575
4. DEBET		<i>Omkostnings</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 4.	
1905 Dec.	1	An Balance Konto	125	1905 Dec.		Pr. Privathovedbogs Konto . .	685 21
		• Kasse Konto	555 90				
		• Kontokurant Konto i Mark	4 31				
			685 21				685 21
5. DEBET		<i>Lageromkostnings</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 5.	
1905 Dec.	31	An Kasse Konto	145 28	1905 Dec.		Pr. Vare Konto	174 22
		• Privathovedbogs Konto . .	68 94			• Konsignations Konto	100
		• Balance Konto	60				274 22
			274 22	1906 Jan.	1	Pr. Balance Konto	60
6. DEBET		<i>Kommissions</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 6.	
1905 Dec.		An Privathovedbogs Konto . .	179 24	1905 Dec.		Pr. Kontokurant Kto i Kroner	51 33
						• 2 Debitorer	127 91
			179 24				179 24
7. DEBET		<i>Rente</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 7.	
1905 Dec.	1	An Balance Konto	430	1905 Dec.		Pr. Kasse Konto	1 260 35
		• Kasse Konto	770 91			• Kontokurant Kto i Kroner	13 37
		• 3 Kreditorer	336 79			• do. i Mark	16 92
		• Privathovedbogs Konto . .	53 56			• Vare Konto	63 05
	31	• Balance Konto	254 20			• 3 Debitorer	491 17
			1 845 46	1906 Jan.	1	Pr. Balance Konto	1 845 46
							254 20
8. DEBET		<i>Kurs</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 8.	
1905 Dec.		An Privathovedbogs Konto . .	277 23	1905 Dec.		Pr. Adviserede Tratter	39 52
						• 2 Debitorer	237 71
			277 23				277 23

9. DEBET		<i>Balance</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 9.		
1905	Dec. 1	An 4 Kreditorer	202 886	93	Dec. 1	Pr. 10 Debitorer	202 886	93
	31	» 8 do.	332 498	06	31	» 6 do.	332 498	06
			535 384	99			535 384	99
1906	Jan. 1	An 6 Kreditorer	332 498	06	1906	Pr. 8 Debitorer	332 498	06

10. DEBET		<i>Kasse</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 10.		
1905	Dec. 1	An Balance Konto	61 857	35	1905	Pr. 12 Debitorer	390 585	60
		» 4 Kreditorer	340 084	75	Dec. 31	» Balance Konto	11 356	50
			401 942	10			401 942	10
1906	Jan. 1	An Balance Konto	11 356	50				

11. DEBET		<i>Effekt</i>		<i>Konto.</i>		CREDIT 11.		
1905	Dec. 1	An Balance Konto	36 800		1905	Pr. Kontokurant Kto. i Mark.	37 319	50
		» Kasse Konto	27 947	92	Dec. 31	» Rente Konto	11	09
		» Kontokurant Kto. i Mark	46	78		» Balance Konto	27 840	
		» Privathovedbogs Konto	375	89				
			65 170	59			65 170	59
1906	Jan. 1	An Balance Konto	27 840					

12. DEBET		<i>Veksler i</i>		<i>Kronemønt.</i>		CREDIT 12.		
1905	Dec. 1	An Balance Konto	40 065	56	1905	Pr. Kasse Konto	83 553	80
		» Kontokurant Kto. i Kroner	41 185	48	Dec. 31	» Kontokurant Kto. i Kroner	20 051	48
		» Rente Konto	200			» Rente Konto	189	50
		» Hvide Konto	154 188	47		» Balance Konto	131 965	75
		» Kommissions Konto	100					
			235 739	51			235 739	51
1906	Jan. 1	An Balance Konto	131 965	75				

13. DEBET		<i>Veksler i fremmed Valuta.</i>				CREDIT 13.						
1905	Dec. 1	An Balance Konto	hfl.	£	Kr.	ø	1905	Pr. Kt. Kt. Kto. i Kr.	hfl.	£	Kr.	ø
		» Kasse Konto	20 945.48		31 418	22	Dec. 31	» do. i Mark	20 945.48	5000.	31 281	97
		» Kt. Kt. Kto. i Kr.		2000	36 000			» Rente Konto			90 753	68
		» Rente Konto		5000.	90 759	15		» Balance Konto		2000.	36 280	157
		» Kurs Konto			290	48						20
					15	48						
			20 945.48	7000.	158 472	85			20 945.48	7000	158 472	85
1906	Jan. 1	An Balance Konto	2000.		36 280							

14. DEBET		<i>Endosserede</i>		<i>Veksler.</i>		CREDIT 14.		
1905	Dec. 31	An Diverse Vekseldebitorer	1 548	33	1905	Pr. Balance Konto	1 548	33
		» Balance Konto	115 367	33	Dec. 31	» Diverse Vekseldebitorer	115 367	33
			116 915	66			116 915	66
1906	Jan. 1	An Balance Konto	116 915	66	1906	Pr. Balance Konto	115 367	33

15. DEBET		<i>Diverse</i>		<i>Vekseldebitorer.</i>		CREDIT 15.		
1905	Dec. 1	An Balance Konto	1 548	33	1905	Pr. Endosserede Veksler	1 548	33
		» Endosserede Veksler	115 367	33	Dec. 31	» Balance Konto	115 367	33
			116 915	66			116 915	66
1906	Jan. 1	An Balance Konto	115 367	33				

16. DEBET		<i>Adviserede</i>		<i>Tratter.</i>		CREDIT 16.		
1905	Dec. 1	An 2 Kreditorer	14 868	45	1905	Pr. Vare Konto	14 868	45

17. DEBET *Accept* *Konto.* CREDIT 17.

1905 Dec	31	An Kasse Konto	15 866	85	1905 Dec.	1	Pr. Balance Konto	15 866	85
		» Balance Konto	14 828	93			» Adviserede Tratter	14 828	93
			30 695	78				30 695	78
					1906 Jan.	1	Pr. Balance Konto	14 828	93

18. DEBET *Vare* *Konto.* CREDIT 18.

1905 Dec.		An Kasse Konto	160	82	1905 Dec.		Pr. Kontokurant Kto. i Kroner	23 928	06
		» Kreditoplaget	151	25			» Privathovedbogs Konto . .	15 417	79
		» 4 Kreditorer	16 222	22					
		» Privathovedbogs Konto . .	22 811	56					
			39 345	85				39 345	85

19. DEBET *Hvede* *Konto* CREDIT 19.

1905 Dec.		An Kasse Konto	37 898	40	1905 Dec.		Pr. Kasse Konto	128 000	
		» Kontokurant Kto. i Kroner	237 974	82			» Kontokurant Kto. i Kroner	1 951	01
		» Kontor- og Pakhus-Invent.	18				» Veksler i Kronemønt. . . .	154 185	47
		» Privathovedbogs Konto . .	8 248	26					
			284 139	48				284 139	48

20. DEBET *Kontor- og Pakhus-* *Inventarium* CREDIT 20.

1905 Dec.	1	An Balance Konto	5 000		1906 Dec.		Pr. Hvede Konto	18	
							» Privathovedbogs Konto . .	50	
			5 000			31	» Balance Konto	4 932	
1906 Jan.	1	An Balance Konto	4 932					5 000	

6. Privat-

		Debitor	Kreditor		Generalhovedbogs Konto			
					Debet	Credit		
1905 Dec.	1	Generalhovedbog	Diverse	Saldi Kr. 193 561.84	181 561	84	—	—
		Vare Konto	Generalhovedbog	Saldo » 12 000.	—	—	—	—
	31	Generalhovedbog	Vindings og Tabs Kto.	Advance paa diverse Konti	9 203	12	—	—
		do.	Vare Konto	Overføres (Salg)	22 811	56	—	—
		N. E. Bøgh Privat Kto.	Generalhovedbog	Overføres (Indkøb og Omkost.)	—	—	625	—
		J. A. Hoffmann	do.	Hævet i December	—	—	575	—
		Vindings og Tabs Kto.	do.	do. do.	—	—	735	21
		Vare Konto	do.	Tab paa diverse Konti	—	—	15 417	79
		do.	Vindings og Tabs Kto.	Overføres (Indkøb og Omkost.)	—	—	—	—
		Vindings og Tabs Kto.	N. E. Bøgh Privat Kto.	Advance	—	—	—	—
		do.	J. A. Hoffmann	Renter à 4%	—	—	—	—
		do.	N. E. Bøgh Privat Kto.	do. do.	—	—	—	—
		do.	J. A. Hoffmann	1/4 af Overskud Kr. 9 650.27	—	—	—	—
				3/4 do. do.	—	—	—	—
				Saldi	—	—	196 223	52
					213 576	52	213 576	52
1906 Jan.	1	Diverse	Diverse	Saldi	196 223	52	—	—

Ovenstaaende Privathovedbog er ført i Form af en »Journal-Hovedbog« (S. 1175), d. v. s. som en Kombination af Journal og Hovedbog, hvorved Førelsen af særskilt Journal overflødiggøres. Til venstre findes Journalteksten med Angivelse af Debitor og Kreditor, til højre Hovedbogens forskellige Konti. Disse er:

1) *Konto for Generalhovedbogen*; Privathovedbogen anlægges ved at overføre Saldoerne af de Konti, som er bestemte til at føres i denne Bog (her Saldoerne

21. DEBET		<i>Konsignations</i>		<i>Konto</i>		CREDIT 21.	
1905 Dec.	1	An Balance Konto	5	1905 Dec.	Pr. Vare Konto		1 116 50
		» Kasse Konto	644 07				
		» Kontokurant Kto. i Kroner	328 35				
		» Rente Konto	11 17				
		» Kommissions Konto.	27 91				
		» Lageromkostnings Konto.	100				
			1 116 50				1 116 50

22. DEBET		<i>Kontokurant-Konto</i>		<i>i Kroner</i>		CREDIT 22.	
1905 Dec.	1	An Balance Konto	25 637 47	1905 Dec.	1	Pr. Balance Konto	3 909 91
		» Kasse Konto	269 695 45			» 5 Debitorer	370 699 05
		» 7 Kreditorer	77 905 55			» Balance Konto	4 393 59
	31	» Balance Konto	5 764 08				
			379 002 55				379 002 55
1906 Jan.	1	An Balance Konto	4 393 59	1906 Jan.	1	Pr. Balance Konto	5 764 08

23. DEBET		<i>Kontokurant-Konto</i>		<i>i Mark</i>		CREDIT 23.	
1905 Dec.		An 4 Kreditorer	M 246 403 45	1905 Dec.	Pr. Kasse Konto	M 143 000	127 270
		» Kuis Konto	218 960 49		» Kt. Kt. Kto. i Kr.	705 61	628 35
			222 23		» 2 Debitorer	57 40	51 09
					» Kt. Kt. Kto. i M.	101 970 43	90 753 68
					» do do	262 27	116 71
					» Balance Konto	407 74	362 89
			246 403 45	31			219 182 72
			219 182 72				46 403 45
1906 Jan.	1	An Balance Konto	M 407 74				219 182 72
			362 89				

hovedbog.

Vare Konto		Vindings og Tabs Konto		J. A. Hoffmann		N. E. Bøgh's Privatkonto		N. E. Bøgh's faste Indskud	
Debet	Credit	Debet	Credit	Debet	Credit	Debet	Credit	Debet	Credit
12 000	—	—	—	—	89 714 31	—	3 847 53	—	100 000
—	22 811 56	—	9 203 12	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	575	—	625	—	—	—
—	—	735 21	—	—	—	—	—	—	—
15 417 79	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 825 57	—	1 825 57	—	—	—	—	—	—	—
—	—	345 12	—	—	—	—	345 12	—	—
—	—	298 09	—	—	298 09	—	—	—	—
—	—	2 412 57	—	—	7 237 70	—	2 412 57	—	—
—	—	7 237 70	—	—	—	—	—	—	—
—	6 431 80	—	—	96 675 10	—	5 980 22	—	100 000	—
29 243 36	29 243 36	11 028 69	11 028 69	9 250 10	97 250 10	6 605 22	6 605 22	100 000	100 000
6 431 80	—	—	—	—	96 675 10	—	5 980 22	—	100 000

fra Opgørelsen under 30. Novbr.); Saldoen paa Generalhovedbogs-Konto er til enhver Tid lig Differencen mellem de øvrige Kontis Debet- og Creditsaldi;

2) *Vare Konto*; paa denne findes opført Varebeholdningens Saldo ved Regnskabsperiodens Begyndelse; naar Opgørelse foretages ved Periodens Slutning, overføres samtlige Debet- og Creditposter fra Generalhovedbogens Varekonto, hvorefter Fortjeneste eller Tab anføres i Henhold til Vare-Inventuret;

3) *Vindings og Tabs Konto*; paa denne Konto samles Fortjeneste eller Tab fra Generalhovedbogens forskellige Konti og fra Privathovedbogens Varekonto; endvidere bliver Interessenternes Kapitalrenter at anføre her; sluttelig fordeles Kontoens Overskud eller Tab paa Interessenterne;

7. Kontokurantbog

A. Kontokurant i Kroner.

1. DEBET

Konto for

1905				
Dec. 31	Balance.....			4 061 16
				4 061 16

2. DEBET

Privatbanken i København

1905				
Dec. 16	Anvisning paa Folio	Dec. 16	150 000	
21	do. do.	— 21	87 000	
31	Balance.....		837 92	
			237 837 92	

3. DEBET

M. C. Starup & Co.

1905				
Dec. 11	50 K $\frac{1}{2}$ Appelsiner à 11 $\frac{1}{2}$, 18 K $\frac{1}{2}$ à 11 $\frac{3}{4}$	Mts. 11	786 50	
22	30 — do. à 11	— 22	330	
	10 S $\frac{1}{2}$ Bantam Kaffe, Netto 1184 Ø à 112 ø. fortoldet ..	— 22	1 326 08	
			2 442 58	
1906				
Jan. 1	Saldo		2 442 58	

4. DEBET

C. A. Fabricius

1905				
Dec. 12	Faktura over Kaffe	Mts. 12	6 058 88	
28	Nationalbank-Solaveksel.....	Dec. 28	19 700	
			25 758 88	

5. DEBET

Konto for

1905				
Dec. 4	L. F. Moritz her, 200 S $\frac{1}{2}$ Rio Kaffe.....	Mts. 4	10 200	
11	Chr. Gerber her, 25 S $\frac{1}{2}$ Preanger Kaffe.....	— 11	2 727 50	
	Voss & Christensen her, 21 S $\frac{1}{2}$ Celebes Kaffe.....	— 11	2 499 10	
23	Antonio Cardillo Messina, Check M. 705.61 à 89.....	Dec. 23	628 55	
31	Scott Reed & Co. New York, Undervægt pr. »Britannia» Balance.....	Feb. 5	1 951 01	
			136 90	
			18 142 86	
1906				
Jan. 1	Saldo (Scott Reed & Co. New York)	Feb. 5	1 951 01	

4), 5) og 6) *Interessenternes Kapital-Konti.*

I øvrigt er Opstillingen saa simpel og overskuelig, at yderligere Vejledning er uforuden.

(Riskontro).

<i>Kreditplaget.</i>		CREDIT 1.
1905		
Dec.	1 Saldo	3 909 91
	31 Told af 1210 Ø Kaffe à 12 ¹ / ₂ ø.	151 25
		4 061 16
1906		
Jan.	1 Saldo	4 061 16

<i>Remburs Konto.</i>		CREDIT 2.
1905		
Dec.	8 Scott Reed & Co. Tratte paa Nordd. Bank M. 266 345.80 à 89	237 047 76
	1 ¹ / ₈ % Remburs-Provision , 867.82 —	790 16
		237 837 92
1906		
Jan.	1 Saldo	837 92

<i>her.</i>		CREDIT 3.
1905		
Dec.	31 Balance	2 442 58
		2 442 58

<i>Odense.</i>		CREDIT 4.
1905		
Dec.	12 Vor Tratte o/egen	Mts. 12 6 058 88
	28 do. do. Kr. 20 000 pr. 28 Mts. ÷ Disk. og Komm..	Dec. 28 19 700
		25 758 88

<i>Diverse.</i>		CREDIT 5.
1905		
Dec.	5 L. F. Moritz her, Solaveksel	Mts. 4 10 200
	12 Chr. Gerber her, do.	— 11 2 727 50
	Voss & Christensen her, do.	— 11 2 499 10
	23 Antonio Cardillo Messina, Netto Prov. af 100 K. Appelsiner	Dec. 23 628 35
	31 Axel Lundqvist Gøteborg, Undervægt pr. »Ellen«	Mts. 22 136 90
	Balance	1 951 01
		18 142 86
1906		
Jan.	1 Saldo (Axel Lundqvist Gøteborg)	Mts. 22 136 90

6. DEBET

A. O. Andresen & Co.

1905				Dec. 12			
Dec.	1	Saldo				25 637	47
	16	Udbetaling til Chas. Meyer & Co. her		—	16	12 995	45
		Remitt. Kr. 20 219.96 pr. 16 Feb., hfl. 20 945.48 pr. 31 Jan.		—	—	51 384	76
	31	Renter til Dato				13	37
		Balance				728	10
						90 759	15

B. Kontokurant i Mark.

1. DEBET

H. Kirchheiner & Co. Hamburg

1905				M.		S.	
Dec.	9	Provenu af Kr. 38000 Statsoblig. ifl. Nota .... à 89		Dec.	9	42 050	17
	16	fr. 126 183.75 a/v Paris à 71,85 + 1% ₀₀ & 89		—	17	101 970	43
	31	Vor Andel i Overskud paa K/meta				131	14
		Renter til Dato				19	01
		Kursdifference					
						144 170	75
						128 312	33
1906							
Jan.	1	Saldo		Jan.	1	407	74
						362	89

2. DEBET

H. Kirchheiner & Co. Hamburg

1905				M.		S.	
Dec.	16	Solgt fr. 126 183.76 a/v Paris à 81,10 ÷ 1% ₀₀ ..		Dec.	17	102 232	70
	31	Kursgevinst					
						116	71
						102 232	70
						90 870	39

8.

1. DEBET

Java og

1905	*	Indgaaet fra	Mærke	Sække	Netto ₤	Taget paa Kredit- oplag, ₤	Beløb		
							Kr.	ø.	
Dec.	4	Bartholdy & West Amsterdam	M/R9	84	10 473	10 441	} 14 868	45	
		do. do.	V/153	39	4 611	4 614			
		do. do.	B/233	21	2 431	2 432			
	9	Frugt pr. »Minerva«						160	
	10	Lageromkostninger og Renter						237	
	31	Told af 1210 ₤ à 12½ ø.						151	
		Overvægt			7			25	
					144	17 522	17 487	15 417	99
1906									
Jan.	1	Beholdning	M/R9	29	3 615	} 7 045			
		do.	V/153	29	3 430				

* I denne Rubrik anføres Kassebogens

Christiania.

CREDIT 6.

1905								
Dec.	16	£ 5000 Check paa London à 18,17 ÷ 1‰			Dec.	16	90 759	15
							90 759	15
1906								
Jan.	1	Saldo			Jan.	1	728	10

løbende Regning.

CREDIT 1.

1905								
Dec.	16	Udbet. til Commerz-u. Diskontob. Hborg . à 89	Dec.	17	M	89 000		
		do. - G. C. Stahlberg & Co. Danzig.. à 89			43 000	38 270		
	23	Check o/ Antonio Cardillo ..... à 89,05		24	705 61	628 35		
	31	Provision af Effektsalg M. 52,40, Porto M. 5 à 89			57 40	51 09		
		Balance			407 74	362 89		
					144 170 75	128 312 33		

Konto meta.

CREDIT 2.

1905								
Dec.	16	Overført fr. 126 183.75 a/v Paris à 71,85 + 1‰ & 89	Dec.	17	M	90 753 68		
		Vor Andel af Overskud..... à 89...			131 14	116 71		
		H. K. & Co.'s do. do. til Udligning.....			131 13			
					102 232 70	90 870 39		

Lagerbog.

Celebes Kaffe.

CREDIT 1.

1905	*	Udgaet til	Mærke	Sække	Ntto ⌘	Salgspris pr. ⌘	Fra Kredit- oplæg, ⌘	Beløb	
								Kr.	ø.
Dec.	11	Chr. Gerber her	M/R9	25	3 115	100 ø. ft.	3 100	2 727	50
	12	Voss & Christens. her	B/233	21	2 434	115 - -	2 400	2 499	10
	22	C. A. Fabricius Odense	M/R9	30	3 744	92 - uft.	3 732	3 444	48
	31	M. C. Starup & Co. her	V/153	10	1 184	112 - ft.		1 326	08
		Beholdning	M/R9	29	3 615		7 045		
		do.	V/153	29	3 430		1 210		
		Til Fortoldning							
				144	17 522		17 487	9 997	16

2. DEBET

Rio

1905.	Indgaaet fra	Mærke	Sække	Netto ₤	Taget paa Kreditoplg. ₤	Beløb	
						Kr.	ø.
Dec. 1 31	Beholdning	B	250	32 031	32 031		
	Overvægt						
			250	32 036	32 031		

3. DEBET

100 Kasser Appelsiner pr. Dagmar

1905	Indgaaet fra	Kr.	ø.
Dec. 1	Saldo (Søassurance $\frac{1}{2}\%$ af Kr. 1000)		5
9	Fragt à 1/6 d. £ 7. 10/ à 18,16 Kr. 136.20 og Told af 6652 ₤ Kr. 207.87		344 07
23	Oplægning, Ompakning, Brandassurance m. m. à 1 Kr.pr. Kasse 3/m Disk. à 4% Kr. 11.17, $2\frac{1}{2}\%$ Kommiss. og Delcredere Kr. 27.91		100 39 08
	Netto-Provenu pr. Dato		628 35
			1 116 50

9.

No	Modtaget		Vekselsens Art	Sum	Udstedt			Sigt
	Dato	af			af	i	Dato	
50	1905 Sept. 9	E. Holst & Co.	Solaveksel	Kr. 19845 60	E. Holst & Co.	København	1905 Sept. 7	3MD.
51	—	S. P. Schwartz	do.	" 1548 33	S. P. Schwartz	do.	—	8 do.
52	Nov. 28	A. L. Koch	Accept. Prima	" 20219 96	Wm. Svendsen	Nyborg	Nov. 16	do.
53	—	H. Kirchheim & Co.	do.	hf. 20945 48	L. Buchwald	Hamborg	Okt. 31	do.
54	Dec. 5	L. F. Moritz	Solaveksel	Kr. 10200	L. F. Moritz	København	Dec. 4	do.
58	Dec. 16	A. O. Andresen & Co.	Check	£ 5000	O. Moe's Eftf.	Chr.ania	Dec. 13	a/v
63	Dec. 28	N. Bøgh & Co.	Accept. Prima	Kr. 20000	N. Bøgh & Co.	København	Dec. 28	3MD.
64	—	Nationalbanken	Bank-Solavks.	" 19700	Nationalbken	do.	—	8DD.

10.

No.	Forevist	Udstedt	Sigt	Forfalds- dag	Fremmed Valuta	Kurs	Udstedt		
							Kr.	ø.	af
20	1905 Okt. 2	Septbr. 23	3MD.	23 Dec. 05	hf. 10560 30	150,25	15 868 85	Bartholdy & West	Amsterdam
21	Dec. 11	Dec. 2	do.	2 Mars 06	" 9879 37	150,50	14 868 45	do.	do.

Kaffe

CREDIT 2.

1905	Udgaet til	Mærke	Sække	Netto ₧	Salgspris pr. ₧	Fra Kredit- oplæg, ₧	Beløb	
							Kr.	ø.
Dec. 12	L. F. Moritz her.	B	200	25 500	40 ø. uft.	25 500	10 200	
	C.A.Fabricius Odense	,	50	6 536	40 - -	6 531	2 614	40
			250	32 036		32 031	12 814	40

i Konsignation fra Antonio Cardillo, Messina.

CREDIT 3.

1905	Udgaet til	Kasser	Salgspris	Kr.	ø.
Dec. 11	M. C. Starup & Co. her	50	11 ¹ / ₂ Kr. pr. 3/m	575	
	do.	18	11 ³ / ₄ - -	211	50
	do.	30	11 - -	330	
	Brugt til Ompakning	2			
		100		1 116	50

Vekselkopibog.

Skal betales			Endossenter	Udgaet		Anmærk- ninger
af	i	Dato		til	Dato	
E. Holst & Co.	København	7. Dec. 05	N. Bøgh & Co.	Indkasseret	1905 Dec. 7	} Nødsadr. Rosenhain & Co.
S. P. Schwartz	do.	8. —		Privatbanken	Okt. 30	
Gulstads Brygg.	Chrania	16. Feb. 06	A. L. Kock	A.O.Andresen&Co.	Dec. 16	
W. Janssen & Co.	Amsterdam	31. Jan. —	E. Welz	do.	— -	
L. F. Moritz	København	4. Mts. —	N. Bøgh & Co.	Nationalbanken	— 18	
.....	.....	.....	.....	.....	.....	
Lond.&CtyBkg.Co.	London	a/v	A.O.Andresen&Co.	Rougemont freres	Dec. 16	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
C. A. Fabricius	Odense	28. Mts. 06	.....	.....	.....	.....
Nationalbanken	København	a/v	.....	C. A. Fabricius	Dec. 28	.....

Acceptbog.

til Ordre	Advis- brev	Præsantant	Debiteret	Anmærkninger
egen do.	Septbr. 23 Dec. 2	A. Wolf & Co. do.	Adviserede Trætter do.	Indfriet 28. Dec. 1905

N. J. Baden.

Rettelser og Tilføjelser.

- S. 173, Lin. 3 f. o. Jfr. nu Lov Nr. 54 af 1. April 1905 om *Søfolks Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i Søfartsvirksomhed*. Forsikringspligten paahviler som Arbejdsgiver vedkommende danske Reder, der har Raadighed over et saadant Skib, som i Overensstemmelse med Søløv af 1. April 1892 og Lov af s. D. om danske Skibes Registrering skal indføres i det offentlige Skibsregister. Arbejdsgiveren er pligtig til at afgive sin Risiko efter Loven til et af Indenrigsministeren anerkendt Selskab af Arbejdsgivere under gensidigt Ansvar eller Selskab med begrænset Ansvar; i førstnævnte Tilfælde yder Staten Tilskud til Bestridelsen af Præmien for de af Selskabets Medlemmer, hvis Skibe ikke sættes i Bevægelse ved Damp, Gas, Elektricitet o. l., hvilket Tilskud alene maa anvendes til Nedsættelse af Præmien; Nedsættelsen maa dog ikke omfatte mere end Halvdelen af Præmien og maa ikke udgøre over 12 Kr. aarlig for hver af dem beskæftiget forsikringsberettiget Person. — Forsikringen gælder Ulykker, bevirkede ved Søfartsvirksomhedens Drift eller ved de Forhold, under hvilke denne foregaar. Den omfatter alle — saavel Skibsfører som Mandskab — der mod eller uden Vederlag forretter Tjeneste ombord, og som derfor ordentligvis skal findes indførte paa Bemandingslisten. Undtagne er de, hvis faste Vederlag i Penge for Tjeneste paa Skibet overstiger 2400 Kr. aarlig.
- S. 180, Lin. 26 f. o. Ogsaa *England* har i Aaret 1900 vedtaget en Lov om *Aager*, hvorefter Dommeren kan forandre Kontraktbetingelserne, naar Pengeudlaaneren har udnyttet Laantagerens Uvidenhed, Uerfarenhed eller Nødstilstand. Desuden indeholder Loven Bestemmelser om Registertvang for Pengeudlaanere og om, at disses Firma skal indeholde deres virkelige Navn.
- S. 249, Lin. 20 f. o. »forsøligt« læs »forsætligt«.
- S. 264, første Stykke om *Mortifikation af Sparekassebøger*. I Ugeskr. f. Retsv. 1905 A. S. 558 er der gjort opmærksom paa, at Pl. 24. April 1827 alene angaar Sparekassen for København og Omegn, Pl. 16. September 1828 alene Sparekasser udenfor København. Naar de andre københavnske Sparekasser ikke desto mindre ogsaa udsteder Indkaldelser af bortkomne Kontrabøger, sker dette i Henhold til særlige Bestemmelser i deres Love og Vedtægter, men Følgen heraf er, at slige Indkaldelser ikke kan offentliggøres i Statstidenden, men nu som før maa indrykkes i Berlingske Tidende.
- S. 295, Lin. 2 f. n. Jfr. nu Anordn. 30 Septbr. 1905 og Bek. 10 Oktbr. s. A.
- S. 309, Lin. 8 f. o. »Cirk. Nr. 189/1889« læs »Cirk. Nr. 180/1889«.
- S. 323, Lin. 13 f. n. »11. Decbr 1869« læs »23. Maj 1905«.
- S. 354, Lin. 13—12 f. n. Det omtalte Lovforslag om *Beskyttelse af Menstre* er vedtaget og stadfæstet som Lov Nr. 107 af 1. April 1905, jfr. Adg. Nr. 142 af 1. Septbr. 1905 og Regl. Nr. 148 af 25. Septbr. 1905.
- S. 356, Lin. 22 f. o. En Tillægslov til *Margarineloven* af 22. Marts 1897 ang. Til sætning af et »Røbestof« er stadfæstet som L. Nr. 108 af 23. Juni 1905 og er traadt i Kraft 1. Januar 1906.
- S. 367, Lin. 13—12 f. n. Det omtalte Udkast til Lov om *Tvangsakkord udenfor Konkurs* er vedtaget og stadfæstet som Lov af 14. April 1905.
- S. 371, Lin. 12 f. n. »§ 2« læs »§ 3«.

- S. 372, Lin. 14 f. o. Jfr. Bkg. Nr. 203 af 16. Decbr. 1904.
- S. 426, Lin. 3—4 f. o. »Forsikringssummen« læs »Forsikringspræmien«.
- S. 467, Lin. 8 f. o. *Nikkelmønter*. I *Frankrig* bestemtes ved Dekret af 24. Juli 1904, at Nikkeltykkerne paa 25 Centimer skal have Form af en Polygon med 22 Sider.
- S. 478, Lin. 5 f. o. »1895« læs »1885«.
- S. 502, Lin. 2—3 f. o. »25. Maj 1897« læs »25. Juni 1897«.
- S. 507, Lin. 12 f. o. Ved Lov af 6. Oktober 1905 har *Schweiz* besluttet Oprettelsen af en monopoliseret Seddelbank. Banken bliver et Aktieselskab, men Kantonerne — eller i deres Sted Kantonbankerne — har Ret til at tegne $\frac{2}{5}$ af Aktiekapitalen. 40% af Seddelømløbet skal være dækket med Metal.
- S. 512, Lin. 4 f. o. »Løb« læs »Sølv«.
- S. 609, Lin. 13 f. o. »Overflade« læs »Overfede«.
- S. 612, Lin. 5 f. o. »Stoffer« læs »Syrer«.
- S. 626, Lin. 19 f. o. »Anilinfarve« læs »Tjærefarve«.
- S. 711, Lin. 17 f. o. »Fredag« læs »Torsdag«.
- S. 719, Lin. 7 f. o. Se Tilføjelsen til S. 507.
- S. 728—729. Fra 1905 er *Industribanken i København* overtaget af *Den Danske Landmandsbank*, hvis Kapital samtidig er forhøjet til 40 Mill. Kr.
- S. 729, Lin. 27 f. o. ff. I Slutningen af 1905 og Begyndelsen af 1906 har forskellige københavnske Banker udvidet deres Aktiekapital. Dennes Størrelse er der efter for *Københavns Laane- og Diskontobank* 12 Mill. Kr., *Detailhandlerbanken* 8 Mill. Kr., *Frederiksberg Bank* 1 Mill. Kr., *Københavns Grundejerbank* 10 Mill. Kr., *Centralbanken* 4 Mill. Kr.
- S. 732, Lin. 29 f. o. »253« læs »ca. 450«.
- S. 743, Lin. 5 f. n. Det oprindelige Princip ved Amortisation af *Kreditforeningslaanene* var, at disse skulde amortiseres fuldt ud. Det er imidlertid klart, at selv om en vis Amortisation under alle Omstændigheder er heldig, vil der dog være Grænser, indenfor hvilke Ejendommen til enhver Tid byder tilstrækkelig Garanti. Det var dog først paa et temmelig sent Stadium i Kreditforeningernes Tilværelse, at den Tanke brød igennem at gøre en Del af Laanet uamortisabelt, saaledes at Laanet, naar det var nedbragt til dette Beløb, henstod uden yderligere Afdrag, saalænge Debitor selv ønskede det, og han i øvrigt opfyldte sine Forpligtelser ligeoverfor Foreningen. Naar imidlertid kun enkelte af Kreditforeningerne gennemførte dette Princip, var Grunden den, at Ønsket om i videste Omfang at kunne eksportere Kreditforeningsobligationer lagde Udførelsen Hindringer i Vejen. I Tyskland, der var størst Køber af disse Papirer, fordrede man nemlig Klarhed over det Tidspunkt, hvor samtlige Obligationer hørende til en bestemt Serie kunde være udtrukne. En af Foreningerne, Københavns Kreditforening, delte ganske vist sine Obligationer i amortisable og ikke amortisable; men disse sidste vandt aldrig rigtig Anklang, og Udstedelsen heraf er ophørt. Derimod udgav Østifternes Kreditforening (7. Serie $3\frac{1}{2}\%$ og 4%) og Kreditkassen for Landejendomme i Østifterne ($3\frac{1}{2}\%$ og 3. Serie 3. Afd., 4% og $4\frac{1}{2}\%$ 4. Serie) kun en enkelt Sort Obligationer, der i Børs sproget fik Navn af »miksede«, idet de paa een Gang repræsenterer amortisable og uamortisable Laan. Der indfris af disse Obligationer saa stort et Beløb, som der ordinært afbetales af Debitorerne i Serierne, medens Resten forbliver uindfriet, for saa vidt der ikke sker ekstraordinære Afdrag.
- S. 744, Lin. 31 f. n. 8. Serie sluttedes, og en 9. Serie paabegyndtes i 1905. Af denne er der hidtil kun udgivet 4% Obligationer. 7. Serie er fremdeles aaben.
- S. 745, Lin. 18 f. n. Kreditkassen har under 23. Maj 1905 vedtaget nye Statutter, stadfæstede 8. August s. A., i Henhold til hvilke Kassen nu ogsaa giver amortisable Laan, svarende til de egentlige Kreditforeningers, og som Følge deraf udsteder Obligationer, der indfris efter forudgaaende Lodtrækning. Udlaansvirksomheden vil i det hele taget foregaa under en noget ændret Form, og Udgivelsen af de hidtilværende $3\frac{1}{2}\%$ og 4% Obligationer, der i Kurslisten betegnes som 1. Afdel. 1. Serie, er ophørt.
- De nye uamortisable Obligationer kaldes 1. Afd. 2. Serie, og de amortisable 2. Afdel. 1. Serie.
- S. 746, Lin. 33 f. n. Efter Afsnittet om *Hypotekforeningen for København og Omegn* tilføjes: *Grundejernes Hypotekforening* (Statutter 1905) udsteder $4\frac{1}{2}\%$ og 5 Procents Obligationer; Garantifond 1 Mill. Kr., hvoraf 10% er indbetalt. Virksomheden begynder 1. Oktober 1905.
- Lin. 19 f. n. Efter Afsnittet om *Østifternes Hypotekforening* tilføjes: I Forbindelse

med Kreditforeningerne maa nævnes Planen om at oprette en *Stats-Hypotekbank*, en Plan, hvorefter der i Rigsdagssamlingen 1905—6 af Finansministeren er fremsat et Lovforslag. Hensigten dermed er at forbedre Betingelserne for Eksporten af Kreditforeningsobligationer og navnlig at faa Adgang til det franske Marked, hvortil Stømpelforholdene, som Følge af at Kreditforeningsobligationerne ikke er Statspapirer eller statsgaranterede Papirer, i høj Grad spærrer Vejen. Adgangen bliver ganske vist indirekte, idet Hypotekbanken maa sælge sine egne Obligationer, der ventes at ville blive behandlede af de franske Autoriteter som virkelige Statspapirer, og en Del af de Midler, som Banken derved faar disponible, skal da anvendes til Opkøb af Kreditforeningsobligationer, hvorved Kursen paa disse formentlig vil hæves.

- S. 751, Lin. 21 f. o. *Industribanken i København* udgaar.
 — Lin. 26 f. n. Her tilføjes: *Centralbanken for Handel og Industri*. Aktier à 100, 200, 1000 og 2000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.
- S. 753, Lin. 8 f. o. Her tilføjes: *Dampskibsselskabet Neptun*, stiftet 1901. Aktiekapital 500 000 Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.
- S. 756, Lin. 5 f. o. Her tilføjes: *Nordiske Kabel- og Traadfabrikker*, København, stiftet 1898 med Formaal at fortsætte den af H. P. Prior drevne Fabriksvirksomhed i elektriske Ledninger, Kabeltraad og Pighegnstraad, Staal- og Jærntraad samt Stifter. Selskabet ejer Fabrikker i København og Middelfart. Aktiekapitalen var oprindelig 750,000 Kr., men udvidedes i 1905 til 1,250,000 Kr. Aktiernes Størrelse er 1000 og 2000 Kr., Kalender-Regnskabsaar.
- M. I. Ballins Sønner*, Frederiksberg, stiftet 1897, med Formaal at fortsætte den af Firmaet M. I. Ballins Sønner drevne Virksomhed for Tilvirkning og Forhandling af Læder og Lædervarer. Selskabet er endvidere interesseret i »Aktiebolaget Kjøflinge Læder- og Skofabrik« i Kjøflinge i Sverige. Aktiekapitalen, der oprindelig var 630,000 Kr., udvidedes i 1902 til 1 Mill. Kr. Aktiernes Størrelse 1000 Kr. Selskabet har et Obligationslaan paa oprindelig 300,000 Kr. Kalender-Regnskabsaar.
- Lin. 1 f. n. *Romerske Bade* udgaar.
- S. 813, Lin. 7—9 f. o. Ifølge Resol. fra Generaldir. for Skattev. af 10. April 1896 kan ogsaa *egne Veksler* frigøres af Udstederen ved Stømpelmærker paa samme Maade som trasserede Veksler.
- S. 887, Lin. 2 f. n. »Loglinien« læs »Loglinen«.
- S. 916, Lin. 29 f. o. *Almindelige Frimærker*. Siden 1. December 1905 udstedes 2 Øres, men ikke 12 Øres Mærker.
- Lin. 33 f. o. *Tryksags- (Korsbaands-) Omslag*. Siden 1. December udstedes 2 Øres Omslag.
- S. 918, Lin. 32 f. o. Efter Schweiz tilføjes: Dansk-Vestindien, Italien og Tyskland.
- S. 921, Tabellen. Fra 1. December 1905 er Lokaltaksten (indenbys Forsendelse) for Korsbaandsforsendelser indtil 50 Kr. ikke som hidtil 4 Øre, men 2 Øre.
- S. 924, Tabellen. *Postanvisninger*. Fra 1. Oktbr. 1905 kan Postanvisninger udveksles med Rusland (Finland som hidtil, jfr. S. 923). Alm. indenlandsk Blanket kan anvendes, udfyldes i dansk Sprog og dansk Mønt. Beløbet udbetales efter en Kurs af 1 Rubel = Kr. 1.⁹³⁸⁵.

Takst: indtil et Beløb af 25 Kr. Porto 25 ø.

—	50	-	—	50
—	75	-	—	75
—	100	-	—	100
—	150	-	—	125
—	193	-	—	150

- S. 1008, Lin. 12 f. o. »Nordasien« læs »Nordsiam«.

Register.

Å søges under aa; ä under æ; ö under ø; ü under u.

- A** = Atlanterhavsfart, 895.
A = argent, 1111.
A, Møntmærke, 465.
a = Ar. 436.
Aabningsbalance, 1175.
Aager, 179, 240, 1226; -*straf*, 240.
Aal, 664.
Aam (ældre holl. Vinmaal) = Ahm, 443.
Åm (svensk) = Ahm, 447.
Aarringe, 627.
Aarsoppgørelse, 543.
ab en Plads, 335.
Abandon, 395, 761.
Abassider, 21.
Abel's test, 637.
Abolitionister, 79.
Abonnement, 929.
Abrechnungsstelle, 717.
Abstrichblei, 607.
Abu Medfa, Spansk Handelsmønt, 508.
Abu Thir, Afrikansk Handelsmønt (Maria Theresia Daler), 504, 514.
Accept, af Veksel, 689 ff.; Forevisning til A., 689; Regres for manglende eller ikke betryggende A., 689; Formularer, 1119 ff. — A. af Regning, Kontokurant, 241, 539; A. af Tilbud, 241, 323; af præsteret Leverance, 344. — -*bog*, 1177, 1224; -*Konto*, 1167, 1172; -*erklæring* (i Alm.) 325.
Acceptant, 685.
Acceptere, 685.
Accise, 189, 776.
Account current 539; A. *sales* 539.
a/cct. = account current, 539.
A conto = i Regning, som Afdrag, 1128; = *Udbytte*, 749.
Action (fransk) = Aktie, 747.
Acre, engl. Flademaal, 438.
Act of God, 392.
Act of restriction, 496.
Adamsøble, 651.
A dato, 686.
A decouvert, sælge, 574.
Aden, Statistik, 1008.
Admiralty Rule, 891.
Adresse, paa Brevforsendelser, 917, 1095; paa Pakker 926; paa Telegrammer 936; -*brev* 926.
Adressat, 566.
Adresseprovision, 1134.
a drittura, 695.
ad valorem = efter Værdi.
Advers, Møntvæsen, 465.
Advis, 687.
Afdrag paa Gælds-brev, 260 f., 1128.
Affinerings, 485.
Afganistan, Statistik, 1013.
Afhængighedspatent, 353.
Afladedokumenter, 339.
Aflader, 387.
Afladning, 341.
Afløben Tid (ved Veksler), 1068.
Afregningsbog, 386.
Afrika, Statistik, 1013, 1015 ff.; Maal og Vægt, 450; Mønt, 514.
Afslag (i Pris), 1082.
Afsendelse, af Varer, 341.
Afskibning, 341.
Afskrivninger, 543.
Afslutning af Forretninger, 538; af Bøgerne 1174.
Afsnit = Størrelse, Stykke (Obligationer, Sedler, Veksler), 684.
Afstandsfragt, 394; -*signal*, 889.
Afsætning, Mønts, 474.
Afsættelighed, 566.
Aftenbørs, 590.
Aftægt, 282.
Afvikling af Forretninger, 539.
Afvisning, af en Ydelse, 342 —43; 253.
Agat, 597.
Agence Havas, 933.
Agent, 297, 304, 348, 565.
Agenturforretning, 348, 565.
Agerbrug, de enkelte Landes se Statistikken, 948 ff.
Agio, 494, 128.
Agiotage, 761 f.
Ahm, Danmark $\frac{1}{8}$ Fad, Vinmaal (= *Ohm*, *Tierce*), 441; Nederlandene (= *Aam*), 443; Norge, 444; Sverige (= *Am*, *Fat*), 447; Tyskland (= *Ohm* v. Rhinskvin), 448.
Ahming, 890, 893.
Ahorn, 628.
Aich Metal, 607.
Aichung, 456.
à jour, Ædelstene 596; Bogholderi, 1176.
Akkader, 10.
Akkomodations-Obligation, 276; -*Veksel*, 707.
Akkord, med Kreditorer, 366, 367; -*arbejde*, 284; -*konto*, 1174; -*løn*, 139.
Akkreditiv, 723.
Aktie, 737, 747 ff.; lydende paa Ihænde-haver, 748; Transport, 261; Arter, 748 —49; Dividende, Kurs, 749—50; danske Aktier, 750 ff.; Stempel, 807, 812—13; -*konto*, 1170; -*kupons*, 750; -*regning*, 1072 ff.; -*ret*, 321; -*tegning*, 748.
Aktieselskab, Begreb, 109; Firma, 307; Anmeldelse til Handelsregister, 307; rets-lig Stilling, Organisation, Op-løsning, 321 ff.; Fremgangsmåde ved Stiftelse, 321, 747; Handelsvirksomhed, 530; industriel Virksomhed, 546 ff.; Opgørelse af Driften, 543; Bogholderi, 1174.
Aktionær, 747.
Aktivforretning, i Bankvæset, 713.
Aktiva, 1158, 1178.

- Akvavit**, 661.
à la baisse, à la hausse, 569.
Alabast, 601.
Album, dansk Markmaal, $\frac{1}{96}$ Td. L., 440.
Albumin, 679, 625.
Alcavala, 43, 47.
Alderdomsunderstøttelse, 171.
Alderstidshævd, 216.
Alen Længdemaal: Danmark (= 2 Fot = 0.627 m), 440; England (*English Ell* = 1.143 m; *Flemish Ell* = 0.686 m), 438; Grækenland (*Piki* = 0.669 m eller 0.648 m), 442; Marokko (*Draâ* eller *Kâla* = 0.571 m), 450; Persien (*Ser-i-Schah, Kongealen* = 1.04 m), 449; Rusland (*Arschin* = 0.7112 m), 445; Tunis (*Draâ eller Pik* = ca. 0.67 m), 442; Ægypten (tyrkisk *Pik* = 0.677 m; *Pik Beledi* = 0.577 m), 447.
Ældre Alenmaal: Algier (Store eller tyrkiske *Pik* = 0.635 m; lille eller arabiske *Pik* = 0.477; *Pik Hâlebi* = 0.686 m), 442; Belgien (*Aune de Brabant* = 0.695 m), 438; Frankrig (*Aune, Pariseralen* = 1,1884 m), 441; Italien (Venedig: *Braccio* = 0.683 m eller 0.639 m), 443; Nederlandene (*El* = 0.678 m eller 0.6944 m), 443; Norge (= 0.6274 m), 444; Portugal (*Covado* = 0.66 m), 444; Spanien (Kastiliansk *Codo* = 0.418 m), 446; Sverige (*Aln* = 2 Fot = 0.6338 m), 447; Tyrkiet (*Pik, Pik Hâlebi, Draâ* = 0.686 m; *Pik Endase* = 0.653 m), 447; Tyskland (*Elle*, Preussisk = 0.6669 m; Leipziger-Brabanter = 0.6856 m), 448; Østerrig (Wiener *Elle* = 0.7776 m), 448.
Gammel islandsk Regningsmønt, = $\frac{1}{120}$ Hundrede, 502.
Alexander d. store, 16.
Alexandria, 17.
Alfénide, 607.
Alfonso (Mønt, = 25 Pesetas), 507.
Algier, Statistik 1017; Maal og Vægt, 442; Mønt 503.
Alizarinblaat, 622.
Alkannin, 621.
Alkohol, 660; -gæring, 659; -ometer, 661.
alla rinfusa, 896.
Alle for een, og een for alle, 239.
Allehaande, 653.
Alliage, 467.
Allison Bill, 488.
Allonge, 688, 1121.
Allowance-System, 97.
Allylsennepolie, 654.
Alma, Almud, tyrkisk Maal, (= 5.2 l), 447.
Almandin, 597.
al marco, 474.
Almeida, 45.
Almude, ældre portug. Hulmaal, 445.
Aln, (svensk) se Alen, 447.
al numero, 474.
Aloehamp, 667.
Alonge se **Allonge**, 688, 1121.
Aloi, 467.
Alpaka, Metal, 607; Uld, 669.
al pari, 128.
al peso, 474.
al pezzo, 474.
Alphonsed'or, spansk Mønt, 507.
Alquaire, portug. Kornmaal, 445.
Altiiik, tyrk. Mønt, 509.
Aluminium, 611; -sbronze, 607.
Alun, 613; -garvning, 676 f.; -kager, 614; -skifer, 600.
Amalfi, 26.
Amalgam, 606.
Ambra, 645, 639.
Ambroid, 598.
Amerika, Opdagelse og Virkninger heraf, 39 ff., 481; Statistik 987 ff.; Maal og Vægt, 450 ff.; Mønt, 514 ff.; Dampskibsrederier, 903; Prisnoteringer, 582 ff.
Amerikansk Olie, 640; *A. Bushel* (= 35.238 l = 0.2533 d. Td.), 451.
ameté, Forretning, 324; *Konti*, 1170.
Ametyst, 597.
Amlant, 601.
Ammoniak, 615, 618; Kromsur A. 616; Kulsur A. 617; svovlsur A. 614, 682. — *superfosfat*, 682.
Amol o: Stensalt som Betalingsmiddel, 514.
Amortisation af Laan, 740; af Anlægskapital, 547; *skonto*, 1170; *sregning*, 1032, 1035; *stabeller*, 1044.
Amsterdam, Diskontoregning, 1048; Vækselkurser, 711; Prisnoteringer, 583 f. — *A. El, A. Voet*, ældre Længdemaal, 443.
An (Bogholderi), 1158, 1165.
Anarkisme, 165.
Anatto, 620.
Anbefalede Breve, 914, 920.
Anbefalingsgebyr, 920.
Andelsforetagender, 108; *-system*, 35.
Andiening = Udlevering; *Andienungsschein*, 571.
Anforring, 714.
Angoraskind, 678.
Anilin, -blæk, 626; -farver, 624; -stift, 626.
Anisolie, 645.
Anker, Maal, Danmark (= 40 el. 39 Potter = $\frac{1}{24}$ Fad), 440, 441; ældre, Nederlandene, 443; Norge (= $\frac{1}{3}$ Fisketønde), 444; Sverige, (= 15 Kannor), 447.
Ankomstbevis, Telegram, 939.
Ankrepenge, Skt. Croix, 800.
Anlægskapital, 546—47.
Anlægsomkostninger ved Bæner, 853.
Anmeldelse, af Firma 309 ff.; af Prokura, 303; af Varemærke, 351; af Fordring i Konkursbo, 364 (Formular, 1153); Skipperens A. til dansk Konsul, 364.
Anna (ostind. Mønt = $\frac{1}{16}$ Rupie), 500; (Pondichéry Mønt = $\frac{1}{16}$ Rupee), 503.
Annam, Statistik, 1011; Maal og Vægt, 442; Mønt, 503.
Annetorp-Kalk, 600.
Annonce, 536; -bureau, 536.
Annuitet, 735, 1032, 1034; Tabel, 1040—41.
Anonymt Selskab, 323.
Anordning, 204.
Ansjos, 663.
Anstilling = Tilbud.
Ansvar, for sine Folks Handlinger; for Skade af Husdyr, 250 ff.; Postvæsenets, 911; Rederens, 378 ff.; Skipperens 385 ff.; Statsbanernes, 866; Telegrafvæsenets, 940; Veksel-Trassentens, 688. — Selskaber med begrænset A., 307, 319 ff.
Ansvarligt Selskab, 306.
Ansegning, 354, 1145, 1151.
Antagelse = Accept.
Anthracen, 644; -farvestof, 624.
Anthracit, 636.
Anti-corn-law-league, 66.
Antifriktionsmetal, 608.
Antiklor, 614.
Antikvarhandel, 555.

- Antikvitethandel**, 555.
Antimon, 608.
Antwerpen, Diskontoregning 1048; Vekselkurser, 711.
Anvisning, 277, 702 ff.; Bank-, 715 ff.; Formularer, 1127.
Apatit, 681.
Api-Api, 661.
Apoteker, *-privilegium*, 295; *-vægt*, 435.
Appelsin, 651.
Appertinentier, 207.
Appoint, 684; *monnaie d'appoint*, 471.
Appretering, **Appretur**, af Kaffe, 655; af Tøjer, 671.
Approksimations-Formel, den Simpsonske, 892.
Aquamarin, 597.
Ar (*a*) Flademaal, = 0.0181 Td. L., 435, 436.
Arabien, Statistik, 1012; Mønt, 510.
Araberne, 21.
Arabisk Gummi, 641.
Aragonit, 600.
Arbejde, 81, 94 ff.; *Arbejdsrets Deling*, 84, 89, 103.
Arbejder, *-banker*, 727; *-beskyttelse*, 167; *-foreninger*, 163; *-forsikringsraad*, 820; *-lovgivning*, 166; *-politik*, 166.
Arbejds-dage, 389; *-giverforening*, 145; *-kraft*, 549; *-løn* (Teori), 138 f.; *-nedlæggelse*, 144.
Arbitrage, 1) *Voldgift*, 358. 2) *forretning*, 541, 573; *-regning*, 1075, 1080.
Arbitrager, 541.
Ardéb, ægypt. Kornmaal, 447. *Kairo-Ardéb* = 183 $\frac{1}{2}$ l.
Are, Flademaal (= 0.0181 Td. L.), 435, 436.
Areal, Landenes, se Statistik, 948 ff. *-skat* i Kbh., 194.
Argent (i Kurslisten), 1111.
Argentian, 607.
Argentina, Statistik, 1001; Maal og Vægt, 450; Mønt, 514.
Argentino, argent. Mønt (= 5 Pesos), 515.
Arguzoid, 609.
Ark, Papir, 459.
Arlbergbanen, 852.
Arm, indisk Maal = Cubit, 439.
Armures, 673.
Arpent, ældre Markmaal: Frankrig 441; Schweiz 446. — *A. de Paris* (= 0.342 ha), 441.
Arrak, 661.
Arratel, portug. Pund, 445.
Arrest, civil, 237.
Arroba, spansk Hulmaal (*A. mayor*, *A. menor*), 446.
Arroba, Vægt: Brasilien (= 15 kg), 450; Dominikanske Republik (= $\frac{1}{4}$ Kvintal), 451; Portugal (= 15 kg), 445; Spanien (*A. métrica*, gl. kastill. A. = 10 kg), 446.
Arrow-root, 649.
Arschin, russ. Alen (= 0.7112 m), 445.
Arsen, 609; *-syrling*, 609.
Arsenik, 609.
Artal, marokk. Pund (= Rottel), 450.
Arve, *-afgift*, 193; *-fæste*, 221; *-ret*, 162.
Aræometer, 595, 661.
As, ældre Vægt: Holland 444; Sverige (*Ass* = 0.048042 g); 447.
Asa-Foetida, = Dyvelsdræk, 643.
Asbest, 601.
Aseptin, 613.
Asfalt, 638.
Asien, Statistik, 1003 ff.; Maal og Vægt, 449 f.; Mønt 512 f.
Ask, 628.
Asp, 629.
Asper, Mønt: Tyrkiet, 509; Ægypten, 509.
Assessment-Selskab, 816.
Assignant, 702.
Assignat, **Assignatar**, 702.
Assignat, Papirspenge: franske 496; russiske 497; *-Rubel*, 497.
Assurance : Forsikring, 280, 578, 816. — *-agent*, 565; *-bog* 1117; *-mægler*, 298; *-police* 1137; *-selskaber*, 821 f.
Assurandør, 300.
Assyrien, 11.
Astrakan Skind, 678.
Athen, 14.
Atlas, 670, 673.
Atlasspat, 600.
Att, siam. Mønt (= $\frac{1}{64}$ Tikal), 513.
Auktion, 214—15; over Haandpant, 227.
Auktions, *-holder*, 300; *-skøde*, 214; Stempel v. Auktionsforr., 808.
Aune, fransk Alen, 441.
Auripigment, 620.
Ausschnittwaaren, 555.
Australasien, Statistik, 1020.
Australien, Statistik, 1020 f.; Maal og Vægt 439; Mønt 501.
Autokopist, 1094.
Autonomi, Toldtariffens, 834.
Autorisation af Handelsbøger, 313.
Autoriseret Slutseddél, Mønstre, 1130.
A/v = a vista, 1092.
Aval, Vekselborgen, 278, 700.
Avance, imaginær, 333.
avdp = avoirdupois, 439.
Aventure grosse, 404.
Average, 406 f.
Avers = Advers.
Avertissement, 328.
Avis = Advis.
a viso = efter Sigt, 686; *a viso-Veksel* (Mønster) 1122.
a vista = ved Sigt, 686.
Avnbøg, 628.
Avoir (Bogholderi), 1158.
avoirdupois, 439.
à vue = a vista, 686.
Awning deck, 884.
Azinfarvestof, 624.
Azofarvestof, 624.
Azumbre, kastil. Hulmaal, 446.
Azur, *-blaat*, 622.
B (Møntvæsen) = better 468;
B Møntmærke, 465.
B (Kursliste) = Briefe 1111.
Baadebygger, 372.
Baandagat, 538.
Babbitts-Metal, 608.
Babylonerne, 10.
Backwardation, 762.
Bacon, 664, 584.
Bag, Sæk, engelsk Vægt (= 280 lbs), 439.
B gasse, 649.
Bagdad, 22.
Bagv, *-kul*, 636; *-pulver*, 648.
Bagside, Mønts, 465.
Baisse, 569, 761.
Baissier, 575.
Bajersk Øl, 660.
Bak, 884.
Balance, 1159. — Aabnings-, 1175; General-, 1159; Handels-, 87, 135, 174; Raa-, 1159; Slutnings-, 1175; *-Konto*, 1159, 1168, 1174.
Balancere, 1159.
Balais-Rubin, 597.
Balafa, 641.
Balbao, Mønt i Panama (= 1 Dollar), 520.
Balkanstater, Statistik, 984.
Balle, Bomuld, 585; Papir, 459; Tobak, 586.
Balsam, 642, 643.
Baltic, 883.
Balænit, 679.

- Bambusrør**, 631.
Banco (ital.) = Bank; hamborgsk *Mark Banco*, 510.
Banelegeme, 850.
Baner $\circ$: Jærnbaner, 849 ff.; elektriske, 858.
Banitze, ældre rumænsk Kornmaal, 445.
Bank, Historie 131 f.; Teori 131 ff.; Bankvæsen 712 ff. — Arbejder-, 727; Assignations-, Veksel- og Laane-, 60; Deposito-, 131, 713; Folke-, 727; Giro-, 131, 715; Hypotek-, 725; Sæddel-, 132, 499 ff, 501, 712, 718 ff., 1227. — *De enkelte Banker*: Danmark, 497, 501, 728 f., 1227; Norge, 497, 730; Sverige, 498, 730; England, 496, 731; Frankrig, 496, 731; Tyskland, 732; Rusland, 497; Italien, 497; Østerrig, 496.
Bank, -*anvisning*, 702; -*akt*, engelske, 718; -*diskonto*, 721 ff., 1044; -*folio*, 714; -*forretninger*, 713 ff.; -*hæftelsesobligationer*, 497; -*noter*, 496 ff.; -*rembours*, 340, 399; -*reserve*, 544; -*restriction*, engelske, 496; -*sedler*, 493 ff. 496, 718; -*veksler*, 717.
Bankerot, 360.
Bankebyg, 648.
Bankier, 712.
Banque de France, 503, 731.
Banu (Flertal *Bani*), rumænsk Mønt (= $\frac{1}{100}$ Léu), 506.
Baranker, 678.
Baratterie, 402.
Barège, 673.
Barile, **Barilla**, Hulmaal: Grækenland, 442; Italien, 443; ældre Vinm. (= 64.4 l), 443.
Baring Brothers, 774.
Bark (Skib), 883.
Bark (Træers), 625, 627; -*garvning*, 676.
Barley corn, engl. Maal (= $\frac{1}{3}$ inch), 438.
Barokperler, 598.
Barre, 467; Notering og Beregning, 1065 ff.
Barrel, engl. Maal for Øl (= 36 Gallons = 1.2449 dansk Øltønde), 439; Hvedemel (= 196 lbs); Smør (= 224 lbs), 439.
Barriete, meksikansk Hulmaal (= 75.8 l), 451.
Barrique, ældre fransk Vinmaal, 442.
Baryt, *hvidt*, 619; -*gult*, 620.
Base, 618.
Basket, birmansk Kornmaal, 440.
Bassoragummi, 642.
Bassorin, 642.
Bastmaatter, 632.
Bat, siamesisk Mønt (= Tikal $\circ$: ca. $\frac{1}{17}$ £), 513.
Batav, 649.
Batist, 672.
Batman (= Man), persisk Vægt, 449.
Bauzinsen, 749.
Bay (Tøj), 673.
Bazar-Maund, indisk Vægt (= 37.324 kg), 439.
Bdellium, 643.
Bear, 575.
Beaucaire, 592.
Beaumé, 661.
Bedrift, industriel, 545 f.
Befolkning, se Statistik, 949; *Befolkningslære*, Malthus's 90, 96.
Befordringspligt, Statsbanernes, 859.
Befragter, 387; Pligter, 388 f., 392.
Befragtning, 387 ff.; Søbefragtning, 387 f., 1132 f., total, partiell, 387; Stykgods, 388; international Privatret, 833.
Befragtningsprovision, 1133.
Beg, 644; *Brygger-*, 643.
Beholdnings-Konti, 1167 f.; -*liste*, 787, 1178.
Beidse, 624.
Bekvem Ladning, 1133.
Belaste, 1158.
Belgien, Statistik, 970 f.; Handelshistorie, 71; Maal og Vægt, 438; Mønt, 498; Vekselstempel, 813; Traktater med, 836.
Bell, **Graham**, 931.
Bell, **Henry**, 880.
Belysningsstoffer, 632 f.
Bemægtigelse, 210.
Ben, 678; -*aske*, 603, 681; -*kul*, 624; -*mel*, 681; -*sort*, 624, 681.
Bengal-Indigo, 622.
Bentham, 90, 179.
Benzin, 638.
Benzoe, 643.
Benzol, 644.
Ber, Abyssiens Hovedmønt (= Maria Theresiadaler), 514.
Bergamotte, 651; -*olie*, 645.
Bergen, Historie, 37.
Bérkovets, russisk Vægt (= 400 Funt), 445.
Berlin, Diskontoregning, 1070; Effektregning, 1073; Vekselregning, 1070; Vekselkurser, 710; Fondsbørs 759.
Berliner, -*blaaf*, 623; -*pund*, ældre tysk Vægt (= 467.71 g), 448.
Bernerkonvention, 355.
Bernstorff, **A. P.**, 62.
Beryl, 597.
Beschlik, tyrkisk Mønt, 509.
Besiddelse, 207 f.
Besigt, Køb paa, 337.
Besigtelsesforretninger, Stempel, 808.
Beskadigelse, 579.
Beskatning, 181.
Beskikkelse, *Notarial-*, 359, 361, 1153.
Beskøjter, 648.
Bessemerschon, 1082.
Bestilling, 323, 551.
Bestyrelse, Aktieselskab, 321 f.
Betalning, 338; skadesløs B., 276; Vekslers, 692 f.; for Næringsadkomst, 293.
Betalings, -*balance international*, 135; -*maade*, 327; -*middel*, 122, lovligt, 469; -*standning*, 359; -*sted*, 262; -*tid*, Vekslers, 686; -*vilkaar*, 338.
Beton, 601.
Betænkningstid, Trassentens, 690.
Bevilling, Stempel, 808.
Bibøger, 314, 1177 f.
Bigarade, 651.
Biggade, indisk Markmaal (= 0.134 ha), 439.
Bilbrev, 372, 808.
Bill of exchange = Veksel, 684 ff.; -*of lading* = Konossement, 396.
Billiton, 608.
Billon, 467.
Bilning, 603.
Bimetallisme, 126, 488.
Bipersoner, Handelsstandens, 300 f.
Birk, 628.
Birma, Maal og Vægt, 440.
Bisam, 677.
Bismar, 458; -*pund*: Danmark, 441; Norge, 444; -*vægt*, Thielos, 460.
Biscuit, 605, 648.
Bit, vestindisk Mønt (= $\frac{1}{100}$ Franc), 502.
Bittermandelolie, 645, 652.
Bittersalt, 613.

- Bituminøse Stoffer**, 636.
Biveje, 848.
Bivoks, 639.
Bjælker, 630.
Bjærg, *-baner*, 852; *-blaat*, 622; *-grønt*, 623; *-krystal*, 597; *-salt*, 615; *-værksdrift* i de forsk. Lande, se Statistikken, 949 ff.
Bjærgeløn, 415.
Bjærgning, 413, 414, 431.
Bjerneskind, 677.
B/L = bill of lading, 396.
Blaa, *-musling*, 664; *-ræv*, 677; *-sand*, 622; *-træ*, 622.
Blaar, 666; *-lærred*, 672.
Black Friday, 772.
Bladguld, 606; *uægte B.*, 607.
Bland bill, 488.
Blanket, Møntfabrikation, 466; Postvæsen, 927; Veksel, 1117.
Blanko = in blanco; *-endosement*, 688; *-kredit*, 724; *-veksel*, 707; *-salg*, 574.
Blausel, 622.
Bløge, *-kridt*, 600; *-vand*, 616.
Blik, *Jærn*-, 610, 611.
Blod, *-ludsalt gult*, 623; *-orange*, 651; *-sten*, 603, 621.
Blokade, 844.
Blommer, 651.
Blonder, 672.
Bly, 607; *-hvidt*, 619; *-sukker*, 619.
Blyant, 625.
Blæk, 626; *-stift*, 626.
Bo, Konkurs-, 361.
Board of Trade, 826.
Bobinet, 671.
Bodmeri, 404 ff.; *-brev*, 404, (Formular, 1145); *-præmie*, 405; *-kreditor*, *-debitor*, *-tager*, 404 ff.
Bodmerist, 404.
Bog (Papir), 459.
Bogføring = Bogholderi, 1156 ff.
Boghandel, 555.
Bogheadkul, 636.
Bogholder, 300, 304, 1157.
Bogholderi, 1156 ff.; *Alm. Vejledning*, 1156-61; *Enkelt B.*, 1161; *Dobbelt* (italiensk) *B.*, 1157, 1164 ff.; *Bagerne*, 1175 ff.; *Konti*, 1166 ff.; *Lovgivning*, 312 ff., 1156 ff.; *Praksis*, 1181, (Eksempel I, 1184 f., Eks. II, 1206 f.). Jfr. Handelsbøger.
Boghvede, 647.
Bogievoan, 850.
Boisseau, ældre fransk Kornvægt (B. usuel. = $\frac{1}{8}$ hl), 442.
Bojan, 654.
Bolivar, venezuel. Mønt (= 1 Franc), 521.
Bollivia, Statistik, 999 f.; Maal og Vægt, 450; Mønt, 515.
Bolliviansk Mønt (= 1 Peso), 515.
Boll, eng. Vægt (Havremel) = 140 lbs, 439.
Bolster, 672.
Bolus, 623.
Bolværks, *-længde* i Kbh., 875; *-penge* i Kbh., 876.
B. O. M., 891.
Bombay, *-Candy*, indisk Vægt, 440; *-Maund*, indisk Vægt (= 12.701 kg), 440.
Bomme, 672.
Bomolie, 639.
Bompeng, 849.
Bomuld, 667; Prisnotering, 585.
Bomulds, *-fløj*, 672; *-frø*, 640; *-frøkager*, 680; *-frøolie*, 640; *-garn*, 671; Numerering, 462; *-stearin*, 640; *-tøjer*, 671. Om B.-dyrkning og *-industri*, se de enkelte Landes Statistik.
Bomærke, 248.
Bona fide = God Tro.
Bonded goods, *B. warehouse*, 588.
Bondejord, 209.
Bonevoks, 638.
Bonifikation, 1082.
Bontoux-Krisen, 773.
Bor, *-syre*, 613; *-sure Salte*, 616.
Boraks, 616.
Bordelaise, Vinfad, 442.
Borgen = Kaution, 277.
Borger, *-brev*, 808; *-skab*, 292 f.
Borneo, Statistik, 1008.
Boroviczka, 661.
Bortfragter, 387; *-s Pligter*, 388.
Boslutning, 365.
Bota, spansk Hulmaal, 446.
Bolschka, russ. Hulmaal (= 40 Vedró), 445.
Box, 714; *Box calf*, 677.
Brabantalen, 438, 443.
Braccio, ældre italiensk Alen (= 0.683 m), 443.
Bra, 666.
Branche, 554.
Brandforsikring, 281, 820; de enkelte Selskaber, 823 f.
Brasilien, Statistik, 999 f.; Handelshistorie, 46; Maal og Vægt, 450; Mønt, 515.
Brasilietræ, 621; *gult B.*, 620.
Brasil, *-Kaffe*, 655; *-sago*, 649.
Bremersandsten, 599.
Brennerbane, 851.
Brev, *-hemmelighed*, 915; *-kasser*, 913; *-kopibog*, 1096; *-porto*, ensartet, 906; *-samlingssted*, 912.
Breve. *Handelskorrespondance*: Stil 1090 ff.; ydre Behandling, 1094 ff.; Brevskabers Ordning 1096; Brevmønstre, 1096 ff. *Postvæsen*: Brevforsendelser 917 ff. (alm. Breve, 917; Brevkort, 918; anbefalede B., 920; Takster, 921, 1228; Statistik, 909); Pengebreve, 921 f.; Adressebreve, 926 f.
Brie, 666.
Brig, 883.
Bright, J., 66.
Briket, 636.
Brillant, 596.
Brisling, 663.
Bristende Forudsætning, 246.
Britannia Metal, 608.
British Rule, 373, 891.
Britiske Besiddelser og Kolonier, se Engelske B.
Brokade, 673.
Brokat, 624.
Bronze, 607 f.; *-alderen*, 7; *-farver*, 624; *-grønt*, 623.
Bropenge, 874.
Brugsforening, 324.
Brugsrettigheder, 221 f.; *-værdi*, 117.
Brukslister, 599.
Brunel d. yngre, 882.
Brun, *-kul*, 635; *-sten*, 609.
Bryssel, Vekselkurser, 711.
Brysseler, *-Alen*, 438; *-Tøpper*, 674.
Brutto, *-rente*, 149; *-saldo*, 1050; *-Tonnage*, 891; *-vægt*, 467. B. for Netto, 335, 579.
Bryggerbeg, 643.
Brynesten, 602.
Bræder, 631.
Brækvinsten, 619.
Brændemaal, 457.
Brændevin, 660. Afgift af Handel, 294, 296; af Tilvirkning, 194.
Brændevinshandel, 294, 296; *-udskænkning*, 296.
Brændsel, 635; *-flydende*, 882; Brændselsstoffer, 632 ff.
Bu, japansk Maal, 449.
Buckskin, 673.
Bud, 328.
Builers old Measurement, B. O. M., 891.
Buksbom, 629.
Bulgarien, Statistik, 986;

- Maal og Vægt, 447; Mønt, 509.
- Bulk**, in, 896.
- Bulkhead**, 885.
- Bull**, 575.
- Bulletin international des douanes**, 776.
- Bullion**, 467.
- Bulle corriente**, peruviansk Vægt, 451.
- Bunch**, Garnmaal, 462.
- Bund**, dobbelt i Skibe, 885.
- Bunden Næring**, 292.
- Bündel**, Garnmaal, 462.
- Bunder** (hollandsk) = Hektar, 443.
- Bundle**, Garnmaal, 462.
- Bunkers**, 892.
- Buntpapir**, 676.
- Bureauer**, internationale, 836; for industriel Ejendomsret i Bern, 349, 355; Maal og Vægt i Paris, 437; Telegrafvæsen i Bern, 933; Toldtarifunionen i Bryssel, 776; Verdenspostforeningen i Bern, 907.
- Bureau Veritas**, 894.
- Bushel**, Kornmaal: England (= $\frac{1}{8}$ Quarter), 439; ældre engelsk (Winchester B., Kul B.), 439; A. Forenede Stater (amerikansk B. = 35.238 l = 0.2533 d. Tønde), 451.
- Bushrope**, 631.
- Butt**, eng. Hulmaal (126 eller 108 Gallons), 439.
- Byg**, 646.
- Byggebank**, 772.
- Bygningsafgift**, 192.
- Bytte-kontrakter**, 269; -værdi, 117.
- bz** = bezahlt, 1111.
- Bælgssæd**, 648.
- Bæreevne**, Skibes, 887, 895.
- Bærme**, 660.
- Bæver**, 677; -sælhund, 677; -rotte, 677.
- Bævre-Asp**, 629.
- Bøg**, 628.
- Bøger** o: Handelsbøger, 1175.
- Bøhmisk Glas**, 605.
- Bøffel**, 677.
- Bølgeliik**, 610.
- Bøndergaardens Fæstetvang**, 209.
- Bønner**, 648.
- Børs**, 590; Aften-, For-, 590; Fondsbørs, 732 ff., 757 ff.; Københavns B. 591 f., 757; Londons B., 51, 758; Paris B. 759; Berlins B. 759; Wiens B. 760. - forretninger i Effekter, 570 f., 760 f.; -kommissær, 565; -notering af danske Obligationer, 741 ff.; -orden, -tid, 590; -renter, 1072 ff.; -vægt, 460.
- Bøttepapir**, 675.
- c** = Centime, Centesimo, 498, 502, 503.
- Cabet**, E., 165.
- Cable length** (eng.) = Kabel-længde (= 240 Yards), 438.
- Cable transfer**, 711.
- Cabotage**, 833.
- Caf** o: coût, assurance, fret, 333.
- Cafiz (Cafisso)**, tunesisk Hulmaal, 442.
- Cahiz**, ældre spansk Kornmaal, 446.
- Caledonia**, Dampsk., 883.
- Calette**, 596.
- Caliaturtræ**, 621.
- Caliko** = Kaliko, 672.
- Cambiale**, 685.
- Cambric**, 672.
- Camembert-Ost**, 666.
- Canada**, Historie 49; Statistik, 994; Mønt, 501.
- Canal du Midi**, 868.
- Candareen**, kinesisk Vægt og Regningsmønt (= Fen = $\frac{1}{100}$ Liang) 449, 512.
- Candy**, Vægt: Eng. Indien (Bombay C.), Ceylon, 440; Pondichéry (*Candi*), 442.
- Canevas** = Kanevas, 672.
- Canned beef**, 664.
- Cannelées**, 673.
- Cannel-Kul**, 598.
- Canning**, George, 65.
- Cantaje, Cantaro**, ital. Vægt, 443, 437.
- Cántara**, kastill. Hulmaal, 446.
- Caput mortuum**, 603.
- Carat** = Karat, 468; ældre fransk Vægt, 442.
- Carbonado**, 596.
- Carey**, 94, 150.
- Carga**, Vægt: Columbia (= 115 kg), 451; Peru, 451.
- Cargo**, 647.
- Carnauba** (Karnauba), Voks, 641.
- Carold'or**, rumænsk Mønt (= 20 Léi), 506.
- Carolus-Dollar**, ældre spansk Mønt, 508.
- Carpets, Axminster-**, 674.
- Carthamin** (Karthamin), 621.
- Cartiers Alkoholometer**, 661.
- Cartwright**, E., 63.
- Casco**, Forsikring (Kasko-F.), 418.
- Cash**, kinesisk Vægt og Mønt jfr. *Li* (= $\frac{1}{1000}$ Liang), 449, 512; ostindisk Mønt (fransk *Cache* = $\frac{1}{100}$ Rupee), 503.
- Cash credit**, 727.
- Casselerguit**, 620.
- Casselmann's Grønt**, 623.
- Cassia lignea, C. vera**, 654.
- Castellano**, mexikansk Vægt, 451.
- Catechou** (Katechou), 624.
- Catorce**, 481.
- Cattie, Catty** (= Kin), Vægt, Mønt, Kina, 449; Japan (= 604.8 g.), 449; Siam (= Tschang = 80 Tikals), 513; nederlandsk Indien, 444.
- Cayenne-Peber**, 652.
- cbm** = Kubikmeter, 436.
- ccm** = Kubikcentimeter, 436.
- Cedent**, 257.
- Ceder**, 630.
- Celemine**, kastill. Hulmaal, 446.
- Celluoid**, 678.
- Cellulose**, 667.
- Cement**, 601.
- Cent**, Mønt, alm. $\frac{1}{100}$ Dollar. Canada (= $\frac{1}{100}$ Dollar), 501; Ecuador (= $\frac{1}{100}$ Sucre), 517; A. Forenede Stater (= $\frac{1}{100}$ Dollar), 517; Haiti (= $\frac{1}{100}$ Gourde), 519; New Foundland, 501; Vestindien, eng., 501; dansk (= 5 Bits = $\frac{1}{100}$ Dollar), 502; Østasien ($\frac{1}{100}$ mexsik. Dollar m. m.), 513; Nederlandene (ct. = $\frac{1}{100}$ Gylden), 504; Ostindien (= $\frac{1}{100}$ Rupee), 500; Hongkong (= $\frac{1}{100}$ Dollar), 500; Mauritius (= $\frac{1}{100}$ Rupee), 500.
- Cental**, amerikansk-engelsk Vægt = 100 lbs, 439, 451.
- Centavo**, spansk-amerikansk Mønt ($\frac{1}{100}$ Peso), 514, 515, 516, 517, 520; Peru (= $\frac{1}{100}$ Sol), 520; Venezuela (= $\frac{1}{100}$ Venezolano), 521.
- Centén**, ældre spansk Mønt, 508.
- Centesimo**, Mønt; $\frac{1}{100}$ Lira, Italien, 503; $\frac{1}{100}$ Peso, Uruguay (= Centavo), 520.
- Centi**, -ar = 1 Kvadrat Meter; -gram (cg.) = $\frac{1}{100}$ Gram = 0.02 Ort (d.); -liter (cl.) = $\frac{1}{100}$ Kubik Decimeter =

- 0.01035 Pot (d.); -meter (cm.) = 0.3823 d. Tomme, 436.
- Centime** (c.), Mønt ($\frac{1}{100}$ Franc), Belgien, 498; Frankrig, 502; Schweiz, 507.
- Céntimo**, spansk-amerikansk Mønt; $\frac{1}{100}$ *Peseta*: Spanien, 507; $\frac{1}{100}$ *Bolívar*, Venezuela, 521; $\frac{1}{100}$ *Peso* (= *Centavo*) Bolivia, Centralamerika o. fl., 515, 516.
- Céntinajo**, ældre italiensk Vægt, 443.
- Centner**, Vægt, 437; Danmark (= 100 Ø), 441; Sverige (ældre Vægt = 100 Ø), 447; Tyskland (Zollcentner = 50 kg), 448; Østerrig (ældre Vægt = 100 Pfund), 448; *Dobbelt*, 448; *Meter*-, *metrisk*, 436, 437; *Zoll*-, 448, jfr. *Cantajo*, *Cantaro*, *Centinajo*, *Kantar*, *Kentar*, *Quintal*.
- Centralamerika**, Statistik 998 ff.; Maal og Vægt, 450 f., Mønt, 516 f.
- Ceresin**, 641.
- Certeparti**, 388, 578; Formular, 1132.
- Certifikater**, *Guld- og Sølv*-, nordamerikanske, 518—19.
- Cessio legis**, 258.
- Cession**, *Cessionarius*, 257.
- Ceylon**, Statistik, 1008; Maal og Vægt, 440; Mønt, 500.
- cf** (cost, freight), 333.
- cg** = Centigram, 1092.
- Chagrin**, 677.
- Chain**, engl. Maal, 438.
- Chaldron**, engl. Kulvægt, 439.
- Chamotte**, 604.
- Change Alley**, 769.
- Changeant**, 671.
- Chapman**, 878.
- Chappe**, *Claude*, 930.
- Chaptalisering**, 659.
- Charge**, marseill. Vægt og Kornmaal, 459, 442.
- Chartepartie** = *Certeparti*, 388, 578, 1132.
- Chauping-Tael**, kinesisk Guld-vægt (= 36.65 g.), 512.
- Chausée**, 848.
- Check**, 702; Formular, 704, 1127; -*bog*, 702, 1127; -*lov*, dansk, 703.
- Cheddarost**, 666.
- Chenilletæpper**, 674.
- Cheque** (engelsk) = *Check*, 702 f.
- Chesterost**, 666.
- Chiffertelegram**, 937.
- Chih**, kinesisk Længdemaal (= *Tschi*), 449.
- Chile**, Statistik 1002; Maal og Vægt, 450; Mønt, 516.
- Chile-Salpeter**, 615, 682.
- Chilled beef**, 664.
- China grass**, 667.
- Chinchilla**, 677.
- Chittack**, engelsk-indisk Vægt, 439.
- Chokolade**, 657.
- Chopped**, 512.
- Christian V's danske Lov**, 59.
- Christiania** se *Kristiania*.
- Chrysolith**, 597.
- Cider**, 660.
- Cie** (fransk) = *Compagnie*.
- Cif**, c. i. f. (cost, insurance, freight), 333.
- Cigarer**, 659.
- Cikorie**, 656.
- Cinders**, 636.
- Cinnober**, 620.
- Circa**, 335.
- Cirkulations-Værdi**, *Mønters*, 474.
- Cirkulær-Akkreditiv**, 723.
- Cirkulærer**, 1097 ff.
- Cisternevogn**, 637.
- Citrin**, 597.
- Citron**, 651; *olie*, 645; -*syre*, 618.
- Citronat**, 651.
- cl** = Centiliter, 436.
- c/l** = *conto loro*, 1173.
- Clearing house**, 716.
- Clermont**, *Dampskib*, 880.
- Clipper**, 879.
- Clive**, *Robert*, 52.
- cm** = Centimeter; cm^2 = Kvadratcentimeter; cm^3 = Kubikcentimeter, 436.
- c/m** = *conto mio*, 1173.
- cmm** = Kubik Millimeter, 436.
- c/n** = *conto nostro*, 1173.
- Co.** = *Compagni*, 1092.
- Cobden**, *Richard*, 66, 175.
- Coca**, 657.
- Cocheniille**, 621.
- Cochinkina**, Statistik 1011; Maal og Vægt, 442; Mønt, 503.
- Code**, *Lovbog*, 70; *C. de commerce*, 70, 289.
- Code**, *Ordsamling*, 935, 1094.
- Codo** (spansk Alen), 446.
- Coelibat-Spørgsmaal**, 95.
- Cognac** (*Kognak*), 661.
- Coir**, 667.
- Colbert**, *I. B.*, 49, 87.
- Colcothar**, 603.
- Collationnement** (*Kollationering*), 935, 941.
- Collet**, 596.
- Colombiano**, *Columbiansk Mønt* (= *Peso*), 516.
- Colon**, *Costarica-Mønt* (i *Guld* = 1.738 Kr.), 517.
- Colophonium** (*Kolofonium*), 643.
- Columbias forenede Stater**, Statistik, 999 f.; Maal og Vægt, 450; Mønt 516.
- Columbus**, 39.
- Comet**, *Dampskib*, 880.
- Common law**, 289.
- Company's Rupee**, *ostindisk Mønt* (= 1.21 Kr.), 500.
- Compound engine**, 881.
- Conditionnement**, 464.
- Condor**, *chilensk Mønt* (= 20 Pesos), 516; *Condor Equatoriano*, *Ecuador Mønt* (= 10 Sucres), 517.
- Congostaten**, Maal og Vægt, 450; Mønt, 514; Statistik, 1015.
- Congo-Te**, 656.
- Consolato del mare**, 369.
- Consols**, 735.
- Contango**, 762.
- Conto**, se *Konto*: *C.finto*, 541; *C.mio*, *nostro*, *suo*, *loro*, *ostro*, *vecchio*, *nuovo*, 1173. — Mønt: *Portugal*, *Conto de Réis* (= 1000 Milréis), *Conto de Contos* (= 1 Million Contos), 505.
- Cooke**, 931.
- Copa**, *Kastill. Hulmaal*, 446.
- Copperah** (= *Kopra*), 641.
- Corduan**, 677.
- Corner**, 575.
- Coroa**, *portugisisk Mønt* (= 10 Milréis), 505.
- Cortes**, *Fernando*, 39.
- Costarica**, Statistik 998; Maal og Vægt, 450; Mønt, 517.
- cost, insurance, freight (cif)**, 333.
- Coudée**, *indisk Længdemaal* = *Hath*, 439.
- Coulant**, 539.
- Coupon** = *Kupon*.
- Courantbanken i Kbh.**, 497.
- Courtier**, 566.
- Coût, assurance, fret, (caf)**, 333.
- Covado**, *portugisisk Alen* (= 0.66 m.), 444.
- Covid** = *Hath*, *indisk Maal*, 439.
- Coyang** = *Koyang*, *østasiatisk Maal*, 440.
- Cr.** (engelsk) = *Kreditor*, 1158.
- Creas Lærred**, 672.
- Credit**, 1048, 1158; -*post*, 1158; -*saldo*, 1048, 1159.

- Crédit, foncier**, 726; *C. mobilier*, 726.
Credent, 1158.
Crêpe = Krep, 673.
Cretonne, 672.
Cromwell, 52.
Crone = 10 Millioner (100 Lakhs) Rupees, 500.
Crossed check, 705, 716.
Crown, engl. Mønt (= 5 Shilling), 449.
Crt. = Courant.
c/s = Conto suo, 1173.
Ct. = credit, credunt, 1158.
Ct. Ct. = Conto-Courant.
ct. cts. = Cent, Cents, 1092.
Cuarterone, kastill. Vægt, 446.
Cuartillo, kastill. og mexik. Hulmaal, 446, 451; *Mønt*, Centralamerika (= $\frac{1}{32}$ Peso), 516; Cuba, 517; Meksiko, 520.
Cuatro, Mønt, Bolivia (= $\frac{1}{2}$ Peso), 515.
Cuba, Maal og Vægt, 451; Mønt, 517.
Cubit, engl. Længdemaal (= 18 inches), 438; engl. Indien; 439. Jfr. Coudée, Covid.
Culasse, 596.
Cunardlinie, 880.
Curaçao, Statistik, 996.
Currency, 469; *-Doktrin*, 718.
Curry powder, 654.
Cut, Garnmaal, 462 f.
c/v = conto vostro, 1173.
cwt = Hundredweight, 439.
Cyankalium, 623.
Cypren, Statistik, 1008; Mønt, 500.
Cypræa moneta, 123.
Colin, 622.
D = Dampor, 1092.
D = urgent (dringend), 941.
d = Penny, Pence, 499.
ſ = Pfennig, 1092.
Daalder (holl.) = Daler, Pi-laar D., 508; Rijksdaalder, 504.
Dagantal, ved Renteberegning, 1050 ff., 1044.
Dagbog, Bogholderi, 1160 f.; Skibs-, 383.
Daglen, 139.
Daler, *Mønt*. Danmark (ældre), 497. *Speciesdaler*, 497; *Rig-daler* (Rigsmønt til 1875), 497, 501. — Norge, *Speciesdaler*, 498. — Sverige, *Riksdaler*, 498; *Riksdaler Riksgæld*, 498. — Dansk Vestindien, *Daler* = Dollar (= 5 Francs), 502. *Handelsmønt*: *Maria Theresia Daler*, 473, 514; *Erythræisk Daler*, 473, 504, 514. — Jfr. Thaler, Tallero, Daalder, Dollar, Peso.
Damara Harpiks, 642.
Damascener Staal, 610.
Damask, 672.
Dame Jeanne = Demijahn, 612.
Damno, 474.
Dampfartøjer, Tilsyn med, 375.
Dampfærge, 851, 884.
Damp-, maskine, 63; *-Turbine*, 881.
Dampskibe, Historie, 63 f.; Typer, 884; Materiale, 884, 902; Konstruktion, 884; Hjul og Skrue, 886; Fart, 887; Kulforbrug, 888; Maa-lingssystemer, 891; Lade-ovne, 895 f.; Handelsflaa-derne, 895, 901; Danmarks Dampskibsflaade, 901; Kon- nossementer, 1136.
Dampskibsselskaber og Re- derier, 903 ff.; dansk D., 76, 752 f. 904, 1228.
Dandolo, 26.
Danfælo, 211.
Danmark, Handelshistorie, 28 f., 32 f., 54 f., 73 f.; Sta- tistik, 949 ff.; Maal og Vægt, 440; Mønt og Pengevæsen, 501, 497; Traktater med Udland, 836 f. — Betydning af dansk Flag, 373; Danske Lov. 59. — Vekselmønstre, 1118 f. — Jfr. Dansk Vest- indien, Færøerne, Island og Grønland.
Dansk Vestindien, Statistik, 997; Maal og Vægt, 441; Mønt, 502; Toldforhold, 799 f.
Danube rule, 891.
Danube charter party (1890), 898.
Datio in solutum, 262.
Dead weight = Dødvægt, 887.
D. D. = Dage fra Dato, 1092.
D. E. = Dansk Ejendom, 374.
Debet, 1158.
Debet, 1158; *-post*, 1164 f.; *-saldo*, 1048, 1159.
Debitere, 1158.
Debitor, 238; i Bogholderiet 1158. — *-mora*, 252.
Décastère = 10 Stères, 436.
Decher = Deger, 458.
Deci-gram (*dg* = 0.2 Ort); *-liter* (*dl* = 0.10351 Pot); *-meter* (= 3.8234 Tomme); *-stère* (= $\frac{1}{10}$ stère), 436.
Decimalsystemet, 435 f.
Décimo, Mønt, Columbias for- enede Stater (= $\frac{1}{10}$ Peso), 516; Ecuador (= $\frac{1}{10}$ Sucre), 517.
découvert, sælge à, 574.
Deger, Maal for Skind, 458.
Degras, 677.
Degummering, 670.
Deka-gram (*dkg*) = 2 Kvint; *-liter* (= 10.35068 Pot); *-meter* (= 31.862 Fod); *-stère*, 436.
Dekatering, 673.
Deklaration, 808.
Deklaratoriske Forskrifter, 238.
Dekort, 1082.
Dekstrin, 649.
Dekstrore, 650.
Delcredere, 347; *-konto*, 1174.
Delegation, 257.
Delikatessevarer, Handel med, 554.
delivered, 333.
Deltametal, 607.
Demijahn, 612.
Demonetisering, Sølvets, 488.
Denaro (ital.); Vægt: *Milane- ser D.* = Denier, 464.
Denatureret Spiritus, 662.
Denier (fransk); Vægt: æl- dre fransk, 442; *Silke D.*, 464; Probervægt, 468.
Deplacement, 886 ff.
Deponent, 273.
Deport, 762.
Depositar, 273.
Deposito-, bank-, -bevis, 735; Formular, 1129.
Depositum, 273 ff., 713. Ban- kers Modtagelse af D., 273, 713 f.; aabent og lukket D., 713; irregulært D., 273.
Depot = *Depositum*, 713.
Dereliktion, derelinkvere, 211.
Derhem = *Dirhem*, 442.
Desjatina, russisk Markmaal, (= 1.0925 ha = 1.98 d. Td. L.), 445.
Desmer, 645.
Dessous (Diamant), 596.
Dessus (Diamant), 596.
Destinatar, 391, 566.
Detailhandel, 560 ff., smgl. Handel.
Detaillist, 294.
Devaluation, 474.
Deviation, 383; *-sbog*, 383.
Devis, 684, 1078.
Dextrin, Dextrose, 650.

- dg** = Decigram, 436.
Diamant, 596; *-støv*, 599.
Diastase, 648.
Dido, ældre spansk Maal, 446.
Differenceforretning, 572, 760.
Differentalteold, 173, 834.
Digelstaal, 610—11.
Diligence, Postvogn, 908.
Diligence clause, 1136 f.
Dime, nordamerikansk Mønt (= $\frac{1}{10}$ Dollar), 517.
Dimerli, rumænsk Kornmaal, 445.
Dinar, Mønt: Persien (= $\frac{1}{1,000}$ Kran), 513; Serbien (= 0.72 Kr.), 507.
Dingley Tarif, 79, 835.
Direktion, 321.
Direktør, Aktieselskab, 321.
Dirhem, Vægt = Drachme, 442; tyrkisk Mønt, 25.
Disagio, 474.
Disciplin i Handelsskibe, 384, 429.
Diskontere, 706, 721.
Diskonto, 327, 706 f., 1044 ff.; *-Højde*, 722; Indvirkning paa Vekselkurs, 723; paa Kriser, 766 f.; Bankdiskonto, 721; *-fod*, 1044; *-forretning*, 721; *-kasse*, 729; *-metode*, 1049; *-nota*, 1117; *-politik*, 722 f.; *-regning*, 1044 ff.; *-sats*, 723, 1044; *-tal*, 1045; *-tid*, 1044—45.
Diskonto = Afslag i Pris, 1082.
Diskonter, 1044.
Dispache, **Dispachør**, 411; Mønster, 412.
Dispatch money, 1134.
Disponent, 537.
Disponibel, 537.
Disposition, 537; stille til D. 346.
Distance, *-fragt*, 394; *-handel*, 331.
Ditta (ital.) = Firma.
Diverse, Konto for, 1172.
Dividende, 749.
Divi-divi, 625.
Djuim, russisk Tomme (= $\frac{1}{12}$ Fut), 445.
D/K, = Deres Konto, 1173.
dkg = Dekagram, 436.
dl = Deciliter, 436.
dm = Decimeter; dm^2 = Kvadrat D.; dm^3 = Kubik D., 436.
Doppelkrone, tysk Guldmønt (= 20 Mark), 510.
Dobbelt Bogholderi, 1164 ff.
Dobbeltforsikring, 282.
Dobbelt Møntfod, 126, 488 ff.
- Dobbelt**, *-spat*, 600; *-superfosfat*, 682.
Doblon, Mønt, gl. spansk D. (*Onza*), 508; *D. de Isabel* (= 100 Realer), 508; Chile, (= 10 Pesos), 516.
Dodder, 898.
Dodenkop, 603.
Doit, **Doivent** (Bogholderi), 1158.
Dok, 871—72; *Flyde*-, *Tør*-, 872. Dokhavn, 872.
Doli, russisk Vægt (= $\frac{1}{66}$ Solotnik), 445.
Dollar (\$), Mønt (= 3.7316 Kr.), 517; Canada, 501; A. Forenede Stater (*Guld D.*, *Standard Silver D.*, *Trade D.*), 473, 517; Hongkong, 500; engl. Vestindien, 500; Dansk Vestindien, 502; — Engl. Betegnelse for den spanske *Peso* og Mønter af lignende Størrelse, saaledes Japan (*Yen*), 512; Mexiko (*Pjaster*), 473, 520, (Handelsmønt i Østasien, 500, 503, 513). — Malta: (*Sicilian D.*), 500; Spanien (*Hard D.*, *Carolus D.*), 507 f.; spansk Sydamerika (*Balbao*, *Peso*), 520; Tyrkiet (*Medjidieh D.*), 509; Ægypten (*Egyptian D.*) 510. — Jfr. 473.
Domestic, 672.
Domiciliat, 685.
Domicil-Veksel, 686, 1119, 1125.
Dominicano, paatænkt Dominikansk Mønt, 517.
Dominikanske Republik, Statistik, 999; Maal og Vægt, 451; Mønt, 517; Traktat med, 836.
Dominion of Canada, se Canada, 994.
Domssamlinger, danske, 206.
Domæner, 190.
Donauregelen, 891.
Dong, annamitisk Mønt (= $\frac{1}{600}$ kwan), 503.
dont, 761.
Doppelcentner, tysk, (= Metercentner = 100 kg), 448.
Doubleday, 98.
Double-florin (= 4 Shilling), 499.
Dowias, 672.
Dr. (engelsk) = debitor, 1158.
D/R = Deres Regning, 1173.
Draa, (tyrkisk eller arabisk Alen), 442; Tunis: D. En-
- daseh, 442; Marokko: (= 0.571 m), 450.
Draaber, 598.
Drachme, græsk Mønt (= 0.72 Kr.), 503.
Drachme, Vægt: England (*Dram*, $\frac{1}{256}$ lb *avdp.* og $\frac{1}{96}$ lb *Troy*), 439; Grækenland (*Drami*, forsk. Størrelse), 442; Rusland, 445; Spanien (*Draema mètrica* = Dekagram), 446; Tunis (*Dirhem*), 442; Tyrkiet (*Dramm. Dirhem* = 3.205 g), 447; Ægypten (*Dramm. Dirhem* = 3.088 g), 447; ældre Vægt Algier (*Drachem*), 442; Danmark, 441; Holland, 443, 444.
Drageblod, 621, 642.
Drageskib, 878.
Drahem = Drachme, algiærsk Vægt, 442.
Dram, **Dramm** = Drachme, 439.
Draught, 887.
Drawback, 776.
Drejl, 672.
Drift, nationaløkon., 152.
Drifts, *-herre*, nationaløkon., 152; *-herregevinst*, 152; *-kapital*, 546; *-kredit*, 549; *-omkostninger*, 547.
Drikkevarer, 659 ff.
Drillisch, 672.
Drittelt, $\frac{1}{3}$, Tønde Smør, 440.
Drivremme, 676.
Droguerivarer, Handel med, 554.
Droit de Pavillon = surtaxe de pavillon, 833.
Droit de suite, 399.
Drue, *-sukker*, 649, 650; *-vitriol*, 614.
Drægtighed, 373, 890.
Drænrør, 604.
Dt. S. = Dages Sigt, 1092.
Di = **Debet**, **Debet**, 1158.
Dubbeltje, hollandsk Mønt (= $\frac{1}{10}$ Gylden), 504.
Dubiøse Debitorer, 1173.
Dubletter, Diamanter, 597.
Dublon = Doblon, 508, 520.
Dugt, 674.
Duim, hollandsk Tomme (= Centimeter), 443.
Dukat, 473; hollandsk (= 8.52 Kr.), 473, 504; russisk-hollandsk, 473; østerrigsk (= 8.5375 Kr.), 473, 511, 513.
Duodecimalsystemet, 435.
Dupleix, 51.

- Duplikat**, 802; *Fragtbrevs*, 867; *Veksel*-, 697.
duplo, in, 1128.
Duro (*Peso duro*), spansk Mønt, 507.
Durra, 647.
Dusin, 458.
Dwt. = pennyweight, 1092.
Dybde, Havnes, 871.
Dybgaaende, Skibes, 887.
Dyffel, 673.
Dynamit, 634.
Dynevaar, 672.
Dyveldsræk, 643.
Dæk, 884; *-shøjde*, 887; *-slast*, 376.
Dækningskøb, 345.
Døde Konti, 1164.
Død, *-fragt*, 392; *-vægt*, 887.
Dødsbo, Anmeldelser i, Formular, 1153.
Dødegave, 271.
- Eagle**, nordamerikansk Mønt (= 10 Dollars), 517.
East India Company, 52 f., 531.
Eau de Javelle, *E. de Laborague*, 616.
Ebonit, 643.
Écart, 762.
Écheveau, *Échevette*, fransk Garnmaal (= 720 m), 463.
Economist's Index numbers, 492.
Ecuador, Statistik, 999; Maal og Vægt, 451; Mønt, 517.
Edderdu, 677, 678.
Eddike, 662; *-syre*, 663.
E. E. = errors excepted, 1112.
Effekt, 732; Handel med Effekter, 732 ff., 1072; udenlandske Effekters Stempeling, 813 f., 1072. — *arbitrage*, 1079; *-børser* (= Fondsbørser), 732, 757; *-forretninger*, børsmessige, 757; *-handel*, 1072; *-kommissionsregning*, 1081; *-konto*, 1170; *-regning*, 1079 ff.; *-skontro*, 1163, 1177.
Effektiv-Forretning, 570, 760.
Eftergørelse, 355.
Efterkrav, 566, 1136.
Eftersendelse, Telegrammers, 941.
Eftersigt-Veksel, 686.
Efterskud (Assurance), 816.
Efterspørgsel, 119.
Efterstemping, 805.
Eftertryk, 355.
eg, 628; *-ebark*, 625.
- Egen nytte**, nationaløk., 90.
Egen Veksel, 701 f., 1126.
Egern, 677.
Egyptian Dollar (= 20 Pjaster), 510.
Eidhammer Ost, 666.
Elghit, engl. Maal (= 1/8 inch), 438.
Eimer, østr.-ungarsk Maal (= 56.589 l), 448.
Ejendomme, faste, Begreb, 206, 209; Overdragelse, 212 ff.; Bogholderi, 1170.
Ejendoms-, *dom*, 214; *-hævd*, 216 ff.; *-overdragelsesafgift*, 213; *-retten*, nationaløk., 162; formueretligt, 208 ff. (Begreb, 208; Erhvervelse, 209 ff.); den *industrielle* Ejendomsret, 355; *-skyld*, 187.
Eksekution, 214.
Eksistensminimum, 182.
Ekspedient, 300, 301.
Eksploderende Stoffer, 634.
Eksport, *Eksportør*, 527.
Ekspres-, *Brev*, 920; *-Gods*, 860; *-Telegram*, 941.
Ekspropriation, 209.
Ekstradering af Bo, 365.
Ekstrakontant, 338.
El, Træ, 629.
El (hollandsk Meter), jfr. Alen, 443.
Elain, 641.
Elektriske Baner, 858.
Elektromagnetisme, 930.
Elektron, 598.
Elømø, 651.
Elementarforsikring, 816.
Elfenben, 678; *-sort*, 624.
Elisabeth af England, 51.
Ell (engelsk Alen), 438.
Elle (tysk Alen), 448; Wiener Elle (= 0.77756 m), 448.
Elm, 628.
Elæopten, 644.
Emailerede Jærnvarer, 611.
Emballage, 578.
Embargo, 388, 844.
Emporium, 529.
Enbank-System, 719.
Endåse, Alenmaal, jfr. Piki, Piki (= 0.848 m), 442, 447.
en détail, *Detailhandel*, 557, 560 ff.
Endossat, *Endossatar*, 685, 688.
Endossement, af Konossement, 397; af Veksler, 688 ff., 1117.
Endossent, 685.
Enebær-, *olie*, 645; *-træ*, 630.
Eneret, 353 ff.; Postvæsenets, 910 f.
- Enevælden**, 59.
Enfløde = Kwan, annam. Mønt, 503.
Engels, gl. hollandsk Vægt, 444.
Engelsk-, *blaat*, 622; *E. Jord*, 603; *-rødt*, 620; *E. Salt*, 613.
England, Statistik, 971; Handelshistorie, 51, 65; Maal og Vægt, 438; Mønt, 499; Banksedler, 496; Handelskamre, 826; Vekselstempel, 813, (Mønster, 1125); Traktater med, 837.
Engelske Besiddelser og Kolonier, Statistik (i Amerika), 994 f.; (i Asien), 1008 f.; (i Afrika), 1015, 1018; (i Australien), 1020; Maal og Vægt, 439 f.; Mønt, 500 f.
en gros, *Engroshandel*, 556 ff.
Enhjørningshorn, 678.
Enkeforsørgelse, 282.
Enkelt Bogholderi, 1161 ff.
Enkeltmands-Firma, 306.
en pâte, 619.
en rouche, 393.
Enskilda Banker, 508, 731.
Entrepôt, 529, 588.
Entreprise, 284.
Epoke, 1049.
Erhverv, nationaløk., 103.
Eriesson, John, 881.
Erstatnings-, *krav*-, *pligt*, 249 ff., 391 f.; Postvæsenets, 911 f.; Jærnbarnes, 866; *rente* = Morarente, 240.
Erts, *Guld*-, 606; *Jærn*-, 609.
Erythrisk Daler, jfr. Daler (= 5 Lira), 504; Abyssinien, 514.
Errors excepted, 1112.
Esbjerg Dokhavn, 872.
Eschel, 622.
Escrúpulo métrico, spansk Gramvægt, 446.
Escudo, Mønt, Chile (= 5 Pesos), 516; ældre spansk (= 2 1/2 Peseta), 507.
Escorial Faar, 668.
Espartogræs, 674.
Essai, 467.
Essens, 662.
Esterling, gl. hollandsk Vægt, 444.
et (&, &) = og, 1092.
Etalon, 434, 469.
Europa, Statistik, 949 ff.; Maal og Vægt, 438 ff.; Mønt, 498 ff.
Evaluation, 474.
Evert-Galease, 883.
Ex jfr. Eks.
Exochequer bills, 734.

- Exequatur**, 839.
Exergue, 465.
- f** = Florin, Gylden, 504.
- Faar.** -*ekød*, 664; -*culd*, 668, 669.
- Fabrik**, Bogholderi, 1171; -*arbejdere*, 286.
- Fabrikata**, Toldtarif, 796.
- Fabrikationshemmelighed**, 548.
- Fabriksforretning**, Bogholderi, 1171.
- Façonsten**, 604.
- Factory-Maund**, jfr. Maund, indisk Vægt = 33.888 kg, 440.
- Fad**, (Hulmaal), Bordeaux (*Tonneau, Vat*) = 944 dansk Pot, 442; Danmark (= 24 Ankerø), 441; Holland (*Vat*) = Hektoliter, 443; Sverige (ældre Hulmaal = *Am*), 447; -Tobak, 658.
- Faden**, Garnmaal, 462 f.
- Fagforening**, 143.
- Fahlhæder**, 676.
- Faille**, 673.
- Faire suivre** (Telegramudtryk = FS), 941.
- Fajance**, 604.
- Faktis**, 644.
- Faktura**, 332, 339; Mønster, 1114; -*Konto*, 1169.
- Fallit**, 359; se iøvrigt under *Konkurs*.
- Falstagsten**, 604.
- Faltsch**, rumænsk Markmaal, 445.
- Fanega**, Kornmaal; Argentina, 450; Chile, = 90 $\frac{3}{4}$ l, 450; Mexiko, = 90.8 l, 451; Paraguay, = 288 l, 451; Peru, Vægt, 451; ældre spansk, 446; Uruguay, 451.
- Fanga**, ældre portugisisk Kornmaal, 445.
- Fanon**, Mønt, Pondichéry, = $\frac{1}{8}$ Rupee, 503.
- Fardag**, almindelig, 285.
- Farin**, 650.
- Fart**, Skibes, 887 ff.
- Farthing**, engelsk Mønt, = $\frac{1}{4}$ d., 499.
- Farver**, 619 ff. - *Farvemidler*: hvide, 619; gule, 620; røde, 620 f.; blaa, 622 f.; grønne, 623; brune, 623 f.; sorte, 624. - Bronze-, Tjære-, 624 f.
- Fastlandsspærringen**, 65, 69.
- Fat** (svensk) = *Am*, 447.
- Fathom**, engelsk Længdemaal = 2 Yards, 438.
- Fautfragt**, 392.
- Favn**, *Længdemaal*; Danmark = 6 Fod, 440; England (*Fathom*) = 2 Yards, 438; Rusland (*Sashén*) = 2.1386 m, 445; Siam (*Wa*) = 2 m, 450. - *Ældre L.*, Frankrig (*Toise de Pérou*) = 1.949034 m, 441; Østerrig (*Klafter*) = 1.8966 m, 448. - *Brændemaal*, Danmark, = 72 Kubik Fod, 440.
- foo** = franco.
- Fed**, Garnmaal, 463.
- Fede**, -*stude*, 56; -*varer*, 584.
- Fedt** (amerikansk Svinefedt), Prinsot., 584; -*stoffer*, 638 f.; -*syrer*, 638 f.
- Fedtsten**, 602.
- feet**, se foot, engl. Længdemaal, 438.
- Fejl**, i Bøgerne, 1180; -*telegrafering*, 940.
- Fen**, kinesisk Længdemaal, 449; Vægt (= *Candareen*), 449; Regningsmønt (= *Candareen* = $\frac{1}{100}$ Liang), 512.
- Fenol**, 644.
- Fenylmethanfarver**, 624.
- Ferie**, tvungen, 535.
- Fermentering**, 658.
- Ferriissten**, 598.
- Ferrocyanikalium**, 623.
- Festmeter** (tysk) = m^2 , 448.
- f. G.** = fint Guld.
- Fiera** (ital.) = Marked, Messe.
- Figen**, 652.
- Fiksforretning**, 345.
- Filial**, 537.
- Fillér**, Ung. Mønt = $\frac{1}{100}$ Korona, 511.
- Filt**, 673.
- Financial trusts**, 726.
- Finansvidenskab**, Begreb, 180.
- Finansvæsen**, 180; den danske Stats Indtægter, 181 f.; Udgifter, 197 f.; offentlig Gæld, 201 f.
- Findelen**, 219.
- Finerer**, 628.
- Fingeret Regning**, 541.
- Finland**, Statistik, 961 ff.; Maal og Vægt, 445; Mønt, 506.
- Fint Guld** el. *Solv*, 467 f.
- Finvægt** (Møntvæsen), 467 f.
- Firkin**, engelsk Maal og Vægt: Øl (= 9 Gallons); Smør (= 56 lbs), 439.
- Firma**, 305; Anmeldelse af, 309 ff.; -*lov*, 305; -*navn*, 306; -*tegning*, 308.
- Firtel**, (= *Viertel*), hollandsk ældre Vinmaal, 443.
- Fisetholz**, 620.
- Fisk**, 663 f.
- Fisk**, gl. islandsk Regningsmønt = $\frac{1}{240}$ Hundrede, 502.
- Fiske**, -*ben*, 679; -*guano*, 682; -*lim*, 679; -*net*, 672.
- Fiskeri**, 211; de enkelte Landes, se Statistikken 948 ff.
- Fiske**, -*skipper*, 380; -*tønde*, ældre norsk Rummaal = 119.87 d. Pot, 444.
- Fjær**, 678.
- Fjærding**, (Hulmaal: dansk Smør), 440; ældre norsk = $\frac{1}{4}$ Korntønde, 444; ældre svensk (*Fjærdinga*) = $\frac{1}{8}$ Tunna, 447.
- Fjærdingar**, *Hulmaal*: Danmark = $\frac{1}{32}$ Td., 440; Norge = $\frac{1}{4}$ Skp., 444. - *Markmaal*: Danmark = $\frac{1}{32}$ Td. Land, 440.
- Fjærdingvej**, dansk, 440.
- fl.** = Florin, Gylden, 504.
- Flademaal**, metrisk, 436; de enkelte Landes, 438 ff., jfr. *Kvadrat*.
- Flag**, dansk, 373; *Flagets Ret*, 429.
- Flagermuseguano**, 681.
- Flammepunkt**, 637.
- Flandern**, 47.
- Flaske**, alm. dansk = 3 Pægle, 440.
- Flavin**, 620.
- Fledføring**, 282.
- Flemish Ell**, engl. Længdemaal (= $\frac{9}{16}$ Yard = 0.866 m), 438.
- Flettearbejde**, 632.
- Flcury**, 50.
- Fliser**, 604.
- Floder**, sejlbare, 868.
- Flommesild**, 663.
- Flonel**, 673.
- Florens**, Historie, 28.
- Floretsilke**, 464.
- Florin** = Gylden, 504; engelsk Mønt = 2 sh., 499.
- Flus**, marokkansk Mønt = $\frac{1}{240}$ Mitskal, 514.
- Flush-deck**, 884.
- Flusmiddel**, 609.
- Flusspat**, 595.
- Flyde**, -*dok*, 872; -*vægt*, 595.
- Flynderarter**, 664.
- Flyttdag**, 272 f.
- Flæsk**, 664.
- Fløj**, 671 f.
- fm.** = Føstmeter, 448.
- fob** = f. o. b. = frit ombord, 332.

- Fod, Længdemaal:** Danmark = 0.313853 m, 440; England (*foot*) = 0.3048 m, 438; A. Forenede Stater (*foot*) = 0.3048 m, 451, jfr. 438; Japan (*Schaku*) = 0.303 m, 449; Kina (*Tschi* = Chih) = 0.358 m, 449; Rusland (*Fut*) = 0.3048 m, 445.
- Ældre L.:** Frankrig (*Pied*) = 0.324833 m, 441; Nederlandene (*Voet*) = 0.2831 m, 443; Norge = 0.313743 m = 0.996 d. Fod, 444; Polen (*Stop*) = 0.298 m, 446; Portugal (*Pé*) = 0.33 m, 444; Rhinlandske Fod = dansk Fod = 0.313853 m, 448; Schweiz = 0.3 m, 446; Spanien (*Pié*) = 0.2787 m, 446; Sverige (*Fot*) = 0.296901 m = 0.946 d. Fod, 447; Øster- rig (*Fuss*) = 0.3161 m, 448.
- Foder** (svensk) = Fad, 447.
- Foderstoffer**, Lovgivning, 357; Oversigt, 680; Prismøtoring, 582.
- Fodpost**, 908.
- Fold**, Kornafgrøde, 645.
- Folio**, 714, 724, 1162, jfr. Bank- Folio.
- Folke-, banker**, 727; -forsikring, 819; -mængde i de forsk. Lande, 949 f.; -søret, 833.
- Folkeretlige Forhold**, 832 ff.
- Fonds**, 732, 757 ff.; -børsers, -handel, 757 ff.
- Fonograf**, 1094.
- Foot** (Fl. feet) = $\frac{1}{8}$ Yard = 0.3048 m, 438.
- Forauktionering**, Udlæg til, 214 f.
- Forbehold** ved Kvittering, 1128.
- Forbindelser**, 536.
- Forbindtighed**, uden, 538.
- Forblændere**, 604.
- Forbødme**, 404 ff.
- Forbonnais**, 87.
- Forbruget**, 81, 153 ff.
- Forbrugs-, foreninger**, 323, 562; -laan, 147; -skat, 188.
- Forbøger**, 1160.
- Forbørs**, 590.
- Force majeure**, 392.
- Fordeling**, nationaløk., 81, 137 ff.
- Fordring**, privilegeret, 364; -shaver, 238; -svættigheder, 206, 238; Fs. Stif- telse, 241 ff.; Indhold, 254 ff.; Transport, 257 ff.; Ophør, 262 ff.
- Fore-and-aft Skonnert**, 883.
- Forecastle**, 884.
- Forenede Stater, Amerikas**, Historie, 54, 78; Statistik, 988 ff.; Maal og Vægt, 451; Mønt og Pengevæsen, 517; 496; Traktater med, 836; Vekselstempel, 813.
- Foreninger**, faglige, 86, 160.
- Forfaldstid**, 262; Diskonto-, regning, 1045; Vekslers, 692.
- Forfalskninger**, 355 f.
- Forfragter**, d. v. s. Skipperen, 387; Pligter, 388.
- Forgrebs-Befragtning**, 387.
- Forgyldning**, Guldforbrug til, 485.
- Forhaling** = Mora.
- Forhudning**, Skibes, 885.
- Forhyring**, 386 f.
- Forhyringsagent**, 386 f.
- Forint**, ungarsk = Gylden, 511.
- Forkortelser**, 1092 f.
- Forlags-, forretning**, 527; Kon- trakt, 808.
- Forlig**, frivilligt, Mønster, 1152.
- Forlægger**, 300.
- Forlæggered**, 672.
- Format**, Breves, 1094.
- Form-sten**, 604; -tørv, 635.
- Formue**, 82; Søformue, 378; -konti, 1168; -og Lejligheds- skat, 194; -ret, Begreb, 204 (Tingsret, 206 ff.; Obliga- tionsret, 238 ff.); -skat, 184.
- Formularer** for Affattelse af: Anmeldelser af Fordringer i Konkurs- og Dødsboer, 1153; Ansøgning om Rente- bevilling, 1145; Anvisnin- ger, 1127; Bodmeribreve, 1145; Certepartier, 1132; Checks, 704; Fakturaer, 1114; Frivilligt Forlig, 1152; Fuldmagter, 1147; Gælds- breve, 1141; Interessent- skabskontrakter, 1149; Kaution, 1142; Konosse- menter, 1135; Konkursbe- gåring, 1153; Kontokuran- ter, 1052 ff.; Kvitteringer, 1128, 1143; Lejekontrakter, 1146; Modtagelsesbeviser, 1142; Notaer, 1116; Nota- rialbeskikkelse, Rekvisi- tion af, 1153; Opsigelser, 1147; Panteobligation i fast Ejendom, 1143; Proklama, 1151; Receptisse for haand- faaet Pant, 1142; Regnin- ger, 1113, 1116; Skades- løsbrev, 1144; Slutsedler,
- 1130; Søassurancepolicer, 1137; Toldangivelser, 1138 ff.; Transport, 1144; Ud- leveringssedler, 1129; Veks- ler, 701, 1118 ff.
- Forordning**, 204.
- Forpagtning**, 221 f.
- Forplejning**, (til Søs), 381.
- Forpræmie**, 761.
- Forrentning** (af Statsgælden), Tabel, 203.
- Forretning** (Handelsf.), 529; = Handelsforetagende, 529 ff.; = den enkelte Handel, 538 ff.; Afslutning og Ud- førelse, 538; Omfang og Karakter, 556 ff. - Diffe- rence-, 572 f.; Effektiv-, 570 f.; Kommissions-, 563 f.; Leverings-, 569 ff.; F. paa Tid, 570 f.; Termins-, 570.
- Forretnings-, bestyrer** (-fører), 301; -førelse, uanmodet, 286 f.; -gang, Mønster, 1181 ff.; -kutume, 328; -papirer, Post- forsendelser, 919; -perso- nale, 300 f., 535.
- Forringelse** af Varer, 336 f.; Kalkulation, 579.
- Forsegling** af Pengebreve, 922.
- Forside**, Mønts, 465.
- Forsikring, Forsikringsvæsen**, retsligt, handelsmæssigt, 280 f., 300, 816 ff.; Stempel, 809; Brand-, 281, Selskaber, 823; Dobbelt-, 282, 419; Folke-, 819; Gen-, 817, 825, 421; gensidig F., 280, 416, 816; Hagelskade, 817; Ka- rens-, 819; Kasko-, 418; Kautions-, 817; Kvæg-, 817; Livs-, 817, 281, Selskaber, 824; Præmie-, 416, 816; Sø-, 281, 416 ff., 821 f.; Ulykkes- 281, 825, 1226.
- Forsikrings-, anstalter:** Dan- ske: Brandforsikring, 281, 823 f.; Livsforsikring, 281, 824 f.; Søforsikring, 416, 821 f.; historisk, 820. Ulyk- kesforsikring, 825. Uden- landske: Søforsikring 822 f.; -bestand, 816; -police, 418, 807, 808; for Søassu- rance (Formular), 1137; Transportabilitet, 282; -præmie, 817 f.; -raad, 820; -sum, 428, 819; -tager, 281; -værdi, 818.
- Forsinkelse**, Telegrams, 940.
- Forskud** paa Fragt, 395.
- Forskudsforening**, 727.
- Forskøring**, 660.

- Forstrand**, 219; *-sret*, 219, 220.
- Forsørgelses**, *-kasse*, 324; *-kontrakt*, 282.
- Fortjeneste**, nationaløk., 152.
- Fortov**, 209.
- Fortune de mer**, 378.
- Forudbetaling** (Prænumeration), 338.
- Forvanskning** af Telegrammer, 935, 940.
- Forvaring**, 273, 713.
- Forældelse**, 235, 266.
- Fosfater**, 681 f.
- Fosfor**, 633; *-bronce*, 607; *-syre*, 681.
- Fosforit**, 681.
- Fot**, ældre svensk Længdemaal = $0.296901 m$ = $0.946 d.$ Fod, (efter 1855 = $0.296906 m$), 447.
- Fotografier**, Beskyttelse for, 355.
- Founder** = Gründer, 747.
- Fourier**, 165.
- Fox**, Ch. 52 f.
- fr.**, **frs.** = Franc, Frances.
- Fragt**, 577; *Søbefragtning*, 387 ff.; Afstands- (Distance-), 394; Død- (Faut-), 392 f. — Bidrag til Gros-havari, 410, jfr. 394; Assuranceerstatning, 411.
- De danske Statsbaner*: Fragtberegning og Takster, 860, 861. — *breve*, 862, 865; *brevsduplikat*, 865; *-fart* i Krigstilfælde, 843—844; *for Skroget*, 393; *-forskud*, 395, 1133; *-fæve*, 300; *-gods*, 860; *-liste*, 1111; *-markedet*, 557; *-noteringer* (Søbefragtning), 897; *-sats*, 897; *-skala*, 897; *-ton*, 896. Jfr. Befragtning.
- Franc**, Mønt: Den latinske Unions Møntenhed, 477 (= $0.72 Kr.$); Belgien, 498; Dansk Vestindien, 502; Frankrig, 502; (franc des Indes, 503); Schweiz, 507. — Historie, 477; Systemets Udbredelse, 477; Bulgarien (*Lev*), 509; Finland (*Mark*), 506; Grækenland (*Drachme*), 503; Italien (*Lira*), 503; Rumænien (*Léu*), 506; Serbien (Dinar), 507; Spanien (*Peseta*), 507.
- franco** = frit, 335. — Postvæsen: *Frankering*, Frankotvang, 915.
- Frankfurt am Main**, Vekselskurs, 710.
- Frankrig**, Handelshistorie, 48, 69; Statistik, 975 ff.; Maal og Vægt, 441; Mønt, 502, jfr. 477; Pengevæsen, 496; Handelskamre, 826; Traktater med, 836; Vekselsmønter, 1126, 1127; Vekselstempel, 813.
- Fransk Bogholderi**, 1167.
- Franskbrændevin**, 661.
- Franske Kolonier**, Historie, 50; Statistik, Kolonier i Asien, 1011, i Afrika, 1017, i Amerika, 996, i Australien, 1020; Maal og Vægt, 442; Mønt, 503.
- Franske Revolution**, 64, 496.
- fra-til**, 335.
- Fredskov**, 209.
- Free on board**, 332.
- Fregat**, 883.
- Freight**, 577; *-scales*, 897; *rates of f.*, 897; *-ton*, 896.
- Frem**, *-lager*, 570; *-leje*, 702.
- Frihord**, 887.
- Fridok**, 588, 789.
- Fries**, 673.
- Frihandel**, nationaløk., 64, 173; næringsmæssigt, 291.
- Frihavn**, 588, 871; Bremen, Hamborg, 871; København 789, 871.
- Frihed**, økonomisk F., fri Konkurrence, 64, 85, 160; *Nærings-*, 291; *Ombyttnings-*, 120 f.; *personlig F.*, 158; *Rentens F.*, 179 f.
- Frilager**, 588, 788.
- Frimærke**, *Post-*, 906; *dansk F.*, 916, 1228; *-pakke*, 862; *-rs Farve* (internat.), 907.
- Fristad**, 588.
- Frit ab** (*fra*), 335; *-ombord*, 332, 334; *-ombord inklusive Fragt (og Assurance)*, 333; *-i Skib*, 332; *-til, fra Skib*, 334; *-tilkøbt*, 334; *-paa Bane*, 334. Jfr. Franco.
- Frit Skib**, **frit Gods**, 62, 846.
- Fritteporcelæn**, 605.
- Frugt**, formueretligt, 207; *-erhvervelse*, Besidderens, 219. — Sydfrugt el. lgn., 651; *-vin*, 660; *-æter*, 662.
- Frø**, 645 ff.; *-handel*, 554.
- F. S.** = faire suivre, 941.
- f. S.** = fint Sølv, 498.
- f.** = foot, feet (engl. Fod), 438.
- Fuang**, siamesisk Mønt = $\frac{1}{8}$ Tikal, 513.
- Fuder** (tysk) = Fad.
- Fuggerne**, 35.
- Fuglejetræ**, 628.
- Fuldmagt**, 283 ff.; Mønster, 1147.
- Fuldmyndighed**, 243 f.
- Fuldmægtig**, 283.
- Fuldrigget Skib**, 883.
- Fulton**, Robert, 880.
- Fun**, japanesisk Vægt, 449.
- Funderet Gæld**, 734.
- Fundering**, Sedlers, 720.
- Fungible Ting**, 207.
- Funt**, russisk Vægt = $409.5116 g$ = $0.819 d.$ Pund, 445.
- Furlong**, engl. Længdemaal (= $\frac{1}{8}$ mile), 438.
- Fuselolie**, 662.
- Fuss** (Wiener), Østerrig = $0.3161 m$, 448.
- Fusti**, 327, 1082.
- Fut**, russisk Fod, = $0.3048 m$, 445.
- Fyr**, 630.
- Fyrretharpiks**, 643.
- Fysiksait**, 615.
- Fysiokraterne**, 50, 63, 88.
- Fællesrepræsentation**, Handelsstandens, 829.
- Færøerne**, Statistik, 954; Maal og Vægt, 441; Mønt, 502; Toldforhold, 798.
- Fæstetvang**, 209; Arvefæste, 221; Livsfæste, 209, 221.
- Fæstningsagt**, 598.
- Fenicierne**, 11.
- Føring**, 381.
- G** = Geld = Køberkurs, 1111.
- g** = Gram, 436.
- Gåbaga** (o: Bomuldstrimler), Regningsmønt, 514.
- Gades**, 12.
- Gagat** (= *Jet*), 598.
- Galanterivare-Handel**, 555.
- Galbanum**, 643.
- Galease**, 883.
- Galej**, 878.
- Galiot**, 883.
- Galipot**, 643.
- Gallisering** (af Vin), 659.
- Gallon**, Hulmaal: England = $4.54355 l$ = $4.70292 d.$ Pot, 438; ældre Kornmaal = $\frac{1}{64}$ Quarter, 439. A. Forenede Stater (*amerikansk G.*) = $3.785 l$ = $3.918 d.$ Pot, 451; Pondichéry, 442.
- Galvani**, 930.
- Galvanisme**, 930; *galvaniseret Jærn*, 932.
- Galæbler**, 625.
- Gammelskatten**, 192.
- Gantang**, Hulmaal, Straits Settlements, 440.
- Garanceux**, **Garancin**, 621.
- Garce**, Kornmaal, Pondichéry, 442.

- Gardin**, 671.
Garn, 461, 670 ff.; -*maal*, 461; -*nummereringssystem*, 461 ff.
Garnering, 332.
Garnet, russisk Kornmaal = $\frac{1}{64}$ Tschetvert, 445.
Garve, -*stoffer*, 625 f.; -*syre*, 624, 625.
Garveruld, 669.
Garvning, 676.
Gasolin, 638.
Gave, 271; -*brev*, 809.
Gavntræ, 628.
Gaz, indisk Længdemaal, 439.
Gaze, 672.
Gebinde, Garnmaal, 462.
Gebyr, 193.
Gehalt, Mønters, 467.
Geira, ældre portug. Markmaal, 445.
Gelatine, 679.
Gendar-Hydrometer, 662.
Gendum, persisk Vægt, 449.
General, -*agent*, -*agentur*, 565; -*balance*, 1159; -*direktorat* for Post- og Befordringsvæsenet, 910; for Skattevæsenet, 777; -*divisor*, 1029; -*forklaring* (ved Kredittoplag), 786; Formular, 1138; -*forsamling*, 321; -*fuldmagt*, Formular, 1148; -*hovedbog*, 1179; -*konsul*, 839; -*kvittering*, 1128 f.; -*omkostninger*, 542; -*varekonto*, 1167 f.
Generelt, generisk bestemt Ydelse, 240, 400.
Genever, 661.
Genforsikring, 421, 817, 825.
Gennemgaaende (Konossement, Fragt), 403, 567.
Gennemsnitstid for Obligationers Indløsning, 1075.
Gensidig Forsikring, 280, 416, 816.
Genter Alen, 438.
Gentagelsetelegram, 941.
Gentelegram, 623.
Genua, Historie, 27.
Geografi, se under Statistikken, 948 ff.
Geografisk Mil = 7421.43 m = 23646 d. Fod, 438.
George, Henry, 165.
German Rule, 891.
Gersch, = $\frac{1}{1000}$ Pjaster, 509.
Gibraltar, Mønt, 500.
Gift, Handel med, 296.
Gilder, 29.
Gill, engl. Hulmaal = $\frac{1}{32}$ Gallon, 438.
Gingerol, 653.
Gips, 601.
Girere, 688.
Giro, 688; -*bank*, 131; -*konto*, 714; -*overførsel*, 715.
Gjorde, 674.
Gjort til, 1111.
Giacéskind, 677.
Gladstone, 66.
Glanskul, 636.
Glas, 605; -*gradestok*, Spendrups, 662.
Glasure, 603.
Glaubersalt, 613.
Glimmer, 599; -*skifer*, 599.
Gluten, 648.
Glycerin, 638.
Glykose, 649 f.
Gnisttelegraf, 931; -*station*, 890.
Godkendelse, 253.
Gods, 527; Maale-, 896, 900; Styk-, 896, 900; Styrt-, 896; Vægt-, 896, 900.
Godsbefordring, 285; paa Statsbaner, 859 ff.; Privatbaner, 867 f.; til Udlandet, 867 f.
Godskrive, 1158.
Godtgørelse = Erstatning.
God Tro, 212.
Godtroenheds erhvervelser, 215.
Godvægt, 327, 1082.
Godwin, 97.
Gold standard law, 489.
Gotjes, 655.
Goo, japansk Hulmaal, 449.
Gorgonzola-Ost, 666.
Gouden Willem, hollandsk Mønt = 15.02 Kr., 504.
Gourde, Mønt, ældre spansk, 508; Haiti, = Peso = 5 francs = 1.538 Kr., 519.
Government form (Certeparti), 1135.
Grace, days of (ved Veksler), 692.
Gradestok, 595.
Graft, 625.
Grain, engl. Vægt = $\frac{1}{160}$ ounce, 439; ældre fransk, 442.
Gram (g) = 2 Ort, 436, 441; -*vægt*, 435.
Gran (Træ), 630.
Gran, Vægt: England (*Grain*) = $\frac{1}{7840}$ lb. avdp. = $\frac{1}{5760}$ lb. Troy, 439; Mexiko (*Grano*), 451; Rusland, Medicinalvægt, 445. - *Ældre*: Danmark, 441; Frankrig (*Grain*), 442; Portugal (*Grão*), 445; Spanien (*Grano*), 446. - *Probervægt*: England (*Grain*) = *gr.*, 468; *Ældre*: Danmark (*Gren*), Frankrig (*Grain*), Holland (*Grein*), Portugal (*Grão*), Spanien (*Grano*), Tyskland (*Grän*), 468.
Granadino, columbiansk Mønt = 1 Peso, 516.
Granat, 597.
Granit, 599.
Grano, spansk og mexikansk Vægt = *Gran*, 446, 451.
Grão, ældre portugisisk Vægt = *Gran*, 445.
Gratifikation, 393.
Gratis Blade, 929.
Gratuity = Gratifikation, 393.
Great Eastern, 882.
Greenbacks, 518.
Gregoriansk Kalender, modsat juliansk, 1043.
Grein, hollandsk Vægt = *Gran*, 468.
Gresham, Th., 51; *G's Lov*, 128.
Greyhounds, 888.
Griffel, 626.
Grindehval, 639.
Groat, engelsk Mønt = 4 d., 499.
Gros, Stykketal, 458.
Gros, ældre fransk Vægt, 442.
Grosaventur, -*handel*, 528; -*laan*, 528.
Groschen, ældre Mønt, Tyskland, 510; Polen (*Groszy*) = $\frac{1}{60}$ Gylden, 507.
Groshandel, 556 ff.
Groshavari, 406, 410, 1137.
Grosse averie, 406.
Grosserer, 293; -*borgerskab*, 293; -*Societetet* i Kbhvn., 591, 828; dets Komite, 591, 828; Responsa, 327, 828.
Grossist = Grosserer.
Grossular, 597.
Grund, -*aktie*, 749; -*byrder*, 237.
Grundbøger, 1160.
Grundskat, 194.
Grydesten, 602.
Gryn, 646, 648.
Grækenland, det gamle: Handelshistorie, 13; Kolonier, 15; *Nutidens*: Statistik, 986; Maal og Vægt, 442; Mønt, 503; Traktater med, 836.
Græsenytte, 115.
Grønjord, 623.
Grønland, Statistik, 997; Toldforhold, 799; grønlandske Handel, 799.
Grønlandshval, 639, 679.

Grønne Farver, 623.
Guadeloupe, Statistik, 996.
Guajaktræ, 629.
Guano, 681; -*fosfat*, 681.
Guatemala, Statistik, 998; Maal og Vægt, 450; Mønt, 516.
Guayana = Guiana.
Guiana, Statistik: engelsk G., 996; fransk, 996; hollandsk, 996.
Guignets Grønt, 623.
Guinea, engelsk Regningsmønt = 21 sh., 499.
Guineapeber, 653.
Guld, 606; Produktionsforhold, 480 ff.; Tabel, 484; Anvendelse, 485; Legering, Finhed, 467 ff.; Møntguld, 470. — *-agio*, 494; *-barre*, 467; Notering og Beregning, 1065 ff.; *-certifikater*, amerikanske, 519; *-farver*, 624; *-fund*, 480 ff.; *-landene*, 40; *-Medschidie*, tyrkisk Mønt = 16.406 Kr., 509; *-mønter*, Legering, 467 f.; Oversigt over gældende Guldmønter, 522; *-møntfod*, 126, 469, 486; *-pjaster*, = *Peso*, cubansk Mønt, 517; *-punkt*, 475 f., 708; *-salt*, 606; *-varer*, Stempeling, 355; *-vægt*, 435.
Guldregn, 630.
Gule Farver, 620 f.
Gult Blodludsalt, 623.
Gultræ, 620.
Gummi, 641 f.; *-elasticum*, 643; *-harpikser*, 642 f.; *-lak*, 642; *-varer* (Told), 796.
Gummigt, 620, 643.
Gunny, 666.
Gurkemeje, 620.
Gursay, indisk Vægt, 440.
Guttaperka, 644.
Guz, indisk Længdemaal, 439.
Gylden, *Gulden*, *Florin* (f., fl.), Mønt: Holland = 1.4999 Kr., 504. — *Ældre M.*: Østerrig-Ungarn, 511; Færøerne = 1½ Rd. Rmt., 502; Polen (*Zlot*) = 15 Kopek, 507. Jfr. Florin.
Gyldenlæder, 677.
Gældsbreve, 261 f., 275; lydende paa Ihændeher, 258; Formularer, 1141; 's Kvittering, 1123 f.; Stempel, 809; Transport, 259, 275.
Gær, *Gæring*, 659 f.; *Overgæring*, 660.
Gæstevenskab, 12.

Gødningstoffer, 680 f.; Lovgivning vedr., 357.
Gøtakanalen, 77, 868.
Gøteborg-Systemet, 191.

ha = Hektar, 436.
Haand, have paa Haanden, 538; *-pant*, 226 ff.; Formular, 1142; *-skrift* i Breve, 1094; *-skriftskrav*, 265; *-værkssvend*, 286.
Haardhed, Stoffers, 595.
Haardhedsskala, 595.
Haardtily, 607.
Hab (= Pikul), siamesisk Vægt = 60.48 kg, 450.
Habana-Tobak, 658.
Haben (= credit), Bogholderi, 1158.
Hagl, 607.
Haikwan-Tael, kinesisk Sølvtægt = 38.34 g, 512.
Haifi, Statistik, 999; Maal og Vægt, 451; Mønt, 519.
Halbe, ældre østerrigsk Maal = ½ Maass, 448.
Halebi (*Pik-H.*), tyrkisk Alenmaal = 0.686 m, 447. Jfr. Alen.
Half, *-crown* = 2 sh. 6 d.; *-penny* = ½ d.; *-sovereign* = ½ £, engelske Mønter, 499.
Halvbefaren, 387.
Halve Diamanter, 597.
Halvfabrikata, 553.
Halvotting, dansk Hulmaal = 1/128 Td., 440.
Halvprocentsafgift, 193.
Halvtømmer, 630.
Halvtøj, 675.
Haløre, 29.
Hamburg, 31; Diskontoregning, 1047; Historie, 31; Havn, 871; Handelskriser i 1763 og 1799, 769; Vekselskurser, 710; Prisenoteringer, 581 f.; Vækselregning, 1069; Effektrekning, 1073.
Hamp, 666; Manila-, 667; Calcutta-, 666.
Hampe, *-frø*, 680; *-frøkager*, 680; *-garn*, 672; *-lærred*, 672; *-olie*, 640; *-sjæl*, 674.
Hand, engelsk Længdemaal = 4 inches, 438.
Handel, *nationaløkonomisk*: 113 ff., 133 ff. — *Retslig*: 288 ff.; Begreb, 290; fri og bunden H., 291; Borgerskab, Næringsbevis, 292; Dispensation og Bevilling, 293; Bipaersoner, 300. — *Kommercielt*: 526 ff. Handelsarter,

526 ff.; Handelsforretning i Almindelighed, 529; Røntabilitet, 540; den handelsindustrielle Bedrift, 545; Varehandelen, 527, 552 ff. (Grosch., 556, Detailh., 560); Pengehandel, 527, 1065; Effekthandel, 732, 1072; *-Krigsforhold*, 843 f. — *Omfang* i de forskellige Lande, 948 ff.; Oversigtstabel, 949; Danmarks, 949; Tabeller, 950, 952.

Handel, Aktiv-, 528; Detail-, 528, 560 f.; Distance-, 331; Eksport-, 527; Fri-, 64, 173, 291; Gros-, 528, 556 ff.; Import-, 527; Karavane-, 528, 848; Kommissions-, 528, 563 ff.; Kontrabande-, 528; Købmands-, 293, 527; Land-, 527; Leverings-, 569, 570; Loco-, 331; Mellem-, 559 f., 528; Minut-, 528; Passiv-, 528; Plads-, 331; Prækør-, 528; Prøve-, 295; ringe H., 294; Slave-, 528; Smaa-, 528; Smugler-, 528; Spekulations-, 528, 567 ff.; Stum H., 8; Sø-, 527, 557; Transit-, 527; Tusk-, 528; hist., 7 ff.; udenlandsk H., 527, 556; Verdens-, 527. — Andre Arter »Handel« (= Handelsbrancher, 554-555).
Handels, *-balance*, Læren om, 87, 174; international, 135; *-betjent*, 300; *-branche*, 554 f.; *-breve*, Stil, 1090 ff.; ydre Behandling, 1094; Ordning, 1096; Brevmønstre, 1096 ff.; Stempelfrihed, 809; *-bøger*, retsligt, 312 ff.; Bogføring (Bogholderi), 1156 ff.; Stempeling, 809; *-circularer*, 1097; *-diskonto*, 1045; *-dok*, 871; *-dollar*, 473; *-domstol*, 357; *-faktor*, 300; *-firma*, 305, jfr. Firma; *-flaaderne*, Oversigt, 901; Danmarks, 902; *-forbindelse*, 536; *-forbund*, et skandinavisk, 832; *-forening*, 829; *-forretning*, juridisk, 269; alm. Grundsatninger, 325 ff., Køb og Salg, 328 f., specielt, 529 ff.; *-fuldmægtig*, 300; *-geograf*, 948 ff.; *-grene*, 554 f.; *-havn*, 870; *-historie*, 7; Oldtid, 9 f., Middelalder, 20 ff., nyere Tid, 39 ff., nyeste Tid, 62 ff.; *-kammer*, 825; *-kompagnier*, 531; hist.,

- 47, 49, 51 f.; -*konsulat*, 838; -*korrespondance*, 1090 ff.; -*kredit*, 532 f.; -*kriser*, 763 ff.; -*kutumer*, 326; -*lav*, 35 f., 291; -*lovbog*, franske (Code de Commerce), 289; tyske, 289; -*lovgivning*, europæisk-amerikansk, 289 f., Skandinaviske Lande, 290; -*lære*, Almindelig, 526 ff.; -*maaden* i Middelalderen, 35 ff.; -*mand*, 526; -*medhjælper*, 300, 535; -*møde*, 829; -*mønter*, 473; -*næring*, fri og bunden, 291; -*och Sjøfartsnämnden*, 591; -*omkostninger*, 551, 577; -*omsætning*, de forskellige Landes se Statistikken, 949 ff., Tabel, 949; -*personale*, 535; -*pjaster*, 473; -*pladser*, danske, saakaldte, 292; -*politik*, 173; -*registre*, 308 ff., Saml. af Anmeldelser til H., 309; retslig Betydning, 312; -*regning*, 1024 ff.; -*rejsende*, 297 ff., 535, 776; Afgifter af fremmede, 298, 776; Provision, 302; -*renter*, 326; -*ring*, 530; -*ret*, Fremstilling af, 288 ff.; -*retter*, Sø- og H.-retten i Kbhvn., 357; -*Sager*, 357; -*selskab*, retsligt, 317; Firma, 306 f.; Anmeldelse til Handelsregisteret, 310 f.; ansvarlige H., 315 f.; Kommandit-S., 319; Aktie-S., 321; Stille S., 324; i Middelalderen, 35 f.; -*Skibe*, 877; Tabel, 895; -*standen*, nationaløk., 113 ff.; retsligt, 290 ff.; -*statistik*, 949 ff.; -*sædvaner*, 326; -*traktater*, 832 ff.; Danmarks med Udlandet, 836 ff.; -*usancer*, 326; -*veksler*, 707; -*vægt*, 435; -*værdi*, Mønters, 474.
- Handlende**, 290; iflg. Firma-loven, 305, 313; iflg. Sø- og Handelsrets-Loven, 357; iflg. Konkurs-Loven, 360.
- Hank**, Garnmaal, 462.
- Hanseforbund**, 32 ff.
- Hardwar** (s' Marked), 592.
- Hard-Dollar**, ældre spansk Mønt, 507.
- Hareskind**, 677.
- Harpiks**, 642.
- Harter act**, 402.
- Hartkorn**, 440; -*skatter*, (ældre) til Staten, 187, 192, 194.
- Hasardspil**, 248.
- Hassel**, 629.
- Haster** (paa Breve), 1096.
- Hastings, Warren**, 52.
- Hath**, Længdemaal, Engl. Indien (-*Haut, Cubit, Covid*) = 0.4572 m., 439. Pondichéry (= *Coudée*), 442.
- Hattene**, politisk Parti, 77.
- Hausse**, 569, 761.
- Haussier**, 575.
- Haut**, Længdemaal, Straits Settlements, 440.
- Havet**, som Vandvej, 868.
- Hav**, -*kal*, 639; -*odder*, 677; -*salt*, 615.
- Havana**=Habana, (Tobak) 658.
- Havari**, 406 ff.; ordinært, ekstraordinært, 406; Gros-, 406 f., 412, 422; partikulært, 413; -*bidrag*, 412; -*fordeling*, 407 (Dispache, 412); -*penge*, 421.
- Havne**, 870; fremmede H., 871; danske H., 873 f.; Københavns Havn, 874; -*afgifter*, 872, 874, 876 ff.; -*laan*, 742; -*raad*, Københavns, 875.
- Havre**, 646; -*vægt*, 460.
- Hawaii**, Statistik, 1020; Maal og Vægt, 452; Mønt, 519.
- Hecto** = *Hektogram*, 435.
- Heer**, Garnmaal, 462.
- Hektar** (ha), fransk Flade-maal = 1.5128 Td. Land, 436.
- Hekto**, -*gram* (= $\frac{1}{10}$ Kilo) = 20 Kvint, 436; -*liter* (hl.) (= $\frac{1}{10}$ Kubik Meter) = 0.7168 dansk Korntønde = 0.5881 d. Kultønde, 436; -*meter*, 318.62 d. Fod, 436.
- Hektograf**, 1094; -*blæk*, 626.
- Helbefaren**, 387.
- Hel**, -*fabrikata*, 553; -*tøj*, 675.
- Hellograf**, 930.
- Heliotrop**, 597.
- Hellefynder**, 664.
- Heller**, østerrigsk Mønt = $\frac{1}{100}$ Krone, 511; tysk Østafrika = $\frac{1}{100}$ Rupie, 511.
- Helvedessten**, 606, 615.
- Hemlockfyrbark**, 625.
- Hemmeligt Sprog** (i Telegrammer), 937.
- Hennebiquekonstruktion**, 601.
- Henrik Søfarer**, 39.
- Hermann**, økon. Forfatter, 90.
- Hermelin**, 677.
- Hessian**, 672.
- Hessonit**, 597.
- hf.**, **hf.** = hollandsk Gylden, 504.
- Hickory**, 629.
- High-speed** (Telegrafapparat), 931.
- Hill, Rowland**, 906.
- Hiram**, 12.
- Hirse**, 647.
- Historie**, Handels-7 ff.; Jærnbanner, 849 f.; Penge, 480, 496; Postvæsenets, 905 ff.; Skibsfartens, 877 f.
- Hittegods**, 219.
- Hjemmelspligt**, 254.
- Hjemsendelse**, Søfolks, 387.
- Hjemstedets Ret** (Lovgivning), 368.
- Hjortetak**, 679; -*salt*, 617.
- Hjuldampere**, 886.
- Hjælpebøger**, 1163, 1177.
- hl** = Hektoliter, 436.
- Hogshead**, engl. Hulmaal = 63 Gallons; Ølmaal = 54 Gallons, 439.
- Holland**, Handelshist. 71; Statistik, 968 ff.; Maal og Vægt, 443; Mønt, 504; Vekselsempel, 814; Traktater med, 837.
- Hollandsk Indien**, Statistik, 1010; Maal og Vægt, 444; Mønt, 505. — Besiddelser i Amerika, Statistik, 996; Bes. i Australien, 1020.
- Hollænder** (Papirfabrikation), 675.
- Honduras**, Statistik, 998; Maal og Vægt, 450; Mønt, 516. — Engl. H., Statistik, 996.
- Hongkong**, Statistik, 1008; Mønt, 500.
- Honorere**, en Veksel, 689.
- Horn**, 678.
- Hornkvæg**, 584, 664.
- Hosekram**, 555.
- Hovedbog**, 313, 1160, 1176; Eksempler, 1194, 1216; General-, 1179; Journal-, 1175, 1218; Privat-, 1179, 1218 ff.
- Hovedkonti**, 1167.
- Hovedlandevej**, 848.
- Hovedmønt**, 469.
- Huder**, 676; Prisnotering, 584.
- Hughes**, 931; se H. Trykketelegraf, 931.
- Hulglas**, 605.
- Hulmaal**, 433; de enkelte Landes, se disse.
- Humle**, 660.
- Hummer**, 664.
- Hundrede**, gl. islandsk Regningsmønt, 502.
- Hundredweight** (cwt.) = 112 Pounds = 101.603 d. Fund, 439.

- Hurtighed**, Jærnbanners, 851; Skibes, 889; Telegrafens, 931.
- Hurtighedler**, 882.
- Husblas**, 664, 679.
- Huskißon**, 65.
- Husleje**, 272.
- Husmaar**, 677.
- Husmandskreditforening**, 323.
- Hval**, 639; -*rav*, 639.
- Hvalros**, 639, 678.
- Hvæde**, 646; -*konto*, 1159.
- Hvergarn**, 673.
- Hvid**, -*beg*, 643; -*blik*, 611; -*bog*, 628; -*el*, 629.
- Hvidgarvning**, 676.
- Hvidgran**, 630.
- Hvidt Metal**, 608.
- Hvæssesten**, 602.
- Hyacint**, 597; orientalsk, 597.
- Hydrometer**, 662.
- Hydrophan**, 598.
- Hypotek**, 129, 224; -*bank*, 725, 1228; -*laan*, 736; -*obligationer*, danske, 743 ff.
- Hypoteser** om Befolknings-spørgsmaalet, 95 f.
- Hyrdefolk**, 7 f.
- Hyre**, 361 ff., 809; jfr. 807.
- Hyson**, 656.
- Hyssing**, 674.
- Hæmatoxylin**, 623.
- Hævd**, 216 ff.; med Hønsyn til Brugsrettigheder, 223; Ejendomsrettigheder, 216 f.; Servitutter, 223. — Alderstids- 216, 223; Lav-, 218.
- Høflighedsudtryk** (i Breve), 1093.
- Høj- og Lavtryk**, 881.
- Høker**, 294.
- Hør**, 666; nyzelandsk, 667; -*frø*, 582, 680; -*frøkager*, 680; -*frøolie* (Linolie), 640; -*garn*, 462, 672; -*kram*, 555; -*lilje*, 667; -*lærred*, 672.
- Høsal**, 615.
- Høst**, 645; de enkelte Landes, se Statistikken, 949 ff.; Danmarks, 951.
- Ibenholt**, 629.
- Idle days**, 389.
- Ihændehaber**, af Væksel, 685, 694; -*papirer*, 263, 277, 399; -*veksel*, 686.
- Ikke-Postpakke**, 926.
- Ilandbringen** fra Skib, 334.
- Ilder**, 677.
- Ildopal**, 598.
- Il**, -*gods*, 860; -*samtale*, 945; -*telegram*, 935, 941.
- Imaginær Avance**, 333, 418, 578.
- Immunitet**, 21.
- Imperial measures**, 438.
- Imperial**, *Halv Imperial*, russisk Guldmønt, 506, 522; -*dukat*, 506.
- Import**, *Importør*, 527.
- Imprægneringsvæske**, 627.
- in** = inch (engelsk Tomme), 438.
- in blanco**, 258.
- in bulk**, 896.
- Incaso** = Indkassering; *Valuta til Incaso*, 689.
- Inch**, engelsk Tomme = $\frac{1}{32}$ Yard, 438.
- Iddeling**, Maal og Vægt, 435; Mønt, 470.
- Iddæmnings- og Udtørnings-selskaber**, 756.
- Indenbys Væksel**, 686.
- Indenrigsk Handel**, 527; Skibsfart (Danmark), 877, 833.
- Index numbers**, (Tabel), 492.
- Indførsels**, -*forbud*, 134, 173; Oplysning derom paa Posthuset, 927; -*handel*, 527; -*told*, 776.
- India bill**, 68.
- Indian Debentures**, 1074.
- Indien**, Engelsk, Statistik, 1008 ff.; Maal og Vægt, 439; Mønt, 500; Historie, 52, 67.
- Indien**, Hollandsk, Statistik, 1010 f.; Maal og Vægt, 444; Mønt, 505.
- Indigo**, 621, 622; -*karmin*, 622; -*salt*, 622.
- Indigotin**, 622.
- Indirekte Beskatning**, 183.
- Indkomstskat**, 184, 192; i København, 194.
- Indkøbs**, -*kommission*, 348; -*regning*, 539.
- Indlaan** (i Bank), 714; -*sbevis*, 714, 809.
- Indløselig Bankseddel**, 493 ff.
- Indofor**, 622.
- Indo-Kina**, fransk, Statistik, 1011.
- Indossament** = Endossament, 685.
- Indsigelser**, 253, 331, 342.
- Indpakning** af Jærnbane-fragt-gods, 863.
- Indskrift** (Mønters), 465.
- Indskrivnings**, -*bevis*, 277, 735; -*bog*, 735.
- Indskrænkert Fart**, 380.
- Indskrænkning**, i Ejendomsretten, 209.
- Indtægt**, nationaløkon., 137; -*sarter*, 137.
- in duplo**, 1128.
- Industri**, de enkelte Landes, se Statistikken, 949 ff.
- Industrielle Bedrifter**, 545; *Foretagender*, danske, 753; *Ejendomsret*, 355; *Mønstre*, *Opfindelser* o. l. 354 ff.
- Industriudstilling**, 593.
- in favorem tertii**, Retshandler, 242.
- in full**, 393.
- Ingefær**, 653.
- Inkassation** (v. Banker), 725.
- Inkvissionseddel**, 786.
- in loco**, 331, 1130.
- Inman-Linie**, 881.
- Inskription** (paa Mønter), 465.
- in solidum**, hæfte, 239.
- Insolvens**, *insolvent*, 359 ff.
- Interessent** = Deltager, Part-haver, 315 ff.
- Interessentskab**, 315 ff.; -s *Kontrakt*, 315; *Mønster*, 1149.
- Interimsbevis**, 748.
- International Handel**, 134; Privatret, 367 f.; privatretlige Søretsforhold, 370 f., 429 ff., 891; Søret, 833, 843, 429; Meterkonvention, 437; Møntsystem, 476; Udstillinger, 593; Overenskomster (Traktater), 832 ff.; Postvæsen, 867; Jærnbane-gods, 907; Telegrafkonvention, 933. Smlg. Bureauer og Unioner.
- Internationale**, 146.
- Intervient**, 685, 1121.
- Intervention**, 695, 1121.
- in triple**, 1128.
- Inventar**, *inventarium* = Fortegnelse = Inventur, 543, 1159; -*bog*, 1161.
- Invertsukker**, 650.
- Invoice**, 539.
- Irbit**, Marked, 592.
- Iridium**, 606.
- Irland**, se under England.
- Isabelino**, ældre spansk Mønt, 508.
- Isbjørn**, 677.
- Iseddi**, 663.
- Isenkramhandel**, 555.
- Isklausul**, 342, 1134.
- Island**, Statistik, 954; Maal og Vægt, 441; Mønt, 502; Toldforhold, 798.
- Isøt**, 670.
- Italien**, Historie, 17; Statistik, 980 ff.; Maal og Vægt, 443; Mønt, 503; Traktater med, 837; Vekselstempel, 814.

- Italienske Kolonier**, Statistik, 1015; Mønt, 504.
- Ivan Vasiljevitsch**, 38.
- Jacarandatræ**, 629.
- Jacquet**, 672.
- Jacquard-Væven**, 670.
- Jagt**, 211; *-krudt*, 634.
- Jagt**, (Skib), 883.
- Jahrmarkt**, 591.
- Japan**, Statistik, 1003 ff; Maal og Vægt, 449; Mønt, 512; Traktater med, 837.
- Japanesisk Jord** (Pegu-Catechu), 624; *-Papir*, 676.
- Jaspis**, 597; *Jaspis = Jasper ware*, 604.
- Java-Pikul**, Vægt, Hollandsk Indien, 444; Kina = 136 engl. lbs., 449.
- Jet**, 598.
- Jettens**, 678.
- Joch**, østerrigsk Markmaal = 0.575 ha, 448.
- Joint-stock companies**, 748.
- Joner**, 14.
- Joniske Øer**, Maal og Vægt, 443; Mønt, 503.
- Jord**, *Engelsk*, 603; *-beg*, 638; *-nædkager*, 680; *-nødolie*, 640; *-olie* = Petroleum, 636 f.; *-varer* = Lervarer, 603 f.; *-voks*, 638.
- Jordbrug**, se de enkelte Landes Statistik, 949 ff.
- Jordrente**, 149, 165; kapitaliseret J., 151.
- Joujou-Guld**, 606.
- jour = a jour**, 596, 1176.
- Journal**, *Bogholderi*, 313, 383, 1160, 1175. Eksempler: fransk J., 1186 ff., tysk J., 1212 ff. — *Skibs-*, 383; *-Hovedbog*, 1175, 1218.
- Juchart**, schweizisk Markmaal, 446.
- Juchtenleder**, 677.
- Juliansk Kalender**, 1048.
- Jungfru**, ældre svensk Hulmaal = $\frac{1}{32}$ Kanna, 447.
- Justering**, 456 ff.; af Maal og Vægt, 456 ff.; af Mønt, 465.
- Juster**, *-kammer*, 456; *-mester*, 456; *-væsen*, 456.
- Jute**, 666; *-garn*, 672; Nummerering af, 462; *-tøj*, 672.
- Juveler Borax**, 616.
- Juvel-Karat**, hollandsk Juvelvægt = 0.205894 g., 444; *-vægt*, dansk, 441, 596.
- Jydepotter**, 604.
- Jærn**, 609; Prisnotering, 587; *-alderen*, 7; *-gallusblæk*, 626; *-ko*, 56; *-kræmmer*, 555; *-mørje*, 620; *-skib*, 885, det første Skib, 881; *-traad*, 610; *-vitriol*, 614.
- Jærnbaner**, 113; i Almindelighed, 849 ff.; Anlægsomkostninger, 853; elektriske Baner, 858; Forrentning, 854; Kørehastighed, 852, 859; Sporvidde, 850; Stats- og Privatbaner, 854 f.; Tarifspørgsmaal, 856 ff.; Teknik, 850 f.; Udstrækning (Tabel), 849; Ulykkestilfælde, 858; Zonesystem, 857; international Oversenskomst om Godsbehandling, 867. — *Danmark*, Banenet, 859; Statsbanernes Forrentning, 202; Regler for Godsforsendelser, 859 ff.; S.'s Ansvar, 860; statsgaranterede Selskaber, 736; *-broer*, 851; *-telegrafer*, 942.
- Jærnv**, 677.
- Jøder**, i Danmark, 60.
- Jøderenten**, 56.
- K = Krone** (Østerrig-Ungarn), 511.
- Kabel**, 932 ff.; *Søkabel*, 934.
- Kabel**, *-damper*, 884; *-gods*, 674.
- Kabellængde**, engelsk = 240 Yards, 438; dansk = 600 Fod, 440.
- Kabeljauw** (*Kabliaw*), 663.
- Kadmium**, 608.
- Kaffe**, 654; Prisnotering, 585; Slutteddel, 327. — Brasilien: Sæk Kaffe = 60 kg, 450; *-surrogater*, *-tilsætning*, 656.
- Kaffein**, 656.
- Kaffeol**, 656.
- Kainit**, 682.
- Kaiser Wilhelms-Kanal**, 869.
- Kakao**, 657; *-pulver*, 657; *-smør*, 640.
- Kakler**, 604.
- Kalā**, marokkansk Alen = 0.571 m, 450.
- Kalcedon**, 597.
- Kali**, klorsurt, kromsurt, 616; kulsurt, 617; svovlsurt, 614; *-blyglas*, 605; *-kalkglas*, 605; *-salte*, 682.
- Kaliko**, 672.
- Kaliforniens Guldminer**, 482.
- Kalk**, *-spat*, *-sten*, 600; *-uld*, 669.
- Kalkulation**, Forretning, 540; Industri, 551.
- Kalkule** (Varekalkulation), 1082; Dispositions-, 1083 ff.; Efterretnings-, 1084.
- Kalmuk**, 673.
- Kalorie**, 635.
- Kamfer**, 645; *-olie*, 645.
- Kam**, *-garn*, 672; *-uld*, 669; *-uldgarn*, Nummerering, 463.
- Kamien**, polsk Vægt = 9.88 kg, 446.
- Kammer**, *-dug*, 672; *-jæger*, 297; *-syre*, 612.
- Kampechetræ**, 622.
- Kan**, hollandsk Liter, 443; hollandsk Indien, Hulmaal, 444.
- Kån**, Vægt i Annam, 442.
- Kanada**, se Canada.
- Kanadabalsam**, 643.
- Kanaler**, 868.
- Kanaster**, 658.
- Kande**, dansk Hulmaal = 2 Potter, 440.
- Kandis**, 650.
- Kane-Schaku**, japanesisk Fod = 0.308 m, 449.
- Kanel**, 654; *-kassia*, uægte Kanel, 654; *-olie*, 645; *-sten*, 597.
- Kaninkød**, 665.
- Kanna**, ældre svensk Hulmaal = 2.617 l = 2.709 d. Pot, 447.
- Kanne** = Liter, Tyskland, 448.
- Kannland**, ældre svensk Markmaal, 447.
- Kanonmetal**, 607.
- Kantar**, Vægt, Grækenland = 45 Oka = 56 $\frac{1}{4}$ kg, 442; Tyrkiet = 44 Oka, 447; Marokko (= *Kintâr*) = 50 kg, 450; Tunis, 442; Algier, 442; Ægypten = 36 Oka, 448.
- Kanton-Tael**, kinesisk Sølvvægt = 37.88 g, 512.
- Kaolin**, 605.
- Kaper**, 844.
- Kapillærslurp**, 650.
- Kapital**, nationaløk., 82, 99, 100; fast, flydende, 532; Anlægs-, 100, 546 f.; Drifts-, 100, 546; i Handelsvirksomhed, 532 f., i industriel Virksomhed, 546; Kapital = Netto-Formue (i Bogholderi), 1158; *-konto*, 1174.
- Kapitalisme**, 159 ff., 164.
- Kaplandet**, Statistik, 1018; Mønt, 500.
- Kaplak**, 381, 393.
- Kappa**, ældre svensk Hulmaal = $\frac{1}{32}$ Tunna, 447.
- Kapland**, ældre svensk Flademaa, 447.
- Kaprubin**, 597.

- Kaptajn, Skibs-**, 380.
Karamel, 651.
Karat, hollandsk Juvelvægt = 0.206894 g., 444. — Frankrig (Carat) = 0.2055 g., 442; Probervægt, 468.
Karavaner, 847.
Karavel, 878.
Karbolineum, 627, 644.
Karbolsyre, 644.
Karbonat, 616.
Karborund, 602.
Karch, ældre østerrigsk Vægt = 400 Pfund, 448.
Kardemomme, 653.
Karensforsikring, 819.
Kargadør, 301.
Karmin, 621.
Karnallit, 682.
Karnaubavoks, 641
Karneol, 597.
Karry, 654, 620.
Karte, *-bolle*, 632, 673; *-garn*, 672; *-uld*, 669; *-uldgarn*, Nummerering, 463.
Kartel, 111, 120, 161.
Karthago, 13.
Karthamin, 621.
Kartoffel, 648.
Karton, 675.
Kascholong, 598.
Kasein, 666.
Kaskelot, 639.
Kaskoforsikring, 418.
Kassaforretning, 760.
Kassava, 649.
Kasse, pr. Kasse, 338; *-beholdning*, 1178; *-bog*, 1160; Eksempler, 1184, 1206; *-differencekonto*, 1168; *-konto*, 1159, 1167, 1168; *-kredit*, 724, 1168; *-obligation*, 277, 323, 737.
Kasserer, 301.
Kassering, af Stempelmærker, 805.
Kassia (= uægte Kanel), 654; *-bark*, 654; *-olie*, 645.
Kastanie, ægte, 652.
Kastiliansk Maal og Vægt, 446.
Katechou, 624.
Katteskind, 677.
Katteøsten, 597.
Katun, 671.
Kauri, 123, 514.
Kaurikopal, 642.
Kautisk Natron, 617.
Kaution, 277 ff., 700, 809; simpel K., Selvskyldner-, 278; Kontra-, 280, 809; Formular, 1141.
Kautionist, 277.
Kautschuk, 643.
Kaviar, 664.
- Keel** (Fartøj), 891; engelsk Kulvægt = $21\frac{1}{5}$ Tons, 439.
Kejsertiden, 19.
Ken, siamesisk Længdemaal, 450.
Kendelse = Gebyr, 193.
Kendingssignal, 889.
Kermes, 621; *-korn*, 621.
Keser (Mønt), tyrkisk »Pung« = 500 Pjastre, 509.
kg (k^o) = Kilogram, 436.
Khahoon, ostindisk Kornvægt, 439.
Khârub, tunesisk Vægt, 442.
Kieler Sprøt, 663.
Kiepe = Ol = 4 Snese, 458.
Kiks, 648.
Kila (*Kilê*, *Kilô*), ældre rumænsk Kornvægt, 445.
Kilderkin (= 1 *Runlet*) = 18 Gallons Øl, engelsk Rummaal, 439.
Kildesalt, 615.
Kilê (*Kilô*), tyrkisk Vægt, 447.
Kile, *-skrift*, 10; *-sten*, 604.
Kilo, 435; *-gram* (= 2 d. Pund), 436; *-liter* = 1 Kubik Meter = 7.188 d. Korntønde = 5.8811 d. Kultønde, 436; *-meter (km)* = 3186.2 d. Fod, 436.
Kilô, Grækenland = Hektoliter; ældre Maal = 0.33 hl, 442; Rumænien (*Kila*, *Kilê*), ældre Kornvægt, 445; Tyrkiet (*Kilê*), Vægt, 447.
kin (= *Catty*), kinesisk Handelsvægt = $\frac{1}{100}$ Pikul, 449; japansk Vægt (*Catty*) = 604.8 g, 449.
Kina, Statistik, 1005 ff.; Maal og Vægt, 449; Mønt, 512; Traktater med, 837.
Kinasølv, 607.
Kinesisk Papir, 676.
Kinonimidfarvestof, 624.
Kintâr (Kantâr), marokkans Centner = 50 kg, 450.
Kipervævet, 670.
Kips, 676.
Kirschwasser, 661.
Kirsebærtræ, 629.
Kirsey, 673.
Kis (tyrkisk »Pung«) = 500 Pjastre, 509.
Kiselsyre, 597.
Kjachta, Marked, 592.
Kladde, Bogholderi, 1160, 1209; Opgørelses-, 1178, 1204.
Klafter, østerrigsk Længdemaal = 6 Fuss, 448.
Klarering (Told), 777.
Klasselotterisedler, Handel med, 297.
- Klassifikation**, af Skibe, 893; af Papir, 675.
Klemme, 575.
Klid, 648; Prisenotering, 582.
Klima, jfr. Statistikken, 949 ff.
Klingenberg, P., 908.
Klingglas, 605.
Klinkbygget, 420.
Klinker, 604.
Klipfisk, 663.
Klipferskibe, 879.
Klodstøv, 635.
Klokkemetal, 607.
Klor, *-kalk*, 616; *-kali*, 616; *-kalium*, 682; *-natrium*, 615; *-forbindelser*, 615; *-sure Salte*, 616.
Klæde, 673.
Kløverfrø, Prisenotering, 583.
km = Kilometer; *km²* = Kvadrat Kilometer, *km³* = Kubik Kilometer, 436.
Knald, *-hætter*, *-kviksølv*, *-sølv*, 634.
Knipling, 671.
Knob, 887.
Knopper, 625.
Knæk = Fed, dansk Garnmaal, 464.
K^o = Kilogram, 436.
Koagulere, 679.
Kcbalt, se Kobolt.
Kobber, 606; *-grønt*, 623; *-ilte*, 623; *-pesa*, Mønt i Tysk Østafrika = $\frac{1}{64}$ Rupie, 511; *-vitriol*, 614.
Kobolt, 609; *-blaat*, 622; *-ilte*, 609, 622.
Kogsalt, 615.
Kognak, 661.
Kokain, 657.
Kokon, 669.
Kokos, *-olie*, 640; *-smør*, 640; *-trævler*, 667.
Koks, 636.
Kolanød, 657.
Kolinsky, 677.
Kollationering, 940.
Kollektiv, *-prokura*, 303; *Mønster*, 1148; *-signatur*, 317.
Kollision (Skibssammenstød), 413; (mellem Konossementer), 399.
Kollo (Flertal *Kollî*) = Fragtstykke.
Kollodium, 634.
Kolofonium, 643.
Kolonial, *-politik*, 173; *-system*, Englands, 64 ff.
Kolonialvarer, Handel med, 554.
Kolonier, Englands, Historie, 67.
Kolorimetri, 637.

- Komite**, Grossereretsocietetets, 591, 828; Responsa, 327.
- Komitesedler**, 770.
- Kommanditist**, 319.
- Kommanditselskab**, 307, 319, 321, 530; Firma, 307; -*paa Aktier*, 321.
- Kommen**, 654; -*akvavit*, -*olie*, 645.
- Kommercelæst**, 892.
- Kommis**, 300.
- Kommission**, 283, 347 f., 579, 738; Indkøbs-, Salgs-, 348.
- Kommissions**, -*handel*, 297, 563 ff.; -*forretning*, Brevmønster, 1099; -*konti*, 1169, 1174; -*lager*, 564; -*regning* (v. Veksler og Effekter), 1081 f.; -*Tratte*, 1118, 1122.
- Kommissionær**, 283, 347 f.; hans Panteret, 348.
- Kommittent**, 347.
- Kommunelaan**, 742 ff., 736.
- Kommunerne**, i Danmark, Indtægter (Tabel), 197; Skatter, 194, 234; Udgifter (Tabel), 200.
- Kommunikation** = Samfærdsel, 847 ff.
- Kommunisme**, 165.
- Kompagni**, Dansk asiatisk, 61; hollandsk-ostindisk, 47; [engelsk] ostindisk, 52; østasiatiske, 76.
- Kompagniskab**, Kompagnon, 529.
- Kompas**, 23, 878.
- Kompensation**, 265.
- Komplementar**, 319.
- Komposite Skibe**, 886.
- Kompositionsmetal**, 608.
- Kondemnation**, 390, 425.
- Kondition**, 579.
- Konfektionsvarer**, 555.
- Konfirmation** paa Interessentskabskontrakt, 318, 1151.
- Konfiskation** (Told-), 794.
- Kongeaten** (*Ser-i-Schah*), persisk Maal = 1.04 m. eller 1.05 m, 449.
- Konge**, -*gult*, 620; -*vand*, 613.
- Kongostaten**, Statistik, 1015; Traktater med, 837.
- Konjunktur**, 142, 567.
- Konkurrence**, den frie, 64, 85; Udlandets K. og dens Virkn. paa Arbejdsloen, 146, 160 f.
- Konkurs**, 359 ff.; -*begæring*, Mønster, 1153; -*behandling*, 362 f.; -*bo*, 361 f.; -*lov*, 360 f.; -*orden*, 363 f.
- Konnekse Krav**, 266.
- Konossement**, 396 ff.; Stempel-frihed, 810; Mønster, 1135; gennemgaaende K., 403; nummererede K. 399; som »Nøgle til Lasten«, 398; -*klausul*, 401.
- Konsignant**, 563.
- Konsignatar**, 563.
- Konsignation**, 563.
- Konsignations**, -*konto*, 1170; -*lager*, 564; -*lagerbog*, 1177.
- Konsolideret Gæld**, 201.
- Konsolidering** (af Statsgæld), 735.
- Konsortialforretning**, 315.
- Konsortium** (*Syndikat*), 738.
- Konstantan**, 609.
- Konstantinopler Kille** = 0.361 hl, tyrkisk Maal, 447.
- Konstituering**, et Selskabs, 321.
- Konsul**, 839; General-, Vice-, Valg-, udsendt K., 839; -*aragent*, 839.
- Konsulat**, 838; Danske i Udlandet (1905), 841 ff.; -*afgift*, 841, 776; -*svæsen*, 838 ff.; Danmarks, 839 ff.
- Konsumtion**, Ophævelse i Danmark, 75; -*skredit*, 129.
- Kontant**, 338; -*Forretning*, 760.
- Konti** (Flertal) se Konto 1166 f.
- Kontinentalspærringen**, 65, 69.
- Konto** (Flertal: *Konti*), Bogholderi, 1158; de enkelte Konti 1174 ff.; Balance-, 1159, 1164; Beholdnings-, 1167; Formue-, 1167; Person-, upersonlige Konti, 1164, 1166; døde, 1164. — *a Konto*, i Regning, som Afdrag, 749, 1128.
- Kontokurant** (Kt. Kt.), 277, 326, 539, 714, 1052 ff., 1111; i Banker, 714, 724; Stempel, 810; Skala, 1050, 1062; — Rentesregning i Kt. Kt., 1048 ff.; progressiv, 1049, 1052-1057; retrograd, 1049, 1060-61; i Skala, 1050, 1062-1064; — *-bog*, 1048, 1163, 1177, 1220; -*konto*, 1173, 1215.
- Kontorist**, 301.
- Kontrabande**, 528; Krigs-, 845 f.
- Kontrabevis**, 810.
- Kontrabog**, 314, 714.
- Kontrakaution**, 280.
- Kontrakt**, 242, 247, 248, 254 ff.; lovstridige og usædelige, 247; K.'s Form, 248; Indhold, 254 f.; Kontraktsbrud, 250 f.; Skadeserstatning, 256.
- Kontrakts**, -*frihed*, 247; -*interesse*, den negative, 257; -*mæssig Rente*, 240.
- Kontremine**, 761.
- Kontrebande**, se Kontrabande.
- Kontribuerende Værdier** (Gros-havari), 411.
- Konvention af 2. April 1850** (Søforsikring), 417.
- Konversionsalpeter**, 614.
- Konvertering**, 202, 741.
- Konvolut**, 921, 1095.
- Kooperativ Forening**, 323.
- Kop**, hollandsk Liter, 443.
- Kopaivabalsam**, 643.
- Kopal**, 642.
- Kopék**, russisk Mønt = $\frac{1}{100}$ Rubel, 506.
- Kopi**, Stempelpligt, 802; Brev-, 1096; Veksel-, 697, 1119.
- Kopi**, -*blæk*, 626; -*bog*: Brev-, 1096, 1161; Veksel-, 1177.
- Kopra** = Copperah, 641.
- Koprolith**, 681.
- Koral**, 539.
- Korea**, Statistik, 1007; Maal og Vægt, 449; Traktater med, 837.
- Korender**, 651.
- Korinth**, Historie, 14.
- Kork**, 631.
- Korn**, Kornsorter, 645 f.; Høst, 646, jfr. de enkelte Landes Statistik, 949 ff.; Prisnoteringer, 581 ff.; Fragtnotering, 898 f.; -*handel* i Norden (Historie), 60 f.; paa Spekulation, 570 f.; -*lak*, 642; -*maal*, 459; -*love*, engelske, 66 f., danske, 73 ff.; -*tønde*, dansk Hulmaal = $4\frac{1}{2}$ Kubik-Fod = 139.12 l, 440, 457; norsk = 0.9989 d. Korntønde, 444; -*vægt*, (Kvalitetsmaal), 459 f.
- Korn** (Møntvæsen), 467.
- Korn**, ældre svensk Vægt, = $\frac{1}{100}$ Ort, 447.
- Korona**, ungarsk Mønt, 511.
- Korreale Skyldforhold**, 239.
- Korrel**, hollandsk Decigram, 443.
- Korrespondance**, Vejledning, 1090 ff.
- Korrespondent**, 301.
- Korresponderende Reder**, 377.
- Korsbaand**, 919.
- Korstogene**, 25 ff.
- Kort Veksel**, 686, 709 f.
- Korund**, 597.
- Korzec**, polsk Korntønde = 128 l, 446.
- Koutume** se Kutume, Sædvane, 326.
- Koyang**, østasiatisk Maal; Birma, 440; Straits Settle-

- ments, 440; hollandsk Inddien, 444.
- Kr.** = Krone, 501, 505, 508, 511, 1092.
- kr.** = Kreutzer, 511.
- Krach**, 765; »der grosse K.«, 773.
- Kradsuld**, 669.
- Kraiczár**, tidligere ungarsk Mønt = $\frac{1}{100}$ Forint, 511.
- Krammarked**, 295.
- Kran**, persisk Mønt = 0.308 Kr., 513.
- Krap**, 621; -*lak* 621.
- Krapotkin**, 165.
- Kreaturer**, Kødvarer, 664; Prisoftering, 584.
- Kredit**, 128, 532, 724; Ks. Tid, 64. — Blanko-, 724; Handels-, 532 f.; industriell, 549 f.; Kasse-, 721, 1168; Konsumtions-, 129; Personal-, 129; Produktions-, 129; Real-, 129; -*Auskunfts-Bureau*, 534; -*beviser*, danske, 734; -*billetter* (Russiske Rigs-K.), 497, 506; -*forening*, 131, 323, 737 ff., 1227; -*foreningsobligation*, 743 f.; -*gi-ven*, 533; -*giver* (Kreditor), 129; -*kasse*, 737 f.; -*kasseobligation*, 743; -*konto* (for Sukkeraffinadører) 787; -*mid-del*, 129; -*modtager* (Debitor), 129; -*oplag*, 538, 783; udvidet for Manufacturer, i Kbhvn., 788; -*oplagskwittering*, 792; -*Panik* i London (1866), 771; -*veksel*, 707.
- Kreditere**, 1158.
- Kreditiv** = Akkreditiv, 723.
- Kreditor**, 129, 238; i Bogholderiet, 1158, 1165; -*smora*, 264; -*udvalg*, 362.
- Krejle**, 29.
- Kremserhvidt**, 619.
- Kreosotolie**, 627.
- Krep**, 673.
- Krepon**, 673.
- Kreutzer**, tidligere østerrigsk Mønt = $\frac{1}{100}$ Gylden, 511; ældre tysk og østerrigsk = 4 Pfennige, 510, 511.
- Kridt**, 600, 619, 626; Rød-, Sort-, 626; Blege-, 601.
- Krigs-,forhold**, 843 f.; -*kontrebande*, 845; -*fare*, som Søforsikringsgenstand, 423; -*skat*, dansk, paa Brænderidrift og Vareindførsel, 777.
- Kriser**, 763 ff. — Kriser i Danmark 1847 og 1857, 75; »Krisen 1873«, 772; »d. al-
Haandbog i Handelsvidenskab.
- mindelige K. 1857«, 770.
- Kristiania**, Vækselkurser, 710; Vækselregning, 1044 f., 1069; Banker, 730.
- Krom**, 609; -*alum*, 614; -*cinnobér*, 621; -*grønt*, 623; -*gult*, 620; -*jærnsten*, 609; -*staal*, 609; -*surt Tin*, 621.
- Krone**, Krona, Mønt; Eng-land (*crown* = 5 sh.), 499; portugisisk (*coroa* = 10 Milréis), 505; Tyskland, = 10 Mark, 510; Østerrig, = 0.7661 Kr., 511; Ungarn (*Korona*) = 0.7661 Kr., 511; Danmark, 501; Norge, 505; Sverige (*Krona*), 508.
- Krudt**, 634.
- Kruschka**, russisk Hulmaal = $\frac{1}{10}$ Védro, 445.
- Krydderier**, 652 f.
- Kryddernelliker**, 652.
- Krydstømmer**, 631.
- Krympning**, 673.
- Kryolit**, 611.
- Krystal-,glas**, 605; -*soda*, 617.
- Kræmmerstil**, 1091.
- k. S.** = Kort Sigt, 1092.
- Kt. Kt.** = Kontokurant.
- Kuba**, Statistik, 998; Maal og Vægt, 451; Mønt, 517.
- Kubik-,alen**, dansk Rummaal = 0.2473 m³, 440; -*Centi-meter* (cm³, ccm) = 0.06589 d. Kubik T., 436; -*Decimeter* (dm³) = 55.89369 d. Kubik T., 436; -*favn*, dansk Rummaal = 6.678 m³, 440; dansk Brændemaal = 72 Kub. Fod = 2.226 m³, 440; -*fod*, dansk Rummaal = 0.030916 m³, 440; -*Kilometer* (km³) = 1 Milliard Kubik Meter, 436; -*Meter* (m³, cbm), = 32.34589 d. Kub. Fod, 436; -*Millimeter* (mm³, cmm) = 0.09668 d. Kubik Linie, 436; -*tum*, svensk ældre Hulmaal = $\frac{1}{1000}$ Kubikfot, 447.
- Kuf**, 883.
- Kugle-,blaat**, 622; -*post*, 908.
- Kühlegelt**, 381.
- Kül**, 635; Prisoftering, 587; -*forbrug* i Skibe, Formel derfor, 888; -*lejer*, 635.
- Kül**, russisk Kornmaal = 1 Tschetvert, 445.
- Kulant** (coulant), 539.
- Kulisse**, 759.
- Kulieh**, algiersk Maal, 442.
- Kuller**, 663.
- Kulsyre**, 613; kulsure Salte, 616.
- Kultonde**, dansk Hulmaal = 5 $\frac{1}{2}$ Kubik Fod = 170.04 l., 440.
- Kulør**, 650.
- Kunstgødning**, 680 f.
- Kunsthandel**, 527, 555.
- Kunsterret**, 355.
- Kunst-smør**, 665, Handel med, 356; -*uld*, 669; -*vin*, 660.
- Kupon**, 739, -*stermin*, 1072.
- Kurant**, Mønt, 469; Vare, 553; »grov« K., 469; -*bank*, i Danmark, 497; -*sedler*, 497; Hamborger K., 469. — Jfr. *Courant*.
- Kurator**, 243; i Konkursbo, 362.
- Kurs**, almindeligt, 128; Møn-ter, 474; Obligationer, 741; Aktier, 750; Banksedler, 496 ff.; Veksler, 1067; Pengesedler, 1068; Effekter, 1072; »lovlig K.«, 469; Likvidations-, 761; Reduk-tions-, 1072; Tvangs-, 497. — *konto*, 1174; -*liste*, 758, 1111; -*notering*, 757, 759, 760; -*noteringsudvalg*, Væksel-mæglerens og Veksellerer-nes, 757.
- Kurtagte**, 299, 566; -*Beregning* v. Veksler, 1068.
- Kurze Waaren**, 555.
- Kuschita -Schaku**, japansk Længdemaal = 0.38 m., 449.
- Kutter**, 883.
- Kutting**, islandsk Hulmaal = 8 Potter, 441.
- Kutume**, 326.
- Kuvert**, 921, 1095.
- Kvadrat-,Alen**, dansk Flade-maal = 0.394 m², 440; -*Centi-meter* (cm², qcm) = 0.14619 d. Kvadrat T., 436; -*Decimeter*, (dm²) = 0.10152 d. Kva-drat Fod, 436; -*favn*, d. Flademaal, = 3.5461 m², 440; -*fod*, d. Flademaal, = 0.098504 m², 440; -*Kilo-meter* (km², qkm) = 0.017625 d. Kvadrat-Mil, 436; -*Meter* (m², qm) = 2.53797 d. Kva-drat Alen, 436; -*mil*, d. Flademaal = 10285 $\frac{1}{2}$ l. Td. Land = 56.738 km², 440; engelsk Flademaal = 640 Acres = 2.59 km² = 0.0466 d. Kvadrat Mil, 438; -*Milli-meter* (mm², qmm) = 0.21061 d. Kvadrat Linie, 436; -*verst* = 1.138 km², 445.
- Kvalitet**, ved Varesalg, 327, 336; -*sbetegnelser*, 327; -*smaal*, -*svægt*, 459.

- Kvantitet**, ved Varesalg, 327, 335; *-sætteløser*, 327.
- Kvarta**, polsk Potmaal = 1 l, 446.
- Kvartals**, *afregning* (ved Kreditoplæg), 786; *-eftersyn*, 786.
- Kvarter**, dansk Længdemaal = 2 Fod, 440.
- Kvartmil**, 438.
- Kvarts**, 597.
- Kvasikontrakter**, 238.
- Kviksølv**, 606; *-klorid*, 616.
- Kvint**, dansk Vægt = $\frac{1}{100}$ Pund, 441.
- Kvintin**, ældre Vægt, Danmark, 441; Norge, 444; Sverige (*Quintin*), 447; Østerrig (*Quentschen*), 448; Østersøprovinserne (*Quentschen*), 445.
- Kvittering**, stempelfri, 810; Formularer, 1128 ff.
- Kvæghold**, se Statistikken for de enkelte Lande, 949 ff.; Tabel, 949.
- Kwan** (enfilade, ligature), anamitisk Regningsmønt, 503.
- Kyat**, birmansk Vægt, 440.
- Kyb**, siamesisk Vægt, 450.
- Kyhlegelt**, 381.
- Kyst**, *-fart*, 833; *-signalstationer*, 889 f.
- Kæde** (Vævning), 670.
- Kænguruh**, 677.
- Kærne**, *-mælk*, 665; *-sæbe*, 641.
- Køb** (og Salg), retsligt, 269 ff.; handelsmæssigt, 328 ff., 538; Brevmønstre, 1100; i industriel Bedrift, 550; *-paa Besigt* (paa Approbation), 337; *-efter Prøve*, 337; *-cif*, 333; *-paa Levering*, *-paa Tid*, 569 ff., 760 f.; *-af Veksler*, 706.
- Købe**, *-bog*, 1161, 1177; *-evne*, en Tings, 117; *-kontrakt*, 269; ved fast Ejendom, 212; Stempel, 810.
- København**, Historie, 37, 59; Banker, 728 f., 751; Børs, 591, 757; Diskontering, 1045; Effektrekning, 1072; Havn, 874; Oplagshuse o. l., 588 f.; Prisenoteringer, 581 f.; Udstillinger, 594; Vekselregning, 1068 f.; Borgerskab i, 293.
- Køberkurs**, 758, 1111.
- Købmand**, 293, 526.
- Købmands**, *-handel*, 293, 555; *-standen*, 113; *-varer*, 526.
- Købstad**, *-privilegium*, 293; *-torv*, 293, 295.
- Købsteder**, Borgerskabi, 294; Gæld, 202 f.; Indtægter, 197; Skatter, 195; Udgifter, 200.
- Kød**, 664; Prisenotering, 584; *-ekstrakt*, 664.
- Køln**, *-mark*, ældre dansk Vægt, 441; Norge, Sølv og Guldvægt, = 233.9943 g., 444; Østerrig, 448; *-vægt*, 466.
- Kønrøg**, 624.
- Kørehastighed**, Jærnbanneres, 852.
- L** (Møntvæsen) = less, 468.
- L** (Kursliste) = lettres, 1111.
- L** = Long cours, 895.
- £, l.** = Pund (*Livre*) Sterling, 499; L. E. eller £E = ægyptisk Pund, 509; L. T. eller £T. = tyrkisk Pund, 509.
- l.** = Lira, italiensk Franc, 503.
- l.** = Liter, 436.
- l** = last (o: zur Last), 1092.
- Laan**, til Brug, 273; til Eje, 275; i Bank, 723. *Offentlige Laan*, 736 ff., opsigelige, uopsigelige, 739; overtegnede, 739; Stiftelse, 738; Tilbagebetaling, 739; Konvertering, 741. — Hypotek-, 736; Kommune-, 736; Stats-, 734; *-tager*, 273.
- Laane**, *-bevis*, 226; *-forretning*, Bankers, 723; *-kasse*, 323.
- Laberdan**, 663.
- Labrador**, 599.
- Lac**, indisk Regningsmønt, se Lakh.
- Lack-dye**, 642.
- Lade**, *-brev*, 396; *-dage*, 391, 1134; *-evne*, Skibes, 895; *-klart* Skib, 341.
- Ladning**, ved Varesalg, 335; L. > ikke over-, 336.
- Ladningspapirer**, 392.
- Lager**, *-bog*, 1177, 1222; *-chef*, 301; *-ekspedient*, 301, 304; *-omkostningskonto*, 1169.
- Lager**, *-haus*, *-schein*, 589.
- Laissez faire**, *laissez passer*, 63, 88, 159.
- Lak**, 642.
- Lakh**, indisk Regningsmønt = 100.000 Rupier, 500.
- Lakmos**, 621; *-papir*, 611, 621.
- Laks**, 664.
- Lammeskind**, 678.
- Lampe**, *-hætter*, 599; *-sort*, 624.
- Landbrug**, Danmarks, historisk, 74; de enkelte Landes, se Statistikken, 949 ff.
- Landeveje**, 848.
- Land- og Ligningsskat**, 192.
- Landpostvæsen**, (i Danmark), 908.
- Lang Veksel**, 709 f.
- Lanolin**, 669.
- Laos**, Statistik, 1011.
- Lapis infernalis**, 606, 615; *L. lazuli*, 598.
- Lard**, 639.
- Lassalle**, 141.
- Last**, Maal for Korn m. m., England = 10 Quarters, 439; Holland (ældre og nyere) = 30 hl, 443; Rusland = 16 Tschetvert, 445.
- Lastepads**, 389.
- Lasting**, 673.
- Lasur**, 622; *-sten*, 598.
- Latinersejl**, 878.
- Latinske Møntforbund**, 477.
- Latitude**, Spillerum, 682.
- Latringedning**, 680.
- Latunmessing**, 607.
- Laurion**, Guldminer, 480.
- Lav**, 35, 160, 291.
- Lav**, *-hævd*, 218; *-værge*, 244.
- Lavendelolie**, 645.
- Lavvandsperiode**, i Forretningslivet, 767.
- Law, John**, 50, 88, 768; 's *System*, 768.
- Lawisme**, 768.
- lb. lbs** (engelsk) = Pound, Pounds, 439.
- ℔** (o: lb, libra) = Pund.
- L. E.** (£E), Mønt = ægyptisk Pund, 509.
- Lea**, Garnmaal = 300 Yards, 462.
- League**, engelsk Længdemaal = 3 miles, 438.
- Leblanc**, 617.
- Legal tender notes** (= *greenbacks*), Papirpenge i A. Forenede Stater, 496, 518.
- Legende**, (Møntvæsen), 465.
- Legering**, 467 ff.; Kobber- 606 f.; Nikkel-, 609.
- Legger**, Hulmaal, hollandsk Indien, 444, 661.
- Legitim** Forretning, 528.
- Legoa**, ældre portugisisk Mil, 444.
- Legua**, ældre spansk Mil; L. maritima (legal), 446; L. nueva (real), 446.
- Leipzig**, Messerne i, 592.
- Leipzig**, *-Bank* *-Katastrofen*, 774.

Leje, 271; af Huse (→ Lejehuse), 221; af Husrum, 272; -kontrakt, 810; Formular, 1146.
Len, Lensvæsen, 21 f.
Lepton (Flertal: *Lepta*), græsk Mønt = $\frac{1}{100}$ Drachme, 503.
Ler, 603; -skifer, 599; -varer, 603 f.
Lesseps, F. de, 869.
Lette et Skib, 558.
Lettera di cambio, 685.
Lettre de change, 684, 685.
Letvægt, 435.
Leu, Lëu (Flertal *Léi*), rumænsk Franc = 0.72 Kr., 506.
Lev, bulgarisk Franc = 0.72 Kr., 509.
Levantine, 673.
Levantiner-Thaler, 511.
Leverandør, 297.
Leveret, Salg af Varer, 333 f.
Leverings-, frist for Fragtgods, 865; -handel, almindelig, 341, 570; -sted, 343; -tid, -tidspunkt, 342.
Levertran, 639.
Levnedsmidler, Undersøgelse af, 357.
Li, kinesisk Vøjmaal = ca. 445 m., 449; kinesisk Vægt (*Cash*), 449; kinesisk Mønt (*Cash, Pitje, Sapèque*) = $\frac{1}{1000}$ Liang, 512.
Liang, kinesisk Vægt (*Tael, Tale*), 449; Guldvægt (*Tale*), 449; Mønt (*Tael, Tale*), 512.
Libbra, grossa, sottile, ældre italiensk Vægt, 443; -grossa, græsk Vægt = 0.48 kg., 443.
Liberia, Traktater med, 837.
Libidivi, 625.
Libra, Pundvægt: Argentina = 459.367 g., 450; Chile, 460 g., 450; Dominikanske Republik = $\frac{1}{100}$ Quintal = 460 g., 451; Portugal (ældre), 446; L. métrica (ældre), 446; Spanien (ældre), 446; Uruguay = 459.4 g., 451. - Mønt: Peru, L. peruana = 10 Sol, 520.
Licitationsforretning, 810.
Liechtenstein, Maal og Vægt, 443; Mønt, 511.
Lieue, ældre fransk Mil, 4000 eller 5000 Meter, 441.
Ligature = Kwan, anamitisk Regningsmønt, 503.
Ligge-, dage, 389; -tid, 389.
Liggeren, (Møllesten), 603.

Ligne, ældre fransk Længde-maal, 441.
Lignit, 635.
Ligroin, 638.
Lijspond, ældre hollandsk Vægt, 444.
Likvidation, Modregning, 265; Opløsning, 319; Afvikling, 761.
Likvidations-, kasse, 571, 761; -kurs, 761.
Likvidator, 319.
Likrovine, 659.
Lim, 679.
Limburgerost, 666.
Limette, 651.
Limitum, 347, 538.
Limonelle, 651.
Lim-, sten, 600; -sæbe, 641.
Lincoln, Abraham, 79.
Lin-, frø, 583, 680; -frøkager, 583, 680; -oleum, 674; -olie, 583, 640, 674.
Lind, 629.
Line, engelsk Længdemaal = $\frac{1}{12}$ inch, 438.
Linie, Længdemaal: Danmark = $\frac{1}{12}$ Tomme, 440; England (*line*), 438; Rusland, 445; ældre Frankrig (*ligne*), 441; Sverige, = $\frac{1}{100}$ Fot, 447; Østerrig, 448.
Linned-, garn, 672; Nummerering, 462; -varer, 672.
Linon, 672.
Linsér, 648.
Liong (= Liang) anamitisk Vægt, 442.
Liquid fuel, 882.
Lira italiana, italiensk Franc = 0.72 Kr., 503; Lira = Livre turque (£T) = 100 Pjaster, 509.
Lispund, ældre dansk Vægt = 16 Ø, 441; ældre hollandsk (*Lijspond*) = 15 Ponden, 444; ældre svensk = 20 Skålpund, 447.
List Friedrich, 176.
Liter (l) = 1 Kubik Decimeter, fransk Hovedmaal = 1.03507 d. Pot, 435, 436.
Litografisk Sten, 626.
Livre, Mønt: *L. Sterling* (£), 499; *L. turque* (£T) = tyrkisk Pund = 100 Pjaster, 509; *L. égyptienne*, (L. E. eller £E) = 18.445 Kr., 509.
Livre, ældre fransk Pund; *L. usuelle* = 0.5 kg, 442.
Livrente, 282.
Livs-, forsikring, 281, 817 f.; Selskaber, 824; jfr. Assu-

rance og jfr. Forsikring; -fæste, 221.
Lloyd's, 822; -Forsikring, 822; -list, Register of British and Foreign Shipping, 822, 894 f. - Andre Lloyd's Selskaber, 823.
Load, Trælastmaal, 900.
Locohandel, 331.
Lod, Vægt: Holland (*Lood* = *dkg*), 443; ældre: Danmark = $\frac{1}{32}$ Ø, 441; Holland (*Lood*), 444; Norge = $\frac{1}{32}$ Ø, 444; Sverige = $\frac{1}{32}$ Skålpund, 447; Østerrig (*Lot*), 448; Østersøprovinserne (*Lod*), 445. - *Prober-vægt*, 468.
Lodder, ved Præmieobligationer, 740.
Lodperle, 598.
Lods-, tuang-, væsen, 415.
Log-, bog, 383; -linie, 887.
Lohgarvning, 676.
London chaldron = 36 Kubishels = $\frac{1}{15}$ Ton, 439.
London, Havnedybde, 871; Dokker, 872; Effektrekning, 1074; Fondsbørs (the Stock exchange - 'the house'), 753 f.; Vekselkurs, 711; Vekselregning, 1070.
London Baltic printed rates, 898.
Lood, hollandsk Lod, ældre Vægt, 444; yngre = Dekagram, 443.
Los, 677.
Losse-, dage, 391, 1134; -plads, -sted, 391.
Lot, ældre østerrigsk Vægt = $\frac{1}{32}$ Pfund, 448.
Lotteri, 297; -laan, 740; -regale, 191; -sedler, 810.
Louis = fransk Guldmønt = 20 Francs, 502.
Lov, 204; Christian V.'s danske, 205; -givningsmagten i Danmark 204; -forsikring, 820; -samlinger, danske 206; -tidende, 205.
Loven om de store Tal, 816.
L. S. = langt Sigt, 1092.
L. T. = *Livre turque*, 509.
Lübeck, Historie, 31.
Lucrum cessans, 256.
Luksus-, forbrug, 154; -skat, 188.
Lumachello, 600.
Lupin, 648; -frø, 656.
Lupulin, 660.
Lustrene, 673.
Luxemburg, Maal og Vægt, 443; Mønt, 504.

- Lykønskningstelegram**, 942.
Lys, 641.
Lystfartøj, 380.
Læder, 676 f.
Lægter (Fartøj), 884; *-penge*, 389.
Lægter (Træ-), 631 f.
Lægtning, 332.
Lækage, 1082.
Længdemaal, 433 ff.
Lærk, 630.
Lærlingeforhold, 286.
Lærred, 672.
Læst, dansk Rummaal, 440; forældet Kornmaal = 22 Tdr. eller 99 Kub. Fod; Kulmaal = 18 Tdr. eller 99 Kub. Fod, 440.
Læst (Kommerce-), 892.
Løbe (Oste-), 665.
Løbedage, ved Gældsbreve, 275; ved Veksler, 692.
Løbende Dage (Befragtning), 389; L. Forsikring, 418; L. Møllemværende, 277; L. Regning, 339.
Løberen (Møllesten), 603.
Lødighed, Sølv, 355 f.
Løfteteorien, Løftet som retsstiftende Kendsgerning, 241.
Løn (Træ), 628.
Løn (Arbejdsløn), nationaløk., 138 ff.; Dag- og Akkordløn, 139; Penge-, Natural-, 139.
Lønnings-fond, 142; *-lov*, Ricardos, 141; *-spørgsmaal* (i Industrien), 549.
Løs Ladning, 896.
Løsøre, 206; Overdragelse af, 214; Underpant i, 230 f.
Løvetandsrod, 656.
- M** = Mark, 510.
M. = Middelhavsfart, 895.
M = mere (Møntvæsen), 468.
m. = Meter; m^2 = Kvadratmeter; m^3 = Kubikmeter, 436.
Ma, kinesisk Maal = 1 engelsk Yard, 449.
Maal Jord, ældre norsk = $\frac{1}{4}$ Td. Land, 444.
Maale-brev, 373; *-gods*, 896; *-redskaber*, 434, 456 f.
Maalere og Vejere, 458 f.
Maaling (af Skibe), 373, 890 ff.; *-sæk*, 891.
Maaling og Vejning, 456 f.
Maal og Vægt, 435-464; historisk, 8; Normaler, 434; Inddeling, 435; det metriske System, 435 f.; de forskellige Landes Systemer, 438 ff.; Tabeller, Metersystemet, 436; sammenlignende, 452-455. Forkortede Betegnelser, 436, 1092 f.; Omregning af, 1028. Fast eller løst Maal: Danmark, 457; Sverige, 447.-Kvalitets-, 458 ff.; Natur-, 433 f.; oprindelige M., 433 f.; Tælle-, 458; Under-, 435. Jfr. Vægt.
- Maal-Told**, 778.
Maar, 677.
Maass, Hulmaal, Pondichéry, 442; Schweiz, 446; Østerrig, = Kanne = 1.414 l., 448.
Maatje, hollandsk Deciliter, 443.
Maatschappij, 35.
Maatter, 632.
Mac Adams, 848.
Macao, Statistik, 1012.
Mace, kinesisk Vægt og Mønt = Tsién, 449, 512.
Macedonien, Historie, 16.
Mac-Kinley Bill, 79, 835.
Macuta, Mønt i Guinea = 50 Réis, 506.
Madagascar, Statistik, 1015.
Madeira, Likørvin, 659.
Madrid, Vekselskurser, 711.
Magellan, 39.
Mageskifte, 269.
Magnesia, kulsur, 618.
Magnum, 611.
Mahogni, 629; *-brunt*, 623.
Majs, 647; Prisenotering, 581; *-spirer*, 680.
Maizena, 649.
Majolika, 604.
Makadamisering, 848.
Makao, Statistik, 1012.
Makrel, 664.
Malabarkanel, 654.
Malakit, 598.
Malakkatin, 608.
Malm, 607.
Malotte, 658.
Malt, 646, 648; Prisenotering, 581; *-ose*, 648; *-spirer*, 648, 680.
Malta, Mønt, 500.
Malter, schweizisk Kornmaal = 150 l., 446.
Malthus, 90, 96.
Mammutdyr, 678.
Man (Batman), persisk Vægt, 449.
Manager, 537.
Manchester (Tøj), 672.
Manchester-Kanalen, 869; *-Skolen*, 90, 159.
- Mandant**, 283.
Mandarin-Orange, 651.
Mandat, 283.
Mandatar, 283.
Mandel, *-klid*, *-olie*, 652.
Mandel, tysk Stykketal, 458.
Mandiok, 649.
Mandskab, Skibs-, 386 f.
Mangan, 609.
Mangfoldstelegraf, 931.
Mangfoldiggørelse (af Breve), 1094.
Manihot, 649.
Manila, *-hamp*, 667; *-Pikul*, kinesisk Vægt = 140 lbs., 449.
Mannheimer Guld, 607.
Manual, 1160.
Manufaktur, *-handel*, 555; *-vare-Kreditoplag*, 788.
Marabuffer, 678.
Marc, ældre fransk Vægt, 442; Poids de marc, 442. Smgl. Mark.
Marco, Vægt: Italien, ældre Sølvvægt, 443; Mexiko = 230.0466 g., 451; Portugal, Guldvægt, 445; Spanien, Guldvægt, 446. — Smgl. Mark.
Marconi, 931.
Marco Polo, 39.
Margarine, 665; *-lovgivning*, 356; *-ost*, 356.
Margin, 571.
Margrethe, Dronning (af Danmark), 36.
Maria-Theresia-Daler (Thaler) 473, 511; (Abu Thir), 514.
Marietas (Glimmer), 599, 601.
Marineret Kaffe, 655.
Marino (San-), Maal og Vægt, 443; Mønt, 507.
Mark, Mønt: Finland = 0.72 Kr., 506; Tyskland (M) = 88 $\frac{1}{2}$ Øre, 510; ældre: Danmark (M) = $\frac{1}{8}$ Kr., 501; Hamborg (M. Courant, M. Banco), 510; Tyskland (M. Courant) = 144 Pfennige, 510.
Mark, Vægt: Frankrig, se Marc; Italien, Mexiko, Portugal og Spanien, se Marco; ældre: Danmark = $\frac{1}{2}$ Ø, 441; Norge = $\frac{1}{2}$ Pund, 444; Holland, 444; Østerrig (Wiener M.) = 280.668 g., (Kølnsk M.) = 233.89 g., 448. — *Probervægt*, 468.
Marked, 29, 295, 528, 591; Oversigt, 592; *»cornered* M., 575.
Markeds, *beretning*, 529; *-dis-*

- konto, 722; -plads, 529; -værdi, 118.
Markfrø, Prisenotering, 583.
Marmaroscher, 597.
Marmor, 600.
Marokko, Statistik, 1015; Maal og Vægt, 450; Mønt, 514; Traktater med, 837.
Maroquin, 677.
Marsala Pipe, siciliansk Rummaal, 443.
Marseille, Historie, 49.
Marskal, Kornmaal, Pondichéry, 442.
Marskandiser, 293, 555.
Martinique, Statistik, 996.
Marvoile, 639.
Marx, Karl, 91, 164.
Mask, 660.
Maskepi, 35.
Maskin, -bronze, 607; -dagbog, 383; -mester, 386; -papir, 675.
Maskiner, nationaløk., 103, 105, 113.
Maskinist, 386; -eksamen, 371.
Masret (Træ), 628.
Massekrav, 364.
Massilia, Historie, 15.
Mastepenge, 876.
Mastiks, 643.
Masu, japansk Hulmaal = 1.8 l., 449.
Masut, 637.
Maté, 657.
Material, **Materialist-handel**, 295 f., 554.
Materialoldgodtgørelse, 791.
Math, birmansk Vægt, 440.
Matjes-Sild, 663.
Matkul, 636.
Maund, Vægt: Engelsk Indien (Bazar-M. eller Indisk M., Faktori M., Madras M., Bombay-M. (= 12.701 kg), 440; Pondichéry (= *Taulan*), 442.
Maundy money = Tiggerpenge i England, 499.
Mauritius, Mønt, 500.
Maury, 879.
Mayo, spansk Maal for flydende Varer, 446.
Mazarin, 49.
Measurement, Builders' Old M., New M. etc., 891; -cargo, -goods, 896.
Medailler, 465.
Medicinal, varer, 295; -vægt, 435; engelsk, 439; dansk, 441; russisk, 445.
Medio, 341.
Medjidleh-Dollar, tyrkisk Mønt = 20 Pjaster, 509.
Medschidied'or, tyrkisk Mønt = 100 Pjaster = 16.406 Kr., 509.
Meile, tysk Mil = dansk Mil, 448.
Mejeriprodukter, 665.
Mel, 647; Prisenotering, 581.
Melasse, 650.
Melinit, 634.
Melle, 650.
Mellemamerika, MaalogVægt, 450; Mønt, 516; Statistik, 998 f.
Mellemhandel, 559.
Mellemregning, 326; -s-Konti, 1172.
Mellemrigsloven, 836.
Melon, merkantilistisk Forfatter, 87.
Melsalpete, 615.
Memorandum-Blanket, 1094.
Memorial, 1160, 1162, 1175; Eksempler, 1184 f., 1208 f., 1209 f.
Menado-Kaffe, 655.
Mengel, ældre hollandsk Vinmaal, 443.
Mensual, 1176.
Menthol, 645.
Mercerisering, 672.
Merchant shipping act, 370.
Merinos, 673.
Merinosfaar, 668.
Merkantilismen, 42, 59, 87; Forfattere, 87.
Merling, 674.
Merskum, 602.
Merza, rumænsk Kornmaal, 445.
Messe, 591.
Messing, 607.
Metbestgunstigelse, 834 ff.
meta, se *a meta*, 324, 1170.
Metaller, 605 ff.
Metal-Værdi (af Mønter), 473.
Metallik, tyrkisk Mønt, 509.
Meter, (*m*), fransk Hovedmaal = 3.1862 d. Fod, 436; -centner, Frankrig (*Quintal métrique*) (*q*) = 100 Kilo = 200 d. Pund, 436; Schweiz, 446; Tyskland, 448; -konvention, international, 437; -system, 435; smgl. med dansk System, 436; -Ton, Frankrig (*Mil-lier métrique*) = 1000 Kilo (*t*) = 2000 $\mathcal{E}$, 436.
Metikal (*Mitskal*), tyrkisk Vægt = 4.81 g, 447.
Metrisk Pund $\circ$: $\frac{1}{2}$ kg, 437.
Mettâr, tunesisk Vinmaal, 442.
Metze, østerrigsk Kornmaal, 448.
Mexican Dollar, 520.
Mexikansk Pjaster, 473.
Mexiko, Statistik, 997 f.; MaalogVægt, 451; Mønt, 520.
mg = Milligram, 436.
Michaelsen, Joseph, 907.
Middelalderen, Historie, 20.
Middelsigt, 1068.
Midlertidig Laanekasse for Kongeriget, 771.
Mikrofon, 931.
Mil, **Længdemaal**: Danmark = 12000 Alen = 7532.48 m; Kvadratmil = 10285 $\frac{1}{2}$ Td. L. = 56.738 km.² = 21.908 engl. Kv. Mil, 440; dansk Sømil = 4 engl. Sømil, 438. — England: engelsk Mil (*Statute mile*) = 1760 Yards = 1.6093 km = 5127.85 d. Fod, 438; *League* = 3 Miles; *Mile of Land, Square Mile* = 640 acres = 2.59 km² = 0.0486 d. Kv. Mil; Sømil (*Sea Mile, Nautical mile*) = 1853.2 m = 5904.67 d. Fod, 438. A. Forenede Stater, som England. — Holland: (*Mijl*) = Kilometer, 443. — Norge (ny norsk Mil) = 10 km, 444. *Ældre*: Frankrig (*Lieue*) = 4000 til 5000 m, 441. — Italien (*Miglio*) = 1851.88 m, 443; Sicilien = 1436.8 m, 443. — Norge = 18000 Alen = 1.4995 d. Mil, 444. — Polen = 8 russiske Verst, 446. — Portugal (*Milha*) = 2.068 km; (*Legoa*) = 3 Milhas, 444. — Russiske Østersøprovinser = 7 russiske Verst, 445. — Schweiz (*Stunde, Lieue*) = 16000 Fod = 4800 m, 446. — Spanien (*Milla marítima*) = alm. Sømil; (*Legua marítima* eller *legal*) = 3 Milla = 5572.7 m; (*Legua nueva* eller *real*) = 6687.24 m., 446. — Sverige = 36000 Fot = 10.668 km = 1.419 d. Mil, 447. — Tyskland (*Meile*) = dansk Mil; (*Stunde*) = $\frac{1}{2}$ Meile, 448. — Østerrig (*Postmeile*) = 7.586 km, 448. — Ungarn = 8.354 km, 448. *Sømil* = $\frac{1}{60}$ Middel-Meridiangrad = 1852.2 m. — England (= 1853.2 m): Tyskland, Frankrig (= 1852 m); Danmark og Norge = 4 alm. Sømil, 438. *Geografisk Mil* = $\frac{1}{118}$ Ækvatorgrad

- = 7421.48 m = 23646 d.
Fod, 438.
Kvartmil, Danmark og Norge = alm. Sømil, 438.
and'or, serbisk Mønt = 20 Dinar, 507.
- Mill**, Mønt = $\frac{1}{1000}$ Dollar; Canada, 501; A. Forenede Stater, 517.
- Mill, J. Stuart**, 91, 97, 165.
- Mille marin**, Sømil, 438, jfr. Mil.
- Millérolle**, marseill. Oliemaal, 442.
- Milli-gram (mg)** = $\frac{1}{1000}$ g = 0.002 d. Ort, 436; -meter (m m) = $\frac{1}{1000}$ Meter = 0.458 d. Linie, 436.
- Millier métrique** = 1000 kg, 436, 437.
- Milréis** (\$), Mønt; Portugal = 4.0318 Kr., 505; Brasilien, i Guld = 2.088 Kr.; i Papir = 0.92 Kr., 515.
- Mina (Mna)**, græsk Vægt = $\frac{1}{2}$ kg, 442.
- Mindreaarige**, 243.
- Mineralblaat**, 622.
- Minuthandel**, 528.
- Mirabeau d. ældre**, 88.
- Mirbanolie**, 645.
- Miskal**, persisk Vægt = 4.6 g, 449.
- Misligholdelse af Kontrakter**, 254.
- Mississippi-Selskabet**, 768.
- Mitis**, 611.
- Mitskal**, marokkansk Mønt, 514.
- Mitskal**, tyrkisk Vægt (= *Metikal*) = 4.81 g, 447.
- m/K** = min Konto, 1173.
- mm** = Millimeter, 436; mm^2 ; Kvadratmillimeter, 436; mm^3 = Kubikmillimeter, 436.
- Mna** = Mina, græsk Vægt = $\frac{1}{2}$ kg, 442.
- Mo**, japansk Vægt, 449.
- Mohilia** = Løseøre.
- Modeller**, Beskyttelse af, 354.
- Moderting**, 207.
- Mod.-fordring, -regning**, 265.
- Modtagelsesbevis**, 1128; i Postvæsen, 920, 922.
- Modveksel**, 695.
- Mohair**, 669.
- Mohur**, indisk Mønt = 15 Rupier = 26.516 Kr., 500.
- Mokka, -kaffe**, 655; -sten, 597.
- Molér**, 603.
- Moleskin**, 672.
- Moll**, 672.
- Momme**, japansk Vægt = 3.78 g, 449.
- Monaco**, Maal og Vægt, 443; Mønt, 504.
- Mondamin**, 649.
- Moneda** (spansk, for Mønt), M. nacional, 514.
- Money** = Køberkurs, 1111.
- Monierkonstruktion**, 601.
- Monopol**, 120, 531.
- Monroe, J.**, 78; -*Doktrinen*, 79.
- Mont Cenis-Tunnel**, 851.
- Montenegro**, Maal og Vægt, 443; Mønt, 504.
- Moorsom, G.**, 891.
- Mora**, 251 ff.; Debitors, 252 f.; Kreditors, 264 f.; -rente, 240 f., ved Veksler, 694 f.
- Moratorium**, 767.
- Morgen**, ældre hollandsk Markmaal, 443; polsk Markmaal = 0.56 ha, 446.
- Morion**, 597.
- Moriskerne**, 44.
- Morse, S.**, 930; -alfabet, 931; -apparat, 930.
- Mortifikation**, 235; af Gælds-brev, 263; af Veksler, 698.
- Mosagat**, 597.
- Moskus**, 645.
- Motor-Sejlskib**, 883.
- Moyo**, portugisisk Saltmaal = 1550 d. Ø = 5 d. Tønde, 445.
- M. P.**, telegrafisk Forkortelse, 939.
- m/R** = min Regning, 1173.
- Mud (Mudde)**, hollandsk Hektoliter; ældre hollandsk Kornmaal, 443.
- Muhammed**, 22.
- Muid**, ældre Hulmaal; Frankrig, 442; Schweiz, 446.
- Mull**, 672.
- Multum**, 673.
- Mun**, indisk Vægt (*Maund*), 439.
- Mun, Thomas**, 87.
- Mungo**, 669.
- Munk, Jens**, 59.
- Munt-Biljetten**, 505.
- Mursten**, 603; -ste, 656.
- Muscovado**, 650.
- Muskat**, 653; -blomme, -nød, 653.
- Musting**, 664.
- Musselin**, 672.
- Musuna**, marokkansk Mønt = $\frac{1}{40}$ Mitskal, 514.
- Muth**, østerrigsk Kornmaal, 448.
- Myndighedsregler**, 243 f.
- Myriameter**, fransk Længde-maal = 1.32758 d. Mil, 436.
- Myrobalaner**, 625.
- Myrra**, 643.
- Myseost**, 666.
- Mægler**, 298 ff., 537, 566; -artikler, 300; -banker, 772; -korporation, 300; -kurtag, 299, 537, 566, Beregning heraf, 1046; -protokol, 299; -slutsdél, 299, 566.
- Mælk**, 665.
- Mælke-, kvarts**, 597; -rav, 598.
- Mælkét Glas**, 605.
- Mængdeomkostninger**, 1082.
- Mærkeblæk**, 626.
- Mærker**, Skibs-Klassifikations-, 894.
- Mærkning af Jærnbanefragt-gods**, 863.
- Mærling**, 674.
- Møllesten**, 603.
- Mønnie**, 620.
- Mønstre**, Beskyttelse for, 354; Postforsendelse, 919.
- Mønstring**, 387.
- Mønt**, Historie, 8; nationaløk., 122 ff., 125; Møntvæsenets Grundtræk, 465—476; Teknik, 466 ff.; Betalingsmiddel, 469; Værdi 471, 473; Navne-Værdi, 473; Metal-Værdi, 473; Handelsværdi, 474; Tarifværdi, 474; Valuationsværdi, 474; Kurs, 474; Forkortede Betegnelser, 1092 f.; Handelsregning, 1028 f.; Udmøntningens Omfang, 524, 525; i Skandinavien, 486. — *De forskellige Landes Mønt-systemer*, 498 ff. *Guld-*, Oversigt, 522; *Handels-*, 473, 523; *Hoved-*, 469, 523; *Kurant-*, 469; *Begnings-*, 470, 514; *Skillemet-*, 470 ff.; *Sølv-*, Metalværdi, 523; Oversigt, 523, 524. -beskadigelse, 472; -bogstav, 465; -fabrikation, 466; -fod, 126, 469, 486; dobbelt, 126 f., 486 ff., haltende, 487; -fødsmetal, 486; -forbund, 476 ff., det latinske, 477, det skandinaviske, 478; -*gardein*, 465; -*guld*, 468, 478; -*handel*, 1065; -*konventioner*, 476 ff.; -*legering*, 467; -*mester*, 465; -*metal*, 466 f., 606 f.; -*mærke*, 465; -*pund*, 1065; -*regale*, 191; -*regning*, 1065 f.; -*ret*, 465; -*system*, internationalt, 479; det franske Systems Udbredelse, 479; -*sølv*, 468, 478; -*tabeller*, 478, 484, 486, 521 ff.; -*vægt*, 466; -*værk*, 465.
- Mørtel**, 600.

- Naaletrær**, 630.
Nachod, persisk Vægt, 449.
Nafta, 637, 638.
Naftalin, 644; *-farver*, 624.
Nankin, 672.
Nautiske Edikt, 50.
Napoléon I, 69; **N. III**, 70; **Guld-mønt** = 20 Francs, 502.
Narhval, 678.
Nation, den mestbegunstigede, 832.
Nationalbanken i Kbhvn., 497, 728, 751, 771, 1045 f.
National Banks, A. Forenede Stater, 518.
Nationaliteter, se de enkelte Lande, 949 ff.
Nationalitets- og Registreringscertifikat, 373 f.
Nationaløkonomi, Indledning, 80; Produktion, 91; Ombytning, 113; Fordeling, 137; Forbrug, 153; Politik, 157; Finansvæsen, 180.
Natives, 664.
Natriumessulfid, 614.
Natron, kulsurt, 617; svovlsurt, 614; *-hydrat*, 617; *-sæbe*, 641.
Nattegram, 938, 942.
Naturen, nationaløk., 81, 92.
Naturalekonomi, 41, 122.
Naturmaal, eksakte, 434.
Nautical mile, 438.
Navigationssakt, den engelske, 52, 66, 833.
Navne-Værdi, (Mønters), 473.
Naxosmergel, 602.
NB. = nota bene; *-Brev*, 920.
Neapelguld, 620.
Necho, 10.
Nederlandene, se Holland.
Nederlandske Kolonier, se hollandske Kolonier.
Neger, *-handel*, 41, 833; *-kaffe*, 656.
Negligence clause, 402.
Negotiepenning, ældre hollandsk Mønt, 504.
Negotiering, Laans, 738 f.
Negotiorum gestio, 286.
Negretti-Faar, 669.
Nellik (*Krydder*-), 652.
Nen-bak, anamitisk Mønt = $15\frac{1}{2}$ Pjaster, 503.
Nerz, 677.
Netteldug, 667.
Netto, (*o: Ren*), *-Formue*, 1158; *-kontant*, 339; *-provenu*, 541; *-præmie*, 818; *-Register Tonnage*, 895; *-rente*, 149; *-Saldo*, 1050; *-Tara*, 327; *-Tonnage*, 891; *-vægt*, 1082.
Neugroschen, ældre tysk Mønt = 10 Pfennige, 510.
Neutralitet (under Krig), 844; *-sforbund*, det bevæbnede, 62.
New Foundland, Statistik, 996; Mønt, 501.
New Measurement, 891.
Nicaragua, Statistik, 998; Maal og Vægt, 450; Mønt, 516.
Nicaragua-Kanalen, 870.
Nikkel, 609; *-bronze*, 607, 609; *-mønt*, 467, 1227; *-staa*, 609.
Nikotin, 658.
Nikotin, 658.
Nishnij-Novgorod Marked, 592.
Nitragin, 682.
Nitro-cellulose, 634; *-farvestof*, 624; *-forbindelse*, 634; *-glycerin*, 634.
Nochgeschäfte, 762.
Nonpareils, 596.
Norddeutscher Lloyd, 823, 881.
Nord-hollandske Kanal, 869.
Nordsø-Kanalen, i Holland, 869.
Nord-Østersø-Kanal, Tyskland, 869.
Norge, Historie 76 f.; Statistik, 955 ff.; Maal og Vægt, 444; Mønt, 505; Vekselmønter, 1118 ff.; Vekselstempel, 814 Traktater med, 837.
Normalarbejdsdag, 169.
Normal Maal, 434.
Normanner, Historie, 23.
Nota, 539, 1111 f.; Diskonto-, 1112, 1117; Omkostnings-, 539; Rente-, 1062 ff.; Vægt, 1112.
Notarial-Attest, 1148 f.; Beskikkelse (Protest), 359, 1153.
Notar us publicus.
Notering, Angivelse af Pris, 538; officiel N. 591; Prisnoteringer for forskellige Varer, 581 ff.; af Sølv, 490 f., 1065; Guldbarrer, 1065 f. — *Fragt*, 897 ff.; N. af *Dis-konto*, 722 ff. — *Kurs*-noteringer, 709 ff., i Kbh. 710; Aktier, 751 ff.; Obligationer, 277, 741 ff.; Veksler, 710 ff.; Notering af Papirer paa Navn eller paa Ihændehaver, 277, 263.
Notifikationspligt, 694.
Notting, ældre norsk Maal = $\frac{1}{2}$ Skæppe, 444.
Novgorod, (*Stor*-), Historie, 24.
Nulla terre sans seigneur, 21.
Nummer = Rentetal, 1029.
Nummer, Garns; Nummere-
 ringssystem, internat., 461 ff.
Nyblaad, 623.
Nyläst, ældre svensk Vægt = 100 Centner, 447.
Nürnberg, *-grønt*, 623; *-pund*, 441.
Nysolv, 607.
Nytte, nationaløk., 81.
Nyzelandsk Hør, 667.
Nælde, 667.
Næring, fri og bunden, 291 f.; ulovlig, 295 f.
Nærings, *-adkomst*, Betaling; for, 293; *-bevis*, 292, 810; *-frihed*, 159 ff.; *-loven af 1857*, 291; *-midler*, Varekunds-kab, 645 ff.; Toldtarif, 794 f.; Undersøgelse af, 355, 357.; *-ret*, 291 ff.; *-vedtægter*, 291; *-skat*, 186.
Nedadresse, (Veksler), 695; Mønter, 1120.
Nedadresat, 685.
Nedbrugeret, 209.
Nedde, *-kul*, 636; *-olie*, 640; *-træ*, 629.
Ned, *-havn*, 870; *-havnstakst*, 407.
Nøgle (Telegrafering), 931.
 o/ = til Ordre, 1092.
Obligationer, 275, 733 ff.; Formular, 1142 ff.; Stempel, 810. — *Offentlige O.*, 733, 734 f.; Notering paa Navn, 263, 277, 735. — Danske O., 741 ff.; udenlandske O., 746 f. — Beregning, 1072 f.; Tegning af, 738.
Akkommodations, 276; Bankhæftelses-, 497; Hypotek-, 743 ff.; Ihændehaver-, 263, 277; Kasse-, 277, 323, 737; kongelige O., 267, 277; Pante-, 227, 276; Partial-, 734; Prioritets-, 276; Præmie-, 740; staaende O., 276; Stats-, 277, 741 ff.; stats-garanterede O., 736.
Obligations, *-retten*, almindelig Del, 238 ff.; Stiftelse, 241 f.; Indhold, 254 f.; Transport, 257 f.; Ophør, 262 f. — speciel Del, 269 ff. — *-Stempelmærker*, 805.
Obligto, uden, 689.
Obole, græsk Vægt = Decigram, 442.
Ochava, spansk Guld-vægt, 446.
Ochavillo, kastiliansk Korn-maal, 446.
Odder, 677.

- Offentlig Gæld**, 201, 202.
Offerte, 538.
Of the burthen of, 897.
Ohm, dansk Vinmaal, 441; Tyskland (Rhinskvin) = 148 eller 160 d. Pot, 448; jfr. Ahm.
Oitava, ældre portugisisk Vægt, 445.
Oka, Grækenland = $1\frac{1}{4}$ kg, 442; ældre Vægt (= 1.28 kg), 443; Rumænien, ældre Vægt, 445; Serbien = 1.282 kg, 446; Tyrkiet = 1.282 kg, 447; Ægypten = 1.285 kg, 448.
Okker, 620.
Oksalsyre, 618.
Okschoved, Hulmaal, Danmark = $\frac{1}{4}$ Fad = 236 Potter (Vin), 441; Norge, ældre Hulmaal = $1\frac{1}{2}$ Ahm, 444; Sverige (*Okskufvud*) = $1\frac{1}{2}$ Am, 447; Holland (*Okskhuofd*) = $1\frac{1}{2}$ Aam, 443.
Ol, = 4 Snese, dansk Tællemaal, 458.
Oldtidens Historie, 9 ff.
Oleo, 639; -*margarin*, 665.
Oleïn, 641.
Olibanum, 643.
Olie, -*fra*, 680; -*kager*, 680; -*tej*, 674.
Olier, fede, 639; mineralske, 637; æteriske, 644; Prisingering, 583.
Oilvenolie, 639.
O. M. = Builders Old Measurement, 891.
Oman, Statistik, 1012.
Ombytning, 81, 113; Værdiens Love, 114; Penge, 122; Kredit, 128; Handel, 133.
Omdeling, paa Kreditoplag, 782.
Omkostninger, ved Køb, 542 f., 577 ff., 1082 ff.: Mængde-, Værdi-, 1082; Lager-, 1169.
Omkostnings, -*Konto*, 1169, 1174. -*Nota*, 539.
Omladning, 578.
Omladningsgods, 783.
Omløben med Varer, 295.
Ompakning, 580, 782.
Omgøring, af Mønt, Maal og Vægt, 1028 ff.
Omgøgningsforhold (ved Stempel), 803.
Omskrift, (Møntvæsen), 465.
Omslagstermin, 275.
Omsætnings, -*middel*, 122 f.; -*papirer*, 260.
Onça, ældre portugisisk Vægt, 445.
Once, ældre fransk Vægt, 442; ældre italiensk Vægt, 443.
Ons, hollandsk Hektogram, 443; ældre hollandsk Vægt, 444.
Onyx, 597; -*marmor*, 600.
Onza, Vægt i Spanien, Guld-vægt og ældre Vægt, 446; O. métrica = Hektogram, 446. - *Mønt*: ældre spansk: *Onza (de oro)*, 508; Bolivia, Guldmønt, 515; Mexiko, 520.
Opal, 598.
Opbevaring, af Depositum, 274; af Haandpant, 227.
Opbud, 360.
Opdagelserne, Historie, 39 ff.
Opdragende Beskyttelse, nationaløk., 177.
Operment, 620.
Opfyldelsesinteresse, 255.
Opfyldelsesstedets Lovgivning, 368.
Oppæld, 128, 474, 494.
Oppørelse, 542; af Bøgerne 1178; -*s Kladdé*, 1178, 1204.
Opavsrettigheder, 348 ff., Varemærker, 348; Patenter, 353.
Ophir, 12.
Opholdsbog, 286.
Ophør, af Fordringsrettigheder, 262 ff.
Opplags, -*bevis*, 275 ff., 589 ff.; -*kuse*, 274, 588; -*penge* (ved Jærnbanen), 865.
Oplysningsbureau, 534.
Oplægning af Varer paa Toldboden, 782.
Oplesningsmaade for Handelselskaber, 319.
Opoanax, 643.
Oppebørselsbetjente, 234.
Oprykningret, 276; ved Pant, 230.
Opseigelige Laan, 739.
Opsigelse, 287, 810; Formular, 1147.
Option, 738.
Optisk Telegraf, 930.
Orange, 651; -*marmelade*, 651; -*olie*, 644.
Ordensregler, for Breve, 1091 ff.; for Bøger, 1180 ff.
Ordre, 328; anløb for O., 390, ikke til O., 258; -*havn*, 898.
Ordteilling, 937.
Organdy, 672.
Organsin-Silke, 670.
Orlean, 620.
Orseille, 621.
Ort, Vægt: dansk (= $\frac{1}{1000}$ Ø), 441; ældre dansk (= $\frac{1}{512}$ $\overline{\text{fl}}$), 441; ældre norsk (= $\frac{1}{512}$ Ø), 444; ældre svensk (= $\frac{1}{100}$ Ø), 447.
Ortocerattkalk, 600.
Oschr-el-Gersch, ægyptisk Mønt = $\frac{1}{1000}$ Pund, 509.
Osmium, 606.
Ost, 665; -*eløbe*, 665.
Ostindien, se Indien, 52, 67, 439, 500, 1008.
Ostindiske Kompagni, 531; hist. 48, 51, 52; dansk-, 531.
Otting, Ottingkar, dansk Hulmaal = $\frac{1}{164}$ Td., 440.
Oude Tientje, hollandsk Mønt = 15.02 Kr., 504.
Ounce (oz), engelsk Vægt = $\frac{1}{16}$ Pound avdp.; = $\frac{1}{12}$ Pound Troy, 439; Prober-vægt, 468.
Outava, ældre portugisisk Vægt, 445.
Overdragelse, frivillig O. af Ejendomsret, 211 ff.; af faste Ejendomme, 212 f.; af Løsøre, 214; af Skibe, 214, 374 ff.; af Fordringsrettigheder, 257 ff.; af Veksler, 688 f.
Overend, Gurney & Co. Ltd., 771.
Overførsel mellem Kreditoplag, 785; i Handelsbøger 1180; Giro, 715.
Overgøring, 660.
Overkapitalisation, 110, 153.
Overkurs, 128.
Overkøbmænd, 57.
Overlevelserente, 282.
Overligge, -*dage*, 390, 1134; -*tid*, 390.
Overordentlige Indtægter, Statens, 191.
Overproduktion, 155.
Overskuds, -*beræevne*, 887; -*Konto*, 1174.
Overskon, 359.
Oversekulation, 764.
Oversyn, 359.
Overtegning, af Laan, 739.
Overtoldinspektør, 777.
Overvæltning af Skatter, 183.
Owen R., 165.
Oxe, Peder, 56.
Oxhoff, ældre fransk Hulmaal, 442.
oz = Ounce, 439.
Ozokerit, 638.
P = papier (Sælgerkurs), 1111.
P = petit cabotage, 895.
p. a. = pro anno, 1029.
Paaholden Pen, 248.
Paciolo, Lucas, 1157.

- Paddy**, 647.
Pagoda, indisk Vægt, 440.
Pagode, Mønt, Pondichéry = 5.88 Kr., 503.
Pair du change, 475.
Paitha, birmansk Vægt, 440.
Paketedampere, 881, 888.
Pakhus, -forvalter, 301; -leje, 235, 580; Toldvæsen, 780, 781.
Pakkesager, Postvæsen, 925; Mærkning af, 926.
Pakpapier, 675.
Palisandertræ, 629.
Palladium, 606.
Palm, hollandsk Decimeter, 443.
Palme, -kager, Pris-Notering, 583; -kærnekager, 680; -kærneolie, 640; -olie, 640; -smør, 640.
Palmin, 641.
Palmo, ældre Længdemaal, Italien, 443; Sicilien, 443; Portugal, 444; Spanien, 446.
Palmstruch, 498.
Panabat, persisk Mønt = $\frac{1}{3}$ Kran, 513.
Panama, Statistik, 998; -hatte, 632; -kanal, 870; -skandale, 773.
Panik, 765.
Panormos, 12.
Pant, 224 ff., 810 f.; Haandpant, 226 f.; Underpant i faste Ejendomme, 227 ff.; til Brugelighed, 229; i Skibe, 230; i Løsøre, 230 f.; Retspant, 231 ff.; Lovbestemt Panteret, 234 f.; Søpanteret (Bodmeri), 404 ff.; -haver, 224; -sætter, 224.
Pante, -attest, 1143; -bog, (-protokol), 213, 235, 1144; -brev, 224; -laanebevis, 810 f.; -obligation, 227, 276; Formular, 1143; Stempel, 810 f.; -protokol, 213, 1144; -rettigheder, 224 ff.
Pantelegraf, 931.
Pap, 675.
Paper, (engl.) = Sælgerkurs, 1111.
Papier maché, 676.
Papir, 674 ff.; til Handelsbreve, 1094 f.
Papir, -penge, 127, 493 ff.; -cirkulationens Omfang, Tabel, 525.
Papirer, statsgaranterede, 736.
Paprika, 652
Papua-Nød, 653.
Paquet, Garnmaal, 462.
Para, Mønt, Cypern = $\frac{1}{40}$ Pjaster, 500; Serbien = $\frac{1}{100}$ Dinar, 507; Tyrkiet = $\frac{1}{40}$ Pjaster, 509; Ægypten, 510.
Paradiskorn, 653.
Paraffin, 638.
Paragons, 596.
Paraguay, Statistik, 1002; Maal og Vægt, 451; Mønt, 520.
Paraguay-Te, 657.
Para-Gummi, 644.
Parallelmøntfod, 469.
Parfumer, 644.
Pari, ved Møntsorter, 128, 474; ved Papirpenge, 128, 494, 495; Obligationer og Aktier, 750; Vekselkursens Pari, 475, 708; Guld og Sølv, 490, 1067; *al pari*, 128.
Paris, Diskontoregning, 1048; Effektregning, 1074; Fondsbørs, 759; Vekselkurser, 711; Vekselregning, 1071.
Pariser, -alen, 441; -blaat, 623; -fod, 441; -rødt, 620; -Sørets Deklarationen af 1856, 844.
Paritet = Pariforhold, 474, 1067.
Parkettet, (Fondsbørs), 759.
Parmesan, 666.
Par of exchange, 475.
Part, -ladning, 559; -rederi, 376.
Parte, spansk Probervægt, 468.
Parti, ved Varesalg, 335.
Partial-Obligation, 734.
Participant, Partner, = Part-haver, Deltager, Interessent.
Participations-Konti, 1169.
Partie, fransk Probervægt, 468.
Partikulært Havari, 413, 424.
Pasmunt, hollandsk Skillement, 504.
Passervægt, 471.
Passiv, -forretning i Bankvæsenet, 713; -handel, 528.
Passiva, 1158, 1178.
Pastelfarver, 626.
Patacon, ældre spansk Mønt, 508.
Patent, = aabent (kgl.) Brev, 204; = Patentret, 353; -Bureau, 354; -grifler, 626.
Patschuli, 644.
Patlinsons Hvidt, 619.
Pê, portugisisk Fod, 444.
Peber, 652; Spansk P., 652.
Peber, -mynteolie, 645; -rør, 631; -svende, 36.
Peça, portugisisk Mønt = 8 Milréis, 505.
Peck, engelsk Kornmaal = $\frac{1}{82}$ Quarter, 439.
Pecul, engelsk for *Picul*, kinesisk Maal, 449.
Pecunia, 8.
Peel, Robert, 66.
Pegu-Catechu, 624.
Peikko, 656.
Pel-Sike, 670.
Pelsværk, 677 f.
Peluche, 671.
Pemmican, 664.
Pence (d), Flertal af Penny, 499.
Pencil cedar, 630.
Pendulet, som Maalegrundlag, 434.
Penge, nationaløk., 100, 122; Metalpenge, 8, 466 ff., jfr. Mønt; Papirpenge, 127, 493 ff.; Pengenes Værdi, 471 f., 473 f., 492 ff.; -breve, 921; -forsendelser, (Pakkesager), 925; -handel, 527, 1066 f.; -handelsregning, 1065; -kriser, 763; -løn, 139; -marked, 527, 683 ff.; -mængden, 521 ff.; Tabel, 524; -repræsentativ, 215; -sedler, 127, 493 ff., 1068; -sorter, 470; -tegn, 471; -veksling, 527; -økonomi i Modsatning til Naturalhusholdning, 41, 122, 139. Jfr. Guld, Mønt, Papir, Sedler, Sølv.
Peninsular and Oriental Steam Nav. Co. (P. & O.), 881.
Penni, finsk Mønt = $\frac{1}{100}$ Mark, 506.
Penning, hollandsk Mønt = $\frac{1}{16}$ Stuiver, 504; hollandsk Probervægt, 468.
Penny (d), engelsk Mønt = $\frac{1}{12}$ Sh., 499.
Penny-Porto, 906.
Pennyweight (dw.), engelsk Vægt = $\frac{1}{20}$ Troy Ounce, 439; Probervægt, 468.
Per, pr., i Bogholderiet, 1158, 1165 (*credit per*); *pr.*, *pp.* ved Underskrift, 1095; *pr.* ved Forfaldsdag, 1044, 1050; *pr. Kasse*, 338; *pr. Kontant*, 338, 1082; *pr. Procura*, 304, 1095; *pr. Saldo*, 1128.
Perch, engelsk Længdemaal = $5\frac{1}{2}$ Yards, 438.
Péire, *Brdr.*, 726.

- Pergament**, 677; *-papir*, 676.
Periculum rei, 253, 270, 330.
Périgord, 7.
Perkal, 672.
Perle, 598; kunstig, 599; *-gryn*, 648; *-hvidt*, 619; *-kaffe*, 654; *-moder*, 599.
Perkan, 673.
Permanenthvidt, 619.
Persien, Statistik, 1012; Maal og Vægt, 449; Mønt, 513; Traktater med, 837.
Persio, 621.
Persiskrødt, 603.
Personalkredit, 129.
Personale, 300 f., 535.
Person, *-forsikring*, 816; *-konti*, 1164, 1166, 1172; *-post*, 929.
Perte, 128.
Peru, Statistik, 999; Maal og Vægt, 451; Mønt, 520.
Peru, *-balsam*, 643; *-Guano*, 681; *-sølv*, 607.
Peseta, Mønt, Spanien = 0.72 Kr., 507; Columbia = $\frac{1}{2}$ Peso, 516.
Peso (\$), Mønt i Spanien og forhv. spanske Lande; Argentina (*P. moneda nacional*), = 3.80 Kr. (Guld) = 1.58 Kr. (Papir), 514; Bolivia (*Boliviano*), = 3.80 Kr. (Sølv), 515; Centralamerika, = 5 Francs = 1.588 Kr., 516; Chile, = 1.36 Kr. (Guld) = 1.30 Kr. (Papir), 516; Columbia, 516; Cuba, = 1 Guldpjaster, 517; Mexiko (*Pjaster, Dollar*), = 1.871 Kr., 520; Paraguay, = 5 Francs, 520; Philippinerne = $\frac{1}{2}$ Dollar, 519; Spanien (*Peso duro*), = 5 Pesetas, 507; Uruguay, = 3.869 Kr., 520; Venezuela (*P. Macuquina, P. Sencillo*), = 4 Bolivares, 521.
Peso, ældre Vægt i Italien (*P. sottile, P. grosso*), 443; *al peso*, 474.
P. & O., 881.
Petiotisering, 659.
Petroleum. 636 f., Prismotering, 583; *-sprever*, Abels, 637; *-sæter*, 638.
Pfennig (S), tysk Mønt, = $\frac{1}{100}$ Mark, 510.
Pfund, Vægt, Tyskland (*Zollpfund*), = $\frac{1}{2}$ kg., 448; Østerrig, ældre V. = 560.06 g., 448.
Phenol, (= *Fenol*), 644.
Philip II af Spanien, 44.
Philippinerne, Statistik, 1011; Mønt, 519; Maal, se under Kina, 449.
Piassava, 667.
Piaster, se Pjaster.
Pibe, dansk Hulmaal af forskellige Størrelser, 441; jfr. *Pipa, Pipe*.
Pice, indisk Vægt, 440; indisk Mønt = $\frac{1}{4}$ Anna, 500.
Picklede Æg, 665.
Pie, Mønt, Engl. Indien = $\frac{1}{12}$ Anna, 500; Pondichéry = $\frac{1}{12}$ Anna, 503; Siam = $\frac{1}{32}$ Tikal, 513.
Pié, ældre spansk Længdemaal, 446.
Piece of eight = 8 Realer, ældre spansk Mønt, 508.
Pied de roi (Pariserfod), ældre fransk Længdemaal = 0.324833 m., 441; *P. usuel* = $\frac{1}{8}$ m., 442.
Pighvar, 664.
Pik, Længdemaal (jfr. Alen); *P. Béledi*, Ægypten, = 0.677 m., 447; *P. Endase*, Tyrkiet, = 0.683 m., 447; *P. Halebi* (*Pik* eller *Draâ*), Tyrkiet, = 0.686 m., 447; Algier, = 0.686 m., 442; *Tyrkisk P. (Stor P.)*, Ægypten, = 0.677 m., 447; Algier, = 0.686 m., 442; *Arabisk P. (Lille P.)*, Algier, = 0.477 m., 442.
Piké, 672.
Piki, Længdemaal, Grækenland, *nyere*: = Meter; *ældre*: *Stor P.* = 0.689 m., *Lille P. (Endase)* = 0.648 m., 442.
Pikrinsyre, 634.
Pikul, Vægt: Kinesisk P. (= *Tan*), 449; *Java-P.*, 444; *Manila-P.*, 449; Japan, ældre Vægt = 100 Catty, 449.
Pil (Træ), 537.
Pilaar daalder, *p. mat*, ældre spansk Mønt, 508.
Pilchard, 664.
Piment, 653.
Pimpsten, 602.
Pinchback, 607.
Pine Timber, *P. wood*, 630.
Pinksalt, 615.
Pint, engelsk Hulmaal = $\frac{1}{8}$ Gallon, 438.
Pinte, ældre fransk Hulmaal, 442.
Pinulin, 643.
Pipá, ældre spansk Hulmaal, 446; portugisisk Hulmaal = 433 d. Pot, 445; svensk ældre Hulmaal, 447.
Pipe, engelsk Hulmaal = 126 Gallons, 439.
Pipe-lines, 637.
Piqué = Piké, 672.
Pisa, Historie, 27.
Pisistratos, 15.
Pitch pine, 630.
Pitje, hollandsk for *Li*, kinesisk Mønt, 512.
Pitprops, 631.
Pitt, W., 53.
Pizarro, 39.
Pjaster, Mønt, Cypern = $\frac{1}{180}$ £, 500; Montenegro, 504; Tyrkiet, = $\frac{1}{500}$ Pung = 0.184 Kr. (Guld), 509; Ægypten = $\frac{1}{100}$ Pund (£E), 509. Endvidere Benævnelse for den mexikanske og sydamerikanske *Peso* (s. d.), 517, 520. — *Spansk P., Søjlepjaster*, 473, 507; *mexikansk P.*, 473; *piastre de commerce* (fransk Handelspjaster), 473.
Plade, *-Kedler*, 882; *-messing*, 607.
Plads, *-agent*, 536; *-check*, 704; *-handel*, 331; *-leje*, 580; *-regning*, 1112; *-sædvaner*, 327; *-veksel*, 1047.
Planker, 631.
Plante, *-smør*, 641; *-voks*, 641.
Plasma, 597.
Plata, (spansk) = Sølv.
Platin (*Platina*), 606; Mønter af, 467; *-svamp*, 606.
Platmølle, 647.
Pleonast, 597.
Plimsoll-Lovgivning, 375, 430.
Plimsollske Bevægelse, 375.
Plyds, 671.
Plysch, 673.
Pogon, ældre rumænsk Markmaal, 445.
Poids de marc, *poids de table*, ældre fransk Vægt, 442.
Point, ældre fransk Maal, 441.
Pokkenholt, 629; dansk P., 630.
Polarisation, 650.
Pole, engelsk Længdemaal = $5\frac{1}{2}$ Yards, 438.
Polen, Maal og Vægt, 446; Mønt, 507.
Poler, *midler*, 602 f.; *-rødt*, 603; *-skifer*, 603.
Police (*Forsikrings*-), 418, 807, 808, 1137; *P. uden Takst*, 424.
Politik, *økonomisk*, 157 ff., *Handels*-, 173 ff.

- Politur**, 642.
Pombal, 46.
Pomerans, 651; *-olie*, 645.
Pompelmus, 651.
Pond, hollandsk Kilogram, 443; *P. Trooisch*, ældre hollandsk Vægt, 444.
Pondichéry, Statistik, 1011; Maal og Vægt, 442; Mønt, 503.
Pontoppidan, H. & Co., Krisen 1857, 771.
Poop, 884.
Popeline, 673.
Poppel, 629.
Porcelæn, 604.
Porfyr, 599.
Portaccise, 189.
Portefeuille, 1171.
Porteur (fr.) = Ihændelever.
Portland-Cement, 601.
Porto (Postvæsen), 918; Brevforsendelser, 921; Pengebreve, 922; Postanvisninger, 923 f.; Postopkrævnninger, 925; Pakkesager, 927; Udlandet, 928; *Penny-Porto*, 906; *Tillægs-Porto*, 915.
Port of call (Ordrehavn), 898.
Portorico, Mønt, 519.
Portugal, Historie, 45; Statistik, 978 f.; Maal og Vægt, 444; Mønt, 505; Vekselsstempel, 814; Traktater med, 837.
Portugalolie, 644.
Portugisiske Besiddelser, Statistik, 1012; Maal og Vægt, 444; Mønt, 506.
Position, Told-, 773.
Post, *Postering*, Bogholderi, 1158; sammensat P. 1166, 1193.
Post, *Postvæsen*, 905 ff.; Historie, 905 f.; Statistik, 909. — *Det danske Postvæsen*, Historie, 907 f. Almindelige Forhold, 909 ff. Genstand for Postbesørgelsen, 916 ff. Takster: Brevforsendelser, 921, 1228; Pengebreve, 922; Postanvisninger, 923 f., 1228; med Telegrafene, 923; Postopkrævnninger, 925; Pakkesager, 927; til Udlandet, 928; Tidender og Tidsskrifter, 928 f.; Rejsende pr. Post-, 929. — P.'s Administration, 910; P.'s Eneret, 910; Erstatningspligt, 911; Dirigering af P., 913; Omdeling af P., 914; Afsenderens Raadighed over P., 915. — Statens Indtægt af P., 191. — *abonnement*, 929; *-adressebog*, 910; *-anvisning*, 923; *-befordring*, 911; *-besørgelse*, 916; *-bevis*, 913; *-brevkasser*, 913; *-ekspedition*, 912; *-foreningen* (Verdens-), 907; *-hemmelighed*, 915; *-hus*, 912; *-kontor*, 912; *-kwittering*, 913; *-lov*, 909; *-opkrævning*, 924; *-pakke*, 926; *-reform*, britiske, 906; *-regale*, 190 f.; *-remisveksel*, 717; *-sparekasse*, 728. — Fod-, 908; Kugle-, 908.
Poste restante, 913.
Postering (i dobbelt Bogholderi), 1165.
Postmeile, Østerrig = 7.586 km, 448.
Pot, Hulmaal, Danmark = $\frac{1}{132}$ Kub. Fod = 0.96612 l, 440; ældre Maal: Norge, = 0.9989 d. Pot, = $\frac{1}{120}$ Fisketønde, 444; Frankrig, 442; Schweiz (= *Maass*), 446.
Potaske, 616.
Potet, 648.
Pottemagervarer, 604.
Pouce, fransk Tomme, 441.
Poudrette, 681.
Pound, England, *Vægt*, 439; *P. avoirdupois* (lb., lb. avdp.) = 453.5927 g = 0.907 d. Pund; *P. Troy* = 373.242 g = 0.746 d. Pund; *Mønt*, 499; *P. Sterling* (£) = 18.1596 Kr.
pour acquit, 1111.
Pozzolana, 601.
pp. = pr. procura, 304, 1095.
pr. = per, 1165; pr. (= pour) *acquit*, 1111; pr. *Kasse*, 338; pr. *kontant*, 338, 1082; pr. *Saldo*, 1128.
pr., for Forfaldsdag, 1050.
Prasem, 597.
Prækæhandel, 528.
Première de change, 685.
Premier jus, 639.
Premium, (Opgæld), 128, 474.
Pres, *-gær*, 661; *-horn*, 679.
Pressetelegram, 942.
Pressigny le Grand, 7.
Prima, ved Veksler, 688, 697, 1121, 1123; ved Toldangivelser, 1138.
Primage = Primegelt, 381.
Primanota, 1160.
Prime (= Opgæld), 128, 474.
Primegelt, 381.
Primo, ∅: Begyndelsen af Maanedoen, 341.
Prioritet, i fast Ejendom, 228; *-saktier*, 749; *-sobligation*, 276.
Pris, 117, 338. — Prisernes Højde, 480 ff.; *-konvention*, 120; *-kurant*, 1110; *-liste*, 1110; *-noteringer* for Varer, 581 ff.
Prise, 844; *-retter*, 844.
Privatbaner, 854; Godsbefordring med, 867.
Privat, *-hovedbog*, 1179; *-konto*, 1174.
Privatret, international, 367 ff.
Privilegerede Fordringer, i Konkursbo, 364.
Pro anno (p. a.), 1029.
Prober, *-sten*, 468; *-vægt*, 467 f.
Probering, 467.
Procent, 1024 ff.; *-beløb*, 1025; *-regning*, 1024 ff.; *-sats*, 1024.
Produktion, 81, 91 ff.; Naturen, 92; Arbejdet, 94; Kapitalen, 99; Organisation, 103; Omkostninger, 112; Over-, 155 f.
Produktions, *-afgift*, 790; indenlandske, 800 ff.; *-faktorer*, 82, 100; *-foreninger*, 107, 323, 562; *-kredit*, 129; *-krise*, 155; *-laan*, 147; *-omkostninger*, 112, 119; forenede do., 551 f.
Proforma, *-retshandel*, *-værk*, 245.
Progressiv, *Rentesregning* i Kontokurant, 1049 ff.; *Beskatning*, 182.
Proklama, 268; Formular, 1151.
Prokura, 303; Formular, 1148; *-endossement*, 689, 1122.
Prokurist, 300, 303.
Prolongation, 762.
Pro mille (p. m.), 1025.
Promissory note, 684.
Prompt Afadning, 341.
Proof spirit, 662.
Property and Income tax, 186.
pro rata parte, 239.
Prospektion, 321.
Protektionisme, 173 f.
Protest, 691 ff.; Foretagelse af, 699; *Sikkerheds*-, 692; *Sø*-, 432; *Veksel*-, 689, 692, 699; *uden P.*-, 694.
Provision, 347, 1048; ved Veksler, 1068; Provisionsrejsende, 535.
Præference-Aktier, 749.

Præg, Prægning, Mønts, 465 f.; *Prægningssomkostninger*, 472.
Præklausur, 235, 268.
Præmie, 128, 474; ved Termisforretninger, 761; ved Forsikring, 817 f.; -*Assurance*-, 817 f.; *Bodmeri*-, 404; *For*-, 761; *Risiko*-, nationaløk., 152, 153; *Ryk*-, 761; *Udførsels*-, 176, 178; -*forretning*, 572, 761; -*forsikring*, 281, 416, 816; -*konto*, 1174; -*laan*, 740; -*liste*, 1111; -*obligation*, 740; -*reserve*, 818.
Prænumeration, 338.
Præsentant, 635.
Præsentation, 686.
Præserveringspulver, 613.
Præskription, 235; ved Veksler, 699; jfr. Forældelse.
Prøve, -*balance*, 1159; -*handel*, 295; -*salg*, 337; -*sølv*, 356.
P. S. = Postscriptum.
Psammetich, 10.
P. T. = pleno titulo.
Pud, russisk Vægt = 40 Funt = 16.3806 kg = 32.76 d. Pund, 445.
Puddersukker, 650.
Pulgada, spansk Tomme, 446.
Puncheon, engelsk Hulmaal = 84 Gallons, 439; Ølmaal = 72 Gallons, 439.
Pund, *Mønt*: England (*Pound Sterling*, £) = 18.1595 Kr., 499; Tyrkiet, (*tyrkisk P.*, *L. T.*, £T) = 100 Pjaster = 16.406 Kr., 509; Ægypten, (*ægyptisk P.*, *L. E.*, £E) = 18.445 Kr., 509.
Pund, *Vægt*: England (*Pound Avoirdupois*, lb *avdp.*, lb), = 453.5927 g = 0.907 d. Pund; (*Pound Troy*), = 373.242 g = 0.746 d. Pund, 439. - Danmark = 500 g 441. - Dominikansk Republik, (*Libra*) = 0.46 kg, 451. - A. Forenede Stater, som England, 451, jfr. 439. - Grækenland (*Libbra grossa*), = 0.48 g, 443. - Holland (*Pond*), = Kilogram, 443. - Marokko (*Artal*, *Rottel*), = 0.5 kg, 450. - Metrisk Pund, = 0.5 kg, 437. - Rusland (*Funt*), = 409.5116 g = 0.819 d. Pund, 445. - Spanien (*Libra métrica*), = kg, 446; Tunis (*Rottel*), = 0.5 kg, 442. - Tyrkiet (*Rottel*), = 0.564 kg, 447. -

Tyskland (*Pfund*, *Zollpfund*), = 0.5 kg, 448. - Ægypten (*Rottel*), = 0.445 kg, 448.

Ældre Vægt: Algier (*Rottel*), 442. - Argentina (*Libra*), 450. - Berliner Pund = 467.71 g, 448. - Chile (*Libra*), 450. - Danmark = 500.45 g, 441. - Frankrig (*Livre*), 442. - Holland (*Pond*), = 494.09 g = 0.988 d. Pund, 444. - Italien (*Libbra*, *Rotolo*), 443. - Norge = 0.996 d. Pund, 444. - Portugal (*Libra*, *Arratel*), = 459 g = 0.918 d. Pund, 445. - Østersøprovinserne, *Libauer P.*, = 417.86 g; *Revaler P.*, = 430.37 g; *Rigaer P.*, = 418.83 g, 445. - Schweiz, = 0.5 kg, 446. - Spanien (*Libra*), = 460.093 g, 446. - Sverige (*Skålpund*), = 425.0768 g, 447. - Uruguay (*Libra*), = 459.4 g, 451. - Østerrig (*Wiener Pfund*), = 560.06 g, 448.

Pung (*Keser*, *Kis*), tyrkisk Regningsmønt = 500 Pjaster, 509.

Put (= Rykpræmie), 761; Put and Call, 762.

Pyrop, 597.

Pyroxylin, 634.

Pytheas, 16.

Pægl, dansk Hulmaal = 1/4 Pot, 440.

Pæretræ, 629.

Pælsær, 665.

q = Quintal.

qcm = Kvadrat-Centimeter, 436.

qkm = Kvadrat-Kilometer, 436.

qm = Kvadrat-Meter, 436.

qmm = Kvadrat-Millimeter, 436.

qr, qrs = Quarter, Quarters, 439.

qti = Quintal, 450.

Quadrupel, ældre spansk Guld mønt, 508.

Quart, engelsk Hulmaal = 1/4 Gallon, 438.

Quartaro, siciliansk Hulmaal, 443.

Quarter, *Mønt*: Engelsk Indien = 1/4 Rupie, 500; *Vægt*: England = 28 Pounds, 439; *Imperial Q.* = 64 Gal-

lons = 2.0902 d. Tønde Korn, 439.

Quarter deck, 884.

Quebracho, 625.

Quentchen, *Vægt*: Østersøprovinserne, 445; ældre østerrigsk = 1/4 Lot, 448.

Quercitron, 620.

Querectin, 620.

Quesnay, 88.

Quilate, Probervægt, Spanien og Portugal, 468.

Quincailerie, 555.

Quincampoix, *rue*, 769.

Quintal, *Vægt*, 437; *Q. métrique*, 437. - Argentina = 46 kg, 450. - Brasilien = 60 kg, 450. - Chile = 46 kg, 450. - Dominikanske Republik = 46 kg, 451. - Portugal = 60 kg, 444. - Uruguay = 46 kg, 451.

Ældre Vægt: Frankrig, 442; Portugal, 445; Spanien, 446.

Quarter, ældre svensk Hulmaal = 1/8 Kanna, 447.

Qvintin, ældre svensk Vægt = 1/4 Lod, 447.

r., rs, = Réis.

Raabepost, 929.

Raa, -*balance*, 1159, 1178, 1204; -*benzin*, 638; -*fosfater*, 681; -*jærn*, 609, 610; -*petroleum*, 637; -*saldo*, 1058; -*salpeter*, 615; -*sikke*, 670; -*spiritus*, 662; -*stoffer*, 553; Toldtarif, 795; Varekundskaab, 666 ff.; i Industrien, 548; -*sukker*, 650; -*vægt*, Møntvæsen, 467.

Raadighed over sit Bo, 367.

Råge (svensk), = Topmaal, 447.

Rabat, 327, 1082; -*foreninger*, 562.

Raffinering, Sukkers, 650.

Raiffeisenske Laanekasser, 727.

Raison, r. sociale (fransk) = Firma.

Rakia, 661.

Raleigh, *Walter*, 53.

Ramie, 667.

Randebakker (Møntvæsen), 466.

Randershandsker, 629.

Randskrift, Mønts, 465.

Rangskat, 192.

Rappen, schweizisk Mønt = 1/100 Franc, 507.

Raps, *Rapsfrø*, 640, 680; *Prisnotering*, 582; -*kager*, 680; -*olie*, 640.

- Raummeter** (*rm*) = Festmeter = Kubikmeter, tysk Maal, 448.
- Rav**, 598.
- Ravndug**, 672.
- Rbl, R^o**, = Rubel, 506.
- Rd** = Rigsdaler; **Rd. Rmt.** = Rigsdaler Rigsmønt, 501.
- Rea**, ostindisk Mønt = $\frac{1}{400}$ Rupie, 500.
- Real**, Flertal *Reis*, Mønt: Brasilien, = $\frac{1}{1000}$ Milreis, 515; Bolivia, = $\frac{1}{10}$ Peso, 515; Centralamerika, = $\frac{1}{8}$ Peso, 516; Columbia, = $\frac{1}{10}$ Peso, 516; Cuba, = $\frac{1}{8}$ Peso, 517; Spanien (ældre), = $\frac{1}{4}$ Peseta, 507; Paraguay, = $\frac{1}{8}$ Peso, 520; Portugal, = $\frac{1}{1000}$ Milreis, 505; Venezuela, = $\frac{1}{2}$ Bolivar, 521.
- Realkredit**, 129.
- Reassurance**, 817.
- Recambioveksel**, 695.
- Recepisse**, 226, 713, 811; Formular, 1142.
- Recta-klausul**, 689; -veksel, 689; Mønster, 1122.
- Red**, 870; -*havn*, Kbh.v.s, 874.
- Reder**, 376 f.; Ansvar, 378 f.; Erstatning, 391; Stilling til Harter-Act, 402 f.; bestyrende, korresponderende, 377; Part-, 376 f.
- Rederi**, 376 ff.; Part-, 376 f.; -*register*, 374 f.
- Ref**, ældre svensk Længdemaal = 100 Fot, 447.
- Refaktie**, 1082.
- Reference**, 1097.
- Refined grits**, 649.
- Reformationen**, 41.
- Refusering**, 253, 342.
- Regale**, 190.
- Regalisme**, 57.
- Register**, Handels-, 308 ff.; Rederi-, 374 ff.; Skibs-, 373 ff.; Varemærke-, 350 ff.
- Register-book**, Lloyd's, 895; -*Ton*, 891; -*Tonnage*, 887.
- Registrering**, Skibes, 373 f.; -*s-Dagbog*, 374; -*s-Certifikat*, 373.
- Regning**, 277, 539; Formular, 1111; fingeret R., 541; føre Veksler i R., 687; løbende R., 339; stille Veksler i R., 687; Handel for egen R., 528.
- Regnings**, -*enhed* (ved Mønt), 470; -*formler*, 1025; -*mønt*, 470.
- Regres**, ved Veksler, 691; R. for manglende Accept, 691 f.; R. for manglende Betaling, 693 f.; -*Krav*, 239.
- Regulering**, ved Terminsforretninger, 761.
- Regulus**, 608.
- Reichsbank**, Deutsche, 510, 732; Diskontering, 1047.
- Reis** (*Reis*), Regningsmønt i Portugal, 505; i Brasilien, 515; jfr. *Real*.
- Rejsende**, med Personposterne, 929. — Jfr. Handelsrejsende.
- Reklame**, 536.
- Rekommanderede Breve**, 920.
- Rekonstruktionsbreve**, 808.
- Remburs**, 340; -*Forretning*, 725; -*Provision*, 579 f.
- Remedium**, for Guldmønter, 469.
- Remisse**, se Rimesse.
- Remittent**, 685.
- Renaissancen**, 41.
- Renancement**, Sukkers, 650.
- Rending**, 670.
- Rentabilitet**, Forretningens, 540 ff.; Beregning af Effekters, 1074 f.
- Rente**, historisk, 55 f.; nationallønkon., 112, 146 ff., 179 ff.; retsligt, 240 f., 326; Erstatnings-, Morarente, 240; ved Veksler, 695; Handelsrenter, 326; Ren R., Netto-, Brutto-, 149; Jord-, 149 ff.; Jordrenteindtægt, 165 f. — Rentesberegning ved Opførelser, 543; ved Kalkulationer, 580. — Rente af den danske Statsgæld, 199. — *bevilling*, 240; Ansøgning om, 1145; -*fod*, 147, 240, 1029; -*fodens Frihed*, 240; -*konto*, 1174; -*kupon*, 267, 739; -*køb*, 56; -*Metode*, 1049; -*nedsættelse* (Konvertering), 741; -*nota*, 1050 ff.; -*sats*, 1029; -*sregning*, 1024 ff.; simpel, 1029 ff.; sammensat (Rentes Rente), 1032 ff.; ved Vekseldiskontering, 1044 ff.; i Kontokurant, 1048 ff.; ved fremmede Veksler, 1068 ff.; ved Effekter, 1072 ff.; -*tab*, 580; -*tabeller*, 1036—1044; -*tal*, 1029; røde R., 1056; -*termin*, 275, 739, 1029, 1072.
- Rentes**, franske, 733, 1074.
- Repartition**, 739.
- Répertoire Général**, Bureau Veritas, 895.
- Report** (ved Prolongation), 762.
- Reprise**, ved Garnmaal, 462 f.
- Repræsentantskab**, 321.
- Reserve**, 544; Bank of Englands, 499, 544; -*fond*, 544; -*Konto*, 544, 1174.
- Respittdage**, ved Veksler, 692.
- Respondentia**, 406.
- Responsa**, Grosserer-Societetets Komites, 327, 828.
- Rest** (engl.), 544.
- Restaurationen**, i Frankrig, 70.
- Rest**, -*parti*, 335; -*udbytte*, 749.
- Ret**, *offentlig*, 204; *privat* (civil), 204; *Folke*-, 832—846; *Formue*-, 205—287; *Handels*-, 288—369; *Obligation*-, 238—287; alm. Del, 238—268; speciel Del, 269—287; *Sædvane*-, 205; *Sø*-, 369—432; *Tings*-, 206—238. — *Ejendoms*-, *Arve*-, nationaløk. 162 f.
- Retentionsret** = Tilbageholdelsesret, 236.
- Retinent**, 236.
- Retrossion**, 817.
- Retrograd**, Rentesregning i Kt. Kt., 1049.
- Rets**, -*anmærkning*, 213; -*brud*, som retsstiftende, 249 ff.; Erstatningskrav for, 250 ff.; -*forfølgning*, den hurtige, 276; -*kilder*, 204; -*pant*, 231; -*praksis*, 205.
- Retskrivning**, i Brev, 1091.
- Rettelser og Tilføjelser**, 1226 ff.
- Rettigheder**, begrænsede tinglige, 221 ff.; Brugs-, 221 ff.; Pante-, 224 ff.
- Retur**, uden R., 689; -*gods* (tomt), 579; -*regning*, 695, 1112.
- Reuters Bureau**, 933.
- Revaler**, *Tønde*, Russiske Østersøprovinser, Kornmaal = 1.27 hl, 445; R. *Stoof* = 1.177 l, 445.
- Revers**, Møntvæsen, 465; Toldangivelse, 787.
- Revisor**, 321.
- Revolution**, store franske, 64.
- Rhodanforbindelser**, 623.
- Rhodium**, 606.
- Ri**, japansk Vejmaal = 3.9 km, 449.
- Ricardo**, 90; Jordrenteteori, 149; Lønningsteori, 141.
- Richelieu**, 49.
- Ricinusolie**, 640.
- Riddertiden**, 18.
- Riflet Mønt**, 465.
- Rigaer**, *Tønde*, Kornmaal i russiske Østersøprovinser,

- = 1.38 *hl.*, 445; *R. Stoof*
= 1.275 *l.*, 445.
- Rigs-, -bank**, den danske,
497; **-bankdaler, -sedler**, 497;
-daler = 2 Kr., 501, 523
-kreditbiller, 497, 506.
- Rijksdaalder**, hollandsk Mønt
= 2 $\frac{1}{2}$ Gylden, 504.
- Riksdaler**, ældresvensk Mønt,
523.
- Riksgældskontor**, 498.
- Rimesse**, 684.
- Rin**, japansisk Maal og Vægt,
449; Mønt = $\frac{1}{1000}$ Yen, 512.
- Ring**, Tællemaal, 458.
- Ring** = Syndikat, 568.
- Ringes Handel**, 294.
- Rips**, 671.
- Ris**, 647; Prisnotering, 586.
- Ris** (Papir), 459.
- Risiko**, nationaløk., 133 f., 149.
- Riskontro**, 1048, 1163, 1177;
-bog, 1048.
- Ristorino**, 427.
- rm** = Ruummeter, 448.
- R^o, Ro** = Rubel, 506.
- Roccelle**, 621.
- Rochdaleforeninger**, 108.
- Rod**, engelsk Længdemaal =
5 $\frac{1}{2}$ Yards, 438; A. Forenede
Stater = 5 Yards, 451.
- Rodbertus**, 91.
- Rode**, dansk Maal = 10 Fod,
440.
- Roede**, hollandsk Dekameter,
443.
- Roelie**, 640.
- Roesukker**, 649; Produktions-
afgift 194, 800; Toldgodt-
gørelse, 790.
- Rognsten**, 600.
- Rom** (Byen), Historie, 17;
Vekselskurser, 711.
- Rom** (Spiritus), 650, 661.
- Roman Cement**, 601.
- Roquefort**, -*Ost*, 666.
- Rosasalt**, 621.
- Rosen**, **-kvarter**, 597; **-olie**, 644;
-sten, 596; **-træ**, 630.
- Roses Metal**, 608.
- Rosiner**, 651.
- Rotang** = Rotting, 631.
- Rotolo**, **Rottolo**, ældre ita-
liensk Pund = 0.891 *kg*,
443.
- Rottekrudt**, 609.
- Rottel**, Vægt: Algier (*R. At-
tari, R. Gheddari, R. Kebir*),
442; Marokko (*Artal*), 450;
Tunis, 442; Tyrkiet = $\frac{1}{100}$
Kantar, 447, jfr. Pund.
- Rotting**, 631.
- Rouher**, 175.
- Rowland Hill**, 906.
- R P D, R P**, telegrafisk For-
kortelse, 941.
- rs** = Réis, 505.
- Rs** = Rupees, 500.
- Rubel** (*Rbl., R^o*), russisk Mønt
= 1.9201 Kr., 506.
- Rubin**, 597; **-spinel**, 597.
- Rug**, 646; Prisnot. 581; **-mel**,
648.
- Ruinagat**, 598.
- Rullemessing**, 607.
- Rullende Varer**, 570.
- Rum**, vandtætte, 885.
- Rummaal**, 431; **-senhed** ved
Fragtansættelser, 897.
- Rummeevne**, Skibets, 895.
- Rumænien**, Statistik, 985;
Maal og Vægt, 445; Mønt,
506.
- Run**, 765.
- Rundholdt**, 630.
- Rundrejse-Akkreditiv**, 723.
- Rundskrivelse**, 1097.
- Runlet**, engelsk Hulmaal =
18 Gallons, 439.
- Rup**, græsk Længdemaal =
 $\frac{1}{6}$ Piki, 442.
- Rupie** (Eng. *Rupee*), Mønt:
Engelsk Indien (*Company's
R.; Sicca R.*) = 1.21 Kr.,
500; Ceylon, Mauritius
(*Rupee*), 500; Pondichéry
(*Rupee*), 503; tysk Øst-
afrika (*Rupie*) = $\frac{1}{3}$ Mark,
511.
- Rusland**, Historie, 24, 73;
Statistik, 961 ff.; Maal og
Vægt, 445; Mønt, 506; Dis-
kontoregning, 1048; Veksels-
stempel, 814; Traktater
med, 837.
- Ruslæder**, 629, 677.
- Russell**, Lord, 66.
- Russisk Asien**, se under Rus-
land, 961 f.
- Ruthenium**, 606.
- Rx** = Rupees, 500.
- Rybs**, 640; Prisnotering, 583.
- Rykborgen**, 280.
- Rykpræmie**, 761.
- Rytterveksel**, 707.
- Ræling**, paa Skibets R., 334;
Aflevering af Gods ved
Skibets R., 391.
- Ræveskind**, 677.
- Røde Renter**, 1056.
- Rød**, **-el**, 629; **-gods**, 607; **-jærn-
sten**, 603; **-kridt**, 626; **-træ**,
621.
- Røg**, **-tobak**, 659; **-topas**, 597.
- Rømer**, Ole, 441.
- Rømning**, 387.
- Rør**, Jærn-, Staal-, 610.
- Rørilige Ting**, 206.
- Rørsukker**, 649.
- S** = steamer, 1092.
- s.** = Shilling, 499.
- Saâ**, tunesisk Kornmaal, 442.
- Saâh**, algiersk Kornmaal, 442.
- Sac**, ældre schweizisk Korn-
maal, 446.
- Saccharose**, 649.
- Saffian**, 677.
- Safflor**, Kobolttilte, 609.
- Safir**, 597.
- Safflor**, Farvetidsel, 621.
- Sag-Konto**, 1164.
- Sago**, 649.
- Sah**, birmansk Kornmaal, 440.
- Sal**, japansk Hulmaal, 449.
- Saldere**, 1159.
- Saldo**, 1048, 1159; Brutto-,
1050; Credit-, 1048; Debet-,
1048; Netto-, 1050; Raa-,
1050; pr. Saldo, 1128.
- Salp**, 649.
- Salg**, se *Køb og Salg*; S. efter
Prøve, 346; S. paa Kredit,
339.
- Salgs**, **-bog**, 1161, 1177, 1208;
-kommission, 348; **-regning**,
1112, 1116.
- Salinenscheine**, 734.
- Salma**, siciliansk Hulmaal,
443.
- Salmanassar**, 13.
- Salmiak**, 615.
- Salomo**, 12.
- Salpeter**, 614; Chile-, 682;
-syre, 612.
- Salt** (*Kogsalt*), 615; Prisno-
tering, 587.
- Salte**, 613 ff.; borsure S., 616;
kloirsure S., 615; kromsure
S., 616; kulsure S., 616;
salpetersure S., 614; svovl-
sure, 613, S. af organiske
Syrer, 618.
- Saltsyre**, 612.
- Salttønde**, 457.
- Salung**, siamesisk Mønt = $\frac{1}{4}$
Tikal, 513.
- Salvis erroribus** (S. E. et O.), 326,
1051, 1112.
- Salvador**, se San Salvador.
- Sameje**, 209.
- Samfundshusholdning**, natio-
naløk., 81.
- Samfærdsel**, 847 ff.; Karava-
ner, Landeveje, 847; Jærn-
baner, 849; Vandveje, 868;
Skibsart, 877; Postvæsen,
905; Telegrafvæsen, 929;
Telefonvæsen, 944.
- Sammenligningstabeller**, for
Maal og Vægt, 452 ff., for
Mønt, 521.

- Sammenstød**, Skibes, 413, 431.
Sammentrækning, af Poster, 1166.
Samoa, Mønt, 511.
Samtykketeori, 241.
Sandarak, 642.
Sandcement, 601.
Sandeltræ, 621.
Sander's green, 623.
San Domingo, se Dominikanske Republik.
Sandsten, 599.
Sankt Croix, Statistik, 997; Maal og Vægt, 441; Mønt, 502; Toldforhold, 800.
Sankt Gotthard Tunnel, 851.
Sankt Jan, Skt. Thomas, Statistik, 997; Maal og Vægt, 441; Mønt, 502; Toldforhold, 800.
San Salvador, Statistik, 998; Maal og Vægt, 450; Mønt, 516.
Sapantræ, 621.
Sapèque, kinesisk Mønt = Li, 512; Cochinkina = $\frac{1}{6}$ centime, 503.
Sardin, 664.
Sardonyx, 597.
Sarsenet, 672.
Saschén, russisk Favn = 7 Fut, 445.
Sassolin, 613.
Satin, 673.
Satinées, 673.
Saturncinnober, 620.
Saum, ældre schweizisk Hulmaal, 446.
Savannah, Dampskib, 880.
Say, J. B., 90, 156.
S/c = *Suo conto*, 1173.
Schahi, persisk Mønt, 513.
Schaku, Længdemaal (Fod) og Hulmaal i Japan, 449.
Schankgefässe, 448.
Scheffel, tysk Hulmaal, = 50 l, 448.
Schepel, hollandsk Maal = Dekaliter; ældre Kornmaal, 443.
Schifter, Admiral, 892.
Schippond, ældre hollandsk Vægt, 444.
Schluck, 598.
Schneller, Garnmaal, 461 f.
Schnittwaarenhandel, 555.
Schock, Garnmaal, 463.
Schoo (= *Masu*), japansk Hulmaal = 1.8 l, 449.
Schoppen, tysk Rummaal = $\frac{1}{2}$ l, 448.
Schrot, Møntvæsen, 467.
Schulze-Delitzsch, 727.
Schweinfurter-Grünt, 623.
Schweiz, Statistik, 967 ff.; Maal og Vægt, 446; Mønt, 507; Traktater med, 837.
Scott Russel, 882.
Screw-propeller, 886.
Scrip, 748.
Scruple, engelsk Vægt = $\frac{1}{48}$ ounce, 439.
Scrupulo, ældre portugisisk Vægt, 445.
Scudo, maltesisk Mønt = 20 pence, 500.
Sea mile = 1852 m eller = 1853.2 m, 438.
Secunda, Veksel, 697, 1127; Toldangivelse 1138.
Seddel, Bank-, 493 ff., 496, 718; -*banker*, 132, 499 ff., 501, 712, 718 ff.; -*mængde* overfor Metalbeholdning, 720; -*privilegium*, 720; -*udstedelse*, 720.
Seehandlungs-Societät, 726.
Seer, indisk Vægt, 440.
S. E. & O., 326, 1051, 1112.
Seetonne, hollandsk Vægt = 1000 kg, 443.
Segllak, 642.
Seidl, ældre østerrigsk Hulmaal = $\frac{1}{4}$ Maass, 448.
Selgneuriage (Slagskat), 472.
Sejl, -*anvisning*, Maury's, 879; -*dug*, 672; -*garn*, 674; -*klipper*, 879; -*paketter*, 879; -*skibstyper*, 883.
Sektioner, Handels-, 831.
Selskaber, 315 ff.; Ansvarlige, 315 ff.; Kommandit-, 319 ff.; paa Aktier, 321; Aktie-, 321 ff.; Anonyme S., 323; Stille S., 324; se Handlesselskab.
Selskabskreditorer, 318.
Selvhjælp, 170.
Selvskyldnerkaution, 278, 1141.
Semafor, 889, 930; -*telegram*, 937, 942.
Semmering Banen, 851.
Semoulegryn, 648.
Semsgarvning, 676.
Sen, japansisk Mønt = $\frac{1}{100}$ Yen, 512.
Senegal-Gummi, 641.
Sengefejer, 678.
Sennep, 654.
Sensale (ital.) = Mægler, 566.
Separatist, 363.
Separatomkostninger, 1086.
Septa, 624.
Sepoys Oprøret, 68.
Serbien, Statistik, 986 f.; Maal og Vægt, 446; Mønt, 507.
Serge, 673.
Serie, Kreditforeningsobligationer, 743, 1227.
Ser-i-Schah, persisk Alen, 449.
Seron, (Emballage), 578.
Serum, 679.
Servitutter, 223 ff.
Sesam, 898; -*kager*, 680; -*olie*, 640.
sh. (s.) = 1 Shilling, engelsk Mønt, 499.
Shaddock, 651.
Shade-deck, 884.
Share, (engelsk) = Aktie, 747.
Shellak = Skællak, 642.
Shelter-deck, 884.
Sherman Act, Møntvæsen, 488.
Shilling, (sh., s., /), engelsk Mønt = $\frac{1}{20}$ Pound Sterling = 0.90798 Kr., 499.
Shirting, 672.
Shoddy, 669.
Shoe, kinesisk Sølvbarre, 512.
Siam, Statistik, 1007 f.; Maal og Vægt, 450; Mønt, 513; Traktater med, 837.
Siocativ, 613.
Sicilian Dollar, 500.
Siderolith, 604; -*varer*, 604.
Sidon, 11.
Signal-system, internationalt, 889; -*væsen*, 889.
Signatur, 317.
Signere = underskrive.
Sigt, 686, 1067; -*anvisning*, 702; -*veksel*, 686, 1122, 1125, 1126.
Sigte, -*flor*, 673; -*mel*, 648.
Sikkerheds, -*Linier* paa Veksler, 1117; -*protest*, 692; -*Tændstikker*, 633.
Silbergroschen, ældre tysk Mønt = 12 Pfennige, 510.
Sild, 663.
Silde, -*fiskeri*, det tidligere danske, 30, 34; -*tran*, 639; -*tende*, Danmark = 2 $\frac{1}{2}$ Kubik Fod = 108.21 l, 440.
Siliciums, -*bronze*, 607; -*karbid*, 602.
Silke, 669; Nummerering af, 464; -*damask*, 673; -*tøj*, 673.
Similor, 607.
Simmer, Tællemaal, 458.
Simocca, 678.
Simpel Kaution, 278.
Simplon Tunnel, 852.
Sinigaglia, italiensk Marked, 592.
Sir, persisk Vægt, 449.
Sirts, 671.

- Sirup**, 650.
- Sismondi, Simonde de**, 91.
- Sixto**, boliviansk Vægt = 2 Arroba, 450.
- Skålpund**, ældre svensk Vægt = *Mark* = 425.0768 g, 447.
- Skade**, civilretligt, 249; Sø-, 422 ff.
- Skadeforsikring**, 816 ff.
- Skadeserstatning**, 249 ff.; ved Søforsikring, 423 ff.; jfr. Erstatning.
- Skadesløb** *Betaling*, 241; *Kaution*, 278; *Transport*, 258 f., 1142.
- Skadesløsbrev**, 227, 276, 811; Formular, 1144.
- Skala Metoden**, ved Kontokurant-Beregninger, 1050, 1062-1064.
- Skaldyr**, 664.
- Skalik**, russisk Hulmaal = $\frac{1}{8}$ Skoff, 445.
- Skandinavisk**, Handels- og Søretslovgivning, 290, 370; Møntforbund, 478.
- Skandinavisme**, den praktiske, 76.
- Skattekammer-Bevis**, 734.
- Skattedepartementet**, 802.
- Skatter**, almindeligt, 181 ff.; direkte, indirekte, 183; progressive, 182; Overvæltning, 183; Indkomst- og Formue-, 184 ff.; S. paa fast Ejendom, 186 ff.; Hartkorns-, 187; Forbrugs-, 188. — Danmark: Stats-skatter, 191 ff.; Kommuneskatter, 194 ff.; Tabeloversigt over de samlede S., 195.
- Skødevand**, 612.
- Skein**, Garnmaal, 463.
- Skeppund**, ældre svensk Vægt = 400 Skålpund, 447.
- Skibe**, *Søretligt*: 372 ff.; *Bilbrev*, 372; *Flag*, *Retten*, til at føre dansk, 373; *Maaling*, 373, 890 f.; *Registrering*, 373 f.; *tinglige Rettigheder* (Ejendomsret, *Paneret*, *Udlæg*, *Afsætning*, *Arrest*), 374 ff., 428 ff.; *usødygtige S.*, 375 f., 894; *Udvandrerskibe*, 376, 888; *Skibes Sammenstød*, 413, 431; *Assuranceerstatning*, 423 ff. — *Uistandsættelige S.*, *kondemnerede S.*, 390. *Teknisk og kommercielt*: *Historie*: *Oldtiden*, 877; *Middelalderen*, 878; *Nyere Tid*, 878; *Sejl- og Damp-*
- skibe*, 879 ff.; *Typer*, 883 f.; *Materiale*, 885 f.; *Deplacement*, 886 f.; *Dybgaende*, 887; *Fart*, 887 f.; *Maaling*, 890 ff.; *Klassifikation*, 893 ff.; *Ladøevne*, 895 ff.; *Fragtnoteringer*, 898 ff.; *Handelsflaaderne*, 900 ff.; *Dampskibsselskaber og Rederier*, 903 ff.: *Bogholderi*, 1171; *Told*, 798; *Komposite S.*, 886.
- Skibs-afgift**, 776; *-bemandingsliste*, 387; *-brød*, 648; *-bygger*, 372; *-bygningssattest*, 372, 808; *-dagbog*, 383; *-fart*, 877 ff.; *paa Københavns Havn*, *Tabel*, 877; *-farts-traktater*, 833 ff.; *-fører*, 380; *-klassifikations-Institutter*, 894; *-maaling*, 373, 890; *-maalingsafgift*, 194; *-mandsgarn*, 674; *-mandskab*, 386; *-mægler*, 298; *-ombygningssattest*, 808; *-papiere*, 373 ff.; *-part*, 377; *-provianteringsstation*, 789; *-reder*, 376; *-register*, 374; *-registrering*, 373 ff.; *-sammenstød*, 413, 431; *-skriver*, 384; *-skruer*, 881, 886; *-skøde*, 374, 811; *-Skøde- og Pantebrev Protokol*, 374; *-typer*, 883.
- Skifer**, 599; *-tavler*, 626.
- Skiftesamling**, 362.
- Skildpadde**, 679.
- Skillelønt**, 470 f.
- Skilling**, ældre dansk Mønt $\beta = \frac{1}{16}$ Kr., 501.
- Skind**, 676; *Prisnotering*, 584; *-uld*, 669.
- Skind**, ældre færøisk Røgningsmønt, 502.
- Skinker**, 665.
- Skipper**, 380 ff.; *Pligter*, 382 f.; *Fiskeskipper*, *Sætteskipper*, 380.
- Skip্পund**, ældre Vægt; Danmark=320 Pd, 441; Holland (*Schippond*)=300 Ponden, 444; Sverige (*Skeppund*)=400 Skålpund, 447; Russiske Østersøprovinser = 400 Pund, 445.
- Skjulte Mangler**, 344.
- Skodder**, vandtætte, 885.
- Skok**, 458.
- Skolesparekasser**, 728.
- Skonnert**, 883.
- Skonrogger**, 648.
- Skonto**, 1082.
- Skontro**, 1163, 1177.
- Skot**, 1133.
- Skotland**, se under England.
- Skovbrug**, se under Stati-stikken, 949 ff.
- Skraa, Skraatobak**, 658.
- Skrift**, 1095.
- Skrive**, *-materialer*, 625 f.; *-maskine*, 1094.
- Skrivpapir**, 675.
- Skrubbe**, 664.
- Skrue**, paa et Skib, 886; *-skibe*, 881; *-linieskib*, det første, 879.
- Skrupel**, *Vægt*: England (*Scruple*) = $\frac{1}{288}$ lb Troy, 439; Rusland, *Medicinalvægt*, 445; Spanien (*Escrupulo métrico*) = Gram, 446. — *Ældre*: Danmark, = $\frac{1}{24}$ Unze, 441; Portugal (*Scrupulo*), 445. — *Længdemaal*: Danmark = $\frac{1}{12}$ Linie, 440.
- Skrædderkridt**, 626.
- Skudsmaalsbog**, 286.
- Skunk**, 677.
- Skueboomuld**, 634.
- Skællak**, 642.
- Skæppe**, Danmark, 440; Hulmaal, = $\frac{1}{8}$ Korntønde; *Markmaal*, = $\frac{1}{8}$ Tønde Land; Norge, ældre Hulmaal, = $\frac{1}{8}$ Korntønde, 444.
- Skøde**, 212, 811; *Skibsskøde*, 374, 811; *Skøde- og Panteprotokoller*, 213.
- Skøn**, *Skønsforretning*, 358, 811.
- Slagskat**, 472.
- Slakke**, 609; *Thomas-S.*, 681; *-cement*, 601.
- Slavekornet**, 18.
- Slæthvar**, 664.
- Slibesten**, 602.
- Slibning**, *Ædelstenes*, 596.
- Slid**, *Mønters*, 471.
- Sliding scale**, 66.
- Slup**, 883.
- Sluseanlæg**, 868.
- Slutningsbalance**, 1159, 1175.
- Slutseddell**, 299, 327, 811; *Eks-empler*, 1130.
- Smak**, 625.
- Smalte**, 622.
- Smaragd**, 597.
- Smasker**, 678.
- Smedejærn**, 610.
- Smergel**, 602.
- Sminke**, 619.
- Smith**, *Adam*, 64, 89.
- Smurtlæder**, 676.
- Smutning**, 676.
- Smykkesten**, 596 ff.
- Smør**, 665; *Prisnotering*, 584; *-tønde*, dansk Maal = 225 Ø netto, 440.

- Snehare**, 677.
Snees, Stykketal, 458.
Snogepande (Kauri), 123, 514.
Snor, 674.
Snus, Snustobak, 658.
Socialisme, 90, 163.
Socialpolitiske Skole, 91.
Soda, 617.
Sok, siamesisk Længdemaal, 450.
Sol, peruansk Mønt = 1.816 Kr., 520.
Sol, ældre fransk = Sou, 502.
Sofa-Veksel, 697.
Solidariske Skyldforhold, 239.
Solitärer, 596.
Soll (= dansk: debet), 1158.
Solnhoferskifer, 626.
Solotnik, russisk Vægt = $1\frac{1}{16}$ Funt, 445.
Solsikkekager, 680; Prisnotering, 583.
Solution, 643.
Sorels Cement, 601.
Sortiments-forretning, 527; -*stykker*, 598.
Sort, -*kridt*, 600, 626; -*vitriol*, 614.
Sou, fransk Mønt = 5 centimes, 502.
Soundere, 931.
South-Sea Bubble, 769.
Sovereign = 1 £ = 18.1125 Kr., 499.
Soyabønne, 648.
Spalt, 676.
Span, engl. Længdemaal = 9 inches, 438.
Spanien, Historie, 43; Statistik, 979 ff.; Maal og Vægt, 446; Mønt, 507; Vekselsestempel, 814.
Spann, ældre svensk Hulmaal = $\frac{1}{2}$ Tunna, 447.
Spannland, ældre svensk Flademaal = $\frac{1}{2}$ Tunnland, 447.
Spansk-grønt, 619; -*peber*, 652; -*rør*, 631.
Spar-deck, 884.
Sparebank, 727.
Spare-kasse, 131, 323, 714, 727, 751; -*kassebog*, 811, 1226; -*mærkesystem*, 728.
Specie, ældre dansk og norsk Mønt, 523.
Species, -*banken* (i Altona), 497; -*daler*, 497; svensk ældre Mønt, 523.
Spedition, 566 f. — *Speditioners Konto*, 1174.
Speditør, 566.
Spegesild, 663.
Spejl, en Mønts, 465; i Træ, 627; -*glas*, 605; -*jern*, 610.
Spekulations-handel, historisk, 36; 567 ff.; -*køb*, 569.
Spelt, 646.
Spencer, H., 98.
Spendrups Glas-Gradestok, 662.
Spermacet, 639.
Speser = Omkostninger.
Spezereiwaaren, 554.
Spikolie, 645.
Spille, -*gæld*, 248; -*kort*, Stempelafgift, 193, 801; -*papirer*, 750.
Spindle, Garnmaal, 463.
Spinel, 597.
Spiritus, 660 f.; Prisnotering, 587; Produktionsafgift, 801; Toldgodtgørelse, 791; -*lak*, 642.
Spilten (i Træ), 627.
Spodium, 624.
Sporco = Brutto.
Sportler, 193.
Sporvej, 858; -*sselskaber* (Aktier), 751.
Sporvidde, Jærnbanners, 850.
Spot, 570.
Sprit, 660; -*kulør*, 651.
Spudelsten, 600.
Spræng, -*gelatine*, 634; -*olie*, 634; -*stoffer*, 633 f.
Spydglans, 608.
Spær, 630.
Spærpenge, 591.
Square mile, engl. Kvadratmil = 2.59 Kvadrat Km., 438.
S. S. = Screw Steamer, 1092.
Staal, 611; -*skibe*, 885.
Stång (*Fl. Stånger*), ældre svensk Længdemaal = 10 Fot, 447.
Stab, tysk Meter, 448.
Stadion, græsk Kilometer, 442.
Staffelrechnung, 1050.
Staldgødning, 680.
Stamaktier, 749.
Standard, engelsk, Normal for Maal eller Vægt, 434; for Mønt, 468, 499. — Maal for Trælast, 900; -*finhed*, 468; -*guld*, -*sølv*, 468, 1065; -*Silver Dollar*, Mønt i A. Forenede Stater 517; -*Prøver*, ved Sukker, 650; *S. of life*, 141.
Standsningsret, 399.
Stang, -*jern*, 610; -*svovl*, 632.
Stanniol, 608.
Staplplads, 529.
States-Banks, A. Forenede Stater, 518.
Statistik, 948 ff. — *Statistisk Oversigt* (almindelig), 949.
Stats, -*aktiver*, Danmarks, 202; -*anstalten for Livsforsikring*, 824; -*baner*, 854 f.; -*banker*, 719; -*bankerot*, 494, 496 f.; -*fabriker*, 190; -*garanti*, 736; -*gæld*, svævende, konsolideret, 201, 734; Danmarks, Tabel, 202, 741; -*havne*, 873; -*hjælp*, 170; -*husholdning*, 191 ff.; *Oversigt*, 196, 199; -*indtægter*, 191 ff., 196; -*laan*, 202, 741 f.; -*noter*, 494; -*obligationer*, 277, 741; -*ordningens Indgriben i det økonomiske Liv*, 157 ff.; -*papirer*, 734; -*sedler*, 494; -*skatter*, danske, 191 ff., 195; -*telefon*, 944 ff.; Abonnement, 945; -*telegraf*, 934 ff.; -*udgifter*, Tabel, 199.
Statuario, 600.
Status, 1159; -*bog*, 314, 1161, 1177; -*opgørelse*, 313 f., 1159, 1177; -*oversigt*, 1159, 1205.
Stearin, 641; -*olie*, 640 f.
Stearopten, 644.
Steekkan, ældre hollandsk Vinmaal, 443.
Steen, hollandsk Vægt = 3 kg, 443; ældre hollandsk V., 444.
Stein, ældre østerrigsk Vægt = 20 Pfund, 448.
Stellage, 762.
Stempel (Stempelafgift af Dokumenter), *Danmark*: 193, 802 ff.; Administration, 802; fremmede Pengesorters Omregning, 803; Fritagelse, 806; Love, 802; Statens Indtægt, 193; Stempelpligt, 802 f.; de enkelte Dokumenters Stempelpligt, 806 ff., 1228; Stempelmåde, 804 f.; Straffebestemmelser, 806; Takster, 804. *Udlandet*: Vekselsestempel, 813 ff. — *mærker*, -*papir*, 804.
Stempling, af Dokumenter, se ovenfor; af Guld- og Sølvarbejder, 355 f.; af Spillekort, 193, 801.
Sten, polsk Vægt = 9.83 kg, 446.
Sten, -*alderen*, 7; -*arter*, 596 ff.; -*aske*, 617; -*kalk*, 600;

- kul, 635, jfr. Kul; -kultjære, 644; -kultstønde, 457; -nød, 678; -olie, 636; -salt, 615; -tøj, 604.
- Stenografi**, 1094.
- Stephan, H. v.**, 907.
- Stephenson, George**, 849.
- Støre**, fransk Rummaal = Kubikmeter = 0.4492 dansk Brændefavn, 435, 436.
- Stereotypmetal**, 608.
- Starlet**, 664.
- Sterling** (£), *Pound Sterling* = 20 Shillings = 18.1595 Kr., 499.
- Sterrometal**, 607.
- Stewart, J.**, 87.
- Stiege**, tysk Snæs, 458.
- Stiftelse af Fordringsrettigheder**, 241.
- Stifteraktier**, 749.
- Stil**, Brev-, 1090; Tidsregning (gammel og ny S.), 1048.
- Stille Selskab**, 324.
- Stilton**, 666.
- Stivelse**, 625, 649 f.
- Stock brokers**, 758.
- Stock Exchange**, London, 758.
- Stockholm**, Banker, 730 f.; Vekselkurser, 710; Veksel-Handelsregning, 1069.
- Stock jobbers**, 758.
- Stokfisk**, 663.
- Stoklak**, 642.
- Stone**, engelsk Vægt = 14 Pounds, 439.
- Stoof**, Hulmaal, Rusland = $\frac{1}{8}$ Védro, 445; Russiske Østersøprovinser, *Revaler S.* = 1.177 l; *Rigaer S.* 1.275 l, 445.
- Stop**, ældre svensk Hulmaal, = $\frac{1}{2}$ Kanna, 447; polsk Længdemaal (*Fod*) = 0.288 m, 446.
- Stoppage**, = Standsningsret, 399.
- Storaks**, 643.
- Storbritannien og Irland**, se England.
- Stordrift**, nationaløk, 105.
- Stor-Grækenland**, Historie, 16.
- Stornere**, Storno, 1181.
- Stort**, *Dusin*, *Gros*, *Hundredede*, *Tusinde*, 458.
- Stotinka**, bulgarsk Mønt = $\frac{1}{100}$ Lev, 509.
- Stout** (Bomuldsstof), 672.
- Straa**, 631, 674.
- Straalsten**, 601.
- Straffebestemmelser**, ved Stempel, 806; ved Told, 793.
- Straits Settlements**, Statistik, 1008 f.; Maal og Vægt, 440; Mønt, 500; S. S. Dollar, 500.
- Strandfoged**, 414.
- Strandings**, -kommissionær, 415; -lov, 414.
- Strang**, Garnmaal, 461.
- Strass**, 605.
- Strazze**, 1160.
- Streep**, hollandsk Millimeter, 443.
- Streichgarn**, 463, 672.
- Stremma**, græsk Maal = 10 Ar, 442.
- Strike**, 144.
- Strikkegarn**, 672.
- Strudsfjer**, 678.
- Stryge**, -holt, 457; -spaan, 602; -staal, 602.
- Stryemaal**, 457.
- Stræder**, folkesøretligt, 833.
- Strähn**, Garnmaal, 461, 463.
- Stræng**, Garnmaal, 461, 463.
- Stucco**, 601.
- Stück von Achten**, ældre spansk Mønt = 8 Realer, 508.
- Suiver**, hollandsk Mønt = $\frac{1}{100}$ Gylden, 504.
- Stum Handel**, 8.
- Stunde**, ældre Længdemaal, Schweiz, 446; Tyskland = $\frac{1}{2}$ Meile, 448.
- Stykgods**, 896; -befragtning, 388, 896.
- Stykketal**, 458 ff.
- Stykketold**, 778.
- Styrlastighed**, 887.
- Styrmand**, 386; -seksamen, 371, 386.
- Styrtegods**, 896.
- Stæderne**, de vigtigere i de enkelte Lande, se Statistikken, 949 ff.; i Middelalderen, 26 ff.
- Støbe**, -jærn, -staal, 610.
- Stør**, 664.
- Sublimat**, 616; -vand, 616.
- Submandatar**, 283.
- Subpartner**, 316.
- Subsistensfond**, 142.
- Subskription**, 738.
- Succade**, 651.
- Succursale**, 1048.
- Sucre**, Mønt, Ecuador = 1.816 Kr. (Guld), 517.
- Suezkanal**, 869.
- Sukat**, 651.
- Sukker**, 649; Prisnotering, 586; Toldgodtgørelse, 790; -kistetræ, 630; -raffnering, 650; -raffinadører, Kreditkonto, 787; -roe, 650; -rør, 40, 649.
- Sulfater**, 613.
- Sully**, 48, 87.
- Sultanas**, 651.
- Sulu-Øer**, Statistik, 1011.
- Sumak**, 625, 641.
- Sumerier**, 10.
- Sun**, japansk Længdemaal, 449.
- Sundemaver**, 663.
- Sundtolden**, 56, 838.
- Sunnhamp**, 667.
- Supercargo**, 384.
- Superdividende**, 749.
- Superfosfat**, 681.
- Surtarbrandur**, 635.
- Surtaxe des pavillons**, 833.
- Surveyor**, 894.
- Svampe**, Vaske-, 678.
- Svar betalt ved Telegram**, 940.
- Svejse**, -jærn, 610; -staal, 610.
- Sverige**, Historie, 77 f.; Statistik, 957 ff.; Maal og Vægt, 446; Mønt, 508; Vekselmønstre, 1118 f.; Vekselstempel, 815; Traktat med, 837.
- Svesker**, 651.
- Svig**, 246.
- Svin**, 664; *Svinefedt*, 639 f.
- Svind** (i Ladning), 394, 579.
- Svovl**, 632; -antimon, 608; -kis, 612; -mælk, 632; -sure *Salte*, 613; *syre*, -*syrling*, 612.
- Sværvægt**, 435.
- Svævende Gæld**, 201.
- Svømmende Varer**, 570.
- Svæe-Sølv**, 512.
- Sydafrika**, engelsk, Statistik, 1018.
- Sydfrugter**, 651.
- Sydhavsvindelen**, 769.
- Sygekasser**, 170.
- Syndikat**, 568.
- Syn og Skøn**, 358.
- Syrer**, 611 ff.
- Syresalt**, 618.
- Sysilke**, 670.
- System**, moorsomske, 891.
- Sæbe**, 641; -lud, 641; -syderlud, 617.
- Sædvane** (Kutume, Usance), 205, 326, 1091.
- Sæk**, Maal, for Kaffe = 60 kg, 450.
- Sækkelærred**, 672.
- Sæl**, -skind, 677; -tran, 639.
- Sælger**, 269; -kurs, 758, 1111.
- Særkonto**, 1167.
- Sætteskipper**, 380.
- Sætting**, ældre norsk Maal = $\frac{1}{2}$ Skæppe, 444.
- Sø**, -assurancepolice, Formular, 1137, se iøvrigt Søforsikring; -befragtning, 387 ff., 833, 1132 (jfr. Befragtning); -befragtningskontrakt (Certe-parti), 388; -brev (= Bil-

- brev), 372; -*fartsbog*, 387; -*fartstraktater*, 833 ff.; -*fordringer*, Præskription af, 429; -*forhør*, 384; -*forklaring*, 432; -*formue*, 378; -*forsikring*, 416 ff., 820; Klausuler, 423; Police 424; Præmie, 427; Selskaber, 417, 821; Stempel, 807; international Vedtægt, 431; -*fragtnotering*, 895 ff., jfr. *Fragt*; -*handel*, 557; -*kabler*, 934; -*krig*, 843; -*lovgivning*, 369 ff.; skandinavisk, 371 ff.; fremmed, 370, 376; -*love*, 677; -*mil*, 438; -*næring*, 371; -*panteret*, 395, 428; -*protest*, 432; -*ret*, Begreb, 369; Historie, 369 f.; Fremstilling af, 369 ff.; -*rettsforhold*, internationale, 429, 833 ff.; -*retter*, i Kbh. (Sø- og Handelsretten), 357 f.; udenfor Kbh., 358, 371; -*sager*, 357; -*sten*, 599; -*ulykker*, 413, 431; -*telegram*, 942.
- Søjle**, -*daler*, -*pjaster*, ældre spanske Mønter, 507.
- Sølv**, 606; Produktionsforhold, 480 ff.; Oversigt, 484, 485; Anvendelse, 486; Stilling som Møntmetal, 126 f., 469, 487 f.; Legering, 468; Finhed, 467 f.; Affinering, 485; Møntsølv, 468; Prøvesølv (Stempling af Sølvarbejder), 355 f.; Sycee-Sølv, 512; -*barre*, 467, 1065; Notering og Beregning, 490 f., 1065; -*certifikater* (silver certificates), nordamerikanske, 518 f.; -*handel*, 1065; -*Medshidie*, tyrkisk Mønt = 20 Pjaster, 509; -*mønter*, Oversigt over, 523; -*manifod*, 126, 469, 487; -*pjaster*, Mønt, Cochinkina, = Dollar, 503, Marokko, = 5 Francs, 514; -*priser*, 490 f., 1065; -*ræv*, 677; -*varers* Stempling, 356; -*vægt*, 435.
- t = metrisk Ton, 436.
- Ta**, anamitisk Vægt = Pikul, 442.
- Tabletter**, 650.
- Tael**, *Vægt*: Kina (= *Tale*, *Liang*), 449; *Mønt*: Kina, Regningsmønt (*Kanton T.*, *Haikwan T.*, *Chauping T.*, *T. Shanghai Valuta*) = Liang, 512, 513; Annam (*Chauping T.*), 503.
- Taffelsten**, 596.
- Taft**, 673.
- Tagsten**, 604.
- Taker**, engl. = Vekselsmodtager, 685.
- Taksationsforretning**, 811.
- Takst**, Police med, uden T., 424; T. fastsatte af Øvrigheden, 160; Stempel, 804 f., 806 ff.; Danske Statsbaners, 856 f.; T. f. Fragtgods med Banen, 860; for Breve, 921; for Postanvisninger, 923 f.; for Pakkesager, 927 f.; Telegram-, 943 f.; Telefon-, 945.
- Tale**, *Vægt*: Kina (= *Liang*, *Tael*), 449; hollandsk Indien, 444. — *Mønt*: Kina (*Tael*, *Liang*), 512., jfr. *Tael*, *Liang*.
- Talente**, græsk Vægt = 150 kg, 442.
- Talg**, 639.
- Talk**, 602, 619.
- Talkum**, 619.
- Tallero**, italiensk Daler (t. *colonnato*), 508; (t. *della regina*), 511.
- Tallow**, 639.
- Talmi**, 607.
- Talon**, 739.
- Talup**, 678.
- Talyn**, siamesisk Vægt, 450.
- Tan**, kinesisk Vægt = Pikul, 449.
- Tank**, indisk Vægt, 440.
- Tank**, -*damp*, 884; -*skib*, 637, 884.
- Tannin**, 625.
- Tanta**, nedreægyptisk Marked, 592.
- Tantième**, 535.
- Taong**, birmansk Længde-maal, 440.
- Tapiokagryn**, 649.
- Tara**, 327, 1082; ved *Told*, 780, 1082.
- Tarering** = Bestemmelse af Taraen.
- Tarif**, -*konventioner*, 120; -*præmie*, 818; -*spørgsmaal* ved Jærnbaner, 856; -*Værdi*, Mønts, 474; *Told*., se denne.
- Tarlatan**, 672.
- Tarmstrænge**, 679.
- Tarpauling**, 674.
- Taulan**, Vægt, Pondichéry, = Maund, 442.
- Tavlemessing**, 607.
- Te**, 656; Prisnotering, 586; -*klipper*, 880.
- Teak**, 630.
- Teasel**, 632.
- Teglsten**, 603.
- Tegn og Forkortelser**, i Breve, 1092.
- Tegne** = underskrive, 307, 311, 1091; ved Stiftelse af Laan eller Aktieselskaber (→ *Tegning*), 738 f.; overtegnet, 739.
- Tegnemateriale**, 625 f.
- Tekstilstoffer**, 666.
- Telefon**, 931, 944 ff.; Love, 944; Omfang af Virksomheden, 946 f.; Selskaber, 945 f.; Takster, 945. — Stats-, 944; Stats-telefonabonnement, 945.
- Telegraf**, *Telegrafvæsen*, 929 ff.; Historie, 929 f.; Statistisk, 934; Forsinkelse og Fejltelegrafering, 940. — Det danske Telegrafvæsen 934 ff.; Elektrisk T., 930 f.; Jærnbane-, 942; Mængdefolds-, 931; Optisk T., 930; Pan-, 931; Traadløs T., 931; Trykke-, 931; Viser-, 931; Wheatstones' automatiske T., 931; -*apparater*, 930 f.; -*kabler*, 932 -*konventioner*, internationale, 933; -*ledning*, 932; -*selskaber*, 752; -*svar*, øjeblikkeligt, 325.
- Telegram**, Affattelse, 935 ff.; Eftersendelse, 941; Ordttælling, 937; Indlevering, 938; Udlevering, 938 f.; Forsinkelse, Forvanskning, 940; Særlige T., 940; Takster, 943 ff. — Gentagelses-, 936, 941 f.; II-, 941; Nat-, 942; Presse-, 942; Semafor-, 942; Sø-, 942; -*adresse*, 936; -*bureauer*, 933. — T. i aftalt Sprog, 937 — *Stil*, 1093.
- Telegræpe restant**, 938.
- Tene**, Møntvæsen, 466.
- Teng**, birmansk Kornmaal, 440.
- Tergo** (ital.) = Bagside.
- Terme**, marché à, 570.
- Termin**, 275, 1029; -*sregning*, 1032 f.
- Terminforretninger**, 570 f., 761 ff.
- Terpentin**, 642 f.; -*olie*, 643.
- Terra di Siena**, 623.
- Terrakotta**, 604.
- Terralith**, -*varer*, 604.
- Tertia** (Veksel), 637.
- Testamente**, 162, 811.
- Testationsret**, 162.
- Thaler**, ældre tysk Mønt = 3 Mark, 510; Bremen: Tha-

- ler Gold, 510; Levantiner Th. eller Maria Theresia Th, 473, 511, 514, jfr. Daler.
- The House**, 758.
- Thein**, 657.
- Thenards Blaåt**, 622.
- Theobroma, Theobromin**, 657.
- Thermit**, 611.
- Thiazolfarvestoffer**, 624.
- Thibet**, 673.
- Thieles Bismervægt**, 460.
- Thioflavin**, 624.
- Thomas, -Fosfat, -mel, -slakke**, 681; **-Jærn**, 610.
- Thread**, Garnmaal, 463.
- Thuok**, anamitisk Alen, 442.
- Thurn und Taxis**, 906.
- Ticket**, 716.
- Tid**, Forretning paa, 569.
- Tidender**, Postvæsen, 928.
- Tids, -bestemmelser** ved Køb og Salg, 340 f.; **-interesse**, 255; **-regning**, 1048; **-skrif-ter**, Postvæsen, 928.
- Tientje**, hollandsk Mønt = 10 Gylden, 504.
- Tierce**, engelsk Hulmaal = 42 Gallons; Tierce Mess Beef = 304 lbs, 439; amerikansk Maal, T. Lard = 320 lbs, 584.
- Tierpon**, fransk Vinmaal, 442.
- Tikal**, birmansk Vægt, 440; siamesisk Mønt (*Bat*) = ca. $\frac{1}{17}$ £, 513.
- Tilbagebetaling**, af erlagte Toldafgifter, 790 ff.
- Tilbageholdelsesret**, 236, 348.
- Tilbæsegningsret**, 220.
- Tilbehør**, til en fast Ejendom, 207.
- Tilbud**, 328, 538 f.
- Tilkøbsafgift**, 798.
- Tillægs, -patent**, 353; **-porto**, 915.
- Tilslag**, (Flusmiddel), 609.
- Tilsynsbog**, 383.
- Tilvækst**, Befolkningens, Teori, 96.
- Timbre** (fransk) = Stempel; **timbre-poste** = Postfrimærke.
- Time charter**, 393, 1134.
- Timor**, Statistik, 1012.
- Tin**, 607; kromsurt T., 621; **-aske**, 603; **-folie**, 608; **-komposition**, 615; **-salt**, 615.
- Tincal**, 616.
- Ting**, 206 ff.; rørlige, urørlige, 206; delelige, udelelige, 207; fungible, 207.
- Tinglæsning**, 213; af Købekontrakt paa fast Ejendom, 212; af Skøde, 213; af Auktionsskøde, 214 f.; af Brugsrettigheder, 222; af Servitutter, 223; af Underpant, 228, 230; af Udlægsdekret, 232; af Arrestdekret, 237; ved Grundbyrder, 237.
- Tings, -indbegreb**, 207; **-ret**, 206 ff.; Ejendomsret, 208 ff.; begrænsede tinglige Rettigheder, 221 ff.; **-vidne**, 267.
- Tireur** (fransk) = Trassent, 684.
- Titre** = Finhed, Møntvæsen, 467.
- Titre, Titrage, Titring**, af Silke, 461 ff.
- Tjalk**, 883.
- Tjeneste, -forhold**, 285; **-forseelser** (til Søs), 429; **-frimærker**, 916.
- Tjøg** (svensk) = Snes, 458.
- Tjære**, 644; **-farver**, 624.
- Tobak**, 657; Prisiontering; 586; **-sregale**, 190.
- Toise**, ældre fransk Længde- maal (*T. de Pérou*), 441; **T. usuelle** (= 2 m), 442.
- Tola**, Vægt i engelsk Indien, 439.
- Told, Toldvæsen**: nationaløk., 173 f., 188 ff.; handelsmæssigt, 556 f., 579, 775 ff.; traktatmæssigt, 834 ff. — Beskyttelses-, 173 f.; Differential-, 173 f., 884; Indførsels-, 173, 188, 776 f.; Transit-, 188, 776; Udførsels-, 173, 188, 776 ff.; Vægt-, Værdi-, 188 f.
- Den danske Toldlovgivning*, 777 ff.; Administration, 777 f.; Ansættelsen, Regler for, 778 ff.; Fridok, Frihavn, Frilager, 788 ff.; Færøerne, 798; Godtgørelser, 790 ff.; Grønland, 799; Island, 798 f.; Klarering, 792 f.; Klassifikation, Værnens, 553, 778 ff.; Kreditoplæg, 588, 781, 783 ff.; Love, 777; Pakhusleje, 780; Postforsendelser, 793, 927; Produktionsafgifter, 800 f.; Skibsafgift, 776; Straffe, 793 f.; Tara, 780, 1082; Tariffen, 794 ff.; Transitoplæg, 781 ff.; Undtagelser fra Tariffen, 779; Vestindiske Øer, 799 f. — Danmarks Toldindtægter, 193 f.
- angivelser**, 792; Formular, 1138; **-behandling**, 792; **-berigtigelse**, 792; **-beskyttelse**, 173, 835; **-deklarationer** ved Postforsendelser, 927; **-forbund**, 835; **-forening**, den tyske, 72; **-forordningen af 1797, 73**; **-fri Varer**, 779, 794; **-godtgørelser**, 790 f.; **-klarering**, 792 f., 1133; **-klareringsbevis**, 374; **-kupon**s, russiske, 739; **-krig**, 835; **-kvittering**, 792; **-love**, 775, 777; **-lukke** og Brud herpaa, 794; **-pas**, svensk, 557; **-position**, 553 f., 778 f.; **-skala**, glidende, England, 66; **-steder**, 777; **-straffe**, 793; **-svig**, 793; **-tarif**, dansk, 553, 794 ff.; international Union til Udgivelse af Toldtariffer, 776; Undtagelser fra T., 779; **-transport**, 785, Formular, 1139; **-vægt**, 1082.
- Tolerance**, Møntvæsen, 468 f.
- Tolubalsam**, 643.
- Toman**, persisk Mønt = 6.36 Kr., 513.
- Tombak**, 607.
- Tomim**, marokkansk Maal, 450.
- Tomine**, spansk Guldvægt, 446; mexikansk Vægt, 451.
- Tomme**, Længdemaal; England og A. Forenede Stater (*inch*), = $\frac{1}{12}$ Foot, 438, jfr. 451; Danmark, = $\frac{1}{12}$ Fod, 440; Holland (*Duim*), = Centimeter, 443; Rusland (*Djuim*), = engl. inch., 445. — Ældre Maal: Frankrig (*Pouce*), = $\frac{1}{12}$ Pariserfod, 441; Spanien (*Pulgada*), = $\frac{1}{12}$ Vara, 446; Sverige (*Tum*), = $\frac{1}{10}$ Fot, 447; Østerrig (*Zoll*), = $\frac{1}{12}$ Wiener Fuss, 448.
- Tomolo**, ældre italiensk Kornmaal, 443.
- Ton**: 1: **Kornmaal**, Holland, = 2 hl, 443; ældre hollandsk, = 139.07 l = 0.996 d. Tønde 443.
- 2: **Rummaal ved Befragtning**, (Fragtton, Freight ton, T. of Shipping), = 40 engl. Kubikfod, 896.
- 3: **Skibsmaalingsenhed**, Register-Ton (= 100 engl. Kubikfod = 91.59 d. Kubikfod = 2.83 Kubikmeter), 893, smlg. 373 og 891, jfr. Tonnage.
- 4: **Vægt**, England, = 2240 Pounds = 2032.096 &

- dansk, 439; A. Forenede Stater (*short ton*), = 2000 *lbs*, 451; metrisk Ton = 1000 *kg*, 437; Frankrig, 436, 437; Spanien (*Tonelada métrica*), 446; Portugal (*Tonelada*), 444; Norge (*Ton*), 444; Tyskland (*Tonne*), 448.
- Tonelada**, ældre Vægt, Spanien, = 920 *kg*, 446; Portugal, = 793 *kg*, 445; nuværende Benævnelse paa Metrisk Ton, se Ton (4).
- Tonking**, Statistik, 1011.
- Tonnage**, 373, 891 ff.; Brutto-, Netto-, Brutto-Register, 891 ff., 897; Dampskibes ctr. Sejlskibes, 900; T. scales, 897, jfr. Ton (2).
- Tonne**, Vægt = 1000 *kg*, Tyskland, 448; Schweiz, 446.
- Tonneau** (*Vat*), ældre fransk Vinmaal, 442.
- Tontine**, 282.
- Topas**, 597; orientalsk, 597.
- Topmaal**, 457.
- Toque**, 468.
- Torpedobaade**, 888.
- Torsk**, 663.
- Tort og Kreditspilde**, 255.
- Torve**, Købstædernes, 293, 295; -*dage*, 295, 591; -*tvang*, 295.
- Tostão**, portugisisk Mønt, = 100 Réis, 505.
- Touch**, 468.
- Tour**, Garnmaal, 462.
- Tournay-Velours**, 674.
- Tovværk**, 674.
- Traad**, Jærn-, Staal-, 610.
- Traad**, Garnmaal, 462.
- Traadtæller**, 671.
- Trade Dollar**, Handelsmønt, 473, 517.
- Trade Union**, 146.
- Trafikmidler**, 191.
- Tragant**, 641.
- Train oil**, 639.
- Traite** (fransk), = *Tratte*, 684.
- Traktater**, 836 ff.
- Tralles Alkoholometer**, 661.
- Tramsilke**, 670.
- Tramways**, 858.
- Tran**, 639; -*tønde*, dansk Hulmaal = $3\frac{3}{4}$ Kub. Fod = 115.93 *l*, 440.
- Trankebar**, 61.
- Transatlantiske**, *Handel*, 527; -*Kabler*, 932, 934; -*Paketsart*, 888; *Selskaber*, 903 ff.
- Transit-handel**, 527; -*oplag*, 588, 781; -*stempel*, 813; -*told*, 188, 776.
- Transport**, 1: *Befordring af Varer*, 133 f.; *Transportveje og Midler*, 847 ff.
- 2: *Overdragelse af Fordringsrettigheder*, 257 ff.; *simpel og skadesløs T.*, 258 f.; *af Gældsbreve*, 259; *Formularer*, 1141 ff.; *Stempel*, 811; *af Veksler*, 688 f.
- 3: *Overførsel mellem Kreditoplag (Toldtransport)*, 785, 1139; *i Handelsbøger*, 1180.
- Trappesnit**, 596.
- Trappetrins-Regning**, 1050 f.
- Tras**, 601.
- Trassat**, 684.
- Tressent**, 684.
- Trassering**, 684; gennemført T., 534.
- Tratte**, 684.
- Trave**, Stykketal, 458.
- Trawldamper**, 885.
- Treasury Notes**, A. Forenede Staters, 518.
- Trebertrocknung**, Aktiengesellschaft für, 774.
- Tredinge**, 33.
- Tredjemandsretshandel**, 242.
- Tregangsmaskine**, 881.
- Trekronertran**, 639.
- Tresser**, 632.
- Triage**, 655.
- Triere**, 878.
- Trikotage**, 671.
- Trim**, 887.
- Triple expansion engine**, 881.
- Tripla**, in, 1128.
- Tripolis**, Statistik, 1015, Maal og Vægt, 448; Mønt, 514.
- Trippelse**, 603.
- Trireme**, 878.
- Trierer**, 645.
- Troc**, 528.
- Trockener Wechsel**, 684.
- Troldhätte Kanalen**, 868.
- Trosse**, 674.
- Troyvægt**, engelsk, 439; hollandsk (*Trooisch*), 444.
- Trust**, 111; *financial t.*, 726.
- Trykketelegraf**, Hughes', 931.
- Trykpapier**, 675.
- Tryksager**, Postforsendelser, 918.
- Træ**, Træsorter, 627 ff.; -*cellulose*, 675; -*last*, Fragtnotering, 900; *Toldgodtgørelse*, 790; -*lastlæster*, 892; -*masse*, 674; -*skibe*, 885; -*slib*, 674; -*stuk*, 601; -*tjære*, 644.
- Trækpapier**, 675.
- Trøske**, 627.
- Tschang**, kinesisk Længdemaal, 449; siamesisk Vægt, 450; siamesisk Regningsmønt (= *Catty*), = 80 Tikals, 513.
- Tscharka**, russisk Hulmaal = $\frac{1}{100}$ Védro, 445.
- Tschetverik**, russisk Kornmaal = $\frac{1}{8}$ Tschetvert, 445.
- Tschetvert**, russisk Længdemaal = $\frac{1}{4}$ Arschin, 445; russisk Kornmaal = 2.0991 *hl*, 445.
- Tschi**, kinesisk Fod, 449.
- Tschieu**, **Tschin** (= *Mace*), kinesisk Vægt, 449; kinesisk Regningsmønt = $\frac{1}{10}$ Liang (Tael), 512.
- Tsun**, kinesisk Længdemaal, 449.
- Tub**, engelsk Vægt, ved Smør = 84 *lbs*, af Te = 60 *lbs*, 439.
- Tulipanmanien**, 767.
- Tum**, ældre svensk Tomme = $\frac{1}{10}$ Fot, 447.
- Tumlung**, siamesisk Vægt, 450.
- Tun**, engelsk Hulmaal = 252 Gallons, af Øl = 216 Gallons, 439.
- Tunge** (Fisk), 664.
- Tungspat**, 619.
- Tunis**, Maal og Vægt, 442; Mønt, 503.
- Tunna**, ældre svensk Hulmaal, løst Maal; fast Maal = 164.88 *l* = 1.186 d. Tønde, 447.
- Tunnel**, 851.
- Turgot**, 63, 88.
- Turmeric**, 620.
- Turnbull's Blaåt**, 623.
- Turnersgult**, 620.
- Tusch**, 624, 626.
- Tusindedele**, ved Finhedsangivelser for Mønt, 467.
- Tuskhandel**, 7.
- Tvang**, 245.
- Tvangs-akkord**, 366; -*auktion*, 214, 229 f.; -*laan*, 734.
- Tvebak**, 648.
- Tvilling-Skruer**, 886.
- Twist**, 671.
- Tyendeforhold**, 285, 812.
- Tyll**, 672.
- Tyndsten**, 596.
- Typrøve**, 337.
- Typewriters**, 10 4.
- Tyrkiet**, Statistik, 985 f.; Maal og Vægt, 447; Mønt, 503; *Traktater med*, 837.

- Tyrkis**, 598.
Tyrkisk Pk, ægyptisk Maal = 0.677 m, 447.
Tyrus, 12.
Tyskland, Historie, 71 f.; Statistik, 964 ff.; Maal og Vægt, 448; Mønt, 510; Diskontoberegning, 1047 f.; Handelskamre, 827; Traktater med, 837; Vekselmønstre, 1123; Vekselstempel, 815.
Tyske Kolonier, i Afrika: Statistik, 1015; Mønt, 511; i Australien: Statistik, 1020; Mønt, 511.
Tælle, 641.
Tællemaal, 458.
Tændstikker, 633.
Tæpper, 674.
Tøjer, 670 ff.; vandtætte, 673.
Tømmer, 630 f.; Fragtnotering, 900, -handel, 294.
Tønde, 1: *Rummaal*: Danmark, 440; Smør-, = 224 $\frac{1}{2}$ Netto; Korn-, = $4\frac{1}{2}$ Kub. Fod; Kul-, = $5\frac{1}{2}$ Kub. Fod; Silde-, = $3\frac{1}{2}$ Kub. Fod; Øl-, = $4\frac{1}{4}$ Kub. Fod; Tran-, = $3\frac{3}{4}$ Kub. Fod. — Holland, (*Ton*) = 2 hl, 443. — *Ældre Rummaal*: Holland (*Ton*) = 139.07 l, 443; Norge, 444; Russiske Østersøprovinser (*Revaler T.*), = 1.27 hl; (*Rigaer T.*), = 1.38 hl, 445; Sverige, (*Tunna*), = 164.88 l = 1.188 d. Tønde, 447.
 2: Flademaal: Danmark (*Tønde Land*), = 14000 Kv. Alen = 0.561623 ha, 440. — *Ældre*: Norge, = 0.714 d. Td. L., 444; Sverige (*Tunnland*), = 0.4936 ha = 0.895 d. Td. Ld., 447.
 3: Tidligere dansk Beskættningenshed (*Tønde Hartkorn*) = $5\frac{1}{7}$ Td. Land boniteret Jord, 440.
Tørdok, 872.
Torv, 635.
Tør Veksel, 684.
Uagtksomhed, 249, 250.
Uanbringelige Postforsendelser, 915.
Uafhængighedserklæringen, i Amerika, 54.
Uanmodet Forretningsførelse, 286.
Ubenævnte Varer, Toldtariffens, 779.
Übernahmsfracht, 567.
Udbud og Efterspørgsel, 119.
Udbytte, af industriel Bedrift, 552; af Aktier, 749 f.; -*Konto*, 1174.
Udelukkelse, 235, 268.
Uden Ansvar (ved Veksler), 689; u. *Forbindtlighed* (ved Veksler), 689; u. *Obligo* (ved Veksler), 689; u. *Retur* (ved Veksler), 689.
Udenrigsk Handel, 527; Danmarks u. Skibsfart, 877.
Udførelse, af en Forretning, 538.
Udførsels, -angivelser, Formular, 1139 f.; -forbud, 174 f.; -godtgørelse, 776, 790 f.; -handel, 527; -premier, 176; -told, 173, 188, 776 ff.
Udlaan, Bankers, 723 ff.
Udlevering, af Postsager, 913 ff.; af Telegrammer, 938 f.
Udleverings, -provision, 563; -seddel, 261, 812, 1129, 1130.
Udligningsstreger, 1180.
Udlodning, i Konkursbo, 365 f.
Udlæg, 214, 231, 812; U. til Ejendom, 215, 231; til Forauktionering, 214, 229, 231; sekundært U., 233; U. uden Dom eller Forlig, 229.
Udlægs, -haver, 229, 232; -dekret, 232.
Udlæsningsret, Panthaveres, 230.
Udmøntning, 472; Omfang i Skandinavien, 486; -sforhold, 470.
Udpantning, 233, 812.
Udskrift, paa Breve, 1095.
Udslag, 327, 1082.
Udsteder af en Veksel, 684.
Udstillinger, 593.
Udvaldrer-Skibe, Tilsyn med, 376.
Uiba, tunesisk Kornmaal, 442.
Uindløsighed af Papirspenge, 494 ff.
Ukki, Marokko, Vægt, 450; Mønt = $\frac{1}{10}$ Mitskal, 514; Vægt i Ægypten, 448.
Ukkia, Vægt, Algier, 442; Tunis, 442.
Ukontraktmæssighed, Varers, 342.
Uld, 668; Prisnotering, 585; -fløj, 673; -garn, 672; -musselin, 673; -sved, 669; -svedasje, 617.
Uldne Stoffer, 573.
Ultimo, 341, 760.
Ultramarin, gult, 620; blaat 622; grønt, 623.
Ulveskind, 677.
Ulykkesforsikring, 171, 281; Selskaber, 825, jfr. Forsikring.
Umbra, 623 f.
Umulighed, Ydelsers, 247; Ansvar for, 251.
Umyndiges Gæld, 248.
Umyndiggørelse, 244.
Under Dækket, 1135.
Undergøring, 660.
Underkonti, 1167.
Underkurs, 128.
Underpant, 224; i fast Ejendom, 227 f.; i Skib, 230; i Løsøre, 230 ff.
Under proof, 662.
Underskrift, Brev, 1095; Telegram, 937.
Underwriter (engl.), 822.
Ungarn, Statistik, 982 ff.; Maal og Vægt, 448; Mønt, 511; Vekselstempel, 815; Traktater med, 838.
Unificering, af Laan, 741.
Union, til Beskyttelse af industriel Ejendomsret, 355; til Udgivelse af Toldtariffer, 776; U. latine (Møntforbund), 477; U. postale universelle, 907.
Union générale (Bontoux), **Unkosten**, 577.
Unze, Vægt: England (*Ounce avdp.*, *Ounce Troy*), 439, 468; Holland (*Ons*) = Hektogram, 443; Rusland, 445; Spanien (*Onza métrica*) = Hektogram, 446. — *Ældre Vægt*: Danmark = $\frac{1}{12}$ $\frac{1}{2}$ Medicinalvægt, 441; Frankrig (*Once*), endnu anvendt som Juvelvægt = 29.592 g, 442; Italien (*Once*), 443; Holland (*Ons*), 444; Portugal (*Onça*), 445; Spanien (*Onza*), 446; jfr. Ukki, Ukkia.
Uopsigelige Laan, 739, 741 f.
Uproduktiv Virksomhed, 92.
Urberger, 1160.
Urgent (Telegram), 941.
Urtekramhandel, 554.
Uruguay, Statistik, 1002; Maal og Vægt, 451; Mønt, 520.
Usambra, 655.
Usance = Sædvane, 326, 1091.
Uso, -Tara, 327; -Veksel, 687.
Usødygtige Skibe, 375.
Utensilier, 1171.
Utica, Historie, 12.

Vadmel, 673.
Vadske, *-skind* 677; *-svampe*, 678.
Vaid, 622.
Valdemar Atterdag, 33.
Val de Travers, 638.
Valeur (fransk) = *Værdi*, *Valuta*.
Valgkonsuler, 839.
Valkejord, 673.
Valkning, 673.
Valmuefrø, *Fragt*, 898.
Valonea, 625.
Valparaiso, *Vekselkurser*, 712.
Valse, *-masse*, 679; *-stol*, 647.
Value (engl.) = *Værdi*, *Valuta*.
Valuta, 469, 684; *faste V.*, foranderlige *V.*, 710, 1068; *V. i Regning*, 689; *-klausul*, 687, 1118.
Valuations-Værdi, 474.
Vandballast-Tank, 885.
Vandglas, 624.
Vandmærke, 675.
Vandræskedler, 882.
Vandtætte, *Rum* (i Skib), 885; *-Tøjer*, 673.
Vandveje, 868 ff.
Vanhjæmmel, 254.
Vanille, *Vanillin*, *Vanillon*, 653.
Vara, *Længdemaal*: Argentina, = 0.866 m, 450; Chile, = 0.8475 m, 450; Columbia, = 0.848 m, 451; Dominikanske Republik, = 0.843 m, 451; Mexiko, = 0.838 m, 451; Paraguay, = 0.839 m, 451; Peru, = 0.8475 m, 451; Uruguay, = 0.859 m, 451; Venezuela, = 0.848 m, 452. — *Ældre*: Portugal, = 1.1 m, 444; Spanien, = 0.836 m, 446.
Vare, Definition, 526 f.; Erstatning ved Søforsikring, 423, 425; Værs Klassifikation, 552 ff.; *-betegnelser*, urigtige, 355; *-bog*, 1163, 1177; *-børs*, 590; *-handel*, 526, 552 ff.; *Grene*, 554 ff.; *Omfang og Karakter*, 556 f.; *Spekulation*, 567 f.; *Omkostninger*, 577 ff.; *Prisnoteringer*, 581 ff.; *-kalkulationer*, 541 ff., 1081; *-konti*, 1168 ff.; *-kundskab*, 594—682; *-lagerbog*, 1163, 1177, 1222; *-mærked*, 527; *-mægler*, 298; *-mærke*, 348; *-mærkerregister*, 350; *-police*, *Formular*, 1137; *-priser*, *Svingninger*, 1846—1903, 492 f.; *-prøver*, *Postforsendelser*, 919; *Takster*, 927 f.;

-regning, 1081 ff.; *-skontro*, 1163, 1177; *-veksel*, 707.
Vasco da Gama, 39.
Vaseli, 638.
Vat, hollandsk Hektoliter, 443; ældre hollandsk Vinmaal, 443.
Vat (Stof), 671.
Vau, 620.
Vedhængende Renter, 1170.
Vedrø, russisk Hulmaal = 12.2998 l, 445.
Veje = *Landeveje*, 847 ff.; *Længde i Danmark*, 848, 849.
Vejer og Maaler, 458.
Vejning, 332, 457.
Veksel, *almindeligt*, 128, 131, 135, 259, 277, 683 ff. — *Formularer*, danske, 687 f.; skandinaviske, 1118—1123; tyske, 1123 ff.; engelske, 1125 f.; franske, 1126 f. — *Vekselkurs*, 128, 135, 707 ff.; *gunstig*, *ugunstig*, 135; *nominel*, *reel*, 136; *Notering*, 709 ff.; *Beregning*, 1067 ff. — *Vekselret*, *skandinavisk*, 684 ff.; *Personerne i Vekselforholdet*, 684 f.; *Vekselform*, 685 f.; *Trasentens Ansvar*, 688; *Overdragelse (Endossement)*, 688 f.; *Forevisning til Accept*, 689; *Accept*, 689 ff.; *Regres for manglende eller ikke betryggende Accept*, 691 f.; *Forfaldstid og Betaling*, 692 f.; *Regres paa Grund af manglende Betaling*, 693 f.; *Nøddresse*, *Intervention*, 695 f.; *Duplikater og Kopier*, 697 f.; *bortkomne Veksler*, 698; *Præskription*, 699; *Protest*, 699 f.; *Forhold til udenlandsk Lov*, 700; *Forskelligt*, 700 f.; *Egne Veksler*, 701. — *Vekselens Brug*, 705 ff.; *som Betalingsmiddel*, 705 ff.; *som Kreditmiddel*, 130 f., 707; *Diskontering Køb og Salg*, 706, 721 f. *Adato*, 686; *Akkommodations-*, 707; *Aviso*, 686, 689, 1122; *Avista*, 686, 1122; *Bank-*, 717; *Blanko*, 686, 689; *Domicil-*, 686, 1119, 1125, 1127; *Efter-Sigt V.*, 686, 690, 1122, 1126; *Egen V.*, 686, 701, 1123, 1126; *Ihændehaber*, 686; *Indenbys V.*, 686, 701; *Kommissions-*, 1118, 1122;

kort V., 709; *Kredit-*, 707; *lang V.*, 709; *Mod-*, 695; *Postremis-*, 717; *Prima-*, 697, 1121; *Recambio*, 695; *Recta*, 689, 1122; *Rytter-*, 707; *Secunda-*, 697; *Sigt-*, 686, 1125; *Sola-*, 697, 701 (*Bank-Sola-*), 717; *Transit-*, 813 f.; *trasseret*, *trukken V.*, 684; *Vare-*, 707; *Uso-*, 687.
-arbitrage, 541, 709, 1076; *-betaler*, 684; *-blanket*, 1117; *-bog*, 1177, 1224; *-borg*, 700; *-diskonto*, 721, 1045; *-diskontoregning*, 1044 f.; *-duplikat*, 697; *-ejer*, 685; *-form*, 685, 687, 688; *-formularer*, 687, 1118—1127; *-handel*, 1067 ff.; *-ihænde-haver*, 685; *-kommissionsregning*, 1081; *-konto*, 1167, 1171; *-kopi*, 697, 1119, 1124, 1125; *-kopibog*, 1177, 1224; *-kurs*, 128, 135, 707 ff., 1067 ff.; *-love*, skandinaviske, 684, 685; *udenlandske*, 683; *-modtager*, 685; *-mægler*, 298, 712; *-Nummer*, 1117; *-Overdragelse*, 688; *-pari*, 475; *-plads*, 693; *-protest*, 691, 699; *-regning* (fremmede Veksler), 1067 f.; *-regres*, 691; *-ret*, 684 ff., jfr. ovenfor; *-rytteri*, 707; *-Skontro*, 1163, 1177; *-stem-pel*, dansk, 812 f.; *udenlandsk*, 813 ff.; *-sum*, 685, 1045; *-udsteder*, 684.
Vekselerer, 298, 712.
Velte, ældre fransk Hulmaal, 442.
Venedig, Historie, 26.
Venezolano, venezuelansk Mønt = 5 Francs, 521.
Venezuela, Statistik, 999; *Maal og Vægt*, 452; *Mønt*, 521.
Verdens, *flaade*, 900; *-handel*, 63; *-postforening*, 907; *-udstillinger*, 70, 593.
Veritas, Bureau V., norske V., franske, østerrig-ungarske, 895.
Verklinie, ældre svensk Maal, = $\frac{1}{144}$ Fot, 447.
Vertum, ældre svensk Maal, = $\frac{1}{12}$ Fot, 447.
Vermillon, 620.
Vershök, russisk Længdemaal, = $\frac{1}{16}$ Arschin, 445.
Versement, 1071.
Verst, russisk Vejmaal, = 1.0668 km, 445.

- Vestindien**, *engelsk*, Statistik, 996 f.; Maal og Vægt, 439; Mønt, 501; *dansk*, Statistik, 997; Maal og Vægt, 441; Mønt, 502; Toldforhold, 799 f.; *fransk*, Statistik, 996; *hollandsk*, 996 f.
- via**, Dirigering af Post, 913.
- Vidal-Sulfinarvestoffer**, 624.
- Vierling**, ældre hollandsk Vægt, 444.
- Viertel**, dansk Vinmaal, = 8 Potter = 7.129 l, 440; ældre Hulmaal, Norge, = $\frac{1}{16}$ Fisketønde, 444; Holland (*Fiertel*), 443.
- Vikkel**, 659.
- Vikker**, 648; Prisenotering, 581.
- Viktualiehandel**, 554.
- Viktualievigt**, Sverige, 447.
- Vildfarelse**, 246.
- Vildthandel**, 554.
- Villicher-Bly**, 607.
- Vin**, 659; Prisenotering, 587; -aand, 660; -druer, 651; -eddike, 663; -fustager, 440 f.; -gallon, 439; -handel, 294, 554; -sten, 618; -syre, 618.
- Vindicere**, 220.
- Vindikant**, 220.
- Vindikationsret**, 220.
- Vindings- og Tabs-Konto**, 1167, 1174.
- Vinduesglas**, 605.
- Vingerhoed**, hollandsk Centiliter, 443.
- Virak**, 643.
- Vis**, birmansk Vægt, 440.
- Visby**, Historie, 33; Visbyske Sørst, 369.
- Visertelegraf**, 931.
- Visitationsret**, 846.
- Vis major**, 392, 701.
- Vismut**, 608; -hvidt, 619.
- Vitriol**, 614; Jærn-, Kobber-, Zink-, Drue-, Sort-, 614; -olie, 612.
- v/K**, 1173.
- Voet**, hollandsk ældre Længdemaal; *Amsterd. V.* = 0.2831 m = 0.90 d. Fod; *Rhinalandsk V.* = 0.3139 m = 1 d. Fod, 443.
- Vog**, ældre Vægt, Danmark, 441; Norge, 444.
- Vognbestilling**, paa de danske Statsbaner, 864; Tabel, 865.
- Voks**, 639; Jord-, 638; Plante-, 641; Karnauba-, 641; kinesisk V., 639; -dug, -taft, 674.
- Voldgift**, 145, 358; Voldgifts-udvalg, Grosserer-Societets Komités V., 358, 591.
- v/R** = vor Røgning, 1173.
- Vrag**, 219.
- Vrager**, 458.
- Vuelta de Abajo**, 658.
- Vuilten**, 671.
- Vulkanisering**, 643.
- Vurderingsforretning**, 813.
- Væddemaal**, 248.
- Vædsker**, antiseptiske, 627.
- Vægt**, 433 ff., jfr. Maalog Vægt; Apoteker-, 435; Brutto-, 335, 467 (Møntvæsen), 1082; Børs-, Kbhvs, 460; Fin- (Møntvæsen), 467; God-, 1082; Gram-, 435, 467; Guld- og Sølv-, 435; Handels-, 435; hollandsk Korn-, 459; Juvel-, 435; Korn-, 459; Kvalitets-, 459; Kølner-, 466; Let-, 435; Medicinal-, 435; Mønt-, 435, 466 f.; Netto-, 335, 1082; Passer-, 471; Perle-, 435; Prober-, 467; Raa- (Møntvæsen), 467; Svær-, 435; Under-, 335; -enhed ved Fragtansættelser, 897; -fyldte, 595; -gods, 896; -lodder, Justering af, 456 f.; -nota, 1112; -told, 188, 778; -tons, 896.
- Værdi**, Nationaløk., 81; Værdiens Love, 114 ff.; Brugs- og Bytte-, 117; Markeds-, 118 f.; Mønters V., 473 f. (Metal-, Navne-, nominel V., reel V., 473; Tarif-, Valvations-, Handels-, 474); -angivelse ved Postforsendelser, 922, 926, 927; -beregning for Stempelpligt, 803 f.; -difference, 330; -forhold, de ædle Metaller, 488, 490 ff.; -forringelse, Papirpenges, 494 ff.; -klausul (= Valutaklausul), 687, 1118; -maaler, 122; -omkostninger, 1082; -opbevaringsmiddel, Pengesom, 122 f.; -told, 188, 778.
- Værgemaal**, 243.
- Værksleje**, 284.
- Værneting**, fast Ejendoms, 213.
- Vævede Stoffer**, 670 f.
- W** (Møntvæsen) = worse, 468.
- Wa**, siamesisk Længdemaal = 2 m, 450.
- Walkendorph**, Chrff., 58.
- Walloso**, 679.
- Warehousing-system**, 588.
- Warrant-System**, 589.
- Warvenue law**, 48.
- Waterproofs**, 673.
- Water-twist**, 671; -white, 637.
- Watt**, James, 63, 880.
- Weft**, 672.
- Weichselrør**, 629.
- Weihaiwei**, Statistik, 1008.
- Weihrauch**, 643.
- Well-deck**, 884.
- Wheatstones automatiske Telegraf**, 931.
- Whisky**, 661.
- White pine**, 630.
- White Star-Line**, 881, 903.
- Wieliczka-Salt**, 615.
- Wien**, Diskontoregning, 1048; Fondsbørs, 760; Vækselkurser, 711.
- Wienerfreden**, 65.
- Wienerkalk**, 603.
- Wienerweise**, 619.
- Wigtje**, hollandsk Gram, 443.
- Wilhelmd'or**, hollandsk Mønt = 15.02 Kr., 504.
- Winchester Bushel** (amerikansk B.), engelsk Rummaal = 35.238 l, 439.
- Wisse**, hollandsk Støre, 443.
- Wolff**, 933.
- Wolfram**, 610.
- Woods Metal**, 608.
- Wootz-Staal**, 610.
- Wrappers**, 655.
- Währung**, 469 f.
- x, xd** (i Kurslister) = eksklusive Dividende, 1111.
- Xeres de la Frontera**, 21.
- Xp, XPT, XPP**, telegrafiske Forkortelser, 939.
- Xr** = Kreutzer, 511.
- Yard**, engelsk Længdemaal (*Imperial Y*) = 0.91439 m = 1.4567 d. Alen, 438.
- Yellow-Metal**, 607.
- Yen**, japansisk Mønt = 1.86 Kr., 512.
- Yin**, kinesisk Længdemaal, 449.
- Ylang-Ylang**, 644.
- York and Antwerp rules**, 407.
- Ytmått**, svensk = Flademaal, 447.
- Zacadilla**, 621.
- Zacatecas**, Sølvmine, 481.
- Zaffer**, 609.

- Zahl,-tag, -woche**, 592.
Zak, hollandsk Hektoliter, 443; ældre hollandsk Kornmaal, 443.
Zefyrgarn, 672.
Zimmer, 458.
Zink, 608; *-hvidt*, 619; *-vitriol*, 614.
Zinnober, 620.
Zirkon, 597.
Zlot (polsk Gylden), = 15 Kopek, 507.
Zobel, 677.
Zoll, østerrigsk (tysk) = Tømme, 448; endvidere = Told.
Zoll,-centner (= 50 kg), *-pfund* (= 0.5 kg), tysk Vægt, 448.
Zone,-system, -tarif, 857.
Zurzach, 592.
- Æbletræ**, 629.
Ædelgran, 630.
Ædelstene, 596 ff.
Ædle Metaller, Brug som Penge, 123 f.; Produktionsforhold, 480 ff., 485, Tabel, 484; Middelalderens Mangelpaa, 38, 480 f.; Indflydelse af Amerikas Opdagelse paa Værdien af, 40, 481 f.; indbyrdes Værdiforhold, 480, 482, 483 ff.; Tabel, 490; Beholdningernes Størrelse, 482 ff., 524, 525.
Æg, 665; Prisnotering, 584.
Ægypten, Historie, 9; Statistik, 1017; Maal og Vægt, 447; Mønt, 509.
Ælm = Elm, 629.
Æoler, 14.
Ærter, 648; Prisnotering, 531 f.; Fragtnotering, 898.
Æs, ældre norsk Vægt, 444.
Æteriske Olier, 644 f.
Æts, -kali, -natron, 617.
- Ø** = Øre, 1092.
Økonomi (National-), 80 ff.; nationaløk. Forfattere, 87 f.; Naturaløk. i Modsætning til Pengeøk., 41, 122.
Økonomisk, Politik, 157 ff.; *Virksomhed*, 80 f.
Øl, 38, 660; *-tønde*, dansk Hulmaal = 4¹/₄ Kubik Fod = 136 Potter = 131.39 l., 440; *-skat*, 801.
Øre, skandinavisk Mønt = ¹/₁₀₀ Krone, Danmark, 501; Norge, 505; Sverige, 508.
Øresundstolden, 56.
Øst Afrika, tysk, Statistik, 1015; Mønt, 511.
Østerrig, Historie, 73; Statistik, 982 ff.; Maal og Vægt, 448; Mønt, 511; Diskontoregning, 1048; Vekselstempel, 815; Traktater med, 838.
Østers, 664; *-fiskeri*, 211.
Østersøprovinserne, russiske, Maal og Vægt, 445.
Østrumellen, Statistik, 986.

Fortegnelse

over

de vigtigste Tabeller, tabellariske Sammenstillinger m. v.

- Aktier**, noterede paa Børsen, 751—757.
Areal, Landenes, 949.
Banker, danske, 728—730; udenlandske, 730—732.
Dampskibsrederier, 903—905.
Finansforhold, Statens. 191—194; Kommunernes, 194—197.
Folketal, Landenes, 949.
Fondsborser, 757—760.
Forsikringselskaber, 821—825.
Fragtnoteringer, 898—900.
Garnnummer, -Systemer, sammenstillede, 462—464.
Guld, Beholdning i 1902, 524.
— Mønter, Oversigt over de vigtigere, 522.
— Møntsystemerne, sammenstillede, 521.
— Produktion, 484.
Handelsflaader, Landenes, 901.
Handelstraktater, Danmarks, 836—838.
Havne, 871; Danmarks, 873.
Index numbers, 1846—1903, 492.
Ind- og Udførsel, Alm. Oversigt, 949.
— — Afrika, 1015.
— — Algier, 1017.
— — Amerikas forenede Stater, 988 ff.
— — Australien, 1021.
— — Balkanstaterne, 985 ff.
— — Belgien, 970.
— — Danmark, 950, 952.
— — England, 971 ff.
— — Engelske Besiddelser i Amerika, 995 f.
— — Frankrig, 976.
— — Holland, 969.
— — Indien, 1010.
— — Italien, 980 f.
— — Japan, 1004.
— — Kina, 1005 f.
— — Norge, 955, 957.
— — Portugal, 978.
Ind- og Udførsel, Rusland, 961.
— — Schweiz, 967 f.
— — Spanien, 979.
— — Sydamerika, 999, 1002.
— — Sverige, 958.
— — Sydvestasien, 1012 f.
— — Tyskland, 964 f.
— — Østerrig-Ungarn, 982 f.
Jærnbaner, Fragttakster, 860, 862.
— Længde, 849, 949.
— Vognbestillinger, 865.
Konsulater, danske, 841—843.
Kreaturhold, Landenes, 949.
Maal, ældre og nyere Hovedmaal, 454.
— sammenlignende Tabeller, 436, 452, 453.
Metalbeholdning, europæiske Bankers, 525.
Metersystemet og dansk Maal, 436.
Møntsystem, skandinavisk, 478.
Obligationer, noterede paa Børsen, 741—746.
Papircirkulationen i Europa, 525.
Postforsendelsernes Omfang i 1902, 909.
Prisnoteringer, 581 ff.
Rentetabeller, 1036—1044, 1075.
Skibsfart, 877, 949.
Stempelpligt, Dokumenters, 807—813.
Sølv, Beholdning i 1902, 524.
— Gennemsnitspriser 1851—1900, 491.
— Mønt, Handels- og Hovedmønt, 523.
— — ældre skandinavisk, 523.
— Prisernes Værdiforhold, 490.
— Produktion, 484.
Taksttabeller, Breve, 921; Pakker, 927 f.; Postanvisninger, 923 f.; Breve og Æsker med angiven Værdi, 922.
Telefonstatistik, 946—947.
Telegrafstatistik, 934.
Toldtarif, 794—798.
Veksel, Kurser, 710—712.
— Stempel i Udlandet, 813—815.
Vægt, ældre og nyere, 455.

